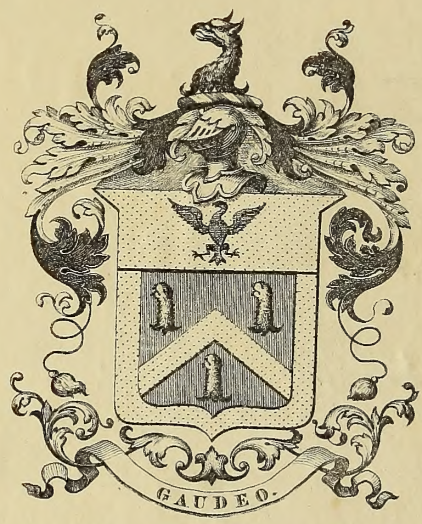
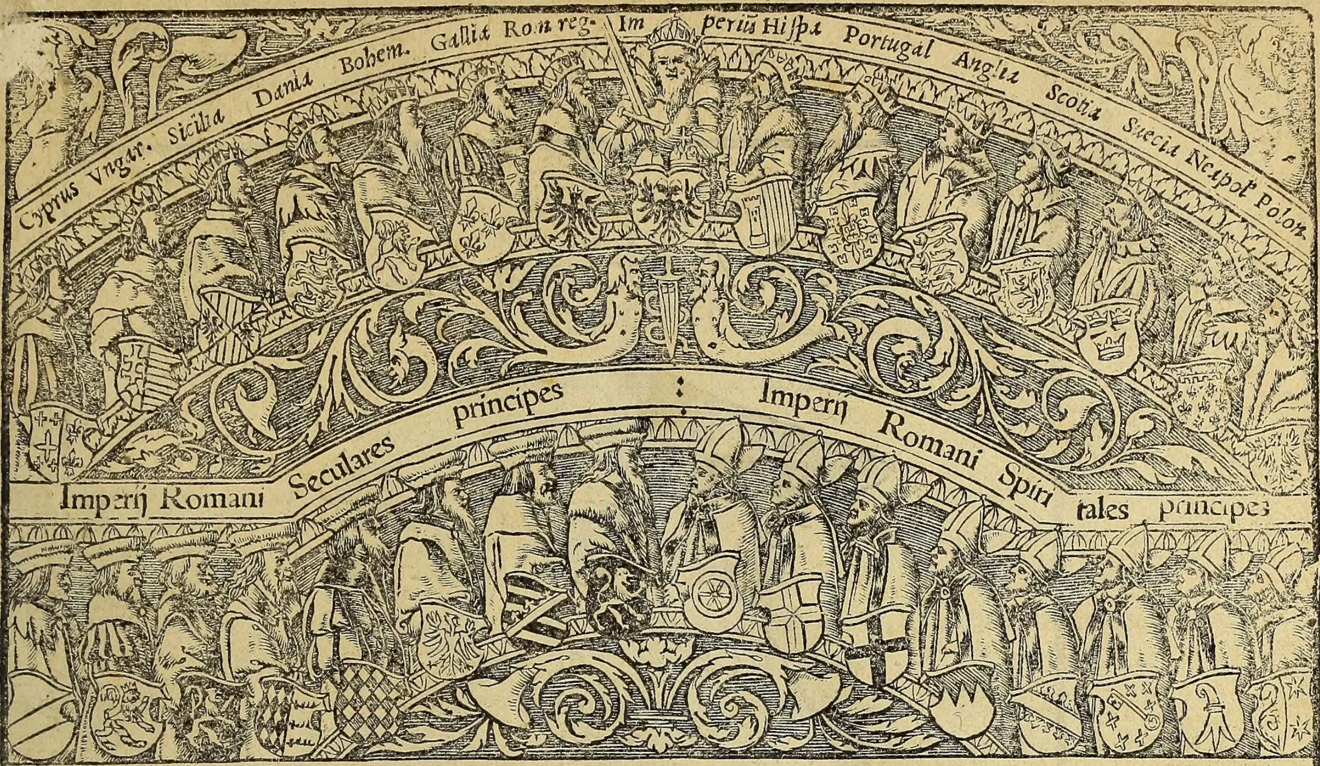

John Carter Brown.

Bibel 22.

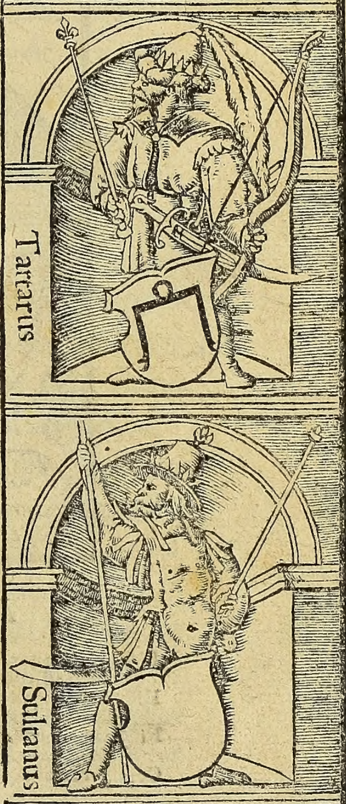
COSMO GRAPHIAE

uniuerſalis Lib. VI. in

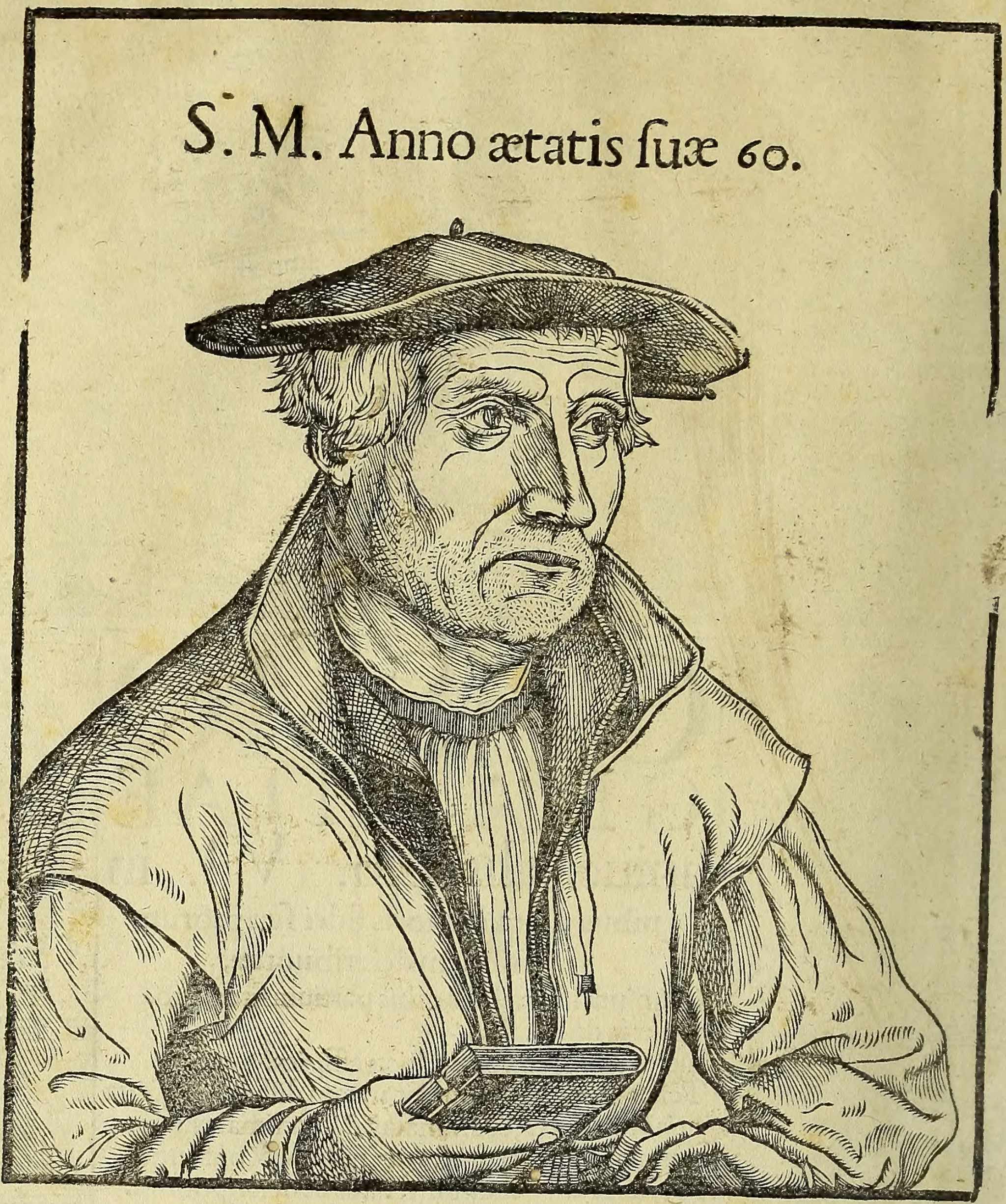
quibus iuxta certioris fidei ſcriptorum traditionem deſcribuntur,

Omnium habitabilis orbis partium ſitus, pro/priæq; dotes.
Regionum Topographicæ effigies.
Terræ ingenia, quibus fit ut tam differentes & ua rias ſpecie res, & animatas, & inanimatas, ferat.
Animalium peregrinorum naturæ & picturæ.
Nobiliorum ciuitatum icones & deſcriptiones.
Regnorum initia, incrementa & translationes.
Regum & principum genealogiæ.
Item omnium gentium mores, leges, religio, mu/tationes: atq; memorabilium in hunc uſque an/num 1554. geſtarum rerum Hiſtoria.

Autore Sebaſt. Munſtero.

Ad Lectorem pro Hiſtoriæ commendatione, Glareani Carmen.

Si quid in hoc mundo eſt, quod mortaleis iuuat omneis
  Hiſtoria eſt, uno non celebranda modo.
Hiſtoria eſt noſtræ certiſsima regula uitæ,
  Hiſtoriæ debet quicquid in orbe uiget.
Hiſtoriam cognoſſe iuuat, didiciſſe iuuabit
  Dum rigidum Arctoo fulmen ab axe ruit.
Corniger arcano quæcunq; uolumine Moſes
  Tradidit, & quicquid biblia ſacra tenent
Hiſtoria eſt, Euangelium, ſacra dogmata, Pauli,
  Quæq; ab Apoſtolicis ſunt ſemel acta uiris,
Huic ergo huic uni inuigiles prudenter oportet
  Chare puer, quiſquis tendis ad aſtra uiam,
Huic totum te dede puer, cœleſte quondam
  Præmia laturus perpetuumq; decus.

Ad Clariſsimum uirum Dominum Sebaſtianum Munſterum: F. V.

Vidimus Hiſtoriam & rerum Pandecta tuarum
  Quibus nihil nec amplius nec doctius
Hæc ætas habuit Muſis & Apolline dignum
  Longisq; uix uidebitur poſt ſeculis
Felix qui poſsis tantarum pondera rerum
  Tot principes, tot orbis ingentes duces,
Vrbes, tot populos modicis includere chartis,
  Adeo nihil fateſcit ingens illa uis
Ingenij, mentisq; uigor & cura futuri:
  Et nomen immortalitatis arduæ.
Fortunate ſenex, nunquam tua grandia ſcripta
  Munſtere, delebunt Nepotes poſteri.
Quum famam ſuperes: quæ te, bene grata ſepultum
  A liuidis malisq; linguis eximet.
Ergo ſi quod habes uegetum ſub corde ſenili
  Robur: micatq; luminis fomes ſacri
Conſice quod ſupereſt: modici eſt tibi meta laboris
  Et orbis hoc munus nouum deſyderat.

INVICTISSIMO IMPE
ratori, Cæſari Carolo, huius nominis
V. Pio, Felici, Auguſto, ab rerum
geſtarum magnitudine, Incomparabili, SEBA-
STIANVS MVNSTERVS S. D.

TAMETSI à multis Hiſtoriarū amatoribus, inui
ctiſsime Imperator, hoc opus noſtrū expeta-
tur, ægreq; hactenus moras tulerint & literis
ſuis me adhortati fuerint, ut æditionem iſtam
maturarē, cuius expectatione tenerentur, reuo
carunt tamē ab inſtituto multa, potiſsimū aūt
quòd uiuentiū res non ſatis tutè publicantur.
Nam ſi gloriæ aliquid dederis, adulationis no
ta eſt, ſi cōtrà uitio uerteris reprehēdenda, hîc
quoq; periculū ingens. Malunt enim multi eſ-
ſe quàm dici mali. In ſumā, ueritatis ſtudium
ſemper, & in hac potiſsimū temporū malicia, ſuos habet oſores. Et tamē gra-
uiſsimi quiq; uiri ſic ſentiunt & rectè quidem, ſcriptorem hiſtoriarum, uerita-
tis potius quàm uel glorię uel elegantiā, in ſcribendóue apparatus affectatorē
eſſe debere, atq; omnino fauoris amoriſq;, & odij carere oportere affectu, ut ſu
am apud poſteros autoritatē retinere poſsit. Sola enim hiſtoria memoriæ rerū
geſtarum fidelis eſt teſtis, quum omniū mortaliū conſenſu, unicum fermè do-
mi foriſq;, pace uel bello, ſit hominum uitæ documentum, & ueterum maio-
rumq; geſta abſq; huiuſmodi literarū monumentis, perpetua obliuione delitē
ſcendo interirent. Taceo quòd ad pleraſq; uirtutes mortalium animi, ueterum
exemplo, ingenti deſiderio incendūtur, omnemq; uiuendi normā à rerum ini
tio in hāc hominum ætatem, ex longo temporū interuallo ſuſceptā eſſe, & ita
hiſtoriam humanis rebus ſemper fuiſſe neceſſariam, ut ſi unicum illius benefi
cium adimeret, omnium mox mortalium ordines, leges, atq; uiuēdi uſus interi
rēt, honeſtatis, omniumq; uirtutum exēplis ex mortaliū uita ſublatis, uitia ſu-
premo humanæ uitæ malo inualeſcerēt. Extincta hiſtoria, nō liceret recordari
præteritorum, neq; futura cōſilio à maiorib. accepto exēplo præuenire. Qua-
re Ariſtoteles, ut cętera omnia, ſic illud prudentiſſimè dixit, eos qui hiſtorias i-
gnorēt, ſemper pueros eſſe, & proinde ab omni reipub. adminiſtratione ſum-
mouendos. Refert aūt plurimum ad incolumitatem regni, ſi quis fines profer
re, iniurias ulciſci & ſua iura tueri uoluerit, ſuæ gētis & uicinarum urbium res
geſtas tenere, ut ea intueri exemplorum documēta poſsit: ſi quæ in illuſtri mo
numento poſita ſunt. Nam quis Ægyptiorum ſapientiā, Hebręorum cultum
& religionem, Gręcorum doctrinam, Romani imperij maieſtatem, maximo-
rum deniq; regnorum gloriam, &, ut uno concludam uerbo, res omnium gen

tium perenni dignas laude, niſi hiſtoria, fidelis antiquitatis teſtis, ad poſteros ſummiſit? Veritas ergo in hiſtorijs ſummo ſtudio cõſeruanda. At in tanta rererũ magnitudine ꝙ uarij ſunt caſus? Non'ne hi in hiſtorijs plerũqȝ ſunt ſequẽdi, qui aut nihil aut parũ ac idipſum quoqȝ mutilũ poſteris tradidere? Certè in prima hominũ ætate, uix ullis tãta ſollicitudo eaqȝ cura fuiſſe credit, ut rerum ab ſe geſtarũ memoriã ad poſteros literarũ monimentis perferrent. Hinc conſtat, multa egregia gentiũ facinora, clara perẽniqȝ memoria digna, ſcriptorum penuria in æternã gemendãqȝ obliuionis noctẽ abijſſe, præſertim eorũ populorũ, qui à ciuiliorib. & elegantiorib. barbari ſunt appellati. Porrò his manib. corpore & ſanguine, totis deniqȝ uiribus agere, facereqȝ impenſius, ꝗ dicere, lubuit, illis expedita lingua, quo ſæpe minus etiã clara facta ſermonis cultura adornare, ſua extollere, aliena ſemper peſſundare placuit, ut q non armis, lingua tamẽ eſſent uictores: uicti magis feſsi pugnando ceſſiſſe ꝙ in apertã fugã acti crederent. Hinc Græcorũ geſta atqȝ Italorũ facta toto orbe memorãda literis cõmendata, uerũ, ſi dicere licet (utor autẽ uerba Iodoci Ludouici ſecretarij regis Poloniæ) aliquanto minora ꝙ fama ferunt, credenda. Hinc Hiſpaniarum Gallorum & Germanorũ res tanto ſunt & uetuſtiores, quo citius linguæ facundiã armis iunxere. Vbi enim & illud cõpertum, in armis uim & poteſtatẽ, in literis uerò laudẽ & gloriã cõſiſtere, facile factũ eſt, ut qui Martia uirtute Italis aut æquales eſſent aut ſuperiores, etiã lingua expeditiori ſumpta, illos ingenio quoqȝ uincerẽt. Hinc eſt quod uniuſcuiuſqȝ gentis & populi res tanto ſunt clariores, quanto magis eruditum nacti ſunt ſcriptorem. Sed quia hæc odioſa ſunt & ex affectu fluere quibuſdã uideri poſſunt, relinquamus & ad primorũ hominũ ſtudia ſtylum uertamus, hinc operis noſtri hiſtorici atqȝ Coſmographici initia auſpicãtes, rem arduam & grandem ſtylo inopi & arido cõplexuri. Initio itaqȝ quũ aureum adhuc eſſe ſeculum, diuerſis diſsimile fuit ſtudium, quiſqȝ ſua arte contentus, cupiditate & inuidia nihil dominante, ſatis cuiqȝ ſua faciebant. Poſtquã uerò libido dominandi hominũ mentes inuaſit, uaria quoque ſtudia reperta ſunt. Eorũ qui in altum uel fato uel ingenio augebantĩ, ſumma ars credita, natiões atqȝ populos ſubigere, claſſẽ parare, terra mariqȝ imperiũ augere: uiciſſim quib. ſua chara, urbes muro cingere, mœnia erigere, certis inſtrumẽtis hoſtem remouere, in hoſtiũ caſtra excurrere, uarijs artib. moleſtare atqȝ libertatẽ ſuã aut uendicare aut conſeruare ſtuduerunt. Hinc urbẽ urbi, nationẽ populis iungere, & reges ſibi cõſtituere placuit, qui miro hominum cõſenſu, leges dicerẽt domi foriſqȝ, pace & bello imperium ſummum haberẽt. Sub his gẽtes & populi aliquandiu militantes, in regna & imperia uarijs nominib. aſcitis creuere. Collati itaqȝ ueteres illi rudeſqȝ homines & moderni orbis cultores, nõ parum uſui uitæqȝ noſtræ conducunt, dum ipſorũ morib. tanquã præſentiſſimis atqȝ optimis exẽplis perſpectis, uitã inſtituẽdo laudabilis ſanctoſqȝ æmulemur & ſectemur, culpabiles obſcœnoſqȝ uitemus & ꝑtereamus. aduertamuſqȝ ꝙ pulchrè & feliciter, ꝙ item incultè & ſimpliciter olim primi mortaliũ à creatione ſua ad generale uſque diluuiũ & ultra multis ſeculis uixerint, quum in uſu adhuc æs ſignatum haberent nullum, mercimonia nulla, be-

neficia

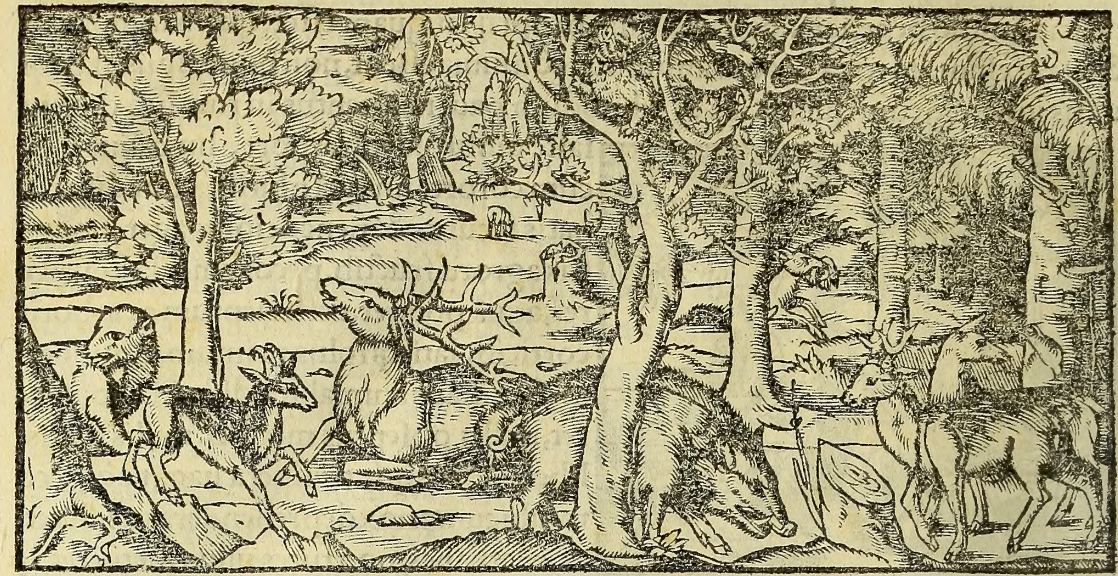
neficia mutuo beneficijs æquarẽt, nihil proprij cuiquam eſſet, quemadmodum & aër cœlum, ita terra & aqua omnibus cõmunia eſſent, non honoribus, non diuitijs inhiarẽt, cum quiſq; ſuis & admodum paucis cõtentus in rure ſub dio aut

ſaltẽ umbroſa ſub arbore, humiliue caſa cum cõſorte una uel plurib. cum dulcib. natis ſecurus & penè ocioſus ageret, cõgeſtis agrorũ fructib. pecorumq; lacte ueſceret, aquã potaret, ueſtimentum ex arborũ corticib. latiſq; folijs primùm, deinde ex incõcinnatis animaliũ pellib. ſibi conſueret, nullis obſeptus mœnib. nullis foſsis, liber uagansq; inter libera uagãtiaq; pecora, ubicunq; nox deprehenderat reſideret, non latrones, non fures ullos metueret, lętus prorſusq; ignarus eorum omnium eſſet, de quibus Lucretius:

> Sed nemora atq; canos montes ſyluaſq; colebant
> Et frutices inter condebant ſqualida membra.

His contraria poſtea adoleſcente mundo, ex uarijs diſcordibus mortalium ſtudijs, uolũtatibus, æmulationibus ſubſequuta ſunt, quando propter fructuum abſq; cultura naſcentium inſufficientiam, aliarumq; rerum defectum, beſtiarũ, hominumq; externorum in primis crebram incurſionem graſſantemq; uiolentiam, congregati hominum cœtus, eam peruagandi nocendiq; libertatẽ cõmunibus auxilijs prohibituri, ſibi certos terræ limites, certos agros uendicauere, in quibus coadunatis tugurijs populatim habitare cœpere, ſe muris ac foſſis præmunire, legesq; ſibi & magiſtratus ut pacatè & ipſi inter ſe uiuerẽt, eligere. Iam non ex rure non ex pecore ſolum ſed uarijs inuentis artificijs uarijsq; laborib. *Homines humaniores fiunt.* uitæ emolumenta quærere per mare colligatis ratibus, q; longiſſimè deportandi primum colonias gratia, deinde mercãdi, ire: iunctis equis curribus uti, cultius molliusq; ueſtiri, humanius loqui, pacatius conuerſari, ſplẽdidius ueſci, magnificentius ædificare, per omnia iam mitiores, cultiores prudẽtioresq; eſſe, agnatam barbariẽ feritatemq; ſponte ſua exuentes, à mutua cæde, ab humanarum carnium eſu, à rapinis, à publico & indifferenti matrum filiarumq; congreſſu, talibusq; multis abſtinuere. Rationi & uiribus iam innitẽtes, terra quæ tota tũc opacis ſyluis nocentibus beſtijs & ſtagnantibus undis, humano incolatui incõueniens deſerta, horrida, omninoq; inculta & frequẽs iacebat, induſtria & labore à ſaxorum ſalebris, ab arborum truncis, à ſuperfluis undis expurgauere, planauere & totam fœcundam ſpectabileq; fecere, uarijsq; leguminũ & frumẽtorum, arborum, & uitium generibus terram proſciſſam & uaria diligentiq; cultura præparatam, magno animo conſeuere, obſeruato cuiuſq; ſoli ingenio & natura: qua induſtria factum eſt, ut arua conſiti arboribus, horti ueſtiti, colles uitibus abunde reſpõderint colonorum uotis, qui grauate prius glãdes ſylueſtriaq; poma dedere, uallis irriguis pratis hortiſq; amœniſſimis decorauere, ſummitatẽ mõtium ſyluis relicta, adeò omne ſolum fructificationi aſſignauere, ut quod lignationi pabulationiq; ſatisfaceret, ſupereſſe uix paſſi ſint. Loca adhæc omnia

Fontium commoditas.

nia frequentiſsimè incolere cœperunt, paſſim ædificare, ex modicis pagis ampliſſimas urbes, ex uillis pagos, in excelſis montibus arces, in multis uarijsq; locis deorum templa ſtruere, fontes ut ſalubriores atq; delectabiliores eſſent cæſis marmoribus complexi ſunt, circaq; eos conſitis arboribus amœniſſimè obumbrauere, à quibus in urbes ſalientem aquam per canales latentesq; ſiphones ꝙ longiſsimè deriuarunt, ubi altius latebat defoſſis in terrã puteis profundiſſimè quæſiêre, torrentes impetuoſaq; flumina, quæ frequẽter prius pro libito in maximã interdum accolarum pernitiẽ expatiabanẽ, obiectis aggerib. coercuere, atq; in cõmércia hominum pertranſitu difficilia & non uadoſa flumina non impedirenẽ, immiſſis in imum palis aut arcubus eductis, ualidiſsimos pontes ſuperimpoſuere. In mari ſcopulos, à quib. nauigantes periclitari ſolebant, quã tum potuit humana induſtria fieri, deiecere, in inſulis & continẽti ſolo portus multos fecere, ac in quib. admotæ naues à uentorum flatibus ſecurè quieſcerẽt, naualia ſtationesq; ampliſsimas effodere, adeò omnia per terrã, per mare excolucre elaborauereq;, ut terra ipſa ad priſcum eius ſitum naturalemq; ſqualorem hodie comparata, alia eſſe credi poſsit ꝙ quæ olim fuerit: uoluptate & delitijs pleno illi horto certè haud multũ diſſimilis, ex quo ꝓpter diuini præcepti trãſgreſſionẽ infelices protoplaſti Adam & Heua eiecti ſunt. Præterea multas ingenioſiſsimas diſciplinas, multas artes inuenere homines, quib. ꝑ excogitatas etiam uarias literarum notas, libris tabellisq; (ut ad poſteros peruenirent) demandatis, ſeſe extra mortalẽ conditionẽ in tantum uindicauere extulereq;, ut indigetum deorum beatiſsimam uitam iam conſecuti uideri potuiſſent, ſi non mundi princeps iniquiſsimus Sathan ſuperſeminata peſtilenſs. zizania, integrum & felicem hunc ſtatum cõfudiſſet, qui ut homines & numero ſuccreſcere cognouit & melius in mundi delitijs iam habere inuidia permotus teterrimis omnis generis ſcelerib. primum ſibi obnoxios factos, mox futurarum ſuper cœleſtiumq; rerum curioſitate affectos, per obſcuras oraculorum ambages iniecta ſuperſtitione atq; timore deorum, dearumq; profanam culturam (ut unius ueri ſingularis dei cognitionẽ aboleret, mortalesq; ipſis aliquo inſigni malo afficeret) edocuit.

tuit: hic Delphica, illic Euboica, alibi Naſamõia adita, Dodoneasq́; quercus maligna inſpiratiõe reſonare fecit, quib. in Latio Saturno, in Creta Ioui, in Samo Iunoni, Bacho Thebis & in India, Iſidi Oſiriq́; in Ægypto, in Ilio Veſtæ, in Africa iuxta Tritonem Palladi, Mercurio ſub Teutatis nomine in Gallia & Germania Mineruæ Hymettio atque Athenis, Apollini Delphis, in Rhodo, Chio, Patara Lyciæ, in Troiade & Tymbra, Dianæ in Delo & Scythia, Veneri in Cypro, Papho, Gnido, Cytheraq́;, Marti in Thracia, Vulcano in Lipara & Lemno, Priapo in Lampſaco Helleſponti, alijsq́ue multis in locis (quorum adhuc nomina ob præclariſſima inuenta & beneficia popularibus ſuis collata, in recenti memoria erant) diuinos honores fieri excitauit. Deinde etiam poſtquàm uerus Dei omnipotentis filius, aſſumpta carne apparuiſſet atq́; erranti mundo rurſus æternæ beatitudinis iter oſtendẽs, uerbo & exemplo ad patris ſui gloriã, ad benè beateq́; uiuẽdum hortatus eſſet, miſsisq́; in orbem uniuerſum diſcipulis ſalubri illorum prædicatione nefandiſsimos ſuperſtitionis ritus damnaſſet, religionẽ nouam, nouaq́; ſaluberrima uitæ inſtituta promulgaſſet, & iam eò deduxiſſet, ut ipſis ab omnibus in orbe gẽtibus receptis ad ueram felicitatẽ deſiderari ulterius potuiſſet nihil, ipſe Sathan in genuinã malitiam reuerſus, curioſa hominum pectora, quæ deſtituere coactus fuerat, iterum circumueniens, quædã in priorem errorem reduxit, quædã nouis hæreticis opinionibus adeò corrupit, ut multo melius ipſis fuiſſet, cognitam ſemel ueritatis uiam quodammodo ignoraſſe, q̃ ſic temere & malicioſe dereliquiſſe. Vnde factũ eſt, ut hodie obſeruent, diuinoq́; *Sathan dementauit orbẽ idolatria.*

honore q̃ deuotiſſimè proſequantur Aſiæ minoris, Armeniæ, Arabiæ, Perſidis, Syriæ, Aſſyriæ, Mediæ, & in Africa, Ægypti, Numidiæ, Lybiæ, Mauritaniæ, & in Europa totius Græciæ, Myſiæ, Thraciæ, Turcici nominis gentes omnes, Chriſto abiecto, epilepticum Mahometum & illius ueſanum dogma. Scythiæ latiſſimi populi, qui Tartari hodie uocantur, pars Imperatoris ſui Chami idola, pars aſtra, pars etiam unum deum ueneratur. Æthiopiæ gentes, quæ Preſto Ioanni parent, Chriſtianam pietatẽ tuentur, ſed inſtituto longe à noſtro diuerſo. Syncæceram orthodoxamq́; Chriſti fidem pauci hodie comparatione tot gentium retinent. Effecit acerbiſſimus humani generis hoſtis hac inducta morũ diuerſitate, ut dum unaquæque gens Deum, quem religioſe colit, queq́; opinatur uerum ſummumq́; eſſe, dũ ſe rectam æternæ beatitudinis uiam ambulare, cæteros uerò omnes per deuia & abrupta oberrare magnis rationibus contendit: dũmque unaquæque ſectam ſuam longe latéque propagare & extendere nititur, ſeſe mutuo tantis inimicitijs *Nemo non ſuã tuetur religionem.*

& odijs habeãt proſequanturq́, ut ad externas hodie nationes peregrinari non ſolum nõ ſit tutũ, ſed ferè omnino prohibitũ & occluſum. Quare fit, ut dum uicinarum gẽtium nomina uicinis gentib. uix cognita ſint, pro mẽdacijs hodie à quibuſdã habeant, quæcunq; de ipſis aut ſcribunt aut referuntur, quorum cognitio tamen, adeò dulcis & utilis, honoreq́ digna, ſemper reputata eſt, ut clarè conſtet non ob aliam cauſam q̃ illius amore atq; deſiderio, pleroſq́ relicto natali ſolo, relictis charis parentibus, coniugibus liberis & amicis, relicta (quod maius eſt) propria ſalute cũ maximis difficultatib. periculis, curis, anguſtijs, ut aliquid experirentur remotiſſimas trãſmarinas interdum aſſumpſiſſe peregrinationes, ut cõpertum habeamus nõ hac tempeſtate noſtra ſolum, uerum ab exordio ferè mundi omnes perquàm maximæ autoritatis, prudẽtiæ, eruditionis ab omnib. exiſtimatos, in repub. (pacis & belli tempore) magiſtros, cõſiliarios, iudices, cẽſores, adminiſtratores, duces publico cõſenſu electos aſcitoſq́ eſſe, qui ad remotas terræ oras aliquãdo profecti, multorũ populorũ mores cognouere & urbes uiderunt, quemadmodum Gręcię atq; Italia priſcos illos philoſophos Socratem Socraticã, Platonem Academicã, Ariſtotelem Peripateticã, Antiſthenem Cynicã, Ariſtippum Cyrenaicam, Zenonem Stoicam, Pythagorã Pythagoricam, tantas ſectas, tantamq́ diſcipulorum frequentiã inſtituere cõciliareq́ ſibi potuiſſe conſpicimus. quemadmodũ ueteres quoq; legumlatores Minoim & Rhadamantum Cretenſibus, Orphea Thracibus, Dracõnẽ Solonem Athenienſibus, Lycurgum Lacedęmonibus, Moſen (quanquam cum hoc diuinitus miſſo, hos nullo modo conferamus) Iudæis, Zamolxim Schytis, alioſq́ multos ciuitati ſiue reipublicæ præſcriptas ſacrorum ceremonias, ciuileſq́ diſciplinas ferre potuiſſe uidemus. Quæ nõ à ſe intra patrios muros excogitarãt, ſed à ſapientiſſimis ſeculi hominib. Chaldæis ipſis, Magis, Bragmannis, Gymnoſophiſtis & ab Ægyptiorũ ſacerdotib. cum quibus aliquandiu cõuerſati eſſent, ad ſuos quiſq; deportaret, quemadmodum poſtremo præſtãtiſſimos heroas Cretenſem Iouẽ, qui quinquies terrarum orbem perluſtraſſe prædicat, pari quoq; ſtudio ſucceſſuq; eius duos filios Dionyſiũ cognomẽto Bachum & fortiſſimũ Herculẽ, æmulumq́ illius Theſea, Iaſonẽ cum cæteris Argonautis, naufragum Vlyxẽ, & ex Troia profugum Æneã, Cyrum, Darium, Xerxem, Alexandrum, magnum, Hannibalẽ Pœnum, Mitridatem Ponti regem quinquaginta nationum linguis loqui peritum, Antiochum magnum, innumeroſq́ Rom. principes, Scipiones, Marios, Lẽtulos, Pompeium magnum: Iulium Cæſarem, Octauium Auguſtũ, Conſtãtinos, Carolos, Ottones, Conrados, Henricos, Fridericos, ſuſceptas à ſe in exteras nationes bellicas expeditiones, immortalẽ hãc gloriam ſempiternãq́ memoriã comparare potuiſſe cognoſcimus, quibus tamen tuã Cæſaream maieſtatẽ non inferiorẽ ſed pleriſq; ſuperiorẽ meritò iudicamus ob duas illas inſtructiſſimas tranſmarinas expeditiones in Africã & Mauritaniã cum ſumma gloria factas, in quarum prima re feliciter geſta, deuicto ſæuo Chriſtiano nominis hoſte, magno cum triumpho redijt. Nec in altera defuiſſet uictoria, niſi illa in infeliciſſimã immanẽq; incidiſſet tempeſtatẽ, elemẽtorumq́ inauditã commotionẽ, quæ heroicos repreſſit conatus. Quapropter cum tanta ſit terrarum, gentium, earundemq́ morum cognitione uoluptas, tanta utilitas,

Prodeſt uidiſſe urbes & regiones.

Carolus V. bis nauigat in Africam.

neq; omnib. remotas terras adire inuiſereq; ob plurimas cauſas cõcedat aut li-
ceat uiſũ fuit me operę preciũ facturũ in hoc libro, ſi cõſcriberẽ atq; ob oculos
depingerẽ inſigniores totius orbis terras, urbes, mõtes, fluuios, mineras, ani-
malia & terræ naſcẽtia, itẽ gentiũ mores, ritus, religiões, celebriores res geſtas,
regũ et principũ ſucceſſiones, antiquitates, locorũ fundationes atq; alia id ge-
nus quæ partim hiſtoricus partis coſmographus cõſiderat, & quæ nõ mino-
ri alacritate prõptitudineq; lector amplexari et cognoſcere poteſt, q̃ ſi illum re
gionatim fideliſſimè circumducerẽ, atq; quo in loco hęc omnia inueniantur aut
geſta fueriut, ore ad os referrẽ & ad oculum digito demonſtrarẽ. Nec moueor
ſi à Damiano aut alio rigido & iniquo cẽſore mihi obijciatur exprobreturq;, rẽ
me peruetuſtiſſimã & à multis autorib. antea pertractatã, etiã non alijs q̃ eo-
rum uerbis, nũc pro meo, proq; nouo aliquo attuliſſe, aut ꝙ multa ſcripſerim
de externis regnis remotiſſimisq; terris & de repertis in eis, quæ ipſe non uide
rim aut peruelſtigiauerim, Edat (inquit Goianus) Mũſterus, dum mores gen
tium deſcribere conatur, ea tantũ, quæ ipſe uiderit & certiſſima habuerit. Mutã
tur quotidie ciuitates, oppida, mores, uiuẽdiq; hominũ rationes; nec iã Germa
nia Galliaq; tales ſunt, quales nobis à Cęſare deſcribuntur, nec tàm barbaræ ſũt.
Hæc Damianus putat me ignoraſſe, qui etiã longè anteq; admonitionẽ eius le
giſſem, de ueterũ & recentiũ nationũ morib. poſt multos alios ſcriptores nõ-
nihil euulgaui. Quãto rectius faceret Damianus, ſi poſita ſimultate noſtrũ po
tius iuuaret inſtitutũ, ſuppeditaretq; quæ certa habet de regno Luſitanię et de
nauigationib. Indicis, potiſsimum quæ his poſteriorib. temporibus fiunt in
Orientẽ. Fieri non poteſt ut unus omnia terreni orbis peragret & uideat loca,
nec hominis ætas hodie ut olim ad mille extẽdit annos, ut aliqs ſuo ingenio de
ſcribere queat & priſcorũ hominũ atq; iã exiſtentiũ mores, facta & uitã. Iuua-
mur ergo ueterũ relictis monumẽtis, iuuamur & illorũ beueficijs, qui noſtro
æuo diuerſas adierunt terras, experiẽtiaq; didicerunt, quæ mihi & multis alijs
uidere nõ cõtigit. Credimns quoq; Damiano in his quæ de moribus Indiano
rũ ſub Preto Iohanne agentiũ ſcripſit, in quorũ tamen regionẽ nunquã uenit
nec aliquãdo uẽturus eſt. Plinius, Strabo, Ptolemæus, Diodorus Siculus. Quĩ
tus Curtius, Æneas Syluius, Iohãnes Bohemus, &c. multa ſcripſerũt quæ nõ
uiderũt, ſed à uiris fide dignis receperũt. Reprobãdi ergo ſunt? Abſit. Ample
ctimur Tacitũ magno plauſu, legimusq; Germani ſumma uoluptate Germa-
niam à ſe deſcriptã (& utinam illam integram & nõ tam mancã haberemus)
qui tamen nunquã Germaniã ingreſſus eſt. Sic ego multa ſcribo, quæ ipſe nõ
uidi, ſed aliorũ refero experientias, etiãſi me nõ lateat, difficillimũ eſſe, prouin
cias externas deſcribere, quãdo et autores ipſi, quos imitare oportet, non ſolũ
uarij, uerumetiã inter ſe contrarij ac magnopere diſſentientes inueniuntur, ſicut
apud quoſdã inueni Baleares inſulas oleo carere, recentiores autẽ ſcribunt eas
abundare, ſicut olim & Germania caruit uino, hodie autẽ certare poteſt in uiui
optimi productione etiã cũ Italia. Scio mutari temporũ ſucceſſu ciuitates, ho
minũ mores, terras, fortaſſis & terræ ingeniũ, id quod ꝓbat terra ſancta, Græ
cia ipſa & Germania noſtra, quin & cœlũ non perpetuo in eodẽ permanet ſta
tu, quũ diuerſis temporib. alias & alias terræ miniſtret uires, certe q̃d ruſtici

ipſi, agris colendis addicti experiũtur, & doctos nonnunquā docent id quod ipſi ſua cotidiana deprehendunt experientia. Non ergo mirũ ſi aliquando nos literis ineſcati fallimur in harum rerum deſcriptionibus, multo magis autē in antiquitatum annotationibus & rerum olim geſtarum enarrationibus: ubiqꝫ coniectura potius quàm ulla certitudine nitamur oportet, nec uſquam certi aliquid affirmemus, niſi ubi ueritas ſeipſam manifeſtè tradit. Vſus eſt Beatus Rhenanus, piæ memoriæ ſuis coniecturis, quũ ante paucos retroactos annos aliquot libros ſcriberet de Germania: uſus eſt & ante eum Bilibaldus Pirckheimerus certis coniecturis, nec ulli uoluit præſcribere legem, ne à ſua diſcederet opinione. Idem nos in hoc opere ſentimus. Quicunqꝫ oſtendere poterit, ſe nobis rectius ſentire, huic non ſolum non repugnabimus, ſed etiā gratias habebimus, ſi nos meliora docere potuerit. Non enim tam pertinaces in noſtro ſenſu ſumus, quin libenter cedamus rectius ſentiēti. Hoc ubiqꝫ & quantũ potuimus cauētes, ne ex affectu ſcriberemus, plus priuato ꝙ ueritatis amore ducti. De longinquis & nobis incognitis locis ſignauimus, quæ apud ſcriptores fide dignos inuenimus, ſcientes, ut plenũ laboris eſt in aliam terræ plagā transferre calamum, ita & fallax nonnunquā inquiſitio ac incerta, quum omnia luſtrare nemini liceat. Quare etiam doctiſſimo ſcriptori facile uenia dabĩt. Execrandum proinde eorum exemplũ, qui pro uocula, ſi quā inuenerint ineptam proinde quaſi Babylonas ceperint, ita geſtiunt, exultāt, triumphāt officiumqꝫ ſuum ſtudioſis uelut exprobrant. Rurſum ſi quis uerbo diſſentiat, ibi non aliter atqꝫ pro focis ariſqꝫ digladianĩ. Sed hiſce relictis ad te reuertor Clementiſs. Imperator, cuius maieſtati hoc totius mundi opus, ceu mũdi domino, offero, ſciens tuā maieſtatē non parum delectari Coſmographiæ ſtudio, ut uerè ingenuis ſemper iucundiſſimũ fuit hoc ſtudium & hodie quoqꝫ eſt, maximè autē ubi regionum tabulares deſcriptiones, ciuitatũ icones, animalium & rararum inſignium plantarum delineationes, antiquitatũ formationes, atqꝫ inſigniũ uirorum (ubi haberi poſſunt) genuinæ effigies acceſſerint, quæ omnia huic operi ego & cooperatores mei q̃ad licuit adiungere curauimus, nulla etiā magnorum ſumptuum habita ratione, inuocātes p̄terea plurimorum doctorum uirorum iudicium & auxilium, cōſulentes principũ & epiſcoporum aulas, ciuitatum etiā imperialiũ obnixius ſubſidiarias requirentes manus, effecimus aliq̃d hac noſtra inſolentia, ſed nō omnes, ne quid diſſimulē, reſponderunt uoto noſtro. Eccleſiaſtici prelati plura cōtulerunt, ut uerũ fatear, in hoc opus, ꝙ reliqui principes. Epiſcopi em̄ literis meis ſollicitati, fuerũt paulò propēſiores in hāc rem, potiſſimum autē Reuerendiſſ. domini Treuireñ. & Vuirzburgenſis. Et ciuitatũ aliæ aliȷs maiore beneuolētia & ſtudio me iuuarunt, id q̃d opus ipſum abundè declarabit. Atqꝫ utinā maiorũ plures eam humanitatē & ciuilitatē nobis exhibuiſſent, quā in Viēna Auſtriæ, Friburgo Briſgoiæ, Vangionũ urbe et Vuyſſenburgo expti ſumus. Defuerunt mihi in hoc conatu, tuæ Cæſareæ maieſtatis literæ ꝑ quas facile licuiſſet tam in Hiſpania et Italia, ꝙ in Germania impetrare quod uolui, ſed nō patuit acceſſus ad tuā celſitudinē, quātumuis uariȷ medȷs eam certiorē reddere de meo conatu ſtuduerim. Ex Gallia quoqꝫ nihil licuit huc referre, niſi ea quæ cōmunes habent hiſtoriæ, quantumlibet mul

torum

torum magnorum uirorum, quorum etiam aliqui hîc Baſileæ apud me fuerũt et uiderunt inſtituti mei apparatum, pollicitatione mihi ſpem aliquã fecerint. Quod ſi Galli, Hiſpani, Angli, Scoti, Dani, Sueci & Poloni, (apud quos omnes eruditi uiri & omni humanitate exculti hoc tempore reperiuntur) ſuos auxiliares manus adhibuiſſent huic operi, perfectius T. M. auſpicijs feliciusq; prodijſſet in orbẽ. Certé meo iudicio nihil magnificentius, glorioſius & perpetua memoria dignius tranſmitti poſset, tuæ maieſtatis autoritate ad poſteras ætates, ex tuo latiſſ. imperio inuictiſs. Imperator, q̃ ſi totius moderni orbis facies, quoad fieri poſſet, per tabulas regionũ, urbiũ icones, rarorũ animaliũ expreſſas effigies, antiquitatum & reliquarũ rerum, quas ſuſpicere ſolemus, genuinas picturas, explicaret, illisq; adſcriberet, quid natura & autor naturæ ſingulare cuiq; tulerit, quid homines in ſuis quiq; locis moliti fuerint, aut quid adinuenerint. Quanta, quæſo, animi iucũditate hodie legeremus & inſpiceremus librum aliquẽ, ſi quis olim editus fuiſſet, q nobis exhiberet & ob oculos ſtatueret ea forma orbem terrenum, qualis fuit ſub imperio Alexãdri magni? Non'ne in eo uideremus faciẽ Alexandri atq; Darij potentiſsimorũ ætatis illius principum, uideremus picturã & figuram Ilij in Troia, Athenarum, Tyri, Carthaginis, Babyloniæ, Epheſi, Corinthi & multarum aliarum potẽtiſſimarum urbium, quæ iam diu collapſæ aut in fauillam redactæ ſunt, nihilq; de illis ſupereſt, niſi quantum literarum monimentis conſeruatum eſt. Obierunt fatum ſuum, & pleræq; in alium translatæ ſunt locum. Quis olim inducere potuiſſet in animum, ex Memphi clariſſima urbe, hodie autem uiculo exiguo, naſciturum Cairum, noſtro æuo florentiſſimam maximamq; Ægypti urbem? Quis putaſſet ex Auguſta Rauracorũ, olim notiſſima urbe, quæ hodie aũt tota in ruderibus iacet, prodituram inclytam Baſileam? Non'ne & Aquileiæ fatum, Venetiarum fuit felix exordium? Sic perpetua fatorum ſerie ex aliorum corruptione alia generantur. Et quis ſcit, quid poſt noſtra tempora futurum ſit? Pereunt aliæ urbes incendio, aliæ terræmotu concidunt, aliæ bello ſubuertunt, aut alio ſubito euẽtu ad fatum ſuum perueniunt. Quare mihi dubium nõ eſt, poſteros noſtros, qui poſt ducentos aut trecẽtos annos futuri ſunt, ſi eò uſque mundus perdurauerit, non minori uoluptate lecturos & inſpecturos ea quæ illis de noſtri ſeculi ſtatu tranſmittimus, q̃ nobis ea eſſent, quæ ab Alexandri magni aut Iulij Cæſaris temporibus ad nos fideli ſermone figurisq; accõmodatis, de ſui orbis facie tranſmiſſa eſſent. Sed ut tandem præfationi meæ colophonem imponam, tuis auſpicijs, Inuictiſs. Imperator, hic meus labor omni ſolutus metu nunc prodeat: qui ſi quam hominibus allaturus eſt utilitatem, id primum autori omnium Deo Opt. Maximoq;, qui nos idoneos facit, deinde multorum bonorum uirorum ingenijs, qui hanc corniculam decorauerunt, acceptam referimus, ſi uerò quicquam deſiderabitur, meæ tenuitati adſcribatur. His me commendo tuæ Cæſareæ Maieſtati. Baſileæ ab incarnato filio Dei, M. D. L. menſe Martio.

Catalogus doctorum uirorum quorum ſcriptis & ope ſumus uſi & adiuti in hoc opere.

Adrianus Barlandus de Brabantia
Achilles Gaſſarrus medicinæ doctor
Aeneas Syluius qui & Pius papa ſecundus
Aegidius Schudus
Albertus Krantzius Hamburgenſis
Aloyſius Cadamuſtus
Abbas Spanheimeñ. Io. Tritemius.
Americus Veſputius
Beatus Rhenanus Seleſtadienſis
Beroſus Chaldæus
Beda Anglus
Bonfinius de Vngaria
Bonifacius Amerbachius iuriſperitus
Conradus Vuolfhardus artium magiſter
Cornelius Tacitus
Cornelius Hortenſis de Holandia
Chriſtophorus Columbus
Caſpar Contarinus de Venetis
Caſpar Bruſchius
Cuſpinianus
Damianus à Goës
Diodorus Siculus
Euſebius Cæſarienſis
Georgius Merula
Georgius Agricola
Georgius Vicelius
Haitonns Armenus
Hermanuus Contractus
Iacobus Meierus de rebus Flandriæ
Iacobus Zieglerus
Ioachimus Vadianus
Iohannes Bohemus
Iohannes Kalbermatterus de Valeſia
Iohannes Maior de Scotia
Iohannes Auentinus de Bauaria
Iohannes Dryander de Heſſia
Iohannnes Sinapius medicus
Iohannes Bocardus
Iohannes Ludouicus Decius de Polonia
Ioſephus Munſterus
Iuſtinus
Laurentius Friſius de Francia orientali
Marius Aretius de Sicilia
Matthias Mechouienſis de Sarmatia
Michaël Ritius
Nauclerus Tubingenſis
Otto Friſingenſis
Olaus Magnus
Paulus Iouius
Paulns Venetus
Paulus Aemilius
Petrus Artopœus Pomeranus
Plinius
Polydorus de Anglia
Pomponius Mela
Ptolemæus
Procopius
Quintus Curtius
Raphaël Voloteranus
Saluianus epiſcopus
Simon Richuuinus
Solinus
Strabo
Sillius poëta
Torellus Sarayna
Vartomannus Ludouicus
Vuilhemus Vernherus comes
Vuolfgangus Lazius
Volfgangus Vogelmannus

Sunt & alij multi quorum nomina paſſim in libro adducuntur

AD LIGATOREM SEV COMPACTOREM LIBRORVM.

Chartæ illæ quarum utramꝗ paginam una occupat figura, ſunt papyraceo adminiculo in plica ſuffultiendæ, haud ſecus quàm tabulæ regionum, ideoꝗ illæ ſemper medium tenent locum quaternionis, ternionis, aut duernionis, aut ſolitariæ ponũtur, id quod etiam ſignatura & numerus capitalis edocet. Hæ uerò tres ciuitates Vuormacia, Heidelberga & Vienna Auſtriæ geminis cõſtant chartis, ideo altera alteri in unam tabulam eſt coaptanda.

Rerum in Coſmographia Sebaſtiani Munſteri memorabilium Index ſatis copioſus.

ABbatis cella Heluetiorum 366.385
Abdiramus rex Saracenorum 132
abenalibeticum in Hiſpania regnum 64
aberdonia regia Scotię 51
aberthami argentifodina 7.716
abila mons 58
abnobij montes 275.787
abydus opp. 936
acon & Aca cinitas 1010.1018.778
acephalorum hæreſis 1038
achaia 924.926.
achæi Aethiopes 1147
achillis geſta 981
acridophagi 1148
actiaca pugna 933
adamas lupis 1084.1153
aden emporium 1038
aden rex 1083
adolphus imper. 305
adrianopolis 949.655.960 963.958
adriaticum mare 140
adrius mons 914
adula mons 274
adulterij pœna 282.1145
ægina inſula 966
ægypti deſcriptio, fertilitas, pyramides, labyrinthus, &c.1008.1126.1132.1134. 1135
ægyptiorum leges, mores 1130.1142
ælius Pertinax Imp. 213
æmonia 932
ænaria inſula 258
æneas Syluius 196
æquinoctialis circulus 14
æris metallum 4.10.691
æſculapius 992.1119.926
æthiopia 1145.1146
æthiopum mores 1146
ætius dux 131
ætna 6.256
ætolia 961
africa maior & minor 12.13. 1113.1116.1118.1151.1158
agathyrſi opp. 1058
agaunum 332.340
agria 868
agrigentum 256
agrippina Colonia 501
ahauſen 573.657
ahelfingen 570
aiaz emporium 1036
aichach caſtrum 563
aiola rex Saracen. 65
aiſtulphus 222
alapia ciuitas 1009
alapinus Turca 960
alba ciuitas 181.961.877.857 861.869.870
albania 729.42.996
albanus ſanctus 323
alberſpach 589
albertus Rom. rex 899.305 313
albertus magnus 578
albgouu 563
albis fluuius 276.789
albion inſula 42
albucenſis pagus 569
alcairum 968
alcoranus 412.1038
aldenborg 511.743.718.739. 771.735
alemannia 269.353.438
alen opp. 594
alep ciuitas 1024
aleria 251
alexander magnus 38.114. 930.987.1045.1057.1071. 1077.1049
alexander Imp. Conſtantinopolitanus 951
alexander Medices [illegible]
alexandria 1048.1126.[illegible]. 1139.1143.995.168.173. 181.173
alexandrina bibliotheca 1130.1139.
alexia ciuitas 75.80
alexius Imperat. Conſtant. 953.954
alfonſus aſtronomus 67
alfonſi reges 241.62.70. 65.67
algarbe 57
algeri ciuitas 244.247
algoia 556.557
aloe 1089
allobroges pop. 95
allodia 316
almachara ciuitas 1036
almanzor Saracen. 66
almericus 1009
alpium deſcriptio 137.318
alſatia nobilis regio 324.114. 414.428.457.445
aluta fluuius 920
altena comitatus 511
altenburg 549.919
altenſteig 554
altimetra ſcala 25
altrip 474
altzheimenſis pagus 481
amaſus fluuius 276.748
amazones 988.1056
amberg 687.625
ambiani 90
ambrum 1094
amadeus dux Subaudiæ 96
americus Veſpu. 1108 1110
ammiraldus 174
ammon deus 1149.1125
amorbachium 626
amorica 78
amphipolis 1031
amſterdamum 128
amurathus Turca 958.961
anabaptiſtarum ſeditio 750
anaſtaſius Imperator Conſtantinop. 948
ancona 190
andegauum 78
andernacum 500
andex 562
andlouu 454
andronicus Imperat. Conſtantinop. 945
anglia 42.49
angliæ rex in Auſtria captus 1011
angli contra Scotos 50.52
angria 45
aniſus fluuius 276
anneberg 565.715
anholtſpach 650
anshelmus epiſcopus 46
anſeres arborei 49
anthenor rex 76
antenorea ciuitas 182

Index

antiochia 984 1007.1024
antropophagi 1058.1060.
1094
antipodes,Antœci 16
antoninus pius 212
antoninus Verus 212
antyrius rex 760
appelles pictor 992
apenninus 141.198
aphrica 11152
apidis templum 1135
apollonia 926.935
apollo Delphicus 927.924
990
appencellenſes 530
apulia 141.233
ęquę calidę & amarę unde 5
aquæ Sextiæ 227
aquila auis 200
aquileia 161.143.132.228
aquiſgranum 79.866
aquitania 75.103
arabia 1031.1033
arabum ritus & mores 1035
arachoſia 1052
aræ Flauianæ 574
aragonia 70
aragonenſes 236.259
arar fluuius 93.102.276
araxes fluuius 1054
arbela ciuitas 1041
arbona 530. & arbor felix
arca Noë 995
arcadia 925
arcadius Imperator 220
archiepiſcopales ſedes in
Germania 485
archipelagus 1102
archon 771
ardea auis 623
arduenna ſylua 116
arelatum 94.78.384
arena uitrea 1023
areſtum quid 105
arethæ reges 1032
arethuſa 254.995
argentea menſa 7
argentum 6.7.690
argentum uiuum 6.10.8
argentifodinæ 7.10.430
argentina urbs 428
attila 77.860
argentinenſium bella 457
argæus mons 990
argiera 1122.1154
agros opp. 925
aria regio 1052
aries tormentum bel. 488
arimazæus 1048
ariminum 189
ariouiſtus rex 278.277
ariſtocratia 141
ariſtoteles 934 1139
aritbertus 760
armenia 1024.995.1051
959
armeniaci Galli 413.
438.445
arnsheim 625
arnolfus Imperator 292
arnus fluuius 142
aromata 103.1090.71
arona 174
ariani 162.65
arſinoë 1136
artemiſia 985
arteſia Flandriæ 125
arturus Angliæ rex 45
aſcalonitæ 1010
aſia 12.959.979.981
aſphaltum 1030
aſpides Indiæ 1070
aſſyria 1040.1026
aſta ciuitas 181.168
aſtronomia Chaldæorum
1040.1031
aſturicẽ epiſcopatus 65
aſtypalæa 992
athenæ 926
atheſis 565.140
athos mons 1043.931
atlantes pop. 1149
altas mons 1118.1116
atramentum ſutorium 5.721
atrebates pop. 118
atria pop. 140
attica 926.959
attila rex Hunorum 96.131
130.859.860
auenticum 419.282
auelburg 754
auenion 94.875
auentinus mons 146
augia maior 537
auguſta Druſi 278.637
auguſta Prætoria 333
auguſta Raurac. 399
auguſta Tiberij 637.278
auguſta Vindelica 602.866.
600.604.636.
auguſtus Cæſar 107.278
auguſtulus 221
auguſtodunum 101
auguſtoritum 90
auion expugnatur 132
aurea ætas 140
aurea Cherſoneſus 1103
aurelia ſancta 556
aurelia ciuitas 860
aurelius,Aurelianus Impe-
ratores 213.216.96
aurum 6.10.691.1033.690.
auſtraſia 78.461
auſtria 678.695.700.634.
700.
azanegi 1154

B

BAal 2021
babenberg 666.676
babylon Aegypti 1925.1133
babylonia 1012.1030.1027
bachus 1075
bachrach opp. 494.496
backenheim 553
bactra ciuitas 1049
bactriana 1075.1049
baden inferior 553
baden ſuperior 388
badenſis marchio 624.554
badenuueiler 541.551
baiatzetus Turca 959.965
baioaria 627
Baldacha 1043
balduinus barbatus,Caluus
Ferreus,Ieroſolymitanus
Montenſis,Pius,Securis
& reliqui 120.119.1008.
121.120.955.123
baleares inſulæ 73.67.69
balenæ maris 1093
baliſtarum genera 489
balſamum 37.1135.1017.1135
baltach 1030
balthicum mare 770
baltzhauſen 565
bamberga 676
bangella emporium 1092
bappenheim 569
barbaroſſa Turca 1121
barcinon 57
barcus hortus 181
bardenſis principatus 821
bardouicus ciuitas 732
734
barſalona 57

barutus

barutus opp. 1021
Baſilea maior & minor 93.
338.400.407.410.860
baſilienſe gymnaſium 404
406. Concilium 411.312
baſileæ factiones Stellifero
rum 358.304
baſilius magnus 988
baſiliſcus 1124.1151
bataui 129.516.513
bauaria 628.631.647
bauaricum bellum 825
beffort 417
beinheim opp. 554
benacus lacus 142.183
bela rex Vng. 873
belgica Gallia 76
belgradum 962.968
belueder 187
bentiuoli 187
beraunum argentoſum 7
bergamum opp. 862.864
bergenſis ducatus 511
bergis opp. 834
bergſtras 626.490
berna Heluetia & hiſtoriæ
eius 80.96.376.378.
414.424
beroſus 34.272
beſicken 625.554
beſſus Alexandri 1049
bertha regina 374
bertholdi duces Zeringen
ſes 544.545
betus rex 56
beruuic opp. 51
berytus 1021
bibliothecæ 1139.833.906
biela opp. 409.382
bigortiæ comitatus 66
bilug princeps 767
bingium opp. 493
birſa fluuius 404.415
biſenbergenſe uinum 679
biſontium 100
biſontes 839
biſtricium opp. 919
bithynia 979
bitumen Aſphalticũ 5.1030
1005
bituricenſes 91
bizantium 933
blaſij monaſteriũ in Nigra
ſylua 588
blabuern 569
blodesheim 355.358
blumenberg 424
bochiana reg 1117
bochnia 899
bodobriga 494.277
bœotia 926
bohemia 715.789.395
800.803.895
bolentia ciuitas 74
boleslaus dux Polo. 896
boleslauia 804
bombardarum inuẽtio 488
bombyx 998.1036
bonæ ſpei caput 1158
bonifacius ſanctus 323
bòna opp. 500.79
bononia 187.169.188
bopardia opp. 494
bor mons 538
borbon ducatus 101
bornei inſula 1093
bornholm 814
boruſsia 776.777
boryſthenes fluuius 908
boſnæ regnum 961.361.
915
boſo rex Arelat. 94
boſphorus 936
braga 510
brabantia 114.111.113
brabantiæ ducatus 607
bragmanni 1067
brandenburg 562.754
branneſia 771
brema opp. 751
brendiſium 141
brenner mons 565
brennus dux 989
brentz fluuius 570.569
bretten opp. 614
brig opp. 341
brigantium 530.367
brigenſes thermæ 346
briſgoia 641.545
briſacum opp. 544
britannia 42.45.78
brixia 243.565.864
brugæ opp. 117
brunbach monaſt. 671
brunna ciuitas 811
bruſcha fluuius 429
brunſuicum 722.725.728
bruntrut opp. 409.359
419
bruderholz 423
brureinia 619
brutis Syluius 42.48
bruxella 619
bucephalus 1701
buchonia 705
buchorn 530
buda Vngar. 857.868
882.969
budoris opp. 614
bug fluuius 890
bulgaria 917.960.959.878.
952.949
burdegalenſes 132
burgauu 565
burgdorff 381
burgenſis epiſcopatus 72
burgia 1123
burgundia minor 353
burgundiæ deſcriptio 112
78.102.352
burſa opp. 979.980
buta opp. 761
byblus 1021
byzantium 937.935

C

CAdmia 8
Cæſarea 1021.988
1118.181
cęſar augusta 57
cęſarea lutra 474
caſa inſula 143.936
cairum 1009.1153
calaberg 679
calabria 141
calapinus Turca 960
calaris ciuitas 246.244
calcarius mons 729
calechut 1087.
1090
calcedonia 43.49.51
caleſium 53
caligula Imperator 208
caliphus Saracenus 1039.
1043
callipolis 935
calliſthenes 931
calmaria 831
caloioannes Imperat. 954
calpe mons 58
caluariæ locus 1014
caluu opp. 580.593
camaron 868.869
cambaia 1083

cambalu 1095
cambria 65
cambyſes rex 1115.1125 1149
camelus 1050.1096
camelopardalis 1151
camenetium 905
cameracum 77
cameſena reg. 140
campania 141.143.197
campidona 562
camul prouinca 1098
canariæ inſulæ 71.1099 1112.1153
candia inſula 933
canes Indici 1082.1148
canibali 1107.1101
canini opp. 518
canonor urbs 1084
canopicum oſtium 1143
cantabria 932.61
cantuarienſe regnum 46
canutus rex Dan. 121
capellatz 281
capetus rex 110
capha 179.959
capitolinus mons 145
cappadocia 988
capraria inſula 251
capricornus animal 348
capua ciuitas 198
caput album 1153
caput bonę ſpei 1158
caput Lugudoris 242
caput uiride promont. 1157
carbonaria ſylua 118
cardamomus 1091
carentum 821
caria 992.984
carus Imperator 217
carinthia 689.690
carlota 999
carmania 1047
carmelus mons 1021
carnia 141.693.514
carnutum 101
carocus tyrannus 483
carolus Burgundiæ dux 133 135.411.417
carolus Caluus 292
carolus Craſſus 292 79
carolus magnus 212.290. 648.491
carolus Neapolitanus 876
carolus V. Romanus Imperator 315
carolus Gallorum rex 240
carolus Martellus 132
carpathus 8.10.935
carthagenia 59
carteia 67
carthago 1023.1119.1120
carthago noua 57.225
carybdis 253
caſia 1034
caſimira ciuitas 889
caſimirus Polon. dux 897
casletum 120
caſpiæ portę 1073
caſsiouia 868
caſtaneæ 464
caſtel comitatus 659
caſtel monaſterium 647
caſtellæ regnum 66.56
caſtoreum 1090.2042
catalaunica pugna 131
catalonia 70
catania 256
cathay imperium 1095
catablepæ 1151
catti marini 1037
catuicum 56
catzedonij lapides 546
caub. opp. 619
caucaſus mons 923
cayrum 1083
cazimirus rex Pol. 894
cecropia 927
ceculia 918
cella Ratolfi 537
cellenſes thermæ 597
celtiberia 56
cemmenus mons 102
cenſores Rom. 203
cephalenia 966
cephuſium 10
ceraſtræ 3074
cercopitheci 1082. 1089
ceruus 950.997
challedon 980. lapis 462
chaldæi aſtronomi 1031
cham magnus 1063 1098
charræ 1025
cherſoneſus aurea 1082
chimera 985
chilianus ſanctus 654
chius inſula 933.943
chorographia 18.19
chriſtiernus rex Danorum 936.828.843
chriſti ſepulchrum 1013
chriſtophorus Columbus 1099.1100
chronenburgum 847
chryſocolla 5
chryſoſtomus 220
cia inſula 935
cibinum 919
ciconiæ 1081.228
cilicia 986
cimbri 592.226
cimbrica Cherſoneſus 812. 814
cimmerius boſphorus 936
cinamomum 1090.1034. 1106
cingkis Imperator 1063
cipareſſus 1112
circumciſio Turc. 947.1038
cirta 1118
claudius Imperator 216
claudius Tib. 209
clauſenburg 919
cleopardia 889
clepatra 1131
clima quid 30.17.31
cliuenſis ducatus 512
clodomirus rex 76
clodoueus 77.354
coacius mons 332
cocharus fluuius 276
cochenberg 652
cœlius mons 146
cœnomannia 141.90
colchis 996
colimbrica 57
colmaria 354.305.448
colonia Agrippina 79. 77.501.504
colonia opp. 867
columbus 1106
columbarũ ueneratio 1035
comites Germanię 316
commodus Imp. 212
compaſsi uirtus 19.20
compoſtella 65.66
confluentiæ Rheni 498
congellæ empor. 834
conſegles 246
conradinus dux 236
conradus Zeringenſis 544

conradus Imp. 299.293
conſtans Imp. 946
conſtãtia urbs 393.860.394.
311.801
conſtantius Imp. 948.951.
953.956
conſtantius Imp. 218.219
conſtantinopolis 935.940.
964.938.942.234
conſtantinopolitani Impe-
ratores 944
coppenhagen regia Daniæ
826.823.736.737
corallium 1136
corbinianus ſanct. 641 631
corcyra 924.966
corduba 57
corinthus 924
cornubia 45
corona opp. 919
corradinus dux Sueuiæ 583
corſica inſula 251.179
corſicum uinum 92
cortina 933.861
corycius ſpecus 986
coſmas Medices 190
cous ſeu Coum 992
cozumella 1142
cracouia 805
cracuris Tartariæ 1059
cremona 173.174
crepuſculum 17
creta 833.160
creticum uinum 933
crocodili ciuitas 1136
crocodilus animal 1137
crœſus rex 983
cronſtat opp. 919
crucis ſanctæ inſula 1112
crucis mons 848
cruciferi 1019
cruſuitza 890
crutznach 493
cryſtallus 343.345
cuba inſul 1102.1112
cuiauia prouincia 905
culmigeria 776
cumania 995.867
cumanus lacus 142
cuniculi 73.49.59
cupreſſus 103.933
curallium 1136
curch 986
cureta inſula 933
curia ciuitas 518
curtius Romanus 224
cyclades inſulæ 934
cydnus fluuius 986
cydon ciuitas 933
cygni in Anglia 50
cyneci populi 1147
cynocephali 1151.1080
cynomolgi 1151
cynonoti 493
cyprus inſula 997.179.1010
1013
cyrenaica 1123.1124
cyrus rex 982.1054.1047
1055

D

DAcia 916.917
dæmonum illuſiones
10.11.1097.1087
dagobertus nonus rex 78
dalecarli 838.844
dalmatia 914.873
damaſcus Syriæ 1023.959
1008
damæ biſontes 784
damiata 1136.1008.1011
818
dania 832.815.817.816.
786.818
dantiſcum 777
danubius 868.275.568
587.629
danubij cataracta 678.679
uallis 588
dapiferi à Vualdpurg 559
dargin emporium 1154
darius rex 986.1041.1049
debæ pop. 1033
dechan regnum 1084
decius Imperator 216
degernſee monaſt. 631.642
delmenhorſt 739
delos inſula 935
delphinatus 102.112
delphinus 102.413.412
delphicum templum 91.927
929
delta Aegypti 1142
democratia 241
demyn opp. 739
deſpotus 963
deucalionis diluuium 932
diana 185.983.992
dictatores 203
didesheim 472
dies faſti & nefaſti 202
dieterus epiſcopus Magen
tinus 624
dietmarſi 828
diluuium in Italia 229
uniuerſale 2.34
dionyſius tyrannus 255
diocletianus 217.147
dionyſius Areopag. 1132
dioſcorides medicus 993
dioſcuria 996
dioſpolis 1005
diſion 90.425
diuidna fluuius 913
diuion 136.90
diuitenſe munimentum 506
dnieper fluuius 890.911
dnieſter fluuius 890
dobrzin 898
dofrinæ alpes 834
domitianus Cæſar 211
don fluuius 911
dordracum 512
dorinim petra 1076
dorneck arx 424
dornſperg 565
dottnauu 10
draconis leges 927
draco animal 889.1069
drangiana 1052
drauus flu. 688.657.914
druntheim 833
druſomagum 278
duacum 120
duna fluuius 787.788
dunckelſpuhel 570
dura opp. 506
durlachum opp. 553
dyrrachium 929
dzuuina fluuius 908

E

EBenus arbor 1065
eboracum 50
ebur 1094
ebrach monaſt. 656
ebrodunum 382
eburones 101
ecbatana 1044
eccleſiarum ciuitas 244
edel fluuius 911
edeſſa ciuitas 1025
edinburgum 49.51
eduardus rex Luſitaniæ 70
eger flu. ubi Egra oppidum
648.795
egesheim 438.446

ehenheim 437
ehingen 569.590
einſidlen 385
eiſenburg arx 439.445
euiſſa inſula 74
elatea ciuitas 928
elbingen 777
eluuangen 572
electrum 8
elephantus 1079.1147.
1029.1156.1158.1068
elicurt 419
eliopolis 1011.1136
emanuel rex Portugal 34
71. Imperator 985
emathia 929
emeranus epiſcopus 631
emerita 75
emodij montes 1082
endingen 546
engedin 424.566
engelburg 427
engiſtus dux Ang. 44
enipons 565
enos fluuius 276
ensheim 417.438
enſiferi fratres 323.684.786
eolia inſula 258
epheſus 973.989
epheſtia 937
epidaurus 614.925.926
epirus 929,932.961
eppingen 553.625
equi generoſi 1072
eranon lapis 1042
eraſmus Roterod. 130.407
eri ciuitas 1042
eridanus fluuius 142
erithrea inſula 58
eroſtratus 983
erfurt 323
errones zůginer 267
eſzlingen 363.597
eſtenſis familia 187
etholia 258
etſchland 565
ettenheim 553
ettlingen 553
euboea 934
eucherius 94
eupatoria 936.990
eufrates fluuius 1027
euripus 936
europa 12.40.41.42.979
euxinus pontus 13.936.
exarchi 188.222
eydora fluuius 717.814
eyfaliæ deſcriptio 494
eyſtet ciuitas 645

F

Fabiariæ thermæ 383
falarica inſtrumen. 489
falckenſtein 566
falſtera inſula 814
famaguſcha 143.1000
fanaticus ſinus 915.693
farſsburg 398.412
faſiani 1107
fauiana 686
fauſtus poëta 94
feliciana hære 572
ferdinandus rex 64.66.69.
70.970
ferraria 187
ferratus mons 181
ferrum 8.695
ferrugo 8
feſs regnum 1123
ficus 92
fiderenſes thermæ 527
fichtelberg 648
finlandia 846
finſtermuntz 565
fionia inſula 814
firmian arx 565
flagellatorum ſecta 210
flandria 103.115.118
121.123..124.133.914
flenſsborg 825
florentia 143.169.190.
192.195
flora meretrix 147
fluuij auriferi 610
formicæ Indicæ 1082
fornaces fuſiles 494
forum Cornelij 143.188
forum Iulium 141.161
forum Liuij 188.864
fortunatæ inſulæ 1099.1108.
1112
foitlandia 799
franckenberg 702
franckental 477
franckfordia multiplex 671
754.758.812
franci Germani 108
francia 86.437.511.
666
francia orientalis 650
656
franciſcus Sfortia 170.178
franciſcus rex Gal. 176
francorum origo 288.986
franconia 77.651.653
frauuenalb 589
friſinga 641.642
freunſperg 565
friberg 715
friburgum Vchtlandiæ 375
381
friburgum Briſgoiæ 375.
380.545.546.550
friburgum Miſniæ 430
fridberg 427.646
fridericus Barbaroſſa 165.
299.302.313
friſio occidentalis 752
friſiorum bellum 814
friſionum cōtra Holandos
bellum 115
fruxinum 641
fulda 486.658.705
fundgrub 432
furſtenberg 523.589
furſtnouu 524.566
furtelbach 432.433

G

Gades 57.58
gagates lapis 49.451
galeatius 169
galenus medicus 993
galgal 1017
galienus Imp. 216
galilæa 1021
galilææ mare 1005
gallatia 75.989
gallicia 56.59
S. Galli ciuitas 358.366
385
gallia Narbonenſis 92
gallia 9.60.75.102.106.
109.703
gallorum mores 92.104.
bella 54.77.133.216.237.
425.878
gallinæ 350.1097
gallinarum lac 992
gambra 1157
gambræ regnum 1157
gamundia 579
gandauum 116
ganges fluuius 1065.1080
gannodurum 393
garamantes 1149
garganus mons 141

gario-

gariophylum 1090.1093. 1106
gaſconia 64.103
gauotri 352
gaza ciuitas 179
gdanum 777.781.901
gebelini 166.169
gebuuiler 429.439
gedroſia 1052
geienhofen 530
geiſingen 588
geldria 510
gelnhauſen 619
gemmi mons 333.347
genebaldus dux 76
geneua 96.98.100.414
genezar lacus 1005
gengenbach 542.553
genua 139.141.143.173. 177.999
geographia quid 18.19
georgius Pogebratius 882
georgius Scanderbeg 929
georgius Ceculus 883
S.Georgij monaſt. 589
gepidæ 164
geppingen 594.598
germania Cſirhenana 278 322
germaniæ deſcriptio 261. 268.270. 284. 287. 316. 320.327
germani aſſequuntur imperium 288.318
gerſpach 554
geſſoriacum opp. 116
geſtricia ducatus 839
getica 97
getuli 1116
geyſa rex Vng. 873
gibelini 302.1019
gigantes 34.932.1110
gilona inſula 1105
gingiber 1106
glaciale mare 847
gladiatoria ars 672
gladiferi fratres 778.784 786
glaris 366.384
gleſſaria inſula 783
gletſther 341
gliapola ciuitas 248
glurus opp. 424.565
glycerhyſſa radix 650
gnezna ciuitas 887.890
805.894
S.Goarus 494
golgoltha mons 1014
gonzagæ march. 189
gordei montes 995
gordianus Imperator 215
gordium opp. 987
gorgonia 1136
goslaria 721.739.748
goſtauus rex 843
gotfridus rex 1007
gothalonia 70
gothardi mons 333
gothia Gothi 62.229.263. 282.830
gotlandia 814.830
gotſchalcus 761.767
gotſauu monaſt. 554
graccus à quo Graccouia 888.889.901
graccouienſis ducatus & gymnaſium 812.899
gradetſch 340
græcia magna 141
græciæ deſcriptio 921.926. 555.981.982
granata 77.63
granſon 135.382.419
granus à quo Aquiſgranũ 507
gratianus Cæſar 220
gregorius Nazianzenus 988
S.Gregorij uallis 446
greiffenſee 370
griers comitatus 381
grimſslen mons 333
gripſuualdum 771
griſones 178.518.524
grubenheimeri 801
gruninga 594.753
grunlandia 850
gruæs pugnant cum Pygmeis 1081
grypes auis 1070
guelphi 166.169.302
guelfi comites 635
guilelmus Imperator 303
guilelmus Tell 361
gulch 511
gulæ pœna 105
guntherus Imp. 311
gymneſiæ inſulæ 73

H

Habſpurg 359.360
hadrianus Imperator 212
hagenoia 461
hagenſchies 554
hailprun 597
hala Miſniæ 718
hala Sueuorum 570
halberſtadium 743
halecum captura 118.814
halicarnaſſus 984.987
hall ciuitas 565
hama pugil 741
hamburgum 741.744
hamelburg 707
hammonis templum 1115
hanekam pagus 569
hanibal dux 224
hannon dux 1114
hannonia 121
harburg 570
harmaſtis opp. 996
haran 1025
haſsle 78.459
haſſia 701.702
hatſtat arx 446
hatto deuoratur à muribus 493
haugſshofen 454
hebrus fluuius 935
hecla mons 5.848
hedui 90
hegoia 423.538
helena 981.999.1024
helicon mons 926
hellas 926.932
helleſpontus 936
heluetia 37.328
heluetij 168.172.363
hemus mons 935
henricus Auceps 296.722
henrici Imperator 298.300
heptapolis 1132
heracleus lapis 932
herbipolis 655.660.662
hercynia ſylua 568.911
hercules 75.1079.1128
hermannus Contractus 598
hermenſtat 919
hermunduri 714
hertenfeld 570
heruli 759
heſperia 56.140.1116
hetruria 141
hexamilium 963
heydelberga 614.620
heydelbergeñ. ſtudium 614

hibernia 43.45.46
hierichuntinæ roſæ 1017
hieronymus Sauonarola 194
hieroſolyma 1011
hildegardis 493
hilermont 582
hipanis fluuius 890
hippocrates 992
hippopotamus 1073
hirſouu monaſt. 593.473
hiſpalis 57.72
hiſpana inſula 1099.1102
hiſpaniæ deſcriptio 56.58.62.63.72
hiſtria 141.693
hohenberg 699
hohenburg 438.570
hohenkregen 539
hohenloh 626
hohenſtaufen 580
hohentuuiel 539.585
hohenzollern 569.598
holandia 77.512.516.128
holſatia 727.814
horb 590.551
hufingen 589
hulmigeria 776
hundſsruck 493
huni pop. 131.264.90.858.228
huniades 962
huſſitæ 801.809.758
hydaſpis fluuius 1071
hydruntum 141.965.230
hylerus fluuius 599
hypra 118.120
hyperborei montes 913
hyrcania 1044

I

IAdera 914
iagello dux 902
iaitza 916
ianicula regio 139
ianus 35.139.1026.178
ianua opp. 139.173
iapides pop. 693
iaua inſula 1094
iaxartus 1051
iberia regio 57.996
iberus fluuius 43.56
ibis 1145
icaria inſula 992
ichniuſa 249
ichthyophagi 1047.849
iconium 985
idololatriæ exordium 1026
iericho 1017
ieroſolyma 1017.1014.1108
illyria 929.914.961
ilophagi 1147
impreſſoria ars 488
india 1080.1095.1073.1065.1067.1066
indus fluuius 1064
ingelheim 296.310.484.491
ingolſtadium 646
inſsbruck 565
inſula ciuitas 118.694
inſulæ nouæ 1099.1110
inſubria 141
inthal 565
ioachimica uallis 716
Iohannitæ 1020
ionia 983
iordanis fluuius 1005
irlandia 42.43
iſcla inſula 258
iſella flunius 516
iſenburg 78.439.445
iſer fluuius 628
iſis dea 1128
islandia 43.847
iſſedones 1058
iſteuones 273
iſthmus 922
iſtria 993
iſtula fluuius 888.890
italia, Itali 137.228.222.139.140.142.201.224.
iudæa 1003
iudæus cadit in cloacam 738
iudæi Chriſtianis infenſi 46.457.578.133.230.380.444
iulia fœlix 1021
iulianus apoſtata 988.213
iulianum opp. 821.771.775
iulius Cæſar 206.277
iuliacum 511
iuliobonna 680
iura mons 382.414
iutia 812.814
iuuauia 527
iuſtinopolis 694

K

KArlſtein 790
katzenelnbogen 702
keiſersperg 430
keiſerslutern 474
keiſersheim 570
kelheim 647
kexholm 847
kiburg 357
kinigſsburg 824
kinigſsfelden 306.392.698
kintzig fluuius 552
kiouia 895
klagen 914
kleckgoia 540
kochenthal 570
kreichgoia 623.619
kunigſperg 834.759

L

LAbacum 914.693
labyrinthus 934.1135
lacedæminia 921
lacertæ magnæ 1101
laconia 922
ladislaus rex 873.700
lagingen 588
lalandia inſula 814
lampedo Amazo 986.1036
landoia 469
landſshuta 646.381
langarus fluuins 524.527
langendocken 92
landgrauij 316
langenauu 919
laodicea 984
lapponia 848
larix arbor 344
latium 141.197
latobricus pagus 540
laudenburg 614.479
laufenberg 540.370
laureacum 636.680
lauriſſa monaſt. 491.619
leberana uallis 434
leck fluuius 513
lechitæ 887
lechthal 566
legio 62.279.637
letha portus 50
lemannus lacus 96.269.350
lemburg opp. 128.909.128
lemnos inſula 937
leodium 79.133
leo 1116.1074.124
leopolis Ruſſiæ 909.910
lepanthus opp. 926
leproſorum ſcelus 133
lesbus inſula 991
leuck 340

leucoſy-

leucoſyria 988
libanus mons 1004.1021
liber pater 1075
libya 1145
licus fluuius 276
liguria 179
limacus fluuius 276
limitanei milites 637
limpurg 570.472.506
lindoia 532.534
lingones 90.101
lipara inſula 258
lipſia 713.312.800
liquerítia radix 651
liris fluuius 142.197
liſibona 57.62
lithuania 324.902.906
liuonia 323.786.787
locuſtę 1148
londinum 50
longobardia 141.816.164
longorum inſula 992
lorch monaſt. 619
lorſch monaſt. 580
loſanna 352.420
lotharingia 102.113.420
louanium 112.130.509
lubecum 734.761.824
lubiana ciuitas 693
lucania 141
luceburgum 127
lucerna 236.365.368
luchtenberg 648
lucretia 205
lugdunum 92.75.102
lundēſis archiepiſc. 813.831
luneburgum 729.730
luſitania 56.68.71
lutetia 85.78
lybia 1149
lycaonia 985
lycia 985
lyncurium 783

M

Macedonia 929.959
Madagaſcar 1094
magdeburgum 737.718 666.738
magellanus 1103
magnes 932
magneſia 584
magnopolis 739.823.760 759.988
maguntia 482.490
machomet 1038.1032
maiorica 73.195
malachia 1092.1103.2082
malea promont. 624
mallorca 74.73
malmogia 831
malta inſula 258
maluaticum uinum 933. 992.1153
mamaluchi 967
manfredonia 148
mangi regio 1096
mansfelden 431
mantua 186.864
marrani 68.1117
marcus Craſſus 1047
marcomirus 76
marcomannus 271
mare arenoſum 1032 1115. congelatum 847
mareotis palus 1126
margaritæ 1035.1090
margiana 1048
marieburgum 777.781
marmarica 1124
martpurg 702
martheſia Amazo 601.1056
maſouia 895
maſtix 992
matthias rex Vngaria 809. 882
matterea hortus 1136
mauritania 1116.1118
mauſoleum 985
maxentius tyrannus 218
mazaca 988
mazouia 905
mecha 1032.1035
meckelburg 740.760
medera inſula 71.1106.1112
media regio 1043
medina ciuitas 1032
mediolanum 162.168. 172.176.862
mediomatrices 85.481
megara 926
melibocus mons 720
melinde regnum 1159
memphis 1133
menapij 510.271
menorca inſula 74
mœotides pal. 993
merida 57
meroe inſula 1151.1146
meſſana 256
meſopotamia 1024
metalla 6.9.10.691
metis 85.78.359.481
methone 925
miletum 987
mimpelgart 427.412
mineralia 4
mindelheim 563
minden ciuitas 743
minerua 927
minois 933
minorica 73.195
mirabellum 175
miſnia 714.432
mitilene 177.964.991
modona 925
mœſia 984.961
moguntiacum 482.132
molaga piper 1093
moldauia 918
moloſſa regnum 932
molucca 1103.1106
monarchia 1026.38
monaſterium opp. 750
mongal regnum 1059
monoceros 1036
monoculi opp. 1151
monomachia 572
mons ferratus 1101
montenſis ducatus 511
mopſopia 927
morauia 810.893
morea 922
morini opp. 101.116
mortnauu 553
moſcha opp. 910.911
moſcouitæ 1055.911
muflo animal 244
muldauia 789
mundot 440.458
murbachium 427.438
mures Indici 1074
mus montanus 349
muſcata nux 1106.1093
muſchum 1090
mygdonia 1025
mymingrod 750
myrobalſamum 1091
myrrha 1034
myriſtica nux 1106.1093
myſia 984.958

N

Nabathæi 1033
Nagalter thal 580
nanceia 135
nanſeum 422

narbona

narbona 92
nardus 1065.1091
narſinga 1084
naſamones 1126.1149
natolia 971
nauarræ reg. 66.69
nazianzum 988
neapolis 143.177.234.875.
238.241
nebelgoia 524
nebeorum regnum 1157
nemetes 472
nerolinga 573
neuidunum 419
neuſtria 78.120
nicea 979
nicopolis 959.960.988
nicoſia 1000
nidilis lacus 1141
nidroſia 833.835
nigra ſylua 430.586.588
nigritæ 1116.1154.1157
nigropontus 934
nilus fluuius 1129.1011.1142
ninus rex, Niniue 1026
niſibis 1025
nitria 867
Noë 34.139.1026
nomades 1033
nouigrod 553
noracus dux 245
noradinus 1028
nordgouu 647
nordlinge 573
nordmanni 65.78.103.
234.834.120
norduuegia 832.736
noricum caſtrum 648
northumbria 53
noruuegia 815
nouiomagus 79
nuithones 353
nuces Indiæ 1809
nuchtlandia 353
nugardia 908
numantia 57
numidia 1118
nuſsia 506.419
nurnberga 484.649
nux myriſtica 1093.1090
nyſa opp. 1075

O

Obeliſcus Semirã. 1028
obotritæ 759.762
obrinca 277.494
ocelis 1036
ocha fluuius 911.934
octodurum 340.101
odoacer rex 221.806
odonta animal 1074
œnotria 140
œta mons 921
offenburg 552
oldenburg 739
ollæ naturales 888
olmuncia 811
olympus 926.631.998
oympiades 925
onacra fluuius 728
onſpach 572.650
ophiuſa 990
oplandia 839
opobalſamum 1195
orcades inſulæ 43.49
orichalcun 8
oſnaburg 749
oſſa fluuius 777.897
oſt francia 668
oſtphalia 462
oſtrogothi 858 863
otto Friſingenſis 642
ottomanni Turcę 856
ottocarus Bohem. 697
ottonica ſylua 827.626
oxonienſe ſtudium 46
oxus fluuius 1051

P

Padua 182.143.229
Padus fluuius 141
pæones 858
palatinns mons 145
palatinus Rheni 624
paleſtina 1001.1004
pallas 1121
pallantia 57
palma 1004
pampalona 57
pamphylia 985
panchaia 1033
panis ex ligno 1100.1105
panias opp. 1021
pannonia duplex 857.678
858 864
panormus 253
panthera 1049.1149
paphlagonia 990
papia 180.143.169 174
paradiſus Iudæorum 36
parallelus quid 30.31
parander animal 1151
pardalis 1149
pardus 1045
paria inſula 1107
paris rapit Helenam 981
pariſius 85.88.105
parnaſſus 926
paropaniſades 1052
parthenopolis 737
parthia regio 1046
patauia 630.637
patauium 182.982.231
paterniacum 353.419
patricius 43
pauones 1107
pegaſus auis 1151
pelaſgia 932
peloponneſus 922
pelutium 1011.1136.1009
peluſiacum oſtium 1142
pentapolis 1124
penthelilea 982.988.
1056
pera ciuitas 143.943
perdica 183
perilli crudelitas 256
perlamentum Galliæ 105
perſia 1041.1044.1048
perſepolis 1041
peſtum Vnga. 867
peuce opp. 857.869
pfedersheim 480
pfirt 397.426.659
pfortzheim 553.625
pharos 1139
phaſelis opp. 995
phaſiani Valeſiæ 350
philadelphia 984
philippus Macedo. 930.982.
phocenſes 92
phœnicia 1021
phœnix auis 1034
phrigia 981
picardia 103
piceni 141
picis lacus 1030
pictones 60
pindus mons 926
pinifer mons 799
piper 1065.1090.1088
pirreport 415.409
piſæ deſcriptio 195
placentia 168
pleſcouia 508
plumbum 691.1052.10
pluteus 488

poda-

podamicus lacus 527
podolia 905
polonia, Poloni 886.905.
890.897.899
polotzko 908
pomerania 766.770.776.
694
pomerella 769
pomonia 49
pompeiopolis 990
porcus marinus 1151
porne inſula 1095.1105
porus rex 1077.1075
praga 805.789.790
portugallia 70.72.1103
poſaga 857
poſsidonia 926
poſnania 894
premonſtratum 90
preſilium 1091
prentzthal 579
preſſouia 519
pretigoia 527
Preto Ioan 1152.1152
propontis 936
prouincia 92
pruſsia 776.897
pſittaci 1089.1090.1158
pſylli pop. 1131
ptolemais 1018.1013
ptolemæus aſtron. 28.1140
pucinus mons 694
punicum bellum 224
purpuræ inuentio 1023
pygmæi 1151.1081
pyramides Aegypti 1134
pyrenei montes 56
pyrrhus 982
pythagoras 992.937
pythium oraculum 928

Q

Quadi 271
quinqueeccleſiẽſis ciuitas
857.86
quinſai opp. 1097
quintilianus 73

R

RAdagaſtus 759
raguſia 914
raimundus Lullus 74
ramelus 10
rangiferi 849
rapperſuuil 370
rapoltſtein 447
rapotus 753
raſcia 916
ratiſpona 279.636
rauenna 188.229
rauenſpurg 558
raurica colonia 93.399
reginoburgum 637
rainſal uinum 143.694
remenſes 131.132
remond 419
remſthal 579
reſina 587
reutlingen 596.597
reualia 786.788
rha fluuius 911
rhea Syluia 152
rhenus fluuius 275.387.528
rhetia 277.518.384
rhetorum ligæ 524
rheticum uinum 183
rhinfelden 397.414.545
rhingauia 703
rhinoceros 1086
rhodanus fluuius 333.343
rhodus inſula 990.964
riga opp. 323.787
riphei montes 913
rolandus fortis 737
roma 177.149.234
romania 971
romandiola 141.188
romulus & Rhemus 152.202
roſmarina herba 92.103
roſtock 823.766
rotomagus 101
rotenburg 569.597.652
roterdam 78.129
rotuuyl 590.598
roxolani 905.867
rubeacum 439.442
rugia inſula 771.820
S. Rupertus epiſc. 638.639
ruſsia 909
ruſticorum bellum 480.460

S

SAba regio 1146.1033
ſabaria 857
ſacra regio 1051
ſaccarum 198.1112.254
ſaguntum 57
ſala fluuius 666.648.714
ſaladinus Sarac. 1010
ſalamandra 1098
ſal minerale 887.917.74.
899.1154
ſalisburgum 627.638
ſalinæ 245
ſalica lex 107.666
ſalona 915.861
ſamagittæ 905
ſamaria 1026
ſamochonites 1005
ſamos inſula 992
ſamothracia 637
ſandalium lignum 1094
ſaraceni 1121.1032.1038
ſaragoſſa 57
ſardanapalus 1040.986
ſardinia 242.245
ſarmatia 993
ſarona 926
ſaxonia 717.720.724
ſcandia 814.815
ſcardona 914.861 (740
ſchouuẽburgeñ. comites
ſchleſia 811.867
ſchleſuuic 825.818
ſchneberg 716.552
ſchuinfurt 668
ſchyern caſtellum 632
ſcipio 225
ſclauonia 914
ſcodra 914
ſcopia ciuitas 931
ſcorpiones 1152.1024.1070
ſcotia 48.53.45
ſcylla 993
ſcythia 1052
ſcythæ 1049.1055.993
ſebaſte ciuitas 1021
ſeduni 330.381
ſelandia 814.120
ſeleucia 1048.1030
ſeleſtadium 454.436
ſemiramis 1026.1065
ſeneca 72
ſenegæ regnum 1155
ſenones 141
ſeptem caſtra 917
ſequani 90
ſerapis 1133
ſeres pop. 1057
ſergius hæreticus 1038
ſerica regio 1057
ſerici confectio 256.1068
ſerpentes 1070.1090.998
ſeruia 916
ſibenburg 917
ſibilia 57
ſybillæ decem 153
ſicambri 76.106.

ſicania 253
ſicilia 234.238.252
ſidon 1019
ſimiarum captura 1082.1152
ſinarum regio 1103.1083
ſmaragdus 1093
ſmolencko arx 904
ſnebergum 7
ſogdiana 1051
ſolonis leges 927
ſolothurum 364.374
ſophi Perſa 1042
ſoſſauia 618
ſponheim 468.493
ſpira ciuitas 472
ſtadij menſura 1065
ſtargard 771
ſtetinum 770
ſtiria 688
ſtoflerus 596
ſtockholm 838.829
ſtrabo 103.988
ſtrasburg 860.456
ſtridon 615
ſtrigonium 679
ſtruthio 1150
ſtutgardia 596
ſubaudia 78.65
ſuccinum 783
ſuecia 826.838.847
ſueonia 838
ſueſsionis regnum 78
ſueuus fluuius 276
ſueuia 845.567.838
ſultani Aegypti 1008.1012
ſummatria 1092.1103
ſunggouia 426
ſuſatum 749
ſuſiana 1043
ſybillæ 153
ſyracuſa 254
ſyria 1001
ſyrtes 1123

T

TAberna 456.468
Tagus fluuius 59
tamberlanes 959.1063
tanais fluuius 13.29.911
tangut regio 1097
tantalus 983
taprobana 1092.1103
tarentaſia 352
tarentum 198.225
tarragona 57
tartaria 1059.1063
taurica Cherſon 936
taurinum 180
taurus mons 1064
teckenſis ducatus 3.598
templarij 1020.143.606
terebinthus 344
tergeſtum 143.699
terra ſancta 1006.1003
terræmotus unde 984.990
teruiſina marca 141
teutonici fratres 1019.778 780.903
thaleſtris regina 1056
theatrum Veronenſ. 184
thebe opp. 926
theodoſia 936.179
thermæ Germaniæ 587
theſſalia 926.932
theſſalonica 929.961
thracia 935.936
thuringia 702.708
thus 1034
thyle inſula 814
tiberiadis lacus 1005
tiberis fluuius 142.224
ticinum opp. 693
tigris animal 1045
fluuius 995
tigurum 328.368.544
toletum 66.72
toloſa 861.91
tomiris regina 1054
tornacum 77.116
torneamentum 744
traiectum 514.519
tranſſyluania 917
trapezuntium 964
treueris 74.79.481
tribotes pop. 428.461
tridentum 565.650
troglodytæ 1034.1115
troianum bellum 981
tubinga 596
tungri 509.90
tunis 1121.1012
turcarum hiſtoriæ 974
turckes lapis 1042
tuſcia 141
tyrolis 690.565
tyrus 1021.987
tyrrhenum mare 140

T

VAlachia 917
Valdach 1030
Valeſia 330.343.349
uandali 266.77.1120
uangiones 461.474
uarma 903
uaſconia 103
ueldkirchium 525.699
ueltlin 566
uenenum Macedon. 931
uenetiæ 143.229.862.231. 864.964
uerona 143.183.186
ueſeuus mon 190
ueſtales uirgines 144.148
uienna Auſtriæ 680
uilna Lithuan. 902.908
uindebonna 680
uinea inſtrument.bel. 488
uindoniſſa 392
uinum arboreum 1090
uiſigothi 858
uiſtula fluuius 266.276.767
ulixbona 57.60.63
ulma ciuitas 599
ungariæ hiſtoria 857.871
unicornes 1035
unionum conchæ 1042.1035 1090.1107
uoitlandia 653.649
uoſagus mons 7.429
upſalia 839
uratislauia 790.894
urſus 912
uulcana inſula 258
uulturum natura 200

W

WAldpurg 559
Vuallia 45
Vuandalia 767.821.229 743
Vuaſgoia 462
Vualdkirch 552
Vuertheim comitatus 671
Vueſtphalia 462.748
Vueſtrich 462
Vuyſſenburg 78.463
Vuilbald 587.597
Vuineta 760.771
Vuirtenberg 592.594
Vuirtzpurg 660.654.668
Vuittenberga 644
Vuolgaſt 821
Vuormaciæ deſcriptio 474. 481.478
Vuiſsbaden 703.491

FINIS.

templarij · 132 ·

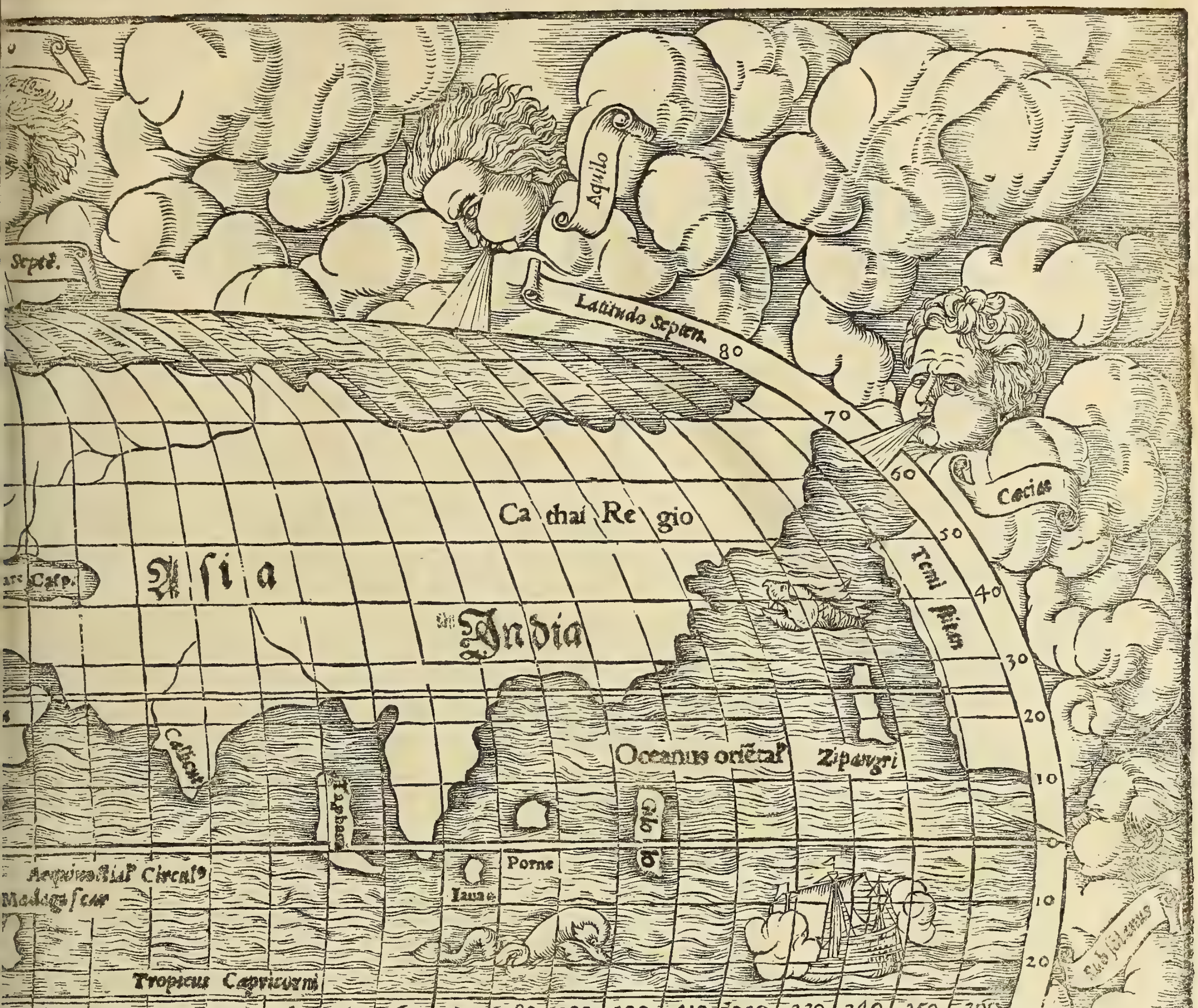
VNIVER=SALIS TYPVS ORBIS TERRENI, PVL

chrè oſtendens, quibus in locis terra diſcoope riatur ab aquis, & quomodo natura rei tres præcipuæ eius partes, Europa, A= frica & Aſia, ad inuicem diſcriminentur: item quem ſibi uendicent lo= cum nouæ illæ inſulæ noſtro æuo in Oceano inuentæ, quos nouum appellant orbem. Horum omnium uberi= orem explanationem exhibet tibi prin cipium ſecundi libri.

TYPVS ORBIS

Circius
Latitudo Septen.
Chorus
Iſland
Terra Florida
Corterati
Euro pa
Medera
Mare mediter.
In ſulæ Fortunatæ
Mauritania
Hiſpaniola
Tropic⁹
Cancri
Libya
Cuba
Oceanus occidētal'
Africa
Aethiopia
Zephyrus
America vel Bra ſilij inſ.
Fretū Magallianum
Latitudo Merid.
Africus Lips
Polus
Libonotus
Auſtroafricus

Septē.
Aquilo
Latitudo Septen.
Cacias
Cathai Regio
Aſia
India
Oceanus oriētal.
Zipangri
Calicut
Taprobana
Gilolo
Porne
Iaua
Aequinoctial. Circul.
Madagaſcar
Tropicus Capricorni
Zanzibar
Calen ſua
Mare pacificum
Latitudo Merid.
Eurus
Euroauſter
Subſolanus
merid.

TERRE=NI ORBIS GENERALIS ET

Ptolemaica deſcriptio, quæ ſcilicet me=dium complectitur terræ globum, olim quidem ſecundum longitudinem cognitum non autē ſecundum latitudinem, quum ſuccedentibus temporibus tàm à ſeptentrione quàm à meridie portiones quædam ſucceſſerint: ſicut & in longitudine oppoſitus medius globus nauigationibus Hiſpanorum eſt deprehenſus,

2

ALTERA GENERALIS T

TAB· SECVNDVM PTOL·

EVROPAE GENERALIS DESCRIptio ſecundum omnes præcipuas eius partes,

præter uaſtiſſimas quaſdam ſeptentrionales regiones, quales ſunt, Anglia,
Scotia, Dania, Gothia, Noruegia, Suetia, cæteræqꝫ retruſiores terræ, quæ qui=
dem omnes annumerantur Europæ, & quædam excurrere putantur uſqꝫ ad
polum, ſed quum hucuſqꝫ non ſatis cognitæ & exploratę fuerint, neqꝫ omnes
habitatæ, paucæ Europeis tabulis fuerunt adiectæ. Nec dubito, ſi omnes ſatis
peragratæ eſſent, ſicut hodie ſunt Britannia & Hibernia, ſua magni=
tudine facile adæquarent amplitudinem Europæ à Ptole=
mæo deſcriptæ. Cõiecturam præbet tabula Olai
ca ſuperiori anno de quibuſdam ſepten
trionalibus regionibus
euulgata.

3

MODERNA EVRO

PAE DESCRIPTIO.

HISPANI AM HIC TIBI LECTOR

exhibemus, iuxta modernam deſcriptionem unà cum inſignioribus eius ciuitatibus, montibus & fluuijs. Non potuit tam uaſta & lata regio ſecundum omnia priuata eius loca in tam exiguam cogi chartam. Satis fuit hic obiter indicaſſe ſitum eius & tam multa quæ habet regna, metropolesq́ eorũ. Fuit mihi quidem in animo, celebrare eam regionem ſecundum dignitatem eius, atq aliquot ciuitatum picturas huic noſtro inſerere operi, ſed quia defuit neceſſariũ ſubſidium, non potui præſtare quod cupiebam.

HISPANIAE REGIONIS

NOVA DESCRIPTIO

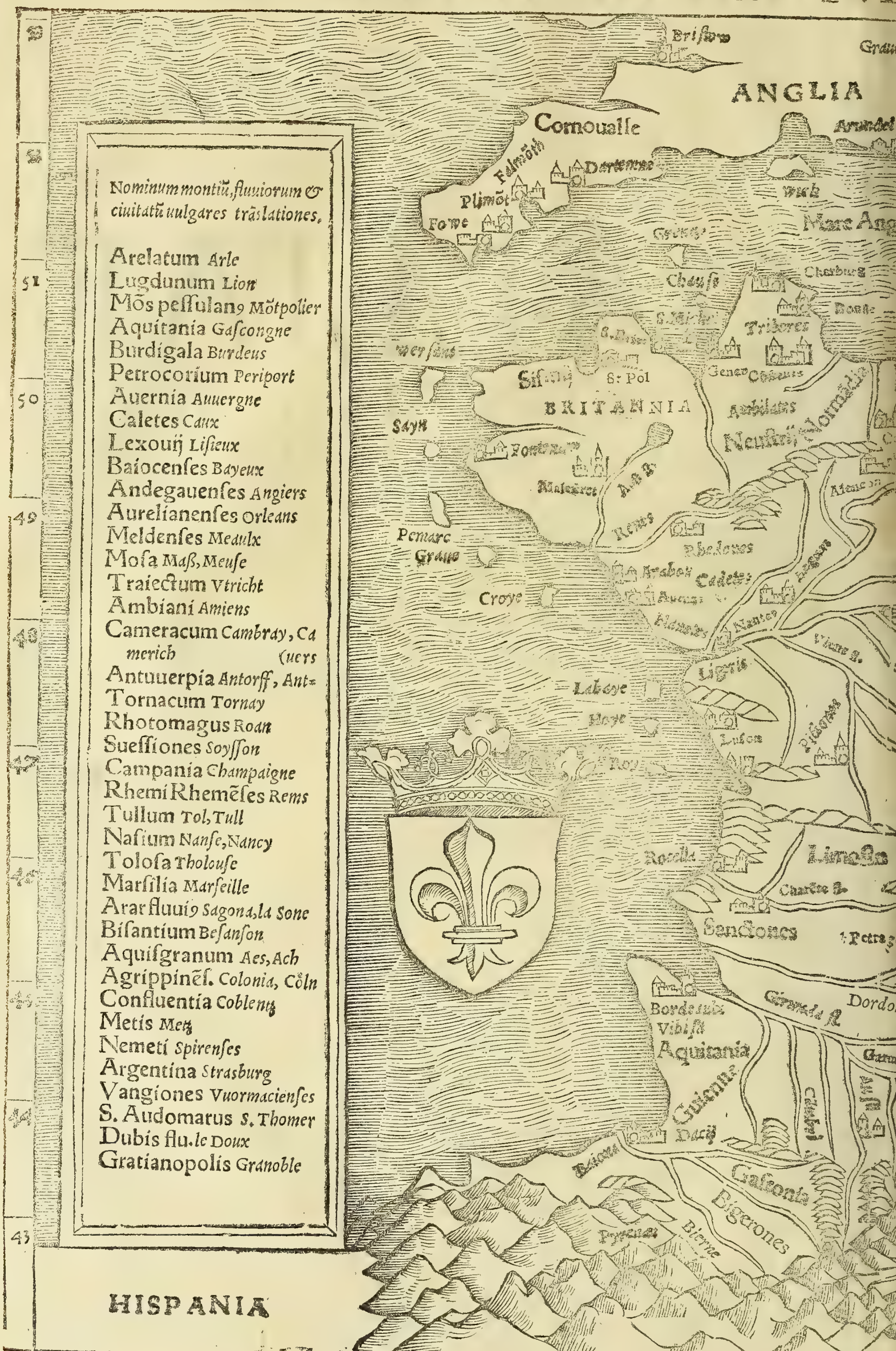
GALLIAE

FLORENTISSIMVM

regnum, hæc tabula lector tibi ob oculos ponit. Hæc olim multiplex fuit, nempe Gallia Belgica, Narbonenſis, Aquitania, & Celtica, quibus hodie alia ſucceſſerunt uocabula, Delphinatus ſcilicet, Prouincia, Burgundia, Francia, Normandia, Picardia, Britannia, &c. Aquitania adhuc priſtinum retinet nomen. Cæterum Neuſtria & Auſtraſia hodie in obliuionem abierunt, quæ nomina nec apud ueteres in uſu fuerunt, ſed citra tempora Carolinæ ſobolis enata, & ad paucos annos in uſu habita.

5

GALLIAE REGIONI

NOVA DESCRIPTIO

GERMANIAE NOVAM ET ad tempora noſtra accommodatam deſcriptionē hæc tabula repræſentat.

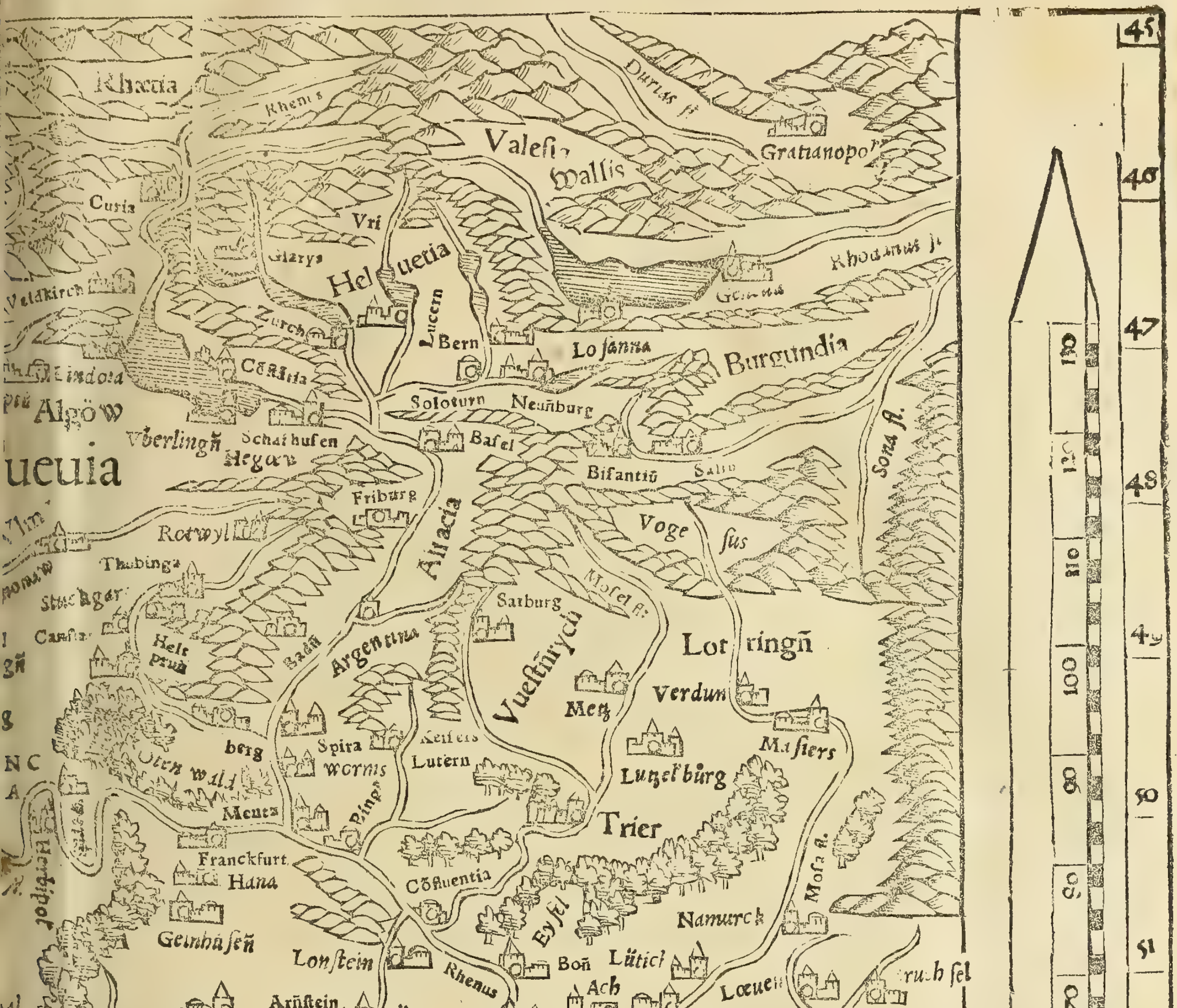
Quæ quam diſsimilis ſibiipſi ſit collata ad ueterem & Ptolemaicam deſcriptionem, uel ſaltem hinc patet, quod inter tot antiquorum populorum nomina quæ recenſentur à Ptolemæo, Tacito, Plinio & Strabone, uix adhuc unum aut alterum ſupereſt, quod hodie eſt in uſu. Ex ciuitatib. uerò & oppidis uetuſtis, nullum eſt quod ad nos ſuum tranſmiſerit nomen. Citra tamen Rhenum & Danubium pauca quædam priſtinam hucuſq; retinent appellationem, qualia ſunt Auguſta Vindelicorum, Vindoniſſa, Auguſta Rauracorum, Argentoratum, Moguntiacum & Bonna. Vltra Rhenum nec unum inuenies locum, qui uetus in hunc diem ſeruauerit nomen, præter Herciniam ſyluam, quam adhuc Germani Hartzuuald uocāt. Inſigniora flumina Rhenus, Danubius & Albis nomina ſua hodie habent, ut ante Chriſtum natum habuernnt.

6

GERMANICAE NAT

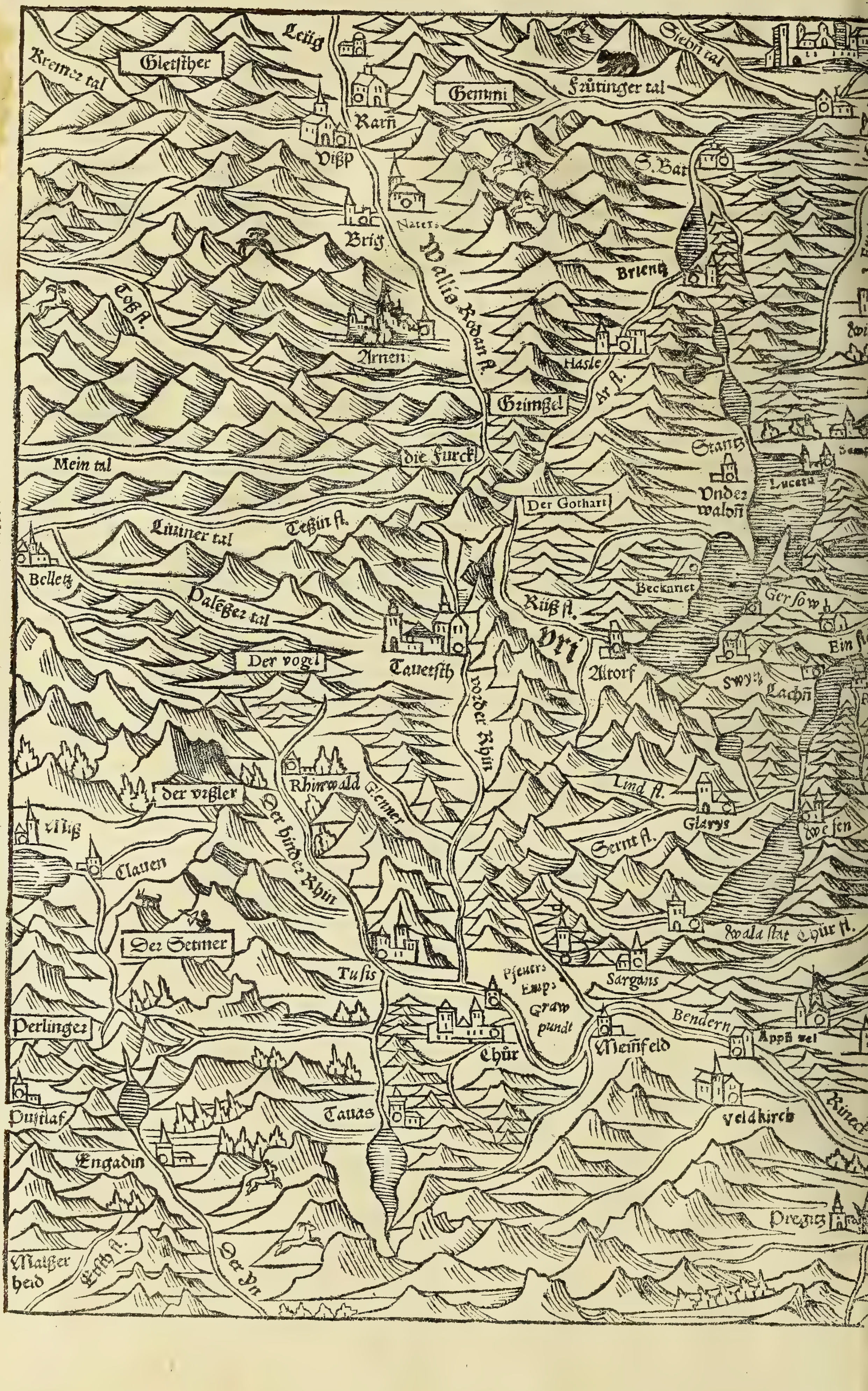
ONIS DESCRIPTIO.

HELVE-
TIAE MONTOSAM
& aſperam regionem, toti orbi hodie cogni-

tam, hęc tabula, lector, tibi depingit, ſecundum omnem eius habitudinem atq; limites quoſq;. Tradimus autem eam tibi, ut hodie ſimul includit Rhætiam, Rauracam, Sedunos unà cum adiacente Nigra ſeu Hercinia ſylua, cuius Rhenenſem terminum Ptolemæus appellat Heremum Heluetiorum. Videntur autem tēpore Ptolemæi Heluetij occupaſſe utramq; Rheni ripam, quum & Cæſar Lib. 1. de bello Heluetico Tulingos & Latobrigos, qui ſunt Ciſrhenani, hoc eſt, ex latere ueræ & antiquæ Germaniæ, annumeret unà cum Rauracis, Heluetijs. Hodie Rhenus Heluetiam, hoc eſt, Confœderatos à Griſonibus uſq; Baſileam ſeparat ab adiacentibus dominijs, idq; ab oriente & parte à ſeptentrione. Ab occidente uerò terminum habet Burgundiam & Sabaudiæ regionem.

HELVETIAE MOD

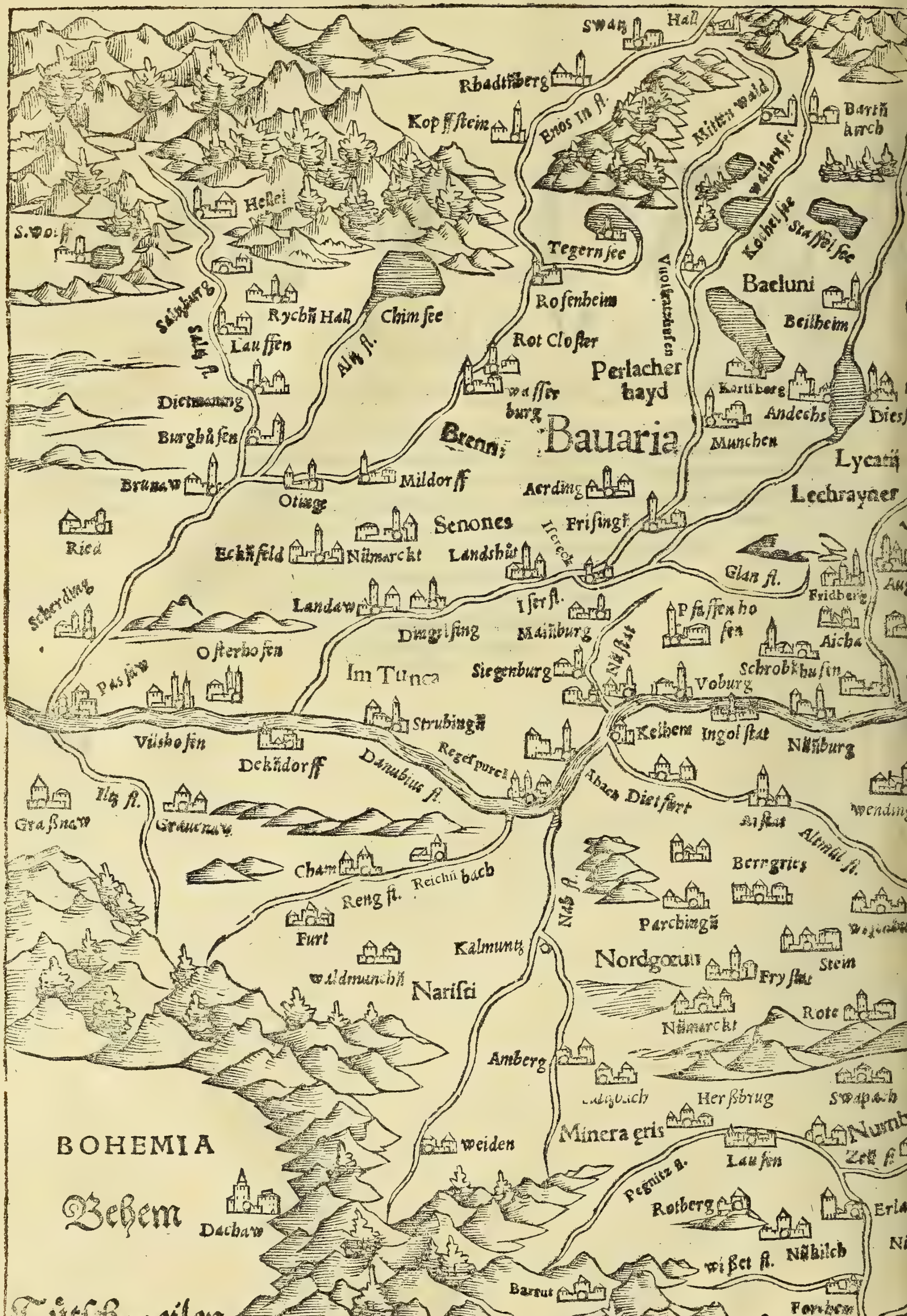
ERNA DESCRIPTIO

SVEVIAE
ET BAVARIAE PARTI-

culareṁ deſcriptionem hic in unam compegi
mus tabulam, præſertim qãudo Danubius in Hercynia ſylua exortus, utranq; mediam re-
gionem perfluat & fœcundet, atq; infinitos undiq; accurrentes riuulos colligat, ſecumq;
ad Pontum deferat Euxinum. Licet etiam in hac tabula uidere, quàm diuerſum currendi in
ſtitutum hæc duo flumina toto orbe celebratiſſima Rhenus & Danubius, ſeruent, cum u-
nus rectà petat orientem, alter uerò aliquandiù ad occaſum labens, retorquea
tur in plagam ſeptẽtrionalem, fluantq; ad utrunq; ceu filij ad ma
trem infiniti riuuli & amnes, etiamſi huiuſmodi riuuli
non à Rheno uel à Danubio extrudantur,
ſed potius flumina ipſa augeant,
atq; continuo maiora
reddant.

SVEVIAE ET BAVA

RIAE DESCRIPTIO·

BOHEMICI REGNI TABVLA,

quantum ſcilicet intra montes cohercetur.

Continetur autem eius regni maior pars intra hæc naturalia mœnia, quandoquidem Morauia, Schleſia & reliquæ extra montanæ terræ hanc Bohemiæ partem adæquare nequeant.

Bohemiæ deſcriptio iuxta in

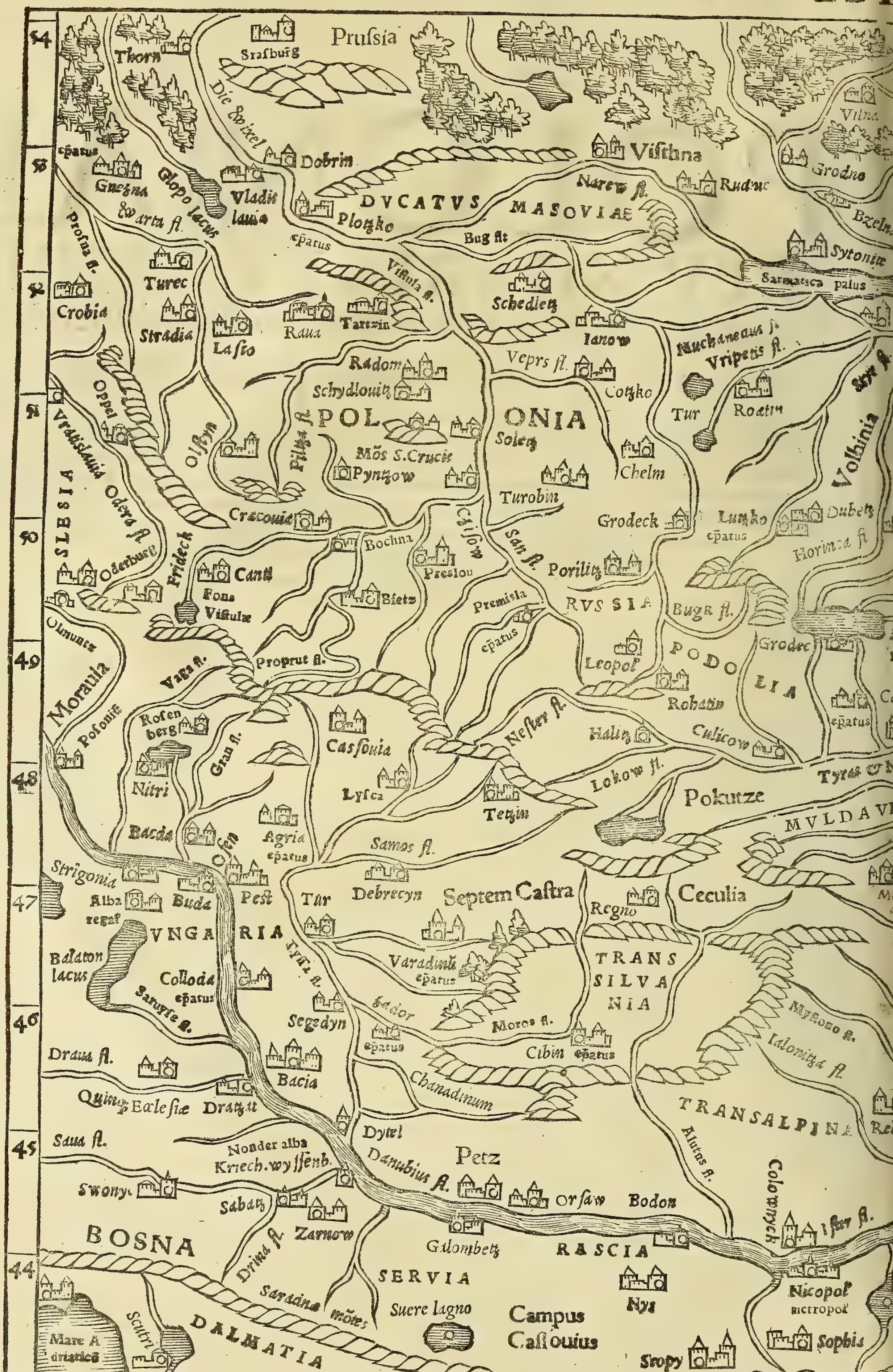
ores eius ciuitates & oppida.

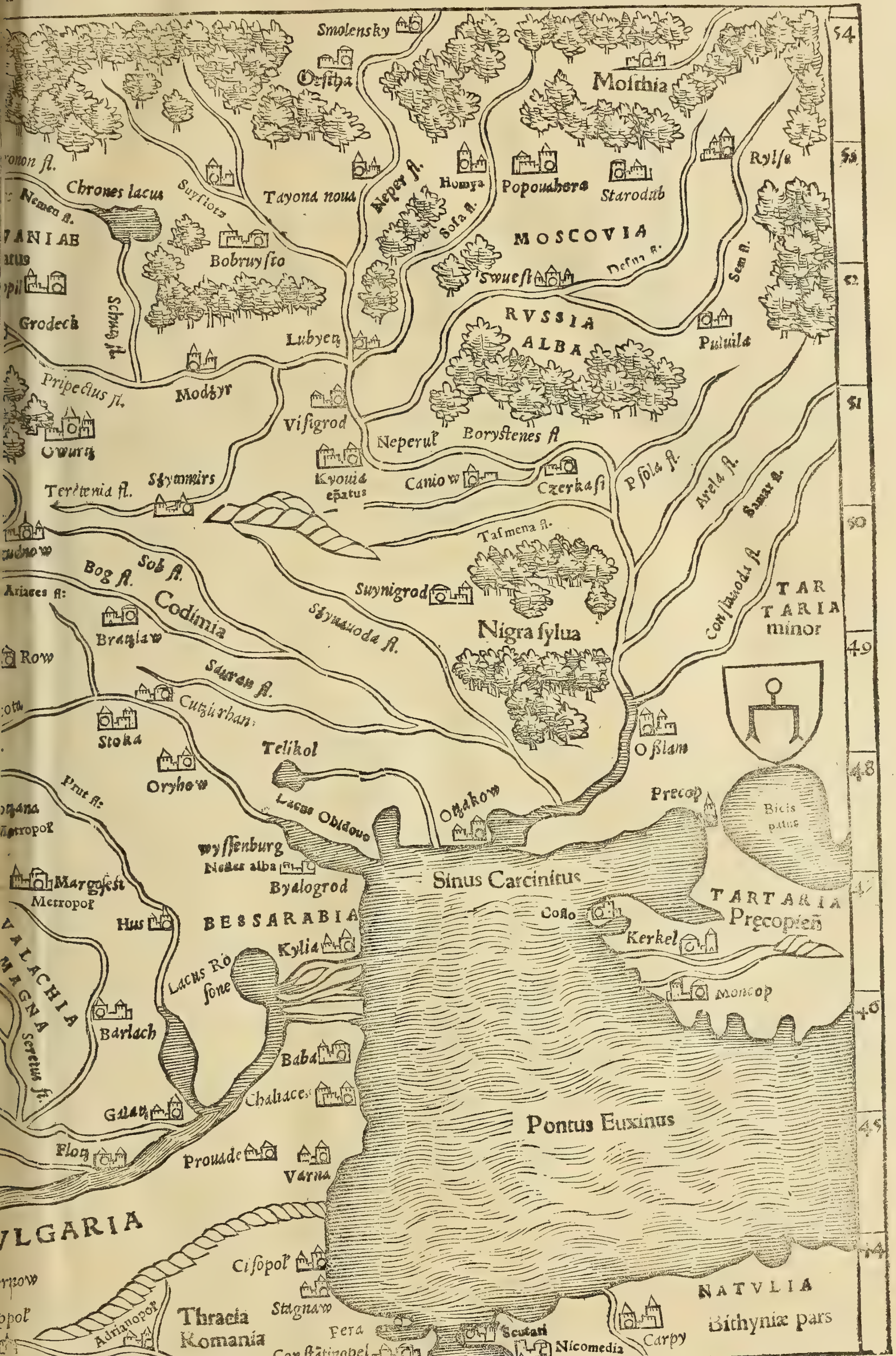
POLONIAE ET VNGARIAE DESCRI-

ptionem, Lector, tibi in hac tabula exhibemus,
ex qua facile deprehendere potes , in quot re
gna, prouincias & regiones, uetus illa Europea Sarmatia abierit, quàm multis irrigetur flu-
minibus, quibuſdam cum Danubio Pontum Euxinum petentibus, & quibuſdam cum Vi-
ſtula mare ſeptentrionale intrantibus. Vides & Boryſthenem, quem hodie uulgo Neper
uocant, recta à ſeptentrione ferri in meridiem, atq; hauſtis infinitis amnibus tandem miſce-
ri Ponto Euxino. Verum de his omnibus & ſingulis copioſa in noſtra Coſmographia fit
narratio, ubi ſcilicet deſcribuntur Polonia maior & minor, Vngaria, Tranſſyl
uania, Bulgaria, Vualachia, Podolia, Ruſsia, Moſcouia, Mul-
dauia, &c. quas regiones omnes comple-
ctitur hæc tabula.

POLONIAE ET VNGA

AE NOVA DESCRIPTIO.

TABVLA
NOVA GRAECIAE SE-
cundum uariam eius habitudinem explicata,

cuius præcipuæ & propriæ partes ſunt Macedonia, Epirus, Achaia & Peloponneſus.
His annumerantur Thracia, Candia & quamplurimæ ultramarinę & in
Aſia ſitę regiones, Caria, Ionia, Myſia, Bithy-
nia, Pontus, &c.

Noua Græcia, ſecundum omnes eius reg

& prouincias citra & ultra Helleſpontum.

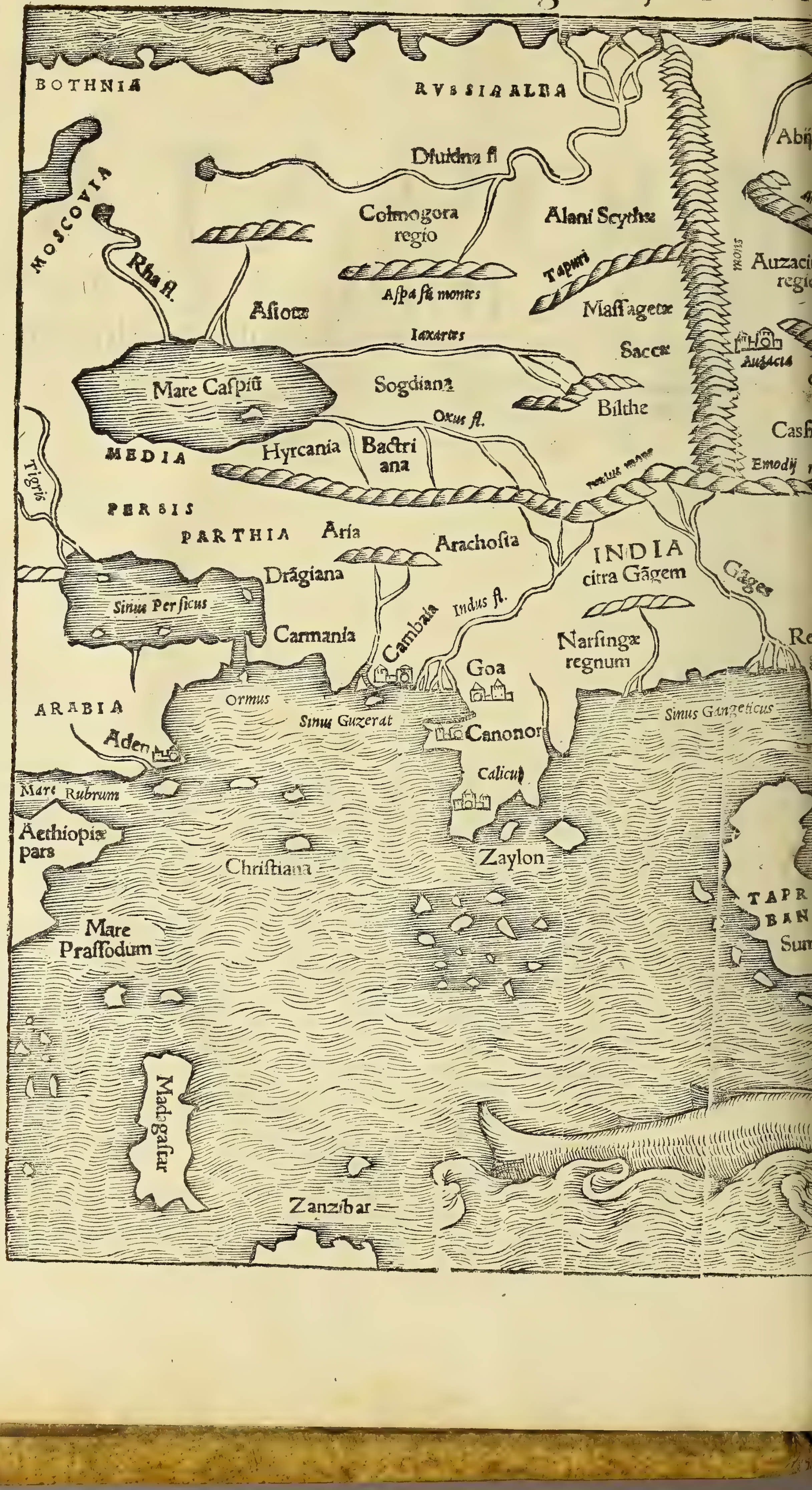

NOVA TA-
BVLA INDIAE ET TO-
tius ferè Aſiæ cum infinitis inſulis, quæ in mari

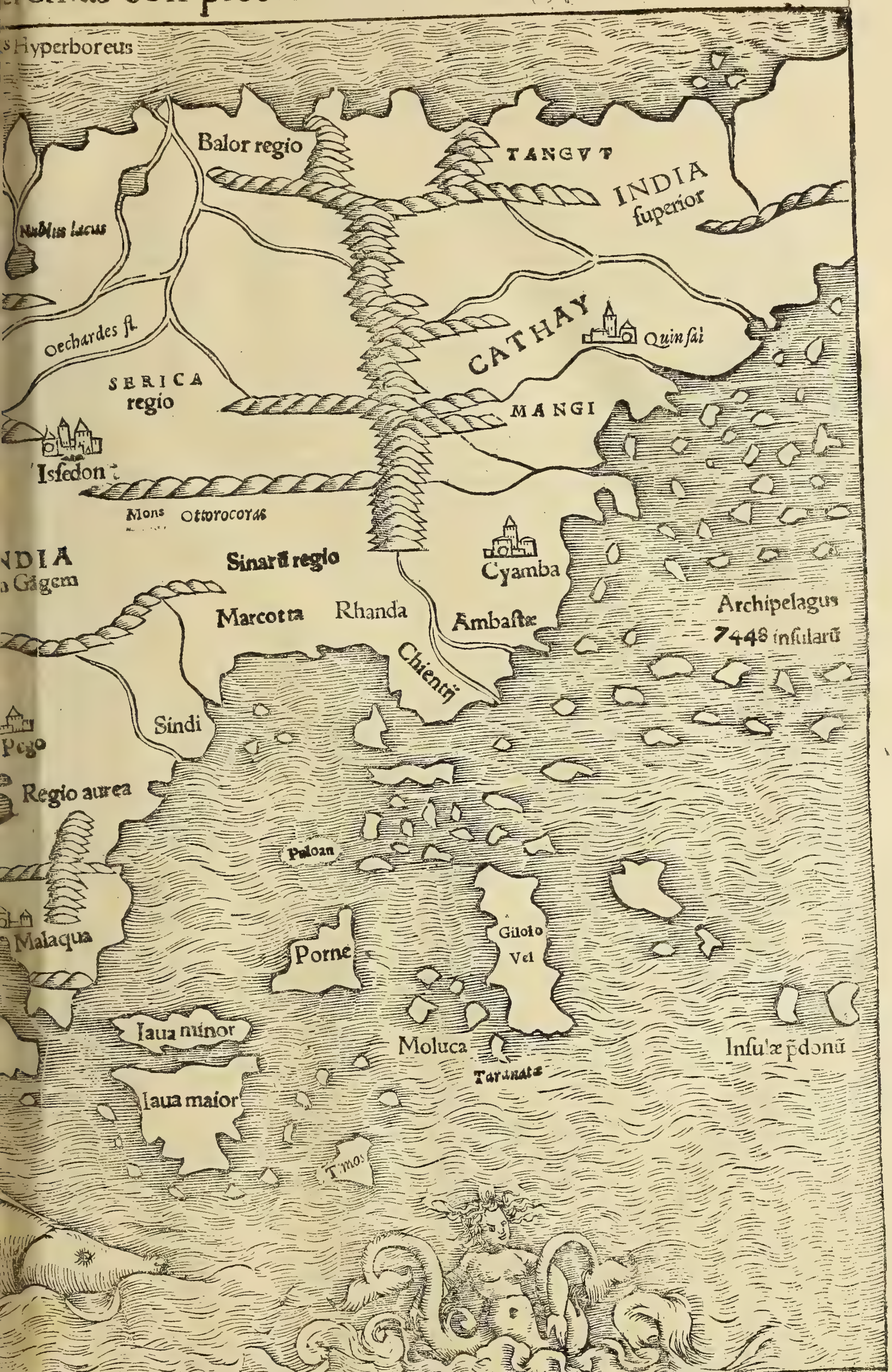
Indico partim à ueteribus & partim à noſtri ſeculi Coſmographis ſunt obſeruatæ, inter quas ſunt Ormus, Taprobana quæ hodie eſt Sumatra, Zaylon, Zipangri, Zanzibar, &c. & peninſulæ Calicuth. Malaqua, &c. unde hodie omnis generis aromata petuntur atque ad nos deferuntur.

12

Tabula orientalis regionis, Aſiæ ſcili

tremas complectens terras & regna:

AFRICAE

NOVA DESCRIPTIO,

quæ peninſulæ inſtar undique ferè mari cingi-
tur, atq; tot regiones, prouincias, regna montes & flumina complectitur. Li-
cet in hac tabula uídere, quomodo Africa cohæreat Aſiæ, & rur-
ſum quomodo per mare mediterraneum ſepare-
tur ab Europa.

13

Totius Africætabula,& deſcriptio uniu

,etiam ultra Ptolemæi limites extenſa.

NOVVS
ORBIS, QVI INSVLAS
habet Indici Oceani, quæ ſuperioribus annis ab

Hiſpanis Oceanum undiquaꝗ; luſtrantibus inuentæ, hodie toti Europæ ſpecies mittunt aromaticas, id quod & olim quidam fecerunt, ſed non ea uia qua hodie. Nam ante ętatem noſtram India miſit in Europam fructus ſuos per mare Rubrum atque per Alexandriam, hodie uerò à Luſitanis per Oceanum meridionalem longiſsima nauigatione hæc omnia ad nos deferuntur.

14.

Tabula nouarum inſnlarum, quas diuerſis

ctibus Occidentales & Indianas uocant.

COSMOGRAPHIAE VNIVERSALIS, ex probatis quibus'que authoribus, tàm Hiſtoricis quàm Chorographis, per Sebaſtianum Munſterum, in unum collectæ. Liber I.

De primordiali terræ & maris creatione & diſpoſitione Caput Primum.

HABENT ſacræ literæ terram ab initio formationis undique obductam & incluſam fuiſſe aquis maris, donec iuſſu creatoris aqua ab aliqua parte ſuperficiei terræ ſubducta, ſiccum et cõmodum manſionis locum hominibus atq; animalibus terreſtribus reliquit, plantis quoq; unde omnia uiuentia uictitarent, firmum in ipſa arida adaptaretur fundamentum. Mare ergo ab illa die non obtinet naturalem ſuum ſitum, ſed quantum terra eſt diſcooperta, tantum illud in oppoſitam terrenæ molis partem ſemotum, profunditatem illam conduplicauit, quam Oceanũ uocãt, ſacræ autẽ literæ appellant תְּהוֹם רַבָּה id eſt, abyſſum magnã, ubi ſcilicet immẽſa eſt collectio aquarũ atq; profunditas imperſcrutabilis, qualis paſſim ultra Hiſpaniam, Iberniam, Scotiam, extremitatẽ Africę & in India inueniť, ubi profunditas maris nulla induſtria humana indagari poteſt. Si enim iuxta philoſophorum traditionẽ, elemen

Oceanus abyſſus magna.

tum unum aliud excedit in decuplo, ne dum in perſpicuitate & raritate, uerum & magnitudine ipſa, terra autem ipſa in ſua circumferentia complectitur 5400. milliaria Germanica, quindecim milliaribus uni reſpondentibus gradui, uide quàm magnum fuerit mare, ubi ad huc naturalem tenuit ſitum, quando ſuperficies eius concaua coniuncta fuit ſuperficiei cõuexæ terræ, ſuperficies autem eius conuexa longiſſime ſupra terram ſeſe inſinuabat ſuperficiei concauæ aëris, & nunc tota moles illa in unam abyſſum coacta ſit, & quæ prius undique terram ſua magnitudine excedebat, nunc in unum collecta locum, quantum putas fecerit aceruũ, ſeu ut hebraiſmus uocat מִקְוֵה aquarum? Produnt ſacræ literæ, diluuij aquas aſcendiſſe quindecim cubitis ſupra montes quoſque, non quod naturalem tunc obtinuerint ſitum & oppleuerint locũ, ſed tantiſper à creatore permiſſæ fuerunt, ut redirent in natiuum locum, quouſq; impij homines & cuncta animalia, propter homines creata, delerentur è terra. Conſtat autem quoſdam mõtes eleuari in mediam regionem aëris, id quod nix perpetuo faſtigijs eorum inſidens probat & in diluuio aquæ adhuc multo ſublimiores fuerunt, ne quiſquam mortalium ullum ſub cœlis inueniret effugium: at natiuum ſitum nõ obtinuerunt, quum terra denuo eſſet habitanda, & hominibus atq; animalibus replenda.

De maris diuiſione & fluuiorum exortu, Cap. II.

Qvum ſcriptura dicat diluuij aquas creuiſſe & uehementer inualuiſſe ſuper terrã, arcam quoque fluitaſſe in ſuperficie aquarum, & tandem dominum deum tranſtuliſſe uentum ſuper ipſam inundationem terræ, ut aquæ eius flatu reuerterentur de terra, quouſque illa exiccaretur, non eſt dubium quin ille aquarum impetus, fluxus & refluxus multas fecerit in terra cauernas, hiatus & ſinus, & ubi ante diluuium nullum fuit mare, iam nouum ortum ſit mare, ſicut & eadem ratione per diſcurrentes aquas multi noui montes & ualles oborti ſunt, ubi prius plana fuit terra, id quod multis indicijs probari poſſet, quod etiam ſuo loco infra non tacebimus. Quin & multi magni fluuij, quales ſunt Rhenus, Danubius Rodanus & alij pro maiori parte in diluuio originem acceperunt, quando fontes abyſſi magnæ aperti ſunt, prouidente deo ſic homini, ut qui ſpargendus erat per uniuerſam terram, homo homini & regio regioni per fluuiorum decurſus mutuam ſibi opem ferre poſſent. Sciendum præterea mare illud magnum, quod ambit circumferentiam terræ, uocari generali nomine Oceanus. Curuitates uerò & arcus & littorales, quos mare olim fecit uel etiam hodie facit in terra, uocantur ſinus, & hi accipiunt denominationem à terris illis quas alluũt, ut eſt ſinus Adriaticus, ſinus Perſicus, ſinus Arabicus, ſinus Indicus & ſimiles alij. At mare illud magnum quod Africam diſterminat ab Europa, uocatur mare Mediterraneum, quod ſcilicet apud Hiſpanos in occidente tenui meatu irrumpit in mediam terram, at paulo pòſt incipit ſe diffundere, ut è regione Galliæ Narbonenſis latiſſimum habeat alueum, id quod ſuo ſuo loco quoq; dicturus ſum. Eſt & aliud mare in Aſia, quod omni ex parte continenti circumſcribitur, atq; ob id non effunditur in aliud mare, nec ab alio mare ſuſtentatur, ſed exonerantur in ipſum plurimi amnes, uocaturq; Hyrcanum & Caſpium mare. De mari Rubro nonnihil dicam, ubi uenero ad locum illum. Cæterum mare quod ſubiacet polo arctico, & item quod ſubeſt polo Antarctico, appellatur communiter mare congelatum, eo quòd perpetuis temporibus ob ſolis diſtantiam & radios æſtiuo tempore obliquè incidentes congelatum ſit, neq; ibi nauigationes fieri queant, nec cõueniens hominum habitatio ſit. Et ut hæc omnia dilucide intelligas, accipienda eſt tibi in manus tabula uniuerſalis mundi deſcriptionis, quæ ob oculos poſita, ſingula commonſtrat, terræ mariſq; uariam habitudinem. Vides ibi quomodo Oceanus infuſus in multos ſinus, adeò uicino acceſſu interna maria allatrat, ut 115. millibus paſſuum Arabicus ſinus diſtet ab Aegyptio mari: Caſpius uerò 375. millibus à Pontico. Idem interfuſus intrat per tot maria quibus Africã, Europam, Aſiamq; diſpartit. Quantum terrarum occupet, computetur etiam nunc menſura tot fluminum, tantarum paludum, addantur lacus & ſtagna. Et hæc habitatione hominum omnia deſtituũtur, ut taceamus terram in pleriſq; locis in cœlum uſq; elatã, habere tot ardua aſpectu iuga, tot ſyluas uallesq; præruptas, & ſolitudines, & mille ex cauſis alia deſerta loca, & tamen hæc eſt materia gloriæ noſtræ, hæc ſedes: hic honores gerimus, hic exercemus imperia, hic opes cupimus, hic tumultuatur humanum genus, hic inſtauramus bella etiam ciuilia, & mutuis cædibus laxiorem facimus terram, ut ad horam latum habeamus imperium, ô dementia.

Montes unde.

Sinus maris.

Mare mediterranum.

Mare Caſpium

De Inſulis.

De Inſulis, Cap. III.

INſula eſt terra quæ omni ex parte cingĩt aquis,præſertim mari. Vnde omnis regio quæ uni ex tribus partibus mundi,puta Europæ,Aſiæ,aut Africæ non adhæret,nec patet ad eam aditus pedeſtris, uocatur Inſula:quarum plurimæ ſunt,ut ſunt Anglia, Selandia, Sicilia, Candia, &c. Harum multæ ab initio mundi ſunt in mari creatæ, multæ etiam temporis ſucceſſu in mari natæ, uidelicet Delos, Rhodos, Alone, Thera, Sicilia, Theraſia

Inſulæ unde [illegible] ant.

& aliæ,id'qꝫ ob uarias cauſas. Vna eſt, cùm terræmotus in mari eruptionem facit,excitat in mari magnam congeriem terræ,quæ quum temporis ſucceſſu coaleſcit,incipiunt in ea creſcere arbores & herbę,aptatur'qꝫ ſuperficies eius habitationi hominum. Haud ſecus ubi magna flumina mare ingrediũtur,aduehunt plerunqꝫ ſecum magnam uim arenæ, ex qua cum tempore fit inſula habitabilis. Accidit quoqꝫ nonnunquam, ut mare per fluxum ſuum recedat à certo loco, fiat'qꝫ ibi in mari locus habitabilis. Sicubi ſæuum mare apud continentem perpetuo fremit,fieri ſolet ut quandoque interruptionem faciat,portionem auulſam à continenti inſulam conſtitnat, id quod hiſtorici & Coſmographi factum ſcribunt de Sicilia auulſa ab Italia,Cypro ſeparata à Syria, & Eubœa ſe iuncta à Bœotia. Et certè hic uidemus mirabilem Dei potentiam, quòd tot paſſim paruæ inſulæ in uaſtiſſimo mari inueniuntur, quæ aſſiduas procellarum illiſiones ſuſtinent,& tamen nunquam è loco ſemouentur, neqꝫ maris inundatione ſubmerguntur. Sed poſuit dominus mari terminum, inquit propheta, quem non tranſgreditur. Sicut enim mare per dei potentiam uiolenter in loco uno conſeruatur ne reuertatur & inundet totam terram,ita in limitibus terræ obtemperat mandato dei ne conſtitutum littoris terminũ tranſgrediatur, niſi deus diſpenſet cum eo,id quod factum ſcimus ante paucos retroactos annos in partib. inferioris Germaniæ, ubi multæ parochiæ uno die ſubmerſæ ſunt,quemadmodum infrà ſuo loco oſtendam, id quod tamen per terræmotum fieri potuit,ſicut & alibi factum conſtat,præſertim in Græcia,ut poſtea dicetur.

Terra fœcundiſsimum elementum & ingentibus opibus plenum. Cap. IIII.

VT cœlum dei eſt habitaculum,ita terra hominum & animalium domicilium benigna'qꝫ mater. Illa enim nos naſcentes excipit,natos alit,ſemel'qꝫ editos ſuſtinet ſemper,nouiſſime complexa ſuo gremio,uſqꝫ ad reſurrectionis diem cuſtodit corpus transferendum in cœlum unà cum anima,ſi & ipſum pro modulo ſuo hîc agnouerit

uerit creatorem & redemptorem ſuum. Hoc inquam terræ elementum benignæ matris er-
ga hominem fungitur officio, nec unquam illi iraſcitur. Aquæ ſubeunt in imbres, rigeſcunt
in grandines, tumeſcunt in fluctus, præcipitantur in torrentes: aër uerò denſatur nubibus
& furit procellis: at terra mortalium ancilla quæ non generat? quæ non ſponte fundit? quos
odores ſaporesq́; ? quos ſuccos? quos colores? quàm bona fide reddit creditũ fœnus? Quis
explicare poteſt quantæ eius diuitiæ? quanta eius fertilitas præſertim ſi aduertas, quàm mul
Mineræ. ta & uaria metalla iam tot annis ante & poſt Chriſtum natũ eruta ſint ex ea, & in hunc uſ-
que diem ſine ulla ceſſatione ſcrobes agantur in profundum, atq; in multis locis penetralia
eius referta ſint hominibus, qui indefeſſo ſtudio perſequuntur omnes eius fibras, quærunt
in ſede maniũ opes, inſidiantur auro & argento, reliquisq; minoris æſtimationis metallis.
Quantum putas auri, argenti, plumbi, & ferri è terra erutum, quod rurſum uſu ipſo conſu-
mitur, aut ab igne annihilatur aut ſaltem perditur? Quãtum cum interitu ciuitatum interit?
quantum abſorbent naufragia in mari? Quantum auaritia hominum defodit in terram, ibi
Lapides præ- que in nihilum redigitur? Quantum abſumitur pompa inanium hominum? Et ut ad alias
cioſi. me uertam terræ opes, quot & quã uarios, pręcioſos & pulchre coloratos lapides putas in-
cludi in uiſceribus terræ? Quot ſalubres ſcaturigines frigidarum & calidarum aquarũ hinc
erumpunt? Quot horribiles flammæ in diuerſis locis hinc proſiliunt? Quot & quàm uarij
uapores, calidi, ſicci, & humidi, ſalubres & nonnunquam peſtilentes hinc exhalant? Quid
dicam de ſale foſſili, de cadmia & cœruleo foſſili, di ceruſſa, alumine, nitro, uena minij, ga-
lena, halinitro, ochrapyrite, ſtibi, atque alijs id genus terræ internis fœtibus? Quantam
putas eſſe uim illam terræ, quæ ſingulis annis tanta in ſuperficie procreat copiam frumenti
uini, & pomorum, unde ſuſtentãtur homines & animalia? Certe hæc eſt ineffabilis benedi
ctio dei uiuentis, qui aperit manum ſuam & dat mediante terra omni carni eſcam. Quis igi-
tur ſatis exprimere poterit, quanti theſauri lateant in terra, qui quotidie & ſine ulla inter-
miſſione, imò ſine defectione terræ homini ſeſe ſuaq; quodammodo ſponte exhibet? Et li-
cet terra ab initio propter hominis peccatum maledictioni fuerit ſuppoſita, non tamen ob
id eneruata eſt uirtus eius, ſed maledictio illa magis recidit in hominem & in laborem eius
dicente ſcriptura: Maledicta terra in opere tuo.

De uarijs effectibus terræ, eorumq; primis cauſis, Cap. V.

EA quæ natura in terræ canalibus atque in quocunque ipſius ſinu interiore gremioq;
gignit, partim ſua ui ex terra erumpunt in aërem, qualia ſunt humor, aër incluſus,
uapor, ignis, exhalationes, & cæt. unde mirabilia ſupra terram & in ipſo aëre fiunt:
partim in uentre terræ concoquuntur, ut ſunt terræ quædam inſignes, ſuccus concre
tus, lapides precioſi, metalla & cæt. quibus metallorum foſſores montiumq; euer-
Mirabilia in ui ſores inſidiantur. Non ſunt ſupra terram in aëre tam mirabiles naturæ operationes, quin
ſcerib. terræ. mirabiliores in terræ uiſceribus continuo fiant tranſmutationes, concoctiones & effectus.
Quum enim natura uacuum execretur, terra autem non ſit corpus ubique ſolidum, ſed in
pleriſque locis ſit rara, ſaxoſa & in ſaxorum commiſſuris, fibris & uenis reliquantur cauer
næ, mare ſuo liquore madefacit terram, alicubi in cauernas ſubterraneas ingreditur, alicu-
bi per uenas & fibras penetrat ſub terras, maritimis præterea quibuſdam fontibus largitur
aquas: item aër in cauernis incluſus, quem terra exhalat, nonnunquam caleſcit & agitatur,
Aër reſoluitur ſæpe etiam frigeſcit & immobilis quodammodo manet, qua de cauſa in aquam uertitur, at
in aquam. que aër eſt quidem de ſua natura calidus & humidus, ſed quàmprimum frigus expugna-
uerit calorem, neceſſario in aquam abit. Porrò quàm magnæ in terra ſint uel fiant cauer-
næ, hinc intelligimus, quod in eas aliquando agros, urbes, montes deſcendiſſe, ſcriptum re
periamus: nec paruæ tantum capiunt uentum, qui ſaxa grandi pondere in aërem extrude
Terræmotus re & eijcere poſſit atque egerere tumulos, colles, montes, omninoque tàm magnos & hor
unde. ribiles efficere terræmotus, ut oppida corruant abſorbeanturq;, qua calamitate & ſubſecu
tis incendijs ſuperioribus annis Puteoli partim ſunt afflicti & fracti. Impetus quoque a-
que quum canales, per quos modò iter habuit, obturati fuerint aut deſerti, continuo uel no
uos aperit, uel ueteres aliquos recludi: atque is ordo conſeruatur ſempiternis ſeculorum
ætatibus. Obſtruuntur uerò canales limo ruinaue, deferuntur ubi uis aquæ per aliquem
alium canalem iter patefecerit. Cæterum ſuccus, quem craſſitudo ab aquis diſtinguit, ua-
rijs gignitur modis. Aut enim quum calor rem ſiccam immiſcet humidæ & mixtionem co

quit,

quit,aut quum aquæ lambentes terram aliquantulum craſſę efficiuntur,quo ſanè modo plerunqꝫ fit ſalſus & amarus,at cum humor concluſus circumſerpit metallicam materiam, in primis autem ærariam, eamqꝫ corroſit:atqꝫ hac quidem ratione fit ſuccus,ex quo gignitur chryſocolla,id eſt,uiror montanus ſeu ſaxoſus, germanicè Berggrün. Similiter cum humor corroſit pyriten æroſum (germanicè kys) & friabilē,fit ſuccus acerbus ex quo oritur atramentum ſutorium(uitrill)& alumen liquidū. Aut deniqꝫ ſucci ab ipſa ui caloris ex terris exprimuntur:ea uerò uis ſi magna fuerit, ſuccus ex terris manat & fluit, quemadmodum ex piceis crematis pix. Sin magna non fuerit, terræ ſucci præ ſe ſtillant,ut larix,abies,& quæ ſunt generis eiuſdē arbores,reſina:quo modo bituminis genera in terra fieri intelligimus.

Succus terræ unde.

De mineris thermarum *Cap.* VII.

NOn negant doctiores naturæ indigatores, materiam per quam currunt aquæ, aquis calidis odorem & guſtum,uires etiam pleraſqꝫ dare: ſed tamen non concedunt ſulfur, bitumen aliud'ue quod facilè concipit ignem, calefacere aquas poſſe,quòd in ipſis non ſic lateat ignis,ut in uiua calce, qui aquis infuſis excitatus, eas calefaciat. Ergo neqꝫ ſolis ardor,neqꝫ uētus, neque motus, neqꝫ internus terræ calor, neque materia per quam fluūt aquæ, cauſa eſſe poteſt calidarum, ſed ignis ipſe,cuius unius proprium eſt res in altiſſimo gradu caloris collocare.

Bitumen quidem ardet in aquis nō aūt ſulfur:unde ſi flagranti bitumini aquas inſtilles, non extinguitur ignis ſed augetur. Ergo thermæ habēt bitumen pro fomite & nō ſulfur,atque hoc modo aqua calida intra terram gignitur. Tepida uel cum ſimiliter in interiore ſinu calefacta longius per canales fluit,antequam ex ipſis effluat: uel cū tam multa & copioſa effluit,ut eam ignis tantopere calefacere non poſſit ut ferueat. Quod ſi calida longiſſimè per canales fluxerit, refrigeratur quidem, ſed ſapor malus,odor teter, color corruptus qui ei inſedit,manet.Idem ſentiendum de aquis amaris,acidis, ſalſis,& aluminoſis,quarum magnam copiam Germania noſtra in diuerſis effundit locis. Quum enim intra terram gignantur aquæ fontanæ & ſucci quiqꝫ, omnes ſapores quoqꝫ intra terram gigni,nō alienum eſt à ratione atqꝫ experimento.Nam fiunt aquæ acerbæ per loca aluminoſa permeantes, ſalſæ per ſalſa,amaræ per nitroſa,mali ſaporis per loca ſulfuroſa & bituminoſa. Non tamē dicimus aquam eſſe auſteram,quum id proprium ſit fructuum ſtirpium, ſed poteſt eſſe dulcis pinguis,ſalſa,amara,acris & acida,qualis inuenitur apud Elbogen oppidum Bohemiæ.

Aquæ unde amaræ.

Auſteritas eſt fructuum.

De igne in terræ uiſceribus flagranti. *Cap.* VII.

DVbium non eſt olim mōtes & campos arſiſſe in orbe terrarum, & noſtra quidem etiam ætate ardent: uerbi gratia, in Islandia mons Hecla ſtatis temporibus foras proijcit ingentia ſaxa, euomit ſulphur,ſpargit cineres tam longè circumcirca,

Hecla mons.

ut terra ad decimũ lapidem coli non poſſit. Vbi autem montium incendia perpetua ſunt, in-
telligimus nullam eſſe obſtructionem meatuum, per quos modò quaſi fluuium quendam

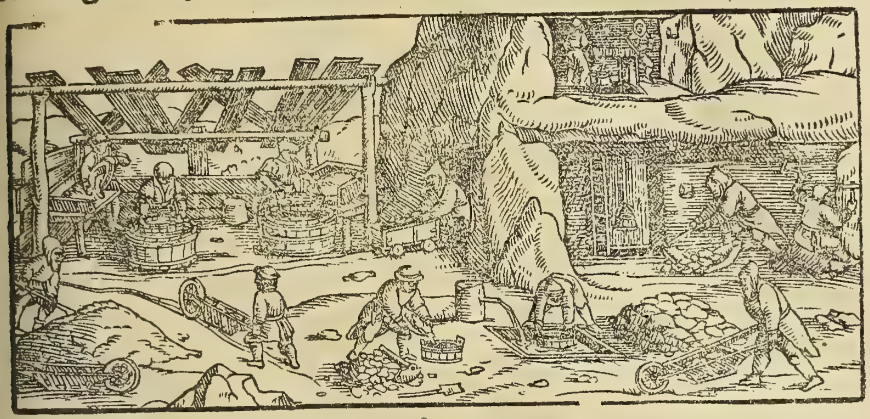
ignis, modò flammis, nunc uerò fumum tantum euo-
munt. Sin per temporũ interualla increſcunt, internis
meatibus obturatis, eius uiſcera nihilominus ardent, ſu-
perioris aũt partis incendia propter fomitis inopiã nõ-
nihil remittunt ad tempus. At ubi ſpiritus uehementior
rurſus recluſis meatibus ijſdem uel alijs, è carcere ma-
gna ui erumpit, cineres arenam, ſulfur, pumices, maſſas
quæ habent ſpeciem ferri, ſaxa, aliasq́ materias foras
proijcit, plerunq́ non ſine detrimento regionis adiacẽ-
tis: cuius rei grande exemplum eſt mõtis Ætnæ incen-
dium, paucis ab hinc annis factum.

De metallis, potiſſimum de auro Cap. VIII.

METallum foſſile eſt natura uel liquidũ, ut ar-
gentum uiuum: uel durum ſed quod ignis ar-
dore liquefieri poteſt, ſicut aurum, argentũ,
æs, & plumbi genera: uel molliri, ueluti fer-
Metalla ſyncera in terra. rum. Reperiuntur autem metalla in uenis quædam pura, quædam cum terra & lapidibus
permiſta. In Germania hodie in multis locis eruitur argentũ ex terra ſyncerum, ſicut & æs
& plumbum, etiamſi Plinius neget argentum naſci purum, & ſolum aurum lucẽtibus ſcin-
tillis aſſerat inueniri in terra. Et ſi hodiernam auri conficiendi rationem conſideremus, fa-
cilè arguemus plus auri puri ſemper repertum eſſe quàm confectum è terrarum uel lapidũ
generibus, cum quibus ſolet eſſe permixtũ. Argumento ſunt tot amnes auri ramentis cele-
Fluuij auriferi berrimi, Ganges Indiæ, Pactolus Lydiæ, Hebrus Thraciæ, Tagus Hiſpaniæ, Padus Italię,
Albis atq́ Rhenus Germaniæ. Argumento deniq́ ſunt tot in Hiſpanijs repertæ auri maſ-
ſæ, minutæ, & magnæ & in his decem libras excedentes. Noſtris etiam temporib. ſatis grã-
des maſſæ, in inſulis nuper inuentis perhibentur inuentæ. Hæ uerò maſſæ uel reperiuntur ſe-
paratim à ſaxis uel ad ea adhæreſcũt, ſed tenuiſſimę eius bracteæ, quæ quaſi ſcintillæ lucẽt:
marmora, ſaxa, lapides, gemmas ſemper amplectuntur, quas ab his plerunq́ aquarum uis
abradit (unde ramenta dicuntur) & in riuos atq́ amnes abripit. Aurum itaq́ quod nulla cõ-
Aurũ apyron. flatione æget, Græci apyron, id eſt, ignem non expertum uocàt. Contrà, quod coctione o-
pus habet, quouſq́ argentum ab eo fuerit ſeparatum, apephthon nominant, alij obryzum.
Cum autem aurum per ignem reſoluitur, tantum abeſt ut eo conſumatur, ut unum ex omni-
bus metallis nihil de ſua magnitudine deperdat, ſed quo ſæpius & diutius arſerit, eo fit me-
Quare aurum nobilius metallum. lius & prȩſtantius: qua de cauſa ſemper habitum eſt precioſiſſimum. Sed neq́ corraditur aut
imminuitur pondus eius ab acribus, quod genus ſunt ſal, nitrum, acetum, ſuccus ex uuis im-
maturis expreſſus neq́ infeſtatur ulla rubigine aut erugine, nec manus, ſi eis tractetur, ab i-
pſo ut à reliquis metallis ſordes accipiunt, quæ omnia aurum reliquis metallis reddunt
precioſius. Attamen mollins eſt argento, ſed ob id non eſt fragile: unde malleo percuſ-
ſum adeò dilatatur, ut ex ſingulis eius denarijs quinquagenæ pluresq́ efficiantur bracteæ
ſenum utroq́ digitorum, quibus aurifices utuntur. In fila inſuper tenuatur. et modò cum la-
Vſus auri multiplex. na bombycina, modò ſine lana texitur. Præbet homini multiplicem ornatum & uſum: nam
fiunt ex eo annuli, armillæ, fibulæ, inaures, torques, coronæ, catenæ, &c. Item
aurea pocula, patinæ, pelues, quin (quod fœdam dictu) aureis ua-
ſis onus uentris excepit Heliogabalus, omnium ho-
minum turpiſſimus.

De argento. Cap. IX.

VEteres ignorarunt argentum reperiri purũ, cùm tamen hodie contrarium in Germania noſtra experiamur. Siquidem Schneburgũ, Annebergum, & Gairum gignunt purum argentum. Idem gignit in Bohemicis montibus uallis Ioachimica & Aberthamum. Gignit & Voſagus mons in Lotharingiæ confinio in ualle Leberia argentum purum, ſed non ita multum. Ex multis Miſniæ & Bohemiæ fodinis, duæ facilè primas tulerunt: una Schnebergi, cui Georgius nomen celeberrima omnium argentifodinarũ, quæ unquã legũtur fuiſſe. Et ſi uerò tota uena non cõſiſtit ex argẽto puro, tamẽ multo maxima ex parte purum miniſtrauit. Altera autem fodina eſt Aberthami, Laurentius & Theodoricus dicta, è qua ingẽs theſaurus effoſſus eſt argenti puri, impuri non minus. Grandes autem argenti puri maſſæ ſunt erutæ ex nonnullis fodinis: una è Schnebergi fodina Georgius dicta, cuius fodinæ gratia cum Albertus Saxoniæ princeps in fodinam deſcendiſſet, ea cum ſtipatoribus corporis pro menſa uſus, dixiſſe fertur: Fridericus imperator potens & diues eſt, hodie tamen eiuſmodi menſam non habet. Altera quoq; inſignis maſſa ſuperioribus annis effoſſa in ualle Ioachimica, ex fodina quæ Stella & Suicera dicitur, pondo decem talentorum Atticorum. Plures quoque ſunt erutę ex Aberthami Theodoro, pondo duorum aut unius talentorum Atticorum. In ſaxorum itaq; canalibus, aut inueniuntur argenti puri maſſæ, itemq; maſſulæ à lapidibus, marmoribus, ſaxis ſecretæ, uel ipſis adhærentes: aut tenuiſſimæ eius bracteæ eandem amplectuntur. Quin & argentum purum format natura in figuras, modò arborũ, modò uirgularum, nũc uerò capillorum, &c. Habet autem argentum proximum bonitatis locum ab auro, cui ſcilicet color eſt albus & talis natura, ut igni liqueſcat, fundiq; poſſit. Metalla ſi ad argentum in catinum coniecta fuerint, mutantur nonnihil: argentum uerò ipſum remanet purum: attamen ubi diutius arſerit, ei aliquid igni deperit: ac deinde acria ipſum corrodunt: Ergo uilius eſt auro, ſed durius eo: & quo mollius fuerit, eo eſt præſtantius. Nam minus fragile eſt, atque ideo laxius dilatatur malleo ictum: minus tamen auro dilatatur, minusq; eſt eo ponderoſum. Et propter eam quam habet duriciam, ſiue percutiatur ſiue proijciatur edit ſonitum, efficiunturq; ex eo eadem opera quæ ex auro, ſed numero plura.

Schnebergum excellens fodina.

Menſa argentea.

Argẽtum poſt aurũ nobilius metallum.

De argento uiuo. Cap. X.

NVlla argenti uiui metalla ueteres ſcriptores literis mandarunt, ſed tria tantum minij, ex cuius uena ſolebat confici. Primum fuit in Hiſpania, unde Romam afferebatur minium: alterum in regione Attica, tertium in Ionia ſupra Epheſum. Sed noua argenti uiui metalla hodie ſunt in Britannia apud Scotos, in Germania prima apud Landſperg in Vueſterich regione, id eſt, Auſtraſia, atque apud Creutznacum. Item in Germania magna, primò apud Schonbachum, quod oppidum ſitum eſt in montibus Suditis, qui Vuoitlandiam ſeparant à Bohemia: deinde apud Beraunum ſupra Pragam metropolim Bohemiæ: à quo Berauno tertium non longè abeſt, Cameraua dictum, ſed hoc eſt uitioſum, quod ſit cum ferri uena permiſtam. Quartum nunc foditur apud Francos, iuxta locum Kunigſtein. Eſt autem argentum uiuum aſſimile in colore argento, ſed non conſtat ut ipſum, quum aquæ inſtar ſit liquidum fluatq;. Eſt autem duplex, purum & impurum. Purum inuenitur in metallis, impurum in minio. Purum in lacunis.

Vbi argentum uiuum foditur

Duplex argentum.

cùm aquæ, quibus uenæ ſtillant, minium madefecerint. Vnde idem ſiccatum, ad minij formam redit. Venæ autem ſiccæ non gignunt argentum uiuum. Cumq; argentum uiuum natura ſit liquidum, infuſum in tabulam planam diffluit, nec tamen ut alij liquores eam humectat propter ſiccitatem quæ humorem temperat, & non ſinit eam tabulæ adhærere. *Aurum mergitur in argento uiuo.* Amicum eſt aũt auro: nam cum cætera metalla ei innatent, aurũ in eo mergitur. Etenim in duobus argenti uiui talentis unum ferri talentum innatat, unus uerò aureus denarius mergitur. Plumbi generibus argentũ uiuum facile adhæreſcit, argẽto difficulter, æri difficilius, ferro difficillime. Dioſcorides potum letale eſſe dicit, quod ſuo pondere interanea perrodat.

De ære, Cap. XI.

GRæcis eſt æs chalcos, quod purum non modo in proprijs uenis, ſed etiã in argentarijs inuenitur. Quando uerò cum ſubſtantia lapidis commiſtum inuenitur, opificio fornacum fit purum. Eius tenuiſſimæ bracteæ ſaxis adhæreſcunt, ac æs foſſile plerunq; argenti quiddam in ſe cõtinet. Suo autem modo rubet: qui color ſi fuerit *Aes rubicundũ & fuſcum.* ex uenis excoctus, præſtantiſſimum eſſe iudicatur. Aliud autem æs rubet, ut in Carpato mõte, quod Vngaricum uocant, in Bohemia Cottenburgium, Nortuegium, &c. aliud fuſcum eſt, ſicut in Miſnia. Quod melius eſt, malleis etiam dilatatur, nõ funditur tantũ: aliud funditur ſed duci nõ poteſt, ſicut eſt illud quod in ualle Leberia apud Seleſtadiũ effodit. *Orichalcon meſch.* Inducitur quoq; ei artificio quodam aureus color appellaturq; à Græcis Orichalcon. Tinctum enim Cadmia foſſili, abit in aureum colorem. Tingitur & magnete, mutaturq; in cãdidum colorem. Infeſtatur autem æs uitio, quod inde æruginem uocat, maxime ubi ubi acria liquefacta attigerit. Ars itaq; mutans naturam, tingit æs: nam cadmiam foſſilem combibens fit orichalcum, idq; hac ratione. Fragmenta æris optimi & cadmiæ alterna in oblongss ollas imponuntur, quæ ipſæ ſic ære & cadmia repletæ, in fornaces ſubtus excauatas demittuntur, ignis accenditur, in quibuſdam quaſi cuniculis. Itaq; cùm ſimul liquefacta fuerint, æs auri colore tinctum mutatur in orichalcum, quæ ratio orichalci conficiendi uulgaris eſt. Alij alio utuntur modo, adhibita tamen cadmia. Fit quoq; æs album per adiectionem arſenici albi, halinitri, agenti uiui ſublimati, fecis ſiccæ uini, &c.

De ferro, Cap. XII.

FErrum inueniri purum, nuſquam à ueteribus eſt ſcriptum, ſed multum habet fecis: & quum excoquitur uena liqueſcit atque fundi poteſt: & cum poſtea detractis recremẽtis refrixit, omne quidem igne accenditur & molleſcit, ut malleo tractari & in bracteas queat dilatari, ſed amplius facile fundi nõ poteſt, niſi in eius generis fornaces rurſus fuerit illatum. Quoddam eſt tenax, quod & optimum, ut eſt Suedicum, Norduegium, et Noricum: quoddam mediocre, ut eſt Miſnicum & Noricum ciſdanubianum: tertium fragi*Ferrugo.* le & æroſum. Infeſtatur autem ferrum uitio quod ferruginem & rubiginem nominant, ſed in primis humore, maxime ſanguine humano, contactum trahit. Veruntamen tale uicium ei aquæ marinæ celerrime exterunt, & ab eodem uindicatur multis rebus ipſi illitis, ut minio, gypſo bitumine, pice liquida.

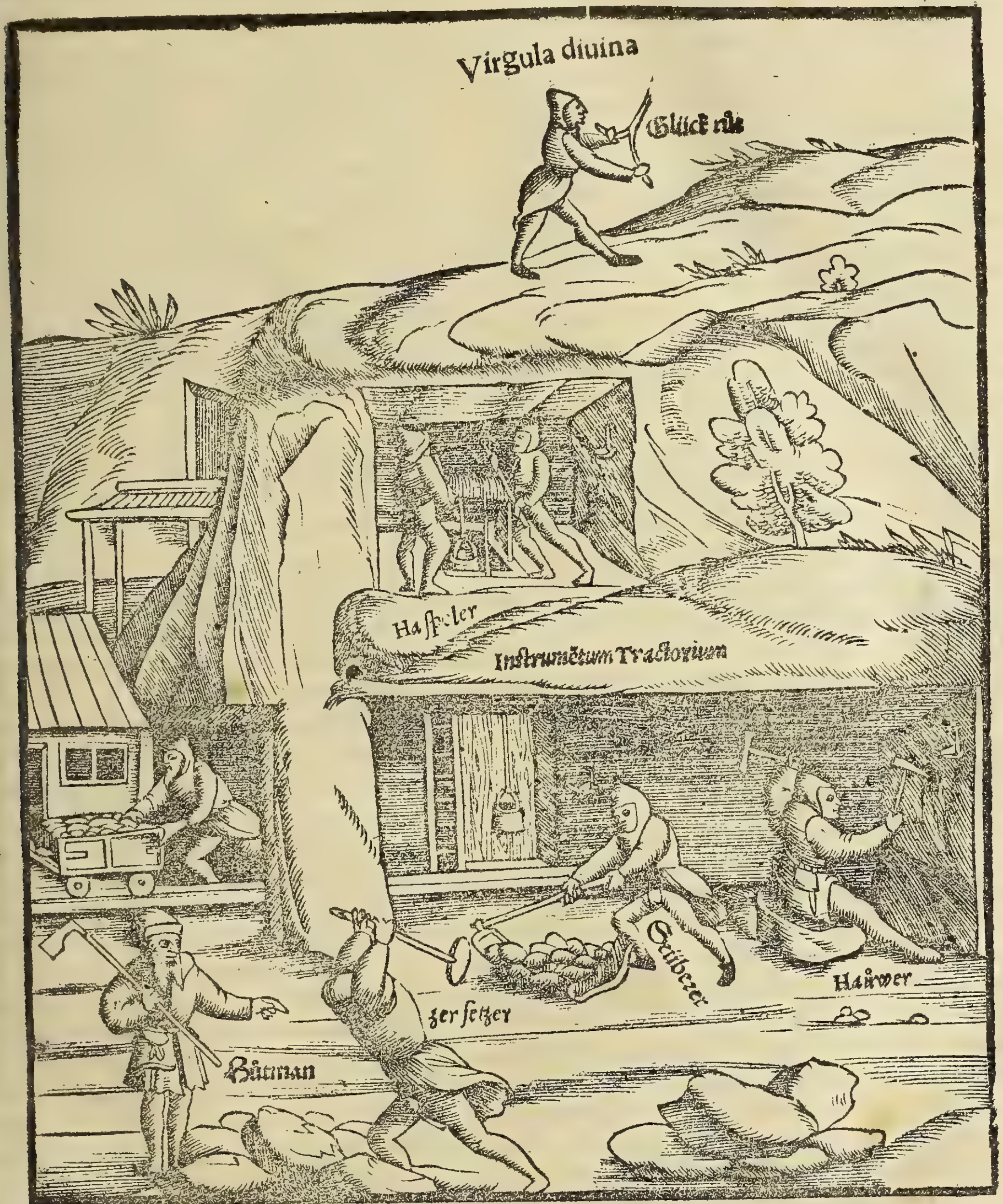
De mixturis metallorum, Cap. XIII.

Electrum mixtura metallorum. MIſcet natura interdum tria metalla inter ſe, ut aurum, argentum, æs: interdum quatuor, argentum, æs, plumbum candidum & cinereum. Quum quinta argenti portio additur ad aurum, ea miſtura electrum nominatur. Eſt deinde alia mixtura, quam nouo uocabulo Bombardariam appellant, ex qua conflantur bombardæ magnæ, ubi æris uiginti libris additur una candidi plumbi ſiue ſtanni. Deinde alia fit temperatura, quando ſedècim libris albi plumbi additur ſelibra plumbi cinerei ut ſonitũ poſſit reddere, ex qua temperatura efficiuntur malleatæ lances, patinæ & orbes. In quarta temperatura duæ plumbi nigri portiones ſunt & albi tertia, qua ueteres ſolidarunt fiſtulas. *Monetæ parũ habẽt argenti.* Habent quoq; aurifabri & monetarij certas miſturas in argento cudendo, & pleriq; hodie ſic præuaricantur leges præſcriptas, ut multi ſignati aurei & quædam monetæ ſint damnati, quod minus habeant auri uel argenti quàm debeant.

Quibus

Quibus locis Europæ olim fuerit effoſſum, & hodie fodiatur metallum. Cap. XIIII.

QVui Europæ regiones, è quibus multa metalla quondam fuerunt effoſſa conſiderant, primas tribuunt Hiſpaniæ, ſecundas Thraciæ, tertias Britanniæ, quartas Galliæ, (ſi ſcilicet ueteribus terminis definiatur, id eſt, ſi cum ea ſuperior Germania, & inferior cirſrhenana iungatur, quæ habet Eyſaliam, Hunorum præſidium, Lotharingiæ extremitates, quæ loca in hodiernum uſque diem ſuppeditant multum argenti, æris, plumbi & ferri) quintas Græciæ. At Plinius de Italia ſcribit: *Germania ciſrhenana.*

Metallis auri, argenti, æris, ferri, quam diu libuit exercere, nullis ceſſit. Audio tamen ab hinc annos uiginti iuſſu Clementis Pontificis quoſdam Suacenſes rei metallicæ peritos ex Germania euocatos, qui aliquot Italiæ uenas foderent & excoquerent. Quod cùm ab eis diligenter factum eſſet, dixerunt uenas metallis non carere, ſed tanta uix habere, quanta impenſis pariter æqualiter'que reſponderent, ex'que eis lucrum facere neminem poſſe. *Italia parū habet argenti.*

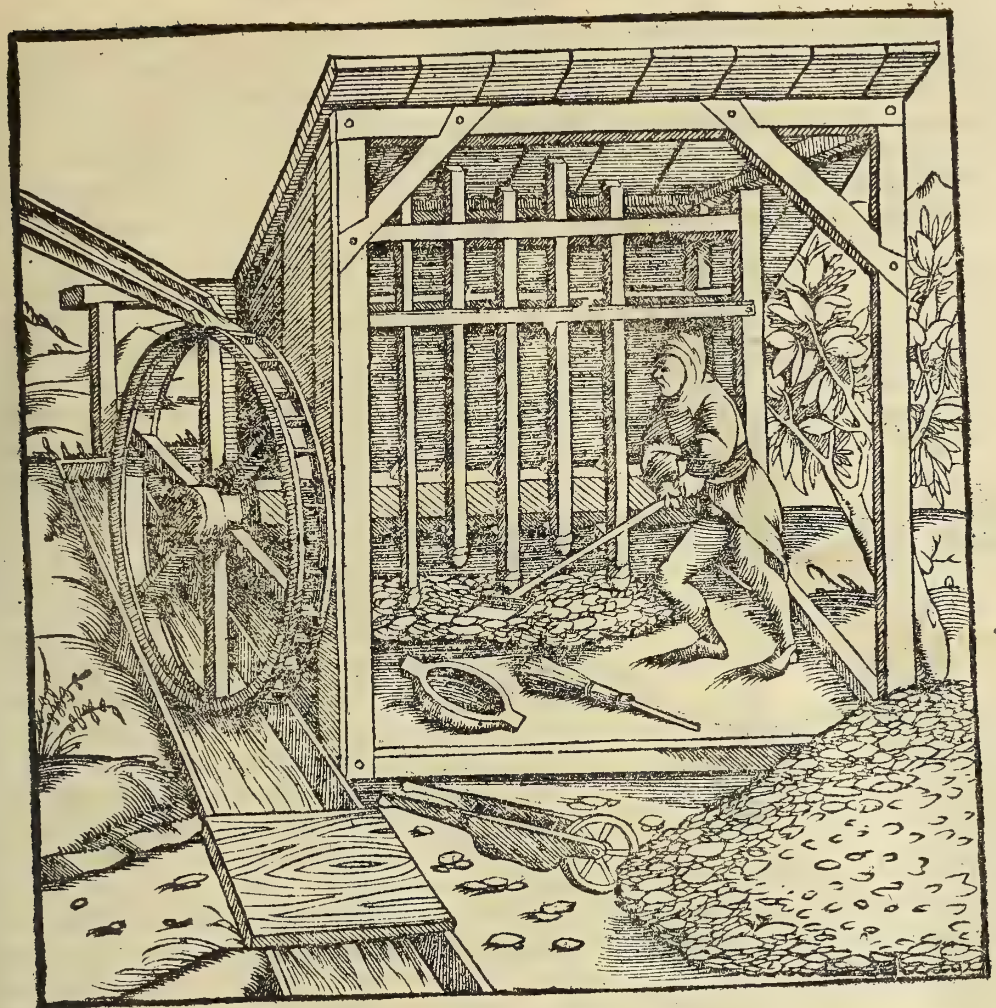
Argentum in Hiſpania fodiunt noſtro tempore Pompolonenſes, in Gallia Nortmanni, Scoti ad Tuedam fluuium, Germani in pluribus locis: in Eyſaliæ montibus, in Lebera ualle, confinio ſcilicet Lotharingiæ: in Valeſia, in Saxonia, nempe apud Cellerfeld in monte Meliboco & finitimis locis: in Miſnia, & uicina Bohemia, quæ cum Miſnia de argenti fertilitate certat: in Norico prope Schuatz, in Carpato monte, in Suetia. Foditur quoque haud procul hinc à Baſilea argentum in Nigra ſylua loco qui uocatur Dottnau, ſicut & olim in eiſdem montibus prope Friburgum frequentes fuerunt argenti fodinæ. Argento uiuo in Bohemia fœcundum eſt Schonbachum ſitum ad Egram fluuium, & Beraunum. Copiam æris ſuppeditat Melibocus & Carpatus. Plumbi candidi ſiue ſtanni fertile eſt in Miſnia Aldebergum & Iberſdorffum, in Bohemia Schlacchefaldum. Sed plumbi nigri mons Ramelus apud Goslariam, Lebera uallis apud Seleſtadium. Cinere autem plumbi Schneburgum in Miſnia. Ferrum innumeri loci dant. Aurum noſtris temporibus reperitur Granphurdi in Britannia, item in Normandia, in Germania qnoque, nempe Corbachi in Vueſtphalia, & apud Chattos. Edera fluuius auri ramenta deportat, apud Frācos Goldcranachi & Steinheide haud procul à Nurnberga. Apud Lygios quoque qui Bohemis ſunt propinqui, riui ſunt qui fluunt ad Goldeberg & Riſegrund, qui celebrantur uenis auriferis. In Sibē burgijs Germanis ſiue ſeptem caſtris, Carpati montis incolis, aurarium metallum eſt apud Schlottam oppidum & Adelbergum, è quibus locis interdum effoditur aurum purum magnitudine nucis auellanæ. In Norico etiam ſunt duo auri metalla, Gaſteinum & Rauriſium, atque ibidem Liſara fluuius auri ramenta deſerta. In Carpato monte eſt Neuſola, ubi admodum celebre eſt æris metallum. Fructus quos rex ex eo capit annuo tempore, Fuggeri redimunt uiginti millibus nummis aureis Vngaricis. Item apud Cepuſium, quod eſt pars Carpati montis, ſunt tria æris metalla, nempe in Golnitz, Roſetal & Smolnitz, ubi atramentum ſutorium (uitriolum) conficitur.

Argentum uiuum.

De machinis, quibus metallarii utuntur in fodinis, atq; de ſpiritibus ſeu dæmonibus uerſantibus in eis. Cap. XV.

QVicquid è uena & monte exciſum eſt machina tractatoria, quam duo in orbē torquent, & modulis extrahunt, ac deinde quod extraxerūt carris euehunt mōtemq; monti imponunt, terram è fodina egeſtam, in tumulum redigentes. Sunt deinde multæ & mirabiles machinæ à noſtri æui hominibus inuentæ, quæ ueteres machinas non parum artificio uincunt, aut multum ab eis differunt. Cottenbergi in Bohemia putei ſunt plus quàm quingentas orgyas ſeu paſſus alti. Quidam planè ſunt aridi, ubi tam multis machinis nō eſt opus: & quidam adeò multū cōtinent aquæ, ut Thales Mileſius hinc terram aqua innatare probare poſſet, & ibi ingens & perpetuus ſine ulla intermiſſione adhibendus eſt labor, ad exhauriendum aquam ſemper inundautem. Et hæc unica eſt cauſa cur tam uaria & mirabilia excogitata ſint, & hucuſq; excogitantur inſtrumenta & machinæ, quibus ex tanta puteorum profunditate, aquæ undique per ſubterraneos meatus affluentes hauriantur. Exciſo autem atq; extracto metallo, ſi uena fuerit pura, in capſulas conijcitur & pilis præferratis, quæ rota aquaria uerſat, tunditur ac tenui cribro ſecernitur: quæ tranſmeat molitur, quæ non tranſmeat, rurſus ſub pila ſubijcitur & amplius teritur. Si cum lapidibus permiſta fuerit, primum malleis minuitur, lauatur in lacunulis, ac palis agitatur in alueo, cribraturq;. Tot exantlantur labores quouſq; materia metallica per fornacem excoquatur confleturq;. Venæ quæ per ſaxa montis longum extenduntur meliores iudicantur, quæ ab oriente in occidentem extenduntur per montis decliue, ita tamen ut dorſum montis uerſus meridiem ſit, decliue uerò ipſius in ſeptentrionem ſenſim inclinet et quanto uena ab hac receſſerit, tanto minus argēti eſſe ſolet. Habet etiam quæq; uena ſuam pendentem & iacentem partem. Iacens eſt, in quam uena ueluti recumbit. Pendēs uerò quæ uelut tegmentum uenæ ſurſum incumbit. Itaq; uenæ caput ſemper ex iacente ipſius indicandum erit. Et ut animantis corpus uenas quaſdā habet magnas, à quibus uenulæ deriuari ſolent, ſic uenæ metallicæ ſuas etiam habent, ſiue uenulas ſiue fibras appellare uelis, atq; eas diuerſas. Sunt etiā uaria officia inter metallicos, ſunt leges & decreta, imò reſpub. quædam ipſis eſt bene conſtituta. Compertū eſt quoq; genus dæmonū in nōnullis fodinis uerſari, quorum quidā nihil damni metallicis inferūt, ſed in puteis uagantꝰ, laborib. cū nihil agāt uidentur ſe

Pendens & Iacēs quid in metallicis fodinis

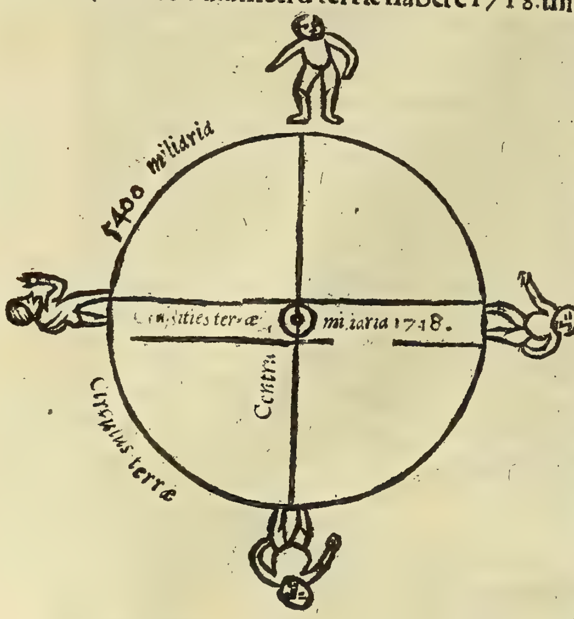
tur ſe exercere, nunc cauando uenam, nunc in gerendo in modulos id quod effoſſum eſt,
nunc machinam uerſando tractoriã, nunc iritando operarios, idq; potiſſimum faciunt in *Dæmones in*
his ſpecubus, è quibus multum argenti effoditur, uel magna eius inueniendi ſpes eſt. Alij *puteis metal-*
uerò noxij admodum ſunt, ut ille qui ante aliquot annos Annebergi fodinam, cui nomen *lis.*
Corona roſacea eſt, adeò infeſtam habebat, ut metallicos duodecim necarit, ac ea de re fo-
dina, quantũuis argento diues eſſet, relicta fuit. Hæc omnia habeo ex doctiſſimo uiro ſum-
moq; philoſopho Georgio Agricola. Romani olim ad mortem damnatos, in huiuſmodi
cryptas deſtinaſſent, quibus cacodæmones ſic illuſiſſent.

De magnitudine terræ. Cap. XVI.

SImplicioribus uidebitur fortaſſe uanum, quod hic ſcribo de magnitudine & menſu-
ratione terræ, illis inquam quæ deſtituuntur cognitione mathematices: at mihi ſatis
eſt, apud doctos hæc inuenire fidem, imò certitudinem. Hi norunt terram eſſe glo-
bum magnum & rotundum, imò oculi omnium uident cœlum habere formã ſpheri
cam, & cõſequenter omnia elemẽta ſub cœlis illam induiſſe figurã, tametſi differẽter. Cœ
li namq; & tria ſuperiora elementa propriè ſunt orbes habẽtes ſcilicet utrãq; ſuperficiẽ, cõ
uexam & concauã, cõtinentesq; cœlos inferiores & elementa illis ordinatè ſubiecta. Terra *Terræ corpus*
uerò nullũ aliud cõtinet corpus inferius, cũ nullũ ea ſit inferius, neq; ipſa ſit cõtraria, ſed eſt *ſphæricum.*
corpus ſphæricũ unica ſuperficie, nempe cõuexa, contentũ, plenũ ubiq; materia terræ, niſi
quòd paſſim ſpeluncæ & ſubterranei meatus in ea inueniunt, ſed quæ nullius ferè ſunt mo- *Infernus in cẽ*
mẽti ſi conferãtur ad totum globũ terræ. Imò neq; infernus, qui in medio terræ eſſe dicitur, *tro mundi.*
quũ ille pũctus ubiq; à cœlo remotiſſimè abeſſe diffiniat, cõparatione eius eſt quicquã. Eſt
quidẽ magna cauerna, capax tot milliũ corporum humanorũ damnatorũ, ſed quæ nihil eſt,

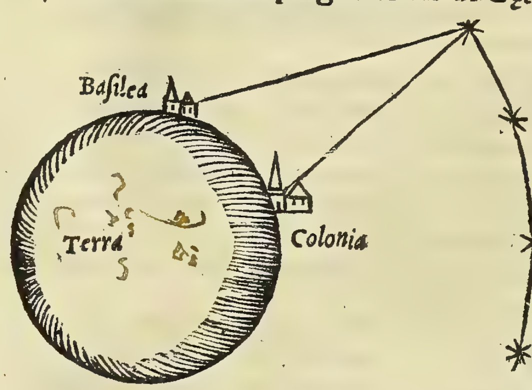
ut diximus collata ad terrã, etiamſi longitudine & latitudine atq; altitudine duo aut tria millia contineat Germanicorũ miliariorũ: ſicut nec altiſſimi montes aut cauernæ illiſione procellarũ maris in terra excauata obſtant, quo minus terra ſit rotunda. Nam eſto, mõtes quoſdam erigi in cœlum duobus aut tribus miliaribus, & mare tantamq; excauaſſe ſpeluncam in ipſa ſuperficie terræ. quid hoc erit comparatione totius terræ, quæ in ſua circumferentia habet milliaria Germanica 5400? Ab hoc circumferentiæ complexu ulterius colligitur, craſſititiem ſeu diametrũ terræ habere 1718. miliaria Germanica, & duas undecimas unius miliarij. Partire hunc numerũ in duo æqualia, & inuenies quot miliaria in ſuperficie terræ ſupputentur uſque ad centrum eiuſdem, nempe 829. Si pateret in terra hiatus aliquis trium uel quatuor miliariorum uergens rectà uerſus centrum, quis non obſtupeſceret ad uiſam illam profunditatem? Et quid eſſet profunditas illa ad octingentorum miliariorum profunditatem? Cupis ex his ſcire quantum temporis tibi eſſet inſumendum, ſi ſuperficiem terræ & circulum eius peragrare uelles, modò id propter occurrentes montes, inuias ſolitudines, et profunda æquora poſſibile eſſet, ambulares quotidie quatuor miliaria Germanica quæ ſunt mediocris dieta curſoris: diuides 5400 per quatuor, & in quotiente inuenies dies 1350, qui tibi opus eſſent ad abſoluendum pedeſtre iter per circuitum terræ.

Circuitus terræ quantus.

Faciunt autem dies 1350. annos tres, dies 260. At quoniam terra ab occaſu ad ortum non multum ultra circuli medietatem eſt diſcoperta, à meridie uerò aquilonem uerſus uix tertia pars libera eſt ab aquis, impoſſibile eſt ut terram quis hac uel illa plaga circnmeat. Cęterum inquiſitione magnitudinis terrę, nitimus hoc fundamento: Terra præciſe tenet meditullium cœlorum & totius mundi: unde qnando hîc Baſilea noctu obſeruo ſtellam aliquã in linea mediæ noctis eleuatam ſupra horizontem Baſilenſem gradibus triginta, muto locum uerſus ſeptentrionem ſexaginta miliaribus, obſeruoq; ibi rurſum priorem ſtellam quum fuerit in linea mediæ noctis, & inuenio illam eleuari ſupra horizontem 34. gradibus unde colligo, uni gradui cœleſti in terris reſpondere miliaria Germanica quindecim. Diſtribuitur autem circulus cœleſtis in 360. gradus, qui multiplicati per quindecim oſtẽdunt circulum terræ complecti milliaria 5400. Habita autem circuli circumferentia, facilè habetur per regulam geometricam diameter circuli.

Probatio magnitudinis terræ.

De prima diuiſione totius terræ in Europam, Africam, & Aſiam. Cap. XVII.

ANte multa tempora experti & docti uiri diuiſerunt totam terram in tres portiones, tametſi inæquales. Vnam appellauerunt Europã, alteram Africam, & tertiam Aſiam. Ex his Europa minima habetur & Aſia maxima. India annumeratur Aſiæ. Europam & Aſiã aiunt ſortitas hæc nomina, à duabus mulieribus ſic appellatis. Europam dicunt fuiſſe filiam regis Agenoris, quàm Iupiter è Phœnicia forma bouis aut uituli raptam abduxit in Cretam. Aſiam aſſerunt reginam fuiſſe Aſiaticę terrę, & filiam Oceani atq; Thetydis. Alÿs aliud placet, nempe nomen illud deductũ ab Aſio, qui filius fuit Manei & Lydi. Porrò Africa ſortita eſt ſecundũ quoſdam hoc uocabulum ab Afro, qui filius

fuit

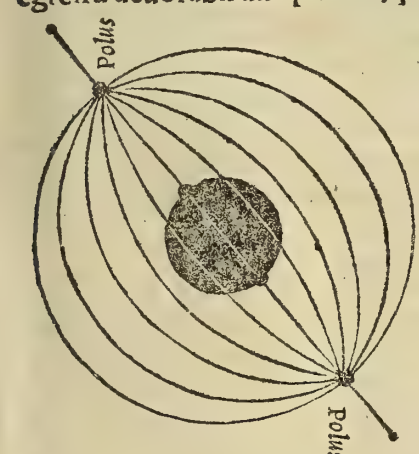
fuit Abrahæ ex Cetura & expugnauit Libyam, deuictisq́ hoſtibus conſedit ibi. Alij uerò huius nominis aliam afferunt rationem, nempe quòd ea regia ſit ſine frigore, ut ſit α priuatiua litera, φρίκη uerò horror frigoris. Sed non eſt diſputandum de uocabulis quando de re ipſa conſtat. Iam itaq; ut terrę & partium eius diſpoſitionem memoria teneas, intuere tabulam ſeu typum mundi uniuerſam, & aduerte primò Europam ipſam in quà uerſamur, quæ ab Africa ſeparatur per mare Mediterraneum, & ex parte quoq; & ab Aſia. Nam mare illud reflectitur in ſeptentrionem, ubi alia & alia ſortitur nomina, in extremitate ſcilicet aquilonari, Pontus dictus Euxinus, ubi & inſignis ille fluuius Tanais in ipſum labitur, ſeparatq; in plaga orientis Aſiam ab Europa. Hic tu ipſe facile colligere potes, ſi Pontus Euxinus pertingeret uſq; ad mare ſeptentrionale, Europa iam inſula eſſet, undique mari circumſcripta. Deinde uides quoq; Europam reliquis partibus minorem eſſe, ſi ſpectet magnitudines trium partium, at non eſt propterea illis inferior in omnium rerum affluentia, quum ob naturalem temperiem habeat excellentē fertilitatem, clementioriq; fruatur cœlo ad proferendum frumentum, uinum, & arborū fructus. Nulla ferè habet deſerta loca, ubique terra culturæ apta, omnia loca pulchris ciuitatibus, arcibus, oppidis & caſtellis decorata, hominesq́ in hac terræ parte nati & educati, Africæ & Aſiæ indigenis multò robuſtiores inueniuntur. In quot deinde priuatas sregiones hæc Europa diſtribuatur, infrà oſtendam. Cęterum quomodo Africa à reliquis partibus ſequeſtretur, poteris quoq; in uniuerſali mundi typo deprehendere. Cingitur enim mari uſque ad orientalem plagam, ubi mare rubrum ipſam diſpeſcit ab Aſia.

Europa.

Europæ fertilitas.

Quid per circulos & lineas in regionum tabulis ſignificetur, præſertim in tabula generalis deſcriptionis mundi & primùm explicabitur circulus meridianus, Cap. XVIII.

QVemadmodū cœlū per ſuos circulos maiores, obliquè uel rectè ſeſé interſecantes, (quoram quidā trahuntur à polo in polū, ut ſunt meridiani, alij uerò ab occidento tranſeunt in orientē,) diuiditur in 360. gradus, ita in terræ diuiſione utimur quoq; hac partitione, ob id potiſſimum quod terra in centro mundi collocari deprehēſum ſit, & neutrorſum inclinare inueniat̄. Per duos polos intellige in cœlo duo puncta ex oppoſito collocata, in quibus cœlum ſingulis 24. horis ſemel reuoluitur. Et hic oportet te imaginari lineam, aut ſi mauis ſtilum aliquem ferreum, qui tranſeat à polo in polum, & is utiq; pertranſibit centrum terræ, & in ſuperficie terræ ſuo ingreſſu & egreſſu deuorabit duo puncta, quæ polis cœli rectè ſupponentur, uocabunturq; poli terræ, unus eſt in ſeptentrione & alius in auſtro. Per hos duos polos trahuntur multæ lineæ circulares, ut figura adiecta oſtendit, (habes & in typo mundi uniuerſali huiuſcemodi figurationem) & hæ lineæ uocantur meridiani, ob id quòd omnes ciuitates & regiones quæ ſub uno locantur circulo meridiano, quantumlibet latitudine diſtent, hoc eſt, una teneat ſitum in aquilone & alia in meridie, habent tamen ſimul & ſemel meridiem, habent etiam eadem hora eclypſes, coniunctiones & oppoſitiones luminarium. Quod ut rectè intelligas, inſpice generalem mundi typū & elige tibi certum aliquem circulum meridianum: ſit autem 30. aut 40. non refert, & eius tractum aduerte ab Europa per mare in Africam, et omnes quas uideris ei oppoſitas ciuitates, habebunt unū meridiē, hoc eſt, in eo temporis momento quando hic Baſileæ eſt meridies, ſimul habebunt meridiem omnes aliæ ciuitates quæ ſunt ſub meridiano Baſilienſi, etiamſi mille milia ribus diſtent à Baſilea uerſus meridiem aut ſeptentrionē. Itaq; cum Baſilienſibus ſimul meridem habent Argentinenſes, Spirenſes, Monaſterienſes in Vueſtphalia, Groningenſes in Friſia, ſi ieris ad aquilonem: ſin meridiem reſpexeris, cōmunicabunt nobiſcū in meridie & media nocte incolæ Pedemontis, Sardiniæ, Numidiæ & Africæ minoris. Quando aūt duæ ciuitates locant̄ ſub duob. diuerſis circulis meridianis, habitatores earū non ſimul habent meridiē, ſed unius meridies anticipat̄ & alterius tardior erit, iuxta q̄d circuli illi multā à ſe diſſidēt. Pro exemplo intuere alterā generalē tabulā, quæ eſt Ptolemaica, in qua Germaniā reperies ſitā in Europa inter trigeſimumū & quadrageſimū circulum meridianū: at Syriam

Poli mundi.

Axis.

Circuli meridiani.

Ciuitates lōgitudine differētes.

riam, in qua eſt terra ſancta, haud procul à mari Rubro inuenies inter 60. & 70. meridianũ. Hæ itaque duæ regiones non ſubijciuntur uni circulo meridiano, ſed interſunt tres circuli, quapropter Hieroſolymitani multo citius habent meridiem ꝙ Germani, anteuertentes, ſcilicet ſuo meridie noſtrum meridiẽ tribus horis. Nam quũ Ieroſolymis eſt meridies, nobis qui habitamus iuxta tractum Rheni ſunt adhuc ferè tres horæ ad meridiem. Haud ſecus poteſt exemplũ adduci de eclipſibus ſolis & lunæ, item de coniunctione et oppoſitione. Nam cum in regione noſtra circa medium noctis contingit eclipſis aut luminarium oppoſitio, illa eclipſis uidetur Ieroſolymis tribus horis poſt medium noctis. Illud enim momentũ temporis quod apud nos repræſentat medium noctis, eſt in Syria ſeu Paleſtina tertia ferè hora poſt medium noctis. Notabis quoq; hic, quòd in duobus primis uniuerſalibus tabulis ſinguli meridiani à ſe inuicẽ diſtant 10. gradibus, & 15. gradibus reſpondet una hora, ſexaginta uerò 4. horæ, & ſic conſequentur. Et quoniam terra ſancta diſtat ab interiori Germania circiter 40. gradus, facile tu ipſe iudicare poteris, meridiem Ieroſolymitanũ præcedere meridiem Germanorum duabus horis & dimidia atq; aliquot minutis. Si perrexeris ultra, uſq; ad Indiam ſcilicet, & aduerteris meridianũ 120. grad. deprehendes Indiã differre à Germania 6. horis, hoc eſt quãdo Rhenenſes habent meridiẽ, Callecutijs in India occidit ſol. Nam iſtæ duæ regiones diſſident in longitudine 90. gradibus ſiue quarta parte circuli: ſiquidem 15. inueniuntur ſexies in 90. Si ultrà in orientem proceſſeris uſq; ad 200. meridianũ, deprehendes Indianos illius terræ diſtare à tractu Rheni 12. horis, atq; hoc licebit uarie ratiocinari. Nam cũ nobis incipit dies, illis deſinit eſſe dies. Quando nobis eſt meridies, illis eſt nox media. Quando apud nos dies dominica mane illuceſcere incipit, illis iam tranſacta eſt ea dies. Cùm nos interdiu uigilamus & labori operam damus, illi uiciſſim eodem tempore in tenebris dormiunt. Quum nobis ſol mane oritur, occidit apud illos: & rurſum quando nobis occidit, oritur illis, & ueſpera noſtra eſt aurora illorum. Item quando nobis apparet eclipſis lunaris, illi nequeũt eam uidere, cùm apud illos tunc dies ſit, illa autem eclipſis non uidetur niſi noctu. Cõtrarium fit in eclipſi ſolari. Notandum præterea per tabulam typi uniuerſalis repreſentari integrum globum ſeu ſphæram, ſectam in medio atq; in plano ſic deſcriptam, ut duo eius extremi circuli, orientalis ſcilicet iuxta quem uides ſignatum numerum 260. & occidẽtalis cuius ſignatura eſt 270. unus ſint circulus, ſi mappa ipſa in globum contorqueatur recurueturq;. Vnde ſi mihi eſſet proficiſcendum ex Europa ad inſulam Zipangri, quam uides locatam ad dextram paululum ultra meridianum 230. nõ oporteret me arripere uiam per Aſiam ac Indiam, atq; deinde traijcere mare uſq; ad eam inſulam, ſed uerſus occidentẽ propinquior mihi pateret uia ad eam. Traijciens enim mare Hiſpanicum ſiue Oceanum occidentalem & perueniens ad extremũ occidentalem meridianum, iam apprehendi orientalem meridianũ, à quo adhuc ſuperſunt 24. gradus uſq; ad inſulam Zipangri, id quod facile intelliges, ſi mappulam conſideres in globum redactam, figuramq́; recepiſſe ſphæricam. Idem intelligendum eſt de omnibus mappis uniuerſalibus magnis & paruis, quæ ſcilicet integrum terræ complectuntur circulum.

Longitudo regionum in eclipſibus aduertenda.

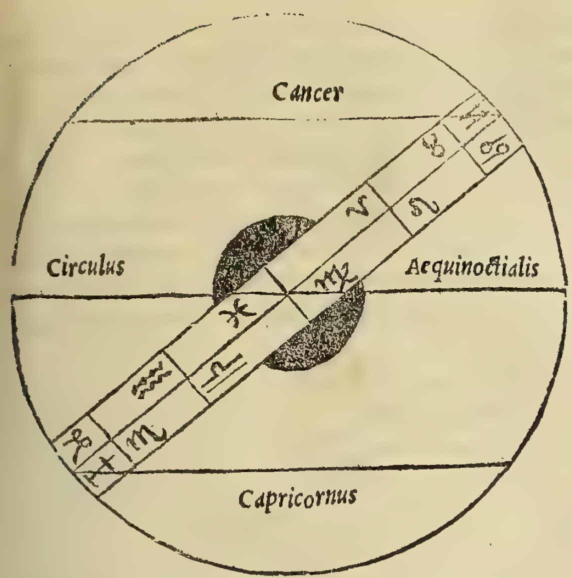
Proiectio ſphæræ in plano.

De circulis parallelis, Cap. XIX.

PRæter meridianos circulos ſunt quoque in mappa uniuerſali circuli tranſuerſales, qui trahuntur ab occidente in orientem. Et licet in plano ſint lineæ rectæ, & in quibuſdam typis uniuerſalis eædem curuentur, tamen ſi mappa in ſphæram complicetur, fient ex rectis lineæ circulares. Vocantur autem hi circuli paralleli, quòd ubique æquidiſtent, nec unquam ut meridiani ad unum trahantur punctum. Inter ipſos autem tres ſunt præcipui, qui magnæ ſunt conſiderationis in Aſtronomia atq; Coſmographia, nẽpe Aequinoctialis, tropicus Cancri et tropicus Capricorni. Aequinoctialis ſecat mundũ in duo æqualia, uocaturq́; ob id Aequinoctialis, quòd dies tunc noctibus adæquant, quando ſol ipſum tranſit, quod bis fit in anno, nẽpe in æquinoctio uerno & æquinoctio autumnali. Tropicus Cancri ſiue æſtiuus circulus propterea ſic uocatur, quod ſol propius ad ſeptentrionem accedere nequeat, ſed cum ad illum parallelũ peruenerit, habent omnes homines qui extra æquatorem uerſus polum arcticum habitant, maximum diem, eſtq́; ſolſtitium æſtiuale. Porrò tropicus Capricorni ſic appellatur, quòd ſol illum hyemali tempore apprehendens, ultrà non declinat, ſed curſum rurſum uerſus ſeptentrionem uertit, eſtq́; tunc dies in ſeptentrionalibus regionibus breuiſſimus. Signantur præterea et alij duo inſignes circuli

Aequatoris officium.

Tropicus Capricorni.

culi, unus arcticus, alius antarcticus, qui deſcribuntur reuolutione polorum Zodiaci, quàm recipiũt à primo mobili. Hi huic inſtituto noſtro nihil inſeruiunt, & ob id miſſos eos facimus. At æquator, tropicus æſtiualis, & tropicus hyemalis in Coſmographia magni ſunt momenti, atq; ob id diligenter conſiderandi. Sol enim ſemper uerſatur inter duos tropicos, nec unquam latius euagatur uel ad meridiem uel ad ſeptentrionem, ſed illico ut unum horũ circulorũ apprehenderit, uertit ſe in oppoſitam plagã, unde fit, ut homines qui habitant ſub æquatore aut prope æquatorem, ſemper æſtatẽ habeãt & nunquam hyemem, eſtq; regio eorum ualde calida, & exurit ſol hominum ſanguinem, ut perpetuo toto corpore nigreſcant, præſertim facies & manus ſolis ardoribus expoſitæ. Et licet ſol in media noſtra æſtate atque in media hyeme diuertat ab eis 23. gradibus, eſt tamen illis adhuc propinquior quàm nobis ſit in ſumma æſtate. Vnde & ſpacium terræ inter utrunq; tropicum comprehenſum, appellant zonam torridam, quod Mauri, Nigritæ, Troglodit æ & reliqui Aethiopes in terra illa habitantes torreri uideanẽ à nimio æſtu ſolis.

Torrida zona

Notandum præterea, illam ſolis euagationem, qua nunc in auſtrum nunc in ſeptentrionem perpetuo & regulari tenore flectitur & reflectitur, efficere ut quum nos in ſeptentrionis plaga habemus æſtatem, homines qui habitant ultra tropicum capricorni habeant tunc hyemem, & contrà quum nos habemus hyemem illi habeant æſtatem, & ſicut nobis tropicus cancri eſt circulus æſtiuus, ita illis tropicus capricorni eſt circulus mediæ æſtatis. Eleuatur enim illis polus antarcticus ſupra horizontem, quemadmodum nobis in noſtra regione eleuatur polus antarcticus, unde fit ut illi habeant horizontem diuerſiſſimum ab horizonte noſtro, & omnia contrario modo illis atq; nobis eueniant, quantũ attinet ad ſtellarum & luminarium in meridie eleuationem & effectuum conſecutionem.

Simul et ſemel æſtas et hyems in mundo.

Sic enim deus ſua ineffabili ſapientia proſpicere uoluit omnibus mundi creaturis & partibus, ut omnes fruerẽtur luminariũ ſalutari aſpectu & effectu, id quod in ſphærica mundi figura fieri non poſſet, niſi ſol atq; reliqui planetæ motum ſuum per obliquos circulos nunc in auſtrum, nũc in ſeptentrionem agitarent. Quod ſi ſol ſolum moueretur in plaga ſeptentrionis uel in plaga tantum meridiei, exureretur continuis eius ardoribus plaga illa in qua perpetuo ſol uerſaretur, oppoſita autem terræ pars marceſceret rigeſceretq; perpetuo frigore, & fieret inepta ad fructuum perductionem. Quod præueniens deus omnia ſic moderauit per currentem & recurrentem ſolem, ut & ſeptentrionales & auſtrini haberent per uices calorem & frigus, in frigore terra & terræ naſcentia fruerẽtur quiete & in calore ad fructum ferendum urgerentur.

Sol omnes mũdi partes illuſtrat.

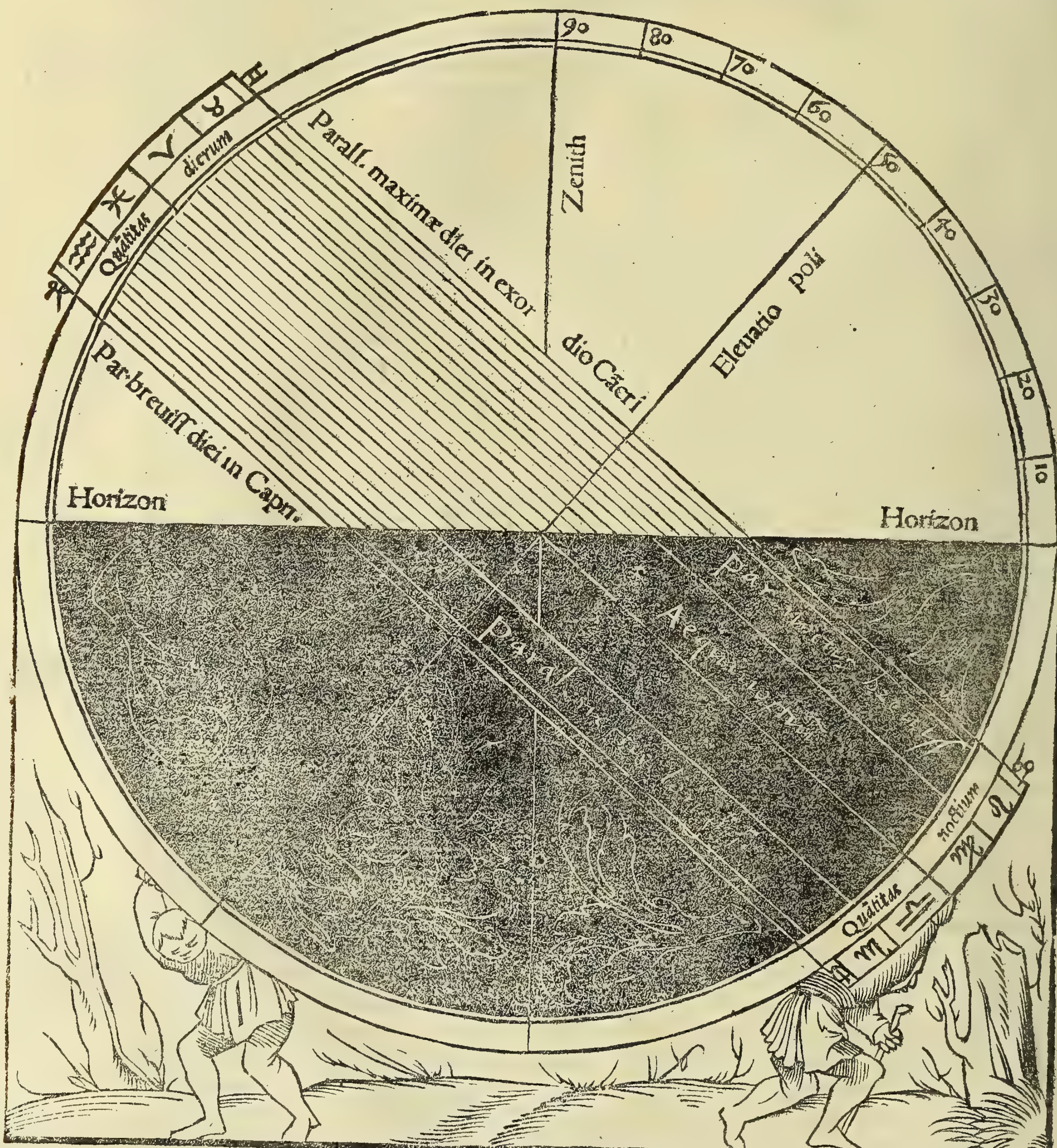
Quum autem ſol mouetur à tropico ad tropicum, quotidie nouum deſcribit parallelum, eſtq; poſterior ſemper uel maior uel minor priori, & pendent ab eis dierum noctiumq; incrementa & decrementa, iuxta quod per circulum horizontalem in maiores uel minores inæqualitates ultra citraq; æquatorem illi paralleli ſecãtur. Omnes etiam ciuitates quæ uni ſubijciuntur parallelo, habent perpetuo æquales dies & noctes, quum ſol in omnibus illis eandem ſuper horizontem habeat eleuationem. Pro exemplo poſſumus uſurpare ciuitatem Moguntiam ad Rhenum ſitam. Sicut enim illa habet maioram æſtiuum diem 16. horarum, atque maiorem hyemalem 8. horarum, ſic omnia loca per quæ is tranſit parallelus, non differunt à Moguntia in dierum atq; noctium longitudinibus ut ſunt Treueris, Herbipolis, Bamberga, Cracouia, &c. quæ ferè cum Moguntia communicantes in quinquageſimo parallelo ab æquatore abſunt, ſi paralleli numerentur de gradu in gradum.

Ciuitates latitudine communicantes.

Et hic numerus uocatur in Coſmographia latitudo regionum, quæ ſemper eadem eſt cum eleuatione polari, niſi quod poli altitudo numeratur in aquilone à ſuperficie horizontis ad ipſum polum, latitudo autem ſupputatur ab æquatore uſq; ad parallelũ qui

Latitudo regionis & Eleuatio poli idem.

tranſit per punctum uerticalē,quem Arabica uoce appellant Zenith. Et quemadmodum
duo ſunt poli,unus in ſeptentrione,alius in auſtro,& quantum unus eleuatur tantum alter
ſubmergitur:ita duæ ſignantur latitudines regionū,una ab æquatore uerſus ſeptentrionem
& altera ab æquatore uerſus auſtrum. Qui uerſantur in latitudine auſtrali,ijs eminet polus
auſtrinus,& deprimitur polus borealis: contrariū fit in latitudine ſeptentrionali, quã nos
obtinemus. Porrò q habitant ſub eodem parallelo aut etiã climate uocantur Periœci,id eſt
Antœci. circũcolæ:& hi Antœci eſſe nequeũt,etiãſi in oppoſitis paralleli locis habitent. Soli habi
Antipodes. tatores ęquatoris habere poſſunt Antœcos ſeu Antipodes,ſi rationē habeas paralleli. Sin
meridianos reſpicias circulos,nulla eſt habitatio in latitudine ſeptētrionali,quæ nõ habeat
Antœcos in latitudine auſtrali,ubi ſcilicet terra eſt diſcooperta ab aquis. Sunt enim Anti-

podes,qui nobis è diametro ueſtigia uertũt. Periœci aũt noſtri nõ obuertũt nobis è diame-
tro ueſtigia,quũ linea traducta nõ ſit diameter ſed chorda circulũ in duo ſecãs inæqualia.

De longitedine

De longitudine dierum per omnes mundi regiones Caput XX.

VT in ſumma habeas longitudines dierum atq; uariationes eorundem, ſecundum alios & alios parellelos, atq; maiores & minores arcus dierũ, ordinauimus hic tabellam, in qua uidere licet ſecundum diuerſas poli eleuationes, mutationes & incremẽta dierum æſtiualium. Quantò enim plus mundi polus attollitur, tanto ęquator & paralleli ab ipſo ad tropicum cancri ducti (qui arcus ſunt dierum) obliquius horizontem interſecant, maioresq; arcus dierum ſupra hemiſphærium noſtrum relinquunt, quàm ſint arcus noctium ſub hemiſphærio demiſſi, ſoli ſigna ſeptentrionalia percurrente. Contrarium euenire ſolet, ſole in oppoſita medietate uagante. Qui habitant ſub æquatore, qui primus eſt paralellus, perpetuò habent diem ęqualem noctibus. Quorum autem habitatio eſt ſub polo, hoc eſt qui habent polum pro zenit, ſi modo is locus habitari poteſt propter nimia frigora perpetuas glacies, his eminet ſol ſupra hemiſphærium ſex menſibus, reliquis uerò ſex menſibus deliteſcit ſub horizonte. Non tamẽ habent niſi tribus aut quatuor menſibus profundas tenebras, quum ſol, in libra & piſcibus conſtitutus, haud procul ab horizonte ſuperno abſiſtat, ſplẽdoremq; aliquem habitatoribus adminiſtret, haud ſecus quàm nobis mane & uefpere ante ortum & poſt occaſum parum lucis ad dimidiam ferè horam impertit, quam diluculum & crepuſculum in aſtrolabio uocant, ſignantes ſub horizonte lineam diſtantem ab horizonte 18. gradibus, quam cùm ſol attigerit, nullum ſui ſplendoris ueſtigium amplius relinquit. Ab æquatore uerſus ſeptentrionem proficiſcendo, dies tarda ſuſcipiunt incrementa, uſq; ad 50. latitudinis paralellum, qui qui quinquageſimus eſt gradus eleuationis poli, ubi maximus dies cõſtat 16 horis. Hinc uerò ad modicã diſtantiam uerſus polum, dies ſenſibiliter augetur, qui extremus zodiaci paralellus, qui eſt tropicus cancri, cõtinuò obliquius interſecat horizontem donec tandem ſua circumferentia contingat periferiam horizontis, ubi dies eſt 24. horarum, idq; ſub leuatione polari 66. graduum aut propè. Porro inter parallelos qui ab æquatore uerſum polum arcticum numerantur, quidam cæteris ſunt celebriores, per quos ueteres climatum diſtinctiones ac ueluti limites eorum fecerũt interceptum ſcilicet terræ ſpacium inter duos certos parallelos, clima uocantes, in quo por rectiſſimæ diei ab uno parallelo uſq; ad alium eſt dimidiæ horæ uariatio.

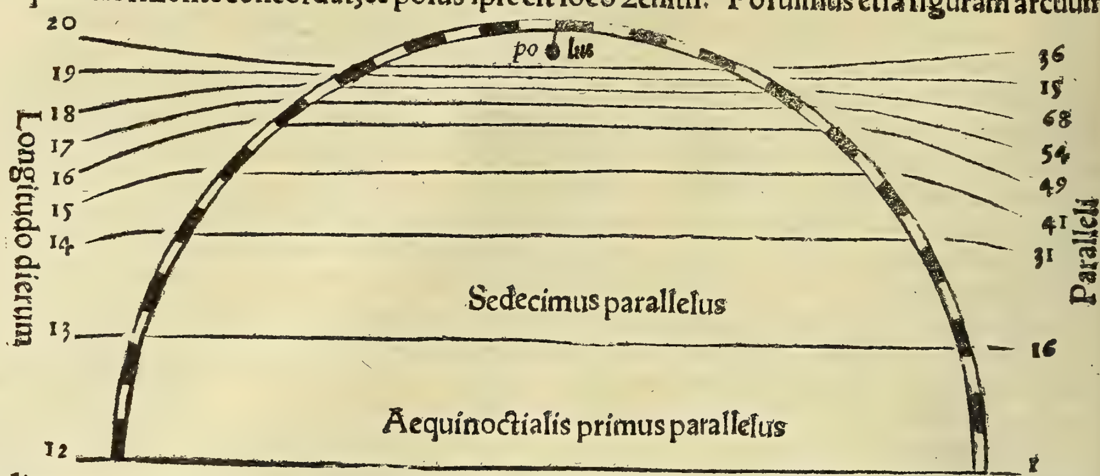
Diluculum & crepuſculum.

Climata.

Maximus dies H	m̃		Eleuatio poli Grad.	m̃
12	45		12	45
		Clima primum per Meroën		
13	15		20	30
		Clima ſecundum per Sienen		
13	45		27	30
		Clima tertium per Alexandriam		
14	45		33	40
		Clima quartum per Rhodum		
14	45		39	0
		Clima quintum per Romam		
15	15		43	30
		Clima ſextum per Boriſthenem		
15	45		47	15
		Clima ſeptimum per Ripheos montes		
16	25		50	30

Latitudo regionũ ſeu parallelus	habet diẽ maiorem
52	horarũ 16 & ſemis
54	horarum 17
56	horarũ 17 & ſemis
58	horarum 18
61	horarum 19
63	horarum 20
64	horarum 21
65	horarum 22
66	horarum 23
66	horarum 24
68	unius menſis
70	duorum menſium

In parallelo qui tranſit per 72. dies maior eſt trium menſium, ſole ſcilicet à medio tauri ad medium leonis uagante. Creſcunt itaque dies paulatim donec ad polum perueniatur. Sub ipſo quippè medietas ſphæræ mūdi ſemper ſuper horizontem reliquitur, & æquinoctialis quum horizonte concordat, & polus ipſe eſt loco zenith. Poſuimus etiā figuram arcuum

dierum & noctium, uerificatam ad eleuationem poli borealis grad. 50, ubi quilibet integer parallelus complectitur 24. horas diei & noctis, ſed linea horizontalis abſcindit portiones noctium à diebus, & quantum diei accedit tantum à nocte tollitur & contrà, ſolus æquinoctialis in duas ęquas ſecatur partes. Hic facile imaginari poteris, imò oculis ipſis uidere quo modo ad eleuationem poli totus zodiacus ſeu comprehenſio parallelorum, quos axis polorum ad angulos rectos ſecat, à parte horizontis receptis incrementa & decrementa, attolliturq; à parte dierum æſtiualium, creſcentibus cōtinuò diebus & decreſcentibus noctibus: à latere autem dierum hyemalium omnia contrario fiunt ordine. Finge deinde axim eleuari ad 90. uſq; gradum, aut ſi mauis deſcribe zodaicum, cuius æquator iaceat in linea horizōtis & uidebis ſolem uagari ſupra horizontem per ſex ſigna borealia, hoc eſt medio anno, & quum in libra ſe abdiderit ſub horizonte, adhuc aliquamdiu radij eius nonnihil illuſtrabunt ſuperiora, niſi quantum aeris groſſicies & nebuloſitas interturbat.

Summa compendiaria primi libri Coſmographici Ptolemæi. Cap. XXI.

Geographia. QVm uolumen iſtud aliquo modo imitetur Ptolemaicā Coſmographiam, operæprecium facturus ſum, ſi hoc in primo libro mentionem quoq; fecero primi libri Ptolemaici, & rudioribus oſtendam, quid ille in eo tractet libro. Et quidem librum illum primùm diſtinguit in 24. capita. In primo capite ponit differentiā quę eſt inter Geographiam & Chorographiam. Geographia enim oſtendit unam & continuam terram cognitam, quemadmodum ſe habeat natura & poſitione, uerſaturq; ſolum in deprehenſibilioribus deſcriptionibus, ueluti ſinuum, ciuitatum magnarum, gentium & fluuiorum, nec non circa ea, quæ ſecundum ſpeciem uniuſcuiuſque ſunt *Chorographia* inſigniora. At Chorographia reſecat loca per partes, ſeorſumq; ſingula, & unumquodq; iuxta ſe conſtituit, ac fermè omnia, etiam minutiſſima deſcribit, ueluti portus, uicos, populos, necnon à primoribus fluminibus diuertigia, & his ſimilia. Hanc differentiam exprimit exemplo & comparatione artis pictorum, qui in figurandis corporum imaginibus, maiora membra primùm lineis ſuis explicant, uelut caput, brachia, manus, pectus, uentrem, coxas, crura, pedes. Deinde minutiora membra illis maioribus contenta, uelut oculum, naſum, os, &c. ſuis lineamentis & aptis coloribus repræſentant. *Geographus imitatur pictorem.* Sic etiam Geographia maiora loca, uelut celebriores ciuitates, integras prouincias & maiora flumina deſcriptione repræſentat. Chorographia uerò minima quædam loca, uelut uillas, arces, portus riuulos, prata, ſaltus, & cætera quam ſimilius poteſt, accommodatis coloribus explicare molitur. In ſecundo capite oſtendit quæ ſint neceſſaria ad Geographiam: potiſsimum autem antecedens eſt hiſtoria itineraria & literarum monumenta, ab illis quidem tradita,

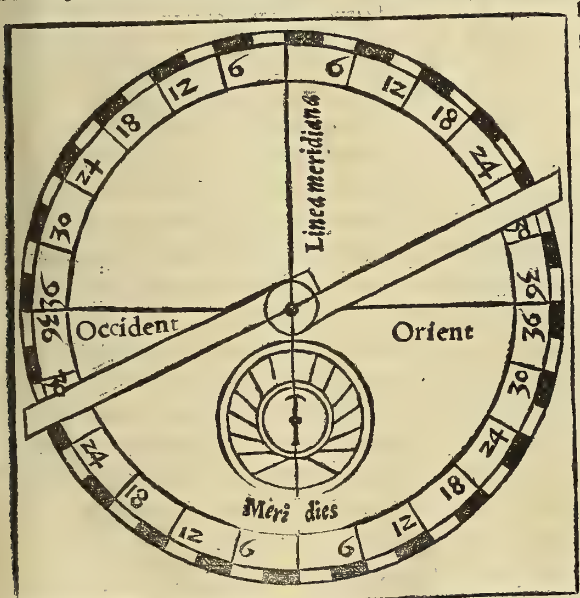
tradita, qui plurima loca in terra mariq́ʒ certis longitudinum latitudinumq́ʒ differentijs obſeruauerunt: ſine luſtratione enim & regionum inſpectatione, nemo poteſt rectè aliquam deſcribere prouinciam. Neceſſe eſt quod ipſe uiderim regionem aliquam quam deſcribere inſtitui, aut ſequar alterius ſcripta, qui eam luſtrauit. Sunt autem potiſsimũ duo obſeruanda in regionibus, latitudo ſcilicet & lõgitudo. Lõgitudo attenditur ab occidente ad orientem, & latitudo ab auſtro uerſus ſeptẽtrionem. Duæ ciuitates unam habent longitudinem quando unum habent meridiem, quum ſcilicet una ad auſtrum & alia rectè uerſus ſeptentrionem eſt ſita, ut ſunt Baſilea & Argentina, Conſtantia & Stuckgardia. Iſta longitudo poteſt deprehendi per magnetinum inſtrumentum, quando ab uno loco ad alium uidere poteſt, aut certum indicium alterius abſentis loci haberi poteſt, quale eſt fumus interdiù aut ignis per noctem. Certius tamen argumentum colligitur ex cœlo, pręſertim ex luminarium eclipſibus, id quod in terris montuoſis ſummè neceſſarium eſt, & quãdo duo loca magno interuallo à ſe longitudine diſsident. Cæterum duo loca in latitudine concordant, quando ſub uno & eodem locantur parallelo, unaq́ʒ in occidentali & alia in orientali plaga ſita deprehenditur, quales ſunt Baſilea & Monachum, Moguntia & Bamberga, Colonia Agrippina & Vratislauia. Latitudo facile omni die, quando cœlum eſt ſerenum, inueſtigari poteſt, ex eleuatione ſcilicet polari. Porrò quo pacto poli eleuatio per radios ſolis deprehendatur in unoquoq́ʒ loco, paucis hic indicari non poteſt. Oportet habere ad certum diem gradum ſolis atque declinationem eius ab æquatore, & tertio eleuationem eius in meridie ſupra horizontem, & eleuationi eius addere declinationem, ſi ſol fuerit in ſignis auſtralibus, & proueniet eleuatio æquatoris, quam ſubtrahe à 90 gradibus, & quod reſiduum manſerit indicabit tibi poli altitudinem. Sin ſol fuerit in ſignis borealibus, auferenda erit declinatio ſolis ab eleuatione meridionali, & relinquetur æquatoris ſupra horizontem altitudo, quæ conſequenter pandit poli eleuationẽ. Solis uerò locum & eius declinationẽ inuenies in Ephemeridibus & alijs tabulis planetarum. Sũt qui noctu ex obſeruatione ſtellæ polaris altitudinẽ poli quoq́ʒ uenantur. In tabulis Ptolemaicis & quibuſdã nouis tabulis, ſignant̃ ad dexterã & ſiniſtrã latitudines locorum. Vnde cùm huiuſmodi tabula tibi offertur & cupis ex ea ſcire, quæ ciuitates habeant eandẽ latitudinẽ, trahes filum per tranſuerſum tabulæ, per duos numeros eiuſdẽ denominationis, & per quæ loca filũ tranſierit, ea omnia unam habebunt latitudinem, ſeu poli eleuationẽ. Longitudo regionũ & ciuitatũ haud alia ratione quęrit̃ in tabulis Ptolemaicis, niſi ꝙ filum à ſuperiori tabulæ numero trahit̃ ad numerum ſimilem in baſi ſignatum, & quotquot loca priuata id eius lineã inciderint, tot eandem habebunt longitudinẽ, unum meridiem, eodemq́ʒ temporis & horarum momento habebunt oppoſitiones & coniunctiones. Noſtro ęuo quando homines non tam ſtudioſi ſunt rerum mathematicarum, & nobiliſsima aſtronomiæ diſciplina à pleriſq́ʒ negligitur, adinuẽtum eſt inſtrumentum illud magnetinum, quod uulgò Compaſſum uocant, quo uiatores & nautæ paſsim in itineribus & nauigationibus utunt̃, dirigunt́q́ʒ greſſum ſuum ad mobilis linguæ, magnetis uirtute inauratę, directionem, quę ſine notabili errore lineam oſtendit meridianã. Hac inuenta linea, facile habetur linea matutina ſeu ueſpertina, quę ad angulos rectos interſecat lineã meridianã. Poteſt autẽ mediante Cõpaſſo primũ inueſtigari locus incognitus, regio aliqua aut inſula, deinde per idem inſtrumentum facile quis deduci poteſt ad locum cuius iter ignorat, & tertiò per ipſum licet deprehendere interuallum duarũ aut trium ciuitatum, quæ nõ ſub eadem locantur linea meridiana. Et ut commodior eius ſit uſus in hoc negocio, neceſſe eſt ut circulo alicui includat̃, cui adaptata ſit regula mobilis, & circulus ipſe in certos aliquos

Longitudo regionis.

Latitudo regionum.

Eleuatio poli.

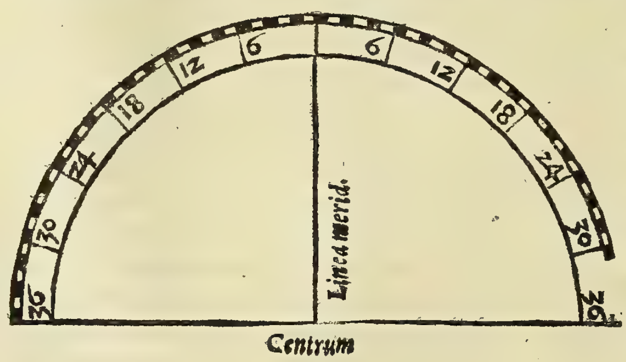
Magnetis uirtus & utilitas in uiatorio.

ſtribuatur gradus. Mihi placet forma iſta hic ſignata, & qua hucuſq; in obſeruãdis locis et regionibus ſum uſus. Parato autẽ in hunc modum inſtrumento, ſi arripuiſti ad locum aliquẽ iter, cuius ſitus tibi eſt incognitus, & neſcis quæ uia te illuc ducat, ages hoc modo: interroga aliquẽ qui ſitum loci, quẽ adire cupis, nouit, & ad demõſtrationem eius ſiſte uiatorium tuũ, ut ſcilicet primũ lingua mobilis rectè ſtatuatᷣ ſuper immobilem, perinde ac horam ſolis deprehendere uelles, & inſtrumentum in hoc ſitu immotum teneatur, donec regula mobilis uerſus locum, quem accedere contẽdis, præciſe uoluatur & ceu digito illum demonſtret. Quo facto, uidebis num tibi eundum ſit ad ſeptentrionem, ad orientem uel occidentem aut meridiem, aut gradu aliquo intermedio inter ſeptentrionem & orientem, uel inter orientem & meridiem, &c. Obſeruabis ergo plagam in quam regula cadit, & gradum quem abſcindit. Illa enim linea directrix erit itineris tui. Quare ſi te contingat in campo aut ſylua aberrare à uia tua, nec habes quempiam qui tibi uiam oſtendat, age, profer inſtrumentum tuum & ſtatue ipſum in eo ſitu quem ſuprà habuit, dum loci petendi lineam repręſentauit, & indicabit tibi regula ipſa ueluti digito uiam tuam quam ambules, & qua ducaris ad locum inſtitutum. Quòd ſi locus ille quem adire conſtituiſti, plurimum diſtaret à loco tuo unde diſcedis, puta cõtendis proficiſci à Baſilea ad Monacum, quod circiter 40. miliaribus Germanicis diſtat à Baſilea, neceſſe eſt ut uiatorium tuum dirigas ad propinquiores intermedias ciuitates, primum ſcilicet ad Schafhuſiam aut Conſtantiam, quarum ſitus Baſilienſibus ſatis notus eſt: ac deinde à Conſtantia uerſus Rauenſpurgum lineam rectam explores, à Rauenſpurgo uerſus Memmingam, atq; hinc uerſus Auguſtam, & ab Auguſta uerſus Monacum. Hoc experimento utuntur hodie celebriores naturę in mari. Quin et metallorum ſcrutatores in uiſceribus terræ deliteſcentes, qui cryptas & ſubterraneos meatus & cuniculos procùl in montes deducunt, nihil agere poſſunt ſine hoc inſtrumento, ſed laborant in abdita loca ſecundum horas: ſic enim illi loquũtur, ubi plagam exprimere uolunt. Notabis etiam hic, quum ſecundum tabulas regionum proficiſci uolueris ab uno loco ad alium, id quod facilimè fieri poteſt, tali utaris cautela. Para in papyro ſemicirculum aliquem & diſtribue eum in bis 36. portiones, ut hic uides figuram tibi præſcriptam, atq; præſcinde ipſum diligenter in circunferentia. Quo facto, adapta centrum eius loco tuæ ciuitatis unde egredi contendis, & ſemidiametrum pone in lineam meridiei. Trahe etiam filum ex centro ad illam ciuitatem, quãuis adire, & aduerte quam plagam & quod ſegmentum pertranſeat filum, eritq; tibi loco certiſſimi demonſtratoris: nam iuxta ſitum illum ordinabis uiatorium tuum, quoties te in itinere errare cõtigerit. Requiris fortaſſe exemplum, quod huiuſmodi propono. Eſt tibi animus proficiſcendi à Baſilea ad Nurnbergam. Hic tibi in manus recipiẽda eſt tabula Sueuiæ & Bauariæ, quam infrà inter nouas tabulas reperies, & in qua Baſileam inuenies ſignatam ad dextram iuxta Rhenum, Nurnbergam uerò in medio tabulæ iuxta fluuium Pegniz locatam conſpicies. Pone itaq; centrum ſemicirculi delineati in membranula in notula ciuitatis Baſilienſis & ſemidiametro aptata ad lineam meridianam, trahe filum aut lineam ex centro ad notulam ciuitatis Nurnbergenſis, & uidebis lineam cadere in quartam, quam intercipiunt lineæ ſeptentrionales & orientales, uidebis etiam abſcindi in eadem quarta gradus ſeu portiones 19, ad quarum directionem te oportet uſurpare uiatorium, niſi quantum ob inuios occurrẽtes montes & ualles, flumina & paludes interdum oportet à recta deflectere linea.

Ne quis multũ erret in itinere

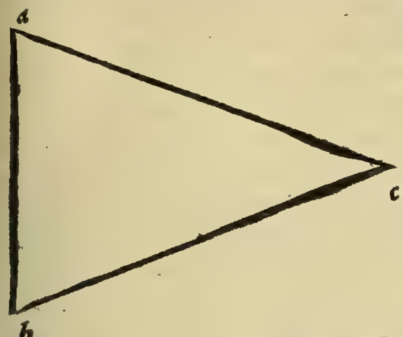
Secundum tabulas ire per terras.

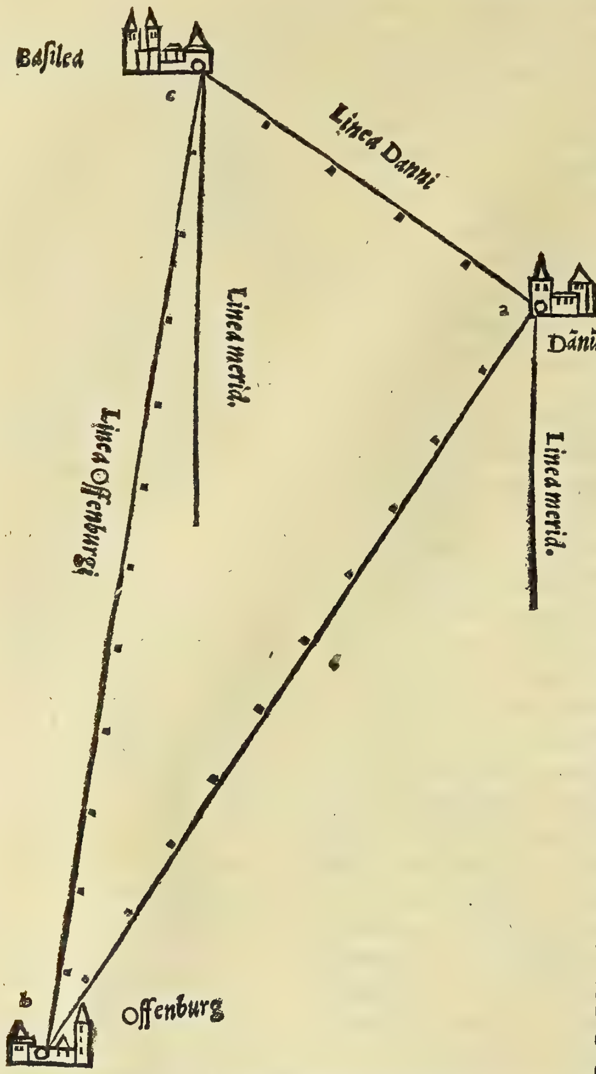
Deprehendere interualla trium diſtinctorum locorum. Cap. XXII.

DIxi ſuprà per uiatorium Cõpaſsi poſſe deprehendi ſubtili ratione interuallũ trium ciuitatum, differentium longitudine & latitudine, idq; hoc modo: Quum tres ciuitates

tates talem obtinent ſitum, ut in una recta linea non inueniantū, poſſunt facile in triāgulū
cogi æquilaterum uel non ęquilaterum. Cognito autem triangulo uno latere, poſſunt ex eo
& alia duo latera facile cognoſci. Vt exempli gratia: ſi ſciuero quot pedes habet latus triā

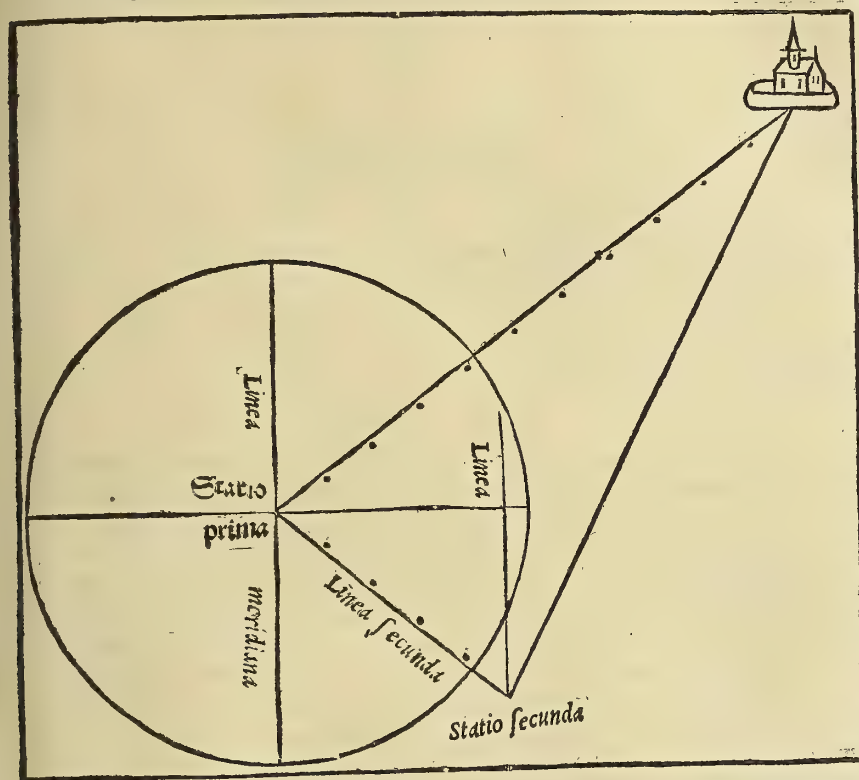
guli AB, poſſum inde colligere quot pedes habeat latus
A C & latus B C, præſertim ſi hunc triangulum applica/
uero terrę, puta, ſum in aliqua ciuitate & uideo duo alia
diſtincta loca, non difficile erit ſcire diſtantiam quæ eſt
inter locum meum & illa duo loca, atq; diſtantiam qua
illa duo loca inter ſe diſſident: ut, oculus meus eſt in an/
gulo C & uideo angulum A atq; angulū B, & cupio ſcire
quantū à me diſtet A & quantū B. itemq; quantū A diſtet
ab angulo B. Hoc inueſtigabo tali ingenio. Accepto
priori uiatorio, contemplor ex meæ obſeruationis loco
duo illa loca à me aliquot miliaribus diſtantia, aut ſaltē
obſeruo ſitum illorum iuſtum, ſi interpoſita ſylua aut montes aſpectum meum impediunt
quo minus ad illa loca feratur, & aduerto in quam plagam linea cadat, & quē aſcendat gra/
dum. Quo facto, inueni duas lineas cōcurrentes in angulum unum, quas diligenter tranſ/
feram in papyrum aut aliam ſuperficiem planam, donec tertiam lineam inuenero triangu/
lum claudentem. Cōcurſus harum duarū linearum eſt locus meæ obſeruationis, alia autem
duo loca ſunt ſignanda in duabus extenſis lineis, ſed ubi nondum eſt deprehenſum. Et ne
hæreas in hoc, quomodo duas deprehenſas lineas transferas in planum aliquod, in quo de/
ſcribendus eſt triangulus, indicabo obiter quomodo id perficias. Accipe chartam aliquam
& trahe per medium eius lineam rectam uice meridianæ lineæ, atq; in medium lineæ fac pun
ctum C. Supra C ſcribe meridies, & infrà, ſeptentrio. Deinde applica centro C. ſemicirculum
chartaceum, quem ſuprà te iuſſimus parare pro itinere cognoſcendo ex tabulis, & iuxta
duas obſeruationes iam factas ſigna hoc in plano duas lineas in centro C ſeſe contingen/
tes, quem contactum diximus eſſe notulam tuæ ciuitatis, in qua duas feciſti obſeruationes.
Quo facto, procedes ad tertiæ lineæ inuentionē, quæ omnium trium locorum pandet inter/ *Trianguli utilitas.*
ualla. At illam inuenire non poteris, niſi te transferas à tuo loco ad unum duorum memora
torum locorum, metiariſq; unum trianguli latus, hoc uel iſtud, non refert, quot ſcilicet ho/
ris uel diebus, pedes aut eques, iter illud cōfeceris. Si habes certas horas, ſigna illas per cir/
cinum in linea tuæ ambulationis, diſtendendo ſcilicet circinum ad latum digitum & impri/
mendo notulas in linea, incipiendo à centro C, & ubi deſinit numerus horarum linea, ibi
erit ſitus alterius loci, cuius à tuo loco diſtantiam dimenſus es. Poteris etiam lineæ inſere
re numerum miliariorum atque notas imprimere. Signabis autem huius ſecundi loci ſitum
litera A. Inuentio itaq; hoc trianguli latere, alia duo latera ſine ulteriori pedeſtri profectio/
ne, hoc modo inuenies. Obſerua per uiatorium in ſecundo loco tertium locum, & aduerte
diligenter lineam uiſualem, in quam mundi plagam illa cadat, & quot abſcindat gradus, et
transfer illam in in plenum in quo duæ trianguli lineæ iam ſunt deſcriptæ, ponendo ſcilicet
ſemicirculi centrum in notulam ſecundi A, ubi hanc ſecundam feciſti obſeruationem, & tra
hendo hinc lineam quæ alteram ſecet lineam, atq; oſtendat in ea ſitum tertij loci, notula B ſi/
gnandum. Et cùm hanc lineam triangulo inſcribere uolueris, oportet te in puncto A ſigna
re lineam meridianam, cui applices ſemicirculum, ut ſuprà te quoq; in prima actione mo/
nuimus. Inuentis itaq; & ſignatis tribus lineis, facile poteris alia duo latera metiri, diuiden
do ſcilicet duas illas lineas ſecundum ſectiones primæ lineæ, hoc eſt, ſecundum intercape/
dinem horarum uel miliariorum primæ lineæ in his replicabis circinum, notulaſq; impri/
mes ſecundū quas horarum aut miliariorum accipas numeros. Sed adiecto exemplo res i/ *Exemplum mēſurationis.*
pſa dilucidior erit. Ago hic Baſileæ & cupio ſcire quot miliarib. hæc urbs diſtet ab oppido.
Sunggoiæ Danno, & item ab imperiali oppido Offenburgo, & tertio quantum diſtet Dan
num ab Offenburgo. Poteſt autem hic Baſileæ cum cœlum ſerenum eſt Dannū uideri, aut
mons ipſe, ad cuius radices oppidum ipſum locatur. Offenburgum uerò uideri nequit, ſed
ſitus eius demonſtrari poteſt. Inſtituo itaq; uiatorium, & inuenio regulam Dannum repræ/
ſentantem, in quarta quam terminant lineæ occidentales atq; orientales, in 22. gradu. Of/
fenburgum uerò aut ſitum eius deprehendo in quarta ſeptentrionis & orientis in 4. gradu.
Has duas uiſuales lineas transferro in planum aliquod mediante linea meridiana, ſtabūtq;

ut adiecta figura oſtēdit. Et quoniam nulla horum locorū diſtantia mihi eſt cognita (ſic enim exempli gratia fingo me neſcire) proficiſcor à Baſilea ad Dannum & deprehendo interuallum illud eſſe quinque miliariorum. Hæc miliaria ſigno in linea tranſeunte à Baſilea ad Dannum per circinum expanſum ad trāſuerſum digitum, & quinquies hac intercapedine replicatum in linea rurſum Danni obſeruo ſitum Offenburgi, et inuenio regulam cadentem in quartam ſeptentrionis & orientis abſcindentemq; 14. gradus hac linea inuenta, atque deſignata linea meridiana in notula Dannum repræſentante, quæ parallela ſit cum meridiana Baſilienſi, transfero inuētam lineam mediante ſemicirculo, meridiei Dānico applicato, ad alias duas lineas, & conſtituet mihi triangulum A B C. In C erit Baſilea, in A Dannum & in B offenburgum. Accepta deinde cum circino intercapedine unius miliarij de linea tranſeunte à Baſilea ad Dannum, repeto illam quoties potero in linea tranſeunte à Baſilea ad Offenburgum, & item in linea trāſeunte à Danno & ad Offenburgū, & inuenio quot miliarijs Offenburgum, diſtet à Baſilea, nempe 12: & item quot Dannū diſtet ab Offenburgo, ſcilicet 11, nec cogor pedibus metiri iter à Danno ad Offenburgum, neque à Baſilea ad Offenburgum. Eadem uerò ratione & per idem inſtrumentum licebit metiri ſpacium quodcunq;, centum aut ducentorum aut trecentorum, &c. pedum. Puta uis ſcire latitudinem alicuius fluminis aut lacus aut aliam diſtantiam in plano, aut uis proijcere globum ex tormento ad metam certam, cuius tamē ſpacij longitudo tibi incognita eſt, &c. Huiuſmodi ſpacij interuallum hoc modo inueſtigabis Pinge in tabula aut in papyro aut alio plano circulum aliquem magnum, cuius ſemidiameter habeat palmum maiorem aut pedem, circulum autem ipſum diuides in tot ſectiones q̊t habet inſtrumentum ſuperius, quod Viatorium appellauimus. Deputabis præterea unam diametrorum lineæ meridianæ, altera uerò tranſuerſaliter ducta, orientem & occidentem repræſentabit. Hoc facto, procedes in tua operatione tali modo. Satue uiatorium ipſum iuxta Compaſſi naturalem ſitum, perinde ac ſi uelles diei obſeruare horam & in ea ſtatione moue regulam ad illum locum, cuius inter te & illum diſtantiam ſcire cupis, & aduerte in quam quartam cadat atq; quot gradus abſcindat, ſiue quot punctis diſtet à linea meridiei uel à linea mediæ noctis, & eam lineam præciſe cum ſua declinatione trāsferas in circulum ſeorſum in papyro factum, trahendo ſcilicet eam ex centro circuli per eam quartam & ſectionem in qua eam deprehendiſti in inſtrumento ipſo. Deinde quieſcente inſtrumento in priori ſitu, moue regulam ad latus dextrum uel ſiniſtrum, quod commodius fuerit, (non refert) ad certum aliquod ſignum, quod pedibus tuis adire potes, quodq; pedibus aut paſſib. aliquod diſtat à prima ſtatione, & uide in quā quartam & ſectionē regula ipſa cadat, eamq; lineam transfer ut prius in papyreum circulū, obſeruata diligenter mundi plaga, ut magnes ipſe oſtenderit: & hæc exempli gratia uocabitur Linea ſecunda ſeu tranſuerſa. Quo facto, metiri pedib. aut paſſibus hanc ſecundam obſeruationem, à ueſtigio ſcilicet ſtationis primę uſq; ad ſtationem ſecundam, & quot pedes aut paſſus inueneris inter has duas metas, in tot

ſectiones

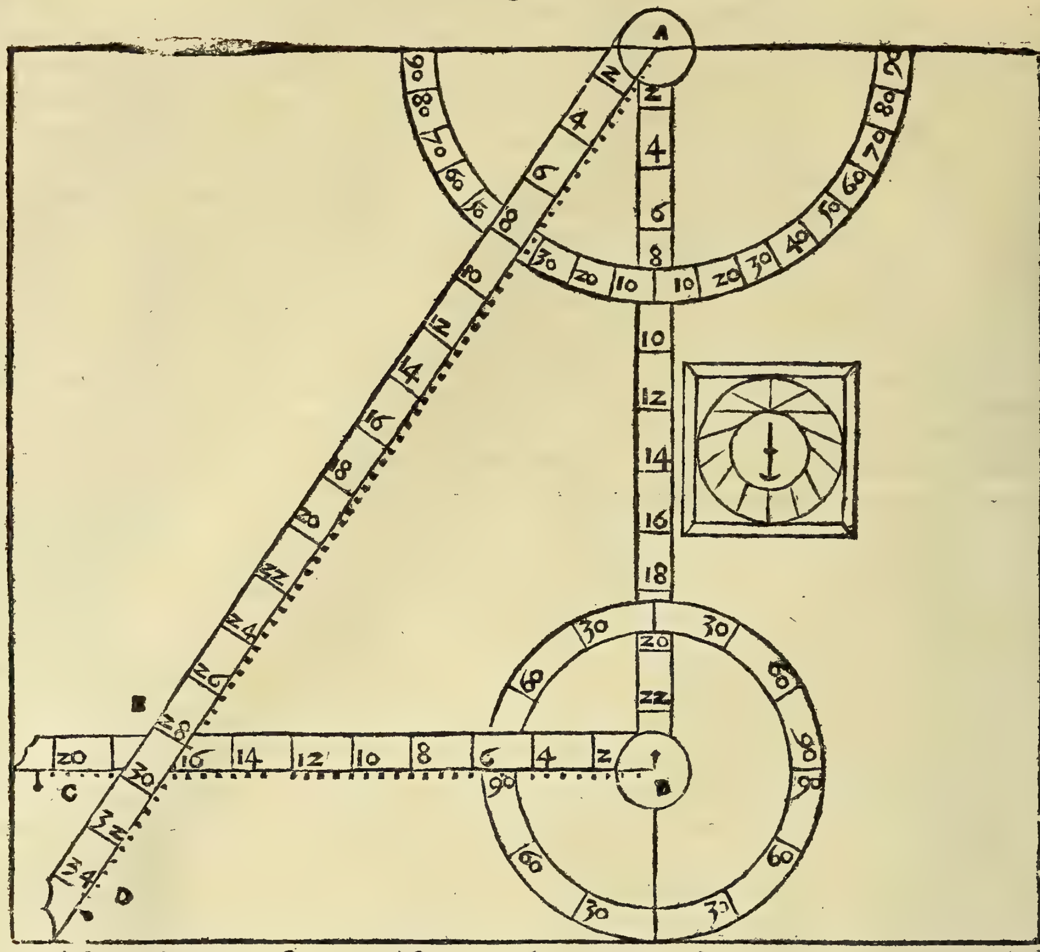
ſectiones diuides lineã ſecundã tranſuerſaliter in papyro ductũ,puta ſi interceptũ ſpacium
habuerit 60.paſſus,facies in linea literali cum circino tot æquales ſectiones,hoc eſt diuides
lineã è centro circuli ad eius circumferentiã eductã per tot portiones,aut ſi patit̃ carthę ma
gnitudo, potes diſtributionẽ extendere ultra deſcriptũ circulũ; modo portiones ſint æqua
les.Opus autẽ eſt duplici ſtatione,quia unica ſtatione difficile eſt metiri longitudinem ali/
quam,ſecus de altitudine metienda.Signatis itaq; duab. lineis,reſtat tertia indaganda, quæ
cum prioribus duabus conſtituat triangulũ: per triangulũ enim fiunt omnes dimenſiones. *Omnes dimeñ*
Ages aũt ſic:Obſerua cũ uiatorio in ſecunda ſtatione locũ illum,cuius diſtantiã ſcire cupis *ſione per tri*
eo modo ſicut ſuprà iuſſus es obſeruare,& lineã per regulam deprehenſam transfer in car/ *angulum.*
thaceum circulũ,eritq; pũctus ſecundæ ſtationis in papyro ſignatus, centrum ſeu initiũ hu
ius tertiæ lineæ,unde ſcilicet ea uerſus locũ à te diſtantem & metiendũ ſecundũ uiatorij ob
uerſationẽ educta,cũ prima claudat triangulũ, oſtendatq; ſua interſectione in prima linea
uerum interuallum,q̊d eſt inter primã ſtationẽ & locum è remotis obſeruatum.Nam ſectio
nes in ſecunda linea à prima ſtatione ad ſecundam factæ,ſi transferantur & repetant̃ in pri/
ma linea, quoties in ea repeti poſſunt, indicabũt quot pedib. aut paſſib.res uiſa,& à longe
obſeruata, à te di/
ſtet. Sed figura hic
adiecta omnia tibi
reddet clariora.

Nec multum abeſt
hęc ratio mẽſuran/
di lõgitudinẽ ĩ pla/
no ab ea quæ res al
tas duplici meti/
mur ſtatione. Q᷑
ſi hic mod9 tibi dif
ficilior eſſe uidetur
q; ut ei9 aſſequaris
practicã age p̃ſcri/
bam tibi eundẽ mo
dũ faciliori uia tan
tum uide ut inſtru/
mentũ aptũ facias
ſecundum formam
quàm infrà uides
expreſſam.

Vis ſcire quan/ *Vſus inſtrũ*
tũ turris aliqua aut *menti.*
caſtrum,aut res alia
à te diſtet, aut quan
ta ſit latitudo alicuius p̃tæterfluẽtis aquæ,operaberis ſic: Pone inſtrumentum ſuper lapidẽ
aliquẽ aut ſuper lignum & moue ipſum quouſq; per pinnulas B A uideris rem cuius diſtan/
tiam uis inueſtigare,& manente inſtrumento in eo ſitu,reſpicies ad dextrã uel ad ſiniſtram
& deliges tibi ſignum aliquod,quod cõmodè adire poſſis, quodq; à te aliq̊t paſſibus diſtet,
triginta ſcilicet aut quadraginta aut pluribus,nõ refert,& uerſus illud ſignũ diriges regulã
B C donec per foramẽ pinnulæ B & aciem erectã in C uideas ſignum illud.Aduertes etiam in
quã quartam circuli hæc regula cadat, & quẽ quartæ gradum abſcindat:quia oportet in ſe/
cunda ſtatione hanc regulã illum quoq; habere ſitũ.Et antequã moueas inſtrumentũ è loco
ſuo,pones ſuper ipſum Cõpaſſum, latus ſcilicet eius meridianũ applicando lineæ inſtrumẽ
ti A B,uidebis quam horã aut aliud punctũ inter horarũ diuiſiones tangat Compaſſi lingua
mobilis,aut ſi ſplendet ſol,uide quam horam tangat gnominis umbra,& punctum illud di
ligenter ſeruabis,quia oportet te inſtrumentum in hoc ſitu rurſum in obſeruato laterali ſi/
gno(ubi ſecunda erit ſtatio)ponere id quod citra Compaſſi inſtructionem facere non po/
tes.Hac prima ſtatione expedita tranſibis ad obſeruatum laterale ſignum,ubi ſecunda erit
ſtatio,& inter eundem numerabis per pedes uel per paſſus ſpacium interceptum, & ſigna/
bis diligenter numerũ pedum uel paſſuum. Vbi aũt perueneris ad ſignum à te in prima ſta/

b 4 tione

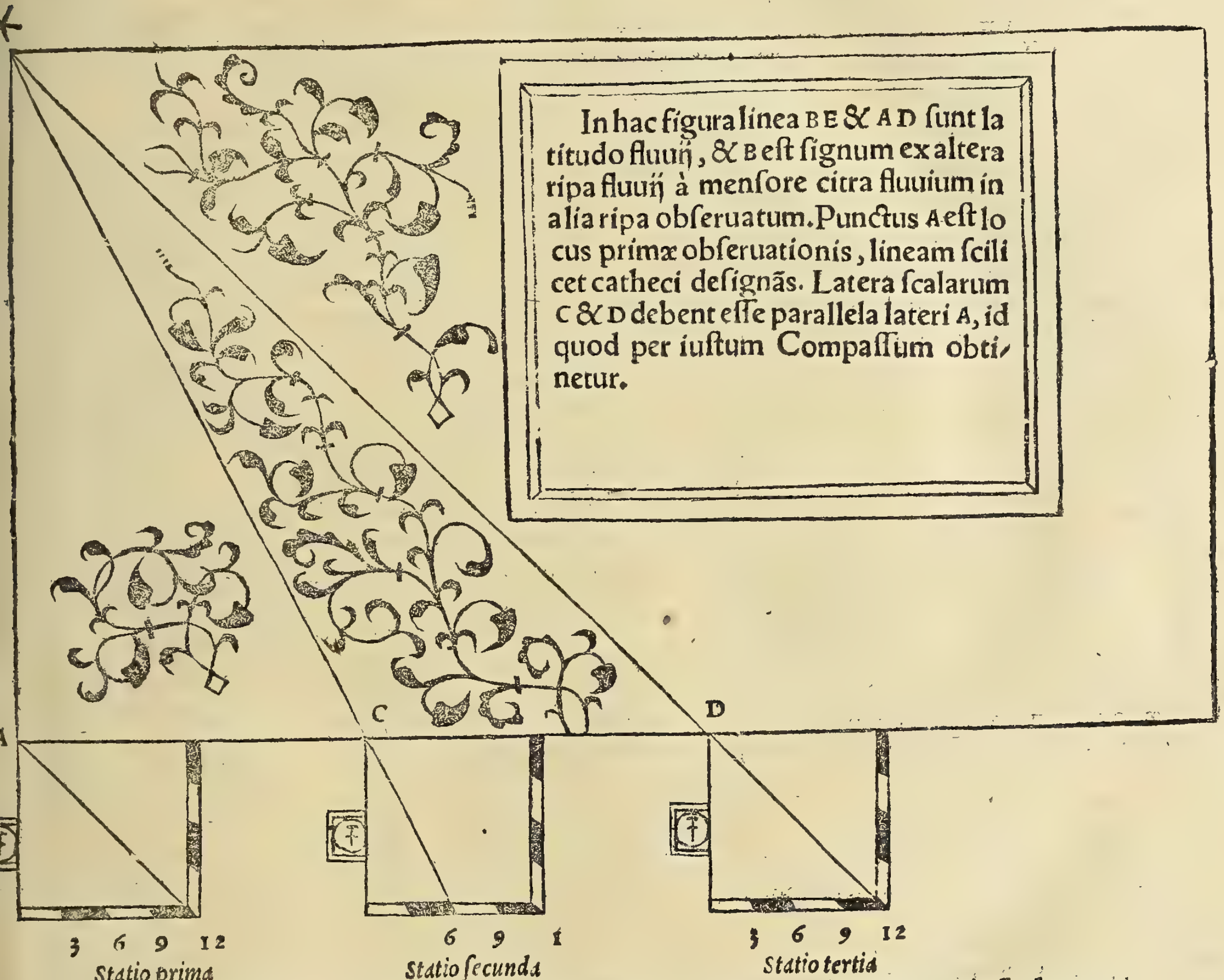
tione obſeruatū, pones inſtrumentū ſuper re aliqua eleuata è terra, applicatoq́; cōpaſſo ſtatues cōpaſſum in eo ſitu quem habuit in prima ſtatione: nec poſthac indigebis amplius officio cōpaſſi. Figes etiam regulā B C in eo ſitu quē habuit in prima ſtatione. Quo facto, moue regulā D A ſuper regulā B C donec per pinnulas eius uideas rem illam cuius diſtantiā quæris, & obſerua quot puncta abſcindant in regula B C ꝑ regulā D A, & itē quot pūcta abſcindant in regula D A per regulā B C, & habebis triangulū, habebis quoq; trium linearū per æqualia pūcta diuiſionē. Deinde operaberis per regulā de tri in hanc modū. Pone primo puncta regulæ B C, deinde numerū pedū uel paſſuū à ſtatione prima uſq; ad ſecundā q̃ ſuprà te iuſſimus ſeruare, tertiò numerū lineæ A B qui ſemper eſt 24. & duc ſecundum in tertium productumq́; diuide per primum & habebis pedes uel paſſus à ſtatione prima uſq; ad rem uiſam. Quòd ſi diſtantiā quoq; illā, quæ eſt à ſtatione ſecūda ad rē uiſam, habere cupis, pone numerū punctorū regulæ D A, quæ abſcindit regulā B C tertio loco, & operare ut prius. Exemplū.

Exemplum latitudinis Rheni. Ego mēſuraui hic Baſileæ iuxta templū maius latitudinē Rheni, à peribolo palatij uſq; ad antemurale Baſileæ, q̄d alluit Rhenus quādo intumeſcit & inueni pedes 609. qui ſunt latitudo Rheni pleni iuxta templū Baſilienſ. maius, niſi q; à peribolo palatij uſq; ad littus Rheni ſunt circiter 40. pedes, qui à 609. ſubducti relinquunt uerum alueum, nempe 569. pedes.

Forma alia ſecundum quam longitudo in plano menſuratur. Cap. XXIII.

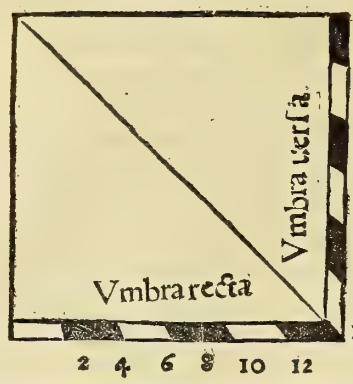
OPus eſt in planitiei menſuratione duplici ſtatione, in re autē alta duntaxat unica, ubi ſaltē ſatis ſpacij fuerit: cuius ratio eſt, quod res eleuata habet cathecū realē & hypothenuſam imaginariā, triangulus aūt in plano iacēs, habet omne tres lineas imaginarias, niſi murus aliquis aut pons uel alia res humilis, cuius longitudnem metiri uelles, catheci uicem teneret: tūc enim acceſſus pateret in baſi ad cathecum ipſum. Itē in rebus erectis quærimus ꝑ baſim cathecū q una eſt quadrati coſta, in plano autē primo ſignamus cathecū imaginariū, ac deinde per baſim à catheco recedentes ſignam9 hypothenuſam, quæ eſt quadrati diameter, quā demonſtrat numeri quadrati radix, tracta ex ſumma numerorū baſis in ſe multiplicatæ atq; catheci in ſe ducti & ſimul aggregatorū, hoc eſt, ex trianguli rectāguli duab. lineis orthogonaliter ſeſe tangentibus in ſe ductis atq; ſimul aggregatis

gregatis extracta. Eſt enim omnis triangulus rectangulus, quadrati medietas, diametro clauſa. Poteris proinde in longitudine metienda uti ſcala altimetra in hunc modū. Aduerte per pinnulas in catheco ſignatas rem ipſam cuius à te diſtans interuallū noſſe cupis, & ſigna lineā ipſam Cōpaſſo, in quā ſcilicet plagā illa uergat, & nota locū ſtationis tuæ. Deinde diſcede ab hac ſtatione tua prima per iter rectangulum ad uiginti aut triginta paſſus, & pone rurſum ſcalam alimetrā ut antea collocata fuerat, hoc eſt, ut cathecus eius priori catheco ſit parallelus, id ꝙ per Cōpaſſum efficere poteris, & reſpice per mobilē diametrum pinnulis ſignatā, quæ hypothenuſæ uices tenet, locū à te remotum & antea in prima ſtatione obſeruatū, atq; inde quot gradus umbrę rectæ in ſcala abſcindantur, & cū illis ac numeratis paſſib. fac proportionē ad 12. & inuenies diſtantiā. Si habueris ſex puncta, quæ ſunt media pars duodenarij, duplica numeratos paſſus & habebis totam diſtantiā. Sin diameter abſciderit 8. puncta, q̄ ſunt duæ tertiæ duodenarij, addes paſſib. tuis tertiā partē, id eſt, decem paſſus ſi antea numeraſti 20, & habebis iterū diſtantiā. Si uerò hypothenuſa attigerit duodecimi puncti finē, erit baſis catheco æqualis. Hypothenuſa uerò longitudinē inueſtigabis, ſi tam cathecū baſim in ſe duxeris ſeorſum, & ſummas productas ſimul iunxeris, atq; ex tota ſumma radicē quadrati elicueris numeri. Exemplum & figurā huius rei hic tibi adijcimus.

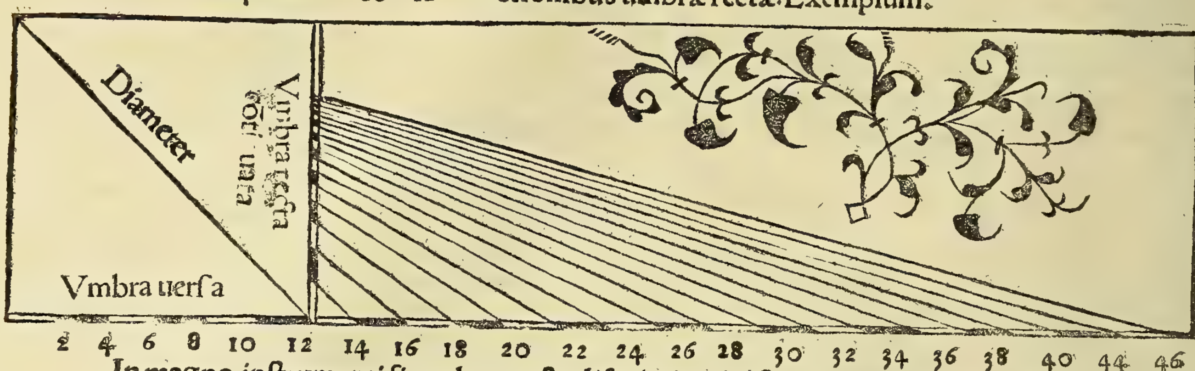

In hac figura linea B E & A D ſunt latitudo fluuij, & B eſt ſignum ex altera ripa fluuij à menſore citra fluuium in alia ripa obſeruatum. Punctus A eſt locus primæ obſeruationis, lineam ſcilicet catheci deſignās. Latera ſcalarum C & D debent eſſe parallela lateri A, id quod per iuſtum Compaſſum obtinetur.

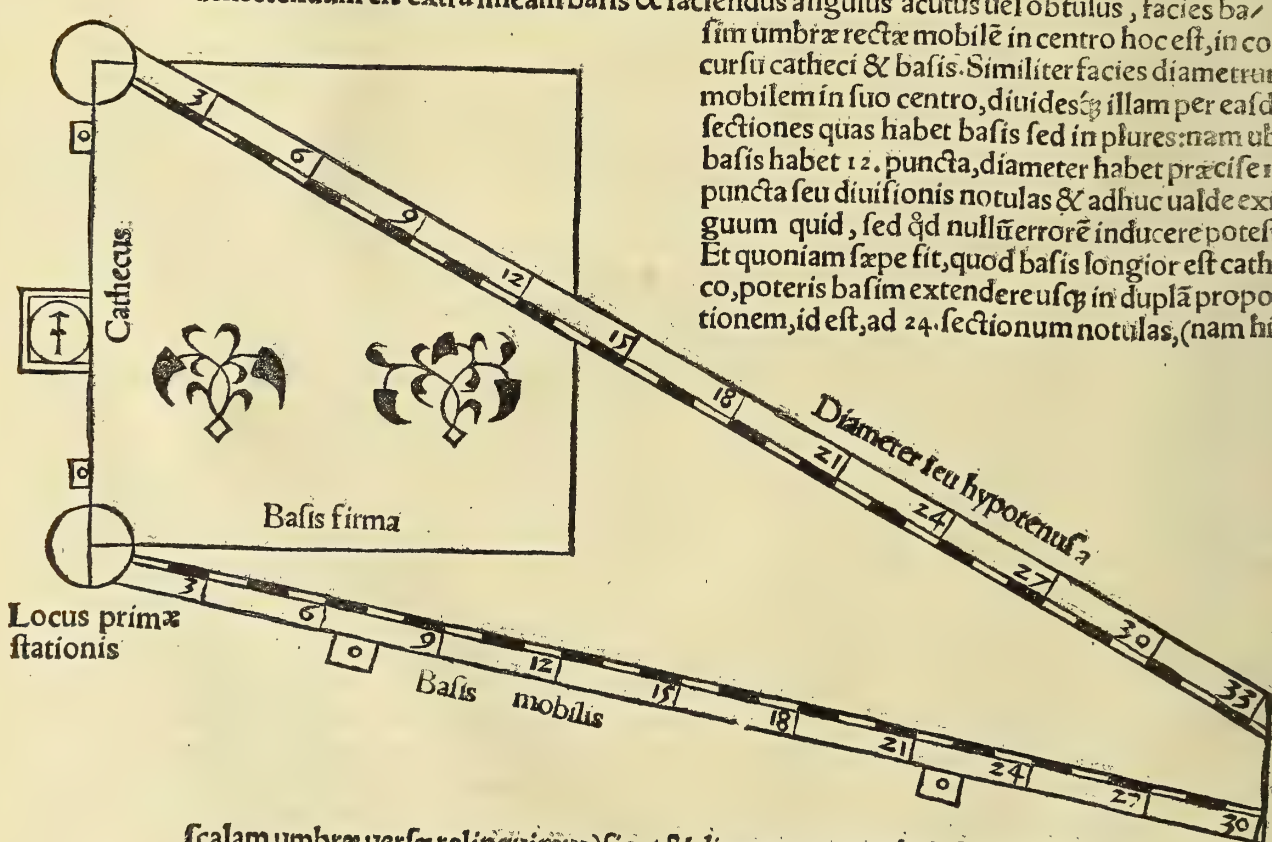
Quòd ſi in operatione tua ſpacium baſis maius fuerit catheco ipſo, diameterq; ſcalæ ceciderit in coſtam umbræ uerſæ, conuertes puncta umbræ uerſæ in puncta umbræ rectæ, & cōſiderabis in qua ꝓportione puncta ultra 12 prouenientia excedāt duodenarium, in ea enim ꝓportione ſpaciū terræ à te menſuratū ſuperabit cathecū. Vertunt̄ aūt puncta umbræ uerſæ in pūcta umbrę rectę, ſi diuidant̄ 144. per puncta umbrę uerſæ. Exemplū: Cadit diameter in tua obſeruatione præciſe in 8. punctum umbræ uerſæ. Diuides ergo numerum 144. per 8. & inuenies in quotiēte 18. qui cōtinent 12. ſemel & medietatē eius. Erit igitur ſpacium baſis in ſeſquialtera proportione ad cathecū. Quòd ſi cupis uitare hunc laborē, parabis ſcalam ut nulla habeat puncta quàm umbræ rectæ, idq; in hunc modum. Extende baſim ſeu lineam

umbræ rectæ quantum potes ultra duodenariũ, & replica in ea aliquoties lineã umbræ rectæ, atq; diuide in eaſdẽ diuiſiones quas illa habet, & ad ſingulas ſectiones ſcribe ultra 12, numeros conſequentes 13 14 15 16, &c. Deinde pone regulam ab una parte in centrum ſeu angulum unde educitur diameter, & aliam eius partem pone ſuper 13 punctũ, & fac notam in linea umbræ uerſæ, quam etiam ſignabis numero 13. Poſtea quieſcente regula in angulo diametri, moue aliam eius extremitatem in ſectione 14, & imprime punctum in linea umbræ uerſæ. & ſic cõſequenter ages quouſq; lineam umbræ uerſæ totam aut maiorem eius partem affeceris ſectionibus umbræ rectæ. Exemplum.

In magno inſtrumenti ſingula puncta diſcriminatim ſunt ponenda, & notatis punctis in ſcala aſcendẽte ad dextrã, totũ quod eſt extra quadratũ reſecandũ eſt, & numeri 14 16 18 &c. ad Gradus aſcendẽdo ſignandi: ſic enim fiet cõtinuatio punctorũ umbræ rectæ poſt 12. Quòd ſi per ſcalam altimetrã nõ præciſè poſſis in tua operatione ſeruare rectãgulum deflectendum eſt extra lineam baſis & faciendus angulus acutus uel obtuſus, facies baſim umbræ rectæ mobilẽ in centro hoc eſt, in concurſu catheci & baſis. Similiter facies diametrum mobilem in ſuo centro, diuideſq; illam per eaſdẽ ſectiones quas habet baſis ſed in plures: nam ubi baſis habet 12. puncta, diameter habet præciſe 17 puncta ſeu diuiſionis notulas & adhuc ualde exiguum quid, ſed q̃d nullũ errorẽ inducere poteſt. Et quoniam ſæpe fit, quod baſis longior eſt catheco, poteris baſim extendere uſq; in duplã proportionem, id eſt, ad 24. ſectionum notulas, (nam hic

ſcalam umbræ uerſæ relinquimus) ſicut & diametrum augebis aliquot ſectionibus, adhibitis utriq; lineæ pinnulis, eritq; tunc idem ferè inſtrumentum cum eo quod ab initio poſuimus, niſi quod proportio baſis & catheci hic ad duodenarium more ſcalæ diametræ eſt facta.

cta.Habes figuram pro exemplo,qua facilior in planitie metienda fieri nequit, ubi ex baſi mēſurata habetur cathecus & hypothenuſa.Quando 12.in baſi & 17.& in diametro cōcurrunt, habet angulum rectū.Sin in diametro pauciora ꝙ 17.puncta per baſim abſcindantur, erit angulus catheci & baſis acutus,modò diameter ſit in linea umbræ uerſæ.Angulus relinquitur obtuſus,quando linea baſis deſcēdit à baſi quadrati.Quādo itaqꝫ aliquid metiri uolueris, cura ut ſtationē alterā facias in loco ubi diameter abſcindit numerum qui certā proportionem habeat ad 12. Tunc enim facilior erit operatio.ut ſi abſcindat in baſi ſenarium, ſpacium inter duas ſtationes deprehenſum eſt ſubduplū ad ſpacium menſurandū,ſicut ſex ſunt in ſubdupla ꝓportione ad 12.Sin abſciderit octo,erit ſpacium menſuratum ad ſpacium menſurandum ſubtriplum,ſicut octonarius eſt ſubtriplus ad 12, ergo ſpacij menſurati medietas,quæ eſt tertia pars duodenarij,eſt addenda eidem ſpacio, ut habeatur ſpacium menſurandum quod eſt cathecus. Quando diameter cadit in finem duodenarij,ſpacium menſurandum æquale eſt menſurando. Si uerò ceciderit in 15.punctum, ſpacium menſuratum excedit menſurandum in tribus, quæ ſunt quarta pars duodenarij. Sin ceciderit in 16.punctum,ſpacium menſuratū excedit menſurandum in tertia parte. Abſcindente uerò diametro 18.punctum, ſpacium menſuratum erit in ſeſquialtera proportione ad menſurandum, hoc eſt,continet illud & præterea & medietatem eius.Hæc per regulam de tri pulchre indagantur in hunc modum.Octo puncta faciunt in ſpacio menſurato 30.paſſus,quot paſſus facient duodecim puncta:operare ſecundum regulam & inuenies 45.paſſus.

Quid à Ptolemæo tractetur in 3.& 4.cap.ſui primi libri Coſmographici. Cap. XXIIII.

In tertio cap.docet Ptol.quo pacto ex gradibus cœleſtib. liceat inuenire ſtadia aut miliaria terram ambientia,& quot miliaria uni reſpondeant gradui, de quo & ſuprà quoque nonnihil diximus,& ob id hic nihil amplius de hoc ſcribere uoluimus.In 5.cap.docet Ptol.ut iuſtum quis ponat fundamentum, qui uult deſcribere regionem aliquā,atqꝫ inſigniores regiōes deſignet iuxta Coſmographiæ regulas, longitudinē regionū quærat ex eclipſibus ſolis aut lunæ, latitudinem aūt inueſtiget per accōmoda inſtrumenta, per q̄ et altitudo poli inuenitur.

Quantū attinet ad latitudinem uel poli altitudinē (eſt enim idem)nulla eſt difficultas, quū in omni loco ſole radiāte facile inueniri poſſit.Longitudinem uerò inter duas ciuitates nō licet tàm facile deprehendere ex cœlo,ꝙ cœlum ſit in continuo motu,aliàs facilius haberi poſſet q̄ latitudo. Nā ſi ſoli cœli planetarum mouerent, ſtellarum uerò cœlū immotū ſtaret, poſſet hic Baſileæ ſtella aliqua obſeruari, q̄ teneret plagā orientalē,poſſet & Conſtantinopoli ꝑ inſtrumentū eius ſuper horizontē obſeruari altitudo, & quot gradibus Conſtantinopoli eſſet altior ꝙ Baſileæ tanta eſſet differentia lōgitudinis inter Baſilea & illā Thraciæ urbē. Poſſet etiam dum cœlum eſt in continuo motu idem fieri, ſi cōmune poſſet dari ſignum obſeruatiōis,ut ſcilicet ego hic Baſileæ & alius quiſpiam Cōſtantinopoli eodem temporis momento obſeruaremus eleuationem alicuius certæ ſtellæ, ac deinde differentiam aduerteremus utriuſqꝫ obſeruationis. Nullū aūt aliud commune ſignatū poteſt dari ꝙ eclipſis lunæ,quæ hic et per totū horizontē noſtrū eodē temporis fit pūcto, tametſi error aliquis,licet nō magnus,poſſet in obſeruatione initij aut integræ obſcurationis cōtingere.Nō enim ſic ſubitò luna labit̄ tota in tenebras,ut ꝑciſe momentū illud totius obſcurationis obſeruari queat.Nec eſt alia ratio obſeruādi lōgitudinē regionū:quanquam Dominus Petrus Appianus,quē quū an.Chriſti 1546.mēſe Maio Auguſtæ Vindelicorum cōueniſſem,mihi narraſſet,ſe inueniſſe rationem aliā deprehendendi regionum longitudinem,quam ſperamus illum non ſoli Cæſari Carolo communicaturum,ſed & toti mundo.

Longitudinis regionū inuentio difficilis.

Petrus Apianus.

Sed

Sed redeamus unde digreſſi ſumus. Cum paras tabulam ſuper aliqua regione, & eidem iuſte inſcripſiſti certas aliquot ciuitates ſecundum lōgum & latum, poſſunt & aliæ ciuitates & oppida ſine difficultate inſeri, habito reſpectu ad radices inſcriptarum ciuitatū. Sic quū ego deſcriberem Alſatiam & Briſgoiam, fundamēti loco primùm inſcripſi Baſileā, Argentinā, Offenburgū, Friburgū, Briſacū, Colmariā et Dannum, ac deinde aduerti oppida, quæ circa illā iſtā inueniunt̄ ſita ciuitatē, aut quæ inter ſignatas deprehendunt̄ locari ciuitates. tota ferè uis in hoc ſita eſt, ut iuſtos conſtituamus meridianos, quod hoc modo fieri neceſſe eſt. Accipiamus duas ciuitates latitudine differentes, una exēpli gratia ſit Baſilea ſita in ſuperiori Alſatia, aut ſi mauis in Sunggoia, alia ſit Groninga metropolis Friſiæ, uolo ſcire quomodo hæ duæ ciuitates ſeſe habeant ad lineam meridianam, num unum habeant meridiem aut diuerſum aut quantum unius meridies differat ab alterius meridie.

Per eclipſim lunæ deprehenditur longitudo.

Id alia ratione nō poteſt deprehendi niſi per eclipſim, nō ſolis ſed lunæ, quæ certior eſt ſolari eclipſi propter diuerſitatē aſpectus. Inſtituā igitur aliquē, qui Groningæ eandē obſeruet eclipſim, quā ego hic Baſileę, & neceſſe eſt ꝙ in utroq; loco horologium nō diſcrepet à motu ſolis uel ad unum minutum. Quo prouiſo, expectabimus uterq; eclipſim certa nocte futuram, diligentiſſimè aduertentes punctum illud quando luna tota eclipſat̄ omnemq; perdit ſplendorem aut quando tenebras incipit egredi, amiſſumq; recuperare lumē. Si utriuſq; obſeruatio idē habet tēporis momentum, ſeruatis priorib. conditionibus, puta hic Baſileæ præciſe media nocte luna tota obſcurat̄, & idē fit Groningæ, indubitatum nobis erit ſignum, Baſileam & & Groningā habere unam & eandem longitudinē, ſitasq; ſub eodē circulo meridiano. Sin Groningæ eclipſis illa duobus minutis anticipet tempus Baſilieñ. obſeruationis, erit Groninga orientalior Baſilea quatuor miliarib. Germanicis, eritq; differentia earum in longitudine uel quatuor miliaria ſecundū locum, uel duo minuta ſecundū tempus, quę idem ſunt.

Duo miliaria unum minutū motus ſeu temporis.

Quòd ſi eclipſis aliqua quatuor minutis præueniat horā Baſilienſem, erit differentia longitudinis harum ciuitatū, octo miliaria Germanica. In noſtro enim climate duo miliaria Germanica faciunt unum minutū temporis ſecundum longum. Et hinc eſt ꝙ diaria & ephemerides factæ ad meridianum Viennenſem aut Nurnbergenſem, non quadrant cum meridano Baſilieñ. niſi auferantur ab eis aliquot minuta temporis in cōiunctionibus & oppoſitionibus, quum orientales citius in ſuo horizonte habeant meridiē quàm occidentales in ſuo. Eſt autem tempus oppoſitionis & tempus meditullij eclipſis eiuſdem oppoſitionis, præciſe idem temporis momentum. Non autem ſic ſe habet coniunctio luminarium cum eclipſi ſolari, quæ ſolum in nouilunio cōtingit, quum diuerſitas aſpectuum hic duplicem efficiat coniunctionē, ueram & uiſibilē. Vera reſpicit centrū terræ, uiſibilis autem ſuperficiē eiuſdem. Eſt etiam hodie error nō uulgaris in calculo cōiunctionum, & oppoſitionum, nempe ut ueræ coniunctiones atq; oppoſitiones præueniant ſcriptas & calculo obſeruatas ferè 40. minutis. Et ego ſatis mirari non poſſum, quod hodie ſunt paſſim tot & tàm clari uiri, in aſtronomia doctiſſimi qui hunc craſſum errorem aduertere noluerunt.

Quid Ptolemæus in 5. & alijs quibuſdā capitib. ſuæ Coſmographiæ notauerit. Cap. XXV.

DOcet Ptolemæus in 5. cap. tabulas regionum temporis ſucceſſus eſſe alterandas. Quanquā cnim terra ſemper maneat eadē atq; in eadem forma & diſpoſitione, quædam deniq; regna ac territoria hodie ſic ſeſe habeant ut olim, nihilominus labentib. temporibus grandes fiunt mutationes in ipſis regnis, territorijs, populis & ciuitatibus. Delent̄ enim nonnunquā regna aut transferunt̄, exurgūtq; noua. Sic multæ nationes contrahuntur in unā, aut una in plures diſſipatur, ſolitudines fiunt habitabiles, & habitabilis redigit̄ in ſolitudinē. Inſignia olim nemora poſteris temporibus ſunt exciſa &

Nouæ tabulæ in Ptolemæo.

facta habitatio hominum, ciuitatesq; magnæ abolitæ, & exortæ nouæ. Hæc potiſſima eſt ratio, quare hodie Ptolemaicis tabulis nouæ & ad tēpora noſtra accōmodatæ adijciunt̄, quia à tēpore ſuo (uixit enim circa annum Chriſti 150) uſq; ad tempora noſtra, grādes & multæ factę ſunt in terra mutationes, id ꝙ in noſtra Germania apertè uidere licet, in qua ſuo ęuo nō multæ fuerunt ciuitates, arces & alię munitę habitationes, ut taceā tot principatus, ducatus, Landgrauiatus, & Marchionatus. Alſatiæ uocabulum tunc nō erat in rerum natura, neq; Franconiæ, Haſſoniæ, Turingiæ, Saxoniæ, & aliarum regionum Germaniæ priuata uocabula, quæ poſtea ob populorum habitationē ſunt exorta. Fuit Polonia ſua tempeſtate grādis ſylua, at hodie uaſtum eſt regnum. Conſtatinopolis & tota Turchiæ regio fuit Ptolemęi tempore Romanis ſubiecta, at hodie Romani uix tantum habent uirium, ut ſeſe tueri

queant

queant cōtra Turcam. Vides ꝗ neceſſarium ſit, ut noſtro tempore aliæ edantur Topogra
phicæ tabulæ, quum tanta mutatio facta ſit in ſuperficie terræ, tamq́; diuerſa hodie ſit ter-
rarum diuiſio ab ea, quam ueteres fecerunt in regnis et alijs prouincijs. In ſexto capite in-
dicat Ptolemæus quod olim cōmodius ꝗ hodie orbis deſcripto fieri potuit, quia tūc impe *Docti olim in*
ria latiſsimè patebāt, & docti apud cunctas nationes, etiam barbaras, celebres habebant, *precio.*
atq; ob id facilimè potuerunt quācunq; deſcribere regionē. Fuerunt præter ea multi docti
uiri ante Ptolemæum, qui tentarunt deſcribere orbem, inter quos prę cæteris cōmendatur
Marinus, quippe qui diligentius alijs in Geographia ſcripſit, quanquā ſcripta illius in qui
buſdam nō careant reprehenſione. Nā nonnunq; ſic ſemet inuoluit, ut longitudinem pro
latitudine, et cōtrà latitudinem pro longitudine poſuerit. Deinde ꝙ non docuit, quo pacto
orbis deſcriptio fieri in plano debeat, & tertio longitudinē aliquando latitudinem maio-
rem fecerit, quàm ars ipſa exegerit. Hæc tria conatur Ptolemæus corrigere in Marino.

In 7. capite adducit Ptolem. erratum Marini, quod de latitudine & longitudine uniuer-
ſali orbis habitabilis poſuit, examinatq́; ipſum & emendat. Latitudinem orbis habitabilis
in utrāq; ęquinoctialis partē ſupputauit Marinus eſſe graduū ferè 87. conaturq́; id probare
per ſigna cœlitus apparentia & profectiones itinerarias, nauigationesq́;. Cœleſtia ſigna
quæ Marinus inducit, ſunt ſtellę quędā, nempe maior & minor Vrſa, Orion, Pleiades, Ca
nobus, canis maior, Algomeiſa, &c. In 8 capite oſtendit Ptol. quàm ineptè Marinus co
netur demonſtrare, latitudinē terræ auſtralem terminari ſub tropico brumali, idemq́; pro-
bare duabus profectionibus, una terreſtri, alia nautica. Certè nos hoc tempore ueriorē ha- *Extremitas A-*
bemus notitiam de terræ latitudine ad auſtrum, quàm olim habuerit uel Marinus uel Pto- *fricæ modò co-*
lemæus, quum noſtro æuo terra circum nauigetur, & potiſsimū ab Hiſpania in orientem *gnita.*
per meridiē adinuenta ſit nauigatio, de qua infrà propriū ſignabimus caput. In 9. capite
reprehendit Ptol. maritimas profectiones, ex quibus Marinus putauit finem totius auſtra
lis latitudinis ſubiectum brumali tropico. In 10 capite ponit Ptol. propriam ſententiam
ſuper uniuerſalis latitudinis termino, concludens uniuerſam cogniti orbis latitudinē non
eſſe 87. graduū, ut Marinus ſenſit, ſed 80. tantum graduū. In 11. cap. Ptol. cognitam orbis
longitudinem, quam Marinus poſuerat 225. grad. ab inſulis Fortunatis uſq; ad Seras, corri
git, contrahitq́; totam hanc longitudinem in 12 horarum interualla, hoc eſt, in 180 gradus.

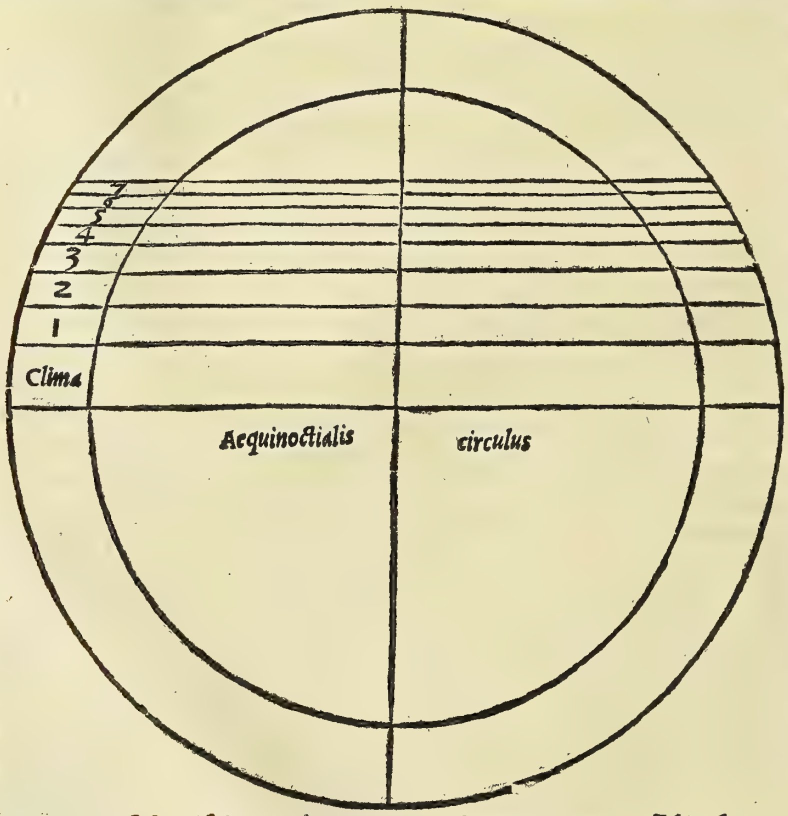
In 12. capite colligit Ptol per particularia locorū interſtitia longitudines, & deprehendit
Marinum à Canarijs inſulis uſq; ad Eufraten nō male ſupputaſſe lōgitudinem, at ab Eu-
frate uſq; ad Indiā per particularium locorum diſtantias inuenit illū ſæpe hallucinatū, id
ꝙ ſequentibus capitib. 13. & 14 per aliquas nauigationes probat, quę tranſierūt uſq; ad pro-
montorium Cory & ad Cururā ciuitatem. In 15. & 16 capite oſtendit Ptol. Marinum ne
dum erraſſe in generali deſcriptione orbis terreſtris, ſed etiam circa particulariū locorum
longitudinē & latitudinē in diuerſis opuſculis, q̃ de Geographia ſcripſit, diuerſa ſenſiſſe
& planè erraſſe. Nam loca oppoſita, hoc eſt, in uno meridiano ſita, nonnunq; in unū collo
cauit parallelum & contrà. Sic circa regionū fines nonnunq; erraſſe deprehendit, dum re-
gionē unam ad occaſum alterius regionis poſuit, quæ tamē illam à Borea reſpicit. Exēpla
huius oſcitantiæ ponit in 16 cap. In 17 cap. oſtendit Ptol. Marinum diſſentire hiſtorijs et
enarrationibus nauigationum, quas ſui temporis exploratores tradiderunt, p̃ſertim de ijs
quæ fiunt per Indicū litttus uſq; ad Serā metropolim Serum, & inde uſq; ad terrā incogni-
tam. Exploratores illi fuerunt mercatores & nautæ Arabiæ felicis, traijcientes in Indiā, &
item nauigantes ab Aromatis uerſus meridiem ad Praſſum promontoriū. In 18. cap. re-
prehenditur Marinus à Ptolemæo de inepta locorum deſcriptione, tam ſphęrica ꝗ plana,
præſertim ꝙ deſcriptionis in plano nullā idoneam tradiderit præceptionē. Ea nanq; quam
tradidit tam obſcura eſt, ut iuxta eam difficile ſit ueram orbis in plano inſtituere deſcriptio
nem, quæ orbis repræſentet ſecundū longū ſimulachrum. In 19 cap. aſſerit Ptol. ſe emen-
daſſe Geographiā Marini, ſubijſſeq́; duplicem laborē. Vnus fuit quo diſcreuit ea, quę non
ſatis emendata uidebantur ab illis quæ rectæ caſtigationis cenſurā fuerant aſſecuta. Alter,
quo decenti emendatione uerificatis locorū poſitionibus, adſcripſit numeros longitudi-
nis ac latitudinis, ut ſcilicet loca ipſa in tabulis & terrarū deſcriptione certius diſponeren-
tur aptioraq́; fierēt ad inſcribēdū. Narrat p̄terea ꝙ prouincijs ſingulis ſuos terminos, quib.
ad quatuor mundi plagas claudunt, aſsignauit, ꝙq́; celebriorū ciuitatū fluminū, ſinuum &
mōtium poſitiones, tā in lōgitudine q̃ in latitudine exactiores tradiderit, ꝗ Marinus ipſe.

Quid

Quid Ptolemæus in uiceſimo atq; ſequentibus quibuſdam tractet capitibus. Cap. XXVI.

IN uiceſimo capite reprehendit̃ Marinus de inepta orbis in plano deſcriptione, ꝓponiturq́ꝫ duplex habitabilis orbis figuratio: una q̃ fit in ſphærica ſuperficie, & hęc nõ eſt admodum artificioſa, quanquam nõ facile tãtæ magnitudinis ſphęra fabricari poſsit, cuius ſuperficies cõtineat omnia, quæ neceſſario ponẽda ſunt in ea. Necꝫ etiam unico intuitu noſter aſpectus omnes ſphericę deſcriptionis partes ualet comprehẽdere, niſi uel aſpectus uel ſphæra ipſa circumagatur. Quę uerò in plana ſuperficie fit orbis figuratio, manens immota cũctas ſui partes noſtro offert aſpectui. Et quidẽ Marinus conatus eſt tradere præceptionẽ, qua tale orbis ſimulachrum formari poſſet ſimile & cõformę ſphęricæ deſcriptioni, ſed minimè iuſtũ attigit ſcopũ. Nam diſtãtias poſuit improportionatas, cõſtituẽs ſcilicet pro omnib. parallelis & meridianis, qui in ſphæra circuli ſunt, rectas lineas, & faciens meridianis parallelos penè æquales. In 21 capite commemorat Ptolemęus modum quendã, ſecundũ quẽ in plano orbis fiat deſcriptio, nempe ſi pro meridianis recte trahantur lineæ, pro parallelis uerò circulorũ deſcribantur ſegmenta ſuper uno eodemq́ꝫ centro.

In 22 capite docet Ptolemæus quo pacto ſphæra parari debeat pro inſcribenda cogniti orbis habitatione. Et cũ eius tẽporibus non totus habitatus orbis ſed medius dũtaxat exploratus fuerit, ipſe in hoc capite hemiſphęriũ tãtum depingere docet, ſed quo ingenio & tota ſphæra facile deſcribi poteſt. Quãtò aũt huius ſphæræ corpus maius fuerit, tãtò plura loca, montes, fluuij & gentes ſuis nominibus inſcribi poſſunt. Porrò mediam ſphæram Ptolemaicã poſuimus quocꝫ inter tabulas regionũ, & eſt ſecunda in ordine. Hæc oſtendit quã longè & latè orbis terræ cognitus fuerit tempore Ptolemæi. In 23 capite ponit Ptolemęus 20 inſignes parallelos, ſecundũ q̃s maximæ dierũ lõgitudines ꝑ annũ accipiunt̃. Hi aũt paralleli ſic ordinantur, ut creſcãt in tẽpore de quarta horæ ad quartã, aut à media hora ad integrã horã. Inter quos quidã habent peculiaria nomina, ſortiti ea aut ab inſigni urbe, aut à fluuio aliquo magno, aut à monte præcipuo, per quos trahunt̃.

Extremus aũt uerſus meridiẽ parallelus, q cognitã terminat terram, tãtum diſtat ab ęquinoctiali, quantũ parallelus ꝑ Meroẽn uerſus ſeptentrionem. Noſtro uerò æuo, quando tota Africa & littora eius cognita habentur, plures uerſus meridiem ſtatuendi ſunt paralleli q̃ ſignauerit Ptolemæus. Inter parallelos quidam ponunt climata, & cõprehendit clima ſpaciũ terræ inter duos parallelos, in q̃ maximæ diei ab initio climatis ad finem uſqꝫ eſt dimidiæ horę uariatio, ſumptum in ea terræ, ab auſtro ad arctũ uerſus, intercapedine, qua polus ſeptentrionalis eleuatior eſt graduũ 50 & minutorum 30, ſubmiſsior uerò graduũ 22 & minutorũ 45. Aliud ergo clima & aliud parallelus, etiam ſi ambo cingant circumferentiam terræ, trahanturq́ꝫ ab occidente in oriem. Parallelus eſt nudus circulus tractus per circuitum terræ æquidiſtans ab æquatore. Clima uerò eſt ſuperficies inter duos parallelos comprehenſa, circuitum terræ ambiens. Aſsignantur autem cuilibet climati tres paralleli, unus ab initio, alius in medio, & tertius à fine, Con-

Clima quid.

Parallelus quid.

ne. Contrahunturq́ꝫ climata in latitudine, ſecundũ quod magis & magis receſſeris ab æquatore. Vt enim paralleli uerſus ſeptentrionem cõtinuo contrahuntur, dies autem è cõtra augeſcunt. ſic quoqꝫ climata, quæ parallelis clauduntur parallelorum imitantur naturam. Primum clima incipit à parallelo, cuius longior dies habet 12. horas & 45, minuta. Per medium huius climatis trãſit parallelus cuius longior dies habet 13. horas, denominaturq́ꝫ, à Meroë per quã tranſit. Parallelus uerò in quem deſinit primũ clima & à quo incipit ſecundum, habet longiorem diem 13 horarũ & 15. minutorũ. Vbi deſinit clima ſecundũ ibi incipit tertium habetq́ꝫ longiorẽ diem 13 horarũ & 45 minutorum. Medius uerò eius parallelus habet horas 13 & minuta 30. appellaturq́ꝫ Diaſyene: eſt autẽ Syene urbs Aegypti interioris. In extremitate ſeu fine climatis tertij habet parallelus circumductus longiorẽ diem 14. horar. & 15. minuta. Medius uerò parallelus, Alexandrinus dictus, habet præciſe 14. horas. In fine quarti climatis habet parallelus longiorem diem 14. hor. & 45. minutorum, mediius aũt huius climatis parallelus, Rhodienſis denominatus, habet longiorem diem 14. horarum & 30. minutorum. Porrò extremus parallelus qninti climatis, Byzantius appellatus ſeu Conſtantinopolitanus, habet longiorẽ diem 15. horarum atqꝫ 15. minutorũ, medius autem Romanus dictus, habet 15. horas. Quindecim enim horarum eſt longior dies quem habent Romani & omnes qui huic ſubiacent parallelo. Vbi ſextũ uerſus ſeptentrionem deſinit clima, ibi parallelus maximũ habet diem 15. horarũ & 45. minut. & tranſit hic parallelus per Heluetios, apud quos ſeptimũ incipit clima, & deſinit in eo parallelo ubi lõgior æſtiuus dies habet horas 16. atqꝫ 17. minuta. Huic aũt parallelo ſubiacet Colonia Aggrippina, Martpurgũ, Erdfurdiũ, Lipſia, &c. Vltra hæc ſeptẽ climata ueteres nulla alia poſuerunr climata, ſed duntaxat parallelos cõſtiterunt, quia latitudo climatũ uehemẽter decreſceret, cum ad modicã diſtantiã uerſus polũ dies ſenſibiliter augeť. Quantò enim polus mũdi ſupra horizontẽ attollit, tanta zodaicus & paralleli ꝑ eius gradus ducti, qui lõgitudines dierũ efficiunt obliquius horizontem interſecant, maioresq́ꝫ arcus dierũ ſupra hemiſphærium noſtrum relinquunt, quã ſint arcus noctiũ ſub hemiſphærio deliteſcẽtes, ſole ſigna ſeptentrionalia percurrente.

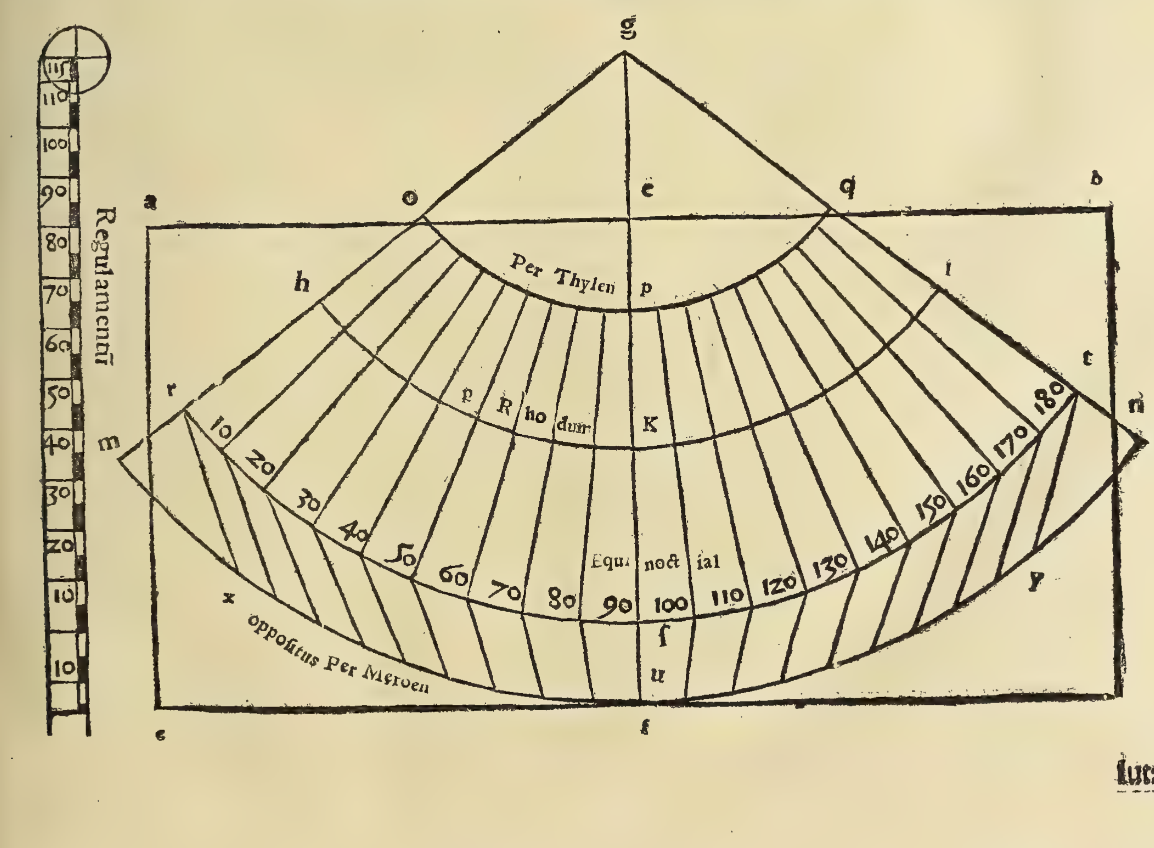
Meroë inſula eſt Nili.

Parallelus per Rhodum.

Vltimum clima finitur in Germania.

Quid Ptolemæus ſignauerit in 24, & ult. cap. primi libri ſuæ Coſmographiæ. Cap. XXVII.

DOcet Ptolemæus in ultimo capite primi libri ſuæ Coſmographiæ duplicẽ orbis in plano deſcripitionem. Priorem inuenis ex aſpectu ſphæræ motæ ſeu reuolutæ. in qua ſcilicet meridianæ ſunt rectæ lineę iuxta uiſam apparentiam ſphæræ reuo-

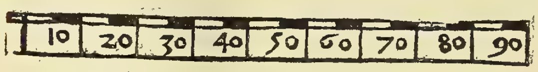

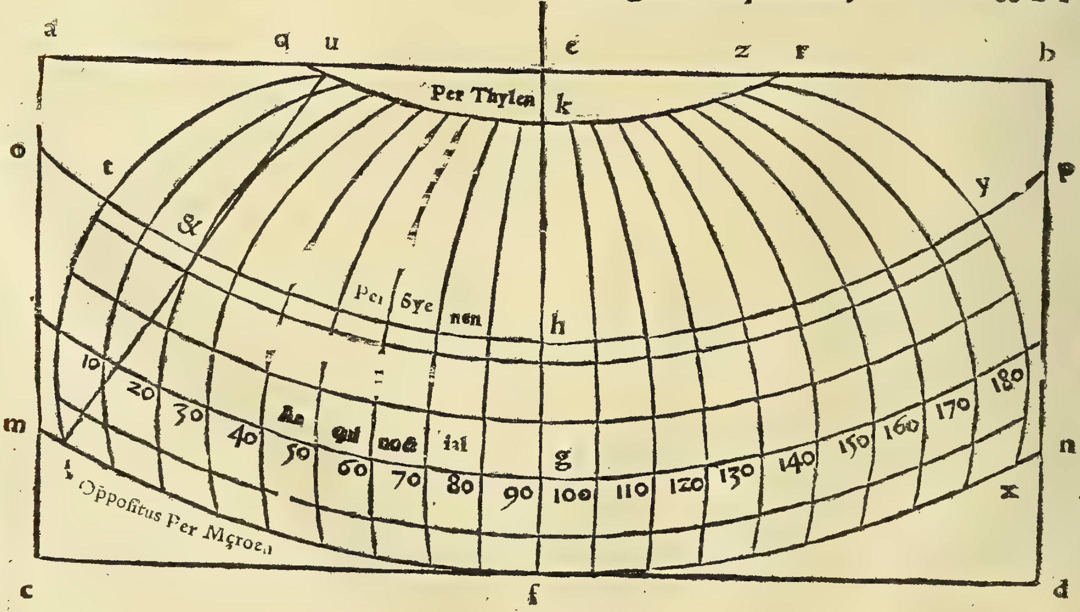
luta

lutæ. Alteram docet formare ex intuitu ſphæræ quieſcentis. Deſcriptio prima habet ſe in hunc modum. Fiat parallelogramum rectum A B C D, cuius latus A B duplum ſit ad latus A C, diuidaturq; parallelogramum illud in duo æqua per lineam E F, & hæc cadem linea per tertiam ſui partem aut paulò amplius extendatur ultra E, ut ſcilicet E G habeat 34. partes tales, quales ſunt per lineam F G 131. & una tertia. Quod ſic certius efficies, ſi lineam F E ſeorſum diuiſeris in 97. partes & unam tertiam, hoc eſt uiginti minuta, & ex illis accipies 34. partes, numerabiſq; ab E ſurſum, & ad finem earum facies punctum G polum mundi ſeptentrionalem repræſentantem, quique centrum eſt parallelorum, nempe æquatoris & paralleli tranſeuntis per Rhodum, atque illius qui tranſit per Thylen. Qui tranſit per Rhodum, diſtat à centro G gradibus 79. qui uerò per Thylen gradibus. 52. Aequinoctialis autem diſtat gradibus 115, & qui ex oppoſito eſt ei qui per Meroën tranſit, gradibus 131. Porro Meridianos hoc modo inſcribes, Excipe circino intercapedinem 40. graduum ut ſignantur in regulamento, & pone circinum ſic expanſum ſuper parallellum Rhodianum, atque diuide interuallum illud in quinque æquales partes, atq; in hunc modum diuide totum parallelum: æquinoctialem quoque diuide in 18. æquales partes, & trahe rectas lineas per correſpondentia puncta ab æquatore uſque ad parallelum tranſeuntem per Thylen, & diſtabunt meridiani per 10. gradus. Demum fige regulamentum in punctum G, & habebis numerum longitudinis & latitudinis pro regionibus & ciuitatibus inſcribendis. Longitudo ciuitatum ſupputatur ſecundum numerum ſignatum iuxta æquinoctialem, latitudo autem numeratur in regulamento centro G affixo. Ponit deinde Ptolemæus in hoc ultimo capite al-

Alius modus deſcriptionis ſphæræ.

teram orbis in plano deſcriptio-
nem, quæ ſcilicet fit ex intuitu ſphæræ quie-
ſcentis, & ſphæricæ figurationi
longè ſimilior quàm prior. Nam lineæ meri-
dionales formantur iuxta appa-
rentiam meridianarum linearum, quæ in ſphæ-
rica ſcribuntur ſuperficie. Hæc
aũt apparẽtia fit, ſi firmetur ſphæra atq; quie-
ſcat, & aſpectuum ſeu coni ui-
ſorij axis conſtituatur in recta linea, quæ ex cen-
tro ſphæræ educitur ad commu-
ne ſectionis punctũ meridiani ſecantis cogni-
te terrę lõgitudinẽ in duo ęqua,
& ipſius paralleli latitudinem eiuſdem cogni-
tæ terræ bifariam diſpeſcẽtis, hoc eſt, ut oculus mediet inter centrum & ſectionem illam meridiani & paralleli in medio habitabilis terræ ſe mutuo ſecantium. Cæterum proiectionem terræ habitabilis in plano ſecundum lineas arcuales tam meridianas quàm parallelas, ſic efficies. In plano deſcribe duo quadrangula, rectangula & æquilatera, A C E F & E F B D

lineam

lineam E F diuide ſeorſum in 90 partes æquales. Præterea eandem lineam E F extende ultra E ſecundum quantitatem lineæ E F, cui adde unam partē & 50 minuta lineæ ſeorſum diuiſæ, & habebis centrum L, quod ſcilicet cētrum erit omnium parallelorum, qui hoc pacto inſcribantur. Numera à puncto F uerſus A ſedecim partes & 15 minuta, & fini huius immitte pedem circini, & reliquum extende in L centrum & deſcribe æquinoctialem. Rurſum ab æquinoctiali recenſe 23 partes 50 minuta, & immiſſo pede circini in finem eius, & altero extenſo in L pinge tropicum cancri. Iterum ab æquinoctiali uerſus E numera 63 partes, & ut prius deſcribe parallelum tranſeuntem per Thylen. Poſtea pro meridianis inſcribendis diſtantibus per quinque gradus, ſic procede. Accipe cum circino in linea diuiſa diſtantiam duorum graduum & 15 minutorum, quam in parallelo per Thylen tranſeunte, incipiendo à linea E F, utrinque decies & octies replicabis, notando puncta. Conſimiliter ages recipiendo diſtantiam quatuor graduum 35 minutorum, & in parallelo per Syenem tranſeunte decies & octies replicando. Iterum recipe diſtantiam 4 graduum & 50 minutorum, & in parallelo oppoſito per Meroēn utrinque pinge 18 puncta. Quib. ſignatis, quære cum circino centrum trium punctorum in his tribus parallelis à meridiano recto E F æquidiſtantium: quo inuento, duc arcum per hæc tria puncta. Sic ages cum omnibus trinis & trinis punctis. Quòd ſi ultra Ptolemæi inuentionem, terræ figurationem uerſus auſtrum extendere uolueris, deſcribe primò parallelum diſtantem ab æquinoctiali 30 gradibus, quem diuides ſicut oppoſitum ſuum uerſus aquilonem. Secundò deſcribe parallelum ab æquinoctiali per 40 gradus diſtantem, quem diuides ſicut oppoſitum ſuum: deinde quære centra hinc inde, & comple priores meridianos. Sic itaq; habes in ſumma, quid Ptolemæus per ſingula capita ſuæ Geographiæ in primo libro tractet, cum adiectione noſtræ declarationis, ubi res ipſa expoſtulare uidebatur.

De nauigatione maris.

Caput XXVIII.

ETiamſi ab antiquis temporibus magnæ nauigationes factæ fuerint in mari, lateq; hinc & inde homines ſeſe eius expoſuerint fluctib. & periculis, tamen nullibi inuenitur ꝙ tàm longæ profectiones in eo factæ fuerint, ſicut noſtro fiunt æuo, quando ferè nullus maris angulus indiſcuſſus eſt relictus. Certè Ptolemæus multa ſcrutatus eſt, & bonā partem terræ deſcripſit, at nō pauca illū latuerunt, quę noſtro æuo intra 20 aut 40 annos adinuēta ſunt. Extremitas meridionalis, quā in noua tabula Africæ atq; in generali orbis deſcriptione uides extendi ultra tropicū brumalem, quam hodie uocant Caput bonæ ſpei, iam noſtro æuo eſt explorata & cognita: nec obſtat ꝙ unus aut alter ante Chriſti natiuitatem fuerunt, qui littora Africæ circūnauigarunt, ab occidente traijcientes in orientem, quum interim uſq; ad noſtra tempora illa nauigatio fuerit intermiſſa, & à noſtris penitus incognita, iam demum repetita frequentetur ſine ceſſatione. Et quid dicam de magnis iſtis inſulis, America, Paria, Cuba, Hiſpaniola, Zipangri, Franciſca & alijs multis, quæ ueteribus penitus incognitæ fuerunt, ſicut & bona pars in extremitate Indiæ? Quin & fama terræ Callikut apud nos hodie increbuit, quæ tamen ſemper cognita fuit & à uicinis nationibus frequentata, puta ab Arabiæ, Taprobanæ & aliarū uicinarū terrarū incolis, inter quas media iacet, ut uidere licet in prima generali tabula, at per nouam nauigationem, quæ hodie ab Hiſpania in orientem fit, innotuit nobis emporiū illud tanquā noua aliqua terra, quam tamen inexperti pro inſula habent iam primùm inuenta. Ante quadraginta annos, maiores non fuerūt nauigationes in Europa, quàm quæ ab Hiſpania (quæ finis eſt Europę uer-

ſus occidentem)in mari Mediterraneo factę ſunt ad terrã ſanctã, aũt à Brabantia uel etiam Anglia ad Hiſpaniã: itemq́ à Venetijs ad Africam & Aegyptũ. Nauigarunt & Aegyptij per mare Rubrũ uſq; ad Callikut & ad alias regiones orientales, unde aduexerũt aromaticas ſpecies pro tota Europa. Noſtro uerò tempore aliud inuentum eſt iter, quod ducit ad Callikut & ad plagã orientalem. Nam ſoluunt in Portugallia, & nauibus circumeũt totã Africã, uertuntq́ uela in orientem. Et primũ quidem longo itinere ſulcant mare rectà uerſus meridiem, quouſq; ad finem Africanæ terræ peruenerint, deinde flexa aliquandiu naui ſecundum recuruationem littoris in ſeptentrionem perueniunt ad mare Rubrũ, & hinc ad orientem, primùm ad Callikuth & inde ad reliquas terras & inſulas, in quibus exercentur negocia, daturq́ opera mercaturæ. Fiunt pręterea nauigationes ab Hiſpania uerſus occidentem ad nouas inſulas, ante triginta annos repertas: nempe ad Americam, Spagnollam ſiue Hiſpaniolam, Iucatanam & alias multas inſulas, quarũ diſtantia ab Hiſpania per Oceanum protrahitur ferè in orientem: nam abſunt circiter mille miliaribus ab Hiſpania. At ex Europa uerſus polum ſeptẽtrionalem nõ patet iter nauigabile, quo terra poſsit circumiri, quemadmodũ à meridie circum nauigatur, quia terra à ſeptentrione, porrigitur ferè ad polum uſque, ubi ob immenſum & perpetuum frigus atq; caliginoſum aërem nemo mortaliũ uerſari poteſt, ſicut nec ſub polo auſtrali nauigationes citra periculum fieri poſſunt, id quod experti ſunt Emanuelis regis Luſitanię naues, quę penè cum gubernatoribus in extremum inciderunt periculum, ubi ingreſſæ ſunt interiora Auſtri, quæſitum nouas inſulas in uaſtiſsimo mari. De quo infrà quoq; nonnihil dicemus, ubi nouarum inſularum inuentionem oſtenderimus.

Nauigatio in orientem.

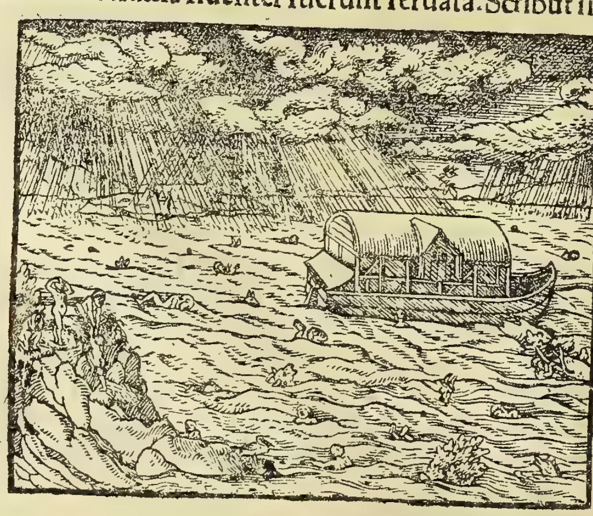
De prima terræ habitatione.

Caput XXIX.

QVàm latè ſeſe extenderit ante diluuium humani generis habitatio in terra, qualia erexerint ædificia, & quas incoluerint terras atq; oppida, nemo mortalium ſcire poteſt: quia tunc alia fuit facies terræ, nõ dubiũ quin & alia littora maris, alij fluminum aluei, fortaſsis & alij montes & ualles, ſed quę ob ſuperuenientis diluuij graſſationẽ omnia ſunt cõfuſa & immutata, ędificia cõcuſſa & regionum fines deleti. Non dubium quin primi illi patres ob longæuam ſuam ætatem cõſtruxerint magnifica & ſumptuoſa ædificia, utpote quorũ uita protracta fuit in octingẽteſimũ aut nongenteſimũ annum, & interim nati fuerint gigãtes, homines uaſtiſsimo corpore, qui paruis tugurijs includi nequiuerunt. Geneſis quarto, quinto & ſexto ſcriptura mentionem facit de illorum uita. Retulerunt & illi qui ſaluati ſunt in arca poſteris ſuis, qualem faciem habuerit orbis ante diluuium, de qua re pauca quædam ſunt ſignata à Beroſo hiſtorico gentili, qui tempore Alexandri Magni Babyloniæ uixit. Is autem in hunc ſcribit modum: Ante aquarum cladem famoſam, qua uniuerſus perijt orbis multa præterierunt ſecula, quæ à noſtris Chaldæis fideliter fuerunt ſeruata. Scribũt illis temporibus circa Libanũ fuiſſe Enos urbem maximã gigantũ, qui uniuerſo orbi dominabantur ab occaſu ſolis ad ortum. Hi uaſtitate corporis ac robore cõfiſi, inuentis armis omnes opprimebant, libidiniq́ inſeruientes inuenerũt papiliones & inſtrumenta muſica & omnes delicias, manducabãt homines & procurabant aborſus, in eduliumq́ pręparabãt, & commiſcebantur maribus, filiabus, ſororib. maſculis & brutis, & nihil erat ſceleris quod non admitterent, contemptores religionis & deorum. At poſtquã orbis ſubmerſus rurſum exiccatus fuit ab aquis, nõ fuerũt niſi octo homines in Armenia Saga, ꝑ quos totũ genus humanũ ſeminatum eſt

Aedificia magnifica ante diluuinm.

Beroſus de mũdo ante diluuiũ

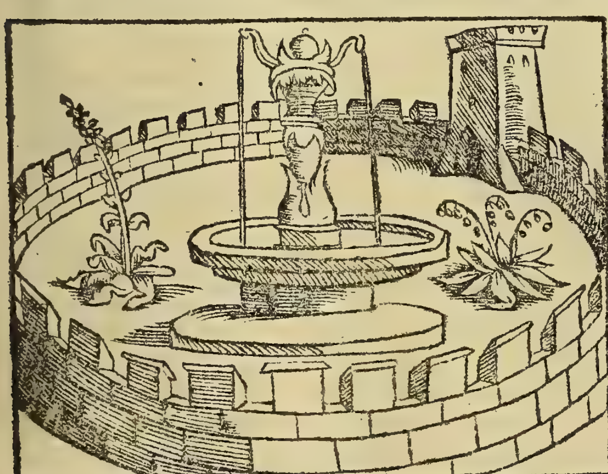

Anthropophagi.

natū eſt in terris, idq́ꝫ uſqꝫ in hūc modum. Cum nauis in aquis reſediſſet ſuper uerticē mon-
tis Gordies in ipſa Armenia, exiccataq́ꝫ fuiſſet terra, deſcendit Noa cū familia ſua è mon-
te in planiciem campi, qui cadaueribus plenus fuit, atqꝫ ob id uſqꝫ in hūc diem uocatus fuit
מֵתֵי אָדָם methe Adam, id eſt, mortui homines, compreſſisq́ꝫ coniugibus perpetuò gemi
nos edebant, maſculum & fœmellam, quibus adultis & coniugibus factis, genuerūt & ipſi
uno partu gemellos: Deus namqꝫ & natura nunquam defuerunt rerum neceſsitati quantū
attinet ad propagationem orbis. Cùm itaqꝫ in hunc modum breui temporis interuallo hu-
manum genus ſupra modum auctum eſſet, repletaq́ꝫ Armenia hominibus, cogebant̃ mul-
ti illinc diſcedere, nouasq́ꝫ ſibi quærere ſedes. Ianus uerò (ſic uocat Beroſus Noam) mone- *Ianus qui Noa*
bat principes eorum qui diſceſſuri erant, ut ſibi proſpicerent de nouis habitationibus, or- *ha à uino ſic di*
dinarent inter homines ciuilem ſeu politicam uiuendi rationem, extruerentq́ꝫ ciuitates & *ctus.*
oppida. Deſignauit illis tres mūdi partes, Aſiam, Africam & Europam, ſicut illas ante di-
luuium uiderat, tribuitq́ꝫ ſingulis principibus ſingulas prouincias, ad quas ſeſe cū populo
ſuo conferrent. Nimrodum uerò fecit regem in Babyloniæ regione, qui & campum Sen-
naar adiens, fecit ſibi extrui ciuitatem, erexitq́ꝫ inſignis altitudinis turrim, quæ montiū ex-
cedebat cacumina, in ſignum quod Babylonicus populus primus eſſet in mundo. In Ae-
gyptum quoqꝫ miſit Chamum, & in Libyam atque Cyrenen Tritonem, in reliquam uerò
Africæ partem Iaphetum, qui cum Africa ſimul bonam habuit Europæ partem. Porrò in
Aſiam orientalem miſit Gangem, à quo fluuius quidam magnus ſortitus eſt uocabulum
illud. In Europam uerò deſtinauit Tuiſconem, cuius dominium extēdebatur à Tanai flu-
uio uſqꝫ ad Rhenum. Nouiſsimè uerò & Ianus egreſſus eſt de Armenia, ut per uniuerſum
orbem homines doceret uiuendi ritum, & quo pacto conſtruerent ædificia. Huc uſqꝫ uer-
borum Beroſi ſenſus. Nec dubium quin Beroſus hæc habuerit ex prædeceſſorum ſcriptis,
relictis ſcilicet uel à Noah uel à filijs eius, qui utrūqꝫ uiderunt orbem, nempe eum qui fuit
ante & qui poſt diluuium. Hi proculdubiò recenſuerunt poſteris ſuis, qualem faciem ha-
buerit mundus ante diluuium, remanſitq́ꝫ poſt eorum mortem uel fama uel ſcriptū aliquod
de primo mundo. Vt autem rectè intelligas Beroſi uerba, conſules tabulam Aſiæ. & in ea
uidebis ſitum Armeniæ atqꝫ Babyloniæ. Aegyptum uerò & Cyrenen quæres in Africa. Pa
tet etiam ex memoratis Beroſi uerbis, nos Teutones ſic appellatos à Tuiſcone, de quo in-
frà ubi ad Germaniam peruenerimus latius diſſeremus.

De Paradiſo terreſtri. Cap. XXX.

CVm propoſitum noſtrum ſit in hoc libro deſcribere totius terræ circuitum, habi-
tudinem & inhabitatas regiones, Paradiſus autē certum in terra occupet locum,
non abs re in initio noſtri libri de eo quoqꝫ faciemus mentionem, ubi'nam hic de-
litiarum hortus temporibus primorū parentum fuerit, & ſi adhuc in rerū ſit natu
ra. Et hîc quidē inter doctos uariæ ſunt

opiniones, & nullus ferè nō proprium
adfert cordis ſui figmentum. Nam ſunt
qui aſſerūt Paradiſum locatū in orien-
te, extra tropicū capricorni atqꝫ extra
tropicum cancri. Alij uolunt ipſum lo- *opiniones de*
cari ſub æquinoctiali circulo, in tempe *Paradiſo.*
rata aliqua regione. Sūt rurſum alij qui
fingunt ipſum cōſtitutum in altiſsimo
loco, longè ſemotum à noſtro orbe, &
pertingētem uſqꝫ ad lunarē circulum,
expertē omnis aëreæ tēpeſtatis, & quò
nullus uentus aut nubes peruenire po-
teſt, aſſeruntq́ꝫ in eo corporaliter uiue-
re Henoch & Eliam. Sunt quartò, qui
ſcribunt hunc hortū ante diluuium oc
cupaſſe in oriente aliquot fertiliſsimas regiones, puta Syriā. Damaſcum, Arabiam, Aegy-

ptũ.&c.fueritq́ꝫ ambitus eius ampliſsimus,et durauerit uſqꝫ ad diluuiũ,munitus angelorũ cuſtodia,ut ſcriptura ſacra habet. Cùm aũt totus mũdus diluuio periret, interijt & hic hortus,ut nec ueſtigiũ aliq̃d eius, aut ſeptorũ eius in terra remãſerit. Si enim in hũc uſqꝫ diẽ extaret,putas illũ ſic latêre,ut nõ fuerit inuentus ab hominibus,q nullũ nõ terræ angulũ ſunt perſcrutati? Cõplexus eſt meliorẽ terrę portionẽ,& decoratus nobiliorib.arborib.& plãtulis q̃ꝫ reliqua terra,à qb.homo collegiſſet optimos fructus, ſubtile & incorruptũ alimẽtũ ꝓ cõſeruatione uitę ſuę. Inter multas aũt optimas arbores, erat in hoc horto arbor quędã,

Arbor uitæ. dicta Arbor uitæ, cuius fructus fuiſſet ceu ſaluberrimũ remediũ homini, cõſeruaſſetq́ꝫ eũ in perpetua iuuentute,ut neqꝫ ſenuiſſet neqꝫ ſenectutis incõmoda ſenſiſſet, ſed manſiſſent

mẽbra corporis eius uegeta, donec tandem à corporali uita translatus fuiſſet ſine mortis medio ad cœleſtẽ illã & perpetuò duraturã uitã cũ corpore & anima. Habuiſſet,ꝓinde homo in terrena paradiſo labores quoſdã, ſed q̊s ſine corporaliũ uiriũ debilitatiõe, abſqꝫ ſudore & fatigatione trãſegiſſet. Protuliſſet terra ſua ſpõte nedũ neceſſaria uerũ & amœna quæqꝫ,inambulaſſetq́ꝫ homo inter terrę naſcẽtia ipſa,& pro uoto ſuo omnia ordine quodam cõpoſuiſſet,& hic labor uerius recreatio quędã fuiſſet,atqꝫ admiratio beneficiorũ Dei,quę homini exhibuiſſet, q̃ꝫ fatigatio. Terra nõdũ obnoxia erat maledictiõi,atqꝫ ideo inter optimas plantulas nullũ ſuccreuiſſet zizania. Habent & Iudæi de paradiſo ſuas cogitationes,eaſq́ꝫ admodũ ſtultas & mẽdacijs plenas. Scribũt autẽ in lib. מעשה שאירע לר׳ יהושע בן לוי paradiſum adhuc extare atqꝫ multos in eo eſſe homines cum corpore & anima. Potiſsimũ aũt ſcribunt fabulã quãdã de magno illo & probitate cõſpicuo rabi Iehoſua, q̊modo Deus miſerit ad eũ angelũ mortis, cũ inſtaret hora mortis eius,q eũ interrogaret, quid peteret à domino Deo ante mortẽ ſuã. Ille

Iudæorũ fabula de Paradiſo. uerò poſtulauit,ut ſibi oſtẽderet̃ locus ſuę mãſiõis in Can Eden,hoc eſt, in Paradiſo. Cũq́ꝫ dñs petitioni eius annuiſſet,ductuſq́ꝫ fuiſſet per angelũ mortis ad ſeptũ paradiſi, ut introſpiceret nõ aũt ingrederet̃,elapſus ille è manib.angeli mortis,ſubitò illapſus eſt in paradiſum. Perãbulans ergo locũ illũ uoluptatis,& luſtrãs om̃ia habitacula eius,inuenit ſeptẽ in eo mãſiones,q̃ ſingulæ in lõgitudine habebãt centũ millia milliariorũ,& in latitudine decẽ millia. In prima mãſione erãt pagani,qui relicto paganiſmo cõuerſi fuerũt ad legẽ Dei. In ſecũda erãt pœnitẽtes,in tertia Abrahã, Iſaac, Iacob & oẽs filij Iſraël, qui egreſsi erant ex Aegypto & mortui in ſolitudine. In quarta nemo erat,ſed in quinta erat Meſsias filius Dauid,atqꝫ Elias. In ſexta erant,qui hinc migrauerũt in mœrore & triſtitia. In ſeptima aũt,qui mortui ſunt in mundo ex infirmitate aut ſupplicio. Huiuſmodi ſtultitias ſcribũt miſeri Iudæi,& ſimplices hęc credũt,etiãſi nec iota adducãt ex ſcriptura. Sed dicet quis: Et quomodo dicit Chriſtꝰ in cruce, Hodie mecũ eris in paradiſo? an nõ hęc uerba aſtruũt paradiſum adhuc exiſtere in terra? Reſpõdeo: Locus ille Euãgelij ſeipſum explicat: nam cũ latro oraſſet, Dñe memẽto mei cũ ueneris in regnũ tuũ. reſpõdit Chriſtus, Hodie mecũ eris in paradiſo,hoc eſt,in meo regno. Regnũ aũt Chriſti nõ eſt de hoc mũdo, ut ipſe corã Pilato teſtatus eſt.

De mutatione & alteratione ciuitatum & regionum. Cap. XXXI.

SApiẽs Salomon ſcribit Eccleſ.1. Generationẽ trãſire & generationẽ aduenire, terram aũt ſtare in æternum,quaſi dicat: id quod Deus fecit,ſolidũ manet,ꝙ autem ab hominibus parat̃,uadit cũ homine ad interitũ. Fuerũt olim florentiſsimæ & magnæ in mundo urbes,quas ſi hodie q̃rere uelles,nec ruinas earũ inuenire poſſes,imò nec facilè locꝰ ſitus earũ tibi à quopiã demõſtrari poſſet: aut ſi etiã oſtenderet̃, non facile poſſes in animũ tuũ inducere,homines illic olim cõmoratos: uſqꝫ adeo in nihilũ redigit̃ omnis faſtus & põpa hominũ,id q̊d teſtant̃ Ilium in Troia, Alexia in Burgũdia, Tyrus in Paleſtina, Corinthus in Peloponneſo,Babylon in Sennaar, Athenæ in Attica,et aliæ q̃ꝫ multæ inſignes urbes,quę ante plurimos annos in ſolitudinẽ ſunt redactæ. Et tamen, ut Strabo ſcribit,appetit hominis animus uidere ea loca & ruinas ipſas, ubi olim magnificæ illę conſtitutæ fuerũt urbes, ſicut & libenter uiſitamus ſepulchra , in quibus condita iacent oſſa præſtantium uirorum. Sed quæris unde ſit,quòd quarundam ciuitatum nec ruinæ amplius appareant? Ad quod facilè reſpondetur, non fuiſſe priuatim apud ueteres in ædificando luxum, quẽ hodie uidemus apud omnes receptum. Alioquin ſi Auguſta Rauracorũ tot è quadratis lapidib.domos habuiſſet quot habet Baſilea, alia ruinarum apparerent ueſtigia. Reſoluuntur facilè

lignea

lignea ędificia per ignem in nihilum, ubi lapidea perpetua relinquũt ueſtigia. Fuerũt præ/terea olim regiones aliquæ, quæ ſupra modũ creuerunt in potentia & dilatauerunt pome/ria regionũ ſuorũ, quæ noſtro æuo uel penitus cōciderunt uel adeò humiliatæ ſunt, ut nul/lam nominis ſui habeant prerogatiuam, id quod teſtantur Babylonia, Perſia, terra Sancta, imò & Italia ipſa: Macedonia & pleræꝗ aliæ regiones, q̃ noſtris tēporibus alijs ſubijciun/tur regnis. Econtra uerò, ubi olim nullum fuit imperium aut nulla potentia, ibi hoc noſtro tēpore inueniunt̃ principatus & poteſtates ſumma autoritate pollentes. Sicꝗ fit ut omnia in hoc mũdo ſurſum atꝗ deorſum ferant̃, uerumꝗ ſit, ꝙ nihil perpetuum eſt ſub luna, nec quicꝗ ſtabile ſub ſole. Degenerant regna in ꝓuincias, aſcendit urbs una in honore & opi/bus, alia uerò deſcendit, transferunt̃ populi de regione in regionem, deuaſtat̃ hîc prouin/cia aliqua florens, alibi alia aduerſam ſuſtinet fortunam, totꝗ interitus & tranſmutationes paſsim incidũt per orbē, ut nemo queat calamitates illas omnes enarrare, & ꝙ adhuc mi/ſerabilius eſt, nos corruimus cũ labente mũdo, perimusꝗ cũ interitu eius. Certè niſi ſtipi/te & amētes ſimus, hæc nos monere debēt, ne animũ his caducis & fluxis reb. nimium laxe/mus, ſed quæramus habitaculũ Chriſti, quod fundatũ eſt ſupra firmã petrã, ubi periclitari nunꝗ poterimus. Porrò interitus & deſolatio regionũ atꝗ ciuitatũ fit aliquando per hoſti/les graſſationes, aliquãdo per cōflagrationē aut aliud fatum, interdũ quoꝗ coruũt per ter/ræmotus aut per alias cauſas ſecretas, ſicut produnt hiſtoriæ per terræmotus plurimos op/preſſos homines. Factũ quoꝗ legimus, ut aliquãdo per terræmotus inſulæ quædã cōtinen/ti adiunctæ ſint, & rurſum aliæ inſulæ à cōtinenti auulſæ, aut patet de Sicilia, Euboęa, & q/buſdã alijs, de qbus ſuis qbusꝗ locis fiet mētio. Produũt etiã hiſtoriæ, planicies quaſdã cam/peſtres uerſas in lacus, id q̃d & ſacrę Geneſeos hiſtorię exemplo maris Mortui oſtendũt. Itē in regionib. quibuſdã naturalia quædam eſſe deſierunt, & cōtrà ex terra emerſerunt ali/qua, quorũ antea ibi defectus erat. Exēpli loco tibi eſſe poterit balſamũ, quod olim ſolum in Iericho naſcebatur, poſt deſtructionem aũt Ieruſalem illic creſcere deſijt, id quod Ioſe/phus q̃ꝗ teſtat̃. Hæc naturaliũ mutatio fit plerũꝗ ex noua corporũ cœleſtiũ habitudine, aut alia ex cauſa nobis ignota. Hinc etiã eſt, ꝙ noſtro ęuo in quibuſdã terris creſcit uinũ, ubi olim nullo labore ex terrę uiſcerib. erui potuit. Sic in quibuſdã locis hodie inueniuntur minerę argenti & metalli, ubi olim harum rerum nihil inueniri potuit. Horum omniũ ra/tio eſt, ꝙ cœleſtes influxus, unde terra fœcundat̃ & ueluti pręgnans redditur ad uaria pro/ducenda, mutatur per continuum motum in alium & alium ſitum atꝗ habitudinem.

Regionum humiliatio.

Vnde interitus regionum.

Translatio uerò populorum de terra in terrã, fit plerunꝗ propter unã harum cauſarũ. Cùm enim terra aliqua repletur hominibus ultrà quàm ſuis prouentibus ſuſtētare poteſt, neceſſe eſt ut quidam emigrent aliasꝗ ſibi quęrant ſedes, ſicut olim fecerunt Gothi, Cim/bri & Longobardi. Eſt deinde fundus unius terræ multò fertilior q̃ꝗ ſit alius, & id ſępe mo/uit nationes, ut relicta ſua ſterili terra, aliã fertiliorē uſurparint, uiꝗ intrauerint. Sic eñ ue/teres ſcripſerunt Coſmographi, quòd Heluetij olim incoluerint terrã quę eſt iuxta ortum Danubij, appellauerūtꝗ habitationē eorum heremum Heluetiorũ: noſtro uerò tempore inhabitãt Alpium montes. Fuerunt quoꝗ bella nonnunquã in cauſa, quod homines aliò

Hominũ trãſmigratio.

conceſſerint relictis patrijs ſedibus, aut in aliam translati fuerint terram, id quod Saxonibus in Tranſſyluaniam ductis eueniſſe multi ſcribunt.

Quomodo exortæ fuerint in mundo monarchiæ, & rurſum in nihilum redactæ. Cap. XXXII.

DIximus iam, quàm mutabilia, fluxa, & nulla ſtabilitate fulcita ſint omnia humana, interituq; ſubiecta, haud ſecus q̃ homo ipſe. Vt enim homo ante conceptionem nihil planè eſt, cõceptus uerò acquirit eſſe, naſciturq; paruus & inops in terram, atq; ſenſim tacitis auctibus grandeſcit donec iuſtam attigerit ætatis menſu-

Pulchra ſimilitudo. ram, ac deinde rurſum incipit deficere, uiribus corporis deſtitui, atq; mentis uigore langueſcere, donec tãdem penitus in mortem reſoluať: ſic idem accidere ſolet regnis, monarchijs & magnis principatibus. Habẽt enim plerũq; initia exilia, ſed accipiũt paulatim incrementa, creſcunt, roboranť, dilatanť ac ueluti per gradus ad ſummũ aſcendũt faſtigium. Et quantumlibet armis, legibus & conſilijs ad tempus firmenť, tamen interim cõſeneſcunt, & tandem penitus concidunt. *Monarchia Aſſyriorum.* Habet Monarchia Aſſyriorũ memoriã peruetuſtam, fuit ampliſſima, durauitq; ad multos annos, ſed ſubiecta mutabilitati tandem corruit. Legiť eñ apud probatos autores, illam ſucceſsione regum duraſſe mille & trecentis annis. Poſt hęc trãslata eſt monarchia iſta in Mediam, ſtansq; ibidem 250 annis, migrauit ſumma illa poteſtas ad Perſas. Perſæ uerò inuidentibus fatis & ipſi experti ſunt fortunæ uolubilitatem. Nã cùm aliquot annis uſurpaſſent orbis ſummam dignitatem, uenit Alexãder magnus Macedo & *Alexãdri fortuna.* ſubegit totã Aſiã cum omnibus regnis, prouincijs & populis. Tantaq; dexteritate uſus eſt in bellis gerẽdis, ut nunq; ſenſerit aduerſam fortunã, quantũlibet multi reges & principes atq; potentes urbes, extremis uiribus illi irent obuiam, id quod ſuo loco nõ tacebimus. Sed qua celeritate ille ſummum adeptus eſt faſtigium, ea rurſum eſt exutus. Nã cùm duodecim annis rerũ potitus fuiſſet in tota Aſia, dominiumq; extendiſſet uſq; ad Indiam, ueneno Babyloniæ hauſto interijt, locoq; eius ſurrexerunt ſeptem reges, partas regiones inter ſe diuidentes. Illis eiſdem tẽporibus cœperunt Carthaginenſes in Africa, & Romani in Italia potentes fieri, ſubigentes multa externa regna. Romani uerò æmulantes Carthaginenſium ſtudium, nequiuerunt ferre illorũ felicẽ ſucceſſum, ut ſcilicet ipſi uel alij ſibi in potentia pares, multò minus ſuperiores fierent. Quapropter tribus horrẽdis illos petentes bellis, non ſine grandi ſui iactura illos tandẽ uicerunt, urbemq; ipſorũm in fauillas redegerunt, penitusq; deleuerunt, ut ipſi ſoli rerũ potirentur, caputq; fierent orbis, id quod illos nõ fefellit: *Romani imperiũ obtinuerũt.* Nam adeò dilatauerunt imperiũ ſuum, ut ſubigerent Europã, Africã, & bonã partẽ Aſiæ uſq; ad Perſiã, Mediã & Hircaniã, quemadmodũ ſuo loco cũ ad Italiã peruenerimus dicturi ſumus. Sicut hoc non obſtante, ſenſit & Roma ipſa rerũ continuã uiciſſitudinẽ incõſtantiãq;. Sicut enim ipſa alias domuit gentes, ſic quoq; domita eſt tandẽ à Gothis deprædata

& exuſta

&exuſta. Hęc itaq; fuerunt quatuor imperia & orbis monarchiæ, nempe imperium Aſſy-
riorum, imperium Mediæ, imperium Perſicum, & Romanum imperiũ. Sed nullum ad tan-
tum uenit faſtigium, ut totum ſubiugarit mundum. Non enim legitur Romanos domuiſ-
ſe extremos Africæ Aethiopes, aut Indiã orientalem, multasq; inſulas, quin regiones iſtæ
non ſatis tunc Romanis cognitæ fuerunt. Noſtris uerò temporibus Rom. imperium adeò
eſt attenuatum, ut uix ſuperſit umbra, periculumq; eſt ut aliquando penitus concidat. Vi-
demus enim quomodo illo deficiẽte alia creſcunt imperia, Suldanicum, Tartaricũ & Tur-
cicum. Porrò quo pacto Romanum imperium translatum fuerit in Græciã ſub Imperato-
re Conſtantino, & poſtea per Carolum magnum in Germania nouum inſtitutum impe-
riũ, bicepsq; factus ſit aquila Romanus, dicemus infrà quũ Germaniã ipſam attigerimus.
Hic uerò finem faciemus primi libri noſtræ Coſmographiæ.

COSMOGRAPHIAE
Vniuerſalis opera Sebaſtiani Munſteri
ex probatis autoribus in unum collectæ, Liber II.

Explicat autem iſte liber priores Europæ
prouincias, nempe Britannicas inſulas, Hiſpaniam, Galliam & Italiam.

Explanatio duarum primarum generalium tabularum, in quibns typus totius terræ habitabilis deſignatur.

IXercitium tabularum Europę, Afriæ & Aſię, requirit cognitionẽ ſitus &
diſpoſitionis totius mundi, ut ſcilicet mẽte teneas formã illãq; terra expri-
mit, ubi denudaẽ à mari. Non enim certa aliqua figura, puta circulari, qua-
drata, aut triangulari diſcooperitur ab aquis, ſed hîc peninſulis quibuſdã
porrigiẽ in mare, alibi mare ſinus q̃ſdã grãdes ſibi uẽdicat in terra, interdũ
portiones q̃dã terræ inueniunẽ aquis per circuitum circumfuſæ, quę mira-
bilem orbis reddunt figurã, & q̃ neceſſe eſt ut quis animo ceu oculis obuerſantem cõtem-
pletur, qui feliciter in Coſmographiæ ſtudio uerſari cupit. Figura aũt iſta exprimitur per
primã & alterã generalem tabulam, ut noſtro æuo tota terra eſt luſtrata per nauigationes
maris & peragrationes regionum, in quibus & montes quiq; inſignes atq; flumina, inſulę,
Cherſoneſi, meridiani, paralleli, &c. ſunt deprehenſi. Explicat aũt prima generalis tabu-
la totum globum rerræ in plano proiectum, & ſecunda medium globum, ut Ptolemæi tem-
pore orbis inferior eſt deſcriptus, etiam ſi idem Ptolemæus huius inferiorem orbem non *Ptolemæus nõ*
integrè deſcripſerit, quia uerſus auſtrum bona pars terræ latuit illum, q̃ noſtro æuo inuen- *totum orbũ de*
ta eſt à Luſitanis, & Ptolemaicis addita tabulis, id q̃d uidere licet in ſecunda generali tabu- *ſcripſit.*
la, quæ propriè Ptolemæi eſt. Notabit itaq; hîc ſimpliciter lector, totum inferiorem orbem
à ueteribus diuiſum in tres partes inæquales, nempe Europã, Aſiã & Africã. Europam ui-
des pulchrè diſtinctam ab Africa per mare mediterraneum, idq; in altera generali tabula,
ab Aſia uerò uides ipſam diſpeſci per Tanaim fluuium, qui à ſeptentrione magno cũ impe-
tu euoluitur in Pontum Euxinum. Europa per ſuos limites ſic ab Africa & Aſia diſtincta,
diuiditur cõſequenter à Ptolemæo in decem particulares regionum tabulas, ut ſuo loco fu-
ſius indicabimus. Porrò terra quæ ultra mare mediterraneum ad auſtrum extenditur, adſcri-
bitur Africæ, excurritq; uerſus orientem uſq; ad fluuium Nilum, uel ut alij uolunt, uſque ad *Africæ limites.*
mare Rubrum. In prima generali tabula, deſignatur longitudo terrę per numeros iuxta cir-
culum capricorni, latitudo autem ad læuã in extremitate tabulæ. Longitudo orbis incipit *Longitudo re-*
ultra Hiſpaniam & Mauritaniam in occidente, extenditurq; in orientem, & ubi deſinit in *gionis.*
oriente, ibi rurſum incipit in occidente, id quod ex aſsignatis cifris aduertere poteſt. Lati-
tudo incipit ab æquatore, extenditurq; in auſtrum & in ſeptentrionem. In altero uerò ge-
nerali tabula, quę medium duntaxat terræ globum continet, lõgitudo ſignata eſt ſuprà &
infrà, latitudo aũt ad dextrã, ubi & ſeptem climata ſunt notata, parallelli uerò cum numeris

ſuis & nominibus ſunt ſignati ad ſiniſtrā. Proinde ſi cōtuleris alterū generale cum priori, uidebis quantum de terrena mole exploratū ſit tēpore noſtro, ultra explorationē quā fecit Ptol. & reliqui ueteres Coſmographi. Videre quoq; poteris in primo generali, quòd rectè Hiſpani ferantur in occidentē cū ad nouas inſulas inſtituūt iter, & quem circuitum faciāt per extrema Africæ, cum in orientē ad Calicuth uelificant. Videre etiā licet totā terrā ferè inſulam quandam magnā eſſe, natantē in uaſtiſsimo mari. Item patet ex typi inſpectione Europam modicā eſſe portionē, ſi conferat̃ ad totā terræ molem, parumq; abeſſe quin magna ſit inſula undiq; aquis cincta maris. Solūmodo iuxta fluuium Tanaim iungit̃ Aſię maiori, aliâs ubiq; per circuitū alluit̃ mari. Regiões quę ad ſeptētrionē ultra parallelū 63 porriguntur, fuerunt Ptolemęo incognitę, noſtris uerò tēporibus oēs ferè ſunt peragratæ & cognitæ, de qbus infrà ſuis locis ꝓprias deſcribemus tabulas, indicabimusq; ſitus et limites earū.

De Europa, quæ noſtro æuo Chriſtianum complectitur orbem, & nonnihil de Turcica ditione.

TAmetſi Europa prima orbis pars minor ſit Africa ipſa & Aſia, ſi longitudinem eius atq; latitudinem attendas, eſt tamen in ſe cōſiderata uaſtiſsima regio, quum ſecundū longū extendatur ab Hiſpaniæ extremitatibus uſq; ad Conſtantinopolim, Gręciæ orïētalem terminum, miliaribus Germanicis circiter 550. iuxta Ptolemaicā ſupputationē. In latitudinē uerò eſt nōnihil contractior, ut uidere licet in utraq; generali tabula, & in noua Europæ deſcriptione. Tamē ſi annumeremus, ut par eſt, regiones ſeptentrionales, quę ampliſsimæ ſunt, parū aberit quin latitudo eius excedat lōgitudinem. Secundum deſcriptionē tamen Ptolemaicā longitudo maior eſt latitudine, quia apud ueteres regiones ſeptentrionales, nempe Suecia, Noruegia, Gothia, & quę illis adhuc ſeptentrionaliores ſunt, non fuerunt exploratæ. Eſt itaq; Europa regio reliquis orbis partibus minor, ſed populoſiſſima, fertiliſsima atq; cultiſsima, non cedens etiam Africæ quantumuis ipſa longior & latior ſit Europa. Nam in Europa non inueniuntur tam uaſtæ ſolitudines, tam ſteriles arenæ, & tam ingens calor omnia exurens ut in Africa. Nullus eſt locus aut regio in Europa tam abiecta, in qua homines ſibi non fecerint manſiones, & ubi uitæ neceſſaria non cōmodè ſibi parare queant. Quis olim crediſſet ſummas alpes & aſperos illos montes perpetua candentes niue, ſeparantesq; Italiam à Germania, futuras hominū manſiones, ubi commodum uictum, dulcemq; patriam habere licuiſſet? Si itaque montes niue ſparſi tam lætū & ſufficiens pabulum miniſtrant tantæ hominum multitudini, facilè inde conijci poteſt, quòd fertiles ſint aliæ Europæ regiones, quæ deſtituuntur niuoſis montibus atq; ſaxoſis aſperitatibus. Poſt hæc ſi libet uidere tot maris inſulas, quæ collocantur in Europa,

Europæ fertilitas.

deprehendes

deprehendes illas adornare Europam noſtram, haud ſecus q̃ gemmæ ornant coronam auream, potiſsimum illæ inſulæ quæ uerſus auſtrum ſitum ſuum habent. Certè Roma in Italia, Carthago in Africa, olim nõ tam cruenta geſſiſſent bella propter Siciliã & Sardiniam, ſi non ex his inſulis magnum ſperaſſent lucrum. Non faciam hic mentionem de Euboea, Peloponneſo, Candia & alijs inſulis, quàm nobiles illæ ſint, quãtaq; emolumenta hinc accedat dominis ſuis, ſed differam laudem earum in ſua loca. Europa itaq; tota eſt habitabilis, in exigua tantummodo parte propter frigoris uim inhabitabilis, quæ finitima Tanaidis & Mœotidis incolis, in curribus degentibus. Habitabilis autem regionis id quod algidum eſt & montanum, laborioſè habitatur. Curatores tamen probos ſuſcipientia loca, etiã prauè habitata, mitigantur. Quemadmodum Romani multas gentes accipientes, quæ natura inhumanæ erant, ex ipſis locis aſperis, importuoſisq; & frigidis, cauſaue alia malè habitatis, inſociabiles homines inter ſe, multis alijs admixtis connexuerunt: & ciuiliter quidem uiuere agreſtiores dutioresq; docuerunt. Quantum aũt Europæ ipſius in plano eſt, naturalemq; habet temperiem, multum adiuuat ad iſta, quandoquidem id quod eſt in felici regione pacificum omne eſt, & quod in triſti, pugnax & uirile: accipiuntq; hæ gentes aliqua inter ſe beneficia. Aliæ enim opem armis ferunt, aliæ fructibus & artibus, morumq; doctrina. Eſt ergo Europa ad pacem & ad bellum ſufficientiſsima ſibi. Nam habet abundè multitudinem pugnacem, & quæ agros colat, & quæ urbes contineat quoq;. Excellit hæc & fructus afferens optimos uitæ neceſſarios, & metalla quæcunq; uſui ſunt. Odores ad ſacrificia, nec non multi ſumptus lapillos ipſa extrinſecus petit. Similiter pecudum exhibet mitium multarum copiam, at beſtiarum ferarumq; habet raritatem.

Terra habitatione hominũ ſit fertilis.

De partitione Europæ in ſuas priuatas regiones.

DIximus iam aliquoties, ueteres inchoaſſe Europã in occidente, limiteq; eius conſtituiſſe in oriente iuxta fluuium Tanaim, qui in Mæotides exoneratur paludes, ab auſtro uerò deſinit in mare mediterraneum, et uerſus Aquilonem complectit̃ omnes regiones quæ hodie cognitæ ſunt in illa plaga. At priuatæ eius regiones multæ ſunt, nempe Albion & Hibernia, Hiſpania & Gallia, quæ longè pòſt Francia nuncupata eſt, Germania quæ & Teutonia, Italia, Sarmatia, id eſt, Polonia, Lithuania, Vngaria & Valachia, atq; Græcia. Fecit quoq; Ptolemęus ex quibuſdam inſulis, ut infrà uidebis, peculiares tabulas & deſcriptiones.

Quali exercitio opus ſit in tabula Europæ.

OPus eſt autem ut ſæpe inſpicias Europæ tabulam, quò ex frequenti eius intuitu, ſitum regionum eius diſcas, memoriaq; cõplectaris, ſciasq; in qua plaga hæc uel illa locetur regio, ſi cum tua in qua uerſaris conferatur. Diſces etiam hinc, ſi quis Baſileæ uel Moguntiæ nauem ingrediatur, quomodo ſine pedeſtri itinere peruenire poſsis uſq; ad Compoſtellam Gallicię, uel ad Lyſibonam Portugallię. Licebit em̃ per Rhenum deſcẽdere uſque ad mare, ac deinde inter Angliam & Flandriam, Normandiamq; traijcere ad littora Hiſpaniæ, ut in tabula Europæ iſtud ad oculum patet. Quòd ſi à fano ſancti Iacobi libuerit ultrà uerſus Romam iter maritimũ arripere, uidebis in tabula id commodè fieri poſſe, ſcilicet ſi per oceanum iuxta Portugalliæ littora ad Gades nauigetur, & hinc ex Oceano per fretum Herculeum in mare mediterraneum ad littora Granatæ traijciatur, unde patet iter ad inſulas Sardiniã & Corſicam, atq; hinc ad Romã. Ex illa nauigatione tu ipſe iã facilè poteris cognoſcere, quomodo ad alia loca maritima nauigio ueniri poſſit, puta ſi quis è Venetijs Conſtantinopolim per mare uenire conet̃, hinc ſulcandũ eſt mare Adriaticum, quod hodie Venetum appellant, ac deinde iuxta Peloponneſum, quã Moream hodie uocant, nauis in ſeptentrionem per mare Aegeum, Helleſpontum & Proponͭtidem uſq; Bizantium ducenda. Eſt enim ciuitas maritima, ut patet ex tabula Europæ. Ex Germania tamen multò commodiori ac breuiori itinere poteſt ad eam urbem nauigari per Danubium, qui rectà fluit ad ortum, niſi quòd oſtia eius parum ſeptentrionaliora ſunt urbe ipſa. Vnde qui Vlmæ aut Ratiſponæ nauim ingreditur, is ſecũdo flumine uenire poteſt ad Pontum Euxinum, atq; hinc ad Boſphorum Thracium, in cuius littore Conſtantinopolis iacet. Quòd ſi ex Germania libuerit pedibus profiſci in regionem aliquam longinquam, docebit quoq; te tabula, quò & per quæ loca tibi ſit eundum. Exempli gratia: manes Moguntiæ, & habes in inſula Siciliæ negocium quod ibi tranſigas, dubitasq; de itinere quo illuc ducaris, age, confer te ad tabulam Europæ, & illicò uidebis Siciliam reſpectu tuæ

Iter maritimũ ad Conſtantinopolim.

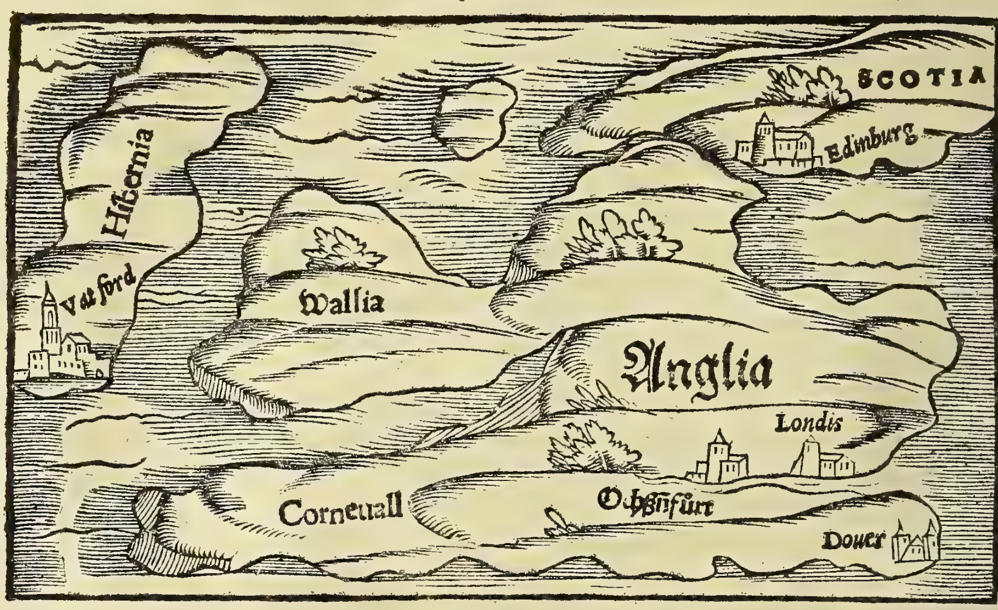
manſionis eſſe in meridie, tibiq́ eundum per Italiam uſq; ad Calabriam, et ibi traijciendum fretum anguſtum. Haud ſecus ages, ſi itinere pedeſtri cupias uiſitare limina ſancti Iacobi in Hiſpania. Cōſpecta enim Europæ tabula uidebis peragrandā Galliam, ac deinde tranſcendendos montes Pyrenæos, &c.

De decem tabulis, in quas Ptolemæus totam diuiſit Europam.

EVropa prima & præcipua, ſed minima portio trium partium terrę, diuiditur à Ptolemæo in decem priuatas regiones, nempe in Albionem, Hiſpaniam, Galliam, Germaniam, Rhetiam & Vindelicitiā, Sardiniam & Siciliam, Sarmatiā, Daciā & Myſiam, & ultimò Græciā. Has itaq; regiones omnes & ſingulas ſigillatim luſtrabimus, atq; unam poſt aliam iuxta ueterum & recentium tractationē diſcutiemus, adijcientes nouas quaſdam tabulas, & regionum ciuitatumq́; picturas, præſertim in Germania & partibus ſeptentrionalibus.

De inſulis Britannicis, Albione, quæ eſt Anglia & Hibernia, & de ciuitatibus earum in genere.

Septentrio.

ANglia & Hibernia appellatæ ſunt olim inſulæ Britannicæ, ſic enim & Ptolemæus uocat eas, Anglia uerò primū dicta eſt Albion ſiue Albania ab albis rupibus, quæ primùm illuc nauigātibus apparēt, unde cretacei lapides ad nos deferunt, quorum uſus eſt in abacis calculatorijs. Poſtea Britannia appellata eſt à Bruto Syluij Poſthumi Latinorū regis filio, duce quorundā Troianorū, qui quadraginta annis poſt Troiam à Græcis deletam, claſſe in hanc inſulam uenēre, atq; Aborigenes, tunc eam incolentes, ad unum occidēre. At Beda in Anglia natus, ſcribit Angliam appellatam Britanniam, à Britannis Galliam olim incolentibus. Eſt autem Britannia oceani polygonia inſula, ab omni continente per mare diſcreta. Triginta millia paſſuum maxima maris anguſtia inter Caleſium & Douerum tenet, quam duarū horarum ſpacio nauis bono uēto agitata percurrit. Veteres Britanniā ſterilem dixerunt, & non ſcrupulum auri, argenti aut æris in ea reperiri. Sed contrarium hodie deprehenditur, quū abundet mineralibus, auro turgens in Cranfordiæ ora, in Scotia argento, ære & ferro in multis locis. Terram ſulfuream & bituminoſam ad ignem aptiſsimam habet. Producit terra triticum, ſiliginem, piſa, auenam & huiuſmodi, quantum inſulæ ſufficit. Habet autem hæc inſula noſtro æuo duo regna, nempe Anglicum & Scoticum, diuiditurq́; unum ab alio tenui freto ab occidente, ſeu fluuio Suluaio, ubi periculoſa eſt arena, ab oriente uerò Tueſi fluuio, alij uocant Tuedam, & medio Ordolucis montibus, quos uulgò appellant Cheuiet.

Fertilitas Britanniæ.

Hibernia

Hibernia olim dicta eſt Iuernia & Ibernia, & noſtro æu.. uulgò uocatur Irlandia, fuitq; Hibernia, Ibernia, Iuuernia.
tempore Ptolemæi cognita, & per ciuitates locaq; alia priuata deſcripta, ſed paucorum po
pulorum, oppidorum & fluuiorum nomina uſq; in hunc diem immutata permanſerunt.
Ptolemæus has duas ciuitates præcipuas ponit in Hibernia, Rhebã & Iuernim, à qua inſu
la ipſa denominata eſt Iuernia ſeu Ibernia. Prima habet gradus 12. m̃. o. in longitudine, in
latitudine uerò grad. 59. & minuta 45. Iuernis uerò habet grad. 11. in longitudine, & gradus
58. atq; minuta 19. in latitudine. Item longior dies æſtiuus Iuernis habet horas 18. minuta
o. Rhebæ uerò longior dies habet horas 18. minuta 30. Flumina quæ irrigant Hiberniam,
ſecundum Ptolemæum ſunt multa, recenſet autem Vidnam, Argittam, Rauim, Libnium,
Auſobam, Senum, Dur, Iernum, Dabronam, Brigum, Modonum, Obocam, Bubindam,
Vinderium, Logiam.

De Albione, quæ hodie eſt Anglia.

VT redeamus ad Angliam, notabis in ea olim fuiſſe celebrem ſyluã Caledoniam nomine, à qua & inſula ipſa primùm Caledonia eſt dicta, deinde Albania, & ultimò Anglia & Scotia. Ptolemæus deſcribit multa in ea flumina, multos populos, multas ciuitates, multos portus maris, & multas paruas inſulas per circuitum eius iacentes. Nomina populorum & ciuitatum receſentur in tabulis Ptolemaicis, inter quæ pauca ſunt, quæ non ſunt mutata, ut ſunt Cãtium, Londinium, Eboracum, Daruernum uulgò Douer, ubi traiectus eſt ex Anglia ad Caleſium. Habet præterea Anglia à tergo, hoc eſt, ad ſeptentrionem, inſulam Thylen, quam putant eſſe Islandiam, paretq; regi Daniæ. De hac infrà multa narrabo. Inueniuntur quoque ab illa parte mundi Orcades inſulæ, numerãturq; triginta, inter quas principalis dicitur Hetlandia, de qua & ſuo loco non nihil dicam. Thyle. Orcades.

De noua Hibernia & u eius.

HIbernia inſula in Oceano inter Angliam atq; Hiſpaniã poſita, ab ortu habet Britanniam ipſam, unius diei nauigatione propinquam, & Galliã ab Auſtro, Hiſpa
niam trium dierum, ut aiunt, nauali curſu affinẽ ab occidente, oceanum infinitum
à ſeptentrione, nec multum diſtat à Scotia. Forma eius ob longa ad ſimilitudinem

oui, à meridie in ſeptentrionem protenſa. Vnde nomen iſtud ſit ſortita, incertum eſt. Sunt qui ab Iuerne ciuitate, alij ab Hybero duce, homine Hiſpano, nominatã ferunt, qui primus magna hominũ congregata multitudine, eam occuparit, ſiue ut alij ſentiũt, id nomen tulit ab Ibero flumine Hiſpaniæ celeberrimo, quòd illius accolæ primi inſulam habitaſſent: aut ab Hyberno tempore, quia ad occidentem uergit: ſed illud uerisſimilius eſt, ut uel à duce Hiſpano, uel à flumine Ibero dicta ſit, quando Hiberni cùm habitu corporum, tum uiuendi ritu atq; moribus non ualde diſcrepant ab Hiſpanis uiciniori
bus. Ab hyeme hyemalis inſula appellari nequit aliàs Noduergia & Suetia eadem ratione
uocari poſſent Hyberniæ, quum hyems illarum regionum nõ minor ſit hyeme Hiberniæ. Hibernia unde ſic dicta. Quam magna Hibernia.
Spatium Hiberniæ dimidio minus quàm Britanniæ æſtimatur, quòd non amplius miliarijs
Germanicis ſeptuaginta in longitudinem, & 23. in latitudinem pateat. Cæterum ſolum &
cœlum huius inſulæ haud multum differt à ſolo & cœlo Angliæ, niſi quòd Hibernia mon
tuoſior eſt & aquarum abundantior, quippe quæ in editiſſimis etiam montibus paſſim pa
ludes

ludes & ſtagna habet. Mira cœli temperies, fertilitas terræ inſignis, etſi Hyberni agriculturæ parum ſtudent. Nullum gignit uenenoſum animal, nec aliunde illatum nutrit. Maleficum habet lupum & uulpem, reliqua omnia animalia māſueta & corpore minora q̃ alibi.

Quatuor Hyberniæ partes.

Hybernia omnis diuiſa eſt in quatuor partes: quarum unam quæ auſtrū ſpectat Momoniā appellant, alteram borealem Hultoniam, tertiam quæ ad ortum ſolis uergit Laginiā, quartam occiduam Connaciam. Et quoniam parent regi Anglo, imbibunt mores honeſtiores. Momoniam à Laginia Suerus flumē, qui ad Vatfordiam portum facit, quo ex Anglia breuior eſt tranſmiſſus, & à Connacia Sinneus diuidit, cuius principalis occidentalis oræ ciuitas eſt Limiricum, quod Sinneo, omnium totius Hyberniæ fluminum maximo alluitur.

Anno Chriſti 433. miſit Celeſtinus papa ſanctum epiſcopum Patritiū, qui filius erat ſororis ſancti Martini in Hyberniam, ut illi prædicaret Chriſtum atq; fidem eius. Gignit Hybernia multos equos, qui grauiter incedunt, ſtudentq; ueluti data opera mollē facere greſſum, ne inſidenti moleſtiam ullam inferant.

Fertilitas Hiberniæ.

Terra huius inſulæ adeò pabuloſa eſt, ut ibi pecora, niſi æſtate à paſtibus arceantur, in periculum agat ſaties. Nullum noxiū animal gignit, non araneā, non ranam, nec alit aliunde inuecta. Omnia noxia animalia ab alio aſportata ſolo, pulueri iniecta necat. Apes in ea nō reperiunt, mira cœli temperies, fertilitas inſignis. Gens tamen inhoſpita, inculta & crudelis, atq; ob id bello gerendo nō inepta. Summum honorem ponunt in armis & bellicis rebus. Mare inter Hyberniā & Angliam ferè ſemper ſæuit, at non liceat traijcere illud, niſi certis quibuſdam diebus. Sunt etiam inter Hyberniam & Scotiam multę inſulæ, quarū maximè meridionalis Mona, 15 leucis longa, quę olim à Iul. Agricola ſubacta Romanoq; imperio adiecta fuit. Hultoniæ, Hyberniæ regioni potiori, noſtro æuo Connatius Honel præfuit, clarus bello, qui equitū 4000 peditū 12000 in aciem contra Hauardum Anglum eduxit, in amicitiam Anglorum deinde traductus, pacem cum eis coluit. Quo mortuo cum Thomas Giraldinus Hybernię pręfectus, parentem ab Anglo necatū audijſſet, Anno 1534. ſeditionē excitauit, armauit ſupra 40000 peditum & equitum, at res magno Hybernorum periculo & damno conditionibus quibuſdam demum ſopita fuit.

De Angliæ regno, ſitu & fertilitate.

Angliæ nomen unde tractum.

DIximus iam Angliam & Scotiam unam eſſe inſulam, diſpeſcunturq; ab occidente tenui freto, ab oriente uerò Tueſi fluuio, & medio Ordolucis montibus, quos uocant Cheuiet. Vnde uerò natum ſit Angliæ nomen, uarię apud hiſtoricos inueniuntur opiniones. Sunt enim qui etymologiam deducunt à Germanica uoce

Angel, quę cardinem ſignificat, quòd Anglia ueluti cardo ſit, uel angulus, ſi à latina uoce ſumatur, noſtri orbis. Alij uolunt eam uocatam Angliam à regina quadam Angela dicta. At Ioannes Maior in geſtis Scotorum ſcribit in hunc modum: Anno à Chriſto nato 449. quum Britanni ab hoſtibus premerentur, coactus eſt Vortigerus rex eorum quęrere externum auxilium, nempe Saxonum, qui & cum magna multitudine uenientes liberauerunt regem ab hoſtium obſidione. Engiſtus autem dux eorum dolo circumueniens regem, multos ex nobilitate Britannorum interfecit obtinuitque tandem Britanniæ regnum. Succedens ergo Vortigero regi in imperio, noluit quod deinceps regnum illud Britannia diceretur, ſed à ſe uulgari uoce Engiſtland uocaretur, quæ tamen uox temporis ſucceſſu corrupta eſt, ſublataq; una ſyllaba degenerauit in Engelland.

Engiſtland.

Scribunt etiam quidam, memoratum Engiſtum pro exhibito obſequio à rege poſtulaſſe dominium aliquod in illo regno, quod adeò ſibi placuit, ut exturbari nequiret: rege autem abnuente, poſtulauit rurſus, ut tantum ſibi ſpacij in terra daretur, quantum corrigia aliqua per gyram circumſcribere poſſet, in quo pro uoto ſuo aliquod erigeret ædificium. Hoc autem à rege imperato, acceptoq; corio bubalo, diſcidit

lo diſcidit illud in longiſſimã corrigiam,& adiens locum illum quem antea delegerat, circũplexus eſt magnũ terræ ſpaciũ, extructoq́; in eo caſtello, uocãt illud Corrigia. Albertus Krantzius paulò aliter deſcribit hanc hiſtoriam, cum Beda in hunc modum ſentiens: Quũ Britones à Pictis & Scotis premerentur, nec à Romanis iam magno bello implicitis ultrà auxilium impetrarent, aliquandiu ſuis ſe uiribus ſunt tutati, ſed quũ impares hoſtib. ſe & uiderent & eſſent, à proximis Germaniæ littoribus Saxones ad ſtipẽdia deuocabant, ut propugnatores ſuorũ fierẽt in hoſtes, qui quidẽ Saxones, cognomẽto Angli, duce eorum Vortigerio inſulam ingreſsi, Scotos atq; Pictos prælio repreſſerunt. Sed ipſi poſtea mercenarij Saxones ambitione ducti, magis Britonibus, q̃ Picti aut Scoti hoſtes nocuerunt. Romanos enim ciues & Britannorum primores maiori ex parte uario genere mortis interfecerunt, ex eoq́; tẽpore cœperunt Saxones Angli dominari Britãniæ: Habitabãt aũt illo tempore Scoti in Hibernia, Picti uerò uenerant ex Scythia ut cõmuniter putat̃, unde & antea Scoti uenerãt, conabantq́; Hiberniã inuadere & ſibi uẽdicare. At Scoti aliud dabãt Pictis conſilium, nempe ut partẽ aliquã occuparent in Britãnia, quæ nõ ſatis culta erat ob inhabitantiũ paucitatẽ. Facta ſunt aũt iſta circa annum Chriſti 449. Vocari itaq; Angliſaxones, expulſis hoſtib. facti ſunt ipſi hoſtes regionis, inſidijs laborantes pro optima terra, nec fruſtrati ſunt uoto ſuo. Nam quũ paulatim uires in terra obtinuiſſent, interfecerunt regẽ cum omnibus præfectis eius, cœperuntq́; in terra graſſari igne & gladio, ut cogerentur incolæ fugere in ſyluas & montes. Multi etiam traijcientes mare ingreſſi ſunt Galliã, & ui occupantes regionem quandam, ibi conſederunt, denominataq́; eſt terra illa ab eis Britannia. Angli ſaxones uerò obtenta Britãnia ſedem fixerunt in ea, appellataq́; eſt deinceps ab eis Anglia. Antequam autem ſubigerent Britanniam, habitauerunt in regione quadam, quæ poſt diſceſſum eorum denominata eſt Angria, & duces Saxoniæ in hunc uſq; diem utuntur titulo ducatus Angriæ (uulgò Engern) & Vueſtphaliæ. Colonieſis quoq; archiepiſcopus ex die deſtituti Henrici Leonis, Angrię ſibi aſſumpſit inſcriptionis inter alios titulũ. Polydorus qui noſtro æuo deſcripſit hiſtoriã Anglorum, diuidit totã inſulã in tres partes, nempe Angliã, Vualliam et Scotiã. Subdiuidit̃ uerò Vuallia q̃ & Cambria & populi Vuales, in Cornubiam ſiue Cornuualliam, quæ ab ipſis Carneual dicitur, Noruualliam, Soutuualliam & Vueſtuualliam. Northuuales ſunt qui uerſus ſeptentrionem habitant, dicti ab alijs Norgales. Souttuualles uerò ſunt qui meridionalẽ inſulæ partem inhabitant: & Vueſtuuales, quorum habitatio eſt ad occidentem. Angliæ & Vualiæ rex unus imperat, Scotiæ alter. Indiſcreti Anglorum & Scotorum habitus, indiſcreta ferẽ omnia, ijdem mores, ſubita ingenia & in ultionem prona ferociaq́;. Scoti in bello fortes, inediæ, uigliæ, algoris patientiſsimi, decenti forma, ſed cultu negligentiori: inuidi natura ac cæterorum mortalium cõtemptores, oſtentant plus nimio nobilitatem ſuam, ut in ſumma etiã ægeſtate ſuum genus ad regiam ſtirpem referãt, necnon dialecticis argutijs ſibi blandiuntur. Lapidum carbonum ad calefaciendum eſt uſus ita cõmunis, ut mendicantes à prętereuntibus eos in eleemoſynam petant. Aſſerunt habitatores huius inſulæ, loca eſſe temperatiora, quàm in Gallia, remiſſioribus frigoribus, caloribusq́;, optima frugib. atq; arboribus, & alendis apta pecoribus atq; iumentis, quorum eſt magnus numerus & pręcipuè ouiũ, quia nulli ſunt in ea lupi. Vinum olim non gignebat, iam uerò uineas habet in quibuſdam locis. Habet aurum, argentum, ferrum, plumbum, ſtannum & carbonem abundè. Hinc efferuntur pelles & canes ad uenandũ aptiſsimi. Habet prægrãdia flumina piſcoſa, alternis motib. bis quotidie, modò in pelagus, modò retro fluentia. Habet fontes ſalinarum, habet & fontes calidos: habet gẽmas, margaritas & lapidem Gagarem plurimũ optimumq́;. Hic lapis quamuis rudis & ignobilis uideat̃, diuini tamen neſcio quid in ſe habet. Ignẽ enim alit in laticibus, quem ſolo oleo licet extingui. Si quis aũtẽ aquã & eius lapidis fruſtula biberit, ſi caſtitatis ſenſerit maculas, extemplo emingit, neque cohibere urinam poteſt. At ſi uirgo biberit, non cogitur meiere. Dies longiſsimus in Scotia, horarum 18 deprehenditur, & æſtate lucidæ ſunt noctes. Anglia lingua mixta eſt ex multis linguis, præſertim Germanica & Gallica. Olim uerò merè fuit Germanica, id quod aduertere licet ex Beda, qui ex Anglia oriundus fuit: is enim in libro quem de tẽporibus edidit ſic ſcribit: Veteres Anglicani populi numerauerũt mẽſes ſuos ſecũdum curſum lunę, appellantq́; lunã Monã (Germani enim uocãt lunã Mon) & menſem Monat. Decẽbrẽ uocãt Haleg monath, id eſt, ſacrũ menſem, & aprilẽ Eoſter monath, (id eſt, paſchalem menſem, idq́; à dea quadam, cui Teutonici populi in paganiſmo

Angliſaxones.

Britannia Gallica.

Vuallia.

Scotorum mores.

Fertilitas Scotiæ.

Lapis Gagates

Anglica linguæ.

gniſmo ſacrificia fecerunt tempore menſis Aprilis, quæ Eoſtre eſt appellata. Maium appellauerunt Thrimelci, (id eſt, tres mulctre) quia in Maio ter per diem mulſerunt pecora. Hic locus in impreſsis codicibus non facilè inuenitur, ego uerò inueni in libro manu ſcripto, quem Glareanus ex nigra ſylua anno 1545. huc Baſileam miſit. Alia lingua in hac inſula eſt Scotorum ſylueſtrium atq; inſulanorum, & hæc eſt hybernica. Scoti uerò manſuetiores utuntur lingua Anglicana. Tertia lingua eſt Vuallica.

De regibus Angliæ.

Raphaël Volaterranus ſcribit de regibus Angliæ in hunc modum. Anno Chriſti 156. fuit primus Chriſtianus rex in Anglia Lucius, ſucceſſores autem eius ſæpius defecerunt à fide. Poſt eum regnauerunt, Carentius, Coël, Octauius, Codanus, cuius temporibus Cornubia proprium habuit ducē. Poſt eum regnauerunt Conſtantius, Vortigernus, cuius tēpore Saxones ſeſe inſinuarunt in Anglia, ut ſuprà diximus, fueruntq; ab anno Chriſti 467. duo reges in Anglia. Diſcordant tamen hic hiſtoriæ, quod aliis excutiendū relinquimus. Poſt Vortigernū regnauit Aurelius, Vther, Arturus, quē Galli uocāt Artum, qui magna geſsit bella cōtra Saxones, Nortuegos, Danos, Hibernos, Scotos, &c. qui Britanniā ſibi uēdicare conabanī. Et cū anno Chriſti 542. Lucius dux Romanus in Britanniam cum magno exercitu ueniſſet, interfecit eos Arturus uſq; ad unū. Poſt Arturum multi principes regnauerunt in Anglia, nēpe Cōſtantius, Aurelius, Carentinus, Etelbertus, cuius reſidentia fuit Cantuariæ. Huius temporibus miſit diuus Gregorius precones Euāgelij in Angliā.

Euangeliū prædicatur Anglis

Poſt Etelbertū regnauerunt Codnanus, Atelſtanus, Echeualdus, Sycobertus, Egbertus, Lotarius, Edricus, Vadredus, qui uixit circa annum Chriſti 710. Egbertus, Etelbertus, Egfridus, Cudredus, Vadredus, cuius tēpore Saxones occupauerunt regnū Cantuarienſe, poſſederuntq; aliquot annis. Anno Chriſti 800. Egbrutus Vueſtſaxo ſupra modum ampliauit Saxonicum regnū in Anglia, idq; tēpore Caroli Magni permiſitq; ſub ſe alios reges imperare, at filius eius Edelnulphus reſtituit omnia quæ pater occupauit. Poſt eum regnauit Alfredus, qui Oxonij inſtituit ſtudiū generale. Succeſsit ei filius eius Eduardus, & hic Danos ex Anglia abegit, qui plurimum incommodauerunt inſulam. Poſt Eduardum multi reges ſucceſsiuè regnauerunt uſq; ad regē Cuntonē, cuius regia fuit Londinū: & hic ad obedientiam coēgit totam Angliam, Scotiam, Daniā & Nortuegiā, anno ſcilicet Chriſti 1000. creauitq; filiū ſuum regem Nortuegię, & alium filium Daniæ. In Anglia uerò regnauit Eduardus tertius, & eo mortuo ſine hærede, factus eſt Vuilhelmus Normandus ducis Ruperti filius, qui erat de ſanguine eius, rex in Anglia. Mortuo autem Vuilhelmo anno Chriſti 1085. regnauit filius eius Vuilhelmus, & poſt hunc Vilhelmum Henricus huius nominis primus, frater eius. Hic duxit uxorē filiā regis Scotiæ Matildem nomine. Eorum temporibus uixit Anshelmus epiſcopus Cantuarienſis. Paruit huic Henrico ad tempus Scotia & Vuallia. Poſt hunc regnauit Henricus ſecundus, qui adiecit regno ſuo Hiberniā, Orcades inſulas, Normandiam, Aquitaniā atq; Vaſconiam. Maculauit tamē gloriam ſuam ſanguine Thomæ Archiepiſcopi Cantuarienſis. Succeſſit ei in regno Richardus filius eius, & is profectus eſt anno Chriſti 1181. cum Philippo rege Franciæ atq; aliis principibus ad terram Sanctā. Cumq; reuerterenī è terra promiſſionis, captus fuit in itinere à ducibus Auſtriæ, & multatus tanta ui pecuniæ, ut pro redemptione eius ſecundus quiſq; calix aureus uenditus fuerit, & monachi cogerentur uendere libros. Hiſtoriam habes infrà in deſcriptione Auſtriæ, & item in deſcriptione terræ Sanctæ, ſub titulo Guidonis regis. Reuerſus aūt in regnum triſtitiaq; abſorptus, breui pòſt mortuus eſt. Regnauit uerò poſt eum Ioannes frater eius, cuius Ludouicus rex Franciæ grauiſsima intulit bella, ut ille rebus ſuis diffiſus, cum Pandulfo Rom. Pontificis legato pacē cōpoſuerit, pulſos epiſcopos in pa-

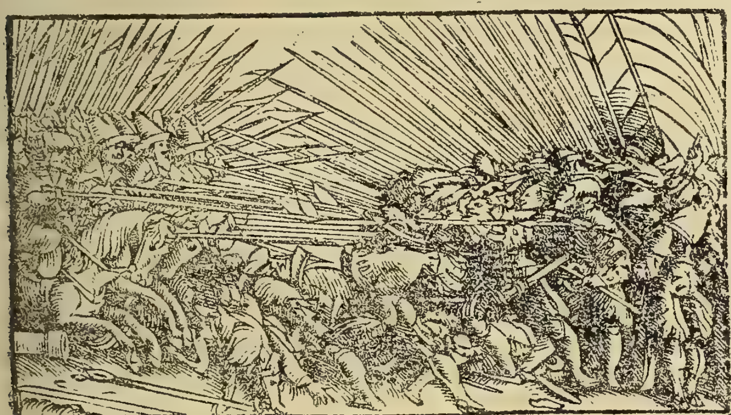
Oxonienſe ſtudium.

Richardus in Auſtria captus

triam reuocauerit, Angliamq́ꝫ & Hiberniam ſedi apoſtolicæ fecerit in æternum uectigales, & magnũ auri pondus, nempe 70 auri marcas, uel duo millia Nobilium, ut Ioannes Maior ſcribit, in annos ſingulos pendere pollicitus ſit. Alij de hoc ſic ſcribunt: Cùm Philippus rex Galliæ animum adijceret ad ulciſcendũm Anglum, Anglus ueritus eius potentiam, ad Rom. Pontificis gratiam cõfugit, atq; liberè Deo & ſanctis apoſtolis Petro & Paulo, Romanæq́ꝫ eccleſiæ regnum Angliæ pariter & Hiberniæ obtulit & cõceſsit cum omni ſuo iure, proq; dictis regnis Innocẽtio tertio homagiũ fecit, ut ſcilicet illa in feudum ab eccleſia reges Angliæ de cætero tenerent, illud adijciens, ut pro omni ſeruitio dictorum regnorum quotannis centum auri marcas ſoluerent. Nec id nouum, quum longè ante hoc Adulphus primus monarcha Anglorum rex, idem regnum Leoni quarto, Romanæq́ꝫ eccleſiæ uectigale fecerit: poſt quem Henricus rex, ob necem ſancti Thomæ Cantuarienſis, idẽ regnum pro ſe & ſuis ſucceſſoribus à ſede apoſtolica in feudum recognouit. Cæterum Ioannẽ regem monachus quidã potu ceruiſiæ intoxicatæ extinxit, quòd audiſſet illũ magnam cariſtiam in damnum Reipublicæ introducere. Anno Chriſti 1208. regnare cœpit in Anglia filius Ioannis Henricus tertius, cui ſucceſsit filius eius Eduardus quartus. Hic domuit anno Chriſti milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimoſecundo rebelles Scotos, interfecitq́ꝫ 70 millia, ipſe uerò in ſuo exercitu amiſit 7 duntaxat millia. Expulſi quoq; ſunt eo regnante, omnes Iudæi ex Anglia. Succeſsit autem ei in regno filius eius Eduardus quintus, & huic ſucceſsit Eduardus ſextus, qui anno Chriſti 1308. uicit Philippum regẽ Galliæ in ipſo mari haud procul à Flandria, amiſsis à parte Galli triginta millibus uirorum. Poſt hæc idem Anglus congreſſus cum Gallo prope oppidum Calles, cœpit eum, impoſitoq́ꝫ annuo tributo manumiſit eũ. At Gallus promiſsis nõ ſtetit. Eduardo ſucceſsit primùm Richardus tyrannus, deinde Henricus quartus dux Herefordenſis, & huic ſucceſsit Henricus quintus, q multa geſsit bella contra Normandos, obtentaq́ꝫ Rothomago diripuit eam, iuuante illum Carolo rege Franciæ, cuius filiam ille duxit uxorem, anno Chriſti 1424.

Anglia Romanæ ſedi ſubiecta.

Rex Galliæ captus.

Mortuo autem Lutetiæ rege Henricho, regnauit poſt eum Henricus ſextus, qui rurſum amiſit Normandiam quam pater eius acquiſierat. Quin & æmuli eius regem creant Eduardum, ducis Eboracenſis hæredem, anno 1459. quem totus populus ſequitur & Henrichum fugant regno. Qui poſtea rurſum uocatus ab Anglis & ab Eduardo captus, incarceratus eſt. Miſit autem Carolus Burgundus Eduardo contra hoſtes ſuos ſuppetias, quòd ſororem eius haberet uxorẽ. Conſpirantibus uerò Anglis contra Eduardum, liberant Henricum ex carcere & regno reſtituũt. Eduardus accepto ſubſidio à Burgundo ſororio ſuo, Angliã petit & cõmiſſo prælio Henricum iterũ capit, & coniectum in carcerem, ibi mori permiſit. Eduardus genuit tres filios & duas filias, & moriturus regnum Richardo fratri commendat, rogans ut maximum natorum ſuorum in regnũ inueſtiret. At Richardus poſt mortem fratris anhelans ad regnũ, iuſsit fratris filios occidi. Quod uidẽtes Angli, uocant Henricum ſeptimum fratrem Henrici ſexti ex matre in exilio agentem, & occiderunt in bello Richardum. Duxit autem Henricus iſte uxorem Eduardi regis primogenitam, factusq́ꝫ eſt rex anno 1474. Cui ſucceſſit in regno Henricus octauus, qui & noſtro tempore eidem præfuit, duxitq́ꝫ primam uxorem Catharinam filiam Ferdinandi regis Hiſpaniæ: qua aliquot annis potitus & in monaſterium truſa, duxit duas alias ex nobilibus Anglorũ, ex una in puerperio moriente ſuſtulit Eduardum filium, alteram decollari fecit, neſcio ob quam cauſam, niſi quòd à quibuſdã inſimulata fuit de adulterio. Duxit deinde ſororem ducis Iuliacenſis, ſed quã non diu amauit. Hic reuocauit annuã pẽſionẽ, quã prædeceſſores eius ex uoto ſoluerũt ſedi apoſtolicæ.

Catalogus regum Angliæ, ab Henrico ſecundo qui Thomam archiepiſcopum interfecit, inchoatus.

2 Henricus ſecundus, qui S. Thomam occidit.	2 Richardus. Hic profectus eſt ad terrã Sanctam.	3 Ioãnes. Hic obligauit ſe apoſtolicæ ſedi.	4 Henricus tertius.	5 Eduardus quartus quid domuit Scotos.	6 Eduardus quintus.
7 Eduardus 6. Hic uicit Galliam.	8 Henricus 4. dux Herefordenſis.	9 Henricus 5. Hic expugnauit Normãdos.	10 Henricus 6. Hic expulſus eſt à ſubditis è regno.	11 Eduardus ſeptimus. Hic diu bellũ geſsit pro regno cõſequendo, cuius frater Richardus per parricidum inhiauit regno.	
12 Henricus ſeptimus Henrici ſexti frater recuperauit auitum regnum.		13 Hẽricus octauus reuocauit uotum Pontifici Romano factũ.		14 Eduardus filius Henrici octaui, moritur Aetatis anno 17. Chriſti 1553. Iulij 6. die.	

At Eduardus VI. morte iam ingruente, hæredẽ ſcripſerat Regni, Ianã Greijam, ex ſorore Maria Henrici VIII. neptem, Ghilfordi Dudleij filij Ioannis Comitis olim Norduici poſtea ducis Northumbriæ cõiugem quę etiã populo reclamitante, Londinũ deducta à regni Senatu, Regina pronunciata eſt, die 9. Iulij hora fermè quarta, Anno 1553. Maria uerò ex Catharina Ferdinãdi Regis Hiſpani filia & Henrico VIII. Eduardi ſoror, olim ab ipſo parente Henrico, Eduardo fratri eo decedente, Eliſabetha autẽ ex Anna Bolenia & Henricho VIII. prognata, ſi qd humanitus Mariæ accideret, at ipſa Iana Eliſabethæ hæres ſubſtituta fuerat, quapropter Maria congregatis uiribus, ius ſuum ſibi uindicare moliebatur. Ioannes dux Northumbriæ, collecto exercitu, in hoſtem ducit, at populo in partes Mariæ declinante, abdicata Iana, omnium ſuffragio Maria declarat̃ ac pręconis uoce pronunciatur Rex 19. Iulij hora 5. Londini ipſo anno 1553. Quę ſubito in priſtrinũ ſtatũ mutatis ſacrorũ ritibus, Philippo Hiſpano Carolo V. Imp. filio nupſiſſe cõperta eſt. Vnde ad arma uentũ, uictoria penes Mariã fuit. Northumbriæ dux cum filijs, atq; Iana regina ipſa 17. annum agente, ſecuri percuſsi, obierunt. 12 Februarij anno à nato Chriſti 1554.

Quomodo Anglia primũ ſit cognita.

Poſtquã Romani cœperunt ſibi ſubijcere orbẽ, & uendicare dominiũ in omnes regiones, lõgè antea fuit Angliæ populus & ſitus eius incognitus, niſi quod fama erat eam inhabitatã à gigantibus. Cùm uerò Iulius Cæſar extrema Galliæ inciperet armis ſubijcere Romanis, conatus eſt & uicinam inſulam Britanniã eiſdem facere obedientẽ. Nec defuit fortuna uotis eius: nã uictoria potitus, aperuit inſulam, ut etiam extranei cõmertia facere inciperent cum Britannis. Ante hunc Iulium nulli unquam externo principi ſubiecta fuit Britannia, ſed ſuis legibus uiuens, nullum agnoſcebat principem, præter domeſticos iudices. Porrò quis dux aut populus primus hãc adierit & occupauerit prouinciã, incertum eſt: fabulantur tamen quidam, gigantes eam primùm incoluiſſe, antequam Brutus Syluij filius, rex Latinorum et dux Troianorũ, poſt Troianum bellum, eã magnis nauib. ingreſſus eſt.

Iulius ſubigit Angliam.

De Scotia.

DIximus iã Scotiã & Angliã olim uno nomine appellatã Britãniam & Albionẽ, indiſcretãq; remãſiſſe inſulã uſq; ad aduentũ Pictorũ & Scotorũ irruentiũ in regionẽ, conantiũq; expellere Britãnos ipſos, ſed illi auxilio Saxonũ à Britannis repulſi, occupauerunt poſteriorẽ inſulę partẽ, hoc eſt, ſeptentrionalem regionẽ,

q̃ ab ipſis Scotia deinde eſt denominata. Scoti iſti referunt̃ ueniſſe ex Hibernia, ut ſuprà quoq; diximus, & utunt̃ in hodiernũ uſq; diem pro maiori parte Hibernica lingua. Cùm aũt tẽporis ſucceſſu uehmẽter multiplicarent̃, excreuerũt in ꝓpriũ regnũ, q̃d duo parui amnes ſeparant ab Anglia: alter uocat̃ Tueda, fert'q; in orientẽ, alter uerò qui ad occidentẽ labit̃, Suluua ſeu Suluaius. Sunt qui Scotos ſic appellatos putãt à græca uoce, q̃ obſcuritatẽ ſignificat, ꝙ olim cõſueuerint pingere corpora ſua obſcuro colore, figurareq; horrẽdis picturis, pręſertim in brachijs & pectore, quò hoſtibus maiori occurrerent terrore.

Fertilitas Scotiæ.

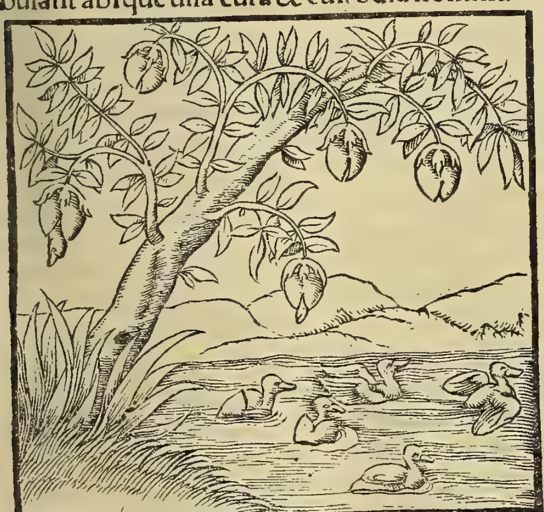
Tametſi Anglia nõ multũ diſtet à Flãdria, mari anguſto dirimẽte hãc ab illa, q̃d ꝓpe Calleſiũ putat̃ habere 30000 paſſuũ in latitudine, poteſt'q; fieri traiect9 ſecũdis uẽtis ſpacio duarũ horarũ, eſt tñ multò fertilior q̃ ſit Flãdria: nã ꝓfert uaria metalla. Aurũ inuenit̃ apud Grãfurd.

furd. Argentum uerò, mercurium, ferrum, plumbum & cuprum fodiunt magna copia in Scotia. Producit quoq; gemmas quaſdã, præſertim Gagatem, qui ardet in aquis & extinguitur oleo. Terra in Scotia pro magna parte eſt ſulphurea & uiſcoſa, atq; ob id pabulum eſt ignis, præſertim cùm ibi defectus ſit lignorum. In utroq; regno tantum creſcit frumenti, quantum incolæ abſumunt. In multis tamen locis nullum creſcit triticũ, ſed habitatores ibi ex auena mediocrem cõficiunt panem, id quod potiſſimum faciunt ruſtici in Vuallia & in Scotia. Paſcua in utroq; regno ſunt optima, unde & nullibi melior & tenerior inuenitur lana. Abundãt ſyluæ feris, maximè ceruis, damis, ſylueſtribus capris & apris. Nec uſquã locorum tot inueniuntur cuniculi, ut in Anglia. Scotia tamen in fertilitate non poteſt æquari Angliæ niſi q; piſcoſior eſt & carnibus pecorinis abundantior, quia habet paſſim portus tutos, & aditus marinis aquis peruios: itẽ lacus, paludes, fluuios, fontes longe pleniſſimos piſcibus, ut in quibuſdam locis duodecim ſalmones uno emantur aureo. Eſt multis in locis montuoſa, & in ſummo montium æquata agri planities, pecoris pabulum ubertim ſuppeditans. Iuxta ciuitatẽ in Aberdoniam multa inueniuntur nemora putanturq; eſſe Calidonia ſylua, cuius meminit Ptolemæus, incipitq; duobus miliaribus ab Edinburgo regia Scotiæ. Vltra Scotiam uerſus ſeptentrionem ſunt Orchades inſulæ, quæ omnes noſtro æuo inhabitantur, & creſcit in eis auena & hordeum ſed nullum triticum. Habent optima paſcua, multaq; pecora. Nulli ſunt lupi in Anglia, & illati non manent, atque ob id pecora obambulant abſque ulla cura & cuſtodia hominum. Oues ſunt cornutæ, præter morem aliarum regionum. In Scotia inueniuntur arbores, quæ producunt fructum folijs conglomeratum: & is cùm opportuno tempore decidit in ſubiectam aquam, reuiuiſcit conuertiturq; in auem uiuam, quem uocant anſerem arboreum. Creſcit & hic arbor in inſula Pomonia, quæ haud procul abeſt à Scotia uerſus aquilonem. Veteres quoq; Coſmographi, præſertim Saxo Grammaticus, mentionem faciunt huius arboris, ne putes eſſe figmentum à nouis ſcriptoribus excogitatum. Scribit tamen Aeneas Syluius de hac arbore in hunc modum: Audiueramus nos olim arborem eſſe in Scotia, quæ ſupra ripã fluminis enata fructus produceret, anetarũ formam habentes, & eos quidẽ cum maturitati proximi eſſent ſponte ſua decidere, alios in terram, alios in aquam, & in terram deiectos putreſcere, in aquam uerò demerſos, mox animatos enatare ſub aquis, & in aëre plumis penniſq; euolare. De qua re cum auidius inueſtigaremus, dum eſſemus in Scotia apud Iacobum regem, hominẽ quadratum & multa pinguedine grauem, didicimus miracula ſemper remotius fugere, famoſamq; arborem non in Scotia, ſed apud Orchades inſulas inueniri.

Scotia piſcoſior Anglia.

Orchades inſulæ.

Anſeres arborei.

De moribus & ritibus Anglorum atq; Scotorum.

IN Anglia tres ſunt linguæ, prima quæ & præcipua, eſt quam cõmuniter utunt̃ Angli & ciuiliores Scoti. Altera eſt Hibernica, qua utunt̃ ruſtici in Scotia. Tertia eſt in Vuallia, & hæc eſt Britannica. Inter Scotos & Anglos perpetua eſt ſimultas, nec eſt ſpes concordiæ, niſi hæc duo regna publico regali matrimonio uniantur. Mulieres in Anglia ſunt albæ, elegãtiſq; formæ. Vulgares homines inhumani ſunt atq; inexperti, nobiles uerò ciuiliores atq; humaniores erga extraneos. Solent aduenas ſalutare capite denudato, flexo'que poplite: & ſi eſt mulier, excipiunt eam oſculo. In bellis non depopulantur agros & ciuitates, congredientes exercitus contendunt in mutuum exitium. Olim cùm Iulius Cæſar Britanniam ingrederetur, uictitabant incolæ, præſertim uulgares, lacte & carnibus abſq; pane, & ueſtitus eorum erant pelles animalium. Vna mulier habebat aliquando decem uiros nec excludebat à matrimonio fratres aut etiam patrem. Scoti hodie in moribus non differunt ab Hibernis, unde originem duxerunt, ut ſuprà quoq; diximus, nec magnum eſt inter ipſos interuallum: nam cùm cœlum eſt ſerenũ, poteſt Hibernia uideri in Scotia. Eſt præterea indiſcreta lingua eorum, indiſcreti mores & ueſtitus. Valent ingenio, id quod doctrina declarat: nam ad quamcunq; ſe applicant artem, in ea facile proficiunt. Sunt proni ad ultionem, feroceſq;. In bello fortes, laboris, inediæ, uigiliæ patientes, &c. Qui meliorem terræ incolunt partem, nempe meridionalem, hi bene morati ſunt, ut humaniores lingua utuntur Anglica, & cum raræ hic ſint ſyluæ, ignem faciunt ex lapide nigro, quem ex terra effodiunt. Alteram ſeptentrionalem ac mõtuoſam partẽ, tenet genus hominum longè duriſſimum ac aſperum, qui ſylueſtres dicuntur. Hi ſago & interiore tunica Hibernico more, tincta croco, amiciuntur, nudiq; genutenus tibijs incedunt. Arma ſunt arcus & ſagittæ cum enſe admodum lato & pugione una tantum ex parte acuto. Differunt ab Anglis Scoti legibus & inſtitutis, quia iſti ciuile ius uſurpant, uti cæteræ fermè gentes, illi uerò municipale tantum habent. Sub imperatore Marco Antonino Vero, Angli, Lucio ipſorum rege id per Epiſtolam ab Eleutherio Papa poſtulante, conuerſi ſunt primùm ad fidem Chriſtianam. Et cum ſub Diocletiano Imperatore ubique Chriſtiani raperentur ad ſupplicia, etiam in Anglia multi ob Chriſtum ſunt paſſi. Anglo ſaxonibus uerò irruentibus in prouinciam & indigenas expellentibus, extincta eſt fides Chriſti in Anglia uſque ad tempora Gregorij ſancti. Hic cum fortè Anglorum pueros Romæ uideret uenales, alludens patriæ uocabulo, bene inquit Angeli dicuntur, quia uultu nitent ut angeli. Oportet illis iter ſalutis æternæ adminiſtrare.

Scoti non differunt ab Hibernis.

Angli quando ad Chriſti fidẽ conuerſi.

De fluuijs, ciuitatibus, epiſcopatibus & academijs Angliæ & Scotiæ.

VT iam diximus, Angliam ſeparant à Scotia omnes Tueda & Suluaius. Eſt deinde alius magnus in Anglia fluuius, Sabrina nomine, uulgò Habern, originem ſumens in Vuallia, & poſt multas ambages apud Briſtou ruens in mare. Sunt et alia duo inſignia flumina in Anglia, unum uocatur Humbria, curſumq; ſuum dirigat uerſus Eboracum, & recipiuntur ab ipſo Trenta & Dunus. Alterum appellatur Tameſis, ad cuius ripam collocatur regia Angliæ nempe Londinum, quod olim Trinouantum fuit uocatum. Tempore noſtro eſt inſigne emporium & mercatus in eadem urbe, poſſuntq; maiores naues per Tameſim illuc deduci. Mille paſſibus ab hac urbe uerſus occidentẽ eſt monaſterium Veſt, id eſt, occidentale monaſterium ſitum ad Tameſim, ubi regium eſt palatium, regumq; Angliæ ſepultura. Porrò tribus millibus paſſuum à Londino uerſus orientem, etiam iuxta fluuium Tameſin, eſt Greuenwich, regum Angliæ commune receptaculum. Illic naues aſcendunt Londinum uſq;, quæ ab equis non trahũtur, ſed uel uenti impulſu uel maris fluxu & refluxu concitantur. In Tameſi fluuio tria uel quatuor cygnorum millia domeſtica dicuntur inueniri. Alia inſignis Angliæ ciuitas eſt Eboracũ, quod uulgò uocant Iork ſeu Yorck, habet locus ipſe magnum ambitũ, ſed non eſt eò populoſior aut etiam locupletior. Tertia inſignis ciuitas appellatur Noruick, habetq; epiſcopũ. Habet præterea Anglia duas academias, unam Oxonij & alteram Cantabrigæ. Habet duos archiepiſcopatus, unum Eboraci & alteram Cantabrigæ: Regia & metropolis Scotiæ eſt Edinburgum, olim Hethburgum dictum, haud multum à mari diſtans, eſtq; ibi portus maris cõmodiſſimus, Letha appellatus ubi Scoti negociantur, diſtatq; ab Edinburgo per quartã unius milliarij. Iam à centum annis Scotorum reges in ea urbe reſident. Andera inſignis Scotiæ ciuitas

Londinum.

Edinburgum.

ciuitas appellatur Berwick, locaturq́ꝫ ad unum fluuiorum, qui Scotiam ſeparāt ab Anglia. Item tres ſunt archiepiſcopatus & academiæ in in Scotia, nempe apud ſanctum Andream, in Glaſqueu & Aberdoniæ, quā Aberdein uulgo uocant, ubi optimus eſt maris portus, cō ueniuntq́ꝫ plurimi negociatores mercaturæ gratia. Eſt & aliud emporium iuxta mare, nomine Dunde, & apud ſanctū Ioannem & in loco Montros, ubi quoqꝫ eſt epiſcoatus. Oppidum ſancti Ioannis alio nomine uocatur de Perth, & ſolum eſt inter uillas Scotiæ muratū. Prope Aberdoniam ſunt Scotiæ alpes, quæ ab æquitibus inacceſſibiles ſunt. Ad montium radices magna ſunt nemora, ubi putant olim fuiſſe Calidoniam ſyluam, & in illis nemoribus incredibilis ceruorum & damarum inuenitur multitudo. Aberdonia fuit olim Scotorum regia, hodie uerò eſt Edinburgus. Ciuitas Glaſquenſis.

Alexander Aleſius Scotus de Edinburgo.

A	Palatium regis	B	Arx puellarum	C	Eccleſia S.Cutberti
D	Eccleſia S.Egidij	E	Minoritæ	F	Eccleſia beatæ Mariæ in campo
G	Collegium reginæ	H	Prædicatores	K	Monaſterium S.Crucis

EST Edinburgus in prouincia Laudoniæ, ſita ad Auſtrum miliario Italico à brachio maris, in quod influit amnis Fortha, ab occidente ueniēs. Habet autem ciuitas ipſa duos montes ad orientem, auſtralior uocatur cathedra Arthmi, & q reſpicit aquilonem, Collis apri. Ager undiqꝫ fertiliſſimus eſt, amœna prata, ſyluulæ, lacus, riuuli, arces plures q̃ꝫ centum per circuitum urbis, intra unum miliare Germanicum. Ad ſeptentrionem interuallo Italici miliarij, ut diximus, eſt brachium maris, iuxta quod ſitum oppidum Letha, in cuius medio cōſtructa eſt porticus, in qua ſimul uidere licet centum magnas onerarias naues. Habet brachium maris ibi ad aquilonem in latitudine ſeptē miliaria. Eſt & ex altero latere aquilonari oppidum & noua porticus extructa. Porrò Edinburgus ſita eſt in monte inſtar Pragæ, habetq́ꝫ in longitudine miliare Italicum, in latitudine dimidium. Longitudo accipit̃ ab occidente in Orientē. Ab occidente urbis aſſurgit mons & alta rupes atqꝫ arx in rupe, ſub qua undiqꝫ eſt profunda uallis, niſi ea parte qua reſpicit urbem, quare arx eſt inexpugnabilis niſi ex urbe, nec quiſquam ad eam ſcandere poſſet etiam ſcalis, tam præceps & dura eſt petra in qua uultures nidificant. Harum auium nidos depredantur

Caſtrum puellarum.

iuuenes audaciores ex arce in ſportis demiſſi. Hæc arx uocat̃ Caſtrũ puellarum, clauditq́ urbem ab occidente. Cæterũ ad orientẽ urbis eſt auguſtiſſimũ monaſterium Sanctæ crucis, habens annexũ palatiũ regis & amœniſſimos hortos, quos claudit lacus ad fundũ montis cathedræ Arthmi. In hoc monte inueniũtur prætioſi lapides, clara die radiãtes adamantes præcipuè. In urbe ſunt duæ magnæ uiæ ab arce puellarũ uſq; ad monaſteriũ & regiũ palatiũ lapidibus quadris ſtratæ, præſertim regia uia. Eſt ſuburbium ad occidentem, dimidio miliario longum, uocaturq́ uia ſancti Cuthberti. Sunt in urbe multa monaſteria & tẽpla. præſertim Franciſcani, Dominicaſtri, Eccleſia Mariæ de campo, collegiũ ſacerdotũ, & aliud collegiũ Trinitatis, Hoſpitale S. Thomæ. Vrbs ipſa cõſtructa nõ ex coctis ſed naturalib. & quadris lapidibus, ut etiam ſingulæ ædes poſſent magnis palatijs cõparari. In medio urbis eſt capitolium & eccleſia collegiata ſancti Egidij. Habẽt epiſcopi, duces, comites, barones & ꝓceres totius regni in ipſa urbe ſua palatia, quando uocantur ad comitia. Eſt palatium regis poſitum ſupra monaſteriũ ampliſſimũ & ſuperbiſſimũ, & extenditur ab eo uſq; arcem puellarum una perpetua platea, dicta Vicus regius, ſed quæ prope arcem puellarũ latior, et ꝓpe monaſteriũ anguſtior eſt: atq; regia uia ex utraq; parte habet inſignes ædes, potioresq́ ex lapide polito conſtructas. Porrò alia oblonga uia, quæ uocatur uicus Canonicorum, eſt anguſtior, ſeiungiturq́ à regio uico, muro, porta & turribus, & reputatur pro ſuburbio. A regia uia inter auſtrũ & boreã extenduntur infiniti uiculi, qui omnes excelſis ſunt ornati ædibus, ſicut & uia uaccarũ, in qua habitant patricij & ſenatores urbis, & in qua ſunt principũ regni palatia, ubi nihil eſt humile aut ruſticũ, ſed omnia magnifica. Inter maiores eccleſias Edinburgi, poſt monaſterij eximiã baſilicã, primũ locum tenet Collegiata eccleſia S. Egidij, conſtructa in medio regiæ uiæ. Deinde in uico qui diuidit Edinburgũ à uia Canonicorũ & ſuburbio, eſt eccleſia magnifica, uocata Collegiũ Reginæ intra muros. Item inter monaſteria Frãciſcanorum & Prædicatorũ ſita eſt eccleſia Mariæ de campo, ubi quoq; eſt collegium ſacerdotum. Et ſub rupe arcis puellarum ſita eſt noua parrochia S. Cuberthi.

Genealogia regum Scotiæ à quadringentis annis & ſuprà.

- 1 *Macolmus Cãmorus, cuius uxor Margareta Angla*
  - 2 *Edgarus*
  - 3 *Alexander*
  - 4 *Dauid* — *Henricus*
    - 5 *Macolmus*
    - 6 *Guilelmus* — 7 *Alexander* — 8 *Alexander* — *Margareta nupſit regi Notuuegiæ.*
    - *Dauid*
      - *Margareta, uir eius Alanus.* — *Daruargilla, cuius maritus Ioann. Baleolus.*
      - *Marioria, uir eius Cumyngus.* — *Ioannes Cumyngus*
      - 8 *Iſabella, uir eius Robertus Bruſeus* — 9 *Dauid* — *Robertus comes Carriki* — 10 *Robertus Steuartus*

Circa annum Chriſt 1100. regnauit in Scotia Edgarus, cui anno 1107. ſucceſſit frater Alexãder, uir pius & iuſtitiæ amator: quo ſine liberis defuncto, ſucceſſit tertius frater Dauid. Hic duo memorabilia bella geſſit contra Stephanum Anglorum regem, propter limites ſcilicet utriuſq; regni, præſertim autem propter Northumbriam & Combriam. Hic rex Dauid multa & nimis ſumptuoſa conſtruxit & fundauit monaſteria utriuſq; ſexus, in magnam regij ærarij iacturam, præſertim quum Scoti nulla aut exigua ſoleant regi pendere uectigalia. Habuit autem Dauid filium Henricum nomine, ſed qui ante patrem mortuus eſt relictis aliquot liberis 5 Macolmus iſte auo in regno ſuccedens, iunctus fuit amicitia Anglis, atq; ob id odio habebatur à ſubditis. 6 Guilelmus ſucceſſit fratri anno 1194. qui homagium fecit regi Angliæ pro terris quas in limitibus Angliæ habuit: deinde captus ab Anglo, quatuor arces pro ſua liberatione dedit. Cum'ꝗ Richardus rex Angliæ ex terra ſancta rediſſet, & magna penuria ob paſſam in Auſtria captiuitatem premeretur, Guilelmus Scotus ei dono dedit duo millia marcarum: nec unquam legimus ſynceriorem inter Anglos & Scotos fuiſſe pacem. Semper enim poſtea uſq; in hũc diem rixæ, diſcordiæ,

Implacabile odiũ inter Anglos, et Scotos.

diſcordiæ,odia & atrocia bella inter hæc duo regna fuerunt,nec potuit unquam pax firma
per coniugia regum aut per icta fœdera fieri, præſertim poſtquam Gallus cœpit partes fo
uere Scotorum. Anno domini 1214. Guilelmus rex graui laborans morbo obdormiuit
in domino. 7 Alexander filius Guilelmi pacis amator ſucceſſit patri, mortuus an-
no 1219.& unum relinquens filium regni ſucceſſorem. 8 Alexander iſte inunctus
fuit ab archiepiſcopo ſancti Andreæ, & duxit uxorem Margaretam filiam Henrici regis
Angliæ . Hic tandem de equo cadens , fractis ceruicibus expirauit, nullo relicto hærede.
Fuit poſt eum ordinatus adminiſtrator Scotiæ Guilelmus Vallaceus, uir pugnaciſſimus,
qui multas ſtrages in Anglia fecit,et regem Eduardum aliquoties in fugam uertit, ſed ſuis
ſibi tandem inuidentibus hanc gloriam, atque eum relinquentibus, Eduardus grauia bella
excitauit contra Scotos . Tunc Scoti elegerunt adminiſtratorem regni,Iohannem Cu-
myngum,generum Dauidis aut nepotem eius,Marioriæ ſcilicet maritum aut filiũ,ſub quo *Rex Angliæ ex*
Eduardus Scotiam ingreſſus totam ſibi ſubegit.Cumyngus autem paulo pòſt eſt à Rober *pugnat Scotiã.*
to Bruſeo in eccleſia iuxta altare interfectus,uendicauitq́ꝫ Bruſeus ſibi regni coronã , adiu
tus per familiares quoſdam.At Angli & Scoti quidam præſertim Cumyngenſes,Bruſeum
perſequentes in fugam egerunt,fratres eius captos ultimo affecerunt ſupplicio,& uxorem
eius in Angliã ductam,ibi incarcerauerunt.Eduardus rex Angliæ in regno Scotiæ , ius ha
bere uoluit,idq́ꝫ requiſiuit à Ioanne Baleolo, qui de antiquiore ſorore Eduardi deſcende-
rat.At Bruſeus ſenſim uires recuperat,& uiriliter reſiſtit regi Angliæ,ſæpe Scotiam peten
ti.Irritati Scoti Northumbriam propulantur, uicos omnes edaci flamma conſumunt, ſenes
& pueros atq́ꝫ mulieres trucidant,atq́ꝫ delubra ſpoliant.Hæc omnia contigerunt ſub Edu-
ardo ſecũdo , qui & acerrimã pugnam cum Scotis habuit,& multa millia hominum ex ſuo
exercitu amiſit, licet uictoria Scoti non fuerit incruenta. Anno 1322.Eduardus rex centum
millia pugnatorum in unum coëgit atq́ꝫ in Scotiam miſit.Scotis autem à facie eius cum re-
bus ſuis fugientibus,rex penuria uictualium laborans,cogitur redire.

Anno 1326.Eduardus rex Angliæ & Iſabella mater eius,mittũt oratores in Scotiam, et *Pax per coniu*
offerunt filio Roberti regis ſororem Eduardi , & renunciant ſimul iuriſdictioni ſuæ ſuper *gium firmatur*
regnum Scotiæ.Conſentiens autem Robertus Bruſeus,accepit Dauidi filio ſuo quinquen
ni Iohannam ſororem Angli,tranſactisq́ꝫ tribus annis poſt hanc concordiam,mortuus eſt
Robertus,uir in re militari excellẽs,qui Anglos ex Scotia eiecit,& bis cum Anglo difficil
limis prælijs congreſſus eſt,ſemperq́ꝫ uictor euaſit.Propter impuberem autem regem, Tho
mas Ranulphus regno pręponitur,uir optimus,ſed qui à ſubornato monacho medico,ue
neno ante legitimum tempus interfectus eſt.

9 Dauide rege res Scotiæ moderante. Eduardus uxoris ſuæ frater Caleſium ob-
ſedit. Tunc rex Galliæ Philippus Valeſius rogat Dauidem, ut Angliã hoſtiliter ingredia
tur,ſicq́ꝫ Eduardus obſidionem Caleſij diſſoluere cogitur. Rex Dauid cõſilium iuuenum
ſecutus obtemperat Gallo, Anglis'que ei occurrẽtibus capitur, & Scotia paſſim diripitur. *Rex Scotiæ ca-*
Quod uidens Gallus miſit pecuniã in Scotiam pro colligendo milite : at Vice rex accepta *pitur.*
pecunia , militibus nihil dedit. Irruentes tamen Scoti in Angliam,afflixerunt eam,ſed non
ſine ſuo ſanguine. Eduardus qui ſororium regem captum tenebat, accepta clade à Scotis,
relicta Gallia cum maximo exercitu Scotiam ingreſſus,paſſim omnes trucidat,etiam par-
uulos,comburit Edinburgum & Ladoniam , tandemq́ꝫ non ſine damno redit in Angliam.
Rex uerò Dauid datis obſidibus reuertitur in Scotiam,ad tractandum cum ſuis de redem-
ptione. Sed non inueniens conſenſum populi pro poſtulatis,reuerſus in Angliam obſi-
des liberat. Anno 1356.Iohannes rex Galliæ captus eſt ab Eduardo Anglo ſicq́ꝫ An *Rex Galliæ ca-*
glus duos penes ſe habuit captos reges. A Scoto petebat ducenta millia Nobilium pro ſua *pitur ab An-*
liberatione,quæ ad certos ſolueret annos . Galli uerò pro ſuo rege liberando, magnam ſui *glo.*
regni partem uoluerunt Anglo dare.Porrò regina Scotiæ,ſoror Eduardi, mortua eſt in An
glia,comitata uirum.Frater quoque eius, rex Angliæ,mortuus eſt eo anno,uir pugnaciſſi-
mus. Dauid autem rex quum nullum haberet hæredem,conabatur Scotos perſuadere,ut
acciperent Anglum pro rege:at illis diſſentientibus,egerunt cum eo ut aliam duceret uxo-
rem,unde hæredem ſuſciperet.Cumq́ꝫ illa nullam gigneret prolem,ille abiecit uxorem,nõ
ſine malo exemplo . Mortuus eſt autem rex Dauid in Edinburgo,anno 1370. & electus eſt
nepos eius Robertus Steuartus ad regnum , cuius poſteri imperarunt uſque in hodier-
num diem . Suo tempore uiolatæ ſunt iudiciæ, factæ in liberatione regis Dauidis ad an-

nos quatuordecim & utrinq; multa illata ſunt damna. Mortuus autem eſt Robertus ſecundus anno Chriſti 1390.

Continuatio prioris Genealogiæ.

Margareta 14 15 16
11 12 Iacobus Iacobus Iacobus Filia
Iohannes Iacobus 13 tertius quartus quintus
10 q & Rober. primus Iacobus Alexan Iohannes rector Scotiæ
Robertus Robertus ſecũdus der Iohannes
ſecundus Alexander Catarina
Galterus Margareta
Dauid

Mortuus Robertus ſecundus, reliquit multos filios, Iohannem, qui commutauit nomẽ ſuum in Robertum tertium, Robertum ducem Albaniæ, & Alexandrum comitem Buchaniæ: & ex alia uxore, Galterum comitem Atholiæ, atque Dauidem. Habuit rex Iohannes Robertus unum filium nomine Iacobum, qui miſſus à patre in Galliam, captus eſt ab Anglis in mari: quod patrem adeò afflixit, ut præ triſtitia moreretur. Interim autem præfuit regno dux Albaniæ, patruus capti Iacobi. Anno 1424. duxit Iacobus rex uxorem Iohannam, Clarentiæ duciſſam, ſed cuius dos non ſuffecit pro ſui liberatione, ſed pro reliqua pecunia coactus fuit dare obſides, optimatum hæredes. Anno 1436. Iacobus primus rex Scotiæ, dedit filiam ſuam Margaretam uxorem Gallo Ludouico undecimo. Sub hoc rege miſit Anglus ad Scotos, rogans, ut hæc duo regna tam uicina pacem perpetuam firmarent, iuuaretq; Anglum Scotos, & contrà Anglus Scotum. Tunc rex Iacobus uocatis primoribus regni, concluſit cũ illis, quod pacis fœdera cum Gallo uetuſtiſſima nõ rumperẽt.

Fœdus Scotorum cũ Gallis.

Anno 1447. Iacobus iſte primus proditione plurimis letalibus uulneribus occiſus eſt, procuratione patrui eius, comite Atholiæ, qui ad regnum aſpirauit. Didicerat iſte Iacobus in captiuitate ſua multas artes, nam erat egregius luctator, curſor uelox, muſicus artificioſus, citharœdus ingenioſus & fortis eiaculator lapidum. Autores mortis eius, à principibus regni capti miſerè interfecti ſunt. Nam comitem Atholiæ & complices eius Edinburgi iudicarunt ad mortem: comitem quidem ueſtibus exutum duxerunt per urbem, funibus eũ in altum trahentibus, & poſtea eum labi ſinentibus in terram: coronam ferream ardentem capiti eius imponunt, & poſtero die ad caudam equorum ligant, atque unà cum ſocijs de uico in uicum traxerunt. Tertio autem die poſuerunt eum ſuper tabulam, & uiuenti inteſtina extraxerunt atq; combuſſerunt: poſtea cor extrahentes in ignem proiecerunt, atque demum caput obtruncant, & corpus in quatuor ſecant partes. Robertum uerò Gramum, qui præcipuus percuſſor fuerat, in currum, & dexteram eius, qua regem percuſſerat, ligarunt, in patibulo adhærente currui, ſicq; ſuſpenſum circumduxerunt & calidis ferris pupugerũt per corpus, atque tandem quadrifariam diſſecuerunt. Alijs uerò complicibus, alias inflixerunt pœnas.

Suplicium grauiß.

13 Iacobus ſecundus ſuccedens patri in regno, genuit tres filios, Iacobum tertium, qui in regno ſucceſſit, Alexandrum Albaniæ ducem, & Iohannem comitem. Cumq; is Iacobus arcem Roxburgi, quam Angli intra Scotiam multis diebus tenuerant obſideret ex magno tormento obſtructorium lignũ eiectum regem interemit, nec tamen ob regis mortem obſidio diſſoluitur, quouſq; arx capta fuit. Interijt autem rex anno ætatis ſuæ 29. Edinburgi monaſterio ſanctæ crucis honorificè ſepultus.

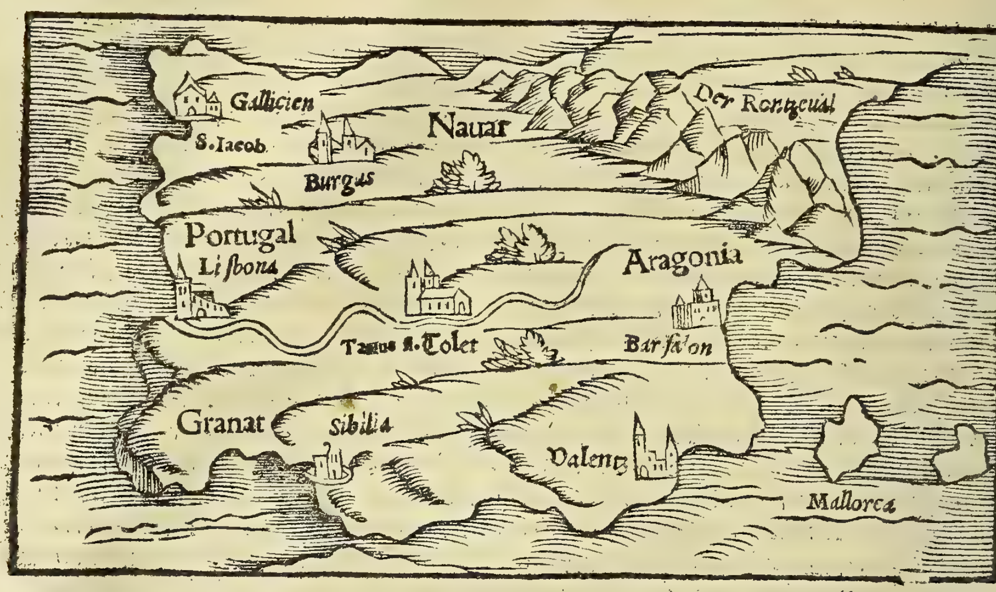
14 Anno ſalutis 1469. Iacobus tertius rex duxit uxorem Margaretam filiam regis Noruegiæ, & in dotem accepit ius regis Noruegiæ in Orchadibus inſulis. Iacobus uerò quartus accepit uxorem, Margaretam filiam Henrici ſeptimi regis Angliæ, ſororem Henrici octaui. 15 Iacobus quartus ſororius Henrici octaui regis Angliæ, fuit uir dignus meliori fato, iuſtitia & pietate inſigni, qui & diu in pace & feliciter imperauit, nempe ad annum domini milleſimum quingenteſimũ decimumquartũ. Superioribus enim annis quamuis Galli eum contenderunt incitare contra Henricum octauum, Angliȩ regem, tamen id non poterant efficere ut bellum ſuſciperet, niſi pontificũ et monachorum fraudes interceſſiſſent. Cumq; obijceret, ſe non poſſe ſuſcipere bellũ cõtra ſororiũ, à quo non eſſet prouocatus, Galli contra reſpondebãt, antiquũ eſſe fœdus ſancitũ inter Gallos & Scotos, & Galliã iam propemodũ ab Anglo oppreſſam, quare illũ teneri aiebãt ad ferẽdum auxiliũ.

Oppoſuit

Oppoſuit pius rex legem domini, quam præferendam docebat omnibus fœderibus: at illi reclamãtes aſſerebant, legis dei interpretationem pertinere ad Pontificẽ & eccleſiam, ſicq; inducunt optimum uirum, ut conuocato ſenatu regni & congregatis theologis, ex eorum conſilio bellum infeliciſſimum indiceret Anglo, in quo ſcilicet ipſe perijt. Scribit Paulus Iouius interfectos cum eo archiepiſcopum unum, epiſcopos duos, abbates quatuor, proceres uerò et equeſtri dignitate honoribusq; militię illuſtres, triginta ſex. In ſumma, ad octo millia Scotorum ea ea die cæſa fuerunt, totidemq; fermè capta.

16 Iacobus quintus puer erat unius anni, quũ pater eius periret, coronatus anno 1515. apud Schonã, quò loco ſolent reges Scotorũ inaugurari. Interea Iohannes Patruelis regis defuncti uocatur à ſenatu regni ex Gallia, ut tutorem ageret pueri, & regni gubernatorem. Veniens autem in regnum, cœpit bellum gerere unà cum Gallis contra Anglos, & principes quos putabat deſeruiſſe regem in bello, occidit, ob quam rem ſibi metuens regreditur in Galliam. Porrò Iacobus rex duxit uxorem Magdalenam Franciſci regis Galliarum primogenitam, qua intra annum ſublata à uiuis, duxit aliam Gallicam dominam, quæ adhuc uiuit, ex qua tantum una filia reliqua eſt, propter quam nunc inter Scotos & Anglos pugnatur: ſed de morte Iacobi quinti ſimilis hiſtoria eſt morti patris. Conuenerat inter regẽ Iacobum quintũ & regem Angliæ Henricum octauum, de colloquio habendo Eboraci, in quo putabatur Maria filia regis Henrici deſponſanda Iacobo regi tunc uiduo: at Scotorum epiſcopi metuentes, ne Iacobus ex colloquio Henrici mutaret animum in religione, effecerunt ut Gallus impediret colloquium, & animaret Iacobum contra Henricum ad gerendum bellum. Quod cùm nõ ſatis felices haberet ſucceſſus, moritur Iacobus dolore animi in caſtro Falckenland: factusq; eſt poſt eum gubernator regni & tutor pupillæ conſtitutus, conſanguineus regis, Comes de Vrania, & dominus de Hammulton: is bellum gerit cum Anglis pro filia Iacobi quinti, quam renuit dare filio Henrici octaui coniugem, ſicut antea fuerat conſtitutũ, quo quidẽ in bello Ann. 1542. 1543. & 1544. cum mari ac terra diu certatum ſit, Edinburgum in Scoti ab Anglis direptum eſt. tunc Franci peruetuſta conſuetudine, Vectem inſulam inuadunt, ut domeſtici belli metu, Angli à Scotorum finibus arceantur, qui expugnata Bononia in Morinorum finibus, maximisq; ſumptibus fatigati, ad cõſilia pacis ſe anno 1546. uerterunt.

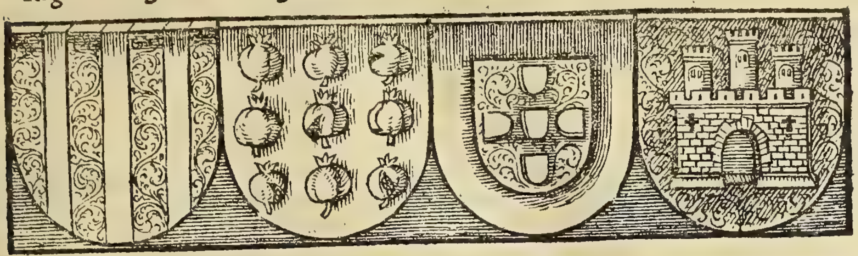
HISPANIAE DESCRIptio ſecundum regna eius, prouincias, fluuios & ciuitates: item de moribus & ritibus Hiſpanorum, tam ueterum quàm recentiorum,

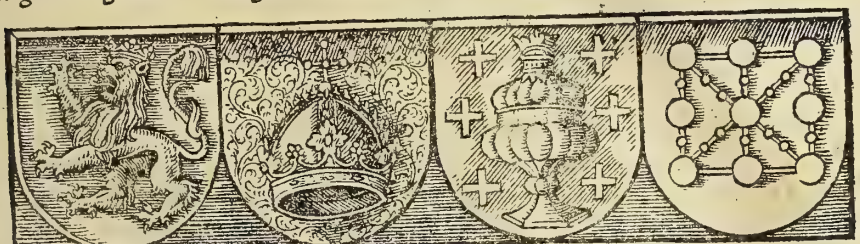

HIſpania ut tabula eius indicat, undique alluitur mari, excepta ea parte qua Galliam contingit, ibi altiſſimis montibus, quos Pyreneos uocant ſeparatur à Gallia. Appellantur autem montes illi Pyrenei, à crebris fulminum ignibus, uel quòd ſyluæ in Pyreneo frequentes & habitationes, iniecto à paſtoribus igne, priſcis temporibus flagrauerunt. Durãte aũt incendio aliquot diebus, ex montiũ concoctione cœperunt deſcendere ſtillicidia argenti liquefacti. Et cum habitatores illorum locorum uſum argenti non haberent, contemnerentq́ metallum illum, ſuperuenientes mercatores è Phœnicia: emerũt uilibus mercibus magnam uim argẽti. Diuiſa fuit olim Hiſpania in tres prouincias, Beticam ſcilicet, quæ hodie eſt Granata, Luſitaniam quam nunc uocant Portugalliam, & Tarraconem, quæ hodie cõtinet Cataloniã, Caſtiliam, Nauarram & Galliciam. Et ſecundum Ioſephum atq́ Beroſum, Tubal, Noë nepos, fuit primus rex Beticæ extruxitq́ in ea regione ciuitatẽ, quã à ſe denominauit Tubal. Hic Tubal dedit operam regi pecuariæ ſicut & omnes primi patres pecoribus alendis ſtuduerunt, quæ & uictum & amictum homini miniſtrant. Hinc quoq́ putant maiorem Hiſpaniæ partem appellatam Tarraconem, ſecundum primam hominum linguam, quaſi תּוֹרָא קַנְיָא quod ſonat, boum poſſeſſionem Succeſſit Tubalo in imperio Iberus, à quo fluuius quidam Iber eſt appellatus, & adiacens regio Celtiberia. Rex ſextus fuit dictus Betus, à quo regio certa Beticæ nomen mutauit. Decimus rex fuit uocatus Hiſpanus, aut ſecundum alios Hiſpalus, à quo & tota terra poſtea denominata eſt Hiſpania. Duodecimus Heſperus, à ſe Hiſpaniam quoq́ denominauit Heſperiam, ſicut decimuſſeptimus Luſus, certam prouinciam Luſitaniam, quam hodie Portugalliam uocant. Poſteaquam uerò Romani ſibi ſubiugaſſent Hiſpaniã, diuiſa eſt in duas prouincias, nempe in Beticam & Tarraconenſem, durauitq́ partitio illa uſq́ ad tempora Attilæ, tunc rurſum alia adminiſtratione Hiſpania eſt gubernata. Nouiſſime ſub Saracenis diſcriminata eſt in quinque regna, uidelicet Galliciam, Nauarram, Caſtiliam ſiue Legionem, Cataloniam cui & Aragonia annexa eſt, Portugalliam & Granatam. Porrò Gallicia non diu proprium & diſtinctum manſit regnum, ſed amiſſo legitimo hærede, incorporata eſt Tarraconenſi. Alij adhuc plura numerãt regna, Valentiæ ſcilicet, Toleti, Algarbiorum,

Pyrenei unde ſic dicti

Luſitania à Luſo.

Algarbiorum, Murtiæ & Cordubæ. Noſtro tempore, omnia hæc regna in unum contracta ſunt regnum & dominium, præter Portugalliam, quæ proprium habet regem.

De quibuſdam ciuitatibus & regionibus Hiſpaniæ.

CArtagenia quondam nobilis, potens, amœna, & elegans ciuitas in Granata, primum eſt extructa, & noua Carthago appellata, à duce Haſdrubale, qui princeps erat ciuitatis Carthagineñ. in Africa poſitæ, cum inciperet rurſum augere & extendere dominium ſuæ ciuitatis, quam Romani in, primo bello ferè extinxerant.

Iſta Cartagenia per ſingulos dies numerauit Romanis tributũ duorũ millium & quingentorum aureorum, ut Strabo ſcribit.

Pallantia, Numantia, Cęſarauguſta, quæ uulgò Saragoſſa uocat̃, ſunt illuſtres in Caſtilia ciuitates. In Granata uerò iſtæ reliquas antecellunt, Hiſpalis quæ & Sibilia, & Corduba. In Luſitania & Portugallia, fuit olim Emerita magni nominis, quæ iam Merida appellatur.

Tarragona ſiue Tarraco in Catalonia iuxta mare ſita, hodie nõ minoris eſt exiſtimationis ꝗ̃ noua Carthago, eſtq́ꝫ metropolis inter multas ciuitates per circuitũ eiꝰ poſitas.

Iberia regio eſt, quam intercipiunt Iber fluuius & montes Pyrenei.

Lisbona ſiue Vlixbona, eſt metropolis in Portugallia, ſicut Granata in Betica, Pampalona in Nauarra, & Barſalona ſeu Barcinon in Aragonia. Legion uerò quam uulgò Lyon uocant, metropolis eſt in Caſtilia.

Algarbe pars eſt regni Portugalliæ, uocaturq́ꝫ alio nomine Caput ſancti Vicẽtij & olim Colimbrica, & eſt ibi finis terræ, æquè ut Nerium promontorium in Gallicia.

Gades ciuitas eſt in inſula Gadira prope Granatã, extructa olim à Tyrijs, qui & Vticam ædificauerunt in Africa. Fuerunt enim Tyrij olim potentes in mari, ſicut & ciuitas eorũ ſita fuit in mari, haud procul à Ieruſalem, ut ſuo loco in Aſia uidebimus.

Saguntum, ciuitas olim elegans in Tarraconenſi. Cumq́ꝫ amicitiam quæreret Romanorum, ægrè ferens id Hannibal ſummus dux Carthaginenſium, expugnauit & deſtruxit eam cuius loco ſucceſſit Moruetrũ. Habes apud Silium in fine 2. libri quomodo Saguntini ſua omnia in medio urbis combuſſerint demum mutuis cædibus occuberint & Pœni in urbem uacuam irruperint. Sunt etiam multæ in Hiſpania ciuitates, quarum uetera nomina penitus abolita ſunt & noua eius indita, ut ſunt.

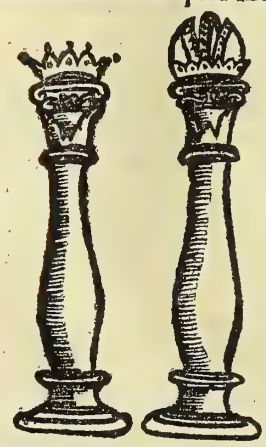
Lucus Auguſti		Oluca	Complutum		Alcala	Ilerda		Lerida
Aquæ calidæ		Vich	Valeria		Concha	Vellica		Victoria
Brigætium		Ouiedo	Hiſpalis		Sibilia	Pompelon à Pompeio		Pampilona
Pintia		Valladolit	Cæſar Auguſta		Saragoßa	Gadira		Gades & Galitz
Barcinon		Barſalona	Pallantia		Palentia	Olioſipon		Lisbona
Oſca		Gueſca	Ana flu.		Guadiana	Flauum Brigantium		Compoſtella
Illipula		Ilipa	Betis flu.	uulgo	Guadalqueuir	Iber fluuius	uulgo	Ebro
Bælon	uulgo	Tariffa	Calpe mons		Gibraltar	Idubeda mons		Iubalda
Abdera		Almeria	Ilurgis		Mora	Tagus fluuius		Taio
Doria fl.		Duero	Illiberis		Granata	Algarben finis terræ		Finſter ſtern
Alone		Alicante	Segortia		Segouia	Nnmantia		Soria
Nouium		Noia	Brauum		Burgus	Detorſa		Tortoſa
Vxama		Oſmes	Pax Iulia		Pacenſis, Pace	Cantabria		Bizcaia
Gallica flauia		Fraga				Iulia regia		Baena

Habet Hiſpania ſeptem archiepiſcopatus, quorũ ſedes ſunt in his ciuitatibus, in Tarracone, in Cæſar auguſta, Toleto, Cõpoſtella, Brachara, apud ueteres Bræcara auguſta, uulgo dicto Braga: Vlixbona, & Granata. Alij ponunt nouem. Sub illis autem ſunt plurimæ epiſcopales ciuitates, ut ſunt Barcinon, Girona, Ilerda, Dertoſa. Valentia. Maiorica, Oſtia Caligeria, Seguntum, Burgus, Palantia, Salamanca, Corduba, Legion, Carthago, Colimbria, Luca, Aſtorica, Almaria, Sibilia, &c.

De ingreſſu maris in terrram apud Granatam, deq; columnis Herculis.

MOdico interuallo à ſe diſtant Granata & Mauritania, ut uidere licet in tabulis Hiſpaniæ. Nam ibi ingreditur Oceanus per magnas anguſtias, quas Fretum Herculeum & Strictum Sibiliæ uocãt, diſſidentq́ꝫ à ſe littora Mauritianæ & Granatæ circiter ſeptingentis paſsibus, & eriguntur ibi duo montes in cœlum, unus in Mauritiana qui Abila uocatur, & alius in Hiſpania, cuius nomen eſt Calpe: & hi à quibuſdam uocantur columnæ Herculis, putantq́ꝫ olim unum fuiſſe montem ſeu ſaxum perpetuo iugo coniunctum, quod Hercules ſuo robore perfregerit, intromiſeritq́ꝫ Oceanum in ipſam terram. Sunt rurſum alij, qui inſulam Gades aſſerunt fuiſſe Herculis columnas. Et tertij dicũt in Gadibus fuiſſe templum Herculis, in quo poſitæ fuerint duæ æneæ columnæ, altitudine octo cubitorum, in quibus ſignatus fuit ſumptus pro ædificio illius templi factus: & nautæ olim ibi Herculi ſua ſoluerunt uota atq; fecerunt ſacrificia, quũ feliciter locum illum adijſſent. Fuit enim locus ille ſecundum opinionem ueterum, finis mũdi, nec auſi ferunt Hercules aut alij longius naues ducere in mare citra periculum uitæ. Fuit etiam olim cõſuetudo apud magnos uiros, ut extruerunt uel altaria uel columnas in extremum locum ſuæ peregrinationis, id quod potiſſimum legimus feciſſe Alexandrum magnum, in multis Aſiæ maioris locis, qui uel portas uel altaria in certis locis conſtituit ad quæ peruenit. Et cùm temporis ſucceſſu huiuſmodi ædificia collaberentur, remanſit tamen locis illis nomen ipſum. Probat id Coloſſus qui fuit Rhodi, & columnæ Herculis quæ fuerunt apud Hiſpanos, quarum memoria in hodiernum uſq; diem durat, etiamſi nemo ſciat an fuerint columnæ manufactæ, aut montes quidam eminentes. Tradunt ſcriptores, Hannibalem quoque uota & ſacrificia ſua ad templum iſtud Gaditanum retuliſſe, cum uellet trãſcendere alpes & oppugnare Romanos.

Templum Herculis.

Gades inſula.

Notandum præterea Gadim, quæ & Erythrea uocatur, eſſe paruã inſulam (aliqui ponunt duas inſulas) habetq́ꝫ tam pingua paſcua, ut nullum ſerum à lacte ſegregẽt, ſed cogantur affundere aquam,

aquam, cum lac in caſeum coagulare uolunt. Moriuntur quoq; pecora trigeſima die, niſi aliquid ſanguinis illis eliciatur. Herba qua ueſcuntur oues, eſt quidem arida, ſed generat incredibilem in lacte & carne pinguedinem,

De fertilitate totius Hiſpaniæ.

Hiſpania in multis quidem locis inculta iacet, idq; ob ſaxeum fundum, uel ob ſolitudines ſqualentes, ob alias cauſas, tamen ſi conferatur cum Africa, eſt multo fertilior ea, idq; propter magnos calores quos Africa habet. Suppeditat Hiſpania in multis locis abunde ea quibus homo opus habet, ut ſunt frumentum, uinum, fructus, oleum, pecora, linum, ferrum & metalla, mel, cera, piſcoſæ aquæ & alia his ſimilia. Non coquunt ſalem ſed effodiunt è terra. Non fatigatur terra tot uentis ut Gallia, nec inficitur aër peſtiferis paludibus & nebulis. Aurum, argentum & ferrum, bonum & probatum, nullibi in tanta copia ut in Hiſpania eſt inuentum. Non enim effoditur ſolum aurum è mineris, ſed & flumina cum intumeſcunt ex pluuia, producũt auream arenam, præſertim Tagus fluuius. Vnde antiqui ſcriptores teſtatum olim reliquerunt, eam auri, argenti, cupri, ſtanni, plumbi, ferri, omniumq; metallorum fodinis abundare, necnon argenti uiui, ſalis quoque uberrimam eſſe. Inuenta ſunt olim in Hiſpania fragmenta auri depurati, magnitudine dimidiæ libræ unde quidam dixerunt, infernum nõ eſſe ſub terra illa, ſed Plutonem Sunt in ea diuerſis in locis calidi & frigidi fontes, ad diuerſos morbos curandos efficatiã mirabilem habentes. Nec pecorum ullus defectus eſt in Hiſpania, ſed magna copia, necdum domeſticorum uerum & ſylueſtrium, præſertim autem ſemper eſt commendata equorum pernicitate, quos à uento conceptos putabant. Nocentibus animalibus non abundat, præter cuniculos, qui terram perfodiunt & terræ naſcentium radices lædunt, alia, inferunt nocumenta, ut infra referam ubi ad Baleares inſulas deſcribendas uenero. Flumina quæ per Hiſpaniam uoluuntur, & ſine impetu mouentur, quapropter ſuo curſu agros non deuaſtant. Sunt etiam multum piſcoſa, quia mare plurimos per ea mittit piſces in terram. Gallicia commendatur ob mineras quas nutrit. Siquidem plurimum exundat plumbo & minio. [*Gallicia.*] Fit quoq; interdum, ut in hac regione aratrum particulas auri effodiat. Communis Hiſpaniæ lingua parum differt à lingua Italica, à qua illam olim receperunt, quum Romanis ſubijcerentur. Qualem uerò antea habuerint linguam, incertum eſt. Sunt qui putant Germanicam linguam & Gallis & Hiſpanis olim cõmunem fuiſſe, ſicut & omnibus ſeptentrionalibus nationibus hodie communis eſt, id quod infra, ubi de Dania mentionem fecerimus, oſtendemus. Sicut enim Sarmatica lingua communis eſt Sclauis, Bohemis, Polonis, Moſcouitis, Ruſſitis, Bulgaris, Valachis, Dalmatis, Illyrijs, Lithuanis, & alijs multis populis his uerſus, putãt & olim confuſa eſt per Vngarorum ingreſſum, ita reliquas Europę nationes occidentem nationibus adiunctis, niſi quantũ hodie confundit per Turcicam irruptionẽ ante Romanorum dilatatum imperium, una & eadem uſas fuiſſe lingua, nempe Germanica, ſed quæ in Germania quoq; olim mutata fuiſſet in Romanam, ſi Romani tam facilè illam nationẽ ut Hiſpaniam & Galliam ſuperare potuiſſent & in colonias deducere. [*Germanica lingua olim latiſſima.*] Fateor quidem Scoticum, Danicum imò Iſzlandicum ſermonem plurimum diſcriminari à Sueuico & Heluetico, at in fundamento conueniunt, id quod plurima uocabula utriſq; nationibus communia probant. Habet & Gallia adhuc ueſtigia quædam primæ ſuæ linguæ, id quod Glareanus per multa oſtendit uocabula, ſi quis mihi credere noluerit.

Hiſpaniæ ad Gallicam comparatio, item de moribus Hiſpanorum.

Hiſpania, uini, frumenti, & carnium copia uincitur à Gallia, eorum bonitate & ſapore uincit. Sic enim Villanouanus Hiſpanus ſcribit. Pluuiarum multitudine Gallia fœcunda, Hiſpani irriguis aquis plurimum utuntur, foſſas à magnis fluminibus longiſſime trahendo. Septentrionalibus uentis & frigoribus hæc ut illa nõ [illegible]igatur: unde oleum, mel, ceram, & crocum, rubiam, orizam, minium, coccum, ſaccarum, aromati[illegible]tum, libanotidem, limones, cappares, dactylos, citrea mala & punica, alioſq; [illegible] fructus abundantius producit, mittereq; dicitur in Galliam hæc omnia, potiſſimũ ali[illegible] millia centenariorum lanæ, & uina multorum generum in oras maritimas Galliæ Bel[illegible], pruna paſſa, uuas paſſas, amygdala, caſtaneas, bacca laurina, balenas ſalitas, & cæt. [illegible]æ omnia ex Hiſpania nauibus in Italiam & Flandriam, ſingulis annis uehuntur.

Hiſpanorum

Hiſpanorũ temperatura calidior ſicciorq́ȝ & color obſcurus, Gallorũ frigidior, humidior,
caro mollis & albicans color. Gallicarum fœminarum maior ad prolem fœcũditas quàm
Hiſpanicarum. Grandiorib. corporis membri Galli muniti, Hiſpani durioribus, arctiſsi-
mo ad cingulum corpore, Galli maiori ferocia quàm arte pugnant, & plus uiriũ quàm con
ſilij in bella ferunt, Hiſpani contrà. Eſt ſemper Hiſpania equorum pernicitate cõmenda-
ta, quos leuis armaturæ equites tibijs contractis pulchrè obequitant, haſtiludia & militares
omnes actus ſæpius quàm Galli exercentes: ſunt tamen Gallorum cataphracti equites in
precio. Galli ore libero, Hiſpani taciturni, qui diſſimulare melius norint. Galli læti, ala-
cres & in conuiuia proni, grauitatem ſiquidem quam ſuo more ſeruant Hiſpani, penitus
refugiunt. Sunt enim Hiſpani in ſympoſijs minus ſociales, ceremonioſi, aliquam ſeueri-
tatem affectantes, quod Galli non curant. Merum potant Galli, Hiſpani multa aqua dilu-
tum. Apud Gallos aduenæ humaniſſimè excipiũtur hoſpitijs, nullum eius denegatur offi
cium, ad uictum omnia parata proponuntur. Apud Hiſpanos non ita. Id effecit quod non

Lingua Hiſp. & Gallica.

ſunt in itineribus ita frequentes. Hiſpanicus ſermo grauior, Gallicus ſuauior. Elegantio-
ri inter Hiſpanos oratione Caſtellani latiſſimi populi utuntur, in Gallia uix ſcias quæ urbs
uerè Gallicè loquatur, ut ſit ſermo ille magis nobilium & curialium, quàm alicuius certi
loci peculiaris. Eſt etiam Hiſpanicus ſermo latino propinquior. Latior ſolo Hiſpania, ſed
non ita populoſa: auro ditior, ſed non mercaturæ negociatione, nec tot redditus ex hac ſi-
cut ex illa regi colliguntur. Gallici ſoli nulla ferè pars eſt ocioſa, Hiſpanici multa ſunt in-
culta & deſerta loca. Cuius cauſam Damianus eſſe dicit, quod maiori anni circulo plebei
homines ex ſylueſtribus fructibus, melle, herbiſq́ȝ lautè uictitare poſſunt, quæ res eos pa-
rum ad agriculturam propenſos efficit. Accedunt deinde bella, quæ Hiſpani magis ample
ctuntur quam aratri labores. Aucupium & uenatio maior in Gallia, & plures altilibus, eti
amſi carius emptis, ueſcuntur. Ex Hiſpania in Galliam mercatores deferunt ſerici & om-
nis generis pannos, lanas, crocum, ſaccarum, orizam oleum, alumen, gemmas & aromata
ab undis accepta. Ex Gallica, præſertim ex Aretalenſi terra, in Hiſpaniam frumentum, li-
neas telas, filum, libros & minutiora alia mercimonia plurima, ut gladios, ſpecula, acus,

Nobiles Hiſpaniæ & Galliæ.

&c. deferunt. Eſt in Hiſpania principum uirorum, ducum, marchionum, comitum & ba-
ronum ingens numerus: in Gallia eſt quidem nobiliũ copia, ſed maiorum dignitatũ pau-
ci admodum principes, quod regis opulentiam auget, qui ſolus omnia poſſidet. Duces nu
merantur in Hiſpania uiginti, quorum cuiuſq́ȝ annuus cenſus quinquaginta ac ſexaginta
ducatorum millia conficit. Marchiones uiginti, tantundem ferè reddituum percipientes.
Comites ſexaginta, quorum annus redditus à decem & uiginti millia & ducatorum, & ali
quorum plus quàm quinquaginta. Alij uicecomites, barones, prouinciarũ præfecti, quos
uocant Adelantados, uicereges, gubernatores, mariſcales, alcaldes, omnes principes uiri,

Equites ordinum.

mihi ſunt incomperti. Sunt ordinum equitum magni magiſtri, ut ſancti Iacobi Alcantaræ,
Calatrauæ, Rhodienſium ſancti Iohannis, Monteſæ, equitum quos uocant de Chriſtus &

Eccleſiaſtici in Hiſpania diuites.

alij cognomento Dauis. Horum cuiuſque redditus millia ducatorum eſt quinquaginta &
plus. Quod ad eccleſiaſticas dignitates, ſuperior eſt numero Gallia. nam archiepiſcopos
habet duodecim, epiſcopos ſexaginta ſex: Hiſpania archiepiſcopos nouẽ, epiſcopos 46.
Cardinalium in utraq́ȝ par numerus, nempe octonarius. Apud alios inuenio duntaxat ſe-
ptem archiepiſcopatus, quos & ſuprà recenſui. Redditus horum maiores in Hiſpania, ut
unica Toletana eccleſia ducẽta millia ducatorum annuatim colligat & ſolus archiepiſco-
pus octuaginta millia. Vice parlamentorum Galliæ quatuor ſunt in Hiſpania iuridici con
uentus, in Caſtella, Granata, Gallicia, & Nauarra. Cæterum iuriſperitorum & foro litigã-
tium multo maior in Gallia numerus. Fidei quos uocant inquiſitores in Marranos, hæreti-
cos, & Saracenos, magnam in Hiſpaniam uendicant autoritatem, & ſeueriſſime animad-
uertunt. Eſt aliud iuſticiæ genus mirabile, quod uocant Hermandad: eſt enim ciuium frater
nitas iurata, ut in ictu campanæ ex urbibus ſingulis multa hominum millia armati prodeãt
& eum qui deliquerit per uniuerſam prouinciam perſequantur, nuncijs curſoribus ad alias
omnes ciuitates præmiſſis, ut penè impoſſibile fuerit euadere. Deprehenſum palo uiuum
alligatum, ſagittis conficiunt.

Pompa Hiſpanicarum mulierum.

Illud Barbarum à Gallis cenſetur, quod Hiſpanicæ fœminæ aurea uel argentea uirgula
aurium ima perforant, gemma aliqua ut plurimum appenſa. Ligneo etiam circulo uen-
trem ambiunt, ut latiore inceſſu pompoſiores appareant. Nec domo egrediuntur, niſi fa-

mulorum

multorum præcedentium & ancillarum ſequentium comitante caterua: Gallica uerò ſimpliciter & una uix pediſſequa comite. Illud in Hiſpanicis fœminis laudandum, quod priſcarum Romanarum inſtar uino plurimum abſtinent, illud uituperandum quod nonnunquam collyrio, minio & ceruſſa faciem deformant, quia natiuo colore ſunt minore quàm Gallicæ. Habentur etiam Hiſpani in religionis ritibus ſupra mortales omnes ſuperſtitioſi: per regis ſolium & eius uitam gentilicio more iurant, & oſculo manuum in ſalutationibus ſupplicant. Nomen magnum ab aliquot annis bellica fortitudine Hiſpani ſunt adepti, plurimis ab hoſte partis uictorijs, ut, qui laborum, ſitis & famis in acie ſunt tolerantiſſimi, & in ſtratagematibus cautiſſimi, leui corpore, ut facile hoſtem fugiant & ſequantur. Frugalis uitæ ſicut & Itali, nec tantum cibi & potus ut Galli & Germani abſumentes, niſi ſint inuitati: nam tunc hilariter ſe oblectant edulijs, quia & rara eis & maiore auiditate accidunt conuiuia. Oceani nauigationibus ad incompertas regiones toto orbe ſunt clariſſimi. Verſus meridiem Africæ fines primi circumnauigauêre, aduſque Calecuth & alias orientis inſulas: quod iter Luſitanorum ſiue Portugallenſium eſt peculiare. Ad occidentem Caſtellani progreſſi, poſt inſularum auro diuitum multitudinem, quam inuenêre & imperio ſuo ſubiecêre, ad ipſam etiam orientalis Indiæ continentem ſunt perducti, in quo indies magis & magis luſtrando perſiſtunt. Regionum quoque quæ ſub Auſtrali polo ſunt, notitiam nuper adepti ſunt. Porrò de moribus & ritibus antiquorum Hiſpanorum, Strabo & Poſidonius mira ſcribunt. Nam homines qui inhabitauerunt montes Luſitaniæ, duobus anni partib. quernа ueſcebantur glande, quam quum ſiccaſſent, frangebant, molebant, panes conficiebant & ad tempus reponebãt. Hordaceo utebantur uino: nam uitium laborabant inopia. Morti adiudicatum, lapidibus obruebant. Aegrotos uetuſto ritu paſſim in uijs exponebant, ut à prætereuntibus iuuarentur aut ſaltem cõſilium ab ijs daretur, qui eidem morbo obnoxij fuerant & cõualuerant. Commemorat Poſidonius, eos olim tam duros & laboris patientes fuiſſe, ut etiam puerperæ poſt enixum infantem lecto non decumberent, ſcribitque tale factum: Tempore quodam cum uir quidam Maſſilienſis mercede conduxiſſet uiros & mulieres, qui agrum ſuum foderent, cœpit una ex conductis fœminis ſentire dolores partus. Relicto ergo labore abijt pauliſper extra agrum, emiſſoq́ fœtu redijt ad laborem, ne mercedi quid decerperetur. Et cùm dominus agri uideret, quòd difficulter penſum ſolueret laboris, neſciens quid ei accidiſſet, interrogauit quid nam illi eſſet. Cognita uerò cauſa, numerauit ei precium, iuſſitq́ abire. Illa autem ſumpto puero lauit ipſum aqua fontis, & inuolutum panniculis, incolumem domum portauit. Fuit etiam ueterum Hiſpanorum conſuetudo, ut dormierint in ſuperficie terræ. In Cantabria cum neceſſitas belli urgeret, trucidabant matres proprios filios & uorabant, ne inciderent in manus hoſtium. Legitur denique puerum quendam parentes ſuos & fratres in captiuitate trucidaſſe iuſſus ad hoc à patre, qui gladium porrexit, ut illud faceret. Veteres Hiſpani fuerunt ſemper bellicoſi, malueruntq́ habere bellum quàm ocium. Cumq́ extraneus abeſſet hoſtis, ipſi domi excitarũt ſeminarium diſcordiæ & belli. Anteponuerunt militares equos atque arma bellica proprio ſanguini. Fœminæ res domeſticas agrorumq́ culturas adminiſtrabant, uiri uerò armis & rapinis inſeruiebant.

Nauigatio Hiſpanorum.

Veterũ Hiſpanorum mores.

Hiſpani laboris patientes.

Hiſpani ſemper bellicoſi.

Quæ

Quæ & qualia bella olim propter fidem in Hiſpania geſta fuerint.

MVltis per Gothos deuaſtatis locis in noſtris regionibus, conceſſerunt tandem iīdem Gothi in Hiſpaniā, & graſſando ibi more ſuo obtinuerūt regnum quoddam, ſed paulò poſt cōuerſi ſunt ab Ariana hæreſi ad catholicam fidem per ſanctum Leandrum Hiſpalenſem epiſcopum, anno ſcilicet Chriſti 600.

Saraceni Hiſpaniam inuadūt.

Deinde circa annum Chriſti 720. Muca Saracenorū rex, traiecto mari uenit cum numeroſa hominum multitudine ex Africa in Hiſpaniā, interfectaq́ꝫ nobilitate Gothorū, ſubegit Hiſpaniam igne ferro, & fame. Reliquiæ uerò Chriſtianorum, quæ ſuperſtites manſerunt, creato nouo rege, plurima geſſerunt cum eis bella, multosq́ꝫ temporis ſucceſſu interiecerunt, donec tandem Carolus magnus ui & armis illorum ſæuitiam compeſcuit.

Anno ſiquidem 778. congreſſus cum eis in Vaſconia, amiſit de ſuo exercitu quadraginta millia Chriſtianorum. Reuerſus ergo in Galliam, inſtauratoq́ꝫ exercitu ſuo milite Germano & Gallo, rurſus adortus eſt hoſtem infidelem, tamq́ꝫ acriter pugnauit contra Mahumetanos illos quouſq́ꝫ eos humiliauit, & duos reges in fugam egit. Non tamen ualuit eos penitus extinguere, ſed Chriſtiani perpetua habuerunt cum eis prælia, uſq́ꝫ ad annū Chriſti 1100. tunc rex Ramirus ſecundus huius nominis, trucidauit octoginta millia infideliū.

Legionis ciuitas & regnū.

Erat autem eo tempore ciuitas Legionis, regia & reſidentia regis infidelium, unde nedum Hiſpaniam uerum & alias regiones ſuis excurſionibus laceſſiuerunt. Sed coacti ſunt temporis ſucceſſu domi ſeſe continere. Nam cum anno Chriſti 1216. Saracenorum rex Hilminolinus, magno congregato exercitu deuaſtaret nedum Hiſpaniæ fines, ſed & ad Auenionem uſq́ꝫ egreſſus, omnia Chriſtianorum loca ſubuerteret, congregati in unum quatuor Chriſtiani reges, nempe Caſtiliæ, Aragoniæ, Portugalliæ & Nauarræ, proceſſerunt obuiam tyranno, & obtenta uictoria recuperauerunt Legionis regnum & reliqua omnia infidelium loca, præter unum regnum Granatæ, in quo ſeſe rex impius cum ſuis continuit. Referūt quoq́ꝫ hiſtoriæ, quòd cùm anno Chriſti 1147. diuus Bernhardus ſollicitaret imperatorem Conradum & alios Chriſtianos reges ad bellum, & Coloniæ Agrippinæ magnus congregaretur exercitus, pro recuperanda terra ſancta, nauigioq́ꝫ uenirent in Hiſpaniam, noluerunt eam præterire, niſi antea uiſitaſſent diui Iacobi reliquias, quæ Cōpoſtellæ in Gallicia habentur. Gauiſus autem rex Galliciæ de aduentu eorum, rogauit eos ut ſibi auxilio eſſent contra Liſibonam ciuitatem, ubi ſeſe continebant Saraceni & multas Chriſtianis inferebant moleſtias. Acquieſcentes itaq́ꝫ peregrini milites regi, oppugnauerūt urbem à mari, rex uerò Galliciæ obſedit eam in terris, nec deſtiterunt coanguſtare urbem, donec eam expugnauerunt. Expugnatam uerò retinuerunt Chriſtiani uſq́ꝫ in hunc diem. Ab hac urbe eſt hodie frequens nauigatio in Indiam, unde ſpecies aromaticæ & aliæ merces adferuntur, id quod apud ueteres res inaudita fuiſſet, qui illud nunquam tentare auſi ſunt.

Vlixbona à Chriſtianis expugnata.

Anno Chriſti 1235. interfecit catholicus rex Alphonſus ducenta millia Saracenorum. Deinde anno Chriſti 1480. Ferdinandus rex Hiſpaniæ, Aragoniæ & Nauarræ, auus maternus Caroli quinti imperatoris, Chriſtiano motus zelo oppugnauit regem Granatę, Mellem nomine, mari & terra ſex integris annis, obtinuitq́ꝫ multas ciuitates, donec tandem

anno

anno Christi 1492 ille undiq; anguſtijs uallatus ſeſe dedidit, & tũc Saracenorum ſiue Maurorum dominium in Hiſpania finem accepit, ſubacta eſt tota Hiſpania fidei catholicæ, nec in hũc uſq; diem auſi ſunt perfidi Mahumetani ſeſe rurſum inſinuare in Hiſpaniam. Occupauerant autem Granatam 800. annis antequam inde expelli potuerint. Eodem anno quo abactus eſt rex Saracenorum, expulſi ſunt quoq; Iudæi ex Hiſpania in magno numero, nẽpe centum & uiginti quatuor millia, idq; fuit anno à condito mundo ſecundum Iudæorum ſupputationem 5238. numerant enim Iudæi à principio mundi res geſtas, ſicut Chriſtiani à Chriſto nato. Hoc autem Chriſti anno 1547: quando hæc ſcribo, ipſe numerant ab initio mundi 5307. Habuit Hiſpania ſemper doctos in ſua farina Iudęos, qui multorum librorum fuerũt autores, id quod uidere licet in tribus, in Kimhijm, in Aben Ezra, in rabi Abraham autore libri Zeror hammor, &c.

Granata expugnata.

Anno itaq; Chriſti 1492. expulſi ſunt de Hiſpania centum & uiginti quatuor millia familiarum Iudaicarum, edicto regis dato, ne aurum uel gemmas è regno tollerent, ſed commutatione bonorum ſuorum merces & alias res, utpote panem, uinum & huiuſmodi ſecundum debitam æſtimationem abducere poſſent: ubi quilibet Iudæus transfretando coactus eſt regi ſoluere duos ducatos, promulgatumq; fuit: Si quis Iudæorum non abijſſet in termino eis præfixo, is corpus & bona perderet. Itaq; duæ galeæ neglexerunt abire ad conſtitutum tempus, ideo omnes & ſinguli uenditi ſunt & in ſeruitutem redacti.

Iudæi expulſi de Hiſpania.

Anno 1506. orta eſt Vlyxbonæ in Portugallia magna ciuium perturbatio, propter Iudæorum nouiter baptiſatorum perſecutionem. Nam illi occulte ritus Iudæorum æmulantes, ore tantũ & non corde Chriſtianos ſe oſtendebant, quippe qui cũ Iudæis paſcha celebrabant & carnibus ueſcebantur. Quod Chriſtiani aduertentes, apud regem eos accuſabant, fueruntq; ex mandato regis ſedecim capti, ſed rurſum ſine uindicta dimiſſi. Quod uidentes ciues contra regem & gubernatorem conſpirantes, tumultum cõtra Iudęos & pſeudochriſtianos excitarunt, interficientes per ciuitatem quotquot inuenire poterant nouos Chriſtianos & Iudæos, numero ſexcentos, quos & combuſſerunt. Dimanauit quoq; hæc Iudæorum perſecutio extra mœnia ad uillas, referunturque in ſumma occiſi in urbe & extra 1930. Quod ubi rex audiuit, quod abſens fuit, indignatus plurimos carceribus mancipauit, ex quibus quidam combuſti, alij capitibus cæſi, & alij ad crucem ſuſpenſi, reliqui ſubſtantia ſua priuati, & ex patria in exilium miſſi ſunt atq; proſcripti.

Iudæi baptiſati, raro boni Chriſtiani.

Anno Chriſti 1531. ſeptimo calen. Feb. motu terræ concuſſa eſt tota ferè Luſitania. Vlyſſiponæ corruiſſe referuntur 1050. domus & circiter 600. ruinam minatæ. Hic motus terræ dies octo durauit, & quotidie per interualla redijt, ut ſepties aut octies interdiu huic periculo obnoxij fuerunt incolæ. Vnde relicta urbe, homines in campis ſub dio agere ſunt compulſi.

Terræmotus horrendus.

Genealogia regum Hiſpaniæ.

PRiuſquam Romani peruenirent ad imperij ſummum faſtigium, fuit Hiſpaniæ dominium ſub Chartaginenſibus, durauitq; apud eos uſq; ad alterum Africanũ bellum: tunc Romani expellentes Carthaginenſes, facti ſunt ipſi domini Hiſpaniæ. Diuidentes autem eam in Beticam & Tarraconenſem, conſtituerunt undecim in ea iuriſdictiones. Manſitq; hæc adminiſtratio uſq; ad Attilam: tunc ſucceſſiue inter tot reges diſcriminata eſt Hiſpania in quinq; regna, uidelicet in Caſtiliam, Aragoniam, Nauarram, Portugalliam & Beticam. In Betica ſeu Granata Saraceni & Mauri ferè uſq; ad tempora noſtra ſedem fixerunt: Caſtiliæ uerò reges ante multos centenos annos amplexati ſunt catholicam fidem. Nam cùm Gothi ab Italia arcerentur, illamq; plurimum ſub Alarico & Aatulpho incommodaſſent, fugerunt in Hiſpaniam cum rege ſuo, cuius nomen erat Singericus.

Succeſsio regum Gothorum in toto Hiſpaniæ regno.

1 Singericus ſiue Segericus.
2 Vallias & ſecundum alios Vualia.

3 Theodoricus, ab alijs Rodericus. Factus eſt autem rex anno Chriſti 492.
4 Thoriſmundus, cuius fratres Theodoricus atq; Henricus.
5 Alaricus filius regis Henrici. Hic habuit primum regiam ſuam Toloſæ, ſed pulſus eſt à Clodoueo rege Franciæ in Hiſpaniam.
6 Tendius Alarici filius, qui percuſſus interijt.
7 Tendeſilius, ab alijs Theodegoſilus. Cæſus eſt autem propterea, quòd honeſtas fœmi nas ſua libidine polluere conabatur.
8 Agla. Hic in bello perijt.
9 Atanagildus. Hic prope Toletum cæſus occubuit.
10 Leuogildus, habens collegam Luidam fratrem. Fuit autem iſte Arianus, ſubiecitq; Hiſpalim regno Caſtellæ. Perſecutus eſt etiam filium ſuum Hermogildũ atq; interfecit, anno 572. ob id quòd eſſet uere Chriſtianus.
11 Recharedus filius Leuogildi & bonus Chriſtianus. Hic damnauit Arianam doctrinã in concilio Toletano, quod celebrauit in eo loco.
12 Luibia & Victericus.
13 Gundamirus, qui domuit Gaſconios.
14 Siſebatus, bonus Chriſtianus & ſyncerus cultor Chriſti, cuius temporib. uixit Iſidorus epiſcopus Hiſpalenſis. Eius dominium extendebatur in totam Hiſpaniam.
15 Recharedus ſecundus huius nominis.
16 Suitilla, ante ſuſceptionem regni Siſebati ſummus belli dux.
17 Siſenandus. Quidam præponunt ei Rachimirum.
18 Suitilla ſecundus huius nominis.
19 Tulga
20 Vindus, quem alij appellant Videſuindum,
21 Recenſuindus, rex probus & pius.
22 Bamba. Hic Mauros ab Africa in Hiſpaniam transfretantes ut illam inhabitarent, graui contriuit cæde. Propinauit ei ſucceſſor eius potum, unde omnes memoriæ uires amiſit, quapropter regni habenas relinquens monaſterium eſt ingreſſus.
23 Heringius cuius collega Egica gener eius.
24 Vitiza. Hic excæcauit Theodebertũ filium Recenſuindi in puericia eius, cui regnũ debebatur. Ille uiſu priuatus duxit uxorem, genuitq; Rodericum, qui poſtea factus rex ultus eſt patrem ſuum in Vitiza & filijs eius.

25 Rodericus. Defecit in hoc rege Gothicũ & regiũ ſtemma, idq; in hunc modũ: Fuit comes quidã Iulianus nomine, quẽ rex Rodericus præfectũ conſtituerat in Tingitana Mauritaniæ. Alij ſcribũt eum legatum miſſum ultra mare in Tingitanam. Interim autem quo comes abſens erat, rex polluit filiam eius. Audiens pater uim filiæ illatam, dolore domeſtico ſollicitatur ad ultionem, fretus loci commoditate, unde clàm ex Africa uocat Saracenos. Qui anno ſalutis 714. duce Muza miſſo à Miramolino tunc eorum rege, per anguſtias Herculei freti ingreſſi, biennij ſpacio omnem ferè Hiſpaniam occuparunt, præter Aſtures, natura loci munitos. In quo temporis ſpacio dicuntur ad ſeptingenta millia hominum in eo bello utrinque abſumpta. Saraceni tanto potiti imperio, cùm late ferro igniq; omnia uaſtaſſent, regna inter ſe plura ac ſedes conſtituêre. Primum Cordubæ, quod Abenalibeticum regnum uocauerunt. Alterum apud Hiſpalim, tertium apud Carthaginem nouã. Eaq; poteſtate uſq; ad Ferdinandum tertium regem perſeuerauerunt. Hic demum an. Chriſti 1216. Toleto, Corduba, multiſq; alijs recuperatis locis, Saracenos ex magna parte deiectos, compulit Granatam ac Malacam, quæ prius ſub Cordubæ regno fuerant, ſeſe recipere, ac uſq; ad ætatem noſtram, ad annum ſcilicet Chriſti 1480. retinere. Vnde tandem dei benignitate ac Ferdinandi regis uirtute nuper expulſi ſunt. Porrò Chriſtiani qui ſupererant ex profligato exercitu, Aſturiam ſeſe receperunt cum Pelagio principe ſuo. Aſtures enim & Callæci montibus & natura loci muniti, tantum incolumes permanſêre. Porro quid egerint Chriſtiani, quidq; illis ſucceſſu temporis acciderit, qui in Aſturiam ſeſe ob ſæuam Saracenorum perſecutionem receperant, nunc breuibus explicabo, ſignaboq; proprio numero reges eorum.

Saraceni occupant Hiſpaniã.

Caſtilia

Caſtiliæ regni exordium.

PElagius patruus fuit regis Roderici. Cum Vitiza Theoberto fratri Pelagij erueret oculos, fugit Pelagius in Cantabriam, latuitq; ibi multis diebus, donec ſcilicet bellum Saracenicũ recrudeſceret, & Saraceni Chriſtianis omne adimerent in Hiſpania dominiũ, occiderentq; eos paſſim per uniuerſam Hiſpaniã. Tunc Pelagius profectus cũ reliquijs Chriſti fideliũ in Aſturiã, terrã mõtoſam, atq; in Galliciã, factus eſt rex eorum, obtentaq; ciuitate Legiõis regnauit in ea uiginti annis. Recuperando autem paulatim multa effecit, ut afflicta gens aliquantulũ reſpirare uideret. Hanc ſedem poſteri Caſtellam nouã uocauere, ueteris differentia, quæ circa Cordubam & Hiſpalim fuerat. Sic enim Hiſpani regiam & munitum circa locum appellant: dictiq; ſunt poſt hunc non Gothorum ſed Hiſpaniæ ſiue Caſtellæ reges, qui magna uirtute res patrias quotidie recuperauerunt.

2 Faſilia filius Pelagij. Hũc diſcerpſit urſus in uenatiõe. *Catholicus rex.*

3 Alfonſus gener Faſiliæ. Hic cognominatus eſt Catholicus, quia extirpauit Arianam perfidiam quæ repullulare cœperat, & expulſis Saracenis multas recuperauit ciuitates. Pater eius Petrus dux fuit in Cãtabria, fuitq; de ſanguine Gothorum.

4 Froilla, ab alijs Friola, filius Alfonſi Hic percuſſit Saracenos, qui Chriſtianos in Gallicia affligebant, interfecitq; ferè quadraginta millia. Ipſe uerò occiſus fuit à fratre ſuo, qui & poſt ipſum regno eſt potitus.

5 Aurelius parricida, qui fratrem obtruncauit.

6 Silo Alfonſi gener. Sunt qui illi anteponunt Veremundum.

7 Muregatus Alfonſi filius nothus. Hic auxilio Saracenorum aſſecutus eſt regnum. Quapropter illis ex fœdere uirgines certas quotannis pro tributo mittebat. Degenerauit plurimum à ſuis progenitoribus, uiris mira probitate conſpicuis.

8 Veremundus Alfonſi nepos. Hic diaconatus habuit gradum cum in regem inauguraretur. Sed relicto poſtea regno factus eſt monachus.

9 Alfonſus ſecundus Alfonſi primi filius & fratruelis Veremundi. Hic fuit uir religioſus & caſtus, qui uxorem quam habuit nunquam attigit. Cum autem Saraceni uellent regionem eius igni & gladio perdere, ipſe manu armata eis occurrens, trucidauit multa millia, diripuitq; prædam ingentem, ex qua duas epiſcopales erexit ciuitates, Aſturicenſem ſcilicet & Ouetenſem. Vixit autem tempore Caroli Magni. *Epiſcopatus Aſturicẽſis & Ouetenſis.*

10 Ramirus filius Veremundi. Hic percuſſit Nordmannos, qui ingenti claſſe uenientes irruebant in Galliciam.

11 Ordonius filius Ramiri. Hic reliquit quinque filios.

12 Alfonſus tertius factus eſt anno Chriſti 853. rex: fuitq; multorum & ingentium bellorum contra infideles patrator, ſæpeq; triumphauit de Saracenis. Nam eripuit illis in Portugallia duas ciuitates, Colimbricam & Viſeum. Fecit quoque quatuor fratribus erui oculos, qui in eum conſpirauerant. Sunt etiam qui ſcribunt illum excitaſſe templum Compoſtellanum, & conſtituiſſe archiepiſcopatum Ouetenſem. *Templũ Compoſtellæ.*

13 Garſias filius Alfonſi. Hic quoq; bella geſſit contra Mahumetos & cœpit Aiolã regẽ eorum.

14 Ordonius Garſiæ frater. Hic eccleſiam Legionenſem eleganter conſtruxit, magnificeq; dotauit. Sed infœliciter pugnauit contra infideles Saracenos, amiſſis multis Chriſticolis, præſertim quibuſdam pijs epiſcopis. Habuit in ditione Caſtellæ quatuor comites, qui bellum id detrectauerant. Iuſſos ergo ad ſe uenire & incolumes fore pollicitus, necari mandauit. Ob quam perfidiam Caſtellani rebellantes, factis inter ſe magiſtratibus ac iudicibus, rem ipſi adminiſtrabant è quibus poſtea reges deſcenderunt,

15 Froilam ſecundus Ordonij frater, Hic crudelis admodum habebatur, ut qui multos è nobilitate interfecerit; factusq; eſt tandem leproſus, relictis quatuor liberis.

16 Alfonſus 4. Hic tradito fratri Ramiro regno, fact⁹ eſt ipſe monachus. Sed poſtea pœnitentia ductus cũ ad regnũ redire conaret, capit à Ramiro, atq; illata cœcitate mulctatur,

Monſtrum pinguiſsimi regis. 17 Sanctius Ramiri frater. Hic tam portentoſæ obœſitatis fuiſſe dicitur, ut tantam ſaginæ molem uix ferre poſſet. Cumq́ multa experiretur quæ illi pinguedinem minuerent, nihil inuenit quod prodeſſet. Fuit autem Saracenorum rex qui Cordubæ regnabat, nomine Abdemarus, uir doctus, habuitq́ multos expertos Medicos. Quod cum Sanctium nõ lateret, facta pace cum rege, adiungit ſe illi, ſperans ab eo curari. Accepta uerò herba quadam à medicis illis, adeò attenuatus excarnificatusq́ eſt, ut breui poſt moreretur, ſed non ſine ſuſpitione ſumpti ueneni. Interea domi per eius abſentiam, Ordonius filius Alfonſi illius, cui lumina diximus adempta, auxilio procerum regnum inuadit. At Sanctius Saraceni auxilio, amiſſum recuperat. Præterea Ferdinandum Caſtellæ comitem, eiusq́ ſucceſſore in iuriſdictione regis Legioneñ. in perpetuum immunes eſſe uoluit. Deceſſit anno ſalutis circiter 928. regni undecimo.

18 Ramirus Sanctij filij. Sub huius regi imperio, Arabes rupta pace quam cum Ramiro fecerant, omnia depopulabantur. Qua propter Gallæci contempta regis iuuenili ætate, Veremundum regis Ordonij filium, apud Compoſtellam regem declarant. Inter hunc Veremundum & Almanzorem Saracenorum regem, ingens horridumq́ natum eſt bellum, *Cōpoſtellanū euertitur templum.* coëgitq́ Almanzor Veremundũ fugere ad Aſturũ montes. Inde Legionẽ per obſidionem expugnat ac diruit. Mox Luſitaniã ingreſſus Compoſtellanam euertit baſilicã. Poſt hæc Veremũdus & Garſias Caſtellæ comes, iunctis caſtris magnã Saracenis intulere cladem.

19 Alfonſus quintus filius Veremundi. Hic ſororem Tyreſiam, Abdalæ Saraceno, Toleti regi locauit, ut ei contra Cordubæ regem auxlio foret. At uirgo Chriſtiana infidelis uiri conſortium ac congreſſum detrectauit, quamuis ſæpe precibus, ſæpe minis uexata. Mox eo extincto, liberata ſeſe deo in cœnobio perpetuò dicauit. Alfonſus uerò ſagitta ictus ante ciuitatem Viſeum, interijt.

20 Veremundus tertius Alfonſi filius, iuuenis deceſſit ſine liberis.

21 Ferdinandus primus, ſororius Veremundi atq́ Sanctij, comitis Caſtellæ filius. Hic primus coniunxit anno 1017. duo regna, Legionem & Caſtellam, Legionis aũt regnũ iu- *Caſtiliæ regnū* re uxoris hæreditario aſſecutus eſt. Et ad eum uſq́ diem Caſtella per comites regebatur, cum titulus tantum Hiſpaniæ regni poſt ingreſſos Saracenos, apud Legionem eſſet. His etiã Nauarræ regnum adiecit, quod interfecto Garſia fratre arripuit. Tanta itaq́ fretus potentia, Colimbricam partemq́ Luſitaniæ recuperauit. Deceſſit anno regni 40. Alij hic ali- *Nauarræ regnum.* ter ſentiunt. De Nauarra ſic ſcriptum inuenio. Cum Saraceni in Hiſpania uarijs modis turbarent Chriſtianos, uir quidam ſtrennuus, Enecus nomine, in comitatu Bigortiæ, qui eſt iuxta mõtes Pyrenæos, ſæpe triumphans de Saracenis, factus eſt à uulgò rex Nauarræ, cui ſucceſſit Garſias. Poſt Garſiam regnauit Sanctius, poſt Sanctium Garſias, poſt Garſiam Sanctius magnus, qui comes fuit Caſtellæ. Huic ſucceſſit filius eius Ferdinandus, de quo iam diximus, qui tot coniunxit regna, expugnauitq́ anno Chriſti 1030. nobilem ciuitatem Valentiam, per Rodericum Cidum fidelem exercitus ducem, expulitq́ Saracenos.

22 Sanctius & frater eius Alfonſus ſextus huius nominis, filij Ferdinandi regno præficiuntur. Excluſit tamen Sanctius fratrem ne ſecum regnaret, qua propter ille fugiens recepit ſe ad infidelẽ regem Toletanum, donec eo mortuo à populis reuocatus ad regni ſucceſſionem,, non prius à Saraceno dimiſſus eſt, quàm iureiurando affirmauerit, ſe perpetuo in eius amicitia permanſurum, quod minimè ſeruauit. Nam inito regno, ſtatim Toletum *Toletum expugnatum.* expulſo Saraceno recepit. Reliquit autem filiam unicam Viracam nomine, quam duxit uxorem Raimundus comes Barcinonẽſis, genuitq́ ex ea filium Alfonſum ſeptimum, qui auo ſucceſſit in regno.

23 Alfonſus 7 { Sanctius rex Caſtellæ. — Alfonſus 8 filius Sanctij.
Ferdinandus rex Legionis — Alfonſus nonus.
Beatrix, nupta Ludouico regi Francorum. }

Alfonſus iſte ſeptimus potentiſſimus omnium, qui ante ſe fuêre, eſt habitus. Quare Hiſpanorum Imperator eſt appellatus. Ipſe recepit Cordubam, Almeriam & Baionam. Exceſſit imperante Friderico primo.

24 Sanctius huius nominis tertius rex Caſtellæ, duxit uxorem Blancham, filiam Garſiæ regis Nauarræ, genuitq́ ex ea Alfonſum octauum.

25 Alfonſus octauus duxit uxorem filiam Richardi regis Angliæ, genuitq́ ex ea multos liberos.

Alfonſus

Alfonſus 8
- Henricus huius nominis primus, rex Caſtellæ.
- Blancha, mater S. Ludouici regis Franciæ.
- Berengaria, uxor Alfonſi regis Legionis.
- Hieraca ſeu Viraca, uxor regis Portugalliæ.
- Elionora, uxor regis Aragoniæ.

Hic Alfonſus contriuit Saracenos clade inſigni, occiditq; ferè ducenta millia. Mortuus eſt autem anno 1160.

26 Alfonſus nonus filius Ferdinandi regis Legionum, ſucceſſit in regno Alfonſo octauo, genuitq; Ferdinandum huius nominis tertium.

27 Henricus filius Alfonſi octaui, non regnauit duobus integris annis, mortuus in adoleſcentia, ludendo cum pueris.

28 Ferdinandus tertius filius Alfonſi noni, factus eſt rex Legionũ & Caſtellæ. Hic fœliciſſimè pugnauit contra infideles, ſubijciens ſcilicet ſibi totam Hiſpaniam, præter Beticam ſiue Granatam, in quam coëgit Saracenos ueluti in angulum, fecitq; ſibi tributarios. Tempore huius regis, nempè anno Chriſti 1252. expugnauit Iacobus rex Aragoniæ inſulas Baleares, ſubiecitq; fidei catholicæ, ferente ſibi auxilium Ferdinando iſto. *Saraceni coguntur in Granatam.*

29 Alfonſus decimus, Ferdinãdi tertij filius. Hic duxit uxorẽ Violantam Iacobi Aragonum regis filiam, quã & plurimum dilexit. Sed cum nullã prolem ex ea ſuſciperet, repudiare eam cogitans. Chriſtianã Daniæ regis filiã, forma conſpicuã, poſtulauit uxorẽ. Quæ dum in itinere cum maximo comitatu nobiliũ adduceretur, & iam Hiſpalim applicuiſſet, præter omniũ ſpem, Violanta regina grauida apparuit. Rubore perfuſus rex, quo pacto leuitatẽ ſuam tegeret, diù multumq; ſollicitus cogitat. Interim frater regis Philippus, abbas Vallis ſolidæ ac electus eccleſiæ Hiſpalenſis præſul, abiecto ſacerdotio, obtulit ſe futurum maritũ Chriſtianæ. Quæ res cum admodũ grata Alphonſo eſſet, contulit ei in dotem ciuitates & caſtra. Sic hac cura abſolutus, ex Violanta chariſſima coniuge ſuſtulit Berenguelam, Ferdinandũ, Sanctium quartũ, Iohãnem, Leonorã & Beatricem, quã rex Portugalliæ duxit uxorem, matrẽ regis Portugalliæ, quę dotem ſecum attulit Algarbiæ regnũ cum caſtris & oppidis. Ob quã rem reges Portugalliæ deinde ſe ſcripſerunt reges Algarbię. Erat Alfonſus uir clarus, & in ſcientia ſyderali impenſe doctus, ad quã natura inclinabatur, & qua ſe plurimum oblectabat, ut etiã uulgò Aſtrologus uocaretur. Edidit autẽ nõnullos libros, hiſtoriã ſcilicet mundi, librũ de motibus cœlorum & ſtellarum, qui Canones & tabulæ Alfonſinæ appellantur. Sunt tamen qui ſuſpicantur hos libros ab alio quodã æditos, & ſub nomine Alfonſi euulgatos. Is Alfonſus à quibuſdã electorib. deſignatus eſt rex Rom. contra Richardũ regem Angliæ, miſſiq; ſunt ad eum Burgis, epiſcopi Spirenſis & Cõſtantienſis ac abbas S. Galli, electionem regi offerẽtes. Qui cum audiſſet principum diſſenſionem, ceſſit Richardo. Illo uerò mortuo, Alfonſus relicto regno filio Sãctio, uenit poſſidere imperium. Sed quum perſuaderetur, ut cederet Rudolfo ab Habſpurg deſignato regi, ille acquieſcens redijt in Hiſpaniam, breuiq; ex animi mœrore mortuus eſt Hiſpali, priuatus Imperio & regno Hiſpaniæ. Nam filius noluit ei cedere. *Abbas ducit uxorem.* *Alphonſus aſtronomus & rex Rom.*

Alfonſus decimus
- Sanctius 4.
  - Ferdinandus quartus
  - Petrus
  - Philippus
  - Henricus
- Iohannes
- Iacobus
- Petrus
- Berenguela
- Beatrix

30 Sanctius quartus ſucceſſit patri in regno, pugnauitq; fœliciter cõtra Saracenos: expugnauit Tariſſam ciuitatem, quæ olim Carteia fuit uocata. Potitus eſt quoq; uictoria in mari, contra Mahumetum regem Fes in Africa. Fuit homo ſæuus natura. Patrem redeuntem è Germania, regno occupato non admiſit. Apud Paceuiulam 4000. hominum trucidari iuſſit, quòd in tumultu quodam exorto Alfonſum fratris filium regem appellaſſent.

 31 Ferdinan-

31 Ferdinandus huius nominis quartus, rex Caſtellæ & Legionis, genuit ex filia regis Portugalliæ Conſtantia nomine, Alfonſum undecimum & Elionoram, quam Alfonſus rex Aragoniæ duxit uxorem.

32 Alfonſus undecimus, rex Caſtellæ.

Genuit
- Petrum
- Alfonſum
- Telium
- Sanctium
- Henricum ſecundum, qui genuit
  - Iohannem primum.
  - Elionoram reginam Nauarræ.

33 Petrus regnauit poſt patrem, fuitq́ homo malus. Nam fecit interfici multos egregios uiros ſine cauſa: & cum eandem crudelitatem exercere uellet in fratrem ſuum Henricum, fugit ille ad regem Aragoniæ, poſtulatoq́ & obtento auxilio, cinxit Toletum, & capto Petro rege, eoq́ iugulato, factus eſt ipſe rex, anno Chriſti 1379.

34 Henricus huius nominis ſecundus, filius Alfonſi undecimi.

35 Iohannes primus. Hic ducta uxore Elionora filia Petri regis Aragoniæ, duo grauiſſima geſſit bella, unum contra Luſitanos, quòd defuncto Ferdinando ſocero, ei ratione uxoris ſuccedere uellet; illi uerò ſuffecto quodam Iohanne notho ordinis equeſtris ex ſtirpe regia, Iohanni reſtiterunt. Alterum mouit in Anglos, qui eum nitebantur pellere regno Caſtellæ & Legionis. Nam filius regis Angliæ, qui uxorem habuit filiam Petri regis Aragoniæ, iure uxoris petebat regnum Caſtellæ & Legionis. Pacatum tamen eſt bellum illud per ſuperueniens coniugium. Nunc itaq́ ponam totam genealogiam, quæ ab hoc Iohanne deſcendit ad præſentes perſonas.

- 1 *Iohannes rex Caſtellæ cuius uxor Elionora filia regis Aragoniæ*
  - 3 *Henricus rex Caſtellæ et Legionis*
    - 2 *Iohannes rex Caſtellæ*
      - *Eliſabet*
      - 4 *Henricus rex Caſtellæ*
        - *Eliſabet filia ſupoſititia*
    - *Maria regina Aragoniæ*
  - 5 *Ferdinandus rex Aragoniæ*
    - *Alfonſus rex Aragoniæ & Siciliæ*
    - *Iohannes rex poſt fratrem*
      - 6 *Ferdinandus rex Aragoniæ & Caſtellæ*
        - *Iohannes duxit uxorem Margaretam filiam Maximiliani*
        - *Iohanna eius maritus Philippus dux Auſtxiæ*
          - *Carolus Imperator*
            - *Philippus rex Hiſpaniæ*
          - *Ferdinandus archidux Auſtriæ*
          - *Leonora deſponſata Emanueli regi Portugalliæ*
          - *Maria regina Vngariæ*
          - *Iſabella regina Daniæ*
          - *Catarina deſponſata Iohanni regi Portugalliæ*
        - *Catarina regina Angliæ*
    - *Maria regina Ccſtellæ*
    - *Iohanna regina Portugal.*

36 Henricus tertius huius nominis, ſucceſſit patri Iohanni in regno, anno Chriſti 1360. Frater uerò eius Ferdinandus factus eſt rex Aragoniæ, poſteaquam Martinus rex Aragoniæ deceſſit ſine hęrede. Mater enim eius fuerat uxor Petri regis Aragonię. Locauit etiam iſte Henricus filiam ſuam Mariam fratris ſui filio nempe Alfonſo, quæ regnum Aragoniæ uigintiquinq́ annis adminiſtrauit, interim quo maritus eius abſens diſtinebatur in Italia propter regnum Siciliæ.

37 Iohannes ſecundus poſt patrem potitus eſt rerum in Caſtella, genuit ex uxore Maria filia regis Ferdinandi Henricum 4. Fecit etiã negotiũ ſocero, aut uerius patruo ſuo propter regnum Aragoniæ, ſed nihil effecit. Ipſe perſuaſus à Vsncentio monacho ord. Prædicatorum, expulit omnes Iudæos è regno ſuo, ſeruatis eorũ bonis in Hiſpania. Tunc multi Iudæi metu amittendæ rei ſacro fonte abluti, clàm uerò paternis legibus inuigilãtes, peſſimum genus hominum euaſere. Hi ſunt quos Marranos hodie uulgus appellat.

38 Henricus

38 Henricus 4.huius nominis ſucceſſit patri ſuo in regno,anno Chriſti 1454.Hic occu/
pauit quaſdam Saracenorum ciuitates. Deinde regnum Nauarræ per Caroli filij Iohānis
Aragoniæ mortem,armis eſt adſecutus.Ex coniugio nihil liberorum ſuſcepit,quo eum in
habilem Veneri ac uirilitate deficere conſtans eſſet fama.Filiam ſpuriam,quam ſuam eſſe
ſibi perſuaſerat,regni hæredē inſtituerat,ſi per proceres licuiſſet,qui omni ſtudio reſiſten/
tes,Eliſabetam eius ſororem illi prætulerunt, nuptuiq; illi dantes Ferdinandum huius no/
minis ſextum,filium Iohannis regis Aragoniæ,qui erat quoq; de ſanguine eius,& ſucceſ/
ſor fuit regnorum Caſtellę & Aragonię,Eliſabeta ſuppoſititia filia reiecta.

39 Ferdinādus 6.princeps magnus & catholicus,anno Chriſti 1454.Saracenos omnes
de Hiſpania,prę ſertim ex Granata,ſuis armis & uirtute expulit, quam iam propè occupa/
uerant 700.annis.Excluſit quoq; à regno ſuo Marranos & irreformatos monachos.Quo
modo uerò obtinuerit regna Neopolitanū & Siciliæ,dicam infrà,ubi harum terrarum in/
ciderit mentio.Habuit unicum filium,cui nupſit Margarita Auſtriaca,ſed mortuus eſt an/
te patrem,nullo relicto hærede regni ſucceſſore. Tunc rex Ferdinandus accepit ueluti in
adoptiuum filium,Philippum archiducem Auſtriæ,locans illi filiam ſuam Iohānam,unde
nati ſunt Carolus & Ferdinandus reges. Habeo hæc omnia ex Raphaële Volater. & Mi/
chaële Ritio,quare ſi quid perperam in hac genealogia eſt ſignatum,excuſabo me.Scio in
hiſtorijs multa deſiderari,nec quempiam ubiq; ſatis oculatum poſſe eſſe.

De regnis Nauarræ & Aragoniæ,quo modo cœpta ſint & per quos adminiſtrata uſq; in præſens.

REgnū Nauarræ,q̊d partim inter Vaſcones & partim inter Cātabros continet̄,ini
tium ſumpſit circa annū Chriſti 961.à quodā Eneco comite Bigorræ. Hic è mōti/
bus Pyreneis in uicinā Nauarræ planiciē cùm exercitu deſcendēs, omnē eā regio
nē,à Saracenis liberauit:pro q̄bus meritis,rex in eo loco primus eſt appellatus.

Genealogia regum Nauarræ

1 Enecus primus Nauarræ rex.
2 Garſias filius eius.
3 Sanctius cognomento Abarca.
4 Garſias tremulentus.
5 Sāctius maior,q ducta uxore Eluiria filia comitis Caſtellę,fact9 eſt p̄ eā rex Caſtellę:

Genuit { Ferdinandum regem Caſtellæ. / Garſiam regem Nauarræ. / Ramirum illegitimum,regem Aragoniæ.

Factus eſt aūt Ramirus rex Aragonię anno Chriſti 1016. à q̄ deſcenderūt ſequētes perſo/
næ,reges Aragoniæ.

1	2	3, 4	5	6	7	8, 9
Ramirus.	Sanctius	{ 3 Petrus / 4 Ramirus. / Alfonſus	Viraca,cuius marit9 Raimū/dus comes Barcinonenſis.	Iacobus.	Petrus rex Neapoli/tanus	{ 8 Iacobus 9 Martinus / Elionara regina Caſtellæ / Fridericus

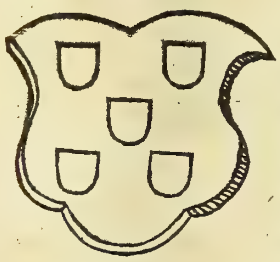
Sāctius Ramiri filius,ictus ſagitta ante quandā ciuitatē quā obſidebat,perijt. Tunc Petrus
filius ſucceſſit patri,& nōnulla oppida Aragonenſi adiecit imperio. Mortuo aūt eo & fra
tre eius Alfonſo ſine uirili prole,elegerūt ſubditi Ramirū,q fuit monachus,cōſtitueruntq;
eum regē.Et cū ex cōiuge unicā ſuſtuliſſet filiā,locauit eā Raimūdo comiti Barcinonenſi,
qui & ſocero in regno ſucceſſit, adiecitq; regno ciuitatē Barcinonen̄.Anno Chriſti 1250.
factus eſt Iacob rex, q Alfonſi 10.Caſtellæ regis ſocer fuit,& ille expugnauit Baleares in/
ſulas,adiecitq; regno ſuo ciuitatē Valentiā. Poſt eū potitus eſt regno Aragoniæ Petrus fi
lius eius,cui q̊q; Nicolaus papa cōceſſit regnū Neapolitanū.Sed Gallis omnē uiā p̄cludē/
tib9,ne hoc regnū ingrederet̄,p̄cuſſus in mari hoſtili telo,ex uulnere occubuit. Tūc regni
faſces ſuſcepit Iacobus filius eius,q tamē Siciliā tradidit fratri Friderico,ipſe uerò p̄fectus
in Aragoniā,mortuus eſt ibi, relicto filio Martino:qui & ipſe unā reliquit filiā, quā duxit
uxorē rex Caſtellæ,Cæterū poſt mortē regis Martini facta eſt magna cōcertatio de regno
Aragoniæ,ſed uicit Ferdinādus huius nominis 5.frater Henrici regis Caſtellę,anno Chri/
ſti 1407.declaratusq; eſt rex,eo quod mater eius Elionora filia eſſet Petri regis Aragonię.

- 1 *Ferdinandus rex Aragoniæ*
  - 2 *Alfonſus rex Aragoniæ & Siciliæ*
    - *Ferdinãdus illegitimus rex Siciliæ*
  - 3 *Iohannes rex Aragoniæ poſt fratrem*
    - 4 *Ferdinandus rex Aragoniæ et Siciliæ*
      - *Iohannes maritus Margaritæ ducisſæ Auſtriæ*
      - *Iohanna cuius maritus Philippus dux Auſtriæ*
        - 6 *Carolus Imperator*
          - 7 *Philippus*
          - *Ferdinandus*
        - *Ferdinandus rex*
          - *Maximilianus*
          - *Carolus*
          - *Ferdinandus*
        - *Leonora regina Portugalliæ & deinde Galliæ*
        - *Maria regina Vngariæ*
        - *Iſabella regina Daniæ*
        - *Catarina regina Portugalliæ*
      - *Catarina regina Angliæ*
    - *Carolus rex Nauarræ*

Hiſtoriæ regum Nauarræ, quas ego uidi, ſunt tam obſcuræ & implacatæ, ut ex illis me non ſatis explicare potuerim. Quomodo uerò Ferdinandus illegitimus Alfonſi filius ſe inſinuauerit in regnum Siciliæ, ſcribam infrà ubi peruenero ad inſulam Siciliæ. Notandum quoque hic, Aragoniam alio nomine appellari Cataloniã, quæ tamen uerius, ut quidam ſcribunt, appellanda fuerat Gothalonia, perinde quaſi compoſitio quædam ſit facta ex his duobus uocabulis, Gothia & Alania.

De regno Luſitaniæ ſiue Portugalliæ & ſucceſſione regum eius.

REgnum Portugalliæ cœpit circiter annũ Chriſti 1110. idq́ hoc modo. Henricus Lotharingiæ comes è Gallia ueniẽs, magnas aduerſus Saracenos res geſſit: pro quibus meritis Alfonſus ſextus Caſtellæ rex permotus, filiã nothã nomine Tyreſiã ei locauit, Galliciæ partẽ quæ in regione Luſitaniæ cõtinetur, pro dote aſſignando. Ex eo poſtea matrimonio natus Alfonſus, qui primus Luſitanię rex eſt appellatus. Primus item qui Vlyxibonã à Saracenis recepit, quorum quinq́ ſimul regibus uno prælio ſuperatis, quinq́ ſcutorũ inſigne, facti monumentum poſteris reliquit. Verũ hoc decus in matrẽ crudelitate fœdauit, quã, q̃d poſt uiri mortẽ nupſit, in uincula cõiecit, nec ut eam dimitteret, tunc per legatum à Põtifice miſſum cõpelli ulla ratione aut interdicto potuit. Quapropter materna in eum ira atq́ imprecatio cauſa fuit, ut ab hoſtibus caperetur. Captus autẽ ab infidelibus, reliquit filium Sanctium in regno.

Genealogia regum Luſitaniæ

1 Alfonſus — 2 Sanctius — 3 Alfonſus — 4 Sanctius — 5 Alfonſus — 6 Dionyſius — 7 Alfonſus — 8 Petrus — 9 Ferdinandus — 10 Iohannes

- 10 Iohannes
  - 11 Eduardus
    - Leonora imperatrix
  - Ferdinandus
  - Iohannes
  - Petrus
  - Henricus infans
    - Petrus
    - Iohannes

Fuit Iohannes 10. nothus, ideoq́ ab adminiſtratione regni excluſus. Et cũ ordinẽ ſuſcepiſſet militarẽ, eſſetq́ uir ingenti animo, uocatus ex ordine ad regnũ magna egit, ciuitatemq́ Septenſem è Saracenis bello recepit, fœlix ſeptena liberorũ prole, inter quos Ferdinandũ Luſitani uitæ abſtinẽtia pariter & religione inter beatos referũt. Is enim bello Saracenorũ captus, ea in patientia in cuſtodia apud eos uixit, ut molę (ea em̃ uiuere cogebat̃) cũ famulo quanq́ per ſe ſufficiente ſuas partes obiret. Henricus infans in Atlãtico primus pelago nouas inſulas reperit, de quibus ſuo loco dicemus. Ipſe cum in mathematicis eſſet doctus, propter aſtrorum ſtudia cœlebs manſit, uitamq́ in ſacro promõtorio, quod Caput S. Vincentij dicitur, egit: quem locũ propterea quod in eo cælum raro turbidũ efficit̃ elegit. Obijt anno 1460. Eduardus aũt maior natu rex factus, Zeliam, Tidem & Alcazar Africanas ciuitates prælio expugnatas regno Luſitaniæ adiecit. Habuit autem duas filias, alij ſcribunt duas ſorores, Iohannam & Elionoram. Priorem Caſtellæ regi, alteram Friderico tertio Imperatori locauit, ex qua Maximilianus Cæſar eſt natus.

13
Ferdinandus — Ioannes, qui lapſus de equo interijt
11 Eduardus { Ferdinandus, 12 Alfonſus, Leonora Imperatrix }
14 Emanuel { 15 Ioanes, cuius uxor Catarina ſoror Caroli quinti Imperatoris; Ludouicus infans; Iſabella uxor Caroli quinti Imperatoris; Alia, quam duxit Carolus dux Sabaudiæ }

Habuit Emanuel rex 14. alteram uxorem Leonorã, quam poſtea Franciſcus Gallorum rex duxit uxorem. Cæterum frater regis Eduardi, Henricus infans, uir magnanimus, primus tentauit noſtro ferè æuo nauigare per maria ad incognitas terras, uenitq́ primùm ad inſulam Mederam, quæ ferè tota ſqualida iacebat, etiam quum haberet fundum ad omnes fructus ferendos aptiſſimum, potiſſimum autem ſaccarum, quod interim in eã inſula eſt plantatum, & excellit ſua bonitate omne reliquũ ſaccarũ q̃d creſcit in Europa. A' Medera ſoluens uenit nauigio ad Canarias ſeu Fortunatas inſulas, ac inde circumnauigans meridianam plagam, hoc eſt, Africam ipſam, inuenit multa mirabilia. Elapſis poſt hæc aliquot annis, rex Emanuel inſtructa magna claſſe emiſit eam an. Chriſti 1500. in occidentem, meridiem & orientem, explorauitq́ per illam nauigationem res inauditas. Adinuenit uiam per mare ad nouum & incognitum orbem, quem nouas uocant inſulas, inuenitq́ aliã uiam nauigabilẽ ab occidente in orientem, per quã ſcilicet uenitur à Portugallia in Indiã, unde efferuntur uariæ ſpecies aromaticæ, id quod idem rex Leoni de- *Species aromaticæ.* cimo pontifici Romano glorians & triumphans per epiſtolam ſignificauit. Deprehenſum tamẽ eſt, eam nauigationem Europeis habitatoribus, maxime occidẽtalibus, non parum obeſſe. Vnde Paulus Iouius aſſerit, Luſitanorũ nauigationibus nõ ſolũ itinera reliquis nationibus in India m intercludi, uerũ etiam omnia aromata inibi comparata, ingenti quæſtu Vlyſſiponæ, bona dum ſeruãt, corrupta proſtituunt, uenundari. Prætexunt, inquit, propagationem religionis ſuo cõmodo emolumento, quod ſuis nauigationibus quærunt. Quia *Corrupta aromata.* ſumptus faciunt magnos ſuis nauigationibus, propterea uolunt aromata quoque charius uendere. Damianus tamen reijcit iſtius rei culpam in tabernarios, propolas & inſtitores, quibus nihil ſancti, niſi quod cum lucro coniunctum eſt, in quos animaduertendum eſſet. Nam hi omnium generum mercimoniorum corruptela ueriſſimè ſunt.

De Epiſcopatibus, principatibus, academijs, & inſignioribus doctisq; uiris, quos habet & olim habuit Hiſpania.

ARchiepiſcopus Toletanus, cancellarius Caſtellæ: archiepiſcopus Hiſpalenſis, archiepiſcopus S. Iacobi, archiepiſcopus Granatẽſis. Et in Portugallia archiepiſcopus Bracharenſis, Vlyſſipponenſis, Funchalenſis. Epiſcopi: Burgenſis, Ciguntenſis, Cunquenſis, Placentinus, Palentinus, Iaënenſis, Segouienſis, Auillenſis, Camorenſis, Cordubenſis, Oſinenſis, Leonenſis, Calahorenſis, Salmanticenſis, Badaiocenſis, Ouidenſis, Carthaginenſis, Aſturgenſis, Corienſis, Rodrigenſis, Malagenſis, Calixenſis, Guaditanus, Almerienſis, Mondonenſis, Tuienſis, Lugenſis, Orenſenſis, Canarienſis, Caragucenſis, Valentinus, Tarragonenſis, Taraconenſis, Hueſcenſis, Segorbienſis, Barchinonenſis, Leridenſis, Tortoſenſis, Gironenſis, Vrgellenſis, Vicquenſis, Eunienſis, Pamplonenſis. Et in Portugallia epiſcopi: Eborenſis, Viſcenſis, Guardenſis, Colimbrienſis, Portẽſis, Lamecẽſis, Syluẽſis, Ceptenſis, &c. Habet quoque Hiſpania noſtro æuo innumeras abbatias, quatuor magiſtros equitum ſeu ordinum, inſignes commendaturas, & alios or-

dines,qui omnes ingentes poſſident redditus,ut etiam archiepiſcopus Toletanus habeat annue 80000.aureorum ducatorum: archiepiſcopus autem Hiſpalenſis uiginti quatuor millia ducatorum,epiſcopus Burgenſis uiginti millia,&c.

Proceres ſeculares.

Magnates uerò Hiſpaniæ ſunt, princeps Aſturiarũ, dux de Arſona, Comeſtabilis Caſtellæ,dux Frienſis regis cubicularius,Archithalaſſus Caſtellæ & Granatæ,uulgò Ammiraldus,& dux de Medina.Item duces,de Beiar,de Scalona, de Medina cœli, de Medina Sidoniæ, de Arcos, de Infantazgo, de Alua, de Naiara, de Maqueda, de Albuquerque,de Cardonia,Comeſtabilis Aragoniæ,de Segorue,de Gandia, de Villa formoſa,de Luna,de Sauiote,Archithalaſſus Aragonenſis marchio. Item marchiones de Oriſtan,de Gotiano,de Villena,de Aſtorga,de Tariſa,de Zenete, de Comares, de Gabraleon,de Molina, de Dema,&c.Itẽ comites innumeri. In Portugallia uerò hi magnates hodie ſunt,Comeſtabilis, qui nunc eſt infans Ludouicus regis frater ac præfectus regnorũ confiniũ,qui uulgò Fonteiro dicitur,Eſt idem magiſter equitũ Rhodienſiũ. Item dux Brigantiæ,dux Colimbrienſis,dux Viſeenſis,dux Tranſcoſſenſis, dux Barcelẽſis,dux Auerienſis, marchio de Villa Real, marchio de Tores Nouas, marchio de Monte maior,marchio de Ferreira: item comites multi.Qui de his plura ſcire cupit,legat Marinæum Siculum.

Vniuerſitates opulentia celebres in Hiſpania ſunt ſeptem,uidelicet Salmanticenſis, Cõplutenſis,Colimbrienſis,Pincianenſis,Siguntinenſis,Oſtenſis,Ilerdenſis. Viros doctos habuit Hiſpania paſſim exteris nationibus notos, Fulgẽtium, Iſidorum archiepiſcopum Hiſpalenſem,Paulum Oroſium,Paulum Burgenſem, Alfonſum regem aſtrologum, Columellam,Higinium,Sedulium poëtam,Ludouicum Viues oratorem, Quintilianum rhethorem, Senecam oratorẽ, Pomponium Melam, Iuſtinum hiſtoricũ, Raimundũ Lullum, & ex Iudæis atq; Saracenis Aben Ezram,Dauidem & Moſen Kimhi,Auicennam, Auerroim,Raſim,Meſalac,Albumazar,& alios multos.

Seneca Hiſpanus.

Seneca,qui & Lucius Anneus Stoicus philoſophus,natione Cordubenſis,Neronis Imperatoris præceptor,Romæ in precio fuit & patruus Lucani poëtæ. Cuius reminiſcens diuus Hieronymus ſcribit illum uirũ fuiſſe continentiſſimæ uitæ, & propterea ponit eum in Catalago ſanctorũ uirorũ, potiſſimũ propter frequentes epiſtolas Pauli ad Senecã & Senecæ ad Paulũ. Cùm aũt eſſet Neronis magiſter & illius tẽporis potentiſſimus, optare ſe dicit, eius ſe loci eſſe apud ſuos, cuius ſit Paulus inter Chriſtianos. Hic inter cætera gratiarũ ſuarũ beneficia ſibi à Deo collata, tantæ fuit memoriæ,ut duo millia nominũ recitata, eo quo dicta ordine erant mox recitabat,& ducẽtos uerſus à ducẽtos ſcholaſticis recitatos ab ultimo incipiens ad primum uſq; integerrimẽ recitaret. Quem tandem ante biennium quàm Petrus & Paulus martyrio coronarentur,à Nerone ſæuiſſimo diſcipulo retributionis gratia interfectũ fuiſſe legimus. Nam cùm ſenex admodum eſſet Seneca, Nero uerbera quæ ſibi à puericia intulerat ad memoriam reducens,infremuit,atq; per Centurieonm ei indixit,ut ſibi ipſi mortem

tem

tem deligeret. Tunc Seneca cognoſcens Imperatoris uoluntatem, petijt ut in tepenti aqua poneretur, & in eadem omnes uenæ ei aperirentur, donec ſpiritum exbalaret; ſuaue genus mortis arbitratus, uenarum inciſione mori, quo & uitam finiuit.

Quintilianus.

Fuit & Quintilianus Rhetor ac philoſophus natione Hiſpanus, uir magni pretij, à Galba Cæſare Romã pductus, ubi ſcholam tenens clariſſimus habitus eſt. Fuit namq; uir eruditiſs. atque grauis, qui inter cætera de Inſtitutiõe Oratoria octo libros compoſuit, atq; cauſarũ librũ perutilem edidit. Ex quibus hanc celebrem & memoria dignam habemus ſententiam: Vtinam liberorum noſtrorũ mores nõ ipſi perderemus: infantiã enim ſtatim delitijs ſoluimus. Mollis quippe educatio, quã indulgentiã uocant, neruos omnes mẽtis & corporis frangit. Huius celeberrimi uiri de Inſtitutione Oratoria liber cum annis fermè ſex centis deperditus fuiſſet, à Pogio Florentino circa annum dñi 1414. in Conſtantienſi concilio in quodam monaſterio integer repertus, atq; eius opera tranſcriptus & emendatus in Italiam delatus eſt.

De duabus inſulis Balearibus, Maiorica & Minorica, hodie proprium conſtituentibus regnum.

OLim hæ duæ inſulæ dictæ ſunt Gymneſiæ & Baleares, una Balearis maior, & altera minor, & fuit utraq; ſemper fertilis & optimè culta, poſtq; ſcilicet à Romanis fuerunt edomitæ. Antea uerò habitatores eius corrumpebant piratica rabie maria, erantq; homines feri & ſylueſtres, qui à ſcopulis ſuis proſpiciebãt maria. Aſcendebant incõditas rates & prænauigãtes ſubinde inopinato impetu terruerũt. Et cũ ſemel uenientem ab alto Romanã claſſem proſpexiſſent, prædam putantes, auſi etiam occurrere & primo impetu ingenti lapidorum ſaxorumq; nimbo claſſem operuère. Sed non diù lapidatione Romanos terruerunt. Poſtquã enim cominus uentum eſt expertiq; roſtra & pila uenientia, pecudum in morem clamore ſublato petierunt fuga littora, dilapſique in proximos tumulos, quærendi fuerunt ut uincerentur. Minor inſula ſpectat ad orientem, nutriens plurima armenta, præcipue mulos, qui & magni ſunt & ſonora uoce. Referta eſt utraq; inſula habitatoribus, qui ſcilicet triginta millia hominũ excedunt. Habitant in ſaxis concauis, iuxtaq; præcipites petras. Aureo nũmo aut argenteo olim non utebantur. Diligunt ſupra modũ mulieres, ut mulierẽ à prædonibus captam, tribus aut quatuor redimant uiris. Quũ olim Carthaginienſibus militaſſent, ex ſtipendio impenſo mulieres ac uinum emptũ ſecum tulère. Funda utebantur in prælio, & iacebant lapides ita robuſtè, ut ab aliquo tormẽto lapis miſſus uideretur. Fuerunt etiã in iaciendo tam certi, ut raro effugerit ictũ appetitus locus, quod eis continuus à puericia uſus præbebat, à matribus ad id certamen coactis. Imponebant enim ſuper erectũ lignum panem pro ſigno, quẽ iactu petebant, neq; ante cibum caperent, quàm panem lapide eiectũ pro cibo ſumerent matris permiſſu.

Cuniculi perdunt inſulas.

In his inſulis nullũ nociuũ inuenitur animal, etiã ſi multos habeant cuniculos, qui plurimũ inſulas incõmodant, dãnaq; inferunt. Nõ tamen ſemper aut ab initio creationis in eis fuerunt, ſed quũ uice quadã duo illati eſſent, generatione ſic creuerunt auctiq; ſunt, ut impleuerint totam terram, tantaq; agris & domibus dãna intulerint, ut incolæ coacti fuerint quærere conſilium apud Romanos, quomodo animantibus illis occurrerent, præuenirentq; rabiem eorum. Tunc conſiliũ datum, ut afferrent cattos ſylueſtres ex Africa, illosq; cum laqueis mitterent in animantiũ cauernas, futurumq;, ut uel unguibus ſuis illos extraherent, aut per aliud foraminis oſtium expellerent, uenationiq; exponerent. Quod & factum eſt. Noſtro æuo hæ inſulæ proprium habent regnum, quod dicitur regnum de Mallorca & Menorca, complectiturq; has duas

 inſulas

Eiuiſſa profert ſalem.

inſulaſ & tertiam Ebuſſum nomine, quam uulgò uocant Eiuiſſam, & eſt alijs minor, habens duntaxat unam uillam ſitam ſuper montem. Leuatur autem per ſingulos annos magna uis ſalis in hac inſula. Intromittitur enim certis temporibus mare in ipſam terram, ac deinde præcludit̃ locus introitus aquæ, & aqua ſic in terra collecta & imperturbata dimiſſa, in tantum coagulatur ſalis aceruum, ut nedum Mallorca & Mtnorca inde ſaliantur, uerum & onuſtæ naues in Italiam ductæ multis ciuitatibus ſalis ſufficientiam miniſtrent.

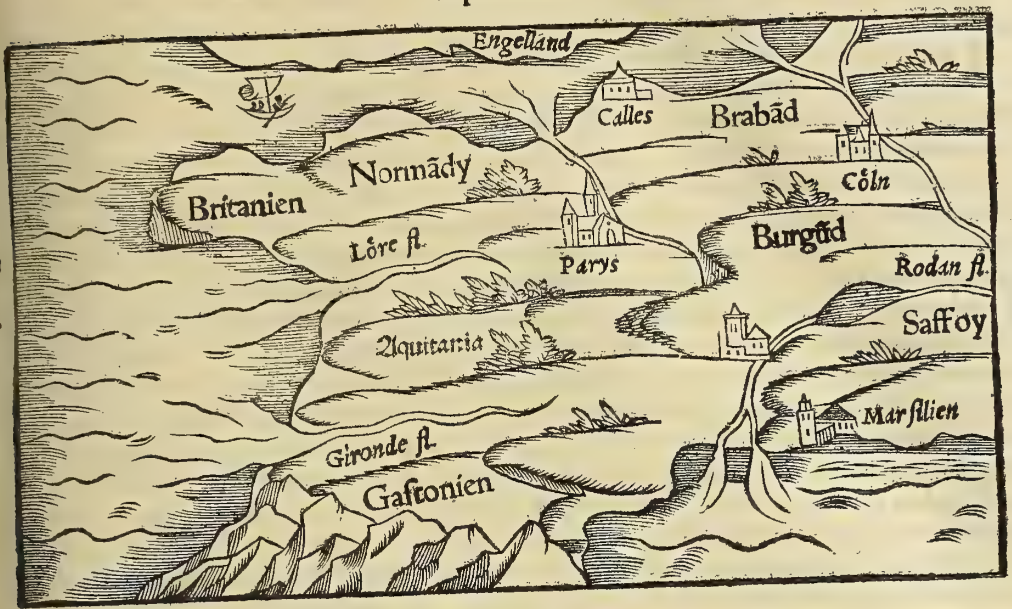
Nobiles caſei.

In Maiorica & Minorica optimum creſcit oleum, quod inde ad Valentiam, Flandriam, & Italiam aduehitur. Fiũt quoq; tam boni in eis caſei, ut præſtent omnibus caſeis q ueneunt Romæ & in Hiſpania. Deinde habent incolæ ſingulare negocium rudium pannorũ, quos ex lana parant, diſtrahuntq; circumquaq; uſque in Siciliam. Carent hæ inſulæ, ut diximus, nocuis animantibus, abundant autem ceruis & cuniculis, creſcitq; in eis nobile uinum, creſcit & ſatis frumenti. Habet Mallorca ad orientem inſignem ciuitatem, quæ & ipſa Mallorca nominatur, habetq; portum optimum, & eſt metropolis harum inſularum: olim uerò fuit Palma uocata, decoraturq; hodie ſtudio uniuerſali, in quo Raimũdus Lullus magnę eſt æſtimationis, quia fuit ibi natus & educatus, & in hodiernum uſq; diem fouetur ibi magno ſtipendio uir doctus, qui Lullianam profitetur doctrinam, id quod habeo ex ore docti cuiuſdam uiri nomine Antonij Lullij, nati in Mallorca ex familia Lulli. Eſt & alia ciuitas in hac inſula nomine Bolentia, quæ uulgò appellatur Pollentia, reſpicitq; meridiem, ſicut Mallorca ſeptentrionalem inſulæ tenet locum. Eſt autem inſula iuxta maris littora multũ fœcunda, in interioribus uerò eſt montuoſa & infœcunda. Incolæ plurimum incommodantur à Saracenis, qui ſine ceſſatione ex Africa in eam traijciunt & homines abducunt, illudunt, ſeruituti ſubijciunt aut pro pecunia uendunt. Qua propter feriatis diebus in eccleſia è fidelibus colligitur eleemoſyna, qua pauperes captiui redimantur. Iacet hæc inſula è regione oſtiorum Iberi fluuij, patetq; in eam ex Hiſpania iter nauigabile quatuor aut quinque horarum. Ad Argieram uerò Mauritaniæ opus eſt ſpacio duorum aut trium dierum. Porrò alia inſula Menorca nullam habet inſignem ciuitatem, ſed plurimas uillas, eſtq; in littore maris circumuallata altis montibus & condenſis arboribus obducta. Quomodo noſtro æuo Carolus Imperator anno 1541. ex his inſulis traiecerit in Africam expugnaturus regiam ciuitatem Argieram, quam uulgò Algier uocant, dicam infrà ſuo loco, ubi nouam deſcripſero Africam. Cæterum anno 1550. Dragut Rays, quem alij Dorgutem appellant (qui pyrata inſignis, Turca, humili obſcuroq; loco natus, ab Aenobarbo, cum uirtute animi omnes excelleret qui ſub eius imperio merebant, Othomannicæ claſſi præfectus fuit, deinde Meninge inſula, atque Aphrodiſio occupato, cum Africæ & Mauritaniæ imperio inhiaret) claſſem quadraginta ſeptem nauium coëgerat, Reip. Chriſtianæ cladem illaturus, & ad has Baleares ſcilicet inſulas deflectẽs, Polentiam maioris inſulæ urbem, de improuiſo ſub quartam uigiliam adortus eſt. Ciues, ſeminudi etiam, maiorum uirtutis haud immemores, interfectis plurimis, Turcas ſtrennuè reiecerunt, adempta illis præda maxima ad naues uſq; eos perſecuti ſunt.

Studiũ uniuerſale.

De

DE GALLIA ET eius ſitu, item de eius partitione, populis, ciuitatibus, montibus, fluuijs, &c.

GALLIA tertia Europæ regio nomen accepit à duce Galate filio Hercu
lis Aegypti. Venit hic Hercules in regionē Galliæ ante deſtructionem
Troianā, conditiq́ in Celtica ciuitatē nomine Alexiā (quā longē poſt
Iulius primus Cæſar deſtruxit) & genuit ibi Galaten, cui adulto pater
tradidit regnum. Is ergo cum regni fines extendiſſet & multa pręclara
geſſiſſet, ſubditi eius ab ipſo dicti ſunt Galatę, et regio ipſa Galatia. Ro
mani uerò extracta ſyllaba ex Gallatia fecerunt Galliam. Alij uerò pu/
tant Galliam deriuari à græca uoce Gala, quę lac ſignificat, quod ſcilicet Galli candidiores
ſint Hiſpanis. Multiplicatis pro inde Gallis, diuiſa eſt Gallia in duas partes, nempe, Ciſal
pinam, quę ultra alpes in Lombardia locum habet Italięq́ finibus includitur, & in Trāſal/
pinam quę citra mōtes occidentē reſpicit. Vocata eſt quoq́ una Gallia Togata ſeu Tōſa, *Gallia togata*
alia Gallia Comata, quod hi nutrirent pilos, illi uerò reſecarent. Gallia Comata ſeu Tranſ *& comata.*
alpina diuiſa eſt in tres regiones, uidelicet Belgicam, Celticā & Aquitaniā. Et ſecundum
Beroſum, in Celtica olim regnauit Lugdus, à quo Lugdunū & Lugdunēſis. Gallia nomen
accepit, ſicut & à Celta rege Celtica denominata eſt, & Græci olim populos Galliæ com/
muniter Celtas nominauerunt. Haud ſecus illis tēporibus à ciuitate Narbonenſi regio illa
appellata eſt. Gallia Narbonenſis, & Braccata à Braccis ueſtiū genere, quam hodie uocāt
Langendocken. Hæc nomina tēporis ſucceſſu mutata ſunt in alia uocabula. Nam Gallia
Celtica demigrauit in Galliam Lugdunenſem & Narbonenſem, & hodie ſunt Delphina/ *Lugdunenſis.*
tus, Sabaudia, Prouincia, Langendocken & Burgundia. Aquitania uerò uetuſtum reti/
nuit uocabulum in hodiernum uſq́ diem extenditurq́ ad fluuium Ligerim. At Belgica à *Belgica.*
Belgio rege, qui in ea imperium habuit, ad Rhenum uſq́ ſecundum ueterum deſcriptio/
nem propagata eſt, & pro maiori parte lingua utitur Teutonica, includens omnes regio/
nes iſtas (ut hodie nomināt,) Alſatiā, Lotharingiā, Vaſtū regnum, uulgò Vueſterich, Bra
bantiā, Flandriā, Geldriā, Normandiā, Britanniā, Burgundiam, & Franciā quæ eſt per cir/
cuitū Lutetiæ. Olim regionū limites fuerūt mōtes & flumina, extenſaq́ propterea fuit Gal
lia ad Rhenū, q Gallos à Germanis ſeparauit, at hodie linguæ & imperia diſterminār unam

regionem

regionem ab alia,& eouſq; una quæq; extenditur regio,quouſq; gentis illius ſermo uerſatur,atq; ob id Alſatia,Vaſtum regnum,Brabantia,Holandia,Geldria,& aliæ Teutonicæ nationes non Franciꝑ ſed Germaniꝑ adſcribuntur.

Vnde exortum ſit nomen Franciæ,cum ab antiquis temporibus hæc regio ſemper uocata fuerit Gallia.

HAbent hiſtoriæ,Franciæ,regionẽm hoc nomen ſortitam aliquot annis poſt Chriſtum natum, idq; à Teutonicis Franconibus, qui ueri & genuini fuerunt Franci, tametſi Galli id conſtanter negent,longeq; aliter ſentiãt, dicantq; Galliꝑ partem Franciam dictam à Franco filio aut nepote Hectoris,qui poſt deſtructam Troiam uenit in Galliam,denominauitq; Galliã à ſe Franciam. Rectè quidem ſentiunt Franciam à Franco dictam,at plurimi elapſi ſunt anni à Franco uſq; ad illud tempus quando Gallia cœpit uocari Francia. Siquidem Francus non regnauit in ea regione quæ hodie Francia appellatur,ſed fuit dux aut rex Franconum Germaniæ. Vnde & Raphaël Volater. colligit ex Agathio,Francones occidentales ex ea natione migraſſe,quæ trans Rhenum nũc quoq; Franconia eſt, Hi enim anno ſalutis circiter 420. exagitati à uicinis ſimul & mutandi melioris ſoli gratia in proximam Galliam Belgicam cum eorum rege Clodio traiecere,locaq; Metenſium primo ac Tullenſium tenuere,ubi Aetio duce Imperatoris, deinde Gothis & Aquitanis,poſtremo Normandis ac Longobardis uaria ſucceſſione ac magna uirtute ſuperatis,tota paulatim Gallia potiti ſunt. Alĳ uerò altius iſta repetentes,ſcribunt in hunc modum:Deſtructo Troianorum Ilio,traiecerunt Helleſpontũ nepotes Priami,inhabitaueruntq; loca circa Mæotides paludes & fecerũt ſibi regem. Cumq; laceſcerentur à Gothis multis prælĳs, qui non procul ab eis habitabant, nec ad reſiſtendum ſatis fortes eſſent,Marcomirus rex eorum inito conſilio cum reliquis populi præfectis,deliberauit relinquere terram illam, nempè Scythiam, & nouam in qua quietiores eſſent occupare ſedem. Factoq; gentilium more ſacrificio,monitus eſt oraculo quodam,ut adiret eum locum cum populo ſuo,ubi Rhenus labitur in mare,ibi adepturus optatam quietem. Atque ut certior eſſet, ſuperuenit & maga quædam Alruna nomine, quæ ad idem illum eſt cohortata. Effecit enim mulier illa arte ſua,ut noctu regi Marcomiro appareret ſpectrum

Francia à Frãco.

Alruna.

quoddã cum tribus capitibus,nempè cum capite aquilꝑ,capite bufonis & capite leonis. Dixitq; aquila. Genus tuum ô Marcomire opprimet me & cõculcabit leonẽ,interficietq; bufonẽ. Quib. uerbis ſignificauit futurũ, q̊d poſteri eius habituri eſſent dñm ſuper Gallos,Romanos & Germanos. Anno itaq; quadringenteſimo trigeſimo tertio ante Chriſti natiuitatẽ egreſſus Marcomirus cum populo ſuo Scythiã & pueniens in Germaniã, occupauit illa loca ubi hodie eſt Geldria & Holãdia, uocatiq; ſunt à Saxonib. Neomagi, germanicè Neumeg,id eſt,Noui affines,ſeu noui uicini. Appellati ſunt q̊q; à regina quadã Cãbra nomine,Sicãbri,& nomẽ illud multis retinuerũt ſeculis,ut etiam regio ab ipſis habitata ante Chriſti incarnationem Sicambria appelaretur. Primus eorum rex quem in Sicambria habuerunt,uocatus eſt Anthenor,filius dicti Marcomiri. Secundus fuit Priamns,decimuſſextus Francus, qui ob ſingularem prudentiam & egregia ſua facta in rebus bellicis, plurimum amabatur à ſubditis,uocatiq; ſunt deinceps ab eo Francones. Præfuit rex ille Sicambris anno ante Chriſti incarnationem 42. Septimus poſt Francum Sicambrorum rex, dictus eſt Ratherius, & hic dicitur condidiſſe ciuitatem Roterodamum in Batauia, ubi & ſepultus eſt anno poſt Chriſtum natum 70. ſub Nerone Cæſare. Poſtea circa annum Chriſti 320. imperium tenuit in Sicambros ſeu Francos Clodomirus, cuius frater Genebaldus primus factus eſt dux Francorum Germanorum. Interim uerò quo memorati Sicambri ſeu Franci inferiorem incoluerunt Germaniam plurima geſſerunt bella contra populos

Neomagi uox Germanica.

Sicambri.

Genebaldus dux Francorũ orientalium.

populos Galliã inhabitantes, & præſertim contra Romanos, qui Gallis tunc imperabant,
uiceruntq́ꝫ illos ſæpius quàm ab eis uincerentur. Iuncti ſunt etiam illis multi Germani, quo
rum auxilio breui adepti ſunt utramqꝫ Rheni ripam. Sed hac ditione non contenti extende
runt cotidie terminos ſuos, ut etiã Treuerim & alias ciuitates occuparint, ſubiecerintq́ꝫ ſibi
omnem terram uſqꝫ ad Sequanam fluuium, qui pertranſit Lutetiam, ubiqꝫ ex ea Romanos
pellentes. Hæc ex abbate Spanheimenſi. Quem tamen ſicut & Hunibaldum, quem ille ſe-
cutus eſt, quidam hic ceu ineptias referentem, reijciunt, aliamq́ꝫ de Francis habent cõſectu-
ram, quam infrà iuxta Geldriam obiter commemorabimus. Illis temporibus, nempè circa
annum Chriſti 420. elegerunt Franci regem ſuper ſe Pharamundum nomine, qui unde- *Pharamundus*
cim annis potitus rerum, occupauit bonam partem Celticæ & Belgicæ, profligatis undiqꝫ *primus rex.*
Romanis, qui iſtarum regionum dominium ſibi uendicauerant. Fuit hic uiceſimus quartus
rex Francorum ſeu Sicambrorum, & ut Galli quoqꝫ fatentur, fuit primus Galliæ rex poſt
expulſos Romanos, qui Galliam ferè centum annis ante Chriſtum natum ſibi ſubditam
tenuerant. Tradidit Pharamundus Franconiæ ducatum, qui erat iuxta Mænum, fratri ſuo

Marcomiro regendum. Pharamundo ſucceſſit Clodius filius eius,
qui & ipſe ab armis non ceſſans, ditionem regni ſui non parum am
pliauit, id quod facile efficere potuit, quando uires Galliæ propter
diutina bella & multas hoſtium incurſiones eneruatæ fuerunt, fa-
ctaq́ꝫ inualidæ ad reſiſtendum, Romanis etiam ſenſim auxilium de-
trectantibus, unde hoſtes animati & roborati traiecto Rheno licen
tius ingrediebantur regionem, ut ſibi quærerent manſiones. Nec à
ſuo propoſito deſiſtebant, quantumlibet à Galliæ finibus frequen-
ter arcerentur, ſed ſumptis uiribus rurſum ingrediebantur, & primũ
quidem obtinuerunt Cameracum, deinde Tornacum haud longè à Cameraco diſſitum.
Occupauit quoqꝫ rex iſte Treuerim & totam circumiacentem terram, interfecto duce Mo *Dux Moſellanus.*
ſellano nomine Sabino, & ne rurſum deficerent ab eo, emiſit duodecim millia colonorum
cum uxoribus & liberis in Franconiam, & tot millia de Franconibus ſurrogauit in locum
eorum. Cohabitantes autẽ indigenę cũ aduenis, cõtracta affinitate atqꝫ morũ conformita
te uniti, facti ſunt populus unus. Succedẽteq́ꝫ in regno filio Meroueo, tota ferè Gallia uſqꝫ
ad Rhenum ſubacta eſt à Francis. Expulſis namqꝫ Romanis, occupauerunt Coloniã A-
grippinam, Moguntiam, Nemetes & Argentoratum unà cum tota Gallia. Quomodo ue-
rò & ob quas cauſas Francones relicta Sicambria, quę nunc eſt Holandia & Geldria, uene
rint in eam prouinciam, quæ ab eis denominata eſt Franconia, dicam infrà in deſcriptione
Germanię. Patet itaqꝫ ex his, quomodo Germani Franci aſſequuti ſint ſub rege Phara-
mundo & eius ſucceſſoribus Galliam ipſam, denominauerintq́ꝫ Franciam ſuo nomine in
hunc uſqꝫ diem. Quin & regni faſces tenuerunt ſexcentis fere annis uſqꝫ ad Hugonem Ca
petum, qui aliquot annis poſt Carolum magnum ſceptrum obtinuit. Rex quintus in Fran
cia, poſtquam Francię nomen eſt ſortita, fuit Clodoueus, & hic duxit uxorem filiam regis *Clodoueus rex*
Burgundiæ, mulierem Chriſtianam, quæ & maritum ad Chriſti fidem pertraxit, ut tam ille *Chriſtianus.*
quàm multi ex ſubditis ſacrum baptiſmum ſuſceperint à ſancto Remigio, anno Chriſti
499. præſertim cum aduertiſſet uictoriam contrà Germanos ſibi à deo conceſſam. Hic Clo
doueus dicitur condidiſſe Argentinæ primum templum ligneum, quod poſtea lapidibus
fuit conſtructum & in cathedralem erectum eccleſiam.

De partitione in Gallia facta poſt-
quam Francia cœpta eſt uocari.

INterea temporis quo Sicambri, qui & Frãci, tantopere ſudarũt pro Gallia, Burgundia
in proprium euecta eſt regnum, idq́ꝫ in hunc modum, ut Krantzius in ſua Vandalia ſen
tit. Congregati Vandali cõſederunt ad Rhenum, cõſtructisq́ꝫ burgis, hoc eſt, caſtellis,
appellati ſunt ab eis Burgundi. Et cũ illis nõ ſatis eſſet loci pro ſui multitudine ad ma *Burgũdi unde.*
nendũ, nam putant plusqꝫ 70. millia armatorũ ripę Rheni inſediſſe, traiecerũt Rhenũ cum
trecẽtis milibus hominũ, qbus adiuncti ſunt multi Sueui & Alani, omnes inhiãtes Galliæ,
quam ſciebant terram eſſe optimè cultam & fertilem atqꝫ ob id accommodam habitationi
eorum. Sedem itaqꝫ figentes apud Eduos, Lingones & Veſuntios, prouinciam illam in re
gnum

gnum Burgundicum ſublimarunt, quod tamen poſtea in ducatum fuit redactum, ac d.in- rurſum in comitatum & ducatum diductum, quæ diuiſio in hunc uſq; perſeuerat diem. Porro Burgundos olim fuiſſe Vandalos, teſtatur Plinius, qui ita ſcribit: Quinque ſunt genera Germanorum, quidam enim uocantur Vandali, quibus annumerantur Burgundi. Subiecta autem fuit olim regi Burgundiæ tota Subaudia, Delphinatus, comitatus Valentiæ & quicquid citra Rhodanum eſt.

Anno Chriſti 514 quum filij regum Franciæ multiplicarent, diſtracta eſt Francia in multa regna, durauitq; hæc diuiſio uſq; ad annum Chriſti 618. Tunc enim omnia particularia regna in unam redierunt monarchiam. Vnum appellabatur Auſtraſia, alterum Neuſtria, tertium regnum Sueſſionis. Sedebat & Aurelianis rex proprius. Durabant tamen Auſtraſia & Neuſtria longiori tempore quàm reliqua regna. Extendebatur autem Auſtraſia uſq; ad Rhenum, & habuit rex ille regiam ſuam Metis, aliquando Aquiſgrani, uel ut alij dicunt Coloniæ. Includebat enim Auſtraſia, Lotharingiã, Brabantiam & totam terram quã circumſcribunt Moſa & Rhenus à Colonia uſq; ad Alſatiam. Vocabatur autem hoc regnũ Auſtraſia, ab Auſtraſo præſide, quem Iuſtinianus Imperator regioni illi præfecerat. Alij tamen dicunt Auſtraſum regem fuiſſe in ea terra, priuſquã Belgica à Francis ſubigeretur. Sunt rurſum tertij qui Auſtraſiam ab Auſtro denominatam putant, quod ſcilicet orientalior ſit reliqua Gallia, ſicut Auſtria orientalior eſt reliquis Germaniæ regionibus. Cæterũ Neuſtria complectitur omnes regiones quæ inter Moſam & Ligerim iacent, fuitq; Lutecia eius regni metropolis. Errant ergo hi, qui Neuſtriam Vueſtrich interpretãtur. Sed nec illi rectè ſentiunt, qui Normandiam pro Neuſtria accipiunt, etiã ſi pars eius fuerit. Eo autẽ tempore quod Auſtraſiæ regnum à reliquis Galliæ regnis ſeparatum fuit, rerum potitus eſt in Gallia Dagobertus rex nonus, qui primum poſſedit Auſtraſiam, ac deinde huic regno adiecit Burgundiam, & demum ferè totius Franciæ factus eſt dominus. Interim uerò quo præfuit Auſtraſiæ, regiam ſuam habuit in Alſatia, condiditq; caſtrũ Rubeaquenſe, q̃d Eiſenburg appellat. Excitauit quoq; multa monaſteria ordinis S. Benedicti, quæ & magnificè dotauit, præſertim monaſteriũ Vueiſſenburgenſe anno 623, octo miliaribus ab Argentina ſecundum Rheni curſum diſtans, & alterum in Surburg, quod duobus miliaribus diſtat à Vueiſſenburg uerſus Argentinam, ubi hodie collegia ſunt ſacerdotum ſecularium. Item aliud in Haſelach è regione Argentinæ in montibus occidentalibus. Erexit & Argentinenſem eccleſiã in epiſcopatũ, magnificeq; dotauit, de quo infrà ſuo loco quoq; dicetur. In hac autem Galliæ diuiſione, regnum Arelatenſe etiam exordium ſumpſit, quod ſub ſe habuit Subaudiã, Heluetiam, Delphinatum, dominium ducum Zæringenſium, atq; comitum ab Habſpurg, de quo infrà latius dicemus. Armorica quæ nunc Britannia eſt, fuit anno Chriſti 387 à rege Maximino Britannico, hoc eſt, Anglico, expugnata, atq; ab eo tempore uſq; in hunc diem minor Britannia appellata. Incoluerunt autem eam regionem multa millia Anglorum, occiſis infidelibus habitatoribus. Scribunt alij id factum anno à Chriſto nato quadringenteſimo quadrageſimo nono. Nam oppreſſis Britannis ſeu Anglis à Saxonibus, qui Angliam occupauerant, coacti ſunt diſcedere à patrijs ſedibus, atq; alias quærere habitationes. Traiecto autem mari obtinuerunt terram illam, quæ è regione Angliæ in Gallia ſita eſt, denominaueruntq; eam à ſe Britanniam: in qua adeò uiribus creuerunt, ut qui antea propriam patriam tueri nequibant, obtentam illam nouam terram nedum tuerentur, uerum & toti Galliæ graues eſſent. Fuerunt ſemper rebelles regibus Galliæ, ægreq; tandem ſubiugum ſunt redacti, quando ſcilicet Nordmanni ex ſeptentrione egreſſi, & portione terræ Gallicanæ occupata, fœdereq; inito cum regibus Franciæ, dominium aſſecuti ſunt ſuper Britannos, tametſi illis tam ægrè paruerint, ut antea regibus. Nordmannia itaq; ſortita eſt hoc nomen à Nordmannis, qui olim magna frequentia egreſſi Daniam, Sueciam & Noruuegiam, plurimum afflixerunt Galliam, donec tandem ſedem fixerunt in ea. Vnde ſcribunt Hiſtorici, quod ſub Lothario Imperatore egreſſi Nordmanni, occuparunt Britannicum mare, & ingreſſi Ligeris fluuij oſtia, repentina irruptione loca adiacentia cædibus ac rapinis depopulati ſunt. Erant hi Danis finitimi, Oceani accolæ, reliquiæ gentium ſeptẽtrionalium, quos Carlus magnus deuicit, piraticã exercẽtes, ore tantũ maritimæ infeſti, qui ad primũ Francorũ occurſum refugiebãt. Sed tamen Franciã cõtinuo latrocinio adeò infeſtabãt, ut ſub nullo alio hoſte tãtum affligeretur. Lutetiam ingenti præda ſpoliantes, primùm dulcedine ſpolij allecti, reuerſi ſunt,

Auſtraſia.
Neuſtria.
Rubeaquum. Eiſenburg.
Regnum Arelatenſe.
Britannia minor.
Nordmanni.

Nanete

Nemetes inuadunt ſabbato ſanctæ paſchæ, & epiſcopum cum clero ſacris intermos ob-
truncant. De hinc Andegauum diripiunt, ac Turonenſem urbem fuga ciuium deſertam
ſpoliant. Cumq; diutius morari non auderent, ob aduentantem Carolum Caluum, cuius
hoc erat regnum, diſcedunt onuſti ſpolijs. Cum autem ſic debacharentur in terra, exulſe-
runt in oppido Nouiomagi iuxta Vualam fluuium, pulcherrimum palatium à Carolo ma
gno conſtructum, deuaſtantes ſimul Leodium, Traiectum, Coloniam, Bonnam, & alias
ciuitates multas. Quin & regium palatium Aquiſgrani penitus igne in fauillam redege-
runt, ac deinde Treuerim grauiter afflixerunt. Habuerunt regem Gotfridum nomine, qui
perſuaſus ſuſcepit ſacrum baptiſmum poſt omnia iſta mala, deſignataq; fuit illi Friſia, mo
do ceſſaret à tyrannide illa, quod tamen non fecit. ſed multis damnis affecit Galliam. Hæc
inciderunt in annum Chriſti 880. quando Carolus Craſſus præfuit Franciæ: qui quantum
libet multis modis conaretur reſiſtere Nordmannis, non tamen ualuit illos excludere à
Gallia, ſed coactus fuit inire cum eis fœdus & dare locum pro manſione eorum, qui in ho-
diernum uſque diem ab eis uocatur Nordmannia, antea Neuſtria dicta. De Nordmannis
infrà in Nortuuegia plura.

De quibuſdam ciuitatibus & populis

Galliæ, in quorum tamen deſcriptionibus nullo utimur ordine,
quod poſt multas pollicitationes paucula
ſimus conſecuti.

Treueris.

TReueris ſua antiquitate omnes reliquas Galliæ excedit ciuitates, etiamſi poſt ſui
conditionem ſæpe excidio & depopulationi ſubiacuerit. Docent autem hiſto-
riæ, Trebetam principem, primum eius fuiſſe conditorem, id quod & in lapide
quodam ſculpto aiunt repertum anno Chriſti 1200. Aiunt etiam Trebetam à ſua
nouerca Semiramide excluſum à regno Babyloniæ, cum illa regni habenas ſibi uſurparet,
traiectoq; mari per multas ambages & itinerum errores tandem ueniſſe ad Rhenum atque
per illum & Moſellam fluuium ueniſſe ad amœnam quandam uallem, ubi confidens cœpit
extruere ciuitatem, quam à ſe Treberim appellauit, id quod temporibus Abrahæ. hoc eſt,
duobus ferè millibus annorum ante Chriſti incarnationem actum ſcribunt. Vnde & Ae-
neas Syluius poſt alios hiſtoricos ſcribit, hanc urbem antiquiorem eſſe Roma, annis mille
& trecentis. Cæterum quàm ea olim floruerit potentia opibus & alijs ornaments, oſten-
dunt ruinæ eius. Monſtratur ibi palatium miri operis, quod ad inſtar Babylonici muri exco
cto latere factum tãtæ firmitatis hodie manet, ut nulla arte frangi queat. Diuus Maternus *S. Maternus*
S. Petri Apoſtoli diſcipulus, prima fidei fundamenta iecit in hac ciuitate. Siquidem Gal- *Treuirorum*
lia paulò poſt Apoſtolorum tempora ſuſcepit uerbum dei. *apoſtolus.*

Iohannes Dei gratia Archiepiſcopus Tre

uirenſis ac princeps Elector, honeſto nobis dilecto Seba
ſtiano Munſtero Mathematico S.

Honeſte, ſyncere nobis dilecte, recenti etiamnum memoria cõplectimur, quanto deſi-
derio ſuperiori anno à nobis efflagitaris, ut delineatam Treuirorum urbem nouo Coſ-
mographico tuo operi inſerendam, atque ſic cum multis præclaris urbibus æternitatis lau
de celebrandam ſuppeditaremus: Nos uerò cum ante hac ſemper doctorum homium ho-
neſtis conatibus & laboribus ſucceſſum expectatum acclamauerimus, nunc in hac ceu ſpe
cula conſtituti, intelligere haud obſcurè poſſumus, maioribus incitari nos debere igniculis
ad illiciendas ingeniorum utiles fœturas, non modo ut hoc tuo ſtudio ditionis noſtræ, quę
inter alias monumẽta habet antiqtatis non aſpernãda, encomiũ decantet, ſed ut in cõmu-
ne, omnibus omniũ gentium angulis depictæ ceu in tabula urbiũ & nobiliũ locorũ icones
ad poſteros

ad poſteros porrò tranſmittendæ, ſimul in otio & negotio ſpectabiles communicentur. Itaque ne te diù ſuſpenſum detineremus, compluſculis ab hinc menſibus in imperij negotijs diſtricti, prouinciam huius rei dedimus Simoni Richwino, doctori Phyſico noſtro quem deinde & noſtro iuſſui & tuæ expectationi reſpondiſſe cognouimus. Verum ne omnino aſymbolus uideri queam, dedimus iam munuſculum, non quod laborem & induſtriam tuam hac ueluti teſſera penſare uelimus, ſed ut extaret apud te mnemoſinon, quo teſtificemur gratum & acceptum benemerendi tuum ſtudium. Bene uale: Treuiri 17. Nouemb. Anno à Chriſto incarnato 1548.

SIMON RICHVVINVS *medicinæ doctor, illuſtriſſimi Treuirorum principis & archiepiſcopi Ioannis comitis ab Iſenburg Phyſicus, ſuo Sebaſt. Munſtero S.*

Mitto typum urbis Treuirorum. doctiſſ. uir, ſicuti uides, ut cunque elaboratum. Voluiſſem uacua urbis ſpacia, ubi pomeria ſunt, propterea quod indies melius excolitur & domibus ornatur ciuitas. non tam paterent, ſed noluit pictor mutare, ne falſè uideretur expreſſiſſe, & nouus labor illi ſubeundus eſſet. Iſtud certiſſimum eſt, quarto fuiſſe exciſam Treuerim, quemadmodum Saluianus epiſcopus Maſſilienſis nimis uere teſtatur. Mitto tibi excerptum locum. Nam optime quadrat propoſito velim ut libro inſeratur propter antiquitatem. Adſcripſi nomina inſignia locorum in urbe & circa. Ea curabis quàm aptiſſimè appingi. Iam non uacat longius tecum agere, Bene uale: Auguſtæ Vindelicorum ex comitijs quarta Martij, anno 1548.

Antiquitates.

Treuiri in ſummo templo hæc picta uiſuntur, in uetuſtiſſimo periſtromate, etiamſi quædam parum habeant ingenij.

Treberis urbs multis bello quod compta triumphis,
Cum populis fortes quinque ſubegerat urbes,
A' quibus immenſum conſueuit tollere cenſum:
Quo locupletari cœpit nimis & dominari.

Pictura urbs Treueris & circa illam, altera Roma.

Ciuitas Rauracorũ Baſilea.
Ciuitas Vangionum Wormatia.
Ciuitas Moguntina.
Ciuitas Nemetum, Spira.
Argentoratum ciuitas picta.
Ciuitas Vbiorum, Colonia.

Infra iſta, ſcripta ſunt ſequentia carmina.

Nini Semiramis quæ tanto coniuge fœlix,
Plurima poſſedit, ſed plura prioribus addit.
Non contenta ſuis, nec totis finibus orbis.
Expulit è patrio priuignum Trebetam ſolo.
Inſignem profugus noſtram qui cõdidit urbem.

Auſonius de Treuirorum urbe.

Armipotens dudum celebrari Gallia geſtit.
Treuericæq; urbis ſolium quæ proxima Rheno:
Pacis ut in medio gremio ſecura quieſcat
Imperij'q; uiros, quod alit quod ueſtit & armat.
Lata per extentum procurrunt mœnia collem.
Largus tranquillo prælabitur amne Moſella
Longinqua omnigenę uectans commertia terrę.

Ciuitas

CIVITAS TREVIREN SIS DELINEATA

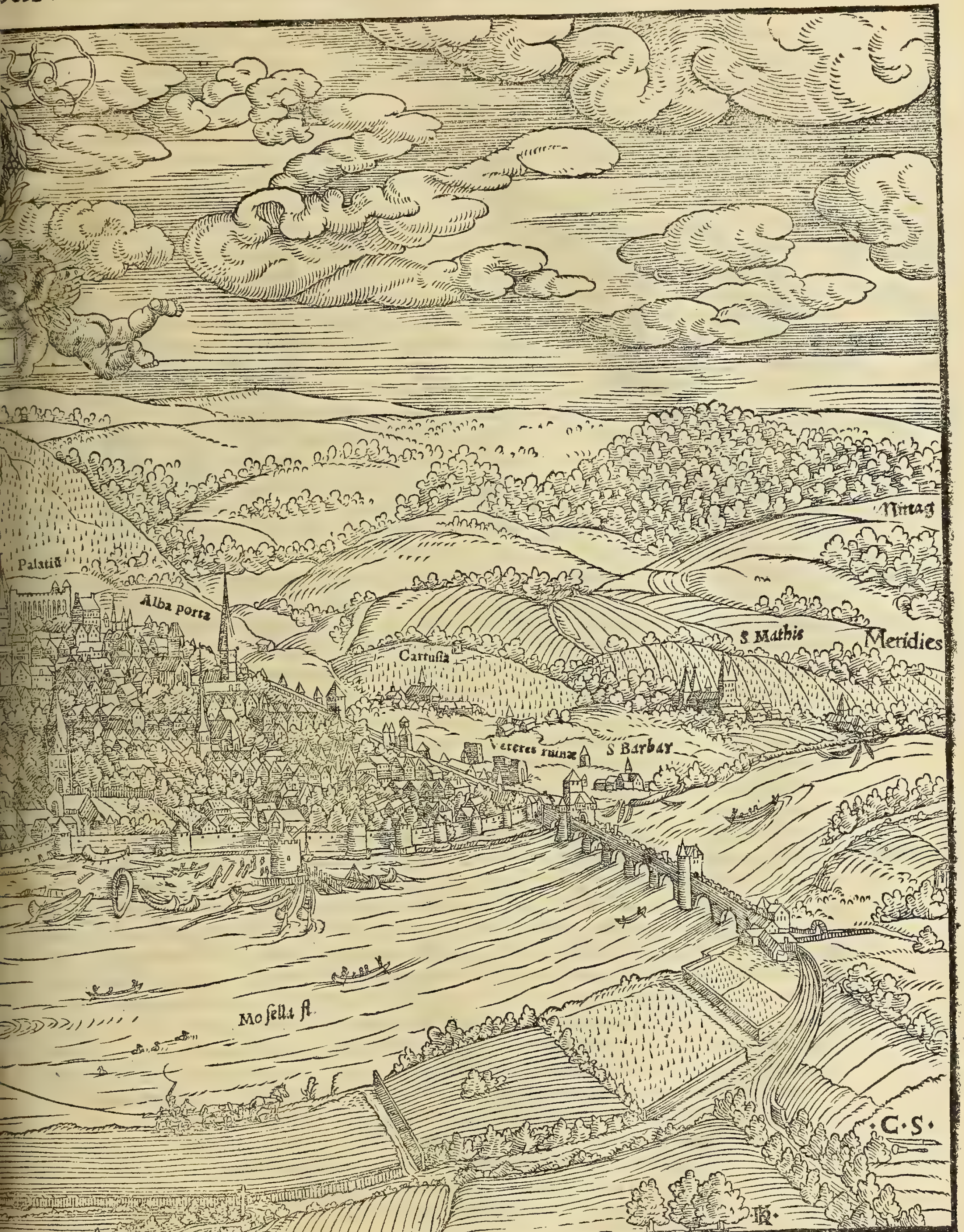
iuxta formam ſeu figuram
quam habuit anno ab incarnatione
Chriſti 1548.

f Situs

Situs & figura antiquiſſimæ & pr

ediomatricum ciuitatis Treuirenſis.

Saluianus de Treueri.

SALVIANVS epiſcopus Maſſilienſis in libro ſexto de Vero iudicio & Prouidẽtia dei multa ſcribit de magnificentia & opulentia huius ciuitatis, ſed qua incolæ Chriſtiani peſſimè abuſi ſunt ſuo tempore. Scribit autem ſic: Vidi ego Treueros, uiros etiam ſublimes, calamitatibus ſuis factos peiores. Lugubre eſt referre quę uidimus, ſenes honoratos & Chriſtianos imminente iam ciuitatis excidio, gulæ ac laſciuiæ ſeruientes. Iacebant in conuiuijs obliti honoris, obliti ætatis, profeſſionis & nominis ſui. Principes ciuitatis cibo confecti, in uinolentia diſſoluti, clamoribus rabidi, bachatione furioſi, &c. Et cũ hæc ita eſſent, plus multo eſt quod dicturus ſum, finem perditioni huic nec ciuitatũ excidia fecerunt. Nam expugnata eſt quater urbs Gallorum, Treueris opulentiſſima. Incredibile eſt quod loquor, aſſiduitas calamitatũ, augmentũ illic fuit criminum. Sicut enim anguinum illud mõſtrum (ut fabulę ferunt) quod multiplicabat occiſio, ita etiam in Gallorũ excellentiſs. urbe, quibus ipſis coërcebantur ſcelera, ijs creſcebant, ut putares pœnam ipſorum non aliud q̃ matrẽ eſſe uitiorum. Ad hoc autẽ poſtremo rabida uini auiditate peruentum eſt, ut principes urbis illius ne tunc quidẽ de cõuiuijs ſurgerent, cum iam hoſtis urbẽ intraret. Vidi ego illic res lachrymabiles, nihil ſcilicet differre inter pueros & ſenes. Vna erat ſcurrilitas, una leuitas, ſimul omnia luxus, potationes, perditiones, cuncta omnes pariter agebant, ludebant, inebriebant̃, enecabant̃, laſciuiebant in cõuiuijs ueteli & honorati, ad uiuendũ propè iam imbecilli, ad uinum præualidiſſimi: infirmi ad ambulãdum, robuſti ad bibendũ: ad greſſum nutabundi, ad ſaltandũ expediti. Domi autẽ bibunt, ludunt, mœchant̃, inſaniunt, Chriſtũ negare cœperunt. Et miramur poſt omnia iſta, ſi ruinã rerum ſuarum paſſi ſunt, qui tantò ante mentibus corruerunt. Nemo itaq; urbem illam excidio ſuo tantũ periſſe credat. Vbi enim talia acta ſunt, prius iam perierant, quàm perirent. Inuehitur deinde epiſcopus ſanctus in eos, qui poſt tot ciuitatis excidia, Theatrũ & Circum in urbe quęrebant, ſuntq; hęc uerba eius: Circenſes Treuiri deſideratis? & hoc uaſtati atq; expugnati, poſt cladem, poſt ſanguinem, poſt captiuitatem, poſt ſupplicia, poſt tot euerſæ urbis excidia? Quid lachrymabilius hac ſtulticia? quid luctuoſius hac amentia? Fateor miſerrimos uos eſſe, creduli cum excidia paſſi eſtis, ſed miſeriores uos uideo cum & ſpectacula poſtulatis. Putabam enim uos in excidijs rem tantum atq; ſubſtantiam, neſciebam etiam ſenſum atq; intelligentiam perdidiſſe, Theatra igitur quæritis, Circum à principibus poſtulatis? Cui quæſo ſtatui, cui populo, cui ciuitati? Vrbi exuſtæ ac perditæ, plebi captiuæ & interemptæ, quæ aut perijt aut luget. De qua ſi quid etiam ſupereſt, totum calamitatis eſt, quæ cuncta aut mœſtitudine eſt anxia, aut lachymis exhauſta, aut orbitate proſtrata: in qua penè neſcias ſors cuius ſit peior ac deterior, interfectorum aut uiuentium. Tantæ enim miſeriæ ſunt ſuperſtitum, ut infœlicitatem uicerint mortuorum. Ludicra ergo publica Treuir petis? Vbi quæſo exercenda? An ſuper buſtum & cineres? ſuper oſſa & ſanguinem peremptorum? Quæ enim urbis pars his malis omnibus uacat, ubi non cruor fuſus, ubi non ſtrata corpora, ubi non conciſorum mẽbra lacerata? Vbiq; facies captæ urbis, ubiq; terror captiuitatis, ubiq; imago mortis. Iacent reliquiæ infœliciſſimę plebis ſuper tumulos mortuorũ ſuorum, & tu Circenſes rogas? Nigra incendio eſt ciuitas, & tu uultum feſtiuitatis uſurpas? Lugẽt cuncta, tu lętus es? Inſuper etiam illecebris flagitioſis Deum prouocas, & peſſimis ſuperſtitionibus iram dei irritas. Non miror planè non miror, eueniſſe tibi mala quæ conſecuta ſunt. Nam quia tua te excidia non correxerunt, quartò perire meruiſti. Hactenus Saluianus. Quæ ob id induxi ut uideas lector, cur florentiſſima olim Galliarum prima urbs, hodie adhuc tot habeat ruinas & uetuſtatis monumenta. Cæterum quando archiepiſcopatus eius fuerit inſtitutus alijs excutiendum relinquo. Habet is ſub ſe comprouinciales & ſuffraganeatus titulo ſibi coniunctos epiſcopos, Metenſem, Tullenſem & Virdunenſem.

Treueris quater expugnata

Luxus reprehenditur.

Calamitas urbis.

Anno uerò Chriſti 1552. cum Albertus Marchio Brandenburgenſis, tumultuario quodam belli apparatu Moguntinam & alias ad Rhenum ſitas ditiones epiſcopales deuaſtaſſet, etiam hanc Treuirenſium Diocœſim, inuaſit, damnoq; affecit.

Metis

CIVITAS METENSIS

cuius forma & ſitus, unà cum primorum ali-
quot ædificiorum declaratione tibi exhibetur. Habes quoque, quibus in
locis dum anno Chriſti 1552. à Cæſare Carolo V. oppu-
gnaretur, obſeſſa, & quali caſtrorum me-
tatione circundata fuerit.

Vrbis Metenſis Icon,cum declarat

AEDIFICIA PRImaria.

A
Summum Templum
B
Prætorium
C
S.Simphorianus
D
S.Maria
E
S.Ioannes
F
Carmelitæ
G
S.Simplicius
H
S.Eucharius
I
S.Maximinus
K
S.Medardus
L
S.Liniarius
M
S.Glodeſindis
N
S.Martinus
O
Porta Moſæ
P
Porta Germanica
Q
Porta S.Barbare
R
Porta Vetus

norum quorundam ædificiorum.

S
Porta Mortuorum
T
Porta Campaniæ
V
Theobaldi porta
X
Moſa fl.
Y
Sella fl.

CASTRORVM
ſitus.

a
Caſtra Cæſariana
b
Caſtra Ducis Aluen-
ſis
c
Germani pedites
d
Equites Germani
e
Caſtra Hiſpanorum
f
Caſtra Bohemorum
g
Caſtra Italorum
h
Caſtra Germanorum
inferiorum
i
Caſtra Alberti Mar-
chionis Branden-
burgenſis

Belli

Belli Germanici, obſidionem urbis Metenſis antecedentis & inſequentis, breuis relatio.

VEtus eſt oppidoquàm uerum prouerbium Litem lite ſeri. Sentimus enim omnes, quam ad pacem res ægrè tùm reducantur, poſtquam ſemel digladiari cœptũ fuerit. Ad Reipublicæ tranquillitatem directa uidebãtur omnia, cum anno 1548 indictis comitijs Auguſtæ Vindelicorum publicis de rebus conſuleretur, maiorem denicꝫ ſpem bonorum, cum Magdeburgenſibus per Ducẽ Mauritiũ Saxonẽ 1552 confecta pax, dabat, quæ quidem etiam multos fefellit. Siquidem ille idem Mauritius cum Alberto Marchione receptis paulo pòſt in fidem nonnullis Germaniæ urbibus, ſtrage multorum occupatis itineribus, cũ Inſprukum uſcꝫ proceſsiſſent inſtructo exercitu, Cæſarcꝫ ad Illyrios abijſſet 1551. Vlmenſes, Norinbergenſes, Francofordienſes, itẽ ex Epiſcopis nõnulli, ut Treuerenſis, Argentinẽſis, Spirenſis, Vuormatienſis, Moguntinẽ, Wirtzeburgenſis, Babenburgenſis, Ayſtettenſis, cũ Hagenoia, Wyſſenburg, Landaw & alijs quàmplurimis urbibus, non ſolum confœderatorum Germanorum Principum, ſed etiam Regis Henrici II. Galli arma ſenſerunt atcꝫ incommodo maximo pertulêre. Necꝫ Ferdinandi Romani Regis pietas, malum omne propulſare potuit, licet Mauritium honeſtiſs. conditionibus mitigaſſet, nam cum Metenſem urbem, à Gallo paulo ante occupatam, Cæſar anno 1552 recuperare nititur, fruſtra eam oppugnat, tormẽtis in feſtis muros deijcit, magna ſuorum, lue & frigore enectorum clade, tandem infecto negotio diſcedens, bellum magis incenſum quam reſtinctum reliquit. Recruduit etenim inter Marchionem Albertum Brandenburgenſem internecium bellum, antea cum Norinbergenſibus & aliquot Epiſcopis geſtum, neceſsitate dilatum, adeò ut Anno 1553. Germanorum uirtus & robur in Luneburgenſiũ regione confligere coacta ſit, quaquidem in pugna ex utracꝫ parte, unà cum Mauritio ingens numerus nobilitatis Germanicæ perijt. Infecit ea contagio & Italiæ imperium, dum Senenſis Reſpub. libertatem quærit Rege Gallo auxiliante, Cæſaris arma excitat, quibus in hodiernum diem partes utrincꝫ conflictantur. Taceo tot incendia, tot deprædationes, quibus Germanię pars magna deuaſtata eſt, hoc ipſo 1554 anno Marchione Alberto cum Norinbergenſibus & Franconiæ Epiſcopis decertante. Certè miſerabile & hoc eſt, Suinfordiam Imperij urbem Alberti præſidio expilatam, ac denique incendio ab hoſtibus adeò deletam, nec tamen adhuc calamitatum finem oſtendi, quum etiã pòſt tot urbes expugnatas, oppidis & caſtris plurimis deletis, Regis Galli, Cęſariſcꝫ copias innumeras, pleriſque Europæ in locis conſidere, ac magnam aliquando Chriſtiani ſanguinis effuſionem, minari uideantur.

Metis.

EſT Metis antiquiſsima ciuitas, quam Mediomatricum uocant ciuitatē: nam populi Mediomatrices eam regionem incoluerunt: ſic dicti, ꝙ metropolis eorū mediū teneret locum inter has tres ciuitates, Tullū, Virdunum, & Treuerim. Habet autem Metis Treuerim ad ſeptētrionem, Tullum ad meridiem, et Virdunū ad occaſum. Scribunt quidam Metim ſic appellatam à Metio Romano, qui hanc urbē à Iulio expugnatam ampliauit & muris cinxit. Habet ſolum fœcundum, agros & uineas ſuprà modū fertiles, qui alluuntur à præterfluentibus amnibus Moſella & Selna. Vtunť incolæ utraq; lingua, Gallica & Germanica. Anno à Chriſto nato 1552. Henricus huius nominis ſecundus Francorum Rex, ſuſcepto contra Carolum v. Imperatorē bello, Metenſem urbem cœpit. Imperator aūt hac re Germanico imperio cōpedes iniectas eſſe exiſtimās, coacto exercitu ingēti, obſidione cinxit urbē, æreisq; tormētis murorū partē aliquā diſiecit. Sed frigore & cœli inclementia tandem uictus, necquicquā oppugnata urbe, Cal. Ianuarijs ab ea diſceſsit Anno 1553. inq; Belgicas Francorum ditiones, hoſtili animo ſe contulit.

Lutecia Parrhiſiorum urbs.

SCribit Ioannes Baptiſta Pius in annotationibus poſterioribus de Parrhiſio in hūc modum: Didici à Boëtio Seuerino ciuitatem illam celeberrimam, quam uulgò Parrhiſium uocāt, à Iulio Cæſare conditam eſſe, atq; uocatam Iulam urbem, muſæo hodie florentiſsimam, & populo numeroſiſsimam: de qua Architremius poëta ingenioſiſs. Anglus, luculenter & graphicè his panegyricis ſcribit uerſibus:

Commendatio excellētiſsimæ urbis Parrhiſiorum.

Exoritur tandem locus altera regia Phœbi
Parrhiſius, Cyrræa uiris, Chryſæa metallis:
Græca libris, Inda ſtudijs, Romana poëtis,
Attica philoſophis, mundi roſa, balſamus orbis
Sidonis ornatu, ſua menſis & ſua potu
Diues agris, fœcunda mero, manſueta colonis
Meſſe ferax, inoperta rubis, nemoroſa racemis
Plena feris, fortis domino, pia regibus, aura
Dulcis, amœna ſitu, bona quolibet omne uenuſtū
Omne bonum, ſi ſola bonis fortuna faueret.

Euſtathius de Knobelſdorff Prutenus de laude & ſplendore Parrhiſiorum.

Lutetia regina inter multa oppida ſibi ſeruientia.

Erigit excelſos muros regina locorum
Turrigerum latè conſpiciturq; caput
Oppida diuitibus circùm famulantia uillis
Ad nutum dominæ pinguia rura colunt
Illa ferunt animus quicquid deſierat urbis,
Quicquid auet ſtrepera garrulitate forum
Ac ſpacium in medio quod fluminis unda locauit
Legittimus primæ terminus urbis erat

Inſula quā facit Sequana, primus urbis ſitus.

Inſulaq; hei, tenui decus orbis limite cinxit
Non ſecus ac tenerum faſcia prima Iouem.
Sequana fœcundis Heduorum collibus ortus
Magnas exiguis fontibus haurit opes

Inſulæ aliæ luſibus aptæ.

Diuiditur medius, nudoq; fit inſula dorſo
Inſula perpetuis luſibus apta iocis.
Diuiſus mediam duplici meat amne per urbem
Parte renitentes ſpectat utraq; domos
Dij quantas ædes: dij quanta pallantia luſtra:
Vix ea Roma tuis inferiora puto.

Pontes habitabiles inſtar platearum.

Inde ſubit quinos ſed non ſine pondere pontes
Ardua ſtructuris quos monumenta grauant.

Eſſe neges pontes, moneat niſi fama, plateæ
    Effigiem referunt, tergora ſaxa præmunt.
Stant utrinq; domus, ſolida tellure locatas
    Quis putet? occultis Sequana tranſit aquis.
Mox ubi collectus muros excedere tentat
    Magnanimi ſpectat nobile regis opus

Arx regia magnificenter ad Sequanā conſtructa.

Aula decens cultu, magnis operoſa columnis
    Lucida marmoreis turribus aſtra petit
Regibus apta domus, quoties inuiſere partes
    Has placet, & populus reddere iura ſuis
Excute cunctarum diuortia flexa uiarum
    Nullus in hac dices angulus urbe uacat
Si ſpacium uideas, urbem non eſſe ſed orbem
    Congeſtas mundi dixeris eſſe domos

Populoſitas Luteciæ.

Sin cœtum populi, certè mirabere, quæ'nam
    Terra queat tantùm ſuſtinuiſſe gregem.
Tot iuuenes, tantam quoties conſidero turbam.
    Huc reor humanum penè coiſſe genus

Numerus uicorum urbis Parhiſienſis.

Quingenti quamuis ſcindant hæc oppida uici
    Quos aliquo dignos nomine fama putat
Perpetuo cunctos uideas trepidare tumultu
    Omnis multiuagum ſemita murmur habet
Præ turba uix eſt homini uia peruia, ſegnes
    Cogimur hærendo nectere ſæpe moras.

Lutetia excellit magnificas quasq; urbes.

Pariſis urbs, cœtu ueteres excellit Athenas
    Non Epheſo cedit, non tibi clara Rhodos.
Nec quamuis gemino ſis æquore clauſa Corinthus,
    Accumuletq; tuas plurima claſsis opes.
Deficiunt nunquam Cerealia munera turbam
    Hic uelut in cornu diuite cuncta fluunt.

Omnia Lutetiæ uenalia.

Quicquid auent oculi, quicquid mens optat, emētis,
    Illecebræ, quicquid maximus orbis habet
Quicquid enim tellus, labor, ingeniumq; parauit
    Huc uelut in certum confluit omne penu.

Opes & uires Lutetiæ.

Et aliquid tantum populi uidiſſe, tot urbes,
    Ingenio ſummos conciliaſſe uiros.
Fertilis ipſa ſuas uix nouit Gallia uires
    Tantum præ reliquis illi uigoris habet.

Origo urbis Pariſienſis.

Semina quis primùm uenturæ iecerit urbi
    Me latet, ex diuis elicienda fides.
Vrbs uetus eſt, author longis intercidit annis,
    Credibile eſt aliquos hanc poſuiſſe deos.
Auſpicio tam felici, tam diuite creuit,
    Floruit & multis inclyta temporibus.
Ecce ſenex quidam uariјs agitatus ab auſtris
    Attulit optatos in loca Galla pedes.

Alcuinus primus Pariſiēſis ſtudij inſtitutor.

Nomen adhuc meminit quamuis carioſa uetuſtas
    Alcuinus meritum poſteritatis habet
Quas poſuêre ſcholas ſuperare palatia regum
    Structuris, ſpatio ſumptibus, arte putes.
Centum Mygdonio collegia ſtantia ſaxo
    Magnificas cingunt conſpicienda domos
Singula mille ſtrepunt poſt tintinabula linguis
    Incœptum uario murmure feruet opus

Ciuitas

CIVITAS PARISIEN-
SIS DELINEATA SE-
cundum ſitum & figuram quam habuit hoc

Chriſti anno 1548. intra & extra mœnia. Interiora quæcꝫ eius ædificia & infiniti uici in tam anguſto ſpacio omnes explicari nequiue-runt. Sat fuerit, uidere urbem trifariam per Sequa-nam diſtinctam, atque per pontes rurſum coniunctam.

Nomina quorundam ædificiorum, quæ ſuis quibuſque locis ſpacij anguſtiam ſignari nequiuerunt.
A Sorbona. B Palatiũ regis. C Prætorium.
D Summum templum.
E Via ad Picardiam.
F Porta & uia S. Dionyſij.
G Porta & uia S. Martini.
Arx ualida
Rhodiani
S. Martin
S: Lorez
Hoſpital
S: Mary
S. Inocent
E
F
G

S Marcean
Cordeliers
S.Victor
S.Medard
Collegiũ Regiũ
Collegia
D
S Seuerin
Suburbium S. Iacobi
Carthuſia
B
A
S.Auguſtin
S.German
Sequana fl

Sueſsion.

Eſt Sueſsion ciuitas epiſcopalis, ubi diuus Medardus ſub Clotario rege epiſcopus fuit. Habuerunt olim reges Franciæ in hac urbe, ut ſcribunt hiſtorici, curiam ſuam.

Ambiani.

Ambianenſium ciuitas in Picardia ſita, ſic appellata eſt ab Imperatore Gratiano, eo ꝙ aquis ambiatur. Antea uerò dictam uolunt Sammorobrinam, extructamꝗ ab Antonino Pio & filio eius Aurelio.

Aurelia.

Anno Chriſti 276 hæc urbs conſtructa & denominata eſt ab Aureliano, poſitaꝗ ad ripam Ligeris amnis. Attila rex Hunorũ ſtatuit eã, deuictus & exciſis Remenſibus, obſidere ceu opulentiſsimam. Et quum illuc caſtra mouiſſet, traiecto Sequana fluuio, tanta ui oppugnationem adoritur, ut nil magis anhelare uideretur. Hãc Cœnomannorum uetuſtam urbem uolunt fuiſſe, non minus opibus quàm munitione populoꝗ præſtantem. Quamuis autem hoſtis arctiſsima circumuenit obſidione & admotis machinis grauiter oppugnarit, parum tamen profecit. Nam oppidani neꝗ deditione, neque muneribus, neꝗ conditione aliqua hoſtilem ſæuitiam ſedare poſſe ſperabant. Confirmabant opinionem, finitimorum exempla. Vna obfirmatis ſpes erat animis, aut fortiſsimo reſiſtendo ſe tueri, & longa barbaros obſidione defatigare, aut ſi aliter acciderit, pulcherrimè mori, ut iactura corporum animos à morte redimerent.

Cœnomanni.

Tungri.

Eſt Tungrorũ ciuitas in Brabantia haud procul à Traiecto ſuperiori diſtans, fuitꝗ olim celebris locus, quum diuus Seruatius ibi epiſcopi fungeretur officio. Sed quum Huni in Germaniam irrupiſſent, & ciuitatem iſtam unà cum alijs oppidis deuaſtaſſent, translatus eſt epiſcopatus ad Traiectum. Deinde anno 710. idem epiſcopatus ſub diuo Ruperto trãſlatus fuit Leodium, ubi adhuc eſt.

Sequani, Lingones.

Hedui & Sequani fuerunt olim populi habitantes in Burgundia, in regione ubi modo ciuitas eſt Diuionis, quam Germani uocant Diſion, & quã Maximilianus Cæſar ante aliquot annos oppugnauit. Nec multum abfuerũt ab his populis Lingones, apud quos olim fuit inexpugnabilis illa ciuitas Alexia, quam Iulius Cæſar non ſine magno ſudore terræ æquauit.

Alexia.

Præmonſtratum.

Iuxta oppidum Laudunum haud procul à Picardia eſt locus qui uocatur Pręmonſtratũ, ubi anno Chriſti 1120. ordo Præmonſtratenſium fuit inchoatus, ſub celebri uiro Notberto. Geſtant huius ordinis monachi habitum per omnia album.

Pictauorum urbs.

Pictauia quæ à Ptolemæo Auguſtoritum uocatur, urbs eſt antiquiſsima, inſignis & metropolis totius comitatus Pictauorum ſiue Pictonum. Floret in ea famoſa uniuerſitas, maximè ſtudium iuris ciuilis, obtinetꝗ ſecundum locum poſt Pariſienſem academiam. Vrbem circundat Clanus fluuius, qui in Viennam labitur. Extant in illa monumenta & reliquiæ quædam miræ antiquitatis: ut, uetus quoddam theatrum & quidam ductus aquæ iuxta urbem, & in ipſa urbe, arces appellati, quos quidã adhuc hodie uulgari lingua Le duc uocitant, ab illo ſcilicet ductu aquarum. Vnde autem originem traxerint Pictones, ſatis liquet ex annalibus Aquitanicis.

Academia.

Vrbis

Vrbis Bituricenſium deſcriptio per Theobaldum Fagotium Bituricum.

BIturis quæ & Auaricum à Cæſare appellatur, Galliæ Aquitanicę urbs eſt, omnium Biturigum metropolis, tantæq́ amplitudinis, ut reliquas totius Galliæ urbes, pau cis exceptis, facilè ſua ſuperet magnitudine. Sita eſt in ſolo paluſtri, fereq́ omnib. ex partibus flumine & palude circundata. Sunt qui putant ipſam à duabus turri-bus ſic dictam, quaſi Bis turris. Siquidem olim *Bis turris.* duas habuit turres, à duobus fratribus qui in ea regnabant (ſi ueteribus qui de ea ſcripſêre credimus) ædificatas, quarũ una adhũc extat, ingens & rotunda, tantoq́ artificio extructa, ut arx ſit uix ullis machinis expugnabilis. Po-puli ipſi Bituriges olim quoq́ Cubi dicti ſunt, ut teſtat̃ Plinius, liberi ſicut pleriq́ alij popu-li in Gallia, ſed poſteris temporibus à regibus Galliarũ in ſeruitutem ſunt redacti. Ager ex-tra ciuitatem eſt ualde frugifer atq́ omniũ fe-rè rerum quas Gallia habet fertiliſsima, ubi ni-hil deſiderari poteſt. Huius urbis uetuſtatem teſtantur egregia quędam monumenta quæ in ea uidentur. Frequentiam uerò commendat

omniũ rerũ mercatura & nundinationes quę ibi exercẽtur. Et ſi de eius celebritate aliquid audire uelis, en habes ibi academiã in omni diſciplinarũ genere ornatiſsimam, ante multos annos à duce quodã, qui Biturigibus imperabat, erectam, ſed hactenus à uiris clariſsimis tam ſedulo excultam, ut iamiam literarum decus, atq́ doctiſsimorũ uirorũ emporium me- *Academia.* ritò dici poſsit. Siquidem illic Theologorum ſchola non mediocris eſt, in qua ſacrarum li-terarum profeſſores habes, qui ſuis lectionibus, diſputationibus, crebris'q́ concionibus de religione Chriſtiana atq́ pietate bene merentur. Illic philoſophiæ ſtudium uiget, illic me-dicina ſuos habet peritiſsimos profeſſores, illic inter reliquas diſciplinas iuriſprudẽtia ma ximè floret, tum profeſſorum, quos excellentes hactenus habuit, opera, tum auditorũ, qui undiquaq́ illuc confluunt, frequentia.

Toloſa.

TOloſa urbs quondã florentiſsima, ubi nobile templum gaza refertũ antiqua fue-rat, quam ſi quis attigiſſet, exitu infelici plectebatur. Compertum id in Cepione alijsq́ ducibus Romanis: ex quo prouerbium in his quæ cauſa ſunt aduerſitatis, Aurum Toloſanum. Hæc urbs Gotthorum ſedes diu fuit, deinde à regibus Gal *Aurum Toloſanum.* lorum pulſi, intra Hiſpaniam ſe continuêre. Siquidem Theo doricus rex & Thoriſmũdus filius eius Toloſę ſedem habue-runt. Elegerunt eam tanquã uenuſtiſsimam & opulentiſsimã, idoneamq́ amplificando conſeruandoq́ imperio. Tectoſa-gum urbs quondam fuit, quos in expeditionis ſocietatem ad-uerſus Delphos ueniſſe Hiſtorici memorant. Poſidonius refert Toloſæ pecunias quindecim millium talentûm fuiſſe, easq́ partim in templi penetralibus, partim in conſecratis la-cubus fuiſſe reconditas, quæ multos apparatus haberent, au-

rum & argentum inelaboratũ & rude fuit. Templum Delphicum eo tempore exinanitum, fuiſſe talibus ornamentis à Phocenſibus antè ſpoliatum, quo ſacrum bellum commiſſum eſt. Erat etiam quondam Toloſæ templum ſanctitatis eximiæ, quod finitimi peculiari quadam ueneratione colebant, & ex collata quotannis pecunia, multis muneribus abundabat, quæ nemo tangere audebat.

De Gallia

Narbona.

Prouĩcia.

NArbona antiquiſsima ciuitas, in qua tempore Strabonis ampliſsimum fuit e
porium, & à qua tractus illius regionis dictus fuit Narbonenſis Gallia, ſeu N
boñ. prouincia: hodie uerò appellatur Prouincia, cuius pars eſt Langendock

In ea terra ſolum eſt tam fertile, ut ſua ſponte aut modico
bore cultum, multos nobiles proferat fructus. Ibi tanta fi
rum prouenit copia, ut bona pars Europæ hinc ficus & u
paſſas ſeu compreſſas petat. Ibi arbuſtula illa odorifera, q
uulgò Roſmarinum appellamus, & quæ ſemper uirides l
bet frondes, tanta copia in campo creſcit, quanta apud r
iuniperorum frutices. Creſcunt ibi quoq; maiores caſtan
quàm alibi locorum in Europa. Quin & poma citrina, m
punica, & mala granata uberius ibi quàm alibi creſcunt a
ad nos deferuntur. Plantantur ibi nobiliſſimæ uites, quæ
generoſiſsimum proferant uinum, quod apud Baſilien
pro Corſico bibitur.

Maſsilia.

NObilis Prouinciæ ciuitas Maſsilia initiũ ſumpſit tempore Tarquinij Romani
gis, quingentis ſcilicet annis ante Chriſtum natũ, Phocenſibus prima urbis
cientibus fundamenta. Quum enim ſolum eorum ſterile non ſuppeditaret ip
uictus ſufficientiam, coacti ſunt aliam ſibi quærere commodiorem manſione

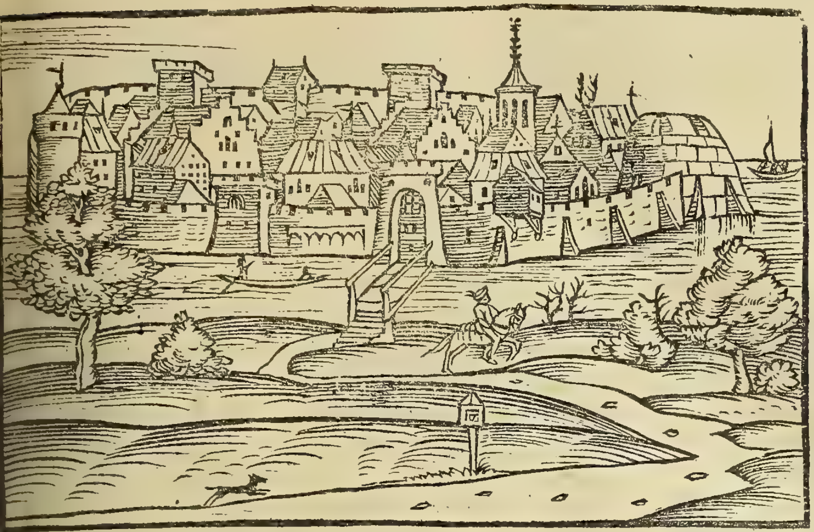

Phocenſes conditores Maſsiliæ.

Sunt tamen qui ſcribũt, Medos e
puliſſe Phocenſes de ſedibus ſuis
Qui cùm Romam ueniſſent, con
xiſſentq; cũ Senatu amicitiã, pro
cuti ſunt cœptum maris iter, don
uenerũt ad oſtia Rhodani: & ibi i
uenientes littus ſolidum ſaxeum
& iuxta illud agrum fertilem, nõ
rum exhilarati ſunt, redeunteſq;
mum, narrauerunt ſuis qualem in
niſſent terram. Quibus plurimi è
pulo iuncti feſtinarunt ad dictum
cum, cœperũtq; condere urbẽ Ma
ſilienſem. Docuerunt etiam uicin
Gallos, qui in magna & ruſtica ſi
plicitate uiuebant, quomodo ciuilem inſtituerent uitam, colerent terram, putarent uite
plantarent arbores, habitaculaq; cingerent muris. Vſi ſunt autẽ aliquandiu Phocenſes
hac aliena terra lingua ſua natiua, Græca ſcilicet, ſed poſtea mutauerunt & linguam & m
res. Scribit Strabo regionem illam ferendo uino & oleo accõmodatiorem eſſe quàm pro
rendo frumento: nam aſperum habet ſolum.

Lugduni deſcriptio per G. Mylæum.

SCribit Strabo Lugdunum ſuo tempore fuiſſe alteram omnium Galliæ urbium no
biliſsimam & populoſiſsimam, Narbone excepta. Et hodie quidem non in mino
rem excreuit magnitudinem, cùm tantus ſit mœniorum ambitus, colles duos & u
neta cõplectens, ut ei pauciſsimæ Galliarũ urbes anteponi poſsint. Magnus eſt il
concurſus externarum gentium, quas in hac urbe ſedes collocaſſe uidemus, ut transfer
omne mercium genus in quamcunque orbis partem commodiſsime poſsint. Loci comm
dita

ditas ex amniũ de-
curſu apparet, q̄dꝗ
in medio ferè Euro
pæ poſita ſit. Am-
nes autẽ ſunt Rho-
danus ex Allobro-
gum & Alpiũ mon
tibus, Arar (Sago- *Commoditas*
nã hodie uocant)ex *ſitus.*
Sequanorũ finibus
proruentes,& iuxta
Lugdunũ confluen
tes, ſimulꝗ in mare
Liguſticum decur-
rẽtes,mercibus exer
portãdis & impor-
tandis accommoda
illimi. Hanc totã loci opportunitatem Romani cum intuerẽtur, cæteris rebus ſtudioſè or-
narunt: nam in ea urbe argenteum & aureum numiſma ſignare conſueuerunt. E Lugdu-
no Agrippa in cæteras Galliæ partes proficiſcentibus aptiſſimè itinera diſtinxit, in Nar-
bonenſem Galliam, in Aquitaniam, in Lugdunenſem & Belgicam. Tributa & uectigalia
eò ex omni Gallia comportabantur, quorum fuit tantus prouentus, ut una Gallia ſtabili-
mentum imperij exiſtimaretur. Vnde Lugdunum tanquàm ſedes Romanis principibus
conſtituta erat, ad quam perfrequenter inhabitandi gratia ſe conferebant: & quam magni-
ficis ædificijs & ſtructuris ampliſſimis exornarunt. Seneca ſcribit tot pulcherrima opera *Pulchritudo*
in ea fuiſſe, ut ſingula illuſtrare urbes ſingulas poſſent. Cùm autem Lugdunum tantis re- *urbis.*
rum incrementis auctum & confirmatum eſſet eo tempore quo Romanum imperium flo-
ruit, paulo pòſt, ut ſunt mortaliũ omnia magnis infortunijs atꝗ periculis expoſita triſtiſſi
mum (incendio latè peruaſtante) ſui ſpectaculum edidit. Cuius rei memoriam Seneca, pru-
dentiſſimus in aduerſis rebus perferendis cõſultor, in epiſtola ad Liberalem uirum Lugdu
nenſem literis commendauit. Vnius enim noctis incendium totam ſtrauit urbem, ut una
ſcilicet nox interfuerit inter urbem maximam & nullam: tanta fuit incendij uis & celeritas.
Extãt apud ueteres multa teſtimonia, olim in inſula ipſam fuiſſe urbem, & incluſam Rho
dano atꝗ Arare: quemadmodum & hodie uidemus uniuerſam inſulam ædificijs pleniſſi- *Vrbs olim in*
mam, præter longiſſimum & ampliſſimum uicum: qui Araris decurſum ſequitur, ambitus *inſulai*
mœniorum & collem, qui inter duos amnes medius eſt, & montem ad Ararim complecti-
tur. Illud putant nonnulli poſt incendium locum mutaſſe, quærentes ſalubritatem loci, &
in monte ſupremo urbem ædificatam. Nam etiam hodie ruinæ ſtructurarum latè diffuſæ in-
ueniuntur, maximè ab ijs qui terram altius effodiunt: niſi fortè, quod ueriſimilius eſt, tan-
tam fuiſſe urbis amplitudinem credamus, ut non aliter fuerit quàm hodie uidemus, collem
utrunꝗ & inſulam uno ambitu mœniorum contentam fuiſſe. Inſulam uocant Cherſone
ſum illam, quæ ex duorum amnium Rhodani & Araris concurſu efficitur inſtar Deltæ Ae-
gypti, quàm Nilus diuiſus in partes diſtinguit: in eo tamen eſt diuerſa, quod illius unum la
tus claudit mare & amnium concurſum coniungit: huius uerò difficiles & aſperi montes
alterum inter amnes finiunt terminum. In hunc itaꝗ locum Romani ſub Auguſto Cæſare
coloniam traduxêre, in inſulam ſcilicet, quæ aut uetuſtate erat collapſa, aut inclinarat ab
ea celebritate aut frequentia quam antea habuerat. Deducendæ autem coloniæ L. Plan-
cus Munatius dux adlectus fuit, nobilis orator & Prætorius, Marci Tullij auditor, ut apud *Plancus Mu-*
Euſebium legitur. Idem quoꝗ Euſebius in libro qui eſt de ratione temporum refert. Plan- *natius*
cum dum Galliam regeret Lugdunum condidiſſe, ſicut & aliam coloniam, nempe Rauri-
cam apud Baſilienſes deduxit, de qua infra in Heluetia. Huius deductæ Lugdunenſis co-
loniæ locupletiſſimus teſtis eſt Plutarchus, qui ſic ſcribit: Ibi nunc Lugdunum eſt, celeber
rima Galliæ urbs, quam longis poſtea temporibus à Planco Munatio conditam accepi-
mus. Extiterunt in hac urbe Antiſtites eruditi, & potiſſimum in ſacris literis, quæ eædẽ ma-
ximis incrementis eorum opera auctæ ſunt. Pleriꝗ ex eis editis ingenij monumentis, quæ

 ad hanc

Irenæus. Eucherius.

ad hanc ætatem adſeruata ſunt, innotuêre. Celebres nominantur Irenæus & Eucheriu ſedem primariam totius Galliæ, quæ Lugduni conſtituta eſt, obtinebant: & Eucherius q dem licet in maximam temporum obſcuritatem incidiſſet, dicendi tamen elegantia & ſ tentiarum grauitate, unus omnium maximè excelluit. Fauſtus quoq; Lugdunenſis po clarus habitus eſt, quantum per obſcurorum temporum ſortem fieri potuit.

Arelatum.

ARelatenſis ciuitas non multũ abeſt ab eo loco ubi Rhodanus recipitur à mari, a ab ea urbe totum regnum Arelatenſe nomen habuit. Sita autem eſt hæc ciuitas Prouincia ad occidentem, creſcitq; in ſolo eius plurimum frumenti, unde inco non parum diteſcunt. Adnauigant enim Genuenſes ex Italia atque Hiſpani ab

caſu, & auehunt frumentum, atq; ob id ſemper eſt charum. Erectus eſt ibi olim archiepiſcopatus, & lebrata tria concilia: primũ tempore Conſtantini peratoris & Syluestri papæ. Alterũ quoq; ſub eode papa anno 326. Tertium uerò anno 461. Hæret urb ſta ad collem, clauditurq; ab occidente Rhodano, orientẽ uerò habet paludem magnam & ad auſtru campũ fertilem. Efficit enim Rhodanus ibi inſula

Inſula Rhodani.

quam Camargues uocant, quæ quatuor ferè miliaribus Germanicis patet in longum & tum ferens frumentum & uinum atque paſcua in copia. De regno huius urbis & gibus eius pauca inueniuntur. Inueni autem de ultimo eius rege, qui Boſo uocatus fu

Regnum Arelatenſe.

huiuſcemodi hiſtoriam. Denũciauit rex Boſo epiſcopo Arelatenſi in uigilia natalis Ch ſti, ne officium nocturnum in eccleſia celebraret, niſi ipſo præſente. Epiſcopus autem cu aliquandiu cum clericis aduentum regis expectaſſet ultra conſuetam horam, nec ille u niret, proſecutus eſt ſacra. Et ſuperueniens rex cœpit expoſtulare cum epiſcopo cur n expectaſſet, commotusq; dedit epiſcopo alapam in medio populi & clericorum. Qua iniuriam populus ægreferens, in tumultum eſt uerſus. Deinde uerò factum eſt, quum ep ſcopus adijſſet imperatorem, conqueſtusq; eſſet quali contumelia rex ipſum coram pop lo affeciſſet, iratus Cæſar iurauit per barbã ſuam, ſe ulturum hanc cõtumeliam, morteq; niturum. Vnde collecto ſine ulla cunctatione magno exercitu, ingreſſus eſt Galliam, ob dit & expugnauit Arelatum, cepit regem & aulicos eius, mandauitq; regem decollari. A chiepiſcopus uerò unà cum reliquis epiſcopis, abbatibus & principibus mitigans regis rorem, obtinuit ſua interceſſione, ut hoc ſanguinis iudiciũ ſuſpenderet. Tunc ait rex, N eſt æquum ut rectum Imperatoris iuditium executioni non mandetur, cùm nõ conueni uel ullum uerbum ex principis ore fruſtra egredi. Cumq; de hac ſententia multa utrinq; rent uerba, tandem decretum eſt, ut rex tõſus & regio titulo ſpoliatus truderetur in cœn

Arelatũ imperio incorporatum.

bium. Quo facto Imperator nempè Otto primus incorporauit perpetuò Arelatenſe regr Romano imperio. Inuenit quoq; Arelati iuuenem quendam monachũ Floriacenſem, G bertum nomine, qui poſt aliquot annos opera Ottonis tertij factus eſt papa, Syluester te tius appellatus, uir in liberalibus diſciplinis impenſe doctus, quem inde tollens, fecit p dagogum filij ſui Ottonis ſecundi, atq; poſtea præceptorem nepotis ſui Ottonis tertij, c ius opera ſublimatus eſt in archiepiſcopum Remenſem, ac deinde in pontificem Rom num. Sed quia ſcientiam ſuam fœdauit arte diabolica, peſſimè audit apud Hiſtoricos. V de Nauclerum uolumine ſecundo generatione 34. De Arelatenſi regno inuenies quo i frà ampliorem fieri mentionem, quum illud extenſum fuerit uſq; ad Heluetios.

Auenion

HÆc urbs ad Rhodanum ſita miras habet uetuſtates, fuitq; ante aliquot annos h bitatio Romanorũ pontificũ: nam Iohannes 22. Rom. Põtifex curiam ſuam ill è Roma tranſtulit, manſitq; ibi curia circiter 60. annos. Factus eſt autem Roma Pontifex dominus huius urbis hac occaſione, ut ſcribit Michaël Ritius. Fuit R

gi

gina quædam Neapolitana Iohanna nomine, quæ debebat pontifici Romano ratione re/
gni ſui magnam uim pecuniæ, pro cuius ſolutione alienauit à ſuo dominio hanc urbẽ, tra/
diditqꝫ eidem Pontifici perpetuo poſſidendam. Scribunt id factum anno Chriſti 1360. ſub
Clemente ſexto: de qua re infrà in regno Neapolitano plura dicemus.

Allobroges, qui hodie ſunt Sabaudi,

olim Comitatum hodie uerò Ducatum conſtituentes.

ALlobroges populi ſic dicti ſunt à rege quodam cuius nomen Allobrox, quorum
metropolis fuit Vienna ad Rhodanum ſita, quæ hodie metropolis quoqꝫ eſt Del/
phinatus. Noſtro itaque tempore per Allobroges accipimus Sabaudos, qui lon/
gius à Vienna habitantes ad Geneuam uſqꝫ & Pedemmontis extenduntur. Putan *Sabaudi unde.*
tur autẽ nomen illud accepiſſe à Sabatijs uadis ac populis, Ptolemęo & cæteris inter alpes
poſitis. Hi nũc agros tenent, qui quondam Voconiorum, Veragrorum, Caturigum, Cen/
trorum, Lepontiorumqꝫ fuerant ad Alpes pertinentes. Fuit Sabaudia ante paucos annos
Comitatus, ſed qui ſupra modum creuit in populis & terris. Et licet Comitibus iſtis accede
rent ducatus Auguſtenſis ſeu Prætorianus atque Pedemontanus, non tamen arrogabant
ſibi titulum ducalem, ſed cõtenti fuerunt titulo ueteri quum ex numero eſſent quatuor Co/
mitum Romani imperij, donec per Imperatorem in concilio Conſtantienſi declarati ſunt
duces. Ducunt autem originem à Cæſaribus & ducibus Saxoniæ, præſertim Ottone ſecun *Nobilitas du-*
do, annos prope quadringentos, propagataqꝫ eſt genealogia eorum uſque ad Aimonem *cum Sabau-*
comitem, cuius filium Amedæum fecit Imperator in concilio Conſtantienſi ducem Sabau *diæ.*
diæ. Qui defuncta uxore, relictaque ducatus cura Ludouico filio, cum paucis ſuorum ſe/
ceſſit in agrum Gebenenſem, ſtudio rerum diuinarum, prope lacum Lemannum cœnobio
conſtructo. Deinde ob abſtinentiæ clariqꝫ nominis famã, inuitus in conſilio Baſilienſi Põ
tifex max. factus, mox cõcordiæ gratia ſeſe ſponte abrogans, Nicolao quinto ſedente, car
dinalis ac legatus remanſit, ſimul cum his quos ipſe cardinales prius creauerat. Huius filia
Maria, Philippo mariæ uicecomiti nupta, quòd è uomica circa fœmina laboraret, uiro nun
quam congreſſa eſt, quapropter eo extincto, cœnobio uirginum, quod ipſa conſtruxerat
ſeſe dicauit, patris animum imitata. Ludouicus uerò Amedæi præfati filius, ex Anna Iani
Cypri regis filia ſeptem mares præter fœminas nõnullas genuit: quorũ maior natu Ame/
dæus aui nomen ac uirtutem referens, morbum comitialem, quæ laborabat, uſque ad extre/
mum patienter tulit. Is rogatus quondam à quibuſdam oratoribus, qui tunc aderant, ſi
quos haberet canes uenaticos oſtenderet, annuit ut poſtera die redirent, Cùm uerò adeſ/
ſent, Amedæus è pergula ingentem à latere ædium mendicorum multitudinem ei oſtendit
unà diſcumbẽtium, atqꝫ, Hi ſunt, inquit, canes mei, quos alo quotidie, quibusqꝫ cœleſtem
gloriam me ſpero uenaturum. Ludouicus frater eius rex Cypri fuit, ducta in matri/
monium. Carlotta Ioannnis regis Cypri unica filia, cum qua regnum ſine tamen poſſeſſio *Subaudus*
ne ſuſcepit. Porrò Amedæus uxorem duxit Violantam Caroli ſeptimi Gallorum re/ *rex.*
gis filiam, ex qua quatuor ſuſcepit mares, aliquot etiã fœminas, inter quos Philibertus pa/
tri ſuccedens breui tempore ſine coniugio Lugduni deceſſit. Carolus deinde frater rem
tenuit, qui ex Blanca Montis ferratenſi Ioannem carolum, & Amedæum dictum genuit.
Hic in puerili ætate decedens, Philippo paruo rem dimiſit. Ipſe poſtremo Philiberto filio
ex Margarita filia ducis Borbonij prima uxore ſuſcepto, qui Maximiliano Cæſare nuper
gener aſcitus Margarita eius filia in matrimonium accepta, ex hoc mundo migrauit. Por/
rò cùm Philibertus non diu ſuperuiueret, ducatus adminiſtrationem reliquit Carolo fra/
tri ex altera patris uxore ſuſcepto, qui adhuc in uiuis eſt dum hæc ſcribo. Is duxit uxorem
filiam Emanuelis regis Portugalliæ, ſororẽ uxoris Caroli Cæſaris, genuitqꝫ Carolum, ſed
qui puer obijt in Hiſpania, & Philibertum, qui uiuente patre ſuſcepit principatum Pede-
montanum. Porrò Ludouica ex prima uxore ſuſcepta, nupſit Carolo comi/
ti Angoleſmenſi, genuitqꝫ Franciſcum, qui poſtea factus eſt rex
Franciæ, præfuitqꝫ noſtro æuo regno, ducẽs maternam
lineam ex ducibus Sabaudiæ, id quod genea/
logia hîc adiecta clarè oſtendit.

Genealogia ducum Sabaudiæ.

- *Aimon comes*
  - *Amedæus qui & Felix papa dux primus*
    - *Maria ducissa Mediolani*
    - *Ludouicus, cuius uxor Anna Cypria*
      - *Ludouicus, uxor Carlotta conſobrina eius, filia regis Cypri*
      - *Ianus*
      - *Amedæus cuius uxor Violanta filia Caroli regis Franciæ.*
        - *Carolus primus*
          - *Iohannes carolus, dictus Amedæus*
        - *Philibertus primus.*
      - *Philippus, cuius uxor Margarita Borbonia*
        - *Philibertus ſecundus, gener Cæſaris Maximiliani*
        - *Carolus ſecũdus*
          - *Carolus in Hiſpania mortuus*
          - *Philibertus*
        - *Philippus comes Gebenenſis*
        - *Ludouica mater Franciſci regis Galliæ*
        - *Philiberta uxor Iuliani Medices*

Geneua.

[P]ons Heluetiorum.

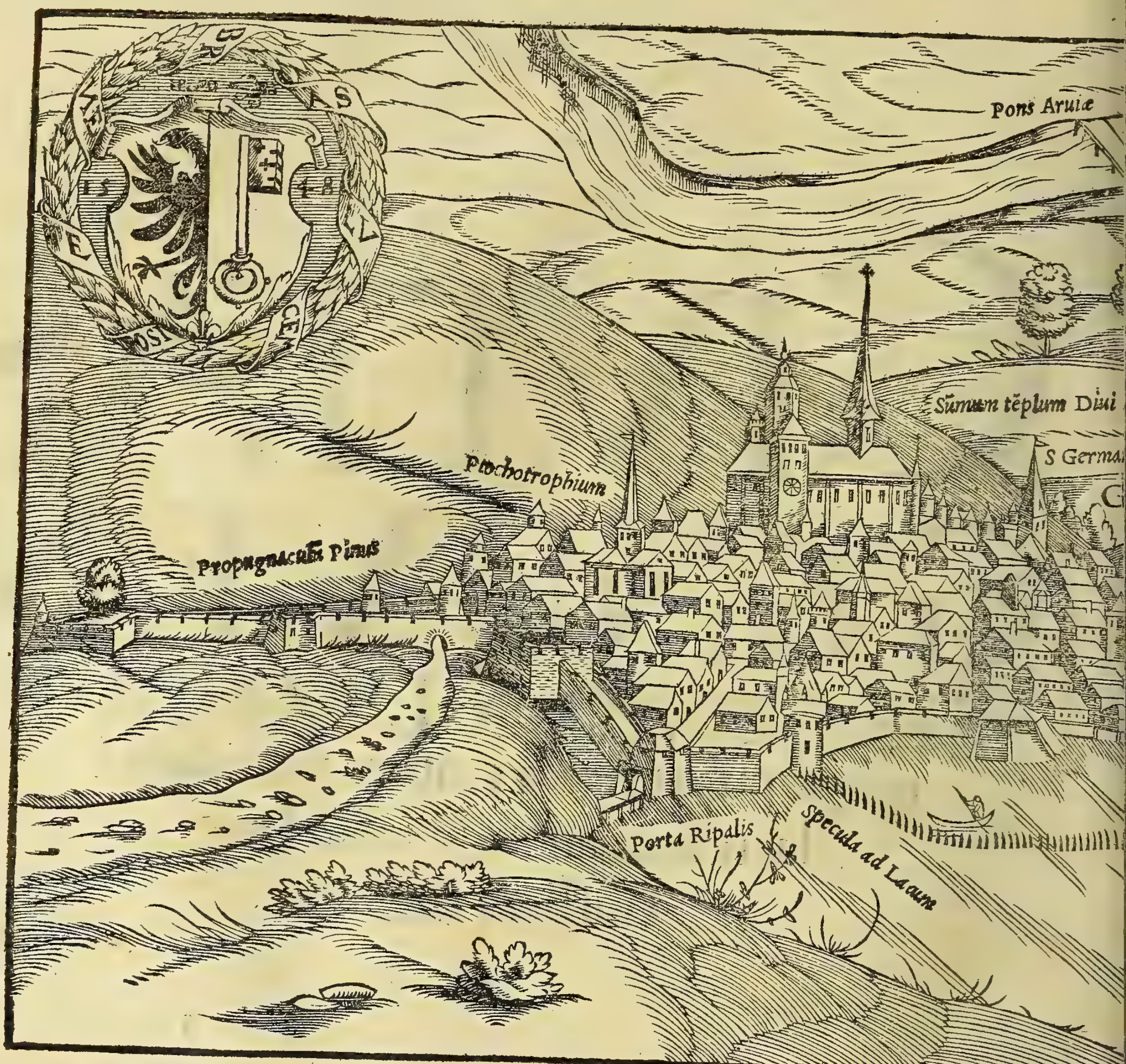
HAec urbs in Sabaudiæ regione ſita, miram habet uetuſtatem, quippe cuius Iulius Cæſar meminit in primo libro de bello Gallico, aſſerens ibi pontem tranſiſſe ultra Rhodanum, qui ſuo tempore in Heluetiorum fuit poteſtate. Habet hæc urbs amœnum ſitum & agrum fertilem atq; uineta uberrima, ab imo ſurgens & protenſa ad collem, ubi Rhodanus ex magno lacu, quẽ ueteres Lemanum uocauerunt, egreditur: ſuntq; duæ ciuitates noſtris temporibus, in duabas Rhodani ripis extructæ, atq; ligneo ponte coniunctæ. Maior tenet latus meridiauum, minor uerò partem oppoſitam. Produnt hiſtorię hanc urbem reſtauratam per Aurelianum Imperatorem, qui eam quoq; à ſe uoluit appellari Aurelianam, ſed retinuit uetuſtum uocabulũ. Iacet ferè in medio regionis Sabaudiæ, multaq; paſſa eſt à ducibus & moderatoribus illius terræ, ius aliquod ſibi in urbe uendicãtibus, donec anno Chriſti milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſexto liberata fuit p Bernates ab infeſtatione eorum. Sed de hac re audi Geneuates ipſos loquentes, à quibus habeo quæ ſequunt̃, & ſunt ſub pictura ciuitatis ſignata.

Ciuitas

CIVITAS GENEVENSIS APVD ALLOBROGES populos, iuxta exitum Rhodani è lacu Lemanno, in terra fertiliſſima ſita.

Clariſſimæ ciuitatis Geneuenſis

Latus

Franciſcus Boniuardus domi- no Sebaſtiano Monſtero.

Gratiam, ſalutem & pacem à domino. Retulit mihi domine Munſtere, dominus Caluinus iſthinc rediens, te à me deſiderare epitomen earum rerum, quas nunc ſcribo de Geneuatibus: quod utinam tam dextrè poſſem quàm libenter deſidero, & nuncij, & tua & rei ipſius cauſa, quam ſilentio obliterari profecto eſſet indigniſſimum, quæ præter omne humanum conſilium, omnemq́ humanam expectationem ſola diuina prouidentia ad effectum perducta eſt, quod ex ſerie noſtræ hiſtoriæ poſt hac ſatis apparebit: cuius ſummam quàm breuiter potero tibi perſtringam omnem, omiſſa præfatione, ne caput amplius ſit reliquis corporis partibus.

rionale.

Vrbis Geneuenſis deſcriptio.

De origine huius urbis nihil habeo quod pro uero auſim aſſerere, quamuis multa paſ‑
ſim de ea dicantur, quæ quia hiſtorica ueritate indigna cenſeo, prætermittam, tibi ſatisfa‑
ctum exiſtimans, ſi de eius ſtatu tibi exarem ab eo tempore, cuius nobis memoria eſt reli‑
cta. Et (ut tempus ſcias quo aliquid in memoriam proditum eſt) id eſt ab anno ſalutis 1124.
quo anno inueniuntur chartæ, pacis cuiuſdam confortatio per archiepiſcopum quendam
Viennenſem, inter quendam epiſcopũ, qui & erat princeps prophanus Geneuæ, nomi‑ *Contentio pro*
ne Humbertum, & comitem eiuſdem urbis nomine Aymonem, qui contendebant de im‑ *Geneuæ impe‑*
perio urbis, quæ contentio durauit uſque ad tempora noſtra, quando dux Sabaudiæ pa‑ *rio.*
tria & imperio priuatus eſt. Mortuo autem Humberto epiſcopo & durante contentione,
ſucceſſor eius adiens Cæſarem Fridericum primum, obtinuit ut ipſe ſolus Geneuæ princi‑

 patum

patum obtineret regali iure, neminiq; in prophanis ſubeſſet præter Cæſari, ab omni tributo liber. Sed ubi domum reditum eſt, epiſcopus, conniuente forſan Cæſare, priores moleſtias rurſum perferre coactus eſt, quouſque tandem comes quidam Guilelmus nomine ob contumaciam ſuam imperiale incurrit bannum, & priuatus fuit feudo quod ab epiſcopo tenebat. Durante uerò multo tempore bello, deficienteq; epiſcopo & ciuitate uiribus, acceri fuerunt quendam comitem Maurianenſem, qui poſtea comes Sabaudiæ effectus eſt. Inter hos uerò diuerſa quoque ſecuta ſunt bella, adeò ut Sabaudus multa oppida, uicos, arces Geneuatum occupauerit, donec fieret Geneuæ contiguus, nec his contentus, quæ titulo ſuæ infeudationis occupauerat, flagrauit ſibi & belli impenſas reſarciri. At epiſcopo reſpondente ſibi ſatisfactum de his quæ iure feudi ab eo dati acquiſiuerat, multæ hinc inde natæ ſunt controuerſiæ. Et maior pars populi timens ne Sabaudus irritatus pacem iniret cum hoſte communi in eorum perniciem, tractauerunt cum eo ut & ipſe omnia in ea ipſa urbe poſſideret quæ antea comes Geneuenſis, idq; iure hypothecæ. Sed ubi ille pedem fixit in urbe, maior prædeceſſoribus exercuit tyrannidem. Canonici ergo aliquot cum ciuibus contra eum conſpirantes reuocauerunt comitem ſuum antea eiectum qui ueniens cum militari manu à Sabaudis urbem tenentibus uictus eſt. Tunc Sabaudi coniuratorum domos inuadentes, quos potuerunt comprehenderunt atq; ſupplicio affecerunt. Durauit diſſidiũ iſtud uſquequo defecerunt comites Geneuenſes, & eorum ditio peruenit ad Sabaudiæ principes. Tandẽ uerò Amedæus princeps pertæſus ſubeſſe epiſcopulo, ſat egit aſcendere ſupra illum. Nam impetrauit à Carolo quarto Cæſare uicariatum imperialem in tota ſua patria, eoq; titulo uoluit ut ſibi ſubeſſet Geneuenſis epiſcopus cum tota ſua ditione, ſed cum ille comiti reſiſteret, manſit epiſcopo ſua autoritas & populo ſua libertas uſq; ad tempora Amedæi octaui, prioris Amedæi nepotis, qui fuit primus dux Sabaudiæ & demũ electus in Romanum Pontificem, dictus Felix. Ille impetrauit à Pontifice Martino temporalem iuriſdictionẽ in Geneua et eius ditione, ſed quam aſſequi nequiuit, ſicut nec poſteri eius, potiſſimũ autem Carolus princeps, qui paucis ab hinc annis à ſuis aulicis perſuaſus, inuadere tentauit Geneuam & Loſannã, actum fore putans de ſtatu ſuo, ſi hæ duæ ciuitates in medio ditionis eius, ab eius imperio liberæ remanerent. Nam hoc pacto (ſic enim arguebant) poſſent & aliæ ditionis eius ciuitates ab eo deficere, & more Heluetiorũ proprias erigere Reſpublicas. Huic eius inſtituto epiſcopus quoque Geneuenſis non parum fauebat, quippe qui ducis precibus pontificatum obtinuerat & de familia ducũ (ex latere tamen prognatus fuerat, tandemq; ex ipſorum inſolentia & inſultatione factum eſt, ut & epiſcopus ſuo priuaretur Pontificatu & dux excluderetur magna parte ditionis ſuæ.

Epiſcopus olim princeps Geneuæ.

Sabaudus inhiat urbi.

Geneua ſubijcitur à Papa Sabaudio.

Viſontium.

Viſontium nunc Biſontium & uulgo Biſantium, metropolis Burgundiæ, ubi plura ueterum ædificiorum ueſtigia cernuntur. In eius agro eſt locus, Salinenſis dictus, ubi duo ſunt fontes, alter aquę dulcis, alter ut ſal igne denſatum conficiunt, candore pręſtans, ac maximũ eius nationis uectigal. Eſt etiam Norezethum quod olim Nucillum fuit, à corylorum prouentu dictum. Sed Ludouicus Chalonis Princeps ab expeditione Hieroſolymitana reuerſus, incarnationis uerbi cœleſtis reuerẽtia motus, cum mœnibus oppidũ cingeret, nomen à Galileæ urbe Nazaretho, huic oppido indidit. Hoc ſitu, ædificijs, templis, Regia Principum Aurengiæ deniq; priuatorum ciuium ædibus licet ſit amœniſſimum, uno Gilberto Cognato uiro de literis optimè merito maxime claret. Mercimonijs & mercatorum frequentia uerò eſt deinde oppidum celebre, Amurcum, quod ſub imperio Philiberti à Balma floret, ſpemq; lætiſs. habet in adoleſcente illo generoſo Iohãne Philiberti F. qui ſub formatore ſuo Gilberto, epiſtolijs politiſs. Literatos ſibi cõciliari ſtudet, ac præter ætatem, ingentis cuiuſdã uiri indolem oſtendit. Aliud iam nihil habeo, quod de hac urbe Viſontij ſcribã, quod ad meam frequentẽ ſollicitationẽ nihil ſit miſſum.

Salinæ.

Nazarethum.

Amurcum.

Quorundam ueterum nominum Gallicæ

nationis interpretatio, relata ad moderna tempora.

arisius & Parisij populi, hodie quoq; Parys, olim Lutetia.
hedon & Renes metropolis & ciuitas episcopalis in Britannia.
arnutum olim, hodie Chartres, ciuitas episcopalis, non procul à Lutetia diſtans.
recas ciuitas episcopalis, quam Galli Troiam in Campania ſiue Schampania uocant.
athalanum, Gallicè Schalon.
ingon & populi Lingones, Gallicè Langres, ciuitas episcopalis in Burgundia.
læs & Blæſis, reſidentia regum Galliæ iuxta amnem Ligerim.
orbon ducatus in Auernia, Oueringen
emmouaces, Limoſins.
othomagus, Roan, metropolis Normãdię.
ons Peſſulanus, Montpolier in Prouincia.
uguſtodunum, Heduum in Burgundia.
edunum, Sitten metropolis & ciuitas episcopalis in Valeſia.
ctodurus, Sanctus Mauritius, oppidulum & infimus locus Valeſiæ, uel ſecundum alios uicus Martinacht, ubi adhuc aliquot uetuſtates inueniuntur.
burones, populi iuxta Leodium ſuper Moſam.
iuedunum, Niuernia.
ouiodunum uel Neuidunum, Neuis, oppidum iuxta lacum Lemannum haud procul à Geneua in monte ſitum.
arumna, fluuius Garon.
antones, Xantonge.
Pictones, Putiers
Cadurcenſes, Cahors.
Auguſtonemetum, Neuers.
Biducenſes, populi in Normandia.
Cemmeni montes, mons Cebena.
Morini, populi circa Calles habitantes.
Ligeris fluuius Loire.
Atrebates, Arras, Artois.
Viſontium, Biſantz, Beſanſon.
Lugdunum, Leon.
Menapij, Geldri uel Cliuenſes.
Mediomatrices, Metenſes.

De regionibus & fluuiis Galliæ

quomodo noſtro tempore appellentur.

Scribit

SCribit inſignis Coſmographus Strabo, quod & res ipſa comprobat, Galliam ubi
allui fluuijs, ijſcꝗ pro magna parte nauigabilibus, quales ſunt Rhodanus, Ligeri
Moſella, Moſa & Sequana. Iſti alij minores, partim prodeunt ex Alpibus, pa
tim ex Pyreneis montibus, qui Hiſpaniam diſpeſcunt à Gallia, & partim ex mon
Cemmeno, qui ad Lugdunũ ferè pertingit. Quidam fluuiorum curſum tenent uerſus aq
lonem recipiunturcꝗ à mari Anglico, alij labuntur ad Auſtrum, exonerãturcꝗ in mare M
diterraneũ, id quod in magnam regni cedit cõmoditatem, quum hoc pacto merces facilè a
uno mari ad aliud transferri poſſint. Notandum uerò hîc, Moſam & Ararim, quem h
die Sagonam appellãt, ab uno oriri mõte, curſum uerò fieri ad diuerſas plagas, puta ad a
ſtrũ & ſeptentrionẽ. Quapropter olim terræ illius dominus motus, uoluit perfodere mo
tem atque hæc duo flumina connectere, quo liceret ſine difficultate nauigare ab uno ma
ad aliud. Sed inſtitutum iſtud paulò preſſius animo receptum, cœpit prudentioribus diſp
cere, quippe unde multa mala emergere poſſent, ſicꝗ intermiſſum eſt. Haud diſſimile pr
poſitum habuit olim Carolus magnus Imperator, qui duo flumina Altmũl & Regentia
prope Nurnbergam in Germania coniungere uoluit, quemadmodum ſuo loco fuſius e
Rhodanus fluuius. plicabo. Rhodanus fluuius Galliæ omnium maximus ac rapidiſſimus ex Alpibus per f
nes Allobrogum uerſus occidentem in lacum Lemannũ fluit, multasꝗ in ſuperiori Val
ſia facit cataractas, pleruncꝗ ob pręcipitium in petroſis locis in ſpumam reſolutus, magn
ſtridore & fragore ex Alpibus deſcendit & alluit totam Valeſiam. Geneuæ uerò rurſu
lacum egrediens inſtitutum curſum ſeruat uſcꝗ Lugdunũ, inde conuerſus in Auſtrũ trib
oſtijs in mare Gallicum deſinit. Regiones particulares in Gallia noſtro æuo ſunt iſtæ, m
gnæ ſcilicet & paruæ: Aquitania, Gaſconia, Britãnia, Turonia, Normandia, Picardia, Fr
cia, Limoſis, Auernia, Burgundia, Lotharingia, Prouincia, Delphinatus, ducatus Bare
ſis, ducatus Berry, ducatus Borboniæ, Campania, Langendock, ducatus Sabaudiæ, &c.
Vna lingua in Gallia Hæ regiones omnes utuntur lingua Gallica præter Britanniam quæ propriam habet li
guam, tametſi uarium habet dialectum. Sabaudica & Lotharingica rudior eſt reliquis.
Sunt autem memoratæ regiones omnes ſub corona Franciæ præter Sabaudiam, Lothari
Burgundia. giam & partem Burgundiæ, quæ Romanum agnoſcunt imperium. Sub Conrado enim I
peratore qui ſucceſſit Henrico ſancto, regnum Burgundiæ quod centum & triginta ann
Francis paruerat, ſubiectum eſt Romano Imperio, redactumcꝗ in prouinciam, etiamſi b
na pars adhæſerit Francis. Ante memoratum tempus, habuit regnum Burgundiæ ſub
Sabaudiam ultra Rhodanum, & quicquid eſt citra Rhodanum, ut eſt Delphinatus & co
Delphinatus. tatus Valentiæ, qui in hodiernum uſque diem feuda ſunt imperij. Delphinatus hodie e
principatus, qui conſenſu regis debetur primogenito ſuo aut principi ſibi in regno ſucce
ſuro. Eſt enim hic principatus proximior gradus ad regale faſtigium: ſiquidem moriente
ge, Delphinus in locum eius ſuccedit. Hic Delphinatus fuit anno 1349. à Delphino Hu
berto (ab alijs uocat̃ Imbertus) uenditus regi Galliæ conſentiente Imperatore Carolo qu
to, modò primogenitus regis feudum eius ſuſcipiat ab imperio. Ante tempus illud Franc
rum reges nil iuris habuerunt in Delphinatu.

Anno Chriſti 1306. alienauit à ſe archiepiſcopus Lugdunenſis Lugdunum ipſum, com
Burgundiæ ditio diuiſa. mutauitcꝗ in competentem cenſum ſeu reditum. Notabis quoque hîc, Burgundia
ante tempora noſtra diuiſam in duas partes, una quæ ſcilicet Campaniam contingit re
manſit apud Gallos, & altera quæ Biſantium uſque pertingit, Romanum imperium &
domum Auſtriæ adhuc agnoſcit. Et quamuis pars prior poſt interfectum Carolum ult
mum ducem Burgundiæ Maximiliano duci Auſtriæ competeret, qui filiam habuit eiu
dem Caroli, præoccupata tamen eſt à rege Galliæ. atque plurimum ſanguinis ob eam cau
ſam effuſum.

Lotharingia antea cum reliquis quibuſdam regionibus Auſtraſia dicta, ſortita eſt ho
Lotharingia à Lothario. nomen à Lothario nepote Caroli magni, incorporatacꝗ Romano imperio ſub Ottone pr
mo. A Carolo enim magno uſque in generationem quintam poſteri eius ſimul guberna
runt Franciam et Germaniam, aliquando per diſtinctas perſonas, ſed ſanguine iunctas, al
quando etiam per unam perſonam. Extincta autem in quinta generatione tota poſterita
te ſaltem uirili Caroli magni, Galli proprium ſibi elegerunt regem, Germanis relicto im
perio, quod prius & Gallis & Germanis cõmune fuit. In illa autẽ imperij ſucceſſione Ott

dux

x Saxoniæ factus eſt Romanorum Imperator, qui Lotharingiam & Burgundiam redu⸗
: ad imperium, de quo infrà latius diſſeremus. Hic reſtant nobis adhuc aliqua uocabula
plicanda, quæ breuibus abſoluemus. A' Lothario uenit nomen Lotharingiæ. Britannia
rò ſic dicta eſt à Britannis, ut ſuprà in Anglia commemorauimus. De Normandia quo⸗
e iam diximus. Aquitania ab obliquis aquis Ligeris ſic dicta eſt, ut quidam ſcribunt. Frã
uerò à Francis populis Galliam occupantibus dicta eſt, ut iam quoq; explicauimus. Pi⸗
rdia à Picardis populis dicta eſt, ſicut Turonia ab urbe Turone. Prouincia autem in qua
aſſilia eſt ſita, à Romanis hanc appellationem accepit. Flandria à Flandra muliere, uxo⸗
Luderici primi gubernatoris, qui anno Chriſti 782. fuit, nomen accepit, prius quàm Flan
ia ad comitatum aſcendit. Guaſconia ſiue Vaſconia ſecernitur per Garumnam ſiue
irundam fluuium ab Aquitania, appellata'que fuit tempore Caroli magni, Regnum de
aſconia.

De fertilitate regionum Galliæ.

FVit Gallia ab antiquis temporibus ſemper culta, tam in urbibus & oppidis quàm
in agris, hortis & pratis. Et ut Strabo ſcribit qui tempore incarnationis Chriſti ui⸗
xit, nullus tunc fuit angulus in Gallia incultus, præter lacus & nemora quæ culturam
non admittunt. Potiſſimum autem Prouincia, Langẽdock & alię regionęs mediter
neo mari propinquæ, mirę ſunt fertilitatis, ut etiam

ibi Cupreſſi & Roſmarina paſſim p cãpos creſcãt
ſua ſponte, ſine omni humana ſolicitudine, haud ſe
cus q̃ in hiſce partibus creſcunt iuniperi. Mala pu=
nica, granata & citrones nullibi frequentiora ſunt
quàm in Prouincia. Deinde quàm nobile in illis
partibus creſcat uinum imò per totam Galliã, quæ
tot irrigatur & fœcundatur amnibus, dici non po⸗
teſt. Sunt apud nos ſatis nota uina Burgundica &
quæ in Prouincia naſcuntur. Quomodo poſſet A⸗
quitania tot inſignes ſuſtinere ciuitates, ut ſunt Lug *Aquitania.*
dunum, Burdegalis, Lemouica, Tholoſa, Carcaſ⸗
ſona, &c. niſi nobiliſſimũ haberet fundũ, aptũ ad⸗
ferendũ in copia uinum uites, frumentũ oleum, fru⸗
giferas arbores, fontes flumina aquarum, prata pa⸗
ſcua, pecora nemora, & ſimilia, quib. indiget humana uita ad ſui ſuſtentationẽ? Quàm fe⸗
rax ſit ager Pariſianus, poteris hinc colligere, quum uice quadã rex Ludouicus undecimus
ſcire uellet, quot armatos uiros Lutetia producere poſſet in agrum, numerati ſunt ſeptua⸗
ginta millia uirorum procedentium ad militiam. Vbi autem multus eſt populus, neceſſe eſt
ut fœcundum habeant agrum unde eis ſufficiens ſuppetat uictus.

De Normandia quoque ſcribitur, quod præter metropolitanam & alias ſex præcipuas *Normandia.*
ciuitates, habet nonaginta quatuor minora oppida, uicos quoque & caſtella ſine numero.
Habet rex Galliæ Rothomagi in metropolitana Normandiæ ciuitate Senatum doctiſſi⸗
mum, prudentiſſimos'que uiros, qui toti prouinciæ ius dicunt. Sunt enim in ea urbe poten
tes mercatores, ob quorum traiectiones & mercaturas, nomẽ urbis longè lateq; apud mul
tas gentes eſt cognitum. Habet autem hæc regio copiam piſcium & pecorum atque fru⸗
menti, ſed & pomiferarum arborum tanta eſt in ea multitudo, ut ex pomis
potum faciant, aut pro magna parte in alias deferant terras. In
ſumma, abundant omnibus rebus ad uitam huma⸗
nam neceſſarijs, præter uinum quod
ibi non creſcit.

De moribus & ritibus antiquorum Gallorum.

CRediderunt olim Galli animas humanas eſſe incorruptibiles & in alia trāſire corpora, atq; metu mortis ita ſublato audaciores in periculis fuerūt. Procedentes ad militiam aut graui morbo affecti, aut in periculis conſtituti, pro ſalute humanam mactabant hoſtiam. Supplicia eorū qui latrocinij alterius'ue noxæ conuicti eſſent, dijs gratiſſima arbitrabant. Mercurius in præcipua ueneratione erat, quē omnium artium inuentorem prædicabant, uiarū & itinerum ducem, & ad quæſtum faciendum plurimū prodeſſe. Marti in pugnā ituri quicquid cepiſſent pro uictoria uouebant, uiſebanturq; ob eam in pleriſq; urbibus ingentes tumuli bellicis ſpolijs conſtructi. Si quis ex præda aliquid fraudaſſet, graui ſupplicio id ſcelus uindicabāt. Se ex Dite procreatos peruaſum habuêre, ob idq; initiū feſtorum dierum ab ea nocte cœpere, quæ feſtam lucem præceſſiſſet, rati noctem illi ſacram eſſe. Liberos ad conſpectum ſuum non prius uenire patiebantur, q̃ per ætatem adoleuiſſent, ut militaria iam obire munia poſſent: turpiſſimum arbitrantes, filium adhuc puerum patri aſſiſtere. Viri quantas ab uxore pecunias dotis nomine accepiſſent, tantundem domeſticarum fortunarum æqua æſtimatione cum dote conferre: quicquid inde fructuum perciperetur, id diligenter aſſeruari, eius'que eſſe qui ſuperſtes alteri fuiſſet. Viri in uxores ſicut in liberos uitæ & necis poteſtatem habuêre. Si qua ueneficij conuicta eſſet, à propinquis mariti igne ſæuiſq; cruciatibus necari. In funere omnia quæ uiuis chariſſima fuiſſent, cremare cum defunctis, animalia etiam ipſa. Vulgus ſatis ueſtiebatur, ſciſſaq; pro tunica amictu, qui uix nates integeret dimidias, lana quidem aſpera, cęterum oblōgis uillis, unde & ſagula hirſuta texebant, quæ Lenæ uocantur. Comas ſtudio nutriebant. Corpora genti procera & uulgò candida, & ſecundum ea armatura æqualis gladius longus à dextro latere dependens, clypeus etiam longus, haſtæ ad proportionem. Arcubus plerunq; utebantur & cum telo certiorem infligebant ictum, quo in aucupijs potiſſimum utebantur, pauciſſimi bellum fundis & fuſte ingrediebantur. Humi cubabant, cœnitātes in ſtramentis aſſidebant, plurima cum lacte illis eſca, carnibusq; multifariam præſertim ſuillis & recētibus & ſalitis. Ferox omnibus ingenium, ingenita ſimplicitas, plus uirium quàm conſilij in bella afferebant, maius bellorum quam agrorum ſtudium. Mira fœminarum fœcunditas, ut ter centum & amplius armatorum millia gens una Belgica ad bellum olim mitteret.

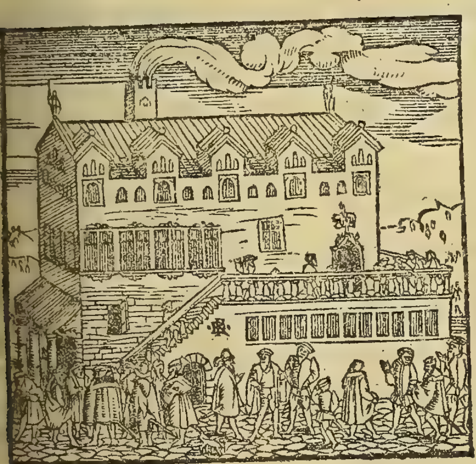
Gallorum militia.

Victoria

,uictoria ſuprà quàm dici poſsit uincentibus læta, uictis ſtupor. E prælio decedētes, cer-
cibus equorum hoſtium capita ſuſpendebant, eaq; domū delata, ut eſſent ſpectaculo po
bus affigebant. Illuſtrium uirorum capita cedrinis cōdientes odoribus, peregrinis oſten
bant, nec tantidem auri redimi dignabantur. Hominem diuinationi deſtinatum in tergo
ientes, ex ipſo impatientiæ affligendiq; modò uaticinium capiebant. Erant Galli ex aſ-
duo labore & exercitio ferè omnes olim macilenti corpore, uentresq; minimè propen-
bant: nam ſaginam adeò deuitabant, ut adoleſcentes qui zonæ menſuram uentre exce-
rent, publicè mulctarentur. Cæterum Romanorum commertio multa notari contigit,
mpus inde omnia in melius uertit. Peculiariter tamen crapulæ uitio notati ſunt, ſicut
reliquarum nationū uitia olim annotata, in talem ordinem ſunt digeſta: Inuidia Iudęo- *Vitia antiquarū nationū.*
m, perfidia Perſarum, aſtutia Aegyptiorum, fallacia Græcorum, ſæuitia Saracenorū, le-
tas Chaldęorū, uarietas Afrorum, gula Gallorum, uaria gloria Longobardorū, crudeli
s Hunnorum, immunditia Sueuorū, ferocitas Francorū, ſtultitia Saxonū, duritia Picta-
orum, libido Scotorū, uinolentia Hiſpanorū, ira Britannorum, rapacitas Normandorū.
contrà uerò quando olim hæc uitia in ſingulis nationibus ſunt deprehenſa, ſunt & uirtu-
s in eiſdem animaduerſæ, quibus unus populus aliū præceſsit, & hæ tali ſignatæ ſunt or-
næ: Hebræorum prudentia, Perſarū ſtabilitas, Aegyptiorū ſolertia, Græcorū ſapientia,
omanorum grauitas, Chaldæorum ſagacitas, Aſſyriorum ingenium, Gallorū firmitas,
rancorum fortitudo, Scotorum fidelitas, Hiſpanorum argutia, Britannorum hoſpitali-
s, Normandorum communio. Hæc ueteres ſignarunt, non meæ ſunt inuentiones, tamet-
ſciā hodie omnia ferè inuerſa. Quid hodie Italis, quid Gallis, quid Hiſpanis, quid Ger-
anis & reliquis nationibus communiter imputetur, nemo inter doctos eſt qui id ignoret.
go mihi hîc tempero, ne undiq; grauem mihi conciliem inuidiam, etiamſi ueritatē dixe-
o. Malumus omnes dici quàm eſſe probi & iuſti, etiam quando publica ſunt uitia.

De Perlamento & gymnaſio Pariſienſi

SEcundum Robertum Gaguinum Perlamentum Pariſianum tale habuit initium.
Conuenērūt olim ex omnibus Galliæ ciuitatibus probatiſsimi & expertiſsimi qui-
que uiri in unum conſiliū, præſertim qui ad hoc delecti erant & nouerant regni con
ſuetudines & iura, examinatisq; cauſis & controuerſijs eorum qui ad ipſos prouo-
cauerunt, ius dicebant. Sed quia uaga eſſet incer-
taq; inſtitutio, decreta Pariſius curia & ſedis eſt:
ſuntq; ad eam iudices deſignati, qui ibi cōſiſten-
tes, perpetui prouocationum definitores eſſent.
Illorū octoginta numero ſunt, annua ſtipēdia ex
fiſco regio percipientes. Hi autem diuiſi ſunt in
quatuor conſilia & curias, quas Cameras uocāt.

In prima camera ſedēt quatuor regētes ſeu pręſi
des atq; triginta conſiliarij, qui audiunt cauſas &
lites, cōſtituunt terminos & faciūt dilationes, &
quæ ad iuris cognitionem attinent. Minores ta-
men cauſas & leuiora ipſi dijudicant. In ſecūda
camera ſedent decem & octo cōſiliarij ſicut & in
tertia, & in utraq; ſunt quatuor pręſidentes, & hi
conſiliarij partim ſunt laici & partim doctores.
Officium eorum eſt diligēter cauſas examinare,
& quicquid illi decernunt, hoc unus ex quatuor præſidentibus primæ cameræ denunciat *Areſtū quid.*
partibus litigantibus, prima die ab ipſis determinata. Et hanc ſententiam uocant Areſtū,
id eſt, firmam, nec licet ab ea appellare. Qui autem hîc reus iudicatus fuerit, cogitur dare
iudicibus ſexaginta libras Turonenſes. Quòd ſi quis exiſtimet cauſam ſuam non ſatis di-
ſcuſſam & examinatam aut non rectè intellectam, atq; ob id ſibi iniuriam factam, huic li-
cet cauſam ſuam rurſum in iudicio proponerę & diligentius examinare. Verùm non prius
auditur, quàm duplicatam dictæ pecunię ſummam depoſuerit. In quarta Camera ſunt con

ſiliarij quos uocāt Magiſtros palatij,& hi audiunt ſolum illorū cauſas,qui regis obſequi
ſunt deputati,aut ſpeciali priuilegio donati,ne ab alijs curijs infeſtentur. Sedent in hac ca
mera ſolum ſex iudices, licetq́ ab eorum ſententia prouocare ad Perlamentum. In dec
dendis cauſis,quum magna difficultas offertur,hæc omnium curiarum conſiliarijs cōgr
gatis diſcutitur, quod etiā fit in his quæ rex de Republica ſtatuit:huius enim Senatus de
creto omnia æduntur. Habet proinde hoc Perlamentum aliquot aſſeſſores & coniudice
præſertim quando Pares Frāciæ pręſentes ſunt & comites qui in regis curia ſunt,& hi un
cum paribus diſcernunt & definiunt in Regalium & Parium cauſis. Sunt autem duodeci
Pares electi ex cunctis nobilibus regni, quorū ſex ſunt ex collegio ſacerdotū, nempe ep
ſcopus Remenſis,epiſcopus Laudunenſis,epiſcopus Lingonenſis, qui etiam duces appe
lantur:epiſcopus Bellouacenſis, epiſcopus Nouiomenſis, epiſcopis Cathalaunenſis,qu
comites uocantur. Et his addunt ſex principes ſeculares,nempe dux Burgūdiæ,dux Nor
mandiæ,& dux Aquitaniæ:item comes Flandreñ. comes Toloſanus,& comes Cāpaniæ
Hos duodecim principes primū inſtituit Carolus Magnus, appellauitq́ eos Pares, quò
pari dignitate aſtare debeant regi. Nec ſubijciuntur ulli iudicio niſi Perlamenti. Noſtro t
men tempore horum duodecim principum non magnus eſt reſpectus,deinde quidam ſun

Duodecim Pares.

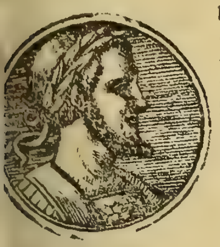
aboliti, præſertim ex ſecularibus, ut dux Burgundiæ & comes Flandriæ, & rex agit quod
ſibi placet. Fundauit quoq́ illis temporibus Carolus Magnus ſtudium Pariſienſe, ſolici
tatus ad hoc per quatuor inſignes & doctos uiros,quorum nomina ſunt,Claudius, Alcui
tius, Ioannes & Rabanus. Hi fuerant diſcipuli uenerabilis doctoris Bedæ, ueneruntq́ ex
Scotia in Franciam.

Pares in Francia extructi.

Quibus moderatoribus Gallia ab antiquis temporibus gubernata & adminiſtrata fuerit.

LOngè ante Chriſti tempora & priuſquam Romani Galliā ſuo dominio ſubegiſ
ſent,præfuerunt Galliæ multi priuati reges & principes & qui non magni fuerun
nominis, quales fuerunt Lugdus, Allobrox, Belgius, Trebeta & alij plurimi, un
de priuatæ regiones ſuas mutauerunt denominationes, ſicut & ſuprà diximus
fuitq́ tunc & aliquot annis poſt Chriſti incarnationem ea regio Gallia & non Francia nun
cupata. Aſſecuti ſunt autem Romani dominium in ea ferè centum annis ante Chriſti nati
uitatem,retinueruntq́ illud proprè quingentis annis. Interea autem temporis dum Sicam
bri,qui poſtea Franci dicti ſunt,quiq́ oſtia Rheni & circumiacentem agrum poſsidebant,
indies creſcerent & roborarentur uiribus, cœperunt excurrere in finitimam Galliæ regio
nem,occupare arces & oppida atque exturbare Romanos,ut etiā anno Chriſti 420. Pha
ramūdus uigeſimus quartus(aut ſecundum aliorū ſupputationē 43.qui ab alio principe ca
talogum regum incipiunt)Francorum rex, primus fuerit in Gallia Francigenarum rex,at
que ſub eius filio Clodio atque nepote Meroueo Sicambri ferè totam adepti fuerint Gal
liam,

Sicambri Galliam inuadūt.

n,relictiſq; prioribus manſionibus quas circiter 870. annis tenuerant, migrauerunt in
llliam,potiti eius dominio. Didicerunt quoq; Gallorum linguam, quam Romani intro
xerant,& conformes ſe fecerunt moribus eorum, ſicut & alij Franci,qui à fratribus ſuis
edentes & pagum Mogoni ſeu Mœni,ubi hodie eſt Wircipurgum, occupãtes didice/

runt Germanorum linguam & mores. Pharamundus uerò unanimi/
ter à ſuis electus in regem, tranſtulit ſedem ſuam à Frãcia orientali in
Franciam occidentalem, poſuitq; legem quam Salicam uocant, ne *Lex Salica.*
regni ſucceſsio in colum transferatur, hoc eſt, ne mulieres regni hæ/
des fieri permittantur. Poſt Meroueum rerum potitus eſt in Gallia
Childericus, deinde Clodoueus primus Chriſtianus rex. Huic ſuc/
ceſsit Lotharius primus, deinpe Childeric9,& poſt ipſum Lotharius
ſecũdus. Item Dagobertus Magnus, Clodoueus, Lotharius tertius,
Theodoricus, Clodoueus, Childebertus, Dagobertus. In hoc Da/
oberto defecit ſtirps Merouei, fuitq; Childericus ultimus rex. Hic ſicut & quidam præde/
ſſores ſui,q ignauiæ & corporis uoluptatib. ſic ſtuduerũt,ut poſthabita regni cura, con
nti eſſent ſolo eius titulo, opes uerò & omnis regni potentia penes aulæ præfectos, quos
li Maiores domus uocabant, erant, ſic ut illi quęcunq; uel domi uel foris agenda erãt, ad/
iniſtrarent. Et quando ab exteris nationibus legati ueniebant, ſedebant quidẽ ipſi in re/
io ſolio, audientiamq; auditoribus præbebant, ſed aliud nihil reſpondebant, quàm quod
ſtructi erant. Eligebatur autem Maior domus ad id officij ex nobilioribus & pręcipuis, *Maior domus*
ui in aula uerſabantur. Præerat huic officio, quum Childericus regium teneret faſtigium,
'ipinus uir grauis & ad obeundum magna atq; ardua negotia ſumma præditus induſtria,
ui & ipſe ex regio deſcenderat ſemine, adminiſtrationemq; habuit Brabãtiæ. Hic animad
ertens regum Franciæ inertiam ignauiamq;, conſentiente populo mittit ad Zachariam
Rom. eccleſiæ præſulem legatos, Burchardum Herbipolenſem epiſcopum & Folradum
bbatem, qui interrogarent eũ, Vter regio faſtigio dignior eſſet habendus, an qui nomine
nodò rex ſit, conſilio autem & opera nihil præſtare poſſet, an qui ſolus omne regni onus
uſtineret? Zacharias memor paterni beneficij, quo Roma liberata fuit à Longobardorũ
ege, Pipinum, cuius humeris omnes regni labores incumbebant, regia poteſtate Childeri
o digniorem eſſe diſertis uerbis pronunciat: ſic nimirum non patris modò officium com/
enſare, ſed ſibi quoque & Romanæ eccleſiæ fidum fortemq; patronum & propugnato/
em parare uolens. Pontificis ergo ſententia ferocior factus Pipinus, ſimulq; eandem ap/
robantibus epiſcopis & quibuſdam aulicis uiris, in Sueſsionum urbe coronatus regnum
ibi uendicat, Childericum uerò regem poteſtate & dignitate deijcit, & monaſterio inclu/
it. Alij tamen aliter hîc loquuntur, nempe Pipinum ambitione motum, perfidumque
uiſſe in regem & affectaſſe regnum: & cùm uaria ſuper hac re conſilia nunc cùm aulę re/
giiq; proceribus, mox cum ipſis quoque epiſcopis uoluiſſet, tandem rem tantã ad Rom.
Pont. referendam eſſe cenſuit. Sperabat enim Pontificem Romanũ paterni beneficij me/
morem gratumq;, & ſententiam contra regem pro ſe laturum fore, ſicut & factum eſt. De/
ſcenderat autẽ Pipinus iſte à filia Lotharij primi regis, quæ maritũ habuit nobilem quen/
dam Frãcum Anſbertum nomine. Anſbertus genuit Arnoldum, Arnoldus Arnolphum.
Galli tamen nonnihil mutant hæc nomina. Arnolphus antequam epiſcopus Metenſis fie
ret genuit Anchiſum, Anchiſus uerò genuit Pipinum, qui Maior domus eſt conſtitutus.
Succeſsit autẽ ei in hoc officio filius eius Martellus, qui in rebus bellicis clarus euaſit, geſ/
ſitq; magna, præſertim contra Saracenos in Hiſpania atq; in Gallia circa Narbonam. Mo
riturus uerò diuiſit inter filios ſuos regni præfecturas, Carolũ Magnum enim pręfecit Au
ſtraſiæ, Sueuiæ & Alemanniæ, Pipinum uerò conſtituit ſuper Galliã. Nec multò pòſt Ca/
rolomannus relicto ſeculo ingreſſus eſt monaſterium, ſortitusq; eſt Pipinus totius regni
dominium. Hic Pipinus cùm uidiſſet regum ignauiam & uitæ eorum diſſolutionem, obti
nuit (conſentiente populo) regni ſceptrum, anno Chriſti 749. Reliquit autem duos filios,
Carolomannum & Carolum Magnum. Carolomannus mortuus eſt immatura morte, po
titusq; eſt Carolus toto regno Galliæ & Alemanniæ, quod indiſcretum adhuc erat. Factus
eſt etiam idem Carolus poſtea Romanorum Imperator, ut infrà ſuo loco fuſius dicetur.
Manſerũt proinde hic Carolus & ſui ſanguinis ſucceſſores reges in Francia uſque ad an/ *Hugo Capetus.*
num Chriſti 988. Tunc emerſit ex Francigenis Hugo Capetus, qui potenter ſe ingeſsit

regno Franciæ. Sunt qui ſcribunt illum fuiſſe comitem Pariſienſem, alij uerò aiunt patrem
eius fuiſſe in monaſterio abbatem, ignobilem quidem genere, cuius filius homo fuit fero
cis ingenij, intrepidus ad omne periculum, audax & quem nemo non formidabat ob eiu
tyrannidem. Paulus uerò Aemilius & Raphaël Volaterranus aſſerũt matrem eius, Aui
dam nomine, ſororem fuiſſe Otthonis Magni, patrem uerò Hugonem magiſtrum extitiſ
ſe equitum ſiue Marſcalcum regni, & comitem Pariſienſem, obtinuiſſeq́ titulum ducis i
Francia. Suſcepit liberos, Otthonem, Henricum & Hugonem, qui dictus eſt Capetus. Iſt
ductans Francorum exercitum contra Carolum Ludouici patruum, bellum geſsit anno
quatuor, quem & tandem in cuſtodiam apud Aurelianenſes miſit, quòd poſt Lotharij re
gis fratris ſui mortem, cum ducatu Lotharingiæ regnum quoq; Francię ceu propinquio
hęres poſsidere uellet: ipſe enim ſolus adhuc ſupſtes fuit de ſanguine Caroli Magni. Ma
ſit autem in carcere (non tamen duro) uſque ad mortem ſuam. Hîc uidere licet, Germano
Francos poſt Romanos multis annis uſq; ad dictum Hugonem poſſediſſe atq; gubernaſ
ſe Galliam. Poſt Capetum uerò iam ſignatum, hoc ordine Francorum reges uſq; ad tem
pora noſtra diducuntur. Hugo, Robertus magnorum operum patrator, Henricus q
regnare cœpit anno milleſimo 31. Philippus primus, Ludouicus Craſſus, Ludouicus iu
nior, Philippus cognominatus Auguſtus: auxit enim regnũ cœpitq́ regnare anno 118
Ludouicus, Ludouicus ſanctus, cuius frater occupauit Siciliam. Philippus pulcher, Lu
douicus, Philippus longus, Carolus formoſus frater eius, Philippus Valeſius, Ioanne
Carolus quintus & primus Delphinus, Carolus ſextus, Carolus ſeptimus, Ludouicus un
decimus, Carolus octauus qui regnare cœpit anno 1483. Ludouicus duodecimus dux Au
relianeñ. Franciſcus comes Engoleſmeñ. qui noſtro æuo regno præfuit, & plurima bell
geſsit contra Carolum regem Hiſpanię & Roman. Imperatorem. Huic ſucceſsit filius eiu
Henricus.

Genealogia rerum Franciæ in ſuccinctam ſeriem redacta.

		Primus Francorum rex
Tiberius Cæſar	1	Francus
	2	Clogius
	3	Herimerus
Nero Cæſar	4	Marcomirus
	5	Clodomirus
	6	Anthenor

Duo aut tria nomina in una linea, cum duo
bus aut tribus numeris, ſignant perſonas illa
fratres fuiſſe, præceditq́ is qui hæredem reli
quit, id quod numerus quoq; oſtendit, nõ ob
ſtante quòd is minor eſt & poſt fratrem regn
habenas ſuſcepit.

Com modu

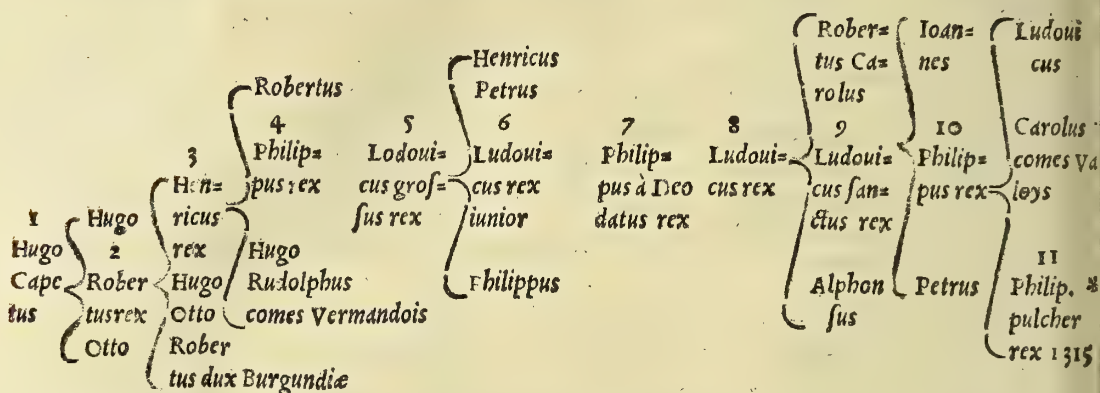
ommodus Cæſar
7 Ratherus
8 Richimerus
9 Odemarus
10 Marcomirus
11 Clodomirus
ecius Cæſar
12 Farabertus
13 Sunno
14 Childericus
15 Bartherus
16 Clodius
iocletianus Cæſar
17 Waltherus
18 Dagobertus
19 Clodius frater eius
20 Clodomirus
onſtantinus Magnus
21 Richimerus
22 Theodomirus
23 Clodius
24 Marcomirus
Poſt hunc Marcomirum ſequuntur principes
Dagobertus
Genebaldus
Sunno
Diocles
Meroueus
Leontius
Heribertus
Priamus
Sigibertus
Anſelbertus
Anſigiſes
Sanctus Arnolphus
Anſigiſes. Iſte princeps duxit uxorem Beggam filiam ducis Brabantię, & factus eſt ſacri imperij Marſcalcus, filius eius.

Genebaldus dux Franconię
Dagobertus dux
Clodius dux
Marconius dux
1 Pharamundus dux & rex, obijt anno 430
2 Clodus obijt 448
3 Meroueus 458
4 Childericus 484
5 Clodius ſiue Clodoueus primus rex Chriſtianus 514
7 Lotharius 6 Childebertus
9 Chilpericus 8 Aribertus
10 Lotharius ſiue Clotarius mortuus anno 632
11 Dagobertus Magnus 646
12 Clodoueus mortuus 662
14 Theodoricus 13 Lotharius 666
15 Childericus tertius 679
17 Childebertus 16 Clodoueus 697
18 Dagobertus 19 Lotharius 721
20 Theodoricus 741
21 Childericus rex ultimus huius ſtirpis, obijt 750

Pipinus
Carolus Martellus
22 Pipinus poſt Childericum rex Franciæ obijt anno 769
23 Carolus Magnus rex Franciæ & Imperator 814
24 Ludouicus pius, rex & Imperator, mortuus 840
25 Carolus Caluus, rex & Imperator 878
26 Carolus Craſſus, rex & Imperator 880
27 Ludouicus. 28 Carolus
30 Carolus cognominatus Simplex obijt 926
32 Ludouicus 955. 29 Eude comes Andegauen.
33 Lotharius 986. 31 Raoul de Burgundia
34 Ludouicus 987. Hi duo Raoul & Eude nõ fuerunt de linea Caroli Magni. Deficiente enim Caroli linea Magni, comites Parienſes ad ſe traxerunt regnum idq; in hunc modum. Cum Ludouicus 34 mature moreretur, erat adhuc ſuperſtes patris ſui Lotharij frater Carolus nomine, dux Lotharingiæ, qui legitimus erat in regno Franciæ ſucceſſor, at Capetus inhians regno conuertit ſe ad inſidias, cœpit Carolum coniecitq; in carcerem, & uendicauit ipſe regnum.

Genealogia Capeti & ſucceſſorum eius, uſq; ad noſtra tempora.

Robertus comes Andegauenſis & Pariſienſis genuit Robertum ducem Aquitaniæ. Roberto ſucceſsit Hugo comes Pariſienſes, atq; reliquit ſucceſſorē Hugonem Capetum regem Franciæ, qui mortuus eſt anno 996. Filius eius Robertu obijt anno 1030. Huius uerò filius Henricus obijt 1060. Sequitur iſtum Philippu rex, mortuus anno 1109. Cui ſucceſsit filius eius Ludouicus groſſus, qui mortuus eſt ann 1137. Hunc ſubſequutus eſt filius eius Ludouicus iunior, qui obijt anno 1179. Filius uer eius Philippus Auguſtus mortuus eſt anno 1223. In cuius locum ſuccedens Ludouicu octauus filius eius, obijt anno 1226. Atque is reliquit filios, Ludouicum ſanctum & Carolum qui anno Chriſti 1268. factus eſt rex Neapolitanus. Succeſsit Ludouico ſancto filiu eius Philippus tertius, obijtq; idem Philippus anno 1286. Reliqua patent in ſequentis genealogiæ ſerie quæ ad tempora uſq; noſtra deducitur.

Muliebres perſonas quæ in alienas translatæ ſunt familias, hic ex induſtria nolumus ſignare, quod iuxta Salicam legem ac ſucceſsionem genealogiæ regum Franciæ nihil faciant, atque deinde ſeriem præſentem ſupra modum obſcurent aut ſaltem nimium augeant. Ab Hugone Capeto uſque ad Henricum regem, qui hodie rerum potitur in Gallijs, numerantur 25 regiæ perſonæ, id quod numerus ſupra regum nomina ſignatus pulchrè oſtendit. Licet in hac genealogiæ ſerie uidere, quomodo faſces imperij plerunq; à patre ad filium, aliquando à fratre ad fratrem, & aliquando à nepote ad patruum, aliquando etiam in quartum aut quintum gradum fuerint translati. Patet quoq; hinc, quomodo regia ſoboles inſerta ſit in ducatus Burgundiæ & Lotharingiæ, & rurſum per fœmininum genus dominium ducatuum, in alias translatum familias.

Philippus

16 † Philippus Valeſius rex

17 Ioannes rex

14 Philippus longus rex

12 Ludouicus Huttinus dictus, rex

13 Ioan. rex

15 Carolus pulcher rex 1327.

18 Carolus albus rex

19 Carolus ſextus rex

20 Carolus ſeptimus rex

21 Ludouicus rex undecimus

22 Carolus octauus rex, qui rapuit dominā de Britannia

Carolus princeps Bituriēſis

Ludouicus dux Aureliæ

Carolus dux Aureliæ

23 Ludouicus rex duodecimus

Claudia uxor Franciſci regis

Ioannes comes Angelomenſis

Carolus comes Angelomenſis

24 Franciſcus Angelomenſis rex

Fräciſcus Delphinus uenno Lugduni extinctus

25 Henricus rex

Margarita Alenconienſis

Philippus audax dux Burgundiæ

Ioan. dux Burg.

Philippus dux Burg.

Carolus dux Burg.

Maria uxor Cæſ. Maximil.

Philippus comes Neuers

Iohannes

Anton. dux Brabantiæ

Philippus

Ludouicus dux Andegauenſis

Ludouicus dux Andegauen. rex Siciliæ

Renatus, factus per uxorem dux Lotharin.

Ioannes dux Lotharingiæ

Nicolaus dux Lotharingiæ

Yolanda nupta comiti Friderico Vademonte qui factus eſt poſt Nicolaum dux Lotharin.

Renatus dux Lotharingiæ

Antonius dux Lotharingiæ

Ioannes rex 13 non cenſetur in numero regum, eo quod non diu præfuerit regno, ideo Ioannes 17 habetur pro Ioanne primo huius nominis.

Lineam ſucceſsionis ducum Lotharingiæ infrà copioſius dedu cemus

Lotharingia & Brabantia.

QVantum attinet ad minora dominia Franciæ, notabis hos duos ducatus, Lotharingiam & Brabantiam olim unitos fuiſſe ſub principe Auſtraſiæ, manſeruntq́ ſic coniūcti uſque ad tempora nepotum Caroli Magni, tunc diſiuncti ſunt, ceſsitq́ Lotharingia Lothario & Brabantia fratri ſuo Carolo, anno ſcilicet Chriſti 956. aut circiter. Cumq́ hi duces & tota poſteritas Caroli Magni deficeret, anno ſcilicet Chriſti 1005. mortuus eſt & Ottho filius ducis Caroli (quē rex Capetus uinctum tenuerat) ſine hærede, tradiditq́ Ottho primus Imperator genero ſuo Cōrado utrūq́ ducatum. De quo uide infrà apud Otthonem Imperatorem. Alij etiam ſcribunt, Henricum ſanctū Lotharingiā dediſſe duci Gotfrido. Sæpe tamen principum familia, cui hi ducatus poſsidendi traditi ſunt, penitus & ſine reli

cto uirili ſemine defecit. Henricus enim Imperator tertius, alterius familiæ principes ho
ducatu honorauit. Sic Henricus quintus tradidit hunc ducatum anno Chriſti 1106. domi
nis Louanij, quorum primus uocatus eſt Gotfridus barbatus. Paulò pòſt totum hoc do
minium fuit diſtinctum in duos ducatus, manſitq́ Lotharingia multo tempore in poſteri
tate Gotfridi, qua tandem penitus deleta. Renatus comes Vademontanus uocatus eſt ad
ducatum, cuius poſteri in hunc uſque diem ducatui præſunt. Obtinuerunt quoque titulun
regni Ieroſolymitani per ducem Gotfridum, qui anno Chriſti 1099. expugnata Ieroſoly
ma factus eſt rex terræ ſanctæ. Sic Renatus attulit titulum regni Siciliæ. Sunt tamē inane
tituli, quum nullum habeant annexam poſſeſsionem. Manſit etiam Brabantia aliquandiu
in Gotfridi poſteritate uſque ad ducem Ioannem tertium qui obijt anno 1355. relictis tri
bus filiabus, nullo autem filio. Vna uocabatur Ioanna, quàm duxit uxorem Wentzel
laus rex Bohemiæ, quæ & poſt mortem eius gubernauit Brabantiam uiginti duobus an
nis. Altera appellabatur Margareta quæ nupſit Ludouico comiti Flandriæ, genuitq́ unan
filiam Kunigundem nomine, quàm accepit Philippus dux Burgundiæ, regis Caroli quin
ti frater, genuitq́ cum ea Ioannem ducem Burgundiæ & Antonium, qui poſt mortem Io
annæ ſororis auiæ ſuæ factus eſt dux Brabantiæ. Genuit proinde Antonius ducem Ioan
nem quartum & Philippum, ſed qui ſine prole ex hac uita exceſſerunt: tunc accepit Phili
pus filius Ioannis ducis Burgundiæ Brabantiam in ſuam poteſtatem tāquam propinquio
hæres, anno ſcilicet Chriſti 1434. Fecit quoq; ſibi audientes Holandiam & Selandiā, quar
quam ultimus comes Holandiæ reliquerit poſt ſe filiam, Iacobam nomine, quā duxit uxo
rem Ioannes dux ultimus Brabantiæ. Quo mortuo ſine hærede, nupſit Iacoba fratri regi
Angliæ, conabaturq́ retinere Brabantiam cum Holandia, ſed uenit dux Burgundiæ & gla
dio recuperauit Holandiam, fuſo multo ſanguine ob hanc rem. Et cùm poſtea Iacoba Ho
landa conſanguinea eius moreretur, occupauit & Brabātiam, Selandiam & Hannoniam.
Flandria & Arteſia antè ſui erant, intercedente morte ultimorum comitum. Cunctas has
terras reliquit in morte filio ſuo Carolo ultimo duci Burgundiæ, cuius filiam Mariam ac-
cepit Maximilianus princeps Auſtriæ, factusq́ eſt dominus omnium memoratarum ter-
rarum, præter eas terras quas abſtulit in Burgundia & inferiori Germania rex Franciæ.
Genuit autem Maximilianus cum ſua conſorte Maria Philippum & Margaretam hære-
des omnium harum terrarum. Philpus genuit Carolum & Ferdinandum, qui in hunc uſ-
que diem poſsident Burgundiam, Hannoniam, Holandiam, Flandriam & Brabantiam.

Gotfridus dux Lotharingiæ.

Dux ultimus Brabantiæ.

Carolus potentiſs. rex Burgundiæ.

De regno Burgundiæ.

AB antiquis temporibus ſæpe tentatum fuit, ut Burgundia erigeretur in regnum, ſed
nunquam diu conſtitit in hoc faſtigio. Quin & Carolus ultimus dux Burgundiæ
laborauit apud Fridericum Imperatorem, ut coronaretur in regem, at non fuit illi
conceſſum. Anno Chriſti 1020. factus eſt rex Burgundiæ Rudolphus gener
Burchardi ducis Sueuorum, cuius filiam Bertham habuit uxorem & idem ſocer Conradi
Imperatoris, & quum abſq; ſobole maſcula moreret, ſucceſsit ei rex Henricus filius Con-
radi Imperatoris. Complectebatur tunc Burgundiæ regnum Sequanos, ſuperiorem Bur-
gundiam, Allobroges, qui hodie uocantur Sabaudi, Delphinatum & territorium quod eſt
circa urbem Arelatenſem, ubi ſcilicet Rhodanus exoneratur in mare mediterraneum. Sed
non longè pòſt diuiſa eſt terra in multa dominia, ubi regum filij ſunt multiplicati. Burgun
dia fuit diuiſa in Comitatū & Ducatū, habuitq́ anno Chriſti 1300. ſuos peculiares domi-
nos, ſicut & terra Lugdunenſis obtinuit ſuum principem, quem Delphinum appellarunt,
qui multa geſsit bella cū uicinis populis Allobrogibus & comite Sabaudorum. Et quū ul
timus princeps Delphinatus Vmbertus unicum haberet filium, illumq́ amitteret, præ mœ
rore uoluit ingredi monaſterium atq; dominium Delphinatus tradere Romano pontifi-
ci pro modica pecunia, niſi nobiles Delphinatus obſtitiſſent, qui maluerunt eſſe ſub rege
Franciæ, qui eos tueri poſſet contra Sabaudos quàm ſub pontifice. Incorporatus eſt itaq;
Delphinatus regno Frāciæ circa annū Chriſti milleſimum trecenteſimū & 50 ſub Philip-
po Valeſio rege Franciæ. Facta eſt quoq; tunc conſtitutio, quod ſeniores regum filij patri-
bus in regno ſucceſſuri appellarentur Delphini, eſſentq́ interim quo reges fierent, domini
Delphinatus,

Delphinatus.

lphinatus,cuius prima urbs eſt Vienna.Hæc autem habeo ex nono libro Pauli Aemi/ *Vienna Del-*
Scripſi quoque nonnihil de hoc ſuprà,ubi de regionibus Galliæ mentionem fecimus. *phinatus.*
ſtandũ præterea quod comitatus Burgundiæ & ducatus eiuſdem , quum aliquãdiu diſ/
ncti fuiſſent,rurſum ſub unum dominiũ ſunt redacti, manſeruntq́ꝫ ſic uniti uſqꝫ ad inter/
ſtionem Caroli ultimi ducis,tum rurſum ſunt diſiuncti,arripuitq́ꝫ rex Franciæ unũ prin
patũ,meliorẽ ſcilicet,& Cæſar Maximilianus alterũ. Ducatus manſit apud regnũ,comi/ *Ducatus Bur-*
tus uerò apud domum Auſtriæ,uterqꝫ tamen feudum eſt regni Franciæ. Alij tamẽ aſſerũt *gundiæ.*
mitatũ feudũ eſſe imperij,licet exemptum,uocaturq́ꝫ Burgundia ſuperior & eſt mõtuo/
Ducatus uerò habet terram planam, Præcipuè ciuitates in comitatu ſunt Biſantium,Sa/
um & Dola, ubi Perlamentum eſt pro toto comitatu. Porrigitur autem is comitatus
l Confœderatos,ad ducatum Lotharingiæ,et ad comitatum montis Belgardi.Porrò uer
s occidentem extenditur ad Ararim fluuium,quem hodie Sonam uocant.

Duces & comites Brabantiæ
& Lotharingiæ.

VT redeamus ad Lotharingiam et Brabantiam,notabis noſtro tempore quoſdam
conatos harum prouinciarum intricationem hoc modo extricare. Quum Ca/
rolus Magnus & poſteri eius adhuc extarent, habuerunt ſub ſuo dominio Fran/
ciam,Alemanniam & Italiam. Imperij ſceptrum ablatum eſt ex poſteritate eo/
um citius quàm dominium regni Franciæ, quouſque ſcilicet Capetus ſeſe regni faſcibus
propria temeritate ingeſsit, qui non fuit de ſanguine Caroli Magni. Extabãt quidem
unc aliqui,qui erant de ſemine Caroli Magni,& hi moderabantur Lotharingiam & Bra
bantiam, tametſi non in multos annos propagauerint ſobolem ſuam. Vltimus, nempè
Carolus ,reliquit poſt ſe filiam, quam duxit uxorem Lambertus Comes Bergenſis ſiue
Montenſis, factusque eſt marchio Romani imperij & comes in Brabantia. Hunc ſecu/
tus eſt in principatu filius eius ſenior Henricus. Poſt Henricum rerum potitus eſt filius
eius Lambertus, poſt Lambertum filius eius Henricus ſecundus, & poſt hunc filius eius
Henricus tertius. Deinde filius eius Gotfridus cum barba,qui etiam dux Lotharingiæ
factus eſt. Gotfridum hunc ſubſecutus eſt Gotfridus ſecundus filius eius,qui dux fuit in
Lotharingia & Brabantia. Poſt hunc Gotfridus tertius filius eius,& poſt eum Henricus
primus filius eius dux utriuſque prouinciæ. Cui ſucceſsit filius eius Henricus ſecundus,
& poſt eum filius eius Henricus tertius,qui mortuus eſt anno Chriſti milleſimo ducenteſi
mo 60. Hic uſus eſt titulo ducis Brabantiæ,prædeceſſores uerò eius uſi ſunt titulo comi/
tis & ducis Louanienſis. Poſt eum imperium habuit utriuſque ducatus filius eius Ioan/
nes primus, & poſt eum filius eius Ioannes ſecundus, dux Lotharingiæ & Brabantiæ, qui
mortuus eſt anno Chriſti 1355. nullo relicto filio ſed filiabus duabus, quarũ alterã nomine
Iohannam accepit comes Holandiæ, & eo mortuo duxit eam uxorem Wentzeslaus fra/
ter regis Bohemiæ. Eo quoqꝫ mortuo præfuit mulier illis regionibus quum nullum habe/
ret filium, Moriente uerò ea Philippus audax filius regis Franciæ, qui ſororem eius Mar/
garitam habuit uxorem, factus eſt dux Burgundiæ & Brabantiæ atqꝫ comes Flandriæ. Re/
liquit autem duos filios.

- Philippus audax
  - Antonius dux Brabantiæ
    - Philippus dux Brabantiæ poſt fratris ſui obitum: obijt autem & ipſe ſine hærede.
    - Ioannes dux Brabantiæ. Hic inſtituit academiam Louanieñ. anno 1427.
  - Ioannes dux Burgũdiæ & comes Flandriæ
    - Philippus pius dux Burgundiæ & Brabantiæ, comes Holãdię, Selandiæ, &c.
      - Carolus dux & comes, cuius unicam filiam duxit Maximilianus

Sequitur

Sequitur genealogia ducum Lotharingiæ.

- Ioannes 2. rex Franciæ
  - Carolus rex
    - Lodouicus dux Aurelianen.
      - Ioannes comes Angolesme — Carolus comes Angolesme — Franciſcus rex Franciæ
      - Carolus dux Aurelianen. — Ludouicus rex — Hanc regum genealogiam ſuprà ad longum habes
    - Carolus rex — Carolus rex — Ludouicus rex — Carolus rex
  - Philippus dux Burgundiæ
    - Ioannes dux Burgũd. — Philippus dux Burgundiæ — Carolus dux Burgundiæ — Maria unica filia cuius maritus Maximilianus Cæſar
    - Antonius dux Brabantiæ
      - Ioannes
      - Philippus
      - ſine liberis mortui
  - Ludouicus dux Andegauenſis — Ludouicus dux Andega. & rex electus Neapolitanus — Renatus factus per uxorem dux Lotharingiæ
    - Ioannes dux Lotharingiæ — Nicolaus dux Lotharingiæ
    - Yolanda cuius maritus Fridericus comes Vademõtanus fit dux Lotharingiæ — Renatus dux Lotharingiæ quẽ Burgundus uexauit
      - Antonius dux
        - Franciſcus mortuus — Carolu[s] regen[s]
        - Anna
        - Nicolaus epiſcopus Metenſis
      - Ioannes Cardinalis
      - Claudius dominus de Guyß.

Alſatia ſeparatur à Lotharingia.

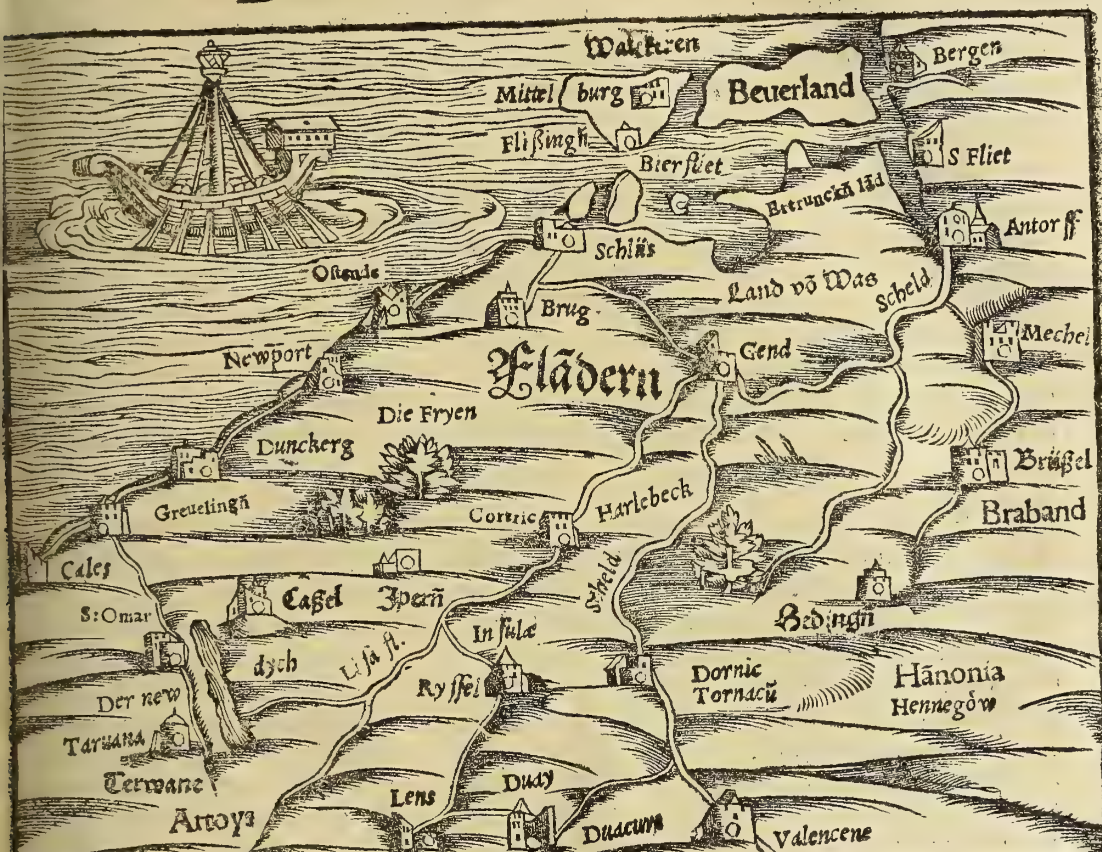
SVcceſsio ducũ Lotharingiæ ſepe interciſa fuit, id quod aduertere licet ex ſupra ſcri[-]pta genealogia. Primus conſtitutus dux uocatus eſt Carolus. Secundus Ottho, cuius tempore Lotharingia ſeparata eſt ab Alſatia, factaq́; eſt Alſatia Langrauiatus. Mortuus eſt autem iſte Otto circa annum Chriſti 1020. Succeſsit illi in ducatu conſanguineus eius comes Gotfridus de Ardena. Et poſt illum filius eius Gotfridus, qui mortuus eſt anno Chriſti 1070. Hunc ſubſecutus eſt filius eius Gotfridus gibboſus, qui occiſus eſt anno 1076. Tunc Henricus quartus Imperator tradidit ducatum filio ſuo Conrado, ſed reſtitutus eſt deinde familiæ Gotfridi, nempe nepoti eius ex ſorore, qui & ipſe appellabat Gotfridus, factusq́; eſt rex Ieroſolymitanus. Succeſsit illi in regno & ducatu frater eius Balduinus, cui deinde ſucceſsit tertius frater Euſtachius. Sunt tamẽ qui aiunt poſt Balduinum in ducatum truſum Henricum Limpurgenſem anno Chriſti 1106. qui fuit ſeptimus dux. Poſtea tradidit Henricus quintus Cęſar ducatum comiti Louanienſi nomine Guilhelmo. Cui ſucceſsit filius eius Theodoricus. Hunc ſequutus eſt filius eius Theobaldus, & Theobaldum Fridericus, ſub quo Brabantia ſeparata fuit à Lotharingia. Poſt Fridericũ adeptus eſt quidam Matthæus nomine ducatum, qui poſt ſe reliquit filiũ Simonem nomine, & alium filium Fridericũ nomine, qui mortuus eſt anno Chriſti 1239. In cuius locum ſucceſsit filius eius Mattheus, & poſt Mattheũ filius eius Fridericus, & poſt hunc filius eius Theobaldus, qui obijt anno 1331. ſucceſsitq́; filius eius Fridericus, ac deinde huius filius Rudolphus, qui mortuus eſt anno 1346. Rudolpho ſucceſsit filius eius Ioannes, duxitq́; uxorem Sophiam filiam Eberhardi comitis Wirtenbergeñ. & mortuus eſt anno 1382. ſepultus Nanceię atq; reliquens ſucceſſorẽ in ducatu Carolum, qui reliquit filiam unicã, quam duxit uxorẽ Renatus rex Siciliæ, filius Ludouici ducis Andegauẽſis, factus per eam dux Lotharingiæ. Hic repulſus à Sicilia, retinuit inanem regni titulum. Reliquit autem filium nomine Ioannem & filiam Yolandam nomine, quam accepit uxorem Fridericus de Vademonte. Succedens autem Renato filius Ioannes, reliquit & ipſe filium Nicolaum, qui obijt ſine liberis anno 1464. Tunc ſucceſsit comes Fridericus de Vademonte,

Brabãtia ſeparatur à Lotharingia.

factusq́;

tusq́ʒ eſt dux Lotharingiæ, & reliquit ſucceſſorē filium Renatum nomine, quem Caro
dux Burgundiæ tantis laceſsiuit bellis, expulitq́ʒ è ducatu. At Renatus auxiliantib. Hel
ijs ſuperior factus in bello, occiſoq́ʒ Carolo Chriſti 1477. recuperauit ducatū, mortuus
idem anno 1508. Succeſsit ei filius Antonius, qui anno Chriſti 1525. ſeditioſos ruſticos
Alſatia trucidauit. Eo uerò mortuo 1544 Iunij die 14 Franciſcus filius in ducatu ſucceſ-
15 Septembris eodem ſiquidē anno, at is uix exacto biennio in Remirimonte oppido
Rumelſperg uocant, 1546. Apoplexia interijt, relicto filio Carolo huius nominis tertio
Chriſtiana Regina Daniæ, uidua Franciſci Sfortiæ Mediolani ducis II. qui quidem Ca-
lus, in Galliā uenit, atq́ʒ apud Regem Henricum moratur, ab eo, quod Galliæ rex 1552. in
ermaniam exercitum ducens, Lothoringicā ditionē peruaſit. Vt aūt cōpendio in figura
ibeas, q̄modo propinquiores duces Burgundiæ & Lotharingiæ atq́ʒ Auſtriæ iuxta lineā
iternā aut maternā ꝓpagati ſint, ex regibus Frāciæ, poſui hîc ſeriē et ſucceſsionē totius ge
alogiæ Ioānis ſecūdi regis Frāciæ, q̄rū omniū ipſe fuit pater, auus, abauus, tritauus, &c.

De comitatu Flandriæ.

QVamuis prouincia Flandriæ olim & hodie iuncta fuerit Germaniæ inferiori, ta-
men ego annumeraui eam Galliæ ob id quod ſitus eius ſit in terra Galliæ, uta-
turq́ʒ bona ex parte lingua Gallica, præſertim in limitibus, & quòd olim ſub re-
gibus Franciæ fuerit. Extremi eius limites tempore Chriſti habitati fuerūt à Mo-
rinis & Neruijs, qui hodie appellantur inferiores Flandri, extendunturq́ʒ uſ-
que ad Caleſium, quod & ipſum aliquando fuit Flandriæ annumeratum. Meminit horum
populorū & ciuitatum eius Antoninus Pius in ſuo itineratio, potiſsimum autem mentio-
nem facit ciuitatis Taruannæ atque ciuitatis Virouiaci, quæ hodie uocantur Teruuanen et
Weruijck. Virouiacum hodie eſt ſub epiſcopatu Tornaceñ. Meminit quoque ciuitatis
Tornacenſis & item Caſtellæ, quæ hucuſque retinet nomen ſuum & ſita eſt in monte. In-
terioris uerò Flandriæ atque ciuitatis eius ut noſtro æuo eſt culta, nec ipſe nec alij antiqui
ſcriptores recordantur. Sed nec nominis Flandriæ apud nos fuit mentio uſque ad annum
Chriſti quadringenteſimum 45. hoc eſt, ad tēpora Clodionis regis Frāciæ, qui habuit nepo-
tem no-

tem nomine Flandebertum, à quo Flandria, ut quidam putant, hoc ſortita eſt uocabulum. Hiſtorici cõmuniter ſentiunt, quòd anno Chriſti 620. Clotarius deſtinauerit in Flandriã præfectum quendam nomine Ludericum (ab alijs appellatur Lydericus) cõſtitueritq́ eum Foreſtarium, id eſt, Syluæ pręfectum. Nam regio illa nondum erat culta ſed pluribus nemoribus obducta, pręſertim Arduenna ſylua, cuius extremitas Flandriã cõtingebat. Alij paulò aliter de hoc ſcribunt, nempe in hunc modum. Anno Chriſti 621. ſub Imperatore Heraclio, cũ habitaret uir quidã locuples nomine Ludericus in uaſta & aſpera regione Flandriæ, uenit rex Franciæ Lotharius qui & Clotarius in uaſtã illam ſolitudinẽ uenãdi gratia, abductaq́ eſt illi filia, quam ſecum habebat, à Nordmãnis. Quòd cùm ſenſiſſet Ludericus rapuit puellam è manibus eorum, duxitq́ eam uxorem, neſciens eam filiã eſſe regis, etiam cùm ex ea genuiſſet tredecim filios. Sed cùm hæc fabuloſa eſſe uideantur, relinquamus ea. Scribunt alij Dagobertum filium Clotarij cùm rex Franciæ eſſet factus, laboraſſe ut Chriſti fidem & cognitionem plantaret apud Flandros, curauitq́ ad honorem Chriſti, in loco ubi hodie Brugis, erigi templum, & prædicari Euangelium per ſanctum epiſcopum Eligium anno Chriſti 665. illuc deſtinatum. Deinde ſanctus Amandus epiſcopus Tungrenſis prædicauit illis Chriſtum octo annis, conuerſaq́ eſt bona pars populi, præſertim in littore maris habitantis ad Chriſti fidem. Habuit eo tempore Flandria paucas atq́ eas exiguas ciuitates, ſicut & Iulius Cæſar de ea ſcribit in hũc ſenſum: Morini extremi Gallię populi, ultimò uenerunt ſub Romanorum poteſtatem. Diu nanque repugnabant antequam ſeſe dederent, fiduciam habentes in nemoribus & ſtagnoſis locis, donec tandem Iulius ſyluas reſecaret, agros uaſtaret atq́ oppida eorũ exureret, illosq́ adigeret ad poſtulandũ Romanorum gratiam. Meminit autem Iulius inter reliqua duorum oppidorum, quorum nomina ſunt Icium & Geſoriacum, quæ hodie putantur eſſe Caleſium & Bononia. Aliorũ oppidorum non facit mẽtionem, ſed uicorum tantùm. Qui uerò poſt Chriſti incarnationem ſcripſerunt, hi quoq́ mentionem faciunt Taruannæ & Tornaci. Quum Morini haud longè poſt apoſtolorum tempora ad Chriſtum cõuerſi eſſent, rurſumq́ in paganiſmum relaberentur, à diuo Odomaro iterum Chriſto ſunt lucrefacti, à quo & inſignis ciuitas denominationem accepit: uocatur enim Sant Omar, anteà Sithiu appellata. Inualuit in ea noſtris tẽporibus uſus Gallicæ linguę, quũ anteà Germanicè pro magna parte locuti fuerint.

Fides Chriſti plantatur in Flandria.

Morini putantur Flandri.

De ciuitatibus Flandriæ.

NOſtro æuo multæ & inſignes ciuitates in Flandria reperiuntur, ſed paucæ uetuſtatem præ ſe ferunt, quũ intra quingentos annos ferè omnes extructæ ſint, peruenerintq́ ad illam in qua hodie ſunt ſublimitatem. Tornacum quod ipſi Tornay & Dornick appellant, habet mediocrem uetuſtatem, quũ Antoninus in ſuo itinerario illius mẽtionẽ faciat, & ea ciuitas ante multos annos ſeſe alienauit à Flandris, tutelamq́ apud reges Franciæ quæſiuit, quare à Comite quodam Flandriæ Ferdinando nomine, uice quadam obſeſſa expugnata fuit & recuperata. Et noſtris temporibus Maximilianus unà cum Henrico Angliæ rege eam expugnauit, ſed quã Anglus rurſum Gallis uendidit. Et ſuperueniens poſtea Carolus quintus Cæſar, eripuit eam Gallis, incorporauitq́ Flandriæ. Eſt autem ciuitas epiſcopalis ſita iuxta Scaldim ad occidentem, licet cum tẽpore ultra flumina ad orientẽ bona pars in ædificijs acceſſerit, ubi & Angli fortiſsimam arcem condiderunt, per quam urbs in officio retineri poteſt. Mercatores & negociatores uaria exercent ibi negocia, & fundus ipſe ſatis fœcundus eſt, plurimum ferens triticum.

Tornacum.

Gandauum.

GAndauum ciuitas eſt ampla & benè munita, ſita in cõfluentia Liſæ & Scaldis. Porrigitur quoq́ amnis quidã à Gandauo ad Dammũ, & hinc uerſus Brugas, quẽ Liuiã uocãt, eſtq́ magis foſſa aquis inundans quàm fluuius, in utriuſq́ urbis magnam commoditatem facta. Habet deinde Gandauum magnum emolumentum à ſtagnis, quæ Mouren uocantur, quæq́ ex plaudibus Vuaſiæ ditionis originem accipiunt. Habet prætérea

urbs iſta ciues locupletes,qui pro magna ſui parte uiuunt ex cenſu & redditibus. Abun
opificibus,potiſſimũ textoribus,qui uaria pannorum & linteorum genera conficiunt.
us eius eſt in ſuperiori Flandria, ſicut & iſtarum urbium Schluſz, Oldenburg, Arden-
rg, &c. Sunt aliquot ciuitates & oppida ſub hac urbe, quorum habitatores municipes
s ſunt,quales ſunt Cortracum,Harlenbec,Lambec,Quatuor officia,&c. Simul e͂m po-
nt exactam pecuniã,ſimul in militiam proficiſcuntur,ſimulq́ꝫ conſilia captant. Produ͂t
toriæ, quod circa annum Chriſti 661. ſanctus Amandus epiſcopus Tungrorum,gentes
ca Gandauum habitantes imbuerit Chriſtiana religione, retraxeritq́ꝫ ſtultos & pecui-
s homines à craſſis ſuis erroribus,tametſi tunc ulla Gandaui iacta fuiſſe fundamenta ne
nt pleriq́ꝫ:tamen cõmuni opinione & doctorũ hominũ autoritate inter omnes etiãnum
nſtat, hanc urbem uetuſtate eſſe cõmendatiſſimam, ut quæ Iulio Cæſare autore eo loci
bi quondam diui Bauonis monaſteriũ fuit,nunc arx eſt)facta ſit auctior,atq́ꝫ adeò à Caio
rſare Gandauum dictum autumnant. Anno à nato Chriſto 1540. cum de læſa Maieſta-
Ciues huius urbis accuſarentur, Carolus V. Imperator,eam ipſam ſuam patriam,tumul-
antem compeſcuit,nam gladio cæſis ſeditionis authoribus abolitisq́ꝫ urbis nõnullis pri-
legijs,arcem præſidij loco,in ea urbe condidit, qua contumaciores in officio retineret.
Anno poſtea 1549. Menſe Iulio,Philippum principem Hiſpanum Caroli V. filium,ceu
turalem dominum ſuſceperunt.

Brugæ.

Ciuitas iſta nullam habet uetuſtatem, nec natura bene eſt munita, caretq́ꝫ præter-fluente aliquo amne, niſi quod foſſa longitudine duorum miliarium ad Sluſam uſq́ꝫ manu facta eſt,æſtu concitato tãtummodo nauigabilis, per quam olim cum mercatus Antuuerpienſis eſſet, merces nauiculis impoſitæ Brugas ducebantur. Verùm quum id mercatoribus ſatis graue eſſet,ac deinde Brugenſes contra dominũ ſuum Maximilianum commoti eſſent, translatus eſt inde non ſine graui ciuitatis damno,mercatus ad Antuuerpiam, quo confluunt hodie mercatores ex omni natione, ex tota Germania,ex Schleſzuuic,ex Hiſpania,Italia,Anglia,Scotia,Francia,& alijs terris,quanq́ꝫ Brugæ non penitus deſtitutæ ſunt omni mercatu. Quantum enim attinet ad lanam,retinuit in hunc uſq́ꝫ diem priſtinam negociationem & mercatorũ concurſum. Anno domini 1488. commota urbs Brugenſis cepit regem Maximilianum, idq́ꝫ eo nomine, ut reſignato terræ dominio,traderet illud Philippo filio ſuo, cui conſiliarios aſſignare uoluerunt, quibus ſimul adminiſtratio terræ committeretur. Hanc autem diſcordiam excitauerunt præfecti regionis, qui duri fuerunt erga populum, exactiones graues imponentes,unde ipſi diteſcebant & nihil Maximiliano accedebat. Comperta autẽ Fridericus Imperator filij captione

Maximilianus rex captus.

coacto magno exercitu ſine cunctatione deſcendit ad inferiorem Germaniam, & filium
liberum fecit. Habet & hęc ciuitas Brugenſis multas ſub ſe ciuitates municipes, nẽpe Dam
menſes, Honcaauereñ. Sluſenſes, Neoporteñ. Duynkircheñ. Greuelingeñ. Mardychen
Furueñ. & liberos Franconates. Per hos Franconates intellige paruam Flãdrię regionẽ
quę propter obtenta olim priuilegia dicta eſt Franca terra, habetq́ꝫ 35. habitationes.

De ciuitate Hyprenſi.

TOta Flandria ad orientẽ & occidentẽ diuidit̃ in quatuor pręcipua mẽbra. Prim
& principalis eſt Gandauũ, alterũ Brugę, tertiũ Hypra & quartum terra Franca
Hyprẽſis ciuitas arte & natura optimè eſt munita, fiuntq́ꝫ in ea magnę nundina-
tiones, pręſertim in lana & optimis pannis, imò tota Flãdria occupatur hoc mer-
cantię genere, recipitq́ꝫ lanas ab Hiſpanis, Anglis & Scotis, & textos pannos mittit in o-
mnes totius Chriſtianitatis regiones.

De magnitudine & fertilitate Flandriæ.

LOngitudo Flandrię accipit̃ à Scaldi fluuio, ut uerſus Antuerpiã flectit̃, uſq́ꝫ ad no-
uam foſſam, quę apud ſanctum Odomarum pro regionis defenſione eſt facta, po-
teſtq́ꝫ pedibus curſoris ſpatio trium dierum confici. Latitudo uerò menſuratur iti-
nere unius diei à Lyſa fluuio uerſus mare. Terra uerò quę ultra Lyſam uerſus Fran
Flandria Gallica. ciam exponit̃, uocat̃ Flandria Gallica, habetq́ꝫ multas inclytas ciuitates, p̃ſertim Duacum
uulgò Duai, Tornacum quã uulgò, Dornic & Tornay appellant, & Inſulã, quã Germani
Inſula ciuitas. Ryſſel & Galli Lille uocant. Hannonia quoq́ꝫ & Arteſia, p̃ſertim Atrebates, quę Arteſiæ
pars ſunt, annumerant̃, ratione linguę Flandrię Gallicę. Quantũ uerò attinet ad terrę fer-
tilitatẽ ſcribunt Flandrenſes de patria ſua, agrum illum maiorẽ habere cõmoditatem ad fe-
renda paſcua quã frumenta, unde neceſſe eſt, ut Flandris aliunde frumentũ miniſtret̃, præ-
ſertim ab Atrebateſijs, Ambianenſibus, Cameracenſibus & alijs adiacentibus terris, imò
ex Iutia, ex Hiſpania maritima & Anglia adfertur eis triticũ. Conficiunt̃ apud eos plurimi
Halleces. caſei & butyrũ: habent quoq́ꝫ laudatiſſimã capturã hallecum, quæ omnia magno ſuo lucro
mittunt in exteras regiones. Exprimunt etiam oleum ex ſemine lini & raparum. Afferunt
proinde eis mercatores Armorici ſal indecoctũ, q̊d ipſi nouerunt depurare ab omni fece,
Habẽt portus maris optimos, pręcipuè Cluſæ, Oſtẽdę, Neoportus, Dunckerkæ & Duyn
kirchi. Caret regio uino, ſed quod optimũ & uarium aliunde importatur, nempe ex Gallia
& Germania. Care tamen uenditur propter longinquã uecturam & multorũ uectigalium
ſolutionẽ. Quapropter incolę cõmuniter utũtur ceruiſia. Abũdat quoq́ꝫ Flandria lignis,
Carbonaria ſylua. ut etiam quidã putent Carbonariam ſyluam olim in ea fuiſſe, nempe in agro Tornacenſi,
Alij uerò uolunt etiam in Hannonia extitiſſe habẽtes ſuas cõiecturas. In littore tamen ma-
ris penuria eſt lignorũ, quapropter fouẽt ignẽ ceſpitib. graminoſis & nigra quadã atq́ꝫ ui-
ſcoſa gleba, quã Darinc uocãt, cuius incendiũ grauẽ ſpargit odorẽ. Vtuntur quoq́ꝫ ſtrami
ne & ſtercore bouino ad ſolem torrefacto pro ignis fomento.

In quarto

In quanto periculo ſint Flandri ob æſtum & ſæuitiam maris.

QVando flat Corus, quē uentum nautæ uocant Nordweſt, & eſt medius inter uen
tum ſeptentrionalem & occidentalem, magno impetu commouetur mare, arbo
res quoꝗ, turres, eccleſiæ & ſublimiores ædes grauiter quatiūtur, & interdum ad
terram deijciuntur. Excitantur etiam nonnunꝗ tam horribiles procellæ in mari,
ut ſic commotæ longè in terram agantur, rumpant aggeres, inundent foſſas,
ſipent ſepta, deſtituantꝗ omnia obſtacula contra impetū earum humana induſtria ob-
ta, quemadmodum anno Chriſti 1374. in Octobri factum ſcimus, quādo multa oppida
ndatione maris perierunt, nempè Auenkerck, Hama, Iſendijck, Oſtmanſzkerck, We-
nd, Varna & Waterflet, ac deinde noſtra tēpeſtate anno 1530. in Nouembri tam horren- Inundatio maris.
impetu concuſſum eſt mare, ut æſtus eius deuaſtauerit plurima loca maritima, omnesꝗ
itates maritimæ multum incommodatæ fuerint, præſertim Caleſium, Grauelinga, Mar-
chum, Dunkerkū. Neoportus, Cluſa, Quatuor officia, Antuuerpia & ferè tota Selādia.
opè Neoportum aliquæ naues in portu hærentes, ſubitò in profundum ſunt protractæ,
ger in duobus locis ruptus & mare potēter in terram Francam intromiſſum, porta una
pons ciuitatis diffracti, magnaꝗ pars inſulæ Cadſant propè Cluſam ſubmerſa. Inundan
ous autem mari & fluminibus cum magna hominum & rerum ſtrage, non tantū pagi, ſed
oppida Flādriæ & Selandię enauigata fuerunt cymbis fluuialibus. Ferunt maria omnia
leò inſolenter eo tempore aucta, ut ternis aut quaternis pedibus ſupergreſſa ſint agge-
m. Cumꝗ inſula Bierfliet undiꝗ & ſemper alluatur mari tempeſtuoſo, quod ob eius con
nuam commotionem uocant Dullart, id eſt, inſanum, illæſa tamen euaſit, & multi miran
ır, quod in hunc uſꝗ diem non obruta fuerit fluctibus maris & planè ſubmerſa.

Nordweſt.

Sequitur Genealogia dominorum & comitum Flandriæ.

Ludericus ſiue Lydericus de Harlebec.
Engleramus filius Lyderici, à Germanis Ingram uocatus.
Odoacer, ab alijs Audacher appellatus, filius Englerami.

Ludericum, qui primum in ſequenti genealogia tenet locum, poſuit Carolus magnus
nno Chriſti 792. præfectum in Flandria ut ſylueſtrem regionem repurgaret à latrocinijs
ue fiebāt in terra inculta. Extendebatur dominium eius ab eo loco ubi hodie Brugæ ſunt
ſꝗ ad Caleſium & Bononiā. Nec poterit eſſe is Ludericus, de quo iam ſuprà ſcripſi. Alij
erò ſcribunt, quod poſt mortem Eſtoredi patris ſui in poſſeſſionem eius ſucceſſerit, ac de-
nde à Carolo Magno in Saltuarium & præfectum Flandrici littoris conſtitutus fuerit.

2 Engleramus Luderici filius, factus eſt poſt patrem Foreſtarius Flādriæ anno Chriſti
308. Et quum regioni aliquot annis præfuiſſet, eliminaſſetꝗ rapatium hominum tyranni-
dem, mortuus eſt anno Chriſti 824. reliquitꝗ dominium filio ſuo Odoacro.

3 Odoacer de Harlebec factus eſt poſt mortem patris ſui Saltuarius Flandriæ, mortuus
anno 837.

4 Balduinus iſte Ferreus eſt dictus ob uirilem eius animum, fortiaꝗ facta.
abduxit Iuditham filiam Imperatoris Caroli Calui, quam antea habuerat rex Anglię, ob
quam rem aliquot annis non potuit impetrare fauorem Imperatoris. Tandem tamen Im-
perator conuerſus in clementiam, fecit eum primum comitē Flandriæ, deditꝗ ei in dotem
totam Flandriam, quam & coronæ Franciæ ſubiecit, etiamſi tunc indiſcreta eſſe à Roma-
no imperio. Cum uerò Flandria temporis ſucceſſu plurimis adornaretur urbibus, creſce-
retꝗ in diuitijs & ſequeſtratum eſſet regnum Franciæ à Rom. imperio, Flandria autē apud
imperium maneret, nullum non mouerunt lapidem reges Franciæ, quo illam rurſum ad ſe
traherent, multa paſſim excitantes prælia, quibus tamen parum promouerunt. Diuidūt
duo iſti amnes, Scaldis & Somona Flandriam in duas ferè partes. Eſt autem Somona ab
occidentem Flandriæ: & quicquid eſt citra Scaldem uerſus Samonam, paruit iam à multis
annis Gallis, & terra quæ eſt ultra Scaldem, ut eſt comitatus Alſt, terra Vuaſiæ, Quatuor
officia & Selandiæ inſulæ, ſubiacet Romano imperio, à quo comes Flandriæ feudum illud
habet, & eſt imperij Marchio. Cæterum hic Balduinus extruxit Brugis caſtrum contra
Nordmannos, obijtꝗ anno poſt Chriſtum natum 879.

5 Balduinus Caluus ſecundus comes Flandriæ, habuit uxorē filiam regis Angliæ, mo
tuusq; eſt anno 918. conditus Gandaui. Tempore huius principis eruperunt ex ſepten
Sæuicia Nordmannorum. trionalibus partibus Nordmanni, & irruentes in Flandriā, multa illę circa Scaldem intul
runt dāna. Collecti ergo incolæ ſtrauerunt in Carbonaria ſylua circiter octo millia, qua c
de hoſtes magis irritati, cœperunt multo crudelius graſſari in terra, exurentes ciuitates &
uicos, Tornacū. Aldenburgum, Rodenburgū, Bononiam, Casletum, Hypram, Duacum
Taruannam, Antuerpiam, &c. Adeò ſæuiebant, ut nemo illis poſſet reſiſtere. Et ut cohe
cerent à ſua tyrannide, dedit Carolus Cæſar regi eorū uxorē Gillā regis Lotharij filiā, de
Neuſtria uocatur Nordmandia. gnauitq; pro dote regionem Friſiæ. Deinde an. 888, Carolus Craſſus Imperator dedit il
lis Neuſtriam, quæ ab ipſis Normandia eſt appellata, habetq; Rothomagum metropolim

- 4 *Balduinus ferreus primus Flādriæ comes obijt 879.*
  - 5 *Balduinus caluus*
    - *Adolfus comes Bononienſis*
    - 6 *Arnolfus comes Flādriæ.*
      - 7 *Balduinus iunior*
        - *Iohanna uxor Gotfridi Montenſis*
        - 8 *Arnolfus*
          - *Mathildis*
          - 9 *Balduinus cū pulchra barba*
            - 10 *Balduinus pius obijt 1067.*
              - *Mathildis, cuius maritus Guilel. dux Normandiæ*
                - *Guilelmus*
                - *Henricus*
                - *Robertus* 16 *Robertus Guilelm*
                - *Richardus*
                - *Mathildis*
                - *Lucia*
                - *Cecilia*
              - 11 *Balduinus Montenſis obijt 1070.*
                - *Arnulfus*
                - *Balduinus*
              - 12 *Robertus Friſius*
                - *Maria monialis*
                - *Philippus comes Hyprenſis*
                - *Gertrudis uxor Landgrauij Alſatienſis*
                - 13 *Robertus Ieroſolymitanus obijt anno 1111.*
                - *Adela, cuius maritus Canutus rex Daniæ*
      - *Elſtrudis*
      - *Lutgardis*
  - *Rudolfus comes Cameracenſis*

6 Arnolfus iſte plurimum cōmendatur à prudentia ſua. Is inſtaurauit & in meliorē ſta
tum redegit ciuitates Hyprenſem, Furnenſem, Bergē. Broburgē. Dixmudē. & quaſdā
alias ciuitates. Inſtituit quoq; Brugis, Cortraci & Casleti annuas nundinas atq; emporia
7 Balduinus iſte quartus fuit in Flandria comes, habuitq; uxorem Mathildem filiam du
cis Saxoniæ. Eo autem mortuo, uxor relicta duxit maritum Gotfridū comitem, genuitq
Gotfridum & Gotelonem duces Lotharingiæ.

8 Arnolfus quintus Flandriæ comes, duxit uxorem Roſulam filiam Berengarij regis
Italiæ, quæ mortuo hoc Arnolfo nupſit anno 988. Roberto Capeto regi Franciæ.

9 Balduinus cum pulchra barba accepit uxorem Oginam principis Lutzelburgē. fi-
liam. Ipſe dicitur condidiſſe anno Chriſti 1007. ciuitatem Inſularum. Mortuus eſt anno
1035. Fuit autē uir ſtrēnuus atq; ob id Henrico ſancto Imperatori ualde acceptus, ut etiam
dono ab eo accipere mereretur Valachriam & reliquas Selādicas inſulas, unde natum eſt
perpetuū diſſidium inter Frandriam & Holandiam, qđ ferè quadringentis durauit annis.
Nam Holandi ſibi uolebant uendicare harum inſularū dominū, qđ ante multos annos ac-
Inſulæ Selandicæ. ceperant à Ludouico Imperatore, nepote Caroli magni. Sunt autē quinq; inſulæ Selādicæ,
quarum nomina ſunt Valachria, Scaldia, Zutbeuera, Nortbeuera & Borſelia, quæ uulgò
appellantur Walachren, Scaldien, Zutbeuerland, Nortbeuerland, land von Borſzlen.

Ciuitas Inſularum. 10 Balduinus pius accepit uxorem Adelam filiam Roberti regis Franciæ. Ipſe conſum-
mauit incœptum ædificium ciuitatis Inſularum anno Chriſti 1054. Cinxit enim eam mu-
ro, muniuitq; arce. Natus fuerat in ea, & id circo ſuprà alias ciuitates amauit eam. Mortuus
eſt anno 1067.

11 Balduinus

11 Balduinns Montenſis duxit uxorem Richildim filiam Raginerij comitis Monten‑ in Hannonia. Conceſſit in fata anno 1070. Soror eius Mathildis nupſit Guilelmo du‑ Normandiæ & regi Angliæ.

- 14 Balduinus Securis
- 15 Carolus Brugis occiſus
  - Ingerta.
  - Cecilia
  - Arnolfus
- 17 Theodoricus Landgrauius Alſatiæ
  - Matthæus
    - Ida
    - Mathildis
  - Petrus
  - Gertrudis
  - 18 Philip. Alſatien.
  - 19 Margarita cuius maritus Balduinus comes Hannoniæ
    - Philippus Namurcenſis comes
    - Iſabella Philippi regis Franciæ uxor.
    - Sibylla uxor comitis Lutzelburgen.
    - Henricus
    - 20 Balduinus comes Flandriæ & Hānoniæ, atq; Imperator Conſtantin.
      - 21 Iohanna cum duobus maritis fuit ſterilis
      - 22 Margarita comitiſſa Flādriæ & Hannoniæ, Bochardus Auiens unus eius maritus & Guilhelmus à Dampier alter
        - Iohannes Dampier
          - Iohannes comes Hannoniæ
          - Guilelmus epiſcopus Cameracenſis
          - Bochardus epiſcopus Metenſis
          - Guido epiſcopus Traiecten.
        - Iohannes Auiens
        - Balduinus Auiens
        - Balduinus Dampier
        - 23 Guido Dampier comes Flādriæ
          - 24 Robertus Betunien. — Ab hoc deducitur genealogia ulterius
          - Wilhel.
          - Balduinus epiſcopus
          - Philippus
          - Margarita Brabantiæ ducifſa.
            - Gotfridus
            - Margarita
          - Beatrix
          - Iohannes Namurc.
            - Guilelmus
            - Margarita
          - Guido
          - Henricus
          - Aliſa
          - Philippa
          - Margarita regina Scotiæ, deinde comitiſſa Geldriæ.

11 Robertus iunior filius Balduini Pij, cui pater dedit uxorem Gertrudem uiduam relictam comitis Holandiæ, aſſignans ei pro portione hæreditaria quinq; inſulas Zelandicas, comitatū Aloſtanū, terram Quatuor officiorū, unà cum ingenti ſumma pecuniæ. Adegit quoq; eum iureiurando ut his contentus nunquā fratri foret iniurius. Erat enim Robertus uir animo audaci ac præferoci, imperij cupidus, ad arma natus, & contrà Balduinus placido ac manſueto ingenio. Celebratis uerò nuptijs in Holandia, Robertus indicens Phriſijs bellū, partē aliquā tā eius regionis ſubegit, indeq; nomen ſibi Friſio peperit. Balduinus uerò frater paulò poſt uita excedēs cōmiſit Roberto filiorū ſuorū tutelā, Arnolfo Flādriam & Balduino Hannoniā teſtamento aſſignans. Eoq; defuncto poſcebat Robertus tutelam iuxta formā teſtamenti, at Richildis relicta uidua negans tutelam, occaſionem præbuit, ut ille ſe inimicū declararet domus Flandriæ. Tunc Richildis feroci animo inuaſit quicquid Robertus habuit in Flādris, nēpe comitatū Aloſtanū, Quatuor officia, inſulasq; Selādicas & aduerſantes ſibi aliquot uiros primores grauiter mulctauit. Quod uidētes Flandri exe‑ crabant durū mulieris imperiū, ſciſſaq; eſt Flandria in duas partes. Gandenſes, Brugēſes, Hyprenſes, Cortracenſes, Casletani, Furnenſes, Burgeñ. &c. ſequuntur Robertum; Atre‑ *Imperioſa mulier.*

bates uerò, Duacẽſes, Tornaceñ. Audomarẽſes, Bononieñ. &c. adhærent Richildi & Ar nulfo filio eius, Flandrenſi comiti. Robertus autẽ expulit Richildim & filium eius, qui f gientes uenerunt ad Philippum Frãcorum regem, ſollicitantesq́ illum obtinuerũt, ut re cum exercitu ingrederetur Flandriam. Robertus uerò cum ſuis, magno impetu & ardor hoſtem imparatum inuadit, in fugam uertit & Richildim capit. Cumq́ & ipſe caperetur al hoſtibus, pro ſua liberatione coactus eſt Hannonienſibus Richildem reddere, quæ Casl ti ſeruabatur. Deinde rurſus factus eſt cum hoſte congreſſus, ceciditq́ inter alios, come Arnolfus, Richildis uerò cum filio Balduino fugatur in Hannoniam. Ferunt in hoc præli ad uiginti duo occubuiſſe hominum millia. Robertus itaq́ Flandriam per uim obtinuit.

24 *Robertus Betunien.*
- *Ludouicus comes Niuernen.*
  - *Margarita*
  - 25 *Ludouicus obijt 1346.*
    - 26 *Ludouicus Malanus obijt 1383.*
      - 27 *Margarita Ab alijs uocatur Kunigundis. Maritus eius Philippus dux Burgundiæ*
        - *Catharina*
        - *Maria uxor Amedei Sabaudia*
          - *Ludouicus dux Sabaudiæ*
          - *Maria*
        - *Margarita*
        - *Antonius dux Brabantiæ & Lotharingiæ*
          - *Iohannes dux Brab.*
          - *Philippus dux Brabantiæ*
        - *Philippus princeps Niuernen.*
          - *Ludouicus*
          - *Iohannes*
          - *Vgellanus*
        - 28 *Iohannes dux Burgundiæ, comes Flandriæ*
          - 29 *Philippus pius*
          - *Margarita*
          - *Iſabella*
          - *Maria Clenenſis*
          - *Anna regina Angliæ*
          - *Agnes uxor Borbonis*
- *Robertus princeps Casleti*
- *Iohanna*
- *Iole*
- *Mathildis*

Hãnonia ſubijcitur eccleſiæ Leodienſi. Duxit autem tandem alteram uxorem, filiam ſcilicet Bernhardi ducis Saxoniæ. Richildis uerò ut recuperaret filio ſuperſtiti paternam ditionem, conuerſa eſt ad epiſcopũ Leodienſem, & aſſenſu Henrici Cæſaris ſubiecit illi in perpetuum Hãnoniam, ſeq́ eccleſiæ Leodienſis profeſſa eſt beneficiariam, impetrauitq́ ab ea magnam uim pecuniæ, qua nouum bellum inſtaurauit, ſed inanes erant omnes eius conatus. Gerebat deinde continenter Robertus bellum cum nepote ſuo Balduino Montenſi, iuſto Flandriæ hærede, qui pro indigniſſimo habuit, paterno ſe per patruum ſpoliari principatu. Firmatis uerò in pace rebus Robertus profectus eſt in Syriam, & reuerſus mortuus eſt anno 1093. cuius filia Adela nupſerat Canuto regi Daniæ, ſed qui poſtea furore Danorũ fuit interfectus, propterea quod eis perſuadere conaretur, ut decimas penderent ſuarum frugum, unde uiuerent ſacerdotes. Canuto occiſo, Adela regina tam efferatæ gentis declinans furorem, cum Carolo impubere clanculum profugit, redijtq́ in Flandriã ad patrem, duabus in Dania relictis filiabus. Nupſit autem poſtea Rogerio duci Apuliæ. Gertrudis uerò altera filia nupſit primum comiti Louanienſi, deinde Theodorico Landgrauio Alſatienſi.

13 Robertus filius Roberti, rerum potitur apud Flandros, unà cum uxore Clementia, filia comitis Burgundiæ, profectusq́ eſt cum principibus, comitibus & alijs militibus, &

qui

ui magnam expeditionem parauerunt in terram ſanctam cõtra Saracenos. Reuerſus ue-
anno 1100. cum incredibili lætitia eſt acceptus à ſuis. Deinde anno 1111. in bello Angli-
interijt. Cõfoſſus enim equus eius, ipſe autem lapſus & oppreſſus tertia die expirauit.

14 Balduinus cognominatus fuit Securis, à ſumma legũ ſeueritate, ſiue quod ueterum
gum more ſecurim manu geſtare conſueuerit. Hic furum latronumq́ licentiam, quæ mi-
tante in Aſia patre incruduit, puniuit acerrimè, tutumq́ negociatoribus præſtitit acceſ-
im. Cumq́ demum Francorum regi opem ferret contra Anglum, uulnus letale in capite
cepit, unde tandem mortuus eſt, poſtquam Carolum ſuum amitinum, Danorum regis fi
um, inſtituiſſet hæredem.

Philippus rex Hiſpaniæ
Maria

33
Carolus Imperator cuius uxor Iſabella Emanuelis Portugalliæ regis filia

32
Philippus dux Auſtriæ
Ferdinandus Romanorum & Bohemiæ rex
Leonora primum Portugalliæ deinde Franciæ regina
Frãciſcus obijt puer
Margarita, habuit ſponſum unum & duos maritos
Iſabella regina Daniæ
Maria regina Vngariæ
Catharina regina Portugalliæ, uxor Ioannis regis
Dorothea, F derici Palatini uxor
Chriſtiana primũ Mediolanen, deinde Lotharingiæ ducifſa

31
Maria cuius maritus Maximilianus

* *Antonius*
Iodocus
30
Carolus

† *Iohannes dux Cleuen.*
Adolphus Raueſtanus
Margarita duciſſa Bauariæ
Catharina duciſſa Geldriæ
Maria duciſſa Aurelian.

⊙ *Carolus comes Claromontanus*
Ioannes archiepiſcopus Leodien.
Ludouicus epiſcopus Lugdunen.
Iacobus comes à Bello ioco
Petrus Borbonius
Agnes duciſſa Calabriæ
Catharina
Iſabella

15 Carolus. Hic ita ſe geſſit, ut malis eſſet formidini, à bonis autem impensè amaretur.
Cumq́ anno 1226, ingens fames oboriretur in Flandria, tãta huius principis fuit erga pauperes miſeratio, ut uno quodam die Hypris ſeptem millia & octingentos panes, præter pecuniam & ueſtes, egenis diſtribuerit, ceruiſia confici inhibita, iuſſisq́ occidi tota Flandria canibus. *Canes tẽpore fames occidun tur.* Eodem anno oborta contra eum Brugis conſpiratione, optimi principis caput in templo orantis ab impijs tam grauiter eſt percuſſum, ut cerebrum eius in pauimentum ſpargeretur. Sed parricidæ comprehenſi exquiſitis ſupplicijs ſunt interfecti, Carolo itaq́ interfecto noua fit concertatio pro principatu Flandriæ, inualuit tamen Ludouicus Francorum rex, qui Guilelmum Normannum comitem Flandriæ nuncupauit.

16 Guilelmus Normannus à Flandrorum comitum ſtemmate, Mathildem Balduini pij filiam, paternam habuit auiam, fitq́ comes Flandriæ, cum tamen alij eſſent competitores propinquiores, nempe Arnolfus Danus, nepos ex ſorore Caroli, Theodoricus Alſatius. Hic itaque Guilelmus ab Henrico Angliæ rege patruo ſuo, Normannia exactus, ægrè ſuſceptus à Flandris, perſecutus eſt Arnolfum Danum, coēgitq́ eum redire domum qua uenerat. Deinde cogitans de recuperãda Normãnia, impoſuit noua & inaudita Flandris uectigalia, magiſtratus precio creauit, omniaq́ illi pecunia erant uiliora. Videntes er-

 go Flandri

go Flandri inexplebilem eius auariciam & intolerabilem rapacitatem, clanculum conſul
tabant, quid factu opus eſſet, cenſebantq́ꝫ euocandũ Theodoricum Landgrauij Alſatien
Landgrauius Alſatiæ fit comes Flandriæ. ſis filiũ. Veniens ergo Alſatius acceptatus eſt à Flandris & Guilelmus electus. Grauite
itaqꝫ Guilelmus offenſus, undiqꝫ militem collegit. Theodoricum in Inſula oppugnat, ſec
nihil efficit. Diuertẽs ergo ad Aloſtanos cœpit illos grauiter affligere, ſi quo pacto Theo
doricum eliceret ad prælium. Videns autem Alſatius uim hoſtium Aloſtanis grauiter im
minere, magno ſe animo ad illos contulit. Et cum Guilelmus ad portas uſqꝫ Aloſtanas Al
ſatium inſequeretur, baliſta ictus paulò poſt deceſſit, anno ſcilicet 1128.

17 Mortuo Guilelmo Normãno, Theodoricus Alſatius Roberti Friſij ex filia nepos
rem Flandicam ſuſcepit. Hic primam habuit uxorem, relictam Caroli comitis prædeceſſo
ris ſui, qua mortua duxit Sibyllam filiam Fulconis Andegauenſis Ieroſolymorũ regis. Hu
Inundatio maris. ius tẽporibus nempe anno 1135. Oceanus ſe effudit in continentẽ, bonamq́ꝫ Flandriæ, Ho
landię ac Friſię partẽ ſubitò ſubmerſit, magna tũ hominũ tũ pecudũ multitudine extincta.

Anno 1138. Theodoricus comes cura Flandriæ uxori Sibyllæ demandata, profectus
eſt magno comitatu in orientem, ſocero ſuo regi Ieruſalem opem laturus aduerſus Aegy
ptiorum barbariem. Deinde anno 1147. rurſum profeſſus eſt ſacram militiam, ſecutus
Conradum Cæſarem, reuerſusq́ꝫ tandem Anno 1150. tradidit filiam ſuam Margaritam
Balduino comiti Hannonienſi uxorem, eaq́ꝫ ratione ſublatum eſt bellum quod fuit inte
Flandros & Hannonienſes. Anno 1157. Theodoricus cum Sibylla uxore tertiò profe
ctus eſt Ieroſolymam ut Balduino Ieroſolymorum regi opem ferret cõtra Saracenos. Vbi
Sibylla abdicato mundo monaſticen eſt profeſſa. Theodoricus uerò omni uita pietate in
ſignis, religione illuſtris, munificentia clarus, fortitudine, iuſticia ac rerum geſtarum ma
gnitudine inclytus, anno 1168. Grauelingis moritur.

18 Philippus Alſatienſis mortuo patre ſuſcepit rerum gubernacula, adiecitq́ꝫ Flandriæ
iure uxorio omnem Veromandurũ comitatum. Soror eius Margarita nupſit Balduino fi
lio comitis Hannoniæ. Matthæus uerò frater duxit uxorem inſtigante Henrico Anglo
rum rege, Mariam monialem & abbatiſſam, comitem Bononiæ, factusq́ꝫ eſt ad eum modũ
comes Bononiæ: ex qua duas tulit filias Idam & Mathildim. Sed ſtatim aqua & igni à Re
morũ pontifice interdictus, coactus eſt illã remittere ad monaſteriũ. Ida ſucceſſiuẽ tres ha
buit maritos, Gerardum comitem Geldriæ, Bertolfum ducem Zeringiæ, & Reginaldum
comitem de Caſtris. Mathildis uerò nupſit Henrico comiti Louanienſi. Et cum pater ea
rum Matthæus ſine uirili ſemine ante oppidũ quoddam ſagitta ictus decederet, nec à Phi
lippo ob coniugis fertilitatem ſperaretur hæres. Philippus magno affectus dolore, Petrũ
fratrem retractum ab eccleſia Cameracenſi, ubi fuerat epiſcopus electus, equeſtri donauit
dignitate, ac comitem Niuernenſem matrimonio illi copulauit, ex qua ut filiam unicam

Sibyllam ſuſcepiſſet, accepto ueneno interijt. Philippus ergo anno
1177. ſororem ſuam Margaritam Hannoniæ nuptam comiti, hære
dem inſtituit, & ad cognitum ſuum regem Ieroſolymitanum in Sy
Vnde tot leones in inſignibus. riam profectus eſt, ubi cùm aliquandiù manſiſſet redijt ſequenti an
no domũ, aſſumpto leonis nigri nouo ſigno. Principibus enim Bel
garum parantibus nouum expeditionem in Syriã, aſſumpſerunt ua
riorũ colorũ leones, relictis ueteribus inſignibus. Anno 1182. mor
tua eſt Eliſabeta Philippi principis uxor, comitiſſa Veromãdię, lon
go & inſanabili implicita morbo. Duxit deinde Philippus comes al
teram uxorem, Mathildẽ filiam Alfonſi regis Portugalliæ. Anno
uerò 1191. ſuſcipiens arma ſacra mortuus eſt in Syria, poſtqꝫ rexerat Flandriam 2 . annis.

19 Margarita ſoror Philippi & uxor Balduini comitis Hannonieñ. ſuſcepit gubernacu
la Flandriæ, licet multa loca ei auferrentur, nempe Atrebates, Aria, Fanum Odomari, co
mitatus quidam cum tota occidentali Flandria uſqꝫ ad foſſam nouam quæ Ludouico regi
attribuebantur. Deinde Mathildi relictæ uxori uiduæ ſunt aſſignata uſufructuali in uita
poſſidenda, Duacũ, Inſula, Sluſa, Casletũ, Furnæ, &c. Balduinus itaqꝫ uxoris nomine ſalu
tatus eſt comes Flandriæ. Decurtato autẽ comitatu Flandrico, Gãdauenſes inter cæteras
ciuitates primas ſibi uendicabãt partes, ſummãq́ꝫ imperij ad ſe retrahebãt, indigne ferẽtes
ꝙ tanta Flandriæ portio ad Gallos abijſſet. Margaritã ac Balduinũ recipere recuſauerũt,
niſi prius ipſorũ cõſuetudines, atqꝫ ea quæ illis Philippus comes dediſſet priuilegia confir
maſſent

laſſent. Mortua autem Margarita anno 1194. ſalutatur comes Flandriæ Balduinus filius
us, ſucceſſurus quoq; patri in Hannonia.
20 Balduinus Balduini filius uxorẽ duxit Mariam filiam Henrici comitis Cãpaniẹ, Phi
ppi regis Franciæ ex ſorore neptem. Fit deinde Imperator Conſtantinopolitanus anno *Comes Flan-*
04. Cumq; ſequenti anno Adrianopolim urbem obſideret, cõmiſſo prælio interemptus *driæ fit Impe-*
t, ac poſtea nunq; uiſus. Frater eius Henricus duxit uxorẽ Petri Namurcenſis filiam. So/ *rator.*
or uerò Eliſa ſeu Iſabella nupſit Ludouico regi Frãciæ, futura mater ſancti Ludouici: atq;
beas nuptias diuiſa eſt Arteſia à Flandria & ſorori in dotem aſſignata, quod poſteris tẽ/
oribus multorum præliorum fomẽtum fuit. Porrò Iolen aliam ſororem matrimonialiter
uxit Petrus Altiſiodoreñ. ex quibus natus eſt Robertus Imperat. Græcorũ & Philippus
omes Namurceñ. Sibyllam tertiam ſororẽ duxit uxorẽ Gerardus comes Lutzeburgen.
21 Iohanna filia Balduini anno 1211. cõciliante Mathilde Portugallenſi nupſit Ferdinan
o Sanctij Luſitaniæ regis filio. Eodem tempore Bochardus Auenienſis ex Britannia du/
it uxorem Margaritam Iohannẹ ſororem, cui tutor fuerat attributus. Fuerat hic Bochar
us à Philippo Alſatio à teneris educatus, literis imbutus & tandẽ Aureliani profeſſor fa
tus iuris ciuilis, deinde Archidiaconus Laudunẽſis ac Canonicus Tornacenſis atq; ſacris
nitiatus propinquis inſcijs. Dehinc redijt in Flandriam laico habitu ſpecieq; equeſtri ſuum
iſſimulans ordinem. Reliquit quotquot habuit ſacerdotia atq; ad ſtudia militaria & eque
rẽ dignitatẽ ſe tranſtulit. Huic Balduinus Imperat. ad Aſiaticũ accinctus bellum, libero/
um ſuorum tutelam cõmiſit & procurationem Flandriæ Hannoniæq;. Eo in munere impi
rè ac dexterrime uerſatus, magnas ſibi opes ac diuitias parauit. Poſtquã autem innotuit
um eſſe ſubdiaconum. Iohanna principe omnibus eum modis inſectante, trepidus & ſup *Sacris initia-*
lex refugit ad Papam, ſi quo modo expediri à ſacris atque manere in matrimonio poſſet. *tus dixit uxo-*
At Papa iubet ut Margaritã dimittat, illiq; & ſorori eius de tãta iniuria ſatisfaciat, inſuper *rem.*
n Aſiam proficiſcitur militaturus contra barbaras gentes, & reuerſus in ſuſcepto ſemel
iuendi inſtituto æternum maneat. His oneratis mandatis in Syriam proficiſcitur, ſed do/
num inde reuerſus conſpecta uxore ac liberis, dixiſſe fertur, Viuum ſe malle excoriari quã
õplere ea quæ Romanus iniunxerat. Tunc à Romano põtifice interdicitur participatiõe
iorum, mortuusq; eſt anno 1221. Sunt qui ſcribunt eum diù Brugis in uinculis detentum
& tandem Rupelmondæ capite truncatum. Porrò Ferdinandus grauiſſima cum rege Gal/
iæ gerens bella tandem ab eo captus eſt anno 1214. Anno 1225. exortus nebulo quidam *Obſcurus qui-*
perturbauit omnem Flandriã Hannoniamq;, auſus ſcilicet ſe mentiri Balduinum Iohãnẹ *dam fingit ſe*
comitiſſæ Flandriæ patrẽ apud uulgus nunq; nõ mobile eo quod ſtatura corporis, & linea *Imperatorẽ.*
mentis haud admodum malè Balduinũ referret. Veniensq; Cõpendium cum magno comi/
atu, toga ueſtitus rubra, albamq; dextra gerens uirgam, ab epiſcopo Bellouacorum pu/
blicè interrogatus, quo loco in uerba iuraſſet Philippi regis, item abs quo atq; ubi baltheo
eſſet inſignitus, ubi loci ac quo die celebraſſet ſponſalia cũ Maria Cãpana, hærẽs æſtuãsq;
primum obmutuit, deinde tridui petijt ſpacium ad reſpondendum. Ob hæc aliaq; huiuſ/
modi pro impoſtore habitus, fide qua uenerat dimiſſus eſt, & fugiens uenit in Burgundiã,
ibique captus uenditus eſt Iohanne comitiſſæ 400. marcis argenti. Tum ſe aperire coa/
ctus fatetur ſuam audaciam & nequitiam, traductusq; per omnia oppida Flaudriæ & Han
noniæ, cauſaq; eius Inſulæ in iudicio cognita patibulo ſtrangulatur. Vulgus tamen Iohan
nam ſuſpendiſſe patrẽ ſuum fabulabãt, eumq; tam fœdum de muliere optima in hãc noſtrã
memoriam tranſmiſit rumorẽ. Pronum eſt ſemper uulgus indocile ad ſtultas falſasq; cõci
piendas opiniones, Anno 1226. interuentu Blanchinæ reginæ Ferdinandus comes Flãdriẹ
à uinculis eſt ſolutus, poſt annos ſcilicet 12. ac quinq; menſes q̃ fuerat captus grauiſſimis
præſcriptis cõditionibus. Mortuus eſt deinde Ferdinãdus anno 1233. Iohanna uerò relicta
uxor anno 1237. nupſit Thomæ fratri comitis Sabaudiæ, quæ ab ipſa mortua eſt anno 1244.
22 Margarita ſoror Iohannẹ principis, nupſit poſt mortẽ Bochardi primi mariti, de quo
iam ſcripſimus, Guilelmo Dãpetræ Burgũdici ſanguinis uiro. genuitq; Guilelmũ, Guido/
nem, Iohannẽ & Mariã, maritus uerò obijt diẽ ſuũ anno 1241. Margarita autẽ poſt mortem
ſororis & mariti ſucceſſit in regnũ, cœpitq; cũ filio natu maximo prudenter ac ſtrẽnue gu/
bernare. Initio tamen adminiſtrationis, Friderici Cæſaris & Leodiẽſis epiſcopi, offenſam
incurriſſe memorãt, eo q̃d iureiurãdo ſe illis nõ deuinxiſſet, deq; Hãnonia fidem in tempo
re non iuraſſet. Anno milleſimo ducenteſimo 45. oritur de ſucceſſione Flandriæ inter
Margaritæ filios magna cõtentio, adeò ut Guilelmus, Guido & Iohannes poſteriore tho/
ro procreati,

ro procreati,Iohãnem ac Balduinũ fratres ſuos ex matre per ignominiã, Nothos appellarent. Iohannes uerò Aueníenſis ſubnixus ope comitis Holandiæ,cuius ſororem duxerat uxorem,matri ſuæ bellum indixit, eo quod Guilelmo Dampetræ poſterioris thori primo genito Flandriã poſt ſe deſtinaret,quã ſibi debitã contendebat. Factum tamen eſt ut arbitrio magnorum uirorum diſſidiũ illud taliter cõponeretur,ut poſt mortẽ Margaritæ Dampetra Flandriã, Aueníenſis uerò adiret Hannoniam, ſuisꝗ; uterꝗ; fratribus iuxta conſuetudinem per ſortem bonorum prouideret. Iohannes uerò pertæſus longam matris uitam,rebellionẽ faciens matri,inuaſit Hannoniam,deuinxitꝗ; ſe iureiurando epiſcopo Leodienſi, & hinc Flãdriæ quoꝗ; partes quaſdã,nempè Vuaſios,Quatuor officia,Aloſtanos,&c. populari cœpit,cauſatus Flandricum dominatũ & quicquid beneficio imperij teneretur,non eſſe cognitionis regis Franci. Margarita cognitus hoſtium uiribus in conditiones deſcendit,pacem à filio redemit,ſexaginta millibus aureorum numeratis eidem. Porrò frater eius Guilelmus Dampetra,cui deſignata fuit Flãdria,profectus ad militiam ſacram & captus à Soldano cũ alijs multis Chriſtianis principibus atꝗ; magno auri pondere liberatus,rediẽs miſerabiliter eſt in Hannonia occiſus,quod Iohannis Balduiniꝗ; fratrũ, qui peſſimè illum oderant,proditione factũ ſcriptores teſtãtur. Incrudeſcit nouũ bellum, uincitur Margarita,capiuntur filij eius Guido ac Iohannes ab Holando,qui Iohanni Aueníenſi opem tulit. Offertur Holando magna uis pecuniæ ut captos liberos reddat, ſed fruſtra hoc & alia tentantur. Paulò poſt Guilelmus Holandus in Friſiam proficiſcitũ ut bello eam gentem quæreret,ſed uictus & occiſus eſt ibi, dumꝗ; aliena conatus eſt rapere,perdidit ſua. Siquidem Iohannes Aueniẽ. ex clade Guilelmi adeò fractus eſt,ut ex mœrore animi morbo contracto,haud diù poſt finem fecerit uiuendi. Sicꝗ; liberati ſunt Guido & Iohannes Flandrenſes,ſed nõ ſine grandi ære. Factum quoꝗ; eſt matrimoniũ inter Florentiũ filium Guilelmi regis & Beatricem Guidonis comitis filiam, cui Selandia pro dote quoꝗ; eſt aſſignata,appellatusꝗ; eſt Florentius primus Selandiæ comes, quã cũ omnibus ipſius inſulis poſſedit.

Dampetra captus à Soldann.

23 Guido comes Iſabellã Luceburgenſis filiam duxit uxorẽ,factusꝗ; eſt anno 1278. princeps Flãdriæ quãdo mortua eſt mater eius Margarita. Iohãnes uerò Iohãnis Aueníenſis filius adijt Hannoniã. Guido ſucceſſiuè duas habuit uxores. Ex prima, Mathilde ſcilicet,ſuſtulit nouẽ liberos,& ex alia Luceburgẽſi, ſex. Obijt an. 1304. in uinculis regis Frãcorum.

24 Robertus Betunienſis patri ſucceſſit in comitatu Flandrenſi,contraxitꝗ; matrimonium cum filia ducis Burgundiæ,mortuus anno 1322. Beatricem ſororem eius accepit uxorẽ comes Holandiæ,factusꝗ; eſt comes Inſularum,ut iam oſtendimus. Iohannam uerò aliam ſororem duxit princeps Iuliacẽſis,ſicut & Iohannis Namurceñ. filiam Margaritam duxit alius comes Iuliacenſis. Porrò filia eius Mathildis nupſit duci Lotharingiæ.

25 Succeſſit Ludouicus iſte auo ſuo Roberto in principatu Flandriæ. Mortuus eſt enim pater eius ante auum. Habuit autem uxorem filiam Philippi Longi regis Francorum.

26 Ludouicus Malanus,dominus Flandriæ,Niuerniæ,Raſtellæ,& poſt matris ſuæ mortem dominus Burgundiæ,Arteſiæ & Salinæ. Accepit autẽ uxorem Margaretam filiam Iohannis ducis ducis Brabantiæ, factusꝗ; eſt per eam dux Brabantiæ, Lemburgi, Lotharingię,&c. Dictus eſt Malanus à certo quodã loco. 27 Margarita unica filia Ludouici Malani & hæres Flandriæ, Arteſiæ,Salinæ,Niuerniæ,Raſtellæ,Burgundiæ, Mechliniæ,Antuuerpiæ,&c. Hęc nupſit Philippo filio regis Francorũ, qui per eã factus eſt dux Bungundię & comes Flandrię. Frater eius rex Carolus dono dedit fratris ſocero quater centena millia coronatorũ. Mortuus eſt autem mulier anno Chriſti 1404. relictis multis liberis,inter quos Catharina uxor facta eſt Lupoldi ducis Auſtrię, Maria uerò nupſit Amedeo duci Sabaudieñ. genuitꝗ; Ludouicum ducem Sabaudię & Mariam uxorẽ uicecomitis Mediolaneñ. Porrò Margaretã duxit uxorem comes Holandię & Hannonię. Diſcrepant tamen iſta paululum ab illis quę ſuprà in genealogia ducum Burgundię ſunt dicta. Antonio obuenerunt Brabãtia, Lotharingia & Lemburgum. Philippus uerò frater Antonij factus eſt dominus Niuerniæ & Raſtellę. Porrò Vgellani filiam accepit Iohannes Cliuenſis.

28 Iohannes dux Burgundię & comes Flandrię duxit uxorem filiam comitis Hannonię & Holandię, mortuus 1419. Reliquit autem filium unum & multas filias. Margareta in duplici coniugio ſterilis fuit. Iſabella & Catharina quoꝗ; ſine liberis deceſſerunt.

29 Philippus pius, dux Burgundię & comes Flandriæ duxit uxorem Iſabellam regis Portugallię filiã: Cumꝗ; nepos fraternus moreretur, factus eſt quoꝗ; anno 1430. dux Bra-

bantiæ

ntiæ. Genuit proinde tres filios, è quibus Iodocus & Antonius ſine liberis deceſſerunt.
30 Carolus, potentiſſimus dux Burgundiæ, Brabantiæ, comes Flandriæ, &c. cuius pri
uxor fuit filia Caroli regis Francorum 7. ex qua nullã ſuſtulit prolem. Altera fuit filia
iroli ducis Borboniæ, & tertia ſoror regis Angliæ. Interijt hic dux Carolus anno 1476,
1 Maria filia unica Caroli Burgundi, cuius mater Eliſa filia fuit duciſſæ Borbonis. Hãc
xit Maximilianus anno 1478. mortuaq́ꝫ eſt anno Chriſti 1481.
32 Philippus dux Auſtriæ, Burgundiæ, Brabantiæ. comes Flandriæ, &c. duxit uxorem
hannam filiam Ferdinandi regis Aragoniæ & Eliſabet reginæ Caſtellæ atqꝫ Legionis.
ortuus eſt autem Philippus anno 1506, Margarita uerò ſoror Philippi primum deſpon-
:a eſt Carolo 9. regi Galliæ, deine Iohãni filio regis Caſtellæ & Aragoniæ qui fuit frater
oris Philippi, tertio duci Sabaudiæ Philiberto, poſtea multis annis uixit in uiduitate.
33 Carolus rex Hiſpaniæ & Imperator, comes Flandriæ, &c. duxit Iſabellam filiam E-
nuẽlis regis Portugalliæ. Soror uerò eius Leonora primùm ducta eſt matrimonialiter
Emanuẽle rege Portugalliæ, deinde à Franciſco rege Galliæ. Iſabellam uerò duxit Chri
ernus rex Danorum. Et cùm rex ille excluderetur regno, fugit regina Gandauum, ibiq́ꝫ
ortua eſt. Catharinam uerò duxit Iohannes rex Portugalliæ, filius Emanuẽlis.

De regione Luceburgenſi.

FVit primùm regio iſta comitatus, ſed poſtea comitatus fuit cõmutatus in ducatum. Henricus ſeptimus Cæſar, fuit comes Luceburgenſis non autem dux. Tempore Vuenceslai regis Romanorum atqꝫ Bohemiæ, fuit comitatus iſte ſublimatus in ducatum, licet Conradus Vecherius ſecus ſentiat, nempè, quòd Henricus Cæſar ex comitatu fecerit ducatum. Iohannes rex Bohemiæ captus oculis, habuit aulam ſuam & curiã Luceburgi, multaq́ꝫ beneficia collocauit in habitatores huius regionis. Habuit hic comitatus & regnum Bohemiæ centum annis & ſuprà, gubernatores de una & eadem familia. Poſtea uerò ſeparata ſunt ab inuicẽ, manſitq́ꝫ Luceburgum apud fœminam Bauaricam, quæ iuriſdictionẽ ſuam uendidit Philippo duci Burgundiæ. Haud ſecus Wilhelmus dux Saxoniæ ius ſuum quod in Luceburgo habuit, uendidit dominis Burgundiæ. Cumq́ꝫ Cæſar Maximilianus ſuccederet duci Carolo in Burgũdia, ſimul factus eſt hæres Luceburgi. Et Cæſar modernus Carolus quintus, mox in baptiſmi lauacro à patre ſuo Philippo honoratus eſt iſto ducatu, fuitq́ue primus eius titulus Princeps Luceburgenſis. Quum duces Burgundiæ rerum potirentur in hac regione deſignarũt gubernatores in ea, Dominũ de Croy & Marchionem Rudolfum de Hochberg. At quùm dominiũ eius aſſequeretur Maximilianus Cæſar per uxorem ſuam, quę Burgũda fuit, ſubſtituit ille in locũ ſuum pro gubernatore Chriſtophorum marchionem Badenſem, idq́ꝫ pro aliquot millibus aureorum. Principes ergo Badenſes bonam ſeruantes œconomiã in hac Luceburgẽſi terra, defenderũt eam cõtra Galli & aliquorum comitũ (qui hoſtes erant) incurſus, deiecerunt quaſdam prædonum domos aut ſubegerunt eas, præſertim Bulligon, Eſzdan, Rodenmach & Richerſperg. Deinde Margareta duciſſa Auſtriæ & relicta uidua ducis Sabaudieñ. filia Cæſaris Maximiliani, redemit oppignorationem gubernamenti à Bernhardo marchione Badenſi, atqꝫ deſignauit marchioni Montenſi Brabãtino. Quo mortuo, conſtitutus eſt in ea regione præfectus à Carolo, Imp. dapifer Hannonienſis. Quem inuadens Gallus ſine præuia denuntiatione, fecit ferè totam terrã ſuæ ditionis, igni & gladio omnia uaſtans & perdens, anno ſcilicet 1542. & 1543. At Carolus Imperator paulò pòſt omnia recuperauit. Eſt magnus & inſignis nobilium hominum numerus in hac terra qui & ſua peculiaria habent priuilegia. Aliqui comites cogun-

tur ibi

tur ibi profiteri ſe beneficiarios,nempè Manderſcheid. Arēburg,Salm,Ryſſerſcheid,Ry
neck,Kriechingen & Iſenburg,cum alijs multis dñis & nobilibus.Habetur Luceburgi ſe
natus ſublimis & præſes unus inter conſiliarios. Equeſtris ordinis uiri ſolent quotanni
quater cōuenire in urbe.Sunt in regione nemora multa,amnes non magni,aër ſalubris,&
populus fidelis,cuius pręcipuũ ſtudiũ eſt in pecoribus alendis,quæ optima ſunt in ea terra
Anno à Chriſto nato 1552.cum Henrichus II. Francorũ rex contra Carolũ V. Imp.belli
gereret,in Germaniã tendens, cum ingenti exercitu, Lutzelburgenſem ducatũ perua
quoq;,Teonis uillam,Ibiſcum & quædam alia oppida,cum præſidijs ſuis expugnans.

De Ducatu Lemburgenſi.

HIc ducatus haud procul ab Aquiſgrano ſitus,fuit ali
quãdo,nẽpe circa annũ Chriſti 1172.comitatus,quan
do & ꝓpinqui comites Hannoniẽſes, Namurcenſes
Louanienſes,(qui poſtea dicti ſunt duces Brabantini
Holandenſes,Luceburgenſes, & reliqui circumiacentes,ſua
poſſidebãt ditiones. Henrici Imperatores erexerunt hunc co
mitatum in ducatũ. Qua ratione moti,nõ inuenio,quũ iuſtiu
Flãdria ad hanc dignitatẽ euehi debuiſſet,ſi tota Imperatoren
agnouiſſet. Defecit autẽ hic ducatus ante multos annos in ui
li ſucceſſione, ſubiectaq; eſt maior eius pars ducatui Geldrẽſ
Sed cũ anno Chriſti 1293.comes Geldrẽſis caperet à duce Bra
bantiæ,coactus fuit comes pro ſui liberatione multa reſtituer
de ducatu Lemburgenſi Brabantinis. Habet autem hic ducatus titulum ſuum à ſua metro
poli Lemburgo,quod oppidum non multum diſtat ab Aquiſgrano atq; à Leodio.

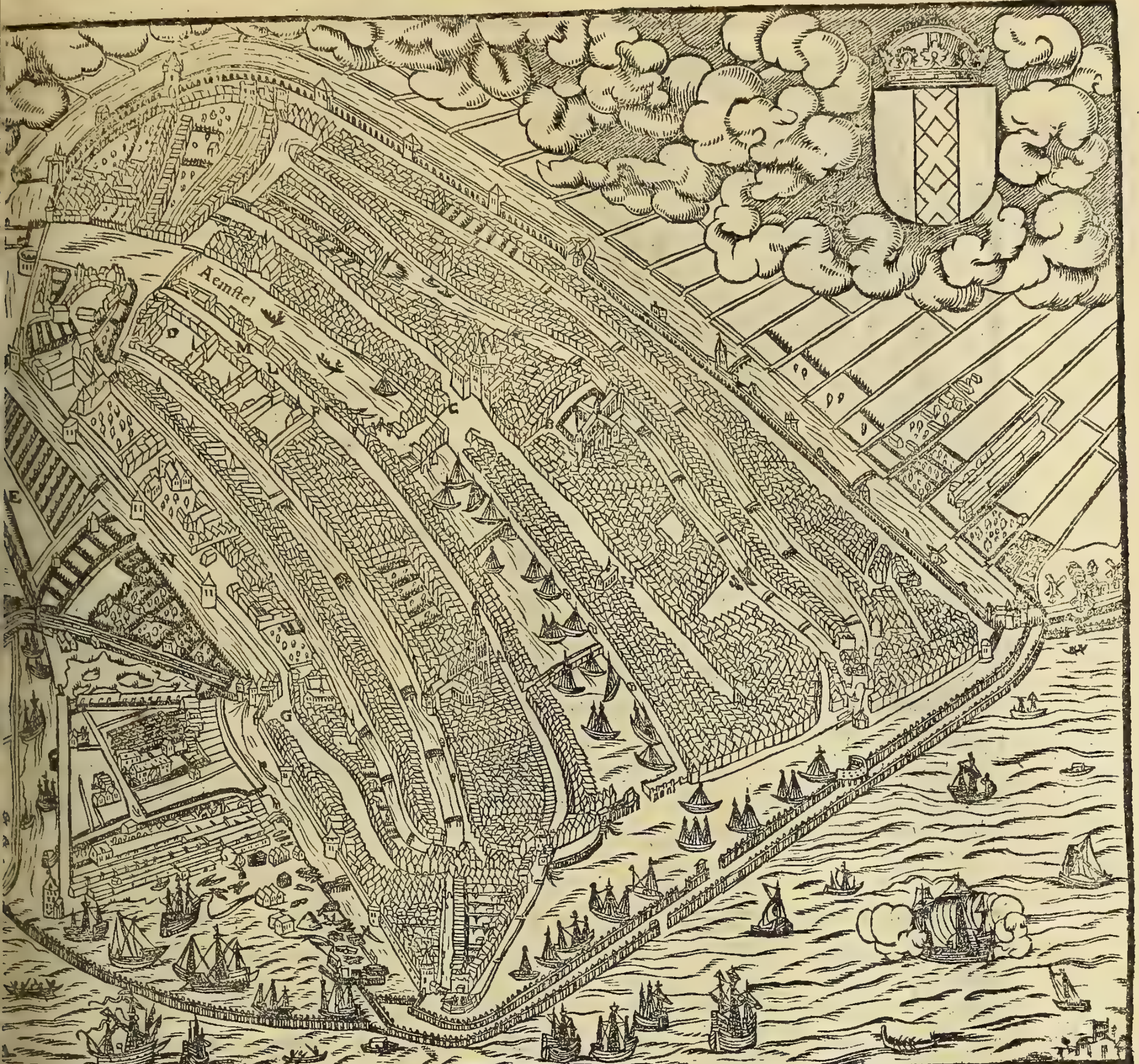
De terra & comitatu Holandenſis.

SVmpſit initiũ comitatus Holandiæ ſub Carolo Caluo, factusq; eſt primus eius co
mes anno Chriſti 861. Theodoricus,de ſtirpe & familia regum Franciæ,& manſi
ditio illa apud poſteritatem eius uſq; ad annum Chriſti 1345.quando comes Wilhe
mus ultimus,filiam ſuam unicã cum comitatu tradidit Imperatori Ludouico Baua

ro. Reliquit Ludouicus comitatum filio ſuo Wilhelmo,qui & ipſ
unicam tantùm habuit filiam,quã duxit comes Geldrenſis. Qua de
functa. Holandia multos habuit competitores,qui pro ea contend
bant,nempe Geldrenſes Bauaros & Burgundos. Tandem poſtmor
tem Iacobæ, Burgundus factus eſt dominus eius, ſicut & antea pau
cis oſtenſum eſt. Siquidem Guilelmus ultimus comes Holandiæ, ha
buit uxorem filiam Philippi ducis Burgundiæ. Signabitur autem ge
nealogia horum comitũ infrà in Germania, ubi huius regiõis quoq
fiet mẽtio copioſior. Habet hodie ciuitates florẽtiſſimas,inter quas
Amſterdamum primas tenet,urbs propter mercimonia,quæ ibi exercentur,toto orbe cele
bris. Ipſa inſtar Venetiarum alluitur atq; circumluitur aquis marinis,creuitq; ex obſcuris
caſis in eum ſplendorem,quem habet hodie,unde Nicolaus Cannius:

Hæc illa eſt Batauæ non ultima gloria gentis,
  Amnis cui nomen,cui cataracta dedit.
Dicta prius Damum,raris habitata colonis,
  Cum contenta caſis ruſtica uita fuit.
Hinc Aemſteldamum iam facta celebrior,utq;
  Fortunæ,creuit tempore nomen item.
Vrbs benè nota propè atq; procul diſtantibus oris,
  Dotibus innumeris ſuſpicienda bonis.
Diues agri,diues precioſæ ueſtis & auri.
  Vt pleno cornu copia larga beet.
Quod Tagus atq; Hermus uehit & Pactolus,in unum
  Verè huic congeſtum dixeris eſſe locum.

Ꝛeliqua quæ memoratus Cannius de cultu, nitore, magnificoꝗ́ decore, religionis cura,
de fœcundis ingenijs hic natis & alijs id genus rebus hoc loco cõmemorat, breuitatis gra
tia omittemus, ad alia tranſituri, præſertim cũ infrà copioſior de Holandia & eius ciuitati-
bus ſit mentio habenda. Roterodamum alia Holandiæ ciuitas, uel ſaltem hoc nomine
clariſſima, totoꝗ́ orbe celebratiſſima, quod in ea natus eſt & à pueritia educatus, doctiſſi-
mus ille Eraſmus Roterodamus, bonarum literarum antiſtes & reparatot, Germaniæ, ma
ximè Batauæ gentis, unicũ decus, qui de patria ſua in Chiliadibus in hũc ſcribit modum:
Fuerunt Bataui Germaniæ populi, Catthorũ pars, qui domeſtica ſeditione pulſi, extrema
Gallicæ oræ uacua cultoribus ſimulꝗ́ inſulã inter uada ſitam occupauêre, quam mare ocea
num à fronte, Rhenus amnis tergũ ac latera circumluit. Gens tum bello ualida, tum opib.
pollens, cuius terrã nunc Holandiam uocant, mihi ſemper & celebrandã & uenerandũ, ut
cui uitæ huius initium debeã. Atꝗ́ utinã illi nos tam poſſimus honeſtamento uiciſſim eſſe,
quàm illa nobis non eſt pœnitenda. Nam ſi mores eius domeſticos ſpectes, non alia gens
eſt ad humanitatẽ, ad benignitatem propenſior, cuiꝗ́ minus adſit uel feritatis uel truculen
tiæ. Ingenium ſimplex & ab inſidijs, omniꝗ́ fuco alienum, nullis grauibus obnoxiũ uitijs,
tantum ad uoluptatẽ, præcipuè conuiuiorũ aliquanto deditius. Cuius rei cauſam eſſe puto,
mirã rerum omnium exuberantiam, quibus uoluptatis ſtudium irritari ſolet, idꝗ́ partim ob
cõmoditatem importationum, quòd nõ ſolum occupat duo nobiliſſimorũ fluminum oſtia
Moſe Rheniꝗ́, uerumetiã ꝙ aliquanta ſui parte Oceano alluitur, partim ob natiuam regio
nis ubertatẽ, ut quæ paſſim nauigabilibus ac piſcoſis interluatur fluuijs, paſcuis uberrimis

A. Vetus eccleſia. B. Noua eccleſia.
C. Prætoriũ.
D. S. Clara
E. Expanſoria
F. S. Margare.
G. Minoritæ.
H. Beata uirgo
K. Leproſi.
L. S. Magdale.
M. S. Barbara.
N. Paulini.

Eraſmi facies ad uiuum expreſſa.

abũdet. ad hæc auiũ infinitã copiã palu
des, ſaltusq́ʒ ſuppeditãt. Proinde negãt
aliam inuenire regionẽ, quæ ſimili ſpa-
cio tantum oppidorũ contineat medio
cri quidẽ magnitudine, ſed incredibili
politia. In domeſticæ ſuppellectilis nit
re, palmã uni cõcedunt Holãdiæ nego-
tiatores, quibus pleraqʒ pars orbis eſt p
agrata. Mediocriter eruditorũ, nuſquã
gentiũ frequentior numerus. Hęc Eraſ
mus. An. à nato Chriſto 1549. Menſe ſe-
ptẽbri, Philippus Hiſpaniarũ princeps
Imp. Caroli 5. filius, ceu hæres Hollan-
diæ cũ Maria ungariæ Regina, princip
busq́ʒ uiris permultis, Roterodamũ ue-
nit à ciuib. magna lętitia except9. Fuitq
imago Eraſmi ad uiuum expreſſa, adue
niẽti oppoſita, quę exerto brachio, gra
tulatoriũ carmẽ Principi offerebat, dein
de Philippus, regina ac cęteri principes
memoria tanti uiri inflãmati, ædes cub
culũq́ʒ eius natale, religioſè uiſitarunt.

De Comitatu Louanienſi.

Comitatus Louanienſis fuit olim ma-
gni nominis, habuitq́ʒ ſub ſe bonã Brabantiæ partẽ, cui & comites Ardẽſes præfuiſſe refe
runtur. Tandem uerò hi comites relicto ueteri titulo uſuparũt titulũ Britanniæ, ut ſuprà in
Lotharingiæ deſcriptione indicauimus. De ducatibus Iuliacenſi, Cliuẽſi, Montenſi & Ge
drenſi infrà faciam mentionem, ubi ad Germaniæ peruenero deſcriptionem.

De Britannia.

FVit Britannia aliquandiu ſub regibus Galliæ, deinde paruit ducibus Normandiæ
& tandẽ propriũ aliquot annis habuit ducem. Vltimus appellatus fuit Franciſcus
qui unicam filiam ſuam deſponſauit Maximiliano archiduci Auſtriæ. Cumq́ʒ Ma
ximilianus proficiſceretur in Galliam, ut illam ſibi duceret uxorem, præuenit eum
rex Franciæ Carolus octauus, præripuitq́ʒ hanc prædam. Nullam tamen ex ea ſuſtulit pro
lem. Moriturus autẽ deſignauit eam ſororio ſuo Ludouico, qui ſibi in regno erat ſucceſſu
rus. De qua re Kranzius ſcribit: Multis ſeculis ducem ſuũ ſortita eſt Britannia uſq́ʒ ad an
num ferè 1490. quo nouiſſimus dux Frãciſcus ſola filia relicta decedẽs, Romanorum reg
Maximiliano cui deſpõſa filia eius, potiundæ ſpẽ fecit, ſed pręuenit eũ rex Frãcię Carolu
8. qui deductã puellã Romanorũ regi, ubi Franciã pertranſire conſtituit, detinuit, ſibi iun
xit, reginã uocauit, & ipſe moriẽs ſine prole, ſucceſſori ſuo Ludouico pridem Aurelianen
ſi duci, ſororio ſuo relictã coniugem habere fecit, monſtruoſis ſemper nuptijs infelicem fo
minam, nulli prouenientem marito, niſi quem iure tenere non poterat.

Hiſtoriæ quædam ſuccinctæ, & alia quæ in Galliæ regno ſunt geſta, ab Hunorum temporibus uſq; ad noſtra ſecula.

PAſſa eſt Gallia multas & diuerſas afflictiones à gẽtibus paſſim irruẽtibus, poſtq
ſubacta fuit à Francis. Nam irruerunt in eam magno fremitu, poſt Britannos Nor
mandi, Gothi, Huni & Vandali, ſicut & Germania per poſteriores tres gentes ſ
pe grauiter fuit afflicta. Cæterũ unde gentes illæ præceſſerint, dicam infrà, ubi Ge
maniam cœpero deſcribere. Vnde Britanni & Nortmãni uenerint, iam ſatis oſtendimus.

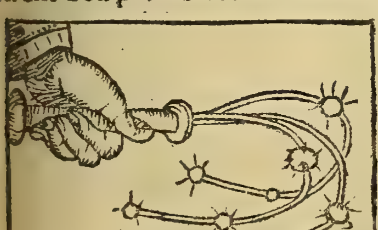
Anno Chriſti 455 uenit Attila Hunnorum rex cum tanto exercitu hominum, qualen
Europa antea nunquam uiderat, quem paſſim ex diuerſis collegerat immanibus homini
bus, Sarmatis, Scythis Gepidis, Quadis, Herulis, Rugis & Turcilingis. Scribunt hiſtoric
colluuiem illam fuiſſe quinquies centenorum milliũ armatorum uirorum, quos tyrannu
ille ſimul habuit. Venit autem ex Pannonia inferiori & ingreſſus Italiam, ſubuertit & deu
ſtauit obuia quæq́ʒ, potiſſimùm Treuerim, Metim. Tungros, & alias multas ciuitates & ca

ſtell

lla,arces & uicos,quouſque peruenit ad Catalaunicos campos, qui non longe abſunt à
oloſa prope Vaſconiam. Venientes illuc Romani, qui Galliam adhuc pro magna par-
ſubiectam tenebant,ut incolis opem ferrent contra tam horrendum & crudelē hoſtem,
llegerunt ingentē exercitū, cuius dux fuit Aetius, uir in bellicis rebus exercitatiſſimus,
ippe cum Valentiniani Imperatoris in occidētalibus partibus fuit ſummus dux militiæ.
diunctus quoq; fuit illi Theodoricus Viſigothorū rex, item Meroueus rex Francorum *Catalaunicā*
m ſuis qui ante paucos annos aduenæ conceſſerant in Galliam,Saxones quoque Pariſij *pugna.*
omnes qui uiribus ualebant,etiamſi antea inter ſe diſſidia habuerūt,iam ob communem
ſtem facti ſunt amici, modò hūc publicum hoſtem arceant à terminis ſuis. Erant Hunni
mines robuſtiſſimi, qui iam multas deuicerant & ſubegerant regiones. Nec in eum uſ-
e diem ullus fuerat populus, q auſus fuerit prælium committere cum eis:quapropter ne
ſſum erat, ut omni quo poterant modo ſibi proſpicerent,quatenus æquo Marte cum illis
ngrederentur. Aciebus itaque utrinq; inſtructis, congreſſi ſunt duo illi exercitus popu
ſiſſimi, cōmittitur prȩlium tam atrox et horrendum,quale antea nemini innotuerat,nec
rtaſſe unquā tale cōmiſſum fuerat.Pugnatū eſt à meridie uſq; ad ueſperam utrinq; acerri
è,nocte præliū dirimente. Aiunt riuulum quendā,qui humili ripa Catalaunicum præter-
it campum, peremptorū uulneribus humano ſanguine ſic auctum,ut inſtar rapidiſſimi

orrentis effluxerit. Inclinare tamen cœperunt res Hunnorum,ut etiam fuga ſibi ſalutem
uærere cogerentur.Quod uidens Attila, fugit intra caſtra ſua curauitq; conſtitui per cir-
uitum quadrigarum munimenta,ſcutiferos & ſagittarios,qui ſeſe hoſti opponerent, quo
ſque ipſe aciem ſuam rurſum inſtauraret & in ordinem diſponeret.Iubebat etiam pyram
onſtrui ex ſtramine,ſellis equorum & quibuſq; ramentis,quæ facile incendi poſſet, & in
ua concremaretur,ſi hoſtes ſuperiores forent,ne in manus illorum uiuus incideret,aut ſal
tem ſepultura non deſtitueretur,ſi in hoc prælio occumberet.Referuntur in eo prælio ceci- *Numerus occi*
diſſe ſupra centum ſexaginta millia hominum. Et quamuis tyrannus uictus eſſet, id tamen *ſorum.*
ſolatij tulit,quod Theodoricum Gothorum præſtantiſſimum ducem obtruncatum cogno
uit.Poſtera die uoluit Thoriſmundus filius Theodorici regis ulciſci patrem ſuum, in At-
tila Hunnorum rege at Aetius conſuluit,ut expeditè paternum potius defenderet regnum
quàm hoſtem perſequeretur,ueritus ne profligato Attila,impetum Gothi in Romanos uer
terent.Sed perniciosum fuit conſilium: debellatus enim tum fuiſſet funditus Attila. Sed

ubi retro abijſſe hoſtes iam acceperat, ipſe diuertit ad Re-
menſes,oppugnataq; ciuitate obtinuit eam, & interfectis
omnibus quos in ea inuenit, conuertit ſe ad Trecas. Cui
occurrens diuus Lupus epiſcopus,interrogauit eū in hūc
modum.Quis es tu? At ille reſpondit:Flagellum dei ego
ſum. Comprehendens autem epiſcopus frenum eius, du-
xit eum per ciuitatem, nullo illato damno. Poſt hæc in-
greſſus Germaniam, non deſijt ſæuire in ciuitates & alia
quæq; loca, donec illi innotuit Aetium & Gothos nouū

collegiſſe

Attila pergit in Italiam. collegiſſe exercitũ, tunc rediens in Vngariam reparauit uires, & properans ſæuo animo i Italiam, profectus eſt per Styriam & Carinthiam. Comperto autem per exploratores quod in mõtibus ingentes hoſtium copiæ eius expectarent aduentum, aliud arripuit iter, tranſferens ſcilicet exercitum ſuum per Sclauoniã, & ueniens ad mare Adriaticum ſubuertit ciuitates quaſcꝫ. Aquileiã quocꝫ obſedit tribus annis, donec eam expugnauit, de qua ſuo lo co in Italia quocꝫ ſcripturus ſum. Mediolanum diruit, Ticinum diſiecit, &c.

Anno Chriſti 700. irruerunt Vandali in Galliam, & ſæuientes in homines & ciuitates: con fregerunt eccleſias, ſubuerterunt monaſteria, expugnauerunt ciuitates perdiderunt domos, deiecerunt arces, atcꝫ occiderunt innumeros homines, & in ſumma, uaſtabãtur omnia gladio & igne. Habuerunt etiam uice quadã regem, qui Crochus appellabatur, & is diruit Moguntiã iuxta Rhenum, acceptãcꝫ hoc conſiliũ à matre ſua, ſi cuperet magnus haberi & no *Ex flagitijs magnus.* men poſt ſe relinquere, in terra ſubuerteret magnas ciuitates. Cumcꝫ poſtea cõfregiſſet Metim, & conaretur etiam Treuerim in fauillas redire, eam nullo pacto expugnare potuit.

Anno Chriſti 721. Abdiramus Saracenorum rex, qui & Muca uocabatur, & iam decennio poſſederat Hiſpaniam, ſuperatis montibus uenit in Vaſconiam & Aquitaniam, obtinuitcꝫ Burdegallenſem ciuitatem, & magno odio Chriſtiani nominis, occidit paſſim omnes in ciuitate, tam mulieres quam uiros, iuuenes ſenes, nec ætati nec ſexui parcens. Profectuscꝫ ultrà aggreſſus eſt Pictauos, ubi rurſum ſæuijt in homines igne uaſtans omnia loca. *Ingens hominum cædes.* Occurens autem illi apud Turonenſes Carolus Martellus, auus Caroli magni, uicit Saracenos & regem eorum. factaq́ꝫ eſt tanta ſtrages hominum, ut ſcribantur tunc occubuiſſe trecenta ſeptuaginta quinque millia hominum: uenerant enim infideles cum uxoribus ſuis. A parte uerò Chriſtifideliũ referũtur cecidiſſe duntaxat mille & quingenti. Non multo interiecto tempore, reuerſi ſunt Saraceni nauigio ex Hiſpania, atcꝫ per Rhodanum aſcendẽtes uenerunt Aiuinionem, quam & expugnauerũt. At Carolus Martellus ſine ulla cunctatione collecto exercitu congreſſus cum Saracenis, atrociſſimo prælio conflixit cũ eis, uicitcꝫ & eripuit ciuitatem ex manibus eorum. Et niſi hic ſtrenuus uir initio perdomuiſſet Saracenorum tyrannicas irruptiones, iamdudum totam Europã expugnaſſent, ſuacꝫ perfida fide *Maior domus.* conſpurcaſſent. Fuit autem Martellus iſte in aula regis ſummus dux, qui eo tempore Maior domus uocabatur, pendebantcꝫ ab eo maiores regni cauſæ & ardua quæcꝫ negocia: de qua re & ſuprà mentionẽ fecimus, oſtendentes quomodo poſteritas eius anno Chriſti 750 obtinuerit regnum & imperium occidentale.

Anno Chriſti 1160. fuit magna Iudæorũ multitudo in Gallia, de quibus ſpargebatur rumor, quod ſingulis annis clanculum Chriſtianum puerum captum ducerent ad ſubterraneum quendam locum, pœniſcꝫ affectum die Paraſceues cruci affigerẽt.

Iudæi expelluntur. Quo audito, Philippus rex apprehendens Iudeos, ſupplicijs eos affecit, octoginta uiuos excitato rogo ſimul cremans, ac deinde anno Chriſti 1182 expulit omnes è regno ſuo, præter eos qui ad Chriſtum ſunt conuerſi. Poſtea uerò quũ propter bella inopia laboraret pecuniæ, accepta grandi à Iudæis pecunia, reditum eis conceſſit, & domicilium Pariſijs, ſicut & Ludouicus poſt eum, ipſis tutam aperuit Galliam.

Anno Chriſti 1307. ſæuitum eſt in Templarios & in totum ordinẽ eorum, potiſſimum in Gallia. Sunt q *Templarij pœnis afficiuntur.* illis imputauerunt magna ſcelera, nempe ambiguum coitum, ſacrificia crudeliſſima humani ſanguinis, & quòd ſimulachrum eis fuerit indutũ humana pelle, cui ordinẽ ingreſſi rationẽ uitæ profeſſi fuerint, quodq́ꝫ Ieroſolymæ ditio eorũ fraude Turcæ ceſſerit, &c. Sed multi alij ſunt in hac opinione, ut putent Philippum regẽ, qui in proceres ordinis odium conceperat ob eorum diuitias, magis amore conſequendarum opum ꝙ religionis gratia, in eos tam grauiter animaduertiſſe. Conſenſu enim Clementis Roman. Pont. cepit uno tempore omnes Templarios in Gallia, quorum ingens fuit numerus, uarijſcꝫ eos pœnis torquens, tandem igne cremauit. Monebantur autem in primis, ut qui ſupplicium euadere cuperent, damnarent ordinem ſuum ceu ſectam inutilem, ſed nullus erat qui non in ſua pertinacia perſeueraret uſcꝫ ad mortem,

ɪ mortem quiq́ male loqueretur de ordine ſuo. Ab initio mundi Gallia non uidit triſtius ꝓectaculum atq́ obſtinatius exemplum, Iacobus huius militiæ ſupremus dux ſeruabatur ꝗiquandiù cum alijs tribus, ac deinde miſſus Lugdunũ ad Clementẽ papam, monitus eſt ad ɔnfeſſionem, ubi & nonnihil ipſum de ordine confeſſum produnt. Reductus uerò Lutetiam & in medium conſtitutus, rogabat ut pauliſper audiretur. Datoq́ ſilentio, iureiurãdo firmauit, ordinẽ ſuum non cõmeruiſſe, ut ſic puniretur. Quòd aũt aliquid Lugduni eſſet ɔnfeſſus, hoc magis pontificis uiolẽta coactione quàm rei ueritate eſſet factum. Ipſe ſibi ɔ̃ſcius nõ eſſet, quicq́ à ſe aut fratribus ſuis perperã geſtũ in ordine. Hæc magna fatebat̃ oce, atq́ intrepida mente expectabat mortẽ. Cumq́ rurſum ipſe & alij tres ordinis magiri exquiſitis torquerentur pœnis, tam hilarem ac conſtantem præ ſe ferebant uultum, ac ſi ıſenſibiles facti eſſent. Hæc morientiũ conſtantia, cauſam ipſam ex parte regis magis ac ıagis ſuſpectã reddidit, nempe quòd magis auaricia quàm Chriſtianæ religionis amore :x in ipſos tam ſeuerus fuerit. Illico enim poſt Templariorum interfectionẽ, ſpoliati ſunt ıdæi per totã Galliã omnibus ſuis rebus, atq́ unica induti tunica expulſi. Philippus tamẽ ɛx prætendebat peſſima illorũ facta, quo fucum aliquẽ prætexerat auaritiæ ſuæ. Multa pro ıde aduerſa paſſus eſt rex cum filijs ſuis, quæ credita ſunt eis accidiſſe propter iniuſticias ɹas: multi etiam æſtimantes illos iniuſte paſſos, ut martyres uenerati ſunt, tollentes deuo: corpora eorũ & oſſa. Ferebãt aut ueſtẽ albã ſicut Teutonici fratres cũ rubea cruce.

Regis Philippi auaritia.

Anno Chriſti 1322. rapiebantur in Gallia multi leproſi ad ſupplicia. Incitati enim à diſce.entibus Iudæis, conſpirationem inter ſe fecerunt, conſiliumq́ inierunt, ut omnes fontes per Galliã intoxicarent, unde homines uel morerent̃ uel lepra inficerentur. Sicq́ malignũ cogitatũ effectui mãcipantes, parauerũt confectionem quandam ex ſanguine & humana urina, quibus immiſcebãt uenenatas quaſdam herbas, totumq́ includẽtes panno, et applicantes lapidem, demittebant in fontes. Quo comperto, Philippus rex fecit cõcremari in prouincia Narbonenſi omnes leproſos, qui rei deprehendebant̃. Simile exemplum ſtatuit per totum regnum Galliæ, de omnibus Iudæis & leproſis, qui in hoc facinore rei inueniebant̃. Capti quoq́ fuerunt & incarcerati Vitriaci quadraginta Iudæi, de quibus ſuſpicio habebatur efficax, quòd ad hoc facinus cooperati fuiſſent. Cumq́ illi nihil niſi imminentem cogitarent mortem, quã euadere nequirent, delegerunt duos ex ſeipſis, q :eliquos omnes interficerent, ne Chriſtianorum manibus ad ſupplicium raperentur. Quo facto ſenior inter duos ſuperſtites rogabat iuniorem, ut manus in illum injceret, occideretq́. Executus autem iunior & hoc homicidium, accepit omne aurum quod apud interfectos inuenit, & parato fune ex dilaceratis linteaminibus, demiſit ſe extra turrim in ſubiectam terram. Funiculus uerò pondus corporis eius non ferens, ruptus eſt priuſquam ille ad ima perueniſſet, & graui caſu quaſſatus fregit crus unũ, ut effugere non potuerit ex foſſa in quam cecidit, ſed ibi comprehenſus iuſtaſq́ & ipſe luit pœnas.

Leproſi facinus cõmittunt.

Iudæi ſeipſos interficiunt.

Anno Chriſti 1290. geſſit rex Galliæ multa & grauia bella contra Flandros, ut etiam ſæpenumero multa millia trucidarentur hominum. Quibus prælijs uſque adeò exhauſit fiſcũ ſuum, ut intolerabiles exactiones regnicolis ſuis imponeret, religioſis & ſecularibus. Exegit enim triceſimum & quinquageſimum denarium omnium bonorum, quæ poſſidebant. Minuit quoque nonnihil pondus monetæ. Reſipiſcens uerò tandem, monuit filium in morte, ut caueret ab huiuſmodi grauiminibus, ne ſubiectis exoſum ſe præberet, ſicut ſibi contigerat.

Regnũ Galliæ exactionibus grauatur.

Anno Chriſti 1460. ſurrexit potentiſſimus Carolus dux Burgundiæ, & aggreſſus regem Franciæ, Ludouicum ſcilicet undecimum, fermè illum regno excluſit: Nam in loco Montheri, non procul à Lutetia, potitus eſt uictoria contra illum. At rex cacauerat ſibi malum illud, geſſeratq́ ſeſe taliter erga ſubditos, ut etiam omnes regni principes, quin & frater eius regi rebelles exiſterent. Exhauſerat enim uulgus inauditis exactionibus, grauiq́ oppreſſit ſeruitute, nobiles uerò contempſit, & ademit principibus omnem poteſtatem & libertatem ut ne uenari beſtias illis licitum eſſet.

Carolus Burgundus fugat regem.

Anno Chriſti 1468. quum diſſidium implacabile exortum eſſet inter epiſcopum Leodienſium & ciues Leodij, uenit Carolus dux Burgundiæ affinitatis cauſa, epiſcopo ſuccur-

 ſurus

ſurus & obſidione cinxit ciuitatem. Venit & rex Ludouicus, ut opē ferret ciuitati, cui be-
ne cupiebat, ſed mutato animo Ludouici propter falſas ſuggeſtiones, deſertis Leodijs iun
xit ſe duci, cœpitq́ꝫ oppugnare ciuitatē. Videntes ergo ciues, etiam confederatos ſuos con
tra ſe hoſtiliter motos, cōuerterunt ſe ad epiſcopū, ſupplicantes, ut remiſſa noxa patrem
potius ciuitatis ageret quàm hoſtem cōciliaretq́ꝫ eis ducem. Sed fruſtra huiuſmodi ingemi-
narunt preces. Videntes enim inexorabilem hoſtium animum, ſubitò erumpentes ex urbe
irruerunt in ducis exercitum, incipientesq́ꝫ ſæuire, facile à fortiori repreſſi ſunt, coactiq́ꝫ fu
gere intra ciuitatis mœnia. Inſequētes uerò hoſtes, acriter oppugnabāt urbē, nulla obſeſſis
relicta quiete. Quod uidentes maiores quiq́ꝫ in ciuitate, fuga ſibi ſalutē quæſierunt, relictis
in ciuitate uxoribus, liberis & uulgarib. quibusq́ꝫ. Erāt etiam nōnulli in ciuitate, qui eā ho-
ſti prodiderūt, id quod tamen illis non impune ceſſit. Nam dux obtenta ciuitate, fecit pro-
Crudelitas eximia. ditores omnes decollari, unà cū alijs promiſcui ſex hominibus, quos omnes interfecit, nul
lo habito delectu inter fœminas & uiros, pueros & ſenes. Confodiebantur etiam ſacerdo
tes & monachi in templis & in miſſarum ſolennijs. Colligebant mulieres à tergo, & proij-
ciebant in ſubiectū Moſæ fluuiū. Vltimo exurebant ciuitatē, & diruebant murū. Numeran
tur quadraginta millia hominū in ciuitate trucidati, & duodecim millia mulierum, quæ in
aquas proiectæ fuerunt atq́ꝫ ſubmerſæ. At tanta Caroli ducis ſæuitia, inulta non manſit.

Bellum Burgundicum.

Bellum inter Burgūdos & Heluetios.

Anno 1474. exortum eſt
bellū atrociſſimū inter Ca-
rolum ducem Burgūdiæ &
Heluetios. Habuit enim hic
Carolus præfectum quen-
dam in Alſatia et Sūggoia,
Petrum ab Hagenbach no
mine, qui ducis nomine cu-
rabat has terras, quas Sigiſ-
mūdus dux Auſtriæ pigno
ris loco duci Carolo ꝓ ſum-
ma quadā pecuniæ dederat.
Petrus uerò abuſus ſuo offi
cio, uiolabat uxores ſuorū
ſubditorū, fecitq́ꝫ quoſdam ex ſenatu Dannenſi, ſine cauſa decollari, quapropter captus e
publico iudicio multarum inſignium ciuitatum morti adiudicatus, Briſaci fuit equeſtri di
gnitate priuatus, atq́ꝫ tandem decollatus. Fuerunt autem & Heluetij ad hoc iudicium uo
cati quibus multas quoque intulerat iniurias. Hanc hiſtoriam inuenies infrà ante Alſa
Inter geſta Heluetiorū hæc hiſtoria copioſe tractatur. tia deſcriptam. Volens proinde dux Sigiſmundus ſuas redimere terras, Carolus renui
acquieſcere, ſed ui conabatur eas ſibi reſeruare
ſciens quàm fertiles eſſent ad proferendum ui
num optimum & frumenti ingentem copiam
Sigiſmundus uerò numerata pecunia & depoſ
ta apud publicum menſarium, eoq́ꝫ per caduce
torem Carolo ſignificato, fretus auxilio Helu
tiorū, terras ſuas rurſum in ſuam accepit pote
ſtatem, & ubiq́ꝫ præfectos iuratos illis dedit.
Quod Carolus ægreferens, inſtituebat uindicta
ſumere de Heluetijs & Sunggoijs. Heluetij ue
rò olfacientes quod futurum erat, non expecta
bant aduentum hoſtis, ſed ſine mora inuaſerun
terram duciſſæ Sabaudienſis, quæ à parte duci
erat, occupantes meliora oppida, nempe Gran
ſen, Orben, Iungen, Iuerdon, Morſee & totan
terram iuxta lacum Loſannē. uſq́ꝫ ad Geneuā
At mulie

Effigies ducis Caroli.

At mulier uidens ſe imparem uiribus Heluetiorum, donauit duci Burgundię omnes terras illas, quas ei eripuerant Heluetij. Quapropter metuentes confœderati Heluetij, ne dux occuparet memorata oppida & arces, in graue diſpendiū ſuæ regionis, quæ ab illa parte terminatur ad Sabaudi ditionē, præuenerūt eum. Dux itaq; congregato magno exercitu, uenit per Lotharingiā, ut aggrederetur Heluetios, & inueniēs prope Nanceiā ſeu Nanſeum oppidum, iter ſibi præcluſum, facile oppugnauit atq; obtinuit oppidū ipſum auctioribusq; uiribus ſuum roborauit exercitum. Hinc uerò per ſuperiorem Burgundiam traducens exercitū, uenit in Subaudiæ terrā, occupauitq; prope Granſen duas arces, & omnes Germanos milites, quos in eis offendit (erant autem circiter quingenti) iuſſit ſuſpendi ad arbores, ſex aut octo ad ramum unū. Heluetij ergo, Sūggoij, Briſgoij & habitatores Nigræ ſyluæ excitati hoc rumore uenerunt illicò cum magnis copijs, & recuperarunt amiſſas arces. Congreſſiq; duo exercitus, ineunt prælium, ſpecie quidam horrendum, at pauci ceciderunt. Nam Burgundi contra ducis uotum fuga ſalutem quæſierunt. In pugna amiſit dux omnes ſuas bombardas, trecentum dolia (quæ dōnas uocant) pulueris bombardici, & magnam uim indumentorum & ornamentorum ſericeorum, unà cum ingenti theſauro præcioſorum iocalium de argento, auro & lapidibus præcioſis. Inuenti quoque ſunt in caſtris eius ter mille ſacci pleni auena, duo millia quadrigarum cum laqueis & funibus, quibus inſtituerat captiuos ſuſpendere, bis mille uaſa hallecum, multa uaſa plena fumatis & exiccatis piſcibus, unà cum ſalſis carnibus, gallinis anſeribus. Item tres quadrigæ repletæ baliſtis, neruis funibus & telis: multæ quadrigæ plenæ iaculis Anglicis, octo millia contorū aculeatorum, plurima pocula argentea & aurea cęlata, cum lauacro argenteo, quæ cauſa ſplendioris apparatus ſecū tulerat, ſigilla eius, maius ac minus, ſigillum fratris eius Antonij, qui tamen illegitimus erat. Item ficus, amygdala, & ſpecies aromaticæ ſine pondere & mēſura, uiginti quatuor ſigna militaria ſeu uexilla, multa tentoria & magna copia eſcarum. Ingens quoque pecunię aceruus eſt inuentus, quē uictores pileis inter ſe diſtribuerunt. In ſumma, æſtimatio omniū bonorum, quæ dux in hac prima pugna perdidit, fuit trigeſies centenorum milliū coronatorum. Heluetij itaq; hac potiti uictoria, caſtra mouerunt contra òppidum Granſen, quod Burgundi occupabant, & inuenerūt ibi miſerū ſpectaculum, fratres ſcilicet ſuos adhuc recentes, ad arbores ſuſpenſos, quos depoſitos condiderunt in monaſterio Franciſcanorū iuxta lacū, anno ſcilicet 1476. altera Martij. Poſtea non multo interiecto tēpore, cupiens dux illatum ulciſci damnū, inſtaurato exercitu obſedit oppidū, quod uulgò Murten uocamus, & hodie ſub Bernatiū eſt ditione. Heluetij audientes ducē redintegrare bellū, uenerūt abſque mora, quibus etiam iunctus eſt Renatus dux Lotharingiæ, cui Burgundus abſtulerat Nanceiam, ſed ille poſtea rurſum obtinuit, & congreſſi cū duce, duroq; cōmiſſo prælio, ſuperiores facti ſunt. Inſtauratus eſt exercitus Heluetiorū ſubſidio Baſilienſium Argentinēſium, Sunggoiorū & ducis Renati, aſcēditq; uſq; ad quadraginta millia electorū militum & equitum armatorum, qui omnes trepido animo irruerūt in caſtra ducis Burgundi, fuderuntq; omne robur eius, & iam ſecundo ducem in fugam uertunt, diripiuntq; caſtra eius, & non uulgaria colligunt ſpolia. Ceciderunt in hac ſecunda pugna à parte Burgundi, ad decē & ſeptem millia uirorū, à parte uerò Heluetiorū nō ſunt deſiderari ultra quinquaginta uiros. Alij uerò ſcribunt, in ipſo cōflictu occubuiſſe duntaxat tria millia uirorū, equites uerò & cataphracti ducū Auſtriæ & Lotharingiæ, inſequētes fugientem hoſtem ſine ceſſatione trucidarunt eum uſq; ad Paterniacū. Aliquot annis poſt hanc cædem, extructa eſt domus extra mœnia oppidi Murtē, quæ impleta eſt oſſibus interfectorum, in quibus hodie adhuc aperta indicia apparent uulnerum & ictuum, gladijs pugionibus & iaculis illatorū. Indignatus autem dux Burgundiæ quòd iam ſecundo occubuiſſet, profligatusq; fuiſſet à duce ſe longo inferiori, qui antea regem Galliæ ferè regno exturbauerat, ſeque pro rege geſſerat, etiamſi Fridericus Imperator detrectaret illi dare regiū diadema, ſpirabat minas quomodo hanc iniuriam ulſciſceretur. Contigit autem hæc ſecunda eius clades menſe Iunio. Cum itaque tantam confuſionem ab Heluetijs & eorum auxiliarijs paſſus fuiſſet, uolens tantam iacturam ulſciſci in duce Lotharingiæ, tempore hyemali obſidione cinxit Nan-

Prima Burgundi & Heluetiorum pugna.

Secunda pugna apud Murten.

ceiam, adeoq́ infeſtabat eam, ut fame arbitraretur eam ſubigendam. Verum niſi epiſcopus Metenſis, illi ſuppeditaſſet commeatum, ipſe præ fame coactus fuiſſet ſoluere obſidionem. Accelerantes autem Heluetij cum copijs ducis Lotharingiæ, inuaſerunt ducem Burgundiæ & eius exercitum in præuigilio Epiphaniæ, anno 1477. grauiſſimo prælio adorientes imparatos, quod Burgundi ferre non ualentes, in fugam ſunt conuerſi, cæſis ex eis aliquot millibus in ipſa fuga, multis etiam impulſis & ſubmerſis in Moſella. Qui uerò ſibi latibula in nemoribus quæſierunt, inuenti ab incolis loci, trucidati ſunt. Sed & dux Renatus nõ deſtitit perſequi hoſtem, quouſq; nox ipſum pedem referre coëgit. Porrò infelix Carolus quum & ipſe fuga ſalutem quæreret, lapſo equo, aut ut alij ſcribunt, deiectus ab equo, tribus uulneribus eſt interemptus. Vnum habuit in capite, alterum in fœmore & tertium in parte corporis poſteriori. Fuit interitus eius aliquantiſper incognitus, nec quis eum interfecerit ſciebatur. Inuentum uerò corpus eius inter reliqua cadauera & cognitum, delatum eſt Nanceiam. Facies eius adeò intumuerat ex frigore, ut uix cognoſci poſſet. Diu fuit dubitatum de interitu eius. Quidam enim dixerunt, eum uiuum abductum & regi Galliæ præſentatum. Alij uerò aiebant, eum per fugam elapſum, aſſumpſiſſeq́ uoluntariam peregrinationem, & reuerſurum poſt certum tempus. Mercatores multa cauillabant de eo, ementes & uendentes plurima, quorũ ſolutio differebatur in reditum eius. Inuentus eſt quoque poſt paucos annos, Bruxellis in Spirenſi diœceſi uir quidam per omnia duci Carolo ſimilis, quem uulgus conſtanter aſſerebat Carolum ipſum eſſe, quantumlibet ille reclamaret, negaretq́ ſe illum eſſe. Interempto autem duce Carolo, noua diſcordia exorta eſt inter regem Maximilianum & regem Franciæ. Rex enim Ludouicus accepta Picardia, conabatur quoq; in deditionẽ accipere Arteſiam, unà cum tota Burgundia, ſicut & ciuitates quaſdam occupauit, quas tamen Maximilianus rurſum recuperauit, celebratis nuptijs cum filia ducis Caroli, qui ſibi Gandaui reſeruabatur.

Tertia pugna apud Nanceiã.

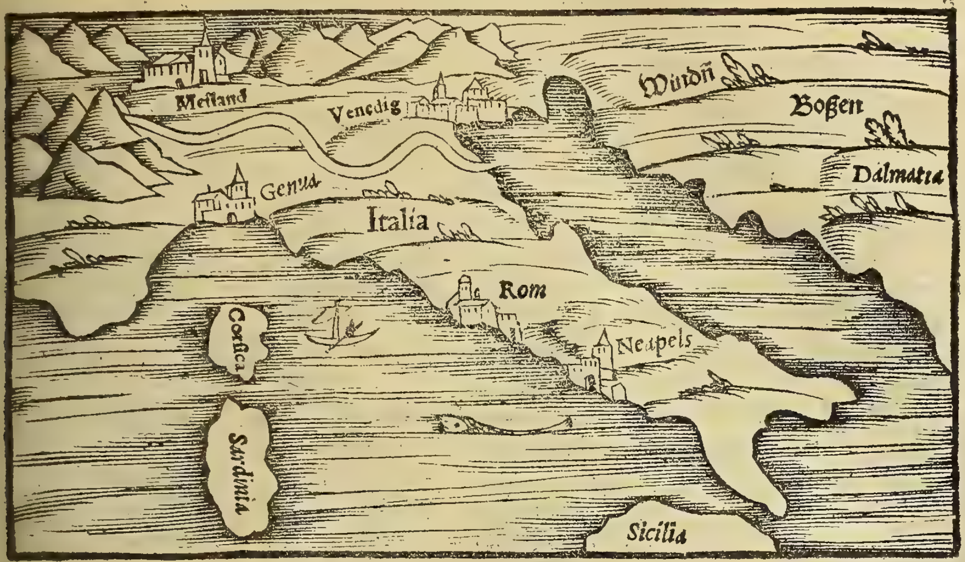
Carolus dux interficitur.

Anno Chriſti 1513. conatus eſt Maximilianus recuperare in Burgundia quicquid ei ſubtraxerat rex Galliæ: & conducens Heluetios, adijciensq́ eis copias militum, nobilium & comitum, iuſtum exercitum miſit in Burgundiam. Qui obſidione cingentes primam & præcipuam ciuitatem, nempe Diuionem, infeſtabant eam aliquandiu machinis bellicis. Obſeſſi uerò ſperantes ſe poſſe pecunia emere pacem à Cæſarianis, nullum non mouerunt lapidem quo hoſtem ſcutis aureis à mœnijs arcerent. At cum illi recuſarent oblatum accipere aurum, quin magis ſpem haberent, ut illam captam ciuitatem, facilè tota potirentur Burgundia, erant in exercitu plurimi, qui inconſultis ducibus & magnatibus exercitus, accipientes pecuniam, detractarunt pugnare contra ciuitatem. Tunc ergo Cæſariani coacti fuerunt, re infecta, in Germaniam redire.

Finis deſcriptionis Galliæ.

Deſcriptio

DESCRIPTIO ITA- liæ ſecundum uarios eius populos, ciui- tates, montes, amnes, mores, mutationes, res in tem- poris ſucceſſu geſtas, &c.

V T omnia recte & ſuo ordine intelligas, quæ de Italia ſcripturus ſum ualde
utile erit, ſitum eius in tabulis eam repręſentantibus contueri, potiſſimũ aũt
eam quæ integra ob oculos ponit Italiã. Iſta uerò quæ paulo pòſt ponitur,
ob Lombardiæ maiorem explicationẽ à nobis eſt addita, quũ in Italiæ inte-
gra delineatione, propter loci anguſtiã tot ciuitates ſignari nequeãt, ut in
Lõbardiæ fragmẽto. Aduertas itaq; in primis totius Italię ſitum, quomodo
natet mari, ſeparata ab omnibus alijs terris, ſolumq; ab una parte peninſulæ inſtar cohæ-
at continenti, alias inſula eſſet. Siquidem ad dextrã habet mare Adriaticũ, & ad læuã ma
mediterraneũ, quod in eo loco ubi Italiã alluit ab antiquis temporibus mare Tyrrhenum
t appellatum, potiſſimũ circa Romã. Iuxta Genuã uerò à Liguriæ regione Liguſticũ eſt
pellatũ. Alluunt̃ itaq; Italiæ extremitates omni uerò ex parte aquis, ac deinde innumeris
rfundit̃ amnibus, unde ſupra modũ fœcundat̃, ut ſibi ſimilis terra uix ſub ſole inueniat̃.
atet latiudo eius maior à mari ad mare ſpacio 25. miliarium Germanicorum exponiturq;
lo calido, unde plurimum eis accidit fertilitatis. Sumit initium ab Alpibus, quæ mirã ſo *Alpes termi-*
rium radiorum reflexionem reuerberantes, magnã ei afferũt cõmoditatem. Ac deinde cũ *nant Italiam.*
rpetuis candeſcant niuibus, indeſinẽtibus aquis irrigant Longobardiã, plurimos & ma
os efficiũt lacus, nedũ à parte Italiæ, uerũ & oppoſita parte, quã Heluetij inhabitant. Ab
s itaq; montibus incipit Italia, porrigiturq; longo tractu inter meridiem & orientem uſq;
l inſulã Siciliæ, quæ olim iuncta fuit Italiæ, ut à ueteribus memoriæ proditũ eſt & à nobis
deſcriptione Siciliæ fuſius oſtendetur. Cœpit etiã Italia ante duo millia annorũ ſibi uſur-
re dominiũ in alias prouincias, eoq; temporis ſucceſſu peruenit, ut totius mundi imperiũ
licibus auſpicijs obtinuerit, id quod ſuo loco infrà dicam, ubi de adminiſtratione imperij
omani ſermo inciderit. Præ ſe fert autem Italiæ ſitus maieſtatem quandam, proinde quaſi
n ſine ratione ad tantam aſcenderit poteſtatem, quandoquidem undiq; ſic natura muni-
ſit, ut à nulla parte pateat ingreſſus in eam citra laborem & ſudorem. Cingitur æquorib.
umagnis foſſis, & à tergo habet montes inſtar incorruptibilium murorum. Quanto co-
atu & labore Hannibal hos ſuperauerit muros, tranſpoſueritq; exercitum ſuum, inuenies
ud hiſtoricos, qui Carthaginenſe bellum deſcribunt.

Sardinia
Sardos
Ponza
Neapolis
Caieta
Capua
Campa
nia
Rom
Viterbium
Corſica
Aleria
Aquila
Apulia
Tiber fl.
Mōt Flaſcon
Aquapēdent
Spolet
Capraria
Peruſ
Loretum
Racanat
Areto
Senis
Piſa
Florentz
Luca
Vrbin
Ariminum
Forliui
Genua
Rauen
Imola
Bononia
Adriaticum
Mare
Ferraria
Padus fl.
Mirādula
Mātua
Parma
Lombardy
Padus fl.
Aſti
Turin
Placentz
Alexand.
Eſti
Padua
Olius fl.
Paphy
Venetiæ
Vincentia
Bern
Crema
Bergamū
Gard ſee
Meilād
Hiſtria
Cūm
Teruis
Triendt
Friaūl
Aquileia
Louwers
Der
lang ſee

Quomod

Quomodo Italia primum ſedes hominum facta, & unde hoc habeat nomen.

COnſentiunt in hoc ueteres ſcriptores, Ianum, qui & Ogyges, eo tempore ueniſſe in Italiam, quando mundus adhuc fuit aureus, & homines iuſti. Ipſe docuit homines plantare uinum & frumentum, & de eis facere oblationes, atq; temperate inde uiuere. Sic enim Fabius pictor de eo ſcribit: Fuit Ianus ſacerdos & uir religioſus, doctus, philoſophus & theologus. Fuit inquam pater deorum & hominũ, caput & rector totius primi humani generis, à quo ſuo æuo magni & lati orbis pendebat cuſtodia. Egreſſus eſt Ianus iſte poſt diluuium ex Aramea, quæ poſtea Armenia, in Italiam, condiditq; in ea ciuitatẽ, quam de ſuo nomine Ianuam appellauit, quæ hodie Genua dicitur, poſtea uerò tota regio ab eo Ianicula eſt denominata. Porrò uxorem eius aiunt Veſtam appellatam. Vt autem ſcias, quis iſte Ianus fuerit, notabis uocem Iani deriuari ab Hebraica uoce

Ianus qui & Noë.

Italia dicta Ianicula.

uoce ויין iaijn, quæ latinè Vinū ſignificat, denominaturq́ iſte princeps humani generis Ia
nus, quod primus fuerit inuentor uini & conſeruator humani generis in ipſo diluuio: i
autem fuit patriarcha Noah, quem & gentiles agnouerūt ex maiorum ſuorum dictis, fuiſ
ſe philoſophum in terris atq; theologum, ut præfati ſumus. Sub eo, recenti mundo, pur
illa uixit ætas, quæ aurea dicta eſt, annis ferè 250. poſt diluuium. Pinxerunt autem eum
bifrontem, habentem duas facies, antè & retro, quia reſpexit ad utrunq; mundum, ad eum
Italia dicta qui fuit ante & qui poſt diluuium. Ab eo Italia primum dicta eſt Ianicula, ac deinde quum
Heſperia Heſperus in Ianiculam conceſſiſſet, pulſus ab Atlante fratre ſuo, ab eo denominata eſt (ſi
Saturnia cut & Hiſpania) Heſperia, etiamſi Macrobio placeat eam ſic dictam, quòd Heſpero ſtel
læ ſit ſubiecta. Fuit etiam aliquãdo à Cameſe Cameſena, & à Saturno Saturnia dicta. Item
ab Aegyptio Oſiride, qui & Iupiter cognominabatur, qui tamen Dionyſius uocabatur
dicta eſt à quibuſdam Taurina. Adeptus enim fuit inclytam uictoriam contra Gigantes
Oenotria. Quin & ueteres non raro uocitant eam græco uocabulo Oenotriam. uel à bonitate uin
quod in Italia naſcitur, nam Græci œnon uinum dicunt, uel ab Oenotrio Sabinorum rege
mihi uerò ſecus uidetur, ut iam de Iano & Ianicula dixi. Tandem uerò dicta eſt Ita
Italia. lia ab Italo Siculorum rege, qui agriculturam Italos docuit & leges poſuit. Proinde duo
maria quæ Italiam includunt, nempe Adriaticum & Tyrrhenum, hinc ſua ſortita ſunt uo
Adriaticum cabula: Adriaticum à ciuitate Adria, quæ & Atria dicta eſt, cuius ſitus non longè abeſt a
mare ora Padi, fuitq́ olim ciuitas magna & ampla, ubi nunc ager Ferrarienſis iacet, cuiuſq; ue
ſtigia adhuc parua quædam extant: à qua non ſolum mare Adriaticum, ſed & Atheſis præ
terlabens fluuius, Atrianus uocatus fuit: etiamſi Strabo contrà potius urbem à fluuio no
minatam fuiſſe dicat, quod uerius uidetur, quoniam antiquiora ſunt flumina quàm ciuita
Mare Tyrrhe tes. Tyrrhenum uerò mare, à uiro Græco nomine Tyrrheno nomen accepit: cui non con
num. ueniebat cum fratre Lydo in Lydia, in adminiſtratione illius regionis, præſertim cum fun
dus pro utroq; ſatis uictualium proferre nequiret, unde ſorte proiecta quis ab altero diſce
deret, ſors Tyrrhenum eiecit, Lydum uerò regni moderatorem tenuit. Profectus ergo
Tyrrhenus in Italiam, certam oram terræ de ſuo nomine Tyrrheniam uocauit. Id autem
haud longè poſt excidium Troianum factum ſcribunt, ut pleraq; alia incerta et dubia facta
in longiſſimè retroacta tempora reijciuntur.

De populis & minoribus regionibus Italiæ, quales ſunt Longobardia, Liguria, Ethruria, Apulia, &c.

OB inſignem fertilitatem qua Italia eſt prædita, illico poſt diluuium hominum ha
bitationi eſt adaptata, culta & caſtellis adornata, atq; frequenti habitatore reple
ta, qui & diuerſis eius locis, & ſucceſſoribus ſuis nomina ſua reliquerūt, tametſ
quidam temporum ſucceſſu propter translationes aut aduentum aliorum po
pulorum, quoq; mutati ſint è ſedibus ſuis. Porrò hæ numerantur principales partes & re
giones Italiæ: Iſtria, Gallia togata, Liguria, Tuſcia, Vmbria, Latium, Campania, Apulia
Calabria & Græcia magna. Strabo uerò partitus eſt Italiam in octo regiones, nempe Ve
netiam, Liguriam, Picenum, Lucaniam, Tuſciam, Romam, Campaniam, & Apuliam. An
toninus autem diſtribuit eam in ſedecim prouincias, ſcilicet Campaniam, Tuſciam cum
Vmbria in qua eſt Roma, Nurſiam in qua eſt Reate, Flaminiam quæ Rauennam continet,
Picenum, Liguriam, Venetiam unà cum Iſtria in qua eſt Aquileia: item alpes Cottias &
Apenninum, qui Genuam includunt, Samnium, in quo eſt Beneuentum, Apuliam & Ca
labriam, in qua eſt Tarentum, Brutiū unà cum Lucania in qua eſt Rhegium. Item primam
& alteram Rhetiam, Siciliam, Sardiniam & Corſicam.
Rota Papæ. Rota papæ etiam alio modo diuidit Italiam, nempe in Taruiſinam ſeu Venetianam mar
cham, in Iſtriam quæ & Foroiulium comprehendit, in Longobardiam, Liguriam, Roman
diolam ſeu Galliam Ciſalpinam, in ducatum Spoletanum ſine Vmbriam, in Aprutium
ſeu Samnium, in Campaniam ſeu Latium, in terram laboris quæ Campaniæ pars eſt, in

Calabriam

alabriam ſeu Lucaniam,in Apuliam,regionem Hydruntis quæ & Salentinorũ eſt regio.
Deinde uerò cùm Longobardi occupaſſent Italiam,erexerunt in ea quatuor ducatus, nem
e Foroiulenſium, Hetrurienſem,Beneuentanum & Spoletanum. Nec tamen hæc diuiſio
erpetuò durauit ſed ſubinde in aliã mutata eſt faciem, ſecundum aliam & aliam Reipub.
dminiſtrationem. Porrò ſub maioribus diuiſionibus comprehenduntur quoque mul
e priuatæ & minores regiones,ut ſunt Inſubria,Cœnomannia,Ethruria, Aemilia, Flami
ia,Lucania,&c. Iſtria complectitur Forum Iulij, uulgò Friaul, habet'que duas ciuita- *Hiſtria*
es,Aquileiam & Tergeſtum. Gallia togata ſeu tonſa, complexa eſt olim multos po- *Gallia togata.*
ulos & terras,nempe Aemiliam,Flaminiam,Inſubriam, & bonam partem Venetiarum.
laminia alio nomine uocatur Romandiola, habetque Bononiam & Ferrariam. Alij uerò *Romandiola.*
olunt Placentiam & Bononiam in Aemilia ſitas, Rauennam uerò in Flaminia. Inſu- *Inſubria.*
ria complectitur Mediolanum & quicquid per circuitũ eius iacet,quæ terra poſtea à Lon
gobardis eſt Longobardia appellata. Venetorum ditio fuit olim uocata Carnia & Cœ-
omannia,iam uerò appellatur marcha Teruiſana. Liguriæ metropolis eſt Genua. Tu-
cia habet ciuitates,Piſam,Lucam, & Senas. Vmbria uerò comprehendit Peruſium & *Vmbria.*
poletum,uocaturque iam ducatus Spoletanus. Latium olim,hodie tractus eſt Romanus,
& hinc quoque Latina lingua. Ethruria eſt regio ſita inter Liguriam & Tyberim,Cam-
pania habet Capuam & Neapolim regiam urbem,ſic dicta propter uberrimam Capuę pla
iciem. Eſt autem magna ex parte montuoſa. Apulia complectitur inter cæteras has *Apulia.*
præcipuas urbes,Brendiſium,Tarentum & Sipontum. Calabria quæ & Terra laboris,
habet has inſigniores ciuitates,Regium,Hydruntem & alias multas. Hæc regio olim uo-
cata fuit Græcia magna,ſicut & hodie in ea Græca lingua cum Italica eſt permixta. Vete- *Græcia ma-*
res enim Græci habitauerunt in ea, extruxerunt'que in ea ciuitates quaſdam. Lucaniæ *gna.*
ſitus eſt inter Calabriam & Apuliam. Habitantes uerò in Ancona & terminis eius, uoca- *Lucania.*
ti ſunt aliquando Piceni, hodie uerò nominatur ea terra marcha Anconitana. Poſt
Campaniam iuxta Salernum habitant Picentini. Qui uerò circa Ariminium manent,uo-
cantur Senones. Cæterum Aelianus ſcribit in hunc modum de populis Italiæ: Incolue- *Aelianus de*
runt Italiam plurimi homines, & uix eſt terra in qua plures fuerunt coloni quàm in Italia, *Italia.*
idque propter ſummam & eximiam eius fertilitatem,diſpoſitionem marium,& commodita-
tem portuum maris. Superauit etiam manſuetudo incolarum omnium aliarum nationum
incolas,& numeratæ ſunt olim in ea mille centum & ſexaginta ſex ciuitates. Noſtra ue- *In Italia olim*
rò tempeſtate multa oppida ſubuerſa ſunt iacentque in ruderibus,& bona pars terræ iacet in *1166. ciuita-*
culta. Facta eſt præterea Italia præda exterorum & Barbarorum,multique illi duces quos *tes.*
nacta eſt intra trecentos & quinquaginta annos,nullam ei attulerunt utilitatem, nec defen-
ſa eſt ab eis, ſed magis per cõtinuas diſcordias & inteſtina bella lacerata & in ſeipſa ſciſſa.
Noſtro æuo gubernatur quadruplici modo. Neapoli enim & Mediolani atque in quibuſdã
principatus inueniuntur monarchiæ. Veneti uerò habent adminiſtrationem Ariſtocrati-
cam, atque Florẽtiæ, Senis & Lucæ gubernatur reſpublicæ per Democratiã, hoc eſt, modera *Monarchia*
tores politiæ deliguntur ſine diſcrimine ex uulgaribus & nobilibus. Notantur etiam qui- *Ariſtocratia*
dam rectores,ut dicit præfatus Aelianus, de tyrannide,nempe qui occuparunt patrimoniũ *Democratia.*
ſancti Petri,in iacturam ſedis apoſtolicæ.

De montibus, fluuiis & lacus, qui in Italia inueniuntur.

HAbet Italia unum & inſignem montem, qui in Ligria initium ſumit ab altiſſimis niuoſiſque montibus, extenditurque longiſſimo tractu per totam Italiam, primum uerſus Anconam,& hinc in Apuliam, diuidens Italiam in duas partes una relinquitur ad mare Tyrrhenum,& altera ad mare Adriaticum. In Apulia extendit idem mons ramum in mare,uocatur'que ibi Garganus,ubi Michaël archangelus hominibus apparuiſſe fertur. Mons autem ille principalis uocatur Apenninus, & extrudit utrinque plurimos fontes & fluuios,inter quos inſigniores hi cenſentur,Padus Truentum,Arnus, Tyberis, Liris & Vulturnus. quibus & Atheſis annumerari poteſt. Padus originem ducit ex niuoſis alpibus, ex oneratur'que in Adriaticum mare, ſuſceptis tamen prius

Apenninus. *Padus*

plurimis

Tyberis. plurimis riuulis & amnibus,qui undiq; ex montibus accurrūt. Tyberis curſu ſuo Roman
petit ac deinde mare Tyrrhenum. Augetur autem & ipſe ex multis affluentibus aquis. D
ſpeſcitur ipſo Tuſcia ab Vmbria. Nomen hoc ſortitum aiunt ab euentu quodam, à Tybe
rino ſcilicet Albanorum rege,qui ſubmerſus perijt in hoc fluuio. Alij aliter ſentiūt. Arnu
alluit Tuſciam,diuiditq; Florentiam in duo. Traiecit enim hunc fluuiū Hannibal cum gra
di periculo uitæ ſuorum, quum Romanos bello petere decreuiſſet. Vulturnus alluit Cam
paniam, præteriensq; mœnia Capuanæ urbis, quæ olim potentiſſima fuit, ruit in mare.
Liris uerò qui olim Ceruleus,hodie autem Garilianus uocatur, apud Caietam mari miſce
tur. Habet præterea Italia plurimos lacus,potiſſimum in Lombardia, qui ex alpium niuib
nedum ultra montes,uerùm & citra in Heluetia in ſubiectis uallibus ſtagnantur. Inter eo
autem primum habet locum lacus Benacus,qui hodie uulgò Gardſee uocatur,haud procu
Lacus Benacus. à Verona ſitus. Lacus Cumanus, qui inter Mediolanum ſuum habet ſitum,non minor cen
ſetur lacu Benaco,ſed non habet fœcundum agrum.

De Pado inſigniori & celebriori fluuio

Italiæ qui inter Liguriam & Lombardiam uario curſu fertur in mare Adriaticum.

PAdus quem Itali Po,Græci Eridanū,Ligures uerò Bondingum, hoc eſt,ſine fun
do uocant,(eſt enim in quibuſdā locis immenſæ profunditatis) ubiq; terrarum ha
betur celebris,ſortitus nomen Padi à Picea arbore,quæ circa eius fontem naſcitu
quia Gallice ea arbor Pade uocat̃. Oritur autem in Veſuli montis gremio,euolu
turq; in Adriam ſex oſtijs,ſed antea attrahit omnes aquas, quas alpes meridiem reſpicien
tes atq; Apenninus in Liguria effundunt, ducitq; ſecum ad mare Adriaticum triginta inſi
gnes amnes. Nomina eorum quos Apenninus extrudit ſunt, Tanarus, Trebia, Tarum
Nitia,&c. Qui uerò ex Alpibus proruunt,uocantur Stura, Morgus, Dieria Ticinus, Lam
ber, Ollius, Mintius, Atheſis,&c. & hi procreant undecim inſignes lacus,inter quos Bena
cus lacus dicitur habere in longitudine 14. miliaria Germanica, in latitudine uerò unum,a
Benacus lacus. que hunc efficit Mintius fluuius. Ticinus uerò generat lacum Verbanum,quem uulgò uo
cant Langſee,id eſt, Maiorem lacum,& hic in longum extenditur ferè 12. miliaribus,latitu
Lacus Verbanus. do uerò propemodum unum habet miliare. Lacum Larium, qui & lacus Cumanus uoca
tur, conſtituit Adua ſeu Abdua fluuius, & exporrigitur in longum nouem miliaribus, i
Larius. latum uno. Lacum Seuinum parturit Ollius fluuius, & hic non longior eſt duobus miliari
bus,nec latior dimidio. Is ex liquatis niuibus maiora quàm ex pluuijs ſentit incrementa.
Adiacent etiam his fluuijs multæ celebres ciuitates,præſertim Taurinū, Papia, Cuma, Cre
ma, Cremona, Ferraria Alexandria, Verona, Modoëtia, Bergomum,&c. Scinditur Padu
Atheſis fluuius paululum infrà Ficariolum, fitq; ibi oblonga inſula ac late patens, in qua ſita eſt Ferraria
Cæterum Atheſis oritur ſupra Tridentum,ad ortum primò tenuis fluens,mox ubi Sarcan
infra Bulſanum accipit,ad meridiem flectitur, maior ac uehementior factus. Poſteaquan
uerò Tridentum perſtrinxit tanquam accolis miteſcat,quietior fit, placideq; per Tridenti
nam labitur planitiem. Coniectus inde in montium anguſtias,uiolentus & præceps agit
ut ruere uideatur non fluere,atq; ita ſemel concitus ne per aperta quidē pacate fluit ampliu
niſi cum mari appropinquat.

De ciuitatibus Italiæ.

OLim cùm Italia floreret dominiumq; orbis ſibi uendicaret, exortæ ſunt in ea ma
gnæ & celeberrimæ ciuitates, quibus uix aliæ ſimiles & æquales in Europa inue
nire licet, quibus etiam aliquid inſigniter attribuitur hominum prædicatione, u
Epitheta urbiū Italiæ Venetiæ reliquis urbibus opulentiores, Mediolanum maius, Genua ſuperbior
Florentia pulchrior, Bononia fertilior, Rauenna antiquior, Neapolis nobilior, & Roma ca
put Chriſtianæ pietatis uocetur. Cum uerò quædam ciuitates mutauerint nomina ſua,po
nā hic quarundā nomina tam uetuſta quàm recentiora,atq; quibus accenſeantur populis

Papi

Papia & uulgò Paphi, olim uerò Ticinum eſt dictum, ubi noſtris temporibus captus eſt
Carolo quinto Franciſcus rex Franciæ. Fuit olim tam potens, ut in magnitudine, pulchri
dine & dignitate nõ minor fuerit iudicata Mediolano. Nunc uerò longè inferior eſt, mul
s paſſa calamitates. De qua infrà plura.
Ethruria & Tuſcia, noſtro tempore Tuſcania.
Hydrus & Hydruntum, uulgò Ottronto.
Verona, Germanicè Bern & Dietrichs Bern, Rex enim Theodoricus primũ eam cœpit,
ꝙ ex ea alias urbes afflixit. De hoc Theodorico multa fabuloſe referũtur, quæ à grauiori
is uiris contemnuntur.
Forũ Iulij uulgò, Frigaul, regio eſt in Iſtria, olim uerò fuit magni nominis ciuitas, quæ
men penitus concidit.
Padua olim Patauium, urbs in Venetorum ditione, ſita in Marca Teruiſina.
Tergeſtũ uulgò Trieſt, ſitum in Iſtria, ubi nobiliſſimũ creſcit uinũ, Reinfal appellatum. *Reinfal uinum.*
Imola, olim Forum Cornelium, ſita in Flaminia,
Alexandria inter Mediolanũ & Genuã ſita, denominata à Romano pontifice Alexan
ro & condita contra Fridericum primum, quò ex Longobardia exturbaretur.
Neapolis uetuſta ciuitas, olim Parthenope dicta, ut Titus Liuius de ea ſcribit.
Campania pulcherrima Italiæ terra, quæ bis floribus uernat, certamenꝙ dicitur Liberi
Cereris ob ſummam ſoli ubertatem. Hic amicti uitibus montes, Gaurus Falernus, Maſ-
cus & pulcherrimus omniũ Veſuuius Aetnæi ignis imitator. Caput urbium regionis Ca
ua, quondam inter tres maximas Romam & Carthaginem numerata.
Venetiæ hodie potentiſſima urbs in mari & continenti, fuit olim regio tantũ, habẽs ſub
e multas ciuitates & loca, ut infrà de ea fuſius ſcribemus.
Aquileia olim inſignis Iſtriæ ciuitas, noſtro uerò tẽpore cõcidit, uocatꝙ uulgò Aglar.
Genua & Genoua atꝙ Ianua fuit aliquãdo potẽs in mari, quippe quæ habuit multas ſub
ectas terras, inſulas & homines uſꝙ ad Græciã. Ciuitas Pera, è regione Conſtantinopo-
s poſita, paruit olim Genuenſibus, ſicut & inſula Chius & Cafa in Taurica Cherſoneſo.
Quin & Famaguſcha urbs Cypri et inſula Mitylene, fuerunt olim ſub Genuenſium domi
io. Amiſerunt tamen ante paucos annos omnem poteſtatem in mari. Quomodo uerò iſta
iuitas euecta fuerit ad tantam potentiam, dicetur infrà copioſius.
Florentia nobilis & elegãs Ethruriæ ciuitas, primùm dicitur fundata nonageſimo anno
nte Chriſtum natum. Totila uerò Gothorum rex diruit eam, cum graſſaretur per Italiam,
ed quam Carolus magnus inſtauraſſe dicitur & muro cinxiſſe.
Brixia & ab alijs Brexa uulgo uerò Preſz, non multum abeſt à lacu Benaco.
Sipõtus in Apulia, ciuitas epiſcopalis, quæ noſtra tempeſtate Manfredonia appellatur:
alij tamen intelligunt per Manfredoniam Apeneſten.

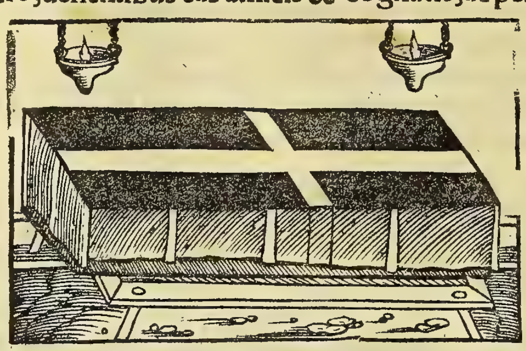
Roma Italiæ metropolis & olim Orbis caput.

Conſentiũt communiter autores Romam id nominis accepiſſe à Romulo funda-
tore ſuo, qui muros turres, foſſas & reliquas munitiones per circuitũ urbis extru-
xit alijs uerò placet, nomen Romæ non à Romulo ſed à Roma muliere quadam
& filia regis, qui longè ante Romulum in Italia uixit & regnauit, ueniſſe. Id tamẽ
omnes fatentur, Romam ſuam primam gloriam muros munitiones accepiſſe à Romulo
ac deinde temporis ſucceſſu magis ac magis in gloria & firmitate creuiſſe, ut tandem ad tan
tam peruenerit maieſtatem & faſtum, ut etiam in mœnibus habuerit turres ſexcentas & tri
gintaquatuor, portas uerò triginta ſeptem. Area & fundus ciuitatis, per circuitum habuiſſe
dicitur uiginti millia paſſuum, quinꝙ ferè efficiunt miliaria germanica: fuitꝙ uerius regio
quædam quam ciuitas. Tarquinius rex muros urbis rudib. uilibusꝙ ſtructuris ædificatos,
primus cœpit ſaxis magnis formatis ad regulam extruere, cœpitꝙ foſſas etiã cloacis duce-
re, per quas fluens ex cõpitis aqua omnis ferẽ ad Tyberim. Fecit aquæductus, uiarum con
ſtrationes & cloacorũ fabricationes. Extruxit ꝗꝙ Circum maximũ, cuius lõgitudo fuit tria
ſtadia cum dimidio, latitudo iugera 4. eratꝙ capax hominũ 100. & quinquaginta millium.
Noſtro-

Noſtro tēpore hæc urbs plurimū degenerauit à priſtina illa maieſtate, quū non inueniatur
habere ultra 20. portas, easq́; non omnes apertas, & 365. turres in muro extremo. Sed hæc
paulo pòſt in figuris explicabimus, & nunc reuertemur ad Romulum & ad Remum fratrē
eius, à quibus Romana potentia, magnificentia & pompa initium ſumpſerunt. Vbi in pri/
mis ſciendum, Romanos ſeu Albanos (ſic enim Romani uocati ſunt ab initio) olim inſti/
tuiſſe multas & uarias ceremonias, potiſſimum autem erexerūt deæ Veſtæ, quæ pro dea uir
ginitatis colebatur, templum, in quo perpetuus cōſeruabatur ignis. Veſta enim, & Hebrai
Veſtales uirgines. cè באשא ſonat ignem, quē uirgines ad hoc conſecratę in templo inextinguibilem cōſer
uare tenebantur, in teſtimonium ſuę uirginitatis. Perſuadebant̄ autē homines de multis ir/

ruituris malis, ſi caſu quodam hic ignis extinguere/
tur. Nec fas erat eū reparari ex igne humanis mani/
bus elaborato, ſed accenſa per fomites ex ſole flam
ma, purus & cœleſtis ignis eliciebat̄. Iſtæ Veſtales
uirgines tanta afficiebantur honore ut ſceptra fer/
rea illis præferrentur, haud ſecus q̄; urbis moderato
ribus, quando ob certa negocia ex templo ad urbem
gradiebantur. Quod ſi quis morte plectendus occur
riſſet Veſtali uirgini, liberabatur à morte & ab om
ni pœna, modo uirgo iuramento affirmaſſet, ſe caſu
illi in occurſum ueniſſe. Triginta annos neceſſe fu/
it eas manere innuptas & caſtas, ſacrificulantes'que
& alias ceremonias peragētes ex lege. Quo in tem
pore opus erat eas decem annis diſcere, decē annis
ſacra perficere, decem ultimis alias edocere. Exple/
to autem trigeſimo anno, nihil prohibuit eas, quæ uoluerunt, nubere, uittas quidem depo/
nentes & reliqua ſacerdotij inſignia, quam rem tamen fecere pauciſſimæ, quibus etiam in/
optabiles acciderunt uitæ fines. His honores multi & pulchri à ciuitate reddebantur, pro/
pter quos neq; filiorum eis neq; nuptiarum fuit deſiderium. Pœnæ deliquentibus impoſi/
tæ etiam magnæ. In minoribus delictis uerberibus afficiebantur, corruptæ uerò, turpiſſimę
Pœna Veſtalium ſcortantiū. miſerabiliq́; tradebantur morti. Viuæ enim immittebantur ſuper lecticam ceu funus in fere
tro, deflentibus eas amicis & cognatis, ac perlatæ uſq; ad portam Collinam intra muros, u/

bi ligato capite ſepeliuit eam uiuam ſummus
ſacerdos, in monumento ſub terra præpara/
to. Atque hoc erat triſte ſpectaculum Ro/
mæ, nec erat in urbe maior planctus, quàm
cum talis mors incidiſſet. Contingit autem an
no ab urbe condita 600. ut Tutia uirgo Ve/
ſtalis argueretur inceſti. At illa argumentis
purgare ſe dedignata mortalibus, ad Tybrim
cribrum detulit, ibiq́; ſubmerſit, addita prece:
O' Veſta, inquiens, ſi pia & caſta ſum, hanc è
Tyberi aquam ad templum tuum perferā, &
pertulit. Vide illuſionem Satanæ, ut miſeros & excæcatos homines in errore retineret, eti/
am miracula fecit. Simile quiddam legimus apud Dionyſium Halicarnaſſeum. Imperanti/
bus Romæ Conſulibus L. Pinario & P. Furio ab urbe condita 281. morbus quidam incidit
in fœminas, & mors, quanta nondum prius, maximè in pregnantes, cruda inſolitaq́;, pari
entes & cum fœtibus morientes. Neq; eis deprecationes ad ſacraria & ad aras deorum fa/
ctæ, nec pro urbe expiatoria ſacrificia aut pro domibus priuatis perfecta, ceſſationem affe
rebant malorum in tali exiſtente urbe calamitate, fit à ſeruo quodam indicium pontifici/
bus, quod ſacerdos quædam Veſtæ, Vrbinia, uirginitate amiſſa, ſacrificia pro urbe perficie
bat, nō pura ipſa Illiq́; remouentes eam à ſacrificijs & apponentes pœnam, poſtquam ma/
nifeſte eſt redarguta, uirgis ceciderunt perq́; urbem eam ferentes, uiuam defoderunt. Eo/
rum uerò qui illam impiam corruptionem peregerant, alter ſeipſum interfecit, alterum pre
hendentes inſpectores ſacrorum, uerberibus in foro afflictum, tanquam mancipium neca/
uerunt: ſicq́; morbus ille muliebris ingensq́; earum corruptio, poſt hoc opus ſtatim deſijt.

De urbis Romanæ ampliatione.

VRbs Romana primum fuit quadratæ figuræ & ſolum duos montes incluſit, Pa/
latinum & Capitolinum: deinde Romulus adiecit urbi duos alios colles, Quiri/
num & Cœliũ. Romulus Palatiũ inhabitauit & montem Cœlium propinquum:
Tatius uerò Sabinorum rex, Capitolium inhabitauit, quod ab initio cœperat, &
Quirinalem rupem. Alij tamen aliud ſentiunt. Fuerunt itaqꝫ duæ ciuitates ab initio, & cùm
magnum bellum fuiſſet inter Sabinos & Romanos, compoſito tandem bello, ex duabus fa
cta eſt una ciuitas, ſucceſſuqꝫ temporis Tullius rex, Tarquinius Priſcus, & alij urbem ma/
gis ac magis ampliarunt. Sed poſt expulſos reges adhuc plus creuit, & ferunt mœnia dila/
ta. In Palatino itaqꝫ monte primò urbs Roma fuit extructa, & in eo reges, deinde conſules
poſtea Imperatores maiori ex parte ſedem habuerunt. Deinde Caligula tranſmiſſo ponte *Palatinus mõs.*
coniunxit Palatium Capitoliumqꝫ, cuius reliquias adhuc conſpicere licet. Fuerũt plurima
& magnifica ædificia conſtructa in Palatino monte, quæ & ſi iniuria temporũ penitus cor
ruerint, eorum tamen ruinæ multæ paſſim conſpiciuntur. Victoriæ templum fuit in hoc
monte ſimiliter Apollinis templum, iuxta quod fuit domus Auguſti, caſa Romuli, domus
Tiberij Imperatoris, & multa alia ædificia. Numerati ſunt autem in urbe poſtquam mœ
nia eius fuerunt ad ſummum dilatata, ſeptem montes, Capitolinus qui & Tarpeius, Auen *Septem mon-*
tinus, Palatinus, Cœlius, Exquilinus, Viminalis & Quirinalis, octauoqꝫ loco Ianiculenſis *tes intra urbẽ.*
poſtea adnumeratus eſt. Et quoniam ualles locaqꝫ humiliora propter ædificatos ampliſſi/
mos fornices impleta ſunt, ita montibus æquata ſunt, ut nõnullorum montium diſcrimen
uix agnoſci poſſit. Aiunt autem Palatinum montem ſic dictum, quòd palantes illuc uene/
runt Aborigines. Alij uerò aſſerunt ſic appellatũ à Pallanta Latini uxore. Hodie hic mons
nihil habere dicitur, præter eccleſiam ruinoſam.

Capitolinus mons ob id dictus eſt, quod cum in ea olim fundamenta ædis Iouis foderen
tur, caput humanũ inuentum eſt, & antè Tarpeius à Tarpeia uirgine Veſtali dicebatur, &
mons Saturni. Fuit mons iſte muris ſeptus tempore Tarquinij, & ut dicit Cicero, habuit
Capitolium olim plures turres, Iouis Ferretrij templũ celeberrimum, in quo clamore anſe/
rum & alarum ſtrepitu M. Manlius Gallos in præcipitiũ dedit. Huius totius arcis ornamẽ
ta, cunctis miraculis Aegyptiorũ erant anteponenda: quare domiciliũ deorũ cognomina/
batur. Fuit Iouis templum in hoc monte, præter cætera ornamenta, multis ſtatuis exorna- *Iouis templũ.*
tum, quarum unam auream decem pedum dicauit diuus Claudius: fuit et Iouis ſimulachrũ
in eo, uictoriæ ſtatua, ſex pocula à Pompeio in urbem aduecta. Libri Sibyllini ſub terra in
arca lapidea conditi, fœdera cũ Carthaginenſibus icta, ſcripta in tabulis æneis. Habuit &
fiſtulas quaſdã, quibus aqua reliquis templis & ſedibus ſuppeditabatur. Eò ibi noui conſu
les ſacrificarunt, quia Ioui debebatur omne initium. Erat in eo pars ſecretior templi, quam
nemo prophanus ingredi permittebatur, in qua ſeruabantur duæ coronæ aureæ miſſæ gra/
tulatũ ob partam uictoriam à Pamphylijs legatis & Carthaginenſibus. Habuit quoqꝫ Iu/
no ſacellũ à ſiniſtra ſacelli Iouis, & Minerua à dextra ſuam habuit cellam. Habuit & Con/
cordiæ templum in Capitolio: ſic & Fides habuit in eo templum. Fuerunt quoqꝫ in Capito/
lio multorum deorum ſtatuæ, etiam ſtatuæ omnium regum & multorũ aliorum inſignium *Cõtenta in tẽ/*
uirorum, qui rempublicam cum honore auxerunt. Item tabulæ in capitolio fuerunt fixæ, in *plo Iouis.*
quibus leges & publica acta continebantur. Hodie in hoc monte præter Cœnobium Mi/
noritarum, quod Ara cœli uocatur, nihil eſt extructum, quantumlibet olim habuerit delu/
bra, ædes, ſacella & templa ultra ſexaginta. Bonifacius nonus latericiam quoqꝫ domum con
ſtruxit ſuper ruinas tot ueterum ædificiorum, deputauitqꝫ uſibus Senatoris & cauſidico
rum. Fuit is mons Capitolinus, priuſquam caput hominis in eo inuentum eſſe dictus Tar/
peius, à uirgine Veſtali Tarpeia, quæ ibi à Sabinis necata & ſepulta fuerat. Eſt autem Tar *Tarpeius mõs*
peia, rupes quædam præceps, ubi hodie noxij puniuntur, ſicut & olim ex ea rupe, damnati
præcipitabantur. Infra hanc rupem ſtetit olim & Saturni ædes.

Inſula Tiberina ſic nata eſt. Cum Tarquinius Superbus ob Lucretiæ ſtuprum urbe pel
leretur, ſenatus bona eius populo conceſſit auferenda, frumentum autem quod in campo
Tiberino ſatum & natum fuit & ſtabat in culmis, nemini aufferri permiſit, ſed execra/
bile iaciendum in flumen decreuit. Quod cùm æſtiuis caloribus eſſet ſolito humilius,

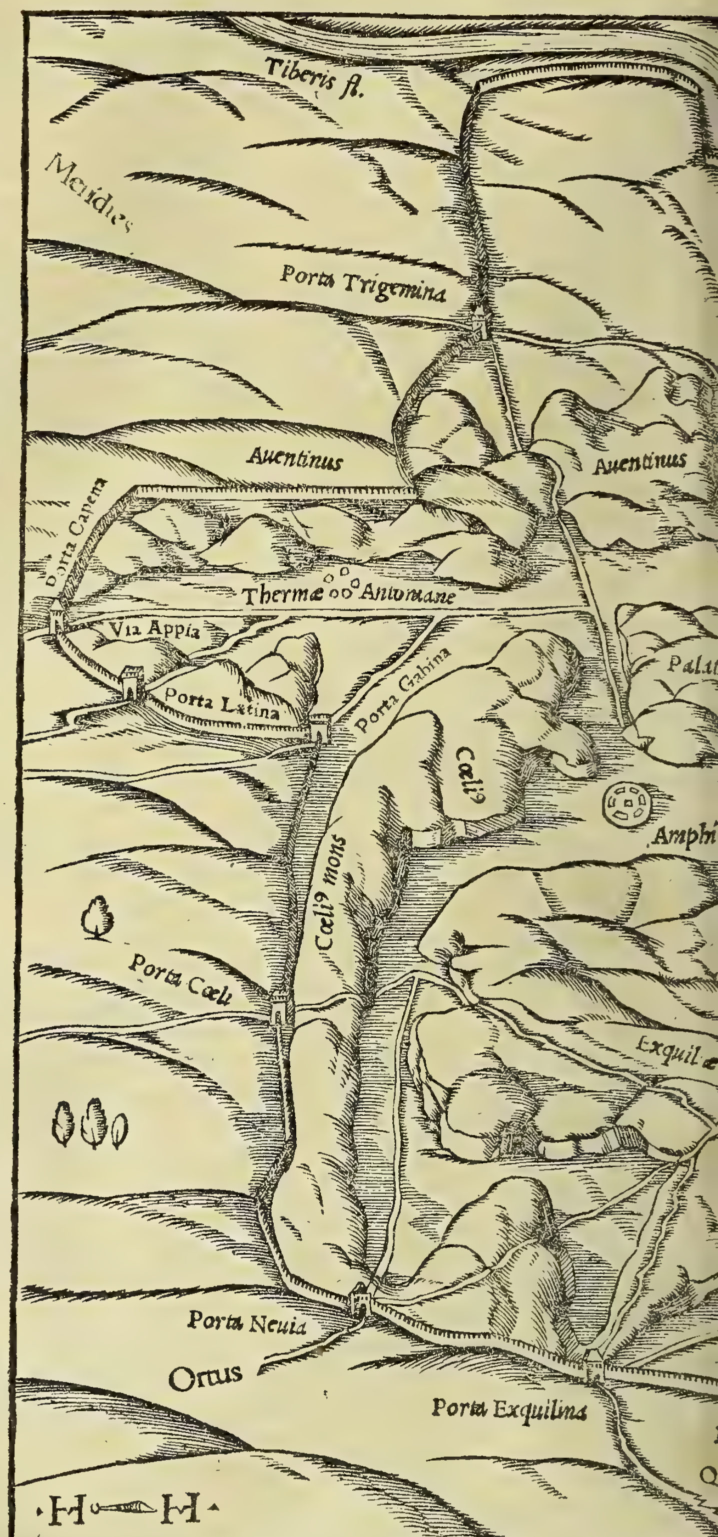
Figura areæ ciuitatis Roman
cum in ſumm

paleæ fundo adhærentes, limū́ ꝑ fluctibus aduectum excipiẽtes, inſulam hanc paulatim effecerūt. Opera deinde hominū factū eſſe opinatꝰ Liuius, ut eius area firma eſſet etiam ad deorū templa ſuſtinendū. Longitudo eius paulò minus duobus ſtadijs perficitur, latitudo uerò paſſibus 50. Tota erat Aeſculapio ſacra, propter eius ſimulachrū ex Epidauro in eam aduectum.

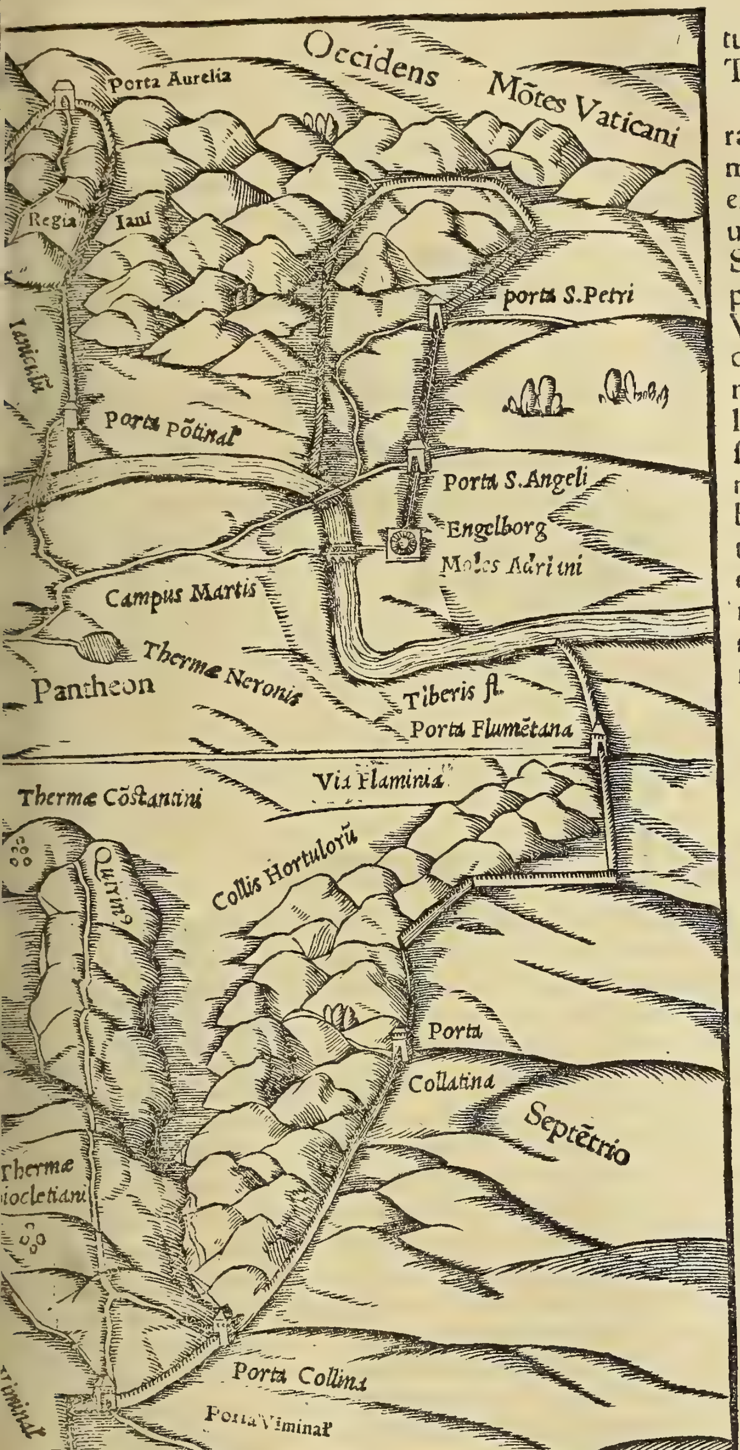
Auentinus mons. Auentinū montem ſic dictum putant ab auibus, alij à rege Auẽtino Albano, qui ibi ſepultus fuit: alij ab aduentu hominum, ꝙ cõmune ibi Latinorū tẽplū Dianæ fuerit conſtitutū. Fuit in hoc colle ara Herculi poſita, Iunonis templum, templa Dianæ, Mineruæ, & Lucinæ. Habet nunc monaſteria ſanctæ Sabinæ, ſancti Bonifacij, & ſancti Alexij, reliquæ partes mõtis, aut ruinis aut uineis conteguntur.

Cœlius mons. Cœlius mons à Cœlio duce Thuſco, qui Romulo in auxiliū contra Latinum regem uenit, dictus putatur. In hoc monte Veſpaſianus templum diui Claudij ædificauit, ubi multorum deorū fuerunt ædes aræ & templa, ſicut in ſingulis montibus citra Tiberim fuerunt deorū templa: quin & in Ianiculo ultra Tiberim extructa fuerunt nonnulla templa. In medio Cœlij dorſo, bini aquæ ductus ſuperbiſſimi operis conſpiciuntur. Nuuc eccleſijs Chriſtianis mons eſt ornatus, nempe monaſterio beati Gregorij, eccleſia Iohannis & Pauli, hoſpitali Saluatoris, eccleſia rotunda S. Stephani. In extremo eiuſdem montis eſt baſilica Lateranenſis, quæ ſeruat capita apoſtolorum, ædium ſuperbiſſimarum ſtructura tota orbe celeberrima. Eſt quoqꝫ in hoc Cœlio monte amphitheatrum ſemidirutum, iam Coloſſeum dictum.

Ianiculum

[Po]rtarum eius, quas habuit olim [...] & faſtigio.

Ianiculum olim mons fuit altus prope Romam, trans flumen Tiberim.

Montis exquilini ratio obſcura & incerta eſt. Sunt autem duo mõtes Exquilini, celebrior pars eſt à foro Traiani, & potenditur uſq; ad thermas Diocletianas. Sunt autem thermæ illæ ædificiũ pulcherrimum & admirandum, Vocantur proinde thermæ, loca quæ calentibus aquis, aut ipſa ſine aquis fornice igne calefacto, lauãdi ſudãdiq́; uſibus deputata ſunt. Sic apud Rom. multa balnea publicè ſunt inſtituta, in quibus plebs ad libitũ lauabat. Itaq; thermarum nomine inſania ſunt extructa à multis ædificia. Erant nanque in thermis areæ ampliſſimæ porticibus circũdatæ ſpacioſiſſimis, camerataq́; ſupbiſſimis fornicib. ædificia in circuitu habentes, in quibus columnarũ diuerſi coloris marmorearum ordines immenſarum fuiſſe cõſtat. *Exquilinus mons.*

Collis hortulorum dicitur, ꝙ ſub ipſo olim fertiliſſimi eſſent horti. Fuit enim in hoc colle circus Floræ. Fuit autem Flora meretrix quędam inſignis, quę cum magnas opes arte meretricia cõparaſſet, populũ Romanũ ſcripſit hæredẽ, certamq́; pecuniam reliquit, ex cuius annuo fœnore ſuus natalis dies celebraretur editione ludorum. Quod quia flagitioſum uidebatur, ut pudendę rei quædam dignitas adderetur, deam eſſe finxerunt, quæ floribus præeſſet eamq́; oportere placari, ut fruges cum arborib. benè proſpereq́; floreſcerent. *Flora meretrix.*

Nomina portarũ Romanæ urbis.

Collina porta à collibus ſic dicta ad quam protẽdebatur Cãpus ſceleratus, ubi Veſtales inceſti reæ, uiuæ defodieban-

Locus ſupplicij uirginũ veſtalium.

tur. Ibi ſupercilium fuit intra urbem, & in eo ſtructura ſubterranea, domus haud magna, in quã è loco ſuperiore deſcendebatur. Iacebat in ea ſtratus lectulus, lucerna ardens, panis & aqua in uaſe & oleum. Ipſam uerò pœnæ obnoxiã, feretro impoſitam & exterius ob tectã, loriſq; ligatã, quo neq; uox poſſet audiri, per forũ uehebant. Silentio accedebant omnes, eamq; ſine uoce cum graui mœrore tranſmittebant. Neq; aliud ſpectaculũ horribilius erat, neq; alium diem ciuitas mœſtiorem agebat. Et cum ad locum feretrum delatum eſſet, ſolutis à miniſtris uinculis, ſacerdotũ princeps precatus archana quædam, ſublatiſq; ad deũ manibus, ante ſupplicium educebat eam capite opertam, conſtituebatq; in ſcalis, in domicilium deferentibus. Deinde ipſe cum alijs ſacerdotibus auertebatur. Et cum illa deſcendiſſet ſcalæ tollebantur, & multa deſuper iniecta humo, domicilium operiebatur.

De reliquis portis Romanæ urbis.

Porta Flumentana ſic dicta fuit, quòd per eam Tiberis aliquando refluxerit. Hodie uocatur Porta populi.

Porta Collatina dicitur quoq; Pintiana.

Porta Collina quæ & Quirinalis, nunc dicitur porta Salaria. Per eam itur ad collem Quirinalem.

Porta Viminalis propter uiminũ ſylua ſic dicta, hodie ſanctæ Agnetis porta appellat.

Porta Querculana nunc clauſa, ſic dicta fuit, quod iuxta ſe habuerit quercum.

Porta Exquilina eſt porta ſancti Laurentij.

Porta Neuia uocatur hodie Porta maior

Porta cœli, montana & Aſinaria olim, hodie S. Iohannis.

Porta Gabina hodie clauſa, quæ Gabiuſa putatur.

Porta Latina mittit in Latium.

Porta Capena, eſt porta S. Sebaſtiani.

Porta Trigemina, porta S. Pauli.

Porta Naualis ultra Tiberim, uocatur hodie porta ripæ.

Porta Aurelia ultra Tiberim, porta ſancti Pancratij.

Theſaurus Romæ inuentus.

IN Vaticano anno Chriſti 1544. in Februario haud procul à Tiberi, quum in ſacello ſancti Petri fundamenta foderentur, inuenta eſt marmorea arca longitudine pedũ octo & ſemis, latitudine quinque, & ſex altitudine, in qua condita fuit Maria, Honorij Imperatoris coniunx, quæ uirgo migrauit ex hac luce, præuenta inopinata morte, antequam ab Imperatore accepta eſſet. In ea arca corpore abſumpto aliquot tantum dentes ſupererant, capilliq; ac tibiarum oſſa duo, præterea ueſtis & pallium, quibus tantùm auri fuerat intextum, ut ex his combuſtis auri pondo 35. collecta ſint. Erat inſuper capſula argentea, longa pedem unum in ſe miſſem, latitudine digitorum duodecim, in qua uaſculla multa ex cryſtalo, nonnulla'que ex achate perpulchrè elaborata. Item annuli aurei quadraginta, uarijs gemmis adornati. Erat & Smaragdus auro incluſus, in eoq; ſculptum caput, quod creditum eſt ipſum Honorium referre. Is quingentis aureis noſtratibus æſtimatus eſt. Præterea inaures, monilia, aliaq; muliebria ornamenta in quibus bulla earum quas hodie Agnus dei uocans per cuius ambitum inſcriptum erat, Maria noſtra florentiſſima. Laminaq; ex auro & in ea hæc nomina, Michaël Gabriel, Raphaël, Vriel, græcis literis. Item ueluti racemus ex Smaragdis alijſq; gemmis conſertus, & diſcriminale ex auro longitudine duodecim digitorũ, inſcriptum hinc, Domino noſtro Honorio. hinc, Domina noſtra Maria. Adhæc inerat ſorex ex chelidonio lapillo, cochleaq; et patera ex cryſtallo: item pila ex auro luſorię ſimilis, ſed quæ in duas partes diuidi potuit. Innumeræ penè aliæ inerant gemmæ, quarũ & ſi plurimæ uetuſtate corruptæ, nonnullæ tamen recentem admirandamq; pulchritudinem retinebant. Et hæc omnia Stilico filio dedit pro dote.

Sunt autem hodie in Vaticano horti Romani Pontificis.

CIVITAS ROMANA

EXPRESSA SECVN dum hodiernum ſitum, & ſecundum

inſigniora eius ædificia, quæ habet hoc æuo. Quin & ruinæ ueterum quorundam ædificiorum utcunq; exprimuntur in ea.

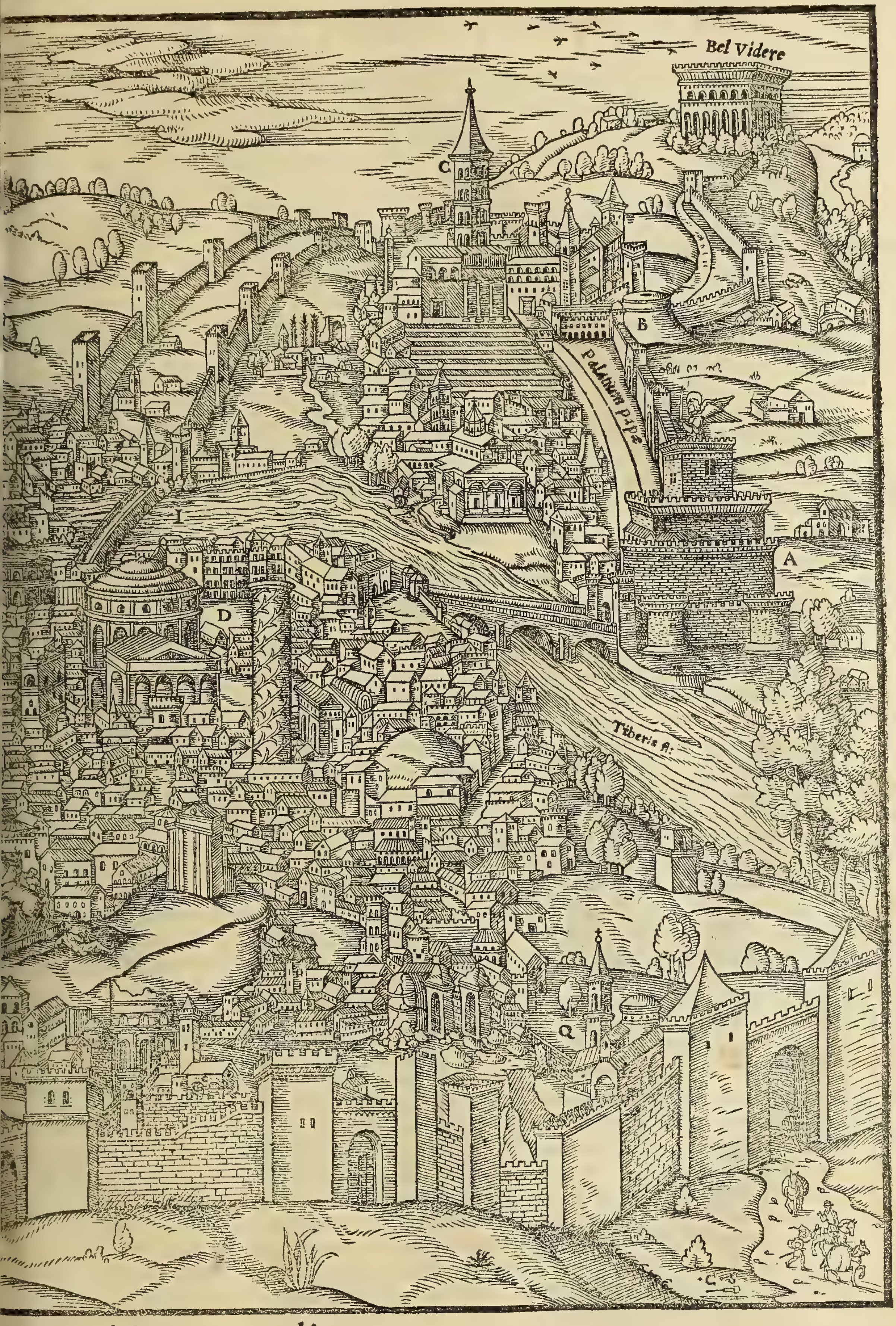

Quorunndam locorum hu

A Moles Adriani, hodie Caſtellum S. Angeli.
B Palatium papæ.
C Eccleſia S. Petri

D Columna Antoniana, & è regione eius Maria rotunda.
E Columna Adriani.
F Arcus Septimij.

G Templum Pacis, u… debuerat Coloſſe… ficiũ, ſed loci ang…
H Thermæ Diocletia…

hanæ picturæ explicatio.

I Pons Sixti. K Capitolium
L S.Bartolomæi inſula, iuxta pontem Sixti.
M S.Ioannes Lateranus.
N Aquæductus.
O Arcus Titi & Veſpaſiani.
P S.Suſanna.
Q S.Maria de populo.
R S.Laurentius.
S S.Sebaſtianus.
T S.Vitalis.
V Caput bouis.

De imperii Romani prima adminiſtratione.

ANte conditam urbem Albani, qui iuxta Tiberim habitabant, habebant regem nomine Procam: qui reliquit poſt ſe duos filios, Numitorem & Amulium. Amulius admonitus deorum oraculo, ut ſibi caueret à poſteritate fratris maioris, egit primum quædã præter ius & æquum, ac deinde cogitauit Numitoris domum prolis inopem facere, ut ſic eam domum arceret ab imperio. Hæc cùm animo agitaſſet, primùm Numitoris fratris filium Aegeſtũ, tunc pubeſcentẽ, obſeruatis locis ubi uenabatur, interfecit, ſubornatis qui dicerent, eum interemptum à latronibus. Ad id iungit deinde alterũ facinus, filiã Numitoris Rheam Syluiam iam nubilem, ſacerdotem deſignat Veſtæ, ne ea uiro ſtatim tradita, pareret ultores generis. Triginta enim annis nec minus oportebat puellas ſacras caſtas eſſe, & coniugij expertes, quibus interim æterni ignis cura mandabat̃, & ſi quid aliud religioſum bono publico per uirgines agi mos eſſet. Erat hoc Albanis cõſuetum, quod & honorificũ habebat̃, generoſiſsimas puellas Veſtæ miniſtras legi. Hæc quanquam Numitor intelligeret nõ ſyncero animo fratrem agere, iram tamen diſsimulabat, ne populi inuidiã incurreret, ſeruabatq́ tacitus hanc alteram cõtumeliã. Quarto deinde anno eunti in ſacrum lucum Martis Rheæ Syluiæ, aquæ puræ ferendæ gratia: qua debebat ad ſacra uti, uim in templo quidam intulit, quem nonnulli procum quendam fuiſſe aſſerũt, puellæ amore uſq; à teneris annis captum: alij autem Amulium ipſum fuiſſe dicunt, qui tamen ſui cognitionem quantum potuit incertam reliquit. Puella igitur poſt uim illatam ſimulãs aduerſam ualetudinẽ, non adibat ſacra amplius. Motus Amulius, cauſam perſcrutatur diutinæ à ſacris abſtinentiæ, ſubmittens etiam medicos quibus confidebat, agnoſcensq́ puellam grauidam, cuſtodes cum armis ei appoſuit, ne clàm pareret: erat enim nõ longè à partu. Paulò pòſt uenerunt cuſtodes nunciantes puellam geminos edidiſſe. Tunc conſeſſu ciuiũ cenſuerunt lege utendũ eſſe, iuxta ſententiã regis Amulij, iubentq́ puellam uirgis cæſam mori, & quod natum ex ea eſſet, in uortices fluminis iaci. Huc uſq; ſcriptores parũ inter ſe uariãt, in ſequentibus uerò differunt, quòd alij necatã dicant ſtatim puellã, alij ſuperfuiſſe in carcere & diu aſſeruatam. De natis uerò Fabius Pictor ſic ſcribit: Iubente Amulio infantes exportati à famulis, expoſitiq́ ſunt ſuper aquam ipſam. Recedente autẽ riuo paulatim ab extremis, eiecti ſunt paruuli in littus. Quib. uagientibus cum per eluuiem uoluerentur, lupa quędam apparẽs paulò antè fœta, turgentibus lacte uberibus ea ſubmitebat ad ora puerorum, lingua quoq; cœnum abſtergens, quo pleni erãt. Hoc interim ſpacio forte paſtores adueniunt, greges agentes in paſcua, uidensq́ unus lupam ut infantes complecteretur, ſtupefactus conuocat plurimos. Qui propius accedentes rem perceperunt, hanc infantes tanquam filios fouentem, illos lupæ tanquã matri adhęrentes, rem quandã diuinam uidere ſe rati, propius accedebãt congregati terrentes clamore belluam. Lupa autem nõ multùm exaſperata aduentu hominum, ſed ut mãſueta ſenſim diuulſa abijt. Paſtores uerò ſuſceperunt infantes ipſos, adhibentes ſtudium, ut educarent̃, quaſi Deorũ eſſent filij. Sunt etiã qui paſtoris uxorem Lupam uocatam dicant, quæ pueros lactans enutriuit, creſcentibusq́ nomina impoſuit, alteri quidem Romulum, alteri uerò Remum. At peruetuſti nummi ante bis mille annos ſignati, qualem ego unũ habeo antiquiſsimum, oſtendũt ſua pictura non eſſe fabulã, quod paſsim omnes de lupa fera ſcribũt. Egreſsi aũt Remus & Romulus pueritiã, uitã egerũt paſtoralem, in montibus ſæpe ex lignis & harundinib. tuguria fingentes, ſeipſos cõtegebant. Cumq́ lites orient̃ inter paſtores, ſecutæ ſunt aliquando manib. plagæ, ac deinde atrocia uulnera & homicidia, captusq́; Remus condemnatur ab Amulio. Interim uerò Romulus certior fit de genere ſuo, ſubijtq́ animum eius, matris miſeratio, & de Numitore ſollitudo. Numitor quoq; liberans Remum à morte, didicit ab eo, quomodo à paſtoribus unà cum fratre gemello ſub lupa inuentus & liberatus à ſubmer-

Rhea Syluia.

Rheã ſtupratur.

Lupa paſcit paruulos.

Romulus & Remus.

...bmerſione, atq; educatus fuit. Cui uiciſsim Numitor aperit caſus ſuos, & quomodo ...ulius frater ipſum fraudauerit regno, orbamq; ſibi domũ liberis reddiderit, poſtulãs, ut ...mus domus ſuæ uindex ſit. Quod & factũ eſt. Nam Remus & Romulus firmiſsima ſti...i caterua, uiã omnes uno impetu occuparunt, ingreſſum nõ multis militibus defenſum, ...idq; difficulter Amulium obtruncãt, arcemq; eius capiunt, Numitorem uero auũ ſuum ...onunt in ſolij eius apicem. De procreatione itaq; & educatione conditorum urbis ...mæ hæc dicuntur, atq; ex his præludijs initium ſumpſit Rom. Imperium, quod poſt ali...ot annos in tantum creſcere cœpit, ut in hunc uſq; diem ſimile ſibi in terra non emerſe... Poſtquam uerò Numitor, mortuo Amulio, imperiũ adeptus eſt, comparare ſtatim co...auit adoleſcẽtibus Remo & Romulo propriam dominationem, donauit pecunias, ar...q; & frumentum, ſeruos & iumenta oneraria, & ſi quid aliud eſſet, nouę urbis conſtitu...ni conferens. Fratres uerò in cõdenda urbe diſcordes effecti, utrinq; ad arma concurre...it, occiſusq; eſt Remus cum multis ſibi adhærentibus. Hoc igitur modo Romulus rex ...ab hominibus & à dijs creatus, uir in bellicis rebus grauis ac ſtrenuus, & ad conſtituen...n ciuitatis ſtatum optimum prudentiſsimus, omnem ſibi ſubiecit populum. Ipſe condi...aut uerius renouauit Romã, ſtatuitq; multas leges, iuxta quas uiuerent Romani, ut in...dicetur. Hæc autem inciderunt in annum ante Chriſtũ natum, ſeptingenteſimum & tri...imum, quando ſcilicet Romulus rerum potitus eſt Romæ. Roma uerò initium ſumpſit ...no ante reſtitutã ſalutem octingenteſimo & ſexageſimo ſecũdo, poſt captũ uerò Ilium ...i. De ſucceſſoribus Romuli in regnum, dicam infrà plura.

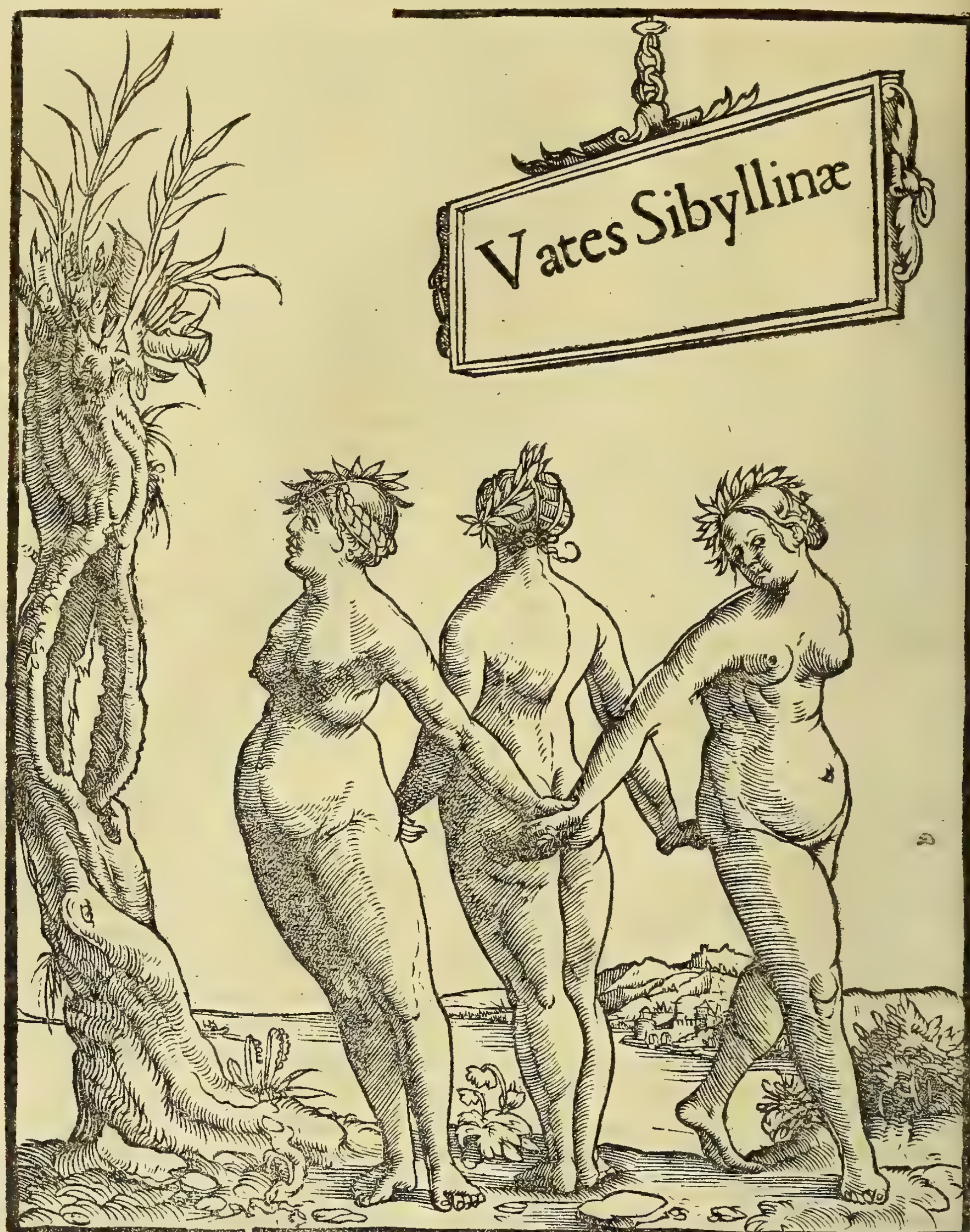
Amulius interficitur.

Remus occiditur.

De Sybillinis libris.

VEnit olim Romæ ad Tarquinium tyrannum mulier quædã, non indigena, libros uendere uolens nouem, plenos Sibyllinis oraculis: at non cenſente æquum Tarquinio libros ipſos precio petito emere, abiens mulier tres ex eis cõbuſsit, ac non multo pòſt redijt reliquos afferens, uolensq; tantidem uendere. Viſa autem ſine ...ſu quodam eſſe, & ex eo mulier irriſa, quod idem peteret de paucioribus precium, quod ...de pluribus accipere potuiſſet, abiens ipſa iterum, dimidium relictorum combuſsit, & ...s afferens libros tantundem auri petijt. Admiratus mulieris conſilia Tarquinius, augu...s accerſiuit, remq; eis enarrans, quid agendum eſſet petebat, illiq; ex quibuſdã ſignis in...ligentes, quod à Deo miſſum bonũ rex auertiſſet, magnamq; iacturam eſſe factã decla...ntes, quod non omnes emiſſet libros, numerari iuſsère aurum mulieri quantum pete...t, & oracula quæ ſupereſſent capere. Mulier igitur dans ei libros, & ſeruandos eſſe dicẽs ...ligenter, è conſpectu hominum ablata eſt. Tarquinius autem quibuſdã uiris cuſtodiam ...rorum tradidit. Et poſt eiectionem regum aſſumens ciuitas oraculorum patrocinium, ...ros etiam illuſtriſsimos cuſtodes eis deſignauit. Nec Romani quicquã ita cuſtodierunt, Sibyllina oracula diuinitus miſſa, manſerũtq; uſq; ad bellum Marſicum, ſub terra poſi... in templo Capitolini Iouis in arca lapidea. Incenſo aũt templo ſimul cum alijs Deo re...ſitis, iſta quoq; corrupta ſunt igni. Porrò quæ nunc extant, ex multis collata ſunt locis, ...ia ex urbibus Italiæ, alia ex Erythris in Aſia, ex S.C. miſsis legatis ad eorum deſcriptio...m: alia uerò ex alijs urbibus, ab hominibus quoq; rudibus tranſcripta, in quibus aliqua ...periuntur inſerta Sibyllinis. Scribit autem Varro, decẽ fuiſſe Sibyllas. Prima fuit Per...ca, ſecũda Libyca, tertia Delphica, quarta Cumæa in Campania, quinta Erythrea, ſexta ...mia, ſeptima Cumana, octaua Helleſpõtia, nona Phrygia, decima Tyburtina. Omnes ...tem hæ Sibyllæ unum prædicant Deum, maximè tamẽ Erythrea, quæ celebrior inter cæ...ras ac nobilior habetur. Perſicam aiunt ſic ceciniſſe: Gignetur dominus in orbem terra...um, & gremium uirginis erit ſalus gentium, & pedes eius in ualetudine hominum. Et Ly...cam dicũt tale de Chriſto protuliſſe oraculum. Ecce ueniet dies, & illuminabit dominus ...nſa tenebrarum, & ſoluetur nexus ſynagogæ, & deſinent labia hominum & uidebunt ...gem uiuentium, & tenebit illum in gremio uirgo, domina gentiũ, & regnabit in miſeri...ordia. Delphica uerò, quam ante Troiana dicunt uaticinatã bella, tale oraculum de Chri...o reliquit: Naſcet propheta abſq; matris coitu ex uirgine eius. Et Sibylla Cumana tem...ore Tarquinij priſci ſic cecinit: Magnus ab integro ſeculorum naſcitur ordo. Iam redit &

Oracula Sibyllarum.

uirgo, redeunt Saturnia regna. Iam noua progenies cœlo demittitur alto. Itē Sibylla E
threa & Aſiatica, omnium aliarum clarior ſic dicit: In ultima ætate humiliabitur Deus, h
manabitur proles diuina, unietur humanitati diuinitas, iacebit in fœno agnus, & puella
officio educabitur. Et Sibylla Samia, à Samo inſula ſic dicta, in huncmodum propheta
uit: Ecce ueniet diues, & naſcetur de paupercula. Et beſtiæ terrarū adorabunt eum, clama
bunt & dicent. Laudate eum in atrijs cœlorum. Helleſpontia uerò in agro Troiano nat
ſic prophetaſſe narratur: De excelſo cœlorum habitaculo proſpexit humiles ſuos, & na
ſcetur in diebus nouiſsimis de uirgine Hebræa, cū cunabulis terræ. Porrò Sibylla Tybu
tina, quæ in Italia tempore Auguſti Octauiani floruit, mira quoq; de Chriſti incarnation
ſcripſit, ſi modo ea prophetauit, quæ de illa à quibuſdam commemorantur. Nam
dicunt eam ſic prophetaſſe: Naſcetur Chriſtus in Bethlehem, an-
nunciabitur in Nazareth. O' felix illa mater, cuius
ubera illum lactabunt, &c.

D

De ciuitate & populo Venetorum.

NOmen Venetorũ olim fuit nomen populi & nõ ciuitatis. Nam ciuitas Venetia-
rum non habet illam, quam reliquæ urbes Italiæ, uetuſtatẽ, ut iam dicetur. Acci-
dit enim circa annũ Chriſti 300. ut ex Scythia prodierit populus ferus & crude-
lis, quem Hunos uocant, qui grauiſsima intulit damna omnibus ferè Europæ na
ibus, ut infrà in Vngaria fuſius dicetur. Cœperũt primũ ſæuire in Thracia, penetran
ꝑ Mœſiã & Illyricũ uenerunt in Italiã. Veneti uerò qui tunc in cõtinenti circa Adriam
itabant, audientes aduenire colluuiem illam, fugientes in mare, conſederunt in paruu-
nſulis, quarum magnus erat numerus, et quę non multum à ſe diſtabant, uictitantes ibi
ut poterant, potiſsimum aũt uictum piſcatura quæritantes, Ichthyophagum ritu uiuen-
Paulo pòſt cœperunt in inſulis illis erigere ædificia, maximè in ea quæ uocabatur Ri- *Riuo alto.*
alto, ſic dicta, quod mare ibi profundius eſſet quàm circa alias inſulas, aut quod hæc in-
a emineret ſupra alias. Hac itaq; occaſione moti Veneti, poſuerunt primũ urbis funda-
ntũ ſuper inſulam Riualto, anno Chriſti 420. uel ut alij ſcribunt, anno 456. Et niſi Atti-
circumſtantiũ urbium euerſorem habuiſſet Venetorũ urbs, nullum adhuc ortum iune
ſet. E' multarum namq; ciuitatum excidio, mutato fato, ſupra modum efflorere cœpit.
uidem ex Aquileiæ, Concordiæ, Alcini, Paduæ, Opitergij montis, Heracliæ, Aquilij,
adus, Capreolarũ & Laureti reliquijs planè conſtat urbs ipſa. Primi autem conditores
rũt Paduani, cœpitq; protinus urbs creſcere in ædificijs, dominio, potentia, opibus, nu
ro hominum & poſſeſsione terrarum, in mari atq; cõtinenti, ut etiã temporis ſucceſſu
i ſubegerit magnas inſulas, ciuitates & regna in remotis terris, quanq; noſtro æuo Tur
illis multa ademerit. In ſumma, urbs illa magnificẽtiſsima, pulcherrima & ditiſsima, fa
eſt regina maris, habitaturq; à maxima frequentia populi, ex diuerſis nationibus, imò
toto fermè orbe ad exercendam mercaturam illic concurrentis. Eſt ibi omnium lingua-
n uſus, diuerſiſsimiq; ſunt hominũ amictus. Vectigal quod ex uino, ſale, oleo, alijsq; re-
s magiſtratus leuat, dicitur aſcendere ad duos miliones, hoc eſt uicies centena millia du-
orum, præter tributa, cenſus & redditus, quos ex ſubiectis leuant ciuitatibus.

De ducibus & magiſtratu Venetorum.

ANno Chriſti 700 Veneti primũ cõſtituerunt Ducẽ, antea uerò Reſpublica fuit ad- *Primus Dux venetorum.*
miniſtrata & gubernata per tribunos & cẽturiones: inter quos cum nõnunq; gra-
ues orirentur ſimultates, exequerenturq; cũ diſcordia officia ſua, & ſuperuenirent
Longobardi, inuiderẽtq; ſuam eis libertatẽ, quod nemini eſſent ſubiecti, & ob id
eos laceſſere tentarent, Veneti inito conſilio crearunt ducẽ,

ſub quo concordes uiuerent, paribusq; uotis aduerſarijs reſi-
ſterent. At temporis ſucceſſu nõ ſemper benè ſibi cõſultum
arbitrãtes, multos ex ducibus turpi morte ſuſtulerunt, ſi ue-
ra ſunt quæ paſsim de illis ſcribuntur. Vrſum tertium ducem,
in ſeditione quadã interemerunt. Filium uerò eius Adeoda-
tum priuauerũt utroq; oculo, poſtquã reipublicæ aliquandiù
præfuiſſet. Decimũ ducẽ Obelierũ dictũ, actũ in patibulũ la-
cerarunt in fruſtra. Decimumtertium occiderunt in eccleſia.
Decimumquartũ combuſſerũt anno Chriſti 958. in ſuo pa-
latio. Decimumquintũ truſerunt in monaſteriũ. Viceſimum
octauũ damnauerũt exilio. Quadrageſimũquintum Rein-
hardũ nomine, lapidauerũt. Quadrageſimumſextum conie-
cerunt in dura uincula. Quinquageſimumquintum decolla
uerũt. Hæc & multa alia paſsim ſcribuntur de Venetis & eo-
rũ ducibus. At Caſpar Cõtarenus, qui ex profeſſo de Vene-
torum republica ſcripſit, nullam de hoc miſerabili ducum
iteritu mentionem facit. Volaterranus quorundam meminit. Porrò de magnificentia

& poteſtate Ducis Venetorum, dictus Caſpar Contarenus Senator Venetus in hunc m
dum ſcribit: Electus in ducem, quãdiu uiuit præeſt reipublicæ, nec Senatus quicquam ag
ſine eo, ſicut nec ipſe aliquid agit abſq; Senatu. Quando uenit ad tribum aliquam in ciui
te, non habet maiorẽ in ea autoritatem q̃ magiſter illius tribus. Habet etiam in rebus ger
dis legẽ præſcriptã & certũ modũ cui ſe conformem reddat, quamq; præuaricari nefas e
Magnificentia ducis. Ornatus eius nõ differt ab ornatu regis. Nam inſtar regũ geſtat indumentum purpureu
aut auro contextũ. Capiti uerò imponit mitram regiã ex lino factã, quã circũdat pileus p

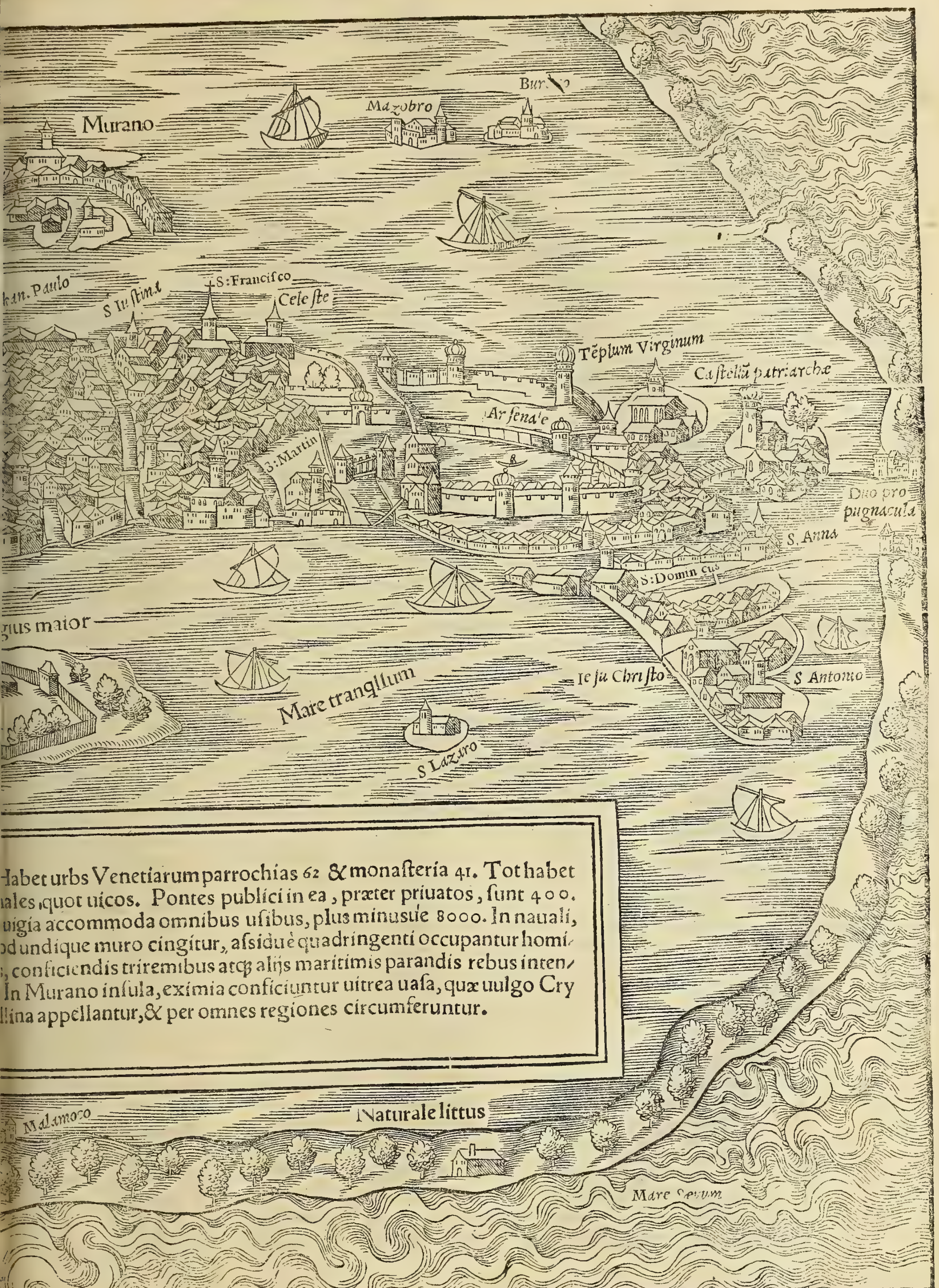
pureus, cinctus corolla aurea. Quum Senatũ ingredit̃, hab
paratum ſolium regiũ, & omnes ciues, etiam Senatores, qua
do coram eo loquũtur, diſcooperiunt capita ſua, ſtantq; c
coram principe. Omnia diplomata quæ à Senatu ſcribunt
& ad exteros mittuntur, ſcribuntur nomine ducis, eiusq; ob
gnantur ſigillo. Sic quando leges euulgantur, ſub nomine d
cis publicantur. Monetæ quoque & aurei nummi, cuduntur
ſignant̃ nomine & imagine ducis. In ſumma, dux in cunct
præ ſe fert perſonam regis coram ſubiectis, excepto quod h
benæ illi plena autoritate non laxant̃. Poſt illum eligũtur ſe
proceres ſex ex tribunitijs collegijs, ex q̃libet ſcilicet unu
nam urbs diuiditur in ſex tribuum collegia, & hos habet im
Sex tribuni. mediatos conſiliarios, nec quicquam agit ſine illorum conſ
lio. Sed non funguntur hoc officio ultra octo menſes. Ex qu
dux maiori fulgeat pompa, faſtuq; conſpicuus fiat, numera
tur illi ex communi fiſco ſingulis annnis 3500 aurei, quos i
priuatum uſum non licet uertere, ſed expendere in faſtum &
apparatum, ut principẽ decet, alias enim poſt mortẽ eius, h
redes eius non ſine mulcta congerent̃ reſtituere, ſi quid in eos eſſet collocatum. Quũ fora
egredit̃, tenet̃ poſt ſe in ſuis ſumptibus lõgum trahere ſeruorũ ordinem, & quater in ann
iuxta priſcam conſuetudinem oppidatim inſtruere cõuiuium, pro ſexaginta aut ſeptuag
ta ciuibus & Senatoribus. In ſolennitate aſcenſionis Chriſti, pro more prędeceſſorum in
greditur pulchram & ornatam nauem, unà cum Epiſcopo & ciuibus aliquot, ductaq; na
ui in uaſtum mare, proijcit annulum aureum in mare, & uerbis profitetur ſe hoc indicio ſ
bi deſpondere mare in perpetuum dominiũ. Exercet & epiſcopus quaſdã ceremonias, qu
Electio ducis. bus finitis redeunt domum. Quando eligendus eſt dux, nemo ſcire poteſt, in quem cad
electio. Nam fit ſorte, atq; ob id nullus inanis gloriæ cupidus hic quicquam efficere poteſ
ſed nec munera quicquam obtinere poterunt. Vt autem lectus eſt nouus Princeps, cuditu
noua moneta cum nomine & imagine ducis, geſtaturq; dux magna pompa à
nautis per forum ſancti Marci, ipſe uerò interim ſine ceſſatione
ſpargit nouam monetam inter uulgus, quouſq; uen-
tum fuerit ad certum locum, ubi du-
cali pileo adornatur.

Ciuita

CIVITAS VENETO RVM, REGINA ET

domina maris, exarata ſecundum mirabilem ſitum, quem in Riuo alto poſt Hunorum ſæuitiam in ſinu Adriatico eſt aſſequuta, ſeruataq; in hunc uſq; diem.

Meſtre
Brenta fl.
S Iuliano
Hic fluuius Paduam ducit
S:Iob
S Hieronymus
S Maria de Lorto
Miſericordia
S Catarina
Corpus Dñi
S:Luci
S Chiara
Teütsch haus
S Marta
S:Marcus
Palatium
S.Crux
IVDECA
Venetiarum ciuitas habet in circuitu miliaria Italica octo, ſita in æſtuario maritimo. Tuetur urbē contra mare furioſum littus quodam naturale ex mari eminens, quod in quinq; locis tranſitum nautis & portum præbet, maximè apud duo caſtella, & apud Chiozam ciuitatem epiſcopalem, diſtantem ab urbe miliaribus 25. eſtq; in itinere uerſus Ferrariam. Sunt per circuitum urbis 25 inſulæ, quæ ferè omnes à religioſis habitantur. Reliqua patent ex pictura ipſa.
C·S
Chioza
Piliſtrina
Atheſis fluuius Veronam ducens
TERRAFIRMA
Padus fl.

Bur
Mazobro
Murano
han. Paulo
S Iuſtina
S: Franciſco
Celeſte
Tēplum Virginum
Caſtellū patriarchæ
Ar ſenale
S: Martin
Duo pro pugnacula
S. Anna
S: Domin cus
gius maior
Ie ſu Chriſto
S Antonio
Mare tranqllum
S Lazaro
Habet urbs Venetiarum parrochias 62 & monaſteria 41. Tot habet
nales, quot uicos. Pontes publici in ea, præter priuatos, ſunt 400.
uigia accommoda omnibus uſibus, plus minusue 8000. In nauali,
od undique muro cingitur, aſsiduè quadringenti occupantur homi-
, conficiendis triremibus atque alijs maritimis parandis rebus inten-
In Murano inſula, eximia conficiuntur uitrea uaſa, quæ uulgo Cry
llina appellantur, & per omnes regiones circumferuntur.
Malamoco
Naturale littus
Mare Sevum

De ditione, poteſtate & opibus Venetorum.

Venetorum exactiones.

CAeterum quantũ attinet ad diuitias & publicum ærariũ, prouentus, telonea, uectigalia & exactiones, quæ leuantur annuatim in hac urbe, dici nequit in quãtam ſummam hæc aſcendant. Proditum eſt memoriæ, ſubiectos tantis grauari tributis, ut anno Chriſti 1350. Teruiſia non ob aliã cauſam ſeſe dederit Lupoldo duci Auſtriæ. Idem egit Tergeſtum. Carolus Magnus dedit Venetis multa priuilegia, cui tamen illi ingrati facti, clàm ſuppetias miſerunt Nicephoro Imperatori Conſtantinopolitano, hoſti Caroli Magni. Quo comperto, Carolus Magnus in mandatis dedit filio ſuo Pipino, quem regem ſuper Italiam cõſtituit, ut iniuriã iſtam ulciſceretur. Mouens ergo Pipinus expeditionem in Venetos, coëgit eos omnes fugere in mare ad Riuum altum, extructoq; longiſsimo ponte, inſtituit eos bello petere, ſed oborta tempeſtate & fracto ponte retractus eſt à propoſito ſuo. Anno 810. Attulerunt mercatores corpus ſancti Marci ab Alexandria Venetias, conditaq́; eſt pro honore eius baſilica magnificentiſsima, in hunc uſq; diem conſiſtens. Anno Chriſti 1202 nacti ſunt Veneti Cretã inſulam, quæ antea fuerat Imperatoris Conſtantinopolitani. Sed Ottone quoq; tertio Imperatore, adiecerunt ditioni ſuæ multas alias inſulas & ciuitates præſertim Parentiam, Polam, Arban, Corictam, Corcyram, quam modo Corfulam & Corfun uocãt: item Pharũ quę hodie Leſinia appellatur, & alias multas ciuitates, in quibus pyratæ ſua habuerunt latibula. Cumq́; poſt aliquot annorum curricula, Turcæ cœpiſſent Venetos multos & uarijs modis laceſſere, eripuiſſentq́; eis in Albania Dyrrachiũ ciuitatẽ & in Sclauonia Croiam aliã ciuitatẽ, diffidentes Veneti uiribus ſuis contra tantum hoſtem, uolentesq́; eum habere amicum, donauerunt ei tredecim inſignes ciuitates, quas in Græcia de imperio Conſtantinopolitano obtinuerant, una cum Scodra magnifica Albaniæ ciuitate. Produnt etiam hiſtoriæ, Venetos anno Chriſti 1400 occupaſſe Vincentiam, quæ fuerat de ditione Vicecomitis Mediolanenſis. Deinde anno 1406 alienarunt à Romano imperio has duas ciuitates, Paduam & Veronam. Anno Chriſti 1473 occupauerunt Veneti regnum Cypri, idq; in hunc modum. Deficiente regni uirili legitimoq; ſemine, & turbato regno, accerſitus Ludouicus Sabaudiæ dux, qui regis Ioannis legitimam filiam Carlotam nomine uxorem habuit, magno omnium applauſu rex ſalutatᷣ. Iacobus autem Carlotæ frater illegitimè natus, Ludouici aduentum haud quaq; expectare auſus, cum amicis in Alexandriam nauigauit, opem Soldani imploraturus. Erat Iacobus duos & uiginti natus annos, forma egregia, ſtatura corporis patri perquàm ſimilis, uerum animi dotibus & eloquentia longè diſpar. Exoratusq́; ab eo Sultanus promiſit ſubuenire ſupplici, moxq́; regijs allatis ornamentis, facit Iacobum indui ueſte purpurea, declarauitq́; eum regem, & fecit ſibi Cyprum uectigalem, Ludouicũ uerò iubet citius abire ad ſua. At Ludouicus mittit legatos ad Sultanum, qui eius mentem lenirent, & cauſam humilibus uerbis defenderent, dicerentq́; Ludouicum Sultano in omne tempus amicum futurum, tributumq́; ſuis temporibus præſtaturum, Iacobo uerò decem millia aureorum ſingulis annis quoad uiueret traditurum. Res diu in cõſilio apud Sultanum agitata eſt, & parum abfuit, quin Ludouici poſtulata admitterentᷣ, niſi Iacobus multos in aula Sultani ſolicitaſſet, ac deinde Venetos & Mahumetem Turcarum Imperatorem, ad ferendum ſubſidium ſibi conciliaſſet. Conſentiens ergo Sultanus Iacobi precibus, accepit iuramentum ab eo, amandauitq́; eum cum magna militum manu, qui ueniens in Cyprum, coëgit Ludouicum cum Gallis ſibi adhærentibus fugere in quoddam caſtellum, in quo aliquandiu obſidionem paſſus eſt. Coactus uerò tandem excedere, potitus eſt Iacobus tota inſula, duxitq́; uxorem filiam cuiuſdam patritij Veneti, qui uocabatᷣ Marcus Cornarius, cuius filiam poſt eius mortem Senatus ſibi adoptauit, tandemq́; per eam acquiſierunt regnum. Nam Iacobo rege mortuo, uxoreq́; prægnante relicta, Veneti ceu tutores relictam reginam ad ſe recipientes, regni adminiſtrationem uſurparũt. Sunt qui ſcribunt puerum poſthumum paulo pòſt natum, à Venetis ſublatum, ſicut & patrem eius Iacobum uolunt ueneno extinctum, Venetis ſuæ cauſæ hoc pacto proſpicientibus. Alij uerò aliter ſcribunt, tantæq́; impietatis Venetos reos non faciunt, ut hac crudelitate ſibi compararint

Corpus ſancti Marci.

Creta fit Venetorum.

Cyprus.

Ludouicus Sabaudiæ, rex.

Iacobus fit rex Cypri.

pararint

parârint Cypri regnum, quibus & boni quicꝫ ſubſcribunt uiri, ſed mortuo patre & poſthu‑
mo, Senatus adoptionis & hæreditatis iure ſucceſſerit in regnum.

Forum Iulii & Aquileia.

FOrũ Iulij, uulgo Friauli, uel, la patria de Frioli, Germanicè uerò Friaul, nec prouin
cia eſt nec magna admodum Italiæ pars circiter quinquaginta miliarijs Italicis lon
ga, & lata totidem, ager alioqui tum amœnus tum fertilis: oppidulis, ciuitatibus &
pagis refertus, comitibus & priuatis dominis pro maiori parte ſubiectus. Rempu‑

blicam tamen Venetam agnoſcunt omnes. Huius metropolis Vtinum eſt, præclariſsi‑ma & ampla ſatis ciuitas, ad quã præfectus à Venetis mittitur, qui Locumtenens uul‑gò appellatur, ad quẽ ceu principem diffici‑lia omnia deferuntur, licet multi merũ iſtic dominium in ſuis oppidulis obtineant, qui etiam inter patricios Venetos recenſentur. *Vtinum metropolis.* Aquileia urbs, Carnorum metropolis, ho‑die uerò in Foro Iulio non longè à mari A‑driatico poſita, olim potentiſsima claruit: iã uix inuenias ueſtigia ciuitatis, nec tot ha‑bet domos, ut pagus appellari poſsit. Inſi‑gne nihil habet, præter antiquum & ruino‑ſum templum, cuius Canonici propter cœli intemperiem & adiacentes paludes, uix per trimeſtre tempus uiſitare poſſunt. *Aquileia.* Patriar‑chatus titulo inſignita eſt, & paret Patriarchæ cum plurimis alijs Foroiulij oppidis. *Patriarcha.* Iam Patricius Venetus, qui Cardinalis Grimanus appellatur, hac dignitate ornatus & ditione auctus eſt. Fuit hic locus olim Romanorum Colonia, atcꝫ ad eum flumine aduerſo onera‑rijs nauigatur, per Natiſonem fluuium nauibus. Leguntur paſsim multa de hac Aqui‑leia in hiſtorijs. De Foroiulio ſic ſcriptum inuenio. Rex Auarum quem Cananum uocant, cum maxima parte copiarum Forumiulium obſedit, maiore conatu quam ſpe munitiſsimæ urbis potiundæ. Cœperat urbs hæc iam inde Aquileiæ excidio, totius regio‑nis tanquam arx & caput haberi, ſedebatcꝫ ad Natiſonem fluuium. Tomilda uerò uxor Giſulphi (quem rex Cananus occiderat) tenebat urbem mœnibus & præſidio munitam, defendebatcꝫ eam ualide aduerſus omnes Auarũ conatus. Sed quod uis nulla potuit, mu‑liebris intemperies urbem, alioqui munitiſsimam, hoſtibus patefecit. Tomilda enim re‑gem fortè intuita mœnibus obequitãtem, forma & ætate florentem, eius amore capta, mi‑ſit qui cum eo urbis proditionem paciſcererur, ſi ſe in matrimonium reciperet. Accepit barbarus conditionem, uictoriæ cupidus, fidecꝫ in id quod promittebatur data & accepta. *Mulier prodit urbem.* Tomildæ opera in urbem admittitur. Hic rex ne fidem falleret, nocte una Tomildam pro coniuge habuit, inde effrenatã mulieris libidinem duodecim robuſtiſsimis militib. ſubie‑cit, qui per ludibrium & dedecus eam aſſiduis compreſsibus explerent. Poſtremo mulie rem miſerabiliter uexatam palo affixit, ut omnibus ſui ſexus documẽto eſſet, ne libidinem rationi anteponerent, uoluptatem utili & honeſto, ſimul ut omnes ſcirent perfidiam ne apud eum quidem, cui gratificari ſe putet, tutam eſſe oportere. Oppidum inde direptũ eſt, hauſtumcꝫ quicquid opum Heruli, Gothi, nouiſsimecꝫ Lõgobardi, ex tota Ciſalpina Gal lia per annos 150 & amplius unum in locum congeſſerant. Multitudine inde extra urbem educta, in Longobardorum inuidiam incendio conſumptum eſt ac ſolo æquatum. Fuit annus, quo Forumiulium eſt ita exciſum, ducenteſimus ferè ab eo, quo Aquileia ab Hunis Attilæ ductu diruta eſt. *Forumiulium exciſum.* Quum Auarum rex prouinciam Foroiulienſem hoſtiliter adorire‑tur, Giſulphus dux regionis cum exercitu haud contemptibili fit hoſti obuius, committi‑tur atrox prælium, fitcꝫ ea pugna tandem Longobardis funeſta, qui & duce in acie amiſſo, ad internitionem omnes ſunt cæſi.

Mediolanenſis

Mediolanenſis urbis origo & incrementum.

MEdiolanum à Gallis conditũ, Liuius Romanæ hiſtoriæ autor tradit. Nam bel
loueſus, Tarquinij priſci tẽporibus, Ambigati Celtarũ regis ex ſorore filius
magno hominum excito numero, ad ſedes nouas quærendas, è finibus Galli
rum emiſſus, in agrum Inſubriũ ueniens, urbem condidit, quam Mediolanũ a

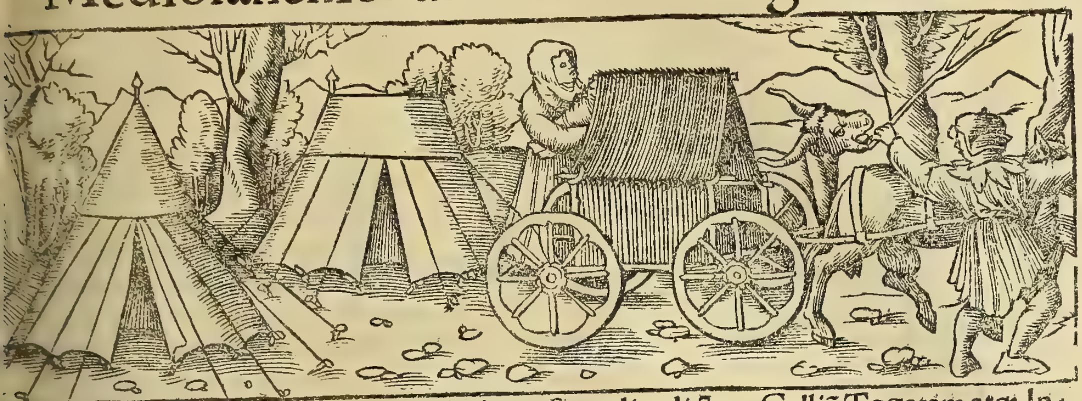

pellauit. Quidã ſcribunt, duce Brenn
eos Gallos in Italiam ueniſſe, à quibu
Mediolanum conditum fuit. Alij uer
ſcribunt, Mediolanũ fuiſſe longè an
Gallorũ aduentum, uocatumq; Olanũ
ſed dirutũ à Gallis, qui primi alpes trã
ſcenderunt, & mox ab alijs Gallis du
ce Brenno inſtauratum fuiſſe, quod Iu
ſtinus conditũ ſcribit. Strabo Medio
lanum uicum iam pridem fuiſſe refer
quod uicatim omnes habitarẽt, ſed tem
peſtate ſua eximiæ dignitatis ciuitat
quippe quæ Inſubriũ metropolis eſſe

Inſubrum metropolis. De urbis nomine nihil apud idoneũ ſcriptorẽ (inqt Merula) legi. Fama eſt uetus, ab apro l
nato ex media parte, quẽ effoſo ſolo inuenerũt, Mediolanũ eſſe nuncupatũ. Eſt circa han
urbẽ nobilis regio, tũ cœli tẽperie, tũ ſoli fertilitate, & affluenti rerum copia, unde ciuita
ipſa ſuo abũdãs populo & proprijs nitẽs uiribus, ſemper gẽtis fuit caput, & quotiẽs eue
ſa, poſt excidiũ reſtituta, ubertate agri & propinquitate alpiũ, ex quibus hominũ copia af
fluit. Opes & uires gẽtis quãtæ fuerint, oſtendunt multiplicia perpeſſa bella, poſt quæ urb
rurſum ſurrexit. Olim cũ ſub Rom. populi & Cæſarũ tutela quieſceret, terreſtribus magi
q; maritimis fructib. & multitudine populi, mirũ in modũ ciuitas excreuit, in quã ſiue aëri
clementia, ſiue cultu agrorũ, dignatione morũ & opũ amplitudine, Romani Cæſares quo
ties ocioſi forẽt, uel bella cũ Germanis atq; Gallis eſſent, diuerterũt. Traianus nõ ſolũ ur
Palatiũ Imperatorum. bem frequẽtauit, ſed & nobiliſsimũ palatiũ ædificauit in ea urbis parte, quæ adhuc nomen
palatij ſeruat. Maximianus Hercules quondã dictus, ampliſsimũ templũ Herculi excita
uit, quod poſteriores diuo Laurentio martyri dicauerunt. In hac urbe cultæ fuêre liberale
omnes diſciplinæ. Nam & Virgilius Mediolani literis operã dedit. Patet adhuc area, qu
uiridariũ dicũt, deducto ſcilicet nomine à nemoribus & uiridarijs, quæ plerunq; principe
& potentes populi intra mœnia, tum animi, tum uenationis & aucupij gratia fecere. Extã
ſedecim ſtriatæ columnæ, operis antiqui ueſtigium, ſiue propylei ſiue periſtili eius templi
quod Maximinianus Herculi cõſecrauit. Ingẽti incremẽto res Mediolanẽſis tẽpore Gra
tiani Cæſaris aucta erat, & maxima accumulata diuturna tranquillitate. Nam quingento
& amplius annos, neq; ab externo hoſte, nec inteſtino bello Inſubres uexati fuere. Dura
uit illa felicitas uſq; ad diui Ambroſij tẽpora. Nã cum illa tempeſtate Italia peſtifero Ari
dogmate infecta laboraret, Mediolanũ adeò contaminatum fuit, ut intra urbem ipſam, gl
Ariana hæreſis. ſcente hæreſi, ceu diuerſarũ factionũ duces, duo epiſcopi armis repugnarẽt. Pulſus tamen
urbe Ambroſius, & uictore mox Auxẽtio, uelut ciuili bello ciuitas afflicta fuit, poſt cuius
ſeram mortẽ reuocato in patriã Ambroſio, omnis Italia reſipicit. Quieuit per aliquot an
nos ab omni motu & bello ciuitas uſq; ad Gothos, qui Italiã miſerè uaſtantes, Mediolanũ
quoq; capiũt atq; direptũ incendũt. Poſtea ſub Iuſtiniano Imp. Mediolaneñ. à Gothis de
Gotthorum imperium. ficiẽtes, rurſum fuerũt expugnati, interfecti & mœnia exciſa. Durauit Gothorũ imperium
in Italia annis ſeſquicentũ. Subſequuti paulo pòſt in eorũ locũ Lõgobardi, uſurparũt Me
diolanẽſis regionis ditionẽ, à quorũ regibus tandẽ deſcẽderũt Vicecomites Mediolaneñ.
Horum primus fuit Matthæus, ꝗ ſolus circa annũ dñi 1274 cœpit urbica negocia admini
ſtrare, ſiue ꝗa domi legib. & morib. iura redderet, proculq; à ui & iniuria res urbis agerent
ſiue ꝙ in omni militari negocio ꝓ ſentẽtia cũcta ſuccederẽt, magnus appellari cœptus eſt.
Vicecomites. Vicecomitũ res ea tẽpeſtate ſatis ſtabilitæ & firmæ erãt, Matthæo dominãte & ſuffragãte
Cæſaris procurator. Rudolpho nouo Cęſare. Mortuo aũt Rudolfo et ſuccedẽte alio Cęſare, idẽ Mattheꝰ mãſit
in dignitate, appellatusq; fuit Cæſaris ꝓcurator. Deinde uaria iactatꝰ fortuna, & à bellorũ
motibus

otibus liberatus, nactus aliquid ocij, ad urbis ornamẽta conuertitur, ędes prętorias foro
ercatorio adiecit, in quas duodecim coirent uiri, urbicis negocijs & mercaturæ præfecti,
ro quorũ arbitrio eſculentis & poculẽtis precia quotidie ſtatuuntur, de mẽſura & põderi
us ius dicũt, fraudes opificiũ cauẽt & caſtigãt, appellantq́ publici commodi Prouiſores.

Mediolanenſes unde dicti Longobardi.

Diximus ſuprà, regionem Mediolanenſem olim dictam Galliã Togatam atq; In-
ſubriam, donec ſubacta fuit à Lõgobardis, qui anno Chriſti 525. in interioribus
Saxoniæ in magnũ numerũ multiplicati, coacti fuerunt egredi inſulam Rugiæ,
quam occupauerant, & quæ minor erat quàm ut tantam hominum multitudinem
nutriret. Egreſsi autem ut meliorem & fertiliorẽ ſibi quærerent terram, primùm uenerunt
in Pannoniam: aliqui uerò ſcribunt eos primũ occupaſſe Bauariam. Cumq́ eam terram in
habitaſſent annis 42 nec reſpondiſſet uotis eorum, relicta ea anno Chriſti 568. armata ma-
nu conceſſerunt in Italiam, ſi fortè in ea portionem aliquam commodiorem obtinerent.
Non tamen penitus reliquerunt Pannoniam, ſed Hunis eam interim poſsidendam tali pa
cto tradiderunt, ut ſi fruſtrarentur in Italia ſpe ſua, in Pannonia locum haberẽt, ad quam
poſt liminio reuerterentur. Sunt etiã qui ſcribunt eos uocatos à Narſete, qui poſt Gotthi-
cam uictoriam tenuit Italiã annis 16. Sed dum ille nimium diuitijs inhiaret, accuſatus à ſe-
ditioſis quibuſdam ciuibus apud Iuſtinum Imperatorem, quòd nimis auſterus eſſet, miſſus
eſt Longinus cum nouo Exarchatus magiſtratu, qui Narſetis locum obtineret. Narſes ue-
rò à Sophia Auguſta p riſum uocatus eſt ad gynetiũ, muliebria facere opera, lanas & pen-
ſa diuidere, quia ęunuchus erat. Quib. irritatus uerbis, Neapolim conceſsit, Auguſtæ So-
phiæ reſpondens, ſe tam inextricabilem orditurum telam, quam quoad uiueret nequiret *Inextricabilis*
deponere. Miſsis ergo legatis Longobardos, qui tum in Pannonia reſederant, ſollicitauit, *tela.*
uti Italiam occuparẽt, terram cunctis diuitijs refertam, ſalubritate cœli, frugum, uirorumq́
præſtantia longè principem, relicta Pannonum paupere rure. Longobardi læti nuncium
acceperũt, & poſt triennium rege Alboino duce, numero ducentorum penè millium cum
uxoribus ac liberis & omni ſuppellectile Italiam petierunt, q́ & ſubegerunt & in poten-

tatus diuiſerunt. Quũ uerò in ipſa profectione eſſent, in
traſſentq́ terminos Venetorũ, aſcendit Alboinus mon-
tem quendã, qui in iiſdem locis prominet, indeq́ quan-
tum proſpicere potuit, partẽ Italiæ contemplatus, dixit
ad ſuos. En fortiſsimi uiri, hęc eſt nobilis illa Italia, quã
quærimus. Ingreſſus inde Fori Iulij terminos ſine ullo *Forum iulium.*
obſtaculo, præfecit illi prouinciæ Giſulphum, nepotem
ſuum, uirũ per omnia idoneum. Deinde expugnauit
Tauriſium, Vincentiã, Veronam, Mediolanum & alias
multas ciuitates. Protractum eſt autem bellum iſtud in
quartũ uſq; annum, ſubegerũtq́ Lõgobardi ferè totam
Galliã Togatam, quę & ab eis denominata eſt Lõgobar
dia, ac deinde corrupto uocabulo Lombardia. Iſte Al- *Lombardia.*
boinus rex 11 in numero, quum uice quadam genio indulgeret, inter pocula iuſsit afferri
phialam

phialam,cui craniũ Comundi regis Gepidarum erat incluſum(alij uocant eum Eurimu
dum) quem in Vngaria occiderat, atq; filiam eius uxorem duxerat. Fuerunt autem Ge
dæ iſti reliquiæ Hunorum, qui cum rege Attila ingreſsi fuerãt Italiam,facti Longabard
rum uicini. Poſtquã uerò Alboinus multas in Italia adeptus fuiſſet uictorias, plurimas
ſubegiſſet ciuitates & in eis præſidia poſuiſſet, atq; regnaſſet tres annos & ſex menſes,
Verona regni caput. uerſus Veronam,ubi regni ſedem conſtituerat,ad uxorem ſuam,publica celebrauit conu
uia,uinoq; grauatus iuſsit ſoceri Chunimundi craniũ (ut diximus)afferri,eoq; uino rep
to & epotato,miſit pincernã ſuum cum craneo illo deteſtabili ad uxorẽ ſuã Roſimunda
clamauitq; alta uoce:Bibe cũ patre tuo. Accepta mulier hac iniuria,altum concepit in c
de dolorem, quem compeſcere non ualens, mox in mariti necem, patris cædem uindica
ra, exarſit. Habuit autem rex in aula ſua adoleſcentem nomine Helmechildem, cu
Alboinus interficitur. mulier illicito tenebatur amore,eumq; ſubornauit,ut regem dormientem in ſomno ne
ret. Quo facinore patrato, nitebatur mulier regnum cum adoleſcente retinere. Inſidia
tibus autem Longobardis reginæ & Helmechildi, fugit illa cum adoleſcente Rauenna
auferẽs ſimul magnam uim auri,totumq; Longobardorum theſaurũ. Exarchus uerò Lo
ginus, Rauennæ tunc habitans, ſuſcepit illos cum magno honore, præſertim quod mul
elegãti eſſet forma,aut quod abundaret diuitijs, atq; ob id ambijt nuptias eius, cœpitq;
dere,ut Helmechildẽ interficeret,& ipſius ſe nuptui copularet. Quod mulier uidens
erat ad omnem nequitiam facilis, affectansq; Rauennatium fieri domina,) cogitare cœp
quomodo reiecto adoleſcente,exarchum ſibi iungeret maritum. Occurrens ergo quoda
die adoleſcenti uenienti ex balneo, propinauit illi poculum ueneno mixtum. Adoleſce
Veneni poculum. nihil ſibi metuens nec quicquã mali ſuſpicatus de muliere, accepto poculo bibit, & illi
ſenſit mortiferam hauſti potus uim, & antequam totum ebibiſſet, diſsimulato mortis d
lore, dedit & mulieri ex eo bibendum dicens : Et tu quoq; in balneo languidior ui calo
effecta es,ebibe ergo reſiduum. Qua renuente & dicente,iam certè non ſitio, ille obſtin
tius inſtans,cœpit nolentem cogere,tandemq; extracto gladio & intentata morte illã c
git,ut ſumeret calicem mortiferum, ebiberetq; quod reſiduum erat in eo. Quo facto,pa
lo pòſt uterq; ueneno inflatus,animam reddidit. Sicq; Dei omnipotentis iudicio regis A
boini interfectores nequiſsimi,uno momento perierunt. Poſt iſta Longobardi aliũ crea
tes regẽ, Clephum nomine,cœperunt graſſari in Italia, incẽdio & gladio omnia deuaſt
tes,tantamq; rabiem exercentes,ut Italia grauiora damna uix antè ſenſerit. non parceba
mulieribus neq; pueris. Exarchus uidens tantam furentis populi debachationem,coact
fuit eos rogare pro pace,quodq; contenti eſſent ciuitatibus à ſe ſubactis,& reliquas min
me infeſtarent,quibus tamen uerbis parum impetrauit. Nã exercuerunt tyrannidem ſua
uſq; ad tempora Caroli Magni, annis ſcilicet 204. qui potẽti manu illos cõpeſcuit, idq; a
no Chriſti 776. Cepit quoq; Deſiderium regem ipſorũ ultimum, & relegans eum Lugd
num, conſtituit ſuper eos duces alienos, qui tam humaniter eos tractabant, ut iam ex ſ
gente rectores ſibi non optarent. Dicti fuerunt Longobardi ab initio Winili,ſed poſte
ob prolixas barbas mutato uocabulo uocati ſunt Longobardi,quaſi longè barbati. Et qu
Mulieres barbatæ. Stratagema. exteris nationibus perſonarnm numero formidabiliores eſſent, reſoluebant quoque ux
rum ſuarum cæſariem,& fluxam comam adaptabant genis earum,tradebantq; arma in ma
nus earum,hoc commẽto hoſtem ludificantes. Infrà in deſcriptione Daniæ nonnihil quo
que inuenies de Longobardis,unde primùm prodijſſe ab hiſtoricis commemorantur.

Vrbs Mediolanenſis multa paſſa eſt diuerſis temporibus excidia.

ANno Chriſti 540. antequam Longobardi ingreſsi fuerant Italiam,Gothi quoqu
eam occupantes & ſæuientes in ea, expugnauerunt Mediolanũ atq; ſubuerterun
Memorantur tunc ex Mediolanenſibus occubuiſſe triginta millia hominum.
Poſt Carolum uerò magnum, quum multi reguli in Italia ſurgerẽt, ut infrà ſu
loco dicetur,& quidam ex eis uocarentur Berengarij,qui & Longabardicum regnum ta
dem ſibi ſubiecerũt, fecit Ottho Magnus expeditionẽ magnam in Italiam,eripuitq; Lon
gobardiam de manibus Berengarij & incorporauit eam Romano imperio. Berengariu
uerò duxit ſecum in Germaniam, nempe ad Bambergam, ubi & mortuus eſt. Sunt etia
qui

ii ſcribũt ſub Henrico quarto duces Bauariæ Marchiones fuiſſe in Longobardia, præſer-
m autem dux Guelfo ſcribitur hunc Marchionatũ poſſediſſe. Quo tempore magni mo-
is, diſſidia & inteſtina bella fuerũt iu urbe Medíolanenſi, diuitibus & nobilibus plebeios
pprimentibus, & impunè eis uim inferentibus. Poſteris uerò temporibus quum Me-
iolanum creſceret in diuitijs & potentia, ſubducerentꝗ ſe ciues ab obediẽtia Romani im
erij, Fridericus Barbaroſſa contracto ualidiſsimo exercitu, Mediolanenſes cum cæteris
icilè ad iuga coëgit. Tum uerò irrogatam imperatrici contumeliã fertur uindicaſſe. Aiũt *Barbaroßa expugnauit Mediolanum.*
lam fœminea, ut putabat, ſecuritate urbem intraſſe, cum illam conſpicere plurimũ ama-
t, nec potuit aut ſæuitiam aut cõtumeliam ab eis qui parerẽt imperio formidare. Sed ple-

bei, ciues malè affecti imperatori, cũ
iterũ rebellionem meditarent, inſo-
ſentia ſingulari petulantiã ſuam ape
ruerũt, obliti decoris ſui, fœmineiꝗ,
obliti armorum Cæſaris, quæ ſæpius
illis cum uictoria intẽtauit. Regiam
dominã mulæ impoſitã, capite obuer
ſo in caudam beſtiæ, tradidere in ma
nus pro freno eiuſdem beſtię caudã.
ita ludibrio habitã emiſêre per por- *Imperatrix ludibrio habetur.*
tam alteram. Iratus Cæſar iuſta indi-
gnatione, obſeſſos perurget, ut ſępe
aliàs, ad deditionem, neꝗ bellũ neꝗ
pacẽ perferre potẽtes. Tum deditos
illa lege accepit, eos qui uiuere mal-
ent, ficum de genitalibus mulæ dentibus eximerent, alioqui mox obtruncãdi. Multi prę-
ponebãt morte ignominiæ: uitæ cupidi, fecere quod iubebant. Vnde nata eſt Italis illa con
umelioſa irriſio, cum digito inter duos oſtenſo proferunt, Ecco la fico. Hæc Krantzius li-
bro 6. ſuæ Saxoniæ. Anno Chriſti 1162. ſubuerſum Mediolanum à dicto Imperato-
e Friderico primo, & poſtea ſubſidio Parmenſium & Placentinorũ rurſum in triennio eſt
extructũ & inſtauratũ. Obſedit aũt Imperator urbem ſeptẽ annis quouſꝗ illam expugna-
e potuit. Factaꝗ pręda, innumerabiles uiros & mulieres cũ paruulis in Germaniã tranſ-
miſit. Mœnia uerò ciuitatis euertit, & urbe ſolo adęquata, aratrũ per circuitum duci & ſal *Excidium Mediolani.*
in perpetuã damnationem ſeminari iuſsit. Deinde uerò anno 1170. cõuenientes ciues Me-
diolanenſes ciuitatẽ rurſum reparauerunt, mœnia munierunt, & cum omnibus ciuitatibus
Longobardiæ rurſum Imperatori rebelles facti ſunt. Tandem uerò cum multis annis Im-
perator, Papa & tota Italia inter ſe cruenta bella geſsiſſent anno 1177. reformata eſt pax
inter eos. Quibus uerò medijs id effectũ ſit, ſcriptores non per omnia cõcordant. Sunt qui
aiunt Fridericũ cum magno exercitu ueniſſe contra Romam, cuius aduentũ perhorreſcẽs
Pontifex, ſumptis coqui ſui ueſtibus fugit Venetias, uenitꝗ ad monaſterium quoddam, ubi *Papa induit ſeruilẽ conditionem.*
hortulo præficitur. Cognitus uerò poſt aliquot menſes, dux Venetus cũ Senatu Pontificẽ
ſolenniter perducit ad templum diui Marci. Imperator audiens Pontificem eſſe Venetijs,
mittit filium illuc, qui ductus ad Pontificẽ procurauit, ut ſimultates inter partem & Ponti
ficem componerentur. Deinde Fridericus quoꝗ Venetias ueniens, approbat pacem filio
cõfectam. Erat autem hæc cõpoſitionis forma, ut Imperator Pontifici redderet Romam &
quæ ditionis erant eccleſiaſticæ, & quicquid Pontifex pro perpetrata culpa iniungeret, pa
tienter ferret. Iſto igitur fœdere Alexander Põtifex inito, confeſtim ad ianuas templi diui
Marci acceſsit, & ibidẽ uniuerſo aſtante populo Imperatori iuſsit, ut ſe humi proſterneret
& ueniã denuo poſtularet. Ac Pontifex Imperatoris collum pede cõprimens, ait: Scriptũ
eſt: Super aſpidẽ & baſiliſcum ambulabis, & cõculcabis leonẽ & dracone, At Fridericus: *Papa calcat pedibus Imperatorem.*
Non tibi inquit ſed Petro, cuius ſucceſſor es, pareo. Et Pontifex reſpondit: Et mihi & Pe-
tro. Ac ſic inter Imperatorẽ & Pontificem pacę cõpoſita, ipſe Imperator cum bona uenia
abijt. Quidam tradũt, tunc primũ præpoſitos uniuerſæ prouinciæ præſides fuiſſe, qui uica-
rij Cæſarũ appellarentur, & ſummos urbibus magiſtratus eſſe conceſſos, quos poteſtates
dixerunt. Archiepiſcopus quoꝗ annuum uicarium, quem uicecomitem appellabant, iuri
reddendo præficiebat. Huius præcipuè erat, quæſtiones exercere, ſupplicia & pœnas capi

talis noxæ arrogare, &c. Cœperũt tunc factiones in urbe, Vicecomites poſtremo nati fu
runt ex comitibus Angleriæ, qui reliquiæ fuiſſe putantur regum Longobardicorum, arc
epiſcopo ſubſeruientes, ut ſuprà quoq; meminimus. Anno Chriſti 1238. Frideric
ſecundus expugnauit rebellem ciuitatẽ Mediolanenſem, atq; multos in ea interfecit. A
duxit quoq; optimates ciuitatis, unà cũ filio ducis Venetorum, & alijs multis Longoba
dis, quos ſecum duxit in Apuliam, ubi ducis filium in quadam turri in littore maris ſtan
fecit ſuſpendi. Reliquos uerò uarijs mortis generibus fecit occidi, aſſecutusq; eſt in hu
modum dominium Longobardiæ.

Duæ factiones Mediolani.

ANno Chriſti 1310. erant Mediolani ſub Imperatore Henrico ſeptimo duæ facti
nes, quæ & per totam Italiam fixerant radicem, nempe Guelfi & Gibellini, qui a
no Chriſti 1240. ſub Imperatore Friderico exorti fuerunt. Guelfi erant à parte R
mani Pontificis, & Gibellini à parte Imperatoris. Hæ duæ factiones inter ſe digl
diabantur odio exitiabili, nec quibant in una ciuitate cohabitare, ſed quæ ualidior erat a
expellebat. Earum origo tale dicitur habuiſſe initium: Cum Fridericus ſecundus profi
ſceretur in Italiam, excommunicatus eſt à Rom. Pontifice, quòd non per omnia illi cõſ
tiret. Imperator uerò ſingulas luſtrans ciuitates, facilẽ deprehendit, qui propenſum erga
Gibellini. haberẽt animũ. Qui ei fauebant, illos uocabat Germanico nomine Gibellinos, quod il
haud ſecus fideret atq; domus duobus robuſtis muris, quibus ne corruat nititur. Eos ue
Guelphi. qui auerſum à ſe habuerunt animum, appellauit Guelphos, id eſt, lupos, & hi Pontificis,
diximus, tuebantur partes. Res ſanè pernicioſa, ex qua populorum excidia & ſubinde u
bium ruinæ profectæ fuerunt, adeoq; in animis nepotum hæc mali labes & pernicioſa a
pellatio propagata eſt, ut in noſtra uſq; tẽpora iſta dominante peſte uiolato ſanguinis i
re, cædes paſsim per urbes fiant, bona diripiantur, domus ad ſolum æquentur, ciues in ex
lium alij agantur, trucidentur alij: & dum quiſque ſibi aut parti ſuæ reponi iniurias & mal
ficia formidat, in eam plerunq; ætatem gladios diſtringit, cui immaniſsimus quiſq; barb
rus parceret. Quo malo Gregorius perculſus, ſolenni ſupplicatione Apoſtolorũ capita
ta urbe circũtulit, habuitq; ad populum orationem accuratiſsimã ſuper ea re. Nam & R
mana ciuitas eiuſmodi inſania diſsidere cœperat. Erant autem Mediolani huiuſmodi f
ctiones. Vni adhęrebant Vicecomites & alteri Turriani, duæ ſcilicet magnæ & nobiles
Turriani Vi- cecomites. ipſa urbe familiæ, ob quarum diſſenſionem, tota urbs uerſa eſt in ſeditionem. Pręualent
uerò Vicecomites, retinuerũt multo tempore urbis gubernaculum, ſubuecti poſtea ad d
calem dignitatem. Nam rex Wenceslaus accepta pecunia, fecit Vicecomitem dominu
Mediolanenſem, ducem, qui antea ſolum erat ſacri imperij per Longobardiam conſtit
tus præfectus, atque in hunc modum bona pars Italiæ ſubtracta eſt à Romano imperio. I
annes Galeatius factus eſt dux primus Mediolanenſis, mortuus anno 1402.

Genealogia ducum Mediolanenſium.

Matthæus Vicecomes anno 1312
- Galeatius
  - Actius
  - Marcus
- Ioannes epiſcopus Mediolanenſis
- Luchinus
- Stephanus
  - Mattheus
  - Galeatius
    - Ioan. Galeatius
      - Ioannes maria
      - Philippus maria
        - Blanca, cuius maritus Franciſcus Sfortia
          - Galeatius
          - Ludouicu[s] dux
          - Aſcanius
          - Philippus
          - Octauian[us]
      - Valentina
    - Violanta
  - Barnabas

Poſterior & illuſtrior Vicecomes Theobaldus nomine, genuit anno Chriſti 1250. Ma
thæum. Matthæus uerò genuit Galeatium & Stephanum. Porrò Galeatius habuit filiu
Actiu

ctium,in quo iſta linea terminata eſt.Legitur de iſto Actio,quòd quodã tẽpore cum hu-
ni in caſtris depoſita galea dormiſſet, ac deinde rurſum galeam capiti imponeret,ingreſ-
is fuerat ſerpens in galeã,egreſſusq́; & delapſus per faciem principis,in nullo illum læſit.

Atq; hinc eſt,quod principes Mediolanenſes ſerpentem in ſuis inſi
gnijs habent.Merula tamen ſcribit hoc inſigne anno Chriſti 1099
ab Otthone Vicecomite Mediolanum allatum,quod ſcilicet expu-
gnata Ieroſolyma,& deuicto feroci cuidam Saraceno abſtulit.Ha-
buit enim barbarus ille in ſuo clypeo uiperã ſinuoſam, quæ nudum
infantem dentibus tenebat,barbaricæ crudelitatis documẽtum &c.
Porrò Stephanus genuit Galeatium, & Galeatius Ioannem Galea
tium,primum Mediolani ducem, Venceslai Cæſaris beneficio. Io-
annes uerò genuit Philippum mariam, Ioannemmariam & filiam
unam Valentinam nomine,quam duxit uxorẽ Ludouicus rex Fran
iæ,quod matrimonium poſtea tot bellorum & cædium fuit ſeminariũ,ut paulò pòſt dicẽt.
Philippusmaria reliquit filiam unicam, Blancam nomine, illegitimam tamen,quam duxit
uxorem Franciſcus Sfortia. Natus fuit Franciſcus iſte anno 1369. patre Attendulo, uiro
nfimæ ſortis,honeſtæ tamen magis quàm nobilis familiæ,ſed maximè opulentę,ut Paulus Io
uius ſcribit,qui Franciſcus primum in caſtris fuit culinarius,ac deinde euaſit in militẽ ſtre-
nuum, atq; ob fortia eius facta,factus eſt ex milite pedeſtri miles equeſtris, atq; tãdem dux

campeſtris. Inſtituit quoq; interim filiũ ſuum
in militia, ut breui in exercitio rerum bellica-
rum adeò patrẽ ſuperaret,ut Philippus maria
unicã filiã ſuã (illegitimè tamen natã, qa con-
iunx,filia comitis Sabaudienſi,ſterilis fuit) illi
daret uxorẽ. Mortuus eſt autẽ Philippus ma-
ria anno Chriſti 1447. Proinde Franciſcus *Franciſcus Sfortia.*
Sfortia genuit Galeatium, Ludouicum, Phi-
lippum, &c.mortuusq́; eſt poſt multa egregia
facta(quæ infrà recenſebo) anno 1404.Cui in
ducatu ſuccedens Galeatius, uixit tam diſſo-
lutam uitam, ut à ſubditis occideretur,ſubſti-
tueretúrq; in locũ eius Ludouicus Sfortia,fra-
ter eius, quem rex Maximilianus creauit du-
cem Mediolanenſem, quod pater eius Fride-
ricus Imperator facere renuerat, aſſerens Me-
diolanum cameram eſſe Romani imperij.Ha-
buit Galeatius filiã nomine Blancammariam,
quam duxit uxorem rex Maximilianus anno
Chriſti 1494. & priuſquam nuptias celebraret
occiſus eſt ſponſæ pater, ut iam ſcripſimus,tra
ditusq́; eſt ducatus à Maximiliano Ludouico patruo puellæ. Notandum præterea quòd
anno 1447.poſt mortẽ Philippimariæ,multi aſpirauerũt ad dominium Mediolanenſe, ſed
qui coloratis utebant̃ titulis, quatuor tantũ fuerũt. Fridericus Imperator deuolutũ ad ſe *Quatuor hæredes ducatus Mediolanẽſis.*
principatũ,Philippo ſine liberis legitimis uita ſubtracto, cõtendebat.Alphonſus ex teſta
mento hereditatem petebat.Carolus dux Aurelianenſis ex ſanguine Vicecomitũ natus,
abinteſtato ſibi deberi ducatũ aiebat.Habuit enim Valentinam filiã Ioannis Vicecomitis
matrẽ.Frãciſcus quoq; Sfortia uicecomes cõiugem ſuã,quæ Philippi filia fuerat,hęredem
patri ſuſcipiendã affirmabat.Auditæ ſunt legationes omniũ in Senatu Mediolanenſi.Sed
ciuitati,quæ iam libertate gaudebat,nulla cõditio placuit. Obtulit tamen Imperatori cen-
ſum quotannis aureum poculum,ſi libera ſuis legibus dimitteret̃.Dilaniabatur interea un
dique Philippi hæreditas. Veneti Placentiam, Cremam, Laudam & multa præterea mi-
nora oppida occupauère. Dux Sabaudiæ Ludouicus, Valentiam & Confluentiam inua-
ſit. Aſtenſes ad ducem Aurelianenſem Carolum defecerunt. Papienſes inteſtinis agitati
diſcordijs, diu ancipites fuerunt, quibus ſe potiſsimum partibus iungerent. Nouarienſes,
Comenſes, Alexãdrini ac Terdonenſes, Mediolanenſium imperiũ ſubière. Mediolanen-

nenſes uerò miſsis oratoribus & oblatis non paruis ſtipendijs, cõduxerunt Sfortiam, co
Sfortia fit dux exercitus.
ſtituerunt ducem ſui exercitus, imperaueruntq́ʒ, ut Placentiam omnibus copijs obſider
Continuata autem apud Placentiam obſidione, tandem ſumma ui oppugnare adorſus
bem, quamuis magna & forti militum manu munitam, armis tamen oppugnauit ac di
puit. Mediolanenſes uerò potentiã eius uerentes, intra urbem ſæuierunt in nobiles, mag
ſtratum commendantes ignobilibus hominibus. Et cũ nec ſic urbi conſultum eſſet, ſed i
dies magis præmẽretur, & conarẽtur ciues excutere imminens Franciſci iugum, cuius ia
uires atqʒ arma non ſine graui iactura ſenſerant, percuſſerunt fœdus cum Venetis & pr
ſcripſerũt leges, mandantes Sfortiæ, ut ſuis terminis contentus, Mediolanenſes in pace
mitteret. At ille contemnens eorũ imperiũ, ciuitatem quam aliquandiu obſederat, nõ de
nit inſeſtare, producit obſidionem, ad tantamq́ʒ adegit neceſsitatem, ut intra mœnia ma
ducarent canes, equos, cæteraq́ʒ id genus animalia, nec multitudo amplius ferre poſſet f
mem. Collecti ergo ciues in unum, correptis armis obuium. Venetorũ legatũ gladijs co
Principatus offertur Sfortiæ.
fodiunt ac diſcerpunt. Exin miſsis ad Franciſcum legatis, principatum ei ciuitatis obtu
runt, qui mox ingreſſus, & dominiũ urbis accepit. ac breui arcẽ Mediolanenſem, inſani
ti populi furore dirutam, reſtaurauit ac magnifico opere refecit. Succeſsit huic Franciſ
filius eius Ludouicus. Quo rempublicam adminiſtrante, rex Galliæ nihil prius aut ant
quius habuit, quàm ut animum ad res repetendas intenderet, conatusq́ʒ eſt ui magna inua
dere ducatum, allegãs iure auiæ hæreditario ſibi deberi ducatum, ſeq́ʒ uerum & legitimu
hæredem, Ludouicum uerò hominem alienum contra ęquitatem intruſum. Quibus uerb
ſibi ciues Mediolanenſes ſic deuinxit, ut inuiſus illis eſſet dux Ludouicus, tutumq́ʒ nõ eſſ
illi amplius uerſari in urbe. Anno itaqʒ ſalutis 1 4 9 9. delectu habito, rex exercitum eq
Gallus inuadit primũ Mediolanum.
tum peditumq́ʒ ferè duodecim millium miſit, qui Aſta primum capta, Alexandriam prop
re uenit, ubi munitiones, roburq́ʒ omne militũ ducis Ludouici fuerat: qua celerius omniu
opinione in poteſtatem redacta, nihil cunctatus Ludouicus cum auro & argento omni
theſauro quem antea præmiſerat, ultra alpes in Germaniã, ad regem Maximilianum ei
neceſſariũ confugit, cedereq́ʒ ad tempus maluit furori hoſtili, quàm, licet poſſet, fortuna
periclitari. Galli itaque Mediolanum ingreſsi & omnem regionem illam occupantes, pr
ſidijs illam munierunt. Et licet à cædibus & rapinis temperarent, nauſeã tamen (uti ſolen
ac faſtidium ob morum diſcrepantiã generãtes, ſexto quàm uenerant menſe auxilio He
uetiorum, & lancea riorum expulſi fuere, ac Ludouicus dux reuocatus, in priſtinamq́ʒ re
tutus ditionem. Nequiuerunt tamen expugnare arcem Mediolanenſem & arcem Noua
rienſem. Audiens uerò Gallus, ſe à ciuibus excluſum & ducem reuocatum, maiorib. re
uiribus aggreſſus, anno Chriſti 1 5 0 0. magnum mittit exercitũ contra ducem Ludouicum
qui à parte ſua aliquot milia habuit Heluetiorum. Fiebant utrinqʒ in diuerſis locis mult
priuatæ digladiationes, nulla autem aperta pugna. Compertoq́ʒ Gallus, ducem cum ma
gnis copijs deliteſcere intra ciuitatẽ Nouarienſem, atqʒ populum eius magna laborare in
edia, moto exercitu contra eam cinxit obſidione & acri oppugnatione infeſtabat eã. Erã
autem quidam intra mœnia, qui corrupti pecunia, languidius repugnabant. Quod uiden
tes Itali, nolebant & ipſi reſpondere officio ſuo, atque in hũc modum ciuitas tandem ſe
hoſti dedidit, obſidionem eius ciuitatis ferre non ualens. Tunc regius exercitus tam He
uetios quàm lancearios qui fuerant in ciuitate, libere abire permiſit. At illi cupientes ſe
cum abducere ducem, ne incideret in manum hoſtis, mutata ueſte eius induerunt eum ue
ſte Heluetica, traditaq́ʒ haſta in manu eius, ſatagebant eum ut incognitum extra hoſtiu
cateruas educere. Sed res longè pręter ſpem euenit. Nam Galli longa ſerie ad dextram at
que ſiniſtram armati ſtantes, & procedentium Helueticorum atqʒ lancea riorum perſona
diligentius intuentes, cognouerunt ducem, alij uerò ſcribunt ducem à ſuis proditum atqu
Dux Mediolanenſis capitur à Gallo.
hoſti in manũ traditum. Capto uerò duce & in arcem, quam Gallus hucuſque tenuera
ducto, ciuitas quoque eſt ad plenum ſubacta. Et paulò pòſt miſſus eſt dux Ludouicus i
Galliam ad regem. Sunt autem qui hanc ducis captiuitatẽ, ultionem diuinam eſſe putant
Nam quum dux plurimum formidaret regem Galliæ, miſit legatum ad Turcarum Impera
torem, qui indicaret ei, Gallum & Venetos inijſſe fœdus ut totam ſubigerent Italiam, atq
ex ea impugnarent Turcam. Veniret ergo quãtotius in Italiam, id quod ſibi nequaquam
difficilè foret, quum per Apuliam ſibi pateret uia, nec rex Aragoniæ Fridericus illũ ab in
greſſu prohibere poſſet, quandoquidem Gallus illum ex Apulia pellere niteretur. Turc

certio

certior factus huiuſmodi ſcriptis & literis, protinus deſtinauit octo millia militū in Italiā, qui rapinis & incendijs deuaſtauerunt terrā, ceperuntq; plurimos, quos ſeruituti addictos paulo pòſt in uniuerſum trucidauerunt. En talia Chriſtianus homo cõtra Chriſtianos motus eſt, ſed non euaſit iudicium Dei, quum & ipſe in captiuitate & ſeruitute mortuus eſt.

Præfatæ genealogiæ ducum Mediolanenſium dilucidior explicatio.

IAm diximus, tempore Hērici ſeptimi, Mediolani fuiſſe duas factiones, Gibellinorum ſcilicet & Guelphorū. Vni adhęſerūt anno Chriſti 1250 Vicecomites, p̄ualuitq; familia eorū, ut tādem Matthæus uicecomes excluderet magnam Turrianorū familiā ab urbe Mediolano. Matthæo ſucceſsit Galeatius in adminiſtratione reipub. Galeatiū uerò ſubſecutus eſt filius eius Actius, cui ſerpēs ex galea proceſsit. Cumq; is ſine prole morere tur, patrui eius, Ioannes epiſcopus Mediolanenſis & Luchinus, gubernaculū ducatus ſuſcipiētes, multa prælia geſſerūt cōtra ciuitates, nēpe Parmā, Laudā, Cremonā, Bergomū, Genuam, & Sauonā, ſubiecerūtq; ſibi. Mortuis aūt epiſcopo & Luchino, adminiſtratio peruenit ad Barnabā, qui cooperantibus fratribus multa prælia geſsit cōtra Rom. pontificem, potiſsimū autem Bononiam tam diu uexauit, quo ad ciues pecunia ſe liberauerunt ab eo. Suſtulit ab uxore ſua quindecim liberos, ex quibus quatuor præfecit ciuitatibus Cremonæ, Parmæ, Bergomo & Laudano. Decem uerò filias eius adiunxerūt ſibi matrimonialiter dux Auſtriæ, dux Bauarię, rex Cypri, Ioannes Galeatius nepos fraternus, rex Sicilię, &c. Dedit autē cuiq; pro dote centum millia aureorū. Ioannes Galeatius ui ſibi ſubiecit Papiam, urbem antea liberam, extructaq; arce in ea, ſub ſuo cōtinuit dominio. Ipſe primus Mediolanenſium factus eſt dux. Soror eius Violanta nupſit filio regis Angliæ, attulitq́ue dotem quinquies mille centenorū aureorū. Mortuus eſt aūt maritus eius haud longe pòſt celebratus nuptias. Ioannes Galeatius interfecit Barnabam patruum & ſocerum ſuum. Nam cum potens eſſet, haberetq; medietatē Mediolani, cuperet autem totū poſſidere, cœpit patruū ſuū, atq; in carcere mori permiſit. Occidit etiā quoſdā ex Barnabæ filijs, & reliquos expulit, cooperante uxore Catarina, (ut quidam ſcribūt) quę maritū magis irritauit, dicens, patruū ei tendere inſidias. Adeptus itaq; Ioannes Galeatius totū dominium, propagauit illud ferè ſuper totā Italiā. Nā ſubiugauit Bononiam, Veronam, Senas, Peruſiū, Lucam, Vercellas, aliaſq; multas ciuitates, numero 29. Produxit etiam prēlium cōtra Florētinos ad duodecim annos. Concedens uerò anno Chriſti 1402 in fata, reliquit ſucceſſorem filiū, nomine Ioannem mariam. Hic magnā in imperio exercuit tyrānidē, cottidie ciues diuerſis interimens pœnis. Correptus aūt à matre, cōiecit illam in carceres, in quibus & eam mori permiſit. Ob quā impietatē ſubditis exoſus redditus, in eccleſia ſub miſſarū ſolēnijs cōfoſſus interijt. Defecerunt quoq; ab eo multæ ciuitates, quū uiderēt tyrannidē eius, alios ſibi eligentes dominos. Adminiſtrationē uerò reipub. poſt eum ſuſcepit frater eius Philippus maria, & hic recuperauit quaſdam dilapſas ciuitates, reſtituitq; Rom. Pontifici Bononiam, Forum Liuij & forū Cornelij. Expugnauit quoq; Genuā, ſed quam rurſum amiſit. Præfuit in initio reipub. felicibus ſucceſsibus, ſed in faſtū ſublimatus, cœpit formidabilis eſſe toti Italiæ. Et quū Sigiſmundus Imperator Romā proficiſceret, uolens Philippus maria arrogantiā ſuā oſtendere, ex cōtemptu dedignatus fuit illū adire, etiā cū Cæſar Mediolani eſſet. Factū tamē eſt, ut inclinātib. rebus, poſteriora infortunia, ſuperarēt priores ſucceſſus, adeoq; uires eius langueſcerēt, ut ultrà ſe defendere cōtra hoſtes neq̄ret. Deductus eſt prĕterea eò, ut omnibus per circuitū populis ac principibus contemptui eſſet. Cumq; ob aduerſam ualetudinē oculis caperet̄ & deinde ex ipſa arce hoſtiliū armorū fragore audito uehementer cōmoueretur, uitæ tædio ſimul & languore mortē obijt. Fuit autē ingenti corpore, in iuuētute macer, in ſenectute pinguiſsimus, deformi facie ac terribili, inſtabilibus ac prægrandibus oculis, ingenio peracri & calido, cultus corporis ac mundiciarum omniſq; lenocinij negligēs, uenandi cupidus, equorū ſtudioſus. Cæterum quietis impatiens, atque imperitandi auidus. In pace bellum, in bello pacem quæſiuit: ſimulandi atque diſsimulandi egregius artifex. Raro in publicum prodijt, delatoribus facilè credidit, in ſuſpitiones adeò pronus, ut ſæpe fidiſsimos à ſe amicos leuiſsimis de cauſis alienauerit. Pulchris indutus ueſtibus, ægrè ad ſe uenire permiſit. Sermonem de morte audiuit inuitus.

Papia olim libera ciuitas

Galeatij in Italia dominium.

Superbia Philippimariæ.

Mores Philippimariæ.

Tonitrua ac fulmina mirum in modum expauit. Tabifica labe percuſſos, ex urbibus m
grare in agros iuſsit, eorũq́; domos incẽdio tolli: qua cura innumerabilẽ Mediolani po
lũ, multis annis intactũ, quodãmodo ab ea peſte ſeruauit. Soror eius Valentina nupſit L
douico duci Aurelianenſi, dotis loco Aſtam ciuitatẽ afferens. Mortui aũt reliquerũt filiu
Carolum, qui poſt obitũ Philippimariæ cõtendebat hæreditario iure ei ſuccedere in duc
tu Mediolanẽ, quũ nulla alia legitima extaret proles. Mediolanẽſis quoq; dilaniato Ph
lippi teſtamento, elegerunt ex fece populari duodecim ignobiles uiros, qui urbi de mo
præeſſent. Fridericus uerò Imper. deuolutũ ad ſe principatum, Philippo ſine liberis legi
mis uita ſubtracto, cõtendebat. Alphonſus etiã rex Siciliæ ex teſtamẽto hæreditatem pe
bat. Et quoniã Philippus Blancã filiam, illegitimè tamen natam, reliquerat, quã Frãciſc
Sfortia uxorẽ duxerat, aſpirabat & Franciſcus ipſe ad ducatũ, quem & ante alios tande
obtinuit. Obſtabãt omnibus modis Mediolanẽſes, ne libertatẽ diu deſideratam, & tãde
obtẽtam, amitterent, atq; rurſum ſub dominij iugũ cogerent, curauerũtq́; ob id aliquot n
biles innocẽter obtrũcari, qui erãt à parte Franciſci Sfortiæ, aut qui ſanguine iuncti era
Blancæ uxori eius. Sed nihil profuit eis hoc ipſorum conſilium. Cum enim undiq; ab h
ſtibus laceſcerentur, feliciterq́; uſi fuiſſent Franciſci Sfortiæ opera contra Venetos, ille e
parta uictoria animo eleuatus, cogitare cœpit quomodo ad ducatus dignitatẽ aſcender
Quod Mediolanenſes ſentiẽtes, excludunt illum ab officio ſuo, libertatem ſuã mordic
retinere ſatagentes. Ille uerò collectis copijs, tam dura obſidione premit urbem, ut tam
exercitu ſuo quàm in urbe ſumma omniũ rerum eſſet indigentia, ita ut dubium uideri po
ſet, an obſidens Franciſcus aut obſeſſus dici deberet. Vix ei bis mille equi ſupererant, q
ferre ſeſſorem poſſent, & milites ſtipendio fraudati, pro cibis ſeſe armis exuerant. Franc
ſcus itaq; inter ſpem metumq́; dubius, obſidionẽ de die in diẽ, uerba pro factis oſtentan
producebat. In ciuitate uerò cum iam frumentum omne abſumptũ eſſet, nec ferre ampli
famem multitudo poſſet, dediderũt ſe Franciſco, fruſtra expectantes Venetorũ ſubſidiũ

Franciſcus Sfortia.

Sequitur Genealogia Sfortiana.

Frãciſcus Sfortia
- Ludouicus dux
  - Maximilianus
  - Franciſcus
  - (Maximilianus, Franciſcus:) mortui ſine hærede
- Aſcanius
- Philippus
- Octauianus
- Galeatius
  - Ioannes
    - Bona quæ nupſit Sigiſmundo Polonorum regi
    - Franciſcus Sfortia ultimus, captiuus ductus in Galliam
  - Blanchamaria

Frãciſco Sfortiæ primo ſucceſsit in ducatu filius eius Galeatius, homo corruptiſsimu
lenocinijs & omnibus ſpurcitijs deditus, quapropter etiam à ſubditis fuit interfectus, ſu
ſtituto in locum eius filio eius Ioanne, anno ſcilicet Chriſti 1478. Sed quia ille adhuc pu
erat, ſuſcepit adminiſtrationẽ ducatus patruus eius Ludouicus, factus nepotis tutor, co
ſeruauitq́; ducatum in ſua magnificẽtia & opibus. Cumq́; Ioannes in florenti ætate in f
ta concederet, factus eſt quoq; memoratus Ludouicus filij eius Franciſci tutor, & tradid
Blanchammariam uxorem regi Maximiliano. Sunt qui ſcribunt eum ueneno ſuſtuliſſe n
potem ſuum, ne ipſe deſtitueretur adminiſtratione ducatus. Nam cum Ioannes adoleui
ſet & Iſabellam neptem Ferdinãdi Neapolitani regis uxorem duxiſſet, rex ægrè fereba
Ioannem Mediolani ducem non agere. Et quia Ludouicus metuebat ſibi, ſicut illis ſol
accidere qui non legitimè imperant, ſtatim aduerſus regem Neapolitanum Gallos in Ita
liam accerſiuit. Carolus itaq; Gallus nullam faciens moram, expeditiſsimis copijs perua
gauit Italiam & ſine negocio potitus eſt toto regno Neapolitano. Cumq́; pro totius Itali
aſpiraret imperio, inito fœdere inter pontificem, regem Hiſpaniæ, Mediolanenſes & Ve
netos, rurſum ex Italia excluſus eſt. Carolo mortuo ſuffectus eſt in eius locum Lodouicus
qui ueniens in Italiam, expulit Ludouicum Sfortiam & captiuum in Galliam
duxit, & deinde cum rege Hiſpaniæ obtinuit regnum Nea-
politanum, ut alibi copioſius ſcripſi.

Ludouicus Sfortia.

Vnd

Vnde rex Galliæ putet ſe ius habere ad ducatum Mediolanenſem.

- Matthæus Vicecomes.
  - Galeatius.
    - Actius Galeatius, ſine hærede mortuus.
  - Stephanus.
    - Galeatius. Ioannes Galeat. filius, primus dux creatus à Vuenceslao
      - Ioannes maria ſecundus dux, ſine hærede mortuus
      - Philippus maria tertius dux, nullũ habuit legitimum filium
        - Blãca illegitime nata, quã duxit Franciſcus Sfortia atq; ui uſurpauit ducatum Mediolanenſ.
          - Galeatius adminiſtrator Mediolanenſis
            - Ioannes Galeatius ſucceſſit patri
            - Blancamaria
          - Ludouicus Sfortia factus à Cæſare dux Mediolanen poſt nepotem fraternũ, quẽ ueneno ſuſtuliſſe à quibuſdam inſimulatur.
            - Maximilianus
            - Franciſcus
              - Sine hærede mortui
      - Valentina, quam accepit uxorẽ Ludouicus dux Aurelianẽſis, hac cõditione, ſicut Galli dicũt, ut ſi duo eius fratres ſine uirili deficerent prole, filij legitimi et poſteri Valentinæ ſuccederent in hæreditatem Mediolanenſis ditionis. Aiũt quoq; papã huic contractui ſubſcripſiſſe. Certè fuit negociũ, odioſiſſimum, ob quod tot millia Chriſtianorũ hominũ perierũt & occiſa ſunt.
        - Philippus comes Vertuſienſis, mortuus ſine hærede.
        - Carolus dux Aurelianenſis, qui poſt mortem auunculorũ ſuorum expeditionẽ mouit contra Mediolanũ
          - Ludouicus II. dux Aurelianenſis, qui & ipſe bella geſſit pro ducatu Mediolanenſi obtinendo. Factus uerò rex, expugnauit Mediolanum & captiuum abduxit Ludouicum Sfortiam.
            - Claudia filia Ludouici, quã duxit uxorem Frãciſcus dux Valeſiæ, & poſtea rex Galliæ
        - Ioannes comes Engelomenſis.
          - Carolus comes Engelomenſis: uxor eius Ludouica ſoror fuit Philiberti ducis Sabaudiæ
            - Franciſcus dux Valeſ. & deinde rex
              - Franciſcus delphinus
              - Henricus dux Aurel. iã rex
              - Carolus dux Engelomenſis

Quam atrocia bella geſta ſint poſt Franciſcum Sfortiam, qui ui ſe ingeſsit principatui Mediolanenſi.

ANno Chriſti 1505 diſſoluit rex Galliæ fœdus, quod paulo antè fecerat cum Romanorum rege, acceperatq; ducatũ Mediolanenſem in feudũ à Cæſare Maximiliano. Deinde anno Chriſti 1511. quum rex Galliæ & Cæſar Maximilianus communibus copijs impugnarent Venetos, ſubordinauit Gallus clam militem & pecuniã, miſitq; ad ducẽ Geldriç cõtra ipſum. Maximilianũ. Quod olfaciens Cçſar Maximilianus,

rurſum ſpoliauit eum ducatu Mediolanenſi,tradiditq; filio Ludouici Sfortiæ,qui etiã M
ximilianus appellabat,fuitq; honorificè à Mediolanenſibus ſuſceptus,& deinde ab He
uetijs,epiſcopo Sedunenſi & legatis pontificis Romani atq; Cæſaris Maximiliani, ann
Chriſti 1512 circa natalicia Chriſti ducatui inauguratus. Pater uerò eius iã mortuus fuer
apud regẽ Galliæ,in ipſa captiuitate. Anno Chriſti 1513 conatus eſt rex Galliæ uarijs m
dis ad ſuas trahere partes Heluetios, qui illi opem ferrent ad expugnationem urbis M
diolaneñ. Sed quum Heluetij addicti eſſent Cæſari atq; ducem in auitam reſtituiſſent dit
nem, uentum eſt circa feſtum Medardi iuxta Nouarienſem ciuitatẽ ad pugnam, adepti
ſunt Heluetij uictoriam cruentam. Abſtulerunt etiam Gallo multas machinas ſaxiuoma
& occiderunt lancearios milites & Gallos circiter ſex millia. Anno Chriſti 1514
1515 cum Papa, dux Mediolaneñ.& Cæſar multis & diuerſis modis ambijſſent Heluet
rum opem,& copias contra regem Galliæ,pollicitiq; eſſent,ad ſingulos annos certã pe
niæ ſummam, & omnia literis atq; ſigillis eſſent cõcluſa & cõfirmata, omnis deniq; Ga
lo præcluſus eſſet aditus ad Heluetios, Gallus ingenti apparatu traiecit alpes feſtinauit
ad Mediolanũ. Quo comperto, Heluetij ſecundò plurimos milites miſerũt in Longoba
diam, atq; anno Chriſti 1515 in præuigilio ſanctæ Crucis, in ipſo ſeptembri cũ iam ſol o
caſum peteret aggredientes Gallos, uerterunt eos in fugam, ablatiſq; magnis torment
Heluetij cædũt & cæduntur. æneis, magnũ populi interfecerunt numerũ. Mane uerò ſequentis diei, inſtaurans Gall
aciem ſuã nouo milite,eamq; in quatuor diſtribuens ordines,habentes tormẽta ænea qui
que millia diuerſi generis,manuaria ſcilicet maiora & ſerpẽtina, aggrediensq; Heluetio
qui feſsi uiribuſq; exhauſti erant,& tota nocte in ſuo ordine conſtiterant, receſſerantq;
eis illa nocte aliquot ſigna militaria, facilè eos in arcto conſtitutos fudit, interfecitq; cir
ter ſeptẽ millia,reſidui uerò pedẽ retro mouentes,armata manu ingreſsi ſunt Mediolan
relicta Gallo cruẽta uictoria.Nam deſiderati ſunt à parte eius duodecim millia. Incõm
dauit hoc Heluetios non parũ,atq; in hãc adegit neceſsitatem,quod Bernates,Friburg
ſes,Solodurenſes & Valeſiani, numero duodecim millia, antè pugnã deſeruerunt fratr
ſuos,aſſerentes regem pacem cum Heluetijs feciſſe,quã ipſi infringere nollent. Aſcend
numerus Heluetiorũ uſq; ad quinquaginta millia,qui Mediolani & in Pedemontis part
ducis tutabantur. Et hi, ut quidam ſcribunt, facilè prohibuiſſent tranſitum regis ultra a
Heluetij cũ Gallo fœdus faciunt. pes,ſi pro ſua uirili illi obuiã ijſſent. Poſthanc pugnam miſit Cæſar legatos ad Heluetio
monẽs ne concordiam ullam inirent cum Gallo,neq; ſibi hanc confuſionis inurerent no
tam,ſcilicet ut relicto Cæſare,cui operam ſuam promiſiſſent, Galli partes adiuuarent. A
illi contra perpendẽtes & obijcientes, pollicita ſibi minimè ſeruata,nempe promiſſam p
cuniam non numeratã, ac deinde cum quinq; menſibus Mediolani expectaſſent equitat
ſibi promiſſum,neq; in hoc ſibi fidem ſeruatã,& præterea Cæſarem diſsimulaſſe permiſi
ſeq;,ſuos turmatim currere ad Gallum, paruipendendo ſi ab eiſdem cæderent: & in ſum
ma,Cæſarẽ parum ex animo fauere Heluetijs, & ob id eos motos ad conciliandũ ſibi Ga
lorum regem. Facta eſt autem hæc cõcordia Geneuæ, poſt diem Omnium ſanctorum,co
ſenſitq; rex dare Heluetijs decies centena millia coronatorum, modo eſſent à parte ſua,n
hilq; molirentur contra ipſum. Heluetij tamen tali cautione obligauerunt ſe Gallo,ut ex
ciperent ſedem Romanam, Imperatorem, Romanum imperium atq; regem Hiſpaniæ. A
rex Galliæ excepit ducem Sabaudiæ & ducem Lotharingiæ.

Anno Chriſti 1521 accidit Mediolani horribilis caſus. Erat ſupra fornicem portæ arci
Iouis turris,non ſolum ad propugnandũ munitiſsima,ſed aſpectu etiã pulcherrima, quip
pe in cuius fronte præter alia ornamenta locatæ eſſent tutelarium diuorum marmoreæ im
gines ad amuſsim ſculptæ, cum inſignibus Sfortianorum ducum, qui tantam molem fun
dauerant. Fortè autem cùm intra turrim ſeruarentur in uſum tormentorum plurima pu
ueris ſulphurei uaſa, fulmen de cœlo ipſam tetigit, & murum ſcindens, igneam materia
Fulmen incendit puluerẽ ſulphuream. accendit: cuius impetus non ſolum turrim euertit à fundamentis, ſed mœnia etiam & arc
cubicula ac reliqua ædificij mẽbra proxima humi proſtrauit, ſaxaq; circumuolitãtia duc
arcis præfectos,qui de more paulo antè ad ſalutandũ uirginẽ matrem in ſacello iuxta po
tam conuenerant, in area deambulantes occiderunt. Alios quoq; è militibus,qui ibidem a
ram captabant(erat enim æſtas & diei ueſpera)interfecerunt,aliorum capita,thoraces,bra
chia & crura fregerunt, adeò, ut è ducentis propugnatoribus uix duodecim è tam magn
clade euaſerint. Neq; tãtæ ruinæ fragor ciuitati fuit ignotus,quin & ipſa ualido terræmot
concuſſa,magnũ pleriſq; iniecit timorẽ, ne tota eo impetu corrueret. Quo ſedato,cùm f
min

inis ardor uehemẽs uerſus arcem uiſus fuiſſet, innumeri eò cõcurrentes, omnem aream
uæ ante ipſam arcem erat latiſsima, ſaxis opertã repererunt admirabanturq́ꝫ aliquot lapi
es, quales decẽ boum iuga uix loco mouere potuiſſent, quingentos & amplius paſſus in
os fuiſſe, fundamenta turris euulſa ſupra portã ſtare, ipſius faſtigia in imò cõſpici, neqꝫ
l ſine Dei nutu eueniſſe exiſtimabant. Cæterum Galli dubitãtes ne per noctẽ arx ſine pſi
io remaneret, Senatores, quæſtores & alios magiſtratus Gallici generis, qui pauci & im-
elles in urbe erant, arcẽ ingredi iuſſerunt, donec poſtero die cataphractos equites cẽtum
um totidem uelitibus Nouaria euocatos introduxere. Neqꝫ huiuſmodi caſus ad ſuſcipien
um magis audacter aduerſus Gallos bellum, Leonẽ pontificẽ & Cæſarianos cum eo fœ
eratos parum iuuit, quippe qui uiderint ob hãc cauſam Heluetios ſegniores factos ad fe
endum regi auxiliũ, cõtra quẽ nedum Pontifex uerũ & dñ arma ferre uiderent. Tenebãt
unc Galli Mediolanũ, uehementerq́ꝫ timebãt ne amitterent arcem tanto hiatu apertam.
Audiens itaqꝫ Leo põtifex & Cæſaris exercitus quod acciderat, ſine cũctatione expediue
unt copias cõtra Mediolanum, & urbẽ ipſam ſine negocio occupauerunt, pręſertim cum
iues exoſos haberẽt Gallos, ob eorũ inſatiabilem & inceſſabilem pecunię emunctionem, *Mediolanenſes*
ua bellum illud in tam longũ protrahebãt tempus. Arcem tamen nõ potuerunt expugna *odiunt Gallos.*
e. Audiens uerò Leo põtifex Mediolanũ à ſuis captum, uehementi affectus gaudio & ni-
mijs indulgens cõpotationibus, primum in tertianã incidit febrem, ac deinde pituita & ca
arro laborans, non ſine ueneni ſuſpitione fuit ſuffocatus. Occupantibus proinde Gallis
omnia & munitiora tenentibus ducatus loca, puta Cremonenſem ditionẽ, arcem Mediola
nenſem, Nouariã, Aroniã, totum lacum Verbanũ, & Alexãdriã ultra Padum fluuiũ, exer
citus Papæ obtento Mediolano feſtinauit contra Alexandriã, cinxitq́ꝫ obſidione. Erũpen-
tes autẽ qui in præſidio erant ciuitatis, & ineuntes certamen cum hoſte, coacti ſunt uertere
tergum, quos hoſtes inſequẽtes ſimul cum illis ingreſsi ciuitatẽ, pręter ſpem ea ſunt potiti,
protinusq́ꝫ Galli cum ſequacibus ſuis per aliam portã anteqꝫ hoſtes totã ciuitatem occupa
rent, fuga ſalutẽ quęſiuerunt. Quod audiẽs Frãciſcus Sfortia, qui pulſus ex ducatu Triden
ti ſe cõtinebat, ſurgẽs uenit noctu Mediolanũ, lætiſsimeq́ꝫ ſuſceptus eſt à ciuibus. At Gal
li copias ſuas roborãtes cõtendebant recuperare urbẽ Mediolanẽ. Cõtra Mediolanenſes
cũ duce ſuo illis obuiã ueniẽtes, inuaſerunt exercitũ eorũ in loco qui uno miliario diſtat à
Mediolano, nomine Bicocha, cõuerterũtq́ꝫ Gallos in fugã, interfectis tribus millibus Hel-
uetiorum, atqꝫ decẽ & ſeptẽ uiris capitaneis. Nõ longè pòſt profectus exercitus Cæſarea-
nus uerſus Genuã, qꝫ Gallus quoqꝫ in ſua habuit poteſtate, & obſedit eam. Dux aũt exer-
citus, nẽpe Ferdinandus Daualus, miſſo caduceatore cũ literis ad pręfectos urbis, poſtulat
deditionẽ eius cum his cõditionibus, ut intra unius diei ſpaciũ pręſidiũ omne Gallicũ di-
mitterent, aſſumerẽt ducẽ Cæſareanum, claſſem omnẽ quoties è re Cæſaris eſſet, paratam
haberẽt. Si hęc facerent, de cętero eos ſuis legibus uti permiſſurum. Quod ſi mãdata negli-
gerẽt, omnia hoſtilia, ſi in bello ſuccubuiſſent, illis eſſe ſubeunda. Quare plurimi in urbe,
quæ nouarũ rerũ cupida ſemper extitit, niſi nouũ militum pſidium uetaſſet, mandata acci-
piẽda ſuadebãt, ſed pręſtimore libera haud erat ciuitas, et propterea Benedictus Viualdus,
Genuenſiũ nomine ad Daualũ mittitr: & dum ſub ſpe res Genuẽſes cõponendi morã in ca
ſtris trahit, pedites, q turrim quandã prope portã eo die pluribus tormẽtorũ ictibus proſtra
uerãt, dum incautius, qui iuxta mœnia ſtationes agebãt, urbẽ cuſtodiunt, inſcio Daualo et
cũ Viualdo ad rẽ componendã intento, turrim facto impetu occupãt, aditũ ſibi ab ea parte
facientes, qua murus aliquot in locis ruinã dederat. Fit undiqꝫ in exercitu cõcurſus & cla-
mor ingẽs, eleuanť à cohortib. ſigna, peditesq́ꝫ qua primi eruperãt, circũquaqꝫ inuadũt. Ipſe
autẽ Daualus dimiſſo concilio uerſať inter primos, & muri parte occupata ingreſſus, ſuos
qui temere progredi uidebãtur, ſubſiſtere imperat. Admonet pręterea de uictoria alium du
cem, qui cum Germanis & equitatu ferè omni in alia parte cõſtiterat, ut cum reliquo exer
citu in urbem iam captã introẽat. Mox ſuis in unum collectis præcipit, ut ordinibus ſerua-
tis procedant. Fit fuga undiqꝫ ab ijs qui urbem tutandam aſſumpſerãt, nec ullus iam audet *Genua capitur.*
uel ſeipſum defendere, relinquiturq́ꝫ urbs direptioni. Et quia tantũ prędæ inibi fuit quan-
tum uix hoſtis amplius optare decens putaſſet, capitaneus edicto mandauit, ne quis è ci-
uibus captiuus à quoquam fieret. Poſtero etiam die, ut populationibus tandem modus
imponeretur, ciuitate exercitum omnem eduxit, dolens eam urbem direptam, è qua pro-
pter immenſas opes, Cęſareum exercitũ multos menſes pecunia ſuſtẽtare potuiſſet. Pau-
lo pòſt Cremona quoque ad deditionem compulſa eſt, ſicut & arx Mediolanenſis. Sub-

ſecura enim altera ęſtate, poſtquã Galli apud Bicocham cladem acceperant, quum omn
fere qui in arce Mediolanenſi obſeſsi erant, uario morborum genere, reliqui morę tędi
non expectato bello, quod magnis uiribus denuo inſtaurabatur arcem ipſam Sfortię d
diderunt, incolumem in patriã reditum cum armis & impedimentis paciſcentes. Gallus
dens ſe omnem in Italia amiſiſſe ditionem, rurſus quàm maximum potuit Italorum ped
tum equitumq; leuis armaturæ numerũ ſtipendio conducit, tormenta bellica, tormẽtoru
materiam omnem, iumentorum & uehiculorum ingentẽ apparatum inſtruit, ac in prim
tantam contrahi pecuniarum ſummam, & uectigalia mercatoribus Lugdunenſibus opp
gnerando & decimas ſacerdotibus, & tributa in unaquaq; regni prouincia paſsim indice
do, quantam nemo unquam antea in Gallia collegerit. Oratores etiam mittit ad Heluetic
pro requirendo peditatu, ut eos cum primum in Taurinos deſcenderit, ſibi adiũgat. Quc
audientes Franciſcus dux Mediolaneñ. & reliqui Italiæ proceres, colligunt & ipſi magn
exercitum contra hoſtem, qui Italicam nitebatur turbare quietem. Et quoniam dux Burb
nius regi negociũ faciebat, non poterat tam cito in Italiam uenire, ut propoſuerat. Inter
tamen Ammiraldus cum triginta millibus peditum, duobusq; equitum millibus, totidem
ſagittarijs equeſtribus in Italiã deſcẽdit. Cremonã contendit, & ciuitatem oppugnare ag
gredit, admotisq; tormentis triduũ urbis mœnia quaſſauit, & quũ ſupra 30 muri paſſus h
mi ſtrauiſſet & ingredi milites niterentur, tantæ repente de cœlo pluuiæ per quatriduũ d
miſſæ ſunt, ut rem differre opus fuerit. Interim Cremonenſes reparauerunt ſtrata mœni
Spe itaq; recipiendæ Cremonę fruſtratus Ammiraldus, ſuos ad Mediolanum obſidẽdu
redire iubet, cauitq; ne cõmeatus aliquis ciuibus adduceretur, quin & molas frumentaria
quæ extra urbem erant, incendio abſumpſit. Et cum molæ intus, quæ hominum manu fr
ges molerent, non perfectę eſſent, tanta farinæ in urbe oborta eſt penuria, ut ſupra centu
hominũ millia hebdomadam totam pane caruerint, donec inſtructis tandem molis, farin
hominũ manu abunde fieri cœpit. Gallus fruſtra aliquandiu obſidionem protrahens, cœ
pit timere, ne cõmeatus penuria laboraret, & quoniam inſtabat hyems, ſoluta Mediolar
obſidione, in Hyberna conceſsit. Miſit tamen ſeptem millia peditum contra Aronam op
pidũ munitiſsimũ, in finibus Verbani lacus ſitum, qui licet per dies triginta nunquã ceſſ
rent tormentis arcem oppido imminentem quaſſare, ita ut ferreæ pilæ ſex millæ aduerſ
mœnia excuſſæ fuerint, ac multoties inſtructis ordinibus irruptio tẽtata fuerit, tamen tã
ſemper uirtus fuit intus propugnantiũ, ut hoſtis re infecta abire coactus fuerit. Interea cr
ſcentibus uiribus exercitus Cęſariani in Italia, iunctisq; ſimul copijs Pontificis, ducis Me
diolanenſis, Venetorũ, ducis Vrbinatis, Florentinorũ, Lucenſium, &c. coactus eſt Gallu
excedere Italia, magna cũ cõfuſione & iactura, Italico exercitu ubiq; uincente. At animu
regis nondũ quieſcens, inſtaurat exercitũ ſuum, cõductisq; ſex millibus Heluetiorum, ſe
millibus lanceariorũ atq; decem millibus Gallorũ & Italorũ, quibus adiũxit duo millia c
taphractorum atq; duo millia ſagittariorum equeſtrium, feſtinauit in Italiam, incredibi
quodam recuperandæ Mediolaneñ. ditionis deſiderio accenſus, nemini auſcultando, qu
ipſum ab huiuſmodi expeditione deterreret, nec aliũ quàm ſe ducẽ fore exercitui ęquum
ducens. Et quia ipſi itineri accincto Ludouica mater ſignificauerat, cõuenire eũ ſe cuper
anteq; alpes tranſiret, quũ alioqui ſemper illi fuiſſet obſequẽtiſsimus, ueritus ne à ſuſcept
prouincia filiũ pro quodã affectu dehortaret, colloquiũ parentis reſpuit, feſtinauitq; tran
ſcendere alpes & occupare dominiũ Mediolanenſe, anteq; Mediolanenſes ſeſe cõmuni
ſent. Et quidẽ res præter ſpem non euenit. Poſita enim omni ſpe uictoriæ in celeritate, in
ſtructis ordinibus Mediolano appropinquabat, ipſumq; occupauit. Nihil tamen hoſtile i
ciuitate fieri uoluit, quin paucos pręter eos q arcẽ obſeſſuri erant, ciuitatẽ introire paſſus
ipſe ne eam quidem uidere uoluit, quoniam niſi confecto bello, muris ſe tenere haud de
corum eſſe exiſtimabat. Conſtituebat itaq; cum exercitu proficiſci ad Papiam, ut eam ci
uitatem & tormenta bellica, quæ omnia ibi Cæſariani habebant, in poteſtatem redigeret
Quod Antonius Leua animaduertẽs, excubias ſtationesq; militum circum mœnia diſpo
nit, molas etiam frumentarias, quæ manuum opera farinam conficerẽt, quam plures quan
ta maxime poteſt celeritate parari iubet, ne cis tranſque Ticinum amnem à Gallo obſeſ
ſus, omnibusq; molis, quæ plurimæ in fluuio erant, excluſus, panis penuria laboraret. Inte
rim rex admotis tormentis, Papiæ muros quaſſare, mox inſtructa acie milites foſſas tran
ſire, & murũ aſcendere iubet. Sed acriter his qui intus erant repugnantibus, non ſine mul
torum cæde

Gallus propter bella exactiões graues imponit.

Cremona bombardis cõcutitur.

Arona oppidũ

Gallus Papiam infeſtat.

orũ cęde Gallicus exercitus repellit̃. Perſeuerat tamẽ atq; tres menſes acriter oppugnat,
: exercitus partẽ ad tentandũ regnũ Neapolitanũ mittit, copias hoſtis cõtemnens, quod
le penuria rei numerariæ laborarent, ac deinde ꝙ Clemẽs papa & Florentina reſpublica
bi fauebant. Interim aũt quo rex obſidionẽ producit, Cæſareæ partes non parũ firmant̃
ilite Germano atq; Hiſpano. Fiuntq; multa leuia prælia, & in omnibus Cæſariani ſupe-
ores exiſtũt, quod eis ſpem magnam fecit, ſi regẽ abſq; loci incommodo tota acie aggre-
i poſſent, eis nõ defuturã uictoriã. Monebat pontifex regẽ, ut omnino decertandi occa-
onẽ uitaret, exercitũq; ita cõmuniret, ut neceſsitate adductus, cogi nõ poſſet ad pugnã,
reui enim fore, ut exercitus hoſtilis pecuniæ defectu diſſolueret̃. At rex ſibi dedecori fo-
: exiſtimãs, ſi Papienſem obſidionẽ ob timorẽ intermitteret, noluit illũ audire. Cæterum
)aualus qui exercitũ ſuum eò uidebat adductũ, ut niſi celerem reportaret uictoriã, paulo
ọſt inde diſcedendi neceſsitatẽ eſſet habiturus, media nocte mouit caſtra, equitũq; duas,
editum aũt quatuor inſtruxit acies. In prima erant duo millia Germanorũ totidemq; Hi-
panorũ & Italorũ. Secunda uerò erat cõſtituta ex ſolo Hiſpano peditatu, tertia & quarta
rat ex Germano. Porrò rex habuit omnẽ exercitũ inter caſtra Cæſareana & Papiã, à fron
e, à tergo & à ſiniſtro latere, munieratq; præaltis foſsis & uallo, à dextro autẽ muro Parci *Parcum.*
apienſis ſe tutum eſſe credebat, præſertim ꝙ nõnullas equitũ turmas & peditũ cohortes
iſpoſuiſſet intra palatium Mirabellum, ubi antiquitus duces Mediolanẽſes habitare ſo- *Mirabellum.*
iti erãt, quũ uenationi operã darent. Sed Daualus per fabros lapidarios auxilio militum,
exaginta muri paſſus tanto ſilentio proſtrauit, ut ſtrepitus ab hoſte nunq; fuerit auditus.
um Parcũ ſeu hortũ ingreſſus eſſet, prima peditũ acies Mirabellum, reliquũ uerò exerci-
us ad regia caſtra cõtendit. Rex ſuis ſtatim opem ferre decernens, iuſsis militibus arma ca
ere, caſtrorum relicta munitione, Cęſarianis æquo loco pugnãdi fecit poteſtatẽ. Et quum
rimũ agmẽ Hiſpanorũ obuiã habuiſſet, à ſcloppetarijs primi Gallorũ multa cæde & ſan
guine cogunt̃ retrocedere, donec Heluetij pedites equitatusq; à latere Hiſpanos repellũt.
Sed ſubſecuti Germani in cuneatã frontẽ aciem porrigentes, Heluetios poſt magnam illa
am cędem profligant. Tum rex magno equitũ cataphractorum numero ſtipatus, pugnam
ingreſſus, ſuos à fuga cõpeſcere q̃ maximè enitit̃. Verũ poſtq; paululum pugnauit, equo
grauiter icto, effuſus à quinq; Cæſarianis militibus nondũ illis notus capit̃. Prodit tamen *Rex Galliæ ca-*
ſeipſum rex quis eſſet. Eodẽ tẽpore Daualus cũ prima acie equites Gallicos, qui Mirabel *pitur.*
li ſubſtiterãt, ſternit, & Antonius Leua cũ Germano peditatu Papia egreſſus Gallos à ter
go cędebat, donec fuga undiq; cœpta, nemo amplius è tanto exercitu reſiſtere auderet, ſed
omnes quibus primus impetus uitã nõ ademerat, ſeſe captiuos reddũt, qui effugere nequi-
uerunt. Cecidere in ea pugna tum ferro, tum fugientes Ticino ſubmerſi ex Gallorũ exerci
tu, ſupra octo hominũ millia, eq; primoribus totius Galliæ circiter uiginti: ex Cæſarianis
uerò uix ſeptingenti defuerunt. Totus exercitus Cęſarianus, potiſsimũ autẽ Hiſpani, tam
optimã nacti ſunt in Gallorũ caſtris et ex captiuorũ redemptione prędã, ut nulli unq; in Ita
lia milites ditiores effecti ſint. Cõtigit aũt hęc pugna anno Chriſti 1525 in Februario, ipſa
die Matthiæ apoſtoli. Profligato itaq; ad Ticinum Gallorũ exercitu, Carolus Lanoius
ſummus Cæſariani exercitus dux, regẽ cuſtodiens in arce Pisleone, Cæſarem q̃ primum
de uictoria certiorẽ reddere uoluit. Quo aũt id celerius fieret, regẽ ad ſcribendũ literas ad
matrem hortatus eſt, quibus rogabat, ut nuncij in Hiſpaniã proficiſcentes & inde etiã redi
turi tutò iter agere poſſent. fore enim ut id ſibi magnoperè proficeret. Quod non ſolum po
ſcenti ultrò cõceſsit mater, ſed nuncio etiã properanti alias ipſa dedit literas, quibus Cæſa
rem obſecrabat, ut humanæ cõditionis eſſet memor. Fieri enim poſſe, ut manſuetudiuis &
clementiæ gratiã aliquando acciperet. Cęſar Lanoio per literas mãdat, ut regis animum &
loquẽdo & cõſulendo ad pacẽ hortaret̃. Regẽ capto, tantus erat in Italia Cæſareanorũ me *Itali metuunt*
tus ut paucis diebus Clemens Pont. 125 aureorum millia numerarit, ne hoſtis loco habere- *Cæſarianos.*
ret̃. Et quoniã magna ſumma pecuniæ militi erat ſoluenda, ea omnis duci Sfortiæ neceſſe
fuit perſoluere. Poſtulauit autẽ Lanoius iuſſu Cęſaris duodecies cẽtena aureorũ millia, ut
Sfortia iuſtis ducatus titulis inſigniret̃. Neq; proptẽrea ditionẽ Mediolanenſem à Cæſa-
re uendi aiebat, qui maiorẽ tam in ea defendẽda q̃ in adipiſcenda impẽſam feciſſet. Cumq;
id grauius onus quàm quod ferri poſſet uideret̃, haud imprudẽter reſponſum fuit, Sfortiã
propediẽ legatos ad Cęſarẽ miſſurũ, ut quo ſtatu res Inſubrũ eſſent, certior redderet̃. La-
noius uerò ad regẽ ſecedẽs, magnã ei ſpem iniecit, ut ſi cum Cæſare cõgredi poſſet, æquis
pacis cõditionibus in libertatẽ reſtitueret̃. Rex etiã Lanoium obſecrabat, ut in Hiſpaniam
potius

potius ꝙ Neapolim,quo ſibi proficiſcendũ eſſe antea audierat,adduceret. Neq; ad id m
nus intentus erat Lanoius,quippe qui & magnã pecuniã & haud minorẽ gloriã ſibi ſpe

Rex Galliæ ducitur in Hiſpaniam.

ret cõparare. Quãobrem regi, perſuadet,ut iter in Hiſpaniã à Gallis tutũ reddat, ꝙd & f
ctũ eſt. Ductus itaq; eſt rex cũ decẽ et ſeptẽ triremibus in Hiſpaniã. Ludouica uerò ma
regis,ut filio capto morẽ gereret,Margaritã filiã,relictã ducis Alanconij,in Hiſpaniã cu
legatis miſit,in obſequiũ Cæſaris,qui iam animo agitabat Helionorã ſororẽ ſuã,quã B
bonio promiſerat,Frãciſco regi,Margaritã autem regis ſororẽ Borbonio,in matrimon
tradere,atq; ita illum in ducatum,quo ob ſecutas ipſius partes fuerat expulſus, reſtituer
Cũq; ad cõditiones pro regis libertate allatas deuentũ eſſet,& Cæſar quibuſcũq; Italiæ
ribus,nec nõ etiam iuri quod ſenatus Pariſienſis in prouocationibus Flandriæ iamdudu
obtinebat ac in primis Burgũdie,renunciari à Gallo uellet, legati inter cætera mandatu
habere ſignificant, ne particulæ quidẽ trãſalpini regni cederẽt. Cumq; aliter Cæſaris an
mus ad pacẽ haud inclinaret,unà cum regis ſorore quæ Caroli Burbonij nuptias cõfeſti

Gallus in captiuitate ægrotat

aſpernata fuerat,in Galliã re infecta rediere. Rex uerò qui recuperãdæ libertatis nõ par
ſpem in ea legatione poſuerat,animo cõſternatus,in aduerſam ualetudinem incidit,et n
Cæſar ægrotum uiſitaſſet, bonoq; iuſsiſſet eſſe animo,in magno uerſabatur uitæ diſcrim
ne. Inter hæc animos Italorũ principum irrepſit opinio,Italiæ monarchiam à Cæſare aff
ctari, regiſq; libertate ingentem quæri pecuniæ ſummam,atq; ita Cæſari facilè fore, qui r
gnum Neapolitanum poſsideret,et in Inſubribus uictorem haberet exercitum,alias Ital
urbes & loca in poteſtatem redigere,ab alijs pecuniam extorquere,quæ placerent diripe
re,militũ hoſpitia pro libito in oppidis & ciuitatibus diſtribuere. Quo metu perculſi Cl
mens Pontifex & Veneti, conſilium inire cœperunt, qua uia hoc impedirent, nihilq; ma
gis conducere uiſum eſt,quàm Ludouicam regis matrem,Italicis uiribus in ſpem filij lib
randi inducere. Fore enim ut Cęſar rebus ſuis metueret,ſi inter ſe conſentientes tot princ

Sfortia fit dux Mediolani duris cõditiõibus.

pes perſpiceret. Exiſtimabant quoq; Sfortiam Mediolani ducem unà cum eis conſenſu
rum, præſertim cum iam dudum à Cæſare inſignia & iuſti ducatus tituli,non niſi duriſs
mis conditionibus promitterent. Interim monebatur Cęſar à ſuis in Italia, ut pacem Ga
licã honeſtis cõditionibus nõ aſpernaret,neq; ſineret Gallos Italis iungi: periculum eni
imminere,ne diſſoluto exercitu, qui rei pecuniarię inopia diutius còtineri nõ poterat,no
modo eius autoritas in Italia, ſed regnũ etiã Neapolitanũ in diſcrimen adduceretur. Ac
monitus Cęſar, ſtatim ſcripſit Daualo, ut quoquomodo ei melius uideret prouideret, n
quid res ſuę detrimenti acciperent. Ipſe uerò Cęſar uidens quid in Italia fiebat,ſatius dux
conditiones à rege captiuo oblatas non aſpernari,ꝙ anſam relinquere, ut Ludouica mate
eius Clementi pontifici atq; Italię principib. iungeret,atq; ad id incitabat,ꝙ rex libertati

Cõditiones regi capto præſcriptæ.

deſiderio Burgũdiæ cedere pollicebat, dicebatq; ſe effecturum ut tota Gallia poſtq; in re
gnum eſſet profectus, conſenſum prębere haud abnueret. Quibus promiſsionibus fretu
Cęſar,fœdus ita cũ rege ictum eſt,ut Gallus iuri ſuo cuicũq; in Italia cederet, Senatum Pa
ſienſem à Flandrię prouocationibus abdicaret,Burgundiam relaxaret,utq; ipſi ad ſumen
dam imperij coronã in Italiã uenturo peditũ ſex millia,equites caraphractos ſexcẽtos cun
totidem ſagittarijs penſo in ſemeſtre ſtipendio in auxiliũ pręberet,proq; his obſeruãdis &
donec libertate adepta promiſſa denuo ſibi rata eſſe iuraret,filios duos natu maiores da
ret obſides,utq; pax firmior & fœdus arctius iungeretur, Helionorã eius ſororẽ uiduã i
matrimoniũ acciperet. Ex qua ſi filios cõtingeret naſci,Burgũdię duces eos efficere Cæſa
pollicebatur,atq; ita firmata pace minus iam rebus Italię ſibi timendum exiſtimans, Pon
tifici haud auſcultabat,quotidie pro reſtitutione Franciſci Sfortię oranti, quem Daualu
ducatu & libertate ſpoliauerat. Recepit tamen ſe dux in arcẽ Mediolanenſem,in qua ali
quãdiu obſidione cinctus fuit. Duces uerò Cęſareani interim quęcũq; onera uel intolera
bilia urbi imponere in animũ inducunt,potius quàm principi obſeſſo opem ferri patiãtur
Quare Senatus populuſq; Mediolanẽſis cõuentu inter ſe habito,omnes uno ore coram le
gatis Cęſaris quęruntur,non modo uillas oppidaq; diuturno militum ſumptu quotidie ex
hauriri, agroſq; colonis paſsim diſcedentibus incultos remanere, ſed etiã in urbem ipſam
& ciues manus inijci,priuataſq; pecunias contra toties promiſſam fidẽ extorqueri. A qui
bus cum temperari poſthac enixè cõtenderent, omnia ſeſe facturos Cęſareani pollicere
tur,nihilominus Cęſareani quibus cordi magis erat habere pecuniã quã pollicita obſerua
re,miſsis ſatellitibus in priuatam fabri cuiuſpiam domũ, totam urbem tumultu concitarũt.
Dominus enim domus, quum ſibi per uim auferentur pignora, correptis repente armis au

xilioq;

lioꝗ uicinorũ implorato,abire coëgit ſatellites,illi uerò in tumultũ uerſi,totã urbẽ exci
uerũt ad arma,ut de relinquẽda urbe Cęſariani deliberauerint,pugnatũꝗ eſt à ſolis occa/
ad ortũ incerto euẽtu,& ab armis utrinꝗ diſceſſum. Sed paulò pòſt multo pernicioſior
ta eſt cõflictatio. Proſternebãtur paſsim ciues,nec quiſquã in pręlio uiuus capiebat̃,ſed
iꝗ uulnera,cædes,incendia apparebant.Voti itaꝗ cõpotes Cæſariani,urbem ingreſsi,
bi à ciuibus opiparè cibum parari imperant, ueſtes & indumenta præbere iubent, & pro
bitrio ciuiũ bonis utunt̃. Pontifex & Veneti undiꝗ coactis militibus, duces ſuos in In/ *Cæſariani ſæuiunt in Mediolanenſes.*
bres maturare imperãt, ut iuxta fœdus cũ Frãcorum rege paulo antè initũ,Cęſareanum
cllũ aggrederent̃, & duci Sfortiæ iãdudum obſeſſo opem ferrẽt. Sed nihil efficere potue
int.Cũꝗ milites pro libito debaccharent̃ in ciues, ciues petebãt ut ſibi liceret quo uellẽt
ire,relictis etiã facultatibus,ut ſaltẽ à militũ iniuria corpora libera eſſent. At Burbonius
ux meliora illos ſperare hortatus,deuouebat caput ſuũ primis tormentorũ hoſtilium icti
us, niſi exſoluto aureorũ triginta milliũ tributo,quibus menſtruum ſtipẽdium militibus
are poſſet,extẽplo tã graui onere liberaret urbẽ.Quod creditum eſt illi poſtea Romæ ob
eriurium cõtigiſſe. Fruſtra enim intra paucos dies à Mediolanenſibus pecunia numerata
ſt,& nihilominus milites in uexãdis ciuibus adeò perſeuerauerunt,ut reperti ſint,qui tot
rumnarũ tędio ſibimet laqueo mortẽ cõſciuerint. Sfortiani enim in arce cũ duce obſeſsi,
am nõ famẽ ſed mortẽ in faucibus habẽtes,extrema neceſsitate adducti,Burbonio arcem
fferũt,modò non iniquæ cõditiones fiant,donec Cæſar re intellecta iuſtitiæ melius poſsit
õſulere.Sicꝗ factũ eſt,ut Sfortiæ cum ſuis omnibus ac tota eorum ſuppellectile abire lice *Habes hanc hiſtoriam quoꝗ infrà.*
et,illiꝗ Comum ciuitas aſsignatur cũ nõ modicis redditibus, donec à Cæſare ſuper impe
io Mediolanenſi & criminibus,quæ in principẽ impingebant̃,iudicatũ eſſet.Sfortia uerò
Cęſarianis nõ ſatis fidens,Italicum fœdus cũ cæteris pontificib.iniJt,& bellum aduerſus il
os,tanquã cõmunes hoſtes pro uirili ſuſcepit. Deuaſtato itaꝗ agro Mediolanenſi & ex/
hauſta urbe per diutina bella, placuit tãdem alias quęrere ſedes, alioꝗ tãtã exonerari pro/
cellam. Adiectus eſt animus ad Pontificis urbes,in quem tanquã priſtinę amicitię deſerto/
rem malè animati erãt, rectaꝗ profecti cõtra Florentinorum urbẽ, ſperabãt in ea ſeſe ma/
gnas obtẽturos opes, ſed fefellit eos eorũ opinio. Nã Burbonius maximis itinerib. Romã
contendit. Aditu aũt per uim occupato, cum ipſe Burbonius murũ aſcendens ſclopo ictus *Burbonius interit.*
ſtatim mortuus cõcidiſſet,milites nõ modo hoſtiliter urbẽ diripuerunt,ſed ipſum etiã Pon
tificẽ,qui in Adriani molem cõfugerat, captiuũ tenuerũt,urbs pręda fuit,uirgines parieti/
bus cõcluſæ libidinẽ coactæ fuerunt militũ explere. Quin & per ludibriũ ſacerdotalib. ue
ſtibus induti,urbẽ perequitabãt,& quęcunꝗ ad uoluptatẽ faciebant,quęrebãt. Nec à Go/
thicis, Vandalicis & Longobardicis tẽporibus Roma exitio propior ꝙ nũc fuit. Violata
ſunt tẽpla,refractæ Veſtaliũ fores,cœnobitarũ ſepta dirupta,cõtaminata ac direpta omia.
Felices erãt qui ſua tãtum amiſiſſent:torquebant̃ inſuper homines et iugulabant̃,dum non
habẽt quod nouo raptori tradãt.In ſumma,nihil intactũ reliquit hoſtilis furor, pepercit ne
mini. Scripſit poſtea Cæſar ex Hiſpania ad Pontif.& enixè excuſabat,ea quę Romę acci/
derãt.Nã iniuſſu ſuo omnia eſſe geſta teſtabat̃. Iubebatꝗ liberũ dimitti Pontificẽ cũ ſuis,
quod & factũ eſt, ſed haud dubie prius pecunia placatis animis Hiſpanorum. Interim quo
iſta agunt̃ Romæ,miſit Gallus nouam expeditionẽ in Italiã,opem laturus duci Sfortiæ &
Italiæ principibus,occupauitꝗ Genuã, Alexandriam & deinde Papiã, quã & graui incen *Gallus Papium comburit.*
dio affixit ob acceptã ſuperiorib. annis ibidẽ cladem. Burbonio Romæ ſucceſsit in exerci
tus pręfectura Philibertus Orangiæ princeps. Dum itaꝗ hęc agunt̃ in Longobardia, Cæ/
ſar Henricũ ducẽ Brunſuicenſem in Italiã mittit cũ magno belli apparatu, ſed qui parũ effe
cit. Nam tãta lues inuaſit Cæſareanorũ caſtra,quòd innumeri moriebãtur,neꝗ ullus poſt/
quã ęgrotaſſet cõualeſcebat, & pleriꝗ fatum illud euitare nõ ſperabãt, niſi in patriã redi/
rent. Hac itaꝗ potiſsimum cauſa & ob uictus penuriã,quã diuturnitas attulerat belli, Ger
mani frequentes quotidie ex caſtris diſcedebant, & domum reuertebantur, ubiꝗ in uia pe
corum more morientes. Idem morbus corripuit Gallicum exercitum,qui iam quartum men
ſem Neapolim obſidebat,ut cogeretur obſidionem illam deſerere. Interim quoque Gallo
Genua erepta eſt,nec quicquam æquè regis animum agebat ac eius amiſsio. Productum
eſt pręlium in Italia tam diu,ut utraꝗ pars fatigata cuperet deponere arma, & mitioribus
animis diſsidia quæꝗ cõponere. Vnde & rex Ludouicam matrem,adhibitis aliquot regni
cõſiliarijs,miſit in Picardiã, ut unà cũ Margareta Cæſaris amita, ꝙ Flãdriæ adminiſtratio
ni præerat

ni præerat,in cōfinibus utriuſq; puinciæ cōuenirent.Nec difficilè admodū fuit utrinq; a
mis ad cōcordiā inclinātibus, rē cōponere,Gallo pſertim Helionorā,ipſius Cæſaris ſo
Precium libe= rem uiduā, in matrimoniū ducente, & numerāte pro filiorū liberatione aureorū uigeſ
rationis regis centena millia. Fama aduētus Cæſaris in Italiā increbreſcente, Franciſcus Sfortia nulla
Galliæ. amplius in Gallo ſpem ſibi ſupereſſe uidens, quomodo Cæſari reconciliari poſſet, indi
animo uoluebat,nemoq; ad id Pontifice magis idoneus uidebat. Agēte uerò Cæſare B
noniæ,Frāciſcus Sfortia decreuit quoquo modo reſtitutionis cōditiones accipere,& all
to pro fide incolumitatis diplomate,Bononiā proficiſcit,Cęſarē alloquit & ſuā innoce
tiā multis illi probat. Cæſar pro re pauca reſpōdit,amplexatusq; principē bono iuſsit eſ
animo, reſtituitq; in auitū & hæreditariū ducatū, certis tamē cōditionibus,ut ſcilicet prę
ea quæ purpuratis Cæſaris dono dedit, ſummā aureorū nongentorū milliū Cæſari polli
ret, è quibus primo anno,qui erat Chriſti annus 1530. quadringēta millia,reliqua ęquis pe
ſionibus in annos decē numerare teneretur. Cæterū pro pignore iſtius debiti,reſeruauit ſ
bi Cæſar in Longobardia duo certa loca,nēpe Cumā & arcē Mediolanenſem. Atq; in hi
Frāciſcus Sfor modū recuperauit Franciſcus Sfortia quietā poſſeſsionē ducatus Mediolanē.cunctis d
tia Mediolanū bus uitæ ſuæ,niſi quod anno Chriſti 1531. Ioan.Iacobus Medices,dominus Muſſij, (uulg
poßidet. Myſz)bellū geſsit ad decimū menſem cōtra ipſum & Ghryſones, qui ſunt Rheti, propt
Gryſones Rhe uallē Volturenā, quam uulgo Veltlin uocamus, quā in ſuā poteſtatē redigere cupiebat,
ti. uideret illam armētis & uino ditiſsimam,atq; ob id ſibi commodiſsimam. Et quanquā no
ignoraret ſibi à Frāciſco duce timendū eſſe,tamen exiſtimabat ipſum ob ingentē pecun
paulò antè Cæſari numeratā,ita exhauſtū eſſe,ut nō niſi poſt multū tēporis ad bellum g
rendū neceſſaria in promptu habere poſſet. Fuerat antea uallis illa imperij Mediolanenſi
ſed per multas bellorū mutationes, ob uicinitatē & locorū fertilitatē occupata fuit à Rh
tis. Vexatis itaq; hoſtiliter per decē menſes utrinq; partibus, uentū eſt tandē ad cōdition
pacis,nēpe ut Frāciſcus Sfortia Medici exolueret 35 millia aureorū,& ne quod debitæ pe
cuniæ ſoluēdæ impedimentū adferri poſſet,ſponſores darent idonei extra ditionē Medi
lanēſem. Pręterea princeps eundē oppido quopiā donaret,cū redditu annuo ſaltē aureor
mille. Tormēta inſuper bellica & res omnes ipſius nō ſolū exportari ſineret, ſed etiam i
mēta & uehicula, qbus id fieri poſſet,prębere. Ioannes aūt Iacobus arcē Muſſy, Leucum
redderet. Re in hunc modū cōpoſita,arx Muſſij,q̄ tātorū malorū occaſio fuerat, iuſſu Sfo
tiæ exciſa eſt. Deinde anno 1534 cū Franciſcus Dux,Chriſtinā, Chriſtierni Regis Daci
filiā, Mēſe Maio duxiſſet uxorē, anno poſtea 1535 Octobris die 24 magno omniū dolor
ſine ple morit, q̄ ſepulto, Antonius à Leiua, uir militaris p populū Mediolanēſem, et Imp
Carolum V. in Gubernatorē ducatus Mediolani eligit, qui 15 Septēbris Anno 1536 etiam
ſuum diem cum obijſſet, eius in locum ſucceſsit Alphonſus Daualus, Marchio Vaſti,
anno 1544 die Aprili 14. cōflictu cū Gallis & milite Heluetico propè Carignanū q̄d Cari
nam uocāt, in Pedemontiū regione, habito, in fugā uerſus, ſuorū multis captis & deſider
tis, demū anno 1546 ultima Martij, cum in Viglebano oppido è uiuis deceſsiſſet, ei Ferdi
nandus Gonzaga 19 die Menſis Iunij ſucceſsit, qui hucuſque præſidet.

De Genua ciuitate Liguriæ item de ducatu eius & terræ illius aſperitate.

GEnua Ligurum domina & regina, quam etiā Ia
nuam dicimus, Italiæ urbs celebris clariſsimaq
in Liguſtici maris littore à Saturni regis fili
Genuo conditam & cognominatam putāt. Ali
Iano Italorum rege poſt Troianam cladem ampliatam
aſſerunt, ubi Iani bifrontis idolum primo coli cœptum
eſt. Quidam tamen ante belli Punici tempora, nullam
eius urbis mētionem haberi dicunt. Hanc ab initio Ro-
manis ſubditam fuiſſe conſtat uſque ad annum Chri-
ſti 600. Tunc Rotaris Longobardorum rex imperium
in eam faciens, uicit & diſpoliauit eam. Sed recupera-
tam poſtea, Carolus Magnus Pipinuſque filius rex

Italia

lliæ,& ſucceſſores Franci reges, per annos circiter centum ſumma cum iuſtitia & huma-
tate gubernarũt, ducibus illi adminiſtrãdæ, qui comites appellarentur, præfectis. Cumq́
raceni irruerent in Corſicam inſulam, ſibiq́ eam uendicarent, comes Ademarus cũ Ge- *Corſica à Ge-*
ienſibus claſſem expediens atq́ inſulam adiens, eripuit eam de manibus infidelium, reti- *nuenſibus ſubi*
iitq́ ſub Genuenſiũ poteſtate. Hæc ciuitas totius Liguſtici ſinus emporiũ eſt, habuitq́ *gitur.*
tra quadringẽtos annos maxima incremẽta. Vnde & ingentes nacta uires, & portu ædi-
isq́ ſuperbiſsimis ac reliquis in omni genere ornamentis, omnes Italiæ præter Venetias
perat maritimas urbes. Excelluit etiã naualis belli peritia ſupra modum, ut annos mul-
s maris imperio potiretur & piratarũ abſtulerit latrocinia. Poſt Carolum Magnum & fi-
)s eius, plurimã ciuium ſuſtinuit tyrannidem, propter quod & peregrinos dominos ali-
iando aſſumere coacta eſt, imò agitata ciuilibus diſcordijs, imperium maris ferè totum
niſit, quod tamen olim ad Peram & ultra extenderat. Anno Chriſti 1258. natum eſt in-
:ns diſsidium inter Genuenſes & Venetos, propter Tyrum & Ptolemaidem, ubi utrique
õmercia exercebant. Nam Genuenſes accepto ingenti damno à Venetis, inuocato auxi-
o Imperatoris Conſtãtinopolitani, nempe Michaëlis Paleologi, diripiebant atq́ diſpo-
abant Gazam, ciuitatem Venetorum, captoq́ duce Venetorum profecti ſunt uſq́ ad flu-
ium & ciuitatẽ Tanaim, plurimas ſibi ſubijciẽtes ciuitates & inſulas, præſertim Capham
uitatẽ, quæ antea Theodoſia fuit uocata, ſed quam ultra 34. annos retinere nõ potuerunt.
Anno Chriſti 1237. inſtituerunt Genuenſes ducem, iuxta formã ducis Venetorum. Mit- *Genuenſes cre*
:ntes autem eum in Cyprum, quam ſibi ſubiecerũt, cœperunt regẽ & reginam, ductosq́ *ant ducem.*

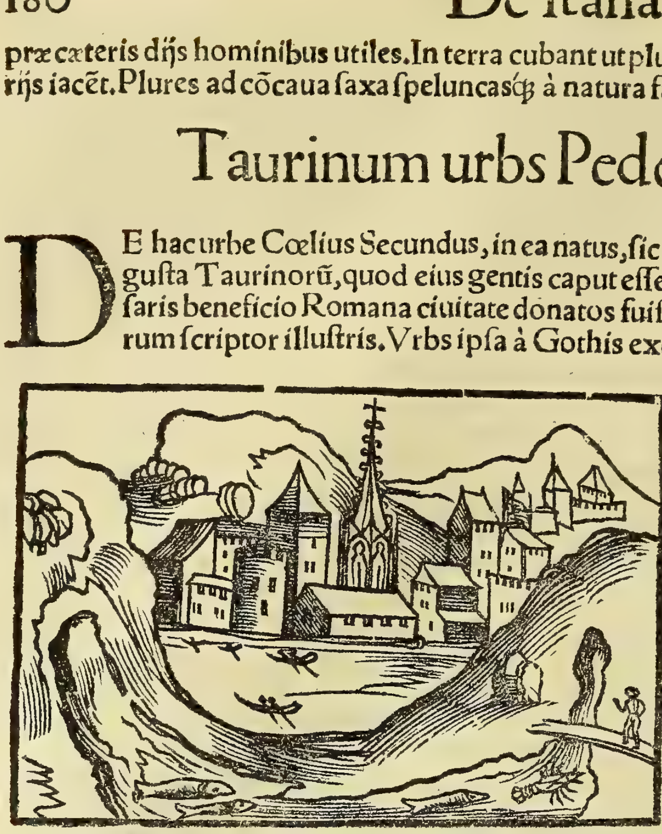
captiuos Genuam, paulò pòſt impoſito annuo tributo rurſum libe-
ros dimiſerunt. Retinuerũt autem de regno illo ciuitatem Famagu-
ſtam. Habes hanc hiſtoriam infrà in deſcriptione Cypri inſulæ ad
longum explicatam. Cæterum cum primus Genuenſium dux gra-
uem expeditionem cõtra Venetos mouiſſet, atq́ exercitus eius ſuc-
cubuiſſet, priuatus eſt ducatu & in cuſtodiam coniectus, atq́ in locũ
eius alius ſurrogatus, qui uirili animo aggreſſus Venetos, multa eis
intulit damna, ſed interijt tandem in prælio. Tum Genuenſes alium
creauerunt ducem, qui profectus ad Imperetorem Conſtantinopoli-
tanũ, ſic ſe apud illum geſsit, ut ob præclaras in bellis à ſe res geſtas,
donatus fuerit inſula Mitylene, quã Genuenſes etiã retinuerũt uſque *Genuenſes po*
ad annum Chriſti 1454. Poſt hunc ducem creatus eſt anno Chriſti *tiuntur Mity-*
1381, dux alius, qui & ultimus fuit, atq́ poſt eũ ſuſceperunt pro defen- *lene.*
ſore urbis ſuæ, Carolum ſeptimum regem Frãciæ, qui Vicetenentem
illuc conſtituit. Affecti autem tædio Gallorũ, iunxerunt ſe duci Me-
diolanenſium, quem defenſorem habuerũt uſq́ ad annum Chriſti 1435. Tunc deſerto du-
:e Philippo, proprium inſtituerunt ducem, quod tamen non omnibus placuit, adhærenti-
ous quibuſdam Gallo & alijs duci Mediolanenſi: ſicq́ factum eſt, ut regnũ in ſe diuiſum,
:andem corruerit. Noſtro æuo agnoſcunt Imperatorem pro ſuo domino, quemadmodum
& Mediolanenſes, tametſi interim liberi eſſe uelint, habentes ſtatum regiminis haud mul-
tum diſsimilem gubernationi Venetorum. Creant enim ducem, nõ tamen perpetuum ſed
annuum. Ciues exercent commertia grandia, ſulcantq́ maria, & in his anteeunt omnes
Italos, ſolis Venetis exceptis. Vrbs eorum magna eſt, diues & pulchra, tum ſitu tum pala-
tijs, habetq́ portum maris commodum. Regio in qua ſita eſt urbs Genuenſis, uocatũ
Liguria, habetq́ agrum rudem & ſaxoſum, nec quicquam profert, niſi quod magno labo- *Liguriæ.*
re ex terra eruitur. Fuit olim hęc terra pro bona eius parte ſyluis obducta, habens paucos
colonos, qui latrocinijs plerũq́ tranſigebãt uitam ſuam, latitãtes in ſyluis, nec à quoquam
mortalium apprehendi poterant, donec tandem quidam uenit Fuluius nomine, qui undi-
que ſyluam incendit, & latrones ex ea abegit. Ligures uſque in hodiernum diem la-
bore plurimo uitam duram agunt. Nam multis arboribus oppleta regione, materia eſt ad
naualem fabricã pręcipua, arbores tanta craſſitudine, ut diametri octonos pateant pedes.
Vnde quidam cædendæ materiei, quidam ſubigendo agro à lapidum aſperitate uacãt. Ve-
nationibus quoque continuo intendunt, captisq́ feris fructuum inopiam ſuſtentãnt. Non
nulli raritate meſsis carnes partim domeſticas edunt, partim ferinas, aqua in potum ſum-
pta. Oleribus uulgo ueſcuntur, præſertim hi ad quos neque Ceres uenit neq́ Dionyſius

præ cæteris

præ cæteris dĳs hominibus utiles.In terra cubant ut plurimum, rari ſub tecto aut in tug
rĳs iacēt.Plures ad cōcaua ſaxa ſpeluncasq́ à natura factas,ubi tegant corpora, diuertū

Taurinum urbs Pedemontana.

DE hac urbe Cœlius Secundus, in ea natus, ſic ſcribit:Taurinum hodie,antea A
guſta Taurinorū,quod eius gentis caput eſſet, appellata eſt. Taurinos Iulĳ C
ſaris beneficio Romana ciuitate donatos fuiſſe, teſtis eſt Dion rerum Roman
rum ſcriptor illuſtris. Vrbs ipſa à Gothis exciſa,denuo inſtaurata minor fuit

prius eſſet,forma quadrata, ædi
cĳs pulcherrimis ornata, leniſs
mo riuo media alluit, cui nom
Duria, quòd à flumine eiuſdē n
minis, quod propter urbem lab
tur,deriuatus ſit. Ab inſtaura
urbe, foſſa, muro & aliquot tur
bus & arce pulcherrima muni
fuit. Diu hanc urbem Allobro
gum reguli, quos hodie duces a
pellant, tenuerunt:uerum Fran
ſcus huius nominis primus, Ga
liæ rex,eā ante annos aliquot oc
cupauit muniuitq́ ſic,ut nulli u
bium Italicarū munitionibus c
dat. Eſt enim loco plano ſita, ab oriente Eridanum flumen,quem Padum uocant,habet,
quo non plus mille diſtat paſſus, ab occaſu alpes Graias, à ſeptentrione alpes quas Cæſ
ſummas uocat,et flumen Duriam,cuius modo mentionem feci:à meridie uerò planicien
eamq́ fertilem,quæ patet paſſus quinq́ millia inter Padum & alpes.Suprà Padum ingen
pontis moles eſt,ſaxis extructa,turribus & propugnaculis munitiſsima.Inter urbem et P
dum iacent horti amœniſsimi & irrigui:ultra Padum colles uitiferi ſtatim occurrunt,è qu
bus uina præſtantiſsima omnis generis habentur. Hæc ciuitas multis rebus ornata fui
primum principis aula & domicilio,deinde eiuſdē principis & totius regionis ſummo co
ſilio atq́ Senatu, poſtea Pontifice archiepiſcopi titulo inſignito, clariſsima præterea fu
Academia Taurinorū. Legū,Medicinæ,& aliarum ingenuarum artium arcadem ia,quo tempore duces Allobro
gum eam tenuerunt: quo etiam tempore Typographia in ea urbe fuit omnia Italicarum
præter Venetias, celeberrima. Geſta ſunt iuxta & propter hanc urbem noſtro æuo plu
rima bella & ſtrages, inter Cæſarem Carolum & regem Gallorū Franciſcum potiſsimum
autem anno Chriſti 1544.altera paſchę,iuxta Carmaniolam,grauis fuit commiſſa pugna
in qua referuntur cecidiſſe duodecim aut tredecim millia uirorum de Cæſaris exercitu,re
liqui uerò omnes ferè aut fuere capti,aut pecunia mulctati,atq́ ſine armis domum remiſsi

Papia, olim Ticinum.

PApia uulgò Pauia, ciuitas antiqua ſita in regione,quam ueteres Tranſpadanam &
Subalpinam, poſteri autem Longobardiam uocauerunt. Alluuntur mœnia eiu
Ticino fluuio perſpicuo etiam cum pluuioſum eſt cœlum. In hac urbe Longobar
di & alĳ poſt ipſos Italiæ reges olim habuerunt regiam ſuam ſedem,antequā à Ca
rolo Magno Imperatore domarentur. Multaq́ paſſa eſt temporum ſucceſſu ob factione
Guelforum & Gibellinorum. Et iam bellis ruinoſa tota,in qua nihil præter ueſtigia anti
quæ academiæ uidere licet, cæterum undequaque offertur occaſio dolendi ſuper tam pul
chra & amœna ciuitate. Dum enim Cæſaris iugum ſubterfugere ſæpe conatur, ſuo magno
malo didicit obedire. Pertinet hodie ad ducatum Mediolanenſem. Ioannes Galeatius
primus dux Mediolanē. coēgit eam, quæ antea libera fuit, ſub iugum ſuum,extruxitq́ in
ea arcem

nea arcem & iuxta eam parauit inſignem atq; magnum uenationis hortum, qui tam am/
lus eſt, ut circuitus eius cõprehẽdat uiginti miliaria Italica, undiq; muro cinctus, & diuer
is animalium ſpeciebus refertus. Vocatur autem hodie Barcus. Abundat ciuitas his quæ *Barcus hortus.*
d uictum pertinent, colligitq; uina plus quàm egregia. De captione regis Galliç iuxta hãc
rbem, ſuprà dictum eſt.

Alexandria.

IVxta fluuium Tanarum, qui ex Liguria uenit & haud procul à Papia Pado miſcetur,
locantur aliquot inſignes ciuitates, præſertim Alba, Aſta, & noua Alexandria. Acce/
pit aũt Alexandria iſta tale exordium: Subuerſo Mediolano per Fridericum primum,
erant aliqui Ligures circa montem Apenninum, qui relictis prædijs ſuis conceſſerunt
ad uillam quandam Robereto nomine, ubi cœperũt extruere ciuitatem, quàm Cçſaream
in fauorem Cæſaris appellauerunt. Pontifex uerò Romanus nomine Alexãder tertius, ho
ſtili animo Imperatorem perſequens, adiunctisq; ſibi Venetis & Mediolanenſibus atque
multis alijs illarum partium uulgaribus populis, contendebat Imperatorem penitus exclu
dere Italia, & in memoriam huius rei perpetuam, uoluit quòd memorata Cæſarea à ſe ap/
pellaretur Alexandria, abolito priſtino nomine, idq; obtinuit.

Mons Ferratus.

EST Mons Ferratus pars Liguriæ cis Apenninum ſitus fertilis & habitabilis, diei fe/
rè ſpacio ab alpibus diuiſus atq; diſcretus, per patentes interim campos collib. ma/
gis quàm iugis eleuatus, ubi colonus nihil incultum aut inaratum relinquit. Hunc
à dextera parte Tanarus, à ſiniſtra Padus urgent, nec ultrà progredi ſinũt: & qua/
tenus à fluuijs diſcedit & quodammodo ſubducitur, ferax admodum planicies interiacet,
quam terram Meſopotamiam appellare poſſumus, quòd gemino amne clauditur.

Modoëtia ſiue Montſchen.

SIta eſt iuxta fluuium Lambrum Modoëtia ciuitas antiqua, quam olim rex Theodo
ricus & poſtea Theodolinda regina Longobardorum magnificè ſuis muneribus
adornauerunt. In hac ciuitate conſueuerunt Imperatores ante quadringẽtos annos *Corona ferrea*
ſuſcipere coronam ferream, ſed quæ poſtea translata eſt Mediolanum.

Patauium.

PAtauium uulgò Padua, à uicinitate Padi ſic dicta, ut quidam uolunt. Certũ eſt An
tenoream à conditore prius appellatam eſſe, cuius ſepulchrum adhuc uiſitur cu
epitaphio, non longè à Franciſcanorũ monaſterio locatum. Fuit autem Antenc
iſte Troianus, qui unà cum Aenea patriã prodidiſſe exiſtimatus eſt, quòd legato

g propter Helenã uene
nerãt, ſuſcepit hoſpitio
& Vlyſſem habitu falſ
cognitum non indicaui
Hinc Venetiam uenit, u
bemq́; in ea cõdidit Ant
noreã primò dictã, poſte
Patauium quaſi Padaui
um. Fuit urbs iſta ant
Chriſti natalẽ Romano
rum habitatio, quum ſta
tus eorũ felicior eſſet: nõ
quòd noui coloni in ean
trãslati eſſent, ſed ꝙ Pa
duanis ius eligendi Sena
tum Romanũ conceſſum
eſſet. Sunt qui putãt nul
Paduæ pulchritudo. lam in Italia ciuitatem æquari Paduæ in pulchritudine & publicis ædificijs. Attila Hun
norum rex primus eam deſtruxit. Deinde à Narſete & Rauennatibus reædificatam, Lon
gobardi incenderũt et diruerunt. Carolus uerò Magnus et eius ſucceſſores rurſus eam in
ſtaurauerunt, manſitq́; in ea forma uſq; ad Fridericum primum, cuius temporibus multa
eſt paſſa. Habet hæc urbs hodie tam elegantem domũ Senatoriam, ut putent in orbe uix il
li ſimilem extare. Paruit olim Romano imperio, ſed ſubacta eſt deinde ob uicinitatem di
tioni Venetorum anno ſcilicet Chriſti 1406. quòd ad multa illis commodiſsimus eſſet lo
cus. Rex Maximilianus ſuperioribus annis illam expugnatam rurſum adiecit imperio, re
tinuiſſetq́;, niſi proditione Venetis rurſus tradita fuiſſet. Retinent tamen ciues in hunc uſq;
diem propenſum animum ad imperiũ, ob quã cauſam multi patricij Patauini referuntur à
Venetis de medio ſublati, & multę magnæ familiæ exciſæ, ut illi imperium pacatius poſsi
derẽt. Vendicarunt etiã ſibi Veneti meliora quæq́; prædia, quæ inueniuntur extra mœnia ci
uitatis Paduanæ, nec habent ſubditos aliquos, quos uilius tractant ꝙ Paduanos, aut ꝗ mi
ſerabiliores contemptibilioresq́; uiuant. Adde quòd ciuitas nulla fermè iam mœnibus, ual
lis & foſsis, arcibus & propugnaculis munitior ſit in toto Venetorũ dominio. Loca mul
Academia Patauina. ta, eaq́; ampliſsima, uacua habet, tum ad mœnia, tum paſsim per ciuitatẽ. Palatijs cernitur
inſignibus & uijs fermè regijs, academia nobilitata & frequentiſsima: nam ſtudioſis exce
ptis, uix reſtaret quod numerare poſſes: ciues enim rura ſua habitant. Colunt incolę agrum
fertiliſsimum & feliciſsimum, ex cuius prouentu non ſtudioſi tantũ, qui ad minimum ſunt
mille quingenti, ſed ciues quoq; & aliquot millia hominum in ipſis Venetijs aluntur. Præ
tor huic ciuitati imperat cum præfecto, habenturq́; hæ duæ functiones in Republica Vene
ta pro ſupremis. Hoc commodum huic ciuitati accedit, quòd una nocte uel uno die naui
gio Venetias ire & inde redire eodem temporis ſpacio poſſunt. Nam ſi Venetias eant ſe
cundo ferũtur flumine uſq; ad cataractas quaſdã, ubi ſalſa & marina aqua à fluuiatili diſpe
ſcitur, reliquum ſpacij eadem naui per paludes Venetias conficiunt. Redeundo uerò, ad
uerſi fluminis raptum equis ſuperant. Fluuius hic Brenta uulgò dicitur.

Titus Liuius. Conditus eſt in hac urbe Titus Liuius Hiſtoricus, cuius in hunc
uſque diem oſſa honorificè ibi ſeruantur. Is quarto
imperij Tib. Cæſaris anno exceſsit,
ętatis uerò ſuæ LXXII.

Verona

Verona.

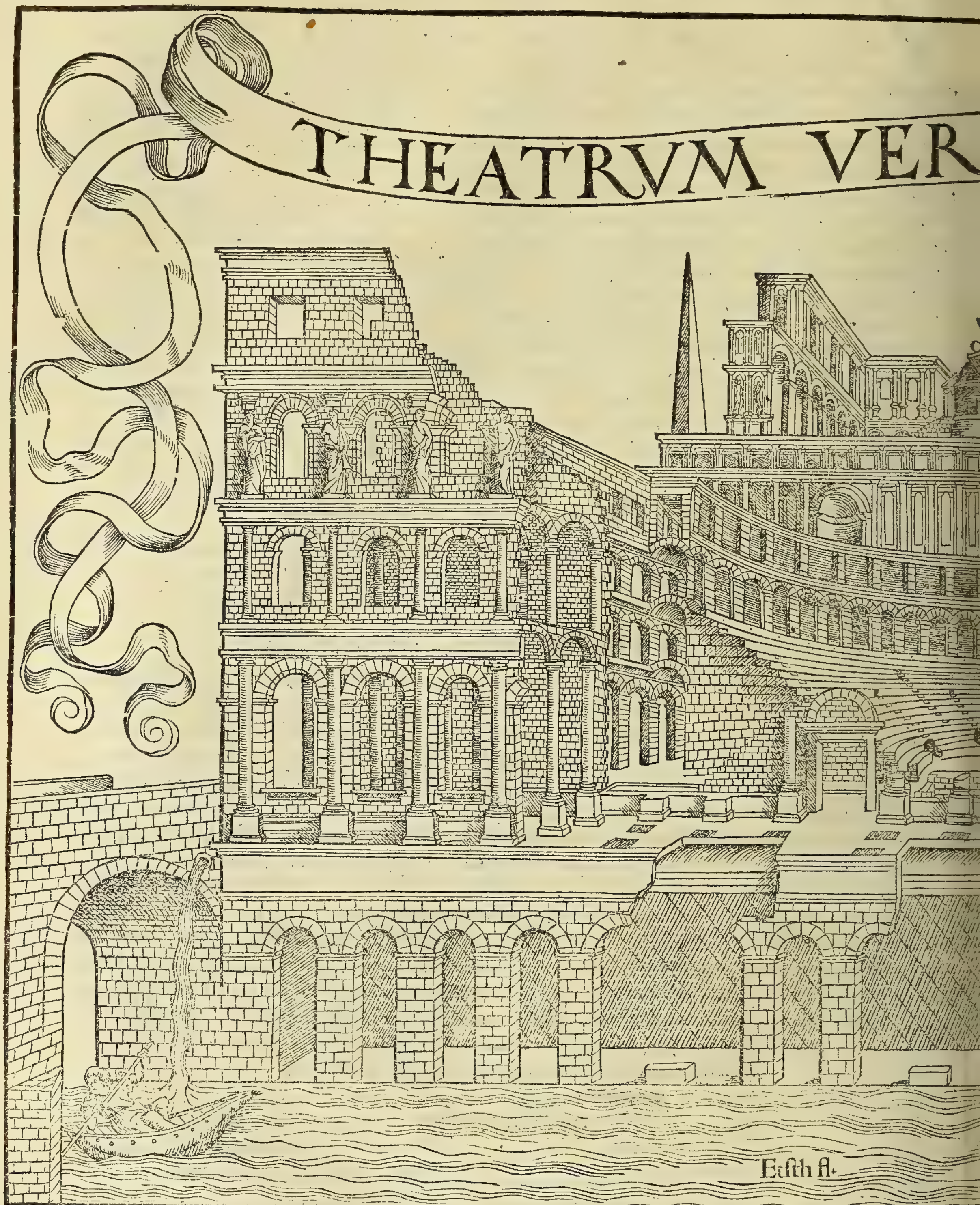
VErona alpibus finitima, primũ Brenona dicta, ac deinde mutatis literis Verona, urbs Venetorum præclara ac pulcherrima, munitiſsima & nobiliſsima, diuiditur & cingitur fluuio Atheſi, ut is fluuius ſimul ſit & ornamento & cuſtodiæ, uſuiq; magno in aduehendis & auehendis mercibus & frugibus. Nec ea urbs eſt admodum diſsimilis Baſileæ noſtræ. Quidam putant eam à Gallis duce Brenno extructam, qui urbem Romam & Mediolanum ceperunt, & Brixiam atq; Bergomum condiderunt. Alij uerò aſſerunt eam extructam poſt Troiæ excidium. Fruitur cœlo ſaluberrimo & agro fertiliſsimo, quippe qui gignit olei magnam uim & frumenta ad abundantiam, uinorum uarietatem & præſtantiam, pomorum omnis generis copiam & lanæ ſubtilis magnam ubertatem. Vnde & hic uilius uiuit̃ q; in multis Italiæ locis. In ſumma, quantum attinet ad humanæ uitæ uſum, Verona nulli eſt Italiæ urbi ſecunda. Decantatiſsimus uerò lacus Benacus carpionibus, lautiſsimusq; alijs piſcib. cunctis gratiſsimis undiq;. Breuiter omnes qui Veronã ſemel uiderint, ad ſe inuitat atq; allicit. Creſcit ibi acinaticum uinũ colore purpureo, regio ſapore præcipuum, cuius dulcedo ineffabili ſuauitate ſentitur, quod tamẽ tactus eius denſitate pingueſcat, ut carneus liquor aut potio edibilis uideatur. Vocatur alio nomine Rheticum uinum. Imminet ciuitati mons altiſsimus Balbus appellatus, qui nobilibus herbis celebrat̃. Libera fuit aliquãdo hęc ciuitas & imperio addicta, ſed à Venetis anno Chriſti 1405 uſurpata. In qua ut multa egregia ſunt, hoc unum tamen rariſsimum eſt theatrum antiquiſsimum uel potius theatri ruinæ & ueſtigia, ex quibus adhuc molis magnitudinem & magnificentiam clarè deprehendere licet. Siquidem fuit ciuitas ipſa Romanis principibus tàm grata, ut in ea amphitheatrum quoq; Romano more, nõnullaq; alia conſtruxerint miranda ædificia, quæ poſtea à Gothis & Longobardis rurſum fuerunt deſtructa. Habet̃ præterea urbs ipſa loca uacua ad mœnia, & paſsim per urbem multa, ut omnes ferè ciuitates habent, quæ noſtris temporibus muniuntur, eiusq; rei cauſa eſt ipſa noua muniendi ratio, quæ multa loca culta ſolo æquat, & uacua rurſus plura complectitur.

Amphitheatrum Veronenſe.

VEronæ plura ædificiorum antiquorum ueſtigia quàm in cæteris omnib. Italiæ locis, excepta Roma, inueniuntur. Ante theatri autem molem, fuit & amphitheatrum ab Octauio conſtructum, cuius exterior paries marmoreus in tres arcuum ordines mirãdos diuiſus, infimos, medios & ſupremos altitudine incredibili extollitur, quorum unuſquiſq; ſeptuaginta duos continet arcus. Inter ſupremos quoſq;, ſtatuæ pulcherrimæ erectæ erant. Supra arcuum ordines, alius inerat ordo feneſtrarum 72 ampliſsimarum, aulis ingentibus toti amphitheatro circũductis deſeruiẽtium, unde exterius & interius patebat deſpectus. Per portas decem & octo datur aditus in ipſius interiorem planiciem, cuius longitudo perticarum 39 id eſt, 234 pedum habet enim pertica ſex pedes: latitudo uerò 22 perticarum & dimidiæ erat, oualem conſtituens figuram. Ab ipſius uerò planicie pro ſedibus, quadraginta duo inſurgunt gradus. In gradibus ipſis, hominum 23184 ſeſsionem commodam habuerunt, cuiq; hominum ſpacio pedis cum dimidio attributo, demptis portarum ſpacijs. Capacitas ſupremi gradus in circuitu perticarum 183 reperitur: medij autem, uiceſimi primi à ſuperiori deſcendendo, perticarũ 142.

Monumenta antiqua ciuitatis Veronenſis & agri eius, quia ferè infinita ſunt, hic breuitatis gratia omittimus. Vide de illis librum quintum, Torelli Veronenſis.

Figura theatri Veronenſis, quum adhuc in[...]

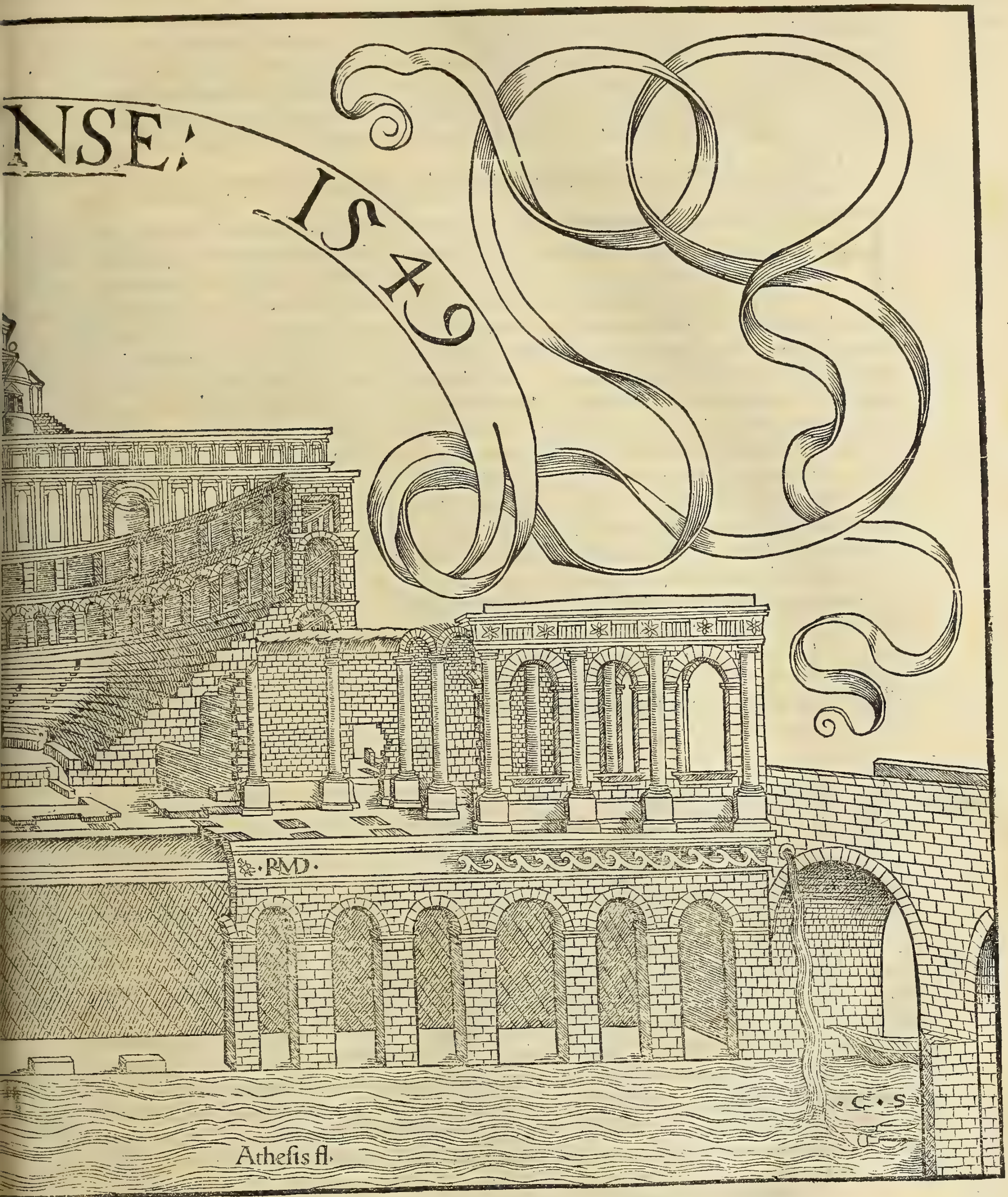

Torellus Sarayna, natione Veronenſis, de Verona ſic ſcribit: Quàm ampla fuerit Verona, hinc patet, quod in ea fuit theatrum, amphitheatrum & Campus Martius, quo nec qui Romæ erat, maior fuiſſe exiſtimari poteſt. In eo exercebantur corpora, equis, iactu, cęſtribus, ludisq́; alijs campeſtribus. In amphitheatro, gladiatorij ludi & alia ſpectacula edebantur, in theatro ſcænica. Theatrum ipſum iamdudum magna ex parte uetuſtate corruit, pars quoq; demolitione cecidit, rege Berengario mandante. Vnde ſcribit idem rex: Quia euenit

Campus Martius.

Theatrum.

perfectum eſſet. Hodie ruinæ eius extant.

euenit nuper in ciuitate Veronæ, ut pars quędam medij circi, quæ Veronæ ſubiacet caſtro, præ nimia uetuſtate corruit, collidens cuncta ſub ſe poſita ædificia, hominesq; cunctos, pe nè quadraginta attriuit, idcirco mando cunctis ſub ipſo caſtro morantibus, quatenus ubicunque ædificium aliquod publicum parti pertinens ruinam minatur, unde damnum contingere poſſet, quòd ipſum ædificium publicum uſq; ad firmum euertatur. Datũ quarto nonas Maij, anno ſalutis 895. Olim flumen extra urbem iuxta theatri murum currebat:

Nobile marmor Veronenſe.

quo deiecto flumen deuectum eſt in ciuitatem. Putatur theatrum ipſum ex coniecturis quibuſdam conſtructum iubente Octauiano Cæſare Auguſto, aut eius tempore. Fuit autem marmoreum non latericium. Nam conſtruebantur theatra pro ciuitatum facultate, nobilitateq́; ac amplitudine. In Veronenſi autem agro marmora nõ ſolum alba uerum & nigra & rubea & diuerſis coloribus maculata, inſigniaq́; exciduntur. Theatrum ab uno cornu, unde ſpirat aquilo, ad aliud unde africus flat, pedum 360 longitudinem continet. Ab euro uerò ad alteram partem, uſq; ad Atheſin protenſam, 340 pedes in latitudine numerantur. Pes Veronenſis continet palmum meum (Munſteri) maiorem bis, minus duobus trãſuerſis digitis. Nam in libro unde iſta accepi, ſignatur per lineã quantitas palmi Veronenſis.

De adminiſtratione reipub. Veronenſis.

FVit Verona ter à Barbaris incurſantibus combuſta, à Germanis direpta, terq́; ſolo æquata & à Galieno inſtaurata. Legimus in Chronicis, eam etiã ab Antonino Vero Imperatore, cùm diruta ac deſolata eſſet, inſtauratam ac priſtinę dignitati reſtitutã. Prima deuaſtatio facta eſt à militibus Veſpaſiani: altera cõtingit Galieni tempore, tertia uerò Atilæ regis Huniorum tempore, anno ſcilicet Chriſti 427. Præfuit olim Veronæ Albuinus rex, ſtatuitq́; in ea ſedem ſuam: quo interfecto, paruit Longobardorum regibus. Deinde fuit ſub regimine eccleſiæ. Tempore uerò Ottonis primi fuit imperio cum multis alijs ciuitatibus ſubiecta: ac deinde tempore Friderici primi cum Mediolanenſib. inito fœdere libertatem eſt conſecuta, quo ad ex ambitione & dominandi cupiditate, orto inter ciues diſsidio, in contrarias factiones ciuitas eſt diſtracta: ſed præualente una factione, in tyrannidem omnia abierunt, donec tandem ad populare regimen redacta eſt ciuitas ſub umbra Rom. eccleſiæ. Tunc Scaliger quidam eſt prætor electus, cui anno 1278 ſucceſſerunt frater & poſteri uſq; ad Antonium Signorum, qui à Ioanne Galeatio Vicecomite regno priuatus eſt, ſicq́; finitum fuit dominium Scaligerorum, anno 1396. Porrò Galeatius Vicecomes dominatus eſt Veronæ annos 18. Quo defuncto, unus ex Scaligeris rurſum ſibi uendicauit Veronam. Quo per uenenum ſublato, Franciſcus Carrarienſis regimine eſt potitus ſeſqui anno. Tunc Veneti indigne ferẽtes Scaligeri illius deformem mortem, anno 1405. urbem occupauerunt, pacificeq́; in ea regnarunt uſq; ad annum Chriſti 1509. tunc fuit ſeptem annis ſub Maximiliano Imperatore: qui anno 1517 eam reſtituit Venetis, atq; illi uſque in præſens potiuntur dominio eius.

Mantua.

Vergilius.

MAntua antiqua ciuitas, gloriatur poëtarum clariſsimo illuſtriſsimoq́; principe Virgilio Marone, cuius felix ingenium tam omnes efferre debent, quàm imitari nulli poſſunt. Ciuitas ipſa eſt ampla, munita & aſpectu iucunda, nobilib. frequens, palatijs inſignis, felici ſatis ſolo prædita. Hæc haud procul à Benaco lacu ſita eſt, ex quo Mintius fluit, qui exundans Mantuam uſque labitur, ibiq́; lacu facto urbem circuit. Inde etiã progrediens, breui curſu Padum influit. Agnouit hæc urbs olim Imperatores, ſed illi ex ea principatum facientes à ſe alienarunt, ſicut cum multis alijs Italiæ ciuitatibus eſt actum. Pro modica pecunia, magnę & illuſtres ultramontanæ ciuitates ab imperio ſunt ſeparatæ. Anno Chriſti 1220 ius dixit in hac urbe Sordellus. Deinde anno 1328 præfuit Aloiſius. Anno uerò 1420. ſucceſsione hæreditaria adeptus eſt dominium Ludouicus, & is duxit uxorem filiam marchionis Brandenburgenſis, quæ ſanguine iuncta erat Cæſari Sigiſmundo. Et quum idem Imperator uice quadam Italiam ingreſſus, diuerteret ad Ludouicum creauit eum Marchionem. Regnat hodie ibidem familia Gonzaga, cuius ſucceſſores iam ab hoc Cæſare duces & creati & nuncupati ſunt, magnam ſatis poſsidentes ditionem, ſed iam multo maiorem, quòd Monferratus quoq; eis acceſſerit nomine hæreditatis. Nam marchionis Monferrati unica filia nupſit duci Mantuano, & mortuo patre dux Mantuanus obtinuit quoque marchionatum illum, ſplendidum ſatis & ampliori quàm Mantua ditione ornatum.

Gonzagæ marchiones Mantuani.

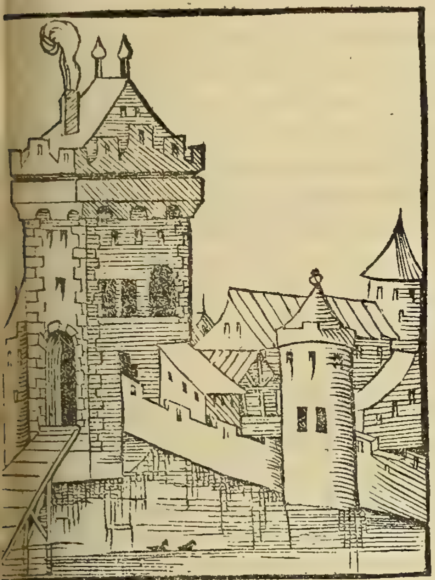
Mantuanus ducatus.

Ferrari

Ferraria.

CIuitas Ferrarienſis non numeratur inter antiquas Italiæ ciuitates: nam ſcribunt eã mœnibus cinctã ab Exarcho quodam. Fuit aũt primùm ſub Epiſcopo Rauennenſi, ac deinde dominium eius nacta eſt familia Eſtenſis, primusq́ dominus uocatus eſt Actius. Hunc ſubſecutus eſt anno Chriſti 1225. Ecelinus, durauitq́ huius familiæ legitima ſucceſsio uſq ad annũ 1394. tũc enim Nicolaus Eſtenſis princeps cõiugis ſuę uindicans adulterium, Leonellum reliquit principatus ſucceſsionẽ: quo decedẽte Borſius frater eius & ipſe Nicolai filius ex concubina ad principatum uocatus eſt. Egregia forma iuuenis, & in armis cum laude uerſatus, dicendi & agendi peritus: qui cùm Cęſarem Fridericum Romam petentem & inde reuerſum magnificentiſsimè accepiſſet, ſuper Mutinam & Regium ciuitates, ducatus honorem accepit, primusq́ omniũ in Eſtenſi familia Dux appellatus eſt. Fuit etiã domus Eſtenſis uiris ſemper doctis amica, honorãs multos in omni ſtudiorum genere: quin & principatus ſui rationẽ habentes, cũ temporis ſucceſſu nõ parum auxerunt ditionem ſuam, ut etiam filiæ regũ ambierint nuptias eorũ. Noſtro tempore anno 1550. dominatur huic ciuitati & terræ Hercules Eſtenſis, ditiſsimus auro & argento omniũ Italię prin[cipum]. Ipſe (ni fallor) tertius eſt dux: antea uerò Marchiones uocabantur. Adiacet urbs [...]ſa Pado fluuio, nobilis, potens & ampla, mercibus frequens, paludibus circundata, atq[...] circo minus felix in frugibus & uitibus. Amœna tamẽ eſt ipſa & populoſa, pulcherrimis [or]nata palatijs, & latis ac longis uijs atq uicis inſignis. Pater iſtius ducis extruxit in altera [flu]minis ripa è regione ciuitatis, hoc eſt, in parua inſula quam facit Padus, amplißimum [p]alatium cum hortis, eſtq́ fabrica illa inſignis & famoſa in tota Italia, & uocatur Beluede[r]e, quod ſonat latinè, Pulcher proſpectus.

Eſtenſis familia.

Beluedere.

Bononia.

BOnonia magnitudine non multas habet pares in Italia ciuitates, ſuperiores paucas. Olim Exarchatui ſubiecta fuit, donec Pipinus & poſt eum Carolus Magnus eam tradiderunt Romanorum Pontifici poſsidendam. Poſtea tamen ſæpè à Vicecomitibus Mediolanenſibus occupata fuit, quum ditionem ſuam dilatare ſatagerent. Sita eſt hæc urbs in plano, licet ab uno latere paululum excreſcat, ubi templũ eſt dictum S. Ioannis in monte. Loca non multa habet uacua, eaq́ ad mœnia, ab ea parte qua Ferrariam itur, ubi etiam planiciẽ maximã habet, cęterũ à reliquis partibus montibus cingitur, præſertim Hetruriã uerſus. Abundat feliciſsimè omnib. ad uictũ pertinentibus, eſtq́ populoſiſsima, ſi ulla alia eſt in tota Italia. Fortes & feroces homines gignit, ciuilis & humana erga exteros, inteſtino tamẽ laborat diſsidio. Bentiuolorũ familiã habuit potentiſsimam, quæ non ſemel tyrannidem ſibi uſurpauit. Pontificum au[xi]lio liberata, eiſdem paret. Quadraginta deliguntur patricij, quorum magna eſt auto-

Bentiuoli.

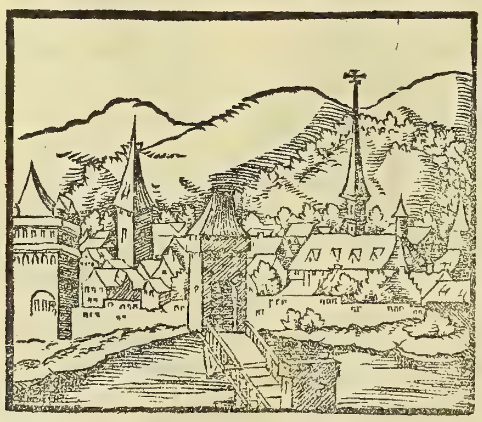
ritas,aut fuit adminiſtranda ciuitate:nam minuitur quotidie à Rom.Pontif.qui pręfect
exterum illis deſignat, & legatum quoq; Cardinalem.Habet urbs Academiam celebr
ut tàm ſtudiorum mater, quàm ſeditionum alitrix appellari poſsit. Porrò principes fac
num eius fuerunt Baptiſta Cannetulus & Hannibal Bentiuolus, ambo ſanguinarij, am
patratis cædibus inſignes. Qui licet ſimul compateratus ſacramento iuncti eſſent, nihi
men inter ſe meliores fuêre. Nã Hãnibal leuato de ſacro fonte Baptiſtę filio,uiſurus pu
Atrox facinus. peram cõpatrem ſequitur,ei manu prenſa dum pro nouo nato cõgratulatur,ab irruentil
ex improuiſo Baptiſtæ ſatellitibus obtruncatur, ut manifeſtè apparuerit Baptiſmi ſac
mentum non tam fœderis retinendi,quàm cædis patrandæ cauſa à Baptiſta quęſitum fu
ſe. Sed non inulta mors Hannibalis fuit: nam qui partes eius ſequebantur, ſumptis pa
pòſt armis,fugatis aduerſarijs plateam obtinuêre,Baptiſtaq; indicio puerili tandẽ in ſ
cu quodam ſubterraneo cum pleriſq; complicibus ſuis latitans repertus & fumo com
ſus exire, mox pluribus uulneribus confoſſus eſt. Cadauer eius in forum tractum &
ludibrio habitum,quum plerique more ferarum cor eius dentibus laniaſſent,cruoremq
bere non horruiſſent,tandem exuſtum eſt.

Forum Liuii, uulgo Forlin.

ASſignatur ciuitas iſta Aemiliæ regioni,agnoſcitq; Papam dominum temporale
Sed cùm ciues eius Martino quarto Romano Pontifici rebelles eſſent, miſit P
tifex ipſe Gallum quendam Guidonem nomine,et cum eo grandem exercitũ,
rebellem ciuitatem domaret. At cum ille ciuitatem oppugnare tentaret, proflig
tus ab incolis fugere coactus eſt.Pontifice uerò altera uice grandem mittente exercitũ,
pugnata eſt ciuitas & euerſa. Poſtea ſubiecta fuit Ordelaphis, uiris ſcilicet qui fuerun
familijs Venetorum,ſed qui non diu ciuitatem ſibi parentẽ retinuerunt.Nam redijt ad
dientiam Rom. Pontificis,qui præfectos illi dedit, quos tamen ciues ſæpe uel expuler
uel interfecerunt.

Rauenna.

Romandiola. REgio in qua ſita eſt Rauenna fuit olim appellata Gallia togata,ac deinde diu
in Aemiliam & Flaminiam.Noſtro uerò æuo uocatur Romandiola, in qua p
Exarchi. priè Rauenna locum habet.Eſt autem uetuſtiſsima ciuitas, quam rex Theodo
cus olim pulchris adornauit ædificijs. Habuerunt etiam in ea olim Exarchi

dem ſuam, qui ſcilicet in Italia locum tenebãt I
peratoris Conſtantinopolitani, incepitq; is re
minis ſtatus ſub Cæſare Iuſtino anno Chriſti 6
durauitq; annis 164.Fuit exarchus ſummus ma
ſtratus, quem Conſtantinopolitani Cæſares I
liæ ita dabant,ut illi ſine prouocatione populi
rerent. Obibat in Italia Exarchus ea omnia, q
regiæ uicis erant:per quæ tẽpora de imperio L
gobardorum reges et exarchi dimicauêre.Hab
autem Exarchus immediate ſub ſe has ciuita
Rauennam, Ceſenam, Forum liuij,Forum C
nelij, quæ hodie eſt Imola, Bononiam,Mutina
&c. Et has ciuitates tradidit poſtea Pipinus R
mano Pontifici, quam donationem confirma
quoque Carolus Magnus & filius eius Ludouicus. Volebant etiam quod hæc regio ap
laretur à Roma Romandiola cui ſubiecta eſſet. Sed temporis ſucceſſu Rauenna fuit a
quandiu occupata à Venetis,quam tamẽ Iulius papa recuperauit.Eſt autem poſita ad m
Rauẽnæ ſitus. re Adriaticum,ex qua præter antiquum nomen nihil ferè habet. Siquidem nõ habet pr
rem ſitum,quum diſtet à mari dimidio miliario Germanico. Et quæ nunc Rauenna app
latur, uix dimidiato habitatur. Occupat paluſtres locos ſegetibus fœliciſsimos, & ui
contra infœliciſsimos.Frumẽta enim ſuppeditat Flaminiæ toti & multis alijs regionib

Ce

Cepis quoque abundat magnitudine notabili: paſcua habet optima, idcircò caſeo, butyro, lacte carnibus abundat egregiè. Laborant diſcordia ciues & factionibus. Templa habet quæ uetuſtatem redoleant. Archiepiſcopus, canonici & monachi hîc ditiſſimi ſunt, & totam fermè ditionem ſibi uendicarunt. Homines alit ſtrenuos & cordatos ac bello idoneos Quod autem iam ſcripſi, Pipinum & Carolum magnũ Romano pontifici tot inſignes donaſſe ciuitates, alij id negantes, aſſerunt pontifici nihil donatum præter patrimoniũ Petri, quod eſt in Tuſcia. Nõ eſt autem illi collata tota Tuſcia neq; Romandiola, aut ducatus Spoletanus, Marchia Anconitana, Bononia, Peruſium, Ferraria. Trinacria, Calabria, Apulia, Aprutium, Terra laboris & aliæ multæ regiones atq; ciuitates, quarum ipſe hodie immediatus eſt dominus, aut ſaltem habet beneficiarios in eiſdem, ſed temporis ſucceſſu cum magna iactura imperij uendicauit ſibi memorata loca, præſertim quando inter ipſum & inter Imperatores aut reges ſchiſmata & diſſidia fuerunt. Præſtat enim piſcari in a-

Vnde pontifici Rom. tanta ditio.

is turbidis. Excommunicauit Imperatores atq; ſubiectos abſoluit ab eius obedientia, ...ærens interim quæ ſua eſſe cupiebat, ut Imperator hodie fermè nihil habeat in Italia, me...ri ſui imperij portione. Sic illi ſcribunt. Aeneas tamen Syluius ſcribit, patrimonium Pe... eſſe terram interiacentem à Radicofano Senenſis agri oppido uſq; Ceperanum, quam ...athildis uirgo filia Bonifacij ducis Lucani, de Bohemorum ducum ſanguine nata, do...uit eccleſiæ Romanæ, anno ſcilicet Chriſti 1080. aut circiter.

Patrimonium Petri.

Ariminum.

ARiminum ciuitas eſt in Flaminia, non longe à Rubicone inſigni fluuio, (qui hodie Piſitella uocatur) ad mare poſita, portu non infœliciter ornata, non admodum magna, diues ſatis & nobilis, paſcuis & caſeo abundans, ſegetibus non uſq; adeò accommodatum colit agrum, uino omnino ineptiſſimum. Nam uina inſipida & de...lia paſſim colliguntur. Paruit aliquando hæc ciuitas dominis de Malateſta, qui poſtea ...ipſorum inſolentia ciuibus inuiſi, à Romanis pontificibus expulſi ſunt, & adiecta eſt ci...tas pontificio imperio, cuius nomine ibi præfectus degit, quem uulgò gubernatorem uo...nt. Ciues tamen aliquot Senatores deligunt ad Reipublicæ adminiſtrationem, quemad...odum in omnibus ciuitatibus pontifici ſubiectis fieri conſueuit. Porò Veneti ante qua...aginta annos occupauerunt eam aliquotannis.

vinum Ariminenſe.

Vrbinum

EST urbs iſta una ex antiquioribus Italiæ ciuitatibus, quum mentionem eius faciant Plinius & Tacitus. Tempore uerò Conradini ultimi ducis Sueuorum, ſubacta eſt à comitibus de Feretra, cuius poſteri ſucceſſu temporis rem ſuam ampliantes, Eugubinum quoq; ſunt adepti. Fuit autem inter ſucceſſores dux quidam Oddo nomi...e matre Columnenſi nobiliſſima natus, qui per libidinem in matronas nobiles, debachatur, nec modum licentiæ faciebat, quapropter populari tumultu interfectus eſt. Incen...or quoq; nequitiæ & adoleſcentiæ ſuæ corruptor, prothonotarius Carpẽſis, nobili gene...e ortus, ſed ingenio peſſimo, qui nuptis ac uirginibus quamplurimis uim intulerat, qui'q; ...er omnia ſcelera ad ſummam uiciorum peruenerat, eadem nocte cum diſcipulo ſuo ne...atus, inexhauſtæ libidinis pœnas dedit. Cadauer eius in forum delatum, defecta uirilia in ...re mordicus tenuit. Succeſſit patri malo filius bonus, Guido ſcilicet uir probus, qui fa...tus eſt primus Vrbinatium dux. Cumq; is filium non haberet, cooptauit ſibi in filium Co...item adoleſcentem, Fridericum nomine, de Vbaldinenſi familia, quem papa Sixtus crea...it ducem anno 1476. Fuerunt olim Vbaldini ciues Florentini, fauebantq; partibus Fri-

Princeps libidinoſiſſimus.

Primus Vrbinatium dux.

derici primi Imperatoris, & ob id inuiſi conciuibus, excluſi ſunt urbe. Exercentes autē
ſe in armis & rebus bellicis, euecti ſunt tandem ad hanc dignitatem, in qua ſunt hodie.

Ancona.

ANcona ciuitas, in ea parte Italiæ quæ uulgò Marcha appellatur, ad mare Adriati
poſita, nobiliſſimo portu ornata, quem Traianus inſigni ope extruxiſſe fertu
quo non extat in tota Italia commodior nec capacior. Hanc à portus curuitate d
ctam putant Anconam. Mercatura eſt inſignis, frumento abundat & uino, re
quiſque ad humanum uictum neceſſarijs. In ipſius portus faucibus turrim antiquiſſimam
inſignem dicunt extructam, ueteres à Pharo Alexandriæ Pharum appellãt, unde n oc
nauigantes facis ardentis lumen poterant obſeruare. Pontifici Romano paret, à quo &
gatione inſignita eſt. Vetuſtatem undequaque olet.

Florentia.

FLorentia uulgò Firentz, inſignis Hetruriæ ciuitas & ferè Metropolis, Arno flum
ne diuiditur, pontibus uerò iungitur, collibus inſuper undique fermè ornata, circui
ampliſſima, & amplior adhuc multo eſſet, ſi ſuburbijs pulcherrimis ab ipſa bello
inſania priuata non fuiſſet. Hoc quidam aperte audent affirmare, nullum fuiſſe ſu
Suburbia dele ta. urbium, quod cum ipſamet ciuitate pulchrè conferri & eidem æquari non potuerit. In pr
ſentia uerò ne ruinæ quidem extant ſuburbiorũ, ex ijs enim propugnacula extruxit tyra
nis, quibus ſe muniret. Dolendum itaque magis quàm referendum putarem, pulchra & am
pliſſima palatia & templa, quæ ſolo hac poſtrema obſidione æquata ſunt. Quæ qualia fu
rint, ex ijs quæ in ipſa ciuitate cernuntur colligere quis poterit. Nocuit huic urbi non pa
factio Gibellinorum & Guelforum. Nam qui uiribus ſuperiores fuerunt, inſoleſcentes e
cludebant ciuitate & ditione aliam factionem, tametſi Guelfi ſæpius Gibellinos uicerin
Anno Chriſti 1312. petente Henrico Cæſare ſeptimo Romam, Florentini ſuſceperu
Robertum regem Neapolitanum defenſorem ad quinquennium, quo firmius reſiſterer
Gibellinis ſiue Cæſareanis, tàm inuiſi fuerunt eis Germanorum Imperatores. Eſt aute
Magnitudo urbis. urbs ipſa pulcherrima, elegantibus ornata ædificijs, amplo dilatata ſpacio, præſertim a
no Chriſti 1310 adeò fuit ampliata & habitatoribus impleta, ut anno Chriſti 1400. ad tr
ginta millia hominum peſte in ea morerentur, unde facile quis colligere poteſt, quã popu
loſa ſit. Paruerunt ei tunc ciuitates Hetruriæ multæ, ſed iam ipſamet cum eiſdem Medicæ f
miliæ paret. Sic enim eſt temporum uiciſſitudo. Ipſa ſumma fœlicitate ſuperaſſet omne
ſi priuatis ciuibus fortuna parcius diuitias elargita fuiſſet. Floruit an. Chriſti 1430. in ha
Coſmas Medices. urbe Coſmas cognomine Medices, eminuitque & prudentia & autoritate. Is enim princep
urbis habitus, Senatum quo uoluit impulit, ciuitati leges ex arbitrio dixit, inopes ciue
complurimos ditauit, matrimonia conſtitutis ex argento ſuo dotibus multa cõiunxit. V
las magnificentiſſime exædificauit, in ſacras ædes ditiſſima dona contulit, monaſteriũ ſa
cti Marci amplum & nitidum à fundamentis erexit. Parochiæ ſuæ templum, cum ſibi p
rum placeret, prorſus diruit, ac deinde ſtructuram admirandi operis ex lapide Feſulano
ſcitauit. Aedes ſuas quamuis ornatiſſimas erexiſſet, amplius tamen meditatus opus, pal
tium altum & ingens ex quadratis lapidibus, inſigni urbis loco, adeò pulchrũ adeoque am
plum conſtruxit, ut alterum æquari tota ciuitate non poſſit. Mortuo autem Coſma ann
1464. reliquit filium nomine Petrum, qui & ipſe potens fuit in urbe. Succeſſit ei in admin
Laurẽtius Medices. ſtranda republica filius eius Laurentius Medices, uir magni nominis, & qui ob rerum g
ſtarum magnitudinẽ celebris fuit in tota Italia, quippe qui cum fratre Iuliano ditioni Fl
rentinorum multos adiecit populos & loca Id quum uehementer diſpliceret quibuſdã e
piſcopis & cardinalibus atque alijs proceribus, conſpirationẽ facientes uenerũt anno Chr
ſti 1478. Florentiam, diſſimulatoque odio religioſe ingreſſi ſunt templum, quo minus notar
tur peruerſus ipſorum animus. Factumque eſt dum inter ſacra templi leuaretur hoſtia, ut il
ad inſaniam uerſi, ex domo Dei facerent ſpeluncam latronum, exertiſque gladijs ruerent i
Iulianum & fratrem eius Laurentium, Iulianum quidem, quem ſors obtulit, interficiente
Laurentium autem leui uulnere ſauciantes, quia elapſus fuit ex manibus eorum in ſacrariũ
Putantes &c. *Poſt ciuitatis picturam.*

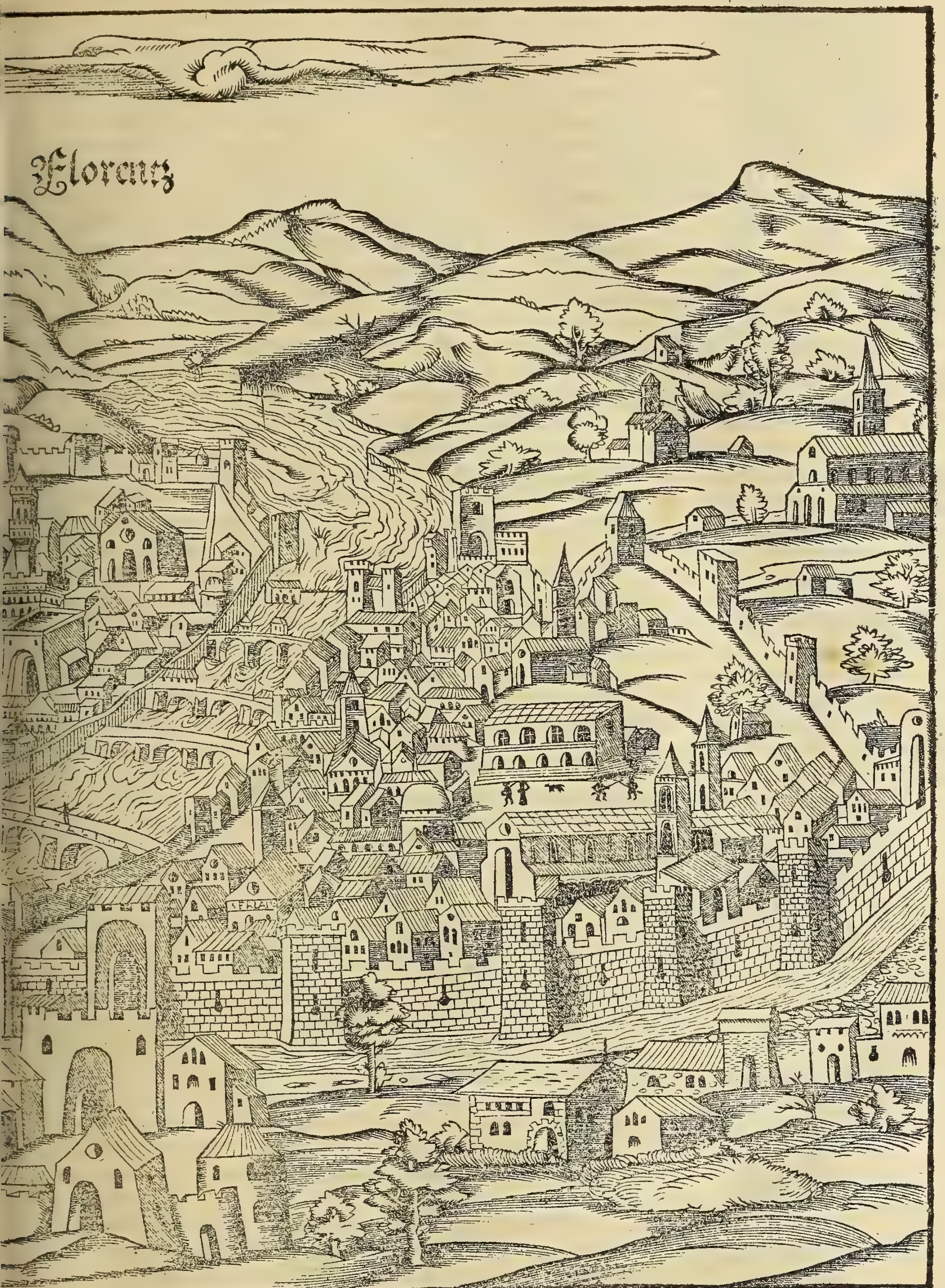
Ciuita

CIVITAS FLOREN TINA, HETRVSCO rum metropolis, per picturam quo ad fieri potuit iuxta modernum ſitum expreſſa.

Florentia nobiliſsima Hethrur

deſformata ad noſtra tempora. ☙

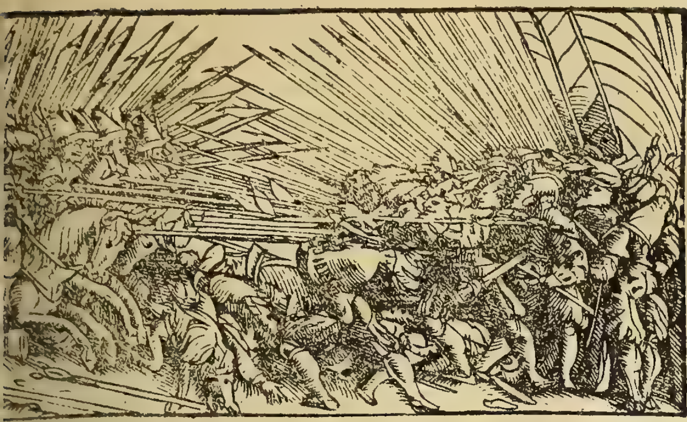

Putantes aũt malefactores ſe obſequiũ præſtitiſſe ciuibus,
illisq́; pro ſeruitute obtinuiſſe libertatẽ, decepti hac ſua opi
nione, capti ſunt omnes poſt cõmiſſum facinus, atq; quidã
eadẽ die per feneſtras funibus ſuſpenſi & enecati. Quidã ue
rò altera & quidã octaua die ſunt cõprehenſi atq; ſuſpenſi.
Nec parſum eſt ſacerdotibus neq; epiſcopis. Omnes qui hu
ius facinoris ſuſpitione laborabãt, in uniuerſum ſunt ſtrãgu
lati. Archiepiſcopus quoq; Piſanus, q ſacra celebrabat, tra-
ditus eſt carnifici, eliſisq́; faucibus ex alta feneſtra ſuſpẽdio
ſtrãgulatus, qui lorica tectus ſolẽnia celebrauerat. Indigna
tus ob eam rem pontifex Rom. diris deuouit principẽ Lau-
rentiũ, excitauitq́; Ferdinandũ regẽ Siciliæ, ducẽ Calabriæ
& ducẽ Vrbinenſem cõtra Florẽtinos, qui ultionẽ ſumerẽt
de Florentinis. Venientes autẽ illi cum grandi exercitu, cœ
perũt deuaſtare terrã Florentinorũ atq; occupare loca quæ
dã ditionis eorũ. At Laurentius uidens ſe imparẽ tãto exer
citui, cõſcenſa clam naui (conſenſu tamen ciuiũ) uenit in Sici
liam ad regẽ ipſum, impetraturus gratiã eius, cui & magnã
uim pecuniæ annuatim dandã promiſit, ſi irritaret conatum
ſui & reliquorũ ducũ exercitus, q̃d & factũ eſt, liberataq́; eſt
urbs in hunc modũ, & tota ditio urbis ab hoſtiũ deuaſtatione, id q̃d in regis odium põtifi-
cem accẽdit, ſed diſſimulare coactus, pacẽ iniјt cum Laurẽtio Medice. Mortuo deinde Lau
rentio, anno Christi 1492. reliquit tres filios, nempe Petrũ, Iulianũ & Iohannẽ, q & in Car
dinaliciã ſubuectus eſt dignitatẽ. Petrus uerò ſuſcepit gubernaculũ reip. tametſi eidem nõ
diù præfuerit. Nã tranſegit cum Gallo rem, ita ut Piſæ & aliqua alia loca fœdus cum Gal
lo inirent, q̃d adeò diſplicuit Florentinis, ut ſæuirent in Petrũ, cogerentq́; cum ſuis urbe ex
cedere, ac abſentẽ, hoſtẽ iudicarent, eius bona publicarent ac partim diriperent. Priuatus
itaq; Petrus publicæ adminiſtrationis officio, ſenatus auctus aliq̃t perſonis, per ſe iam uo-
luit moderari cuncta quæ ad rem publicã ſpectabant. Et q̃niam multi ex ignobili plebe in
ſenatum erant adoptati, nobiles uerò neglecti, data fuit occaſio tumultuandi in ciuitate &
extra, defeceruntq́; multa oppida ad ſuos priſtinos dños, à q̃bus Laurẽtij opera fuerãt auul
ſa. Conatus eſt quoq; Petrus Medices ui & proditione rurſum ciuitatẽ recipere, ſed nihil
effecit. Emerſit tunc monachus quidã ordinis Prędicatorum, Hieronymus nomine, qui ea
temporũ nouitate plus omnino humanis ſe rebus miſcuit q̃ deceret hominẽ religioni ad-
dictum, uenditauitq́; ſe prophetæ nomine apud uulgares, & multas nouas inauditasq́; aſ-
ſertiões ſparſit in uulgò, nec tantũ negocijs eccleſiaſticis, uerũ & ſecularibus ſeſe ingeſſit,
ita ut nihil magni in ciuitate ſine eius ſcitu agerẽt, etiãſi multi inter ciues eſſent, q̃bus mo-
nachi diſplicebat p̃cacitas. Ventum eſt autẽ tandem eò, ut nedum inter ciues, uerũ & inter
domeſticos grauia ſeminaret diſſidia & odia, ingreſſusq́; eſt monachus ſtipata & armata
manu in eccleſiã, liberè p̃dicans uerbũ Dei, nõ reſpiciens ullum hominẽ, non papã, neq; ſui
ordinis maiores, quin cõſtanter ſuum proſequerẽt propoſitũ. Alij uerò ſcribunt hunc Hie
ronymũ magno zelo populũ docuiſſe uerbum dñi & omniũ taxaſſe uitia, etiam papæ, epi
ſcoporũ & ſacerdotũ. Quod cum magnates illi ferre non poſſent, examinauerunt eum uer
bis, minis, & tandẽ tortura, elicueruntq́; ex eo cauſam ſuæ liberę p̃dicationis, & tandẽ com
buſſerunt ceu hæreticum. At ille tam cõſtans fuit in ſuo propoſito, ut nullo pacto à ſua ſen
tentia abduci poſſet, tantoq́; ſpiritus feruore docuit, ut paratus fuerit igne probare doctri
nam ſuam. Excitato nanq; in medio foro magno incẽdio, ille arrepta euchariſtia cõtende
bat ingredi ignẽ, niſi p̃hibitus fuiſſet à ciuibus, timentibus aliud periculũ. Alij paulò aliter
ſcribunt de eo & de actis eius. Cõprehenſus itaq; Hieronymus, cognomento Sauonarola
Ferrarienſis, cum duobus alijs monachis ſibi adhærẽtibus, iuſſu Romani põtificis concre
mati ſunt in publico foro. Rebus itaq; Florentinorũ ſic ſeſe habẽtibus, conatus eſt Petrus
Medices ſubſidio Romani pontificis recuperare principatum Florentinum, occupatisq́;
aliquot locis, ſæuijt in ſubiectos, magna inſolentia uſus contra eos, donec per minas regis
Galliæ, qui tunc erat in Italia, coactus fuit à tyrannide ceſſare. Tunc Florentini inito con-
ſilio elegerunt anno Chriſti 1500. caput in ciuitate, principem ſcilicet qui in omnibus ta-
lem ha-

Laurẽtius Medices moritur.

Hieronymus Sauonarola.

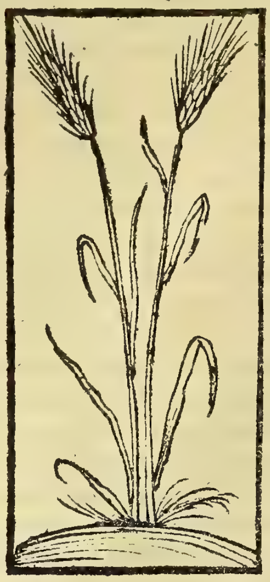
lem haberet autoritatē, qua
lem habet dux apud Vene-
tos. At nec iſte ſtatus regi-
minis multis durauit annis.
Nam quū Carolus quintus
Imperialem coronā in Italia
ſuſcepiſſet, & familia Medi
cea exularet ab urbe Floren
tinorū, laborabat papa Cle
mens qui etiam de familia il
la erat, ut ſui reducerētur ad
urbem. Florentinis uerò id
recuſantibus, impetratus eſt
à Cæſare exercitus cuiꝰ dux
Philibertus Auraſienſis, qui obſidione cinxit Florentiam, continuauitq́; eam ſpacio
em menſium. Interim uerò cum copiæ quædam in ſubſidium Florentinorum mitteren-
, congreſſus dux Philibertus cum illis, cōmiſſoq́; prælio, uicit quidem egregiè, ſed ipſe
nbarda ictus interijt. Videntes autem Florentini quòd nihil ſpei reliquum eſſet, dedide
it ſe Cæſari. Ingreſſus ergo Alexandex Medices urbem, qui Cæſaris naturalem filam ha
t uxorem, dominium occupauit. Cumq́; inſolēter & impudicè cum pudicis mulieribus *Princeps ma-*
eret, deprehenſus in cubiculo quodam, gladijs in fruſta eſt conciſus. Spirātibusq́; tunc *ctatur.*
ſum Florentinis pro diu concupita libertate, non potuerunt eam obtinere. Nam Coſ-
s Medices factus eſt dux in urbe, cui iam ciues libenter, ut aiunt, ob multas & eximias e-
parent uirtutes. Fuit hæc urbs à multis annis libera, quæ & alias ciuitates domuit at-
e ſibi ſubiugauit, cauens ne aliqua iuxta ſe erigeret criſtas, præſertim autem Piſas pro ui
us ſemper oppreſſit. quapropter & ipſa tandem ſenſit iuſtum Dei iudicium, ut quem-
nodum alijs fecit, ita quoq́; ſibi factum eſt, ſeruitutis ferre coacta iugum. Abundat
c ciuitas omnibus quæ ad ad uictum pertinent. Vina habet excellentiſſima, inter quæ
ebulanum uulgò Trebiano primatū obtinet, quod & ſuauitate & lenitate Cretico an-
erri poſſit. Homines profert ingenioſiſſimos & ad omnia idoneos. In literis enim & ar-
s æquè floruêre. Nunc mercatura excellunt: in extruendis ædificijs non habēt pares. Ve
u modeſtiſſimo utuntur & graui: humanitate facile Hetruſcos omnes antecellūt, quem-
nodum & ſermonis elegantia. Cœlo fruūtur maximè temperato & aperto, à mari non
plius quam biduo abſunt.

Piſæ.

Piſæ Hetruriæ ciuitas antiquiſſima, teſtibus Cicerone, Vergilio, Claudiano & an-
tiquiſſimis quibusq́; autoribus, qui de hac ſcriptum aliquid reliquerunt, quin &
non multis antea ſeculis celeberrima & potentiſſima fuit, ita ut non in Hetruria
ſolum, ſed longe terrarum dominium ſuum aliquando armis propagarit. Nam
ca annum Chriſti 1020. Piſani bis aut ter excluſerunt Saracenos Sardinia inſula, atque *Piſani domant*
ſuam receperunt dominium, ſicut & Anno Chriſti 1108. inuaſerunt inſulas Maiorcam *Maioricam in-*
Minoricam, interfectoq́; rege eorum, homine Mahumetano, abduxerunt regina & fi- *ſulam.*
m paruulum: quem in Chriſti fide à puericia bene informatum tandem regem fecerunt
Maiorica. Retinuerunt autem potentiam ſuam uſq́; ad tempora Rudolfi Imperatoris,
i plurimum eos humiliauit.
Anno Chriſti 1369. emit Petrus Gambacurta hanc urbem à Carolo Imperatore pro
odecim millibus aureorum. Deinde quum in manus alias ueniſſet, uendita eſt tandem
hāni Galeaceo Vicecomiti. Qui rurſum uendidit eam Florentinis. Quod cum Piſanos
ale haberet, in ſeditionem uerſi expulerunt Florentinos, recuperantes ſuam priſtinam *Piſani ſeruire*
ertatem, ſed quam non diu conſeruauerunt. Nam Florentini rurſum facti ſunt domini *coguntur.*
ius ciuitatis uſq́; ad annum Chriſti 1495. Nunc uerò ſeruit cum domina ſua Florētia du-
Coſmæ Medices, cuius præfectus hîc ius dicit. Huius rei indignitate olim moti ciues
iq́; ditiſſimi, aufugêre, relictis opibus & laribus patrijs, malentes alibi ignobiles quam
domi

domi in ſeruitute uiuere, licet ubicunq; locorum uenerint, mitius cum illis egerit domin
rerum fortuna, uſq; adeò, ut non ſolum diuitias recuperauerint mercaturam exercẽdo, ſe
& priſtinam nobilitatem retinuerint, atq; huius rei ueritas hinc facile elucebit, quod Ven
tijs multæ ſunt Piſanorum familiæ profugorum, qui nõ ſolum ciuitate donati, ſed & in S
natorium ordinem cooptati ſunt, & Piſanorum cognomen retinuère. Ampla ciuitas e
Piſanorum urbs & flumine diuiſa, pontibus iuncta cernitur. Mœnia altiſſima habet, ea q
marmoreis lapidibus extructa. Infrequens eſt ac penè deſerta ſuis habitatoribus, ſed iai

Academia apud Piſas.

academiæ inſtauratione frequens: loca habet multa uacua. Tem
plum tenet admirandum, portis ahenis: ab hoc turris eſt non pro
cul poſita raro artificio extructa. Extrinſecus enim eo uſq; pend
ut ruinam minari uideatur præſentaneum, intus uerò ad perpend
culum recta apparet. Eſt & baptiſterium (ut uocant) inſigne, ſed i
lud inſignius, cœmiterium ſcilicet amplum, mœnibus & portic
bus clauſum, cuius terra infra 24. horas corpus humanum conſu
mere & in ſeipſam conuertere poteſt. Hæc quatuor ſunt precioſ
lapidibus intus & extra fabricata, nec coniuncta, nec admodum i
ter ſe remota, in una eademq; platea. Agrum colit ſegetibus ac
commodatiſſimum, in tantumq; fertilem, ut Hetruriam totam pa
ſcat, & ad exteros quoq; aduehatur annona. Vina non admodu
probantur. Cæterum reliquos fructus mediocriter bonos profer
pepones uerò optimos. Mare uicinum habet, quapropter merca
turis exercendis admodum commoda eſt. Cœlo ſatis in ſalub
fruitur, præſertim exteris. In hac Decius famoſiſſimus iureconſu
tus ante aliquot annos, & paulò ante Curtius medicorũ princep
obiere & ſepulti iacent.

Luca.

LVca Hetruriæ ciuitas pulcherrima, diues & libera, etiamſi moderno Cæſari com
mendauerit ſe. Ditionem habet exiguam, eamq; feracem fœliciſſime, uerum no
habet multum planiciei, quo fit, ut ciues omnes mercaturam exerceant. Sericis i
ſignis eſt, palatijs magnificis egregiè extructa, mœnibus munitiſſima, p opulatiſ
ma, cum tamen nulla fortè ſit ciuitas in Italia, quæ tam multos habeat ciues per egrè atq
hæc. Summus magiſtratus uocatur Confaloniero, iſq; ſingulis duobus menſibus muta
tur. Aliquot alij Senatores deliguntur qui uocantur Domini & mutantur ſingulis ſex m
ſibus. Omnes habitãt ſimul cum Confaloniero in palatio ſemper. Tempore Ludouici C
ſaris Bauari, habuit ciuitas iſta paulatim multos dominos. Fuit enim aliquandiu ſub Gen
enſibus, deinde ſubiecta eſt dominio Iohannis regis Bohemię: poſtea uendita Florentini
Cunq; hi nouem menſibus ius dixiſſent ei, uenerunt Piſani aſſerentes ſibi deberi domini
urbis, ob ius quoddam quod ab Henrico Imperatore obtinuiſſent, qui ob rebellionem ci
um eam Piſanis reſignauit. Obſidentes ergo Piſani Lucam, plurimum eam incommoda
uerunt, donec tandem certis pactionibus lis eſt dirempta. Non longe pòſt ueniens Caro
lus rex Bohemiæ, filius regis Iohannis, uendicauit ſibi dominium eius, poſuitq; ſui loc
pro gubernatore Cardinalem, qui acceptis à ciuibus uiginti quinque millibus aureorun
reddidit eam liberam.

Senæ.

PRodunt hiſtoriæ, Senas antiquam eſſe ciuitatem atq; coloniam Romanorum, ſe
quæ temporum ſucceſſu peruenit ad magnam ditionem, ſubijciens ſcilicet & po
pulos & terras. Alij uerò tradunt eam à Gallis Senonenſibus tempore Brenni
cum in Italiam ueniret, anno ſcilicet ante Chriſtũ natum 382. conditam. Sunt al
qui eam numerant inter nouas Italiæ ciuitates, quod nulla antiquitatis ueſtigia in ea appa
reant. Natus eſt in hac urbe Pius ſecundus, Romanus Põtifex, Aeneas Syluius antea no
minatus. Nec legitur quod ullus unquam ad eiuſmodi dignitatis faſtigium exercitation

Aeneas Siluius qui & Pius.

ui

uita peruenerit, ut ad negociũ & uirtutem non ad ocium natus
dici poſsit. Nullum fere (citra armorum tractationẽ) publicum
Chriſtianæ rei negociũ, ſiue ſacrum ſiue prophanum, iam inde
à Baſilienſis conuentus celebritate incidit, cui non interfuerit,
quum de eo ageretur. In ſumma, per omnes honorum gradus,
quos ſola uirtus peperit, ad Pontificium decus eſt euectus. Ve-
nit is Baſileam fortunam quæſiturus, cum eſſet ſupra modũ te-
nuis. Dexteritas primũ cõmendauit hominem Cardinalibus,
deinde in aulam Friderici Cæſaris aſcitus, mirabilẽ fortunæ be
nignitatem ſenſit, quouſq; tandem ad ſummi põtificis culmen
aſcendit. Vide cõmentarios eiuſdem de geſtis Baſilienſis con-
cilij. Hic cõſtituit foſsiones aluminis, quod tum primũ in Italia
fuit repertũ, unde ingens uectigal quęſitum eſt fiſco pontificio.
Exortum eſt implacabile odium inter hanc urbem & Floren
tinos, poſtquã Gibellini & Guelfi in Italia ſuſcitati ſunt. Expul
nim Gibellini de urbe Florentinorũ, iuncti ſunt Senenſibus. Haud procul ab urbe Se-
um incipit patrimoniũ S. Petri, cõprehenditq; A quã pendentẽ, quam Ptolemæus uocat *Patrimonium Petri.*
juulam, Volſiniũ, Tuſcanellam, Montflaſconem, olim Faliſcum, Viterbium, Sutrium,
anam, ſanctam Floram, Griptas, S. Laurentium, Bolſenam, Martham caſtrũ, Balneum
giũ, Orthã, Veientã, Caſtrum nouũ, Nepas & alia multa. Porrò Senæ, uulgo Siena ciui-
eſt Hetruriæ pulcherrima, diues & amœna, & amœniſsimo loco ſita, uniuerſitate deco-
a, frequẽs medicinæ ſtudioſis propter ſitus amœnitatem, & cõmoditatem uictus, atque
manitatẽ ciuiũ erga exteros. Libera ciuitas eſt, ſed factionibus inſignis, quæ ut tyrannun
los quoſdã extirparet funditus, coacta eſt ſe Cæſari cõmendare, qui milites huc & præfe
ĩ delegat, ea cõditiione, ut is pręfectus ſit ſemper unus ex Senatorib. Mediolanenſibus,
q; pro cõmuni bono ciuitatis. Quietè enim iam & citra potentiorum inſultus uiuit & flo
. Eſt ciuitas ampla, turribus & propugnaculis benè munita, habens agrũ herbidum, ſem
r boum, bubalorum atq; ouium multarum nutritorem. Frumẽti quoq;, uini & olei ferax,
fructuũ omnis generis abundans. Anno 1552 Senenſes, Hiſpanos præſidiarios ſuos,
ecerũt, atq; libertatẽ recuperantes, fauore Galli, ea propter à Petro Toletano Hiſpano,
nperatoris Caroli v. iuſſu, obſeſsi ſunt. Iulij 3. Papæ aũt interceſsione 1553 menſe Iunio, li
ertas urbi reſtituta eſt, ea cõditione, ut Pontificis legatũ, Protectoris titulo cũ mille prę-
diarijs ſub Tribuno à Senenſibus electo, reciperent, atq; alerent. Gallus et Hiſpanus, oc
ipata in agro reſtituerent, urbi negotium nullum amplius faceſcerent. Sed 1554. à bellum
dintegratum fuit.

De Latio Latinorum regione.

LAtium ea pars Italiæ eſt, quæ continetur inter Tyberim & Lirim fluuios. Ea primum
à Siculis fuit habitata: quibus expulſis, Aborigines ſedes illorum occuparunt. Sur-
rexit tandem inter eos rex Latinus nomine, à quo terra Latiũ & incolæ Latini di-
cti ſunt. Horũ lingua temporis ſucceſſu per ingenioſos & doctos uiros, quos inter *Latina lingua.*
habuerunt, ſic eſt propagata, ut nedum per totã Italiã uerũ & per uniuerſam Europam,
bonam partem Africæ ſit à ſtudioſis recepta, excepta parte Græciæ. Ad cuius propaga
onẽ, non parũ fecit Romanorũ poteſtas, qui ſibi obnoxias fecerũt Galliã, Hiſpaniã, Bri
nniã, Illyridem, exteriorẽ Africã, &c. Creſcente uerò in poteſtate Roma, cœpit deficere
atinorũ nomẽ, atq; loco eius à Romulo uſurpatũ eſt nomen Romanorũ, cœpit & Latina
ngua uocari Romana lingua. Habet aũt Latium multas ciuitates, inter quas Roma metro
olis eſt. Iuxta mare inueniuntur Oſtia, Aſturia, ubi Conradinus ultimes Sueuorum dux
nterfectus eſt, Terracina, Formiæ, Caieta, Fundi, & Sinueſſa iuxta oſtia Liris fluuij, qui
odie Garillianus uocatur. In mediterraneis uerò locis ſunt iſtæ Latinorũ ciuitates: Lau- *Liris & Garilianus.*
ẽtum, Alba, quæ 300 annis ante Romam fuiſſe dicitur, Preneſte, Tybur, Sueſſa, Aquinũ.

De Campania & eius ciuitatibus.

IN Campania eſt Laborinus ager, qui uulgo Terra laboris, ſecundum alios Leboris, &
ſecundum Narciſſum inſignem medicum, Terra leporis dicitur: in qua adeò pinguis

s opere

eſt terra, ut ſtipulam tantę craſsitudinis faciat, quod ea incolę pro ligno utantur. Vocatu autem Terra laboris, quod ingens labor ſit in ea colenda. Nam habet ſolum arduum ope & difficile cultu. De hoc agro Plinius ſic ſcribit: Quantum uniuerſas terras campus Ca panus antecedit, tantum ipſum pars eius, quæ Laboriæ uocantur. In Campania ſita eſt n bilis illa & uetuſta ciuitas Neapolitana, quæ olim Parthenope appellata eſt. Hæc mult

Neapolis. eſt paſſa à Vandalis ac deinde Saracenis, qui eam quoq; triginta annis incoluerunt. Paſ eſt etiam circa annum Chriſti 1448 horrendum terræmotum, in quo aliquot millia hom num perierunt, aut graue damnum ſuſtinuerunt. Eſt etiam Capua in Campania, urbs uet

Capua. ſtiſsima, quę in bello Carthaginenſi defecit à Romanis ad Hanibalem. Obtinentibus au tandem Romanis uictoriam contra Carthaginenſes, occiderunt Romani totum Senatum Capuenſem, paucis exceptis, qui antea ueneno ſibi mortem cõſciuerunt, uidentes, quid fu turum eſſet. Longè pòſt, hęc urbs gladio & igne abſumpta eſt per Genſericum Gothor regem. Cumq; uix inſtaurata eſſet, ſuperuenientibus Longobardis, rurſum diruta eſt.

Calabria.

SVccedit Campanię, Calabria, quæ extenditur uſq; ad Siculum mare, hoc eſt, deſin in oram Italiæ proximam Siciliæ, à qua Pharo breui maris tractu diſiungitur. Vete res hanc extremitatem terrę uocauerunt Meſapiam. Habet inſigniores ciuitates Rhegyum cum y ad differentiam Rhegij oppidi in Gallia Ciſalpina iuxta Parman

Rhegyum. ſiti. Dicitur autem Rhegyum, quod ibi Sicilia auulſa abruptaq; olim ſit ab Italia. Strab tamen à quodam rege putat Regium dictũ. Vſq; ad hanc ciuitatem extẽditur mons Ape ninus. Eſt autem in hac regione Tarentum inclyta urbs, circa Salentinorum cõfinia: iten Brunduſium, quod nobilem habet portum, & eſt hinc tranſitus in Gręciam. Ad hanc uſ urbem, extenditur ferè Apulia. Excellit autem Calabria in fertilitate omnes reliquas Itali partes. Nam profert frumentum ſecundum omnes eius ſpecies: producit uinum & oleum lanam arboream, quam xylinon uocant, atq; lanam ouillam. Gignit præterea equos, bell

Saccarum in Calabria. gerendo aptiſsimos. Quin & ſaccarũ in ea parte Italiæ creſcit, quod eſt mel ex cannis coll ctum. Eſt autem primum medulla quędam liquida, quam alij uocant gummi candidum & fragile, deinde liquor ille decoctus in morem ſalis reſoluitur in ſpumam, donec tande quod bonum eſt ſubſidat in imo, fecibus per ſpumam ablatis.

De fertilitate totius Italiæ.

EXplicari uix poteſt quanta fertilitate pręd ita ſit Italia, quàm nobilẽs, multipli ceſq; natura in hac modica terræ portione producat, fructus. Primo habet aërem temperatiſsimum, unde uegetãtur nedum animalia, uerum & arbores atq; herbæ, e quicquid eſt quod homini cõducibile eſt. Eſt enim metallis grauida, ubiq; uitalis & perennis ſalubritas, eximia cœli temperies, cãpi fertiles, aprici colles, innoxij ſaltus, opa ca nemora, &c. Habet deinde huius terrę tractus, mirabiles portus maris, ubi & uaria fiun

Apenninus mons. commertia, & ubi irruentibus hoſtibus facilè obuiari poteſt. Habet tertio inſignem mon tem, nempe Apenninum, qui ab alpibus ſumpto initio extenditur per totam Italiam uſque ad Calabriam

Ċalabriā, utrinq; plurimos emittēs collium ramos, unde ualles quoq; fertiliſsimæ pro-
intur, ut nedum montana uerum & plana, ſumma inueniantur prędita ubertate. Ad
id non parū conducit, quod tota terra uarijs irrigatur aquarum fluentis, ſtagnatur mul-
piſcoſis lacubus, ſcatet quàm plurimis uenis aquarum frigidarum & calidarum, graui-
ır uarijs metallorum mineris, adornat amœnis & cōdenſis nemoribus, & in ſumma,
et Italia abundanter quicquid ad uictum, & ferè ad luxum humanæ uitæ pertinet. Ha-
uina pręcioſa & fortia, habet olei & olearum copiam, habet pecora tenero & puro ue-
ı uellere, id quod ſuis quibuſq; locis iam indicauimus. Quapropter aliqui ſcribunt, Ita-
ı auide procurrere in maria ad mortales iuuandos, & uelut gremium omnium gētium
ıertio pandere, ut uerè à quibuſdam dicatur, eam alumnam eſſe omnium terrarū, idq;
um ob fertilitatem eius, qua reliquas antecellit terras, uerū & quòd per Dei prouiden-
ı electa eſt, quæ ſparſa congregaret imperia, molliretq; efferatarum gentium ritus, di-
:des ad colloquia linguas, munere literarum latinoq; ſermone congregaret. Certe ſi-
Dei prouidentia factum non eſt, q; illo tempore, quando Deus incarnatus hominem in
is uiſitare dignatus eſt, omnium gentium imperiū & caput in Italia eſſet, ſed quod alijs
utiendum relinquimus. Diximus hactenus de Italiæ ſumma fertilitate, qua reliquas ſu
at terras, quod de ea intelligi uolumus in genere, nō ſecundū omnes eius partes, quan-
quidem in Liguria circa Genuā terra aſperior ſit, lapidoſa & mōtoſa, atq; non ſine ma-
ı ſudore ad ferendū fructū cogi poſsit. Accepit tamen terra in eo loco aliud Dei bene- *Arborū procè*
ficiū, ut ſua ſcilicet ſponte proferat proceriſ- *ritas in Ligu-*
ſimas arbores aptas ad fabricandas naues, q- *ria.*

bus cædēdis magnus hominū numerus ope-
ram ſuam impartit. Alij uerò repurgantes a-
gros à lapidibus, cū difficultate macerāt ter-
ram, aptamq; reddunt ad frumēti aliquantu-
lam productionem, adhibentes illi pinguedi
nis fomentū, per fimū ſcilicet naturę defectū
ſupplentes, & iumentorum ſtercore ſqualen
tem & agreſtē terrā fœcundiorē reddentes.
Sic eñ in multis locis ſagacitas humani in-
genij meliorē reddit terrā, quę ſua uirtute ni-
hil aut parū proferret. Quare & cultor uineæ
Euangelicę dicebat ad herum ſuum, qui iuſ-
ſerat ſuccidi arborem fici: Domine, dimit-
illam & hoc anno, uſq; dum fodiam circa illam & mittam ſtercora, &c.

De monte Veſuuio.

VEſuuius, quē alij Veſeuū uocant, mons iuxta
Sarnum fluuium, non longè à Neapoli, boni-
tate uini celebratus, ſemper emittit fumum &
ignes, ſicut Aetna in Sicilia. Hic mons amœ-
niſsimis olim habitatus eſt agris, excepto tamen uer-
tice, quippe cōſitus uitibus, oleis, alijſq; arboribus fru-
giferis. De hoc Strabo quoq; ſcribit libro quinto: Ci-
neroſus eſt, inquit, & cauernoſus, petris exuſtis quas
color indicat igne abroſas fuiſſe. Hic Tito imperante
ruptus in uertice, tantum emiſit incendij, ut regiones
uicinas incenderet. De quo Mart. lib. 4. Hic eſt pam-
pineis uiridis Veſuuius umbris. Cuncta iacent flam-
mis & triſti merſa fauilla. Scribūt hiſtorici, hunc mon-
tem aliquando tantam copiam eructaſſe fauillarum, ut
circumiacens ager altitudine arborum oppletus fue-
rit eiectis cineribus. Memoriæ quoq; proditū eſt, Phi- *Plinius incen-*
nium ſecundum, autorem illum grauiſsimum, tempore *dio ſuffocatur.*

Traiani Imperatoris correptum incendio huius montis & ſuffocatum, quum propius
ceſsiſſet deſiderio uiſendi eius motus. Arſit enim mons T. Veſpaſiano & Fl. Domitia
Coſs. ruptoq; uertice primùm ſaxa eiaculatus eſt altius, deinde tantas emiſit flam
ut earum ardore duo oppida conflagrarent: tam denſos fumos, ut lumen ſolis obſcurar
& ex luce diurna, tenebras facerent nocturnas: tum pumices aliosq; lapides nigros eie
Poſtremo tam denſum cinerem efflauit, ut tanquam niues uicinã regionem tegeret, qu
partim uis uentorũ in Africam, Aegyptum & Syriam proiecit. Quod incendium cum
nius ſenior contemplaretur, fumus adeò obſtruxit aſperam eius arteriã, ut animi interc
ſione ſuffocaretur. Arſit idem mons anno Conſtantini quartidecimoſexto. Poteſt aut
cõſcendi mons ille, & ubi ſuperatus fuerit collis præceps, peruenitur ad craterem, qui a
plus & profundus eſt, & poteſt in eum ſine periculo deſcendi. Materia egeſta, grauiſſi
eſt ponderis & nigra: ueruntamen circa craterem nonnihil rubra, lenis & mollis, adeò
teri manibus poſsit. Cæterũ noſtris temporibus anno Chriſti milleſimo quingẽteſimo t
geſimooctauo aut nono rurſum horrendam fecit eruptionem, & in loco plano magnu
terræ hiatum aperuit, atq; per circuitum ingentem in modum montis coaceruauit.

De quibuſdam auibus Italiæ,

potiſsimum de Aquila.

NVtrit Italia rapacẽ, crudelem, & carniuoram iſtam auem, aquilam. Hæc adeò r
pacitati eſt intenta, ut nedum in uictu neceſsitatem quærat, uerum & ſuperfluit
tem. Inuadit mordicus lepores, ceruos, anſeres & grues. Habet oculos tam li
pidos tamq; acutos, ut in ſummitate conſtituta aëris, uideat quid ſubſidat in te

ris. Inter om̃es ſola eſt, quę recta ſurſum & deorſum ſ
uolatu moueri poteſt, ſine ullo deflexu laterali. Cõme
datur ob fidelitatem erga alias aues, cũ habet cibũ. Na
familiariter illum cõmunicat aſsidentibus. Quum nih
amplius ſuppetit quod diſtribuat, correptũ hoſpitem
ſcerpit atq; deuorat. Contremiſcunt omnes aues, ubi u
derint aquilam, ſcientes tyrannidẽ eius erga ipſas. Pu
lis autem ſuis uiciſsim incredibili iungitur amore, ut t
tũ corpus pro eis exponat, obiectetq; periculis, geſta
pullos in dorſo, ubi uiderit illos ſagitta petendos. Quu
ceruum in præcipitium agere laborat, multũ puluere
uolatu colligit, inſidensq; cornibus, excutit in oculo
atq; pennis ora uerberat, donec in pręcipitium agat. Cum dracone etiam init certame
Oua hic aquilæ conſectatur, auiditate malefica. Illa ob hoc ubicunq; uiſum oppugnat. I
le autem multiplici nexu alas ligat, ita ut aliquando ſimul concidere uideantur. Ex om
auium genere, hanc ſolam delegiſſe ſibi armigerum Iupiter exiſtimatur, quòd ſola cont
orientis ſolis radios immotam aciem oculorum tenere poſsit, uel quòd ſolam hanc aue
nunquam fulmine fuiſſe tactam produnt. De ſpeciebus aquilarum uide apud Plinium.

Aquilæ fidelitas & crudelitas.

Aquilæ & draconis pugna.

De uulture.

EST uultur auis r
pax et carniuo
ra, magno cor
pore, tardo uo
latu et acri uiſu, inueni
turq; in Italia, in alpib
in Hiſpania atq; in Ae
gypto. Maceratur pel
lis eius cũ plumis ab alutarijs, apoſitaq; ſtomacho ægro, uehementer adiuuat digeſtionem
Inſidiatur hæc auis prę cæteris auibus humanis cadaueribus, atq; ſingulari ingenio digno
ſcit hominis mortem, aliquot ſcilicet diebus ante illam præſagiens. Acie quoque oculo
rum à longe cognoſcit expetitum cibum. Sunt qui mirabilia de ea ſcribunt, nempe quò
tempore

ꝑpore belli, ſeptem diebus antea, olfacit locum futuræ pugnæ, adiungitq́; ſe illi parti, ꝙ
tit gladio morituram. Et idcirco habuerunt olim reges ſuos augures atq; auium inſpe-
ores, qui ſumma diligentia contuerentur oculos uulturum, aduertentes ad quam partem
os uerterent, quamq́; prænunciarent occubituram in prælio. Diuus Ambroſius ſcribit,
turem ſine maſculorum ſemine concipere, & ſine coniunctione generare, natosq́; ex
in multā ætatem longæ uitæ procedere, ut uſq; ad centum annos uitæ earum ſeries pro- *Aetas uulturis.*
atur. Et cum ad ſummam peruenerit ætatem, excreſcente ſuperiori parte roſtri ultra in-
iorem, adeò illam conſtringit impeditq́;, ut aperire ad capiendum cibum non poſsit, fa-
q; mori cogatur. Nam non acuit roſtrum ad lapidem, ut aquila facere ſolet.

De moribus & ritibus Italorum.

ITalicus ſermo neq; ille eſt qui olim fuit, neq; omnino ab eo diuerſus, ſed barbaris uo-
cibus plus minusúe adulteratus, ut hæc aut illa regio fuit externis gētibus magis obno
xia. Litoralis Hiſtriæ ora, Veneta plurimum utitur lingua, quæ compta eſt & grauis,
plurimumq́; linguarum flore conflata, quod facilè contigit in frequentiſsimo Italica-
um gentium cōmertio. Olim multo ſimplicior fuit, ac minus auribus grata. Carnicus ſer *Sermo Italorū.*
o plures ſonat linguas, & aliquid ab Italico diuerſum, dulcior auditu, quo Taruiſium, Pa
uium, Verona, Vincentia, Mantua, Ferraria utunt̃, ſed in his urbicus gratior agreſti. Ra-
ēnæ, Bononiæ & uniuerſæ Aemiliæ & Flaminiæ uenuſtus ſermo, Picenis & Marſis craſ-
or, Apulis, Lucanis & Brutijs & cæterę Italiæ rudior lingua, ac mius peregrinis imbu-
præter Neapolim, ubi pleriq; Hiſpanicū affectant. In Calabria corruptior eſt q̃ uſquam
corum. Quantum uerò attinet ad mores & uiuendi inſtituta, conſtat ex autoribus, Ro-
ulum honores pro dignitate cuiuſq; diſtribuiſſe. Illuſtres enim genere & ſpectatæ uirtu-
s uiros, tum diuites, & quibus erāt filij, ab ignobilibus, humilibus & egenis diſcreuit, uo
auitq́; tenuioris fortunæ homines plebeios, & qui melioris erant conditionis, patres: his
e cauſis progenitos eorum deinceps patricios uocabant. Romulus ubi maiores à mino- *Plebei, Patricij*
bus diſcreuerat, leges dehinc poſuit, ſtatuitq́; quid utroſq; agere opus eſſet. Sacra quidem
atricios perficere, magiſtratus gerere, ius dicere, ac ſecū quoq; publica adminiſtrare, ur-
anis ipſos maximè negotijs intentos eſſe. Plebeios autem his muneribus ſolutos, cum

inexperti eſſent, & ob inopiã ingenioſi, agricolari ſimul & paſcere pecora, quæſtuariasq; exercere artes. Ne uerò diſsiderẽt Patricij à Plebeis, permiſit, ut quiſq; ſibi deligeret quem uellet, & officia inſtituens utriſq; commoda, beneuolas ciuilesq; eorum coniunctiones fecit, ut illi tuerentur clientes tanquam patres filios, clientes è conuerſo patronis obſequioſi eſſent.

Senatores à Senio.

Conſiliarios poſt hæc inſtituit, centum uiros ex patricijs eligens, qui à Romanis Senatus dici cœptus eſt, qui ob autoritatem Patres, ob ætatẽ Senatores dicti ſunt. Deinde trecentos uiros ex generoſiſsimis familijs eligens robuſtiſsimis corporibus, quos circum ſe habebat Romulus, uocabanturq; Celeres, ab exequendi miniſterij celeritate, erantq; cuſtodes regis.

Regis officia.

Regis autem hæc officia, primùm quidem templorum, ſacrificiorumq; principatum tenere, deinde legum cuſtodem ipſum fieri, iurisq; ſimul omnis, Senatum cogere, populum conuocare, poteſtatemq; ſibi in bello imperatoriam eſſe. Senatorio ordini talem tribuit poteſtatem, omni de re de qua referret regno cognoſcere atq; ſuffragium ferre, & quod uiſum maiori parti eſſet, id uincere.

Plebeis officia.

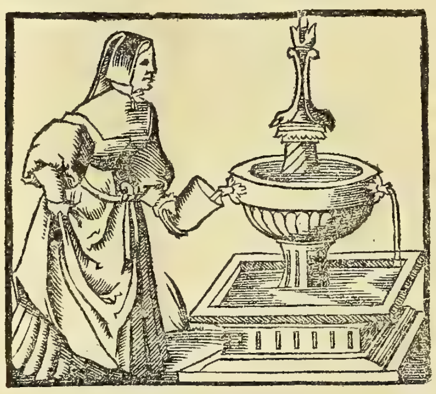
Plebi deinde tria hæc dedit, magiſtratus creare, leges ſciſcere, & de bello decernere quum rex uellet, neque tamen poteſtatem horum abſolutam, niſi & Senatus approbaſſet. Ferebat populus ſuffragium non uiritim, ſed per curias conuocatus, & quod pluribus uiſum eſſet curijs, ad ſenatum referebatur. Romulus etiam ciuitatis uires augere uolens, cauſam honeſtam commẽtus & rem in honorem Dei referens, templum in loco umbroſo erigit, cõfugientibusq; ad illud ſponſor factus eſt per ſpeciem religionis erga Deos, nihil eos mali ab inimicis accepturos, &c. Fuit item & aliud inſtitutum, ut ne captas bello urbes funditus euerterẽt, aut in ſeruitutem redigerent, uerum miſsis in eas colonijs, pro portione aliqua regionis colonias Romanorum facerent urbes deuictas, & reipublicæ participes.

Matrimonij lex.

Legem de matrimonijs tulit, ut mulier uiro ſocia eſſet pecuniarum & cæterarum rerum, ſacrorum etiam, & ut uiueret ad mariti ſui morem, domusq; ut ille dominus, ita & hæc domina. Morienti uiro ſine liberis ſuccederet, ſui cum prole æqua ſit illi pars ſua. Adulterij conuictã, uir & cognati ut uellent, necarent.

Vinum fœminis prohibitũ.

Non licebat Romæ fœminis uinum bibere, quod & multis fuit ſeculis ſeruatum.

Vnde & dotale inſtrumentum inuenitur, quo genitori ſponſæ maritus promittit, quoties peperiſſet, uinum illi octo primis diebus quantum deceret bibendũ dare, & pariter de cõſilio medici quandiù ægrotaſſet, inſuper feſto quoque ſolenni die, potu illam unico oblectare. Cato cenſor conſtituit, ut propinqui fœminæ oſculum darent, quo ſcirent illi an temetũ oleret. Exemplo enim id factum uidetur Egnatij Metelli, quem conſtabat uxorem, quòd uinũ è dolio bibiſſet, fuſte occidiſſe, & fuiſſe à Romulo abſolutum. Atq; hunc morem inualuiſſe putant, ut quoties maritus domum rediret, oſcularetur uxorem & filias, ſimul odore ipſo aduertẽs, an uinum bibiſſent nec ne. Fuerunt autem ob id tam ſeueri in mulieres uino perfuſas, quòd ſcirent ebrietatem cauſam eſſe & originem corporalis corruptionis. Permiſit quoq; Romulus parentibus omnem poteſtatem in filios, ut ſcilicet illos ad officium cogerent pro ſuo arbitrio, ſiue uellent coërcere, ſiue uerberare, ſiue uinctos ruſtico operi detinere, uendere quoque permiſit & occidere. At Numa Pompilius, qui poſtea factus eſt rex, nonnihil remiſit de rigore harum legum, nempe quod pater nullum haberet ius in filium à ſe elocatum. Fuit etiam conſtitutio facta, quòd ſinguli tempore pacis labore campeſtri occuparentur. Admittebantur tamen commertia mercatorum, præſertim earum rerum, quarum penuria in regione erat.

Religio deorũ.

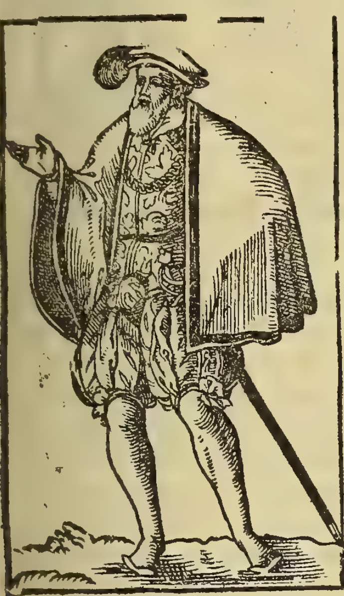
Sed nec religionis oblitus eſt Numa: erexit enim multa templa, altaria, idolorum imagines, conſtituitq; feras quaſdam, dies faſtos, oblationes & alia pleraque deorum miniſterio accommoda. Ordinauit etiam ſexaginta ſacerdotes, qui occuparentur publicis deorum officijs, quibus adiuncti ſunt aruſpices & ſecretorum expoſitores. Factus autem Numa Pompilius rex, ſuperaddidit prioribus ceremonijs & alias obſeruantias, præſertim dies faſtos & nefaſtos, quibus ſcilicet aliquid lege licebat aut non licebat agi, ſicut apud nos diebus Iouis & Veneris, ſolenni & prophano, aliquid licet aut non licet.

Dies faſti & nefaſti.

Creauit præterea pro ſummo Ioue

Pontificem,

ontificem, Flaminem dictum, ob id quòd filo caput cinctũ habebat, ſicut & alios duos *Flamines.* onſtituit pontifices pro honore Martis & Quirini. Longè tamen pontifex Iouis, qui & Dialis uocabatur, præcellebat alios duos pontifices, quapropter ſingulari ueſte ab alijs diſcernebatur, parauitq́; illi ſedem eburneam. Prohibuit quoque defleri puerum, ſi moreretur intra triennium. Sin triennium exceſsiſſet, lugeretur tot menſibus quot annos uixiſſet. Ex his legibus poſteris temporibus multæ ſunt abrogatæ, & multæ aliæ inſtitutæ uſque ad ea tempora, quando Italia cœpit Chriſtum agnoſcere. Nam Tarquinio ex urbe eiecto, mutata eſt regiminis forma, & pro regibus conſules habere cœptum, quibus omnia inſignia permiſſa, quæ fuerant & regum, præter coronæ & togæ uſum, adactiq́; ſunt ciues ſacramento, ne mortalium quenquam amplius Romæ regnare paterentur. Senatorum numerus in trecentorum ſummam expletus eſt. Leges Valerius tertius Cõſul tulit, quibus prouocatio à conſulibus ad populũ eſt permiſſa. Addidit quoque ut qui tyrannidem affectaret, impune occideretur. Aërarium in quod publica pecunia reponeretur, Saturni templum conſtituit, populo ut duos quoque quæſtores crearet, permiſit. Creatus tamen non longe pòſt magiſtratus, à cuius imperio nulla fuit prouocatio, Dictatoris ei nomen inditum, *Dictator.* qui alio pacto creari non ſolebat, niſi quum uis aliqua maior repente exorta, ingentem urbi cladem minitari uideretur: huic cęteros magiſtratis eligere licebat, ut Magiſtrum equitum, qui ſecundam poſt eum gerebat dignitatem, iungebaturq́; dictatori ſicuti regibus tribunus. Deinde quoque plebi datum eſt, ut ſuum haberet magiſtratum, & hic Tribunus *Tribunus.* plebis dicebatur, & tanta fuit poſtea ipſorum inſolentia, ut decreta conſulum & Senatorum caſſarent, ſi eis non placerent. Cenſores præterea creati duo. *Cenſores.* Tanta illis temporum ſucceſſu dignatio, tanta autoritas, ut omnis morum ciuilisq́; diſciplinæ ratio ipſorum eſſet, priuata qnoque & publica loca cognoſcere, uectigalia populo Romano locare, cenſum agere, luſtrum cõdere, Senatores è Senatu remouere, notare infamia: quinto quolibet anno creabantur. Magiſtratus & alius ſuperadditus, qui ius diceret, Prætorem uocant: huic omnis publici priuatiq́; iuris poteſtate permiſſa, nouum ius condere & uetera abrogare facultas. Erat unus ab initio qui urbanus dicebatur, quo non ſufficiente, pro peregrinis in ciuitatem uenientibus alius creatus eſt, peregrinusq́; uocatus, quod plerumque inter peregrinos ius diceret. Permanſit hic ciuitatis ſtatus ad Iulij Cęſaris uſque tempora, qui Monarchiam iterum induxit. Porrò quales hodie mores Itali habeant, ſatis conſtat. Multi ſcribunt, papatum in Italia non parũm minuiſſe Chriſtianam diſciplinam.

s 4 Qualis

Qualis ſtatus & forma regiminis fuerit ab antiquo in Italia ſub Regibus, Conſulibus & Imperatoribus.

COeperunt monarchiæ ut plurimum ab exiguis initijs, gradatimq́; ad ſummum aſcenderunt apicem, & deinde rurſum decreſcentes, ſenſim in arctos deuenerũt fines: qua rerum uiciſsitudine monemur inconſtantiæ eorũ quæ fiũt in terris. Tale incrementum & itidem decrementũ habuit olim prima monarchia Babylonica, ſub Nimrod fortiſsimo uenatore, & poſtea ſub filio eius Belo atque nepote Nino, ſub quibus uehementer creuit, ſed tandem cum ad ſummũ perueniſſet, corruit. Durauit autem annis 1234 & deinde ſciſſa eſt in Babyloniã & Mediã. Mediæ annumerata eſt Perſia. Diuiſio huius monarchiæ durauit annis 304. Deinde ſub Dario & Cyro rurſum inſtaurata eſt monarchia, durauitq́; annis 191. Superueniente aũt Alexandro magno, defecit & ipſa. Paulo pòſt cœperunt Romani extendere pomœria regni ſui, paulatimq́; obtinuerunt ſummum orbis dominium. Sunt tamen qui aliter loquuntur de his monarchijs mundi, nempe quod fuerint quatuor, prima fuit in Aſſyria, durauitq́; annis 1300. Deinde translata ad Medos, manſit apud eos aliquot annis. Tertia exorta eſt in Perſia ſub rege Cyro, uel potius ut alij dicunt, altera translata eſt ad reges Mediæ & Perſiæ. Tertia fuit apud Græcos, & quarta initium ſumpſit ſub Iulio Cæſaræ Romano, creuitq́; uehementer ſub Auguſto ſucceſſore eius. Cumq́; trecentis ferè annis in Italia conſtitiſſet, translata eſt per Conſtantinũ ad Greciã, ut infrà ſuo loco explicabitur. His obiter commemoratis, iam rurſum calamum uertemus ad Romulũ, urbis Romanæ cõditorem. Et quamuis ante eũ multi reges in Italia fuerint, ſex ſcilicet Latini, quorum nomina ſunt, Ianus, Saturnus, Picus, Faunus, Latinus, Aeneas, & quindecim reges Albani, quorum primus uocatus eſt Aſcanius, penultimus Amulius, & ultimus Numitor: relictis tamẽ illis, exordiũ faciemus à Romulo, qui primus *Romæ conſtructio.* Romanorum fuit rex, atque unà cum Remo Romam extruxit, uel ut alij ſcribunt, urbem incœptã ampliauit, firmioremq́; reddidit, anno ſcilicet ante Chriſti natiuitatem 730. Durauit autem illud eius & ſuorum ſucceſſorũ regnum, annis 250 uſq; ad annum ante Chriſti natalem quingenteſimum decimumtertium. Tunc dominatus conuerſus eſt in tyrannidem, idcirco excluſis regibus, crearũt Romani duos Conſules, penes quos omnis erat autoritas: isq́; regiminis ſtatus durauit multis annis, nempe ad annum ante Chriſti incarnationem quadrageſimum octauum, tunc Cæſares uſurparunt imperij gubernaculum. Fuerunt autem ante conſules ſeptem reges, ſibi inuicem ſuccedẽtes, inter quos primus fuit Romulus, ſecũdus Numa Põpilius, tertius Tullius Hoſtilius, &c. ſeptimus Lucius Tarquinius, qui propter ſuperbiam & tyrannidem ſuã, deſtitutus fuit regno. Hoc eodem tempore Sextus eius filius maximus natu, miſſus ab eo in urbem, quæ Collatia uocabatur ob negocium quoddam militare, diuertit ad cognatum ſuum Lucium Tarquinium, Collatinũ co-

gnomine

gnomine, cuius uxor erat fœmina Romana pulcherrima, filia Lucretij illuſtris uiri, quæ & eundem tanquam uiri ſui cognatum, hoſpitio excepit. At ille cum conaretur eius corrumpere pudicitiam, putaretꝗ ſe nactũ commodiſsimam occaſionem, abiens poſt cœnam dormitũ & magnã partem expectãs noctis, ſurgit & uadit ad cubiculũ dormientis iam Lucretiæ, minaturꝗ ſe eam occiſurum, ſi uel fugere uel emittere uocem conaretur, & duorum illi proponit electionem, mortem ſcilicet cum dedecore aut uitam cũ felicitate. Si, inquit, enitaris obſiſtere, ſeruare uolens pudicitiam, ego te occidam, famulumꝗ unum mactans, ponam ſimul ueſtra corpora ac dicam, quòd indecenter te in complexu ſerui deprehenderim, et iniuriãꝗ cognati perſequutus fuerim. Hiſꝗ minis elegantem fœminam in hanc adegit neceſsitatem, ut ſtuprum uiolentum intulerit exortoꝗ die & nefario deſiderio expleto, abierit. *Lucretiæ ſtuprum.* Lucretia uerò acerbiſsime ferens hunc caſum, celerrime aſcendens uehiculum, Romam uenit, ueſte induſta nigra & abſconſo ſub ſtola cultro, ingreſſaꝗ domum patris & genua eius complectens, iubet aduocare amicos & cognatos, ut illis exponat grauem & intolerabilem contumeliam ſibi illatam.

Collectiſꝗ amicis & cognatis, narrat eis rem omnem & calamitatẽ, à principio incipiens, poſteaꝗ ſalutans patrem, multaſꝗ ei preces & eis qui aderant adhibens, ne inultũ facinus relinquerent, ac deinde dijs laribuſꝗ ſupplicans, celerem dari ſibi migrationẽ è uita, educit cultrum, quem ſub paludamentis occultauerat, Ne, inquiens, fœminæ adulterium admiſſuræ, excuſationis uelamen à me ſuſcipiant, dicentes: Lucretia quoque tale quid admiſit, unum uulnus pectori inferens, trudit uſꝗ ad cor gladiũ. Clamore autẽ & luctu & comploratione muliebri domũ omnem detinente, ipſa in gremio patris palpitans, efflanſꝗ animam, moritur. Aſsiſtentibus autem illic Romanis, adeò atrox uiſum eſt hoc facinus & miſerabile, ut una fuerit uox omnium, Mori millies eſſe melius pro libertate, quàm huiuſmodi contumelias à tyrannis negligere. Veniens autem Collatinus maritus eius, & miſerabile ſpectaculum in propatulo iacens, corpus ſcilicet ſanguine conſperſum, uidens, altè gemit, complectitur & oſculatur mortuam Lucretiam, alloquebaturꝗ ut uiuentem Quod uidens L. Iunius cognomento Brutus dixit: Innumera habes tu & cuncti amici tui tempora, per quæ ipſam defleatis, at nunc ipſam ut ulciſcamur conſideremus. Hoc enim tempus præſens poſcit. Cuius conſilio à tota urbe obtemperatum eſt. Excluſus enim Tarquinius à regno, creati ſunt in locum eius duo Cõſules & Senatus. *Cõſulũ officiũ.* Et in ea adminiſtratione manſit reſpublica Romanorum annis 460. creuitꝗ dominium eorum ſupra modum. Et cum poſtea rurſum admitterent reges & Imperatores, imminutum eſt ſenſim imperium ipſum. Habuerunt Conſules regiam & ſummam poteſtatem, fueruntꝗ primi & ſummi duces in exercitu, & ab eorum officio atque conſulatu, ſupputatio fiebat annorum. *Tarquinius excluditur.* Primi duo conſules uocati ſunt L. Iunius Brutus & Lucius Collatinus. Prior eiecit collegam ſuum L. Collatinum, qui fuit de genere Tarquiniorum & maritus Lucretiæ, & in locum eius delectus M. Valerius. Brutus uerò qui regium dominatum expulit & primus creatus fuit conſul, breui tempore in ea floruit dignitate. Nam cũ dux eſſet exercitus contra eos qui Tarquinio adhærebant, confoſſus lancea interijt. Horum primorũ conſulum temporibus, Tribuni ſunt quoque conſtituti, atque cum *Tribuni.* maior ingrueret neceſsitas, creauerunt et Dictatorem, penes quem ſumma erat poteſtas in populum, durabatꝗ ſolum per ſex menſes. Erat extraordinarius magiſtratus, cuius tanta erat poteſtas, ut haberet ius animaduertendi in cuiuſcunque ciuis Romani caput, nec ab eo prouocandi ius erat. Nec alio pacto creari ſolebat, quàm cum uis aliqua maior repente oborta, ingentem urbi cladem minitari uideretur. Fuit autem ad eam dignitatem per gradus à quæſtura acceſſus per ædilitatem, præturam, conſulatum, & cenſuram, non quòd ſemper per hos gradus iretur, explenduſꝗ eſſet numerus, ſed in dignitate poteſtateqúe hic erat ordo, ut in re bellica certi militiæ gradus, miles centurioni parebat, centurio tribuno, tribunus legato, legatus conſuli, magiſter equitum dictatori. Legitima militia decennium habuit, ſi non prius debellari cum hoſte contigiſſet, aut miſsio aliqua intercidiſſet. Militaris ætas à decimoſeptimo anno in octauum & quadrageſimum decurre-

bat. Ciuitates aut ſociæ, aut coloniæ, aut municipia dicebantur. Municipibus, alijs ciuitas cum ſuffragio data, alijs ſine ſuffragio. Coloni ut membrum ciuitatis erant, & Romanis uiuebant legibus, municipes ſuis. In his decuriones erant, quod Romæ Senatores. Purpura patritium diſtinguebat ordinem ab equeſtri, aurũ equeſtres à plebeis. Hęc officia & hic ſtatus regiminis Romanorũ, durauerunt uſq; ad annũ ante Chriſtũ natum 48. & interim Romani ſupra modũ extenderunt poteſtatẽ ſuã, ſubijcientes ditioni ſuæ multa regna & prouincias, non ſolum in Europa, uerum & in Africa atq; in Aſia. Domuerũt potentiſsimam illam Africæ urbem Carthaginem, quum illa Romæ æqualis eſſe contenderet, aut illam excedere in potentia, quemadmodum infrà ſuo loco dicetur. Anno 58 ante Chriſtum natum, factus eſt Romæ Iulius dictator, habens ſcilicet ſummam poteſtatem, & poſtea miſſus eſt contra Germanos, ut illos prælijs perdomaret. Veniens ergo cum exercitu ad Rhenum, ſubegit omnes ciuitates quas in ripa occidentali inuenit. Extruxit quoq; ad Rhenũ arces & firma præſidia atq; duos pontes, unũ apud Vbios, qui hodie ſunt Colonienſes, & alterũ apud Menapios, hoc eſt, Geldrenſes, ut ſcilicet illi pateret iter ad debellandum Germanos, etiamſi parum proficeret ſuis incurſionibus apud illos. Cumq; in decimũ annum expeditionẽ illam produxiſſet, reuerſus eſt Romã cũ magna potentia, uſurpauitq; omnem urbis poteſtatẽ, etiã contra Romanorũ uoluntatẽ, ſed magno cõmodo eorũ, & ſine ſubditorũ ullo diſpendio. Inuidentes autẽ ei quidã Romanorum hanc poteſtatẽ, cõſpirationẽq; facientes occiderunt eum. Ipſe fuit primus Cæſar, à quo omnes Cæſares id nominis habent. Appellatus eſt aũt Cæſar, non ratione officij aut poteſtatis quã habuit, ſed ob huiuſmodi euentũ, ꝙ mortua matre, & cæſo eius utero, natus ſit. Alij uerò alias afferunt rationes, negantes matrẽ eius in puerperio cæſam, quũ matrem Aureliã habuerit, quã amiſit eo tẽpore, quando bellum in Gallia geſsit. Hic omnem Galliã nouem annis in prouinciæ formam redegit. Germanos quoq; qui trans Rhenum habitant, primus Romanorum fabricato ponte aggreſſus, cladibus afficere ſategit. Aggreſſus eſt & Britãnos antea ignotos, ſuperauitq;. In Macedonia uicit Pompeiũ cũ Ptolemæo rege. In Põto ſuperauit Mitridatẽ, in Africa Scipionẽ, & in Hiſpania liberos Pompei. Triũphauit quinquies, primũ de Gallia, poſtea de Alexandria, deinde de Põto, de Aphrica & de Hiſpania. Noluit uocari rex, ſciens Romanis ab antiquo tempore nomen regis eſſe inuiſum: perpetuus uerò Dictator appellari uoluit, quod nomen apud poſteros Cæſares, commutatum eſt in uocem Imperatoris. Conſtituto itaq; imperio in Italia uſq; ad Conſtantinum Magnum, nẽpe ad annum Chriſti 330. fuit inde translatum in Græciam, & factum eſt Byzantium ſedes imperialis, dictaq; eſt urbs illa à Conſtantino inſtauratore eius, Conſtantinopolis. Manſit autem ibi ſedes imperialis ad annos ferè quadringentos, antequam aquila biceps efficeretur, id quod factum eſt anno ſalutis 776. quando Carolus Magnus in eccleſia occidentali, imperialem obtinuit dignitatem, Græcis ſuum orientalem conſeruantibus Imperatorem. Ante uerò hunc Carolum Magnum, licet Imperatores Cõſtantinopoli reſiderent, habuerunt nihilominus in occidente imperij adminiſtrationem, quam exequebantur uel per ſe, uel per alium ſibi uel ſanguine uel affinitate iunctum: quem & Cæſarem creabant: & is ſtatus regiminis durauit uſq; ad Valentinianum tertium. Dicarunt autem Romani aquilam pro ſigno legionibus ſuis militaribus, ſub Caio Mario conſule, in ſecundo eius conſulatu, ut ſcilicet hoc ſigno eis adderent animum, quo fidentius aggrederentur hoſtem, ſicut aquila intrepide irruit in ceruos & dracones, ut ſuprà quoque oſtendimus. Porrò ut ſcias, quot Cæſares, & qui in Italia imperio prӕfuerint, ponam nunc ordine nomina eorum, atque recenſebo catalogum ſecundum ſucceſsionem eorum.

Iulius cõſtruit pontes ſuper Rhenum.

Iulius Galliam ſubegit.

Aquila Romani imperij ſignum.

Nomina

Nomina & numerus Imperatorum, qui poſt Iulium primum in Italia rerum potiti ſunt.

1 **Iulius** Cęſar primùm Dictator Romanus, ac deinde dux exercitus, triumphator & uictor multarum gentium, ac tandem Imperator Romani populi, menſe quintili creatus eſt Dictator, uelut alij ſentiunt, natus eſt hoc menſe, atq; ob id reliquit mēſi illi nomen ſuū, ut hodie Iulius idē ſit menſis, qui olim quintilis. *Iulius menſis unde.* Hic dictaturam, quæ ſemeſtris dignitas erat, perpetuam in ſe recepit, ad hæc Imperatoris prænomen decreto eſt ei à Senatu datum, quod cupidè accepit. Cum uerò cognomen patris patriæ ſibi uendicaret, ſtatuamq; ſuam inter reges locaret, & in curia ſede aurea uteretur, diuinos honores ſibi fieri pateretur, inexpiabile odium incidit, potiſsimum cū eò arrogantiæ ueniſſet, ut quę loqueretur pro legibus haberi uellet, nec adeuntes ſe honore dignaretur ullo, conſpiratum eſt in eum & in curia 23 uulneribus interfectus, anno ętatis ſuæ quinquageſimo ſexto. Habuit filiam ſed nullum filium, ideo C. Octauium ex ſorore nepotem hæredem inſtituit. Genealogiā eius ſequens pagina oſtendit.

2 **Octauianus** patre Octauio Senatore natus, ſtipatus ingenti multitudine Cæſaris interitum uindicauit, & deinde cōfectis multis bellis, faſtigiū imperij attigit rerūq; potitus eſt. Eius nominis magnitudine motæ omnes ferè gentes, miſerunt legatos cum donis. A' Germanis uerò adeò ignominioſe acceptus eſt clade Loliana & Variana, ut conſternatus nihil ei illa cæde cruentius fuerit. Hic urbē pro maieſtate imperij ornauit, plurima publica opera fecit, tēpla pſertim ędesq; ſacras, annū confuſum negligentia ſacerdotum, ad priſtinam rationē redegit, ſacerdotia reformauit, abuſus correxit, leges quaſdam retractauit. Fuit Romano populo perq; charus, paterq; patriæ conſenſu totius plebis uocatus. Dictus eſt quoque Auguſtus, cum poſt bella ciuilia prouincias ordinaſſet & imperiū cōdidiſſet. *Auguſtus.* Cumq; in Senatu tractaretur, an Romulus quaſi alter urbis conditor dici deberet, ſanctius & reuerentius uiſum eſt nomē Auguſti, quod loca religioſa & inaugurata auguſta dicantur, ab auium geſtu aut ab auctu, hoc eſt incremento, quaſi auctū Iouis ope imperium. Vixit autem hic Auguſtus annis 76 & regnauit annis 47. Ab eo dictus eſt menſis ſextilis Auguſtus, quòd hoc menſe conſulatum inierit, triumphos in urbē intulerit, finisq; ciuilibus bellis impoſitus ſit. Ob has inquam cauſas, cum hic mēſis huic imperio felicisſimus fuerit, placuit Senatui ut ille Auguſtus diceretur.

3 **Claudius Tyberius** Nero Cęſar, filius fuit Tyberij Neronis, cuius mater Liuia poſt genitū Tyberiū impregnata, Auguſto nupſit, tertioq; poſt menſe Druſum Neronē in domo Auguſti pepetit, q poſtea in Germania perijt. Tyberius uerò ab Auguſto in filiū adoptatus eſt. Hic Illyricū domuit, de Germania, q̄ feliciter adierat, triūphauit, mortuoq; Auguſto delatus eſt ei à patribus principatus, ſed pro q̄ ille antea arte & dolo contenderat. Aſſecutus eſt aūt imperium anno

anno 56 ætatis ſuæ. Verſipellis fuit & omnia diſsimulans. Tandem uerò uitia diu diſsimulata detexit. Vnde ob nimiã uini auiditatẽ, pro Claudius Tiberius Nero, dictus eſt Caldius Biberius Mero. Fuit portentoſæ libidinis ſenex, crudelis in filios, nepotes atq; amicos, tantamq́; paſsim tyrannidem in Romanos exercens, ut nulla dies à pœna hominũ uacaret. Mortuus eſt in Campania anno ætatis 78 imperij uerò 23 non ſine ſuſpitione ueneni. Morte eius lætatus eſt populus, ut pars clamaret. Tyberiũ in Tyberim proijciẽdum, pars oraret ſuperos, nec ulla ſedes mortuo ne inter impios dicaretur, &c. Habuit uxorem primã Agrippinam, ex qua filium Druſum accepit, coactusq́; eſt hanc grauidam inuitus dimittere, ac Iuliam Auguſti filiam ducere uxorem alteram, quam tamen poſtea ob adulteriũ interfecit.

4 **Caius** Caligula Germanici filius, in exercitu natus & educatus, militibus admodum charus, Tyberio mortuo, cui tabificum ferebãt dediſſe uenenum, in imperio ſucceſsit. Hic ſæuam ſuam atq; probroſam naturam in iuuẽtute adeò texit, ut poſt matrem ſuam relegatam & in exilio inedia mortuã, ac fratrũ Neronis & Druſi calamitates, obliuioſum omniũ rerũ ſe ſimularet, cunctisq́; obſequioſiſsimũ ueluti ſeruũ prçſtaret, licet clam ganea obambularet & adulteria paſsim exerceret. Tandẽ uerò in tã uanã gloriã ꝓlapſus, ut ſe adorari paterẽt, hoſtiasq́; expeteret. Tum ſæuitiã in omnes propinquos exercuit: Tyberium fratrem ueneno interfecit, tres ſorores ſuas conſtrupauit, ſenatores multos occidit, concluſis nonnunquam horreis populo famem induxit. Optabat ſæpe exercitum cædem, famẽ, peſtilentiã, incendia, hiatũ aliquem terræ, ut ſua tempora redderentur inſigniora. Libidinis erat inexplebilis ac luxuriæ portentoſæ in mares & fœminas. In talem crudelem beſtiam cõſpirationes multæ factæ ſunt, & tandem una felicem ſortita exitum. Nam 30 uulneribus confectus interijt, anno ætatis 29. cũ imperaſſet triennio & decẽ menſibus.

Genealogia Cæſarum, quæ in Nerone

defecit. Maior ſcriptura conſanguinitatem, minor uerò affinitatem indicat.

- L. Cæſar
  - 1 Iulius Cæſar, *Cornelia uxor*
    - Iulia filia
  - Iulia, *M. Actius maritus*
    - Actia, *Octauius maritus*
      - *Liuia Druſilla uxor Auguſti poſterior*
        - Druſus, *Antonia Octauiæ filia*
          - 5 Claudius
            - Octauia
            - Britannicus
          - Germanicus, *Agrippina neptis Auguſti*
            - 4 Caius Caligula
            - Nero
            - Druſus
            - Iulia Agrippina, *Domitius maritus*
              - Iulia Druſilla
              - 6 Nero Cæſar tyrannus
        - 3 Tyberius, *Iulia Auguſti filia uxor*
          - Druſus. *Agrippina uxor*
            - Tyberius
      - 2 Auguſtus, *Scribonia uxor prior*
        - Iulia, *M. Agrippa maritus*
          - Iulia
          - Agrippina
          - Caius
          - Lucius
          - Agrippa
      - *Marcellus maritus*, Octauia, *Antonius alter maritus*
        - Marcellus
        - Antonia, *Druſus Auguſti priuignus maritus ut ſuprà.*

Agrippina Germanici filia oppido Vbiorum fuit nata, à qua et deinde Agrippina colonia denominationem accepit.

Auguſtus

Auguſtus aſſumpſit nomẽ Cæſaris maioris auunculi, eoq́; deinceps uti maluit ꝙ paterno. Liuia Druſilla duos filios ad Auguſtũ attulit, quos ex Tyberio Nerone genuerat, qui priuigni Auguſti fuerunt. Tyberius Imperator habuit primam uxorem Agrippinam M. Agrippæ filiam, ex qua Druſum filium accepit, quam grauidam coactus eſt inuitus dimittere, ac Iuliam Auguſti filiam ducere alteram uxorem, ſed quam paulo pòſt cœpit ódio habere, eiusq́; tædio ab urbe ſeceſsit. Poſt mortẽ uerò Auguſti ſoceri, eam ob adulterij ſuſpitionem interfecit. Claudius Imperator quintus, inter multas uxores, ultimam duxit Iuliam Agrippinam, fratris filiam, & filium eius Neronem priuignum ſuum, Domitij filiũ, adoptauit in nomen familiæ, eiq́; filiam Octauiam collocauit. Filium uerò eius Britannicum, Nero poſtea ueneno ſuſtulit.

5 Claudius Tyberius frater Germanici & patruus Caligulę, cũ Caius occiſus eſſet, & inter milites tumultus exortus totam urbem cõmouiſſet, timens ne et ipſe raperetur ad ſupplicium, ſeſe occultauit, inuentus ductusq́; ad palatiũ urbis, Imperator à militibus creatur. Cum autem Senatus de cõmuni libertate aſſerenda cogitaret, multitudo uerò unum rectorem expoſceret, à militibus Imperator eſt factus, anno ætatis quinquageſimo. Initio principatus geſsit ſe in cunctis tam ciuilem, ut omnium in ſe fauorem ac amorem traheret. Priuatis tamen inſidijs infeſtabatur, ut nonnulli in eum conſpirarent. Curam urbis habuit maximam. Fuit natura ſæuus ſanguinariusq́;, tormenta quæſtionum ac pœnas parricidarum coram aſpiciens, gladiatorijsq́; ſpectaculis plurimũ delectatus conuiuijs & libidini fœminas plus nimio deditus. Extinctus eſt ueneno 64 ætatis anno imperij uerò decimoquarto.

Claudij ſæuitia

6 Nero filius Domitij Aenobarbi & Agrippinæ filiæ Germanici, priuignus Claudij, unde & poſtea Claudius Nero uocatus eſt, Claudio ſucceſsit in imperio, procuratione matris ſuę Agrippinæ, quã tamen filius poſtea necauit. Hic primũ quinquenniũ liberalitate, clemẽtia ac comitate ita exegit, ut oẽs principes ſuperaret. Prauos mores emẽdauit, ſumptibus ſuperfluis modũ adhibuit, & multas bonas leges tulit: ſed mox Imperatoriæ dignitatis oblitus, ſeſe muſices ſtudio adeò addixit, ut in ſcenã prodire cõcupiuerit, & in theatro publicè cantauerit, certaueritq́; agonali certamine, & paulatim petulantiam, libidinẽ, auaritiam atq́; crudelitatem detexerit. Crepuſculo pileatus popinas inibat, circumq́; uicos uagabatur, obuios quoſq́; aut uerberibus aut uulneribus dehoneſtans, cloacisq́; immergens, ut ſæpe periculum uitæ adiret. Cõmeſſationibus ita inſeruiuit, ut è medio die ad mediam noctẽ epulas protraheret, inter ſcotorum ſedens cœtus, pueris abutens & nuptis. Agrippinam matrem inceſtauit ac contaminauit. Britannicum ueneno è medio ſuſtulit. Deinde uarijs modis aggreſſus eſt matrem ſuam, ut illam quoq́; interficeret: at cum illa ſemper euaderet, ſubmiſit tãdem percuſſores qui eam occiderent. Vt uerò Agrippina uidit centurionem ſtringentemq́; ferrum, illa uterum protẽdens, exclamat: Hic uenter ferro eſt fodiendus, qui monſtrum tale tulit, miniſtrumq́; rogauit, ut utero dirum enſem cæderet. Illico ictibus multisq́; uulneribus confecta eſt. Tum Nero perfecto ſcelere, ut quidam tradunt, ſpectauit intrepidus occiſæ matris cadauer. Multos præterea affinitate ac propinquitate ſibi coniunctos, crudeliſsime interfecit. Senecam quoque præceptorem ſuum & Burrum magiſtrum ſuum, ueneno ſuſtulit. Quin & in Senatores ita deſeuijt, ut eum ordinem è republica ſe ſublaturum minaretur. Nec populo quidem ac mœnibus patriæ pepercit. Vrbem ipſam incendit, cauſatus ædificiorum deformitatem ac uicorum flexuras, durauitq́; incendium illud ſex diebus & noctibus ſeptem, quod è turre tyrannus proſpexit.

Neronis malitia.

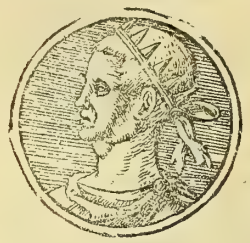
Nero incendit urbem.

Cumq́; Galliæ & Hiſpaniæ defeciſſent, & ille audiſſet Galbam ſalutatum Imperatorem ab exercitu, furibundus cogitauit uniuerſum Senatum ueneno per cõuiuia necare, incendere urbem & feras immittere in populum, quo difficilius defenderetur. Sed deſperatione deterritus, cum ab omnibus derelictus eſſet, amicorumq́; fores omniũ cõcluſæ, nec qſquam

repertus

repertus, qui eo petente ſibi ceruicem amputaret, præceps procurrit ſeſe immerſurus Tyberi. Sed cum auocaretur à quodam & audiret ſe hoſtem à Senatu iudicatũ, & ab equitib. inquiri, ferrum iugulo adegit, anno ætatis 32. cum tredecim annis & menſibus octo imperaſſet. Habuit autem uxores tres. Primum Octauiam filiam Claudij principis, quam ut ſterilem dimiſit, & tandem interfici iuſsit. Poſtea duxit Poppeam Sabinam, quæ antea habuerat Rufum Criſpinum, cuius filium Criſpinum Nero occidit. Tertiam accepit Statiliam Meſſalinam, cuius maritum trucidauit, ut ea potiretur.

7 **Sergius** Galba in adoleſcentia liberalibus diſciplinis & iuri operam dedit: conſulatum per ſex menſes geſsit, Africam proconſul biennio obtinuit, Tarraconẽſem Hiſpaniã octo annis rexit, auditaq́ morte Neronis ab exercitu Imperator ſalutatus eſt, quũ annorũ eſſet 73. Sed paulo pòſt nempe menſe ſeptimo, ab æmulo ſucceſſore ſuo Otthone, trucidatus eſt, familia & diuitijs non multis Romanis inferior.

8 **Ottho** uir ſplẽdidis ortus maioribus, apud Neronẽ tanta potentia creuit, ut omnium ſecretorũ particeps fuerit. Prouinciæ Luſitaniæ præfectus, ſumma moderatione adminiſtrauit. Poſtea omni officio atq́ ambitione uſus, militum animos demerebatur, atq́ beneficio deuinciebat, ut palam omnes prædicarent, hunc ſolum ſucceſsionis imperij dignum. Sed cum paulo pòſt Germanici exercitus cõtra Otthonem cõiuraſſent, & in Vitellij uerba iuraſſent, ille pugione ſibi mortem conſciuit, anno ætatis 38. imperij uerò nonageſimoquinto die. Fuit uir ab adoleſcentia ſemper mollis & effœminatus atq́ imberbis.

9 **Aulus** Vitellius poſt trãſactam adoleſcentiã omnibus probris contaminatus eſt, apud Caium, Claudium & Neronem. Ventri enim deditiſsimus fuit, & cũ ſemel cibi uiniq́ meridiani eſſet plenus, à militibus Imperator ſalutatus eſt in Colonia Agrippinenſi. Paludatus dehinc præcedente claſsico urbem introijt cum armato exercitu, diuina humanaq́ iura commiſcens, nobiliores condiſcipulos & æquales ſuos ad imperij ſocietatẽ pellectos blanditijs, occidit, deſæuijt in plebeios, in equeſtrem ordinẽ & in alios quoſcunq́, dicẽs ſe paſcere oculos, quum quis coram ſe interficeretur. Luxuriæ, libidini ac

Luxus Vitellij. delitijs ita deditus fuit, ut uentri omnem operam dare genitus uideretur. Cibis uſus eſt exquiſitiſsimis, & qui non niſi maximis impenſis è remotioribus locis comparari poterãt, ut etiam de eo ſcriberetur, ſi diutius uixiſſet, Romani imperij opes precio mẽſarum abliguriſſet. Helluantem itaq́ Imperatorem deſtituerunt octauo imperij menſe, atq́ in Veſpaſiani iurarunt uerba, exercitus Mœſiarum, Pannoniæ & Syriæ. Hoc ubi reſciuit Vitellius, ut cęterorum retineret fauorem, omnia largitus eſt ſine modo, ſine menſura, blandimentis uſus erga milites, imperatoriæ dignitati indecentibus. At qui Romæ à parte Veſpaſiani ſtabant, tantam uim Vitellio & eius complicibus inferebant, ut ille in latebras fugeret, ſed extractus & religatis poſt terga manibus, iniecto ceruicibus laqueo, laniata ueſte ſeminudus in forum trahitur, fœdo ſpectaculo, nullo illachrymante, quibuſdã ſtercore & cœno inceſſentibus, alijs incendiarium & patinarium uociferantibus, tandem ad gemonias ſcalas raptus, numeroſis ictibus confoſſus interijt, & inde unco tractus eſt in Tyberim. Perijt autem anno uitæ 57. imperij menſe octauo.

10 **Flauius** Veſpaſianus ex antiqua Flauiorum gente, anno Chriſti 73 ad imperatorium faſtigium euectus eſt, poſt multa officia feliciter adminiſtrata. Vltimo autem cũ tribus legionibus adminiſtrabat in Iudæa bellũ Iudaicum, cum Tito filio maiore. Ioſephus uerò dux belli Iudæorum captus, & poſtea opera Titi uinculis exutus, ſeptẽ libros Iudaicæ captiuitatis Imperatorib. patri ac filio obtulit, q publicæ bibliothecæ traditi ſunt. Et ob ingenij gloriã, dehinc Romæ ſtatuã meruit. Electus itaq́ eſt Veſpaſianus in Iudæa à militib. in Imperatorẽ, q inferiores eſſe noluerunt, ijs q in Hiſpania Galbam, qui in Vrbe Otthonẽ, & q in Germania elegerãt Vitelliũ. Veſpaſianus itaq́ in urbẽ reuerſus, nihil habuit charius aut melius, q̃ afflictã nutanteḿ rẽ ſtabilire & ornare, militũ licentiam ad nimiã audaciam progreſſam, reprimere, prouincias & ciuitates tumultuoſius

Ioſephi Iudæi libri.

agentes

ingentes, coërcere, diſciplinam militarem eueruatam corrigere ac caſtigare. Sola pecuniæ cupiditate culpatus eſt, adeò, ut prorſus ſi auaritia abfuiſſet, antiquis ducibus par fuiſſet. Quidam tamen ſcribunt compulſum neceſsitate, ob inopiam ærarij & clades urbium. Nam per omnes terras quà Ius Romanũ eſt, renouatæ à Veſpaſiano urbes ſunt cultu egregio, quæ aut terræmotu aut incendio afflictæ corruerant. Perijt tandem uentris profluuio anno 69. ætatis, imperij uerò decimo. *Veſpaſiani auaritia.*

11 Titus Veſpaſianus, Veſpaſiani filius, ubi adoleuit in Germania & Britannia militauit, nõ ſine excellenti induſtria ac modeſtia. Vbi autem pater rerum potitus ad urbẽ contendit, Titus ad perdomandã Iudæam relictus, crudeli oppugnatione Ieroſolymam fame, ferro & flamma cõfecit, annoq́ ſecũdo principatus Veſpaſiani cepit octauo die Septembris. Deinde Romã ueniens, mox imperij particeps, tanta concordia imperium gubernarunt, ut nulla lyra conſonantiorẽ harmoniam reddere poſſet. Et licet ante ſuſceptum imperium uitijs ſubiacuerit, ut etiã à quibuſdam Nero dictus fuerit, tamẽ ubi patriæ curam ſuſcepit, incredibile eſt, quantum quos imitabat̃ ante celluerit clementia, liberalitate, honorificentia, pecuniæ contemptu, omniumq́ uirtutum genere, ut amor & deliciæ humani generis uulgò diceretur. Vnde ſæpe dicere ſolebat: Nemo debet à facie principis diſcedere triſtis. Quadam autem die, in cœna recordatus nihil ſe cuiquam toto die præſtitiſſe, memorabili dicto, Amici, inquit, diem perdidimus. quaſi ſignificaret, optimum theſaurum principum eſſe fideles amicos, quibus eſſet quotidie impertienda opera. Perijt autem poſt biennium & tres ferè menſes imperij, ætatis quinquageſimo ſecundo, febre correptus. *Titus hominũ deliciæ.*

12 Domitianus filius Veſpaſiani, à paterna pietate ita degenerãs, ut Caligulæ & Neroni ſimilior eſſet quàm patri ac fratri. Varius circa adminiſtrationem imperij, cõmixtis uirtutibus & uitijs, donec ingentia uitia uirtutes ſuperarent. Sumptuoſiſsima ſpectacula ædidit, inſtituit quinquennale certamen, fuit autor capitolinorũ agonum, ędificia multa publica fecit, bibliothecas incendio abſumptas reparauit, caſtrari mares uetuit, ius diligẽter dixit, aboleuit ſcripta famoſa, cupiditatis ab initio nullam ſuſpitionem habuit. Sed paulo pòſt conuerſus eſt in ſæuiſsimum hominem. Nam interfecit plures nobiliſsimos ex Senatu, ad inuenit noua genera tormentorum, adiecit animum ad rapinas, uerſabatur diu noctuq́ inter meretrices. Cumq́ terribilis cunctis & inuiſus eſſet, oppreſſus tandem eſt conſpiratione amicorum familiarium atque uxoris. Perijt autem anno ætatis 45 & imperij decimoquinto.

13 Cocceius Nerua natus ex nobiliſsima domo, uiſus eſt dignus principatu, quod mitiſsimo eſſet ingenio & ſummo loco natus. Conſtitutus eſt autem Romanus princeps, cum ageret circiter ſexageſimum ſextum annum, & initio principatus mox clementiæ & liberalitatis indicia dedit. Mortuus eſt autem anno ętatis ſexageſimooctauo, uir probus & honeſtus.

14 Vlpius Traianus natus in Hiſpania, agens annum 42 ſuſcepit imperium apud Agrippinã coloniam. Iſte hoc ſemper egit, ut apud populum mitis, apud Senatum ueneranđus, & omnibus eſſet uenerabilis, grauis nulli niſi hoſtibus. Hic Dacicus dictus eſt, ob deuictum Dacorum regem. Hic uarijs periculis in mari iactatus, cum Oceani naturam inueſtigare niteretur, nauigantes fortè in Indiam cõſpicatus, Vtinam (inquit) iuuenis eſſem, uireſq́ ac robur ſuppeterent, in fines Indorum penetrarem. Mortuus eſt apud Selinuntem Ciliciæ urbem, quæ & Traianopolis pòſt dicta eſt, cum imperaſſet annos undeuiginti, menſes ſex & dimidio, anno ætatis 64.

15. Pub.

15 **Pub** Aelius Adrianus, cōſobrinus Traiani Impera/
toris, cuius familia fuit ab Adria oppido agri
Piceni, quod & mari Adriatico nomen dedit. Fuit ingenio acri
& in græca lingua cōſummatiſsimus, ut à multis Græculus uoci
taretur. Venādi ſtudio uſq; ad inſaniam & periculum tenebatur.
Peregrinatiōis ita cupidus fuit, ut omnia quæ legerat de locis or/
bis terrarū, pręſens uellet addiſcere. Multa in repub. reforma/
uit, & multa Romæ inſtaurauit, omnibus ſe benignū & ciuilem
exhibuit, pacis magis quàm belli cupidus fuit. Reges ad amici/
tias inuitauit, quos ad ſe uenientes ita accepit, ut eos pœniteret q
non uenerant. In Iudæa tum tumultus erat, quod uetarentur mu/
Adriani perſpicax ingenium. tilare genitalia. Vno tempore ſcripſit, dictauit, audiuit & cum amicis fabulatus. Cum au/
tem iam peragraſſet omnes penè partes orbis nudo capite, & in ſummis plerūq; imbribus
ac frigoribus, in morbum incidit lethalem, & miſerabili cruciatu affectus, inq; ultimum ui
tæ tædium delatus, gladio ſe transfigi à ſeruo petijt, uenenumq; à medico popoſcit. Tan/
dem Baias petijt ubi & perijt.

16 **Antoninus** Pius, adoptatus ab Aelio Adriano, na/
tura clementiſsimus, uultu placidus, for
ma cōſpicuus, ſtatura decorus & longus, ſobrius, largus & ingenio
clarus. Hic cum in ſenectute incuruaretur, tiliaticijs tabulis in pecto/
re poſitis, faſciabatur, ut rectus incederet. In uictu eius erat opulen/
tia ſine reprehenſione, & parſimonia ſine ſorditie. Tanta diligentia
ſubiectos ſibi populos rexit, ut omnes ſub eo prouinciæ florerent.
Ocioſis ſalaria ſubtraxit, dictitans, nil eſſe crudelius quàm remp. ab
ijs arrodi, qui nihil in eā ſuo labore conferunt. Perijt anno ſeptuage/
ſimo, cum alpinum caſeum in cœna edens auidius, nocte reiectaret, febre correptus, anno
imperij uiceſimo.

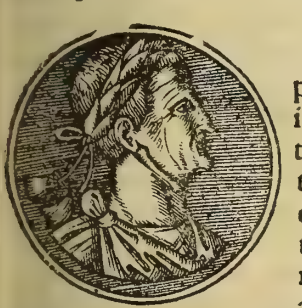
17 **Marcus** Antoninus Verus & Lucius Commodus
Antoninus, æqua poteſtate adminiſtra/
runt imperium, quum hucuſq; ſinguli Auguſti à C. Iulio Cæſa/
re annis ferè ducentis præfuerint imperio. Fuit autem Marcus
Antoninus uir omnium uirtutum & ſanctitate uitæ pręcipuus
cœleſtisq; ingenij, in omni uita philoſophiæ deditus. Amauit
quoq; uenationē, pugilum luctamina, paleſtras, ludos circenſes,
curſus, aucupatus & pilæ ſtudium. Defuncto Pio Imperatore,
hic à Senatu coactus regimen publicum capere, fratrem ſibi par/
ticipem in imperio deſignauit. Fuit tamen hic frater uitijs & lu/
xui ita deditus, ut magis porcum ageret quàm Imperatorem. Adepti ergo imperium ita ſe
ciuiliter ambo geſſerunt, ut lenitatem Pij nemo deſideraret. Mirabili enim cura & proui/
dentia temperauerunt ambo grauiſsima incommoda urbis, quæ inundatio Tyberis fecit,
qua multa urbis ædificia corruêre, & animalia periêre, & fames grauiſsima ſubſecuta eſt.
Cæterū poſt multa geſta prælia, quū fratres Imperat. ſimul iter facerent cōtra Marcoman/
nos, alter apoplexia tactus perijt in itinere, alter uerò, nempe Marcus Antoninus deinde
rempublicam tenuit, filiumq; Commodum Cæſarem fecit, clauſitq; ultimū diem anno im/
perij 18 uitæ uerò 61. Et uix dici poteſt, quantum urbs audito mortis nuncio, publico luctu
confuſa mœrorem induerit.

18 **Commodus** filius Marci Imperatoris, à pueritia turpis, improbus, cru/
delis, libidinoſus, ſcurram ſe & gladiatorem magis quàm
Imperatorē oſtēdit. Paulò maturior ætate, omne genus ſceleris perpetrauit. Senatū ipſum
Flagitioſus Imperator. uelut abiectū mancipiū ita cōtēpſit, ut honores, præfecturas ac dignitates per ſeruos ac li/
bidinū magiſtros uendiderit. Inter trecentas concubinas, quas ex matronarū meretricūq;
delectu ad formæ ſpeciem collegerat, in palatio per conuiuia & latebras debacchabat, im/
pudentiæq; tantæ erat, ut muliebri ueſte in theatro publicè ſedens ſæpiſsimè biberit, inter
gladiatores pugnauerit, multa ferrarū millia cōfecerit ſua manu, licet aliàs debilis eſſet. Cę
terum cum urbem tanquam ſuam coloniam incēdi iuſſiſſet, & populum in amphitheatro
interimi

nterimi præcepiſſet, factæ ſunt in eum cōſpirationes, uenenumq́ʒ ei propinatum, ſed cum illud inefficax eſſet, ſtrangulatus eſt. Sic omnibus incōmodus Cōmodus expirauit, anno uitæ 32. imperij uerò decimotertio.

19 Aelius Pertinax ſexagenario maior, Imperator ſalutatus eſt poſt interfectum Commodum, licet nomē imperij tanquam rem inuidioſam, & ſenectutem cauſando recuſaret. Imperatorijs poſſeſſionibus nomē ſuum inſcribi prohibuit, dictitans non eſſe illas proprias imperantium, ſed communes Romanorum & publicas eſſe. Lætus tamen præfectus prætorij, qui eum Imperatorem fecerat, quod ſæpius reprehenderetur ab eo, conuocatis militibus, qui inter uina & epulas conſilia inierunt, Pertinacem in palatio confodit, ſexto imperij menſe. Sic perijt uenerabilis ſenex, cui fuit imperatoria ſtatura, facies uenuſta, eloquentia mediocris & blandicies innata.

20 Iulianus patria Mediolanēſis, audita morte Pertinacis, ſedatoq́ʒ tumultu in urbe, qui à populo ob eius cædem excitus fuit, ingeſſit ſe militibus edicentibus imperium uenale, emercatusq́ʒ imperium, magno militum comitatu, armis munitus, in aulam deducitur. Ac tum primum corrupti ſunt militum mores, fœdaq́ʒ & inſatiabilis pecuniæ cupiditas, et contempus imperatoriæ maieſtatis inoleuit, cum nullus crudeliter interfecti principis uindex exiſteret, & nemo emptum nundinatumq́ʒ imperium prohiberet. Vbi autem Iulianus imperium eſt adeptus, delicijs continuò crapulæq́ʒ deditus, circa rempublicam indiligens, uitam molliſſimam traduxit, ſpe ſua militibus fruſtratis. Nam fidem promiſſorum non impleuit, nec publico ærario pepercit. Inuiſus ergo militibus atq́ʒ ſenatui, abrogatum eſt ei ſenatus autoritate imperiū, Seuerusq́ʒ Imperator appellatus. Tum miſſis à ſenatu q eum occiderent, inter fœdas cōplorationes ab omnibus deſtitutus obtruncatus eſt, cū imperaſſet menſib. duobus. Vixit autem annis 56. uir ſenex, guloſus, aleator, ſuperbus, &c. *Imperium emitur.*

21 Seuerus in Lepti ciuitate Africę natus, ſtudiorum cauſa Romam uenit, tandemq́ʒ poſt quæſturam & præfecturā, imperator eſt appellatus, quo tempore & Peſcennius Niger à Syriacis legionibus Imperator eſt ſalutatus. Congreſſi ergo apud ſinum Iſſicum, ubi quondam debellatus eſt Darius ab Alexādro magno inſignis edita eſt ſtrages, interijtq́ʒ Niger, ac breui omnis familia eius eſt extincta. Sic ille imperium magis metu quàm beneuolentia retinuit, ut eſſet Imperator uerus nominis ſui, Pertinax & Seuerus. Mortuus eſt tandem Eboraci in Britannia ſenex, anno imperij 18. ætatis 89. Fuit uir bellicoſus, liberalis literatus ac inſignis mathematicus, crudelis tamen adeò, ut ſenatus iudicauerit illum aut naſci non debuiſſe, aut non mori, quod & nimis crudelis & nimis utilis Reipublicæ uideretur. *Seuerus nimis crudelis & nimis utilis.*

22 Marcus Aurelius Antoninus Baſſianus, filius Seueri Imperatoris, in pueritia blādus, ingenioſus & affabilis: egreſſus autem pueritiā adeò mores immutauit truculentior factus, ut eum quem puerum nouerant, multi eſſe non crederent. Contrà uerò frater eius Geta, fuit uir probus, moderatus & lenis, tractās honeſtiora ſtudia, placidus & humanus in optimos quoſq́ʒ. Conabatur mater cōciliare diſcordes fratres, ſed nihil proficiebat, cum fraternū odium indies gliſceret, & paratæ inſidiæ ueneno non procederent, quod uterq́ʒ eſſet curę ac diligentiæ ſingularis, in cibo potuq́ʒ ſumēdo. Tandem Antoninus irrupto fratris cubiculo, nihil eum tale expectantem, ſupra matris pectus multo undantem ſanguine, ſæuus obtruncat. Poſtea enormem militibus largitionem tam in nummis quàm in annona donat, cuius magnitudine illecti, uulgata iam cæde fratris, unum illum declarant imperatorem. Dehinc Romam rediens, ſæuijt in fratris domeſticos, & in quoſcunque, qui opibus excellebant, ut bona eorum raperet. Occidit etiam Papinianum iurecōſultum, quòd parricidium excuſare noluerit. Peroſum autem ſe ſentiens, relicta Roma, ad ripas ſeceſſit Danubij, ubi Germanos ſibi aſſociauit, habituq́ʒ Germanico ſæpe inceſſit, ſicut & *Parricidium fratrum.*

cum in Macedoniã ueniſſet,geſtauit habitum Macedonicũ, & Alexandro ſimilē ſe fecit.
Cumq; paſſim ſæuiſſet in Alexandrinos & Parthorũ populum,in Meſopotamia per Mar-
tialem centurionem pugione perfoſſus eſt,dum ſubligacula deduceret, uentriſq; oneri ſub-
leuando intenderet. Sed Martialis à cuſtodibus corporibus dum fugam molitur,miſſilib.
eſt confoſſus. Vixerat autem Baſſianus annis 43. imperauitq; annis ſex.

23 **Opilius** Macrinus homo obſcurus,malis artibus educatus,quibus & ad prç-
fecturam primum eſt euectus,& deinde ad imperium. Senatus tamē
odio Baſſiani eum libenter accepit,ſperans ipſum mitiorē futurum. Macrinus uerò ſciens
Antoninorum nomen magni eſſe momenti,et amabile apud milites,iuſſit filiũ ſuum quo-
que appellari Antoninum,incitauitq; milites ad Parthos, ut ſordes ac infamiam aboleret
magnitudine uictoriæ,habito cõflictu interemptus eſt,defectu legionum, quæ ad Varium
Heliogabalum confugerant, quem cognouerant eſſe filium Antonini Baſſiani. Occiſus
eſt autem & filius eius,quem Antoninum appellare decreuerat.

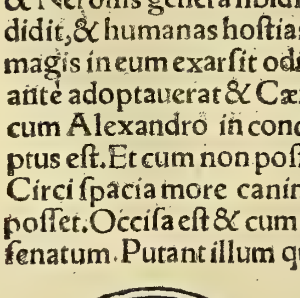
24 **Antoninus** Varius Heliogabalus ſtupro ex An-
tonino genere natus, dum Antoni-
nus pater à Macrino interficeretur,fugit ipſe in Iouis tēplum ue-
luti in aſylum. Deinde aſtu matris declaratus eſt imperator, & oc-
ciſus Macrinus à militib. quib. mater profuſas dedit largitiones.
Nactus itaque imperium,nuncios miſit Romam,ſimulq; figuram
numinis Heliogabali Iudaici in tabula pictam (unde ipſe Helio-
gabalus dictus) ſeq; ſanguine Antonini Baſſiani genitum denun-
cians,deſiderium ingens ſui fecit, ſtatimq; in ſenatu Princeps ap-
pellatus. Ipſe primus Cæſarum fecit mulierem, hoc eſt, matrem

Mulier recipitur in ſenatũ.

ſuam, in Senatu Conſulum occupare ſubellia. Quæ Symiamira dicta Senatus conſultu
de legibus matronalibus, quo ad ueſtitum & ornatum, tulit plurima & ſententiam dixit.
Sed cum ipſe per cuncta obſcœnitatis uitia impuriſſimus, ueluti ſus in uolutabro, ſeſe im-
mergeret,ſtatim milites pœnituit, quòd in Macrinũ cõſpiraſſent & hunc principem feciſ-
ſent,atq; ideo conſenſerunt in Alexandrum conſobrinum Heliogabali. Nam Heliogaba-
lus omnes honores,dignitates, magiſtratus ac poteſtates per libidinum miniſtros admini-
ſtrabat,profanabat ſacra populi Rom. inceſtabat Veſtales uirgines, conabatur Caligulæ

Crudelitas Heliogabali.

& Neronis genera libidinũ non modo æquare uerum & excellere. Oreſtam ciuitatem con-
didit,& humanas hoſtias ſacrificauit. Cumq; ob crudelē uitam omnibus eſſet inuiſus, tum
magis in eum exarſit odium militum, quum Alexandrum conſobrinum ſuum, quē paulò
antè adoptauerat & Cæſarem fecerat,trucidandum quibuſdam præcepiſſet. Et cum nollet
cum Alexandro in concordiam uenire,à militibus in latrina,ad quam confugerat,interem-
ptus eſt. Et cum non poſſet cloaca excipere cadauer ob anguſtum foramen, tractum eſt per
Circi ſpacia more canini cadaueris, & in Tyberim tandem abiectum, ne unquam ſepeliri
poſſet. Occiſa eſt & cum eo mater Symiamira cautumq; eſt ne unquam mulier ingrederetur
ſenatum. Putant illum quatuor annis tenuiſſe,gubernauula Romanæ maieſtatis.

25 **Alexander** conſobrinus Heliogabali, matre
ſcilicet Iulia Mammea, ſorore Sy-
miramiræ natus, & in literis ac militari diſciplina optimè inſtitu-
tus eſt, ac ob animi uirtutes ei nomen Antonini magni datum,ob
ingentem autem animi uigorem contra militum inſolentiam,Se-
ueri nomen à militibus inditum eſt. Recepto enim à ſenatu Au-
guſti nomine,ſenatum & equeſtrem ordinem perpurgauit,impu-
ros et infames ab aulico miniſterio abiecit,poteſtates ac magiſtra-
tus uendi non eſt paſſus, multis ciuitatibus terræmotu obrutis
ad inſtaurationem pecuniam ex uectigalibus dedit,pauperum fi-
lios publicè aluit,neminemq; ab alio damnum ferre permiſit,ſed omnibus operibus præſcri-
pſit illam legem naturæ: Quod tibi non uis fieri,alteri non feceris. Et quanquam ſeueriſſi-

Pientiſsimus Imperator.

mus eſſet in milites, nullum tamen delictum atrocius exiſtimabat quàm furtum,appellans
fures,Reipub. hoſtes. Cùm autem Germanicum bellum immineret,conſcripto exercitu ad
Gallũ profectus eſt,ibiq; à militibus,quòd ſeuerior eſſet,trucidatus à Maximino duce an-
no ætatis 29. cum imperaſſet annis tredecim.

Maximi-

26 Maximinus Thrax, à pueritia paſtor, demum ob corporis uaſtitatem ac robur prima ſtipendia ſub Seuero fecit, inter ſtipatores corporis ſui in aulam locatus, quod magnitudine corporis conſpicuus & uirtute inter milites clarus eſſet. Ferus erat, moribus aſper, ſuperbus, corpore procerus & uorax, magnitudine corporis tanta ac fortitudine, ut quidam eum Herculem alij Achillem uocarent. Interfecto autem Alexandro, Maximinus è corpore militari, ſine decreto ſenatus ab exercitu Auguſtus appellatus eſt. Primum quidem milites nō uirtute regebat, ſed præmijs atq; lucris exercebat. Deinde in omnes cœpit eſſe crudelis, præſertim in nobiles, quo ſuam ignobilitatem tegeret, ut crudelius animal in terris eſſe non diceretur quàm hic Cyclops. Quoſdam enim in crucem adegit, quoſdam feris obiecit, alios fuſtibus uerberauit ſine delectu dignitatis, uolens barbaricam ſuam humilitatem uiolentia & crudelitate nobilitare, & imperium ſuum retinere ſæuitia. Omnes enim generis ſui conſcios, ignobilitatis legendæ cauſa interemit. Vnde & plures in eum factæ ſunt conſpirationes, tandemq; cùm Aquileiam obſideret & duces aliquos ſuos trucidaret, in odium exercitus ueniens, unà cum filio à militibus trucidatus eſt in caſtris, pater ſexagenario maior, & filius uigeſimum annum agens. Deinde omnes in uerba Maximi Balbini & Gordiani iurarunt, uenientesq; Imperatores Romam receperunt ſe in palatium. Talem exitum ſortitus eſt Maximinus crudelis cùm triennio imperaſſet cum filio ſuo.

Maximinus crudele animal.

27 Maximus qui & Pupienus, & Decius Gelius Balbinus, cùm Maximinus adhuc uiueret dicti ſunt Auguſti. Et ueniens Maximus cum omni exercitu Romam, decreti ſunt ei plurimi honores. Quod cùm Balbinus ægrè tuliſſet, exortæ ſunt inter eos tacitæ diſcordiæ. Et Maximini exercitus utrūq; odio habuit, quòd quem ipſi imperatorem fecerāt occiſus eſſet, illi autem eis à ſenatu dati eſſent, qui urbem & populum regerēt, leges optimas cōderent, & res bellicas diſponerent. Quo circa dolebāt milites, tantam eſſe autoritatem apud ſenatum. Quærebant igitur occaſionem, ut ambos occiderent, quæ tum demum inuenta eſt, cum ipſorum intelligerent inter ſe diſcordiam. Cum autem Maximus contra Parthos, & Balbinus contra Germanos eſſent profecturi, ludis quibuſdam ſcenicis milites tumultū excitarunt in palatio contra Maximum, gliſcenteq; ſeditione militum, ambo ſunt de palatio deturbati, ac per mediam ciuitatem ad caſtra raptati atq; occiſi, cum annum unum imperaſſent.

28 Gordianus amabat̄ memoria Gordiani aui ſiue patris à militibus, quòd ij militari morte perierāt pro ſenatu populoq; Romano. Et cùm is ſolus regnaret, inter populum & milites ac ueteranos pax roborata eſt, & fines belli inteſtini fuit. Profecturus autem ad bellum Perſicum, quod tum imminebat, duxit uxorem, ne contemptibile eius uideretur imperium, trāſiensq; per Mœſiam, quicquid hoſtiū in Thracijs reperit, deleuit, fugauit & expulit. Inde per Syriam in Antiochiam uenit, quę iam à Perſis tenebatur, triumphauitq; de hoſte. Erat tunc in exercitu Philippus quidā, qui Gordianū in odium militum duxit, circumuenitq; milites artibus, ut ſe imperātorem poſcerent, quòd Gordianus nimium iuuenis eſſet, nec regere tantum exercitum poſſet. Imperiū igitur Philippo mandatum eſt, ut ille cum Gordiano pariter imperaret. At ille ſuſcepto imperio in eam ſuperbiam uenit, ut Gordianum nec in imperatoris nec in alicuius ducis loco habere uellet, imò cùm amorem populi & ſenatus circa Gordianum conſideraret, curauit illū occidi, cùm regnaſſet annis ſex, ætatis anno 20.

29 Marcus Iulius Philippus Arabs, humili genere ortus, uirtute rei militaris clarus, Romā uenit, & ſub Cæſaribus militauit, cūq; Gordiano contra Perſas profectus, primū pręfectus creatus eſt, ac deinde de imperio cogitans, Gordianum Imperatorem circumuenit ac de imperio deturbauit, clamq; occidi mandauit. Et ſcribens ſenatui literas, dixit Gordianū morbo extinctum, & ſe ab exercitu Imperatorē creatum. Deceptus ſenatus credidit, ipſumq; Auguſtum appellauit. Hic ſeculares celebrauit ludos, quòd eſſet milleſimus annus Vrbis conditæ, uenationesq; dedit, ubi feras omnis ge-

neris confecerat. Gordianus enim pro Perſico triumpho elephantes, alces, tigres, leones, leopardos, hienas, camelopardalos, onagros, equos, & innumera alia animalia uoto publico reſeruauerat, ut natali urbis triumpharet, quę ille ſecularibus ludis atq; Circenſib. dedit & occidit. Gladiatorū præterea paria mille in circo maximo exhibita. Ea ſcenicos ludos in Pompei theatro tribus diebus, totidemq; noctibus peruigil populus ſpectauit, facibus atq; lychnis tenebras uincentibus. Et cum multitudo ſolemnibus ludis intenta eſſet, incendium ex luminaribus in curia diuagatū eſt. Theatrum Pompei exarſit, & ei propinquum theatrum centum columnarum. Hæc & alia multa ludis ſecularibus exhibuit, licet Chriſtianus eſſet. Primus enim Cæſar, nomen eſt profeſſus Chriſti. Interim tamen dicitur, deterior fuiſſe punica fraude, texiſſeq; ſcelera ſub ſpecie cultus Chriſtiani nominis. Sed à militibus Veronæ cæſus anno imperij quinto.

Peregrina animalia ducũtur Romam.

Chriſtianus imperator.

30 **Decius** clariſsimis in Pānonia inferiori natus parētibus, à cunabulis ſpem bonam præbuit futurę indolis, moxq; uirtutes cum ętate creuerunt, quibus ampliſsimas aſſecutus eſt dignitates, non ambitione neq; emptis ſuffragijs. A' militibus Illyricianis primum Imperator eſt factus, deinde à ſenatu Auguſtus appellatus. Cogente autem Senatu, cōſortem imperij ac Cæſarem fecit Decium filium ſuum. Vixit annis quinquaginta, regnauitq; cum filio ferè biennio. Senatus luxit eum, ac eius nomine Decianas in Auentino thermas ędificauit. Fuit princeps in omnibus laudandus, ſi à Chriſtianorum ſupplicijs abſtinuiſſet.

31 **Gallus** Hoſtilius Imperator factus eſt à legatione, quæ integra manſit in prælio Scytharū. Quæ enim ſuperfuerāt, ad hunc cōfugerunt ueluti ſeruatorē reliquiarū Romani exercitus. Hic ignominioſum fœdus percuſsit cum Scythis, tūcq; reſpub. Rom. primū accepit iugum ſeruitutis Scythicæ. Cumq; paulo pòſt Aemilianus à milite Cęſar ſalutaretur, & Gallus motus illos uellet opprimere, interfectus eſt cum filio, anno ætatis ſuæ 37. Sed paulo pòſt cum Aemilianus tribus mēſibus imperaſſet, fuit & ipſe interfectus. Gallus uerò imperauerat duobus annis.

32 **Valerianus** & Galienus filius eius, Imperatores facti ab exercitu, qui in Rhetia & Norico fuit, pater quidem uitā ad ſenium uſq; incorruptam duxit, ſuperatusq; eſt à rege Perſarum. Sic enim fuit captus, ut ignobili ac perpetua ſeruitute apud Parthos cōſenuerit. Quoad ēm uixit, Sapor rex Perſarum, eo incuruato pedem ceruicibus eius imponens, equū aſcēdere ſolitus erat, pro ſcabello eo uſus. Galienus uerò cum audiſſet patris captiuitatem, mox in delicias lapſus gaudebat, & omnia negligēter agebat. Tunc exercitus cōgregatus, facit Macrianū cum filijs Imperatores. Quibus in oriente occiſis, Valens imperium aſſumpſit, qui in Achaia proconſul fuit. Galienus uerò interim uino, mulierculis, propinis, lenonibus ac mimis deditus erat. Reſeruauit tamen eum fortuna diutius quàm oportebat. Ad quintumdecimum enim annum peruenit cū Valeriano patre, qui ſeptem, ipſe uerò ſolus octo annos regnauit, fueruntq; ſub eius imperio 30. Imperatores in diuerſis locis à militibus electi, & omnes interfecti ab æmulis ſuis.

Imperator fit ſcabellū regis Perſarum.

33 **Claudius** Flauius Imperator, è Dalmatis genus trahens, uir morum grauitate inſignis, uitæ fuit integerrimæ, proceræ ſtatuæ & ex nobili familia ortus, adeò moderatus in cibo & potu, ut omnibus eſſet admirationi. Geſsit quoq; ſe in repub. ut eius ſtirpem ad imperium Senatus principesq; eligerent. Hic Daciam recuperauit, barbaros uicit & fudit, præſertim Scythas & Gothos, impetum in res Romanas facientes. Poſt hæc in morbum incidens interijt cum duobus tantum regnaſſet annis.

34 **Aurelianus** in Pannonia obſcura familia natus, uir à pueritia omnis ocij & inertię impatiēs, nullū permiſit abire diem, in quo nō pilo & ſagittis ſe exercuerit. Adulta uerò ætate fuit procerus ſtatura, neruis ualidiſsimis, uini cibiq; paulo cupidior, libidinis raræ, gladij agitādi ſtudioſus, ſeueritatis immenſę, diſciplinæ ſingularis, erumpentes Sarmatas attriuit, repulitq; Gothos, tandē mortuo Claudio Imperator factus. Et cū Marcomanni tantum Romanis incuſsiſſent terrorem, ut iam de urbe ſua deſperarent, & magnæ in urbe excitarentur ſeditiones, uenit Aurelianus in urbem ut illos compe-

ſceret

ceret,interfectiſq; aliquot nobilibus ac ſenatorib.inciuilius imperio uſus eſt,adeò ut iam timeri non amari inciperet.Compoſito dehinc urbis ſtatu, ad orientem profectus eſt,parta'q; uictoria in Europam rediꝫt,triumphum'q; Romæ egit. Poſtea uerò in orientem reditu/rus,inter Heracleam & Byzantium à notario ſuo interemptus eſt, quòd princeps eſſet ſeuerus,truculentus,ſanguinarius, & imperator magis neceſſarius quàm bonus. Regnauerat autem ferè ſex annis.

Magis neceſſarius quã bonus

Annius

Tacitus occiſo Aureliano, uir egregius & reipub. cõmodus,à ſena/
35 tu eligitur Imperator. Fuerat autem interregnum ſex totis menſibus. Cum enim exercitus nullum haberet principem, qui Aureliano conferri poſſet,retulit electionẽ ad ſenatũ,Senatus uerò eam reiecit in exercitum,quod ſciret milites ægrè eos accipere,quos ſenatus elegiſſet. Reluctatus eſt autem diu & multum Tacitus,quòd iam ætate eſſet propemodum decrepita & corpore ualetudinario. Suſcepto autem imperio, uitæ fuit parciſſimæ,& ualidior in ſenectute,adeò ut etiam ſenex minutulas literas ad ſtuporem legeret. Nunquam noctem intermiſit, qua non aliquid uel ſcriberet uel legeret. Ob breuitatem autem temporis nihil præclarum geſsit. Interiꝫt enim ſextò menſe. Tunc Annius Florianus, Taciti frater,uir imperandi cupidus,mox ſine Senatus autoritate quaſi hęreditariũ arripuit imperium, ſed uix duobus menſibus in eo lætatus, Tarſi à militibus eſt occiſus.

Imperator ſtudioſißimus.

Probus

è Pannonia oriundus, quum adoleſcens eſſet patrimonio moderato,
36 uirtutibus ſeſe clariorem effecit, multa'q; ultra Danubium fortiter & ſtrenuè geſsit. In Africa contra Marmaridas fortiſsime dimicauit. Carthaginem à rebellione uindicauit,& multa præclara geſsit. Quapropter cum omnib. militibus admirationi eſſet,delectus eſt ab eis in Imperatorẽ. Poſt multa autem bella feliciter geſta, tandem bellum Perſicum parans,in Illyrico à militibus ſuis per inſidias eſt interemptus, quòd nunquã militem ocioſum pateretur, dicẽs, Annonam gratuitam militem non comedere debere,& ꝙ iactabat, Breui milites nõ fore neceſſarios, cum iam totum penè mundum Romanis ſubiecitſſet orbem'q; pacaſſet. Interemptus eſt autem anno imperiꝫ ſexto.

Orbem Romanis ſubiecit.

Carus

Narbonæ natus & Romæ literis educatus,per militares gradus creuit
37 uſq; ad imperatoriã dignitatem, & bellum Perſicũ quod Probus parauerat, cum omni belli apparatu aggreſſus eſt, & niſi fulmine ictus concidiſſet, regnũ Perſicum ſubuertiſſet. Mortuo itaq; Caro, traditæ ſunt rerũ habenæ filio eius Numeriano. At ſocer eius Arrius Aper cupiens inuadere imperium,generum nihil tale timentem occidit. At paulo pòſt Diocletianus,quem exercitus Imperatorem fecit,manu ſua confodit Aprũ, uindicans necem Numeriani. Tunc Carinus frater Numeriani uolens inuadere Diocletianum,ab eo in Dalmatia occiſus eſt,homo impudẽtiſsimus, & omni libidinum genere deturpatus,quem & pater ob eius nimiam libidinem ſæpe cogitauit è medio tollere,eiq; abrogare imperium & Cæſaris nomen.

Diocletianus

Dalmata, natus ex parentibus
38 obſcuris,uicto Carino Auguſtus eſt appellatus et à Senatu magno honore exceptus. Quũ autem in diuerſis mũdi partibus inſignes excitarent tumultus, plures'q; undiq; ſurgerent tyranni,in Gallia,Britannia,Aegypto ac Italia, Diocletianus prudenter animaduertit conſorte imperiꝫ opus eſſe,quo et imperiũ firmaret & pacem ubiq; redderet:unde Maximianũ Herculeũ legit,quo cũ imperiꝫ habenas æquo iure, mira cõcordia gubernauit. Obtẽperauit ẽm Maximianus Diocletiano tanquã filius patri ac minor maiori,nec unquã eius reſtitit uoluntati. Cũ autem Diocletianus in oriente plurimas nactus eſſet uictorias,maximus eſt ei à Senatu decretus triũphus cũ inclytis cognominib.populorũ à ſe deuictorum. Quibus nõ contentus,diuinos ſibi uſurpauit honores,uoluitq; adorari,& pedes exoſculãdos omnibus exhibuit. Aureo quoq; & gẽmato curru triumphauit,ſplendidius multo ꝙ ueterum quiſpiã. Senio autem confectus,decreuit imperio ſe abdicare & priuatus uiuere,quod & fecit Nicomediæ,quo die & Maximianus Mediolani depoſuit imperiales faſces. Imperauernnt uerò annis 20.et Diocletianus poſt depoſitum imperiũ manſit priuatus Salonis, rei ruſticę indulgẽs annis 10. Fuit uir ſagax admodũ & ingenio acer,in Chriſtianos tamẽ ualde impius & crudelis,qui multa millia occidi iuſsit. Porrò Maximianus fuit uir ſeuerus

Diuinos expetit honores.

 ciuili/

ciuilitatis expers,ſtolidi ingenij,libidinoſus,& qui ęgrè depoſuit imperium. Genuit uerò Maxentium,quem poſtea milites prætoriani Imperatorē fecerūt,& ad quem ſe pater conferens,ſperabat reſumere faſtigium imperij.Sed cum ſibi non ſuccederet, profectus eſt ad generum Conſtantinū,qui eius filiam Fauſtam habuit,conabatq; per inſidias illam imperio deturbare.Quod ubi Fauſta filia cognouit,reſerauit marito,patri ſcilicet maritū præferens.Gener itaq; apud Maſsiliam illum obſedit ac uiuum cepit,iuſſitq; genus eligere mortis. Ille uerò fractis laqueo ceruicibus, occubuit, homo ſanguinarius & crudeliſsimus in Chriſtianos.

39 **Conſtantius** poſt abdicatum à Diocletiano imperiū,factus eſt imperator in Gallijs,Hiſpanijs,Italia et Africa,Galerius uerò obtinuit imperium in Illirico,Græcia,Aſia & Oriente.Habuit aūt Conſtantius uxorem Helenam obſcuri generis,fœminā tamen ſanctā, ex qua Conſtantinū Imperatorē genuit. Habuit & Theodoram Maximiani priuignam,ex qua ſuſtulit Cōſtātium patrem Iuliani, ac Conſtantiā,uxorem Licinij Imperatoris,conſumptusq; morbo,anno eius imperij 13. Hic Chriſtianis ſupra modum fauiſſe dicitur. Galerius uerò quem Diocletianus adoptauerat & Cæſarē fecerat, tradita ei filia Valeria, eximius fuit bellator, proſpereq; pugnauit in oriente.Prętoriani uerò milites interim fecerunt Imperatorem Maxentiū,qui tamen non ut Cæſar ſed ut tyrannus ſumma ſæuitia gubernauit, qui Seuerum Rauennæ captum occidit, anno eius imperij.2.Tunc Galerius fecit imperij conſortem Liciniū, ipſe uerò paulo pòſt ob ſæuam in cunctos libidinem,ac in Chriſtianos horrendā crudelitatē, in morbū, incidit, ac conſumptis genialib.defecit. Nam ulcus inguinibus innatum uirilia exedit, inareſcenteq; tota illa corporis parte,uermes pullularunt,remedia deerāt,medici deſperauerūt. Fœtor enim tam intollerabilis erat, ut nullus omnino, ne medicorū quidem ullus,propius accedere poſſet.Igitur digna morte tandem perijt,cum ſolus regnaſſet annos duos,cum Cæſaribus uerò & imperij conſorte annos ſedecim.

Helena ſancta.

Maxētij crudelitas.

40 **Conſtantinus** natus patre Cōſtantio & matre Helena, à patre in Britannia agente creatus eſt Cæſar & ſucceſſor.Prætoriani tamen milites Romæ Imperatorem fecerunt Maxentium, qui & mox cum ſumma ſæuitia imperitauit in urbe, pleroſq; claros uiros occidit,bona rapuit, uectigalia noua inuenit,uirgines ſtuprauit, & caſtiſsimis matronis uim intulit, inextinguibilis libidinis,et corradēdis pecunijs inexplebilis.Interim uerò Cōſtantinus uocatus à Senatu ad deturbandū Maxentiū, q iam à matre ad Chriſti fidem erat inductus,uenit,in Italiā,pugnā initurus cum tyranno. At cū ille cōfugeret in urbem,iuſsit iuxta Miluium pontem fluuiū ſterni nauibus ad decipulam cōpoſitis,ut inſequentē hoſtem ludificaret,ſubmergeretq;.Sed ille prior antè exercitū ſuū furibundus è portis proruit urbis, immemorq; fraudis à ſe fabrefactæ, pontē cū paucis aggreſſus,in profundū mergit cum equo,nec uſquā cadauer eius poſtea eſt inuentum. Perijt aūt tyrannus ille ſexto imperij ſui anno. Poſtea Conſtātinus Liciniū Imperatorem perſequutus,in Gręcia apprehendit & interfecit. Quas pœnas luit homo ſanguinolentus & uecors propè ſeptuagenarius,cum imperaſſet annis ſedecim. Fuit & alius Cæſar in oriente Maximianus,quem alij Maximinū appellant, qui cōtra Chriſtianos ſumma truculentia in oriente deſæuijt.Sed cum aduerſus Licinium res nouas in oriēte moliret, rupto fœdere oppreſſus eſt,poſtq; imperauerat annis ſeptem.Conſtantinus uerò fecit Cæſares filium Conſtantinum & nepotem ex ſorore Licinium iuniorem Licinij filiū, ipſe uerò omnem orbem gubernabat,ex omnibus bellis uictoriam reportabat,& ſemper proſpera uſus eſt fortuna. Vnde ſtatuit urbem ſui nominis ædificare,delectoq; Byzantio & ductis rite foſsis,urbem in medio cōdidit & à ſe Cōſtantinopolim denominauit, imperij ſedemq; conſtituit anno imperij ſui 25.qui fuit annus Chriſti circiter 336.Fuit antiquum Byzantium,q à Pertinace et Galieno penè euerſum fuerat,ſed à Conſtātino firmiſsimè munitum & multis monimētis exornatū,quę ex omni orbe in eius dedicationē aduecta ſunt, adeò ut D. Hieron. ſcribat, Conſtantinum omnes penè urbes nudaſſe, ut nouam Romam exornaret. Ex arce eīm quæ fuerat Ilij,tranſtulit Palladium,ex Troade æneam ſtatuam Apollinis mirandæ magnitudinis,ex Roma Coclidem columnā Porphyreticā,qua uarijs ſignis circundatā in foro lapidibus ſtrato locari iuſsit. Sed non diu hæc ornamenta cōſtitēre,propter frequentes terræ motus

Fouēā fecit alteri & incidit in eam.

Cōſtātinopolis fit ſedes imperij.

notus & barbarorũ irruptiones. Studuit hinc princeps nũtrire artes bonas p̃cipuè ſtudia iterarũ, ſcribere, meditari, audire legationes & querimonias prouinciarũ. Senex uerò So-iropolim urbem petijt, ut aquis calidis ſenile corpus foueret, & priuſq; ſe ablueret medici pharmacum dederũt, miniſtri uerò corrupti precio ab affinibus nocua immiſcuêre. Ille in-trepidus poculum ebibit & paulo pòſt incidit in morbum, quo & tandem extinctus eſt. *Pietas Cõſtantini.*

41 **Conſtantius** Conſtans, & Conſtãtius fratres, & filij Cõſtãtini magni, ex teſtamento imperium ſuſceperunt, atq; inter ſe partiti unt. Cõſtantino obuenerunt Gallia, Hiſpania, Britannia, Ibernia, & quicq̃d terrarum eſt ultra alpes. Conſtans uerò tenebat Italiam, Africam, Illyricum, Dalmatiam, Macedoniam & Achaiam. Conſtãtino autem cedebat Thracia, & quicquid à freto Propontidis Aſiam uerſus in orientem protendit. Cõſtantinus uerò hac diuiſione nõ cõtentus, bellum ciuile nouit contra Conſtantẽ, ſed uictus apud Aquileam confoſſus eſt, anno ætatis 25. quũ nondum triennio imperaſſet in Gallijs. Tunc Conſtans potit̃ rerũ in Gallijs, ſed poſt aliquot annos & ipſe cæſus factione Magnentij, anno 13. imperij, Magnentio reliquit imperium. *Magnẽtius arripit imperiũ.* Fuit aũt Magnẽtius obſcuris ortus parentib. uir legendi ſtudio prõptus, ſermone acer, animi tumidi, & artifex ad occultandã audaciæ ſpecie formidinẽ. Conſtantius audita cęde fratris uenit ex oriente, & manus conſerens cũ Magnentio, uictor euadit, cęſiq; fuerunt in eo bello ſuprà 64. millia pugnatorũ. Euaſit tamen Magnentius & uenit in Italiã. Reparatoq; denuo exercitu, tentauit euentum, ſed uictus fugit Lugdunum, ſibiq; ipſi mortem cõſciuit, menſe imperij 42. Habuit tunc Cõſtantius in oriente conſortẽ imperij, Gallũ nomine, qui cũ ſceleratiſsimè uiueret, 4. imperij ſui anno interẽptus eſt, ſicq; rerum ſolus Cõſtantius potitus eſt. poſt hęc Mediolani Iulianum patruelẽ, Galli fratrẽ, Gallijs pręfecit, Cæſarẽ fecit, adoptauitq;, & ſororem Helenã uxorẽ dedit, mortuus tãdẽ febri ardente anno imperij 38.

43 **Iulianus** filius Conſtantij Conſtantini Magni fratris bonæ indolis, puer, ab initio apparuit, & inſtitutus in Chriſtianiſmo, cœpit inde fidei eſſe deſertor, quin & contra Chriſtianos edidit librum, quẽ tñ argutiſsimè Cyrillus epiſcopus Alexandrinus confutauit. Gallijs primũ fuit præpoſitus, unde & in campis Argenoratenſibus in paucis militibus infinitas hoſtium copias deleuit. Cũ itaq; re bene geſta in Gallijs ſæpe hoſtes profligaſſet, ultraq; Rhenũ coëgiſſet, cõcordi aſſenſu à militib. uocatus eſt Imperator & Auguſtus. *Iulianus iuxtà Argẽtinam pugnat.* Erant tunc domandi & profligandi Perſæ, qui per 60. fermè annos ſęuiſſima cædium monumenta in oriente fecerãt, Romanis exercitibus ſæpe repulſis atq; deletis. Cum his ardebat Iulianus cõgredi & in flore ætatis Parthicũ nomen affectabat. Itaq; cum ingenti apparatu uenit Cõſtantinopolim, & hinc trãſmiſſo Boſphoro à Chalcedone Nicomediã proceſsit, quæ tum terræmotu corruerat, inde Antiochiã perueniẽs hyemauit ibi. Sequenti uere Hieropolim profectus in Meſopotamiã ſigna mouit, atq; hinc traiecto fluuio pugnã inijt cum Perſis, acceptoq; letali uulnere & manu cruore repleta, ut Deo noſtro blaſphemaret, in aërẽ ſanguinẽ proijciens dixit: Viciſti tandẽ Galilæe, uiciſti. Sic eñ Chriſtũ uocare ſolebat, cum Chriſti cultores impios Galilæorũ appellaret filios, ipſe impijſsimus & fraudulentiſs. cum nominis contumeliam ſe eis inferre ſic putaret. *Viciſti Galilæe* Cũq; paulatim ſanguine uacuatus circa noctis ferè mediũ ſpiritus deficeret, popoſcit aquã, epotaq; frigida aqua, uita ſolutus eſt cum imperaſſet ſolus annum unum, menſes ſeptem, ab eo autem quod Cæſar fuit annos ſeptem. Hic quanquam Chriſtianos nimium inſectaretur, ſanguine tamẽ abſtinuit Chriſtianos ſchola tum prohibuit, ne doctores artium liberalium eſſent, unde materia deeſſet & paulatim ingenium fidei defendendæ.

45 **Iuuianus** ſeu Iouinianus eligitur Imperator à militibus, quũ Iulianus in exercitu orientali interijſſet, licet paulo antè cũ Iulianus lege ab exercitu exegiſſet Chriſtianos, cingulũ militiæ deſerere quàm Imperatori obtemperare maluiſſet. Electus autem Romanum exercitũ traiecit ultra Tigridem fluuium, ibiq; ictum eſt fœdus pacis ad annos 20. non ſine calamitate Romani imperij, datis obſidibus nobilibus. Reſtituit deinde Iuuianus ſacerdotes & epiſcopos, præſertim Athanaſiũ magnum, qui prius ſub Conſtãtio & Iuliano pulſi erãt. *Athanaſus reſtituitur.* Cumq; ueniſſet ad locum, qui eſt inter Bithyniam & Galathas nocte mortuus inuentus eſt, cum imperaſſet menſibus ſeptem, anno ætatis 33.

44 **Valentinianus** ab exercitu Nicææ in Bithynia eſt Imperator electus, atq; Valens frater collega imperij deſignatus. Valens itaq; Conſtantinopolim concedens bella geſsit in oriente, Procopium deuicit & occidit.

Poſtea Arrianus factus, Chriſtianis orthodoxis multa incōmoda intulit. Valētinianus uerò Saxones Germaniæ populos, tumultuātes domuit, ubi & Gratianū filiū appellauit Augustum. Paulo pòſt apoplexia tactus uoce amiſſa, ſenſu integer expirauit, anno ætatis 55. imperij uerò 11. Hic fuit erga Deū ualde pius, & à iuſtitia nunꝙ alienus. At Valens cum in ſua hæreſi perſeueraret & multa bella contra Gothos gereret, tandem magna clade uictus & in fuga uulneratus ſagitta, decidit ex equo, acceptusꝙ eſt in uile tugurium circa Hadrianopolim, iuxta quod palearum ſtrues erat cumulata, quod igne ſuppoſito in flammas ſolutum, imperatorem Valentem abſumpſit. Locus enim ſeptus ab hoſtibus, quia primo impetu capi non potuit, dum uictor Alanus Imperatorem perſequitur, inſcius illic eum latere, ignem iniecit, quo cōcrematus eſt. Perijt aūt anno ætatis 50. imperij 16. Anno Chriſti 378.

Valens hæreticus.

45 **Gratianus** filius Valentiniani Imperatoris, à patre inſignibus imperij eſt ornatus, princeps religioſus erga Deum, pudicus ac uerecundus, liberalis & comis in proximum, fecitꝙ participem regni Valentinianum fratrē. Fuit Gratianus admodum iuuenis, quādo immenſa hoſtium multitudo irrupit in Galliam, cui obuiam profectus, fudit circa Argētoratum triginta millia Alemannorum. Deinde miſit Theodoſiū magiſtrum militum cum exercitu contra Gothos in Thraciam, & re bene geſta, fecit illum cōſortem imperij, tradito ſibi oriente cum Thraciæ imperio. Gratianus uerò dolo & inſidijs Maximi, cum annis regnaſſet 15. anno ætatis 29. interijt. Valentinianus iuuenis in orientē ad Theodoſium properans, ab eo liberaliter eſt exceptus, admonitusꝙ ne ſectaretur Arrianam perfidiam. Theodoſius quoꝙ ingentes copias ordinauit contra Maximum tyrannum, cepitꝙ eum circa Aquileiam & occidit. Valentinianus uerò ab Italia in Gallias profectus, dum Viennæ negligentius moraretur, fraude Arbogaſti, Alanorum præfecti, noctu in cubiculo ſtrangulatus eſt, anno eius imperij 18.

Apud Argentinam cæduntur Germani.

46 **Theodoſius** Imperator Traiano moribus & corpore perſimilis fuit, tā uultu quam ſucceſſu. Nā & eminens utriusꝙ fuit ſtatura, par cæſaries, ingentes oculi, uterꝙ comis ac clemens. Vinolentiam tamen & triumphandi cupiditatem plus deteſtatus eſt Theodoſius ꝙ Traianus. Ipſe imperium Rom. quod negligentia trium principum & diſſenſione partium dilaceratū erat, rurſum inſtaurauit, filiosꝙ conſortes imperij fecit. Arcadium orienti & Honorium occidenti præfecit. Ipſe uerò Mediolani conſenuit, ex ſenio in morbum incidens defunctus eſt anno ætatis 60. imperij 17. Corpus eius fuit Conſtantinopolim translatum ibiꝙ ſepultum, & diuus Ambroſius habuit funebrem orationem poſt obitum eius.

47 **Arcadius** oriētis, & Honorius occidentis factus eſt poſt mortē patris Imperator, erantꝙ ambo filij iuuenes, quum imperium capeſcerent, & undiꝙ plures orti ſunt tyrāni & duces mali, Alaricus ſcilicet in oriente, Gildo in Africa & poſt eum in eadem prouincia Maſcezel, Stilico in occidente, per quos Gothi irritati diripuerunt Romā & ferè totā Italiā, quod tū Honorius homo ſocordis ingenij parum curauit, etiamſi Conſtantinū militiæ magiſtrum cum exercitu miſerit cōtra Vuallem regē Gothorum ad liberandas Gallias, ſed qui à Gothis circa Arelatū occidit̄. Morit̄ quoꝙ Arcadius cum regnaſſet annis 13. ſuperſtite filio Theodoſio, qui regnū paternū poſtea adminiſtrauit. Mater eius Eudoxia fœmina arrogans & ſuperba, cuncta ſuo arbitrio agebat. Caſtigata autem ob id à uiro ſancto Io. Chryſoſtomo, induxit maritum Arcadiū, ut uiro ſancto exilium indiceret. Qui ad deſerta Armeniæ delatus, indignante populo q, tātus uir ſine cauſa exilio mulctaret̄, cum diem obijſſet, haud prætereunt tres menſes ab eius obitu, cum & Auguſta diuina ultione morit̄. Tempore eīn partus, fœtu in utero mortuo, in aſperrimis doloribus & cruciatibus mortua eſt. Interim uerò Honorius in cōſortem imperij accepit Conſtantium, cui & ſororem deſponſauit, qui magna indole ſuſtulit tyrannos atque domuit barbarorū impetus, qui Galliam, Britanniam & Hiſpaniam infeſtabant. Sublatus tamen eſt Conſtantius immatura morte, ſeptimo menſe poſtꝙ Cæſar appellatus eſt. Non longe pòſt Honorius quoꝙ mortuus eſt cum regnaſſet annis 31. nulla ſuperſtite prole.

Ioā. Chryſoſtomus in exilium mittitur.

48 **Theodoſius** orientis & Valentinianus occidentis Imperator, ſub idem tempus Rom. rexerunt imperiū. Theodoſius fuit filius Arcadij & Eudoxiæ, fecitꝙ Valentinianū conſobrinū ſuū Ceſarē, uir Chriſtianiſs. lōgo imperij potentatu afflictus, tandemꝙ febre ſolutus, cum regnaſſet annis 48. Nam cum Honorio patruo regnauit annis 21. & cum Valētiniano genero 27. Valentiniano itaꝙ imperāte, plurimi

plurimi hoſtes in occidente & Africa ſurrexerunt, quibus neq; uirib. neq; conſilio undiq; obſiſti potuit, incumbentibus undiq; barbaris. Genſerico in Africa, Attila Hunorũ rege in Europa, qui Rom. imperium cupiebat ſubuertere & Gallias occupare, & Theodorico Gotho in Gallia. Cõfoſſus eſt aũt Valentinianus conſilio, ut aiunt, Maximi, qui & ſtatim arripuit imperium poſtq; imperauit annis 30. Vixit plurimũ Rauennæ, eſtq; ab eo urbs ipſa cum murorum refectione, tum publicis exculta ædificijs, factaq; caput 14. urbiũ. Fuit hic Valentinianus ultimus Imperator occidentis, donec poſteris temporib. Carolus Magnus rurſum Imperator eſt factus. Durauit hæc imperij diuiſio, à Cõſtantino magno ad Valentiniani huius tertij tempora, annis circiter 120. ad annum ſcilicet Chriſti 456. quando orbis monarcha Cõſtãtinopoli regnãs, oriẽtis Imperator dicebat. Huic uerò additum collegam Cæſarem, qui Romæ rebus præſidebat, occidentis Imp. dicebant, confuſoq; ordine multa geſta ſunt, præſertim poſt Valentiniani tẽpora. Multi em̃ cõſtituti ſunt. Imp. aliqñ quidem ab Imperatorib. Conſtãtinopol. aliquãdo à ſenatorib. Rom. & aliqñ à milite quẽ Imperator Cõſtantinopol. habuit in Italia. Quin & ſummus dux belli nonnunq; deſignauit Imperatorẽ, quidã etiã ſua autoritate arripuerunt imperiũ. Quibus tamẽ omnibus ſuum inſtitutum infeliciter ceſsit, quum nullius ſtabile et diuturnum fuerit regnum. Aut em̃ cito interfecti ſunt, aut expulſi, aut ſua ſpõte depoſuerũt imperiũ, uidentes res Romanorũ indies ire in præcipitium. Horũ aũt nomina fuerunt, Maiorianus, Seuerianus, Anthemius, Oreſtes dux exercitus imperialis, qui filium ſuum Auguſtulum fecit Ceſarem in Italia. Rectè quidem is fuit Auguſtulus, infelicis ominis nomẽ ſortitus, ſub quo auguſtiſs. imperiũ in tãtas fuit redactum anguſtias. Videntes aũt extraneæ nationes, Italiã penitus neglectam ab Imperatore Conſtantinopolitano, cœperunt moliri res nouas, & contra Romanum imperiũ inſurgendo libertatẽ ſuã aſſerere. Exortæ enim ſunt bellaciſsimæ Vandalorum, Gothorum, Francorum, Longobardorum & Herulorum gẽtes, unà cum multis alijs, qui ubi proprios ex ſuis reges creauerunt, contra occidentis Imperatores armis ſumptis rebellarunt. *Auguſtulus.*

Romanum imperium inuaditur à tyrannis.

VBi Valentinianus Romæ à ſuis occiſus fuit, ſurrexerunt multi tyrãni, Romam & imperium ipſum inuadentes, quorũ primus fuit Maximus ciuis Romanus, quem Genſericus Vandalorum rex ex Africa euocatus trucidauit. Quẽ ſubſecuti ſunt alij multi, qui ex imperio latrocinium fecerunt. Quũ enim Auguſtulus imperiolo præeſſet occidentis, penetrat Odoacer Herulorum rex cum inſtructiſsimo exercitu, è Germanorum populis collecto, in Italiam. Cui ad Ticinum Oreſtes Auguſtuli pater occurrens memorabili pugna uictus & cæſus eſt. Quare Auguſtul. purpura & imperiali dignitate præ metu abiecta, Roma fugiens diſcedit. Odoacer uerò urbem uictor intrat & totam Italiam occupat, mutatoq; nomine eam à ſe Odoacriam denominauit. Sic quidẽ Rom. imperium in uniuerſum ſublatum et oppreſſum defecit, circa annum Chriſti 471. Odoacer enim in urbe Roma ſui regni ſedem conſtituens, in eadem annis regnauit 14. idq; tãta cum potentia tantiſq; uiribus, ut nullis Zenonis imperatoris Cõſtantinopol. uel cõſilijs uel armis eijci potuerit. O Italia, ubi nunc tua potentia atq; fortitudo? Tu olim tua potẽtia ſubegiſti nationes & populos, quinetiã uniuerſum orbẽ. Tu recepiſti regibus & principibus terras eorum, fuitq; nomen tuum formidabile toti mundo, & iam finis alienum hominem eumq; plebeium ingredi & te ſibi ſubiuguare. Cœpit aliquando imperium tuum ſub potentiſsimo Auguſto, & iam ſub Auguſtulo penitus ruit & deficit. Quæ hæc rerũ mutatio? Occupata itaq; ab Odoacro tota Italia, miſit Imperator Conſtantinop. Theodoricum regem, qui ex Gothis fuit, cum grandi exercitu, tradiditq; ei Italiã, ut eſſet rex in ea, id tamen q; difficulter obtinere potuit. Multo enim labore Odoacrum qui ex Hunis erat, tandẽ interfecit & Italiam ſibi ſubiecit. Factus eſt proinde idem Theodoricus Arrianus, afflixitq; multum catholicos. Succeſſerunt ei in regno Theodatus, Vitigis & Ildouades, qui omnes Gothi erant. Deinde ijdem crearunt Totilam regem. Interea autem temporis & Longobardi irruerunt in Italiam à quorum ingreſſu obſtupuit Romanum imperium. Quod audiens Imperator Cõſtantinopolitanus, miſit in Italiam legatum Longinum nomine, qui Rauennæ commorans, continuit Imperatoris ciuitates, quas adhuc in Italia habuit in officio. Non erat tunc ullus exercitus in Italia, qui hoſtilibus irruptionib. reſiſteret, ſed quælibet ciuitas pro uirili ſua defendebat ſe contra hoſtium impetũ. Tunc quoq; iuſſu Iuſtiniani Imperatoris

Italia Odoacria.

Habetur quoq; infrà in Vngaria hæc hiſtoria.

peratoris nouus fuit per Longinum in Italia inſtitutus magiſtratus, quem Exarchatum Rauennenſem dixerunt. Nam Exarchus ſeu Vicarius Imper. Conſtantinopol. Rauennæ uerſabatur, non Romæ, quòd illa barbarorum irruptionibus miſere uaſtata & direpta iacebat. Id autem factum eſt anno Chriſti 570. Durauit hæc Italiæ adminiſtratio annos 75. uſq; ad annum Chriſti 756. & fuerunt interim quatuordecim Exarchi.

Exarchatus Rauennenſis.

Longobardi occupant in Italiam.

LOngobardi uerò qui ſeſe iam in Italiã inſinuauerant, Rauennã forti manu obſidẽt, oppugnant & tãdem capiunt, ſimulq; Imperatorem omni iuriſdictione Italica priuãt. Sicq; factũ eſt, ut Luitprandus Longobardorum rex regnandi cupidine & ambitione flagrãs, eã Italiæ partẽ, quæ Cõſtantinopol. Imperatorib. antè ſubiecta fuerat, ſuo regno uendicaret, & finitimis urbibus circũquaq; captis, ipſam quoq; Rom. urbem obſidione premeret. Quod uidentes, Veneti, Pont. Rom. et reliqui populi Italiæ, auxilium & defenſionẽ quærunt, nõ apud Imperatorem Conſtantinopol. quòd is negligens eſſet ad tuendã Italiam, uel ut alij dicunt, ꝙ ſimultas quædã nata eſſet inter Rom. Pont. & Imperatorẽ, ratione imaginũ ſanctorũ, ſed Papa legatũ miſit ad Carolum Martellũ, regiæ domus in Gallijs præfectũ, rogauitq; illum, ut laborãti Romæ & eccleſiæ ſuccurreret. Nec ſpreuit pontificis preces Carolus, quin Luitprãdum regẽ, amica exhortatione retraheret ab urbis obſidione, & Ro. graui periculo liberaret. Et tũc quidẽ eccleſiæ tutela primũ ab Imperatorib. Græcis ad Gallorũ principes eſt trãslata. Olfaciens aũt Leo Imperator Cõſtant. q̃d futurum eſſet, nẽpe ut ſe reiecto, Pont. Rom. aliũ conaretur in occidẽte creare Imperatorem; miſit aliũ Exarchũ Eurithiũ nomine in Italiã, monens eum, ut Romanũ Pontificem, q hęc moliebatᷣ, & ei adhærentes, quoad poſſet uexaret, Longobardos uerò ut amicos tractaret. Longobardi ergo ab incœptis non deſiſtentes, ſed ſub Aiſtulpho rege Romanorũ agros & fines aſsiduis bellis uexantes, Stephanus Papa ad Pipinum regem cõfugit, ab illo ſupplicĭter petens, ut Romanæ eccleſiæ laboranti ſuppetias ferret, & à Longobardorũ tyrannide liberaret. Pipinus qui paulo antè regiam dignitatẽ acceperat, detruſo legittimo rege in monaſterium, memor accepti beneficij, collecta ualida manu alpes ſuperat, & ad ipſas montiũ fauces occurrẽtibus ſibi Longobardis, prælio eos aggreſſus, uictoria potitᷣ, regẽq; illorum Aiſtulphum Papiæ incluſum armis extorquet, & ad conditiones præſcriptas cogit. Sed Aiſtulpho nihil eorum quæ promiſerat præſtante, Pipinus ſequenti anno, nempe Chriſti 756. magno armorũ apparatu ingreſſus eſt Italiã, Longobardorũ uires oppreſsit, & Rauennatẽ exarchatũ & quæcunq; alia Italiæ loca, quæ Imperatori & imperio antehac ſubiecta fuerant Romanæ ſedi donauit. Vnde factum eſt, ut Imperator Græcus, antea quidem Longobardorũ armis Italiæ pulſus, recuperandi uerò iure & iuſtæ poſſeſsionis titulo nondum ſpoliatus, nunc his quoq; in uniuerſum amiſsis, totaq; Italia eiectus, omne quod in hoc tenuerat imperiũ amiſit. Potuiſſet quidem ulciſci hanc illatam iniuriam, niſi Saracenorũ impeditus fuiſſet, armis qui aſsiduis bellorũ incurſionibus uexabãt oriẽtis imperiũ. Pipinus autem ampliſsimis hiſce beneficijs ſuis in Romanos pont. collatis, auguſtũ Chriſtianiſsimi regis titulum ſibi & ſucceſſoribus ſuis meruit in hodiernũ uſq; diem, quo etiam hodie Francorũ reges ſuperbiunt, hanc nimirũ ob cauſam, ꝙ quę ad Imperatorem in Italia pertinuerãt loca, ex Longobardorũ manibus aſſerta Rom. donarunt eccleſiæ. Et cum adhuc ultimus Longobardorũ rex Deſiderius, in Romanum Pontificem Adrianũ aliq̃d moliri cœpiſſet, ille Carolum Pipini filium pro defenſione ſedis apoſtolicæ implorauit. Et facile quidem quod uolebat impetrauit, ob beneficia in ſuum patrẽ & auum collocata. Mox enim cum exercitu in Italiam penetrat Carolus, Deſideriũ cum exercitu ſuo occurrentem acri prælio fundit, & oppida illorum omnia in deditionem accepit, captumq; regẽ unà cum uxore atque liberis in Galliam exulatum relegat. Et ſic Longobardorum regnum, quod annis plus ducentis in Italia obtinuerant, in uniuerſum deletum eſt, anno ſcilicet Chriſti 776. Carolus uerò Pipini filius & Francorum rex, poſtquam hæc geſta ſunt, fœdus cum Rom. Pontificibus perpetuum inijt, ſimulq; quod pater Pipinus Romano Pont. donarat, idipſum amplioribus priuilegijs & iureiurando interpoſito cõfirmauit. Timentes autem Romani pontifices (ut quidã ſcribunt) ne Saracenis in oriente domitis, Imperator Græcorum Rauennatẽ Exarchatum cum alijs locis, ad imperiũ pertinentib. denuo ſibi uendicare conaretᷣ, perſpectũ habentes Caroli Magni infractum animi robur, ſimulq; propenſum

Longobardi erigunt regnũ in Italia.

Pipinus ſuccurrit Rom. pontifici.

Quare Gallus Chriſtianiſsimus.

Longobardorum regnum extinguitur.

erga

erga Romanã eccleſiã animum, cogitare cœperũt de imperij trãslatione, perſuaſumq; fuit eis, Italiæ ſtatum incolumẽ, pacem atq; libertatẽ cõmodius reſtitui nõ poſſe, q̄ ſi nouus in Occidente imperator electus, omnem imperij dignitatẽ & eiuſdẽ curę ſuſcipiat. Mouerũt hæc multorum animos, resq; ipſa perficitur anno Chriſti 801. decernitq; Rom. Pont. ipſum Carolum Magna uoce Imperatorẽ, ac donat diademate Romæ in Baſilica diui Petri, acclamãte Rom. populo ter, Carolo Auguſto à Deo coronato, magno pacifico Imperatori, uita & uictoria. Et quãuis hæc iniquius ferrent Imperatores Græci, quo minus tamẽ fierẽt, obſtare nõ potuerunt, bellis impliciti. In hunc itaq; modũ Rom. imperiũ fuit inſtauratum, quod iam 330. ferè annis apud Græcos fuerat, corrueratq; in Italia. Habuit autẽ Carolus ſubiectã Galliã, Germaniam, Britanniã & Italiã, tametſi bona partẽ de Italia Romano Pont. unà cum urbe Roma tradiderit, quam alij errantes Conſtantini donationem uocant, cũ tamen nullis hiſtorijs probari poſsit, Conſtãtinum & ſuos ſucceſſores poteſtate ſua Romæ priuatos fuiſſe, aut alijs Italiæ ciuitatibus quouſq; Huni, Gothi & Longobardi irruerũt in Italiam, & uendicarunt ſibi certas quaſdam ſedes, ac deinde per Carolum Magnum tota fuit alienata à iuriſdictioue Græcorum. De hoc infrà quoq; apud 27. Imperatorẽ Cõſtantinopolitanum. Manſit autem imperium Romanum iam innouatum apud Carolum Magnum & poſteros eius, uſq; ad annum Chriſti 905. Tunc Berengarius, qui Longobardorum terris principatũ obtinebat, toti Italię ſua potentia moleſtus eſſe cœpit, afflixitq; eam multis modis. Quod cum innotuiſſet Ludouico tertio, quem Boſonis regis Prouinciæ ac Burgundiæ filium quidam ſcribunt, profectus eſt in Italiam, ut illum ab ea arceret. Exiſtente uerò Ludouico Veronę, intromiſſus eſt clam Berengarius in ciuitatẽ, comprehendensq; Ludouicum eruit illi oculos, obtinuitq; regnum in Italia. Paulo pòſt circa annum Chriſti 923. quum omne ſemen uirile de Carolo Magno defeciſſet, contendebant pro Rom. imperio tres nationes nempe Itali, Galli et Germani. Quin & Imperator Conſtantinopolitanus nullum non mouens lapidem, bellis quoq; laceſſiuit Italiam, ſubordinãs etiam Saracenos, qui ingreſsi illam perderent. Germani tamen retinuerunt imperium, ut ſuo loco dicturus ſum. Berengarij quoq; & alij quidam homines, qui de nullo regio ſtemmate fuerunt orti, contenderunt aſcendere ad regnum faſtigium, quiſq; pro ſua libidine, partim factione & partim armis illud uſurpare conans, etiam cum in Germania interim imperialis ſedes non uacaret. Durauit hæc Italiæ confuſio annis circiter 50. quouſq; Ottho primus in Italiã profectus, captum Berengarium ſecundum duxit Bambergam, ubi & mortuus eſt, ſubiecitq; rurſum Italiam imperio Germanorum. Deinde uerò Otthones, Henrici & Friderici imperatores, multa aduerſa perpeſsi ſunt in Italia. Redacta eſt quoq; Apulia & Neapolis in regnum hæreditarium. Ciuitates autem iſtæ, Mediolanũ, Florentia, Genua, Venetiæ & aliæ nonnullæ defecerunt ab imperio, & nonnunq; rurſum coactæ ſunt ſuo malo ad obediendum Imperatori, ſed illico iterum ſubtraxerunt ſe à iugo, ut ſuprà de Mediolano indicauimus. Veneti quoq; latius graſſati ſunt ꝙ par erat, adhæc perditi quidam & ignaui Imperatores, cœperunt pro pecunia impignorare aliquas ciuitates, aut accepta ſumma pecuniæ fecerunt illas liberas, abſoluentes eas ab obedientia imperij, eoq; tandem uentum eſt, ut Romanus Imperator præter nudum titulum nihil habeat in Italia. Ventzeslaus etiam alienauit Genuam ab imperio, tradiditq; eam regi Franciæ, & hæc una fuit ratio, quare depoſitus fuit ab imperiali dignitate. Ludouicus Imperator Bauarus, acceptis ſex millibus aureorum à Florentinis, liberos eos reddidit. Carolus quartus Bohemus accepit pecuniam à Vicecomite Mediolanenſi, qui imperij Vaſallus in Longobardia erat, & creauit illum ducem ſuper Mediolanum, quòd cum annexa ditione, melior pars imperij fuit in Italia. Sicq; ſenſim deplumata eſt Romana aquila, ut uix illi ad uolandum pennæ ſuperſint. Cæterum quomodo in Germania quoq; ſit deplumata, audies infrà in ſuis quibuſq; locis.

Carolus Mãgnus fit Imperator.

Cõſtantini donatio nulla.

Multi contendũt pro Rom. imperio.

Imperij Romani tenuitas.

Deplumata aquila.

Sequuntur hiſtoriæ quædam memorabiles,

quæ in Italia ante & poſt Chriſtum natum contigerunt.

ANno ab urbe condita 384. ante uerò Chriſtum natũ ferè annis 3000. ingens uniuerſam Romam peſtilentia corripuit, nata quidem non ut aſſolet plus minusue ſolito tempore ex turbata temperie, hoc eſt, ex intempeſtiua hyemis ſiccitate, aut ex repentino ueris calore, aut ex incongruo humore ęſtatis, uel ex autumni pinguis indigeſta illecebra, uel expirata de Calabriæ ſaltibus corrũpente aura, quę repẽtinos acu-

tarum

rum infirmitatũ ſolet afferre trãſcurſus, ſed grauis diuturnaq́ꝫ incidit, quæ in nullo ſexu erat diſpar, in nulla ætate diſsimilis, quin cunctos per biennium iugiter tabe confecit, ut etiam quos nulla non egit in mortem, turpi macie exinanitos afflictosq́ꝫ dimiſerit. Sequenti anno ſecutum eſt ſatis triſte prodigium. Siquidem in medio urbis foro terra diſſilijt, uaſtoq́ꝫ prærupto hiantia ſubito inferna patuêre. Quod cum diutius ad ſpectaculũ ita maneret, cunctisq́ꝫ terrorem inferret, tandem interpretantibus aruſpicibus, obſtrui barathri amplitudinem poſſe, ſi in eo quod eſſet Romæ pręcioſiſsimum mitteretur, uoluntariè diu iactatis inaniter monilibus matronarum, M. Curtius eques Romanus, domo clarus, militię inſignibus ſumptis cum equo ſe in id barathrum præcipitauit, ſicq́ꝫ concluſum eſt. Addunt quidam, ſed quod alij negant, illum antea poſtulaſſe hoc unum, ut ſibi integro anno liceret per ſingulas noctes dormire cũ qua uellet fœmina, & tum illum ſua ſponte ſe præcipitem daturum in hiantem ſpeluncã. Id cum obtinuiſſet, exactusq́ꝫ eſſet annus, munitus armis, conſcenſo equo, manibusq́ꝫ prehenſa lancea, inſilijt intrepidus in barathrum, quod illico eſt clauſum.

Bellum primum Punicum.

ROmanus populus domita ſubactaq́ꝫ Italia à cõdita urbe uſquẽ ad quingenteſimũ annum, qui ferè annus eſt ante Chriſtum natum 270. ſequenribus ducentis annis Africam, Europam, Aſiam, totum deniq́ꝫ orbem terrarum ſibi ſubijcere ſategit. Cumq́ꝫ à terra fretum uſque ueniſſet, & uideret opulentiſsimam in proximo prędam, Siciliam ſcilicet, adeò cupiditate eius exarſit, ut ad continentem ſuam abſciſſam bello reuocandam putaret. Nec occaſio defuit, quum de Pœnorum impotentia Meſſana fœderata ciuitas quereretur. Affectabat enim ut Romanus ita Pœnus Siciliam, & eodem tempore paribus uterque uotis ac uiribus imperium orbis agitabat. Igitur ſpecie quidem ſocios iuuandi, re autẽ ſollicitante pręda, rudis ille populus atrocia terra mariq́ꝫ inchoat, perficitq́ꝫ contra Carthaginenſes bella, quæ & ad 21. aut 23. annum extendit, adeoq́ꝫ conterit, ut Afri cogantur mittere Romam & orare pacem. Fecerunt tamen Carthaginenſes cum Romanis his conditionibus pacẽ, ut decederent Sicilia, Sardiniaq́ꝫ. & per continuos uiginti annos perſoluerent puri argẽti tria millia talentorũ. At modicã illã Romæ lętitiã, ſuperueniens repente quàm grauiſſimus luctus oppreſsit. Siquidem diuerſę ignium aquarumq́ꝫ

Tiberis inundatio. clades, penè abſumpſere urbem. Nã Tyberis inſolitis auctus imbribus, omnia Romę ędificia in plano poſita deleuit. Et quæ ſegnior redundatio tenuit, madefacta diſſoluit, & quæ curſus torrens inuenit, impulſa deiecit. Hanc aquarum cladem grauior ignis ſecuta eſt uaſtatio. Is enim plurimas ciuitatis partes peruagatus, tantum opus uno conſumpſit incen-

Alterum bellũ Punicum. dio, quantum plurimæ & peregrinæ uictoriæ conferre non potuerunt. Deinde anno ab urbe condita 534. bellum Punicum ſecundum eſt Romanis illatum, per Hannibalem Carthaginenſium ducem, quoniam iam dudum Hamilcari patri ad aras iurauerat, cum adhuc nouem eſſe annorum, ſe ut primùm poſſet aduerſus Romanos pugnaturum. Hannibal ergo Saguntum florentiſsimam Hiſpaniæ ciuitatem, Romanis amicam, oppugnare aggreſſus eſt, annum ætatis agens 20. Huic Romani per legatos denunciauêre, uti bello abſtineret. Is legatos Romanorũ ad ſe miſſos, iniurioſiſsimè eſt auerſatus. Miſerũt quoq́ꝫ Romani Carthaginẽ, ut mandarẽt Hannibali, ne bellũ cõtra ſocios Rom. populi generet. Durũ reſpõſum à Carthaginenſib. datũ eſt. Saguntini interea fame uicti & octauo demum menſe expugnati, ultimis afficiuntur pœnis. Quibus hoc antè portenderat triſte prodigium. Nam quum penè mulier enixa eſſet, in uterũ regreſſus infans, ciuitatis excidium ſignificauit. Profectus eſt aũt cum exercitu Cornel. Scipio in Hiſpaniã, & Tib. Sempronius in Siciliã. Porrò Hannibal, relicto in Hiſpania fratre Haſdrubale, Pyrenæos montes tranſiuit,

inter

inter ferociſsimas Gallorum gẽtes ferro uiã aperuit, & nono pòſt die à Pyrenęo ad alpes peruenit. Vt dum montanos Gallos, repellere eum ab aſcenſu obnitentes, bello ſuperat, atq; inter inuias rupes igni, aceto, ferroq́; uiã aperit, nono pòſt demùm die cum maximo labore ad plana peruenit. Tradit̃ ad Italiã cũ 100. millib. peditum & 20. millibus equitũ, 37. ſimul elephantos adduxiſſe. Cognito Hannibalis ad Italiã aduẽtu, exercitus Sempronij & item Scipionis apud Ticinum Hannibali occurrerunt, cõmiſſoq́; prælio Romanis exercitus penè totus fuit extinctus. Tunc ſe Hannibali multi Itali dedêre. Et cum is per Apenninum in Hetruriam tranſiret, in niuibus magnus hominum numerus, iumẽta plurima, et elephanti penè omnes frigore perierunt. Deinde in Arno fluuio magnam quoq; ſociorum iumentorumq́; partem perdidit. Et Hannibal oculum, quo iam dudum in alpibus æger erat, uiolentia frigoris, uigiliarũq́; ac laboris, amiſit. Paulo pòſt ad Traſymenũ lacum in Flaminio 25. millia Rom. ſunt occiſa. Deinde apud uicum qui Cannę appellat̃, in Apulia rurſum pugnatur, uincũturq́; ambo cõſules, & ſternit̃ Romanus exercitus. Nã in ea pugna 44. millia Romanorũ ſunt interfecta. De exercitu uerò Hãnibalis tria millia cæſa ſunt & magna pars ſauciata. Nec dubium eſt, ultimum illũ diẽ Romani ſtatus futurum fuiſſe, ſi Hannibal mox ad peruadẽdã urbẽ cõtẽdiſſet. Sed ſic ſucceſſu belli elatus eſt, ut neminẽ ciuium ſuorum in caſtra ſua admitteret, ſed reſponſa eis per interpretes daret. Hannibal Romanis obtulit, ut captiuos redimerent: at ſenatus reſpondit ei, eos ciues non neceſſarios, qui cum armati eſſęnt, capi potuiſſent. Ille omnes poſtea uarijs ſupplicijs interfecit. Quibuſdã ima pedum amputauit, alios in caſtris binos inter ſeipſos dimicare cõpulit, nec ſpectaculum finiebatur quãdiù unus cædibus ſuperfuiſſet, ſed & ipſe iugulandus. Pro teſtimonio uerò uictoriæ ſuę, tres modios annulorum aureorum Carthaginem miſit, quos ex manibus interfectorum Romanorum equitum, Senatorumq́; & militũ detraxerat. Vſq; adeò aũt ultima deſperatio reipub. apud reſiduos Romanos fuit, ut Senatores de relinquenda Italia, ſedibusq́; q̃rẽdis cõſilium ineũdum putarint, niſi Cornelius Scipio tribunus tum militũ, idem qui pòſt Africanus eſt dictus, diſtricto gladio decreuiſſet, ſingulis mortẽ inferre minitãs, ac potius pro patriæ defenſione in ſua uerba omnes iurare coẽgit. Cum itaq; fortuna diu à parte Hannibalis fuiſſet, relicto eo demum ad Romanos eſt uerſa, & Claudius Marcellus Procõſul, Hannibalis exercitũ pręlio fudit primus. Qui poſt tãtas reipub. ruinas ſpem fecit Hannibalẽ poſſe ſuperari. Occiduntur quoq; in Hiſpania à Romanis 25 millia & capiuntur decẽ millia. Nã uno tẽpore quatuor locis pugnabatur. In Italia cõtra Hannibalem, in Hiſpania cõtra fratrẽ eius Haſdrubalem, in Macedonia cõtra Philippum, in Sardinia contra Sardos & Carthaginenſes, & ubiq; Romani cœperunt potiri uictoria. Occiſa fuerunt in Sardinia 12. millia, ſubactaq́; eſt à Romanis Sardinia. Vide mirabilem fortunæ inconſtantiam. Quando ærarium populi Romani ęgenam ſtipem priuata collatione poſcebat, miles in caſtris non niſi aut puer aut ſeruus aut ſceleratus aut debitor, Senatus in curia omnis nouitius penè uidebatur, poſtremò quum imminutis fractisq́; omnib. rebus deſperaretur, & cõſilium de relinquenda Italia ſubiretur, eo inquam tempore cum unum domeſticum bellum nullo modo ferri poſſet, inſuper tria bella trãſmarina ſuſcepta eſſent, atque unum in Italia gereretur, in omnib. Romani deſperando pugnantes uicerũt. Decimo anno, poſtquam Hannibal in Italiam uenerat, mouit exercitum de Campania uerſus Romam incredibili totius ciuitatis metu, infeſtusq́; acceſsit ad portã Collinam, cui cum exercitus Romanus obuiam ueniret, Hannibal circiter nouẽ millia hominum interfecit. Scipio uerò annos natus 24. imperium in Hiſpania proconſulare ſortitus, Pyrenæum tranſgreſſus, primo impetu Carthaginem nouam Hiſpaniæ cepit, ubi ſtipendia maxima præſidia ualida, copiæ auri argentiq́; magnæ Pœnorum habebantur & nobiliſsimi obſides, quos ab Hiſpanis acceperant. Ibi etiã Magonẽ fratrẽ Hannibalis captum cum cęteris Romam miſit. Romæ ingens lętitia poſt hoc fuit. Hannibal uerò interim frequenter dimicans cum Romano exercitu, uicit aliquoties, donec tandem Conſul Romanus ex eius exercitu interfecit octo millia, cõpulitq́; Hannibalem cum reliquis fugere in caſtra. Interea & Q. Fabius Maximus expugnato Tarento deleuit ingentes Hannibalis copias, atq; triginta millia hominum captiuorum uendidit, prædam militibus diſpartiuit, pecuniã hominum uenditorum ad fiſcum retulit. Tum multę ciuitates, q̃ ad Hannibalẽ trãſierant, rurſus ſe Fabio Max. ſubdiderunt. Deinde ob deſperatas res in Hiſpania, Haſdrubal in Italiam uocatus & proditus, ab exercitu Rom. interfectus eſt, caputq́; eius Hãnibali ante caſtra, proiectũ eſt.

Hannibal Italiã ingreditur.

Hannibalis uictoria.

Hannibalis ſæuitia.

Scipio Africanus.

Sardinia ſubacta.

Hannibalis fratris in Italia interfectio.

Quo

Quo uiſo & ſimul clade Pœnorum cognita (fuerunt enim cum Haſdrubale occiſa 59. mil- lia Pœnorum) fugit Hannibal ad Brutios. Poſt hæc anno cõtinuo ceſſatum eſt à tumultu bellico, quia inquietudo morborum in caſtris erat, & graui peſtilentia uterqꝫ exercitus an- gebatur. Cœpit & Hannibal diffidere de belli euẽtu, Romanis autem ingens acceſsit ani- mus.

Hãnibalis ſumma prudentia.

Cõmendat̃ uehemẽter Hannibal ob ſummã prudentiã & aſtutiã, qui tot annis mane- bat in terra hoſtiũ ſuorũ cum ſuo exercitu, quẽ collectũ habebat ex tã uarijs hominib. qui diſsimiles habebãt mores, leges & linguas, diuerſiſqꝫ utebant̃ ueſtibus & armis, & tamen Hannibal tãta eos gubernauit prudentia, ut nunqꝫ inter eos aliquis orireť tumultus aut ſe- ditio, etiam quũ nonnunqꝫ magna laborarent uictualiũ penuria, ſtipendiũqꝫ in multũ dif- ferretur tempus. Anno 14. poſteaqꝫ in Italiam Hannibal uenerat, Scipio qui multa bene in Hiſpania egerat, conſul creatus in Africam eſt miſſus, pugnãsqꝫ contra ducem Pœnorum interfecit eum & 11000. Pœnorum. Deinde noctu cõcubia fecit incẽdi hyberna Pœnorum & Numidarum, ad quem ignem extinguendum Pœni inermes concurrentes, 40. millia ho- minũ de Carthaginenſib. & Numidis igni & ferro abſumpta ſunt, capta quinqꝫ millia. Pœ- ni uerò exercitum reparãtes & cum Scipione congreſsi, uicti fugerũt, duxqꝫ eorũ Syphax captus, Romã cum infinitis ſpolijs miſſus eſt. Qua re audita, om̃is ferè Italia Hannibalem deſeruit, ipſe à Carthaginenſib. redire in Africam iubeť, quã Scipio uaſtabat. Ita anno 17. Italia ab Hannibale eſt liberata, quam flens dicitur reliquiſſe, omnibus Italici generis mili- tibus, qui ſe ſequi nollent, interfectis.

Hannibal Italiam relinquit.

Legati Carthaginenſiũ pacẽ à Scipione petierũt. Ab eo ad ſenatum Romã miſsi ſunt & induciæ datæ, quouſqꝫ redire poſſent. Porrò Hannibal frequentibus prælijs à Scipione uictus, petere & ipſe iam cœpit pacem & colloquium Sci- pionis. Vbi cum ſe diu attoniti admiratiõe, mutua duo clariſsimi duces toruẽ ſuſpexiſſent, & colloquium inter utroſqꝫ eſſet, diſplicuerũt Carthaginenſibus conditiones, iuſſeruntqꝫ Hannibalem pugnare. Eſt ergo prælium conſertum, quod diu magnis ducũ artibus diſpo- ſitum, magnis copiarum molibus geſtum, quale uix ulla memoria fuit, cum peritiſsimi ui- ri copias ſuas ad bellum educerent. Scipio uictor rediJt, 80. elephanti capti & occiſi, Car- thaginenſium militum interfecti uiginti millia & quingenti. Hannibal inter tumultum ela- pſus, Adrumetum confugit, poſtea Carthaginem uenit. Inuenta in caſtris Hannibãlis ar- genta pondo uiginti millia, auri octoginta.

Hannibalis mollities.

Hannibalem Campaniæ luxurijs immorantẽ, prouincia delicioſa ſuperaucrat. Dum eñ aquis innatat, dum piſcibus atqꝫ oſtreis paſsim inficitur, dum olet, dum potat, dum dormit, aquarum reſolutio molliuit Punicã feritatem. Igitur poſt certamen, Carthaginenſes nullam eſſe reſiduam ſpem niſi in petenda pace per- ſuaſi, ut pax daretur denuo ſupplicauerunt. Pace autem conceſſa, pluſquam quingentæ na- ues in altum productæ in conſpectu ciuitatis incenſæ ſunt, & Scipio iam tunc cognomen- to Africanus, cum ingenti gloria triumphans, urbem ingreſſus eſt.

Scipio Africanus.

Finitum eſt autem hoc ſecundum Punicum bellum poſt annum 19. quam cœperat, Hannibal uerò clam ex Africa metu profectus, ne Romanis traderetur, ad Antiochum migrauit, ſed ſequẽti anno cũ pro Antiocho pugnaret, à Scipione Africano nauali prælio uictus eſt. Victo deinde quoqꝫ An- tiocho à Romanis, Hannibal ad Pruſiam Bithyniæ regem fugit, ne Romanis traderetur.

Hannibalis mors.

cumqꝫ & ab illo per Romanos repeteretur, & iam tradendus eſſet, bibit uenenum et apud Lybiſſam ſepultus eſt. De bello tertio Punico infrà ſcribam in Africa, quomodo ſcilicet Romani miſsis copijs & duce Scipione minori, expugnauerunt & exuſſerunt Carthagi- nem, populumqꝫ captiuum abduxerunt.

Cimbricum bellum.

ANno ab urbe condita 642. hoc eſt, ante Chriſti aduentum anno centeſimodecimo, uel ut Crantius habet anno quinquageſimo, habuerunt Romani ingens prẹliũ ad- uerſum Cimbros, Teutonas, Tigurinos, & Ambronas, Gallorum Germano- rumqꝫ gentes, quæ tum imperium Romanum extinguere conſpirauerant. Nu- merus eorum taxatur ad trecenta millia armatorum hominum. Cimbri ipſi putantur ori- ginem ſumpſiſſe ex Dania & reliquis regionibus ſeptentrionalib. Expulſi enim per ma- ris inundationem, primùm dicunt̃ ſedem trãſtuliſſe ad Danubiũ, ac inde profecti per Hel- uetiam uenerunt in Hiſpaniã. Quam cum grauiter incõmodaſſent, profligati ſunt armata manu per Celtiberos, expulſiqꝫ Hiſpania uenerunt per Galliam, ut ingrederẽtur Italiam. Alij ſcribunt Cimbros profectos patria, duxiſſe per Saxoniã, quæ nũc eſt Vueſtphalia, &

inde

nde tranſmiſſo Rheno in ſocietatem belli ex Gallijs accepiſſe Amburones & Tigurinos. Mittentes autem legatos ad ſenatum, petierũt ut aliquid terræ ſibi daret quaſi ſtipendium, cæterum ut uellet, manibus atq; armis ſuis uteretur. Sed repulſi à ſenatu, quod nequiuerant precibus, armis petere cõſtituunt. Sed nec primũ impetũ barbarorũ Sillanus, nec ſecundũ Manlius, nec tertiũ Cepio ſuſtinere potuerunt. Omnes fugati & exuti caſtris ſunt. Mãlius conſul interfectus eſt, duoq́; filij eius cæſi, octoginta millia Romanorũ ſociorumq́; ea tempeſtate trucidata, quadraginta millia calonum atq; lixarum interfecta & ex omni penitus exercitu decem tantum homines, qui miſerum nuncium ad augendas miſerias reportarent, ſuperfuiſſe referuntur. Hoſtes binis caſtris atq; ingenti præda potiti, noua quadã atq; inſolita execratione cuncta quæ cæperant, peſſum dederunt. Veſtes ſciſſæ, aurum argẽtumq́; in flumen abiectum, loricæ uirorũ conciſæ, phaleræ equorũ diſperſæ, equi ipſi gurgitibus immerſi homines laqueis in collo inditis, ex arborib. ſuſpenſi ſunt, ita ut nihil prædæ uictor, nihil miſericordiæ uictus cognoſceret. Maximus tunc Romæ non ſolum luctus, uerum etiã metus fuit, quantus uix Hannibalis tẽpore Punicis bellis, ne cõfeſtim Cimbri alpes tranſgrederentur, Italiamq́; peterent. Miſſus autem C. Marius & Q. Catulus poſuerunt caſtra ad Aquas ſextias, ubi Iſara & Rhodanus in ſeſe confluunt, ubi Cimbri cum uniuerſa colluuie, tribus agminib. Italiã petere deſtinarũt. Sed Marius occupatis cõpendijs præuenit hoſtẽ, & mox iuſto certamine cõpoſitis ordinibus bellũ geſtum eſt, & uicêre Romani. Quarto die rurſus productæ utrinq; acies in campum, uſq; ad meridiem ſimili ferè pugnarũt diſcrimine. Poſt uerò meridiem incaleſcente die fluxa hoſtium corpora in modum niuium tabuerunt, & uſq; in noctem cedes potius quàm pugna eſt protracta. Ducenta millia armatorum Gallorũ, qui à parte Cimbrorum fuerunt, in eo bello interfecta ſunt, octoginta millia capta. Relicta ſunt in eo loco ex cadauerib. reſolutis tot oſſa, ut Maſſilienſes poſteris annis macerias facerent circum uineas ex oſſibus occiſorum. Sunt etiam qui ſcribũt, terram adeò fœcundatã & paſtinatam cruore & carne humana, ut multo fertilior poſteris temporibus fuerit reddita quàm antea extiterit. Cæterũ Teutones & Cimbri integris copijs alpium niues emenſi, Tridentinis iugis in Italiam prouoluti ruina deſcenderant, traiectoq́; Atheſi flumine, Romam infeſto agmine aggredi ſtatuerunt. Sed in Venetia, quo ferè tractu Italia molliſſima eſt ob cœli ſoli'que clementiam, eorum robur elanguit. Vſu itaq; panis & carnis coctę, dulcedine propterea uini mitigatos, Marius in tẽpore haud procul à Verona aggreſſus eſt. Fuit tanta eorum feritas, ut læti perirent in bello, in morbo autem cum lamentis. Die itaq; ad pugnã & campo dato, cædunt ad centum & quadraginta millia Cimbrorum. Sed addidit Imperator Marius uirtuti dolũ, ſequutus artẽ Hannibalis. Primum nebuloſum nactus diẽ, ut hoſti inopinatus occurreret, tum uentoſum quoq;, ut puluis in oculos & ora ferretur, tum acie conuerſa in orientem, ſplendor hoſtium hebetauit oculos. Ita factũ eſt, ut tanta ac tàm terribilis multitudo, minima Romanorũ clade, ſua aũt ultima internitione cæderet. Centũ & 40. millia eorũ tunc in bello cæſa, 40. millia capta dicũtur. Romani milites ex utroq; exercitu, Marij ſcilicet & Catuli trecẽti periêre. Nec minor cũ uxorib. eorũ tunc pugna ꝙ cum ipſis fuit, quum obiectis undiq; paluſtris atq; carpẽtis, altè deſuper quaſi è turribus lanceis cõtisq́; pugnarẽt, diuq́; Romanis obſtiterunt. Sed cum ab eis nouo cædis genere terrerent (abſciſis enim cũ crine uerticibus, inhoneſto ſatis uulnere turpes relinquebant) ferrum quod in hoſtes ſumpſerant, in ſe ſuosq́; uerterunt. Siquidẽ quædam concurſu mutuo iugulatæ, aliæ apprehenſis inuicẽ faucib. ſtrãgulatæ, aliæ funib. per equorum crura cõſertis, ipſisq́; cõtinuo equis extimulatis, poſtquã ſuas ijſdem funib. quibus equorũ crura nexuerãt, indidere ceruices, protractæ atq; exanimatæ ſunt, aliæ laqueo de ſubiectis plauſtorũ temonibus pependere. Ita in his duobus prælijs 349. milia ſunt cæſa, & centum quadraginta millia capta, abſq; innumera multitudine mulierũ. quę ſe ſuosq́; paruulos fœmineo furore, ui autẽ uirili necauerũt. Actum fuiſſet illo tempore de Roma ſi Marium Romani nõ habuiſſent. Idcirco dicit Plutarchus, illum tertium fuiſſe, qui Romam reparauit.

Romani à Cimbris cæduntur.

Cimbrorum interfectio.

Cædũtur Cimbri.

Mulierũ Cimbrarũ occiſo.

Summa Cimbrorum interfectorum.

Compulſus

Compulſusqꝫ tamen fuit in hoc prælio, excitare omnes Romanorũ uires. Exhortatus fuit omnes, quotquot Romanorũ fuerunt amici aut ſocij, exhauſit etiã omnem ferè Romanorum theſaurũ, ut ſufficientẽ ſibi pararet militem. Quin ad urbem reuocauit omnes fugitiuos, homicidas & mortem cõmeritos, quò copias ſuas augeret hoſtibusqꝫ reſiſtere ualeret.

Gothi uaſtant Italiam.

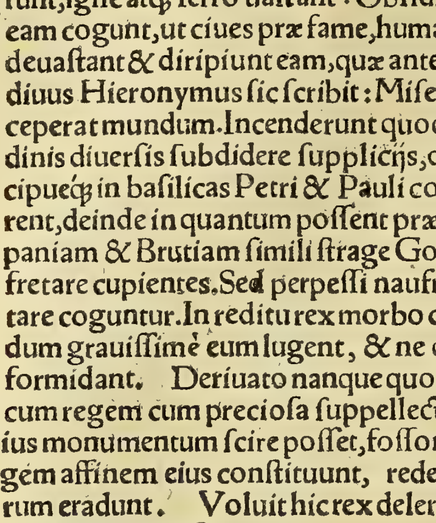
ANno poſt Chriſtum natum 412. Alaricus rex Gothorum diſcedens ab urbe Conſtãtinopolitana uenit in Illyricum & omnia ſubuertit. Poſt hæc Italiam ingreſſus cum ab Honorio ſedes quo cum ſuo exercitu conſiſtere poſſet, expeteret, Honorius deliberato conſilio Gallias eiſdem conceſſit. Sed dum in itinere irritantur, in rabiem furoris excitati, cœptum iter deſerentes, Romam contendunt petere, & cuncta per quæ iuerunt, igne atqꝫ ferro uaſtant. Obſidione autem Romam cingentes, in tantam neceſſitatem eam cogunt, ut ciues præ fame, humana ueſcerentur carne. Capientes autem urbem, triduo deuaſtant & diripiunt eam, quæ antea longo tempore regna & terras ſpoliauerat. De qua re diuus Hieronymus ſic ſcribit: Miſeranda rès eſt, ut ea urbs iam capiatur, quæ antea totum ceperat mundum. Incenderunt quoqꝫ Gothi plurima urbis ædificia, & multos ſenatorij ordinis diuerſis ſubdidere ſupplicijs, dato tamen prius præcepto, ut ſi qui in ſancta loca, præcipueqꝫ in baſilicas Petri & Pauli confugiſſent, hos in primis inuiolatos ſecurosqꝫ eſſe ſinerent, deinde in quantum poſſent prædæ inhiantes, à ſanguine temperarent. Deinde per Cãpaniam & Brutiam ſimili ſtrage Gothi bacchantes, Rhegium peruenerũt, in Siciliam trãsfretare cupientes. Sed perpeſſi naufragiũ, plures ſuorum ibi amisêre. Quare conſilium mutare coguntur. In reditu rex morbo correptus, ſubita morte Conſentiæ moritur. Viſigothi dum grauiſſimè eum lugent, & ne qua in eius oſſa uindicta fieri poſſet, ſtolida pietate reformidant. Deriuato nanque quodam fluuio, in alueo ſepulchrum ſtatuunt, ibiqꝫ Alaricum regem cum precioſa ſuppellectili recondunt, moxqꝫ reuocato fluuio ne quis Italus eius monumentum ſcire poſſet, foſſores obtruncant. In Alarici uerò locum Athaulfum regem affinem eius conſtituunt, redeuntesqꝫ Romam, ſi quid reſiduum fuit, more locuſtarum eradunt. Voluit hic rex delere nomen Romæ, eamqꝫ deinceps appellare Gothiam, ſed impeditus eſt.

Romani ad inediam ſummam coguntur.

Alarici ſepultura.

Huni uaſtant Italiam.

ANno Chriſti 454. cum ex longa obſidione cunctam regionẽ Foroiulenſium & circumiacentem exercitus Attilę expoliaſſet, & non minori fame atqꝫ penuria obſidentes ꝙ obſeſſi laborarent, ita quòd capiendæ urbis Aquiliẽſis quaſi deſperaſſet, & die quadam rex Attila muros ciuitatis cerneret, conſiderauit ciconias quæ in turribus ciuitatis nidificauerant, uno impetu ex urbe migrare atqꝫ fœtus ſuos exportare, deprehẽdit magnam intus eſſe famem, auemqꝫ præſagire quod futurum erat in ciuitate, nempè illam interitui proximam. Exhortatus eſt ergo populum ſuum, ut uirili animo urbem oppugnarent, illisqꝫ langueſcentib. alios ſubſtituit in eorum locum, quouſqꝫ muri ſunt diruti. Tunc hoſtis ingreſſus diripuit urbẽ interfecitqꝫ omnes tàm ſenes quàm iuuenes, exceptis pulchrioribus mulieribus, quas ad illecebras reſeruarunt. Traduntur cæſa illic ſupra 37. millia hominum, & tandem urbs etiam incenſa. Fuit in ciuitate mulier forma & diuitijs inſignis ſed pudicitiæ laude in primis uenerabilis, quæ ubi barbari hoſtis iram & libidinem per omnia fœda & immania, uictoria abutentem uidit, uitam potius quàm pudicitiam amiſſura, domeſticam turrim præter fluenti Natiſoni imminentem conſcendit, obuolu-

Aquileia expugnatur.

toqꝫ ca-

toq; capite in ſubiectam turri gurgitem ſe præcipitauit. Profecti autem inde Hunni, diruerunt Paduam, Veronam, Vincentiã, Brixiam, Bergomum, &c. Tunc etiam ob metum Hunorum, cœpta eſt ædificari urbs Venetorum. Excisis itaq; regijs urbibus, Ticino atq; Mediolano, & alijs locis uaſtatis, dum tyrannus Romam quoq; pararet irrumpere, Leo papa ad eum acceſſit, eum'q; adeò mitem reddit, ut illicò promiſſa pace firmiſſima ultra Danubium abierit, non rediturus amplius. Cum milites eius de hoc mirarentur, dixit ad eos Attila. Stetit ſupra me uir grauis, qui nudato gladio mihi cõminatus eſt mortem, ſi oblatas Pontificis preces non admiſiſſem. Diſcedens autem Attila, continuo rebus humanis exceſſit; & humani generis diutini uexationi finem aliquando uel mortuus attulit. *Venetiarum conſtructio.*

Vuandali uaſtant Italiam.

ANno Chriſti 456. uenit Genſericus rex Vuandalorum ex Africa, duces ſecum trecenta millia hominum, collectorum ex omni natione atq; ex uarijs populis, & diripuit in urbe tam eccleſias quàm domus ſine ullo diſcrimine. Ingenioſiores uerò artifices & alios inſignes uiros miſit in Africam. Poſtea diſpoliauit Capuam, Nolam & ferè totam Campaniam.

Gothi rurſus affligunt Italiam.

ANno Chriſti 545 Totila à copijs Gothorum rex effectus, mox Italiam incendijs & populationibus deuaſtauit, inuaſa'q; Sicilia ad urbem properat, quã obſidione cingit ac tanta fame perurget, & obſeſſi radicib. & carnibus canum ſtomachi rabiem domare cõtenderint. Tandem uerò proditione Iſaurici militis, Totila cepit ciuitatem. Deiectis autem mœnijs ac bonis omnibus direptis, multis interfectis, urbeq; incenſa Pelagius diaconus occurrit illi cum Euangelico codice, precabaturq; miſericordiã. Tunc iuſſit Totila, ut ceſſarent interficere ciues: qui uerò ad direptiones excurrere uellent, illis nõ eſſet prohibitũ. Incẽdit aũt capitolium igne, unde plura alia palatia fuerũt quoq; cõbuſta, et homines reſiduos abduxit & diſtraxit in Cãpaniæ ciuitates. Senatores uerò accepit obſides, euacuauitq; in hunc modum Romam, ut quadraginta diebus urbs ſine habitatoribus uacua ſtaret, quoniam tredecim diebus flamma quotidie domos depaſcebatur. Totila uerò expugnato interim Spoletò, demolitus eſt muros eius. Oppugnauit quoq; Rauennã. At Beliſarius patricius, graui dolore cõmotus, reparat interim urbem, eamq; munitionib. circumſepſit, & ciues expulſos redire iubet. Inſtaurauit enim muri ruinas, profundasq; fecit circum muros foſſas, erexit turres ligneas & parauit ſe ad reſiſtendum hoſti. Accepto hoc nuncio Totila, cum infeſto exercitu ad euertendam urbem redijt. Cum quo Beliſarius congreſſus, licet uiribus impar, ſic eum in fugam uertit, ut plures Tyberi demergerentur q̃ gladio caderent. Cumq; Beliſarius uocaretur Conſtantinopolim ad Cæſarem, Totila interim occupauit urbem, ſed non ſæuijt in ea quemadmodũ antea fecerat, nec quicquam demolitus eſt. Audiens autem Auguſtus quibus calamitatibus ſubijceretur Roma, miſit Narſen cubicularium ſuum Romam cum manu ualida, fecitq; eum Exarchum Italiæ, ut afflictæ Romæ quantocyus ſubueniret. Is ad Italiam ueniens, cum Longobardis fœdus inijt & ad Alboinũ legatos dirigit, quatenus pugnaturo cum Gothis auxilium miniſtraret. Tunc Alboinus electa è ſuis manu direxit, qui Romanis aduerſum Gothos ſuffragiũ ferrẽt. Qui per maris Adriatici ſinum tranſuecti, ſociati Romanis, magnum cum Gothis certamẽ iniere. Quibus ad internitionem penè conſumptis, regem Totilam, qui ultra decem annos iam regnauerat, interfecit. Deinde urbes eorum munitas duas capiens, Veronam & Brixiam & & Romanam ciuitatem, uniuerſamq; Italiam ad reipub. iura reduxit, et Longobardos honoratos multis muneribus ad propria remiſit, omniq; tempore quo Longobardi poſſederunt Pannonias. Romanæ Reipublicæ aduerſus æmulos adiutores fuerunt. *Roma capitur.* *Roma habitatoribus uacua.* *Totila interficitur.*

Diluuium fuit in Italia.

Anno Chriſti 690. fuit aquæ diluuium in finibus Venetiarum & Liguriæ, cæteriſq; regionibus Italiæ, quale maximum poſt Nohæ tempora creditur non fuiſſe. Factæ ſunt lacunæ poſſeſſionum ſeu uillarum, hominumq; pariter & pecudum magnus interitus. Deſtru-

cta ſunt itinera,diſſipatæ uiæ,tantumq; Atheſis fluuius excreuit,ut urbis Veronenſis muri
ex parte unà ſubruti fuerint. Fuit autem inundatio illa kalendis Nouembris. Quin & tan/
tæ coruſcationes & tonitrua tunc fuerunt,quantę uix æſtiuo tempore fieri ſolent. Tyberis
quoq; Romæ in tantum excreuit,ut aquæ eius ſupra muros influerent, & maximas in ea re
giones occuparent. Tunc per alueum eiuſdem fluuij cum multa ſerpentium multitudine,
draco etiam miræ magnitudinis per urbem tranſiens,uſq; ad mare deſcendit. Subſecuta eſt
Peſtis grauis. ſtatim hanc inundationem grauiſſima peſtis,quam inguinariam appellant,quæ tanta clade
populum deuaſtauit,ut ex inexiſtimabili multitudine uix pauci remanerent.
Conciliū Aquilienſe. Anno Chriſti 625 celebratum eſt Aquileiæ quintum generale concilium,in quo condem
nati ſunt hæretici,qui dixerunt uirginē Mariam ſolum hominem & non deum genuiſſe.
Anno Dñi 1112 cōflagrauit urbs Tridentinorū,interfecitq; incendiū duo millia hominū.
Anno Chriſti 1475. coriarius quidam, ciuis Tridentinus,amiſit in hebdomada ſancta,
quam pœnoſam uocāt,puerū natum annos duos. Requirens autē eum per omnes uicos &
minime inueniens,ſuſpitio ſubijt animum eius,puerum ſublatum à Iudæis in eadem habi
tantibus ciuitate. Vnde magiſtratum conueniens ciuitatis,aperuit illi animi ſui angorem,
indicauitq; ſuſpitionem. Annuit facilè magiſtratus, ut inquiſitionem faceret per ſingulas
Puer à Iudæis cōprehenditur Iudæorum domos,ſi quo pacto,perditum infantem reperire poſſet. Facta itaq; ſcrutatio
ne,puerum non inuenit. Mox autem ſequēti dominica die, Iudæi epiſcopum ciuitatis ad/
euntes,exponunt illi,ſe in fluuiolo Ruſch appellato,inueniſſe infantulum quendam Chri/
ſtianum,idq; intra domum Samuelis Iudæi, aquæ impetu illuc impulſum, rogantes ut à ſe
tollerent eum. Tunc ſubordinati ſunt quidā,qui diligentius cōtemplarentur & inſpicerent
puerum. Accedentes ergo domum Samuelis, inuenerunt puerum indutum madidis ueſti/
bus,perinde quaſi fluuius eum illuc ſuo curſu impuliſſet. In corpuſculo uerò eius uarias in/
uenerunt punctiones,quibus impij homines innocentem puerum ob Chriſti odium inter/
fecerunt. Interrogati uerò Iudæi quomodo puer ad ſe ueniſſet, reſponderunt ſe neſcire,
putantes tamen ipſum aquæ impetu illuc delatum. Comprehenſi ergo & tormentis affe
cti,confeſſi ſunt facinus,ordineq; retulerunt omnia, quomodo habito conſilio unū ex ſe de
legerint, qui Chriſtianum puerum clam adduceret,quem mactarent & crucifigerent tem/
pore paſchali. Tobias itaq; miniſter impietatis,allectum ad ſe puerum Simonem nomine,
introducit in domum Samuelis,offertq; hoſtibus Chriſti, ibi congregatis, mactandū. Qui
arripientes infantem.primum adhibuerunt collo eius mantile, ne uagire poſſet,& exten/
Puer à Iudæis crucifigitur. ſis brachijs in modum crucis,primo priapulum,mox genam dextram præciderunt. Inde
quiſq; forpice carnem conuellit ac ſudibus præacutis pupugēre. Portantes autem extinctū
& ſauciatum corpuſculum in ſynagogā & rurſum deferentes in domum Samuelis, proie/
cerunt in fluuium. Habita ergo diligenti examinatione, fuerunt omnes Iudæi,qui ad hoc
facinus conſpirauerant,dignis ſupplicijs exterminati,

Turca per mare anguſtum uenit in Italiam.

ANno Chriſti 1480. Veneti ſolicitati à Cæſare & Romano pontifice,ruperunt fœ/
dus ictū cum Turca. Quod Turca ægreferens, traiecit mare Adriaticū,idq; eo lo/
co ubi mare illud ſummas habet anguſtias, & ubi ex Macedonia in Apuliam non
numerātur niſi 55000 paſſus,& quo in loco Pyrrhus rex olim deliberauerat conde
re pontem,per quem utrāq; committeret terram:per has inquam anguſtias irruit Turca in
Apuliam, & obſidens Hydruntum,expugnauit ipſum. Sæuienſq; paſſim in omnes occidit
ciuitatis epiſcopum & omnes ſacerdotes,atq; plebeios quoſq; ſibi occurrentes. Florem iu
uētutis abduxit, & muliebrē ſexum libidine ſua dehoneſtauit. Potiti hac uictoria barbari,
cœperūt ſtatim uicina oppida ſollicitare ad deditionē, diſcurruntq; igni & ferro oīa per/
dentes. Et niſi Mahumetes cito de medio ſublatus fuiſſet.non modo de Apuliæ regno, ſed
Pontificis Romani fraus. de tota Italia auctum fuiſſe credebatur. Tunc maluiſſet pōtifex Romanus, pecuniā à Chri
ſtianis undiq; prætextu Turcæ expugnandi collectam, ſe pro tuendis Chriſtianæ religio/
nis terminis expendiſſe,quàm in propinquos ſuos collocaſſe. Scripſit quidē literas ad prin
cipes, & implorabat opem illorum contra Turcam, at illi altum dormientes ſomnum, in/
ſenſibiles erant. Mathias enim Vngariæ rex expeditionem mouit in Turcam,recupera/
uitq;

uitq; regnum Boſnæ, quod Turca antea coronæ Vngariæ ademerat. Matthia uerò nõ multo poſt ab humanis exempto Boſna rurſum uenit ad manus Turcarum.

Bellum graue contra Venetos.

ANno domini 1508 & ſequentibus annis, Venetis amplum & uarium fuit bellũ, magnum & memorabile. Quatuor reges cum Heluetijs & tota Italia in eos mouerũt arma, atq; infeliciter cum Gallis pugnatũ eſt & ad hoſtes deſcitũ. Iulius enim põtifex primũ cum cõfederatis oppugnauit uenetos, deinde uerò Senatus Veneti præcibus exoratus, deſciuit à Cæſare & Gallo, Venetorum partes defendẽs. Quin & multos reges atq; Heluetios ipſos concitauit contra Gallos, uertitq; totũ belli pondus in Ludouicum Gallum, Ticino eum ejciens & ultra alpes fugere compellẽs. Poſtea rebus Venetis accifis, ſubijt ſpes habendi Hiſpana auxilia, atq; illis conductis ſtipendio, reparandæ reipublicæ ſtudebatur, ſed fefellit Venetos uana ſpes, quia ab illis dolo decepti fuerũt. Denique accerſitis Heluetijs, fruſtra etiam confiderunt, quia Galli hoſtes Italia expulſi erant, quibus cum illis negocium fuerat, & periculum erat ne reliquis Venetorum hoſtibus auxilio eſſent, atque adeò Veneti non potuerunt reparare rempublicam ſuam. Itaq; neceſſe fuit cum Gallis iterum in amicitiam coire, atque illi uenerunt in Italiam, profligaueruntq; hoſtes Heluetios, & inde ſalus Venetis reddita, unde tantũ uulnus prouenerat. Volebat Maximilianus rex coronam imperij ſuſcipere, miſſisq; oratoribus ad Venetos, quærebat tutũ iter. Quodueritus Gallorum rex conabatur Venetos in Germanos inceſſere, quo ipſe facilius rem ſuam ageret, quam antea molitus fuerat. Itum itaq; eſt à Venetis in eam ſententiam ut fœdus ſancitum cum Gallis inuiolatum ſeruaretur. Quod Maximilianus ſupra modum ægre tulit, atq; ſtatim bellum mouit. Tunc Venetorum & Gallorum & Italorũ iunctæ ſunt copiæ, contra Maximilianum uenientem per Tridentum. Paulo pòſt conciliauit ſibi Cæſar regem Gallorum, conſpirauerúntq; omnes unà cũ Iulio pontifice in Venetos. Erat Venetis pugnandum contra marchionem Mantuanum apud Aſulam, & ubiq; uires Venetorum debilitabãtur. Maximilianus per Tridentũ magnũ exercitum adduxit, & ex parte alia dux Ferrariæ, Venetis terra mariq; bellũ inferre cœpit. Volebat quoq; rex Hiſdaniæ à Venetis habere ciuitates, in Apulia oppigneratas. Igitur patres Veneti trepidatione ducti omnia utcunq; petebantur tradebant. Iulio pontifici traditæ ſunt Ariminũ, Fauentia, Rauenna, Ceruia: duci Ferrariæ tota Rhodigij peninſula, regi Hiſpaniç ciuitates Apuliç, regi Romanorum tradita eſt urbs Verona, Vincentia, & Patauium. Gallus obtinuit Brixiam, Cremonam, Cremam & Bergomum. Cum hæc agerentur, Venetus exercitus aſtu quodam recuperarunt Patauium, & ad ſeruandum ipſum omnia parabant ac faciebant contra hoſtiũ impetus, unde pendebat ſalus reipub. Venetorum. Tandem pontifex ad Venetos declinauit, uarióque euentu terra mariq; pugnatum eſt. Modo Veneti, modo hoſtes uincebant, & multa oppida ſæpe capta & recepta ſunt. Tandem apud Rauennam atrox certamen fuit & multi ex utraq; parte ceciderunt, nec incruenta fuit Gallorum uictoria. Nam ex Gallis 6700. peditum ceciderunt, ex pontificis uerò exercit 800. milites & 700, peditum. Hac pugna facta, Veneti aſciſcunt ſibi Heluetios, ſed paulo pòſt inter Venetos & Heluetios ortç ſunt diſcordiæ. Veneti recedunt à pontifice & confœderantur Gallo, atq; tam uaria fortuna iactantur Venetorum res, uſq; ad annum Chriſti 1517. tunc finis belli fuit, in quo expenſa feruntur ad quinq; millia millium nummum à Venetis.

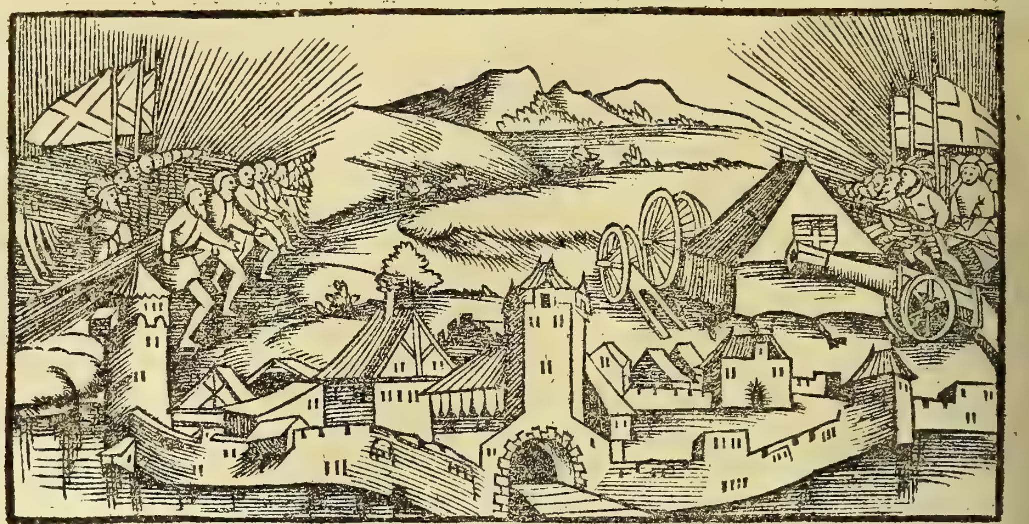
Galli & Veneti contra Maximilianum.

Pugna apud Rauennam.

Roma occupatur à Cæſareanis.

ANno Chriſti 1527 cogente magna famis neceſſitate, exercitus Cæſareanus, qui erat in Italia, feſtinauit Romam, uenientesq; in medium hoſtium (ſiquidem habebant ante frontem Romani exercitus potentiam à tergo alium exercitum ex populo Pontificis, ex Gallis, Venetis & tota circumiacent Italia præter Senenſes, collectum) miſit Borbonius, ſummus Cęſarei exercitus dux, tibicines ſuos nomine Cęſareæ maieſtatis Romam, ſemel atq; iterum rogans, ut ciues ſibi ſuis concederent tranſitum, darentq; pro iuſto precio commeatum. At Romani hoc pertinaciter & iniurioſis uerbis negauerunt. Tum dux rurſum poſtulabat, ſibi nomine Imperatoris aperiri urbem. Ad hæc reſponſum eſt tubicini: niſi illico ſe reciperet ex urbe, futurum ut ſuſpenderetur. Irritati Cęſariani initoq; conſilio, irruperunt ui in quoddam ſuburbium & in palatium pontifcis, occideruntq; circiter quinque millia Italorum, à parte autem ipſorum occubuerunt circiter trecenti Hiſpani, inter quos & dux Borbonius ictus bombarda interijt. Direptum itaque

Cauſa huius belli ſuprà ſignatur inter bella Mediolanenſium.

eſt ſuburbium, pontifex autem Clemens unà cum Cardnalibus & epiſcopis fugit ad ca
ſtellum S. Angeli. Territi interea Romani, fugerunt quoq; & ipſi, neſcientes quo ſe uerte
rent, inſequentibus duobus ſignis Hiſpanorũ, & paſſim eos interficiẽtibus. Videntes au
tem Romani in quantis eſſent anguſtijs, rogabant Albertũ marchionem, qui natione Ger
manus erat, ut conueniret militem Cæſareanum, ageretq; cum illo de pace, quibuſcunq; i
la tandem obtineretur conditionibus, modò ceſſarent à ſæuitia ſua. Quod cum ille tentare
nihil effecit, quin & uità ſuã uix à morte eripere potuit. Nam captus fuit & priuatus omni
bus bonis ſuis. ſimili furore irruerunt milites in aliam urbis partem, inuadentes eam cru
deli animo, perdentesq; quicquid inuenerunt, capiẽtes diripiẽtes, & cõfodientes quoſcũq

Cardinales & epiſcopi capiũtur.

occurrentes. Capti quoq; fuerunt quidã cardinales, epiſcopi, prælati monachi, & moni
les, & magno ære mulctati, plurimi libri, bullæ papales, breuia, regiſtra & ſimilia reperta
omnia dilacerata & combuſta ſunt, non ſine magna iactura eorum quorũ intererat. Item e
cleſiæ ſanctorum Petri, Pauli, Laurentij, &c. fuerunt ſpoliatæ omnibus iocalibus & orna
mentis. Interfecti quoque ſunt in templo diui Petri ante altare, circiter ducenti homines
atq; in hunc modum tota urbs Romana, ſpacio quatuordecim dierum fuit à Germanis &
Hiſpanis grauiter afflicta & diſpoliata. Nec hic referendum, quanta libidine abuſus fuer
impius miles monialibus & puellis, nobilibus domicellis & honeſtis matronis, quas uio
latas Romani deinde magno ære coacti ſunt redimere. Corpora uerò occiſorum, quorum
referuntur fuiſſe octo millia, alij numerant decem millia, iacuerunt inſepulta quinque au
ſex diebus. Quidam ex militibus inſidentes equis & mulis circuierunt quotidie plateas c
uitatis, ueneruntq; ante caſtellum S. Angeli. Vnus autem ex ipſis impoſita triplici corona
indutusq; plaudamento papali, ſtipatus multis militibus cardinaliciæ pileo, aut epiſcop
li inſula decoratus, in deſpectum pontificis magna pompa pertranſibant urbem, præcede
tibus & ſequentibus curſoribus, fiſtulatoribus & tympanorum luſoribus. Tandem cu

Papa dedit ſe Cæſari.

pontifex caſtello S. Angeli incluſus, uideret ſe non poſſe reſiſtere furenti militi, dedidit ſ
his cõditonibus, quòd ſatagaret, dare Cæſari aliquot ciuitates, & militi ſtipendia ſoluere
quæ Cæſar à retroacto tempore debebat, quorum ſumma erat, circiter quadringenta mil
lia ducatorũ, & præterea ſua propria perſona ſe captiuũ traderet, in manus Cæſaris. Mox
ut has cõditiones pontifex Cæſareanis præſcripſiſſet, eiſdemq; placuiſſent, recepta eſt ar
ſancti Angeli, & poſita præſidia duorum ſignorum in eam, unum ſcilicet ex
Germanis, & alterum ex Hiſpanis, aſtrictiq; ſunt omnes capti
ui contra Cęſarem, ne quicquam agere
aut etiam moliri.

Deſcripti

DESCRIPTIO APVLIÆ, Item regni Neapolitani initium,

ſucceſſus ac multa bella propter ipſum geſta.

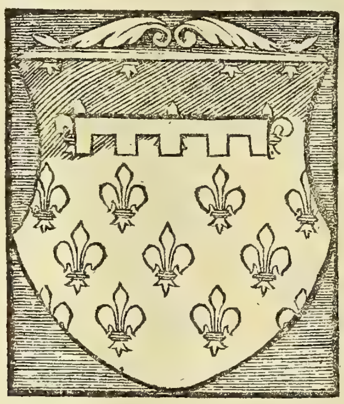
Limes Rom. et Cōſtantinopolitani imperij.

TEmpore Imperatoris Ottonis ſecundi, quando Italia in multa lacerata fuit domi
nia, & nemo non partem de ea habere uellet non obſtante quod ſub Carolo ma
gno, portio quædam Italiæ fuit regno orie̅tis adſcripta, nempe Neapolis & Apu
lia cum reſpondentibus maris mediterranei inſulis, ubi limes fuit deſignatus utr
uſq; imperij Cōſtantinopolitani & Romani, orta ſunt paulatim multa bella inter utrunc
Imperatore̅, atq; inter Imperatore̅ Conſtantinopolitanū & Sarracenos, uendicant b. no
raro ſibi Saracenis Siciliam & partem magnam Italiæ. Tunc enim nondum fuit inſtitutum
regnum Neapolitanū, ſed aliquot annis pòſt, reges Siciliæ, quos & Neapolitanos appel
lant, ab eorum regia totiusq; regni principe ciuitate Neapoli, genus à Normannis habuiſ
ſe conſtat. Nam poſt imperij Romani fractas opes, pars illa Italiæ, cui Siciliæ attributa e
rat, Gothis aliquando paruit, Apulia uerò, Calabriaq;, Conſtantinopolitanis paruerūt Im
peratoribus, ut diximus. Tandem uerò uenerunt ſub imperium Normandorum. Fui
enim uir quidam in Normandia, nomine Tancredus, qui genuit duodecim filios, pauperta
teq; adactus, uenit cum filijs in Italiam. Vbi cum filij armis & ingenio præſtantes ſeſe exhi
buiſſent uiros, facti ſunt quorundam locorum domini, potiſſimum autem ſubiugauerūt A
puliam & Siciliam, idq; circa annum domini 1008. quando Apulia erat comitatus, ſicut &
Sicilia. Succeſſu tamen temporis facta ſunt duo regna, licet initio circa annū Chriſti 1050
unum fuerint regnum. Rex primus fuit Rogerius, filius Roberti Normandi, nepos au
tem Tancredi, qui & Titulum regis Italiæ ſibi conabatur uſurpare, ni pontifex Romanu
illi obſtitiſſet, monuiſſetq;, ut regio Siciliꝫ titulo contentus eſſet. Tranſactis deinde aliquo
annis diuiſum eſt regnum iſtud in duo regna, id quod infrà quoque dicemus, unum poſſe
derunt Aragoni & alterum Galli. Aragoni obtinuerunt inſulam Siciliæ, & Galli regnum
illud quod eſt extra Farum. Et quoniam illius regni prima &
uetuſtior ciuitas erat Neapolis, uocatum eſt quòque regnum
illud nouum à regia urbe, Neapolitanū. Erecti ſunt quoq; i
eo aliquot ducatus & comitatus, complectitur'que dominium
eius, ferè mediam Italiæ portionem. Quicquid enim continet
is eſt ultra Romam, eſt de iuriſdictione regni Neapolitani
Veneti & Mediolanenſes poſſident priorem Italiæ portio
nem, quæ alpes ſcilicet contingit, interſperſis tamen ultra ci
traq; nonnullis principum ciuitatibus, & quibuſdam imperia
libus, ſed quæ ſocordia aliquorum Imperatorum ab imperio
ſunt alienatæ. Pontifex Romanus in hac Italiæ partition
ſuijpſius non oblitus, mediam & meliorem portionem uſurp
uit, extendituŕq; limites ſui imperij ad terminos regni Neap
litani, quod complectitur Campaniā, Apuliā, & Calabriam

Normandi obtinent imperin Neapolitanum

Sicilia & Neapolis olim unū regnum.

Erigitur regnum Neapolitanum.

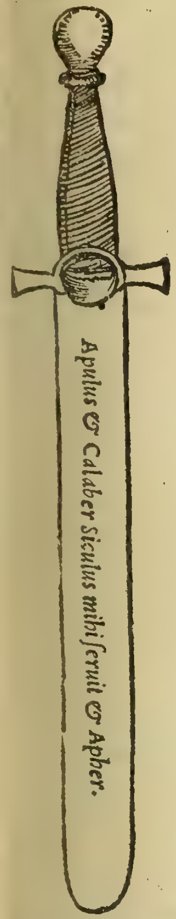
Principatus in regno Neapolitano.

In his autem Neapolitanis prouincijs, magni ſunt principatus & comitatus, inſignes'qu
ciuitates, præſertim principatus Tarentinus, ducatus Calabrienſis, ducatus Dyrracenſis
ducatus Sueſſanenſis, comitatus Lauretanus, Nolanus, Grauinenſis, Pulcinenſis, Caſer
tenſis, &c. Inſignes autem ciuitates ſunt, Neapolis, Caieta, Aquila, Capua, Luceria, &c.
Cæterum quo pacto hæc Italiæ portio ad regale aſcenderit faſtigium, ſcribunt hiſtorici d
ea re in hunc modum. Circa annum Chriſti milleſimum & quadrageſimum, Robertu
Normannus in defunctorum fratrum locum ſuccedens, Apuliam ſibi uendicauit, & Nic
laus Romanus pontifex primus, eum Calabriæ Apuliaq; ducem declarauit, certiſq; condi
tionibus ſibi aſtrinxit, quas tamen ille reuocauit, pontifice ab humanis exempto. Mor
tuo autem circa annum Chriſti 1077. Roberto, Rogerius filium eius principatum obtinui
in Neapoli & Sicilia, iurauitq; in uerba pontificis, nempe Anacleti, à quo rex fuerat decl
ratus, & cui opem tulerat contra alium pontificem in diſcordia electum. Anacletus uerò
cum non eſſet canonicè electus, fuerunt paulo pòſt acta eius caſſata & Rogerius regia di
gnitate priuatus. Quin & Innocentius ſecundus pontifex, inito pontificatu, contra Ro
gerium mouit, incautumq; adgreſſus, illum in fugam egit. Interea autem Guilelmus Roge
rij filius, qui ſe Calabriæ ducem ſcribebat, cum auxiliaribus interueniens copijs, obſidion
patrem liberauit, ipſumq; Rom. pontificem & quoſdam cardinales cepit, nec eos dimiſit
donec impetrauit quæ uoluit, excepto regni titulo. Interim uerò antipapa quidam pontifica
tum inuadens, & Innocentium in Galliam adigens, pellexit Rogerium, utriuſque Siciliæ
conceſſo

Nortmanni Apuliā obtinent

conceſſo regni titulo, ut ſe pontificem ſalutaret. Innocentius uerò ex Gallia reuerſus unà cum Lothario, quem Germani principes Romanorum regem creauerant, bellum ſuſcepit in Rogerium, nec multo pòſt eum regno Neapolis exegit, in inſulà Siciliæ cōpulſo Rogerio. Sed mortuo pontifice Rogerius omnia amiſſa recuperauit, tantum titulo regis Italiæ abſtinuit, contentus in poſterum Siciliæ rex appellari. Bellum ſuſcepit aduerſus Pœnos, eosq; tot affecit cladibus, ut regem Tuneti iniquis conditionibus impetrare pacem compulerit, pacto ſolutoq; ſtipendio circiter annos triginta. Fretus autem tanta poteſtate in mare & cōtinenti, fecit ſcribi in gladio uerſiculū ſuo in gladio ſignatū.

Rogerij regis bellica uirtus.

Solutus eſt ab humanis anno ſalutis 1102. atq; in eius locum ſubijt Guilielmus filius, qui primū graue diſſidiū habuit cū pontifice Romano, tandem uerò factis pacis conditionibus, pontifex Guilielmū utriuſq; Siciliȩ regem declarauit, qui tamen mox apud Panhormum deceſſit, anno 1166. in cuius locum ſucceſſit Guilielmus ſecundus eius Alexandri tertij pontificis maximi gratiam promeritus. Et cum Panhormi è uita ſine liberis excederet, Clemens tertius pontifex, in ius eccleſiæ regna tentauit aſſerere, ſed utriuſq; Siciliæ proceres, in defuncti locum regem ſibi creauere Tancredum eius patruum, Rogerij ex pellice filium. At Celeſtinus tertius id non ferens, Henricum Friderici Aenobarbi filium, Siciliæ regem declarauit, atq; eidem Conſtantiam Guilielmi ſecundi ſororem monialem, permiſſuq; ſuo reſecratā, tradidit uxorem, etiam cum illa rite iuraſſet in uerba religionis. Cōſtituit autem pontifex Henricum ſub certis conditionibus regē in Neapoli, nempe quòd regnum poſceret tanquam dotem uxoris, ſaluis redditibus quos pontifex annuatim ratione feudi leuabat. Placuit Henrico oblata conditio, recepitq; primò Siciliam ac deinde Neapolim. Inuentum etiam iuxta Neapolim Tancredum, interfecit exercitus eius.

Papa ius regni Neapol. uſurpat.

Rex uerò Henricus, qui & poſtea Cæſar factus, genuit ex memorata Conſtantia filium Fridericum nomine, hæredem horum regnorum, qui imperator ſecundus huius nominis patri ſucceſſit. Scribunt hiſtorici quidam, præſertim Kranzius in ſua Metropoli, mira de huius Conſtantiæ partu. Noua enim nupta, iam ſexagenaria ferebatur, annos longe traſgreſſa fœcundos. Medicorum adhibita ſunt conſilia ne ſine hærede Siciliæ regnum permaneret: ſpondēt operam, ſpem largiuntùr prolificandi uetulæ mulieri intumuit uenter ſperatæ puerperæ, incertum quibus ex cauſis. Creditum eſt à multis prægnantem eſſe reginam credidit cuius maximè intereat Imperator, ordinatū ut in publico poneretur ad pariendum, auleis tamen ad pudorem circumpendentibus: prouiſum ferunt, ut in horam partus ei alienus ſupponeretur, quem enixa regina uideretur. Tres uno tempore mulierculæ non longè ab reginæ domo prægnantes, non magno interuallo omnes, peperȩre, phyſici, molendinarij, aucupis uxores, unius ex tribus, incertum cuius infantulus affertur & ſupponitur, ut aiunt, reginæ, ut ab illa progenitus è cæteris putaretur, auito nomine pater illum uocans Fridericum, mater ſuo de nomine dici cupiebat Conſtantinum. Ea ferebantur natalia eius Friderici, qui ſe orbis malleum prædicabat, qui cum ſummis pontificibus grauiſſimas geſſit ſimultates.

Fridericus ſecūdus naſcitur

Potitus autem Fridericus regno triginta annis, lapſus eſt in morbum, ſtrangulatusq; in lecto à filio ſuo Manfredo, quem genuerat ex ancilla, feceratq; ducem Tarentinum. Habenas imperij ſuſcepit ex eo natus Conradus in cuius abſentia Manfredus occupare regnum ſtuduit. Conradus uerò ex Alemannia reuerſus (erat enim Sueuus ſicut & maiores eius) primum Siciliam occupauit, deinde obſeſſam Neapolim fame domuit, compulſamq; ad deditionem, muros eius & nonullas publicas & priuatas ædes ſolo æquauit. Cumque potitus eſſet omni Sicilia, altero poſt eius aduentum in Italiam anno, diem clauſit, non abſque ſuſpitione dati ueneni ab eius medicis, à Manfredo pecunia corruptis.

Manfredi impietas.

Conradini ultimi Sueuorum ducis fatum.

Cõradinus hæres Siciliæ.

INſtituit Conradus ex aſſe hæredem Henrici fratris ſui filiũ Conradinũ, eius quem Fridericus in carcerem coniectum necauit, eiq; nominatim tutores ex Germania dedit, qui Siciliæ res impubere Conradino moderarentur. Hortatus quoque eſt ad Conradini fidem populos, quo audito, Manfredus miſit legatos in Germaniam, qui puerũ Conradinum ueneno extinguerent. At mater pueri ſummam habens curam, loco eius alium exhibuit puerum legatis, ſuſpitionem'que quam de illis non inanem habuit, in pueri oſtenſi morte comprobauit. Nam offerentes legati puero aliquid ad edendum atq; recedentes, audierunt paulo pòſt puerum extinctum, quem tamen Conradinum eſſe putabãt. Alij ſcribunt Manfredum in Italia publicaſſe, Conradinum fuiſſe mortuum, atque ob id ſe occupaſſe omnia regni loca & præſidijs firmaſſe, allegans ſe fratris eſſe hæredem. Opera enim eius atrati quidam ex Germania uenerant nuncij, qui flentes affirmabant, Conradinum ab humanis exemptum. Manfredus etiam ſimulato mœrore, quo mendacio fidem faceret, exequias mortuo Conradino celebrauit, appellari'que continuò rex edicto, quin & omnem regiã gazam, quæ iam olim Panhormi ſeruabatur, uoluit ex ærario ad ſe transferri: & colligens militem, extorribus Florentinis auxilia miſit, Florentiam & fermè omnẽ Ethruriam occupauit. Erat autem Vrbanus quartus Rom. pontifex: cui Manfredi & prædeceſſorum eius inſolentia ualde diſplicuit, perinde quaſi illi tyrannicè egiſſent contra terras Romanæ eccleſiæ, atq; ideo uocauit Ludouici Francorum regis fratrem, Carolum nomine, qui comes erat Andegauenſiũ prouinciæq; Narbonenſis, & ei utriuſq; regni Siciliæ cõceſſo iure, primò mandat, ut incubatorem Manfredum ui deturbet, qui ſe beneficiarium Romanæ eccleſiæ, agnoſcere recuſabat: ac deinde iniũgit, quadraginta octo millia aureorum pendat Romanæ eccleſiæ tributi nomine, atq; ad Romanũ imperium ſe nunquã patiatur aſſumi. Veritus eſt enim pontifex, ne ſi Romanorum Imperator fieret, cum illo quoq; eſſet de iure ueteri imperij contendendum. Audiens uxor Caroli, maritum uocatum ad regnum, quæ tres habuit ſorores reginas, ipſa autem comitiſſa tantum erat, ſollicitat uirum ſine ceſſatione, ne occaſionem negligat, tandemq; ſuaſu ſuo inducit, ut è Maſſilia cum triginta triremium claſſe ſoluens, & oſtium Tyberis ingreſſus, Romam cum coniuge ueneꝛit, auriq; nummum annuis ſexaginta millibus Romanæ paciſceretur eccleſiæ, meruit'que Rex coronari & uxor regina. Tunc Carolus terreſtrib. copijs regni fines ingreſſus, ſtatim Manfredum perſequitur, commiſſo'que prælio apud Beneuentum, Manfredum in acie interficit. Notanndum hic, titulum regni Ieroſolymitani, annexum eſſe regno Siciliæ propter uxorem Friderici ſecundi Imperatoris, quæ filia fuit regis Ieroſolymitani, attulitq; marito ſuo dotis loco titulum & ius, quod pater habuerat ad memoratum regnũ Ieroſolymitanum. Atq; hinc eſt, quòd omnes reges Siciliæ ſibi ad adſcribũt titulum regni Ieroſolymitani. Vt autem reuertamur ad res regni Siciliæ, ſciendum, quòd poſtquàm Carolus Gallus occupauerat Neapolitanum regnum, erant multi in regno, qui deſiderabãt uerum eius hæredem, nempe Conradinum, quem ſciebant adhuc in uiuis eſſe, euocatus ergo Conradinus uenit in Italiam, occupaturus auitum regnum. Cum autem Carolus Luceriam cœpiſſet expugnare, ecce nuncius uenit, qui affirmabat Conradinum adeſſe, regniq; ingreſſum fines. Territus Carolus de eius aduentu, coëgit agmen aduerſus hoſtem, fuſiſq; & fugatis hoſtium copijs, Conradinum uiuum redegit in poteſtatem, circumductumq; per octo dies & publici ſpectaculi loco habitũ, perduxit Neapolim, ubi publico iudicio rei capitalis damnatum, ſecuri percuſſit. Incidit autem hoc in annum Chriſti 1268. quo anno defecit ducatus Sueuiæ, ut infrâ ſuo loco fuſius ſum ſcripturus. In gratiam deinde Ludouici Frãcorum regis eius fratris, expeditionis aduerſus Afros Carolus rex ſocius fuit, unde amiſſo fratre reuerſus, ad obſidendam Luceriam animum intendit.

Manfredus laborat pro regno.

Gallus uocatur ad Siciliæ regnum.

Manfredus occiditur.

Titulus regni Ieruſalem.

Conradinus in ſuo regno occiditur.

Aragones

Aragones obtinent regnum Siciliæ.

INſecuto tempore, anno ſcilicet ſalutis 1281. Siculi. conſpirauerunt in Gallos: initium defectionis à Panhormitanis eſt factũ, uno eodemq́; die quicquid in Sicilia Gallorum fuit, ad internitionẽ trucidatum, cõtinuoq́; à Carolo ad Petrum Aragonum regem defecerunt, qui regis Manfredi filiam habuit uxorem. Veniens ergo Petrus cõflixit cum Carolo Caroli regis filio, uiuumq́; in ſuam recepit poteſtatem, & primum in Siciliam atque mox inde Aragoniam deduxit, quatuor'que annis in carcere detinuit. Factum eſt autem iſtud anno Chriſti milleſimo ducenteſimo nonageſimo ſeptimo. Interim Carolus pater eius ex Gallia Neapolim redijt, urbem trepidam confirmat, ipſe cum copijs in Apuliam ſe confert, ut contractis undiq; nauibus in Siciliam traijceret, ſed inter apparatum belli ſubitaui morbi correptus, interijt: ſic Aragonus manſit rex Siciliæ. Compoſito uerò tandem diſſidio, Carolus liber è uinculis dimiſſus eſt, deditq́; obſides duos filios, Carolum & Ludouicum, ipſe uerò rex manſit Neapoli, & Aragonus retinuit regnum Siciliæ. Poſt Carolum regni habenas tenuit filius eius Robertus, Calabriæ dux, ſororem duxit uxorem Iacobus Aragonus rex Siciliæ. Nec iſta affinitas fuit Carolo Neapolitano impedimento, quominus ſpreto fœdere poſt Iacobi Aragoni mortem agitaret cõſilia recipiendæ Siciliæ. Sed cum aduerſam pugnam ſentiret, relicta Sicilia rediјt Neapolim. Interea Fridericus Aragonus ſucceſſor Iacobi regis, ducta claſſe in Calabriam, breui eam regionem in ſuam redegit poteſtatem. Defuncto rege Roberto circa annum Chriſti 1343. ſuperſtites fuerunt duæ ex defuncto iam Carolo filio eius neptes, ex quibus Iohanna maior natu, quæ nupſerat Andreæ Vngaro, ſucceſſit in regno, uirumq́; Andream ſuſpendio tollendum curauit, ac Ludouico Tarentino principi, filio Philippi fratris Roberti regis iterum nupſit. Audito autem Ludouici regis Vngariæ Andreæ fratris aduentu, ſceleris conſcientia uiribus'que ſuis diffiſi. Ludouicus & Iohanna, Narbonã aufugerunt. Non tamen longè pòſt pax à Ludouico Vngaro Iohannæ data eſt his conditionibus, ut regnum Iohannæ reſtitueretur, maritus autem eius Ludouicus, ſolo Tarentini principatus titulo contentus eſſet. Verum Clemens accepta à Iohanna Auenione ſpecie uenditionis', maiori parte remiſſa ſtipendij, q̊d pro regno Neapolitano debebatur, Ludouicũ regijs ornauit inſignibus. Alij uerò ſcribũt, quod feudi debiti loco Auenionem pontifici ex patrimonio tradiderit. Ritius ſic ſcribit: Iohanna & Ludouicus Auenione pontifici uendita, ex ea pecunia reparatis uiribus Neapolim bello repetebant. Et Sabellicus ſic habet. Debebat Iohanna regina pontifici grandem pecuniam, quam ſe illi pro regia corona ab eo accepta daturum promiſerat: ſed multis & grauibus caſibus iactata, quum non eſſet alioqui ſoluendo, cum ea pontifex egit, ut Auenionem Romanæ eccleſiæ eo nomine habendam relinqueret: ſicq́; urbs nobilis pontificiæ ditionis eſt facta. Superueniens deinde Carolus, Andreæ Vngari filius, potitur regno uniuerſo, captamq́; reginam nouercam ſuam coniecit in carcerem, nec ita multo poſt eliſis faucibus, ibi ſtrangulandam carnifici dedit. Carolus deinde uocatus ad regnum Vngariæ, trucidatus eſt in quodam conuentu ſuperſtitib. Ladiſlao & Iohanna, quos impuberes apud uxorem Margaritam Neapoli reliquerat. Adnitente aũt pontifice, Ladislaus Caroli filius accepit regis nomen & inſignia.

Regina ſtrangulat maritũ.

Auenio datur pontifici Rom.

Cumq́; non diu in regno uiueret, lapſus in ægritudinẽ Neapoli occubuit, hærede relicta Iohanna ſorore. Quæ Geldriæ duce, cui nupta fuerat, amiſſo, certior facta de morte fratris & teſtamento, ad ineundam hæreditatem Neapolim rediјt, ubi à multis fuit ſollicitata ad coniugiũ, qui ſe libẽter regno ingeſſiſſent & regni hæredes fuiſſent. Et quidem mulier per ſuã inconſtantiam multis illuſit. Primum, cum cuidam elegantis formæ uiro uſque ad infamiam nimis indulgeret, hortatu principum ſecundò nubere ſtatuit, atque Iacobum Marchiæ comitem certis conditionibus ſibi iunxit, ſcilicet ne titulum regis uſurparet, aut perſonã gereret, ſed Tarenti principatu cõtentus eiusq́; ue

Reginæ Neapol. inconſtantia

ctigalibus

ctigalibus, regni adminiſtratio libera Iohannæ remaneret. Sed cum regni principes exercitum ducerent, mandarunt Iacobo ut regium nomen animumq́ afferret, non defutura ſibi auxilia. Vnde Neapolim ueniens, ſummo omnium plauſu exceptus eſt ut rex, potitus'que arce, quam Caſtellū uocant Nouum. Quam iniuriam regina non ferens, breui curauit, ut Iacobus maritus conijceretur in carcerem. At ille tandem liberatus è carcere, fugit in Galliam, mortuus'que eſt apud oppidum Biſuntium. Poſt hunc Ludouicus Andegauenſis eſt declaratus rex Siciliæ. Sed cum paulo pòſt Iohannæ reginæ bellum indiceretur, illa metu perculſa, Alfonſum regem Aragonum in filium adoptauit. Qui quidem paulo pòſt uidens in muliere inconſtantiam, circumſedit eam in arce Capuana, quæ Neapoli ſic appellatur, ſed nihil efficiens à Sfortia fuſus, in fugam eſt uerſus. Tunc Iohanna Ludouicū Andegauenſem, abdicato Alfonſo, adoptauit in filium. At Alfonſus indigne id ferens, antipapam erexit contra Martinum Pontificem, quem inimicum ſentiebat, & interea mortua eſt regina Iohanna.

Multi contendunt pro regno Neapolitano.

HIncuariæ ortæ ſunt contentiones. Nam pontifex ſatagebat regni oppida redigere in eccleſiæ poteſtatem. Principes autem regni & ciues Neapolitani miſerunt legatos ad Renatū, defuncti paulo antè Ludouici fratrem, qui nunciarent illum à Iohanna ſupremis tabulis hæredem ſcriptum. Alij miſerunt ad Alfonſum in Siciliam nuncios, rogantes ut maturè ueniret Neapolim, ſeſe curaturos ut omnia conderent in eius poteſtatem. Alij decreuerunt eum ſe pro rege habituros, quemcunque pontifex daret, & ab optimis quibuſq́ regni probaretur. At Alfonſus oblatam recipiendi regni occaſionem nō negligens, Aenariam delatus inſulā, quæ nunc Iſcla nominatur, inde Sueſſam uenit. Et quum Genuenſes tunc circa Caietam triremes aliquot haberent, fauerentq́ Renato, inito nauali prelio ceperunt Alfonſum & duos fratres eius, multoſq́ regni principes, qui tamen omnes inuitis Genuenſibus perducuntur ad Philippum Mediolani ducem, habenturq́ apud eum in ſummo honore, quin & pluribus magnificiſq́ donati muneribus in patriam remiſſi ſunt. At Genuenſes à Philippo ſe neglectos rati, quod ſe inconſultis Alfonſum liberaſſet, ab eo defecerūt. Legati uerò qui ad euocandum Renatum abierant, comperientes illum apud oppidum Diuionenſe à duce Burgundiæ cuſtodiri, Iſabellam coniugem cum duobus liberis in Italiam Neapolimq́ deduxerunt. Quæ cum Caietam diuertiſſet, urbemq́ in poteſtatem Mediolanenſium ducis eſſe redactam nouiſſet, mutatis magiſtratibus omnem regni curam per ſe geſſit. Quin & Eugenius Renati partes am-
Alfonſus obtinet regnum. plexus, auxilia ſubminiſtrabat. Alfonſus uerò maiores quàm antea parans copias, dimicer-
tauit cum Renato è uinculis liberato, pro regno Neapolitano, & paulatim regnum occupauit. Quum uerò diu oppugnaſſet Neapolim ui & fame, nec quicquam effeciſſet, conuertit ſe ad dolos. Nam nonnullos ex his qui purgare, reficereq́ cōſueuerant aquæductus per quos aqua in urbem deducitur, pecunia corrupit, iis'que ducibus milites per aquæductus intempeſta nocte in urbem penetrare iubet. Ii per puteum quendam publicum, qui eſt in ea quam ſummam plateam memorant, ſcalis admotis faſtigium putei ſuperant, albeſcenteq́

die portas

die portas urbis adeunt, ſignumq; dant ſocijs, quos Alfonſus extra urbem locauerat, & ob
truncatis portarum cuſtodibus, clauſtra portarum refringũt, agmenq; ex Alphonſi caſtris
intromittunt. Ad eum nuncium Renatus equo uectus, concitato curſu in arcem nouam ſe
recipit. Alfonſus itaq; an. ſalutis 1441. menſe iunio Neapoli potitus, & paulo poſt arce No
ua certis conditionibus à Renato tradita, regnum ſubegit Neapolitanum. Arcem Neapo-
polis, eam quam nouam uocant, à fundamentis inſtaurandam ſuę ære curauit, opus magni
ficum et plane regium. Cum uerò liberis ex iuſto matrimonio careret Ferdinandum, quem
ſuſceperat ex pellice, ducem Calabriæ declarauit in ſpem ſucceſſionis, cuius res ut ualidius
cõſtitueret Iſabellam de Claro monte ducis Venuſini filiam, ei matrimonio iunxit. Apud
hunc Alfonſum Fridericus Imperator celebrauit nuptias cum Elionora, filia ſororis Al-
fonſi & uxoris regis Portugalliæ. Exceptus eſt autem Imperator ſplendidiſſimè ab Alfon
ſo inſtitutis in eius honorem ludis, uenationibus, epuliſq; nuptialibus, quam maximo po-
tuit apparatu, tanta pompa, quãtam nulla hominum memoria illa ætate nouerat. Cæterum
Alfonſus ætate ingraueſcente, febre correptus, anno ſalutis 1458. fato functus eſt, cum Nea
poli regnaſſet annis ſedecim.

Nuptiæ Friderici imperatoris.

Noua concertatio pro regno Neapolitano.

CAlabriæ dux Alfonſo patri ſucceſſit, & è ueſtigio recepit arces urbis, ſaluatusque
eſt ab omnibus rex. Erant tamen interim nonnulli qui Iohannem Lotharingię du
cem Renati filium accerſierant, ut paternum decus acciperet ac regnum capeſſe-
ret. Nec ille cunctatus, inſtructa duodecim triremiũ claſſe, delatus ad Lirim pro-
pe Sueiſſam deſcendit, ipſasq; naues è ueſtigio redire domum iuſſit, ut ſublata ſpe fugæ, aut

uictoria portiret aut honeſtam mor
tem oppeteret. Veniens autem in
Apuliam, multos in ſuam fidem pel
lexit, recipitq; multa ex omni regno
oppida. Ferdinandus uerò audi-
ens hoſtem ingreſſum regnum, pro
ceſſit illi obuiam, magnoq; animo-
rum ardore utrinque eſt pugnatum,
donec Aragonẽſibus in fugam uer
ſis, adeò laboratum ſit, ut ægrè Fer-
dinandus Neapolim ſe receperit. In
teriecto tamen tempore per ocium
reparauit exercitum, quem paulo
pòſt in expeditionem deduxit: cui
Lotharingus ſeſe obiecit, datisque
utrinq; ſignis, & acri commiſſo præ
lio, uictoria penes Ferdinandum
fuit. Qui & conuerſus ad expugnan
dum eos, qui pertinaciter in fide Lotharingi perſtabant, rem celeriter confecit, eorumque
nonnullos extorres egit, pleroſq; coniecit in carcerem & quoſdam in uinculis mori permi
ſit. Habuit Ferdinandus liberos Alphonſum, Fridericum, Iohannem & Franciſcum. Io-
hannes cooptatus eſt in numerum Cardinalium. Alfonſus uerò genuit Ferdinandum & I-
ſabellam. Alfonſus conſenſu omnium ſummæ rei bellicæ præfectus eſt, geſſitq; cum ſuo da
mno aliqua bella contra oppida Eccleſię, contra Venetos & alios quoſdam, ueniensq; Nea
polim permiſſu patris cœpit ſubditos nouis ſollicitare uectigalib. quoſdã in uincula con-
ijcere & quorundam bona publicare. Orto deinde in regno tumultu, Ferdinandus conſpi-
ratores omnes comprehendit et in carcerem coniecit, anno 1487. ac deinde omnes ad unum
ſilentio noctis carnifici tradidit ad ſuppliciũ, uiolato iureiurãdo paciſq; conditionibus, ne
que ſimplici morte in quibuſdam comitibus contentus fuit, ſed etiam in fruſtra fœdiſſime
ſecari iuſſit. Interim uerò dum hæc agerẽtur, quidam ex regno Neapolitono elapſi, Ludoui
cus quoq; Sfortia gubernator Mediolauenſium, qui metuebat Alfonſi Neapolitani opes,

Duo reges certant pro imperio.

Carolum

Carolum Francorum regem multis largitionibus in Italiam uocauerunt, ut regnum Neapolis ex Andegauenſium ſucceſſione ſibi debitum, repeteret. In ipſo uerò belli apparatu Ferdinandus obijt, anno 1494. & Alfonſus filius eius, dux Calabriæ, fauſtis acclamationibus rex Neapolitanus eſt ſalutatus. Carolus uerò rex Galliæ occaſionem non negligens, ad antiquum regni Neapolitani ius, ante omnia repetendum, animũ adiecit, & in tota Gallia habito delectu, multa millia equitum atq; peditum collegit, inſtrumenta etiam bellica, currus & regni principes in unum congregauit, quibus Philippum Sabaudię ducem auunculũ ſuum præfecit, & traiecit alpes. Vbi uerò in Subalpina regione cum tanta multitudine apparuit, timor omnibus eſt incuſſus, quippe qui ſciebant fırociſſimam gentem nõ poſſe à maleficio contineri. Ex Aſta itaq; ciuitate Parmam uenit, inde in ditionem Florentinorum, inde Romam, ubi ſe dies aliquot continuit. Vbi Alfonſus Carolum aduentaſſe Romam cognouit, facinorũ conſciẽtia perturbatus (occiderat enim quoſdã magnos uiros ſine cauſa poſt mortem patris) ultro ſe regia poteſtate abdicauit, Ferdinandum'que filium pro ſe regnare iuſſit. Ipſe cum traieciſſet in Siciliam, non ita multo poſt è uita deceſſit, cum uix integrum regnaſſet annum. Ferdinandus autem, cui pater Alfonſus regno ceſſerat, à Carolo Francorum rege duobus ferè menſibus exactus eſt. Sicq; Gallus uſque Neapolim nullum habuit aduerſarium. Moratus autem Neapoli menſes ferè quatuor deficiente paulatim exercitu, ac partim morbis, partim cædibus debilitato, iam ſibi timere cœpit, eoq; magis, quòd Ludouicus dux Mediolani, quem cœpti iam pœnitebat, ac Veneti non æquo animo ferebant Gallos Italiam inuaſiſſe, omnibus'que uiribus ad eum expellendum conſpirauerant. Rex ergo cum redire in Galliam ſtatuiſſet, Veneti & Mediolanenſes prope Parmam acie ſua illi occurrerunt, commiſſaq; pugna uictoria Gallis non omnino incruenta ſtetit. Nam ex illis ferè mille, ex Italis uerò duo millia cecidêre. Rex itaq; incolumis in Galliam penetrauit, ubi biennio pòſt morbo extinctus eſt. Interea Neapolis à Caroli fide deſciuerat, redeuntiq; Ferdinando portas aperuit. Carolus in Galliam reuerſus, agitabat animo regnum recuperare, ſed eius conſilia mors interrupit, ſuccedensq; Ludouicus, appulit animum recuperando regno Neapolitano. Ferdinandus uerò nõ ita multo poſt abſque ſobole Neapoli diem clauſit, quum duo de uiginti menſibus regnaſſet. Tunc Neapolitani Fridericum Ferdinandi patruum in regnum admiſerunt, qui Gallorũ reliquias, quę adhuc in regno ſubſtiterant imperata facere compulit. Non tamen potuit regnum ultra quinquennium retinere, expulſus à Ludouico rege Francorum, qui regnũ Neapolitanum potenter ſubegit. Fridericus tamen ſua ſponte cõceſſit in Galliam ad regem, ſuſceptusq; eſt perhumaniter & principatu donatus. His autem omnibus geſtis, nondum fuit pax & quies in miſero regno Neapolitano. Priuſquam enim Fridericus expelleretur, Ludouicus Gallus inijt fœdus cum Ferdinando Hiſpaniæ rege his cõditionibus, ut bello patrũ regnũ Neapolis ex æquo diuiderent, Alexandro ſexto pontifice, quicquid Eccleſiæ competeret utriq; concedente. Sed cum ob certum aliquod oppidum inter ſe altercarentur, initio de iure diſceptari cœptum, mox incaleſcentibus animis & gliſcente iurgio ad arma eſt concurſum, fugatisq; Gallis uictoria fuit apud Hiſpanos, qui & regno illo ſunt potiti. Alij hanc hiſtoriam in hunc modũ tradunt. Excluſo Friderico à regno, partiti ſunt duo reges regnũ Neapolitanum, ſic quòd Campania & Calabria cederent Ferdinando Hiſpano, Neapolis uerò cum ſuis ciuitatibus eſſet Galli. Cumq; præfecti utriuſq; patris inter ſe magna laborarent diſcordia, uentum eſt anno Chriſti 1501 ad magnam cædem, in qua tria millia Gallorum ceciderunt, defeceruntq; principales ciuitates, nempe Neapolis, Capua & aliæ à Gallis ad Hiſpanos. Nec fuit deinceps pax inter Gallos & Hiſpanos, ob regnum iſtud Neapolitanum. Numerant autem quidam annos, quibus ſub diuerſis familijs hoc regnum fuit ſcribuntq; Nortmannos ipſum poſſediſſe annis 335. Deinde præfuerunt duces Sueuorum annis 76. Poſt Sueuos dominati ſunt in eo Galli annis 178. Nouiſſime uerò Aragonenſes annis 61. ac deinde nunquam fuit pax, ſed perpetua diſcordia propter ipſum, inter Hiſpanos & Gallos.

Gallus magnaui in Italiã uenit.

Neapolis deficit à Gallo.

Gallus & Hiſpanus partiuntur regnum.

Genealogia

Genealogia Regum Neapolitanorum,

ex Michaële Ritio deſumpta, & in hanc ſeriem ordinata

Tancredus

Robertus dux Apuliæ

1 Rogerius rex primus

2 Guilielmus

3 Guilelmus

5 Conſtantia cuius maritus Henricus 6.

4 Tancredus nothus

6 Fridericus ſecũdus Imperator

7 Conradus

8 Manfredus nothus

Conſtantia uxor Petri Aragoni

Henricus

Conradinus

Poſt exactos Sueuos inſerti ſunt regno Neapolitano reges Gallorum hoc ordine:

1 Carolus frater regis Francorum

2 Carolus, uxor eius Maria filia regis Vngariæ

Carolus Martellus

Blanca cuius maritus Iacobus rex Aragoniæ & Siciliæ.

Fridericus rex Siciliæ

Ludouicus Sanctus.

Philippus.

4 Ludouicus rex Neapolis uxor eius Iohanna

3 Robertus

Carolus

4 Iohanna cuius primus maritus Andreas Vngarus: alter Ludouicus filius Philippi ducis Tarentini

Carolobertus rex Vngariæ

Ludouicus rex Vngariæ

4 Andreas rex Neapolis

5 Carolus in Vngaria cæſis

6 Ladislaus

7 Iohanna mulier inconſtantis animi, ex Iacobo marchione marito non habuit liberos.

Iohanna 7. cũ ultima eſſet ex familia Carolina & Vngarica & nullam haberet ſobolem, adoptauit primo in filium & regni ſucceſſorem Ludouicum Andegauẽſem, & deinde illo abiecto adoptauit Alfonſum Aragonenſem, regem Siciliæ. Alij ſcribunt, pontificem Romanũ euocaſſe Ludouicũ Andegauẽſem ex Gallia ad regnum Neapolitanum, cuius maiores antea quoq; reges Neapolis fuerant. Quod Iohanna regina ægreferens, miſit pro Alfonſo rege Sicilię, adoptauit eum in filium. Sed non ita multo pòſt mutato animo abiectoq; Alfonſo adoptauit Ludouicum Andegauenſem, unde multa orta ſunt bella. Nam uterq; uenit cum apparatu bellico, Alfonſus tamen præualuit. Interim uerò regina mortua eſt. Mortuus eſt quoq; paulo pòſt Ludouicus Gallus. Tunc miſeruut quidam ex proceribus regni pro Renato fratre dicti Ludouici, &c. ut ſuprà indicauimus.

7 Iohanna, cuius maritus Iacobus, & Ludouicus Andegauenſis adoptatus filius

8 Alfonſus Aragoneus adoptatus, obijt anno 1458

9 Ferdinandus nothus

10 Alfonſus dedit filio regnum

11 Ferdinandus rex, utriuſq; regni, duxit uxorem ſororem regis Caſtellæ

12 Fridericus. Huic cum diſcordia regũ Galliæ ſucceſſit Ferdinandus rex Hiſpaniæ.

Alfonſus Aragoneus octauus in numero, arcem regiam, cui nouo caſtro fuit nomen, à

fundamentis

fundamentis eiectam, iterum magnificè ac ſplendidè erexit, tum opere mirabilem inexpugnabilemq́ꝫ, tum ſumptu magnificentiſſimã, turribus orbiculari forma ex lapide quadrato mirifica ſtructura atqꝫ artificio, muriq́ꝫ craſſitudine inaudita, & ingẽti arcu triũphali ex marmore candidiſſimo reformauit. Arcem ſancti Saluatoris in mari ex ouo nuncupatam reparauit, cuius expugnabilis ſitus, ad uſum magnificentiſſimæ regiæ eſt redactus. Ampliauit & urbis portum, obiecta in profundum maris altiſſima mole craſſiſſimo muro, turribus munita. Salubritatẽ urbi, exiccatis paludibus introduxit. Magnus fuit princeps & in utranqꝫ fortunæ partem probatus, qui inter cætera ſibi aduerſantia, etiam terræmotum paſſus eſt toto fermè regno qualem memoria hominum non eſt experta. Nam & multa regni oppida funditus corruêre, inter quæ Arianum ita abſorptum eſt, tanquam terræ fiſſura deuoraſſet ipſum. Raro ciuitas abſqꝫ inſigni ruina ſuperfuit. Circiter triginta millia hominũ inter cadentia tecta perijſſe feruntur.

SARDINIAE BREVIS historia & deſcriptio, per Sigiſmundum

Arquer Calaritanũ, ſacræ theologiæ & iuris utriuſqꝫ doctorem.

De Sardiniæ ſitu & magnitudine.

SARDINIA uulgò Sardegnia, teſte Ptolemæo circumdat̃ ab oriente Tyrrheno pelago, à meridie Africo, ab occaſu Sardoo, & à ſeptentrione mari, q ipſam & Corſicam interluit. Plinius eius ſitum & magnitudinem ita deſcribit lib. 3. natural. hiſtoriæ. Sardinia ab oriente patet 188. mil. paſſ. ab occidente 170. à meridie 74 & à ſept. 122. In circuitu 560. mil. paſſ. Abeſt ab Africa ſecundum eundem 200. mil. à Calaritano promontorio. Nunc minori ſpacio duorum dierum nauigatur à ciuitate Calaritana ad Africam; Sed milliaria Plinij non rectè cõcordant cum Sardorum miliaribus, ideo dierum itineribus ſic menſuramus Sardiniam: Patet in longum itinerum ſex dierum, in latum, ubi anguſtior eſt, patet itinere duorum dierum equitis.

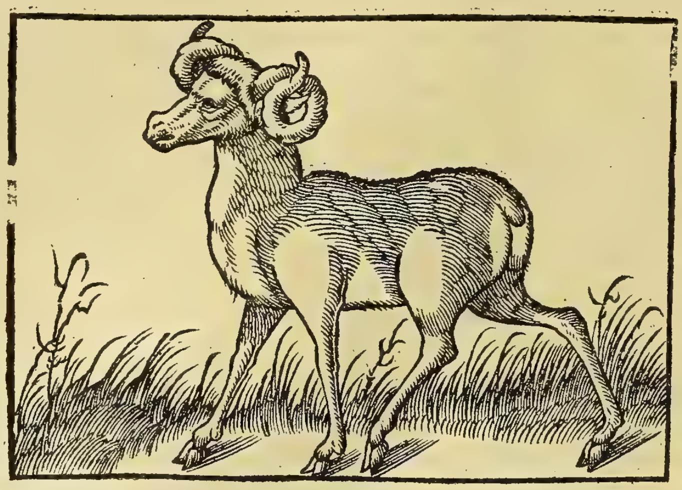
De Sardiniæ ſolo, eiuſque rerum copia & & inſalubri aëre, alijsq́ꝫ rebus in ea memorabilibus.

EA pars Sardiniæ quæ Corſicam ſpectat, mõtuoſior eſt, ſed qui montes amœni ſunt & humanis neceſſitatibus utiles. Oppoſita uerò pars quæ Africam ſpectat planior eſt & tritici abundantiſſima, amœna quoqꝫ, ſed alera amœnior eſt appellaturq́ꝫ hodie Caput Lugudoris. Abundat tota inſula frugibus, pecore & armento, quare fit,
Caput Lugudoris. ut uili precio ibi emantur carnes: quin & mercatores hinc multa coria in Italiam & Hiſpaniam abducunt, ſicut & mirum caſeorum copiã aſportant. Sunt in hac inſula tam multi equi, ut non pauci agreſtes ſint, careantq́ꝫ dominis, & genioſiores uili emantur precio. Et quamuis non ſint tam proceri ut Germanorum, Hiſpanorum & Italorum equi, tamen non ſunt illis deteriores in robore, agilitate & pulchritudine. Incolæ non ueſcuntur alio quàm triti-
Triticum. ceo pane. Abundat autem adeò triticum, ibi, ut à mercatoribus multæ quotannis naues tritico oneratæ, abducantur in Hiſpaniam & Italiam. Quòd ſi Sardi paulò magis rebus ſuis intenti eſſent, tantam tritici aliarum'que rerum affluentiam ſibi in ſua compararent terra, ut Sardinia ipſa in fœcunditate ſuperaret Siciliam. Incuſatur hic colonorum negligentia, de-
Viuum. ſideraturq́ꝫ in ruſticis maior induſtria. Vini optimi magna paſſim per inſulã colligitur copia, albi & nigri. Ob incolarũ incuriam terra oleum non producit, cum olei abundantiſſima eſſe poſſet. Siquidẽ profert paſſim in ſyluis ſua ſpõte multas oleaſtros, & quidã iam paucis retroactis annis cœperũt plantare oleas, quæ ſatis feliciter cultorib. cõpenſarũt laborẽ.

Cæterum

Septentrio
CORSICAE
Pars
Bonifacio
Lōgo ſardo
promōt
Aſinaria
Portus Turris
Templū
Martis
Caſtrū Aragoneñ.
S Gauino
Olmedo
Saſſer
Oſuli
Poſada
Turritania
Puagre
Alger
Culeri
Terra noua
Vruſei
Boſa
Macomer
LA INSV
SARDINIA
CAPVT LVGVDORI
CAPVT CAPVT CALARIS
Occidens
Oriens
Mils
Oriſtang
Meana
Oglaſtro
Caput S:Marci
S Iuſta
Sarabus
Laconi
Gianæ montes
Vras
Genoni
S Gauinus
Quira
Eccleſiarū Ciuitas
Geſtori
Sorris
Calaris
S:Antiochi Inſul.
Sols ſeu Sulcitani
Quart
Carbonaira
promōt.
Pula ꝓmōt.
S Petri in ſula
Nomina iſta omnia no= ta ſunt & uſitata nunc in Sardinia. Si diligens lector uoluerit nomina antiqua etiam ſcire, ta bulā Ptolemæi cū hac conferat ac rem aper= tam habebit.

Cæterum loco olei ad concinnandum lampades, utuntur animalium pinguedine,quoru
magnam habent copiam. Conficiunt etiam ex lentiſci ſemine oleum : oliuæ autem oleu
petunt ex Liguria & ex inſulis Balearibus. Venationem habent maximam,multi'que
ſtici ex ſola uiuunt uenatione,præſertim qui in montibus habitant. Abundat enim reg

apris,ceruis,damis,& alio quoc
Muflo ſingulare animal. animali, quod Muflonem uocã
quodq; alibi in tota Europa no
inuenitur, habẽs corium & pilo
inſtar cerui, & cornua inſtar ari
tis, non longa ſed retro circũ a
res reflexa, magnitudinem re
nens mediocris cerui, quod ſol
herbis ueſcitur, habitãsq; in mo
tibus aſperioribus, curſu prædi
uelociſſimo, & cuius carnes bon
ſunt ad ueſcendum. Nullum gi
nit Sardinia lupum aut aliud hu
iuſmodi nocens animal, ſed om
nium quadrupedum nocentior e
uulpes, eius magnitudinis cuiu
eſt in Italia. Occidit in Sardinia arietem etiam fortiſſimum,capram & tenellum uitulum
Tradunt ſcriptores quidam,in Sardinia nullum eſſe ſerpentem, nec uenenum ullum, pr
ter peſtilentem aërem:unde Sil. Italus de ea ſcribit:

Serpentum tellus pura ac uiduata ueneno
Sed triſteis cœlo & multa uitiata palude.

Sardonica herba. At alij tradunt in ea Sardonicam inueniri herbam,apiaſtro ſimilem,& qui illam edunt
ſu perire uidentur. Nam neruos & muſculos contrahit, & rictu diducit ora,facitq; morie
tes ridere. Hinc natum eſt Græcum prouerbium σαρδώνιος γέλος. Riſus Sardonius. Huiu
herbæ Dioſcorides quoq; mentionem facit, eamq; ranũculi ſpeciem eſſe dicit: & qua u
poſſit ei ſuccurri,qui eam comederit docet. Certè ego nunquam eam uidi,nec homines u
quam audiui ridentium more interire. Audiui tamen à peritiſſimo artium & medicinæ do
ctore Thoma Rocha de Ferraris, eam herbam in Sardinia eſſe,& quòd ille eam uiderit.
Tradiderunt quoq; ueteres, Solifugam exiguum & uenenoſum animal,araneis ſeu form
cis ſimile,in ea inſula inueniri:at ego nec animãs iſtud nec homines eius ueneno interem
ptos unq; uidi. Scorpiones quidem in ea ſunt,quin & ſerpentes, ſed qui ferè innoxij ſunt.
Habet præterea Sardinia flumina multa & amœna,ſed non profunda, qui æſtatis temp
re tranſuadari poſſunt. Scribit Solinus,& uerè quidem,piſculentiſſima ſtagna eſſe in Sar
nia,præſertim iuxta ciuitatem Oriſtang. Et quod idem dicit, hybernas pluuias in æſtiuã p
Abundat Sardinia aqua dulci. nuriam reſeruari,id hodie uerũ non eſt,quum in tota inſula magna aquarum ſit copia,ta
fontium quàm puteorum. In Calaritana quidẽ ciuitate,quæ in mõte eſt ſita, ciſternæ ſu
ſed putei intra eius mœnia nõ deſunt,præſertim tres,qui pro tota ciuitate ſufficere poſſe
etiamſi nullę ciſternæ in ea eſſent. Deinde & in ſuburbijs eius,aliquot ſunt putei bonaru
aquarum,quin & ſingulæ ferè uineæ & horti ſuos habent puteos,tantum abeſt ut Sardini
aquarum laboret penuria, excepta Algerici ciuitate, quæ aliquem defectum habet aqua
cum ſita ſit ad littus maris,inter arenam & ſcopulos. Sunt quoq; in Sardinia balnea mu
Thermæ. ta ſalubrium & calidorum fontium,tametſi incolæ ea nõ curent, quo factum eſt,ut omni
conciderint, & uix ueſtigia quædam ſuperſint. Pulcherrima balnea, eaq; neglecta,iacen
inter caſtrum Montis regalis & oppidum S. Gauini. Fabulantur quidam ſcriptores, i
Sardinia fontem eſſe,cuius aquæ fures arguũt,idq; hoc pacto: Si latro iurauerit ſe furtũ no
admiſiſſe,eaq; aqua lauerit manus ſeu oculos,cæcitate animaduertitur: ſin furtum non ad
miſit,clariores acquirit oculos. Certè huius fontis hodie nulla extat notitia.
Argẽtifodinæ. Argenti fodinæ in Sardinia ditiſſimæ ſunt,maximè apud ciuitatem Eccleſiarum,ubi ali
quantulum hodie eruitur argenti,paucis impenſis,quod tamẽ in magna copia incolæ eff
derent,ſi maiori uterentur induſtria. Alumen in Sardinia inueniri teſtatur Plinius,at ho
Salinæ. die nihil tale apparet. Salinas uerò habet magnas & inexhauſtas,non in uno tantum ſe
in multi

multis locis:meliores ſunt prope Calarim:in qua ciuitate certis anni temporibus datur ci bus ſal gratis in magna copia,alijs uerò uenūdatur uiliſſimo precio. Paratur autem hoc odo:Ingrediuntur hyberno tempore aquæ maris in certa quædam ſtagna, quæ & ob id Sa næ uocantur, ubi poſtea æſtiuo tempore ob ſolis feruorem coagulantur in ſolidiſſimum lem,atq; menſe Iulij & Auguſti idem ſal inde extrahitur aut magna eius pars,nam totum xtrahere neceſſarium non eſt,neq; id ſine magnis impenſis fieri poſſet. Sunt & aliæ præ- r Calaritanas ſalinæ in Sardinia,ſed è quibus omnibus non extrahitur ſal.Fruuntur Sar- i ubiq; locorū & omni tempore ſalubri aëre,niſi quod in quibuſdā locis planis,præſertim Oriſtagni,ubi terra eſt paludinoſa,aſcendunt è terra uapores craſſi aſcendentesq; feruore olis, corrumpit aër, & inaſſuetis multū obeſt. Incolis uerò & qui à pueritia ineſcati ſunt lo aëre,quiq; labori uacant,minimè nocet,quin ſenes & robuſti accolæ, ut in alijs regio- ibus ibi inueniunt. At qui aliunde ueniunt in Sardiniam aut delicatiori educati ſunt uita, acilè in morbum ruunt,ubi ſolis ardoribus ſeſe exponunt.Cauſam puto hanc eſſe: Habet nſula pinguiſſimū ſolum & planicies multas maximè ab Oriſtagno uſq; Calarim, & in- rebeſcente ſolis ardore,conſurgunt uapores craſſi aërem corrumpentes,quos cum delica iora corpora ferre nequeant, facilè contrahunt morbum. Habet deinde ruricolæ domos, nullis tabulatis & contignationibus interclusas, ſed tectum incumbit ſine ullis interſtitijs manſioni,unde fit, quòd calor facilè infeſtat totam domum & teneriora corpora, labori- buſq; inaſſueta lædit.Hinc fit,quod ditores quiq; & ij qui luxui uacant corporis, ſolum hy berno & ueris tempore, ex ciuitatib. ad ſua caſtra ad oppida egrediuntur:aut ſi coguntur tranſire per Sardiniam æſtatis tempore, quærunt loca montana, ubi aër ſalubrior eſt quàm n planicie.Raro tamen Sardi aliqua peſte laborant.

De Sardiniæ antiquis uocabulis atque rei- pub. moderatoribus, quos habuit olim & hodie quoque habet:item de antiquitatibus:

APpellauit Timeus Sardiniā Sandoliotin,ab effigie ſandalij,hoc eſt,ſoleæ.Mirſilus uerò & Chryſippus à ſimilitudine ueſtigij, Ichnuſam nominarunt. Demū à Sardo Herculis filio aut nepote, fuit Sardinia appellata & uulgò Sardegnia, ut Plinius libro tertio naturalis hiſtoriæ tradit. Porrò quis primùm in ea ſibi uſurparit domi- nium,non ſatis conſtat.Sardus quidem in eam ueniens, ueteres accolas non expulit ſed u- nà cum illis habitauit,qui antea inſulam occupauerāt,& quorum Iohānes Annius in com mentarijs ſuis in Beroſum meminit,ſcribens Phorcum, Cadoſſanen inſulam compleuiſſe Vetulonicis colonis. Plutarchus uerò in uita Romuli oſtendit,Tuſcos primos Sardiniæ fuiſſe colonos,ſicut & Strabo dicit Iolaum inueniſſe in Sardinia Tuſcos, barbaros acco- las.Poſt Tuſcos autem & Pœnos, Græci quidam duce Ariſteo memorātur ingreſſi in Sar diniam,ſed qui,& ipſi dominium inſulæ non occupauerunt. Poſt Græcos(ut quidam ſen- tiunt) Iberi Hiſpani duce Noraco dicuntur manu ualida ueniſſe in inſulam, atque conſtru xiſſe Noram urbem,ſed quæ hodie non eſt in rerum natura,niſi malis Nurū oppidū agreſte, accipere pro Nora.Hodie inſula paret regi Hiſpanorū, habetq; paſſim antiquiſſimas rui- nas in locis agreſtibus & mōtuoſis, inſtar rotundarū turriū in anguſtiā aſcendentium,quæ obuſtiſſimis ſaxis ſunt extractæ,habentes ianuas anguſtiſſimas: intra uerò muri mediam latitudinem, ſunt gradus per quos in altum conſcenditur. Præ ſe ferunt formā propugna- culorum.Incolæ uocant huiuſmodi ruinas Nuraghos fortaſſis quòd reliquiæ quædam ſint operum Noraci.Plinius ſcribit populos fuiſſe in Sardinia Ilienſes(ab Ilio fortaſſis)dictos, quos putauerim Troianos fuiſſe,qui euerſa Troia huc uenerūt.ponit & Corſos in ea, ſed quorum nullum hodie extat nomen.Deinde tempore quo Athenienſium res floruerunt,ue nerunt quoque Græci in Sardiniam,expulſiſq; Afris,qui eam paulo antè occupauerāt,ipſi in eorum ſucceſſerunt locum & cōdiderunt Calarim ciuitatem. Aliquot annis pòſt, quum cōtentio eſſet inter Romanos & Carthaginenſes propter Sardiniam,tandem poſt longum bellum,Romani eam ſibi ſubiugarunt. Atq; hinc eſt quòd Plinius Caralim nominat oppi dum ciuium Romanorum,dicitq; coloniam eſſe Romanorum ad Turrim Libiſonis. Defi ciente uerò Romano imperio, fuit Sardinia rurſum ab Afris occupata, & aliquandiu iugo

Dux Noracus.

Calaris.

x eorum

eorum obnoxia facta,donec tandem Piſani & Ligures,Italiæ populi,ſuaſu Rom. Pontif
cum,magna claſſe Sardiniam aggreſſi, expulſis Afris,inſula potiuntur. Atq; hic putan
eſſe q; Rom.pontifices in Decretis Sardiniã appellant patrimoniũ S.Petri & Rom.eccle.
Diuiſio Sardiniæ. ſiæ. Obtenta autem Sardinia, Piſani & Ligures diuidunt eam inter ſe,partem unam Capu
Calaris uocitantes,& alterã,Caput Lugudori,quam & Ligures ſibi retinuerunt. Habeban
tunc Sardi quoq; ſuos iudices,habitantes in Oriſtagñ,qui locus antea dictus fuit Arbore
& hi fœdus habuerunt cum Piſanis & Genuenſibus. Quin & Brancha Doria, Genuenſi
quidã,magnũ obtinuit dominiũ in Sardinia, nempe in Lugudoris capite,eiusq; leges pro
parte adhuc ſeruantur in quibuſdam locis,ſicut & in ciuitate Eccleſiarũ,quædam leges Ita-
lica lingua eo tempore,quãdo Piſani ibi rerũ potiebãtur,ſunt cõſcriptæ, & adhuc in eo lo-
co ſeruantur. Sic & Iudices Arboreæ reliquerunt poſt ſe leges,lingua Sardoa, in uno uolu-
mine conſcriptas, quæ hodie in tota ferè Sardinia in cauſis rerum & ruſticarum perſona-
rum ſeruantur,uocanturq; carta de Logu. Labentibus poſtmodũ annis, quũ Piſani Rom
pontifici ob certas cauſas inobedientes eſſent, pontifex Sardiniã proſcripſit, eamq; quo-
dammodo in feudũ dedit Petro, uel, ut Volaterranus habet, Iacobo Aragonum regi. Rex
itaq; collecto exercitu inſulam ingreditur, Calaritanã expugnat urbem & Piſanos expel-
lit,& poſtea paulatim Genuenſes quoq; ſuo in Sardinia exuit dominio,& loco iudicũ,qu
in quibuſdam locis Sardiniæ imperabant, cõſtituit Barones. Ex Arboreæ uerò iudicatu fe-
cit Marchionatũ, & regionem illam cuidã ex ſuis ſubditis dedit in feudum: ſicq; Sardinia
tota facta eſt regum Aragoniæ,qui & hucuſq; pacifice eam poſſederunt. Hodie præſide
ei D. Antonius de Cardona,uir nobilis genere & moribus,cognatus Caroli quinti Rom
Imperatoris & regis Hiſpaniæ,cuius uices gerit in Sardinia, prudenter in ea adminiſtrans
rempblicam.

De Sardiniæ ciuitatibus.

Calaris. EST Sardinia mediocriter populoſa, habens ciuitates non paucas,inter quas Calaris
(uulgò Cagler)nobilior & ditior eſt,ſita in monte iuxta mare, Africam reſpiciens,
magnum & pulcherrimum habens portum, in quo ſemper uaria nauium genera in
ueniuntur,ultro citroq; in orientem & occidentẽ uelitantia,mercesq; portantia. Ha
bet urbs iſta tria ſuburbia,ut pictura eius hic adiecta explicat,cingiturq; munitiſſimis mœ-
nibus. Reſidet ferè ſemper in ea Prorex unà cum baronibus,comitibus et multis diuitibus
Habet aũt ciuitas ipſa ſuam reipub.adminiſtrationẽ,in quam nec rex Aragoniæ, neq; pro-
rex eius ſe intromittit,ſed ex ipſis ciuibus quotãnis ſorte quinq; eliguntur conſules, quo
Conſegles appellant,qui per ciuitatẽ officij inſignia portãt,& ſoli rempub. adminiſtrant
eiusq; redditus, qui multi ſunt, diſpenſant diſtribuuntq; pro ſua prudentia,utentes ciuium
conſilio,& in cunctis ad publicam reſpicientes utilitatẽ. Habent in quibuſdã caſibus legũ
condendarũ poteſtatem,poſſuntq; pœnam mortis & mutilationis membrorũ ſtatuere. Ha
Priuilegia ciuitatis. bet ciuitas multa priuilegia multasq; immunitates, quas Calaritani olim obtinuerunt à re-
gibus Aragoniæ ob ſuam ſingularem fidelitatẽ. At hodie quando non ſolliciti ſunt de re
publica,ſed magis priuatũ conſiderant cõmodum,ut ubiq; ferè fieri ſolet, omnia ruunt i
peius,incolæ bonas literas contemnunt,ſatis ſibi eſſe putantes,ſi uel à limine latinã ſaluta-
uerint linguã,intellexerintq; obiter Imperatorũ leges & pontificũ decreta,quo rem ſuã fa-
miliarem locupletiorẽ reddant Galenum & Auicennã tam oſcitanter legunt,ut inde pau-
cis cõſulant ægrotis. Luxus,pompa & craſſa ignorantia in ciuitatibus hodie multorũ ma-
Ignorantia mater errorum. lorum ſunt ſeminaria. Det illis dominus ſpiritũ ſalutarem,ſine quo omnia peruerſo agun
tur ordine. Nam ubi ille nõ regnat,ſapientia habet pro ſtultitia,& iuſticia pro ſæuitia, atq
ibi neceſſe eſt, ut ciues mutuis laborent odijs,utantur proditionibus, falſisq; atteſtationi-
bus & quiſq; alterum deuorare contendat, maximè autem boni uiri periclitentur corpor
& rerum iactura. Sed redeamus ad Calarim. Prope hanc urbem maximæ ſunt ſalinæ, cre-
ſcit ibi optimum uinum,album & rubrum. Summum templum & turres eius magnificas
extruxerunt Piſani. Reliqua patent ex pictura & deſcriptione eius.

Oriſtagn ciuitas. Oriſtagñ ciuitas metropolitana,ſita in ſolo plano & parum diſtans à mari, portũ habe
occidentẽ reſpiciens,eſtq; aer in ea inſalubris ob paludes & ſtagna,atq; ob id nõ eſt multũ
populoſa. Stagna eius ſunt piſculentiſſima, maior Sardiniæ fluuius prope eam labitur. E

in ha

in hac urbe magna Crucifixi ſtatua aliquantulũ uetuſta, quam ferunt factam à Nicodemo, atq; ob id in magna eſt populi ueneratione. Fuit olim regio illa Arborea appellata, nunc aũt marchionatus Oriſtagni uocat. Et cum marchio quidam rebellaret regi Aragoniæ, priuatus fuit dominio ſuo, factusq; eſt rex immediatus dominus ciuitatis. Turris ciuitas, teſte Plinio Romanorũ fuit colonia: Ptolemæus appellat eam turrim Biſſonis, ſitaq; erat in plaga aquilonari ad littus maris, cuius ruinę adhuc extant et appellat portus Turris. Ea deſtructa, Saſſaris ciuitas fuit extructa, diſtans tamen ab ea 12. miliaribus habens ſolum amœnũ & pulcherrimis irriguum fontibus abundans multis & bonis frugibus. Eſt tamen parũ munita, unde & annis ſuperioribus ſub Franciſco Galliarum rege, ob negligentem cuſtodiã magiſtratus, fuit à Gallis direpta, licet illicò à Sardis recuperata, expulſis Gallis. *Turris ciuitas.*

Algher ciuitas eſt noua, parua populoſa tamen munitiſſima, domibus & ædificijs pulchris ornata, cuius incolæ ferè omnes Taraconenſes ſunt, &c. Habet Sardinia & alias ciuitates, oppida & uillas, ſed quarum mentionem hic non faciemus, breuitati ſtudentes. Si dominus requiem & ocium dederit, prolixiorem de rebus Sardorum ſcribemus hiſtoriam. *Algher ciuitas.*

De Calari metropoli Sardiniæ.

CAlaris Sardiniæ primaria ciuitas, hic quoad fieri potuit genuina pictura expreſſa, diuiditur in quatuor partes: media quæ fortiſſimo ſepta eſt muro, propriè uocatur Calaris: ea uerò quæ orientẽ ſpectat, appellatur Villa noua, latinè, nouũ oppidum: ea uerò pars quę merdiẽ reſpicit atq; mare mediterraneũ, uocatur La Gliapola, ſeu La Marina, & quæ ad occidentẽ uergit, Stampax nominatur: ſuntq; hæ tres partes, ſuburbia quædam & appendices Calaritanæ urbis, quarum præcipua ædificia iam ſigillatim explicabo.

Calaris.

A Turris S. Brancatij, magna & pulcherrima, totaq; ferè marmorea.
B Turris bellicarum munitionum.
C Portę S. Brãcatij, ubi ſunt tres murorum portæ, una poſt aliam, per quas in ciuitatem introitus patet.
D Hic eſt fons publicus ſatis exuberans, dictus, Fons S. Brancatij.
E Sancta Lucia, monaſterium monacharum.
F Palatium regium, ubi Prorex habitat.
H Cathedrale ſeu archiepiſcopale templum. I Carceres publici.
K Domus ſenatoria, quã ciuitatis domum uocant. L Ciuitatis platea.
M Vicus Iudæorum, ubi ſcilicet olim Iudæi habitauerunt.
N Templum S. Crucis, ubi olim Synagoga fuit Iudæorum, hodie uero Schola ibi eſt publica Grammaticæ. O Propugnaculum S. Crucis.
P Fons S. Crucis, largiter aquam propinans. Q Propugnaculum nouum.
R Turris noua & magna, Elephantis dicta, tota ferè marmorea.
S Propugnaculum Elephantis. T Lanienæ hic ſunt.
V Portæ Calaris, ubi quatuor ſunt ordines murorum cum quatuor portis.
X Platea ſeu forum caſeorum. Y Fons publicus, aqua inundans.
Z Propugnaculum portæ magnum.

Villæ nouæ inſigniora ædificia.

A Hic rupibus nititur murus Calaritanus. B Porta Cabanias.
C S. Iohannis templum. D Dominicaſtrorum monaſterium.
E Parochialis eccleſia ſancti Iacobi. F Fons publicus aqua abundans.

Gliapola ſeu ſeu Marina.

A Propugnaculum quod uulgò Turrio de Gleuant uocant.
B Turrio propugnaculum S. Auguſtini. C Platea Gliapolæ.

 D Vicus

D Vicus Barchinonenſis,uulgò Carrer de Barſelona.
E S.Elualia,parochia.
F Hoſpitale S.Antonij.
G Sancti Leonhardi templum.
H Supplicij locus.

Stampax ſuburbium habet hæc
inſigniora loca.

A Stampacis platea & publicus locus.
B S.Clara,monialium clauſura.
C Parochia Stampacis.

Alia quædam loca extra Calarim.

1 S.Mariæ Bonairæ,id eſt,boni aëris monaſterium.

2 Templum

Templum S.Mariæ,portus.
Ieſus,monaſterium Franciſcorum de obſeruantia.
Sancti Auguſtini monaſterium. 5 Paliſada,id eſt mare palis ſeptum.

De Sardorum lingua.

HAbuerunt quidem Sardi olim linguã propriã,ſed quum diuerſi populi immigraue rint in eam,atq; ab exteris principibus eius imperium uſurpatum fuerit nempè Latinis,Piſanis,Genuẽſibus,Hiſpanis & Afris,corrupta fuit multum lingua eorum relictis tamen plurimis uocabulis, quæ in nullo inueniuntur idiomate.Latini ſer- ionis adhuc multa tenet uocabula, præſertim in Barbariæ montibus, ubi Rom. Impera- ores militum habebant præſidia, ut l.ij C.de officio præfecti præ.Afric.Hinc eſt quòd Sar- i in diuerſis locis tam diuerſè loquuntur,iuxta quod tam uarium habuerunt imperium, eti- mſi ipſi mutuo ſeſe rectè intelligant. Sunt autem duæ præcipuæ in ea inſula linguæ,una ua utuntur in ciuitatibus,& altera qua extra ciuitates.Oppidani loquuntur ferè lingua Hi panica,Tarraconenſi ſeu Catalana,quam didicerunt ab Hiſpanis,qui ,quinque magiſtra- ım in eiſdem gerunt ciuitatibus: alij uerò genuinam retinent Sardorum linguam.En ha- es utriuſq; linguæ diſcrimen in dominica oratione.

Pater noſter qui es in cœlis ſanctificetur nomen tuum. Adueniat
Pare noſtre che ſes en loſcels ſiaſantificat lo nom teu Venga
Babu noſtru ſughale ſes in ſoſchelus ſantuſiada ſu nomine tuo Bengiad

Ciuitateuſis. Sardorũ cõmunior lingua.

regnum tuum, fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra: Panem
lo regne teu, ſiaſaſe la uoluntat tua axicom en locel i en la terra lo pa
ſu rennu tuo, faciadſi ſa uolũtade tua comentiin chelo & in ſa terra ſu pane

noſtrum cotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra,
noſtre cotidia dona anoſaltres hui, i dexia anoſaltres loſdeutes noſtres
noſtru dognie die dona annoſatores hoæ, & laſſa anoſatores iſdebitus noſtrus

ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, & ne nos inducas in
axicom i noſaltres dexiam als deutois noſtres i no nos indueſcas en
cõmẽte e noſateros laſſaos a iſdebitores noſtrus e no nos portis in

tentationem, ſed libera nos à malo, quia tuum eſt regnum, gloria
la tentatio mas liura nos del mal, perche teu es lo regne, la gloria
ſa tentatione, imperio libera nòs daſu male, poiteo tuo eſti ſu rennu ſa gloria

& imperium in ſecula ſeculorum, amen.
i lo imperij en los ſigles de le ſigles amen.
e ſu imperiu ſos ſeculos de ſos ſeculos amen.

De magiſtratibus Sardiniæ, incolarum natura,moribus,legibus & religione.

MVlti ſunt in Sardinia magiſtratus. Omnium ſupremus eſt Prorex ſeu uicerex, qui omnem ferè regis tenet autoritatem: & ſolus Hiſpanus hunc magiſtratum gerere poteſt, ſecundum antiquas conſtitutiones.Habet à rege aſſignatũ aſſeſſorem iuris u. doc.quem regentem ibi appellant. Habet præterea & alios conſi- iarios,quorum conſilio omnia ferè diſponit, appellaturq; eius tribunal.Regia audientia Olim hunc magiſtratũ iuxta priuilegium regni nulllus poterat gerere niſi per triennium:de *Vicerex.*

inde alius ſuccedebat in locum eius. Nunc autem in eo offi-
cio multis temporibus quis perſiſtit, ut regi placet. Cumq́;
Sardinia in duas partes ſit diuiſa, nempe in caput Calaris, &
caput Lugudoris, unaquæq; ſuum habet gubernatorem, nec
refert an is Hiſpanus ſit aut Sardus. Præſente tamen Vicere-
ge, ille nullam habet autoritatem, abſente uerò Prorege, gu-
bernator omnem habet autoritatem, ſed licet prouocare ab
eo ad Viceregē. Committit rex hoc gubernationis officium
cui uult, quique idoneus ad id gerendum uidetur. Eſt & alius
in ciuitatibus magiſtratus, qui ab incolis Vigher appllatur,
qui etiam præſente Vicerege, ſua non priuatur iuriſdictione
tam in cauſis capitalibus & pœnis infligendis, quam in alijs
controuerſijs. Durat ſolum per unum annum, idq́; propter in-
ſolentiā quorundā, qui huic pręfuerūt officio, deinde ut & re-
liqui ciues hoc officio potiri queant. Olim durauit quinquen-
nio, deinde triennio. Concedit rex aut prorex hanc functio-
nem ſingulis ciuitatibus, habentq́; ſinguli, qui eiuſmodi officio præſunt, aſſeſſorem unum
utriuſq; iuris peritū. Sunt adhuc & alij magiſtratus minores quos hic breuitatis gratia miſ-
ſos facio. Eccleſiaſtici magiſtratus in Sardinia ſunt conſtituti, iuxta papæ decreta. Nam
Archiepiſcopatus. ſunt in ea tres archiepiſcopi, nempe Calaritanus, Araborenſis & Turritanenſis ſeu Saſſa-
renſis, qui & nonnullos ſub ſe habent epiſcopos. Eſt quoq; ibi inquiſitor generalis contra
hæreticos, apoſtatas & maleficos, ſecundū Hiſpaniæ mores & cōſtitutiones, ultra ea quæ
iure communi Imperatorijs & pontificijs inquiſitoribus ſunt conceſſa. Habet iſte immen-
ſa priuilegia, nec quenquam præter Hiſpaniæ ſupremū inquiſitorē, cuius eſt delegatus, ag-
noſcit ſuperiorem in Sardinia. Conſtituit ipſe quoq; ſub ſe alios inquiſitores & miniſtros,
quorū omniū iudex ipſe eſt, qui tanta ſeueritate contra ſuſpectos procedunt, ut paucis uer-
bis exprimi nequeat: nam miſeros homines multis annis in carcere detinent, examinant
& torquent, priuſquam eos uel damnent uel abſoluant. Habent autem de his rebus libros
impreſſos, ut Malleū maleficarū, Directoriū inquiſitorū et nonnullos alios, item inſtructio-
nes ſecretas & multa alia quæ ipſorū pendent arbitrio. Habent præterea Sardi & Crucia-
tæ cōmiſſarium qui nullum præter Romanum pontificē agnoſcit ſuperiorem, &c.

Mores. Cæterum quantum attinet ad mores & naturam Sardorum, noueris eos eſſe corpore ro-
buſtos, agreſtes & laboribus aſſuetos, præter paucos luxui deditos literarū ſtudio parum
ſunt intenti, uenationi autem deditiſſimi ſunt. Multi pecuariam faciunt rem, agreſti ci-
bo & aqua contenti. Qui in oppidis & uillis habitant pacifice inter ſe uiuunt, aduenas amāt,
& humaniter tractant. Viuunt in diem, uiliſſimoq́; ueſtiuntur panno. Bella nulla habent
neq; multa arma. Et quod mirandum eſt, nullum habent artificem in tam ampla inſula, qui
enſes, pugiones & alia fabricet arma, ſed hæc petunt ex Hiſpania & Italia. Vtuntur plerum-
que baliſtis, maximè in uenationibus. Et ſi quando piratæ, Turcæ & Afri illuc ueniunt,
prædam abacturi, facilè à Sardis in fugā uertuntur, aut captiui detinentur. Sunt Sardi opti-
mi equites, ſunt ob ſolis ardorem ſubfuſci coloris uiuunt benè ſecundum legem naturæ, o-
ptimè uicturi, ſi ſynceros haberent uerbi dei præcones. Cum ruſtici diem feſtum alicuius
Superſtitio. ſancti celebrāt, audita miſſa in ipſius ſancti templo, tota reliqua die & noctu ſaltant in tem-
plo, prophana cantant, choreas uiri cum fœminis ducunt, porcos arietes & armenta ma-
ctant, magnaq́; lætitia in honorem certi alicuius ſancti, ut illud in fano eius, potiſſimum in
ſyluis extructo, & feſta die deuorent. Et ſi familia minor fuerit ad eſum pecoris conuocāt
& alios ad conuiuium illud, quod in fano celebrant, ne quid reſidui maneat. Fœminæ ruſti-
corum ualde honeſtæ ſunt in ueſtitu, omnem excludentes pompam: at urbanæ diuitijs ab-
undantes, abutuntur illis in magnam ſuperbiam. Sacerdotes indoctiſſimi ſunt, ut rarus
inter eos, ſicut & apud monachos, inueniatur, qui latinam intelligat lin-
guam. Habent ſuas cōcubinas, maioreḿq; dant operam pro-
creandis liberis quàm legendis libris.

De Corſica

De Corſica inſula.

CORſicã inſulã Græci appellant Cyrnum, diſtatq; à Sardinia per unũ miliare Ger/manicũ,quod unius horæ ſpacio traijci poteſt.Eſt inſula in interioribus plena al/tiſsimis,aſperis & ſaxoſis mõtibus inſtar alpiũ,ſterilis,parum habitata, qualiſq; eſt terra,tales ſunt & inhabitatores. Nã habet homines agreſtes,feroces furto et

latrocinijs deditos, q ipſo aſpectu,ut aiunt, referunt animi ferocitatẽ. Sunt homines pauperrimi, nullas curãtes literas:non habẽt ullũ medicũ neq; iuriſperitum. Genuenſes,quibus parent,dant illis ſingulis annis gubernatorẽ unum generalem. Viuunt autẽ carnibus domeſticis et ſylueſtrib. Creſcit optimũ & nobiliſſimũ uinum in ea inſulę parte,quæ reſpicit Liguriam,quod ob ſui cõmendationẽ exportatᷣ Romam. *Vinum generoſum.* Fert quoq; reſinam,mel & ſimilia. Non tamen laudatᷣ mel in ea collectũ. Referta eſt ouibus & bobus. Ea pars quæ reſpicit Ethruriã Italiæ, eſt mediocriter plana, habetq; ibi fœcundum ſolum & producit nobiles & dulces fructus. In reliquis uerò locis aditu eſt difficilis, ob montium aſpertatẽ. Scribit Plinius olim in ea fuiſſe ciuitates 33. hodie uerò nullam ferè habet præter unã Baſtiam (penult. producta) quæ ta- *Baſtia ciuitas.*
men eſt parua ciuitas, maritima, & quæ reſpicit Caprariã inſulã. In hac ciuitatula reſidet ſupremus gubernator, habentq; ibi Genuẽſes militũ præſidia. Ex incolis uerò nullus permittitur geſtare arma, per totã inſulã. Ea parte Corſicæ ubi Baſtia eſt ſita, terra eſt populoſior, uocatq; Cãpo Loro, quaſi cãpus de auro, propterea quod ibi generoſum creſcat uinũ, caſtaneæ & aliquantulũ tritici. In ea extremitate Corſicæ quæ reſpicit Sardiniã, eſt arx fortiſſima, natura munita, Bonifacio dicta, ubi optimus eſt portus, habẽtq; ibi Genuẽſes præſidia *Bonifacio caſtrum.* militũ cõtra piratas, qui quoslibet homines abducũt, nec ſunt incolæ tuti in uniuerſa inſula, niſi qui habitãt in oppidis munitis, quorũ tamẽ hodie paucula ſunt. Ante paucos annos miſerunt Genuẽſes coloniam in Corſicã, cõſtruxeruntq; oppidulũ prope Bonifaciũ in portu maris q̃d uocãt Porto uechio, id eſt, portus antiquus, diſtans à Bonifacio itinere dimidię diei, ubi & milites atq; equites cõtinuas agũt excubias cõtra piratas, ut illorũ reprimãt inſolentiã, qui ſępe ad portas uſq; ueniũt oppidorũ. Anno 1552. Cũ Salernitanus Princeps Ferdinandus Sanſeuerinâs, atq; Dragut Rays Bonifacij portũ & præſidiũ, occupaſſent, ut fertur, regis Francorũ nomine, Genuẽſes claſſe inſtructa, omnibus uirib. recuperare præſidiũ contendũt. Cæterũ quantum attinet ad antiquã illam ciuitatẽ Aleriam, ſciendũ illam diſtare fermè tribus miliarib. Germanicis à Baſtia, ſed iacet hodie in ruinis, nec quiſquã ibi nũc habitat præter paſtores, trãslatuſq; eſt inde Archiepiſcopatus ad Baſtiam. Haud procul ab area ciuitatis Aleriæ, labitur fluuius quidam, qui maximus habetur inter amnes Corſicæ. *Aleria.*

Capraria inſula.

Diſtat Capraria inſula 30. mil. Italicis à Corſica, eſtq; parua inſula & tota montuoſa, Genuenſibus ſubdita, à Græcis Aegilion dicta. In ea habitant pauci homines agreſtes, qui colunt uinum, quod ibi ualde generoſum creſcit, præſertim rubrum. Habitant autem incolæ *Vinum Generoſum.* propter piratas in ſublimi caſtro, inter ſaxa locato, quod paucis ab hinc annis Genuenſes ceu tutum aſilum cõſtruxerunt. Ante 7. uel 8. annos fuerunt ferè omnes incolæ capti, & abducti à piratis. Sed cum Chriſtiana claſſis propè Corſicam hanc prædam recuperaſſet, uiciſſim captiuarunt prædones illos, & egerunt cum illis quod commeriti fuerant. Cæterum diſtat Capraria ab Italia miliaribus Italicis ſexaginta.

Ilua inſula.

Ilua inſula quã uulgò Elwam uocant, non multum diſtat ab Italia, eſtq; ſatis fertilis. Sunt in ea ferri & chalybis fodinæ. Aiunt quoq; eam habere mineram auri & argenti. Sunt in ea aliquot oppida, quia eſt triplo aut amplius maior Capraria. Parebat olim cuidam domino qui reſidebat in Plumbino ciuitate Italiæ, nunc uerò Imperator Carolus habet ſua præſidia in ea. Græci uocauerũt eam Aethalam, ob ferri officinam in eo loco flagrantis. Sunt & aliæ paruæ inſulæ in mari Liguſtico, Gorgona, Planaſia, Oglaſa, &c. quas hîc prætereo.

SICILIAE INSVLAE
atque totius regni eius deſcriptio,
ſecundum uariam eius habitudinem.

Siciliam

SIciliam ſic dictā putant à Siculo duce, qui primum in Latio habitauit, atq; pugnacem ſub ſe habuit populū, cū q̃ traiecto freto in Siciliā uenit, atq; inſulā armata ſibi ſubiecit manu. Sunt q aiunt illum Neptuni fuiſſe filiū. Ab eo itaq; inſula dicta eſt Sicilia, quæ antea Trinacria & Triquetra fuit appellata, à trib. eius promontorijs, quorum unū Pelorus ad Italiā & aquilonē uergens contra Scyllā decē milliaribus ab Meſſana diſtat, à Peloro Annibalis nauis gubernatore nomen ſortitū. Eſt in eo promontorio turris recēs, non ꝙ maris defendat anguſtias, ſed procul uenientibus, quà tranſeāt uadū oſtēdat. Scylla ſcopulus in cōtinenti, ubi oppidū Scyglū è regione cuius memorata turris ultra fretum abeſt tribus millib. paſſuū, tanta enim ibi eſt latitudo freti, ut etiā bos tranare quæat (eſt enim πορθμός) quemadmodū Diodorus de hoc nugat̃, Herculē in natante boue ibi traieciſſe. Carybdis uorticoſum mare, nuncupatum à Siculis Galofarus, quaſi Calofaros: ibi enim faces noctu accendunt̃, nautis portū petētibus, ſignū. Scribūt ueteres hanc inſulā ab initio portionē fuiſſe Italiæ, nullamq; inter Italiā & Siciliā extitiſſe diſcretionē, & eo loco terra fuit appellata Oenotria. Cumq́; uice quadā ingens oriret̃ terremotus, ſciſſa eſt Sicilia magno hiatu ab Italia. Alijs tamen aliud placet, nēpe ꝙ mare in eo loco impetuoſis & perpetuis procellis & illiſionibus tandē terrā perfregerit, feceritq; ſibi meatum, ſicut & in hunc uſq; diē ibi ſemper eſt impetuoſum, & ex occurrentiū undarum concuſſionibus magnus editur ſonitus inſtar horribilis latratus, ut etiā à lōgè rugitus audiat̃. Alterum promontoriū uocat̃ Pachynus, ab aëris craſſitudine, nūc uerò Caput Paſſarū dicitur, habetq; duo cornua, unū ad ortum & alterū ad auſtrum ſpectat. Tertium eſt Lilybeū, Africæ & Libyæ oppoſitū: noſtra ætate caput Boei dicunt, centum miliarib. à Carthagine ad orientem remotū. Hinc ſereno cœlo uideri poteſt Africa, ſicut & memoriæ proditū eſt, quendā è ſpecula proſpicientē, naues Carthaginis portu egrediētes, quum olim Romanos expugnare conarentur, Lilybetanis renunciaſſe. Iuxta promontoriū iſtud mirabiles inueniūtur lapicidinæ, è cuius ſaxis olim muri Carthaginenſes fuerunt facti. Diodorus Siculus hanc inſulā dicit quoq; olim Sicaniā à Sicanis antiquis indigenis dictā, ſed non diu retinuit nuncupationem iſtam. Nam quum mons Aetna crebros euomeret ignes, deuaſtarēturq; circumiacētes agri, deſeruerunt Sicanij inſulā, Siculiſq; inhabitandā reliquerūt. Diſcernitur proinde inſula iſta in tres ualles, & deſinit quoq; uallis in unū promontoriū. Vna quæ Pelorum habet, nemorū eſt plena. Altera quæ extenditur ad nothū, eſt frumentarijs tum campis tum nemoribus læta, pecorumq; fœcunda, Pachynū continens. Tertia Mazaræ, frugiferarum arborū propè impatiens, meſſibus armētiſq; abundās, Lilybeum ſibi uendicat promontoriū. Ambitus haud indiligenter facta mēſione 616. miliarib. Italicis definit̃, quæ faciūt ſeſquicētum Germanica miliaria. Sunt adhuc multi in Sicilia, qui utuntur Græca lingua. Quam fertilis ſit tota inſula, oſtendam infrà, ubi de ſingulis locis peculiaris fiet mentio. Ceres apud Siculos in precio fuit. Nam ualuit tanto ingenio, ut agrorū cultū excogitarit. Prima apud Siculos boues domuit, et aratro terrā ſulcis proſcidit, et ſemina tradidit. Quę cū in ſegetē excreuiſſet collectis ſpicis flabellis ſeparare, & molis terere ac panem conficere docuit, cum antea homines glandibus & pomis ſylueſtribus ſuſtentarentur. Ob quod meritum, poſt mortem eam deam frugum arbitrati ſunt, & diuinis honoribus extulerunt.

Tria in Sicilia promontoria.

Scylla.

Sicilia ſciſſa ab Italia.

Pachynus.

Sicania.

Ceres fuit in Sicilia.

Panhormus uulgo Palermo metropolis.

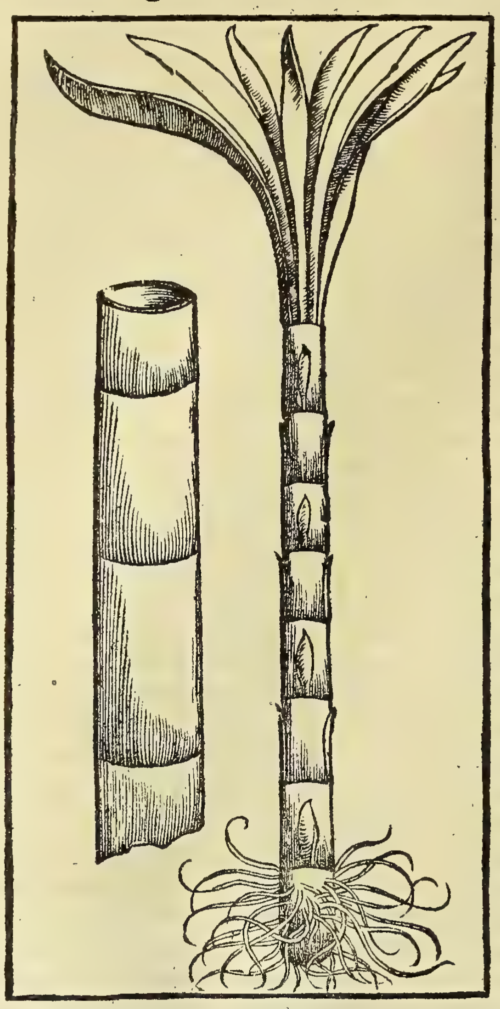
CIuitas Panhormitana uetuſtiſſima eſt urbs, ſita in loco amœna & fertiliſſimo. Ad ſeptentrionem ſpectat, pelagoq; alluitur Tyrrheno, muris ſepta perquàm altis, quod opus eſt Friderici regis. Secundum mare arx eſt, quæ noſtra tempeſtate amplificata, quod caſtrum ad mare nominant. Tres item antiquæ ciuitatis portæ & ueteres muri multis cum turribus lapide quadrato cōſtructi, & nunc manent. Inueniuntur lapides literis inſcripti, quibus Nohæ tempore fuiſſe Panhormū planè cōſtat. Sic enim ſcribit Marius Aretius: Templum ingens eſt Panhormi, exteriores parietes multo pulcherrimi, à Gualtherio archiepiſcopo Guilielmi regis affine dedicatū, opus ſanè cūctis ſpectabile, ubi Siciliæ reges ſepulti iacent. Ipſo in templo ſtatutis cautum eſt, ne priuatorū quiſq; ſepeliat̃, regibus nanq; duntaxat & epiſcopis cōceſſum. Prope eum ad orientē fermè celebre hoſpitale, cuius miniſtris curādi ægros atq; infantes alendi, quos uel paupertas uel mu

Pāhormus fuit tēpore Nohæ.

lierum uerecundia clàm expoſuerit, maxima cura. Altera parte eſt locus, ubi ueteri conſuetudine aureas coronas reges accipere cõſueuerunt. Ibi enim regio diademate donati ſunt Rogerius, uterꝗ Guilelmus, Tancredus, Henricus Imper. Fridericus filius, Manfredus & Petrus Aragoneus.

Saccari plantatio.

Dulcium arundinum, quarum ex recocto ſucco fit ſaccarum, fertiles in Panhormitano agro fiũt meſſes. Quod ſic faciunt. Principio campum non multum à mari remotum, bene paſtinant, inꝗ paulò eminentiores diſponunt ſulcos. Martio deinde menſe arundinum dulciũ nodos, qui ad ſummũ pertinẽt, folijs librisꝗ exutos ita conſerunt, ut ſulcorũ latera tribus aut quatuor cũ geminis fruſtis uno ictu perforentur, ſicꝗ implent omnes campi ſulcos. Irrigat̃ terra æſtate, ſimul & à luxuria aſſidue purgatur: brumale demum prope ſolſtitium, radicibus tantũmodo pro altera ſatione (biennium durat) relictis franguntur arundines. Quarum ex maturis dulciſſimisꝗ nodis in minuta inciſis fruſtra, eo artificio quo oleum, elicitũ ſuccum uno ex tribus in hypocauſto diſpoſitis aheno purgatur ac uili percolatur pãno. Colati mox ſucci partẽ (ſic enim recoquunt) in alterum conijciant ahenam, & hinc rurſus in tertium reponunt cõfeſtim, uerberantꝗ feruentem, unde extractũ ſubnigrũ erit ſaccarum. Idem denicꝗ itidẽ ſemel, iterũ & tertiũ ſi fuerit recoctum, candidum elegantiſſimumꝗ fiet. Altera uerò illis ex radicibus meſſis, niſi mẽſe Maio ſtercoretur campus, uix emerget. Adiecimus autẽ hic cannamellæ picturã & formã, è qua ſaccharum ipſum elicitur. Planta eſt millio Indico, quod mellegam & ſorgum Itali uocant, aſſimilis, breuior tamen. Caudex eſt nodoſus inſtar arundinis, non tamen intus, ut arundo, uacuus, ſed materia quadã, qualis eſt in millio Indico uel in iunco ſpongioſa plena, tenui cortice, dulci ſucco refert, quin hunc exprimitur modum. Caudicem totum in fruſta minutatim incidunt et ſecãt, moxꝗ ſubmittũt torculari. & ſuccum inde expreſſum in cacabum mundiſſimũ immittunt, ignicꝗ ſubiecto excoquunt donec perpurgatũ uideat̃. Purgatum in figulinis reponunt uaſis, in quibus ubi refrixerit, in ſaccarum laudatiſſimum cõgelatur. A' Panhormo haud longè fundus, cui Ciſala nomen, oſtenditur, ubi aquæ ſunt calidę, ægrotis admodum ſalubres.

Thermæ.

Syracuſa Regia ciuitas.

VRbem Syracuſas maximam pulcherrimamꝗ ac triplici ſeptam muro, opibus & uiribus potentẽ fuiſſe, multi ſunt teſtes. Ea capta, præda tantum fuit, quantum uix capta Carthagine tum fuiſſet, cum qua uiribus æquis certabatur. Et Dionyſius tyrannus centum uiginti peditum, equitumꝗ 12. milliũ exercitum, ac naues ad quadringẽtas ex urbe una eduxit Syracuſis. Quæ tum manu munitiſſima, tum loci natura erat, & portus ad huc habet duos, qui quũ diuerſos inter ſe aditus habeãt, in exitu ſunt cõiuncti, quorum cõiunctione inſula ipſa diſiũgitur. Ea tãta fuit, ut ex quatuor tunc urbibus conſtaret, quarum una ea eſt, quã dixi, inſula, quæ duobus illis portubus cincta (magnum & paruũ uocant) quæꝗ in præſentia, cæteris ſolo adæquatis, tantummodo ſtat. In faucibus portuum ubi nunc caſtrum Marker eſt, arx erat tyrannorum, Hieronisꝗ regis domus, qua prætores poſtea uti ſolebant, theſauro plena, ac armorum copia ita munita, ut hominum ſeptuaginta millia illis armarentur.

Arethuſa fons

In inſula huius urbis eſt fons, cui nomen Arethuſa, tunc incredibili magnitudine, plenus piſcium, qui fluctu totus opertus fuiſſet, niſi munitione ac

mole

mole lapidum à mari fuiſſet diſiunctus. Arethuſa itaqꝫ quamuis non ea magnitudine, è rupe ueluti è ciuitatis latere uſqꝫ in hunc diem, in portum magnum effunditur. Regnauit olim in hac urbe Dionyſius, occupauitqꝫ tyrãnidem quum compleſſet annos 25. et regnauit 38. Idem ipſe, fratres & omnes regni æmulos interfecit. Cumqꝫ ob ſæuitiã omnibus inuiſus redderetur, abſqꝫ omni regio apparatu in Italiã tacitus profugit. Hic coniuges principum ad ſtuprum rapi iubebat, uirgines ante nuptias adducebat, ſtupratasqꝫ pro-
is reddebat, locupletiſſimos quoſqꝫ aut ciuitate pellebat, aut occidi imperabat, bonaqꝫ eo-
um inuadebat. Cum autem ſecundo cõſpiratione obſideretur, depoſito imperio, arce cum
xercitu Syracuſanis traditis receptoqꝫ priuato inſtituto, Corinthũ in exiliũ proficiſcitur,
ibi in ſordidiſſ. uitæ genus deſcendit, in popinis & lupanaribus totis diebus reſedit, pãno-
us & ſqualibus inceſſit, omniaqꝫ ita fecit, ut cõtemnendus magis ꝙ metuendus uideretur.
Nouiſſime ſe ludi magiſtrũ profeſſus, pueros in triuio docebat. Huius Dionyſij cum om-
nes Syracuſani interitũ optarẽt, quædam anus ſola quotidie deos orabat, ut incolumis ac
ibi ſuperſtes eſſet. Audiẽs Dionyſ. admirat̃, cauſam q̃rit. Ait illa: Cũ puella eſſem et grauẽ
tyrãnum haberemus, carere eo cupiebã, ſucceſſit illi grauior, & cum illo carere cuperẽ ter
tiũ te importuniorẽ excepimus. Timẽs ergo deteriorẽ ſuccedere tibi, caput meũ ꝓ tua ſalu
te deuoueo. Tam facetã audaciã Dionyſ. erubuit. Huius Dionyſij fuit Plato magiſter. Cæte
rũ filias Dionyſius ne tõſori collũ cõmitteret, tõdere docuit: adultis uerò illis, ferrũ earum
manib. remouẽs cãdentibus carbonibus capillũ & barbã adurere. Damocles aſſentator, ꝓ
pter eius opes atqꝫ rerũ abundantiã, beatũ Dionyſium aſſiduè in ſermone cõmemorabat.
Cui Dionyſius: Vis ne igit̃ inquit ô Damocles ſic te eſſe beatũ? Cũqꝫ ille uelle dixiſſet: ho-
minẽ Dionyſius in aurea ſede collocari iuſſit, mẽſasqꝫ inſtrui cõquiſitiſſimis epulis, pueros
delectos cõſiſtere, iuſſitqꝫ rurſus fulgentẽ gladiũ à lacunari, ſeta equina appẽſum, demitti.
Damocles itaqꝫ gladiũ ſuſpiciẽs, nec pulchros adminiſtratores aſpiciebat, nec manũ porri
gebat in mẽſam, ſed potius exorauit tyrannũ, ut abire liceret, quod iam beatus eſſe nollet.

Agri Syracuſani omniũ, quæ ad uictũ humanũ pertinẽt rerũ longè ſunt fertiliſſimi. Triti *Fertilitas agri Syracuſani.*
ci enim omnisqꝫ leguminum generis lætiſſimas ferunt ſegetes, ita ut ibi arare terram ac fru
mentũ ab ea mortales extorquere Cererẽ docuiſſe crederẽt. Ibi quoqꝫ armentorũ copia &
pecudũ, aucupij etiã maxima cõmoditas. Anno Chriſti 1070. factus eſt Syracuſis horri-
bilis terremotus, per quẽ urbs ſic eſt cõcuſſa, ut multa ædificia conciderint. Cecidit quoque
ecclesia interim quo ſacra peragebantur, & oppreſſit omnes ferè homines, qui in ea erant.

Scribunt quidã, Syracuſanos olim regali poteſtate & magiſtratu totius inſulæ Siciliæ po
titos fuiſſe. Nã Gelo Syracuſanorũ rex, Cartagineuſibus bello iam profligatis, uniuerſæ
Siciliæ dominiũ obtinuit, quem Hieroni fratri poſtmodũ ex teſtamento reliquit: Et ubi Ro
manorũ prouincia Sicilia facta eſt, Syracuſis prætoria fuit domus, ibidem qui ius dicebant,
iudices manſiſſe nemo eſt qui improbet.

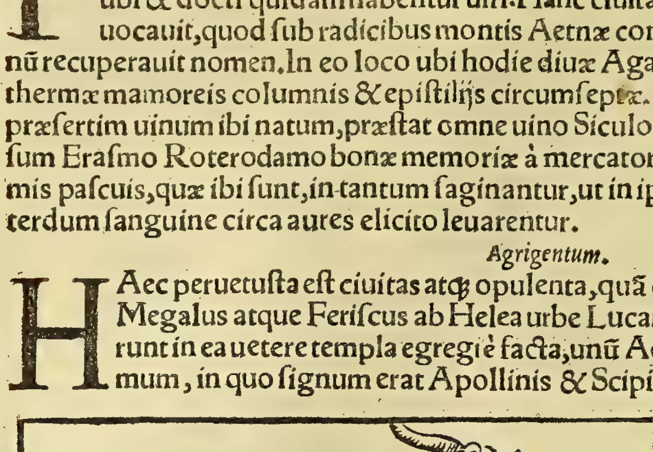
Catina

Catina.

PTolemæus & Diodorus Siculus uocant urbem iſtam Catanam, eſtq; in planitie, habens montem Aetna ad ſeptentrionem. Decorata eſt noſtro æuo ſtudio uniuerſali, ubi & docti quidam habentur uiri. Hanc ciuitatẽ Hiero renouatis colonis Aetnam uocauit, quod ſub radicibus montis Aetnæ conſtructa ſit, ſed poſt eius mortẽ, priſtinũ recuperauit nomen. In eo loco ubi hodie diuæ Agathæ eſt templũ, fuerũt enim celebres thermæ mamoreis columnis & epiſtilijs circumſeptæ. Ager Catanaicus eſt totus fertilis, & præſertim uinum ibi natum, præſtat omne uino Siculo, quale olim hic Baſileę bibimus, miſſum Eraſmo Roterodamo bonæ memoriæ à mercatoribus Auguſtanis. Pecora quoq; optimis paſcuis, quæ ibi ſunt, in tantum ſaginantur, ut in ipſa pinguedine ſuffocarentur, niſi interdum ſanguine circa aures elicito leuarentur.

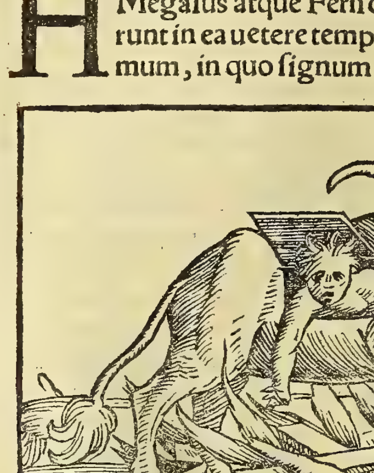
Agrigentum.

HAec peruetuſta eſt ciuitas atq; opulenta, quã olim Carthaginenſes euerterunt, & Megalus atque Feriſcus ab Helea urbe Lucaniæ rurſum inſtaurarunt. Plura fuerunt in ea uetere templa egregiè facta, unũ Aeſculapij, illa tempeſtate religioſiſſimum, in quo ſignum erat Apollinis & Scipionis monumentum: alterum Palladis, tertium Iouis. Phalaris Cretenſis ob ſeditiones domo profugus in Siciliam comigrauit, atque Agrigẽti principatum obtinuit, uir prudens inter omnes, domi militiæq; clarus, literis ac liberalitate inſignis. Perillus Athenienſis faber huic plura opera miro artificio cælata dederat, qui pluribus ob id donatus muneribus, taurum rurſus æneum naturali ſtatura maiorem obtulit. Ipſe nondum reſerato artificio, quòd homo qui morti deſtinatus eſſet, tauro incluſus ſuppoſitis flammis non humanam uocem qua tyranni ſæuitia lenirentur, ſed tauri mugitus ederet, donum benigne accepit. Artificiũ inde doctus, Perillum qui tale excogitauerat tormentum omnium ſæuiſſimum, ac illo cruciatu dignum exiſtimans, eundem faceret periculum adegit. Taurus Carthaginem deinde adductus, atq; à Scipione Africano multos poſt annos reſtitutus. Quem taurũ Scipio cum redderet Agrigẽtinis, dixiſſe dicitur, Aequũ eſſe illos cogitare, utrum eſſet Siculis utilius, ſuis ne ſeruire an populo Rom. obtemperare, quum idem monumentum & domeſticæ crudelitatis & Romanæ manſuetudinis haberent.

Incidit in foueam quam fecit

Meſſana.

MEſſana uetuſta Siciliæ ciuitas, hodie ſatis proſpera & pollens, ab Italiæ finib. charybdis freto, portuq; natura ipſa facto diſcreta, ab occaſu collibus munita, tritici meſſibus, quia mõtibus clauditur & pelago, caret, nemoribus abundat, ſed tota propè eius meſſis in mororum folijs conſiſtit. Probatiſſima enim à Meſſaneis lana ſerica, in multas Europæ partes mittitur. Venit artificiũ illud in Siciliam tempore Conradi Imperat. Nam cum rex Rogerius ea tẽpeſtate ex Sicilia in Græciam traijceret, multosq; captiuos abduceret, inter eos etiam quoſdam ſerici artifices & textores ſecum duxit, & in Panhormitanã ciuitatem collocauit, per quos breui tota Sicilia ac deinde Italia huiuſmodi artificib. eſt repleta. Et quidem parciſſimus fuit antiquis ſerici uſus, cuius poſtea luxuriam plurima ſata morus per Siciliã & Italiã auxit, ut non ſolũ ad uiliſſimi ordinis homines peruenerit, ſed eo canũ,

equorum

quorumq́; ſtragula ac dorſualia fiant. Nihilq́; ſiue in ordiendo ſiue in tingendo maiorem
cipit uarietatem. Sunt qui ſcribunt, ad Iuſtinianum principem duos monachos ex Serin
Indiæ ciuitate, ſerici ſemen Conſtantinopolim primū attuliſſe, ex eoq́; deinde ſub fimo
oſito, paulatim uermiculos emerſiſſe, qui mori folijs enutriti, ſericum fecere, inde transfu
um artificium in reliquam Europam, potiſſimū in Siciliam. Notatur hic Plinius de errore
ui libro ſexto ſic ſcribit: Seres lauticia ſyluarum nobilis, perfuſam aqua depectentes fron-
um caniciem: quaſi ſine uermiculo ſericum ſponte in arbore naſcatur. Sed redeamus ad
leſſanam ciuitatem. Portus tutiſſimū diuerſorium, qui Charybdis Scyllæq́; rabies ſupe-
re pertentant, eam urbis partem alluit, quæ ad orientem pertinet. Fons eſt in ipſa ciuitate
erennis atq́; ſaluberrimæ aquæ, atq́; inſignis pila, quo potum equos agunt, omnibusq́; in
to fere orbe pulchrior. Effigies lapideæ duæ, Scipionis & Annibalis, antiquitate fere cor
oſæ, in maioris templi porta uiſuntur. Sunt quoq́; hic uenæ quæ aurum, argentum, porphy
ticumq́; marmor gignunt, ſed quæ alumen cæteris omnibus abundantius proferunt.

De monte Aetna.

AEtna mons, uulgò Montgibel dictus, ſuis mirus incendijs, quū ſit materia plenus ſulphurea, quæ humidis generat nutrimentis, ueluti in Epheſtijs Lyciæ montibus, intra fiſtulas cauernasq́; uentorum incluſo impetu, & Euri potiſſimum, ſubſolani, boreæq́;, quibus plus quàm cæteris patet, accenſos ignis globos exeſis undique ex crateribus eructat.

Thucydides ab eo tempre quo Græci Siciliam tenuerunt, tres Aetnæ ignis inundationes commemorat. Dicit quoque Strabo, ante ſua tempora campos Aetneis cineribus ſparſos fuiſſe. Aliquot pòſt annis deinde huiuſmodi ignem rurſum ex Aetnæ hiatu emanaſſe legimus. Oroſius præterea refert, M. Aemilio, Lucio'que Oreſte COSS. horrendis cum ſonis flammas eundem eructaſſe montem, Ac Lucio denique Cæcilio Q. Tito Flaminio COSS. his maiorem ignis cladem accidiſſe, & propterea Romanos decennio tributum Catinenſibus remiſiſſe. Arſit et altero poſt ſanctæ Agathæ Catinenſis martyrium anno, qui fuit 254 poſt Chriſtum. Itemq́; anno 1175, quādo ſonantibus ruinis terra adeò fuit concuſſa, ut ipſius diuæ Agathæ domorum lapſu, ſacerdotes omnes obruti ſint.
Anno quoq́; poſt Chriſtum natū 1329. factis quatuor profundiſſimis hiatibus, magnum *Ignis flumen.*
rorupit ignis flumen. Ignis eius noctu horrendum habet aſpectū, nec lucet ut alius ignis,
nterdiu autē obſcure ardet, haud ſecus quàm accenſum ſulphur, qua materia mons eſt ple
us. Veteres multa de hoc ſcribunt, potiſſimum Strabo, qui et in cacumine montis ſe fuiſſe
ſſerit, & omnia diligentiſſimè luſtraſſe. Aiunt in ſummo apice mirabiles eſſe mutationes.
nterdum enim eructat igneum flumen, aliquando flammam ignis aut obſcurum fumum.
Et hoc maximè eſt mirandum de illius ignis calore, quòd ille nullo frigore temperari po-
eſt, neque frigus per calorem illum diſſolui. Superior enim pars montis plena eſt cinerum
qui hyemali tempore cooperiuntur niuibus. Supremū faſtigium montis eſt planum, com-
prehenditq́; per circuitum circiter uiginti ſtadia, hoc eſt, dimidium miliare Germanicum,
n cuius medio conſurgit colliculus quidam ex cineribus cōgeſtus, unde aliquando ignis
& aliquando fumus exhalat. Noctu uidetur ignis in uertice montis, interdiu uerò fumus
quidam obſcurus aſcendit. Noſtro tamen æuo, quando materia combuſtibilis putabatur
per ignem conſumpta, nihil uiſum eſt ex monte aſcendere, præter caliginoſum uaporem,
uſq; ad annum Chriſti 1537. quando incredibilis magnitudinis ignea maſſa de incenſo ſul-
phure facta, ex ipſius Aetnæ nouis factis crateribus, cum maximo fragore prolapſa, quæ
ub aëre aliquantulùm condenſata ſuperficie, non quidem uelociter ſed paſſim ruebat, col
es, nemora ſaxa ac rupes, pagos etiam duos (mons enim pagos multos continet) combuſ-
ſiſſe audiuimus: ac denique montis cacumine flammis continuis una ex parte prolapſo,
amplioren

ampliorem factum craterem. Ipſe ignis globus, quem incenſum ſulphur eſſe conſtat, int
diu ſubnigrum, noctu autem igneum totum, horrendumq́ʒ ſeſe ſpectantibus oſtendit. T
nitrus plurimis diebus continuos, mortales terrentes, exaudiri, atqʒ aduſtis nigriſqʒ ciner
Cineres in Calabriam delati bus, non Siciliam modo, uerum & Calabriæ partem opertã, cœlumq́ʒ totum infeſtiſſimo
mo, hi qui terras illas habitant ſunt teſtimonio. Cohibitus fuit ignis multis annis, atqʒ in
rim in radicibus montis multa bonarũ arborum genera ſuccreuerunt: ſederunt & Catan
ſes in magna quiete, at quum ignis tanta uiolẽtia erumperet, & Vulcanus officinam ſua
reformare conaret̃, omnia circum montẽ grauiſſimè fuerunt læſa, arbores, nemora, hon
nes & pecora. Rationem naturalem, huius tàm mirabiliter ardentis ignis, afferunt philo
Cauſa incendij phi talem. Eſt hæc inſula in inferioribus ſuis partib. tota cauernoſa atqʒ plena ſulphure, al
mine, igne & aqua, alijſqʒ ſimilibus rebus quæ ignem fouent: ignis autem eſſe nequit ſine
ſpiraculo, ſed ubiqʒ ſeſe exerit, ſic & in Sicilia multæ calidiſſimæ inueniuntur thermæ. I
greſſus præterea aër in cauernas, excitat flammã, quæ exitũ petens, fumum & ignẽ euom
multiſqʒ in locis ſuos quærit caminos, per quos reſpiret. Interdum quoqʒ in uiſceribus te
rę tanta eſt ignis uiolentia, ut cum flamma lapides aduſtos & arenã expellat, calore inclu
omnia latera cauernarum concutiente & commouente. Haud procùl à Sicilia eſt par
quædã inſula, quę olim Hiera hodie uerò Vulcano appellatur, dedicata à gentilibus Vul
no: & hæc habet collem faſtigiatum, unde noctu ignis, interdiu autem fumus exhalat. C
Vulcana inſula. ſeruatione eſt etiam deprehenſum, flammam per uentum excitari, modo in Vulcano ac d
inde in Aetna, ſedatoq́ʒ uento & flammam extingui. Eſt autem inſula Vulcana tota aſp
ra, petroſa & ignibus plena. Flante uento à meridie, cõſurgit circum inſulam caligino
nebula, ſin ab aquilone ſpiret, erumpit ex camino eius flãma ignis, auditurq́ʒ magnus fr
gor et ſonitus crepitãtis ignis. Quo aũt ſterilior eſt inſula Vulcana, eo fertilior eſt inſula l
para appellata, haùd procul à Vulcana ſita. Abũdat enim fructibus, alumine & ſalubrib
Lipparus inſula. thermis. Vocata fuit aliquando Aeolia, habetq́ʒ ciuitatem unam, quã Lipparum uocant, l
bet & optima paſcua & ſalubres thermas. Maximum tamen cõmodum habet ab alumir
Abeſt deinde non multum ab ea, alia inſula, Ethalia uocata, quæ mineras habet, unde fer
coquitur. Notandum præterea, inter Sicilia ad littus Africæ ſitam inſignem inſulam, Mal
nomine, quam Ptolemæus Melitam uocat, inhabitaturq́ʒ noſtro æuo à Rhodianis militi
qui ante paucos annos per Turcam exacti ſunt Rhodo inſula. Maltam inſulam olim Sa
Malta inſula. ceni incoluerunt. Sparguntur & aliæ multæ inſulæ circum Siciliam ex quibus quædam h
bitantur, quædam uerò incultæ iacent, quales ſunt Aenaria, quæ hodie Iſcla appellatur, n
multũ abeſt à Caieta. Item Coſyra, Aeguſa, Strongile, Didyma, Ericuſa, &c. quæ ferè o
nes noſtro æuo alia habent nomina. Quædam coluntur, unde ſcilicet aliquid commodi p
cipi poteſt: aliæ uerò omnino ſqualidæ & incultæ relinquuntur quouſqʒ & ipſæ benefici
cœli aliquando afficiantur. Haud enim alia habetur ratio de inſulis maris, quàm de co
tinenti inhabitatio. Sicut enim terra ipſa, regio aliqua certa aliquot annis nullo labo
domari poteſt & perduci ad fructificationẽ, & deinde irradiata aſpectu cœli ad ſumma
aſſurgit fertilitatem, ſic in mari inſularũ fertilitas & ſterilitas ſubinde ſuas permutãt uice
Aenaria inſula olim flagraſſe quoqʒ dicitur. Nam collis Epomeus in medio eius poſitus
terræmotibus quaſſaretur, incendia euomuit: ac deinde cum Carolus ſecundus in Sicilia
gnaret, eadem inſula arſit ſpacio ferè duorum menſium. Etenim non longè ab Iſcla ciuit
te, quæ tunc Gerunda dicebatur, ignis ex uenis ſulfureis, erumpens, magnam inſulæ par
incendio uaſtauit, & præter reliquas animantes multos homiues conſumpſit, cæteri fug
dilapſi ſunt. Manent incendij eius ueſtigia in hodiernum diem.

De adminiſtratione reipublicæ in Sicilia, ab antiquis temporibus uſqʒ ad noſtrum æuum.

IAm ſuprà obiter cõmemorauimus, Syracuſanos ab initio imperium tenuiſſe in Sicil
uſqʒ ad ea tẽpora, quãdo Marcus Claudius Marcellus tertiò cõſul, poſt Carthaginẽ
bellũ Syracuſas pfectus, triẽnio urbẽ oppugnauit, atqʒ Siciliã in prouincię formã red
git, Romaniſqʒ ſubegit, unde Romani non parum cõmoditatis babuerũt. Eſt ẽm inſu
ipſa fertiliſſima in melle frumẽto & croco, imò ſupat ferè in his & alijs rebus fœcundita

Italia

alıæ,ſicut & uulgò dicitur,Siciliam horreũ eſſe & thecam penuariã Romanorum . Nam *Sicilia horrea Italiæ.*
uicquid Siculis ſupereſt & quo illi non egent,id Romanis uendunt. Durauit autẽ iſta ad
miniſtratio uſq; ad Caroli magni tempora. Tunc partito inter utrũq; imperiũ orbe, Sicilia
mnis cum Calabria & Apulia, Conſtantinopolitano ceſſit imperio. Cui ſine cõtrouerſia
aruit uſq; ad Nicephorum Imperatorem: quo tempore Saraceni Apuliam, Luceriam &
ia nonnulla loca occuparunt,anno ſcilicet Chriſti nongenteſimo decimoquarto. Vnde
æpe poſteà factis excurſionibus,Calabriã,Neapolim & alia loca penetrauerunt. Deinde
oſt annos ferè centum rurſum expulſi ſunt,idq; per Tancredum Normandũ,uirum armo
um gloria inſignem,qui cum numeroſa prole finibus ſuis egreſſus,in Italiam uenit & tan
em cum aliquot milibus Normandorũ,qui ad expeditionem Ieroſolymitanam ſe tempo
: accinxerant Siciliam,Apuliam & Calabriam cepit. Atq; poſtea moriens imperium po
eris ſuis dimiſit,qui comites Siciliæ dicti 43.annorum ſpacio,magna cum felicitate creue *Comites Siciliæ.*
unt. Succeſſit autem Tancredo filius Robertus, qui Apuliam per ſe & Siciliã per Roge *Dux Siciliæ.*
ium fratrem rexit,atq; conſtitutus eſt per Rom. pontificem dux feudatarius. Ipſe Neapo
m primus poſſedit,longa obſidione & ui expugnatam. Obijt anno 1086. Sequitur genea
ogia ſecundum Raphaëlem Volater.

Tancredus — *Rogerius comes*; *Robertus dux*
— *Guilelmus primus*; *Rogerius dux*; *Boëmundus dux Tarent.*
Rogerius rex — *Guilelmus ſecundus*; *Coſtantia cuius maritus Hẽricus*
Guilelmus tertius; *Fridericus ſecũdus Imperator* — *Conradus*; *Henricus*; *Manfredus*
Conradinus; *Conſtantia uxor Petri Aragon.*

Poſt Robertũ ducem,rerũ eſt potitus in Sicilia Rogerius:quo mortuo, ſucceſſit Guilel
nus:ſed interim quo ille Conſtantinopolim conceſſit nuptias expeturus filiæ Imperato
is Cõſtãt. Rogerius fratris ſui filius, capta abſentis occaſione, regnũ inuadit,Guilelmus
pe nuptiarũ fruſtratus,regnoq; ſimul eiectus, apud principem Salernitanũ animi mœrore
uẽ obijt ſine liberis. Rogerius uerò uariè in regno iactatus eſt de quo ſuprà multa in Nea
olitanorũ regum genealogia. Mortuus uero Panhormi, reliquit hæredem filium Guilel
nũ ſecundũ ſucceſſorẽ, qui regnauit annos 12,mortuusq; reliquit hæredem filium Guilel
nũ tertiũ,cognomento bonum,qui mortuus poſtquam regnauit 25.annis,nullum reliquit
ilium. Tunc electus eſt quidam è genere Roberti Guiſcardi nothus, nomine Tancredus.
Quod cum pontificibus Rom.diſpliceret,Cõſtantiam Rogerij regis filiã,deo dicatam, è *Monialis fit regina.*
cœnobio Panhormitano Henrico Friderici Imperatoris filio, ſimul cum regni iuribus ma
rimonio tradiderunt. Henricus autem Tancredum bello perſequens, Neapoli demũ ob
eſſum interfecit,& regnũ utrunq; Friderico filio,ex Conſtãtia ſublato,reliquit. Res tan
lem deducta eſt ad Manfredũ Friderici filiũ nothũ, ut apud reges Neapolitanos habes. Is
uerò regno abdicatus eſt à põtifice, & euocatus cõtra eũ Carolus frater regis Francorum
lux Andegauenſiũ atq; ei regnũ cõceſſum,idq; hac lege,ut quadraginta millia nummũ au
eorum quotannis pontifici penderet. Carolus igitur traiectis alpibus,Manfredum tandẽ
uperatũ interfecit,deinde Conradinum Friderici Imperatoris nepotem,poſt multa prælia
um toto exercitu etiã ſuſtulit: ſicq; ſuperatis hoſtibus,uindicauit ſibi citra ultraq; Pharum
Siciliæ regnum. Cumq; in Africam traijceret, fratri Ludouico ſuppetias laturus, & rediret
n Italiam,offendit omnia turbata. Nam pontifex Rom. ſollicitauerat interim Petrum Ara *Aragonenſis*
gonem,ut iure hæreditario Conſtantiæ uxoris ſuæ,quæ Manfredi regis filia fuerat, regnũ *occupat Siciliã*
Siciliæ inuaderet. Petrus hac ſpe erectus, cum claſſe quaſi aliud ſimulans Sardiniæ propin
quat,ſtatimq; Siculos Gallis infeſtos clàm ad defectionem ſollicitat. Qui ad unum omnes
ueſperi dato ſigno, ex ea natione utriuſque ſexus interficiunt. Quo perpetrato, Petrus
ſtatim Siciliam occupat, anno 1283. Carolus uerò in hoc tumultu extinctus eſt Neapoli,ſu
perſtite Carolo eius filio. Qui pugna nauali cum Petro rege apud Siciliam congrediens,ſu
peratus & captus eſt. Alius uerò creatus pontifex, fauens Gallis, Petrum ſacris interdicit
regnoq; paterno abdicat,bona diripientibus concedit. Moritur paulo pòſt ex uulnere Pe
trus,relictis duobus filijs Iacobo & Friderico.

Petrus

Petrus rex Aragoniæ & Siciliæ
- Iacobus. — Martinus rex Aragonia ult.
- Elionora uxor regis Caſtellæ — Ferdinandus rex Siciliæ.
- Fridericus — Petrus
  - Ludouicus
  - Fridericus. — Maria

Fridericus ex Hiſpania cum claſſe ueniens in Siciliã, uexatã à Roberto Caroli filio, nõ
ſolũ Siciliã, ſed & Calabriæ partẽ aſſecutus eſt, donec tandem pace facta & Carolo libera
to, conditiones factæ ſunt, ꝙ Carolus duos filios obſides daret, & Fridericus Siciliã dum
uiueret haberet. His actis, Carolus paucis poſt annis de uita deceſſit, relictis ex Maria fili
regis Vngariæ filijs 14. è quib. notiores fuerũt, Carolobertus, qui poſtea rex Pannoniæ fui
& pater Andreæ, qui ſucceſſit in regno Apuliæ Roberto patruo, & interfectus à Iohann
fuit. Diuus Ludouicus archiepiſcopus Tholoſanus, Robertus dux Calabriæ, qui in regno
patri ſucceſſit, Philippus princeps Tarentinus, pater Ludouici cõiugis ſecũdi Iohannæ r
ginæ, &c. Habuit quoqꝫ duas filias, quarũ unã Blancã dedit Iacobo Aragoni, & Leonorã
Friderico Iacobi regis fratri. Iacobus rex tradito regno Siciliæ fratri Friderico, ſeceſſit ipſ
in Aragoniam. Cæterũ mortuo Martino Aragonũ rege ultimo abſqꝫ prole, orta eſt de re
gni iure cõtentio, inter Iohannẽ & Ferdinandum patruum, ꝙ uterqꝫ ſe propiorẽ Martin
materno ſtemmate prædicaret, armis regnũ Ferdinandus aſſeruit, cum uno gradu propio
eſſet ꝙ nepos eius ex fratre. Genealogiã eorũ habes in ſucceſſione regum Caſtellæ. Ferdi
nandus itaqꝫ frater Henrici regis Caſtellæ, obtinuit utrunqꝫ regnũ Aragoniæ & Siciliæ, &
ab eo nouã faciemus ſucceſſionis lineã.

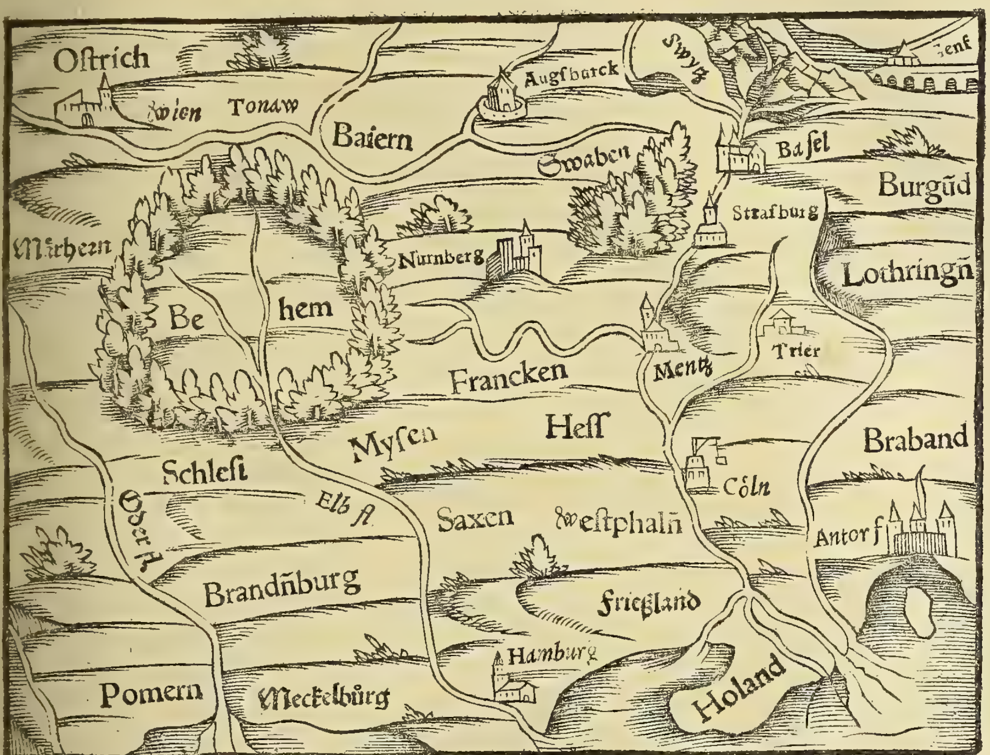
Ferdinandus rex Aragoniæ & Siciliæ
- 2 Alfonſus rex Siciliæ & Neapolis
  - 3 Ferdinandus illegitimus
    - 4 Alfonſus — 5 Ferdinandus
    - 6 Fridericus ultimus rex Siciliæ
- ij Iohannes rex Aragoniæ & Nauarræ
  - iij Ferdinandus rex Aragoniæ adeptus pꝫ uxorem regnum Caſtellæ
    - iiij Iohanna cuius maritus Philippus dux Auſtriæ, rex Caſtellæ, &c.
      - Carolus Imperator, re
        Caſtellæ, Nauerræ, A
        goniæ, Siciliæ, Neapol
      - Ferdinandus Roman
        rum rex

Numerus cifrarum ſignat reges Siciliæ & eorum ordinem, à Ferdinando primo ad Fr
dericum ultimum. Numerus uerò per unitates extenſus, ſignat reges Aragoniæ & eoru
ſucceſſionem. Alfonſus ſecundus à Iohanna regina Neapolitana adoptatus, multis bell
tandẽ Siciliæ regno rurſum adijcit Neapolim, ut ſuprà indicauimus, anno ſcilicet 1442. Su
cedit ei Ferdinandus, quem ex pellice ſuſtulit, & quem pontifex prius legitimauit. Is aute
ſexagenarius ex morbo perijt anno Chriſti 1494. & ſuccedit Alfonſus iunior filius eiu
ſed uix anno uno regnauit, fugienſqꝫ à Carolo Gallorum rege in Siciliam, filio Ferdinan
do permiſit regnũ. At nec filius Gallici tumultus flammam expectauit. Gallus itaque po
tus Neapoli octo ferè menſibus, reuocatus eſt in Galliã, & Ferdinando rurſum regnũ N
politanũ eſt à ſubditis oblatũ, ſed cum poſt bienniũ ſine liberis decederet, & pater quoq
mortuus eſſet in Sicilia, patruus Ferdinandi Fridericus, utriqꝫ regno eſt ſuffectus. Qui cu
& ipſe poſt annũ ſextũ à Ludouici Gallorũ regis exercitu in Aenariam proximam inſu
pelleretur, conceſſit inde ſponte in Galliam, ſeqꝫ ipſius regis miſericordiæ permiſit. A
tequam tamen Fridericus eſſet pulſus regno, Ludouicus Gallus & Ferdinandus Hiſpani
rex, iunctis copijs conſenſerunt expugnare regnum, & partum inter ſe diuidere. Sed cu
in diuiſione diſcordia ingens oriretur, uentum eſt ad pugnã, ſuperatiſqꝫ &
exclusis Gallis, Hiſpani in hunc uſqꝫ diem retinent utrunqꝫ Siciliæ & Neapolis regnum. Cæterũ quomodo his regnis acceſſerit titulus regni Ieroſolymitani, ſuprà oſtendi.

Finis deſcriptionis Siciliæ.

COSMOGRAPHIAE Vniuerſalis, opera Sebaſtiani Munſteri ex probatis quibusq; Geographicis & Hiſtoricis ſcriptoribus in unum collectæ, Liber tertius.

Deſcriptio Germanicæ nationis propter quam celebrandam atq; illuſtrandam, autor ſubijt uniuerſum huius uoluminis laborem, diutiusq; ob id in Germania deſcribenda quam in reliquis omnibus totius orbis hæret terris.

IVERVNT hucuſq; plurimi tàm ex gentilibus quàm ex Chriſtianis, qui anxiè conati ſunt deſcribere Germaniã, ſed meo iudicio nullus fuit ex priſcæ ætatis ſcriptoribus, qui ciuitates, regiones & populos altiſſimæ Germaniæ rectè conſignauerit. Fecerunt quidem ſinguli quod potuerunt, & ſunt qui illos ſic excuſant, quòd per temporum bellorumq; iniuriam, nomina ciuitatum & regionũ partim interciderũt, partim mutata ſunt, uixq; eſt inuenire aliquid, quod ſuum priſtinũ nomen tueatur. At mihi hoc quoq; conſiderandũ uidetur, quod ueteres ſcriptores, qui Germaniã deſcribere tentarunt, fuerunt pleriq; exteri, qui Germaniam nunquam ingreſſi, ex ſolo auditu eam deſcribere ſatagerunt, quantum ſcilicet à Romanis inueſtigare potuerunt, qui ripis Rheni & Danubij occupatis, excubias & inſidias Germanis tetenderunt, aliquando irruperunt, & rurſum pedem retraxerunt, uixq; Germaniam à limine ſalutarũt, ad interiora uerò non penetrauerunt, & tamen iuxta qualitatem limitum uoluerunt æſtimare totam Germaniam, nempe, ſicut extrema apparebant informia, aſpera, cælo triſtia cultu aſpectuque, ſic eam iudicarunt totam nationem, libroſque ſcripſerunt, quibus illam magis infamauerunt quam celebrauerunt. Et utinam eos libros hodie integros & non mancos aut omnino perditos

Germania ab exteris male deſcripta.

ditos haberemus. Traijcientibus illis Rhenum, à Baſilea uſque ad Nemetes, illicò aſpera
facies Nigræ ſyluæ & mõtium eius, quæ ab occaſu ueluti Germaniæ propugnacula ſunt
occurrebat. Simile itineris impedimentum eſt à Spira uſq; ad Coloniam Agrippinã, quum
in eo tractu Germania ferè uſq; ad Mogũtiam deſignat in Ottonicam mõtuoſam ſyluam
& à Moguntia per Rheni deſcenſum ad Cattorum montes. Quòd ſi hos tranſcendiſſen
montes, inueniſſent plurimas planities & ualles ſumma ubertate præſtantes, qualis eſt re
gio Vuirtenbergenſis, præſertim iuxta Neccarũ, uallis Tuberina à Rotenburgo ad Vuer
Interiora Germaniæ fertilia. themicum comitatum, totus Mœni tractus à Bamberga uſq; Francfordiam, ut taceam B
uariam citeriorem, Franconiam interiorem, Kreichgoiam, Rhetiam Norlingenſem, My
am, Thuringiam, Saxoniam, Schleſiam, Bohemiam, quæ & ipſa pars eſt Germaniæ, &c.
Hæ enim omnes Germaniæ regiones, abundant aut uino aut frumento aut utroque, quæ
dam etiam proferunt argentum, quædam ferrum, quædam ſales, aut alias mineras. Scripſi
Cornelius Tacitus multa de priſcis Germanis, edidit & multos de eorum moribus & lo
cis libros, ſed qui pro bona parte interierunt, nec ad nos peruenerunt. Fragmenta tame
quæ adhuc ſuperſunt cupimus in unum colligere ne & illa pereant, quum oſtendant qui
ſenſerint olim Romani de patria noſtra, qualeq́; teſtimoniũ illi tribuerint. Siquidem apu
maiores noſtros tunc nemo fuit in Germania, qui ſcripſerit aut ſcribere potuerit, quum t
ta regio barbarie laboraret, nullaſq́ue omnino attigerit literas, imò nec uiderit, niſi quò
Græci dicuntur illis ſuos oſtẽdiſſe characteres, quos pro miraculo habuerunt. Non dubi
Terra Germaniæ olim ſqualida. um, quin primi Germaniæ cultores inuenerunt terram ſuam ſqualidam, informem & pla
nè incultam, pro qua edomanda & in meliorem formam redigenda, opus habuerunt mul
ta labore & ſudore. Excidendæ fuerunt ſyluæ, amnes in ſuos riuos cogendi, ædificia con
ſtruenda, ſterilitas terræ per paſtinationem tollẽda, loca pro habitatoribus diſtribuenda
prata & paſcua pro pecoribus adaptanda, &c. De his itaq; & de nominibus Germaniæ, d
ſitu eius, de regionibus, ciuitatibus, habitationibus, fertilitate, populis, moribus, factis, di
gnitate, & qualis adminiſtratio rerumpub. in ea fuerit ante translatum imperium, &c. mul
ta mihi ueniunt ſcribenda.

De Gothis & eorum ſæuitia.

IN deſcribenda Germania, in primis uiſum fuit, oſtendere qui fuerint & unde uenerin
Gothi, Vandali & Huni, quòd illi olim ſuperioris Germaniæ habitatores ſæpe afflix
rint, plurimumq́; incõmodauerint, id q̃d omnes ſcribũt Hiſtorici, ſimulq́; teſtant̃, pr
magna parte illos genere & origine aut Germanos fuiſſe aut Germanorum uicino
præſertim Vandalos, Alanos, Suecos, Gothos, Lõgobardos & Normãnos, qui omnes o
Scandia. ginem putantur duxiſſe à Germanis. Nam hi populi orti ſunt ex inſula Scandia ſiue Scan
Gothia. dinauia, quæ poſtea appellata eſt Gothia. Alij ſcribunt, ex dicta inſula prodijſſe Gotho
Gepidas, Rugios, Vandalos, Herulos, Turcilingos, Hunos, Vuinulos, qui alio nomi
Longobardi uocantur, mouenturq́ue hac ratione, quòd homines ſeptentrionales propt
frig

rigidiorem regionem diuturnioris ſunt uitæ, multiplicatiq́ in immenſum nequeunt ſimul
abitare, ſed ob uictualium penuriam coguntur turmatim emigrare & alias ſibi quærere ſe
es. Quidã ſcribunt Gothos & Getas unum fuiſſe populum, quorum trecẽta millia Clau-
ius ſecundus apud Martianopolim in Mœſia deleuit. Nam longe ante Chriſtum natum
utantur in Mœſia habitaſſe, quæ & minor Scythia à quibuſdam appellatur, nec multum
beſt à Conſtantinopoli, ubi & regnum habuerunt, geſſeruntque grauiſſima bella contra
yrum regem Perſarum. Alij uocant minorem Scythiam, regionem quæ eſt circa Mæoti-
as paludes, unde Gothi emigrarunt ad Mœſiam inferiorem, Thraciam, Daciam & Pan-
oniam. Sed quando id factum fuerit incertum eſt. Id conſtat, priores Aſiaticos Scythas
iiſſe quàm Europicos, quippe qui traiecto Tanai Europicam ſibi uendicarunt, ac ſua im-
oſuerunt nomina. Diuiſi autem, quidam Viſigothæ, alij Oſtrogothę dicti ſunt. Proco-
ius de illis ſic ſcribit: Gothi & Viſigothi & Vandali atque Alani, uno Sarmatarum nomi
e appellantur, eademq́ eſt natio, tantum ducibus, quorum nomina accepêre, diſcreti. De
ide alio loco dicit, famam eſſe Gothos ex Cimmerijs, qui ad Tanaim habitant, ueniſſe *Gothorum ori*
iuenes quoſdam, ac ceruum inſectando fluuium traieciſſe, reuertentes deinde, ſuis agrum *go.*
ptimum ſe uidiſſe renunciauerunt. Illi armis freti, cum exercitu ad Iſtrum uſque uincen-
o peruenerunt. Fuerunt bellicoſiſſimi, qui multi Imperatores præualere nequiuerunt.
ulius Cæſar eos deuincere nequiuit, neque Caius Tiberius, ſed neque Domitianus duo-
lecimus Cæſar, qui in ſuperiori Mœſia iuxta Danubium ab ipſis uictus, amiſit multas ci-
itates. Deinde anno Chriſti 250. ſub Cæſare Philippo traijcientes Danubium, ceperunt
n Mœſia Martianopolim, quam Cæſar Traianus ſecundum ſororis ſuę nomen extructam *Martianopo-*
lenominauit. Paulò poſt ſub Cæſare Galieno traiecto Boſphoro cum trecentis millibus *lis.*
iirorum, deuaſtauerunt Bithyniam & inſignem eius ciuitatem Nicomediam, & multas a-
ias ciuitates in minori Aſia, præſertim reſtauratam Troiam & Epheſum, in qua olim tem *Epheſi nobi-*
ılum fuit Dianæ celeberrimum, à tota Aſia annos ducentos per Amazones ædificatum, *liſsimũ tẽplũ.*
quod durauit uſq́ ad Gothorum ſæuitiam, numeratumq́ fuit inter ſeptem orbis miracula.
Hoc templum deſpoliauerunt Gothi ſicus & ciuitatẽ, & poſtea igni exuſſerunt. Perpetra-
is autem multis malis, illatisq́ plurimis damnis in Bithynia & Aſia, onuſti ſpolijs confe-
tim petierunt Græciã, Achaiam, Thraciam & Macedoniam, ceperuntque eas ſimili inſa-
ia perdere. Sed ſuperueniens Cæſar Claudius, cepit & trucidauit ex eis ferè trecenta mil-
ia, compeſcuitq́ in hunc modum Gothos ad tempus. Deinde erumpente ſæuiſſima Hu-
iorum gente, Gothi multa ab ea perpatientes, miſſis legatis ad Imperatorem Conſtãtino
politanum Valentem, rogabant ut ipſis portionem aliquã terræ in in Thracia uel Mœſia *Gothi fiunt*
nhabitandam traderet, offerebantque ſimul obedientiam & Chriſtianæ religionis ſuſce- *Chriſtiani.*
ptionem. Gauiſus eſt Imperator de legatione ad ſe miſſa, annuitq́ ut ad Danubij ripam in
Mœſia ea cõditione reſiderent, ut nõ ultra procederent & unà Chriſtiani fierent, murosq́
eſſent inter ſe & hoſtes ſuos. Cõſtituit etiam ſuper eos præfectos, & miſſis ad eos Arianis
(quorum ſectæ ille ſe addixerat) cunctam gentem eo dogmate pollutam reddidit. Poſt ali-
quot uerò annos, quum gens barbara à præfectis in officio contineri nequiret, neque à ma-
eficio coherceri, uerſa in furorem, præfectos Imperatoris trucidauit, circa annum Chriſti
382. Valens itaq́ uolens iniuriam ulciſci, quintodecimo anno imperij ſui lachrymabile cũ
Gothis bellum commiſit. Nam ad primum Gothorum impetum, perturbatæ ſunt Roma-
norum equitum turmæ, nudatosq́ pedites deſeruêre. Qui mox equitatu hoſtiũ ſepti, ac ſa-
gittarũ nubibus obruti, cum amentes metu huc illucq́ fugitarent, funditus cæſi in ſequen-
tum gladijs contisq́, periêre. Ipſe Imperator ſagitta ſaucius uerſusq́ in fugã ob dolorem
nimium, dum de equo laberetur, in uiliſſimam portatur caſam. Ubi ſuperuenientibus Go- *Imperator à*
this, igne ſuppoſito uiuus eſt crematus. Qua uictoria Gothi elati, Coſtantinopolim con- *Gothis uictus.*
feſtim petierunt & cum uxore Valentis pecunia tranſegerunt, ac domum pacati ſe recepe
runt. Deinde Gratianus & Theodoſius pluribus prælijs cum eis initis pacem tandem fe-
cerunt. Habuerunt deinde reges Athanaricum & Alaricum. Anno Chriſti 407. ſub re-
ge Alarico occupantes Pannoniam, Illyricum & Bauariam incommodis omnibus affe-
cerunt, coniunctisq́ cum Rhadaſago Oſtrogothorum rege de inuadẽda Italia cogitarũt.
Geſtisq́ multis cum Stilicone ſub Honorio prælijs, Alaricus rebus fœliciter ſuccedenti-
bus in Italiam hoſtiliter ingreſſus, omnia ferro igniq́ uaſtat, urbemq́ Romanam à nemi- *Gothi Italiam*
ne defenſam facilè occupat, Anno Chriſti 412. urbis autem conditę 1104. iuſſitq́ primum *deuaſtant.*

ad templa confugientes ſaluos eſſe, inde magna ciuium facta ſtrage poſt die tertium diſ
ceſſit, ac per Campaniam iter faciens populabundus, apud Conſentiam ciuitatem corre
ptus morbo perijt. Ataulphus ſucceſſit, qui & ipſe urbem ingreſſus ſi quid erat reliqui di
ripuit. Deinde relicta Italia in Galliam ſe recepit, quem poſtea Theodoſius iunior bell
petens, compulit in Hiſpaniam fugere, ubi breui deinde interfectus eſt. Cui Segericus ſu
ceſſit, & poſt illum Vallia: quo extincto Rodericus rerum eſt potitus. Hic in Catalaunici
campis contra Hunos cum Aetio pugnans, occubuit. Cui Thuriſmundus filius ſucceſſit
Thedoricus rex. potitus regno Hiſpaniæ, interfectus tamen paulo poſt à Thedorico fratre. Hic uerò Thed
doricus ſubegit totam Italiam, delegitq́ ſibi Rauennam pro regia. Quo mortuo, regnũ ad
miniſtrauit uxor relicta & filius Atalaricus. Interim uerò Theodoricus ſeſe ingerens bre
Totilæ ſæuitia ui eſt interfectus. Cui ordine ſucceſſerunt Vectiges, Ildebaldus, Alaricus, & Totila. Ali
plures numerant inter Theodoricum & Totilam. Porrò Totila Romanæ urbis mœ
nia diſiecit, Capitolium incendit ac omnia diripuit, ex quo Dei flagellum eſt cognomina
tus. Hunc Totilam quidam magnis extollunt laudibus, ut liberalitate ac alijs animi uirtu
tibus præditum, alij uerò crudelem ac ſingulari arrogantia uirum taxant. Quomodo To
tila deinde ſecundo Romam inuaſerit, oſtendimus in Italiæ deſcriptione. Fuit autem inter

fectus à Narſete recuperante Romam, finemq́ accepi
Gothorum in Italia imperium, poſtquam illud tenuerã
annis ſeptuaginta & uno. Cæterum in Hiſpania inte
rim regnauerunt poſt interfectum Theodoricum, Thu
riſmundus filius eius, cui ſucceſſit Henricus frater eius
qui leges ſcriptas primus tradidit Gothis, filiumq́ hæ
redem Alaricum reliquit, qui primum Toloſæ in Galli
regnum obtinuit, ubi & ſedem conſtituit. Inde auten
expulſus à Clodoueo Francorum rege ingenti prælio
amiſſis omnibus quæ in Gallia poſſidebat, intra Hiſpa
niam ad auitum regnum ſe recepit, cui ſucceſſit Ten
da & multi alij ut in Hiſpania ſignauimus. Sunt qu
ſcribunt Gothos lege cauiſſe, ne quis eligeretur rex
niſi eſſet craſſus obeſusq́ corpore, ſicut contrà Sarace
ni (alij ſcribunt Sarraceni) nullum eligebant regem ni
ſi eſſet procero & macilento corpore. Carthaginenſes uerò in electione regum, attende
bant ſolum uirtutem & magnitudinem, non nobilitatem neq́ corporis elegantiam.

De Hunorum gente crudeliſſima.

NOn legimus, ante ſæuiſſimam Turcarum nationem, populum ullum exortum
in terris crudeliorem & truculentiorem Hunis ipſis. Fuerunt quidem & Goth
ab initio crudeles & inhumani, ſed in tyrannide & malitia longe ſuperauerun
eos Huni, qui nulli nationi & populo pepercerunt, quin in eos ſummam exercu
Fabula quorundam Hiſtoricorum. erint tyrannidem. De eorum origine texunt quidam ſatis ridiculas hiſtorias, nempe quòd
prognati ſint ex dæmonibus & maleficis mulieribus, fortaſſis moti ad ſcribendum talia
quòd uidiſſent ferociſſimam & abominabilem illorum uitam & horrenda facta. Habe
autem ridicula eorum hiſtoria ita: Repertæ ſunt olim in populo Gothico mulieres quæ-
dam magæ, quæ ob ſuſpitionẽ è medio populi ſui proturbatæ longeq́ fugatæ, coactæ ſunt
errare in ſolitudine. Quas ſylueſtres homines (quos nonnulli Faunos Ficarios uocant)
per deſertum uagantes dum uidiſſent, & eorum complexibus in coitum ſe miſcuiſſent,
hoc genus ferociſſimum Hunorum ediderunt. Quod fuit primum inter paludes Mæoti-
das minutum, tetrum atque exile, quaſi inhumanum genus, nec alia uoce notum, niſi
quòd humani ſermonis imaginem aſſignabat. Quærebant primum uictum per uenatio-
nes, donec didicerunt, obruere & ſpoliare uicinas gentes. Tali igitur ſtirpe Huni creati,
Gothorum finibus aduenerunt. Nam & quos bello forſitan minimè ſuperabant, uultus
ſui terrore nimium pauorem ingerebant, & terribilitate fugabant. Sunt qui ſcribunt eos
primum

rimùm duce cerua traieciſſe paludes & ueniſſe in Scythiam. Albertus Krantzius, qui Hunorum quoque meminit, ſcribit eos primum ueniſſe ex Suecia ſeu Gothia, natosꝗ ex Huno filio Tuiſconis, unde Teutones ſiue Germani nomen ſuum ſunt ſortiti, ut ſuo loco quoque dicetur. Scribitur etiam de Hunis, quòd in pignora ſua prima die nata ſæuierint. Nam maribus ferro genas ſecabant, ut antequam lactis nutrimenta perciperent, uulneris cogerentur ſubire tolerantiam. Hinc imberbes ſeneſcebant & ſine uetuſtate ephebi fiebant, quia facies ferro ſulcata tempeſtiuam pilorum gratiam in cicatrices abſumebat. Quod ſi infans ploraſſet, occidebatur, uelut adulterinus atque degenerans. Deprimebant etiam pueris naſum, ne ille galeæ imponendæ obſtaculo eſſet. Vbi autem uiribus inualuerunt, primùm cœperunt Gothos pellere Scythia. Deinde circa annum Chriſti 450. relicta Scythia, uenerunt cum rege ſuo Attila in Pannoniam inferiorem, occupaueruntꝗ eam, ubi rex Attila adeò uiribus creuit, ut unà cum Marcomannis ac Quadis (qui hodie ſunt Bohemi & Moraui) ſibi adiunctis, exercitum conſcriberet quingentorum millium militum. Egreſſusꝗ Pannoniam, ubique ferociter ſæuijt, ſubuertens multas ciuitates iuxta Rhenum, præſertim Baſileam, Argentoratum & quaſdam alias. Similiter tyrannidem exercuit in Italia & Gallia. Interrogatus autem cur tam crudeliter ſæuiret in homines, reſpondit, ſe eſſe flagellum Dei. Callimachus Hunorum mores & res geſtas paulò fuſius deſcribens, de illis huiuſmodi texit hiſtoriam. Huni diù natalitia loca ab omnibus lingua, uictu, habitu, moribus diſcrepantes incoluère, ſine ullis ædificijs ſub dio paſſim & tantum ferarum pellibus, aduerſus cæli terræque rigorem & tempeſtates circumtecti magis quàm amicti. Non religio apud eos, numiniſue ullius uel metus uel reuerentia. Corpora hirſuta, facies terribilis ac minax, deſæuientibus in filios parentibus, marium ſcilicet genas candenti ferro in ſecando, unde imberbes ſemper, cicatricoſa & ſulcata cute fuerunt. Argenti & auri nec uſus nec poſſeſſio apud eos erat, exercentes permutatione commertia. Diuitiæ ſolæ in armentis, maximè equorum. Prædæ ſtudio graſſabantur in gentes alias. Arcubus tantum ſtudium impenderunt, ut omnes in ea arte excellerent, ſicut & Baudates uir magnæ apud eos nobilitatis, uenandi ſtudio ceruam inſequens, ſic ante ſe fugientem, ut laſſitudini mox ceſſura uideretur, non prius abſtitit, quàm ſuperata Mæotide, ſe uelut in orbem alium elapſum uidit. Cumꝗ ita cerua, quam oculis pedibuſque ſubſecutus uſque ad paludis extrema progredientem, nuſquam appareret, in campis longe lateque patentibus locorum ſitum miratus, retro ad ſuos uerſus, omnia quæ uidit exponit. Quibus auditis, qui paludem imperuiam crediderant, ſuperata Mæotide ad oſtia Tanais peruenerunt, & per mediterranea in Daciam Myſiamꝗ declinantes, cum Gepidis & Alanis pugnauerunt. Difficilior res cum Gothis fuit, exercitatis omnium ferè gentium bellis. Victi tamen Gothi ab Hunis, Velambro paruerunt patri Attilæ & Bledæ, quem alij Budam uocant. Viſigothi indigne ferentes Hunorum imperium, Daciam, Myſiamque incolendas à Valente Imperatore impetrauerunt: quibus perſequendis dum pararet Attila expeditionem, Bleda interijt. Et quia mors eius ſubita uulgata eſt, à fratre ueneno necatum ut æmulum regni putant. Deinde Attila mouit in Viſigothos, uictosꝗ Myſia & ſubinde Dacia in Pannoniam ſubſecutus eſt. Vnde feſſos cæſosꝗ multis ac magnis certaminibus, tandem commigrare in Galliam coëgit, ipſe uerò uictoria allectus, in Thraciam Macedoniamque ad mare uſque Aegæum penetrauit. Quæ res compulit Martianum, qui Orientale tenebat imperium, ut cum Perſis & Vandalis, qui in Aſiam ſe receperant, pacem firmaret, quo tutius Hunis occurreret. Quo audito, Attila conuerſo agmine redijt in Pannoniam, ibiꝗ ſedem ſuam ponere cõſtituit, captus locorum amœnitate et oportunitate, quippe quę magnis & frequentibus fluminibus circumſepta erant, munita & clauſa contra inſultus externos. Mox ut uidit domi omnia eſſe pacata & firma, reputans ſecum Gothorum in Italia & Gallia ſucceſſus, ad occidentale imperium animum adiecit. Erat enim gloriæ ac bellorũ percupidus. Fuit clementis animi in deditos & inexorabilis in deuictos. Pecunias ueteri maiorum ſuorum inſtituto propè contemnebat, auditusꝗ eſt ſæpe cum dice-

Quare Huni imberbes.

Huni occupant Pannoniam.

Callimachus de Hunis.

Mors fratris Attilæ.

Attilæ facies genuina & mores.

ret,Plus eſſemoleſtiæ in earum amiſſione,quàm in poſſeſſione uoluptatis. Sermo erat il
li horridus & minax, ac propter barbaram pronunciationem auribus grauis. Adiunx
ſibi copias plurima ex Marcomannis,Quadis,Sueuis,Herulis,Turcilingis,Rugijs,qua
nationes omnes dicto audientes habebat,unà cum Gepidarum rege, atque Oſtro Gotho
rum rege. Præmiſit legatos Romam ad Valentinianum,indicans ſe bello accingi contr
Theodoricum, qui Viſigothis in Gallia præerat, inſtituiſſe delere gentem publicæ omni
um gentium pacis perturbatricem, haud diſſimilibus mandatis inſtructam legationem a
Theodoricum miſit in Gallias, ut ſeparatim poſtea eos aggrediens facilius utrunque ſu
peraret. Senſit tamen Valentinianus aſtu ſe peti, & ut conatus Attilæ retunderentur,m
ſit in Galliam Aetium patricium, qui una cum Theodorica omnia præpararent aduerſu

Bellū in Catalaunicis cāpis.

Attilam. Congrediuntur itaque in Catalaunicis campis duo inſignes exercitus, uicto
riamq́ʒ,ſed cruentam, Romani conſequuntur, & niſi nox bellum diremiſſet, actum fuiſſe
tunc de Hunis. Scripſi hiſtoriam huius belli fuſius ſuprà. Verebatur tamen Aëtius ne de
leto Huno,Romanis ſubinde difficilior res foret propter Viſigothos, atque ob id dehor
tatur Thoriſmundum à ſuo inſtituto,qui ob patris interfectionem moliebatur extinguer
Hunicum nomen. Sæuijt poſt hæc Attila in Tungros, quibus relictis adijt Trecenſes,a
inde redijt in Pannoniam, nouas copias ad ueteres adiecturus, ſtimultanteq́ʒ pudore re
malè geſtæ in Gallia, iræ ac minarum plenus in Italiam conuertit, quaſi Galliarum uicto
riam ex manibus ſibi Aetius eripuiſſet. Aquileiam tam obſtinato capiendi animo aggre
ſus eſt, ut cum eam primo impetu expugnare non potuiſſet, triennio obſidere perſeuera
rit. Cùm autem Huni ducentis ferè annis inhabitaſſent Pannoniam, quæ poſtea Vnga
ria eſt dicta, eamq́ʒ immenſis repleſſent opibus, quas ex Italia,Gallia, & Germania colle
ctas coaceruauerant,mouit in in eos Carolus Magnus expeditionem,oppugnauitq́ʒ octo
integris annis, donec tandem ad unum eos interfecit, obtinuitq́ʒ cunctas illorum diuitias.
Sed de hoc in Vngaria latius.

De Vandalis.

VAndalos quidam numerant inter populos ſeptentrionales,quod hinc ſcilicet o
ti,in alias ſeſe effuderint terras. Alijs tamen magis placet,quòd Bohemi,Polo
ni,& alij populi maritimi his affines,olim dicti fuerint Vandali. Nominis uerò
etymologiam deducunt à Vanda regina Poloniæ,quam pro aſſecuta cōtra Teu
tones uictoria,fabulantur dijs ſeipſam immolaſſe, de ponte in Viſlam ſalijſſe, & ab aquis
ſuffocatam,uno miliario à Graccouia. Vnde fluuius in quo eſt ſubmerſa,dictus eſt Van
dalus,& gens circa fluuium habitans,Vandalitæ. Noſtro tamen tempore,fluuius ille ap
pellatur Viſtula, Germanicè Wixel, qui ſcilicet Germaniam ſeparat à Polonia. Lege de
hoc Vandaliam Krantzij.Hoc certum eſt, Vandalos circa annum Chriſti 400. unà cum
multis alij populis, Alanis ſcilicet, Germanis, præſertim Sueuis, aut ut alij ſentiunt, Fran

cis ſib

cis ſibi adiunctis, numerô trecentorum millium, traieciſſe Rhenum, ueniſſeq́ in Galliam, ac ea direpta, tranſcenſo Pyreneo penetraſſe in Hiſpaniam, occupaſſeq́ loca circa Beticam, quæ Vandalia poſtea eſt dicta, ubi capta Hiſpali, quum Gandaricus (ab alijs uocatur Guntharius) templum prophanare uellet, ſubita morte corruiſſe dicit. Cui ſucceſſit Genſericus. Sub eo Vandali ex Hiſpania circa annum Chriſti 431. à Gothis expulſi, in Africam traiecerunt, quam cunctam penè ferro, flamma, rapinis crudeliſſimè deuaſtantes, inſuper catholicam fidem Arriana impietate ſubuertunt. Sub hoc turbine diuus Auguſtinus Hipponenſis epiſcopus, ne ciuitatis ſuæ ruinam cerneret, tertio eiuſdem obſidionis menſe, 79. annis uitæ expletis, ad Chriſtum perrexit. Tenuerunt autem Vandali ſubactam Africam 56. annis, alij ſcribunt 74. atque interim Romani tentauerunt aliquoties eos armata manu expellere, ſed non potuerunt. Pax ergo cum eis neceſſaria magis quàm utilis facta eſt. Tunc Genſericus, de cuius amicitia nihil metuebatur, Carthaginem dolo patris inuadit, omnesq́ opes eius, excruciatis diuerſorum tormẽtorum genere ciuibus, in ius ſuum uertit, præcipuè autem nobilitati & religioni infeſtus fuit. Cumq́ de rerum ſucceſſu tumidus etiam apud ſuos ſuperbiret, ualida conſpiratio aduerſus eum facta eſt. Paulò poſt Romam ueniens, continuo illam præſidio uacuam capit, omnibusq́ opibus ablatis, multa inde captiuorum millia, cum Auguſta Eudoxia & eius filiabus, Carthaginem reuexit. Deinde ſeptimo imperij Iuſtiniani anno: facta ſunt in Africa Vandalica bella, liberatiq́ Chriſtiani in Libya à tyrannis. Miſſus nanque Beliſarius cum electo exercitu, urbem Carthaginenſem ſine labore comprehendit. Nocte enim ad eam accedentes, & unà cum introëuntibus plauſtris ruſticorum ingredientes, hanc obtinuerunt, ciues ex tyrannica ſubiugatione eripuerunt, imperiumq́ Vandalorum deleuerunt, quòd iam ferè centum annis in Africa obtinuerant. Inuenerunt Romani in Africa ingentes theſauros argenti & auri, atq́ lapidum precioſorum & diuerſorum imperialium uaſorum, quæ Genſericus deſpoliato Romano palatio in Africam tulit, inter quæ erant & Iudæorum uaſa, quæ Titus Veſpaſianus filius, poſt captam Hieroſolymam Romam detulerat.

Vandali graſſantur in Africa.

Genſerici crudelitas.

De Gentilibus Chriſtianis, quos uulgò Zũginer uocant, & latinè Errones.

CVm ageretur annus poſt Chriſtum natum 1417. primùm per Germaniam apparere cœperunt homines nigredine deformes, excocti ſole, immundi ueſte, & uſu rerum omnium fœdi, furtis in primis intenti, præſertim fœminæ eius gentis, nam uiris ex furto fœminarum uictus eſt. Tartaros aut gentiles uulgus uocat, in Italia Cianos appellant.

Ducem comites, milites, inter ſe honorant, ueſte præſtantes, uenaticos canes pro more nobilitatis alunt, ſed ubi uenẽtur, niſi furtim, non habent. Equos ſæpe mutant, maior tamen pars pedibus graditur. Fœminæ cũ ſtratis & paruulis iumento inuehũtur, literas circumferunt Sigiſmundi regis, & aliquorum principum, ut tranſitus illis per urbes & prouincias incolumis permittatur, innoxiusq́. Ferunt ipſi ex iniuncta ſibi pœnitentia mundum peregrinantes circuire, atq́ ex minori Aegypto primùm emigraſſe. Sed fabellæ ſunt. Hominum genus quod uſu compertum eſt, in peregrinatione natum, ocio deditum, nullam agnoſcens patriam, ita circuit prouincias, furto, ut diximus, fœminarum uictitans, canino ritu degit, nulla religionis illi cura, etiamſi inter Chriſtianos

paruulos ſuos baptiſari curet, in diem uiuit, ex prouincia demigrat in prouinciam, per ali/
quot annorum interualla redit, ſed multas in partes ſcinditur, ut non ijdem in eundum fa/
cile redeant, niſi per longa interualla, locum. Recipiunt paſſim & uiros & fœminas uolen
tes in cunctis prouincijs, qui ſe illorum miſcent contubernio. Colluuies hominum mirabi
lis, omnium perita linguarum, ruſticæ plebi grauis imminẽs: ubi foris illa laborat in agris,
Gens diuinationibus intẽta. hi ſpolijs inuigilant caſellarum. Anus eorum chiromantiæ & diuinationi intendunt, atq;
interim quo quærentibus dant reſponſa, quot pueros, maritos aut uxores ſint habituri, mi
ro aſtu & agilitate crumenas quærentium rimantur & euacuant. Sunt anni plus minusúe
uiginti ſex, ab hoc tempore quando ego Munſterus iſta ſcribo, quòd Heidelbergæ agens,
iſtius gentis primoribus me adiungens, uix extorſi literas quaſdam, quas gloriabantur ſe
habere ab Imperatoribus, at illę mihi oſtenſę, erant Vidimus quoddam (quod aiunt) Lin/
doiæ à Sigiſmundo Imperatore impetratum, in quo mentio fiebat, quomodo maiores eo/
rum in minori Aegypto, olim ad aliquot annos abiecto Chriſtianiſmo ad gentilitatis erro
rem relapſi fuiſſent, & reſipiſcentibus eis pœnitẽtia iniuncta, quòd tot annis ex ſingulis eo
rum familijs aliquot per orbem peregrè proficiſcerentur, diluerentq; in exilio perfidiæ ſuæ
crimen. Sed iam dudum euanuit tempus huiuſce peregrinationis, & tamen colluuies illa
non ceſſat circumuagi, furari, mentiri, augurari & diuinare. Quod cùm illis obijcerem, re/
ſponderunt ſibi interclusum iter, quo minus domum redire queant, quantumlibet tam pœ
nitentiæ tempus elapſum ſit. Ad reliqua obiecta ridiculam retulerunt reſpõſionem, quam
hic pudet ſignare. Habent inter ſe plurimos nugatores, qui miris technis ſimplicibus im/
ponunt, perſuadentq; ea quæ in rerum natura non ſunt, aut quę ipſi nunquam uiderunt. Au
diui ipſe à nebulone quodam, qui erat à conſilijs comitis ipſorum, quòd redituri in patri/
am, cogantur tranſire per terram illam, quàm inhabitant Pygmæi, homines cubitalis ſta/
turæ, qui haud ſecus reticulis quàm apud nos lepores capiuntur. Cumq; ab illo quære/
rem, ubi nam eſſet terra illa, reſpondit, eam eſſe longè ultra Terram Sanctam, imò & ultra
Babyloniã. Dixi, ergo Aegyptus ueſtra minor non eſt in Africa iuxta Nilum, ſed in Aſia
iuxta Gangem aut Indum fluuium, quod argumentum ille alia quadam facetia illuſit, quip
pe qui neſciebat ubi'nam gentium eſſet uel Africa uel Aſia. Hæc itaq; uolui de Erronibus
illis ſignare, quòd & ipſi populus ſint quidam Germaniæ, ex uarijs tamen collecti ocioſis
hominibus, nulli non Europæ nationi oneroſi, etiamſi illis multi extranei incorporentur
maxime Galli & quidam ex alijs regnis, quæ ingredi permittuntur. Confinxerunt etiam
propriam quandam linguam, quam Germani uocant Rotwelſch, hoc eſt, rubrum barba/
riſmum, utentes interim omnibus ferè Europæ linguis. Nam apud Germanos loquuntur
Germanicè, apud Gallos Gallicè, apud Italos Italicè, &c. Non eſſent digni illi homines
obſcuri, ſordidi & prẽſtigioſi, quiq; nullo conſpicui ſunt egregio aliquo facinore, quòd hic
inter tot illuſtres populos commemorentur, niſi quoſdam ſimplices homines magna qua
dam teneret admiratio, qua'nam ratione illi ita incederent uagarenturq; per terras.

Quibus nominibus Germania ab

antiquis temporibus fuerit appellata.

Receperunt Germani Teutonicam denominationem mox poſt diluuium, à Tui
ſcone primo huius noſtræ regionis occupatore, quem Noha ex uxore ſua Ara
za ſeu Arezia poſt diluuium ſuſtulit, & adultum ad Rhenũ miſit, tradens ille re
gnum à flumine Tanai uſque ad Rhenum, atque huic opinioni ſubſcribit Bero
ſus antiquus hiſtoricus & Cornelius Tacitus, qui aſſerunt Tuiſconem patrem & capu
primum fuiſſe Teutonum & Sarmatarum. Hic ſuis iuxta Rhenum habitantibus præſcri
pſit leges, iuxta quas honeſte & ciuiliter uiuerent. Sunt qui putant illum è regione Colo
niæ Agrippinæ habitaſſe, locumq; illum à ſe Teutſch denominatum. Vocant enim Ger
mani Teutoniam Teutſchland. Sed nemo poteſt certa ſcribere de ueterum factis, quæ an
te tria contigerunt millia annorum. Nitimur ſolis coniecturis, quando nulla ueterum ha
bemus ſcripta. Id quoq; hic obiter cõmemorandum, nomen illud Teutoniæ inter Germa
nos &

ſos & in Germanica lingua inuariatum in hunc uſque diem manſiſſe, quantumlibet apud

exteros ſæpe ſit uariatum, qui perraro in hiſtorijs mẽtionem faciunt,
nominis Teutoniæ, quod tamen proprie non à Tuiſcone deducitur,
aliâs enim Tuiſconia fuerat dicendũ, ſicut Germani dicũt Teutſch,
ſed deſcendit à Teutane alio uiro, qui dux fuit Germaniæ aliquanto
poſt Tuiſconem, ſicut & Francia à Franco duce Francorum eſt de-
nominata. Olim enim principes populorũ certas occupantes terras,
reliquerunt nomina ſua terris ſuis. Hinc eſt quòd Iudæi Geneſis 10.
huiuſmodi utuntur ſententia, quam & ex ſcriptura trahunt,
כָּל אֵלֶּה בְּנֵי נֹחַ נִפְרְצוּ לְכָל אֶרֶץ וּשְׁמוֹת אַרְצוֹתָם עַל שְׁמוֹתָם ׃
Hoc eſt, Cuncti filij Nohæ diſſipati ſunt per uniuerſam terram, & cu
iuſq; nomen relictum eſt terræ in quam ille uenit. In hunc itaque mo
dum accepit Teutonia denominationẽ à Tuiſcone principe ſuo pri-
mo uel à Teutone. Deinde poſt multos annos denominata eſt Ale- *Alemannia.*
mannia, ſicut & hodie ab exteris appellatur. Sed unde nomen illud
ſit ortum, nemo certò poteſt ſcire. Quidam dicunt Germaniam di-
ctam Alemanniam ab Hercule Alemanno, qui imperium habuit ſuper Germanos auto-
re Beroſo. Id ſi uerum eſt, erit nomen illud admodum uetuſtum. Alij uerò ſcribunt Tuiſco-
nis filium Mannum uocatum, à quo Teutones deinde Alemanni uocati, & tunc nomen
Alemanniæ adhuc uetuſtius erit. Sunt autem hæc Beroſi uerba: Sexto anno Semiramidis
reginæ Aſſyriorum, iuxta Rhenum Mannus Tuiſconis filius, Germanorum regnum ob-
tinuit. At alij aſſerunt Alemanniæ nomen deductum à quodã lacu Lemanno dicto, de ſitu *Lacus Lemannus.*
autem eius diſſentiunt, plures tamen conſentiunt, hunc eſſe lacum Geneuenſem, qui eſt
in Sabaudienſium terra. Sed quomodo Germania potuit denominari à lacu, qui eſt extra
limites eius? Sunt igitur alij qui dicunt Alemanniam eſſe nomen Germanicum, ut ſit idem
quod Alleman, id eſt, omnes uiri, ſicut & multa alia huiuſmodi nomina inueniũtur, etiam
exteris nationibus uſurpata, qualia ſunt Marcomanni, Cœnomanni, Longobardi, Neoma
gus &c. quorum primũ idem eſt quod collimitius uir, alterum audax uir, quod tamen Ger
mani per k ſcribunt Kuenman, tertiũ ſonat longam barbam, & quartum nouum affinem,
germanicè Newmog. Sic Alemannia ſonat omnem uirum, quaſi dicas, propter robur cor-
poris & ferocitatem animi ſunt toti uiri, nulla ex parte effœminati, & tales quidem olim
fuerunt contra Romanos. Non tamen inuenitur nomen illud uſurpatum ab antiquis ſcri- *Alemãnia non*
ptoribus, præſertim qui ante Chriſtum & ducentis annis poſt Chriſtũ ſcripſerunt, & tunc *uetus nomen.*
quidem uſurpari cœpit pro Sueuia, cuius limites olim fuerunt hi tres amnes, Rhenus, Da-
nubius & Nicrus, quem hodie Neccarum appellamus, licet quidam intelligant per ipſum
Mœnum fluuium, qui è regione Moguntiæ labitur in Rhenum, & ſecundum eos is diſcri-
minauit Alemannos à Franconibus. Nam Ammianus Marcellinus ſcribit de Cæſare Iu
liano in hunc modum: Cùm Iulianus Alemannorum regem uellet inuadere, eo quòd
nollet ſe ſubijcere Romanorum imperio, conabatur exercitum ſuum prope Moguntia- *Pons Moguntinus.*
am nauibus ultra Rhenum deportare. At cùm id minimè ſuccederet, conſtruxit in ſu-
periori ciuitatis parte pontem, per quem totus exercitus facile Rhenum traiecit, obru-
itq; Alemannos, &c. Notandum præterea, Teutones & aliud nomen accepiſſe à Ro-
manis, poſtquam Romani cœperunt ſibi uſurpare orbis dominium, nam appellati ſunt ab
eis Germani, ſicut & in hunc uſq; diem hæc Europæ natio tritiſſimo uocabulo Germania *Germania.*
appellatur. Ratio tamen nominis non omnino certa eſt. Nam quidam cauſam huius nomi
nis arbitrantur eſſe, quòd belli tempore tam fraterno animo ſemper partiti ſint pericula
& ſucceſſus, & qui domi remanſerunt, ruſticantes paſcebant uxores & liberos pro cõmu-
ni patriæ ſalute, etiam eorum qui in militiam proceſſerant, & poſt annum qui in bello fue-
rant reuertentes domum, uiciſſim rura colebant nutriebantq; familias, etiam eorum qui
exire lege inſtitutoq; in bellum cogebantur. Hæc autem omnia germana fiebant fide. Nec
autem uſquam germani fraterniq́ue animi magis apparent quam in prælijs, ubi uitæ capi-
tiſq́ue agitur periculum. At Strabo qui tempore CHRISTI ſcripſit aſſignat aliam *Germanorum*
rationem, ſcribitq; in hunc modum: Trans Rhenum uerſus orientem Germani habitant, *fratres Galli.*
gens forma & moribus non prorſus diſſimilis Gallis, qui ſcilicet poſtea Franci dicti ſunt.

An tempore Strabonis tanta conformitas morum fuerit inter Teutones & Gallos neſcio
hoc ſcio quòd noſtro æuo ualde difformes ſunt. Sunt alij qui huius nominis aliam afferun
rationem,putantes ſcilicet eam uocem eſſe Teutonicam,ut ſit idem quod Garman, id eſt
totus uir, e mutato in a,& tūc idem erit quod Alman,de quo iam diximus,& huic opinio
ni alludit Thargum Hieroſolymitanum, quod Gen.10. Germaniam ſic ſcribit, גַרְמַנְיָא
Garmania & non Germania. Nec eſt rara apud Germanos huiuſcemodi nominum muta-
tio,quæ ex Germaniſmo in latinam transferuntur linguam,ut,Rhenus Rhein, Albis Elb,
Nicer Neccar, Alſatia Elſaſs, Sueuia Schwaben, Bauaria Beiern, Danubius Tonaw, Mo-
guntia Mentz,& multa ſimilia. Sunt rurſum alij, qui Germaniæ uocabulum deducunt
à uerbo Germano,quòd hæc natio tot produxerit homines,ut ſepe ob ſedium anguſtiam
coacti fuerunt emigrare & alias ſibi quærere terras. Habent & Iudæi hic ſuas cogitatio-
nes. Nam dicunt אַשְׁכְּנַז Askenazen, qui Iapheti fuit nepos, primum occupaſſe Germa-
niæ terram,eiq́; nomen ſuum reliquiſſe,ſicut & in hunc uſq; diem in ſuis ſcriptis, Germani-
am Askenaz uocant, ſed apud nullum adhuc inueni probabile aliquod argumentum, nec
ipſi oſtendere poſſunt unde id habeant. Certe Ioſephus Iudæus omnium calculo doctiſſi-
mus,qui quadraginta annis poſt Chriſti paſſionem multa ſcripſit,explicans decimum ca-
put Geneſeos,non dicit Askanazen occupaſſe Germanicam nationem, ſed dicit Græcos
per Askenazes intelligere Rheginenſes. Sunt autem Rhegini populi Italiæ & non Ger-
maniæ. Sed malo hic aliorum audire iudicium.

De ſitu limitibus Germaniæ.

Limites olim Germaniæ.

GErmania regio Europæ ampliſſima, ſecundū omnes qui digni ſunt qbus fidē ha-
beatur,ut ſunt Ptolemæus,Corn. Tacitus, Beroſus,Strabo, & ſi qui ſunt alij qui
de ea ſcribunt,conſentiunt in hoc,Rhenum Germaniam ſeparare à Gallijs,eſſeq́;
utriuſque nationis terminum. Nec eſt dubium,Gallos uſque ad Rhenum occu-
paſſe omnia,ut ſcilicet Baſilea, Argentoratum, Nemetes, Moguntiacum & reliquæ ciui-
tates in ea Rheni ripa uerius ſitæ fuerint in terra Galliæ quàm Germaniæ. A' Rhetis uerò
& Pannonibus diuiſi fuerūt Germani Danubio,à Sarmatis Dacisq́; mutuo metu & mon-
tibus,cætera Oceano ambiente. At Germani uirtute roboris armisq́; præſtātiores,ſuis ter-
minis non contenti,ultrà ſunt progreſſi. Hodie nanq; extra hos fines Rhetiam, Vindeli-
ciam, Noricum, ſuperiorem Pannoniam, Alpes, partemq́; Illyriæ & uſque ad Tridentina
clauſtra obtinent,Belgarum quoque ferè tota natio Gallici quondam iuris, omnisq́; Rhe-
nus in Germaniæ nomen linguamq́; conceſſit, ut ſe iam Gallos dici neſciant, ſi audiant in
dignentur. Heluetij quoq; in Germaniæ nomen & linguam tempore labente tranſiere.
Itaque magnam Galliæ Tranſalpinæ partem,ipſa Germania ſibi uendicauit. Prutenos fe-
rociſſimā gentem & idolis deditam, intra trecentos annos ex infidelium manibus milites
Teutonici, ui & armis rapuerunt, ubi & lingua Teutonica introducta eſt, & Chriſti cul-
tus genti imperatus. Vnde habita ad primæuos illius terminos conſideratione,uidebitur
certè illa ſibi ferè plus ſoli inſurpaſſe extrà,quā intus prius cōtinebat. Quum itaq; de anti-
qua Germania dixerimus,tu intellige eam,quæ his quatuor includitur aquis, Rheno, Da-
nubio, Viſtula & mari ſeptentrionali. Hanc terram Romani olim tantopere ſuis infeſta-
runt armis, oppugnaueruntq́; à Rheno, Danubio & mari, quin & ciuitates contra eam
conſtruxerunt ab altera ripa Rheni, à Conſtantia uſque Coloniam, locantes in eis mili-
tum præſidia, præfectos & duces bellorum, ut ſine intermiſſione oppugnarent Germa-
nos, aut ſaltem arcerent eorum in Romanas terras excurſiones, adeò flagrabant inhia-
bantq́ue huic prouinciæ. Et hinc eſt quod ab uno latere Rheni, tot magnificæ & perue-
tuſtæ ciuitates inueniuntur,ab alio uerò nullæ aut paucæ, idq́ue à Conſtantia uſque ad ma-
re. Vltra enim Rhenum Galliam uerſus, ſunt Conſtantia, Cæſareum ſolium, Zur-
zarhium, Baſilea, loco Auguſtæ Rauracorum, Argentina, Nemetes, hodie Spira, Van-
giones, hodie Vuormacia, Moguntiacum, Bingium, Bopardum, Confluentia, Bonna,
Colonia, & cætera. En harum ciuitatum frequens fit mentio apud antiquos hiſtoricos,

Præſidia Romanorum.

qui

qui ſcilicet ante mille & trecentos annos ſcripſerunt, tametſi quarundam crebrior quàm reliquarum fiat commemoratio. In his enim Romani ſua habuerunt præſidia, haud ſecus quàm in altera ripa Danubij, ubi Romani ſuas quoq; contra Germanorum eruptiones habuerunt ſtationes & munitiones, ab origine ſcilicet Danubij uſque ad Vngariam, in qua ripa hæ uetuſtatæ inueniunt ciuitates: Pfulwendorff, Guntzperg, Auguſta, Ratiſpona, Patauium, &c. Quòd ſi oppoſitum Rheni & Danubij latus conſideres, non inuenies ibi ullam inſignem & uetuſtam ciuitatem, cum non licuerit Romanis illic ſine periculo moram trahere & fortaliciũ aliquod erigere, unde Germanos inuadere & oppugnare potuiſſent. Siquidem non dormitauerũt Germani, cùm tantum hoſtem ante oſtium excubias agẽtem ſcirent. Sed quæres, an Tranſrhenanæ ciuitates à Baſilea uſque Coloniam illa tempeſtate Gallica aut Germanica fuerint uſæ lingua? Reſpondeo cum Cæſare & Strabone, Germanos tunc illud latus quoq; occupaſſe & natiuam tenuiſſe linguam, tametſi à Germanorum dominio fuerint ſecluſi. Quũ enim Germani in ſua regione multiplicarẽt, inhabitarentq; terram incultam & ſqualidam, audirent autem ultra Rhenũ ſolum eſſe longe præſtantius, traiecerunt plurimi eorum, etiam qui erant de magnis familijs, expulſisq; Gallis inhabitarunt loca illorũ. Vnde dicit Strabo: Tribochos quos Iulius Triboces nominat, Ptolemæus aũt Tribotes, reliquiſſe auitas in Germania ſedes, traiectoq; Rheno occupaſſe eam terræ partẽ, quam hodie uocamus inferiorẽ Alſatiam, ubi nunc eſt Argentoratũ & Kocherſpergium. Idem feciſſe putantur Vangiones & Nemetes, hoc eſt, Vuormacienſes & Spirenſes. Cui ſententiæ Cæſar quoq; in Commentarijs accedit, ſcribens Belgas, nempe Brabantinos & Holandicos, pro bona parte ueniſſe ex Germania. Cognito enim quòd terra ultra Rhenum à latere Galliæ præſtantior & fertilior ſua eſſet, relicta ſua, turmatim traiecerunt Rhenum, occupauerũtq; alienam. Simile quid legimus de Vbijs. Nam cum illis minimè conueniret cum Sueuis, quorũ dominium tunc ad Saxoniã ferè & ad Albim uſq; extendebatur, relictis Sueuis traiecerunt & ipſi Rhenum, apprehenderuntq; eã Rheni partem, ubi hodie Colonienſis eſt ditio, unde & populi illius agri olim Vbij, ſicut Geldrenſium gens Menapij ſunt uocati. De Cattis quoq; legimus, quòd cùm olim multum eſſent aucti in ea regione, quæ hodie Haſſia pro Chattia appellatur, nec ſatis ſpacij eſſe pro tanta multitudine comprehendenda, altercationesq; & contentiones ob penuriam uictualium oborirentur, magna quædam familia ad emigrandum ſe accingens, uiri cum uxoribus & liberis in Batauiam inſulam, quæ hodie Holandia appellatur, ſe tranſtulerunt, fixeruntque ibi ſedem. Haud ſecus Marcomanni & Quadi olim, ex ea terra quæ noſtro æuo Bohemia appellatur, ultra Danubiũ profecti, receperunt ſe in Croatiam, ibiq; conſederũt. Cæterum quomodo Burgundi, relicta ſua terra, quæ hodie eſt Marchionis Badenſis, uenerint ad terram Sequanorũ, & ſuperiores Sueui traiecto Danubio, deficienteq; Romanorũ imperio, conceſſerint in Turgoiã, Algoiam & Lechgoiam, oſtendam ſuis quibusq; locis. Similiter quomodo Franci deſcenderint ab antiquis Germaniæ Franconibus, non tacebo ſuo loco, etiãſi iam in libro ſecundo in deſcriptione regni Galliæ non parũ de hoc diſſeruerim. Aucta eſt Germania ante mille, imò bis mille annos plurimis habitatoribus, ut etiam terra culta anguſtior eſſet quàm ut tantam caperet multitudinem, atq; ob id coacti fuerunt turmatim egredi & alias ſibi uẽdicare terras, ubi cõmodius uiuere poſſent, præſertim autem ſeptentrionales regiones emiſerunt tam multas in omnes terras gentes, ut multis admirationem incuſſerit, unde tanta hominũ copia uenerit, cuiuſmodi fuerunt Longobardi, Cimbri, Nortmãni, Gothi, &c. Ex his itaq; facile liquet, qua ratione factũ ſit, ut uetuſta nomina locorum iuxta Rhenum & Danubiũ, hodie adeò interciderint mutataq; ſint, ut uix liceat aliquem inuenire locum, qui priſtinum ſuum nomen tueatur. Certè plebeis & indoctis hominibus apud nos, nihil cõſtat de his nominibus: Heluetia, Rhetia, Vindelicia, Noricũ, Pannonia, quæ regiones Danubio ferè omnes adiacent, ſed loco eorũ uulgò hodie uſurpamus hæc nomina, Suicia, Lacus Podamicus, Lintzgoia, Algoia, Lechgoia, Bauaria, Auſtria, Vngaria. Sic iuxta Rhenum hæc uetuſta nomina, Sequani, Tribochi, Nemetes, Vangiones, Belgæ &c. mutata ſunt in iſta noua uocabula, Sungoia quæ alludit ad Sequaniam, Alſatia, Lotharingia, Vueſtrichum, Hunesruck, Eiſalia, Brabantia, Geldria, & Holandia. Diſtinguebantur olim regiones montibus & fluminibus, at hodie linguæ & dominia diſcriminant regna à regnis, atque in hunc modum hodie accenſentur Germaniæ omnes regiones, cuius habitatores utuntur lingua Germanica, ſiue ſint citra ſiue ultra Rhenum &

Ciuitates iuxta Danubium.

Tribochi.

Vbij.

Septentrionalium hominum multiplicatio.

Danubium

Danubium. Extenditurq́ hodie Germania uſq; ad Moſam, imò & ultra Moſam pertingit.
A' meridie uerò excurrit uſq; ad alpes, & in oriente terminatur ad Vngariam & Poloniã.
A' ſeptentrione uerò retinet ueterem limitem, nempe mare.

De antiquis Germaniæ populis atque de eius multiplici diuiſione.

NOn fuit Germania olim ſciſſa & diuiſa ſicut hodie in tot ducatus, principatus,
comitatus, epiſcopatus, abbatias & alia dominia, ſed fuit in duas uelut partes ab
initio diuiſa, ut quæ alpibus propinquior eſt, ſuperior ſit Germania appellata,
altera ad ſeptentrionem atque oceanum uerſa, inferior. Durat hæc partitio ſub
Alemanniæ appellatione in hunc uſque diem. Prouincias priuatas tàm hæc quàm illa mul-
tas habet, ſuperior à Mogane ſiue Mœno flumine quod Franconiam perlabitur, aſcen-
dendo Bauariam habet, Auſtriam, Stiriam, Atheſim, Rhetiam, Heluetiam, Sueuiam, Alſa-
Germania ſuperior & inferior.
tiam, tractum Rhenenſem, Moguntiam aduſque. Inferior habet Franconiam, Haſſiam,
Thuringiam, Bohemiam, Miſnam, Marchiam, Schleſiam, Pruſſiam, Pomeraniam, Liuo-
niam, Saxoniam, Daniam, Vueſtphaliam, Phriſiam, Holandiam, Selandiam, Geldriam,
Brabantiam, Lotharingiam, &c. Non habuerũt Germani tempore naſcentis monarchia
Romanorum ullam muratam ciuitatem, aut arcem munitam, aut alia loca arte munita, ſed
habitauerunt in pagis quos gŏw uocauerunt, quales fuerunt & adhuc ſunt Nortgŏw, He-
gŏw, Kreichgŏw, Meingŏw, Zabergŏw, Briſgŏw, Kleckgŏw, Algŏw, Rhingŏw, Eregŏw,
&c. Et quanquam Ptolemæus enumeret multas in Germania ciuitates, illæ tamen non
fuerunt muris aut munitionibus cinctæ, ſed fuerunt פְּרָזוֹת ut textus hebraicus uocat loca
nullis ſeptis clauſa, quapropter ab alijs autoribus magis pagi quàm ciuitates appellãtur.
Sic Sueui uetuſtiſſimi Germaniæ populi, commemorantur habuiſſe centum pagos, unde
quotannis producere poterant multa millia armatorum ad bellum, & tamen agricultura
domi non intermittebatur. Inuenio inter antiquos ſcriptores quatuor inſignes uiros
qui de Germanis hiſtorias ſcripſerunt, quorum primus Beroſus, trecentis annis ante Chri-

ſtum natum in humanis fuit. Secundus Strabo, uixit tempore
humanæ per Chriſtum redemptionis, & tertius Corn. Tacitus,
qui ſub Adriano Cæſare uixit, ſcripſit circa annum ſalutis 120
quartus autem Ptolemæus fuit illi ferè coæuus aut paucis annis
ſubſecutus eſt eum, ſicut & Plinius. Beroſum quidam reijciunt,
idq́ ob id, quòd ille aut liber ſub eius nomine euulgatus, non
concordet cum reliquis ſcriptoribus. Quicquid ſit, hoc unum
ſcio, quantum attinet ad hebraica uocabula, quorum multa
Beroſus hiſtoricus.
ſunt in eius fragmentis, nullam in eis inueniri impoſturam, quin
hæc cogunt me fidem adhibere autori & libro eius, potiſſimum
quòd eo tempore, quãdo Beroſus per monachum quendam eſt
publicatus, nemo fuerit inter Chriſtianos qui Hebraicam cal-
luerit linguam. Alioquin quis indoctis monachis dixiſſet, quid
Eſtha, Maia, Arecia & Ruha ſignificauerint, qui linguarum penitus rudes fuerunt? Non
tamen inficias eo, quin bono authori aliquid falſi ſit admixtum. Scribit autem Beroſus de
Germanis in hunc modum: Tuiſcon, à quo Teutones denominationem acceperunt, ge-
nuit hos filios, Mannum, Ingeuonem, Iſteuonem, Hermionem, Marſum, Gambriuium,
Sueuum, Vuandalum, Hunum & Teutonem. A' Marſo deſcenderunt Tiethmarſi & Vui-
ſemarſi, qui noſtro æuo habitant iuxta oſtia Albis. A' Vuandalo uenerunt Sarmatæ, hoc
eſt, Ruſſitæ, Poloni, Bohemi, Sclauones et Croatij, qui omnes una utunt̃ lingua. A' Sueuo
deſcenderunt Sueui. Ex Gambriuio non legimus ullum deſcendiſſe populũ. Sunt qui ſcri-
bunt, memoratũ Sueuum regem fuiſſe in Germania eo tẽpore, quando Baleus 11. Babylo-
niæ rex imperio orientis præfuit. De qua re nemo certam proferre poteſt ſententiã. Porrò
Populi Germaniæ.
à Strabone ſequẽtes ſignant̃ populi, qui tẽpore Chriſti in Germania extiterunt, Bructeri,
Sueui, Coldni, Marcomãni, Luij, Zuml, Butones, Mugilones, Sibmi, Senones, Sicambri,
Catti, Gãbriuij, Cattuarij, Chaubi, Cimbri, Caulci, Campſiani, Biſurges, Cheruſci, Chati-
ſci, Ampſani,

-i, Ampſani, Cheniſci, Landi, Subattij, Hermunduri, Boij. Cornelius Tacitus qui Stra- onem eſt centum annis ſubſecutus, atque magna diligentia Germaniam deſcripſit, quan- um tamen extero & Romano homini innoteſcere potuit, meminit horum populorū, qui io tempore in Germania fuerunt, ſunt autem hi, Catti, Vſipetes, Tencteri, Bructeri, Fri- , Cheruſci, Cimbri, Longobardi, Marcomanni, Quadi, &c. Plinius dicit Germanos in uinque taxari genera, primum eſt Vandalorum, ſub quibus continentur Burgundiones, Varini, Carini, & Guttones. Alterum genus eſt Ingeuonum, ſub quibus comprehendun ır Sicambri & Teutones. Tertium eſt Iſteuorum, ſub quibus fuerunt Cimbri. Quartum Iermionum, ad quos ſpectabant Sueui, Hermanduri, Catti & Cheruſci. Quintum Peu- inorum & Baſternarum. Vbi & hoc notandum, memorata nomina plerunque fuiſſe Teu- onica, ſed quæ Romani non intellexerunt, atque ideo ſic deprauauerunt traduxeruntque ad itinæ linguæ normam, ut hodie nos Germani ferè neſciamus, quid unum aut alterum ſit. Vtuntur nominibus nobis adeò incognitis, ut mirari quis ſatis non poſſit, qua temporis iiuria adeò perierint regionibus & populis ſua nomina. Nec minus eſt mirabile quòd nul ıs ex autoribus cum alio conſentit in nomenclatura, ſed quilibet alia tribuit regionibus, opulis & urbibus (ſi quæ fuerunt) nomina, cum tamen in uno ferè ſeculo tres inſigniores ixerint, Strabo, Tacitus & Ptolemæus, unde ergo tam diuerſæ nominum impoſitionis auſa? niſi quòd doctiſſimi hi ſcriptores aut putarint ſibi licere pro animi arbitrio impo- ere nomina barbaræ nationi, aut genuina Teutonica uocabula corruperint atque in aliam etorſerint formam. Exempli gratia: Iſteuones uidetur deductum à Germanicis dictioni- ous, Euſſerſte woner, id eſt, extremi & ultimi habitatores, & Ingeuones die Inner woner, d eſt, interiores habitatores, Burgūdiones, die Burgwoner, id eſt, burgorum habitatores, Iermiones, die Hartzwoner, id eſt, picis ſeu piceæ ſyluæ habitatores, uel Herdwoner, id ſt, terræ habitatores. Vide quot populi, quot familiæ & genera hominum olim fuerint in Germania, priuſquam inſignis aliqua extrueretur in ea ciuitas aut principatus aliquis eri- ceretur, & tamen ex his omnibus nulla ferè gens aut ciuitas ad nos ſuum tranſmiſit no- nen, præter pauciſſimos, ut hic multa doctorum uirorum ingenia ſudarint, ubi nam genti- m quiuis populus & ciuitas ſuum habuerit locum, & quæ nomina ex modernis uocabu- s priſcis poſſint adaptari. Nec minus poſteriores Geographi inter ſe diſſident in nomi- um reddenda ratione quàm ueteres ipſi, dum unus nititur Ptolemæo, alius Cornelij pro- at lectionem & tertius credit Straboni. Si primi ſcriptores fuiſſent ex Germanis, non tan a oborta fuiſſet difficultas in nominibus, nunc autem quum à longè Germaniam aſpexe- int eamque ſolum à limine ſalutarint & annotarint ea quæ ab alijs referebantur, nec uno eo em anno ſcripſerint, facile apud te cogitare poteris, quo in luto hæſerint. Et licet Ptole- ıæus & Cornelius ferè eodem ſcripſerint tempore, tamen non eiſdem uſi ſunt nomini- ous, quia Ptolemæus ſcripſit ea, quæ longe ante eum de Germania ab alijs fuerant compor ata, at Cornelius ſcripſit qualiter ſuo æuo Germania ab exteris fuit cognita. Hoc certum ſt, Sueuos ante duo millia annorum ſemper celeberrimum Germaniæ fuiſſe populū, quo um meminerunt omnes gentiles ſcriptores. Imò Sueui olim fuerunt genuini & ueri Ale- nanni. Tempore diui Hieronymi fuerunt tres inſignes populi in Germania, nempe Saxo es, Francones & Alemanni, hoc eſt, Sueui, Franci partim habitarunt iuxta oſtia Rheni, & partim iuxta ripam Mœni. Alemanni complectuntur Sueuos, Cheruſcos & Chattos. Francis uerò fuerunt admixti Chauci & Chamaui. Apud Germanos tunc nulli docti in- eniebantur uiri, alioquin & ipſi monumenta ſuæ uetuſtatis poſt ſe reliquiſſent. Romani erò multos habuerunt ſcriptores & doctos uiros, quorū quidam uerſabantur iuxta Rhe um, exercitum comitantes, at ueram conuerſationem Germanorum, ſtudia, mores, & in eriora loca, & regiones eorum nūquam ad liquidum potuerunt deprehendere. Nam non uit tunc ſub cælo regio aliqua magis incognita, impermeabiliorque, Germania ipſa. Siqui- lem Germani nullum habuerunt cum exteris nationibus commertium, neque communi- abant cum illis in aliquo negocio, ſed contenti ſua ſorte domi manebant, uictitantes de ructibus ſibi in terra ſua natis. Et ſi quando impeterentur ab extraneis, inuaderenturque ıb eis armata manu, uiriliter & intrepido animo occurrebant illis. Quando autem uide- ant hoſtiles uires maiores eſſe, quàm ut illis reſiſtere poſſent, abdebant ſeſe in ſyluis & pa udibus, quibus regio tunc abundabat, ut non facile ab hoſtibus inuenirentur. Sed de hoc nfrà plura dicemus.

Plinius de Germanis.

Diuerſa ſententia Geographorum.

Germani olim ab omnibus ſequeſtrati.

Collatio

Collatio ueterum ac recentium quorundam nominum populorum ac locorum Germaniæ.

Anates, populi Pannoniæ ſuperioris.
Antes & Anthlij, populus Pomeranorum antiquus.
Arborichij, Heſſorum populus, uulgò Eichfeldenſes.
Angriuarij, Saxones inter Rhenum & Viſurgum, hodie Vueſtphali.
Alites populi Herciniæ, uulgò Hartzlender.
Bardi populi Megapolenſibus uicini.
Baſtarnæ populi quidam Pannoniæ, uulgò Huſerni.
Bethaſij, Traiectenſe ſuperiores.
Bryzani, Brandenburgenſes Marcomannorum.
Bructeri, Vueſtphali, aut ſecundum alios Pruteni.
Boij, Bauari qui & apud ueteres Baiorij & Auares appellantur. Bataui Holandi.
Cimbri, Dani aut Holſatij, Ptolemæo Orſacij.
Chauci, Friſij aut ſecundum alios Saxonum populus inter Viſurgim & Rhenum.
Cheruſci, Kriechgoienſes circum Heidelbergam, uel Ottonici ſyluani. Ptolemæus uidetur eos accipere pro Miſnenſibus aut Schleſitis.
Chatti, Huneſruckeri, qui inter Rhenum & Treuirenſes habitant, aut potius ſunt Haſſones Chatzenelnbogenſes, qui aliud latus Rheni inhabitant. Alij uolunt eſſe Luſatios.
Ciſſini, Roſtochienſes.
Codanus ſinus, à quo Codania urbs, hodie Hafnia, uulgò Coppēhagen, caput Danorū.
Dantiſcum, Gdanum, Gythonium, Viuidarium, uulgò Dantzig.
Gepudium olim, nunc Scepuſium, Ptolemæo Metanaſtæ, uulgò Siebenburg.
Gabaliones, Megapolenſis plebs in ſaltibus, uulgò Gagelheider.
Gythones, Dantiſcani, teſte Cor. Tacito.
Heruli, uulgò Vuerli, Græcè Obætritæ, nunc Megapolenſes.
Harelungi, Briſgoienſes, apud quos eſt Friburgum ſtudio uniuerſali decoratum.
Heluetij, Suiceri, Confœderati.
Hercinia ſylua, Picæa ſylua, uocant enim Germani picem Hartz, qua abundat ſylua illa.
Lemouij apud Corn. Tacitum, hodie Liuonienſes
Luconij ſunt Lubecenſes.
Martiana ſylua hodie Nigra ſylua, de qua infrà.
Menapij, Geldrenſes aut Iuliacenſes.
Marcomanni, Marchionitæ Morauenſes, aut ut alij exiſtimant, Bohemi.
Mattiaci, uulgò Selandini iuxta Batauos. Nemetes, Spirenſes.
Norici, Nortgouuer, Bauari Tranſdubiani.
Nuithones, Friburgenſes in Heluetia, quos hodie Oechtlandos uocant.
Obotriti, aut potius Obætritæ Megapolenſes ſiue Meckelburgenſes. Sonat autem græcè uox Obætrita, uariegatum gregem.
Quadi olim, putantur hodie eſſe Schleſitæ.
Rauraci, Baſilienſes & Rhinfeldenſes.
Rheti, Griſones, Curienſes, item Algoij, Rhingoij & qui alterum latus inhabitant lacu Conſtantienſis, Lintzgoij.
Sargatij, populus Megapolenſis, qui & Stargardi.
Salani, Francones Germanorum.
Sicambri, Geldri, Cliuenſes atque accolæ tranſrhenani uerſus Vueſtphaliam.
Sorabi, Vuandali qui habitant iuxta Albim, uel Thuringi.
Sclaui & Sclauini, ſunt Bohemi, Vuandali uel Luſatij.
Sueui, quorum nomen in huncuſq; durat diem, extendebaturq; olim ditio eorum uſque ad Albim, ubi & aliquot legiones electorum militum, ab Auguſto Cæſare miſſas, trucidarunt. Alij tamen dicunt cædem illam factam propè Auguſtam Vindelicorum.
Sequani, hodie Sunggoij, & extenduntur ex Burgundia uſq; ad Baſilienſes.
Tauriſci, uidentur eſſe hi qui inhabitant regionem meridionalem Auſtriæ, quos uulgò uocamus

ocamus Stiermercker, id eſt, Taurinos Marchionitas. Eſt enim Germanicè taurus Stier.
henteri & Fiſcini, marchionitæ circum Badeniam inferiorem.
ribotes & Tribochi, inferiores Alſatæ, Argentoratenſes.
iguri, uulgò Zurcheri, & Turegi.
ectoſages, Vuirtenbergenſes & qui ſunt de ducatu Teck.
uliſurgium apud Ptolemæum, hodie Brunopolis ſeu Brunonis uicus, uulgò Brunſuic.
uini, Pomerani ſunt, ab alijs uocantur Vinuli, Vindeli & Vindelici, qui ad Vindum fluuium, hoc eſt, Oderam habitant, poſtea Vandali dicti putantur, ſicq́ duplices à Plinio ponuntur Vindelici.
uagri, Holſatij.
uinuli, ſunt Pruteni, unde etiam prodijſſe putantur Longobardi.
bij, Colonienſes.
indelici, Lechgoij, Auguſtani, Rhœti inferiores.
angiones, Vuormacienſes.

De amnibus & fluminibus Germaniæ.

NOn eſt prouincia aliqua in tota Europa, quę tot & tam magnis irrigetur fluminibus, ut Germania. Inter illa autem primũ & præcipuum, maximumq́ eſt Danubius, uulgò Donaw, qui apud Sueuos in ipſa Nigra ſylua, in pago Doneſchingen, ex terræ uiſceribus, magna ſcaturigine ebullit, curſumq́ uerſus orientem ad Ponticum mare torquet, receptis ſexaginta nauigabilibus amnibus, priuſquã mari miſceatur. *Danubius.* Veteres uocant montem, unde prodit Abnobam, quanquam itinere unius horæ nullus mõs pertingat ad ſcaturiginem eius, ſed effunditur copioſo aquarum meatu et nunquam deficiente, ex colliculo quodam, cuius eminentia uix habet quindecim aut ſedecim cubitos, id quod diligenter ego ipſe luſtraui, ne Damiano mendacium hic ſcribere uidear, ſumpto itinere tridui à Baſilea ad eum uſq́ locum. Tenebantur ueteres magno deſiderio uiſendi originem huius fluuij, ut legamus etiam quoſdam è Roma in Nigræ ſeu Herciniæ ſyluæ perplexa ſe contuliſſe loca, ut uiderent fontem & primordia tam celebris fluuij. Legimus quoque de Tiberio, quòd cum uice quadam ueniſſet ad lacum Podamicum, arripuit iter unius diei, ut originem Danubij præſens contemplaretur. *Tiberius petit fontẽ Danubij* Secundus poſt Danubium magnus Germaniæ fluuius eſt Rhenus, qui initium ſumit non procul à Curia ciuitate epiſcopali in ſummis alpibus, & mõs unde ſcaturit uocatur Straboni Adula, habetq́ ibi Rhenus duos fontes, unde geminus promanat riuus, qui defluentes auido meatu per cõualles & abrupta montium, coëunt uno milliario ſupra ciuitatem Curienſem, unus riuus uocatur prior, alter poſterior Rhenus. *Rhenus.* Ab origine prioris Rheni uſque ad fontem Rhodani, eſt diſtantia itineris, ſi rectum iter per apices & profundas montium ualles continuari poſſet, trium horarum, ibi enim tanta eſt montium ſublimitas, ut illi nunquam deſtituantur glacie & niue, id quod meis uidi oculis, quum anno Chriſti milleſimo quingenteſimo quadrageſimo ſexto, menſe Auguſto eſſem propè originem Rhodani, traijceremq́ montem quem Furcam uocant, per condenſam glaciem & niuem induratam, paſſus ibidem æſtatis tempore magna frigora. Inter horum fluuiorum (Rhodani & Rheni) fontes, eſt mons Gothardi, quem ueteres Summas appellauerunt Alpes, unde prorumpit Ticinus fluuius qui curſum ſuum ad meridiem per Italiam flectit. *Mõs Gothardi* Citra montem Gothardi, citraq́ montem Furcæ, originem ſumit Vrſula fluuius, quem uulgò Ruſs uocant, maximoq́ ſtrepitu & ſpuma in conuallibus montium per ſaxa deſcendit ad lacum Vranenſem ſeu Lucernenſem, & ex eo lacu deuoluitur Aquilonem uerſus in Rhenum. A'Lucerna uſque Baſileam eſt nauigabilis, ultra lacum uerò Lucernenſem uerſus alpes non eſt nauigabilis, propter plurima ſaxorum præcipitia & anguſtias, per quas ſpumans labitur. Porrò Rhodanus rectà fertur in occaſum, & Rhenus prior ad ortum, idq́ ad Curiam uſq́. Et in hunc modum iam memorati quatuor amnes diffundũtur in formam crucis ad quatuor mundi plagas, atque ob id montes unde ſcaturiunt non abſque ratione, Summæ uocantur alpes. Rhenus à diuerticulo Curienſi, inter altiſſimos montes, per uallem amplam, quam non parum ſuis eruptionibus & euagationibus propè Ragacium & Maifeldium incom-

incommodat,deſcendens,recta petit ſeptentrionem,efficitq́; duos magnos & preclaros l
Lacus Podamicus & Venetus. cus,prior uocatur Brigantinus,Conſtantienſis atq; Podamicus.Quidã etiam exiſtimant
illum olim dictum Lemannum,ſed quod nulla autoritate probare poſſunt.Is lacus effu
dit propè Conſtantiam Rhenum,ac paulò poſt alterum facit lacum,quem ueteres Vene
tum,recentiores uerò Inferiorem,& ab oppido Cella Cellenſem uocant lacum. Prop
Conſtantiam Rhenus reflectitur ad occidentem,retinetq́; curſum illum uſq; ad Baſileam
ac deinde rurſum petit ſeptentrionem. Tertius fluuius Neccarus,qui & Nicrus,cuius or
tus diſtat itinere trium aut quatuor horarum à fontibus Danubij. Augeſcit autem quoa
in Rhenum labitur multis amnibus,qui ex Nigra ſylua undiq; deriuantur,inter quos maic
res ſunt Entzigus,qui Pfortzenſis oppidi alluit mœnia.Cocharus & Iaxus,qui ab Elban
gen per Sueuiam & Ottonicã ſyluam labentes,haud procul à Vuimpina Neccaro miſce
Mœnus fluuius tur.Quartus nauigabilis Germaniæ fluuius eſt Mœnus ſeu Mogonus,qui ultra Bamberg
in Voitlãdia originem ſumit,magniſq́; ambagibus per Frãconiam deuolutus,ac recepti
aliquot amnibus,nempe Pegnetio à Nurnberga,Tubero à Rotenburgo,Mimlingo e
Ottonica ſylua deſcendentibus,feſtinat ad Rhenum,miſceturq́; ei è regione Moguntiæ
Amaſus. Quintus Germaniæ fluuius eſt Amaſus,uulgò Emſz qui Friſiam perambulat,ſeparatqu
Vueſtphalos à Saxonibus.Sextus eſt Viſurgis,uulgò Vueſer,qui ex Haſſonia deſcendẽs
Albis. per Brunopolitanum ducatum mare petit.Septimus eſt Albis,cuius fontes inueniuntur i
Bohemia,alluenſq́; Miſnam & Saxoniam,tandem & ipſe exoneratur in mare ſeptentrio
nale.Octauus eſt Sueuus fluuius,uulgò Spre. Nonus eſt Viadrus,uulgò & corrupte A
der ſeu Odera.Decimus Viſtula,ſecundum alios Iſtula,uulgò Vuixel. In citeriori uerò
Germania,quæ olim pars fuit Galliæ,eſt Obrinca fluuius,hoc eſt,Moſella.Cæterum præ
ter hos nauigabiles fluuios,ſunt adhuc alij innumeri minores amnes,Germaniam irrigan
tes,qui accolis ſuis non parum commoditatis afferunt,ut ſunt Naba propè Crutznacum
Bruſſus & Illa propè Argentinam,Murgus in Marchionatu Badenſi,Kintzigus prop
Offenburgum,Araris,Limmacus,& Ruſſus in Heluetia,Licus iuxta Auguſtam Vinde
licorum,qui olim ſeparauit Alemannos à Bauaris,Iſera propè Monachnm & Landshutã
Enos,qui ab Enopõte fluit uerſus Patauium Germaniæ,item Aniſus uulgò Ens,qui olim
Hunos ſeparauit à Bauaris. Et hi quidem inueniuntur citra Danubium,& extra ueterem
Germaniam.Vltra uerò Danubium in Nortgoia,ex monte Fichtelberg plurimi quoque
prodeunt amnes,potiores ſunt Nabus,Sala,Eger,Pegnetius,&c.

Quàm acriter & longo tempore Romani olim oppugnauerint Germaniam.

QVanto labore & ſudore,quãtiſue expenſis & iactura Romani olim arma moue
rint contra Germaniam,nemo eſt qui id ignorat,qui modo uerſatus ſit in hiſto
rijs.Non multo labore ſubiugauerũt Hiſpaniam,Galliam,Britanniã,Græciam,
Aſiam,Aegyptum,Macedoniam,& alias multas regiones. At Germaniam
non

on tàm facilè potuerũt ſuperare, præſertim eam Germaniam, quam Rhenus ab occaſu &
anubius ab auſtro claudunt. Multa centena millia hominum trucidari oportuit, priuſ-
uam hæc unica prouincia Romanis ſubijceretur, ut iam oſtendimus. Siquidem Germa-
tam obſtinato animo tantiſq; uiribus corporis Romanis & omnibus hoſtibus ſuis reſti-
runt, ut inter uicinos eorum tale uulgaret prouerbiũ: Qui uult infeliciter pugnare, is ado *Prouerbium.*
at Germanos. Et, qui uult uerberibus laniari, is cũ Germanis ineat contentionẽ. Inuictus
le & fortiſsimus Iulius Cæſar, primus aggreſſus eſt Germanos, occupauitq; ciuitates eo-
im, quas illi antea ultra Rhenum à parte Galliæ ſibi uendicauerant, coloniaſq; in eas de-
uxerant. Quod cum Germani uiderent, tranſgreſſi Rhenum cum rege ſuo Arioviſto, Ro *Arioviſtus rex German.*
ianos ubicunq; occaſio offerebatur, omnibus modis conatibuſq;, apertè & clam impedi-
: ſatagebant, ſeduloq; cogitare de ſibi ſubijcienda Gallia, & eijciendis ex ea Romanorum
ræſidijs. Ventum eſt tandem ad pugnã, acriterq; apud Sequanos pugnatũ, & utrinq; in-
inita penè hominum multitudo occiſa, uiceruntq; Germani ſæpius quàm uicti fuerint.
Cumq; multoties Galliam diriperent & omnibus modis Romanorum conatus impedi-
ent, Cæſar neceſſario omnem belli molem in Germanos uertendam iudicauit. Commea-
u igitur comparato, delectuq; habito militum & equitum, aduerſus Germanos proficiſci
ur, qui in Gallia ſedes occupauerant, expulſis incolis Gallis, Romanorum ſocijs. Denun- *Germani occupant terras ultra Rhenũ & Danubium.*
iat illis ſe nullo modo laturum, ut ipſi Romanorum ſocios eijciant, occupentq; agros eo-
um, nullos in Gallia habitatoribus uacuos agros eſſe, qui ſufficiant tantæ multitudini. At
llis renitentibus rurſum uenitur ad pugnam, ceduntur multi, non parcitur neque paruulis
ieq; mulieribus, uertuntur in fugam, atq; trans Moſam tuta coguntur quærere loca. Ingens
o die mulierum & puerorũ Germanorum numerus interijt, magna quoq; utrinq; uirorum
adit multitudo. Tunc Cæſar tranſportare in Germaniã per Rhenum copias ſuas cenſuit,
ræſertim cum iam ſubegiſſet omnes ciuitates Rhenanas, quæ in Gallica ripa iacent à Ba-
ilea uſq; ad Moguntiacum atq; præſidia in eas locaſſet, unà cum præfectis, comitibus & du
ibus. Nam taxauit totum Rheni tractum in prouincias & præfecturas, aſſignauit illis ma-
gnificos titulos, ordinauit comites & duces. Prima & maior prouincia comprehendebat *Prouincia Romanorum prima.*
Heluetiã, Sequanos & Rauracos. Dux huius prouinciæ ſedem habuit Biſontij habuitq;
ub ſe alios præfectos & tribunos, ex quibus unus habitabat in agro Baſilienſi, in loco qui
odie dicitũ Hole, qui ibi obſeruabat & cuſtodiebat uadum Rheni, ne Germani clam traij-
erent Rhenum turbarentq; Romanorum terras. Succedebat huic prouinciæ tractus Ar- *Tractus Argẽtoratenſis.*
gentoratenſis, qui apud Seleſtadium ſumpto initio extendebatur ſecundũ ſucceſſum Rhe
ni ultra Argentoratum, uocaturq; hodie Alſatia inferior. Præfectus huius regionis uoca-
batur comes Argentoratenſis, parebatq; duci Moguntino. Ibi quoq; incipiebat Germa-
ia prima, & cõprehendebat ſub ſe Argentoratenſem regionem, Spirenſem, Wormacien-
em & Moguntienſem. Alij uocant eam Germaniam ſuperiorẽ, & extenditur uſq; ad Lo-
haringiam. Ptolemæus uero extendit eam uſq; ad Moſellam, quem ipſe Obrincam uocat.
ummus huius tractus præfectus habitabat Moguntiæ, habebatq; ſub ſe undecim mino-
es præfectos, qui in diuerſis locis ſuas habebant manſiones, unus Saletione, id eſt, Seltz,
lius apud Tabernas, uulgò Zabern, alius in Vico Iulio, ego ſuſpicor eſſe Wiſſenburgum
ut Landoiam, unus apud Nemetes, id eſt Spiræ, alius in alta ripa ſub Spira, qui locus hodie
ocatũ Altrip, nõnihil adhuc uetuſto nomini reſpondens, tametſi iã ſit uicus uilis. Erat præ *Alta ripa uulgo Altrip.*
erea unus Wormatiæ, unus Bingæ, unus Bodobrigæ, quæ hodie eſt Boppart, unus Con-
luentiæ & unus Antonaci ſiue Andernaci. Altera & inferior Germania extendebatur
Colonia Vbiorum metropoli, uſq; ad mare, ab occidente uerò pertingebat uſque ad Mo-
am, erantq; præcipuæ eius ciuitates, Agrippina Vbiorum, & Tungri, ubi poſtea epiſco-
atus fuit cõſtitutus, qui tamen hodie Leodij eſt. Haud aliter Romani locauerunt ſua præ
idia in ripa Danubij, contra excurſiones Germanorum, habuerũtq; ibi certas prouincias,
& prouinciarum præfectos, præſertim in Rhethia, Norico & Pannonia. Diſtinguebant ta-
nen Rhetiam in duas prouincias, prima continebat lacum Conſtantienſem & adiacen- *Rhetia duplex*
a loca, erantq; præcipuæ eius ciuitates Brigantium, Arbona & quicquid oppidorum eſt
ſq; ad Curiam. Item complectebatur hæc prouincia Lintzgoiam & Algoiam uſq; ad Li-
um fluuium. Altera Rhetia extendebatur à Lico uſque ad Enum fluuium, complectieba
urq; Auguſtã Vindelicorum, ubi & theſaurarius illius prouinciæ ſedem habuit. Succede-
ant huic prouinciæ duæ quoque aliæ prouinciæ, quæ uocabantur prouinciæ Noricorũ quę

extendebantur per Pannoniã ſuperiorem,hoc eſt,Auſtriam,ad Pannoniã inferiorem,qu
hodie eſt Vngaria, habebantq́ ſuos præfectos & præſidia. Sed his relictis redeo ad tract
Ariouiſtus. ſuccumbit. Rheni. Quũ Iulius Cæſar apud Sequanos in armis eſſet,ueniſſetq́ contra eum Ariouiſtu
Germanorum ſuperiorũ rex,multasq́ pugnas iniſſent,uictus tandẽ Ariouiſtus, cum rel
quijs traiecto Rheno fugit ad Germaniã. Vltimam pugnam aiunt factã apud ſanctũ Apo
linarẽ,qui locus diſtat à Baſilea uno milliario. Superatis itaq; citra Rhenum in partibu
Galliarũ Germanis,Cæſar omnino tranſportandas in Germaniã per Rhenũ copias cen
ſuit,præſertim quum unam ripam Rheni occupaſſet & ubiq; præſidia locaſſet. Ipſe quoc
ſæpius cum ſuis natando tranſijt Rhenũ, ut Germanis terrorẽ incuteret,ſed quum hoc pa
cto tutum exercitũ tranſportare nequiret,nec nauibus tutum eſſet traijcere quoddã ponti
genere,de quo ipſe ſcribit,apud Vbios & Menapios ſibi uiam tranſeundi parauit,trãſpo

tatisq́ per pontes omni
bus copijs,uolens terro
rem incutere Germanis
ædificia & frumẽta paſ
ſim ſuccendit. Cogno
ſcẽs uerò Sueuos omne
in armis eſſe, eosq́ in u
num conueniſſe locum
hoſtẽ lætos,animoq́ pl
nè Germano expectare
et ſi ueniat, ipſos obuio
excepturos, imò etiã ab
turum perſecuturos, ce
leriter ſe in Galliã rece
pit, & ne Sueui inſequi poſſent,pontem deſtruit,qui magno ſumptu & laboribus factus e
Sueui in inferiori Germania. rat. Vnde liquet Sueuos olim non ſuperiorem tantum inhabitaſſe Germaniã,alioquin pon
tem non conſtruxiſſet Iulius apud Vbios,ſed potius apud Argentoratenſes aut Nemetes
qui è regione hodiernæ Sueuiæ habitãt, ſed extendebatur habitatio eorum uſq; ad Albim
ubi irritare poterãt Vbios ſuis excurſionibus,ubi etiã Vbij coacti fuerunt implorarare co
tra Sueuos,Cęſaris auxiliares manus. In nullo itaq; Cęſar potuit incõmodare Germanos
intra terminos ſuos latitantes,ſed quicquid terrarum habuerũt ultra Rhenum uerſus Ga
liam,aut extra Danubiũ uerſus alpes,obtinuit ipſe & ſucceſſor eius Auguſtus, & primum
quidem ſubiugauerunt ſuperiorẽ partem lacus Podamici, deinde Sequaniam iuxta Biſo
tium, deinde tractũ Argentoratenſem atq; Germaniam ſuperiorẽ unà cum agro Metenſ
& Treuirenſi,& quarto Germaniã ſecundam ſeu inferiorẽ. Interim quoq; occupauerun
utranq; Rhetiam, Noricum & Pannoniam,nempe Algoiam,Lechgoiam, Bauariam,Au
Quæ uera & antiqua Germania. ſtriam & Stiriam uſq; ad Vngariã:at ex uera Germania, quam Rhenus & Danubius clau
dunt,nihil ſibi poterant uſurpare. Laborabant tamen multo tempore & extremis uiribu
pro ea, & undiq; obſederunt eam ad ripas Rheni & Danubij, militum præſidijs & copijs
præfectis & ducibus bellorum,fuitq́ Iulius primus qui eos bello petiuit.

Imperatores poſt Iulium armis ſuis infeſtant Germaniam.

Auguſtus bello petit Germanos. AVguſtus Cæſar nullum non mouit lapidem,quo Germanos ſibi ſubditos faceret
Vnde paucis aliquot annis ante Chriſti incarnationẽ, miſit duos priuignos ſuos
Tiberiũ & Druſum è Roma ad Danubium,qui armis & uiribus ſuis Romano im
perio ſubiecerunt regionẽ circa Licum quæ tũc Vindelicia & Rhethia appellaba
tur,interfectis nobilibus & magiſtratu illorũ locorũ, præſidioq́ firmato ex Romano mili
te. Muniuit quoq; Auguſtus ripas Rheni & Danubij, certis & ad hoc confirmatis militi
bus,qui unà cum uxoribus & liberis gaudebant ſingularibus priuilegijs,ut nulli alteri mi
liti huiuſmodi bona & prædia concederentur. Fuerunt autem plurima huiuſmodi præſi
diorum loca, id quod in hodiernum uſque diem teſtantur antiqua & collapſa arcium mo
numenta & lapides quidã uetuſti,Romanis inſigniti characteribus. Germani pellebantu
tun

nc à Romanis ultra Danubiũ & Rhenum in Germaniam, ſed interim nõ quieſcebant.
umpẽtes et excurſiones in Romanorũ fines facientes, haud ſecus ꝙ hodie Turca excur
in Chriſtianorũ fines. Quapropter Romani coacti fuerũt cõtinuas militum excubias
abere in utriuſq; fluminis ripa. Duo fratres Tiberius & Druſus, autore Strabone, ſubiu-
arunt regionem circũ Ratiſponã, & (id quod moris fuit Romanorum) extruxerunt in lo
s natura munitis nouas ciuitates, præſertim infra Lycum ad Danubiũ cõdiderunt Augu-
am Tiberij (hæc hodie eſt Ratiſpona) in Rhetia ſecunda, quemadmodũ iuxta Licum in
hetia prima extructa fuit Auguſta Druſi, quam Ptolemæus appellat Druſomagum, ho
ie autẽ uocatur Auguſta Vindelicorũ. Druſus iſte cum exercitu Rom. imparatos Ger-
anos ex improuiſo oppreſſit, qui circa Rhenum habitabãt, cepit multa milia hominum,
nos in Galliã deſtinauit, Vſipetes ſcilicet, Marcominos, Cheruſcos, quoſdã Sueuos &
icambros. Effecit etiã ut magno labore Hercinia ſylua eſſet peruia, multiſq; locis illã ha-
itabilem reddidit. Nam ante Druſi aduentũ quidam ſcribũt Herciniã ſyluam deſertum
uiſſe, inhabitabile, & planè domũ ferarum. Fuit aũt Druſus admodũ adoleſcens, immatu
morte abreptus ex uulnere, quòd à Germanis acceperat, deſciuerũtq; illico quos ſube-
erat Germani. Poſt Druſi mortem miſit Auguſtus Tiberiũ & Varũ contra Germanos
um magno exercitu: qui licet plurima damna inferrent Germaniæ, non tamen ualuerunt
am cogere ad officiũ. Germani enim natura ingenioq; ad libertatem nati, Vari hominis
midi nõ ferentes dominationem, eligunt ducem, cuius præſidio Romanã eijciant tyran
idem. At Varus cõfidens Romanis legionibus, nihilq; à Germanis timens non ueretur
oſtiũ multitudinem & robur. Germani ergo cõuenientes, Romanos opprimũt, arces &
aptas urbes ſolo æquant, tres legiones trucidant, & captorũ, quorum magnus fuit nume-
us, alijs manus, alijs oculos, alijs aliud membrũ exciderunt. Principis Vari corpus, quod
nilites terra obruerãt cum ſignis militaribus, duab. aquilis, effoſſum, fruſtatim diſſecaue-
unt & in paludẽ proiecerũt. Quo autẽ iu loco hoc factũ ſit, dubitant ſcriptores. Sunt qui
olunt id in agro Vindelicorũ factum. Strabo alio uult loco factũ. Tacitus putat factũ in
ylua Teutoburgenſi. Communis fama eſt id factum iuxta Albim fluuiũ. Faciunt autem
es legiones ferè 20. millia electorũ & armatorũ uirorũ. Iohannes Auentinus ſcribit Ra-
iſponæ eſſe duos uetuſtos lapides, qui oſtendũt quid proprie ſit legio quarta Italica, nem
e numerus 6000. electorũ militũ peditum, & quingentorum equitum. Hæc clades uehe-
nenter afflixit Auguſtũ, ut capite in parietẽ grauiter illiſo ſæpe clamaret, Quintili Vare
edde legiones. Poſt hæc geſta, miſſus eſt à ſenatu in Germaniã frater Druſi Tiberius cum
uindecim legionibus, quæ erant maximus eo tempore exercitus Romanus. Hic Germa-
os bello grauiſſimo impetiuit, magna damna illis inferens, & magna uiciſſim accipiens.
oto perpetuo Triẽnio durauit bellũ hoc, nec ullum grauius magiſq; ſanguinolentũ Ro-
nani poſt Punica geſſerunt bellum. Poſt hunc Veſpaſianus cõtra Germanos miſſus eſt
ũ ualida manu, magniſq; conatibus eos aggreſſus, frequẽtibus prælijs ferè totũ exercitũ
erdidit. Sequutus eſt Veſpaſianũ & filiũ eius Titum Domitianus, qui & ipſe conatus
ſt triumphare de Germanis cupiebatq; ſe uocari Germanicũ, ꝙ feroces Germanos deui-
iſſet, ac cum parũ proſpere cum eis conflixiſſet, nihilq; inſigne egiſſet, niſi ꝙ Chattos iu-
ta Rhenum edomuit, longe aliter ei euenit ꝙ ſperauerat. Traianus quoq; Imperator ag-
reſſus eſt Germanos iuxta Rhenum & Danubiũ, editoq; lapideo põte ſuper Danubium
uxta Ratiſponam (ut quidam ſcribunt) conatus eſt eos redigere ſub iugũ. At cum armis
ihil efficeret, alijs artibus, nempe mãſuetudine, humanitate & iuſticia eos ſibi deuicit, in
rouinciam redegit, beneuolentemq; habuit. Et quæ ante nullis armorũ uiribus domari po
uit, huius beneuolentia uicta iugum tulit. Subſequutus uerò Antoninus Pius, aggreſſus
ſt & ipſe reliquias Germanorũ, deuicitq; Marcomannos & quoſdam alios populos, ſed
ondũ ſubacta fuit tota Germania. Is cum eſſet uir bonus, facile Germaniã circa Rhenũ
Sueuos in officio detinuit. Quòd autẽ Germanos nõ perſecutus ſit uſq; ad ultimas gla-
ies, mirũ nõ eſt, neq; enim operæprecium fuit magno capere homines in locis incultis de-
entes, nihil habentes, neq; ædificia neq; ſupellectilem ullam, niſi cortices arborũ aut pel
es ferarũ. Huic Imperatori ſingulare ſtudiũ fuit, ut Germania latius mitſceret, nam libe-
alia ingenia eos habere deprehendit. Marcus Antonius Verus longo & magno bel-
o, quod illi cum Germanis fuit, exhauſit ærarium, tantæ molis erat Germanos bello ten-
are. Deinde Antoninus Cõmodus aggreſſus eſt quoq; Germaniam, idq; ſatis feliciter,

Germanorum excurſiones.

Ratiſpona. Auguſta.

Druſus occũbit.

Varus cũ legiõnibus interficitur.

Legio quid.

Veſpaſianus bellum infert Germanis.

Antoninus.

ſed nõ deuicit totam. Succedensꝗ ei Pertinax nõ uulgariter triumphauit & ipſe de Ge
manis. Maximinus, qui militauerat ſub Alexãdro Seuero, omnia quæ acceperat, milite
et reliqua in Germania cõſumpſit. Nam craſſus et ſtupidus uẽter, neꝗ ſuis neꝗ alienis pa
Domus Germanorum.
cens, poſt mortem Alexandri Germanis nõ dubitauit inferre bellum, exurere & perder
omnia. Traiecit cum magna potentia Rhenũ tempore meſſis, perdiditꝗ frumentũ, exuſ
ſit domos, quæ pro maiori parte cõſtructę erant ex lignis cõpaginatis, ſine petris & cocti
lapidibus. Abductis aũt pecoribus, lõgè ꝓgreſſus eſt in Germaniã, uiditꝗ quomodo Ge
mani ſeſe abdiderant in perplexis ſyluis & paludinoſis locis, unde ex improuiſo irruerũ
in hoſtes. Nequiuerunt Romani eos telis petere in condenſis ſyluis, ac dein[illegible]e erant palu
des quædã profundæ, quas exteri ſine magno periculo ingredi nõ potuerũt. Sicut & qua
Pugna in palude.
dam uice contigit, ut Romani congreſſi cum Germanis in quodã loco paludinoſo, in quo
Germani tutò ſe hærere putantes expectabant hoſtiũ inſultum: trepidantibus autem Ro
manis militib. Maximinus primus eſt ingreſſus, expoſuitꝗ ſe tãto periculo, ut equus eiu
ſæpius uſꝗ ad ephippiũ mergeretur. Quod uidentes milites eius, ſumpto animo ingreſ
ſunt & ipſi paludes, initaꝗ pugna plurimi utrinꝗ ceciderunt, & impletæ ſunt paludes ca
daueribus humanis, rubricataꝗ eſt aqua illa paludinoſa ſanguine occiſorum. Ex Germa
nis pauci reſidui manſerunt. Hanc pugnã & uictoriam, ſcriptis fecit Cæſar celebrari, ind
cauitꝗ ſenatui & populo Rom. quin & pictura uoluit eam eſſe pręſentem oculis ſuis inc
ria ſua. At ob illã partã uictoriã nõdũ ſubacta fuit tota Germania, quin & Aurelianus Im
perator tentauit arma ſua mouere in Germanos, atque poſt eum Valerius Probus, qui fe
rè omnem in ordinẽ redegit Germaniã. Is enim ſubacta inferiori Germania, peruenit uſ
que ad Neccarũ, ad cuius ripam extruxit contra Sueuos multas arces & munitiones, qua
Veſtigia antiqua in ripa Neccari.
rum ueſtigia in hunc uſꝗ diem apparent ab altera Neccari ripa, in ruinoſis gentilium m
ris, præſertim è regione Heidelbergæ in altiſſimo quodã mõte, qui hodie mons omnium
ſanctorũ uocatur, in quo miræ quædã ſpeluncæ muris concluſę & in modum carceris faſt
giatæ inueniũtur. Similia quoꝗ ueſtigia munitionũ inueniuntur ſupra Heidelbergã iuxt
oppida Steinach, Hirſzhorn, Moſpach & Wimpinã, ab eo fluminis latere quod Germa
niam inferiorẽ reſpicit. Quum itaꝗ Probus tantum progreſſum in Germaniã feciſſet, ſcr
pſit Romã huiuſmodi literas: Gratias ago dijs conſignati patres, ꝙd iam ſubacta eſt tot
Germania. Habui multos reges procumbentes ante meos imò ueſtros pedes, &c. Ant
iſtum Decius quoꝗ & filius eius cum Germanis conſeruerunt manus, occiſiꝗ ſunt ambo
atꝗ hoc bellum memorabilè ſolum æternã fortitudinis laudem parere poſſet Germanis
Perijt autem Decius in palude multis acceptis uulneribus. Flauius Claudius non ſeme
conflixit cũ Germanis, magnis prælijs uictus, uictorꝗ uiciſſim. Conſtantinus quoque al
quot millia Germanorum trucidaſſe fertur, quod ingreſſi eſſent limites Galliæ atꝗ ea
diripuiſſent. Has & multas alias pugnas atꝗ cædes, quas fecerunt Romani in Germania
deſcribunt Romani ſcriptores, detorquentꝗ in laudem ſuam, ita ut Imperatores eorum t
Vnde titulus Germanici.
tulos & omnia cognomina poſthabuerint Germanici cognomine, ut Domitianus Ger
manicus, Nerua Germanicus & Tiberias filium ſuum cognominauit Germanicum, nul
la prorſus alia cauſa, quam propter inſignem fortitudinem, animi magnitudinẽ, fidemꝗ
huius populi, etiamſi Romani interim ſemper ſuorum geſta magnificis extenderunt uer
bis, Germanorũ autem egregia facta extenuauerint, parciſſimeꝗ attigerint. Certè ſi Ger
manis non defuiſſent uiri eruditi, qui eorum ingentia facta deſcripſiſſent, ſimpliciterꝗ hi
ſtorias texuiſſent & cõtinuaſſent, reliquiſſent nobis factorũ ſuorum mirabilia monume
Præconiũ Germanorum.
ta. Quanquam & hoſtes eorum non omnino tacere potuerunt laudes Germanorum, inte
quos unus eſt Tacitus, qui in hunc modum de Germanis ſcribit: Nemo unquã cum Ger
manis bellum geſſit, quem non pœnituerit, quiꝗ non plus incommodorum ꝙ commod
acceperit. Poſt Conſtantinum Iulianus quoꝗ non mediocre bellum geſſit cum Germa
nis. Poſtquam enim Gallias deuicit, Germani qui trans Rhenum Galliæ loca occupaue
rant, primum Romanorum impetum ſuſtinentes, in ſecundo occubuerunt apud Argent
nam, Nodomario rege eorum interfecto. Hoc prælium tantum nominis & fauoris peperi
Iuliano ut mox à pugna ſalutatus ſit Romanorum Imperator. Hæſit aliquandiu cum ca
ſtris ſuis iuxta Rhenum, ultrà quem & paulò ſupra urbem Mogũtinam fecit conſtrui pon
tem, per quem facile liceret tranſportare exercitum ſuum, & reducere ſi quando German
ſe fortiores eſſent. Habebant illis temporibus Alemanni, qui & Sueui, regem nomine Va

domarium

omariū,ut Ammianus Marcellinus ſcribit,qui in caſtris Iuliani fuit.Puto illum eſſe quē
ıprà ex aliorum ſcriptis Nodomarium uocauimus. Dicit quoq; idem Ammianus,Iulia-
um caſtrametatū ultra Rhenum, & ueniſſe in regionē Capellatz ſeu Palas dictam, ibiq; *Capellatz ſeu Palas.*
ıueniſſe lapides,qui limites Romanorum & Burgundionū deſignabant.Ego puto Nec-
arum fluuium hunc terminum fuiſſe.Nam uſq; ad eum Burgundionum ditio olim ſecun-
um Rheni lineam extendebat, priuſquam illi relicta ea terra in Sequaniam ſe reciperēt.
Quæ autem regio tunc Capellatz ſeu Palas fuerit appellata, incertum eſt. Ego puto eum
:rræ tractū fuiſſe,qui hodie Bergſtras uocatur,extenditurq; ab Heidelberga uſq; Franck
ordiam. Sunt qui putāt ab iſta uoce Pallas Palatinatum Rheni id nominis obtinuiſſe, de
uo infrà fuſius agam. Poſt Iulianum Valentinianus uolens aliquod preclarum facinus
ı memoriam ſui relinquere,in fines Sueuorum proficiſcitur,quòd Romano imperio non
arerent & quòd ſine intermiſſione Romanorū ſocios ſuis incurſionibus uexarent. Erāt *Sueuorum munitiones.*
utem Sueuorum munitiones foſſæ & arbores ſuccisæ, quibus facilè hoſtē ab acceſſu pro
ibebant,paucíq; multos ſuperauerunt. Tradunt tamen ſcriptores, Sueuos & Saxones à
Valentiniano uictos. Deinde circa annnm Chriſti 382. aggreſſus Gratianus Cæſar Ger-
ıanos, percuſſit circiter triginta millia, tam ægrè liberi ſemper Germani poterant cogi
ıb iugum. Huius pugnæ meminit quoq; diuus Hieronymus. Sic itaque Germani conti-
uo irritati & laceſſiti ſunt Romanorum iniurijs,magniſq; affecti damnis etiamſi Roma-
ı nunquam non grauiter læſi ab illis redierint. Alioquin non tantum inſumptum fuiſſet
emporis. Ducentis & decem opus fuit annis,quouſq; hoc Romanorum contra Germa
ıos perficeretur bellum,illiq; fierent domini Germanicæ nationis.Subiecerant antea ferè
otum orbem, idq; breui tempore & ſine grandi iactura: Germaniæ uerò acquiſitio opus
ıabuit multo negocio,longo tempore & plurimo ſanguine.Cupiebant omnes Imperato
es triumphare de Germanis,etiam qui infeliciter pugnauerunt contra eos,nec putabant
unc Romani principes ſibi contingere titulnm honorificentiorem,quàm Germanici co-
gnomen,ſi facinus aliquod egregium contra eos egiſſent. Cui hic Germano non moueat
ſtomachum, quòd apud maiores noſtros nullus fuit in Germania, qui nationis ſuæ egre-
gia facta calamo excepiſſet,indicaſſetq; poſteris quàm uiriliter atlhletæ illi tam diu Roma
ıis reſtiterunt armis? Cogimur hic fidem dare maiorum noſtrorum hoſtibus,qui procul *Germanis defuerunt ſcriptores.*
lubio ſæpe falſa pro ueris ſcripſerunt, ut eſt ingenium omnium hominum,ſua detorque-
re ne dicā deprauare in hunc finē, ut maiorū ſuorum mereantur fauorē & gratiā,aduerſa-
iorum aūt etiam bene facta extenuare aut penitus in nihilū redigere.Habuerunt Romani
principes plurimos aſſentatores, qui ſolum ipſorum quæſiuerunt gloriam, atq; uictoriam
& facta eorum miris euexerunt laudibus, ſubticentes interim ea quæ Romanis à Germa-
ıis illata ſunt, quoties ſcilicet ſuccubuerint, & quàm grauibus ſæpe ab eis affecti fuerint
lamnis.Id quod in uſq; diem euenire ſolet.Quoties enim ab aduerſis partibus bellum ali-
quod inter eas commiſſum deſcribitur,nemo non ſuæ gentis aut partis colorat factum,ad
ıerſæ autem partis uerba & facta aggrauat,atq; omnes circūſtantias metitur, quibus rem
pſam atrociorem faciat.Et hinc eſt,ꝙ in hiſtorijs tanta ſæpe eſt diſcordia. Nam nemo fe- *Quare hiſtorici diſcordent nonnunquam.*
ė non ſcribit ex affectibus.Non potuerunt tamen Romani omnino tacere Germanorum
egregia facta. Nam ſcribūt Germanos Iulium Cæſarem bis deuiciſſe,& fugientem ſemel
n crure uulneraſſe. Druſus in bello Germanico prope Bingam, haud procul à Mogun-
ia,interijt.Nam quidam dicūt illum lapſum ab equo,fractoq; crure poſt triginta dies mor
em obijſſe,alij ſcribunt eum à Gallis propè Bingam occiſum,ac deinde Moguntiæ ſepul
um.Suetonius uerò aſſerit funus eius per Tiberiū fratrē Romam perductum, erectamq;
Moguntiæ perpetuam memoriam. Auguſtus grauiſsimam quoq; à Germanis præſertim
Sueuis,accepit cladem.Nam Quintilius Varus proprætor cū tribus legionibus trans Rhe
ıum fluiuū à Germanis rebellantibus,mira ſuperbia atq; auaritia in ſubiectos agens, ſun
litus deletus eſt cum tribunis & quæſtoribus.Quam reipublicæ cladem Cæſar adeò graui
er tulit, ut ueſte capilloq; ac reliquis lugentium indicijs deformis eſſet, ſæpe per uim do-
loris caput parieti collidens clamaret: Quintili Vare redde legiones.De quo & iam non-
nihil ſcripſimus. Item Tiberius perdidit in tribus annis apud Germanos quinq; legio-
nes. Antoninus Pius grauiter afflixit Germanos,at Germani nō ſegniores illo,tantū illi
fecerunt negocium,ut ferè exhauſerit ærarium Romanū contra eos. Cæterum quid Ger-
mani athletæ egerint contra reliquos Cæſares & Imperatores, iam ſuprà obiter comme-
morauimus.

Quomodo Germani uixerint ante & aliquot annis poſt Chriſti natiuitatem.

Germani olim contemptores auri & argēti

Arma Germanorum.

PRælium inituri Germani,ſacrum hymnum Herculi canebant, quem uolebant ali
quando in eam terram ueniſſe,graui & terribili ſonitu,non diſſono,cæterū ad ter
rorē quęſito,pugnā capeſſebāt. Truces oculi pluribus ac cærulei,rutilæ comæ,pro
cera corpora,ad primos impetus ſubita & præceps natura. Cæterum laborū ope
rumq́ impatiens. Sitim & æſtum ut Galli non ferunt,frigorum patientiſſimi. Auri & ar-
genti his olim uſus nullus. Argentea uaſa,eorū legatis data, aut principibus muneri miſ-
ſa non minori contemptu quàm fictilia tractabant. Commertiorum uſu aurum & argen-
tum ab his primo receptum. Credita & à quibuſdam tellus ipſa talium metallorū expers,
quin & ferri inops,quo accidit,ut olim rari uterentur gladijs in prælio,ſed longiori haſta,
quàm ipſi frameam uocāt,& in ea breui ferro,habili telo ſiue cominus,ſiue eminus dimi-
carent. Eques ſcuto & haſta inſtruebatur. Pedites miſſilia ſpargebant,plura ſinguli. Nu-
di in pugnam,aut breui ſagulo utebantur,nulla cultus obſeruatione,ſcuta tantum colori-
bus,hisq́ lectiſſimis diſtinguebant. Paucis loricę uſus,uix uni alteri'ue caſſis aut galea. E-
qui nec forma nec uelocitate conſpicui nec in gyrum ſed recto tantum conatu agebantur.
Scutū in pugna amiſiſſe præcipuum flagitium,ut ſacris & cōſilio excluderentur, huiuſmo
di clade affecti. Multi tali infamia notati,uitā laqueo finierunt. Reges nobilitate legeban-
tur,nec his libera infinitaq́ poteſtas fuit. Exercitum is ductabat,qui præcipua uirtute præ-
ſtaret quiq́ exemplo magis quàm imperio polleret. Signa quædam eorum lucis detracta
in prælium geſtari,præcipuum in pugna incitamentū. Omnes ſuas neceſſitudines in pro-
ximo ſtatuebant, ut in ſuorum conſpectu aut glorioſe uincerent aut cum laude caderent.
liberi,coniuges,parētes,ſanctiſſimi pugnæ teſtes adhibebantur. Ad matres & uxores ac-
cepta uulnera deferebant,nec illæ & numerare & exigere plagas formidabant. Eædem ci-
bos hortationesq́ pugnantibus ſuggerebant. Proditum memoriæ eſt,inclinatā aciem ali
quādo illarum hortatu reſtitutam. Creduntur ad hæc arbitrari aliquid ſancti prouidiq́ in
fœminis eſſe,earumq́ conſilia propterea non aſpernari,reſponſa'ue negligere. Mercurio

Sacrificia Germanorum.

certis diebus humanas hoſtias immolabāt: Herculi uerò & Marti ex cæteris animalib. ſa-
crificia faciebāt. Sortes & auguria habebāt in uſu. De minoribus rebus principes ciuitatis
conſultabant de maioribus uniuerſa ciuitas. In inchoandis rebus noua luna aut plena ob
ſeruabatur. Noctium non dierum numerus ſupputabatur in ea gente. In concilium arma
ti uentitabant. Sententiam approbaturi frameas concutiebant, id honoratiſsimum aſſen
tiendi genus. contra aſpernati,fremitu ſignificabant. Transfugæ & proditores ex arbori
bus pendentes,ignaui & imbelles atque infami corpore cœno obruti,aut à palude aliqu
ſuperiecta crate necabantur,tanquam ſcelera in aperto ponenda eſſent, uitia cōtegenda
Nihil publicè aut priuatim magiſtratus agere,niſi armis inſtructi. Turpe & in omni uit
infame ſuo duci ſuſtperſtitem in prælio eſſe,niſi uictor is ex acie deceſſiſſet. Princeps pr
uictoria,comites pro principibus dimicabant. Bello ultrò appetere, utpote quibus omni

Sine bello Germani inertes.

à re bellica eſſet quies ingrata. Inertiæ & ignauiæ dabatur ſudore aliquid quærere,quo
poſſet cruore parari. Bellorum cura deſtituti,ſomno & cibo uel fortiſſimi qui'que indulg
bant,domo & agrorum cura fœminis & ſenibus delegata, ut mirū uideri poſſit,duo tan
diuerſa eidem genti adfuiſſe, & inertiæ amorem & odium quietis. Vicatim plurimum di
ſcretisq́ domicilijs habitabant. Tegumen fuit ſagum,fibula,aut ſi ea defuiſſet,ſpina co

Veſtitus.

ſertum: locupletiſſimi ueſte diſtinguebantur non fluxa ſed ſtricta,ac penè ſingula mem
bra exprimente: Idem fœminis habitus qui & uiris. Atque Germani ipſi omnium fer
qui ad ſeptentrionem & ortum habitant, ſoli unica uxore contenti ab initio fuere,quan
quam & in his nonnulli plura celebrarent connubia. Non uxor uiro ſed uir uxori do
tem comparabat. Nec ad delicias quærebatur cultus, ſed iugati boues dabantur, fren
tus equus & ſcutum cum framea & gladio. Mira in fœminis pudicitia,nulla ſpectandi fu
it illecebra, nulla conuiuiorum ratio, rara in tam numeroſa gente adulteria, cuius conu

Pœna adulterij.

cta mulier reſectis capillis, nudatam coram propinquis maritus domo exactam toto uic
uerberibus agebat,profligatæ pudicitiæ nulla uenia, non ætas, non forma,non opes con
nubium corruptis conciliare poterat. Serus in iuuenibus uſus Veneris atque eò minu

exhauſt

xhauſta pubertas,nec connubia uirginum properabantur, ut ualidior eſſet procreatio. Homicidium certo pecorum numero luebatur,atq; uniuerſa domus ſatisfactionem capie bat.Cõuictibus & hoſpitali menſæ ſupra modũ ſtudebant.Nefas habebãt,quenquam do no aut epulis arcuiſſe. Gaudebant muneribus,nec data imputare aut obligari acceptis. Diem noctemq; potando continuare.Temulentia nulli probro data eſt.Quod uicium in nunc uſq; diem, proh dolor,adhuc manet,quiq; capaciora uno hauſto ſæpius exhaurit,is robuſtior habetur:nec in hoc pugnæ genere minus pertinaces ſunt,quàm in prælijs. Crebræ poſt crapulam rixæ,raro conuicijs,cęde ſæpius tranſigebantur. De pace & bello in conuiuijs conſultare,quaſi nullo alio tempore ſimplicius paterẽt hominũ curæ,aut ad res magnas magis incaleſcerent. Gens minime aſtuta,ſimpliciter omnia arcana detegere,po ſtridie acta retractabãt,ut de ſumma rerũ deliberarent dum fingere neſcirent, decretũ ue ro ferrent,dum errare non poſſent. Potus ex hordeo in ſimilitudinẽ uini corruptus. Proximi fluuiorum accolæ aduecticia uina in uſu habebant.Cibus ſimplex,agreſtia poma,re cens farina & lac concretum,potus uerò immoderatior. Vno ſpectaculorum genere uſi, ut nudi iuuenes inter gladios & frameas ſeſe celeriter expedirent. Exercitatio artem para bat,ars decorem. Aleæ adeò ſtudioſi, ut cæteris amiſſis nouiſſimo iactu de libertate contenderent. Victus uoluntariam adibat ſeruitutem,& quanquam iuuenis & robuſtus, liga ri ſe & uendi patiebatur. Annũ in hyemem,uer,& æſtatem diuiſum habebant, autumnum uini & cæterarum frugum inopia neſcientes. In funere lamenta & lachrymas cito abſter gebant,in dolore & triſtitia permanebant,diutius fœminis tantum lugere permiſſum,uiris meminiſſe ſolum. Strabo ſcribit Germanos à multo tẽpore nullas inhabitaſſe urbes, eo quod ſimul commorari nequirent,atque ob id factum eſt,ut unus cum familia ſua uicti taret hîc,alius alibi. Non iunctas ſedes incolebant, ſeorſum diſcreti rura ſua colebant. ſicut fõtis aut cãpi uel nemoris occcaſio admonuit. Quiſque domum ſuam certo ſpacio circumdedit, uel propter incendij periculũ, uel propter barbariem ędificãdiq; imperitiam. Et hinc fuit quod habuerũt pagos lõgiſſimos. Erigebãt caſas,p neceſſitate nõ pro uoluptate, ſedebantq; nudi aut malè ueſtiti iuxta ignem, & tamen in ſordibus à puericia educati excreſcebãt in tantos artus tamq; robuſta corpora,ut nemo non miraretur corporum ſuorum proceritatem. Iulius Cæſar ſcribit in commentarijs ſuis, Germanorum uitam & conuerſationẽ olim in uenationib. ſtudijsq; rei militaris fuiſſe, quodq; à paruulis duriciei & laboribus ſtuduerint. Victus eorum fuit lac,caſeus & caro. Fruebantur omni libertate,nec à pueritia inſtituebãtur honeſtis diſciplinis aut artificijs,ſed quiſq; faciebat quod uolebat. Nemo inter eos premebatur ulla cura aut metu, id quod aluit ſtaturam,roborauit uires & confirmauit neruos eorum. Siquidem metus & anxietas mentis in iuuenibus, plurimum eneruant uires corporis & ſpiritus triſtis exiccat oſſa, tantum abeſt ut tale corpus incrementa iuſta ſuſcipere queat. Non multum occupabantur labore agreſti, neq; is permittebatur eis à ſuo magiſtratu, ne maiori amore ad culturam agrorum ferrentur quàm ad diſciplinam militarem. Curioſa quoque ædificia non permittebantur erigere, neque ſectari auri ſacram famem, unde diſſidia & factiones inter ciues oboriuntur, ſed erant ęquè diuites & pauperes,ſerui & domini,id quod eos tam diu ſimul cõtinuit,antequam à Romanis ſuperari poſſent. Quam primum uerò pecuniæ amor pectora eorum occupauit,actum erat de eis, quemadmodum Herodianus ſcribit,Germanos ſub Cæſare Alexãdro pecunia corruptos, ut pacem cum hoſtibus inierint.

Compotatiõ Germanorũ.

Cibus.

Studium Germanorum.

Domus Germanorum.

Metus in pueris obſtat incremento.

De fertilitate ueteris Germaniæ.

FVit Germaniæ terra ab initio, autore Cornelio Tacito, in uniuerſum aut ſyluis hor
rida aut paludibus infœcunda, aſpera cœlo, triſtis cultu conſpectu'que, humidior
qua Gallias, uẽtoſior qua Noricũ ac Pannoniã aſpicit, frugiferarũ arborũ & omnis
culturæ impatiens, pecorum fœcunda ſed plerũq; improcera. Ne armentis quidem
ſuis honos aut gloria frontis. Numero gaudent, eę'q; ſolæ & gratiſſimæ ſunt opes. Argen

Germanorum inculta terra.

tum & aurũ propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim, nullam Ger-
maniæ uenam, argentũ aurumúe gign re: quis enim ſcrutatus eſt? Haud ſecus his diſſimi-
lia ſcribit Seneca in libro de gubernatione mũdi. Germani, inquit, errant incertis ſedibus,
ſunt apud eos perpetuæ hyemes, ſolum infœcundũ, nullæ ædes, uenationibus uiuunt: ubi
cunq; nox feſſos laboribus deprehendit cubant ſub frondibus aut in ſpelũcis foueis'ue.
Non habent domos ſed caſas folijs & culmis contectas. Incolæ circumaguntur chorisan
tium more in congelato mari, uictitantes carne ferina, gens nuda & pellibus ſolum ferarũ
ueſtita, & propterea uilis deſpecta'q; ab omnibus. En tam miſeram regionem inhabita-
rũt maiores noſtri, taliaq; ſcripſerunt de Germania Iulius Cæſar, Tacitus, Seneca, Liuius,
& alij Romani, qui tamen tanta iactura ſuæ reipublicæ tot'q; annis contenderunt pro ea ſi-
bi ſubijcienda. Si fuit tam inops & miſera terra, tot paludibus & cœnoſis locis oppleta
tam inculta, tam horridis ſyluis obducta, ut quid tam diu luctati ſunt pro ea? Certè mino-
ribus expenſis acquiſiuiſſent latiſſimam & ditiſſimam Aſiam, cuius tamen bonam par-
tem ſubiugarunt) quàm ſqualidam illam & cœnoſam, ut uocant, Germaniam. Cumq; ho-
die omnia cernamus in Germania longè aliam habere faciem, quippe quę neq; Italię neq;

Cõtrarium hodie in Germania cernitur.

Galliæ cedit in fertilitate, ſed neq; Hiſpaniæ & omnia contraria his inueniantur, quæ me-
morati ſcripſerũt autores, quomodo eos excuſabimus? Illi penitus extenuauerunt & ob-
ſcurarunt terram noſtram, nos uerò uidemus eam regionem eſſe amœniſſimam, pulcher-
rimis nitidiſſimisq; urbibus, caſtris & pagis paſſim exornatam & excultam. Habet cœ-
lum ſatis clemens, campi fertililatem optandã. Sunt colles aprici, nemora opaca, frumen-
tornm abundantia, uitiferi montes, clariſſimi amnes, Rhenus, Danubius, Moganus, Al-
bis, Neccarus, Sala, Odera, & multi alij fluuij & riui limpidiſſimi totam terram rigantes.
Sunt fontes dulcis aquæ, ſunt thermæ calidæ, ſunt mineræ ſalis plurimæ, metallorum item
fertilitate nullis cedit terris. Vniuerſa Italia, Gallia & Hiſpania, argentum ex Germaniæ
negotiatoribus ferè omne habent, metallaq; non parum multa, nec auro eſt priuata. Hæc
cum ita ſint, neceſſe eſt, memoratos ſcriptores aut mera mẽdacia ſomniaq; *literis* mandaſ-

ſe au

e, aut cœlum regionumq́ naturam mutatam. Certè ſi hodie eorum quiſquam ab inferis ſurgeret ac oculis intima regionis noſtræ contemplaretur, nunquid non multum mira- retur? aut quid diceret, ſi uideret quanta nunc eſt locorum ſalubritas, cœli humana tempe- ies, ubertas ſoli, uini frumentiq́ quanta copia, arborum conſitiones, quis ſplendor urbiũ, emplorum ſacra & erga deum religio, urbanitas ciuium, ueſtitus hominum, rei militaris eritia, apparatus bellicus, cæteraq́ ornamenta Germanorum? profecto non diceret ter- am informem, aſperam cœlo, triſtem cultu, uideret ſanè quàm uerum ſit illud quod dici- ur: Sæpius bonã materiam ceſſare ſine artifice. Nam etſi alijs regionibus mitior hyems ſit ructusq́ nobiliores, minus tamen æſtus temperatus eſt, unde & frugum corruptio, adde nimalia uenenoſa, & alia ad humani generis perniciem intentiſſima, difficilis ſatis erit iu icatu, quæ cuiq́ prouincia comparanda ſit, quæ anteferenda. Sunt quidã autores phyſici ui opinantur ex reuolutione cœleſtium uirtutum & per hoc temperiei mutatione, regio um fœcunditatem mutari in ſterilitatem, & ſterilitatẽ rurſum in fœcunditatem, idq́ adeò t ubi nunc eſt mare aliquando terrã, & ubi terra, illic maria fuiſſe. Sterilem autem fieri œcundam terrã, indicant etiam Romani ſcriptores, qui queruntur non eandem eſſe ſua- um terrarũ fœcunditatem, diſputantq́ de eo, num etiam terra ſeneſcat, effœtaq́ reddatur enectute, ut animalia. Quæ mutatio facta ſit in terra Chanaan, ſcimus. Natura rerũ infir- nis elementis ſubiectarum, eſt fragilis, corruptionibusq́ & mutationibus expoſita. nihil eſt tam ſplendidum & magnificũ, quod nõ redigatur ad nihilum, & in contemptum ueniat. Dominus ſolus immutabilis manet, & qui in eo ſunt, unum cum illo facti. In Aſia & Africa alijsq́ memorabilibus locis iam multa iacent neglecta, infrugifera & deſerta, quæ uix ſerpentibus iam alimentum præſtare poſſunt, ubi fuerunt ingentes ciuitates atque populoſiſſimæ. Vbi eſt iam Babylonia? Vbi Niniue? Vbi Troia? Vbi Thebæ? Vbi Carthago, Athenæ? & reliquæ urbes, de qui- bus tam magnificè loquuntur hiſtoriæ? Eccce rerum humanarum miſeram & inſtabilem conditionem. Quid miſeri extollimur? quid cœci inflamur in tam caducis rebus? Babyloniæ urbis amplitudo & altitudo nota eſt, ſed ubi fuerit ignoratur locus. Eſt iam habitatio ſyrenum, draconũ & ueneficorũ animaliũ. Aegyptus quæ ex Nili inundatione paradiſus erat, iam ſuas laudes nõ tuet̃ nec reſpondet colonis ſuis. Quid igit̃ mirũ, ſi ex Germaniæ ere mo factus eſt hortus, omnibus ad uoluptatẽ & neceſſitatẽ ſufficiẽtibus plantis cõſitus? Sed nos rectius id domini dei noſtri tribuimus benignitati. Siquidẽ dñi uerbo obediunt omnia elementa, faciũt omnia hęc iuxta iuſſum & imperiũ dñi exercituũ. Hoc benedicente & aperiẽte manũ ſuã, terra fert fructũ ſuũ fertilitateq́ omnia implent: maledicente & manũ claudente, ſterilis redditur terra & omnia pereũt. In hunc modũ ſolet eſſe uiciſſitudo in donis dei, mutanturq́ ſic artes, animi, ingenia & regna, fieriq́ ſolẽt mortales poſt uaria dona & uictorias ſucceſſusq́ arrogantes & molles, uicijsq́ inquinantur infinitis. Quare poſt longam patien- tiam non perpetuo ferens dominus deus maliciam homi- num, ingratos punit, ſubtrahit conſueta beneficia. Sic pro- pter peccata populi mutata eſt fertilitas terræ promiſsio- nis, & quæ prius fluebat melle, uino & lacte, iam uix ſpinis & tribulis ferendis eſt habilis. Notum eſt quales fructus potiſſimum uuas, in teſtimoniũ & ſignum Iſraeli Ioſue & Caleb ex illa tulerint terra, quæ iam eſt deſolata, deſerta & colono prorſus nõ reſpondens. Sicut etiam Sodoma & Go morrha ante maledictionẽ omnibus rebus abundauerũt, ut iure habitæ ſint paradyſus & pinguedinis domus. Sic, ſi uerũ eſt Germaniã aliquando fuiſſe barbarã, horridã & infœ- cundam

Nihil neceſſariarum rerum deeſt Germaniæ.

Cœlum cauſa mutationis.

Omnia in terris degenerãt.

Viciſſitudo in rebus.

cundam, ſemper tamen bellicoſam, aliſq́ꝫ populis fortiorem, quemadmodum conſueuit
eſſe gens laboribus indurata & exercitata, parumq́ꝫ ciuilibus moribus imbuta, dominus
Germanorum preconium. tamen iam tandem quoque hanc terrarum orbis partem reſpexit, ita ut ex uerbo & gratia
domini uix unquam fuerit regio, uel fertilior magis'ue habilis ad omne genus fructus pro
ducendos, uel felicior ingeniorũ animorumq́ꝫ bonitate, magnitudine & præſtantia. Qui-
bus enim gentibus in ulla cedit arte & ingenio? Fuerunt quidem olim ſecula apud Aegy-
ptios, Græcos & Romanos, eruditione & artibus excellenter dotata & exculta, ſed tem-
poris iniuria, quæ omnia conſumit, artes & homines interciderunt. Id quod ſine dubio no
bis euenire poteſt, ſi ingrati fuerimus domino deo, omnium bonorum largitori. Mihi ta-
men non uidet̃ terrã noſtram à principio adeò deſtitutã fuiſſe beneficijs dei, quibus hodie
abundat, quantumlibet à Romanis inſimuletur, et tamen illi perpetuo ſunt inſidiati, quin
ſi culta fuiſſet copiam omnium rerum neceſſariarum affatim protuliſſet. Quis enim dubi-
tat, ſi ante Chriſtum natum uenę illæ terræ, quæ hodie ferri ſuppeditant abundantiã in tot
locis Germaniæ, apertæ fuiſſent, effoſſoribus emolumentum abundans miniſtraſſent?
Fricktal apud Vocetiũ montem. Qualium unam habemus haud procul à Baſilea in Fricktal, quæ iam à multis annis exhau

riri nequiuit. Habẽt & ciues Vlmenſes unam ſatis diuitem, ſed multo ditiorẽ habent Am
bergẽſes in inferiori Bauaria. Abundant & Saxones hoc genere metalli. Idem dicere poſ-
ſum de tot argenti fodinis, quæ etiam intra antiquam Germaniã inuentæ ſunt, qualis eſt in
ualle Ioachimi, in Annebergo, Schneebergo, Mãsfeld, & alijs quibuſdã obſcurioribus lo
cis, in montibus nigræ ſyluæ atq́ꝫ Bohemiæ. Nec hic recenſebo argenti fodinas extra uete
ris Germaniæ limites inuẽtas, ut ſunt Swatzẽſes & Lebertalẽſes in Alſatiæ mõtibus, &c.
Sed dices, ante bis mille annos hanc mineram in uiſceribus terræ nondũ fuiſſe cõcoctam,
atq́ꝫ ob id mortales tunc fruſtra in recẽſits locis operam ſuam collocaſſent, ſi argento in-
hiaſſent. Reſpondeo. Fuit aurum & argentum etiam ante diluuium erutum è terris, &
quis tunc illud concoxerat, quum mundus nondum per multos annos duraſſet? Non'ne
Tubalcain fuit mox poſt mũdi creationem malleator æris & ferri? Quis dedit æs, ſi illud
opus habuit diutina in uiſceribus terræ concoctione? Quid itaq́ꝫ obſtitiſſet ſi tẽpore Iulij
Cæſaris mõtes Germaniæ fuiſſent euerſi, ut foſſores nõ inuenerint argẽtũ, ſtannũ, cuprũ
& plumbũ ſicut hodie inueniũt? Dominus deus in prima mundi creatione nedum uim ſe-
Vis ſeminalis. minalẽ indidit terræ, uerũ & res ipſæ iam ſua perfectione ſuoq́ꝫ modulo prædicabãt maie-
ſtatem dei. Siquidẽ in ſex primis diebus perfecti ſunt cœli & terra & omnis ornatus eo-
rum. Et nõne mineræ terræ atq́ꝫ pulcherrimi & præcioſi lapides eius ſunt de ornatu terræ?
Fœcunda eſt & ſemper fuit terra ſeminibus, uerum & interim ſemper ornata fuit rebus
ipſis,

ſis,idq́ nedum in ſuperficie ſua ſed et in uiſceribus ipſis ſuperficies decoratur plantis et imantibus, uiſcera mineris,gemmis & pulchris lapidibus. Germani olim data opera linquebant terram ſuam incultam,malebantq́ ſe exercere in armis, quàm uenas argen- & auri in terra abſtruſas magnis ſudoribus effodere. Alioquin inueniſſent ſi ſcrutati iſſent,ſicut hodie inueniunt.Siquidem diues eſt Germania auri,argenti,aliorumq́ me- llorũ.Certe Italiæ,Hiſpaniæ & Gallijs ferè prorſus omnia metalla negantur,niſi quæ à ercatoribus Germanis inferuntur.Fructibus alij alijs abundant, ſed habet & Germania os peculiares. Non facile eſt conferre terrarum felicitatem.Nam nullam partem eſt in- nire,quæ ferri omnia poſſet. Semper negatum eſt alij, quod in aliam collatum uideas. uod autem de metallis diximus,idem quoq́ de uini plantatione ſentimus.Si Medera in lla hodie profert uinum Creticum,uitibus in eam ex Creta translatis,non dubiũ quin & lum Herbipolenſe aut Heilprunnẽſe olim æque ut hodie,ſi cultum fuiſſet,uinum nobi- protuliſſet.Nec uideo quid triſtitia cœli obeſſe poſſit terræ.Si uno æuo obſuerit, perpe o oberit,id quod ſatis probat acetoſum uinum quod apud Ratiſponẽſes creſcit,niſi ſin ularis & inſolitus ardor ſolis terram acrius macerauit. Quod autem multæ hodie in A- a & Africa inueniuntur regiones, quæ penitus degeneraſſe à ſua priſtina nobilitate de- rehenduntur,id eueniſſe noueris ex maledictione dei,quam inhabitatorum cõmeruerunt eccata,iuxta illud. Deut.28. Si non audieris uocem domini dei tui,ut cuſtodias cuncta ræcepta eius,maledictus eris in agro, maledicta ſporta tua, maledictus fructus terræ tuæ. emẽ plurimũ expones in agrum & parum colliges.Vineas plantabis & coles,ſed uinum on colliges,eo quod uermis illud ſit abſumpturus.In hunc itaq́ modum interierunt ma- ima regna,propter ſcelera ſua à deo maledicta,& maximæ abolitæ ſunt urbes. Factum ſt quoque,ut ubi olim magnus fuit lacus aut cœnoſa palus, hodie fertilis inueniatur fun- us.Et ut ſemel finiam,patria noſtra non habet immite cœlum aut ſterilem fundum,ut ue eres ſenſerunt,ſed nihil eſt ferè in ea ocioſum, quod non ſit frumento,fructui aut uino ſe endo aptum.Colles ſunt aprici,habemus amœniſſimas ſyluas,copiam fructuũ, magnos paruos amnes terram fœcundantes,ſalubres fontes,plurimas aquas thermarum,toti- lemq́ fontes ſalis, plures mineras argenti & ferri quàm ulla uicina natio,ut taceam quàm odie decorata ſit Germania urbibus,oppidis, uicis & caſtellis,caſtris quoq́ & arcibus, ontanis & campeſtribus.

Maledictio dei ſterilem reddit terram.

De diuiſione ueteris & hodier- næ Germaniæ.

NOn cõſtat ex ſcriptoribus, Germaniã olim in uarias diſtinctam fuiſſe prouin- cias,niſi quòd fuit,ſicut & hodie,Germania ſuperior & inferior. De Saxonia, Thuringia,Miſſnia,Haſſia,Franconia, Shleſia, & alijs minoribus regionibus, nulla penitus ſit mentio, tametſi certos quoſdam populos in his tractibus tunc uoque habitaſſe nemini dubiũ ſit,ut ſuprà indicauimus. Cum uerò Germani traijcerent henum atq́ Danubium & occuparent partem Galliarum alieno ſudore excultam, extẽ lerentq́ patriam ſuam in Noricum,Vindelicam,Rhetiam,Heluetiam & ſuperiorẽ Pan- oniã,tunc Germania cœpit in uarias diſcriminari prouincias,quanquam hoc eſſet extra eram & antiquã Germaniam.Nam ueteres ſeperauerũt has terras ut diximus,à Germa- ia,nec incolæ earũ uſi ſunt lingua germanica,quouſq́ Germani eas occupauerũt. Iuxta ractum Rheni à parte Galliæ loquuti ſunt Gallicè,etiamſi incertũ ſit qua lingua uſi fue- int Galli antequã Romanis ſubijcerent,& ultra Danubiũ uerſus alpes locuti ſunt Italicè, icut & in hunc uſq́ diem haud procul à curia loquũtur Italicè, donec Germani traiecto Danubio eas terras ſibi ſubiugarunt aliamq́ introduxerunt linguam. Per Heluetiam in- ellige agrum Suicerorum,& per Rhetiam lacum Podamicum ſeu Conſtantienſem atque Algoiam,per Vindeliciam Lechgoiam,per Noricum Bauariam,& per Pannoniam ſupe- iorem Auſtriam.Duorum fluuiorum Rheni & Danubij ripas Romani ſine magno nego io ſibi ſubdiderunt, condiderunt que multas ciuitates iuxta eoſdem fluuios, pro uera autem Germania obtinenda,multum ab illis eſt ſudoris & ſanguinis effuſum. Obten- tam inſuper,diu retinere nequiuerunt. Nam poteſtas eorum cum ad ſummum aſcendiſſet, illico

Linguæ in de- uictas terras translatæ.

illico rurſum cœpit deficere, atq; proprium ſibi creauerunt regẽ, ſicut & Saxones. Sed nec
Thuringi uolebant eſſe ſine rege. Quod cum Sueui uiderent, creauerunt ipſi ſibi ducem,
qui antea habuerant reges. Cumq́; parum conueniret Sueuis cum Thuringis qui confines
erãt, uocati ſunt Frãci, datusq́; eis locus inter utranq; gentem, qui dirimerent diſcordiam
illarum. Deinde conuerſa inferiori Germania ſub Carolo magno ad fidem Chriſti, tranſ-
latoq́; imperio ad Germanos, inſtituti ſunt multi & uarij ducatus, comitatus, epiſcopa-
tus, abbatiæ, præpoſituræ, atq; aliæ ſeculares & ſpirituales dignitates, ſciſſaq́; eſt Germa
nica natio in multas diuiſiones & regiones, ut hodie uidere licet. Trans Rhenum uerſus
Galliã ſunt Holandia, Brabantia, Geldria, Lotharingia, Weſtrichia, Tractus Rheni, Al-
ſatia & Heluetia. Citra Rhenũ ſunt Friſia, Weſtphalia, Brunſuicia, Saxonia, Haſſia, Thu
ringia, Miſnia, Schleſia, Frãconia, Sueuia, Marca interior & exterior, Pomerania, Pruſ-
ſia, Meckelburgeñ ditio, Morauia & Nordgoia. Vltra Danubiũ uerſus alpes ſunt Au-
ſtria, Stiria, Bauaria & Atheſina regio. Quibus ſi accẽſerem minores regiones, ut ſunt ni-
gra ſylua, Ottonica ſylua, Wirtenburgen. ditio, Hegoia, Briſgoia, Algoia, Wedderauia,
Huneſruckia, Weſterwaldia & aliæ multæ, creſceret numerus particularium regionũ Ger
maniæ in immenſum, de quibus nihil ueteribus conſtitit, præſertim exteris.

Sub Carolo magno Germania diſtincta in ditiones.

Quando & quomodo imperium fuerit

ad Germanos translatum.

OPeræprecium me facturum puto, ſi oſtendero, qua occaſione imperium ad Ger
manos ſit deuolutum, & quomodo ſinguli Imperatores ſibi inuicem in imperio
ſucceſſerint, priuſquam ſcripſero de præcipuarum regionum & ciuitatum Ger
maniæ exortu & ſucceſſu. Nam non raro fiet, ut in ſequentibus mentionem fa-

ciam de quibuſdam geſtis, quæ ſub illo aut iſto contigerũt
Cæſare, ubi non ſemper adnotaturus ſum annorum nume
rum, qui à Chriſto nato effluxerũt, quos in Cæſarum cata-
logo facilè inuenire potes. Oſtendi autem in deſcriptio-
ne Italiæ, quomodo imperiũ primum Romæ emerſerit, au
ſpicijsq́; creuerit, & quàm diu illic ſubſtiterit, item quomo-
do deinde Conſtantinopolim in Græciam translatũ, qua-
liq́; ſucceſſu ibi durauerit. Recenſui præterea Cæſarum no
mina & perſonas, quæ imperio uſq; ad Carolum magnum
præfuerũt, quãdo aquila Romana biceps eſt facta, manẽte
uno capite in eccleſia occidẽtali & altero in eccleſia oriẽta-
li, ubi ſcilicet Imperatores Grçci uſq; ad annũ Chriſti 145
ſederũt, ſubactumq́; fuit imperium eorum à Turca. Quo-
modo uerò Imperatores Græci ſibi mutuo ſucceſſerint, indicabimus infrà ſuo loco. In ſu-
perioribus quoq; retulimus, quomodo Italia conciderit & lacerata fuit, poſtquam Impe-
ratores ſedem ſuam in Græciã tranſtulerunt, quamq́; multi populi irruerint in Italiam &
deuaſtauerint eam, præſertim Gothi, Huni & Longobardi, nullo Imperatore Conſtanti-
nopolitano iuſtam præbente defenſionem. Vnde & occidentalis eccleſiæ primores moti
cum conſilio Romani pontificis elegerunt Carolum regem Galliæ & aliquarum regionũ
Germaniæ Imperatorem occidentalis eccleſiæ, relictoq́; Imperatore Græco, homagium
præſtiterũt Carolo electo. Geſſerat enim ſeſe hic Corolus tã ſtrenuũ contra Saracenos &
Longobardos graſſantes in Hiſpania & Italia, ut omnium calculo dignus iudicaretur im-
periali corona, gaudebatq́; tota eccleſia occidẽtalis de tanto principe, cui nullus alius ſim
lis & ita potens in occidente inueniebatur. Germani aſſerunt illum in Germania natum,
& Galli in Gallia. Vtrunque autem eſt uerum. Siquidem ille deſcendit à Sicambris, qu
aliquot centenis annis habitauerunt iuxta oſtia Rheni, denominatiq́; ſunt à Franco du-
ce uel rege ſuo Franci, & aliquot centenis annis poſt Chriſtum natum relicta terra illa
partim occupauerunt ripam Mogoni, quæ terra quoque ab eis denominata eſt Franco-
nia, & partim ſubiugauerunt Galliam, cuius aliqua pars ab eis etiam appellata eſt Francia.
Hæ itaque duæ Franciæ, una orientalis, alia occidentalis, ab uno populo habitatæ, multis
annis

Carolus magnus quare electus Imperator.

Frãcorum origo.

nis ſub uno perſeuerauerũt dominio, quouſq; ſcilicet poſteritas Caroli magni defecit,
d quod hic annotandum duximus: quia Galli contendunt primum occidentalem Cæſa-
em fuiſſe Gallum, atq; ſub eo imperium translatum in Galliam. Germani uerò longè ali
r ſentiunt. Nam Carolus magnus fuit Germanus natus, fuit dominus Germaniæ, nouit
nguã Germanicã, reduxitq; Germaniam pro bona parte ad cognitionem Chriſti. Habi- *Locus natiuitatis Caroli magni.*
uit in Germania, nẽpe Aquiſgrani & Ingelhemiæ, quæ patria mea eſt, ubi & plurimi eũ
atũ aſſerũt, alij uerò ſignãt Fruxinũ locũ natiuitatis eius. Celebrauit plurimos in Germa
ia principũ conuentus, potiſſimũ Ratiſponæ, Wormatiæ, Aquiſgrani, & prope Mogun-
am, atq; ob id imperium ſub eo translatum eſt in Germaniam, quod tamen Galli & Itali
onſtanter negant, dicentes imperium ſub Ottone primo ad Germaniã translatum, quan
m ſcilicet pontifex Romanus Imperatoribus de Imperio permiſit. Nam bonã eius par-
m tẽporis ſucceſſu ſibi uſurpauit, ſicut ſuprà ſub titulo Rauẽnæ indicaui, ſed quod alijs
xcutiendum relinquo, rediens ad Carolum magnum & ad omnes ſucceſſores eius, quos
unc ordine recenſebo, deſcribamq; cõpendio eorum inſigniora facta. Sed quia multum
cis allaturum eſt hiſtorijs, quas inſequentibus obiter attingã, ſi prędeceſſores Caroli ma
ni quoq; hic ordine ponam, paulo altius uidetur repetenda regum Galliæ ſeries & ſuc-
eſſio, incipiẽdo ſcilicet à Clodoueo primo Chriſtiano Frãcorũ rege, quomodo ille et ſui
ucceſſores uſq; ad Carolũ magnũ dominiũ ſuũ extenderint ultra Rhenũ in Germaniam
degerintq; ſub unum imperium ut armiq; nationem, aut ſaltem bonã Germaniæ partem.

De Chriſtianis regibus, qui ante Carolum magnum rerum ſunt potiti in Gallia & partim in Germania.

ANno ſalutis 500. plus minus'ue exortum eſt ingens bellum inter Clodoueũ Gallorũ regẽ & inter Alemannorũ regem. Nam Clodoueus expeditionẽ fecit uſq; ad Tulbiacũ, quod eſt in epiſcopatu Coloniẽſi, cõtra Alemannorũ regẽ, cõmiſſa'q; atroci pugna, Alemãni prima die Clodouei exercitũ ſtrauerũt, eumq; in fugã uerterunt, ut ille planè deſperarit ſe poſſe ferre tam potentis hoſtis molẽ. Duxerat aũt Clodoueus iſte Childerici filius añõ 484 Clotildẽ Gundebaldi Burgũdi regis filiã, mulierem ſanctã in matrimoniũ. Quã cũ ad Chriſti religionẽ exhortantẽ audire nollet, tandẽ cũ Alemãnis prælio concurrẽs ab illiſq; deuictus, ut iã ſignauimus, uotũ uouit ſi cõpos fieret, ſe uxori obtẽperaturũ, ſeq; unà cũ populo ſuo ſuſcepturũ ſacrũ baptiſma. Altera erga die rurſum inſtaurãs exercitũ ſuũ, aggredit regẽ Alemannorũ & eius exercitũ, percuſſit hoſtẽ & in fugã uertit, regẽ uerò eorũ occidit & plurimos cepit. Eo die cecidit uniuerſa gloria & libertas Alemãnorũ. Neq; ẽm deſtitit perſequi uictor ꝙ latè patuit nomẽ Alemannorũ, nõ ſolũ Germaniã primã, ciſrhenanã ſcilicet, ſed etiã traiecto rheno ueterẽ Alemãniam & trans Danubiũ Rhetiam primã penetrãs, nec uſquã conquieſcẽs, donec partim ferro partim ſeruitute totam Alemannorũ gentem perdomuiſſet. Poſt hanc itaq; cædem feliciter geſtam, Clodoueus ſibi ſubditam fecit totam Alemãniam (nõ aũt totã Germaniã) ab oſtio ſcilicet Neccari uſq; in Sueuiã, Nigrã ſyluã, Lacũ Podamicum,

Algoiam, citeriorẽ & exteriorẽ Rhetiam uſq; ad Curiæ interiores barbaros, partẽ aliquã Atheſis, partẽ quoq; illã Heluetiæ quæ eſt inter Rhenũ & Vrſam flluuium, qui ſcilicet ex Vrania per Lucernam deſcendit: item partem Sequanię, terram diœceſum Baſilieñ. & Argẽtineñ. atq; ultrà per deſcenſum Rheni. Sicq; bona pars Heluetiorum unà cum alijs iam memoratis terris ab anno Chriſti 500. aut circiter, dominio Clodouei & hæredũ eius ſubiecta fuit uſq; ad tempora Childerici tertij, qui procurante Zacharia Romano pontifice, à Gallis fuit regio honore priuatus, & in locum eius Pipinus Caroli magni pater electus.

Sequitur

Sequitur Catalogus regum Chriſtianorum Galliæ.

1 Clodoueus(aliâs Ludouicus)primus Galliè Chriſtianus rex. Hic re feliciter cõtra Alemãnos geſta,accerſito Remigio preſule Rhemenſi unà cum tribus millibus è populo,ſacro fonte abluitur anno regni ſui 11.Regnauit autem anno 500

2 Childericus filius Clodouei,fundator S.Germani prope Lutetiam,anno 514

3 Clotarius Childeberti frater,uir ferox et tyrãnus,regnauit 559

4 Albertus filius Clotarij,magnus adulter. 564

5 Chilpericus Ariberti frater occidit uxorẽ ſuã et duxit aliã 573

6 Clotarius 2.filius Cliperici deuicit Saxones,regnauitq; an. 587

7 Dagobertus filius Clotarij fundator multarum eccleſiarum. Temporibus ſuis cõſtructa ſunt monaſteria S.Galli & Wiſſenburgi. 631

8 Clodoueus 2.Dagoberti filius,pius erga pauperes 645

9 Clotarius 3. filius Clodouei adminiſtrauit regnũ per Ebroinũ magiſtrum curiæ ſuæ, regnauit anno 662

10 Theodoricus frater Clotarij gubernauit regnum per magiſtrum curiæ ſuæ, 666

11 Childericus 2.frater Theodorici uir tyrannicus 977

12 Clodoueus 3.filius Theodorici 693

13 Childebertus 2. Clodouei frater. Cuius curiæ magiſter Pipinus genuit ex Alpiade filium nothum,nomine Carolum Martellum 697

14 Dagobertus 2. & Childeberti filius. Huius curiæ magiſter fuit Carolus Martellus filius naturalis Pipini. Hic in una pugna ſtrauit trecenta millia atq; octogintaquinque millia Saracenorum. Domuit quoq; Sueuos,Saxones & Bauaros. 715

15 Clotarius 4.Dagoberti frater,regnauit anno 719

16 Theodoricus 2. filius Dagoberti. Hic confrmauit fundationem abbatiæ Murbacenſis,regnauitq; anno 726

17 Childericus 3.filius Theodorici, ultimus de linea Clodouei.Hic per papã Zachariã fuit regno ſpoliatus & in monaſterium truſus, atq; in locum eius ſubſtitutus Pipinus Caroli Martelli filius,translatumq; eſt regnum in aliam lineam & familiam.

18 Pipinus rex Galliarum procuratione Zachariæ papæ electus anno 750 Hic rurſum ſubegit Saxones,profectusq; eſt bis in Italiam, uicit Aiſtulphũ Lõgobardorum regem,qui pugnauerat contra papam & Romanam eccleſiam.

Catalogus & ſucceſſio omnium Cæſarum,

qui à Carolo magno uſq; ad Carolum quintum imperio præfuerunt.

Carolus magnus.

1 Carolus magnus filius Pipini regis Francorũ,natus iuxta omnium ferè hiſtoricorum ſententiã in uilla Ingelheim, quæ duobus miliarib. diſtat à Moguntiaco,ubi etiã inſigne cõſtruxit palatiũ,cuius ueſtigia adhuc hodie cernunt, tametſi quædã meo æuo hinc translata ſint uetuſtatis monumenta,præſertim aliquot lapideæ fuſæ columnæ, quæ hodie Heidelbergæ in principis arce uident. Hic Carolus defuncto patre cõcordi conſenſu in demortui locũ eſt ſurrogatus, quòd paternã auitamq; æmularet uirtutem. Hic Albinum Alcoinum præceptorem habuit, eoq; procurante Pariſienſe gymnaſiũ extruxit,quemadmodũ & Papiẽſe gymnaſium uiris doctis inſtituit, poſteaquam Longobardos perdomuit. Templa exornauit,Baſilicã Aquiſgrani ubi ſepultus eſt,extruxit. Monaſteriũ in Weſtphalia fundauit, plurimaq; cœnobia in toto regno ſuo ultra & citra Rhenũ fundauit & fundata priuilegijs & beneficijs proſecutus eſt, id quòd patet de monaſterijs in Heluetia & Alemãnia ſitis, præſertim de monaſterio Cãpidonenſi, Diſertinenſi iuxta ortum Rheni, Fabario, Sancti Galli, Augiæ maioris, Murbacenſi & multis alijs,

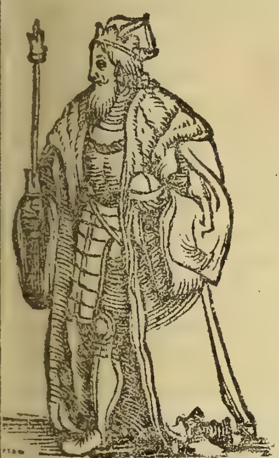
Præceptor Caroli magni.

quorum

orum fundationes & diplomata adhuc extant, & quædam mihi uiſenda exhibita ſunt.
ic Carolus nullam inſignem ſacram ædem per Germaniam & utrancꝫ Franciam indona

tam reliquit, quod & literæ & reliquiæ & tem/
plorũ ornamenta etiamnum atteſtantur. Gra/ *Bella Caroli*
uiſſima & maxima bella geſſit, primum Aqui *magni.*
naticum, alterum Longobardicum, tertium Sa
xonicũ. Geſſit in Hiſpanijs bellum, in Baioa/
ria atcꝫ in Pannonia contra Hunos, quę in ſuis
quibuſque locis explicantur. Cæterum quum
Leo pontifex tertius ab æmulis malè tractare
tur, Carolus eius iniuriam uindicaturus uenit
Romam, ingreſſuſcꝫ in die natalis ſaluatoris
templum ut oraret, pontifex Leo coronam ca/
piti eius impoſuit & Imperatorem Romanum *Carolus Impe*
pronunciauit. Cui ab uniuerſo populo Rom. *rator.*
acclamatum eſt. Carolo pijſſimo, perpetuo Au
guſto, à deo coronato, magno & pacifico Im/
peratori, uita & uictoria. Vnctus eſt deinde
& abolito patritij nomine quo prius utebatur,
appellatus eſt Imperator anno regni ſui 33. no/
æ uerò ſalutis anno 801 imperante tũc Cõſtantinopoli Irene poſt excæcatũ filiũ Cõſtan
nũ. Irene itacꝫ audiẽs quæ Romę facta fuerãt, miſit legatos ad Carolũ de pace firmãda: &
arolus uiciſſim oratores imperatrici miſit pro pace ſolidius firmanda, ipſius connubiũ pe
ns, in quod illa cõſenſiſſet, niſi (ut ſuprà diximus) impedita fuiſſet. Interim cum ſenectus
cederet diuiſit regnũ inter filios. Nã Ludouicũ Aquitaniæ regem, Bernardũ uerò nepo/
m ex filio Pipino, Italiæ regẽ dixit, ac ſequenti anno cũ Aquiſgrani hybernaret & pleuriti
correptus, diem clauſit extremum anno domini 814. imperij 14. regni 46. ætatis 71.

2 Ludouicus filius Caroli magni & Hildegar/
dis, pius cognomento dictus, ini/
tiſſimi ingenij & morum manſuetudine cunctis amabilis, poſt
mortem patris à regni proceribus Imperator ſalutatus eſt. Hic
cum in longiorem ætatem uita eius extenderetur, inſidias paſſus
eſt etiam à filijs, præſertim quòd Iudithã, alteram uxorem mulie
rem procacem duxiſſet. Vnde Lotharium in Italiam, Pipinum
in Aquitaniam, Ludouicum uerò in Bauariam ablegauit. Sed *Imperator in*
inquieti filij, patrem cuſtodiæ arctiſſimæ mancipant, in monaſte *carceratur.*
rio diui Medardi Sueſſione, imperiumcꝫ inter ſe partiuntur. Mo
narchiam uerò Lothario natu maiori fratres permittunt. Id cum
primores Franciæ ægrè ferrent, inuitis filijs Imperator cuſtodia
educitur, regniſcꝫ ſuis tur reſtitui & Iuditham uxorem ex Italia
exilio redeuntem recepit, atque filio eius Carolo tradit regnum
Aquitaniæ, Pipinus enim iam obierat: Lothario uerò iam mori/
rus imperium cõmiſit. Reddidit autem deo ſpiritum anno Chriſti 840. cum imperaſſet
nis 26 ſepultus Metis in monumẽto Hildegardis matris. Porrò Carolus Aquitaniæ rex
t ille qui poſtea Caluus cognominatus eſt.

3 Lotharius filius Ludouici Pij poſt mortem patris infelicibus auibus imperiũ aggreſ/
s eſt. Cum enim ferox eſſet in fratres, illi aduerſus eius cupiditatem bellum geſſerũt. Alij
men ſcribunt Lotharium & Ludouicũ aduerſus Carolũ, qui poſtea Caluus dictus eſt, ma
mũ cõparaſſe exercitũ, & in die reſurrectionis pugnã atrocem inijſſe, in qua Carolus ſu/
rior euaſit, perijtcꝫ in ea ferè tota nobilitas Francia, tam pertinaci inter ſe certamine pu/
narunt fratres. Tandem concordiæ inuenta eſt formula, nempe ut Carolus rex Franciæ di *Grauis fratrũ*
retur, Ludouicus Germaniæ rex eſſet, omnemcꝫ Germaniam uſcꝫ ad Rheni flueutia poſ/ *diſcordia.*
deret cum nonnullis adiacentibus ciuitatibus & pagis trans Rhenum ob uini copiam
lmodum acceptis: Lotharius uerò maior natu Galliam Belgicam, regnum Prouin/
æ & eam portionem terræ, quæ ab eo Lotharingia eſt dicta, acciperet, cum iam Italiam
poſſideret.

poſſideret. Pipinus uerò nepos eorum ex Pipino fratre truſus eſt in monaſterium. Sed
Imperator fit monachus. Lotharius Imperator diſtributa filijs hæreditate, monaſticam ſuſcepit uitam. Reliquit a
tem filios Ludouicum, Lotharium & Carolum. Cum enim Lotharius decem imperaſſet a
nis, conuocatis regni primoribus, ſic inter filios regna partitus eſt, ut Ludouicum conſo
tem imperij fecerit atq; Italiam tradiderit, Lothario autem Auſtraſiam & Lotharingiã, C
rolo autem minori natu Prouinciæ regnum, quod olim Narbonenſis appellabatur Galli
Mortuus eſt autẽ anno ſalutis 855. cum regnaſſet annis 16. Lotharius quoq; filius eius pa
lo pòſt mortuus eſt in Italia unà cũ magna parte exercitus eius qui omnes peſte perierunt.

4 **Ludouicus** iunior qui & ſecundus filius fuit Lotharij, cui pater regnu
Italiæ & imperium uiuus aſſignauit, fuit uir humanus, pi
& iuſtus, regnauitq; annis 19. mortuus anno 874.

5 **Carolus** Caluus Ludouici Pij ex Iuditha altera uxore filius ac Ludouici
cundi Imperatoris patruus. cũ iam occidentalis Franciæ regnũ a
nis ſex & triginta regnaſſet, audita morte Ludouici Imperatoris feſtinauit Romã pro c
Boſo rex Prouinciæ. rona imperiali ſuſcipienda, anno ſcilicet ſalutis 876. Ipſe Boſonem uxoris fratrem proc
mauit regem Prouinciæ. Cumq; in Italiam proficiſceretur, ut Saracenos è Cãpania expe
leret, Mantuæ correptus febre moritur, accepto ueneno à Sedechia Iudæo medico, quẽ f
miliarius diligebat, anno ſalutis 878. Regnauit annis 36. Imperauit biennio.

6 **Ludouicus** tertius Caroli Calui filius, Balbus cognominatus, uir ſim
plex ac mitis, iuſtitiæ, pacis ac religionis amator, unctus
coronatus eſt anno 878. Mortuus uerò anno 880. cum uixdum biennium imperaſſet.

7 **Carolus** iunior cognomento Craſſus princep
Chriſtianiſs. omnia Francorum regn
quæ maiores ſui non ſine magna ſanguinis effuſione obtinu
rant, breui ſine conflictu aſſequutus eſt. Sub eo grauia dam
illata ſunt Galliæ à Normannis, qui deuaſtarunt Atrebatos, C
meracenſes, Morinos, Menapios, Brabãtinos, Leodienſes, Tu
gros, Treuiros, &c Quibus cum Carolus Imperator reſiſtere n
poſſet, tandem ex hoſtibus amicos & affines fecit, data ſcilic
Gotfrido regi in matrimoniũ Giſla filia Lotharij patruelis ſ
& Friſia in dotem, addito baptiſmatis lauacro. Sed cũ nec ſic d
pacem ſeruarent, Imperator tandem coactus fuit nouam inire cum eis rationem atque tr
dere eis locum ad inhabitandum, qui poſtea à nouis incolis Normannia eſt dictus, tame
Normandi. ſi quidam illud Carolo Simplici regi Franciæ attribuant, qui Rolloni, poſt acceptũ bapt
matis lauacrũ Roperto dicto, Neuſtriã conceſsit. Paulo pòſt ſuſpitionem adulterij Impe
rator concipiens de uxore ſua muliere integerrima, illa ab eo ſequeſtrata, in cœnobio An
law reliquum uitæ peragit. Quæ res ut multis commiſerationem, ita Auguſto peper
extremam calamitatem. Cuius ignauiam pertæſi eius ſubditi, quod & Franciam ui belli
Nortmannorum fœdatam relinqueret, & coniugem ſanctam probri iniquè inſimulaſſe
Imperator deponitur. tanquã inutilem imperio deponunt, adhibito ei curatore Arnulpho, quem ei ſufficiunt,
gemq; ac Cæſarem eligunt Carolo abdicato. Qui in ſumma egeſtate adeò uixit, ut ſæpiu
quotidiani uictus ſentiret penuriam, ab omnibus ſuis derelictus, priuatam uitam miſeru
xit, adiutus ab Arnulpho certis ex Alemãnia redditibus pro uictu quotãnis, quem ſupple
rogauerat, ne fame periret. Mortuus itaq; pauper ſine honore in Augia maiori prope Co
ſtantiam, humili ac abiecto monumento ſepultus anno 888. imperij decimo. A ſuis ſtrang
Sepulchrũ Caroli Craſſi. latus etiam ſcribitur. Res digna ſpectaculo & magnis principibus animaduertenda, huma
næ ſortis inſigne exemplar.

8 **Arnulphus** filius naturalis Carolomanni regis B
uariæ fit Imperat. Cũ enim optimat
uiderent Carolum Craſſum uiribus animi & corporis deficere, hu
Arnulphum ſtrenuum ducem orientalis Franciæ, quæ regnum Te
tonicum tum dicebatur, Bauariam, Sueuiam, Saxoniam, Turingia
Friſiam, Lotharingiam complectens, abiecto Carolo, Imperatore
orauiuariantur. deligunt. Contra eum rebellant Marahenſes, ſed Imperator, regnu
eorum ingreſſus, omnia ſolo æquauit, atque in finibus Bauariæ Scla
uoru

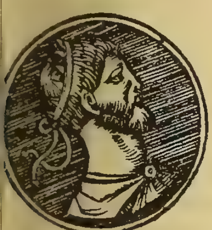
ꝛrum temeritatem repreſſit. Deinde grauiſſima bella geſſit cum Nortmannis in ripa Mo
. Nouiſſimè uerò quum Italiam tumultuantem pacare contenderet, pharmaco quodam
ementatus ac graui morbo correptus delatus Ratiſponam tandem mortuus eſt anno ſa-
tis 899. duodecimo regni ſui anno. Habuit autem duas uxores, unã Agnetem regis Græ-
ꝛrum filiam, ex qua ſuſtulit Arnulphum malum, ducem Bauariæ & Vuernherũ comitem
Schiern: alteram Luitgardam, quæ genuit ei Ludouicum Romanorum regem ac Baua-
æ ducem ſucceſſorem ſuum.

9 Ludouicus

quartus filius Arnulphi Imperatoris, in oppido Forchem poſt patrem electus iuuenis admodum cõtra Lampertum, Berengariũ & Ludouicũ Boſonis filiũ, qui pro imperio concertabant. Huius temporibus erumpũt Hungari in Germaniam & multas faciunt cædes potiſſimum apud Auguſtã Vindelicorum, quibus Ludouicus ſatis reſiſtere nequiuit, præſertim cum nobiles Germaniæ magnis laborarent diſcordijs, maximè autem Conradus filius ſenioris Conradi, comitis Franconiæ, principis Haſſiæ & Vuederoiæ, & Albertus filius ſororis Hẽrici regis, nepos ducis Saxoniæ, magna inter ſe flagrabãt diſcordia. Cum enim Alber
ts Conradum occidiſſet ultus fratrem ſuum, qui erat à Conrado prius occiſus, nemo re-
um potuit ſimultates inter tantos uiros ſedare. Et cum Albertus ille regi Ludouico quo-
ue eſſet rebellis, nec poſſet ad obedientiam ſeptem annis reduci, indignatus Ludouicus,
pera Hattonis archiepiſcopi Moguntinenſis, hominis uafri & ſolertis, qui eum ex caſtro
abenberg fraude eduxit, promittẽs eum reducere, regi præſentat, à quo eſt iudicio nobi-
um cõdemnatus & decollatus quod epiſcopo magnam dein infamiam attulit. Mortuus
ſt autem hic Ludouicus anno ſalutis 911. regni uerò 12. Habuit uxorem Mathildã quam
ij Luitgardam uocãt, filiam Lutolfi ducis, & ſororem ducis Ottonis. In hoc uerò defecit
enealogia Caroli magni, licet in Carolo ſimplici adhuc longius extenderetur. Centũ an
is & ſuprà Caroli magni proſapia adminiſtrauit imperium.

Hanc Hiſtoriã habes quoque infrà in Franconia.

10 Conradus

Frãconiæ dux poſt Caroli magni ſublatum ſtirpẽ deſignat̃ Auguſtus. Vniuerſus quidem Francorũ & Saxonũ populus, Germanorumq́ procerũ concurſus ad Othonem Saxoniæ ducem fiebat: ſed cum is ſenecta inualidus eſſet, excuſatione ætatis uſus, Conradum Franconiæ ducem, opibus & robore animi atq; corporis præſtantem indicauit, qui ad ſuſtinendam hanc molem aptiſſimus eſſet. Sicq; autore Ottone Conradus Auguſtus deſignatur & rex inungitur. Fuit autem is Conradus
lius Conradi comitis Franconiæ, Haſſiæ, Vederouiæ & Friſlariæ, uir ſtrenuus & re belli
 exercitatus, animo corporeq; ualidus, cuius frater Eberhardus comes fuit in Frãconia,
rnolfus autem malus, dux in Bauaria, & Burchardus dux in Sueuia, Hẽricus dux Saxo
um & Thuringorum. Porrò Conradus aduerſa ualetudine laborans, cum ſupremũ diem
deſſe cerneret, conuocatis Germanis proceribus, autor fuit ut Henricus Ottonis Saxo-
num ducis filius Auguſtus crearetur. Simul etiam regalia ornamenta, coronam,
ſceptrum aureum in mediũ ferri iuſſit, atq; Henrico Saxoniæ tradidit. Mortuus eſt deinde cum annos regnaſſet
ſeptem, anno Chriſti 919.

A Genealogia

Genealogia Imperatorum à Ca-

Pipinus, *Bertha filia Cæſaris Conſtantinopolitani uxor eius.*

- **Carolus magnus**
  - Carolomannus
  - Bertha — Rolandus
  - *Galiena Hiſpana prima Caroli uxor*
  - *Hermingardis ſecunda uxor Caroli magni, filia Deſiderij regis Longobardorum.*
  - *Hildegardis filia, ducis Sueuiæ tertia uxor Caroli magni.*
    - Carolus Galliæ rex
    - Pipinus rex Italiæ & dux Bauariæ
      - *Bernhardus Italiæ rex*
    - Ludouicus pius primum rex Aquitaniæ. Vxor eius prima Hermigardis duciſſa Saxoniæ.
      - *Lotharius Imperator. Hermingardis uxor*
        - *Ludouicus ſecundus Imperator* — *Hermingardis cuius maritus Boſo rex Arelatenſis & Burgundiæ*
        - *Lotharius Auſtraſiæ rex, hinc Lotharingia*
        - *Carolus rex prouinciæ*
      - *Pipinus rex Aquitaniæ*
        - *Pipinus monachus*
      - *Ludouicus dux Bauariæ & rex Germaniæ.*
        - *Ludouicus iunior rex Germaniæ, Franconiæ, Thuringiæ* — *Carolus*
        - *Pipinus dux Aquitaniæ*
        - *Corolomannus rex Bauariæ, dux Carinthiæ, Pannoniæ, Sclauorum* — *Arnolfus Imperator filius Carolomanni naturalis, uxor prima A... nes filia Græci Imperatoris. Lutgarda uxor altera*
        - *Carolus Craſſus Imperator. Richardis filia regis Scotiæ uxor.*
        - *Hildegardis*
      - *Carolus caluus rex Fxanciæ, uxor eius Richildis, cuius frater Boſo rex fuit Prouinciæ*
        - *Carolomannus*
        - *Carolus rex Aquitaniæ*
        - *Ludouicus tertius Balbus, Imperator.*
          - *Ludouicus* — *ſine prole*
          - *Carolomannus* — *ſine prole*
          - *Carolus ſimplex rex Franciæ, hic dedit filiam ſuam Rolloni Normandorum duci & in dotem Neuſtriam, eſtq; tunc Rollo ſacris initiatus & uocatus Robertus.*
        - *Iuditha primum Angliæ regina, deinde comitiſſa Flandriæ.*
    - Rotrudis
    - Bertha
    - Giſela
  - *Faſtrada ex Frãconia Germaniæ, quarta uxor Caroli magni*
    - Theodora
    - Hiltrudis
  - *Luitgarda quinta uxor Caroli magni, de nobili genere Sueuorum.*
  - Concubinæ Caroli magni
    - *Geſuinda* — Adeltrudis
    - *Regina* — Drogo epiſcopus Metenſis. Hugo
    - *Adelinda* — Theodoricus
    - *Humeltrudis* — Pipinus gibboſus.

Hermingardis Ludouici ſecundi filia, quum Imperatori Græco fuiſſet deſponſata & rurſum repudiata, tum erat autem patre, auo, proauo, attauo Auguſtis, maritum Papienſium ducem maiori cupiditate impleuit, negans iucundam ſibi fore uitam niſi uirum regem amplecteretur: unde eò Carolum Imperatorem, nempe Caluum impulit, ut qui iam duces creaſſet, crearet & reges, quibus iura diceret. Boſonem itaq; maritum eius regem Prouinciæ proclamat, arbitratus ita facilius Prouinciam ad Frãcorum imperium redituram. Mo-

eni-

gno uſque ad Henricum quintum.

arolo Lotharij Imperatoris filio mortuo, duo, itres eius diuiſerunt inter ſe regnũ Prouinciæ ſitiq; Ludouico Prouincia quæ Italiæ continens, Burgundia aũt ultra Iuram obuenit Lothario.

Ludouicus rex Italiæ oculis priuatus à Berengario.

In Arnolfi Imperatoris ſucceſsione, quædã ſunt incerta. Habes quoq; infrà in Sueuiæ deſcriptione genealogiam eius, nonnihil ab iſta diſcrepantem. Certum tamen eſt Arnolfi filiam Lutgardim ex Ottone duce Saxoniæ genuiſſe Henricũ primũ, aucupem dictũ, patrem Ottonis magni.

Senebaldus illegitimus

Arnolfus malus dux Bauariæ. Qui tamen à quibuſdam nullos filios ſed filiam tantum habuiſſe dicitur.

Arnolfus iunior. Huius filij ambitione ducatus regi rebelles fuerunt, ideo Otto magnus dedit ducatũ Bertoldo fratri Arnoldi.

Iuditha uxor Henrici fratris Ottonis magni.

Bertoldus dux Bauariæ uxor eius filia Giſelberti ducis Lotharingiæ, neptis Ottonis magni.

Ab iſtis poſteris à Carolo magno deſcendentibus, fuit imperij adminiſtratio ablata apud Germanos.

Vuernherus comes in Schiern unde ſucceſsio Palatinorum, ſicut ſuo loco dicetur.

4

Ludouicus legitimus rex Rom. dux Bauariæ. Defecit in eo ſtirps Carolina ab adminiſtratione imperij Rom: Vxor eius Mathilda uel Luitgarda ſoror Henrici aucupis.

Conradus cõſanguineus non filius Ludouici regis. Albertus Krantz ſcribit eum fratrẽ fuiſſe Ludouici regis, quũ Ludouicus nullã habuerit prolem. Hic Conradus fuit interfectus uiuente patre ab Alberto comite Bambergẽſi, de quo in Franconiæ deſcriptione:

Cõradus primus Francus, Imperator poſt Ludouicum tertiũ anno 913. qui non uidetur habere locum in hac genealogia.

Cõtinuatio inferioris genealogiæ deducitur infra apud duces Saxoniæ ab Ottone magno uſque ad Conradinum ultimum Sueuiæ ducem, cuius tritaui mater fuit Agnes filia Henrici quarti.

Carolus. Hic ab Ottone ſecundo factus eſt dux Lotharingiæ & beneficarius Cæſarum, ſed poſtea à Capeto incarceratus.

Ludouicus rex Franciæ Vxor eius Gerbirga ſoror Ottonis magni, quæ antea habuerat ducem Lotharingiæ

Lotharius rex Franciæ.

Giſela uxor Imperatoris Cõradi ſecundi.

Ludouicus rex ultimus qui ex familia Caroli magni regium nomen geſsit.

Melthildis uxor Richardi regis Burgundiæ.

Hẽricus tertius Imperator, qui ratione matris fuit de ſanguine Caroli magni

Hẽricus quartus Imperator Henrici 3. filius Bertha uxor.

Henricus quintus Imp.

Cõradus præfectus Italiæ

Agnes uxor Friderici de Staufen

Sophia regina Vngariæ.

Fridericus dux Su…

Cõradus Imperator.

nim poſt Carolum magnum regnum Germaniæ à regno Galliæ fuit ſeparatum, etiamſi n una familia utrunq; manſerit uſq; ad Ludouicũ Arnolfi Imperatoris filium. Tunc trãſlatum eſt imperium Germaniæ à linea Carolina ad Conradum ducem Franconiæ, Regnũ erò Galliæ manſit adhuc aliquot annis in ſtirpe Carolina, quum in linea Caroli ſimplicis liqui in Gallia eſſent ſuperſtites.

11 Henricus auceps ſuccedit Conrado. Nam Eberha
dus frater regis defuncti acceptis aureis

Quare auceps dictus.

armillis cũ chlamyde, lancea & ueterum regum gladio ac diadema
te, ad Henricum Saxoniæ ducem feſtinat, quem in uenatione & au
cupio forte reperit, unde & cognomentum ſibi datum eſt, eumq́ꝫ re
gem ſalutat. Fuit autem filius Ottonis ducis Saxoniæ & noluit acci
pere coronam imperialem. Nihilominus tamen cum regnũ Germa
nię ſuſcepiſſet, ſumma prudentia & fortiter illud adminiſtrauit. Ge
ſſit bella plurima cõtra Vngaros, Sclauos, Dalmatas, Bohemos, Obotritos, &c. Tande
tactus paralyſi, deſignauit regem Ottonem filiũ ſuum maiorem, mortuuſq́ꝫ eſt anno æ
tis ſuæ 60. imperij 17. & anno ſalutis 937. Sub hoc Cæſare inuenti ſunt ludi illi equeſtre
& militares, quos Torneamentum uulgò uocant, in quibus adulteria, blaſphemiæ, latro
nia & alia ſcelera nobilium publicè & magna eorum confuſione ſunt correcta. De quo i
frà nonnihil dicetur, ubi ad Saxoniæ regionem uentum fuerit.

Torneamenti inuentio.

12 Otto Magnus filius Hẽrici regis, primorũ Ge
maniæ cõſenſu regni ſucceſſor eſt electu

& à Mogũtino epiſcopo Hildeberto inunctus. Hunc tres æm
li conabantur deturbare regno, nẽpe Hẽricus frater eius Giſ
bertus dux Lotharingiæ ſorori9 eius, & Eberhardus comes Fr
coniæ, inuocarũtq́ꝫ ob id Ludouici regis Frãciæ filij Caroli ſi
plicis auxiliũ. Ludouicus ergo rex ingreſſus Alſatiã ſperaba
recuperare Lotharingiã, quam pater perdiderat. At Otto pe
lit eum Alſatia, & Briſacum munitiſſimum obſidet caſtellũ &
expugnat, atq́ꝫ Lotharingiã in ſuam deditionem uſurpat. Eb
hardus comes prope Andernacum ab Ottonis auxiliarijs oc
ditur, & Giſelbertus cum equo in Rhenum præcipitatus ſubmergitur. Ludouicus deinc
rex Franciæ Gerbirgam uiduam ab Ottone uxorem petit, dataq́ꝫ eſt ei. Henricus uerò fr
ter Ottonis quum nullum undiq́ꝫ reperiret ſubſidium, deſperatus nudis pedibus & capi
detecto procidit ante pedes Ottonis petitq́ꝫ ueniam. Otto fratrem iuſſit in Ingelheim o
pido cuſtodiri quoad ira eius reſideret. Tandem mortuo Bertholdo Bauarorum duce, d
catum ei conceſſit Bauariæ, quod Arnulfi ducis Bauarorum haberet filiam uxorem Iud
tham nomine. Cum uerò Lotharingiæ præſes Otto comes cum nepote ſuo Hẽrico Giſ
berti filiolo occubuiſſent, rex Otto conceſſit Conrado Sueuorum duci Lotharingiam,
liq́ꝫ unicam filiam Luitgardam coniugem dedit. Filium uerò Lutolfum ducem fecit Al
maniæ, data ei uxore filia Hermanni ducis Sueuorum, quæ marito ampliſſimam attulit
tionem. Cumq́ꝫ Otto alteram uxorẽ duceret, Adelheidam filiam Rudolfi regis Burgu
diæ, quam habuerat Lotharius rex Italiæ, ægreferentes illud Conradus gener & Lutolf
filius, patri moliuntur inſidias, ſed tandem patri iterũ reconciliati, feſtinant occurrere V
garis, qui immenſa hominum multitudine ſe fuderunt in Bauariam dicentes: Aut cœlu
cadens nos obruet, aut terra dehiſcẽs nos abſorbebit, alioquin nemo hoſtiũ nos multitu
ne ſuperabit. Qua confiſi, in campo quem Lycus fluuius circa Auguſtã Vindelicã præt
labitur, conſerere manus auidiſſime expectabant. Rex cum Saxonibus, Franconibus, B
hemis, Sueuis, & Baioarijs illis occurrẽs, uertit eos in fugam, fugatos partim in Lyco ſu
merſit. Tres quoq́ꝫ reguli capti, ſuſpenſi ſunt in crucem: cæteri propè omnes deleti. Ce
dit etiam in eo prælio Conradus dux Francorum, & delatus Vuormaciam ibi eſt ſepultu
Poſt illud bellum uenit in Italiam, expugnataq́ꝫ urbe Romana pontificum tyrannidem
libidinẽ cõpeſcuit, ſuſceptaq́ꝫ imperiali corona & pacata Italia reuerſus eſt in German
Cũ aũt Rom imperiũ longè lateq́ꝫ auxiſſet, ſenecta inualidus, tandẽ eſt morbo ſubitan
correptus atq́ꝫ mortuus anno ſalutis 973. regni 37. imperij 13 ſepultus in Magdeburgo.

Ingelheim oppidum imperiale.

Vngarorũ magna cædes.

13 Otto ſecundus Ottonis magni & Adelheidis reginæ Burgundiæ fi
us uiuente patre Aquiſgrani rex eſt declaratus & Romæ inu
ctus atque à patre in imperium aſcitus. Solus Henricus Bauariæ dux patruelis eius Het
cognominatus huic ſe rebellem oppoſuit, quem tamen Imperator mox perdomuit. D
inde cum in Lotharingia motus eſſent excitati, Otto ingẽti coacto exercitu illos ſedau

a

tq; Carolo Lotharij regis Francorum fratri Lotharingiæ ducatũ tradidit,beneficiariũq;
;æſarum iureiurando effecit. Quæ res adeò Lotharium regem Franciæ offendit,ut con-
;regato magno exercitu obruerit Cæſarem Aquiſgrani. Otto uerò euadens,conatus eſt
anc eluere ignominiam,perueniťq; uſq; ad Luteciam, & concrematis ſuburbijs popula-
ıs eſt agros,ſed eruptione ciuium repulſus eſt. Tandem interuenientibus bonis uiris ul-
ro citroq; commeantibus,ad colloquium cõgreſſi ſunt Imperator & rex Franciæ, armaq; *Lotharingia*
ıoſita.Carolus in Lotharingiæ poſſeſſione permanſit, ſed anguſtioribus finibus eſt de- *contrahitur.*
cripta.Nam haud mediocris pars hinc Agrippinẽſium,illinc Leodienſium eccleſiæ attri
ıuta eſt. Dehinc noui ducatus comitatusq; inſtituti,ueluti membra è corpore diuulſi, &
\ntwerpia Marchionatus ſacri imperij à Germanis appellari cœpit. Deinde meditatus
ſt bellum contra Græcos,qui Calabriã & Apuliam tenebant. Has enim prouincias iure
ıffinitatis ob uxoris ſuæ Theophaniæ Græcæ mulieris dotem ad imperium Romanum
rãsferre conatus eſt. Sed infeliciter id tẽtauit. Nam exercitus eius uerſus eſt in fugã. Et ſi
Græci uictoria uti nouiſſent,Roma totaq; Italia eis ceſſiſſet.Otto Imperator à ſuis deſer-
us,ad littus fugiens in nauicula trepide cũ paucis ſalutẽ quæſiuit.A piratis paulò poſt de- *Otto à piratis*
ıræhenſus in Siciliã delatus eſt ignotus,magna numerata pecunia.Sclauus em̃ quidã ne- *capitur.*
;ociator,qui Cæſarem nouit,pro eo pecunias ingentes pollicitus rẽ occuluit.Cumq; pe-
:uniam allatam numeraret piratis,imperator equo celeri conſcenſo qui adductus erat,ue-
ociſſime abijt,Romamq; redijt. Et collectis reliquijs exercitus, dum nimis incaute Græ-
:os atq; Saracenos perſequitur,ſagitta uenenata uulneratur,Romamq; rediens poſt pau-
:os dies diem ſuum obijt decimo imperij anno. Reliquit autem filios Ottonem tertium
Cæſarem,Hugonem ducem Saxoniæ,Vtelhaidim nxorẽ Theodorici primi comitis Ho-
andiæ,Mechtildim uxorem Ezelini comitis Palatini Rheni,Fridericũ & Vdalricum du-
:es Saxoniæ,à quibus poſtea deſcenderunt comites & principes Subaudiæ.

14 Otto tertius filius Ottonis ſecundi ex Theopha-
nia Græca imperatrice natus,eligitur Impe-
rator contra Italos, qui ad ſe imperium trahere contendebant.
Inde urbem petens à Gregorio quinto cõſanguineo ſuo duce
Saxoniæ, Brunonis nomine antea appellato, diadema imperia
le accepit.Hũc pontificẽ quũ Romani eieciſſent aliumq; creaſ-
ſent, Otto armata manu ueniens Romam, obſedit urbem,& in
tromiſſus,pſeudopõtificem uita priuat, Gregoriumq; reſtituit.
Creſcentium uerò conſulem huius tragœdiæ autorẽ ex fuga re
tractum, uili iumento auerſe imponi iubet & per urbem circum
duci,paulatim membris detruncatis. Poſtremò ante urbem ſuſpenſus,mille uulneribus à
nilitibus eſt confoſſus. Grægorius ut Cæſari & Germanis gratificaretur & uindictam de *Conſtitutio de*
Romanis acciperet,nouam fecit unà cum Cæſare Ottone,de eligendo à Germanis proce *electione Im-*
ribus rege,ſanctionem,formulamq; ac legẽ creandi Imper atoris,ut hæc electio perpetuò *peratoris.*
Germanis maneret. Cumq; Otto Roma diſcederet,uxor Creſcentij conſulis, quæ forma
eximia cunctas Italiæ mulieres ſuperabat,ſpeq; regnandi Imperatorem ad amorem ſui pel
exerat, diſceſſum eius iniquo tulit animo. Et quum reditum in Germaniam maturantem
uideret, chirothecis miro ingenio affabre factis,uenenum inſuiſſe fertur & Cæſari mune
ris loco dediſſe.Quo paulatim intoxicatus ac conſumptus, inter remeandum in Italia pe-
rijt,decimonono imperij anno, nullo hærede relicto.Krantius paulo aliter ſcribit, nẽpe in
hunc modum: Poſteaquam Otto Creſcentiũ ſuperaſſet,captumq; iuſſiſſet decollari, uxor
eius callida mulier & ſuæ pulchritudinis conſcia, Imperatorem pellexit in amorem, quæ
quærebat uindictã de priore marito: quam cum ui nõ poſſet peragere, dolo impleuit,chi-
rothecas ſcilicet dono mittens,&c. Habuit Otto iſte uxorẽ, Mariã de Arrogonia,fœminã
impudicam & ſterilem,uirorum appetentiſsimam.Quæ ſecum habitu muliebri circumdu
xit iuuenem, quo cum congrediebatur quotidie, quandoquidem pro cubicularia uteba-
tur.Quod cum innotuiſſet Imperatori,multis aſtantibus principibus,iuuenis eſt ſpoliatus *Imperatrix pe*
ueſtibus & pro fœmina maſculus repertus.uiuus dehinc combuſtus.Sed & Imperatrix cũ *tulantiſſima.*
ſæpius uiros peteret quàm peteretur,amatore ſuo extincto, cum ab Imperatore ueniã me-
ruiſſet, in Italia circa Mutinam in comitem quendam elegantis formæ & uirum optimum
cœpit deperire,multisq; blanditijs conata eſt eum in ſui amorem pellicere. Cui cum aſſen-

tire nollet, falſis delationibus ab ea eſt apud Cæſarē accuſatus & pœna capitis dānatus, Poſt cuius mortem uxor comitis, mariti innocentiam candenti ferro perpurgauit. Qua re commotus Imperator, uiduam multis bonis ac muneribus, quatuor inſuper caſtris dona- uit uxorem uero ſuam exuri fecit. Sic condignam recepit petulantiſſima et impudiciſſima fœmina ſuæ impuriſſimæ uitæ mercedem.

15 **Henricus** ſanctus dux Bauariæ, Comes Bambergēſis, dictus Claudus, rex, Romanorum eſt deſignatus, fuitq; uir totus pius, qui & multos epiſcopatus, qui barbarorum incurſione fuerunt deuaſtati, auxit & locupletauit, redditi busq; ſuis denuo ditauit, Babenbergæ quoque epiſcopatum erexit & diuitijs dotauit. Ha buit fratrem epiſcopum Auguſtenſem & ſororem Giſelam, quæ nupſit regi Vngarorum qui & Chriſtianus effectus, Stephanus in baptiſmo eſt appellatus. Cumq; morti ſe propin quum animaduerteret, conuocatis parentibus, conſanguineis ac congnatis coniugis ſuæ, hanc inquit illibatam uirginem à uobis in uxorem mihi accepi, eandem intactam & caſtā, uobis reddo commendoq;, ut eam fideli tuitione conſeruetis. Fuit autem hæc Chunegun dis Sigefridi, Palatini Rheni filia. Porro Imperator obijt añо imperij undecimo, regni 24. ætatis autem 52.

16 **Conradus** ſucceſſit in imperio Henrico, fuitq; fili- us Hermanni ducis Francorū, cuius Her manni abauus fuit Conradus dux Francorum & Lotharingię, gener Ottonis magni. Dictus autem fuit hic Conradus Saliquus, quòd de- ſcenderit à Sycambris, à quibus leges cœptæ ſunt dici Saliquæ & ip- ſi Franci Saliqui, qui ijs legibus utebant̄. Erat proinde inter cæteras

Lex Salica.

lex Salica, ut Soli uirilis ſexus reges à maribus regibus orti, regnū ad miniſtrarent, nec ad eam dignitatem fœminæ admitterent̄ in regno Francorum. Mater huius Conradi Adelheidis, mortuo marito Hermanno Conradi patre, nupſit Hermanno comiti de Hohenlohe, ex quo duos peperit filios, Sigefridum & Eber

Originem in Ottonica ſylua

hardum, ſepulta tandem in Oringē monaſterio à ſe conſtructo. Hodie uerò eſt collegiū ſacerdotum. Cæterum Conradus imperator cohercuit potenter urbes Italiæ rebelles, tan- demq; circa Traiectum inferius ęgrotare cœpit, ſubitaq; morte illico ſublatus, decimo ſep timo regni, imperij uerò 14 anno, inteſtinis illic ſepultis, corpore autem Spiram delato & in templo à ſe conſtructo honorifice ſepulto. Habuit uxorem Giſelam filiam Lotharij re gis franciæ, quæ antea habuerat Brunonem iuniorem marchionem Saxoniæ & Erneſtum ducem Sueuiæ, ſepulta Spiræ anno 4 poſt mariti obitum, anno Chriſti 1043.

17 **Henricus** tertius Conradi Imperatoris ex Giſela filius deſignatur ab ele ctoribus Romanorum rex, princeps humanus, natura face tus, hilaris & largus. Hic Vngariam uarijs motibus agitatam ſedauit ac quietam reddidit Similiter fecit in Italia, quæ tres habuit Romanos pontifices. Mortuus eſt anno Chriſt 1056. ætatis ſuæ 39. imperij decimo: Habuit uxorem Agnetem filiam ducis Aquitaniæ cum

Nuptiæ imperiales in Ingelheim.

qua nuptias celebrauit in Ingelheim. Cumq; immenſa hiſtrionum & mimorum affluxiſ ſet multitudo, omnes abegit & in eorum locū pauperes & egenos accerſiuit. Habuit tres filias, Iuditham reginā Vngariæ, Mathildim quæ nupſit Rudolpho comiti & duci Sueuo rum, Itham quæ data eſt uxor Lupoldo marchioni Auſtriæ. Habuit quoq; duos filios, Hen ricum qui ei ſucceſſit & Conradum Bauariæ ducem.

18 **Henricus** quartus filius Henrici tertij, uiuente patre in regē eſt creatus & poſt obi tum patris ſub tutela matris educatus. Eodem tempore Otto dux Sueuorū mortuus eſt ſine prole, et educatus ab imperatric Rudolfo comiti de Rheinfeldē eſt collatus, q habuit uxorē Ma thildem ſororē Henrici regis. Paulo poſt imperatrice amota a

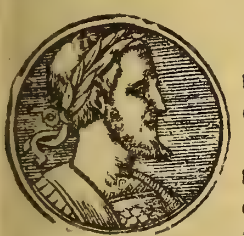
Henrici quarti uxus.

imperio, Hēricus filius cœpit Saxoniā incolere, uenationi ope ram dare & luxui, atq; licentius omnia agere ex ſinu matris ab ſtractus. Quapropter multis inuiſus fuit, multorumq; animos in ſe excitauit. Intulit Saxoniæ grauiſſima bella ob rebellionē eo rū. Pontifex quoq; Romanus irritatus contra eum, abſoluit o mnes

nnes regnicolas à iuramento regi præſtito & ab obedientia eius, quod magnum peperit n imperio diſſidium. Nam quidam Rodulphum ducem Sueuorum elegerunt Romanum egem, qui antea fuerat comes in Rheinfelden, cui & Romanus pontifex miſit coronam um tali inſcriptione: Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodulpho. Paulo poſt duo reges committunt prælium, caduntq́ utrinq́ multi. Magdenburgenſis epiſcopus in fuga oc iditur, Wormacienſis capitur unà cum multis alijs. Et ſequenti anno rurſum committitur trages, in qua Saxones ſunt fuſi. Deinde mox aliud ſubſecutum eſt prælium, in quo Rolulphus cecidit abſciſſa dextra breuiq́ poſtea mortuus eſt. Ferturq́ in extremis poſitus bſciſſam dextram intuitus ad epiſcopos qui forte aderãt grauiter ſuſpirando dixiſſe, ece hæc eſt manus quæ domino meo Henrico fidem ſacramento firmauit, ecce ego iam eus regnum & uitam derelinquo præſentem. Videte qui me ſolium eius conſcendere fecitis. Vtinam recta uia me ueſtra monita ſequentem duxiſſetis. Ablatus eſt tunc ducatus ueuiæ Bertholdo Zaringenſi, qui gener fuit Rodulphi & datus eſt Friderico de Stauen, qui factus eſt & dux Sueuorum & gener Cæſaris. Deinde Cæſar ingreſſus Italiam fugauit papam & alium cum ciuibus Romanis conſtituit Clementem nomine, à quo etiam uit coronatus. Deinde uarijs iactatus procellis & à filio imperio priuatus, præ mœrore eodij moritur. Sic miſere perijt Henricus Imperator, princeps alioqui facũdus, liberalis, cer ingenio & bellicoſus & qui ſexagies & bis in acie collata pugnauit.

19 **Henricus** quintus filius Henrici quarti et Berthæ Marchioniſſę Italiæ uir bellicoſiſſimus & audax, patrem ſuũ impie eſt perſecutus. Moguntiæ factus & electus rex ab uniuerſis regni principibus, accepto iuramenti ſacramento, deinde Romæ coronam imperialem accepit, anno ſalutis 1111. unà cum multis priuilegijs, quo tamen papa paulo pòſt reuocauit & Imperatorem excommunicauit, unde multę diſſenſiones, ſchiſmata, incẽdia, homicidia, depredationes et tumultus in Germania ſunt excitati, idq́ per totũ æuum eius, quouſq́ tandem in Traiecto inferiori morbo correptus eſt, quo & perijt, anno regni 20. imperij uerò 14. Habuit uxorem Mechtildẽ Henrici Anglorum regis filiam, ex qua tamen nullam ſuſcepit prolem.

20 **Lotharius** Germanicè uerò Luderus, natus à comite Gebhardo domino in Arnſpurg ac Heduuige Burggrauia Norinbergenſi, creatus dux Saxoniæ poſt obitum ducis Saxoniæ ultimi magni, qui bello captus in carcere obijt, dehinc poſt Henricum quintum electus eſt in regem Romanorum, uir induſtrius ac prudens, religioſus, diuitijs & uictorijs potens, qui Henrici imperatoris progeniem perſequi cœpit, à qua olim & ipſe perſequutus fuit. Vnde crebræ lites ſunt ortæ. Nam Fridericus & Conradus duces Sueuiæ multis annis rebelles fuerunt regi, præſertim cum Fridericus laboraret pro Imperio. Tandem diuus Bernhardus abbas Clareuallenſis fratres Fridericum & Conradum duces Imperatori Lothario cõciliauit. Obijt autem Imperator anno 13. regni ſui, imperij autem ſeptimo. Habuit unicam filiam Gertrudim, quam duxit uxorem Henricus dux Bauariæ frater Welfonis & pater Henrici ſuperbi Leonis, per eam factus dux Saxoniæ.

21 **Conradus** tertius filius Friderici ducis Sueuiæ de Hohen Staufen & agnetis filiæ Henrici quarti factus eſt Romanorum rex contra Henricum Bauariæ & Saxonię ducem, qui regnum ſummis uiribus affectabat quod gener eſſet Lotharij, & ſecum habebat regalia ſigna, nempe crucem, lanceam & coronam regiam. Quæ cum coactus reddidiſſet, & quædam alia quæ receperat reddere nollet, cõuentu facto principum, ab Imperatore proſcribitur ac ducatibus ſuis priuatur. Saxoniam enim Alberto Marchioni conſobrino eius & Bauariam Luitpoldo Marchionis Auſtriæ filio tradidit. Cum autem Henricus conaretur rebellare & ex Saxonia in Bauariam redire contenderet, morbo correptus diem clauſit extremum. Rex uerò in Saxoniam progreſſus uiduam Henrici Gertrudim, filiã Lotharij, dedit uxorem Henrico Marchioni, Lutpoldi filio, unde maximæ natæ ſunt diſcordiæ. Nam Welffo ducatum Bauariæ ad ſe pertinere arbitratus eſt. Con- *Regalia ſigna.*

radus quocꝫ cum principibus regni ſumit expeditionē Hieroſolymitanā anno 1147, Reuerſus uerò, haud longè poſt mortuus eſt Babenbergæ, anno Chriſt 1152. Habuit uxorem Gertrudim, filiam comitis de Sultzpach, Bauaram ſcilicet natione.

22 **Fridericus** primus, uulgo Barbaroſſa & Aenobarba à rubea barba cognominatus, filius fuit Friderici ducis Sueuię, fratris cōradi regis, princeps manu & ingenio ſtrenuus, ſtatura procera, corpore cōpacto, facie eleganti, capillo & barba rufa, affabilis & māſuetus. Hic electus rex ſepties ex Germania duxit exercitum in rebelles Italos. Diſſoluit quocꝫ diſcordiam princip ū hoc ingenio, ut Hēricus de Saxonia reciperet ducatum Bauariæ, quem & pater & auus poſſederāt, licet Conradus rex paterno ducatu ob rebellionem deturbaſſet. Henricus uerò de Auſtria quum prius eſſet marchio, ducem eum creauit, quædam illi ex Bauaria adijciens. Welfoni autem auunculo ſuo contulit in beneficium pro emerendo fauore Marchiam Tuſciæ ducatum Spoleti principatum Sardiniæ & terram Mathildis comitiſſæ. Conrado autem fratri ex alia matre cōtulit Palatinatum Rheni. Anno quarto regni ſui accepit Romæ imperij coronam,
Seditio Romæ. quod ægreferentes ſenatores, ſeditionem in urbe mouerunt contra Imperatorem, in qua utrinque multi iuterierunt. Relinquens autem urbem, multas paſſus eſt per Italiam inſidias quouſcꝫ uenit in Germaniam. Ingreſſus Germaniam, ducem Poloniæ coëgit ad tributum, ducem Bohemiæ inſigniuit diademate, anno ſalutis 1158. Deinde rebellem urbem Mediolanenſem obſidet & redigit ſub iugum, ac deinde cum rurſum rebellaret, funditus euertit. Multi qui autores defectionis fuerant, ſecuri percuſſi ac cum omni ſtirpe ſunt deleti, bonaꝗ eorum publicata. Simili modo egit cum reliquis Italiæ rebellibus oppidis. Tunc Alexander pontifex incitauit in Imperatorem cunctos principes per Franciam, per Angliam & per Hiſpaniam. Paucis quocꝫ interiectis annis Mediolanenſes priſtinam renouantes perfidiam, eiecerunt iudices quos Imperator impoſuit, quoſdam etiam ſuſpenderunt, accepta occaſione à ſchiſmate, quod Alexander Imperatorem ferebatur excommunicaſſe, ſpretis iuramentis Imperatori rebellant. Ad quos puniendos cum Imperator in Italiam conceſſiſſet, Henricus ſuperbus cognomento Leo, dux Saxoniæ, in ſuam confiſus potentiam & factionem Alexandri pontificis, ab exercitu Imperatoris diſceſſit, ut fruſtra
Henricus Leo proſcribitur. ille cum hoſtibus prælium committeret. Quapropter ipſe dignitate electionis imperialis & ducatibus priuatur. Ducatus enim Noricus Ottoni Palatino de Witliſpach donatur, Saxoniæ uerò ducatus & electionis dignitas Bernhardo de Anhalt confertur. Poſt hæc Imperator Italiam bellis æſtuantem utcunque pacat, atque expeditionem parat in Syriam contra Saladinum. Cumque in Armeniam ueniſſet & ob æſtum mitigandum, ſudo-
Imperator ſub mergitur. remꝗ abſtergendum flumini ſeſe crediddiſſet, uorticibus rapidi fluminis in omnium conſpectu eſt abſorptus, anno ſalutis 1190. imperij 37. Filius uerò Fridericus accipiens exercitum duxit in Syriam, ubi obijt cum multis claris uiris qui in eius exercitu erant. Habuit autem Imperator uxorem Beatricem, filiam Reginaldi comitis Biſontini unicam & per eam ſortitus eſt Burgundiam & Prouinciam diu ab Imperio alienatas. Ex qua ſuſtulit quinque filios. Henricus fuit primogenitus rex Romanorum, cui deſponſata fuit filia Rogerij regis Siciliæ. Secundus Fridericus qui perijt in Syria. Tertius Otto comes Burgundiæ & Biſontij Palatinus. Quartus Conradus dux Sueuiæ, & quintus Philippus qui Henrico ſucceſſit in imperio.

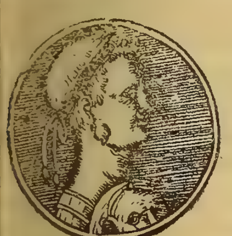
23 **Henricus** ſextus filius Barbaroſſæ Imperatoris, princeps facūdus & prudens, ſtatura mediocri, facie decora, corpore tenui, ſed animo imperterrito, uenationi & aucupio admodum intētus, electus ad imperiū proficiſcitur in Italiam. Et cum Guilelmus rex Siciliæ ſine hærede defunctus eſſet, regnumꝗ ob id Siciliæ ad eccleſiam deuolutum putarent, magnates adulterinum ſibi regem conſtituunt Trancredum, Rogerio regi ex concubina genitum, uirum ſocordem. Indignatus ergo papa uocat Henricum Cæſarem, ut regnum Siciliæ citra ultracꝫ Farum arripiat, ſeruato ſibi cenſu & quibuſdam terris eccleſiaſtici iuris. Et ut iure id aſſequi poſſet, offert illi uxorem

Conſtanti am

;onſtantiam Guilelmi Siciliæ regis filiam,ad quam iure hæreditario regnum hoc ſpecta *Hiſtoriam hãc habes ſupra ad longum.*
:uidebatur.Fuit autem monialis penè iam anus.Sed è monaſterio per diſpenſationem li-
erata,datur uxor Henrico. Tunc Henricus armata manu Apuliam,Calabriam,Siciliam
ıbegit,ac deinde ingentes copias miſit Hieroſolymam contra Saracenos. Tandem uerò
um uxore & filio Friderico Siciliam ingreſſus uenationiq́ indulgens,bibit in quodã ne-
ıore de frigidiſſimo fonte cum maxime æſtuaret, unde ægrotare cœpit,pauloq́ pòſt mor
ıus eſt anno imperij octauo ſuperſtite hærede unico Friderico filio,quem Philippo fra-
i cũ Siciliæ regni adminiſtratione cõmendauit. Sepultus eſt Panormi anno Chriſti 1198.

24 **Philippus** dux Sueuiæ, filius Friderici primi princeps manſuetus, facundus & liberalis,Hagenoiæ à quibuſdam electus ad imperiũ, ſed à Romano pontifice omnibus uiribus impeditus, quantumlibet bonus eſſet princeps. Philippus uerò inſolentiam quorundã animaduertens,conuocatis Germaniæ principibus,à Sueuis,Saxonibus, Bauaris, Bohemis & multis Rheni principibus eligitur in Romanum regem. Sed paulo pòſt animum mutantes, quidã eorum eligũt Ottonem ducem, filium Henrici Leonis,qui erat uir audax & temerarius,& epiſcopus Colonienſis locauit eũ in
:dem regni atq́ inſigniuit corona. Commotus ergo Philippus Alſatiam deuaſtat, dein-
e proficiſcens in Thuringiam,illam quoque obedientem facit. Ducit etiam exercitum
ontra Colonienſes & ad deditionem eos cogit,coronamq́ ſuſcipit Aquiſgrani. Roma-
um uerò pontificem placat per nuptias, promittens ſcilicet filiam ſuã nepoti pontificis
x fratre. Otto quoque placatus fuit, quod Philippus traderet ei,filiam ſuam Beatricem
xorem,ſicq́ omne bellum fuit ſedatũ,niſi quod Saxonia adhuc rebellis erat. Quam cum
'hilippus compeſcere uellet,tranſiretq́ Babenbergam,Otto Palatinus de Witliſpach ſce-
:ratus homo ueluti amicus Cæſaris cubiculum ingreditur, & uibrato gladio in caput re-
;is,uena ſecatur capitis letali uulnere. Ac dum rex uerba facere illi incipit,moribundus la *Rex Romanus interficitur.*
ıitur.Henricus autem dapifer de Walpurg dum exclamat & oſtium cubiculi claudere ni-
tur,in maxillam graue uulnus ſed non letale accipit. Habebat Philippus filiam quam de
ponſauerat Ottoni. Sed cum Otto quendam in Bauaria citra omnem cauſam occidiſſet,
ıotatusq́ eſſet homicidij reus,recuſauit Cæſar homini perfido dare filiã. Quapropter ille
urore percitus,homicidium homicidio auxit anno ſalutis 1208,imperij Philippi nono.

25 **Otto** quartus primogenitus Henrici iunioris ſuperbi Leo cognominati,ducis Bauarię et Saxonię temerarius,ſuperbus & audax princeps & qui omnes præ ſe cõtempſit,atq́ idcirco paruo tempore in imperio durauit.Occupatus multis Alemanniæ oppidis coëgit inſignem exercitum, quo Romã perrexit coronãdus. Suſcepto uerò diademate & Romæ cõtumelia affectus,Romandiolam patrimonium ſancti Petri contra datã fidem inuaſit,& undiq́ terras latrocinijs infeſtauit. Vnde anathemate percuſſus imperio deturbatur, principesq́ ſacramẽti religione qua illi
ıbligabantur abſoluuntur.Sub trahentibus ergo ſe principibus ab eius obedientia,perſe-
uitur Otto Lantgrauium Thuringiæ tanquam rebellem, & interim Fridericus Siciliæ rex
iceſimum agens annum uocatur in Germaniam pro ſuſcipiendo imperio. Quo audito,
)tto relicto Lantgrauio uenit ad Rhenum nempe ad Briſacum, ut Friderico iter interci-
ıeret,qui Baſileam uenerat.Sed cum ſui ciuium uxores & filias conſtuprarent,orto tumul
u & ipſe & ſui oppido eſt deturbatus,amiſſis plurimis nobilibus. Turpiter igitur coactus
leſerere iter incœptum,abijt inglorius in Saxoniam. Mœroreq́ confectus tandem dyſen-
eria corripitur atq́ moritur,regalia relinquens Henrico Rheni Palatino, Friderico aſſig-
ıanda. Nam Fridericus fuit interim Aquiſgrani unctus & coronatus anno ſalutis 1219.
luum Otto imperaſſet annis 4.

26 **Fridericus** ſecundus filius Henrici 6. utriuſ
que Siciliæ & Ieroſolymæ rex,
Sardiniæ & Italiæ dominus, dux Sueuiæ, princeps ſtrenuus, fo
tis & liberalis, multarum linguarum peritus, ad imperium ad
huc adoleſcens eligitur, Ottone quarto ab imperio deiecto, &
Romæ coronam imperialem accepit anno ſalutis 1 2 2 0. confe
rens multa uiciſſim Italiæ prædia cum donis plurimis eccleſiæ
ut pontificis mercaretur fauorem, maiores ſuos imitatus. Qu
tamen in re parum ſibi propicios inuenit Romanos pontifices
Quod ſentiens, filium ſuum Henricum regem Romanorum
curat inſigniri diademate. Deinde pontifex ferit eũ diris, quod
uotum peregrinationis Hieroſolymitanæ non ſoluiſſet. Obortæ ſunt tunc in uniuerſo o
Pontificis Romani uerſutia. be Chriſtiano maximæ turbæ ac grauiſſima diſſidia. Imperator ut deliniret pontificem
maturat expeditionem Hieroſolymitanã, & dum abeſt, Papa Apuliam ſibi ſubiugat. Co
gnita hac fraude Imperator cum magnis copijs in Apuliam reuertitur, pontificis expelli
exercitum & terras ſuas ſibi ablatas nullo labore recuperat. Pontifex Imperatorem rur
ſum deuouet, quòd cum Soldano fœdus pepigiſſet, ſcribitq́ꝫ literas Soldano quibus eum
rogat, ne terram ſanctam Cæſari redderet, ſicut rumore incerto intellexiſſet. Deinde ſcri
bit literas principibus Germaniæ, ne ullum de Friderici filijs deq́ꝫ eius domo regem elige
rent. Cum ita ſe ludibrio haberi à pontifice intelligeret Imperator, irarum plenus Italiam
ingreditur & multas Italiæ urbes expugnauit, Longobardosq́ꝫ rebelles compeſcuit, Ve
ronam in ſuam ditionem accepit, Paduanum agrum depopulatus eſt, auditumq́ꝫ eſt tum
Guelfi & Gibeleni. primum nomen Guelforum & Gibelinorum. Gibelini Imperatori & Guelphi pontific
adhærebant. Ex qua factione multa ſubſequuta ſunt in plurima ſecula mala. Ratio uoca
bulorum incerta eſt. Cumq́ꝫ iam potior pars ciuitatum Italiæ Imperatori adhæreret ac Ro
mani propè omnes ad Cæſarem deficerent, Pontifex ſupplicationes inſtituit ac capita a
poſtolorum circumferri iuſſit, habitaq́ꝫ in baſilica ſancti Petri oratione, populum cruce ſ
gnauit, tanquam aduerſus infideles pugnaturum, quem contra Fridericum eduxit. Indig
natus Imperator contra ſe dari crucem, cœpit ſæuire in eos qui pontifici adhærebant. Mo
riunt̃ autem interim, quo iſta aguntur multi pontifices, donec innocentius eſt creatus, qu
olim Friderico fuit amicus, ſed ad dignitatem papalem ſublimatus capitalis factus eſt ho
Honores mutant mores. ſtis. Nam Lugduni concilium celebrans, Imperatorem anathemate notauit, imperialiq
priuauit dignitate, abſoluens principes à iuramento fidelitatis, atque ut alium eligant ad
hortatur, multas afferens cauſas, periurium ſcilicet, ſacrilegium, clericorum captiuitaten
& id genus alia ſcelera, de quibus tamẽ Cęſar ſeſe honeſtiſſime perpurgauit. Effecit tamẽ
ut principes Henricum Landgrauium Thuringiæ, deinde Vuilhelmum comitem Holan
diæ eligerent. At Fridericus collectis magnis copijs, ſtatuit Parmam omnino delere, & i
Victoria urbs. loco caſtrorum ſuorum aliam condere quæ Victoria diceretur. Et res ab initio proſper
ſucceſſu eſt cœpta. Sed cum paulo atrocius in captos deſæuiret hoſtes, egreſſus in ſumm
deſperatione urbanus populus, factaq́ꝫ irruptione in Victoriam urbem. Imperator nonni
hil aduerſi paſſus eſt. Tandem cum rediſſet in Apuliam nõ potuit ſatis cauere quin uene
no periret anno imperij 32. Et quum medicorũ diligentiſſima opera rurſum inciperet con
ualeſcere, à Manfredo aduleſcente, ſpurio ex concubina eius, ſuffocatus eſt, quòd ſcilice
Conradum filium hæredem inſtituiſſet. Habuit autẽ uxores multas ex quibus genuit He
ricum ducem Sueuię et regem Rom. & ex alia, quæ filia fuit regis Hieroſolymitani, genu
Conradum regem Romanorum.

27 **Henricus** filius Friderici ſecundi, uiuente patre pe
nè puer Romanorum rex declaratur, a
paucis annis pòſt ducit uxorẽ filiam ducis Auſtriæ. Sed cũ pater an
themati ſubijceret, corruptus filius à pontifice, cõſpirat et ipſe cõtr
patrẽ. Ob id à patre in Apuliam uocatus, cuſtodiæ datus atq́ꝫ macer
tus eſt in uinculis, mortuus poſtea miſerabiliter, quũ octo annis reg
no præfuiſſet. Reliquit aũt duos filios gemellos, qui tamẽ anno du
decimo ætatis ſuę à Manfredo ueneno ſunt ſublati, ne Sicilię regnũ illi auferrẽt. Pontifex

quoq

uocꝫ pro regno illo laborans, miſit magnum exercitum contra Manfredum, at Manfre-
us fugit hoſtem. Poſtea miſit pontifex Carolum Andegauenſem comitem, fratrem, uel
ecundum alios, generum Ludouici regis Franciæ cum magno exercitu contra Manfre-
um, pugnatumq́ꝫ eſt diu ancipiti Marte, donec tandem Carolus Manfredum ſtrauit & to
ım regnũ eius occupauit. Porro uxor huius Hẽrici Margarita, ſuperſtite marito, filijs &
ratribus domus Auſtriæ, nupſit Ottocaro filio regis Bohemiæ, ſed poſtea rurſum per di-
ıortium ab eo fuit ſeparata, quum eſſet ſenex & ſterilis.

28 **Cunradus** Friderici ſecundi filius, rex Siciliæ & à matre Iole rex Ieruſalem, dux quocꝫ Sueuiæ, uiuente patre in regem Romanũ deſignatur. Sed contra eum & patrem Fridericum Henricus Landgrauius Thuringiæ & Haſſiæ ſuggeſtu põtificis rex eligitur, ſtruũturq́ꝫ Cõrado inſidiæ. Et quum pater interim moreretur, feſtinauit ipſe in Italiam, occupaturus regnum Siciliæ, quod iure hæreditario ad ſe ſpectabat. Cumq́ꝫ duobus ferè annis regnaſſet, à Mãfredo fratre ſpurio ueneno eſt extinctus. Verebatur enim Mãfredus, ne regnorum omnis ſucceſſio huic uni deferretur, eo excluſo, quòd iam filium genuerat Conradinum, quem teſtamento quocꝫ omnium regnorum hæredem conſtituit. Patricidio igitur fatricidium adiunxit, tollens & hunc ueneno, anno ſcilicet Chriſti 1254. Tunc pontifex Romanus conabatur ſubigere regnũ Siciliæ ut iam memorauimus. Cæterum Conradi uxor fuit Eliſabet ſoror Ludouici & Henrici ducum Bauariæ, quæ pòſt nupſit Meinhardo comiti Goriciæ. Conradinus uerò cum adoleuiſſet ac ꝫerſitus eſt in Italiam à Gibelinis contra Guelfos, & ut poſſideret auitum regnum, quod papa iam dederat Carolo Gallo. Antea tamen Manfredus hoc regnum Conradini nomine ſtrenue eſt tutatus. Non enim ignorabat uir acris ingenij, ſibi ſpurio pro ſe agenti populos nullatenus parituros, atcꝫ ideo Conradini prætextum adhibebat. Italiã autem Conradinus ingreſſus, à pleriſcꝫ ciuitatibus benigne eſt ſuſceptus. Proficiſcensq́ꝫ contra Carolum, qui iam Manfredum debellauerat, apud Beneuentum dubio Marte tres horas pugnatum eſt, ſed uictoria Carolo ceſſit. Cumq́ꝫ Conradinus fugæ conſulit, Auſtriam petiturus cum Friderico duce Auſtriæ, filio Hermanni quondam marchionis Badẽſis & ducis Auſtriæ, ignoti ambo habitu ſeruorum fugientes, à quodam poſt octauum diem ſunt proditi. Adamabat enim Conradinus proditoris uxorem formoſiſſimam, & ut ea potiretur, uirum ſub honoris ſpecie ablegauerat. Qui re intellecta & ſcelere deprehenſo, Conradinum prodit Carolo. Vnde captus Cõradinus ſecuri percutitur cũ duce Auſtriæ in Neapoli. Alij tradunt uirum quendam pecunia corruptum hos prodidiſſe. Alij aliter ſcribunt. Vide infra apud duces Sueuiæ. Sic Cõradinus ultimus de familia comitum de Hohenſtauſen, ac Fridericus dux Auſtriæ ultimus de familia Leopoldi dies ſuos clauſerunt.

Manfridus parricida.

Conradinus dux ultimus Sueuiæ occiditur.

29 **Henricus** Landgrauius Thuringiæ & Haſſiæ, frater Ludouici mariti ſanctæ Eliſabet, eligitur rex Romanorũ in odiũ Friderici ſecundi & filij eius Conradi. Cõradus uerò armata manu cõtra Henricũ apud Franckfordiã ueniens, fugatus eſt ab eo magna ſuorũ ſtrage. Cõradus uidens ſe imparẽ ſuo aduerſario, ſpe auxilij, Bauariæ ducis filiam coniugem accepit, ſed fruſtra, quia Sueui undicꝫ eum perſequebantur & oppugnabant. Henricus itacꝫ ui imperium ſeruans, Vlmam quæ Conradi partes ſequebatur obſedit. Sed cum ob ingens frigus obſidionem ſolueret, ſagitta iaculatus letale accepit uulnus, perijtq́ꝫ eodem anno quo electus rex erat.

30 **Guilelmus** comes Holandiæ iuuenis imberbis, eligit̃ rex Rom. q̃ filius fuit Florentij quarti et Mechtildis filiæ Henrici ducis Brabãtiæ amitæ diuæ Eliſabet. Fuit homo natus ad arma, gubernauitq́ꝫ Holãdiã, Selãdiã et Friſiã paternas ꝓuincias. Geſſit multa bella cõtra Flãdrenſes. Subegit quocꝫ Friſiã. Et cũ uictor terrã egrederet̃, à quibuſdã fugitiuis ſecꝰ uiã in harũdineto latitãtibus, cuſpidib. trãsfigit̃.

Equitabat

Equitabat enim rex cum paucis, diuerticulum quærens ut ſecurius exercitum reduceret,
delatus in glaciem cecidit. Friſones qui latitabant erumpunt, & priuſquam regi ſubueni-
retur, occiſus eſt. Friſones deinde conuocatis finitimis, Holandinos expellunt ac trucidãt.
Interijt autem anno regni ſuo nono, qui fuit annus Chriſti 1255. Deinde poſt 27. annos fi-
lius eius Florẽtinus deduxit inde oſſa patris ſui in Selandiã atq; ſepeliuit in Mittelburgo.

31 **Richardus** filius regis Anglorum in diſſenſione eſt electus. Nam Mo-
guntinus Colonienſis & Ludouicus Palatinus elegerunt
eum, alij uerò principes elegeruut Alphonſum regem Caſtellæ. Sed Richardus ingenti pe-
cuniarum aceruo uiſus eſt imperium emere. Inſoleſcens ergo contra aduerſarios ſuos, ter-
ras Treuerenſis epiſcopi igne & ferro uaſtauit, Boppardiã obſedit & expugnauit. Dein-
de & alias rebelles ciuitates cohercuit. Cumq; Angliam repetiſſet, & pro fratre ſuo Hen-
rico Anglorum rege incautius Londinum obſideret, capitur, & liberatus in obſidione al-
terius ciuitatis iaculo eſt occiſus, cum annis regnaſſet ſex.

32 **Rudolphus** ab Habſpurg anno 1273. unanimi con-
ſenſu in Rom. regẽ à principibus eli-
gitur, uir maturæ ætatis & qui ſub Friderico ſecundo ſtrenue res ſibi
commiſſas obibat, ut ei tota Cæſaris nobilitas, quũ ipſum adiret, aſ-
ſurgeret. Fuit inſuper magiſter curiæ Ottocari regis Bohemiæ, qui
hanc electionem ſummis uiribus impedire nitebatur, quandoquidẽ
& ipſe ad imperium aſpirabat & Brãdenburgenſem Marchionẽ mu-
neribus corruperat. Cum aũt Rudolphus eligeret, in obſidione erat

Factiões apud Baſilienſes.

Baſileæ. Nam erãt in urbe duæ factiones, Stelliferorum & Pſittacorũ. Cumq; Stelliferi ur-
be eſſent eiecti, reducere eos Rudolphus ſatagebat. Electus autem, per Burggrauiũ accer-
ſitur. Cui initio neq; ſatis credidit neq; facile conſenſit. Venit tamen, & Aquiſgranum du-
ctus coronatur ſolitis ceremonijs. Vbi & duas filias nobiles, duobus electoribus in uxo-
res collocat. Et cum iuramẽtum à principibus exigeret, quidam abſentiam quorundã cau-
ſati, recuſarunt, quos tamen facile ad officium coëgit. Erat enim princeps non minus ma-
nu ſtrenuus quàm ingenio ſagax ac prudens. Collectis autem ab eo aliquot principum cõ-
uentibus, Bohemiæ rex cõtumax iudicatus eſt, qui Auſtriam, Stiriam, Carinthiam et Car-

Rex Bohemiæ rebellis Cæſari.

niolam uacante imperio ſibi uſurpauerat, Margarita uxore ducta, quam tamen repudiaue-
rat, ut ſuprà memorauimus. Fuit autem in illis conuentibus decretũ, quòd omnes Auſtriæ
terræ uacantes, ad imperiũ eſſent deuolutæ. Vnde rex cum omnibus principibus forti ma-
nu occupat Auſtriam, & Bohemum ex omnibus terris fugat, ac deinde ad feudum ſuſcipi-
endum cogit. Conſentiens autẽ Ottocarus, unũ rogauit ſibi cõdonari, ne ſcilicet in pub-
lico feudum accipere cogeretur. Erat enim ſuperbiſſimus, & uerebatur poplite flexo illũ
adorare, qui olim ei ſeruierat, ut magiſter curię ſuę. Annuit rex Rudolphus, ut ſub tẽtorio

Illuditur Ottocarus rex.

aut pãpilione id fieret. Erat autem id tentorium mira arte factũ adeò ingenioſe, quòd uno
tractu in quatuor partes diſſolui poterat. Dum itaq; flexis genibus accipit uexillum à re-
ge, ut fieri ſolet, quidam fune rapto tentorium diſſoluit, ut omnibus palàm uideretur, re-
gem de more adorare. Id cum uxori eius Kunegundi, quam uiuenti Margaritæ ſuperduxe-
rat, innotuiſſet, uenienti marito acerbis illuſit uerbis, quaſi perpetuam ſibi inuſſiſſet ma-
culam. Vah inquit, qui potentiſſimus es rex, coram ſeruo olim tuo ſordido tam ſplendide
ornatus ceruicem ſubmittis, eumq; adoras palàm cunctis uidentibus? Armis potius erat
decernendum, quàm in fœdus tam humile deſcendendum. Verbis huiuſmodi ardentibus

Stultum mulieris conſilium.

increpatum regem compulit, ut pacem abijceret, concordiam frangeret, ac neglecto ho-
nore ſuo, uiolatiſq; literis ſuis, bellum regi Rudolpho indiceret, contra iuſiurandum obla-
tum contraq; nobilium ſententias, qui eum trahere ab hac ſententia conabãtur. Collectis
itaq; copijs, fortem exercitum in Auſtriã ducit, cui occurrens Rudolphus fortiſſima ma-
nu, primùm eum caſtris exuit, dein in fugam uertit, poſtremo à Stirio quodam nobili inter
acies eſt occiſus, ac omnibus rebus ſpoliatus nudus in Laha oppidum Auſtriæ delatus, u-
bi expirauit anno 1279. Fuerunt in exercitu Ottocari 14. millia uirorum deſiderati, præter
captiuos. Deinde Rudolphus Bohemiam ingreſſus, cœpit illam deuaſtare, ſed epiſcopus
Vlmocenſis pacem fecit, remq; eò deduxit quòd filiam Rudolphi Gutam Venceslaus fili-
us Ottocari duceret uxorẽ, uiciſſimq; filiam Ottocari Agnetem Rudolphus Rudolphi re-
gis filius,

is filius,dux Sueuiæ duceret uxorem.Talibus nuptijs pax firmata eſt.Auſtriæ uerò duca
ıs quē Ottocarus 24. annis iniuſte poſſederat,Alberto filio Rudolfi ceſſit.Eo pacto Au-
ria cum cæteris prouincijs ad comites de Habſpurg eſt deuoluta.Relicta uidua Ottoca-
, Zebiſcum Bohemum nobilem duxit maritum, eiq; theſauros multos condonauit. At
enceslaus matre defuncta hunc captum ſecuri percuſſit, ac omnia ablata bona recupe-
auit.Rudolfus itaq; rex noluit Italiam ingredi pro adipiſcēda corona imperiali, ſed à Bo
onienſibus,Florentinis,Genuenſibus,Lucenſibusq; pro libertate,licet in grauem Rom.
nperij iacturam,grandem congeſſit pecuniam.Auaritiæ itaq; notatus ſtudio, à pleriſque
eprehenditur in cæteris laudatiſſimus. Obijt autem anno ætatis ſuæ 73. anno autē Chri-
ti 1291,imperij 18. Genealogiam eius inuenies infrà in deſcriptione Auſtriæ.Habuit uxo-
em Annam comitiſſam de Hohenberg, ſepultā hic Baſileæ cum filio Hartmanno ſub-
nerſo in Rheno,& puero Carolo,in choro Cathedralis eccleſiæ.

Auaritia Cæſaris.

33 Adolphus comes à Naſſaw, à quibuſdam prin-
cipibus eligitur,ab illis uerò Alber-
tus Auſtriæ dux. Adolphus tamē Aquiſgrani coronatur. Cumq; Al
bertus dux Auſtriæ feudum ſuarū terrarum accepiſſet ab Adolpho,
Adolphus nihilominus cœpit Albertum perſequi odio,exercitumq;
in Colmarienſes,qui à partibus Alberti ſtabant,mouet & expugnat,
deinde Alſatiæ urbes ſibi rebelles compeſcuit. Poſt hæc trāsfert ex-
ercitum in Thuringiam & Miſnam, habitatoresq; pacem poſtulare
coegit. Molitus deinde eſt bellum contra regem Franciæ propter regnum Arelatenſe. In
umma,tota Germania æſtuabat bello,ut etiam principes cogitarent eum deijcere à culmi
ne imperialis dignitatis.Nam neglexit Principes imperij,indignos extulit,adulteria patra
uit,uirgines,moniales & uiduas conſtuprauit, fidem literis & ſigillo roboratam uiolauit.
Conuenientes ergo principes elegerunt Albertum ducem Auſtriæ, eumq; multis preci-
bus ſollicitant,ut imperium aſſumat. Quo aſſentiente, omnes promittunt ei auxilium.
Adolpho uerò adhæſerunt Otto dux Bauariæ,Rudolfus comes Palatinus & quædam ci-
uitates imperiales,nempe Franckfordia,Spira,Wormatia,&c. Cōcurrunt itaq; duæ acies

Vitia Adolfi.

propè Spiram & fit crudele prælium.Eſt ſex horis acri
ter & continuè pugnatum,utrinq; multis occiſis,mul-
tis ab equis deturbatis. Cumq; diu ancipiti marte pug-
natum eſſet,Adolphus qui cum ſuo exercitu aduerſos
ſolis habuit radios, uiſum hebetantes,grauiſſimè con
cuſſus equo eſt deiectus. Sed cū reſtitueretur equo,ca-
ſu Albertus ſuperuenit. A quo circa oculum enſe traie
ctus,in collo quoq; letale ſuſcepit uulnus.Incautus enī
hoſtib. expoſitus interfectus eſt, quum ſine ordine in
aciem deſcēdiſſet.Multi nobiles capiuntur,multi calo
re & aëris ſuffocatione perierunt. Imperauit autem A-
dolphus annis octo. Sunt qui ſcribunt omnes coniura
tores regis mala morte perijſſe, quaſi quodā fato.Co-
mes enī Albertus de Haigerloch occiſus, Otto de Ochſenſtein ſuffocatus, epiſcopus Mo
guntinus ſubito in ſella apoplexia tactus, epiſcopus Argentinenſis à lanio ante Fribur-
gum enſe traiectus,Comes de Leinigen phrenetide correptus, Albertus à duce Iohanne
enſe transfoſſus.

Adolphus in pugna ſuccumbit.

34 Albertus filius Rudolfi dux Auſtriæ, poſt occiſum Adolfum iterum
à principibus eligitur in regem Rom. atque Aquiſgrani co-
ronatur anno 1298.Ducatum Auſtriæ filio ſuo Rudolpho adminiſtrandum commiſit, &
Blancam ſororē Philippi regis Franciæ ei uxorem dedit. Inciderunt autē multa bella, quæ
Albertus geſſit contra hoſtes,inter quæ unū habuit aduerſus epiſcopū Salisburgēſem,ra-
tione fabricarū ſalis.Nam antiſtes irritatus ab Alberto,curauit deſtrui fabricā ſalis, quod
grauem iacturam ſalis ſui pateretur,ob copiam ſalis quam dux Auſtriæ habuit.Et cum Al
bertus uinci nequiret,oblatum eſt illi uenenum.Quod ut eijcerent medici,omnē nauantes
operam

Albertus ueneno inficitur.

operam principem inuerterunt,machina ad hoc ingenioſè fabrefacta, ut continuo uome
ret,non tamen ſuffocaretur. Excluſum eſt itaq; uenenum per os,per nares,per oculos,fu
itq; uis eius tanta,ut alterum ſibi oculum corrumperet. Vnde ſæpe monoculus rex dictus
eſt,princeps fortiſſimus,qui duodecies collata acie dimicauit,ſemper uictor.Poſtremo cū
ingentem coëgiſſet exercitum, Bohemiam ingreſſurus contra ducem Carinthiæ,qui ſe re
gem Bohemiæ gerebat,miſeranda morte eſt à duce Iohanne,filio Rodolfi ex Ottocari fi
lia,occiſus. Iohannes enim dum eſſet iuuenis & prodigus, Albertus eius bona tutoribus
commiſit, & iuuenem apud ſe honeſta conditione tenuit. Qui cum malorum conſilio ſe
ductus,quaſi dux eſſet ſine terra,crebro patrimonium ſuum maternum peteret,præſertim
dominium Kiburgenſe,quod illi negabatur, cum tribus alijs coniurationem inijt, qui cu

Nomina coniu ratorum.

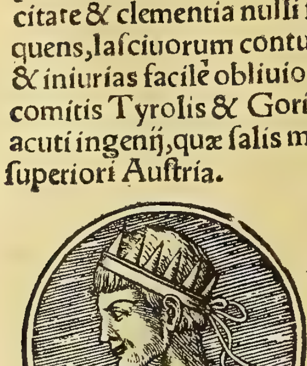
ram cuſtodiendi corporis regij habebant, quibus ſemper rex uitam ſuam concredidit. H
erant Rudolfus de Wart,Waltherus de Eſſenbach & Vlricus de Palm. Octauo autem K
lendis Maij anno Chriſti 1308.cum rex filios ſuos cum duce Iohanne & nonnullis famili
ribus in menſa habuiſſet,& hilaris omnes roſeis ſertis redemiſſet,quatuor coniuratores c
bum capere non poterant,ſed meditabātur necem regis. Erat enim illa die traiecturus flu
uium, petiturus Rheinfeldū.Menſa itaq; remota equum petiuit, ut nauim conſcenderet,
ablegatisq; omnibus alijs miniſtris,memoratos ſolum quatuor detinuit. Conſcenſo igitu
rex equo,Rudolphus de Wart, quandiu,inquit, iſtud cadauer equitare permittimus? fræ
numq; equi apprehendens, cum inter eundem de more rex loqueretur,dux Iohannes pu
gione collum regis primus ferit. Vlricus faciem & caput per medium ſecat, cæteri enſi
bus transfodiunt, inter Ryſam Arulamq; Heluetiorum flumina:ubi poſtea monaſterium

Kunigßfelden id eſt, Regius campus.

monialium ſanctæ Claræ conſtruitur. Nomen eſt loco impoſitum,Kunigsfelden,id eſt,
Regius campus. Occiſores fuga dilapſi,tandem effugere nequiuerunt. Nam Vlricus d
Palma ueniens poſt aliquot dies Baſileam,latitauit in domo Conuerſarum ſiue Beginarū
ubi & obijt,caſtro eius obſeſſo per Leopoldum ducem Auſtriæ, & diuiſo cū omnibus bo
nis inter fratres ſuos. Ex eo ſunt decollati quinquaginta. Munitionibus uerò Waltheri d
ſtructis,ipſe paſtorem agens poſt annos 35.ſeſe manifeſtat moriturus. Rudolfus de War
cum famulo poſt longam occultationem deprehenſus eſt,famulus rota cruciatur, Rudol
fus uerò poſt inanes excuſationes caudæ equi alligatur, & ad ſupplicium ductus, fractis
rota membris crudeliſſime necatur. Iohannes dux nepos regis,profugus per ſyluas & fe
rarum latibula tandem in Italiam uenit,poſtremo ad Henricum Imperatorem, qui Alber

Dux Iohannes incarceratur.

to ſucceſſit,in Tuſcia Piſis per Papam miſſus, in habitu fratrum Heremitarum perpetuis
carceribus eſt condemnatus. Sic omnes illi parricidæ diris diſcerpti ſupplicijs, debita ſu
præmia tulerunt. Regnauit autem Albertus annis decem.Fuit princeps prudentia, ſaga
citate & clementia nulli ſecundus, munificus in benemeritos, bilingues graui odio perſe
quens,laſciuorum contubernia uitans, patiens erga inimicos, non præceps in uindictam
& iniurias facilè obliuioni tradens. Habuit autem uxorem Eliſabetam filiam Meinhard
comitis Tyrolis & Goriciæ ac ducis Carinthiæ, Conradini ex matre ſororem, fœminam
acuti ingenij,quæ ſalis mineram & uſum faciendi inuenit in Hallis, prope Gemunden i
ſuperiori Auſtria.

35 Heinricus

ſeptimus filius Henrici comitis Lu
tzelburgēſis & Beatricis comiti
ſæ Hannoniæ,paternis opibus non quidem magnus,iuſtitia au
tem & prudentia,tum rerum geſtarum gloria inter principes ſu
æui præcipuus, in cuius nece Chriſtianitas maximam paſſa eſt
iacturam. A Friderici ſecundi morte uſq; ad aunum 1308.quan
do hic Henricus fuit electus, reges Romani abſtinuerunt ab in
greſſu Italiæ, nempe Rudolfus, Adolfus & Albertus, & ob id
omnes penè Italiæ urbes Imperio parere ſolitæ excuſſo iugo, ty
rannis potius ſubeſſe cœperunt. Electus ergo Henricus & A
quiſgraui coronatus,contendit ingredi Italiā, aſcendensq; per Rhenū uenit Spiram.Et ui
dens ibi Imperatorū monumēta,doluit anteceſſores ſuos Adolfum & Albertū in loco oc
ciſionis eſſe ſepultos. Iuſſit itaq; eos effodi atq; illuc deferri. Dehinc ad filij nuptias animū
intēdit,ut res domeſticas,quæ mediocres erant, aliqua affinitate muniret & latius profer
ret,

t,priuſquam Italiam ingrederetur. Erat ei primogenitus Iohannes cui deſponſauit Eli-
betam Vuenceslai regis Bohemiæ filiam,Rodulphi regis Rom. neptem. Quæ Spiram
oneſto comitatu adducta eſt. Cumq; grandiori eſſet corpore,ob fornicationis ſuſpitio
em diu nuptiæ eius ſunt dilatæ. Puella innocens moræ impatiens,ubi hanc falſam intelli-
it ſuſpicionem, denudato copore interiori ueſte regem adijt, ſtola unica tecta. Virgini-
tem meam inquit ô rex aſpectu corporis mei & examine honeſtarum approbabo matro
arum,nec hinc pedem mouebo,niſi ſiniſtram de me abijcias ſuſpicionem. Timore per-
ulſus rex,inducere reginam uirginem non potuit ut abiret,plurimū ſeſe excuſans de con
epta in ſe ſuſpitione. Coactus itaq; mittere pro matronis & obſtetricibus, reperta eſt illæ
i et inuiolata uirgo. Maturatæ ergo ſunt nuptiæ & ſolenniter celebratæ. Rebus autē Ger
naniæ compoſitis, mittit Hēricus rex legatos ad Pontificem pro ſuſcipienda corona im
eriali,quo annuente,ſubſecutus eſt rex cū multis ducibus,comitibus,epiſcopis & baro-
ibus, ſuſceptusq́ue eſt honorifice à Mediolanenſibus. Et dum Cæſar ibi moram faceret,
Guido Turrianus id ęgreferēs,de eius interitu anxie cogitat,ſuęq; factionis profugos ad
e pellicit,& parat mentis maliciam deducere ad exitum. Decreuit autem quendam ob ſo-
omiam condemnatum,ad ſupplicij locum educere ad concremandum,ſperans magnam
Germanorum militum partem ad ſpectaculum progredi. Tum clauſis portis,regē in pala
io deſertum,ſperat facilè mactandum. Hoc cōſilium dum Turrianus cum quibuſdam in
omo capeſſeret, adoleſcens quidam qui non curabatur, hoc audiens, Matthæo Viceco-
iti pandit, Qui diſpoſitis clam armatis ſeditionem hanc diſſimulanter expectat, regiq;
mnia aperit. Suborto tumultu fratres Teutonici ordinis, qui Cæſarem officij cauſa comi-
abantur,primi irruerunt in palatium regis & uiriliter repellunt cōiuratores, portam ape-
iunt urbis,qua occluſus Leopoldus dux Auſtriæ,ducentis cum armatis iacuit & ad Cæſa-
em properat. Vicecomes quoq; cū ſuis erupit ex latebris & obuios quoſq; trucidat. Tur-
ianus uerò cum conſilium proditum ſuſpicaretur,fuga elapſus cum ſuis euaſit. Domus
ius ſolo æquata,bona direpta, trucidati obuij quiq;. Cœpit etiam paulò poſt Cæſar formi
labilis eſſe uniuerſæ Italiæ, dederuntq; ſe illi paſſim celebriores ciuitates. Veniens autem
Romam cum magna ſolennitate coronatus eſt. Deinde uolens in Italia omnia diſſidia tol
ere,in die aſſumptionis Mariæ cum de more ſacram euchariſtiam acciperet à fratre ordi-
nis prædicatorum à Florentinis ſubordinato,illico cœpit ægrotare. Ferebatur enim mo-
nachus ſub unguibus uenenū habuiſſe, quo hoſtiam infecerat. Paulò pòſt Imperator ani
nam deo reddidit,anno imperij eius 5. Chriſti 1313.

Regiæ puellæ egregium facinus.

Turriani iniquus animus.

Imperator ueneno inficitur.

36 Fridericus eius nominis tertius, filius Alberti ducis Auſtriæ & Romanorum regis in diſcordia eligitur,cuius competitor fuit con-
obrinus eius Ludouicus dux Bauariæ,cuius mater Mechthildis fuit filia Rudolfi ab Hab
purg,Friderici autem pater fuit eiuſdem Melchthildis frater. Diuiſum ergo imperium di
uiſos fecit populos & ciuitates. Alij enim huic fauebant,alij alteri,uentumq; eſt ad diutinū
bellum. Nam Fridericus depopulatur agros,caſtra & urbes in Bauaria. Frater uerò illius,
Leopoldus grādi exercitu iuxta Spiram Ludouicum perſequitur & in fugam uertit. De-
inde uterq; frater ducit uxorem, celebrantq; maxima pompa nuptias Baſileæ, Fridericus
iungit ſibi regis Aragoniæ filiam & Leopoldus Comitis Sabaudiæ filiam. Finitis nuptijs
Leopoldus uolens fratri ualles Suiciæ,quæ ſunt de iure imperij,ſubiugare,primus inter Au
ſtriæ duces Heluetios armis aggreſſus eſt,ſed fruſtra. Fridericus uerò cum magnis copijs
Sueuiam ingreſſus,iuxta Eſlingam cum Ludouico pugnauit. Et cū dubio Marte pugna-
tum eſſet,diſceſſere,quibuſdam occiſis,quibuſdam captis. Deinde rurſum apud Argenti-
nam iuxta fluuium Bruſcam duo magni exercitus cōueniunt, ſtātq; acies in planicie ad pu
gnā paratæ. Ardent milites feruentq;,eductis gladijs manus cōſerere appetūt. Ludouicus
uerò intellecto ſtratagemate fugit in Bauariā. Interiectis dehinc aliquot annis. Fridericus
iterum ingreditur Bauariā & deuaſtat ſuperiorem Bauariā. Ludouicus miſeratus ſuorū cla
dem,mori deſtinauit aut hoſtem uincere, hoc unū cauens, ne fratres cōiungerent ſuos ex-
ercitus. Fridericus uerò morę impatiens,uerſus hoſtē tendit conſilium ſuorū qui id diſſua
debant,contēnens. Cōcurrunt acies acriter & uictoria Friderico cedit. At Bauari pedites
qui ſe fugæ commiſerant,reuocantur, equiſq; dimiſſis pedites prælium renouāt. Superue
nit quoq; Burggrauius,qui clamore magno Auſtrales ſagitarios in fugam uertit. Poſt la-
borem

Nuptiæ regiæ celebrātur Baſileæ.

borem enim feſſi milites, hunc exercitum Leopoldi creabant, reſpirantes paululum, ue-
xillo decepti adulterino: Obruti igitur inſperatò Auſtrales occludunt ueluti ſepto, multis
ex illis captis, inter quos Henricus dux Auſtriæ Friderici frater fuerat. Deinde in aliã par
tem exercitus irrumpunt, qui minimè hoſtes eſſe arbitrantur. In fugam igitur uerſi mi-
Fridericus princeps captus. lites, Fridericum deſerunt. Qui equo deiectus ab armigero, captus & Ludouico adductus
cuſtodiæ haud magnificæ deputatus eſt. Subſequutus autem Leopoldus & aduerſam fra
tris audiens fortunam, indoluit uehementer, admiratus tamẽ quòd in tanta ſtrage occiſus
non eſſet. Facta eſt clades illa anno liberationis humanæ 1324. penultima Septẽbris. Hen
ricus autem reſtitutis quibuſdam munitionibus Morauiæ, quas auſtrales occupauerãt, an
te fratrem ſuum liberatus eſt. Fuit enim regi Bohemiæ traditus. Leopoldus interim quo
Fridericus in munitiſsima arce ddtinebatur cum multis alijs nobilibus, nullũ poterat oſten
dere ſignum lætitiæ. Ciuitates quoque Alſatiæ, Columbaria, Seleſtadium, Ehenheim,
Roſzheim, Hagenaw, quæ Friderico prius adhæſerant, immutatæ nutabãt, in partem Lu-
douici flectentes. Leopoldus uerò ob fraternum amorem, rem ridiculam molitus eſt. De
fratris enim liberatione dies noctesq; ſollicite nimis cogitans, necromanticum adijt, qui
Dæmonis coniuratio. nouit coniurationibus aduocare dæmones. Viſo itaq; ſub habitu uiatoris dæmone, rogat

eum, ſi Fridericũ è uinculis liberare queat. Promittit ille, ſi ob-
ſequi uelit. Territus aũt nocturna uiſione Fridericus, neq; aſ-
ſentire uolẽs, res in nihilum eſt redacta. Vix ſcribi poteſt quan
to ſudore Leopoldus pro fratris liberatione laborauerit, ma-
ximam pecuniæ quantitatem ac præcioſiſsima quæq; pollicen
do, ſed nihil profecit. Curauit etiam ut per pontificem Ludou
cus ſacris interdiceretur. Fiebant quoq; crebri principum con-
uentus, tractantes de Friderici liberatione. Leopoldus etiam
Leopoldus dux moritur. quoad uixit, Ludouico moleſtus eſſe non deſijt, quanquam ob
maximos labores diu uiuere non potuerit. Tantum enim ex-
hauſtus fuit uiribus, ut nimia uigilia poſtquam ab expeditio-
ne Spirenſi redierat, mente captus, uitam apoplexia tactus fi-
niuerit anno ſcilicet ſalutis 1326. Deinde poſt annũ unũ mor-
tuus eſt frater eius Henricus. Fridericus uerò cum triennio in
cuſtodia maceratus fuiſſet, tandem perſuaſione cuiuſdam Prio
ris Cartuſienſis, Ludouicus eum liberat, præmiſſis quibuſdam
conditionibus iureiurando, ac dehinc literis corroboratis, nempe ut uterq; quoad uiueret
regio uteretur titulo, Fridericus autem Italiam pro imperij corona non accederet, ſed hãc
liberam Ludouico permitteret. Reductus igitur in Auſtriam Fridericus, cum magna læti
cia ſuſceptus eſt ab uniuerſo populo. Sed ipſe ob perpeſſas aduerſitates paulatim cœpit
contabeſcere, paucosq; annos poſt liberationem uixit. Reſolutus enim dyſenteria, mor-
tuus eſt anno Chriſti 1330.

17 Ludouicus

Bauarus uix ſeptennis patrem amiſit. Vbi uerò adoleuit hu
maniſſimus princeps cunctis amabilis, uiſus eſt omnibus ſe
humanum exhibuit, obuiosq; quosq; ſalutabat ac alloquebatur, unde maximũ ſibi fauorẽ
cõtraxit. Electus aũt rex in diſcordia, multas & grauiſſimas lites cũ Friderico geſſit, ſed u
ctor tandẽ nomen & titulum Imperatoriũ inuito Põtifice uſurpat. Cumq; foueret quoſdã
minoritas, quos Põtifex pro hæreticis declarauerat, damnauit & ipſum tanq; hæreticũ. At
Ludouicus regno ad ſe deuoluto, ingentibus copijs ſeſe parat ad ingrediendũ Italiã, & in
primis Vicecomitib. permittit dominiũ Mediolani, ubi & ferreã ſuſcepit coronã. Exiſtẽs
aũt Mediolani, mittit oratores Auinionẽ ad Põtificẽ, qui petãt ut imperialia inſignia mo
re maiorũ ſibi benigne conferat. Id aũt ſecũdo fecit. At Pontifex recuſat, oratoresq; igno
minioſe repellit, quin & Vicecomites in odiũ Ludouici excõmunicatione pcutit. Ludoui
Põtificis Rom. peruicatia. cus uerò Romã petit, honorificeq; eſt à poulo Rom. ſuſceptus & à ſenatorib. urbis qui ui-
carij Imp. uocabant coronatus cũ cõiuge. Et quidẽ Rom. ſenatores Pontificẽ requirebãt,
ut urbẽ inuiſeret & Rom. regi Imp. ſigna cõferret. Alioquin ipſi pro antiqs iurib. ſe ſuaq;
uellẽt tueri. Ad hęc Põtifex Ludouicũ lęſę maieſtatis reũ ac hęreticũ incuſabat. Ob id Imp
conſilio procerũ ac Rom. Petrũ Corbarienſem Reatinũ minoritã, uirũ ad res gerendas ap
tiſſimũ, ſummũ Pontificẽ creat, Nicolaũq; quintũ appellat. Qui mox creatis cardinalibus
& epiſco-

' epiſcopis Iohannē pontificē dignitate papali deiecit, ſimulachroq́ꝫ eius fabrefacto, ig/
ominia afficitur & per nouū pontificem atque Cardinales aſtante Cæſare concrematur.
ontifex uerò Iohannes uiciſſim Ludouicum imperiali deiecit dignitate, regnoq́ꝫ priuat,
xcommunicatione crudeli tanquam hæreſiarcham condemnat. Contrà Ludouicus hære
cum papam denunciat, concilium appellat, urbem Italiamq́ꝫ relinquere decreuit. proditio
em ac uenenum non arma extimeſcens, dicensq́ꝫ Germanorum Cæſares multos ueneno,
aucos enſe ex Italia abactos. Mortuo Iohanne pontifice ſuccedit Benedictus 12. qui Lu/
ouici Cæſaris innouat execrationes, omniq́ꝫ regio honore ſpoliat, & ducatu Bauariæ pri
at. Conuocat ob id Cæſar principes omnes atqꝫ doctiſſimos quoſqꝫ & cōfirmat antiquas
ges, decernitq́ꝫ, ut cui plura accedunt principum ſuffragia, is etiam in diſcordia uerus cen/
eatur electus, idemq́ꝫ poſſit citra apoſtolicæ ſedis cōfirmationē imperij iura exercere & ad
iniſtrare. Debeat quoqꝫ idem mox poſt principum inſinuationē à pōtifice inungi. Quod
recuſet pōtifex, à catholico poſſit quocūqꝫ antiſtite proclamari Imperator ac Auguſtus
um inunctiones iſtæ ſolennitates quædam ſint aduenticiæ à pontificib. adinuentæ, nomi/
a non res concedentes, in ſignum defenſionis ac unionis eccleſiæ imperijq́ꝫ Romani. De/
inc Cæſar in perſonæ ſuæ excuſationē coram principibus & nobilib. rationem fidei ſuæ
lariſſime reddidit, planeq́ꝫ confeſſus eſt ſe Chriſtianum hominē, articulos fidei integrè cre
ere. Hæc acta ſunt an. Chriſti 1339. Deinde pontifex Romanus nitebatur Imperatorem ab
oluere ab excōmunicatione, ſed reſiſtebant Cardinales & rex Franciæ, minabaturq́ꝫ rex
rranciæ pontifici crudeliſſima ſi Bauarum abſolueret. At Imperator ultionē in animo ſuo
idies cogitabat, quæ ſe ultrò pulchre offerebat. Nam Eduardus rex Angliæ uerum ſe re/
ni Franciæ hæredem cauſatus, auxilio Ludouici Cæſaris ingreſſus Galliam, per 40. penè
illiaria in circuitu igne & ferro regnum crudeliter deuaſtauit, multarumq́ꝫ urbiū mœnia
emolitus eſt. Quod uidens Francus, imperatrici filiæ ſororis ſuæ literas mittit, quib. preca
atur ut inter Imperatorē & ipſum concordiam faceret, quod & factū eſt. Deinde mortuo
ontifice quū Clemens ſextus ſuccederet & Imperaror cuperet reconciliari eccleſiæ, pon/
ifex oratoribus imperatoris formulam exhibuit turpiſſimam rigidiſſimāq́ꝫ iuxta quā Im/
erator abſolutionem promereretur, nempe ut in ſolidum cōfiteretur omnes errores ac hæ
eſes, item reſignaret imperium nec reſumeret niſi fieret ex gratia papæ, poneretq́ꝫ ſe & fi/
os ſuos atqꝫ bona in manus & uoluntatem papæ. Congregauit uerò principes & hæc au/
ientes, indignati promittebant Imperatori aſſiſtentiam & firmum auxilium, ſeq́ꝫ miſſuros
uncium qui pontificem rogaret, ut ab his deſiſteret friuolis articulis & in deſtructionem
nperij excogitatis. At pontifex his uerbis adeo exaſperatus eſt, ut anno 1346. Ludouicum
n cœna domini noua excommunicatione feriret, declarans eum hæreticum & ſchiſmati/
um. Depoſuit etiam archiepiſcopum Moguntinum qui Imperatori fauebat, & ſuffecit a/
ium. Aduerſabantur tunc quoqꝫ Iohannes rex Bohemiæ & filius eius Carolus Imperatori
& impetrauerunt ut Pragenſis eccleſia archiepiſcopatum erigeretur, & à Mogūtini iuriſ/
ictione abſolueretur ſimulq́ꝫ ius coronandi regem Bohemiæ, quod Moguntini erat, in
ragenſem transferretur. Induxit etiam nouus epiſcopus Moguntinus conuentum princi/
um, ut pontificis expleret uoluntatem & declarans imperium uacare, eligitur Carolus rex
ohemiæ in regem Romanorum, à paucis quibuſdam principibus. Et cum epiſcopus Co
onienſis multa pecunia corruptus illum coronare uellet, obſiſtebant Aquenſes & impe/
atrix quæ tunc in Holandia erat. Intelligens uerò Ludouicus nouam regis Rom. factam e/
ectionem, ingreditur Sueuiam, exploraturus nobilium animos, quos omnes reperit inte/
ros. Conuocatis igitur principibus Spiram ac ciuitatibus imperialibus, nullus eſt inuen/
us qui uel electionem Caroli approbaret uel proceſſus pontificis curaret, omnes ſeſe in fi
e permanſuros affirmātes. Paulò poſt quum Ludouicus ueniſſet Nurnbergam, hilaris &
etus in conuiuio exiſtēs, puncturas circa cor ſentiens, ueneni ſuſpitio occurrebat. Ob id
licò ſurgens de more, ut uomitu uenenum eijceret. Sæpius enim uenenum hauriens, ſic ſe
curabat. Exilijt itaqꝫ de menſa uomitum petēs: & cum nequiret, uenationem, ut motu at-
ue labore corpus calefaceret atqꝫ roboraret, ingreſſus, urſum ingentem offendit. Quem
um impetu quodā uiriliter peteret, de æquo præcipitat, corpusq́ꝫ graui colliſione cōquaſſa
ur. Deſtitutus igit omnibus uirib. ac ſenſibus, cū reſipuiſſet, eleuatis in cœlū occulis deū
ogat ut animæ ſuæ miſereatur & peccatis ignoſcat. Deinde moritur an. Chriſti 1347. impe
133. Nauclerus hiſtoriam ſuæ mortis ſic texit. Iohanna duciſſa Auſtriæ ex Sueuia reuer/

Imperator creat papam.

Lex cōfirmandi imperatores.

Anglus deuaſtat Franciam.

Inſolentia papæ.

Papa ſeditiones mouet.

Imperator ueneno afficitur.

ſura in Auſtriã,Ludouicũ Imperatorẽ uiſitare, qua die princeps cupiens cum ipſa relicta
quondã Alberti ducis Auſtriæ ſpectaculũ habere apud Monachiũ,& omnibus cum hilari
tate conſummatis,cum ex eodem poculo princeps à ducíſſa porrecto biberet,ſtatim ſenſit
ſe grauatũ. Vnde accepta occaſione & exercitij gratia exiuit uenatũ,paralyſi dein percuſ-
ſus,de equo in terrã corruit & mox expirauit.Quo mortuo fama uolauit q̃d de poculo into
xicatus eſſet,quod tamẽ nõ fuit clarũ. Sepultus autem eſt in oppido Monachio in eccleſia
parochiali B.Mariæ uirginis iuxta Beatricẽ coniugẽ ſuam. Habuit aũt duas uxores,quarũ
prima Beatrix filia ducis Poloniæ genuit Ludouicũ & Stephanum:altera uerò Margarita
filia Vuilhelmi comitis Holandiæ hæres illius comitatus & imperatrix coronata, genuit
Ludouicum Romanum,Ottonem,Guilelmum,Albertum,Eliſabetam,&c.

38 Carolus rex Bohemiæ nepos ex filio Henrici ſeptimi,pri
mum regnante Ludouico à quibuſdã electus &
Bonnæ coronatus,nõ eſt habitus pro legitimo Cæſare,etiã cum Ludo
uicus mortuus eſſet,unde hi quatuor Palatinus,Brandenburgenſis Sa
xo & epiſcopus Moguntinus elegerunt Guntherũ comitẽ de Schwart
zenberg,qui tamen paulo poſt intoxicatus interijt. Carolus igitur ma
gnam expendens pecuniã conciliauit ſibi paſſim principes,Italiamq̃
ingreſſus,Romæ ſuſcepit coronã imperialẽ,adiectis his conditionib.
ne Romæ aut in Italia diutius moraretur. Paucos inde illic moratus dies, quaſi uenaturus
elapſus ex urbe,Romanos(qui priuilegiorũ ſuorum innouationẽ petebãt)fruſtratus,Me-
diolanũ peruenit,ubi Vicecomitibus perpetunm imperij uicariatũ aurea bulla cõfirmauit,
omnia ubiq; concedens,è quibus pecuniam abradere potuit. Hic iuſſu pontificis ſuperſti-

Flagellatorum ſecta.

cioſam Flagellatorum ſectam,quæ iam totam penè Ale
manniam penetrauerat,armata manu eliminauit. Nam
homines diuerſarũ conditionũ cœperunt ſe flagellare,
tranſeuntes de loco ad locũ. Venerũt ex Sueuia ducent
habentes inter ſe principẽ unũ & duos magiſtros, quo
rum mãdatis parebãt. Illi aũt ante monaſteriũ Spiræ cir-
ca horã primã circulũ facientes ac depoſitis ueſtimẽtis
habẽtis in modũ bracchæ camiſias, à fœmore ad talos,
in modũ crucis ſe ſingulatim proſtrauerũt, flagellãtes
ſe ac cantantes & inuocantes dominũ, corrueruntq̃ in
facies orantes pro ſe & omnib. benefactoribus & male
factoribus. Fuerũt inter eos ſacerdotes aliqui & literat
nobiles ac ignobiles,mulieres & pueri. Inuitati ad men
ſam nõ ueniebãt nec recipiebãt eleemoſynã niſi de licé
tia magiſtrorũ ſuorũ. Flagellabãt aũt bis ſe in die,& ſe
mel quilibet clã in nocte. Non loqueantur mulierib. Omnes geſtabant cruces ante & retro
in ueſte & pileo,habentes flagella ueſtib. appenſa. Nec in una parochia ultra noctem man
ſerunt. Ingreſſi ſunt in eorũ ſocietatem ex urbe Spira ſupra centũ. Nullus tamen recipiebat
niſi promitteret ſeruare prædicta & niſi haberet unde ſingulis diebus expendere poſſet o
cto Hallenſens, ne mendicarent, & niſi promitteret ſe eſſe confeſſum & contritum & re
miſiſſe omnẽ iniuram inimicis & de licentia uxoris ſuæ. Tandem per Carolũ coacti fuerũ
deſiſtere,& Papa ſub pœna excõmunicationis prohibuit,ne de cętero publicis flagellatio
nib. uterenẽ,ſed pœnitens clam ſe poſſet flagellare. Cæterũ Carolus Imperator Pragã ciu
tatem longè ampliauit atq; ꝓpugnaculis cinxit, item Pragenſem eccleſiã erexit, general
Collegium ſtudium inſtituit, multa collegia Canonicorum ac monaſteria fundauit Pragæ. In Palati
Pragenſe in quoq; Ingelheimenſi ubi Carolus magnus fertur natus,inſtituit collegium Canonicorum
Ingelheim. regulariorum,ſubiecitq; monaſterio cuidam Pragenſi,in quo ſeptẽ aut octo monachi fue
runt in mea pueritia,iam uerò ablatũ eſt Bohemis,et mortui omnes monachi,& cenſus re
ditusq; redeunt ad principem terræ. Idem Carolus ſtuduit extendere pomeria regni Bohe
mici,partim emptione ac precio,partim bello & alijs artibus. Vnde fratri ſuo Henrico Io
hanni Morauiam poſſidendam dedit,ut iuri ſuo quod in Bohemiam habebat cederet. Mu
tum quoque & diu apud electores principes nixus eſt,ut filium ſuum Vuenceslaum conſt
tueret regem Romanorum. Poſt multa anno ſalutis 1376. conſenſum principum aſſequu
tus eſt

us eſt,qui Vuenceslaũ quindecim annos natum in regem Romanorum elegerũt, electus
utem & coronatus Iohannã filiam Alberti comitis Holandiæ & ducis Bauariæ duxit u-
xorem. Altero deinde anno cum imperaſſet 33. annis ualetudine aduerſa correptus, obijt
nno ſcilicet 1378. Imperator quidam clarus, niſi maiorem regni ſui Bohemici quam impe
rij habuiſſet rationem. Nam dum filium ſibi ſucceſſorem parat, magnis pollicitationibus
c largitionibus electores corrumpit. Quas dum exoluere nequiret, publica uectigalia il-
is oppignerauit, ac Romanum imperium ad hanc calamitatem in qua hodie adhuc eſt, de-
luxit. Quandoquidem electores imperij ea ſibi retinent, quæ imperatoris ſunt.

39 **Guntherus** comes de Schwartzenberg cõpetitor Ca-
roli 4. Thuringię comes, uir robuſtus, ſtre
nuus & qui bello plurimum ualebat, annos natus 45. à principibus ele
ctoribus Carolo contrarijs, diu multumq́ʒ ſollicitatus ut imperiũ aſſu-
meret, crebro recuſauit. Tandem his conditionib. annuit, ſi principes
imperij in Franckfurt per ſententiam decernerent uacare imperium,
maiorq́ʒ pars conueniret, qui ſe ius eligendi habere aſſererent. Seſe pa
ratum eſſe, amore dei immortalis, pericula quæq́ʒ pro imperio ſubire,
it tyrannide & ſeruitute imperiũ liberaret. Noluit autem per Simoniã ac largitiones quic
quam facere. Congregatis ergo principibus Moguntino, Brandenburgenſi, Bauariæ ſeu
Palatino Rheni, & duce Saxoniæ, unanimiter Guntherum elegerunt anno 1349. eundemq́ʒ
egem pronunciant. Electus autem Guntherus cum Franckfordiã ingredi uellet, à ciuibus
eſt prohibitus. Mos enim eſt ciuibus (quem & pro lege habent) ut neminem regem in ur-
bem ſuam intromittant, cui ſit æmulus imperij aut aduerſarius regni, niſi prius aliquot men
ibus urbs obſeſſa uim patiatur, aduerſariusq́ʒ aut æmulus regni interim aut manus cum il
o cõferat, aut diuiſioni finem inueniat, ſicq́ʒ unus regnat, alter inglorius abeat. Guntherus
gitur ingenti coacto exercitu, urbem obſedit duobus penè mẽſibus. Dehinc in urbem eſt,
egio more acceptus. Carolus hoc audiens, nec tamen aggredi auſus, uenit ad Rhenum
& è regione Moguntiæ in uilla Caſtel haſtiludium, quod Torneamentũ uocant, cum prin
cipibus & nobilibus exercuit, uolẽs ſcilicet pompa quadam terrere Guntherum, ſed nihil
effecit. Habuit deinde conuentum principum in Spira, ut componeretur cauſa eius & Gun
heri, ſed fruſtra. Interim uerò cœpit Guntherus leniter ægrotare. Erat tum ibi inſignis me-
dicus, qui parauit potionem pro Gunthero, quam & mirum in modũ laudauit. Guntherus
uerò iuſſit medicum prægustare, quod etſi inuitus faceret, guſtauit tamen, reliquum uerò
Guntherus ebibit. Medicus ſtatim faciem mutans in colore in terram cecidit ac tertio die
moritur. Guntherus uomitu quantum potuit uenenũ eiecit, ſed non uſquequaq́ʒ. Reliquiæ
enim corpus regis inflabant. Ferebatur autẽ famulus medici iuſſu Caroli uenenum potioni
miſcuiſſe. Abſtulerat proinde rex Carolus nundinas à Franckfordienſibus & tradidit Mo
guntinis, quod Franckfordienſes adhærerent Gunthero. Marchio autem Brandenburgen
is ſine exercitu ueniens, pro concordia tractanda, utrinque multa eſt colloquutus. Qui
ambo eum arbitrum conſtituentes, huiuſmodi acceptarunt concordiam, quod Guntherus
Carolum regem ſalutaret ſeq́ʒ regno abdicaret. Viciſſim Carolus Gunthero & ſuis hære-
dibus uigintiduo millia marcarum argenti daret in menſe proximo, ac duo Thuringiæ op
pida imperialia pro uita ſua. Guntherus indignatus ſuper huiuſmodi cõcordia, inualidum
um ſe uidens & letaliter ægrum, inuitus tandem conſenſit, atq́ʒ ſexto menſe imperij mori
ur in Franckfurt. Coactus fuit Carolus reſtituere ablatas nundinas.

Simonia impe-rium à quibuſ-dam uſurpatũ.

Guntherus ue-neno à medico potatus.

40 **Vuenceslaus** filius Caroli quarti, patre ſollicitãte annos natus 15. in Ro
manorũ regem eligitur & Aquiſgrani coronatur cum uxo
re, nempe Iohanna filia Alberti ducis Bauariæ ac comitis Holandiæ. Fuit autem Vuences
laus tam corpore quàm animo deformis atq́ʒ ineptus, corpore quidẽ diſtortus & animo ef
fœminato, Nurnbergæ natus & matrem ſuam partu interficiens. Sublimatus autem in Bo-
hemiæ ac Romanorum regem, ſtatim luxui deditus ac deſidia corruptus, uoluptates ſeque
batur, uentri tantũ ſtudens atq́ʒ in utrãuis aurem ſecurus dormiens. Et quum nimia uteretur
tyrannide, tandem à baronibus regni captus, quatuor menſib. cuſtodiæ eſt traditus, donec
per fratrem ſuum Iohannẽ Marchionẽ eſt liberatus, ſed inde non eſt melior factus. Cumq́ʒ
tyrãnide, ſocordia, luxu omnia fœdaret, prouinciales cõqueſti Sigiſmundo fratri, qui Rex

Deformitas Vuenceslai.

erat Vngariæ, iterum eſt captus & in Auſtria cuſtodiæ traditus. Sed inde elapſus & in regnum reuerſus, priores aſſumpſit mores. Et cum ab imperij electoribus crebro admoneretur nihilq; curaret, imperio eſt Bopardiæ deturbatus. Sub eo autem Huſſitæ emergētes, cœperunt explodere placita hominum & Chriſti dogmata purius (ut putabant) auditoribus inculcare, id quod multa nedum in ſtudioſis uerum & in laicis peperit ſchiſmata. Commoti ergo Teutones ſcholaſtici propter inaudita dogmata, reliquere Pragam una die quinque millia, ac Lipſenſem hinc erexere paleſtram. Porro quot hinc ſubſecutæ ſint calamitates, quot & quantæ ſtrages, quanta humana ſanguinis effuſio, nō eſt quod hic enarremus, iam ante nos Aeneas Syluius & Albertus Krantzius multa de hoc ſcripſerūt. Cumq; uice quadam Pragæ tumultus quidam exoriretur & conſules è prætorio præcipites in terram darentur, aliaq; crudelia fierēt, commotus rex in apoplexiam incidit ac paralyſi 18. laborans diebus, animam exhalauit anno ætatis ſuæ 75. cum regnaſſet in Bohemia annis 55. & in imperio 20. anno Chriſti 1419. Habuit autem duas uxores, prima fuit Iohanna Alberti ducis Bauariæ & comitis Holandiæ filia. Altera Sophia, filia Iohannis ducis Bauariæ de Monaco & ſoror Erneſti ducis Bauariæ.

Huſſitæ.

Lipſenſis academiæ initium

41 **Iodocus** filius Iohannis Henrici Marchionis Morauiæ fratris Caroli quarti Marchio Brandenburgenſis, homo inutilis, traditur à quibuſdam, ante Rupertum electus in Rom. regem cum eſſet ſenex, quia fuit patruus Vuenceslai. Non tamen fuit coronatus quum non exegerit ſex menſes in imperio ſuo.

42 **Rupertus** Bauariæ dux & Palatinus Rheni eligitur poſt Fridericum ducem Brunſuicenſem & Lunæburgēſem. Hic Fridericus princeps fuit bellicoſus & prudens, atq; omnino dignus qui imperij habenas tractaret, ſed cui cum Moguntino antiſtite ueteres inimicitiæ erant. Nam ante coronationem à comite de Vualdeck iuſſu Moguntini impiè fuit occiſus, unde per Germaniam magnus excitatus tumultus, donec principes Bopardiæ conuenientes Rupertum Palatinum elegerunt, uirum armis exercitatum ac inſignem iuſtitiæ cultorem, ſtatura alioqui paruum. Cum autem ille Aquiſgranum pro ſumenda corona proficiſceretur, ciues obſtiterunt, non ſibi licere ut in Rupertum conſentiant aſſerentes, cauſati ſeſe nondum à iuramento Vuenceslao præſtito abſolutos. Ne tamen electio fruſtraretur, epiſcopus Colonienſis Coloniæ Rupertum regio diademate inſigniuit. Deinde anno 1402. parat ſe Rupertus ut Romam proficiſcatur pro corona imperiali ſuſcipienda, ſed à Venetis aut Mediolanenſibus impeditus exequi propoſitum ſuum non ualuit. Obijt in Oppenheim decimo imperij anno, ſepultus Heidelbergæ.

Dux Brunſuicenſis Imperator deſignatus

43 **Sigiſmundus** filius Caroli quarti princeps ſtrenuus, primum rex Vngariæ ac deinde Romanorum. Hic infeliciter pugnauit contra Turcas iuxta Nicopolim urbē, ut ſuo loco dicemus. Sub ſuo imperio fuit magnum ſchiſma in Romana eccleſia, quum tres pontifices ſimul præeſſe uellent. Vnde concilium Conſtantienſe fuit tunc indictum, durauitq; ferè annis quatuor. Geſſit deinde multa & grauia bella contra Bohemos qui irritati grauiſſima damna intulerunt Germaniæ. Succeſſit deinde concilium Baſilienſe, quod Iulianus Cardinalis iuſſu pontificis inchoauit anno Chriſti 1431. Et quū tunc Cæſar in Italiam pro corona ſuſcipienda proficiſceretur, Itali pontifici perſuadebant Baſilienſe concilium diſſoluendum ac in Italiam transferendū, ut et urbes Italiæ ex pecunijs ditarentur & Italia ab alienis nō ſubiugaretur, cauſantes ob id ueniſſe Cæſarem, ut ſe Italiæ dominum faceret. Accepta autem Sigiſmudus Romę corona, redijt Baſileam. Tū Eugenius concilium à ſe confirmatum, literis à Baſilea in Italiam reuocat. Quod cum Imperator & principes facere renuerent, non modo literas pontificis contempſerunt, ſed eum adhortati ſunt ut eò proficiſcatur, alioqui futurum ut ipſe ceu cōtumax ſummo ſacerdotio exuatur, quod & factum eſt. Sigiſmundus tamen priuſquam concilium finiretur ueniens in Bohemiam omnia diſſidia compoſuit, ſed præuentus ſenectute & morbo, mortuus eſt cū attigiſſet annum ſeptuageſimū, an. ſcilicet Chriſti 1437. Fuit autem princeps liberalis ac munificus, facetiſſimus, multarum linguarum noticia clarus, qui & linguam latinam obſeruauit. Ob id doctos homines in primis fouit & amplis dignitatibus honeſtauit, ſæpius accuſans

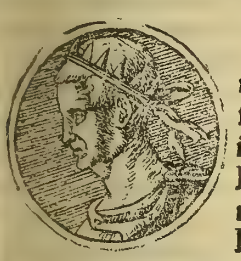
Baſilienſe concilium.

Imperator fouet doctos.

ſans Germanos principes qui literas odiſſent latinas: à quibus quandoque reprehenſus eſt quòd doctos homines foueret, ſed humiles familia. Ego, inquit, illos obſeruo, quos natura alijs anteſtare uoluit. Natura enim docti præſtant ignaris & idiotis. Duas habuit uxores, primam Mariam Ludouici regis Vngariæ & Poloniæ filiam, per quam regnum Vngariæ eſt conſecutus, ſed nullam ex ea habuit prolem. Alteram Barbaram Hermanni comitis Ciciliæ filiam, ex qua ſuſcepit Eliſabetam unicam filiam, uxorem Alberti ducis Auſtriæ & regis Rom. Et hæc Brabara fuit mulier libidinoſa, ſæpe in adulterio à Sigiſmundo deprehenſa, ſed adulter adulteræ ignouit, quum & ipſe ſæpe alienos uioauerit thoros. Hiſtoriam eius habes infra in Vngaria.

44 **Albertus** quintus eius nominis & ſecundus Rom. rex, filius Alberti quarti, uix decem annos erat natus, quando pater eius ueneno interijt, oppugnans Iodocũ Marchionẽ Morauiæ. Agens autem ſub tutoribus, patruis ſcilicet, illisq́ inter ſe digladientibus ob tutelam pueri, Vienna & tota Auſtria, magna eſt afflicta clade, donec Albertus egreſſus pubertatem, tutelam abiecit, & Auſtriam quæ prius diu multũq́ laceſſita & latronibus & bellis inteſtinis fuit uexata, pacauit. Deinde anno 1422. duxit uxorem Eliſabetam Sigiſmundi filiam, & Morauiæ inſigniores urbes dotis nomine accepit. Mortuo autem Sigiſmundo à proceribus regni Vngariæ unanimiter eſt rex ſalutatus, atq́ anno Chriſti 1438. coronatur. Deinde & Bohemiæ rex eſt ſalutatus, quod uetus extaret inter Bohemiæ reges & Auſtriæ duces fœdus, quo cauetur, deficiente in altera domo maſculo hærede, ex altera fore regem poſtulandum. Eſt quoq́ concordi electorum uoto electus Romanorum rex. Deinde cum in Vngariam uocatus eſſet & calore feruentis Auguſti inſolito uexaretur, uelletq́ ſedare æſtum, peponibus, in ſolutionem uentris incidit & deſynteria fatigatur, moriturq́ anno 1439. prope Strigonium, cum ferè Biennio imperaſſet. Reliquit duas filias & uxorem prægnantem, quæ paulo doſt peperit Ladiſlaum.

Lex inter Bohemos & Auſtrios.

43 **Fridericus** eius nominis tertius (quandoquidem Fridericus Ludouici Bauari competitor non numeretur, alias enim quartus) filius ducis Erneſti & Cimburgæ duciſſæ Maſſouiæ, eligitur poſt Albertum Romanorum rex anno 1440. Deinde Italiam ingreſſus ſuſcepit coronam imperialem ubi & Leonora Eduardi regis Portugalliæ filia illi datur in matrimonium, nuptiæ uero maxima ſolennitate celebrantur Neapoli apud regem Alfonſum. Reuerſus uerò in Auſtriam, graues patitur ab Auſtralibus inſidias & populi furias, donec illis tradidit Ladiſlaum regem. Quidam etiam adhærebant Alberto fratri imperatoris, & quidam Friderico. Vnde factum eſt, ut multi in Auſtria obtruncarentur & multi in exilium agerẽtur. Omnia nanq́ furore plena ac rabie flagrabãt, donec Albertus fato functus interijt. Tunc enim tota Auſtria iure hæreditario ad Imperatorem deuoluta eſt. Sigiſmundus uerò archidux Auſtriæ libere ceſſit, Imperatoriq́ adminiſtrationem prouinciæ tanquam ſeniori detulit. Defuncto Ladiſlao, Fridericus Cæſar à multis deſignatus eſt rex Vngariæ, ſicut Matthias Huniadis factione quorundam electus eſt in regem. Sed coronari nõ potuit, quum corona adhuc apud Fridericum eſſet, donec inita eſt concordia & octoginta millia aureorũ ab ipſo numerata. Fuit aũt Matthias infenſus Friderico, quod ei negaſſet filiã Kunegundim, ac deinde quod regalia dediſſet Vladiſlao filio regis Poloniæ & Eliſabet filiæ Alberti regis, qui deſignatus fuit rex Bohemorũ. Cauſatus eſt enim Matthias, ſibi deberi regnũ Bohemiæ, unde bellum Cæſari indixit, multaq́ Auſtriæ loca deuaſtauit, donec res fuit concordata. Tandem mortuo Matthia anno 1490. Vladiſlaus rex Bohemiæ factus eſt quoque rex Vngariæ. Fridericus itaq́ multis agitatus procellis, cum ingraueſcentem aſpiceret ætatem, filium Maximilianum aſciuit conſortem imperij, delectabatur autem plurimum hortulis, & herbarum cognitionem ſummam habuit. Fuit quærendi æris ſtudioſus ſed non atten

Matthias rex Vngariæ.

 tus eiuſ-

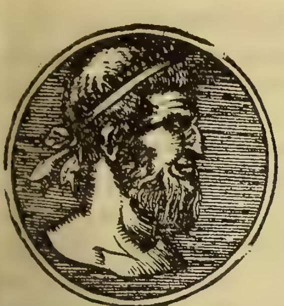
Imperator o=dit ebrietatem

tus eiuſdem retinendi. In uictu mediocris & pene abſtemius, adeò ut nullum magis horre-
ret uitium quam ebrietatem. Sæpe Leonoræ coniugi dixit, malle ſterilem ſobriam, quàm te
mulentam ac fœcundam uxorem. In pateerna enim domo prius Leonora uinum non gu-
ſtauit, ſed ſuaſu medicorum in Germania bibere ob ſterilitatem coacta, non niſi leuiſſimo
& perdomito utebat. Friderico itaq; ex ætate ac labore, fluxuq; ueteri in tibia ulcus peſſi-
mum natum eſt, medicisq; ſuadentibus tibia ferro deponitur. Inſtabat quoq; dies ſacroſan
ctæ uirgini Mariæ celebrandus, in cuius pro feſto Imperator ab omni imprudenter cibo ab
ſtinens, octo melones comedit, aquamq; bibens in ſtomachi incidit laborem. Qui deſtitu-
tus & frigore deficiens, reſoluit aluum Cæſari, obijt in Lintzio, anno ſalutis 1493. impera-
uit autem annis 53.

46 **Maximilianus** filius Friderici tertij & Leonoræ reginæ Portugallenſis, à pueritia
bone indolis, ſed in pedagogo neglectus, inter multas linguas quas di
dicit, ſolum latinam linguam nō didicit. Bona tamen ſtudia fouit, lite-
ratos amauitq;, ac præmia digna largitus eſt agnoſcens ſeſe in pueri-
tia male inſtitutum. Cum uerò decimumoctauum ætatis attigiſſet an-
num, mittitur, ex Vienna Auſtriæ à parte in Flandriam, ut nuptias ce-
lebret cum ſponſa, Caroli Burgundi filia. Quibus peractis, genuit ex
ea ſuccedentibus annis tres filios, Philippum, Franciſcum & Georgium, atq; filiam unam
Margaritam. Sexto uerò anno matrimonij, quū uxor iterum eſſet impragnata, ex equo de-
lapſa caſum facit. Quem cum occultaſſet, uerita mariti dolorem, in morbum incidit, quo &
Vxor Maximiliani ob lapſum moritur. extincta eſt, atq; cum morte uxoris fortuna quoq; Maximiliani eſt mutata. Nam duo filij
Franciſcus & Georgius mortui ſunt, & Flandrenſes filium Philippum in ſuam acceperūt
tutelam inuito patre. Margarita uerò filia Carolo octauo regi Franciæ deſponſata in Gal
liam abducitur. Deinde anno 1486. Maximilianus eligitur rex Romanorum. Anno 1488. à
ſuis eſt captus ac Brugis in aromatarij cuiuſdam domo cuſtodiæ per nouem menſes datus,
decollatis pleriſq; in eius conſpectu nobilioribus aulicis ſuis, non ſine horrendo ac ſtupen
do quodam timore. Credebatur enim ipſe mox uitam amiſſurus ſuam, ita ſæuiebat ignobi
le uulgus. Claudebant portas ne elaberetur: At Fridericus excitatus commouit totum im-
perium, collegitq; triginta duo millia militum, ueniensq; liberauit filium ſuum. Poſtea quū
Carolus rex Franciæ Margaritam filiam Maximiliani ſibi deſponſatam, remiſiſſet in Flan
driam, ubi eripuit Annam ducis Britanniæ filiā Maximiliano deſponſatam. Deinde ſecun
Sigiſmundus dux Auſtriæ. das nuptias celebrauit cum Maria filia ducis Mediolanēſis, cum iam Sigiſmūdus dux Au-
ſtriæ Maximilianū hæredem ſuarum prouinciarum inſtituiſſet, cogente eum ad id Frideri-
co Imperatore. Siquidem Sigiſmundus dux collocauerat uxorem Alberto Bauarorum du
ci, Kunegundum filiam Friderici Imperatoris inſcio & inuito patre comitatumq; Tyrolis
cum adiacentibus ſuperioris Auſtriæ regionibus promiſerat, quod Fridericus ægerrimè tu
lit, coëgitq; Sigiſmundum omnia in publica dieta reuocare, quum non liceat alicui duci Au
ſtriæ uendere dominia ſua uel alienare alteri extraneo. Ob id Sigiſmudus pietate motus in
Maximilianum, cum uideret hunc ſuis inuiſum, ſponte omnes ſuas terras (uiuente adhuc
Friderico, qui durus fuit in filium nec ullum illi ducatum tradidit) illi donauit, reſeruatis ſi-
bi unde uiuere poſſet redditibus & cenſibus. Mortuus eſt autem Sigiſmundus anno redem
ptiōis 1497. relicta omni ſua hæreditate Maximiliano regi. Anno 1608. incipit Maximilia-
nus Venetū bellū, idq; tractauit uario euentu, habuitq; regem Franciæ & pontificē Roma-
num in fœdere cōtra Venetos. Sed ne urbem Romanā hoſtili manu ingrederetur, pōtifex
Romanus ueritus, illi Tridentum uſq; bullam obuiam miſit, Cæſaremq; electum ac impera
torem declarauit. Cæterum quum ſe morti uicinum eſſe ſentiret, ſanxit ut ſuarum prouin-
ciarum rectores ac preſides cum omntbus officialibus in ſuo quiſq; ſtatu, quoad alter nepo
tum in Germaniam cōmigraret, perſeueret. Mortuus eſt autem in Ianuario anno Chriſti
1518. profluo uentris. Mox poſt mortem eius excitatus eſt tumultus in Auſtria, alijq; recto-
res ab inſano populo cōſtituti, durauitq; is tumultus biennio, nec fuit pax quouſq; Carolus
nepos Maximiliani fuit electus rex Romanorū. Is factioſis hominibus facile frenū impo-
ſuit, quouſq; fratri Ferdinand tradidit Auſtriam, Stiriam, Catinthiam & Carniolam.

Carolus

47 Carolus rex Hiſpaniȩ & Siciliȩ, archidux auſtriȩ &
dux Burgūdiæ, electus eſt ad faſces imperij
an. 1519. die 28. Iulij eſtqꝫ, quintus huius nominis. An. 1520. duo-
decima Octobris fuit Aquiſgrani magna ſolēnitate coronatus
ac deinde an. 1521. cū celebraret Vuormaciæ comitia fuit à Leo-
ne pontifice miſſo legato cōfirmatus in officio. Anno 1526. In Ia-
nuario celebrauit Hiſpali nuptias cū Iſabella ſorore regis Portu-
galliȩ. Porrò frater eius Ferdinādus archidux Auſtriȩ, ſuſceptus
eſt anno 1527, atqꝫ coronatus unà cū cōiuge ſua 24. die Februarij
in regē Bohemiæ, idqꝫ Pragæ metropoli regni. Eodē anno ſexta
die Maij, exercitus Caroli Cæſaris cōflatus ex Hiſpanis & Germanis irruit in urbē Roma-
nā, ſpoliataqꝫ ea & multis occiſis, Papa cū ſuis Cardinalib. uix euadere potuit, id quod ſupra
latius deſcripſimus. Eodē anno menſe Nouembri electus eſt Ferdinandus rex Vngarorum
coronatusqꝫ in Alba regali. Anno 1530. uenit Solymannus Turcarū Imperator in Vngariā
cū maxima populi multitudine, ſubegitqꝫ eam pro maiori parte ad petitionē Iohānis Vuai-
uodæ. Hoc quoqꝫ anno reſtitutus eſt Franciſcus Sfortia in ducatū Mediolanenſem per Ca-
rolum Cęſarē. Hoc eodē anno, 24. Februarij coronatus eſt Carolus quintus à pontifice Cle- *Caroli Cæſaris*
mente in ciuitate Bononienſi. Deinde ſequenti anno Ianuario Ferdinandus rex Vngariæ et
Bohemiæ electus eſt in regē Romanorū, pauloqꝫ poſt Aquiſgrani coronatus. Eodē anno
mēſe Martio Leonora ſoror Caroli & Ferdinandi Cæſarum, deſponſata eſt Franciſco regi
Francorū atqꝫ in reginā Galliæ inuncta. Anno 1535. expugnauit Carolus Imperator in Bar- *Tunetum ex-*
baria ciuitatē Tuniſſam atqꝫ totū regnū, reſtituitqꝫ regē Altzachenū, quē Barbaroſſa pyrata *pugnatur.*
expulerat. Nec Carolus ſibi quicquā retinuit de regno illo præter caſtrū unā Golletani di- *Coronatio.*
ctam, præterqꝫ tributū annuū quod regi reſtituto iniunxit. Deinde anno Chriſti 1541. cona-
tus eſt Carolus Imperator expugnare ciuitatē Argierā in Mauritiana, ſed ob aëris intempe-
riem atqꝫ maris magnā tempeſtatē id efficere nequiuit. Hiſtoriā illam inuenies infrà in Mau-
ritaniæ deſcriptione. Anno 1546. & 1547. graue bellū fuit inter Cæſarē Carolū quintū, et eos
quos Proteſtātes uocāt, ſed in bello uictoria eſt potitus Cęſar. Promulgato deinde in Comi-
tijs Auguſtanis Interim 1549. Magdeburgū ad 15. menſ. Caroli iuſſu obſeſſum, cōſtituta de-
inde pace libertata eſt 1551. Statim Henricus Galliarū rex cū Mauritio Saxone & Alberto
Brandenburgenſi in Germania bellū excitant aduerſus Cæſarē. Cæſar uerò internūcijs ho-
ſtem ſuſpendens uirib. recuperatis & auctis, Gallū Germania excludit, atqꝫ Metim urbem
obſidione tentat, ſed re infecta, in inferioris Germaniæ regiones diuertit 1552.

De principatibus & dominiis, apud Germanos temporum ſucceſſu inſtitutis.

TEmpore Ludouici tertij, qui regnauit anno Chriſti 903. atqꝫ ante tempus illud, nō
fuerunt tot & tam uarij nobiliū gradus, quot hodie inueniuntur, præter reges prin-
cipes & Barones. At duces, marchiones, comites Palatini, comites & equites au-
rati, fuerunt illo æuo magis officiorū nomina quàm dominia hȩreditaria. Siquidē
duces, marchiones & comites fuerunt præſides regionū & terrarū illarū ſuper quas ab im-

peratoribus & regibus conſtituti erant,& dominia illarum erant Cæſarum atq; Imperij.
Dux fuit ſummus militũ in certa regione rector, id quod ex antiquis aduerti poteſt literis.
In literis fundationis monaſterij Lucernenſis ſic ſcriptum inuenitur: Ego Vuighardus &
Comes. frater meus Rupertus, dux militũ Sueuiæ regis Ludouici,&c. anno circiter 840. Comes ue-
rò fuit Iudex ab Imperatore uel rege deſignatus,præfectusq; ciuitati certæ aut regioni. Sicq;
tota Germania plena fuit comitibus,inter quos quidam erant Landgrauij,id eſt,regionum
Landgrauij. comites,quidam Marggrauij,id eſt,certarum marcarum ſeu diſtrictuum comites , quidam
Palatini comites,alij Burgorum comites,quos Burggrauios appellamus, & alij Centurio-
nes,quos uulgo in Germania uocamus Centgrauios:atq; omnes(ut putamus)eligebantur
ex Baronibus aut alijs grauib.uiris. At hinc eſt quod in uetuſtis literis tam frequens fit men
tio de Landgrauiatibus,ut eſt Landgrauiatus Suſenburgenſis,Landgrauiatus Siſgoienſis
Kleckgoienſis,&c. Apud Heidelbergẽſes quoq; inter præfectos rurales adhuc nomẽ Cent
Comites Pala- tini. grauiorum eſt in uſu. Speculum Saxonum docet Palatinos comites hoc modo initium ac-
cepiſſe. Quando Romani certam edomuerunt regionem,permittebant nonnunquam deui
ctis regibus illorum regnorum adminiſtrationẽ, niſi quod nomen regium cõmutabant uel
Comes eſt iu- dex. in Palatinum uel in ducem. Nomen comitis ſecundum ueterem Saxonicam linguam ſigni
ficat iudicem. Sunt autem uaria iudicum genera:nam ſunt Gohgrauẽ,id eſt, præcipites iudi
ces,qui inconſideratè & cauſa non ſatis expenſa ſententiam ferunt,aut qui ipſa die qua faci
nus aliquod eſt commiſſum pronunciant de cauſa illa. Atq; illi Gograuij, dicit ſpeculum
Saxonicum,nõ habent officio ſuo annexum feudum aliquod aut ſequelã,hoc eſt, filij & hæ
redes eorum non ſuccedunt in officio,cum illud nõ ſit hæreditarium ſed potius electicium.
Quidam uocantur Dinggrauij,qui præſunt ruſticis,alij Marggrauij,qui iuriſdictionem ha-
bent in regionum marcis. Eſt autem Marca uocabulum Germanicum, ſignificans agri, aut
ciuitatis aut regionis alicuius fines. At Palatini comites ſunt iudices regni edomiti. In alte-
ro libro legum Longobardicatum docetur ubiq;,Comites eſſe iudices,ubi & admonentur,
ne deſint pupillis & uiduis in illorum cauſis. Cæterum mortuo duce aut comite,aut in ine-
pto ad exequendũ officium reddito, rex aut Cæſar alium ad placitum in ſubmoti locum ceu
imperij præfectum ſubſtituit,nec defuncti hæres illico ſucceſſit aut officij titulum uſurpauit
niſi gratia principis ad hoc ipſum officium deputatus fuiſſet. Nam ut iam diximus,memo-
ratæ præfecturę nõ erãt hęreditariæ,ſicut nec hodie apud Germanos Landuogt,Burguogt,
Statuogt,id eſt,præfecturæ regionũ,caſtellorum , & ciuitatũ, ſunt hæreditariæ. Et hæc quæ
Leges Germa niæ. hic ſcribimus,comprobantur quoq; per leges Germanicæ nationis, quæ olim per Cæſares
reges,& principes fuerunt ſancitæ, in quibus ſolum mentio fit principum & Semperfreiẽ,
Semperfrei id eſt,baronum:comitum autem alia non habetur ratio niſi ut iudicũ. Quin & in Cãcellaria
Semperliberi. Romani pontificis hic habetur uſus,ut in titulis bullarum atq; breuium,Barones prępona
tur comitibus. Fuit & hic olim uſus, ut titulus nobilitatis ſolum principibus & magnatibus
tribueretur,id quod & hodie papa habet in uſu,qui ſolũ ducib. ſcribit, Nobili duci Saxoniæ
aut Bauariæ. Alij uerò nobiles ſub principibus habuerũt olim aliud quam hodie nomen, nẽ
pe,Semperliberi,Medijliberi,& Infimiliberi. Semperliberi fuerũt ſummiliberi. Medijlibe-
ri,militares,beneficiarij & nobiles miniſtri. Infimi uerò liberi,fuerunt liberi ciues & liberi
coloni. Principum filij uocabantur nobiles domini,& coniuges Dominæ,filiæ autem eorũ
uirgines,quas hodie domicellas, germanicè Frőwlin uocant. Baronum filij appellabantur
Iuniores domi ni,Iunckhern. iuniores domini. Et talis quidem dicitur fuiſſe ſtatus nobilitatis ante Ottonũ tempora. Poſt
illorum uerò ſecula,omnia ſunt mutata. Nam comites facti ſunt hæreditarij, aſcenderuntq;
ſupra Barones. Nobiles miniſtri,facti ſunt abſolute nobiles, Marchiones Landgrauij et Pa
latini,ſed & epiſcopi facti ſunt principes:quin & multi comites, abbates & abbatiſſæ aſſe-
cuti ſunt principatus dignitatem. Nec hoc ſatis fuit,niſi & mercatores,cerdones atq; piſto-
res hodie in nobilium numerum cooptarẽtur, fierentq; ex plebeis comites,ex comitibus du
ces,ex ciuium uxoribus domicellæ,&c. Et quid nõ poteſt pecunia & principum fauor? Ha-
buerunt tamen memorati duces & comites certa aliqua loca & prædia in noſtris regionibus
Allodia. quæ ceu propria Cæſarum dono acceperunt,& illa apud ueteres uocantur Allodia,quę pro
pria ſcilicet ſunt bona & nõ per modum feudi recepta, quorum frequens fit mentio in anti-
quis fundationibus, nempe quod duces & comites allodijs ſuis fundauerunt monaſteria
quum ducatus & comitatus,quibus præſidebant,non ipſorum eſſent,ſed imperij. Sub Con
rado primo, anno Chriſti 913,electo,mutatus eſt uſus ille,& Henrico duci Saxoniæ, quem

Aucupem

[A]ucupem uocant, ducatus Saxoniæ hæreditario feudo cōceſſus, quo uigilantior eſſet ad ex[p]ugnandū Obotritos & alios infideles. Poſtea quoq; Otto primus atq; ſui ſucceſſores hoc [i]dem fecerunt, nam præfecturas & dignitates iam cōmemoratas deſignauerunt pro feudo [h]æreditario, & quædā etiam liberè cum omni proprietate donarūt bene meritis. Inter hæc ta[me]n Reges & Imperatores ſibi & imperio retinuerūt multas ciuitates, ualles & uillas, ex qui[b]us noſtris temporibus multæ ſunt principibus impignoratæ.

Quomodo ciuitates & uillas imperiales priuilegijs fuerint donatæ.

PRincipatus ipſi & cūcti in imperio dominatus, ciuitates quoq; illuſtriores & oppida quæq;, fuerunt ab initio imperij & Cæſarum, ſicut & telonea, uectigalia, aliæq; con tributiones in eiſdem per Cæſarum præfectos collecta atque Cæſaribus reddita. Poſtquam uerò bona pars imperij fuit aut nomine feudi aut proprietatis princi[p]us conceſſa, Imperatores ſimul & uectigalia talium locorum illis condonarunt, parū hac [l]argitate ſibi & imperio cōſulentes, quum hodie ad magnā inopiam imperium ob hanc & [a]lias donationes, ut infra dicam ſit redactum. Reges Galliæ non ita agunt, ſed quum alicui [d]eſignant principatum aut dominiū, reſeruant ſibi pinguiora uectigalia aliaq; meliora tri[b]uta. Et ſicut reges & Imperatores Germanici haud ſine ſuo diſpendio, magnis beneficijs [p]riuilegijs proſecuti ſunt principes & alios dominos, ita quoq; poſtea ſingulari gratia & li[b]eralitate liberas & exemptas reddiderunt antiquas ciuitates, oppida & imperiales ualles [c]ōceſſeruntq; eis propriam rerum ſuarum adminiſtrationē, & condonarunt inſignem por[t]ionem teloneorum & uectigalium: qua in re longe excelluerunt aliorum nationum reges [t]ua liberate & pietate. Atq; ob id neq; principes de imperialibus ciuitatibus, nec rurſus ciui[t]ates de principibus & primoribus conqueri poſſunt. Nam quicquid iſti & illi habent, totū [h]abent ex gratia & ſingulari pietate Imperatorum atq; regū, exceptis his quæ poſtea prin[c]ipes & quædam ciuitates emerunt, aut alio modo ſunt conſecuti à comitibus, magnatibus, [b]aronibus & reliquis nobilibus.

Largitate Imperatorum depauperatum imperium.

Quales ordinationes in imperio factæ fuerint, poſteaquam illud ad Germanos fuit translatum.

QVia enim de imperio Germanorum nonnihil ſcribere cœpi, illud prius abſolue re decreui, antequam Germaniæ prouincias explicandas in manus accipiā. Sciendum ergo hoc loco, quod tempore Caroli magni & aliquandiù pòſt, diſpoſitio de regno non tam erat in arbitrio eligentiū quàm in ordinatione decedentis. Nam pater filio reliquit imperium, niſi quòd aliquoties propter ignauiam ſucce[d]entis ſe interpoſuerint principes ordinationi. Vnde factum eſt, ut plerunq; pater filio im[p]erium uelutí hæreditariū relinqueret. Quando uerò principes & reliqui imperij proceres [u]iderunt deſignatum filium ineptum & plane imperio inutilem, improbabāt & non ratam [h]abebant huiuſmodi inſtitutionem. Durabat autem hæc formula uſq; ad annū Chriſti 973. [T]unc Ottone ſecundo defuncto à Germaniæ proceribus, qui tum Romæ frequentes erāt, [c]um de ſucceſſoris electione uarijs agitaretur contentionibus, magna excitata ſunt certami[n]a, ut etiam Romani cogitarentur rurſum ad ſe trahere imperium & non illud diutius exte[r]is relinquere. Sicq; conabantur unum ex ſe aut ex principibus Italiæ deligere ad hoc mu[n]us, allegantes antiquam conſuetudinem & legem Rom. quod ſcilicet à priſcis temporib. Senatores Rom. conſueuerint eligere regē, niſi in certo caſu, quandò exercitus Rom. cum Imperatore in expeditione erat, & Imperator apud eos moreretur, aut interficeretur, tunc e[n]im periculoſum erat exercitum in peregrina regione ſine capite eſſe atq; ideo Senatores [a]utoritatem dabant militibus, alium ſibi diligere regem & Imperatorem, penes quem om nis erit poteſtas. Mortuo itaq; Ottone ſecundo, Creſcentius Nomentanus cos. Rom. qui urbis dominiū per ſe arripuit, ſuadebat, à Rom. ac Italis imperium reſumendū. At Germani id uidentes, non quieſcebant, nec morā faciebant ad eligendū Cæſarē tam & ſi in electione diſſiderēt. Nam quidā, Henricū Bauariæ ducē Henrici fratris Ottonis primi filiū futurū proclamabant Cæſarem. Melior uerò & potior pars euicit, ut tandem Otto, Ottonis ſecun

Mos antiquus eligendi Imperatorem.

Romani repetunt imperium

di filius eligeretur,potiſſimũ ne res Romanæ magis turbarentur,quæ alioqui non ſatis tran
quillę fuerũt.Nam ſummus pontifex tum urbe eiectus in Ethruria exulabat. Cũ itaqꝫ Otto
adoleſceret,aſpirabat imperialẽ benedictionem, coactoqꝫ ingenti exercitu priuſquam Ro-
mam ingrederetur,Beneuentanos, Capuanoſqꝫ duces pacatos reddidit.Inde urbẽ petens à
Gregorio quinto cõſanguineo ſuo(fuit enim antea dux Saxoniæ Bruno dictus,filius Otto
nis ducis) diadema imperiale accepit,quẽ ipſe poſt papam Iohannẽ inuitis Romanis papã
creauit.Romani tamen eiecto eo fecerunt epiſcopũ Placentinũ papam,& uocaueruut no-
men eius Iohannẽ nonum . Gregorius ergo aliquandiu in Ethruria ſubſiſtens,Imperatoris
auxilium petens,in Germaniam eſt delatus. Creſcentius autem denuo conſul cõfirmatus,
rempublicã arripuit. Tum muros urbis ac mœnia inſtaurat,molem Adriani, quæ hodie ca-

Otto Imperator Romam domat.

ſtellum ſancti Angeli cognominatur,munit ac firmat. Otto Imperator ita concitus, copijs
coactis urbẽ petit,eamqꝫ longa obſidione cingit & ad eam redegit neceſſitatẽ , ut populus
Romanus fame impulſus,patentibus portis Imperatorẽ reciperet.Intromiſſus in urbem Im
perator,Iohannem pſeudopontificẽ ſede deturbat,oculis primũ,de hinc uita priuat,Grego
rio reſtituto.Creſcentium aũt conſulem ex fuga retractum uili iumento auersè imponi iu-
bet & per urbem circumduci, paulatim membris detruncatis. Poſtremo ante urbem ſuſpen-
ſus mille uulneribus à militibus eſt confoſſus. Porro Gregorius ut Cæſari Germaniſqꝫ gra
tificaretur,& acerrimã de accepta à Romanis iniuria uindictam reciperet,nouam fecit unà
cum Cæſare de eligendo à Germanis proceribus rege ſanctionẽ,formulamqꝫ ac legem creã

Imperator ex Germanis eligendus.

di Imperatoris,ut hæc electio perpetuo Germanis maneret,& ut è ſuo corpore Cęſarem de
ſignarent . Quæ adhuc uſqꝫ noſtrum æuum permanet. Debet autem uirtute electionis mox
ab electione uocari Cæſar & rex Romanorũ,& accepta Corona à Romano pontifice,tum
habet titulũ Imperatoris Auguſti.Et priuſquã hæc ordinatio publicaretᷣ, Otto uocatis prin
cipibus & proceribus Germanicæ nationis,indicauit illis quanta confuſione ad illum uſqꝫ
diem electus fuiſſet orbis monarcha & quam multi eſſent,qui conarẽtur propinquos ſuos
ad ſummum illud promouere faſtigiũ,quæ res ad ſummũ Chriſtianæ reipub.diſcrimẽ poſ-
ſet aliquando fomentũ miniſtrare,præſtaret propterea aliquos ex principib. Germaniæ de
ſignari,penes quos omnis eligendi eſſet autoritas,& quo illi in minorem redigerentᷣ nume
rum,eo minor poſſet oboriri cõtentio. Suaſit etiam ut huiuſmodi electores ex imperij præ
fectis & officialibus deſignarentur,ꝙ illi regni & imperij noſſent habitudinẽ & ſtatum. An
nuentibus autẽ regni principibus & proceribus,nominarũt Cæſar & pontifex tres Germa
niæ antiſtites eccleſiaſticos principes,quos imperij archicancellarios eſſe uoluerũt, Mogũ
tinũ ſcilicet,qui rebus Germaniæ,Colonienſem qui Italiæ,& Treuerenſem qui Galliæ præ
eſſet,ac in his ſua officia exercerẽt.His additi ſunt quatuor ſeculares principes ꝗ ſua quoqꝫ

Seculares electores.

munia Cæſari exhibent , ipſumqꝫ dominũ mundi eſſe fatentur.Saxonũ dux ueluti protoſpa-
tarius enſem præfert,ſignificans hanc eſſe fontem iuſticiæ.Marchio Brandenburgenſis cu
biculo præeſt,& uulgo Camerarius nuncupatur . Comes Palatinus Rheni,Dapifer,Bohe-
miæ rex pincerna, corporis Cæſarei curam gerentes . A quibus rex Romanorum electus,
deſignatus Cæſar,ac futurus Imperator dicitur.Penes quos ius ac arbitrium eſt eligendi re
gem,ne quis Impetetoriam dignitatem ueluti hæreditariam uindicet,ut olim.Hanc formu-
lam poſtea Imperator Carolus 4.in bullam aureã,quæ hodie extat,redegit ac ſingula ſigni

Aurea bulla.

ficantius expreſſit.Fertur hæc ordinatio incidiſſe in annũ humanæ redemptionis 1001. qua
Gallis plurimũ diſplicuit qui eam graui animo pertulerunt. Verum quia regiũ ſtemma Ca-
roli magni defecerat in Ludouico Lotharij filio,regia dignitate in Hugonẽ Capetũ trãsla
ta,contendere cũ Germanis operæpræciũ non fuit.Primus electus Cæſar fuit Henricus ſan
ctus fundator epiſcopatus Bambergenſis.Rex Bohemiæ eo tẽpore nõ fuit rex ſed dux tan
tum.Factæ quoqꝫ ſunt tunc & poſteris tempotibus multæ aliæ ordinationes in Romano im
perio,uariaqꝫ officia,pro dignitate imperij euehenda inſtituta.Nam poſt ſeptem electores
ordinati ſunt 4.duces,quatuor marchiones,quatuor Landgrauij, quatuor Burggrauij,qua
tuor comites,quatuor barones,nobiles milites , quatuor ciuitates,quatuor uillæ & quatuo

Quaternarij præfecturarũ imperij.

ruſtici. Nec tamen contenti Imperatores his conſtitutionibus crearunt ſubinde alios du
ces,& nouos comites,quin et multos comites ſublimarũt in duces,tametſi tem
porũ ſucceſſu multi quoqꝫ interierunt ducatus ut eſt ducatus Sue
uiæ, ducatus Limburgenſis , ducatus Zeringenſis,
ducatus Voitlandenſis,&c.

Quomod

Quomodo inter trecentos annos ex omnibus Romani imperij gradibus & oppidis, quidã ſingulari dignitate & officijs adornati & ad numerum quaternarium redacti ſunt, quo imperium ſolidiori firmitate ſubſtitere.

4. duces: Brunſuicum, Bauaria, Sueuia, Lotharingia

4. Landgrauij: Thuringia, Haſſia, Luchtenberg, Alſatia

4. Marchiones: Miſnia, Brandenburgum, Morauia, Inferior Badenia

4. Burggrauij: Meidenburgum, Nurnbergum, Reneck, Stromburgum

4. Comites: Cleue, Schuuartzenburgũ in Saxonia, Cilia, aut Grezium, Subaudia

4. militares Comites: Flandria, Tyrolis, Aldenburgum, Ferraria

4. præcipui marſcalci: Bappenheim, Iuliacum, Miſnia, Vinſtigum

4. Barones: Limpurg in Franconia, Thuſis & Raronia, dominus in Tockenburg, Vueſterburgum, Aldenuualden

4. milites: Andlauu, Meldingen, Strondeck, Fronberg

4. metropoles: Auguſta Vindelicorum, Aquiſgranum, Metis, Lubecum

4. Villæ: Bamberga, Vlma, Hagenoia, Seleſtadium

4. Ruſtici: Colonia Agripp., Ratiſpona, Conſtantia, Saltzburgum

4. Viculi imperij: Ingelheim, Altdorff, Liectenauu, Deckendorff

4. Domini terræ: Mediolanum, Scala, Padua, Mirandula

4. Abbates principes: Fuldenſis, Campidonenſis, Vuiſſenburgenſis, Murbacenſis

4. montes imperij: Munſterberg, Fridberg, Heidelberg., Nurnberg

4. Burga imperij: Aldenburg, Meidenburg, Rotenburg, Meckelburg

4. Venatores: Hurn, Vrach, Schomburg, Merſth prope Curiam

4. officia hæreditaria ducatus Sueuiæ: Dapifer à Vualdpurg, Pincerna à Radach, Marſcalcus à Marckdorf, Camerarius à Kemnat

4. Serui: Vualdeck, Hirten à Fulchen, Arnſperg, Rabnauu

MVltæ tamẽ ex his dignitatib. ſunt multæ aut penitus intercedente morte præſidentiũ abolitę ut ſuis quibuſqꝫ dicet̃ locis. Notandũ pręterea quod poſt Carolũ magnũ quũ Germania ſupra modũ creſceret in in ciuitatibus, oppidis, caſtellis, arcib. et uillis, fieretqꝫ ex uaſta ſolitudine paradiſus, inſtituerũt Imperatores multas epiſcopales eccleſias, ditarũtqꝫ illas multis bonis, cõtribuentes terras et homines. Fecerũt inſuper epiſcopos earũ principes et uaſallos ſeu beneficiarios imperij. Creauerũt et alios quã plurimos ſeculares principes et diſtribuerũt intereos terras, fecerũtqꝫ eos imperij uaſallos, ut iã ſuprà diximus, exceptis maiorib. ciuitatib. q̃ immediate regno et imperio ſubijciunt̃, ex quib. etiã priuilegijs exemptæ libertate ſunt donatæ, ut iam magis Liberæ quàm imperiales uocitentur urbes. *Ciuitates liberæ.* Cœperunt quoqꝫ principes colere ſuas terras & eas exornare ſplen-

re ſplendidis ædificijs, ut quædam illarum ciuitatum hodie ſuperarent in diuitijs mœniorū robore & palatijs magnificis, quaſdam imperiales ciuitates.

Sunt autem hi ſpitituales imperij principes.

Epiſcopus.

Moguntinus	Vuormacienſis	Bremenſis	Friſingenſis
Treuerenſis	Spirenſis	Biſontinus	Oſnaburgenſis
Colonienſis	Argentinenſis	Rigenſis	Monaſterienſis
Saltzburgēſis	Curienſis	Eiſtettenſis	Ratiſponenſis
Bambergenſis	Auguſtanus	Conſtantienſis	Pataujenſis
Herbipolenſis	Tridentinus	Hildesheimenſis	Baſilienſis
Leodienſis	Brixienſis	Ratzenburgenſis	

Item magiſter ordinis Teutonicorum militum.

Abbas Fuldenſis. Abbas Hirſsfeldenſis & quidam alij abbates.

Nomina ciuitatum imperialium ab antiquo.

Aquiſgranum
Alen
Antuuerpia
Argentina
Auguſta
Baſilea
Berna
Berckheim
Biberach
Biſontium
Bopartum
Buchorn
Bopffingen
Campen
Curia
Colonia
Colmaria
Conſtantia
Dauentria
Dortmund in Vueſtphalia
Dunckelſpuhel
Durckheim
Duern in Braband
Egra iuxta Bohem. ſyluam
Erdfordia
Eſslingen
Franckfordia ad Mogonum
Franckfordia ad Oderam
Friburg in Vuederoia (Fridburg)
Friburg in Briſgoia
Gelnhauſen
Gengen

Gottingen
Gruningen in Friſia
Gamund in Sueuia
Goslar in Saxonia
Hagenoia
Hall in Sueuia
Hall in Thuringia
Heltprunn
Hamburg
Heidesfelt
Iſsnen
Ingelheim
Kaufbuern
Keiſerſperg
Keiſerslautern
Kempten
Landauu
Lindauu
Leukirch
Lubecum
Lucerna
Luneburgum
Meidenburgum
Memmingen
Metis
Moguntia
Mulnhuſen in Thuringia
Mulnhuſen in Sunggoia
Nordhuſen in Thuringia
Nurnberga
Neumagen
Norlingen

Odernheim
Ober Ehenheim
Offenburgum
Oppenheim
Pfullendorff
Rauenſpurgum
Ratiſpona
Rotenburgum ad Tuberum
Roſsheim
Rotuuila
Reutlingen
Sangallus
Schaffhauſium
Seleſtadium
Solothurum
Straſsburg Argentina
Spira
Schuuinfurt
Treueris
Vberlingen
Vlma
Vuangen
Vuerd iuxta Danubium
Vueſel ſuperior
Vueſel inferior
Vuetzflar in Haſsia
Vuyl in Sueuia
Vuiſſenburgum
Vuimpina
Vuormacia
Vuinſsheim
Zürich Tygurum

Ciuitates alienatæ ab imperio.

INter has imperiales ciuitates quædam non agnoſcunt Imperatorem, & tamen faciunt in imperio quod debent, ut potiſſimum ſunt quæ Heluetijs ſunt confœderatæ. Sunt etiam quædā alienatæ ab imperio & per Cæſares principib. impignoratæ, aut alio modo ſubtractę: quale eſt Nouiomagū, quod circa annū Chriſti 1230. fuit impignoratū à Vuilhelmo Rom. rege, & comite Holandiæ comiti Geldrenſi pro uiginti millib. marcarū puri argēti. Rudolfus quoq; ab Habſpurg cōparandæ pecuniæ ſtudioſus, cancellariū ſuum in

taliam miſit,qui populos in Hetruria omnes liberos faceret & eos potiſſimum qui ſe pe-
unia redimere curarent. Perſoluerunt autem ob eam rem Lucenſes 12. millia nummum au
i,Florentini uerò ſex millia,qui ſtatim liberi omnino facti, magiſtratum quem Priores ar
ium uocant,addito Vexillifero iuſtitiæ creauerunt.Non diſplicuit hæc uenditio Papæ, li
et indigna tanto principe uideretur, quod ea ratione eccleſiaſtica ditio futura ſecurior ui-
lebatur,cum non amplius Imperatori liceret liberas ciuitates uexare. Deinde rex Ruper-
us palatinus anno Chriſti 1402. tradidit filio ſuo Ludouico ac hæredib.eius pignoris loco
ſta oppida,Oppenheim,Ingelheim & Keiſerslautern pro centum milibus florenorum.
Aeneas tamē Syluius in ſua Bohemia aliā huius alienationis adducit cauſam, nempe iſtā.
Cum Carolus quartus Romanorū Imperator Vuenceslaum filiū ſuum in imperio ſuo ſuc-
ceſſorem adhuc uiuens ordinare conaretur, & principes electores haud facile ad eam rem
rahere poſſet,id quod uirtute obtinere non potuit precio comparauit, promiſſis cuiq; ele-
ctori centum millibus aureis. Quos cum repræſentare non poſſet, publica illis Romanæ
rei publicæ uectigalia obligauit,perpetuū imperij malū. Principi palatino pro ſua portio-
ne aſſignauit,oppida memorata.Sicq; uiſcera imperij per Germaniā hauriēs,p ignauiſſimi
pecudis filij ſui prouectione, principes promiſſis induxit ut rex Romanorū uiuo patre dice
retur & eſſet. Hinc Romana poteſtas ad nihilum ferè redacta, nec poſthac extollere caput
imperiū potuit,cum principes electores omnia ſibi retinerent:imperatoremq; iureiurando
adegerunt,ne pignora reuocaret.Hęc Aeneas.Fecit iſte Carolus Imperator magnā Rom.
imperio iacturam.Spolians enim illud conabatur ſuum regnum Bohemiæ, quod hæredita-
rium fuit,ditare.Succedens autem illi filius eius Vuenceslaus in Romano regno, cui & ui
ginti duobus præfuit annis,adhuc grauius illud expilauit. Accipiens enim pecuniam à do-
mino Mediolanenſium, qui imperij in Longobardia præfectus erat, creauit illum ducem
Mediolanenſem,quæ melior erat portio,quam imperium habuit in Italia. Alienauit quoq;
multas alias ab imperio ciuitates, ſicut & ante eum fecerat Ludouicus Bauarus Impera-
tor, qui accepta pecunia ciuitates Italiæ exemptas ab imperio reddidit. Sunt tamen qui id
Rudolfo regi aſcribūt,quod hic excutere nolumus. Certe hoc cōſtat, Romanā aquilā plus
æquo hodie deplumatam. Fuit quoq; rex Vuenceslaus propter negligentiſſimam imò no
centē Romani imperij adminiſtrationē ab electoribus depoſitus.Illi enim cōuenientes ad
Rhenum,in loco qui eſt è regione Brubacenſis arcis in Treuerenſi diocœſi, anno ſalutis,
1400. uiceſima Auguſti,erectoq; tribunali,ſcientibus & conſentientibus Romano pontifi
ce,ducibus, comitibus & alas proceribus Germaniæ,ſpoliarunt Vuenceslaū regia dignita
te,euulgauerūtq; publicis literis per totū imperiū Romanū quod deinceps à nemine agno-
ſceretur pro rege Romanorū. Sunt autem hæc uerba depoſitionis & euulgationis literarū:
Nos Iohannes archiepiſcopus Moguntinus,ſacri Romani imperij per Germaniā archicā-
cellarius,nomine dictorū dominorū principū electorū ſacri Rom. imperij atq; nomine no
ſtro,propter multas prægnantes cauſas nos urgentes & intollerabiles exorbitiones, amo-
uemus & deponimus hac noſtra ſententētia dictum dominū Vuenceslaū ceu inutilē igna
uum & penitus ineptū ad Romanum imperiū, ab ipſo Romano imperio atq; ab omni ſibi
debita gloria,honore & maieſtate,denunciantes omnib.principibus,proceribus, dominis
& ſeruis,ciuitatibus,regionib.& populis ſacro imperio ſubiectiſq; deinceps penitus abſol
uentur & abſolutos pronunciamus ab omni homagio & iuramento memorato Vuences-
lao nomine ſacri imperij præſtito, monemuſq; & requirimus eos per iuramentū quo aſtri-
cti ſunt ſacro imperio, ne poſthac ſæpe dicto Vuenceslao pacto obediant aut obſequanť:
neq; illi ius ullū,obſequiū,cenſum,redditū aut ullam obuentionē, quocūq; nomine tandē
appelletur,tanquā Romano regi præbeant,exhibeāt aut permittāt exhiberi,ſed omnia hęc
reſeruent, pro illo quē dei gratia ceu utilem & idoneū in Romanorum regem eligi contin
get. Nolo hic commemorare,quomodo antea Vuenceslaus tam ſæpe & tam obnixe fue
rit rogatus, admonitus & requiſitus ab electoribus, ut abſtineret à uitijs & deponeret à ſe
uitam ſe planè indignā. Vt autē redeam ad ordinationes in imperio factas, non uidetur hic
ea omittenda conſtitutio,quā Ludouicus Bauarus imperator unà cum alijs principibus ſan
ciuit comitijs Franckfordianis, ſcilicet,Quod Imperator electus à maiori & ſaniori parte
electorū,uirtute electionis autoritatē habeat adminiſtrandi Rom.imp.nec oportet,ſicut an
tea Rom.pontificis requirere conſenſum. Id enim non eſt ex iure diuino nec ex antiqua
patrum

Imperium uenale.

Forma depoſitionis regis Romanorum.

Conſtitutio Ludouici Bauari.

patrum conſtitutione, ſed Rom. pontifices ſeipſos hic inſinuauerunt, inducti adhuc quo
rundam adulatorum blanditijs. Electus tamen debet præſentari ceu princeps catholicus iu
ſtus, & qui dignus ſit imperiali faſtigio, ac deinde rogare pro diademate. Quod ſi electo
Imperatori negaretur abſq; iuſta & patenti cauſa, poterit electus princeps coronam ſuſci
pere à quolibet catholico epiſcopo. Iſtæ enim ceremoniç & pompa ſunt à Rom. eccleſia in
ſtitutæ. Alioquin quis Papa cõſecrauit & coronauit Imperatores Conſtantinopolitanos?
quis Papa inaugurauit catholicos Imperatores qui ante Carolum magnum fuerunt in Ita
lia? Nullus. Quis benedixit gentilibus Imperatoribus, qui ante Conſtantinum Imperato
rem fuerunt? Nemo. Et tamen fuerunt illi Imperatores multo potentiores his quos Papa co
ronauit. Fecit quoq; Carolus quartus multas in imperio conſtitutiones, præſertim quando

Ordo & conſeſſus electorũ principũ.

ſedet Imperator in ſua maieſtate, tunc archiepiſcopus Treuerenſis Cancellarius per Gal
lias ſedere debet in proſpectu eius, & archiepiſcopus Moguntinus Cancellarius per Ger
maniam ad latus eius dextrum, archiepiſcopus uerò Colonienſis Cancellarius per Italiam
ad latus eius ſiniſtrum. Rex autem Bohemiæ ſedem ſuam collocare debet ad dextrã archie
piſcopi & iuxta eum comes Palatinus Rheni. Item dux Saxoniæ teneri debet ſiniſtram ar
chiepiſcopi, iuxta quem Marchio Brandenburgenſis locum ſuum quoque habere debet.
Quando uerò publicæ fiunt proceſſiones, is ordo ſeruari debet. Archiepiſcopus Treueren
ſis prçcedit Imperatorem & duo reliqui archiepiſcopi ſtipant duo latera eius. Rex uerò Bo

Extraueterẽ Germaniã imperium dilatatum.

hemiæ illico ſequitur ueſtigia eius. Sed de his ſatis. Quod autem ſupra memoraui Lotha
ringiam, Sabaudiam & regnum Arelatenſe manſiſſe apud imperium, notandum hic obi
ter, quod mortua poſteritate Caroli magni, conati ſunt Galli ad ſe trahere imperium, aſſe
rentes tot annis illud apud ſe fuiſſe, nõ interim cogitãtes, Carolum magnũ atq; poſteros e
ius Germanis ſimul atq; Gallis imperaſſe, & adminiſtraſſe imperiũ in Germania. Quod
aduertentes Germaniæ principes elegerunt fortiſſimũ & magnanimũ principem, ducem
Saxoniæ, Ottonem primum in Imperatorem, qui gladio imperium apud Germanos reti
nuit, ſubegitq; prouincias quaſdam ultra rhenanas in Galliæ partibus ſitas, nempe Lotha
ringiam, cuius metropolis fuit Metis, Brabantiam & Burgundiam. Domuitq; in Italia Be
rengarios, qui ui ſibi Romanum imperium uſurpare uolebant. Recuperauit etiam & sub
dit Romano imperio Siciliã, Calabriam, Apuliam Longobardiam. Hic geſſit tam magna
bella, totiesq; triumphauit contra hoſtes ſuos, ut inde Magni cognomentum acceperit, præ
ſertim autem magnam ſtragem fecit infidelium Hungarorum prope Auguſtam Vindeli
corum, qui Germaniæ plurima intulerant nocumenta.

Quando & per quem Germania

ad Chriſti fidem conuerſa.

QVemadmodum olim duplex fuit Germania, una ultra Rhenum & Danubiũ, at
que alia citra Rhenum & Danubiũ, quæ uetus et uera ſemper fuit Germania, ita
fides Chriſti non ſimul & eodẽ tempore fuit plantata in utraq; Germania. Qui
enim ultra Rhenum Romanis primũ, ac deinde Gallis ſubiecti habitabant, haud
longè poſt apoſtolorũ tempora imbuti ſunt Chriſti cognitione, ſicut & Ga

Citra Rhenum multi epiſcopatus.

li iam cognouerũt uiam ſalutis. Atq; hinc hinc eſt quod ab ea parte Rheni tot ſedes epiſco
pales fuerunt erectæ, ut ſunt Baſilienſis, Argẽtinenſis, Spirenſis. Vuormatiẽſis, Moguntı
nus & Colonienſis. In oppoſita autem Rheni ripa, nulla inuenitur epiſcopalis ſedes, ſed
nec aliqua inſignis uetuſta ciuitas. Haud ſecus Germani qui alterum Danubij latus tene
bant, Romanisq; parebant, cum Romanis Chriſtũ longe ante Sueuos alteram incolentes
Danubij ripam, agnouerunt, pluresq; ab ea parte diocœſes inſtituerũt, ut ſunt epiſcopatus
Conſtantienſis, Auguſtanus, Friſingenſis, Ratiſponenſis, Saltzburgẽſis, Patauinus, &c.
In ueteri uerò & ſuperiori Germania, nullæ inueniũtur diocœſes, niſi in Herbipoli & Ey
ſtett. Excipio hic inferiorem Germaniam, hoc eſt, Saxoniam. Hẽricus quoq; ſanctus longe
pòſt erexit Bambergæ cathedralem eccleſiã, ſicut & Fridericus tertius ferè memoria hom
num inſtituit uel ſecũdum alios reſtaurauit epiſcopatum Viennenſem in Auſtria. Cæterũ
interior Germania nõ uno & eodem tempore cõuerſa eſt ad fidẽ Chriſti, ſed ſæpenumerò
per bonos & zeloſos uiros ad hoc ſollicitata, quorũ etiã multi cõfeſſione Chriſti occubue
runt.

runtur fuit diuus Albanus qui quũ Moguntiæ an‑ no Chriſti 425. Chriſtum annunciaret, obtrunca‑ tus eſt. Sic diuus Kilianus à Conone Rom. ponti‑ fice in Germaniam miſſus ad prædicandum uer‑ bum Chriſti, apud Herbipolenſes ubi uerbo & ex emplo multos ad fidem Chriſti conuertit, unà cum ſocijs ſuis pro ueritate occubuit. Anno Chriſti 612 Rupertus epiſcopus Vuormacienſis Theodonẽ ducem Bauariæ multitudine populi ad fidẽ Chri‑ ſti induxit: qui dux deinde fundauit epiſcopatum Salzburgenſem. Item circa annũ Chriſti 730. quũ Gregorius tertius ſedem Romanam occuparet, Germani pro bona parte, præſertim Thuringi, Franci & Sueui conuerſi ſunt per ſanctũ epiſcopũ Bonifaciũ ad fidem Chriſti. Fuit aũt Bonifacius i‑ ſte natus Anglus uocatusq; fuit Vuunefridus, ſed Romæ à pontifice Rom. fuit alio appellatus nomi ne atq; deſtinatus in Germaniã, ubi 36. annis ſine ceſſatione Chriſtum annũciauit. Scripſit proinde ex Germania ad Zachariam pontificẽ Romanũ huiuſmodi epiſtolã: Scias per gratiam dei Germa niæ populum ad uiam ueritatis reductum, ordina uimusq; apud eos tres epiſcopos: unũ locauimus in caſtellũ Vuirtzpurg (ipſum eſt Her bipolis) alterum in Buraburg (non ſatis certum eſt quis ille ſit locus) & tertium in Erphes‑ furt, quæ eſt Erfordia, & is epiſcopatus poſtea fuit incorporatus diocœſi Moguntinæ. Fa‑ ctus eſt autem Bonifacius iſte poſt conuerſam ad Chriſtum Germaniã archiepiſcopus Mo guntinus atq; propter eius interuentionem fecit Papa Zacharias Coloniæ archiepiſcopa‑ tum. Tandem uir ſanctus adhuc fidei zelo feruens, deſcendens per Rhenum uenit in Fri‑ ſiam, nec deſtitit ibi prædicare Chriſtum, quouſq; propter ipſum à gentilibus martyrij co‑ ronam eſt adeptus. Quomodo deinceps Friſijs annunciatus eſt Chriſtus per ſanctum Vuil librordum, dicam infra ubi ad Friſiæ uenero deſcriptionem. Anno Chriſti 785. domita eſt tota Saxonia à Carolo magno, atque fidei catholicæ ſubdita, quæ antea ſæpe à ſuſcepta fi‑ de defecerat. Anno Chriſti 920. expugnata eſt per regem Romanorum Henricum pri‑ mum marca Brandenburgenſis & Chriſtianæ religioni adiuncta. Anno Chriſti 1124. Ot‑ to epiſcopus Bambergenſis profectus in Pomeraniam, conuertit ad Chriſti fidem has ciui tates, Colberg, Stetin, Bergrad, Camin, et multas alias. Primus dux Catholicus uocatus eſt Vuerslaus. Anno Chriſti 997. Adelbertus epiſcopus Pragẽſis profectus in Pruſſiã, cona‑ tus eſt populum illum euertere à ſuo gentili errore: ſed nihil efficiens, occiſus eſt ab eis at‑ que corpus eius in minutas partes diſſectum atque auibus in cibum expoſitum. Deinde ſæ pe tentatum fuit doctrina & armis, ut illi Chriſto lucrifierent, ſed inanis fuit omnis conatus Chriſtifidelium. Non enim præſtabant quod neceſſitate præmente promiſerãt, donec tandem ſub Friderico ſecundo à Teutonicis militibus ui et gladio coacti ſunt ſuum errorem relinquere & Chriſto nomen dare. Anno Chriſti 1186. fuit uir quidam religioſus Meinradus nomine, qui in Liuonia cœ‑ pit prædicare Chriſtum & in Riga ciuitate erexit epiſcopatum.

Habitauit aliquandiu ibi quouſque linguam eorum diſceret. In‑ terim autem habebat multas inſtantias & cõtractiones à peſſimis quibuſq; uſque ad annum Chriſti 1200. Tunc multis ſub ſpecie peregrinorum ingreſſis regionem, armorum potentia iuuerũt po pulum colla ſubmittere iugo fidei. Veſtiebant autem ſe uiri il‑ li ſingulari & religioſo indumento, cui ſignum quoddã in figurã gladij ſeu enſis figurarunt, unde & enſiferi fratres dicti ſunt, ſicut ſicut & alij quidam religioſi qui crucis figuram ueſtibus ſuis adhi bentes Cruciferi dicti ſunt. Cum autem Enſiferi fratres nequirent per

S. Albanus. *S. Rupertus.* *Diuus Bonifa‑ cius.* *Erphesfurt.* *Pomerania.* *Pruteni ui co‑ gũtur ad fidẽ.* *Liuonia.* *Enſiferi fra‑ tres.*

Teutonici milites.

per ſe perficere quod inſtituerant, adiunxerunt ſe fratribus Teutonici
& Prutenis, eorumq; auxilio expugnauerunt Liuoniã, ſubdideruntq; r
ligioni Chriſtianæ. Anno Chriſti 1350. & antè, fratres Teutonici ſæp
tentarunt populum in Lituania initiari Chriſto, ſed multo tempore ni
hil ualuerunt efficere. Quadã uice occiderunt octo millia infideliũ, cœ
peruntq; multos, quos ſecum in Pruſſiam ducentes baptiſarunt & do
cuerunt Chriſtianã legem, ut inde in patriam redeuntes ſuis dicere poſ
ſent, Chriſtianam religionem nihil difficile includere, ſed uera pietat
eam ſubnixam. Siquidem ſacra Chriſti fides, tam male apud illos audi
bat, ut horrerent ad eius auditum, putantes illam grauia & impoſſibi
lia contineri, atq; ob id renuebãt illam accipere. Sed nec iſte aſtus pro
fuit fratrib. Teutonicis. Excitata ſũt & alia multa atq; grauia bella, uſq
ad annum Chriſti 1386. tunc dux magnus Lithuaniæ ſuſcepit ſacrum b

Lituania recipit fidem.

ptiſma cum magna populi multitudine. Porro in Alſatia in ripa Rheni occidentali, annu
ciata eſt fides Chriſti eo tempore quando adhuc diuus Petrus apoſtolus in humanis uixi
acceptaq; à quibuſdam Germanis. Nam Petrus apoſtolorum princeps miſit ultra alpes a
ad ripam Rheni Maternum, Eucharium & Valerium, ut Germanis annunciarent Chriſt

S. Maternus

Eberſche Munſter.

dominum. Quibus feliciter negocium Chriſti exequentibus, diruit ſanctus Maternus, aux
lio fretus fidelium quos ad Chriſtum conuerterat, locum quendam inſignem, qui tunc No
uientum, nunc uerò Eberſche Munſter uocatur, haud procul à Seleſtadio ſitum, ubi Iuliu
Cæſar magnificum condiderat templum dijsq; ſuis gratias egit pro adepta contra Gallo
uictoria. Deinde profectus eſt Maternus Argentoratum, ut & ibi excideret idololatriam
ſed repulſus eſt ab urbe. Non ita multo pòſt eo ex morbo in itinere mortuo, ſepultus eſt m
gno luctu in loco qui hodie Ele appellatur. Sed non multis poſt eius mortem elapſis die
bus, baculo diui Petri rurſum eſt excitatus à morte, ob quod miraculum plurimi infideliu

Mortuus excitatus.

facti ſunt fideles, credentes in Chriſtum. Poſt iſta extruxit idem Maternus templum no
procul à Molſsheim, uocauitq; illud Domum Petri, quod in hunc uſq; diem in Germani
ca lingua uocatur, Domphieter. Non longè pòſt, graſſante perſecutione in Chriſtianos, d
fecerũt conuerſi rurſum à ſuſcepta fide, manſeruntq; in infidelitate aliquot centenis annis
quouſq; reges Galliæ Alſatiam & alias tranſrhenanas regiones ad agnitionem ueritatis r
duxerunt. Hiſtoriam ſancti Materni huc retuli ex legendis ſanctorum & ex nullo probat
autore, ſciens illam à quibuſdam haberi pro fabula.

De moribus & ritibus Germanorum recentiorum.

OMnis hodie Germanorum conditio ſiue ſtatus quadruplex eſt: primus clerico
rum, qui magis & largis redditibus cenſibusque prouiſi, ab alijs plurimum hon
ris percipiunt, quòd Deo ſeruiant, ſcripturas intelligant et interpretentur, uitám
que cœlibem agant. Et qui in his minus probantur, facile ab inerti uulgò aſperna
ri ſolent, ueſtitu religionem præ ſe ferunt, quiſq; ſuo inſtituto conformem. Secul

Clericorum in Germania mores.

res clerici tunicas portant fluxas, pullo ut plurimum colore. Caput mitra lanea tegunt, no
multum faſtigiata, ſed capite auretenus ſatis adhærenti. Ex collo cum in publicum proce
dunt faſciam dependunt, quidam ſericam, quidam laneam poteſtatis tantummodo cauſa
Superducunt & calceis crepidas ſiue ſandalia, quæ domum reuerſi deponunt. Ocio maio
pars uacat, literis pauci intendunt: pomeridianas horas ludendo potandoq; deducentes.
Secundus ſtatus nobilium eſt, & hic multos habet gradus. Sunt enim principes, ſunt com
tes, atq; barones & inferioris gradus milites. Principes non ſolum dignitate & generis cl
ritudine, ſed & potentia cæteros antecedũt, terras habent & dominia latiſſima. Illud in n
bilium ordine mirũ uideri poteſt, quod principes ipſi atq; comites Cæſari, quoties imperi
neceſſitas exigit, obſequia tanquã ſubiecti præſtent, milites exemptos ſe dicant, & niſi a
ſtipendiũ nemini ſeruiãt, nec ſubditos ſuos ſeruire ſinãt, & tamen Romanorũ Imperator
dominũ ſuum ac principem eſſe dicant & recognoſcant. Prophanari & non parum minu
generis ſui ſplendorem exiſtimant, ſi mercaturam artemue aliquam mechanicam exerce
ant, ſi uxorem plebeiam ut ſibi inferiorem ducant, ſi aliena urbe ciuium more habitent.

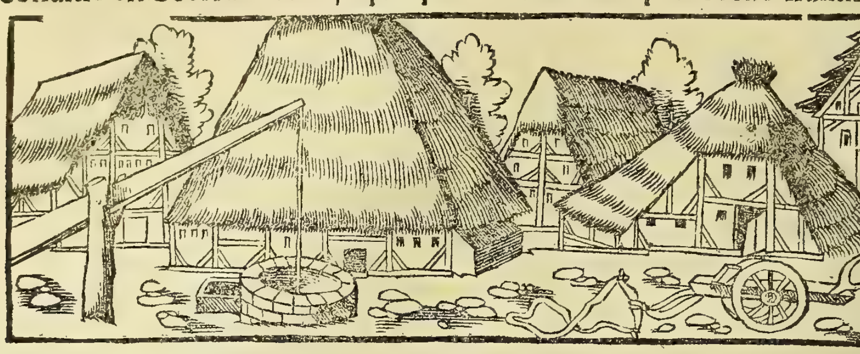
Ipſ

Ipſi urbanorum,conſortia,cõmertia omnia peroſi, arces & ro-
buſtiora ſplendidioraꝗ ædificia in mõtibus, ſyluis & rure col-
locata cum familia ſua libere habitant, Quidam frequentant
regum curias aut bella ſequuntur, alij de redditibus ſuis & pa-
trimonio uiuentes,domi manent, cõmuniter tamen uenãtur:
quod ſolis ipſis licere longo uſu & conceſſa libertate conten-
dunt, priuatis,leporũ,præſertim caprearum, hinnulorũ ceruo-
rumꝗ uenatio,in aliquibus locis oculorum effoſſione, in qui-
buſdã trũcatione capitis interdicta,noxias tamen feras capta-
re cuique licet. Laute inſuper nobiles ipſi epulantur, ueſtiun-
tur ſplendide,auro & argento diuerſi coloreꝗ ſerico tam uiri
quàm mulieres domi & foris exornãtur. Multo familiariũ cœ-
tu incendunt,& inceſſu adeò maturo & præmeditato, ut à ple-
beis mox ut uideant internoſci poſſint. Equis ſi longius eun-
dum ſit & non pedibus uadunt, dedecoroſum enim hoc ualde
ucunt & merum egeſtatis iudicium. Sed prædari ubi neceſſaria deſint,quidam non ueren
ır. Iniurias illatas raro iure,ſæpius congregato ex ſocijs equitatu,ferro flammis & rapinis
lciſcuntur,coguntꝗ per hoc eos, qui intulerunt ad ſatisfactionem. Gens plerunꝗ inſo-
:ns & inquieta, ſubditos ruſticos irremiſſa ſeruitute exercet, miſeroſꝗ & infelices homi-
es uexant. Tertius ſtatus oppidanorum eſt,quorum quidam Cæſari tantum ſubiecti ſunt, *Oppidanorum*
uidam principibus aut eccleſiæ prælatis. Qui Cæſari parent, libertates multas habent, *mores.*
ıores etiam & inſtituta quibus in communi fermè utuntur. Singulis annis ex ciuibus ma-
iſtratus ſuffragio creatur apud quem ſumma poteſtas cum imperio ſit, in caput animad-
ertere cuiuſꝗ habet hoc ordine. Si de criminibus agitur, aſſident in concilio hi, quos ſibi
iuitas delegit,rei ipſi ligati adducuntur accuſatoribus & reorum defenſoribus dicendi co
ia datur,quibus auditis eunt in ſententiam, non ut leges cenſent,quas non nouerunt, ſed
rout ratio eis dictat atꝗ iudiciorum conſuetudo habet,quod & in ciuilibus cauſis obſerua
ır,excepto quod Cæſar in his appellari poteſt,in illis uerò non. In omni ferè imperiali ci-
itate duplices ciues ſunt,ingenui & plebei, Mercantijs & officinis plebei intendũt, inge-
ui (qui & patricij dicuntur) patrimonijs redditibusꝗ ſuis contenti,equeſtrem ordinem i-
ıitantur. Si plebeiorũ quiſpiam ditior factus ſe illis cõmerito aut conſuetudine cõmiſcere
õtenderit,repellitur. Reipublicæ adminiſtratio tamẽ ferè cõmunis eſt & utriſꝗ permiſſa,
ec eis plebs ſeruire aut ſubiecta eſſe uidetur. Sua cuiꝗ ſubſtantia tuta eſt & libertas, ſaluis *Iudices indoci-*
:gibus,ut uiuere uelint in communi iuſticia per totam regionem ab illiteratis adminiſtra- *les.*
ır. In ſingulis oppidis & nonnullis pagis, etiam uiri duodecim, uitæ integritate ac hone-
:ate præcipuæ leguntur iudices nullo habito reſpectu, ſciant ne literas uel non. Habitus
uo uiri induuntur communiter laneus eſt,qui mulieres lineus,ſed adeò utrorumque diuer
ıs & colore & forma,ut raro unus ſicut alius ueſtitus appareat. Aduenticijs & nouis ue-
:imentorum formis iam plurimum gaudent,Italicis Gallicisꝗ, à quibus ante paucos an-
os obtuſa calceamenta uiri cum fluxis & diſciſſis manicis tunicas, ſciſſas caligas & texta
ilea: quæ pyretra uocant,receperunt. Geſtabantur mea adhuc ætate cum puer eſſem, circa
nnum Chriſti 1497. à ſenibus roſtrati calcei,ueſtes curtæ atꝗ ſtrictæ, caudata capitia, quæ
rope Moguntiam Kogeln uocabantur. Sed ita antiqua uirorum frugalitas hodie ad mu- *Mulierum ue-*
eres uenit. Hæ depoſitis multiplicibus & plicatiſſimis peplis, quibus grandia olim fa- *ſtitus.*
iebant capita,unico tantum hodie uelantur, modeſtiusꝗ incedunt. Satis honeſtus hodie
ſt quarundam mulierum ueſtitus,niſi quòd ſupernè nimium excauatur. Non tamen idem
ſt habitus in diuerſis Germaniæ regionibus. Porrò quãtum attinet ad domorũ ædificia,di- *Domorum æ-*
ites lapidibus cæmentoꝗ ſuperbè ædificaut, pauperes luto & ligno tantùm humilius, te- *dificia.*
ulis tamen latericeis,aut ſciſſile lapide(ut apud Moguntiam) ędificia ſua utriꝗ tegunt,ob
ecorémne aut aduerſus incendium, affirmare nõ poſſum. In Saxonia & alijs pleriſꝗ locis,
tiam in Heluetia montana, dolatis aſſerculis operiunt, quare oppida parum uenuſta ui-
.ntur,et igni magis obnoxia ſunt. Eadem ratio eſt de ijs,qui culmis ſtramineis domus ſuas
periunt. Plateæ ciuitatum ut plurimum ſilicibus ſtratæ ſunt,ubi hi lapides haberi poſſunt.
ortæ ſeu exitus urbiũ,celſis,turribus inſignitis, in quib diurni cuſtodes aduentãtes equi
:s tuba aut campana ſignificare ſolent,ut hi qui portas inferius obſeruant pręmoneantur,

&eas in maiori tutela habeant. Vrbes communiter natura arte munitæ, aut iuxta uorticoſa
flumina uel in montib. ſitæ ſunt, quæ in plano reſident, muris, foſſatis, uallis inſuperabilib.
circumſeptæ, turribus & propugnaculis innumeris ueluti ex terra prominent. Eſt etiam
multarum ciuitatum circumiacens ager foſſis adeò profundis & amplis concluſis, ut ab ex-
terna populatione & is tutus ſit. Eorum poſtremum qui in rure pagatim uillatim'que ha-
bitant, quiq; illud colunt & propterea ruſtici uel rurales appellantur ſatis miſera & dura
conditio eſt. Seorſum ab aliȷs quiſque cum familia & pecore ſuo humiliter uiuit. Caſæ lu-

Ruſticorũ mores & uiuendi ritus.

to lignoq; è terra
paululum eductę
& ſtramine con-
tectæ domus. Pa-
nis cibarius, puls
auenacea, aut de-
coctum legumẽ,
cibus. Aqua ſe-
rumue potus. To-
ga linea, perones
duo & pileus fu-
catus, ueſtitus.

Gens omni tempore inquieta, laborioſa, immunda. In uicinas ciuitates ad uendendum
portat, quicquid tam ex agro, quàm ex pecore fructus percipit, ſibiq; ibi è diuerſo compa-
rat, quorumcunq; eget. Artifices enim ſecum habitantes nullos aut paucos habet. Domi-
nis crebro per annum ſeruiunt, rus colunt, & ſemine conſpargunt, fructus metunt & hor-
reis important, ligna ſecant, domos ædificant, foſſas effodiunt. Nihil eſt quod ſeruilis &
miſera gens ipſis debere non dicatur. Nihil etiam quod iuſſa facere abſque periculo recu-
ſare audeat, delinquens in his grauiter mulctatur. Sed nihil eſt genti durius, quàm quòd
prædiorum quę poſſidet maior pars non ſua ſit, ſed illorum à quibus certa frugũ parte quot
annis redimere ſolet. Quantum uerò attinet ad rationem hodierni uictus, ſciendum pleroſ-
que Germanos hodie in conuiuiȷs bellaces & ſtrenuos eſſe, præſertim cum noctes & dies
bibendo æquauerint ac omnes cyathos exſiccauerint. Nullas poſſunt nuptias, nulla con-
uiuia, nullos celebrare conuentus, niſi ad extremam ebrietatem alter alterum ad pocula in-
uiter atq; ita repleat, ut quod dictu etiam pudendum eſt, coram ſeruis ac uernaculis rurſum
potum euomat uinum, ſub menſaq; impudicè meiat, non ſine bonorum & Deum timen-
tium uirorum ſumma execratione. Et cùm ſemiamens imò demens potius in ſtratum collo-
catur, tum triumphus ingens excitatur, tum riſus, tunc cachinnus exoritur. Atque id inter
nobiles pleroſq;, qui præeſſe debẽt Reipublicæ eam'q; tutari ac defendere, præcipuè ſit. Ne-
moq; cenſetur bellicoſus, niſi fiat & ebrioſus. Qui enim plurimũ potant, iudicantur magis
ſtrenui & bellicoſi. Ante noſtra tempora quum nobilium erat conuentus, ueluti pugiles, lu-
cta, diſco, curſu, corpora exercebant, ut fierent bello aptiores. Nunc poculis certant, quo-
modo alter alterum ſuperet ac deiȷciat, ô tempora, ô mores. His artibus, his ſtudiȷs uince-
mus Chriſti hoſtes, Turcos? non fiet.

Germaniæ ciuitates, quomodo temporum ſucceſſu extructæ.

IAm ſuprà diximus, olim nullas aut ualde paucas in Germania ueteri fuiſſe ciuitates,
multos pagos & loca ruſticanarum domorum, extenſa in longum ſpacium, qualia ad-
huc inueniuntur in Nigra & partim Ottonica ſylua. Hi enim pagi coagmentati & in u-
num ueluti corpus redacti, longè pòſt excreuerunt in ciuitates & oppida. Aliam Roma-
ni olim ædificiorum habuerunt rationem. Illi enim urbana ædificia, ædes ruſticas uillas
uocant, & locum ſine ædificio in urbe aream, rure autem agrum appellant. Idem'que ager
cum ædificio fundus dicitur. In ædificiorum deſcriptione ratio temporum & locorum fuit
habita. Aliter enim primis naſcentis Germaniæ Reipublicæ temporibus, aliter aucta re-
rum opulentia ædificatum eſt, aliter rure, aliter domi ædes fuiſſe extructas nullas addubita-
bit. Monuimus iam ſæpe, per ueterem Germaniam intelligendam eam prouinciam, quam

ambiũt Rhenus & Danubius. Nã
ultra hos amnes Galliã & Italiam
uerſus, longè ante Chriſtum natũ
fuerunt inſignes ciuitates, nempe
Moguntia, Vuormatia, Spira, Ar-
gentoratũ, Auguſta, Brigantium,
Ratiſpona, & aliæ multæ, ſed quæ
plerunque alia habuerunt nomina.
Quæ Rheno adiacent, deſinebant
plerunq; in Magus, ut Borbetoma
gus, Neomagus, Nouiomagus, &
in Gallia, Rotomagus: eãq; deno-
minationem putãt à uiro quodam
Magus appellato tractam, qui Sa-
motis fuit filius, regnauitq; olim ſuper Celtas. Nouæ aũt & recentiores ciuitates & oppida
deſinunt ut plurimum in Brun, heim, bach, burg, berg aut thal, id eſt, in fontem, locum na-
talem, amnem, caſtellum, montem aut uallem. Ratio eiuſmodi deſinentiæ facilè aſſignari
poteſt. Quando enim circa fontem aliquem inſignem olim multi cohabitarunt, & tandem
in unam Rempublicam coiërunt, denominatus fuit locus eorum à fonte illo, ut Heilbrũ, *Deſinentia in brunn.*
Dieffenbrunn, Frowenbrunn, Padelborn, Maulbrũ, Steinenbrunn, &c. Et quæ in Heim,
audiuntur, uidentur à primo habitatore nomen accepiſſe, ad quem alij colonias deduxe-
runt, & ceu in patriam illius ſuas ſedes tranſtulerunt, ut Phortzheim à uiro Phorce ut qui- *Deſinentia in heim.*
dam putant, Vuinheim à Franco Windegaſt, Ingelheim, à primo cultore Ingel. Idem in-
tellige de Oppenheim, Weinheim, Hildesheim, Rudesheim, Forcheim, Odenheim, Altz
heim, Bernheim, Ogerheim, Saulheim, &c. Fieri tamen poteſt, ut multa talia nomina ali-
unde originem acceperint, ut ſunt Hocheim Mulheim, Roſenheim, & cæt. Porrò quæ *Deſinentia in brunn.*
in burg, finiuntur, fuerunt primum pro magna parte caſtella, ex quibus tandem ciuitates &
oppida creuerunt, ut ſunt Offenburg ab Offone, Hamburg ab Hannone, Augſpurg ab
Auguſto. Sic Wirtzpurg à muſto quod wurtz uocant, Friburg, Limburg, Marckpurg, We
erburg, Rotenburg, Saltzburg, Straſsburg, & alia multa his ſimilia. Sunt tamen qui aiunt
burg apud ueteres uſurpatum pro caſtello & oppido. Item ciuitates quarum fundamenta
iacta ſunt ad fluuios, receperunt ſæpiuſcule ab huiuſmodi ab amnibus ſuas denominatio- *Deſinentia in bach.*
nes, ut Onſpach. Alperſpach, Eberbach, Gengenbach, Putzbach, Schwabach, Sempach,
Tanbach, Murbach, Lutenbach, &c. Et quando multi pagi & domus communem ha-
buerũt eccleſiam, ac tandem domus ſuas diſperſas ſimul collocarunt & in unam Rempub-
licam coordinauerunt, retinuit locus ille denominationem ab eccleſia illa, ut eſt, Felkirch, *Deſinentia in kirch.*
Neukirch, Oberkirch, Neukirch, Waldkirch, Kilchofen, Kilchzarten, Kirchburg, Barten-
kirch, &c. Sic ciuitates quæ adhærent montibus receperunt, quoque montium nomina *Deſinentia in berg.*
priuata uel communia, ut Nũrnberg, Heidelberg, Keiſerſperg, Bamberg, Wynſperg, Sultz
berg, & alia ſine numero. Item Sueui conſueueruut olim nomina oppidorum ſuorum
pro magna parte finire in Ingen, ut Thubingen, Eſslingen, Ettlingen, Reutlingen, Vain- *Deſinentia in ingen.*
gen, Vberlingen, Stulingen, Villingen, Ehingen, Memmingen, Laugingẽ, Nortlingen,
Geppingen, Seckingen, & alia multa his ſimilia, ſicut Francones multorum locorum
nomina finierũt ut in Furt, ut Franckfurt, Dietfurt, Haſsfurt, Schwinfurt, Ochſenfurt. Item *Deſinentia in furt, id eſt, traiectum.*
plurima oppidorum nomina deſinunt in Hauſen, hofen & feld, ut Schaffhauſen, Mulhau-
ſen, Burghauſen, Kunigshofen, Pfaffenhofen Geroldshofen, Reinfeildẽ, Kũnigsfelden,
Hochfeld, Mansfeld, Hirtzfelden. Multa quoque exeunt in Aw & ach, ut Hagnaw, Land-
aw, Dachnaw, Reinaw, Dottnaw, Shonaw, Oppenaw, Eberbach, Erbach, Briſach, Schilt-
ach, Dorlach, Vrach, Zurzach. Multa terminatur in Statt et dorff, ut Newſtatt, Halberſtatt
Ingelſtatt, Karlenſtatt, Selingenſtatt, Karlenſtatt, Bubendorff, Schorndorff, Pfullendorff, *Artium deſinentiæ.*
Marckdorff, &c. Arces uerò terminantur plerunque in Stein, uel in eck, uel in berg, ut Fal-
kenſtein, Hertenſtein, Heſſenſtein, Lowenſtein, Staleck, Waldeck, Rheineck, Geroltz-
eck, Lanſsperg, Kũnigſperg, Poxperg, Hochperg, &c.

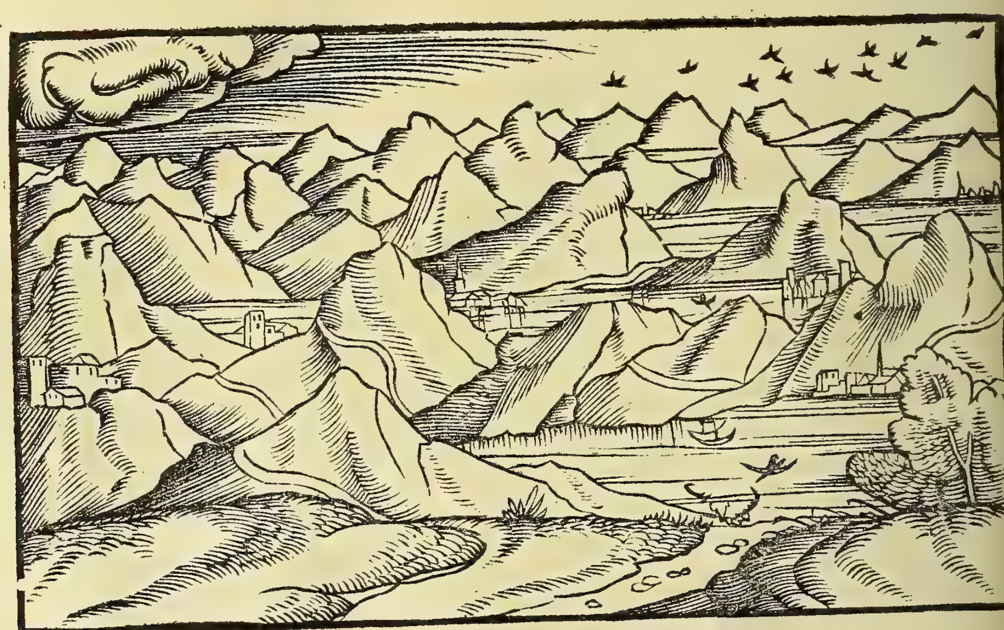
Notandum quoq; hîc, Hunnos & Vngaros multarum ciuitatum in Germania cauſam
fuiſſe ut extruerentur, quæ alias nunquam muris ſeptæ fuiſſent. Nam quum impiæ illæ

C 2 gentes

gentes ſæpiſſimè erumperent ſub rege Henrieo primo, anno ſcilicet Chriſti 940. & perde
rent Germaniam incendio, rapina atque gladio, coadunati cuiuslibet regionis populi, e
truxerunt munitiſſimas ciuitates, in quibus ſua tutò reponerent, conſeruarentq́; à direpti
ne hoſtium. Cumq́; poſtea Otto primo cæſis Vngaris triumpharet, condidit multos in Sa
xonia ciuitates, & conſtituit multos per Germaniam principes, qui & ipſi in ſuis ditionib
cœperunt ædificare oppida, ut infra ſuo quoq; dicturus ſum loco. Hoc mirum eſt, quòd a
quot prçclaræ urbes in breui tēpore adeò ciuilitate, dignitate & potentia creuerunt, ut cu
florentiſſimis aliarum gentium certare uideantur.

HELVETIA, QVAE HO die Suicerorum ſeu Confœderato-

rum regio, prima occidente & oriente Germanicæ
nationis prouincia, quæ contermina
eſt & Italiæ & Galliæ.

CVm hucuſq; in genere mentionem fecerimus Germaniæ, exigit nunc ord
ut de priuatis quoque regionibus eius nonnihil ſcribamus, de cultura ſcilic
ingenio & ſitu earum, item de exercitijs inhabitantium, &c. Diximus aute
Germaniam ſecundum longum extendi ab oriente in occidentem uſque
Rhenum & aliquot miliaribus ultrà, Rheniq́; originem eſſe in Heluetia, u
de & Heluetiam primùm deſcribere cenſuimus, ab eaq́; facere initium Germanicæ nati
nis. Eam autem regionem aut magnam eius partem, quam Romani olim Heluetiam u
Suicia. cauerunt, hodie uulgò uocant Suiciam & confœderatorum terram. Incipit à ſummis al
bus, deſinensq́ue ab ortu ad Rhenum excurrit in ſeptentrionem uſque ad Walsdshut
Laufenberg, atque hinc reflectitur in occidentem ſecundum tractum Iuræ montis uſque
lacum Geneuenſem, quouſq; rurſum pertingat ad alpes, ubi ſuperiorem Galliæ tunc te
poris tenuit locum. Diuidebatur autem ea tempeſtate in quatuor regiones, unam inco
Tigurini. bant Tigurini, & hi expeditionem facientes ex ſua regione contra Romanos, anno an
Chriſti natiuitatem centeſimo & amplius, ut ex Cæſare deprehendere licet, interfeceru
Romanorum conſulem ducem belli, Lucium Caſſium, ceperuntq́; & perdomuerunt exe
citum eius. Celebrati fuerunt tunc Heluetij ſupra reliquos Galliæ populos, propter an
egregiorum

regiorumq; in bellis facinorum uirtutem. Anno ante Chriſtum natum circiter ſexa-
ſimo inierunt Heluetij fœdus cum Rauracis uicinis ſuis atq; alijs adiacentibus populis.
ſt hæc Heluetij relictis terris ſuis, quæ ſibi non ſufficientes erant, uenere ſedes petitum, *Heluetij relin*
enſis mœnibus ſuis, ne ſpes ulla eſſet redeundi, melioresq; occuparent terras. Nec de- *quunt terram*
tillis animus, totam ſi potuiſſent ſubigere Galliam. Profecti autem ſunt primùm uer- *ſuam.*
Geneuam, uerſusq; Romanorum prouinciam, quæ modo Sabaudia & Delphinatus ap
llatur. Iulio uerò Cæſare duce Romani exercitus præcludente uiam multis foſſis, agge-
us alijs & obſtaculis, coacti declinare per Sequanam, quæ hodie eſt comitatus Burgun-
e, uenientesq; ad Heduos qui iam ſunt habitatores ducatus Burgundiæ, ibi poſt multas
nicationes tandem uentum eſt ad atrocem pugnam, durauitq; cædes ipſa à ſeptima hora
q; ad noctem. Cumq; utrinque fortiter in acie ſtarent, Cæſar tandem uictor factus perdo-
it Heluetios atq; gentem bellicoſiſſimam ſic in ſedes ſuas quaſi greges in ſtabula paſto
m deduxit, ueritus, ſi hoc non feciſſet, Germanos tranſito Rheno ſedes ab Heluetijs, reli
is occupaturos. Deuictis itaq; Heluetijs, Cæſar ſine ceſſatione Galliam opugnauit, do-
c eam tandem totam Romanorum ditioni ſubiecit. De lingua qua tunc uſi ſunt Helue *Lingua Helue*
& Galli, duæ ſunt coniecturæ. Quidam enim putant (ut eſt Beatus Rhenanus) Galli- *tiorum.*
m lingua.n tunc neq; cum Germanica neq; cum Francica, qua hodie Galli utuntur, com-
nicaſſe, ſed propriã extitiſſe linguam. Alij uerò putant (inter quos eſt Aegidius Tſchu-
is & Henricus Glareanus) Gallos tunc uſos lingua Germanica, potiſſimum ea quæ ad-
c Heluetij utuntur, habenturq; utrinq; probabiles rationes.

Quomodo ante Chriſtum natum Cimbri populi Germaniæ in Heluetiam uenerint.

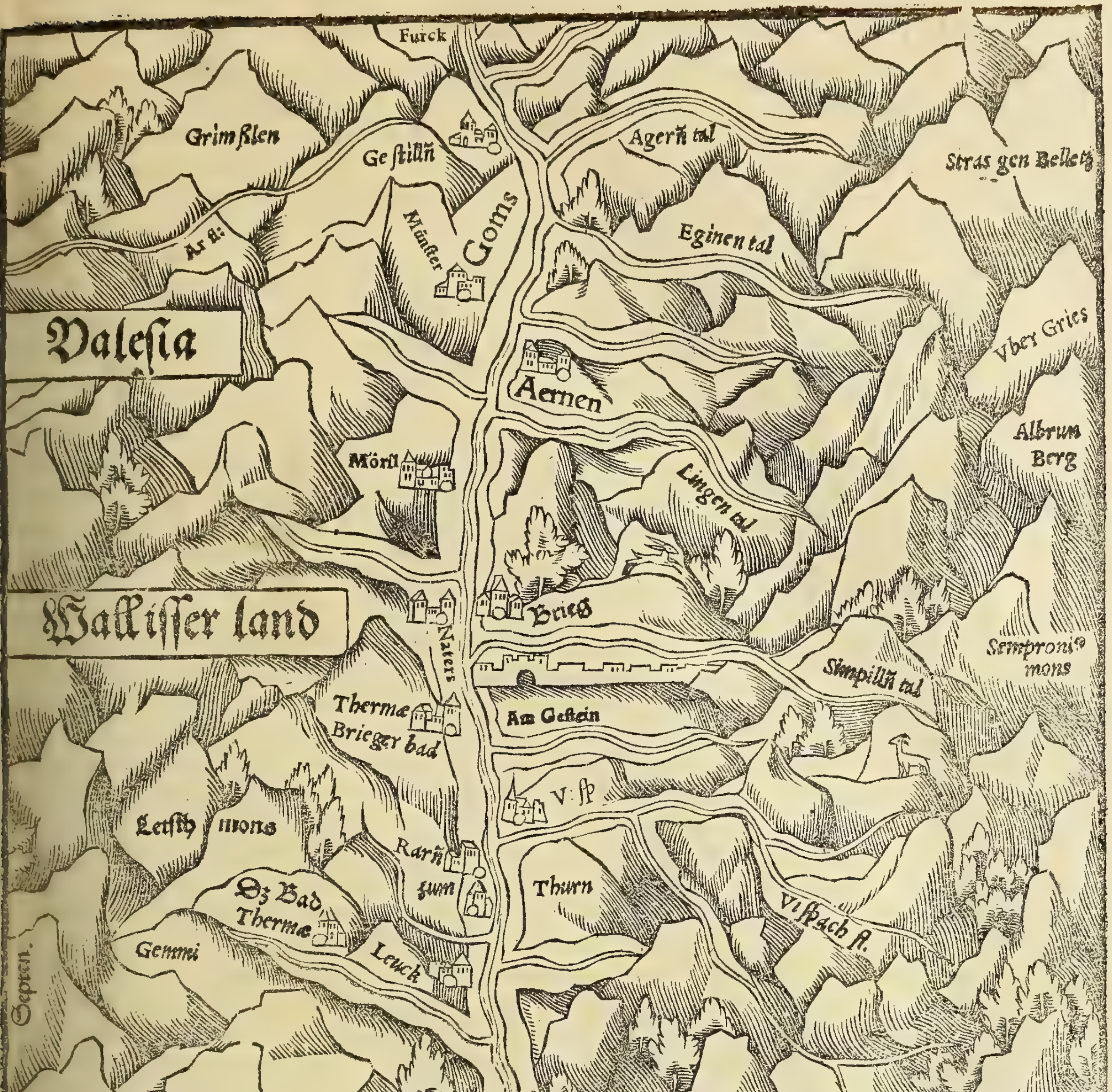
MEmorauimus ſuprà in deſcriptione Italiæ, Cimbros olim uicinos Saxonibus,
ob inundãtem Oceanum emigraſſe cum magna multitudine perueniſſe'que ad
Rhenum traiectoq; Rheno occupaſſe partem aliquam Gallię, nempe oram ma
ritimam ubi nunc eſt Brabantia uel Flandria. Cumq; eis nec terra illa ſatis com-
oda ad inhabitandum uideretur, relicta ea peragrataq; tota Gallia uenerunt ad Rhoda-
im, poſtulantes à Romanis, ut ſibi ſedes adhabitandum darẽtur. Sed repulſam paſſi à Se
tu, armis decreuerunt inuadere Romanum imperium. Expeditionem ergo mouentes in
liam, reliqueruut citra montes omnem apparatum bellicum, quem tam ſubitò ultra mõ
deportare nequiuerunt, relictis & deputais pro impedimentis illis cuſtodiendis ſex mil
us uirorum. Interfecto autem eo agmine quod montes tranſcenderat & ingreſſum fuerat
Italiam, putat Iulius Cæſar ex reliquijs, citra montes derelictis, natos Atuaticos, qui ha-
tationem ſuam habuerunt iuxta Tygurinos, qui modò ſunt Vrani & Suici. Vnde & hi-
rici memorant, quoſdam Cimbros ceu reliquias conſediſſe inter Heluetios. An uerò
ngè pòſt ex Suecia quidam uenerint in regionem Heluetiorum, à quibus Suici ſeu Suice
dicti ſint, non poteſt ſatis probari. Scribunt quidem aliqui de his in hunc modum: Tem-
re regis Suecorum Sigiberti atque comitis Friſiæ Chriſtophori, auctus eſt populus ſe-
entrionalis in tantum, ut cogerentur penuria uictualium quærere alias ſedes. Collecti er- *Sueci egreßi*
in Suecia ſex millia, & in Phriſia mille atque ducenti uiri, abſque mulieribus, & pueris, *terram ſuam.*
orum multo plures erant, uenientesq; ad Rhenũ prohibiti ſunt à Gallis, ne traiecto Rhe
partes eorum occuparent. Contemnebant eos Galli ceu homines ocioſos, inertes & in-
mes, nam humi cubabant perinde quaſi nulla diſtringerentur cura, æſtimabant eos ceu
mines fugitiuos & ineptos ad arma. At Sueci inter hæc conſiderabant ſuam penuriam
neceſſitatẽ, cogitabant etiam quid è re ſua eſſet, quomodo prouiderent uxoribus, pueris
parentibus. Videbant quidẽ hoſtes ſuos parum ſollicitos eſſe de ipſis & omnino negli-
ntes in excubijs agẽdis, propterea ex improuiſo & ſubitò obruerunt & in caſtris, inter-
cerunt plurimos atq; abduxerunt opimam prędam. Stupefacti autem alij populi miſerũt
gationẽ ad eos, interrogantes, quid hæc facientes in animo uoluerent? Reſponderũt illi,
nihil iniqui poſtulare, nec quempiã uelle pellere ex ſuo loco. Peterent ſibi dari illas ter- *Cimbrorum*
s, quę ocioſæ iacerent in regione ipſorũ, unde illi nihil perciperent commoditatis, has cu- *æqua petitio.*
rent ipſi inhabitare citra uicinorum detrimentum. Afferebant etiam ſe ueniſſe, ut quie-
m & tranquillam uiuerent uitam, uictum quærerent ex cultu terræ, neminem moleſta-

rent aut aliena ſibi contra ius & æquitatē uendicarent. Audientes incolæ illorū propoſit
facilè acquieuerūt eis, tradideruntq́ ad inhabitandū poſtulata loca, montes & ualles, fo
tes & lacus, qualē faciē in hodiernū uſq; diem habet interior Heluetia. Hæc enim cōſtat a
tiſſimis montibus, profundis uallibus & multis aquis. Eſt tamē terra per eos multo meli
reddita, ut hodie etiam multa millia hominum uictū ex ea ſibi parent. Siquidē nulla eſt te
ra tam deploratæ conditionis, quin ſi cultus ei adhibeatur melior & fertilior reddatur.

DE VALESIANIS qui olim Seduni dicti, uicini fuerunt Heluetiorum.

DE Valeſia, quam uulgò uocamus Wallis, pauca haberem quæ hic annot
rem, niſi reuerendiſſ. dominus. Adrianus epiſcopus Sedunenſis bonæ m
moriæ princeps huius regionis, quædam demandaſſet quæ facere uideba
rur ad laudem regionis & ditionis ſuæ, tradidiſſetq́ ea per eximium uiru
dominum Iohannem Kalbermatterum nepotem ſuum, qui hic præter al
ardua negocia ſibi ratione officij incumbentia nō parum ſudauit, quo
principi & mihi atq; omnib. Coſmographiæ ſtudioſis inſeruiret, moremq́ gereret, deſcr
beret atq; celebraret regionem à multis annis inhabitatam, à Romanis olim frequentata
& ſemper in celebri opinione habitam. Nec tamen ego Munſterus contentus huius bo
uiri diligenti Valeſianæ prouinciæ deſcriptione, quin ardentibus uotis & proprijs ocul
deſideraui uideri magnalia illa, de quibus ille mihi ſcripſerat, quare arepto itinere ingre
ſus ſum anno 1546. regionem ipſam, peragrauiq́ eam totam apud S. Mauricium ingred
ens & per conſcenſum montē Furcam egrediens, ubi dominos & amicos mihi ſupram
dum fauentes inueniens, qui humaniter me exceperunt, congratulatiq́ ſunt meo aduent
præcipuè dictus reuerendiſſ. dominus epiſcopus Adrianus à Riedmat, ac deinde ſpecta
ſimi & prudenti uiri domini Iohannes & Iodocus Kalbermatteri, dominus Iohannes M
les, Iohannes Wieſtenerus præfectus apud S. Mauricium & alij multi multi, qui maiorē
hi impenderunt honorem, quam compenſare queam. Quin & fauore eorum contigit
quædam uidere, quæ alias nunquam exploraſſem, niſi illi mihi contigiſſent patroni.

Principio ſciendum regionem Valeſiæ eſſe grandē & longiſſimā uallem, ut figura oſt
dit, undique clauſam ingentibus altiſſimisq́ montibus & præacutis petris, qui pro mag
parte altitudine ferè unius Germanici miliarij eleuantur in cœlum, multiq́ eorum perpet
Montes altißimi. is temporibus aut glacie irreſolubili aut niue glaciali obducuntur. in imo uerò iuxta ra
ces montium terra eſt optima atq; fœcundiſſima, omnium rerum ferax. Neſcio ſi ſimilis
in mundo inueniatur terra, quæ tam faſtigiatis montibus in altum conſurgat & tamen fu
dū habeat fertiliſſimum. Extenditur longitudo eius ab occidente in orientem itinere tri
aut 5. dierum latitudo uerò eſt ualde anguſta, niſi quod prope Octodurum & Sedunū pa
lò ſpacioſior eſt. ut illic quoq; multa prædia agrorū & pratorum inueniantur. Montes pl
runq; ſunt tam precipites, accliues & penduli, ut conſcendi nequeant, nec quis ſine ſtupo
poſſit ſummitates illorū intueri. Quacūq; parte quis ingredi uelit, neceſſe eſt altiſſimos
ſcendere montes, per uarias ambages & receſſus, locaq́ periculoſa, abſtruſa & uertico
quæ illi paſſagia uocant, quæ tempore hyemali intēperie ſic clauduntur, ut non facilè q
ingredi & egredi regionem queat, niſi apud S. Mauricium, ubi in altera regionis extre
tate Rhodanus egreditur Valeſiam, eſtq́ illic extructa arx, & pons lapideus ultra Rhod
Comitatus Aelen. num factus, ubi duo diuaricantur itinera, unum uerſus ſeptentrionem ad comitatū Aele
ſem, cui ditioni Bernates hodie ius dicunt, appellatiq́ue olim fuerunt populi illi Antuat
aliud uerò iter tranſmittit ad ſiniſtram in regionem Zables dictā, cuius populi olim A
brogi fuerunt nominati. Arx S. Mauricij eſt hodie ſub dominio ſuperiorū Valeſianoru
qui & præfectum ceu cuſtodem totius prouinciæ illuc ſubordinant. Ibi enim alpes in mo
faucium utrinq; concurrunt, relicto anguſto ſpacio per quod Rhodanus euoluitur. Et po
lapideus una teſtudine utramq́ fluuij ripā complectens, tranſmittit ingreſſuros in Valeſ
nec poteſt quiſpiā hyeme ingredi regionē ipſam, niſi per hunc pontem, qui iungit arci
quan

Furck
Grimßlen
Ge ſtilln̄
Agern̄ tal
Stras gen Belletz
Ar fl:
Münſter
Goms
Eginen tal
Valeſia
Aernen
Vber Gries
Albrun Berg
Mörill
Lingen tal
Walliſſer land
Naters
Brieg
Sempronius mons
Simpilln̄ tal
Thermæ Brieger bad
Am Geſtein
V:ſp
Letſch mons
Rarn̄ zum
Thurn
Dz Bad Thermæ
Vispach fl.
Genmi
Leuch
Sepren.
Sider
Enfiſch tal
Augſtal berg
Mõs Sylus
Siebn̄ tal
Bremes
Sedunū
Sitten
Mors fl.
Sanetſch mons
Rhodanus fl.
Octodurū
Martinach
Bãgi tal
S:Bernhard
Agaunū
S.Moritz
Caſtrū

quando præfectus claudit portæm pontis, eſt tota Valeſia clauſa, quũ hyemis tẽpore nul
pateat introitus quàm per hunc pontẽ. Tranſmiſſo aũt ponte inter recta aſcendit ad dex
ram Rhodani in ſuperiora Valeſiæ. Eſt quoq; iter in ſiniſtra parte fluminis citra pontẽ, ſe
non deducit niſi exiguo interuallo ad montem præcipitem, qui ſuperari nequit & cuius
dicem Rhodanus alluit, ut ab illa parte prouinciã ingredi nequeas, niſi montem inſupera
bilem ſuperare aut fluuium rapidiſſimum traijcere contendas. Is locus iuxta pontem app
Agaunum. latus fuit olim Agaunũ, cuius uicus Veragrorũ, fuitq; ab antiquiſſimis temporibus habi
tus. Ad iactum enim lapidis ab ipſa arce ſub præruptis petris ſitum eſt uetuſtiſſimum mo
naſterium, in quo tam abbas quàm monachi ſunt Burgundi, & adiacens oppidum uocatu
hodie ſanctus Mauricius eo quòd ibi diuus Mauricius, cũ ſocietate ſua anno Chriſti plu
minus 300. pro Chriſto eſt paſſus, & paulo pòſt ibidem extructum monaſterium, uetus A
gauni uocabulũ temporis ſucceſſu abolitũ, & ſancti Mauricij nomẽ uulgò receptum. Ab
bas monaſterij, nomine Bartholomæus Soſtionis bonę memoriæ, exhibuit mihi uetuſtas
teras, datas Agauni an. ſalutis 1014. à Rudolfo rege Burgundiæ, cuius regni pomœria tũ
extendebantur in Valeſiam, fitq; mentio in illis literis, quomodo monaſterium plurimu
ruinoſum fuerit, priuatumq; prædijs deſtitutum ſubiectis hominibus, quare ſollicitatus re
ab Hermegundi regina, Bertholdo & Rudolfo duobus comitibus, item ab Hugone ep
ſcopo Sedunenſi, Henrico epiſcopo Leudunenſi, Hugone epiſcopo Geneuenſi, Burch
do epiſcopo Lugdunenſi & alijs pleriſque, reſtaurauit monaſterium, reſtituit ablata bon
omniaq; in priſtinum reformauit ſtatum. Datæ ſunt literæ illæ anno uiceſimo quarto ad
miniſtrationis ſuæ in regno Burgundiæ. Obtulit quoque memoratus abbas, & alias liter
quæ docent monaſterium Agaunenſe extructum in honorem ſancti Mauricij & alioru
Sigiſmundus rex Burgundiæ. martyrum à rege Sigiſmundo bonæ memoriæ, qui uixit longè ante Carolum magnum.
Tempore nanque Wandalorum erecta eſt Burgundia ad faſtigium regium, ſed non diu r
tinuit coronam, ſicut nec poſtea ſub memorato rege Rudolfo multis annis conſtitit in h
dignitate. Cæterum quando rex Sigiſmundus pærfuerit Burgundiæ, inueni apud que
dam hiſtoricum, qui in hunc modum ſcribit: Clodomirus Clodouei filius rex Franciæ r
gnans apud Aurelianeñ. ciuitatem, Prouinciam ac Burgundiam bello ciuili acquiſiuit h
modo: Gundebaldus Burgũdiæ rex Chilpericum fratrem maternum Clodomiri auum i
terfecerat, quamobrem eum ulciſci ſtatuens, bello aduerſus Gundebaldum moto, è duob
eius filijs alterum Sigiſmundum in prælio cepit, alterum Gothimarum interfecit, regno
eorum potitur. Sigiſmundi præclara eſt fama ſanctitatis, quem captum atque in puteum
nã cum uxore & filij demiſſum & poſt aliquot dies extinctum ac ſepultum in cœnobio A
gaunenſi apud Sedunenſes, quod ipſe conſtruxerat, febricitantes inuocant. Contigeru
hæc circa annum Chriſti quingenteſimum. Poſtea uerò cum Carolus Magnus ueniſſ
Alteus abbas Agauni. Agaunum, præfuit monaſterio abbas Alteus, qui trigeſimus erat in ordine à primo abb
te, qui quoque epiſcopus erat, uerùm ubi locorum, literæ non indicant, & is oſtendit Im
peratori oſſa diui Mauritij atque totius legionis Thebeorum, quorum oſſium tunc ibi m
gna erat copia, interim uerò diſtracta ſunt, ut hodie pauca ſuperſint, quæ omnia mihi o
ſa ſunt. Viſuntur etiam ibi quatuor aut quinque lapides antiquo Romano charactere ſc
pti, qui oculares teſtes ſunt, Romanos olim ibi & Octoduri, qui hodie Martinach uoc
tur, frequentem habuiſſe conuerſationem. Vocati tunc ſunt ut ſupra quoq; monuimus,
bitatores illius regionis Veragri populi, quorum caput fuit uicus ubi cœnobium eſt ſa
cti Mauricij. Per hos Cæſar olim in Galliam penetrauit.

De inſignioribus montibus Valeſiæ.

Mons Furca. MOntes qui ambiunt Valeſiã, habẽt noſtro æuo alia quàm olim nomina. Mo
ille unde Rhodanus originaliter proruit, uocatus aliquando fuit Iuberus
Coatius, aut ſecundum alios Vrſellus, at hodie nuncupatur Furca, id eſt, B
cornus, attingit'que ferè montem Gothardi aut eſt unus cum illo mons, tame
ſublimius habeat ſupercilium. Per hunc montem patet tempore æſtiuali iter à Val
ſijs ad Vranenſes & Lepontios. Tempore uerò hyemali ob niues non licet traijcere, imò
media æſtate difficulter id licet, id quod ego compertum habeo, qui quarta menſis Aug

ſti tan

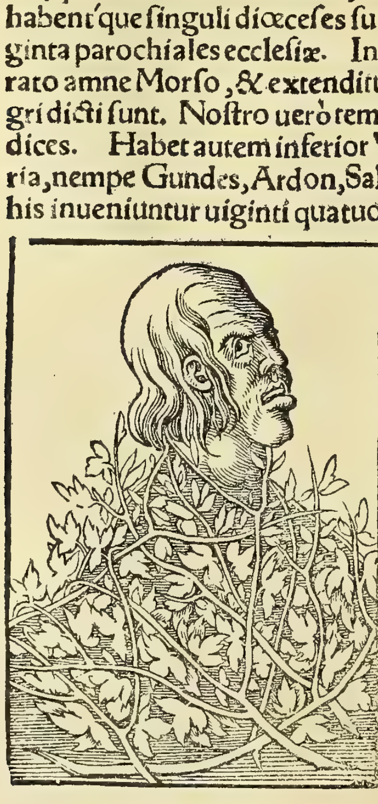
tanta frigora in uertice huius montis paſſus ſum, ut totus contremiſcerem, cogerer'que
s aut quatuor niues & glacies cum equo non ſine periculo traijcere. Cumq; eadem die
rſellam uſque ad radices montis Gothardi peruenirem, uolui & illius montis difficulta- *Mons Gothardi.*
explorare, ſed non tantas moleſtias in eo deprehendi, quantas habet Furca, cùm gra-
tim aſcendat, nec ſit tam præceps nec tam altus ſed nec tam frigidus. Habet quidem ad
runq; latus longè latiores montes quàm ipſe ſit & qui niue non carent, at iter illud quod
r intermedium Gothardum inuentum eſt, leniter aſcendit, nec infeſtatur aliqua iniuria
ſi poſt æquinoctium autumnale & antea æquinoctium uernale. Tunc enim nix reſolubi
conglomerata in lateralibus montibus, magna mole & copia è ſupernis deuoluitur &
icquid in ſubiecta accliui & aſcendente ualle deprehendit opprimit & conquaſſat. Vo-
nt incolæ hoc naufragiũ Lôuwenen. In ſummitate montis Furcæ limites ſunt regionum
aleſiæ & Vraniæ. Hinc enim ad occidentem deſcenditur in Valeſiam, & contra ad orien
m lenis & longus eſt deſcenſus in Vraniam. In Furca monte atq; longè circum montem
um præſertim uerſus Vraniam, nihil penitus è terra præter tenuem herbam proſilit. Non
debis ibi arborem ullam, ſtirpem aut dumũ. Accipit in hoc monte, occidentẽ uerſus, Rho *Rhodani origo*
nus fluuius exile initium, ex reſoluta niue & glacie, ut infrà fuſius dicetur, augeturq; con-
nuò ex innumeris amnibus undiq; ex montibus & uallibus accurrentibus, quorum quidã
aiores alij minores ſunt, nec eſt finis talium fluuiorum, donec Rhodanus Valeſiam egre
tur & mergitur in lacum Lemannum, quem hodie Loſannenſem uocant, qui longitudi-
e ſex miliariorũ Germanicorũ patet, latitudine autem maxima (idq; in medio) trium. Ge
uæ rurſum exit lacum, curſumq; uerſus Lugdunum arripit. Non procul à Furca eſt mõs
ius quem Grimſslen uocant, per quem quoq; exitus in Heluetiã de Valeſia inuentus eſt, *Grimßlen*
d qui abſq; ſudore & labore magno ſuperari nõ poteſt. Montes qui Valeſiam à meridie *mons.*
audunt, habent multa paſſagia, ut uocant in Longobardiam. Per Gries & Nyſi patet iter
d Eſchental, quæ uallis eſt de ditione Mediolanẽſi. Ex Brigenſi pago patet iter per mon
m Sempronij (uulgò Simpelberg) ad Mediolanum. A' Veſpa iter extẽditur per montem *Mons Semproni.*
aſes, & ab alio latere per montem Matter ad oppida quędam Mediolanẽſis ditionis, item *nij.*
d uallem Kremerthal, quæ paret comiti à Zaland. A' Raronia uerſus ſeptẽtrionem & ad
itionem Bernenſium præſertim ad Kandelſteg eſt quoq; iter, ſed periculoſum, uocaturq;
ons ille tranſcendendus Lötſchenberg. Aiunt in hoc itinere multos homines ſingulis
nnis perire, qui niue obruti in ipſa niue ſuffocantur. Ab oppido quoque Leuck per ther-
as Leucenſes, uia eſt ualde frequens uerſus Bernam. Mons quem traijcere oportet eſt al-
iſſimus, quem Gemmi uocant, de quo infra copioſius, quia hunc ipſum aſcendi. A Sedu- *Mons Gemmi.*
o duo oppoſita itinera ad ſeptentrionem & meridiem extenduntur. Quod ad ſeptentrio
em ducit, montem Sanetſch tranſit, quòd uerò meridiẽ uerſus ducit, trãſmittit per uallem
renſem longitudine ſex miliariorũ, atq; per magnum niuoſum montẽ, qui maior glacia
s eſt Arolla uocatur, ad uallem Wapelinã, quæ ab antiquis Vallis Pœnina appellata eſt,
dq; ob Hannibalem Pœnum, quem putant per hanc uallem iter feciſſe in Italiam. Subeſt
utem hæc uallis dominio Auguſtæ Prætoriæ, hoc eſt comiti à Zaland. Eſt quoque paſſa *Auguſta Præ-*
ium à Martinach, olim Octodurum dicto, quod Kumben uocatur, diuiditurq; in monti- *toria.*
us ad diuerſa loca, unum quod uergit ad læuam, tranſmittit ad montem minoris ſancti
ernhardi haud procul à Tarentaſia, atq; ad Centrones. Deinde ab Intremont uerſus me-
idiem ducit alia uia ad maiorem ſancti Bernhardi montem, quem ueteres montem Iulij &
ontem Iouis appellauerũt, atq; inde ad Auguſtã Prætoriam. Cæſar quoq; olim per hunc
ontẽ penetrauit in Galliam, ſicut & Galli hodie per eam Italiam petunt. In huius montis
acumine ſuper ingentia ſaxa & abruptas petras conſtructum eſt Xenodochiũ, ubi omni- *Hoſpitale ſancti Bernhardi.*
us tranſeuntibus hoſpitium & uictus gratis offertur, qui recipere dignantur. Sunt autẽ in
ac domo continuè duodecim Canonici regulares Deo & hominibus ſeruientes, funda-
umq; eſt collegium ipſum à Diuo Bernhardo, Canonico eccleſiæ Auguſtanæ Prætoria.
Circum domum illam longè lateq; ſpacio trium miliariorum nihil inuenitur in ſuperficie
erræ præter ſaxa & niues, non creſcunt ibi ligna neque gramina, ſicut nec in alijs multis
lpium montibus. Coguntur ergo Regulares illi uictualia & quæcunque alia neceſſaria
duehere ſpacio quatuor, quinq; & ſex miliariorum, idq; tergis iumentorũ: potiſſimum au
em ad Martinach continuò multos habẽt equos oneratos & ad hoc inſtitutos, itinere qua
uor miliarium plana uia, ultra citra'que tranſeũtes, donec perueniunt ad radicem montis.

Hinc eſt

Hinc eſt illis aſcendendum per cliuum ingentem uſq; ad cacumen montis. Hoſpitium i-
lud aiunt eſſe amplißimum ut etiam ſexcentorum peregrinorum capax eſſe poſſit. Q
hoc loco moriuntur ſepeliri non poſſunt, quum ibi non ſit terra foſſilis, ſed cadauera eo
rum proijciuntur in profundas ſpeluncas petrarum, ubi frigore rigeſcunt, donec reſolua
tur. Inueniuntur ingentia ſaxa in hac regione, ut etiam homines eis uice tectorum utantu
Cœnobiolum in petra. id quod ego uidi nõ procul à Seduno in ualle Bremis ubi monachi quidam cœnobiolu
aliquod exciderũt in petra cum eccleſia, culina, hypocauſto & cellulis aliquot ſine ullo l
gnorũ adiumento. Petra ipſa eſt monaſterij tectũ, parietes, poſtes oſtiorũ & manſiuncul
ipſæ. Opus eſt difficili aſcenſu donec ad eius atrium uenias. Cùm ego illud luſtrarem, er
uacuum monachis, eo quòd ante paucos annos omnes peſte in eo lapide perijſſent.

De populis Valeſiæ.

INcolæ huius regionis longè & ante poſt Chriſtum natum uocati fuêre Seduni & S
dulij, fuerunt'que fortes & bellicoſi nec minoris æſtimationis quàm uicini eorum He
uetij. Occalluerunt ad labores, calores & frigora, & ut in ſumma dicam, habitudo p
puli non differebat à facie terræ. Vt enim terra ipſa apſera eſt ob montes & petra
incolæ erant graues, ſeueri, intrepidi, magnanimes, & feroces contra tyrannos & h
ſtes, qui æquitatem opprimere nitebantur. Multi ex ueteribus ſcriptoribus faciunt e
Seduni acres. rum mentionem, præſertim Iulius Cæſar, Plinius, Pomponius Mela & quidam alij, qu
rum quidam eos appellant Sedunos acres, quod profectò non uulgare eſt teſtimoniu
grauitatis & magnanimitatis eorum. Quando uerò & ob quam cauſam hæc regio p
ſtea Valeſia & uulgò Wallis eſt appellata, inueſtigare minimè potui. Fieri tamen pot
quòd uocabulum illud natum ſit à latina uoce Vallis aut ab arce Sedunenſis ciuitatis Va
ria, quam hodie inhabitant Canonici Cathedralis eccleſiæ. Noſtro æuo diuiditur hæc
Superiora Valeſia. gio in ſuperiorem & inferiorem Valeſiam. Superior habet linguam germanicam & e
propriè tractus Sedunenſis, incipiens à Furca & excurrens uſque ad marcam regioni
quæ eſt ſub Seduno iuxta amnem Morſum, complectitur'que ſeptem Deſenas ſeu Diœc
ſes, quas illi Zenden uocant, nempe Sedunum, Syder, Leuck, Rarẽ, Viſp, Brig, & Gom
habent'que ſinguli diœceſes ſuos iudices & officiales. In his diœceſibus inueniuntur t
ginta parochiales eccleſiæ. Inferior Valeſia utitur lingua Sabaudica, incipit'que à mem
rato amne Morſo, & extenditur uſque ad pontem ſancti Mauritij, cuius incolæ olim Ve
gri dicti ſunt. Noſtro uerò tempore paret ſuperiori Valeſiæ, quæ illis dat præfectos & i
dices. Habet autem inferior Valeſia ſex communitates quas illi uocant uexilla ſeu ban
ria, nempe Gundes, Ardon, Sallien, Martinacht, Intremont, & ſanctum Mauricium &
his inueniuntur uiginti quatuor parochiales eccleſiæ. Habuit quoque plurimas arces, a

tequam è ſuperiori Valeſia expugnaretur, ſed ſunt omn
ferè dirutæ, ſedecim ſcilicet, nec permittuntur aliæ extru
ad præcauendum futuram rebellionem. Populus in V
leſia eſt hodie erga exteros, quantum ego aduertere pot
ualde humanus & affabilis, totuſq; beneficus. Inter ſe u
rò paulò rigidiores, quàm deceat amicos & uicinos.
Nam habent cõſuetudinem quandã ueterem & ius quo
dam mirabile, uulgi approbatione receptum, quod illi u
cant Matzen. Illud enim ſi ante ædes alicuius ſuſpe
ſum fuerit, proſcribitur ille quodammodo, pellitur'que
omnibus bonis ſuis. Accurrunt paſſim omnes uicini reg
Quid Matzen nis, deuorant'q; omnia illius, homine illo non audito ne
ad iudicem prouocato. Eſt autem Matza radicũ arborea
aut uititũ mira quædam perplexio, cui imponũt deforme
quandam & manu ſculptam humanæ faciei figuram, q
præ ſe fert laruam & terriculamentum quoddam. Aud
magiſtratũ non poſſe compeſcere furentis populi inſan
am, quando cũ ſua Matza ad ædes alicuius hominis ſuſp
tione crim

-ne criminis laborantis concurrunt. Habent autem ſingulæ diœceſes ſuas Matzas. Scien-
m præterea, commune eſſe in Valeſia, ut bona pars hominum, mulieres & uiri ſub men-
ſtrumas habeant, cauſamq́ꝫ putant eſſe aquam ipſam. At ego uidi multos magnos & in-
gnes uiros, qui ſuas quoqꝫ in pectore geſtabant ſtrumas, & tamen nunquam aut raro bi-
nt aquam, niſi malis in puericia eos hanc ſibi corporis conciliaſſe deformitatem.

De magiſtratu & adminiſtratione Reipublicæ Valeſianæ.

EPiſcopus Sedunenſis princeps eſt & dominus totius Valeſiæ ſuperioris & inferio-
ris, in rebus ſecularib. & ſpiritualibus, deditq́ꝫ Carolus Magnus circa annum Chri-
ſti 805. hunc comitatum & præfecturam ſancto uiro Theodolo epiſcopo Sedu-
nenſi atqꝫ omnibus ſuceſſoribus eius. Confirmauerunt quoque multi alij Impera-

tores hanc donationem & roborauerunt uſque in hodiernum di- *Epiſcopus do-*
em. Moriente autem epiſcopo, ſurrogatur alius per dominos ca- *minus Valeſiæ*
nonicos & ſubordinatos à ſeptem Deſenis legatos, illi'que electo
adiungitur uir quidam iudiciaria fultus autoritate ad dirimen-
dum & decernendum in cauſis prophanis, qui totius regionis ca-
pitaneus eſt. Deligitur autem per principis & ſeptem Deſeno-
rum communes legatos tempore na taliciorum Chriſti in com-
muni totius prouinciæ conſilio, duratq́ꝫ ad bieñium officium eius
Stipatur ſex aut ſeptem famulis equitibus in expenſis principis.
Habitatio principis eſt Seduni, habetq́ꝫ in ditione ſua ſex arces ſa-
munitas, duas Seduni, nempe Meyerin in ciuitate, & Tyrbelen in eminẽti monte ciuita *Arces epiſco-*
adhærente, unam in Naters, unam in Leuck, unam in Enfiſch, atqꝫ unam in Martinach, *pi.*
d quæ ſub Cardinali Matthæo eſt exuſta. Anno Chriſti 1417. percuſſit natio Vale-
na fœdus cum Lucerna Vrania & Tranſſyluania, fuitq́ꝫ prima municipalis obligatio fa
a cum iſtis quinque Deſenis, Seduno, Siders Viſp, Brig & Gombs. Deinde anno Chriſti
illeſimo quingenteſimo triceſimo tertio fuit hoc fœdus innouatum, clarius explicatum,
extenſum per Adrianum à Riedmat epiſcopum Sedunenſem, per capitulum eccleſiæ
thedralis & ſeptem Deſenos totius regionis Valeſianæ, cum tribus memoratis Canto- *Confœderatio*
bus, Lucerna, Vrania, Tranſſyluania & cum Suicia, Tugio, Friburgo & Solothuro. Fa- *Valeſianorum*
a eſt hæc confœderatio Lucernæ die Mercurij ante feſtum Thomæ apoſtoli. Fuit & cum
ernatibus fœdus primum ictum anno 1446. ac deinde temporibus domini Gualtheri no-
m factum fœdus, uetus uerò penitus abolitum ſeptima ſeptembris anno 1475. An-
Chriſti milleſimo quingenteſimo triceſimo ſexto, quum rex Galliæ & Bernates ob cer
s cauſas ducem Sabaudiæ pellerent è ditione ſua ſibi'que regionem eius uſurparent, pars
ædam terræ Zablees dedidit ſe ſeptem Deſenis Valeſiæ, gubernaturq́ꝫ hodie à trib. præ-
ctis ex ſuperiori Valeſia deſignatis. Vocantur autem præfecturæ illæ, Mõthey, Yſian &
ochtal. Abundant iſtæ tres præfecturæ urſis, ceruis, hinnulis, capreis, apris ſylueſtribus
que alijs feris.

DE CIVITATE SEDVnenſi & aliis oppidis Valeſiæ.

METropolis Valeſiæ uocata fuit ab antiquis tẽporibus Sedunũ, germanicè
Sitten & gallicè Siun, habentq́ꝫ incolę duas linguas, germanicã & gallicã
cõmunes. Nec habẽt Valeſiani aliam circũmuratã pręter Sedunũ ciuitatẽ,
ſed egregia loca, quanquã S. Mauricius ſiue Agaunũ pro oppido haberi
poſſet. Habent incolæ totã Vallem è loco S. Mauritij uſqꝫ ad Furcã mon-
tem, pro una ciuitate, quæ ad læuã & dextrã uice murorũ altiſſimis monti- *Tota Valeſia*
us & inexpugnabilibus ſaxis clauditur, habens portam & introitum apud S. Mauricium. *una ciuitas.*

Super-

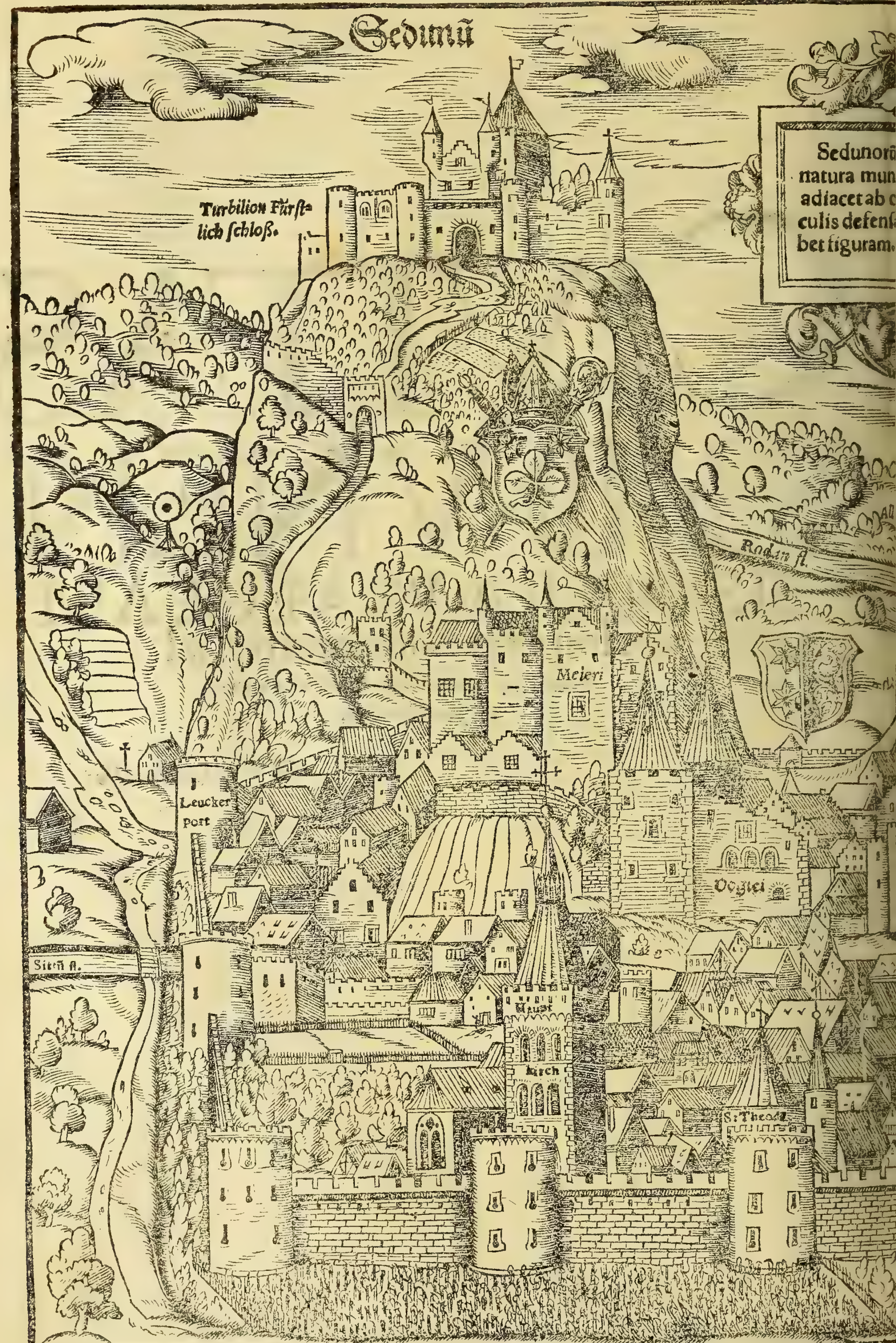
Superfluum ergo & inane iudicant eſſe, ſi omnia oppida muris cingerentur. Olim quũ re
gio non uni pareret domino, & ex uno dominio duæ fuiſſent factæ ditiones, fuerunt extr
mitates muro interclusæ, idq; haud longè infra Brigam, qui porrigebatur & adhuc porri
tur (licet totus ſit ruinoſus) à Rhodano ad montana auſtralia, uocaturq; germanicè. Am
ſtein, hoc eſt, apud lapides nec quẽquam inueni in regione ipſa qui mihi narrare potuit c
ſam, ob quam ſuperiores Valeſiani ſe ſegregauerunt ab inferioribus, aut quo tempore h
regionis ſeparatio facta fuerit. Sed ut redeam ad Sedunum, noueris illud pro more patri
elegantem eſſe ciuitatem, creſcitq; indies ſplendor ædificiorum. Adiacet urbs ipſa mon
qui in media planitie inter altiſſimos montes uallem claudentes, ſenſim uerſus ortum co
ſurgit, bifurcaturq; in duo petroſa faſtigia ſeu eminẽtes colles. Qui dextram tenet, alluit
Valeria. in ſubiecto ualle Rhodano, uocaturq; Valeria, quæ olim fuit arx benè munita, iam uerò i
habitatur à Canonicis, habentq; ibi cathedralem eccleſiam, quum tamen uera & uetus ep
ſcopalis eccleſia ſit in ciuitate ipſa prope portam, Gundes appellatam. A' ſiniſtra uerò c
uitatis & à reſidentia epiſcopi aſcendit leniter mons petroſus & ualde anguſtus, fitq; gr
datim multò ſublimior quàm ſit Valeria, & habet utrinque præcipitia profunda, quæ non
cilè humano labore & ſudore conſcendi poſſunt, præſertim à latere ſeptentrionali, durá
que hic aſcenſus ad ſpacium iactus bombardæ, in cuius ſumma extremitate arx eſt conſt
Arx Tyrbile. cta ualde amœna & fortis, quæ Tyrbile uocatur, habens multas elegantes & amœnas ma
ſiones, quin & uinum præſtans & nobile illic reconditum habetur, offerturq; bibendum
ductis amicis. Illic ſe recipit princeps cum familia ſua, quando calores in inferiori caſt
tempore æſtatis inualeſcunt. Eſt enim aura illius ſublimioris loci multò temperati
Maierin. quàm aër inferioris caſtri. Appellatur autem arx inferior Maierin, eſtq; extructa ſup
ſaxo eminenti, quòd omnia ferè ciuitatis ædificia ſua ſublimitate excedit, præter pau
ædificia è regione eius in radice montis Valeria ſita ut eſt domus magnifica domini Io
nis Kalbermatteri, & quædam alia pauca. Cæterum quàm fertilem agrum Sedunum h
beat dici nequit. Nobilius uinum & meliorem panem non licet, circumquaque inueni
Habet hortos & pomeria atque prata ualde bona. Apes recondunt apud eos mel in ta
ta copia, ut per integrum annũ illis ſuppetat mel ex aluearijs, id quod Leucæ uidi & guſt
ui. Abundat quoq; regio iſta præſertim circa Sedunum, ualde precioſis caſeis, habent &
ptimos piſces in Rhodano, maximè truttas, eosq; tanta magnitudine & pondere, ut ad
quentur interdum triginta libris uulgaribus. Parant quoq; multas ſalitas & exiccatas ca
nes, præſertim à pinguioribus ouibus & caſtratis arietibus. Non fumo indu-
rant carnes, ſed ſalitas exiccant in aëre & poſtea reponũt in ſtra
mine. Delectantur huiuſmodi carnibus ouillis
magis quàm ijs quæ fumo
macerantur.

Ciuit

CIVITAS SEDVNENSIS, OPERA PRAECLARI uiri Iohannis Kalbermatteri ad ætatem noſtram diligenter deſcripta atque delineata.

D Sedunenſis

Sedunenſis ciuitas cum duabu

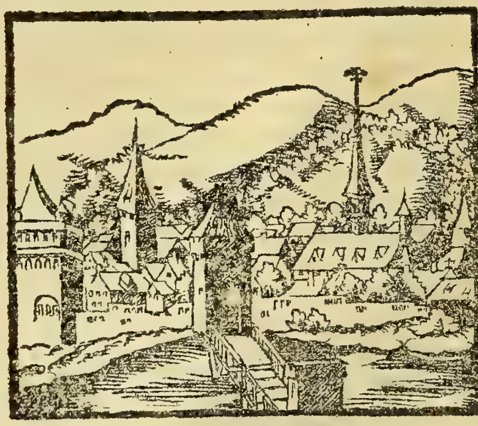
...us & Valeria cathedrali eccleſia.

S. Mauritius, olim Agunum.

De iſto oppido ſuprà multa & uaria dixi. Incolarum uictus conſiſtit in plantatione uini, quod nobile ibi creſcit & largum, at parum colligũt frumenti propter uallis anguſtiam & præcipitum montis auſtrum aſpicientis. Vbi uerò per fauces illas montium paululum deſcenderis exierisq́ Valeſiam, diuaricantur montes magis ac magis, ut incolæ illorum locorum maiorem habeam planiciem pro frumẽto ſerendo & pratis parandis, quàm ſint intra iam dictas montium fauces ſpacia.

Martinacht ſiue Octodurum.

Eſt locus iſte celebris ſua uetuſtate ac amœnitate. Habet planiciem amplam, quæ contrahitur in fauces & montiũ cõuallia, per quæ & Cæſar primus olim in Galliam penetrauit. Ducũt enim fauces illæ plano itinere ad ad montem ſancti Bernhardi, & hinc in Mediolani ditionem. Vnde Cæſar libro Cõmentariorum tertio de Gallico bello inquit: Cũ in Italiam proficiſceretur Cæſar, Ser. Galbã cum legione duodecima & parte equitatus in Antuates, Sedunos, Veragrosq́ miſit, qui à finib. Allobrogũ & lacu Lemãno & flumine Rhodano ad ſummas alpes pertinẽt, &c. Eſt fundus huius oppidi aptus frumento, fœno, pomis & aliis homini neceſſariis ferendis. Vnde & regionis princeps olim, antequã arx à ſeditioſis exureretur, cõſueuit hic ſæpe per annum habitare. Viſuntur ibi in hunc uſq́ diem quædam ueſtigia Romanurũ antiquitatum. Nam ante & poſt Chriſtum natum Romani hoc in loco frequentes habuerũt ſtationes. Extat adhuc ante templum loci magna columna, cui Romanæ inſcriptæ ſunt literæ. Eſt & alias lapis muro eccleſiæ incluſus habens latinas literas, ſed uterq́ lapis adeò eſt corruſus, ut ex ſcriptura nullus integer poſſit haberi ſenſus. Hæc potui in colũna legere, INVICTO AVG. DIVI CONSTANTII FILIO. Ab iſto loco deflectit uallis Valeſiana ab auſtro uerſus aquilonem quadrante ferè, hac'que lege & linea aſcendit uerſus orientem ad Gombs uſque

Gradetſch & uetus Sideræ.

Dvæ aut tres amœniſſimæ arces extructæ ſunt ſuper uno monte Gradetſch (ſicut & arces) appellato, ſed cuius montis radicem Rhodanus leniter ſecundo flumine deſcendit. Circa montem uerò circulariter planities quædam amœna, quæ nõ parum uoluptatis habitatoribus arcium olim cum adhuc habitarentur afferebat. Hodie arces dirutę ſunt ſicut & multæ aliæ in Valeſia, at fragmenta & ruinę ſatis oſtendũt qualem arces habuerint amœnitatem. Idem eſt iudicium de arce, quæ uocatur uetus Sider:

Sider & Leuc.

Svnt hæc duo egregia oppida, habentq́ arces ſed non ſatis firmas, nec alto loco ſitas. Creſcit ibi uinum generoſum. Leucæ ſolet princeps celebrare comitia ditionis ſuæ quòd hoc oppidum medium teneat locum totius regionis. Faciunt incolæ huius loci graues expenſas pro aquæductus per præcipitia montium in canalibus deriuandis, quibus adaquant & rigant prata montibus adhærentia, id quod tamen nedum Leucæ fit uerùm & per totam prouinciam. Vnde dicunt incolæ, ſe maiores facere ſumptus pro aquis deducendis quàm pro uino plantando.

Raronia & Veſpia.

EST Raronia oppidum antiquiſſimum, ſicut & adiacens rupta arx, Ad turrim appel lata. Nam temporibus Ottonum Imperatorum, numeratus eſt dominus Raroniæ inter quatuor barones imperij, qui & alio nomine appellatur dominus de Thuſis. Veſpia elegans eſt oppidum, adhæretq; mōti ſicut ferè omnia oppida Valeſiæ. Ha it & elegantem arcem in colle quem magnus inde tranſiens alluit fluuius, ſed locus ho eſt uacuus, niſi quod ex ruderibus quædam adhuc ueſtigia murorum prominent. In re ſſu interiori huius loci, aſcendendo per uallem, uenitur ad pontem lapideum, qui conne t duos montes, eſtq; tanta profunditas à ponte ad ſubiectum flumen, ut ferè dominicā ationem dicere poſſis, donec lapillus manumiſſus deſcenderit. Pōs Staldēſis.

Brig, Naters, Moril.

POſt Sedunum Briga uidetur elegantius in Valeſia eſſe oppidum, niſi quod caret ſepto muri. Nam iacet in magna planicie, habetq; circum ſe multa prata & alia præ dia, uinū tamen quod ibi creſcit eſt ignobile, ſicut & in regione ſuperiori, atq; ideò afferunt uinum Lamparticum, quod delicatum eſt. Naters è regione Brigæ atq; ab ia ripa Rhodani, eſt quoq; amœnus locus, abundat elegantibus hortis & pratis, quia ha t amplam planiciem. Vbi uerò hinc contra Rhodani curſum aſcenderis, montes utrinq; eunt & non amplius ſpacij reliquum quàm opus ſit pro riuo Rhodani, duratq; hæc mon m anguſtia donec ueneris uſque ad Moril, ubi quoque uinum creſcit, ſed quod ſubaci m eſt. Incipit quoq; ibi panis crudeſcere, ut rudiorem & inſipidiorem in tota Heluetia x inuenias. Frumentum enim ibi tarde matureſcit, ita ut Aroniæ ac deinceps in ſuperiori s Valeſiæ locis, ſiligo uix in medio mēſis Auguſti matureſcat. Eſt enim iuxta Aroniam monaſterium terra non deformis, ſed tota brumalis. Hanc tamen ſuperioris Valeſiæ ſte litatem, compenſat Sedunenſis agri mira fertilitas. Eſt in Gomſs, hoc eſt, in ſuperiori Va ſia, uilla quædā Vlrichen nomine, cuius habitatores hyemali tempore in magno ſunt pe culo, propter globos & moles niuium, quæ deſuper ex præcipitijs montium deuoluun r & ad domos uſq; labuntur, & interdum demoliuntur.

De glaciebus induratis, quas uulgo Gletſcheren uocant.

QVanquam glacies illæ nunq; reſolubiles, non ſint lapides neq; metalla, in purita te tamen non multū differunt à depuratis cryſtallis, inueniunturq; maxime uerſus auſtrū in ſummis & agreſtioribus montibus, quos uocant Niuoſos mōtes. Non ſunt propriè ſecundū conditionē naturæ ſuæ niues neq; glacies, ſed ſunt indura tæ glacies, quæ in ſummitatib. montiū nunq; liqueſcūt, ſed à duobus aut trib. illibus annorū cooperiunt cacumina montiū & impleuerūt ualles, & ferè in lapidē indu ierunt. Et ſi quandoq; portio aliqua in demiſſam cadat uallē, manet multo tēpore, priuſq; lore ſolis in aquam reſoluatur. Eſt quoq; natura eius, ut ſeipſam purget, ut nec terra, are a aut lapis, magnus uel paruus, aut alia extranea materia in ea maneat, ſed repurgatur in odū cryſtalli. Habet in multis locis immenſam profunditatē, ſcinditurq; nonnunquā in aximas rimas & fiſſuras, ut magnū periculū ſit uiatoribus in paſſagijs ſicut & uenatori s ipſis, præſertim quando diffuſæ conteguntur niuibus. In multis locis fiſſuræ tā profun æ ſunt, ut ſuperent altitudinē ſeu menſurā trecentarum aut quadringentarum ulnarū, ul a capta pro maxima extenſione brachiorū ſiue orgya. In quibuſdā fundus inferior mēſu ri ob nimiā profunditatē nequit. Cū æſtiuali tēpore concreta illa glacies diſrūpitur, exo tur crepitus tā acutus & horrendus, ut putes totā terrā diſſilire. Solent etiam uenatores ſpendere tēpore æſtatis captam uenationē in huiuſmodi glaciei hiatus, ut in illis frigore ſtricta, ſalua cōſeruetur uſq; ad tēpus diſtractionis. Vtūtur incolæ hac glacie in morbis eſperatis, præſertim ad ſiſtendū dyſenteriā, pro remedio, ad extingnendū acutā febrim. Fiſſuræ glaciērum.

E Contraria

Aqua glacialis Contraria enim contrarijs curantur. Aſſerunt etiam aquam quam glacies illa indurata à emittit, ad multa cõducere, multisq́; mederi ægritudinibus. Eſt tempore æſtatis frigidiſ ma, turbida & cinerei coloris, perinde ac ſi multo cinere eſſet permixta, erumpitq́; paſſi ex uallibus, magnis riuis. In quibuſdam locis ex altiſſimis ſaxorum locis funditur, præſe tim inter Agaunum & Octodurum magnus ex edito monte labitur riuus, præbens uiſe tibus horrendum ſpectaculum, Eſt glacies illa tam frigida res, ut portio aliqua magnituc ne oui immiſſa cantharo uini calidi, totum uinum frigidiſſimum reddat. Sũt inter uetere qui huius glaciei quoq; faciunt mentionem, præſertim Silius poëta, qui floruit temporib Veſpaſiani & Titi, qui in hunc modum ſcribit:

Cuncta gelu canaq́; æternum grandine tecta
Atq; æui glaciem cohibent, riget ardua montis
Aetherij facies, ſurgentiq́; obuia Phœbo.
Duratas neſcit flammis mollire pruinas,
Quantum tartareus regni pallentis hiatus
Ad manes imos atq; atræ ſtagna paludis.
A' ſupera tellure patet, tam longa per auras
Erigitur tellus, & cælum intercipit umbra.
Nullum uer uſquam nulliq́; æſtatis honores
Sola iugis habitat diris, ſedesq́; tuetur
Perpetuas deformis hyems illa, undiq; nubes
Huc atras agit et mixtas cum grãdine nimbos.
Iam cuncti flatus uentiq́; furentia regna
Alpina poſuere domo, caligat in altis
Obtutus ſaxis, abeuntq́; in nubila montes.

Quomodo Hannibal primus tranſcenderit huiuſmodi glacies & caneſcentes uias.

Rumpit inacceſſos aditus atque ardua primus
Exſuperat, ſummaq́; uoce de rupe cohortes,
Tum qua durati concreto frigore collis
Lubrica fruſtratur canenti ſemita cliuo, *Canenti, caneſcenti.*
Luctantem ferro glaciem premit, haurit hiatu
Nix reſoluta uiros, altoq́; à culmine præceps *Liuentes.*
Viuentes turmas operit delapſa ruina.
Interdum aduerſo glomeratus turbine corus
In media ora niues fuſcis agit horridus alis
Aut rurſum immani ſtridens auulſa procella
Audacis rapit arma uiri, uoluensq́; per orbem
Contorto rotat in nubes ſublimia flatu
Quoq; magis ſubire iugo atq; euadere niſi
Erexère gradum, creſcit labor, ardua ſupra
Seſe aperit feſſis & naſcitur altera moles
Vnde nec edomitos exudatosq́; labores
Reſpexiſſe libet, tanta libidine plena
Exterrent repetita oculis, atque una pruinæ
Canentis quacunque datur permittere uiſus
Ingeritur facies, medio ſic nauita ponto
Cum dulces liquit terras & inania nullos
Inueniunt uentos, ſecuro carbaſa malo
Immenſas proſpectat aquas ac uicta profundis
Aequoribus, feſſus renouat ſua lumina cælo.

Anno Chriſti 1546. quarta Auguſti quando traieci cum equo Furcam motem, ue ad immenſam molem glaciei, cuius denſitas, quantum conijcere potui, fuit duarum a

triu

ium phalangarum militarium, latitudo uerò continebat iactum fortis arcus, longitudo
urſum tendebatur, ut illius receſſus et finis deprehēdi nequiret, offerebat intuentibus hor
ndum ſpectaculum. Diſſilierat portio una & altera à corpore totius molis magnitudine
omus, quod horrorē magis augebat. Procedebat & aqua canens, quæ ſecum multas gla-
ei particulas rapiebat, ut ſine periculo equus illam tranſuadare non poſſet. Atq; hunc flu
'um putant initiū eſſe Rhodani fluuij, tametſi aut procul in demiſſiore loco magnus fons *Rhodani origo*
illo monte ſcaturiat, quem alij putant originem eſſe Rhodani. Accurrunt etiam undiq;
lurimi riui aquarum in montibus collecti, qui illicò primam Rhodani uenam plurimum
ugent & unà uoluūtur atq; præcipitantur per aſpera ſaxa, anguſtias montium & alia con
agoſa loca, tantum ubiq; excitantes ſtrepitum & ſonitum, ut uix comitem te alloquentē
udire poſſis. Durat autem is ſtridor & impetuoſus fluxus uſq; Brigam ferè, ubiq; rupi-
us preſſus. Monaſterij tamen & Reckinenſium agros placidus & ſilens interſecat. Exci-
it inter conuallium auguſtias una ſpumoſa cataracta aliam, tantáq; inſania nonnunquam
quæ per ſaxa præcipitantur, ut nedum in ſpumam uerum & in nebulam reſoluantur. Idem
t in flumine quod ultra Furcam ex cōcurrentibus riuulis & reſolutis niuibus naſcitur, q̊d
ulgò Ruſs uocant, nec eſt ſine cataractis quouſq; in Vrania miſcetur magno lacui Lucer
enſi. Sunt autem qui putant Rhodanum ſic dictum à uerbo rodo, quod in quibuſdā locis *Rhodanus unde ſic dictus.*
erpetuo corrodat ripas ſuas. Siquidem in una hora relicto priori alueo nouum rodit, ua-
aturq; in ualle ipſa, non ſine magno inhabitantium damno, quod maxime ſentiunt Ve-
iani & Durtmandini, qui ingentibus aggeribus graſſationi eius obuiant, ne uberes agri
orum in nihilum redigantur. Iuxta originem Rhodani multæ effodiuntur cryſtalli, quia *Cryſtallus.*
ryſtallus naſcitur ex gelu uehementiore concreto, nec alibi reperitur quàm ubi hibernæ
iues rigent. Eſt quoq; ibi copia murium Alpinorum, homines tranſeuntes allatrantium.

De fertilitate Valeſiæ.

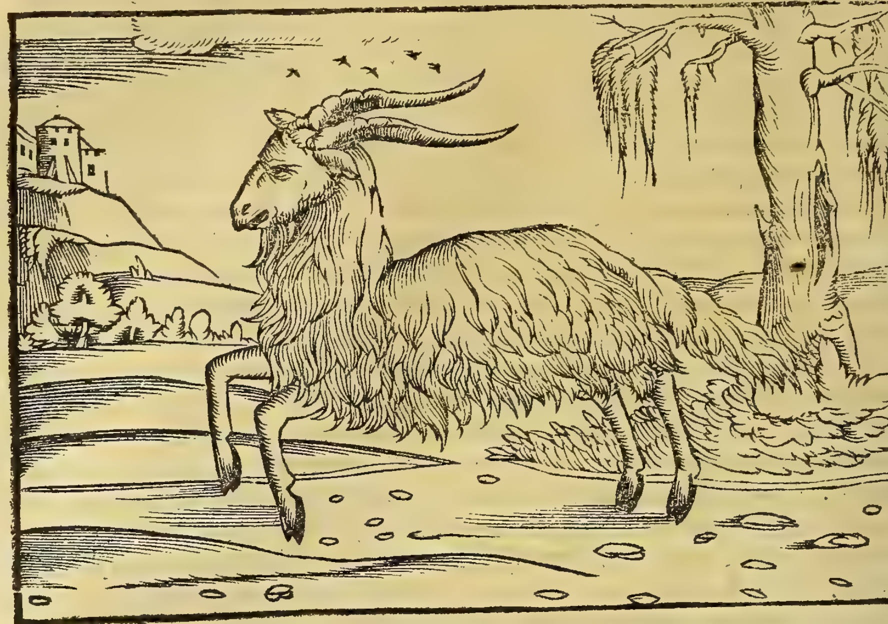
NVlla re ſuſtentationi hominum neceſſaria caret Valeſia. Profert hæc clauſa re-
gio uinum & panem atq; fructus omnis generis: abundat etiam carne & piſci-
bus. Incipit uinum creſcere in diocœſi Brigenſi in montibus, continuaturq; eius
plantatio per deſcenſum Rhodani donec uenias ad S. Mauricium. Guſtus non
unus. Apud Sedunum & Syders eſt nobiliſſimum, tametſi rubeum præſtantius ſit al-

bo. Eſt rubeū tam atrū & denſum, ut poſ- *Vinum Sedunenſe.*
ſis cum illo ſcribere. In terra Gundes &
Martinacht, album ſuperat in bonitate ru
beum. Vix licet in Germania inuenire lo-
cum, ubi nobilius quàm Seduni creſcat ui
num. Euehitur quoque in alias propinqui
ores terras, nempe in Sanen, in Vraniam
& Siebenthal. Conſeruari poteſt ad de-
cem aut uiginti annos, excepto eo quod
uulgò Muſcatell uocant, quod ultra bien
nium conſeruari nequit. Cæterum quantū
ad frumentū attinet, regio nulla laborat
penuria. Habet triticum & ſiliginē, habet
& æſtiuale frumentū quod Lanxi uocāt, *Lanxi.*
habet hordeū, auenam, fabas, piſa, lentes
& miliū: habet ferè tantā meſſem, quæ in-
colis per annū ſufficiat. Incipit meſſis in
aio & durat uſq; ad feſtū ſancti Michaëlis. Primū matureſcit frumentū in ualle, deinde
mōtibus & cōuallibus niuoſis. Seduni, in Syders & Gundes creſcit crocus in magna *Fructus terræ.*
undātia: ſunt ibi malogranata, amygdali et ficus. per totā quoq; regionē inuenies omnis
neris poma, pira, nuces, pruna, ceraſa oīs generis, caſtaneas, moros, perſica, auellanas,
rna, q̄ et Baſileę habent. Nec penuriā habet hæc regio in animalib. nam nutrit uaccas, bo
s, eq̄s, aſinos, mulos, oues, porcos, capras, anſeres, anetas, gallinas, cuniculos, pauones,
lūbas, canes uenaticos, magnos et paruos. Abūdat quoq; apib. unde magnū habet emo

 lumentum

lumentum.Oues in utroq; ſexu ſunt plerunq; cornutę.Habent incolæ pro pecoribus mu
ta prata, præſertim in receſſibus montium & ſuper ipſos montes, quos maximis impenſ
irrigant,aquæductibus ſiccitatem eorum temperantes. Habent uaccæ alpes ſuas,ſicut &

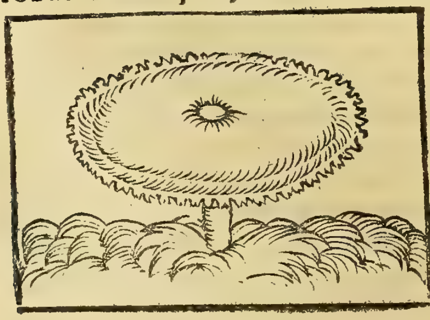

oues atq; capr
ſuos montes,
in p̄cipitijs mõ
tium & petr
rum inter capr
as ſylueſtres
ue ibices uerſa
tes, aſpicient
bus plerunqu
horrorem inc
tiunt, ſingul
momẽtis caſu
minãtes, id
ouibus interc
accidere ſole
quæ tam firm
ueſtigium ut
præ,hirci & h
di in montis
cliuitate fige
neſciunt.Sunt inter montes aliquæ ualles, quæ aliquot millia nutriunt uaccarum,pręter
ues,capras & alia pecora.Ex caſeo,butyro & coagulato lacte magnum habent annuati
emolumentum. Vendunt quoq; per ſingulos annos magnum pecorum numerum in Ital
Nobiles piſces am.In Rhodano & alijs affluentibus amnis inueniuntur uariæ & multæ ſpecies piſcium
præſertim truttæ miræ miræ magnitudinis,lucij,carpones,tenchæ,funduli,carabi ſeu cap
tones,cancri & aliæ ſpecies.

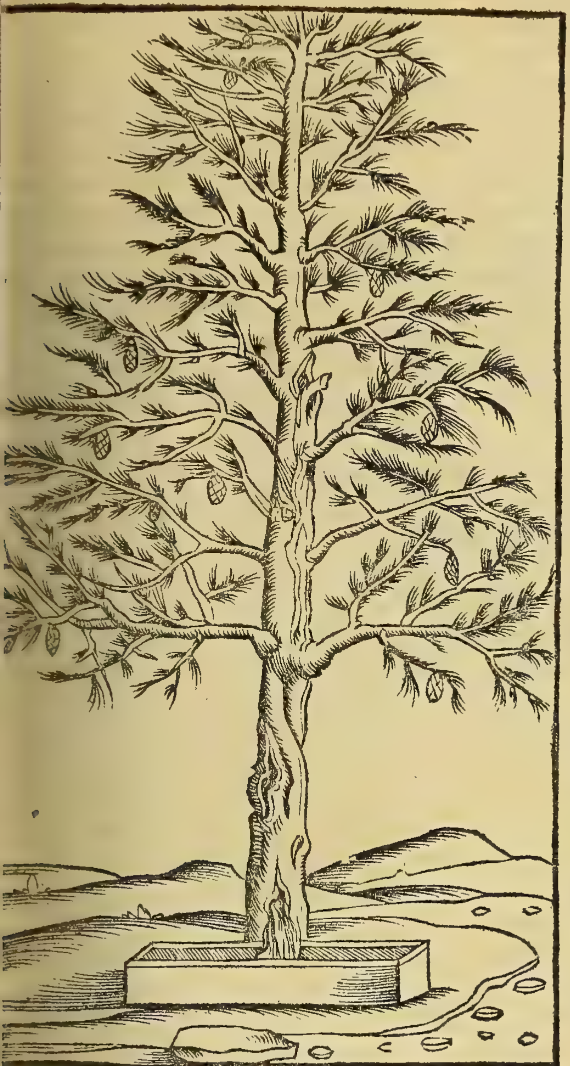
De arboribus,herbis & radicibus.

SVppeditant montes huius regionis multas nobiles herbas & radices,id q̃d medi
& pharmacopolæ non ignorãt,præſertim gentianã, mutrinã,danmargam, ſpica
celticam,oſtrutium,ſquillũ.ſelligen,pimpinellã,aſtrentzẽ,mœreziblẽ, eberwurtz
&c. Abundãt quoq; ualles & inferiores mõtes proceris arboribus præſertim Lari
bus,abietibus,pinis,& eiuſmodi ſpeciebus. Larices creſcunt in miram altitudinẽ, habẽt
Larix. lignum durum,ſubrufum & bene olens q̃d ad multa cõducit. In Maio decerpunt ramuſc
los teneriores,q̃bus utunť in balneis contra uarios morbos,potiſſimũ contra leprã. Aqu
quoq; ex eis diſtillata,ualet contra leprã. Item qui ædificãt domos & parãt hypocauſta e
hoc ligno atq; inhabitãt,ſunt liberi à lepræ infectione. Fiunt etiã foramina in hãc arbor
Terebinthus p̃ quæ educiť reſina,q̃ uulgò à Terebintho Terpẽthin et Valeſianis Lertſchinen appella
Eſt hæc reſina nobile remediũ cõtra uulnera & multos morbos. Vbi tamẽ arbor p̃ elicien
da reſina uulnerata fuerit,deſciſcit plurimũ à natura & uirtute ſua,perdens odorẽ,uires
robur.Creſcit quoq; in cortice Laricis fungus quidã,colore cãdido, medicinæ uim haben

Agaricum.

quẽ medici Agaricũ uocant, eſtq; res precioſa cont
capitis dolorẽ, quẽadmodũ ſcribit Plin. lib.25. cap
Diciť etiã naſci circa Boſphorũ, ſicut & in Gallia C
ſalpina,ſed q̃d melius & pręſtãtius eſt,uiderint med
ci ipſi. Præſefert autẽ arbor iſta figuram abietis,cr
ſcitq; inter abietes,ſed in multis differt ab eis. Quæ
recte aſſurgunt in altũ inſtar abietum, quædã expa
dunt in latera ramos ſuos, & parui ſurculi q̃ ex maio
ribus ſuccreſcunt, habent paruas quaſdã papillas,
ex papillis illis prodeũt folia uirentia,qualia habet i
nipert

niperus, niſi q̃d ſunt molliſſima & longiora articulo digiti, nec manẽt per hyemem in arbore, in qua re differunt ab abiete & pino, quæ conum retinent. Larices habent inſtar abietum thecam & conũ ſeminis, licet minorem & teneriorem. Cortex earum eſt hiſpidus & rubicundus, haud multum differens à corticibus pinaſtrorum, quas arbores Valeſiani Tælen & reliqui Germani Fhoren uocant. Sunt præterea in montibus Valeſiæ rubicundæ abietes & albæ, reſinam quoque ſtillantes. Sed ea reſina precioſior iudicatur, quę ab albis ſtillat abietibus quas incolæ uocant Arben, quam quæ à rubeis, uocaturq́; in regione Tranbech. Pinus quoq; exudat reſinam, & ampliorem quidem quàm abietes, ſed nullius eſt æſtimationis. Plinius uocat has arbores Pinaſtros, id eſt, ſylueſtres pinus. Fructus quem hæc arbor extrudit, appellatur in regione ipſa Ardzapffen, in Germania autem ipſa Danzapffen, id eſt, coni abietum. Nam diſponitur fructus ille ſiue theca eius in formã coni ſeu pyramidis. Aiunt autem fructum illum calidæ eſſe naturæ, ſaporemq́; eius parum differre à guſtu auellanarum. Fiunt ex eo confectiones. Sunt qui arborem illam Tedam uocant, flammis ac lumini ſacrorum gratam.

Larices. *Tælen.* *Fœrenen.* *Danzapffen.*

De mineris & metallis Valeſianæ regionis

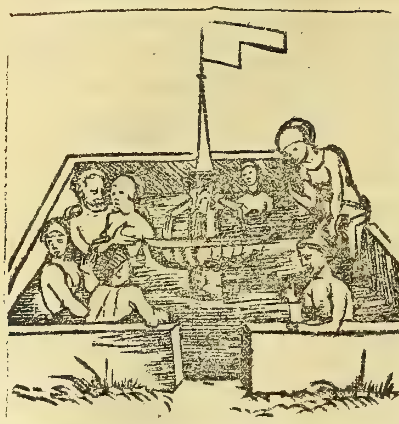
[I]N diocœſi Gomſs inueniunt̃ in multis locis pulcherrimæ cryſtalli, idq́; in duplici genere. Quædam nanq; ſunt puræ & claræ & inueniuntur interdum in tanta quantitate ut [vi]ginti aut triginta põderent libras. Præbet hæc chryſtallus huiuſmodi in medicina uſum, *Chryſtallus.*

ut trita in tenuem pulerem & in uino auſtero pota, auxilietur dyſentericis, quia multū exic
cat. Aliud genus eſt quoq; clarum & pellucidum ſed fuſci coloris, ut uerſuti mercatores
potiſſimum Iudæi huiuſmodi lapides uendant pro Amethiſtis. In diœceſi Veſpienſi fodi
untur quoq; chryſtalli, ubi & minera argenti inuenitur ſicut & in deſeno Raronenſi. In
Lœtſthen eſt uena plumbi & in Sider uena argenti. In deſeno Sedunenſi eſt minera cupri
In eodem quoq; agro inuentus eſt anno 1544. fons ſalis. In agro Martinacht eſt fodina fe
ri. Et intra terminos loci Intremont in ualle Bangis ſunt multæ argentifodinæ. Quin &
ante paucos annos inuenta eſt minera lapidum, quorum uſus eſt uice carbonum, quales ha
bentur Aquiſgrani & Leodij. His hodie utuntur in Valeſia ad reſoluendum lapides in cal
cem. Cum hi carbones naturales accenſi fuerint, non extinguuntur donec in cinerem red
guntur. Quidam utuntur quoq; eis tempore hyemali ad calefaciendum hypocauſtum. O
ſtenſi ſunt mihi hi carbones in ualle Bremis è regione Seduni, iuxta quendam præterfluen
tem glacialem amnem, ſubter ingentem ſaxoſum montem, unde unum mecum Baſilean
portaui, non parum uoluptatis in huiuſmodi raris & peregrinis rebus habens.

De thermis Valeſianis atque effi-
cacijs earum ſalutaribus.

Thermæ Brigenſes.

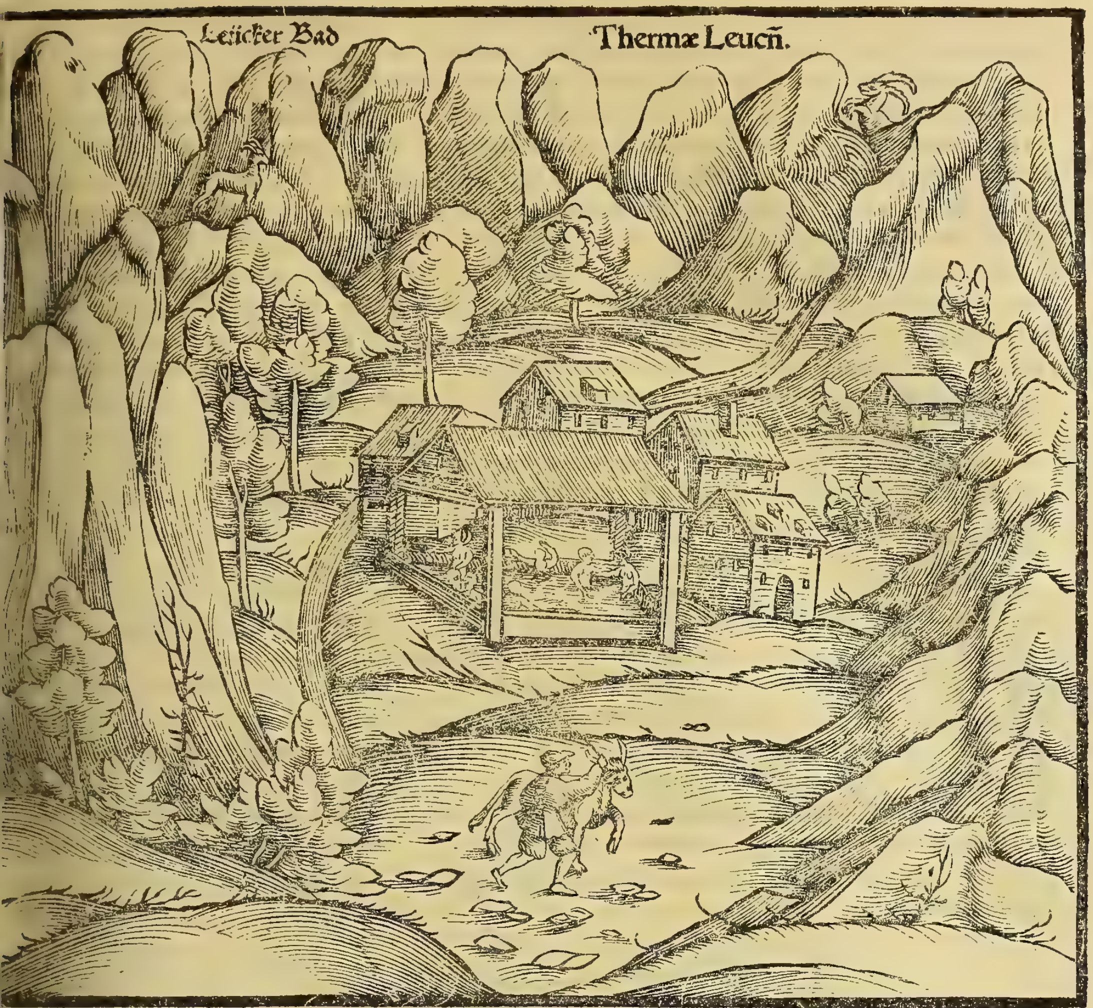

Thermæ Brigenſes ſulphureæ.

EST ualde amœnus locus circa thermas Brigenſes
interceptus montibus & Rhodano fluuio. Nam
ſunt illic uineæ, horti, prata, agri, fonticuli, ſyluæ
& amnes: atq; à ſeptētrione incūbit thermis mō
altus & præceps, ex cuius radice & petræ ſciſſura proma
nat uena tenuis aquarum calidarum, quæ tribus canalib
deducitur in tres capſas, quarum quæq; capax eſt quind
cim aut ſedecim hominum. Eſt autem aqua illa in ſua eru
ptione, ubi ex petra prodit, nō calidior quàm corpus hu
manum ferre poſſit. Licet quoq; & id ibi uidere, ut iuxta
quas illas calidas prodeat riuulus aquarum frigidarum
ſimul ex una ſciſſura petrarum prouentes, id quod nō pa
rum uoluptatis affert his qui thermis illis fruūtur. Eſt au
tem aqua illa tota ſulphurea, ſalubris & efficax his qui externas in corpore habent plagas
& corroſiones. Conducit & ſurdis atq; tinnientibus auribus, ſpaſmo, tremori, & catarro
Item prodeſt ſcabioſis & ulceroſis, atq; ſterilibus fœminis. Virtus eius commendatur ma
xime in his quatuor menſib. Aprili, Maio, Septembri & Octobri. Abſtinere debent ab his
thermis qui debili ſunt capite atq; corpore, & qui calidos habent renes & epar. Similiter
qui febri laborant.

De thermis Leucenſibus.

LOcus harum thermarum eſt quoq; ſatis amœnus, habens circumq; multa prata &
ad ſeptentrionem altiſſima ſaxa & clauſuram montium, ad meridiem uerò uallis
eſt per quam uenitur ad oppidum Leuck, itinere ſeſquihoræ à thermis diſtans. Sūt
autem thermæ illæ multarum aquarum, tamque calidę ut oua poſſint elixari in eis
Cohęrent in medio pratorū in modū uici aliquod hoſpicia & domus cum ſacello & undiq
ferè conſurgunt in cœlum montes & horrenda ſaxa, qui locum iſtum ſic claudunt, ut nul
libi pateat exitus ſine ingenti labore & ſudore, prçterquam ad oppidum Leug, ut iam di
ximus, ad quod inter montes lenis & perpetuus eſt deſcenſus. Ad occidentem therma
rum eriguntur ſaxa in cælum, quę ſine mentis ſtupore, ob eorum altitudinem, prçcipitia
& ſciſſuras inſpici nequeunt. Aliqua etiam ſic hiant, perinde ac ſi minentur ruinam, op
preſſura omnia quę ſunt in ſubiecta planicie Retorquentur autem ab occidente in ſepten
trionem, ſuntq; interciſa magnis hiatibus & fiſſuris, per quos intereſt inuentum, aut magis
hominum labore factum, per quod magno ſudore et labore aſcenditur, uocaturq; eo loco
ſaxoſus

coſus ille mons Gēmi. Aſcendit iter rectà in altum in modū ferè cochleæ, habens perpe- *Gemmi mons.*
as ambages & flexuras paruas ad læuam & dextrā, eſt'q; iter ualde anguſtum & periculo
n maxime ebrijs & his qui uertigine laborāt. Quocunq; eñ demittuntur oculi, apparet
aos immēſæ profunditatis, quā ægrè etiam intueri poſſunt hi qui robuſtiori ſunt capite.
erte ego nō aſcendi hunc montē citra tremorē oſſium & cordis. Ab orientali plaga ther
arū, aſcendit ſenſim mōs quidā, decoratus infrà amœnis pratis, & hic gyrat cōtra ſepten-
onem in uallem quandā, per quam labitur amnis, qui tēpore æſtiuali augeſcit reſolutio-
glaciei, quę à remotis in cacumine montis cuiuſdā illius uallis cōſpicitur. In prato uerò il
leniter aſcēdente, hinc inde multę proruunt ſcaturigines aquarū calidarū, ſpacio unius
t alterius iactus lapidis. Maior tamen & principalior uis aquarū erūpit in ipſo uico, quæ *Copia aquarū*
nta eſt, ut ingentē rotam molarē ſuo impetu circumagere poſſet. Media pars riui per can *calidarum.*
les deducit ad capſas ſex aut octo, quæ magnæ ſunt inſtar mediocriū uiuariorū, reliqua
edietas diffluit & perit ſine uſu. Per capſas intelligo hic loca ampla in terra excauata, la-
dibus cōſtrata & quadruplici muro parietū loco clauſa atq; gypſo oblita. Ab eruptione
ius ſcaturiginis ad iactū unius bōbardæ uerſus montē orientalē, profluit alia uena aqua
m calidarum, qua utuntur leproſi, habentes ibi quoq; extructum hoſpiciolum. Hinc per
tum baliſtæ cernitur alia ebullitio aquarū calidarum, quæ paulò copioſior eſt ea quā le-
ſi poſſidēt, incluſa'q; capſa petit à multis, qui in inferioribus thermis eò uſq; iam balneo
du ſerūt, ut cutis ſcabra opus habeat refectione & curatione. Cæterū aquæ in tot & tam
uerſis locis promanantes, ubiq; eiuſdem ſunt caliditatis. Hæc autem caliditas tanta eſt,
poſſis quidē digitum immergere aquis, ſed non diù in eis tenere. Ad unum iactum bali-

ſtæ ab iſta uena, ad dexteram ebulliunt frigidiſſimi & optimi fontes, ex quibus maior in Se
ptembri penitus euaneſcit & in ſequenti Maio rurſum erumpit. Eſt aqua harum thermar
lympida & grata, carens quocunq; fœtore, qa nihil habet de ſulphure, ſed de cupro & ær
multum habet. Venit illuc tempore æſtatis, etiam à remotis locis, magna multitudo homi
num: & niſi obſtaret portentoſa montium altitudo, quos oportet cum magna difficultat
tranſcendere, afflueret tantus hominum numerus, quòd in oppidulo illo ſatis ſpacij pro
Salubritas thermarum. lis hoſpitandis non eſſet. Aiunt autẽ aquam illam prodeſſe obſcuris & lippientibus ocu
lis, ſpaſmoſis neruis, catarro & fluxui narium, debilitati pulmonis, & langueſcenti ſtoma
cho. Fortificat uim digeſtiuam, & excitat appetitum. Medetur dolori ſplenis atq; epatis &
curat ulceroſa crura. Prodeſt quoq; podagricis & conſolidat oſſa confracta. In ſumma
ſuccurrit omnibus frigidis & humidis morbis, & obeſt morbis ſiccis & calidis. Calefaci
exiccat, abſtergit, reſoluit & ſtipticat. Salubris eſt paralyticis & his qui deſtituuntur, uſ
membrorum, aut qui habent eneruatas uenas atq; neruos. Prægnantes uerò mulieres iu
bentur abſtinere ab ea, ne uel potantur aut abluantur ea. Hydropicis & calculoſis dicitu
prodeſſe: ſicut & illis qui laborant calculo ueſicæ & dolore colico. Confortat in fœmini
matricem frigore debilitatam & laxat uentrem bibentium eam. Sanat inueteratas & ulce
roſas crurium plagas, ac deinde cicatrices male ſanatas refricat & perfecte ſanat.

De ſylueſtribus & raris animalibus, atque de uarijs feris, quæ nedum in Valeſia uerum & per totas alpes uſq; ad Atheſinam regionem inueniuntur.

HAbitant in hac regione in ſummis alpibus animãtia quædam mirabilia, nobis qu
extra hos montes degimus, penitus incognita, ut ſunt ægocerotæ ſeu capricorn
meles, ibices, mures alpini, magni & parui lepores, magni & parui phaſiani, gal
ſylueſtres, gallinæ petroſæ, item auiculæ quas parniſas uocant, perdices, bonoſa
fulicæ, uultures, palumbi, anates aquatici & ſylueſtres, ardeæ, ficedulæ, mergi, coturnices
turdi, &c. Abundat quoq; terra urſis, lupis, lyncibus, uulpibus, martibus, falconibus, api
bus mellificantibus, &c. Caret ceruis, capreis, apris ſylueſtribus, ſcorpionibus & conchy
liatis ranis.

De Capricornis & Ibicibus.

Haben

HAbent capricorni mãſiones ſuas in ſummitatibus mõtiũ iuxta induratas glacies. Nam ſi careant frigore, excæcantur. Non habet iſtud animal magnitudinem cer-ui, eſt tamen corpore graui & habet crura gracilia, caput paruũ, pulchros oculos & põderoſa cornua, q̃ per ſingulos annos creſcũt uno internodio. Cumq́ꝫ ſenue nt, cornu unum põdus habet ſedecim aut octodecim librarũ cum uiginti, aut uiginti qua ior internodijs. Sunt capricorni colore griſeo, habentq́ꝫ ungulas inſtar capræ, & innata ſt eis uis mirabilis ſaltandi in longum & altum. Nullum ſaxum eſt tam præceps & altum, uin capricornus poſſit aliq̃t ſaltibus peruenire ad cacumen eius, ſi modo ſaxũ ſit ſcabro m ubi fera figere poſſit pedes anteriores. Aiunt quoq́ꝫ ipſum poſſe ſaliendo tranſcende-re murum non litum, ſtatura quinq́ꝫ aut ſex uirorum altum. Venatores magnis funibus ſeſe emittũt è præcipitijs petrarum ad locum ubi uident uerſari hoc animal, nec illud fugit, ſed xpectat eos accedentes. Neceſſe tamen eſt quum uenator accedere conatur ad ipſum, ut ctiſſimè muro aut ſaxo ſeſe applicet, ne capricornus inter illum & petram uiſum traijce- queat, alias enim impetum faceret in ipſum, deijceretq́ꝫ. Quando non uidet interſtitium ſe aliquod inter ſaxum & hominem, diffidit ſe illum cornibus poſſe comprehendere, atq́ꝫ eo capitur à uenatore. Cum capricornus iuuenis capitur, poteſt cicurari, abitq́ꝫ cum cœ caprarum ad paſtum & redit cum eiſdem domum. Cum uerò grandiorem attigerit æta-m, edit ad naturæ ingenium. Fœmellę capricornorũ uocãt in Valeſia ab ibice Ybſchen, & Plinius libro 11. capite 37. uocat eas

Capricorni uis ſaltandi.

Cicurantur capricorni.

rupicapras, ſuntq́ꝫ paulò maiores ca-pris domeſticis, & habent formam ibi-cum, nomẽ tamen griſeſcunt neq́ꝫ ſunt tam magnæ ut capricorni, nec habent tãta cornua, ſed cornua earum parum differũt à corniculis ibicum, niſi quòd recuruantur ad tergum, ſicut Ibicum cornua flectuntur ad faciem. Ibicum fœmellę & maſculi non differũt corni-bus, corpore, colore, aut alio acciden-te: æſtate rubeſcunt, hyeme uerò griſe-ſcunt parumq́ꝫ nigricant: uerſantur in inuijs mõtibus, ſed non in tam altis prę cipitijs ut capricorni. Iuuantur non pa rum inflexis corniculis quãdo ſurſum aſcendere laborãt. Caro illorum meo dicio non eſt tam ſuauis guſtui ut aliarum ferarum, ſed habet cruditatem quandam ſyl-ſtrem & ingratum ſaporem, etiamſi apud quoſdam in delitijs habeatur.

De Mure montano.

MVs alpinus eſt q & mus mõ tanus, q́ꝫ denominationem Itali hodie tenẽt, q id animã tis uulgò Murmont appel-lant, Germani autẽ Mormelthier, for-taſſis ob id, q̃d dormiẽs plerunq́ꝫ mur-mur aliq̃d ædat. Eſt illi magnitudo me dia habẽs figuram caniculi magni, niſi q̃ habet aures reſectas & caudã oblon gã, exteſã ſcilicet lõgitudine octo trãſ uerſorũ digitorũ. Habẽt anteriores dẽ tes lõgos et acutos, irritatũq́ꝫ acri mor ſu lædit. Sunt illi crura breuia, referta denſo pilo ſub uentre, perinde quaſi fluxas indutas habeat caligas. Habet

pedes inſtar pedum urſi,longis armatos unguiculis, quibus fodere ſolet, & cauernas ſibi
Cibus cicurati muris montani. miræ profunditatis parare. Quãdo fruſtum panis,carnis,piſcis,aut pomum,aut ouum du
rum(hæc enim omnia edit)illi offertur,recipit ea prioribus palmis, & reſidẽs in clunes mo
re ſimiæ,illa comedit. Delectatur plurimum lacticinijs, quibus ſi intritus fuerit panis,exe-
dit totum,& in modũ porci uorantis iuſculum,labijs facit ſtrepitum. Ingreditur nonnunq̃
binis poſterioribus pedibus,ſtatq; erectum more urſi. Quando mutuo ludunt,latrant &
garriunt inſtar catellorum.Indulgent plurimum ſomno, & uigilãtes perpetuo ludunt aut
aliquid agunt, puta rodunt dentibus uel uerrunt pedibus, aut ore aliquid deferunt de loco
in locum,præſertim quod molle & nido parando accõmodum, ut eſt ſtramen, fœnum,lin
teolũ,ligna gracilia, & ſimilia,rictumq; oris adeo inſertiunt,ut nihil amplius capere poſſit.
Mira animantis natura. Quod ſi pannus maior ſit capacitate oris, & rictum ingredi nequeat, ad terram poſt ſe tra
hunt. Veſtiuntur autẽ quædam griſeo,alia ſubrufo pilo. Quum adhuc uerſantur in monti
bus aſperis & procedere uolunt ad paſtum, ſtationariũ aliquem de ſuis editum cõſtituunt
locum,ut palantes ac operi intentos,nullus de improuiſo obruat metus,quẽ ille non pro-
dat tẽpeſtiuo latratu,reliquo interim exercitu fœnum undiq; molliſſimũ diripiente. Cumq;
plauſtrorũ quo collecta inuehantur egeant,ipſis ſe in plauſtra cõmodantibus,uiciſſim em
alius ſeſe ſupinat & uentri ac pectori impoſitũ fœnũ uniuerſis pedibus amplectitur & ſtrin
git,alius uero ſocium quadrigã factum cauda cõprehendit atq; cum præda in cubile trahit,
quo immitis brumæ intẽperiem ſomno excipiant. Hinc eſt quod ſecundũ Plinium illo tem
pore detrito ſunt dorſo. Cum uident hominẽ aut beſtiam præterire in montibus, garriunt,
aut,ut loquũtur Valeſiani,latrant acuta uoce,eaq; uoce reliqui admonentur ut ad ſua cõfu
Somnus lõgus muris Alpini. giant domicilia. Solent etiã hoc latratu quando apud homines uerſant̃,aẽris oſtẽdere mu-
tationẽ. Parato in autũno nido abdunt ſe,& nidũ humo,ne uel aẽre uel humore cõtingan-
tur,claudunt,dormiendoq; delitescunt tota hyeme, ſex aut ſeptẽ menſibus ſine ullo cibo,
cõglomerantes ſe in modũ erinacij. Loca autẽ illa obſeruantes incolæ,amouent terrã quo
uſq; perueniunt ad cubiculũ,& alto ſopore oppreſſos unâ cum nido auferunt atq; domum
potant,nec euigilãt ablati,ſi adhuc hyems fuerit, donec iuxta ignẽ aut radios ſolares calef
ant. Inueniunt̃ autẽ in uno nido ſeptẽ,uel nouẽ,uel tredecim. Vbi uero cicurati domi habẽ
tur & non datur facultas fodiendi in terrã, cõportant friuola quæq;, præſertim laceras ue-
ſtes,quibus ſe inuoluunt & dormiunt tota hyeme. Somno autẽ ſic oppreſſos, ſolent quidã
eos reponere in arcam aut aliam tutiorẽ locum,ubi dormiant ſomnum ſuum. Caro eorum
decocta plurimũ amatur â puerperis & ab his qui uiſcerum tormina patiuntur, aut qui cu-
piunt prouocari ad ſomnũ. Solent quoq; hi qui colicam ſentiunt paſſionem, uentrem ſu-
um inungere adipe huius animantis,& ſentiunt leuamen. Hæc fuſius ſcribo,quod dom
duos,maſculum & fœmellam ẽ Valeſia mihi allatos, aliquandiu nutriui, & ingeniũ eo-
rum diligentius aduerti,atque recentiori cuidam Miſnenſi ſcriptori occaſionem dedi ſcri-
bendi de hoc animante.

De gallinis petroſis & Phaſianis.

GAllinæ petroſæ,quas P
nius libro decimo,capi
te quadrageſimo octa
uo Lagopos appellat,
ueniuntur in ſummis mõtium ca
cuminibus, apud induratas gla
cies, & ſunt ferè ſimiles magn
columbis. Habent difficilem u
latum, & mutat per annum co
lorem. Nam hyeme griſeſcunt &
æſtate candeſcunt, habentq; cru
ra & pedes albo pilo tectos. Aiũ
incol

colæ carnes earum generoſum,calefactiuum,& ſalubrem eſſe cibum pro ægrotis. Mira ferunt de hac aue,potiſſimum quod tam temere & ſimpliciter capitur. Nam aucupes po unt in plano multos lapillos diſponuntq́ in longam ſeriem , contingente lapide lapidẽ. enientibusq́ gallinis,nec audientibus tranſcendere metam poſitorum lapidum , ordine quuntur murulum illum,quouſq́ in extremitate eius corruant in laqueos & poſitas inſi- as,capianturq́. Maximi phaſiani habent manſiones ſuas in ſupremis ſyluis,minores ue- uerſantur in medijs ſyluis,& ſunt quidam nigri coloris,quidam griſei. Eſt etiam duplex ecies leporum in regione. Maiores ſunt griſei coloris,habenturq́ pro melioribus. Mino s uerò ſunt hyeme candidi & æſtate griſei,nec magni ſunt precij.

De lacu Lemanno.

Greſſus Rhodanus fluuius altiſſimos Valeſiæ montes,efficit maximũ locũ,quẽ olim Lemannũ,hodie uerò ab adiacentib. Loſanna & Geneua,Loſannenſem & Geneuen n appellãt. fuitq́ olim ceu interſtitium & murus, dirimens Heluetios ab Allobrogibus i noſtro æuo ſunt Sabaudi. Et licet Sabaudienſium principũ imperiũ ultra lacum in Hel tiã ſit cum tẽpore exporrectum, tamen uetus Heluetia olim deſijt ad ripam eiuſdẽ lacus, q ad Geneuã. Recipit lacus Rhodanũ à Veragris populis,q hodie ſunt inferiores Vale ſiani,

ſiani,recuruaturq; ad Loſannam atque hinc ad Geneuam, habens in longitudine octo au
nouem milliaria Germanica , atq; in medio patet in latum duobus aut ferè tribus milliari
bus. Habet à ripa Heluetiorum terram amœniſſimam, quam uulgò die Vuat uocant, pro
Ryff vuein. fertq; uinum generoſum, quod ripale ſeu riuale, à ripa lacus uocatur. Principes Sabaudi
atq; epiſcopus Loſannenſis poſſederunt longo tempore hanc terram uſq; ad bellum Bur
gundicum. Tunc Heluetij occupauerunt eam una cum Geneua. Et ueniens Carolus du
Burgundiæ in eam regionem, facile ſibi ſubegit habitatores eius, atq; ex ea afflixit Valeſi
nos. Victus uerò Carolus dux in duabus pugnis, Morati & Granſone, Heluetij rurſum ſi
bi ſubdiderũt eam terram, ſed non longè poſt, anno ſcilicet Chriſti milleſimo quadringe
teſimo ſeptuageſimo ſeptimo dux Sabaudiæ magna pecunia iterum redemit eam, poſſe
ditq; pacifice uſq; ad annum milleſimum quingenteſimum trigeſimum ſextum, tunc rur
ſum amiſit eam, ut ſuprà ſub titulo ciuitatis Geneuenſis obiter indicauimus. Spatio uniu
Aelen oppidũ. miliarij à capite lacus non procul à ripa Rhodani ſitum eſt elegans oppidum Aelen nomi
ne, habens arcem & dominium ſeu præfecturam, fuitq; aliquando comitatus Sabaudis ſu
ditus, ſed temporum decurſu peruenit ad Valeſianos, qui rurſum eam commutarunt trad
deruntq; Bernatibus pro præfectura Gundes. Prope initium lacus Loſannenſis ſitum e
aliud oppidum, Noua ciuitas dictũ, paruitq; aliquando Sabaudis, nunc uerò agnoſcit Be
nates. Haud procul ab hoc oppido in ipſo lacu ſupra petram, non tamen procul à ripa, ſit
eſt regium caſtrum Zilium dictũ: ac deinde poſt unũ milliare iuxta littus iacet pulchrũ o
Bibiſcum oppidum. pidum Bibiſcum, alij uocant Viuiacum, uulgo Viuis, habetq; ſolum fœcũdum & amœni
ubi etiam ripale creſcit uinum. Hinc duo ſunt miliaria uſq; ad Loſannã epiſcopalem ciuita
Loſanna ciuitas. tẽ ad quam circa annum Chtiſti quingenteſimum nonageſimũ epiſcopatus ex Auentic
pago fuit translatus. Habet hæc ciuitas mirabilem ſitum, occupans ſcilicet duos oppoſi
tos colles & intermediam uallem. Cathedralis eccleſia & canonicorum edes tenẽt collem
ſeptentrionalem, & ex oppoſito colle meridiano patet deſcẽſus magnus ad lacum uſque
Forenſis uerò lacus eſt in conualle. A' morte Caroli ducis Burgundiæ, redempta à princi
pibus Sabaudiæ Loſanna, ciues Loſannenſes interim ſingulari familiarite fuerunt iunc
Bernatibus, uſque ad annnum Chriſti milleſimum quingenteſimum triceſimum ſextum
tunc Loſanna cum omni circumiacente regione peruenit ad dominium Bernatium. At ci
ues fruuntur interim omnibus ſuis priuilegijs & iuribus, & ſacramentum quod hucuſ
epiſcopo fecerunt iam præſtant Bernatibus. Habet præterea hoc latus Loſannenſis la
cus & alia inſignia oppida uerſus Geneuam, præſertim Morſee & Neuidunum, quæ fue
runt ducum Sabaudiæ, iam uerò parent Bernatibus. Cæterum ab altero lacus latere, ſing
læ terræ ſua quoq; habent nomina. Nam ſub Valeſia incipit Zablees, cuius habitatore
Gauotri quoq; appellantur, quos ſequuntur iuxta Lacum Fuſſenniri, quorum terra tribu
Dinia ciuitas. milliaribus porrigitur in montes, eſtq; metropolis eorum Dinia, uulgò Dunoy, ubi prin
cipes Sabaudiæ aliquando ſuam habuerunt reſidentiam. Hodie præſunt ei Bernates. Iuxta
finem lacus Geneuenſis reflectuntur alpes uerſus meridiem, dirimuntq́ue Italiam à Galli
Lugdunenſi, appellanturq́ue primum mons Sancti Bernarri, & deinde Mons cinis uulg
Montenys. Poſt has alpes habitant ueteres Allobroges, hodie Sabaudi dicti. Iuxta mino
res alpes S. Bernhardi, habitauerunt aliquando Centrones, quorum metropolis hodie a
pellatur Tarentaſia, Gallicè Motier, id eſt, monaſterium, propter epiſcopalem cathedram
Vltra Tarantaſiam eſt Camerinum, uulgò Tſchamerin, primaria Sabaudiæ ciuitas.

De Burgundionibus & Nuithonibus.

TEmporibus Theodoſij iunioris, anno ſcilicet dñi quadringenteſimo uigeſim
ſexto & poſteris annis exurgentes rurſum Germani quidam Vuandalicę natio
nis, dicti Burgundiones, linguã tenentes Germanicam, aſſumptis Nuithonibus
Burgũdorum eruptio. qui & ipſi Germani erant, profecti ſunt ad Rhenum, ad ea ſcilicet loca, quę hodie
habitantur à principibus Palatinis & Marchionibus Badenſibus, in quibus & aliquanti
ſper morati relicta illa terra traiectoq́ue Rheno uenerunt ad partes Sequanorum, ubi ho

die

eeſt comitatus Burgundiæ,& Heduorum,& ubi noſtro æuo eſt ducatus Burgūdiæ. Nec
ntenti his regionibus, occupauerunt & Sabaudiam atq; partem quandam Sedunorum:
em Lugdunum & Viennam, ac tandem Arelatum, à quibus deinde quoq; exorta ſunt rē
a Burgundiæ & Arelati. Nuithones Burgundionibus adiuncti trāſmiſſo Iuraſſo mon
conſederunt in Heluetiorum regione, in ea terra ubi hodie eſt Friburgum, Berna & Er-
bia, à quibus denominata eſt ea regio Nuchtlandia in hunc uſque diem, tametſi propter
urgundionum dominium appellata quoq; ſit Burgundia minor. Anno Chriſti 919. præ-
fectus Rudolfus rex Burgundiæ per Burgundiam minorē (quæ hodie eſt Nuchtlandt) trā-
iecit fluuium Vrſam, occurrensq; illi Burckhardus dux Alemanniæ, commiſſa pugna,
actus eſt Rudolfus rex Burgundiæ retrahere pedem, id quod Hermannus Contractus in
is annotauit annalibus. Deinde circa annum Chriſti 930 ſub Ottone primo Rudol-
us rex Burgundiæ obligauit & ſubiecit ſe & regnū ſuum regno Romano. Et poſt mor
m eius Bertha uxor eius relicta, conſentiente Conrado filio eius rege Burgundiæ, funda
t monaſterium Paterniacenſe, anno ſalutis 932. cui & oppidum eiuſdē nominis cum o-
nibus iuribus donauit. Deinde anno Chriſti 1025. tempore Conradi ſecundi Rom.
gis miſit Conradus rex Burgundiæ ultimus ante mortem ſuam diadema regium memo-
to Conrado Romanorum Imperatori. Eodem itaq; tempore Nuchtlandia & ducatus
urgundiæ minoris incorporati ſunt Romano imperio. Manſit autem in Latinis literis
inſtrumentis nomen ducatus Burgundiæ ad noſtra ferē tempora. Certe magiſter Teu-
nici ordinis qui domos aliquot habet in hac regione, ſcribit ſe magiſtrum domorum in
urgundia & Alſatia. Fundatio monaſterij Engelbergenſis in inferiori Syluania Helue-
e facit mentionem, cœnobium illud ſitum in ducatu Burgundiæ. Sic fundatio monaſterij
urenſis, quod ferē adiacet Vrſæ fluuio, mentionem quoq; facit ducatus Burgundiæ & pa
Ergouienſis anno 1114. ſub Henrico quinto. Vltra Vrſam uerò flu. qui à Lucerna de-
endit, incipit ducatus Alemāniæ, in quo Tygurum locatur. Scribit etiam Nauclerus, ſub
othario, qui imperauit anno 1130. mortuum Vuilhelmum comitem Burgundiæ mino-
, & Imperatorem ditionem illam Burgundiæ minoris, quam alpes & Iuraſſus intercipi-
t, tradidiſſe Conrado à Zeringen. Tunc Conradus uſus eſt titulo ducis & rectoris Bur
undiæ. Filius eius Bertholfus quartus cōdidit Friburgū in Nuchtlandt & incœpit quoq;
ndere Bernam, mortuus anno 1141. Filius eius Bertholfus quintus conſummauit quod
ter in conſtruenda Berna reliquit, deditq; ciuitatem imperio. Mortuus autem anno ſalu-
1218. ſine hærede reliquit poſt ſe duas ſorores: una habuit maritum Egonem de Vrach,
i aſſecutus eſt dominium Briſgoiæ & oppidum Friburgenſe. Altera habuit maritum Si-
ſmundum comitem à Kyburg, qui factus eſt dn̄s Thuni, Burgdorffij, Friburgi in Nucht-
dt & aliorum quorundam locorum. Quo mortuo, factus eſt hæres dominiorum eius,
truus eius, Hartmannus ſenior, comes de Kyburg. Et is reliquit poſt ſe filiam unicam nō
ine Eliſabetham, quæ duxit maritum Eberhardū comitem ab Habſpurg, natum in Lau-
nberg. Cumq; ille nullum haberet dominiū, uſurpauit hunc titulū. Eberhardus comes à
yburg. Poſteri uerò ſui preſſi egeſtate auri & argenti, uendiderūt paulatim dominia ſua.

Burgundia minor.

Paterniaci fundatio.

Engelberg in Vnderuualdē.

De Alemannis quibuſdam, qui in Heluetiorum regione conſederunt.

CONſtat ex hiſtorijs Alemānos ſepe conatus excludere Romanos ex Heluetia & Gallia, id quod tamen multis tēporibus uſq; ad annum Chriſti 440. efficere non potuerunt. Scribunt quidē hiſtorici, numeroſum populum in ſeptentrionali Germania collectum, quibus & Sueui apud Albim habitantes ſunt adiuncti, atque illi
nul emigrantes uenerunt ad Rhenum. Quem cum traieciſſent ingreſſi ſunt Galliam, de
ſtataq; ea in multis in multis locis, penetrarunt per alpes in Italiam, anno ſcilicet Chriſti
o. Autor huius hiſtoriæ eſt Euſebius. Poſtea anno Chriſti 300. tranſierūt Rhenū alij Ale
anni & multi quidē, ex quibus apud Lingones à Cæſare Conſtantino cæſi referuntur 30.
illia. Deinde anno Chriſti 360. aut circiter rurſum traiecerunt Alemanni Rhenum, inter
fectiq;

fectiq; ſunt pro maiori parte apud Argentoratum à Iuliano Cæſare. Rurſum profec
Alemanni in partes Galliæ circa annum Chriſti 380. occiſi referuntur prope Argentu
riam quam hodie putant eſſe Colmariam Alſatiæ urbem, pro magna parte, nempe trigi
ta millia, à ducibus militum Gratiani Imperatoris. Tandem circa annum Chriſti 440.
deinceps, quum Romanum imperium apud Gallos ſenſim deficeret ob irruptiones Goth
rum, Hunorum & aliorum extraneorum populorum, qui Romanos & Cæſareanos pr
fectos paſſim in diuerſis prouincijs afflixerunt, exurgentes & Germanici Franci, qui G
manicæ linguæ & nationis erant, quippe qui ante multos annos alterum latus Rheni in
feriori Germania habitauerant, tranſmiſſo Rheno uenerunt in Galliam, captisq; mul
locis & regionibus, Romanorum præfecti omnes ferè excedere coacti ſunt inferiori G
lia uſque ad Vangiones & Nemetes. Quo audito, Alemanni qui ſuperioribus annis gr
uiter à Romanorum Cæſaribus fuerant afflicti & multi ex eis trucidati, tentantes rurſu
fortunam, & ſibi illata damna ulciſci ſtatuentes, traiecerunt Danubium & inuaſerunt R
manorum prouincias, potiſſimum Rhetiam, ortum Rheni & quicquid terrarum eſt uſq
ad Atheſin. Tranſierunt etiam Rhenum & occupauerunt bonam partem in Heluetia R
manis ſubdita, à fluuio Vrſa & Alpibus per diocœſin Baſilienſem & Argentinenſem ſ
cundum ſucceſſum Rheni, Sunggoiam ſcilicet & Alſatiam, à quibus antea fuerant expu
ſi. Deinde poſt 60. annos, circa annum ſcilicet Chriſti 500. expeditionem fecit rex Al

Clodoueus Germanos bello petit.

manorum contra Clodoueum regem Frãcorum, deſcendens in diocœſim Colonienſem
altera autem die uictoria potitus eſt contra Alemannos Clodoueus, quam hiſtoriam ſ
prà latius ſignaui. Poſt hanc pugnam Clodoueus ſubiugauit totam Alemannorum reg
nem, quæ tunc incipiebat à Neccaro fluuio & extendebatur ſecundum aſcenſum Rhen
per Nigram ſyluam, per Sueuiam, per lacum Conſtantienſem, Algoiam, Vualgoiam, uſ
ad Atheſim, per Rhetiam primam uſq; ad Griſones: item ultra Rhenum deſcendebat à fl
uio Vrſa qui uulgò eſt Rũſs in Heluetia per Rauracos, Alſatios & Argentinenſes, &c.

Ducatus Alemannia.

Ex hoc Alemannorum regno fecit Clodoueus & ſui ſucceſſores ducatum, quem uocau
ducatum Alemanniæ, in quo nedum Sueui uerum & Alſatij & partim Heluetij & alij ia
commemorati populi continebantur. Poſtea temporibus Dagoberti, anno ſcilicet inca
nationis 640. erectus eſt in Alſatia ducatus, de quo infrà ſuo quoq; dicetur loco. Eode
tempore & poſtea ducatus Alemanniæ in uaria & multa diſtinctus eſt dominia, in epiſc
patus, abbatias, marchionatus, comitatus, aliorumq; minorum dominorum & ciuitatu
poſſeſſiones. Tempore Henrici quarti, anno uidelicet Chriſti 1070. fuerunt adhuc ſu
ducatu Alemanniæ iſtæ regiones, Sueuia, lacus Podamicus & in Heluetia Thurgoia un
cum ciuitate Tygurenſi. Quo tempore idem ducatus in literis aliquando nuncupatus e
ducatus Alemanniæ & aliquando ducatus Sueuiæ. Poſt iſta tempora rurſus alia facta e
mutatio in ducatu Sueuiæ, ut iam ſequitur.

Anno 1044. mortuo Ottone de Suuinfurt duce Sueuiæ, tradidit Henricus quartus d
catum Rudolfo comiti de Rhinfelden. Qui & anno Chriſti 1077. electus eſt in Rom
norum regem, ſollicitante papa Gregorio Germaniæ principes, contra memoratum He

Rudolfus à Rhinfelden.

ricum quartum, de quo uide ſupra in catalogo Imperatorum Germaniæ. Porrò Rudolf
tradidit filiam ſuam unicam Bertolfo Zeringenſi tertio uxorem: & quia electus erat R
manus rex, dedit quoque ei ducatum Sueuiæ. Illo tempore Tygurum ſecluſum eſt à d
catu Sueuiæ, factiq; ſunt domini Zeringenſes duces Sueuiæ, ſicut infrà commemorab
Exorta tunc ſunt grauiſſima bella inter Henricum Imperatorem & Rudolfum regem, d
rantia in quintum annum, unde magna ubique diſſidia ſunt nata, potiſſimum in Helueti
& ſuperiori Germania. Comites Lentzburgenſes & alij adhærentes Henrico Imperato
ri, mouerunt arma contra Bertolfum Zeringenſem atque contra ciuitatem Tygurenſem
qui regi Rudolfo fauebant. Anno Chriſti 1077. intercepit Vdalricus comes Lentz
burgenſis legatum pontificis, abbatẽ ſcilicet Maſſilienſem cum comitibus ſuis, captiuũ

Comes Lentzburgenſis.

tenuit in arce Lentzburg iuſſu Henrici quarti. Protractum eſt hoc bellum inter duos rege
uſq; ad annum Chriſti 1082. factæq; ſunt tres cædes & in quarta uulneratus Rudolfus occ
buit paulò poſt. Poſt hæc bellũ mouit Fridericus comes ab Hohẽ Staufen adiutus mani
ſoceri ſui Hẽrici quarti contra Bertolfum Zeringẽſem, excluſitq; eũ à ducatu Sueuiæ, rel
cta tamen ei regni præfectura in ciuitate & agro Tygurenſi. Sueuiæ uerò ducatus co llatu

...t memorato Friderico à Stauffen, manſitq́; lõgo tempore apud poſteros eius, ſicut & im...
...erialis præfectura Tyguri & agri Tygurenſis manſit apud principes Zeringenſes uſq;
...l annum Chriſti 1218. quando mortuus eſt Bertolfus quintus & ultimus de Zeringen. In
...rim autem quo Zeringenſes præfuerunt præfecturæ Tygurenſi, uſi ſunt huiuſmodi titu... *Titulus ducis Zeringenſis.*
...: Conradus uel Bertolfus de Zeringen dux, & rector Burgundiæ, dei & Imperatorũ gra...
...a iudex conſtitutus & aduocatus in omne Turegum, imperialem iuriſdictionem habẽs.
...etinuerunt nomen ducis, ducatus autẽ ipſæ Sueuiæ & titulus ſimul dati ſunt memorato
...riderico. Tẽpore Friderici ſecundi ducatus Sueuiæ rurſum incorporatus eſt imperio, eti...
...nſi Conradinus in poſterum uſurparit titulum ducis Sueuiæ, quemadmodum inuenire li...
...t in decreto quodam, quod rex Richardus anno Chriſti 1262. promulgauit in hæc uerba:
...uod Conradinus olim Conradi regis filius, qui ducem Sueuiæ ſe nominat, &c. Reddidit
...iam Fridericus ſecundus Tygurenſes immunes, ne cuiquã in poſterum niſi imperio ſubij...
...rentur, id quod & ſubſequentes confirmauerunt imperatores.

Quomodo Vitæ Heluetiam ſunt ingreſſi.

REferunt hiſtorici, habitaſſe olim apud mare Germanicũ tres præcipuos populos, nempe Saxones, Anglos & Vitas. Angli cum parte aliqua Vitarũ conceſſerunt in Britanniã, quę hodie eſt Anglia, ubi & ſedem fixerunt. Alia uerò par Vitarum tranſierunt ad Heluetios, locumq́; manſionis inuenerunt apud Tygurinos, quos *Vitæ populi apud Tygurinos.*
...idam appellant Vranenſes. Iſti Vitæ ſunt poſtea Suitæ & ab exteris Suiceri appellati, à
...ibus hodie Suicia nomen habere putatur. Et quidã fieri poteſt, quod quidã eorum uene...
...t in Vraniam & inferiorẽ Syluaniam, atq; ad inferiora lacus & Haſsle uſq;. Scribit Ve...
...rabilis Beda agrum Vitarũ apud Saxones aliquandiu uacuũ & ſine habitatoribus ante
...pora Caroli Magni extitiſſe. Alij aiunt Carolũ Magnũ emiſiſſe decem millia Saxonum,
...i dicti fuerant Albingi, habitauerantq́; iuxta Albim, illos inquã miſerit ad Rhenum, in
...abantiã, Flãdriam & alia uicinia loca. Similiter miſerit aliquot millia Saxonũ (fortaſſis
...emoratos Vitas) ad Alpes, ad eum locum ubi ex Germania iter patet in Italiã. Item miſe...
... multa millia in Tranſſyluaniam, regionem ſcilicet quæ eſt ad orientem Vngariæ.

Quomodo Suitenſes & eorum præfecti ſe geſſerint erga Imperatores, priuſquam mutuo fœdere ſibi ſociarentur.

ANno Chriſti 1212. Friderico ſecundo electo in Romanorum regem, eoq́; e ex Sicilia per Tridentũ Curiam uſq; ueniente, & modico milite ſtipato, Otto Imperator depoſitus ab imperiali dignitate, collectis copijs in Sueuia, nitebatur Fridericum impedire ne ſe reiecto ille potiretur rerũ. Vnde in Alſatia & ſuperiori Germania *Diſsidiũ inter duos Cæſares.*
...diq; magna excitata eſt diſcordia. Dux Zeringenſis et quidem comites in Vchtland
...Ergouia adhærebant Ottoni, et contrà abbas S. Galli, Dominus de Saxen, comites de
...burg et alij multi fauebant regi Friderico, potenter conducentes eũ ſuis copijs ad Con...
...ntiam uſq;, et deinde ad Baſileã. At dux Zeringenſis cum ſuis Vchtlandenſibus, Briſ...
...ienſibus et epiſcopo Argentinenſi aſtabant Ottoni Cæſari, qui ab Vberlinga ad Briſa...
...m deſcendit, atq; hinc in Saxoniam fugit. Interim dux Zeringenſis et epiſcopus Ar...
...ntinenſis Friderico conciliati, præſtiterunt illi iuramentum.
Anno Chriſti 1222. electo Henrico filio Friderici Imperatoris in Romanorũ regem, e...
...copus Argentinenſis paulò poſt, anno ſcilicet 1228. illi rebellis, magnam in Alſatia ex...
...auit Tragœdiam. Collegit rex exercitum in ſuperioribus Germaniæ atq; in Alſatia, cu...
...s dux erat comes de Pfirt. Similiter epiſcopus Argentinẽſis, aliquot comites et domini,
...ciuitas ipſa Argẽtinẽſis coaceruabãt magnas copias, quorũ dux belli erat Albertus co...
...es ab Habſpurg, q poſtea factꝰ fuit Lãdgrauius Alſatiæ. Cõgreſſi autẽ hi duo exercitus *Pugna apud Blodelsheim.*
...opẽ Blodelsheim quatuor ſcilicet milliaribus infra Baſileam cõmiſſaq́; pugna comes de

Pfirt

Pfirt & Henrici regis exercitus uictoriam amiſerunt, fueruntq; multi ex eis capti. Veniens
poſt hæc rex Henricus in Alſatiam, congregatoq; magno exercitu, grauiter incōmodaui
terras epiſcopi Argentinenſis. Anno 1235. cum Imperator Fridericus aliquot annis mo
ram traxiſſet in Germania, ſecuti ſunt eum multi comites & alij proceres ex Alſatia, ſupe
riori Germania & ex toto imperio, traiectiſq; alpibus ceperunt & euerterūt multas in Lon
gobardia ciuitates. Sic egit quoq; anno 1238. profectus autem in Italiam inijt cum papa &
ciuitatibus Italiæ bellum, & commiſſa pugna illos ſuperauit. Deinde anno 1240. cum

Fridericus Imperator anathematizatur.

Imperator Fridericus conſilio regum Franciæ & Angliæ à Romano pontifice priuaretu
Romano imperio & tantis deuoueretur diris, ut etiam crux contra illum prædicaretur, na
ta ſunt plurima diſſidia inter illos epiſcopos & prælatos qui cōſentiebant papæ, atq; inte
comites & ciuitatum proceres qui Friderico adhærebant. Durauitq; hoc ſchiſma uſque ad
mortem Friderici & filij eius Conradi. Friderico adhærebant comites ab Habſpurg, Ty
gurenſes, Vranenſes & Suitenſes, quibus Imperator confirmabat priuilegia eorū, interim
quo obſidebat atq; expugnabat Fauentiam ciuitatem. Albertus comes ab Habſpurg fra
ter Rudolfi comitis, in pugna quæ poſteris diebus commiſſa eſt, captus eſt à Mediolanen
ſibus, atq; in captiuitate mortuus anno Chriſti 1246. Imperator Fridericus & filius eius Co
radus rurſum ſunt à Romano pontifice imperio priuati, & contra eos electus in regem Ro
man. Henricus Landgrauius Thuringiæ. Conradus autem rex collecto exercitu ex Alſa
tis & Sueuis, profectus eſt contra Henricum Landgrauium. Et cōcurrentes prope Franck
fordiam, commiſſaq; pugna, coactus eſt Conradus cedere cum copijs ſuis, eò quòd epiſco
pus Argentinenſis & reliqui omnes Romano pontifici obedientes, pro omni ſua uirili mi
ſerunt ſuppetias nouo regi contra Fridericum electo. Victoria ergo obtenta, epiſcopu
Argentinēſis ſe conferens in Alſatiam, recepit in fidem regis Henrici Landgrauij omne
ciuitates quæ antea homagium præſtiterant Imperatori Friderico & filio eius Conrado r

Contra Fridericum eligitur comes Holandiæ.

gi Romanorum. Dediderunt ſe Colmaria, Keiſerſpergū, & Mūlhauſium. Obſedit quoc
Seleſtadium, ſed re infecta coactus eſt hinc recedere. Mortuo autem eodom anno Henric
rege Romanorum electus eſt Guilelmus comes Holandiæ in Romanorum regem. Nihil
minus tamen fuit magna pars comitum, dominorum & ciuitatum in ſuperiori Germania
qui nolebant deficere à Friderico & filio eius Conrado & adhærere Henrico Landgraui
& poſt eum Vuilhelmo Romanis regibus. Tygurenſes expulerunt Dominicanos mon
chos, quod interdictū papæ in eccleſijs obſeruare uellent. Erant quoq; tunc Baſileæ aliqu
qui à rege Conrado deſciſcere nolebāt, maior tamen pars unà cum epiſcopo Lutholdo ſe
quebantur partes nouorum regum & papæ. Hinc factum eſt, ut Rudolfus comes ab Hab
ſpurg, Gerhardus à Gōſsken, Henricus à Palm, Rudolfus à Vuidenſchuuyl, Henricus
Kienberg, & alij quidam, barones & equites aurati, aliqui etiam ex ciuitate & epiſcopat
Baſilienſi, noctu irruentes in monaſterium monialium ad Lapides uocatum, ſitum in ſubu
bio, diripuerunt ipſum atq; combuſſerunt. Quapropter ſequenti anno papa Innocentiu
quartus excōmunicauit memoratos, comitem Rudolfum ab Habſpurg & complices eius
qui ad monaſterij concremationem cooperati fuerant. Tandem uerò cum Fridericus Im
perator moreretur in Sicilia anno 1250. & filius quoq; eius Conradus rex moreretur ann

Confuſio in imperio.

1252. electi ſunt reges Romanorū Richardus frater regis Angliæ & Alfonſus rex Caſtili
ſed qui ambo imperiū non adminiſtrauerunt, quapropter imperiū uigintitribus annis ca
ruit iuſto moderatore, & interea tēporis, omnia ſurſum deorſumq; ferebātur in Alſatia &
Sueuia. Principes, comites, & alij potentes nitebant̃ ſibi uſurpare oppida, uillas & alia qu
erant imperij, magnaq; erat in imperio confuſio. Tygurenſes, Vranenſes & Suitenſes inie
runt fœdus triennale in illis calamitatibus, anno ſcilicet 1251. in die S. Galli. Comes quoc
ab Habſpurg Rudolfus gerebat ſe ad illos tanq; amicum & bonum uicinum. Contra epi
ſcopum tamē Baſilienſem & quoſdam comites, multas & continuas habuit controuerſia

Rudolfus comites ab Habſpurg.

FVit hic Rudolfus uir proceræ & gracilis ſtaturæ, habuitq; caput paruum, pallidum
uultum, inflexum naſum, paucos pilos, in cibo & potu temperatus, prudens, ſapiē
& bellicoſus, plerunq; in magnis opibus fuit ſine pecunia. Natus fuit an. 1218. Fra
ter uerò eius Albertus obijt Mediolani in captiuitate, ſicut antea quoq; diximus, ca
ptu

ptus in pugna quadam regi Cõrado laturus auxilium. Carolus uerò alter frater fuit Canonicus Baſilienſis, mortuus in iuuẽtute. Rudolphus ſucceſsit patri ſuo in comitatu Habſpurgẽſi & omnibus attinentijs eius, & in Alſatia ſuperiori partem Landgrauiatus, quã pater eius Albertus ante eũ conſecutus fuerat, poſſedit. Nec his cõtentus, cupiebat indies ditionem ſuã ampliare. *Landgrauiatus Alſatiæ.* Erat uxor eius comitiſſa ab Hohenberg, ex qua ſuſtulit quatuor filios & ſex filias. Primũ mouit arma cõtra baronem de Tufenſtein, deinde cõtra patruelem ſuum Gotfridum comitem ab Habſpurg, qui per modum feudi receperat & poſsidebat ab abbatiſſa Seckingenſi, ciuitatem & dominium Lauffenberg. Oppugnauit quoqꝫ comites de Rapperſuuyl iuxta lacum Tygurenſem, & Vuernherum comitem de Homburg. Anno
riſti 1261. cum natum eſſet implacabile diſsidium, inter ciuitatem Argentinẽſem & in
epiſcopum eiuſdem ciuitatis, dominium Vualtherum de Geroltzeck, & auxilium fer
t epiſcopo abbates ſancti Galli & Murbacẽſis & multi alij, Rudolphus ab Habſpurg,
primum fuerat à parte epiſcopi, mutato animo, uertit ſe unà cum Hartmanno comite
burgenſi, Conrado comite Friburgenſi & Henrico comite Neoburgenſi, ad ciues Ar
itinenſes, pollicitusqꝫ eſt eis opem ſuam, factus etiam dux belli eorũ. Quod uidens epi
pus, exuſsit uallem Vuyler prope Seleſtadiũ, quæ erat comitis Rudolphi. Obtinuit ue *Bellum Argentinenſium.*
comes Rudolphus Colmariam, Keiſerſpergum, & Mulnhuſium, quę epiſcopus Argen
enſis nomine Romani Imperij in eum diem retinuerat. Anno 1262. uerterunt Argenti
nſes exercitum epiſcopi in fugam, interfecerunt fratrem epiſcopi, Hermannum de Ge
tzeck & circiter 60. nobiles uiros, & ceperunt ſeptuaginta ſex magnos uiros, quapro
r epiſcopus fuit coactus paciſci cum ciuitate, iuxta uoluntatem ciuium.

Comes à Kyburg.

Hartmannus comes à Kyburg ſenior & ultimus de iſta familia, mortuus reliquit poſt ſe uxorem, comitiſſam de Sabaudia & filiã unicã nomine Eliſabet. Ipſe dũ adhuc uiueret donauerat epiſcopo Argentinenſi comitatus Kyburgenſem & Badenſem: item Vinterthurum & alia quædam dominia in Thurgoia & Ergoia, atqꝫ deinde eadem dominia rurſum feudi loco recepit pro ſe & ſuis hæredibus utriuſqꝫ ſexus. Reliquit etiam in teſtamento, quòd uxor eius quoad illa uiueret, poſsideret & uſufructum haberet comitatus Badenſis & aliorum quorundã dominiorũ. At comes Rudolphus excluſa muliere, uſurpauit omnia dominia illa. *Comes Rudolphus auget dominium ſuum.* Quod cum comes Sabaudiæ cerneret, indignatus uoluit Rudolphum eijcere ex dominijs illis, ſed non potuit. In hunc itaque modum multa dominia uſurpata ſunt à Rudolpho comite Habſpurgenſi, ac deinde incorporata Auſtrię, atqꝫ in cõcilio Cõſtãtienſi, anno ſcilicet 1415
rſum Auſtrijs erepta. Memorata comitiſſa Eliſabeth, filia comitis Hartmanni, uera erat
res poſt mortẽ matris ſuæ, ſed qa comes Sabaudiæ: & comes Rudolphus ab Habſpurg
ercabantur pro illis dominijs, filia legitima hæres priuabatur dominio ſuo. Illa retine
t ſolum ditiones & poſſeſsiones, quæ ei ex patrimonio in Vchtlandia & Burgundia mi
ri debebantur, nempe Thunũ & Burgdorffum cum attinentijs ſuis, quæ pater eius Hart
nnus hæreditario iure ab Hartmanni iuniori, comite à Kyburg, acceperat, cuius mater
erat ſoror Bertholdi, ultimi ducis Zeringenſis. Hæc Eliſabeth nacta eſt maritum Eber
rdum comitem ab Habſpurg, natũ in Laufenberg, qui erat patruelis Rudolphi comitis,
rpabatqꝫ titulum comitatus Kyburgenſis, propter dominia uxoris ſuæ, cũ alioquin nul

Epiſcopi Baſilieſis dominiū.

las proprias haberet terras. Tempore Rudolphi comitis ab Habſpurg, habuit epiſcop
Baſilienſis quaſdam iuriſdictiones in oppido Briſacenſi. Carente aūt tunc imperio legi
mo capite,& nemine non ſua querēte,Rudolphus comes ab Habſpurg ſubitò & inſper
tò irruens in Briſacum, epiſcopi iura ſibi uſurpare conatus eſt. Contradicentes aūt epiſc
pus & ciues Briſacenſes,tandē conuētione facta,Rudolphus exegit mille marcas arge
ti ab epiſcopo: Tunc epiſcopus conſenſit dare nongentas marcas,illiſq; à comite recepti
oppidū & caſtrum libera epiſcopo relicta ſunt.Sequēti anno,nēpe 1265.Rudolphus com
aliā exactionis nactus eſt occaſionē,ob certas quaſdā lites:unde compoſitione facta & n
meratis ab epiſcopo centū marcis argēti,rurſum illi duo inter ſe cōciliati ſunt. Anno Ch
ſti 1267.quū comes Rudolphus rurſum egeret pecunia,ſumpta occaſione epiſcopum Baſ
lienſem,nomine Henricū à Neoburgo,rurſum uellicare uolēs, poſtulauit ducētas marc
argenti. Reſpondens uerò epiſcopus dixit illi: Ego hucuſq; pro pace fouenda dedi tert
Rudolpho pecuniā,nō potero perpetuus illius eſſe monetarius. Habuit iſte epiſcopus m
gnam propinquitatē & generis neceſsitudinē. Nam Vdalricus pater eius,comes Neobu
genſis habuit quatuor filios & quatuor filias. Hæredes aūt patri ſuccedentes, partiti ſu
patris poſſeſsionem,factusq; eſt unus comes Neoburgenſis, alius comes Arbergenſis, t
tius comes Nidouuenſis,& quartus Henricus ſcilicet epiſcopus Baſilienſis,iunctus mul
plici affinitate memorato Rudolpho comiti,ab Habſpurg. Vna ex filiab. nupſit baroni
Granſen,altera comiti de Toggēburg,tertia domino de Rŏteln, & quarta domino de R
genſperg. Horum omniū ſuorū propinquorū epiſcopus inuocato auxilio cōtra comite
Rudolphum,ſuccurrentibus quoq; ſibi ciuitatibus Baſilea,Rhinfeldo,Neuuburgo & B
ſaco,technas illius euaſit. Geſsit quoq; comes Rudolphus bella cōtra abbatē ſancti Ga
& contra duos comites à Toggenburg,qui erāt nepotes epiſcopi Baſilienſis ex ſorore.I

Bellum contra abbatem ſancti Galli.

terim uerò epiſcopus Baſilienſis una cum ciuibus Baſilienſib. deſcendēs cōtra Blodel
heim,qui locus fuit Rudolphi ab Habſpurg,quē & paulo antè foſsis & aggeribus firma
rat,deuaſtauerunt ipſum. Deſtruxerūt quoq; turrim Otamarſsheimenſem & alia quęda
loca in Landgrauiatu Alſatiæ,q̃ Rudolphi erant, p̃ſertim aūt,arcem Hertenberg recen
extructā è fundamento diruerunt. Deinde expeditionem mouerunt cōtra arcem Rhinfe
denſem,quæ in medio Rheni ſuper ſaxo extructa erat,obtentāq; ſuis pręſidijs munierun
Videns interea comes belli pondus contra ſe ingraueſcere, reconciliatus eſt abbati ſan
Galli atq; ex inimico fecit amicum, quo facilius epiſcopum Baſilienſem domare poſſe
& nobilibus quibuſdam atq; ciuibus, qui ab epiſcopo propter comitem Rudolphum u
be erant excluſi, ſuccurreret & ad ſua reſtitueret. Videns epiſcopus quod futurū erat,in
dias poſuit abbati intercepitq; aliquot plauſtra uini,q̃ abbas ex Alſatia ſibi aduehi cura
rat. Abbas iniuriā ſibi putans illatā,iunxit copias ſuas cum exercitu comitis Rudolphi,
epiſcopi Baſilienſis ditionē deuaſtaret. At epiſcopus unà cum ciuibus Baſilienſibus Br
cenſibus,Rhinfeldenſibus & Neoburgenſibus,parans ſe contra abbatem,& comitem,
nit illi obuiam, nec detrectaſſet pugnam niſi utrinq; amici diſsidium compoſuiſſent. N
tamen ceſſauit comes,quin anno 1270.& 1271.epiſcopum & ditionem eius laceſceret. E
in diebus illis duæ ſectæ ſeu factiones in ciuitate Baſilienſi Pſitaci ſcilicet & Stelliferi. P

Factiones in Baſilea.

taci adhærebāt epiſcopo,Stelliferi uerò comiti Rudolpho. Vtraq; aūt factio habuit quo
fautores ſuos extra ciuitatē. Anno 1272.obſidione cinxit comes Rudolphus arcē Tuffe
ſtein reædificatā & ab epiſcopo emptam. Eodē anno erupit ignis in oppido Seckingen,
exuſsit ferè totū oppidū,in quo Rudolphus p̃ſidia militū & inſidiatores locauerat,q in
derēt & diriperēt ciues Rhinfeldenſes,potiſsimū eos,q partes fouebāt epiſcopi Baſiliēſ
Excitato aūt igne in Seckingen, ſurgens epiſcopus cū auxiliarijs ſuis, quod reſiduum f
ab igne hoſtili manu deuaſtauit. Tunc ſimul Neoburgenſes cōcremarunt monaſteriu
Othmarſenſe. Eodē anno in uigilia Bartholomęi,exuſsit comes Rudolphus ſuburbiū

Suburbium Baſileæ.

ſilienſe. Ad Crucē appellatū,quod hodie uocat̃ ſuburbiū ſancti Ioānis. Tūc enim careb
urbs exteriori muro. Triceſima die decembris huius anni traditū eſt comiti Rudolph
q̃dā p̃ditore caſtrū Vuerr,quod extruxerat epiſcopus Baſiliēſis,captusq; eſt in eodē nep
epiſcopi ex ſorore,dn̄s de Rŏtelē. Anno 1273 uenit Comes Rudolphus cū aliquot eq̃tib.

Rudolphus oppugnat Baſilienſes.

tra Baſilienſes ut illis metum incuteret. Tūc cōſul ciuitatis inconſultò cū paucis ſe pericu
exponēs,fuit gladio cōfoſſus,priuſquā ciues inſequentes,illi cōtra hoſtē opē ferre poſs
Eodē anno circa feſtū Margaretę,mouēs Rudolphus arma cōtra Baſileā caſtrametatus

prop

ope Binningen, in monte ſanctæ Margaretæ. Nobiles uerò qui erant intra mœnia ciui-
is, ſæpe cum ciuibus erumpentes, aliquos ceperunt ex caſtris hoſtium. Incrudeſcenteq́ʒ
dies bello, fuerunt multi magni & nobiles uiri, qui conabantur incendium illud ab utra-
e parte reſtinguere, & concitatos animos reconciliare. Sed priuſquã id fieret uenit Lega
s Baſileã, annuncians comitem Rudolphum ab Habſpurg electũ à principibus imperij
Rom. regẽ. Quod audiẽtes primores ciuitatis Baſilienſis, adiunxerũt legato principum
ignes uiros, qui electo regi fauſta feliciaq́ʒ pręcarent. Tunc Rudolphus uidens ſe pręter *Rudolphus electus Rom. rex.*
nẽ ſpem ad ſummum euectum faſtigiũ, illico præcepit ſuis, ut pacẽ cũ quibuſcunq́ʒ ini-
it, omnes captiuos ſine ulla mulctatione liberos dimitterẽt. Fuit autẽ electus ultima die
ptembris & mox ſequenti anno ſcilicet 1274. in uigilia Epiphaniæ Aquiſgrani corona-
s. Anno 1277. uendidit Eberhardus comes à Kyburg ius ſuum, quod habuit in Fribur-
Nuchtlandię, regi Rudolpho, pro quatuor millib. marcarum. Anno 1283 obſederunt
x Rudolphus, epiſcopus Baſilienſis & epiſcopus Argentinenſis oppidũ Bruntrut, reſti-
umq́ʒ eſt epiſcopo Baſilienſi. Eodẽ anno rex Rudolphus unà cũ Bernenſibus & Fribur
nſib. expugnauit Paterniacũ, eripuitq́ʒ è manib. comitis Sabaudiæ. Anno 1284. mortuus
comes ultimus in Rapperſuuyl iuxta lacũ Tygurenſem, factiq́ʒ ſunt duo generi eius Io-
nes comes ab Habſpurg & dominus in Laufenberg, & Vuernherus comes ab Hõburg, *Comitatus Rapperſuuyl.*
mini illius comitatus. Anno 1286 factus eſt Henricus Gurtelknopff archiepiſcopus
oguntinus, q antea fuerit epiſcopus Baſilienſis & Frãciſcanus. Anno Chriſti 1291. mor-
us eſt rex Rudolphus & electus eſt Adolphus comes à Naſſauu, q̃ interfecto ab Alber-
duce Auſtriæ, filio Rudolphi Imp. electus eſt ipſe Albertus in Rom. regem anno 1298.
nno 1308. mouit rex Albertus arma contra epiſc. Baſilienſem, nomine Otthonẽ de Gran
, quod emiſſet à Vuernhero comite ab Homburg nouũ Homburgũ, & oppidũ Liecht-
l cũ attinentijs ſuis, ſed anteq́ʒ rex perfeciſſet quod animo uoluebat, occiſus eſt ab Ioan-
filio fratris ſui. Hiſtoriã habes ſuprà in catalogo regum Rom. Sunt qui ſcribunt circiter *Rex Albertus*
lle homines decollatos, cõfoſſos aut alio modo interfectos in ultionẽ huius homicidij. *interficitur.*

Habſpurg in Heluetia.

HAud procul à Kunigsfelden, loco ſepulturę Alberti Romanorũ regis, et ab oppido Brugg, ſita eſt arx Habſpurg, quam aiunt extructã anno ſalutis 1070. à comite Rapoto, cooperante ſibi fratre Vuernhero epiſcopo Argentinenſi. Scribũt etiam quidam, ueteres comites Habſpurgenſes originẽ duxiſſe ab antiquis regibus Gallorum. Nam habuit rex Clotarius quatuor filios, ſcilicet Chilpericum, Heripertum, Guntramum & Sigipertum. Sigiperto pro ſua portione ceſsit Auſtraſia, cuius Metropolis fuit Metis, & is genuit Childepertum. Childepertus genuit Diethpetrum & Theodoricum. Sed pręſtat hãc genealogiam in figuram redigere.

Clotarius. { Chilpericus (Lotharius), Heripertus, Guntramus, Sigipertus { Childepertus { Diethpertus, Theodoricus }, Sigipertus: ab iſto putantẽ deſcendiſſe comites Habſpurgenſes. } }

Theodoricus inhians poſſeſsioni terræ, effecit ut frater Diethpertus & duo filij eius interficerentur, ut ſic ſolus eſſet dominus terræ. Sed fefellit eum ſpes ſua. Nam ueneno pro-
iato ab auia ſua è medio ſublatus, reliquit Lothario filio Chilperici terras ſuas. Deinde
huc ſuperſtes fuit Sigipertus iunior, qui obtinuit à rege Lothario, ut ſibi traderet quædã
a iuxta Rhenum, Briſgoiam quoq́ʒ & Sunggoiam. Creauit eũ quoq́ʒ ducem, hac tamen

conditione,ut tam ipſe quàm poſteri eius abſtinerent à regio titulo Auſtraſiæ. Ab iſto Sig
perto putant prognatos comites Habſpurgẽſes. Nam filius eius Otbertus uſurpauit prim
titulum comitis ab Habſpurg. Ab Otberto hæc genealogiæ recenſetur ſeries. Otbertus
Babo, Rotherus, Ethobertus, Galbon, Rampertus, Guntramus, Luthardus, Lutfridus
Hunfridus, Guntramus, Bezalinus, Radepotus, Vuernherus, Ottho, Vuernherus, Adel
pertus, Rudolphus, Albertus, Rudolphus, Albertus, Albertus, Lupoldus, Erneſtus, Frid
ricus, Maximilianus, Philppus, Carolus. Signaui hic eorum ſucceſsionem, ut olim ab hi
ſtoricis Cæſari Maximiliano fuit præſcripta. Infrà in deſcriptione Regis Auſtrię inue
nies, quomodo Rudolphi ab Habſpurg genealogia fuerit propagata in multos ramos.

Otbertus primus comes Habſpurg

De terris Vraniæ, Suitiæ & inferioris
Syluaniæ, priuſquam mutuo fœdere ſibi iungerentur.

Vri unde.

TEmpore Iulij primi Cæſaris, appellauerunt Rom. inc
las Vranię Tauriſcos, & nomẽ Vri, q̃ hodie cõpellani
putatur originẽ duxiſſe ab Vranis, quos ueteres Tau
ſcos nominauerunt, ſicut & in hũc uſq; diẽ. Siebentha
lenſes tauros uocãt Vros more ueterũ Germanorũ. Deinde et re
gio iſta habet nigrũ Tauri caput in cãpo croceo, quo pro inſign
bus utit̃. Sunt qui ſcribũt, Gothos olim cõſediſſe in hac regione
Signauimus etiã ſuperius, quomodo populi Germanicæ natiõi
olim ſibi in hac atq; in Suitenſi terra ſedẽ cõciliarint. Scripſimu
quoq;, qui olim adminiſtratores reipub. fuerint in his terris, ner
pe reges Frãciæ, id q̊d potiſsimũ ꝓbat̃ ex antiq̃s fundationib. ſic
ut Ludouicus rex Germaniæ, nepos Caroli Magni, aliqua dominia de terra Vranẽſi don
uit monaſterio monialiũ Tygurenſiũ. Poſteris uerò tẽporibus, quãdo imperiũ ad Germa
nos eſt translatũ, & duces, comites alijq; imperij uaſalli facti ſunt domini terrarũ, antiqu
q̊q; ciuitates & ualles imperij priuilegijs ſunt donatę, et ſingulis adminiſtratio ſuę reipub
ꝑmiſſa, tũc & hæ tres ualles fuerũt exemptæ & nulli alij dominio quã imperio ſubiectæ, i
ꝙ teſtat̃ Fridericus ſecũdus, in cõfirmatione priuilegiorũ & antiquarũ cõſuetudinũ Suic
& Vraniæ. Sic quoq; Rudolphus ab Habſpurg rex Rom. hoc ꝓbat, quãdo in cõfirmation
priuilegiorũ Suitenſiũ ſic ſcribit: Rudolphus Dei gratia Rom. rex, ſemꝑ Auguſt9, prude
tib. uiris uniuerſis hominib. uallis in Schuueitz liberæ cõditionis exiſtẽtib. dilectis ſuis f
delib. gratiã & omne bonũ, &c. Datũ 1291. Hoc idẽ teſtant̃ priuilegia ab Imperatorib. He
rico Lutzelburgẽſi, Ludouico Bauaro & eorũ ſucceſſorib. Pagis Heluetiorũ cõceſſa. Fu
runt ergo à multis annis habitatores Vraniæ, Suicię & Syluaniæ liberæ cõditionis, inter q
& multi nobiles olim habitauerũt, habens omnes ſua iura municipialia. Vnde q ſcribun
hos tres pagos Vraniã, Suiciã & Syluaniã olim paruiſſe, comitib. ab Habſpurg ac deind
ducib. Auſtriæ errãt toto cœlo, cũ illorũ tẽporib. & antea quoq; liberæ fuerint, cõditionis
id ꝙ cõfirmationes priuilegiorũ ipſorũ oſtẽdũt. Reliq̃t poſt ſe Rudolphus rex filiũ Alber
tum ducẽ Auſtriæ, ſed q nullã habuit iuriſdictionẽ ſuper eos, quũ homagiũ ꝓſtiterint reg
Adolpho. Interfecto aũt Adolpho & Alberto electo ad imperium, ille non potuit uiolar
ipſorũ priuilegia à ſuis ꝑdeceſſorib. collata & cõfirmata, ſicut nec ſucceſſores eius Fride
ricus, Lupoldus, Albertus & alij duces Auſtriæ, quorũ nullus aliquã habuit iuriſdiction
in has terras, q̃ iurauerũt Ludouico Bauaro ceu Rom. regi. Mortuis deniq; ducib. Frider
co & Lupoldo, dux Albertus claudus, uir alioq ferox, nõ habuit occaſionẽ cõquerẽdi co
tra tres pagos tanq; inobedientes, ſicut cõqueſtus fuit corã Carolo quarto de Lucerna &
Tugio. Nullum itaq; imperiũ habuerũt comites ab Habſpurg & poſt comites illos, duce
Auſtriæ, in tres pagos, niſi quod rex Rudolphus & rex Albertus filius eius ratione imper
illis deſignauerunt præfectos, quemadmodum & alij ante eos fecerãt Romanorũ reges.

Suicia uallis imperij.

Tres pagi nũquam Auſtrijs ſubiecti.

Quomodo Præfecti & gubernatores
nomine imperij tribus pagis fuerint deſignati.

FVit conſuetudo in Imperio, ut Romanorum rex deputaret ciuitatibus & uallib. impe
rio ſine medio ſubiectis, prefectos & iudices, qui nomine imperij tribunalibus præe
ſent, & hi plerunque ex nobilibus aut alijs grauibus perſonis regionũ deligebantur, q

tame

nen interdum functiones ſuas alijs quoq; ſubdelegabant. Sic itaq; tribus pagis dati ſunt
q; præfecti à regibus & Imperatoribus. Et hi præfecti in adminiſtratione reipublicæ
lam habebant commiſſionem, ſolum in tribunalibus ius dicebant. Et in hunc modũ Al-
tus rex Romanorum dedit quoq; pagis ſuos præfectos. Et cum illi abuterẽtur officijs
fuerunt ab incolis expulſi, ut iam dicetur. Præfectus Syluaniæ exigebat ab indigena
dam, ut ſibi mitteret bijuge boum, quo recuſante, iuſsit præfectus, ut ſeruus ui abdu-
tiugũ. Quod cũ ille exequi conaret̃, filius patrisfamilias mutilauit ſeruũ digito uno, &
ugit. Præfectus indignatus cõtra indigenã, cepit eum & eruit ei oculos. Accidit quoq;
tẽpore in Syluania, ut abſente quodã patrefamilias, p̃fectus coëgerit uxorẽ eius ad pa
dũ ſibi balneũ calidũ, & ad obtemperãdum ei in eodem balneo. At mulier differẽs hoc
uſq; maritus uenit, conqueſtaq; tentatam eius pudicitiam, adeò maritum commouit, ut
præfectum ſecuri occideret. Præfectus quoque Suiciæ & Vranię actus magna inſania,
ſto baculo impoſuit pileum ſuum, fecitq; per ſeruum mãdari omnibus prætereuntibus,
ileo ſuſpenſo honorem exhiberent. Erat aũt indigena quidã Guilelmus Tell nomine, *Vuilhelmus*
id facere recuſauit. Vocatus ergo ad dominũ, iuſſus eſt pomũ capiti filij ſui impoſitũ, *Tell.*
ex baliſta torto, abijcere. Erat enim ſagittarius inſignis. Renuit is aliquãdiu id facere,
cũ tãdem imperiũ ſubterfugere nõ poſſet, fauente numine, quod iuſſus fuerat feliciter
ine lęſione pueri perfecit. Et cũ adhuc aliud haberet iaculum, interrogatus à domino in
uſum illud recepiſſet, reſpondit. Si primo iactu puer læſus fuiſſet, aliud iaculũ in tetor
em. Quo audito, præfectus captum nauigio abduxit. Cumq; ille ueniſſet inter Vraniam
icum Brun, lapſus è naui, per ardua & inuia montium currens, dominum præuenit, inſi

diasq́; illi intentans,ſagitta eum transfodit.Hiſce & ſimilibus facinoribus præfectorũ mo
ti indigenæ,excluſerũt eos in uniuerſum ex tribus pagis.Imperatores Henrichus ſeptimu
& Ludouicus Bauarus poſt hæc geſta, præfecerunt eis iudices, ſtatueruntq́; ne quis aliu
quàm ex indigenis deligeretur.

Quid geſtum apud Heluetios ſub Imperatoribus Henrico Lutzelburgenſi & Ludouico Bauaro.

ANno Chriſti 1308.electus eſt ad Imperium Henricus comes Lutzelburgenſis, iur
ueruntq́; ei ſequenti anno Tygurum,Berna,Solodurũ,etiã pagi Vri, Suicia & Sy
uania. Anno 1309.natum eſt diſsidiũ inter abbatẽ ad Heremitas,uulgo Einſidel
& Suitenſes.At Suitenſes ferociter illis occurrentes, multos occiderunt aut in lacu
ſubmerſerunt. Ciues Arauuenſes magnum damnũ tunc perpeſsi ſunt. Anno Chriſti 1314
uacante imperio,archiepiſcopus Mogũtinus uocauit Treuerenſem & Colonienſem epi
ſcopos,Ioannem Bohemiæ regem,ducem Saxoniæ,Marchionem Brãdenburgenſ.& Ru
dolphum Palatinum.Conuenientes aũt in Franckfurt, uenerũt quoq́; Fridericus dux Au
ſtriæ & fratres eius Lupoldus ac Albetus pro imperio laborãtes, quibus tamen contrarie
bantur epiſcopi Moguntinus & Treuerenſis atq́; rex Bohemiæ.Quod intelligens Fride
ricus cõuenit Rudolphum & Ludouicum ducem Bauariæ fratres,ut ſibi aſſiſterẽt.Viden
tes aũt duo epiſcopi & rex quòd Fridericus ambiret imperium, induxerũt Ludouicũ du
cem Bauariæ ut ſe contra Fridericum eligi permitteret. His tribus autem adiunxit ſe mile
Marchionis Brandenburgenſis,qui habebat mandatum à principe ſuo in genere,qui ſim
liter elegit Ludouicum.Electi ſunt igitur in diſcordia Ludouicus dux Bauariæ & Frideri
cus dux Auſtriæ. Pauſante autem Ludouico per aliquot dies cum epiſcopo Mogũtino i
Oppenheim ciuitate imperiali, quam archiepiſcopus in pignus habebat ab Henrico Im
peratore, aduerſarij ſui in oppido Heidelberg, quod erat Rudolphi fratris Ludouici, ſub
ornarunt militem quẽdam, ut parua baliſta ſub chlamide prouiſus & ſagitta uenenata, ire
in Oppenheim, ſimulans ſe ex parte Ludouici eſſe,donec opportunitate data eum ſagitt
occideret.At rex Ludouicus monitus ab amico,uenientem militẽ cepit,leuatoq́; pallio eiu
inuenit baliſtam, detectumq́; eſt totum machinationis factum. Ludouicus itaq́; hunc lon
go tempore biga ligatum,pro ſpectaculo ſecum duxit,ac tãdem ad caudam equi ligatun
& per ciuitatem tractum,primo rotari fecit,& deinde quadrifariam ſecari. Anno domin
1315. Ludouicus eſt Aquiſgrani magna pompa coronatus ab archiepiſcopo Mogunt.8
Treuerenſi. Fridericus uerò fecit ſe coronari Bunnæ ab archiepiſcopo Colonienſi. Porr
Ludouico iurauerunt omnes ciuitates inferiores uſq́; Argentinam: ſed ſuperiores & qu
ſunt iuxta lacum receperunt Fridericum, exceptis Berna, Baſilea. Soloduro & tribus pa
gis. Aliæ etiam per Sueuiam,excepta Vlma & paucis cum ea,receperũt Ludouicũ. Arge
tina & Landoia Friderico adhęſerunt.Cũ itaq́; Fridericus dux Auſtrię electus eſſet,licet
paucioribus,intulit,frater eius Lupoldus bellũ ciuitatibus,quæ eũ agnoſcere renuerũt,po
tiſsimum autem pagis infeſtus fuit, ductus hac ſpe,ut ſi exercitum intra montes introduc
ret, iam multo facilius illos quam ciuitates fratri reluctantes edomaret.Quapropter pag
ſcripſerunt Ludouico Bauaro,qui tunc Nurnbergæ morã trahebat,anno ſcilicet 1314.in I
nio,ſicut ille rurſum pagis ſcripſit his uerbis: Ludouicus Dei gratia Romanorum rex ſe
per Auguſtus, prudentibus uiris in Vnderuualden, Vri & Suitz, fidelibus & dilectis gra
tiam ſuam & omne bonum, &c. Viri conſtantiſsimi, aduerſariorũ cõminationib.ne ſina
tis animos ueſtros aliqualiter demulceri,&c.Præcepit etiam omnib.regni præfectis & of
cialibus,ut præfatos pagos defenderent & tuerentur pro uirili ſua. Eodem anno dimican
tes pagi cum ducis Auſtriæ copijs auxiliaribus, utrinq́; aliqui fuerunt uulnerati. Erãt pag
præſertim Suitenſes,undiq́; hoſtibus circundati:nã incumbebant eis Glaronenſes,Vuer
Pago bello petuntur. herus comes ab Hõburg,dominus in ueteri Rapersuuyl,Rudolphus comes ab Habſpurg
dominus in noua Rapersuuyl, Abbas ad Heremitas, Tugienſes & Lucernenſes. Interin
autem Suitenſes prodeuntes irruerunt in monaſteriũ Heremitarum, captisq́; quatuor mo
nachis, qui barones erãt, abduxerũt eos ſecum in Schuuitz. Dux Auſtriæ Lupoldus ubic
apud familiares ſuos,comites & barones, auxilium quęrebat & ſollicitabat quoſq́; contr
Suitenſes

tenſes.Factū'qꝫ eſt,ut partibus ſuas inter multos quoqꝫ accederēt Hartmannus & Eber
dus à Kyburg.domini in Thun & Burgdorff,& tutores monaſterij Interlacus,quorum
ſdictio ferè extendebat̄ uſqꝫ ad Vnderuualden.Vexatis itaqꝫ pagis ab omniparte,rex
douicus tunc Monaci agēs,ſcripſit rurſum Suitenſibus in Nouembri in hunc modum: *Ludouicus Bauarus ad Suitenſes.*
douicus Dei gratia Romanorum rex ſemper Auguſtus,dilectis filijs ſuis,officiato cō-
o,ciuib.& uniuerſis hominib. in Suitz,gratiā ſuā & omne bonū, &c. Admonuit'qꝫ eos
uo,ut cōſtantes manerēt in fide erga ſe & imperiū:ſibi cōſtare de laborib.& periculis,
s in illum uſqꝫ diem perpeſsi eſſent ab hoſtib. ſuis & imperij. Sibi quoqꝫ in animo eſſe,
ere & quàm citius poſſet cōſcribere ex domeſticis regni magnū exercitum, per quem
tenſes & alios ſui nominis gratia moleſtijs affectos,ex periculis liberaret.Circa calen-
Nouembris collegit dux Lupoldus magnum exercitum in Thurgoia,Ergoia,Alſatia *Lupoldus magnū exercitum contra Suitenſes colligit.*
Sueuia,ſollicitauit'qꝫ fautores ſuos,comites, proceres & ciuitates,ne ſibi deeſſent,atqꝫ
ūc modū cōgregauit exercitū uiginti millium peditū & equitum,quē & iuxta lacū Ty
enſem ducens, recta pergebat uerſus Schuuitz Conſiſtēs aūt in Egre, deliberabat cum
ſiliarijs ſuis,qua parte commodius ingrederetur regionem Suitenſiū. Capto uerò con

ſilio,aderat ſtultus ducis Lupoldi,nomine Kune de Stocken,q
conſultantes audierat, & is ſuum calculum temere adijciens,di
xit: Non placet mihi cōſilium ueſtrum,quia omnes conſultatis
quo pacto intremus regionem, nemo autem dat conſilium quo
modo rurſum egrediamur. Cęterū cum Suitia undiqꝫ cingatur
aut montibus aut aquis,anguſti'qꝫ meatus in eam introducāt,po
ſuerunt Suitenſes paſsim præſidia et obſeruatores,ne qs teme-
re ingrederet̄ regionem.Mouente'qꝫ duce caſtra ſua,edocti ſunt
Suitēſes per amicos uicinos,qua parte hoſtis ingreſſurus eſſet
terram.Nam iecerunt ſpicula ad Suitenſes, in quibus ſcriptum
erat,prouidete uobis in Morgarten. Quo intellecto, Suitenſes
cum ſocijs Vranenſibus & Syluanis illico per turmas ſeſe reci-
piunt in montē Sattel,inter quē & lacum Egre uia eſt, qua exer-
citus ducis contendebat per anguſtias ingredi terrā. Confœde-
rati ergo mutuo ſeſe exhortantes, expectant aduenientem exer *Confœderati hoſtē ſternūt.*
um,inuadunt'qꝫ illum,pauci multos, lapides grandes deuoluentes in exercitū,adeo'qꝫ ter
t equos,ut præcipiti curſu ferrentur in lacum. Et quoniam uia lubrica erat à frigore &
cie,equis nullum erat firmum ueſtigium, atqꝫ ob id miles coactus fuit pedē mouere re-
. Inſequentes autem Suitenſes,magna clade affecerunt hoſtem. Dux Lupoldus cū ſuis
ijs,quæ adhuc ſupererant,fugiens,recepit ſe in Thurgoiam. Incidit bellum illud in an-
Chriſti 1315.die 16.Nouēbris. Monuerat eodē tēpore dux Lupoldus Comitē Straſsber-
ſem,qui habitabat in Nuchtland, ut collecto exercitu traijceret montē dictū Bruneck,
aderet'qꝫ Syluanos.Quod cum innotuiſſet Suitenſib.& auxiliarijs eorum,illi ſine mora
nen bellicoſorum uirorum miſerunt uerſus montē Bruneck,qui defenderēt Syluanorū
am,id quod & ſtrenue fecerunt,occiſis aliquot ex hoſtibus. In omnibus his bellis,pagi
lum habuerunt externum auxilium,eo quòd Baſilienſes, Solodurnenſes & Bernenſes,
Ludouico regi iuramentū quoqꝫ prǫſtiterāt,duces Auſtriæ etiā haberēt hoſtes.Nec ur
iſtæ tunc ſicut hodie habuerunt ditionē aliquam extra mœnia,ſed omnia ferè per circui
earum erant ſubdita alienis dominis. Nec Tygurenſes uolebant initio pugnare cōtra
Auſtrianos.Fridericus uerò dux Auſtriæ,qui omnibus modis ſibi uoluit uſurpa-
re imperium,eo quòd in diſcordia quoqꝫ electus eſſet,tantum facie-
bat regi Ludouico negocium, ut ille non poſſet
pagis aliquod ferre præſidium.

Primum Suitenſium fœdus.

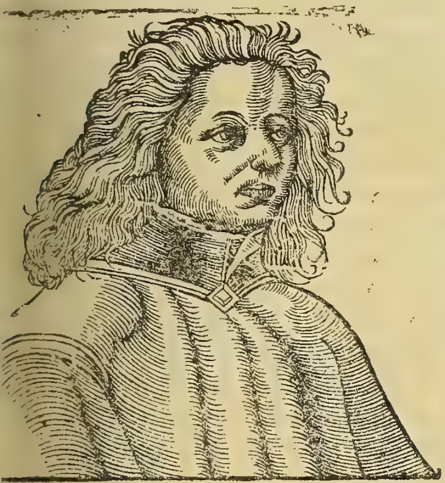

ANno Chriſti 1316. cũ incolæ Vraniæ, Suiciæ & Syluaniæ, integro biennio bello ue
xati fuiſſent à duce Auſtriæ, quod illũ nollẽt agnoſcere Rom. regẽ, quia paucior
in electione habuerat uota, cõuenientes in Vrania perpetuũ percuſſerunt fœdus
dictũqꝫ eſt fœdus illorũ, triũ pagorũ ſeu triũ Syluanorũ locorum liga Germanice
der dryen Lender oder dryer Vualſtetten bundt. Anno 1137. obſidione cinxit Fridericu
dux Auſtriæ Eſslingen cõtra regẽ Ludouicũ, uentumqꝫ eſt ad pugnã cruentã, multis utrin
que cadentibus. Anno 1318. obſedit Lupoldus dux Auſtriæ Solodurum, quod homagium
quoqꝫ preſtiterat Ludouico: Bernenſes uerò miſerũt Solodurenſib. preſidium aliquod ad
uerſus Lupoldum. Inuadentes quoqꝫ Bernenſes ditionẽ comitum à Kyburg, qui partes du
cis Lupoldi iuuabãt, incendio deuaſtauerũt eã. Quo cognito, dux ſoluit obſidionẽ. Pau
lo pòſt factæ ſunt induciæ inter ducẽ Lupoldum & Suitenſes. Anno 1323. confirmauit re
Fridericus Cæſar capitur. Ludouicus priuilegia triũ pagoru Vri, Suuitz & Vnderuualden. Eodem anno captus fui
dux Auſtrię Fridericus in quadã pugna à rege Ludouico, ſicut & ſuprà hæc hiſtoria fuſiu
eſt explicata. Quod ægreferens dux Lupoldus frater Friderici, nullum, nõ mouebat lapi
dem, quo fratrẽ liberaret. Mouebat bellum ingens cõtra Ludouicũ, ſed omnia fruſtra. Ve
niens autẽ magus quidam ſeu præſtigiator, promittebat per diabolũ, ducem Fridericũ lib
rare è captiuitate. Vnde diabolo ueniente in carcerẽ ad Fridericũ, monenteqꝫ ducem, ut
uellet liberari, ſibi inſideret, territus princeps, ſignauit ſe crucis ſignaculo, inuocato Deo
præſtigium effugauit. Tandem iuxta Colmariam in caſtris cõcordia facta eſt, & dux Fri
dericus è captiuitate liberatus, ſed hac cõditione, quod tã ipſe quàm frater Lupoldus, Lu
douicum Bauarum permitterent ſine omni impedimento regnũ adminiſtrare. Paulo ta
men poſt mortuus eſt dux Fridericus. Duce uerò Lupoldo bellũ repetente cõtra C ſaren
Ludouicum, haud longe pòſt morbo correptus, Argentinæ mortuus eſt anno 1327.

Bell

Bella nata inter duces Auſtriæ
& confœderatos Heluetiæ.

HAbuerunt iam memorati duo duces Auſtriæ ex fratre nepotem nomine Lupol/
dum, qui anno Chriſti 1385. omnē diſſenſionis materiā inter domū Auſtriæ & con
fœderatos tollere cupiens, fecit pacem cum eis, ſed pax illa non diu durauit. Nam
nouæ exortæ ſunt cauſæ bellorū, inuitis duce Auſtriæ & cōfœderatis. Quidā em
ıſtriaci uicini Lucernanis, facti ciues Lucernæ, ſic exaſperauerūt ſuos prefectos, ut pſe
illos captos in odium confœderatorum ſuſpenderint. Qua iniuria Lucernani moti, ui *Auſtriaci contra Lucernanos.*
ıerūt oppidum Rotenbergum, atq; capti oppidi muros & caſtrum ſolo æquant. Poſtea
ıges & incendia ſecuta ſunt à ducib. Auſtriæ & confœderatis. Multi ſub idem tempus
eſſerunt fœderi Heluetiorum, pertęſi durā ſuorū prefectorū ſeruitutē. Vnde tota uallis
tlibuch & oppidum Sempach, obtēto iure ciuitatis Lucernanæ, nō parū incendiū iſtud
ıerunt. Receptum eſt quoq; à confœderatis oppidulum Meienberg. Anno 1386. Ty/
renſes Lucernani & tres pagi profecti in Thurgoiam, occupauerunt caſtrū Pffeffikon.
nit aūt eo tempore exercitus ducis Auſtriæ bene inſtructus, ſed quo repentino impetu

confœderati oppreſſerunt. Poſtea induciæ factę
ſunt, ſed tot cædibus exaſperati animi utrinq;, nō
diu ſeruarunt. Rurſum igitur alteri alteros lędūt,
& res ad arma uenit. Dux Lupoldus multis ſibi
per Germaniam iunctis ſocijs, proficiſcit̄ ad Sem *Pugna Sempachenſis.*
pach, ad opprimendū in eo oppido præſidiū cō/
fœderatorum. Quo ducis cōſilio perſpecto, con
fœderati plures clam noctu mittunt, qui hoſtem
expectent, & ſi uideatur aggrediant̄. Vix igitur
in cōſpectum oppidi uenit dux cum copijs ſuis,
& occurrunt illi obuiā cōfœderati in loco paulò
ſibi æquiore, & in quo equitatus utilis eſſe non
poterat. Dux & omnes nobiles ex equis deſcen
dentes, acie inſtructa, quantum per temporis an/
guſtiam licuit, opponunt ſe illis, concurritur, pu
gnant nobiles primo impetu fortiſsime, ſed ex ſo
ıimio æſtu & laboris magnitudine fatigati, cedere coacti ſunt: neq; enim poſsibile fuit
o aſſuetos tam diu ſolem & labores pugnæ ferre, quamdiu poterant ruſtici laborib. ex/
itati homines. Dum igitur ex pugna fatigati nobiles ad equos ſuos properant, occidun *Occumbit dux.*
ferè omnes. Cecidere in illa pugna Auſtriæ dux Lupoldus, Ottho Marchio de Hoch/

berg, Ioānes comes de Furſtenberg,
duo comites de Tierſtein, comes u/
nus de Zollern, & plurimi nobiles
minoris gradus. Inſecuti ſunt con/
fœderati eos, qui ſibi fuga conſule/
re nitebantur, multosq; in fuga cepe
runt & trucidauerunt. Magnam glo
riam & prædam in eo prelio adepti
ſunt. Sepultus dux cum 60. nobilib.
in cœnobio Kunigſsfelden. Habuit
occiſus dux Lupoldus filium, nomi
ne patrem referens, qui iuuenis erat,
animo fortis, & exercitatus in omni
armorū genere. Statuit igit̄ uindica
re patrem & alios apud Sempach oc

ɔs. Accedensq; Carolum Imp. exponit illi ſua conſilia & queritur de clade accepta.
p. adhortatur eū ad uirtutē, & ut confœderatos bello fatiget, nihil tamē temere agat. Ag
dit igit̄ dux Lupoldus Suitēſes magno animo, conatu, apparatu & ira, multis ex impe
aſcitis ſocijs: multisq; in locis tētat fortunā, ſed ferè ubiq; aduerſa erat. Eo bello comes

Vuerdenber

Glareani uaſtantur. Vuerdenbergenſis & comes de Tockenburg uallem Glarenſem uaſtauerunt & direpta
domos incenderunt:quibus rebus exaſperati Glareani,cõiunctis ſibi paucis ex uicinis p
gis,adoriunt̃ hoſtẽ,in anguſtijs mõtium cõmittit̃ pugna,utrincp pugnat̃ fortiter,ſed con
fœderati fortius de ſuis focis & pro libertate pugnãtes. Vertunt tergũ Auſtriaci, (ſic enim
appellabantur omnes in eo bello hoſtes confœderatorum)occidunt̃ à parte comitum mi
le quingenti,Glareanorum uerò & ſociorum eorũ uix quinquaginta.Fugientes Auſtria
cos inſequuntur uſcp ad oppidum Vrſee, ubi ex fuga ſe recolligere & requieſcere conſt
tuerunt. Sed oppidum expugnant Heluetij, coguntúrcp Auſtriaci noctu ex eo fugere pe
montes in Tockenburg. Suitenſes armis eorum & reliqua præda potiti, ſequunt̃ eos uſ
Tockenburg.& per totam Thurgoiam multas deijciunt arces,occupantócp multa,q̃ adhu
iure belli poſsident.Eodem anno expeditionem mouerũt Bernates & Solothurenſes co
Nidouu expugnatur. tra oppidum Nidouu,oppugnaueruntcp illud terra & aqua. Nam nobiles qui illud inha
tabant,diripuerunt amicos & inimicos. Expugnato autẽ oppido & caſtro,inuenerunt
caſtro epiſcopum quendã Portugallenſem & Priorẽ quocp cum comitiua eorum, qui ue
nerant è Roma,recta patriã per Galliã petẽtes:ſed deprehenſi in uia ſpoliati ſunt omni
rebus ſuis,coniectícp in carcerẽ.Inuenti autẽ in carcere,liberati ſunt & ducti Bernã,ubi ue
ſtiti & cõmeatu tanto prouiſi,ut expenſæ aſcenderint ad trecẽtos ducatos. Abeuntes au
uenerunt Lucernã & deinde in Longobardiã, ubi cogniti à multis expenſas reſtituerun
Bernatib.& inſuper largiti ſunt illis mille ducatos, quòd eorum beneficio liberati eſſent e
carcere.Sed reuertamur ad Heluetios. Quum Auſtriaci in bello Heluetico ſępe male p
gnaſſent,ſempercp creſcerẽt uires montaneorũ hominum, qui indies aliq̃d acquirebãt, f
tigati,ſunt tandẽ utricp: nã Heluetijs cœpit deficere ſal & frumentũ, & dux Auſtriæ pec
nia exhauriabat̃,quapropter partes cœperunt audire eos, qui de pace loquebant̃,at anim
adhuc diſcordabãt, q̃d ſeminarium fuit multorum bellorum. Anno 1397 ortum eſt bellu
Bellum inter abbatẽ S. Galli & Abbacellenſes. inter abbatem S.Galli & inter Abbacellenſes.Qųerebatur abbas, ſibi minui iura & redd
tus,quos habebat apud Abbacellenſes,& contrà illi dicebant,ſe plus ęquo premi à p̃fect
& ex actoribus.Iunxit itacp abbas ſe fœdere ciuitatib.Sangallo,Cõſtãtiæ,Vberlingæ,Li
doiæ & Rauenſpurgo:& hæ omnes ciuitates miſerunt auxiliũ abbati ad domãdos Abb
cellẽſes.Abbas igitur manu nõ parua aggredit̃ paucos illos paganos paſtores (ſic enim u
cabãt eos, congregati uerò Abbacellenſes,obuiã ueniunt hoſtib. Diſpoſuerunt etiã quo
dam in ſublimiorib. locis ad obſeruaudum uiarum auguſtias, datis illis lapidibus, quos
hoſtẽ deuoluerunt per montiũ præcipitia.Erantcp ita Abacellacenſes natura loci adiuuan
te ordinati ut decennis puer aut nonagenarius ſenex ſeu mulier potuiſſet mille uiris ad
prohibere.Armati itacp Abbacellenſes,cũ primum abbatis copiæ eorũ attigerunt fines,
mõte per cliuum ruentes impetũ in eas fecerunt,& quidẽ ſinguli aliquot lapides deiecer
in hoſtẽ,quorum iactu multi cadebant. Poſtea manus cõſeruerunt, abbatiſcp copias ter
uertere coẽgerunt. Abbas mittit legatos ad uicinos principes & ciuitates rogatcp ut ſi
ſubueniãt,peſsimũcp paſtorum exemplum,mox ab exordio opprimant. Interim dum h
agunt̃,Abbacellenſes quærũt quocp adminicula, fœdus cum Cõfœderatis Heluetijs meũ
& ubi cognouerunt abbatẽ meditari obſidionẽ longiorẽ, ut fame coacti ſe illi tãdem de
rent,capto cõſilio uicina caſtella expugnãt & deijciunt è montibus, q̃cuncp abbati uſui e
ſe iudicabãt ad bellum,& uicinos ſibi iunxerunt, q̃d hoſtes magis exaſperauit. Abbas u
potuit obtinere à duce Auſtriæ,ut ſumeret arma contra Abbacellẽſes. Nã equitatus null
in mõtibus uſus eſſe poteſt,nec maioribus copijs in anguſtijs locus eſt pugnãdi. Accept
itacp copijs auxiliaribus,arma mouet cõtra Abbacellenſes. Primũ tamen mouet hoſtili
Sangallus pendet ad confœderatos. caſtra ad oppidum imperiale Sangallum,quod ciues eius inclinarẽt ſe ad Heluetiorum fo
dus,obſidetcp illud & agrũ eius diripit. Abbacellenſes amicis ſuis hæc propter ſe fieri gr
uiſsime ferentes,de montib. pręcipitant ſe in hoſtes & in fugã uertunt interficiũtcp multo
Facta eſt pugna illa anno 1405.menſe Iunio. Miſit quocp tunc dux Auſtriæ expeditiſsim
iuuenes qui pagum Abbacellam expugnatũ diriperent & exurerent, ſed omnes uiæ era
obſtructæ p̃ſidijs,ut nuſquã pateret aditus:de induſtria tamen quodã loco ceſsêre ij,qui
pręſidium conſtituti erãt & paſsi ſunt eos ingredi,ubi uerò uenerunt in locũ in quo Ab
cellenſes optabãt eos eſſe,demittunt in eos immania ſaxa. Et poſtcp uidẽt eos prorſus di
ſipatos, quoſdam occiſos & quoſdam claudos,deſcendunt de monte,impetu ruunt in h
ſtes & occidunt plurimos, totumcp exercitum in fugam uertunt. Sub idem tempus Abb
cellenſ

ienſes multas arces occuparũt, nec modum fecerunt deſtruendorũ caſtrorũ in ea ualle,
e à Sangallo oppido ad Rhenum uſq; pertingit. Traijcientes quoq; montẽ Arlen, cepe
tarcẽ Landeck & deſtruxerũt Montfort & alias multas munitiones. Defecerunt paſ-
omnes uicini ruſtici ad eos, ſicq; factum eſt, ut qui antea obſcuri erant & mundo inco-
ti, iã paſsim omnib. notiſsimi fierẽt, celebreq; ob egregia ſua facta adipiſcerent nomẽ.
Anno poſt Chriſtum natũ 1406. eduxerunt Abbacellenſes copias ſuas aduerſas Guilel-
m comitem Brigantinum & oppidũ Brigantium obſidentes, ſed aduentu magni exerci-
ex Sueuia, obſidionem ſoluere & domũ redire coacti ſunt. Reuerſi uerò denuo, comes
cilio nobilium, præcipuè epiſcopi Cõſtantienſis, ſtipatus cõgreditur cũ illis, pugnatũq;
utrinq; pertinaciter, tandem uerò Abbacellenſes fatigati & ſuorum cæde ad raritatem
acti, ceſſere. Demum poſt multa damna utrinq; illata & accepta, rex Rupertus uocato
pate & ſuis auxiliarijs, uocatis quoq; Abbacellenſibus fecit pacem inter diſsidentes.

Abbacellenſes clari fiunt.

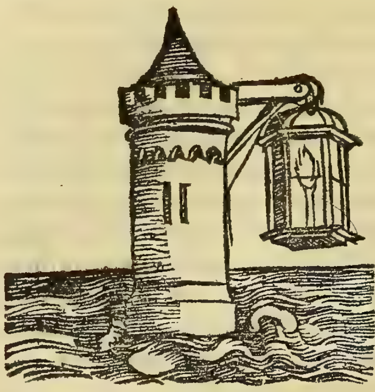
De Lucerna Heluetiorum ciuitate.

Vcerna monaſterium iuxta lacum Helueticũ, quẽ hodie Lucernenſem uocant, fuit
olim cõſtructũ à presbytero quodã Vuighardo nomine, qui frater fuit Ruperti du
cis Alemanniæ & Sueuiæ, tẽpore ſcilicet Ludouici regis, anno circiter 816. aut tem-
pore Ludouici ſecũdi, anno 840. Factũ eſt etiã poſtea, (quando uerò & à quo non
iſtat) ut hoc monaſterium ſubijceretur abbati Murbacenſi. Hoc quidẽ produũt hiſtoriæ,
ẽ Lothariũ, qui fuit anno 850. aut circiter, reqſiunt ab abbate Murbacẽſi, ad cõfirman-
iura quędã monaſterij Luciariæ (ſic uocãt Lucernã) quæ habuit in uilla Emmãſita in Er-
a iuxta fluuiũ Rüſs, quę olim abauus eius rex Pipinus atq; pater Ludouicus Imp. mona
rio donauerat. Memoratus quoq; dux Rupertus tradidit portionẽ patrimonij ſui regi Lu-
ico, ut ex illo cõſtrueret & fundaret Tyguri monaſteriũ ad fluuiũ Lindmat, quod quidã pu
eſſe abbatiã monialiũ, à Tygurẽſib. dictã monaſteriũ dominatũ. Ciuitas uerò poſt mo
teriũ & partim ratione monaſterij eſt cõdita, id quod in multis alijs oppidis quoq; uidere
t, quæ iuxta monaſteria ſucceſſu tẽporũ ſuccreuerũt, præſertim iuxta monaſteria diui Be-
licti, ut ſunt, Vuyſſenburgũ, Seckingẽ, Fulda, Amerbachiũ, Sangallus, Cãpidona, Bla
uren & multa alia. Monaſteriũ itaq; memoratum appellatũ eſt Lucerna ab eo loco in
o conditũ eſt, id quod ex literis fundationis notari poteſt, & ſunt quidam in hac opinio-
ut putent nomẽ illud datũ loco à magna & peruetuſta turri, quæ hodie ſtat iuxta pontẽ

Lucerna primò monaſteriũ

Iuxta antiqua cœnobia orta ciuitates.

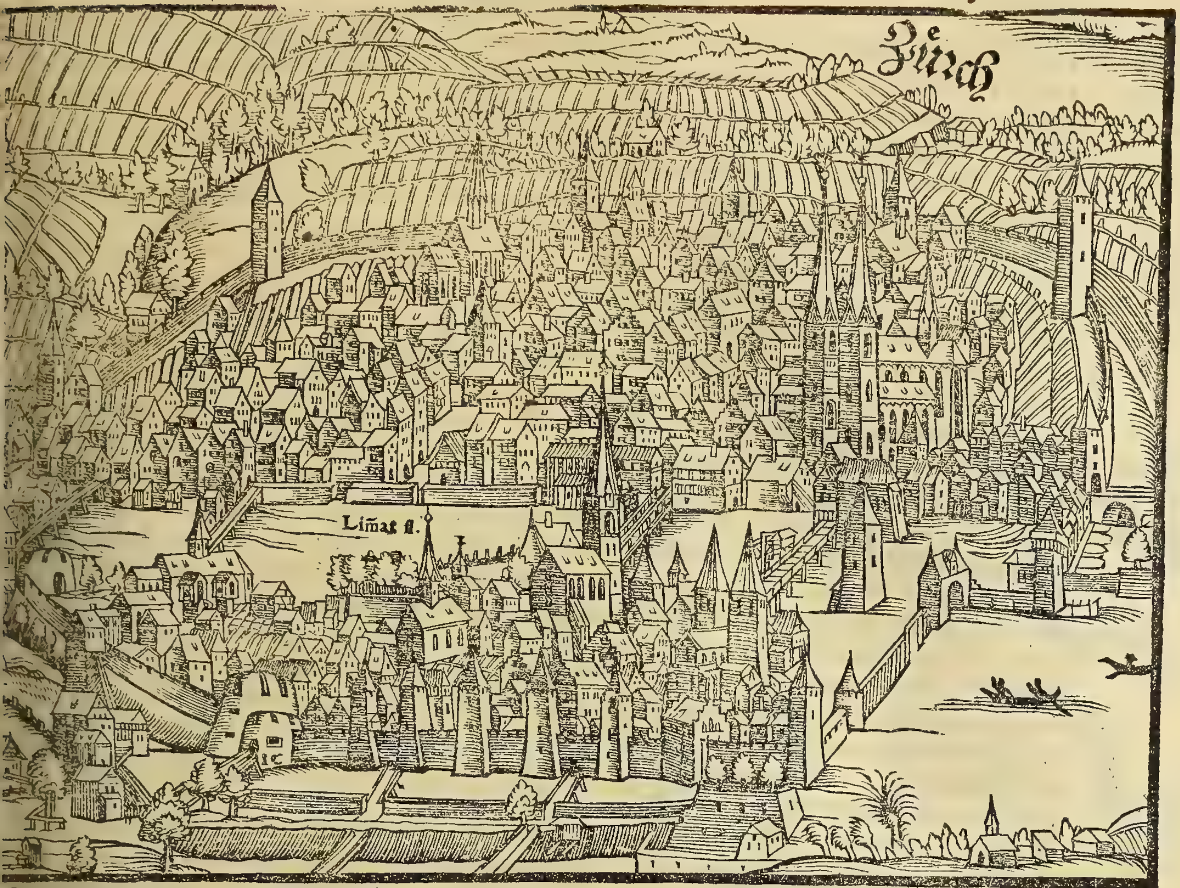
in exitu lacus,ex qua olim nocturni ignes oſtenſi nauiga
tibus præluxerũt. Eiuſmodi turres ueteres Pharos dixer
qualis iuxta Alexandriã in Pharo inſula turris fuit,noctu
nis facibus procul & è ſublimi nauigantibus uelut curſu
dirigens,quo ſuũ in portum inoffenſi deferrentur.Confo
derata eſt Lucerna tribus pagis anno ſalutis 1332 ante Ma
tini,uocatũq; eſt fœdus illud,fœdus quatuor Syluanoru
locorũ.Eſt aũt ciuitas ſatis amœna & elegãs,dignitate &
opibus par multis commune emporium Suitenſiũ, Vran
rum & Tranſſyluanorum & ubi deponuntur merces qu
ex Germania in Longobardiã, & Liguriam trãſmittũtu
& per lacum magnum ad cuius finem Lucerna eſt ſita, ſp
cio quinq; milliariorum in \ taniam deferuntur, atq; ind
dorſo equorũ per montes & ualles alpium Mediolanũ uſq; transportantur. In ipſa Luce
na Vrſula fluuius manat ex lacu,haud ſecus quàm Conſtantiæ Rhenus ex lacu Podamic
Tiguri Linmagus ex lacu Tigurenſi.Habent aũt Lucernates maiorẽ ferè commoditate
ex lacu quàm ex adiacente ſolo, tametſi eximia quoq; habeant prata & pabula pro pecc
ribus nutriendis. Literæ fundationis monaſterij Lucernenſis.In nomine domini, Notu
ſit omnibus nobilib.& ignobilibus,tam futuris quàm præſentibus, qualiter ego Vuigha
dus & frater meus Rupertus dux militũ regis Ludouici,qui nobis ex conſanguinitate co
iunctus eſt,omnia prædia noſtra.quæ nobis ex paterna hæreditate aduenerũt,ex illius pe
miſsione & iuuamine diuiſimus.Poſtea frater meus pro amore Dei & remedio animæ ſu
ductus,omnem partem ſuam,quæ ad eum pertinebat,domino ſuo regi cõtradidit,ea uid
licet ratione ut in caſtro Thuricino iuxta fluuiũ Lindemaci eccleſiã cõſtrueret,et ſeruitiu
ibidem perpetualiter conſtitueret. Vnde ego Vuighardus presbyter, quamuis indignu
ex intimo deſiderio compunctus,in quodam loco qui Lucerna ex antiquitate eſt dictus i
xta fluuium qui Ruſa uocatur,& de ſummitate magni laci fluit,in honore ſancti Leodeg
rij martyris,& ſancti Mauricij & ſociorum eius & omnium ſanctorum, paruum tuguriu
conſtruxi ac ædificaui,omnem ſubſtantiam quæ me attingit, de monte qui Albis uocatu
incipiens à prædio meo Lungkhof, & omnibus locis circumquaq; iacentibus, ex permi
ſione regis cognati mei ad ipſum locum cõtradidi,& me illic propter Dei ſeruitium coll
caui,& tantos monachos,quantos potui illic congregaui.Vnde uir quidam nobilis & b
nus ad me ueniens, qui ſpretis omnibus curis huius ſeculi, quem ego ipſe monachum ill
ordinaui,nomine Aluuicus, ita ut bene dicã, per omnia Dei amicus, prudẽs in ſcriptur
ſacris, quiſuis admonitionibus & uerbis ſalutaribus corda omnium hominum regionis
lius in Dei prouocauit affectum. Inde de die in diem creſcente ſeruitio Dei, ipſum Aluu
cum mei ſucceſſorem & rectorem ipſo loco dereliqui. Acta ſunt hæc temporibus Ludo
ci regis. Vuighardus frater Ruperti ducis militum Alemanniæ. Dictum monaſterium h
die eſt præpoſitura diues, parum extra mœnia ciuitatis Lucernenſis ſita.

Aduerte, Dux militũ,nõ dominus Alemãniæ. Hæredes paternorum bonorũ nõ hæredes ducatus. Monaſteriũ cõſtructum eſt à Ludouico rege Germaniæ anno 840. Leodegarius paſſus ſub Theodorico primo,poſt annũ Chriſti 652.

De urbe Tigurina.

TIgurũ proximis aliquot ſeculis Thuregum dictum,uulg
Zürch, uetuſtiſsima eſt urbs,ſita in amœno loco ad exi
lacus magni, qui hic deſinit, excluditq; amnẽ Lindma
uulgo Limmat dictum, quem haud procul à Glarona re
pit, & diuidit urbem in duas ciuitates, maiorem & minorẽ, quæ t
men tribus coniunguntur amœnis pontibus, in quib. frequentes
uium fiunt deambulationes.Solum per circuitum ciuitatis eſt ual
fœcundum,feraxq; uini & frumenti plurimi. Vinum tamen plerũ
eſt ſubacerbum,nec poteſt ob uicinas alpes ad perfectam peruen
maturitatem.Matureſcit uinum ſeu potius miteſcit à ſua auſterita
poſt aliquot annos in penu conſeruatũ.Extendit mons ad orientẽ ciuitatis & lacus ferè
tria miliaria,perpetuis conſitus uitibus.Eſt quoq; in urbe ampliſsimũ frumenti forũ,qu
undiq; aduectum & diſtractũ,per lacum Tygurenſem ducit ad loca Heluetiorũ ſuperio
pręſertim ad Glaronã. Quin & ex eo lacu in aliũ tranſportatũ lacũ,quem uulgo Vualſt
tenſe

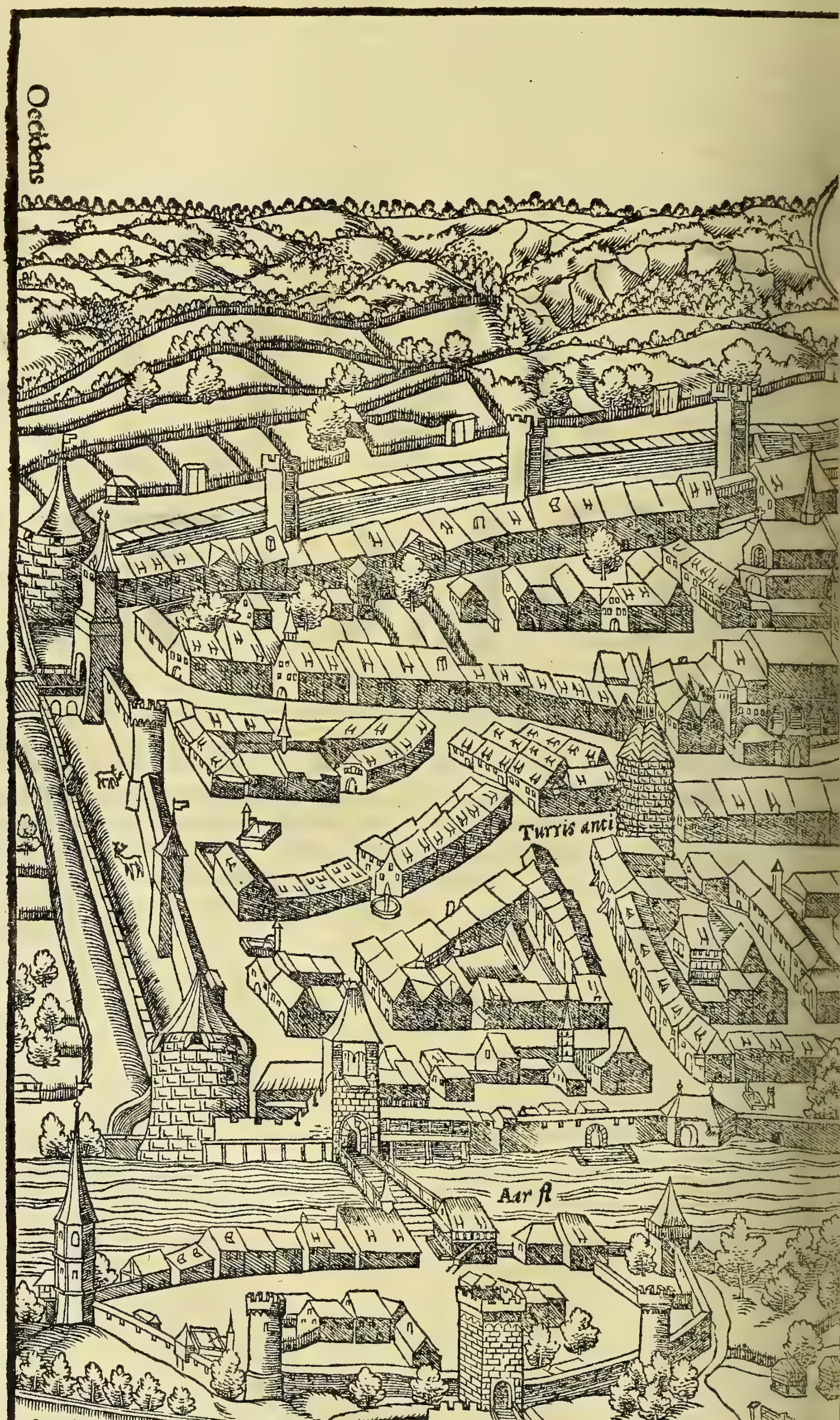
ſem lacũ uocãt, qui lõgitudine duorũ miliariorũ Germanicorũ inter altiſsimas & pcipi
rupes & montes pa tet, trãſuehiť ad Curiã & Griſones ipſos itinere 10 aut 12 miliario/
n. Eſt aũt forũ illud hebdomadariũ. Quã bonis piſcibus abũdet lacus Tigurinus pręſer
aſſatilib. nouerũt hi q in hac urbe fuerũt. Quãdo uerò & à quo prima huius urbis iacta
t fundamẽta, mihi nõ cõſtat. Maior eccleſia Canicorũ fuit fundata ante tẽpora Caroli
gni. Deinde idem Carolus auxit fundationem illam circa annũ Chriſti 810. uocatur ec
ſia pppoſituræ ſanctorũ Felicis & Regulæ. Anno Chriſti 853. Ludouicus rex Germanię
oos Caroli Magni fundauit abbatiã dominarũ, quę uulgò uocať Frauuenmunſter, ex pa
nonio Ruperti ducis Alemanniæ, quod ille deſignauerat & tradiderat regi Ludouico
iſi idem Ludouicus ex bonis ſuis nõnihil quoq; contribuerit. Prima abbatiſſa uocata
: Hildegardis, filiã iã dicti Ludouici. In literis huius fundationis, uocať ciuitas iſta Tu/
ũ in ducatu Alemãnico, in pago Turgaucẽſi. In fundatione illa loquiť rex Ludouicus
ũc modũ: Noſtrã iuriſdictionẽ & pręfecturã in Turego, in ducatu Sueuiæ ſeu Aleman
;, quę eſt in circuitu Thurgoiæ cũ omnib. attinentijs & dominijs pertinẽtib. ad hãc præ/
turã, pręſertim cũ regione Vri & Foreſto quod Albis uocãt, donauimus dominarũ mo
terio, qd ſitũ eſt in oppido Zurich, ubi deinceps religioſæ fœminæ ſuſcipianť & con/
ienť. Paterno quoq; animo moti, deſignauimus & tradidimus pdictũ monaſteriũ cum
nib. attinentijs prędilectæ filiæ noſtræ Hildegardi in proprietariũ, ut memoratis fœmi
pręſit, eaſdẽq; ſub ſua diſciplina, regula et ordine teneat. Datũ 19. Auguſti anno 20. no
regni Auſtraſiæ, in ciuitate Ratiſponenſi. Multis poſtea elapſis annis, circa annũ ſcili/
Chriſti 1083. liberata eſt urbs ab adminiſtratione ducatus Alemãniæ ſiue Sueuiæ, id q
rà quoq; indicauimus. Anno Chriſti 1136. capta eſt ciuitas Tigurenſis à Friderico du/
ueuię, q poſtea facta eſt Rom. Imp. excluſusq; eſt Cõradus Zeringeñ. ab urbe Tiguri/
Anno ſalutis 1336. ſeptima die Iunij, facta ſeditione in urbe Tigurina amotus eſt à ſua
tione Senatus aliusq; in locũ eius ſubſtitutus. Erãt enim quidã equites, nobiles, & po/
ores ciues in Senatu, qui mutua affinitate ſibi inuicẽ iũcti, cuncta pro arbitrio ſuo age/
iudiciaq; ſiniſtra decernebãt. Extorres aũt facti antiqui Senatores, pro maiori parte ſeſe
perũt Rapperſwylã ad Ioannẽ comitẽ de Habſpurg, unde multa ſubſecuta ſunt mala,

Multa mala paſſum Tigurum. ut paulo pòſt dicet. Occiderũt Tigurenſes comitẽ unũ de Habſpurg, quẽ filius ſuus Ioan
nes de Habſpurg uindicare ſtatuit. Igitꝰ in unũ cõgregati qui noctu Tigurũ comiti prodere
polliciti fuerant, ciuitati noctu clanculũ appropinquarunt. At Tigurenſes pmoniti, prępa
ratis inſidijs, multis occiſis militib. comitẽ capiũt, proditoresq́ꝫ, etſi nõ potuerint exeq pro-
miſſa, tamẽ rotati ſunt, anno ſcilicet 1350. Biennio pòſt Albertus dux Auſtriæ obſedit Ti-
gurũ cũ multis copijs auxiliarib. comitũ de Wirtenberg, de Hohẽberg & epiſcoporũ Ar-
gentineñ. & Baſilieñ. nec nõ ciuitatũ Friburgeñ. & Bernenſis. A' parte uerò Thuricenſiũ
erãt cõfœderati Suitẽſes, Vallis Vraniæ, Tranſſyluaniæ & Luceꝛneñ. Poſt longã obſidio-
nem cõpoſitio interuenit, nempe ꝙ Thuricẽſes relaxarent comitẽ Ioannẽ ex carcere, libe-
rũq́ꝫ dimitterẽt, duci uerò reſtituerẽt uallem Glarenſem, Lucernã & Zug, ſicq́ꝫ obſidio eſt
ſoluta. Anno 1317 uenit Carolus Bohemus rex Rom. in Alſatiã, & ad quęrelas ducis Au-
ſtriæ, profectus eſt Thuregũ & tẽtauit cõfœderatos reuocare à liga. Reſpõderunt Thuri-
cenſes, paratos quidem ſe facere quicqd de iure poſſent, nollẽt aũt à cõfœderatis ſeparari.
Tigurẽſes ob confœderationẽ oppugnantur. Ait Carolus, ꝙ de imperio eſſent, nec poſſent talẽ ligã rege inconſulto facere. Illi uerò aſ-
ſeruerũt, ſe iuramẽta ſemel pſtita ſeruaturos. Audiens rex, cœpit tractare cum ducibus Au
ſtriæ ut uenderet Lucernã, Zug & Glaris imperio, pręſertim cũ hęreditario iure illas non
teneret. Reſpõdit dux Auſtriæ, ſe potius emere uelle aliqd à Cæſare ꝙ̃ ſua à ducatu aliena-
re. Poſt hæc Cæſar cõtractis copijs ex imperio obſedit Tigurũ, omnia ferè uaſtans. Acci-
dit aũt quadã die cũ pugnandũ eſſet, ut diceret Epiſcopus Conſtantieñ. Sueuorum priuile
giũ eſſe, ꝙ primas tenerẽt in acie: cui cũ cõtradiceret dux, exacerbati Sueui receſſerũt, de-
inde & Cęſar diſceſsit. Demũ dux cõpoſitionẽ inijt, obſidionẽ ſoluẽs. Anno Chriſti 1443.
defuncto comite Dockenburgenſi, comitatus Sarganẽſis hæreditario iure obtigit baroni
bus Rarẽſibus, quorũ habitatio fuit in Valeſia, & q fœdus inierãt cũ Suitenſib. & Glarea-
nis. Erat eo tẽpore Tiguri ciuiũ magiſter nomine Stuſsi, natus ex comitatu Sarganẽſi, qui
cõterraneos ſuos induxit, ut ius ſibi redimerẽt ciuitatis Tigurẽſis. Quod cũ malè haberet
dominũ Rarẽſem & Suitẽſes, qb. ille fœdere iũctus erat, monebant Tigurenſes, ut Sarga-
nenſes à præſtito iuramento abſoluerẽt. Quod quũ Tigurẽſes facere renuerẽt, uentum eſt
ad arma. Suitẽſes inuocato auxilio omniũ confœderatorũ cõmunibus copijs expeditionẽ
mouerũt in Tigurẽſes, Tigurenſes uerò impares tãtis copijs implorabãt auxiliũ ducũ Au
Tigurini fœdus faciunt cũ Auſtrijs. ſtriæ, quos & facilè paratos inuenerũt, id quod adhuc plus irritauit cõfœderatos, iniquo fe
rentes animo, ut illi nouum fecerint cũ duce Auſtrię fœdus. Monenẽ ergo denuo Tigurin
ut renunciẽt nouæ cõfœderationi. Reſpõderunt illi, ſe cõtra primã prioris fœderis fidem
nõ feciſſe, nec ẽm prohibitũ in cõditionib. Heluetici fœderis, alia fœdera cũ alijs nõ faciẽ
da, modò non ſint cõtra cõfœderatos Helueticos. Heluetij itaq́ꝫ arreptis armis, in agrũ T
gurenſiũ irruũt, hoſtiliterq́ꝫ omnia inuadũt, uaſtãt, et diripiũt. Ineũtes etiã multas priuatas
pugnas & dimicationes, multi deſiderati ſunt è parte Thuricẽſium & ducũ Auſtrię pręſer
tim apud Rapperſuuilã, ubi cecidit ducis Auſtrię ductor exercitus, miles deauratus cũ alij
quibuſdã. Occuparũt etiã Heluetij oppidũ Bremgarten, quod Tigurenſib. ſuã promiſera
operã. Tunc miſerũt patres ex concilio Baſilienſi ſolennẽ legationẽ in die pentecoſtes a
Tigurẽſes & Heluetios. quo partes illas diſsidẽtes cõponerẽt, ſed nihil effecerũt. Cũq́ꝫ L
cernates, Vrani, Trãſſyluani & Suitenſes graſſarenꝰ in agro Tigurino, erũpentes Tigu
ni cũ Auſtriacis quos ſecũ in urbe habuerũt, peruenerũt ad eũ uſq́ꝫ locũ ubi patibulũ locu
ſupplicij malefactorũ cõſiſtit. Quod Heluetij percipiẽtes conabanꝰ eos anteuertere, inte
Tigurini cæduntur. cludereq́ꝫ reditũ in ciuitatẽ. At illi uidẽtes ꝙ futurum erat, cõuerſi repetebãt urbẽ, de cauda
tis tamẽ ex eorũ numero circiter ſexcẽtis peditibus & equitibus, inter quos & ciuium mag
ſter Stuſsi nomine, q totius illius tragœdiæ cauſa fuit, occubuit, parũ etiã abfuit quin He
uetij tũc occupaſſent urbẽ. Exuſtis aũt omnib. locis quæ extra mœnia erãt, diſcedentes H
uetij obſidione cinxerũt Rapperſwilã, quouſq́ꝫ per epiſcopũ Cõſtantieñ. & fratrẽ eius F
Laufenbergũ obſidetur. dericũ ab Hewẽ exorati inducias fecerũt. Eodẽ tẽpore Bernates, Solodurenſes & Baſilie
ſes obſidẽtes Laufenbergũ oppidũ, infeſtarũt mœnia oppidi p 12. dies. Sed ſuperueniẽti
Epiſcopis Cõſtantiẽſi & Baſilieñ. facta eſt cõpoſitio inter aduerſas partes, numeratis B
natibus 10. millibus aureorum ab ijs qui de dominio erãt Auſtriæ. Tragœdiã illam excit
uerat Ioannes à Rechberg, qui ex illo oppido Bernates & Baſilienſes ſæpe uexauerat.
Anno 1444. menſe Maio Heluetij obſidione cinxerunt oppidum Gryffenſee, ꝙ Thu
cenſiũ erat, ſubfoſſoq́ꝫ caſtro obtinuerunt ipſum, & inuenientes in eo 62 uiros, omnes d
collauerunt, diruerũtq́ꝫ caſtra Werdeck & Sonnenberg. Quomodo uerò tandẽ Tigu
ni rurſum recõciliati & cõfœderati fuerint Heluetijs, dicetur infrà iuxta ciuitatẽ Baſile

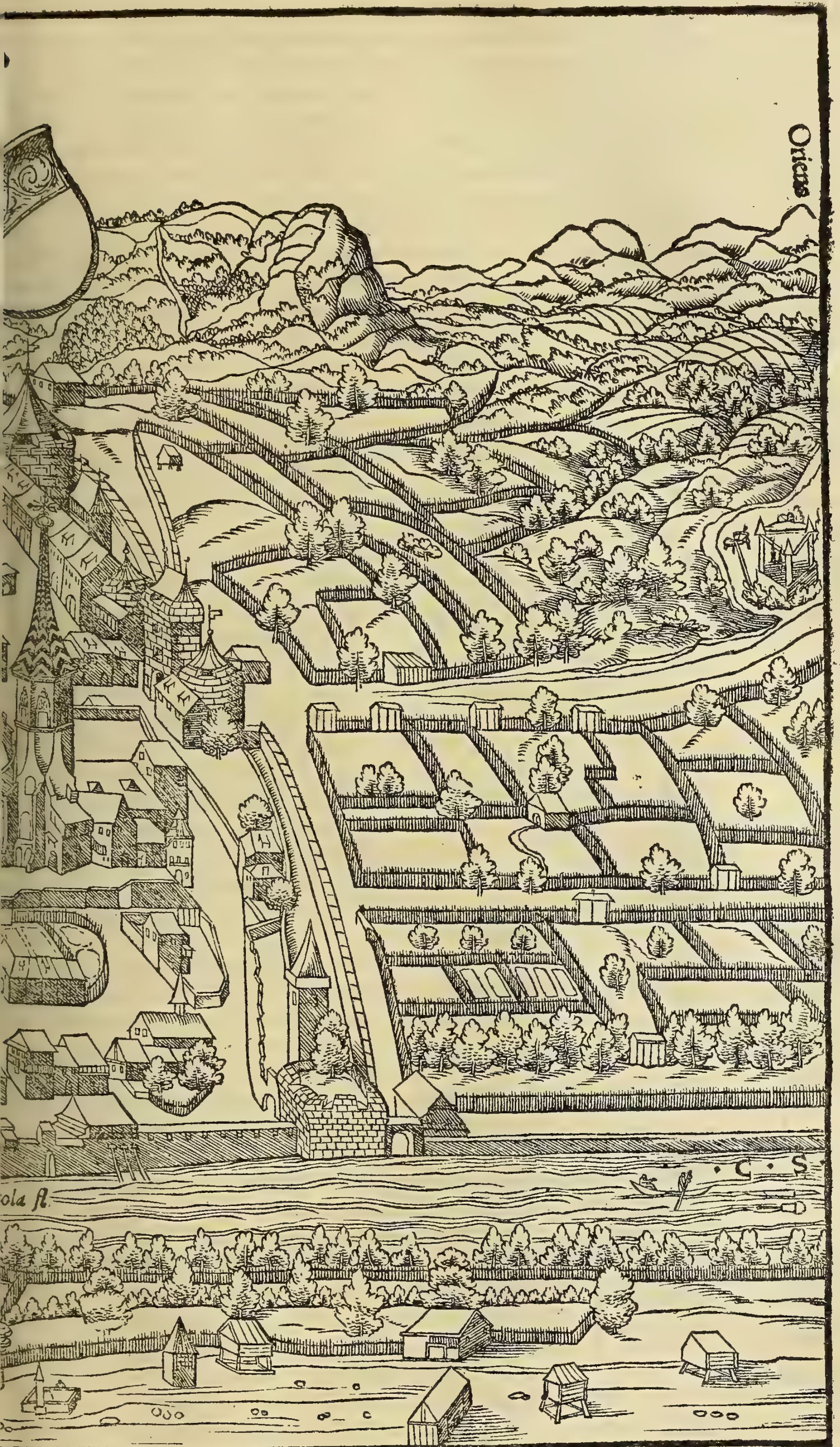
CIVITAS SOLOTHVRENSIS, EX PRAECLA

ris & uetuſtiſsimis Heluetiæ ciuitatibus, ad Arolam fluuium auriferum ſita, cuius picturam, (quam tibi lector hic exhibemus) à prudentiſsimo eius Senatu facilè impetrauit pręclarus uir Georgius Hertingus ciuis Solothurenſis, eiuſdem Senatus à Secretis, uir doctus atque ſtudioſorum patronus deditiſsimus.

Solothurenſis ciuitatis effigie

n pro noſtro tempore depicta.

De ciuitate Solothurenſi.

NVmeratur Solodurum inter uetuſtiſsimas ciuitates, ſita iuxta amnem Arolam. Produnt uetuſtiores hiſtoriæ hanc munitionem extructam paulò pòſt conditam Treuerim, quam uolunt tempore Abrahami conſtructam. Meminit Antoninus in ſuo Itinerario huius ciuitatis, appellatq́ eam Salothurum per a. Qui uerò eam ſcribunt Solothurum, putant eam ſic dictam ab antiqua turri, quæ adhuc uiſitur in me-

Solis turris.

dio locata ciuitatis, ut ſit Soloturum idem quod Solis turris. Extat in hodiernũ uſq́ diẽ lapis quidã peruetuſtus deæ Eponæ conſecratus, in quo expreſsis characteribus locus ille appellatur Vicus Salodori. Longè poſtea uocatus eſt idem locus Caſtrum Solodoreñ. id quod literæ quædam indicãt anno Chriſti 1251. ab abbate Frieniſpergenſi ſcriptæ, quæ ſic habẽt. Inuenimus eccleſiã Solothurenſem in ſua prima fundatione cõſtructã, dotatã, priuilegijs & iuribus ſuffultam haud aliter quàm eccleſia Tygurina fuit fundata, ibiq́ à regina

Caſtrum Solodurenſæ.

Bertha, quæ conſtruxit eccleſiã & caſtrum Solodorenſe, tradiditq́ præpoſito & collegio omnia iura huius caſtri, nempe iuriſdictionem Sculteti, hoc eſt, præſidentis inter iudices: monetam, uectigalia & alia iura, præter maleficia quæ ſanguine puniuntur, ea enim reſeruantur præfecto & uicario regis Arelatenſis, cui regno hic ſubijcitur uicus. Nihil amplius habetur de fundatione collegiatæ eccleſiæ Solodurenſis. Nam quum olim perditæ eſſent originales fundationis literæ, conuentus capitularis ſupplicauit pontifici Romano, pro corroboratione ſuorum iurium & priuilegiorum. At ille deſignauit prædictum abbatem Comiſſarium, exhortatusq́ eſt eum ut diligenter Solothuri apud ciues diſquiſitionem faceret de prouentibus illius eccleſiæ, quibusq́ illa gauderet priuilegijs, id quod abbas non ſegniter proſequutus eſt. Et quicquid de eccleſiæ illius iuribus inuenit conſcripſit, fecitq́ communiri ſigillis præcipuorum ciuium & Comitum per circuitum ciuitatis commorantium, earumq́ literarum copia eſt exhibita mihi per magnificũ uirum, dominũ Ioannẽ Aal

Regnũ Arelatenſe.

præfatæ eccleſiæ Solothurenſis præpoſitum, uetuſtatum mirum amatorem. Ex hiſce autem literis facilè licuit deprehẽdere, olim regnum Arelatenſe extenſum uſq́ in Heluetiã, ſicut & ſuprà de ea re mentionem fecimus in Gallię deſcriptione, fuitq́ tunc Solodurũ Caſtellum, ſed quod ſubinde creuit in eam quam hodie habet magnificentiã & potentiam, habens etiã ſub ſe terras & homines. Hoc in loco ſanctus Vrſus de legione Thebæorũ unà cum 66. ſocijs, quum ex Agauno Valeſiæ oppido ueniret, ſub Cæſare Diocletiano, pręſi-

S. Vrſus hic pro Chriſto paßus.

de aũt Hyrtaco, capite truncatus eſt pro Chriſti nomine. Illi uerò ſinguli decollati, acceptis capitib. ſuis, ut legenda illorum habet, geſtauerunt ea ad ſpaciũ centũ aut amplius paſſuũ, ubi & ſepulti ſunt à fidelib. in littore Arolæ pręterfluentis fluuij. Qui locus poſtea mœnib.

Bertha regina.

ciuitatis eſt incluſus habetq́ hodie ſacellum, quod ad ſanctũ Petrum uocat̃. Cæterum quæ fuerit memorata Bertha regina, quę collegiatã eccleſiã Soloturenſem fundauit, uarię ſunt opiniones. Nam quidam putãt eã uxorẽ fuiſſe Caroli Magni, uixiſſeq́ circa annũ Chriſti 800. Abbas uerò Vrſpergenſis ſcribit eam filiam fuiſſe Burckhardi ducis Sueuorum. Sunt rurſum alij qui putãt eã uxorẽ fuiſſe Rudolphi regis Burgundionũ, filiã Richardi, q̃ in ſua uiduitate dotauit eccleſias collegiatas, Anſeldingeñ (quæ poſtea Bernã fuit translata) Solothurenſem, Monaſterienſem in Granwald, atq́ Paterniacum monaſterium, circa annum Chriſti 932. plus minusue. Fuit aũt mater ſanctæ Adelheidis, quam Otto primus duxit uxorem, genuitq́ ex ea Ottonẽ ſecũdũ. Quæ cũ uice quadã ueniſſet Solothurũ, mora Chriſtia-

na pietate effodit corpora ſanctorũ martyrum, extructaq́ noua eccleſia, inſtituitq́ religioſorũ uirorũ collegium, quib. & largã prouiſionẽ fecit. Poſteris tẽporibus fuerũt oſſa S. Victoris martyris Geneuam translata, & corpus S. Vrſi ſepultũ ſub ſummo altari ubi & quieuit uſq́ ad annũ Chriſti 1519. Cũq́ eo anno altare diruerẽt ut paulò maius fieret inuenta eſt ſub eo tumba lapidea longitudine quinq́ pedum, & latitudine duorũ, in qua duo quieuerũt corpora, ad quorũ unius caput lamina iacebat, in qua hic uerſiculus erat inſcriptus, Condit̃ hoc tumulo ſanctus Thebaidus Vrſus. Hæc ego ipſe uidi anno ſalutis 1546. quũ eſsẽ Solothuri, & luſtrarẽ omnia diligẽtius. Sita eſt aũt hęc ciuitas in

agro

lano & ſatis culto, niſi quod ægrè fert uites. Reliqua omnia abundè profert tellus.
m petit à propinquo loco Biela. Creſcit in huius urbis ditione, ſicut & in Tiguren
itque Curienſium & Glarenſiū terra, arbor Taxus appellata, quam ob uſurpatū offi
græca uoce oplon quoq; uocant, quod ſcilicet optima ſit pro baliſtis ligneis & arcu-
ciendis, quibus potiſsimum noſtro æuo Angli utuntur, & ex Heluetia in magno co
eos deferuntur. Germani hanc arborem Yben uocant, eſtq; abieti aut potius larici
s, quantum attinet ad uirorem, quem hyeme tamen non ut larix abijcit. Sed non cre-
tantā proceritatem ut abies, quin magis inſtar piri diffluit in latum. Fundit truncus
is in plurimos palos, qui deinde adaptantur arcubus. Habet autem arbor ſub cortice
em rigam: exterior eſt alba & interior rubea: nec una ſine altera ualet pro arcu fa-
o. Alba in arcu habet ſuperficiem conuexam, rubea uerò concauam. Quòd ſi ex ſo-
io rubeo faceres arcum, ille extenſionem ferre nequiret, ſed illicò frangeret, ſicut
rà alba ligni pars flexuram quidem quantumlibet magnam patitur, at impetum iacu
n confert, ſed dum curuatur prohibet fractionem, & rubeū uim ſuppeditat excuſſo te-
eſcit etiam hęc arbor in Auſtria, Vngaria & Dania, ſed Heluetica dicitur illis pſtare.
irq; ab Anglis. Fert autem arbor iſta baccas rubeas, quibus letale ineſſe dicitur uene-
præcipuè in Hiſpania. Nutriri dicuntur hoc fructu feræ ſylueſtres, unde & Maximi-
s Cæſar ægrè tulit huius arboris reſectionem. Fumus eius dicitur necare mures.

De ciuitate Friburgenſi ſita apud Nuitones uulgò Nuchtland, qui terræ tractus hodie appellatur Vchtland.

TEmpore Lotharij, qui ab anno Chri-
ſti 1127. uſq; ad annum 1138. impera
uit, mortuus eſt Wilhelmus comes
Vchtlandię, ut Nauclerus ſcribit, tra
ditaq; eſt Vchtlādia ab eodem Lothario Rom.
rege Conrado Zeringenſi. Quo mortuo anno *Duces Zeringenſes.*
Chriſti 1152. ſucceſsit ei filius eius dux Berthol
dus Zeringēſis quartus huius nominis. Is Ber-
tholdus ædificauit utrunq; Friburgum. Briſ-
goiæ & Vchtlandiæ. Cœpit quoq; extruere ci
uitatem Bernenſem duodecim annis poſt con-
ditum Friburgum, mortuusq; eſt anno 1185. Do
tauit autem utrunq; Friburgum multis priui-
legijs & libertatibus, ſicut & ſuperuenientes
Cæſares ea non minorib. proſequuti ſunt gra-
uām imperiales ciuitates. Mortuo deinde anno 1218. Bertholdo quinto, peruenit Fri-
gum Vchtlandiæ ad manus comitum Kyburgenſium, id quod ſuprà in Nuithonū de-
ptione non tacuimus, ſaluis tamen cunctis priuilegijs à ducibus & Imperatoribus col-
. Deinde circa annum Chriſti 1260. factus eſt huius ciuitatis dominus. Eberhardus co
Habſpurgeñ. natus in oppido Laufenberg, qui poſtea mutato titulo appellatus eſt co-
Kyburgēſis. Et is uendidit poſteris temporibus nempe anno 1277. ius ſuum regi
lolpho ab Habſpurg, ſaluis ciuitatis priuilegijs. Poſtea ciues pecunia redemerunt ſe à
o Auſtriæ. Nulla pictura exprimi poteſt mirabilis ſitus huius ciuitatis, partim enim
oſita eſt monti præcipitib. petris ſuffulto, partim iacet in ualle accliuis montibus clau-
ircumfluitq; montem in imo per deſidentem ciuitatem amnis quidā mediocris magni-
inis. Prætorium ſitum eſt in præcipite rupe, ubi olim arx fuit munitiſsima, à qua tempo *Mirabilis ſitus ciuitatis Friburgenſis.*
ſucceſſu creuit ciuitas ipſa ſuprà & infrà. Oppoſiti montes ſuſtentant mœnia, tamet-
ſi in orientali monte nullę ferè domus prętermunitiones exiſtant. Quocunq;
pergis in ciuitate, eſt tibi uel aſcendendum uel deſcendendum.
Profert terra omnia neceſſaria præter uinum.

De

De ciuitate Bernenſi & eius exortu.

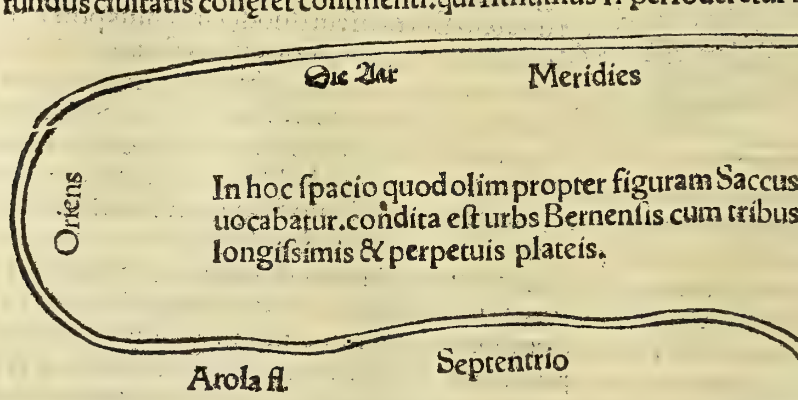
BErna ſi annos numeres non admodum uetus eſt, ſi ſitum &
cultum, ſi mores & ciuilitatem, ſi leges & inſtituta, ſi poten
tiam ac uirtutem cognoſcas, nulli urbiũ cedit. De cuius con
ſtructione ſic legimus: Bertholdus dux Zeringenſis, qua
tus huius nominis, conſtruxit ſuo tempore, duo Friburga, id eſt, li
bera caſtella, ſonat enim Friburg, Liberũ burgum, unum ſcilicet in
Briſgoia & alterum in Nuchtlandia. Fuit uir iuſtus & rectus. Hi
obſidum legem, quam Germani Giſel uocant, introduxiſſe dici
tur. Et quo ſui ſubditi firmiorem & tutiorem in Nuchtlandia habe
rent manſionem, deliberauit aliam extruere ciuitatem iuxta arcem
ſuam, quę Nideck appellabatur, in peninſula quę Saccus uocabatur, quam tunc ſylua quer
cina occupabat. Quodam autem tempore quum idem Bertholdus uenationi intenderet, di

cebat ad ſuos: Ciuitatem quam extruere in hoc opor
tuno loco deliberauimus, nominari uolumus uocabu
lo beſtiæ, quæ nobis primùm occurrerit & capta fue
rit. Ceperũt aũt Vrſum, quẽ Germani Beren uocant.
Cumq́ in eo loco, ut diximus, plurimæ creſcerẽt quer
cus, ubi ciuitates erat cõſtruenda, omnes ferè arbores il
læ fuerunt pro domorum ſtructura inſumptæ. Vnde &
operarij uulgò dicebant quum reſecarent arbores:
Holtz laſs dich hawẽ gern, die ſtatt muſs heiſſen Bern
Cuius rythmi hic eſt ſenſus: Arbores ſinite ut ſecemi
ni libẽter. Quoniã ciuitas iſta uocabitur Bern. Eſt itaq
huius ciuitatis ſitus ueluti in peninſula, quã facit Aro
la fluuius, qui tam magnus eſt, ut nauigari poſsit. Nam

Quare Berna ſic uocata.

ad meridiẽ urbis fluit amnis ille in demiſſo loco ab oc
cidente in orientem, & tunc reflexus petit occaſum ac
ad iactũ bõbardæ, quãta ſcilicet eſt lõgitudo ciuitatis
ſicq́ amnis eſt ciuitati loco foſſæ aqua inundantis, niſi quod ab occidente ad iactum bali
ſtę fundus ciuitatis cohęret continenti: qui Iſthumus ſi perfoderetur haberet Berna formã
inſulæ. Eſt aut

à meridie &
ſeptẽtrione ua
dè profundus pro
ſpectus in ſub
iectã decurren
tẽ aquã, ab ori
ente lenis eſt a
ſcenſus in ſum
mitatem ciuita
tis. Adiacẽs ſo
lum omnium r
rũ eſt ferax pr
terquam uini, ſed quod haud procul Bernates ex ſua terra petunt optimum. Creſcit etiam
ab uno latere ciuitatis uinum, ſed quod neque celebre eſt nec multum. Itaque Bertholdu
quartus, huius urbis conditor, conceſsit in fata anno domini 1175. priuſquam ciuitati colo
phonem imponeret, eius operis conſummationem relinquens filio ſuo Bertholdo quint
& ultimo duci Zeringenſi. Genuit quidem hic quintus Bertholdus ex uxore filia comiti
de Kyburg duos filios, quos nobiles regionis ueneno extingui curauerunt, ob id potiſsi
mum quod arbitrabantur Bertholdum ducem odio & æmulatione conſummaſſe ædifi
cium ciuitatis, unde eos in iugo ſeruitutis continere poſſet. Filijs autem è medio ſublati
ipſe Bertholdus ualde indoluit, exaſperatusq́ dixiſſe fertur. Ecce progeniem meam uen
no extinxerũt, & ego eos hac ciuitate inficiam uſq́ ad exterminium, ſicut & effectus ind
eſt ſecutu

Dedit

CIVITAS BERNENSIS

accuratiſsimè per Io. Rudolfum Emanuelem Bernatem deformata, & huic operi in perpetuam patriæ eius memoriam inſerta.

Vrſina ciuitas, uulgo Bernenſis,

Obĳcitur oculis tuis amice lector in hoc icone, tota habitudo ciuitatis Berner
quod latus meridianum æquè alluitur flumine ut latus ſeptentrionale, ſed quod i
exprimi nequiuit. Vides quomodo urbs ipſa ab occidente tertiò ſit ampliata, ſerua
& eodem tenore trium præcipuarum platearũ, quæ ab oriente in occidentem recto

Chriſti annum 1549. exarata:

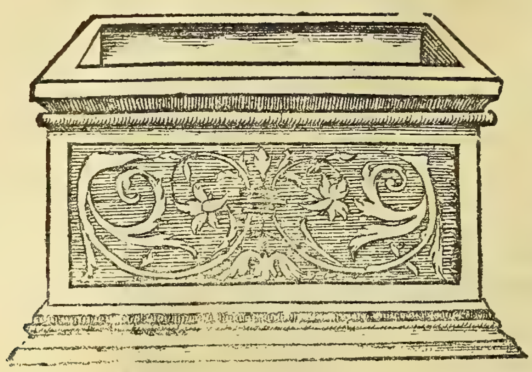

ūtur. Et quia hæc urbs ab Vrſo nomē accepit, ſolet Senatus eius perpetuò aliquot utrire, deputato illis certo quodam loco, ubi uides ſcriptum Berengrub, id eſt, Vrſorum fouea. Habent ibi feræ iſtæ foueam quadratam lapidibus planis conſtratam, in qua maſculus & fœmella ſeruantur.

Dedít enim dux Bernam cum pagis & cum minori Burgundia imperio. Obijt hic Bertholdus anno 1218. ſine prole. Vnde ſunt uerſus: Dum bis ſexcẽtis ter ſenus iungitur annus In Friburg moritur Bertholdus dux Alemannus. Habuit autem ſororem Agnetem, quam duxit Egon de Fürſtenberg & genuit ex ea filium paternum referens nomen. Egon iſte ſecundus duxit Adelheidam filiam comitis de Nyfen & ſuſtulit ex ea Conradum. Conradus duxit uxorem Sophiam de Zollern. Hic Conradus ædificaſſe fertur caſtrum Friburgi in monte, anno 1270. quem obſedit Rudolfus rex anno 1279. Egon filius Conradi duxit Catharinam de Leuchtenberg, &c. de quo infra. Incorporata autem Berna imperio, Fridericus ſecundus Imperator anno 1229. ipſam amplioribus proſecutus eſt gratijs. Cæterum de pueris Bertholdi, ueneno extinctis, eſt communis fama apud Soloturenſes, ubi oſſa eorum habentur, eos cooperatione matris interfectos. Vnde & Iohannes Carpentarius uir non uulgaris eruditionis, de hoc facinore ſequentia ſcripſit metra:

Friburgum in Briſgoia.

Hic recubant pueri, Zeringæ dux Bertholdus Quos genuit, mater teneris uenena propinat.

Firmant opinionem ſuam per id quod caput matris puerorum, (quam aſſerunt poſt perpetratum patricidium decollatam) abſque corpore fuit adiunctum oſſibus puerorum, & in hunc uſq; diem ſimul in ſarcophago continentur. Minor puer quantum ego ex uiſis oſſibus iudicare poſſum, fuit ſeſqui aut duorum annorum, maior uerò, nouem uel decem annorum. Reliquit autem Bertholdus duas ſorores. Vnam duxit uxorem Sigiſmũdus comes Kyburgenſis, nactusq; eſt per eam dominium in Burckdorff, Thun, & Friburgo Vchtlandiæ: mortuoq; filio eis Hartmanno, totum eius dominium peruenit ad auunculum eius Hartmannum comitem ſeniorem de Kyburg. Is uerò unicam tantam habuit filiam Eliſabetam nomine, quam duxit uxorem Eberhardus comes ab Habſpurg in Lauffenberg natus, qui & comitum Kyburgenſiũ titulum ſibi uendicauit, quum alias terras non haberet, præfuitq; Burgdorffio & Thuno, mortuus anno 1280. Cui quum ſucceſſiſſent filij Eberhardus & Hartmannus, priorq; inter feciſſet fratrem ſuum in caſtro Thunenſi, emerunt Bernates totum dominium Thunenſe, tradideruntq; rurſum illi in feudum, etiamſi poſtea hoſtiliter egerit contra eos.

Turris arx in Valeſia.

Anno domini 1286. mouerunt Bernenſes expeditionem contra dominum Vuiſſenburgenſem in Sibenthal, contra comitem Grierenſem & contra Baronem à Turri atq; contra ciuitatem Friburgenſem, obtinueruntq; tunc oppidulum Vuimmis & diruerunt fortalicium Iagberg. Anno 1287. interfecerunt Iudæi clanculum Bernæ puerum Chriſtianũ, quare & multi rotati fuerunt & reliqui ex urbe pulſi. Quærentes autem Iudæi id regi Rudolfo, commouerunt eum ut cum triginta milibus militum Bernam obſideret, bisq; impetum in eam faceret, ſed cum nihil efficere poſſet, infecta re diſceſſit. Anno 1289. uenit Rudolfus regis Rudolfi filius contra Bernam cum copijs militum, poſitisq; inſidijs pauci eorum obequitabant in proſpectu ciuitatis. Quos uidentes Bernenſes, ſine ordine egreſſi, inciderunt in manus inſidiarum, grauiq; clade affecti, etiam partem ex uexillo amiſerunt. A' parte uerò ducis perijt comes unus de Homburg ſito in Houuenſtein. Anno 1298. geſſerũt bellum contra Bernam Friburgenſes, comes Sabaudienſis, comes Neuuenburgeñ. comes de Griers, Baro de Turri, epiſcopus Loſanenſis, & multi alij. At Bernenſes freti ſubſidio Solothurenſium & comitum de Kyburg atq; Arbeg, ſtrauerunt hoſtes ſuos, occideruntq; circiter quadringentos & quinquaginta & ceperunt trecentos, obtentis eorũ ſignis. Subuerterunt deinde arcẽ dominorũ de Belb, & occupauerunt Gerinſtein. Anno 1303. multi confœderati expugnauerunt dominũ de Viſſenburg, turbatorem pacis, occupantes oppidulũ eius Vuimmis. Eodẽ tẽpore expugnatũ eſt oppidũ Brẽgartũ, itẽ Münſingẽ & caſtrũ Balmeck, arx quoq; Vuildẽſtein ſub Vuallẽburg. Anno 1325. interceſſit graue bellũ inter

Victoria Barnatium

-nenſes & comitem de Neuuenberg. Deinde anno 1331. profecti Bernenſes cũ ſuis auxi
-ribus, Solothurenſibus, Baſilieſibus, comite Petro de Arberg. epiſcopo Baſilieſi & alijs
-ibusdam contra Hartmannum de Kyburg & Friburgenſes, expugnauerũt quædam ca-
, nempe Guminen, Caſtel, Lanſshut, Eſche, Halten & alia quædã loca. Ac deinde iun-
-tes copias ſuas copijs Argentinenſium deſtruxerũt caſtrum Schuuanouu. Anno 1332.
-o Hasſlenſis cõfœderauit ſe Bernenſibus fœdere perpetuo. Deinde anno 1338. qrẽtes
-erſarij Bernatium occaſionem bellandi contra eos, obſederunt oppidũ Laupen, quod
-nenſes magna redemerãt ui pecuniæ, impoſuerantq́ præſidiũ ualidiſsimũ. Fuerũt autẽ
-r aduerſarios omnes de Neuuẽburg, comes de Nidouu, comes Eberhardus de Vallen
comes Ludouicus de Sabaudia, comes de Furſtenberg, Friburgenſes, domini de Mon
-ich & Vuat, quorum omnium numerus erat circiter mille & ducenti equites, atq; trigin
-illia peditum. Bernenſes itaq; præmente magna neceſsitate, inuocato et obtento auxi
-Vranenſium, Suitenſium, Soludurenſium & Tranſſyluanorum, iuuante quoq; domi-
-Vuyſſenburgenſi & alijs amicis, agreſsi hoſtem, qui longe potentior ſe erat, ſtrauerũt
-i, interieruntq́ in ea pugna comes Ioãnes de Sabaudia, comes Rudolphus de Nidouu,
-es Eberhardus de Valẽdis, & plurimi alij proceres atq; nobiles, peditesq́, numero cir-
-r quatuor millia. Adepti ſunt tunc Bernenſes 25. ſignifera uexilla, profectiq́ illico ad
-genſtein, expugnauerunt & diruerunt burgum illud. Confuſi autẽ Friburgenſes cum
-quis comitibus, & cupientes ulciſci in Bernenſibus cladem acceptam, cœperunt de no
-oſtiliter irruere in ditionem Bernenſium, præſertim, quum à duce Auſtriæ ſuppetias
-exiguas recepiſſent. At Bernenſes animum recipientes, uiriliter occurrentes Fribur-
-ſibus, ſtrauerunt circiter ſeptingentos ciues, exuſſeruntq́ ſuburbium eorũ. Galteren di
-n. Deinde expugnauerunt quoq; oppidum Hutuuil, quod erat comitis Kyburgenſis.
-longatum eſt prælium illud in tertium uſque annum. Anno 1341. Agnes filia regis Al-
-i & relicta Andreæ regis Vngariæ, quæ tunc in Kunigſsfelden habitauit, fecit pacẽ in-
-Bernenſes & domum Auſtriæ. Anno 1346. mouerunt bellum comes de Griers, baro de
-rri & dominus de Raren, uterq; Valeſianus, contra Bernenſes, illatisq́ utrinq; magnis
-nis, interijt uexillifer Bernatium, ſaluato tamen uexillo.

Pugna prope Loupen.

Friburgenſes contra Bernenſes.

Griers & Ocre.

Comitatus Griers, locum habet in cõfinio meridionali Friburgenſiũ uerſus Vale-
ſiã, extenditurq́ uſq; ad Viuiacum et ad lacum Loſannenſem. Definunt etiam ad
hunc comitatum ſublimes & niuoſę alpes, quæ ab Vrania, Suitia & Tranſſyluania
extendunt ad occidentẽ. Spacio unius milliarij Germanici uerſus ſeptentrionem
-iuiaco, ſitum eſt in ditione Bernatium monaſterium dirutũ Ciſtertienſes ordinis, Ocre
-ellatum, quod anno Chriſti 1534. fundatum fuit à Domino Guidone epiſcopo Loſan-
-ſi, magnificeq́ dotatum à nobilibus & Baronibus de Orung & Vales, quæ loca hodie
-t ſub dominio comitis de Griers. Producit illa copiã frumẽti & lactis. Vinum uerò cre
Viuiaci iuxta Rhodanũ in magna abundantia. Anno domini 1349. cõfœderati Bernen
-& Friburgenſes ceperũt Gummenen, deinde multa damna intulerũt comiti de Griers,
-ugnãtes & diruentes caſtra Lobeck et Mannenberg. Anno 1383. comites Kyburgẽſes
-iti clã per Lupoldũ ducẽ Auſtriæ, indicto bello adorti ſunt Bernẽſes et Solothurẽſes,
-ſsimũ aũt conati ſunt in nocte diui Martini per proditionẽ occupare Solothurũ. Præ-
-iti uerò ciues Solothurenſes, egreſsi nocte illa irruerunt in hoſtem & interfecerunt
-tquot potuerũt. Thunũ quoq; & Arbergum ea ipſa nocte debuerãt obrui et occupari.
-abitatores in tẽpore moniti, periculo occurrerunt. Anno 1374. profecti Bernẽſes unà
-mnib. cõfœderatis ſuis, ſuffulti preſidio comitis Subaudi, cõtra comitẽ Kiburgenſem,
-dione cinxerunt caſtrũ & oppidũ Burgdorff. Comite uerò grauato multis & magnis
-tis conuentũ eſt inter partes, ut ſi Bernenſes numerarẽt comiti 31. millia aureorum, ipſi
-rent caſtro, oppido & toto dominio Burgdorff. Poſthæc tulerũt Bernenſes ſuppetias
-edeo comiti Subaudiæ cõtra Valeſianos, occupauerũtq́ ciuitatem Sedunenſem. An-
-385. recõciliati ſunt per omnia comites Kyburgenſes, Bertholdus & Hartmãnus atque
-er eorũ, quæ comitiſſa erat de Nidouu, cũ Bernenſibus. Quomodo quidã monachi or-
-s prædicatorum fuerint Bernæ combuſti dicetur infrà in fine Helueticarũ ciuitatum.

Solothurum fere proditum.

De pago Auentico, uulgo Vuiſelſpurger gôw.

A Venticum olim tempore Iulij Cæſaris Heluetiorum caput, hodie Vuifelſpurg
catur, eſtq́ oppidum mediocre in colle ſitum, ubi pauca quædam adhuc uetuſta
monimenta inueniunt, ſicut & Paterniaci haud procul hinc diſtantis. Hoc ego
utroq́ loco animaduerti, muros illic reperiri magnos, cōcionatiſsimis cōſtruc
lapidibus, & qui non differunt ab eo uetuſto opere, quod adhuc Auguſtæ Rauracorū co
ſpicitur. Extant & lapides quidam diffracti, Romanas literas inſculptas habentes. Col
na quoq́ eminens, in prato quodam, oppido propinquo, cōſurgit, ſed quæ muri cuiuſd
pertinaciſsimi reliquias præ ſe fert. Eſt autem regio illa ſatis ferax uini & frumenti, cōp
henſa intra Sabaudiæ limites, etiamſi pareat Bernatibus & Friburgenſibus, ſicut & te
ex oppiſito & ultra lacum Bielenſem ſiue Neoburgenſem ſita, Confœderatorum pro m
gna parte eſt, habetq́ oppida ſatis elegantia, ut ſunt Biela, Neoburgū, quod Neocomū
cant, Noua ciuitas, Granſon, Orba, Ebrodunū, uulgo Yuerdon, & alia quædam. Celeb
tur lacus Bielenſis piſciculis, quos uulgo Heurling uocant, qui in maxima copia partib
iſtis ſaliti circunferuntur ad octo & decem milliaria. Prouenit quoque iuxta hunc lacū m
gna uini copia, in monte Iuraſſo, qui ad eum deſinit, reſpicitq́ meridiem. Hinc Saloc
rum, Berna & circumiacentia loca uina petunt. De Biela oppido atque de Neobur

comitibus eius, infrà multa dicentur, ſicut & Granſonis & Morati frequens fiet mentio
iſtoria Burgundici belli.

De regionibus, ciuitatibus, caſtellis, & inſignioribus monaſterijs, in Heluetia ad latus Rheni ſitis.

Fabarium ſeu Monaſterium apud Fauarias uulgo Pfeuers.

MOnaſterium Fabarienſe ordinis ſancti Benedicti, ſitum in Rhetia & diocœſi
Curienſi, ſub tutela ſeu aduocatia ſeptē Cantonum, diſtat ſecūdum deſcenſum
Rheni duobus miliaribus Germanicis à Curia, fundatūq́ eſt ad petitionē Pirmi/
nij ſub Theodorico rege Francorū & domino Alemanniæ, Rhetiæ atq́ Helue
. Fuerūt autem multi reges, Theodorici uocati. Primus imperauit anno 670. Alter anno
. ſub quo uidetur hæc fundatio facta, rationes omitto. Literæ fundationis amplius non
āt, quemadmodū me edocuit Ioannes Iacobus Ruſsingerus, abbas huius loci, apud quē
anno 1547. humaniter ab eo tractatus, luſtraturus uetuſtatem huius loci. Fuit iſtud mona
ium magnifice dotatū, id quod priuilegia ei à Ludouico, Lothario, Carolo & alijs Im/
atoribus cōceſſa, oſtendunt. Quin & comites, barones atq́ nobiles ab hoc monaſterio
m loca quædam & poſſeſsiones per feudi conceſsionem receperunt. Situm eſt autē mo
erium ipſum in alto monte, & quum aſcenderis, patet magna planicies cū amœnis pra
ſyluis opacis & largiſsimis fontibus. Aſcendunt quoq́ ab illa planicie utrinq́ montes
œlum uſq́, quos ſeparat profundiſsima & præceps uallis, per quam fluit horrendo ſtre
amnis glacialis, qui Ragarij prorumpens ex conualle, recta petit Rhenū. Spacio uni/
ferè horæ pedeſtris itineris uerſus meridiem, inueniuntur thermæ iuxta memoratam gla
lem aquam, prodeuntes ex petris in ima ualle, inter altos & coniectiſsimos montes, de/
henſæ ante trecentos annos à uenatore quodam. Aſcendunt ibi ex littoribus decurren

Thermæ Fabariæ.

tis amnis horrenda & alta ſaxa, infrà iuxta amnem ferè
coniuncta, in medio uerò plurimum excauata & ſupra
rurſum recuruata & ad ſeipſa inclinata, in medio ſpacio
ſum efficientia ſinum, intra quē & hodie tres aut quatuor
extructæ ſunt domūculæ obſcuræ, haud multū ſupra gla/
cialem aquam fulcris ſuſtentatæ, ad quem locū in primis
nemo uenire poterat, citra adminiculum lōgiſsimi funis
aut ſcalæ dependentis. Fieri nō poteſt, ut per aliquā figu/
ram tibi ob oculos deſcribatˀ huius loci habitudo, quum
omnia intra petras ſint cōcluſa ceu in immenſa ſpelunca,
relicta ſuperne inter oppoſitas petras ingenti rima, quæ
ſole in meridie cōſtituto, demittit ad inferna fulgorē ra/
diorum ad unā horam, idq́ tempore æſtiuali quando ſol
remos hemiſpherij tenet gradus. Eſt tanta obſcuritas in uoragine illa, ut meridie ferē
s ſit lumine. In ea petra quæ à parte orientali in muri formam erigitur, non enim tātum
auatur quantū oppoſitus paries, facta ſunt gradatim magna & profunda foramina, &
a intromiſſa robuſta ligna, prominētia ad lōgitudinē quinq́ aut ſex cubitorū, quib. tra
ſecundū longum & latum impoſitæ, faciunt pontem, per quem hodie ſenſim deſcendi
ſine ullo periculo, à capite petrarum uſq́ ad baſim earum. Sunt aquæ harū thermarū ca/
ſed nō feruētes, emanātq́ ex ſciſſuris petræ orientalis & cauernis terræ. Fluxus eius in
dia æſtate eſt tam ualidus, ut pro duobus millibus hominū ſatis eructet aquarū, ſi uena
in aliqua ampla planicie ebulliret. Nunc aūt in tāta anguſtia uix centum hominib. pa/
ocus. Eſt enim capſa, in qua homines balneaturi ſedent, ſculpta in lapide adherēti ſaxo
to. Sedent ibi homines, thermarum efficatiā percepturi, in tenebris atq́ acheronte, ceu
næ in Patricij purgatorio. Ponte ante paucos annos nondum facto plurimi balneandi
tia aduentantes, uidentes præcipitiū, per quod erat illis deſcendendum, uertiginē capi/
ormidātes receſſerūt. Eſt aūt aqua illa admodū pura & nitida, ab & auri & cupri minera
ginē trahēs, nec habet ullū ſulfuris aut nitri fœtorē. Incipit erumpere in uere & deſinit
t autūnū. Creſcit cū herbis & rurſum lāgueſcit cū eis. Habet operatiōes efficaciſsimas.
oſdā morbos curat in nouē aut decē diebus, quoſdā in 12. aut 15. iuxta cōplexionū ua/

Qualis aqua thermarum.

Efficacia aquæ

rietatem & perſonarum agreſtem educationem, accuratamq́ꝫ ac negligentem balneandi
tionem. Tollit quamlibet membrorum contracturam diſſolutionē, quā induxit uel ira u
uinum. Aufert quoqꝫ tremorum manuum & crurium: item arteticā, chiragram & laſsitu
nem membrorū, aut quum membra defectu ſucci extenuanť: abigit inueteratas febres a
eos morbos qui ad ictericiam degenerāt, calculum renū, defectus renum & ueſicæ, omnes
occultas infirmitates & intercutaneas, ut ſunt ſcabies, pſora, impetigo, aſperitas ſquamo
& ſimiles ſordes ex cute prurientes. Item ſanat omnes apertas plagas, quæ ſub genib. in c
ribus exoriuntur: cancrum, fiſtulam, ſuppurantia ulcera, apoſtemataq́ꝫ pectoris. Curat
omnia non bene curata uulnera, præſertim quæ præcipitanter curantur, priuſquàm natu
lis caro ſuccreuerit: curat crurifragia non recte ſanata: item eneruata & luxata per ruin
aut torturam membra, punctiones & uulnera ex ſagitta aut bomborda relicta, concret
ex caſu, impulſu aut uerbere ſanguinem, membraq́ꝫ frigore emortua. Conducit & dolori
pitis, uegetat memoriam, uiſum roborat & auditum, aperit oppletiones cerebri & neru
rum, quales ſunt morbus caducus, apoplexia, ſpaſmus, &c.

Saruenganza uulgo Sargans.

Contra Fabarium ad ſpacium unius miliarij germanici uerſus ſeptentrionem,
montana Scalæ, eſt comitatus Sargans, oppidum & caſtrum, hodie ſub domi
ſeptē Cantonū. De quo doctiſs. Ioach. Vadianus ſic ſcribit: Sargās eſt ſana ca
cui rudis poſteritas prouincialis linguæ ignara, id eſt, Romanæ, anſeris nomē
finxit: cui mox opinioni (ut efficax eſt ad errorem cōfirmandū conſuetudo) nobilis ill
milia acquieſcens, anſerem ceu gentilicium inter ſigna recepit. Eſt & Saxū dicta uetus a
unde familiæ à Saxo cognominatæ origo eſt. Sic Maienfeld nūc detorta uoce dicitur, à
gna olim uilla. His & multis alijs euidentibus argumentis conſtat, bonam ſuperioris R
tiæ partem, Romanis prouincias ordinantib. primæ Rhetiæ attributam fuiſſe, quod præ
alia, certa in his locis ueterum præſidiorum monumenta conuincunt. Nulla enim prou
ciarum huius tractus euidentiora ueſtigia ueteris prouincialis, hoc eſt, Romanę linguæ
tinet, quam hęc prima Rhetia. Arces enim uetuſtiſsimæ, præterea & oppida, ualles, agri
ci, uocabula Romana etiamnum illæſa retinent: qualia ſunt, Eminens Emſs, Mons fo
Montfort, Aſpermōs, Aſper mont, Curia Cur, oppidū antiquū et magiſtratus, puīnciæ
Rhetia prima & ſecunda. quando ſedes, unde illi nomē datū uideť. Rhetia prima quæ & ſuperior, à fontibus Rh
uſqꝫ ad Licum flumen terminatur. Rhetia uerò ſecunda, quę & inferior, habet quicquid
ter Licum & Oenum interiacet, comprehēdens urbes Ratiſponam & Pataujum. Rheti
primā occupauerunt Alemanni, id eſt, Sueui, ducatus dictus Alemanniæ ab ipſis Alem
nis. Fuit quoqꝫ tunc in hac prima Rhetia, Auguſta Vindelicorum. De comitatu Vuerd
bergenſi nihil habeo, niſi quod Glaronenſes illum emerunt ſuperioribus annis.

De Glarona, uulgo Glarys.

Vallis iſta atqꝫ regio in Latinis literis uocať Clarona, cingiturq́ꝫ altiſsimis mo
bus. Attingit ſuperiorem Griſeam ligā, in qua prior Rhenus originem ſumit
deinde Vranorum montana: ad occaſum uerò ſolis terminať ad montes Suic
rum. Porrò ad ſeptentrionē fuit olim clauſa muro extenſo per trāſuerſum à m
te ad montem. Huius regionis iuriſdictio unà cum quibuſdam prouentibus, fuit temp
ſancti Fridolini per comitem quendam donata monaſterio Seckingenſi, tēpore ſcilicet
Fridolini legenda oſtendit) Clodouei primi, Francorum Chriſtiani regis, nēpe anno C
ſti 500. qui (ut ſuprà quoqꝫ diximus) primus Frācorum rex fuit, qui in Rhetia, Aleman
Heluetia imperauit. Conſecuta eſt hæc terra poſteris temporibus ſuā libertatē & prop
iuriſdictionem, confœderauitq́ꝫ ſe reliquis Heluetijs, anno Chriſti 1252. Viuunt incol
cte, caſeo, butyro & carnibus. Ibi inter anguſtias montium nulli aut pauci ſerūtur agri,
plantantur uites. Hortos pomiferos habent & lætiſsima prata. Vinum & frumentū aliu
inuehuntur. Piſces miniſtrant lacus, aues & carnes ferinas ſuppeditant mōtes ſyluoſi. H
bet & habuit regio multos egregiè doctos uiros, inter quos noſtro ęuo facile primas te
Henricus Glareanus. Henrichus Loritus Glareanus, & Egidius Tſchudus, patricij Claronenſes, ſed q mea
egent cōmendatione. Oſtendit uterqꝫ quantū ualeat ingenio, maxime autē Henricus
reanus, poëta laureatus, inſignis mathematicus & in bonis autoribus, potiſsimum in

ſtor

tricis,uerſatiſsimus. Quod ille doctos ſua inſtitutione & diligẽtia fecerit diſcipulos,nõ ...unt nedum Germani,uerum & exteræ nationes,ingenioſos pueros certatim ad illũ mit...mittentes & fidei illius committentes.

De loco Heremitarum in obſcura ſylua,uulgo Einſidlen.

ANno ſalutis 860.extruxit ſanctus Meinradus in eo loco ubi hodie eſt Einſidlen,cellam,tũc aũt erat ſolitudo ſqualida & inculta, ut habet legenda eius,ubi quum aliquot annos in domini miniſterio exegiſſet, ut tunc religioſi uiri ſe ſolebant, etiam corpore ſequeſtrare à mundi tumultibus,interfectus eſt à duobus latronibus,ſperantibus prędam apud ...n inuenire opimam,eo quòd filius eſſet comitis cuiuſdam Sulgoienſis ex Sueuia. Red...it ſancti uiri innocens mors locum celebrẽ,ut paulo pòſt ibi magnifica fundaretur abba...,dotata uillis,iuribus,priuilegiis & diuitiis tempore Otthonis primi,circa annum Chri... 945,Fuerunt ante octoginta annos in hoc monaſterium recepti ſolum comites & baro...s,quos liberos nobiles uocãt.Quin & comites,barones & nobiles olim ab abbate huius ...nobii loca quædam feudalia acceperunt. Cœpta eſt quoq; fieri à multis annis frequens ...egrinatio ex omni Germania ad iſtum locum, & adhuc à quibuſdam fit,eò quod uul... perſuaſum ſit,Chriſtum in propria perſona ſacellũ matri ſuæ ibi conſecraſſe. Ante iſta ...ora etiã magni principes & epiſcopi, deuotionis gratia uiſitare cõſueuerãt hunc locũ, ...riſtũ q̃rẽtes in penetralibus. Fuit olim Dietlandus dux Sueuiæ abbas huius monaſterii.

Peregrinatiõ ad locum Heremitarum.

De oppido ſancti Galli & abbatia eius, atque de Abbatiſcella.

SAnctus Gallus uir iuſtus & rectus,uenit,ut quidam ſcribũt, ex Scotia,ſecũdum alios uerò ex Ibernia,unà cũ Columbano,peragrataq; Normandia,Francia & Burgundia,uenit in Alemanniam iuxta lacum Cõſtantienſem, ubi aliquãto tempore commoratus,tandem iuxta montana in ſolitudine cõſedit,ubi hodie monaſterium & inſigne oppidum Sangalli extructa cernuntur. Contigerunt autem iſta anno domini 630. ſub Dagoberto magno rege Franciæ. Porro initio prouiſum eſt illi & ſodalicio eius à rege Sigeberto & reliquis Franciæ principib. in regione montana, quæ poſtea appellata eſt Abbatis cella,uulgo Appenzell,pecore et ...te,unde commode uiuere cum ſuis poſſet,ac deinde labẽtibus temporibus, ſui ſucceſ...es abbates maiora obtinuerunt apud reges & Imperatores , tandemq; monaſterium ex ...tributione eleemoſynarum, ex largitionibus & legationibus adeò cœpit diteſcere, ut ...nachi ſibi emerint terras & homines.Fuit primum hoc monaſterium nobilium & igno...ium ſchola,ex qua multi docti uiri prodierunt, ut etiam aliquando ſeſquicentũ ſtudio... & fratres illic fuerint enutriti, nulla alia cura diſtracti, quàm ut literarum ſtudio & inge...ſionibus artificiis,quæ nobiles animos decent,intenderent. Vnde & ad diocœſim Con...ntienſem multi epiſcopi hinc fuerunt petiti,nempe Anaſtidus anno 757. Sinodius anno ...7. Ioannes anno 780.& alii quidam. Fuit enim cœnobium iſtud multo tempore ſub gu...rnatione antiſtitum Cõſtantienſium. Creſcentibus autem diuitiis & earũ ſollicitudine, ...glectum eſt literarum ſtudium,animusq; addictus exterioribus & ſecularibus negociis, ...biles genere electi in abbates, qui ambitioni animũ laxãtes,facti ſunt bellicoſi magis q; ...dierũt acuere ingeniũ ſuum in rebus ſecularibus quàm ſpiritualibus. Præcipue aũt an... Chriſti 1226. ſucceſsit abbati Rudolpho Cũradus baro de Buſnang,natione Thurgoien... homo temerarius & præſumptuoſus, qui elatus diuitiarum affluentia & terrarum lata ...ſſeſsione,geſsit ſe pro principe, quẽ titulum omnes quoq; ſucceſſores ſui abbates ſibi ...n à trecentis et uiginti annis arrogarunt,digni quidem hoc titulo ſi ſpectes ampliſsimas

Monaſteria olim ſcholæ.

Abbates principes.

eorum diuitias & poſſeſsiones. Tēpore Friderici ſecundi fuit abbatia iſta magnatū opu
& potētię, quādo nō minus habuit feudales comites, barones & nobiles. Oſtēdit chroni
Argentinenſium, quòd anno Chriſti 1361. quum Gualtherus à Geroltzeck in epiſcopu
Argentinenſem, inauguraretur, ingredereturq́; ciuitatem, comitatus eſt eū abbas Bertho
dus à Falckenſtein, Nigroſyluanus natione, cum pompa mille equorum phaleratorū, a
bas uerò Murbacenſis ducatum præſtitit cum quingentis equis. Noſtro tempore habet a
bas Sangallenſis amœnam terræ poſſeſsionem, electorumq́; bellicoſorum uirorum del
ctum in ſuperiori & inferiori Thurgoia. In Tockenburg uerò habet ſuperiorem iuriſd
ctionem ſeu ius capitale & caſtra quædam cum cenſibus & redditibus, ſimplicemq́; iur
dictionem. At ius militiæ abbas non habet, ſed illud eſt cōmune duobus Cantonibus S
nibus Suitiæ & Glaronæ. Hic comitatus peruenit poſt mortem Friderici ultimi comitis
Toggenburg anno Chriſti 1436. ad Barones de Raren Valeſianos, uenditusq́; eſt per e
dem abbati Vlricho anno ſalutis 1478. Monaſterium uerò ſancti Galli, poſt multa bel
quæ geſsit abbas Chuno cum regione Appencellenſi & oppido Sangallenſi ſeptem in
gris annis, uſq; ad tempora abbatis Caſparis Landenbergenſis, fœdus iniјt anno Chri
1451. in perpetuum cum quatuor Canonibus, Tyguro, Lucerna, Suicia & Clarona, nō o
ſtante quod feuda habet ab Imperatore, & abbas eidem homagium præſtat. Porrò op
Oppidum ſancti Galli. dum ipſum ſancti Galli ante ſeptingentos annos cœptum eſt ſenſim per domunculor
ſtructuras & deſignata iuxta monaſterium ſpacia ædificari, & quum lōge pòſt Vngari
ſuperiori Germania graſſarentur, omnesq́; terras uaſtarent, cinctum eſt mœnibus, quem
modum de patria ſua ſentit, in literis ad me datis, inſignis ille & eruditione celeber Ioac
mus Vadianus. Paruit ab initio ciuitas ipſi monaſterio uſq; ad tempora Friderici primi,
propria imperiј aduocatia ciuitas eſt adminiſtrata, quam & nepos eius Fridericus ſecūd
anno domini 1220. cōfirmauit, poſt quos dies fuit imperio incorporata, licet interim m
tis obſequiјs monaſterio quoq; fuerit aſtricta, à quibus tamen, honeſtis medijs & cōpen
tione pecuniæ, aliorumq́; bonorum ſucceſsiue liberata, ad propriam uenit iuriſdictionē
qua ſicut & in imperiј aduocatia, à regibus & imperatorib. honorifice fuit priuilegiјs &
bertate donata. Fuit quoq; multis annis quibuſdam dominis, terris & oppidis: quin & a
batib. ipſis cōfœderata, & tādem confœderationi Heluetiorū perpetuo incorporata, an
domini 1454. Situs monaſteriј eſt intra mœnia oppidi, habetq́; paucos domos incluſas a
duos hortos: reliquæ planicies, ꝗ diu noctuq́; abſq; maceria patent, ſunt ciuitatis, omni
includunt muro & turribus ciuitatis. Intra circum monaſteriј patet omnibus locus emu
tatis, qui nō capitaliter præuaricātur, maleficiū uerò ſeu crimen capitale per ciuitatis iu
Situs ciuitatis Sangallenſis. cem punit, ſi ſit notoriū, &c. Iacet hæc ciuitas Sangallenſis iuxta & partim intra mōtes,
fundo agreſti, ſed habet proſpectū amœnum, aërē ſalubrē atq; aquā optimā, prædia den
mediocriter bona, eſt populoſa, diues & ciuili ordine cōpoſita. Operantur ciues in eo op
do uariam lini texturā, habentq́; uiros ingenioſos & mercatores uarias callentes lingu
quorum negociatio extendit ferè in totū Chriſtianitatis orbē, nō ſine magna cōmodit
adiacentiū terrarū & populorū, pſertim Abbacellenſiū, Rheintalenſiū, populorū mona
rio ſubiectorū, Thurgoiæ & comitatus Toggenburgenſis. Habēt interim & negocia
res ſuum lucrum, ſed nō ſine periculo, ꝙd uicini, qui ſuos labores eis cū emolumento ue
dunt, nō expetant. Vitæ neceſſaria oppidū cōmode habere poteſt à memoratis terris p
piſces, carnes, lacticinia & reliqua. Frumentum petit à regione Podamicum attingente
cum, ad quem iter eſt trium ad plus horarum. Regio Abbacellenſis pertingit à meridie
abbatis ditionem, parumq́; abeſt quin & ciuitatis marcam apprehendat, quæ olim part
monaſteriј iuriſdictioni ſubiecta fuit, ſed propter quorundam abbatum tyrannidem,
plus æquo exigere contendebant, iam uerò minus quàm uolunt aſſequūtur, gladio & ſ
ſidio Suitenſium atq; Glareanorum liberi facti, ac deinde per medium cōpoſitionis e
dem abbatibus reconciliati à monaſteriј iuriſdictione liberati, propriæ redditi ſunt auto
Abbacellenſis regio. tati. Nec tamen regio Abbacellenſis ab antiquis temporibus ſic addita fuit monaſterio,
ſolos monachos agnouerit ſuperiores, quin & imperio iuſta perſoluerit tributa atque a
exhibuerit obſequia. Nam abundat indigenis & uiris militaribus. Tota eorum terra di
buitur in duodecim communitates, quas illi Roden uocant. Sex Roden aſcribuntur p
Octo parochiæ rochiæ Abbacellenſi, & aliæ ſex aliјs extra iſtam parrochiјs. Numerantur autem in uni
ſum octo parrochiæ, nempe Abbatiſcella, Gays, Vrneſchen, Trogen, Tuffen, H
riſo

uu,Hũduuil & parrochia in Fouea,Extraneæ Roden ſeu cõmunitates ſunt Heriſouu, nduuil,Trogen,Vrneſchen,Gays & Tufen.Interiores uerò cõmunitates ſunt, Abba- ella,Schuuendi,Bruliſouu,Gontes,Vuinckelbach & Haslen.At extraneæ cõmunita- habent duplo plures homines quam interiores,qui ſcilicet ſunt agreſtes, robuſti, probi implices.Victus eorũ conſiſtit in lacticinijs,in pecore & in nẽdo lino:nec ſine magno olumento has ſuas merces diſtrahunt in oppido Sangallenſi,unde annuatim magnã re- tãt uim pecuniæ.Habent amœnas alpes,hoc eſt,paſcua montana,et parua pecora,ſed is copia turgentia. Fuit Abbatiſcella centum annis & amplius Heluetijs cõfœderata, ãdem anno Chriſti 1513.pro Cantone declarata.Ediderũt in multis locis plurima et egre facinora, nec parum incommodauerũt (laceſsiti tamen)quoſdã in quietos nobiles in- itantes Thurgoiam, Rheintaliam,id eſt uallem Rheni, agrum Veldkirchenſem atque gantinum,non fuit tota regio Abbacellenſis(ut quoq; diximus) monaſterij Sangallen- ſed bona eius pars paruit nobilibus,& poſt mortem abbatis Chunonis atq; poſt celebra concilium Conſtantienſe, omnes redacti ſunt ſub unum ſceptrum atq; ſub unum ma ratum,anno ſcilicet Chriſti 1421.

Shafhauſia.

OBtinet ciuitas iſta latus Rheni Germanicum. De nomine eius eſt diſceptatio. Sunt enim qui putãt eam hoc habere nominis ab oue, q̃ Germani uocãt Schaaf, & ciues huius oppidi habẽt ſignũ nigri arietis in luteo ſpacio. Alij uerò uolunt eam appellari Scheffhauſen à naui, quam Germani uocant Schiff & quidã ſcheff, quod ſcilicet ibi ante ciuitatis & pontis con ſtructionẽ fuerit ſtatio & traiectus nauium. Nõ eſt uetuſta ciuitas, quum ſitus eius ſit ultra Rhenũ in Germaniæ littore atq; iuxta Her cyniam ſyluam, habet tamen per circuitum fundũ ualde fœcundũ, exciſisq; Nigræ ſyluę arboribus,plantatæ ſunt in earũ locũ uites fru rę.Ex ſolitudine factus eſt paradiſus amœnus.Siquidẽ occupat hæc ciuitas locũ omni modis commodiſsimum.Ad meridiẽ Rhenus incluſus alluit mœnia, & à tergo uerſus tentrionem lenis aſcendit mons,qui ęſtiuo tempore uireſcit hortis et uineis.Eſt aũt uinũ illius inſigne,quum mons uitifer reſpiciat meridiem. Loco traiectus naualis, hodie eſt eus pons.Parum infra ciuitatem Rhenus uarijs montium impedimentis incitatus cum ibus coartatur, terribili fremitu fluctuat,tãdemq; ingenti impetu per pręceps altitudine draginta aut quinquaginta cubitorum ruit. Habet tamẽ cataracta illa primũ in rupib. gradus quoſdã, ac deinde tãta uehemẽtia in imum delabitur,ut tota aquarum moles in ſpumam & ne- bulam reſoluatur. Ego nunquã ſine horrore potui uidere ſtupendam iſtam Rheni pręcipitationẽ.In- colæ uocãt cataractã illam, den Laufen,quod ſigni ficat Curſum. Ibi nullæ poſſunt deſcendere naues, alias in mille frangerẽtur partes, ne poſſunt huius ſaxi altitudinẽ ſuperare qcunq; piſces,etiã ſi eſſent Morſi aut Roſmari, qui aduncis ſuis naribus nullã nõ poſſunt cõſcendere petrã,hîc enim obſtat aquę impetus. Cæterũ Rhenus ſub oppido Laufenberg petris arctatus, ſpuma apparet albiſsima prę fremi tu & colliſione. Tãdẽ atrox ſpumans,amplo gur- gite ad Auguſtã Rauricã deuoluit. Fuit aũt Schaf- ſia tẽpore Friderici ſecũdi ciuitas imperialis,& deinde ſub Ludouico Bauaro circa an- Chriſti 1320.unà cũ Rheinfelden,Neuuenburg & Briſaco fuit impignorata duci Au- æ.Deinde uerò tẽpore cõcilij Cõſtantienſis,anno ſcilicet 1415.fuit rurſum libertati ſuæ ituta,erepta Friderico duci Auſtrię. Poſtea eadẽ ciuitas inijt fœdus cũ Heluetijs ad cer aliq̃t annos,atq; tãdẽ perpetuo fœdere obligauit ſe illis. Habet q̃q; ciuitas iſta uetuſtũ et lentũ monaſteriũ, quod olim cõſtruxit comes Eberhardus ex Sueuia, appellatũ eſt ra- e naualis traiectus, Nauium domus, Germanicè Schiffhauſen, id quod expreſſe in ue- tuſto

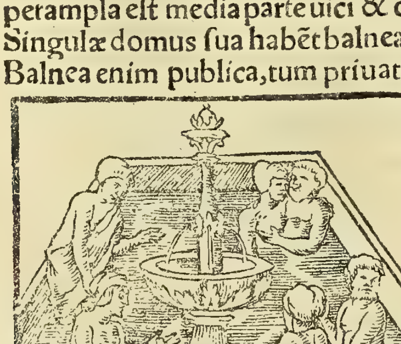
Cataracta Rheni.

Monaſterium Nauiũ domus.

tuſto codice à ſancto Gregorio,monaſterio Nigræ ſyluæ,huc Baſileam allato,inueni.Fu
autem monaſterium illud magnis extructum impenſis,adductæq; ſunt ingentes columr
lapideæ,quarum adhuc 12.in templo uiſuntur, habentes ſingulæ in lõgitudine 17. pedes
in complexu 9.Conſecrauit monaſterium iſtud papa Leo nouus,cõſanguineus memora
comitis Eberhardi,anno Chriſti 1052. Conſtructa fuerunt eo tempore tria magnifica m
Ad Saluatorẽ. naſteria,Sanctus Blaſius in Nigra ſylua,Sãctus Aurelius,qui locus Hirſouu quoq; appe
latur,& Sanctus Saluator,qui locus Schafhauſen hodie nominatur. Duodecim anni fu
runt inſumpti,quouſque monaſterium ſancti Saluatoris fuit cõſtructum, & anno 1064.fu
Duodecim mo nachi. eccleſia eius dedicata per Romaldum epiſcopum Conſtãtienſem,magnificeq; per dictu
comitem dotata. Deinde duodecim monachi,iuxta numerum apoſtolorũ,uiri graues fu
runt uocati,& decimustertius,loco Saluatoris,abbas deſignatus.Ingreſsi ſunt autem iſt
& alia duo monaſteria multi graues & nobiles uiri,deponenteſq; arma exteriora,induer
diſciplinã ſpiritualem.Quin & comes Eberhardus fundator huius monaſterij,relicto m
do,conſentienteq; conſorte,ſex annis uixit ſub abbate. Vxor uerò eius ualedicens & ip
mundo,recluſit ſe in cella quadam,quæ poſt mortem eius commutata fuit in cœnobiũ ſa
S.Agnes. ctæ Agnetis.Succeſsit imperio ſeculari comiti Eberhardo,filius eius Burckhardus,qui a
reptum Guilelmum abbatem Hirſouuenſem,uirum impenſe doctum, tranſtulit eum
Schafhauſen, conſtituitq; abbatem. Huic ſucceſsit abbas Sigefridus,qui circiter trecen
ſub ſe habuit monachos.Quem ſubſecutus eſt anno Chriſti 1093.Gerardus,ſed quem m
nachi expulerunt, &c.

Oppidum Badenſe, uulgo ober Baden,
id eſt, Thermæ ſuperiores.

Tacitus meminit huius loci. COgnitus fuit & inhabitatus locus iſte tẽpore Cornelij Taciti atq; ante eius æ
quũ ille mentionẽ de eo faciat in hæc uerba:Eſt locus amœnus,habetq; aquas
lubres & arcem munitiſsimam iuxta præterfluentẽ amnem, qui hodie uulgo L
mat uocatur.Iacet autem hoc oppidum in Ergoia,& quàm primùm fluuium tra
ceris ingrederis Thurgoiam.Oppidum eſt ſatis elegans & opulentũ,in medio ferè Co
Locus thermarum. fœderatorum ſitum,quare & Heluetij omnia ſua ibi celebrant comitia. Imminent oppi
ab una parte mõtes,ab alia uerò alluit magno flumine,nauigabili & qui rapidiſsimi eſt c
ſus,per quod à Tyguro in Rhenũ uenitur. Non longe infra oppidũ,ad iactum ſcilicet u
dæ bõbardiæ,eſt uiculus quidã ſuper flumẽ pulcherrimus,in uſum balneorũ fabricat9.Ar
perampla eſt media parte uici & circũ hoſpicia magnifica , multarũ receptacula gentiu
Singulæ domus ſua habẽt balnea interius,in quib.abluuntur hi ſoli,qui ad eas diuerteru
Balnea enim publica,tum priuata numerãtur triginta præter ea quæ ultra flumẽ ſcaturi

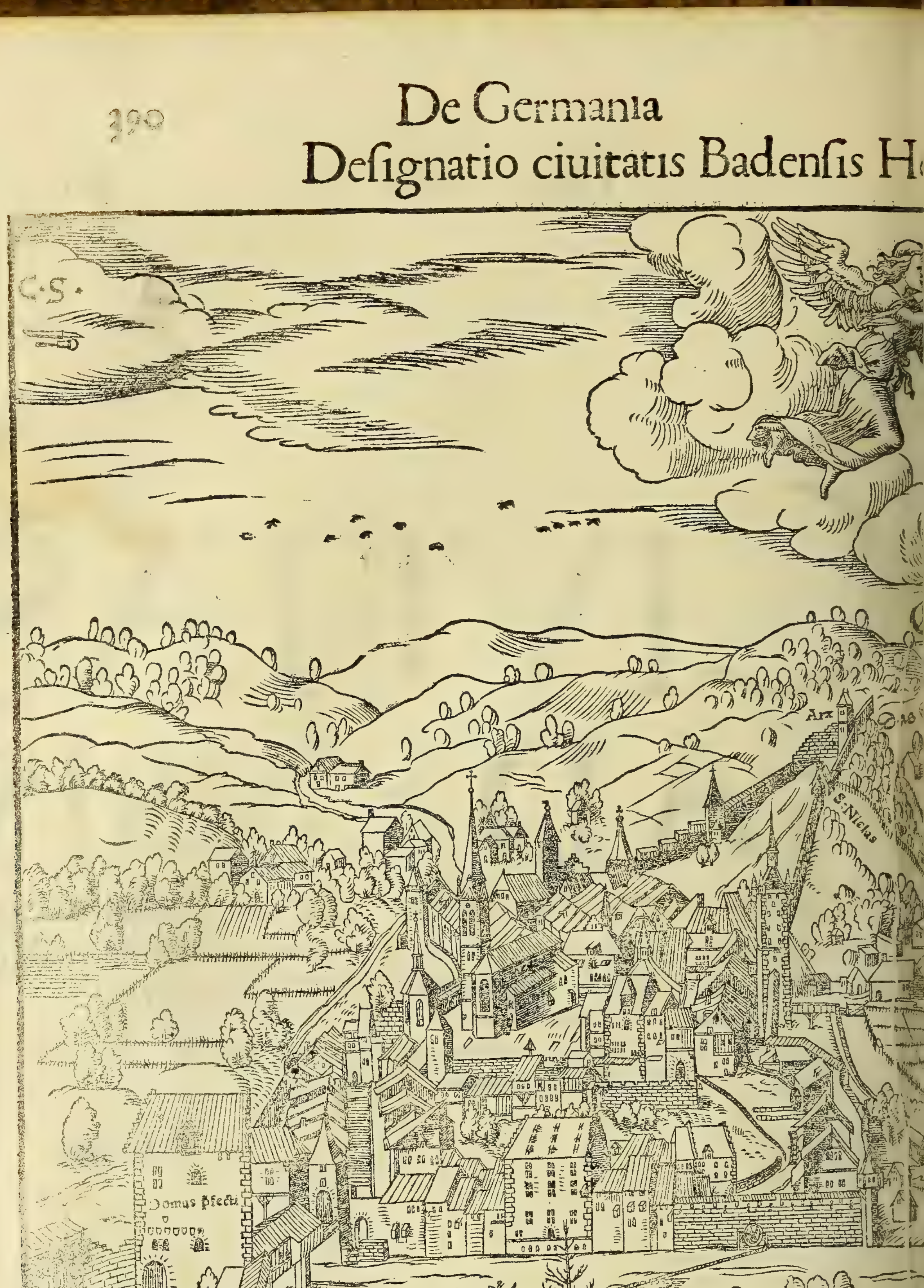
ubi & quædam domus conſtructæ habentur, in quib.
ſtici plerunq; thermis fruunt.Sicq; citra & ultra flum
imò & in ipſo flumine ebulliunt aquæ calidæ. Calor
tãtus in ſua origine ubi aqua è terra emanat,ut cũ nu
corpore ferre nequeas.Publica balnea duo tãtũ exiſ
lauacra plebis & ignobilis uulgi, ad q̃ omniũ afflue
tium fex deſcendit.At balnea quæ in domibus ſunt p
uatorum, perpolita ſunt,& ipſis uiris fœminiſq; co
munia : tabulata quædam eos ſecernunt,& in his fen
ſtrellæ perplures demiſſę,quib.et unà potare,ſimul
loqui, & utriq; ridere & attrectare queant. Hec de
per cingunt deambulatoria, in quib. conſpiciendi c
fabulandiq; cauſa homines conſiſtunt. In ipſis aquis
Thermæ maiores et minores pe de ſymbolis edũt,cõpoſita menſa deſuper aquã natante. Thermæ quę citra fluuiũ à p
te oppidi exiſtunt maiores,& quæ ultra ſunt minores uocantur.Cõfluit illud,etiã à remo
partibus,innumerabilis multitudo,nobiliũ pariter & ignobiliũ,nõ tam ualetudinis quã
luptatis cauſa.Multi amatores, multi proci,multi qbus in delitijs uita eſt poſita, huc cõ
rũt,ut fruant rebus cõcupitis.Multæ corporũ ſimulãt ægritudines,quum animo laborei

CIVITAS BADENSIS

Heluetica, quam ad differentiam thermarum quæ ſunt in Marchionatu Badenſi, uulgò uocant Badeniam ſuperiorem, ſicut aliam uocant inferiorem, reſpectu habito ad Rheni deſcenſum, à quo utraq; Badenia uno diſtat milliario Germanico, à ſe uerò diſsident circiter uiginti milliaribus Germanicis, ſuperiori ad Auſtrum, inferiori uerò ad Aquilonem poſita.

K Deſignatio

Deſignatio ciuitatis Badenſis H

na cum oppidulo thermarum.

Ita uidebis innumeras forma prętantes,ſine uiris,ſine cognatis,duabus ancillis & ſeruo, aut aliqua affini anicula,quam leuius ſit fallere quàm cuſtodē habere. Singulæ quo ad poſſunt ueſtibus auro,argento,gemmisq́ꝫ ueniunt ornatæ, ut non ad balnea ſed ad celeberrimas nuptias eas diceres acceſſiſſe. Hic quoqꝫ uirgines Veſtales,aut ſi mauis Florales,hic abbates,monachi fratres,ſacerdotes,maiorićꝫ licentia cæteri ueniunt, & ſimul plerunque cum mulieribus lauantur, & ſertis quoqꝫ comas ornantes, poſita religione omnibus una mens eſt triſtitiam fugere, quærere hilaritatem, nihil quærere niſi quemadmodum læti uiuant,gaudijs fruantur. Mirabile dictu eſt in tanta multitudine,quæ ſæpe millenarium ſuperat numerum,in turba,tàm ebria nullam diſcordiam oriri, nullam ſeditionem, nullū diſſidium,nullum murmur,nullum maledictū. Cernunt uiri uxores tractari, cernunt cum alienis loqui, & quidem ſolam cum ſolo, & tamen omnia bona ac domeſtica mente fieri cogitant. Nomen zelotypi apud iſtos locum non habet. Quod ſi quæ uirtus aquarum ſit quæris,tum uaria eſt & multiplex,tum uerò illa eſt admirabilis earum uirtus & penè diuina. Neque enim ulla in orbe terrarum balnea ad fœcunditatem mulierum magis accommodata. Plures quæ ſterilitatis cauſa acceſſerint,miram illarum uirtutem experiuntur. Mixta eſt aqua illa multo ſulphure & modico alumine,unde fit quod calefacit & exiccat,conſumit,aperit & attrahit omnem noxium & frigidum humorem. Conducit uitijs capitis, quæ à frigore cerebri originem ſumunt,ut eſt lethargia,obliuio,neruorum lāguida uis,apoplexia, uitium auditus & uiſus. Conſumit quoqꝫ pituitam & frigidos humores à capite delabentes,calefacit & exiccat ſtomachū,iuuat digeſtiuam, aperit oppilationes epatis & ſplenis, ſedat tormina uiſcerum,quæ colica & iliaca appellātur. Reprimit dolorem membrorum qui à frigore conſurgit,& purgat cutem à uarijs immundicijs. Nocet autem ijs qui calidam & ſiccam habent complexionem,& qui attenuati ſunt ptiſi atqꝫ ethica Parum quoqꝫ prodeſt decrepitis:in ſumma,magis prodeſt fœminis quam uiris. Tantum de thermis. Nunc redeo ad oppidum. Situm eſt illud in loco amœno, habet uineas & hortos plurimos,ſed uinum colligit tenue. Habuit olim oppidum arcem montanam, quum adhuc proprio ſubeſſet comiti,cuius ueſtigia etiamnum cernuntur. Quum olim, anno ſcilicet ſalutis 1180. Henricus comes Badenſis moreretur, peruenit comitatus ille per mulierē ad comites Kyburgenſes. Mortuo autem Hartmāno ultimo comite Kyburgenſi circa annū Chriſti 1260. orta eſt contentio propter comitatum iſtum, ſed quem Rudolfus comes ab Habſpurg, poſtea Romanorum rex factus,in ſuum dominium recepit, manſitq́ꝫ poſt ipſum apud duces Auſtriæ uſqꝫ ad concilium Conſtantienſe, quo tempore iubente Sigiſmundo Cæſare ab Heluetijs eſt occupatus,qui & arcem fregerunt.

In thermis omnis licentia.

Virtus aquarū

Vindoniſſa, Germanice Vuindiſch.

LOcus ille qui olim putatur ciuitas epiſcopalis fuiſſe, eſt hodie uilla miſera,adiacens fluuio Vrſulæ, quem uulgò Rūſs uocamus,haud procul ab oppido Bruggarum in itinere uerſus oppidum Baden. Viſuntur adhuc in eo loco antiquitates quædam ſed paucæ,ut quis mirari poſſet,ibi epiſcopatum Conſtantienſom olim ſedem habuiſſe. Adiacet illi Kūnigsfelden monaſterium, de quo illicò ſum dicturus. Cœpit autē iſte epiſcopatus ſub Clodoueo Galliarum rege, dictusq́ꝫ eſt primus epiſcopus Paternus, ſecundus Lando, tertius Maxentius, quartus Bubulcus,quintus Grammaticus, qui anno domini 546. fuit in concilio Aurelianenſi, Sextus Maximus. Hunc tranſtulit Clotharius rex ex ueteri Vindoniſſa in regiam uillam Conſtantiam circa annum domini 570.

Kunigsfelden.

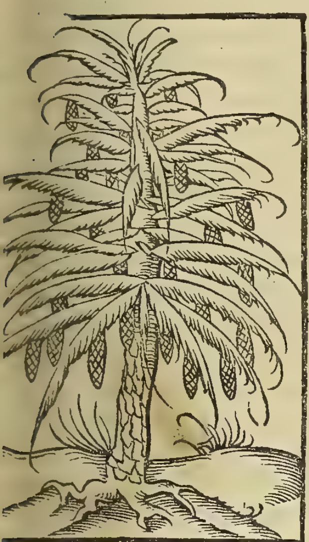
Monaſteriū utriuſq; ſexus.

QVum anno domini 1308. Albertus dux Auſtriæ & rex Romanorum iuxta Vrſulam fluuium à nepote ſuo Iohanne interficeretur, Eliſabet ex Carinthia nata, uxor eius in memoriam peſſimi facti & monumentum mariti, extruxit monaſterium illud,in quo monachi & moniales,ſed in diſtinctis manſionibus, ſub eadē clauſu-

clauſura multis annis uictitarunt. Quin et regina Agnes, filia Alberti, Andreæ aũt regis Vngariæ relicta, contempto mundo hîc & Brugis 48. an. in uiduitate & religioſa uita egit, tandeḿqꝫ ibi eſt ſepulta. Fuit & Lupoldus dux Auſtriæ, ab Heluetijs prope oppidũ Sẽpach interfectus, hic tumulatus, unà cum multis nobilibus in eodem prælio interfectis. Oſſa tamen Alberti regis, fuerunt poſt aliquot annos hinc Spiram translatas, id quod ſupra in catalogo regum Romanorum quoque indicaui.

Zofingen in Bernatium ditione.

HAbent ciues oppidi Zofingenſis intra terminũ ſuę ditionis ſyluã illuſtrem, quæ euagatur uſqꝫ ad Arolam fluuiũ uocaturq́ꝫ uulgo Bonuuald, quæ habet tã elegantes & proceras arbores, ut uix ſibi ſimiles in tota Europa inueniant. Nam creſcũt in eam abietes tam inſignes, ut etiam quædam aſſequantur longitudinẽ centum & triginta pedum, & uſui poſſunt adaptari longitudine centum & decem pedum. Veniunt Genuenſes ex Liguria ad hũc loum, emuntq́ꝫ ſibi arbores ex hac ſylua, quas adminiculo Arolæ deducunt in Rhenum, per Rhenum autem in mare Anglicum, ac inde in mare Hiſpanicum, tandemq́ꝫ in mare mediterraneum uſqꝫ ad Genuam, malos ex eis facientes nauium. Inueniunt quidam & in Nigra ſylua tam procerę & longæ abietes, ſed ſunt pinguiores, atqꝫ ob id nõ tam durabiles ut Zofingẽſes. Sicqꝫ nulla ferè eſt terra, cui dominus deus non peculiare impertierit bonitatis ſuę munus, unde diſceremus, ſingulos ſingulorũ indigere ope, & nulli terrę omnia ſimul eſſe collata, ut aliorũ manu & auxilio opus nõ habeat. *Bonuuald.*

Conſtantia.

COnſtantia urbs Germaniæ non admodum magna ſed pulchra & amœna, iacet in eo loco, ubi Rhenus rurſum ex lacu Podamico emergens in alueum reddit. Vltra pontem quem ibi habet Rhenus, hucuſqꝫ crebra fuerunt ædificia, in altera ſcilicet fluuij ripa, ſed quæ anno Chriſti 1548. ferè omnia igni hoſtili interierunt. Lacus omniũ amœniſſimus eſt, multaq́ꝫ caſtella & uicos undequaqꝫ ꝑ ripas habet, aqua nitida, fundo glareoſo ac perſpicuo. Piſces fert uarios quidẽ & multiplices, ſed pro tãta aquarum magnitudine non admodum copioſos. Viginti millia paſſuum in longitudine patet, hoc eſt, quinque aut ſex miliaribus rmanicis, latitudo alibi decem, alibi ad quindecim milia paſſuum extenditur, duob. ſcili aut tribus miliarib. Germanicis. Rhenus enim duos facit lacus, Venetum & Acroniũ, eteres appellauerunt, inter quos Conſtantia ſita. Hi nunc à loco & dominijs ſortiti no a, ſuperior Conſtantienſis, & à caſtro ut putant, atqꝫ eius loci & dominio de Podmen, lamicus lacus dictus. Inferior ab oppido dicto Cella Rudolfi, Cellacenſis denominat. ne lacus ſuperioris parte, Conſtautia eſt ſita. Figuram lacus infrà ſignabimus ubi Rhe n ex alpibus per Curienſem agrũ ad lacum uſqꝫ deduxerimus. Putant aũt Conſtantiam õſtantino Cõſtantini patre, q à Diocletiano & Maximiliano Cæſar uictus eſt hãc urbẽ a annnũ Chriſti 307. nomen accepiſſe, aut, ut alij aiũt, à Cõſtantio Cõſtantini magni fi circa annum Chriſti 340. ſic appellatum, quum prius Vitodura uel Gannodurum nun-

cuparetur. Eſt hodie omnium in Acronij & Veneti littore cõditarum ciuitatum florenti
ma, diuiſa in duo hominum genera. Alij enim ſunt equeſtris generis, alij plebei. Plebei m
catorijs & officinis intendunt. Equites ueteribus matrimonijs contenti, redditibus alunt
& equeſtrem dignitatem obſeruant. Si quis plebeius ditior factus ad equeſtrem locum p
uenire tentaret, ei nullo modo licere putant. Ita per longa tempora uterqꝫ ordo in ſuis fi
bus conſiſtit. Gubernatio tamen Rei publicæ communis eſt plebeis & nobilibus. Fund
circum ciuitatem omnium rerum eſt ferax, uini frumenti. pomorum, pabuli. &c.

De epiſcopatu Conſtantienſi.

Diximus iam, epiſcopatum Conſtantienſem non Co
ſtantiæ ſed in Ergouia apud ueterem Vindoniſſam
confluxu Arolæ, Ruſæ & Linmagi initium ſumpſi
ſub Clodoueo Galliarum rege translatumqꝫ circa a
num domini 570. ſub Clotario rege ad Conſtantiam. Numer
rur autem 83. epiſcopi, quos habuit Vindoniſſa, ac deinde Co
ſtantia uſqꝫ ad tempora noſtra, quorũ bona pars fuerunt mon
chi cœnobiorum S. Galli & diuitis Augiæ. Anno domini 9
S. Conradus epiſcopus. ſanctus Conradus comes Altorffenſis factus eſt epiſcopus C
ſtantienſis, contulitqꝫ epiſcopatui omne ſuum patrimonium
Secundus poſt ipſum fuit Gebhardus comes Brigãtinus ex
tris utero cæſis, qui fundauit monaſteriũ Benedict. in Peterſh
ſio & collegium Canonicorum in Zurzachio. Longe poſt
fuit alius epiſcopus nomine Vlricus comes à Dillingen & K
burg, qui conſtruxit ac dotauit de ſuo patrimonio monaſteri
Crützlingen. Obijt anno 1127. Rudolphus comes Habſpurgenſis patruelis Rudolfi Ca
ris, obijt anno 1294. relinquens epiſcopatum maximis debitis propter bella geſta. Otho m
chio de Hochberg & Rotelen accepit baculum paſtoralem circa annum domini 1409. ſ
quo congregatum eſt anno domini 1414. concilium Conſtantienſe: ipſe uerò morbo cad
co correptus tandem obijt. Cui ſucceſſerunt Fridericus comes à Zollern, Henricus ba
ab Heuuen, Burcardus à Randeck, Hermannus nobilis de lato Landenburgo, Ludouic
à Friberg, Otto comes à Sonnenberg. Thomas Vngarus preceptor Maximiliani Cęſar
Hugo à Landenberg. Hic anno 1527. ſeceſſit cum uniuerſo ſuo clero propter mutatã Co
ſtantiæ religionem ad oppidum Vberlingenſe. Cui ſucceſſit Balthaſar Vualdkirchi
homo ambitioſus, tenuis fortunæ parentibus natus, Maximiliani conſiliarius intimus,
deinde uocatus in aulam Caroli Cæſaris, uice cancellarius imperij eſt deſignatus, ac pau
poſt anno Chriſti 1530. in epiſcopum Conſtantienſem inauguratus, cui cum præfuiſſen
menſib. apud Treuerim ſubitanea morte deceſſit. Succeſſit ei Iohannes comes à Lupff
præfuitqꝫ ſex annis & reſignauit epiſcopatum. Hunc ſubſecutus eſt Iohannes à Vuetz
Iuliæ ducatu natus, deſignatus primum archiepiſcopus Lundenſis in regno Daniæ, ſed
uiente Chriſtierno in regno, ſubduxit ſe ex Dania, ueniensqꝫ ad Carolum Cæſarem, fac
eſt à conſilijs & à legationibus eius poſtea conſecratus Ratiſponæ in comitijs annno 1
in epiſcopum Conſtantienſem. Is incorporuit epiſcopatui diuitis Augia cœnobium B
nedictinum Tandem in comitijs Auguſtanis anno Chriſti 1548. ſubitanea morte dec
ſit menſe Maio. Eligitur poſt eius mortem Chriſtophorus Metzlerus. Veldkirchianus
gum doctor, 83. epiſcopus. Excedit autem diocœſis Conſtantienſi in amplitudine reliqu
epiſcopatus Germaniæ: nam habet ſupra 1800. parochias & 400. monaſteria. Vnde de e
ſcopatibus Rheni quidã in hunc modum loquuntur. Curienſis eſt ſummus, quum ſitiu
fontes Rheni, Conſtanſtienſis ampliſſimus, Baſilienſis amœniſſimus, Argentinenſis n
biliſſimus, ibi enim nemo admittitur in ordinẽ Canonicorum, niſi ſit princeps, comes a
baro ex ſedecim auis & proauis. Spirenſis religioſiſſimus, Moguntinus authoritate ue
rabiliſſ. Colonienſis opulentiſſimus & Treuerenſis uetuſtiſſimus.

De concilio generali Conſtantiæ celebrato

ANno domini 1414. concilium generale iuſſu Sigiſmundi Cæſaris Conſtantiæ
ptum eſt celebrari, uenitqꝫ illuc Iohannes papa 23. quẽ totus clerus & ciuitas hono
cè ſ

ce ſuſcepit & in palatiũ epiſcopale deduxit. Sequebantur eum
nouem cardinales, & paulò poſt uenerunt & ſex alij. Obtulit
autem ciuitas pontifici ſcyphum ex argento deauratum quinq;
marcarum, uinum Italicum & Alſaticum atq; auenam. Venit
& Sigiſmundus Rom. rex cum regina filia comitis Ciliæ, &
legit in nocte Natalis Chriſti in prima miſſa quam papa cele-
brauit, Euangelium, Exijt edictum. Circa initium ſubſequentis
noui anni uenit ad conciliũ Ludouicus comes Palatinus Rhe-
ni cum 400. equis: uenerunt & alij principes et prælati innume-
ri, ut putarentur in urbe fuiſſe triginta millia equorum. Inter-
fuerunt concilio 4. patriarchę, 29. cardinales, 47. archiepiſcopi,
160. epiſcopi. Secularium uerò principum comitum, baronum
ac nobilium, non fuit numerus. Mittitur aũt pro Iohanne Hus *Iohannes Hus*
cum ſaluo conductu regis Sigiſmundi, mancipaturq; cuſtodiæ *uocatur.*
apud Prædicatores. Venit etiam Hieronymus Hus cum uno
clerico, auditus eſt deinde Iohannes Hus in conſeſſu patrum,
ætate & autoritate maior habebatur, licet doctrina & facundia
erior eſſet Hieronymus. Lecti ſunt ex omni natione patres docti, qui ſæpe cum his ha-
re colloquia, rogantes eos ne plus quàm eccleſia ſaperent, ſed peregrinas opiniones re
querent, & ingenia ſua Vuickleforum inſania non macularent, eloquentiam qua præ-
eſſent in corroborandis eccleſiæ inſtitutis non euertendis exercerent, poſſe eos in con-
ctu dei in eccleſia ſublimem conſequi locum. Stetere in propoſito pertinaces, aſſerentes
eraces Euãgelij imitatores & diſcipulos Chriſti, Romanã autem eccleſiam, cæterasq;
aditionibus apoſtolorum abijſſe, quæ opes atq; delicias ſectarentur, dominatum in po-
is & primos in conuiuijs accubitus quærerent, canes & equos alerent, eccleſiarum bona
e Chriſti pauperibus deberentur, per laſciuiam, luxumq; conſumerent, aut neſcire pror-
diuina madata, aut ſcientes contemnere. Primores concilij ubi immutabiles animos ho *Condemnan-*
ium aduerterunt, indicarunt eos putrida eſſe membra quæ ſanari non poſſent, ideo ne re *tur ad ignem.*
ium corpus inficerent, reſecanda cenſuerunt. Lata itaq; eſt conſeſſu patrum aduerſus cõ
ites illos uiros ſententia quòd cremarentur, qui doctrinam eccleſiæ reſpuerent. Prior Io
nes Hus combuſtus eſt in principio Iulij, Hieronymus diu poſt in uinculis habitus: &
n reuocare nollet, pari ſupplicio affectus eſt circa medium Septẽbris anno 1415. Eductus
ohannes & ſtipatus octingentis armatis uiris, impoſitis ei duobus pileis, in quib. duo
ti erant dæmones, atq; ſcriptum, Hæreſiarcha. Pertulerunt ambo conſtanti animo ne-
& quaſi ad epulas inuitati ad incendium properabant, nullam emittentes uocem, quæ
tis animi poſſet eſſe indicium. Vbi uerò ardere cœperunt, hymnum cecinere, quem uix
nma & fragor ignis intercipere potuit. Cineres exuſtorũ ne raperentur à Bohemis in la
n proiecti ſunt: diſcipuli tamen eorum ex eo ſolo terrã abſtulere, in qua ignis fuit, eamq;

ueluti ſacram ſecum attulere in patri
am. Intellectis his in Bohemia quæ
Cõſtantiæ geſta fuerunt de Iohanne
& Hieronymo, diſcipuli & ſequaces
eorum nonnullas eccleſias à rege ſibi
tradi extorquẽt, in quib. prædicare &
ſacramẽta miniſtrare libere poſſent, *Bohemi inſa-*
deinde paſſim excurrũt et uaſtãt igne *niunt.*
& ferro eccleſias & monaſteria. Con
uenerũt in oppido Tabor triginta mil
lia hominũ, qui omnes ſectatores fue
runt Iohãnis Hus, ea'. congregatio
multũ terruit Vẽceslaũ regẽ, uerentẽ
ne arma in ſe uerterent, ſed presbyter
ã ſedauit inſaniã populi p huiuſmodi ſermonẽ. Quanquã, inquit, Viri fratres inertẽ
iti ſimus regem, ſi tamen cæteros expendimus, nemo eſt quem noſtro regi anteferamus
uietus, benignus, noſtri amans, ritum noſtrũ neq; ipſe perturbat neq; alius perturbare

ſinit.Deſidia illius,noſtra ſalus & quies eſt,&c.De hoc infra in Bohemia latius:nũc red
ad conciliũ.Anno 1415.prima die Martij papa Iohannes reſignauit papatum,ſub hac co
ditione,quod Petrus de Luna,dictus Benedictus 13. & Angelus Corarius,dictus Greg
rius duodecimus,papatu quē prætendebant,per ſe uel per procuratores ſuos legitimos
derent.Vt autem uentum eſt ad concilium, & omnibus facta dicendi copia,multa crimi
& grauiſſima quidem obiecta ſunt Iohanni papæ, unde paulo pòſt diſcordiæ inter eum
Sigiſmundum oriri cœperunt. Vidensq; papa conciliũ contra ſe niti,cœpit pœnitere,
cens ſe & ſuos non eſſe ſecuros,nec ſe libere poſſe agere.Et intelligẽs Sigiſmundus Fri
ricũ ducẽ Auſtriæ tractare de abducendo papa,uocauit eum,monuitq; ne talia præſumer
At dux omnia negauit.Interim tamen Iohannes papa clam abire conſtituit.ueritus ne p
Papa aufugit. patui cedere cogeretur,adiutus ad hoc factione archiepiſcopi Moguntini & Friderici
cis Auſtriæ.Iohannes itaq; 20.die Martij poſt meridiẽ equũ aſcendit, indutus gryſea ch
myde & griſea cappa,incognitus ciuitatẽ exiuit:poſtea aſcendit nauiculam,ut dux ordi
uerat perueniťq; ad oppidũ Schafhauſen. Altera die Cæſar proclamari fecit fugam pa
Dux Auſtriæ proſcribitur. neſciens quo pactò reduceret.Cõuocatis enim principib.accuſauit Fridericũ ducem A
ſtriæ,quod autor & adiutor fuerit papæ ad fugiendũ, in concilij iniuriã,Chriſtianæq; re
periculũ maximũ.Citatur itaq; Fridericus publice in concilio pro abductione papæ,&
ſoluit Cæſar omnes ſubditos eius ab obedientia eius priuauit eum feudis & omnibus
nis, atque ſine mora occupare fecit oppida eius Stain,Frauuenfeld. Suitenſes quoq; c
ſuis cõfœderatis iuſſi ſunt,occupare oppida & munitiones in Ergoia,quæ ſunt Badẽ,
lingen,Bremgarten,Vualenſtat Dieſſenhofen.Interea papa ipſa die paraſceues poſt m
diem abijt de Schafhauſen & peruenit ad oppidum Laufenburg,atq; inde fugit ad Frib
gũ,iturus inde ſi poſſet ad Burgundiæ ducem.Scripſit aũt ex Friburgo ad conciliũ huiuſ
di uerba:Iohãnes epiſcopus ſeruus ſeruorum dei, Vniuerſis innoteſcat,quod cum prop
metum qui cadere potuit in conſtantem uirũ,de ciuitate Conſtantienſi receſſerimus,ne
occaſione Petrus de Luna & Angelus Corarius in ſuis obdientijs nominati,allegantes
preſſionem nobis factam, ſe quouis modo ab acceſſione retraherent, & ſic protrahere
effectus pacis & unionis eccleſiæ,ad quorum effectum noſtra deſideria tendunt.Ex Fri
go,&c.Interim Cõſtantiæ mediatoribus principibus inter regẽ & ducem Fridericum cõ
ſitio facta eſt,uigore cuius dux Fridericus perſonalitter in manus Cæſaris ſe & ſua om
bona reſignans, ſub hac forma deſuper literas tradidit:Nos Fridericus dei gratia dux A
ſtriæ,Stiriæ Carinthiæ, &c. Fatemur nos indignationẽ regiæ maieſtatis incurriſſe,ea p
Reducitur papa & incarceratur. pter nos & noſtra in manus ſuæ maieſtatis tradimus,&c.in bona forma.Datũ 26. die M
tij anno 1415.Iurauit etiam dux ipſe,papam Iohannẽ cõcilio repræſentare,id quod & fe
Nam perduxit illum uſq; ad Cellã Ratolfi,ac inde nunciauit concilio,quod adhibita ui
poſſet eum ultra perducere.Curante poſt hæc concilio Iohannes capitur & in inſula ſa
Marci prope Conſtantiã,uulgo Richnouu,carceri mancipať.Cauſam fugæ diſquirere
cilium tum cœpit,certosq; iudices uiros grauiſſimos delegit, qui crimina homini obie
diſcuterent,eademq; ex ordine referrent,ad quadraginta capitula contra hominem prob
ſunt.Venientibusq; omnibus in eandem ſententiã,Iohãnes merito põtificatu eiectus,
tentiam in ſe latam approbat,pontificatu ſiue ſpõte ſiue inuitus ſe abdicauit.Quo facto
Papa in Palatinatu captiuus tenetur. Ludouicum comitẽ Palatinũ cuſtodiendus mittiť donec alius decerneret. Sic in Manh
oppido haud procul à Spira ſita,triẽnio in caſtro ſine cubiculario famulo'ue Italico di
ter aſſeruatus eſt.Teutonici erãt cuſtodes omnes, quib. cũ Iohãnes nutu & ſignis loqu
tur,quum nec ipſe linguã Teutonicã,nec illi uiciſſim Italicam aut Latinã ſcirent. Coa
eſt quoq; Gregorius 12. ſe abdicare pontificatu.nec diu poſt uixit, dolore animi corre
Sublatis duobus põtificibus,tertius reſtabat,Petrus de Luna,Benedictus 13. appellatus
autem in caſtello Paniſcolæ loco munitiſſimo ſe cõtinens in regno Aragoniæ, moueri
ſionibus à ſententia ſua,nõ poterat,quod diceret ſe uerũ Chriſti uicarium eſſe,& Con
tiam non eſſe locum libertati eccleſiaſticæ conuenientẽ,cum Iohannes 23. ab his etiam
dicare ſe pontificatu coactus fuerit,qui partes ſuas antea ſequebantur. At principes H
niæ cernentes pertinaciam huius Benedicti,concilij opinionem ſecuti,in reliquorum
tentiam,dimiſſo Benedicto,peruenerunt. Tunc Benedictus in concilio pontificatu p
tu & ut hæreticus ac Schiſmaticus à cunctis habendus declaratur. Deinde de eligend
uo pontifice ſermo eſt habitus,electusque eſt concorditer Otto cardinanalis de Colu

uo

:atus'que Martinus quintus, anno milleſimo quadragenteſimo decimoſeptimo men/
Nouembri. Cæterum incinerationem Iohannis Hus & Hieronymi ferunt Cæſarem
ı æquo animo tuliſſe, propter ſaluum conductum eis datum'. Reſpondit ei concilium:
n argui non poſſe de fide mentita, quia conciliũ non dederat eis ſaluũ conductum, & cõ
um maius eſt Imperatore, & ideo non potuiſſe contra uoluntatẽ concilij id concedere,
:cipuè in factis fidei. Porrò Ioannem depoſitũ papam aiunt è carcere Palatini liberatũ,
ıd Pontificem Martinũ ſupplicẽ ueniſſe, à quo benigne acceptus in Cardinaliũ numerũ
itus, epiſcopus Tuſculanus eſt creatus. Equidẽ Sigiſmundi & Ludouici Palatini preci
; permotũ Martinũ, antequã Italiam adierit, putant, ut carcere fuerit eductus. Nec ſuper/
: diu, uita ex animi, ut aiunt, dolore excedens. Anno 1531. Conſtantienſis urbs, fœderi
ımalkaldico ſe coniunxit, cumq́; poſtea anno 1547. confœderati à Carolo Cæſ. V. debel
eſſent, Conſtantia Cæſaris arma pertulit, donec in Ferdinandi Rom. Regis tanquam
chiducis Auſtriæ, tutelam peruenerit 1548.

Sigiſmundi Imperatoris integritas.

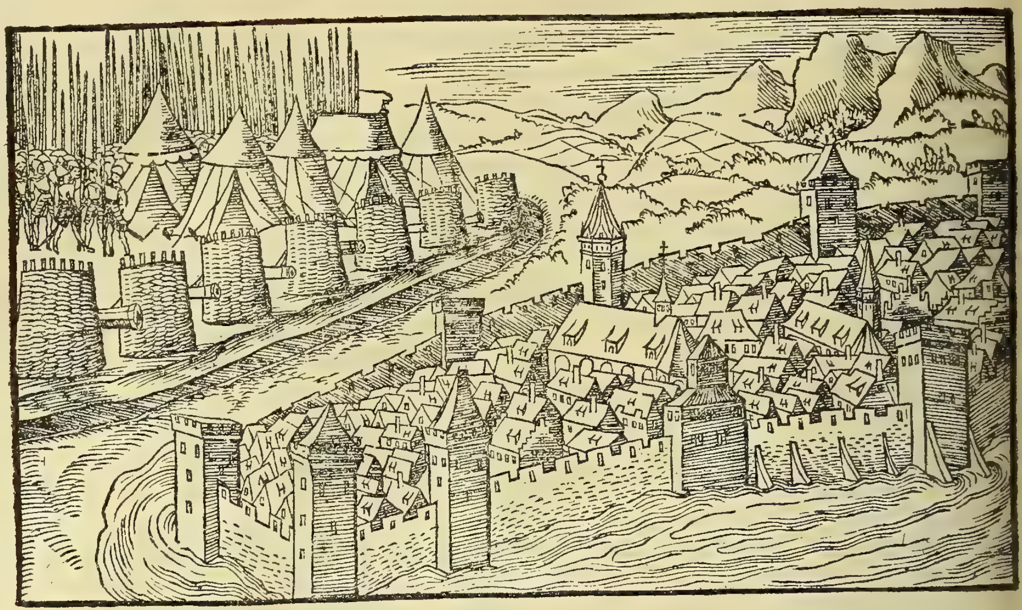
De comitatu Rheinfeldenſi.

OCcupat iſte comitatus utrunq́;
Rheni latus, caſtrum uerò poſi/
tum fuerat ante tempora noſtra
in medio Rheni ſupra petrã, cu
ius ueſtigia in ea inſula adhuc
apparent. Rudolfus de Rheinfelden ulti/
mus comes, factus primũ dux Sueuiæ, ac
deinde Romanorum rex in diſcordia ele/
ctus, occiſus fuit Merſpurgi in Saxonia
ab Hẽrico quarto, anno 1082. Deinde per
uenit comitatus ad duces Zeringenſes,
atq́; tandem incorporatus fuit imperio,
ut ſupra indicauimus. Cumq́; hoc oppi/
ın unà cum Neuuenburg & Briſaco impignoraretur à Ludouico imperatore Bauaro
:ibus Auſtriæ anno milleſimo trecenteſimo uigeſimo quinto aut circiter, ſaluis omni/
; priuilegijs oppidi, ſuperueniens deinde dux Albertus, conabatur ciues arcere à priui/
ijs ſuis, eos'que omnibus modis ſuis iuriſdictioni ſubijcere. Quod cum illi ferre nollent
ınxerunt ſe Baſilienſibus, qui & ipſi iniurias patiebantur ab Auſtriacis, factumq́; eſt
llum inter caſtrum & oppidum. Baſilienſes uicinis auxilium ferre cupientes, miſſis tor=
ntis bellicis atq́; alijs armis, ipſi quoque octaua die Iulij armati aſcendentes, terram cir=
niacentes rapinis uaſtauerunt. Miſerunt quoque præſidium ducentorum uirorum in
pidum Rheinfelden, id quod & confœderati Heluetij fecerunt, ut tuerentur oppidanos,
ɔuſque meſſem in agro colligerent, Interim ciues & caſtrenſes mutuis bombardarum
:bus ſeſe infeſtabant: Ciues quoque pontem, qui ex oppido in caſtrum tranſmittebat,
ſtruentes obſeſſos in caſtro prohibebant, ne ingredi uel egredi poſſunt. Irritati au/
ı magis ac magis Heluetij atque Baſilienſes per Auſtriacos, delectis quinque millibus
tium uirorum miſerunt eos in Briſgoiam, qui ducis terram iuxta Friburgum igne & ra
ıa deuaſtarent. Illi itaq́; in Briſgoiã deſcendentes exuſtis quindecim uillis, magnam ad
ſileam portauerunt prædam. Paulo poſt ingreſſi Sunggoiam combuſſerunt oppidu/
ı Pfirt, reportaruntq́; prædam. Eodem anno menſe Auguſto, profecti Baſilienſes unà
n Heluetijs ſtipendio conductis, magno apparatu aggreſſi ſunt caſtrum Rheinfeldenſe,
bus & ſuppetias tulerunt Bernenſes, Lucernates & Solothurenſes. Interim autem quo
ſilienſes oppugnabant caſtrum Rheinfeldenſe, uenerunt copiæ ducis Auſtriæ ex Briſ/
ia contra minorem Baſileam, & abegerunt ducenta armentorum capita. Deſcendit &
bertus dux Auſtriæ cum ſuis copijs à Rheinfelden ad minorem Baſileam, ſed illico rur/
n aſcendit, exuſto caſtro iuxta Krentzach. Traijcientes autem Heluetij Rhenum ut
:urrerent duci, & illum non inuenientes) ſiquidem uelociter aſcendit ad oppidum Se/
ngen) occuparunt locum caſtrorum eius, quem è regione Rheinfelden ſibi & exer/

Rheinfelden peruenit ad Auſtriam.

Caſtrũ Rheinfeldenſe oppugnatur.

citui ſuo delegerat, ubi & Baſilienſes catapultis ſuis cœperunt infeſtare incluſos in caſt
inijcientes magna ſaxa, cadauera pecorum, ac bombardis cōcutientes caſtri mœnia, ſic
obſeſſos adegerunt, ut gratiam obſidentium implorarent, rogarentq́ue, ut permitterent
cum ſuppellectile ſua recedere. Et licet Baſilienſes id abnuerēt, præſertim quum ſcirent
ronem de Falckenſtein apud illos eſſe, conſilio tamen inito, cōſenſerunt petitioni illoru
liberum illis abitum in Septembri admittentes. Erant in caſtro collecti plurimi nobiles ne
pe baro de Falckenſtein, Blumenecker, Vuiſsnecker, & multi nobiles & ignobiles, q
rum numerus ferè octoginta perſonarum: erat & magna copia rerum neceſſariarum in
loco, multi ſericiei panni, multa tormenta bellica, octoginta lecti cum omni apparatu, ſ
plauſtra uini, quatuor boues in ſale, &c. Baſilienſes quoque inuenerunt ibi magnam ſua
bombardam, quam confœderati reliquerant poſt pugnam cum Delphino initam, qu
ab arce Farſsburg diſcederent. Anno 1448. uiceſima tertia octobris Iohannes à Rechbe
unà cum auxiliarijs ſuis cepit oppidum Rheinfelden, etiam quum anno 1446. pro diffic
illo componendo, ciuitates quædam in urbe Conſtantienſi eſſent ſubordinatę, quę cauſa
ſimultatis interducem & oppidum Rheinfelden natam ſuo arbitrio dirimerēt. At Rec
bergius memoratus, Thomas à Falckenſtein & alij multi non expectata legitima comp
ſitione, ſubordinarunt quoſdam ex ſeipſis, qui ſub ueſtitu peregrino tranſeuntes pontē u

nerunt ad telonarium, atque interim
quo uectigal ſoluerunt applicuerunt
duæ naues, quæ uidebantur lignis o-
nuſtę, ſed technaerat, quia ſub lignis
latuerunt plurimi uiri armati, ad quo
rum egreſſum illi qui in ponte erant
transfoderunt telonarium & aliquos
cum eo exiſtentes. Ciuibus autem in
eccleſia conſtitutis, hoſtes ingreſſi
oppidum facile occuparunt illud.
Quod quum oppidanis innotuiſſet,
correptis armis nitebantur hoſtem
excludere, ſed fruſtra contra ſtimu-
lum calcitrabant. Nam quidam eo-
rum fuerūt interfecti, quidā capti, &

quidam delapſi per murum. Fuerunt etiam quædam mulieres ui oppreſſæ, & magna prę
hinc in pecunia & alijs rebus abducta. Quin & nobiles illi indixerunt Baſilienſibus
confœderatis ipſis bellum, rapinas & incendia exercentes in terris eorum, ſicut uiciſſ
Baſilen

liénſes & Heluetij illos hoſtiliter ubiqꝫ inuaſerunt, donec tandem ut infra dicetur, pax firmata. Anno Chriſti 1453. Albertus dux Auſtriæ rurſum confirmauit ciuibus Rheinenſibus priuilegia & iura quæ antea receperant à ſacro imperio.

De ueteri Auguſta Rauraca, quæ iam à multis annis miſera uilla eſt, uocaturq́ꝫ uulgo Augſt.

REgionem inter Iurã montem & Baſileam ſitam, uocarunt Latini olim Rauricam & inhabitatores Rauraces atqꝫ Rauricos, id quod Iulius primus Cæſar declarat, & poſt eum Cornelius Tacitus, Ptolemæus & alij quidam. Vnde autem nomen illud exortum ſit, an ab extraneis confictum, antea Germanis in uſu fuerit, incer-
eſt. Mirum eſt, metropolim huius Rauracenſis terræ, Auguſtam, uocabulum ſuum uſ-
ad tempora noſtra retinuiſſe (nam uocatur adhuc uulgo Augſt) regionis autem nomen
leletum, ut nemo quicquam de eo ſciat præter ſolos doctos. Videtur eſſe nomen Ger-
nicum, ſicut & hodie Briſgoia, Nigra ſylua, Alſatia, & alia nomina plebeis ſunt in uſu
amen habent deſinentia latinam, at nonnihil eſt corruptum à Romanis, qui ex Ruch ra
n duabus uocibus fecerunt unam corruptam uocem Rauracam. Sonat autem Ruch ra *Rauraca unde*
n latina interpretatione, aſperam faucem. Siquidem montes ſupra Baſileam ab utraque *dicta.*
e Rheni ſibiipſis propinquiores fiunt in modum faucis, nomenq́ꝫ regioni non diſconueniẽs datũ. Nam terra ſit ultra Baſileam aliquod milliaribus tam aſpera intra montes, ut neqꝫ uinum, neqꝫ frumentũ proferat, tametſi ante tempora noſtra multa ſqualida loca ſint in fertiles agros commutata. Auguſta Rauraca, quæ uno miliario Germanico diſtat à Baſilea, fuit aliquot annis ante Chriſtũ natum haud procul à Rheno extructa, id quod oſtendunt uetuſta monumenta iuxta pontem, qui ultra fluuium Ergetz tranſmittit, hodie adhuc in colliculo extantia. Certè ruinæ illæ ſatis teſtantur, Auguſtam Rauracam olim nõ uulgarem aut *Antiquitates*
ruſticam fuiſſe ciuitatem, etiamſi poſt eius deſtructionem *Rauracæ.*
in miſeram redacta ſit uillam, quæ hodie Augſt appellatur. Videntur hodie ultra citraq́ꝫ Rhenum muri quidam miro artificio, regularibusq́ꝫ ſectis lapidibus olim conglutinati, ut non differant à magnificis operibus quæ hodie à latomis noſtris parãtur, niſi quod

uſi ſunt lapidibus multo minoribus. Tali opere quinque aut ſex turres ex terra ſunt
tatæ anguſtæ, quidem & in formam ſemicirculi paratæ, in quem autem uſum factæ ne
certò pronunciare aut diuinare poteſt. Fieri non poteſt ut fuerint ciſternæ pro conſer-
da aqua, aut carceres, aut apta quarumlibet rerum receptacula, multo uerò minus ad
pugnandum ualuerint. Subterranearum ruinarum ueſtigia paſſim apparent Liecht-
um uſqꝫ, ubi putant ſpeculam fuiſſe Roman. in monte. Vnde conijcere poſſumus Au-
æ magnitudinẽ, tum quã amplis ſuburbijs fuerit cincta. Nihil autem admirabilius quã

fornices

Fornices ſub/terranei. fornices ſubterranei,toto ferme ſpacio,quod modo diximus è quadratis lapidibus extr
cti.Vulgus diuerticula Romanorum fuiſſe credit,per quæ ueluti cuniculos quoſdam,ho
lem illi uim metuentes,uel longa obſidione fatigati ſeſe ſubducere conſueuerint. Veri
milius eſt aquæ ductus fuiſſe,non quidem aquæ fontanæ,cuius eſt illic,ut montium natu
crebræ ſunt ubiq; ſcaturigines, ſed fluuialis potius, quæ ſordes ciuitatis ablueret,in que
uſum Baſilea plurimos ſub terra teſtudines habet,quæ res ad mundiciẽ urbis in primis c
ducit. Neq; enim Argentorato quicquam aliud magis officit,quàm quod huiuſmodi eg
ſtorijs ſtructuris caret.Habet autem cuniculus ille tantam latitudinem & altitudinẽ,ut d
uiri erecti ſimul ſine offenſione incidere per ipſum ualeant. Fuerunt ab intra parietes ei
gypſo & cruſta complanati,admixtis contuſis ſilicibus & tegulis fragmentis,quale uete
opus licet quoq; uidere in thermis Badenſibus marchionis,& publico balneo, cuius litu
non differt ab iſta. Allatum eſt mihi fragmentum unum de illa litura,latitudine trium ma
um & craſſitudine duorum digitorũ,quod percuſſum tinnitum reddit, ceu tegula bene c
cta,quæ tecto imponitur. Ars conficiendæ iſtius lituræ,hodie non extat. Habuit quoq; A
Veſtigia caſtri Romanorum. guſta ultra Rhenum à parte Germaniæ inſigne propugnaculum,cuius adhuc monumen
in modum diruti caſtri cernuntur, ex quo Romani Germanis obſtiterunt, quum Rhen
traijcere in illis partibus conarentur.Non dubium quin Romani olim,quum rerum poti
tur, præfectos & milites ordinarint in hanc ciuitatem, atq; deinde ex ea deduxerint col
niam ciuium Romanorum, id quod indicat peruetuſta quædam ſcriptura Caietæ in reg
Neapolitano in lapide & turri uulgo Orlandica dicta,ſculpta, quæ ita habet: L. Muna
F.L.N.L.Pron. Plancus Cos. Cenſ. Imp. Iter. VII. uir epul. Triumph. ex Rhetis. Aed
Saturni F. de manubijs. Agros diuiſit in Italia Beneuenti. In Galliã colonias deduxit Lu
dunum & Rauracam. Quorum uerborum hic eſt ſenſus & explicatio:Lucius Munat
Plancus Lucij filius, Lucij nepos, Lucij pronepos, Conſul,Cenſor,Imperator iterato,
ptumanus in ſacerdotio, Triumphator ex Rhetis, ædem hanc Saturno fundauit ex facu
tibus bello paratis agros Beneuenti diuiſit in Italia, & in Galliam in ciuitates Lugduni
que Auguſtæ Rauracorũ nouos colonos collocauit. Vixit hic Lucius Munatius ante C
ſti natiuitatem, quo tempore iſta ciuitas in magno fuit flore,nacta tamen Auguſtæ nom
circa aut poſt Chriſti incarnationem. Nec enim ſolum imperialis præfectus,ſed & mag
Romanorum ciuium multudo habitauit tunc in ea. Quo aũt tempore deſolata fuerit,ob
ritq; fatum ſuum,nemo hodie,etiam ex incolis & uicinis eius nouit. Sunt qui putant e
ab Alemannis, Rhenum ſæpe traijcientibus, eo quo Romanum imperium inclinare cœ
deſtructam:alij uerò uolunt eam paulatim decreuiſſe atq; collapſam fuiſſe in interitum

De inclyta urbe Baſilea.

BAſileam ciuitatem amplã clariſsimamq; in loco regio extructam, tempore Imp
torum Gratiani & Valentiniani,qui ſimul imperio præfuerũt,anno ſcilicet Ch
382. in rerum natura fuiſſe cõuincit Ammianus Marcellinus in triceſimo lib. hi
riarum. Qui militans ſub Iuliano apoſtata,omnia quæ uidit diligenter conſcri
Meminit autem Gratianum conſtruxiſſe fortalicium quoddam contra Germa
non procul à Baſilia (ſic uocat Baſileam) quod incolæ Robur uocant. Ergo ante Grati
fuit Baſilea. id quod me cogit hic ſcribere Felix Malleolus,qui in Viridario Imperator
Baſilea Auguſta magna. & regum Romanorum ita ſcribit. Tempore Arnolfi Imperatoris irruentes Vngari ma
ui in Germaniam,dexſtruxerunt Baſileam,quæ nunc Auguſta magna uocabatur. Sed
ricus rex pater Ottonis primi rurſum excitauit illam urbem, tranſtulitq; in eum locum
hodie occupat Baſilea. Fundauit quoque ibi de nouo eccleſiam epiſcopalem & alias
ſias,magnificeq; dotauit. Hæc ille. De epiſcopatu paulo poſt dicemus. De nomine h
urbis,quidam ſcribunt,ſed ſine probatione,ipſum tractum à Baſiliſco. Fuerunt alij,qu
uſquam euulgarentur omnes libri Ammiani Marcellini (ſaltem qui extant) putabant B
leam ſic dictam à paſſagio & traiectu,qui in eo fuit loco,antequã ciuitas extrueretur, u
licet à paſſagio illo rectius Paſſel quàm Baſel primum fuerit uocata. At Ammianus irri
reddit hanc coniecturam,qui ciuitatẽ illam Græca uoce βασιλέαν,id eſt,regnũ uocat,q
Regnopo

CIVITAS BASILIEN

ſis inclyta, utrinque Rheni complectẽs ripam, maiore Baſilea in littore Gallico, minore uerò in Germanico ſita. Maior occupat uallem à meridie uerſus ſeptentrionem inter duos colles ad Rhenum deſinentes extenſam, fluuioloq; Byrſeca irrigatam, minor uerò fundum habet planum.

M Baſilienſi

Baſilienſis ciuitatis contrafactura, adumbra

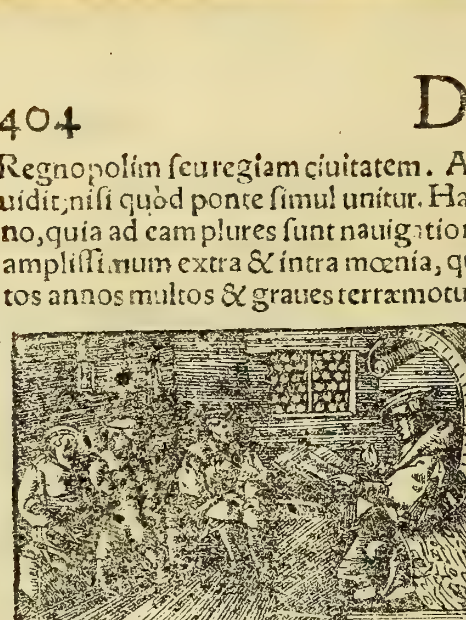

inum eius ſitum, quem annō 1549. habuit.

Regnopolim ſeu regiam ciuitatem. Alluitur hæc urbs Rheno, qui eam penè mediam diuidit, niſi quòd ponte ſimul unitur. Habet autem urbs ipſa cõmoditatem magnam à Rheno, quia ad eam plures ſunt nauigationes, magniſq; adiri poteſt oneribus. Habetq; agrum ampliſſimum extra & intra mœnia, qui & frumenti & uini ferax eſt. Paſſa eſt ante ducentos annos multos & graues terræmotus. Sed rurſum eſt inſtaurata, & noſtris fe: è temporibus bonarũ artium gymnaſio ornata. Pius enim

Academia Baſilienſis.

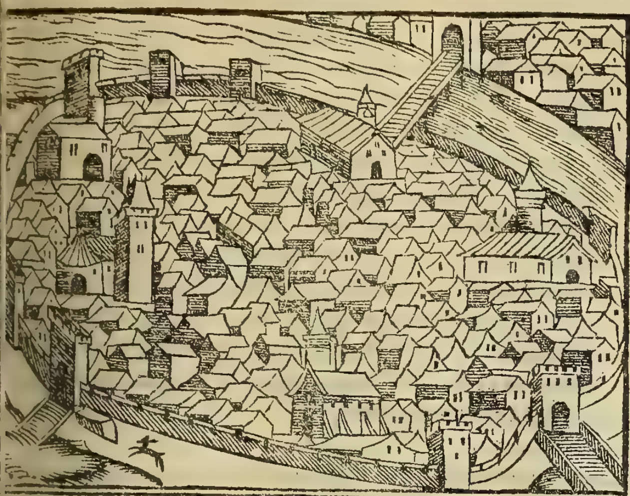
pontifex eius nominis ſecundus, ob loci commoditatem poſt ſuſceptum pontificatum in ea gymnaſium uniuerſale condidit ac priuilegijs omnib. iuribus & libertalibus dotauit, quibus gaudent ſtudia Bononienſe, Coloniẽſe, Heidelbergenſe, Erdfordienſe, Liptzenſe & Viennenſe. Vnde idem Pius, antea uerò Aeneas Syluius dictus ſic ſcribit: Dudum dum nos minor ſtatus haberet per multorum annõrum curricula, quibus gratu incolatu in inclyta ciuitate Baſilienſi potiti fuimus, per euidẽtiã cognouimus, quod ciuitas ipſa uberrima ac in partibus illis ſalubritate aëris & quibuſlibet utilitatibus prælecta, necnon ad multiplicanda doctrinæ ſemina & germina ſalutaria producenda, apta & accommoda exiſteret, ac propterea nos, poſtquam ad ſummi apoſtolatus apicem prouecti, deſiderantes ciuitatem prædictam ac illi adiacentem patriam diuini muneris largitate conceſſa, inextinguibili ſapientiæ lumine illuſtrari, easq; ſanis peritorum conſilijs & maturitate fulciri, generale ſtudium in eadem ciuitate ſtatuimus & ordinauimus inchoandum, & tam in ſacra pagina & utroque iure, quàm quauis alia licita facultate perpetuis temporibus uigere, &c. Datum Mantuæ anno incarnationis dominicæ 1459. pridie Calend, Ianuarij pontificatus noſtri anno ſecundo. Cęterum ſitus ciuitatis Baſilienſis omnibus modis commodior eſt quàm ſitus Auguſtæ Rauracæ, quòd in libero terræ ſpacio & planicie condita ſit, ubi aër eſt liberrimus, ſolum terræ fœcundum, præcipuè paſtinatum, ſcaturigines multorum fontium, concurſus multorum amnium, præſertim Rheni, Byrſæ & Wieſæ.

Byrſa amnis.

Byrſa ex Iura monte per multas conualles Baſileã uſq; deuoluitur, plurima ſecum deferens ligna & lignorũ rates, neceſſaria pro ædificijs erigendis aut igne fouendo. Nam ea pars terræ unde originem ducit, plena eſt ſyluis & mõtibus, inhabitaturq; à Gallis, ſed pro magna parte epiſcopo Baſilienſi parentibus. Wieſa uerò fluuius ab oppoſita à parte à Nigra ſylua ſegregatur, adferunturq; per eum plurimæ trabes ædificijs aptæ ac deinde in minori Baſilea multis inſeruit officinis. Nam ſerrantur eius officto arbores in aſſeres, commolitur frumentum, acuuntur fabrilia inſtrumenta, ducuntur in bracteas ferreæ maſſæ, multiſq; alijs conducit uſibus, præter id quod habet nobiles piſces, præſertim truttas. Et quanquam minor ſit oppoſito fluuio Byrſa, eſt tamen ea piſcoſior, pluribus que inſeruit officinis, etiamſi Byrſa non modica quoque exhibeat miniſteria molitoribus & papyri confectioribus, qui aliquot inſignes habent officinas iuxta hunc fluuium aut potius iuxta riuulum ab eo ſegregatum & ad mœnia uſque maioris Baſileæ facto alueo deductum.

De

De minori Baſilea.

HOc ueterib. in ſuperio-
ri Germania ſæpe obſer
uatum nidemus, ut ciui-
tates quę fluminib. præ-
tereuntibus ſunt adiectæ, utrancꝫ
occuparint ripam, aut ſaltem ex
altera ripa ſuburbium aliquod
ueluti appendicem acceperint,
id quod uidere licet in omnib. fe-
rè oppidis, quæ ſupra Baſileam
iuxta Rhenũ et alia flumina Rhe
nũ intrãtia extructa ſunt, ut ſunt
Geneua ad Rhodanum, Lucer-
na ad Vrſam, Badenia ad Lind-
magum, Solothurũ ad Arolam,
Tygurum quocꝫ ad Lindmagũ,
n Rheinfelden, Laufenberg, & Conſtantia ad Rhenum, ſic Baſilea citra & ultra Rhe-
n geminam habet ciuitatem, maiorem Baſileam & minorem, maior olim fuit in Sequa
& minor in Germania, at hodie utraque eſt in Germania, quas pons ligneus cõiungit.
catur altera minor ciuitas, non quòd paruam complectatur aream, quum tria ampla &
cioſa præter innumeras ciuium ædes contineat monaſteria & magnã parrochialem ec-
iam, ſed comparatione maioris Baſileæ qua minor eſt, minor uocatur. Fuit ante tempo
ta ſub diocœſi Conſtantienſi & non Baſilienſi, etiamſi olim epiſcopi Baſilienſi, habi
rint in ea, curiam ſuam habẽtes in eo loco, ubi hodie eſt monaſterium Carthuſianorũ,
ad annum Chriſti 1365. quando epiſcopatui præfuit Ioannes de Vyan, Italus, homo in-
tus, & bellicoſus, qui ſua inſolentia perdidit epiſcopatum Baſilienſem. Inter reliqua
m bella iniјt quocꝫ prælium cum Baſilienſibus, & ut illis hoſtem ante fores ſtatueret,
didit ſuam minorem Baſileam duci Auſtriæ, qui tunc temporis curiam & reſidentiam
d Rhenũ habuit. Vendidit autem pro triginta millibus florenorum, idcꝫ eo potiſsi-
n nomine, quo ſibi opem ferret contra Baſilienſes. At Baſilienſes concordiã & pacem
entes cum duce, paulo pòſt triginta numerantes milia aureorum, ſuperaddentescꝫ ho-
arium non uulgare, emerunt ab ipſo duce minorem Baſileam, quam & in hodiernum
e diem ſub ſuo tenent legitimo imperio, habenturcꝫ hæ duæ ciuitates pro una, quũ no-
rquè ut interdiu ab una ad aliam liceat uenire, indiſcriminatimcꝫ conſules, tribuni &
atores ex utraque eligantur.

Bonifacius Amerbachius Sebaſtiano Munſtero ſuo, S. D.

ROgas ornatiſsime Munſtere, nunquid apud me ſit de Baſilea noſtra ad Chroni-
ca tua locupletanda pertinens. Ego uerò ſi quid haberem ad hanc rem accom-
modatũ, hoc ipſum me patriæ debere ſcio, cui naſcimur, & quæ ortus noſtri non
minimam, quemadmodum ille ex Platone inquit, ſibi partem uendicat, imò quæ
eis unà omnium charitates complectitur. Cæterum cum terribilem illum terræmo-
, & duo incendia maxima, quicquid hic monimentorum uel in grammatophylacijs uel
priuatos fuit, intercepiſſe ſuſtuliſſecꝫ ſemper à puero audierim, ad coniecturas, quod
uitatis originem attinet cõfugiamus oportet, quarũ aliquod Beatus noſter Rhenanus, *Beatus Rhenanus.*
dicio in omni antiquitate inueſtigãda ſingulari fuit, libro rerum Germanicarũ tertio
improbabiles propoſuit, quem quòd te legiſſe ac quãplurima in alijs annalib. eò per
ntia obſeruaſſe non dubitem, γλαῦκα εἰς ἀθήνας, qui plura de his ad te. Certe quoquo
empore extructa, ſit, uel quemcunque tandem conditorẽ habuerit, βασιλείαν hodie no
coeli clementia & ſitus omniũ amœniſsimus & agri fertilitas, & ſumptuoſiſsima ad- *Montes in urbe Baſilienſi.*
us montes, quorum tres extant, & in ijs & aduerſus flumina ſiue perennia ſiue tor-

rentia conſtructa ædificia ſub oculos ſtatuunt, ut interea fornices Birſecã ſubterlabente
excipientes, & aquæductus cum ſalientibus commodiſsime elegantiſsimeq́ꝫ collocatis,
cryptas egeſtorias innumeratas ad ſalubritatem urbis quàm maxime pertinentes taceã:
bus factum eſt, ut non minus ſtructuræ Baſilea ſub terra quàm ſuper terram habere uul
credatur. Quòd præterea doctorum præſtantiumq́ꝫ uirorum à me catalogum requiris,
uel hic nati, aut ciues, uel aduenæ uitam cum morte, imò mortalem cum immortali comi
tarint, extant mi Munſtere, quàm plurimorum hic magnorum uirorum ſepulturæ, ac n
Ioannes Raguſinus. minatim Ioannis niſi fallar theologi, Cardinalis Raguſini, cui inſigne illud liberorũ G
corum manuſcriptorum legatum debemus. Sic illuſtris Ludouici poſtremi duces Te
genſis patriarchæ Aquileienſis ac primatis Italiæ, item aliquot aliorum Cardinalium &
gatorum regionum in ſynodo œcumenica hic mortuorum ſepulchra, nobis in Carthu
tum alia monaſteria exhibent, inter quæ Ludouici etiam Pontani, quem Romanum u
Ludouicus Pontanus. go appellant, admirabilis memoriæ Iuriſconſulti buſtũ uiſitur, honorifico ab Aenea S
uio epitaphio exornatum. Deinde in ſummo templo Annæ Rudolphi comitis Habſp
genſis uxoris, & duorum eiuſdem filiorum reliquias ſiue cineres adſeruari: ſed & ſax
anonymo cuidam ſuperimpoſitum cum hac inſcriptione,

Hic iacet arte Plato, Cato uita, Tullius ore.

Vermes corpus alit, ſpiritus aſtra petit: oſtendit, non ignoras: quinetiam idem templ
inter complures epiſcopos & præclaros uiros, Deſ. quoque Eraſmum Roterodamum
cõparabile ſui ſeculi decus, habet, ut memoria in marmore Rhetico è regione conditor
me adfixa teſtatur: nec uerò ſilendus uenit Ioannes Cono Norinbergenſis, theolog
Marci Muſuri Cretẽſis ac Scipionis Cartheromachi Græcarũ literarũ doctorũ olim au
tor, hic apud Domicanos cũ elogio in primis elegãti, à Beato Rhenano pietatis ergò c
ſcripto quieſcẽs, quẽ ex Italia in patriã hàc iter facientẽ, Ioãnes Amerbachius parẽs me
tũ æditionẽ operũ Hieronymianorũ adornãs ſuis ſumptib. retinuit: eius induſtria in re
tuendis Græcis, q̃ deſiderabãtur, locis, nõ parũ adiutus: quo etiã in literis Græcis p̃cep
re, idẽ Beatus, itẽ Bruno & Baſilius fratres mei, ne quid de me tum puero dicam, uſi ſ
Ecquis porrò mi Munſtere, omnium qui hic uel ingenij, uel prudẽtiæ, uel nataliũ uel re
geſtarũ gloria excelluerunt, facile tumulos paſsim in tẽplis, & uel maxime in monaſte
haud ita dudum extantes enumerarit? Iam uerò Academiã præſtantiſsimorum ſempe
rorũ alumnam fuiſſe, præterquàm quòd omnium & ſingulorum ordinum pyctatijs, to
ſigniũ uirorũ recenſione uelut in rem præſentẽ ducimur, nobis uel Io. Geilerus Keiſer
gius, Andronicus Cantoblaca natione Græcus, Io. Capnion, Fran. Vinaldus, Ioã. Cy
Hiſpanus, Vlricus Chrafftus, &, ne plures adducã, Sebaſtianus Brãtus, documẽto eſſe
ſunt, quib. honoris cauſa Claudiũ Cantiunculam iureconſultũ, & Henricũ Glareanũ,
amnũ uiuentes, qui aliquando hic publice docuerunt, addo. Nec tam παροίκους quàm et
hic ortos in omni diſciplinarum genere excellere contingit, niſi quòd eorum, qui ante
ctam Academiam è uita mortali emigrarunt, nomina temporum iniuria in obliuionẽ
niſſe, non ſemel à fide dignis accepi. Inter innumeros ſanè eruditos Baſileæ natos qui
rentum & auorum memoria uixerunt antiquiſsimus, quem ego ſciam, occurrit ex cog
tione mea, Io. Vuilerus iureconſultus, ſummi templi Decanus, tempore concilij œcu
nici, ob ſingularem prudentiam & integritatem, ut hiſtoria Aeneæ Syluij indicat, in eo
numerum, à quibus ſummus tum pontifex eligeretur, conſcriptus cooptatusq́ꝫ, cui Pe
Andelaum & Zem Lufft, iurecõſultos συγχρόνους (ut Arnoldum poſterioris Petri ex f
nepotem, Andreã Helmutum, & reliquos iuniores prætereã) adnumeraſſe ſatis eſſe r
Nec minus rem medicam, Eraſmo teſte, unica nobilium medicorũ gloria Copus, nom
Guilielmus, illuſtrauit, Regum Galliæ dein ἀρχίατρος, doctis ubiq́ꝫ gentium ex ijs qu
Græcis cõuertit lubrationibus notus. Occurrerent eiuſdem ordinis cõplures alij etiam
Baſilienſes, niſi eos, qui extra communẽ aleam ſelecti & uelut maiorum gentiũ haben
recenſere cõſilium eſſet. Quid porrò ex ciuibus ſummos oratores & philoſophos Sim
Gryneũ & Hieronymũ Gemuſeũ, quid cæteros omnium ordinum doctores & magi
& maximè theologos, haud ita dudũ mortuos, cõmemorẽ, euulgatis lucubrationib. u
locorũ celebres? Adnumerarem quoq́ꝫ Ioan. Amerbachium parentem cũ Brunone &
filio fratribus meis uel Eraſmi iudicio, quod præiudicij autoritatẽ emereẽ, niſi meæ in m
beneuolentiæ plus æquo tribuere uideret. Doctorum uerò etiamnum hic agentium
menclatu

menclaturã ſciens omitto quos ipſe noſti, & in quorum numero tu ob uariam eruditionem καὶ πολυγράφωτερ@, uel inter anteſignanos referendus uenis. Bene uale uir ornatiſs. Calen. Auguſti, anno à Chriſto Seruatore nato M.D.XLIX. Baſilea.

SEBASTIANVS MVNſterus ad lectorem.

Quũ eximius uir, memoratus dominus, Bonifacius Amerbachius Eraſmi Roterodami nobis effigiem à nobiliſsimo huius tẽporis pictore Ioanne Holbeinio coloribus ad uiuũ bene feliciter expreſſam cõmunicarit, exemplum inde utcunque deſumptum, in gratiam ſui ſtudioſorũ apponere libuit, ut eã non ſolũ aduerſam & integrã, [...]lem ſuprà in Holandiæ deſcriptione propoſuimus, ſed & luſcam, nempe altera dun[...]at mala eminente, haberent.

De epiſcopatu Baſilienſi.

SVnt qui ſcribunt primum epiſcopum Baſilienſem fuiſſe Panthalũ, eoq́ extitiſſe tempore, quo undecim millia uirginum pro Chriſto paſſæ leguntur. Sed quum multi de illa hiſtoria dubitent, relinquo cuiuis ſuum iudicium. Hoc quidem certò inuenio, tempore Pipini, patris Caroli Magni, anno ſcilicet Chriſti plus minúſue 740. Vualanum fuiſſe epiſcopũ Baſilienſem, atque eidem ſucceſsiſſe Baldebertum. Deinde ſub Carolo Magno fuit epiſcopus in ea urbe, Hatto uir doctus, qui antea in Richenouu abbas fuit, quo Carolus Magnus uſus eſt legato ad Imperatorem Conſtantinopolitanum, adiunctis ei co[...]e Turonenſi ex Gallia & Anniano Aquileienſi ex Italia, qui pacem facerẽt inter Im[...]um orientale, cui Nicephorus præfuit, & occidentale quod iam nouum & ab orientali [...]nctum, exortum fuit. *Hatto epiſcopus Baſilien.* Obijt Hatto ille anno octingenteſimo triceſimo ſexto. Nec [...]itandum, quin huius antiſtitis tempore eccleſia Baſilienſis magnifice dotata fuerit ter[...]i dominio & opulentia, etiamſi hodie nullæ huius donationis extent literæ. Scribit [...]rmannus Contractus Baſileam ab Hunis deſtructam, quum ſæui illi homines per Ale[...]nniam in Burgundiam & Galliam armata manu anno Chriſti octingenteſimo nonage[...]o ſeptimo contenderent. Deinde anno Chriſti 917. rurſum eſt deuaſtata per eandem [...]ninum colluuiem, quum tranſirent per Sueuiam, Alſatiam & Lotharingiam. Anno [...]riſti milleſimo decimo fuit per Henricum ſanctum Rom. Imperatorem, collapſum Ba[...]

ſilieñ. templum rurſum inſtauratum & cathedralis eccleſia de nouo dotata terris & pop
lis, oppidis & caſtris, ſed quæ per ſuccedentes epiſcopos ſpiritu uanitatis & leuitatis ag
tatos, rurſum fuerunt dilapidata atq; bellis amiſſa. Scribit etiam Hermãnus Contractus,
circa annum domini milleſimum ſexageſimum defuncto Romæ Nicolao papa, Roma
Henrico regi eius nominis quarto coronam & alia munera mittentes, de ſummi ponti
cis electione regem interpellarunt. Qui generali concilio Baſileę habito, impoſita coro
à Romanis tranſmiſſa, Patricius Romanorum eſt appellatus. Deinde communi omniu
conſilio Romanorumq; legatis eligentibus. Parmenſis epiſcopus in Romanũ pontifice
eligitur Honorius appellatus, etiamſi ante eius promotionem Lucenſis epiſcopus à No
mannis & quibuſdam Romanis electus & Alexander appellatus, illũ anteuerterit. Quà
uaria & multa bella Rudolphus comes ab Habſpurg geſſerit contra epiſcopum Baſilie
ſem, priuſquam in Romanorum eligeretur regem, ſignauimus alibi.

De terræmotibus Baſileæ factis.

ANno Chriſti 13
in uigilia S. Ca
tinæ cõcuſſa ſ
Baſileę aliqua
ficia ex terræmotu, qu
& nonnihil de maiorit
plo cõcidit. præſertim
tẽ palatium iuxta eccle
cathedralẽ cecidit in R
num. Anno 1356. i
die ſancti Lucæ euang
ſtæ, horrẽdus per Ge
niam factus eſt terræ
tus, qui eo anno Baſi
ſæpius ædificiorum c
cuſsit fundamẽta, conciditq; in memorata ſancti Lucæ die urbs in turribus, domibus,
plis & mœnibus. Oppreſsi quoque ſunt circiter centum homines. Cumq; populus pa
fugeret ad planiciem quæ eſt iuxta ſanctum Petrum ut in tutiori eſſet loco, currebat qu
quidam ex nobilibus Berenfelſijs ex foro piſcario ad memoratum locũ, ſuperareq; cõt
dens pontem qui à ſancto Petro ad uiridarium ducit, oppreſſus eſt lapidibus ex mœni
incendium in terræmotu. quaſſatis decidentibus. Exarſit denique in domorum ruina incendium, quod multis fla
uit diebus, ut nemo manere potuerit in urbe, ſed omnes fuga ſaluti & uitæ conſulentes
ceperunt ſe in hortos & agros, ubi tutiores eſſent. Perierunt multi homines & iument
urbe. Extra quoq; per circuitum urbis conciderunt multę turres & arces, præſertim Sc
uuenberg, triplex Vuartenberg. Reichenſtein, Angenſtein, Berenfelſs, Pfeffingen, Sc
berg, Froburg, Clus, Furſtenſtein, Lanſskron, Vualdeck, Bieterthal, Landenberg, Bl
mund &c. Item caſtra & arces in Frictal, Siſsgouu, & iuxta Nigram ſyluam. Cumq
ſilienſes eſſent in tanta preſſura & calamitate, uenerunt Friburgenſes ex Briſgoia, A
tinenſes, Colmarienſes, Seleſtadienſes, Mulhauſenſes, Rheinfeldẽſes et Neoburgẽſes
petiasq; tulerunt, ut collapſam urbem rurſum erigerent & ruderibus ſublatis repurga

Baſilienſium bellicus adparatus.

contra primos Anglos.

VEnerunt anno Chriſti 1365. Angli numero quadraginta millia peditum & e
tum in Alſatiam, cœperuntq; omnia deuaſtare. Baſilienſes uerò nudati mœ
& turribus ob perpeſſum terræmotum, rogabãt Bernenſes ut præſidium aliq
pro tuenda ſua collapſa urbe mittere dignarentur. Quorum precibus Bern
fa

ilc inclinati,miſerunt copias electas cũ uexillo,mille ſcilicet & quingentos uiros,quos
ſilienſes ordinarunt ad ſuburbium Steinen, ubi maius imminebat periculum. Colligen
iutem Carolo quarto Imperatore magnum exercitum contra Anglos,illi limitibus Ger
niæ excedentes,Baſilienſibus ademerunt omnem metum.Poſt quorũ abitum Baſilien/
ad Endingen contra Egonem comitem proficiſcentes, ut ſociјs ciuitatibus Friburgo,
oburgo & Briſaco opem ferrent,non parum ab hoſte ſunt læſi.

De bello quod geſsit epiſcopus
Baſilienſis contra Bernates.

OB id quòd Bielenſes cum Bernenſibus fœdus inierunt, irritatus epiſcopus Baſi/
lienſis obruit Bielam,meliorem ciuitatem ſui epiſcopatus anno 1367. & cõbuſsit
ipſam.Indignati aũt Bernenſes uenerũt illico,& diruerũt burgũ q̃d epiſcopus ha
buit in oppido illo,ac deinde obſidione cingentes nouã ciuitatem in qua hoſtes
nt collecti,nihil potuerunt ob nimium frigus efficere. Nomen epiſcopi fuit Ioannes de
ana,uir rixoſus,qui plurimum nocuit epiſcopatui,omnemq́; ferè ditionem eius, ſua inſo
a dilapidauit & pro alieno ære impignorauit. Adhærebat illi comes de Nidouu,homo
ſdem farinæ,à quib.& propter quos non parũ incõmodati ſunt habitatores uallis ſan/
Immerij,qui eidẽ epiſcopo paruerũt. Conſcenderunt quocq; Bernenſes arcẽ Pirreport,
e ſita erat iuxta petrã, quam Iulius Cęſar olim perfregit,de qua infrà,& omnes qui in il/
erant præſidio interfecerunt. Tradidit epiſcopus comiti Nidouuenſi oppidum Olten, *Pirreport ex/*
od ſitum eſt ad ripam Arolæ paulò ſupra Solothurum, quo illi in gerendo bello fidelius *pugnatur.*
ſteret.In ſumma,ſanguinarius ille epiſcopus alienauit ab epiſcopatu uallem ſancti Im/
ij,ſanctũ Vrſicinum,Laufen,Vuallenburg,Homburg,Olten, Birſeck,& alias quaſdã
es & caſtra, omnia pro quinquaginta millibus & ſexcentis aureis. Poſt eum factus eſt
copus quidam de Ramſtein, qui pignoris loco abdicauit Bruntrut pro 13.millibus flo/
orum, inſumptaq́; ſunt pro arcis eius inſtauratione decem millia florenorum.Impigno
it quoque oppidum Telsberg: ſumma ſuæ impignorationis, fuerunt triginta duo mil/
& trecenti floreni.Defuncto hoc epiſcopo,factus eſt epiſcopus Argentinẽſis ueluti ſu
intendens epiſcopatus Baſilienſis, donec idem epiſcopatus rurſum ſua recuperaret &
peſſam iacturam ſarciret, etiamſi ille aliquid in Alſatia deplumarit ab epiſcopatu Baſi/
ſi,quod non uulgare putatur fuiſſe commodum. Vocãt quartas. Poſtea factus eſt epi/
atus Baſilienſis Humbrechtus de Neocomo,qui pro 22.millibus florenorum tradidit
modum pignoris ciuibus Baſilienſibus Homburgum, Vuallenburgum & Liechſtal.
no 1423.factus eſt epiſcopatus Baſilienſis,Ioãnes à Fleckenſtein,qui recuperauit mul/
ca quæ fuerunt impignorata, nempe Goldenfels, ſanctum Vrſicinum, Spiegelberg,
ienberg,Laufen,Birſeck, Yſtein & Riehen, non quòd omnia hæc loca prompta pecu/
redempta fuerint, ſed pro quibuſdam annui ſoluuntur cenſus. Succeſſerunt epiſcopi
lericus zu Rhein,Arnoldus de Roperg,Ioannes de Veningen, qui redemit Brontrud
cum innouata eius arce multis milibus florenorum.

Baſilienſium apparatus contra poſte/
riores Anglos.

ANno Chriſti 1375.colluuies quædã ex Anglia,Britannia, aliјsq; nationibus cõgre/
gata ad ſeptuaginta millia hominũ uenit ad partes Rheni. Rumor erat quòd pro/
pter dominum de Duſin (Germani uocant Cuſsin) principaliter ueniſſent,q Cuſ/
ſin dicebat Hegoiam (aliј dicunt Ergoiam)totam ad ſe iure ſpectare hæreditario.
um nemo auderet tantæ multitudini reſiſtere,dux Auſtriæ Lupoldus cõſuluit,ꝙ omnia
ida bene munirentur, fecitq; omnes uillas per Alſatiam uſque in Hegoiam cremari ar
es domeſticas excindi, populariq; terram in rure, ne inuenire poſſent uictum aut man/
em. Non poterant Angli illi capere oppida, quum non haberent machinas aut ido *Angli inermes*
inſtrumenta quibus deјcerent muros,atq; ob id preſsi defectu uictualium,coacti ſunt
edere. Erat quoque frigus, ut ſub cœlo manere nequirent. Abierunt autem dimiſsis e/

quis multis & armis. Deſtruxerant breui tempore,nempe à feſto Michaëlis uſq; Marti
aliquot caſtra & oppida,ac deinde mouerunt expeditionem uerſus Briſacum. Sed qu
dux Auſtriæ & comes Vuirtenbergenſis cum ſuis copijs ibi ſe continerent,hoſtes præte
to Briſaco,tranſitaq; Baſilea uenerunt ad montana Houuenſtein,& deſtruxerunt Vuall
burg, Clus, Altreu & Vuilliſouu, omnia paſsim deuaſtantes. Confœderati & ducis A
ſtriæ populus,quem dux tunc in Ergoia habuit,communibus copijs hoſti reſtituerunt.
Angli oppugnantes oppidum Buren,ſagitta interfecerunt comitem de Nidouu. Berne
ſes interim non quieſcentes, ſemel atq; iterum reliquias Anglorum adorientes, non pa
cos ex illis ſtrauerunt, potiſsimum autem prope monaſterium Frauuenbrũ, ubi circi
octingenti hoſtium perierunt.

Seditio Baſileæ facta.

ANno Chriſti 1376 Lupoldus dux Auſtriæ ſenior, conſtituit celebrare Baſileæ c
niſpriuium. Et quum in planicie ante ſummum templum torneamenti ludum, a
mi recreandi gratia cum ſuis nobilibus exerceret, excitarunt quidam ciues con
ducem ſeditionem, ut ille cogeretur fugere ultra Rhenum in minorem Baſilea
quam iam ab epiſcopo receperat. Interierunt in illa ſeditione tres nobiles & aliquot ſe
Aduenìens autem Petrus de Laufen prior tribunus plebis, cõſcenſo fontis margine, m
dauit ſub pœna capitis & amiſsione omnium bonorum, ne quis amplius interficeret,
potius ducales captiui reciperent, aliter enim furentis populi ſæuicia compeſci nõ pot
Capti ergo ſunt Rudolphus comes ab Habſpurg, Henricus comes à Tetuuangen, com
à Zollern, Rudolphus marchio Hochbergenſis & dominus in Rœteln, & alij quidã eq
tes atq; miniſtri, atq; mox fuit tragœdia illa pacata. Autores uerò ſeditionis ciues ſcili
quidam capite fuerunt à magiſtratu ante prætorium puniti.

Inter Baſilienſes & duces Auſtriæ

bellum exortum anno 1405.

PRæfecti ducum Auſtriæ, Ioannes comes à Lupffen qui moderabatur Sunggoi
& Alſatiam, atque Hermannus comes à Sultz, qui nomine ducis Friderici præ
Briſgoiæ & Ergoiæ, unà cum multis equitibus & nobilibus indixerunt bellum
bus Baſilienſibus. Venit quoque ex Burgundia dominus de Vuerſchy cum mu
cataphractis & concremauit Roderſdorff, Heſingen, Plotzen atque alias uillas, quæ f
runt nobilium in Baſilea habitantium. Combuſſerunt quoque Huningen, Binning
Botmingen & Bencken, quæ loca uicina ſunt Baſileæ. Et Ludouicus quidem dux Baua
niteba

ebatur diſsidẽtes cõponere,ſed inanis fuit conatus eius. Baſilienſes ergo freti ſubſidio
orũ Confœderatorũ,maxime Bernenſium, aſcendẽtes ab altera parte Rheni, exulſerũt
ollingen, Vuillen, Vuarenbach & Ouu è regione Rheinfelden. Demum circa diẽ Mar-
i cõtra Yſtein profecti,expugnauerunt utranq; arcem. Turrim autem unã demolientes
Baſileã deuehentes,erexerunt quadros eius in minori Baſilea ſuper portam quæ ad Rie
ı deducit. Paulo póſt hoſtes ex Rhinfelden erumpentes & ingreſsi ditionem Baſilien-
m,nempe Vuallenburg, abduxerunt prædam. At Vuallenburgenſes & Liechſtallen-
uires ſuas iungentes aggreſsi hoſtem,interfecerunt 80.uiros,ipſi uerò amiſerunt 16. Ci
s quoq; Baſilienſes ſæpe egreſsi combuſſerũt multas uillas iuxta Hapſen & in Briſgoia
abduxerunt prædam. Tandem mediante Rudolpho marchione Hochbergenſi,bellum
id certis conditionibus fuit ſopitum. Fuerunt tamen poſtea occaſione huius belli mul-
arces deſtructæ,nempe Furſtenſtein,Blouuenſtein,Neuuenſtein.

De concilio Baſilienſi.

ANno domini 1431. Eugenius creatus pontifex,Iulianũ,Cæſarem, cardinalem ſan-
cti Angeli, quem Martinus prædeceſſor eius, legatum deſtinauerat in Baſileã ad
celebrandum ibi concilium,eius autoritate maxime ad extirpandã hæreſim Huſsi-
tarum,confirmauit,qui & primam celebrauit ſeſsionẽ in die ſanctę Luciæ,nihil q;
tabat quoad Sigiſmundus Imperator uixit,quod concilij ſucceſſum impediret. Ponti-
uerò poſtea ancipiti cura diſtractus,ſcilicet quòd bellis undiq; premeretur, concilium
em Martini prędeceſſoris ſui decreto inchoatũ indies augeret,concurrentib. eò Hiſpa
, Galliæ, Germaniæ & Pannoniæ principibus, qui cõmunem reipub. Chriſtianæ cau-
ı in arbitrio cõcilij reponebant, nitebatur transferre concilium à Baſilea ad Bononiam
Sed Imperator & alij principes atq; Prælati qui tum Baſileæ erant,monuerunt pontifi-
ı,ut Baſileam,idoneum à Martino pro concilio locum delectum,unà cum cardinalibus
ficiſceretur,aliter ſe in eum acturos,ut in contumacem. Motus iſtorũ uerbis Eugenius,
ilienſe concilium literis apoſtolicis confirmauit. Vocantur Bohemi,promittiturq; ſecu *Concilium con*
s,ueniunt cum trecentis equis,diſputatur de quibuſdam articulis,maxime de commu- *firmatur.*
ne euchariſtiæ ſub utraq; ſpecie,de ciuili dominio,quod clericis interdictum diuina le-
le prædicatione uerbi Dei quam liberam permiſſamq; paſsim omnibus arbitrabantur,
ublicis delictis, quæ nulla ratione toleranda putabant. Adduxerunt quoque Bohemi
nihil de religionibus mendicantium,quod illæ inuentum eſſent diabolicum,quũ neq;
ſes neq; prophetæ,nec Chriſtus aut apoſtoli tales ſectas inſtituerint,ergo à Satana in-
tæ eſſent. Diſputatum eſt itaq; quinquaginta diebus cũ Bohemis & multis modis ten-
n,ſi amicè poſſent trahi, nuncq; pacis ſpes facta,nunc belli metus incuſſus. Sed fuerũt
copius, Ioannes Rochezana, Nicolaus Galecus & multi alij, qui ſcripturis & poſtea
is ſua omnibus modis conabãtur tueri. Poſtea cũ Sigiſmundus in fata conceſsiſſet, Eu
us uidens patres in concilio Baſilienſi contra ſe conſpiraſſe tanquam contra uirũ ſan-

guinum & dilapidatorem bonorum eccleſiæ, miſit archiepiſco
pum Panormitanum unà cum Ludouico Pontano miræ eru-
ditionis uiro Baſileam, qui monerent patres ut deſiſterent ab *Papa trãsfert*
incœptis,concilium iam Ferrariam translatum, nullamq; apud *concilium.*
eos pontificiam eſſe autoritatem. Sed hac translatione nõ ob-
ſtante, partes Baſileæ congregati cœperunt Eugenium antea
Gabrielem dictum citare ad cõcilium,atq; anno 1439. Eugenio
abrogato, pontificem deſignant Felicem 5. antea Amedeum
ducem Sabaudiæ dictum. Hic Amedeus quum anni ferme 40.
poſt patris obitũ prouinciæ gubernacula tenuiſſet, & admiran- *Dux Amedeus*
dus aucto paterno imperio, parta undiq; pace, formidandusq; *fit papa.*
cumulatis opibus, ſapientia, uicinis quibuſq; uideretur, ac de-
mum relictis principatus gloriæ faſcibus, in heremum ſe rece-
piſſet & ſumpta penula ac retorto baculo cum ſex uiris eque-
ſtris ordinis ætate etiam prouectis, mundo & pompis eius re-
nunciaſſet, ad extremum ſummi pontificatus honorem ex Ba-

ſilienſi congregatione ſibi delatum in eccleſiæ diuiſione, ſuperis parum fauentib. accepi
barbam totondit quam promiſſam nutriuerat, ducatum primogenito ſuo tradidit, eccleſi
ſticas ceremonias & orādi morem repente didicit, ſtipatusq́ magna nobilium caterua &
illuſtri comitatu circūdatus Baſileam perrexit: ubi ab his qui generale concilium facere a
bitrabantur, in maxima populi multitudine, quæ undiq; ad ſpectaculum tantæ rei cōfluxe
rat inter duos filios egregia facie adoleſcentes, alterum Sabaudiæ ducem, alterum Geber
narum comitem, ſolennibus pro more ſeruatis, tanquam Romanæ præſul eccleſiæ coron
tus eſt. Celebrauit ſæpe diuina, benedixit plebibus, officia curiæ ordinauit, cardinales do
ctrina & autoritate præſtantes aſſumpſit. Reuerentiam ei tanquā uicario Ieſu Chriſti ſub
diti eius tantum & Suitenſes populi, Baſilienſes & Argentinenſes, & qui Alberto duci B
uariæ parebant præbuerunt. Accepit etiam ab eo cardinalatus præminentiam Ioannes S
gouienſis, homo Hiſpanus, moribus & doctrina illuſtris, & deinde unioni conſentiens,
Nicolao pontif. max. dimiſſo cardinalatu, Cæſarienſi eccleſiæ præfectus fuit, monaſteri
Alcoranū uertitur in linguā latinam. contentus modico. Hic uocatis ex Hiſpania legis Arabicæ magiſtris, Alcoranum Mahu
metis in linguam latinam uertit, & mendacia eius uiuis rationibus & argumentis exploſi
Cæterum cum publicatum fuiſſet ab Eugenio concilium Ferrariæ celebrandum, profect
eſt illuc Eugenius cum ſua curia: & quoniam peſtis Ferrariam inuaſit, translatum eſt co
cilium Florentiam, ubi Greci cum Latinis habuerunt diſputationem. Interim Baſilien
concilium aliquando apud Lauſanam finiri placuit, cui tot principes præter Germano
nempe reges Franciæ & Angliæ, principes Mediolani & multi alij totis uiribus fauebar
neglecta Eugenij pontif. autoritate, qui Florentino conuentui pręerat. Amedeus quoq
reconciliatus Eugenio, relicto nomine papæ, cardinalatus honorem retinuit in quo pau
poſt, non ſine boni uiri opinione deceſsit.

Bellum Armeniacum ſeu Delphinicum prope Baſileam geſtum.

DElphinus Vien
ſis Ludouicus n
mine, primog
tus regis Franc
uenit anno 1444. duodecim
Auguſti cum maguo exer
tu intra limites Romani i
perij, cinxitq́ obſidione o
pidum, cui nomen eſt Mo
Beligardi, quod poſsid
comites de Vuirtenberg.
quum aliquandiu maner
caſtellanus pactis ad ce
tempus oppidum tradic
quo lapſo libere id reſtitueret. Poſt quam aūt loco potitus eſt, fama undiq; aduentū ſu
publicauit. Aliqui illum in auxilium nobilitatis ueniſſe prædicabant, alij dicebant eum
catum per Rom. regem Fridericum contra Suitenſes. Itali ſcribunt Eugenium, compo
prius inter reges pace, Delphinum cum equitatu in Baſilienſes concitaſſe, ut illic diſsi
ret conuentum patrum. Nonnullis ipſe Delphinus ſe uelle uēdicare iura domus Fran
aſſeuerabat, quæ uſque ad Rhenum protendi dicebat. Ex hac cauſa urbem Argentinā
Quare Delphinus uenerit in Germaniam. ſeſſurum ſe affirmabat. Dicebat quoq; ſe propter Sigiſmundum ducem Auſtriæ ueni
ſic enim fauorem ſeſe habiturū putabat. De eius exercitu uaria dicta fuere: qui minora p
bant, uiginti quinque millia fuiſſe cenſent. Obſidebant tunc Heluetij caſtellum Farſpu
miſerūtq́ Baſilienſib. milites ære cōductos. Quos ubi appropinquare urbi certiores fac
eſt Delphinus, qui iam ad Baſileā uenerat, oppoſuit ſe illis ne poſſent ingredi urbem, p
u

ꝗ admodum Heluetiorum manus ab aduerſa Byrſæ fluminis ripa prope pagum Mut-
,munierũt in colle caſtra. Et dum Senatus Baſilienſis deliberat,qua uia & ratione in ur
n inducere poſſent expectatum pręſidium,Heluetiorum nimiũ audax iuuẽtus,non ex-
ctato ab urbe nuncio et audito conſilio,ſtatuit perrumpere denſiſsimas Armeniacorum
pias.Impetu igitur facto ex caſtrorum editiore loco in hoſtes,magnam eorum multitu-
iem trucidant. Hoſtibus uerò cedentibus ultra Byrſam fluuium inſequuntur eos Helue
id S.Iacobum, ubi eſt hoſpitale leproſorum, ubi inueniunt maiorem exercitus hoſtium *Pugna apud*
em oppoſitam & adhuc integram,nec dubitant Heluetij quanquam fatigati,in illã quo- *S.Iacobum.*
e aciem irruere,nec prius cędere deſinunt,quàm omnes ceciderunt.De qua Aeneas Syl
is,qui tunc Baſileæ erat ſic ſcribit: Veniebant iam Delphini gentes,quæ uulgo uocãtur
meniaci in ſubſidium cuiuſdam caſtelli quod Suitenſes prope Baſileam obſidebant.
itenſes ut hoc ſenſerunt,non expectatis hoſtibus ad uiam pergunt, primasꝗ Armenia-
um turmas inuadunt,ſtragem dant,plurimosꝗ neci præbent. Armeniaci retro pedeten
fugientes, ad maiorem exercitum ſe recipiunt. Illi ſanguinis cupidi & auidi uictoriæ,
m gloriam quærunt propriam ſalutem amittunt. Ventum erat ad hoſpitale ſancti Iaco-
quod uix quatuor ſtadijs à Baſilea diſtat.Ibi uniuerſa multitudo Armeniacorum in Sui-
ſes irruit, nonnullis ante portam Baſilienſem poſitis, qui exeuntes obſeruarent, cæde-
itꝗ.Committitur atrox & miſerabile prelium,cędunturꝗ ex utraꝗ parte quàmplurimi.
orrendum auditu eſt. Euellebant ſanguinolentas ex corporibus ſuis ſagittas Suitenſes
runcatis manibus in hoſtem irruerunt, nec prius animã exhalabant, quàm occiſorem
occidiſſent. Quidam haſtis confoſsi & onuſti telis, inter Armeniacos currentes ne- *Viri Heluetici*
a ſuam uindicabant. Erant quatuor Armeniaci, qui Suitenſem unum inſequebantur. *ſtrategema.*
ꝗ illum telo confoſſum ſtrauerunt & ſupra corpus graſſabantur,tum eius comes arre-
bipenni in quatuor illos fertur,ex quibus duos obtruncauit,alios uerò in fugam dedit,
leinde ſemianimum corpus ſuper humeros recipit & inuitis hoſtibus portauit ad ſuos.
it retro Suitenſes murus quidam horti ſancti Iacobi,quo illi ſe tutos ab una parte reban
,ſolumꝗ in fronte pugnabant.Sed Teutonici qui cum Armeniacis erant intrantes hor-
,murum perfodiunt,Suitenſesꝗ à tergo feriũt, quæ res magna cauſa ruinæ Suitenſium
.Pugnatur tum ante tum retro, iam uiro uir imminet, nec iam eminus ſed cominus fer-
ſtringitur. Suitenſes quaſi leones per omnem exercitum in uictores uagantur, cæ-
it ſternuntꝗ omnia,ut qui iam non in ſpem uictoriæ ſed in mortis ultionem ſe pugnare
int. Prælium à principio diei uſque in finem tractum. Ad extremum non uicti Suiten
ſed uincendo fatigati inter ingentes hoſtium cateruas ceciderũt. Victoria lugubris atꝗ *Victoria cruen*
entiſsima Armeniacorum fuit,campusꝗ liber eis manſit, non uirtute ſed multitudine *tia.*
erantibus. Ex Armeniacis dicunt aliqui plures deſideratos eſſe quàm ex Suitenſibus.
gna cædes equorum fuit. Suitenſes nulla res magis extinxit quàm magnanimitas,ſiue
temeritas fuit. Nam dum hoſtes paruipendunt, eò deducti ſunt, unde exire non potue-
Qui ſapit,nec nimis timet hoſtes,nec cõtemnit nimis.Hęc Syluius. Occiſi ſunt Suiten-
mille & circiter quingenti, uixꝗ euaſerunt ſeſquicentum. Inter Armenicos referun-
interfecti dux quidam ex Scotia & ſupremus magiſter ordinis ſancti Ioannis per Gal- *Quare Arme-*
n,qui ſex millia equorum ſub ſe habuit & alij multi. Appellatus fuit populus ille Ar- *niaci dicti*
niacus,quòd comes Armeniacorum cum duodecim millibus antea ueniſſet in Sunggo-
,anno ſcilicet Chriſti milleſimo quadringenteſimo triceſimonono, immoratusꝗ in
egione atꝗ in Alſatia per unum menſem,populũ expilauerit omnibus ferè rebus. Sol-
tibus autem Heluetijs obſidionem caſtelli Farſpurg, reliquerunt maiorem ante arcem
nbardã,quæ erat Baſilienſium,quam Baſilienſes poſtea inuenerunt in caſtro Rheinfel
.Hoc factum Heluetiorum omni memoria dignum ita conſternauit Delphinum,ut ni-
amplius de urbe capienda cogitaret, ſed de reditu. Miſit Baſileam legatos,qui agerẽt
pace,ſicut & poſtea Baſilienſes,Bernenſes & Solothurenſes miſerunt legatos ſuos ad
lphinum qui erat in Einsheim,ut cum illo pacem inirent firmarentꝗ.Et dum dũ diutius
rã facerent in Alſatia quàm promiſerat, omniaꝗ diriperet & uaſtaret,nulla priorũ con
tionum habita ratione, mittunt Baſilienſes ad Delphinum legatos, mittit & rex.Rom.
s legatos,iubentꝗ ut quàm primum abeat,alioqui Germaniam totã in armis futuram,
ore contentã hoſtem repellere,ſed adſecuturã atꝗ ſe ulturã.His nuncijs acceptis,redu

 xit

xit copias unde illas eduxit. Montis Peligardi arcẽ & oppidum bona fide reddidit. Diſce
dens autem ex Alſatia, quã miſere perdidit, omnia diripiendo, mulieres & uirgines uiolan
do, atq; ab hominib. captis exactiones pecuniarias extorquẽdo, nõ parũ à Seleſtianis fui
in ſuo exercitu læſus, maxime in aſcenſu montis qui eſt in Lebertal. Anno 1445. durãte bel
lo inter Baſilienſes & domũ Auſtriæ, multæ fuerunt uillæ cõbuſtæ, præſertim in Frickth
& Siſsgœuu, quę erãt de dominio caſtrorũ Stein iuxta Rheinfelden & Farſpurgi. Eoden
anno Baſiliẽſes occupauerũt arcẽ Pfeffingen, atq; cõbuſſerũt caſtra Dyrmenach & Vual
tighofen, in quibus arma Heluetiorum inuenerunt, qui Baſileæ ab Armeniacis fuerunt in
terfecti. Eodem anno Baſilienſes uiri per cõfœderatos fregerũt tempore autumni caſtrun
Rheinfeldenſe. Deinde in Decembri effuderunt ſe in præfecturam Lanſerenſem & com
buſſerunt Schlierbach, Dietuuyler & alias quaſdam uillas. Anno 1446. Baſilienſes & A
ſtriaci mutuo ſe grauiter uellicarunt. Nam Pfeffingen fuit Baſilienſibus rurſum ereptũ, c
ſtrum Rheinfeldenſe per Baſilienſes à fundamentis deſtructum, multæ uillæ in comitat
Pfirt & iuxta oppidum Otmarſen exuſtæ. Eodem anno poſt pentecoſten fuit hæc graui
& diutina bellorum commotio per quoſdam principes pacata & tota controuerſia inte
urbem Baſilienſem & domum Auſtriæ cõpoſita. Anno Chriſti 1526. in Septembri fulme
è cœlo lapſum feriens Baſileæ turrim quandam redundantẽ multis uaſis bombardico pul
uere repletis, in momento oculi fregit illam, diſiecitq; lapides magnos & paruos in urbem
non ſine graui læſione omnium quæ in propinquo erant. Interierunt duodecim aut trede
cim homines & aliquot pecora, qui ea hora in campo iuxta turrim uerſabantur. Quædan
etiam domus quadratis turris lapidibus tactæ, non modicum ſenſerunt detrimentum. Ad
iacentes uineæ fuerunt ſubitò ſic tonſæ, ut putares uites falcibus reſectas. Anno 1531. He
uetij in cauſa religionis nonnihil inter ſe diſſentientes, & indies magis exaſperati indura
tiq; ad arma uenerunt. Partes erant, Tigurum, Berna, Baſilea, Schaaffhauſen ab una, pa
gi quatuor & Lucernani ab altera. Vtraq; putabat ſe inique laceſsi & iniurijs affici ab alte
ra. Quædam etiam priuatæ perſonæ atroces iniurias ſibi mutuo intulerunt: unde partes m
gis ac magis irritatæ ad mutuum tandem bellum ſunt prouocatæ. Pagi egreſsi in Septem
bri, læſerunt quoſdam qui Tygurinis adhærebant. Prouocati uerò Tygurini, ut ſuos defe
derent armata manu exeuntes contra hoſtem, ad iniquiores loci cõditiones adacti, multo
bonos amiſerunt uiros. Exhortantes ergo ijdẽ Baſilienſes ipſos, Schaffhauſenſes & Sa
gallenſes, qui illatam iniuriam ulciſcerentur, conſcenſo monte quodam quem Zigeruo
cant, paſsi ſunt & ipſi in eo monte ſtragem. Poſt illam pugnam utraq; pars ſeſqui men
in armis manebant, nulla uolente relinquere loci ſui commodiorem conditionem. Tande
circa feſtum Martini, legati regis Franciæ atq; quorundam Heluetiorum inter partes di
dentes mediantes, pacem fecerunt, adiecta hac conditione, ne qua pars amplius ob religio
nem cum altera expoſtularet. Anno 1536. epiſcopus Geneuenſis & dux Sabaudiæ bellu
mouentes, Geneuam urbem obſederunt. Geneuenſes uerò hac preſſura afflicti, ſcripſer
Bernenſibus confœderatis ſuis, monueruntq; ut iuxta fœderis tenorem ſibi tanta neceſs
tate non deeſſent. Scripſerunt Bernenſes, miſeruntq; legatos & commonefecerunt duce
omnium antiquorum fœderum & amicitiarum quibus mutuo obſtricti erant, rogantes
à Geneua recederet, permitteretq; litem componi. Sed quum hac monitione & obteſtatio
ne nihil proficerent Bernenſes, & Geneuenſes non ceſſarẽt requirere debitum auxiliur
qui iam in extremo erant periculo, emigrantes Bernenſes armata manu, irruerunt in duc
dominium, fereq; totum quod circa locum habebat ſibi ſubiugarunt, & ducem ipſum è ſu
ducatu excluderunt.

De Iura ſiue Iuraſſo monte.

ITinere unius diei ſupra Baſileã iuxta Rhenũ è regione Vualdshut incipit Iura ſeu I
raſſus mons, cuius meminit Iulius & alij quidem ueteres, eſtq; mons altus, multis & i
gentib. ſubnixus ſaxis. Noſtro ęuo in diuerſis locis alia & alia habet nomina. E regi
Vocetius. ne arcis Habſpurg prope Brugim uocatur Vocetius, uulgo Bœtzberg. Inter Arouu
Farſpurgenſem præfecturam uocatur uulgo Schaffmat, id eſt, Ouinum pratum, atq; int
oppidum Olten & Humburgenſem præfecturam appellatur inferior Hauuenſtein. id e
ſectus lapis per ſaxa enim factum eſt iter. Et inter Vuallenburg, atq; Baiſtal nuncupat
ſuperior Hauuenſtein, ubi currus onuſti grandibus funibus demittuntur per decliuitate
mont

ntis. Deinde procedendo ad occaſum uocatur Vuaſſerfall, id eſt, aquæ ruina, & ulte-
ſ eundo Iurten, ubi uetus nomen retinuit. In his montibus Bertha regina Caroli Ma-
aut mater aut uxor, fundauit quædã monaſteria, quæ poſtea mutata ſunt in collegia Ca
ıicorũ, ut ſunt ſanctus Germanus in ualle monaſterienſi, & S. Vrſicinus in monte Bla-
de diocœſi Baſilienſi. Sunt tamen aliqui, qui putãt memoratã Bertham uxorem fuiſſe
dolphi regis Burgundiæ, uixiſſeq́ꝫ anno Chriſti 932. Habet mons ille multas ualles, ut
cktal, Laufental, S. Imers thal, &c. ſed nulla eſt quæ montem per tranſuerſum penetret.
icunqꝫ uolueris traijcere, opus eſt alta ſcanſione. Aliqua ramenta huius mons emittun-
uerſus Baſileam ad unum uel dimidium miliare. Quin & iuxta Byrſam fluuium diſtan
ınius miliarij à Baſilea, conſurgit alius mons, quẽ uulgo Blouuen uocant, creſcitq́ꝫ non
um in altitudine & aſperitate, quouſque ad Delſpergum oppidũ ueneris, ubi rurſum
laniciem diducitur. Sed ulterius uerſus Bellelay monaſterium Gallicũ procedẽdo rur-
ıcreſcit, ac deinde iterum euaneſcit ſpacio unius miliarij, hinc rurſum nouum ſaxoſum
ıorrendum montium iugum ab oriente in occaſum extenditur, per quod nemini facile *Bellelay monaſterium.*

iter pateret, niſi Iulius Cæſar, qui ante
Chriſtum natum apud Sequanos bella
geſsit, ingens ſaxum in portæ formam
perforaſſet. Diſtat hic locus à Baſilea
dieta una magna, adiacetq́ꝫ ei uilla Da-
chsfelden appellata. Portam uerò exci-
ſam uocant Pirreport (loquuntur enim
habitatores illius loci Gallicè) ſicut &
uicina arx, quam ſuprà à Bernenſib. de-
ſtructam memorauimus, uocatur Pirre
port, id eſt, Petræ porta. Alij uocant por
tam illam Piere pertuſs, Latinè, petra
pertuſa. Vbi notandum, montana illa,
quæ ab oriente in occideutem trahũtur,
diſtendi quoque uerſus meridiem uſque
ad lacum Bielenſem latitudine duorum
ıarium, inueniriq́ꝫ multas anguſtas ualles, inter quas una uerſus Dachsfelden rectà du-
ſed quæ foris in egreſſu montium clauditur ingenti ſaxo, quod ab uno uallis latere ad
d oppoſitum pertingit, quaſi ex induſtria illuc poſitum, quod exitum uallis prohibe-
ſicut & prohibuit uſqꝫ ad Iulij tempora. Ille enim in eum locum à lacu cum ſuo exerci-
bellico apparatu perueniens, & uidens ſibi iter & totã uallem ſolius ſaxi obiectu in-
luſam, ingenti labore perfregit ſaxum, tantamq́ꝫ aperuit portam, ut à ſuo tempore ma-
& onuſti currus ſine obſtaculo penetrare poſsint. Ego metiens lapidem quum ali-
ndo adeſſem, inueni craſſitiem eius 46. eſſe pedum: cauaturam uerò in altum factam,
am. ut ego in imo conſtitutus, cum lanceola mea, quæ ſtaturæ meæ longitudinem fe-
uplo æquabat, uix potuerim pertingere uſqꝫ ad ſuperficiem conuexam inciſuræ. Reli-
uerò lapidis quod eſt ſupra cauaturã, erigitur in cœlum iuxta meam coniecturã altitu
trium aut quatuor uirorũ, in cuius frontiſpicio quadratus locus longitudine & latitu
duorum cubitorũ eſt deſignatus, paululumq́ꝫ à cõmuni ſuperficie in lapidem demiſ-
in quo ſequẽtia metra ſunt exciſa, ſed quæ in imo propter loci ſublimitatẽ & characte
corruptionem, quæ aëris iniuria & longitudine temporũ accidit legi nõ poſſunt. Qui
ımẽ epiſcopus Baſilienſis, (in cuius ditione illa terra eſt) æuo noſtro, adiũctus ſcalis et
bus, fecit diligentius inquiri inſculptorũ uerſuũ uerba, quæ talia eſſe deprehenſa ſunt.

Numinis Auguſti uia ducta per ardua montis
Feliciter petram ſcindens in margine fontis.

Apud alios uerò inueni metra illa ſic ſcripta.

Nimis anguſti uia ducta per ardua montis
Fecit iter ſcindens petram in margine fontis.

er marginem fontis intelligit ſcaturiginem Byrſæ amnis, qui ibi ex petra magna aqua
ui euomitur, atque extra mœnia urbis Baſilienſis, auctus multis accurrentibus riuulis
editur Rhenum.

De quibuſdam bellis à Confœderatis

Heluetijs intra centum annos geſtis.

PErpeſſi Vrani & Tranſſyluani anno Chriſti milleſimo quadragenteſimo decimo
in Lepontinis ultramontanis populis, ſibi quadam amicitia iunctis, iniuriam, tra.
ijcientes montem ſancti Gothardi, occuparunt locū Domon, uulgo Thum, prof
ctiꝗ ultrà deſtruxerunt quatuor magnas & munitas turres, ex quibus homines di
ripiebantur & infeſtabantur. Deinde quum memorati duo Cantones emiſſent Belliſonan
à comite de Moſax, dux Mediolanenſis in die paraſceues eripuit illis rurſum ciuitatem il
lam, anno milleſimo quadringenteſimo uiceſimo ſecundo. Quod Vrani ægreferentes, c
aſſumptis reliquis cōfœderatis inierunt cum duce pugnam, in qua Lucernates grauē paſ
ſi ſunt iacturam. De hac pugna Sabellicus ſic ſcribit: Ferociſsimus hoſtis iniquū certame *Decimo Aeneadū lib. 1.*
adeptus eſt, Italis ex æquo pugnātibus. Ex Germanis lancea traiecti per haſtā conati ſun
ad hoſtem pertendere, ne multi caderēt. Ex Philippi exercitu fortiſsimo quoꝗ interfect
aut uulnerato, equis noſtrorum quadringentis confoſsis. Neſcitur plures ne ducalium a
Heluetiorum interfecti fuerint in ea pugna. Vbi Heluetij domum uenerunt, mox ſine mo
ra delegerunt alias copias potentiores, quas contra ducem mitterent, ſed dux mittit ad He
uetios legatum, faciťꝗ pacem, oblatis & donatis 30. millibus aureorum.

Bellum inter Confœderatos &

domum Auſtriæ.

CIrca annum Chriſti 1468. propter ſex ſolidos, quos quidem ciuis Mulhuſianus de
bebat ſeruo, natum eſt grande in uniuerſa regione diſſidium, imò incendiū. Na
uendidit ſeruus ille actionem ſuam cuidam nobili, Henricho de Regesheim, q
poſt debiti exactionem, indicto Mulhuſianis bello, ad partem ſuam traxit, Præf
ctum ducis Auſtriæ, quem dux habuit in Sunggoia. Mulhauſiani uidentes quòd futuru
erat, uocarunt Bernenſes, Solothurenſes atque omnes Confœderatos. Illi ergo deſcende
tes omnia circūquaꝗ loca incendio uaſtarunt, aut incendij loco grauem fecerunt exactio
nem. Nec minus graſſabant̄ contra Confœderatos illi qui erant à parte ducis Auſtriæ, ne
pe Baro de Falckenſtein atꝗ reliqui, qui in caſtro Rheinfeldenſi ſua habuerunt præſidi
Eodem anno circa feſtum Margarethæ obſidione cinxerunt confœderati oppidū Vuald
hut, continuantes obſidionem cum 16. millibus uirorum uſque ad feſtum Bartholomæ
infectoꝗ negocio non ſine ſuorum iactura ſoluerunt obſidionem. Tandem eodem an
fuerunt Confœderati Sigiſmundo duci Auſtriæ reconciliari per Ludouicum Palatinu
Rheni, epiſcopum Baſilienſem & Rudolphum Marchionem ab Hochberg, numerati
Heluetijs decies mille aurei.

Anno milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo nono circa feſtum Ioannis Baptiſt
impignorauit Sigiſmundus dux Auſtriæ Carolo duci Burgundiæ omnem ferè ſuam di
nem quam ultra & citra Rhenum habuit, nempe Sunggoiam, Briſgoiam, Nigram ſylua
& quatuor oppida iuxta Rhenum ſita, pro ſeptuaginta millibus aureorum, id quod m
torum malorum fuit ſeminarium. Nam conſtituit dux præfectum ſuper has terras Petru
de Hagenbach tyrannum, qui communis pacis turbator fuit & populi intolerabilis ex
ctor. Eodem anno circa feſtum Martini conuenerunt Treueri Imperator Fridericus
Carolus dux Burgundiæ, tractaturi de ſponſalibus inter Maximilianum Friderici filiu
& Mariam ducis filiam faciendis. Cœpit tunc ſuperbia aſcendere in cor Caroli ducis, q
& poſtea perdidit illum. Nam poſtulat ſibi dari titulum regni, uicariumꝗ generalem im
rij ſe inſtitui. Habuit enim has regiones præter Burgundiam, Selandiam, Holandiam, B
bantiam, Lutzelburgum &c. quas in regnum erigi arroganter petijt. Quin & quatuor e
ſcopatus cupiebat incorporari illi nouo regno, quorum Regalia à ſe & non ab Imperat
re ſuſcipi ſuadebat. Hæc ubi ab Imperatore in deliberationem ſunt ſuſcepta imò nega
Carolus aliam tentat uiam, qua conſequatur quod petebat. Nam colligit exercitum, qu
ducit ad obſidendū oppidū. Nuſsiam, quod eſt eccleſiæ Colonienſis &c. De quo ſuo lo

Initiu

Initium belli Burgundici, inter Helueticos & Ducem Carolum.

Dum dux Sigiſmundus impignoraſſet, ut iam diximus, Carolo duci Burgundiæ terras ſuas, & Burgundus illis deſignaſſet communem præfectum, Petrũ ab Hagenbach, uenit Oſuualdus à Thierſtein, aulicus ducis Burgundiæ, ad Mulhuſianos & ſollicitauit eos ad iurandum ſibi tanquam ducis legato. Quod cũ illi negarent, mandauit dux, ut omnes in terris ſibi ſubditis parati eſſent ad arma. Quod ...rtentes ciuitates imperiales per Alſatiam, inierunt conſilium unà cum Friderico prin... Palatino, legatis regis Galliæ & ducis Mediolanenſis contra ducem Burgundiæ. Fuit quoq; Carolus dux Lotharingiæ apud Nanſen peſte mortuus, quod mouit Carolum ...m Burgundiæ, ut armis tentaret ſibi ſubiugare Lotharingiam, contra Renatum cau... ſumens, quòd Carolus defunctus obæratus illi eſſet, quo modo ſimul meditabatur re... nomen Siciliæ & Hieruſalem uſurpare. Anno itaq; milleſimo quadringenteſimo ...ageſimoſexto, maturaturus Carolus perditionem ſuam, omnia uicina loca, ſuis non ...entus, pergit ſibi ſubijcere, Lotharingiam, Alſatiam, Loſannam, &c. Sic enim ignara ...rum mente miſer homo, ſæpe cæco non ſolum affectuum impetu, uerum & ſtulto ra...is, Deum non timentis, iudicio, cùm putat ſeſe qui maxime ſalutaria & commoda ſi... perditionẽ ſe præcipitat. Quare qui uere ſapiens eſt, ſuſpecta habet omnia opera ſua, ...net dominũ in omnibus uijs ſuis. Interim uerò quo dux poſſedit terras illas iuxta Rhe..., præmiſit Petrum de Hagenbach cum mille & quingentis equis atq; quatuor millib. ...tum, ſubſecuturus ipſe paulò poſt cum quinq; millibus equorum, qui omnes iuxta Col...am tranſeuntes uenerunt Briſacum, afferentes ſecum quadrigas bombardis oneratas. ...riſaco receperunt ſe ad Ensheim atq; inde ad Thañ. Ibi innotuit duci, regem Franciæ ...ditionem mouiſſe in terras eius, ideo illico repetijt Burgundiam. Luſtratis autẽ Briſ... & Alſatia, placuerunt regiones ei, cogitauitq; quibus modis illas ſibi retineret, & in... cooperatus eſt ei diligenter Petrus de Hagenbach, ſed qui ſua tyrannide omnia con... Siquidem commouit & perturbauit totam lineam Rheni, & nemo non uerebatur po...am Caroli ducis, qui ſemper extraneos homines, Flamingos, Picardos & Longobar...alebat in terris iſtis, non ſine graui colonorum iactura. Cœpit deinde memoratus Pe... mulctare terras inauditis exactionibus, tumensq; ſuperbia erga nobiles & ignobiles, ...a non audebat perpetrare facinora. Quare non parum cõmotæ ſunt ciuitates iſtę Bri...m, Neoburgum, Rheinfelden & reliquæ. In hoc ſolum commendabatur, quòd cona...r publica itinera tuta ab omni prædone cuſtodire. Terris in hunc itaq; modum præſ...ibditi recurrerunt ad Sigiſmundũ ducem Auſtriæ implorantes opem & auxiliũ. Con...rat inter Sigiſmundũ & Heluetios poſt diutina illa citrà ultraq; geſta bella, & cœpit ... cũ eis fœdus, cui fœderi & Argentinenſes, Baſilienſes, Colmarienſes, Seleſtadienſes, ...cripſerunt Conſtantię in cõuentu quodam. Fuit quoq; capitalis ſumma, octoginta mil...ureorum, numerata & Baſileæ apud trapezitam repoſita, atq; per Heroldũ ſolutio du...urgundiæ ſignificata. Quòd audientes ciues Ensheimenſes cœperunt erigere criſtas ...ra Hagenbachium, contemnentes iuſſa eius & imperium. Iratus ille, conabatur in ...hali nocte, quum omnes putaret eſſe in matutinali officio, cõſcendere cum ſuis Longo...lis mœnia, at illi deprehenſi, fuerunt aut deiecti aut gladijs confoſsi. Reſidui fugerunt ...riſacum. Ciues quoq; Briſacenſes multa à tyranno perpeſsi & in unum collecti, cepe... hominem & in uincula coniecerunt. Quod uidentes Picardi & Longobardi, omnes ...elapſi ſunt. Audiens autẽ frater Stephanus Hagenbachius Petri incarceratione, cõſe... ſignificauit id duci Carolo, Carolus itaq; relicta Meti, quã obſidere deliberauerat, to...elli pondus uertereq; ſtatuit in Germanos. Viceſima Aprilis anni milleſimi quadringen...ni ſeptuageſimiquarti, uenit Sigiſmundus dux Auſtriæ Baſileam cum trecentis equis, ...oq; Hermanno de Eptingen in regiones Briſgoiæ & Alſatiæ, ſacramentum ab omni... exegit, præſertim quum impignorationis ſumma eſſet reſtituta, atque duci ſignificata.

Homo fatorũ ignarus.

Petrus de Hagenbach.

Capitur Hagenbachius.

Burgundus

Burgundus uerò hoc unum urgebat, ut uel terræ ſibi reſtituerentur, uel ſumma pecunia
Biſontij reponeretur, quod niſi fieret, ſe omnē moturum lapidem, quo iniuriam ulciſcer
Interim conſcriptus eſt dies iudicialis in oppido Briſacenſi, conuocatiꝗ; iudices ex om
bus per circuitum ciuitatibus & terris, ex Alſatia, ex Argētina, Sunggoia, Nigra ſylua,
Accuſatur Hagenbachius in iudicio. ſilea, Friburgo, Berna, Solothuro, &c. accuſatus eſt Hagēbachius de quatuor facinorib
Primo quod in oppido Thañ quatuor ex Senatu uiros graues abſq; iudicum ſententia
ſine cauſa decollari feciſſet contra omne ius, diuinum & humanum. Secūdo, quòd lite
& ſigillū dediſſet, ſe nihil innouaturum Briſaci, nec ullas exactiones extorſurum. Itē n
lum peregrinum populum intra mœnia oppidi admiſſurum, quæ omnia minimè obſer
uit, nam poſuit & depoſuit pro arbitrio iudices & cōſules in oppido, impoſuit graues e
actiones, introduxit alienum populum, illiꝗ; liberum fecit, ut hoſpites ſuos confodere
Violauit fœminas & uirgines, incæſtauit moniales. Verū hæc excuſauit huiuſmodi co
mento, Quòd omnia feciſſet iuſſu aut ſaltem nutu ducis Caroli, & quòd Carolo super
nienti aliud feciſſent homagium ciues Briſacenſes, quodꝗ; poſterius ſacramentum en
uaſſet prius. Quod autem oppreſſerit uxores alienas & uirgines, primus non eſſet, ſed c
cūſtarent multi, qui in eadem damnatione eſſent, & tamen neque in corpore neque in u
punirentur. Durauit autem conſiſtorium illud & cauſæ examinatio ab hora ſeptima m
tutina uſq; ad ueſperam, tunc fuit finaliter à iudicibus concluſum & ſentētia lata. Petr
Hagenbachium extremo afficiendum ſupplicio. Data ſententia acceſsit Heroldus Im
ratoris & dixit: Petre ab Hagenbach, condoleo tibi quòd ſic perdite uixeris, ut nedū e
ſtrem ordinis tui dignitatem cuſtodieris, uerum & uitam amiſeris. Iubeor cōmiſsione
rum ſedecim ſtrenuorum equitum te ſpoliare dignitatis tuæ inſignijs, ſed quia nō inue
in te hæc ſigna, pronuncio & publicè proclamo, te indignum militia ſancti Georgij
cuius nomine & honore, militiæ cingulum aliquando induiſti. Poſt hæc conuerſus ad c
ctos milites deauratos & reliquos uiros aſtantes ait: En ſtrenui domini, ueſtro iuſſu de
daui hunc Petrum Hagenbachium omni honore & militari dignitate, promulgās eū
indignū equeſtri & militari ſodalitio, reum autē ob facinora ſua publico ſupplicio & m
te: uos preterea atq; omnes aſtātes & pro militari dignitate nitentes, exhortor, ut iuxta
minis ueſtri tenorē ſtrenuos & integros uos geratis, atq; hunc Hagenbachium uobis
exemplo ſtatuatis. Finito Heroldi ſermone ſurgēs Marſcalcus monuit iudicē, ut iuxta
tētiæ tenorē, iudiciū exequeretur. Audiens Hagenbachius iudicum ſententiam, roga
hanc impartiri gratiam, ut caput à corpore tolleretur, quod & ſibi conceſſum eſt. Veni
autem ad locum ſupplicij, cœpit in hunc modum loqui: Scio hanc meam mortem non
tam relinquendam à duce Carolo, atq; ob id me mei non tantopere miſeret, quātum mu
rum bonorum uirorum, qui propter
Decollatur Hagenbachius.

moritur i ſunt. Rogauit ſecundo
Deum pro ſe precarentur, & tertio
dux Sigiſmūdus teſtamenti ſui execu
nem faceret, in quo ordinauerat tem
Briſacenſi tradendā catenulam aure
& ſedecim egregios equos, ualētes
le & centum florenos. Vbi uerò dec
tus eſt, corpus eius ductū fuit ad lo
Hagenbach & ad maiores ſuos ſepu
Durauit tyrānis illa & terræ impign
tio quinque annis, quanquam Hage
chius dūtaxat trib. annis & dimidio
fecturam adminiſtrauerit. Cæterum
rolus Burgūdus audita ſui præfecti
ſione, furore repletus, cōſtituit de o
bus qui cooperati fuerant, ultionē ſ
re. Et primum quidem cepit Henricum comitē Vuirtenbergenſem, iuxta Lutzelbu
Quod ubi Baſiliēſibus innotuit, miſſus illicò bombardis, uiris & reliquo apparatu bel
ad Montē Beligardi, præoccupare ſtuduerūt portā illā atq; munierūt caſtrū. Dux uerò
re

is miſſo nuncio ad Caſtellanum montis Beligardi, iuſsit ſibi aperiri caſtrum, alioquin
ninatus eſt ſe occiſurũ captũ comitem. Reſpondit Caſtellanus ſeu arcis præfectus. Ce
lux præter omne ius dominum meũ illuſtrem, quem ſi etiã occiderit, non aperiã, quum
uc alij ſuperſint comites, quib. æquè ut capto comiti iuramẽto ſum aſtrictus. Audien-
uerò Sigiſmundus dux & Baſilienſes ducis Burgundiæ propoſitum, admonuerunt
nes confœderatos ſuos, ut armati obſiſterent Carolo, ne erumperet in Germaniã. Ca-
s tamen miſsis ſex millibus equitum contra Sigiſmundum ducem Auſtriæ, & contra
copum Baſilienſem, caſtrametatus eſt iuxta Bruntrut, apud quos fuit Stephanus Ha-
bachius ulturus fratrem ſuum, ac deinde profectus in Sunggoiam ſpoliauerunt tri-
a uillas, nempe Damerkilch, Olenberg, &c. interfectisq́ʒ aliquot uiris, ceperunt reli-
s unà cum mulieribus & pueris, quos abducentes extorſerunt pecuniam ab eis. Abe-
unt quoq́ʒ duo millia armentorum. Cæterũ Pfirtenſes uolentes ulciſci illatum damnũ,
derunt in grauius malum, nam cæſi fuerunt ex eis nonaginta uiri & capti centum.

Elicurt expugnatum.

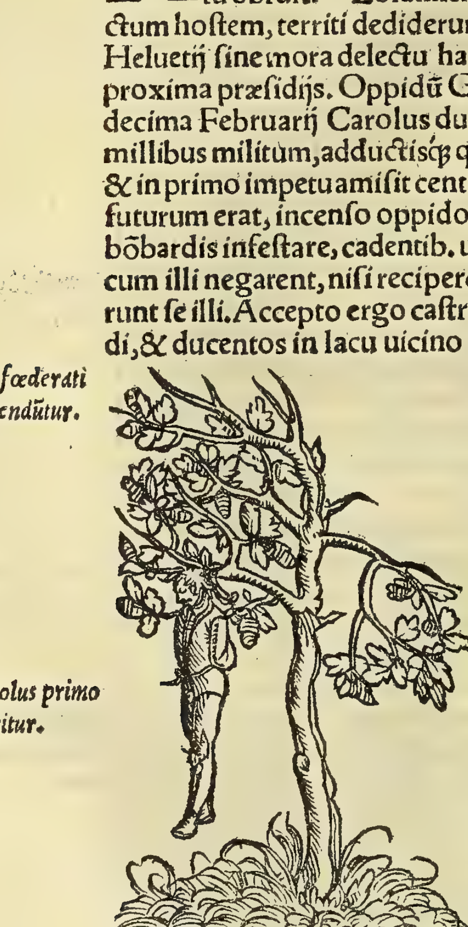
QVum dux Carolus ab oppido Nũſsia copijs Imperatoris Friderici deturbaret,
initum eſt conſilium ut rex Franciæ illum oppugnaret in Picardia, dux autẽ Au-
ſtriæ & Heluetij Burgundiam inuaderent, id quod & opere impletum eſt. Nam
epiſcopi Baſilienſis & Argentinẽſis, ciuitates imperiales per Alſatiã, Sigiſmun-
dus dux Auſtriæ atq́ʒ Heluetij communibus copijs adorti ſunt oppidum &
ũ Elikurt. Quod uidens dominus de Blauumont tentabat ſuo exercitu liberare oppi-
Elikurt ab hoſtiũ oppugnatione. At Germani in illum uerſi occiderunt de eius ex-
u duo millia & reſiduos in fugã uerterunt. Tunc Elikurt dedidit ſe illis. Deinde poſt
iæ feſtũ Bernenſes & Friburgenſes occuparunt oppidũ Remond, quod ſonat rotun- *Remond oppidum.*
n montem, eſtq́ʒ ſitum inter Friburgum & Loſannam in monte, cuius loci dominus ad-
bat duci Burgũdo. Et hæc omnia fiebant interim quo Carolus Nũſsiæ obſidione di-
batur. Veniebat quoq́ʒ eo tempore filius regis Neopolitani per Longobardiã & Pe-
ontem cum exercitu & pecunia, ut ſuppetias ferret duci Carolo, ſed Heluetij admoniti
Ludouicum regem Gallorum interclu ſerũt omnia itinera, ut filius regis cogeretur redu
pedem. Sequenti anno in fine Aprilis, coniungentes copias ſuas Baſilienſes, Argen-
ſes, Heluetij & dux Sigiſmundus, mouerunt exercitum cõtra Biſantiũ & Ponterlin,
ipſo itinere occupauerunt oppidum Granſen atq́ʒ caſtrum eius, & oppidum Orben
caſtro eius, rex uerò Galliæ non pauca loca ademit Burgundo in Picardia & Burgun
Burgundi aũt erumpentes exuſſerũt quadraginta uillas iuxta Bruntrut & iuxta mon
Beligardi & Tattenriet. Atq́ʒ in his omnibus duciſſa Sabaudię ſoror regis Gallię peſ-
egit, quippe quæ adhærebat duci Burgundiæ & cõcedebat illi liberũ cõtra Heluetios
ſum. Vnde Heluetij indignati cõtra mulierem, motis armis in terram Sabaudienſem,
pauerunt plurima loca, nempe Murten, Auenticum, Paterniacum, Montenach, Stef- *Sabaudia à Cõfœderatis occupatur.*
bi occiderunt circiter mille uiros, Font, Laſerten, Yuerdon, Sancta crucẽ, Alacle &c.
ũt etiam uiginti caſtra expugnata & exuſta. Oppida Morſee & Neuidunum & alia
dam dediderunt ſe. Geneua dedit uiginti ſex millia aureorum, iurantes ligæ Helueti-
cut & Loſannenſes fecerunt. Hæc ut diximus omnia ſunt geſta interim quo dux Ca-
s obſidebat Nuſsiam. Soluta autem obſidione illa, anno ſcilicet 1475. circa diem diuæ
garetæ, recedentibusq́ʒ duce & Imperatore, rumor uulgabatur, ducẽ Imperatori nume
ducenta millia aureorum. Multis ualde diſplicebat hæc Imperatoris & ducis reconci
o. Si enim Imperator uoluiſſet, bello finem feciſſet expugnaſſetq́ʒ ducẽ, ſed putãt eum
itura connubia aliud in animo uerſaſſe. Audientes autem Confœderati omnes. Caro
ducem ſoluiſſe Nuſsianã obſidionem, uenireq́ʒ maxima uirtute in partes ſuperiores,
gerunt & ipſi maiorem exercitum undique affluẽtibus copijs militum, à Baſilea, Ar-
ina, Alſatia, Berna &c. In uigilia ſancti Laurentij dedidit ſe oppidũ & caſtrũ Blouu- *Blouumond exuſtum.*
d, quod diu obſederant Heluetij & Auſtriaci, inuentaq́ʒ ſunt in eo octo dolia pulueris
bardici, multa tormẽta ęnea atq́ʒ cõmeatus pro duob. annis, quibus eductis, oppidum

incendio eſt abſumptum. Idem factum eſt caſtro Vuarybon. Cęterum dux Burgundię cu
ſuo exercitu rectà contendebat in Lotharingiam, ſibi ſuppetias ferebat rex Angliæ atq
dux Mediolani, cui duciſſa Sabaudiæ liberum tranſitum conceſsit. Circa feſtum omniu
Sanctorum dux Burgundiæ expugnauit omnia oppida & caſtra in Lotharingia, præt
Sirick & Nanſeum. Eo tempore frater Caroli nothus expeditionem mouit cum nobilib
Burgundiæ in Valeſiam, exuſtisqꝫ aliquot uillis, comprehenſi ſunt & eorum duo millia
Nanſeum capitur.
Valeſianis interfecti, inter quos fuerunt decem domini Burgundici. Circa diem S. Eliſ
bet, dux Carolus Nanſeum in deditionem accepit. Deinde circa feſtum diui Nicolai ind
ciæ factæ ſunt inter ducem Burgundiæ & omnes Confœderatos, uſqꝫ ad Calendas Ap
lis anni 1476.

Pugna iuxta oppidum Granſen.

ANno 1476. poſt diem Purificationis miſit dux Mediolanenſis duci Carolo quind
cim millia uirorū, duciſſa aūt Sabaudiæ miſit quinqꝫ millia, qui omnes uenerūt
ſannam ad ducē, nam eā ciuitatē dux coactis ingentibus copijs inopinato adue
tu obruit. Loſannenſes nulla ſcientes tam repente auxilia aduerſus tam inſtr
ctum hoſtem, territi dediderunt ſe. Capta autem Loſanna, quæ erat Heluetijs cōfœdera
Heluetij ſine mora delectu habito aduerſus eum educūt copias, præmiſsis in oppida ho
proxima præſidijs. Oppidū Granſen præſidiū tenebat quadringentorū Heluetiorū. D
decima Februarij Carolus dux obſedit oppidū Granſen atqꝫ caſtrum eius quinquagi
millibus militum, adductisqꝫ quingētis magnis tormētis æneis, cœpit oppugnare oppi
& in primo impetu amiſit centū uiros. Videntes aūt qui in præſidio erant Bernenſes, qu
futurum erat, incenſo oppido fugerunt in caſtrum. Dux ergo aggreſſus caſtrū cœpit ill
bōbardis infeſtare, cadentib. utrinqꝫ nōnullis. Solicitabat etiā obſeſſos ad deditionē qu
cum illi negarent, niſi reciperet illos cū gratia, promiſit eis quod petebāt, unde & dedi
runt ſe illi. Accepto ergo caſtro, cepit omnes qui in præſidio erāt, fecitqꝫ octoginta ſuſ
di, & ducentos in lacu uicino ſubmergi, reliquos captiuos tenuit. Quo ſcelere uehemē

Confœderati ſuſpendūtur.

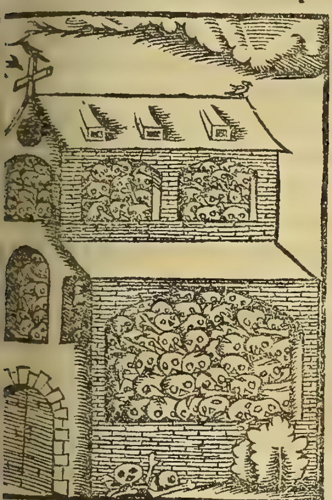

cōmouit omnes ſuperioris Germaniæ homines, non ſol
Heluetios: quare coniunctis uirib. aduerſus ducē duxer
copias, nēpe Heluetij, exercitus ducis Auſtriæ cuius duc
fuit Hermannus ab Eptingen, epiſcopi Baſilienſis &
gentinēſis cū copijs ſuis, & haud procul ab oppido Gr
ſen exuerunt eū caſtris, eoqꝫ fugato magna eius exerci
pars fuit occiſa. Amiſit tunc dux totum apparatum belli
qui magnificentiſsimus fuit, omnia tormēta ænea, trece
uaſa puluerū bombardicorum. Tunc Heluetij recupera
omnia oppida & arces à Carolo occupata, & ſuſpēſos
Carolus primo uincitur.
manos milites laqueis ſolutos, arboribus & patibulis li
ratos, terra condūt, captosqꝫ Burgūdos, quos Carolus
dio reliquerat, laqueis eiſdem ſuſpendunt. Venit autem
in fuga illa, prima nocte ad Yuerdon ac deinde Naſerit
præ animi mœrore nec edere nec bibere uoluit, uenier
tandem Loſannam, exercitū ſuum rurſum inſtaurauit.
ſit etiam legatos in Flandriam & alia loca, qui cogeren
uas copias, exegitqꝫ à Burgundis ſextam omnium facu
tem partem in uſum belli, quoniam conſtituit ſemel aut
cere, aut ſe ſuoſqꝫ omnes perdere. Tanta erat animi uarij
fectibus turbati ira, nec habuit ullam impenſarum rationem. Voluit duciſſa Sabaudiæ q
tuor millibus militum Carolo opem ferre, at Friburgenſes illis obuiantes, in fugam ue
runt. Venerunt quoqꝫ aliquot millia Longobardorum per montē ſancti Bernhardi in
leſiam, occiſisqꝫ centum & uiginti incolis, ſic irritarunt Valeſianos, ut illi congregati ſ
uerint mille Longobardos, reliquis in fugam uerſis. In his omnibus laborabat Frideri
Imperator, ut pacem faceret inter Heluetios & ducem Burgundum.

Pug

Pugna iuxta Murtam.

CArolus copijs reparatis & auctiorib. quàm antea, iterũ aggreditur Heluetios ultu rus ſe atq; nona die Iunij oppidum Murtam obſidione cinxit. Baſtardus Burgun- diæ caſtrametatus eſt ad lacum, habuitq; in caſtris triginta millia equitũ & peditũ, dux autem ipſe uerſus montẽ ordinauerat caſtra ſua, & dominus de Remõd in de- ſu uerſus lacum caſtra ſua conſtituit, in quibus habuit octo milia militũ. Sicq; ex omni infeſtabant oppidum. Properat eò Renatus cũ ualidis copijs cui Carolus Nanſeum lerat, iunxitq; ſe Caroli hoſtibus, auxiliũ laturus Heluetijs. Fit itaq; pugna & fundi- Caroli prima acies, in fugã uerſo eius aciei ductore. Quod uidẽtes Murtenſes, facta ex do eruptione iunguntur cũ duce Lotharingiæ, & hoſtium caſtra, cæſis plurimis perua nec fuiſſe fertur fugæ modus: interierũt in ea pugna decem aut ſeptẽ millia hoſtiũ, in- uos fuerunt duo adoleſcentes duces Cleuenſes. Dux quoq; Carolus in ea pugna parũ ulneratus. Videns uerò Baſtardus pugnæ infelicitatẽ, inſtituit & ipſe cum ſuis fugere, ermani eos inſequẽtes, confoderũt & ſubmerſerũt in lacu ferè ſex millia. Comes quo Remondenſis ſolus belli pondus ferre nõ potens, fuga ſibi ſalutẽ quæſiuit. Domus de *Carolus uincitur ſecundo.*

inde extructa extra mœnia oppidi Murtenſis plena oſſibus interfectorum, oſtendit in hunc uſq; diem quanta cædes illa fuerit, quotque ibi occubuerint homines uidentur adhuc in quorundam cranijs infixa ferrea iacula. uidentur in oſſibus ipſis accepta uulnera, ſed de quibus iam ſuprà pagina 135. nonnihil ſcripſimus. Perdidit dux Carolus in hoc conflictu omnia ſua tormenta ænea atq; præcioſa iocalia, & uenit triſtis & mœſtus cum paucis ad ſanctum Claudium, atq; inde Biſantiũ. Victoria de Carolo in hunc modum habita Renatus Argentinam ſe recipit, indeq; aliquot armatorum millibus roboratus, Nãſeum, quod ſibi Burgundus uſurpauerat, obſidione cingit, recuperatq; ſexta die Octobris, reperiens in eo præſidiũ quadringentorum equitum & ſexcentorum peditum Burgundorũ. Miniſtrauerunt quoq; Argentinenſes & Baſilienſes ſuppetias aliquas Bernenſib. & Friburgẽſibus, qui unà profecti baudiæ partes, occupauerunt Geneuã, Loſannã & uniuerſam terrã, illam, deinde uſur rũt & ditionẽ comitis Remondenſis. At epiſcopus Baſilienſis & reliqui confœderati rrẽtes in Burgũdiæ partes, obtinuerũt & diruerũt multa oppida et caſtra in Burgũdia. *Nanſeum recuperatur.*

Obſidet Burgundus oppidum Nanſeum.

INterim Burgundiæ dux,cui aduerſa omnia ſuccedebant,ægrè admodū ferens à mo
co principe uinci,reſarcitis pro tempore copijs ex Salinis Sequanorum oppido,Na
ſeum ducit & obſidet,habens in exercitu 14. millia pugnatorum,aliasꝗ expectans c
pias,Heluetios ſperans non iam ſerio aliena defenſuros. Dumꝗ ibi uenientem exe
tum præſtulatur,ecce Renatus cum ſuis & Heluetiorum copijs adeſt.Erat oppidum mu
tum quibuſdam Gallis,Heluetijs & alijs Germanis,qui una nocte quadringentis equis
Burgundi ceduntur. rumpentes,adhærente ſingulis equitibus armato uno milite,ſtragem fecerunt in Burgu
dis,ſurreptis aliquot bombardis,ſine magna iactura redierunt in oppidum. Strauerant a
tem in ducis caſtris quadringentos,ceperantꝗ multos & abduxerunt octingentos equo
Simile Stratagema accidit duci Carolo ante Niclas port, ubi amiſit uiros trecentos, &
quos octingentos.Reuerſo autem duce ad Nanſeum, Germani & dux Lotharingiæ pa
to agmine,alteri ſecundum flumen,alteri per uiam militarem Nanſeum uerſus compo
ordine incedunt,iam etiam Carolus ſuam aciem ſtatuerat & hoſtes ipſos , qui uia publ
progrederentur,tormenti appetere properabat.Quod animaduertẽtes eius aciei ducto
quinta die Ianuarij ſiniſtroſum ad proximum collem diuertunt , inter quos Carolus qu
dam bino agmine mittit iubetꝗ hoſtem ab equitibus inuadi,ſequente illos numeroſo p
tatu.Mox Heluetij qui in colle erant,conuerſa in Burgundos facie, incredili impetu h
excipiunt,peditatum Caroli in fugam conuertunt,& in binum agmen, hi qui ad flume
ter habebant,nulla mora incurſantes,totam cohortem fuderunt. Eſt pons nõ procul N
ſeo,ad quem poſtquam fugientes perueniunt Burgundi, inſequẽte eos ferociter Loth
go,pars fluminis uadis ſe credentes,ab Heluetijs cæſi , pars fluctib.obruti interibant,
quæ ſyluis ſe abdiderat,ab incolis ſine miſeratione iugulabãtur. Nec ceſſauit Lotharin
hoſtem ſequi,donec adueniens nox eum prohibuit. Tum de Burgundo duce interiſſet
an uiueret ſollicitus, at ille reuera dum ſe fuga ſaluare cõtendit,labente equo fuerat trib
neribus occiſus,uno ad caput ſecus aurem , ad dentes uſꝗ pertingente, altero ad fœm
tertio ad anum,id quod Antonius eius frater nothus, quem Lotharingus captiuum ha
bat & alij conteſtati ſunt,cuius tamen rei fidem uix admiſerunt hi,qui Burgundionum
teſtatis erant,pertinaciſſime affirmantes eum è pugna ad Germanos dilapſum ibiꝗ ſe
Dux Carolus cadit. nem pœnitentiam uouiſſe. Erant qui equos gemmasꝗ uenales exhiberent, uenderen
lata ſolutione donec Carolus exacta pœnitẽtia redijſſet. Erãt tunc in Bruxella oppido
renſis diocœſis homo,qui ſolo tectus uili uelamine,aliàs nudus incedẽs , credebatur
go Carolus publiceꝗ uiſitabatur à multis à quibus ipſe ea gratia uitæ ſubſidia recipit.
dẽ uerò ſub diſſimulatiõe opinionis de ſe factę abiẽs elapſus eſt. Inuentũ aũt ducis cad
nudum apud Nanſeum ſepultũ eſt poſtridie Epiphanias domini. Hæc fuerunt Caroli d
uiri genere nobiliſſimi & animo nimiũ fortis. Interierunt in hac ultima pugna ex parte
cis Caroli tria millia,capti autem fuerunt Balduinus & Antonius baſtardi,comes qui
Naſſauu,iuuenis marchio de Rœtelen, comes unus ex Anglia & multi alij domini at
biles. Habes quoꝗ hanc hiſtoriam ſupa ante Italiam breuioribus explicatam uerbis.

De bello inter Heluetios & Sueuos

anno Chriſti 1499. geſto.

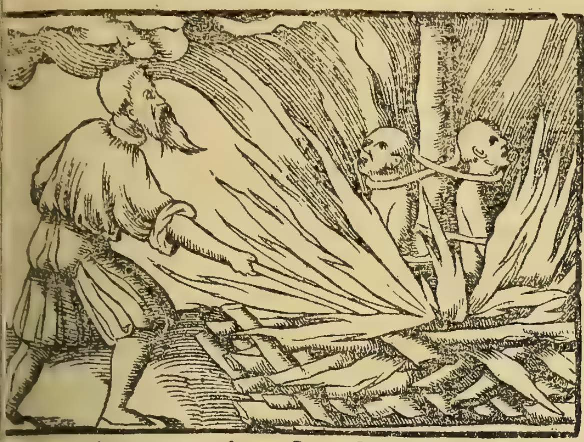
HOc Chriſti anno 1499. fuerunt inter Heluetiorum confœderatos & domum
ſtriæ ortæ quædam ſimultates , primum ex paruis cauſis , ſed ex quotidianis
norum inuicem conuitijs odium indies creuit,ac tandem res uenit ad arma.
quam uoluntas non erat Maximiliani aut ullorum præcipuorum principu
ciuitatum,bellũ eo tempore cum Heluetijs gerere,ſed ut dixi,nullæ magnæ
Ex ſcintilla magnum incendium. belli erant,erat tantum cæcum,ſtultumꝗ odium uicinorum quorundam hominum le
quibus magis placet rerum turbatio quàm alma pax. Erant etiam quidam pacis tu
res potentes,qui non uerbis tantum,ſed & factis incipiebant laceſſere Heluetios.
bantur enim arces quaſdam quæ pertinebant ad Curienſem eccleſiam cathedralem
pare,id quod Rheti ferre nolebant.Miſerunt itaque epiſcopum ſuum,cui potiſſimu
illata iniuria,ad Maximilianum,qui ei hæc exponeret.Maximilianus præſulem Con
tie

ſem ordinauit,ut partes ſuo componeret nomine.Ipſe uerò abiens ad Germaniam infe
rem,magnum poſt ſe reliquit diſſidium. Nam conſiliarij in Inſpruck contemnentes con
tum in Feldrich per epiſcopum Conſtantienſem celebrandum,mittunt ad principes et
itates Sueuici fœderis,petunt ut Maximiliano & ſibi ferant auxilium aduerſus Helue
s,omnes homines præ ſe contemnentes.Et belli autores quidã nobiles,ſub nominis Ma
niliani autoritate multum poterant apud Sueuicum fœdus.Inuadunt igitur priores Cæ
iani Heluetios,capiunt oppidulum Maienfeld,& monaſterium Munſterthal diripiunt, *Maienfeld op pugnatur.*
idunt multos & quoſdam captos cum reliqua præda abducunt. Heluetij uidentes nullũ
i relictum locum, collecti occurrunt hoſti,ſuos defenſuri ſocios. Congreſſi tandem,
Heluetiorũ impetum ſuſtinuerunt Sueui, quouſq; terga uerterunt: quos inſecuti Hel
ij,ſua omnia recuperauerunt,& igne ferroq; hoſtilem agrum uaſtarunt.Maximilianus
tum in Geldria erat alio occupatus bello, ubi audiuit de bello Heluetiorum,pacem fe
apud Geldrenſes & feſtinauit in ſuperiorem Germaniam. Tunc autores & incœpto
belli grauiter accuſabãt Heluetios apud optimum uirum Maximilianum, & facile erat
abſentes quiduis dicere. Irritatus Cæſar,decreuit omnes uires & neruos in bellum ad
ſus Heluetios intendere. Quare totum imperiũ uocat in auxilium ad debellandos Hel- *Imperium uocatur contra Heluetios.*
ios.Cumque aliquoties conflixiſſent infeliciter Cæſariani,petebat Maximilianus à du
Mediolanenſi ut ſe interponeret,& cum Heluetijs de pace ageret,nam magnam inobe
entiam in ſuis experiebatur,& uidebat omnium animos territos. Pacis igitur compo
ndæ gratia locus ſtatutus eſt,urbs Tygurum.Sed dum hæc aguntur,Cæſariani contra in
ciarum fidem Helueticum pagum incendunt & occidebant apud Rhineck circiter ſexa
ta Heluetios. Videntes hoc Heluetij,irritati,plures Cæſarianos occiderunt atque reli
os fugauerunt. Nihil igitur agi potuit eo tempore de pace, quin multis locis pugnatũ
,& ubique ferè fortuna fauit Heluetijs. Griſones rurſum acceperunt oppidum Maien
d,exortumq; eſt bellum in terra Atheſiana & extenſum eſt ad Curam uſq; , imò ad Con
ntiã & Baſileam. Dominus de Brandis recuperata Meienfeld,præſidium poſuit in ea.
eruenientes Griſones atque Heluetij interfecerunt nonnullos, expugnauerũt caſtrum
dutz & comprehenderunt in eo dominũ de Brandis.In Februario profecti Tigurẽſes, *Omnia bellis feruent.*
rnenſes Friburgenſes & Solothurenſes in Hegoiam, expugnauerunt atq; incenderunt
cem caſtra & uillas.Paulò poſt Lucernates,Vrani,Suitenſes,&c. expeditionem mouen
ad Hord, Cæſarianos inuadentes, percuſſerunt circiter tria millia uirorum. Cæſariani
oque qui in Vualdſhut & Laufenberg excubias agebant,excurrentes comburebãt Ber
nſibus circum Vocetiũ montem aliquot uillas.Biduo ante Palmarum diem deſcenden
mille Heluetij ultra Baſileam ad prædam, Cæſariani autẽ profecti ex Sunggoia & Briſ
ia ad Dornach & comburentes domos quaſdã,in reditu obuiantes Heluetijs prope Ba
am in nemore, Bruder holtz uocato,ab Heluetijs in fugã ſunt uerſi. Decimaoctaua die
rilis uenerunt Cæſariani in Sueuica liga Conſtantiam cum nouem millibus armatorũ,
nbuſtaq; uilla Ermatingen intefecerunt ibi circiter ſeptuaginta uiros & aliquot Helue
s,& præſidium Heluetiorum uerterunt in fugam.Erat autem ibi ſub ſylua, Suaderloch *Schuaderloch.*
mine,campus frumentarius,maturaq; erat ſeges: cum igitur meſſores ex urbe ueniſſent
rimi & meterent,militibus in acie cõſtitutis,qui hoſtes repellerent,ſi ueniret,Heluetij q
ea ſylua excubias ſemper habebãt,congregati expectabãt donec demeſſum eſſet frumẽ
n,& pro parte eſſet curribus impoſitum. Cum aũt militum animi eſſent in urbe cœnam
petentes, prorumpunt ex ſylua tacitè Heluetij uno tantum ſigno,& interim audiebatur
igor & clangor tubarum in ſylua non aliter quàm ſi eſſet plena armatis, erant autem ſe
defecti & adoleſcentuli nondum ad pugnam habiles, qui ſtrepitum & ſonitum illum
citabant, unde territa Cæſariana acies ad primum Heluetiorum in eos impetum fugi
t.Nam alia uia quàm expectabatur hoſtis,ueniebant declinãtes ſcilicet bombardas, quæ
ſarianis prorſus inutiles erant. Heluetij Cæſarianos fugientes perſecuti uſque ferè
urbis mœnia occiderunt multos, ceperunt quoſdam,potiti ſunt bombardis,curribus &
is cum demiſſo & colligato frumento. Multis itaque hoc modo in locis pugnatum
,ſed ferè ubique fortuna fauit in Heluetijs. Apud Fraſtentz Heluetij commiſſa pu *Heluetij uictoria potiuntur.*
a,uictoriaque obtenta,quinque ſigna & aliquot bombardas multaq; arma nacti ſunt.
ofecti deinde Heluetij cõtra Tungen exuſto oppido & arce expugnauerũt Kuſſenberg

& cremauerunt Stülingam atq; Blümbenbergum. Bernenſes quoq; Friburgenſes & Sol
thurenſes deſcendentes Baſileam & ultra profecti in Sunggoiam, exuſſerunt uillas quæ
rant ſub officio præfecti Lanſerenſis. Interijt etiam tunc prope Baſileam Ioannes com
Ortenburgenſis. Circa Pentecoſten irruerunt Tyrolenſes in terram Engadin & combu
ſerunt multas uillas: at Griſones cum octo millibus expeditorum in eos irruentes in M
ſterthal, ſtragem magnam fecerunt aſſecutiq; ſunt uictoriam, ſed cruentam. Inſecuti aute
alios fugientes in Glurus, interfectis multis obtinuerunt uexillum Tyrolenſe atq; ſex a
ſigna. Ceciderunt circiter tria millia uirorũ, exuſtaq; ſunt oppida Glurus, Mals & alia t
decim loca. Poſt multa itaq; infelicia bella mathematici, aſtrorum'que periti perſuadeba
Maximiliano, ut iam nouo loco, nouiſq; copijs aggrederetur Heluetios. Nam ſydus qu
Heluetijs tantopere fauiſſet, iam non amplius in cœlo aparere, ſed contrà exortas ſtell
quæ principibus & regibus amicæ eſſent. Maximilianus, igitur circa feſtum Magdale
Italogallos quoſdam milites oberrantes conſcripſit, eos iunxit copijs quas Argentina
Alſacia atq; alij in illis regionibus miſerãt. Hi itaq; unà proficiſcuntur ad obſidendam
Arx Dorneck. cem Dorneck. Erant copiæ non paruæ beneq; omni genere armorum inſtructæ, præcip
bombardis. Caſtra igitur ante arcem parauerunt. Heluetij uerò antequam adueniſſent,
bant hoſtem in iſtis regionibus fortunam tentaturum. Quare dum hoſtes caſtris locum
ligunt, & tormenta ad arcem oppugnandam diſponunt, ipſi ex Lucerna, Zug, Tyguro
Solothuro primo uenerunt, ac deinde Suitenſes, & reliqui remotiores. Qui prius uene
deliberant, expectandi'ne ſint alij: placuit ſententia una omnibus, nõ eſſe cunctandum,
caſtrorum munitionibus firmatis, hoſtes maiori negocio pluriumq; nece ſint repellendi
Nec dubitabant, ſi ita ex improuiſo opprimerẽt aduenientes nihilq; adhuc timentes, ſta
Heluetij ruunt fugituros. Quam ob cauſam præcipitabant ſe in hoſtem ex monte Heluetij, ceu torrens
in Cæſarianos mnia ſecum rapiens. Cæſariani uiolentiam primi impetus non ferrentes fugiunt, ſequunt
Heluetij & cædunt ex illis quatuor millia, uix centum ex Heluetijs cadentibus Potiti ſ
Heluetij magna præda & belli apparatu, impedimentiſq; omnibus & aliquot militari
uexillis. Occubuerunt multi ex prima nobilitate, inter alios comes de Bitſch, Henricus
mes de Furſtenberg & comes de Caſteluuart. Poſt illud prælium Maximilianus iterum c
ſtituit agere de pace. Conuenerunt legati Baſileam ob eam cauſam. Maximilianus miſi
luc ſuo nomine honeſtiſſimam legationem, doctores iuris, nobiles & comites. Cum igi
utriq; Cæſariani & Heluetij peterent iniqua ut æqua fierẽt, tandem media ſunt excogita
quibus cruentum & infelix bellum eſt ſublatum & pax facta. Fuerunt autem et Baſilien
paci huic incorporati, eo quod in his belli tumultibus neutri fuerunt, quod Cęſari Maxi
liano nõ diſpicuit. At his non obſtantibus Baſilienſes poſt pacem firmatam extra mœ
ſua non ſatis tuti erant, affecti ſpacio duorum annorũ multis iniurijs. Quapropter adh
memores antiquorum beneficiorum, quæ eius impenderant à multis annis Heluetij, in
runt cum eis perpetuum fœdus, anno Chriſti 1501, decimatertia Iulij.

Prædicatores monachi Bernæ com-buſti.

ORta eſt anno Chriſti 1509. magna contentio inter duos mendicantes ordines M
norum & Prædicatorum, propter conceptionem glorioſæ uirginis matris Ch
ſti. Minores prædicabant eam præuentam gratia ſpiritus ſancti, ut etiam nu
quã ſubiacuerit uel uno momento originali labi, contrà uerò docebant Prædi
tores, eam conceptam more reliquorum filiorum Adam, atq; hoc priuilegiũ, c
cipi ſine pecato, ſoli Chriſto reſeruatum. Fuit tamen hæc ſacroſancta uirgo, futura Chr
mater, in utero ſanctificata & ab omni originali macula purgata, haud ſecus quàm Ioha
nes baptiſta, Ieremias propheta & alij quidam ſingulari priuilegio ſanctificati antequa
nati. Hanc opinionem contendebant prædicatores probare ſcripturis & rationibus, ſi
& Heidelbergæ publicam diſputationem inſtituerant facere de ipſa conceptione glor
ſæ uirginis, ſed quæ executioni non fuit demandata. Poſtea cœperunt eandem opinion
ſic

fictis qubuſdam miraculis & uiſioni/
bus à ſe excogitatis corã uulgo proba
re. Sed falſi ſunt miſeri homines, men
titasq́ eſt iniquitas ſibi. Nam ſimplex
quidam frater laicus, quem dementare
cogitauerant & ludificare ſuis præſti/
gijs, tandem omnia reuelauit. Vnde
Bernæ in Heluetia capti fuerunt qua/
tuor fratres Dominicani & per tortu/
ram examinati, degradati, ad ignem
condemnati & miſerabiliter combuſti
propter doloſas illas diabolicas ma/
chinationes, quas pro ſtabilienda ſua
opinione excogitauerant. Nam dictũ
nplicem hominem ſuperſtitioſis ſuis incantaminibus omnino dementarunt, & plurima
eucharistiæ ſacramento atq́ ſculptis imaginibus tentauerunt. Tandem uerò ad inſtan/
m Bernenſium, Haymo Lauſannẽſis epiſcopus loci ordinarius inquiſitionẽ contra eos
it, eoq́ negocium egit, ut depoſiti ab omni gradu clericali, traderentur poteſtati ſeculari
ultima die Maij incinerati ſunt in prato traas Arulam, quem Ararim uocant, fluuiũ. Qui
n alij huius rei conſcij, euaſerunt manus Bernenſium.

Bella inter Heluetios & Gallum geſta.

ANno Chriſti 1510. Iulius papa conducto ex Heluetia exercitu, ſuisq́ ex Italia co/ *Papa bellator.*
pijs adhibitis magno conatu in ſua ipſius perſona in caſtris uerſans, Venetorũ ur/
bes quaſdam inſignes oppugnauit, quaſdam etiam expugnauit. Veniente uerò po
ſtea cum magnis Heluetiorum & Gallorum copijs Ludouico rege Franciæ contra
Venetos illi non mediocritet territi ſunt ob hoſtium multitudinem, agunt cum pon
e de pace, non ignorantes hoc placato, cum alijs minus negocij fore. Deinde pontifex
nfœderatus Venetis, bellum inſtituit contra Gallum. Heluetij uerò per pontificem uoca
quum ad Mediolanum peruenirent, reſiſtente Gallo, quin & legatis eorum prope Luga
n à Gallis ſpoliatis, indignati magnis copijs ſollicitante epiſcopo Sedunenſi, traiecerũt
ntem ſancti Gothardi. Et quum in ducatu Mediolanenſi nihil efficere poſſent, omni/
locis iuſtis præſidijs munitis, Iulius procurauit, ut Heluetij per Atheſim ditionem Ma
iliani in Italiam intromitterentur. Iterim uerò Gallus uictoria eſt potitus in ipſo die pa
, anno milleſimo quingenteſimo duodecimo prope Rauennam contra Iulium papam.
us ſui exercitus cædẽ ægro ferens animo, omnibus modis hoc unum effecit, ut Gallus
a decem hebdomadas auxilio Heluetiorum & Venetorum conſentiente Maximilia/
talia pelleretur, & ducis Ludouici Sfortia filius Maximilianus nomine, in ducatum re
ueretur. Anno milleſimo quingenteſimo decimotertio. Gallus collectis multis ſti/
diarijs potenter ingreſſus eſt Italiam erumpentibusq́ Heluetijs qui erant in oppido No
enſi et ſubmiſſis alijs Heluetijs ab omnibus cantonibus, pugna eſt commiſſa inter Gal *Heluetij uin-*
& Heluetios, adeptiq́ ſunt Heluetij uictoriam cruentam. Nam ceciderunt à parte Gal *cunt Gallum.*
x millia, & in exercitu Heluetiorum octingenti. Amiſit Gallus multa tormenta ænea
gna miltaria atque reliquum bellicum apparatum. Deinde profecti ſunt Heluetij in
gundiam, miſitq́ rex Maximilianus ad illos iuſtum equitatum, cuius ſummus dux fuit
lricus dux Vuirtenbergenſis. Obſeſſo autem oppido Diuionis, Gallus uidens ſe *Diuion oppu/*
tibus undique preſſum, aſtu quodam uſus, pecuniæ magna ſumma Heluetijs promiſſa *gnatur.*
dibusq́ quoad hæc ſum na ſolueretur datis, Heluetios à ſe facile abarcuit. Diſplicuit
le Cæſareanis & quibuſdam Heluetijs hæc clandeſtina compoſitio, nec tamen poſtea
luetijs promiſſa fuerunt præſtita. Si uoluiſſent Heluetij, finem feciſſent hoc tempore o/
ibus bellis, at quum ipſi nollent continuatum eſt bellum in magnam eorum malum, id
d ſatis ſuperq́ anno milleſ. quingẽteſ. decimoquinto experti ſunt. Anno 1514. mortuo
ouico rege Frãcorũ, Frãciſcus comes Engoleſmẽſis ſubſtitutus eſt in locum eius: Is la

borauit pro continuanda & ſeruanda pace cum Heluetijs, ſed ius Mediolanenſis domi
Rex Franci- noluit reſignare, atque ob id nulla facta eſt pax, quin ſequenti anno collecto grandi ex
us continuat citu equitum & peditum, rex expeditionem mouit in Italiam. Conabantur quidem H
[bel]lum. uetij illum impedire ne tranſiret alpes, at ſui per aliam uiam ingreſſi ſunt Longobardia
Rex enim non deſtitit ſibi conciliare Heluetios, cui multi quoque conſentire cœperu
diſceſſitq; ex Italia tertia eorum pars. Quod uidẽs Cardinalis Valeſianus, monuit reſidu
Heluetios, ut Mediolanum ſe reciperent. Decimatertia die Septembris quidam eorum
ca ueſperam prorumpentes ex Mediolano in occurſum Gallorum, inierunt pugnam c
eis, quod reliqui uidẽtes ſuis tulerũt ſubſidium, factaq; eſt magna pugna, præualentibu
Heluetijs, Gallicus exercitus quantumlibet bene ordinatus coactus eſt retrocedere. Du
uit conflictus uſq; ad profundam noctem. Mane rurſum itur ad pugnam, adeſtq; rex cum
quitatu potentiſſimo, dirigit omnia tormenta ænea contra Heluetios: ſed Heluetij non t
riti, uiriliter pugnant contra hoſtem, quouſq; Guaſcones & cataphracti magno impetu
eos feruntur & diſſoluunt aciem eorum, coguntq; eos pedem referre, cadentibus utrinq; p
Horrendum rimis. Facta eſt hæc pugna in die exaltationis Crucis anno Chriſti 1515. Gallus adepta
bellum. ctoria rurſum egit cũ Heluetijs de pace, quã & mediãtib. quibuſdã dominis et baſtardo
Subaudia obtinuit, relicto tamẽ Heluetijs dominio horũ locorũ, Lugaui uulgo Louue
Luggaris, Mõderys & aliorũ, quæ uerſus Mediolanũ ſita deprehendũt. Promiſit & ann
pacis pecuniam, atq; pro habitis expenſis aliquot donnas auri. Anno 1521. inierunt omn
Heluetij præter Tigurinos fœdus cum Gallo, duraturum ad annos uitæ Franciſci regis
que uno anno poſt mortẽ eius. Mortuo Franciſco ſucceſſit filius Hẽricus cum quo & fo
dus innouatum. Anno 1550. Quid uerò poſt hunc annnum 1521, euenerit in deſcriptione
catus Mediolanenſis ſignaui.

De Sunggoia & Comitatu Pfirt, quæ hodie in ſuperiori ſunt Alſatia.

SAtis diu hæſimus in Heluet
exigit nũc ordo ad Sunggoia
Heluetiæ conterminã, ſtilũ u
tamus. Hæc itaq; ab ortu Rh
nũ attingit, & occaſu, Galliæ extren
tatem à ſeptẽtrione uerò Alſatiam. H
bet in multis locis uineas, & ubiq; fr
menti copiã, quod circumquaq; inc
nes adiacentes uehitur regiones, ſci
cet in Heluetiã, Nigram ſyluã, Loth
ringiã, &c. Quin & tẽpore famis, C
ria et Lõgobardia hic petunt panẽ. L
gimus tamen in hiſtorijs, German
quoq; ſub Hẽrico Cæſare ſeptimo fr
mentũ è Siciliæ regno adduxiſſe. Na
ſuo tẽpore tanta peſtis graſſabatur p
uniuerſam Europam, ut tertia penè h
mani generis pars ea abſumeretur. Coloniæ eo anno, nempe anno Chriſti 1313. triginta m
lia, apud Treuerim duodecim millia, Moguntiæ ſedecim millia, Vuormaciæ ſex, Spiræ
uẽ, Argentinæ tredecim Baſileæ quatuordecim, apud Herbipolim quatuor hominũ mil
aëris cõtagio ſunt abſumpta. Totos item pagos, tota oppida uacua & ſine habitatorib. r
ra ſine colonis & agricolis fuiſſe ſcribũt. Hanc peſtẽ ſumma annonæ difficultas excepit,
mãſerat terra inculta, atq; ex tanta clade ſuperſtitib, difficilius fuit uiuere q̃ illis qui pe
ſunt abſumpti, fuit mori. Et fame perijſſent, q peſte perire & abſumi nõ potuerũt, niſi è
gno Siciliæ frumẽta in mediã Germaniã fuiſſent allata. Cæterũ complectit hæc Sunggo
regio comitatũ Pfirt, cuius ultimus comes Vlricus mortuus eſt Baſileæ anno Chriſti 1324
Comitatus lictis duab. filiabus. Vnam nempe Iohannã, duxit uxorẽ Albertus dux Auſtriæ, ſorori u
Pfirt. rò Vrſulæ nomine dedit idem Albertus octo millia marcarũ argenti pro ſua portione. A
comitatũ pertinent hæc loca, Altkilch, Dattenriet, Befort, Roſenfels, Maſmunſter, Th

Senhei

heim: quæ loca noſtro æuo ſunt diſtributa in præfecturas & impignorationes à domo
ſtriæ. In Beffort eſt collegiata eccleſia, quæ fundarũt comites de Pfirt, ſicut et Velpach
naſterium monialium ijdem fundauerunt, ubi tredecim comites & comitiſſæ Pfirtẽſes
ultæ iacent. Monaſterium Lützel Ciſtertienſis ordinis fundauerunt comites de Falckẽ
g, de monte Beligardi atq; Pfirt. In Maſmunſter inſigne eſt monaſterium moniali ũ atq;
uot Canonicorum, quod putant fundatum à Maſone duce Alemanniæ: à quo uallis illa
ominata eſt uallis Maſonis, quæ alioquin Vuaſt appellatur. Progenitores huius Maſo
uerunt de regia proſapia Francorum & Burgundionum. Et quemadmodum infrà iu-
monaſterium Murbacenſe quoq; ſignatum eſt, habuit hic Maſo filium unicũ, qui cum
nne Olruna, uulgò Tolder, balneare uellet, ſubmerſus eſt quum annorum eſſet octo:
ſubter arcem in qua tunc parentes eius habitabant, & iam in ruinis iacet. Priuatus er-
Maſo & uxor eius legitimo hærede, fundauerũt monaſterium in eo loco, & eo tempo
uando Eberhardus comes Egisheimenſis fundauit monaſteriũ Marbacenſe ſub Theo
ico rege Francorum, anno Chriſti plus minus ue 730. cõtribuentes omnia bona ſua, mo
& immobilia, terras & homines, nempe 25. oppida & uillas cum omnibus iuribus eo-
, ordinantesq; 18. canonicos & tres coadiutores. In tumba filij Maſonis tale legitur epi
ium: Hic iacet ſepultus filius regis Maſonis, fundatoris huius monaſterij. Habet abba
huius monaſterij literas fundationis per Ludouicum Pium approbatas ſic ſonantes:
lumus quod hoc monaſteriũ per Maſonem dotatum, manu teneatur & defendatur: nu
anturq; in eiſdem literis hæc oppida, quæ tunc monaſterio fuerũt ſubiecta, Mulhauſen,
sheim, Herleſsheim, Morſuuyer, &c. quæ hodie ſub alia ſunt ditione.

Thann.

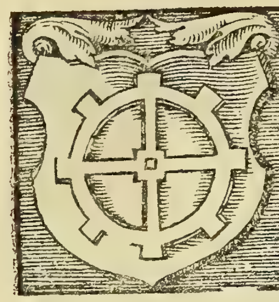

EST Thañ ſatis elegãs oppidum, ãn numeraturq; comitatui Pfirtenſi. Imminet oppido arx mõtana. Engelburg appellata, adiacetq; mõs Rãg uocatus, in quo nobiliſſimũ creſcit uinum Rangenuuin appellatum, Baſiliẽſibus bene notum. Prolabitur ibi ex montium faucibus fluuius Thur, qui diſtermi nat Sunggoiam ab Alſatia. Collegiata eccleſia huius oppidi, fuit primum ad ſanctum Ammarinũ in ditione abbatis Murbacenſis, ſed in concilio Baſilienſi fuit translata in oppidũ Thañ. Eſt quoq; mo- *Vinum Rangicum.*
erium monachorũ nomine Morſmunſter in hoc comitatu, quod fundauerunt comites
tenſes, habetq; nomen iſtud à ſancto Morando, cuius corpus ibi quieſcit. Item ſanctus
arinus aliud oppidum cum arce Fridberg, uno miliario à Thañ diſtans, ubi aliquando
collegium Canonicorum quod iam eſt Thanni, abbati Murbacenſi ſubiectum. Non
ul ab hoc loco origo eſt Moſellæ fluminis. Fuit autem Amarinus monachus ordinis *Fons Moſellæ.*
ti Benedicti, uir ſanctus in eo loco ſepultus.

Mons Beligardi, uulgo Mimpelgart.

COmitatus montis Beligardi ad occaſum adiacet Sunggoiæ, habetq; opppidum egregium & arcem regalem. Habet & alia multa oppida atq; caſtra, ut ſunt Grans oppidum & caſtrum. Klaruuang oppidum & caſtrum, Paſſeuuang oppidum & caſtrum, quæ omnia ſunt ducum Vuirtenbergenſiũ, utunturq; coloni lingua Burgundica. Confine eſt huic comitatui oppidum Bruntraut, ubi epiſcopus Baſilien
regali arce reſidentiam ſuam habet. Item Luders oppidum cum caſtro & monaſterio
multum diſtans à Bruntraut. ſubiectum abbati Luderenſi, & cõfine Burgundiæ. An *Bruntraut.*
96. perijt in Turcico bello illuſtris comes Henricus de monte Beligardo, Stephani co
s filius, attauus maternus Vdalrici moderni ducis Vuirtenbergeñ. ultimusq; comes il-
familiæ, poſt cuius mortem comites Vuirtenbetgeñ facti ſuut domini in Mimpelgard,
fra in genealogia com.tum Vuirtenbergenſium oſt.ndetur.

Mulhauſen.

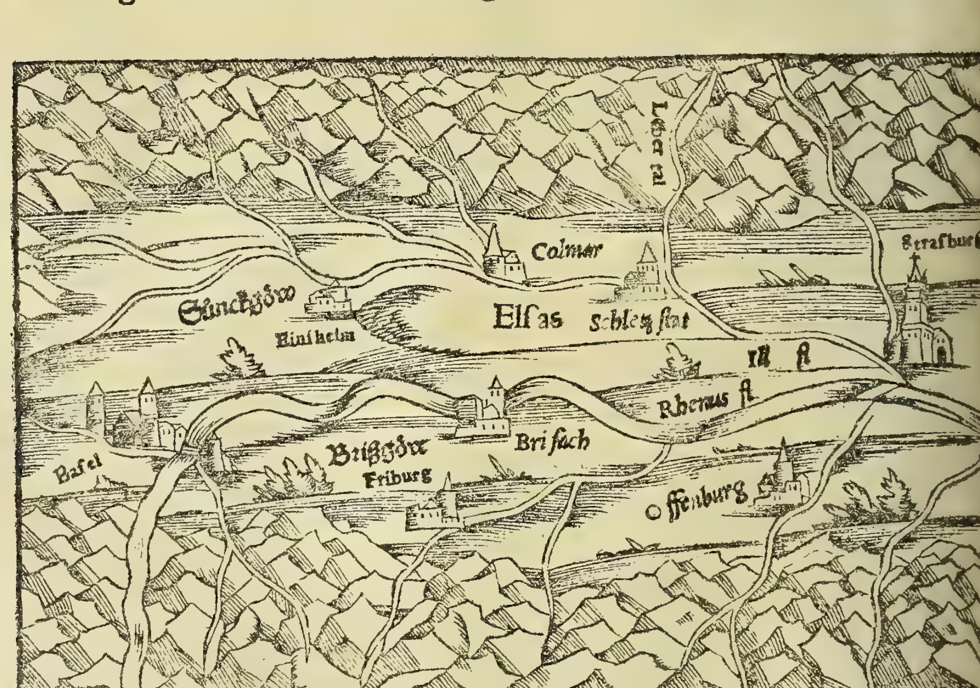
SItus oppidi Mulnhauſenſis eſt quoq; in Sunggoia. Eſt au
ciuitas imperialis,cuius aduocatiã ſicut & Colmariæ & K
ſerſpergij habuit epiſcopus Argentinenſis anno Chri
1261.Sed paulo pòſt Rudolfus comes Habſurgenſis recip
ens Colmariam,ut infra quoq; dicetur,conſentientibus quibuſda
ciuibus recepit & oppidum Mulhauſenſe. Quo occupato, com
unà cum ciuium ſubſidio cinxit obſidione caſtrum quod in ciuit
te erat,tandemq; poſt tres menſes expugnauit illud,captisq; omn
bus qui intra ipſum erant,caſtrum diruerunt. Electo autem Rud
fo in Romanorum regem, redierunt memorata oppida ad imper
Oppidanorum ſtudium conſiſtit potiſſimum in uini & frumenti cultura, eſt uinum illi
locis ſatis celebre.

Otmarſen.

HAbet uilla iſta monaſterium dominarum,quod olim tempore Henrici quarti c
ſtrui fecit comes quidam Habſpurgẽſis nomine Rudolphus.Huius Rudolfi fr
ter Vuernherus fuit Argentinæ epiſcopus,qui Conſtantinopoli in quadam inſ
la mortuus fuit.Habuit & aliũ fratrẽ cuius nomẽ fuit Rapoto,qui antea fundau
rat monaſteriũ Muri in Ergoia.Sunt & alia quædam monaſteria fundata per huius famil
comites in Briſgoia,id quod ſuis in locis ſilentio non præteribo. Volunt aũt quidam hu
locum Otmarſen denominatum ab idolo Martis,qui ibi templum habuit atq; in eo hon
ratus fuit,id quod imago eius cõprobat, quæ ante annos ab hinc nõ multos fuit ibi inuẽ

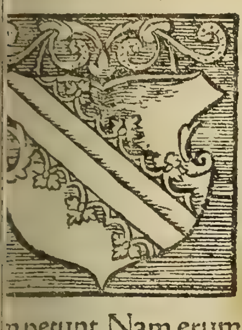
De Nobili regione Alſatiæ, cui ob eius

insignem fertilitatem nulla alia regio in tractu Rheni comparari poteſt.

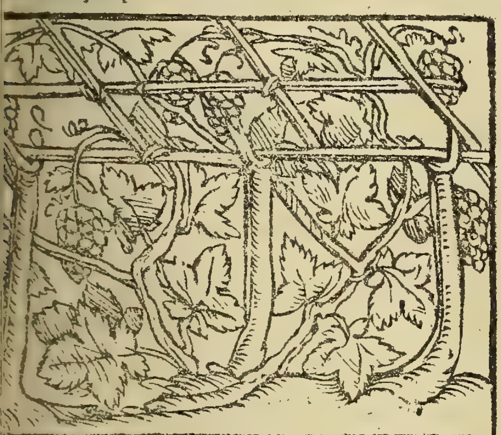

ALſatiæ nomen quod Germani Elſaſs uocant, non eſt uetuſtum uocabulum, qu
olim habitatores eius Tribochi & Tribotes fuerint uocati. Sunt enim qui put
metropolim Alſatiæ olim fuiſſe Argentinam,eamq; extructam à Treuerenſib
qui à principe Trebeta originem duxiſſe putantur. Et quum poſtea Treueren
Coloniam deducerẽt in eum locũ quẽ hodie Argentina occupat,dicti ſunt col
il

Treuerenſibus Tribotes. Nomenclaturam uerò Alſatię putant longè poſtea ab illa flu
a in i mutato, exortum unde & quidam eam regionem Illeſas & non Alſaſs appellarã
runt, ſicut rurſus alij fluuium cõtendunt uocatum Alſaſs. In libro militarium ludorum
atur Edelſaſs, quaſi nobilis ſeſſio. Diuiditur aũt Alſatia in ſuperiorem & inferiorem re
nem. Superior quæ Sunggoiam cõtingit habet multa dominia, nam haud procul ab op
o Thañ eſt abbatis Murbacenſis, in qua ſunt Vuatuuiler, Gebuuiler & alia quædam op
a: hinc ſequitur Mundat, id eſt Munus datum, quod includit Sultz, Rubeaquum & mul/
lia oppida, epiſcopo Argentinenſi ſubiecta. Huic dominio adiicet Landgrauiatus in ſu *Lãdgrauiatus.*

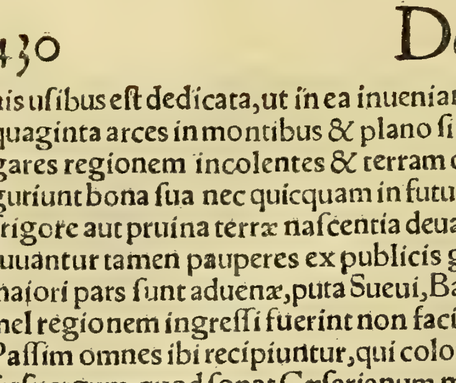
periori Alſatia, nempe oppidũ Enſsheim cum multis uillis. Is Lant
grauiatus peruenit ad ditionem Alberti comitis Habſpugenſis, pa
tris regis Rudolfi, circa annum Chriſti 1260. Terminatur Alſatia
ab oriente in Rhenum & ab occidente ad Voſagum montem, qui
Lotharingiam à Germania diuidit, extenditurq; à Sunggoia uſq;
ad ciuitatem Vuyſſenburg. Latitudo regionis à Rheno uſque ad
montana, eſt trium miliariorum Germanicorum, etiam ſi apud Ha
genoiam planicies terræ adhuc latior eſſe deprehendatur, monti/
bus ſcilicet magis ac magis à Rheni alueo recedentibus. Euomit
mõs Voſagus plurimos amnes, q per mediterranea deuoluti Rhe/
n petunt. Nam erumpit fluuius Tholder è ualle Maſmunſter, Loch à faucibus Murba/
Gebuuileri. Fecht ex interiorib. oppidi Turckheim, Bruſcha ex conualle Schirmeck
iens mœnia oppidi Molſsheim, pertranſiensq; urbem Argentinenſem, Sorn à Taber/ *Amnes ex Voſago.*
urſum accipiens, Mater à Neuuuiler uerſus Hagenoiam fluens, & Sur Foreſtam inter/
ens, à quo Surburg uetuſtum monaſterium nomen ſortitum, quod tamen hodie eſt col/
ium ſacerdotum ſecularium, ſicut & Lauterburg oppidum ſortitum eſt ſuum nomen
mne Lauter, qui ex Vuaſgoienſibus montibus longe retro Vuiſſenburgum imperiale
idum originem ſumit. Hos amnes & alios ſimiles licet uideri in tabula Rheni, quam
Alſatia paraui. Præcipuus tamen Alſatiæ fluuius eſt. Illa, qui totam ferè percurrit Alſa *Illa fluuius.*
n, primam ſcaturiginem habens in Sunnggoia ſupra oppidum Altkirch, fluensq; iuxta
ida Mulnhauſen, Einſsheim, Colmar, Seleſtadium & Benfelden, ſine ambagibus pe/
Argentinam, ubi Rhenum ingreditur, receptis tamen antea omnibus riuulis ex Voſago
nte emiſſis. Quam fertilis uerò ſit hæc prouincia, hinc ad uertere poteris, quod in hoc
æ tractu tam anguſto, ſingulis annis tanta prouenit uini & frumẽti copia, ut nedum cul
es quorum ingens eſt numerus neceſſarium habeant uictum, ſed ſupereſt tantum, ut eti
uicini quiq; eorum abundantia fruantur. Nam nobiliſſimum uinum quod apud eos cre

ſcit. continua uectura curruum & aliquando
etiam nauium, abducitur in Heluetiam, Sue
uiam, Bauariam, Lotharingiã, & inferiorem
Germaniam, etiam aliquando in Angliam.
In Sunggoia magna creſcit uis frumẽti, imò
per totam Alſatiæ planiciem uſq; ad Argen/
tinam hæc frumenti ubertas inuenitur, unde
Lotharingiæ montes inhabitantes, Burgun=
di & bona pars Heluetiæ cibantur. In monti
bus & collibus decoquitur optimum uinum,
& in plano prouenit frumentum & arborum
fructus. Habet quoq; Alſatia in montibus
ſyluas caſtanearum, habet montes turgentes
mineris argenti, cupri & plumbi, præſertim
ualle Leberthal. Habet præterea in montibus & uallibus nobiliſſima paſcua, id quod te
ntur optimi & pinguiſſimi caſei, qui in Munſterthal conficiuntur. Et ut uno uerbo dicã,
n eſt in tota Germania regio aliqua, quæ in omnibus prouentibus Alſatiæ poſſet adæ/
ari. Sunt quidẽ in Germania quædã terræ proferentes uinũ haud ignobilius uino Alſati/
at nõ habẽt interim tantã abundatiã frumẽti & arboreorũ fructuũ, ut ipſa Alſatia. Nam
lus eſt iuxta montes in Alſatia locus ocioſus, qui non habitetur aut ſit cultus. Iuxta Rhe
n habet paludes, et iuxta eas optima paſcua p pecorib. Hęc tam parua regio adeo huma

O 5 nis

nis uſibus eſt dedicata, ut in ea inueniant 46. ciuitates & oppidula, omnia muris cincta qu
quaginta arces in montibus & plano ſitæ: uillarum uerò & uicorum non eſt numerus. Vu
gares regionem incolentes & terram colentes, miſeri ſunt: nam per ſingulos annos ab
guriunt bona ſua nec quicquam in futurum ſeruant, unde fit, ut tempore belli, aut quand
frigore aut pruina terræ naſcentia deuaſtantur aut pereunt, patiantur magnam penuriam
Iuuantur tamen pauperes ex publicis granarijs. Non habet ter hæc indigenas multos, ſ
maiori pars ſunt aduenæ, puta Sueui, Bauari, Burgundi, Sabaudi & Lotharingi, qui cum
mel regionem ingreſſi fuerint non facile hinc emigrant. Sueui potiſſimum ibi nidulantu
Paſſim omnes ibi recipiuntur, qui colonis in terræ cultura cooperari ſatagunt. Circum K
ſerſpergum, quod ſonat Cæſarianum montē, terra ſummam habet fertilitatē, ut & cor A
ſatiæ ibi eſſe perhibeatur, inueniūturq́ ibi tria oppida murata, tanta uicinitate ſibijpſis iu
cta, ut bombardæ iactus illā & iſtam apprehendere poſſit, uocanturq́ Keiſerſpergū, Am

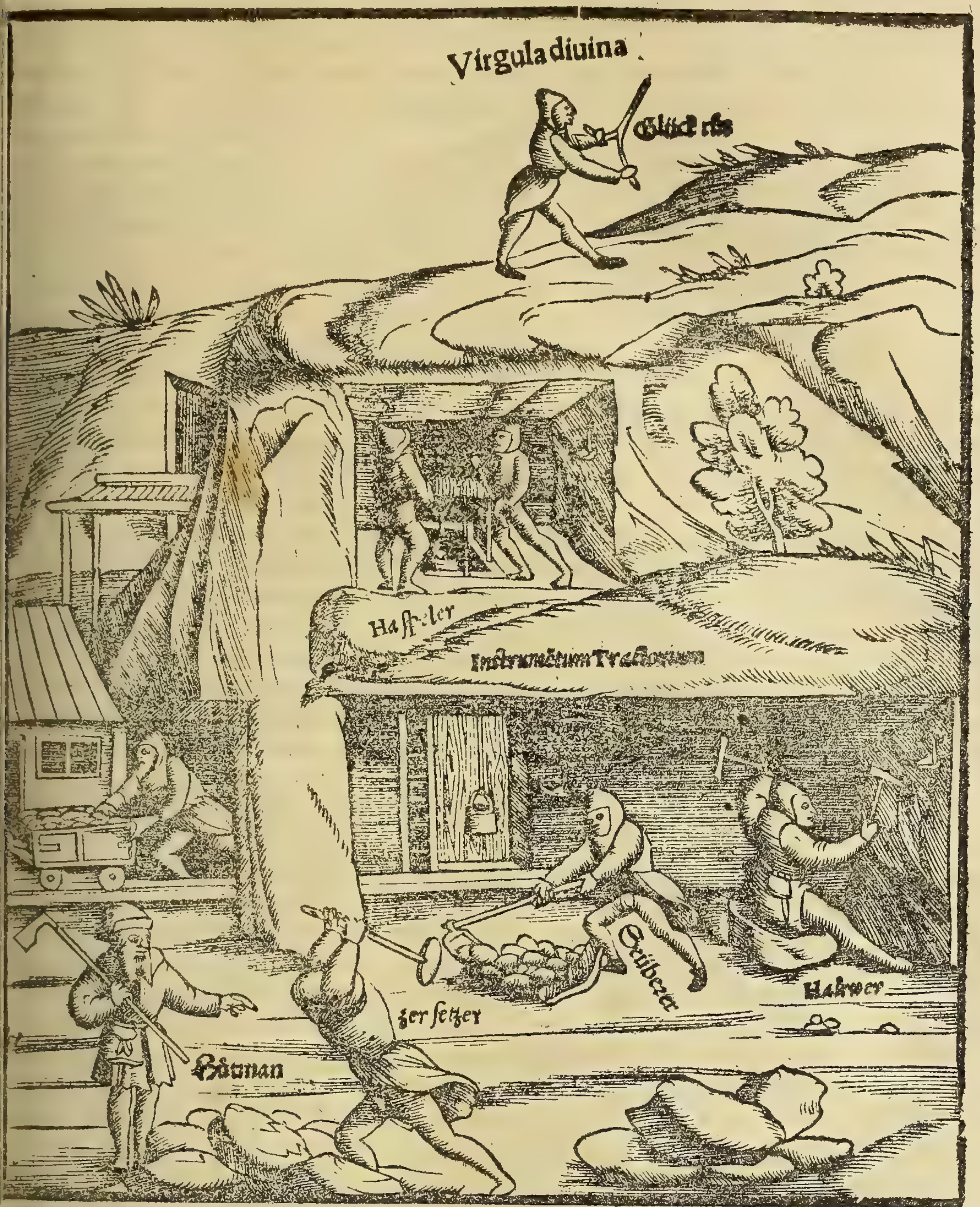
merſuuier & Kœnſsheim. Ibi uinū in uaſis magn
per adiectas prunas decoquitur, aut ſepeliuntur
ſa ipſa muſto impleta in ipſis acinis & racemis ex
preſſis, quouſq́ uis digeſtiua emoriat in uino, ma
netq́ ſic uinum dulce per totam hyemem, & defe
paſſim in alia loca, habeturq́ in delitijs. Alij impl
parua uaſa racemis integris atq́ affundunt muſtu
parum decoctum, attrahitq́ uinum illud ſapore
racemorum & manet dulce per totam hyemem.
autē maximè fit ex uuis quas uulgo Muſcatel uo
cant. Inueniuntur quoq́ in Alſatia multæ ſancto
rum reliquiæ, ad quas uſq́ ad tempora noſtra, pe
Sanctorum reliquiæ. grinationes uariæ ſunt factæ. In Thañ quæſitus eſt ſanctus Theobaldus, Rubeaci inuocat
eſt ſanctus Valentinus, In Hohenburg lippitudine oculorum laborantes, ſanctæ Otil
ſubſidium implorarunt. Andloię uerò peregrinis pecuniam adferentibus oſtenſa ſunt o
ſancti Lazari, quem Chriſtus à mortuis excitauit. Vnde legimus de Carolo quarto Impe
tore & rege Bohemiæ, quod uice quadam quum ueniſſet Haſsle, accepit membrū unum
oſſibus ſancti Florentij, qui & ibi ſepultus iacet: ac deinde Andloiam perueniens, aperta
ba ſancti Lazari (quæ in monaſterio dominarū) cōtemplatus eſt oſſa eius: proficiſcēsq́ a
Einſsheim, diſcooperuit ibi ſepulchrum ſancti Vrbani. Idem fecit in Hohenburgo, Ape
to enim ſepulchro diuæ Otiliæ ſuſtulit inde fragmentū de dextro eius brachio. Collectis
in hunc modum multis reliquijs, tulit illas in Bohemiam, auroq́ & argento incluſit.

De mineris & Argentifodinis, quæ paſſim per Germaniam, potiſſimum autem in Alſatia, inueniuntur.

HAbet Germania in multis locis, ut ab initio quoq́ retulimus, ditiſſimas terræ m
neras, potiſſimū aūt argentifodinas, quæ raro ſunt ſine cupro, ſtanno & plumb
Quædam ſunt à ueteribus metallicis exhauſtæ, quædā noſtro æuo inuentæ, ſup
ditantq́ ingentes diuitias, quædam etiam ab antiquis tanquā immaturæ & non
Nigra ſylua metalla habet. ſatis decoctæ hodie repetunt & exinaniuntur. In Nigra ſylua olim pluribus in locis quæ
tum & inuentum eſt argentum, id quod multa monumenta, quæ adhuc uiſuntur, teſtantu
Friburgum in Miſnia, ubi adhuc frequens eſt ſcrutatio metalli, à ueteribus cœpta, ſic Fr
burgum in Saxonia, Friburgum in Briſgoia, & ut quidam aiunt Friburgū in Nuchtandi
extructa ſunt ſunt metallorum fodiendorum occaſione, & fortaſſis libertatis nomen ad
pta, ob priuilegia quibus argentifoſſores donantur. Noſtro æuo exploratæ ſunt mine
laudatiſſimæ in monte ſanctæ Annæ, ubi & ſpacio quinque annorum elegans extructa e
Annæbergum Mariæbergum ciuitas, in ualle Ioachimi, in monte Mariæ, ubi aliquot millia foſſorū, quos Germani Kn
pen uocant, inueniuntur, in Goſslaria, in quibus omnibus locis, inæſtimabile argenti po
dus ex terræ uiſceribus eruitur. Vtuntur autē iſti ſubterranei operarij mirabilibus inſtrum
tis & quę pro ſua uarietate explicari nequeunt, quibus utuntur potiſſimum ad exhaurie
dam aquam, quæ non parum remoratur eorum profunditatibus laborem.

Hi

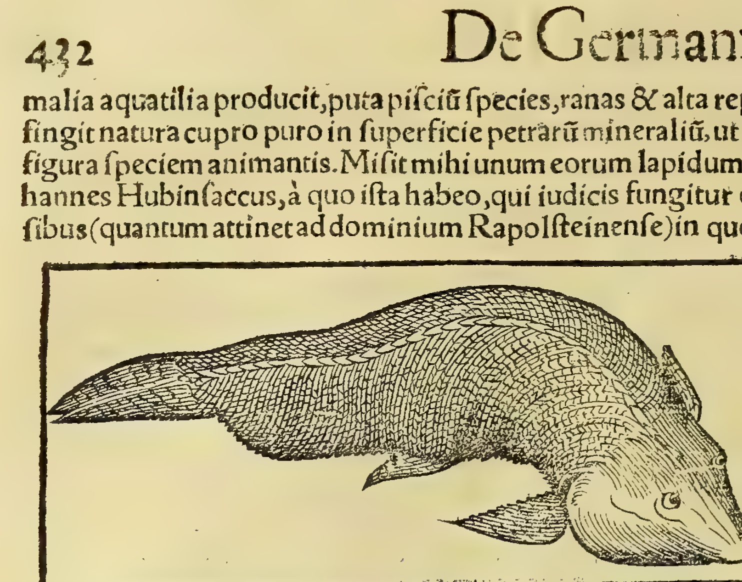
Hic per uirgam diuinatoriam quæritur latens metallum, & ex puteis in pro-
fundum actis educitur, qui eſt primus metallicorum labor.

DEinde mirabili quoq; artificio incluſum in ſpecubus terræ aërem recenti aura fol
liculis & uentilabris ad hoc paratis ſubinde innouare contendunt, ne metallarij
in illa Plutonis officina aëre impuro ſuffocentur. Habent comites Manſsfelden-
ſes mineras in ſectibilibus ſeu fiſſilibus lapidibus, quos Schifer Germani uocant
les mineras in uniuerſo mundo extare non putant. Nam ſectiles illi lapides igne adu-
aceratí reddunt cuprum, ex quo immenſa uis trahitur argenti. Nec exhauriri poteſt
dus illius terræ his uenis. Nam ubicunque in terra illa foſſioni intenditur, inueniun-
ectiles illi lapides cupro prægnantes. Foſſores, qui lapides illos eruunt ſeu excin-
t, obliquum nanciſcuntur collum, uocantur'que Germanicè Krumhels, id eſt, obliqui
orui collarij. Quum enim petrarum illarum uenæ & meatus planum habeant ſitum, ne
e eſt ut foſſores iacendo intendant labori, unde fit, quod colla illorũ ſic retorqueant, ut
e inepti reddantur ad aliarum minerarum labores. Magnum licet ibi in natura uidere
aculum. Eſt in ea regione lacus quidam magnus, longus & latus, & qualia ille uiua ani-

animalia

malia aquatilia producit,puta piſciū ſpecies,ranas & alta reptilia,tales figuras pingit &
fingit natura cupro puro in ſuperficie petrarū mineraliū,ut diſtincte cognoſcere queas
figura ſpeciem animantis. Miſit mihi unum eorum lapidum Spectabilis & prudens uir J
hannes Hubinſaccus,à quo iſta habeo,qui iudicis fungitur officio in mineris Leberthale
ſibus(quantum attinet ad dominium Rapolſteinenſe)in quo lapide huiuſmodi piſcis fi
ra, qualē hic ſignaui,
deformata, Germani u
cant Olruppā et Treiſa
habentq́ ingēs epar. Ei
cemodi pictos lapides
ueni quoq́ ſuperiori a
no Auguſtæ apud Fug
ros,quum illorum anti
tates deſpicerem. Vtū
metallarij illi Māsfeldē
mirabilibus ad coherc

dam aquam inſtrumentis,multisq́ artibus & equis illam exhauriūt. Non poſſunt ea uer
explicari,oculorum obtutibus facilius quàm ſermone dignoſcitur eorū ingenium. In M
nenſibus montibus utuntur inſtrumentis quas bigales rotas uocant,quæ ſua uolubilit
duo marſupia ingentia ex recentibus pellibus bubalis confecta,demittunt & aquis imp
ta extrahunt. Factum eſt marſupiū unum ex tribus pellibus,capax eſt integri plauſtri.
uetur hoc artificium tanta celeritate,ut interdum ſcintillæ ignis ex madidis lignis excu
tur. Superatq́ omnia alia ingenioſa inſtrumenta,quibus aqua ex profunditate extrahi
omniaq́ puerilia cenſentur,ſi huic conferantur. Nulla hodie eſt in Europa natio,quæ t
diues eſt in metallis,ut Germani,etiāſi minor pars argenti Germanici apud Germanos
datur in monetam:producit enim noſtra tellus cuprum, ſtannum, plumbum,ferrum,ha
mineras ſalis,Mercurij,uitrilli,&c.pugnantq́ contra nos inimici noſtri noſtris metallis

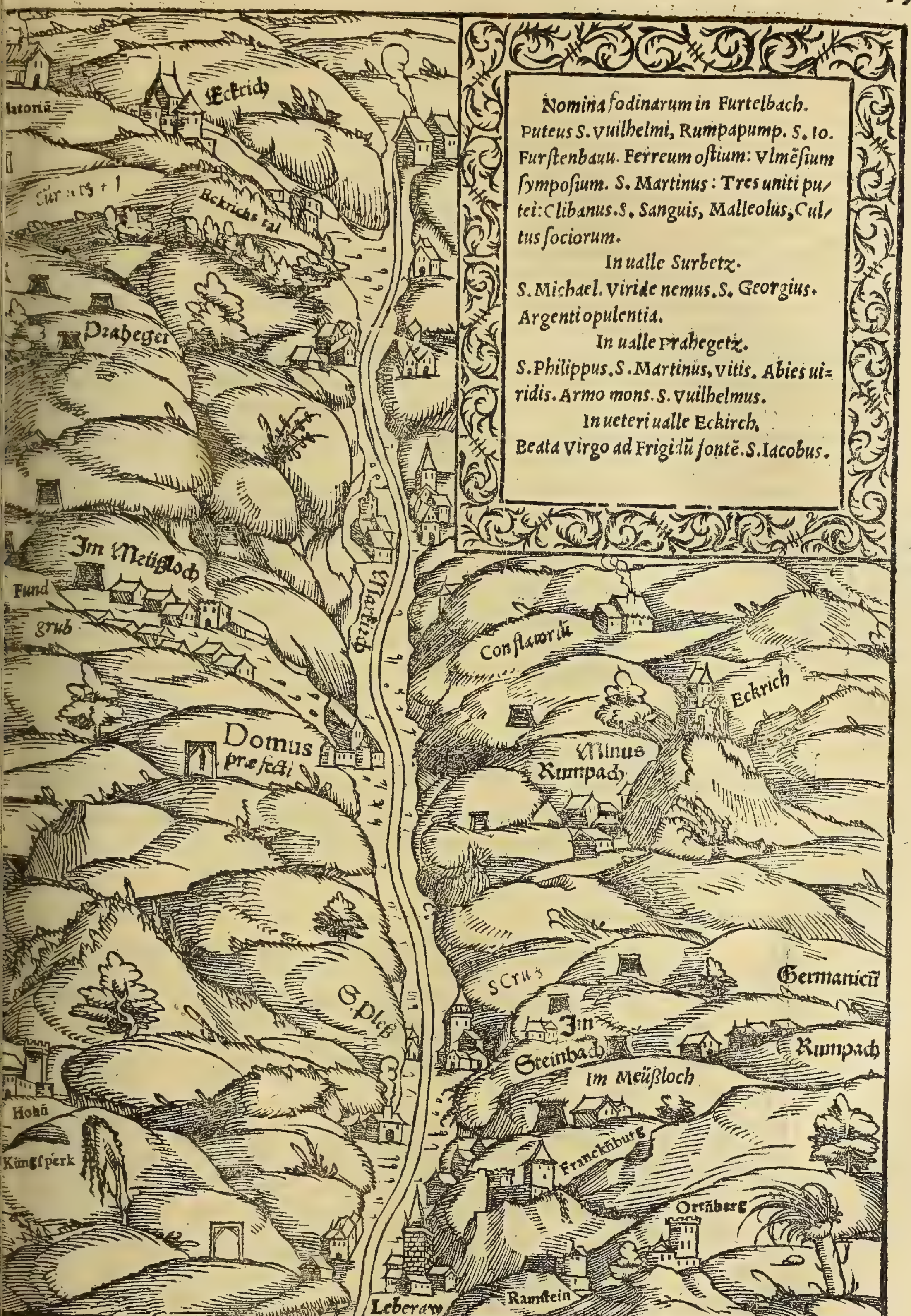
Miſnenſis metallicus apparatus.

De argenti fodina Leberthalenſi

LOcus huius fodinæ eſt in Voſago monte,ad occaſum ciuitatum Colmariæ & Se
ſtadij in limitibus ditionis dominorum de Rapolſtein,itinere ſex aut ſeptem ho
rum à Seleſtadio diſtans,fuit olim à memoratis dominis de Rapolſtein certo i
gro deprehenſus. Anno autem Chriſti 1525. poſt ruſticorum ſeditionem,quum
mini de Rapolſtein multis annis impenſas feciſſent in ualle Furtelbach,extrux
ſentq́ caput fodinarum,uulgo Fundgrub appellata eſt hodie ſanctus Guilelmus dicta
ſimul eodem tempore in fodina ſancti Iacobi à parte Lotharingiæ largam argenti uen
inueniſſent allecti Metalli operationis ſuæ copioſa retributione, ubiq́ in montibus pe
tam uallem conati ſunt ſcrutari uiſcera terræ atq́ eruere fœtum eius internum. Inuener
autem multos antiquos puteos & foueas antiquæ ſcrutationis, quos Bingen uocant, u
didicerunt, (id quod & uetuſtæ quædam teſtantur literæ) olim quoq́ in locis illis homi
metallis inhiaſſe:ſed non conſtat obquam cauſam huiuſmodi fodinæ derelictæ fuerint
quod quidam putant,ueteres metallicos coactos à labore ſuo deſiſtere propter aqua
inundationem, quum illi ſolum puteos non autem cuniculos ut hodie fieri ſolet, eger
puteosq́ tam profundos fecerint,ut aqua ui ſua illos abegerit. Hodie dux Auſtriæ & d
nus de Rapolſteiu ex æquo participant in decimis, habentq́ communem præſidem ſu
omnes fodinas excepto capite fodinarum,cuius nomen eſt ſanctus Guilelmus, qui put
proprius eſt dominorū Rappolſteinenſiū. Nomina reliquorum puteorum & fodinarū
bes ſignata in figura uallis Leberthanæ, ubi & explicatum uides latus Lotharingiæ cū
fodinis. Ferūt mōtes iſti galenā,plumbū,metallū argentinariū unde exhitur argentū,pl
bum nigrū & æs,id eſt,cuprum. Putant autem anno Chriſti 1528. uſq́ in præſentem ann
ſingulis annis 6500. marcas argenti elaboratas ex rudibus & ſylueſtribus illis montib
Quin & anno Chriſti 1530. in puteo Furnus dicto, & anno 1539. in ſancto Guilelmo ex
ſum eſt argentum purum,ſingulis uicibus circiter tria talenta ſeu centenaria in una inte
portione. Sed & cottidie ferè inuenitur argentum ſincerum, exigens tamen portionib

Fund grub.

Nomi

Nomina fodinarum in Furtelbach.
Puteus S. vuilhelmi, Rumpapump. S. Io. Furſtenbauu. Ferreum oſtium: Vlmẽſium ſympoſium. S. Martinus: Tres uniti putei: Clibanus. S. Sanguis, Malleolus, Cultus ſociorum.
In ualle Surbetz.
S. Michael. Viride nemus. S. Georgius. Argenti opulentia.
In ualle Prahegetz.
S. Philippus. S. Martinus, vitis. Abies uiridis. Armo mons. S. vuilhelmus.
In ueteri ualle Eckirch.
Beata Virgo ad Frigidũ fontẽ. S. Iacobus.
Eckrich
Im Meüßloch
Fund grub
Domus præfecti
Conflatoriũ
Eckrich
Minus Rumpach
Germanicũ
Im Steinbach
Rumpach
Im Meüßloch
Franckẽburg
Ortẽberg
Leberaw
Ramſtein
Hohũ Küngſperk

Tantum

Tantum undiq; in his montib. effoditur metalli, ut opus habeant duodecim caſis excoct
num, in quibus ſine ulla intermiſſione intenditur excoctionibus metallorũ. Sunt etiam
Furtelbach. terim quo metallicæ rei opera eſt data, extructæ mille & ducentæ domus, potiſſimũ in ual
Furtelbach dicta: quin & oppidum Markirch plurimum in his paucis creuit annis. Loc
eſt alioquin ſylueſtris & ſterilis, utunturq; habitatores pro maiori parte Lotharingica li
gua. Separant enim montes Alſatici linguas Teutonicam & Gallicam. Diſcriminatur u
lis Leberana in multas particulares ualles, & in omnibus ferè periculum factum eſt fod
di metalli. Viuunt metallici ſuis legibus & iuribus, ne ullius recognoſcunt obedientiam
ſi iudicis ſui, qui eſt loco magiſtratus. In cuniculis ſequuntur directionem compaſſi hoc
magnetis, haud ſecus quam nautæ in mari plagas mundi per iſtud inſtrumentũ obſeruat
Cum puteum fecerint certarum orgyarum, tum in latus agunt cuniculum, & ab illo c
niculo rurſum alium fodiunt puteum iuſtæ profunditatis, atq; inde ducto cuniculo ſecũd
tertiũ faciunt puteũ ſicq; miris ambagibus & meatibus deſcendunt continuo in profun
quouſq; uel aquarum ui coherceantur ab ulteriori deſcenſu. Quicquid autem in cunicu
exſcinditur de ſaxis uel effoditur de terra, adſunt operarij cum alueis ceu capſis in quatu
paruis ferreis rotulis currentibus, & abducunt ad proximũ puteum, ubi alij ſtant operarij
machinis tractorijs quicquid allatum eſt ſurſum trahunt, & alijs operarijs tradunt abduc
dum alueis. Sicq; ex profundiſſimis terræ locis per multos cuniculos & puteos, perq; m
torũ manus terra effoſſa egeritur, & breui magnus foris in aëre aceruus ante caput fodi
rum aſſurgit, tandemq; in montem coagmentatur. Et quoniã omnia aguntur in tenebris
Haſpler. ceſſe eſt ut quilibet proprium habeat lumen, quandiu uerſatur in illo regno Plutonis, n
poſſet ardens facula conſeruari, niſi recens aër ſubinde uel uentilabro uel folle inſuffla
tur. Poſt laborem autem in puteis & cuniculis exactũ, eductoq; metallo, ſuccedunt dein
alij labores, quos his ſuis figuris magis quàm uerbis explicare uoluimus, etiãſi ſuccinct
tulis iuxta ipſas figuras explicuerimus rem ipſam & operationẽ quem exercẽt ordine q
dam Metallarij, quemadmodũ ab ipſis inſtructus ſum, corã omnia proprijs oculis cerne

Hi metallici ſecernunt atque comminuunt
portiones metallicas, lauantq; primum in lacunulis, qui Germanice
Sumpffuueſcher appellantur.

Hic lauatur metallũ, agitaturq; palis furcatis, unde & germanice lotores illi uocantur, Kruckenuueſcher.

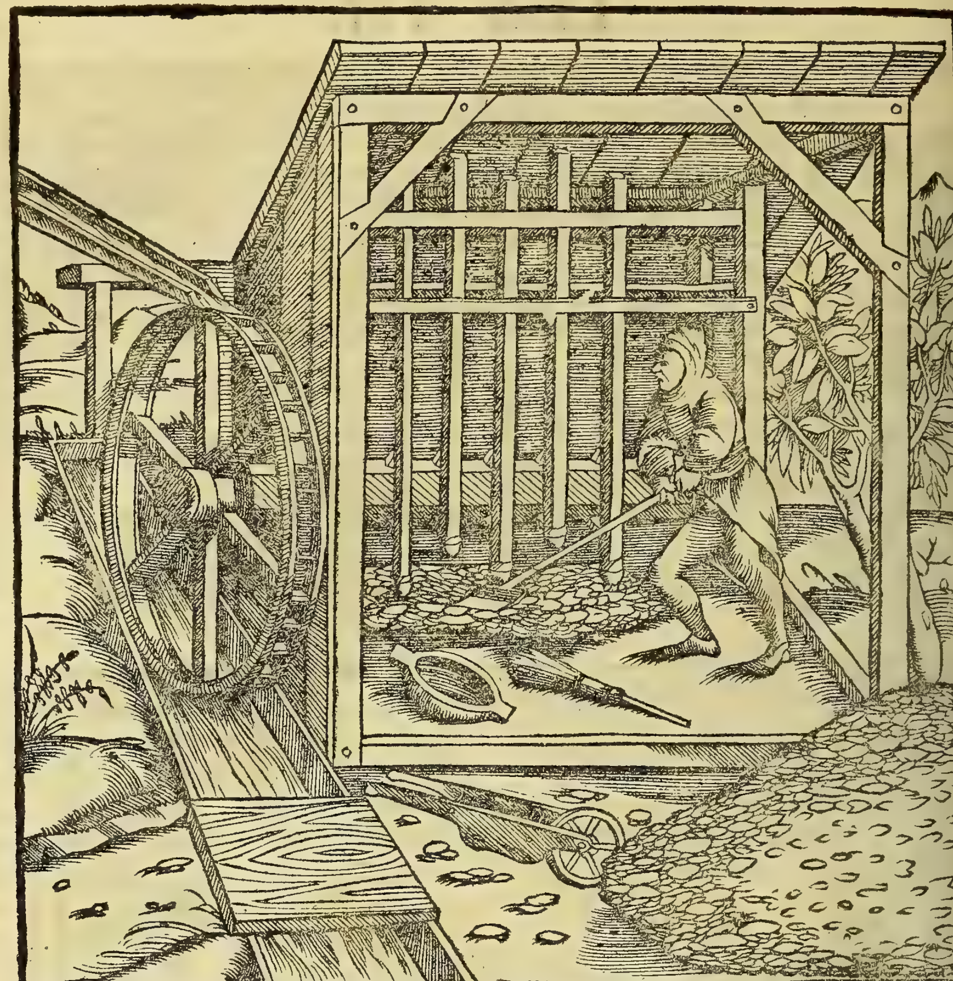

Hic per cribra agitatur metallum lauaturq; tertio & uocantur Germanice lotores iſti Sypuueſcher.

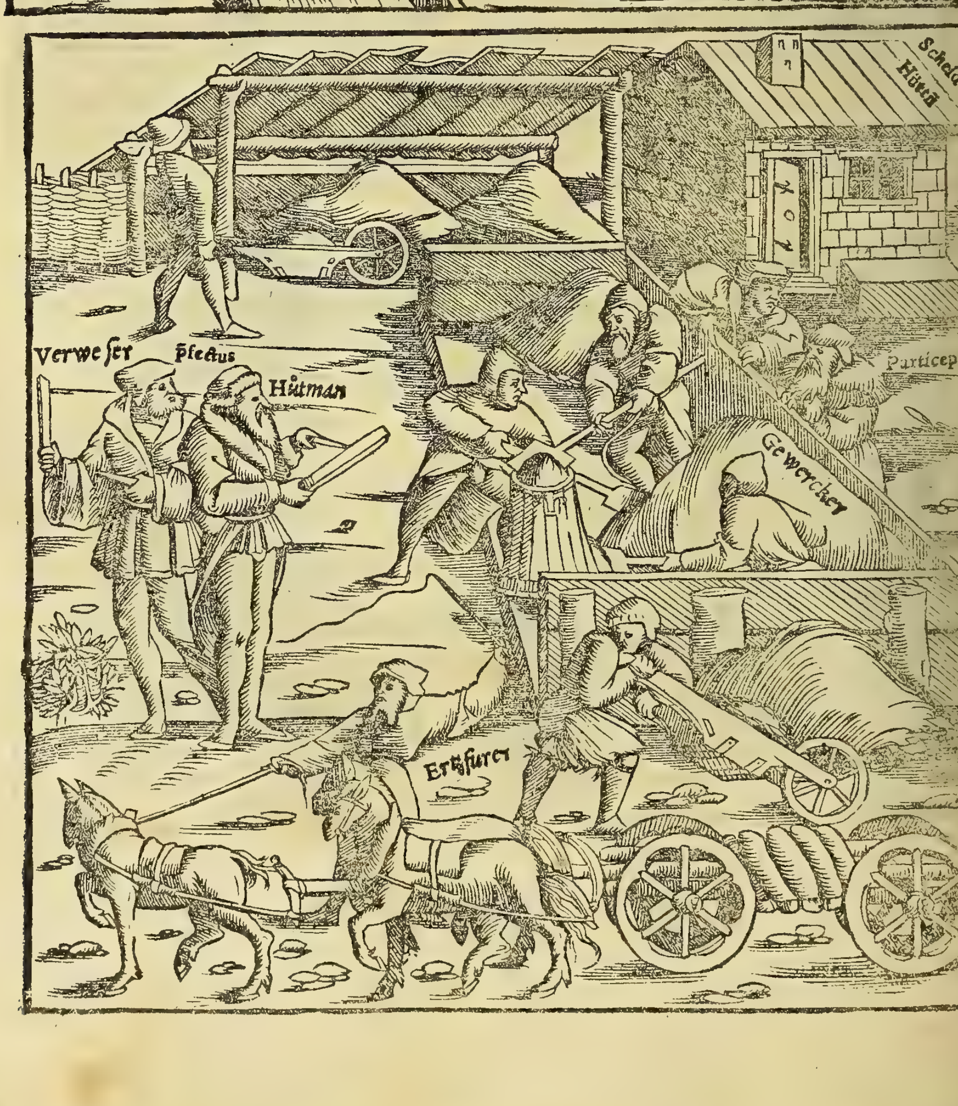

Hic ſecernunt mulieres ſeligunt que metallũ anteà malleo fractum & toties lotum. Germani uocãt eiuſmodi laborem Ertz klauben.

Hîc metallum in capſulas miſſum, pilis præferratis quæ rota aquaria uerſat, tũditur atq; cõminuiſ, quem laborẽ Metallici Germanicè uocãt, Ertzbochen.

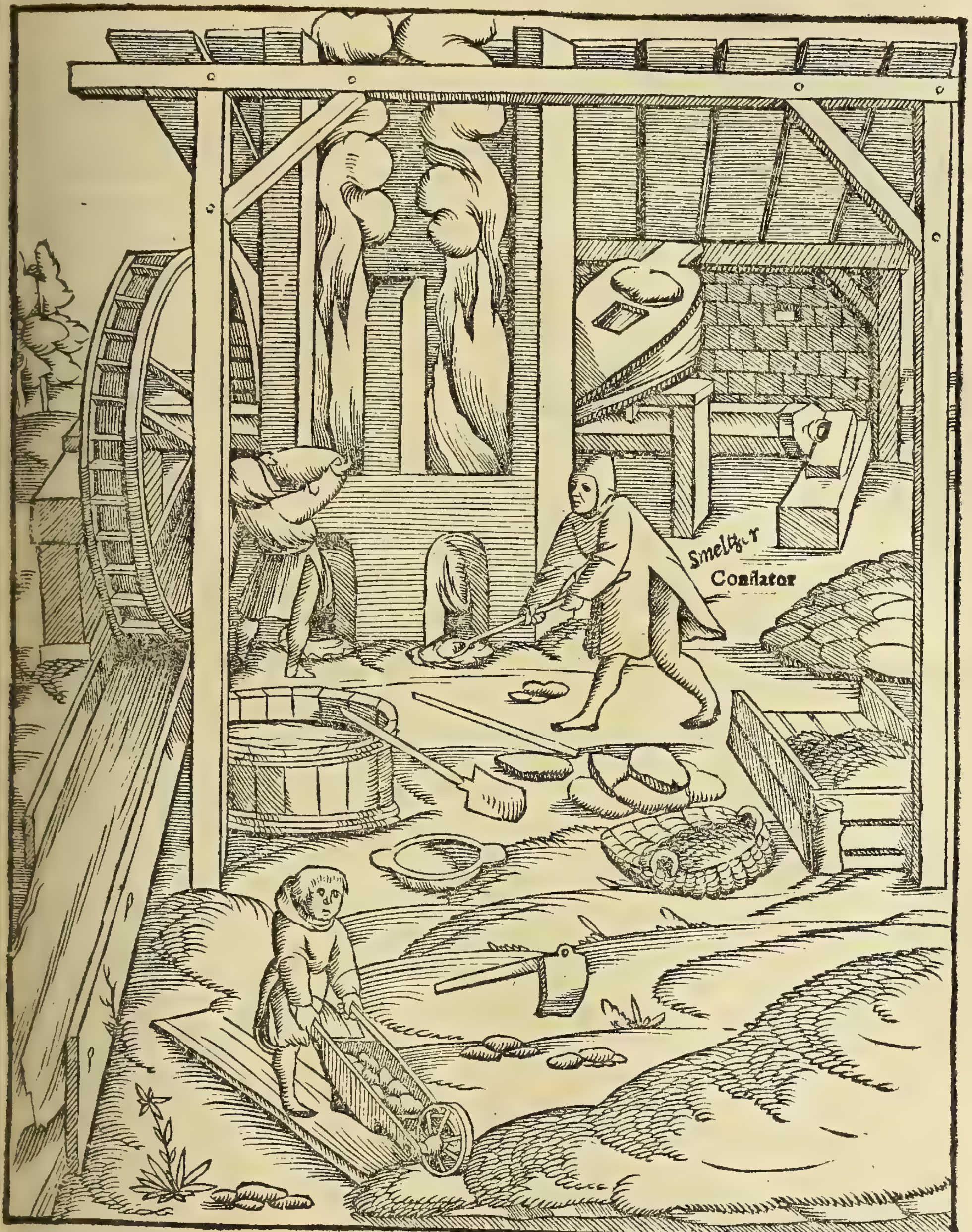

Explicat iſta figura, quomodo & coram quibus metallũ ad excoctionem iam paratũ inter cõpetitores, eoſque qui in eo participant, diſtribuatur.

)fficina, excoctionis, liquefactionis, con-

ionis & ſeparationis metallorũ. Germanice Schmeltz hütte: ubi rota aqua impulſa mo- uet ſine ceſſatione folles ignem ſubinde excitantes. Conflator continuo exci- pit reſolutum metallum & à contuſis metallicis lapidibus ſepa- ratum, atq; in modulos transfundit.

De Alſatia eiusſqúe dominio.

REges Franciæ olim ſub ſuo dominio habuerunt Alſatiã, habitauerũt'q; in ea ducẽ tos circiter annos. Fuit autem pars regni Auſtriaci, cuius ſuprà in Francia feci mentionem. Atq; hinc eſt, quod in quibuſdam hiſtorijs hæc regio uocatur minor Francia. Antea uerò fuit quingentis ferè annis ſub Rom. poteſtate, fuitq; Argen gazophilacium eorum, ubi colligebant cenſum, quem in Alſatia & alijs circumiacen- ter is leuabãt. Sunt etiã qui uolũt anno domini 685. regem Franciæ Hildericum tradi- Alſatiã affini ſuo duci Eticoni, qui reſ[illegible]nti & curiã ſuam habuit in ſuperiori hen-

 heim

Mons S. Otiliæ heim atq; in Hohenburg, quod hodie appellatur mons ſanctæ Otiliæ. Succeſſit autem E
coni filius eius Adelprechtus, dux princeps Alſatiæ: & cum ille ſagitta ictus interiret, re
quit duos filios Linfridum & Eberhardum, qui præfuerunt Alſatiæ, Poſtea fuit familia e
rum repulſa ab Alſatia per Carolum Martellũ, qui fuit Palatinus & Curiæ magiſter in
gno Franciæ. Habuerunt autem tunc Palatini ſedem ſuam in ciuitate Treuerenſi. De La
grauiatu Alſatiæ paulo poſt dicturus ſum.

De ciuitatibus, arcibus & fundationibus quibuſdam in Alſatia extructis & erectis.

De oppido Einſsheim.

HAbet domus Auſtriaca in hoc oppido Perlamentũ & cancellariam, ut uocant, p
regionibus Sunggoiæ, Briſgoiæ & quatuor oppidorũ, quæ ſita ſunt ſupra Baſil
iuxta Rhenum. Anno domini 1475. deputatus fuit ad officium aduocatiæ Oſw
dus comes à Thierſtein, qui primus fuit regionis præfectus habens ſecũ in Ein
heim conſiliarios & corregentes. Antea uerò nulla fuit ibi regiminis adminiſtratio, n
quod præfectus & ſcriba regionis ibi habitabant, uocabantq; ad ſe ex aliis aſſeſſores qu
ties publicum fuerat celebrandum conſiſtorium. Anno domini 1444. Armeniaci conti
bant ſe in Einſsheim quindecim hebdomadarũ ſpacio, occupato tam oppido quàm caſt
tenentes omnem terram à monte Beligardo uſq; Hagenoiam, de quibus iam multa ſcri
in hiſtoria urbis Baſilienſis. Anno Chriſti 1492. lapſus eſt deſuper ex nubium coagulat
ne ædito magno tonitruo, ſeptima die nouẽbris, lapis grãdis, haud procul à memorato o
pido, ponderans duo talenta ſeu centenaria & dimidium, quem tollentes incolæ ſuſpend
tur in eccleſia parochiali pro mirabili ſigno.

Murbach.

MVrbacẽſe monaſteriũ ordinis ſancti Be
dicti, unũ ex quatuor Romani imperii c
nobiis, quorum abbates pro principibus
bentur, fundatum eſt à comite Eberhar
tempore Theodorici regis Francorum, circa ann
Chriſti 724. ſollicitãte ad id ſancto epiſcopo Pirmi
Nam habent fundationis literæ in hunc modum:

Fundationis litera. Theodoricus rex Francorum uiris apoſtolicis, patribus, epiſcopis, nec nõ illuſtribu
ris ducibus, patriciis comitibus, uel omnibus agentibus tam pręſentibus quàm futuris, &
Igitur dum uenerabilis uir Pirminius gratia dei epiſcopus, noſtris temporibus cum m
chis ſuis deo inſpirante pro Euangelio Chriſti peregrinatione ſuſcepta monaſterium u
Voſagus. rum in heremo uaſta quæ Voſagus appellat̃, in pago Alſacienſi, in loco uocatur Viua
peregrinorum, qui antea appellatus eſt Mourbach, in allodio fidelis noſtri Ebrohardi
mitis, cum ipſius adiutorio deo cooperante conatus eſt conſtruere monaſterium uel co
bium ſanctum ibidem inſtituere in honorem dei & genitricis domini noſtri Ieſu Chr
&cæt. Gundolfi uilla in dei nomine feliciter, Amen. In chronica quadam Ebers
menſis monaſterii ita ſcriptum inuenitur. Fuit Ergkoualdus ſummus magiſter curia r
Dagoberti poſt annum Chriſti qui& ipſe reliquit filium Leodiſium, ſuccedentem qu
in officio magiſterii. Reliquit poſt Leodiſius filium Atticum, quem alii uocant Et
nem, qui duxit uxorem ſororem reginæ, quæ ſancti Leodegarii ex ſorore neptis fuit, u
rex motus tradidit illi ducatum Alemanniæ, qui continebat Alſatiam, Sueuiam & ſup
rem Germaniam. Habuit autem Ethico reſidentiam ſuam iuxta iuxta regalem uillam E
Altitona. heim in arce Hohenburg, Latine Altitona, quæ nunc appellatur mons ſanctæ Otiliæ.
ante mortẽ ſuam diſtribuit bona in ſua quatuor partes: unam deſtinauit ad fundationẽ
cti Stephani in Argentina, aliam deſignauit ad fundationem monaſterii Ebersheimen
xta Seleſtadiũ, tertiã ordinauit pro monaſterio ſanctæ Otiliæ, quartã uerò reliquit con
guineis ſuis Eberhardo & Maſoni. Eberhardus cœlebs manſit in arce Egesheim, fact
cœcus fundauit ex bonis ſuis ad honorem ſancti Mauricii monaſterium, quod poſtea
ctus Pirminius cõſecrauit in honorem ſancti Leodegarii, uocatumq; eſt Viuarium pe
Viuarium. norum monachorum, & poſtea Murbach. At Maſo ſublato ex uxore filio, rurſum que
ami

ſo, nã ſubmerſus fuit in Olruna, ſicut & ſupra cõmemoraui, extruxit de facultatib. ſuis obitũ dictũ Maſonis monaſteriũ, uulgò Maſmũſter, in honorẽ ſancti Leodegarij, de cu ro . pia erat Maſo iſte. Geſta ſunt hæc omnia temporibus regum Theodorici et Chilri, qui rerum potiti ſunt ab anno Chriſti 721. uſq; ad annum 750. Sunt etiam qui uolunt hardum ducem Sueuiæ conſtruxiſſe & fundaſſe monaſterium Murbacenſe, in quo & ca Conuerſus factus, laudabiliq; uita conſumatus, ſepultus fuit in monaſterio illo fa Eberhardus dux Sueuiæ. eſt poſtea abbas ſanctus Simprechtus Caroli magni ex ſorore nepos, translatusq; po ad Auguſtam Vindelicorum, factus eſt eius loci epiſcopus, ubi & ſepultus iacet. Fue tempore Hunnorum ſeptem monachi in monaſterio Murbacenſi, in monte propin ſanctam agentes uitam, qui ab infidelibus trucidati, reliquerunt loco illi montem, ut ca uocaretur Latrocinij campus.

Gebuuiler.

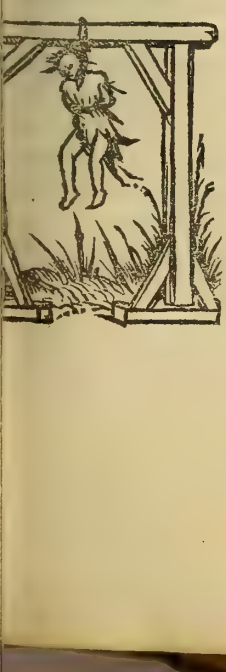
Vtant hoc oppidum, quod in montium faucibus eſt ſitum, anno Chriſti 1124. initiũ accepiſſe. Abundat uitibus & paret abbati Murbacenſi, qui plerunq; in eo loco ſuam habet reſidentiam. Eſt & aliud oppidum Vuatuueil nomine, extra fauces iuxta montes ſitum, quod memoratum quoq; Abbatem agnoſcit dominum.

Lutenbach, Marbach.

Iſtantia medij milliarij à Murbaco, ſitum eſt Lutenbacenſe collegium, quod aliquando fuit Benedictinenſe monaſterium fundatum à quodam comite Lentzburgenſi, qui & monaſterium Ergoienſe fundauit circa annũ Chriſti 998. Dein de anno 1090. fundatum eſt monaſterium Marbacenſe à domino Burckardo de ɔiſuuyler & magiſtro Manigoldo de Lutenbach.

Rubeaci oppidi ſuperioris Alſatiæ deſcriptio per doctiſſimos uiros, dominos Conradũ Pellicanũ & Conradũ Vuolfhartum eius ex ſorore nepotem, natione Rubeaquenſes.

RVbeaquum antiquiſſimũ Alſatiæ oppidum conditũ eſt à Romanis anno ſecũdo olympiadis 235. ab urbe cõdita 914. Iunio Ruſtico & Aquilino cõſulibus, M. Antonino & L. Vero eius fratre apud Romanos regnãtib. anno à natiuitate Chriſti 164. Nomẽ ciuitati impoſitũ ferũt à fluuiolo, qui in ualle diui Georgij nõ procul à ɔ Sultzmat oritur, ac rubeo alueo per agros ac uineas fluẽs, ob multas cõmoditates ab : excipitur. Incolæ eum hodie Ombach uocant, qui tamen ab aqua, quæ ex aluei ſplen :rubea eſſe uidetur, Rotbach (ut ex antiquiſſimis annalibus apparet) olim dictus, urbi q; eandẽ appellationẽ dedit, quæ etiãnũ latino nomine ſatis cõmode exprimitˉ. Rubea Rubeaquum à rubea aqua. m enim, quaſi rubeæ aquæ oppidum dicimus. Hoc oppidũ magnificis primũ ædificijs uplici ſuburbio extructũ, Romanę nobilitatis diu fuit hoſpitiũ, quę ob terrę fertilitatẽ, iumq; rerum, quę ad uſum hominũ neceſſaria ſunt, abundantiã, ad annos ferè 500. hoc bitauit. Ad eius reipub. conſeruationẽ condiderunt leges optimas, in primis autẽ con ures grauiſſimã inſtituerunt actionẽ, eamq; tam ſeueram, ut inde ad noſtrum uſq; tempeſtatem per Germaniam tritum factum ſit prouerbiũ: Der alt galgen zu Rufach hat gut eichen holtz. Quo minatur ſuſpendium ijs, qui furto aliquid alienaſſent. Fuit tamen in terrorem hominũ non eo loco quo hodie eſt, ſed meridiem uerſus non procul à pago Gundelsheim ea furca erecta, à qua eius loci incolæ adeò abhorruerũt, ut ex his quã pauciſſimi furti nomine accuſarentur. Et cum Auſtraſij regni, tempore Franci profligatis Romani Alſatiã finitimaq; occupaſſent, Dagobertus nonus Francorũ rex potentiſſimus Rubeaquũ tenens, in ipſa urbe uerſus occidentem, loco natura munitiſſimo anno redemptione humani generis 623. arcem ædificauit, quam uel à magna lapidum mole, tutiſſimoq; contra hoſtes præſidio, Iſen Arx Iſenburg.

P 2 burg,

burg,hoc eſt,Ferriburgum, uel ut alij uolunt ab Iſide frugum inuentrice (quam ob gle
fertilitatem in eo colle antiquitus cultam arbitrantur)Iſisburg nominare uoluit. Dagob
tus parata iam regia ſibi ſede,ut à gentilum ſuperſtitionibus ad uerum dei cultum auoca
populum, Amandum Vltraiectinæ eccleſiæ epiſcopum, uirum eo tempore doctrina,
pietate conſpicuum ad ſe uocat. Cui quum circa annum Chriſti 738. Sigiſbertum filiu
quem ex Mechtilde Saxonum duciſſa natum habebat, uera in Chriſtum fide erudiendu
dediſſet, uoluit etiam ut poſt fidei confeſſionem in arce Iſenburg, multorum in conſ
Primus Argentinæ epiſcopus ctu ab eodem epiſcopo in nomine ſanctæ & indiuiduæ trinitatis baptizaretur. Quo f
cto, Amandus ad euangelij propagationem primus Argentinenſium Epiſcopus ac oui
Chriſti per Alſatiam uigilātiſſimus paſtor factus, populum ab errore ad dei cultum p
traxit. Cumque Sigisbertus generoſus adoleſcens poſtea, nempe circa annum Chri
646.prope Ebersheimmunſter uenatione feras inſectaret,equo feroci deiectus & ab ap
ſpumante læſus, ſemianims à ſuis eſt inuentus. Mittuntur igitur à Dagoberto nun
ad Arbogaſtum Aquitanum,quem poſt Amandum ad epiſcopatum Argentinenſem p
mouerat,ut ad Sigisbertum animam exhalantem properaret. Venit illico epiſcopus,
dum preces pro Sigisberto ad deum fundit, adoleſcens integræ ſanitati reſtituitur. P
quo pietatis officio Dagobertus rex,eccleſiæ Argentinenſis Rubeacum oppidum,totan
Mundot. eam ditionem dono dedit,quam adhuc hodie Manuſdatum, incolæ autem corruptè Mu
dot appellant. Longe poſt, oppidum Rubeaquenſe cœpit exteris innoteſcere & m
gni nominis fieri à peregrinatione quæ ex diuerſis regionibus ad diuum Valentinum
cta eſt. Valentinus enim cum anno à Chriſto nato 260. Romæ ſub Claudio Imperat
unà cum multis alijs ob fidei confeſsionem in martyrio coronatus eſſet,reliquię eius ap
S. Valentinus Rubeaci. Sanctam Potentianam ad annos 741. ſeruatæ, & deinceps ſub Syluestro ſecundo Rom
no pontifice Rubeacum aliqua ex parte translatæ, eius peregrinationis, quæ ad ſanct
Valentinum tam crebro facta eſt, occaſionem dederunt, quæ incœpit paruis initijs an
Domini milleſimo primo. Cum autem in rebus mortalium nihil ſit perpetuum, ac uic
tudine rerum ueluti æſtuario quodam fluxu refluxuq́ꝫ ferantur omnia, uix dici poteſt,qu
tis hæc ciuitas poſt tantam felicitatem,& in qua plus quàm annos mille conſtituta fuit,
mnis ac periculis poſtea expoſita fuerit.Primum enim quum circa annum domini mill
mum ſexageſimū octauum Henricus Romanus Imperator,eius nominis quartus, in A
tiam ueniſſet & honorificè cum ſuis à Rubeaquenſibus exceptus eſſet,maximas in ciui
excitauit turbas.Satellites quippe eius dum ſuperbè in urbe aliena graſſarētur ac fœdæ
dinis gratia nihil nō tentaſſent,ciues cum ſtupratas honeſtas uxores ac uiolatas uirg
caſtas militibus ſuperbis ſentirent,eoſdemq́ꝫ uiolatę hoſpitalitatis fruſtra apud Henric
Seditio contra Henricū quartum. (qui ſuis data opera cōniuere uidebatur) accuſaſſent, partim pietate in ſuos, partim etiā
indignitate ac turpitudine moti ciues, hinc inde concurrunt, oritur ſæditio, ſeuitq́ꝫ anim
gnobile uulgus, iamq́ꝫ faces & ſaxa uolant, furor arma miniſtrat. Imperator aūt audito
multu,relicta mora ad ſuos properat,non quidē ut iniurias ciuibus illatas prohiberet,ſe
iuuaret,& non ut pugnā ſedaret,ſed ut cōmoueret amplius. Ruit igitur uehemētius irr
cabile uulgus,fœmina cum uiro,ſeruus cum domino, ignauus cum forti,ut plerūq́ꝫ fit,
mum illata miniſtrat iniuria.Incœpta aūt pugna,incœpta eſt Cæſareaneorū fuga.Nam
imperatoriæ partis erant uidentes furentis turbæ impetum & rem in arto ſitam,ſola fug
Rubeaquenſes ſuperant Cæſareanos. lutem quæſiuerunt.Oppidani autem fugientes hoſtes armis inſecuti, fortiter pugnand
ſignia imperialia,omnemq́ꝫ Cæſareū cultum(coronā uidelicet,uexillum cum aquila,al
uexillum rubeo croceoq́ꝫ diſtinctum colore, pomum, ſceptrumq́ꝫ aureum)recuperant
Inſignia imperialia. alia præda pinguiſſima.Imperator fuga cum paucis uix elapſus, ſua deplorās inſignia
gis quàm milites interfectos,pacem cum Rubeaquenſibus inire nititur. Ciues igitur
aſpernantes Cæſaris,non impia molientis,amicitiam petunt ut pacis conditiones prop
tur.At Henricus nil cupit aliud,quàm ut Rubeaquenſes imperialia ſibi reſtituant inſig
Quo facto, promittit ſe primum hoc Rubeaquenſium factum, neque per ſe neque pe
os etiam uindicaturum. Deinde ſe perpetuo non tantum eius oppidi fautorem ac a
cum,ſed fidiſſimum etiam patronum ac propugnatorem fortiſſimū futurum. Ciues au
conditionibus æquis,pacem ea conditione recipiunt, omnemq́ꝫ Cæſareum cultū reſtit

Ciu

CIVITAS RVBEA

quenſis ad uiuum hic expreſſa, uetuſtiſsima regum Franciæ reſidentia, in optimo ſuperioris Alſatiæ loco ſita, cuius picturam uir integritate & rerum prudentia inſignis D. Antonius Kuntzius Rubeaquenſium Prætor clariſſimus, ad ornandū noſtræ Coſmographiæ librum exhibuit, & à patriæ amatoribus exoratus ob uenerandam uetuſtatem eius lineamenta (ut hodie poſt tot expugnationes reſtant) huic operi Coſmog. ærarij publici ſumptibus, adiungi probe curauit.

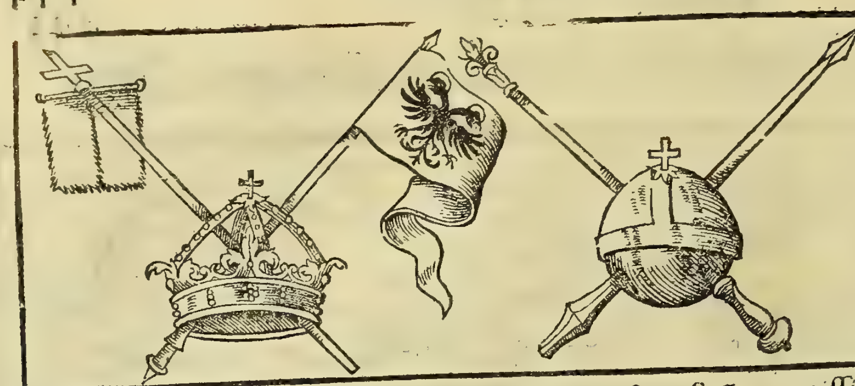
Rubeaquum cum arce Iſenburgo mœnibus in

ostræ ætatis habitudinem ad uiuũ expreſſum.

Signa imperialia.

Sed Cæſar mox
oblitus qua ra-
tione ſua inſi-
gnia recepiſſet,
ſtatim cõſcribit
exercitum : quo
contracto, Ru-
beaquenſes ex
improuiſo ob-
ruit, urbẽ expu-
gnauit, ferro in-
cendioq́ꝫ uaſta-
uit omnia. In hac expugnatione ſuburbia ad ortum & auſtrũ amœniſſima, (in quib. præci-
puè artifices tumultuarij, utpote fabri diuerſi generis ac æramẽti habitabãt) adeò humi pro
ſtrata ſunt, ut in pleriſq́ꝫ locis uix hodie ueſtigia conſpiciantur. In cineres iam coniecta ci-
uitas, cum inde ab incolis qui ſupererant, iterũ poſt annos 140. à Philippo Barbaroſſæ filio
Sueuięq́ꝫ duce uaſtata eſt, cauſa erat quod Argentinen̄. Epiſcopus pro Rom. Rege illum a-
gnoſcere nolebat. Is enim cum Henrici ſexti Romani Imperatoris nomine gubernator Ita
liæ fuiſſet, defuncto Henrico, Rom. imperij adminiſtrationẽ à p rincipibus electoribus ac-
cepit. Innocentius aũt pontifex infenſus Philippo (eo quod Italiam gubernans in multis ſi
bi aduerſus eſſet) non tantũ imperij principes cõtra Philippũ incitauit, ſed excõmunicauit
etiam, ac aliorum principũ auxilio Bertholdum ducem Zeringenſem Cæſarem creari fe-
cit. Quæ fama cum ad Philippũ perlata eſſet, qui tum in o ppido Mülhauſen erat (quo mul-
ti principes Bohemiæ, Saxoniæ, Bauariæ ac Sueuiæ à quibus creatus Cæſar erat, conflxe-
rant) ferro oblatam ſibi dignitatem tueri conatus eſt. Verum ſimul atq́ꝫ cognouuit Zerin-
genſis ſe potentia & uiribus imparem eſſe Philippo, ad eum ueniens, ſibi repugnanti impe
ratoriam dignitatẽ oblatam eſſe oſtendit, ſuaq́ꝫ ſponte imperio ſe exuit. Pontifex tamen u
dens imperiũ Rom. iterum in Philppi manibus eſſe, perſeuerans in odio ſemel concepto
effecit ut à Colonienſi epiſcopo Palatino Rheni, princeps Brunſuicenſis Otto uidelicet
eius nomina quartus, Romanus Imperator crearetur, quem ipſe etiã pontifex, excõmunica
to adhuc ſemel Philippo, confirmauit & coronauit. At cum Deus fortunaret res Philipp
ulturus Philippus illatas iniurias, bello adoritur eos qui Ottoni adhæſerant, in quorũ nu
Rubeaquum expugnatur. mero cum Conradus baro Hunnenburgenſis, ſecundus eius nominis Argentinenſis epi
ſcopus fuiſſet, Philippus imperio potens & armis, anno domini 1200. in Alſatiam irruit, d
populatur totam eam ditionem, quæ ad epiſcopum Argentinenſem ſpectabat, Rubeaqu
expugnat, arcem Iſenburg frangit, ferroq́ꝫ in oppido conſumit omnia. Idem fecit poſt an
nos ferè centum Adolphus comes à Naſſauu, Rom. rex, non multum abſimilem habẽs o
caſionem. Cum enim defuncto Rudolfo Cæſare adiutus epiſcopi Moguntinenſis fauore
anno Chriſti 1292. Cæſar declaratus eſſet & imperij aliquot principes eundem ad tantar
gubernationẽ parẽ utilẽ iudicaſſent (eo quòd partim adferendos eminentiæ Cæſareæ ſum
ptus, copiæ fmiliares non ſufficerent, partim in rebus gerendis haberet fortunam ſibi par
propitiam) eo depoſito, Albertum Auſtriæ ducem ducem Rudolfi Cęſaris filium Mogu
tiæ (ubi tum principum conuentus erat) Cæſarem Rom. prouinciarunt. Adolfus autem re
gnandi cupidus, eam electionem improbat, & dum bello inſectatur eos, quorum inſtinct
Albertus Imp. creatus erat, tandem intelligit etiam Conradi baronis de Liechtenberg, A
Adolphus Rupeaquum expugnat. gentinenſ. tum epiſcopi, fauore adiutũ. Ideoq́ꝫ anno 1298. uel ut alij uolunt 1296. in Alſatia
irrumpit et cum ferro ſuperiorem eius regionis partẽ deuaſtaret, Rubeaquum ętiam abac
præda ampliſſima, incendijs moleſtauit. Tres illas belli deuaſtationes ſequũtur à Iudæis
latæ calamitates, qui dum in Chriſtianorum perniciem in in omnibus ferè regionib. conſ
raſſent, & uarijs hinc inde ob nefanda ſcelera ſupplicij affecti eſſent, Rubeaquenſes plerc
Iudæi exuruntur. que ſuorum Iudæorum, qui ſynagogam in oppido habebant, anno 1309. in Ianuario ext
urbem iin loco Iudæorũ pratum dicto, cõbuſſerunt, reliquos uerò poſt 29. annos in die C
uerſionis Pauli ferro trucidauerũt. Inſecuta eſt poſt annos uerò nouẽ dira in ciuitate fam
& miſeranda earum rerũ quibus uita humana ſuſtentetur neceſſitas, in cuius rei æterna
memoriam collatis à populo quadrantibus, quadrageſimale in ſummo templo uelum d
pictu

ũm eſt cum hac inſcriptione: Anno domini M.CCCXLVII. depictum & perfectum *Fames dira.*
ocuelum, & eodem anno erat cariſtia magna & defectus terræ fructuum uniuerſo-
.Deuaſtata eſt quoque ciuitas Rubeaquenſis bis ab Anglis: anno ſcilicet 1364 quan- *Angli uaſtant*
ncurſionem in totam Alſatiam fecerunt & pleraſque ciuitates multo ſanguine expu- *Rubeacum.*
uerunt, ex quarum cladibus tam diris Iohannes baro de Liechtenberg Argentinenſis
epiſcopus (qui ante annos 4. à Iohanne ultimo Alſatiæ prouinciali comite, Landgrauia *Landgrauiatus Alſatiæ.*
Alſatię poſſeſſiones omnes ad epiſcopatum Argentinenſem coëmerat) adeo turbatus
it ex ſolo animi mœrore paulo pòſt extremum clauſiſſe diem feratur. Deinde poſt an-
14. reuerſi Angli in antiqua Alſatiorum hoſpitia, quorum uires ac impetum cum Lam
us à Beuren Argentinẽſis tunc epiſcopus frangere nequiret, Rubeaquum oppidum to
ꝗ ferè Alſatiam miſere uaſtarũt, anno domino 1374. Et ſic iacuit hæc ciuitas ab imperio
rici 4. uſque ad hæc tempòra in cinere hoſtili, quæ ob tot acceptas clades in priſtinam
nam reſtaurari nequaquam potuit. Fridericus tamen à Blanckenheim à pontifice Ro-
o contra diſcordiam Canonicorum ſenatus electionem, Argentinenſis factus epiſco
, dum clero peccanti grauiſſimas irrogaret mulctas, & per omnem ſuam ditionem exa-
nes ac uectigalia imponeret, ex eadem pecunia, quinto ſui epiſcopatus anno, qui fuit
us Chriſti 1380. Rubeaquenſium muros aliqua ex parte reſtaurauit, addens mœniorũ *Reſtauratur*
circuitum ciuitatis ambulacrum, ad nocturnas uigilias, hoſtes'que propulſandos aptiſ- *Rubeaquum.*
um. Ob eam autem pecuniarum exactionem, animíꝗ innatam ſeueritatem, cum Frideri
e clero ac ſubditis quibuſdam inuiſum eſſe intellexiſſet, de alio ſtatim epiſcopatu ac-
endo animum adiecit, obtinuítꝗ iure permutationis Vltraiectinum epiſcopatum, &
lelmus comes Dieſtenſis Vltraiectenſis epiſcopus factus eſt Argentinenſis epiſco-
, anno 1392. Sed cum contra approbatam Romani pontificis permutationem à Cano-
s Argentinẽſibus Burkhardus de Lutzelſtein, ſummæ Baſilicæ præpoſitus in epiſco-
Argentinenſem eligeretur magnæ inde ortæ ſunt diſſenſiones. Demum tamen
ckhardus, dum uideret ſe piſcopatum obtinere non poſſe, cum duobus iam annis eccle
Argentinenſi præfuiſſet, anno 1394. ſponte ſua deceſſit, retento tamen Rubeaco &
icente ditione. Verum mox inſidias aduerſariorum timens, & Rubeacũ & totam eam
onem reſignauit, relictáꝗ religionis profeſſione, pontificia diſpenſatione interuenien
orem duxit, ex qua pater filiorũ duorum factus eſt, Iacobi uidelicet & Vuilhelmi, co
m à Lutzelſtein. Qui deinceps à Friderico Rheni Palatino ditione ſua eiecti in exiliũ *Comitatus Lutzelſteinenſis.*
, ſine hæredibus diem obierũt & comitatũ Lutzelſteinenſem Rheni Palatinis relique-
. Rubeacũ poſtea ab Vngaris bis uaſtatum legimus anno ſcilicet Chriſti 1416. & 1426.
ndo incurſiones fecerunt Alſatiã non ſine damno eiuſdẽ regionis. Deinde anno Chri-
439. cum Conradus baro à Buſſnang ex Thurgouia natus à maiori parte capituli elige
& ab alia parte electus eſſet Baro ab Ochſenſtein, Conradus natura humanus, certis
ditionibus epiſcopatũ abdicat, uidelicet ſi Rupertũ Rheni Palatinũ Bauariæ ducem in
copũ crearent: deinde ſibi poſt epiſcopatus abdicationẽ arcem Iſenburg, Rubeaqunm
mnẽ Munuſdationẽ libere poſſidendũ relinquerent. Quæ cõditiones cum omnib. pla-
ſent, Rupertus Conradi inſtinctu & totius cleri conſenſu in Argentinenſem epiſcopũ
tur. Conradus uerõ concedente Ruperto Rubeaquũ proficiſcitur, regiamꝗ Dagober-
abitat, Rubeaquenſib. longe acceptiſſimus. Is dum in oppido moratr̃ Ludouicus Del
us Caroli regis Franciæ primogenitus, poſt pacem cum Angliæ rege factã, anno 1444
ermaniã cum magno exercitu irrumpit, Baſileam properans, uel ut in fauorẽ Romani
tificis diſſiparet congregatũ conciliũ, uel ut alij putant, à Friderico Cæſare ſtimulatus,
uetijs bellũ inferret, ijsꝗ deuictis, iura domus Franciæ iterum ſibi uendicaret. Cumque
tis Peligardi oppidum expugnaſſet, ingruente, quindecim ferè millia ſuorum mili- *Delphinus uenit in Alſatiam*
, quorum maior pars Armeniaci erant, in Alſatiam, ut in regione fertiliſſima hyberna-
, miſit. Hi Rubeaquum magno affecerunt damno. Cõradus autem à Buſſnang uir pius
ns quantis malis ciuitas ab hoſte affecta eſſet, ſua liberalitate quantum potuit ciues
xtremam paupertatem redactos, recreauit: amauit doctos, promouitꝗ plurimum. A
tempore Rubeaquum (abſit inuidia dicto) doctiſſimos uiros, qui diuerſorum princi *Rubeacũ doctos produxit uiros.*
aulas ornarunt, ueluti ex equo Troiano ædidit, exteris potius quàm ſibi. Obijt au-
tem

em princeps ille illuſtris apud Rubeaquenſes anno 1471. uectus'que eſt Argentinam
bi ſepultus. Mortuo autem Ruperto cui Conradus ſponte ceſſerat, Albertus Rheni P
tinus, Bauarię dux, filius Ottonis reſidẽtis apud Nouum forum, anno milleſimo quad
genteſimo ſeptuageſimooctauo electus in epiſcopum, arcem Iſenburg Martis impro
te multis in locis deſtructam, & à Friderico à Blanckenheim, ob bellũ quod cum Arg
nenſibus geſſerat, nec à Conrado Buſnang propter abdicatum epiſcopatum, nondum
nibus locis reſtauratam, abſoluit. Guilhelmus autem comes ab Honſtein Argentinẽ
ſcopus, principum aliquot habitationib. ac aulis ampliſſimis, uerſus ſolis exortum ma
ficis demum impenſis ornauit, anno domini 1536.

Hatſtatt ſuperius.

INitio uocata fuit arx iſta Barbenſtein, conſtru
circa annũ Chriſti 969. ab Hermanno comite K
genſi, cõſentiente domino Brunone à Therber
bate ad ſanctum Marcũ, qui locus hodie appel
ad ſanctũ Sigiſmundũ. Anno Chriſti 1466. fuit arx
ſita uno miliario à Rubeaquo in ædito monte, in N
bri aſſenſũ principis Palatini Rheni, qui tunc aduo
tenebat Alſatiæ, à ciuibus oppidi Munſter haud p
ab arce diſtantis, obruta, occupata, ſpoliata & igne
ſa, præfecto arcis abſente, qui nihil metuens abie
Herliſsheim ad balneum. Durãte autem incendio
diebus turriq́ꝫ firmiter ſtante, redierũt dicti ciues N
ſterienſes, & ſuffoſſa turri atqꝫ ſubmiſſo puluere bombardico igne deiecerunt eam. C
nuerant ſe in hac arce raptores quidam, qui inde ducem Lotharingiæ ſuis prædationi
ceſſebãt, ſicut & comes quidam de Lupfen, hinc principem Palatinum qui in Keiſe
go aduocatiæ ſuæ oppido morabatur, armis ſtatuerat petere.

Egisheim.

OPpidulũ eſt Egisheim, habens à tergo tres arces montanas, quæ olim manſi
runt illuſtrium comitũ, quorum iam in Murbacenſi deſcriptionę fecimus m
nem. Fuerunt anno Chriſti 948. comites Egisheimenſes Conſtantiæ in ter
neamento, quod ibi celebrauit Ludolfus dux Sueuiæ. Anno Chriſti 1145. c
eſt monaſterium Beris in Lotharingiæ montib. ſitum, ab Hugone comite Egisheime
Vdalricho comite Pfirtenſi atqꝫ Vdalricho comite Dagſpergenſi. Quando uerò co
tus iſte defecerit à prima linea nõ iuueni. Habent hodie feudum eius nobiles quidam

Monaſterium in ualle ſancti Georgii.

CIrca annum Chriſti quingẽteſimum triceſimũ quartũ uenerunt è Roma ui
dam religioſi ad loca deſerta Voſagi mõtis, cœperuntq́ꝫ ſibi eiſdem perple
cis extruere caſas, ubi deo ſeruirent. Deinde anno domini 660. fundauit i
Hildericus rex Auſtraſiæ monaſteriũ & abbatiã ordinis ſancti benedicti in
remglorioſæ uirginis Mariæ & apoſtolorum Petri & Pauli atque ſancti Georgij, u
locus ille atque uallis uocata eſt uallis ſancti Gregorij. Præfuerunt huic monaſterio
tes Hetto. Remigius & Rachio, qui poſtea ſub Carolo magno facti ſunt epiſcopi A
tineñ. et Vuichardus abbas quoqꝫ huius loci, factus eſt archiepiſcopus Biſontinus ſ
tone tertio. Creuit quoqꝫ ibidem oppidũ eiuſdẽ nominis, Germanicè Munſter, quo

habitatoribus totius uallis rerum ibi potitur, habens ab imperio priuilegia haud ſecus Colmaria, Keiſerſpergum & alia oppida imperialia. Conſiſtit uictus incolarum in pe/ nam habent optima in ſummis montibus paſcua.

Rapoltſtein.

CVm Cōradus ſecundus præeſſet imperio Romano, factū eſt ut duo nobiles principes Spoletani fratres, Romanorum uiribus pellerentur Italia, ueniréntq́ in Germaniam. Vnus eorum fixit ſedem in nigra ſylua, in caſtro quodam Vrſlingen dicto, non multum ab imperiali ciuitate Rotuuila diſtante, quod aliquando à ducibus Vrslingenſibus conſtructum & inhabitatum fuerat, qui ab Vſinorū familia deſcenderant, & ante multos annos è Roma pulſi locum illum inhabitauerant, iamq́ ſine hærede mortui fuerant. Cum uerò Spoletani iſti ab Vrſinorum quoq́ genere deſcendiſſent, laborabat unus eorū pro dicto caſtro, obtinuitq́ à Cæſare Conrado pro ſe s poſteris. Habebat autem in inſignibus ſuis tres clypeolos in campo candido. Vnde ſteri eius extruxerunt in Kintzigera ualle arcem, quem uocauerunt Schiltach & aliā gra ſylua quam appellabāt Schilteck. Vocant enim Germani clypeum Schilt. Alter delegit ſibi locum māſionis in Alſatia, obtinuitq́ dominiū in fauce montium, quod Rapoltſtein appellant, eſt'que feudum à diocœſi Baſilienſi. Is ergo & poſteri eius iderunt tres illas arces in uno monte per modum trianguli ſitas atq́ oppidum ipſum, pellarunt iuxta nomen ſuæ familiæ Rockſpoletin, relictoq́ principatus titulo, uolue/ ſimpliciter uocari domini de Rockſpoletin. Succeſſu uerò temporū appellatū eſt Ra zuuyl. Hinc quoq́ eſt quòd domini de Rapoltſtein & duces Vrslingēſes ſemper eiſdē ierunt in inſignibus, tres ſcilicet rubeos clpeos ſpacio albo inſcribentes.

De nobilibus qui ſubiectam habent Alſatiam.

MAgna eſt in Alſatia nobilium multitudo, qui oppida & arces habent in pede montium atq́ in planicie terræ, nempe comes de Sultz, comes de Egiſsheim cuius tamē ſucceſſio iam diu irrupta eſt. domini de Rapoltſtein, quibus parent Rapoltzwyl, Gemer, Cellberg oppidum & caſtrū, nobiles ab Hatſtatt, à Poluulier, ab Andlouu, à Landſperg, ab Vtenheim, & alij multi. Habēt & comites Vuirtenbergenſes ditionē amœnam in ea regione, nempe comitatū Horburgenſis, cui noſtro æuo præeſt Georgius comes à Vuirtenberg, habetq́ ſub dominio oppidum Reichenuuyr, ubi optimum in Alſatia creſcit uinum. Quin & comites Lupffenſes habent in hac regione dominiolū aliquod nempe Vngeriſchē, Ammerſuuyl, Konſsheim & quædam alia loca. Reſiduum terræ eſt uel epiſcopi Argentinēſis uel domus Auſtriæ, præter has imperiales ciuitates Colmariam, Seleſtadium, Argentinam, Turckheim, Keiſerſperg, Hagenoiā, Munſter in ualle Gregoriana, Roſsheim, ſuperiorem Ehenheim, quæ uulgo Nehen ap/ atur, ſuper quibus princeps Palatinus aduocatiam imperialem habet, ſoletq́ habere in ciuitate Hagenoienſi præfectum. Oppidulum ſancti Hippolyti eſt ducis Lotharingiæ & oppidum ſancti Crucis ducum Auſtriæ.

Colmaria.

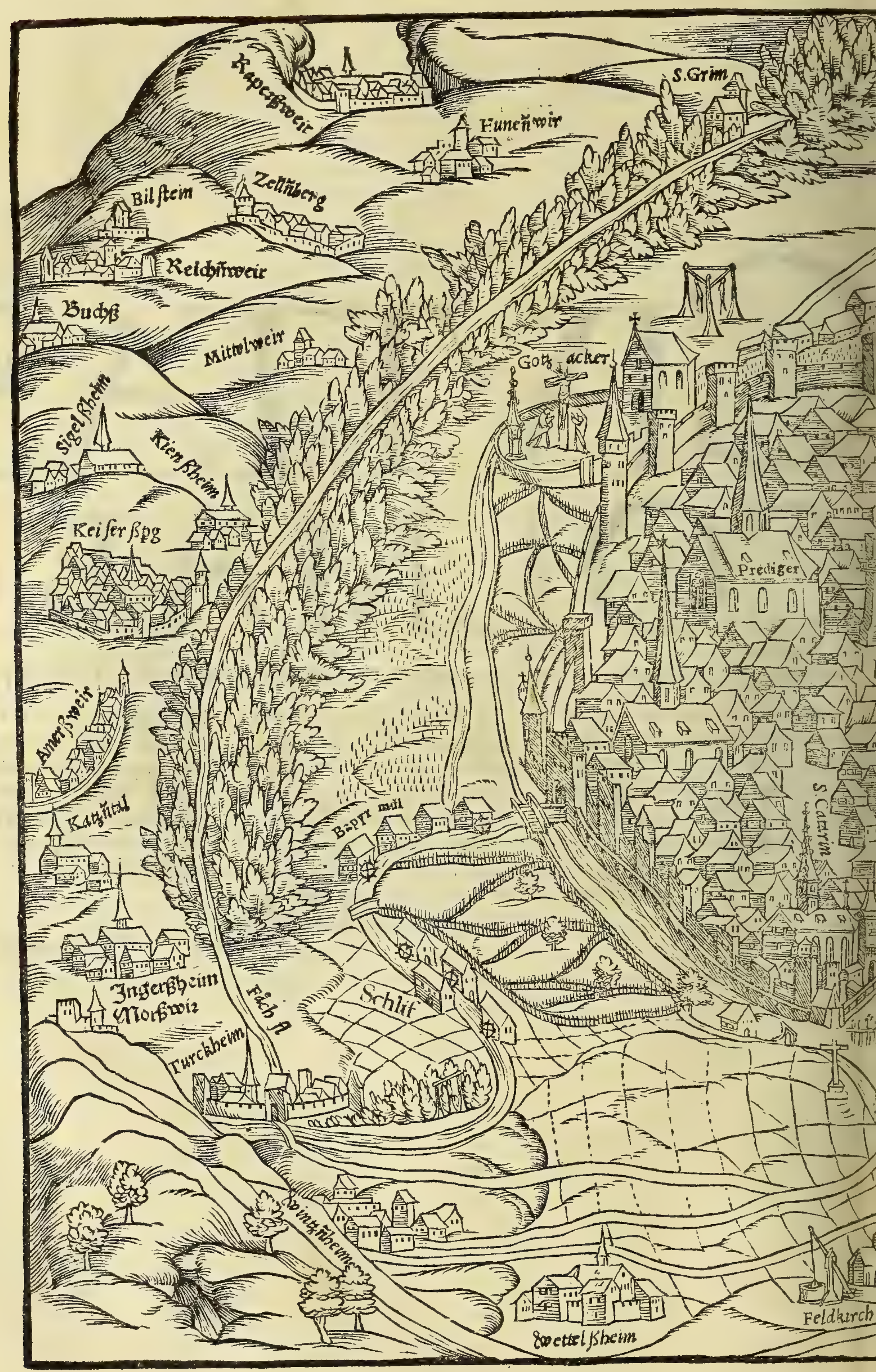
EST Colmaria imperialis & elegans ciuitas,excitata olim,ut putant,poſt excidi
gentuariæ,(quæ hodie comitatus eſt Horburgenſis)optimo loco ſita , quæ m
retroactis temporibus aliquandiu afflicta fuit.Nam priuſquā Rudolfus Habſ
genſis Romani regni coronam adipiſcereretur , erant factiones in ciuitate , qu
enim adhęrebant epiſcopo Argentinēſi,amotusꝙ fuit propterea ab officio Scultetus
ſelman. Qui ægre ferens adiunxit ſe memorato comiti Rudolfo, capto'que conſilio fe
in uaſe uinario inferri in ciuitatem propinquos & amicos ſuos , quibuſcum tantum
ut noctu porta una aperiretur atque comes Rudolfus intromitteretur cum exercitu
quem ciues nollent uellent coacti fuerunt ſuſcipere dominum. Poſtea anno 1262.ten
epiſcopus Argentinenſis cum auxilio nobilium,qui per circuitum ciuitatis habitaban
uitatem rurſum occupare. Vnde noctu appropinquantes,auxilio quorundam ciuium
miſſi,magnam intra mœnia excitarunt tragœdiam,excitataꝙ pugna interfecerunt Sc
tum. At ciues tam uiriliter reſiſtebant hoſti,ut multis occiſis reliquos pellerēt urbe.C
in ſubſequentibus annis Rudolfus eligeretur in Romanorum regem,& Colmarienſe
lent eum agnoſcere regem,mouit rex expeditionem contra eos,obſidioneꝙ cingens,
ctauit eos pro quatuor millibus marcarum argenti. Deinde anno Chriſti 1292.obſedit
ciuitatem ſibi rebellem, Adolfus comes de Naſſouu rex Romanorum,cepitꝙ Anshel
dominum à Rapolſtein & Scultetū,ſeu præfectum ciuitatis, ſecumꝙ abduxit,id quo
prà quoꝙ memoraui. Collegium Canonicorum diui Martini illic , Prioratus fuit qu
Benedictinorum, ad monaſterium uallis diui Gregorij pertinens,ut alter ibidem, qu
Petri dicitur,ad Paterniacū. Inſtitutricem cōmemorant Bertham reginam, ad cuius i
ctonem nonnulla ex parte ſpectauit olim Colmaria. Vnde etiam magni illinc Cōſta
ſi præpoſituræ prouentus,quos ei eccleſiæ hæc nobiliſſima donauit matrona. Cinxit
hanc ciuitatem Vuolphelinus Cæſareus apud Hagenoiam pręfectus, Imperante Frid
ſecundo. Iacet in fertili planicie, à montibus itinere unius horæ ſemota,habens circum
copiam uini & frumenti ex terra redundantem , maximè autem præſtat terra illa frum
cepis,alijsꝙ hortalicijs. Tenet ciuitas iſta medium Alſaciæ,diſtans uno miliario à K
ſerſperg, Ammerſuueiler, Reichenuuyer, & Rappēſchuuyer,quibus in locis optimu
ſcit uinum & excellentius quod in Alſatia inuenitur. Alluitur ciuitas ipſa multis acc
tibus riuulis amnium,præſertim his, Louch, Dur, Fæcht, Ill, & quibuſdam alijs minus
bribus,quorum quidam per prædia Colmarienſium fluunt , fœcundioremꝙ redduut
fundum. Quando iacta fuerint prima huius loci fundamenta,incolæ planè ignorant
tamen apud me dubium eſt, quin una ſit ex uetuſtioribus ciuitatibus, quæ in tractu Rh
parte Galliarum inueniuntur mutato priſtino nomine in nouum quod hodie habet. In
tot monaſteria uirorum & mulierum, quæ habet ciuitas iſta,quam potens & opulenta
rit à multis annis. Berthrada regina mater Caroli magni largita eſt Conſtantienſi ſed
dia ſua & uectigal quod in uico Colmarienſi dotis nomine poſſidebat. Vnde hiſto
Guelforum habet,quod diuus Conradus epiſcopus Conſtantienſis hoc
oppidum commutatum pro alijs locis acceperit
à fratre ſuo Rudolfo.

CIVITAS COLMARI

ensis, genuina delineatione ad ſuam figuram,

quam noſtro æuo in mœnibus & pręcipuis eius ędificijs habet, expreſſa, quam prudentiſſimus eius Senatus, non illibenter ad meam ſollicitationem pingi curauit, miſitq; inſerendam Coſmographico huic operi, gratificaturus per id bonis quibuſque uiris, qui hiſtorica atq; coſmographica delectantur lectione. Nec priuandus eſt hic ſua laude ſpectatiſsimus ille atq; doctiſsimus uir, D. Hieronymus Bonerus eiuſdē ciuitatis ſummus moderator, qui primus inter Germanos pro meo iuuando inſtituto huc contulit operam ſuam, quantum attinet ad ciuitatis picturam & peculiarem deſcriptionem. Nam is apud Senatum effecit, ut ciuitatis pictura pararetur, mea prouocatus ſupplicatione.

Colmarienſis ciuitatis & circu

agri pictura ad uiuum expreſſa.

Seleſtadium.

Cincta eſt muro hæc ciuitas Seleſtadienſis ſicut & Colmaria anno Chriſti 1216. aut circa illud tempus, ſub Friderico ſecundo. Anno uerò, nempe circa annum Chriſti 1044. ſub Henrico quarto Hildegardis duciſſa Sueuiæ conſtruxit in iſto loco templum iuxta figuram & formam templi Ieroſolymitani, quod paulò pòſt filius eius Otto Epiſcopus Argentinenſis dedicauit diuæ uirgini Fidei, tradiditque monachis inhabitandum. Qui breui adeò opibus pollere cœperunt, ut monaſterium creſceret in præpoſituram: unde præficiendorum magiſtratuum ius aliquandiu fuit apud Præpoſitum diuæ Fidei. Sed Cæſar, cui hic etiam nonnihil ditionis eſſet facilè impetrauit, id aliunde compenſans, ut in conſortium reciperetur. Is fuit Fridericus ſecundus. Sicque amborum pari poteſtate Reſpublica adminiſtrabatur & uectigal æqualiter diuidebatur. Prætorem aũt quem Scultetum uocant, alternis annis per uices dabant. Id durauit uſque ad tempora Rudolphi Cęſaris, qui ſui prędeceſſoris approbata cõmutatione, totam iuriſditionẽ imperio Romano uendicauit. Hæc ex Beato Rhenano, cuius natale ſolum fuit Seleſtadium. Haud procul à
Haugſhofen. Seleſtadio in montibus Lotharingicis eſt monaſterium ordinis ſancti Benedicti nomine Haugshofen, cuius fundatores fuerunt comites & fratres Hugo atque Albertus. Hugo factus eſt abbas illius monaſterij. Albertus uerò reſidebat in arce Ortenberg, cuius ſitus eſt in Weilerthal, quæ uallis ab Alberto quoque nomen accepit, ut plerunque hodie nominetur Alberti uallis. Quum anno Chriſti 1444. ſub concilio Baſilienſi Ludouicus Delphinus, pri-
Armeniaci. mogenitus Caroli regis Francorum in Alſatiam cum grandi exercitu ſeſe effunderet, cuius milites Armeniaci & uulgò Excoriatores uocabantur, & deuaſtaret Alſatiam, exureret uillas & arces, nemini parceret, non pueris neque ſenibus, non fœminis neque uiris, ſed paſsim in omnes ſæuiret, factum eſt ſequenti anno 1446. die Iouis ante Palmarũ, ut decem millia Armeniacorum tranſcenderent culmen montis, quòd uulgò Furſt uocant, rectaque
Stratagema Seleſtadienſium. peterent Galliam, præmiſsis nudis & inermibns, ne ab incolis interficerentur, & interim circiter quadringenti ex Seleſtadio, Leberoia & Wilero inſidias poſuerunt in receſsibus montium, ſubitoque magno clamore & fremitu irruerunt in armatos Armeniacos, & trucidarunt quaſi trecentos in anguſto terræ ſpacio, ceperunt quadringentos equos, nouẽ bombardas, octo ſigna, & aliquot cataphractorum integra arma. Inter occiſos hoſtes fuit adoleſcens quidam dux, & Landgrauius unus, uterque ex Scotia natus, ſororius regis Franciæ, Delphini marſcalcus. Inuentum quoque fuit ibi uexillum Heleticum, prope Baſileam ab Armeniacis obtentum. Eſt autem Seleſtadium in firmiſsimo ſitum loco, habens ab uno latere, nempe uerſus Rhenum paludes impermeabiles. Ab oppoſito uerò latere ad occidentem ſcilicet uſque ad Lotharingiæ montes habet ſolum fœcundiſsimum, uinum colligens & caſtaneas in montibus, atque frumenti abundantiam in planicie. Ciuitatis figuram libenter exhibuit Magiſtratus, petitioni meæ in hac re facilè auſcultans.

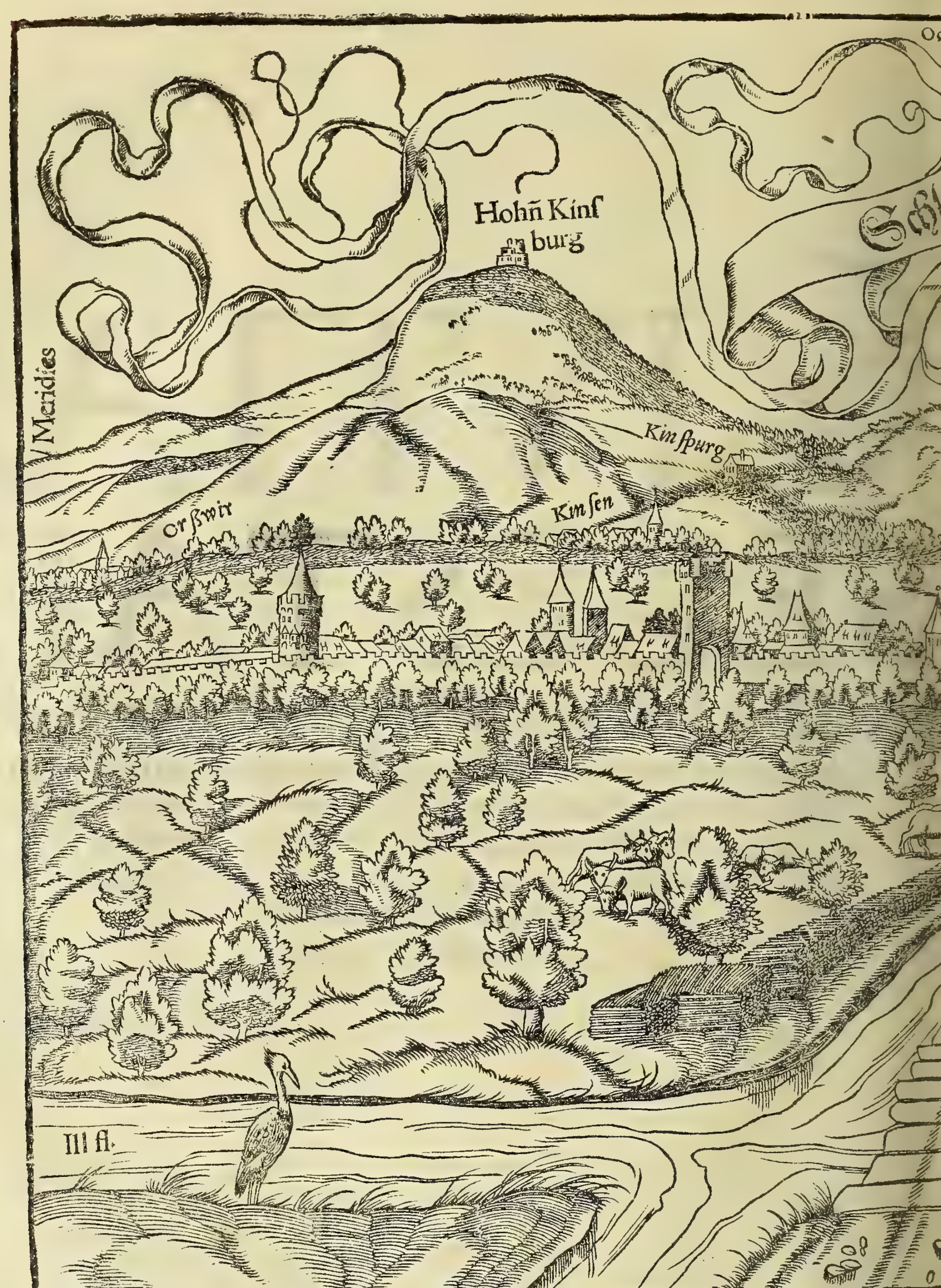
Andlouu.

Carolus cognomento Craſſus habuit uxorem Richardin regis Scotiæ filiam, fœminam ſanctimoniæ uitæ & caſtitate inſignem. Cui cùm adulterij crimen obijceret maritus, quod familiarius ageret cum Luitwaldo Vercellenſi epiſcopo, unico ſuo conſiliario, cui rerum ſuarum adminiſtrationem omnem conceſſerat, factus zelotypus ac delirus, uxorem in contionem uocat, iurat ab ſe integram hactenus relictam, nec ullo concubitu contigiſſe. Caſta fœmina quæ impotentiam uiri tot annis cælauit, Benè inquit ſe res habet, afferte obſtetrices & mulieres honeſtas, quæ meam integritatem atteſtentur: nec amplius tali marito cohabitabo. Si uultis inſuper ignitis uomeribus caſtitatem meam palam cunctis faciam. Facto itaque diſsidio, & acceptis bonis ſuis in Alſatia monaſterium conſtruxit Sacrarum uirginum, quod hodie Andlaw appellatur, ac Deo ſe dicat, ubi ſepulta iacet. Facta ſunt iſta circa annum Chriſti 888. Carolus uerò maritus ſepultus fuit in Richenow prope Conſtantiam.

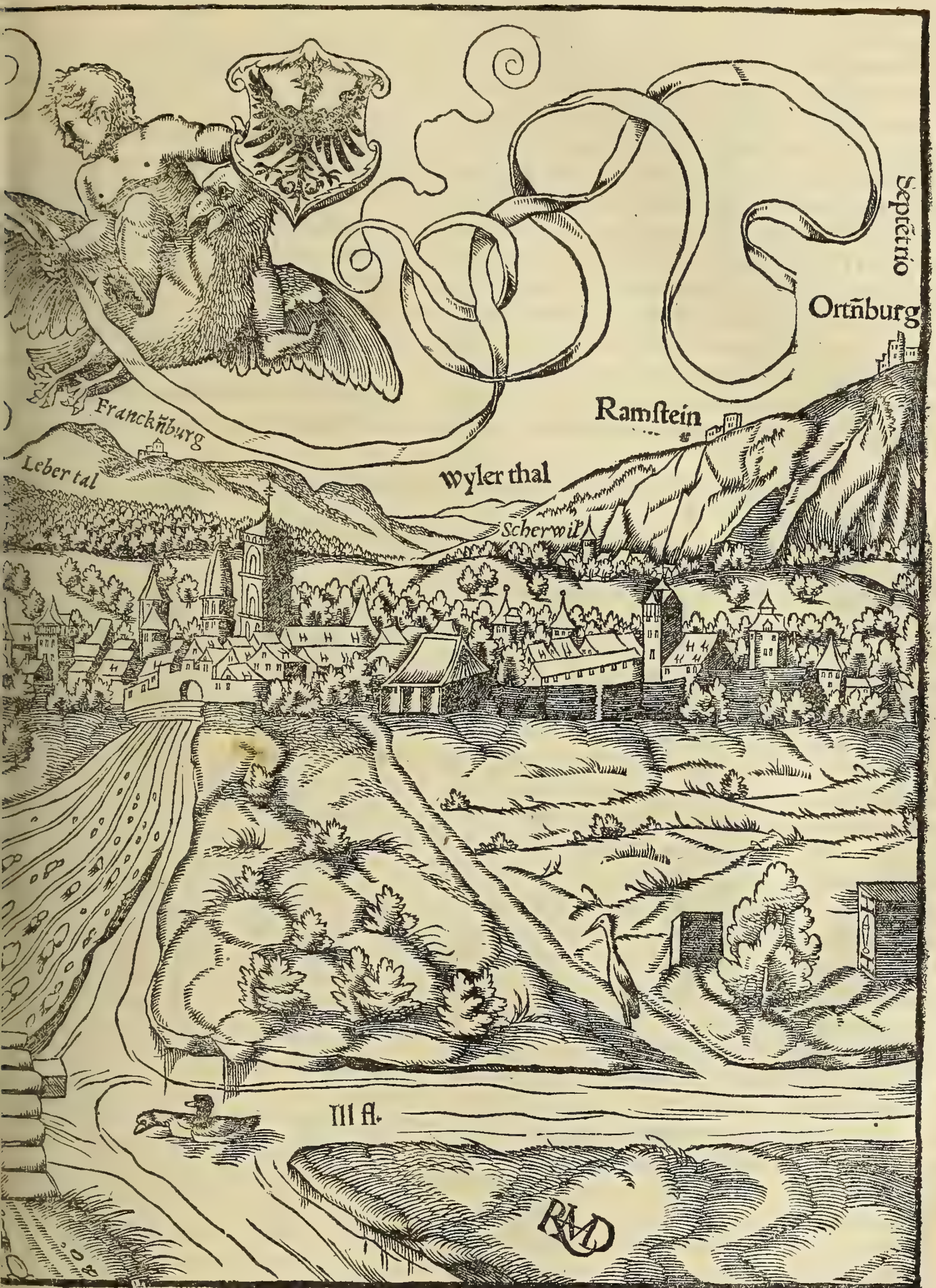
CIVITAS SELESTADI

ensis, deformata iuxta figuram quam hodie habet, adiectis montibus, qui à tergo Lotharingiam diſterminant ab Alſatia. Miſit autem huius ciuitatis picturam prudens eius Senatus, qui & ipſe de poſteritate cupit bene mereri. Nec mihi dubium, ſi Beatus Rhenanus bonæ memoriæ, cuius hæc urbs patria fuit, ſuperuixiſſet, omnia abſolutiora exhibita fuiſſent.

Seleſtadium uulgo Schletſtatt, ciuita

in medio Alſatiæ optimo loco ſita.

De monte ſanctæ Otiliæ & de Landgrauiatu Alſatiæ.

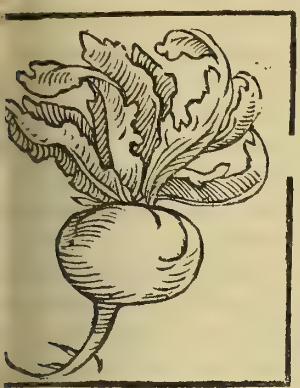
IAm quoq; ſuprà meminimus, quomodo Hildericus rex Frãciæ anno Chriſti 680 con
tulerit affini ſuo duci Etticoni Alſatiã, feceritq; eum ducẽ. Sunt qui eum uocãt Adalri
cum, alij Atticũ, tertij Eticonẽ. Reſidentia eius erat in ſuperiori Nehen, cõmutauitq;
arcem Hohenburg in cœnobium uirginũ, cui filiam ſuam Ottiliã præfecit abbatiſſam.
Succeſſit ei in ducatu Alſatiæ filius eius Adelprechtus, qui ſagitta ictus interijt, cuius filia
Athala unà cum patre fundauit monaſteriũ ſancti Stephani Argẽtinæ, factaq; eſt abbatiſ-
ſa in eo. Deinde tẽpore Ottonis primi, comites Kyburgenſes, qui de ſanguine eiuſdem Im
Duo Landgrauiatus. peratoris erant, potiti ſunt rerum in Alſatia. Sunt qui uolunt eos factos Landgrauios Alſa
tiæ, alij uerò dicunt ab Ottone tertio Alſatiam primum in Landgrauiatus duos erectã, per
uenitq; tandem Landgrauiatus ſuperior, qui continet oppidum Einſsheim & circũiacen-
tia quæq; loca, ad comites Habſpurgenſes. Anno quoq; Chriſti 1238. quũ Henricus Land-
grauius inferioris Alſatiæ abſq; prole decederet & comites Otingẽſes aliquid iuris ad do-
minium illud haberent, numerauit eis epiſcopus Argentinenſis certam ſummam pecuniæ,
uendicauitq; ſibi inferiorem Landgrauiatum, quem & in hunc uſq; poſſidet diem.

Argentina, uulgo Straſsburg.

picturã urbis iam obtinere nequimus.

ARgentoratum uulgò Straſsburg, olim mediocre fuit oppidũ, hodie uerò eminẽtiſſi
ma eſt urbs. Habuit olim comitem rei militaris, qui dictus eſt Argentoratẽſis, ſicut
& tota Tribochorum regio, quam hodie uocãt Alſatiam, Tractus Argentoraten
ſis fuit appellata. Quòd quidã uerò ſcribunt, ante Iulij Cæſaris tempora in Argen
torato cameram fuiſſe Rom. tributorum, atq; ob id eam urbem dictam Argẽtinam, alij pu
tant fabulam eſſe, quum Romani olim Rationalem ſummarũ in Gallijs habuerint, & præ-
poſitum theſaurorum apud Treuiros, atq; illic etiam procuratorem monetæ. Quapropter
quũ comiti Argentoratẽſi in ſtipendia militũ pecunijs opus eſſet, aliunde haud dubiè ſup-
peditabat. De exordio huius ciuitatis nihil certi habet. Sunt tamen qui putant eam condi
tam unà cum Treueri, & quẽadmodum Treueris à ſuo conditore Trebeta hoc nomen ac-
cepit, ita quoq; Argentoratum ab eodem Trebesburgum aut Tyrasburgum primo fuerit
uocatũ, ac deinde mutatis aut additis aliquibus literis degenerauerit in Straſsburgum. Sũt
alij qui hanc nominis mutationẽ adſcribunt Attilæ tyrannidi, qui cum iſtam diruiſſet urbẽ
Quare Straſsburg. unà cum multis alijs Germaniæ ciuitatibus, undiq; fecit eam peruiã: ut cunctis aduenienti-
bus ſine difficultate uia libera pateret in eam, poſt quod factũ, uulgò dicta fuit Straſsburg,
id eſt, Stratopolis. Quicquid de uocabulo ſit, hoc certum eſt, urbem ipſam ab antiquo ſem-
per celebrẽ fuiſſe, quin & fœliciſſima illa Iuliani cum Alemãnis pugna, eã adhuc nobilio-
rẽ apud ueteres fecit. Octo em̃ reges Alemannorum cõiunctis uiribus, Rhenũ cum Iulia-
no pugnaturi tranſcenderunt, & apud Argentoratũ ſua fixêre caſtra. Cæſar relictis tribus
Ingens Alemãnorum cædes. Tabernis, quod munimẽtum tum reparabat, Alemannis obuiam proficiſcit. Cõferuntur
manus, equitum cuneos primũ noſtri diſiecere, ſed pedites fortiter reſtiterunt. Hos inclina
tos auxiliares Bataui reſtituunt. Itaq; uincunt Romani. Capitur ingens ille & obeſi corpo
ris Chõdomarius Alemannorũ rex. Iulianus uerò occiſorũ corporibus humari iuſſis, per
tres Tabernas prædã omnẽ cum captiuis in Mediomatricos aduehendã curauit. Ipſe mox
Moguntiacum eſt profectus, & illic ponte tranſito terras Alemãnorum intrauit. Iulianus
aſtu cum illis agendũ ratus, noctu manum militũ nauigijs impoſuit, iuſſitq; ut egreſſi tum
ferro tum flãmis omnia uaſtarent. Quum poſtero die fumum hinc inde uidiſſent Aleman-
ni, perterriti trans Mæni amnem aufugerunt. Multum damni tum Alemannis illatum eſt.
Nam abacta pecora, uillæ & domus exuſtæ, frumenta aſportata, abducti captiui. Fuit au-
tem Argentoratũ primo tributarium Treuerenſibus, deinde Romanis ſubiectum. Tertio
Epiſcopatus Argentoratenſis paruit regibus Francorum, præſertim eo tempore quando Franci bonam Germaniæ par-
tem ſubactã habuerunt, inter quos Dagobertus Magnus inſtituit epiſcopatũ Argentora-
tenſem in eccleſia beatæ uirginis, quã præceſſor eius Clodoueus, primus Chriſtianus rex,
funda

dauerat,tradiditq́ Amando epiſcopo & ſucceſſoribus eius omne ius quod ipſe habuit
rbeatq́ Alſatia de quo paulo pòſt. Deinde incorporata eſt urbs imperio,numeraturq́
ie prima inter liberas ciuitates. Abundat autem omnibus bonis,excellitq́ in opib. cun
Rheni ciuitates. Habet miram copiam uini & frumenti,utpote quæ ſitum in optimo

habet fundo,etiam ſi oleribus & radi
cibus ferẽdis accõmodatior ſit quàm
uino producendo. Inueniuntur in ea
urbe aliquot centeni hortulani,q an/
nuatim magnum faciunt quæſtum ex
rapis, cepis, raphanis, napis, caulib.
papauere, alijsq́ hortalitijs,quæ feli/
ciſsime ibi proueniunt atq́ in tãta cre
ſcunt ubertate, ut nullus ei in Germa
nia comparandus ſit locus quantum
ad hæc attinet terræ naſcentia.Habet
urbs ipſa præter Rhenũ & alios mul/
tos accurrentes amnes. Ab oriente

nuenit ex Martiana ſylua Kintzgus fluuius, qui ſecum magnã
rt uim trabium ædificijs aptarum. Ex Sunggoia atq́ ab auſtro

affluit Illa amnis,& ab occidente Bruſ/
chus, qui ciuitatem in duas impares ta/
men diuidit partes. Habet quoq́ ciui/
tas iſta nobile & ingens quoddã opus,
cuius ſimile nec in Germania,neque in
Italia aut Gallia inuenitur,nempe ſum/
ptuoſiſsimam illam turrim, quæ anno
Chriſti 1277. inchoata eſt atque 28. an/ *Turris elegantiſsima.*
nis ferè uſq́ ad faſtigium cõſummata.
Hæc ab ipſis fundamentis uſq́ ad ſu/
num culmen quadris & pulchrè figuratis lapidibus eſt erecta. Eruinus de Steinbach
a poſuit fundamenta, ideam ipſam concepit atq́ architectum ad conſummationem
egit. Vbiq́ aëri & uento eſt peruia, patetq́ aſcenſus eius quatuor cochleis. Vbi uerò
ities eius in faſtigium incipit acuminari, ibi octo conſurgunt cochleæ. Supremus no/
qui inferius uix modij magnitudinem habere uidetur,tantus eſt,ut capacitas eius reci/
quinque aut ſex perſonatos homines. Longitudo eius habet pedes geometricos 574.
ificium eius olim annumeratum fuiſſet ſeptum miraculis. Paulo ante erectionẽ huius *Altitudo turris*
is,anno ſcilicet 1261. facta eſt magna contentio inter Henricum epiſcopũ Argentinen/
de Staheleck & ſucceſſorem eius Vualtherum de Geroltzeck,& inter ciuitatẽ ipſam
r quibuſdam iuribus,adeoq́ epiſcopus accepit furere in ciues, ut prohiberet ſacerdo/
s ne pueros ciuium baptiſarent, aut cuiquam ſacramenta miniſtrarent. Et interea poſte
epiſcopus Vualtherus contractis undique copijs, obſidione cinxit ciuitatẽ ipſam. Ci/
erò ſeſe mutuo cohortantes inito conflictu poſt multam ſtragem epiſcopi exercitus
s eſt. Interierũt de exercitu epiſcopi 60. nobiles,inter quos fuerat comes unus de Tier/
,& Hermannus de Geroldſeck frater epiſcopi, & populares multi. Fuerunt quoque

multi capti & in ciuitatem ducti, multa etiam damna utrinque illa/
ta. Poſtremo mortuo epiſcopo, pax eſt reformata. Circa annum
Chriſti 1348. tanta fuit peſtis per Europam graſſans, qualem in hi/
ſtorijs nemo legerat fuiſſe inter mortales. Fuerant autem de ea in/
famati Iudæi quod eam prouocauerint fontibus infectis, & pro/
pterea cremati ſunt ubique locorum. Habitus fuit etiam ſuper hac
re tractatus in Benfeld oppido Alſatiæ, & ut ſcribitur, quidam ex *Iudæi inficiunt fontes.*
Iudæis inuenti fuerunt ceu omnium maleficiorum autores at/
que in Hiſpania de ueneficijs conueniſſe. Item de nece multo/
rum puerorum, de falſificatione ſuper debitis inſtrumentorum
& monetæ, unde plebs furens omnes traxit ad ſupplicium,

S Cremati

Cremati ſunt in multis locis Iudæi,& cũ euadere ſe nõ poſſe uiderẽt, incluſerũt ſe in
bus & ſeipſos cremauerunt unà cũ locis uicinis. Dicitur Moguntiæ hinc tãtum excit
ignem, ut magna campana in eccleſia ſancti. Quintini ex igne defluxerit. Scribiť etiã,
inuenti, fuerint ſacculi in fontib. ueneno pleni: quapropter fontes & putei obſtrueba
loco aquę putealis homines utebanť aqua fluuiatili & pluuiali. Multi etiã ex Iudęis u
que ſexus baptiſati ſunt, pauci amore Dei ſed potius timore pœnę. Ciuitates imperia
ruerunt domos Iudęorũ & ex lapidib. earũ atq; cœmiteriorũ ipſorũ cõſtruxerunt tur
muros. In ſumma omnia plena erant tumultib. propter Iudæos. Anno domini 1365.

Anglorũ exercitus.

per aſcenſum montiũ iuxta Tabernam Alſatiæ maxima multitudo hominũ, qui Ang
cebantur numerus eorum, equitum & peditũ, fuit taxatus ad quadraginta millia, &
circuitũ Argẽtorati incolis plurima inferebant damna. Similiter graſſabantur incẽd
rapinis circũ Seleſtadium & Colmariã. Audientes aũt illi, Germanos cõtra ſe maxi
collegiſſe exercitũ diſceſſerũt poſt quam integro ferè menſe Alſatiã incõmodarunt.
inde anno 1375. uenit adhuc maior graſſatorũ multitudo, qui & ipſi Angli fuerunt u
perpetratiſq; in inferiori Alſatia multis malis, feſtinarunt ad Heluetios, apud quos
mos amiſerũt, ut ſuprà quoq; ſignauimus. Anno 1552. Cũ inter Cæſ. Carolum v. &
ricum 11. Regem Francorũ bellũ ſubortũ eſſet atq; Rex Meti Vrbe occupata, Germa
intraſſet, aditumq; ad hanc urbem necquicquã tentaſſet, Carolus paulo pòſt diſceſſu
gis, Argentoratũ uenit, exceptus magnificè, ad obſidionẽ Metẽſis urbis inde ꝓfectu

De epiſcopatu Argentinenſi.

PVtant quidam Argentinã imperante Nerone à ſancto Materno Petri apoſto
ſcipulo eiuſq; ſocijs Valerio & Euchario concionantib. accepiſſe euangeliũ
ſti: ſed non diu perſtitit. Poſtea uerò ab epiſcopis eccleſiæ Metẽſis in uiã ue
reducta, firmius cœpit adhærere Chriſto. Tnnc etiã fuit per Clodouæum reg
liarum⁹ qui primus inter reges Galliæ Chriſti fidem accepit, circa annũ domini 508.
tum templum ſimplex, fuitq; eccleſia Argentinenſ. ſub epiſcopatu Metenſi uſq; ad D
bertum regem, qui fundauit & conſtituit epiſcopatum in hac urbe, ſicut & repurga
epiſcopatus Spirenſem, Vuormatienſem et Moguntinenſem ab Attilia miſere uaſta
ab Arianis infectos, ac ampliſsimis locupletauit donationibus. Conſtituitur autẽ p
epiſcopus S. Amãdus Aquitanienſis, q Sigibertũ Dagoberti filiũ in caſtro Rubeaq
Eiſenburg appellato, baptiſauit. Deinde Arbogaſtus Aquitanus, aut ſecũdũ alios H
nicus, anno Chriſti 746. à Dagoberto epiſcopus & doctor populi Argẽtinenſis cõſ
Hic orationib. ſuis reſuſcitaſſe dicit̃ à morte Sigibertũ Dagoberti filium, qui in uena
propè Ebersheim munſter ab apro percuſſus, poſtero die obierat: ꝓ quo pietatis offi
dit rex eccleſię Argentinẽſi Rubea quũ cũ tota adiacẽte ditione, quã Mundatũ ſeu M
datũ uocãt. Obijt aũt Arbogaſtus anno 658. ſuſceſſitq; ei Rotharius. Poſt Rothariũ
ad epiſcopatũ Florentius Scotus, ſocius Arbogaſti anno Chriſti 663. qui regis filiã c
ac mutam natam ſuis orationibus & uidere & loqui fecit, ut paulo poſt dicemus. Tr
bates uallis Gregorianę uocati fuerũt ad epiſcopatũ Argentinenſem. Sub Regenhar
ſcopo conſtructum fuit cœnobium Andlouu à Richardi imperatrice. Anno Chriſ
fuit Vuilderolphus epiſcopus deuoratus à murib. arcano ſed iuſto iudicio Dei. An
mini 1006. factus eſt epiſcopus Vuernharius, qui cœpit templũ ligneum Argentine
fundamentis renouare quadratis lapidibus. Hetzelinus qui anno Chriſti 1047. fac
epiſcopus, uſus eſt, ſicut & anteceſſores eius hoc titulo: Indignus Dei gratia paſtor A
tinenſis. Tertius poſt ipſum Ottho comes de Stauffen cœpit unà cũ matre Seleſtad
ſtruere præpoſituram S. Fidis. Sub Henrico uerò barone ab Haſenburg, qui anno C
1180. uocatus fuit ad pontificatum fundatum fuit cœnobium Trutenhauſiũ. Anno C
1260. electus fuit Vualtherus de Geroltzeck, qui atrox ac funeſtum biennale bellũ,
patui ſumme pernicioſum geſsit cõtra S.P.Q. Argentinenſem, euocato prius ex A
na uniuerſo clero ſuo. Poſt uarios autem cõflictus, ingenti prælio uictus eſt non pro
Argentina, & ſi ipſe tã ſtrenue pugnarit, ut confoſsis ſub ſe duobus equis, in tertium
inſilierit. Videns aũt omnia eſſe deſiderata & ſuos miſerrimè cædi, ipſe fuga ſibi cõ
uix elapſus eſt cũ paucis. Videns preterea in quantas calamitates induxiſſet eccleſiã
dolore animi potius q̃ corporis aliqua ægritudine ex hac uita migrauit anno 1363. Se

ſt hunc Vualtherum in pontificatu Henricus à Geroltzeck ex Vuaſgoia, atq; eũ Con
ıs baro de Liechtenberg, ſub quo inchoata eſt primum à Senatu populoq; Argentinen
ſignis illa & admirabilis baſilicæ turris, totius Germaniꝯ ſpectaculum & ornamentũ.
10 1258 electus eſt in epiſcopum Bertholdus comes à Bucheck, ſub quo cœpit cõſtrui
ibuſdam ciuibus Carthuſia Argentinenſis. Idem ipſe muniuit mœnibus & foſsis ad
ſuſtinendum Tanbachium oppidum. Succeſſor uerò eius Ioannes baro Liechtenber-
emit à Ioanne ultimo Alſatiæ prouinciæ comite inferiorem Langrauiatum anno ſalu
368. Cæterum anno Chriſti 1439. electi ſunt in diſcordia Cõradus à Buſnang & Ru-
us Palatinus Rheni, ſed Conradus cedens duci Ruperto ſedit in Rubeaquo annis 32.
ertus uerò Stephani Palatini filius ingreſſus eſt Argentinam inſigni pompa. Comi-
ntur eum pater Stephanus & fratres eius plurimiq; comites & barones. Poſt eum ele-
eſt anno 1478. Albertus Palatinus, dux Bauariæ, filius Ottonis apud Nouum fo-
reſidentis, præfuitq; annis 27. Ipſe renouauit caſtrum Eiſenburg in Rubeaquo. Obijt
o 1506. ſubſecutiq; ſunt Guilelmus comes de Honſtein qui ſedit annis 35. & Eraſmus
erna de Limburg, qui hodie præeſt.

Haſsle.

ANno Chriſti 660. ſucceſsit in epiſcopatu Argentinenſi diuo Arbogaſto ſanctus
Florentius, qui uenerat ex Scotia in Alſatiam, conſederatq; ad Bruſcham fluuium
in loco ubi hodie Haſsle oppidum extructum inuenitur. Cum aũt ibi ſanctam age
retuitam, precibusq; ſuis obtinuiſſet ut Rathilda filia Dagoberti regis Frãcorum
& ſurda curaretur, tradidit illi & cunctis ſucceſſoribus eius rex locum Haſsle cum
ibus agris & iuribus eius perpetuo poſsidendis. Florentius uerò fundato à ſe in eo lo-
onaſterio, ſepultus eſt ibi poſt mortem ſuam. Dagobertus quoque gratum cupiens do
o pro accepto beneficio offerre animum, duodecim dicitur extruxiſſe monaſteria in il
tere Rheni nempe Ebersheimenſe, Vuyſſenburgenſe, Surburgenſe, Clingenmonaſte
ſe, &c. quæ fere omnia in collegia ſacerdotum ſunt commutata.

Taberna, uulgo Zabernia.

SIcut ex Turego Germani fecerũt Zuregum, uulgo Zurch, ſic ex Taberna facta eſt Zabernia, & ex Tugio Zugium. Taberna fuit munimentum Rom. ad prohibẽdas Alemannorum in Galliam incurſiones, ubi hodie præſulis Argentoratenſis eſt domicilium & curia. Hoc munimentũ ab Alemannis
um, Ammianus ſcribit Iulianũ Cęſarem reſtituiſſe. Cõuerſus, inquit, Iulianus ad re-
ndas tres tabernas, &c. Sũt qui aiunt Tabernã Alſaticã, de qua nũc agimus, conditam *Mœnia repræ*
io Cæſare, qui taxauit in Calendario annũ ad 52. ſeptimanas & 365. dies. Cõformiter *ſentant annũ.*
mœnijs Tabernæ adiecit 52. turres, atque murũ diſcriminauit in 365. mœnia, ſeptem
et inter duas turres pinnas. Abundat locus iſte uino & frumẽto omnibusq; rebus uſui
ano neceſſarijs. Anno Chriſti 1525. occiſa fuerunt in hoc oppido & extra mœnia *Ruſticorum*
aliquot milia ſeditioſorũ ruſticorũ à duce Lotharingiæ ſpacio triũ horarũ. Ac deinde *ſeditio.*
quatriduum, idẽ princeps iuxta uicũ Scheruuyler, qui medio miliario diſtat à Seleſta-
ccidit iterum aliquot millia ruſticorũ. Fuit eo anno ferè tota Germania horribiliter

commota propter miſerorum ruſticorũ ſeditionem, qui ubiq; contra dominos ſuos ſu
xerunt, ſub ſpecie euangelij promouendi multa iniqua molientes. Volebãt enim liberi
à dandis cenſibus, decimis, uectigalibus & alijs oneribus, cõſcribentes articulos de lib
te Chriſtiana, inter quos potiſsimus erat, Tributa nõ pendenda magiſtratui. Ex hac do
na ſpe libertatis acquirendæ, maxima pars ruſticorum accenſa, arma ceperunt aduerſ
gitimos magiſtratus, monachos & ſacerdotes. Vnde diruebãt & cõburebant cœnobi
moliebantur arces & quicquid erat nobilium & religioſorum deuaſtabant. Subijcie
ſibi multas ciuitates. Sumpſit malum illud exordium in Nigra ſylua, breuiq; ſerpſit in
goiam, Alſatiam, Marcham Badenſem, Palatinatum, Sueuorũ terram, Vuirtenbergen
ditionem, Franconiam, &c. Nemo tutus erat, qui erat ex numero principum, nobilium
ſcoporum, ſacerdotum, monachorũ & monialiũ, quouſq; tandem liga Sueuica & quid
principes atq; antiſtites præſidia ſua, in unũ cõferẽtes & indies fortiores ſeipſis euadẽ
in multis locis magna ui inſaniã eorũ expreſſerũt, adeò q̃d intra menſes ferè tres ſupra

tena millia ruſticorum c
derunt in conflictu, nõ a
atque pecora trucidati.
Mulnhauſen oppido Th
giæ concionator erat T
mas Monetarius dictus
palam aſſeruit ad euertẽ
impiorũ tyrannidẽ ſibi
deonis gladium cõmiſſ
Eduxit uulgi cohortes
ſitq; nobilium domos d
& monaſteriorũ bona c
pilari. Dum autẽ plebei
piæ ſine ordine prædat
bus intendunt, deleuerunt eas Saxoniæ principes & Lantgrauius Heſſorum. Mone
& ſociorum eius pleriq; capti ſunt & capite truncati, pœnasq; impij inſtituti ſui dede
Fuit hic Monetarius primus autor phanatici illius erroris Anabaptiſtarũ, qui paſsim
tas turbas excitarunt in Germania. Ego, qui hæc ſcribo, nunquam maiores uidi furia
in uitæ diſcrimen ueniens, dum ab Heidelberga Baſileam uſq; proficiſcẽs per inſan
hominũ agmina tranſire cogerer. Nec tam mihi quàm exemplari Hebraico, quod m
tempore conſcripſeram metuebam. Gallorũ rex Henricus II. Anno 1552. cũ Germ
intraſſet, contra Carol. V. Imp. Exercitum ducens ingentem, ad Tabernas peruenit, a
per aliquot dies in Viridario præſulis dimoratus, legationes multorũ audiuit & expe

Mauri monaſterium & Stephani campus.

HAud procul à Taberna eſt monaſterium & iuxta ipſum oppidulum quodda
mine Maurſmunſter, inſtitutum à Mauro abbate, quod Theodoricus rex F
corum anno Chriſti 725. priuilegijs & alijs beneficijs ornauit atq; dotauit. E
inde aliud monaſterium parum diſtans à Brocomago, cui à Sancto ſpiritu
lus eſt, quod dicitur fundaſſe Lantgrauius quidam Stephanus nomine, à quo etiam n
Stechßfeld. accepit. Nam uocatur Stephãs feld & corrupte Stechſsfeld. Eſt in eo loco Brephotro
hoc eſt, domus in qua pueri expoſititij aluntur.

S. Vualtpurgis, Neoburgum.

ANno Chriſti 1074. aut ſecundum aliorum calculum 1117. fundatũ eſt monaſt
ſanctæ Vualtpurgis, ordinis ſancti Benedicti, ſitum in ſacro Foreſto haud p
à Surburgo. Autorem inſtitutionis quidam aiunt fuiſſe Theodoricum con
de monte Beligardo, alij uerò ſignant Fridericum ducem Sueuiæ patrem Fr
Imp. atque uxorem eius Iuditham. Item anno domini 1128. fundatum eſt monaſteriũ
burgenſe ordinis ſancti Bernhardi, modico interuallo diſsitũ à ſancta Vualtpurgi,
poſtea fuit plantatum monaſterium Maulbrunnenſe in ducatu Vuirtenbergenſi.

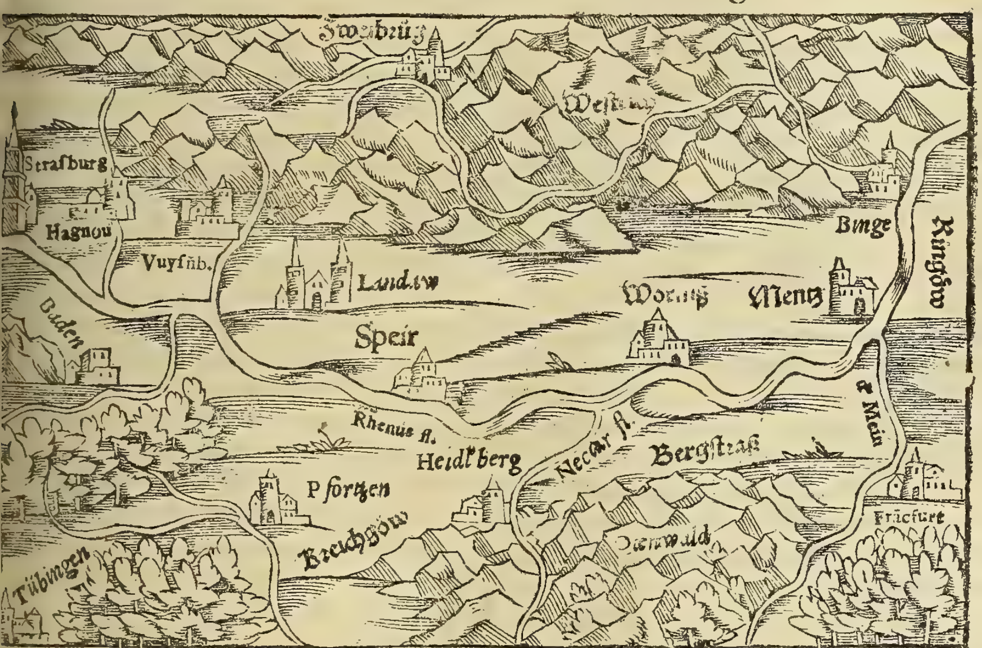
Hag

Hagenoia.

FVit ciuitas iſta anno Chriſti 1164. à Friderico Barbaroſſa muro clauſa, quũ antea ui/cus eſſet habens adiunctum burgũ, in quo principes terræ morabant quando in Fo/reſto uenationib. uacabãt. Fundũ habet circa mœnia arenoſum, ſed ſterilitatẽ illam cõpenſat ager fertilis paulo lõgius à ciuitate ſemotus. Mirũ eſt, quod illis tẽporib. ongè ante, Auſtraſij ſic habitabãt in oppidis, ut nunc in pagis habitat. Sed quẽ iuuiſſet s ſuas in ædificiũ expendere, cui Germanorũ primum, deinde Francorũ & Alemanno irruptiones perpetuo timẽdæ erãt? Nec magnopere excolebãt uel muniebãt olim Ro i quælibet loca, niſi in quibus crebro uerſabant, & quæ ad tuendos limites erant ido/ quale erat Magunciacum, ubi ueterũ ædificiorũ & inſcriptionũ magna copia eſt, ideo d Romani ibi ſemper fuerint uerſati, Rheni limitem tuentes, & ſub poſterioribus Au is, p̃fectus militum armigerorũ et pręterea dux militaris, qui multas militũ pręfecturas ernabat, illic ſedem ſuã habuerint. Raras itaq; olim Germania habuit ciuitates, id quod Cornelius teſtat, qui nullas Germanorũ populis urbes tradit habitari. Quid ergo Clau. lemæus, qui nõ ita multo poſt Tacitũ uixit, tã multas Germaniæ recenſet urbes? Veriſſ : eſt uicos potius fuiſſe quàm oppida, quos tamẽ Ptolemæus urbiũ uocabulo eſt digna Sic itaq; Hagenoia uicus fuit uſq; ad Fridericũ primũ, ſicut & Colmaria, Seleſtadium eiſerſpergum uici fuerũt uſq; ad Fridericũ ſecundũ. Anno 1552. Henricus II. Franco Rex, contra Carolum Imp. V. bellum gerens cum ingenti exercitu, Hagenoiam perue caſtraq; ſua circum urbem habuit non ſine damno Reip.

DESCRIPTIO LINEAE

occiduæ Rheni, ab inferiori Alſatia uſq; ad Maguntiacum.

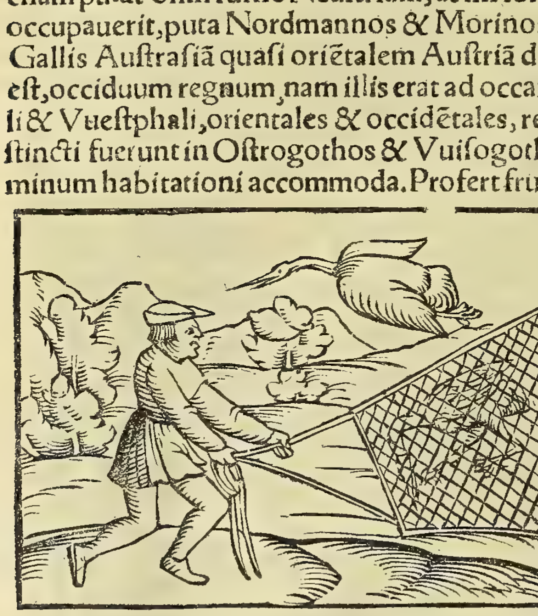

REgio iſta quam hic deſcripturi ſumus, annumerata fuit olim Gallię ſicut & Alſa/tia, etiãſi Germani traiecto Rheno illam ante Chriſtũ natũ inhabitare cœperint, id quod teſtãtur Iulius Cæſar & Ammianus Marcellinus, qui Tribotes & Van/giones, id eſt, Argẽtoratenſes, Nemetes & Vuormacienſ numerãt inter Germa Nec obſtat quod Dagobertus & Carolus Magnus etiã poſt Chriſtũ natũ hæc inhabi/ it loca, quum ipſi fuerint Germani, ſubegerintq; & aliquãdiu poſſederint Galliã, uſq; ẽpus Hugonis Capeti, tũc Franci pertęſi Germanorũ regimen ex ſua gente & lingua erunt habere principem, id quod ſupra in deſcriptione Galliæ prolixius explicui. rò regio iſta quam nunc luſtremus, appellata fuit tempore Caroli Magni Auſtraſia,

fuitq́ peculiare regnum) complectens Alſatiam, Vueſtricham, Lotharingiã, Brabanti
& Holandiam. Sed non diu hoc durauit regnum. Quemadmodum enim numeroſa reg
proles ſæpe in cauſa fuit ut regnum unum in multa diuideretur, ita rurſum multa regna
quando per mortem filiorum in unum ſunt reuocata. Sueuia, Alemannia, Bauaria & T
ringia, tunc quoq; Auſtraſiæ regno fuerunt incorporata. Lotharingia ſic dicta fuit à Lo
rio nepote Caroli Magni, cuius metropolis olim fuit Metis. Defuncto uirili ſemine &
ta ſucceſsione Caroli Magni in Gallia, nouoq́ conſtituto rege, uolebat is Lotharing
quoque ſibi uſurpare, at Imperator Otto primus gladio eam regionem imperio Ger
norum ſubdidit. De quo & in Gallia iam nonnihil diximus.

Vueſterich, id eſt, occiduum regnum.

TErra quam uulgo Vueſtrich uocant, late patet uerſus Galliam, præſuntq́ ei n
ti comites & principes, nẽpe dux Zuueibruckenſis, id eſt, Gemini pontis, co
Bidiſcenſis, uulgo Bitſch, dux Lotharingiæ, comites Naſſauuenſis inhabita
Sarbrugim, comites Leiningenſes & Epiſcopus Treuirenſis. Sunt qui Vue
cham putãt olim fuiſſe Neuſtriam, at illi longe erãt, quum Neuſtria tunc interiora Ga
occupauerit, puta Nordmannos & Morinos. Rectius ergo ſentiunt, qui hanc regione
Gallis Auſtraſiã quaſi oriẽtalem Auſtriã dictã putant, à Germanis uerò Vueſtrichar
eſt, occiduum regnum, nam illis erat ad occaſum. Sic quoq; Saxones uocati fuerũt Oſ
li & Vueſtphali, orientales & occidẽtales, reſpectu habito ad Viſurgũ fluuiũ: & Goth
ſtincti fuerunt in Oſtrogothos & Vuiſogothos. Eſt aũt Vueſtricha ſatis bona terra &
minum habitationi accommoda. Profert frumentũ multũ ſed parum uini. Nutrit plu

pecora & abundat piſcinis atq; ſtagnis
rum quædam dicuntur extendi ad unum
duo milliaria. Sunt tam piſcoſa, ut quæ
quum expiſcanẽ dicantur pro aliquot
bus aureorum ſuppeditare piſces. No
qui præſunt regioni nõ habent maiore
ſus, quàm quos ex piſcinis & uiuarijs l
Ita cõmunis ille cœleſtis pater familias
gulis terris aliquid dedit, unde incolæ c
mode ſibi pararent uictũ. Producit quoc
gio iſta lapides quoſdã inſignes, præſe
rubricam fabrilem, quæ in magna cop
uenitur apud oppidum cui nomen eſt d
Vuendelinus: & alium lapidem qui Chalcedonius & uulgo Katzedonius uocatur. Is i
gna copia hic effoditur, & Friburgam in Briſgoiam delatus, defecatur & politur ut inf
Briſgoia dicemus. Apud ſanctum Quirinum uulgo S. Kuri (eſt uicus) parãtur optima
Sarburg. cula & alia uitri genera. Sarburgum oppidum imperiale, ſitum iuxta Sarum fluuium, h
paret præſuli Treuerenſi. In oppido Thus minera eſt ſalis. Item iuxta Landſperg eſ
tur argentum uiuũ. Oppidis Saruuerden, Buckenheim, Diemeringen & Phinſtinger
die dominantur comites Naſſauuenſes, qui ſucceſſerunt comitibus Saruuerdenſibus
obitum eorum.

Lutzelſtein.

NOn multũ abeſt hoc oppidũ à Taberna Alſatica, habuitq́ olim potentes c
tes. Et quũ Burchardus comes à Lutzelſtein deſignatus eſſet epiſcopus A
tinẽſis, eſſetq́ ultimus ſui generis, relicta religionis profeſsione uxorẽ dux
qua pater duorũ filiorũ factus eſt, Iacobi uidelicet ac Vuilhelmi comitũ: g
Chriſti milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo tertio indixerunt bellũ princip
derico Palatino, fiduciam habẽte in potentiſsimo duce Burgundiæ. Multis damnis af
runt Palatinatũ, excludẽtes etiã Palatini principis prefectos, quos in comitatu illo ha
ab officio ſuo, pacẽq́ publicã & fœdus infringentes. Quapropter princeps Palatinu
ſto zelo motus, collecto magno exercitu obſedit oppidum & arcem Lutzelſtein, n
hebdo

domadibus acriter impugnauit, quouſq; ſui iuris fecit. Comites uerò noctu elabẽtes, in
io mortui ſunt. Habet oppidum illud uectigal ſatis pingue, quum ſit anguſtia quędam
r montes quam Clus uocant, in Vueſtricham tranſmittens.

De Vuaſsgoia.

VBi apud montes deſinit Alſatia, incipit Vuaſgoia, & porrigitur ad Rhenũ uſq;. Ab occaſu eſt tota montuoſa & aſpera, abũdatq; ſyluis quercinis, piſcinis, uenationibus, auibus, atq; munitiſsimis arcibus. Potuit aliquãdo dare in militiã quadringẽtos equites cataphrattos. Habuit dux niger comes Zuueibruckeñ. atque dentzenſis magnã ditionẽ in hac regione, ſed quã princeps Palatinus Fridericus illi im eripuit. Abundat arcib. munitiſsimis, nempe Berbẽſtein, Vualdeck, Falckenſtein, zelhart, Arnſperg, Freundſperg, Fleckenſtein, Hohenberg, Trachenfels, Vuachſen-g, Liechtenberg, Ochſenſtein, Griſenſtein, Erenſtein, Kalenfels, Than, Schoneck, Fal-nburg,, Hartenburg, Vuegelburg, Tryfels, Peylſtein, Scharpffenburg, Mertenſtein, nſtein, &c. Itẽ oppida & oppidula, Vuerd, Anuuyler, Than, Liechtnauu, Turckheim, delbrun, Vuigelburg, Vueiſſenburg quę eſt ciuitas imperialis, ſita ad Lutrã fluuium, rzelbrun cœnobium monachorum. Anno Chriſti 1523. Ludouicus princeps Palati-, Philippus Landgrauius & Archiepiſcopus Treuerenſis expugnauerũt multas arces uaſgoia, nempe Nanſtall, Trachenfels, nouã Than, Hohenburg, atq; Ebernburg iu-Crutznacum, Cronberg ultra Franckofordiam, & pleraſq; igne exuſſerunt. Quin & ncìſcus Sickingenſis huius tragœdiæ autor, obſidione in Nanſtal arce cinctus, ictu mbardæ læſus interijt. *Arces in Vuaſgoia.* *Franciſcus à Sickingen.*

Vuyſſenburgum.

COlligunt quidã ex Ammiano Marcellino, Sebuſianos, qui ſupra Nemetes ſignantur, olim fuiſſe Vuyſſenburgenſis. Nã ſi tollas ſ primum & mutes b in u, facile ex Sebuſio fit Viſium, atq; inde Viſeburgum, quod Germani cũ duplici proferũt u. Eſt aũt inſigne & clarũ oppidũ, ad Vogaſimontis radices, ſitu amœnũ, conditũ, bus undiq; humilibus clauſum, nemoribus & uarijs arborum generibus ad occiden-felix, tellus cœli benignitate frugifera, oppidum ab omni parte natura atq; humana fir m induſtria. Lutra amnis, cuius fontes in ipſis montib. paulo altius ſeptem millibus uum ab oppido ſurgũt, penetratis iam montibus, per medium interluitur: qui ubi ſub di mœnibus elabitur, ſtricto alueo duobus millib. paſſuũ præcipiti curſu in Rhenum oſtio exoneratur. Loci tanta eſt uetuſtas, ut etiã apud nullos rerum ſcriptores eius ori-eperiat. Sed dum anno Chriſti 664. Dagobertus Gallorum rex, poſtquam ob patra-in ſancta loca tyrannidem, ad diuinum raptus tribunal (ſic habent literę fundationis) is pro commiſſo ſcelere accuſatus, flagellisq; cæſus & ad diui Dionyſij preces reſtitu-ſſet, in eo loco, quẽ diu antea Vuyſſenburgũ appellatum ſuis literis declarat, inſigne gale monaſterinm infinitis extruxit ſumptibus, monachis diui Benedicti profitẽti-us tradidit. Addidit regalibus his ędificijs agrũ copioſum atq; fertilem, oppidũ ipſum cum loca, quæ Gallorum tunc parebant imperio, aſsignauit. Oppida præterea, uillas, , uectigalia, immunitates & iura pleraq; contulit: ab omni item regum principumq; exemit. Tanta etiam poſtea huius cœnobij maieſtas fuit, ut marchionem Badenſem Palatina tu pleroſq; haberet feudales. Aliquanto poſt Dagobertum regem, Vuende abbas oppidum muro quadrato ſaxo cinxit turribus, propugnaculis, aggere, uallo, & pomœrijs muniuit, ita paucis temporibus oppidum, natura alioqui munitum hu-induſtria auxit. Cæterum prudens Senatus Vuyſſenburgenſis, per me ſollicitatus ſit in hunc modum. Inuenimus in literis antiquis, ciuitatem, noſtram Vuyſſenburgũ ongò præceſsiſſe conſtructionem monaſterij, regesq; Francorum aduocatũ habuiſſe à cuius tamen imperio Abbas poſt extructum monaſteriũ ſemper exemptus fuit, ſic-hodie Rom. Imp. aduocatum habet in ea, qui in criminibus capitalib nomine imperij icit. Eſt enim noſtro æuo ciuitas Imp. habetq; agrum uino ferendo aptiſsimũ, unde & m unicum & præcipuum ſtudium eſt, colere uites ſicut & circumiacentiũ uicorum. *Monaſterium Vuyſſenburgenſe.* *Senatus Vuyſſenburgenſis.*

Nec

Necuulgare ibi creſcit uinum, quippe quod de
tur in Sueuiam,Bauariam,Vueſterich,Lutzel
gum,Brabātiam & ad alias inferioris Germa
terras. Eſt etiam limes quidam per circuitũ hu
ciuitatis factus, alicubi ad unum milliare,alib
rò duo miliaria extenſus,intra quem multi ſun
ci,frumento & uino diuites,qui in fundatione
goberti Munus datum, ob cōceſſam emunita
& alia priuilegia uocatur,lapidibus altis et ere
ſignatus,intra quam ſepturam omnibus liber
eſt piſcari in Lutra & alijs amnibus,uenari, au
pari in communibus ſyluis,ligna ſecare & pec

Caſtaneæ.

abigere ad communia loca. Qui uerò extra hanc circum h
tant,non poſſunt hæc agere impunes,quũ præpoſitus &
ſul ciuitatis hic iudices ſint deſignati,poſsintq́ animadue
re in huiuſmodi præuaricatores. Siquidem olim abbas, ho
uerò prępoſitus(nam anno Chriſti 1523. abbatia mutata e
præpoſituram ſacerdotum)unà cum conſule & Senatu V
ſenburgenſi habent ſummum imperium ſuper ſyluas, am
& paſcua in dicto Munere data,poſſuntq́ omnia agere u
debitur ſubiectis cōmodum,citra cuiuſque contradiction
Abundant Vuyſſenburgenſes caſtaneis illisq́ optimis, u
non parum habent lucri. nam deuehuntur poſt uindemi
que ad Thuringos & Saxones. Quin & naues illis one
tranſmittuntur in partes inferiores,& perueniunt uſq; ad
gliam. Anno 1552 exorto inter Carolum v.& Henricum
Imperatorem & Gallorum regem bello,graue damnum p
eſt hæc urbs ab exercitu Galli.

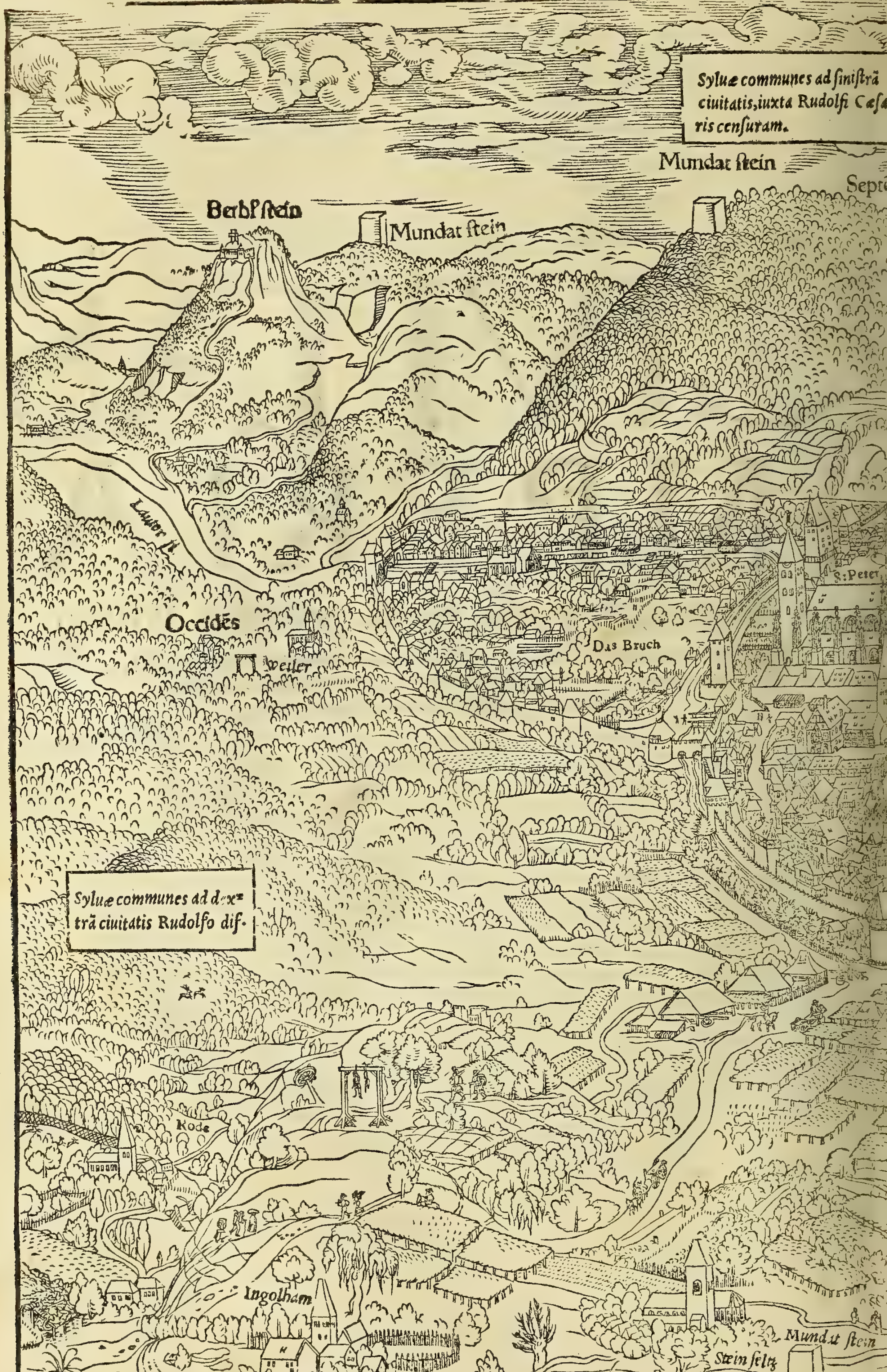
Ex literis fundationis mona
ſterij Vueiſſenburgenſis.

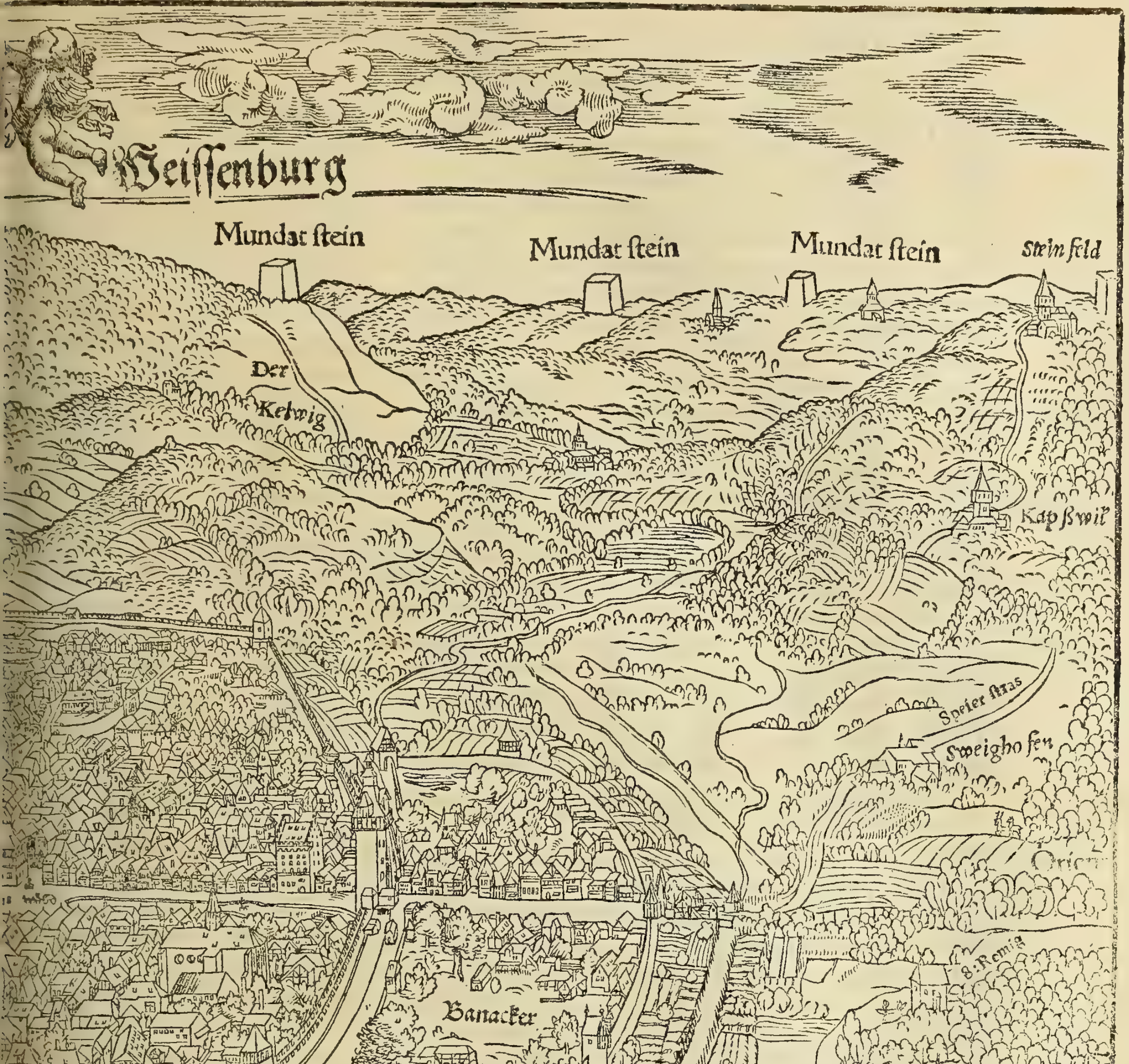
DAgobertus magnus diuina clementia rex Francorum omnibus regni ſui pri
tibus,imò cunctis Chriſtifidelibus,præſentibus & futuris. Notũ facimus, q
patre meo Clotario defuncto,paterni regni curam ſuſcepi, ſed uiuẽdi ductu
uitate deceptus, regalis officij debitum neglexi, & maxime inter alios exce
meos,eccleſiarum Dei deſtructor & diſsipator eſſe cœperam,nec diuinę maieſtatis oc
nec hominum ueritus ac damnationem. Tandem Dei benignitatis obſtinatæ mentis ſu
biam conterens uirga correctionis,iniquitates meas correxit,& mihi caſtigato ueniam
negauit,&c. Quaſi autem modum pœnitentiæ imponens, in hoc mihi ſpem plenæ po
indulgentiæ,ſi ad honorem Dei & beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ſanctorũ, q
magis offenderam,domum diuinis aptam ſeruitijs conſtruerem,&c. Igitur ſub certa ſp
miſsionis peccatorum noſtrorum, reddentes alacri ſtudio uotum quod fecimus,eccleſi
honore ſanctæ Trinitatis & ſanctæ Mariæ perpetuæ uirginis & ſanctorum apoſtolor
tri & Pauli in loco qui dicitur Vuyſſenburg conſtruximus, quam ſublimare & regali
nificentia ditare decreuimus,&c. Illud etiam pari decreuimus autoritate, ut nullus po
cum Nemetenſis ciuitatis uel reliquorum epiſcoporum aliquam ibi dominandi uel qu
bet cauſas agendi habeat facultatem, ſed ſub noſtræ emunitatis defenſione
pater monaſterij omnia poſsideat,&c. Datum in ipſo mona-
ſterio menſe Maio anno regni noſtri 23.
anno domini 623.

Ci

CIVITAS IMPERIA lis Wyſſenbnrgenſis, haud procul à Rheno

ſita, à prudenti Senatu eiuſdem candidè ad meam ſollicitatonem tam in pictura quàm in ſcriptura tranſmiſſa, noſtræq; Coſmographiæ non ſine ſingulari ornamento & decore incorporata.

Syluæ communes ad ſiniſtrã ciuitatis,iuxta Rudolfi Cæſa ris cenſuram.
Mundat ſtein
Berbſtein
Mundat ſtein
Lauter fl.
Occidẽs
Weiler
Das Bruch
S. Peter
Syluæ communes ad dexträ ciuitatis Rudolfo dif-
Rode
Ingolham
Mundat ſtein
Stein ſeltz

Weiſſenburg
Mundat ſtein
Mundat ſtein
Mundat ſtein
Steinfeld
Der Kelwig
Kapſweil
Speier ſtras
Sweighofen
Orient
S. Remig
Banacker
Luter
Syluæ inferiores et
cōmunes Cæſ. Ru=
Altſtat
Seebach
Hagenawer ſtras
Mundat ſtein
C·S

Geminus pons, uulgo Zuueibrugk, & item Bidiſcum, id eſt, Bitſch.

FVit Geminus pons à multis annis comitatus, ſubactusq́; eſt illi comitatus ſeu dominiũ Bidiſcenſe, & fuit hic titulus illorum comitum: Simon Vuecker comes Gemini pontis & dominus Bidiſci. Itaq; poſtquam dominium Bidiſcenſe & comitatus Gemini pontis coaluerunt, atq; in unum uenerunt corpus, uendiderunt comites dominium Gemini pontis Ruprechto principi Palatino, regi ſcilicet Ro. aut patri eius, qui etiã Rupertus fuit uocatus, retinuerũtq; titulum comitatus ac deinde dominij Bidiſcen. Anno 1420. auctus princeps Palatinus filijs deſignauit uni eorum, nempe Stephano, comitatum Zuueibrugkenſem, atq; ille ducens uxorem Annam comitiſſam Veldẽtzenſem, per illam obtinuit comitatum Veldentzenſem, atq; comitatum Spanheimenſem. Quum uerò dux Stephanus genuiſſet liberos Fridericum & Ludouicum Nigrũ, diſtribuit inter eos terras ſuas. Friderico aſſignauit poſteriorem & priorem comitatum Spanheimenſem pro media parte, alteram autem medietatem habuerunt Marchiones Badenſes, quin Friderico obtigit oppidum Siemern cum tota noua iuriſdictione, Erenberg, Vualdeck, Bolanden, Strumburg arcibus, & oppidis Vuachenheim, Ogerſheim, Lambſheim & Franſheim. Et quoniam hæc quatuor oppida Vuachenheim & reliqua multo ære oppignorata erant tradit ea dux Fridericus fratri ſuo Ludouico Nigro: ſed cui deinde ſunt rurſum erepta, poſtquã ille bellum mouiſſet cõtra Fridericum Palatinum electorem. Porro Ludouico Nigro obuenerunt duo comitatus Zuueibruckenſis & Veldentzenſis, dominiũ Kirchellenſe, atq; arces *Siemern.* Vuegelburg, Dryfels, Neuchaſtel & oppidum Anuuiler. Oppidum Siemern primum fuit regi Ruperto obæratum à quodam comite Ruhgrauio pro ſex millib. florenorum, ac poſtea iure hæreditario eidem uendita. Facta eſt autem memorata diuiſio anno Chriſti 1444. Haud procul à Gemino ponte eſt monaſterium ord. ſancti Benedicti, Hornbach nomine, quod fundauit diuus Pirminius, qui & in eodem ſepultus iacet.

Saletio, uulgo Seltz, item Schuuartzach:

ANno Chriſti 980. fuit Saletionis inſtituta abbatia ordinis ſancti Benedicti ab Imp. Adelheide uxore Ottonis primi, filia Rudolfi regis Burgundiæ, ubi & ſepulta iacet. Eſt tamen monaſterium illud haud multis retroactis annis mutatũ in collegiũ ſacerdotum. Annales Francorum, oppidum iſtud uocat Saleſiam: Germani uerò uocãt Seltzam, diſtatq; ſex milliarijs ſecundum curſum Rheni ab Argentina. Eſt aũt Rhenus in eo loco auri ualde ferax, quippe quod purum ex arena colligitur & conflatur. Anno domini 724. fundauit Ruthardus dux Alſatiæ atq; uxor eius Yrminſindis monaſterium Schuuartzach, ſed quod poſtea fuit translatum per comitem Megenhardum et extructum iuxta oppidum Liechtenauu.

Taberna montana.

COndiderunt olim Romani iuxta Rhenũ aut non procul ab eo tres Tabernas ub milites hyemauerũt, nempe Tabernã Alſaticam, quam hodie poſſidet epiſcopus Argentoratenſis, Tabernã Rhenanã, cuius dominus eſt epiſcopus Spirenſis, & Tabernã montanã, quę uno milliario diſtat ab Vuyſſenburgo, paretq; duci Zuuebrugkenſi. Sed cum Ludouicus dux Niger arma mouiſſet cõtra principem Palatinum ele- *Rhenus aurifer.* ctorem, Fridericum ſcilicet, indignatus princeps elector, ſpoliauit eum hoc oppido anno Chriſti 1455. ſed quod deinde illi reſtituit, ſpe bona ductus quod nunquam contra ſe ageret, quod tamen ille minime ſernauit.

Ciuita

CIVITAS LANDOI

enſis & Rhenenſis, cuius typum nobis exhibuit cum ſuccincta deſcriptione, prudens Senatus eiuſdem ciuitatis, cupiens & ipſe benè mereri de Coſmographiæ ſtudioſis, poſteriſq; gratificari, & animi ſui erga bona ſtudia exprimere propenſionem: ſciens nimirum perpetuo uicturum quicquid ſemel in publicas relatum fuerit literas. Patrocinatus eſt autem mihi in hoc negocio uenerandus & doctus uir, dominus Henricus Pfefferkorn, collegiatæ eccleſiæ Landoieñ. Decanus, id quod hîc indicare uolui, ne bonum uirum ſua defraudarem laude.

Landoia ciuitas imperialis,dep

Landoia.

DE origine & incremẽto huius ciuitatis, Senatus eiuſdẽ à me requiſitus tale dedit reſpõſum. Ciuitas noſtra Lãdoienſis immediate ſubijcit ſacro imperio, ſita uerſus mõres qui Vuaſgoieñ. appellant, & duobus milliaribus à Rheno diſtans, amœnũ ſortita eſt locum, fœcundiſſimumq; agrum, quippe qui ferax eſt uini, frumenti & pabuli iumentorum. Munita eſt ciuitas fortalicijs non contẽnendis, muris robuſtis, turribus & propugnaculis, cincta foſſis profundis, atq; alijs accommodis munitionibus, maximè autem iuuatur fluuiolo Quueich dicto, qui partim per ciuitatem & uicos eius & partim iuxta eam labitur. Terra per circuitum ciuitatis eſt, admodum frugifera, culta multis uillis & uicis, quorum numerus aſcendit ad 350. gyro ultra duo miliaria non extenſo. Hinc populus turmatim confluit ad oppidum, uenalia ſua in foro exponens, & rurſum

giem quam noſtro habet æuo.

ibi emens quibus opus habet, potiſſimum autem uictualia. Ignorant incolæ ſuæ ciuitatis originem: hoc uero ſciunt, circulum oppidi ante 274. annos ualde exiguum & anguſtum fuiſſe, collocatumq́ intra mœnia burgum quoddam. At Senatus & ciues uidentes oppidi ſui quotidianum ſucceſſum, ampliarunt mœnia, includentes eis tres adhærentes uicos, quorum nomina fuerunt Ytzingen, Mülhauſen & Oberbornheim, qui locus hodie uocatur ſanctus Iuſtinus. Has inquam uillas cum prædijs ſuis emens Senatus, incorporauit ampliatæ ciuitati ſuæ, ædificiaq́ earum trãſtulit intra Landoiæ pomeria. Anno 1308. Ludouicus Imperator, dux Bauariæ impignorauit Landoiam pro certa pecuniæ ſumma epiſcopatui Spirenſi, ſed quam diuus Maximilianus anno Chriſti 1511. dato multo ære rurſum liberam fecit, incorporauitq́ Aduocatiæ imperiali Hagenoienſi. Ciues Lãdoienſes præter cætera ſtudia & negocia, magnam curam adhibent uineis plantandis & agris colẽdis, iumentisq́ nutriendis: abducunturq́ uina eorum in Sueuiam & Bauariam, ubi uocantur

uina Rhenẽſia. Habet etiã reſpublica Lãdoienſis tres uillas ſibi ſubditas, nẽpe Danthei
ꝙ rex Adolfus ex ſingulari gratia Landoiæ donauit, Noſsdorff & Queicheim, quas Sen
tus & ciues ſuo ære emerũt. Verſati ſunt hucuſqꝫ Senatus et ciues Lãdoienſes in ſumma p
ce & qete, nedũ inter ſe trãquillè uiuẽtes, uerũ & erga collimitios principes terrarumqꝫ c
cumiacentiũ dños, ſic ſeſe gerentes, ut neminẽ unqꝫ uel uerbo irritarint aut facto moleſta
rint, id qđ eis non in uulgarẽ cedit gloriã & laudẽ. Hæc urbs anno 1552. calamitoſo G
maniæ bello, in magnas calamitates incidit, ſiquidem ab Henrico Gallo rege damno affe
cta, ab Marchione Alberto Brandenburgeñ. multa mala pertulit.

Nemetes uulgo Spira.

RECẽs eſt nomẽ Spiræ, tãetſi ciuitas ipſa uetuſta ſit. Vnde aũt natũ ſit nomẽ Spira
certò ſciri nequit. Sunt qui aiunt à molẽdino nactũ, alij uerò aliter ſentiunt. Ret
nuit urbs ipſa Nemetũ nomen immutatũ uſqꝫ ad annũ Chriſti 1030. Tunc epiſc
pus qdam Rudiger nomine ex familia nobiliori ciuitatis ortus, q Hutzmãni fue
runt appellati, uillã iuxta ciuitatẽ ſitã cuius nomen fuit antiqua Spira, incluſit mœnijs ciu
tatis, ampliorem'qꝫ urbẽ reddidit, atqꝫ hoc facto nomen uetus extinctũ eſt, & uocabulũ ui
licum relictũ urbi. Accurrit etiã ex mõtibus occidentalibus fluuiolus quidã Spira nomina
tus, unde memorata uilla nominatione accepit: qui cum & hodie fluat per ciuitatẽ, nome
ſuum nedũ uillæ uerum & ciuitati cõmunicauit. Alij aliã huius nominis p̃tendunt rationẽ
ſed quæ facile eludi poteſt. Nam aiunt urbẽ Spirã dictã, qđ Rhenus in modum ſphæræ mo
Tria olim tem pla gẽtilia Spi ræ. nia eius alluat, id qđ non eſt uerum, alioquin ab initio urbs ipſa Spira & non Nemetes fu
iſſet appellata. Cõſtat em̃ Rhenũ ciuitatẽ illã nunqꝫ ambire potuiſſe, qnũ ab occidua eiu
parte fundus terræ paulò altior ſit ꝙ ut Rhenus illã potuerit circuire. Volunt etiam quid
Iuliũ Cæſarẽ apud Nemetes olim hybernas ſtationes habuiſſe, & nõnulla illic reperiri ue
tuſtatum Romanarũ monumenta, præſertim aſſerunt apud ſanctũ Germanũ celeberrim
fuiſſe tẽplum, Mercurio dedicatũ, qđ poſtea regnante Dagoberto fuit dirutũ et in eo loc
cœnobiũ Benedictinenſe fundatũ. In monte uerò ſancti Guidonis dicunt conſtitutũ tem
plum Veneri ſacrum, & poſt cathedralẽ eccleſiã, in loco ubi iam Scholaſtici eſt manſio f

iſſe tẽplum Dianæ conſecratũ. Inter ciuitatẽ Spire
ſem & montes occiduos nobiliſſima eſt terra, op
mo uino rubeo, quod Anſerum pedes uulgò uoca
tur, frumento & amygdalis abundans. Eſt ibi tan
ta amygdalorum copia, ut ferè tota Germania illi
fruatur. Potiſſimum autem prope oppidum Dide
heim, agri in modum ſyluæ replentur amygdalis
Amat arbor illa ſolum optimum & calorem ſolis
quæ duo in hac regione inueniuntur. Nam habe
ſolem matutinum & reflexionem à montibus. D
Epiſcopatus Spirenſis. epiſcopatu Spirenſi quidam ſcribunt, illum incœ
ptum tempore Pipini regis, & longe poſtea à Co
rado ſecundo ad illam magnificentiam in qua ho
die eſt, euectum. Idem Imperator dicitur ei contu
liſſe oppidũ Bruchſel & totam Brureinenſem ter
ram. Cœpit et elegantiſſimũ illud templũ, quod a
huc extat, extruere, anno ſcilicet 1010. uel, ut al
ſcribunt anno 1030. qđ filius eius Henricus tertius poſt mortẽ patris ad finẽ uſqꝫ perduxi
in quo uterqꝫ cum multis alijs Imperatorib. & regibus & regibus Rom. nẽpe Hẽrico 4. &
5. Rudolfo ab Habſpurg, Alberto filio eius, &c, ſepulti iacent. Mutauit & memoratus C
radus Imp. arcẽ Limpurg, quæ duobus milliaribus à Spira abeſt, in monaſteriũ Benedicti
nenſis ordinis, poſito'qꝫ primo fundamenti lapide properauit Spirã, unà cum alijs domini
qui ſecum erãt, ubi uetuſtũ tẽplum uſqꝫ ad fundamentũ fecerat dirui, & eodem die, qui du
decimus erat Iulij, poſuit primũ in fundamento adaptato lapidẽ, euexit'qꝫ ſtructuram utri
uſqꝫ ædificij immenſis expenſis, præſertim quũ Spirenſis templũ fundũ haberet cœnofum

8

n ingens ſtructura labili fundamento ſuperponi non poſſet. Cumq́ ante cōſummata
ci amoreretur, iniunxit filio Henrico mortis articulo, ut cœptis ædificijs colophonē

imponeret, quod & factū eſt. Anno Chri
ſti 1100. Fuit comes quidā ex Kriechgoia
epiſcopus Spirēſis, in numero pręſulum
triceſimusquintus, in quē tota patris eius
recidit ditio (fuit enim ultimus de illa fa-
milia) nempe Keſtenburg, Dydeſsheim,
pars aliqua in Ciuitate noua, cuius feudū
princeps Palatinus ab epiſcopatu habet.
Anteceſſores eius fuerūt fundatores mo- *Monaſterium*
naſterij Sintzenſis in Kreichgoia ubi & *Sintzenſe.*
ſepulti iacēt. Habuit olim ciuitas Spiren
ſis multos Iudæos. Et quū anno Chriſti
1092. gens illa per Germaniam pateretur
iam perſecutionem, & Spirenſes ſuos quoq; comprehendere uellent Iudæos, fugerūt
l epiſcopi curiam, tutelam eius poſtulantes, quem antea pecunia corruperant. Iratus
epiſcopus contra Chriſtianos, fecit aliquos interfici. Habebant enim illis temporib.
opi in ſuis ciuitatibus magnam iuriſdictionem, ſed quæ temporum ſucceſſu multum
nminuta. Similis ſeditio orta fuit Vuormaciæ cōtra Iudæos. Et quū miſeri homines
que anguſtijs præmerentur, fugerunt ad epiſcopum ciuitatis, ſed qui parum eis auxi-
poterat, niſi ſuſcepiſſent baptiſmum. Illi uerò petentes ſpacium deliberationis, ante-
reſponſum darent, ingreſsi deſperati homines cameram in aula epiſcopi, mutuo ſe-
ifecerunt, Chriſtianis foris reſponſum expectantibus.

De Epiſcopatu Spirenſi.

Eſſe hunc epiſcopatū uetuſtiſsimum
teſtatur Ieſsius quidem Nemetenſis
epiſcopus, qui anno domini 348. in-
terfuiſſe Colonienſi ſynodo legit.
Qui illi ſucceſſerint in adminiſtratione epi
ſcopatus, non inuenitur, uſq; ad Dagober-
ti tempora, qui epiſcopatum collapſum de
nuo inſtaurauit, atq; Athanaſium ſacellanū
ſuum eidē præfecit anno ſexcenteſimo de-
cimo aut aliquot annis pòſt. Deinde anno
Chriſti octingenteſimo uigeſimoſecundo
fuit epiſcopus Henricus, ſub cuius guber-
natione fundatum eſt Hirſaugienſe cœno
bium ad Nagoldum fluuium, ab Erlafrido
comite in Caluu. Succeſsit illi Gebhardus,
qui trucidatus fuit à quibuſdam comitibus,
rſuaſiſſet eorū cognato, ut ſua quædam pręd ia donaret eccleſiæ Nemetū. Huius epi-
tēpore, fuerūt Canonici Nemetū monaſticā uitā profeſsi, ſub uno tecto cōiuncti ha-
s & ex una eademq́; olla paſti. Vnde & illo tēpore fuerunt multi monachi & abbates
ayſſenburgo & Hirſaugia pręſulatui pręfecti. Anno nongenteſimo quadrageſimo-
Ottho Magnus præficit epiſcopatui Spirenſi Reginobaldum monachum Hirſau-
em, donauitq́; ei Conradus dux Francorum & Sueuiæ tunc Vuormaciæ reſidens de-
, redditus, uectigalia & poteſtatem cudendi monetā, conſentiente Otthone Impera-
Facta eſt hæc donatio anno nongenteſimo quadrageſimo ſexto. Anno nongen-

teſimo ſexageſimo nono præficiẽ põtificatui Baldericus, trib. Otthonibus ab intimis
filijs. Erat enim ſapiẽtia ac rerũ gerendarũ uſu peritiaq́ lõge maximus. Sub hoc epiſc
cœperunt Canonici Nemetum (quemadmodum etiã Vuormacienſes & Mogũtini eo
tempore fecerunt) monaſticæ uitæ profeſsione abiecta, ſeculares fieri, ſeorſum habita
propria habere, atq; annuos inter ſe diſtribuere prouẽtus. Poſtea Hẽricus ſanctus, C
dus ſecundus & cõiunx eius Giſela, tãta munificẽtia dotarũt & auxerunt eccleſiã Spi
ſem, ut non benefactores, ſed ſecũdi fundatores epiſcopatus dici meruerint. Nã, ut iã
que diximus, dedit oppidum Bruxellam, extruxit inſignẽ illam ac longe ampliſsima
ſilicam, quæ adhuc extat, in qua tot auguſta Imperatorum & Imperatricum ſunt mauſ
erexit eccleſiam S. Guidonis, antea S. Ioannis dictũ. Arcem Limburg, in quo nuper f
lum Conradum ex præcipitio amiſerat, conuertit in magnificũ cœnobium Benedicti
ſe, anno domini 1030. duodecim Iulij præſente epiſcopo. Vualthero ſucceſſerunt Sig
dus, Reginerus, Reginobaldus, Sigebotho, ſub quo abſoluta ſunt ab Henrico tertio
Conradi tẽpla à patre inchoata. Sub hoc etiã epiſcopo dedit Henricus Imperator epi
patui oppidum & arcem Rodenfels cum adiacente ditiuncula. Attulit præterea ex R
na corpus S. Guidonis abbatis & in ſancti Ioannis templum collocans, nomen etiam
pli immutauit, quippe quod hodie Guidonis appellatur. Anno Chriſti milleſim
ꝑtuageſimo quinto eligitur epiſcopus Rugkerus ex Hutzmannorum Spirenſi famil
Ex Nemeto Spira. tus: qui ampliauit urbem Nemetum, pagumq́ Spirenſem tum extra muros ad eiuſde
minis fluuiolum ſitum, mœnibus incluſit, ac totam urbem iam amplam ac magnificã,
bus, mœnibusq́ & foſsis egregie munitam, Spiram ab adiecto pago & fluuiolo nun
uit, anno milleſimo octuageſimo quarto. Sic uetus urbis appellatio exoleuit, & nou
in hunc uſq; diem uſurpata in cõſuetudinem uenit. Moritur uerò epiſcopus anno 109
ſuccedit triceſimus quartus in numero, Ioãnes comes Kreichgouię, patre Vuolframo
tre uerò Atzela, Imperatoris Henrici quarti filia natus, qui omne patrimonium ſuũ,
ampliſsimus erat, dedit eccleſiæ Spirenſi. Erat ei frater Germanus comes Zeiſolph
unicã habebat filiam Adelheidin, Henrico Palatino Thubingenſi deſponſatã. Cũ a
moreretur Zeiſolphus, Henricus uerò Palatinus miſere & lugubri caſu periret in flu
quodã, accidit ut ipſa Adelheidis etiã animi mœrore extingueretur & ſine hæredibus
graret. Sic totus comitatus ad Ioannem epiſcopum deuolutus, mox ab eo in Spirenſ
cleſiam augendæ pietatis ſtudio collatus eſt. Obijt epiſcopus annò 1104. ſepultus in m
ſterio Sinſsheim apud maiores ſuos, qui eius cœnobij primi fuerunt fundatores. A
1137. ſub epiſcopo Sigefrido, comite Lyningenſi, baſilica Spirenſis urbis cõflagrau
quã epiſcopus mox inſtaurauit. Succeſsit ei Guntherus cognatus ſuus comes à Lyni
qui unà cũ nobili barone Vualthero à Lamersheim fundauit Mulbrunnenſe monaſt
Anno 1237. Conradus comes ab Eberſtein epiſcopus Spirenſis eligitur: q uendidit C
nacum pro 1100. argenti puri marcis, & emit his pecunijs prædia quædã meliora. Ant
ſores enim ſui emerãt ipſum. Succeſſerũt Conrado Henricus à Lyningen & Frideric
ro à Bolanden, Rudolpho Habſpurgio Cæſari in primis charus. Hic quũ exciperet S
Eliſabetã Burgundionũ duciſſam, Rudolphi Cæſaris ſecundã uxorẽ, forma ipſius i
ctus, oſculũ dedit ei. Imperatrix uerò talis oſculi impatiẽs, apud Cęſarẽ de epiſcopi laſ
cõqueſta eſt. Tũc iuſsit Rudolphus nũciari epiſcopo, ſe ſibi ſoli hoc pacificale oſcul
cõparaſſe. Quod ſi ipſe quoq; oſculari uellet, ꝓpriũ ſibi pacificale q̃reret, nõ alienũ &
nõ pertinẽs oſcularẽ. Epiſcopus relicta imperiali aula aliquãdiu ceſsit, donec poſtca
ſar apud Germersheimiũ morereẽ. Captus deinde epiſcopus à comite Katzelnbogẽ
gna redẽptus eſt pecunia. Anno 1396. Rabanus ab Helmſtat Cãcellarius Venceslai
regis, cõſiliarius Ruperti Palatini ac Sigiſmũdi Cæſaris fit epiſcopus Spirẽſis. Ipſe
obſidione cinxit urbẽ Spirenſem, eo quod ciuitas ipſa cœnobiũ S. Germani extra m
ſitũ ꝓpter ſceleratã monachorũ uitã, & ſub religiõis ſpecie cõſtupratas ibi ciuiũ uxo
filias, funditus euertiſſent, totũq; clerũ ob hanc cauſam urbe expuliſſent. Id diſsidiũ t
Sigiſmundum Imp. in comitijs Nurbergẽ. certis cõditionib. fuit cõpoſitũ. Sequiẽ R
nũ in epiſcopatu Reinhardus ab Helmſtat, ſub cuius gubernatione anno Chriſti 1450
cum cãpanis omnibus tectũ Baſilicæ Spireñ. cõflagrauit, ut plumbum quo contectũ e
plateis promanaret. Incendiũ media nocte natũ eſt, tantũ ex negligenter curato igne
q organa ſummi tẽpli reficere debuerãt. Sed epiſcopus omnia maximis ſumptib. reſt
Succ

CIVITAS SPIRENſis,

cuius olim incolæ Nemetes & locus inhabitationis eorum Nemetum urbs dicti fuerũt. Picturam eius obtinui à prudenti Senatu, interuentione eximĳ uiri domini Lupoldi Dickĳ iuriſconſulti, qui in hac re obſequentiſsimum ſeſe mihi, imò omnibus Coſmographiæ ſtudioſis exhibuit.

Nemetum ciuitatis uetuſtiſsimæ

Succeſſerunt ei Sigefridus à Venningen, Ioannes ab Entzberg, qui coactus fuit Imperato
rio & pontificio mãdato ut contra Eiſenburgium Moguntinũ archiepiſcopum Adolpho
Anaxouiano, uulgo à Naſſauu, ſuppetias ferret, & tandem à Friderico Palatino cum alijs
principib. mulctatus, amiſit caſtra Rodenburg & Vuerſouiã cũ adiacente territorio. Quin
& cœnobiũ S. Germani extra muros idẽ Palatinus ſolo æquauit. Hoc infortuniũ epiſco-
pus ſummo animi dolore excipiens, epiſcopatũ reſignauit Matthiæ à Ramingen cãcella-
rio principis Palatini, reſeruata ſibi Grunbacenſis arcis poſſeſsione: in qua cũ per annũ ſe
diſſet, accepta annua pẽſione in promptis pecunijs, Pfortzheimiũ ad ſuos cognatos com-
migrauit, ubi & breui pòſt mortuus eſt. Sub Matthia epiſcopo ædificarunt cœnobitę au
Canonici S. Germani toties incẽdijs uaſtati, intra urbis muros ſibi ſedẽ & domiciliũ in Pa
rochia

n hodie uulgo Spiram appellant.

rochia S.Mauricij,anno domini milleſimo quadringẽteſimo ſexageſimooctauo magno honorę excepti.Sequuti ſũt Matthiã in officio epiſcopali Ludouicus ab Helmſtat,Philippus à Roſenberg,qui redemit à principe Palatino quatuordecim aureorum millibus oppidum & caſtrum Rotenburg.Philippũ ſubſecutus eſt Georgius Rheni Palatinus qui mul-a fuit paſſus à ſeditioſa ruſticorum cõiuratione. Obijt in arce Kiſslouu,correptus ſudore Anglico,anno 1529.Eligitur poſt ipſum Philippus à Flersheim,is quum anno 1552,ab Alberto Marchione Brandenburgenſi,deprędationibus,exactionibusq́; miſerè ſuos affligi uidiſſet, atque magna ui pecuniæ ditioni ſuæ, pacem redimere coactus eſſet,paulò poſt ex dolore contracto morbo,moritur.

Alta ripa uulgo & Altrip

EST hodie Altrip uicus exiguus, uno milliario infra Spiram ad ripā Rheni ſitus, qui olim celeber fuit locus, quippe ubi Romani ſua contra Germanos habuerunt præſidia, nomenq́ illud uico aut tūc caſtello impoſuerunt. Vnde & Antoninus huius loci in ſuo meminit Itinerario.

Cæſarea Luthra, uulgo Keiſers Lautern.

DE uetuſtate huius oppidi, in hunc uſq; diē nihil potui ex libris colligere, neq; ſcriptis ad eum locum literis quicquā à rudibus hominibus impetrare. Hoc quidam hiſtorici in ſcriptis ſuis reliquerunt, Fridericum primū Imperatorem anno Chriſti 1157. apud Lutram extruxiſſe palatium regale ex rubicūdis lapidibus, locūq; illi deſignaſſe iuxta lacum quendam magnum & piſcoſum, à quo deinde ciuitas ipſa Cæſarea Lutra eſt appellata. Nomē uerò Lutræ habet à fluuio Lutra qui ibi oritur, deferturq; ad Nouam ciuitatem, atque hinc petit Rhenum. Anno domini 1402. fuit hæc ciuitas unà cum Oppenheim & Ingelheim pro centum millibus florenorum Palatinatui obærata ſeu hypothecata.

Deſcriptio ciuitatis Vangionum, quæ hodie eſt Vuormacia, concinnata ex annalibus eiuſdem ciuitatis, atq; per prudentiſsimum Senatum eius, ad me tranſmiſſa.

Mutatio nominum urbium.

VAngiones olim populi, hodie ſunt Vuormacienſes, eſtq; ciuitas eorum uetuſtiſsima, primam originem ſumens, ut putant à Treueris, dicta olim Vangionum ciuitas. Quomodo uerò uocabulum Vuormaciȩ deſcenderit à Vangionibus, multi de hoc diſputāt. Et quoniam alluſio nominis cum ueteri nō ſatis quadrat, ſunt q à Borbeo mago, cuius Ptolemæus meminit in linea Rheni, nomen Vuormaciæ quaſi Bormacia fluxiſſe contendunt. At mihi uidetur idem accidiſſe huic urbi quod reliquis Auſtraſiæ uetuſtis ciuitatibus uulgo uidemus eueniſſe. Nam nomina earum recentiora aut penitus ſunt mutata, aut adeò corrupta, ut uix umbram quandam præſeferant priſtinæ nomenclaturæ. Patet id de Argētorato & Straſsburg, de Nemetibus & Spira, de Rubea quo & Rufach, de Aquiſgrano & Ach, de Maguntia & Mentz, de Turego & Zurch, ſic de Vangionibus & Vuormacia. Conſtat autem Vuormaciæ nomen tempore Caroli Magni iam in uſu fuiſſe. Sunt etiam qui referūt nomina Guarmatiæ & Vermeriȩ, quæ paſsim in Canonibus inueniunt, ad Vuormacienſem ciuitatem. Paruit autem hæc urbs ante Iuliū Cæſarem Treuerenſibus, quibus & habitatores tributum annuum penderunt. Deinde ſubditi fuerunt Romanis uſq; ad Attilam regem Hunorum, qui omnes urbes Rheni in littore Gallico ſitas deſtruxit & in ſolitudines redegit. Reſpirantibus autem rurſum eorundem locorum habitatoribus, reges Galliæ illos in ſuā receperunt tutelam, ſedēq; collocarunt Vuormaciæ, extruentes ibi caſtrum regium, ſed quod tempore Caroli Magni flamma in fauillas redegit. Fuit & tunc Vuormaciæ archiepiſcopatus qui hodie eſt Maguntiæ, ut paulo

Caſtrum Vuormaciæ.

pòſt dicemus. Anno Chriſti 764. Pipinus rex Francorum habito Vuormaciæ conuentu principum, Taſſilonem ducem Bauariæ læſæ maieſtatis reū iudicauit. Quam hiſtoriam infra in Bauaria recenſebimus. Anno 769. Carolus Pipini filius Vuormaciæ regiam ſuſcepit coronam, ac ſequenti anno comitia ibidem celebrauit, miſitq́ue exercitum contra Saxones. Anno 779. Adolphus princeps militiæ Caroli Magni uicit Saxones duxitq; ſecum Vuormaciam ad Carolum regem obſides ex Saxonia. Anno Chriſti 781. dedit Taſſilo filium ſuum obſidem, miſitq; Vuormaciā ad Carolum magnum. Anno 783. celebrauit Carolus Magnus Vuormaciæ nuptias cum Fraſtada filia comitis orientalis.

Anno 790. Carolus magnus manſit integro anno Vuormaciæ, exuſtaq; fuit curia manſionis ſuæ. Anno 829. celebrauit Ludouicus pius Imperator Vuormaciæ concilium.

Anno 834. Imperator Ludouicus Pius profectus ex Vuormacia tēpore quadrageſimali cū uxore et magna turba in Alſatiā ut oppugnaret filios ſuos ſibi rebelles, captus eſt ab ei

dem

Anno 837. aut ſecundum alios octingenteſimo triceſimo nono recõciliatus Ludo
pius tribus filijs ſuis Lothario, Carolo & Ludouico, diſtributaq́ inter eos omni ter-
,ipſe fundauit Vuormaciæ monaſteriũ uirginũ dictũ Nonnenmunſter. Anno octin
ſimo quadrageſimoprimo Lotharius Imperator celebrauit Vuormaciæ pro filia ſua *Nonnenmun-*
es nuptias. Anno 868 in Maio Ludouicus ſecundus celebrauit Vuormaciæ magnũ *ſter.*
liũ collectũ ex multis principib. & epiſcopis cõtra errores Græcorũ. Anno 880. hã-
Ludouicus filius Ludouici Imperatoris Vuormaciæ in Auguſto magnum procerum
cõuentũ. Anno 1003. uenit Hẽricus dux Bauarię poſt mortẽ Otthonis tertij Vuorma
btinuitq́ cõſilio et auxilio Burckhardi epiſcopi, ſceptrũ Rom. imperij. Anno 1051. ue
ıt Vuormaciã Imp. Henricus tertius & papa Leo 9. tẽpore Nataliciorũ Chriſti, cele-
q́ ſolenni concilio, papa redijt in Italiã. Anno 1065. celebrauit Henricus 4. Impera-
ıſcha Vuormaciæ, ubi & archiepiſcopatus Bremenſis prima arma induit Imperato-
Deinde anno 1069. idem Imperator habuit Vuormaciæ magnum principũ cõuentum.
rurſus anno 1076. ibidem collectis omnibus epiſcopis Germaniæ præter Saxones cẽ
uit conciliũ & depoſuit papam Hildebrandũ. Habuit ad hanc urbẽ idem Imperator,
nibus perſecutionibus, quas à Romano & alijs põtificibus patiebatᷣ, ſingulare refu *Concilium cẽ-*
rebatq́ apud ciues & inuenit præſidium, quippe qui illũ nunquã deſeruerunt, ſed cor *lebratur Vuor-*
& bona ſua pro eo expoſuerunt, quod illis nõ uulgarẽ laudem apud cunctos peperit *maciæ.*
ales. Anno milleſimo centeſimo uigeſimo ſecundo congregauit Henricus quintus
rator Vuormaciæ conciliũ, miſſusq́ eſt illuc epiſcopus Hoſtienſis cũ duobus cardi-
us, qui nomine papæ celebraret cõciliũ: ubi & diſsidiũ illud eſt ſublatũ de collatione *Aliud conciliũ.*
opatuum & beneficorum, ortum inter prophanos principes & eccleſiaſticos p̃latos,
ıtesq́ principes patribus, abſoluti ſunt ab excommunicatione. Anno 1155. Fridericus
ıs rediens ex Italia celebrauit Vuormatiæ tẽpore Natalitiorũ Chriſti comitia ſolen-
quib. Hermannum comitem Palatinũ, Bertholdum comitẽ Niddenſem & comitem
dam Katzen Elnbogenſem cum ipſorum cõplicibus pœna, Harenſcara dicta, mulcta
quòd in ſua abſentia ſpoliaſſent & incommodaſſent eccleſiã Maguntinã in oppidis *Harenſcara*
ıſdam & monaſterijs. Anno Chriſti 1234. Henricus Romanorum rex, filius Fride- *pœna.*
cundi, ſollicitatus à papa fit patri Imperatori excõmunicato rebellis, traxitq́ multas
tes in partem ſuam, cui & Landolphus epiſcopus Vuormacienſis adhæſit cõtra Im-
orẽ. Quum uerò & ciues Vuormacienſes multis pollicitationibus ab eodẽ rege Hen
rouocarentur ut ad ſe deficerent, illi autem à ſacramento patri dato recedere nollẽt,
magis corpus & ſubſtantiam pro eo exponere parati eſſent, affecti ſunt multis iniu-
filio, præſertim autem anno 1235. in Aprili, nam tunc miſsi fuerunt Oppenheim 500.

uiri

uiri armati,qui repente in urbem Vuormacienſem prope S. Michaëlem irruentes,in
runt 30.domos.Excitati uerò ciues cum præſidio,quod ſuis impenſis in urbe alebar
ſtem in fugam uertunt. Deinde poſt bimeſtre tempus imperator ueniens Vuormacia
puit ciues ſibi fideles ex omnibus periculis. Landolphum uerò epiſcopum coëgit e
re ciuitate & regione.Filius autem Henricus gratiã implorãs patris, captus eſt & in t
magnam iuxta S. Andream,Lug ins land, dictã coniectus,& poſt aliquot dies reddit
Rex Rom. moritur in carcere. thoni principi Palatino, qui ex commiſsione illum trãſmiſit in Siciliam, ubi & in c
mortuus eſt.Paulo pòſt,nempe 15. Iulij celebrauit Imperator ſolẽnes nuptias Vuor
cum Eliſabetha ſorore regis Angliæ. Anno 1242. Imperator ueniens ex Italia in G
niam commiſit regnum Germaniæ filio ſuo Conrado. Cui quum Sigefridus archie
pus Moguntinus parere nollet, rex coaſſumptis ducentis ciuibus Vuormacienſibus
in Rhingauiam atq; igne deuaſtauit eam. Excõmunicati deinde Vuormacienſes ab
epiſcopo,prouocauerunt ad papam proximè eligendũ. Anno 1246.congreſſus re
radus cum cõpetitore ſuo Henrico Landgrauio atq; uictus prope Franckfordiam,
macienſes qui illi copias miſerunt,non ſine damno redierunt domũ. Mortuo ann
ſti 1247.Landolpho epiſcopo, electisq; duobus alijs in diſcordia, Vuormacienſes n
uoluerunt intromittere in urbem,eo quòd feuda noluerunt recipere à Friderico Imp
re aut filio eius Conrado rege,ob id ciuitas ſuppoſita fuit interdicto. Anno 1250.
macienſes miſerunt auxiliares copias regi Conrado epiſcopos Spirenſem & Argen
Tyrãnis cuiuſdam epiſcopi. ſem,atque deinde contra regem Vuilhelmum. Anno 1253.obtinuit per aſtutiam ſu
chardus epiſcopus in diſcordia electus,ut in urbem Vuormacienſem intromitteret,
nansq; inter ciues diſcordiam,potentiores ſibi conciliauit,uocauitq; eos Timentes
abſoluit eos ab excommunicatione. Reliquos uerò appellauit inobedientes, & e
municari fecit eos in ſingulis miſſarum ſolennijs,negauit eccleſiaſtica ſacramenta,
buit eos ſepeliri in cœmeterio, noluit pulſari campanas in obitu eorum, hisq; minis
xationibus adegit eos,ut deficerent à Friderico Imperatore & iurarẽt anno 1265.V
mo regi,qui ad eos Vuormaciam uenerat. Eo uerò ſequenti anno in Friſia occiſo,&
bus regibus in diſcordia electis, Alphonſo ſcilicet rege Hiſpaniæ & Richardo reg
gliæ,Vuormacienſes poſt multas ſolicitationes & policitationes tandem homagiu
ſtiterunt Richardo anno 1258.in Iulio,cum ueniſſet ad eos. Pacti quoq; ſunt cum i
uſquam eũ reciperent, ut ipſis numeraret pro neceſsitate urbis mille marcas argenti
Comitia Vuormaciæ. & fecit. Anno 1260.in Auguſto rex Richardus reuerſus ex Anglia uenit Vuorma
moramq; ibi trahens diutinam,ſimultatẽ quæ erat inter Vuormaciam & Oppenheim
inter Vuormaciam & quoſdam nobiles diremit.Deinde anno 1269.celebrauit rex R
dus Vuormaciæ comitia, firmauitq; publicam pacem & ſuſtulit omnia telonia, in a
terra. Anno 1276.Vuormacienſes iuſtas ſuppetias tulerunt regi Rudolpho contra
mos, ſicut & anno 1298.altera Iulij regi Adolpho, cui iurauerant contra Albertũ A
ducem,non ſine multorum ciuium interfectione fruſtra auxilio fuerunt. Anno 13
brauit Carolus quartus Vuormaciæ comitia. Seq
quoque imperatores, Fridericus tertius, Maximilia
Carolus quintus, ſingulari fauore & gratia proſecu
ciuitatem Vuormacienſem, ibiq; inſtituerunt Came
dicium, anno ſcilicet 1495. in comitijs à Cæſare Ma
liano celebratis.

Cameræ conſiſtoriũ incipit.

Hiſtoriæ quædam memor
bilesVuormaciæ temporum ſucceſſu geſtæ.

DE Conrado duce Vuormaciæ quem hiſtori
bũt ſub Otthone primo Auguſtæ Vindeli
ab Vngaris interfectum & Vuormaciẹ ſep
annales Vuormacenſium nihil habent. H
rò habent,q̃d ſub Henrico II.Imperatore habitauerit
maciæ dux quidam Ottho nomine, in caſtro fortiſsi

lem ciuibus multas intulit iniurias, patrociniumq́ꝫ & refugium conceſſit nebuloni-
nibusq́ꝫ raptoribus, latronibus & alijs peſſimis hominibus, in magnam ciuium iactu
'uit autem tunc in urbe epiſcopus Burchardus nomine, cuius auxilio Henricus pro-
; fuit ad imperium: & his obtinuit ab Imperatore, ut Otto commutarit palatium ſu-
o oppido Brũchſel, relictaq́ꝫ Vuormacia ſe receperit ad Brũchſellam. Tunc epiſco-
utauit ducis palatium in monaſterium, cui tandẽ ſucceſſit collegiata eccleſia ad ſan-
Paulum appellata.

Frankenthal monaſterium.

SVb Hẽrico quinto Imperatore circa annũ Chriſti 1119. fuit Vuormaciæ uir quidã inſignis, natus ex ueteri equeſtri familia, Eckenbertus Kemerer nomine, unde adhuc ſuperſunt, qui uocantur Kemerer de Vuormacia, dicti Dalburgenſes, qui omnem ſubſtantiã ſuam, quæ magna fuit, erogauit in cõſtructionem monaſterij Franckenthal maioris & minoris, ingreſſusq́ꝫ eſt ipſe monaſteriũ maius, in quo & Præpoſitus fuit factus: uxor autem eius Richlindis ingreſſa minus cœnobium, facta eſt in eo Prior & mater monialium.

Camerarij uulgo Dalburgenſes.

De inquiſitoribus hæreticorum.

ANno 1232. ſub Friderico 2. & filio eius Hẽrico 2. incœpit Vuormaciæ tyrãnis inquiſitorũ, qui multos innoxios cõbuſſerunt. Fuit autem nomen unius Cõradus Dorſo ordinis Prædicatorũ, qui ſecum duxit diſcipulum quendam nomine Io hã nem, q & claudus erat & oculis cœcutiens atq́ꝫ inſignis nebulo. Hi primũ adiudicarũt -uoſdam qui incendium commeruerant, atq́ꝫ per id acquiſiuerunt ſibi fauorem, ut po-

ſtea autoritate fulciti comburerent paſſim ſontes & inſontes. Adiunxerunt quoq́ꝫ ſibi & alium monachũ nomine Cõradum de Martpurg, q fuerat à confeſſionibus diuæ Eliſabethæ, habebaturq́ꝫ pro docto & probato uiro. Conciliarunt hi inquiſitores ſibi magiſtratũ ſecularẽ, atq́ꝫ bona cõburendorũ ipſis adiudicarũt. Quare multi proceres eos aduocantes, fecerũt examinari ſubditos ſuos atq́ꝫ ſub ꝑtextu religionis bona illorũ ſibi arrogarunt, exuſtis paſſim multis bonis uiris. Cumq́ꝫ aliquãdiu ſic graſſati fuiſſent, aggreſſi ſunt tandem comitẽ quendam Henricum nomine de Sein, uirum iuſtum & integrũ, diuitemq́ꝫ, & notarũt eum hæreſeos: at ille primũ prouocauit à ſentẽtia illorum ad archiepiſcopũ Maguntinũ, cui & fidei ſuæ confeſſionẽ fecit, ſatis fecitq́ꝫ tàm archiepiſcopo q̃ꝫ omnibus eius aſſeſſorib. At frater Cõradus non cõtentus de illius confeſſione, prouocauit Romam ad ſummum pontificẽ. Quò cum perueniſſet unà cum quibuſdã uiris ſibi ex ſynodo Maguntina adiunctis & expoſuiſſet Rom. põtifici animũ ſuum, ait põtifex. Inſanierũt Germani atq́ꝫ ideo delegerũt ſibi inſanos iudices. Paulò poſt Conra
: Martpurg & unus ex ſocijs eius, Gerhardus Lũtzelkolb Frãciſcanus, quũ ꝓficiſce
d Martpurgũ in itinere occiſi ſunt. Frater uerò Dorſo ꝓpe Argentinã fuit pfoſſus
ipulus eius Iohãnes apud Fridberg ſuſpẽſus. Sub Friderico Imp. 2. fuit Vuormaciẽ
pus quidã Hẽricus nomine, comes de Sarbrug, q Rauẽnæ in Italia iura quædam ci-
Vuormacienſium abolere uoluit. At ciues audientes iniquum eius conatum, flocci-

Prætextu religionis emũguntur bona temporalia.

Papa ridet Germanos.

Clerus Vuormaciẽſis egreditur urbem.

penderunt eum & propoſitum eius. Irritatus epiſcopus excommunicauit ciues, & cu
to clero ſuo egreſſus eſt ciuitatem, relictis duntaxat parochis, quibus prohibitum fu
cuiquam ciuium miniſtrarent ſacramenta, etiam in articulo mortis, niſi illud promit
poſt recuperatam ſanitatem obedire epiſcopo. Durante autem hac controuerſia ferè
gro anno, ciues quidam, beneficiarij epiſcopi, uiri equeſtris ordinis, maluerunt obed
piſcopo quàm magiſtratui, unde magiſtratus & reſpublica non parum fuit incommo
Coacti ergo fuerūt inire concordiā cum epiſcopo. Fuit etiam per arbitros à Cæſare
rico conſtitutos declaratum, quid iuris epiſcopis deinceps in ciuitate Vuormacienſi
ret & quid non haberet. Ab eo tempore, nempe ab anno Chriſti 1233. uſq; in hunc die
Clerus recedit à Vuormacia. rus Vuormacienſis ferè ſemper in diſcordia ſtetit erga ciues, & aliquando relicta
alio migrarunt, præſertim anno Chriſti 1499. receperunt ad ſe Ladenburgū & ad Op
heim, manſeruntq; ibi uſq; ad annum 1509. Interim uerò ciues ſæpe fuerunt excom
cati & eccleſiæ eorum interdicto ſubiectæ. Paſſi etiam fuerunt in illa diſcordia
ta & horrenda incendia, maximè autem anno Chriſti 1242. tertia Aprilis, media ferè
conflagrauit igne, atq; ſimul trecenti homines in ipſo incendio periērūt. Sicq; factu
ut urbs deficeret in dies propter incendia & diſcordias, in diuitijs & populo, em
rentq; nobiles qui magiſtratum gerere ſoliti erant, relinquentes urbem deſertam &
am, ut facies hodiernæ urbis collata ad antiquam eius maieſtatem, uix ſit umbra qu
priſtinæ magnificentiæ. Sub rege quoq; Rom. Ruperto comite Palatino, quando m
inter ciues & epiſcopum de nouo nata fuit ſimultas, & clerus biennio extra urbem
ſit, eiecti quidam ciues ſeditioſi de urbe, tantum incolis fecerunt negocium per com
ſuos quos ſibi adiunxerunt, ut urbs trecentorum millium aureorum paſſa fuerit dam
Ciues ſurgunt cōtra Senatū. Anno 1513. ſub Maximiliano Cæſare ciues Vuormacienſes tumultuantes contra
tum, depoſuerunt eum & ex ſeipſis nouum Senatum inſtituerunt. Eiecerunt quoq; m
ex priori Senatu de urbe, ſecludentes eos ab uxoribus, liberis & bonis ſuis. Mitten
Cæſar Maximilianus Præfectum ſuum, quem habuit in Alſatia, & diligentem facie
quiſitionem, facile deprehendit quorundam iniquum animum, autoresq; ſeditioni
Franciſcus à Sickingen oppugnat Vuormaciam. affecit pœna. Deinde anno 1515. Franciſcus à Sickingen cauſam extorrium ciuium
in ſuperiori inquiſitione ex urbe elapſi fuerant uindicare ſtatuens, cœpit urbem ſuis
ſationibus uexare. Quod uidens Senatus, uolensq; cauſam illam iure Ceſareo dirim
tinuit à camera imperiali proceſſum contra memoratum Franciſcum. At ille bann
meræ contemnens, non deſtitit hoſtiliter ciues ubique deprehenſos inuadere, ſicut
tempore quadrageſimali, quando cepit in Rheno nauem, oneratam mercibus opple
ciuibus Vuormacienſibus petentibus nundinas Franckfordianas. Tunc diripuit m
abduxit ciues & tandem magna mulctauit pecunia, [redacted] In ſequenti uerò Iunio
xit magnum exercitum, obſedit urbem, infeſtauitq; bombardis: & cum ſe nihil age
ret, reſectis uitibus & deiecto patibulo, re infecta obſidionem ſoluit. Durauit bellu
triennio, nec tutum erat interim ciuibus egredi ciuitatem, quum in omnibus uijs ho
uibus inſidarentur, & captos in labore agrorum abducerent, aut mutilatos una ma
uerberibus & fuſtibus ſatiatos remitterent in ciuitatem. Tandem anno Chriſti 151
ſar Maximilianus diſſidium illud ſuſtulit, cauſamq; partium compoſuit.

De epiſcopatu Vuormacienſi.

VAngionū olim archiepiſcopatus, nunc epiſcopatus tantum, totius olim
niæ maximus ac opulentiſſimus, quippe qui olim poſſediſſe dicitur, quicq
die regionū habent Palatini Rheni, Landgrauius Haſſiæ & archiepiſcop
guntinus: cui item ſedecim alij epiſcopatus ſuffraganeatus titulo ſuberant
tur uulgo cœpiſſe circa annum Chriſti quingenteſimum ex liberali conſtitutione
nificentiſſima donatione Clodoui Galliarum regis. Sed longe eum uetuſtiorē eſſe,
lium Colonienſe probat, in quo Victor Vangionū archiepiſcopus anno dñi 398. a
unà cum alijs totius Europæ epiſcopis, Eufratem archiepiſcopum Colonienſem e
rauit, & eccleſiæ gubernatione exuit, eo quòd Ariana hæreſi infectus ad unionem
redire nollet. Quando igitur archiepiſcopatus Vangionum cœperit aut quibus te

rbs ad Chriſtum conuerſa ſit,id uetuſtatē intercidit & ex hominum memoria in obli/
em uenit. Primus itaque archiepiſcopus Vuormacienſis cuius nomen notum eſt, fuit
or octauus, Rupertus, qui temporibus Hilderici regis Vangionum eccleſiæ præfuit,
ſigni uitæ integritate & ſanctimonia præditus. Fuit autem cuidam regio comiti, Be/
ro nomine inuiſus, quòd peccata populi & magnatum liberius reprehenderet, unde
nortuo, tyrannus Beringerus Rupertum flagris cæſum urbe & epiſcopatu eiecit. Il/
tiſponam ſecedens à Theodone duce exceptus eſt ſummo gaudio, conuertitq́ eum
am eius familiam ad Chriſtum, anno 580. primusq́ totius Norici Apoſtolus dici me/
Eodem anno Iuuauiam ueniens auxilio ducis Theonis cœpit conſtruere monaſteri/
Petri & auſpicari ſedem archiepiſcopalem, ut infrà ſuo quoq́ loco dicemus. Deci/
rchiepiſcopus Vuormacienſis fuit Amandus, cui tradidit Dagobertus rex Gallia/
omitatum Laudenburgenſem cum toto adiacente territorio, cuius memorabilis do/ *Laudēburg cō*
nis originale diploma adhuc integrum haberi dicitur in archiuijs epiſcopi Vuorma/ *mitatus.*
s, Moguntiæ datum. Duodecimus archiepiſcopus Geroldus, aulicæ uitæ ſtudioſior
eccleſiaſticarum ceremoniarum. Perijt in bello Saxonico, quum Saxones irrumpen
huringiam ferro & igni popularentur, miſſus à rege Pipino ad defendendã Thurin/
Succeſſor eius fuit Geruilio, filius eius legitimus, in aula Pipini regis educatus, eue/
d gubernationem Vuormacienſis & Moguntinæ eccleſiæ. Hic cupiens ulciſci pater
ædem & ueniens cum exercitu ad Viſurgim, miſſo ad patris ſui trucidatorem lega/
taq́ ſumma fide, ſub ſpecie alicuius amici colloquij, eum ad ſe uocat. Ille mali nihil
ens, ac epiſcopi Geroldi hunc filium eſſe ignorans, publica item fide fretus ac nitens
, quem cum ad ſe uenientem uideret Geruilio, uicit eum ira, uicit in parentem pietas,
litus pacti promiſſi ac datæ fidei, quaſi cœcus in eum irrueret ac gladio eum traijce/
udiens uerò rex Pipinus Geruilionē tale facinus deſignaſſe contra datam fidem, gra
e in eum accenſus, habita prius deliberatione cum papa Greg. 3. ex utriuſq́ dignita
tigio eum deiectum monaſterio intruſit, ut ibi pœnitentiam ageret de commiſſa cæde
lata publica fide. Tunc in deteſtationem uiolatę fidei, Vuormacienſis eccleſia exui/
rchiepiſcopali dignitate, & ea ipſa Mogūtina induitur. Pipinus libentius archiepiſco
dignitatem ac ſedem tranſtuliſſet Erfordiam, ſed refragabatur eius uoluntati pon/
Romanus. Subſecutus eſt Geruilionem Vuernharius primus epiſcopus Vuormaci/
tempore Caroli Magni. Viceſimus ſeptimus Vangionum epiſcopus Burchardus,
cundum alios Brocardus Heſſus, ex inſigni palatio Conradi ducis Francorum, ad/
ſubſidijs Henrici ſecundi, fecit Vuormaciæ collegium S. Pauli anno 1025. Viceſi/
onus epiſcopus uocatus fuit Adelgerus cancellarius Henrici tertij, atq́ ſub eo ceſſa
clero Vuormacienſi uita monaſtica, prorſus iam in ſecularem cōuerſa. Trigeſimus
us epiſcopus Buggo, ædificauit de nouo cœnobium Schōnouienſe ordinis Ciſter/
um. Sub eius quoq́ gubernatione utrunq́ Franckentalium eſt fundatum à ciue opu
ſimo Vuoormacienſi. Obijt epiſcopus anno 1151. Quadrageſimus primus epiſcopus
andolfus ab Hoheneck ſub cuius regimine Vuormacia grauiſſima obſidione cin/
anno 1235. ab Henrico Friderici Imperatoris ſecundi filio. Veniens uerò pater ex Ita
um captum Heidelbergam abduci, ac iterum inde ad Altzheimium deduci curauit,
m per annum ferè detentus fuiſſet, tandem in regnum Siciliæ abductus, ac ibi in arce
m perpetuæ cuſtodiæ mãcipatus eſt. Sub hoc epiſcopo perijt incendio anno Chriſti
edia ferè pars urbis Vuormacienſis cum trecentis hominibus, ipſa die palmarum. Si
cendium accidit, haud longè poſt, ſub Eberhardo epiſcopo, anno domini 1246. Et
urſum anno 1266. ſub Emichone epiſcopo comite à Bayenburg. Quem ſubſecutus
eruuinus à Cronenberg, cuius temporibus cōſtructum eſt prope Vuormaciã cœno
monialiũ Liebenauu. Quinquageſimus quartus epiſcopus appellatus fuit Saloman
atus ex familia quadã Moguntina, quē pontifex Romanus præfecit: at Canonici il/
olētes aliumq́ eligētes, & decennio litigãtes, irrecuperabilibus damnis affecerũt epi
tũ. Anno 1342. ſchiſma fuit ſublatũ. Succeſſor Salomãni Theodoricus à Boparten,
ſtinuit ſeditionē ciuitatis Vuormaciæ: ſicut & qui eum ſubſecuti ſunt in epiſcopatu,
s habuerũt contētiones cum ciuibus, quæ aliquoties ſopitæ per Rupertum principē
inũ atq́ Rom. regē, ſubinde repullulauerũt, unde & anno 1405. totus clerus à Vuor/
diſceſſit. Et quum elegiſſent Mathæum Cracouianum, doctorē Theologiæ, cancel/

larium regis Ruperti, ſub eo redierunt in urbē poſt triennale exilium. Anno 1423. ſu
tiſtite Iohāne à Fleckenſtein iterū ſeditio fuit mota contra epiſcopū & clerum, ſed q
douicus Palatinus iterum pacauit. Succeſſor huius epiſcopi Fridericus à Domneck re
uauit ac illuſtrauit monaſterium Kirſgartenſe, extra mœnia Vuormaciæ ſitum in q̊ cu
mnes moniales peſte eſſent abſumptæ, dedit id Canonicis regularibus, ſed q̊d in ſediti
ruſticorū ſolo fuit æquatū Mortuus eſt autē memoratus epiſcopus anno 1445. relinqu
eccleſiā ſuam propter perpetuas ſeditiones ſummè exhauſtā, ut nunq; aſcendere potu
ad priſtinā dignitatē & potentiam. Præfuerunt poſt eum eccleſiæ Ludouicus ab Aſt L
uici Palatini conſiliarius, Reinhardus à Sickingen in magnis periculis & difficultatib

Iohannes à Dalburg

Anno 1483. Iohānes à Dalburg uir doctiſſimus, trium linguarū peritus, renaſcētiu
Germanijs humanitatis ac Philoſophiæ ſtudiorum ſummus fautor ac mœcenas, Lud
Palatini cōſiliarius ſuſcepit pōtificatum propter frequētes tumultus et diſſidia ciuium
cleri. Anno Chriſti 1499. cum uniuerſo clero Laudenburgū ſeceſſit, ubi & māſerun
gro decennio. Mortuo autē anno Chriſti 1503. antiſtite, Reinhardus à Rieperg ſucceſ
ius recōciliatur Reipublicæ Vuormaciēſi anno 1509. in comitijs à Maximiliano Cæſa
habitis, ſed hanc reconciliationē mox noui exceperunt tumultus, qui cauſam præbue
Sickingenſi prælio, q̊d anno dñi 1515. cœpit. Hi tumultus iterum fuerunt pacati per L
uicū Palatinū electorē, anno 1519. Poſtea quum propter religionē & mutatū doctrina
nus orientur turbæ, epiſcopus petiuit coadiutorē Philippū à Flerſsheim: at principes
quillitati conſulentes commendarunt Henricū principem Palatinū. Quod uidens P
pus à Flerſsheim, parato animo ceſsit uoluntati Palatinorū, ſicq; Henricus Palatin
ſumptus eſt in coadiutorē, cui & epiſcopus Reinhardus anno 1524. totam cōmendau
bernationē reſeruata exigua ſibi penſione & monaſterij Ramſenſis epiſcopatui nup
corporati poſſeſſione. Proximo anno ſecuta eſt deteſtanda illa ſeditioſorū agricolarū
iuratio, quæ per totam Germaniā no aliter q; improhibile aliquod incendium graſſat
Nec uerò iam in agro ſolum, ſed in urbe quoq; tumultuabat̄, & quemadmodum clau
uum trudit, ita alius furor alium peperit. Reinhardus ergo quietis quærens locum, re
ſe in familiæ ac gentis ſuæ caſtrū Rieperg. q̊d in marchionatu Badenſi ſitū eſt, ubi po
culos menſes naturæ debitum anno dñi 1533. abſoluit. Henricus uerò Palatinus Rhen
lippi electoris filius, factus anno Chriſti 1524. epiſcopus Vltraiectinus, reſignata iter
bernatione illius epiſcopatus, retinuit epiſcopatum Vuormacienſem, atq; anno 154
ceſſit etiam fratri Philippo in epiſcopatu Friſingenſi. Anno 1552. cum ingens bell
ter Carolū 5. Imp. & Henricum Galliarū regem eius nominis 11. excitatum eſſet, Alb
Brādenburgenſis Marchio, qui à Gallo erat, hanc urbē obſedit, cum uerò aliqui ex S
ipſum adijſſent, aliq̊d millibus aureorū, quorum partē aliq; Reſpub. partē Clerus, re
Iudæi incolæ numerarent, pax redempta eſt, ac urbs liberata. Sed Oppenhemium tu
cupatur atq; direptum eſt.

Pſedersheim

DIſtat oppidulum iſtud à Vuormacia uno ferè miliario, ubi anno Chriſti 1455
morabilis accidit clades. Siquidem conglobati multi principes & comites
tra unum principem Palatinum, præſertim epiſcopus Moguntinus, dux L
cus comes Veldentzenſis, comites Leiningeñ. Naſſoienſes, Vuerthen
Hennebergenſes, aggreſſi ſunt Fridericum comitem Palatinum: at ille inſidijs circu
niens hoſtem, cepit multos comites & milites, quos redimere magno ære oporteba
ſcopum Moguntinum. Dux Ludouicus cum multis alijs fugit in oppidum Pfeders
& alij fuga ſalutem quæſiuerunt apud Vuormacienſes. Concordia tandem facta, pr
Palatino obuenerunt ab epiſcopatu Moguntino duæ uillæ Hentziſcheim & Tuſſen

Ruſticorum cædes.

loco triginta millium florenorum. Anno Chriſti 1525. tres principes Palatinus, Lā
uius atq; epiſcopus Treuirenſis, fecerunt magnam cædem ruſticorū (aliqui numeran
quàm mille uiros interfectos) iuxta hoc oppidum, quod ſeditioſi homines occupaue
ſed territi principum equitatu ſeſe dediderūt, erroreq; quodam interueniente, multi
fuerunt trucidati, quum ſolum autores ſeditionis interfici iuſſi fuiſſent.

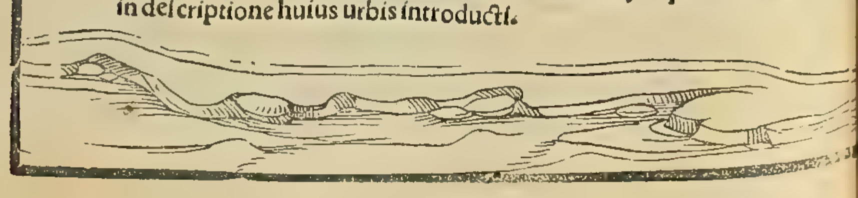
CIVITAS WORMA=CIENSIS, OLIM VAN-

gionum urbs dicta, hic tibi lector ſecundum pi-
cturam eius ob oculos ponitur, cuius ſculpturam Senatus eius prudentiſſimus
huc Baſileam miſit, unà cum deſcriptione ex annalibus recentiori=
bus collecta. Vetuſtates nullæ ferè in ea ſuperſunt, cum e=
dax flamma iam dudum eas penè omnes
abſumpſerit.

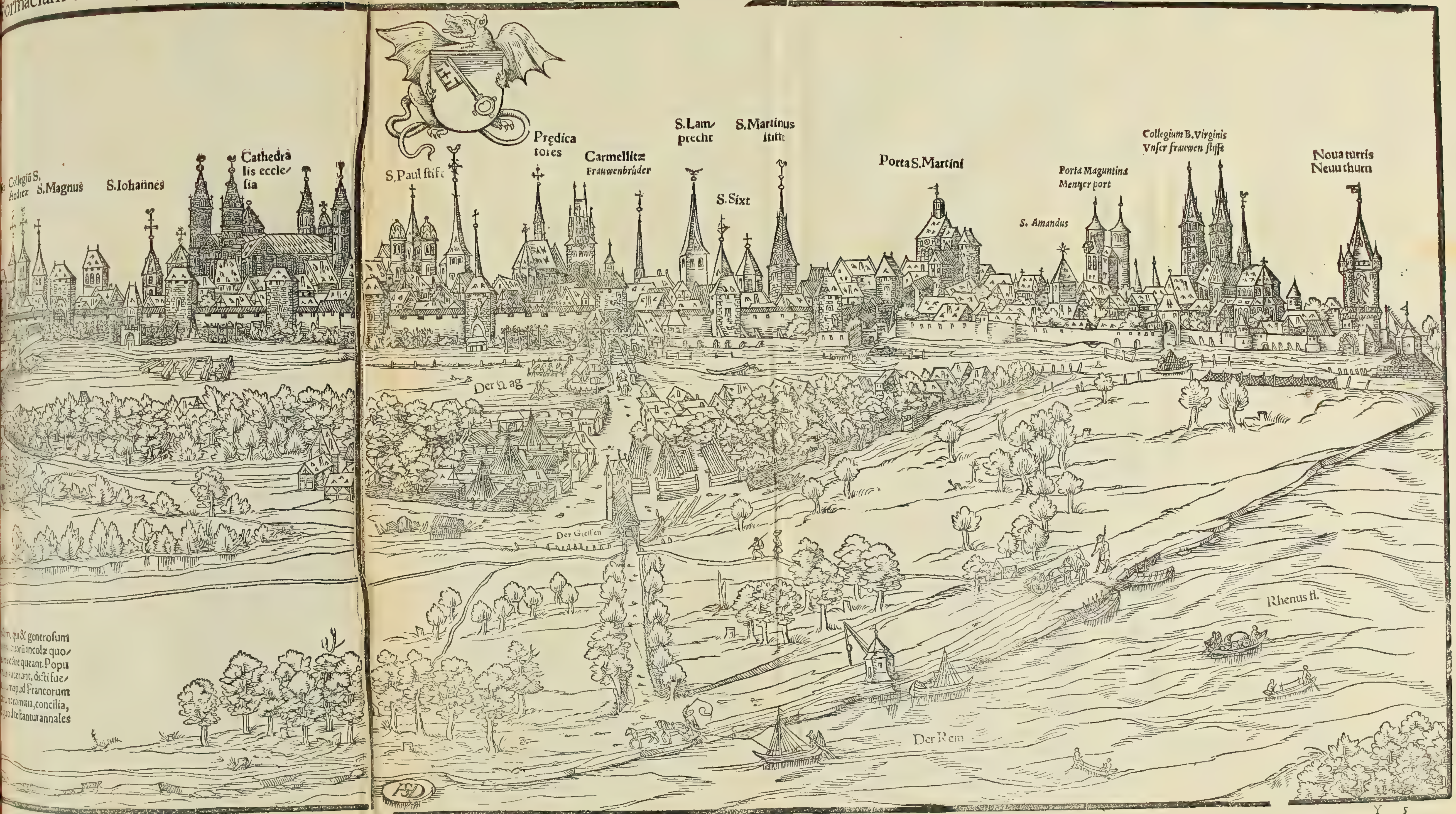
Vetuſtiſsima Vangionum ciuitas, quam

Peruetuſta urbs Vuormaciēſis ſita ad Rhenū in loco amœno, habet in orb
producit uinum atq; frumenti copiam. Habet circum circa plus minus duc
tidie forum frequentant Vuormacienſe, eſculenta inferentes, & qui ante ſoli
li qui olim per circuitum huius urbis ad duo uel tria milliaria uerſus pagum A
runt Vangiones, fuitq; Vuormacia metropolis eorum, magni nominis tam a
priſcos reges, atq; apud ſucceſſores eorum Germanorum Cæſares, qui & m
nuptias, aut alios habuerunt ſolennes conuentus, in quibus de magnis tract
in deſcriptione huius urbis introducti.

...ormaciam uocant, ſita ad Rhenum, n littore Gallico, expreſſa hic iuxta formam quam noſtro habet æuo.

...m, qui & generoſum
... corũ incolæ quo-
... dere queant. Popu
... auerant, dicti fue-
... m apud Francorum
... comitia, concilia,
... quod teſtantur annales

Regio ſeu pagus Altzheimenſis.

Nter Vuormaciam & Crütznacum patet magna terræ planicies, habens agrum fera- ciſſimum frumenti & uini, nec eſt in tractu Rheni poſt Sunggoiam terra aliqua fera- cior frumenti quàm ſit illa. Habet autem denominationem ab opppido Altzheim, q̃d in meditullio eius ſitum eſt. Nam uocatur pagus Altzheimenſis. In eo factus eſt conflí ille horrendus inter duos reges Albertum & Adolphum. De quo hiſtoriæ ſic habēt. no Chriſti milleſimo ducenteſimo nonageſimo octauo principes Alemanniæ deſti- unt Imperatorem Adolphum Moguncię iure imperiali, quod infideliter egerit in im- o. Nam accepit centum millia marcarum argenti, ut quidam ſcribunt, à rege Angliæ ibi ſuppetias ferret contra regem Franciæ. Et hanc pecuniæ ſummam debue- diſtribuere inter principes Germaniæ quod non fecit, ſed emit inde comitatum quen- . Vnde principes recuſarunt ire cum eo ad militiam, quod ei in magnam ceſſit ignomi- a, quum ſolus regem Angliæ iuuare non poſſet. Orta eſt præterea inter eum & quoſ- de imperio concertatio, quòd ille Argentinam & totam Alſatiam plurimum incōmo , permitteretq́ paſſim in Germania oriri lites & bella. Quare depoſitus eſt ab electo s per ſententiam tanquā remiſſus & inutilis, electusq́ eſt Albertus dux Auſtriæ. Quo o, nouum ſuſcitatur bellum inter Adolphum & Albertum, inſtigāte ad hoc rege An ,qui pecuniam magnam Alberto regi obtulit, ut ſe uindicaret in Adolpho. Amiſerat q́ iam Adolphus multorum principum fauorem. Nam ut quidam ſcribunt, iurarunt in tem eius Gerardus archiepiſcopus Moguntinus, Conradus epiſcopus Argentinen- lbertus dux Auſtriæ, Albertus comes de Haigerloch, comes de Lyningen, comes de eibrugken, Otto de Ochſenſtein. Et pauló poſt cōtractis copijs uenit Albertus con dolphum de Naſſauu & ad duo milliaria prope Vuormaciam inter Gillenheim & ntal occurrit illi. Adolphus multo minoribus copijs fultus, fiduciam ponens in dex- bellum cum Alberto inijt, ſed pugna facta cum multis militibus eſt occiſus. Duraſſe r prælium ad dimidium diem. Adolphus tanto impetu ferebatur in æmulum, ut non ctato auxilio, ſe in periculum daret. Fertur tamen, ut nullus ex ijs qui coniurauerant m, recta fuerit defunctus morte. Nam inter primos comes de Haigerloch in itinere ab ne duce Bauariæ genero regis occiſus eſt. Comes de Ochſenſtein uulneratus in con- obijt. Archiepiſcopus Moguntinus inuentus eſt mortuus ſedens in ſella. Comes de eibrucken fluuio ſubmerſus eſt. Comes de Lyningen inſanus factus eſt. Epiſcopus ntinenſis à quodam ruſtico apud Friburgum Briſgoiæ confoditur. Albertus poſtea Iohanne fratruele ſuo occiſus eſt. Interierunt in hac pugna plurimi utrinq́. Regis A- hi filius captus fuit cum multis nobilibus, inter quos commemorantur fuiſſe ſexagin nites. Multi calore ſuffocati ſunt. Nam cōmittebatur hæc pugna circa feſtum diui Io is Baptiſtæ. Anno Chriſti 1504. quum Vuilhelmus Landgrauius Haſſiæ cum mul- js principibus bellum gereret contra comitem Palatinum, pagus Altzheimenſis in- o grauiſſimè fuit deuaſtatus, & plurimæ uillæ exuſtæ, ad quod malum epiſcopus Mo inus non uulgares tulit ſuppetias.

Depoſitus Imperator.

Aduerſarij Adolphi omnes mortui.

Treueris & Metis.

MVlti ſunt in hac opinione, ut Mediomatricorū ditionem putent olim attigiſſe Rhenum, Nemetumq́ & Vangionum fines partim illis ſubiectos fuiſſe, quādo ſcilicet res Gallorum ualidiores fuerūt, & priuſquā Germania prima & ſecun- da ad ripam Rheni in Gallia conſtituerentur, id quod poſt Iulium Cæſarem fa- eſſe arbitramur, etiamſi ille ſcribat Rhenum per fines Sequanorum, Mediomatricó Tribocorum & Treuerorum citatum ferri. Vnde etiam colligimus, Sequanorum, omatricorum ac Treuirorum potentiam multo maximam olim fuiſſe, & Medioma- quantum ad ditionis amplitudinem attinet, Treuiris pares. Putant autem quidam nmatricos dictos, quod medij ſint in ter Treuiros & Leucos & Metim, à Metio quo ic uocata. Treuiri ſunt qui hodie cis Rhenum archiepiſcopum Treuirenſem ag- noſcunt,

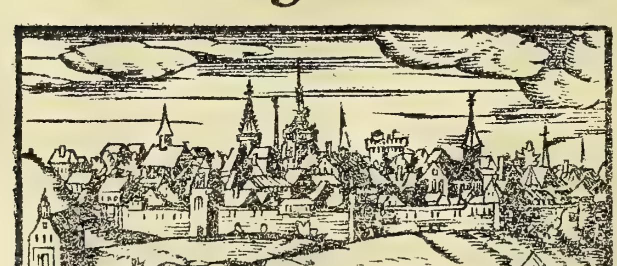
Mediomatrices.

noſcunt. Horum fines olim, ſicut & hodie, Rhenum attingebant. Nam extendũtur uſ
Confluentes & Bodobrigam, quam hodie Boppardiam dicimus. Cæſare autore Tre
rum ciuitas olim longe plurimum totius Galliæ equitatu ualebat, magnasq́ habeba
Treuirorũ olim potentia. ditum copias. Quin & propter Germaniæ uicinitatem, cottidianis exercitata fuit b
cultu & feritate non multum Germaniæ abſimilis, neq; imperata unquã niſi exercit
acta fecit. Habuerunt Romani poſterioribus temporibus præpoſitum theſaurorum
Treuiros, procuratorem monetæ, procuratorem argentariorum, &c. Præterea Tr
erat fabrica ſcutaria, balliſtariaq́; tum etiam primæ Belgicæ caput facti ſunt. Vnde m
politanam eccleſiam habent, Mediomatricis, Leucis & Virodunenſibus præſidente
inter primæ Belgicæ populos numerantur. Treuiros uocat Marcellinus clarum dom
um principũ, propterea quod Conſtantinus illic palatiũ extruxerit, cuius aliquot ru
tiamnum uiſuntur, ubi non hunc modo, ſed & inſecutos Cæſares habitaſſe uerîſimi
etiam quoſdam ante Conſtantinum.

Simon Richuuinus medicinæ doctor de Treuiris.

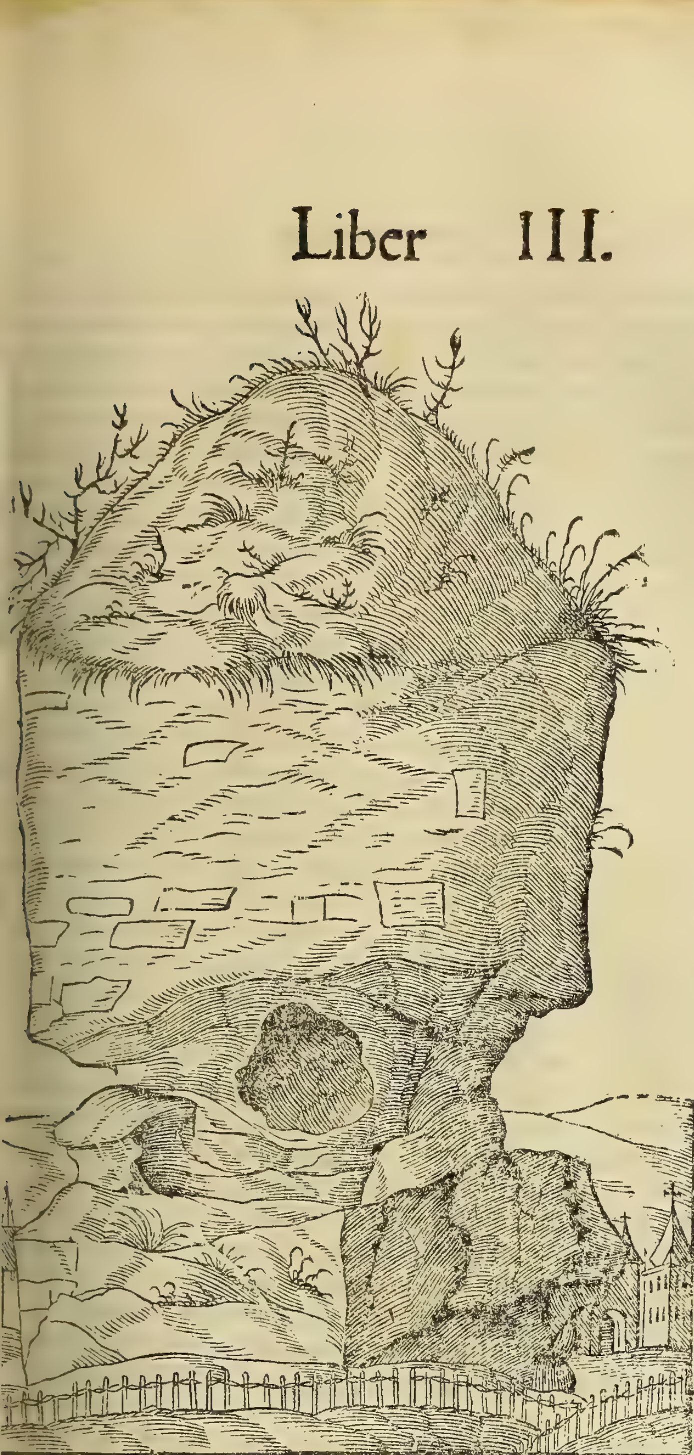
DE Treuiris habuiſti multa à me D. Mũſtere ex comitijs Auguſtanis, quæ Salu
epiſcopus Maſſilienſis de illis ſcripſit. Durant heu nimium adhuc apud quo
peruerſa ſtudia & mores. Natura loci ſatis eſt ad delitias & amœnitatem ficta, ſiue m
& ualles, ſiue flumina & riuos pratis interiectis ſpectare uelis. Montes Bachico cu
rent. Ager ſatis hic eſt fœcundus: omnis generis piſces & ferina hic abundant, ſi tem
uè ſecteris & captes, ut non miremur Romanos hîc domicilium conſtituiſſe. More
minum hic natorum plerunq; triſtes ſunt & ad melancholiam procliues, ſed tamen
ſueſcunt paulatim commertio extraneorum, & Stoicum illud ſupercilium cõuictu c
creatur. Auſonius bene de Treuiris meritus, alicubi de Treuiris aptiſſime ait, Quin
mores & lætum fronte ſeuera, ingenium natura ſuis conceſſit alumnis. Aër frequent
eſt nubilus & pluuioſus, ut quidam etiam, quod in alias quoq; urbes dicitur, huc acco
dent cloacam planetarum. Verum propter conuallem ubi nebulæ ſuſpenduntur, id e
re dicimus. In uniuerſum Moſellanorum corpora laboribus indutuerunt ad miracul
que. Per montes aërios ueluti capræ reptare & euadere ſpectantur Mores habent ſi
plus ſatis arridentes, alioqui irriſi à naſurulis. Palatium Treuiri eſt ſpectandæ uetu
cuius diuus Hieronymus meminit, quod interfuerit. Aliæ inſuper moles adhuc exta
ſub cœcis terræ ſpeluncis ſepultæ iacent, quæ cum indies eruuntur admirandam ex
uetuſtatem, ſicut & ſuperioribus annis quidam ex Senatu Iohannes Schortius ante
In agro maximi precij theſaurum in nomiſmatis quæ numeroſè indies eruũtur, nactu
Suprà in deſcriptione Galliæ ampliorem de hac urbe feci mentionem.

Maguncíacum, uulgo Mentz.

MAguncíacum uetus pa
motius à Rheno fuit,
ruinæ quædã adhuc in
Maguntino oſtendun
ubi hodie eſt Maguncíacum, olim
nimenta fuêre Romanorum adu
Alemannos, ad ipſam Rheni rip
Quis primum hanc condiderit u
ſciri non poteſt, quũ ſit una ex ue
ſimis ciuitatibus. Sita eſt in loco
no, ubi Mœnus fluuius quem alij
num uocant, ex Franconia deſcendens, Rheno miſcetur. Habet agrum ſatis fœcũdu
utraq; Rheni ripa. Nec eſt ulla ciuitas in linea Rheni, ubi plura quàm Maguntiæ uetu
reperiuntur monumenta, potiſſimum autem Druſus Auguſti Cæſaris priuignus, qu
Coloſſus lapideus. maniã tam obſtinato animo bello petiuit, & reliquit in hac urbe in perpetuã memori
loſſum quendã lapideum, qui in hunc uſq; diem in colle quodã cõſtitutus, à forma ip
cãt germanicè Eichelſtein, propter glandis figurã. Iulianus Cæſar cum Germanos
gnaret, fecit Maguntię pontem ultra Rhenum, in Loco ubi hodie diuus Albanus qu

D

Deinde anno Chriſti 813. pontem alinm Carolus Imperator per annos decem ingenti labore & opere mirabili de ligno ita conſtruxit, ut perhenniter durare poſſe uideretur. Sed in mēſe Maio ita tribus horis fortuito incendio conflagrauit, ut præter hoc quod aqua regebatur, ne una quidem haſtula maneret. Fuit autem pons iſte quingentorum paſſuum. Nam tanta eſt ibi fluminis latitudo. Combuſto ponte, Carolus conſtituit alium ex lapidibus conſtruere, intermiſſum tamen fuit opus.

Pons Maguntiæ.

Anno Chriſti quadringēteſimo uigeſimo quinto fuit diuus Albanus ꝑ hæreticos ex Philippis urbe Græciæ pulſus unà cum epiſcopo Theoneſto, ueniensq; Maguntiam, paſſus eſt ibi ꝓ Chriſto. Paulò ante anno ſcilicet Chriſti 410. habuerunt Vandali regem nomine Carocū, cui mater eius, mulier deteſtabilis, tale dedit conſilium. Fili, ſi cupis nomē tuum conſecrare æternitati, acquieſce conſilio meo, & deſtrue omnia magnifica

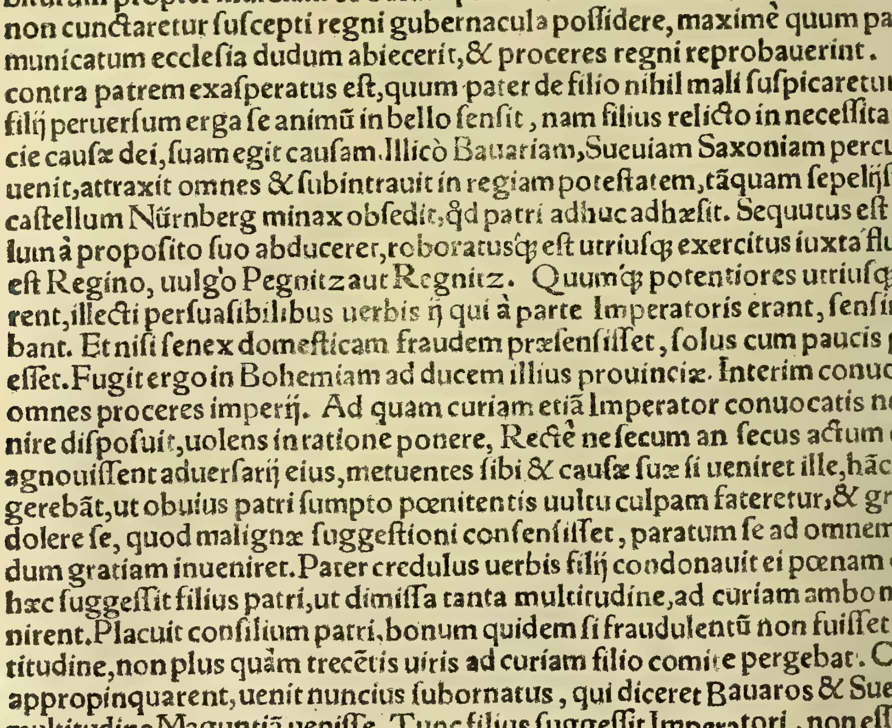
Carocus tyrannus.

a, quæ alij reges & principes conſtruxerunt, atq; interfice eos quos illi uiuere per-
nt. Acquieuit peſſimus filius maleficæ matri, diruit paſſim multas & inſignes ciuita
ræſertim Maguntiam, Vuormaciam, Spiram & Treuerim, accenſoq; igne redegit eas
llam, homines autem inuentos occidit. Idem egit Metis. Et ueniens in Galliam, fuit
& magno ludibrio diutinoq; cruciatu ductus per ciuitates quas deſtruxerat & tan-
rudeliter interfectus. Anno Chriſti milleſimo centeſimo ſexto celebrata ſunt
ntiæ comitia, adueneruntq; tot principes, ut nulla hominum memoria maiorem ui-
principum conuentum. Siquidem uolebant componere cauſam Henrici Imperato-
rti, qui quod pōtificis Romani acta non probaret, fuit tertio anathematiſatus, quin
us eius Henricus quintus rebellionem parauit contra eum, unde magna diſcordia na
in Germania, atq; ubiq; ſeditiones & bella excitata. Nam Henricus pater depoſuit
am epiſcopos, inſtituitq; alios loco eorum: & ueniens filius, qui erat Romanorum
rſum expulit eos quos pater inſtituerat, & reduxit expulſos, aut inſtituit nouos qui
acebant. Irritatus igitur pontifex Romanus prohibuit omnibus Chriſtianis,
nmunionem ullam haberent tum Imperatore, quin & omnes ab eius abſoluit obe-
a. Conuenerunt ergo Maguntiæ totius imperij principes ſpirituales & prophani

Henricus quartus & quintus pater & filius diſſident.

ut

ut alium eligerent Imperatorem. Odium quod omnes contra ſeniorem conceperant,
natum fuit. Geſſerat Imperator multa & diutina prælia, in quibus plurimi rapinis a
diuites effecti fuerant. Cumq́ꝫ pax tandem eſſet reformata, adiunxerunt ſe feroces illi
ſoleſcentes nobiles atqꝫ milites Henrico filio, incitabantq́ꝫ eum contra patrem, ut oc
nem repetendæ conſuetudinis inuenirent, mouendisq́ꝫ iterum bellis animum intend
Et quum filium multis dolis irretitum decipi poſſe conſiderarent, quadam die inte
tanquam ex obliquo patrem eius in mentionem adducebant; ſe mirari quod tàm d
patrem pati poſſet, nihil eum à ſeruo differre, quum omnia quæ ſerui ſunt toleraret:
eius ſenem eſſe & moderandis regni habenis inualidum, ſi inueſtituram regni uſqꝫ ad
tum eius differret, haud dubium quin alter illud ſibi præriperet: illum multos fautore
biturum propter inuidiam & odium patris ſui: ſe autem omnium uota in ſe transfer
non cunctaretur ſuſcepti regni gubernacula poſſidere, maximè quum patrem eis ex
Filius incitatur contra patrem. municatum eccleſia dudum abiecerit, & proceres regni reprobauerint. His uerbis
contra patrem exaſperatus eſt, quum pater de filio nihil mali ſuſpicaretur, donec ta
filij peruerſum erga ſe animũ in bello ſenſit, nam filius relicto in neceſſitate patre, ſu
cie cauſæ dei, ſuam egit cauſam. Illicò Bauariam, Sueuiam Saxoniam percutit, procer
uenit, attraxit omnes & ſubintrauit in regiam poteſtatem, tãquam ſepeliſſet patrem.
caſtellum Nũrnberg minax obſedit, q̃d patri adhuc adhæſit. Sequutus eſt pater filium
lum à propoſito ſuo abduceret, roboratusq́ꝫ eſt utriuſqꝫ exercitus iuxta fluuium cui n
eſt Regino, uulgò Pegnitz aut Regnitz. Quumq́ꝫ potentiores utriuſqꝫ partis con
rent, illecti perſuaſibilibus uerbis ij qui à parte Imperatoris erant, ſenſim ab illo de
bant. Et niſi ſenex domeſticam fraudem præſenſiſſet, ſolus cum paucis periculo re
eſſet. Fugit ergo in Bohemiam ad ducem illius prouinciæ. Interim conuocat Magu
omnes proceres imperij. Ad quam curiam etiã Imperator conuocatis neceſſarijs ſu
nire diſpoſuit, uolens in ratione ponere, Rectè ne ſecum an ſecus actum eſſet. Quo
agnouiſſent aduerſarij eius, metuentes ſibi & cauſæ ſuæ ſi ueniret ille, hãc fraudẽ reg
Fucata pœnitentia. gerebãt, ut obuius patri ſumpto pœnitentis uultu culpam fateretur, & gratiam expe
dolere ſe, quod malignæ ſuggeſtioni conſenſiſſet, paratum ſe ad omnem ſatisfactio
dum gratiam inueniret. Pater credulus uerbis filij condonauit ei pœnam & culpam.
hæc ſuggeſſit filius patri, ut dimiſſa tanta multitudine, ad curiam ambo mediocri co
nirent. Placuit conſilium patri, bonum quidem ſi fraudulentũ non fuiſſet. Dimiſſaq́
titudine, non plus quàm trecẽtis uiris ad curiam filio comite pergebat. Cumq́ꝫ Mog
appropinquarent, uenit nuncius ſubornatus, qui diceret Bauaros & Sueuos cum in
multitudine Maguntiã ueniſſe. Tunc filius ſuggeſſit Imperatori, non eſſe tutum ue
medios hoſtes, niſi prętẽtatis eorũ animis. Diuerteret potius ad caſtellũ Ingelheim
ta erat du
conuenire
& à ſente
cœpti de
Caſtellum Ingelheim. ret. Fecit l
filius ſug
rat diuerti
ſtellum, n
nẽs laque
Quũ itaqꝫ
rator cum
cis intraſſ
cluſa port
libus eius

tus negabatur, detectaq́ꝫ fraude qui receptus eſt ut dñs, tentus eſt ibi ut captiuus. E
quidã ſcribunt, abſens & nõ auditus, fuit Maguntiæ à principibus imperij honore d
tus, miſſiq́ꝫ ad eũ Maguntinus, Colonienſis & Vuormacienſis epiſcopi, ut imperiali
gnia inuito auferrent. Cumq́ꝫ in ſenioris ueniſſent conſpectũ in caſtello Ingelheim,
co palatiũ conſtruxit Carolus Magnus, mandata concilij exponebãt põtifices, po
ut inſignia uolens tradaret. Illo autẽ cauſam requirente, tam ſeueræ in ſe inauditum

ſententiæ,obieciſſe ei ferunt,in conferendis epiſcopatibus & abbatijs ſimoniã. Tũc
erator:Dic Maguntine,dic Colonienſis,per nomẽ ęterni dei,quid à uobis acceperim?
erunt,nihil.Et Imperator : Gloria deo in excelſis, quia uel in hac parte fideles inuenti
is. Certè maximæ ueſtræ dignitates potuiſſent magnum cameræ noſtræ ſi ita quærere
uæſtum præſtitiſſe.Nolite patres temerare fidem ueſtram.Ecce iam ſenio laboramus,
nete modicum, & nolite in confuſione gloriam noſtram terminare. Generalem curiã
timus. Si cedendũ eſt, proprijs manibus filio coronam trademus.Illis retinentibus &
oſtendentibus,parumper ſecedens,imperialib.ſe ueſtiuit inſignijs,& reuerſus , hæc,
it, imperialis honoris ſunt inſignia . Hæc mihi præſtitit æterni regis pietas & princi-
electio.Potens eſt deus,nos in his conſeruare & manus ueſtras ab opere cœpto cohi-
quamuis ſimus armis & militia noſtra deſtituti.Securi enim de tali uiolentia,nobis nõ
peximus.Sed timor dei uos coërceat quos pietas non reuocat.Hęſitant pontifices,ſed
em cohortantes,accepto conamine Imperatorem adeunt,coronam capti detrahunt,&
detractum omnibus imperialibus exuunt.Imperator ab alto ductis ſuſpirijs ſic eos al *Querela Impè*
tur . Deus ultionum dominus uideat,& uindicet iniquitatem quam facitis . Ignomi- *ratoris degra-*
ſuſtineo antè inauditã.At illi obturantes aures ſuas , relicto caſtello Ingelheim reuer *dati.*
t Maguntiam,inſignia imperialia ſecum deferẽtes,nempe crucem,lanceam,ſceptrũ,
um atq; coronam.Sunt qui ſcribunt filio per hæc non ſatis factum niſi & pater coram
et,& in conſpectu omnium imperio renunciaret. Venit ergo non ſuæ poteſtatis , ſed
mprehenſione adductus,ſolus coram eis,qui dudum coram ſe ſteterant,ſtetit & inqui
de ſpontanea imperij renunciatione , non quod uoluntas habuit, ſed quod neceſſitas
it reſpondit , Se uidelicet imperio renũciare,non ui coactum ſed propria uoluntate in
m ſibi iam defeciſſe uires ad moderandas regni habenas. Abrenunciata itaq; imperia
nitate,priuatus diſceſſit,& ad quandam ciuitatem,quam filius uictui illius permiſe-
ceſſit.Quis non uidet hic quam impotens ſit potentia mundi, quam incerta,quam in- *Imperator ex-*
is?His ita tranſactis , Imperator ſpoliatus dignitate fugit Coloniam & Leodium,col *utus imperio.*
q; aliquot fautoribus,decreuerat ultionẽ ſumere de his,qui eum deſtituerant imperia
nitate:ſed antequã poſſet id executione mandare,mortuus eſt Coloniæ,quæ ei adhuc
at.Alij ſcribunt,quod Leodij fuit mortuus & ſepultus. Sed cadauer Chriſtianæ ſepul
raditum in monaſterio,iubetur extrahi,& in locum poni non conſecratum, alioquin
s anathemate percuſſa,abſolui non poterat ab excommunicatione. Paulo poſt cada-
rſum effoſſum , perductum eſt filij conſenſu Spiram,ubi quinq; annis ſtetit in quodã
rophano inhumatum , in ſarcophago ſcilicet lapideo extra eccleſiam in capella ſan-
fræ martyris collocatũ, ac deinde ad reliquos Imperatores in priori choro pmiſſa ta
econciliatione ſepultum. Mirum & incomparabile rerum humanarum ſpectaculum
mplum non uulgare in quo contemplari poſſunt ima atq; ſumma . Mira leguntur de
Ienrico.Inuenies acta eius conſcripta à Nauclero, Alberto Krantzio,maximè autem
uperto monacho quodam Hirſsfeldenſi.

De epiſcopatu Moguntino.

Vnt ab Imperatorib. priſcis in uniuerſa Germania cõſtitutę ſeptẽ ſedes archiepiſco
pales,quarũ prima eſt Moguntiæ , ſecunda Coloniæ,tertia Treueris,quarta Magde
burgi,quinta Salisburgi,ſexta Bremæ & ſeptima Rigæ in Liuonia . Moguntina ſe-
des ſub ſe habet Curienſem , Conſtantienſem , Argentinenſem, Spirenſem Vuor-
nſem,Herbipolenſem, Auguſtanũ, Aiſtettenſem, Hildesheimenſem,Baderbornen
alberſtatenſem & Verdenſem.Fuit & Babenbergenſis epiſcopatus olim Moguntí
iectus,ſed mox poſt fundatoris Hẽrici Imperatoris ſecundi mortem fuit exemptus,
r pontificem Rom. Clementem ſecundũ, qui antea Babenbergenſis eccleſiæ ſecun-
erat epiſcopus,Suidegerus dictus. Primus Mogũtinns epiſcopus dicitur fuiſſe S. Cre
,unus ex primis Germaniæ apoſtolis,diui Pauli auditor atq; comes & diſcipulus e-
qui populum Moguntinũ ad Chriſtũ conuertit. Secundus appellatus fuit Bodardus,
Suffronius,quartus S.Maximus q ſcriptis ſuis Arianã impugnauit ſectã. Quintus Si
,ſextus Maximus,quin interfuit ſynodo Colonienſi,in qua Euphrates Colonien-
copus Arianæ ſectæ aſſecla anno 399.põtificatu priuatus eſt.Nonus, Aureus ab Hu

nis anno Chriſti 454.trucidatus. Decimusquartus,Ruthardus,ſub quo Dagobertus
liarum rex cœpit Moguntiam re ædificare,ab Attila euerſam,& munire. Tranſtulit
eam à priori loco ad Rhenum ducentis fere paſſibus.

Decimuſſextus fuit Geruilio,qui ſimul archiepiſcopus fuit Vuormacienſis.Is patr
ulturus interfecit Saxonẽ quendã,atq; Archiepiſcopatus fuit translatus Moguntiã,
truſus in monaſterium ut faceret pœnitentiã:cuius rei ſupra in catalogo epiſcoporũ
S. Bonifacius. macenſium fecimus mentionẽ.Decimuſſeptimus archiepiſcopus fuit Bonifacius A
antea Vunefridus appellatus,fundator Fuldẽſis abbatiæ,qui plenius in Chriſtianiſ
rudiuit Germaniam,præfuitq; ſedi Moguntinæ annis 35. Tandem uerò ſenex profici
in Friſiam,ubi martyrij accepit coronam. Corpus eius Fuldæ quieſcit.19.Richolphu
roli magni conſiliarius,ſub cuius gubernatione periſt incendio pons Moguntinus a
Rabanus. Ipſe adiutus per Carolum magnum fundauit cœnobium S.Albani.22.Rabanus patr
denſis,alibi Magnẽtius Maurus appellatus,Bedæ Anglici diſcipulus,poëta & theo
primũ abbas,deinde archiepiſcopus anno 856. mortuus.26.Hatto Frãcus præficitur
piſcopatui ab Arnolfo Imp.cuius filium Ludouicũ ex baptiſmo ſuſcepit,præfuerat a
batijs Eluuangenſi,diuitis Augię & Fuldæ.Hic iniquus fuit Alberto comiti Babenb
ſicut ſuo loco referemus.29.Archiepiſcopus Hildebertus dux Franciæ orientalis &
Fuldenſis, qui coronauit Aquiſgrani Ottonem primum.30. Fridericus dux Lothar
fundator præpoſituræ Moguntinæ S. Petri, quum in Rheno amiſiſſet Giſelbertum
ſeditioſum contra Ottonem.31. Vuilhelmus dux Saxoniæ filius Ottonis ex Editha
Angliæ.32.Hatto abbas Fuldenſis fit archiepiſcopus,deuoraturq; à murib. in medio
no,iuſto dei iudicio,anno 959.propter incendio deletos pauperes.

34.Vuilligiſus Saxo,Ottoni ſecundo à ſacris & à conſilijs.Aiũt hunc habuiſſe in c
lo ſuo depictã rotã cum hac inſcriptione,Vuilligiſe memineris,quid ſis et quid olim

Hæc rota poſtea inſigne archiepiſcopatui Moguntino datũ
firmatũ eſt ab Henrico ſecũdo claudo.Ipſe fuit primus inter
piſcopos Mogunt. imperij elector: ipſe inchoauit nouam b
S.Stephani,in qua & anno Chriſti 1011. ſepultus fuit.36. He
dus abbas Fuldenſis,ab alijs Erckenbaldus dictus,fundau
xit eccleſiã collegiatã S.crucis.37.Bardo abbas Fuldenſis &
feldenſis,uir eloquentia & eruditione conſpicuus.Ipſe abſo
thedralem S.Martini eccleſiam,quam Vuilligiſus inchoau
qua & ſepultus iacet.39.Luitpoldus monachus Fuldenſis e
piſcopus, fundator monaſterij ad S.Iacobũ,in quo & ann
ſepultus eſt. 40. Sigefridus baro ab Eppenſtein abbas Fuld
Ipſe in archiepiſcopatu erexit in honorẽ Beatæ uirginis Mariæ inſignẽ eccleſiã co
ad noſtrã Dominã hodie appellatã.Elegit et unxit cõtra Henricũ quartũ Rudolfũ
ducẽ,ideo expulſus à põtificatu in exilio obijt.24.Ruthardus Erdfordię S. Petrũ a
ligit in archiepiſcopũ, & idẽ cœpit in Ringouia de ſuis ædificare cœnobiũ S.Ioha
uulgo Epiſcopi mons appellatur.anno 1109,mortuus.43.Adalbertus Lotharingiæ
ſecundũ alios comes Sarburgẽ,fundauit monaſteria,Erbachiũ & Suuabenheimiũ
uit quoq; mœnib. & turribus oppidũ & caſtrũ Aſchaffenburgiũ, ſepultus anno 113
bach monaſterio.47.Arnoldus è Ringouia natus.à cõſilijs Friderici Barbaroſſæ fa
archiepiſcopus,& anno domini 1168.trucidatus à ciuibus Moguntinis in cœnobio
bi.Quod audiens Barbaroſſa Cæſar,fecit authores funeſti conſilij gladio è medio t
nobiũ ſancti Iacobi funditus euerti, urbẽ in mœnib. lacerari, immunitatibus ac pri
exui. Tandem conſenſu Ottonis quarti Imperatoris,urbs rurſum fuit inſtaurata.5
ricus Knoderer,cognomẽto Gurtelknopf à cingulo Franciſcano,Algous,patria I
piſtoris cuiuſdã filius Franciſcanus Lucernenſis,confeſſor Rudolfi Habſpurgij no
imperij gubernationem euecti,Guardianus Baſilienſis anno domini 1274.in epiſc
lectus,exorſus eſt monaſterium S.Claræ in Baſilea minori,anno 1276.doctor theol
necromãticus inſignis,tandem anno 1286.præficitur archiepiſcopatui Moguntin
norio quarto Rom.põtifice,cui præfuit ferè duobus annis mortuus anno 1288. Od
rum,& cui & ipſe inuiſus erat,unde quidam in eum luſit hoc diſtycho:

Nupides antiſtes, non curat clerus ubi ſtes, Dum non in cœlis, ſtes ubicunque

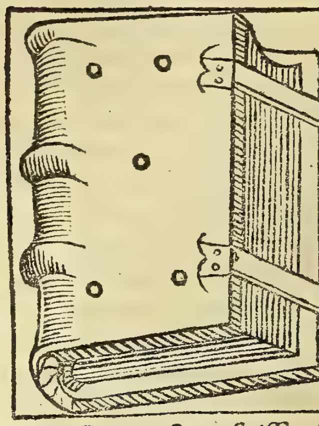
Gerardus baro ab Eppenſtein, interfuit pugnę in qua Cæſar Adolfus Anaxouianus ſeu ſouiēſis cæſus & interēptus eſt. Deceſſit ſubitanea morte anno 1304. in cōclaui ſuo. 57. ·us Archſpaldius Treuerēſis, medicus comitis Henrici Lutzelburgēſis poſtea Impera s, primū epiſcopus Baſilienſis, ac deinde à Rom. pontifice archiepiſcopus factus Mo tinus, fundauit Carthuſiā Moguntinā anno Chriſti 1308. ac deinde anno 1320. mortuus oannes comes Anaxonianus impetrat archiepiſcopatū à Rom. pontifice: & depoſito ceslao Bohemo ignauo rege elegit Rupertū Palatinū anno Chriſti 1400. Aedificauit ius caſtrū Höhſt ad Mœnū. 67. Theodoricus pincerna & dominus ab Erpach eligit an omini 1434. in archiepiſcopū: qui monaſteriū S. Iacobi inſtaurauit, et ſub eius guberna e inuenta eſt Moguntiæ ars typographica, anno 1459. mortuus. 68. Dietherus ab Eiſen ; eligitur à maiori parte Canonicorū, cōtra quē Pius pontifex elegit Adolphū comitē aſſauu: ex quo ſchiſmate multa nata ſunt bella & eccleſia Moguntina irreparabilia per a eſt dāna. Obtinuit Adolphus poſſeſsionē præfuitq́ annis 13. Quo ex hac uita ſublato cat Dietherus, & ſeptē adhuc annis pōtificatui præfuit, & caſtrum Moguntinū denuo ndamentis extruxit. Fundauit & academiā Moguntinā, anno 1482. mortuus. eligtiur ipſum Albertus dux Saxoniæ filius Erneſti, præfuitq́ annis duob. Anno Chriſti 1484. tur Bertholdus comes ab Hennēberg, q in comitijs Vuormacienſibus autor fuit con endæ imperialis cameræ ac iudicij ad promouendū iuſticiā. Ante enim iſta tempora, iu i & ius in aulis Cæſarū petere neceſſe fuit, quod ut laborioſum erat, ita maximos etiam irebat ſumptus. Fuit Maximiliani Cæſaris per multos annos cancellarius, uir egregiè us & ſapiens, ſed qui plus æquo fauere uiſus fuit partibus Landgrauij, quū in Bauarico eum traijcere permiſit apud Moguntiā Rhenū, ad deuaſtandū & incendendū infini enē uillas & caſas ruricolarū, principi Palatino ſubiectas. Eligitur poſt ipſum Iacob. ebenſtein Sueuus, mortuus anno 1508. Eodē anno eligitur Vriel à Gemmingē Sueuus octus & ſapiens, præfuitq́ annis dūtaxat quinq́ nō ſine ſuſpitione. Succedit ei Alber archio Brandenburgēſis, 74. in numero archiepiſcopus, antea quoq́ archiepiſcopus gdenburgenſis: ſicq́ unus duabus archiepiſcopalib. ſedibus ſimul gubernandis cōſen onis decimi præfectus eſt, quod hactenus inauditū erat & nulli unquā contigerat prin Donatus galero Cardinalicio ab eodē pontifice Leone an. Chriſti 1518. mortuus an. Succedit ei atq́ hodie præeſt Sebaſtianus ab Heuſenſtein Heſſus, doctor legum. Hu emporib. anno 1552. ab Alberto Marchione Brādenburgeñ. arx incēdio deuaſtata fuit; nōnullis alijs ſodalitijs cleri et templis extra urbē ſitis, nempe D. Albani, ſancti Victo ianū, Monaſteriū Carthuſianorum, Reſp. quoq́ direptionē auro redimere coacta eſt.

Inſolentia cuiuſdam abbatis Fuldenſis in comitijs Moguntinis.

ANNo Chriſti 1184. Imperator Fridericus primus inſignē fecit Maguntiæ conuentū, in quo Henricū filiū ſuū regē declaratū, auratū fecit militē torque donata. Ibi con firmatū eſt matrimoniū inter eūdē Henricū & Conſtantiā, quæ filia erat unica re gis Neapolitani. Hic cōuentus tanto apparatu eſt inſtructus, tāto ſumptu peractus, guſta cōuentui ciuitas uideretur aduenarū. Ipſa aūt die proceſſionis in ſacra Pētecoſtes itate, cum in eccleſia ſederet Imperator cum utriuſq́ ordinis principibus, à dextris ha archiepiſcopū Maguntinū à ſiniſtris Colonienſem, abbas Fuldenſis turbauit cætum elebrē, locū ſibi depoſcens ex ſiniſtro Imperatoris latere, quē dominus Colonienſis pauit. Meminere multi hoc ab antiqua obſeruātia in eo præſertim loco factū. Sed prin elector & archiepiſcopus cedere abbati duxit ingloriū. Imperator interpellatus deſu ſpondit. Veteres approbamus, ut teneamur, imperij noſtri conſuetudines. Intelligens epiſcopus ſurrexit, dicens, Quando ſereniſſima maieſtas ita ſe uolūtas ueſtra præbet, abbati archiepiſcopus, monacho princeps elector, ſed bona uenia ueſtra cœtū dimit hæc dicens abſceſſit. Secutus eſt illū comes Palatinus frater Imperatoris, & comes de auu, atq́ dux Brabantiæ. Tot uacuatis ſedibus, turbatur rex Henricus, etiam in collū ap ens archiepiſcopi, q̄ ſanctè rogat, ne feſtum diem à mœrore auſpicet, neue turbationē et tanto principū conuētu & diem ſuæ coronationis tantis irę tenebris obnubilet. Tūc epiſcopus. Si Cęſar & rex me manere uolūt, ecce pareo, reponant noſtrę ſedes ut fue noſtrā abbas turbauerit, aſcēdat in cœlū, ponat ſedē ſuā in aquilonē & ſimilis ſit altiſ. Prēſentiens autem abbatis archiepiſcopus arrogantiam, quatuor armatorum mili ſupra uenit in cœtū, qui arma proculdubio etiam in eccleſia exercuiſſent, ſi in longū *Hæc ſcribit Krantzius.*

duraſſent cõtentio. Cõuerſus in abbatẽ Imperator, quod & ille principes haberet nõ
cos pro illo, ſi ad arma ueniret pugnaturos, dixit. Hodie, ne maior nobis turba hunc d
feſtũ obſcuret, ſine iuris tui præiudicio adhibenda eſt tibi pater breuis morę patientia.
bas cum robore locũ tenuit inferiorẽ, & coronatus eſt Henricus cum regina. Væ tibi ſ
bia, quæ in cœlis nata cum autore tuo ad inferna demergeris, ſemper excrutianda.

Ars impreſſoria apud Maguntinos inuenta

INuenta eſt ars illa libros ſtãneis typis imprimendi
pore ferè noſtro, diuinum plane inuentum, & res m
rabilis, nec minore admiratione digna, ſed multo a
rabilior futura, ſi nõ adeo diuulgari contigiſſet. M
& uix credibile dictu, ſed uerius uerò, tantũ literarũ un
opificem unum formare, quantũ uix biennio uelociſſ
queat librarius. Inuentũ id eſt Teutonicum, fuitq́ ab i
in multa ut debuit, admiratione, ac maiore queſtu. Pu
Iohannes Gutẽbergius inuentor typographiæ. rimi inuenti autor Iohannes Gutenbergius, equeſtri u
gnitate, Magũtiæq́ res primum tentata eſt, maiore qu
fiducia quàm ſpe, annis circiter 16. priuſquam in Itali
cœpta ſit uulgari. Cœpit inquam Maguntiæ autoribus
manis, exordijs admodũ paruis, ſed breui, ut uidemus
uit induſtria humani ingenij in eam perfectionẽ, quam h
habet. Certe actum fuiſſet de omnibus bonis ſtudijs his nouiſſimis temporibus, quan
mnes uentrem curant & inexhauſta habendi cupiditate dicuntur. Vix enim in uijs opt
libros, quos olim magna pecunia uix comparare poterant, tollunt. Certe olim antequ
ars inuenta fuit, quum cœpiſſent abijci & negligi boni autores, perijſſent omnes diſ
næ cum autoribus, ſi ars in tempore non fuiſſet inuenta. Deus ergo omniũ rerum cond
qui humanis rebus nunquã deeſt, & quæ ad uniuerſam opulentiã pertinẽt abunde pr
paulo poſt quã hiſtorię literęq́ pene interire cœpiſſent, mirã neceſſariamq́ mortalibu
ui ſpacio characterum beneficio apud noſtram Maguntiam repertam tradidit artem.
mox literæ auctæ & omniũ fermè gentiũ res renatæ in publicum prodiêre. Reſtituta e
priſcæ uetuſtatis memoria, philoſophorum diuinaq́ ſapientia & quicquid apud pau
mos multis iam ætatibus delituit, multiplicatũ. Factum eſt paulo pòſt huius artis bene
commune omnibus, iamq́ eo uentum eſt, ut nihil unquam apud ueteres geſtum, quo
iam paulò antequam hæc ſcriberem, in apertum abierit. Hinc Imp. regum, populoru
tionum, rerumpub. urbium, ciuitatumq́ res geſtæ, memoriæ traditæ ſunt, &c.

De bombardarum apud Germanos inuentione.

ANte bombardarum inuentionẽ, olim uaria ad offendendum & defendendu
cogitata fuerũt arma & inſtrumenta. A longe ferientia fuerunt iſta ſagittæ, t
Variæ baliſtæ. læ, id eſt, haſtæ à traijciendo ſic dictæ, anſatæ quæ iacula, fundæ lorulis funic
manu contortæ, manubaliſtæ, quas baliſtas minores, aliquãdo ſcorpiones pr
xêre: quæ tela non ſolũ ſingulis ætatibus & ſeculis, ſed per unamquanq́ ætatem bis te
mina & formã mutauere, ſicut & arma quibus corpora ueſtiuntur. Inſtrumẽta bellica
gnationibus adhibenda, hæc fermè erant: teſtudo, aries, uinea, plutei, agger muſculi,
Aries. baliſta, onager, falarica. Sub teſtudine tabulatis & corijs cilicinis contexta & cõtecta
ſeu trabs quæ unco præfigebatur ferreo & falx uocabatur, retro ducebatur & cum in
Vinea. ad murum reducebatur, extrahebatq́ lapides de muro. Vinea uerò inſtrumentum erat
gnis cõpactum, latum octo pedes & altum octo pedes, longum autem 16. tectum dup
Pluteus. gno et crate: ſub quo oppugnãtes tuto ad muros ſubruendos pugnabant. Pluteus ma
erat ad expugnandos muros factus inſtar teſtudinis, tribuſq́ ducebatur rotis, uolub
omnẽ partẽ. Hunc admouebant muris & eius munitione ſagittis defenſores mœni
Agger. propugnaculis ſuis exturbabant, ut ſcalis aſcendendi præſtaret occaſio. Agger ex t
Muſculi. gniſq́ extollebãt cõtra murũ unde tela iactabant in obſeſſos, & mœnia cuſtodiẽtes.

ſculos dixerunt minores ma-
chinas, quibus protecti bella
tores foſſatũ ciuitatis appor-
tatis lapidibus, lignis & terra
non ſolum complebant ſede-
tiam ſolidabant, ut turres ám-
bulatoriæ per rotasq́; mobiles
ſine impedimento ueheren-
tur ad murum. Fuerunt mino
res uineis ſubductiores'que,
& maiores firmioresq́; plu-
teis. Turris aliquando lata pe
dibus tricenis in quadro, quã
doque 50. & proceritas quæ
muros urbis turresq́; ſupera-
bat, rotis agebatur plurimis
& ſubtus arietẽ habebat, ma-
tabulatisq́; compacta erat, corijs contra ignes & centonibus cilicinisq́; aqua infuſis cõ
,pontem habebat, qui in mœnia dimittebatur & pugnatores deſcendebant. Baliſtam *Baliſtá.*
rem dixere priſci, trabem ualidam ita libratã, ut quum pars denſior ponderibus attra-
eſcenderet, eleuata proceritas ſua, funiculis quos habebat alligatos funda ſaxum ma-
ponderis longe emittebant. Talem baliſtam habent adhuc Baſilienſes, quam uidi ſe-
ntenſam, lapidemq́; miræ magnitudinis in ſublime iacientem. Onagrum tamen maio
aliſta machinam dixere, quo nullum maius tormentum fuiſſe uult Vegetius. Falarica *Falaricá.*
æ ad modum haſtæ ualido præfigitur ferro: intra cuius tubam & haſtile, ſulphur, reſi
tumen, ſtuppa conuoluuntur infuſa oleo, quod incendiarium uocant. Et hæc falarica
æ impetu deſtinata perrupto munimine ardens figitur ligno, turritamq́; machinã fre-
ter incendit. Hoc tormentum non uidetur multũ differre à noſtris uomiglobis, quos
Bœler uocant, niſi quod incendiarium, id eſt, globus puluere bombardico extorque
uerunt & alia priſcis ad offenſionem defenſionemq́; inſtrumenta, quæ ferè omnia in
o haberi deſiere, poſt quam bombardæ uſus cœpit, machinæ omnium impetuoſiſſime
à Germanis paulo ſupra centum annos fuit inuenta. Achilles Gaſſarus medicinæ do-
or & hiſtoriographus diligentiſſ. ſcripſit mihi, bombardas anno Chriſti 1354. in uſu a- *Bombardarũ*
nare Danicum fuiſſe, primumq́; inuentorem & autorem extitiſſe Chymiſtam quendã *inuentio.*
ine Bertholdum Schuuartz, monachũ. Hic certe adinuenit opus mirabile, & quod tot
dentiũ ſeculorũ acutiſſima ingenia excogitare nequiuerunt, quod quidam diuinũ &
ne neceſſarium, alij uerò Satanicum & pernicioſiſſimũ eſſe indicant. Primi his nitun-
gumentis, Conſtat propter auariciam extinctamq́; charitatem in fine mundi malorũ
m legibus coherceri non poſſe, nec quenquam tuto iter uel miliare unum facere. Nam *Bombardarũ*
perant paulo ante bombardarum inuentum facinoroſorum hominum cœtus & fa- *commendatio.*
es multis in locis bonorum labores diripere & perdere, nec quiſquam potuiſſet illo-
prædonum & latronum arces ex montibus, ubi ſe continuerunt, deijcere ſine bombar-
n ope. Non ergo recte plurimi damnant inuentorem bombardarum, ſine quibus bo-
o uiuere non poſſent, ſed nec tam potentes & opulentæ eſſent urbes, quũ negociato-
ercaturã exercere non poſſent, quæ præcipua pars ſunt ciuitatũ potentũ & magnarũ.
e bombardarum hoſtes, dei dona deſinãt contemnere, niſi quis diductum os canis &
s ad mordendum factos damnandos putet, niſiq́; quis cornua in boue nõ bonum crea
opus exiſtimet. At nemo ſanus damnat hoc genus partium animantibus à natura da-
co armorum. Abuſum ergo hic damnant, ſicut & in boue & cane rabie correpto, præ
abeſſe cornua & dentes. Sed quæ eſt creatura qua non abuntur mali? Alij uerò dam
impliciter hoc inuentum ceu ſatanicum & tartaricum & quo horribilius niſi unquam
cœlo excogitatum, quo peſſimi quique, Turcæ, Tartari, publicæ orbis peſtes in per
n bonorum utuntur. Hic nulla magnanimitas, nullum corporis robur, nullus belli- *Bombardarũ*
tus, nulla arma, nullæ ſaxeæ arces proſunt: tormenta illa ſaxiuoma imò ferriuoma & *exercitatio.*

 igniuoma

igniuoma omnia frangunt,conterunt,deijciunt & in nihilum redigunt. Tollit unus ictu centum aut ducentos homines in acie cōſtitutos quantumlibet ferro indutos. Fuit hic Teutonicum munus Venetis delatum, quando Genuenſes in Clugia clauſi à Venetis obſidebantur. Sunt autem bombardarum genera, quæ hodie uocantur Amazonæ, Baſilici, Luſciniæ, Quartanæ uulgo Cartunæ, Dracones, Serpentes, Falcones magni & parui.

Maguntia fraudulenter capta.

Annatæ creſcunt.

ANno Chriſti 1461. quū Dietherus Eiſenburgius epiſcopus Mogūtinus pacificus & quietus eſſet cum Friderico principe Palatino, Canonici pacem illam odientes, excitarunt magnam targœdiam. Nam deſtituentes à pontificatu archiepiſcopum ſuum elegerunt Adolphū à Naſſau, cui electioni facile Pius papa cōſenſit, eo quod Dietherus neglexiſſet aut tardaret redimere palliū epiſcopale. Redimebatur autem olim decem millibus aureorum & hodie, ut aiunt taxa eſt duplicata. Creſcente enim Romanorum pompa, neceſſe fuit et redditus augeri. Hinc eſt, quod annatæ in Germania olim fuerit à pōtificibus ſic exaggeratæ, ut ſumma quæ leuabantur à præpoſituris, abbatijs, epiſcopatibus, &c. creuerit ad 11725 9. aureos. Hodie uerò aiunt eaſdē annatas ſic grauatas, ut duplo ferè priorē excedant ſummam. Dietherus itaq; epiſcopus Maguntinus, quum conſecrationem in tempore debito non accepiſſet, & dixiſſet papam argentum nationis quærere magis ꝙ fidei defenſionem, & alia quædam cōmiſiſſet, quæ pontifici Rom. diſplicuerūt depoſitus eſt & Adolfus inſtitutus. Alij uerò de hoc ſic ſcribunt. Pius papa, qui nouerat opes eccleſiæ Maguntinę, quippe qui diu uerſatus fuerat in Germania, annatam extorſit acerbius. Dieterus uerò de Iſenburg, qui potior in iure uidebatur, dum annatā pro arbitrio papæ non ſolueret & de non ſollicitando pro concilio ſacramentum præſtare recuſaret, confirmationem iam datam papa retraxit, & æmulo ſuo cōtulit Adolfo. Præterea cum Fridericus princeps Palatinus pugnās pro Diethero cepiſſet tres principes, comitem Vuirtenbergenſem, marchionem Badenſem, & epiſcopum Metenſem, Adolfus electus epiſcopus cum quibusdam partium ſuarum proceribus conſilium capiendæ Maguntiæ inijt, facinus audax, ſecutus in ea re quorundam exhortationem, qui locorum urbis gnari copias introducere promiſerunt. Igitur machinis & ſcalis paratis, ubi tempus rei gerendæ uiſum eſt, profectione indicta cum paucis admodum copijs uiceſimaſeptima Octobris anno 1462. profunda nocte ad foſſata urbis peruenēre. Erat ab una parte urbs permunita aditu'que difficilis, quare custodijs ferè relinquebatur uacua. Ea in parte exploratores ſilenter per foſſata uepribus & ſpinis oppleta falce tramitē ſcindunt, per quem ad muros uſq; perueniunt: moxq; applicantes ſcalas, alta conſcendunt mœnia, pedetentimq; introgreſſi cuſtodes ex improuiſo occupant ſilentio indicto. Erat hora poſt mediam noctem ferè quarta, conſopitis adhuc ciuibus deſcendunt in urbem uiri circiter centum, portam ciuitatis proximam refringere ſatagunt. Et dum iſta fiunt, uigiles per urbem cōſtituti, in hæc ipſa loca deuenientes, deprehenſo ſtrepitu clamorem extollunt. Experrecti ciues & magnitudine rerum attoniti, quid primum agerent & ubi ſuccurrerent ignari, armis tamen correptis qui proximi fuerant tumultuantes excurrunt, in paucos ingreſſos impetum faciunt. fit pugna, ſed porta interim eſt refracta multitudoq; equitum & peditum irrupit. Tandem ciues globo facto ad arcendos hoſtes properant, atrox ibi prælium committitur, ignis ab hoſte immiſſus aliquot edes conflagrauit: ad hæc nouus ſemper miles ſuperuenit, nihilominus incolæ pugnarunt tota die uſq; in ſerum ueſperum. Ceciderunt ex ijs quadringenti, unde reliqui deſperantes omiſſo certamine ſeſe dediderunt. Iubentur mox arma tradere & in deſignatum locum conuenire, ubi iuſſi ſunt cunctatione poſt habita migrare ex urbe, nulla cuiquam ſalutandi ſuos aut ualedicendi permiſſa facultate. Direpta eſt deinde ciuitas & ceſſit urbs Adolfo. Erat illa nocte in arce urbis Dietherus epiſcopus & comes de Katzenelnbogen: hi cum ingreſſum hoſtium accepiſſent, trepidi tranſmiſſo Rheno fuga ſalutem quæſiere. Exulibus uerò poſt pecuniā accepta facultas redeundi ad ſua reliqua data eſt. Dietherus ab initio priuatus epiſcopatu principem Palatinum uocauit in auxilium, deditq; illi pro eius expenſis & laboribus tractum quendam montanum, complectentem agrum fertiliſſimum, qui uocatur Bergſtraß redimendum quidem ab epiſcopo quando uellet, centum millibus aureorum, nec urbs

Maguntia occupatur.

Vrbs incenditur.

Bergſtraß.

Maguntina facile capi potuiſſet, niſi mem morati tres principes Palatino negocium feciſ/
ſent. Occupata autem ab Adolfo urbe, tranſactionẽ fecit idem epiſcopus cum æmulo ſuo
Diethero, aſſignauitq́ꝫ caſtra quædam cum prouentib. eorum, ac deinde certiorẽ illum fe/
cit, ut poſt ſe epiſcopatũ recuperaret, quod & factum eſt poſt ſex annos. Is conſtruxit ca/
ſtrum ſatis elegans infra urbem ad Rhenum, quod eſſet ceu frenũ quo urbs in officio con/
tineretur. Erexit quoqꝫ academiam Maguntiæ, & dotauit eam ſtipendijs honeſtis.

Vuiſebadenſes thermæ.

HAud procul à Maguntia, ultra Rhenum tamen, thermę ſunt Vuiſebadenſes, quas
ueteres uocarũt Mattiacas, ſub edito quodã colle prodeuntes, atqꝫ ex ignitis terræ
uiſceribus ſcatentes, ut ſunt multi occulti ignes in profundo terræ ex quibus cali/
dæ uel tepidæ effluunt, atqꝫ etiã acetoſæ, aut ex quib. calidæ exhalationes expirãt,
ſiue ſalutares ſiue noxiæ. Calidæ aũt & tæpidæ multæ ſunt in ipſa Germania. Cæterum de
Vuisbadenſib. thermis & natura earuum infra ſub titulo Haſsiæ regionis nõnihil ſcribã.

De Ingelheim ſacri Romani imperii uicu.

LOcus iſte In
gelheim ubi
ego Munſte
rus patre Andrea
Munſtero natus
& in puericia edu
catus ſum, facet in
ter Maguntiam et
Bingium, de quo
in hiſtorijs multa
inueniuntur, & ta
men propter ho/
diernã eius obſcu
ritatẽ multi igno/
rant ſitũ eius. Ha/
bet adiunctum ca
ſtellũ in modum
oppiduli conſtrũ
ctum, quod hodie
uocatˀ Ingelheim
enſis aula, quæ an
te octingentos an
nos Caroli magni *Palatinm Ca-*
...it palatium, ubi manere cõſueuit quando in ſuperiori Germania fuit. Sunt etiam qui ſcri *roli magni.*
...unt eum ibi natum. Alij uerò ſignant illi Leodium natalem locum. Quum palatium iſtud
...ctrueret aut renouaret (nam ſunt qui Iuliũ Cæſarem ſcribunt prima ieciſſe fundamenta)
...mul quoqꝫ Nouiomagi ſuper Vahulam fluuiũ, quæ hodie Vuala uocatur conſtruxit pala
...um, ſed quod poſtea à Normannis anno Chriſti 881. fuit exuſtum & deſtructum. Conuo
...uit Carolus magnus ad palatiũ Ingelheimẽſe principes & proceres Germaniæ, qui ſen
...ntia ferrent contra Taſsilonem ducem Bauariæ, qui de grauibus criminibus accuſabatur
...ldicebaturq́ꝫ morti: ſed Imperator Carolus uitam illi concedens, in monaſteriũ Lauriſſa/ *Lauriſſa è re-*
...um adegit, ubi felici fine uitã conſummauit. Ludouicus pius Imperator, Caroli magni fi/ *gione Vuorma*
...us celebrauit comitia regni in hoc palatio, miſſæq́ꝫ ſunt ad eum magnæ legationes ex di/ *ciæ.*
...erſis nationib. è Roma, ab ultramarinis partibus, atqꝫ ex Dania. Haud lõge pòſt, anno ſci *Comicia.*
...cet Chriſti 840. mortuus eſt hic Imp. in inſula quadã Rheni è regione Ingelhemij, perdu/
...usq́ꝫ Maguntiã & ibi ſepultus. Anno Chriſti 948. fuit in Ingelheim celebratũ à 34. epiſco
...s concilium, præſente Ottone Imp. I. Miſit & papa illuc legatum ſuum nempe Marinum *Concilium.*

epiſcopum,qui concilio preeſſet. Anno Chriſti 1044 Henricus tertius Agnetem Vuilhelmi
Pictauiēſis principis filiam,prima uxore filia regis Daniæ ſine liberis defuncta, apud Ma
guntiā ungi faciens in reginā,regalibusq́ ſibi nuptijs apud Ingelheimiū copulauit.Et quū
innumera hiſtrionum, mimorū & iaculatorum multitudo adueniſſet,illos nō ſolum mune
ribus ſed etiam,cibo potuq́ uacuos & mœrentes abire permiſit.Iſte Henricus extruxit de
inde magnificū illud templū Spirēſe,ut ſupra memorauimus.Anno Chriſti 1196.fuit Hen
ricus quartus Imperator in palatio Ingelheimenſi ſpoliatus inſignijs imperialibus,id quod
paulo ſuperius ad longum explicatū eſt. Fridericus primus Imperator rurſum inſtaurauit
regale palatium Ingelheimenſe,quod iam uetuſtate collapſum erat. Anno Chriſti milleſi
Torneamentum. mo tricētesimo tricesimo ſeptimo dominica poſt omnium ſanctorum nobilitas & militia
Rheni celebrauit in Ingelheim ludum militarem quem torneamentū uocant, fueruntq́ præ
ſentes Rudolfus Palatinus Rheni,Bernhardus dux Brunſuicenſis & Luneburgenſis,Ger
lacus dux Montēſis,Rudolfus marchio Badenſis,Ludouicus pacificus,Landgrauius Haſ
ſiæ,Vuilhelmus iunior marchio Iuliacenſis, Ludouicus Landgrauius Luchtenburgen
ſis Eberhardus comes Vuirtenbergenſis, Fridericus comes Hennenbergenſis, Iohan
nes comes à Naſſauu & Sarbrugkenſis,Vuolfgangus comes Katzenelbogenſis,Iohānes
Canonici monachi. comes ab hohen Zollern,Vlricus comes ab Hanauu,Fridericus comes Lyningēſis, Otto
comes Vuertenheimēſis,Iohānes comes Veringenſis,&c. Aſſerūt quoq́ ſedecim barones
& 34.milites.& 130.nobiles.Anno Chriſti milleſimo trecētesimo ſexageſimo Carolus Im
perator quartus & rex Bohemiæ,ob memoriam Caroli magni fecit renouari aulam Ingel
hemenſem,inſtituitq́ in palatio ipſo collegium Canonicorum, ſubijciens cœnobium illud
Columnæ fuſiles. monaſterio Pragenſi.duratq́ in hunc uſq́ diem,tametſi iam intra uiginti annos nullos ha
buerit monachos.Antiqua ædificia ferè omnia ſunt collapſa præter eccleſiā uetuſtā,in mo
dum crucis formatam.Mœnia & foſſa ſatis adhuc firma ſunt.Fuerunt meo æuo quū adhuc
puer eſſem,ante quinquaginta ſcilicet annos,quinq́ aut ſex columnæ lapideæ fuſæ in mo
naſterio,quas olim Carolus magnus ex Rauenna Italiæ unà cum alijs columnis quæ hodie
Aquiſgrani uidentur,exportari fecit,ſed princeps Palatinus Philippus tranſtulit illas Hei
delbergam,ibiq́ in arce eas in perpetuam artis fuſoriæ memoriam erexit. Anno Chriſti mil
leſimo quadragētesimo ſexageſimo epiſcopus Magōtinus, dux Ludouicus de Veldentz
Emicho comes Lyningenſis cum auxiliarijs ſuis profecti contra aulam Ingelheimenſem
obſidione cinxerūt eam.Quo cognito,Fridericus comes Palatinus qui aulam ceu pignus
tenebat,ſine mora cum exercitu ſuo exurgens,obſeſſos contendebat liberare ab hoſte.Sed
priuſquam perueniſſet ad Ingelheim,hoſtes obſidionē ſoluerūt. Tunc princeps Palatinus
mouens arma contra Maguntiam à ſacerdotibus ſancti Victoris, ſancti Albani & ſanctæ
Crucis exegit quatuor millia aureorū, mulctam illā collegijs illis extra mœnia ſitis,ne in
cendio ſubijcerentur, imponēs. Deinde anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo prim
idem dux Fridericus profectus ad uillam Olm,quæ parum diſtat à Maguntia, quam Adol
fus epiſcopus impignorauerat duci Ludouico pro impenſo auxilio,occupauitq́ eam, qu
paulo poſt Canonici Maguntinenſis iterum redemerunt quatuor millibus aureorum.Quo
Landgrauius oppugnat aulam. modo Ingelheim,Oppenheim & Cæſarea Lutra impignorata ſint Palatinatui, iam ſupr
ſignauimus ſub titulo Cæſareæ Lutræ.Anno Chriſti milleſimo quingētesimo quarto Vui
helmus Landgrauius Heſſorum,mouit arma cōtra Ingelheimium,exuſſitq́ ipſum. Tenta
uit multis ictibus bombardarum deijcere turres & muros aulæ, ſed cum parum ſuccedere
confuſus diſceſſit.Quid Imperatores mouerit,ut in hoc loco tam frequentes habuerint co
uentus,aliam cauſam non puto exiſtere, quàm quod locus ille amœnum habet ſitum.Pa
tet enim hinc liber proſpectus in Ringoiam nobiliſsimum Rheni tractū, & in fauces Rhe
ni,quas prope Bingium habet.Verſus Maguntiam uerò ubi terra eminentior eſt,magna e
planicies,quam olim ſylua magna occupauit,ſicut etiamnum,in ſylua appellatur,ubi prin
cipes uenationibus animum laxauerunt.Prope uillam Eſenheim extant adhuc
illius ſaltus reliquiæ. Ad ſeptentrionem uerò loci ſunt montana
Ringauienſia,nobiliſſimi feracia uini.

Bingiu

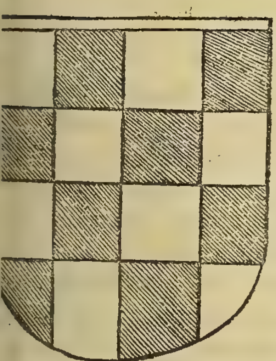
Bingium.

LOcus iſte propter confluentiã Rheni & Nahæ uetuſtiſſimus eſt, retinuitq; nomen
ſuũ à natiuitate Chriſti uſq; in hunc diẽ. Hic olim interfectus fuit Druſus Auguſti
priuignus, aut, ut alij ſcribũt, lapſus ab equo interijt. Extat in hũc uſq; diẽ prope op
pidulũ iſtud fons, qui à Druſo Druſel brunñ uocat. Circa annũ Chriſti 1150. erat ad/ *Hildegardis.*
rabilis quædam uirgo in hoc oppido, ſanctimonialis nomine Hildegardis: quæ frequen
rapta in ſomnis, didicit non ſolum quod uerbis effunderet, ſed etiam quod ſcribendo La
è dictitaret. Multa fert̃ p̃dixiſſe de futuris: ad quã etiã diuus Bernhardus literas ſcripſit.
xta oppidũ iſtud in medio ferè Rheni cõſiſtit turris quædã, uocata murium turris, à tali e/
ntu hoc ſortita uocabulũ. Fuit anno Chriſti 914. quo Otto magnus rerũ potiebatur, epi/
opus quidã Maguntiæ Hatto nomine. antea abbas Fuldẽſis, ſub quo magna in terris fuit

fames. Vidẽs ergo ille pauperes magna premi fame, cõgregauit
in horreo plurimos pauperes & cõcremauit eos. Dicebat enim.
Non differunt hi à muribus, qui frumentũ comedunt, ad nihilũ
utiles. At deus tantam tyrannidẽ inultum non dimiſit. Pręcepit
nanq; muribus ut cateruitatim illũ inuaderent, & die noctuq; af/
fligerent, atq; uiuum deuorare feſtinarent. At ille fugiens in hãc
turrim, putans ſe tutũ fore in medio Rheni à morſibus murium,
quod tamẽ ei minimè profuit. Nã uenerũt mures innumeræ per
Rhenũ natantes, executuræ iudiciũ dei iuſtũ. Quod miſer agno
ſcens, tandẽ inter mures interijt. Scribunt quidã quod mures no
men quoq; eius delentes à parietibus & tapetibus abraſerint. Si
iem magisq; horrendam hiſtoriam inuenies infra in Polonia, ubi et Rex & regina atq; fi
orum à muribus fuerunt conſumpti.

Stauroneſus, uulgo Crutznach.

HAec ciuitas & bona pars regiunculæ, quæ uocatur Hu
neſruck, id eſt, Hunorum præſidiũ, fuit olim de comi/
tatu Spanheimenſi, qui ante centum annos prole uiri/
li deſtitutus fuit. Manſit tũc reſidua de proſapia illa fœ
mina una, nempe domina Eliſabet, comitiſſa Spanheimenſis et
domina in Crutznach, quæ nupſerat principi Palatino Ruper/
to Pipan, ſed ex qua ille nullã ſuſtulit prolẽ. Mortuo itaq; prin
cipe ante uxorem, illa ſingulari amore affecta ad Palatinatum,
deſignauit Ludouico principis electori barbato, conſentiente
propinquo eius Iohanne ultimo comite Spanheimenſe, quintã
partem de priori comitatu, pro illo & omnibus hæredibus eius.
Cedebat alias huic comiti Iohãni tertia pars utriuſq; comitatus
onheimenſis, & aliæ duæ tertiæ cædebant partim marchioni Badenſi propter duas pa/
eius ſorores, quarum unum Mechtildim habuit Rudolfus marchio, & partim comiti
ldentzenſi, qui aliam habuit ſororẽ, nempe Loretam. Mortuo deinde ſine hærede comi
ohanne, ceſſit totus comitatus duab. ſororibus præter quintam partem, quæ antea prin/
i Palatino deſignata erat Habuit autem domina Loreta Henricũ comitem Veldentzen
maritũ, qui genuerunt Frdericũ, & is poſt ſe reliquit unicã filiam Annã nomine, quam
cit uxorẽ dux Stephanus Palatinus, factusq; eſt per eam comes Spanheimenſis & Vel/ *Comitatus*
tzenſis. Comitatũ uerò Zuueibrugkenſem habuit antè à patre ſuo. Eliſabet comitiſſa *Veldentzenſis*
nheimenſis, mortua fuit anno 1416. & propinquus eius Iohannes ultimus comes Span/
menſis deceſſit ſine hærede anno 1437. Poſtea uerò anno Chriſti 1463. quũ marchio Ba-
is captus à principe Palatino multaretur pro 45 milib. aureorum, impignorauit partem
m quã in comitatu Spanheimenſi habuit, ſed eam poſtea data pecunia iterum redemit.

De Hunorum præſidio, quam regionem alij Cynotorum terram, uulgò Hundſruck uocant.

TErra quam ambiunt flumina Rhenus, Moſellla & Naha uocatur noſtro æuo Huneſs
ruck, id eſt tergum ſeu refugium Hunorum, aut ſecundum alios Hundſsruck, id eſt,
Canis

Canis tergũ. Ratio uocabuli ignoratur. Doctis uidetur,nomen regioni ab Hunis relict
quod gens illa refugium quæſierit in hac terra,continueritq́ſe aliquandiu inter iam mem
rata flumina.Ex hiſtorijs tamen nihil certi haberi poteſt.Præ ſe ferunt quidem quorunda
locorum nomina Hunorũ memoriam, perinde quaſi illi eam terram incoluerint ad tẽpu
aliquod,ſed nihil efficaciter hinc probari poteſt,quare per cõiecturam quæ ſequuntur ma
gis accipienda ſunt q̃ pro rei certitudine habenda. Haud procul ab oppido Siemernfon
eſt nomine Hunenborn. Eſt & arx in regione illa,quæ uulgò Hoinſtein,& in Cancellar
Hunoltſtein appellatur. Eſt & aliud caſtrum nomine Caſtellun,quaſi caſtrum Hunoru
dictum.Alij ex Obrinca faciunt Hundſsruck.Vocatus autem fuit olim Moſella Obrinc
Obrincanus tractus. hinc Obrincanus tractus.Poſſident Palatini principes noſtro æuo hunc Obrincanum t
ctum,ut ſuprà iuxta oppidũ Zuueibrucken cõmemorauimus. Quantum uerò attinet a
ingenium huius terrę,illuſtriſſimus princeps Iohannes Palatinus,qui ei hodie præſidet,
huncmodum mihi de ipſa ſcripſit.Huneſruckenſis terra intra quinquaginta annos ad m
gnam fertilitatem eſt perducta.Antea enim ægrè produxit frumentum,niſi ſolum duobu
aut tribus annis fimo bene fuiſſet maceratum.Nunc uerò omnia ibi ſatis largiter prouen
Guldenbach. unt præter uinum, quod tamen iuxta Aureũ fluuium & iuxta Dalberg atq́ Gutenberg c
ſcit.In comitatu Spanheimẽſi haud procul à Trarbach iuxta arcem Herſtein foditur op
mum & purum æs ſeu cuprum,à quo nullum argentum ſegregatur, atq́ ob id ductilis e
quum nullum plumbum ei admiſceatur. Alio in loca prope Trarbach effoditur magna c
Argenti fodinæ. pia plumbi,quod ſine magnis expenſis depuratur.In præfectura Birckenfeldenſi in plu
bus locis argenti uenæ ſeſe foſſoribus offerunt.Similiter prope Crutznacum argenti fod
na quædam inuenta eſt,ſed cui hucuſq́ executio data non eſt.Inuenitur præterea in hac
gione uia quædam conſtrata & eleuata,quæ incipit ab oppido Bachrach, tranſitq́ per aſ
ram illam terram rectiſſimo tramite uſq́ ad Bergkaſtel, & inde ad Treuerim & ad regio
Lutzelburgenſem.Quis uerò eam ſtrauit,nemini conſtat. Eleuatur alicubi ad altitudin
ſcamni & alio loco eminet ultra planiciem terræ altitudine mẽſæ. De oppido Siemern
tropoli huius terræ,diximus ſuprà.

Eyſalia.

EST Eyſalia terra multum montoſa & aſpera,contingens ab una parte Huneſruck
ſem ditionem & ab ali a Lutzelburgenſem principatum, ſed deus eius minime o
litus,qui dona ſua ſic diſpenſat, ut non omnia uni regioni conferat,ſed cuiq́ larg
tur unde incolæ eius commode uiuere queant,dedit & ei dona & beneficia quæda
peculiaria,maxime in Bertrig ubi ſunt thermæ ægrotis admodũ ſalutares, diſtantes ſeſq
miliario à Moſella amne.Haud ꝓcul à comitatu Manderſheit in dominijs Keyla ,Cro
berg,& Sleida in ualle Hellental conficitur ferrum optimum, fabriſq́ cõmodiſſimum:
rantur quoq́ ibi fuſiles fornaces quæ in ſuperioriorem Germaniã delatæ, puta in Sueuia
Fuſiles fornaces. & Franconiam,magni uenduntur.Habet quoq́ Eyſalia duos magnus lacus, unum iu
caſtrum Vlmen & alterum apud monaſtẽrium dictum zum Laich:qui profundi ſunt,
habent ullum riuum ingredientem, multos autem riuos effluentes, qui uulgo appellan
Marh,& ſunt ualde piſcoſi. In lacu Laichenſi inueniuntur lapides uiridis, crocei & ru
cundi coloris,ſimiles notis ſmaragdis & hyacinthis.In lacu Vlmenſi aiunt piſcẽ aut ſi
uis balenam inueniri,qui à multis uiſus,putatur lõgitudinis eſſe triginta pedũ, & alius
aliquando uidetur, longitudinem habens duodecim pedum, ſpeciem lucij præſeferent
Cumq́ ſe ſpectandos exhibent,certò aiunt futurum,ut quiſpiam moriatur ex loci illius
munibus hæredibus,quos uulgo Ganerben uocant. Aſſerunt id ſepe experientia proba
Scribunt etiam Vlmenſem lacum tantæ eſſe profunditatis, ut fundus illius nulla menſ
poſſit deprehendi,etiam quum plumbum aliquando fuiſſet ad trecentos complexus b
chiorum ſiue orgyas.In medio Eyſaliæ ager eſt ſylueſtris & ſqualidus,unde uix aliud qu
piam quàm auena elici poteſt. Verſus Rhenum tamen & Moſellam, terra eſt fœcundi
Circa oppidũ Mayen, quod eſt de Treuerenſi ditione, minerę argenteæ inueniuntur,
quæ ob incolarum ignauiam negliguntur. Habitant in hac regione comites Arburgen
Firnenbergenſes, Manderſheitenſes, item barones à Ryfferſheyt, à Rulingen & à R
neck.Eyſalenſium præcipuum uictus quærendi ſtudium conſiſtit in pecore, melle & c
lumen

Ingelheim
Crutznach
Binge
Rheno
Kirnburg
Nah fl.
Eber ſwald
Sobornum
Spanheim
Eber ſtein
Herſtein
yderwald
Ringów
Der Hairich
Bachrach
Siemern
Kirchburg
Veldẽnz
Nümagen
Trier
Sar fl.
Katzñelboge
S. Gewer
Hunes Ruck
Cuſa
Pfaltz
Moſel fl.
Keſtelun
waldeck
Berncaſtel
Trarbach
Erincũ
Ducatus Lu-
tzenburgenſis
Bopart
Arnſtein
Schöneck
Enckrich
Croue
Cell
Molei
Brubach
Lonſtein
Lon fl.
Cõfluentia
Senheim
Moſel fl.
Mergũburk
Leſura fl.
Clu∫um
Eſchium
Romſteinium
Kelburgum
Malbergum
Santomaſium
Naſſaw
Helfenſtein
Eltz
Stub
Cobern
Cochem
Springẽburgum abb.
Hymero-
dum abb.
Morle
bachium
Gelbis fl.
Engers
Cardena
Meien
feld
Bertricũ
thermæ
Sein
Weſter wald
Meium
Monreal
Antoni
ana
Lacus abb.
zum Laich
Vlmũ lacus in quo piſcis
magnus ſpecta
tus aliquando
ſinſichiũ
Vitelliacum
Senfeld
Gerardſtein
Mãdersheitũ
Hartelſtein
Andernach
Prys
Lintz
Aar fl.
Kempen
Dunum
Caſtelburg
Schœnecum
Schœnber-
gum
Bidburg
Plankñburg
Rinmagẽ
Aldmmium
Arburg
Kerpen
Leſingum
Eyfalia
Cronenburg
Smyddum
Diffen bachium
Bonna
Haffenburgum
Dollendorf
Blanckenheimium
comitatus
Broil
Nideck
Hildesheimium
Monaſterium
oppidum
Reiferſ-
hetum
Sep temoffi-
cinæ mine-
ræ ferrariæ
Syburg
Rodñkirch
Sylua Iuliacenſis
Lechenecum
Aerfium
Sleida
Tüſth
Durum
Deuwern
Sulgium
Steinfel-
diũ abb.
Stabuletum
Arduen
na ſylua
Cöln
Colonia
Rhenus fl.
Cornelij mo
naſterium
Drymborniũ
Mongaium
Limburg
Durne fl.
Caſter
Gulch
Sunds
Iuliacũ
Vpen
Leodiũ
Lüick
Mosa
Dalem
Nüs
Nueſiũ
Aqsgranũ
Gulſt
Haſbania
Düsſeldorff
Valckñburg
Maſtrich
Icker fl.
Geleen fl.
Geldriæ Regio
Der Rhin
Keiſerswird
Sitart
Traiectũ
Tungri

Iumenta ueniunt plerunq; extra Baſthenachenſi, quæ uocatur Oeſsling & magna Arden na ſylua, in qua eſt celebre monaſterium ſancti Ruperti.

Simon Richuuinus medicus ad D.

Sebaſt. Munſterum.

EN mitto tibi, ut petijſti clariſſime uir, Eifaliæ noſtrę præcipua loca, craſſa quod di ſolet Minerua à nobis depicta, fictis à locis Germanicis latinis nominibus, ut do ctis tanto magis placerent. Non nego, ſi temporis plus impartiri licuiſſet, pulchri ra omnia habuiſſes: ſed ſpacijs excluſus iniquis, etiam hæc alio properàtem inuit penè longius detinuerunt. Natura loci eſt ſylueſtris, montibus & uallibus aſpera, horrid gelu nymbis & imbribus concitata, fluuijs tamen & fontibus ſalubribus nõ inamœna. H mines ſunt laborioſi, ingenijs non malis ſi excolantur, ſed negliguntur, paſcuis & agricul turæ dediti. Mirum quàm diues ſit regiuncula hæc niuei pecoris & lactis abundans. Piſcu lentos alicubi habet lacus. Ferina non perinde atq; nobilibus piſcibus abundat. Frument ad uſum humanum benigne ſatis largitur, niſi ubi aſperrima eſt, ibi enim auenæ pluſculun cætera malignius proueniunt. In ea aliquot locis patitur liberalem culturam, ut etiam alic bi ſpectare poſſis elegantes cultos hortos, ſicut apud arces Manderſchid & Gerardſtein ubi cum æſtas incaluit, delitiæ Italiæ, melones, cucumeres, lactucæ criſpæ feliciter proueni unt. In dominijs Sleida, Cronenberg, Keila, ſunt mineræ ferri, ubi maſſæ & fornaces fund tur, quæ ultra citraq; per Germaniam tranſportantur. Comites his locis nobiles à Mande ſcheidt. præclari ſunt ſtudioſorum cultores, ipſi etiam à literis nõ abhorrentes. Multa ſun ueteris nobilitatis in Eifalia extantia caſtra: unde olim ceu ex equo Troiano prodibãt equ tes, domi & foris exercitati, adeò ut parum tutum fuerit iter facientibus crumenas ferre in concuſſas. Romani huc penetrarunt, id quod monumenta nuper apud Dollendorfum eru ta, apertè teſtantur.

Mineræ ferri.

De ciuitatibus & oppidis ſitis iuxta

Rhenum à Bingo uſq; ad Coloniam Agrippinam.

A Baſilea uſq; ad Maguntiam & Bingum, linea Rheni utrinq; eſt terra aperta & pl na: ſed apud Bingium montes coëunt & intra fauces ſuas excipiunt Rhenum, qu & in magnis anguſtijs inter montes deuoluitur uſq; ad Bonnam. In quibuſdam lo cis montes tam arcte conueniunt, ut uir fortis lapidem brachio ſuo ſine magna proijcere poſſet ultra Rhenum. Ex utraq; ripa Rheni multa ſunt oppidula & arce montibus & petris innitentes.

Bachracum.

OPpidum iſtud diſtat à Bingo duobus milliaribus, putantq; ſibi datum nomẽ à B cho, hoc eſt optimo uino Furſtenbergenſi, quod ibi in monte quodam creſcit. V detur eſſe uetuſtius oppidum in Palatinatu, aut quod primum Palatinatui Rhen fuit incorporatum. Nam anno Chriſti 1199. Stalberg & præfectura Brachacen ſis obuenerunt Conrado principi Palatino à quodam Colonienſi ciue.

Bopardia & ſuperior Veſalia.

BOpardiam ueteres appellauerunt Bodobrigam, fuitq; iſtud oppidũ ſicut & Veſali ſuperior alienatũ ab Imperio ab Henrico 7. Cæſare & impignoratum archiepiſc po Treuerẽſi pro certa quadam ſumma pecuniæ. Legimus paſſim quam faciles fu rint imperatores à trecentis annis ad alienandum ciuitates ab imperio, difficiles a tem ad redimendum eas, ſicq; factum eſt, ut noſtro æuo multa imperij loca occupentur a epiſcopis & principibus, multaq; ſuo iuri relinquantur, potiſſimum in Italia.

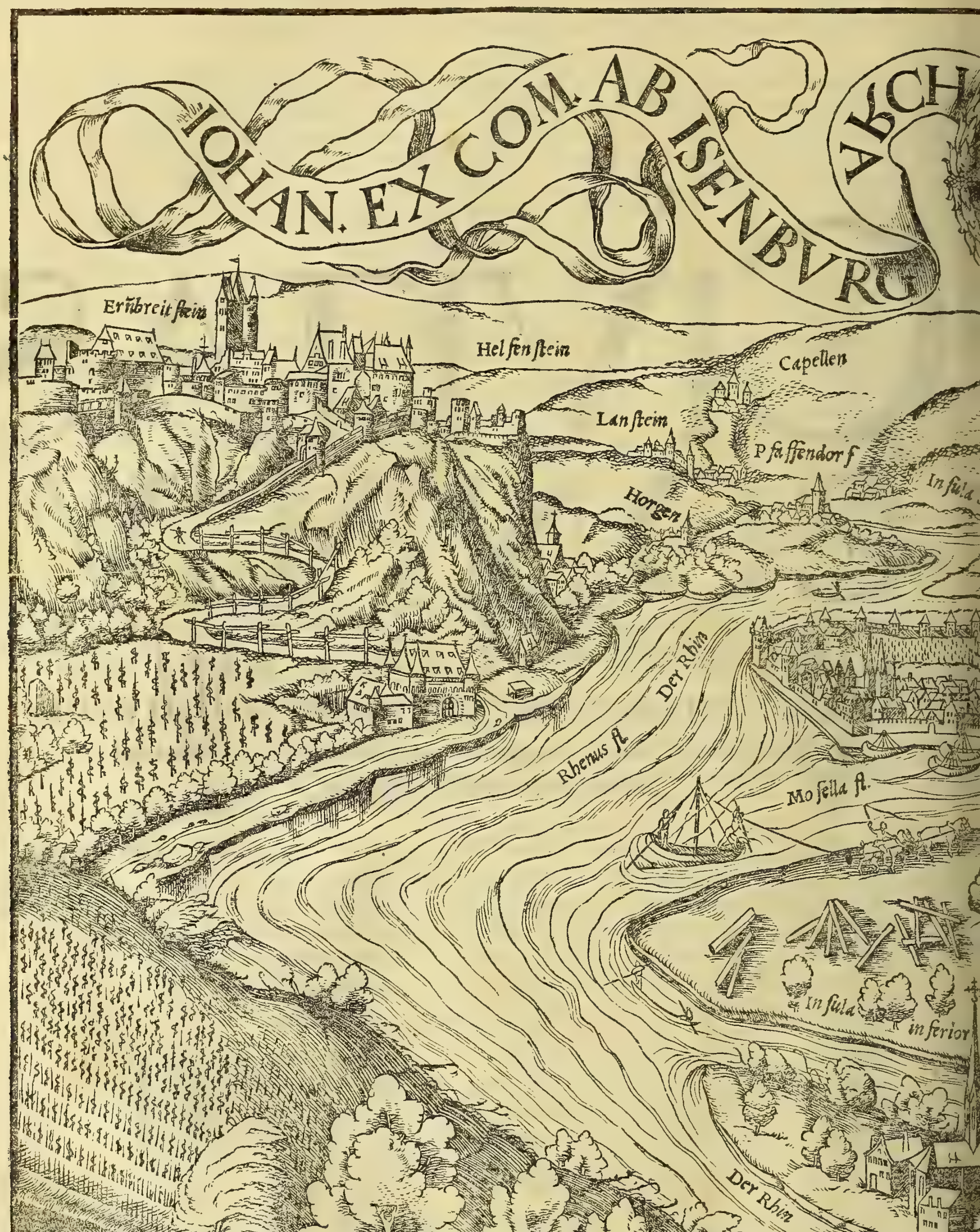
S. Goarus uulgo S. Geuuere.

NActum eſt oppidulum iſtud nomen hoc à quodam uiro probo, nomine Goaro qui ueniens ex Aquitania tempore Mauricij Imperatoris, conſedit ad Rhenum duxitq; ibi uitam Chriſto dignam. Habet Rhenus in hoc loco cataractam atqu per gurgites plurimam amittit aquam, quæ à uoragine abſorbetur.

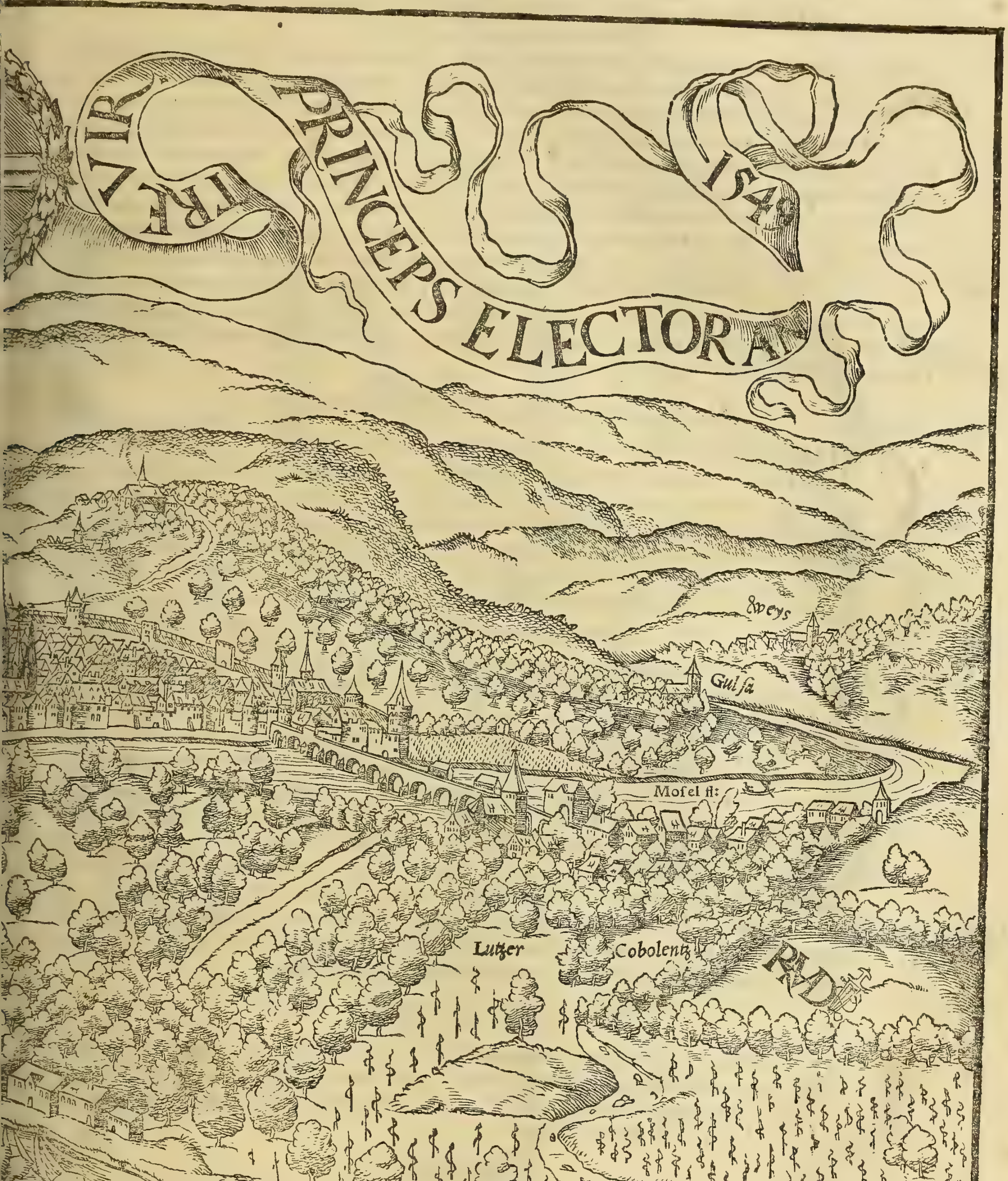
CIVITAS CONFLV ENTIARVM DILIGEN-

tiſsime exarata, atque pro opere noſtro adornando, ab illuſtriſsimo Treuirorum principe Electore, Domino Iohanne, barone ab Iſenburg, miſſa.

Situs ciuitatis Confluentinæ,

et Moſella fluuius Rheno miſcetur.

Iohannes dei gratia archiepiſcopus Treueren ſis & princeps Elector, ſincere nobis dilecto Sebaſtiano Munſtero, Mathematico apud Baſileam S.

SIc perculit animum noſtrum ſpecimē quod nuper exhibuiſti in depicta urbe noſtra Treuirorum, ut porro cogitauerimus tibi typum alterum oppidi noſtri Confluētis, Rheni & Moſellæ confluxu decantati, atq; adeo circumiacentē ambitum quaq; patet, montium iugis eminentem, caſtris inſuper & uinetis conſpicuum, adhęc inſulis irriguis & uallibus non inamœnis illuſtratum, in tabula delineatum, ſuppeditare: ſperantes gratum apud te locum habituram eſſe hanc exaugendi Coſmographicum opus tuum, intentionem et uoluntatem noſtram, non enim obſcurum apud nos eſſe poteſt, nouis ſubinde in opere tuo ob uerſantibus figuris, ceu delitiari lectoris animū, ac ueluti cum hoſpes πολύτροπος per nouas reptatur terras, nouis alibi alijs demulcetur & detinetur ſpectaculis. Verum ne hoc Auctario oneri tibi ſimus, rurſum ſymbolum aliquot aureorum conferimus, non quod laborem tuum exæquare uelimus, ſed ut extaret apud te benigni animi noſtri in ſtudia tua Matheſeos, quibus orbi te commendās, fauor & applauſus. Bene uale, ex thermis Bertricenſibus 12. Iunij, Anno 1549.

Confluentiæ deſcriptio.

COnfluunt hoc loco duo celeberrimi fluuij, Rhenus & Moſella. Oppidū eſt antiquū ſicut & reliquæ omnes Confluentes, quarum nunc paucæ iuxta Rhenū inueniuntur. Studuerunt enim ueteres in huiuſmodi confluentib. condere ciuitates & arces, quod ea loca tutiora ſint & munitiora, ac deinde multas cōmoditates ab amnibus habeant. Id uidere licet in ſitu harum ciuitatū, Baſileæ, Argentorati, Maguntiæ, Bingij, Vlmæ, &c. Sunt qui putant Moſellam à Ptolemæo uocatum Obrincā, at deſcriptio non ſatis reſpondet, poſſit uerius accipi pro Naha fluuio, iuxta Bingium in Rhenum cadenti.

Simon Richuuinus de eadem ciuitate.

HAbet Confluentia homines emunctæ naris & ingenijs bene dotatos & excultos. Spirant neſcio quid Atticum omnes ibi nati. Vinum paulò ſupra Confluētes creſcit plane Phalernum, in uicis præcipuè Horgheim & Lanſtein. Frumenti ferax ſatis eſt ager, ſed propter loci anguſtiam multū creſcere non poteſt. Infrà campus eſt planiſsimus exporrectus ad Antoniacenſis uſq;, diciturq; uulgo, Das Engerſsbauu, frugibus & uineis ſatis felix. Ruſtici ibi neſcio quid quàm pro loci amœnitate barbaricum ſapiunt. Confluētiæ, quod mirum eſt, magna eſt raritas & caritas piſcium. Rutilantem uiſcere Salmonē liberalius uenditat forum Confluentinum. Quidam epicureorum more lubentias menſarum ſectantes, ſtridentes uocis obſonia plebis alauſas in delicijs habent. Sed diſplicent piſcis uiſcere præ tenero furtim congeſtus ariſtis. Vicina regio tranſrhenana, uulgo Vueſteruuald dicta, & clarum oppidulū Montiburiū, ubi natus ſum ego, ſuppeditat copioſe Rhenanis alimoniam. Sunt qui ſcribunt ſupra Confluētes natum Caligulam in uico Ambiano: de quo uide Suetonium. Certe mihi incognitus eſt locus.

Richuuin patria.

Andernacum.

CIrca annum Chriſti 1120. epiſcopus quidem Colonienſis conſtruxit hoc oppidum aut potius uetuſtum inſtaurauit. Nam Ammianus qui ſub Iuliano Cæſare militauit meminit huius loci, uocatq; ipſum Antennacum. Habet aūt ſitum amœnum iuxta Rhenum & inter montes.

Bonna.

PTolemæus & multi alij ueteres ſcriptores mentionem faciunt huius loci, atq; ob id neceſſe eſt ut ille uetuſtus ſit. Habet hodie dominum Epiſcopū Colonienſem, ſituſq; eſt in amœna planicie, ubi montes Rhenenſes, qui à Bingio deſcendunt Rhenumq; includunt, in planiciem euaneſcunt.

Colonia

CIVITAS COLONIĒ

ſis, Agrippina ab Agrippa dicta, in ripa Rheni ſita, & iuxta magnificentiora eius ædificia hîc expreſſa, cuius picturam ad me miſit eximius uir, Dominus Simon Richuuinus, medicinæ doctor, amicus incomparabilis, atq; bonorum ſtudiorum promotor operoſiſſimus.

Colonia Agrippina ciuitas ampliſsima,o

Declaratio quorun

præcipuorum ædifi

A Turris Beien, Beien thurn
B Sanctus Seuerinus & porta ſancti Seuerini
C Ad Carthuſianos
D Sancta Catharina
E S. Ian, & beata uirgo in Lieskierch
F Ad Carmelitas
G Sanctus Pantaleon
H S. Maria in Capitolio
I Templum Martini
K Auguſtinenſes
L Ad Apoſtolos

Habet urbs Colonienſis undecim eccleſias collegiatas,
& nouem eccleſias parro

um caput, ad modernum ſitum deformata.

urbis inſigniorum &

ultra uulgares domos.

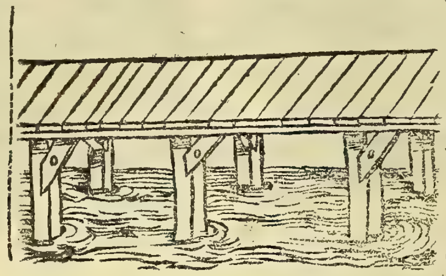
omus Senatoria, Rathauſs
ncta Brigitta
mplum S. Martini magni
l Minores
Clara
Gereon
S Templum ſummum S Petri
T S. Andreas
V Ad Prædicatores
X S. Lupus
Y S Vrſula
Z Machabeorum

a uirorum, & decem cœnobia uirginum. Item habet decem
n quædam ſunt collegiatæ.

Colonia Agrippina.

OStendunt autores quiq́;, populos inferioris Germaniæ, quã uocant Germaniam ſecundam, olim ante Chriſtum, natum uocatos Vbios, quorum metropolis, quæ hodie eſt Colonia Agrippina, dicta fuit Vbiorum caput. Habuerunt ibi Romani perpetuas ſtationes, geſſeruntq́; multa bella contra Germanos, præſertim autem contra Sueuos, qui eo tempore pro maiori parte habitarũt in Saxonia iuxta Albim, ut

Pons apud Vbios. infra notabimus. Fecit Iulius Cæſar pontem ligneum apud Vbios ſuper Rhenum, quo facilius exercitum ſuum traijceret in oppoſitam Rheni partem, oppugnaretq́; Germanos.

Deinde poſt aliquot annos extracta Colonia Agrippina, factum quidam commemorant pontem lapideum, ſed à quo factus ſit non conſtat. Hoc certum eſt Brunonem epiſcopum Colonienſem iuſſu Ottonis Imperatoris primi fratris ſui, illum rurſum ex fundamento diruiſſe, quia noctu committebantur in eo homicidia & rapinæ. Cum itaq; Vbij huius urbis prima

Vbiopolis. ieciſſent fundamẽta, dictaq́; fuiſſet Vbiopolis, longe poſtea appellata fuit Agrippina à Marco Agrippa, qui eam inſtaurauit, fuitq́; Cæſaris Auguſti gener. Poſt eum Romani multis annis eam urbem incoluerunt uſq; ad Marcomirum Francorũ regem, qui eos circa annum Chriſti 400.

Agrippina Colonia. expulit, denominauitq́; Agrippinam Colonieñ. Deinde Otto primus denominatus Magnus eripuit eam Gallis, ſubiecitq́; Romano imperio. At Cornelius Tacitus ſentit aliud, qui libro 12. ſic ſcribit: Agrippina Auguſta (Auguſti filia) quo uim ſuam ſocijs quoq; nationibus oſtentaret, in oppidum Vbiorum, in quo genita erat, ueteranos coloniamq́; deduci imperat, cui nomen inditum ex uocabulo ipſius. Ac forte acciderat, ut eam gentem Rheno tranſgreſſam auus eius Agrippa in fidem acciperet. Bataui quum aduerſum Romanos rebellarent, nullos peius tractarunt quã Vbios, quod illi genus Germanicæ originis eiurata patria, Romanorum nomine Agrippinenſes uocarentur. Tradit idem Tacitus, Agrippinenſes puduiſſe Germanicæ originis, ubi Romanorum Colonia eſſe meruerunt. Ergo utrunq; nomen, Agrippina & Colonia huic urbi ab Agrippina muliere datum eſt. Certe hodie florentiſſima urbs eſt, & priſcam magnificentiam opibus & magnitudine longe ſuperat. Diuus Maternus diſcipulus ſancti Petri primum prædicauit Vbijs fidem Chriſti. Quando epiſcopatus ibi fuerit inſtitutus atq; illud ex Traiecto inferiori translatus archiepiſcopatus, dicam infra ſub titulo ciuitatis Traiectenſis. Habet autem archiepiſcopatus Colonienſis ſub ſe epiſcopatum Monaſterienſem, Traiectẽſem, Leodienſem ſeu Tungrenſem, Mindenſem & Oſnabrugẽſem. Hodie quãdo hæc ſcribo, præſidet ei eccleſiæ nobiliſſimus princeps D. Adolfus ex illuſtri familia comitum de Schouuenberg natus, qui originem ducunt ex uetuſtiſſima Holſteiniorum propagine, uir literarũ laude decoratus, ſtudioſorumq́; ſin-

Adolfus archiepiſcopus. gularis patronꝰ, archiepiſcopus Coloniẽſis, princeps elector, Vueſtphaliæ & Angriæ dñs, cuius in hoc faſtigio conſtituti inſignia ſunt, quæ hic adiecimus. Anno Chriſti 1074. orta eſt Coloniæ magna diſcordia inter epiſcopum & ciues. Epiſcopus enim aliquod ſibi uſurpauit in urbe dominium, ciuium abutens officio. Quadam autem uice quum ui auferre uellet mercatori nauem, ciues commotus reſtitit pro uirili ſua præſuli, totamq́; ciuitatẽ in ſuã pertraxit partẽ. Epiſcopus uidens q̃d futurum erat, mandauit pacem, interminatus pœnã

Seditio Coloniæ. ſeditionis. Pacatum eſt itaq; diſſidium uſq; in quartũ diem. Tunc exurgens epiſcopus contionẽ fecit ad ciues, deuouitq́; eos Satanæ, ac p̃dixit interiturã urbẽ, niſi pœnitentiã agerẽt. Irritati ciues ſermone indiſcreto epiſcopi, tumultuari cœperunt, irrueruntq́; ſub uesperã in palatiũ eius & occiderũt quoſdã. Epiſcopus uerò cum paucis effugit noctu in eccleſiã diui

Petri

ctri,atq; inde euaſit ad Nuſsiam,alienis indutus ueſtibus. Vbi multitudinem colligens
ilitum, Colonienſes ciues ſubitò obruit,atq; coëgit ut pacem ab eo peterent. Et quũ ma-
e ob peruicaciam ſuam comparere deberent coram Epiſcopo, ut illi ſatisfacerẽt pro ex-
eſsibus ſuis,omiſerunt uenire,expectantes regis auxilium,cui ſecretò ſcripſerant. Quod
duertẽs epiſcopus,diſsimulans,permiſit militem ſuum graſſari in urbe, ut ſcilicet raperẽt,
ercuterent atq; caperent quicquid obuium eſſet. Quos ceperant exoculabant,aut capite
uncabant,& qui reſidui manebant,cogebantur nouo ſacramento ſe aſtringere epiſcopo.
)uando autem deinde ciuitas à tyrannide epiſcopi fuerit erepta,non inueni. Circa annũ
hriſti 1236.fuit Coloniæ archiepiſcopus Engelbertus, qui Fridericum comitẽ quendam
ropter contumaciam eius & afflictionem,quam intulerat eccleſiæ Aſsidenſi,cenſuris in-
odauit eccleſiaſticis, præmiſsis tamen monitionibus paternis, ſed quas ille cõtempſerat.
omes ægerrime ferens cenſuram, obſeruauit tempus quo epiſcopum in agro deprehen-
eret.Quum autem uice quadam epiſcopus conſtituiſſet in uilla quędam conſecrare eccle
am,ſuperueniens comes armatus,proſilijt in epiſcopum atque 28. illatis uulneribus cru-
eliter occidit.Quo facto magnus erat luctus pro pontificis indigna cæde.Henricus ergo
rchiepiſcopus ſucceſſor eius ulturus necem prædeceſſoris ſui,inſidiatus comiti,deijcit ar
em eius,captumq; Fridericum Coloniam ducit, & ob crudele eius factum ſeuero ſubijcit
idicio. Nam rotis tormentalibus,crurib. brachijs, dorſo & ceruice fractis,obijcit nobile
adauer coruis.Germani eius fratres Bruno Oſnaburgẽſis & Theodoricus Monaſterien
s uelut complices,& ad minus conſcij accuſantur apud ſummum pontificem,& ut fertur,
iam conuincuntur deponunturq;,ſed gratiam conſecuti reſtituuntur.Circa annũ Chriſti
160.epiſcopus Colonieñ conatus eſt ſibi rurſum ſubijcere amiſſam ciuitatem. Quod ſen
entes ciues,facile ſua aſtutia practicas illius eluſerunt.Habuerunt eo tẽpore duo canoni-
catulum leonis quem educauerũt pro honore epiſcopi. Aeſtuantibus autẽ illis odio con-
a conſulem ciuitatis,nempe Hermannum Gryn, ſimulantes amicitiam, inuitarũt eũ quo
am die ad prandium,uenientemq; duxerunt ad leonem famelicum,incautũq; & nihil mi-
us metuentem impulerunt ad luſtrum leonis, & clauſo oſtio expectabãt quouſq; à beſtia
ceraretur.At Conſul uidens periculum uitæ ſuæ,illico ſiniſtram pallio inuolutam rictui
eſtiæ adſilientis immiſit,dextraq; iugulauit & ſic illæſus euaſit. Miſsisq; lictoribus com-
rehendi fecit duos illos canonicos,& ſuſpendi ad trabem iuxta cathedrale monaſterium.
oſt iſta orta ſunt multa bella inter epiſcopum & ciues,donec tandem epiſcopus Sifridus
btinuit à Romano rege, quod ciues rurſum paſtori ſuo reſtituerent urbem, aut ſi id nol-
nt, deferrent claues ciuitatis extra mœnia ad longitudinem , duorũ milliariorum atq; ibi
duerſus epiſcopum decertarent pro eis. Placuit ciuibus regis propoſitio, impoſitisq; cla
ibus bigę,deferunt eas uſq; uicum Vuoringen & uiriliter certantes recuperant eas , ſicq;
uitatem & dominium eius retinuerunt.Anno Chriſti 1388.fundatum fuit gymnaſiũ Co
nienſe atq; dotatum priuilegijs ſub Vrbano papa.Anno Chriſti 1513.maxima ciuiũ Co-
nienſium ſeditio ſuborta eſt contra Senatum, quòd ſcilicet nimiũ grauarent importunis
actionibus per ſingulos annos.Igitur de communitate ciues in unum armati cũ lanceis,
ntis & bombardis cõueniẽtes,ſenatoriã domũ,ubi Senatus fuerat cõgregatus,maximis
amoribus petunt,atq; in publicum eos qui inſolitis communitatem exactionibus graua-
nt euocant.Perterritus inſolito populi furore Senatus, blandis furorem commoti uulgi
rmonib.temperare ſtudent,atq; uix tandem dilatione obtenta,de ſingulis petitis ſe pro-
diem reſponſurus promittunt.Et cum Senatus rurſum cõueniret & tumultus cauſam di
gentius indagarent,conſiderant nonnullos ſe abſentaſſe à Senatu,unde ſuſpitionẽ uul-
nõ uanã exiſtimantes,uehementer ciuiũ, qui ad fores reſponſa præſtolabanť,furorem ti
entes quid facerent ignorabant.Anxij facti qui de Senatu congregati fuerãt,tumultum
boriri uulgi nouum audiant. Nam per ciuitatem diſcurrentes,quos de Senatu conueni-
poterant in uincula coniecerunt, & paulo pòſt prædiuitem uirum Senatoriæ dignitatis
pite truncatum neci tradunt. Deinde alium ex Senatoribus Burgimagiſtrum ſcilicet, &
alium quendam ſibi ſocium in officio,capitis abſciſsione uitam finire ſtatuunt.
Deinde rurſum tres alij Senatores diuites & potentes truncati ſunt.
Reliqui autem ex Senatu plurimi proſcripti ſunt,
atq; ſic ciuitati pax reſtituta.

Comes & epiſcopus mutuo ſe conficiunt.

Paſtor & oues rixantur.

Gymnaſium Coloníenſe.

Seditio Coloniæ.

Diuitenſe munimentũ, uulgo Teutſch.

EX altera ripa Coloniæ Agrippinæ Fl. Val. Conſtantinus in terra Francorũ ere
Diuitenſe munimentum, id quod docuit tabula quędam lapidea, quæ ibi aliquan
fuit reperta, autore Ruperto Tuitienſi. Hodie uulgus eruditorum locũ illũ T
tium appellat. Marcellinus quoq; meminit Diuitenſium militum. Hoc Diuite
munimentum poſterioribus ſeculis in uſum cœnobij monachis Benedictinis ceſsit. N
habuit Heribertus Colonienſis archiepiſcopus ſanctus fratrem, qui Rotenburgi ad Tu
rum arcem inhabitabat. De quo legitur quod in magna ſui ſeculi annonæ difficultate H
tonis Moguntini exemplum imitatus, magnam mendicorum turbam in horreum conu
catam incendio deleuerit. Cuius ſceleris pœnitẽtia tandem ductus, Romam eſt profect
Vbi cum abſolueretur, iuſſus eſt monaſterium conſtituere. Coloniam ergo ad fratrem
rebertum archiepiſcopum ueniens, & quid eum pontifex iuſsiſſet edocens, unà cũ eo T
cienſe Benedictinorũ monaſterium è regione urbis Colonienſis in altera Rheni ripa c
didit, ac ampliſsime liberaliſsimeq; dotauit.

Marcodurum, uulgo Duern

MArcodorum uicus eſt Vbiorum ſecundum Tacitum, qui hodie Dura uoca
eſtq; celebris propter diuæ Annæ caput, quod ibi oſtendatur, & quod ex ad
tẽpli ſancti Stephani Maguntienſis, ubi negligentius colebatur, per lapidari
opificem, quum ego adhuc puer eſſem, furtim ſublatum eſt. Magna pecunia
mæ eam ob rem delitigata eſt, dum illi repoſcunt ablatum, hi uerò reſtituere nolunt.

De ducatu aut potius comitatu Limburgenſi.

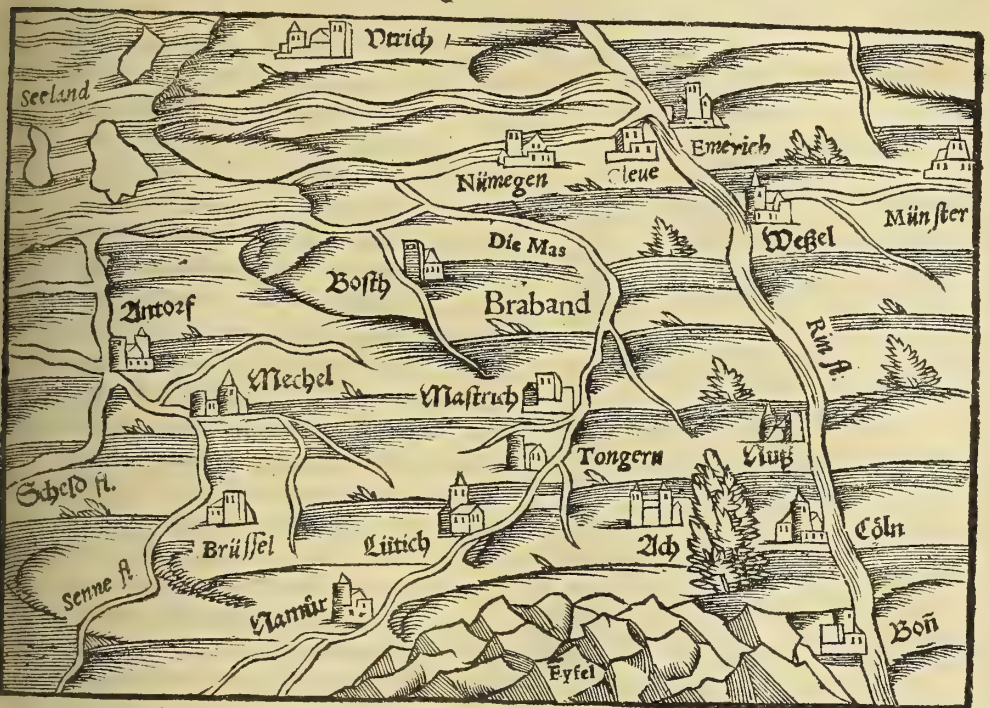
SCripſimus ſuprà in Gallia, pauca quædam de ducatu Limburgenſi, qui temp
Henricorum à comitatu aſcendit ad ducatum. Mortuo autem ultimo duce abſ
prole, uiciniores principes, puta dux Brabantiæ & comes Geldriæ, certarunt gr
bello pro eius poſſeſsione. Dux tamen Brabantiæ ſuperior fuit, & ceciderũt m
ti. Captus etiam fuit Epiſcopus Colonienſis, qui ſuppetias tulerat comiti Geldriæ, & r
Archiepiſcopus incarceratur. ptus eſt in carcerem comitis Montenſis, apud quem ſeptẽ annis in captiuitate fuit, quou
illius uotis per omnia reſpondit & tandem liber factus eſt. Liberatus autem epiſcopus,
gauit comitẽ Montenſem, ut ducatũ ſibi præberet uſq; ad Tuitionem uicũ è regione C
loniæ ad Rhenum ſitum. Fecit id libenti animo comes. Et traijcientes Rhenũ habuit E
ſcopus latentes inſidias, equitatum ſcilicet fortem, qui irruit in Comitem nihil ſibi met
tem, captũq; Epiſcopus in uinculis detinuit uſq; ad dies uitæ eius. Fecit illi parari ferre
caueã, quam æſtiuo tempore deliniuit melle, adegitq; miſerũ Comitem ueſtitu ſpolia
eã, ut ſic à muſcis & ueſpis pungeretur, duplam illi reddẽs pœnã pro accepta afflictio

Noueſium, uulgo Nuſsia & Germanice Neyſs.

MEminit Ammianus Marcellinus oppidi Noueſij, unde colligimus locum
omnino eſſe recentem. Anno Chriſti 1470. orta eſt diſcordia inter Ruper
Palatinum, Epiſcopum Colonienſem & capitulũ eius, motiq; Canonici inſt
runt Hermannum Landgrauium, gubernatorem epiſcopatus Colonienſis.
peruenìens autem interim Carolus dux Burgundiæ occupauit regionem Geldriæ, ad q
Imperator facile diſsimulauit, quia Geldri in triginta annis non paruerant ei. Anno C
ſti 1474. Carolus dux Burgundiæ cogit magnum exercitum ad obſidendam Nuſsiam,
pidum Colonienſis eccleſiæ. Cauſam eius belli reddebat, quod conaret̃ reſtituere Ar
epiſcopum, à Canonicorum collegio ab epiſcopatu deturbatum immeritò. Erat aũt
Carolus fœdus cũ eo Archiepiſcopo. Colonięſes canonici mittũt ad Imp. Fridericũ, a
liũ petũt, omnẽ rem ut habebat exponunt. Procurauerunt etiã ut archiepiſcopus excõ
nicaret̃: quin & ciuitas Colonienſis quę fauebat canonicis, inimicabat̃ duci & epiſc
proijci

roijcientes etiam ducis arma in lutum. Iratus ergo dux obſedit unà cũ archiepiſcopo Nuſ
iam integro ferè anno, ut obſeſsi etiam magna laborarent fame, mactantes & comeden-
es aliquot ſupra trecentos equos. Colonienſibus quoq; magnum imminebat periculum,
uare ſolicitantes Fridericum Imp. implorabant eius auxilium, quia futurum uidebant, ut
ux totam ſubigeret terram, niſi potenter illi occurreretur. Fridericus ergo conſcribit re-
entè copias, ducit aduerſus Carolum, aduocatiam archiepiſcopatus Colonienſis, quę ad
nperium pertinebat, ſibi contra ius arrogantem. Appropinquante Friderico, Carolus ma
ori ſtudio & conatu nititur oppidũ capere, ſed à propugnatoribus ſępe repulſus fortiter,
ultos ſuorũ amittit, nihilq; efficit. Sunt qui ſcribũt Carolũ in illa obſidione amiſiſſe circi
er quindecim millia hominũ, qa durauit ut diximus integro anno. Itaq; ubi Cęſar nõ pro-
ul ab hoſte caſtrametatus eſt, timens ſibi Carolus, ſecreto pacem fecit cũ Cæſare, paſſusq;
nmẽſas expenſas & magnã iacturã rerũ ſuarũ, diſceſsit. Quidã putãt Fridericũ Cęſarem
inc ſollicitaſſe ducem pro filia eius, Maximiliano filio ſuo tradenda in uxorem. Porrò ar-
hiepiſcopus qui huius tragœdiæ autor fuit, captus ductusq; in carcerẽ, in eo mortuus eſt.

DE DVCATV BRA-
bantino & præcipuis eius ciuitatibus.

IN deſcriptione Galliæ nonnihil diximus de ducatu Brabantiæ, de ducibus eius, item
quomodo Lotharingia olim cum Brabantia unum conſtituerint dominum, atq; dein-
de ex uno dominio duo fuerint, nunc uerò pauca ſignabo de quibuſdã ciuitatibus Bra
bantiæ, potiſsimum de Aquiſgrano, quod oppidum celebre factũ eſt à thermis & Ca-
li Magni inhabitatione, qui frequentes in eo habuit manſiones.

Aquiſgranum, uulgo Ach.

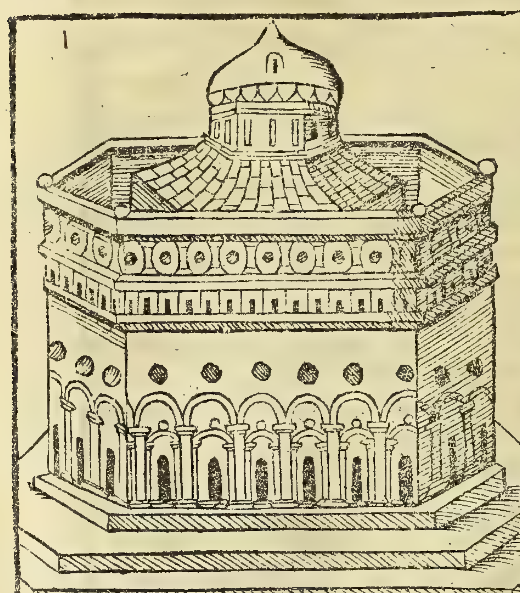
QVum olim Romani frequentes ſtationes facerent apud Vbios, fuit princeps qui-
dam Romanus nomine Granus, frater Neronis, qui ueniens ad eum locũ ubi ho
die eſt oppidulum Aquenſe, inuenit aquas calidas imò feruentes in loco plano,
cœpitq; ibi condere ciuitatem & impoſuit illi nomen ab aquis à ſe inuentis atq;
à nomine ſuo. Quando uerò & qua occaſione Aquiſgranũ rurſum fuerit de-

ſtructum non inueni. Coniectura tamē eſt, ut ho
ſtes Chriſtianę religionis, qui deſtruxerūt Baſileā
Argentoratū, Maguntiacū, Coloniā, etc. ijdē ſub
uerterint Aquiſgranum, Huni ſcilicet aut ſimile
tyranni. Eſt ager huius oppidi ſatis fœcundus, i
frumento & herbis, fullonibus accommodis, pc
tiſsimum aūt inueniuntur ibi cotes, quib. prima
inter omnes cotes daſ, atq; illis illinit oleū quo t
hant aciem, unde ſcilicet fit delicatior acies. Vc
cant eas olearias, atq; his in Germania ſolus tor
ſor exacuit nouaculas. Carolus Magnus deſtru
ctum Aquiſgranum rurſum reparauit, ſicut quc
dam loco idem in hāc ſententiam loquitur. Cu

Aquiſgranum reparatum.

uice quadam pro mea conſuetudine ue[n]andi gratia egrederer, ueniſſemq; in opacam ſy
uam, ſequeſtratus à comitib. meis, inueni originem thermarum atq; palatiorum, quæ oli
Granus unus ex Rom. principib. frater Neronis & Agrippinæ primum conſtruxerat,
iam ueſtutate quadam collapſa erant, ſpiniſq; & uepribus obducta: & hæc ego rurſum re
raui atq; reſarciui, &c. Hic laudatiſsimus princeps Carolus inter præcipua quæ magni
ce incœpit & cōſummauit, fuit eccleſia ſanctæ Dei genitricis Aquiſgrani opere mirab
conſtructa, ad cuius ſtructuram è Roma & Rauenna (aliqui addunt, è Treueri quoq;) c

lumnas fuſas & marmora deuehi fecit, quæ
hunc uſq; diem ibi uiſuntur, ſacraſq; edes u
cunq; in toto regno ſuo collapſas pontific
bus & abbatibus ad quos pertinebant, ut r
ſtaurarentur imperauit. Conſtruxit quoq
Aquiſgrani admirandum & pulcherrimū
latium, ſed quod paulo pòſt, anno ſcilicet 8
à Normannis in fauillam fuit redactum, te
plum tamen illæſum manſit. Affectus fuit h
Carolus Imp. ſingulari fauore ad hanc ciu
tem, id quod frequenti ſua commoration
quam in ea habuit, oſtendit atq; deinde co
ſentientibus imperij proceribus conſtituit,
Rom. Imp. in ea ciuitate primā imperij cor
nā, eamq; ferreā, ab archiepiſcopo Colonie
ſi, in cuius dioc. œſi Aquiſgranum eſt, acci
ret, argenteam uerò Mediolani & aureā R
mæ ſuſciperet. Fecit præterea è Conſtanti
poli multas ſanctorum reliquias ad iſtū lo
afferri, quæ adhuc ibi uiſunt & certis quib
dam annis publice oſtenduntur. Anno domini 814. Carol

Magnus in Palatio ſuo Aqſgrani, ubi principalē regni Fr
corum ſedem conſtituit, finem uitæ ſuæ concluſit, anno reg
Francorum 46. ſubactæ uerò Italiæ 43. imperij autem 13. æta
ſuæ 72. ſepultus in tēplo beatæ uirginis quod paulo antè c
ſtruxerat. Imperāte autem poſt eum filio eius Ludouico p
celebrauit is Aquiſgrani ſynodum, conuocatis ex multis
tionibus doctis uiris, potiſsimū autem ex Germania ubi

Sinodus Aquiſgrani celebrata.

dinationes factę ſunt de extirpatione uitiorum in eccleſia Chriſti, de reformatione mo
de inſtitutione ſcholarū, de probatione perſonarū quæ inaugurantur eccleſiaſticis offi
& miniſterijs, atq; de conſeruatione cōmunis pacis & de cæremonijs eccleſiarum. An
Chriſti 1164. Imp. Fridericus 1. obtinuit à ſummo pōtifice, ut Carolus Magnus inſcribe
catalogo ſanctorū. Anno Chriſti 1282. interfectus fuit comes Iuliacēnſis unà cum 450.
litibus intra mœnia Aquiſgrani in ipſo foro, idq; ob hanc cauſam, quòd adhærebat Co
nienſibus contra archiepiſcopum, Aquenſes autem erāt à parte Epiſcopi. Poſt hāc int
iectione

ſtionem, inita eſt reconciliatio, quod comes (nunc dux) Iuliacenſis, autoritatem haberet Comes Iulia-
:rpetuã inſtituendi præpoſitum Aquenſem. Recepit quoq; tertiam partẽ oblationũ quæ cẽſis occiditur
ıgulis annis in templum beatæ uirginis cadunt & à peregrinis afferũtur. Hæ aũt obuen-
ɔnes hactenus non fuerũt exiguæ, ubi pro multa pecunia à peregrinis oblata oſtenſę fue
nt Ioſephi nutricij caligæ, induſiũ beatæ Virginis, linteamen decollationis Ioannis bapti
r, & alia quædã id genus monumenta uetuſtatis. Interfecto itaq; comite Iuliacenſi, archi-
ıiſcopus Colonieñ effuſus in terram Iuliacenſem, deuaſtauit eam, fregit quaſdã arces &
:pugnauit Iuliacũ, uolens uindicare prædeceſſorẽ ſuum epiſcopũ Engelbrechtũ, q quoq;
uerat in ditionẽ Iuliacẽſem, ſed captus à comite tribus annis & dimidio durã & ferream
ſtinuit captiuitatem. Nam comes fecit parari caueam ferream, & quũ uellet adigebat epi
opum in eam, faciens ridiculum ex eo ſpectaculum. Anno Chriſti 1460. diſcedens dux
ırgundiæ cũ rege Franciæ à ciuitate Leodienſi, mouit exercitum ſuũ contra Aquenſes, eo
ıod præſtãtiores ciues Leodienſes fugiſſent Aquiſgranũ, expugnaſſetq; ciuitatem & du
ıs cũ illis egiſſet, niſi illi dedidiſſent ſe ei. Ingreſſo autem duce ciuitatem, potentiores qui
ant in ea, nudatis capitibus, diſcalciati, ſolis induſijs amicti, funeq; collo ſuſpenſo proci
:runt ante ducem, procumbentesq; ſic dimidia ferè hora, uix tandem ueniam & gratiam
omeruerunt.

Mechlinia.

DE ciuitate iſta nihil habeo quod ſcribã, niſi quod anno Chriſti 1545, ſeptima die Auguſti circa undecimam poſt meridẽ horã, horrenda in ea accidit clades, qualis uix unquam eſt audita. Nam edito tonitruo tantus tremor concuſsit urbẽ, ut ma-
ior pars hominũ putarit imminere extremũ iudiciũ, aut inſtare urbis exterminiũ.
onſecutum enim eſt horribilem illum nubium crepitum: fulgur quoddam nebuloſum &
:tor ſulphureus intolerabilis, neq; ſciebat quiſquam, niſi hi quos tempeſtas & fatum ap
ehenderant, quid factum erat, donec tãdẽ rumor in urbe percrebuit, fulmen cœli tetigiſſe
renæ portam, in qua repoſita fuerant ſupra octingenta uaſa pulueris bombardici, quorũ
bita conflagratio tantam in urbe fecit confuſionẽ, ut nemo unquã mirabilius uiderit ſpe
aculũ. Porta illa arenaria diſſoluta fuit in momẽto oculi in minutiſsimas partes, nec tãtũ
rris fundamenta, quin & uicinorum murorũ lapides fuerunt ex fundamento euulſi & in
nnẽ orbem diſperſi. Sed & foſſarum aquæ ſubito fuerunt ui caloris incenſi pulueris are-
ſtæ. Mane itaq; ſequentis diei undiq; inuenta ſunt per circuitũ diſsipatæ turris cadauera
functorũ, quorũ trecenta fuiſſe putantur, & ſeſquicentũ grauiter uulnerati. Inuẽta quo-
ɛ fuit mulier uterum geſtãs mortua, cuius uterus ſciſſus uiuũ infantẽ baptiſmo miniſtrã
:. Alia mulier in tempeſtate illa uolens cubiculi ualuas claudere, ſubita ui amiſit caput.
ant quoq; in hoſpicio quodam aliqui ludẽtes cartis, qui in uniuerſum extincti ſunt pter
atrem familias quæ in cellam uinariam deſcenderat, ut ceruiſiã apportaret. Inuẽtus quoq;
it uir quidã in ſpelunca abſcõditus, qui poſt triduũ progreſſus, interrogauit, Nũ mũdus
huc conſiſteret? In ſumma, erat miſerum ſpectaculum uidere urbem illam egregiam tam
ſere uaſtatam & dehoneſtatam. Nulla ferè fuit in urbe eccleſia, quæ nõ graui læſione fue
quaſſata. Domus uiciniores penitus fuerunt proſtratæ, imò integræ plateæ ſubuerſæ.

Louanium.

ANte tempora Otthonum fuit in Louanio comitatus, qui poſtea tẽpore Otthonis magni fuit ſublimatus in Marchionatũ, & complectebatur Louaniũ, Bruxellam, Antuuerpiã & Niuellam. Deinde creuit in ducatũ Brabantiũ, de quo in Gallia ali quid ſcripſimus. Mortuo anno Chriſti 1247. Henrico comite Louanienſi, ſucce-
nteq; ei Henrico 3. mutauit is titulum, loco'q; comitis ſeu ducis Louanieñ. uſurpauit ti- Academia Lo-
um ducis Brabantiæ. Anno Chriſti 1422. impetrauit Ioannes dux Brabantiæ à Romano uanienſis.
ntifice, confirmationem generalis ſtudij Louanij inſtituti & fundati.

Tungri.

TVngri populi, à quibus Tungrorum ciuitas nata eſt, fuerunt primi Germani, qui reli cta patria Rhenum transierunt, atq; alias ſibi queſierunt manſiones. Nec inuenit in
abantia ciuitas aliqua uetuſtior Tungrorũ oppido. Sanctus Maternus cõuertit eius ha-

bitatores ad fidem Chriſti,erectusq́ eſt ibi paulò poſt epiſcopatus, ſed qui deinde transl
tus fuit ad Traiectum Moſellanum,atque hinc ad urbem Leodienſem,ubi adhuc eſt.

De ducatu Geldrenſi & quibuſdam factis quæ in eo contigerunt.

HAbuit Geldria à multis annis triplices præſides.Primi u
cati fuerũt Domini et Pręfecti,ſecũdi Comites & tertij D
ces. Fuerunt aũt ſeptem domini ſibijnuicem ſuccedente
nempe Vuichardus à Pont. Duxit iſte uxorem filiam co
tis Zutphaniæ,fuitq́ ipſe & frater eius Lupoldus primi fundator
caſtelli Gelre,unde poſtea tota regio deueninationem accepit.S
ceſsit ei anno Chriſti 910.Gerlacus filius eius:atq́ Gerlaco ſucce
runt Gotfridus,Vuichardus,Mergoſus,Vuindekinus & Vuicha
dus.Cæterum Vuichardus reliquit filiam nomine Adelheidim,q
duxit uxorem Ottho comes à Naſſauu,factusq́ eſt ipſe primus G
dria comes.Creauit nãq; eum Henricus tertius Imp.comitem Ge
Comites Geldrenſes. driæ anno 1079.Reliquit aũt Ottho poſt ſe ſequentes comites, Gerardum,Henricum,G
ardum,Otthonem.Ottho iſte accepit in ſuum dominium anno Chriſti 1248.à Vuilhelm
rege Rom.Nouiomagum ciuitatem antea liberam,expoſitis pro pignore 21000.marcis
genti puri,& per iſtam argenti ſummam,poteſt Imp.rurſum redimere illud oppidum.S
ceſsit patri in comitatu Geldriæ Reinoldus,& Reinoldo filius eius Reinoldus, qui an
Chriſti 1329.Franckfordiæ per Ludouicum Cæſarem in conuentu primus Geldriæ creat
eſt dux.Poſt illum tenuerunt gubernaculum ducatus duo filij eius, Reinoldus & Eduua
Duces Geldrenſes. dus non tamen ſine diſcordia,poſt quorum mortem terra circa annũ Chriſti 1371.ſciſſa
in partes. Quidam elegerunt in dominum,principem Iuliacenſem,alij principem Cleue
ſem, ex quorum diſcordia, biennio graue durauit bellum. Retinuerunt tamen Iuliacenſ
Geldriæ regionẽ,& facti ſunt Vuilhelmus & Reinoldus fratres,duces Geldriæ & Iulia
Quibus ſine hærede anno Chriſti 1413.mortuis,relicta eſt ſoror eorum, quæ maritum h
buit dominum ab Erckel,qui factus eſt dux Iuliacẽ & Geldrẽ. Is etiã mortuus,reliqu
poſt ſe filiã,quã duxit uxorem Arnoldus ab Egmond, qui deſcenderat à filia primi duc
factusq́ eſt ſextus Geldriæ dux.Septimꝰ fuit Adolphus filius Arnoldi, octauus & ultim
Carolus dux ultimus. Carolus.Hinc colligere licet, Vuihelmum non deſcendiſſe à duce Reinoldo,ſed cum d
eſſet Iuliaci,ſucceſsioq́ eius deficeret anno Chriſti 1422.uterq; ducatus peruenit ad ma
Imp.qui Iuliacum contulit duci Montenſi, eo quod dux ille uxorem duxiſſet relictã ul
mi ducis Iuliacenſis: ducatum aũt Geldriæ dedit dominis ab Egmond, qui ferè maiorẽ p
tem in regione habuerunt.Deinde Fridericus Imp.ſpolians Arnoldũ ducatu, dedit illu
Carolo duci Burgundiæ: & is uolens ducatum illum armis ſibi ſubiugare, uix potuit tr
aut quatuor ciuitates expugnare, quare inanis fuit conatus eius,manſitq́ Arnoldus do
nus in terra. Mulctauit tamen dux Burgundiæ ducatum pro trecentis millibus aureoru

Genealogia ducum Geldriæ.

Rainoldus dux primus 1326.
- Rainoldus ſecundus
- Eduardus dux tertius

defuncti ſine hærede.

- Vuilhelmus dux Iuliacenſis,quartus dux Geldr
- Rainoldus frater Vuilhelmi dux quintus Geldr
- Ioanna ſoror: hæc nupſit Ioanni ab Erckel, qui Ioannes fit dux Geldriæ.
  - Margareta, quam duxit dominus Arnoldus fitq́ per eam dux Geldriæ
  - Adolpus dux ſeptimus
  - Carol[…] dux o[…]tauus […] ultimu[…]

Menapii & Sicambri.

CIrca annum natiuitatis Chriſti imò ante tẽpus illud , Menapij populi inhabitar
terram Geldrenſem,fecitq́ Iulius Cęſar apud illos pontem ligneum ultra Rhen
quo facilius Germanos bello petere poſſet. In Holandia uerò & Friſia eo tẽp
re iuxta Rhenum habitauerunt Sicambri populi, qui poſtea è duce ſuo Frãco d
nominati ſunt Franci ſeu Francones. Hi ex ſedibus ſuis ſæpe erumpentes uexaueru
omnes uicinas nationes, quin & quidam emmorant Francos etiam Hiſpaniarum extre
uexa

ɛxaſſe, piraticis ſcilicet incurſionibus. Vnde quidā ſic ſcribit: Franci ipſi præter cæteros
uces, quorū uis quū ad bellum efferueſceret, ultra ipſum oceanū ęſtu furoris euecta, Hi-
ſaniarū etiam oras armis infeſtas habebat. Idem Eutropius de Francis & Saxonibus ſcri *Franci apud Rhenum habitantes.*
it, aſſerens quantum negocium fecerint Rom. principibus, Maximiano, Cōſtantio, Con
antino, Aureliano, Probo. etc. Tandem quū toties Franci pedeſtribus incurſionib. Gal-
ā intraſſent, nō tam prędę dulcedine quā ubertate ſoli electi, ſedes in ea figere conſtitue
int. Primū tamen relicto oceano Germanico, ad Rhenū in ueteres ſedes Sicambrorum ſe
tulerunt (ſunt enim qui Sicābros diuerſos populos à Francis fuiſſe putāt) atq; habitatio *Sicambri.*
em ſuā uſq; ad Mœnū amnem & Salam extenderint, unde cōmodius Galliā incurſionib.
xarent. Ea enim loca propter emigrationes gentium & excidia bellorū, cultorib. deſti-
ui cœperant. Itaq; ſicut Vbij & Menapij ſiniſtram Rheni ripā, ita Franci dextrā tenuerūt,
oloniā Agrippinā à qua ſolo Rheno diruebanť, ceperunt & euaſtarunt. Sed urbē poſt-
Iulianus recepit, firmata cū Francis pace. Deinde Gallię tractum qui ad Moſam fluuium
t depopulati ſunt. Exciderunt etiam has ſeptem Rheni ciuitates, Caſtra Herculis, Qua-
iburgium, Vtriceſium, Noueſium, Bonnam, Antenacū & Bingiū. Iſti itaq; barbari Ger-
ani, qui dextram Rheni ripam inhabitauerant, nobiliſsimum in Gallijs regnum cōſtitue
int, multiſq; ſeculis iam tenuerunt, donec abſorberentur. Et inter Gallos hodie ut quiſq;
ocerum plus Francici ſanguinis à maioribus ſuis habet, ita regno fit propior.

Iuliacum, uulgo Gulch.

FVit olim Iuliacenſis ditio comitatus, qui anno Chriſti 1329. per Ludouicū. Imp. fuit
ſublimatus in marchionatum, ac deinde poſt triginta annos per Carolum quartū in
comitijs Metenſibus fuit erectus in ducatum, id quod Cuſpinianus ſub titulo huius
Imp. oſtendit. Interea autem quo hæc regio comiti paruit, acceſsit quoq; comitatus
ontenſis, fuitq; comes Gerhardus ſimul comes Iuliacenſis & Bergeñ. ſiue Monteñ. Suc
ceſsit ei in adminiſtratione comitatuum filius eius Vuilhelmus, & hunc ſubſecutus eſt fi-
us eius Vuilhelmus, primus dux Iuliacenſis & Bergenſis atq; dux Geldriæ. Poſt eum po-
tus eſt rerum frater eius Rainoldus, factus dux Iuliacenſis, Montenſis & Geldreñ. Eoq;
ortuo ſine herede anno Chriſti 1423. nupſit relicta eius uxor affini ſuo Adolpho Bergeñ
ui factus eſt dux Iuliacenſis & Bergenſis ſed non Geldrenſis. His autem ſine liberis mor
uis factus eſt Vuilhelmus dux Iuliacenſis atq; Bergenſis, genuitq; filium nomine Gerar-
um, ſucceſſorem in paterna ditione. Genuit quoq; Gerardus filiū nomine Vuilhelmum,
ui anno Chriſti 1496. unicam filiam ſuā tradidit uxorem ducis Cliuenſis unico filio, no-
ine Ioanni: ſicq; tres ducatus, Bergenſis, Iuliaceñ. & Cliueñ. in unam redacti ſunt ditio-
em. Genuit autem iſte Ioannes filium nomine Vuilhelmum, qui quartum ducatum, nem-
e Geldrenſem. iunxit trib. ducatibus, Cliuenſi, Iuliacenſi & Bergenſi, ſed excitato bello
nno Chriſti 1543. uictus à Cęſare Carolo qnto, exutus fuit ditione ſua ac deinde rurſus ea
rtis conditionib. donatus, pręter Geldriā tamen, ducta uxore filia Ferdinādi Rom. regis.

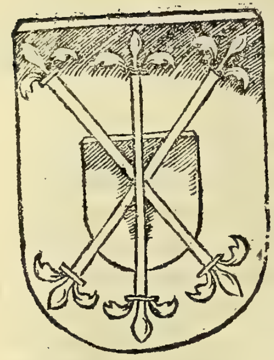
De ducatu Montenſi ſeu Bergenſi.

TEmpore Henrici Aucupis Rom. regis, nēpe anno 924. fue-
runt duo fratres, qui ob exhibitum miniſteriū honorati fue
runt à rege Henrico, qui deſignauit eis in Vueſtphalia cer
tam quandam regionem, in qua ſenior, nempe Adolphus,
onſtruxit caſtellum quoddam prope comitatum Arnſperg, nomina
uitq; illud Volueshegh: & temporum ſucceſſu non parum cultiorem
reddidit terram illam per circuitum, oppidis & uicis eam ornans. Al
ter quoq; frater, Eberhardus nomine, cōſtruxit & ipſe caſtellum ap-
pellauitq; illud Aldenburg. Creſcentibus autem fratribus illis in po
entia & opibus, creauit rex Adolphum in comitem, & ditionē eius
erexit in comitatum, qui dictus fuit comitatus de Altenna. Eberhar-
i quoq; terram ſublimauit in comitatum Bergenſem. Paulò poſt Eberhardus factus mo- *Comitatus de Altena.*
achus, tradidit fratri ſuo ditionem ſuam & conſtructo monaſterio iuxta fluuium Du-
e, factus eſt abbas in eo. Ab Adolpho & poſteris eius deſcenderunt comites iſti.

Engelbertus, Adolphus, Engelprechtus, Adolphus. Is uerò Adolphus cum nullam reli
quiſſet prolem, ceſsit comitatus Bergenſis filio ſororis ſuæ, nempe Gerardo comiti Iulia
cenſi. Poſt eum præfuit utriq; ditioni filius eius Vuilhelmus, & poſt Vuilhelmum Gerar
dus, poſt Gerardum filius eius Vuilhelmus, atq; huic ſucceſsit filius eius uocatus quoqu
Vuilhelmus, dux primus Iuliacenſis, Bergenſis & dux Geldriæ. Succeſsit autem ei in hi
ducatibus frater eius Rainoldus, qui mortuus eſt anno Chriſti 1523. manſitq; poſt hæc tem
pora ditio Montenſis apud ducatum Iuliacenſem. Sunt qui aiunt comitatum Montenſem
erectum eo tempore quando Henricus ſuperbus fuit depoſitus à Friderico primo. Anno
tamen Chriſti 1336. fecit Carolus quartus ex comitatu marchionatum, & filius eius Vuen
zeslaus ſublimauit ad ducatum. Incipit autem regio iſta apud inferiorem Veſaliam, aſcen
ditq; iuxta Rhenum magno ſpacio, cuius præcipuum oppidum aiunt eſſe Duſcheldorff.

De ducatu Cliuenſi.

Cleua caſtel-lum.

EO tempore quo Cæſar Iuſtinianus rerum eſt potitus, anno
ſcilicet Chriſti 711. fuit in regione Cliuenſi filia unica dom
ni illius terræ, Beatrix nomine, quæ ampliſsimam habuit di
tionem, quin & caſtellum Neomagus cum attinentijs eiu
erat illius. Extruxit quoq; caſtellum & appellauit nomen eius Cle
uam. Maritum uerò eius quem iuuenem de genere militari accepi
creauit Theodoſius Imp. in comitem. Poſt eum præfuerunt regio
ni poſteri eius, quarum nomina ſunt, Theodoricus, Rainoldus
Ludolphus, Ioannes, Rupertus, Balduinus, Ludouicus, Eduuardu
Ludouici frater, & poſt eũ Luthardus Eduuardi filius, qui ſuo tem
pore, nempe anno poſt Chriſtum natum 889. in ſua habuit poteſta
te Nuſsiam oppidum. Genuit autem cũ Bertha uxore ſua, filia Ar
nolphi Imp. Balduinum II comitem & Richfridum. Hunc ſubſecuti ſunt filij & filiorum
filij, Arnoldus Vuichmannus, Conradus, Theodoricus, Dietherus, Arnoldus, Theodo
ricus, Arnoldus 3. Arnoldus 4. Theodoricus 5. Theodoricus ſextus, ſeptimus, octauus
nonus & Theodoricus decimus Ottonis frater: item Ioannes Ottonis quoque frater, qu
mortui ſunt ſine liberis circa annum Chriſti 1330. & quum comitatus tunc rediret ad imp
rium, multi contenderunt pro eo. Anno Chriſti 1357. Adolphus de marchionatu, archiep
ſcopus Colonienſis, reſignato epiſcopatu impetrauit à Carolo quarto comitatum iſtum
Deinde anno 1389. filius eius Adolphus factus eſt comes Cliuenſis & marchio. Idem quo
que factus eſt dux in concilio Cõſtantienſi anno Chriſti 1417. Deinde anno 1443. Ioanne
Adolphi filius factus eſt ſecundus dux Cliuenſis. Sub iſto duce anno Chriſti 1454. aliena
tum eſt oppidum Sœſt ab archiepiſcopatu Colonienſi & uenit ad ducatum Cliuenſem.
Anno domini 1480. Ioannes memorati ducis filius factus eſt dux Cliuenſis & comes i
marchionatu. Huius filius qui etiam Ioannes fuit uocatus, duxit uxorem Mariam filiam
unicam Vuilhelmi ducis Iuliacenſis, factusq; eſt per eam dux Iuliacenſis & Bergenſis. S
ſtulit autem ex ea filium Vuilhelmum nomine, qui noſtro tempore regionibus præeſt.

Primus dux Cliuenſis.

De comitatu Holandiæ & epiſco-
patu Traiectenſi.

IN deſcriptione Galliæ haud procul à fine ſcripſi nõnihil de Holandia & comitatibu
eius, quo pacto ſcilicet hæc regio uenerit ad ducem Burgundiæ ac deinde ad Maxim
lianum ducem Auſtriæ. Hic nunc paulo fuſius ſcribã de ipſa & epiſcopatu Traiecte
ſi, de ciuitatibus eius, atque de ſucceſsione comitum eius, & quoties dominium illud a
aliam fuerit translatum familiam. Principio ſciendum, Holandiam circa incarnatione
Chriſti incultam fuiſſe regionem, obductam magna ſylua, præſertim ea parte quæ eſt inte
duos Rheni riuos, Vualam ſcilicet & Rhenum: nec Rhenus tunc rectà ſuo curſu pert
nuit Dordracum, ut noſtro tempore, ſed infra oppidum Vuick riuulus quidam à Rhen
extrud

trudebatur uerſus Dordracum, qui uocabatur Leck, Rhenus uerò curſum ſuum uerſus raiectum deflexit atq; inde uerſus Leidam & mare, efficiens unà cũ Vuala inſulã, quę Ba*Batauia.* ia ac deinde Holand. fuit uocata. Quomodo uerò Rhenus ſe Lecho immiſcuerit, unoq; liario infra Traiectum in eũ riuũ ſegregatus fuerit, dicã infrà. Putãt ab initio epiſcopũ raiecteñ. dominũ fuiſſe huius regionis, quam illi donauit cũ omnibus prouẽtib. eius Ca lus Magnus atq; ſucceſſores eius uſq; ad Carolum Caluũ, idq; eo animo, ut circũiacẽtes

 terras

Quales olim Epſcopi. terras doctrina ſua ad Chriſti fidem conuerterent, easq; ſibi ſubiectas tenerent. Fuerũt ec
tempore religioſi & Deo deuoti Epiſcopi, qui ſpiritualibus rebus animum magis quã cor
poralibus intendebant, atq; ob id Imp. & reges illis inclinati, dederũt eis terras & populos
feceruntq; diſpenſatores feudorum erga duces & comites, ſicut anno Chriſti 1021. præſen
te Henrico Imp. multi comites ſeſe uaſallos & beneficiarios exhibuerunt Adelboldo ep
ſcopo Traiectenſi. Ducebantur Imp. in terris diſpẽſandis hac ſpe, ut ſi religioſos Epiſco
pos & Abbates præficerent populis & regionibus, beneficiarij eorum attendentes benef
corum integram & Chriſtianam uitam, ipſi quoq; integriores eorum exemplo redderen
tur. Factum proinde eſt, ut dum Epiſcopi ſanctiori pollerent uita, ſimul quoq; grauarẽtu
pluribus diuitijs, quas cõſentientibus Imp. expendebant in magnifica ædificia templorum
monaſteriorum, & in ampliſsimas fundationes canonicatuum. Nam erant tunc tam mult
duces tamq; uarij gradus comitũ ſicut noſtro tẽpore, inter quos diſtribueretur terra. Poſt
quam uerò Epiſcopi relicta pietate cœperunt fieri fallaces, auari, ambitioſi, ſuperbi, mun
dani, luxui dediti, atq; pompoſi, religioſamq; uitam ſuam commutarunt in merã pompan
& uanitatem, omnia quoq; in diuerſum uſum ſunt cõmutata. Abutentes enim diuitijs, no
iam monaſteria & eccleſias, ſed arces, munitiones & oppida cœperunt extruere cõtra h
ſtes ſuos. Sic Epiſcopus Traiectenſis, Godefridus nomine, ædificauit contra Holando
Monfort & Vuorden, contra Geldrẽſes Horſt, & cõtra Friſios Vollenho apud Schuuo
in ſumma, Epiſcopi pro bona parte facti ſunt ſeculares principes, geruntq; bella ut illi, ne
Officium Epiſcoporum. minorem pompam & factum oſtendunt quàm illi. Ab initio autem non fuit ita, nec Chri
ſtus tales uoluit habere ſucceſſores, cum regnum eius non ſit de hoc mundo. Dotato itaqu
epiſcopatu Traiectenſi magnifice à Rom. Imp. habuit rex Franciæ Carolus caluus nob
lem quendam in aula ſua, Theodoricum nomine, quem Holandiæ dedit pręfectũ. Is nõ
hil cœpit deplumare epiſcopatũ, ſicut & ſucceſſores eius Holandiæ pręſides, atq; in hun
modum perpetua diſcordia nata eſt inter comitatũ Holandiæ & epiſcopatũ. Habuerũt co
mites pro ſe Galliæ reges ſicut Epiſcopi Romanorũ reges, qui epiſcopatũ fundauerant
dotauerant. Theodoricus comes quartus huius nominis, cœpit Adelboldum decimumnc
num in ordine Epiſcopum, uinctũq; tenuit Iſelmondæ integro triennio. Durauit hęc int
Epiſcopos & comites diſcordia uſq; ad tẽpora noſtra, quando terra ipſa in unũ coacta e
dominiũ, & ſublatũ omnis diſcordiæ ſeminariũ. Holandia itaq; Germaniæ prouincia, a
Qualis facies Holandiæ. ſeptentrionẽ alluitur mari, & quod reliquum eſt Rheni fluminis brachia intercipiunt in
lamq; efficiunt: eſt paluſtris, paſcuoſa, plurib. ſtagnis ac maris interfuſa finibus. Principa
tus eccleſię Traiectenſis hodie Imperatori ſubijcitur, latamq; comprehendit terrã, diuer
meatibus Rheni intercluſam, cui ab oriente à Friſij, à Meridie Vueſtphali iungunt. Tra
ctũ diues & populoſa ciuitas eſt, Epiſcopus urbis quadraginta millia pugnatorũ, ſi quãd
neceſsitas ingruit, educit ad bellũ. Potus genti ceruiſia, uinũ mercatores aſſerunt. In hac
uitate memoria noſtra multæ fuêre ſeditiones, cũ Epm uni parti acceptũ altera recuſaret.

Genealogia comitum Holandiæ.

1 Theodoricus primus princeps & comes Holandiæ anno 863. — 2 Theodoricus filius eius qui Friſiæ quoq; fuit dominus — 3 Arnoldus Theodorici filius — 4 Theodoricus Arnoldi filius { 5 Theodoricu comes 1035. / 6 Florentius comes.

Mortuo comite Florentio, Gertrudis relicta eius accepit maritum Rupertum comite
Flãdriæ, qui nomine uxoris & filiorum eius adminiſtrauit comitaũt Holandiæ. Hic dict
fuit Friſius certa quadã ratione, quã in Flãdria ſignaui. Poſtea fuit pulſus ex Holandia p
Gotfridum ducem Brabantiæ & Lotharingiæ, qui potenter Holandiam & Selandiam ſi
ſubiugauit. Perdomuit quoq; gladio ſuo Friſios & ad obedientiam coẽgit. Deinde ann
Chriſti 1076. uenit Theodoricus dicti Florentij filius, & nemiue reſiſtẽte ſubegit utrãq;
gionem, Holandiã & Friſiã. Deficientibus aũt ab eo Friſijs, commiſit duas pugnas cũ e

7 Theodoricus filius Florentij — 8 Florẽtius filius Theodorici — 9 Theodoricus filius Florentij — 10 Florentius { 11 Theodoricu / 12 Vuilhelmu

Vuilhelmus 12 factus eſt anno Chriſti 1203. comes Holandiæ & Selandię atq; Oſt Friſi
Fuit quoq; legitimus hęres regij Scotiæ propter matrem ſuam.

12 Vuilhe

Vuilhelmus
Ottho
. Vuil
:lmus
13 Florentius cuius uxor fuit ducilla Brabantiæ
14. Vuilhelmus. Hic fuit electus anno Chriſti 1248. Romanorum rex.
Margareta, cuius maritus fuit comes Hannonię̄ſis. 16. Ioannes comes Hannoniæ & Holandriæ
15
Florentius.

Vuilhelmus 14. electus rex Rom. potitus eſt magna uictoria contra comites Flandren. quod in Gallia ſub titulo comitatus Flandren. ſignaui. Vltimo uerò idē coadunato ſuo ualido exercitu, 28 die Decemb. in Friſones mouit. Cum autem Friſonū terra ſit admo im paludinoſa, & ob id non ſatis tutus acceſſus cōmeantibus, rex ipſe dū exercitū prece re & locū ubi ad hoſtes cōmode intrare poſſet cogitauit, caballus cui inſederat ceſpitās paludem glacie coopertā præceps prolabit, ita ut nec regredi fuerit poſsibile. Dum aūt nc inde cū equo paludi immerſus uolutaret, Friſones qui ad explorandum hoſtium ad ntum in arundineto proximo latitabant, quempiā ex militibus fore exiſtimantes, occur nt atq; regem luto hærentem, nec ultra nec citra progredi ualentē interficiunt, anno ęta ſuæ 27. regni aūt ſeptimo. Tertia uerò die increbuit rumor exercitui eius regē à Friſoni is interfectū, unde animis nō parū conſternatis dū ad locum interfectionis perueniſſent, nc in cuiuſdā abiecti hominis domuncula ſepultū inueniunt, cuius cadauer exhumantes Mittelburgum transferunt & in monaſterio quodam ſepeliunt. *Vuilhelmus rex perit.*

Vuilhelmus xRom.
15 Florentius anno 1255.
16 Ioannes, ſine hærede d functus
Theodoricus
Florentius
Vuilhelmus

Mortuis iſtis comitibus ſine uirili ſemine, peruenit comitatus ad Ioannem Hannoniæ mitem, qui fuit filius ſororis Vuilhelmi regis.

Ioannes co ſs Hannoniæ Holandiæ
18 Vuilhelmus. Iſte Vuilhelmus factus eſt anno Chriſti 1304 dominus multarum terrarum, duxitq; uxorem Philippi regis Franciæ ſororem, ex qua ſuſtu lit 3. filios & unam filiam
Ioannes
Henricus

Vuilhelmus
Ioannes
19 Vuilhelmus. Hic factus eſt anno 1337. comes Hannoniæ, Holandiæ, Selandiæ & dominus Friſiæ.
Ludouicus
Margreta

Hic rurſum defecit uirile ſemen, atq; ob id maritus Margretæ, Ludouicus dux Bauarię, nes Palatinus Rheni et Imp. factus eſt anno Chriſti 1346. comes Hānonię, Holādię, etc.

Ludouicus Ba us, Imperator
21 Vuilhelmus, cuius mater retinuit Hannoniam.
22 Albertus
Margreta ducilla Burgundiæ
23 Vuilhelmus. 24. Iacoba
Ioannes epiſcopus Leodienſis.
Ottho marchio Brandenburgenſis.

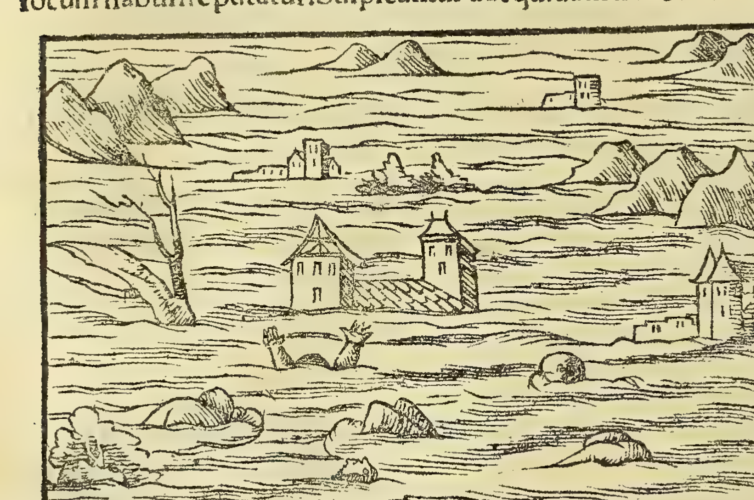
nno Chriſti 1388. ſucceſsit Albertus princeps Palatinus fratri ſuo Vuilhelmo in comi Holandię & Hānoniæ, &c. Alberto ſucceſsit filius eius Vuilhelmus anno 1404. Is aūt cā relinquēs filiā Iacobam nomine, tradidit illi tot comitatus gubernandos, ſed quos il etinere non potuit, eo quod patruus eius Ioannes coadiutor Leodienſis relicto epiſco u cōtendit quoad uixit pro fratris defuncti ditione, neptem ſuā impugnans octo annis. lit illi ſuppetias Ioannes dux Burgundiæ atq; Brabantiæ: domina aūt Iacoba nihilomi s regimini præfuit cū quatuor maritis ſuis, quos ſucceſsiue accepit, uixitq; in adminiſtra ne decem & nouē annis, tametſi in magno labore & moleſtia. Primus eius maritus fuit x Carolus Delphinus, ſed qui mortuus eſt priuſquam coronam regni obtineret. Secun fuit regis Angliæ frater. Tertiū ignoro. Quartus fuit eques auratus ex Selandia. Mor domina Iacoba, uenit anno Chriſti 1435. Philippus dux Burgūdię filius ducis Ioānis et biecit ditioni ſuæ Hannoniam, Holandiā, Selandiā & Friſiā, eo q mater eius Margreta rat filia Alberti ducis Bauarię, & ſoror Vuilhelmi ducis Bauariæ, ultimi domini Holan Selandię, &c. Is pręfuit regionib. iſtis pacifice uiginti ſex annis. Succeſsit aūt ei Carolus x Burgundiæ, præfuitq; anno Chriſti 1461. omnibus memoratis regionibus. Suſtulit etiā filia ducis Borboniæ unicā filiā, hæredem omnium ſuarum regionum Mariam nomine, quam

quã duxit uxorem Maximilianus dux Auſtriæ, factus per eã dominus Burgũdię, Hann
niæ, Holandiæ, Selandiæ & Friſiæ. Genuit autem illa ei Philippum & filiam unam Ma
garetam. Philippus genuit Carolum & Ferdinandum.

De Batauia quæ hodie eſt Holandia.

Battaui ex Catthis nati.

QVum olim Catthi inteſtino bello laborarent, una horum natio rebus ſuis conſ
tura ad Rhenũ lõgius digreſſa eſt, ibiq́; in inſula cõſedit. Bataui inquit Tacitu
non multum ex ipſa ſed inſulam amnis Rheni colunt, Catthorum quondam p
pulus & ſeditione domeſtica in eas ſedes tranſgreſſus, in quib. pars Rom. Im
fierent. Idem autor lib. 18. ſic ſcribit: Bataui donec trans Rhenũ agebant pa
Catthorum ſeditione domeſtica pulſi, extrema Gallicæ oræ uacua cultoribus, ſimulq́; i
ſulam inter uada ſitam occupauere, quam mare oceanum à fronte, Rhenus amnis tergũ
latera circumluit. Fuerunt olim Bataui populi robuſtiſsimi, & qui cæteras Germaniæ inf
rioris nationes ſuperauerunt, progeniti, ut multi ſentiunt, ex Catthis Germaniæ popul
qui traiecto Rheno hanc regionem occupauerunt. Ab his putant exortã ciuitatem Catu
cum, in oſtio Rheni ſitam. Eſt regio iſta noſtris temporibus cultiſsime inſtructa oppid
caſtellis & uicis. Eſt paluſtris quidem & aquis perfuſa, ſed interim habet paſcua optima,
triens pecora multa. Sunt qui putãt uocem Holandiæ deriuatã à Germanica dictione H
quę ſonat cauitatem, quod ſcilicet regio illa ſit caua & antris referta. Alij putant dictã H
land, quaſi Holtzland, ob id ſcilicet quod ab initio regio iſta fuerit magna ſylua multisq
gnis obducta. Quando uerò & quomodo ea ſylua fuerit exterminata, per nullos hiſtoric
eſt proditum, niſi quod Cornelius Hortenſius putat id factum per tempeſtuoſam inund
tionem aut æſtũ maris, qui ſuo fremitu obſtruxerit exitus Rheni, congeriem arenæ mea
eius obijciens, unde aqua ſtagnata & uentis agitata arbores radicitus euulſerit, Rhenũq
alium alueum impulerit, nempe ad Lechũ ubi in hũc uſq; diem Rhenus Lechus appell
& alueus Rheni uetuſtus adhuc in terra apparet, inter quẽ et Vualam proprie Batauia ol
locum habuiſſe putatur. Suſpicantur aũt quidam hanc terræ mutationẽ incidiſſe in annu

Chriſti 860. Fuit etiã an
Chriſti 1170, magna in
regione inundatio, q̃u
ad Traiectũ deſæuijt. S
bunt ueteres, Rhenũ fu
ſe tẽporibus ſuis bicorn
duobusq́; oſtijs ingreſſu
mare. Nam Iſela tunc n
lius fuit exiſtimationis,
fortaſſe omnino non fu
ſed interim meatum ſib
cit. Riuus unus retinuit
men Rheni, ſed deflexi
Vuick ad Traiectum, a
inde ſemitã habuit uer
Vuordẽ & Leiden & ap

Inundatio maris.

Catuic lapſus fuit in mare. Hinc conſurrexit aut emerſit magna, lata, feraciſsima inſula
ter Vualem & Rhenum, quæ poſtea in magnam abijt contractionẽ, ubi Rhenus Lechi
prehendit alueum. Anno Chriſti 1420. aut ſecundũ alios anno 1446. decima ſeptima Ap
lis, mare in tantam rabiem excitatũ fuit, ut poſt Dordracum eruptionẽ ſibi fecerit, diſſo
rit factos aggeres, liberumq́; in terrã acquiſierit ingreſſum, perdiderit terras & homines
pida & uicos. Submerſę tũc fuerunt ſedecim parrochiæ & interierunt circiter cẽtum mi
hominũ unà cũ pecoribus & rebus ſuis. Senſitq́; tunc Dordracum non uulgare damnum

Traiectum, uulgo Vtrecht.

SVnt qui putant epiſcopatum, qui hodie Coloniæ eſt, olim Traiecti fuiſſe. Sed poſtq
Traiectum per Nordmannos & Danos fuit direptum & euaſtatum, archiepiſcopa
tempore diui Bonifacij aut paulo poſt eius tempora, nempe circa annum Chriſti 755.

Coloni

oloniam translatus. Deinde Carolus Magnus Traiecti rurſum excitauit epiſcopatum,
tauitq; terris & hominibus. At Carolus caluus ueniens aliquot annis poſt Carolum Ma
ıum & inſtituens in Holandia comitatum, ſpoliauit nonnihil epiſcopatum, diſcreuitq;
ıum dominium ab altero. Ad comitatum pertinuerunt ab antiquo hæ ciuitates, Schon-
fen, Dordrecht, Amſterdam, Alcmar, Gauda ſiue Gauu, Vuorden (quæ aliquando epi
opi fuit) Leiden, Harlem, Delfft, Hagen, Veteres aquę, etc. Epiſcopatus autem ciuitates,
ces & uici fuerũt plurimi, incipientes à Traiecto & diffuſæ ultra Iſelam uſq; ad Schuuol-
n. Fuit Epiſcopus quidam nomine Godfridus, qui condidit Monfort & Vuorden con-
comitatum Holandiæ. Nam habuit epiſcopatus perpetuas lites contra uicinarum ter-
rum dominos, præſertim contra ducem Geldriæ, qui non parum Epiſcopos Traiecten-
s incendijs & direptionib. moleſtauit, in terra ultra Iſelam, ſita. Fridericus marchio Ba-
nſis, Epiſcopus Traiectenſis, itemq; Philippus Burgundus Epiſcopus, & Henricus Pa
inus Epiſcopus grauiſsime afflicti ſunt à Carolo duce Geldrię, et multi ex ſubiectis de-
uperati plurimæq; ciuitates & uici ſubacti. Conatus eſt dux Henricus Epiſcopus Tra-
ſtenſis noſtro æuo multis & uarijs medijs pacem facere cum duce Carolo, ſed inanis fuit
natus eius. Procurauit Geldrus apud Traiectenſes ciues & Canonicos ipſos, ut cõſpi-
int cõtra Epiſcopum ſuum, unde & multi capti fuerunt, & duo ſaccis inſuti atq; in Rhe
m ſubmerſi. Stabant tamen aliqui ciues à parte Epiſcopi, at maior pars aduerſabatur il-
creuitq; diſſenſio illa in apertum & diutinum bellum, & perierũt interim multi. Geldrus
uaſit Traiectum, fecitq; regioni magnum negocium. Cæterum Henricus Epiſcopus ui-
ns ſe undiq; hoſtibus circumuentum, quærebat auxilium atque inueniebat apud Caro-
m Cæſarem, ducem Brabantiæ & comitem Holandiæ atq; Flãdriæ. Recuperauit magno
paratu bellico ciuitatem Traiectenſem & alia oppida quæ Geldrus occupauerat. Sed qa
bditi eius trans Iſelam nulla poterant frui quiete, quin cõtinuo à Geldro uexarentur, &
iſcopus perpetuo nõ poterat obſiſtere tyrãnicis incurſionibus, qb. pauperes grauaban-
r, inito conſilio uiſum illi fuit pro commodo populi ditionẽ reſignare dominio Burgũdi
, eamq; in corporare ducatui Brabantiæ & comitatui Holandiæ, cuius poſſeſsionẽ ſuſci-
ret Carolus Imp. pro ſe & ſuis legitimis hæredibus quibus poſt eũ ceſſuræ erant Braban
& Holandia. Conuocatis ergo Epiſcopus totius ditionis ſuæ proceribus, ſpiritualibus
ſecularibus, aperuit illis animi ſui conceptum, monuitq; ut deliberarent in hac re qd con
cibilius eſſet eis & toti reipublicæ. Placuit quibuſdam hoc Epiſcopi propoſitũ, alijs ue-
diſplicuit. Videntes tamen quid futurũ erat, conſenſit maior pars ut Traiectũ & omnia
pida, iuriſdictio, prouẽtus, bona, agri, montes, ſyluæ, flumina & quicquid erat quod ad
ternum attinebat dominium, cederet deinceps in proprietatem Carolo Cæſari, & omni
s legitimis hæredibus eius utriuſque ſexus ducibus Brabantiæ & comitibus Holandiæ.
ſt illam reſignationem Epiſcopus abſoluit omnes ſubditos ſuos à iuramẽto ſibi prẽſti
, ita tamen ut ſeſe ſacramẽtis obſtringerent Carolo Cæſari & ſucceſſoribus eius ducibus
abãtiæ comitibusq; Holandiæ. Epiſcopus uerò ſibi & poſteris ſuis Epiſcopis nihil p̃ter
iſdictionẽ ſpiritualẽ reſeruauit. Illico poſt reſignationẽ iſtã, miſſa eſt anno Chriſti 1528.
gatio Romã ad pontificem, ut ille quoq; ſua autoritate confirmaret & roboraret hanc di
nis translationem. In hunc itaq; modũ tota temporalis ditio epiſcopatus Traiectenſis,
ã põtifices illius loci tenuerãt & adminiſtrauerãt annis 916. trãslata eſt ad duces Braban
os & comites Holandicos. Traiecteñ. itaq; & tota regionis ditio in hac trãslatione ne-
dominiũ ſuũ perdiderũt, ſed et omnia priuilegia ſua ridiculè reſignauerũt. Interim enim
o ſub Epiſcopo fuerunt, uixerunt domi iuxta leges ſuas, nemini in mũdo quicq; deben-
. Singula oppida gubernata fuerunt per ſuus Senatus, cauſæ uerò totius regionis tracta-
fuerunt per tres ſtatus eius, quorum ſupremũ gradum habuerũt ſpirituales, alterũ nobi-
& militares, & tertiũ uulgares. Fuerũt liberi ab omnibus exactionibus, niſi quod uecti-
l dabant de potu & frumento. Nec habuerunt Epiſcopi merũ imperium ſuper ciuitates,
d ſolũ ſuper rurales. Hãc libertatẽ Traiecteñ. etc. tota regio reſignarũt, & perpetuę ſerui
i ſeſe ſubiecerunt. Sed interim hoc cõmodi lucrifecerunt, ut poſt ſeditioſam illam, con-
ntioſam & inquietam uitã, quam inter ſe ſub priuilegijs illis duxerunt, uenerunt ad cõ-
tam pacẽ, nacti principem quem timere coguntur, atq; abſtinere à ſeditioſa illa uita quã
b Epiſcopis egerunt. Hic itaq; finẽ facimus tractus Rheni occidẽtalis, aſcenſuri rurſum
initiũ Rheni & luſtraturi latus eius oriẽtale, quod ſcilicet eſt à parte ueteris Germanię.

Epiſcopi Traiectenſes afflicti.

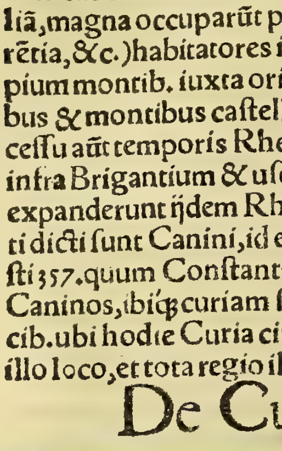
Epiſcopatus ditio incorporatur comitatui.

Traiectenſes exuuntur priuilegijs ſuis.

De Alpibus & ſummis montibus ex quibus ſcaturit Rhenus, quorum cultores hodie uocantur Griſones, uulgo Grauubundter & Churuualen.

E' Regione Valeſiæ iuxta originem utriuſq; Rheni habitãt Griſones, qui olim Rh
ti & Canini appellati fuerunt. De iſtis & aliis populis qui ſummas inhabitãt alpe
ex profeſſo ſcripſit Egidius Schudi Glareanus, & nos olim librum eius German
ca lingua ſcriptũ, utcunq; fecimus latinum, addita magna charta deſcriptionis H
ueticæ. Anno ante Chriſti incarnationẽ 587. profecti Galli cum duce ſuo Belloueſo in I
liã, magna occuparũt partẽ, expellentes etiã ex Tuſcia (in qua hodie ſunt Piſa, Luca, Flo
rẽtia, &c.) habitatores illius regionis, qui in exilium acti, cum duce ſuo Rheto in aſperis
pium montib. iuxta originẽ utriuſq; Rheni & amniũ Atheſis atq; Eni conſederũt, in ua
bus & montibus caſtella erigentes, denominationemq; à duce ſuo Rheto accipientes. Su
Rheni unde dicti. ceſſu aũt temporis Rheti illi multiplicati, dilatauerunt fines ſuos uſq; ad lacum Podamic
infra Brigantium & uſq; ad oppidum Vueſen & lacũ eius. Vltra uerò alpes uerſus Italia
expanderunt iidem Rheti gremiũ ſuum uſq; ad Cumum, Veronã & Tridentũ. Primi Rh
Canini ſeu Griſones. ti dicti ſunt Canini, id eſt, Griſones, qui pro bona parte Rom. ſubiecti fuerunt. Anno Ch
ſti 357. quum Conſtantinus Imp. oppugnaturus Alemannos caſtra ſua mouiſſet ad cãpo
Caninos, ibiq; curiam ſuam aliquandiu habuiſſet, in planicie ſcilicet illa, atq; montiũ fa
cib. ubi hodie Curia ciuitas eſt ſita, poſt receſsũ eius cœpta eſt ędificari ciuitas Curiẽ
illo loco, et tota regio illa denominata Rhetia Curiẽſis, habitatores uerò eius Churuuale

De Curia prima Rhetorum urbe.

CVria, ſicut iã diximus, habet mediocrẽ antiquitatẽ, cõſtruc
circa annũ Chriſti 357. ſenſimq; ampliata et munitior turrib
effecta, elegantiorib. domibus adornata, atq; ſtatim poſt ſui cõſt
ctionẽ ad fidẽ Chriſti cõuerſa. Nam circa annum Chriſti 495. tem
pore Clodouei magni, habuerũt Curienſes epiſcopũ, id quod co
ligitur ex diui Fridolini legenda. Hæc ciuitas noſtro tẽpore iux
morẽ patrię ſatis benè ęſt extructa, diſtãs à Rheno itinere dimid
horæ, ſita iuxta duos mõtes, triãgularis, cõſurgẽs ſcilicet prope c
riã cathedralem in angulum, qui tamen ipſam cathedralẽ cõplec
S. Lucius. tur curiam. Monaſterium uerò ſancti Lucii parum abeſt à mœni
curiæ epiſcopalis, ad iactum ſcilicet baliſtæ. Factum eſt noſtro tẽpore ex monaſterio hoſ
tale. A' tergo ciuitatis & curiæ cathedralis prorũpit ex montiũ conuallib. magnus amni
per quẽ copia lignorum in ciuitatẽ infertur. Ab oriente ciuitatis ſunt montes plurimi co
ſiti uineis, & uinũ quod ibi creſcit, album & rubeum, ſatis præſtans eſt. Eſt in hac urbe fr
quẽs merciũ ultra citraq; montes proficiſcentium depoſitio atq; impoſitio. Nam quum
Longobardiam tranſmittendæ ſunt, ſingulis iumentis duæ ſarcinæ imponunt, ob id quo
neq; bigæ neq; quadrigæ ultra montes currere queant. Equi uerò ad hunc laborem aſſue
reportant uinum generoſum, quod uulgo Veltlin uocant. Cæterum in montib. illis Curie
ſib. inueniunt uaria genera animaliũ & auiũ, ſpecie nõ differentiũ ab animalib. Valeſię,
ſũt ibices, capricorni, mures mõtani, uultures, lagopi, phaſiani, galli ſylueſtres, parniſę, et

De curia cathedrali Curienſis ciuitatis.

INcludit quidẽ curia cathedralis mœniis ciuitatis Curiẽ, ſed tenet altiorẽ locũ, habet
clauſuram tãtæ amplitudinis ut comprehendat epiſcopales edes, Canonicorũ dom
& cathedralem eccleſiã, quæ omnia pro more regionis ſatis magnifice ſunt extructa, pr
cipuè tamen epiſcopi curia eſt ſplendide ab intra et extra ornata, regalibusq; manſionib
decorata. Nihil eſt quod urbem illam deformiorem reddit quàm incompoſita domoru
tecta, quę uice coctilium tegularium lapidibus latis aut tabulis ligneis inconcinnè tegun
Non enim habent montes illi ſaxoſi & aſperi idoneam terram, unde lateres coqui poſsi

De epiſcopatu Curienſi.

Eſt epiſcopatus Curienſis in Rhetis unus ex uetuſtiſs. Germaniæ epiſcopatibus, co
pit

tcꝫ circa annum Chriſti 440. Aliqui cõtendunt primũ eius Epiſcopum fuiſſe S.Lucium
d numerus annorũ non conuenit. Lucium hunc aliqui regio ſtemmate apud Britãnos or
m & natum eſſe affirmant, conuerſumcꝫ ad Chriſti fidem anno 176. imperante Marco
ntonino. Venit amore propagandæ fidei Chriſtianæ in Germaniam, cœpitcꝫ primũ prę-
care Salisburgi, poſtea Auguſtę Vindelicorum: ubi cum eijceretur ab infidelibus, dicitur
uriam cum ſorore Emerita ceſsiſſe, ibicꝫ idololatricas repręhendens opiniones & Chri
m prædicans, cum ſorore martyrio eſt coronatus. Alij hunc Lucium Cyrenæum fuiſſe
itant, Simonis illius, qui Chriſti crucem portauit, filium. Primus itacꝫ Curienſis epiſco-
is ſignat Aſimo, qui anno domini 452. in Chalcedonenſi fuit concilio. 2. Puricius, alijs
uricius, cuius tẽporibus legitur S. Fridolinus condidiſſe S. Hilariæ templum, quod nũc
uo Martino eſt dicatũ. 3. Claudianus. 4. Vrſicinus. 5. Sidonius. 6. Eddo. 7. Va-
ntianus. 8. Paulinus. 9. Theodorus. 10. Verendarius. 11. Conſtantius. 12. Ru-
ardus. 13. Baldebertus, qui pręfuit anno 720. Sub eius gubernatione cœptum eſt à S.
rminio monaſteriũ Fabarianũ ord. S. Benedicti. 14. Paſchalis comes Brigantinus, Vi-
lij præſidis Rhetiæ filius. 15. Victor, legitimus filius paſchalis epiſcopi. Hic unà cũ ma
ſua circa annum Chriſti 760. fundauit in Tumleſch cœnobium nobilium dominarũ,
loco Catzenſi, ſed quæ egredi & nubere poſſunt. 16. Virgilius comes Brigantinus.
.. Thello filius Victoris Rhetici, tyrãni, qui pium uirum Placidum apud Diſentinenſe
onaſterium obtruncari fecit. Hic condidit & extruxit cathedralem eccleſiã Curienſem
æ hucuſcꝫ illæſa manſit. Eſt anno domini 774. mortuus. 18. Conſtantius. Huic dedit

Carolus

Carolus magnus priuilegia magna, conſtituitq́ eum rectorem & defenſorẽ Rhetię. Ded
etiam ei parrochiam Seleſtadianam in Alſatia. 19. Remigius. 20. Victor, cui Rod
ricus & Herloinus comites quædã bona per uim tenuerunt, ſed ad reſtituendã coacti ſur
per Ludouicũ Imp. 21. Verendarius. 22. Eſſo. 23. Rotharius, cui Carolus Craſſus de
dit anno 881. ditionẽ Flums. 24. Theodolphus ſeu Dietholfus, ab Arnolpho Imperato
re confirmatus. 25. Vualdo. 26. Hardobertus. Habuit iſte coadiutorem nomine Lutc
ſum, qui fuerat cancellarius Otthonis primi Imp. cui Imp. donauit anno Chriſti 959. medi
partẽ ciuitatis Curienſis, totũ teloneũ, parrochias S. Martini & Hilarij et ſacellum Carpc
phori Thrimmis: Actum Fratislare anno quo ſupra. 27. Hildibaldus: Cui dedit Otth
ſecundus Imp. anno 980. penſionem uectigalium pontis Clauenenſis in Prægallia perpe
tuo poſsidendam. 31. Hartmannus baro, monachus conuentualis in Einſidelen, deind
Abbas Fabarianus & ultimo epiſcopus Curienſis. 33. Henricus monachus ex Augi
cuius temporibus anno ſcilicet 1078. Vuelfo dux Bauariæ mouit exercitum in Rhetiã Cu
rienſem contra Otthonẽ comitẽ Curienſem, perdiditq́ eam regionem, eo quod Henricu
epiſcopus & alij proceres Rhetiæ homagiũ præſtitiſſent Rudolfo electo in Rom. rege
cõtra Henricum quartũ. Fuit aũt diocœſis Curienſis poſt eam deſolationẽ integro ann
ſine præſule, donec tãdẽ Marpertus p̃poſitus Auguſtanus ſimoniacè ſe intromiſit, ſed q
anno 1085. in quadam ſynodo excõmunicatus ab adminiſtratione eſt reiectus. 35. Vda
ricus. Hic anno domini 1105. miſſus fuit cum archiepiſcopis Treuerenſi & Magdeburge
ſi à comitijs Moguntinis ad pontificem Rom. pro obtinenda confirmatione Henrici q
ti, qui contra patrem Henricum quartum electus fuit in Rom. regem. 37. Vuido. Hic fu
anno 1114. in comitijs Baſilienſibus. 38. Conradus à Bibreck Sueuus. Huius temporibu
nempe anno 1165. Hugo Palatinus Thubingenſis, comes Brigãtinus atque Rheticus mo
uit arma contra Vuelfonem ducem Bauariæ & Spoleti auuuculum ſuum maternum, affl
xitq́ eum iuxta Danubium. 39. Conradus ſecundus, 40. Egino. Hunc appellauit Fr
dericus Imp. principem. Ipſe in feudum dedit Friderico duci Sueuiæ filio Friderici Impe
ratoris aduocatiam eccleſiæ Curienſis, conditione tali, quali antea Rudolphus comes B
gantinus, & poſt eum Rudolphus à Pfullendorf eam habuerant, Actum Mengen in d
ctione tertia, anno domini 1170. 41. Vdalricus baro à Degerfelden ſupra Clingnouu in c
mitatu Badenſi, primum abbas apud S. Gallum, præfuit epiſcopatui annis octo, & reſign
uit epiſcopum anno 1182. Brunoni, reſeruata ſibi abbatia S. Galli. Fecit autem iſtud pro
pter reformationem ab Alexandro papa tertio factam ne quis duas poſsideret prælatura
42. Bruno. 43. Henricus Canonicus Saltzpurgenſis. 44. Reinherius, qui ab Ottho
ne quarto regalia ſuſcepit. 45. Arnoldus. Hic iuſſu Roman. pontificis, deduxit anno d
mini 1211. Fridericum iuniorem regem Siciliæ per terram ſuam uſq́ ad Conſtãtiam, quu
primum proficiſceretur in Germaniam contra Otthonem quartum Cæſarem 46. Hen
cus comes à Realt. 47. Albertus præpoſitus ſancti Stephani apud Cõſtantienſes. 4
Rudolphus à baro Gutingen, abbas apud S. Gallum, mortuus Romæ anno 1226. 49. B
tholdus canonicus Cõſtantienſis interfectus anno 1233. 50. Vdalricus comes à Kybu
& monachus conuentualis in Einſidlen. Hic fundauit anno Chriſto 1230. Vitoduri, Mo
tem ſanctum. 51. Volcardus de Neuuenburg. 52. Henricus comes Montfortenſis, q
ædificauit arcẽ Furſtennouiã. 53. Conradus baro de Bellemont. 54. Fridericus com
de Mõtfort, filius Vlrici comitis Brigãtini & Frater Vuilhelmi abbatis S. Galli. Fecit iſ
epiſcopus fœdus cũ Petro epiſcopo Sedunenſi cõtra Rudolphũ ab Habſpurg Rom. reg
talibus conditionibus ut neuter alterum deſereret quacunq́ tẽpeſtate ingruente eò quo
bello fuerat à rege laceſsitus. Sed tãdem in pugna apud Baltzers captus eſt epiſcopus u
cũ barone de Grieſſenberg, & domino Eberhardo ab Aſpero mõte, qui & in ea pugna i
terijt, poſtq́ arma mouerat cõtra comites, Vuerdenbergẽſes. Velkirchenſes atq́ Schelle
bergenſes, anno domini 1288. Epiſcopus uerò biẽnio in cuſtodia detentus & inde aliqua
do aufugere uolẽs, quũ per funẽ, ex linteaminibus factũ, deſcendere uellet ex ſublimi tu
ri, cadens in terrã mortuus eſt anno 1385. 55. Bertholdus, factus eſt epiſcopus anno 129
56. Sifridus baro de Flums. Hic conſtituto adminiſtratore Rudolpho comite à Mõfort,
ctus eſt monachus. 57. Hermãnus baro ab Eſchibach, primũ conuentualis apud Herer
tas in Einſidlen, deinde abbas Fauarienſis, ac ultimo epiſcopus Curienſis. 59. Ioanne
factus epiſcopus anno milleſimo trecenteſimo uigeſimo ſeptimo interfectus anno 1333.

60 Vdal

CIVITAS CVRIENSIS

caput Rheni, in faucibus montium ſita, habens tamen uerſus Rhenum magnam planiciem, (diſtat enim à Rheni ripa itinere dimidiæ horę) cuius picturam candidè exhibuit, ob amorem patrię ſuæ, Reuediſsimus dominus, dominus Lucius Yterus eiuſdem loci epiſcopus, ſtudioſorum patronus pientiſsimus.

Dd Curienſis

Curienſis ciuitas,Rhetorum ſiue(u

60. Vdalricus à Lentzburg dictus Schultheis,monachus Einſidlenſis. Hic à Ludoui-co Romano,marchione Brandenburgenſi,in bello iuxta Atheſim geſto, cum multis nobilibus fuit captus,eo quòd Carolo regi Bohemorum ſuppetias tuliſſet contra Ludouicū quartū Imperatorem,patrem dicti marchionis, Tyrolenſemq́ꝫ comitatum Bauaro eripuiſſet.Liberatus tamen poſtea fuit & mortuus domi,anno 1355. 61. Petrus ex Bohemia natus,qui poſt relictum pōtificatum Curienſem,factus eſt epiſcopus Morauienſis. 62. Fridericus de Mentzingen alias Nentzingen. Fuerat iſte Cancellarius Leopoldi ducis Auſtriæ,relictaq́ꝫ Curia uenit Brixiam. 63. Iohannes. Fuerat iſte Cancellarius Alberti ducis Auſtriæ,obijt 1389. 64.Hartmānus comes à Vuerdenberg & dominus in Sargans,antea uerò Cōmendator ordin.Iohannitarum. Hic fratribus ſuis uolens opem ferre, diutinū geſſit bellum contra Lupoldū ducem Auſtriæ propter limites dominorū & propter aduocatiam Rhineckenſem,ſed apud Veldkirchenſes à comite Stulingēſe captus, unà cum fratre Hugone comite à Sargans,tandem poſt nouem menſes facta cōpoſitione reſtitutus eſt libertati,mortuus anno 1416. 65. Iohannes dictus Abundi , tempore Concilij Conſtantienſis. 66. Iohannes cognominatus Naſſo. 67. Conradus à Rechberg. 68. Henri c s Ba o o H uuen,obijt 1472. 69. Leonhardus Cācellarius ducum Auſtriæ,mortuus anno 1459. 70. Ortliebus baro de Brandis,Noluerunt ciues Curienſes hunc agnoſcere dominū ſuum,ſed maluerunt eſſe ſub imperio,quod tamen à Friderico Imp.nullo iure obtinere potuerunt.Multa hic epiſcopus à ſuis eſt paſſus,& tandem anno 1491.mortuus.

71. Henricus baro ab Heuuen.Hic pacem habuit in epiſcopatu uſq́ꝫ ad annū 1498.Tunc magnum exortū fui: am idiū in ditione Fürſtenburgenſi contra Tyrolenſes.Inijt propte-

ocantur) Griſonum metropolis.

rea iſte epiſcopus fœdus cum ſeptem Heluetiorũ cantonibus, ſicq́ꝫ poſt multa bella ſopito uno diſſidio, alibi aliud natũ fuit incendiũ, nẽpe Gutẽbergij & Meienfeldi. Perſuaſus epiſcopus reliq̃t Tyrolenſib. arcẽ Fürſtenberg, & poſt multa promiſſa, arx ipſa fuit ſpoliata & incenſa, ipſe uerò ad Enipontẽ translatus & cõtumelia affectus, diſcedens uenit Argentinã. Paulò poſt ſublata diſcordiæ occaſione, rediijt epiſc. an. Chriſti 1503. ad poſſeſſionem ſuam. Cõuenientes deinde partes in Veldkirchio ut pacẽ facerent, diſcuſſis ſingulis cõtrouerſijs, cõuenit tãdem inter eos. Sed reuerſis epiſcopo & legatis ligarũ à comitijs illis, innoteſcenteq́ꝫ plebeis de negocio ipſo, irritati turmatim uenerunt ad ciuitatẽ Curienſem, poſtulãtes epiſcopũ & legatos qui ſecum abierãt. Quo cõprehenſo, abduxerunt eum unà cũ nouẽ legatis ad Fürſtenauu. Sed is clam elapſus, uenit ad aulã Maximiliani Cæſar. reſignauitq́ꝫ epiſcopatum dño Paulo Zieglero, à quo accepit penſionem 720. florenorũ, cõmoratusq́ꝫ eſt Tiguri & Argentinæ uſq́ꝫ ad mortẽ ſuã. Habes hanc hiſtoriã ſupra poſt hiſtoriã Caroli ducis Burgundiæ. 72. Paulus Zieglerus præpoſitus Otingenſis in Bauaria, qui fuit à ſecretis Max. Imp. & præfuit epiſcopatui inter maximas difficultates ac ſubditorum moleſtias annis 38. Tandẽ uerò cedens ad Fürſtenbergũ arcem, mœrore confectus, ſubitanea morte ex hac uita migrauit anno 1541. Ipſe cõtulit anno Chriſti 1516. inueſtituram feudorũ officij pincernarũ & comitatus Tyrolẽſis Maximiliano Cæſari. Sunt em̃ archiduces Auſtriæ pincernæ epiſcopatus Curienſis, domini de Marmoribus Marſalli, & comites Amaſij dapiferi. 73. Lucius Yterus ex antiqua Curienſium ciuium familia natus electus eſt anno 1541. princeps & antiſtes Curienſis poſt mortẽ Pauli epiſcopi. Ipſe reconciliauit ligam templi Curienſis atq́ꝫ ciuitatẽ ipſam. Huic ſucceſſit an. 1550. 74. Thomas de Plantis.

De tribus Rhetorun ſeu Griſonum ligis.

PRima & ſuperior Griſonũ liga facta eſt anno domini 1424. in oppido Trontz per abbatem Diſertinenſem, comitem Maſaucenſem & baronem à Rezuns, contra extraneos populos & raptores: ac deinde ne ſeipſos & ſubditos ſuos amplius permitterent prouocari ad extranea iudicia. Adiecta eſt etiam conditio iſta, quod Abbas noluit id factum in præiudicium Rom. imperij, cuius prælatus eſt, aut in præiudicium dominorum Mediolanenſiũ, quorum comes erat, ut domus Auſtriæ unde feudum habuit baronatus. Altera liga quæ & maior eſt, eſt eccleſiæ cathedralis, qua primum epiſcopus Curienſis, collegium capitulare & ciuitas ipſa unita, anno Chriſti 1419. annis 50. & uno, ciues facti ſunt Tygurenſium, ab deinde quo adhuc tutiores eſſent, confœderationem inierunt cum uicinis ſuis qui ſunt de prima liga. Tertia liga eſt 10. iudiciorum aut iuriſdictionũ, eorum ſcilicet qui habitãt in Prettigoia, qui anno Chriſti 1470. cõglobati, cõceperunt quandã unionis formulã, ac demũ omnes tres ligæ coniurantes, unum ferè cõfœderationis fecerunt corpus. Nec hoc cõtenti, reliquis quoqꝫ Heluetijs ſunt cõiuncti: quin & regno Franciæ, cui tamen uallẽ Veltlin abſtulerãt, ſe certis cõditionibus obligarunt. Gubernant̃ ligæ iſtæ per ſuas cõmunitates, utũturq́ꝫ partim lingua Germanica et partim Lõgobardica, hoc eſt, corrupta Italica. Supremum in Rhetia oppidũ iuxta priorẽ Rhenũ eſt Ilãtium, habetq́ꝫ in ſuis inſignijs coronã per q́ꝫ fluit Rhenus, in ſignũ ꝙ ipſum ſupremus locus ac ceu Rheni corona ſit. Iuxta poſteriorẽ uerò Rhenum, ſupmum oppidum eſt Fürſtnow, à Curia duobus magnis milliaribus uerſus montẽ Spluger diſtans, eſtq́ꝫ ſub dñio epiſcopi Curienſis. Haud procul ab eo oppido uerſus Rheni fontem iacet arx q̃dam uetuſtiſſima, olim qdem firma et munita, poſita ſupra eminentem petrã, ubi duces Rhetiæ curiam ſuam habuerunt, appellata Realt. hoc eſt, Rhetia alta, duabus dictionibus in unam corruptam contractis.

Liga templi

Ilantium.

Rhetia alta.

De ualle Rhenana ſub Curia.

INfra Curiã ad ſpacium magni miliaris erũpit Langarus ex Pretigoiæ mõtibus, fluuius qdem ſatis impetuoſus, miſceturq́ꝫ mox ubi Pretegoiæ fauces exierint Rheno. Succedit deinde Meienfeld, olim Lupinũ dictum. Incolæ aiunt Maiam matrem Mercurij ibi olim honoratã, atq́ꝫ oppidum ab eo nomen Maienfeld accepiſſe. Fuit autem oppidum ipſum dñorum de Brandis, ſed noſtro tempore agnoſcit Griſones, utiturq́ꝫ lingua Germanica. Sequitur deinde ad dexteram Rheni Nebelgoia, in qua iuxta arcem Gutemberg eſt ditio Vadutzenſis, inde Eſtnerberg, comiti à Sultz parens, poſtea comitatus Feldkirchenſis. qui ad lacum uſqꝫ Brigantinum extenditur. Eſt Vadutz, quaſi uallis dulcis, noſtro tempore regio amœna, habens arcem rupi ſublimi & præcipiti impoſitã, atqꝫ ſatis munitam.

Langarus fluuius.

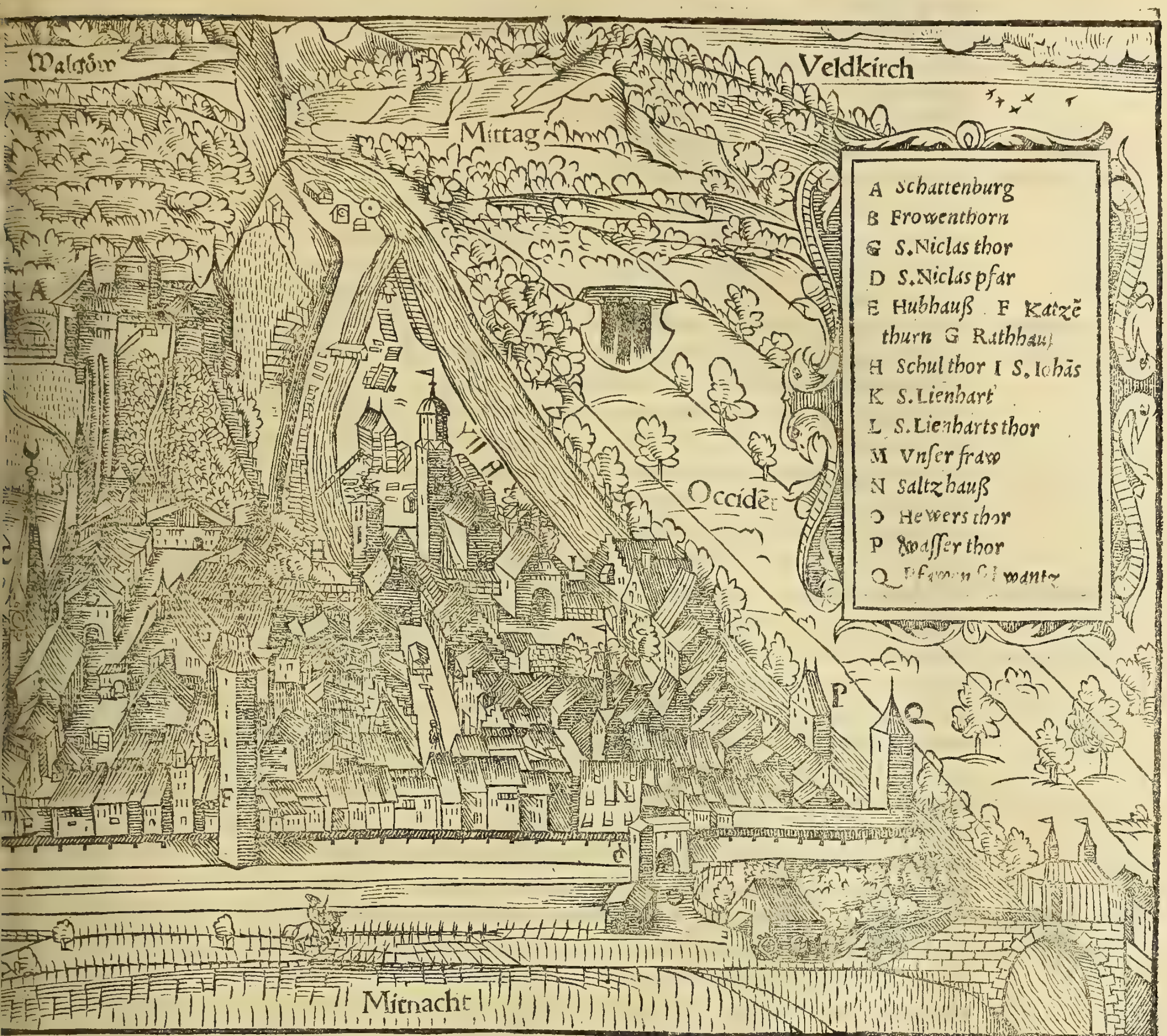
Achilles P Gaſſarus medicinæ doctor

ſuo Sebaſtiano Munſtero S.

LIteras tuas Sebaſtiane doctiſſ. quas 25. Octob. iſthic ad me dediſti, accepi, morẽq́ꝫ tibi geſſi. tuum erit omnia æqui boniq́ꝫ cõſulere, & ꝙ Verg. in Ennianis uerſibus factitaſſe legit̃, aurũ ex ſtercore eruere. Ego qdem in alieno ope, ut cernis, ingenioſus eſſe, tua tamẽ ſalua autoritate, nõ erubui, ac niſi tu ꝓuocaſſes, certe q̃ eſt curtæ ſuppellectilis noſtræ conſcientia, penitus abſtinuiſſem manus. Porrò anilia ſi quæ inſerui, tu pro tuo iudicio uel omitte uel emenda. Videt̃ tamen Saturnale hoc ludicrũ, q̊ ciuitatula iam mea cum pueris ineptit cocto milio, penitus delectationis cauſa nõ ꝑtereundum. Scias aũt omnia ea q̃ de ciuitatũ, quarũ mentionẽ habeo, uel iurib. uel antiquitatib. annotaui, me partim ex receptiſſ. rumorib. partim ex archiuis earũ ſumpſiſſe. Quin & triũ ligarũ initia, Curienſiſq́ꝫ ciuitatis donationẽ epiſcopo factã, ex diplomatib. & originalib. habeo literis earundẽ. Quod ad picturas attinet, en Lindoã patriã meã, Curiẽſem ciuitatẽ & Veldcuriã paulò rudius à pictorib. expſſas mitto: tu da operã ut ex rudib. archetypis elegãtiores prodeãt figuræ. Reliqs inſuper conatibus tuis optimè ꝑcor. Certè nucẽ q́ꝫ publico diario tuo Mathematicis obtuliſti, iã dudũ ego mordeo, ſed nucleũ nõdũ habere poſſũ, quũ nemo nõ uideat calculũ ipſum in terris noſtris diſcrepare à cœleſtib. cõiunctionib. & oppoſitionib. luminariũ, id q̃d eclipſes aperte teſtantur. Bene uale. Ex Veldcuria in ipſo Brumę die, &c.

Veldkir-

Veldkirchium oppidum & comitatus.

VEldkirchium ſiue Veldkirchia, paruum quidem ſed excultum & negocioſum eſt oppidum, in Nebelgoia inter rupes & montes ad flumen Yllam ſitũ, diſtans à lacu Acronio uerſus Italiã tribus milliaribus. Yla fluuius decurrit ex radicibus mõtis Rheticonis per Gaſchurniam, Montemfundanum & Druſianã uallem uſq; ad mœnia Veldkirchij, plus minus ſex milliaribus, & dimidio miliaris ſpacio infra id Rheno miſcetur. Habent incolæ ex eo piſcium & lignorum copiam. Temporibus diui Gregorij Rom. pontificis appellatũ fuit oppidũ iſtud Dauuenfeld, id eſt roris campus, poſitũ eo loco, qui hodie ciuitas dicitur, & deinde nomen Felkirch ſortitum, ac ſi dicas errans eccleſia, eo quod à Chriſtiana regione exorbitaſſet, per herum ſuum comitem cum rubro uexillo ſeu de ueteri Monteforti, auxilio ducis Sueuiæ armis recepta, atque ad ueram fidem redacta fuerit. Alijs uerò placet, locum iſtum ad Campos dictum, & quod Eſtionum metropolis fuerit. Accepta uerò religione, à Germanis illuc coloniam deducentibus, Veldkirch, id eſt, Campiphanum dici cœperit. Hodie Italis Anglis & inferioribus Germanis hac Romam uiſitantibus, ſanctum Petrum appellatur. Multiplicata autem prole comitum à Monteforti, quibus omnes hę alpes totaq; Curienſis ferè Rhetia parebant, ac illi inſigniũ ſuorum uexilla, coloribus ſeorſim iuxta cuiuslibet familiæ ditiones & priuata habitacula diſtinguerent, contingit ut ex illis pars quæ nigrum uexillũ in albo campo geſtat ſibi ac

Dauuenfeld.

Campiphanũ

ſuis dominium,comitatumq; Veldkirchēſem in hæreditatem acceperit,& protinus ex u
teri arce & nouo Monteforti manſiones ad caſtrum Schattenburg è regione Ardentis m
tis tranſtulerint: quo poſtea optimi quiq; ciues in gratiam domini ſui ex ueteri urbe co
migrantes,domicilia prope id erigere,arcum lapideum pro uia regia ſupra illam conſtru
re ac plane nouam ciuitatulã exædificare ſibi occœperũt,quæ hodiernũ nimirum eſt Vel
kirchium. Anno domini 1218.Hugo comes à Monteforti dominus in Velcuria conſen
Friderici ſecundi Cæſaris de ſuo prædia nonnulla hoſpitali pauperum in Ieroſolyma ela
Priuilegia Veldkirchenſium. gitus eſt,unde Iohannitarum domus in eodem oppido fundatum eſt. Deinde Rudolfus
mes Montdfortenſis impetrauit ab Henrico 7.Imperat. Pro ciuibus Veldkirchenſib
omnia priuilegia quæ habet reſpublica Lindouienſis, & præterea ne quiſquam eos ext
no ſiue prouinciali foro conuenire præſumat.Et Rodolfus iunior præfati Rudolfi filius,
lus poſt partem & fratres totius ditionis hæres relictus, præpoſituram cathedralis Curi
ſis eccleſiæ reſignans & comitatus gubernaculum ſuſcipiens,nullam autem ab uxore pr
Venditur. lem ſuſcipiens,uendidit comitatum anno 1365.Lupoldo duci Auſtriæ præcio 36000.aure
Velcuria. rum Rhenenſium,hac conditione,ut ipſe præfectum ageret in comitatu quoad uiueret.
Quo tempore idem heros accepta anno domini 1382.à ciuibus Veldkirchij quindecies c
tum nummi librarum ſtipe,non ſolum ab adſcriptitiorum ſeruituti illos liberos eſſe iuſ
uerum etiam ut in ſingulos annos è ſuorum numero prætorem urbi ſuæ eligere poſſint
nà cum alijs prærogatiuis clementiſſime conceſsit. Comis & feſtiuus fuit hic comes,qu
pe qui magnis expenſis comœdias & ludos apud ſubditos ſuos celebrauit,ac ſubinde
ioris hilaritatis alendæq; publicæ amicitiæ cauſa totius ditionis ſuæ uicinorum aliquot a
leſcentulos ſub finem Saturnaliorum Velcuriam ad ſe altero quoq; anno inuitauerit,eo
Miliacea puls. miliaceo pulte cum ſimilagineo pane(quod tunc ruſtici delitias iudicabant) ad ſatietat
uſq; miris ceremonijs pauerit. Quæ res in tantam conſuetudinem inueterata deinceps i
dem eſt,ut ſenatus Velcurienſis epulas has tanquam fundatas ferias,non raro agricolis
hibuerit,perſuaſumq; ſibi Alpini illi habent,certiſſimam annonę fertilitatē ſubſecutura
dum nugæ iſtæ obſeruatæ fuerint.Reliquit etiam prefatus comes perpetuo legato ciui
ſuis Velcuriæ bouem unum quotannis arcubaliſtarum ludo lucrifaciundum. Ab eo igi
tempore cœperunt ſæpedicti ciues oppidum ſuum ampliare, fortius communire & pe
bentibus riuulis, ſimilibus'que urbicis ædificijs exornare primum, tali quoque modo
illuſtriſsimorum Auſtriæ principum tutela ſeſe honeſte gerere, ut hi innata ſua clem
tia plures immunitates,præcipue liberam migrandi alio profectionem, necnon capital
dicium ultro donauerint illis.Qua ex re non parua incrementa,politicum'que ordinem
Copia uictualium. nà cum populo perhumano Feldkirchium accepiſſe conſtat. Vbi quod ad opiperam
ctus rationem artinet nihil uel Apitius deſiderauerit, facile enim Erythrotaones, Att
nes & nobiliores quaſque auiculas, item ibices ſeu dorcadas,ceruos ac reliqua ferarun
nera,ſimiliter delicatiſſimas piſces,generoſa uina,præcipuè quæ in Ardente aut Sellæ
ticulis,Abbatis aut Villenſium cliuis creſcunt,optima armenta unà cum carnibus, bu
& caſeis pinguiſſimis,arboreiſq; fructibus quam ſapidiſsimis reperire & comparare o
bus licet.Lignorum inſuper copia ſiue ad cottidianũ uſum ſiue ad architecturam ſpec
tanta eſt quanta uix alibi:frumenta ſolummodo quod ab Acromo & lacubus non leui
re aduehenda ſint,in montanis hiſce carius ueneunt. Populus alioquin tam ruri quà
oppido egregius, fortis & omnino Martius,audax proteruus & impiger exiſtit, hab
Miraculum in Ranckuuil. que ciues apud ſe in Mechanicis non parum multos excellentiſſimos artifices. Di
Veldkirchio uerſus lacum Acromum dimidio miliario pagus, Rancouilla dictus, in
prouinciale iudicium ab antiquo habetur, ad quod olim diuus Fridolinus dudum mo
um quendam rediuiuum foro publico in teſtimonium litis pẽdentis adduxiſſe ſtatuiſſ
perhibetur. Id aliquando iuriſdictionum ſuarum terminos habuit à meridie Septin
montem,ab oriente Arle ſeu Aquilæ montem, à ſeptentrione lacus Podamici caput,
caſu Riuani lacus exitum, ferunt'que imperatorij ac liberi illius prouinciæ iudiciæ aſſ
res,plus minus duodecim comites aut barones,quorum & nomina & maſcula ſtirps,q
admodum intra 80.uel paulo plus annos, maiori ex parte penitus deſiẽre (nempe co
à Meſauco,Togkenburgo,Saruneganza,Vuerdenberga,& cæt.Baronum à Bello m
Rhetico caſtro, Caſtelloguardo, Brandyſio, & cæter.) ita confœderationibus Suic
rum & Griſonum, hoc eſt,Heluetiorum & Rhetorum ſuperiorum, ſimul ac per ir

tas aliorum prærogatiuas,iudicium illud prouinciale admodum exile & paruæ autorita
eſſe noſtris diebus cœpit. Paulo infra Rancouillã uerſus ortum ſolis, ſupra pagũ Rœ-
s mons Amacia admodũ excelſus & peramœnus eſt,qui denominationem à ſancto Vi
re Romano pontifice habet,in quo Euſebius Scotus monaſticã uitam 30. annis egit, ac
dem à prædonibus in prædijs(uulgo uff Prederiſs)circiter annũ domini 880.decollatus
Hunc locũ deinde Carolus Craſſus Imperator Hartmuto abbati Sangallenſi donauit.
ſtea Frãciſcanis monachis ea habitatio ceſſit,habetq́ noſtro ſeculo tutores aduocatos
atum Velcurienſem.Hæc ſuppeditauit doctiſſimus Achilles Gaſſarus.

Prætegoia.

REgio iſta atq́ ditio,quæ olim Retigoia à monte Reticone dicta, & temporis ſuc-
ceſſu acceſſione p ex Retigoia facta Pretigoia,fuit aliquando ſuo dominio comi
tum de Metſch,& intra 70. aut 80.annos incorporata & uendita domui Auſtrię,
non ſine graui impignoratione Briſgoiæ,ſicut in hunc uſq; diem rex Rom. Fer-
andus ceu dux Auſtriæ præfectũ in Caſtels ſuper octo iudicia cõſtituit,eſt dominus eo
ruſtici tamen agunt quod uolunt. Siquidem domus Auſtriæ habet in hac regione ſum
m iuriſditionẽ,ſed ius miltare & minor iuriſditio Griſonibus eſt deuincta atq; in perpe
m obſtricta,uocaturq́ Decem iudicia,inter quæ numerantur quoq; Meienfeld & Ma- *Decẽ iudicia.*
s.Nullum habet oppidum muro cinctũ,ſed dictam arcem Caſtels & magnas uillas. Eſt
lis quatuor quidem milliaribus in longũ patens,anguſta autem in latitudine,fluitq́ per
m uallem amnis Langarus. Clauditur uerſus Meiẽfeld anguſto introitu & arce iam di

ruta ceu porta quadam,nec aliunde ad habitatores eius patet in-
greſſus. In medio autem regionis ſupra uillã Fideris ſunt aquæ *Thermæ Fiderenſes.*
aluminoſæ ſeu fons ſubacerbus,quo balnei loco utuntur inco-
læ & uicini contra iufirmos ſtomachos, uidigeſtiua deſtitutos,
contra ſanguinolentas execrationes, febres & exceſsiua men-
ſtrua. Viſitatur à longe, ob iſta naturæ beneficia conſequenda.
Ante paucos etiam annos in huius regionis montibus inuentæ
ſunt ferri fodinæ atq; mineræ. A' tergo Pretigoiæ uerſus Tafaas
ſunt Vualſeeri,qui communiter agunt & habitant in altis mon-
tibus,apud quos nihil pręter rapas,herbas et ſyluas creſcit. Poſt
montes iſtos uerſus Septimũ montem inueniuntur Capricorni,
Agaricum,reſina ex Laricibus copioſe ſtillans,pineæ nuces,de
quibus omnibus ſupra in Valeſiæ regione multa inſcripſi.

De lacu Podamico & adiacente
terra,præſertim in latere Germanico.

LAcus Podamicus qui & Brigantinus atq; Conſtantienſis,immenſam habet aqua-
rum molem,poſſetq́ ob ſui magnitudinem Germanicũ uocari mare,quum in lon-
gum extendatur ſex aut ſeptem milliarib. & in latum duobus & in quibuſdã locis
ferè tribus. Eſt omnium amœniſsimus,multaq́ caſtella,oppida & uicos undiquaq;
ripas habet. Siquidem totam hanc Rheni ſuperioris faciem tam uariè & tam multis no
ibus auxit ornauitq́ natura,ut amœnior ne an fœcundior ſit, affirmare uix poſſis. A-
huius lacus eſt nitida,fundo perſpicuo,piſces fert uarios quidẽ & multiplices:terra cir
iacens ferax uini triticiq; & arboribus domeſticis egregie eſt conſita. Regionis forma
ra q̃ dici poteſt pulchra, uniuerſa læta unam'que faciem longe late'que contexens. Nul
putant lacum profundiorem quàm apud Merſpergum, ubi à ſuperficie aquæ uſque ad
dum aiunt eſſe trecentos complexos bracchiorum ſeu orgyas. Habet duas inſulas,u- *Inſulę lacus*
iocatur Meinouu,quaſi minor Augia,alia interpretatur maiorem Augiam,& alia Ri- *Podamici.*
nouu,quaſi diues Augia. Diuiditur autem lacus iſte in duas collectiones aquarum:Ma
& ſuperior,id eſt meridionalior, incipit prope Lindoiam & Brigantium, & deſcendit
ad arcem Podman,quæ anno Chriſti 891.appellata fuit,Palatium imperiale, unde hic
s putatur dictus Podamicus. Quidam etiam uocant eum Acronium & alij Acromum,

acie quædam quæ iuxta Rumiſshorn exporrigitur in lacum ipſum, aut quod ſit ſine mag
frigore. In ſuperiori eius & media parte latior eſt & prope Vberlingã oppidum imperia
contrahitur in anguſtiam.

Ioachimus Vadianus.

DE lacu Acromo non habeo quicquam Zuicki doctiſſ. quod iam antea docti u
non prodiderint. Aedidit libros tres Beatus Rhenanus titulo rerũ Germanica
in quibus ſanè non paucos locos ad hanc rem, quam poſtulat Munſterus, attin
tes, magna diligentia explicauit. Lacum ipſum Acromum uocatum à Brigar
Conſtantiam uſq; idem cum Melæ teſtimonio probat: inde etiam ut cõiectura colligit
Cromãshorn, qui in medio uerò occidui littoris eius lacus poſitus, à lacu Acromo cog
minatus uidetur. Sunt quidem apud me tabulæ donationũ ſub Francorum regibus ſcri
& ſignatæ, quę uocem illam non aliter ferè quàm Romanishorn reddidere. Sed fieri po
ut iam tum uiciata fuerit à Barbaris populis ueteris nominis puritas. Neque enim mihi
probatur Rhenani coniectura, & uerò eſt ſimile Germanicum nomen uetus eſſe nec ca
re etymo. Neque ſemel uiſum cogitanti mihi ita dici lacum ab obliquitate potuiſſe, q
Briganto & Rheno accepto ad Conſtantiam uſque & Rheni exitum in arcus cuiuſc
formam inflectitur. Veteres certe Krommaſee lacum obliquum & arcuatum dixiſſen
lacum longum Langenſeæ: ſed non habeo unde illa confirmem præter ſolam coniec
ram, etiamſi indubium eſt Melæ ætate longe latius in Rheni uallem abijſſe Acrom
quàm hodie abeat, id quod & accolarum iam à maiorum relatione deducta cognitio &
ci ipſius effigies ſitusq; ueterum locorum palàm teſtatur, unde obliquiorem tum fuiſſe
ſtat quam hodie conſpicitur. Quod enim multis in locis amnes paulo uehementiores
re, hoc idem ad Rheni, Brigantiq; & intermediorum amnium confluentiam, contigiſſe
tis argumentis, ut dixi colligitur. Plinius in Aſiæ maritimæ deſcriptione tradit eius tra
magnis amnibus ita digeſtas arenas & cœnum ingeſtum, inuectumq; littoribus maris
ſe, ut inſulas aliquot conſtiterit continenti coniunctas, quæ ante longo interuallo à li
re abfuiſſent. Idem & in Pharo Aegypti accidiſſe ob arenam à Nilo ingeſtam recepti

res prodidere. Equidē & Acroniū dictum ſola coniectura lacum noſtrū putaui, quod in ...uſtis Melæ exemplaribus Acronium, non Acromū legiſſem. Et quia Gallis ueteribus ...æcę linguæ notitia propemodū domeſtica fuit Acroniū igitur interpretabar ſine glacie gelu uel maximè incongelabilem. Venetus enim lacus, quem & ipſum Rhenus fundit, ſæpe glacie obducitur adeo rigida, ut immenſa etiam & plauſtra quantumuis grauia fe... , tamen non conſtat Brigantinum ullo tempore totum irriguiſſe & glacie clauſum fuiſ... Verum ita ſolent ſtudioſa & cupida ueritatis ingenia, citra ſcilicet præiudiciū cuiuſquā. od uerò proximū uidetur, in medium proponere. Hactenus Vadianus. Inferior lacus in ...it infra Conſtantiam, collatusq; ad ſuperiorem paruus eſt, & denominatur ab inſignio... ...ius oppido Cella, lacus Cellenſis. Veteres uerò appellauerunt eum Venetum, ob Vene aut Venonetes accolentes populos. Tranſit autem Rhenus utrunq; lacum in alueo ſuo aquā reſolutus, ut ueteres ſentiunt, recentiores pro fabula habēt. Oneratur circumqua... c multis riuulis, quorum quidam multum piſcoſi ſunt, ut ſunt Arg, Bregentz, Liblach, ...uſs, Roſchah. Steinach, Salmſach, Goldach & Goldbach, &c. His amnibus adeò au... ...ur tempore æſtiuali lacus iſte, ut aſcendat octo aut nouem cubitis ultra conſuetū morē. ...pe Conſtantiam Rhenus emittitur per alueum ſuum ex ſuperiori lacu, recuperatq; no... ...n, uſq; ad oppidū Stain. Hic autem lacus inferior quamuis minor ſit ſuperiore, eſt tamē ...nparatione maioris piſcoſior, præſertim ubi Rhenus in illum labitur. Efficiunt hi duo ...us peninſulā quandā, præſertim quū ab Vberlinga occidentē uerſus lacus ſuperior ex... ...dat ſinum quendā anguſtum & longum uſq; ad arcem Podmen, fitq; inter Cellā & Po...en Iſthmus dimidij milliarij. Hæc autem peninſula eſt ſatis fertilis, producens frumen...n, & ſyluas, habensq; ſtagna & multa oppida, præſertim Alenſpach, & Almanſpach, & ...manſdorff. Ingreditur quoq; promontorium quoddā in lacum Venetum, quod Cornu ...cant, quodq; eundem lacum ferè in duos diſiungit, Cellēſem ſcilicet & Bernangenſem. ...rediens uerò Rhenus ex hoc lacu alluit mœnia plurimorum oppidorum, nempe Stein ...eſſenhofen, Schafhuſen, Rhinou, Egliſouu, Keiſerſtul, Vualdshut, Laufenberg, Sec...igen, Rheinfelden, Baſel, Briſach & Straſsburg, in quibus omnibus ſunt pontes, quorū Argentina uſq; ad lacum inferiorem numerantur tredecim.

Inferior lacus

Pontes in Rheno.

De inſula Meinouu.

...Nfra Conſtantiā uerſus Vberlingā ad ſpaciū medij milliarij Germanici, emergit, in ipſo lacu ſuperiori inſula quædā, in qua noſtro tempore elegans & munita domus fratrum Teutonicorū eſt conſtructa, quę olim reſidentia fuit nobiliū de Langenſtein, tandemq; ab Arnoldo equite de Langenſtein, Teutonicis militib. poſſidēda tradita. Hic ...m duos habuit filios, qui ambo ingreſſi ſunt ordinem. Vnde pater motus, anno Chriſti ...2. cōſentiente Alberto abbate Augię ditioris, cuius erat feudū huius loci, reſignauit or...i Teutonicorū inſulā iſtam. Eminet in medio huius inſulæ petra quædā ingens, ab ortu ...is ualde præceps, cui incūbit munitiſſima hæc arx, & arci adhæret atriū ampliſſimū pro ...ientis ſtabulandis. Extra aūt omnes edes iſtas patet per circuitū caſtelli adhuc amplum ...cium terræ, quod iuxta cōmoditatem fundi diſtributū eſt in uineas, agros, ſyluam & pra... Vineæ adhærent mōti, & prata ſyluulaq; lacui. Eſt locus amœniſsimus, patetq; proſpe...s ad Vberlingā, ad montē ſanctū, ad Merſpurg & ultrà Lindoiam atq; Brigantiū. Puta...te agere in mari quando ex hoc loco oculos uertis ad meridiem. Commendator huius ...nus habet ſub ſe terras & populos, & tanquam princeps præſidet illis. Anno 1546. quū ...circa pentecoſten hanc inſulā inuiſerē, præfuit ei nobilis uir, dominus Sigiſmundus ab ...rnſtein, commendator, qui me ſummo excepit fauore, tractauitq; humaniſsime.

Fertilitas inſulæ.

De oppidis & caſtellis in littore.

OB inſignem commoditatem atq; eximiam fertilitatem, qua prædita eſt regio iſta, quæ deſinit ad lacum Conſtantienſem, ſunt ciuitates, caſtra, oppida uici & monaſteria per circuitum eius conſtructa, ut uix omnia numerare queas. Siquidem iacent in littore eius quatuor ciuitates imperiales, nempe Conſtantia, Vber

linga, Lindoia & Buchorn, ac deinde quinq; magnorum dominorum oppida, quoru
quodq; adiacens habent caſtrum aut arcem, uidelicet, Brigantium, Rhineck, Arbona M
ſpurgum & Langenarg. Aliorum uerò oppidorum & uillarum non eſt numerus. De præ
puis eorum hic aliquid ſuccinctè ſcribam.

Merſpurgum & reliqua oppida.

EST oppidum iſtud epiſcopi Conſtantienſis, ubi plerunq; reſidere ſolet, fuitq; oli
à rege Dagoberto è rege Conſtantiæ ad traijciendum ibi lacum conſtructum ac
inde ducibus Sueuorum ſubiectum atq; tandem epiſcoporum Conſtantienſium
tioni ſubditum item Alenſpach & Steckborn ſunt abbatis Augienſis. Langena
gen autem agnoſcit comites Montfortenſes, Rineck Appencellenſes, Stain Tigurente
Dieſſenhofen Confœderatos, Arbona epiſcopum Conſtantienſem (ubi fiūt optimę no
culæ & inciſoria phlebotomica) Roſchach, abbatis eſt ſancti Galli. Hic fodiuntur opti
lapides cinerei coloris, uarijs ſtructuris accõmodiſsimi. Adiacent præterea lacui, Cella e
ſcopalis, oppidum & caſtrum, Geienhofen uilla & caſtrum, ubi ſtultorum infinitus dic
tur eſſe numerus, Bodman arx & uilla. Item uillæ magnæ & paruæ, Bermatingen, Ermat
gen, Marckelfingen, Itznang, Imſtat, Nuſsdorff, Muteck, Supplingen, ubi creſcunt bo
uina Neuuenhorn, Seefelden, Stad, Vuolmatingen, Tingeldorff, Totingen, Reutin, Se
natingen, Kupenhauſen, Fiſchbach, &c. Monaſteria: Hofen præpoſitura, Brigantium
batia ordinis ſancti benedicti ſicut & Augia, Stain, Schyuerberg & Petershuſen, Oeni
gen & Creutzlingeñ Regulares, Lagnouu Paulini. Cæterum Munſterlingeñ & Louue
tal ſunt cœnobia monacharum.

Stultorũ habitatio.

Brigantium.

A Capite lacus eſt comitatus Brigantinus, oppidũ uetuſtum, cui ſupra imminet a
infrà autem in Augia eſt monaſteriũ ord. ſancti Benedicti, quod aiunt funatum
no 1102, à comite quodã Pfullendorffenſi. Eſt comitatus iſte pars inferior Rhet
terminaturq; ad Vindelicos, hoc eſt, Lintzgoienſes iuxta lacum Podamicũ. Sig
mundus dux Auſtriæ emit ante 60. annos medietatem huius comitatus à Montfortẽſib
qui Pfannenbergenſes appellant, deinde reſiduam medietatẽ emit Ferdinandus dux A
ſtriæ anno ſcilicet 1523. Anno domini 1127. fuit Rudolfus comes Brigãtinus tam integer
excellens uir, ut Henricus dux Bauariæ, Saxoniæ & Tuſciæ ei unam ex ſororibus nomi
Vulfhildim traderet uxorẽ. Genuit aũt is Rudolfus Hugonem Palatinũ Thubingenſe
comitem Brigantinum & Churuualenſem, qui cum fratre matris ſuæ Vuelfone duce B
uariæ & Spoleti anno domini 1163 iuxta Danubium magnum habuit conflictum.

Comitatus Brigantinus.

Anno domini 1408. Appencellenſes à comite Brigantino Vuilhelmo & fautoribus
ius magnam acceperunt iacturam.

Buchorn.

PAruum admodum eſt oppidum iſtud imperiale, ſed oppulentũ, habetq; uillas
quas ſibi incorporatas & alias iuriſdictiones. Nomen uerò putatur accepiſſe à
ginea ſylua, quæ olim uſq; ad lacum fuit protenſa. Vocant enim Germani fagu
Buchen Habuit etiam oppidũ iſtud olim comites, ſed eis deficiẽtibus bona ip
rum uſurpata ſunt à comitibus Altdorffenſibus & Rauenſpurgenſibus, qui tamen & i
temporum ſucceſſu penitus ſunt extincti. Oppidum uerò iſtud fecit ſe liberum ab omn
dominijs, incorporatumq; eſt Romano imperio.

Arbona ſeu Arbor felix.

OPpidũ iſtud & arx eius locus eſt ualde uetuſtus, Romanis olim ſatis bene not
quippe ubi ſtationes habueruut & muniti ones contra Germanos. Dictus
autem ipſe locus Arbor felix, ob eximiam feracitatẽ terræ eius. Antoninus q
que meminit huius Arboris.

Ciui

CIVITAS LINDOVI

enſis ſecundum ſitum quem hoc noſtro tempore habet, rudi quidem Minerua expreſſa, cuius picturam & deſcriptionem iamdudum nobis exhibuit doctiſs. uir, dominus Achilles P. Gaſſarus, medicinæ doctor, non tantum ob id, ut patriam ſuam (eſt enim Lindoienſis) celebraret, uerum ut & ſtudioſis, maximè Coſmographię amatoribus inſeruiret, operamq́ ſuam commendaret. Ne uerò in nomine Bregentz hærere poſſes, is eſt locus Brigantinus, uetuſtiſsimum oppidum, à quo & tempore Strabonis lacus Acromus dictus fuit Brigantinus, id quod te lectio hiſtorica huius libri plenius edocebat.

Schlos Bregentz
Wolfurt
Bregentz
Hard
Die ow
Die Bregentzach
Mittag
Die Lyblach
Orient
A Prætorium
B Pons portus
C S. Mariæ Monaſte
D Caſtrum (rium

Mont fort
Füßach
Höhſt
Der Rhin
Rineck
Füßach fl.
Occident
Thurn
Die Iſel
K Ad Nouas
L Turris S. Petri
M Porta inſulæ infe-
rioris
N Murus gentilium
O Armamentarium
E S. Stephani paroc.
F Hoſpitale
G Caſtri porta
H Franciſcani
I Carcer Furum

Achilles Gaſſarus Lindoienſis, Medicinæ doctor, ſuo Sebaſtiano Munſtero, S.

SCripſi ante ſeptimanam hanc ad te, Munſtere obſeruande, quæcunq; ex re utriuſq; neceſſaria putabam: nũc uerò hocce tabellione iterum ſcribere cogor, ut explorem certo nuncio, num omnia receperis. Feceris igitur mihi rem gratam, ſi certo ac cito ſuper omnib.. quę prius de Lindoia noſtra atq; Rhetorũ Curia exaraui, reſpõderis ſimul ac indicaueris, quo tempore librũ tuum expectare debeamus. Stumpfij enim Chorographia multos undiq; inuitat & incitat longe maiora, pulchrioraq́; re daturũ ſperare: quare caue, ne ſpe tanta fruſtremur. Cæterum num Vlmenſes, Auguſtani & reliqui Sueui conatus tuos, uti ante biennium promiſerant, adiutent, ſcire uelim, ſimul ac catalogum nouorum librorum nuper iſtuc editorum habere geſtio. Bene uale: celerrime ex Lindoia, octaua paſchæ, anno domini 1548.

Sebaſtianus Munſterus.

Has litteras ad me dedit, candide lector, eximius uir dominus Achilles, quum adhuc neſciret ſibi delegandam prouinciam deſcribendæ Auguſtanę urbis, atq; ab ea ciuitate, manſione ſua, ad tempus ſeceſſiſſet Liudoiam ad patriam ſuam, animi recreandi gratia. Poſtea uerò à me ſollicitatus, Auguſtanam quoqne urbem depingi curauit, atque ſuccinctam adiecit deſcriptionem, ut infra uidebts.

Lindoia.

Lindoia inſula LIndauium ſeu Lindoia oppidũ imperiale ſitum in inſula Acromi lacus, aquis undiq; & fluctibus circũdata, nulla ſui parte continentẽ tangit, niſi ubi lapideo ponte, qui ducẽtos nonaginta paſſus in longitudine habet, terræ annectitur. Locus eſt admodum amœnus & ſalubris, uentis omnibus peruius, aquam fontanam & uiuam, agrum circumcirca fertilem, nec non omnia quæ ad uictum pertinent facile comparatu habens, adhæc ædificijs ſatis ſplendidis ornatus, nulli non negociatorum generi opportunus exiſtens, natura firmius & aduerſus inopinatas hoſtiũ incurſiones tutus: in cuius occidentaliori latere haud minor ambitus adhuc, tanta uinearum copia colitur, ut populari annone curſu centum cupæ ſeu (ut dicere conſueuimus) plauſtra uini, ſed profundi natura ſatis auſteri, creſcant: & ſpacium illud mœnijs & foſſa, duabusq; tum portis tum ſubli-
Sublicius pons cijs pontibus à præfato oppido diſcretum, Inſulæ nomen ex antiquo, etiã apud uulgus, obtinet, in quo hodie piſcatores ſolũ nauiumq; architectores cum paucis aliquot textoribus habitant. De oppidi huius origine aut primis incolis, nihil exacti, hiſtoriarum penuria noſtrorumq; hominum incuria haberi poteſt: coniecturis tamẽ ex Strabonis geographia colligitur. Romanos ſub tempora Octauiani Auguſti, inſulam hãc poſt deuictos Rhetos occupaſſe, præſidio ac propugnaculo ſibi & ſuis contra Vindelicos cõmunijſſe. Extat enim adhuc fortiſſima uetuſtiſſimaq; ac ſemidiruta turris, ex quadrato ſilice à dextris mox pedeſtri itinere oppidum ingredienti conſtructa, uulgo Murus gentilium (die heidenmaur) dicta, quæ teſtatur Tiberij Neronis, uitrici ſui legati & non barbarorum induſtria opus illud exædificatum. Subſequentibus tempeſtatibus quid rerum hic loci actum ſit, iterum plane neſcitur, non ambigendum tamen Traianum, Aurelianũ, Conſtantinos duos & reliquos Romanos Imperatores quibus cum Rhetis & Alemãnis ad Brigantinum lacũ ſubinde negocia haud incruenta fuere inſulam præfatam tanquam inexpugnabile refugium, facile ullo pacto deſeruiſſe, donec inclinante imperio Germanicæ nationes omnia regna uaſtare cœperũt, etiam inſulam hanc Romani nominis odio in ſolitudinem uerſam, uix ga-
Adelbertus uijs & mergis incubandi nidum eſſe permiſerunt. Poſteriori dein æuo quum D. Albertus
naufragus. Caroli magni cognatus et Palatij comes, ob undarũ periculoſas procellas, quibus in lacu amplo obrueretur, diuæ uirgini Mariæ in eum portum, quocunq; ſaluus adpuliſſet, ædem & monaſteriũ extructurũ ſe deuouiſſet, forte fortuna accidit, ut uento propitiore in inſulã hanc noſtrã, quæ diu iam uicinis tantũ anſerũ paſcua erat, naui dejceretur ibi protinus pius uir aream purgans phanum promiſſum erigi curauit, ſimul ac cœnobiũ nobilibus uirgun-
Lendauu. culis de ſuo fundauit, portũ quoq; iſtum à toto & euentu deinceps Lendoã, uel, ut antiqua inſtrumenta habent, Lendaugiam, nouo nomine, quo nimirum etiamnum proprio idiomate propinquioribus Rheni accolis uocatur, appellari fecit. Quam rem non multo poſt Imper. Hulduuicus ſecundus anno domini 856. certis immunitatibus confirmauit necnon &

comites

omites à Rorbach dictum monaſterium dotarunt,ut incremēta non parua acceperit.Sed
ingruentibus ad diuæ uirginis templum hoc uotiuis peregrinationibus,denuo tam locu
es fieri hominum ſuperſtitione doniſq́ cœperit,ut non modo abbatiſſæ loci ius cum cę
ris Romani imperij eccleſiaſticis prælatis obtinuerunt dignitatem , uerum etiam palatij
i præfectis(qui Hydropyrgi olim reſidebant)modum proſcribere coactæ ob illorū pro-
galitatem ſint,ne uidelicet hi dum Lendoam proficiſcerentur,ultra 12. equites ſecum ab
icerent amplius. Defunctis ſimul anno domini 1051.Lindoenſi & Buchalmenſe abba-
is,rȩferente H.Contracto,Iuota nobilis & religioſa uidua,ab Imperatore Henricho 3.u-
ique domui reſtaurandæ præfecta eſt,&c. Veſtales dicti monaſterij,nobilitatis ipſarum
emmata, abuſque proauis oſtentant,nec moniales uerum ingenuæ dominæ,ſiue ſi magis
acet, Canonicæ noſtro ſeculo nuncupari gaudent, nam nullo ueſtium diſcrimine utun- *Canonicæ dominæ.*
ir,nec ullo cœlibatus iuramento à nuptijs honeſtis detinentur , tantummodo pro choro
allunt,aut ſeptem horarias preces ſibi dimurmurant,habentq́ inſuper Romanorum Im
eratorum gratia aſylum apud ſe ac ſontium inuiolabile confugium . Ob enarrata itaque
ec geſta , protinus factum eſt, ut aliæ quoque habitationes,præſertim cauponum,hoſpi-
m & inſtitorum , unà cum eiuſmodi farinæ hominum domunculis , uillæ inſtar à tergo
onaſterij figerentur . Quin etiam uigentibus ſic fatis , accidit ut caſtellum non procul
eptētrionali inſulæ latere ſitū(quondam à fauillis,in quas ab hoſtibus redactum erat, at
odie à cineribus in quos publico cæmiterio ciues illic diſſoluuntur, denuò non ineptè E-
hach appellatum) aboleri occœperit,eius'que incolæ ſuggeſtione Schönſteinij circa an-
um 1166.dum Hugo Palatinus Thubingenſis,Rhetiæ & Brigantiæ comes à Vuelffone
auariæ & Spoleti duce comite Altorffenſe conſobrino ſuo in his terris crudeliter debel-
tus eſſet,à domino præfectoq́ Hugone iuniore , comite Brigantiæ filio prædicti Hugo-
s 42. ſemiſſe auri & reliqua medietate argenti.marcis (è qua pecuniæ ſumma nouam ar-
m Podamicam erectam multi prædicant) in libertatem ab omni penitus ſeruitio ſeſe aſ-
ruerint , ſicq́ relictis prioribus ſedibus populariter è firma terra in nouam coloniam ad
uam Virginem ſub tilias cōmigrarunt (huc nomine enim poſteri inſulam eam ob dicta-
arum arborum frequentiam,quę ueſtalibus & aduenis ſolatij cauſa ibidem circum mona
eriū plantatæ fuerunt , patrumq́ memoria adhuc multa ex qarte etiam ad parœcianiā S.
ephani eccleſiam,extiterunt,nec amplius ad nauigationibus Lendoā quaſi portuoſam,
d Lindoiam Lindauiumq́ à tilijs uocarunt)atq́ illic tanta proſperitate habitare cœperūt *Lindoia.*
tandem ex cœnobio uilla, eq́ pago oppidū iuſtum,unà cum totius Podamici lacus por-
nominatiſſimo ſit exædificatum. Id circa eam ætatem qua duces Sueuiæ Romani im-
erij habenas moderabautur,in aduocatiam & Mundiburdium(ſic tunc tutela,id eſt,Kaſt *Mundiburdiū:*
ogtei dicebatur) ſuſceptum dexteritate & obedientia ciuium,multa utilia ac digna laude
iuilegia,etiam haud aliorum imperialiū liberorumq́ municipiorum prærogatiuis mino
ora aut uiliora unà cum ſuperioris ſiue capitalis iudicij adminiſtratione, cudendæ mone-

tæ facultate, nec non tiliæ uiridis in albo clypeo imaginibus rei
pub. ſuæ ad ſuccedentium Rom. Cæſarum ac regum clemētiam
impetrauit,cnm primis autem poſtquam anno 1264. menſe mar
tio prorſus fermè concrematum fuiſſet , à comite Rudolfo ab
Habſpurg Rom.rege, anno 1275.priuilegium contra abbatiſſæ *Ciuitas ab abbatiſſa libera.*
uota obtinuit,ita ut noſtris diebus populus ibidem citra omnem
præfecturam in ſingulos ſibi annos & Conſulem, quem ciuium
magiſtrum,& prætorem quem Stat amman,quaſi urbis officia-
lem uocant , partim ex patricijs. partim ex plebe pro nutu libere
& dicat & legat , qui adſcito ſenatorū aſſeſſorumq́ numero &
ordine,meram & mixtam iuriſdionem exercere per uniuerſum
ſorum diſtrictum poſſunt,hac conditione tamen,ut magiſtratus ille , ſi quid ardui , puta
ligionis cauſæ,ſtatutorum ac legum municipalium immutationes,noua fœdera, bellum
tale quid ſerioſius inciderit , citra totius populi , præcipue octo tribunorum aſſenſum,
ihil præſcribere , aut pro ſuamet anthoritate decernere auſit queat'ue. Ne ſcilicet noua
rannis ſeditioni iterum occaſionem præberet , quemadmodum non raro prioribus ſecu-
s,potiſſimum autem anno 1396(quo redactis in ordinem patricijs,tribunitia poteſtas in ſe
atu præualere cœpit primū)nō ſine plurimorū extremo ſupplicio inter ciues contigerat.
Quam

Quamobrem etiam munia illa eorumq́ adminiſtratio ſub ſolſticij tempus in ipſo Ioha
nis baptiſtæ feſto, quotannis ex ueteri inſtituto à plebe alterari & renouare cõſueuerun

Cœnobiorum fundationes. Anno Chriſti milleſimo ducẽteſimo quadrageſimo primo Franciſcani Lindoiæ cœ
bium conſtruxerunt, abbatiſſa permittente & fundum de ſuo tradente, plebano totis ui
bus refragante. Similiter 31. annis pòſt, iterũ conſenſu abbatiſſæ Sigenæ clauſtrum mon
lium ad congregationẽ dictum, ac deinde alia diuorum ſacella unà cum Beginarum co
uenticulo fundata & ædificata ſunt Lindoiæ, quæ tamen à ruſticis tempore belli uel in
lium uſum uerſa uel omnino euerſa uidentur hodie. Ciues huius oppidi & indigenæ ſ

Emporiũ Lindoienſe. ſatis integri & bellicoſi, minime frugaliter aut ſordide uiuẽtes, ciuiliter ueſtiti ac num
ſi, uerum ſub ruſtici moribus. Habet oppidũ celebratiſſimum pariter ac omni mercium
neri accomodum, in quod ex cunctis undique ferè regionibus tanta continuè rerum co
conuehitur, ut ſigulis ſeptimanis quadrigæ & currus onerarij plus minus mille quadrig
ti terrenam portam permeent. Nam ab octo uſq́ ad nouem miliarib. negociatores, ex p
lo minus triginta oppidis ac ciuitatibus hebdomatim forum ibidem certo frequentant,
tuntq́. Sueui & Bauari maximos aceruos frumenti, ſalis, cupri & ferri aduehunt, qui i
in Alpinam Rhetiam & Heluetiam diſtrahuntur. È Venero lacu, Hegoia et Turgoia,
ni ſabbato præter auenæ tritici copiam, ingens uini uis nauibus comportatur, quæ cõfe
ad Algoios, Sueuos & Bauaros diuenditur. Ex Brigantia ſylua, Montefundano, Abba
lenſium et Griſonum alpibus, butyri, recoctarum & caſeorum incredibile pondus acce
Deniq́ propinquioris agri coloni, ut interim de piſcium delectu abundantiaq́ ſileam
ietinos quercinosq́, pro uinearum cultura palos, aſſeres, poma, uarios fructus, linum 8
milia permagno numero uenalia publice gerunt, exceptis infinitis alijs mercatorum, p
polarum, monopoliorum inſtitorum ponderoſis ſarcinis præcioſisq́ rebus, quæ haud
publici ærarij uectigali è borealibus regni, item utraq́ Pannonia per Nurnbergam, Au
ſtam, Monachiumq́ in Longobardiam, Italiam ac Gallias, econuerſo ex his in illa ind

Termini terræ Lindoienſis. dicto in oppido tranſmittuntur. Terminos ditionum ſuarum in continente, uerſus ort
quidem communes habet cum comitatu Brigantino, qui hodie archiducibus Auſtriæ
ret, uerſus arctum uerò terminos cum comitibus Montisfortis in Tettnangio & Arg
ſortitur, aduerſum quos non raro nec leuiter de iuribus uenandi, iure criminali ſum
uc, ante omnia autem ob hoſpitalis ipſorum prædia uillas, ac quibus abundat mancip
ue adſcripticios homines digladiatur. Vltimo non prætereunda hic erit popularis illa
ma, qua fertur in Caſtri loco (auf burg) quod à meridionale oppidi latus, prope nauigi
portum publicamq́, mercium cuſtodiam, in ipſo mari iacet, corpus cuiuſdam ſanctæ u

S. Aurelia. nis, uulgo ſant Orilla, id eſt Aurelia dictæ, ſepultum eſſe, quæ olim tempore perſecutio
Chriſtianorum unico paſſu à Fuſſachio (unde pago illi uno miliario cis lacum poſito,
quem iter ad Inſubres eſt, nomen hoc obueniſſe multi putant) Lindoiam uſq́ ad memo
ti caſtri aream progreſſa narratur: quanquã ſint qui Nympham hanc patris æthinici i
è Brigantia uno ſaltu ad ad pomerium iam dictum effugiſſe contendant, id quod par
refert, ſi reliqua conſtant. Ego potius monumentum Romani alicuius ex Aurelianor
familia legatis ue crediderim.

Vberlinga

Fruſtra pro huius oppidi effigie laboraui.

Iburinga.

TEnet ciuitas iſta imperialis inferiorem locum Podamici lacus, abundatq́ ui
& alijs uictui humano neceſſarijs. Priuſquã autem imperio fuit incorporata, q
rundã ducum Sueuiæ reſidentia fuit. Nam anno Chriſti ſexcẽteſimo uigeſi
Cunzo aut Gonzo, potẽs princeps huius regionis, infidelis tamen, Iburingæ
moratur habuiſſe curiam ſuam, hæc hodie eſt Vberlinga. Habet ciuitas iſta forum fru
tarium inſigne, ubi ſcilicet plurimum emitur frumenti, quod per lacum abductum diſtr
tur in ciuitatibus & terris meridionalibus, nempe Conſtantia, Lindoia, Thurgoia V
Rhenana Veldkirchio & Churuualia. Subduxit ſe cum tempore à ducatu Sueuiæ, rece
que eſt in protectionem & communionem imperij. Habet noſtro tempore terram am
nam cui imperat, habet & hoſpitale inſignè eximiè dotatum.

Hi

Hinc uerſus Aquilonem itinere unius horæ, eſt monaſterium Ciſtertienſe opulentiſſimum, nomine Salmanſuuyler, quod aiunt primò fundatum à duce quodam Sueuiæ nomine Almo, anno domini 760. ſed quod tūc Ciſtertienſes monachos habere nō potiut. Soli Benedictineſes tunc apud Germanos monachatum ſuſtinebant. Habet monaſterium iſtud maiora uaſa uinaria, quàm ullus alius Germaniæ locus, habet & monachos abſtinentia & inedia ſic maceratos, ut æquentur magnis fornacibus. *Salmāſuuyler.*

Augia maior.

DIximus iam ſuprà, infra Conſtantiam in minori lacu ſitam inſulā amœnam olim Sindles augiam ac deinde diuitem Augiam appellatam: quæ in longum patet ad dimidium miliare & ad latum, quartam miliaris, à Conſtantia uerò diſtat milia rio uno Habet tres parochiales eccleſias, & fert uinum, frumentū atq; poma. An nultos annos nēpe, circa annū Chriſti ſeptingenteſimū uigeſimū quartum ſanctus Pir nius epiſcopus Galliæ unà cum Carolo Martello, auo Caroli magni fundauit & con uxit in ea monaſterium ordinis ſancti Benedicti, in quod primū nemo recipiebatur niſi ncipes, comites & barones. Noſtro uerò tempore, nempe anno Chriſti M.D.XL. abo s monachis incorporatum eſt epiſcopatui Conſtantienſi. Fuit monaſteriū iſtud aliquan tam potens & diues, ut abbas ſingulis noctibus potuerit habere hoſpicium in ſuis præ s aut proprijs bonis uſq; Romam, atq; ob id non ſine ratione uocatum eſt, diues Augia. odie uerò longè ad tenuiores redactū eſt opes. Fuit olim ciuitas Vlmenſis ſub huius mo ſterij abbatis dominio, id quod infra ſuo loco apud eandem urbem non tacebo. Sunt qui ribunt, & experientia id quoq; docet ſanctum Pirminium omnes uermes uenenatos, pu ſerpentes, aſpides, lacertas, bufones & huiuſcemodi ex inſula effugaſſe, ut in hodiernū ;q; diem in ea non inueniantur, & illati nō maneant aut moriantur. Fuit iſte Pirminius pri is in iſto monaſterio abbas, ſepultus tamen iacet in alio monaſterio nempe Hornbachen n Vueſtrichia regione, ſiquidem fuit fundator multorum monaſteriorum. Iacent ſepul n hac inſula ſanctus Meinradus heremita. Carolus tertius Romanus Imperator, cuius e aphium tale eſt. Carolus rex Germanorum, Patricius Francorum, Romanorumq; Impe tor, &c. Iacet quoq; ibi ſepultus Geroldus dux Sueuiæ, præfectus Bauariæ & dux mili : Caroli magni. Aiunt etiam diuum euangeliſtam Marcum quieſcere in hoc monaſterio ide monachi euangelium eius in eccleſiaſticis officijs pronunciantes, non uſi ſunt hac mmuni prefatione, Sequentia ſancti euangelij ſecundum Marcum, ſed, Sequentia ſancti angelij ſecundum illum, id quod Venetis, qui gloriantur ſe habere oſſa huius Euangeli e, dicitur olim ſtomachum mouiſſe, ut etiam uoluerint dare ſummā aliquam pecuniæ mo chis, quo ſoli poſſiderent uiri ſancti reliquias, at monachi recuſarunt.

S. Pirminius. *Inſula uermib. interdicta.* *Corpus ſancti Marci.*

Cella Ratolfi

E Regione Augiæ ſeptentrionem uerſus ſitum eſt oppidum Cellenſe, quod latine Cella Rutolfi uocatur, locus certe amœnus & noſtro æuo non ineleganter extructus. Hoc oppidum putatur accepiſſe initium à Ratolfo duce Sueuiæ, & ex prima exigua ſtructura magna ſuſcepit incrementa, ut hodie oppidum ſit mediocre & pul rum. Alij uerò dicunt Ratolfum epiſcopum fuiſſe Veronenſem in Italia, relictoq; epi opatu ueniſſe ad hunc locum, primumq; extruxiſſe cellam ac deinde monaſterium, ubi & ſepultus dicitur anno Chriſti 875. Habet oppidum iſtud magnum forum, maxime autem frumentarium, paretq; ducibus Auſtriæ quum olim abbatem Augiæ agnouerit dominum.

De

De Regione Hegoienſi & oppidis, arcibusq́ꝫ eius.

Meridies

Oriens

INfra lacum Cellenſem uerſus ſeptentrionē incipit famoſus pagus uulgo Hegôuu...
ctus comprehenſus inter Rhenum & Danubium, regio quidem parua ſed ſupra m...
dum bene culta, fertilis, longa & lata ferè ſex milliaribus Germanicis. Annumerant...
nim ei quidem Schaffhuſium. Sunt in ea præter nonnulla oppida & uillas in monti...
iugis caſtra & arces plurimæ natura & arte munitæ, quæ quaſi totius Sueuiæ uidentur e...
Arces in Hegoia. proprugnacula. Numerantur autem 46 arces munitæ. Abundat uino & frumento, præſ...
tim autem celebratur rubeum uinum. Habent incolæ optimos piſces aues & uenationem...
Reſident in hac regione plurimi nobiles Landgrauiatus uerò eſt Nellenburgenſium, ...
olim potentes fuerunt comites hodie uerò ſubeſt hic Laudgrauiatus domui Auſtriæ. O...
pida in hac terra ſunt Stockach & eſt Nellenburgenſium. Engen quod eſt comitū Lupffe...
ſium, Dengen comitum Dengenſium Ach & Plumenfeld, duo oppida: item Meſskirch...
Medach & eſt comitum à Zimbern. Arcium uerò nomina ſunt Meckingen, Bogmen, H...
hen Tuuiel, & hæc arx hodie eſt, Vuirtenbergeñ. Hohen Hôuuen comitum Lupffenſiu...
Hohen Kregen modo ducum Auſtriæ, olim aūt nobiliū de Fridingen. Hohen Stoffeln...
Alt Stoffeln tres arces nobiliū à Reuſchach, Honburg nobilium Honburgēſiū, Megibe...
domus Auſtriæ, ſed quæ à Reuſchachenſib. inhabitatur, Bollingen epiſcopi Conſtanti...
ſis, Steusligen, Neuu Houuen, Roſsneck, Randeck, Frydingen, Houueneck, Halſpe...
Langenſtein, Neuuhauſen, Vualdſperg, Hohenklingen, Staufen, Hohenfels, Leupferd...
gen, Kargack, Tahenberg, &c. Notandum quoque hic, montes quoſdam diſterminare H...
Montes Bor. goiam à Nigra ſylua, qui uocautur Bor, & hi uerſus meridiem ubi Hegoiam ſcilicet reſp...
ciunt, ſunt fertilitate magna præditi, ubi autem Danubium uerſus ad ſeptentrionē inclin...
tur, toti hyemales ſunt. Ecquid pluuiarum hos cadit montes, ſecundum utranque decliu...
tem defluit uel in Rhenum uel in Danubium. Quod defluit in Rhenum defertur in m...
re ſeptentrionale, & quod in Danubium, in pontum Euxinum. Vnde in cacumine h...
ius montis arx quædam in hunc modum eſt conſtructa, ut tectum unam tranſmittat pl...
ui...

ım receptam in Rhenum petentem occidentem & ſeptẽtrionem, alterum uerò ſtillicidiũ
ı in Danubium & orientem tranſmittat.

Hohen Kregen.

ARx iſta eminenti incumbit petræ, fuitq́ aliquando refugium raptorũ & prędonũ, plus æquo confidentiũ inacceſſibilem huius petræ ſummitatẽ. At Sueuica liga anno Chriſti 1512. iuſſu Maximiliani Cæſaris eum locum totis uiribus adorta, tertia die obſidionis funditus deſtruxit. Erat arx arte & naturæ munitiſſima, atq́ ad obtinendum opinione hominum penè impoſſibile. Verum exercitus ligæ Sueuicæ admotis bõbardis & machinis, uim obſeſſis uehementiſſimam intulerunt, ita ut principales noctu clã aufugerẽt, reliqui pauci qui remanſerant intus, uiuentes quod tot bombarum iaculis reſiſtere nõ poſſent, dato in deditionẽ caſtro abierunt. Siquidẽ qui prædictum caſtrum hæreditario iure poſſidebant, dicuntur raptores publicos & nõ nullarum ciuitatũ imperialium diffidatos hoſtes intromiſiſſe & aditũ contra Cæſaris mandatũ quocunq́ uoluiſſent tempore, hora & die conceſſiſſe.

Summum Duellium, uulgo Hohen Tuuiel.

CIrca annum Chriſti 893. inhabitarunt arcẽ iſtã Duellũ uel Duelliũ principes Alemãniæ Bertholdus & Erchingerus fratres, quo tempore apud ſanctũ Gallũ abbas fuit Salomon, quidẽ epiſcopus fuit Cõſtantienſis, habebatq́ ſummũ Imp. Arnolfi fauorẽ, quare etiam quod uoluit ab eodem impetrauit Cæſare, maxime aũt bona aliqua ex ditione Bodmenſi circa lacum Podami cum ſita ſibi uſurpauit, id quod dictos fratres nõ parum diſcrutiauit, qui etiam inuidia moti, libenter ſtomachum in epiſcopum ipſum effu
ſſent, ſi illius potentiam ueriti non fuiſſent. Sed quod aperte agere nõ poterant, clam ma
inati ſunt. Accuſati ergo Moguntiæ apud Imperatorem, uincti abducti ſunt in Ingel- *Ingelheim carcer nobilium.*
im, ibiq́ carceribus mancipati, & uix tandẽ precibus erepti. Caleſcentibus aũt adhuc u-
ıq́ animis, ceſſare non potuerunt à mutuis iniurijs. Et cum uice quadam fratres epiſco-
m ſibi in uia occurrentem uidiſſent, moti inuidia manus iniecerũt in eum, abductumq́ in
goiam in arce Dieboldsburg primum incarcerauerunt, ac deinde duxerunt in Duelliũ,
ouidentes ſibi de commeatu, ac montem illum excelſum propugnaculis & fortalicijs cõ
ıniebant. Sciebant enim ſuſbſecuturum bellum. At priuſquam captiuũ perduxiſſent epi
opum in arcem, comprehenſi ſunt per inſidias in nemore, epiſcopus liberatus, & fratres
in Duello, quod ſe iam dediderat, incarcerati & per Conradum regem morti adiudicati
ope uillã Adingen gladio percuſsi ſunt. Ditio uerò illorum tradita eſt Burckhardo duci
ıeuiæ. Anno Chriſti nongenteſimo ſexageſimo habitauit in arce Duellio Burckhardus
x Sueuiæ, cuius uxor fuit Haduuigis filia Henrici ducis Bauariæ: & hi conuerterunt

caſtrum

Hohen Tuiel aliquando mo naſterium. caſtrum illud in monaſterium, quod poſtea fuit translatum ad Rhenum, nempe ad oppidū
Stain. Fuit autem Haduuigis pater, frater Ottonis primi. Cæterum Duellium caſtrum no
ſtris temporibus occupat Vdalricus dux Vuirtenbergenſis, emptum anno Chriſti 1520. à
Clingenbergenſibus.

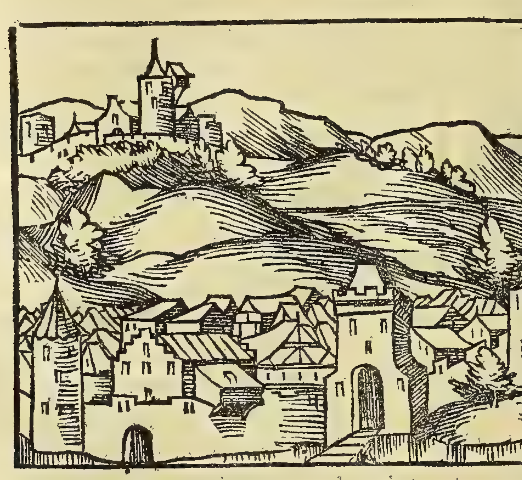
Pagus Latobricus, uulgo Land-
graueſchafft Kleckgõuu.

KLeckgoia ab uno termino contingit Hegoiam, meridianum uerò limitem conſti
tuit Rhenus, Turgoienſes dirimens à Kleckengoienſibus. Fuit in hac regione co
mitatus Tungenſis atq; Palmenſis, qui ex antiqua & nobili deſcenderunt famili
ſed iam dudum in uniuerſum extincti. Noſtro tempore Landgrauiatus iſte pare
comitibus de Sultz, licet epiſcopus quoq; Conſtantienſis habet partem ſuam in eo. Pate
autem in longum latum itinere duorum milliariorum. Nullus ingreditur aut egreditur an
nis præter Vuutach, ſed in quem iſta regio deſint. In Vuutacenſi ualle iacet oppidū Dön
gen, cui imperat comes Sultzenſis, ſicut & caſtro Kuſſenburgenſi. Vallis uerò memorat
eſt comitū à Lupffen. Balm uel Palm fuit uetuſtum caſtrum infra Schafhuſium iuxta Rhe
num in colle è regione monaſterij Rhinouu ſitum, ſed quod à Schafhuſenſibus ſub Fride
rico tertio Imperatore propter rapinas fuit exuſtum. De Schafhuſio ſupra in deſcription
Heluetiæ nonnihil duximus.

Vualdſhut.

SOnat Vualdshut cuſtodiā ſyluæ, habetq; nomen à nigra ſylua, quæ haud procul a
hoc oppido incipit. Eſt autem ſub dominio Auſtriacorum. Circa hoc oppidum &
adiacentes terras poſuit Ptolemæus Heremum Heluetiorum, putantq; quidam, a
te Chriſtum natum Heluetios quoſdam in hac terra conſediſſe, unde regioni nom
Nigra ſylua. relictum. Si hinc ad nigram ſyluam pergere uolueris, occurrit terra ualde auſtera & incul
ubi habitatores ex ſolis uictitant pecoribus. Nihil creſcit ibi præter hordeum & auenan
Domus auſtriæ has quoq; terras ſibi ſubiectas habet. De bellis circa Vualdshut geſtis, ſu
pra in Heluetia nonnnihil indicauimus.

Lauffenburg

PAret hodie & hoc oppidum dom
Auſtriæ diuiditurq; per interfluente
Rhenū in duo oppidula, licet min
ſit in latere Rheni Germanico, m
ius in Gallico. Eſt autem prima Rauraco
& Baſilienſis diocœſis ciuitas, habēs arce
in monte ſitam, & deditionem aliquam ext
mœnia. Poſſederunt hunc locum olim Ha
ſpurgenſem, ſicut in Heluetia ſignauimus,
ceperuntq; in feudum ab abbatiſſa Secking
ſi. Habet hodie præfectum, qui ius dicit op
do et toti annexæ ditioni, etiamſi oppidum
ciuilibus cauſis ſuū habebat ſenatū et gube
naculum priuilegiumq; cudendi monetam
que ut Baſilea, Friburgum, & aliæ ciuitates
moneta communicantes. Conſtringitur Rhenus iuxta hoc oppidum in tantam inter ſa
anguſtiam, ut uir facile lapillum traijcere poſſit. Habet quoq; Rhenus hic cataractam, p
Ferri minera. quam nautæ funibus coguntur demittere naues, ne inter ſaxa collidant. Incolæ magna p
te uictum ſibi quærunt ex ferro quod ibi coquitur & cudit, minera tamen ſiue æs foditur
ualle Frickenſi ex monte quodā inexhauſto, unde ſingulis annis ferrum extrahi-
tur pro uingiti millibus florenorum. Sunt autem 33. officinæ
fabriles ceu excoctionis, quæ dicto mon-
ti inſeruiunt.

Secꝁingen.

MOnaſterium & oppidum Seckingenſe adiacet Rheno à ripa Germanica, con/
ſtructumq; eſt monaſterium per ſanctum Fridolinum, tempore Clodouei & a/ *S. Fridolinus.*
liorum regum Francorum circa annum Chriſti 495. opem ferente comite quo/
dam, qui pro monaſterio condendo donauit agrum Seckingenſem, Laufenber
im & Glaronam, quæ hodie una ex potioribus Heluetiæ eſt partibus. Tempore Frideri/
Barbaroſſæ Albertus comes Habſpurgenſis primùm in feudum recepit (ſicut & hodie
ices Auſtriæ qui ab Habſpurgenſibus deſcenderunt faciunt) ab abbatiſſa Seckingenſi
ıitatem Seckingum, oppidum Laufenberg & caſtrum, & alia quædam: quare illi aduoca *Canonici & Comitiſſæ.*
& defenſores huius monaſterij ſunt. Fuerunt olim in hoc monaſteriũ ſolæ liberæ & ma/
ris nobilitatis dominæ receptæ, hodie uerò ſimplices quoq; nobiles admittuntur. Addi/
ſunt quoq; quatuor canonicatus ipſi monaſterio. Cudit Abbatiſſa monetam unà cũ Ba/
ienſibus, Friburgenſibus, &c.

Rôtelen.

E regione Baſileæ inter Rhenum & Nigram ſyluam eſt ditio Rôtelenſis, ac ſecun/
dum deſcenſum Rheni Landgrauiatus Suſenburgenſis, dominiumq; Badenwyler.
Fuerunt olim ditiones diſtinctæ, ſed quæ poſtea omnes marchioni Hochbergenſi, *Vuiſental.*
ac deinde anno 1503. marchionibus Badenſibus fuerunt adiunctæ. Eſt Rôtelen ca/
um uetuſtum montanum ſitum in Wiſenthal, diſtans à Baſilea itinere pedeſtri duarũ ho
rum uerſus Nigram ſyluam. Habitatur adhuc, licet pro magna parte ſit ruinoſum. Val/
quæ à Baſilea illuc & longe ultrà deducit, eſt ferax uini & frumẽti, habet amnem piſco
n & plurima prata. Adducuntur per fluuiolum ex Nigra ſylua plurima ligna ædificijs
ta, & ad ſerrandos aſſeres accommoda.

Neoburgum, uulgo Neüwenburg.

NEuwenburgenſe oppidum, quod Rheno adiacet, extructum eſt aut potius mœ/
nijs cinctum, ſub Friderico ſecundo, poſt annum Chriſti 1212. ab aduocato impe
rij Wolfelino, qui Hagenoiæ tunc (ſicut & hodie habere conſueuerunt) manſio/
nem ſuam habuit. Hoc oppidum, ſicut & Rhinfelden & Briſacũ, fuit impigno/
um ab imperatore Ludouico Bauaro domui Auſtriæ, poſt annum Chriſti 1326. id quod
ſuprà memoratũ eſt. Anno Chriſti 1491. propter conſulem ſeditio facta eſt in hoc oppi/
. Hic enim à 24. iudicibus infamis declaratus & ab officio remotus, per ducem Sigiſmun
m rurſum fuit reſtitutus, unde multa fuerunt ſubſecuta diſcordiæ ſeminaria. Paſſum eſt
c oppidum meo æuo magnam à Rheno iacturam, qui fundum ſuffodiens bonam oppi/
partem perdidit & labefactauit, quin & ſummum templum turrimq; eius deiecit.

De Briſgoia ſeu Briſgaudia & particu- laribus eius ditionibus, oppidis, caſtris & cœnobijs.

N Germanica lingua ſonat Briſgow, pagum laudabilem. Et certe regio iſta ob ſuam
eximiã feracitatẽ uini & frumenti, hoc nomine digna eſt, quum non inferior ſit in bo/
nitate uini & frumenti, reliquarumq; rerũ quibus mortalis homo pro corporis ſuſten/
tatione opus habet. ipſa Alſatia, quę è regione Briſgoiæ ultra Rhenum ad occidentem
ſita. Tamen ſi ueteres reuoluamus ſcriptores, facile inueniemus hanc regionem hoc uo
ulum adeptam à metropoli ſua Briſaco, de qua iam dicemus. Habet Briſgoia in longi/
line milliaria decem & in latitudine duo. Incipit enim à Mortnaw & excurrit ſecũdum
enſum Rheni ferè uſq; Baſileam. Habuit olim ditiſsimas argentifodinas, unde ortum
Friburgum, & tot in eo fundata monaſteria.

Briſacum.

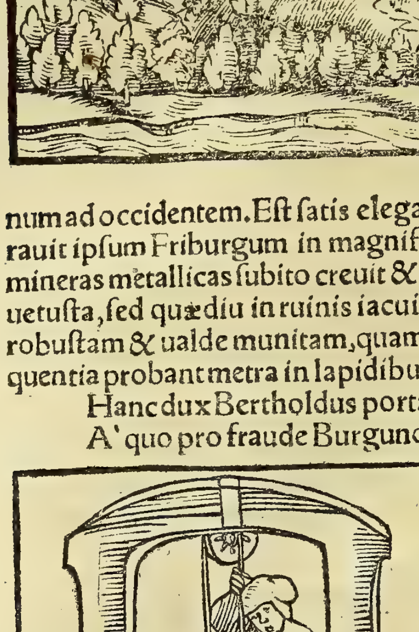
MEminit Antoninus in ſuo itinerario montis Briſaci, quum alioquin nullas trans rhe
nanas commemoret urbes, ſed tantũ prouinciales citra Rhenum ſitas; unde quidam

arguunt alueum Rheni hic mut
tum, qui ab altera parte quonda
prætercurrerit oppidũ, quum illu
adhuc in Gallica ripa ſtaret. Lu
prãdus Ticinẽſis, qui ſub Otto
primo uixit, montẽ Briſacum A
ſatiæ tribuit, & inſulã Rheni fu
ſe docet. Nec dubium, quin in h
loco olim fuerit ualidiſsimum
manorum munimentum, hinc a
uerſus Alemannos erũpentes p
pugnantium. Ponitur oppidum
ſtud in monte rotundo inſtar
ſtri, habetq; noſtro tempore Rh
num ad occidentem. Eſt ſatis elegans, munitum & populoſum, ſed temporũ ſucceſſu ſu
rauit ipſum Friburgum in magnificentia & diuitijs, oppidum recens natum, & quod
mineras metallicas ſubito creuit & ad ſummũ aſcendit gradum. In Briſaco eſt arx quæda
uetuſta, ſed quæ diu in ruinis iacuit, reſuſcitataq; ſunt tandem ædificia eius. Habet turr
robuſtam & ualde munitam, quam Bertholdus Zæringenſis tertius extruxit, id quod
quentia probant metra in lapidibus eius ſculpta:

Friburgum Briſgoiæ.

Hanc dux Bertholdus portam ſtruxiſſe notatur,
A' quo pro fraude Burgundiæ gens depopulatur.

Alij legunt, Per quã pro fraude, &c. Habet hæc c
tas duntaxat unum fontem, cui ſuperædificata eſt
ris magna, in qua pedibus agitatur rota grandis, q
extrahit aquam ex multa profunditate terræ, ciue
cenſum ſoluunt annũ pro hauſta aqua, nam undi
magnus eſt deſcenſus ad Rhenum & ad ſubiectã p
niciem, ubi aqua in ſuperficie terræ facile quidẽ ha
ri, ſed difficulter in ſublimẽ montem perferri po

Zeringen

MEdio milliario infra Friburgum, ſitũe
monte excelſo caſtrum quoddam dirut
nomine Zæringẽ, à quo duces Zæring
ſes olim titulum ſuum habuerunt. Pu
ducatum iſtum exortũ ſub Henrico tertio aut pa
antè. Fuit aũt ducatus ille potens & opulentus, qu
per duces eius tot extructæ ſint ciuitates, arces &
nobia. Ruthardus de Zæringen extruxit, ut dicunt, monaſteria Gengenbach & Schw
zach. Alij dicunt Gengenbachium fundatũ nõ à duce, ſed à comite Rutario tempore
ni regis Francorum, circa annum Chriſti 752. Bezelinus uerò & Gebiſo frater eius ex
xerunt circa annum Chriſti 1060. monaſterium Sultzbergenſe, ubi & ambo ſepulti iac
Exhibitæ tamen ſunt mihi literæ fundationis huius monaſterij, in quibus inueni ipſum
mò fundatum ſub Ottone tertio, anno 993. à comite Birthilone, & confirmatum ab H
co ſecundo, qui ſubſecutus fuit Ottonem Cæſarem. Docẽt quoq; eædem literæ, mona
rium illud ſitum in uilla Sultzberg, in ditione Adalberonis comitis. Vocant literæ
lam illam Montem Salſuginis, id eſt, Saltzberg Germanicè, & non Sultzberg. No
æuo Erneſtus marchio Badenſis amœniſsimum hic cõſtruxit palatium, in quo & aliq
annis curiam ſuam habuit. Creſcit ibi nobiliſsimum uinum, ita ut rubeum
aliquando conferri poſsit cum Voltureno, id quod multi
boni uiri apud me guſtarunt: nam & ego
uineolam ibi habeo.

Potentia ducũ Zæringenſiũ.

Sultzberg olim Saltzberg.

Gencal

Genealogia comitum & ducum Zæringenſium.

Gebizo
Bertholdus primus ſine hærede
:hardus nes hab- rgeñ & nin9 in :eburg — Bezo & ſecundũ alios Bezelinus. — Margareta comitiſſa Kiburgeñ.
Bertholdus ſecundus — Bertholdus tertius — Cõradus — Bertholdus quartus — Agnes comitiſſa Furſtenburgeñ, Bertholdus quintus, Anna comitiſſa Kyburgenſis
Birthilo — Hermannus monachus — Conradus, Albertus, Hugo, Rudolfus Epiſcopus Loſaneñ
Gebhardus monachus in Hirſow & Epiſcopus Conſtantienſis.

.uthardus comes reliquit tres filios, qui anno Chriſti 980 imperauerunt inter Rhenum Nigrã ſyluã. Filius ſenior Bezo inhabitauit duas arces, Altenburg & Scharpffenſtein, is apud Sanctum Trutpertum. Birthilo uerò & Gebizo ſuas habuerunt reſidentias, nõ ltum à ſe diſtantes, in Eltzenthal. Apparent adhuc uetuſta ueſtigia murorũ in arce Git- iburg (hodie appellatur Ieſenburg) quam comes Gebitzo poſſedit. Hi tres fratres con- ixerunt monaſteria iſta, Sultzberg, Wyſſenauw prope Rauenſpurgũ, & Waldkirch. Ab comitibus deſcendiſſe commemorantur duces Zæringenſes. Anno 1112. Bertholdus Zęringenſis condere cœpit ciuitatem Friburgum in Briſgaudia, ex uilla faciens ciui :m. Hic Bertholdus poſtea anno 30. prope oppidum Molſsheim occiſus legitur, & ad ictum Petrum ſepultus cũ duobus fratribus Bertholdo & Rudolpho. Reliquit autem res filios, Conradum, Bertholdum, Rudolphum, Albertum & Hugonem. Rudolphus Epiſcopus Lauſannæ, mortuusq́ anno 1190. & ſepultus ad ſanctum Petrum. Albertus fa s eſt dominus in Drachenfels in Waſgöw. Hugo habuit dominiũ in Briſgaudia, & uter obijt ſine prole. Bertholdus ſucceſsit omnibus, cõdiditq́ in Burgundia minori Fribur n, anno 1178. Mortuus eſt anno 1185. ſepultus ad Sanctum Petrũ. Reliquit filium pater- *Monaſterium S. Petri in Nigra ſylua.*

nũ referentẽ nomen, qui ex uxore filia comitis de Kiburg duos procreauit filios, & quia onerosus uidebatur nobilitati, præpotens enim erat, & nobilis princeps, libertatis cõſeruandæ cauſa, ueneno extincti ſunt duo illi pueri. Sed redeo ad maiores Bertholdorum. Bezonis filius Bertholdus primus, duxit uxorem filiam ducis Carinthiæ, & ſoror Bertholdi Margareta nupſit comiti Kiburgenſi. Bertholdus iſte conſtruxit arcem Zæringenſem, relictaq́ paterna cognominatione, uſurpauit pro Habſpurg titulum ducis Zæringenſis, ut quidam dicunt. Sedente uerò ſororio eius comite Kiburgenſi in arce iuxta Friburg, orta fuit magna inter affines diſcordia, excluſitq́ Bertholdus ſororium Briſgoia, & uendicauit ſibi totam Briſgoiam & adiacentem Nigram ſyluam. Sororius autem conceſsit in Turgoiam ad nouum Kiburgum: Mortuus deinde eſt Bertholdus ſine liberis, Hirſoiæ, apud Sanctum Aurelium, ſucceſſi in ditionibus eius Bertholdus ſecundus, filius Birthilonis. *Bertholdus primus.*

Bertholdus ſecundus.

HIc Bertholdus patrueli in dominio ſuccedens conſtruxit anno domini 1093. monaſterium ſancti Petri in Nigra ſylua, ubi & ſepultus iacet. Frater eius Hermannus factus eſt Cluniaci monachus, & alter frater Gebhardus, conſecratus Epiſcopus Conſtantienſis.

Bertholdus tertius.

Bertholdus ſecundus reliquit filium Bertholdum tertiũ, qui magnas excitauit t
gœdias in imperio tempore Henrici quarti. Nam quũ Rudolphus dux Sueuiæ
comes Rhinfeldenſis, ſuggeſtione Papæ eligeretur Rom. rex cõtra Henricũ qu
tum, dedit Rudolphus filiam ſuã Zæringenſi uxorẽ, promiſitq́ pro dote duca
Sueuiæ, quo præſentius auxilium ab eo expectaret. Facta ſunt autem iſta anno 1077. Su
etiam qui dicunt iſtum tertium Bertholdum primum ducalem uſurpaſſe titulum. Inter
cto aũt Rudolpho ſocero eius, & Sueuię ducatu Friderico à Staufen collato, cui Henric
Imperator filiam ſuam tradiderat, indignatus Bertholdus multa intulit Friderico bella
quibus tamen Fridericus gener imperatoris ſuperior fuit. Concordiam autẽ Imperato
ciens dedit Bertholdo per modum feudi aduocatiam imperialem Tigurenſis ciuitatis
totius adiacentis pagi. Sub iſto Bertholdo conſtructum eſt Friburgum in Briſgoia, ut i
diximus. Exortum quoq́ eſt iſto tempore bellum in Alſatia inferiori, inter Hugonem c
mitem de Tagſpurg & ſubditos eius. Cui quum Bertholdus ceu propinquo auxilium f
ret, interfectus eſt cum Hugone, haud procul à Molſheim, anno Chriſti 1122.

Primus dux Zæringenſis.

Aduocatia Tigurenſis.

Conradus Zæringenſis.

Svcceſsit patri in regimine filius Conradus, quem tamen alij fratrẽ eius ſignãt. I
mouens bellum contra Fridericum ducem Sueuiæ, excitauit contra ſe filium e
Fridericum Barbaroſſam, qui illi ademit Tigurum, perſecutusq́ fugientẽ cepit
cem Zæringen, & coëgit Conradum petere ueniam & gratiam ducũ Sueuiæ. C
cordiam deinde ineuntes, adegerunt Conradum, ut traderet Friderico Barbaroſſæ dit
nem Hochbergenſem, quam idem Barbaroſſa deinde Imperator factus dedit in feudũ
dam adoleſcenti marchioni Veronenſi, quem obſidem ex Italia ſecum duxerat. Incide
autem iſta in annum Chriſti 1155. Ab iſto Marchione deſcendiſſe ſcribuntur marchio
Badenſes. Impetrauit quoq́ iſte Conradus ab imperatore Lothario, ditionem quandã
ter Iuraſſum montem & Heluetiam, quam uocant minorem Burgundiam, auctusq́ qui
filijs, mortuus eſt & ſepultus apud Sanctum Petrum.

Marchiones Badenſes.

Bertholdus quartus.

Mortuo Conrado, filius eius Cõradus defunc
eſt iuuenis, & Albertus alius filius habitau
Waſgoia in arce Trachenfels, defunctus eti
ne hærede: Hugo uerò poſſedit dominium Z
ringeñ. Nigram ſyluam & Briſgoiam, mortuus tanden
ipſe ſine prole, ſicq́ totum dominium peruenit ad Bert
dum quartũ. Rudolphus uerò alter frater factus eſt epi
pus Loſannenſis, mortuus anno 1199 & ſepultus apud
ctum Petrum. Bertholdus ergo ſolus tota ditione poti
cõſtruxit Friburgũ in Vchtlandia ac Bernã, quin & Fri
gũ in Briſgoia clauſit muro, quod auus eius conſtruere
perat. Conſtruxit etiam contra ducem Burgundiæ, q
multis bellis uexauerat, arcem Briſacenſem, ſicut metra
prã ſignata oſtendunt. Sunt qui aiunt illum quoq́ co
diſſe oppidum Villingen, alij uerò adſcribunt id filio e
Bertholdo quinto. Mortuus autem Bertholdus quartus
dagra & ſepultus apud Sanctum Petrum, reliquit unum filim Bertholdum & duas fil
quarum unam duxit uxorem Ego comes Vracenſis qui & Furſtenbergenſis, alteram
mes Kiburgenſis.

Villingen.

Bertholdus quintus.

Bertholdus quintus ſuccedẽs patri in ditione, grauis fuit ſubditis & uicinis ſuis,
ob id à proceribus & nobilibus circumhabitantibus tam exoſus habitus, ut f
eius pueris clàm uenenum propinarent, eoq́ medio ſuſtollerent. Quod dux uid

ægerrime ferens,tranſtulit manſionẽ ſuam in Briſgoiam, & Bernam ciuitatẽ dedit Im/ io,cui tunc præſidebat Fridericus ſecundus,anno 1190.ut ſic nobilibus uicem in eorum dum rependeret. Contulit etiam iſte Bertholdus ſubſidium ſuum ad conſtructionem naſterij Omnium ſanctorũ in Nigra ſylua,mortuusq; eſt anno 1218. & defecit in eo to/ n uirile ſemen Zæringenſium,qui trecentis annis rebus potiti fuerãt. Fuit princeps ma/ æ ſtaturæ,id quod indicant indumẽta eius ferrea,quæ mihi Bernæ in armamentario ſunt enſa.Poſt mortem ei ſucceſſerunt in hæreditatem ſororij eius: comes enim Kiburgenſis cupauit Burgundiam minorem,nempe Burgdorff,Thun,Friburg,&c.& Ego Furſten/ genſis Briſgoiam,Nigram ſyluam,& quicquid Zæringenſes in Sueuia habuerant.

Monaſterium omnium San ctorum.

Briſgoia cedit comitibus à Furſtenberg.

EGo ſeu Egon,comes Furſtenbergẽſ,acceptam à ſocero ditionẽ Briſgoienſem re/ liquit filijs ſuis Egoni & Cunoni (quidã hunc uocant Conradum.) Cunoni ceſsit Briſgoia & maxime Friburgũ,à quo ipſe & poſteri eius appellati ſunt comites Fri burgenſes.Ego aũt pro ſua portione accepit Nigrã ſyluã, à quo dicunt deſcendiſ/ moderni comites Furſtenbergenſes. Cuno itaq; comes & poſteri eius poſſederunt Fri/ gum uſq; ad annum Chriſti 1367.Tunc fuit comes quidã nomine Ego, inter quẽ & ciui Friburgenſem confœderatosq; ciuitatis,qui fuerũt Baſilienſes,Briſacenſes & Newen genſes,magnũ exortũ eſt diſsidiũ & bellũ,quouſq; tandem Comes perſuaſus,ius ſuum burgenſibus aut potius ducib. Auſtriæ reſignauit pro magna ſumma pecuniæ: quidam nerant uiginti millia marcarum argenti, qua ſibi emit dominium Badenwiler.Bellũ in/ comitem & Friburgum tam ſæuum fuit, ut in ſeptem annis ager Friburgenſium nullo nere fuerit ſciſſus. Alienato autẽ à ſe Friburgo, uſus eſt huiuſmodi titulo: Ego comes burgenſis, dominus in Badenwyler. Succeſſor autem eius Conradus ſcripſit ſe Land/ uium in Briſgoia,anno 1385.Et hic duxit uxorem Eliſabetham filiã ultimi comitis Ne burgenſis iuxta lacum Bielenſem,per quam comitatũ illum adiunxit ditioni ſuæ,uſus itq; talem titulum:Comes Friburgenſis & Newenburgenſis iuxta lacum, dominus in denwiler.Anno Chriſti 1445.Ioannes comes Friburgenſis & Newenburgenſis iuxta la n,dominus in Badenwiler,iunctis copijs ſuis cum Bernenſibus & Baſilienſibus,mouit editionem contra caſtrum Rhinfeldenſe: eoq; poſtea anno Chriſti 1458. mortuo ſine ili ſemine,ditio eius Newenburgenſis & Badenwiler obuenit affini ſuo Rudolpho mar oni Hochbergenſi & domino in Rötelen atque Suſenburg. Ob hoc autem quod tam e quàm poſteri eius plerunq; curiam ſuam habuerunt in Rötelen, uulgares abuſi titulis um,uocauerunt eos marchiones Rötelenſes, quum tamen nõ à Rötelen ſed ab Hoch/ geſſent marchiones.

Comites Fri burgenſes.

Friburgum uenditur.

Genealogia comitum Friburgenſium,

continuata ad Genealogiam proxime ſignatam.

õ de Fur berg,ux ius Ag/ Zerin/ ſis	Egon, uxor eius Adel/ heid comitiſ ſa de Nyfen	Cõradus, uxor eius Sophia de Zollern	Egon uxor eius Catari na de Liech tenberg	Cõradus 2. habuit duas uxo res	Fridericꝰ ha buit duas u/ xores, pri/ ma comitiſ/ ſa de Suſen/ berg.	Clara quæ duxit Gotfri/ dꝰ Thu bingeñ.
					Ego, uxor e ius Verena de Welſchẽ Newenburg.	Ioannes ſine pro le mor/ tuus

Fateor me hic non integram nactum Genealogiam, quũ Conradus Landgrauius Briſ/ æ,qui ultimi comitis de Welſchenne*enburg filiam duxit uxorem, hic non ſignetur, t nec poſteri eius. Vltimus Ego hic ſignatus,fuit ille qui anno Chriſti 1366. per inſidi/ oluit Fribugum capere, At Friburgenſes præmoniti deſtruxerunt caſtrum eius in mon itum. Poſtea cum confederatis ſuis obſederunt oppidũ Endingen,ubi tamen à Comite pugnam prouocati occubuerunt:nam mille fuerunt interfecti,quadringenti perierunt

Strages apud Endingen.

in Rheno atq; trecenti capti. Sequenti anno, nempe 1367. pace facta receperunt ducem A
ſtriæ in dominum, pecunia, ut diximus, ſeſe redimentes à comite ſuo.

Friburgum.

ANno Chriſti 1120. conſtruxit Bertholdus dux Zæringenſis ciuitatē Friburgēſe
in Briſgoia, ſucceſsitq; ei in dominio frater aut filius eius Cōradus, qui & ipſe r
quit filium Bertholdum nomine, qui anno Chriſti 1178. conſtruxit Friburgum
Vchtland. Huius filius Bertholdus ultimus, qui Bernam cōſtruxerat, mortuus
anno Chriſti 1222. relictis duabus ſororibus, quarum unam duxit Ego comes de Furſte
berg, atq; per eam factus eſt dominus Friburgi & multorum locorum in Briſgoia. Cu
ſucceſſores multo tempore, nempe uſq; ad annum Chriſti 1367. pacifice poſſederunt F
burgum, Sed quum ultimò implacabiles inciderent diſcordiæ inter comitem & ciuitate
Ego collecto ab amicis & militibus ſuis exercitu, uoluit nocte quadam irruêre in ciuita
At ciues in tempore moniti, parauerunt ſe armis, expugnantesq; caſtrum eius, ſubuerte
illud. Et quum poſtea unà cum alijs confederatis ciuitatibus, nempe Baſilea, Briſaco, N

Argentifodina

burgo & Kentzingo, obſidione cingeretur Endingen oppidum, circumuenti ab hoſtib
magnam ſtragem acceperunt. Subſecuta eſt tandem ciuitatis uenditio alienatioq; à co
te, ut iam ſignauimus. Habuit olim ciuitas Friburgenſis ditiſsimā argenti uenam, uno m
liario à mœnijs diſtantem, unde tam multa monaſteria, tam magnifica baſilica & alia ſu
ptuoſa ædificia in ciuitate ſunt extructa. Ciues quoq; ob diuitiarum affluentiam, nobili
gradum acceperunt, & nobiles ex rure illis ſe iunxerunt, factumq; eſt, ut aliquandiù du
duodecim equites aurati Senatū ingrederentur. Potuit tunc ciuitas producere in camp
tria millia armatorum. Habet oppidum in hunc uſq; diem 14 cœnobia monachorū & m
nacharum, præter domos cruciferorum diui Ioannis, Teutonicorum & diui Antonij. F
Friburgum primùm uilla, ſed anno 1120. cincta eſt muro, unde ſunt metra:

Anno milleno, centeno, bis quoq; deno
Friburg fundatur Bertholdus dux dominatur.

Academia Friburgenſis.

Anno Chriſti 1250. uelut alij ſcribunt 1460. Albertus dux Auſtriæ fundauit gymnaſiu
Friburgenſe, dotauitq; iuſtis redditibus & prouentibus. Habet ciuitas iſta amœnū ſit
iuxta fauces montium, feruntq; montes uinum bonum & planicies frumētum. Patet h
publica uia in Nigram ſyluam. Eſt quoq; ibi noſtris temporibus magnū cōmertiū nob
& elegantium lapidum, quos uulgò Chalcedonios & Catzedon
uocant. Sunt duriſsimi & uariorum colorum, poliunturq; ibi in m
dum ſpeculi, & fiunt ex illis orbiculi, quibus ij qui preces ſuas di
numerant, utuntur: adaptantur quoq; manubrijs cultrorum, & p
la aliaq; ex eis conficiuntur. Fodiuntur in Lotharingia & Weſtric
ſed Friburgi expoliuntur. Quidam putant hunc lapidem appel
Murrinum. Nitor inquit Plinius eſt his & uarietas circumagenti
ſe maculis in purpuram candoremq;. Fiunt autem ex murrino ab
eſcaria uaſa & potoria atq; trullæ, quæ murrina uaſa dicuntur, ſi
& ex cryſtallo cryſtallina formantur. Alluitur oppidū multis riu
aquarum, quorum quidam per ſingulas quoq; ciuitatis plateas de
uantur, immundicias quasq; ſecum abducentes, & qui hyemalite

pore non congelantur. Iuxta mœnia uerò decurrit piſcoſus amnis, Treiſem dictus, cu
origo non procul abeſt ab origine Danubij. Nam unus & idem mons hunc & iſtum ef

Turris Friburgenſis.

dit amnem, Danubium quidem in orientem & Treiſmum in occidentem tranſmitte
Habet oppidum iſtud iuxta ſummum templum turrim elegantiſsimam, totam lapidea
ſculpturis & imaginibus adornatam, qua in linea Rheni pulchrior non eſt
poſt turrim Argentinenſem. Gentiles numeraſſent olim
hæc opera inter miracula mundi.

Ciui

CIVITAS FRIBVR

genſis, præclarum Briſgoiæ oppidum, imò & metropolis hodie, ornata multis, uarijs & magnificis ædificijs, templis, monaſterijs atque gymnaſio uniuerſali, cuius genuinam picturam haud grauatim obtinuit à clariſsimo atq; prudentiſs. eiuſdem loci Senatu nobilis & illuſtris uir Dominus Ambroſius à Gumpenberg, Protonotarius apoſtolicus, omnium ſtudioſorum mecœnas & patronus, & qui ſua ſedulitate non parum nobis in hoc profuit opere, quippe qui & ipſe mirus eſt hiſtoriarum & antiquitatum amator, habetq; domi earundem rerum copioſum theſaurum & qualem in Germania uix apud priuatum aliquem hominem inuenias.

Friburgum Briſgoiæ præclara ciuitas, d

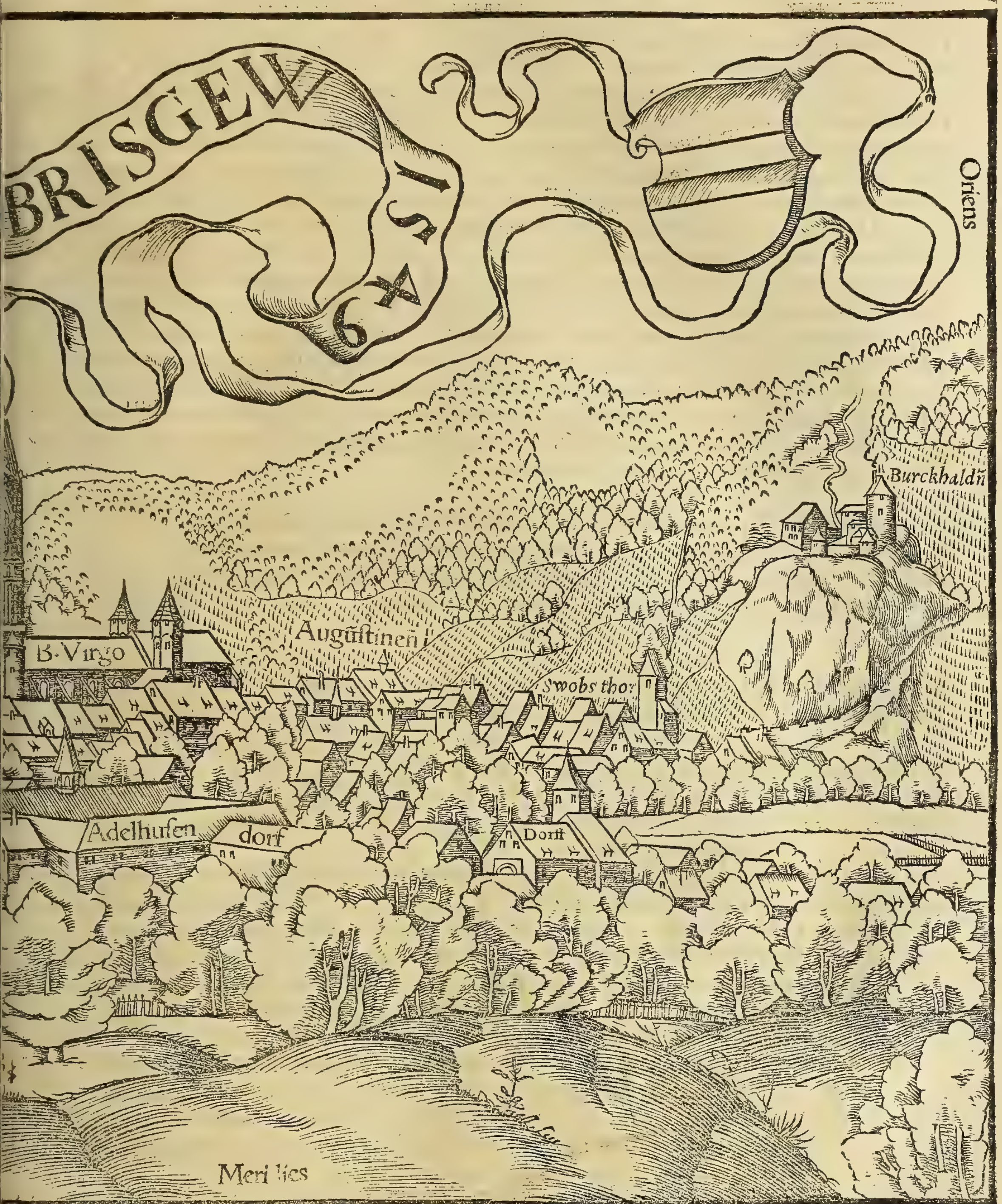

Sebaſtianus Munſterus ad lectorem.

QVum iam deſcriptionem Briſgoię & ciuitatis Friburgeñ adornaſſem atq; prælo ſub ieciſſem, prudentiſs. Senatus Friburgenſis ex ſuis annalibus nonnihil miſit de ſuæ ciuitatis exordio atq; de ducum Zäringenſium familia & rebus geſtis quæ pro meo arbitrio & iudicio inſererē huic noſtræ Coſmographiæ. Et quoniā hæc uiſa ſunt facere ad laudem Senatus Friburgenſis atq; ad celebritatem ciuitatis eorum, libenter morem geſsi conſilio optimorum uirorum, & quantum loci anguſtia permiſit ex multis paucula hîc ſignaui.

De

ſecundum omnes eius habitudinem.

De ducibus Zeringenſibus.

HAbent annales Friburgenſium quędam, quę plane diſſentiunt à communibus hiſtorijs, quantum attinet ad duces Zäringenſes. In hoc quidem cõſentiunt, duces Zäringenſes deſcendiſſe à comitibus Habſpurgenſibus. In hoc diſſentiunt, nomen Zäringæ illis contigiſſe à Carinthia, in qua Bertholdus primus dicitur dux factus ab Henrico quarto, quodꝗ; is fundauerit monaſterium Hirſowenſe, genueritꝗ; ex Richwara Bertholdum 2. qui habitãs in arce Teck duxerit uxorem Agnetẽ filiã regis Bur

 gundiæ

gundię ſeu Arelatenſis nēpe Rudolphi. Hic unà cum fratre Epiſcopo Conſtantienſi reparauit monaſterium ſancti Petri in Nigra ſylua. Natum eſt inter iſtum Bertholdum & Fridericum à Staufen generum Henrici 4. diſsidium, ſed quod tandem ſic fuit compoſitū, ut loco ducatus Sueuici Bertholdo ceſſerit Mortnauia, Alſatia, Briſgoia: à ſocero autē Rudolpho rege Arelatenſi obuenerit Ergouia & minor Burgundia. Relicta ergo Teggenſi arce, cœpit in Briſgoia extruere arcē Zæringenſem. Hæc ut alij adſcribunt Bertholdo primo aſſeruntq́ꝫ Bertholdū ſecundū uillam Friburgenſem cinxiſſe muro, feciſſe multas ordinationes in ea & conceſsiſſe priuilegia quæ & Henricus quintus Imperator cōfirmauit. Sunt autē 35. articuli, nempe de collatione parochiæ, de electione ſculteti, de telonio pontiū, de libertate mercatorū, de menſuris uini, frumenti, argenti & auri, de ſtructura domorum, de lanijs, de his qui moriuntur ſine hærede, quomodo coniuges mutuo ſibi in hæreditate ſuccedunt, de iniurijs illatis, &c. Occiſo hoc Bertholdo apud Molſsheim ſuccedit illi Conradus frater, qui poſt ſe tres reliquit filios, Bertholdū, Rudolphum & Adelbrechtum. Adelbrechtus rurſum aſſecutus eſt arcē Teggenſem, appellatusq́ꝫ eſt dux Teggenſis ipſe & poſteri eius. Rudolphus factus eſt Epiſcopus Leodienſis, ſecutusq́ꝫ Fridericū primum ad terram ſanctam mortuus eſt in itinere, quum poſt ſubmerſum Imperatorē rediret in Germaniā. Bertholdus uerò conſummauit ædificia publica Friburgenſis ciuitatis, extruxitq́ꝫ Friburgum & Bernam in Vchtlandia. Mortuus autem reliquit duas filias, una earum nomine Anna nupſit comiti Kiburgenſi, altera uerò Agnes nupſit Egoni comiti à Furſtenberg, à quo ſequens deducitur Genealogia.

1	2	3	4	5
Egon comes à Furſtenberg, cuius uxor Agnes à Friburgo obijt 1136	Egon comes à Friburgo uxor eius Adelheidis comitiſſa à Nyfen	Cuno, cuius uxor Sophia comitiſſa à Zollern	Egon, cuius uxor Catarina Liechtenberg	Conradus, qui duas habuit uxores

5	6 / 8	7 / 9
Conradus, cuius prima uxor duciſſa Lotharingiæ, altera Anna de Signow	6 Fridericus cuius uxor Anna à Suſenburg	7 Clara nupſit comiti Gotz à Thubingen
	8 Egon, cuius uxor Verena comitiſſa à Welſchen Newēburg. Sub eo uenditū Friburgū.	9 Conradus

Egon ſecundus infringens priuilegia quædam & iura ciuitatis, in litem uenit cum ciuibus, ſed quæ rurſum per arbitros anno 1293. die Veneris poſt Bartholomæi dirempta fuit.

Fridericus 6. quia nimium offenderat ciues fuit ab eis expulſus de Friburgo anno 1338. & poſt eius mortem Clara filia eius adminiſtrauit comitatum. Cui ſucceſsit Egon comes, inter quem & ciuitatem exortum fuit irreconciliabile diſsidium. Quare ille anno 1366. in uigilia annunciationis uenit cum magnis nobilium copijs ad portas ciuitatis ut illam obrueret, natumq́ꝫ fuit graue bellum in quo multæ uillæ exuſtæ, ruricolæ direpti & terra in ſolitudinem redacta. Ciues quoque obſidentes comitis burgum deſtruxerunt ipſum. Tandem poſt multa mala utrinq́ꝫ illata pax hac lege eſt reformata, ut ciues numerarent comiti uiginti millia marcarum argenti, eſſentq́ꝫ deinde liberi ab omni iuriſdictione comitis. Tūc Friburgum fuit incorporatum domui Auſtriæ, anno ſcilicet 1368. quando principatum Auſtriæ adminiſtrabant duces Albertus & Lupoldus.

Comes itaq́ꝫ Friburgenſis accepta pecunia emit dominium Badenwyler.

Hochbergenſis Marchionatus.

MArchiones Badenſes & Hochbergenſes deſcenderunt ab uno ſtipite, utuntur quoq; eiſdem inſignijs, ſed diſcreti multiplicatione prolis, dominium ſic diuiſerunt, ut quidam in Baden alij in Hochberg ſuã tenuerint curiã. Qui Zæringenſibus in Hochberg ſucceſſerunt, uſi ſunt huiuſmodi titulo: Fridericus marchio Hochbergeñ, anno 1311. ſic enim literæ uetuſtæ habent. Iſti marchiones iure hereditatis & contracti matrimonij obtinuerunt quoq; dominiũ Rötelenſe & Suſenburgenſe circa annum Chriſti 1300. Domini Rötelenſes non ſunt uſi titulo comitis uel baronis, ſed dominintũ, ut: Theodoricus dominus in Rötelen & Rotenburg, anno 1280. Notandũ preterea, marchiones Hochbergenſes uendidiſſe ditionẽ ſuã Hochbergenſem propinqs ſuis marchionibus Badenſibus, & nihilominus interim uſos huiuſmodi titulo: Marchio ab Hochberg, ſed non in Hochberg, transferentes curiam ſuam ad Rötelen, quàm ditionẽ ſicut & Suſenburgenſ. iam acquiſierant. Succeſſu quoq; temporũ obtinuerũt ditionẽ Badenwiler & comitatum Neocomenſem, uulgò Welſchen Neuwenburg. Vnde habent quædam literæ ſic: Rudolphus marchio de Hochberg, comes in Neuwẽburg, dominus in Rötelen & Suſenburg, anno 1486. Et poſt eum, Philippus marchio de Hochberg, comes in Newenburg iuxta lacũ, dominus in Rötelen & Suſenburg, anno 1503, qui ultimus fuit de familia Hochbergenſi. Habuit quoq; alia dominia in Burgundia, ubi etiam manere conſueuit, per præfectos adminiſtrans terras quas in Briſgoia habuit. Cumq; nullam prolem maſculam ſed duntaxat filiam haberet, & Chriſtophorus marchio Badenſis de ſanguine eius eſſet, licet plurimis gradibus diſcretus ab eo, cõuenit inter eos de feudis maſculini ſexus, ut poſt mortem Philippi Chriſtophorus occuparet ditionẽ Rötelenſem & Badenwyler, id quod factum eſt anno Chriſti 1503. conſentiente Maximiliano Rom. rege. Filia uerò dicti Philippi ultimi marchionis retinuit comitatum Neocomenſem & alia quædam dominia in Burgundia, & nupſit domino cuidam de Dunes Gallo, qui putabat ſe dictam Briſgoienſem ditionem recuperaturum: ſed inanis fuit conatus eius.

Hochberg in ditione Zæringenſium.

Titulus Marchionum Hochbergenſium.

Genealogia Marchionum de Hochberg & comitum de Hochenberg, Horb & Haierloch, quam ſuppeditauit Wilhelmus Wernherus comes à Zimbern.

CIrca annum Chriſti 1153. redeunte Friderico primo ex Italia duxit ſecum Hermannum Veronenſem, ſanguine ſibi iunctum. Cui cùm Germania arrideret, reſignata ditione ſua Veronenſi, impetrauit nuptias Iudithæ comitiſſæ & per eam comitatum Badenſem atq; Hochbergenſem. Imp. quoq; ſublimauit comitatum in marchionatum, propinquum uerò ſuum creauit marchionẽ & principẽ imperij, id quod literæ ſigillatę adhuc extantes declarant. Defunctus autẽ Hermannus ille, reliquit tres filios, qui ſucceſsiue adminiſtrarunt marchionatum, ut numerus perſonis adiunctus oſtendit.

[Her]mannus mar[ch]io pri[m]us.
- 2 Wernherus
  - 3 Wernherus obijt ſine prole
  - Erneſtus dominus in Hohenberg, ſine prole.
- 4 Rudolphus marchio Hochbergenſis, ſine prole.
- 5 Albertꝰ cuiꝰ uxor habſpurg
  - Ioannes, obijt ſine prole.
  - 6 Hermannus
  - 7 Heenricus obijt anno 1222
    - Rudolphus, obijt ſine prole
    - 8 Burchkardus, obijt anno 1237

Hochberg & Hohenberg ſunt duę & diſtinctæ ditiones. Nã Hochberg eſt in Briſgoia [ul]tra Friburgum, at Hohenberg eſt in Nigra ſylua prope Rotwilam, arx iam in ruderibus [ia]cens, unde comitatus Horb & Rotenburg iuxta Neccarum denominationem habet. A Burchardo conſequenter deſcenderunt.

Differũt Hochberg & Hohenberg.

Burckhar-

8 Burckhardus
- 9 Fridericus
  - 10 Burckhardus
    - Ego
    - 11 Burckhardus obijt 1275
      - 12 Albertus ſenior
        - 13 Rudolphus ſenior
        - Henricus comes Hagerlochen
        - Rudolfus iuniore comes in H
      - Albertus iunior primus comes Hohẽbergñ & haiger.
    - Thiemo abſq; liberis
- Burckhardus baro Hohenbergenſis

Albertus. Hic Albertus in pu
tia amiſit patrem ſuũ, quaprop
patrueles eius Rudolfus & H
ricus comites tanquã propinq
res tutores uendiderũt omne
quod habuit in comitatu Hohenbergenſi, Rudolfo comiti ab Habſpurg Rom. regi. S
quum comes Henricus abſq; ſemine diſcederet, remãſit Albertus iſte ſolus comes in H
gerloch & Horb: ditio uerò Hochbergenſis hæſit in ſequentibus perſonis.

13	14	15	16	17	18	19
Rudolfus ſenior, marchio Hochbergeñ.	Rudolfus marchio	Rudolfus marchio Hochb.	Rudolfus marchio Hochb.	Burckhardus marchio hoch.	Otto marchio Hochb.	Rudolfus r chio Hoc & dominu Rötelen

A'Rudolfo decimonono natus eſt Philippus ultimus marchio Hocherbergenſis & do
minus in Rötelen. Quo mortuo, ſolus marchio Badenſis retinuit titulum & poſſeſsion
ditionis Hochbergenſis. Reliqua uerò dominia, Chriſtophorus marchio Badenſis o
nnit à Cæſare Maximiliano, ſicut & ſuprà oſtendimus.

Waldkirch.

ITinere trium horarum infra Friburgum uerſus ſeptentrionem eſt oppidũ Waldki
ubi olim tempore Henrici primi aiunt fundatum cœnobium monialiũ per comite
Habſpurg, in quod ſolum duciſſæ, comitiſſæ & liberæ dominiæ recipiebantur, ſed q
poſterioribus temporibus in collegiũ ſacerdotum fuit commutatũ. Sunt & alia m
Monaſteria olim fundata. monaſteria in Briſgoia, olim à procerib. huius regionis extructa, ut ſunt, Selden fund
à ducib. Zæringenſibus, Gruningen & ſanctus Vdalricus, fundatũ à Baronibus de Y
berg ſeu Ieſenberg. Itẽ Burglis, & Sytzenkirch, fundata à baronib. de Kaltẽbach. Cœ
bia uerò monialiũ Beraw & Vogelbach, fundata ſunt à libera domina Ita de Kaltenb

Sanctus Trupertus.

MOnaſteriũ iſtud prope oppidũ Staufen ſitũ in Briſgoia, fundarũt Otpertus, R
tus, & Lãfridus (ab alijs Leutfridus) comites ab Habſpurg. Habẽt quidẽ literæ
dationis, quòd anno Chriſti 903. ſub Ludouico Imp. 3. Ludfridus comes ab Habſpurg
nouauerit aut potius ampliauerit hoc monaſteriũ: nam antea fuerat domus Heremit
Montes metallici. ſub Cæſare Phoca primũ extructa. Abundant montes, monaſterio huic adiacẽtes, arg
ſolũ deſunt homines, qui illud è uiſceribus terræ eruant & effodiant, ſicut & in mõtib.
pinquis iuxta Sultzperg adhuc multæ conſpiciunt̃ fodinæ, ubi olim argentũ fuit extra
Itẽ monaſteriũ Rinthal iuxta Mullen ſitũ, fundatum fuit à Conrado comite Friburg
Gunterſtal uerò fuit fundatum à communibus nobilibus, quorũ multi ibi ſepulti iace

Schneburg.

HAud procul à Friburgo in excelſo monte uiſitur adhuc arx diruta nomine Sc
burg, à qua magna familia nobiliũ fuit propagata, qui omnes Schnelin ſun
cti, in 14 lineas ramificati, qui omnes eadem habent inſignia, & ſolũ in galea
rentiæ notam poſuerunt, ſicut & ob diuerſas manſiones, diuerſa acceperun
gnomina ut ſunt Schnelin à Landeck, Schnelin à Wyer, Schnelin à Krantznaw, &c.

Offonis burgum, uulgo Offenburg.

ANno Chriſti 603. uenit ex Anglia uir quidã inſignis, ſatus ex regio ſanguine, n
ne Offo, traiectóq; Rheno in uotis habuit plantare fidẽ Chriſti inter German
primũ quidem fundauit monaſterium Schuttern, & interuallo unius miliarij ab eo co
Schuttern monaſterium. xit ſuper amnẽ Kintzig caſtellum, quod ab eo fuit appellatũ Offonis burgũ, quod ſu
ſu temporis incremẽta ſuſcipiens, tandẽ factũ eſt oppidũ imperiale, uulgò Offenburg
pellatũ. Anno Chriſti 1330. redemit hoc oppidũ à marchione Badenſi Epiſcopus Ar

sine

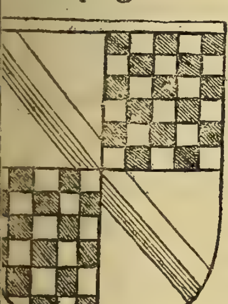
nenſis,cui ab imperio fuerat impignoratũ. Cæterũ oppidulum Gengenbach, quod uno iliario diſtat ab Offenburgo,ſitũ quoq; ad ripam amnis Kintzig, conſtruxiſſe fertur Pir minius Epiſcopus Argentinenſis anno Chriſti 724. Regio in qua oppida iſta conſtructa unt,uocatur Mortnaw,id eſt,augia latrocinij, terminaturq; ab oriente ad montes,& allui- *Mortnaw.* ur amne Kintzig: olim aũt uocatam aiunt Ortnaw,ſed ratione latronum qui deprehenſi unt in ea,maxime in uilla Humbsfelden quæ adiacent Rheno,factũ eſt ex Ortnaw Mort aw. Eſt regio parua, ſed mirum in modum fœcunda, quippe in qua uinũ mediocre & fru- mentum creſcit. Abundat ager ille uſq; adeo canabi plantatione, ut incolæ annuatim in- e lucrifaciãt uiginti aut triginta millia aureorũ. Habet etiã regio iſta quantumlibet parua, lurima oppida,arces,uillas & monaſteria,nempe Offenburgũ cuius iã meminimus,Gen enbach oppidum & monaſterium peruetuſtum,Ortenberg arcẽ in monte ſitam, Wilſtet n arcem & oppidum,cui imperat comes ab Hanaw: Cell in Harmẽſpach oppidulum im- eriale,ſed impignoratum ſicut & Gengenbach: Ettenheim oppidũ,Lar oppidum,quod lim fuit nobilium de Gerolszeck, hodie eſt marchionum Badenſium: Oberkirch oppi- um Epiſcopi Argentinenſis ſicut & oppidum Nopnaw. Item Achern, Renchen & Bu- l,tres magnæ uillæ: hæc omnia aſcribuntur Mortnauiæ.

Marchionatus.

VBi à ſeptentrione deſinit Mortnauia, ibi incipit Marchionatus Badenſis, utrãq; aũt regionẽ ab occidente terminat alueus Rheni,& ab oriente montes Nigræ ſyl uæ claudunt,tametſi Marca ab una parte etiã in mõtes expatietur. Primũ & præ- *Thermæ Badenſes.* cipuum oppidũ huius ditionis uocat̃ Baden, quod ſonat balneum ſiue thermas,

quæ olim ibi fuerũt repertæ,atq; inde tota regio illa de- nominationẽ accepit. Quando uerò hæ thermæ fuerint inuẽtæ,quidã de illis ſic ſcribũt: Sunt quedã thermæ in Germania, quæ uſq; eò feruẽt,ut animantia, ſi quæ im- mergant̃, glabra reddãt, ex quo genere aquarũ eſt fons unus in Germania M. Aurelij Antonini,nũc Badẽſis di ctus,alter in Bohemia,Calidarũ Caroli 4. Eſt etiã unus apud Moguntiã Viſebadæ. Horũ aqua nõ modò coqt oua,ſed etiã de alitũ cute plumas eximit,de ſuilla ſetas, ſiue immergant̃ animãtia ſiue ea perfundant̃. Vixit aũt Aurelius Antoninus circa annũ Chriſti 126. Habet aqua harũ thermarũ alumẽ,ſal & Sulphur. Prodeſt his qui la *Aquæ aluminoſæ.* borant difficili anhelitu & anguſtia pectoris,quæ ex fri- dis ſurgunt capitis fluxionibus: prodeſt humidis oculis, tinnientibus auribus, tremulis & rmitantibus mẽbris, ſpaſmo & alijs morbis corruptionibusq; neruorum naſcentibus ex gidis humiditatibus. Prodeſt quoq; his q habẽt ſtomachũ frigidũ,humidũ & male con- quentẽ,qui patiunt̃ dolorẽ hepatis & ſplenis ex frigiditate obortũ: etiam illis, quos hy- opiſis cœpit grauare, qui ſentiũt tormina uiſcerũ: quin & calculoſis ſuccurrit & infœcũ- s mulieribus, ſedat dolore matricis, arcet alba mẽſtrua, reprimit inflationẽ crurũ, ſanat bię & plagas ſeu cicatrices puſtularum. Aiunt & podagricis præ cæteris thermis pro- deſſe. Imp. Fridericus Barbaroſſa hunc marchionatũ primus inſti

tuit,licet alij id Ottoni tertio aſcribãt,qui & oppida aliqua monaſtẽ *Marchionatus inſtitutio.* rio Wiſſenburgenſi ademit atq; huic principatui adiecit, nempe Ba den,Stolhofen atq; Ettlingen,quę tunc nondũ murata erãt,ſed uillę apertæ. Atq; hinc eſt,ut ciues Wiſſenburgeñ,immunes ſint à ſolu- tione uectigaliũ,quũ oppidũ Ettlingen pertranſeunt. Durlach uerò & Heidelſsheim,donauit Fridericus Imp. ſecũdus marchionib, quũ deficeret comitatus Kreichgoienſis, & feudalia loca redirẽt ad im- periũ. Raſtett & Cuppenheim ex ditione Eberſteinẽſi ad marchio- natũ ſunt trãlata. Pfortzheim & Zell pertinuerũt olim ad ducatum Sueuiæ,ſed interfecto ultimo duce Cõradino, peruenerunt ad mar- *Pfortzheimũ.* iones Badenſes. Referunt̃ etiã Marchiones cõſtruxiſſe Stukgardiã & Backenheim,ſed ibus conditionibus aut medijs principi Wittẽbergenſi obuenerint,ignoro. Quin & Ep ngẽ fuit olim marchionũ Badẽſ. ſed peruenit poſtea unà cũ Heidelsheim ad Palatinatũ.

De quibuſdam oppidis Badenſis ditionis,&
in primis de Durlach. Gotſaw & alijs.

DVrlachium oppidum ſic uocatum putant à turri quadam, uicino monti impo
ta, quaſi Turlacum, quam turrim Rudolphus rex Rom. & comes ab Habſpu
unà cum oppido confregit, quum expeditionem mouiſſet in Marchionem. M
naſterium uerò uicinum, Gotſaw dictum, ord. Sancti Benedicti, fundaſſe aiu
Bertholdum comitem ab Hennenberg, anno Chriſti 1064. Iſti enim comites ab antiqu
temporibus dicuntur poſſediſſe Durlacum & Newenburgũ, quod non procul hinc Rh
no adiacet, unà cum reliquis locis interpoſitis. Quomodo uerò & quando hæc loca Ma
chionibus à dictis comitibus obuenerint, non legi. Gerſpach aliud oppidum in Nig
Gerſpach. ſylua, cuius dominium pertinet ad marchiones & ad comites de Eberſtein. Liebenzell
pidulum, caſtrum & naturale balneum, quod prodeſt contra ictericiam. Muckenſturm o
pidulum, Steinbach oppidulum, Beinheim oppidulum ab altera ripa Rheni, Beſicken o
pidulum iuxta Neccarum, Altenſtaig caſtrum & oppidulum, Raſteten magna uilla o
pidi inſtar, Graben caſtrum & uilla, &c.

Mulberg.

ANno Chriſti 1424. Bernhardus marchio Badenſis indignatus eſt Friburgenſi
atq; Briſacenſibus, quòd ſubditos eius paſsim reciperent in ciues, aliaq; deſig
rent quæ principi diſplicuerunt. Et licet eſſent qui diſſentientes partes compon
Expeditio con tra marchionẽ niterentur, tamen omnia media fruſtra tentabantur. Quare Friburgenſes fœd
ineuntes cum Argentinenſibus, Baſilienſibus, Colmarienſibus, Seleſtadienſibus, & ci
bus Mulhauſenſibus, Kentzingenſibus, Endingenſibus, &c. quibus & Ludouicus pr
ceps Palatinus, Epiſcopus Spirenſis & comes Wirtenbergenſis iuncti ſunt, irruentesq
ditionem Marchionis, obſederunt caſtrum Mulberg per tres hebdomadas, & ſine ce
tione bombardis quaſſauerunt muros eius, donec uenit Epiſcopus Herbipolenſis mi
à Sigiſmundo Imperatore, qui omne diſsidium compoſuit. Volebat Marchio nouum
ſtituere telonium, ſed quod ciuitates ferre non poterant.

Pfortzheim.

CIuitas Pfortzheimenſis olim extructa fuit ad ripã amnis Entz per Phorcen q
dam principem ueteris Germaniæ, ut Ioãnes Reuchlinus putat: alij autẽ aliud
gitant, nempe nomen & oppidũ illud natum ab Orcinia ſylua, quæ illuc uſq;
Hagenſchieß. pagatur, uocaturq; eo loco Hagenſchies. Siquidem habet pars inferioris Sue
ad leuam Neccari amnis pagos plures per ſyluas, montes & riuos diſtinctos, inter q
ſuperior habet à dextris amnem Neccarum, à ſiniſtra ſyluam Hagenſchieſs, eſtq; terra
uini ferax & frumenti opulentiſsima. Habet autem ad pedem montem Heuchelberg
tra quem terra Kreichgoia uocatur. Ciuitas itaque Pfortzenſis ad Syluam Hagenſch
ſita, olim fuit ſub dominio ducis Sueuiæ, ſed quum duces illi deficerent uirili prole, inc
porata eſt ciuitas ipſa ditioni Marchionis. Alij dicunt, Fridericum primum illã March
ni primo tribuiſſe. Eſt autẽ præcipua ciuitas, quã Marchio in ſua habet ditione, licet B
nia propter thermas maioris ſit reputationis & nominis. Habet Pfortzheim caſtrum i
mœnia ciuitatis in edito loco ſitum, in quo hiſce temporibus Erneſtus princeps cur
ſuam habuit. Alluit autem mœnia oppidi Entzius fluuius nauigabilis, per quẽ multę p
ceræ abietes per rates in Rhenum deducuntur.

Genealogia marchionum Badenſium.

DIxi iam ſuprà unde deſcenderint Marchiones Badenſes atq; Hochbergenſes, n
pe quòd unum commune habuerint principiũ, ſcilicet Hermannum, qui anno C
ſti 1120 hanc putatur poſſediſſe terram. Alij uerò ſcribunt, circa annum Chriſti 1153. F
ricum primũ ex Italia obſides aliquos eduxiſſe, inter quos idem Imp. unum fecit march
nem, ſed cum ille ſine ſemine moreretur, rogauit moriturus ſubditos ſuos, ut alium ex
familia ſibi deligerent dominum, quod & fecerunt, atq; ab illo electo hodierni marc
nes deſcenderunt, iuxta ſequentem formulam.

Herman

2 3
1 Wernherus. Wernherus
ermannus 4
archio ele Rudolphus 7
ctus 5 Ioannes Hermannus marchio Badenſis
Albertus 6
Hermannus
Henricus marchio Hochbergenſis

Omittimus hic lineam marchionum Hochbergenſium, & proſequimur ſolùm lineam ...rum Marchionum, qui marchionatui Badenſi poſt Hermannum ſeptimum præfuerunt.

8 9
7 Hermannus Hermannus quintus, Fridericus marchio
ermannus quartus obijt anno 1240. & dux Auſtriæ.
archio Ba 10
denſis. Rudolphus tertius
Rudolphus

Habuit Hermannus quintus nomine & nonus in ordine, uxorē filiā Hērici ducis Auſtriæ, ...redē paternæ ditionis, nomine Gertrudim, factusq; eſt poſt mortem ſoceri ſui dux Au...triæ. Suſtulit aūt ex uxore filiū Fridericū nomine, qui & patri defuncto ſucceſsit in regimi... ..18. Fridericus cōtra uoluntatē matris cū Cōradino duce Sueuiæ Neapolim profectus, ...terijt cū eo: captus enim unà cū Cōradino à Carolo duce, fratre regis Frāciæ, gladio eſt ...uſſus. Et irruēs Otacer Bohemus in Auſtriā, ui ſubiugauit eā, ſicut infrà in Auſtria oſtē...mus. Marchionat9 aūt Badēſis recidit à Friderico in Rudolphū, huius nominis tertiū. *Fridericus dux Auſtriæ.*

12
11 Rudolphus
10 Hermannus
udolphus tertius Fridericus Hermannus
Rudolphus

Rudolphi 12 & fratris eius mater, fuit filia ultimi Lantgrauij Alſatiæ. Et is Rudolphus ...ndauit collegium in Backena, mortuus anno 1295.

Hermannus
Henricus 14
12 Ortliebus Abbas Fridericus
udolphus 13 15
quartus Rudolphus Heſs Hermannus ſine prole mortui.
Fridericus 16
17 Rudolphus
Rudolphus Wecker

Poſt Rudolphum Heſs & tres filios eius, gubernaculum uenit ad manus Rudolphi We...er, qui mortuus anno 1356.

Hermannus 21
17 Burckhardus 19 20 Iacobus
udolphus 18 Rudolphus Bernhardus Bernhardus
Wecker Fridericus Rudolphus
Rudolphus Hermannus

Bernhardo 20 obtigit quoq; comitatus Spanheimenſis.

23
22 Chriſtophorus
Carolus marchio Fridericus Epiſcopus Traiectenſis
Albertus: hic ex ictu bombardæ interijt in captiuitate Ma-
...cobus (ximiliani Cæſaris
Ioannes Epiſcopus Treuerenſis
Bernhardus mortuus in monte Peſſulano
Georgius Epiſcopus Metenſis.

Habuit

Habuit Carolus 22 uxorem ſororem Friderici Imperatoris, filius uerò & ſucceſſor e
Chriſtophorus 23 habuit uxorem Otiliã comitiſſam de Katzenelnbogen, fuitq́ aliq
diu Cæſareæ maieſtatis ſummus gubernator in Lutzelburgo, de quo ſuprà (nempe in G
lia) ſub titulo Lutzelburgenſis regionis, nonnihil quoq́ diximus.

23 Chriſtophorus Marchio Badenſis & comes Spanheimenſis.
- 25 Bernhardus
  - Philibertus
  - Chriſtophorus
- 24 Philippus.
  - Iacoba duciſſa Bauariæ
    - Albertus
    - Sidonia
- Rudolphus Canonicus Argentinenſis
- Iacobus Epiſcopus Treuerenſis
- Maria abbatiſſa in Buern
- Otilia monialis in Pfortzheim.
- Roſina uxor Franciſci comitis in Zollern
- Beatrix uxor Ioannis ducis Palatini in Hunorum præſidio.
- 25 Erneſtus
  - Albertus mortuus
  - Bernardus mortuus.
  - 26 Carolus

Mortuo Philippo marchione abſq́ filio, duo eius fratres diuiſerunt marchionatũ. B
hardus ſenior retinuit Badeniam, cui (eo mortuo) filiorum eius tutor præeſt. Erneſtus
rò poſſedit oppidum Pfortzheim & marchionatum Hochbergenſem, dominiaq́ Ba
wyler, Suſenburg & Rötelen. Ipſo uerò mortuo 1552. anno Carolus ſucceſsit.

Algoienſis regionis & partium eius deſcriptio.

Al

ALgoia pars Sueuiæ terminat̃ ab oriente Lico fluuio, ab occidente lacu Podamico, à ſeptẽtrione Danubio & à meridie alpibus, olim dicta Rhetia ſecunda. Verſus alpes eſt terra hyemalis & aſpera, habet tamen elegãtes in utroq; ſexu homines, qui omnes nendo lino operã impẽdunt. Nec id uiris probro datur, potiſſimũ in uillis.
bet regio iſta multa iumenta, uaccas & equos, educat multos & elegantes pullos equi-
:. Plantant habitatores frumentũ hyemale & hordeũ, habentq; multa abiegna & pinea
nora, amnes, piſces & aues. Inueniunt̃ paſſim in ea regione multa piſcoſa ſtagna & ui-
ia, quorum quædã ingentes producãt cancros, alia maximos piſces, præſertim lucios,
pones, olrupas, (ſunt piſces habẽtes ingẽtia iecora) atq; aliarũ ſpecierũ optimos piſces, *Vuallinin; piſces quaſi balenæ.*
xime autẽ balenas. Vuelinin uocãt, habentes barbæ loco duos oblongos funiculos, de
antes alios piſces & aquatiles aues. Fiunt eñ tam magni, ut quidã adæquent põdus 40.
dã 50. librarũ. Debuit autẽ Algoia proprie uocari Almangoia ab Alemãnia, aut ut alij
tiunt & ego Cãpidonæ in uetuſtis literis uidi. Albgoia, ab alpibus in quas à meridie de
it. Domus Auſtriæ, epiſcopus Auguſtanus, abbas Campidonenſis & comites à Mont-
:, imperãt maiori parti huius regionis, etiamſi multi alij nobiles reſidentias ſuas in ea ha

beant, præter ciuitates imperiales. Intẽdunt incolæ ut dixim9, magno ſtudio lino et telæ, pecorib. lacti & lignis parãdis. Vulgares et agreſtes homines uictitant miſerè, manducantes panẽ auenaceum aut hordeaceum nigrũ. Abundat hæc regio uallibus quę ab interfluentib. amnibus denominationẽ accipiunt, ut à fluuio Tetrach dicit̃ uallis Tetrachana, ab Irrach uallis Irrachana, à Breitach uallis Brei
hana, ab Ylero uallis Ylerana. Eſt autẽ Yler fluuius mediocriter magnus, & qui multos
s amnes à montibus excluſos recipit, donec apud Vlmenſe patibulum in Danubium
:. Alluit mœnia Campidonenſis oppidi & ferè Memmingenſis. Prætereo hic ſciens du
amnes Argen appellatos. Tranſilio quoq; hic Staufer thal, Lyblacher thal, Hindenlen
thal, Miſſer thal. Vuagenſteig, &c. Habet etiam Algoia in Teuffenbach balneum
hureum, quo utuntur contra febrim incolæ.

Ciuitates, oppida & caſtra in Algoia.

HAbet autem Algoia plurimas ciuitates & oppida, quorum nomina hæc ſunt: Ymenſtat, Campidona uulg' o Kempten, Yſsna, Vuangen, Tettnang, Lutkirch, Rauenſpurg, Vualdſee, Mẽmingen, Bibrach, Vuurtzach, Fuſſen,, Mindelheim, &c. Caſtra & arces, Rœtenberg, Krantzeck, Neſſeluuang, Luchtenſtein, Falcken-
n, quibus præſidet epiſcopus Auguſtanus. Item Rotenfelſs, Bleichach, Staufen, Sam-
rauu, Liebnauu, ſub dominio comitis à Montfort. Abbas uerò Campidonenſis hæc ha
caſtra in Algoia Wolckenberg, Liebenthan, Nuburg, Logo, Fiſchen,. Capiferorum
ualdburg, Truchburg, Volffeck, Zyl,. Habent deniq; aliqui nobiles caſtra & oppida
Algoia, nempe nobiles à Schellenberg, Hochneck, quæ tamen ditiones hodie Tyrolen
comitatũ agnoſcunt, Fryberg, Vuerdẽſtein, Langeneck, Rotenſtein, Laubẽberg, Sir-
ſtein, Ratzenriedt, Schœnſtein. Item quæ ſubijciũtur quibuſdã ciuitatibus aut ciuibus,
unt, Eglytz, Schonburg, Nouum Rauenſpurg, Zum Gieſſen, Schmaleck, &c.

Vinea, Vuingarten uulgo, monaſterium.

MOnaſterium illud ordinis ſancti Benedicti fundatum & conſtructum eſt à Guelfis. primus autem Guelfus fuit comes in Altdorff prope Rauenſpurg, tempore Caroli

Magni, cuius filiam Iuditham duxit uxorem Ludouicus Pius Imperator. Sed præſtat p
nere hic ſuccinctam genealogiam primorum comitum,

1 Guelfus comes { Rudolfus / Conradus / Iuditha }
Conradus — Eticho { Barbo / Henricus / Lutgarda regina Franciæ }
Henricus — Henricus { Eticho / Rudolfus / Cōradus epiſcop9 ſanctus }
Rudolfus { Henricus / Richarda / 2 Guelfus }
Rudolfus { 3 Guel / Cuni

Henricus in linea generationis quintus duxit uxorem Beatã de Hohenuuart, quæ gen
ei Conradum ſanctum, poſuitq; in monaſterio Vuingarten primũ fundamenti lapidẽ.
dolfus quoq; filius eius dedit aliq̃t uillas monaſterio, ſepultus in eo. Guelfus tertius ap
lauit hoc monaſteriũ Vineam iuxta euangelicã parabolã, quod antea S. Martinus uoca
tur, & multa eſt largitus. Quo mortuo ſine filio, ſoror eius Cuniſſa ſeu Kunigundis nu
Azzoni marchioni cuidã Italo, genuitq; Guelfonem quartum. Iſte Guelfo cepit Sifrid
epiſcopum Auguſtanũ, incarcerauitq; eum in caſtro Rauenſpurgenſi. Largitus eſt aut
ipſe multa bona Vineæ domini. Filius eius Guelpho quintus multa de ſua paterna hære
tate cõtulit huic monaſterio, ſepultus tandẽ in eo, mortuusq; ſine hærede. Frater eius H
ricus dux Bauariæ renouauit uetuſtã Vineam, tribuitq; illi multa bona, quin & anno C
ſti 1124. factus eſt monachus in ea Vinea ſub Cunone abbate. Filiam eius Iuditham du
uxorem. Fridericus dux Sueuiæ, genuitq; Fridericum Barbaroſſam. Genealogiã inte
Guelfonum ſeu Guelforũ inuenies infra in Bauariæ deſcriptione. Primus præpoſitus
neæ uocatus fuit Beringerus, factusq; eſt anno Chriſti 1094. prælatus. Tandem noſtro
abbas Geruicus impetrauit à Romano pontifice infulam.

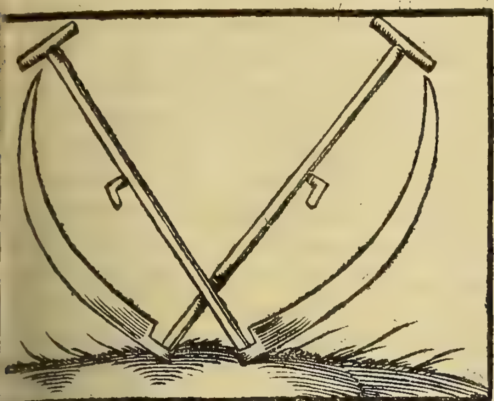
Rauenſpurgum

EST Rauenſpurgũ oppidũ imperiale, qu
quidam olim tẽpore Caroli Magni G
uenſpurgũ, quaſi comitis burgum, uo
tũ aſſerunt, abiectaq; prima litera ex G
uenſpurgo factum eſt Rauenſpurgum. Eſt op
dum ſatis elegãs, pulchrum ornatum ædificijs
tum in ualle admodum amœna & habens à te
hoc eſt, ad ortum, montem uitiferum. Inter ci
multi ſunt patricij, multi itẽ mercatores. In m
te incumbente ciuitati ſita, eſt arx peruetuſta,
tructa ante 1200. annos à Saturnino quodã pr
re Sueuiæ, quam hodie montem ſancti Viti ap
lant, ubi aliquando duces Sueuiæ curiam ſuam
buerunt, præſertim dux Hiltbrãdus, pater S.H
degardis, uxoris Caroli Magni. Sunt & ruina
Vuyſſenauu. iuſdam caſtri non multũ diſtantis à mõte S. Viti, cuius uocabulũ eſt im Hasloch, ubi ai
natum Fridericũ Barbaroſſam. Ad occidentẽ huius ciuitatis & ad iactum lapidis eſt mo
ſteriũ aliud præter Vineã, ordinis Præmõſtratenſium, dictum Alba augia, quod aiunt
datum ſub Ottone primo, à comite quodã Habſpurgẽſi, fuitq; anno Chriſtri 1115. prim
in eo deſignatus præpoſitus Hermannus, ac deinde an. 1257. ex præpoſitura facta abba
Amnis Schuſs alluit ferè hoc monaſteriũ, originẽ ducens non lõge ſupra cænobiũ Sch
ſenried, & infra oppidum Buchorn prope uillam Eriſskilch abſumitur à lacu Podamic

Wangen.

OPpidum iſtud non admodũ magnum eſt ſubiectum imperio, habetq; ſuam iuriſd
nem & dominiũ extra mœnia ad unum miliare propagatum. Habet deniq; pign
loco ab imperio comitatum quendam Meglofs appellatum. Ciuium præcipuum ſtudi
conſ

conſiſtit in falcibus fœnarijs cudendis & tela paranda. Telę negocium tam frequēs hic eſt, ut cōmunibus annis diſtrahant pro 15. millib. florenorum telas, id quod mihi primores huius oppidi indicauerunt. Nec minus eſt negocium parandarum falcium, quas in quadruplices formas diſtinguunt, uocantq́ unum genus Lombardicum, aliud Helueticum, tertiū Dumarium & quartum Lotharingicū. Diſtrahuntur enim in Longobardiam, Valeſiā, uallem Pœninam, Franciam & Lotharingiam. Ager per circuitum oppidi iſtius eſt ſatis ferax frumēti, ſicut & amnis præterfluens, Arg pellatus, eſt piſcoſus, exoneraturq́ in lacum Podamicum.

Falces fœnariæ.

Origo & ſucceſsio nobilium Dapiferorum Vualpurgenſium.

VNo miliario à Rauenſpurg uerſus Algoiam in culmine cuiuſdā montis ſitū eſt caſtrum Vualdpurg, unde barones Dapiferi dicti, uulgo Truchſeſſen, denominationē acceperunt. Deducūt originem à Gebhardo quodam inſigni uiro, qui olim Rumeli ducis Sueuiæ, tempore Conſtantini Imperatoris, fidelis miniſter fuit, ab eoq́ donatus arce Vualdpurg & adiacente terra. Recepit quoq́ ab eodē duce clypeum cæruleo colore pictum, iniectis tribus pini coniferis & aureis glandibus: ipſe autem atq́ omnes eius ſucceſſores conſtituti ſunt Dapiferi ducis Sueuiæ, appellati Dapiferi à Vualdpurg. Fit apud hiſtoricos mētio Vualdpurgenſiū barom anno Chriſti 801. quando Carolus magnus adhuc inter mortales egit, & item anno hriſti 954. tempore Otthonis primi. Anno Chriſti 996. Fridericus dominus in Vualdrg, fuit in quinto torneamento Brunſuici celebrato. Anno Chriſti 1100. ſub Henrico into uixit Vuernherus comes in Than & Dapifer in Vualdpurg.

uernherus { Cono aut Cuno inſtaurator monaſterij Vineæ.
Fridericus à Than, pincerna in Vuinterſtetten.
Gebhardus, cuius uxor Ella comitiſſa Rauenſpurgenſis. }

Ab his deſcenderunt omnes Dapiferi & Vualdpurgenſes.

Anno Chriſti 1208. fuit apud Philippum regē Rom. Henricus Dapifer, quū rex ipſe ab thone palatino in ciuitate Bambergēſi occideretur. Nam cū rex Philippus filiam ſuam dem Otthoni ab Vuitliſpach dare nollet propter homicidij ſcelus in familiarē quendā du Bauariæ ab eo perpetratū, ille tēporis & loci opportunitatem nactus, gladiū in regis col m in cubiculo uibrauit, atq́ organicam abſcidit uenam. Perterritus tamen clamore Henci de Vualdpurg Dapiferi, tū ſolus cū Conrado epiſcopo Spirenſi intra cubiculi ſecreta anebat, ictum ſemiplenum ducens, manu titubabat, ſicq́ uulnus paruū, licet mortiferum fligebat, Dapifer crudele facinus uidēs, clamore ſimul & pauore ingruit, atq́ fores cubili, ne truculētus homo clanculū effugeret, repagulis firmare feſtinabat. Quod latro perdens, retrorſum cōuerſus uibrato in maxillā obſtātis gladio ictū dedit, illoq́ in pręceps ēte, ruptis cameræ repagulis proſilijt, anteq́ res ipſa curialib. innoteſceret, cōſcēſis eqs prius parauerat, extra ciuitatē cū ſuis celerius aufugit. Quo extra palatiū ꝓſiliente, ſubit clamor extēplo, fitq́ cōcurſus ad cubile regis, & inueniūt regē ſanguine ſuo uolutatū pauimēto mortuū iacentem. Nam accepto uulnere parū progreſſus cōcidit in terrā morusq́ eſt. Fuit aūt Ottho homicida poſtmodū à Philippi regis Mareſcallo propter tāti ſceris nefas haud procul à Ratiſpona urbe occiſus, pœnā quā meruit criminis condignā repiendo. Genealogiam huius Otthonis habes infra in Bauaria. Anno 1268. fuit Dapi quidam à Vualdpurg nomine Henricus apud ducem Conradinum, miſſus eſt poſt du-

Egregium facinus Henrici Dapiferi.

Ottho homicida interfectus.

cis interfectionē ad Petrum regem Aragoniæ ut ad ill
perferret anulum eius atque indicaret miſerum ducis in
teritum. Tunc rex Petrus uiciſsim dedit Hērico huic in
ſignia ducū Sueuiæ, nēpe tres nigros leones, q̄s Vualc
purgenſes barones in hunc uſq; diē habēt pro inſigni
Anno Chriſti 1306. emit Ioannes Truchſes à comiti
Henrico de Veringē & Eberhardo de Nellenburg co
ſanguineis ſuis proprietatem arcis Truchpurg, quā an
tea per modum feudi ab eis habuerat, unà cū aduocat
& p̄fecturæ in Iſna iuriſdictione, pro 190. marcis argen
ti. Clara uerò comitiſſa à Neifen uxor eius, attulit ei d
minium Vuolfeck et oppidū Vurtzach. Anno 1350 m
tuus eſt abbas & totus conuentus monaſterij Iſnenſ
(putant uenenoſum inſectū aliquot, nempe bufonen
incidiſſe in ollā unde monachi comederunt) tūc Otth
Dapifer inſtituit parrochū ciuitatis in abbatē, ueſtiuit
habitu monaſtico. Anno 1386. ciuitas Yſnenſis liberata eſt à iuriſdictione Dapiferorū, c
mulieris diffidentiam, ſicut paulo pòſt dicemus. Eodem tempore Ioannes Dapifer, ſac
imperij per Sueuiam præfectus, ducta uxore comitiſſa de Zili maximam ab illa recepit d
tem. Vnde & pignoris loco obtinuit hæc quinq; oppida Vualdſee, Riedlingen, Sulgou
Mengen, Munderkingen, & caſtrum Buſſen. Et licet nullam ſuſtulerit ab uxore ſua pro
lem, nihilominus illa uniuerſam dotem marito teſtata eſt. Ducta deinde alia uxore mult
ab ea ſuſtulit liberos, mortuusq; eſt anno 1403. & ſepultus Yſnæ in monaſterio apud p
tres ſuos. Ab eo deducam nunc genealogiam.

Oppida Dapiferorum.

Ioannes Dapifer
- Iacobus aureus eques
  - Ioannes Truchſeſs
    - Fridericus Teutonicus miles
    - Iacobus obijt ſine prole anno 1505
    - Vuilhelmus ſenior
      - Chriſtophorus mortuus in Tuneti bello
      - Iacobus mortuus anno 1542.
      - Vuilhelmus iunior
      - Ottho epiſc. Auguſtanus & Card.
  - Andreas
- Eberhardus comes Sonnebergenſ.
  - Bberhardus
  - Ioannes, hic extruxit Vuolfeck
  - Ottho epiſcopus Cōſtantienſis
- Georgius Dapifer
  - Georgius Dapifer
    - Ioannes Truchſeſs
      - Chriſtophorus
        - Iacobus Dolæ raptus
      - Georgius
        - Vdalricus
        - Ludouicus
        - Georgius
        - Henricus
      - Ioannes

Mortuo Ioanne Dapifero, filius eius primogenitus Iacobus ſucceſsit patri in ditione, ac
ptisq; 35. millib. florenorum profectus eſt ad terram ſanctam, unde aureus eques ſeu mil
eſt appellatus. Mortuus aūt eſt anno 1460. Yſnæ ſepultus. Eberhardus frater eius emit c
mitatum Sonnenbergenſem, atq; oppidum Scher & comitatum Fridberg. Non tamē d
retinuit comitatum priorem. Nam Sigiſmundus princeps Auſtriæ arrogato Sonnenberg
numerauit Eberhardo comiti 35000. florenorū. Mortuus eſt deinde anno 1479. ſepultus
oppido Scher. Ioannes Dapifer filius Iacobi militis aurei primum fuit præfectus impe
in Sueuia, ac deinde translata præfectura ad domū Auſtriæ factus eſt præfectus in Sueu
nomine domus Auſtriæ. Andreas comes Sonnenbergenſ. cœpit ædificare anno Chri
1486. arcem prope oppidum Scher. Cumq; idem comes 1511. in Maio à uenatione redire
Felix comes Vuerdenbergenſis armatus inermem Sonnenbergenſem in loco campeſ
inter Mengen & Riedlingen inuadens, crudeliter occidit. Quærētes autem propinq eiu
Ioannes, Vuilhelmus qui filiam eius uxorē habuit, & Georgius à Vualdpurg, ulciſci inn
centem mortē, fruſtra ſollicitarūt regē Maximilianū, plus æquo (ut actores querebant)
lici fauentem. Georgius Ioannis Dapiferi filius, ducens uxorem filiam comitis Ioanni
Sonnēberg, acquiſiuit per eam dominiū Vuolffeck. Is fuit in bello ruſticorū ſummus d
militiæ, interfecitq; plurimos ruſticos p̄ſidio exercitus Sueuicæ ligæ. Deinde factus eſt F
dinādi ducis Auſtriæ locū tenēs in Vuirtenbergenſi ditione, mortuus Stuckgardiæ an
1531. ſepultus in Vualdſee. Is emit à Vuilhelmo archidapifero aliā medietatē quam ille
buit

...mes interfi... comitem.

ıit in caſtro Vualdpurg pro 12. millibus florenorū. Obtinuit quoq; præfecturam ſeu ad-
ocatiam Sueuiæ per modum impignorationis pro 5000. florenis. Chriſtophorus Vuihel
i Dapiferi primogenitus reuerſus ex bello Thunetano, cœpit ęgrotare in Longobardia,
ortuusq; Papię eſt ſepultus. Iacobus Dapifer, filius Georgij baronis à Vualdpurg captus
it Dolæ in Gymnaſio per Thomam à Roſenberg, claraq; die per 12. equos è ciuitate edu
us atq; quinq; annis in captiuitate detentus, tādemq; octo millibus aureorum liberatus.
ſortuus eſt anno 1636. quum ex bello Marſiliano domum repeteret, infirmatus in mari
editerraneo & Sauonæ ſepultus. Iacobus Dapifer, filius Vuilhelmi ſenioris mortuus eſt
ıno Chriſti 1544. in profectione contra Turcam.

Yſna.

HAbet ciuitas iſta nomen hoc ab amne Yſnę pręterfluente, factaq; eſt ex uilla ciuitas iuxta monaſteriū ord. ſancti Benedicti, q̄d olim comites Veringenſes fundauerūt. Mortuis aūt comitibus Veringenſibus ſine uirili ſucceſsione, uenit oppidum Yſna iure hæreditatis ad dominium Dapiferorum à Vualdpurg. Hi ergo quum multis annis oppidum ſubiectum habuiſſent, caſu quodā memorabili ciues ab eorum iuriſdictione ſunt liberati. Siquidē anno Chriſti 1386.
um Lupoldus dux Auſtriæ Suitenſes bello petere decreuiſſet, perſuaſit Otthonē Dapi
ū à Vualdpurg, ut aliquot equites in ſubſidium ſecū afferret. Rogauit præterea eum ut
tempus numeraret ſtipendia conductis equitibus, ipſe redditurus expēſas tempore ſuo.
tho Dapifer confiſus de propinquo ſuo Ioanne Dapifero, quem ſciebat abundare pecu
a, promiſit duci Lupoldo omnia quæ poſtulauit. At uxor Ioannis Dapiferi inuiſa Ot-
oni affini ſuo, obſtitit apud maritum quo minus pecuniam Otthoni commodato daret. *Liberatur Yſna à dominio Dapiferorū.*
uod uidens Ottho, indignatus indicauit Ioanni, ſe quicquam tentaturū, quod illi & toti
ſteritati eius ceſſurum eſſet in graue diſpendium, recedensq; adijt ciues Yſnenſes, & ac
pit ab eis 800. libras obolorum Conſtantienſis monetæ, cum hac conditione: Si rediret
bello, & ipſe aut poſteri ſui legitimi redderent, infra certum tempus memoratas 800. li-
is, nō eſſent exempti à ſuo aut ſuorum hæredum dominio. Sin ex bello non reuerteretur,
pecunia à ſe non reſtitueretur aut à ſui corporis hæredibus in definito tempore, liberi
ent à ſua iuriſdictione, poſſentq; quem uellēt ſibi eligere dominium. Deinde coacto in
um pro uoluntate ducis Lupoldi equitatu, profectus eſt contra hoſtes ducis ſui Lupoldi
q; occumbēs in bello nullum ex corpore ſuo reliquit uirile ſemen. Gauiſi itaq; Yſnen-
de ſua libertate, ſubiecerūt ſe imperio, non curantes Ioannē Dapiferum, qui pecuniam
gauerat Otthoni, & præter exceptionem iſtam hæres fuiſſet Yſnenſis oppidi in hunc
que diem. Ciuitate itaq; imperio incorporata, creuit & aucta eſt multū in hominibus &
nſionibus. Habent ciues ibi magnum negociū cum lino & tela, ſicut & omnes ferè Al-
iæ ciuitates, laborq; eorum diſtrahitur uſq; ad Turcas. Ager huius oppidi ſicut & Cam
onenſis, eſt multum agreſtis, ſed nihilo ſecius à natiuitate Chriſti inhabitatus & cultus
omanis, id quod peruetuſtus lapis in monaſterio oſtendit, in quo ſic ſcriptum habetur:
P. CAESAR L. SEPTIMIVS SEVERVS PIVS PERTINAX AVG. ARABIC.
IAB. PARTHICVS MAXIMVS PONTIFEX MAX. TRIB. POT. IX. IMP.
I. COSS. II. P. P. PROCOS. ET. IMP. CAESAR MARCVS AVRELIVS ANTO
NVS PIVS AVG. TRIB. POT. IIII. PROCOS. E. VIAS ET PONTES RE-
I. A CAMB. M. P. XI. Intepretatio: Imperator Cæſar Lucius Septimius Seuerus
is Pertinax Auguſtus, Arabicus, Adiabenicus, Parthicus, maximus pontifex, maxi-
s tribunitiæ poteſtatis nonies, imperator duodecies, cōſul bis, proconſul, pater patrię:
imperator Cæſar Marcus Aurelius Antoninus Pius Auguſtus, tribunitiæ poteſtatis
ter, proconſul, Vias & pontes reſtituerunt à Cambidono millibus paſſuum undecim.

Fũdatio monaſterij Yſsnẽſis. Fundatio monaſterij Yſsnenſis, quæ mihi anno Chriſti 1546. quum locũ illum adijſſem e
hibita eſt, oſtendit, quod in uilla Yſsnę anno Chriſti 1041. eccleſia ab Eberhardo epiſcop
Conſtantienſi ad inſtantiam Vuolfradi comitis Veringenſis & Hiltrudæ uxoris eius c
ſecrata eſt, & poſtea anno 1096. à Manigoldo dicti Eberhardi fratre comite Veringẽſi
tata & pro abbatia erecta. Confirmauit deinde anno 1106. Henricus 5. iſtam fundatione

Campidona, uulgo Kempten.

Hyllarmõt arx

EST oppidum iſtud per ue
ſtũ quod ante Chriſtũ na
appellatũ fuit, ut aliqui ſc
bũt, Vermera, deinde Tre
ca, tertio Vertica & ultimo Cãpid
na. Habuit etiã uetuſtũ caſtrũ mo
tãum Hyllarmont appellatũ, qu
olim inhabitarunt quidã duces S
uiæ, præſertim Eſnerius, q ad fide
Chriſti fuit conuerſus. Deinde p
eũ atq; ex ſemine eius nati ſunt d
Gotfridus, dux Hobingus Neb
Imanus. Hildprandus, qui potens
ctus eſt in Sueuia & Ylergoia. Su
lit ille ex Regarda uxore ſua natione Bauara, in monte Andechs filiũ Vlrichũ nomine,
poſtea factus fuit epiſcopus Lauſanenſis, & filiã nomine Hildegardim, quæ nupſit Ca
lo magno, genuitq; quatuor filios, Carolum, Pipinum, Lotharium, Ludouicũ & quat
filias, Gertrudim, Gyſelam, Berthã et Hildegardim. Habitauit dictus Hilprandus aliq
Hildegardis fundat monaſteriũ. do in Andechs, aliquãdo iuxta Rauenſpurgũ in mõte ſancti Viti, aliquãdo in Hyllar
prope Campidonã, & filia eius Hildegardis cõſentiente marito, Carolo Magno, funda
monaſteriũ Campidonenſe, contulitq; eidem comitatũ Hyllarmont cũ multis priuileg
Cęterũ arx Hyllarmõt noſtro tempore eſt diruta, uocaturq; Burghalden, & eſt pręrup
collis, mœnijs ciuitatis incluſus, cuius ſummitas magnã habet planiciem, quæ aliquot f
Ylerus. talicijs eſt munita, patetq; inde liber proſpectus in omnem regionem. Ylerus quoq; piſ
ſus fluuius alluit radicem huius collis atq; mœnia ciuitatis. Eſt proinde in memorato m
ſterio Campidonenſi ſepulta dicta imperatrix Hildegardis anno Chriſti 783. Et prim
huius monaſterij abbas fuit appellatus Amelgarius, aut potius Andegarius, ut habet f
datio. Poſtea aſſecuti ſuut abbates titulũ principum atq; inter quatuor abbates imperij
merati. Oppidũ uerò Campidonenſe longe poſtea imperio eſt ſubditum. Eſt aũt ſatis
ne munitũ, habens populum bellicoſum, paranturq; ibi cultri optimi, multæ telæ, albi e
rulei coloris. Sciẽdum quoq;, Hildegardi fuiſſe ſororẽ nomine Adelindim, quã duxit u
rem Ottho comes de Keſſelberg, cuius habitatio fuit in Blãckental prope Biberach, q̃ A
Monaſterium Buchauu. lindis poſt ſui mariti mortẽ fundauit monaſteriũ Buchauu, quod ſitũ eſt iuxta Bucham
ſem lacũ, nõ procul à Biberaco, in q̃d recipiunt tantũ puellæ comitiſſæ & liberæ, poſſu
pro uolũtate egredi & ducere maritos. Quomodo aũt Hildegardis fauore & cõſenſu
roli magni mariti ſui fundauerit monaſteriũ Cãpidonenſe, atq; dotauerit comitatu Hy
mũt, oſtẽdũt literę fundationis eiuſdẽ monaſterij, q̃ adhuc in ſuo originali extãt, mihiq;
Vuolffgangus à Grienẽſtein. gẽ de exhibitæ ſunt ab illuſtri uiro dño Vuolfgãgo à Grűnenſtein, eiuſdem monaſterij
bate. Certe, ut uerũ fatear, uetuſtiores literas ego in uita mea nõ uidi. Sonat aũt fund
Literæ fundationis. in hũc modũ: In nomine ſanctæ & indiuiduę trinitatis, Carolus diuina fauẽte clemẽtia,
perator Auguſtus. Si ſanctã Dei eccleſiã digno magnitudinis noſtræ munere ſublimare,
gmentare atq; ſubuenire, ad ęternã noſtrã remunerationẽ & regni noſtri ſtabilitatẽ p̱de
cõfidimus, ideoq; nouerit omniũ ſanctæ Dei eccleſiæ fideliũ noſtrorũ p̃ſentiũ ſcilicet &
turorũ ſolers induſtria, qualiter nos ob interuẽtũ ſanctiſs. patris noſtri Adriani papę ac
plicẽ rogatũ dilectæ cõiugis noſtræ Hildegardis, necnon p̱pter nobilem & fidelẽ famu
tum Ioannis Augienſis & ſancti Galli reuerẽdi abbatis eiuſdẽq; epiſcopi Conſtantien
prece

precem ob meritum Rudangi Metenſis epiſcopi & Saturni Vuldenſis abbatis ſeu cæte
rum principum innumerabilium nobis aſſiſtentium, Andegarium quendam nobilē ma-
ıæ religionis uirum, et primū Cāpidonenſis cœnobij & regularē diſciplinā inſtructorem
ſumpſimus & in eodem loco Cāpidonenſi, qui ab eodem in honorem ſanctæ Dei geni-
cis Mariæ conſtitutus eſt & ſitus in pago Ylergouu, abbatem eum confirmauimus & à
pa Adriano in ſancto die paſchæ conſecratum precioſiſſimis ſanctorum martyrū Gor-
ani & Epimachi corporibus donatum, in ſuam abbatiam honeſte tranſmiſimus. Sed quō
am prædicta cōiunx noſtra in eodē cœnobio locum ſepulturæ ſe habiturā ordinauit, di-
rſis muneribus ditando, quicquid in pago Ilergouue & Auguſgouue Albegouue ma-
na hæreditate legitime obtinuit, cum noſtra poteſtatiua manu & imperiali largitione il
tradidit, & in proprium ius eiuſdē monaſterij transfudit, & perpetualiter poſſidēdum
ut in alio breui continētur donauit. Nos igitur eundē locum, utpote de noſtro & in no
o fundatū ac dotatum, in noſtro noſtrorumq́ꝫ ſucceſſorū mundiburdio ſiue defenſione
re cōſtituentes, per noſtræ autoritatis munitionē cōfirmamus, & præcipimus ut nullus
blicus iudex, neqꝫ comes aut quislibet ex iudiciaria poteſtate uillas, curias aut loca uel
ros ſeu reliquas poſſeſſiones memorato monaſterio præſenti tempore ſubiacentes, &c.
n fine ſic concluditur: Quod ut uerius credatur & omni tempore incorruptum habeatur, ma-
propria roborantes, ſigilli noſtri impreſſione iuſſimus inſigniri, l. u. ſ. ſ. q. m. u. s.

gnum domini Caroli Sereniſſimi Imperatoris Auguſti.
nelbertus Cancella rius ad uicem Luperti Archicancellarij recō-
gnoui.

Data ab incarnatione domini D. CC. LXXIII. inditionē XI. anno
ō regni pijſſimi Caroli VI. imperij primo. Actū Romæ, in ſancto die paſchæ in eccleſiā
cti Petri corā Adriano papa & multis alijs principibus in Dei nomine fœliciter, Amē.

Memmingen.

OPpidum iſtud imperiale eſt elegans & munitum olim Grien Vuerd appellatum.
Habet rempublicam & mercatores diuites. Perfluit ipſum riuulus quidam aquæ
fontanæ, qui nunquam hyeme frigore rigeſcit. Situs ciuitatis eſt ualde amœnus,
licet uerſus meridiem habeat amplum locum paluſtrē, ciuitatem ab ea plaga mu-
iorem reddentem. Parātur ibi uaria telarum & byſſorum genera, quæ ex lino & goſſi-
conficiuntur, & ferè omnes ciues huic unico ſtudio & labori incumbunt, indeqꝫ annu a
ingentem pecuniæ lucrifaciunt ſummam. Inueniuntur plurimæ monaſteriorū per cir-
tum ciuitatis fundationes, præſertim Ottenbeuren fundatum tempore Caroli Magni
Ciliacum comitem Ylergoienſem: Munchrot Præmoſtratenſis ordinis fundatum per
es Teckēſes, Ochſenhauſen, ordinis ſancti Benedicti, fundatum à dominis de Vuolf-
tzſchuuendin, Vuyblingen, ſitum iuxta Ylerum fluuium, fundatū per comites à Kirch
g. Item Buchſsheim monaſterium Carthuſianum, fundatum à nobilibus Ellerbachen-
us. Caſtra uerò in Ylerthal, ſita ſunt, Kronburg nobilium à Rechberg: Marſtetten baro
n à Kunſeck, Lautrach nobilium à Landauu: Eroltzheim nobilium de Eroltzheim: Kle
ntz nobilium à Rechberg ſicut & Aichach & Brandenburg. Item Dietenheim, Bellen
g, Vuertingē, Zelb, Kirchperg caſtrū & oppidū, ſita iuxta Ylerum. Defunctis autem
nitibus a Kirchberg, peruenit comitatus ille ad principes Auſtriæ, qui deinde illum im
norauerunt Fuggeris.

Mindelheim.

IVxta amnem Mindel ſitum eſt oppidum Mindelheim, habitatio ſanè amœna & pul-
chrè culta, habens in monte propinquo arcem regalem, cuius ſicut & oppidi domini
ſunt nobiles de Freundſperg. Anno 1263. eſt tranſlatum per Suuiggerum equitem
auratum Mindelbergenſem monaſterium Bedernoienſe in oppidum Mindelheim.
inde anno 1290. eſt idem monaſterium monialium per Henricum dominum Michel-
genſem in poſſeſſionem traditum monachis Auguſtinenſibus. Anno 1323. eſt arx

Mindelbergẽſis deſtructa: ſicut & oppidum Mindelheim igne & rapina fuit deuaſtatum. Anno 1365. Vualtherus Hochſchlitz de Kircheim apud Haldem factus eſt dominus in Mindelheim. Fuit quoq; idem epiſcopus Auguſtanus, qui & anno milleſimo tricẽteſimo ſexageſimo nono percuſſus iuxta Mindelheim interijt. Succeſſit illi in dominio Fridericus dux Teckenſis, extruxitq; arcem Mindelheimenſem in monte ſancti Georgij. Vſurpauit is ſibi multa dominia, cinxitq; obſidione Kauffbeuuern anno 1377. exactisq; uiginti annis quibus Mindelheimio præfuit, mortuus eſt anno 1389. Habuit uxorem Annã comitiſſam de Helffenſtein, & reliquit poſt ſe numeroſam prolem utriuſq; ſexus, qui tamen omnes præter quaſdam filias ſine hæredibus mortui ſunt. Fridericus ſecundo genitus unà cum fratre Vdalricho præfuit poſt patrem ditioni uiginti annis, mortuus anno 1413. Vdalrichus fundauit parrochialẽ eccleſiã in Mindelheim anno 1409. mortuus anno 1432. Georgius alius filius primum factus eſt doctor & deinde prouincialis in ordine Auguſtinenſium. Ludouicus uerò quintus filius, factus eſt patriarcha Aquileienſis, qui & ultimus fuit dux Teckenſis, unde mortuo fratre ſuo Vdalrico, ille ſicut & ſororum ſuarum filij, comites à Vuertheim & Rechberg, hæreditario iure ſucceſſerunt ei in ditione. Mortuus autẽ fuit patriarcha in concilio Baſilienſi. Soror eius Guta nupſit Ioanni comiti à Vuertheim. Et alia ſoror Irmengardis nupſit Vito à Rechberg equiti aurato, & huius filius factus dominus in Mindelheim, cuius genealogiam nunc ponam.

Duces Teckenſes.

Patriarcha mortuus Baſileæ.

- Vitus à Rechberg, uxor eius Irmengardis duciſſa Teckenſis.
  - Georgius
  - Albertus
    - Vitus
      - Vitus
      - Georgius
      - Margaretha
      - Clara
    - Agnes
  - Bernhardus à Rechberg emit poſt mortem Patriarchæ à cohæredibus ſuis ditionem iſtam anno 1444. dictus Vrſus.
    - Vuolffgangus Canonicus
    - Georgius
      - Philippus
      - Anna
    - Vdalricus canonicus & doctor
    - Bernhardus
      - Bernhardus
      - Fridericus
    - Barbara, Hanc duxit uxorẽ Vdalricus à Freuntſperg, eques auratus dux militaris et autor Sueuicę lige
  - Barbara
  - Anna monialis

Vlrichus à Freundſperg emit unà cum fratre ſuo Iohanne dominiũ Mindelheimẽſe ab uxoris ſuæ fratrib. anno Chriſti 1467. genuit idem Vlricus Georgiũ à Freuntſperg qui fuit dominus in Mindelheim, Peterſsberg, & Stertzingẽ. Fuit etiã eques auratus & ſummus dux cæſarei exercitus in Italia, mortuus an. 1528. Caſpar uerò filius eius dominus in Mindelheim, Peterſsberg & Sterzingen, Cæſareæ maieſtatis conſiliarius & dux exercitus imperatori, morbo in Italia correptus & domum reportatus, obijt in Mindelheim an. Chriſti 1536.

- Vlricus à Freuntſperg
  - Georgius
    - Caſpar
      - Georgius unicus hæres maſc.
      - Paula
      - Catarina
    - Georgius Philip.
    - Baltaſar
    - Catarina
    - Barbara
  - Vlricus epiſcopus Tridẽtinus
  - Iohannes uir bellicoſus
  - Caſpar
  - Adam
  - Thomas
    - Anna
    - Irmegardis
    - Iohannes canonicus
    - Vlricus miles Teutonicus
    - Chriſtophorus
    - Thomas

Ex omnibu

x omnibus illis perſonis maſc.ſexus nemo hodie ſupereſt præter unum Georgium Ca
ris filium, qui anno Chriſti 1546. quum in Mindelheimenſi arce eſſem, materq́ eius do-
na Margaretha à Freundſperg, libera à Firmian, me humaniter excepiſſet & genealo-
m iſtam communicaſſet, fuit annorum circiter tredecim. De magnificis geſtis aui & pa-
eius, non eſt ut hic quicquam ſcribam, notiora ſunt facta eorum quam hic illa comme-
rem. Cæterum Freundſperg eſt caſtrum prope Shuuatz in Atheſina regione, cui hodie
ncipes Auſtriæ imperant.

Burgauu.

AB iſto oppido quod ſitum eſt iuxta flumen Mindel, denominationem accepit totus marchionatus Burgauuenſis, fuitq́ olim in eo magna familia, quæ etiam principem gradum & dignitatem obtinuerat, ſed mortui ſunt omnes, paretq́ regio hodie domui Auſtriæ. Patet in longum & latum 8. miliaribus. Vltimus marchio eius appellatus fuit Henricus, mortuus anno Chriſti 1283. & ſepultus in monaſterio Vuet
huſen, quod antea circa annum Chriſti 983. fundauerũt Conradus & Vuernherus comi
à Rockenſtein. Incipit hic marchionatus apud Auguſtã, nempe à fluuiolo Hetenbach,
haud procul à patibulo Auguſtano labitur in fluuium Vuertach, continetq́ oppida &
naſteria, præſertim Vuettenhauſen, Knöringen, Ietingẽ, Reiſenſpurg, &c. Porrò ditio
iſchnauu ſita in marchionatu Burgauuenſi, incipit uno miliario ab Auguſta, habetq́ hęc *Ditio Reiſchnauu.*
a: Fiſchach, Ziernatzhauſen, Zuſſmarſshauſen, Seiferſperg, Vualleshauſen, Tier-
ff, Geſterhauſen, Raitenbach monaſterium, Schonfeld etiam monaſteriũ, Vſterbach,
nckelſcherben, Aurbach, &c. Defecerunt multorum comitum & dominorum familiæ
Algoia, quales ſunt marchiones Burgauuenſes, comites à Schuuabeck, ſiue Baltzhau-
, marchiones à Ronſperg, comites à Zuſmeck, comites ab Eichelberg, domini à Sei
zberg, domini primi à Mindelberg, &c.

De regionibus Vinſtgouu, Finſtermintz.

Inthal & Etſchland.

SVpra ciuitatem Curienſem incipit uallis Venuſta, Germanicè Vinſtgou, in qua epiſcopus Curienſes habet aliquos populos, ſummum autem imperium eſt principum Auſtriæ. Extenditur autem à Finſtermintz uſq́ ad oppidum Meronam, cuius longitudo eſt miliariorum nouem & latitudo ſemis. Munſterthal in Vinſtgou quoq́ ſita, excurrit in longum ad duo miliaria & in latum ad dimidium. Sunt in ea caſtra Ro *Vinſtgauu.* *Munſterthal.*
, Curberg, Liechtenberg, Spauurer: item Marieberg monaſterium, Annenberg caſtrũ.
rnſperg caſtrũ, Meron oppidum, Tyrol regale caſtrum, Nuders uilla, Mals oppidum:
iuius oppidi agro orit Atheſis fluuius: Glurus oppidum, Letſch, Schliſs, Tertſch, Schlu
s, Prad, Vrſs, Kertſh. Item in Finſtermintz, Phuntz, Ried, Prutz, &c. Diuidit autem
nſtermintz Vinſtgoiam, & Inthal, in qua eſt caſtrum & clauſura dicta Landeck in ualle
ıtran, oppidum eſt epiſcopi Brixienſis. Stalla uilla, ubi merces deponuntur & rurſum
ponuntur. Inſprugk oppidum & caſtrum, ubi camera & parlamentum eſt comitatus Ti- *Enipons.*
enſis & ſuperiorum regionum Auſtriacarum. Hall ciuitas, Mũlbach non procul ab Inſ
rgk ubi fiunt optima armamenta & ferrea indumenta. Item in Lefetſch prope Hall ubi
nera eſt metallica. Item Sigmundsburg caſtrum, Nazareth oppidum non muratum ſicut
Vuylti: Stambs monaſteriũ Ciſtertienſi diſtans quatuor miliaribus ab Inſpurgk, ubi ſe
tura eſt principum Auſtriæ. Hall ciuitas & caſtrum ubi plurimum coquitur ſalis & mul-
duntur cruciferi. In monte Brenner multæ conſtructæ ſunt uillæ & oppidum Goſſo, *Minera ſalis.*
bonum inuenitur metallum. Item Stertzing oppidulum, ubi diues uena eſt metalli,
ıbi boni cuduntur cultri, enſes & laminæ. Munſterthal eſt caſtrum Reichenberg,
od aliquando fuit comitum de Metſch, item caſtrum dictum, Iuuet me Deus. Metſch
a & caſtrum, Algund uilla & caſtrum, Laſshat, & cæter. Hinc in multis locis pluri-
inueniuntur ſtrumoſi homines. Potzen ciuitas & iuxta eam duo caſtra: Tramin uilla *Potzen.*
gna & iuxta eam Firmiati caſtrum, Neuumarckt, ſanctus Michaël, & cæt. Brixia ciuitas
caſtrum, Bruneck oppidum & caſtrum epiſcopi Brixienſis. Tridẽtum ciuitas et caſtrum, *Tridentum.*
media parte ducum Auſtriæ, & pro alia parte epiſcopi Tridentini. Item Setzthal,
quatuor inueniuntur parrochiæ & multæ uillæ, oritur quoque ibi Atheſis ex Grauen-

ſi lacu uno milliario ſupra Mals. Atheſina regio à Merona uſq; Tridentum habet in lon
Inthal gitudine decẽ milliaria & in latitudine unum miliare. Inthal uerò incipit in Finſtermunt
Finſtermüntz. & extenditur iuxta Rotenburg ad 18. miliaria in latitudine uerò habet unum milliare. Fi
Engedin. ſtermuntz habet longitudinem unius miliarij, latitudo uerò complectitur trãſitum curru
pertingitq; ad Engedin, Inthal & Etſchland & ad montes. Eſt rudis & aſpera terra in qu
nihil creſcit, habetq; multos latrones. Engedin extenditur ſecundum longum ad ſepte
miliaria, & ſecundum latum ad dimidium miliare, plus minusúe, agnoſcitq; epiſcopũ Cu
rienſem dominum. Non creſcit in ea ullum frumentum niſi æſtiuum hordeum & fœnum: h
bentq; cultores multa pecora, bonas uillas, bellicoſam gentem ſed furacem, utunturq; ma
gis Longobardica quàm Germanica lingua. Extenditur ad eam regio Veltlin & monta
na Inthal, Atheſis & Lechthal, Vinſtgouu & Munſterthal atque Stantzerthal. Ite
Kunterſuueg excurrit à Potzen uſq; ad Brixiam ſex milliaribus, latitudo autem eius mo
ca eſt. A' Merona uſq; ad Stertzingen ad tria miliaria extenditur Paſſerthal, in latitudi
uerò anguſta eſt, habetq; hordeũ, fœnum, nuces, uinum & poma. Eſt & alia uallis quę uo
catur Stantzerthal, quæ in longitudinem patet ad duo miliaria, creſcitq; in ea ſiligo, hord
um & auena, poma & ſimilia. Vallis Munſterthal habet in longitudine duo aut tria mili
ria, attingitq; Atheſinam regionem, ducatum Mediolanenſem, Engedinam, in latitudin
eſt anguſta. Porrò Vinſtgouu incipit à Gluro & terminatur ad Meronam, habens in lon
gitudine ſex miliaria, abundatq; omnibus bonis, uino optimo, piſcibus, uenationibus, po
Malſerhaid. mis, &c. Malſerheid incipit à Maltz & extenditur in longũ quatuor miliaribus uſque a
Finſtermunz in latitudine habet duntaxat dimidium miliare. Superior Engedina habe
tria miliaria, cuius extremitates ſunt Punthal & Syls, ubi Enus è lacu originem ducit. Al
uerò Engedina à Sarnetz uſq; Nuders patet longitudine quatuor miliariorum, at in latu
eſt anguſta. Omitto hic multas alias ualles, ut ſunt Paſtklaff, Schams regio rupibus clau
ſa, Schopina in qua Furſtnauu, Grauẽſtein, Klæſen, Pargell, Sunetag, Rheinuuald, in qu
Mons Neanis ualle Rhenus originem ſumit. Item mons Neanis uulgò Nanſsberg diſtans tribus mil
fertiliſsimus. ribus à Tridento, in quo inueniuntur 350. parochiales eccleſiæ & 32. caſtra. Creſcunt in ho
monte omnia quibus utitur humana uita præter ſal & aromata. Agnoſcũt habitatores pa
tim principes Auſtriæ dominos, partim epiſcopum Tridentinum. Extenditur hic mon
in longum undecim miliaribus & tribus in latum. Ibi inueniuntur uinum, frumẽtum, aqu
piſces, aues, ibices, capricorni, mures montani, pecora, caſei, butyrum, prata & agri, ſylu
montanæ, poma, nuces, aurum, argentum, plumbum, ſtannum & ferrum.

Schuuatz.

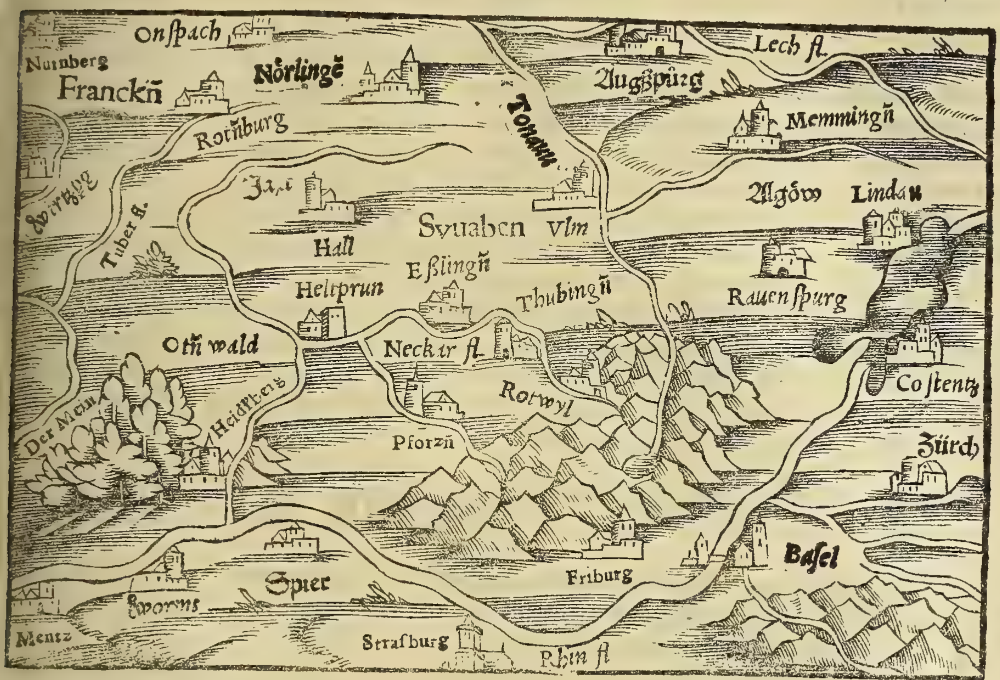
IN comitatu Tirolenſi exorta eſt noſtro ferè tẽpore uilla quædã magna, Schuuatz no
mine, ubi in Falckẽſtein & Erbſtollẽ incredibilis theſaurus argẽti & æris ſine ceſſati
ne, die noctuq; per multa millia hominũ metallicę rei operã dantiũ eruitur, tunditur, &
conflatur. Cœpta eſt hæc argentifodina ante centũ annos, fuitq; tunc fundus ille nob
lium de Freundſperg. Sed quàmprimum innotuit principibus terræ, in uiſceribus illius te

ræ tantum late
theſaurum, illic
per Sigiſmũdu
ducem Auſtria
tũc Tyroli pręſ
dentem, prędiu
illud & totus fu
dus ille, per com
mutationẽ qua
dam ad domu
Auſtriæ tranſla
tus & tractus e
Ide

ſem princeps anno Chriſti 1449. cōdidit primas leges priuilegiorum & ordinationū quæ
cere uidebantur ad accelerationem & effoſsionem latentis in terra theſauri. Effodiuntur
ioq; ibi cum metallis nobiles quidam lapides, potiſsimum Magnes & Malachites. Et do
i aſſerunt Malachitem tam efficacem in ſua operatione eſſe, ut nō cedat lapidi Cyanæo,
uem uulgo Türckiſch appellant.

DE SVEVIA ET EIVS præcipuis ciuitatibus, oppidis, ditionibus, & terræ fertilitate.

Dicta eſt Sueuia à Sueuis populis, qui ex ea Scythiæ parte quæ hodie Liuonia & Pruſsia, aliiſq; Saxoniæ interioribus locis digreſsi, conſederunt in ea parte quæ prius Alemannia fuit nominata, duobus clariſsimis fluminibus Rheno & Danubio irrigata quorum alter modico flexu in occidentem, oceano ſeptentrionali ſcetur. Hic è diuerſo in orientem per innumeras gentes uolutatus, Pontum influit. Terra rtim plana, partim montoſa: ager regionis fertilis, cuius nulla pars inculta iacet, præter uid aut lacus aut montes aut ſyluæ occupant. Nemora in ea multa, & ob id genti uenatio frequens, aucupium peculiare, frumentorum abundantia, pecorum magna uis. Conualles plurimæ perennibus riuis clariſsimæ: undiq; amnes procurrunt, qui ſe uniuerſi in Rhenum & Danubium exonerant, idq; experimēto cōpertum eſt, mirabile dictu, quòd amnes iq; ex uno etiā aliquādo ſcaturientes fonte, ſi Danubio influunt, anguillis carent: Si uero Rheno illabuntur, anguillas nutriunt. Tota inſuper regio ſalubritate gaudens, celebratiſsimis urbibus, uicis & caſtellis referta: arces excelſæ, natura & arte munitæ, & q̄ ad Chriſtianam religionem ſpectant, pulcherrimis ac ditiſsimis templis, collegiis, monaſteriis uarum ordinum, ſexus utriuſq;, baſilicis parrochialibuſq; eccleſiis exornata. Circa mon ferrum, argentum, ac metalla procreat. Gens populoſa, fortis, audax & bellicoſa, proce corpore, flauo crine, uenuſta facie & decora, ingenio ſingulari prædita, præſtantiſsima ermanorum à Plutarcho dicta. Fuit hæc natio ante Bauaros, Saxones & Frācones. Vnuerò habuerit Sueuiæ nomen, incertum eſt, quum hiſtorici hic inter ſe diſſentiant. Beus ſcribit Tuiſconem, à quo Teutones deſcenderunt, inter multos filios unum habuiſſe nomine

Fertilitas Sueuici agri.

Sueui omnibus antiquiores.

nomine Sueuum, à quo Sueui nati putant. Alij deducunt nomen à Sueuo fluuio, qui Pru
ſiam à Lithuanis ſecundum quoſdam diſcriminat, aut ſecundum alios hic eſt hodie Oder
fluuius, quẽ alij Viadrum appellant. Sunt etiã qui putant nationi huic nomẽ iſtud relictũ
monte Sueuo, quẽ ueteres in interiori Saxonia poſuerũt. Produnt inſuper hiſtorię, in Te
tonia olim imperaſſe regẽ Sueuũ nomine, eo ſcilicet tẽpore, quãdo Balleus imperauit Ba

Vbi Sueuorum olim habitatio.

bylonis, quod duobus millibus annorum fuit ante Chriſtum natum, quẽ puto fuiſſe Tui
conis filiũ, cuius iam mentionẽ fecimus. Sed quæſtio eſt, ubinam Sueui tempore natiuitat
Chriſti habitauerint: in interiorib. Saxonię, aut in ſuperiori Germania? Et quidem hiſtori
aſſerunt, Druſum Auguſti priuignum, Germanos acriter impugnaſſe præſertim quũ Te
cteros, Cattos & Marcommannos domaſſet, tunc quoq; ſimul Cheruſcos, Sicambros &
Sueuos inuaſit. Conſtat autem Sicambros habitaſſe infra Coloniam iuxta Rhenum, erg

Plinius de Sueuis.

Sueui non uidentur longe illis abfuiſſe. Produnt quoq; hiſtoriæ, Iulium Cæſarem duos
per Rhenum conſtruxiſſe pontes, unum apud Vbios, id eſt, Colonienſes, & alterum apu
Menapios ſiue Geldros, quo Sueuos traiecto Rheno affligere poſſet. Plinius quoq; dic
Theutones olim diuiſos in quinq; genera, inter quæ unum fuit Hermionum, ad quos ſpe
ctabant Sueui, Hermanduri, Catti & Cheruſci. Multis autẽ perſuaſum eſt, Cheruſcos oli
habitaſſe iuxta Albim, Cattosq; fuiſſe Haſſones. Et cũ utriq; in inferiori Germania hab
tauerint, conſequens uidetur quòd Sueui Saxoniæ partes tunc incoluerint, id quod Ptole
mæus & Strabo expreſsis teſtantur uerbis, Sueuos ſuis temporibus Albis fuiſſe accola
Commemorant quoque quædam hiſtoriæ, Druſum & Auguſtum Sueuos ab Albi ad Da
nubium, ubi facilius eos compeſcerent, abegiſſe. Alij uerò uolunt, olim totam ferè Germ
niam occupatam fuiſſe à Sueuis, & quòd per Sueuos accepti fuerint Germani, quibus fa
cile crederem, ſi non tot populi è regione Sueuorum à ueteribus recenſerentur. Quicqui
de hac re ſit, hoc certum eſt, Sueuos & Alemannos, quum olim ad Danubij originem u
niſſent, latiſsime propagaſſe habitationem ſuam, in multosq; diſſeminatos populos. Hin
enim originem duxiſſe uidentur Briſgoij, habitatores Nigræ ſyluæ, Hegoij, Ergoij, ul
Tigurenſes, Algoij, Lechgoij, habitatores lacus Podamici, Vuirtẽbergenſes, Kreichge
Marchionenſes, Rheti iuxta Nœrlingen.

Situs Sueuiæ & uaria eius habitudo.

REgio Sueuiæ partim eſt plana & partim montoſa. Eſt ſatis fertilis nec habet lo
aliquem ocioſum ut iam diximus. Per ualles eius fluunt cõmodiſsimi amnes. H
bet ſalubrem aërem, cultaq; eſt plurimis ciuitatibus, oppidis, caſtris & uillis. Ca
ſtra ferè omnia in montibus ſita inueniuntur, arte & natura munita, In hac regio
ne oritur Danubius ſeu Iſter celeberrimum Europæ totius flumen, diuiditq; Sueuiã in dua
partes. Superior & quæ meridiẽ reſpicit, uocata fuit olim Rhetia & Vindelicia. Rhetia in
ferior & ſuperior cõplectitur lacum Podamicum, Algoiam, Curienſes montes, ubi in ſu

Danubij fluuius.

mis alpib. Rhenus originem ſumit, uoluiturq; per ſaxa & montiũ anguſtias quouſq; ing
ditur amœniſsimum lacum Conſtantienſem. Danubius uerò ab occiduo fluit in orienten
primo lentus, deinde auctus ſexaginta fluminibus, clariſsimas gentes alluens, tandem ſ
ptem oſtijs mare Ponticum ingreditur. Fons Danubij eſt haud procul à Furſtenberg in u
la Don Eſchingen, cui loco à Danubio nomen inditum putant multi. Gleba utriuſque r
pæ eſt ſalebroſa & horrida, quæ nullum aut acetoſum profert uinum uſque ad Auſtrian
ubi iuxta decurſum Danubij optimum creſcit uinum. Alia uerò copioſe creſcunt iuxta hũ
fluuium. Vbi Sueuia terminatur ad Nigram ſyluam, ibi terra eſt amara, & niſi antea ex
ratur nullum profert fructum. Difficulter quoque plantantur ibi in uallibus arbores p

Terræ Danubio adiacẽtes.

miferæ. At paſcua eſt optimum & præpingue. Miniſterio Danubij deducuntur ex Nig
ſylua rates procerarum arborum, quæ ad conſtruendum domos neceſſariæ ſunt, in Bau
riam & Auſtriam. A' fonte Danubij uſq; Vlmam terra ultra citraq; fluuium eſt montoſa,
habet multos pagos, qui & diuerſa habent nomina. Iuxta oppidum Mengen appellat
Scher, id eſt Forceps, cui ſuccedit iuxta decurſum fluminis, Alb. Albam apprehendit A
buch, tãdemq; ſequit Hertfeld, id eſt, durus cãpus, de quib. paulò poſt dicemus. In regio
Alb, q̃ reliqua terra altior & ob id frigidior eſt, magna eſt planicies, fundusq; petroſus: e
etiã ibi in multis locis penuria aquæ. Habitatores eius magno ſudore eliciũt panẽ ex terr

Siquide

uidem agri tam duri & petroſi ſunt, ut uix octo aut nouem boues aratrum trahere poſ-
. Cæterum Neccarus (apud ueteres Nicrus) qui ex Nigra ſylua quoque originẽ ducit, de-
urus ad oppida Horb, Rotenburg, Thubingam &c. reddit agros illorum ualde fœcun-
, ut in pleriſque locis creſcat uinum in utraque eius ripa, nempe in dictis locis, & in Eslin
, Stuckgardia, Heltbrunna, Vuimpina & Heidelberga.

De quibuſdam pagis Sueuicæ nationis, qui tamen noſtro æuo alia habent quàm olim nomina.

Pagus Albenſis, uulgo Alb.

Eſt pagus iſte Albenſis, terra aſpera & dura, ſed quæ multum producit frumentum, hordeum & auenam, at non ſine magno ſudore. Nam inſtituuntur plerunque ad unũ aratrum ſex aut ſeptem paria boum & duo equi. Terra alioquin nõ eſt mala, quum abundet iumentis, paſcuis, ouibus, lignis, uenationibus & alijs rebus. Caret uino prio, nec habet copiam aquæ, niſi quæ deſuper uenit. Oppida & caſtra in iſta regione t, Rauẽſtein, quod eſt caſtrum nobilium de Rechberg, diuidens Albam & Albuch, Ga tingen oppidulum & caſtrum, Hetingen oppidum & caſtrum, Balingen, Mũnſingen, ringen, ubi olim fuit comitatus, Trochtelfingẽ, Melchingen, Iungnauu, Albeck, Vue ſtetten, Blauubeuren, Hohen Zollern, Rotenburg, Ehingen, apud Neccarum, Schelck gen, oppidum & caſtrum, Zuueifalten monaſterium. *Veringenſis comitatus.*

Pagus Forcipenſis, uulgo Scher.

Pagus iſte non minus quàm præcedens horrida eſt regio & montana, cõfinis priori pago. Producit tamẽ ſatis frumenti, abundat lignis, paſcuis, ouibus & bobus iugalibus. Nullũ in ea creſcit uinũ, nec abundat aqua, niſi quantũ Danubius, nix & pluuia ſuppeditãt. Habet multa caſtra & uillas. Oppidũ uerò & caſtrũ Scher, iuxta nubiũ & haud procul ab oppido Mengen ſita, quorũ dominus eſt Vuilhelmus Dapifer, aldpurg, habet fundum fertilem. Fuit hoc oppidũ olim impignoratũ per principes Au e nobilib. à Stein, ac deinde in ius proprium emptum. Tandẽ uerò fuit uenditũ comiti à Sonnenberg, qui de genere Dapiferorum à Vualdpurg fuerunt. De quo & ſuprà in ealogia Dapiferorum diximus. Circumluit hanc arcem Danubius peninſulamque facit, ia perhumaniter à generoſo domino Vuilhelmo fui aliquando tractatus. *Mengen.*

Pagus Albucenſis uulgo Albuch.

Non differt conditio huius pagi à priorib. pagis, quum & ipſe ſit petroſus, mõtanus & durus. Abundat ſyluis, lignis, iumẽtis, paſcuis, ouibus, auibus, uenatione: ſed parũ habet frumẽti atque auenæ. Fluuius Brentz ſeparat prope uillã Albuch pagum Albucenſem ab Hertenfeld. Habet autem caſtra multa, nempe Lauter-g, Hohen Roden, Roſenſtein, Bergen, Alten Rechberg, Vuyſſenſtein oppidum & ca m, Bomkirch, Rauenſtein, Einbach, Scharpffenberg, Vuolrod & Vueluuart. Sũt hic et adhuc minores regiones, nempe Vuellend, ſylua Zehen, & Schuuanfeld. *Brentz fluuius*

Pagus dictus Hanenkam, uulgo Gallinacea criſta.

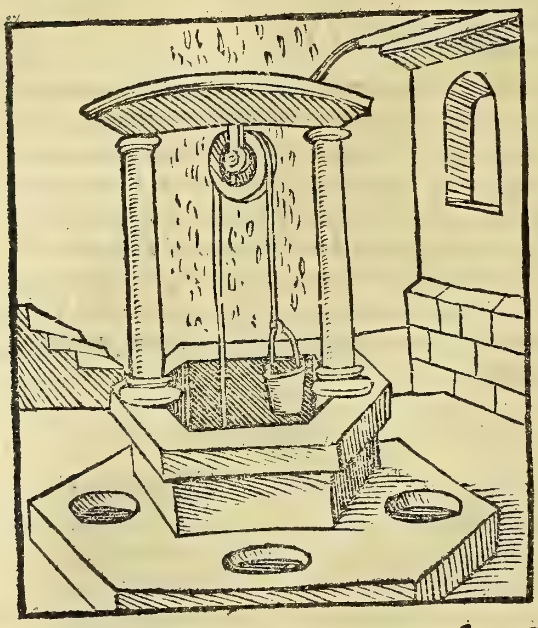
Regio iſta non differt à prioribus pagis, quũ & ipſa ſit montana & horrida, deſtituta uino proprio, etiamſi habeat frumentum, hordeũ, auenam, iumenta, nemora, ligna & oues. Habet agrum partim arenoſum & partim paluſtrem ſeu cœnoſum, terminaturque ad Rhetiã Nordlingenſem, Danubiũ è regione oppidi Rain, d Hertenfeld. In oppido Monheim ſunt ſexaginta tres artifices, qui omnes acubus cu dis operam impendunt. Nec alterius artificij quiſquã ibi eſt ciuis. In Heidenheim ſunt monaſteria, quæ inſtituit diuus Vuunibaldus, In uno ipſe fuit abbas & in altero ſoror Vualpurgis abbatiſſa. Itẽ Bappenheim oppidũ et caſtrũ, ſita in ripa Altmũl, quorum ini ſunt Marſcalci de Bappenheim. Habet hæc regio & alia multa oppida atque caſtra, *Magiſtri acuũ.*

quorum

quorum quædam ſubijciuntur marchioni Brandenburgenſi, quædam dominis Bauaria
Keißheim. aliqua habent etiam priuatos nobiles dominos. Incipit regio iſta apud monaſteriū Keiſs
heim haud procul ab oppido Vuerdenſi iuxta uillam Buchdorff, & per tranſuerſum exte
ditur uerſus Monheim, Steinheim, Truhadingen, Funfſtett & Volffſtatt.

Pagus Hertenfeldenſis, id eſt,

durus campus.

Est regio iſta agreſtis, dura mōtana,
ſqualida, caret uitibus & nō abund
aqua, niſi quantum habitatores ex
uibus & pluuijs colligunt in ciſte
nis. Congregant tamen multū frumenti, e
cant boues, equos & oues. Extenditur in l
gum ad quinque miliaria & in latum ad t
Apud Nereſsheim eſt monaſteriū ord. ſa
cti Benedicti, quod fundauit Hartmann
comes de Tillingen, ꝓpinquus ſancti Vd
rici. Comites Oetingenſes ſunt aduocati
defenſores eius. Habet regio iſta multa
ſtra, inter quæ numerātur Kockenburg, K
fenburg, Ahelfingen, Schenckēſtein, Flo
perg, Turneck, Mauren, Hohenburg, T
menſtein, Katzenſtein, Tetenſtein, Trog
hofen, Tyſchingen, Harburg, &c. Bre
fluuius diſterminat hanc regionem ab
buch.

Kochental, id eſt, Kochari uallis.

Denominatur ſic uallis iſta à fluuio Kochen, eſtq́ regio ſatis bona. Nā habet a
piſces, uenationem, boues pro cultura terræ, pecora multa, frumentum, auen
poma. Spacio quinq; milliariorum ab origine Kochē fluuij nullum creſcit ui
uſq; ad Geilndorff oppidū, Hallam Sueuicā, Konburg, Enſslingen, Geiſin
& uſq; ad uallem Neccari, ubi Kochen amittit nomen ſuum, dimidio ſcilicet milliario
vinū Kochenicum. fra Heilbrunnam. Eſt autem uinum Kochenicum paulo acidius. In ualle iſta inuenit o
dum unum aut alterum imperiale, nempe Alen & Hall. Item Geilndorff oppidum &
ſtrum, Limpurg oppidum & caſtrum, unde Pincernæ Limpurgenſes titulum habent. K
burg aliquando monaſterium, nunc autem collegium ſacerdotum, cuius fundatores c
tes Rotenburgenſes iuxta Tuberum fluuium, Tierberg caſtrum comitum ab Hohen
ſicut & Ingoltingen. Item Steten, Nagelſperg, Stockſtein caſtra, &c.

Hall in Kochenthal.

Est ſylua q̄ Frācones à Sueuis diſterminat, cuius latitudo unius, lōgitudo aūt tri
dierū itinere uix cōſummat. Incipit ab Otthonis ſylua & aſcēdit uſq; quo Rh
Norlingenſem in latere tangat. Habet autē quaſi pro cuſtodia in hoc loco Su
duo propugnacula aduerſus Frācos, oppidū illuſtre Hallenſe, in q̄ ſunt fontes
Fontes ſalis. lis uberes & extrà ager apricus. At ubi plus aſcenderis occurrit oppidum Dunckelſp
inſigne, cuius ager Rhetis eſt uicinus. Et licet ſylua hæc montoſa ſit & aſpera, paſcu
men habet & multa pecora, eſtq́ pluribus locis pinifera, ex qua incolæ reſinam collig
& arborem pinum in uarios uſus ſcindunt. Et quāquam uaſta ſit ſylua, à latronibus ta
bene eſt cuſtodita. Habet Hallenſis ciuitas propriam monetam, ſed quæ non tranſit
traditionem eius.

De ſale Hallenſi.

GErmania plurimum ſcatet aquis ſalſis, quarum aliquot fontes nobilibus oppidis
decoros, ob id Halas, uocabulo à Græcis deducto noſtri denominãt, ut eſt Halas
Sueuiæ ad Cocharum fluuium. Notandum autem hic, duplex eſſe ſal, factitium &
foſſile. Factitium fit uel ex aquis marinis, uel ex ſalſis fontanis coquitur: differtq́; *Sal foßile &*
l à ſale primum in colore. Nam ſal foſſilis Sarmaticus eſt candidus, & ex factitijs noſtris, *facticium.*
uneburgenſis eſt candidiſſimus. At niger tãtum eſt Noruegius is, qui coquitur in ferreis
lis, quo ruſtica plebs utitur. Secundo differt ſal à ſale facilitate translucida. Sal foſſilis ma
s quàm cæteri eſt compactus & durus, marinus uerò & lacuſtris minus eſt compactus &
urus, & omnes iſti ſales graſſarum ſunt partium, contrà tenuium ex aqua ſalſa excocti.
l Luneburgi & Halæ in Sueuia coctus, candidus eſt.

Halla monomachiæ locus.

DEſignatus fuit olim locus iſte Hallenſis pro iudicio eorũ, qui diſſidio aliquo & ſi
multate laborant, cupiebantq́; certamine publico & uictoria ipſa tueri & ꝓbare
integritatẽ ſuam. Nam qui athleta euaſit, ille iudicio hominũ inſons declarabat.
Permittebatur autẽ huiuſmodi cõflictus & duellũ nobilibus, & his qui equeſtri
nt præditi dignitate, ſi quando notã infamiæ inuſtam diluere cuperent, id fieret manife-
uictoriæ indicio. Et ad huiuſmodi rei executionẽ, ſenatus Hallenſis ſua olim ab Impera
ib. & regib. accepit priuilegia & leges. Obſeruat aũt in eo experimento talis proceſſus. *Proceſſus in*
ãdo duo nobiles inter ſe diſſidẽtes, gladio uolũt ꝓbare innocentiã ſuã, ſollicitant in pri *duello.*
s ſenatũ Hallẽſem ꝓ theatro & loco certaminis dãdo atq; ꝓ publica dimicationis defen
ne. Tũc ſenatus ſolet reſpõdere in hũc modũ: Accepimꝰ literas ueſtras & dolẽtes ꝓpen
nꝰ animorũ ueſtrorũ motũ, cõceptamq́; altrinſecus ſimultatẽ: quare obſecramꝰ, ſi fieri
teſt, ut ab hoc inſtituto ueſtro deſiſtatis, aliaq́; cõmodiori uia diſſenſionẽ ueſtrã cõpona
à cruẽto duello abſtineatis, petitionẽq́; noſtrã in hac re minimè refutetis. Illis aũt in ſuo
oſito ꝑſeuerantibus, & rurſum ſenatũ ꝓ monomachiæ publico loco interpellãtibus re-
ibere ſolet ſenatus ſub tali forma. Quoniã obſtinati ꝑſeueratis in ueſtro propoſito, en
ſtituimus uobis illum aut illum diem, in quo corã nobis cõpareatis. Parati em̃ ſumus au
e cauſam ueſtrã æquis auribus. Cõparentibus autẽ illis conſtituto die coram ſenatu, ſe-
us auditis querelis eorum, nullum non mouet lapidẽ, quo illos diſſentientes ad unionẽ *Conditiones*
igat. Quod ſi noluerint acquieſcere ſaniori conſilio, perſtiterintq́; in primo propoſito, *monomachiæ.*
icit illis ſenatus certũ diem in q̃ cõueniant, exhibet theatrũ, polliceturq́; defenſionẽ. Ve
ntib ergo partibus & adhuc monomachiã expetentib. primo adigũtur ad iuramentũ,

quo ſe

quo ſe obſtringūt certa die ſtare legibus monomachiæ,et ne quis plures perſonas aut ma
iorem comitatum ſecum in ciuitatem introducat,quàm ſenatus eis præſcripſerit. Deputa
tur deinde certa intra ciuitatem planicies, puta forum aut alius cōmodus & amplus locu
qui & arena perfunditur, atq; peribolo circumſepitur, & utrique dimicaturo ſua erigit
caſa in qua maneant cum his qui ſtipant eos. Ponitur etiam ad utriuſq; caſam feretrum cu
candelis,pannus funeralis & alia ad funus requiſita. Permittitur deniq; cuiq; eorum ſace
dos,qui magis arriſerit,cui ſua confiteatur peccata,permittuntur duo cuſtodes ſeu ſtipat
res,permittuntur æqualia arma,ſecundum quod inter illos equites aut pedites conuener
ipſiq; ſcriptis antea fidem dederint,ſecluſa omni fraude. His omnibus rite peractis,præſe
tibusq; illis qui ad certādum parati ſunt, promittitur utriq; æquale patrocinium & æqual
defenſio,promulgatur etiam à ſenatu uoce pręconis tale edictum,ne quis acclamet,nutu
aut indicium aut quodcunq; ſignum det uni eorum. Et qui id præuaricatur,iuſſu ſenatus
co per lictorem,qui præſens aſtat,punitur. Nam irremiſſibiliter talis præuaricator trunc
tur manu dextra & pede ſiniſtro. Clauduntur interim omnes portæ,turresq; & mœnia p
Fœminis ſpe- ſidijs muniuntur,plateæ ciuitatis ferreis catenis & repagulis claudūtur. Prohibetur etia
ctaculum inter ne mulieres aut puellæ aut etiam maſculi infrà duodecimū annum ad tale admittantur ſp
dictum. ctaculum. Poſt hæc ad præſtitutā à ſenatu horam, ueniunt certatores armis muniti cum
feſſoribus & ſtipatoribus ſuis,quiſq; ad caſam ſuam:& priuſquam cōmittantur fit perm
tatio ſtipatorum, qui in alterius caſa omnia diligenter luſtrent, ne quis eorum ulla utat
fraude aut dolo,aut diſparia habeantur arma. Quo prouiſo,permittuntur certaturi egre
è caſis ſuis ad monomachiam, emiſſaq; trina uoce præconis, clamantis, Primo, Secund
Tertio,ad tertiam uocem congrediuntur. Qui uulneratur & ſeſe æmulo tradit, is infam
habetur cunctis diebus uitæ ſuæ, nullumq; permittitur conſcendere equum aut barbam
dere aut arma geſtare,ſed nec ad ullos unquam ſuſcipitur honores. Qui uerò in theatro
lo uictus neci datur,is honorificè ſepelitur,& uictor ſatis ſuperq; honori ſuo conſuluit
teritq; deinde ad officia honorabilia recipi. Anno domini 1005. in fine Aprilis Iodoc
à Burgaw & Georgius Hail, Hallæ duellum inierunt, in foro ubi pecora ueenduntur,
ctusq; Iodocus à Burgaw,mortuus eſt poſt ſextum diem. Poſtea monomachiam exerc
runt duo nobiles,induti tunicis uiridis coloris abſq; indumentis ferreis,uictusq; uictor
dedidit. Deinde rurſum duo nobiles congreſſi ſunt,unus Greuter dictus & alius Bauu
ter,euaſitq; Greuter uictor,& à theatri loco ſuper poplites ſuos inceſſit,ut potuit,ad ſa
lum beatæ uirginis ſitum iuxta capellæ portam,poplitibus etiam ſanguinem ſtillantib
Poſtea iterum duo nobiles, unus à Munchingen & alter à Rappenburg inſtituerunt
ſcendere in arenā,ſed perſuaſi à ſenatu Hallenſi deſtituerunt à propoſito ſuo cōcordian
inierunt. Fuit & Herbipolis ciuitas Franconiæ, olim pro monomachiæ iudicio celebrā
& experimento quærendo deputata, ſed quod longe alijs ritibus quàm Hallenſe fuit ex
cutioni mādatum. Omitto tamen hic formam illius iudicij, ſicut & illius quod in Onſpa
iuxta Nūrnbergum aliquando fuit inſtitutum,breuitati ſtudens.

De pago Viragrundenſi.

VIragrund nemus & regio parua,ſeptem miliaribus in longum excurrens,com
ctitur oppidum & celebre monaſterium, Elbwangen,ſed quod hodie collegi
eſt ſacerdotum & præpoſitura. Commendatur ager illius terræ propter ag
culturam,ligna,prata,iumenta & pecora. Habet quoque piſces,aues, uena
nem,reſinam & picem. Vinum tamen non producit. Latitudo eius accipitur à Dūnck
Hoſt ſylua. ſpuhel uſq; ad Hoſtenſem ſyluam. Adiacet Dunckelſpuhel oppidum imperiale flu
Iaxt fluuius. Vuernitz,habetq; per circuitum tot ſtagna & piſcinas quot ſunt dies in anno. Am
Iaxtus tranſit hanc terram alluens mœnia Elbwangen,habet primum fontem iuxta op
dum Zebingen,ingreditur duos lacus & rurſum egreditur,tandemq; labitur in Necca
Habet regio iſta multa oppida & caſtra,quorū nomina ſunt, Kreilsheim, Laubenhau
Hornberg, Sultz, Kirchberg, Lōwenfelſs, Morſtein, Langenburg, Iaxtperg, Krau
Tertzbach, Leubach, Berlichingen, Vuidern, &c.

Elbuu ang

Elbuuangen monaſterium.

MOnaſterium iſtud fuit fundatum anno Chriſti 764. à quodam epiſc. Hariolfo nomine. Hunc Carolus Magnus amaſſe dicitur ut proprium patrem. Fuit autem Epiſcopus Lingonũ, hodie Langres uocant. Succeſſor eius in abbatia iſta fuit Victerbus, qui poſtulatus fuit in Epiſcopum Auguſtanum. Secuti ſunt eum iſti abbates, Grimoldus, Othaldus, Adelgerus, Sanderadus. Ermenricus, Berno, Aſtericus, Lindbertus &c. Vltimus abbas uocatus fuit Ioannes ab Hirnheim qui fa-
s Abbas anno Chriſti 1452. rurſum reſignauit abbatiam anno 1460. commutatáq́; eſt in
poſituram, ſuccedentibus iſtis Præpoſitis: Albertus de Rechberg, Bernhardus de Vue
ſtetten, Albertus Thumb de Nuburg. Hic reſignauit præpoſituram, factusq́; eſt poſt
n præpoſitus anno domini 1521. Henricus comes Palatinus Rheni.

De regione & fluuio Vuernitz.

FLuuius Vuernitz oritur ſub caſtro Schillingsfurſt iuxta uillam Vuernitz, curritq́;
uerſus Dunckelſpuhel & inde uerſus Oetingen, ab Oetingen uerſus Sueuicã Vuer
dam ubi labitur in Danubium. Terra iuxta hanc fluuium eſt bene culta oppidis, ca-
ſtris, monaſterijs & uillis. Habet enim Vueitlingen caſtrum & uillam, Auffkirh, Re
ngen: Richenbach, Truhadingen, Krõnheim, caſtrum & uillam, A hauſen monaſte-
n ordinis ſancti Benedicti, Oetingen oppidum & caſtrũ ſita ad ripam fluuij Vuernitz,
erheim ſeu Alleren, Goiſſen, Harburg, Vuerdam ciuitatem imperialem.

Ciuitatis Nordlingenſis deſcriptio, per eximium uirum Wolffgangum Vogelmannum eiuſmodi loci protoſcribam, ad Munſteri ſollicitationem, concinnata.

NOrdlinga antiqua imperialis ciuitas, in medio ferè Rhetiæ inferioris ſita, putatur nomẽ ſortita à Claudio Tiberio Nerone, tertio Rom. Cæſare, anno plus minusúe triceſimoquarto antequã faſces imperij ſuſciperet, quũ ſcilicet ageret ducem exercitus Auguſti Cęſaris, oppugnaretq́; ex hac Rhetia interiora Germa- *Nerolinga.*
. Siquidem quũ præclarus Romanæ militiæ dux eſſet, unà cum Claudio Druſo fratre
rimas adeptus eſſet uictorias, Auguſtus deniq́; per hos fratres ferè totum orbem paulo
e Chriſtum natum ſibi ſubiugaſſet, cupientes immortalem factorum ſuorum poſt ſe re-
quere memoriam, extruxerunt & inſtaurauerũt multas ciuitates, illisq́; nomina ſua im-
uerunt, maxime autem Tiberius Nero, qui in delitijs habebat ciuitates à ſe denomina-
Vnde unam in Galilæa à prænomine ſuo Tiberiã, & duas in Rhetia à cognomine Ne-
ergam & Nerolingam appellari uoluit, ad quod probandum multæ à me afferri poſ-
t coniecturæ, etiamſi non ſim neſcius, quoſdã in hac eſſe ſententia, ut putent Tiberiam
e Tiberiadem conſtructam ab Herode, Norimbergam uerò nomen accepiſſe à Norico
nte, & Nordlingam à Nordgauia dictam. Ego diuerſum ſentio. Certè quantum attinet
Nerolingam, facile ex patrio ſermone probare poſſum, ciuitatem à Nerone potius
m aliunde denominationem accepiſſe, quum incolæ ipſam trito ſermone Neroling &
n Nordling ſicut exteri appellent, quin & Annales Nordlingenſium atque Norenber-
ſium adſtipulantur huic noſtræ coniecturæ. Nam in libro Nerobergenſis hiſtoriæ ſic

legitur. Anno uigeſimo ante natiuitatem Chriſti, Tiberius Nero in Rhetia caſtrametatu
ubi modo Nerolingen oppidum eſt: & ſicut à Tiberio Tiberiam, ita hoc oppidũ à cog
mine nominauit Nerolingam. Mos enim erat Romanorũ, in quo loco hybernã faciebat
foſſam aggerẽq; eijcerent, uallo circundantes exercitum, ibidemq; tẽpore æſtiuo pro exe

Ergo Danubius non fuit tunc limes Rom. imp.

citu alimenta reponerent. Vnde poſt eorum diſceſſum facili opera oppida conſtruebãtu
Ex præfato loco geſsit Rheticum Vindelicumq; bellum. Hæc ibidem. Nec obſtat prop
ſito noſtro quod Tiberius ex Euſebio cõuincitur ante Chriſtum natu bella intuliſſe Aſi
nis populis, quum ſucciſiuis temporibus potuerit & in Aſia & in Europa arma geſtare a
tandem de Rhetijs, Vindelicis, Armenijs & Pannonijs triũphare, ſicut paſsim apud hiſt
ricos inuenitur. Quòd autem hæc noſtra Nerolingenſis ciuitas à Ptolemæo Aræ Flauia

Aræ Flauianæ.

nuncupatur, hoc inde factum putant, quòd circa annum Chriſti ſeptuageſimum ſecũdu
Flauius Veſpaſianus Germanos oppugnans, atq; parta uictoria triumphãs, hoc loco ar
extruxit, atq; dijs gratias agens, ciuitati nouum atq; gentilitium nomen reliquit. Nec
Flauio Claudio adſcribi poteſt, qui triceſimus fuit in ordine Cęſarum, atq; circa annũ d
mini ducenteſimumſeptuageſimumſecundum, regno eſt potitus. Ptolemæus autẽ lon
antè, nempe circa annum Chriſti centeſimum ſexageſimum tertiũ huius nominis men
nem facit. quando Flauiorum Romanæ familiæ adhuc recens erat memoria, & tres cęſar
Veſpaſianus, Titus & Domitianus Flauiani fuerint. Quòd autem aliqui per Aras Flau
nas alia loca quàm Nerolingam intelligere uolunt, cum illis contendere nolumus, hoc t
men certo certius ſcimus, in tota regione iſta non eſſe aut olim fuiſſe locum aliquẽ comm
diorem & manſioni humanę conuenientiorem quàm Merolingæ ſit area & circumiace
ager, id quod ueterum mathematicorum dimenſione comprobatum uidetur, quibus tu

Locus primus Nerolingæ.

βωμοὶ φλαίνιοι gręco nomine Nerolinga nũcupata eſt. Hoc etiã cõſtat, ciuitatis mœnia p
mum locata fuiſſe in monte ad ſanctum Emeranũ (ubi antiqua eſt parochia) dicto, ubi ſc
cet Tiberius Nero hyberna tenuit, & Proteſtantes anno Chriſti milleſimo quingenteſim
quadrageſimo ſexto caſtra ſua cũ cẽtum millib. hominũ fixerunt è regione quorum Cæ
Carolus V. nõ minorib. copijs ſuũ exercitum in monte Veneris prope Allerhaim & Lie
haim collectũ tenuit. At quum tẽporum ſucceſſu locus ille in monte aquę penuriã ſentir
ac ſimul ob ſuperueniens incendiũ funditus periret, coloni aream aliam & multò comm
diorem ſub monte ad ripam Egræ amnis ſibi deligentes, manſionem à monte in planicie
tranſtulerunt, fluuiumq; in ciuitatem deriuarunt, qui & in hunc uſq; diem ciuitatẽ ferè m
diam interſecat. Habet & maior domorum pars in eo ciuitatis ſitu ſuos proprios & ſal
bres fontes, cellas uinarias atq; alias multas commoditates, quas in monte habere non p
tuit. Sed quia nihil firmum & perpetuum eſt in terra, omniſq; conatus humanus nihil pr

Nerolingæ incendium.

ualet contra Dei prouidentiam, & quando ille non cuſtodit ciuitatẽ fruſtra uigilat qui c
ſtodit eam, factum eſt anno Chriſti milleſimo ducenteſimo triceſimo octauo, ut tota ci
tas igne conflagrarit cum ingenti damno inhabitantium, ut nõ modo amiſerint homine
ædificia, fortalicia & ſubſtantiam, uerum & diplomata, inſtrumenta, literas contractuu
regalia, priuilegia, immunitates, iura, leges &c. Illico tamen & eodem anno ſuccurrente
neficio clementiſsimi Imperatoris Friderici ſecundi, cœpta eſt ciuitas reædificari, ſing
lariq; eius fauore atq; filij eius Conradi regis & reliquorum ſucceſſorum beneficentia,
bera fuit aliquandiù quouſq; reſpiraret, ab omni exactione, ſeruitute & contributione,
poſt inſtaurationem ſuam immunitate & magnis gratijs atq; priuilegijs donata. Sed qu
primus reſtitutæ ciuitatis circus non multum amplus fuit, nec capax omnium eorum q
temporum ſucceſſu ibi uel nati uel coloniam adepti fuerũt, factum eſt poſterioribus ann
imperante Ludouico tertio, anno ſcilicet 1327. ut omnia ſuburbia unà cum oppido ipſo
unã contraherent circumferentiã, mœnibuſq; nouis & amplioribus cingerẽtur, & ciui
ipſa iam duplo maior fieret quàm antea fuit, ſicq; in orbẽ diſponeretur, ut ſui ſimiles n

Ampliatur Nerolinga.

multas in Germania inuenias ciuitates. Habuit ab antiquis temporibus patricios
multas nobiles atque diuites familias, inſigneſq; alios ciues, quos & ob egregia eorum
cinora domi foriſq; geſta, cæſares magnis proſequuti ſunt beneficijs & gratijs. Sed qu
nihil in hac mortali uita omni ex parte eſt beatum, ſenſit & hæc ciuitas fatorum ſæuitia
Bellonæ tyrãnidem, Vulcaniq; furorem, quibus malis preſſa, ſucceſsiue perdidit optim
quoſq; patricios & fortunam, ut etiam hodie multæ ſint ciuitates, quæ olim ea inferiore
iam uel pares aut certe ſuperiores ſint. Sic enim omnia in hoc mundo ſuſq; deq; feruntu

Et

CIVITAS NORDLIN

gensis ſacro imperio hodie immediatè ſub-
iecta, ad uiuū hîc depingitur, cuius deſcriptionem & effigiem tranſmiſit eiuſ-
dem ciuitatis prudens Senatus, ſollicitatus ad hoc per præſtantem & doctum
uirum Vuolfgangum Vogelmannū protoſcribam, qui & ex An-
nalibus collegit ſuccinctum commentarium, oſtenditq́
quibus fatis eadem ciuitas in hunc uſq́
diem ſubiacuerit.

Nördlinga ciuitas Imperialis, ſita in Rh

iori tranſdanubiana, uulgo Rieſs dicta.

Calamitates Nerolingæ.

Et ex multis paucas quaſdam adducã calamitates, quas ciuitas Nordlingenſis eſt perpeſſa, aduertat lector circa annum Chriſti 850. eam tranſlatam à Romano imperio in poteſtatem cuiuſdam dominæ, nomine Vuindpurgis traditione filij eius Zuuentopulchi. Sic enim habent annales huius oppidi. Hæc rurſum ciuitatem donauit epiſcopatui Ratiſponenſi, & in recompenſam accepit emolumentum molendini Vuembding dicti, ubi duces Bauariæ hodie habent oppidum, ſitum ſcilicet in Rhètia haud procul à Nördlinga, id quod literæ ab Arnolpho Imperatore anno Chriſti 898. datæ, in huncuſq; diem teſtantur, & quæ prænimia uetuſtate uix legi poſſunt. Cumq; poſteris temporibus Epiſcopus quidam Ratiſponenſis crimen leſæ maieſtatis incurriſſet, conatus Imperatorẽ ueneno interficere, inter multas irrogatas pœnas, fuit & Nördlingenſis ciuitas epiſcopatui rurſum ablata & imperio reſtituta, atq; tunc rurſum cœpiſſet reſpirare, niſi perfidi Iudæi nouum illi feciſſent negocium.

Iudæi perdunt ciuitatem.

Illi enim per obtenta ab Imperatoribus priuilegia ſe magno numero inſinuauerunt in ciuitatem, occuparunt meliora atq; commodiora loca & ſpacia, auxerunt cũ magno detrimento ciuium res ſuas, quare ſuaſu impatientiſsimæ egeſtatis anno Chriſti milleſimo ducenteſimo nonageſimo Iudæos adorti, magnum occiderunt numerum, nullum habentes inter uiros & mulieres delectum. Iratus Rudolphus Romanorum rex contra Nördlingenſes, mulctauit eos exactione grauiſsima, quã in hũc uſq; diem ferre coguntur. Iudæi quoq; & complices eorum, principes, domini, & nobiles, quibus Iudæi ob impignorationes obſtricti erant quinquaginta nouem annis ciuibus inſidiantes tantum fecerũt eis negocium, ut cogerentur relinquere ſtudia & commertia ſua, unde factũ eſt ut ciuitas rurſum ad extremam redigeretur inopiam. Nam ex hoc facto ciuiũ anſa data fuit nobilibus, qui pignora depoſuerant apud Iudæos illaq; in direptionem uenerant ciuium, ut non ſine exactione ſua repeterent à ciuibus ipſis.

Proditio ciuitatis deprehenditur à Senatu

Accidit deinde anno Chriſti 1440. ut Ioannes comes ab Otting quoſdam portarum Nördlingenſium cuſtodes pecunia corrũperet, qui illi noctu portas reſerarent, proderentq; ciuitatem, ſed diuina prouidentia deprehenſi proditores die Lunæ poſt trium Regum, quando noctu expectabant comitis & auxiliariorũ eius irruptionem, rapti ſunt ad iuſta ſupplicia. Celebraturq; ſingulis annis in memoriam facti & diuinæ liberationis dies Lunæ qui proxime ſubſequitur ſolennitatem triũ regum.

Alia proditio innoteſcit.

Simile quiddam tentauit Anſshelmus ab Eiberg anno Chriſti 1442. qui cum 700. equitibus tempore nundinarum Nördlingenſium uolebat irruere in ciues & exteros populos qui ad publicũ conuenerant ſpectaculum, quod ſingulis annis in regio prato à Senatu ciuitatis exhibet, propoſito brauio nobiliſsimi panni, pro quo adipiſcendo curſu certatur. Sed prudẽs Senatus olfaciens quod futurum erat, muniuit & pratũ & mœnia ciuitatis, quare hoſtes confuſi cogebantur re infecta à ſuo deſiſtere propoſito.

Bellum Ciuitatenſe.

Non longè poſt, anno ſcilicet domini 1448. quũ noui belli incendium paſsim excitaretur inter ciuitates & quoſdam principes atq; terrarum dominos, Nördlingenſes ciues egregiè ſe contra hoſtes tutati ſunt, atq; cum copijs aliorum ciuitatum, oppida & caſtra hoſtium expugnauerunt, concremarunt atq; diripuerunt. Cumq; tandem pugnam iniꝗſſent ante Eſslingenſem ciuitatem cũ duce Vuirtenbergenſi, amiſerunt cõſulem ſuum nomine Hieronymum Bopffinger, qui totius exercitus primarius dux fuit. Facta deinde inter partes pace, Nördlingenſes immenſas coacti fuere ferre expenſas, in grande ciuitatis diſpendium.

Oppugnantur Nordlingenſes

Anno deinde Chriſti milleſimo quadringenteſimo octuageſimo quinto, quum rex Vngariæ Matthias negociũ faceret Friderico Imperatori in Auſtria, Cæſar aũt auxiliũ quæreret ab imperio, factus eſt ut Georgius dux Bauariæ nacta opportunitate deliberaſſet ultionẽ ſumere de Nördlingenſibus, reuocãs ad memoriã quid illi egiſſent in Ciuitatenſi bello, quodq; olim ducẽ quendã ex ſuis anteceſſoribus nomine Ludouicum in porta ſuæ ciuitatis permiſiſſent interfici, conſcripſit plurimos comites barones, equites & milites, neglectoq; mandato Imperatoris, qui eum ab hoc propoſito dehortabatur, ne ullo pacto læderet ciuitatem imperialem, ſemper obedientem, ueniens circa diẽ diui Iacobi, quando campi maturas habebant fruges, caſtrametatus eſt ante mœnia Nördlingæ, cœpitq; bombardis infeſtare ciuitatẽ. Sed cũ parum tormẽtis illis proficeret, aliud nihil egit quàm quòd ciuium cõmertia aliquandiu impediuit, commeatum ne in ciuitatem inferretur occupauit atq; frumentum in agris deuaſtauit, tandem poſt ſolẽnitatẽ natiuitatis Mariæ interceſsione Epiſcopi Aiſtetenſis pax facta eſt, atq; Bauari beneficijs ciuiũ Nördlingẽſium mitigati, domũ ſunt reuerſi, nullo ex ſuſcepto bello lucro ditati.

An

Anno Domini 1517. uiceſima ſexta die Iunij Nordlingenſes rurſum alio affecti ſunt damno. Nã excitatus horrẽdus uẽtus ſimulq́; terræmotus grauis concurrẽs deiecit parochialem eccleſiam, ad ſanctum Emeranũ dictã, atq; intra mœnia ciuitatis & extra ad duo milliaria, ſtrauit duo millia domorum & ſtabulorũ. In ſyluis uerò & hortis innumeras radicit9 euelſit arbores. Reliqua emi- *Horrendus uentus.*
ntiora ædificia quæ non deiecta ſunt ui uentorũ, pro magna parte ſunt concuſſa & com
ıta atque deinde infirmiora reddita. Anno 1525. quum ruſtici per Germaniam ſæuirent, *Ruſticorũ bellũ nocuit Nordlingæ.*
ırdlinga quoq; huius mali non fuit expers. Nam fuerunt in ea quidam pacis turbatores,
i prouocantes ciues in magiſtratum, depoſuerũt Senatum, uſurpatoq́; gubernaculo ipſi
quanto tempore moderatores reipub. extiterunt, quouſq; Senatus innocentiam ſuam et
litioſorum peruerſitatem declarans, commiſsione Cæſareæ maieſtatis fuit reſtitutus, au
es autem ſeditionis iuſto fuerunt condemnati iudicio. Anno Chriſti 1546. Nordlingen-
ad Cæſ. maieſtatis mandatum in Schmalkaldico prælio neutri fuerunt, nulli parti adiu
es porrigẽtes manus, ſed quod illis minimè profuit. Nam preſſuram paſsi direpti ſunt, *Schmalkaldicum bellum.*
nerati & aliqui occiſi, quidam extorres facti, multi iniurijs laceſsiti atque in his omnib.
uiſsimo affecti ſunt damno. Nam exactionis aut incendij (quod aiunt) loco, emũcta eſt
gna uis pecuniæ. Impenſæ autem numerantur bis centena millia aureorum, quas intra
extra mœnia fecerunt & tulerunt Nordlingenſes. At perſonæ intra illius belli tempora
e, terrore, frigore, fame, mœrore, infectione, deniq; aut alio mortis genere illic obruti,
nerantur plus minus quatuor millia.

Fertilitas Rhetiæ Nordlingenſis.

EſT huius regionis terra pinguis, diues pecorũ & frugum, paluſtris tamen et uitibus carens. Abundat iumentis, pratis, pomis, anſeribus & ſuibus. Anſeres hinc magnis turmis ad tractum Rheni deducuntur. Producit quoq; hæc terra elegãtes, pullos equinos, ſed qui facile dicũtur excecari. Terminatẽ hęc regio prope Bopfingen ad Hertfeld, prope Teckingen ad Hanenkam, prope Vuemlingen ad Schuuanfeld & propè Truhadingen ad Viragrund. Eſt autem Bopfingen oppidum imperiale ſitum ad Egran fluuium. Vuemdingen uerò oppidum & caſtrum
cipum eſt Bauariæ. Hirnheim caſtrum & nobilium de Hirnheim. Teckingen mona-
um eſt ord. ſancti Benedicti. Kirchen monaſterium monialium, ubi comites de Oetin-
ſuam habent ſepulturam.

Rhemſsthal & Prenſztal.

ACcipit uallis iſta denominationem ab amne Remſs, per quam finit. Sita eſt in ea ciuitas imperialis Gamundenſis, quæ olim fuit ſub ducibus Sueuiæ, ubi & curiam ſuam aliquandiu habuerunt. Fuerat enim dominorum à Staufen, quos Henricus quartus euexit ad ducatus culmen. Eſt in eo oppido magnum negocium lapillo- *Gamundia.*
rum

rum Cryſtallinorũ, ſuccini & oſsium,ex quibus parãt globulos,qu
filis aut funiculis innexi,collo aut brachio adhibent,multisq; q De
preces numeratas offerunt uſui ſunt. Lucrifaciũt ciues aliquot milli
florenorũ annuatim ex huiuſmodi globulis.Sitũ eſt quoq; in hac ua
le caſtrum montanũ Hohenſtaufen, quod fuit ducũ Sueuiæ, unde n
men et ſtemma deduxerunt. Fuerunt enim primò latrones,ex quibu
deinde duces,reges & imperatores nati ſunt. Non procul ab hac a
ce eſt monaſteriũ Lorch,fundatũ à memoratis ducibus. Itẽ Hohe
Rehberg arx montana,unde nobiles Rehbergenſes nomen haben
Cæterum quantum attinet ad fertilitatẽ huius uallis,notandum in
lis nihil deeſſe neceſſarium rerũ,quũ apud eos creſcat uinũ, frume
tum,auena,poma,iumenta &c. Alia uallis in hac Sueuica regione eſt Prentzthal,à fluuio
lo Brenſs ſic dicta,qui oritur iuxta monaſterium Kunigsbrun. præteriens oppidum Ge
gen,miſcetur Danubio prope oppidum Gundelfingen. Habet hæc uallis multa inſigni
loca,nempe Heidenheim oppidum & Helenſtein caſtrum: monaſterium Kunigsbrũ o
dinis Ciſtertienſis,quod fundauit Albertus ab Habſpurg rex Rom. in quo ſepulti iace
comites de Schlüſſelberg, qui & ipſi fundatores fuerunt. Item caſtra Falckenſtein, Eſe
burg, Brentz, Schnaitheim, & Gengen oppidum imperiale, Vuyteslingen oppidum
quo ſanctus Vdalricus natus perhibetur.

Staufen.

Nagoltherthal, id eſt, uallis Nagolt.

VAllis Nagolt eſt in regione Vuirtenbergenſi,incipitq; apud oppidum Nagolt
extendit ſecundum fluxũ amnis uſq; ad Pfortzheim. Oritur fluuius iſte in Nig
ſylua prope oppidum Altenſteig,habetq; aliqua adiacentia oppida,ut ſunt Wil
perg oppidum & caſtrum unà cum monaſterio monialiũ,in quo comites de H
henberg fundatores ſepulti iacent:Bulach & arx montana,ubi aliquando fuit mineran
tallica, Zobelſtein oppidum & caſtrum, Caluu regium oppidum ubi aliquando fuit co
tatus,ex cuius familia duo Romani pontifices fuerunt electi, nempe Leo nonus,qui à p
tre comes fuit Dagſpurgenſis ex Alſatia, à matre autem deſcendit ex familia comitu
Kalbuuenſium,& Victor ſecundus,qui & ipſe fuit ex genere Kalbuuenſium comitum.

Caluu.

De moribus & ritibus Antiquorum
& modernorum Sueuorum.

CAius Iulius Cæſar in quarto commentariorum de Sueuorum moribus ita ſcrib
Sueuorum gens longè maxima ac bellicoſiſsima Germanorum omnium, ce
tum pagos habere dicuntur,ex quibus quotannis ſingula millia armatorum b
landi cauſa è finibus educũtur,reliqui qui domi remanſerint,ſe atque illos alu
Hi rurſus inuicem anno pòſt in armis ſunt,illi domi remanent:ſic nec agricultura neq;
tio aut uſus belli intermittitur, ſed priuati ac ſeparati agri apud eos nihil eſt. Neque lo
gius anno remanere uno in loco incolendi cauſa licet. Non frumento ſolum ſed uulgo
cte & pecore uiuunt,multumq; ſunt in uenatione,quæ res & cibi genere & quotidiana e
ercitatione & libertate uitæ (quod à pueris nullo officio aut diſciplina conſuefacti ni
omnino contra uoluntatem faciant) & uires alit & immani corpore homines efficit, a
in eam ſe conſuetudinẽ adduxerũt, & ſub cœlo frigidiſsimo habitantes, neq; ueſtẽ ulla
præter pelles habeant, quarũ propter exiguitatem maior corporis pars nuda & aperta e
lauantur in fluminibus. Mercatorib. eſt ad eos aditus magis eò quòd quę bello ceperãt u
dant,quàm ut aliquã rem ad ſe deferri deſiderent:quin etiã iumẽtis,quib. maximè delec
tur quæq; impenſo parãt precio,Germani nõ utuntur,ſed quæ apud eos ſunt, & natura
ua & deformia, hæc quotidiana exercitatione ſummi ut ſint laboris efficiunt. Equeſtrib
prælijs ſæpe de equis deſiliunt ac pedites præliantur, & eos eodem ueſtigio remanere e
ctos,ubi uſus eſt,celeriter repetunt. Neq; morib. ſuis quicquã inhoneſtius aut inertius
tant,quàm ephippijs uti. Vinũ ad ſe importari omnino non ſinunt,quod ea re ad laborẽ
rendum remolleſcere homines atq; effœminari arbitrentur. Publicę eſſe laudis putãt,qu
latiſsi

Sueui olim bellicoſi.

Sueui in equis non pugnant.

ſſimè à ſuis finib. uacare agros, hac re ſignificari magnũ ciuitatũ numerũ ſuã uim ſuſti e non poſſe, propter ꝗd una parte à Sueuis circiter mille ſexcentorum paſſuum agri ua e dicũtur. En hi fuerunt antiquorũ Sueuorũ ante & circa Chriſti natiuitatẽ mores, quan adhuc toti Romano imperio fuerunt formidabiles. Verum enimuero hodie nõ ſolum id Sueuos, ſed & apud omnes ferè gentes mutati ſunt mores, & quod dolendũ plurimũ ferè in peius. Nam hodie potẽtiores Sueuorũ ferè omnes mercaturæ uacãt, ſocietatẽ ſi confœderationẽ unã multi ineunt, ac certã pecuniæ ſummam quiſq; ponit, qua nõ ſolũ mata, ſerica atq; alias precioſas merces, quæ ad nos à trãſmarinis & remotiſſimis regio us tranſuehunt, emunt, ſed uilia etiã ut cochlearia ſunt, acus, ſpecilla, pupæ & huiuſmo preemunt etiã uina & frumẽta, ꝗd non minus opificibus & agricolis graue dãnoſumq; qui ſua ante tempus mercatorib. uendunt, quæ poſtmodũ neceſſitate cogente duplo redimere ab ipſis debent) quã toti prouinciæ: quæ quibuſcunq; indiget, nõ apud uicinas ites, à qbus minori precio habere poſſit accipere debet, ſed ab illis ubi emptoria habẽt. tamẽ per ſe non negociant. ſed cõmunibus ſeruitijs, qui contractã rurſus pecuniã una n lucro cõgregantes, certo tẽpore rationẽ ponunt, ſinguliſq; dominorũ lucri partẽ fide r præbent. Priuati Sueuorũ nulla alia re, nullo alio artificio magis occupant, q̃ lini ope

Hodierni Sueuorum mores.

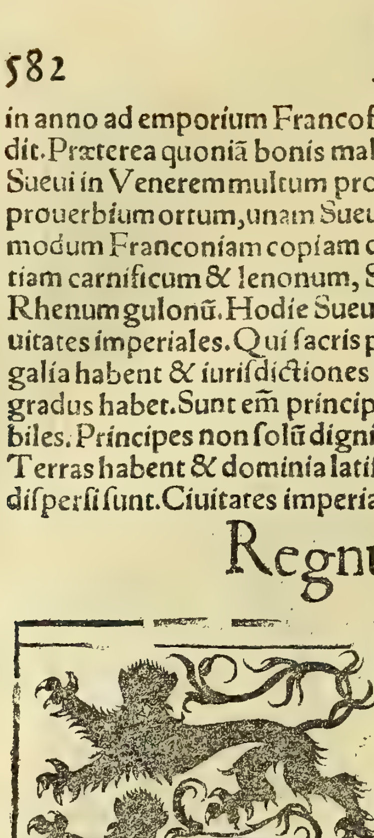

ratione, cui adeò incũbunt, adeò dediti ſunt, ut in quibuſdã Sueuiæ locis nedum mulieres ac puellæ ſed adoleſcentes & uiri hyemis tempore colo admoueãtur. Panni genus faciunt, cuius tela linea eſt, intextum bõbycinum ſeu goſſapinum, Barchat illud uocantes, faciunt & totum lineum quod Golſch appellant Compertum eſt, apud Vlmẽſes ſolum quotannis utriuſq; generis pannos parari cẽtum millia, quo quiſq; coniecturare poteſt, quàm incomprehenſibilis incredibiliſq; ſumma in tota ione elaboretur. Ad remotiſſimas nationes iſti panni tranſuehuntur, & maxime bis

Sueuorum opificium.

in anno ad emporium Francofordienſe, ubi quàm ingens uectigal Sueuicæ nationi acc
dit. Præterea quoniã bonis mala cõmiſta ſemper ſunt, & nulla ex omni parte perfecta, ſu
Sueui in Venerem multum proni, fœmineus ſexus uirili ad malum facile cõſentiens, un
Prouerbiũ uulgare. prouerbium ortum, unam Sueuiam latæ Germaniæ ſatis meretricum transfundere, quẽa
modum Franconiam copiam dare raptorum, & mendicantium, Baioariam furum, Helu
tiam carnificum & lenonum, Saxoniam potatorũ, Friſiam atq; Vueſtphaliam periuror
Rhenum gulonũ. Hodie Sueuorũ tria ſunt genera, nempe qui ſacris præſunt, nobiles, &
uitates imperiales. Qui ſacris præſunt eccleſiaſtici principes & prælati multa poſſidẽt,
galia habent & iuriſdictiones tẽporales, quas in ſuos ſubiectos laicos exercent. Nobili
gradus habet. Sunt em̃ principes, ſunt comites atq; barones, ſunt & inferiores gradus n
biles. Principes non ſolũ dignitate & generis claritate, ſed & potentia antecedunt reliq
Terras habent & dominia latiſſima. Comites & barones cæteriq; nobiles per totã Sueu
diſperſi ſunt. Ciuitates imperiales eò dictæ ſunt, q̊d ſolũ ſint Romano principi ſubiectæ

Regnum & ducatus Sueuiæ.

Reges Sueuorum. HAbuerunt Sueui ab antiquo reges ſuos, p̃ſerti
tẽporibus Iulij, Auguſti, Tiberij atq; Conſta
ni. Quot autẽ & qui fuerint & de interregno
rum pauca inueniunt. Cõſtat aliquid de Ario
ſto, Morauino, Badoncario & alijs paucis. Vltimi puta
tur fuiſſe Cunimundus, qui cum Oſtrogothis bella ge
& Marſilius qui circa annum domini 690. unà cum Pi
no maiore domus Franciæ contra Græcos pro Chriſti
de concertaſſe memoratur. Clodoueus quoq; rex Frã
rum ob uictoriã de Sueuis obtentã in prælio, in quo S
uorum rex occiſus narratur, Chriſtianum ſe fieri polli
bat &c. Ab eo tẽpore Sueuia reges nõ habuit uſq; ad
rolum Craſſum. Hic em̃ in diuiſione Sueuiã obtinuit, p
ſteaq; rex Rom. factus eſt, & in prouinciæ formã Sue
redacta fuit, habuitq; non multo poſt duces. Anno d
600. habuit Gonſonẽ ducem, qui S. Columbanum &
Gallum è Brigãtia expulit. Poſtea fuerunt Bertholdus, Gotfridus, & filius eius Theob
dus. Et Carolus magnus duxit uxorẽ Hildegardẽ de genere Gotfridi ducis Sueuiæ, fu
Sueuia aliquandiù in familia eius, nempe Caroli Magni, qui & priuilegia multa dedit S
uis ob miniſteria ſibi exhibita. Fuit em̃ Geraldus dux exercitus Sueuorum, qui priuile
Sueuis primorum ordinum in prælio meruiſſe dicitur. In caſtro Hilermont iuxta Cãpid
nam ſedem habuerũt duces Sueuiæ, Eſuerius, Eruerius, Marſilius, Cõradus, Hildebrãd
Hochuinus, Nebus, Gotfridus, Imauus. Numerãtur etiam à quibuſdã duces Sueuorũ L
fridus, quem Carolus Martellus ſuperaſſe dicitur, Gotfridus qui cum Odilone duce Ba
riæ certauit. Item Richardus nepos Offonis regis Angliæ ex ſorore.

Richardus dux Sueuiæ {
Vuilibaldus epiſcopus Eiſtetenſis in Bauaria.
Vunibaldus abbas in Haidenheim.
Vualpurgis abbatiſſa in Haidenheim alio monaſterio.

Sub Arnolfo Cæſare gubernabant Sueuiã Bertholdus & Erckingerus, ſed Sueuia nõd
erat in ducatũ reſtituta, quin fiſco regio parebat. Cõtinuo tamen Sueuorũ aſſenſu inſtit
tur dux Burchardus illius gẽtis nobiliſſimus, & ducatui prædia ſupradictorũ fuerũt in
porata dñi 912. Alij intelligunt Burchardũ ſocerũ Rudolfi regis Burgundiæ. Huic ſucc
ſit Hermãnus qui Anno Chriſti 948. dedit Idam filiã ſuam Ludolfo filio Ottonis primi

Hermannus 1. qui habitauit in Tuuiel { Ida cui datus maritus Ludolfus. } Otto. Gregorius quintus pa

Ludolfo amoto propter rebellionẽ quã mouit in patrem, ſucceſſit Burchardus tertius,
illi Henricus dux Saxoniæ. Poſt eum Otto, deinde Cõradus, Hermannus ſecundus, cu
uxor fuit Gerburga filia Conradi regis Burgundiæ. Succeſſit ei Hermannus, & poſt e
Erneſt

heſtus mar- { Hermannus an. 1030. Hic poſt nepotē ex fratre Erneſtū, pręfuit ducatui.
o Auſtrię { Erneſtus perijt in uenatione. Erneſtus, hic interijt in prælio

Poſt Hermannum Erneſti filium, Otto comes Palatinus factus eſt dux per Henricum ſarem, anno 1042. Succeſſit deinde Otto de Schuuinfurt, & poſt eum Rudolfus comes. us Cunonis de Rhinfelden, anno 1048. qui poſtea contra Henricum quartum à quo du um obtinuerat, electus eſt à quibuſdam in regem Rom. & deinde in bello ab Henrico iſus. Poſt hunc Bertholdus de Zeringen qui Rudolfi habuit filiam uoluit ſe inſinu- in ducatum, ſed nihil efficit: translatus enim fuit ducatus ad Fridericum de Staufen, cui perator ſuam dederat filiam uxorem Agnetem nomine. Et quoniam Imperator Zerin nſem quoq; pro ſuis meritis honorare cupiebat, tradidit illi pro ducatu Sueuiæ aduoca n Tigurenſis ciuitatis. Fridericus à Staufen ex barone factus dux, genuit Conradum em & Fridericum ducem Sueuiæ. Fridericus dux genuit Fridericum Barbaroſſam Im- atorem & Conradum comitem Palatinum Rheni. Barbaroſſa genuit Henricum Sex- qui ducta unica filia regis Siciliæ uxore, factus eſt rex utriuſq; Siciliæ, Rom. rex & dux uiæ. Succeſſit ei Fridericus ſecundus filius eius, Imperator, rex Siciliæ &c.

Poſteriores duces Sueuiæ.

Fridericus à Staufen.

dericus à Staufen
- Conradus Rom. rex
  - Henricus } Sine liberis.
  - Fridericus
    - Fridericus
    - Henricus 6. Fridericus ſecundus
      - Henricus
      - Conradus rex Rom. — Cōradinus dux ult.
      - Fridericus
      - Manfredus
      - Entius
- Fridericus dux
  - Fridericus Barbaroſſa
    - Otto comes Burgundiæ
    - Conradus
    - Philippus
  - Conradus comes Palatinus

ridericus ſecundus genuit Fridericū, qui factus fuit rex Antiochiæ, Manfredū nothū, princeps fuit Tarenti, Entium regē Sardiniæ &c. Anno 1252. Cōradus rex Friderici ndi filius, ex Germania in Apuliā ſe recipiēs, cœpit corporis ualetudine aliquantulū la- are. Manfredus eīm frater eius nothus, ambitione ductus regnādi adauxit infirmitatē, dicis multa promittēs, ut in clyſterę uenenū poneret: ex qua re ille de medio ſublatꝰ eſt, amentū antea condens in quo hæredē inſtituit Conradum. Mortuo autem Cōrado, & eius Cōradino adulto, conqueritur Conradinus de pontifice Romano, quomodo ſi- ocuerit. Nā Conradus pater eius rex Siciliæ condito teſtamento ſe tenellū in manibus tę eccleſię reliquerat, & q̃d papa prętextu Cōradini aſſerentes ſe eius baiulum totum num occupauerit, q̄ tum poſſeſſione adepta nomine eius extinguere conatus ſit, terras us Cōradini diſtribuens in ſuos cōſanguineos & nepotes. Deinde in excidiū Cōradi- uitauit regem Carolum Gallū. Hæc & nōnulla alia conquerens Conradinus, ſubintu e armis aduerſum Carolum certaturum. Veniens'q; armata manu ingreſſus eſt Italiam. ē cum pontifex uidiſſet tranſeuntē dixit: Hic adoleſcens tanq; uictima ad cædem duci Properans autem Romam, tanq; Imperator acceptus in Capitolium ducitur. Deinde ta Roma, cum omni exercitu in regnum properat. Audiens autem Carolum partem aniæ obtinere, uenit obuiā Carolo. Sed cum uideret tantā uim eius, ipſe & Fridericus Auſtriæ, adoleſcētes ambo, ſigna ſua cōſulto relinquētes, ſeceſſerunt. Et illicò uicto- lena potitus eſt Carolus. Tunc Conradinū inter cadauera diù quæſitum & non inuen Carolus ſumma diligētia perquiri fecit quaqua uerſum. Cōradinus tectus cuculla Ro n peruenit, ac inde Aſturā incognitus petijt, eo cōſilio ut Piſas nauigaret, ſed proditus piſcatore. Cum enim pecuniā non haberet, annulum manu extractum illi pignus de- At piſcator annulum quibuſdam oſtēdit de ualore interrogās: qui permoti unde habe- nnulum, reſpōdit adoleſcentis eſſe liberali forma, habitu autē ſordido. Illi itaq; Conra um ſuſpicantes eſſe, adoleſcentes capiunt & ad Carolum octaua die poſt prælium du- t. Qui gaudens eos mox carceri mancipat. Deinde Neapolim duci fecit, & poſt multas ntationes ad pompam, Cōradinum unà cum Friderico decapitari iuſſit. Cuſpinianus

Papa contra Cōradinum.

Conradinus proditur.

Ii 2 paulò

paulò aliter deſcribit hanc hiſtoriã.
de ſupra ſub titulo Conradi 28. Ro
norum regis. Sic'q; Conradinũ rege
luſtrẽ ex antiqua imperatoria prola
propagatũ, regna paterna repetent
non in prælio q̊d iam peractum erat,
longè poſt interceptũ, inermẽ, poſt d
turnum carcerẽ, contra omne ius b
contra conſuetudinẽ quæ neminẽ r
quẽ armis cepiſſet uita priuaret imm
ter uita & regno ſpoliauit anno 1267
quo inclyta ducalis Sueuorum dign
ab aula receſſit. Sed hoc habet omni
rũ mortaliũ fortuna, ut cum ad ſum
peruenerit, intelligamus propè exit
eſſe. Interfecto itaq; Conradino, nu
poſt eum dux cum titulo dncat9 Sue
uenit in Sueuiam, etiamſi Rudolfus ab Habſpurg & filius eius atq; nepos Lupoldus
uſurparint hunc titulum, ob id quo'd Rudolfus haberet uxorẽ Annam filiam Alberti
mitis ab Hohenberg, factus'q; Rom. rex, fecit filium ſuum Rudolfum ducem Sueuię, &
dit illi uxorem filiam Ottocari regis Bohemiæ quem in illo bello occiderat, unde natus
dux Ioannes, qui poſtea Albertum Rom. regem patruum ſuum interfecit.

Genealogia ducum Sueuiæ à Carolo

Magno uſq; ad Conradinum ultimum ducem extenſa.
Numerus adiunctus ſignat Imperatorum ſucceſſionem.

1 Carolus Magnus eius uxor Hildegardis
- 2 Ludouicus Pius, una eius uxor Iudith filia Guelfi comitis in Altdorff. Alia Hermingardis Duciſſa Saxoniæ, qui prima fuit
  - 5 Carolus caluus rex Franciæ & Imperator
    - 6 Ludouicus balbus rex Franciæ & Cæſar
      - Carolus ſimp
  - Ludouicus rex Germaniæ
    - 7 Carolus Craſſus Imperator & re
      Franciæ atq; Sueuiæ
    - Ludouicus rex Franciæ, Thuring
      Saxoniæ, Friſiæ &c.
    - Carolomãnns dux Sueuiæ, Bauariæ, Auſtriæ
      - 8 Arnol
        Im
  - 3 Lotharı9 Imp. rex Italiæ & Auſtraſiæ, unde Lotharingia nomen accepit
    - 4 Ludouicus ſecundus Imperator qui Saracenos percuſſit.
  - Pipinus rex Aquitaniæ.
- Pipinus rex Italiæ
- Carolus. Hic uicit Bauaros, Bohemos & Vandalos

Poſt Arnolphum Imperatorem linea Caroli Magni in hunc modum extenditur.

8 Arnolphus Imperator & dux Sueuiæ atq; Bauariæ, fœlix in bellis.
- 9 Ludouicus Rom. rex pugnauit iuxta Licũ contra Vngaros.
- Conradus dux Lotharingiæ & Franconiæ, etiamſi dubium ſit an fuerit filius Arnolfi. Suprà in Catologo Imperatorum, fit quoq; huius genealogię aliqualis deductio.
  - 10 Conradus Imp. ultimus
    familia Caroli Magni. S
    qui putant eum filium fu
    regis Ludouici noni, ali
    rò dicunt eum nepotẽ fu
    Ludouici ex ſorore.
- Leutgardis quam duxit uxorem Otto dux Saxoniæ
  - 11 Henricus primus dictus Auceps dux Sa
    niæ & Rom. rex de ſanguine Caroli M
    gni à matre ſcilicet.
- Eberhardus dux Franconiæ.

Memo

ıemorati Imperatores,reges & duces habuerunt ſub ſe Sueuiæ ducatum.

- Hērıcus dux Bauariæ
  - Heduuigis nupta Burchardo duci Sueuiæ.
  - Henricus dictus Hetzel, dux Bauariæ
    - 15 Henricus Imperator ſanctus dux Bauariæ
- 12 Otto primus Imp. uxor e/ius prima E/githa filia regis Angliæ. Altera Adelheidis relicta Lotharıj re/gis Italıæ,mater Ottonis ſecundi. Mortuus eſt Otto primus anno 974.
  - Leutgardis u/xor Conradi ducis Franco/niæ,ac deinde nupta Ottoni Lotharingio
    - 16 Conradus dux Sue/uiæ & Frāconiæ nepos Leutgardis & Conradi,fit Imperator anno 1025.
      - 17 Henricus tertius Im/perator, moritur an/no 1056.
  - Ludolfus dux Sueuiæ
    - Otto dux Sueuiæ mortuus ſine hære/de anno 982.
      - Georgius papa quintus
  - 13 Otto ſecūdus ſanguinolen/tus dictus q̄d tot Saracenos interfecit
    - 14 Otto tertius factus Imperator anno 984. mortuus in obſidione Romana non ſine ſu/ſpitione ueneni
- Bruno epiſcopus Colonienſis

ricus ... ceps

Ludolfus Ottonis primi filius duxit uxorem Idam filiam Hermanni ducis Sueuorum, ſocer etiam tradidit ducatū,factusq́ eſt marchio Auſtriæ. Habitauit hic dux Herman/ ſ in Duellio caſtro,uulgò Tuuiel ſito in Hegoia. Ludolfo ſucceſſit Burchardus ſecun/ ſ.qui duxit uxorem Heduuigim neptem Ottonis primi. Poſt hunc autem præfuit Sue/ Henricus dux Saxoniæ,idq́(ut putant)nomine tutoris, præſertim quum illum ſubſecu ſit Otto filius Ludolfi. Ottoni ſucceſſit dux Conradus,eoq́ mortuo anno 997.ſubſti/ us eſt in locum eius Hermannus ſecundus,qui habuit uxorem filiam Conradi regis Bur ndiæ,cui ſucceſſit filius eius Hermannus. Anno 1042. Otto Palatinus de genere du/ Hermanni factus eſt per Henricū tertiū dux Sueuiæ. An is fuerat Otto dux de Schuuin t aut alius,perſpectum non habeo. Anno 1048.factus eſt Rudolfus filius Cunonis co is de Rhinfelden,dux in Sueuia per Henricum Imperatorem. Qui quum contra Henri ı quartum electus eſſet in regem Rom.perıjt anno 1080.in bello. Tunc gener eius Ber ldus dux Zeringenſis uoluit ſibi iure uxoris ſuæ uēdicare ducatum,ſed prohibitus fuit Imperatorem, qui filiam ſuam dederat uxorem Frederico à Staufen, illumq́ creauerat ucem Sueuiæ anno 1080.Fuit huius ducis uxor de ſanguine Caroli Magni,licet per fœ ıeum ſexum,ut patet intuenti genealogiam hic & ſupra poſitam. Tuuiel ...

- 17 nricus ius
  - 18 Henricus quartus
    - 19 Henricus quintus
    - Agnes, u/xor Fride/rici à Staufen ducis Sueuiæ
      - Fridericus monoculus dux Sueuiæ
        - Conradus factus comes Palatinus Rheni
        - 21 Frideric. Barbaroſſa elect9 Imperator anno 1152.
      - 20 Conradus, factus rex Rom. poſt Lotharium anno 1140.
        - Henricus — Sine hærede
        - Friderıc9 — Sine hærede

Fridericus primus huius nominis Imperator habuit matrem comitiſſam de Zuueibru/ n,alıj uerò ſcribunt matrem eius Iuditham, natam ex Guelforum familia, uxor autem fuit Beatrix filia Reginaldi comitis Biſontini, ex qua ſuſtulit multos liberos, inter ſ Henricus factus eſt Imperator ſextus huius nominis, dux Sueuiæ & Apuliæ, atq́ u/ ſque Siciliæ rex.

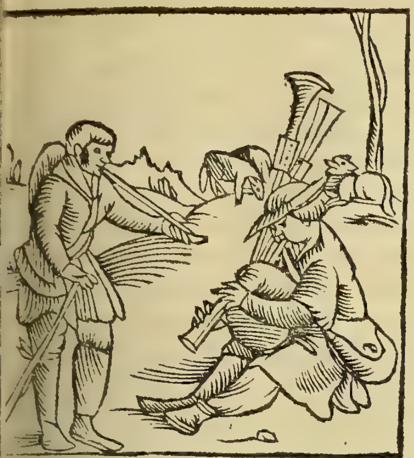
Fridericus Barbaroſſa Imperator.

- Otto dux Sueuiæ & comes Burgundiæ
- Fridericus. Hic in obſidione Acconenſi perijt.
- Hēricus ſextus Imp. & rex Sici.
  - Fridericus ſecundus dux Sueuiæ, rex utriuſqꝫ Siciliæ & Ieruſalem, Imperator
    - Henricus dux Sueuiæ & rex Ge manię mortuus in carcere an, 123
    - Cōradus tertius dux Sueuiæ, rex Siciliæ & Ieruſalem, rex Rom, ueneno à fratre Manfredo interemptus
      - Conradinus dux ult. Sueu
    - Manfredus filius nothus; inter cto fratre poſſedit regnum Sic liæ 13. annis
- Philip. dux Sueuię, electus imp. anno 1198. interfectus ab Ottone Vuitelſpach
- Conradus dux Sueuiæ & Franconiæ, profectus cōtra Bertholdū ducē Zer genſem propè Durlach in ſylua Luſshart ob adulterium fuit interfectus.

Nigra ſylua, olim pars Herciniæ ſyluæ.

SVnt qui Nigram ſyluam uolunt eſſe caput Hercyniæ ſyluæ, id quod Hercingen p
gus propè oppidū Vualdſee indicat. Vnde Strabo lib. 4. Iſtri inqt, fontes iuxta Su
uos & Hercyniam ſyluam ſunt. Et in 7. lib. inquit: Hercynia ſylua proceris eſt arb
ribus, cui quidē Iſtri fontes ac Rheni proximi ſunt, inter utrunqꝫ lacus & effuſæ
Rheno paludes. Et poſt pauca; Hercynia ſylua magis quàm Iſtri fontes in Auſtrū uerg
adeò ut è Gallia in Hercyniam tendenti prius lacum trāſire opus ſit, deinde Iſtrum, poſ
Fontes Danubij. per faciliora loca, montanasqꝫ planicies ad Hercyniam ſyluam ſunt acceſſus. Tiberius
cu unius diei progreſſus iter, Iſtri fontes aſpexit. Ab eo Rhetij paululū abſunt. Quādo
dicitur Hercyniā ſyluam magis uergere in Auſtrū quàm fontes Iſtri, uidet̄ legēdum, ma
in Boream, quum primum lacus inferior ſit traijciendus, deinde Danubius & poſtea pl
cies mōtanæ ad ſyluā perducant. Eſt aūt Nigra ſylua pinifera & obſcura, proceris freque
arboribus: habet altiſſimos mōtes qui ab occaſu terminant̄ ad Briſgoiā, ad ortum autē ſ
ſim in planiciē redigunt̄ ſicut & ad ſeptentrionē. Habitat̄ undiqꝫ exceptis quibuſdam
ſtiſſimis iugis mōtium. Habet etiam in diuerſis locis diuerſa nomina. Nam ultra Baſile
& Friburgū uocatur Nigra ſylua & olim Orcinia ſylua, prope Pfortzheim uerò appel
Hagenſchieſs. & propè Heidelbergā Otenuuald, id eſt, Ottonis ſylua, et in quibuſdā a
locis Alpes. Terra eius amara eſt, & niſi exuſta in locis plurimis ſemina pdit. Fructife
arbores & domeſticas niſi in cōuallibus ægrè pducit, ſed paſcua habet uberrima mult
pec

pecora. Vnde ruſticos habet diuites, ut pleriqꝫ 12. uaccas per hyemem enutriant, multoſqꝫ boues ſaginent, quorũ carnes meliores eſſe dicuntur carnibus boum Vngaricorum, Bohemicorum & Suitenſiũ. Multi etiam incolæ uictitant ligno & reſina. In uallibus fontes & riui uberes circumiacentia loca irrigãtes, & præter piſces quos ferunt eximios, aliam cõmoditatem afferunt hominibus. Arbor enim pinus pro ſua proceri- *Pini in Nigra ſylua.*
tate ad ædificandum multum eſt idonea, quã ſcindunt in uarios uſus, ceu rates colligant, amnibus imponũt & Danubium aut Rhenum auehunt, & ex hoc quæſtum faciunt. Sunt & in ſylua hac fontes aquæ calidę.
Hinc ſurgunt duo balnea famoſa, in oppido Baden *Thermæ in Nigra ſylua.*
illuſtri, unde marchiones Badenſes nomen trahunt, unum: alterum in oppido Vuildbaden, quod natura-
...dicitur, longè lateqꝫ notum. Non deſunt huic ſyluæ argenti uenæ aut fontes ſalis. Non-
...lla habet oppida, uicos plurimos, & per gyrum ſunt urbes, arces, uici & pagi decoran-
...s, unde ſylua hæc alioquin triſtis & aſpera ex his pręcommodis, habitantibus non eſt in-
...cunda. Vbi terra eſt horridior, illic eſt ſaxoſa & frigida, in multis locis aquæ penuria eſt,
...iqꝫ tamen habitatur. Incolæ multa ui exigunt à gleba frumentum, cum terra adeò ſaxo-
...ſit, ut nonnunqꝫ octo aut nouem iuga boum aratrum uix bene trahant unum. Et quod
...rum uidetur, cum aliæ gentes ex agris ſaxa & lapillos eijciant ueluti impedimenta fru-
...m, hi ubertatis cauſa conſeruãt. Auena eius terræ optima eſt. Bona pars huius ſyluæ no
...o æuo exterminata eſt, & in habitationem humanam redacta. Habẽt cultores optimas
...es, uenationes, piſces, aues & uarios arboreos fructus. Habent autem uarios quibus pa
...t dominos. Quidam enim agnoſcunt principes Auſtriæ, alij marchiones Badenſes, ter
...alios habent dominos, puta comites, nobiles & alios prælatos. Abundat hęc ſylua tot
...pidis, arcibus, uicis & monaſterijs, ut quis mirari poſſit, unde in uaſta ſolitudine multitu *Oppida Nigræ ſyluæ.*
...tanta commodè uiuere queat. Habet autem præcipua loca, Furſtenberg, Hufingen, Vil
...gen, Rotuuilam, Horb, Vuolfach, S. Blaſium, Alperſpach, monaſterium omnium ſan-
...rum, S. Georgium, S. Petrum, Hornberg &c. aliaqꝫ multa celebria loca, pręter infinitos
...os & uillas, ut mirũ uideri poſſit, tot homines in aſperis illis & horridis montibus poſſe
...itare. At Deus nouit quomodo omnibus locis proſpiciat. Inuenies in hac ſylua uillas

quaſdã, quarũ habitatores ſolis pecoribus uiuunt & collectione reſinæ ſtillãtis ex arborib. abiegnis. Vidi propè mo- *Reſinæ collectio.*
naſterium Kniebiſs & iuxta originẽ amnis Hurgi, homines huic ferè ſoli labori intẽtos, ut deglubãt defluentes ex arboribus guttas, iuxta ignẽ reſoluant atqꝫ in torcularibus exprimãt, colligantqꝫ annuatim ducenta centenaria reſinæ, uendant Argentinæ & emant quæ apud ſe non habent. Retulerunt mihi quoqꝫ accolæ amnis Kintzgi, ſe annuatim aliquot millia aureorũ colligere ex proceris arborib. ædificijs aptis, quas per memoratũ fluuium in Rhenum deducunt, ac inde uictum ſuum quærunt. Idem faciunt Gerſpachenſes, Murgũ fluuium uehiculi loco uſurpantes, & Pfortzenſes per Entzium fluuiũ primum in Neccarum, ac deinde in Rhenum rates deducentes. Sic qui iuxta Danubiũ habitant, imponunt rates ſuas illi fluuio & deturbant uerſus Vlmã. Nec ullum aliud negociũ exercetur in Danubio ab origine eius uſqꝫ ad Vlmam itinere 10. milliariorum, niſi quòd lignis ab
...tendis & piſcationibus intẽdunt. Ab Vlma uerò deinceps frequentior eſt Danubij uſus
...nauigatio. Extrudunt mõtana Nigræ ſyluæ infinitos penè amnes. Haud procul à Rot- *Amnes ex Nigra ſylua promanantes.*
...la oriunt Neccarus & Danubius. Danubius petat rectà ortum, percurrenſqꝫ Bauariã,
...ſtriam, Vngariã & alias regiones, haurit 60. inſignes amnes priuſqꝫ ſeptẽ oſtijs in ma-
...Ponticũ ingreditur. Appellarunt ueteres montẽ ex quo Danubius ſcaturit Abnobam:

Neccarus. de quo ſuprà etiam nonnihil dixi. At Neccarus quem ueteres Nicrum uocant, haud long
à fontibus Iſtri ortus, & mox in agrum Rotuuilenſium uerſus ſeptentrionem delatus de
currit, inferiorem Sueuiam in duas ſecans partes, ac itinere fermè quinq; dierum auctus ri
uis pluribus, præſertim Entzio, Kochero & Iaxto inter Spiram & Vuormaciam in Rhe
Heidelberga. num exoneratur. Oppida illuſtriora iuxta ripas ſunt, Horb, Rotenburgum, Thubinga
Eſslinga, Sturgardia, Hailprunna, Vuimpina, Heidelberga: ſupra quod oppidum arx for
tis ac nobilis, ædificia habens regia magnificentia digna, ſedes eſt comiti Palatino Rheni
archidapifero ſacri imperij, ubi & ſtudium floret generale. Kintzgus, Renchus & Mur
Oppida Nigræ ſyluæ. gus fluuij deferuntur à Nigra ſylua ad occidentem recipiunturq; à Rheno. Diximus iam ſ
prà Nigram ſyluam ſecundum diuerſas eius partes multos habere dominos, nempe duce
Auſtriæ, Marchiones Badenſes, principem Vuirtenbergenſem, cuius ſunt Dornſtetten
Schiltach, Haiterbach, Nagelt, Vuildperg, Kaluu, Bulach, Zabelſtein, Vuildbad, Neu
burg &c. Rotuuila eſt ſub imperio, Oberndorff oppidum eſt comitum à Zimbern, Horb
Schemperg & Bintzdorff ſunt comitum ab Hohenberg, Eltzach opppidum eſt nobiliun
à Rechberg, Gerſpach partim eſt Marchionis, & partim Comitum ab Eberſtein, Stuling
en oppidum & caſtrum comitum è Lupffen, Löffingen & Neuuſtatt comitum à Furſten
berg, ſicut & Vuolfach, Hauſen & Haslach tria oppida ipſorum ſunt.

Vallis Danubiana

DAnubij uallis excurrit à fontibus Iſtri uſq; ad Vlmam, eſtq; plurimis oppidis, u
lis, caſtris & monaſterijs exculta, quorũ habitatores in nulla re deficiunt quæ a
uictũ eſt neceſſaria. Nã habent frumentũ, auenam, piſces, aues, uenationes, p
Fons Danubij. ma, paſcua, agros, ligna &c. Solo uino carẽt. In uilla Thun Eſchingen oritur D
nubius, ubi & caſtrũ in plano iuxta Danubiũ ſitum inuenit, eſtq; comitum à Furſtẽber
Hic ad ſpacium unius miliarij germanici eſt oppidum Geiſingen, cum arce Vuartenber
in monte ſita, cuius dominus eſt quoq; comes Furſtenbergenſis. Sequit deinde oppidu
& caſtrum Möringen, ac deinde Mulheim oppidum & caſtrũ, item Fridingen oppidum
Tutlingen oppidum & arx principũ Vuirtenbergenſium, Laitz, Vntzkofen, Hedinge
monaſteriũ, Simringen oppidũ & caſtrũ, Scher oppidũ & caſtrũ, Mengen oppidum, Rie
lingen oppidũ, Sulgen & Munderkingen oppida, Bulch, de qbus omnibus ſuprà fecim
tionẽ. Ehingen ciuitas, Schelcklingen oppidũ & caſtrum, Marcktal monaſteriũ ord. Pr
monſt. ubi maximi cancri inueniuntur. Sequitur deinde Vlma præclara ciuitas, quam D
nubius quoq; alluit, Lipheim oppidum qd eſt Vlmẽſium. Laugingẽ oppidum & caſtru
principum Bauariæ. Hic uno & eodem tempore fuit doctiſſimus uir quem tũc habuit G
Albertus Magnus. mania, nẽpe Albertus Magnus qui fuit ibi natus, uenuſtiſſima mulier & maximus equ
Sequitur iuxta Danubium Gundelfingen oppidum & caſtrum, Höhenſtetten oppidum
caſtrum, quorum domini ſunt principes Bauariæ. Item Dillingen oppidum & caſtrum, e
ſcopi Auguſtani, quod Hartmannus comes ultimus Dillingenſis, tradit epiſcopatui A
guſtano. Vuerd ciuitas imperialis, ubi optimi conficiuntur caſei cruce ſignati.

Monaſteria in Nigra ſylua. S. Blaſius.

FVit hoc monaſterium primo fundatum ſub Ott
ne primo. Erat enim tunc Baro quidam de Selde
beurẽ, qui bellis plurimum occupatus, uice qua
amiſit manum. Tunc pœnitentia ductus, egreſſ
mundum, contulit ſe ad quoddam heremitoriũ ſitum
Albim fluuium, qui quatuor milliaribus ſupra Baſilea
miſcetur Rheno, deditq; fratribus omnia ſua bona &
nc rem iuriſdictionẽ. Obtinuit deinde priuilegium im
riale ab Ottone magno anno 963. ſignatum manu Imp
toris atq; datum Veronæ, quod poſtea fuit confirmatum per Henricum 2, anno 1047. &
Henricum 4. anno 1065. in ciuitate Baſilienſi, atq; per Lotharium 3. anno 1126. Barones
rò Maltho de Vualdeck & Burchardus de Eyſtet dederũt huic monaſterio uillas Schöna
& Dottnauu, ubi hodie eſt argentifodina.

Hen

Herren Alb.

HOc monaſteriū uulgò Herren Alb, latinè Albis dn̄orum, fundatū inuenio anno 1148. à Comitib. ab Eberſtein. Eſt ord. Ciſtercienſ. ſitū inter oppidū Badē & Pfortzheim.

Sanctus Georgius.

rones à Degernouu hoc monaſterium ordinis ſancti Benedicti fundaſſe memoratur.

Hirſauu.

COmites à Kaluu, præſertim Erlafridus, fundauerunt anno Chriſti 838. monaſteriū ſancti Aurelij ord. diui Benedicti, q̄d uulgò Hirſouu appellat̄. Fuit in ea circa annum Chriſti 1080. abbas ſingulari eruditione præditus, Vuilhelmus nomine, qui monaſterium iſtud reſtaurauit & monachos in diſciplina reformauit. Idem quoq; citur extruxiſſe multa alia monaſteria, duo ſcilicet in Nigra ſylua, ad ſanctū Georgium ad ſanctum Gregorium, item Duplicem aquam, uulgò Zuueifalten iuxta Danubium. num quoq; in diocœſi Herbipolenſi in oppido Chamberg. Idem reformauit duo monaria Schaffhauſen atq; Petershauſen, iuxta Rhenum ſita.

Sanctus Petrus.

VT ſupra quoq; memorauimus, fuit hoc monaſterium ord. ſancti Benedicti fundatum per duces Zeringenſes, nempe per Bertholdum, qui in ſua ditione & terra illud conſtruxit, & frater eius Gebhardus epſcopus Conſtantienſis conſecrauit ipſum anno Chriſti 1091. Iacet in Nigra ſylua, diſtans à Friburgo tribus ferè miliaus, fuitq; locus ſepulturæ Zeringenſium.

Reichenbach.

NOn logē à fonte Murgi fluuij, ſitum eſt monaſterium Reichenbachenſe inter arbores piniferas in ſqualido loco, fundatum à barone quodam Sygburgenſi & ſubiectum monaſterio Hirſouuenſi. De monaſterijs ſancti Truperti & omniun ſanctorum ſupra diximus.

Alperſpach.

FVndatores huius monaſterij fuiſſe dicuntur Comites à Sultz, Albertus à Zollern & barones de Hauſen.

Monaſteria monialium in Nigra ſylua.

ALbis dominarum, uulgò Frauuen Alb, habuit fundatores Comites ab Eberſtein. Fridenuuiler uerò fundauerūt Comites à Furſtenberg, & Beuren Marchiones Badenſes. Oberndorff uerò inſtituerunt duces à Teck, & Vuyckten Geroltzenſes. Vuildberg fundauerunt Comites Hohenbergenſes &c. *Frauuen Alb.*

Furſtenberg.

OPpidum iſtud unà cum caſtro ſitum eſt in mōte ſublimi in Lādgrauiatu Borenſi. Montana em̄ quę ueteres Abnobia appellauerunt, noſtris tēporibus Bor uocantur. Eſt regio hyemalis & frigida, atq; ob id dura hominum habitatio. Qui montem incolunt cogunt̄ omnia, etiam ligna & aquam, per aſinos in ſublime porta- *Abnobij montes.* Comites qui hinc titulum & denominationem ſuam retulerunt non habent ibi curiam am, ſed in monte Sancto propè Vberlingā habitant, habentq; latiſſimam in regione illa tionē, plurima oppida, arces & uillas. Tractus Rheni iuxta Schafhauſiū miniſtrat habitorib. illis mōtanis uinum optimū. In Nydingen uilla iuxta Danubiū, eſt monaſteriū moliū, ubi comites Furſtenbergēſes ſuā habent ſepulturā. Hufingen pulchrū oppidū non *Mōs Sanctus.*

multum ab ortu Danubij diſtans, eſt nobilium Schellenbergenſiũ. Et caſtrum montanu Vuartenberg, quod aliquando proprios habuit nobiles, hodie eſt Comitum Furſtenbe genſium. Habet autem ditio horum Comitum, ſicut & tota Nigra ſylua, uiros bellicoſ & robuſtos, agreſtiori ſcilicet cibo ſolidiora & proceriora generante corpora.

Hohenberg.

ARx iſta montana uno miliario à Rotuuila diſtans, caput olim fuit Comitatus H henbergenſis, iuſſu Sigiſmundi Imperatoris à Rotuuilenſibus deſtructa, ſicut arx Lupferberg. Ditio quæ adiacet huic arci appellatur ſuperior ditio, quæ aute adiacet Neccaro, uocatur dominium inferius, habentq́ue duæ ditiones præfecto

Horb oppidũ. Inferior ditio habet inſignia quædam loca, ut ſunt Horb elegans oppidum, Rotenbu & Ehingen, duo oppida trans & citra Neccarum poſita. Collegium Ehingenſe fundatu fuit à Comitibus Hohenbergenſibus. Habet præterea Comitatus iſte & alia multa lo ut ſunt Bintzdorff oppidum, Kirchberg cœnobium monialium, Schemberg oppidũ ſ arce Hohenbergenſi, Fridingen oppidum iuxta Danubium, &c. Iuxta oppidum Nag eſt monaſterium monialium, in quo ſepultus iacet ultimus Comes Hohẽbergenſis, Sig mundus nomine. Nam Nagolt & Vuildberg, quæ hodie ſunt ducis Vuirtenbergenſis, f runt olim Comitum Hohenbergenſium ſicut & Haierloch & Oberndorff. Comes R dolfus ab Hohenberg uendidit anno domini 1371. dominium de Hohenberg ducibus A ſtriæ ob id quod non erat ei filius, deinde propter uxorem & filiam eius à quibus magn iniuriã fuerat paſſus: tertiò quòd conſanguinei ſui, patrui ſcilicet, fraudulenter & nulla gente neceſſitate, alienigenis patrimonium ſuum uendiderant.

Rotuuila.

CIuitas iſta imperialis ab initio ſuæ conſtructionis quater mutauit ſedem. Primũ nim conſtructa fuerat ultra Neccarum, ſed paſſa multa damna à torrente Pre trãslata fuit ad alterã ripam Neccari, qui locus hodie appellaẽ antiqua ciuitas. factũ quidã puant eo tempore, quo Romani ſtrauerant Cimbros & reliquiæ rum hunc locum occupauerunt, educti ſcilicet per Germanos ſuperiores, qui illis adhæ rãt, ex Italia. Vnde & Ptolemæus iuxta lacum Venetum ponit Taxgætium oppidum,

Rotuuila quaſi cohortiũ uilla. quod quidã Rotuuilã intelligunt, quaſi Rottuuila. Sonat aũt Rott germanicè, cateruã cohortem latinè, Taxgætium etiam græcè, ſignificat cohortiũ manſionẽ. Deinde ob cõ grationẽ ciuitas iſta antiqua fuit in æditiori loco poſita, habuitq́ue eum ſitũ tunc quãdo C radus tertius dux Sueuiæ electus fuerat ad imperiũ, q & imperiale conſiſtoriũ in hac ci te cõſtituit, idq́ue hac occaſione. Electi duo reges in diſcordia, Lotharius Saxo & Cõrad fuit Lotharius multo fortior Conrado, etiãſi Conradus plura habuerit uota. Perſeque ergo Saxo Conradũ, coëgit illum fugere ad Henricũ Comitẽ Hohenbergenſem in arc eius, cui quoq́ue conqueſtus Conradus, quàm iniquè Lotharius ageret contra ſe, conſili ſimul & auxilium eius implorauit. Timens autem comes ne & ipſe periclitaretur prop receptum Conradũ, ſuaſit illi, ut Rotuuilã, quæ in arce Hohenbergẽſi uidere poteſt, ſe peret, ſalutemq́ue ſuã ciuibus illius urbis cõmitteret, qui proculdubio ſe & tc tã ciuitatẽ poſituri eſſent pro ſalute eius. Nã ſciebat comes quã integer eſſet populus ille, quàm fo & intrepidus. Rex obſequens conſilio Comitis magna fiducia confugit ad ciues & in ceſſitate tanta illorum implorauit auxilium. Ciues æquam eius petionem aduertentes, miſerunt illi auxiliũ dederuntq́ue refugij locũ. Audiens autẽ Lotharius æmulum recept

Rotuuila oppidum. à Rotuuilenſib. admoto exercitu, integro ferè anno obſidione cinxit ciuitatẽ, deficient in urbe alimonia, ciues ſubitò erũpentes, abſtulerunt Lothario cõmeatum qui iam rec erat allatus. Quod Lotharius uidẽs, ſoluta obſidiõe diſceſſit, & paulò poſt facta eſt cõ dia tali cõditione, ut Cõradus libere permitteret imperare Lotharium ꝗad ille uiueret, autẽ poſt Lotharij mortẽ regni habenas ſuſciperet, ꝗd & factũ eſt. Lotharius enim nõ ſuperuiuens, reliquit Conrado imperium. Tunc Conradus memor beneficiorum Rotu lenſium, uolens illis compenſationem facere, inſtituit apud eos iudicium aulicum ſiue c ſiſtorium imperiale, in quo duodecim aſſeſſores ex militari ſeu equeſtri dignitate eſſen dex aũt eſſet comes Sultzenſis, cui ſicut & toti eius poſteritati pro feudo hoc officium

cc

ceſſit. Quod ſi ex equeſtri ordine non omnes aſſeſſores haberi poſſent, dedit ciuibus hoc priuilegium, ut ex ſe reliquos ſufficerent. Eſt ciuitas iſta Rotuuilenſis bene munita, ſita in ædito loco, habens foſſas ampliſſimas atq; profundiſſimas, ſpinis & perplexis dumetis obductas. Cum'q; ſuperioribus annis multas moleſtias & preſſuras ſuſtineret ab Eberhardo duce Vuirtenbergenſi, coacta fuit inire fœdus cum Heluetijs: quod fœdus poſtea anno Chriſti 1519. renouantes perpetuo obſeruandum firmauerunt.

Villingen.

Ciuitas iſta ad amnem Brigum ſita, à duce quodam Zeringenſi dicitur primũ extructa, & poſt extinctum illud Zeringẽſium genus uenit ad obedientiam Comitum Furſtenbergenſium & poſtea principibus Auſtriæ fuit ſicut & hodie eſt ſubiecta. Accepit nomen a Villa, quia primum fuit uilla & poſtea creuit in ciuitatẽ. Dominus Georgius Pictorius medicus, ibi natus, putat inde nomen ei inditũ, q̃d ſit quaſi mater multorũ circumiacentium locorum deſinentium in ingen, ut ſnnt, Hufingen, Giſingen, Tutlingẽ, Schuueiningen, Eſingen, Lupferdingen &c. Alij uerò aiunt uocabulum Villingẽ deſumptum à uiro quodam Vuilling nomine, qui primus ibi monetam cudit, cuiuſq; monetandi cuſpidem adhuc habent. Habent incolæ ſalubrem aërem, alluuntur'q; omnes plateæ riuulis pertranſeuntibus. Forũ eſt in meditullio ciuitatis, unde quatuor rectæ plateæ ad quatuor uergunt portas, ut ſtans in foro oculorum aciem per omnes portas tranſmittere poſſit. Omnia in hoc oppido haberi poſſunt in mediocri precio, panis, caro, piſces, caro ferina &c. Vinũ ex Briſgoia per aſperos montes adducitur: Nulla ibi tolleratur auis quæ piſcibus inſidiatur, præſertim ardea, mergus & quædã ſpecies anatum. Et qui unam talium auium capit, illi datur ſolidus Villingenſis, relinquitur'q; captori, abſciſſo tamen prius crure. Habet hæc ciuitas aquam ſalubrem ſulphure & alumine tinctam, quæ in balneantibus reſtaurat feſſa membra. Extergit enim languidos neruos, roborat ſtomachum & iuuat digeſtiuam.

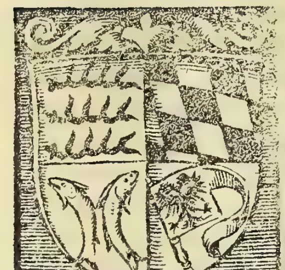
Zimbern.

Familia antiquorũ baronum à Zimbern, qui noſtro æuo ad Comitatus gradũ aſcenderunt, originẽ putantur duxiſſe à Cimbris, populis ſeptentrionalibus, qui aliquot annis ante Chriſti natiuitatẽ propter aquarum inundationem coacti fuerunt excedere patria ſua & alias quærere ſedes, id quod ſuprà multis explicuimus uerbis. Nã um Cimbri in magna multitudine egreſſi fuiſſent, & Romanos pro aliqua regione inbitanda & ſibi concedenda ſalutaſſent, illi autem petitionem abnuiſſent, uentumq; fue ad horrendum bellum, & utrinque multa millia interijſſent, reliquiæ Cimbrorum eeſſę Italiam, apud Germanos, qui eos comitati fuerant, ſedem fixerunt, cõſtruentes caſtra &

ſtra & caſtella. Et quanq; ex his efficaciter probari nequeat, Barones Zimbrenſes à dic

Cymbri in Nigra ſylua.
Cimbris deſcẽdiſſe, quũ & tãtis, antiqtatibus certi nih
haberi poſſit, & ueteres in hiſtorijs cõſcribendis negl
gẽtiores fuerint, neceſſe eſt ut ueri ſimilib. cõiecturis u
mur, non obſtãte q̃d quidã diuerſum ſentiãt. Hoc cert
eſt, Cimbros q in ultima pugna cum Romanis facta, ſ
perſuerunt cõſediſſe in Germania (id q̃d quidã teſtant
hiſtorici) & reliquiſſe nominis ſui aliq̃d indiciũ. Quo
quum alibi non niſi in Nigra ſylua cõperiatur, licet hi
cõijcere, Barones Zimbrenſes originẽ ſumpſiſſe à C
bris, maximè quum in eo loco adhuc tot extẽt uici & c
ſtra, quæ nobis ſuis nominibus in memoriã reducãt C
brorũ manſionẽ, ut ſunt Herren Zimbern, q locus ol
tẽpore Ottonis tertij uocatus fuit Ancia zimbern. It
Vualdzimbern, quod modo uocant Spitalszimbern.
Multa Zimbern.
Marſchalckenzimbern. Heiligenzimbern, Rotenzimbern, Zimbern in foramine. En
Zimbern in modico terræ ſpacio, uetuſtatis monumẽta, adhuc ſuperſunt. Inueniunt &
alijs Germaniæ locis uici qui Zimbern appellant, ut in Zabergoia, in Rhetia Norlingẽ
in Franconia & iuxta fluuium Lyn, at nullibi inuenies tot Zimbern ut in dominio comi
Zimbrenſium. Nec obſtat q̃d ueteres Cimbri cum c. loca autem Nigræ ſyluę cum z, hod
ſcribuntur, quum in annalibus monaſteriorum ſancti Georgij. Augię & Alperſpachij, u
memorati barones Zimbrenſes ſepul inueniunt, cum c & non cum z ſcribãtur. Poſſe
quoq; inſignia ipſa nonnihil adſtipulari propoſito noſtro, quum & Nortuuegienſes, u
de Cimbri putant pro bona parte egreſſi, & barones Cimbrenſes pro ſigno militari ut
tur leone geſtante pedibus ſuis ſecurim haſtariã. Hęc ſuppeditauit generoſus comes V
helmus Vuernherus à Zimbern, antiquitatum ſingularis amator & indagator.

De regione Wirtenbergenſi, item
de principibus & ciuitatibus eius.

Vuirtenbergũ magnus comitatus.

HAbuit regio iſta olim multas priuatas ditiones & comit
tus, inter q̃s numerant comitatus Kaluuẽſis, Thubinge
ſis, Vracenſis, Vuirtenbergenſis, Zabergoienſis, Kreic
goienſis, Helfenſteinenſis, Zollerenſis, Achellenſis, T
ckenſis, Nifenſis, Herrenbergenſis, Gruningẽſis, Veringenſis,
ſpergenſis &c. quorũ ferè omniũ ſucceſſio per mortẽ deleta eſt, q
dam uenditi aut iure belli in aliam tranſlationem, tandemq; ad h
uentum, ut tot dominia in unum comitatum Vuirtẽbergenſem c
fluxerint cum quibuſdã ciuitatibus, quas poſt abolitionẽ ducat
Sueuici, comites ſibi uſurparunt. Fuit etiam in hac regione ducat
Teckenſis. item Vrſslingenſis & Schiltachenſis, quibus locis principes præſederunt.
tot itaq; dominijs in unum conflatis comes Vuirtenbergenſis tumefactus, Henrico 7. q
anno Chriſti 1308 ad imperium fuit electus, auſus fuit rebellare. Sed quàm fœliciter id ſ
ceſſerit paulò poſt fuit expertus. Interim enim quo Imperator in Italiã conceſſit, Conrad
à Vuinſperg uice rex ſeu uicarius Cæſaris, inuadens comitẽ Eberhardũ, exuit eum om
potentia bellica, occupauitq; omnia munitiora eius loca, ita ut ex 80. oppidis & caſtris c
miti uix tria reſidua manerẽt. Deinde captus comes ab Heſſo et marchione, 5. annis uſq;
mortẽ Imperatoris in uinculis fuit retentus. Fuit autẽ anno Chriſti 1313. Imperatori in I
lia per monachũ quendam in ſacramento altaris uenenum porrectum &c. Docent etia
Comites ab Acheln.
hiſtoriæ, Eberhardũ comitẽ Vuirtenbergenſem ſub Cæſare Rudolfo ab Habſpurg imp
gnaſſe comitem Albertũ ab Acheln (cuius arcis ſitus eſt iuxta oppidũ Reutlingen) & c
mitem à Teck. Lego quoq; comites ab Acheln fuiſſe anno Chriſti 937. in torneamen
Meidenburgi celebrato. De comitibus uerò Vuirtenbergenſibus non inuenitur qu
ante annum Chriſti 1199. ullum uiſitarint huiuſmodi militarem ludum, ab eo anno com
ruerunt Coloniæ in torneamento ibi habito. Tecktoſagum gens putatur Nicri ripam a
coluiſ

roluiſſe,quo loco uetuſta adhuc arx uiſitur, quæ Teckēſibus poſtea cōmitibus & ducibus nomen dedit. Ea Teck uulgò appellatur. Anno Chriſti 1179. fuit comes Albertus dominus in Teck. Et anno Chriſti 1311 fuit dux Vlricus dominus in Teck. Deinde anno 1360. fuit Fridericus dux Teckenſis præfectus prouincialis nomine Rudolfi quarti ducis Auſtriæ in Sueuia & Alſatia. Comites Caluuenſes,fundauerunt monaſterium Hirſauuenſe potiſſimū Erlafridus anno Chriſti 838. Et poſtea anno 1083 Adelbertus Caluuenſis fundauit monaſteriū Sindelfingenſe. Deficientibus aūt comitibus à Kaluu, Vuirtenbergenses comites eorum facti ſunt hæredes. Anno Chriſti 1342. comites Palatini Thubingenſes, Gotzon & Vuilhelmus impignorarunt comitibus Vuirtenbergenſibus comitatum ſuum, ſicq; duo comitatus Thubingenſis & Caluuenſis peruenerunt ad excelſos comites Vuirtenbergenſes. Anno Chriſti 1120. fuit comitatus Vuirtēbergenſis diuiſus in tria dominia. Vnus eñ comes curiā ſuam habebat in Vrach, alius in Beutelſpach & tertius in Griening[en]. Poſtea ſumma imperij peruenit ad duos moderatores, unus habitauit in Sturgart & alius in Vrach. Tertiò omnia dominia ſunt cōtracta in unum. Anno ſalutis 1495. rex Maximilianus cōuentum Germaniæ in urbe Vuormacienſi celebrauit, in quo Eberhardū comitē Vuirtenbergenſem ſolenni pompa ducē creauit, tituloq; ducali, auctis armis, in Vuirtenberg & Teck propria manu inſigniuit, præſentibus totius conuentus principibus.

Comites Teckenſes.

Comites Caluuenſes.

Comes Vuirtenbergēſis fit dux.

Genealogia comitatum & ducum Vuirtenbergenſium.

Putant Vuirtenbergenſium comitum familiam primum ſub Cōrado ſecundo ex Italia in Germaniā ueniſſe. Nam non leguntur in hiſtorijs antiquiores comites huius generis, quàm fuerint duo fratres Cōradus & Bruno, qui ambo ſub Henrico quarto uixiſſe memorantur, Bruno primum fuit Spiræ præpoſitus in monte ſancti Guidonis, ac deinde poſtulatus in abbatem Hirſauuenſem. Fuit autē Conradus comes Vuirtenbergenſis anno 1100. Habuitq; filium Vlricum.

[V]lricus [co]mes
- Vnernherus comes in Grieningen
- Ioannes com. in Vuirtenberg
  - Hermannus aut Hartman.
  - Eberhardus comes
    - Eberhardus obijt 1352.
    - Vlricus obijt 1344.
      - Vdalricus mortuus 1370.
      - Eberhardus mortuus anno 1393.
        - Eberhardus ſenior comes in monte Beligardo, mortuus anno 1419.
        - Vlricus ante Vuilam occiſus
          - Eberhardus pius ſine liberis obijt 1417.

Poſt Eberhardum ſeniorem deducitur genealogia in hunc modum.

[E]berhardus ſenior
- Ludouicus dominus in Mimpelgard obijt anno 1454.
  - Eberhardus barbatus dux primus, mortuus anno 1496. uxor eius filia principis Mantuani.
  - Ludouicus mortuus puer
  - Mechtildis. Hanc duxit Ludouicus Heſſus auus moderni Landgrauij Philippi
- Vlricus captus à Palatino
  - Eberhardus dux ſecundus, obijt anno 1504.
  - Hēricus comes obijt anno 1519.
    - Vlricus dux 3. Mater eius comitiſſa à Bitſch
      - Chriſtophorus dux 4.
    - Georgius comes: Mater eius comitiſſa à Salm.
- Sophia quam duxit uxorem dux Lotharingiæ.

Eberhardus ſenior adeptus eſt comitatum montis Beligardi, qui haud procul à Baſilea eſt. Vnde filij eius Ludouicus & Vlricus fuerunt comites Vuirtenbergenſes & Mōtligardenſes. Vlricus quem Palatinus comes Fridericus cepit, habuit uxorē Margaretā filiā comitis Sabaudię & matrē Philippi principis Palatini. Mortuo eñ primo eius marito Ludouico principe Palatino in iuuentute, nupſit Vdalrico comiti Vuirtenb. At frater eius Vdalrici Ludouicus, duxit uxorē Mechtildem, ſororem dicti Ludouici comitis Palatini, ſicq; duo fratres habuerunt uxores, unus principis Palatini, ſororem, & alter eius reliatam. Eberhardus barbatus primus dux, mortuus ſine liberis regionem uſq; ad ſe in duo dominia

Affinitas Palatinorū et Vuirtenbergenſiū.

dominia diuiſam, rurſum ſub patruele ſuo Eberhardo duce ſecundo in unam redegit diti
nem. Hic tamen ſecundus dux ultra biennium non manſit in ducatu, ſed corraſis utenſil
bus ſuis aureis & argẽteis, primum fugit Vlmam, ac deinde ad principem Palatinum, m
tuusq́ʒ eſt apud exteros ſine liberis. Tunc creauit rex Maximilianus nepotem ſuum Vda
ricum ducem Vuirtẽbergenſem, qui adhuc æuo noſtro ſuperſtes eſt atqʒ præſidet ducatu
à quo tamen aliquot annis excluſus fuit. Pater eius Henricus comes anno 1499. capt
fuit incluſus à patruele ſuo duce Eberhardo propter maniã qua laborabat, & propter qu
dam inepta quæ deſignauerat.

De bellis & ſeditionibus quæ in Vuir-tenbergenſis ditione intra trecentos annos orta ſunt.

ANno Chriſti 1286. Eberhardus comes Vuirtenbergenſis regis Rudolfi manda
diutius reluctando iram in ſe regis concitauit: unde rex contractis tam equitum
peditum copijs, comitatum prædictum armata manu ingreditur, & omnia quæ p
tuit hoſtili deuaſtatione de molitur. Videntes autem comes Eberhardus ta

Stutgardia à rege obſidetur.

tæ ſe multitudini reſiſtere non poſſe, ad tutiora loca confugit. Quod cernens rex, Stutg
diam uallauit obſidione, arietibus muros oppidi grauiter concutiens. Verum comes cu
ſuis qui intus erant fortius rem aggredientes, maiore regis damno quàm cõmodo ſeſe
hoſtibus defenderunt. Ad ultimum poſt concuſſum oppidi murum & poſt deſolatione
terræ archiepiſcopus Moguntinus comitẽ in gratiam regis reduxit. Eodem anno mem
ratus comes bellum geſſit cõtra Eſslingenſes: quibus cum Albertus comes de Acheln
alius quidam de Teck ſubſidia ferrent, Eberhardus eoſdẽ comites perſecutus eſt, eorum
uillas & agros igne & ferro deuaſtans, cum rapinis cædes non modicas fecit. Sed rex R
dolfus inter eos pacem reformauit. Anno 1309. Henricus Imperator ſeptimus conſult
rus motibus Germaniæ, inuenit principes ſibi conſentientes præter Eberhardum comi
Vuirtenbergenſem, qui rebellionem meditabatur. Cauſam aiunt fuiſſe, quòd multa tem
rẽ egiſſet cum ciuitatibus imperij, quæ ſub Rudolfo Cæſare nuper ereptæ fuerãt domin
Vuirtenbergenſi, à quo poſt Conradini mortẽ grauiter uexatæ fuerant aliquot annos u
ad Rudolfum. Itaqʒ Henricus ciuitatum fidem accepturus, accepit quæ in illas cõmiſiſ
comes Vuirtenbergenſis, adijt Spiram, quo mox & Eberhardus comes ducẽtis equitib
ſtipatus uenit. Sed quum nihil cum eo concordiæ cauſa agi poſſet, comes indignanter

Rex Rom. contra Vuirtenbergenſem.

ceſſit. Contra quem rex grandem exercitum uocauit & eum oppidis ſuis & caſtris ferè
mnibus aut deſtructis aut captis depauperauit, inter quæ & caſtrum Vuirtenberg fuit d
ſtructum. Itaqʒ belli anguſtia undiqʒ præſſus, comes ad caſtrum Aſperg munitiſſimum
git: quo obſeſſo, fugientem Rudolfus marchio de Baden ſororius eius in oppido B
ſicken recepit. Poſt mortem tamen Cæſaris Hẽrici omnia deperdita recuperauit. Benefi
autem marchionis oblitus, caſtrum eius obſedit de quo per marchionẽ & eius auxiliato
repulſus, prę mœrore Stutgardiã rediens obijt. Anno dñi 1360. Eberhardus comes V
tenbergenſ. præſes Sueuiæ ſeu aduocatus prouincialis ſuper 24. ciuitates imperiales ab
peratore conſtitutus, cœpit eaſdẽ exactionibus grauare: q̃d ciuitates non ferentes Impe
torẽ Carolum implorant. Cumq́ʒ Carolus comitẽ redarguiſſet, ille Imperatoris increpat
nẽ paruipendens, ligã fecit cum ducibus Auſtriæ. Ventum eſt autẽ tandẽ ad bellum, &
pertus dux Bauariæ ab Imperatore cõſtitutus dux belli: q cõcurrẽte auxilio Rhenenſiũ

Noua expeditio cõtra Vuirtenbergẽſem.

uitatũ comiti multa dãna intulit in ualle Zabergouu. Imperator uerò oppidũ Alen euic
q̃d erat comiti pro 20000. flor. impignoratũ à comitibus de Oetingen. Deinde ꝓfectus
ad Eſslingẽ & obſedit oppidũ Schorndorff. Rupertus autẽ Palatinus obſedit Gruning
& Auguſtani cum Cõſtantienſibus Geppingẽ. Tandẽ pax eſt facta ſub his cõditionibu
q̃d comes ſolueret ligam factã cum ducibus Auſtriæ, & reſignaret aduocatiã imperial
per Sueuiam cum omnibus iuribus ſuis, & q̃d ſua ablata ſibi reſtituerẽtur, præter oppidu

Alen oppidum imperiale.

Alen, quod imperio deberet eſſe ſubiectum. Cumq́ʒ hęc reſignatio uerbo fieret non aut
re ipſa, factum eſt poſtea anno 1373. q̃d dictus comes nomine Caroli Imp. à ciuitatibus i
perij per Sueuiam exegit grandem pecuniã. Ciuitatibus autem dare recuſantibus, com
cõgregato magno exercitu, eas magnis affecit dãnis donec tandẽ cõcordia facta Vlme
ſes dederũt 52. millia florenorũ, Eſslingẽſes 14. millia, Rotuuilẽſes 10. millia, Reutlingẽ

25. mil

millia, Lindouienſes ſex millia, Conſtantienſes 40. millia &c. Sunt autem qui ſcribunt
peratorem per illam pecuniam placaſſe memoratum comitem, ob id quod ſibi ademe-
aduocatiā ciuitatum Sueuiæ. Eodem tempore comes aduocatiam monaſterij Mulbrun
nſ. reſignare coactus eſt, quā poſtea comes Palatinus obtinuit, & anno 1364. rurſum ami
Anno 1373. aut ſecundum alios 1377. denuo erat bellum inter comitem Vuirtenber-
nſ. & ciuitates Sueuiæ. Poſtq ergo comes ciuitatibus & ciuitates uiciſſim comiti multa
uliſſent mala, quadam nocte ante feſtum diui Ioannis, Reutlingenſes cum ſociorum au- *Reutlingenſes*
iari manu, numero 500. egreſſi, latuerunt in arbuſtis, donec paſtores ex oppido Vrach *pugnant cōtra*
Tettingen mane ſummo pecora in paſcua agerent, quæ omnia abegerunt, & pagū Tet *Comitem.*
gen incenderunt. Quo facto Vdalricus iunior comes Vuirtenbergenſ. cum iuſto exer-
equitum conabatur illos opprimere, priuſq ſe ad oppidū reciperent. At ciues hoc ad-
tentes, per portam aliam ſolito clauſam excurrunt & hoſtem præter eius expectationē
cundant & ceu pecora interficiunt. Comes par eſſe non potuit, ſed perturbato ordine fu *Strages Co-*
e conatur, at circumſepto hoſtibus armatis nulla patuit fugiendi uia. Occubuerunt in *tis.*
pugna plurimi inſignes uiri Fridericus comes de Zollern, Vlricus comes de Thubingē
nnes comes de Schuuartzenberg, Suiggerus de Gundelfingē, Gotfridus de Vuinſs-
m uexillifer cum alijs 39. nobilibus uiris præter famulos eorum, quorum numerus mul
naior erat. Alij tamen numerant 71. nobiles & ſeruos. A parte uerò Reutlingenſium pe
unt tantum 16. uiri. Ipſe filius comitis de Vuirtenbeg Eberhardi acceptis aliquot uulne
us, cum quibuſdam alijs fuga elapſus peruenit ad arcem Acheln. Reutlingēſes equis &
qua præda potiti, captis aliquot, oppidum ſuum uictores ingreſſi ſunt. Petierunt autem
biles ſuorum cadauera, quæ illis Reutlingenſes dederunt. Durauit hoc bellum diutius
d Carolus Imperator cōniuebat duci Vuirtēbergenſi. Sueuia ex hoc bello multa paſſa
mala. Nam uillæ ruſticæ integriq pagi utriuſq partis exuſti ſunt, & fruges contritæ in
is quæ res multos pauperes ruſticos ad mendicitatem perduxit. Poſtq accepit comes
irtenbergenſ. hanc inſignem cladem comparauit maiores copias, armauitq omnes ſu- *Nouus confli-*
ubditos. Contrà quoq ciuitates conſcripſerunt auctiorem exercitum, ſed iuſto prælio *ctus.*
dimicauerunt, alteri autem alteros uehemētius uexauerunt. Aiunt hunc comitē Eber-
dum uiuum ex materno utero exciſum, id quod præſagium fuiſſe putāt futuræ ſuæ in in
nos graſſationis. Anno 1388. conflictus maximus inter comites de Vuirtenberg & ci
tes imperiales apud Vuilam eſt habitus. Contigit autē hoc modo. Poſt conflictū apud
utlingen in quo perierunt tres comites & 72. nobiles & famuli, audaciores factæ ciuita-
ligam fecerunt cum ciuitatibus Rheni, ſicut & comites de Vuirtenberg & duces Baua
& quidam epiſcopi fœdus inierunt, factæq ſunt prædæ & direptiones, uaſtationes, cæ-
incendia, plurimaq mala. Contigit autē q̄d ciuitates prædictæ cōtractis copijs aliquot
das & incendia agerent, obſiderentq cœmiteriū in uilla Toffingen quæ erat Vuirten-
genſium prope oppidum Vuilam. Quapropter Eberhardus comes Vuirtenbergenſis
gregatis copijs hoſtem inuaſit in uigilia diui Bartholomæi, initoq conflictu, in prima
comes Vdalricus Eberhardi filius cum nōnullis alijs occiſus interijt. Ea ſtrage territæ *Vlricus comes*
comitis copiæ. Quod aduertens ſenior comes Eberhardus, exclamaſſe fertur ad ſuos. *interijt.*
id trepidatis? State uiriliter, ecce fugam. Hac uoce reuocati ſui, pars autem aduerſa re-
iens ſi quis fugeret, pauſando ſunt uicti. In eo conflictu de parte Ciuitatenſium mille *Stratagema.*
mplius ceciderunt, capti ſunt 600. reliqui uerò fuga ſaluati. Ex parte autem comitis pe
unt comes Vdalricus de Vuirtenberg, comes de Louuenſtein, comes de Zollern, co-
de Vuerdenberg & cū his 60. nobiles ac milites. Anno 1498. Eberhardus dux ſecun
Vuirtēbergenſis cum uix duobus annis adminiſtraſſet, cōſcientia malæ adminiſtratio
el metu ducatum deſerēs, Vlmā cum paucis profugit, auferēs ſecum uaſa argentea &
ta, quæ paulò poſt conflauit in maſſas & ad Philippū comitē Palatinū diuertit. Cumq
eret ut uaſa reſtitueret uiciſſimq reciperet penſionem annuā ſex milliū florenorum
ad uiueret, id non fecit, ſed aliq̄t annos moratus cum principe Palatino tādem in arce
lenfels anno 1504. diem clauſit extremū. Anno 1514. exorta eſt poſt paſcha ſeditio in du
Vuirtenbergenſi, quā appellauerunt pauperē Conradū. Quum enim ruſtici ſupra mo *Der arm Con*
exactionibus grauarent, illi in ſeditionem uerſi & moti contra principem ſuum, coē *rad.*
nt illum fugere ex Stutgardia in arcē Thubingenſem, quouſq tumultus fuit ſedatus.
ti tamen deinde neci fuerunt dati, præſertim qui fuerant autores ſeditionis.

Anno

Anno Chriſti 1518 Vlricus dux Vuirtēbergen. pſcriptus à Cæſare, bello fuit obrutu
liga Sueuica. Cumq́ꝫ ille imperialem ciuitatem Reutlingen inuaderet ſubiugaretq́ꝫ, pul
eſt ex ſuo ducatu. Et reuerſus in Septembri denuo fuit excluſus, manſitq́ꝫ extorris uſq
annum Chriſti 1534: tunc auxilio Philippi Landgrauij Haſſonum fuit reſtitutus.

De oppidis ditionis Wirtenbergenſis.

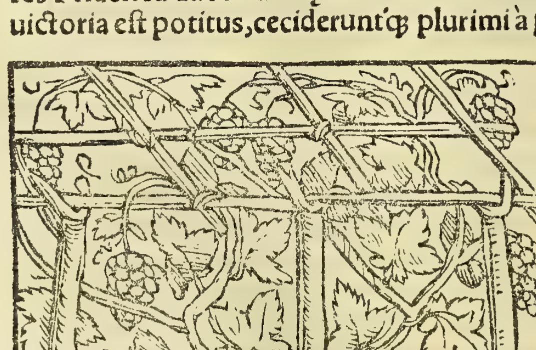
REgio Vuirtenbergenſis ducatus ueluti circularem habet ſitum, complectiturq́ꝫ
uitates & oppida plurima, multa caſtra & monaſteria, uillas & uicos penè inf
tos, prҿter tres ciuitates imperiales, Eſslingam, Vuilam & Reutlingam, quҿ in
ditionem principis ſuum habent ſitum & proprias iuriſdictiones. Præſtantio
autem huius ducatus ciuitates ſunt Thubinga & Stutgardia.

Thubinga.

FVit hæc ciuitas olim habitatio præcipua Palatinorum Thubingenſiū qui hodie
dent in Briſgoia, curiā ſuam habētes in arce Liechteneck, haud procul ab opp
Kenzingē ſita. Anno Chriſti 1477. ad inſtantiā comitis Eberhardi de Vuirtēb
& mōtis Beligardi ſenioris, illuſtrisq́ꝫ dominæ Mechtildis matris eiuſdē, autori

Romani pōtificis uniuerſitas ſtudij generalis in
pido Thubingæ fuit erecta, & eccleſia parochi
diui Georgij in collegiatam eleuata. Habuit &
huc habet hoc florētiſſimū ſtudiū multos celeb
& egregiè doctos uiros, inter q̃s Iohannes Sto
Ioan. Stoflerus rus mathematicus, olim præceptor meus fideli
mus, editis in Aſtronomia multis libris, apud p
ros perpetuā ſui reliquit memoriā. Nec tantum
flenda fuit mors huius optimi uiri, qui ante trigi
annos ad ſummā & planè inualidā peruenerat
tem, quātum optimorū librorum eius interitus
edax flāma poſt mortē eius unà cum pulcherrima ſphæra & uarijs inſtrumentis in fau
redegit. Adiacet hæc ciuitas Neccaro, ſita in loco amœno, ornata munitiſſima arce mo
na, habetq́ꝫ agrum ualde fœcundū, quippe q fert uinum, frumētum, fœnum, poma, piſ
uenationē & alia ſimilia. Creuit ciuitas non parum poſtq́ꝫ ornamentum ſcholæ acceſſi
opibus & elegantioribus domibus. Anno Chriſti 1164. uenit Guelfo ſeptimus co
cum magno exercitu contra Hugonem Palatinum Thubingenſem, habens apud ſe a
liatores epiſcopos Spirenſem, Vuormacienſem & Auguſtanum, Bertholdum ducem
Conflictus. ringenſem, comitem Veringenſem &c. Hugo uerò Palatinus habuit à parte ſua auxil
res Fridericū ducē Sueuiҿ, comites à Zollern & multos alios. Cōgreſſi aūt pugna. H
uictoria eſt potitus, cecideruntq́ꝫ plurimi à parte Guelfonis & capti ſunt circiter nōge

Stutgardia.

CIuitas iſta haud procul à Necc
ſita, fuit primū à Marchionibus
denſibus extructa, atque dein
Rudolfo Habſpurgenſi anno
cet Chriſti 1286. muro cincta. Habent du
Virtenbergenſes hodie reſidentiam ſua
hoc oppido, intra cuius mœnia eſt eleg
& regium caſtrum, ſed in plano ſitum.
ger uerò per circuitum ciuitatis eſt fertil
mus, conſitus infinitis uineis, & uinum
us loci eſt ſatis generoſū, celebraturq́ꝫ,
reliquū Neccaricū uinū, p totā Sueuiā.
uerbis exprimi poteſt, quāta uini copia p circuitū huius oppidi ſingulos annos produ

Orn

nauit locum iſtum olim Ioannes Capnion, uulgo Reuchlinus dictus, uir inſignis, iuriſ/ *Ioannes Capnion.*
itus, trilinguis, & qui primus in orbe Chriſtiano ſacram Hebræorum docuit linguam.
ori tamen eius in oppido Pfortzheim, natali eius loco repoſiti, à ſtudioſis permittuntur
ſim reuolui, Græci & Hebraici. Ibi inter reliqua exemplaria habetur ספר נצחון manu
iptus, quem & ego olim mihi deſcripſi.

Reutlingen, Eſslingen, Hailprunn.

ANno Chriſti 1282. aut ut aliȷs uidetur, anno 1240. Reutlingen ex uilla facta eſt ciuitas, idq; ſub Friderico ſecũdo, qui multa per Germaniã loca mœniȷs cinxit atque in munita redegit oppida. Habet aũt Reutlingenſis ciuitas fundum omniũ rerum feracẽ, ſitumq; amœnum. Eſslingen uerò oppidũ muro eſt cinctum anno 1285. priuilegiȷsq; & regalibus donatum. Eſt etiam ſolum eius tam fœlix et amœnum, ut undiq; uineis circumiacens terra ſit referta, atq; ſex monaſteria ob loci ubertatẽ ibi ſint conſtructa. Hailprun quaſi ſalutaris fons, uulgo Heltprun ad ripam Neccari cõdita, ſecũdum quoſdam anno Chriſti 1085. ciuitas induit formam. Aliȷ uerò ſcribunt eam mœniȷs clauſam ſub Friderico ſecundo. Eſt ſitus eius quoq; amœnus & habet magnã ex fœcundo ſolo commoditatem. Nam creſcit ibi præſtantius uini magna copia.

Thermæ ſyluestres atque Cellenſes.

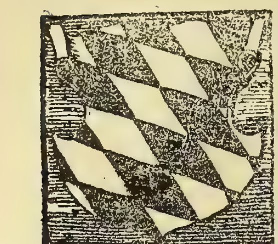
NOn conſtat quãdo inuenta ſit ſcaturigo thermarũ ſyluestriũ, quas uulgo Vuildbad uocamus, ob aſperos mõtes et incultam terram, quæ in eo loco eſt, niſi quod coniectura eſt, cum thermis Badenſibus has quoq; inuentas. *Vuildbad.* Nunquã fuiſſet in ea rudi & indomabili terra oppidum conſtructum, niſi hoc Dei beneficiũ & ſalutares aquę ibi fuiſſent deprehenſæ. Non feruent aquæ iſtæ ſicut Badenſes, ſed ſic in egreſſu caleſcunt, ut facile à cute humana ferri poſsint. Sunt admodum ſalubres paralyticis & contractis membris. Nã ſunt tinctæ ſulphure, alumine & cupro. Purgant caput, ſenſus exteriores, cerebrũ, ſto
chum & inteſtina, quin & laborãtib. ictericia calculoq; renali & ueſicali proſunt. Pro/
t etiã magis uiris quã mulierib. ſicut cõtrà thermæ Badenſes in Heluetia ſalubriores fœ
is ſunt quã uiris. Sũt & aliæ thermæ haud procul à Vuildbad diſtantes in Nigra ſylua,
pe Kaluu ſcilicet, q̃ ab oppido Cell uocant̃ Cellenſes, ſed quæ frigidæ emanant. Habẽt
m hæ aquæ mixturam aluminis, cupri & parum ſulfuris, proſuntq; ad expellendũ con
am ex humiditatibus materiam, ut ſunt antiquæ febres, mala & flegmaticæ ſtomachi
plexiones. Sanãt quoq; uulnera & aliàs incurabilia ulcera, conſtringunt fluxus, ſedant
rem membrorum, atque proſunt iȷs qui calidæ & ſiccæ ſunt complexionis.

Rotenburgum iuxta Neccarum.

Rẹſefert hęc ciuitas uetuſtatem quandam, id quod hinc colligimus, quod anno Chri/
ſti 1112. terræmotu collapſa, poſtea anno 1271. rurſum fuit inſtaurata per Albertũ co/

Landfurt.
mitem ab Hohenburg. Fuit autem ante terręmotū Landfurt & poſt Rotenburg appella
Dirimitur per interfluentem Neccarum in duo oppida, utrunq; unà cum Horb, paret co
tibus ab Hohenberg & eorum ſucceſſoribus, qui hodie ſunt principes Auſtriæ. Vocat
tem unum illorum oppidorum Ehingen & alterum Rotenburg, de quibus ſupra quoq
mentionem fecimus. Eſt & aliud oppidum, etiam Rotenburg appellatum, iuxta Tub
rum fluuium ſitum, quod imperio immediate ſubiectum eſt, & habuit olim proprium d
cem, cuius linea defecit anno Chriſti 1172. fuitq; ultimus dux appellatus Fridericus, q m
tuus eſt ſub Cæſare Friderico cognominato Barbaroſſa. Eſt illud Rotenburgum ualde
gans oppidum, in edito loco ſitum, habens ad occidentem uallem profundam per quã
ſeptentrionem decurrit Tuberus fluuius.

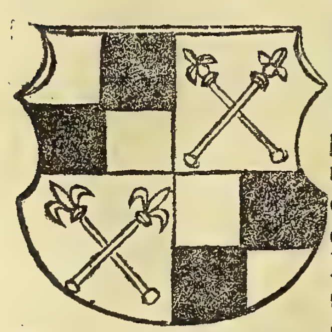
Ducatus Teckenſis.

SVnt qui putant arcem Teck ſic appellatam à populis Tecto
gis, ſed quæ ſucceſſu temporis prima litera in geminũ u mu
tæ cœpit appellari Vueck, atq; inde principes illius ditionis
armis ſuis poſuerunt ſignũ cuneatũ. Vocãt enim Germani c
neum Vueck. Aiunt aũt quendam in illo principum genere fuiſſe, c
agnoſcens Chriſtum cõdidit ſubter arcem ſuam eccleſiã, iuxta qu
paulo pòſt orta eſt ciuitas Kirchen, ab illa eccleſia ſic denominata
Hic princeps ob Chriſtum cognitum à Chriſtianis honoratũ, factus

Kirchen ander Eck.
dux eorum, mutatoq; nomine Vueck in Teck priſtinum Tectoſagum nomen, uni ex H
ſpurgenſibus comitibus ditionem ſuam reliquit. Cumq; & illius poſteritas circa ann
Chriſti 1400. deficeret, comites Vuirtenbergenſes ducatum illum ditioni ſuæ in corpo
runt. Vltimus dux fuit patriarcha Aquileienſis, mortuusq; eſt in concilio Baſilienſi.

Zollern uulgo Hohen Zorn.

PVtant ditionem iſtam ſub Henrico tertio exortam, p
mosq; eius proceres fuiſſe Rom. de genere Columnẽ
qui excluſi Italia, fauore Imperatoris hunc locum ha
tandum obtinuerũt. Creauit itaq; Imperator Ferfrid
primũ huius loci comitem & deſignauit illi ſpaciũ totius co
tatus, in quo arx Zollern in ſummo monte fuit, extructa & ad
dicem eius oppidum Hechingen. Anno Chriſti 1416. natũ f
diſsidium inter Fridericum comitem de Zollern & ciuitat
Rotuuilenſem, adeoq; creuit diſcordia illa inter aduerſas part
ut utrinq; caperentur ſubditi & neci darentur. Rotuuilenſes
go innocentiã ſuam explicantes aliſs ciuitatibus imperialib
commouerunt eas ut magno apparatu obſiderent arcem, continuarẽtq; obſidionem me

Zollern deſtruitur.
anno. Comes uerò deſtitutus omni auxilio atq; commeatu, coactus fuit ſeſe dedere. Di
runt itaq; Rotuuilenſes unà cum Vlmenſibus & aliarum ciuitatũ copiſs arcem Zoller
ſem, ſabbato poſt aſcenſionem Chriſti. Quando uerò hęc arx poſtea fuerit reſtaurata, n
inueni. Nati ſunt ex his comitibus Marchiones Brandenburgenſes, ut infra ſuo loco ſ
ſcripturus.

Geppingen.

COndiderunt iſtud oppidum domini Staufenſes priuſquam ad ducalem ſubli
rentur dignitatem, ſcaturitq; ibi fons amaræ aquę, unde balnea facta ſunt, quę
ſtructioni epatis & ſplenis medelam afferunt. Inſeruiũt quoq; laborantib. hy

Balneum Geppingenſe.
piſi & ictericia, & his qui tertianæ ſubiacent febri. Itẽ excitat appetitũ edẽdi, &

Veringen

COmitatus Veringenſis excurrit ab alpibus Sueuicis uſq; ad Danubium, imò ul
quum comites illi fundatores fuerint monaſteriſ Yſsnenſis. Natus eſt ab eis Hern

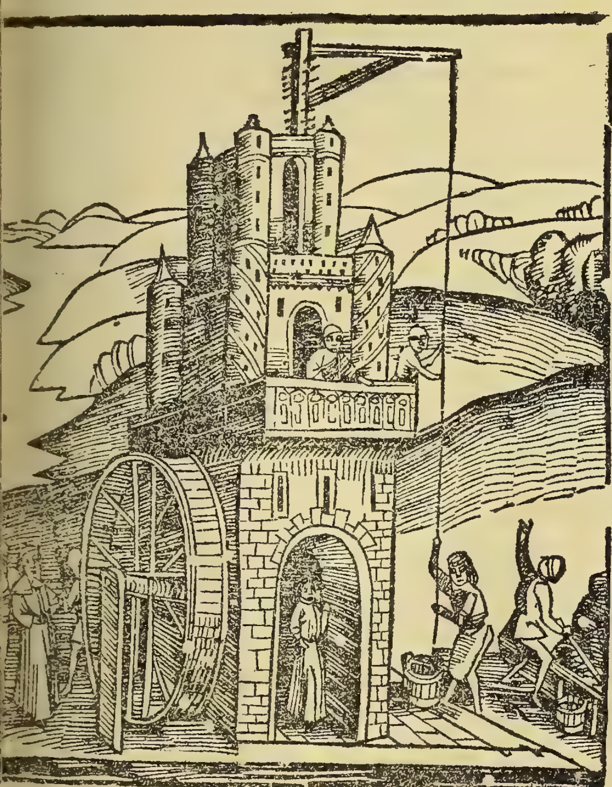

nus Cõtractus, cuius pater uocatus fuit Vuolferadus comes Veringenſis mater uerò Hiltrudis. Cumq́ filius Hermannus omni mẽbrorũ deſtitueretur officio, inutilis eſſet ad tractãda ſecularia negocia, pater incluſit illum monaſterio ſancti Galli, in quo ſicut & in maiori Augia conuentualiter cũctis diebus uitæ ſuę claudus & cõtractus uixit. Hinc etiã illi nomẽ datum, ut ob mẽbrorũ contractationem Contractus uocaretur. Scripſit cõtractis ſuis manibus multos libros, potiſsimum de curſu Lunæ, de Geometria, de mundo & eius euentibus, de horologijs, de inſtrumentis muſicis, factis Conradi & Henrici Imperatorum. Habuit nobile ingenium in paralytico corpo- mortuusq́ eſt circa annum Chriſti 1050. & ſepultus in Aleshuſen dominio ſuo, ut in quo n uetuſto libro manuſcripto reperi in Alſshuſen, domo Teutonicorum fratrum.

Vuimpina uulgo Vuimpffen.

Mperiale iſtud oppidum ſitum in ripa Neccari, uocatum fuit olim Cornelia deuaſtatumq́ fuit ab Hunis, præſertim quum omnes per circuitum habitantes confugerint ad ipſum tanquam ad fortalicium, & tutum aſylum. Exercentes autem immanes illi homines ſummam tyrannidem & crudelitatem in obſeſſos, interfecerunt uiros & abſciderũt lieribus mamillas, ex quo crudeli facto, oppidum poſtea reſtauratum, appellatum fuit eippein, quod ſonat, Mulierum pœnam. Succeſſu uerò temporis ex Veippein factum corruptum uocabulum Vuimpina & uulgo Vuimpfen.

Vlma.

Vlma inſignis Sueuię urbs ad unã Danubij ripam ſita, ubi Hylerus et Blauus amnes Danubio miſcentur, redditurq́ inde idẽ Danubius nauigabilis. Putatur autem ab ulmis ſeu ulmetis hoc nomẽ adepta, quod ſcilicet conſtructa ſit in terra uligine plena & apta ulmetis. Dedit olim Carolus Magnus religiõis ſtudio Vlmam regiam uillã abbati & conuentui Augię maioris, q ecclesię iura, decimas, tributa, penſiones p p̃fectos ſuos inde recipiebãt. Sed Vlmenſes ante nonnullos annos ad libertatem ſuã non ſine maximo incommodo redierũt. Donationem ſuam Carolus literis cõfirmauit, quarũ hoc eſt exemplar: Carolus diuina fauente gratia Imperator Auguſtus. Si ſanctorũ monaſteriorum loca ne labãtur frequenter ſuſtentamus, ſuſtentando ditamus, nõ ſolum Deũ per hoc nobis amus, ſed etiam noſtri totius regni ſtatum corroboramus. Quapropter omniũ p̃ſenc futurorũ cõperiet induſtria, qualiter Vlmã noſtrã regalem uillam pro animæ noſtræ arentũ noſtrorũ remedio, ad monaſteriũ quod cõſtructũ eſt in inſula, q̃ in Alemanniæ ibus ſita, Sintleoheſuna nũcupatur, ubi uenerabilis pręſul Hetto ſpirituali turmę præ

Vlma datur monachis.

eſt,cum omnibus appendicijs ſuis & locis adiacentibus tradimus,atq; trāsfundimus,ut f
tres ibidē regulariter ſubſiſtētes & diuino operi die nocteq; iugiter inſudātes, dū à noſt
ſumptibus alacriter procurant,aſsiduis eorū precibus,Deū nobis propiciū facere digne
tur,& cum prædictus Hetto cum fratribus ſuis monachis & clericis in præfata inſula ex
terioribus curis remotis, Deo ſeruire liberius atq; ſecurius inſiſtere ualeat,cū ipſius abba
deſiderio, ſuorūq; monachorum rogatu Adelbertū cognatum noſtrū in ſupradicta Vl
Vlmenſes à monachis ſe ſubducunt. aduocatum ac defenſorem conſtituimus,&c.Datum anno ſalutis 813.Quū itaq; Vlmen
aliquandiu paruiſſent Augiæ Monachis,pertæſi eorum imperium, ſenſim ſubtraxerun
ab obedientia eorum,unumq; ius poſt aliud emerunt,donec tādem à iuriſdictione illoru
liberati ſui iuris ſunt effecti. Diſceptarunt tamē monachi aliquot centenis annis cū ciu
Vlmenſibus uſq; ad Fridericum tertium,tunc tandem Vlmenſes liberati ſunt ab omni
riſdictione monachorū,numeratis eis 24.milibus aureorum. Anno ſalutis 1128.cū diſc
dia eſſet inter Lotharium Cæſarē & Conradum ducē Sueuiæ, Lotharius pro ſe papam
bens & maiorem partē principum, Vlmā diuertit. Cui Vlmenſes portas clauſerunt dice
tes:hoc oppidū ducib. Sueuorum & Romanorum regi nō Saxonib. parere debet. Iratus
Vlma ſubuertitur. ſar Vlmam obſedit,ſuburbia incēdit,muros concutiens ciuitatē deſtruxit & multis int
fectis plures cepit.Sed defuncto poſtmodum Lothario & Conrado Sueuo electo,is ciu
tem reædificari præcepit,quam & ampliorē fecerunt. Habuerunt tunc monachi Augiæ
Vlmenſe ſumptuoſum templum. huc eccleſiam,decimas & alia multa iura in Vlma. Anno Chriſti 1377. cœptum eſt ædific
pulcherrimū & amplisſimum templum unà cum magnifica turri in urbe Vlmenſi cōſu
matūq; opus anno Chriſti 1488.Expenſæ quæ in hoc ædificio ſunt inſumptæ,dicunt aſc
diſſe ad nonies centena millia aureorum. Anno 1552. urbs hæc à Mauritio Saxonum
ce,per aliquot hebdomadas fruſtra obſeſſa, ingens tamen damnum perpeſſa eſt,quum
ſtis circumiectos pagos atq; oppida,Reip.ſubiecta incendijs deuaſtaret. De ciuium hu
urbis ſtudio,labore & negocio ſuprà mentionem feci, ubi de moribus modernorum S
uorum nonnihil ſignauimus. Habet autem agrum frumenti feraciſsimum, ac uinum æ
producit, idq; ſatis auſterum, niſi acrioribus ſolis concoquatur ardoribus. Habet à pa

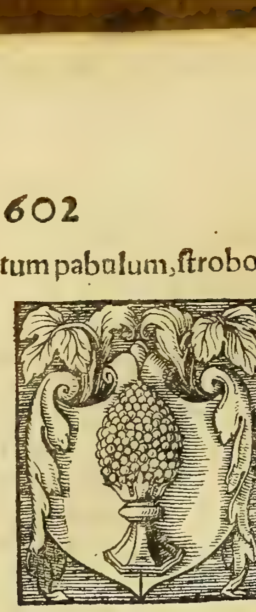
aquilonis montē uineis & nouellis ar
ribus pulcherrime conſitum. Ibi uider
cet in uno iugere terræ per inſitionē pl
tatas ducentas aut trecētas arbuſtulas,
effoſſę magna copia per deſcēſum Da
bij diſtrahuntur uſq; in Auſtriam. Ne
ſi ruricolæ alia ratione hoc ſuū artifici
exerceant, quam quod ſimilium inſitio
faciunt in ſimilia ſecundum genus, no
tem ſecundum ſpeciem, ſicut piri in pi
& mali in malum, tam fœcūdum eſt ſol
illud. Non puto illos obſeruare præce
Varronis, quibus monet, melius eſſe i
ſitionem fieri in arborem domeſtica
ſylueſtrem : item mollem plantam no
mollem aut multū duram, nec in diſsi
lem inſerendam. Vidi ego ſæpius decem aut quindecim ſurculos inſitos uni ueteri t
co, feliciterq; omnes ſuccreſcentes, & non male prouenientes. Id fortaſſe omnes nor
ſurculos inſerendos ſteriles & de nouo natos & non eos qui ferunt fructum, quique n
cile ad debitum uenire poſsint augmentum.

Auguſtanæ urbis deſcriptio, per doctiſſimum uirum dominum Achillem Gaſſarum, medicinæ doctorem.

AVgſpurgum ſiue Auguſta, Rhetiæ primæ, quæ nunc Sueuia dicitur, ciuitas, Ro
ni imperij & hodie cultu & diuitijs clariſsimum, ita origine quoq; uetuſtiſsim
municipium exiſtit. Ea inter piſculentiſsimorum fluminum, Lechi uidelicet (q
cus etiam uocatur) & iamiam Sinckoldam recipientis Vuerdachæ (quam Vin

i nonnulli aſſerunt)confluentiã, in natiuo & aprico colle ſita,ab oriente Fridbergã Ba-
iæ oppidũ trans Lycum,cuius alueo à Vindelicis ſegregat̃, reſpicit,à meridie per cam-
ſtria memorati Lyci Algoicas alpes & Lanſpergã proſpectat:ab occaſu Marcã Burgra
:cõtingit,ac ab arcto communes cum Sueuia ſua terminos, ad uſq; Lyci cũ Danubio è
gione Vuerdę oppidi cõmixtionem poſsidet. Cuius meridianus circulus à uero occiden *Lõgitudo et là*
i partibus ac 16 ſcrupulis diſtat,& aquilonaris polus ſupra finitorẽ ipſius 48 gradibus *titudo Auguſtæ*
cũ Coſmographis loquar)& 17.minutijs eminet. Cõſtituta eſt igit̃ præfata urbs in ſepti
climatis, διαρυφαίων ἢ διαποντȣ dicti, principio, ſiue quod idem eſt, ſub decimiquarti ab
quatore iuxta Ptolemæi numeros, paralleli fine, ubi longiſsimus dies ex qndecim ho-
& 54 minutijs, nox uerò breuiſsima horis 8. minutijsq; 6. in ſolſtitio ęſtiuo & ecõtrà in
ima cõſtat. Vmbra aũt recta in meridie æquinoctiũ gnomonis altitudinẽ ſemiuncia &
lico ferè excreſcit: ac habet ſydera p̃ciſe uerticalia, ſtellã quinti ordinis, quæ eſt cubitu
iſtro Bootis, itẽ ſtellã quartæ magnitudinis, q̃ eſt ſeptentrionalior duarũ ſub genu dex-
Herculis ἐνγόρας adpellati, deinde & ex ſexto ordine ſtellulam quę uidet̃ media triũ in
iſtro pede eiuſdẽ Herculis: ad hæc ſtellam quartæ iterũ magnitudinis, quæ fulget in pede
xtro Andromedæ, deniq; tertij ordinis ſtellam quæ in ſiniſtri prioris pedis Vrſę maioris
remitate Borealior adparet. Quorum aſtrorum potiſsima pars Martis & Mercurij natu
cõmunicãt. In Zodiaci tamen ſignis, Capricorno ſubiectã Auguſtã hãc, uulgus Aſtro-
gorum iudicãt. Eſt autem aër ibidem ſaluberrimus ac undiquaq; liber, tum ager pro ſo- *Aër Auguſtæ.*
προσδιονύσȣ natura fertilis, frumentoſus & planus, qui tamen mures araneos, pleriſque
res uocatos, neq; gignat neq; aliunde aduectos ferat, lata habens paſcua, campos amœ
ſimos, ac tũ aucupijs, tũm uenationibus idoneos: amnes itẽ circũ circa limpidiſsimos,
ioq; laticis fontes ſapidiſsimos, prædia deniq; & uiuaria habet nõ ingrata, ędificia autem *Auguſtana*
ora quàm credi poteſt ſumptuoſiſsima, plateas amplas pariter ac mundiſsimas, nec non *ædificia.*
enijs ambitioſiſsimis, aggeribus munitiſsimis, propugnaculis et foſsis inexuperabilib.
udit̃, quorum ambitus anguloſus plus minus nouẽ millia paſſuum forinſecus continet.
de accidit ut non modo plebeiæ multitudinis conuerſationi ac crebris negociatorũ com
rtijs p̃ cæteris ſuperioris Germaniæ habitationib. locus ſit accõmodatiſsimus & aptiſ-
ius, uerũ etiã maximorũ principũ, regũq; adeò & Imperatorum Romanorũ ueluti incly
Regia, & ſedes longe magnificentiſsima ab antiquo eſſe credat̃. De cuius certo nomine
miſue cõditorib. aut alijs celeberrimis antiquitatib. admiranda paſsim feruntur, quę ta-
n ut uaria ſic etiã ualde dubia ſunt. Tradunt enim annales uulgati, paulo poſt mundi di-
iium à Iapheti filijs ciuitatem hãc, ſeu potius uicũ exordia ſumpſiſſe. Deinde annis ſex- *Exordia Au-*
itis ferè ante conditam Romã, narrant Marthesiam Amazonũ reginã, poſteaq; Europa *guſtæ.*
iori ex parte fuiſſet potita ciuitatẽ hãc & debellaſſe & captã expoliaſſe. Quę mox ſubſe
enti tẽpore ab indigenis iterũ pro æui eius captu exędificata, tignisq; & macerie fortius
àm antea communita, haud aliter atq; reliqua Germanorum oppida inter horridas ſyl-
s fœdasq; paludes (nam agriculturæ nemo in hac regione operam tũc dabat) aſpero ſatis
lo inculta, nouisq; inſuper aduenis ampliata multis ſeculis eſt. Quid autem præclari in-
ea temporis à ciuibus his geſtum ſit, qualemue reſpublica illorum habuerit faciem ſiue
æ uiuendi illis ratio fuerit, ob hiſtoriarũ penuriam nemo, niſi exoletas fabulas uelis, fa-
e dixerit. Cõſtat tamẽ Germanos priſcos uenationib. & rei militari ſtuduiſſe unicè: qua-
nequaq; à ueritate diſſonat, terram hanc cum gente ſua mutuis uicinorum populationi
s, crebrisq; aliarum nationũ incurſionibus, ſub inde à priſtino ſtatu diuexatã, ac prædo-
nantibus modo Rhetis (quorum è Tuſcia in alpes aduẽtus circiter 548 annos ante Chri
natiuitatẽ fuiſſe perhibet̃) modo Boijs, nõ raro Vindelicis, ſæpe etiã & extremo Sueuis
miſere euerſam uel omnino permutatam. Adhæc in cõfeſſo habetur, quod licet imma-
(ſicq; namq; Horatius Rhetos appellat) barbarus & moribus rudis populus, reſpectu
ebræorum, Græcorum aut Romanorum, hic fuerit, iuſtitiam tamen & pudicitiam inter
os, nec non hoſpilitatem erga aduenas exercuerint ſemper. Aſtrologiam etiam in prę- *Dij Germano-*
uſuq; frequenti habuere. Deos deniq;, ut omnes Germani, Solem, Lunam, Herthum, *rum.*
eſt, terram, ac ignem, nimirum quod hos uiderent, reliquos neſcirent, uenerati ſunt tan-
n, donec creſcente ſuperſtitione peculiarius ciuitati ſuæ Numen, Ciſam quandam, rece-
rũt quoq;, à qua protinus ſiue ea frugifera Ceres ſiue Cybeles turrita fuerit (utrũq; enim
iores annotarunt) nõ ſolũ ciuitatẽ ſuã Cyſarim indigitaſſe, ſed & ob mitius demonſtra-

tum pabulum, ſtroboli ſeu coni pinei inſignia ſibi(quanq̃ imperiti rerũ iam botrũ, iam f
gum immaturum pinxerint, & plebs eum pinum deberet, urbis p
rum inepto ſanè idiomate uocet)deinceps adſcripſiſſe incolas, n

parum multi etiamnum credunt, in cuius honorem quoq; ceu tu
Nundinæ Augu ſtanæ. laris ſuæ, annua feſta hic 4. Kalendas octobris agitauit quondã a
tiquitas, quemadmodum & poſteritas adhuc Auguſtæ public
nundinas eodẽ die celebrare ueteri inſtituto nõ erubeſcit. Tãde
cum inexplebilis regnandi libido Romanis omnino perſuaſiſſ
ut liberæ Gemaniæ arma quoq; uel ſuo malo inferre auderent, f
ctum ſub Octauiani Auguſti monarchia eſt, utis accepta iam apu
Germanos Lolliana quàm ignominioſiſs. clade, amiſſa quinta l
gionis Aquila, onus belli eius totum Cl. Druſo priuigno ſuo del
garit. Qui, ut erat induſtrius adoleſcens, ſuperatis cõfeſtim alpibus, exercitum copioſiſ
in campeſtria deduxit, & Rhetos una æſtate quartodecimo ante Chriſti Seruatoris natiu
tatem anno, plurimo illorum ſanguine, ſuorum uerò maiore periculo quàm damno perd
muit, ſimul ac ciuitatem hanc noſtram per deditionem accipiens, non modo pro ſepibu
muros, aggeribusq; turres ædificando, reſtituit, & nouis pro reipub. Romano commod
colonis firmius adornauit, ſed & quemadmodum frater eius Tyberius eodem commilit
Tyberina Druſomagus. Vindelicos in propinquo Romanam prouinciam faciens, Rhetobonnam apud illos à ſu
uocabulo Tyberinam dici uoluit, ita ipſe quoq; nomen ſuum, ut in poſterum Druſom
gus de ſeſe uocaretur, illi ceu immortali trophæo impoſuit. Quanquã non neſciam ſupe
eſſe hodie quàm plurimos, qui eam Cæſari Auguſto dedicatam ac memorati Druſi man
dato Auguſtam nuncupatam, adeoq; illam ipſam Auguſtam Vindelicorum, tam in Pto
mæi geographia quàm aliorum authorum hiſtorijs eſſe, ad aras uſq; contendant. Quã op
nionem tamẽ in pręſentiarũ neq; refutare argumẽtis neq; refellere in animo eſt. Permãſ
itaq; ciuitas iſta, ut Sueui, ut paulo prius ab Auguſto Cæſare ex ultima quaſi Germania a
Rheni Danubijq; fluenta admiſsi, acriter imminerent, in fide Rom. nõ abſq; euidente inc
mẽto ſui, quoad Prouincia per procuratores legatosue (quorũ prætoriũ inibi fuiſſe uix a
bigendum)cohibita eſt, adeò ut Cor. Tacitus eam ſplendidiſsimam Rhetiæ coloniam ſu
tẽpore ſub Hadriano & Antonino Pio Imp. dicere non addubitauerit. Porrò ſub M. Ael
Auguſta à Rom. cõtra hoſtes defenditur. Vero Imp. circiter annum domini 166. per Aufidium Victorinum legatum à Cattorũ irru
ptione propugnata, & paulo pòſt per Pertinacem prætorem, primaq; legionis ducẽ ab h
ſtibus iterũ uindicata, ac dein à L. Cõmodo, Septimo Seuero, Aelio Baſsiano, Licino V
leriano, (qui è procuratore anno domini 257. militũ ſuffragijs hinc ad imperiũ euectus e
Aureliano Tacitoq; Cæſaribus, nec non Bonoſo Rhetici limitis duce Eiulaſio, Galerio
etiã C. Aquilio prætoribus, tum pulchre aduerſum hoſtes conſeruata, tum liberaliſs. auc
eſt, nec unquã rebellauit. Per tẽpora aũt Conſtantini Magni, filiorumq; eius Magnentiu
Hiſpanienſis poſt auum ordinũ comes & poſt illum Syluanus, Barbatio, Neuitta (qui an
no domini 365. Conſul poſtea Romæ eſt dictus)præſides hic, haud tamẽ citra grauiſsim
Sueuorũ incurſationes ordine ſibi ſucceſſerunt. Deinde ſub Gratiano Imp. defectionẽ c
ues Lentienſiũ prouocatione moliti ſunt, ſed eã contrucidatis apud Argentuariã 36. Al
mannorũ millibus, facile cõſopire & prouinciã in pace retinere Cæſariani potuerunt, uſ
Imperij maieſtas ſenſim minuitur. ad obitũ Theodoſij magni: tũc enim imperij maieſtas in anguſtias paſsim redigi, & apu
Germanos Gotthorum armis omnino conteri cœpit, quare & Alemanni undiq; liberta
uindicantes, eiectis paulatim Rom. antiquas prouincias nõ impigre receperunt iterũ: ſu
qua tẽpeſtate M. Aurelio & poſt ipſum Theodorico Triarij præfectis, dũ Sueui ſuperat
Danubio Rhetiã omnino occuparunt, fieri nõ poteſt, quin & Augſpurgi tumultuatum
dem ſit uariè, donec flagellum illud Dei, Attila Hunorũ ferociſs. ac ſuperbiſ. rex exerci
quingentorũ milliũ aduerſus Rom. & Viſogothos ad meditulliũ Galliarũ profectus, no
admodũ proſpere cũ Aetio in campis Catalaunicis pugnaſſet, illico furore percitus, in r
ditu qcquid oppidorũ & urbiũ illinc per uniuerſam fermè ſuperiorẽ Germaniã, Helueti
Rhetiasq; ambas, in Pannoniæ ſuæ limites uſq; obuiã habuit, crudeliſs. & igne & ferro co
Auguſta ſubuertitur. culcauerit, proſtrauerit, penitusq; demolitus ſit. Agebatur forte tunc 450. Chriſti annu
quo in publica illa ciuitatum calamitate etiam Auguſta hæc funditus diruta, poſt triſtes f
uillas in rudera recidit, Barbarorumq; metu omni adiacenti ora, uaſta iacuit & deſe

ta uſ

ſq; ad Attilæ mortẽ. Inde adeò cladis huius ſuperſtites ſe uicinorũ Almangauiorũ mon
n, Sueuicarumq; ſyluarũ latebris prorepentes, uires recolligere, antequã patriã repetere
ueluti de nouo eam exuſcitare excolereq; auſi ſunt, idq; potiſsimẽ à Chriſticolis factita-

tum perhibetur. Qui eccleſiã hic reparantes, proximos quoſ-
que ad cohabitandũ ſua innocentia inuitarũt. Et ſicuti ab ini
tio Auguſtorum Cæſarũ armis omnem ciuilitatem, ita de cæ
terò religioni ſanctę reſtauratione acceptã merito fert ciuitas
hæc. Poſtq; enim Rom. pręſidio nunquã deſtituta & p̃cipuẽ
legioni III. Italicæ ſtatiua cõtinue quaſi prębuiſſet, etiã deos *Mercurij idolũ*
& ſacra illorũ conſuetudine longa recepit, unde pręter alia
idola, Merc. adeò ſibi addicta hic tẽpla habuit, ut ipſum inſcri
ptiones plurimę hodieq; paſsim extantes, proprio uelut epi-
theto Auguſtanũ uocẽt. Syluanum item, finiũ tutorem, tẽplo
publico lacte piarũt. Sed & Pluto cũ Proſerpina ędẽ hic me-
ruit ſuam. Inueniunt item Apollini Cranio & Marti dedicati
lapides. Vbi autem Euangelium de Chriſto, Lucio quodã, ut
uulgo perſuaſum habetur (nam Britanniæ ille rex, qui circiter *Euangeliũ an-*
annũ domini 190. floruit, patriã nequaq; exiẽs, pie apud ſuos *nunciatur Au-*
obdormiuit) annuciãte hic percrebuit, illico auditores ſibi de *guſtanis.*
ſtinatos, inter quos et Campeſtrius pretor extitiſſe cõmemo
morat, acqſiuit & ſolito more magis ſub crucis offendiculo
clã quã glorioſa prædicatione palã propagari cœpit, ad uſq;
Diocletianã illam cruentiſsimã (quæ à Neronis ſęuitia deci-
ma Chriſtianis numerat) perſecutionẽ. Tũc enim Narciſſus
undenſis pręſul fidelium gregẽ uerbo domini hic corroboraſſe, Dionyſiũq; Cretẽſem
npiam primum epiſcopũ conſtituiſſe narratur, qui breui martyr fidei Gaio damnante

effectus,quos aut quot in officio ſucceſſores habuerit nuſquam liquet. Certo tamen cõſt
S. Columbanum Scoticum monachum diſcipulumq́ꝫ eius S. Gallum circiter annũ dom
ni 580.per Sueuiam & Alemanniam Chriſtum intrepide ac palam Sigeberto Auſtraſiæ
ge concedente deprediċaſſe primum,quare non diu pòſt ſub Heraclio Cęſare,paulo ant
quam impius Mahumet pernicioſiſsimam ſuam apud Arabes fundaret ſectam, anno d
mini 618. Sozimus uerus paſtor epiſcopusq́ꝫ Auguſtæ à clero & populo electus eſt.

De epiſcopis Auguſtanis.

QVando in eccleſiaſtica & eas quæ ad religionem a
nẽt res incidimus,nõ extra propoſitũ fuerit,ſi ſing
lorũ Auguſt.epiſcoporũ nomenclaturã eorundem
continuã ſeriẽ unà cum ſacrarũ ædium ciuitatis e
primordijs,abſolutius paulo cõtexerimus.De
dente poſt 18.epiſcopatus ſui annum Sozimo primo præſu
ſecutus eſt illum rite ſub Sigeberti Alemannorum & Rhe
Secundus epiſcopus. ducis, Dagoberti Francorum regis filij tutela, Beruuelph
Sueuus, quo item poſt ſexennium mortuo,Dagobertus 3.lo
epiſcopus ordinatᷓ,ſeditq́ꝫ 17. annis. Cui Manno ſuffectus,
ſcopatum 19. annis tenuit, poſt quẽ anno domini 686. Vuic
electus 18. annos ſedit. Dein Brico ſiue Pericho 20.annis ſ
cedit, ad hunc Vunefridus Anglicus monachus, qui Boni
cius dictus, primus metropolitanus Maguntiæ eſt factus p
S. Bonifacius. ea,Pipini Groſsi Francorum principis authoritate diuerte
ſynodum hic anno domini 710.celebrauit.Inde Zeiſo 21.annis præſul eſt,à quo Marcm
nus ſiue Martinianus undetriginta annis pontificio fungitur. Cuius tẽpore Andogar
primus abbas Campoduni fit. Anno uerò 782.eligitur S. Vuicterpus & ſedit Carolo M
gno Francorum & Germaniæ rege contra Boios opitulante 16.annis.Quo in fata cede
Toſſo,opera & præſentia S.Magni præſul 12.annis nõ ſine ſanctitatis titulo fuit. Cui
ctione ſucceſsit S.Simpertus,antea monachus Murbacẽſis,Caroli Magni Imp.ſorore
tus:qui primus tẽplum maius Auguſtæ cõſecrãdo, diuę Mariæ uirgini in profeſto arc
Summum templum Auguſt. geli Michaëlis dedicauit, unde emporij & politirij celebritas eodem die ciuib.dimana
quiq́ꝫ epiſcopatũ ultra Lycũ extendẽs 30.annis eccleſiæ pꝛ̃fuit.Huic loco ſubrogatᷓ.Ha
per 7.annos. Anno 839.accepit lituum S.Neodogarius ſiue Nycarius et ſedit quadriẽn
Poſt quẽ Vdalmannus ſeptennio 14.pꝛ̃ſul extitit:cui in officio Vuiggerus ſiue Vuiche
decennio ſucceſsit.Inde ſubſequutus eſt Lauto per trienniũ: apud quẽ fuit Arſenius p
apocryſarius,q Lutharij Gallię Belgicæ & Rhenenſiũ regis adeoq́ꝫ primi ducis Luth
giæ digamiã damnauit. Cæterũ Faucenſe cœnobiũ Lauto hic extruxit primo,ac S.Ma
in cõcilio publico canonizari fecit. Anno 871.electus eſt 17.loco. Adalbero,muſicus e
Primus dux Lotharingiæ. gius,ac ſedit 16.annis.Succeſsit illi Hildenius 15.annis.Quo mortuo diuus Vdalricus
tificatũ ſubijt. Is filius fuit Hugobaldi comitis Dillingenſis, & ut multi addũt,è proſa
Kyburgiorũ: cui dum in cœnobio Sangallenſi literis operã daret,à Vuiberoda deuota
S. Vdalrichus. moniali,nõ ſolũ epiſcopatus,ſed & in eo plurimę tribulatiões pꝛ̃dictæ ſunt.Igitᷓ anno
mini 924.iuxta Eghardi, Cõtracti & Vrſpergenſis chronica,uel 903.ſecundũ uulgarẽ
logum,prȩſul ordinatus,50.perpetuis annis Auguſtenſem eccleſiã adminiſtrauit tãto
lo,ut Rom.pontif.ſacerdotib.ſuæ diocœſis legitimas uxores adimere uolẽti,nõ ſtatim
quieuerit, at Otthoni Magno Imp.in omnib. negotijs multisq́ꝫ pꝛ̃lijs cõtra infideles pr
adfuerit tãta itẽ pietate ciuitatẽ ſuã cõplexus eſt quoq́ꝫ, ut S.Ioannis ædem unno 956.
humilia hic mœnia,orationib. potius q̃ incolarum armis cõtra Vngarorum oppugna
nem non ſemel iam defendiſſet, pro laicorum parrochia primus erexerit, ac nobilium
ginum γυναικεῖον ſeu κοινοβιόν ad S.Stephanum octennio pòſt de ſuo fundarit. Deniqu
S.Stephanus. Afrę ſacellũ annis iam plus minus 180.ſitu et uepribus extra urbem hãc horrẽs reſtaur
uiuusq́ꝫ ſibi loco monumẽti elegerit. Ab hoc Hainrichus comes à Geiſenhauſen eccl
prȩficitur biennio:is cum Imp.Otthone in Calabriã cõtra Saracenos proficiſcens,pr
ca

rſus eſt,quanquam. Cōtractus captum & in exilium ab eiſdem miſſum anno 978. ſcribat.
i locū eius aſſumitur Vdalgerus,quo defuncto Eutychus 22. epiſcopus à Cæſare cōſtitui/
r: Poſt quē Luitholdus cathedrā tenuit,q beatæ uirginis ſummū templū ætate collapſum *Cathedralis ec*
cipua deuotiſſ. imperatricis Adelhaidis (quæ filia Rudolphi regis Burgundiæ uxor fuit *cleſia reſtaura*
tthonis primi) munificētia circiter annū 993. erigi iterū curauit. Sunt tamē qui operā hāc *tur.*
dalgero adſcribūt: Hic etiā licet quinquenniū ſolum pręfuerit, à papa Ioan. 16. ut S. Vdal
chus in numerum Săctorum inſcriberet, Romę obtinuit. Succeſſor eius fuit Vualtherus
cenio: is è uita decedens, curā eccleſię nouem annis Gebhardo reliquit, qui anno domini
12. in monaſteriū S. Vlrichi Benedictinos monachos, primum inuexit, quibus ſtatim Re *Eccleſia S.*
nboldum abbatē cōſtituit: ſed is poſtea ad Spirenſem præſulatū trāslatus eſt. Gebhardū *Afræ fit mona*
gefridus triennio ſecutus eſt, qui inteſtina Ottonis 3. Imp. honorificè hic ſepeliit. Eo hu *ſterium Bene*
anis exempto ad annū domini 1019. eligit 27 pōtifex Bruno, dux Bauariæ, qui decem an/ *dicti.*
s ſedes, tum eccleſiam collegiatā S. Mauricij, Hainrici II. Imperatoris ac fratris ſui man
ito, exædificauit, tum poſtquā Conradum Francum ad finē (cui & ius hæreditariū ſuum
Bauariam tradidit) totis uiribus ad imperium promouiſſet, mutuas prędas & incēdia cū
uelffone Sueuigena Baioariorum comite egit. Poſt hūc Eberhardus qui & Eppo 4. an/
s epiſcopatū ſortitur. Anno 1033. Henricus 2. uiceſimonono loco præſul ab Imperatore
om. cuius capellanus fuerat, efficitur, ſeditq; 30. annis, quibus initio non tam Hainrico 3.
æſari, quoad is regnauit, ab intimis conſilijs quàm etiam Agneti Pictauienſi relictæ Im/
ratoris eiuſdē uiduæ familiariſsimus poſtea fuit: ſub quo anno Domini 2042. Eberhar/
us Auguſtenſis Canonicus, defuncto Popone in patriarchā Aquileienſem à rege pro/
otus eſt, Leoq; 9. natione Alemannus papa ex Moguntino concilio Romā hac rediens,
Galli phanum proprijs manibus anno 1051. denuo conſecraſſe aliquibus fertur (plurimi
tem id primam ac uetuſtiſſ. Chriſtianorum in ciuitate Auguſtana eccleſiā fuiſſe cōſtan/
r aſſeuerant.) Porro præfatus Henricus ſummi pontificis exemplo inductus, tum eccle/
m Veſtalium S. Stephani uirginum à ſe ampliatam hic biennio poſt, tū etiam poſt trien
um ab ea Dominicanum proprium, deniq; poſt aliud bienniū ab hoc S. Vlrichi & Afræ
onaſterium luſtrauit dedicauitq;. Sub quo itē epiſcopo Rheinhardus & Vuotolphus ca/
nici hinc ad præſulatus, hic Patauiam, ille Spirā poſtulati ac expetiti ſunt: ad extremum
um Henricus alijs coepiſcopis & ipſimet regi inuiſus undiq; eſſet redditus, cœperūt &
lrichiani monachi Frideboldo 4. abbate, illi ob neſcio quas reliquias S. Afræ, negocia
oq; faceſcere: unde adacto apud arcem Falckenſtein, non citra bellicam fraudē, ligneo *Epiſcopus in/*
r teſticulos cuneo, uitam cum morte permutauit. Inde anno Domini 1063. ſucceſsit Im/ *terficitur.*
icus ſeu Embrico comes à Leiningen ac præpoſitus Moguntinus, uir pontificiæ grauita/
ac prudentiæ, à nonnullis tamen periurij inſimulatus, qui non ſolum Saxones cum Impe
ore Henricho 4. compoſuit, ac ob negocia inter papam & Germaniæ Cæſarem à Lan/
bardis captiuitatem pertulit, ſed anno 1072. duas campanarias turres cathedrali eccleſię
didit. Sub hoc etiā Suuigherus comes à Baltzhauſen præpoſiturā cum tēplo S. Petri, pro
curiam ciuium anno domini 1066. fundauit, & Adalbero ſeptimus apud S. Vlrichum ab
s, cœnobium ſuum muro circumdedit primum. Anno 1077. accepit epiſcopatum hunc
gefridus 2. cui quod Henrico 4. Imperat. ceu iuſto collatori ſuo faueret, Hildebrandus pa
confeſtim æmulum è medio fratrum ſuorum ſuſcitauit, Vuigholdum quendam, qua ex
ſchiſma haud incruentum Guelfone 4. Noricorum duce Romanenſium partes propu/
ante diu hic fuit, quo præter alia incommoda & eccleſia S. Mauricij igne hoſtili abſum/
a eſt. Nihilominus tamen ex collegio edis maioris ſub eiſdem turbis Norbertus Curiæ
no 1080. præſul electus eſt, & Henrichus Aquilegiam patriarcha anno Domini 1078. po
latus eſt. Deniq; Adalbero epiſcopus Tridētinus anno 1086. ordinatus eſt: interea ipſe
gefridus in ſynodo Quindelburgenſi anno 1085. cum multis alijs Germaniæ epiſcopis
ſt totius ciuitatis ſuæ euerſionem biennio Rauenſpurgi carceribus mācipatus, magnaq; *Epiſcopus in*
pecuniarum liberatus, ſuperſtes plurium competitorum tādem domi pie obijt. Cui ſub/ *carceratur.*
gatus eſt anno milleſimo nonageſimo ſecūdo Hertuuichus baro à Lichein triginta trib.
nis, habuitq; ob redditus diutinam cū capitulo, quod uocāt, ſuo rixā. Sub eo extructū eſt
anno 1096. S. Aegidij larariū. Poſt hūc ab Imp. Hērico 5. fit epiſcopus Hermānus: & qa
cōmunicato Cęſari adhęrebat, eccleſias turbare, bonaq; eccleſiaſtica dilapidare accuſat9
nec

nec nõ anathemate notatus fuit. Vnde non tã ab Eginone duodecimo ſancti Vlrichi ab
te, q̃ ab archiepiſcopo ſuo Moguntino, nec non epiſcopo Curienſi in hoc negocio pap
li cõmiſſario, miris modis uſq; ad ciuiũ ſeditionẽ exagitatus eſt. Huic anno milleſimo c
teſimo triceſimo quarto Vualtherus 2. uiginti annis ſuffectus eſt. Is fundata anno mille
mo centeſimo quadrageſimo ſecundo Canonicorũ regulariũ in ſuburbio ſeptentrion
ad S. Georgiũ prępoſitura, ante mortẽ ſuam epiſcopatũ ſucceſſori reſignauit, nẽpe Ch
rado comiti à Bôl & Lutzelſtein. Is cathedrã 22. annis tanta religione tenuit, ut nõ tantu
Epiſcopus fit monachus. Canonicos Regulares cum nouo Præpoſito ex caſtro Hammelberg in monaſteriũ S. C
cis extra mœnia Auguſtanæ urbis ad hoc ſpecialiter extructum trãſtulerit, uerumetiã p
uſquam ex hac uita migraret, in monachum apud S. Vlrichum transformatus ſit: cæter
auxilia pręſtitit Guelffoni Bauarię & Spoleti duci, comitiq; Altorffenſi, dum is cognat
ſuum Hugonem Palatinum Thubingenſem, Curiæ & Brigãtiæ comitem, bello crudel
ſimo impugnaret. Anno domini 1176. cõcedente prędeceſſore Vdalſcalcus epiſcopus
git Auguſtæ, ſeditq; 23. annis. Huius ſeptimo anno cõflagrauit totum monaſteriũ S. V
ci: at abbas Henricus 19. in ordine cuncta breui reſtaurauit & in dedicatione noua tum
perat. Fridericum Barbaroſſam cum multis principibus, tũ Chunradum metropolitã M
guntinum cum multis alijs prælatis præſentes habuit. Vdalſcalcum ſubſequit ordine H
touichus ſecundus quadriennio ſolo. Quo mortuo Sigefridus à Rechberg pręſul ordi
tur, uir bellicoſus, qui caſtrum Suuabeck deſtruxit, ac tandem Hieroſolymam cõtra Sa
cenos militans, in Apulia diẽ ſuũ obijt. Cui Siboto ſucceſſor eſt lectus, quo annuente a
ficatum eſt anno 1236. in foro uinario phanũ ſancti ſepulchri ab eiuſdem cognominis
tricijs. Siboto uerò epiſcopus ad imitationem anteceſſoris ſui, cum cruce ſignatis in t
ram ſanctam aduerſum infideles profectus, in itinere naturæ debitũ ſoluit. Anno dom
1239. a Sozimo quadrageſimo loco mitra donatur epiſcopali Hartmannus comes à Dil
gen, quam annis 47. obtinuit. Hic fertur comitatum eũ quod ultimus uirorum ex proſa
illa fuerit eccleſiæ ſuæ reliquiſſe, ſub quo circiter annũ 1243. cœperũt Franciſcani in hac
uitate nidificare, quorum locus hodie in alimentariorũ, ſeu ut uulgariter uocantur, preb
dorum uſum à Senatu redactus, nomen antiquum ſeruat. Porro ſub deplorandũ illud G
maniæ interregnum, Bauariæ dux multum illi cõtrarius, ac Albertus Magnus Lauging
Albertus Magnus. ſis, philoſophus Germanorũ maximus (qui ſtudiorũ gratia Ratiſponenſem epiſcopat
cucullo permutauit) contemporaneus eidẽ extitere. Poſt hunc Sigefridus 4. de Algisha
ſen inſulam hic biennio ſolum geſtauit. Cui protinus Vuolfhardus à Rodt duodecim
nis ſuffectus eſt. Sub eius extremo anno ieiunium in feſto S. Marci propter quorund
ſubitaneam mortem annali ſtatuto hic receptum eſt. Deinde anno 1301. eligitur anti
Degenhardus de Helenſtein 43. in ordine, quo intra ſexennium humato Fridericus S
Templarij. baro ſuccesſit. Sub hoc circiter annum 1312. poſtquam Templariorũ factio per totam G
maniam Cæſaris nutu eſſet extirpata, habitatio eorundem Dominicaſtris monachis i
be hac aſsignata primum eſt: quin & decennio ferè pòſt, admiſsione eiuſdem epiſcopi C
melitarum delubrum ad diuã Annam condi primum à ciuibus cœpit. Nec non mona
rium S. Vlrichi Markuuardo de Hagel triceſimo abbate ibidem, iterum exuſtum eſt. A
no 1329. Vdalrichus 2. à Schoneck, ſcriba & amanuenſis Imp. Bauarici, papę infenſiſsi
præſul eiectus, altero mox anno in fata concedens, Henrico tertio fratri iam antea eccle
huius præpoſito, pedum cum ouibus, Ludouico tamen imperat 4. addictis 19. annis hau
tra turbas commiſit. Cui Marckuuardus à Randeck præpoſitus Bambergenſis & eccle
huius cuſtos ſuccesſit. Is protinus Auguſtanorum ciuium militari auxilio arcem Min
bergam demolitus eſt. Quo æuo & Flagellantium ſeſe ueſania hac primum tranſijt. An
1362. in pontificem hic aſſumitur Vualtherus 3. de Hohſchlitz, qui ſeptimo adminiſtra
Epiſcopus in bello occiditur nis anno ab Eberhardi comitis de Vuerdenberg ſocijs apud Mindelheimium Sueuiæ o
dum interfectus eſt. Succesſit illi Ioannes duodecim annis, cuius tempore hîc non ſol
atrox erat diſcordia clerum inter & plebem uſque ad ſacerdotalium ædium demolitio
ſed & apertum bellum ciues inter & Bauarum ducem, adeoq; chorizantium inſania ad
Viti phanum uſq; ad Conſulis inhibitionem. Anno milleſimo tricenteſimo octogeſi
ſecundo Burghardus de Ellerbach à papa Vrbano 6. mitram accipit & fuit 22. annis qu
diocœſim hanc rexit, ob iniqua poſtulata, pactorũq; inconſtantiam toti urbi adeò inui

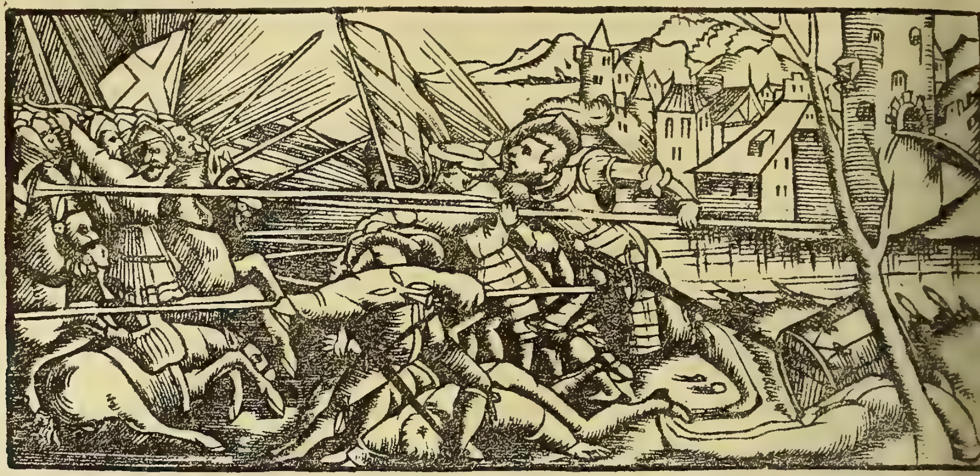
: primo ſtatim ſexennio illi cathedrale palatium unà cum monetaria officina in publico
›ro à ciuib. diruta ſint. Quo ex hac uita migrāte eligit Eberhardus comes à Kirchberg, ſe
tꝗ ſeptem annis. Huius in uindicādis cleri criminib. negligentia factū eſt, ut magiſtratus
c aliquos ſacrificulos in ferrea cauea publice expoſitos fame necarit. Inde Anshelmus
: Neuingen anno milleſimo quadringenteſimo undecimo pōtificatum ſuſcepit, ac poſt
ıodecim fermè annos dū chorū, quē ſic uocāt, ædis ſummæ è fundamētis latius erigi cu-
ſſet, officio deiectus eſt, ſub quo (tēpore nimirū cōcilij Cōſtantienſis) Ioannes abbas in-
læ ornamentū monaſterio S. Vlrichi primum attulit. Clauſtrum itē Beginarum ad Hor-
ugkam igne fortuitu conflagrauit. Id poſtea anno milleſimo quingenteſimo triceſimo
ſtauo in domū expoſititiorū puerorū eſt permutatū hic. Anno 1424. Petrus de Schauuen-
rg quinquageſimus tertius præſul decernit, & rerum 45. annis potitur. Doctus hic Baſi
nſi cōciliabulo interfuit, Henricum 6. Angliæ & Carolum 9. Galliæ reges, Philippumꝗ
urgundiæ ducē in gratiam redegit, diſcordias ducum Bauariæ cū Alberto Brandenbur-
enſe marchione complanauit, ac haſtiludia auratis equitibus totiꝗ nobilitati ſuæ q̃ pom-
ɔſiſs. ante aulam ſuā hic celebrauit. Dein anno milleſimo quadringenteſimo quinquage
noprimo à Nicolao quinto pontifice maximo Cardinalitio galero Romæ donatus, mo-
ſtiſsimā pariter atꝗ eius expectationi indignā camerinā Senatui P.Q. Auguſtenſi, prio-
m tranſactionibus, mouit, ſub quo etiam non ſolum Romanarum indulgentiarum nūdi
ıtiones magnam argenti copiam miſeræ emunxerūt plebeculæ primum, uerum inſuper
gatus quidam papalis plus quàm 400. ſimplices uiros hinc in Turcam tam temere q̃ fru-
a exciuit. Sub hoc item anno milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo exuſtū eſt Car-
elitarū ad S. Annam cōtubernium. Hoc mortuo, Ioannes 2. comes à Vuerdenberga epi
ɔpus efficit ac præfuit eccleſiæ annis 17. cuius tempore in feſto Petri & Pauli anno 1474.
rruit impetu uētorum noua eccleſia S. Vlrichi, oppreſsiꝗ ſunt ruina ea 33. mortales cum
rocho. Anno milleſimo quadringenteſimo octuageſimo ſexto coaptatur in quinquage
num quintum epiſcopum Fridericus 2. comes ab Hohenzollern, & eccleſiā ſuam 10. an-
s gubernās morte rapitur naturali. Hic cum Auguſtano Senatui incommodare amplius *Mulier ludificat mundum.*
j poſſet, ſtatuto conſiſtoriali cauit, ne qui ciuium illorūꝗ filij in templi ſui Canonicorum
ɔum reciperent unquam. Succeſsit ei Hainrichus de Liechtenau ad 12. annos, ſub quo
ılier quædam ciuis Anna nomine uſꝗ adeo potentum ora præſtigijs faſcinauit, ut neꝗ
ere, neꝗ bibere, multo minus egerere aut dormire, ſed pijs meditationibus ſtipendia ope
i, non tam ſuperſtitioſe quàm falſiſsime etiā Imperatore Maximiliano credente, diu hic

in ſancta exiſtimatione fuerit. Matthæus itē Langius patritius
hic anno 1513. eodem Imperatore procurante, Cardinalatus api
cem apud Leonem X. papam Romæ adeptus. ſexennio pòſt ar
chiflamen Saltzburgi effectus eſt. Poſt præfatum Hainricum
Chriſtophorus à Stadio epiſcopatum inijt 26. annis: princeps
hic Ioannē Oecolampadiū ac dein Vrbanū Rhegium à ſacris
concionibus aliquādiu habuit, ſed & Ruſticorum rebellionem
anno 1525. pertulit, ac ciuitate cum omni clero ſub annum domi
ni 1537. propter mutatum religonem ceſsit, plurimis tum Ger-
manorū comitijs pacificator medius inter Imperatorem Caro-
lum V. ac Lutheranos extitiſſe perhibetur. Tandē anno domi-
ni milleſimo quingenteſimo quadrageſimo tertio quinquage-
ſimus octauus à Sozimo primo epiſcopo, Auguſtanorū pon-
tifex creatur Ottho baro de Vualdpurg, imperij ſacri dapifer,
qui breui pòſt Cardinalis Romanus quoꝗ effectus, ſub fatale
ıd Germaniæ bellum anno 1546. non ſolum à Schmalkaldenſibus Confœderatis omni
ione exutus eſt, ſed paulo pòſt per Cæſarem Carolum inuicta manu in integrum reſti-
us, uniuerſum clerum priſtinæ ciuitati abſque ingenti à Republica exorta pecunia red-
didit. Anno uerò 1552 cum in Germania ab Mauricio Saxone, & Alber-
to Brandeburgenſi in Cæſarem arma capta eſſent, Vrbs Auguſta
à Principibus obtenta, Senatus mutatus, paucis poſt
menſibus, à Carolo iterū recuperat &c.

Pugnant

Pugnant Chriſtiani prope Auguſtam
cum Vngaris infidelibus & uincunt.

ANno Chriſti 954. Vngarorum colluuies in Bauariam irrupit, & Sclaui alterum G
maniæ orbem infeſtabāt. Ottho ergo Magnus tātis rebus occurrens Auguſtā c
tendit: in cuius urbis cōfinio caſtris poſitis, exercitus Francorum & Bauarorum
occurrit cum Conradi ducis copijs. Erat is dux animi ac conſilio pręſtans, & tu
eques hoſtibus intolerabilis atqꝫ ſocijs chariſsimus. Igiť appropinquantibus exercitib
Apparatus bellicus cōtra Vngaros. utriuſqꝫ partis, ieiunio in caſtris p̄dicato, iuſſum eſt omnes ad bellum paratos fore in cra
num. Et primo diluculo ſurgētes, datis ſacramētis erectiſqꝫ ſignis quaſi octo legiones p
cedunt de caſtris imperatoris. Ducitur exercitus per aſpera & difficilia loca, ne dareť ho
copia turbādi ſagittis agmina. In primis tribus fuerunt Baioarij, in quarta Franci, in q
Imperator, in ſexta & ſeptima Sueui, in octaua Bohemi, in qua & ſarcinę omnes ac impe
menta quęqꝫ, quaſi eſſet tutiſsima quia ultima, ſed aliter res eſt acta. Nam Vngari nihil c
ctantes Licum fluuium tranſierunt, circumeuntes exercitum, extremam legionem ſagi
laceſsere cœperūt, & cū ingenti impetu uociferatione facta, alijs cæſis, alijs captis, ſarci
omnib. potiti, cęteros legionis illius fugere cōpulerunt. Rex cū hoc aduertiſſet, miſit il
quartā legionē, q̄ ueniens captiuos eripuit, latrocinātiaqꝫ hoſtiū agmina perturbauit Fu
undiqꝫ latrocinantiū hoſtium agminibus, dux ad regē reuertiť ſignis uictricib. triumph
Strenuitas Othonis Cæſaris legionis agens. Totum ergo pondus prælij iam ex aduerſo eſſe rex cōſpiciens, arrepto c
peo ac ſacra lancea ipſe primū equū uertit in hoſtē, fortiſsimi militis ac optimi Imperato

officio functus: audentes hoſtium cunei primū reſtituerunt, dein
ut ſocios terga uertere uiderunt, obſtupefacti, noſtriſqꝫ intermi
extincti ſunt, nonnulli uillas incurrunt, ibiqꝫ circumfuſi ſimul c
mœnibus cremanť, alij flumen tranſnatantes, fluminis ui obuol
tur. Conradus dux Francorum cum iam hoſtibus male propiciā
tunam uidiſſet, Otthonis ſe partibus adiunxit, bonamqꝫ nauās c
ram, petijt ut interiret. Itaqꝫ in partibus noſtris fortiter pugnās, a
mi feruore & ſolis ardore æſtuans, dum aurā capere uult, ex adu
ſo ſagitta miſſa, uulnere gutturis cecidit: cuius corpus imperio
gis honorifice tranſportatur Vuormatiā, ibiqꝫ ſepelitur. Fuerat
gener Imperatoris & uolens ei nocere, proficiſcitur ad Vngar
Conradus dux occiditur. educit illos, facitqꝫ ſpem magnæ prędæ conſequende. Vnde illi c
ſcriptis copijs, cum Conrado illas in Bauariam tranſmittunt. I
la pugna caſtra hoſtium ſunt capta, tantaqꝫ multitudo eorum c
ſumpta, ut hæc extrema eſſet Vngarorum incurſio, & multis te
poribus ſe continuerint in Pannonia. Tres quoque in eo prelio reguli in poteſtatem O
thonis uiui ſunt perducti, quos Germani renitente Otthone, laqueo in Vngarorum de
cus ſuſpenſos necauerunt.

Ciui

...iuitas Auguſtana quomodo ab Attilæ temporibus poſt uaria pericula & multa perpeſſa damna, ſucceſſiuis incrementis ad eum quem hodie habet ſplendorem peruenerit D. Achillis Gaſſari explicatio.

POſt fœdam Attilæ barbariem, cum ueteres inquilini Augſpurgũ ſuum cis occiden-
talẽ Lyci ripam pro uiribus reficiũt, nouiſq́ accedentibus colonis undiq́ adimple-
re ſatagunt, contingit ut è Rhetia ſecunda exules non parum multi, præſertim ue-
rò Auguſta Vindelicorũ (quę urbs Romanis familiariſs. lõgius ultra Lycũ) uerſus
malẽ ſolis exortũ iacuerat: niſi eandẽ cum hac noſtra eſſe exiſtimare quis pergat, extor-
loci uicini amœnitate capti, potiſſimas ſui reliquias huc unà cum abolitæ ipſorũ, nec un
ſub Boijs, Vindelicũ forte poſt Rhomanos occupantibus, refloreſcentis urbis antiquo
heto traduxerint fermè. Atq́ hoc pacto oppidũ & prouincia hæc noſtra ſub Oſtrogot-
præcipuè aũt regis Dietrichi, Veronẽſis dicti, imperio conniuentibns, Zenone ac Ana
io Cęſaribus, aliquot annis reſpirare cœpit. Dein cum exactis omnino Romanis, Sueui
ecto Danubio, Rhetiam omnẽ inuaſiſſent, nouoq́ de ſe cognomine Sueuiã penitus in-
itaſſent, cœperunt tum cum ijs, tum cum reliquis Alemãnis, ſeuiſs. Marte Franci tam de
rmanię titulo, quàm de Galliarũ regno totis neruis cõtendere. Cõmiſſo itaq́ apud Tol
cũ in Vbijs prælio, integer Alemannorũ exercitus à Ludouico Frãcorũ rege deletus eſt
ò ut ſubiectis ambabus Germanijs uniuerſi & Alemãni & Sueui, amiſſa ingenua liber
, Fiſcalini, hoc eſt ſerui adſcriptitij, Francorũ regũ non ſolũ ſint redditi, ſed et ſublata re
poteſtate, noui ducis iugũ, quo minus rebellarẽt unquã, beneficij loco ſuſcipere, quã diu
nci rerũ potiebanĩ, cõpellerentur. Hinc Augſpurgũ dicti Ludouici proſapiæ, pręſertim
trafiæ regibus tanquã hæreditariũ merè & mixtè paruiſſe nemo ſanus ambigit, uſq́ ad
oli Martelli tẽpeſtatẽ. Quia cum is ob Francicorũ regũ inertiã, de Palatinatu Galliæ, ad-
de ſumma imperij aduerſum cognatos principes atrociter digladiareĩ, cœpere et Sue-
d priſtinã libertatẽ adſpirare, ſed tam fatali felicitate, ut Landfridus dux illorũ bello re-
ſſus, Augſpurgũ grauibus incurſationib. diuexatũ, ipſaq́ etiã Bauaria Francorũ armis
iecta ſit. Inde circiter 743. Domini annũ iterũ ciuitas hæc à Carolomãno Germanię re-
eo q Dietboldus Sueuiæ, ac Vtilo Bauariæ duces à Francis defeciſſent, cũ utriuſq́ pro
cię deuaſtatione, denuo ui ad fidẽ reducta eſt: in qua poſtea ſemper tam firmiſſ. permã-
it Francici nominis odio à plurimis hoſtilia plurima protulerit conſtantiſſ. ſic ſub Ca-
magno Germaniæ & Galliarũ rege potentiſſ. per Thaſsilonẽ Boiariæ ducem, dum is
eſiderij Langobardorũ regis ſoceri ſui, gratiam debellare Sueuiã audet, cum ſuburbia il
flãmata, tum S. Aphrę extra muros phanũ anno 787. funditus exuſtũ eſt, uerum detrimẽ
a Carolus magnifice mox reſarcijt, Rempublicamq́ Auguſtanã talibus prærogatiuis do
it, ut ea non ſolũ deinceps opulentia, aut ciuiũ numero plurimũ accreuerit, ſed et ſub Ro
orũ tam regum q̃ Cęſarũ perpetua protectione ab eo tempore in hodiernũ uſq́ uigeat
loreat unicè diẽ. Periclitata tũ ſub Arnulpho Bauaro, Luduuicho 3. & Chunrado Fran
itemq́ ſub Henricho Saxone, Aucupe dicto, Imperatorib. plurimũ pręVngaris eſt, do-
anno 955. Otto magnus Cæſar, cõmuni totius Germaniæ expeditiõe haud unquã inter
ritura gloria, hîc ad Lyci fluenta eorundẽ terribiliſſ. innumeraſq́ copias, quib. ab quin-
ginta iam annis totã ferè Germaniã, nemine reſiſtente, depopularãt, tanta occidione 4.
s Auguſti deleuit, fortiſſimeq́ deuicit, ut præter Læliũ & Cyrũ reges illorũ, cũ quinq́ a-
Vngarorũ ducibus (quos inſequentes auidius Sueui, indignante Imperatore, Ratiſpo-
ſuſpendio enecarũt) nullus euaſerit uiuus. Ante trienniũ aũt memoratus Otto Imp. fre-
ntiſs. quoq́ celebrauit hic comitia, in quibus præter alia arduiſs. regni negotia, Berenga
Eporediæ Marchioni, qui cũ filio Adelberto ob interruptã pacẽ ſupplex illi eſt factus,
iæ gubernacula & ſceptrũ feudi loco conceſsit. Porrò in conuentu eo, prælioq́ narrato,
gſpurgenſiũ ciuiũ fidelitas ac uirtus adeò enituit, ut inde non ſolũ ſenatui laudabiles im
nitates, iura municipalia, ampliandorũq́ mœniorũ facultas ab Imp. Ottone ſint donata
ũ inſuper textorũ trib. (cuius artificij in lino & lana plus minus mille ſexcenti magiſtri
degũt) oppreſsi ab ipſorũ cohorte Hunici reguli armis, tanquã proprio inſigni hodieq́
deant: Ea ſub rubro & flauo colore decuſſatim diſtinctus clypeus. Poſtea iterum ſatis
nquilla habuit tempora, uſq́ ad annũ Domini 1027. quo epiſcopi ſui culpa immerito à
uaris laceſſita bello eſt. Quemadmodũ aũt anno 1051. Henricus 3. Cæſar Niger uocitatus

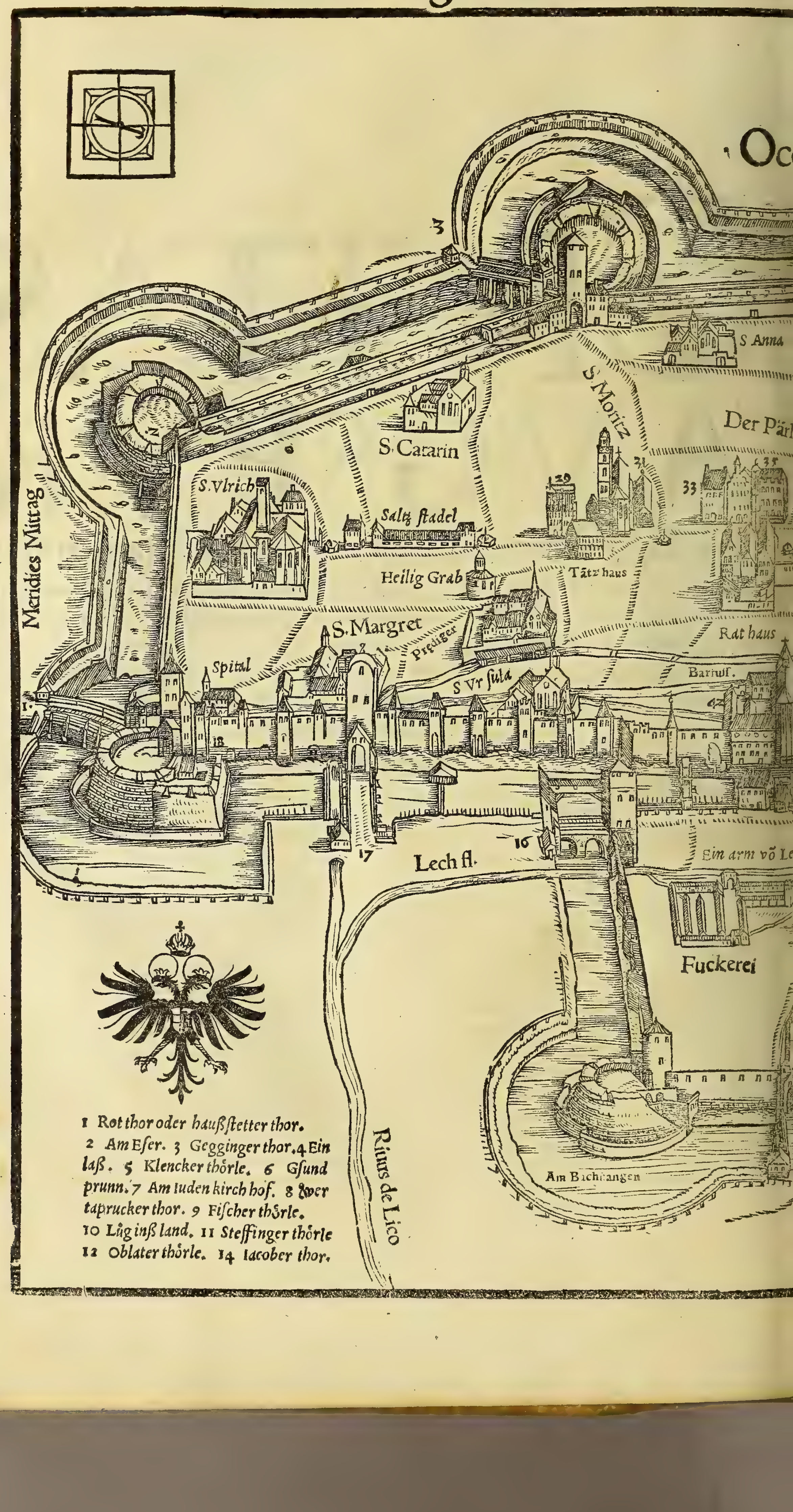
conuentum imperialẽ Kalendis februis, non modica ciuitatis utilitate hic agitauit. Ita u
uerſa Rudolfus Rhynfeldenſis Sueuiæ dux Hildebrandi papæ ſeditioſiſs. inſtinctu, c
tra Henricum 4. ſeniorem, anticæſar electus, anno 1077. cum Rhomanenſi legato ſui
complicib. ſub tẽpus paſchæ, itidem conuenticulũ hîc habẽs, uniuerſum S. P. Q. Augſp
genſem pernicioſiſs. caſibus expoſuit. Nam mox biennio poſt ab Heremanno altera P
do imperatore, circa orientalẽ plagã trib. amplius ſeptimanis ardua, ſed tamen fruſtran
obſidione cincta, ac ſequente uix lapſo anno hoſtiles Vuelphonis Algoboíj ignes quoq
paſſa eſt. Quã iniuriã cũ è ueſtigio Hẽricus uerus Imperator, poſt Höchſtetẽſe prẹliũ uin
caſſet. Augſpurgũq; ſuum recepiſſet, adeo implicabilib. turbis feneſtrã de nouo aperuit,
à ſexto Calendarũ februariũ anni 1083. dies perpetuo ſeptẽnio ſæpius ac numero tum pe
ſidias inuaſum, tum diriſſ. uaſtatũ feratur, cũ primis uerò à Vuelfone V. Bauariæ duce a
1088. in feſto Cœnæ domini proditoriè capta, àc toto triduo tam inhumaniter expoliata e
ut præter incolarũ cædes, opumq; priuatarũ direptiones etiã ex Archiuis Reip. cũcta ta
priuilegia ciuiũ quã protocola, unà cũ inſtrumẽtis publicis (q̃ omnia apud Rotenfelſiũ A
goiæ delituere hactenus) abduxerit, & feria ſecunda paſchæ ciuitatẽ miſerè deſtructã iam
rabilius planè euerterit impius hoſtis. Ad quæ mala poſt 14. annos fortuitus quoq; acced
ignis, noua abſumpſit ſuburbia. Simili clade, dum Luterus Saxo Imp. ad coronationẽ
Rhomã hac an. 1132. proficiſcitur ingẽs tumultus ciues inter milites exortus, denuo per ma
mã partẽ huius ciuitatis flammã, ac mortales plures gladio perdidit. Breui tum Chunrad
Sueui Imp. clemẽtia reuiuiſcens, etiam à Friderico Barbaroſſa, glorioſiſſ. Auguſto, exim
adaucta, optimiſq; priuilegíjs iterum decorata eſt. Quin & mortuo ann. 1162. Adelgezo
Schuuabeck, non tantũ memoratus princeps ſibi et ſucceſſorib. fiſcali ſucceſſione ciuita
huius Aduocatiã uendicauit, ſed etiã totius imperíj comitia & feſtiuitates in eadẽ per lib
ter celebrare cõſueuit. Id quod ſingulari affectu et gratia poſteri eius Sueuici Cæſares ha
abſq; populi & ciuitatis Auguſtanæ cõmodo non ſemel factitarunt. Tandẽ an. 1246.
peſſimo illo germaniæ interregno exædificata eſt eminẽs turris ad Caſtrẽſem portã, quæ
die à propinquo Diuæ uirginis tẽplo nomen ſortit: Nec multo poſt & Ludouicus Baua
dux Fridbergẽſem arcẽ (cuius oppidulũ nũc obæratorũ ac decoctorũ inuiolabile eſt aſy
ad inuidiã ac cõtumeliã Augſpurgenſiũ extruere cœpit etiã. An. uerò 1274. Rudolphus H
ſpurgenſis reſtituto imperatoria maieſtate, cõmitia Germanici regni hic quã ſplẽdidiſſi
celebrauit, in quib. filios proprios Iohannẽ quidẽ Sueuiæ, Albrechtũ uerò Auſtriæ & S
riæ duces ſolẽni inſtitura inſtituit, nec non Ottocarũ Bohemię regẽ unà cum Henrico Ba
riæ duce electioni ipſius reclamâtes, hoſtes pronunciauit: adhæc q̃; primum Auguſti ciu
in uerba debitẽ iurarunt, non modo antiquorum priuilegiorum ſed & conſuetudinum m
nicipaliũ confirmationẽ liberaliſ. obtinuerunt. Vnde creſcente ſenatus autoritate, nonn
celeberrimi principũ & epiſcoporũ cõuentus hic agitati ſunt. Sed heu ſortis liuorem, an
1290. exuſta eſt funditus curia, ſeu ſenatoria domus, non modico totius ciuitatis damno,
tamẽ tumultuario opere è ueſtigio reſtituta, an. demum 1449. elegantioribus muris, teſtu
nibus fornicatis, ac triclinijs ampliſſimis abſoluta, item octennio poſt uetuſtiſsimis pic
ris delineata pulchrius eſt. Sub Albrechto 5. Auſtrio Cæſare, cũ ciuitas optimatib. non
tis tuta à ſeptẽtrionali ora uideretur, noua porta ad Vertachæ pontẽ extructa, ſimul ac ſu
urbium ab eodem ponte denominatum foſſa circumdari anno 1301. primo cœptum eſt. D
in Luduuichi 4. Bauarici Imp. dicto fideliter inhærentes, neque aliorum principũ arma
riti ciues Augſpurgi ſunt. Qui etiam Burggrauiam anno 1334. dicti Cæſaris ſui commili
oppugnarunt. Quamobrem præfatus Auguſtus poſt nouem annos comitia hic habuit
duiſſimis de negotijs, nam & Auſtríj corriuales principes illi tandem reconciliati ſunt,
Eduardus Angliæ Rex Imperíj Vicarius, per Galliã inferioremq; Germaniã, eſt nuncu
tus ibidẽ. Quo anno etiã ab Afræ ſylua, (uulgus plateam illam nunc à ſimeis denominat.)
Hausſteteniem uſq; portam (quæ anno 1428. præalta turri & mœnibus fortificata, rubra
ci cœpit) domus plus minus trecentę unà cum S. Nicolai, nunc temporis abolito cœnob
mẽſe Iulio cõfligrarũt. Ea propter Senatus an. 1338. qui locuſtarũ inauditis turmis hic me
rabilis notat, grandẽ illamq; campanã, quæ in fori publici altiſſima turri ad claſſicum ca
dum ſacra conſeruatur, cõflari fecit. Tandẽ cum principes, & ciuitates inter ſe per Germ
niã inteſtino graſſarent bello, plurimã tam ſuimet, quam ſociorũ cauſa ſubierũt, Auguſta
pericula foris, domi tũ interim permutata. Sub Herruuartho & Buſchelio ciuitatis aduoc
tis, reipub. adminiſtratione, patricios menſe Octobri an. 1364. in ordinẽ redegerũt, ac crea

Ciuit

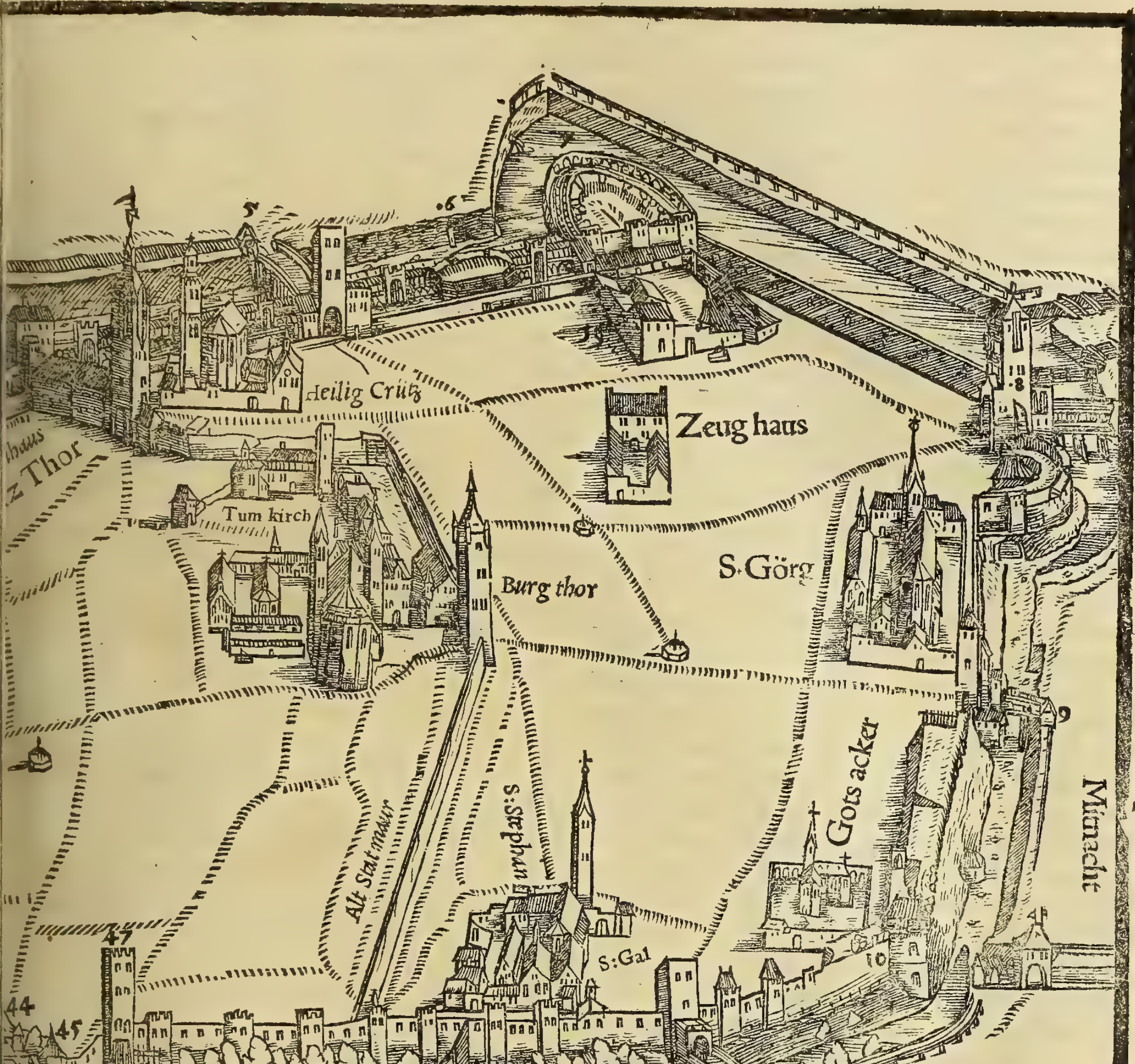
CIVITAS AVGSPVR

genſis, delineata iuxta figuram quam hiſce temporib. habet in mœnibus & præcipuis ædificijs, adiecta huic operi noſtro Coſmographico, impenſis eiuſdem urbis magiſtratus, atq; diligentiſsima eximij uiri domini Achillis Gaſſari medicinæ doctoris deſcriptione celebrata. Priuatorum inſignium locorum nomina Germanicis expreſſimus uocibus, ſcientes ab exteris Germanici ſermonis ignaris non requiri huiuſmodi nominum interpretationem.

Ciuitas Auguſtana olim Vindelic

.hetica, tota orbe terrarum notiſſima:

 annuis

annuis Conſulib. ecꝗ plebe decem & ſeptem mechanicorũ collegiȷs, Tribunitiam poteſtatem in ſenatũ, non ſine coniuratione (cuius Haêtzuueiſs. textorũ cellario prefectus anteſignanus erat) terribili quã liberrime cõſtituere. Simul ac Gegkingẽſe ſuburbiũ ab occaſu, cum eo quod Vuagenhals dictũ à meridie ciuitatis fuerat ob imminentes ſeditiones demolitum iri curarunt. Et ex eo eo tempore, poſt mutua cũ Bauaris incendia latrociniaꝗ, Fridericum ducẽ Teccenſem Capitaneũ ſibi compararũt, deniꝗ propter crebras cõſpirationes ingenti pecuniarũ ſumma à Carolo 4. Cæſare Bohemico mulctati, uix arbitraria Marckuuardi Aquileiẽſis Patriarchæ, ſui quondã epiſcopi, cõpoſitione pacẽ an. 1374. obtinuere. Inde adeò quãprimũ altera ab hoc anno præfatus Imperator ob preſtitũ Vuẽceslao filio ſacramentũ, Auguſtanis authẽtico diplomate tũ antiqua roboraſſet priuilegia, tum nouas cõſtitutiões exactionesꝗ probaſſet, foſſæ etiã & uallũ ante Stephaninã portã effodi primitus cœperũt, mox aũt regnante, imo oſcitante potius Vuenceslao illo Bohemico Cæſare (quẽ noſtri, quia reliquã Germaniã non curarit, ignauũ, ſui uerò quod Ioanni Huſſo fauerit piũ appellant) cum omnia in deterius per Germaniã prolaberẽtur, nullusꝗ iuſtitiæ ſupereſſet, publicè locus, acerbiſſimum pariter ac duriſs. bellũ Augſpurgum hoc noſtrũ & intra mœnia aduerſus Epiſcopi ſui auaritiã cleriꝗ inobedientiã, & extra cõtra Frãcicos centauros, Bauarorũ Virtenbergenſiumꝗ uiolentiã, octo fermè annis, haud incruenter ac ſatis dubiè uirtute propria geſſit. Demũ Senatus Auguſt. præter eas tranſactiones quas uel contra Iudæos inquilinos, uel cũ Huſsiticis ciuib. atꝗ adeo in Vuellenburgenſis caſtri poſſeſſores habuit, ſingulari etiã ſolertia populũ an. 1397. ob grauiora uino impoſita tributa tumultuantem ſedauit, ac quadriẽnio pòſt foſſas urbanas ante Diui Gregoriȷ cœnobiũ primo fieri fecit. Rudprechtus inſuper Rheni Palatinus Roman. Cæſar innumero exercitu Italiam petẽs toto Auguſto cum reliquis Germaniæ procerib. profectionẽ ſuam hîc deliberauit, & emunitates iuraꝗ ciuitatis ſolito more adprobauit. Sexennio ab hinc publicus carcer, Curiæ iunctus ad fatuũ lapidẽ conſtructus, cliuo illo à ferreis nimium uinculis, & nõ ab Iſide ut quidã ſomniãt, appellationẽ uulgarẽ fecit. Sub Sigiſmudo pacificatore Cæſare magis exornatũ Augſpurgũ noſtrũ eſt, nam fiſtulares fonticuli, ac publicũ Chorearũ theatrum condi, & regiæ uiæ urbis lapidib. ſterni. Deniꝗ circũ Iacobeũ ſuburbiũ murus fieri patres illius indulgẽtia cœperũt, nõ paruas tamẽ illi moleſtias duo cõpetiores præſules, peſtisꝗ infanda tunc temporis attulere. Cæterũ anno 1430. extructa eſt in extremũ ciuitatis ſeptentrionalẽ angulũ, prope auguriorũ locũ, altiſſima pariter atꝗ firmiſſima turris, cui nomẽ eſt à ſpecula prouinciæ inditũ. Eam elapſis iam centũ quatuordecim annis ciues ſtudioſe humiliorem reddidere. Eodem item anno ampliata & aquis irrigatæ ſunt foſſæ urbis orientales: & ſequente anno dum Imp. Sigiſmundus Romã petiturus hic hæret, non modo Reip: priuilegia uetera, uerum etiam noua omnis generis potionũ tributa (quæ Barbari acciſam uocãt) literis regiȷs ſtabiliuit. Quare aureorũ aliquot millia illi ex ærario mutuo data, ſimul ac auxilia militaria aduerſum Huſſitas ſubinde incaſſum tranſmiſſa ſunt. Sub Albrechto 2. Auſtrio Cæſ. expulſi Auſpurgo Iudæi, quã ob rem ſenatus reuolutis duodeuiginti annis duodecim aureorum millia ſucceſſori eiuſdem quod abſque autoritate factum fuiſſet, numerare compulſus eſt. Anno 1443. munitæ ſunt fortioribus turribus Gegkingenſis & Iacobina porta ſub Friderico tertio Imperator. qui magiſtratui Auguſtano regalia ſummi & capitalis iudiciȷ primũ eo cõceſſit anno, quo Petrus Egenus, dictus ab Argau, cõſul Auguſtanus, arbiter honorarius inter Heluetios Tigurinosꝗ per cõpromiſſionẽ eorundẽ eſt lectus. Anno autẽ 1450. dum Brandenburgẽſes Marchiones Norinbergam, & Vuirtenbergenſes comites Eſſelingam prælijs diu diuexaſſent, præcipuo conatu ſocias ciuitates Augſpurgenſes iuuerũt. Inde tamen proximo anno cum Pontifex Cardinalis hic uectigalia, tributa uinaria cenſum publicũ, ſalui conductus, clauium portarũ, & præfecturæ urbis (quæ immediate Rom. Imperatori attinet) poſſeſsionẽ, ſib iniurioſe arrogaret, hercle plus ꝗ ciuile & irrecõciliabile exarſiſſet bellũ, ſin nõ maximo principũ molimine, ut ab iniquo propoſito epiſcopus cederet, proſpectum fuiſſet. Poſtmodum anno 1458. magna illa turris ad orientẽ mœniorũ, quæ rubra uocatur unà cũ rubro apud piſcatores molẽdino à repub. exædificata ſunt. Poſt quadriennium belligerati ſunt, non exigua ærariȷ iactura, Cæſaris iuſſu Augſpurgenſes ciues, aduerſum Luduuichum Bauariæ ducem, qui illis fullonias dealbatorias, & ſerratilem molam non procul Lyco, proximos'que ab occaſu pagos concremauit, miras'que technas in illos ſtruxit. Interea tumultuantibus iterum ob tributa uini Tex

torum

orũ,piſtorum & fabrorũ ferrariorũ tribubus,turris ſupra portã S.crucis anno 1466.altior
nulto quàm prius fuerit,à ſenatu eſt facta.Demũ anno 1469.reducta eſt Augſpurgenſ. Reſ
ub.per Imperatorẽ Fridericũ cum Ludouico Bauaro in tam ſecurã gratiã,ut proximo an-
o magnificos arcubaliſtarũ ludos,conuocata omni ferè Germania,dederit luculẽtiſsime:
imulac triennio præhabitus cunctabundus Imp.comitia hic frequentiſſima principũ præ-
entia celebrarit in quibus cum S.P.Q.Auguſtanus ſacramentũ illi debitum iuraſſet,priuile
iorum ſuorum confirmatiõẽ adauctionemq́; clementiſſime obtinere promerunt.Sequen
: item cõfeſtim anno cõuenere illuſtriſs.pompa hic, ſæpedictus Germanorũ Cæſar Fride
cus, Chriſtianus Daniæ,Suetiæ,Nortuuegiæq́; rex(qui deuotionis gratia Romã inuiſerat,
ac ſolum fecerat)& Marcus Aquileienſis Patriarcha , legatus pontificius,unà cum opti-
natib.totius imperij,tractatumq́; eſt de obſidione Nuſsiæ,qua Carolus Burgundiæ Regu-
is ob Archiflaminium Colonienſ. ſchiſma id tunc premebat.Poſtea anno 1488. dederunt
Auguſtani,annuente Imp.ſuo,nomen confœderationi Sueuicæ,in qua quadraginta ſex an
is,nimirum uſq; diſſolutionẽ eiuſdem,pertinaciter & cum laude permanſerunt. At cum
leonexia Cathedralis cõſiſtorij turbas Reip.immeritas undiq; cieret,uix ſerio Cæſaris mã
ato iura tutata eſt propria.In expeditione autẽ illa,qua Albrechus Bauariæ dux Ratiſpo
am imperio reddere anno 1492.cogebatur,fouerunt Augſpurgẽſes ciues 250.pedites qua-
ragintaq́; equites,exceptis impedimentis alijsq́; tormentis, ſimul ac in conſtituendis dedi
urbis pactionibus inter ſequeſtros à memorato Cæſare deputati ſunt.Interea tamen tem
oris ob præfecti limitis Burgrauiæ duriciẽ,nouus fœdus cum uicinis adeoq́; epiſcopo ſuo,
dmittente eodem Cæſare,inire coacti ſunt.Poſtea anno 1496.egit Maximilianus Auſtrius
Cæſar magnificentiſſimum feſtum hic,cum Archiduce Philippo,filio ſuo,plurimiſq́; alijs
Germaniæ heroibus.Ac ab eo inde tempore ſemper præcipua clementia ciuitatẽ hanc com
exus.præter infinitos conuentus & lauda,cum principtbus confœderatiſq́; Sueuiæ,impe
alia inſuper comitia annis 1498.1500.1510.& 1518.(in quibus Martinus Lutherus Caieta-
o Cardinali ob paradoxam doctrinã repræſentatus primo eſt) hic libenter & iucundè ce-
brauit. Vnde & anno 1509.conſcriptis ad menſam Septembrẽ ex omni prope Germania,
m Archibuliſtarũ,quàm bombardarũ ſagittarijs,adparati ſunt à Senatu Auguſtano ua-
s præmijs ludi ampliſsimi. In gratiam item dicti Imperatoris, ex nouo cõſtructa eſt anno
4.porta illa priuata,per quàm occluſis reliquis, noctu homines intromittuntur,ad quam
per admodum anno 1549.ſublicius ex ligno põs,unico arcu nullo iugo,uel tignis ſuſten
us,eſt additus. Ad extremũ ſub Carolo 5.Hiſpanico Cæſare,præclara multa domi foris
e,in ipſius tutelam recepti,geſſerũt Augſpurgenſes: ſuperatis enim Francico & ruſtico
llis,renouarunt firmius anno 1526.Perleam turrim in umblico ciuitatis ſuæ,ſic & Viennã
ſtea aduerſus Turcam præſidia miſerunt. Anno autem 1550.habita ſunt Auguſtæ per Ca
lum Imp.à toto orbe ob religionis concordiam exoptatiſs. comitia,quibus Lutherani fi
ſuæ confeſsionem eidem Imp.obtulerunt, ea ciues delectati, non multo cum eiſdem fœ
s,quod Schmalkhaldienſe à loco dicitur,in quo ictum primitus eſt,inierunt,ac inde reli-
onem per totam ſuam ciuitatem,Martini Buceri et Ambroſij Blaureri inſtructione,ad lu
um tranſmutarunt.Bibliothecam deniq; inſtructiſs.ſimulac ciuilem trium linguarũ ſcho
n inſtituerunt,cui uarijs ſucceſſionibus & factionibus,uiri undecunq; eruditiſſimi hacte
s præfuerunt. Tandem etiam mœniorum cum foſsis aream ampliarunt,nec non deiectis
ribus,eandã ceſpite,aggeribus,& propugnaculis nouis, ualidiſsime,uti præ oculis iam
paret, reſtaurarunt, donec gliſcente deploratiſs. illo Germamaniæ cum cum inuictiſs.
ſare ſuo bello,iterum omnino ſupplices illi dediti, ac comitia imperialia hic ſumma ani
duerſione celebrata ſint.In quib. præter Romani Imperij ſingulos principes,etiam pon-
cis maximi,omniumq́; aliorũ Europæ regũ oratores,unà cũ magni Ruthenorũ Moſco-
rumq́; ducis legato,& Altzacheno Aphro Tuniſſæ excæcato rege. Imp.Carolo & Cæ
Ferdinando fratribus,menſes plus minus quatuordecim præſto fuere. Vbi item formu
ietatis catholicæ(uulgus uocat interim)Lutheranis præſcripta eſt,nec non patricijs Au
tanis(quorũ uix octo proſapiæ adhuc ſuperſtites,ex ſeniorib.alijs,ſibiq; per multos iam
os affinitate,ac cõtubernij ſocietate cõiunctis,triginta nouẽ ni fallor,familias in nume-
n & dignitatem ſuã S.C.1539.cooptarunt,aſciuerũtq;)antiquus honos reſtitutus, ciuita
; adminiſtratio,abrogatis tribunis plebis, ſuffectiſq; Rauuenſpurgero & Vlſtettio ciui
s aduocatis,cum ſex ordinarijs conſulibus,de nouo commiſſa ab Imper.eſt.

Achilles

Achilles Gaſſarus medicinæ doctor de ciuita
te Auguſtana & ciuibus eius.

CIuitas noſtra celeberrima habet omnis generis panoplia, præcipè æneorũ torme
torũ, quæ bombardas uocamus, aliquot domos elegantiſſima copia refertiſſim
ſimul et publicas aliorum artificiũ tum tabernas tum officinas operoſiſſimas, qu
nõ toti orbi uſurpatiſſima ꝗ Mercatorum ſuorum numeroſiſſimis monopolijs
tiſſima paucis retro annis euaſit. Ad hæc pauperũ curam unice gerit, extant enim præter X
nodochia ægrorũ ac orphanorum hoſpitalia, ſpeciales adhuc ædes, quibus grátis uel pe
infecti ſuo fouentur tempore, uel Gallica hic laborãtes curantur, uel deniꝗ leproſi ſeor
adſeruãtur. Deniꝗ ingẽti eleemoſyna tum reliquos in opes paſſim liberaliſſime leuat, t
ſtudioſos pueros nõ parũ multos ex his domi humaniorib. literis emancipat, forisꝗ ſtipe
dijs nõ pœnitendis alit. Qui uel ſoli Fuggari penuria laborantib. ſed frugi municipibus
no 1519. ſuprà centũ habitationes tanquã iuſtam ciuitatulã, de ſuo, apud Iacobinum ſub
bium fundarunt. Iam qua æquitate, clemẽtia & prouidentia Magiſtratus quàm policitè
polleat, quáue proſperate, induſtria, humanitate & uirtute reliqui ciues inter ſeſe, aut c
alijs, tum in negocijs, uel apud Antipodes ac utrunꝗ mundi polũ gerundis, tum in educ
dorum liberorũ honeſtiſſima liberalitate, tum deniꝗ in domeſticæ ſuppellectilis nitore
inſolentiã uſꝗ certent nemo facilè dixerit. Sunt enim plerunꝗ homines illi (in primis b
dæ fœmellæ) forma pulchri, ueſtitu ſplendidi, uictu uoluptuarij congreſſu & uerbis cere
nioſi, actionibus aſtuti, moribus exotici, & opulentia φιλαυτοι. Ex quibus plebs hodie ſ
la opere & quæſtu officioſiſſima, ſorte ſua contenta exiſtit. Mercatores uerò aliquot &
tricij magno numero natalibus reſtituti, multi Baronum nobilitate eminẽt, nonnulli et
comitũ prærogatiuis gaudent, ſed & integrũ regnum quidam apud Indos poſſident, a
ut in uniuerſum S.P.Q. Augſpurgenſis inſtar Alabandæ fortunatiſſimi (ut prouerbio h
tur) cenſeri plane debeãt poſſintꝗ. Quibus redditibus uero, auriꝗ & argenti diuitijs, ær
ciuitatis locupletarũ ſit, uel inde conijciet argutus lector, quod Senatus exceptis annuis
bricarum (ut ſic loquar) publicarum conducti famulicij, certorum officiorũ, adeoꝗ belli
ximi infinitis impenſis, pro ſola obtinenda pace ſuprà trecenta millia aureorum Rhen
ſium, citra priuatas ciuium cõtributiones, proximis expoſuerit prompta pecunia comi
Vt autem tanquam condito luſtro, etiam ciuium capita curioſus aliquis ceu per tranſen
obiter queat æſtimare & colligere, ſciendum pro certo, quod anno 1549. proxime iam
ſo, mille ſeptingenti & quinꝗ infantes baptiſmo adhibiti, ac communibus cœ
miterijs mille ducenta uiginti ſeptem humana cadauera, nulla e-
pidemia graſſante, ſepulta Augſpurgi fuerint.

De Palatinatu Rheni, quomodo & quando ille exortus.

FVerũt olim multi & uarij comites Palatini, præſertim Palatini ab Andechs, Palati/
ni à Schiern, à Vuittelſpach, Palatini à Dachauu, Palatini à Vallay & Palatini Thũ
bingenſes. Vnde & in torneamento olim Tiguri celebrato, commemorantur fuiſſe *Multiplices Palatini.*
34 Palatini diuerſi generis. Cæterum quomodo illi aut multi ex eis in unam redacti
t familiam, quidam id conantur oſtendere, errantes interim non parum in nominibus,
empore & in adminiſtratione Imperatorum. Certum tamen eſt, penè omnia hæc Pala/
orum genera, eorumq́ ſucceſſionem defeciſſe, præter Arnoldũ Palatinum à Dachauu
Ottonem à Schiern, unde nati ſunt moderni principes Bauariæ & Palatinatus Rheni.
rant quoq́ adhuc Palatini Thũbingenſes. Inter memoratos ueteres Palatinos nulla a/

pud Hiſtoricos fit mentio Palatinorum Rheni quantum/
libet Palatini à Schiern atq́ Palatini Rheni in unam coi/
erint ditionem. Fuerunt autem ab initio Palatini palatio/
rum præfecti, præſertim in curijs Imperatorũ, quos Fran/
ci olim Maiores domus uocauerunt. Quãdo autem ditio
Palatinatus Rheni fuerit inſtituta, & ubi locorum Palati/
ni Rheni ante quadragentos aut quingẽtos annos ſe con
tinuerint, non licuit mihi inueſtigare, niſi quod uariæ hic
coniecturæ ſunt hominum. Aliqui enim uolunt hodier/
num Palatinatum nomen accepiſſe à Palatio Rheni, alij à
Caroli Magni inſtitutione, tertij à Palatio Treuerenſi, ſed
tunc magis eſſet Palatinus Moſellę quàm Rheni. Sunt rur
ſum alij qui aſſerunt eum tunc inſtitutum, quando Otto *Palatinatus*
magnus imperiũ tranſtulit ad Germanos. Beatus Rhena/ *Rheni unde.*
nus conatur probare ex Ammiano Marcellino, Palatinã
ditionem & nomen à Pilas regione deſcendiſſe. Scribit enim Ammianus in hunc mo/
n: Conſtituto ponte prope Moguntiacum, cohortes tranſgreſſæ ſunt Rhenum in regi/
Capellatiana, quæ à Palas nomen habet, caſtra ſunt poſita. Et alibi: Quum uentum fu *Palas.*
ad regionem cui Capellatij: uel Palas nomen eſt, ubi terminales lapides, Romanorum *Rhenanus de*
urgundionũ confinia diſtinguebant, caſtra ſunt poſita. His ſubijcit Rhenanus. Hic ad/ *Palatinatu.*
ere licet principẽ Palatinũ nõ à Palatio Cæſaris, uel ædificiolo illic q̃d in Rheno oſten
r, nomenclaturã ſuam poſſidere, ſed uetuſtiſſimã à regione eſſe natam appellationem.
: ille. Si à Palas regiõe ortus eſt Palatinatus Rheni, eſtq́ ueteris nominis ad hodiernũ
ſio, unde nati ſunt Palatinatus, à Schiern, à Vuittelſpach & Dachauu: Certe nomẽ Pa
i Rheni eſt nomen dignitatis & officij, quod Imperatores inſtituerunt, ſicut quoque
nomina Landgrauiorum, Marchionum & Burggrauiorum. Sic enim Germanicè quo
dicimus Pfaltzgrauius, id eſt, comes Palatinus. Si à burgo factus eſt Burggrauius, fa/
licebit arguere, à Palatio quoque factum Pfaltzgrauium. Præterea quòd princeps Pa/
i Rheni à loco Palas nomenclaturam ſuam non acceperint, facile per id conuinci/
quòd ante quadringentos annos neque caſtra neque oppida in hac regione, ubi hodie
tant, habuerunt: ſed intra hos annos quicquid locorum iuxta Rhenum habent, uel
runt uel armis acquiſierunt, id quod infra ſigillatim oſtendam. Sunt qui aiunt primos
tinos ſimplices fuiſſe nobiles, uſque ad tempora Ottonis tertij, quando principes ele/
es fuerunt conſtituti: tunc enim illis maior dignitatis gradus fuit additus. Nec ſine
a Electura non fuit commiſſa ducibus potentibus qui tunc erant in imperio, puta du/
auariæ, Sueuiæ, Lotharingiæ & Brunſuici, etiamſi Bauari temporum ſucceſſu in fa/
am ſuam ſtuduerint hanc dignitatem introducere, hodieq́ & Palatinatus & Bauariæ
ũ habeant. Primus Palatinus elector appellatus fuit Henricus, qui anno Chriſti 1003.
m Henricum cum reliquis electoribus in Imperatorem elegit. At ubi ſuam habuerit *Primus Pala-*
am, cui præſederit regioni, quos audientes habuerit populos, ipſe & aliquot eius ſuc/ *tinus elector.*
ores, à nullo inueni ſcriptum, nec principes ipſi qui hodie præſident Palatinatui id ſci/
niſi quod quidam, ſed ſine certo teſtimonio, putant principes Palatinos olim Vuor/

Mm maciæ

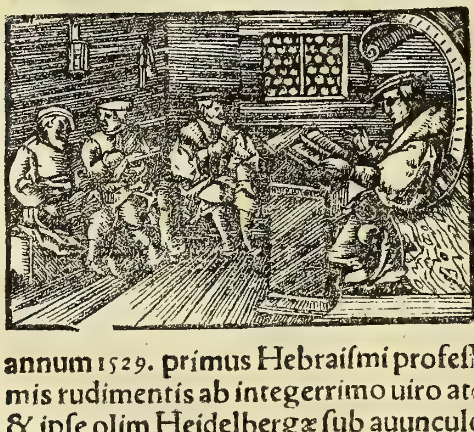
maciæ conſediſſe,& magnam in ea urbe habuiſſe iuriſdictionem. Hoc conſtat,Cōradum
ducem Franconiæ anno Chriſti 942. ſuam ſedem Vuormaciæ habuiſſe de principe Palati
no nihil tale inuenitur.

De oppidis,uicis & arcibus Palatinatus.

NEmo mihi facile probare poterit, Paltinatum ante quadringentos annos ſedem
habuiſſe circa Heidelbergam aut in ea regione,quæ hodie principibus Palatini
ſubijcitur.Nam omnia loca illius regionis,aut fuerunt epiſcopi Moguntinēſis
aut epiſcopi Vuormacienſis,aut marchionis Badenſis ſiue potius ducis Sueuiæ
aut piſcopi Spirenſis aut imperij.Sed cum poſteris temporibus Heidelberga in feudum d
retur principi Palatino ab epiſcopo Vuormacienſi,illeq́ꝫ ſibi ſedem fixiſſet in eo loco,br
ui multa loca ſibi cōparauit, dilatauitq́ꝫ pomeria ditionis ſuæ non parum, potiſſimū tunc
quando Palatinatus incorporatus fuit ducatui Bauariæ. Hinc mihi uidetur colligendum
Palatinatum ab initio magis dignitatem quandam fuiſſe quàm principatū, quam aliquan
do duces Saxoniæ, aliquando duces Sueuiæ & ultimo duces Bauariæ ditionibus ſuis ſtu
duerunt inuehere.Malo tamen hic aliorum audire iudicium.

Heidelberga.

ESt hoc oppidum metropolis Palatinatus & feudum ab epiſcopatu Vuormacien
ſicut & alia quædam oppida,quæ ſupra Heidelbergam uſqꝫ ad Obricken iuxta N
carum conſtructa inueuntur. Putant nomen oppido datum à gentium coloni
quæ ante multos annos hic habitaſſe certis indicijs conuincuntur. Vocant aūt G
mani gentilem hominem Heiden. Situs loci eſt ſatis amœnus, cum ſit in fauce montium
ubi Neccarus ex mōtibus in planiciem egreditur,nec dubito quin locus ille ſemper,quà
diu Germania habitata fuit,ab hominibus cultus fuerit. Sunt alij qui contendunt lege
Budoris. dum & ſcribendum Edelberg,quod ſonat nobilem mōtem, & non Heidelberg,id eſt,g
tilem montem.Sunt qui Ptolemaicam Budorim putāt olim fuiſſe Heidelbergam. At mi
uidetur oppido huic magis reſponder Heidelsheim aut Bretten. Sunt qui oppidum Ma
heim per Budorim accipiendum contendunt. Nam ſitum eſt illud in confluentia Rheni
Neccari,ubi in concilio Conſtantienſi Iohannes papa triennio incarceratus fuit. Eſt ter

circa Heidelbergam omnium rerum ferax,uini
ni, frumenti, olei, fructuum arboreorum & caſt
nearū. Anno Chriſti 1346. Rupertus ſenior pr
ceps Palatinus fundauit gymnaſiū Heidelberge
ſe,ubi temporum ſucceſſu in omni ſcientiarum
Fundatio ſtudij Heidelbdrgen. nere multi docti floruerunt uiri. Potiſſimum aute
meo æuo locum illum celebrem reddiderunt in
gnes iſti uiri Iohannes Dalburgius, Rudolfus
gricola,Iohannes Virdungus,& multi alij,qui
ditionis ſuæ monumenta poſt ſe in ſcriptis reliq
runt. Ego quoque ab anno Chriſti 1524.uſque
annum 1529. primus Hebraiſmi profeſſor, publicè ibi ſacram docui lingua, acceptis p
mis rudimentis ab integerrimo uiro atqꝫ fideliſſimo præceptore, Conrado Pellicano,
& ipſe olim Heidelbergæ ſub auunculo ſuo Iodoco Gallo Theologo, primam aſſecu
lauream,fœliciter ad ſublimiora peruenit.

Ladenburg,Schrieſſen,Winheim.

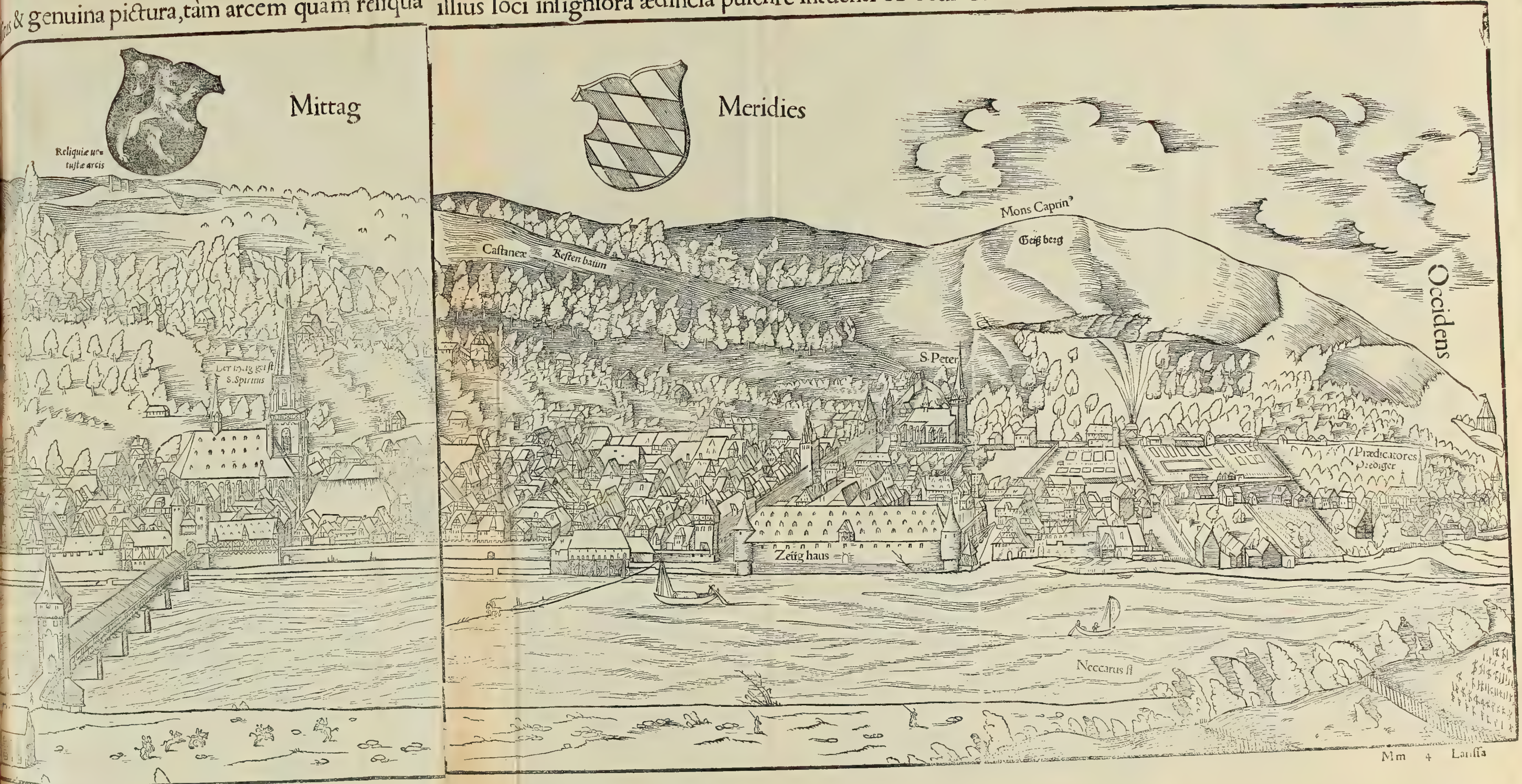
IMpignoratum eſt Ladenburgū duci Ruperto ſeniori pro media eius parte anno Ch
ſti 1371. Alia medietas obuenit epiſcopo Vuormacienſi. Eidem principi uendidit Si
dus à Stralnberg anno Chriſti 1347. oppidum Schrieſſen & caſtrum Stralnberg.
anno Chriſti 1344. oppidum Vueinheim per arbitros eſt memorato principi adiudi
tum,quod antea epiſcopus Maguntinus poſſederat.

Ciui

CIVITAS HEIDEL

bergenſis, iuxta Neccarum ſita, Palatinatus me
tropolis & illuſtriſſimorum Principum Comitum Palatinorum Rheni reſidentia, expri-
mitur pulchrè in hac tabula ſecundum omnem eius habitudinem. Quã tranſmiſit ad hoc
opus noſtrum ornandum illuſtriſſimus princeps Otto Henricus, Comes Palatinus Rhe-
ni, dux Bauariæ, omniumq́ ſtudioſorum mecœnas & patronus pientiſſimus. Habuit au-
tem hæc ipſa ciuitas ante paucos annos & aliam arcẽ in ſuperiori montium iugo locatam,
ſed quam fulmen cœleſte in momento oculi euertit, puluerem ſcilicet bombar
dicum, qui in eo in magna quantitate ſeruabatur, incendens &
ſubiectam arcem atq; oppidum ipſum per diſie-
ctos lapides non parum lædens.

Oriēs
Arx regal
Munch mül
Der Neccar

Mittag
Reliquiæ ve-
tuſtæ arcis
S. Spiritus
Meridies
Caſtaneæ
Keſten baum
Mons Caprin'
Geiß berg
Occidens
S. Peter
Prædicatores
Prediger
Zeüg haus
Neccarus fl.

Oriēs

Lauriſſa uulgo Lorſch.

MOnaſterium illud conſtructum fuit per Carolum magnum, aut ut alij putāt per Pipinum, in quod Taſſilo dux Bauariæ unà cum filio eius Theodone, à Carolo magno recluſus fuit, quum fœdifragus & periurus depreheſus fuiſſet. Non eſt locus in Germania, ubi uetuſtior quàm in hoc monaſterio bibliotheca fuerit. *Vetuſtiſſimi libri.* ibi exemplar unum quod manu Virgilij ſcriptum titulus præmonebat. Inuentus eſt quoq; ultimus liber Ammiani Marcellini qui & iam publicatus eſt, ſcriptus maiuſculis um literis. Fuit autem primo à Benedictinenſibus monachis ac deinde à Præmonſtra- ibus inhabitatum. Iohannes Dalburgius epiſcopus Vuormacienſis, uir doctiſſimus, ſtulit inde ad bibliothecam Ladenburgenſem meliores quoſq; codices.

Lindenfels, Caub & alia quæ dam oppida.

PRæfectura arcis Lindenfels fuit empta anno Chriſti 1277. pro 5030. marcis argen- ti. Fuit antea Marchionis Badenſis. Anno Chriſti 1289. Vuernherus Mintzen bergenſis uendidit oppidum Caub cum appendicijs ſuis locis, duci Ludouico pro 2100. marcis argenti, ſupputata una marca argenti pro octo florenis. Oppidum eriale Gelnhuſen quod ad comites à Schuuartzenberg peruenit, fuit ab eiſdem princi- alatino & Reinhardo ab Hanauu impignoratum anno Chriſti 1436. Moſpach & *Moſpach.* zen oppida imperialia cum appendicijs ſuis ſunt Palatinatui incorporata per modum ioris. Anno Chriſti 1230. recepit Otto comes Palatinus ab Henrico Rom. rege uillā ılddorff. Et uillam Nuſslach emit comes Palatinus Ludouicus anno Chriſti 1259. ab rico de Liechtenauu. Oppidum Luden apud Tuberum fluuium ſitum, emit Ruper princeps anno Chriſti 1398 à comitibus Hohenlohenſibus. De Oppenheim, Cæſarea ra, Ingelheim imperialibus oppidis Palinatui impignoratis, ſuprà diximus. Omitto Bretten, Löuuenſtein, Bachrach, Nouam ciuitatem & alia oppida, quæ omnia intra tre os annos ditioni Palatinatus acceſſerunt.

Bruxella in Brureinia.

EſT Brureinia parua quædam ditio, habens multas egregias uillas quarum caput eſt oppidum Bruxellæ, paruitq; olim Vuormatienſibus, quando illi habuerūt ducem, cuius palatium poſtea uerſum fuit in eccleſiam ſancti Pauli. Dux ultimus uocatus fuit Conradus filius ducis Vuernheri, fuitq; de ſanguine ducum Franconiæ: & de- i Otto magnus filiam ſuam Lutgardim uxorem, qui tamen interijt prope Auguſtam la magna pugna quam idem Imperator habuit contra Vngaros, quibus Conradus ſe ıxerat, ut ſupra meminimus. Paulò antea idem Cōradus reſignauerat iuriſdictionem m Vuormaciæ habuerat comparauitq; ditionem Bruxellenſem, quam poſt eius mor- Imperator donauit Sigebaldo epiſcopo Spirenſi. Quin & idem Cōradus quum adhuc ret contulit epiſcopatui Spirenſi plurima bona, decimas, redditus, telonia uini & ſa us cudendi monetam, & hæc rata habuit Imperator. Si poſt hāc reſignationem comes atinus iuriſdictionem aliquam Vuormaciæ habuerit, priuſquam regio Heidelbergen- ibi obuenerit, neſcio, nemo enim huius rei facit mentionem. Adiacet Bruꝛeniæ Kreich *Kreichgoia.* a, terra diues & latè patens, cuius agri omnes uino, frumento, plantis, arboribus dome s & ſylueſtribus, omniq; eo quod ad uictum pertinet humanum abundant. ſunt præcla ppida, uicorum multitudo, terra plena colonis & irrigua, & quod pręcipuum eſt, aëris britate prædita. Redegit hanc terram Conradus ſecundus in comitatum, ob id quod entes eius habitaſſent Bruxellis. Sed & Iohannes 34. epiſcopus Spirenſis comes ichgoienſis, donauit bonam partem de ſua paterna hæreditate epiſcopatui Spirenſi, uod ſupra quoque indicaui, ubi de Spirenſi urbe feci mentionem.

Genealogia

Genealogia comitum Palati-

INfrà ubi ad deſcriptionem Bauariæ peruenerimus, indicabo unde Palatini à Shier
orti ſint, atq; quomodo ab illis proceſſerint moderni duces Bauariæ & Palatini R
ni. Quãtum uerò attinet ad præſens inſtitutum, notabis quoſdam ſic ſentire, ut pu
Ottonem à Vuittelſpach auum ſanctæ Kunegundis primum extitiſſe Palatinum
ctorem, cuius auus fuit Arnolfus Imperator.

Arnolfus Imperat.
- Arnolfus dux Bauariæ
- Vuernherus comes à Schiern
  - Otto Palatinus Vuittelſpach
    - Otto homicida
      - Theobaldus
      - Stephanus
    - Sifridus: uxor ei9 Haduuigis
      - Theodoricus epiſcopo Me
      - Albertus Canonicus
      - Henricus dux Bauariæ, Pa nus Rheni, elector.
      - Diua Kunegundis.
  - Eckardus comes à Schiern
- Ludouicus Rom. rex

De Ottone Palatino, conditore Vuittelſpachij, rythmi Germanici inueniunt̃, quod
primus Palatinus elector. per filiam Henrici Palatini obtinuerit electuræ dignitatem. Secundum alios primus P
tinus elector, qui ſuo ſuffragio Imperatorem declarauit Henricũ ſanctum anno 1003.
uocatus Henricus, cui ſucceſſit Sifridus pater ſanctæ Kunegundis, qui & ſecundũ quo
Priuignus fuit dicti Henrici. Nam ut ipſi dicunt, Henricus Palatinus duxit uxorem c
tis Brabantiæ relictam, deditq; Palatinatum filio eius Sifrido. Et ſic ſecundum opinio
eorum, auus ſanctæ Kunegundis elegiſſet maritum eiuſdem Kunegundis Imperatorẽ
uerisſimile non uidetur. Propterea ſcribunt tertij in hunc modum. Cum Sifridus Palati
uſq; ad ſenium ſubditos ſuos optimè gubernaſſet, & Otto tertius Imperator nullũ ha
ret hæredem, qui poſt ſe imperio præeſſet, nitebatur ante obitum ſuum pacem facere i
perio: quare egit cum Romano pontifice, ut aliqui principes cõſtituerent̃, ad quos ſo
ſpectaret Rom. regis electio. Sicq; inter reliquos fuit quóq; deſignatus elector memo
tus Sifridus, ſed qui breui uiuens tempore, nullius Imperatori interfuit electioni. At fi
eius Henrius frater ſanctæ Kunegundis, elegit anno Chriſti 1003. ſororium ſuum He
cum ſanctum in Imperatorẽ. Et quum filium non haberet, ſed filiam nomine Irmelgar
tradidit eam Conrado duci Frãconiæ qui & dux fuit Vuormaciæ & Landgrauius Ha
factusq; eſt hic Cõradus per uxorem comes Palatinus Rheni & dux Lotharingiæ. Q
autem appellatur dux Vuormaciæ, quum tamen ducatus ille ſub Ottone primo extin
fuerit ut iam in Brurenia diximus, uidet̃ illi & ſucceſſoribus eius relictus titulus, ſed
poſſeſſione, ut plerunq; fit. Habuit uerò ipſe unam dũtaxat filiam Eliſabet nomine, q
Dux Saxoniæ Palatinus Rheni. duxit uxorẽ Conradus dux Sueuiæ, ſimul cum ea factus Palatinus Rheni. Fuit titulus
talis. Conradus gratia dei Palatinus Rheni, dux Sueuiæ & Frãconiæ, ſacri imperij R
ni dapifer & elector, templorũ Vuormaciæ, Herbipolis, Argẽtinæ, Spiræ, Fuldæ & V
ſenburgi præpoſitus & aduocatus, &c. Sepultus eſt in monaſterio Schönauu, quod
Palatinus migrat à Sueuis ad Saxones. miliario diſtat ab Heidelbergo in Ottonica ſylua. Hic ex uxore ſua ſuſtulit filiam nom
Agnetem, quam duxit uxorem Henricus dux Saxoniæ & Luneburgi, dñs in Brunſuic
us ducis Henrici Leonis, factusq; eſt per eam Palatinus Rheni. Memoratus Conradu
pliauit Heidelbergum, exq; uili oppido fecit magnificam ciuitatem, quam & arce mu
uit, habuitq; ſedem Heidelbergi uſq; ad extremum uitæ, ubi etiam anno domini 1185. p
poſituram cœnobij in Neuuenburg prope Heidelbergum in monaſteriũ monialium
Neuuenburg prope Heidelbergam. mutari fecit, de conſenſu tamen abbatis Lauriſſenſis, ad quem pleno iure ſpectabat. C
rum Henricus dux Saxoniæ Palatinusq; Rheni manſionem ſuam habuit Brunſuici, &
nuit duas filias. Vnam duxit Hermannus marchio Badenſis & alteram Gertrudim no
ne, Otto comes ab Vuitliſpach & Schiern, qui à progenitoribus ſuis fuit de ſanguine
cum Bauariæ, eiq; in comitijs Gamundiæ Sueuicę ſeu hæredi naturali traditus fuit duca
Bauariæ, unde Henricus ſuperbus, cognominatus Leo, fuit excluſus, & Pala
tinatus, anno Chriſti 1180. Mortuus uerò eſt anno Chriſti 1148.

Ab iſto deducitur genealogia ducum Bauariæ & Pa
latinorum Rheni in hunc modum.

C

1	2	3	4	5
Otto Palatinus a Schiern, dux Bauariæ, Palatinus Rheni	Ludouicus Ottonis filius, Palatinus Rheni & dux Bauariæ	Otto Ludouici filius, Palatinus & dux Bauariæ	Ludouicus prioris Ottonis filius	Ludouicus filius Ludouici mox præcedentis

Quomodo Otto hic in ordine primus deſcenderit ab Imperatore Arnolfo filio Carolomanni, oſtendetur infrà in deſcriptione Bauariæ.

5 Ludouicus dux Bauariæ & Palatinus
- 6 Ludouicus dux Bauariæ & Imperator
  - Stephanus dux Lanſshutæ
  - Albertus dux Straubingenſ.
  - Vuilhelmus comes Holand.
  - Otto marchio Brandēburg
  - Ludouicus Tyrolenſis
- Ludouicus Nurnbergæ in torneamento ictus
- 7 Rudolfus Palatinus
  - 8 Rudolfus
  - 9 Adolfus
    - 11 Rupertus iunior, uxor eius Beatrix filia Friderici regis Siciliæ
      - Anna duciſſa in Bergen
      - 12 Rupertus rex
      - Eliſabet marchioniſſa Morauiæ
  - 10 Rupertus
  - Mechtildis comitiſſa Spanheimenſis.

Linea ducum Bauariæ hic omittitur, differturꝗ ad deſcriptionem Bauariæ.

Sub Ludouico 6. & Rudolfo 7. fratribus diuiſa eſt Bauaria à Palatinatu etiamſi Palatini non hil terræ retinuerint in Nortgoia. Sed reuertamur ad ſuos. 2. Ludouicus iſte fuit in Bohe ia aut ſecundum alios in Kelheim publice præſente familia trucidatus iuſſu Friderici ſecun. Imperatoris. Ipſe conſtruxit caſtrum in Landſshut, habuitꝗ duas uxores nempe Gertru. m Palatinam & Ludmillam filiam regis Bohemiæ. Otto. Hic ſubito mortuus eſt Hei lbergæ in excōmunicatione anno 1255. Habuitꝗ multos filios, nempe Henricum ducem in. rioris Bauariæ, qui habuit uxorem filiam Belæ regis Vngariæ: Sophiam, quam duxit Geb. rdus comes ab Hirſperg: Eliſabeth quam accepit Conradus filius Friderici ſecundi, poſtea pſit Meinhardo comiti Tirolenſi. *Diuiſa Bauaria à Palatinatu.*

Otto
- Sophia
- Eliſabet
- Henricus
  - Ludouicus mortuus anno 1294
  - Otto
  - Stephanus
    - Henricus
    - Otto de Burckhauſen
    - Henricus dux Landshutæ & Straubingæ: Iohannes
- 4 Ludouicus

Henricus dux Landſshutæ reliquit filium unum nomine Iohānem, qui ſine hæredæ mor. is, Ludouicum Imperatorem habuit in ditione ſua ſucceſſorem. 4. Ludouicus. Iſte habuit mam uxorem Mariam filiam ducis Brabantiæ, fecitꝗ eam in Sueuiæ Vuerda obtruncari, quod infra in genealogia ducum Bauariæ latius indicabo, ac deinde duxit uxorē filiam ducis loniæ ex qua ſuſtulit Ludouicum quintum. Iacet autem ſepultus inter Auguſtam & Mona n in monaſterio Furſtenfeld. 5. Ludouicus iſte qui utranque adhuc habuit ditionem, Palati um & Bauariæ ducatum accepit in uxorem Mechtildim filiam Rudolfi ab Habſpurg. ge. tꝗ Rudolfum & Ludouicum Imperatorem.. Mortuus uero Heidelbergæ apud Auguſtini s iacet ſepultus. 7. Rudolfus. Huic ſeniori filio dedit pater Palatinatum & partem de duca. Bauariæ. Vxorem uero filius accepit Mechtildem filiam comitis à Naſſauu, ex qua genuit dolfum, Adolfum & Rupertum. Frater eius Ludouicus fugauit eum in Angliam, ubi in io mortuus fuit, eo quod ſuffragium ſuum in electione Imperatoris non ei ſed Friderico du uſtriæ dederat, cūquo tam diu pro corona imperij certauit, donec tandem illum captū ſub m coēgit. 8. Rudolfus Rudolfi filius nō diu uixit adminiſtratione Palatinatus, ſucceſſit ei frater Adolfus. Sed cum ille non magna prudentia eſſet præditus, reſignauit fratri ſuo perto adminiſtrationē, qui ſenior & rubicundus appellatur. Hic Rupertus 10. fundauit an. Chriſti 1346. gymnaſium Heidelbergenſe & collegium ſacerdotū in noua ciuitate, ubi quo ſepultus iacet. Habuit duas uxores unā Namurcenſem & alteram Bergēſem ex quibus tā nullos poſt ſe reliquit liberos. Succeſſit ei in Palatinatu 11. Rupertus iunior, filius Adolfi & *Academia Heidelbergēſis.*

comi:iſſæ ab Oetingen. Is aliquando nomine patris Adolfus Branditz fuit appellatus. Vxo
eius filia regis Siciliæ, genuit Rupertum filium, futurum Rom. regem. Rupertus rex habuit u
orem Eliſabetam filiam Burggrauij Nurnbergenſis. A Ruperto rege continuabimus nunc g
nealogiam, qui Palatinatum in ſuos diſtribuit filios in hunc modum.

12 Rupertus elector et Rom. rex.
- Otto Moſpach
  - Otto Moſpach & Neumarckt
  - Rupertus epiſcopus Ratiſponenſis
  - Iohannes Canonicus Auguſtanus
  - Albertus epiſcopus Argentinenſis
  - Dorothea Landgrauia Pfrembdenſis
  - Margareta comitiſſa Hanauuenſis
- Fridericus habitator Ambergæ
- Rupertus Pipan Ambergæ ſepultus
- Ludouicus cum barba
  - Ludouicus elector
    - Philippus elector
      - Ludouicus elector
      - Rupertus
        - Otto Henricus
        - Philippus
      - Fridericus poſt fratrem elec
      - Philippus epiſcop. Friſingen
      - Georgius epiſcopus Spiren
      - Hēricus epiſcopus Traiecte Vuormacienſis, & poſt fra Friſingenſis
  - Fridericus magnus bellator
  - Rupertus epiſcopus Colonienſis
  - Mechtildis duciſſa Auſtriæ.
- Iohannes Neuenburck cuius uxor fuit ſoror Erici regis Daniæ
  - Chriſtophorus rex Daniæ.
- Stephanus Zueibruck
  - Stephanus
  - Iohannes epiſcopus Meidenburgenſis
  - Rupertus epiſcopus Argentinenſis
  - Ludouicus comes Veldentz
    - Caſpar
    - Alexander
      - Ludouicus. Vuolfgangus.
      - Rupertus
  - Fridericus comes Sponheim.
    - Rupertus epiſcopus Ratiſponenſis
    - Iohannes
      - Iohannes Simmerenſis
        - Fridericus
        - Georgius
        - Richardus
- Agnes duciſſa Cleuenſis
- Margareta duciſſa Lotharingiæ
- Eliſabet duciſſa Auſtriæ

Duci Ottoni filio Ruperti regis obuenit Moſpach oppidum ſitum ad Neccarũ & Neumar
in Bauaria, ſucceſſitq́; ei filius eius Otto: quo ſine hærede mortuo, ditio illa redijt ad princip
electorem. Duci Friderico pro ſua portione ceſſit Amberga, quæ & poſt eius mortem
dijt ad Palatinatum Heidelbergenſem. Dux Iohannes poſſedit Neoburgum quod eſt a
Bohemiæ ſyluam, genuitq́; cum filia ducis Pomeraniæ multos liberos, ſed qui omnes obier
præter Chriſtophorum ad regnum Daniæ uocatum, qui & ipſe ſine liberis deceſſit. Stepha
recepit pro ſua parte Geminum pontem, uulgo Zueibrugk, duxitq́; Annam filiam unic
Friderici comitis Veldentzenſis & Spanheimenſis, per quam utrunq́; adeptus eſt comitatu
Suſtulit autem ex uxore multos filios ex quib. duo diuiſerunt inter ſe paternam ditionem,
douicus ſcilicet & Fridericus. De eorum diuiſione diximus ſuprà iuxta oppidum Crutzena
Ludouicus regis Ruperti alius filius, retinuit electuram, fuitq́; executor in concilio Conſta
ſi, & tandem profectus ad terram ſanctam, cæcus factus eſt ante mortem ſuam. Genuit ei u
eius regina Cypri tres filios Ludouicum, Fridericum & Rupertum. Ludouicus accepit in
rem Margaretam filiam Amedei ducis Subaudiæ, qui in Baſilienſi concilio electus fuit in p
ſuſtulitq́; ex ea in adoleſcētia ſua Philippum principem electorem, mortuus iuuenis anno
Vxor eius Margareta, habuerat antea maritum Ludouicum regem Siciliæ, deinde nupſit
dou

uuico Palatino. Et quum eſſet mulier adhuc iuuenis, ſpe prolificandi in tertiũ matrimo uum conſenſit, ſicq; thoro iuncta eſt illuſtri Vdalrico comiti de Vuirtenberg, & ex eo ſuſce pit plures puellas. Fuit autem matrimonium illud ſeminarium multorum malorum. Mortuo que Ludouico electore, frater eius Fridericus tutorem agens Philippi nepotis ſui, biennio iciter pugnauit contra uicinos principes. Philippus uero adultus, iunxit ſibi in matrimo. um Margaretam filiam Ludouici diuitis ducis Bauariæ, genuitq; multos filios & filias. nam filiarum duxit princeps Meckelburgenſis uxorem, & alteram dux Pomeraniæ, tertia ta eſt monialis. At Fridericus patruus Philippi genuit Ludouicum comitem à Löuuenſtein thum, cuius tamen matrem ante mortem ſuam conſcientia pungente legitimam fecit uxo. n, ut quidam ſentiunt. *Mater Philippi principis Palatini.*

De fertilitate Palatinatus.

NIhil quod ad humanum uictum neceſſarium eſt deſideratur in Palatinatu, potiſſimũ autem iuxta Heidelbergam extra montes in planicie miram habet terra frumenti ubertatem. In montibus decoquitur generoſum uinum & ſimul in eiſdem creſcunt caſtaneæ: in pede montium pulcherrimi plantantur horti, & in planis agris copioſa prouenit ſeges tritici, ſiliginis, hordei, &c. Syluæ & montes referti ſunt feris, potiſſimũ ceruis, quin & incolæ plurimos in ſyluis nutriunt hircos hœdos & capras, eò quod hæc animalia potius ſylueſtribus delectantur ſaltibus quàm pratis. A carpendo enim capræ dicuntur, ideoq; in lege locationis fundi, excipi ſolet, ne colonus capram in fundo paſcat. Præterea in Neccaro qui medium alluit Palatinatum, innumeri per ſingulos annos capiuntur piſces magni & parui, maxime autem abundat barbonibus. Deſcēdunt quoque per huncfluuium continuæ lignorũ rates ex Ottonica ſylua, quæ ex Neccaro in Rhenum deferuntur, atque omnibus ciuitatibus Rheni à Spira uſque Bingiũ ad portas uſq; deducuntur. Eſt Ottonica ſylua regio ſylueſtris & montoſa, cultura quoq; ficilis, licet in quibuſdam locis amœnas & fertiles habeat ualles, in quibus ſatis frumenti col i poteſt. Incolæ pro magna parte uictitant ex pecoribus, ac deinde ex quæſtu lignorum. ouenit quoque in felicioribus eius locis uinum nempe in Moſpach, Vueinſperg & Bockrg. Habet oppida multa, ſed plures uillas & uicos. E regione Ottonicæ ſyluæ eſt eichgoia, quam Neccarus ſeparat ab ipſa Ottonica ſylua, numerariq; poteſt Heidelga Kreichgoiæ, quum ab illa parte Neccari ſita ſit. Nomen habet hæc regio ab am Kreich quo alluitur, inhabitaturq; à multis nobilibus, quorum nomina ſunt, Gemmin, Göler, Vēninger, Landſchaden, Helmſtetter, Sickinger, Sternēfelſer, Sturmfeder, Erenber, Liebenſteiner, Flehinger, Neidperger, Hagenbacher, Maſſenbacher, &c. Vltimus comes us regionis ſecundum quoſdam uocatus fuit Ziſholdus, quo mortuo Fridericus ſecundus lit Eppingen & Heidelſsheim marchionibus, quæ oppida poſtea Palatinatui ſunt incorporata. Prope Heidelbergam eſt magna copia ardearum, atque ibi in nemore nidificant. Eſt autē auis aquatilis, quippe quæ uiuit ex aqua, & tamen horret pluuias & alias tempeſtates quas in ſublime uolans euitare conatur, ſecundum illud Virgilij: Atque altam ſupra uolat ardea nubem. Vocatur etiam ob id ardea, quod ardua ſuo uolatu petat. Ponit nidum ſuum in altiſſimis arboribus & habet naturale odium contra accipitrem, ſeu niſum, ſicut ui m accipiter exitium illius continuo quærit. Exercentes autem monomachiam in ſub i aëre, uterque hoc unum conatur, ut alterum aſcendendo ſuperet. Si accipiter altiorem

Ottonica ſylua.

Kreichgoia.

Ardea auis.

obtinuerit locum, impetu quodam obruit hoſtem atq; extinguit. Sin ardea ſuperior fuerit,
cremento ſuo fœdat accipitrem atq; interficit. Nam ſtercus eius eſt accipitri ueꝛenum. Co
putreſcunt enim inde pennæ eius.

De bellis quibuſdam in Palatinatu geſtis

MOrtuo Ludouico Palatino anno Chriſti 1452.
adoleſcentia ſua, frater eius Fridericus princeps
gulari prudentia, magnitudine & ſtrenuitate i
gnis, arrogatus eſt à ſuis nobilibus in adminiſtra
rem Palatinatus & tutor cōſtitutus nepotis ſui P
Fridericus princeps bel licoſus. lippi, qui poſt obitum patris ſui adhuc infans in cunabulis ia
bat. Iſte dux Fridericus ſua ſponte paternam hæreditatem r
didit Palatinatui, & quū in bello felix ſemper eſſet, multa q
armis obtinuit, dominio Palatinatus adiecit. Nam quum Di
rus epiſcopus Maguntinus à Romano pontifice deturbat
eſſet ab archiepiſcopatu, ille autē nollet cedere Adolfo de N
ſau, Fridericus comes Palatinus, cui epiſcopus loco ſtipen
dederat arces quaſdam ad Maguntinam eccleſiam pertine
tes, pollicitus eſt epiſcopo ſuum auxilium, quod ægrefere
papa excōmunicauit Palatinum. Nec enim leue erat, eccleſ
rum, bona accipere ab epiſcopo qui ius dandi non habebat
excommunicatum iuuare. Coniunxerat ſe quoque Diete
Ludouicus dux Bauarorum diues cognomine. Adolfus ue
habebat à ſua parte papam, Imperatorem, Carolum marchionem Badenſem, Marchiona
Brandenburgenſem, Albertum uel ſecundum alios Iohannem epiſcopum Metenſem, L
douicum à Zuueibrugk cognomento Nigrum, Vlricum comitem de Vuirtenberg. Hi n
paruis odijs gerebant bellum inter ſe inteſtinum, donec tandem Dieterus ab epiſcopatu ei
retur. Quam hiſtoriam ſupra habes ſub titulo Maguntiæ urbis. Anno 1460. in carniſ
uio indixit bellū Friderico principi Palatino Vdalricus comes de Vuirtenberg, eo quod F
Bellum ob dotem. dericus comitem impediret quo minus dote uxoris ſuæ potiretur quæ antea habuerat Lud
uicum Palatinum, & fuit filia Amedei ducis Sabaudiæ, materq; Philippi Palatini. Aſſer
autem princeps Fridericus dictam Margaretam (ſic enim uocabatur) pro ſua parte, Pala
no Ludouico in dotis apportatione non ſatisfeciſſe. Contradicebat comes Vdalricus, t
demq; uentum eſt ad bellum. Hoſtes enim qui erant à parte noui epiſcopi Maguntini c
ſpirantes irruerunt in ditionē principis Palatini, quibus occurrens Fridericus inijt cum eis p
gnam. Certatum eſt diu & mutuo ſe uexauerunt cæde & incendio, licet nunquam pug
tum fuerit plenis copijs. Cum uero nōnulli tractatus de pace intercederent, & autore Phili
po duce Burgundiæ uentum eſſet ad certa pacis capitula, Principes partium Adolfi noui
piſcopi ut aliquid gloriæ ſuæ adijcerent, ſtatuunt ante cōcluſam pacem terras Palatini ingre
& uaſtare, conueneruntq;, ſed paucis copijs, apud S. Helenam, habetnes uix equites ſexce
tos & ſex millia peditum, abſente tamen duce Ludouico. Non latebat hoc Palatinum F
dericum. Illi more impatientes, ſollicitante etiam epiſcopo Spirenſi, in cuius ditione caſ
erant poſita, utcunque uenerit in mentem, die prima menſis Iulij relicto omni peditatu in c
Sant Len. ſtris ſolis equeſtribus nixi deſcendunt in agrum Heidelbergenſem, incipiuntq; uicos qu
dam incendere. Fridericus uero corraſo milite acceptisq; copijs quas miſerat Dieterus e
ſcopus, hoſtes ita clauſit ut nullam euadendi uim haberent. Sero itaque circunſeſſos ſe uid
tes, attoniti non niſi ferro apperienda uia eſt inquiunt, acieq; tumultuariè inſtructa, imparib
excipiunt hoſtem copijs, factaq; magna pugna, duo comites unus de Helfenſtein & alter
Cōflictus in Palatinatu. Salm cum nonnullis equeſtris ordinis propugnatoribus in prima acie occiſi ſunt. Ventu
eſt poſt hoc ad gladios ac paruo negocio ſuperantur à multis pauci. Capti ſunt epiſcop
Metenſis, Carolus marchio Badenſis & Vlricus comes Vuirtenbergenſis & cum his eoru
tota ferè nobilitas, qui omnes cum triumpho ducti ſunr Heidelbergam & ibi ad annum pr
pè ſeruati, donec tandem legibus (quas uictor uoluit) acceptis relaxati ſunt. Comes Vuirte
bergen

rgenſis pro ſua liberatione centum millia florenorum dedit, & alia quædam onera ſuſcepit ; plane æquipollentia. Inciderũt iſta in annũ Chriſti 1452. ipſa die diui Vdalrici. Epiſcopus etenſis fuit mulctatus pro 45. milibus florenorum, marchio Badẽſis frater eius pro centũ mil ius, quorum loco dedit partem ſuam quam habuit in comitatu Spanheimmenſi & oppida ſiken atque Bynheim, ſed hac conditione, ut rurſum ea poſſet pecunia redimere. Fecit quo- ie oppidum Pforzheim feudatarium & tota eius nobilitas obligauit ſe Palatinatui. Ab cauit etiam marchio à ſe omne ius quod habuit in Heidelsheim & Eppingen, itemq́ue iod habuit inter Seltz & Germersheim in piſcatione & uenatione. Epiſcopus Spiren ; dedit pro ſua mulcta Rodenburg & Vuerſauu atque uenationem in nemore Loſſart. nno 1474. Fridericus Imperator unà cum principibus & epiſcopis in conuentu Auguſtano oſcripſit Fridericum Palatinum, quod poſt fratris ſui obitum ſibi uſurparit adminiſtratio- m Palatinatus, quum tamen frater reliquerit filium ſucceſſorem & hæredem principatus. At idericus uolens principatum retinere, non curauit quid principes de eo decernerent. Et Am rgẽſes nolẽtes illi ut principi electori, ſed ut tutori domini ſui parere, aliqui ex ciuibus obtrũ i ſunt, manſitq́; princeps Fridericus adminiſtrator Palatinatus, non obſtante quorundam ꝺellione. Anno Chriſti 1470. Fridericus princeps Palatinus oppugnans Ludouicum icem Bauariæ & comitem Veldentzenſem, eripuit illi oppida Schrieſſen & Armsheim, fe- q́; ex oppido Schrieſſen uillam. Anno ſalutis 1504. ingens bellum exortum fuit in Ger- nia, inter Maximilianum Cæſarem & Philippum comitem Palatinum, cuius belli cauſa hæc t. Mortuo Georgio duce Bauariæ, Rupertus dux gener defuncti, filius memorati Philippi catum Bauariæ, & diuitias ſoceri omnes ad ius ſuum pertinere dicebat, cuius unicam filiam bebat uxorem, de qua & liberos ſucceſſores iam legitimos ſuſcepiſſet. Sed Albertus Mona ſis dux Bauariæ quibuſdam pactis, conuentionibus & literis inter ipſum & ducem Geor- um dudum habitis & ab utraq́; parte ſigillo munitis fulciebatur, quibus cauebatur, ne filiæ in catu ſuccederent, ſed uter eorum moreretur ſine uirili ſemine prior, alter eius conſequeretur ncipatũ, præmonitus, duci Ruperto potenter ſe oppoſuit. Vnde rex Maximilianus ſe arbitrũ ıſtituit & multos labores inſumpſit, uariaq́; acta habuit & formam concordiæ ſub certis cõ- ionibus explanauit. Verum Rupertus propoſitas conditiones acceptare nolens, in ſua ſen- tia contra imperiale decretum permanſit. Vnde commotus Cæſar, ducem Rupertum ueluti ellem banno imperiali per ſententiam ſubdidit & omnes ei adhærentes pari animaduerſio- mulctauit. Pater Philippus uolens filio auxiliũ mittere, omniũ principũ incurſioni ſe expoſuit. m mouerunt contra eum arma Vdalricus dux Vuirtenbergenſis, Vuilhelmus Langrauius ſſiæ. Alexander dux Bauariæ qui & comes Veldentiæ, Cæſar ipſe, dux Albertus, Fri- icus marchio Brandenburgenſis, ciuitates Nurnberga, Vlma, Auguſta, &c. ubique Palati um deuaſtantes & diripientes. Cumque bellum quinque ferè menſibus duraſſet propter riſtophori marchionis Badenſis indiuiſſas preces Maximilianus humiliato principi pacem conceſſit, & ut pax redintegraretur, Coloniæ comitia indi- xit. Anno Chriſti 1495. prope Vuormaciam ad dextrã Rheni partem in uilla Birſtat, quæ ſita eſt inter Vuormaciã & Bensheim, mulier quædam monſtrum enixa eſt quarto idus Septembris. Erant duæ puellæ corporibus integræ, ſed in uertice frontetenus connexæ inſeparabiliter & ſe mu- tuo inſpicientes. Vidi ego Munſterus eas Maguntiæ an no 1501. erantq́; tunc circiter ſex annorum. Cogebantur ſimul incedere, ſimul dormire & ſurgere, & quum una pro- cederet altera retrocedebebat. Naſi utriuſque ſeſe ferè cõ tingebant, oculi uero non in directum ſed in latera tantum torqueri poterant, quia paulùlum ſupra oculos frontes cõ hærebant. Extenſa eſt uita illarum ad decimum uſque annum & quũ tunc una moreretur, illaq́; à ſuperſtite reſe- caret, uiua ex accepto in capite uulnere aut potius ex uulne fœtore & putrefactione corrupta in cerebro, ſororem paulo poſt eſt per mortem ſubſe- a. Occaſionem huic monſtro dedit huiuſmodi euentus. Colloquebantur duæ mulieres in quas una uterum geſtabat, & ſuperueniens tertia ex improuiſo, concuſſit colloquentium ita, unde prægnans torrefacta, fœtui concuſſionis dedit ſignum.

Tres principes capti.

Proſcribitur Fridericus princeps.

Schrieſſen.

Deſcriptio belli Bauarici.

Palatinatus ab omnibus laceſsitur.

Monſtrum humanum.

Nn 5 Ottonica

Ottonica ſylua.

DE fertilitate huius regionis, quæ pro bona p
nemoribus et montibus conſtat, ſupra ſcripſin
Eſt enim pars herciniæ ſyluæ etiam ſi nullas
paucas habeat piceas arbores, ſed magis quer
& fagos. Latitudo eius extenditur à Necc
uſque ad Mænum & lõgitudo à montana uia, quæ uu
Bergſtras appellatur, uſque ad Tuberum fluuium, hoc
uſque ad Franconiam. Iuxta montanam uiam, quæ ab H
delberga Franckfordiam ducit, & ubi montana illa regi
planiciem deſcendit, eſt ſupra modum fertilis, gener oſu
parturit uinum, ſicut & in oppoſito eius orientali limite
xta Tuberũ, & prope Heilprunnã ubi meridianus limes
mediocre creſcit uinum, idq; in magna copia. Tres am
ueniunt ex hac ſylua, Mimlingus, Kocherus et Iaxtus, et
ſi Iaxtus ex Rhetia Nörlingenſi originem ſuam ducat. C
re ſylua iſta atque terra appelletur Ottonica, nemo huc uſq; indicauit, niſi quod quidã ſuſpi
tur eam ab Ottone quodam principe nomen illud accepiſſe. Multi principes noſtra tempeſ
partem habent in hac regione, præſertim princeps Palatinus, epiſcopus Maguntinus, cuius
am fuit tota uia Montana, epiſcopus Herbipolenſis, comites ab Hohenloh, Domini ab Erp
Bergſtras. pincernæ cognominati. Omnes iſti principes habent ſua priuata caſtra & oppida in hac
ueſtri regione, adeò nihil manſit incultum in hac & multis alijs rudibus terris, id quod
humano labore fuerit edomitum redituumq; manſuetius. Anno Chriſti 14:5. Ludoui
Palatinus emit à comitibus Hohenlohenſibus oppidum Meckmul pro 26. millibus flore
rum, conſentientibus epiſcopo & capitulo Herbipolenſibus, ad quos ſpectat feudum hu
oppidi. In bello tamen Bauarico rurſum fuit idem oppidum alienatũ à Palatinatu. Obedi
epiſcopo Maguntinenſis in Ottonica ſylua hæc oppida, Mudoch, Kruten, Buchen, Am
bach & alia quædam. Pincernæ uero habent Erpach & Michelſtat una cum multis ca
Comites Hohelenſes. & uillis. Comites Hohenlohenſes Oringen oppidum & quicquid ibi circa Tuberum
uium ſitum eſt. Fuerunt olim iſti comites opulenti & potentes, ſed temporis ſucc
multa perdiderunt, quæ Brandenburgeñ. marchiones ad ſe traxerũt, ut ſunt Kreilsheim, K
lingen, Vffenheim & alia quædam quæ uendidit mulier quædam. Ab iſto comitatu N
Louuenſtein geteñ oppidum fuit tranſlatum ad Teutonicos fratres. Comitatus Lõuuenſteinenſis p
pe Heilbrunnam exordium ſumpſit temporibus Ottonis, tantumq; accepit incremen
ut anno Chriſti 1313. unus ex illis comitib. ceperit marchionem Badenſem. Deinde poſt
quot annos, uenit idem comitatus ad Palatinatum, ut ſupra quoque indicauimus.

Amorbachenſe monaſterium.

VNo miliario ab oppido Miltenberg & Mæno fluuio uerſus meridiem conſtruct
fuit olim in loco ſolitudinis monaſterium Amorbach, anno ſcilicet Chriſti 7.. à
ctis uiris Pirminio Meldenſi & Bonifacio Maguntino epiſcopis, cooperantibus
rolo Martello & filio eius Pipino. Primus abbas appellatus fuit Amor, fuitq; di
Ab àmore Amorbach. pulus diui Pirminij. Poſtea anno Chriſti 125 . Conradus à Thurn nobilis quida
qui in ea regione ditionem habuit, curauit ut oppidulum quoq; iuxta monaſterium cõſtrue
ſiue, ut domus quæ iuxta cœnobium exortæ fuerãt, muro cingerẽtur formãq; oppidi indue

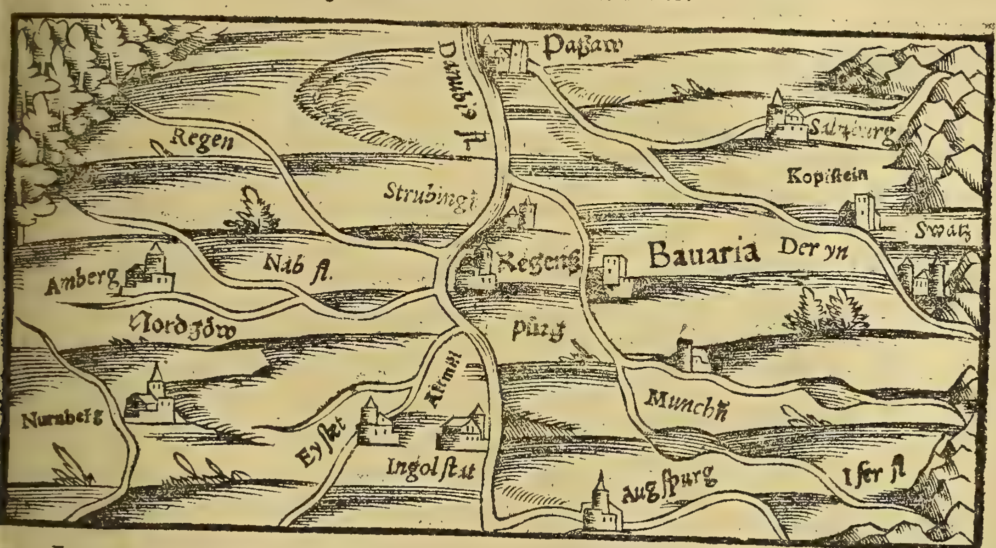
Schöntal aliud monaſterium etiam in Ottonica ſylua ad ripam Iaxti fluuij ſitum ord
Ciſtertienſis, fundatum eſt à nobilibus de Perlichingen, qui ibi quoque ſuam habent ſep
ram. Numerum annorum fundationis eius non inueni.

Niclas hauſen.

IN Franconia atque in confinibus ſyluæ Ottonicæ fuit anno Chriſti 1476. tympaniſta
dam adoleſcens, nomine Iohannes Behaim, homo illiteratus, paſtor pecorum apud
cum Niclashauſen, qui ſectatores plures nactus, ſimulatam quandam religionem con
gens, docere cœpit uulgus mobile, uitam cleri fore ignominioſam, ſcandalis plen
&

ſ deo abominabilem, telonia & uectigalia,cenſus,redditus,decimas & tributa nõ eſſe perſol-
enda,omnes aquas & nemora omnibus eſſe libera, ac nonnulla alia ſpargebat in populum,
acq; ſibi à uirgine Maria reuelata eſſe prædicabat.Quam ob rem magna plebis multitudo ſe- *Pſeudopropheta.*
uta eſt eum.Creditumq; eſt uulgo cœlitus hominem doceri à deo,ut qui nullas didicerat lite
s,diſputabat cum ſacerdotibus,nec de ſua ſententia cedebat,doctrinam dei eſſe aſſerens.Po-
ulus qui nouitate gaudere ſolet,undiq; factis uotis cõcurrebant,& paſtor ille in diebus feſtis
aximo concurſu hominum longum ſermonem in odium cleri deducebat. Aiunt una con-
one ad eum ſupra 30. millia cõfluxiſſe.Artifices ex officinis,arator à ſtiua,puellæ à falce & co
quaſi numine quodam rapti,neſcijs & inuitis parentibus dominis & magiſtris, abeũt recta
l Niclashauſen.Communitates oppidorum & uicorũ cereos,priuati anulos aureos, redimi
la,armillas,pecunias,puellæ plerunq; alterum crinium plegma offerebant. Rudolfus igitur
erbipolenſis epiſcopus maturè doctrinæ ſerpenti occurrendum exiſtimãs, quodam die cum
mo circa eum eſſet diſcipulorum,miſsis exploratoribus,iuſsit eum captum Vuirceburgum
ici & in carcerem conijci & condemnatum ad ignem,comburi ut hæreticũ.Poſt cuius mor-
m hæc peregrinatio uirorum & mulierũ ceſſauit,& epiſcopi Herbipolenſis atq; Magũtinus
uiſerunt inter ſe dona ab imperitia plebe oblata.

De Baioaria quæ hodie Bauaria, & primo de ratione nominis eius.

BAuaria Germaniæ prouincia ab Auaribus Hunorũ reliquijs, qui Noricis expulſis in
ea terra conſedere,adiecta litera appellatur.Baioaria etiam à Boijs Ciſalpinæ Galliæ
populis hoc loci aliquando moratis dicitur:Noricũ olim fuit,& Danubio inſigni flu-
uio ex Sueuia profluente irrigatur. Auſtriam, Stiriam & Carinthiam in ſe cõprehen
dit, quod ijdem ferè homines eiſdem moribus & lingua utãtur.Citradanubiana regio,
ſcilicet Romani principes poſt Auguſti tẽpora occupauerũt,cito agnouit Chriſtum,ut in
x Auentino oſtendam,diuiſaq; fuit in 4. epiſcopatus,Saltzburgenſem,Ratiſponẽſem, Pa
ẽſem & Friſingẽſem. Nulla Germaniæ prouincia pluribus,cultoribusq; illuſtrat urbibus. *Saltzburgum metropolis.*
zburga quæ olim Iuuauia fuiſſe credit,metropolis eſt.Hæc terra priuſquã in prouinciã re-
eretur,à proprio rege ad Arnolfi Imperatoris uſq; tempora adminiſtrata eſt,ut quidam ſcri
t,infra tamen id paulo dilucidius explicabo.Deinde duces habere cœpit,hodieq; tenet.Su
ta aũt fide orthodoxa,ſimul leges & uiuendi inſtituta ſunt gẽti præſcripta,nempe de eccle *Leges Bauarorum antiquæ.*
bertate,de incendiarijs eccleſiarum,de confugientibus ad eccleſiam,de clericorum percuſ-
ous,de decimis , de ſedicioſorum pœna,item leges caſtrenſes , de libertis, de nuptijs , de
is mulierum,de furtis,de legibus agrarijs,de commendatis & commodatis, de hæreditati
de emptionibus & uenditionibus,&c.Illis legibus Bauari ante aliquot ſecula paruere,nõ
ſq; adhuc.Regio ipſa præter quam ubi auſtralior eſt,non ſeritur. Nemoroſa multum eſt

& montuoſa. Sues glandibus ſylueſtribusq; pomis tantā c
pia nutrit, ut ueluti Vngaria boues ita hæc ſues cæteris E
ropæ nationibus large ſuppeditet. Gens ipſa ueſtitu ut pl
rimum blauo colore amicitur, ocreis libentius quàm calig
calciatur. Extēdebatur hæc regio olim ſicut & hodie uerſ
meridiem uſque ad alpes & Atheſim fluuium. Vnde St
bo: Incoluerunt Rheti & Norici ſumma alpium cacumin
quæ in Italiam inclinantur, appellatiq; ſunt Rheti, Vēnon
& Lepontij, qui paupertate adacti, ſpoliabant uiatores q
per alpes in Italiam tranſibant. Non erat tunc certa & tr
uia ex Germania in Italiam, ſed erant conſcendendi mōte
& rurſum deſcendendum in ualles, inſidiabanturq; tranſ
euntibus Romanis raptores & latrones, diſpoliantes & in
rijs afficientes eos, præſertim quando Imp. exercitibus ſ
mittebant pecuniam. Vicinis tamen ſuis nihil incommodi

Alpes latro-[ci]norum la-[teb]ula.

tulerunt illi latrones, ementes ab eis cibos & uitæ neceſſaria. Durabat autem aliquandiu huiu
modi latrunculorum ſæuitia quouſq; per Cæſarem Auguſtum extincti ſunt, atq; iter mag
labore, ingentibusq; expenſis per montium & ſaxorum aſperitatem, per glaciem & niuem f
inuentum & paratum.

De fertilitate Bauariæ.

REgio Bauariæ hodie nō eſt deſerta, ut Strabo t
dit, & ſicut ſuo fortaſſe tempore fuit, ſed cultiſ
ma nunc eſt, magnas & ambitioſas ciuitates h
bens & oppida nobiliſsima, quorum ſplēdore
neſcimus q̄ in tota Europa uincere poſsint. M
gna copia frumenti inuenitur circa Ratiſponam & Lāſh
tam, at uinum in paucis creſcit locis, idq; agreſte, ſed nob
importantur uina ex Alſatia, Franconia, Auſtria, Atheſi
à Neccaro, uiciſsimq; ſal, cuius magna ibi paratur copia
fertur. In Nortgoia prope Ambergam & Sultzbachū t
ra turget minera ferri, ſuppeditatq; omnibus fluuijs ma
riæ ſufficientiam, ubi in diuerſis officinis fabrilibus cog
in ferrum. Amnes qui malleos in officinis continuo agu
ſunt Fils, Nab & Pegnitz. Præterea in comitatu Tyrol
iuxta oppidum Schuuatz annuatim immenſus theſau
argenti & æris eruitur ex penetralibus terræ atq; ſine ce
tione aliquot millia uirorū in profundo terræ atq; Plut
regno diſtinentur. Alluitur etiam hæc terra multis piſc
fluminibus, quæ ferè omnia in Danubiū deſcendunt, ut ſ
Amberus, Iſera, Enus, Altmulus, Nabus, Rēgus, &c.
rimi'q; lacus & ſtagna qui peculiaribus ſcatent piſcium generibus, quales ſunt Amberenſis
cus, Tegernenſis lacus, Vuirmenſis, Chimenſis, &c. Quàm nemoroſa ſit regio & porcis
triendis apta, præcedenti diximus capite.

Metalla in Bauaria.

De regibus & ducibus Bauariæ.

QVum Bauariæ regio per Danubium in duas ſecetur partes, raro ſub unius re
aut ducis fuit imperio. Siquidem Romani principes incipientes ſibi orbem te
ſubijcere, unam Danubij ripam, meridionalem ſcilicet occuparunt, firmarun
præſidijs, ſtationes & excubias perpetuas illic agentes & ceu hæreditario iure
ram illam poſsidentes. Quos non raro Boioarij ab altera Danubij ripa in N
goia habitantes, obruerunt, crudeliter occidentes, ſubmergentes & in fugam uertentes
quod ex antiquis lapidibus Romano charactere ſcriptis, & qui adhuc extant, aduerti
teſt, unde quidam lapis ita habet: Dijs manibus & memoriæ legionum: Et memoriæ miſ
mor

morum, Vindelicis præfectis, Mocenianis & Victori & Aurelio filijs Vindelicis, Surinus infelix pater faciendum curauit. Quæ uerba Iohannes Auent. ſic interpretatur. Surinus infelix pater fecit fieri hoc munimentum in honorem deorum tutelarium mortuorumq́ue, & in perpetuam memoriam legionum ac militarium Vindelicæ regionis, qui tam miſere interierunt, pro ducibus, qui fuerant in præſidio Motzingenſi & pro filijs eius Victori & Aurelio. *Inſcriptio uetuſti lapidis.* Fuerunt Danubius & Rhenus in principio naſcentis Romanæ monarchiæ limites imperij contra Germanos, atque ob id fuerant ubique præſidia locata, unde & Domitianus bellum geſſit contra Germanos uictusq́ue eſt ab eis. Tunc Germani traiecto Danubio irruerunt in ditionem Rom. crudeli cæde ſtrauerunt legiones, milites & duces eorum, reſectaq́ue capita eorum fixerunt in haſtis & circumtulerunt per Germaniam in ſignum uictoriæ. Auguſtus qui utrunque fluuium munierat præſidijs, dedit militib. & uxoribus eorum atque liberis certa priuilegia, deſignauitq́ue eis fundum ceu feudum quoddam, & erat una ſtatio poſt aliam, id quod adhuc teſtantur uetera monumenta & *Ripa Danubij munita.*
inæ multorũ fortaliciorũ quorum ueſtigia in huncuſque diem inueniuntur in ripis Rheni & anubij. Præfuerunt ergo Romani uni ripæ Danubij ex ea parte quam hodie Bauariam uo nt, uſq́ue ad 500 annos et ultra ab incarnatione Chriſti, ab alia uero parte erat principatus Nori is, cui aliquando præſidebãt reges, ſed frequẽtius principes, quos hodie duces uocamus. Vn Cæſar meminit, Ariouiſtum Germanorum regem uxorem habuiſſe ſororem regis Norico n. Quos tamen Norici poſterioribus temporibus habuerunt principes, non conſtat, quo que facti ſunt Chriſtiani. *Reges Norici.* Tunc enim utraque regio citra & ultra Danubium ſita, uni ſub ta fuit principi, qui aliquando regis aliquando ducis uſurpauit titulum, id quod ex ſequenti pite tibi aliquanto clarius fiet.

Quomodo & quando Chriſtus Baioarijs per prædicationem euangelij notus fuerit factus.

SCribit Iohannes Auentinus ſe reperiſſe in bibliotheca Patauienſi, quod Marcus quidam, diſcipulus ſancti Pauli, non euangeliſta, Laureaci & per aſcenſum Danubij, prædicauerit Chriſtum, ſicut & eodem tempore Lucius Cyrenenſis diſcipulus & affinis ſancti Pauli Mogũtiæ iuxta Rhenũ et Creſcẽs atq́ue Clemẽs Metis apud Moſellam annũciarunt Chriſtũ. Erãt tũc in locis illis occulti Chriſtiani, non habuerunt eccleſias aut cõgre tiones eò quod Rom. perlamentum euulgauerat edictũ, ne aliquis Chriſtianus permitteret iere, ſed ceu apoſtatæ & ſeditioſi homines obtruncarentur. Hoc edictum, exequebantur lde crudeliter quidã Imp. ſed multo magis iudices & ſatellites ab eis conſtituti. At omnia fru a. Quanto enim Chriſtiani præmebant, tanto creſcebant & augeſcebant. Quidam Chriſtiarum qui abundabant diuitijs, pecunia acquirebant ſibi libertatẽ à præfectis, ementes literas illo munitas, ne à Chriſtianiſmo deturbarentur atq́ue interim contemnẽtes pauperes Chriſtia s. id quod magnũ inter eos peperit diſſidiũ. Si quãdoq́ue incideret calamitas aliqua, Chriſtia *Chriſtianorũ infelicitas.* cõtinuo rei iudicabantur. Si nimis parcè aut plus æquo plueret, ſi maior ſiccitas ingrueret aut nia humiditas inualeſceret, unde Danubius uel redundaret aut nimiũ exiccaret, ut Germani ile tranſito eo fluuio, in Rom. imperiũ effunderentur, nemo non Chriſtianos inculpabat, nẽ quod propter eorum introductam religionem hæc incommoda acciderent. Atq́ue hæc fideliũ amitas durauit uſq́ue ad annum Chriſti 306. quando imperium adminiſtrabãt Diocletianus & aximianus. Hi enim conabantur Chriſti fidem funditus extirpare, mouentes primum bellũ ntra milites Chriſtianos quos in ſtationibus habebant. In uigilia paſchæ fecerũt dirui omnes riſtianorum eccleſias mactantes Chriſti fideles ueluti oues occiſioni deſtinatas. Et quamuis tyranni nõ niſi uno anno perſecutionẽ continuarint, quouſq́ue reſignarunt imperium, durabat men perſecutio ſemel inccepta uſque ad decimum annum imperij Conſtantini, qui fuit 319. an s Chriſti: & tunc Imp. reuocauit per totum imperium crudele mandatũ cõtra Chriſtianos *Reuocatur crudele mandatum.* om ulgatũ, deditq́ue illis pacẽ et ſecuritatẽ. Deinde anno 324. idẽ Imp celebrauit Nicenũ cõciliũ,

in quo 318.epiſcopi conuenerunt, inter quos qu
que fuit Dominius Laureacenſis epiſcopus,qui h
die eſt Patauienſis. Primus enim epiſcopatus B
uariæ fuit in Laureaco,ut ex ueteribus colligitur li
ris,fuitq; tunc Laureacum ingens & potens ciuit
Laureacum ſita in confluentia Eni & Danubij.Principes Bau
riæ tranſtulerunt poſtea archiepiſcopatum ab illo
co in ciuitatem Patauiẽſem, & Carolus magnus
ſum illum à Pataula tranſtulit Saltzburgum. An
Chriſti 506.egreſſi Germani Nortgoiam & Boh
miam traiectoq; Danubio irruerunt in Romanu
imperium,comburentes,diripientes,capientes et
ducentes ceu pecora obuios quoſque Romanos.
rat tunc ciuitas quædã imperialis prope Oſterho
Patauia. nomine Quintanorum colonia,cuius ciues fuger
Patauiam,ſperantes ibi facile ſeſe defenſuros con
Germanorum impetum,præſer[illegible]m ſi duarum ciu
tum uires ſimul unirentur. Venientes ergo cu
uxoribus & pueris Patauiam,quæ ciuitas etiam R
manorum, fuit, dicta ab eis Battauorum Colon
parauerunt ſe ibi contra Gibhuldum Germanoru
regem quem alij uocant Theodonem ducem, ſed expugnati à rege in uniuerſum fuerunt t
cidati,& ciuitas ipſa exuſta. Haud ſecus graſſatus eſt in ciuitate Iuuauiæ,quæ hodie eſt Sal
burgum,& Ratiſponæ infrà dicetur. Anno Chriſti 489.Theodoricus Veronenſis,rex O
ſtrogothorum,factus eſt præfectus & uicarius Romani imperij,curiam ſuam plerunque R
Theodoricus uennæ & Veronæ tenens,quare & à Germanis dictus fuit Diethrich uon Bern,& is poſte
Veronẽſis. annis rurſum inſtaurauit Romanum exercitum iuxta Danubium miſſis à Sauo fluuio ducib
militaribus ad ſuperiora Danubij loca uſque ad Licum & lacum Podamicum. Mortuo u
ro Theodone primo anno Chriſti 511.filius eius Theodo ſecundus,exequens patris inſtitu
tyrannicum, ſtraui[illegible] ru[illegible]ſum Romanos apud Enum fluuium, qui locus uſque hodie
catur Mortfeld,id eſt campus latrocinij, ac deinde ſeptem quoque fecit pugnas cum exerci
imperatoris & præſide eius Theodorico Veronenſi expellens Romanos & Chriſtianos
Germania in Italiam,ſubſecutus fugientes uſque Potzen Territus Theodoricus Veronen
muro cinxit Tridentum contra hoſtem,ſed nihil profuit ei,Bauari omnia ſubuerterunt.Red
uero Theodo Ratiſponam reſed ibi,mortuusq; anno Chriſti 537.reliquit tres filios,Theo
nem tertium,Ottonem & Theobaldum,qui diuiſa prouincia,habitarunt in tribus diſtinctis
cis,Theodo Ratiſponæ,Otto iuxta Enum in loco qui à ſe appellatus eſt Otting, antea aute
dictus fuit Pontes Eni,Theoboldus uero habitauit in comitatu Tyrolenſi.Præfuit illis temp
S Rupertus ribus regno Franciæ & Germaniæ Childebertus aut ſecundum alios Theobertus, qui filia
conuertit ſuam Regentrudim dedit uxorẽ duci Theodoni,mittensq; ad eum diuum Rupertum epiſc
Theodo pum,fecit eum baptiſari & erudiri in religione Chriſtiana. Profectus quoque ſanctus Rupe
nem. tus Laureacum ad ducem Ottonem baptiſauit & illum. Deinde uero ſe recipiens a d Theob
dum,baptiſauit quoq; illum anno ſcilicet Chriſti 540. Paulo poſt ab illis ducibus inſtituti ſu
epiſcopatus Laureacenſis iuxta Enũ,Ratiſponenſis,Sebinenſis,iam Brixienſis: Sanctus R
pertus uero & ſoror eius receperũt ſe Saltzburgum,quẽ locũ duces Bauariæ reſtaurauerunt.
Anno Chriſti 565. defunctus eſt dux Theodo tertius, reliquitq; filium nomine Theope
tum. Theoboldus quoque reliquit filium nomine Thaſſilonem & hi duo diuiſerunt int
Taſsilo ſe ditionem Bauariæ. Dux Thaſſilo habuit curiam ſuam Ratiſponæ,Theopertus uero m
dux. ſit in Potzen,Otting & Saltzburg. Dietperto ſucceſſit Gerboldus,alij uocant eum G
baldum,& hic excluſo Thaſſilone uendicauit ſibi totam Bauariæ ditionem, geſſit ſe pro
ge, habuitq; curiam ſuam Ratiſponæ. Dux uero Thaſſilo confugiens ad Chilbericum
gem Franciæ,qui illi ſanguine erat iunctus,implorauit eius auxilium,inuenitq; id ipſum. Na
anno Chriſti 590. Chilpericus mouens exercitum in Bauariam,expulit Gerboldum &

ſiu

ium eius Gunholdum atq; filiam Teudolindam:qui ueniẽtes in Italiam,illic manſerunt, tra-
lidítq; Gerboldus filiam ſuam regi Longobardorum uxorem,quem & ad Chriſti conuertit
idem.Mortuus autem eſt dux Taſsilo anno Chriſti 598. & ſucceſsit ei filius eius Gerboldus,
qui genuit Theodonem quartum.

Gerboldus.	Theodo 4.	Theopertus		
		Taſsilo ſecundus	Theodo quintus	Vta Landebertus Plutridis
			Suuinholdus	
			Theopertus	

Theopertus habuit curiam ſuam Ratiſponæ & Taſsilo reſedit iuxta Enum & in comitatu
Tyrolenſi. Anno Chriſti 650. mortuus eſt Taſſilo 2. & reliquit tres filios, Theodonem 5.
uuinholdum & Theopertum,qui diuiſerunt inter ſe totam Bauariam. Theodo reſedit Ra
ſponæ & Theopertus Potzoniæ in comitatu Tyrolenſi.Habuit Theodo filiam Vtam nomi *Emeranus*
e,quæ quum ſtuprum admiſiſſet cuiuſdã adoleſcentis,reiecit culpam in Haimarenũ ſeu Eme *accuſatur.*
inum epiſcopũ Ratiſponenſem.At Emeranus nolens innocentiam ſuam declarare clam au-
igit.Quem inſecutus dux Landebertus frater Vtæ,fecit innocẽtem epiſcopũ interfici. Cuius
orpus paulo poſt quum innocẽtia eius innotuiſſet,ductum per Iſaram fluuium in Danubiũ,
q; inde ad Ratiſponam & honorifice à uulgo ſuſceptum,fuit cum magna ſolennitate huma-
um. At dux Theodo ablegauit filiam Vtam in Italiam,& filius Landepertus fugit in Vnga-
iam ad Hunos. Anno 660. regnauerunt in Francia Lotharius 3. & frater eius Hildericus 2.
Hildericus tradidit per modum feudi Alſatiam duci Eticoni,quem iuxta nomen ſuum appella
t Hildericum,fuitq; pater ſanctæ Otiliæ,natus ex magiſtro domus Hilderici regis. Theodo
xtus dux Bauariæ genuit Theodonem ſeptimum,Grimoaldum & Hupertum.Ad hos prin
pes uenit diuus Corbinianus,factusq; eſt primus epiſcopus Friſingenſis:Cum aũt idẽ epiſco- *S. Corbinia-*
us redargueret Suuinholdum ducẽ quod fratris ſui relictã duxiſſet uxorem,irritata mulier in- *nus.*
dias tetendit ſancto uiro. At ille effugit in Italiã. Cumq; Hupertus rerum potiretũ in Bauaria,
uocato Corbiniano reſtituit eum in epiſcopatum.Succeſsit Huperto filius eius Vdilo,quem
i appellant Otilionem,quem Carolomannus & Pipinus fratres affines eius aggreſsi prælio
derunt,eoq; fugiẽte Ratiſponam,Pipinus dux occupauit ſuperiorem Bauariam,nempe Fri-
gam & circumiacentem regionem,ſuſtulitq; ex uxore ſua Bertha filium, quem Carolum
cauit,cognomento magni.Hic dux Vdilo dicitur fundaſſe epiſcopatum Patauienſem poſt *Patauienſis*
am ciuitas Laureacenſis incendio periijt. Fundauit quoq; monaſteriũ Degernſee & aliud *epiſcopatus.*
nobiũ Oſterhofen,ubi quoq; ſepultus iacet.Cumq; eo tempore reges Franciæ titulum re
i haberent ſine adminiſtratione eius,facto Maguntiæ principum conuentu,priuatus eſt Hil
ricus regno & Pipinus in locum eius ſubſtitutus.Dux uero Vdilo accepto ſecum Hilderico
poſito rege & eius uxore Giſela,recluſit eum Ratiſponæ in monaſteriũ ſancti Emerani ubi
mortuus eſt:regina uero uxor eius in monaſterium monialium iuxta Kochlerũ lacum eſt
ſa,ubi & uitam ſuam finiuit.Dux Vdilo reliquit poſt ſe filiũ Taſsilonẽ qui gubernauit totã *Taſsilo dux.*
uariã,curiam ſuam Ratiſponæ habens.Ipſe ampliauit eccleſiam ſancti Emerani,quæ tempo
llo cathedralis fuit,fecitq; per quoſdam epiſcopos conuerti ad fidem Chriſti Carinthiam
Stiriam.Habuit autem filium nomine Theodonem,qui ſecum ducatui præfuit.Et hi duo,pa
& filius cum patruele ſuo Carolo rege,in grauem inciderunt diſcordiã.Metuebat enim Ca-
us propinqui ſui Taſsilonis potentiam. Reconciliati autem,rurſum in priſtinam & maio-
n reciderunt ſimultatem,arreptiſq; armis in campo Licenſi congreſsi ſunt, ſed interuenien-
us arbitris pugna fuit impedita. Prouocati tamen dux & filius eius ad conuentum princi-
n Ingelheimenſem, capti ſunt in comitijs illis & monaſterio Lauriſſenſi incluſi. Pater qui- *Taſsilo ca-*
n tonſus,factus eſt Conuerſus,& filius in ſacerdotem ordinatus,uxor autem Leutpirgis fa- *ptus.*
eſt ſanctimonialis,& Carolus rex totam ſibi uſurpauit Bauariam,tranſtulitq; curiam ſuam
gynæcium Ratiſponam,ubi manſit ad quartum uſq; annũ,colligens interim magnũ militũ
rcitum contra Hunos,quos octo annis impugnauit.Sic quidem Iohannes Auentinus hi-
riam Taſsilonis & filius eius Theodonis deſcribit.Scribit Carolum poſt ſubactam Baua-
n expugnaſſe Hunos,& Bauariam multum ampliatam in regnum erexiſſe,cui præfuerunt
eius.Alij uero eandem hiſtoriam in hunc modum recenſent: Taſsilo unà cum primoribus
itis ſuæ fidelitatem Pipino regi & filio eius Carolo anno domini 757. feciſſe legitur.Sed *Aliorum de*
t obitum Pipini immemor iuramẽti quod fecerat, hortatu uxoris,quæ filia Deſiderij regis *Taſsilone* *ſententia.*

fuit,

fuit,rebellis Carolo magno factus eſt. Deinde datis obſidibus reconciliatur. Veruntamẽ pa lopoſt ſuadente uxore Hunos in diſsipationem regni uocauit, multaq; alia hoſtiliter egit, c quæ maieſtatis læſe reus iudicatus eſt. Verum conſanguinitatis contemplatione uita cõceſ unà cum filio tonſuratur & in monaſterium ad agendum pœnitentiam detruditur anno 78 Ab eo tempore Bauaria in prouinciæ formam redacta, manſit ſub regno Caroli & liberoru eius uſq; ad annum domini 876. quo tempore moritur Ludouicus rex Germaniæ & reliqu tres filios: Carolomannus factus eſt rex Bauarorum, Ludouicus obtinuit orientalem Franc Thuringiam, &c. Carolo uero ceſsit Alemãnia, hoc eſt, Sueuia. Carolomãno ſucceſsit Arn fus rex qui principabatur Baioarijs, Sueuis, Francis orientalibus, Lotharingis & Saxonibu factusq; eſt Imp. Arnolfo ſucceſsit Ludouicus rex Bauarorũ & rex Rom. moriturq; anno 9
Schyern. Sub hoc Ludouico inuenitur Arnoldus dux Bauariæ, qui electo Conrado primo Imp. ad V garos confugit & uſq; ad Conradi obitum ibi permanſit. Scribunt aliqui Arnolfum Imp. co ſtruxiſſe Schyern caſtellum inter Ingolſtadium & Monacum, quod poſtea commutatum f in Monaſterium. De ſucceſsione Arnolfi Imp. qui mortuus fuit anno 899. & Ratiſponæ ſep tus, magna eſt inter hiſtoricos diſſenſio. Nam quidam aſſerunt ſtirpem Carolinam in Ge mania defeciſſe in Ludouico filio eius rege Rom. alij uero aſſerunt Conradum Francũ Im ultimum fuiſſe de genere Carolino, quippe qui ſine uxore & prole mortuus eſt, coegitq; A noldum ducem Bauariæ ire ad Vngaros. Vnde quidam aiunt hunc Carolum nepotem fui Arnolfi Imp. Id ſi uerum eſt, Albertus comes Bambergenſis interfeciſſet auiæ ſuæ fratrem, rurſum ipſe ab auiæ ſuæ altero fratre, nempe Ludouico rege, morti adiudicatus fuiſſet. Ego l uidi Krantzium, Cuſpinianum & Auentinum, qui non per omnia ſibi conſentiunt. Quida enim ſcribunt Conradum ab Alberto interfectum, filium fuiſſe Ludouici regis, quem tam alij aiunt fuiſſe ſine uxore & liberis. Hunc ergo nodum alijs explicãdum relinquo. Deduca autem genealogiam ducum Bauariæ, incipiendo ab Arnolfo Imperatore, ut à Bauariæ hiſto cis iam dudum eſt promulgata.

- Arnolfus Imperat.
  - a Arnoldus malus qui dedit genero ſuo Nortgoiam.
  - b Ludouic9 Romanorũ rex electus in Forcheim
  - c Vuernherus dux Bauariæ expulſus ex Bauaria & Nortgoia
    - Eberhardus Palatinus à Schiern, recuperauit Bauariam
      - Otto Palatinus à ſchiern
        - Vuernherus dux Saxoniæ & P[...] tinus à Schiern.
        - Eckhardus bundſchuch à Schie[...]
        - Otto marchio Abacenſis, &c.
      - Cõradus comes in Andex, princeps in uall.
        - Conradus marchio Abacenſis princeps Vallaienſis
        - Vualtherus dux Teccenſis & c[...] mes Voburgẽſis
      - Arnoldus princeps Vallaieñ. & comes Dachauuenſis.
        - Cõradus comes Iſtriæ Dachauuẽſis monachus factus
          - Cuno du[...] Bauariæ [...] marchio Iſtriæ
          - Arnoldus Palatinus Vuitelſpa[...] Hic recup[...] rauit Baua[...]
      - Kunigundis comitiſſa in Vuolferlshauſen
    - Otto Palatinus in Vuittelſpach
      - Fridericus comes in ualle rubicunda atq; in Burckhauſen
      - Otto maior Palatinus in Vuittelſpach
        - Otto Palatinus in Vuittelſ. occi[...]
        - Sibilla Palatina in Vuittelſpach, [...] ciſſa Bohemiæ
      - Sifridus comes in Graisbach & Kraiburg
        - Kunegundis comitiſſa à Graiſpach
      - Conradus marchio Abacenſis & Burgauuenſi[...]
      - Agnes marchioniſſa in Bechler
      - Otto iunior Palatinus, ueneno potauit Rom. [...] gem in Bohemia.
  - Bertholdus
  - Zẽdebaldus ab Vngaris interfectus

a De Arnoldo iſto uariæ ſunt opiniones. Quidam uolunt filiam eius matrem fuiſſe Henrici [au]cupis & Babæ, at alij aiunt matrem Henrici aucupis filiam fuiſſe Arnoldi Imperatoris. Ar[no]ldum quoq; iſtum alij aſſerunt filium fuiſſe Lupoldi ducis Bauariæ interfecti ab Vngaris & [no]n Arnolfi Imp. Quidam etiam ſcribunt eum peſsimum fuiſſe, & quem diabolus ſuſtulerit [in] carectum quod eſt circa caſtrũ Schiern. b Ludouicus iſte fuit electus Auguſtus in For[ch]eim ſucceſsitq; patri in imperio: captus autem Veronæ in Lõgobardia, excæcatus fuit, quem[ad]modum Krantzius ſcribit in Saxonia ſua. c Vuernherus iſte per fratrem fuit excluſus [B]auaria, translataq; regio ad Saxones per filiam Arnoldi, Eberhardus uero filius Vuernheri [re]cuperauit rurſus Bauariam aut partem eius, quũ Henricus auceps eam quoq; filio ſuo Hẽri[co] tradidiſſe memoretur. Alij tamen ſcribunt Vuernherum diſtribuiſſe duobus filijs totam [pro]uinciam, ſed cum Henricus auceps nollet conſentire ad hoc, uentum eſt ad bellum, in quo [Vu]ernherus interijt: at filius eius Eberhardus, quem alij Eckhardum uocant, bellum cœptum [no]n intermittens, tanta ui regem impugnauit, ut ille cogeretur ei reddere totam Bauariam ceu [ue]ro hæredi. Eckhardus ergo fuit comes in Schiern, & frater eius Otto Palatinus in Vittel[ſpa]ch. Huius Ottonis filius, Otto iunior ueneno, uel ut alij ſcribunt, gladio interfecit Philippũ [Ro]man. regem, quapropter ipſe profligatus & tãdem interfectus fuit, caſtrumq; eius Vuittel[ſpa]ch dirutum, & peruenit Palatinatus ille ad Arnoldum filium Eckhardi, atque inde multi[pli]cati ſunt Palatini, qui de eius ſanguine erant, in tantum numerum, ut in torneamento Tigu[ri]ſi ſcribantur fuiſſe 34. Palatini, ludum illum militarem exercentes. Fuerunt enim Palatini [à] Andechs, à Dachauu, à Vallai, &c. Excreſcentes autem in tantum numerum dereliquerũt [ca]ſtrum Schiern, quod ruinoſum factum anno 1124, omnium conſenſu mutatum eſt in mona[ſter]ium & ſepulturam comitum à Schiern.

Conradus marchio Iſtriæ, princeps in Ruſsia, comes in Dachauu
Cuno comes in Greiſpach & Playn.
Henricus dux Bauariæ & marchio in Burgauu atque Abach factus quoq; dux Saxoniæ
- Henricus ſuperbus, pulſus à Bauaria & Saxonia
  - Henricus iunior recuperauit Bauariã, Palatinus in Schiern & Andex.
    - Gertrudis quam duxiſſe fertur Otto tertius.
    - Annna quam duxit Hermannus marchio Badenſis
- 1 Otto Palatinus in Schiern & Vuittelſpach, marchio in Abach & comes in Bogen
- 2 Ludouicus dux Bauariæ, comes in Andex & Greiſpach
- 3 Otto dux Bauariæ, duxit Gertrudem unicã filiam Palatini uxorem
  - Henricus
  - Eliſabeth duciſſa Sueuiæ
  - 4 Ludouicus dux Bauariæ & Palatinus

Ab Arnoldo malo filio Arnolfi Imperatoris deducitur Genealogia eius per ſexum muliebrem ad duces Saxoniæ in hunc modum

a Arnoldus malus
- Lutgarda cuius maritus Otto dux Saxoniæ
  - Bruno
  - Richardis
  - Henricus auceps
    - Bruno epiſcopus Colonienſis
    - Gerbirga
    - Otto Cæſar primus
      - Vuilhelmus epiſcopus
      - Otto ſecundus Ceſar
      - Luitgardis
      - Lutolfus
    - Hẽric9 dux Bauariæ
      - Henricus Hetzel dictus
        - Hẽricus ſanct9
        - Bruno epiſc. Auguſtanus
  - Lutgardis
  - Baba cuius marit9 Hẽric9 comes Franconiæ
    - Albertus à rege truncatus
    - Rainoldus occiſus

[Cu]m Henricus ſanctus, Henrici fratris Ottonis magni nepos dux fuerit Bauariæ, conſtat [...]nes non omnino deturbatos ex Bauaria, quantumlibet ſcribatur Aucupem coactum

reſtituere

reſtituere ueris hæredibus totam Bauariam. Nec ſatis conſtat, quis poſt Henricum ſanctū
mediate Bauariam adminiſtrauerit. Sunt qui dicunt comites à Schiern multa mouiſſe be
etiam Vngarorum auxilium requirentes, quo auitam recuperarēt ditionem. Sunt etiā qui ſ
bunt Cunonem quendam ducem factum in Bauaria poſt Henricum ſanctum. At Alber
Krātzius dicit Ludolfum marchionem ſuperioris Saxoniæ hæreditario iure Bauariā poſt H
ricum ſanctum poſſediſſe. Peruenit deinde ad Agnetem imperatricem, uxorem Henrici te
& poſtea rurſum Otto quidam Saxo eam poſſedit. Tandē uero peruenit ducatus ad Guelf
quartum, cui ſuccedit filius eius Henricus, qui Lotharij Imp. unicā filiam nomine Gertru
uxorem habuit, factus per eam quoq; dux Saxoniæ. Genealogia ſuperior oſtendit eum fili
fuiſſe Arnoldi, adeò incerta ſunt pleraq; in hac ducum Bauariæ ſucceſsione. Reliquit au
iſte Henricus filium Henricum nomine, cognomento Leonem & ſuperbum, qui fuit
Bauariæ, Saxoniæ & Brunſuici. Sed pulſus eſt Bauaria unà cum uxore & liberis, tradiditq;
Conradus ducatum Lupoldo marchioni Auſtriæ, qui ratione matris frater eius fuit. Siquid
mater eorum primum habuit maritum Fridericum à Staufen, ac deinde marchionem Auſt
Lupoldo ſucceſsit in ducatu Bauariæ Henricus marchio. Poſtea anno Chriſti 1156. Frideri
Marchio Auſtriæ fit dux. Imperator reſtituit Bauariam Henrico Leonis filio, Hēricum uero Marchionem fecit duc
adijciens Auſtriæ de prouincia Bauariæ aliquot comitatus. Sunt autem qui ſcribunt hunc
que Leonis filium anno 1180. per Fridericum Imperatorem propter ſuam inobedientiam a
tum & priuatum ducatu Bauariæ atq; ducatu Saxoniæ, Ottonem autem comitem à Schi
& Palatinum à Vittelſpach recuperaſſe auitum ducatum Bauariæ. Diſſentiunt itaq; plurim
inter ſe hiſtorici ab Henrico ſancto uſq; ad hūc Ottonem de perſonis, quæ interim admini
uerunt ducatum Bauariæ, præſertim Nauclerus & Krantzius.

Continuatio genealogiæ ducum Bauariæ.

3 Otto dux Bauariæ & Palatinus
- Henricus
  - Otto rex Vngariæ. — Henricus rex
  - Stephanus Palatin9 in Schiern
    - Otto marchio Abacenſis & comes Vuaſſerburgenſis
    - Henricus Palatinus Vuittelſpachenſis & comes Andechſenſ. — Iohānes co… Andechſ…
- Eliſabeth cuius primus maritus Conradus dux Sueuiæ — Conradinus dux ultimus Sueuiæ
- 4 Ludouicus dux Bauariæ & Palatinus
  - 5 Ludouicus Palatinus, dux Bauariæ, Mechtildis filia Rudolfi regis uxor eius
    - Rudolfus Palatinus Rheni princeps elector, cuius ſucceſsionem habes ſupra in Palatinatu
    - 6 Ludouicus dux Bauariæ & imperator
      - 7 Stephanus in Landſhut
        - Stephanus in Ingelſtat
        - Fridericus in Landſhut
        - 8 Iohannes in Munchen
      - Vuilhelm9 comes Holādiæ
      - Agnes monialis
      - Eliſabeth Vuyrtenbergenſis
      - Ludouicus comes Tyrolis — Mainhardus comes Ty…
      - Albertus in Straubingen
      - Otto marchio Brandenburgenſis

C

Otto 3. dux Bauariæ anno domini 1255. quadam nocte iucundior ſolito, mero ingurgita‑ , miſerabiliter & in excommunicatione ſuffocatus eſt. Eodem tempore filius eius Ludo ‑us uxorem ſuam filiam ducis Brabantiæ malicioſe infamatam, non tamen conuictam, trucu ‑ter cum nonnullis criminis (ut putabat) conſcijs, interfecit in Vuerda.

‑ertus 10. Erneſti filius, Bauariæ princeps, quum pater eius puellam balnei cuſtodem ab ‑erdite amatam & in ſpem matrimonij ſuſceptam, apud Straubingam Danubij fluentis de ‑ſiſſet, illeq; diu uita in mœrore peregiſſet, tandē luctu peracto uxorem ex domo Brunſuicā ‑xit, & ex ea ſobolem pulcherrimā ſuſtulit. Ludouicus 5. Ludouici Imp. pater, dicitur à qui‑ ‑am fundaſſe monaſterium Furſtenfeld. Habuit proinde Ludouicus Imperator & alium ‑rem Ludouicum quoque nomine, qui Nurnbergæ à quodam comite de Hohenloh in ‑ hastiludio ictus interijt. Horum ducum & quorundam & aliorum hiſtoriam ha‑ quoque ſupra in Palatinatu deſcriptam, licet quædam uarient ab his quæ hic ſignaui. Dif‑ ‑e enim eſt diſſentientes hiſtoricos concordare.

De Guelfis comitibus, qui ad ducalem aſcenderunt dignitatem.

GVelfus primus comes Altorfenſis fuit tempore Caroli magni, cuius filiam Iuditham duxit uxorem Ludoui cus Imperator, ſuſtulitq; ex ea Carolum caluum. Fuit autem comitatus ille prope Rauenſpurgum in Sueuiæ partibus. Succeſſit Guelffo primo in comitatu Etticho nepos eius, cuius filius Henricus genuit ex uxore ſua Beata ab Hohenuuart tres filios. Conradus factus eſt epiſcopus Conſtantienſis, anno 934. tradiditq; portionem hæreditatis ſuæ epiſcopatui Cōſtantienſi. Etico nullos habuit liberos, at Rudolfus ſuſtulit ex Ita filia comitis Otingēſis tres liberos, inter quos Henricus interijt in uenatione, Guelfus uero ducta uxore Immiſſa de Gliſberg, genuit Guelfum tertium & Cuniſſam. Factus eſt hic Guelfus tertius dux Nortgoiæ, adeptusq; eſt ducatū Carinthiæ & Marchiā Veronenſem. Mortuus eſt tamen iuuenis in arce Podmenſi ſine ſucceſſore. Tūc Cuniſſa ſoror eius nupſit cuidā marchioni Italico nomine Azzoni, genuitq; Guel‑ ‑ quartum, ducem Nortgoiæ & Bauariæ.

Iohannes epiſcopus Ratiſponenſis
Ludouicus Ingolſtatenſis — Ludouicus gibboſus
Eliſabeth regina Franciæ

Henrichus { Eliſabeth Vuyrtēberg. { Georgius diues — Eliſabeth uxor Ruperti pala[tini] — Ludouuicus — Rupertus, &c.
Ludouicus diues { Margreta Palatini Philippi uxor }

Vuilhelmus 9 — Adolphus 10 — Vuolfgangus
Erneſtus — Albertus
Chriſtophorus — Erneſtus epiſcopus Saltzburgenſis
Sigmundus 11 — Ludouicus Lanſhutenſis dux
Albertus uxor eius Kunegundis duciſſa Auſtriæ. — Sibilla uxor Palatini
Suſanna uxor marchionis & deinde Otto Henrici Palatini
Sabina Vuirtenbergenſis
12 Vuilhelmus uxor eius filia marchionis Badenſis — Albertus uxor eius filia Ferdinandi

Albertus Strubingeñ.
Iohannes epiſc. Leodiñ.
Iohanna uxor Alberti ducis Auſtriæ
Vilhelmus comes Holandiæ — Iacoba uxor Delphini in Francia
Margareta uxor Iohannis ducis Burgundiæ, auia Caroli ducis Burgundiæ.

Guelfus

Genealogia Guelforum.

1 Guelfus comes in Altdorff 820
Rudolfus
Conradus Etico 870
Iuditha
Barbo
Hẽricus. Hẽricus
Lutgardis regina Franciæ
Etico
Rudolfus 940
S. Conradus episc.
Henricus periꝫt
Richardis
2 Guelfus Rudolfus 980
3 Gu…
10…
Cun…
ſeu …
gun…

Continuatio prioris genealogiæ.

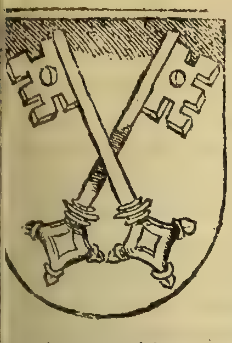
Cuniſſa cuius maritus Azzo
4 Guelfus 1071
5 Guelfus
Henricus dux Bauariæ
6 Guelfus
Henricus ſuperbus
Iuditha
Sophia
Wilbildis
7 Guelfus. Hic cinxit obſidione Thub…
Henricus Palatinus, uxor eius Angnes Palatina
Gertrudis cuius m… ritus Otto de Sch… ern Palatinus & d… Bauariæ.

Guelfus 4. filius Cuniſſæ genuit ex Iuditha filia Balduini comitis Flandriæ Guelfum quint…
Hic cepit Sifridũ epiſcopum Auguſtanum, tenuitq́ in uinculis prope Rauenſpurgum in
dam caſtro. Deinde profectus ad terram ſanctam, obiꝫt in Cypro inſula, reductumq́ c…
eius ſepultum eſt in monaſterio Vuingartẽ. Filius eius Guelfus quintus gubernacula poſ…
trem ſuſcipiens, moriensq́ ſine hærede, reliquit fratri Henrico ducatũ Bauariæ ſed qui tan…
anno Chriſti 1124. factus eſt monachus in Vuingartẽ. Filiam eius Iuditham duxit uxorẽ F…
ricus dux Sueuiæ, ſuſtulitq́ ex ea Fridericum Cæſarem primum. Sophia uero nupſit Ber…
do duci Zeringenſi, quã poſt eius mortẽ accepit uxorẽ Lupoldus dux Auſtriæ. Porro Vu…
dis iuncta eſt matrimonialiter Rudolfo comiti Brigantino. At frater earum Henricus fa…
eſt dux Bauariæ & Saxoniæ, adeptusq́ ducatum Nortgoiæ, duxit uxorem Gertrudim fi…
Henricus Lothariꝫ Imperatoris & ducis Saxoniæ. Fuit iſte dux potentiſſimus, cognominatus ſuper…
Leo. ſed bannitus & proſcriptus tandem à Friderico primo Imperatore nepote ex ſorore, priu…
fuit omni ditione ſua. Nam ducatum Saxoniæ dedit Imperator Bernhardo marchioni ab…
hold, & ducatum Nortgoiæ tradidit Ottoni Palatino Vuittelſpachenſi, Bauariam uero d…
Lupoldo marchioni Auſtriæ. Cumque filius eius Henricus uerſaretur in aula Im…
toris, impetrauit Agnetem filiam Palatini Rheni uxorem, atque per eã factus eſt Palat…
Rheni. Anno Chriſti 1156. Guelfus Septimus obſedit in Septembri oppidum Thu…
genſe, habens ſecum epiſcopos Auguſtanum, Spirenſem, Vuormacienſem, & ducem Z…
genſem Bertholdum, Hermannum marchionem Badenſem, multosq́ alios comites. At …
go Palatinus Thubingenſis habuit à parte ſua Fridericum ducem Sueuiæ & comites Zo…
les, qui ſimul iuncti, in fugam uerterunt hoſtem. Deinde iuſſu Imperatoris dedit ſe Hugo …
tinus Guelfo duci. Et quum paulo poſt Guelfus iſte peſte interiret, tradidit pater eius au…
tius frater, Friderico Cæſari omnia bona eius, terras & populos, defecitq́ in hunc modum…
nea & ſucceſſio huius ducatus. Inueni autem hanc Guelforum deſcriptionẽ anno Ch…
1546. in monaſterio Vuingarten, ubi ferè omnes ſepulti iacent.

De quibuſdam ciuitatibus Bauariæ.

Ratiſpona.

Ratiſpona inſignis & uetuſta Bauariæ urbs, ad ripas Danubiꝫ ſita, iacet in comm…
diſſimo loco ubi quatuor concurrunt flumina. Supra enim urbem, Laba & N…
ingrediuntur Danubium, & infra, amnis Regen. Abundat Labar optimis p…
bus præſertim truttis & cancris. Deſcendunt autem omnes tres à ſylua Boh…
ca, ſicut Danubius ex nigra ſylua originem ducit. Quum olim Cæſar Augu…
contenderet ſibi ſubiꝫcere Germaniam, miſiſſetq́ numeroſum exercitum ad ripã Danubiꝫ, …

fecit illi duos priuignos ſuos Tiberium & Druſum. Qui uenientes ultra alpes in Rhetiam primã & ſecundam, cœperunt paſsim populos ſubigere, ciuitates & munitiones more Romanorũ in locis natura munitis conſtruere, militumq́; præſidijs. Iuxta Lycum cõdiderunt aut potius inſtaurarunt Auguſtam, appellantes eã ſic ab Auguſto Cæſare, & in ripa Danubij conſtruxerunt aliam ciuitatem, quam uocauerunt Auguſtam Tiberij, ſicut prior appellata fuit Auguſta Druſi. Ordinarunt autem in Auguſta Tiberina certum & ſtatutum numerũ electorũ militum, nempe ſex millia peditũ, & quingentos equites, uocatiq́; ſunt Legio quarta Italica, id quod duo uetuſti lapides ſua inſcriptione teſtantur. Hi ſtationarij milites, in le...

Auguſta Tiberij. *Auguſta Druſi.*

...bus imperialibus uocantur Limitanei & Riparij. Patet itaq́;, proprium nomen Ratiſpo...nſis eſſe Auguſtam Tiberij ſiue Tiberinam, eamq́; olim fuiſſe metropolim et refugium ...manorum militum, excubantium in limitibus Romani imperij, unde & in antiquis hi...rijs appellatur Colonia Quartanorum, quod quarta legio Romanorum in ea ciuitate ...tionem firmam haberet, & metropolis Ripariolorum. An uerò ciuitas aliqua in hoc lo... priuſquàm Romani imperij ſui limitem extenderunt ad Danubiũ, fuerit, Ioãnes Auen...us ſcribit incertũ eſſe, ſeq́; nihil de hoc inueniſſe. Incoluerunt Romani hanc urbẽ et ad...entem regionem citra Danubium, annis quingentis, uno atq́; uiginti habentes ibi belli...es, quorum primus poſt Tiberium & Druſum fuit Lucius Piſo. Dum uerò Theodo ...Norigoiæ, Bauariæ ſcilicet Transdanubianæ, anno Chriſti 508. magnis copijs ex ſyl... Bohemica ad Danubium ſe transfunderet & Chriſtianos unà cum Romanis militibus ...rficeret, regionem omnem diriperet & exureret, omnesq́; ad Auguſtam Tiberij confu...ent, oppugnãs Theodo ciuitatem expugnauit eam, magnaq́; crudelitate omnes inter...t, etiam Lupum Epiſcopum, fœminas & pueros qui ad eccleſiam confugerant. Nemini ...ercit præter quàm paucis ruricolis, qui agros colerent. Inſtaurata autem rurſum ciui..., uocauit eam ex nomine uxoris ſuæ Regenſpurgum. Sunt tamen alij, qui putant urbi ...nomen datum à fluuiolo quodam Regen dicto qui à ſeptentrione meridiẽ uerſus de-

Legio quarta Italica. *Riparij.* *Lucius Piſo.* *Regenſpurgũ.*

uolutus, haud procul ab hac urbe Danubio miſcetur. Ratiſponæ uerò nomen omnium recentius, eſt quum in ueteribus Imperatorum literis nulla eius fiat mentio. Carolus magnus in priuilegijs monaſterio ſancti Emerani datis uocat ipſam Reginoburgium, & ſanctus Vuilboldus primus Eiſtettenſis Epiſcopus Reginam, at Ratiſponæ nomen putãt acceſsiſſe ex ratibus, quibus pontis loco uſi ſunt ciues, aut ut alij dicunt, quod rates propter mercimonia illud frequentes deducerentur per Danubium. Cæterum pons lapideus opus inſigne & multorum arcuum nempe 24. qui ciuitatem cum ſuburbio iungit circa annum Chriſti 1113. fuit conſtructus, de quo tales habentur uerſus:

Reginoburgiũ.

Pons fieri cœpit, domini dum annus incœpit
Mille centenis decem ſemiq́; denis.

...tinus tamẽ ſcribit, potẽtiſsimũ principẽ Henricũ ducẽ Bauariæ & Saxoniæ unà cũ ci... Ratiſponẽſib. anno Chriſti 1135. incœpiſſe pontis ſtructurã & cõſummaſſe anno 1146. ...t & Traianus in nouæ prouinciæ tutelã fornicatũ pontẽ in Danubio operis admirãdi. Is ...bat uiginti pilas lapideas altas cẽtũ et quinquaginta pedes, latas ſexaginta, diſtãtes inter ...o pedibus, idq́; apud Mœſias factũ legimus. Sed diuerſum ueritus Adrianus Impera...ne Barbaris pateret aditus per pontẽ ad depopulãdas Mœſias quicqd ſtructurarũ emi...t ſupra aquã demolitus eſt. Reliqua de urbe Ratiſponẽſi quere ſuprà ab initio deſcri...nis Bauariæ.

Patauia.

Atauia præclara diueſq́; olim ciuitas, inter Danubium Enumq́; ſita, quam priſci Cæſares eccleſiæ tradiderunt. Danubius ex Nigra ſylua uenit & Enus ex alpibus. Vrbs iſta

iñ longum tenditur, nec magno negocio formam inſulæ ſuſ
peret, ſi ab Eno fouea in Danubiũ duceretur, id quod ſpa
quingentorum paſſuũ fieri poſſet. Habet Enus pontẽ ligne
qui partem ciuitatis quæ trans flumen eſt, ciuitati maiore cõi
git. Habet & Danubius pontem qui trãsmittit ad montes B
hemiæ. Ab illis montibus emittitur quoq; uerſus Pataiuam
uius quidam niger, & tertiam Patauiæ partem, oppiduluũ ſ
licet Iudæorum, diuidẽs, ſubq; arce præſulis Danubio è reg
ne Eni miſcetur. Vltra Danubium duę ſunt arces Epiſcopi, u
in ſummo montis cacumine, & altera in radice atq; conflue
tia Danubij & nigri amnis. Quomodo olim epiſcopat9 ex L
reaco deſolato fuerit Patauiã trãslatus iã ſupra memorauim

Saltzburgum.

Iuuauiẽſis arx.

GErmanos Iulius Cæſar aggr
ſurus, in faucibus montium
cem munitiſsimam extrui
rauit, ut milites ad eã refugiũ
ſatellites ex ea iuuamen haberẽt. Et
de caſtrum Iuuauienſe, Germanice
ffenberg, appellatum eſt. Fluuius qu
cui adiacet, Iuuarius dictus, arci non
dediſſe à quibuſdã, putatur à quo &
uitas inde cõdita, Iuuauia dicta eſt. H
bet hæc urbs paludes, planiciem, co
& mõtes. Paludes prębẽt paſcua, m
tes aucupia & uenationes nõnullas.
autem hęc ciuitas olim floruiſſet, tem
ribus Attilæ regis Hunorũ, ſuſtinuit incurſiones, uaſtationes & incendia. Poſtea circa
num ſalutis 520. cum diuus Rubertus ex regia ſtirpe Francorum ortus, Vuormacienſ
Rubertus Bauarorum apoſtolus. rexiſſet epiſcopatum & poſt obitum regis Childeberti à ſede Vuormacienſi pulſus e
Theodo dux Baioariorum, Ratiſponæ eum cum gaudio ſuſcepit, baptiſatus quæ eſt a
unà cum proceribus & populo. Et circuiens Rupertus Epiſcopus per Noricum uſq; P
noniam, prædicansq; Chriſtum, plurimos ad fidẽ eius conuertit. Veniens aũt ad Iuuar
fluuium, ubi olim Iuuauia ciuitas fuerat, ſed tunc collapſa, uirgultis opera & deſolata,
templansq; locum cathedrali ſedi idoneum, proprietare eius à duce obtenta extirpatis
boribus & uepribus, repertisq; ædificijs, baſilicam in honore Sancti Petri cõſtruxit. Q
& cœnobium ord. Sancti Benedicti eũ munificentia ducis inſtituit, rexitq; eccleſiã epi
palem annis 44. Ex monaſterio multi abbates uocati ſunt ad epiſcopale faſtigium, ut p
ex ſequenti catalogo epiſcoporũ. Habet autẽ archiepiſcopatus iſte ſub ſe ſuffraganea
Tridentinum, Patauienſem, Viennenſem, Gurcenſem, Brixienſem, Friſingenſem, Se
uienſem, Lauentinenſem & Chyemenſem. Ratiſponenſis eſt exemptus ab eo.

Catalogus epiſcoporum Saliſburgenſium.

Ioannes Albertus Vuidmanſtetter cognomento Lucretius, domino & amico chariß. Sebaſt. Munſtero.

MItto ad te Saliſburgenſium epiſcoporum hiſtoriam ex uetuſtiſsimis exemp
bus deſcriptam. Scripſiſſem ad te maturius, niſi horum comitiorum moles,
me ferè oppreſſerat, totum ferè omnibus alijs curis, ſtudijs atq; cogitation
exemerit. Et ſi quid amplius de rebus Saliſburgeñ. cognoſcere uoles, ſcrib
Hieronymum Anfang conſiliarium Archiepiſcopi, uirum opt. & doctiſs. qui
te magnopere iuuare poterit. Vale & hanc meam celeritatem boni conſule. Auguſtæ pridiæ Kalend. Iulij anno 1548.

Ex hiſtoria Eugippii diſcipuli ſancti Seue-rini, qui claruit Patauiæ anno ſalutis 476.

SAnctus Maximus tempore quo Romani Noricũ prouinciam poſsidebant, præſul
Iuuauienſis ſub Vidomaro regè Oſtrogothorũ ab Herulis & Oſtrogothis infide⁄
libus patibuli ſuſpendio, & cum ipſo 55. ſymmiſtæ martyrio coronati ſunt anno
476. Commonitus antea uir Dei Seuerinus reuelatione, miſit ex Patauinis ad Iuua⁄
nſe oppidum nuncium, ut habitatores illud ſine cunctatione relinquerent, aliàs mox pe
uri ſi contemnerent imperata. Inſtantius autem iuſsit admonere ſanctum Maximũ prę⁄
lem. At quum ille cunctaretur diſcedere & cuperet nuncio præbere hoſpitalitatem, ille
tem non acquieſceret, Heruli ea nocte inſperate protinus irruentes, oppidumq́ uaſtan⁄
plurimos duxêre captiuos, præſulem uerò patibulo ſuſpenderunt. Quod audiens Seue
ius ſeruus Dei, grauiter doluit præmonitos non curaſſe.

1 Rudpertus (quem alij ſcribũt Rupertũ)
tempore Theoberti Francorum regis, epi⁄
ſcopus Vuormacienſis ex regali progenie
Francorum ortus, iuſſu memorati regis ad
Boios cũ 12. diſcipulis profectus eſt, ac Re⁄
ginoburgij à Theodone 3. quem illic primũ
cũ filio Theodoberto ſacro fonte lauit be⁄
nigne receptus eſt, & Boios primus ad re⁄
gionem Chriſtianã conuertit. Deinde naui⁄
bus delatus, ubique confluentibus certatim
Boijs, myſteria Chriſtianę fidei, atq; ita Lau *Laureacum.*
reacum peruenit. Inde per Noricum Octin⁄
gam, quam nõnulli Vtinum appellant, per⁄
rexit, ubi Vtonem & Thedouualdũ, Theo⁄
donis fratres, ſacro lauacro abluit. Poſt hęc
ædem pontificiam prope lacum Vuallerſee,
Viſcha amnem effundit, primo extruxit. Ruinas quoq; Iuuauiæ, quæ nunc Saltzburga
itur, reſtituit, & pontificiam ſedem eò tranſtulit. Præfuit autem epiſcopatui annis 64.
rtuus anno Chriſti 623.

Vitalis ſanctitate uitæ ac eruditione clarus, monaſterij Sancti Petri Abbas, ſedit an⁄
nis 23. mortuus anno 646.

Anſologus Abbas Sancti Petri populum Saltzburgenſis pauit annis 20. ſepultus ad
Sanctum Petrum anno 666.

Sauolus Sãcti Petri abbas, ſedit annis 14. humatus in monaſterio Sãcti Petri anno 680.

Ezius Abbas eccleſiam Saltzburgenſem annis 23. rexit, conditus in cœnobio diui Pe⁄
tri anno 703.

Florbargiſus Abbas Sancti Petri, præfuit epiſcopatui annis 37. tumulatus in æde San⁄
cti Petri 740.

Ioannes primus, morum ſanctitate & eruditione inſignis, ſedit annis 14. Obijt 754.

Virgilius ex nobilibus Hiberniæ inſulæ natus, præfuit annis 30. ſepultus in æde Cathe
(drali 784

Bertricus Abbas Sancti Petri obijt anno 885.

Arno primus Archiepiſcopus, pallium à Leone 3. adeptus populum Saltzburgeñ. an⁄ *Primus Archi⁄*
36. ſalubriter pauit, tumulatus in eccleſia cathedralis anno 821. Fuit hic Arno Thaſsi *epiſcopus.*
i tertio duci Boiorum plurimum acceptus, & ab ipſo in legatione contra Carolum ma
im tunc Francorum regem ad ſummum pontificẽ miſſus & re infecta reuerſus. Depoſi
eniq; & à ducatu expulſo per ſupra dictum Carolum Thaſſilonicũ filio Theodone re
nſinuatus, magno apud eũ habebat̃ precio. Pręd

icauit uerbũ Dei Boijs, Sclauis & Hu
Et ueniens Carolus Auguſtus anno 803. Salisburgũ, ibi cũ legatis Nicephori Imp. Cõ⁄
tinop. pacem fecit & fœdus inijt, atque in hunc modum inter eos conuenit, ut Caro⁄
& eius ſucceſſores, perpetuo ſint & appellentur poſt hac Romani, Latini & occiden⁄
s Imperatores, & Nicephorus cum poſteris, Conſtantinop. Græcorum & Orientis
ar uocitetur.

11 Ammilonius Abbas & Archiepiſcopus obijt anno 821.

12 Adalramus, pietate & doctrina inſignis, obijt anno 836.

13 Leopramus Archiepiſcopus, mortuus anno 869.

14 Adaluinus Archipręſul pręfuit annis 14. mortuus 873.

15 Adelbertus uno anno præfuit Archiepiſcopatui, obijt 874.

16 Theodomarus ſiue Dietmarus primus, moderatus eſt Archiepiſcopatum annis 23. dem ab Hungaris cæſus anno 907.

17 Piligrinus primus præfuit annis 16. mortuus 923.

18 Olibertus ſedit annis 12. obijt anno 935.

19 Egilolphus gubernauit Epiſcopatum annis 4. mortuus 939.

20 Heroldus Archiepiſcopus, comes de Schyern, ſedit annis 18. poſtea excęcatus & poſitus eſt anno 958.

21 Fridericus primus, comes in Chiemgeuu, obijt 991.

22 Hartuuicus comes à Spanheim & Artemburg aliàs Lauental, ſedit annis 32. mort anno 1023.

23 Guntherus diui Henrici Cæſaris Cancellarius & Archiepiſcopus obijt 1025.

24 Dietmarus ſecundus præfuit annis 16. mortuus anno 1041.

25 Baldeuuinus ſiue Beldingus ſedit annis 19. mortuus 1060.

26 Gebhardus Sueuus ab Helffenſtein præfuit annis 28. & inſtituit Gurcenſem eccle mortuus anno 1088.

00 Bertholdus comes à Moſpurg Gebhardo fugato, autoritate Henrici 4. uſq; ad G hardi reductionem præſedit annis 4. & poſt mortem Gebhardi annis 2. per Conrad primum de Abinſperg expulſus, tandem in Moſpurg conditus eſt.

27 Thiemo Abbas S. Petri ex nobili Bauarorum genere natus, præfuit annis 11. po à Turcis captus, poſt omnium membrorum truncationem, uiſo corde proprio, a Corozaim martyrio obijt.

28 Cõradus primus de Abinſperg Hẽrici 4. capellanus ſedit annis 42. mortuꝰ anno

29 Eberhardus primus, comes de Hiltpoltſtein Abbas Biburgenſis, amator pauper ſedit annis 17. mortuus anno 1164.

30 Conradus ſecũdus S. Leopoldi Marchionis Auſtriæ filius, Epiſcopus Patauieñ. fuit Archiepiſcopatui annis 4. obijt 1168.

31 Adalbertus ſiue Albertus filius Labezlai ſeu Sobeslai regis Bohemiæ ſedit anni Friderico Aenobarbo anno 1174. expulſus eſt, & tunc Henricus præpoſitus in Be teſgaden adminiſtrauit Archiepiſcopatum annis 3.

32 Conradus tertius comes à Vuittelſpach, Ottonis Bauarię ducis frater Cardinalis ſcopus Sabineñ. quum ſediſſet annis 6. ad eccleſiam Mogunt. translatus eſt. Po prædictus Adalbertus reſtitutus Archiepiſcopatum rexit annis 17. obijt 1200.

33 Eberhardus ſecundus de Truchſen, Epiſcopus Brixineñ. pater pauperũ, pręfuita 45. & erexit tres Epiſcopatus, Chiemenſem, Secouieñ. & Lauentinenſ. mortuu no 1246. Burchardus à Ziegenhagen, licet pallio donatus fuerit, obſtante tamen tulo, nunquam ad poſſeſsionem peruenit.

34 Philippus Bernardi Carinthiæ ducis filius adminiſtrauit Archiepiſcopatum 10 nis. Poſtea quum nollet ordinari in ſacerdotem, depoſitus eſt anno 1256.

35 Vdalricus Epiſc. Secouienſis quum ſediſſet annis 9. Archiepiſcopatum reſig anno 1265.

36 Vladislaus Hẽrici Sleſię ducis filius, uir omnib. acceptus, p̃fuit annis 5. mortuꝰ

37 Fridericus ſecundus de Vualhen ſedit annis 14. obijt 1284.

38 Rudolphus de Hoheneck Rudolphi Rom. regis Cancellarius, præfuit Archiepi patui annis 5. mortuus anno 1290.

39 Conradus 4. de Vonſtorff & Braitenfurt, ſedit annis 22. mortuus anno 1312.

40 Vuichardus à Polheim præfuit annis 3. mortuus anno 1315.

41 Fridericus tertius à Leibnitz ſedit annis 23. mortuus anno 1333.

42 Henricus à Piernprunn, præfuit annis 5. obijt anno 1344.

43 Ortolphus de Vueiſſeneck, ſedit annis 22. mortuus anno 1365.

44 Piligrinus ſecundus à Pucheim rexit Archiepiſcopatum annis 32. mortuus anno

Gr

Gregorius Schenck de Oſteruuitz ſedit annis 7. obijt anno 1405.
Eberhardus tertius de Neuhaus præfuit annis 24. mortuus anno 1427.
Eberhardus quartus de Starenberg obijt anno 1429.
Ioannes ſecundus de Reichſperg tenuit archiepiſcopatum annis 12. obijt 1441.
Fridericus 4. Truchſeſs de Emerberg, mortuus anno 1452.
Sigiſmundus primus à Volckenltorff archiepiſcopatui, præfuit annis 8. & dimidio, obijt anno 1461.
Burchardus à Veiſſpriach Cardinalis, ſedit annis 4. obijt 1466.
Bernhardus à Ror quum præfuiſſet archiepiſcopatui 15. annis, ceſsit regimini anno 1482. obijt anno 1487.
Ioannes tertius Strigonienſis ac deinde Archiepiſcopus Saltzburgenſis, præfuit annis 7. mortuus anno 1489.
Fridericus quintus à Schaunberg, ſedit annis ferè quinꝗ, mortuus anno 1494.
Sigiſmundus ſecundus ab Holneck, præfuit menſibus 8. obijt anno 1495.
Leonhardus à Keutſchach præfuit archiepiſcopatui annis ferè 24. mortuus anno 1519.
Matthæus Lang à Vuellenburg, uir prudentiæ ſingularis, Archiepiſcopus & Cardinalis, quum archiepiſcopatum in grauiſsimis temporibus annis ferè 21. gubernaſſet, mortuus eſt anno 1540.
Erneſtus comes Palatinus Rheni, Bauariæ dux, Alberti & Kunegundis Friderici Im-
atoris filiæ proles, à Ioanne Auentino uiro doctiſsimo bonarum artiũ rudimenta hau
Iaſonem Maynum Ticini paucis diebus audiuit, in iuris ſcientia non uulgariter profe-
Mathematicas diſciplinas amauit, & foſsiliũ metallicorum tantam aſſecutus eſt noti-
am, quantũ in tota Germania, idꝗ ego Ioãnes Albertus expertus loquor, quiuis alius.
ilielmo fratre, Bauariæ dominatum appetente & obtinente, Erneſtus aliquandiu multa
gna & prouincias ueluti priuatus aliquis ex infima nobilitate oberrauit, ſeꝗ Ioãnis Ma
tini equeſtris ordinis hominis, nunc Epiſcopi Secouienſis, in ea peregrinatione mini-
im præbuit, atꝗ hac diſsimulatione Lutetiam uenit, ubi die quadam à Franciſco rege
ſpectus & ſe proditum ratus, cum ſuo Malentino in Saxoniam profectus eſt, inde Pata
m ubi Epiſcopus fuerat deſignatus. Mortuoꝗ Matthæo à Salisburgenſibus poſtula-
fuit Archiepiſcopus. Eccleſias quas hactenus rexit Patauienſ. & Salisburgenſem, par
ære alieno liberauit, partim opibus redditibusꝗ maximis auxit. Princeps eſt laborio-
imus, qui diu noctuꝗ ſupplices ſuorum libellos atꝗ querimonias legit, decernit, decre
licta aut præſcribit amanuenſibus ipſe nonnunquam: ſummaꝗ tranquillitate prouin-
n ſuam ſine exactionibus & oneribus gubernat.

Friſinga, olim Fruxinum.

FRiſingenſe oppidum conditum putatur eo tempore quando Romani per præfectos
& prouinciarum præſides tenebant et adminiſtrabant eam Bauariæ regionem, quæ
à ripa Danubij excurrit ad alpes. Siquidem habet locus iſte elegãtem & amœnum
in colle ſitum, etiamſi uicinus ager iuxta terræ illius ingenium aſper ſit. Præterfluit
ſacus amnis, qui haud procul hinc Iſeræ fluuio miſcetut. Sanctus Corbinianus Gallus
cit ibi epiſcopatum circa annum domini 710. permittente Pipino rege, & Bauariæ du-
m tenente principe Grimoaldo: cuius rei mentionem ſupra quoꝗ feci, ex ſcriptis Io-
Auentini edoctus. Iſte autem ſicut & multa alia ſuppeditauit doctiſſimus uir Achilles
ſſarus, medicinæ doctor, patrocinante apud illuſtriſsimum principem Henricum du-
Bauariæ & Palatinum Rheni, antiſtitem eiuſdem loci, egregio uiro Doctore Seba-
no Pemmerlino, Cancellario eiuſdem, qui picturam ciuitatis huius ab eodem principe
inuit, facileꝗ honorarium impetrauit pro ſculptura picturæ. Si apud Epiſcopos Saltz-
genſem, Patauienſem, Bambergenſem, Moguntinũ & alios quoſdam tales mihi conti
ent patroni, maiori gloria expolita fuiſſet noſtra Germania in hoc libro. Eandem quę
oniam facio de quorundam principum ciuitatibus, pro quarũ pictura obtinenda inani
aboraui. Sed conuertamur ad catalogum epiſcoporum huius ciuitatis, qui multa edo-
quæ in ipſa contigerunt ciuitate.
Diuus Corbinianus præfuit epiſcopatui à ſe erecto 20. annis.

2 Erimbertus frater Corbiniani geſsit epiſcopatū 28. annis. H
conſecrauit monaſterium Degernſee, fueruntq́ ſuo æuo dioce
ſes Bauariæ ſuis limitibus à ſe inuicem diſcretæ, & Pipinus pat
Carolimagni habitauit aliquot annis Fruxini in arce Thetmo
& tandem anno 747. conſtruxit ibi eccleſiam in honorem Sanc
Stephani, quę in hunc uſq; diem appellatur Vueichenſteffan.
3 Ioſeph electus eſt ad epiſcopatū anno 748. p̄fuitq́ annis tri
4 Aribo. Egit iſte antiſtitem annis 23.
5 Otto, electus anno 782. prefuit annis triginta.
6 Hitto. Hic tranſlationem ſacrorum bibliorum in pleriſq; l
cis corruptam pro omni uirili correxit, & conſtituit in eccleſia Vueichenſteffan ſex
nonicos. gubernauitq́ epiſcopatum annis 24.
7 Erchenbertus nepos prioris Hittonis ex fratre, adminiſtrauit epiſcopatum annis 18,
8 Arnolphus electus eſt anno 854. ad pontificatum. Ipſe ampliauit eccleſiam cathedr
lem, mortuusq́ eſt anno 21. ſui pontificatus.
9 Vualthon. Hic uixit in pontificatu annis 22. paſſaq́ eſt eccleſia cathedralis ſuis temp
ribus graue incendiū, anno ſcilicet 883. at donatione Arnolphi imp. omnia ſunt re
cita, conſtitutumq́ tunc fuit, ut deinceps nullus eligeretur in Epiſcopum, niſi eſſet
nonicus eiuſdem eccleſiæ, quam legem nec Cæſar, nec Rom. pont. infringere poteſ
10 Vtto ſucceſſor Vualthonis uixit ſolum uno anno in epiſcopatu.
11 Dracolphus electus eſt epiſc. anno 898. qui nedum cathedrali uerū & alijs eccleſijs c
legiatis noxius fuit, immenſas faciens expēſas, exactiſq́ in officio 28. annis, ſubme
ſus fuit in Danubio.
12 Vuolframus. Hic quātum potuit uno anno, quo præfuit epiſcopatui, reſtaurauit, q
prædeceſſor ſuus dilapidauit.
13 Lāpertus factus eſt epiſ. anno 938. funct9 officio ſuo annis 31. Huius tēpeſtate erūpē
Vngari & oīa deuaſtātes in Auſt. atq; Bauaria, eccleſias S. Stephani & Viti cōbu
rūt: eccleſiā uerò cathedralē ꝑpter nebulā omnia obducentē in nullo uiolare potuer
14 Abraham factus Epiſcopus, 37. annis cum magno commodo eccleſiæ ſuæ præfuit.
15 Engilbertus comes Moſpurgenſis 34. annis pontificatui pręfuit, atq; ex patrimon
ſuo non parum eundem ditauit. Quin & collegium Canonicorum in Veichenſteff
commutauit in monaſterium ord. S. Benedicti.
16 Nicerus functus eſt officio epiſcopali annis 14. & canonicis à Veichēſteffan ſemot
confirmauit in eccleſia S. Viti. Fuit homo ſæuus obijtq́ ſubita morte Rauennæ.
17 Ellenhardus electus eſt anno Chriſti 1053. in epiſcopum, fundauitq́ collegium Can
nicorum apud S. Andreā in monte Friſingenſi haud procul à cathedrali eccleſia. I
terfuit iſte ſynodo Vuormaciæ ab Henrico 4 contra Hiltprandum Rom. pont. cel
bratæ anno 1076. & exactis 25. annis ſui pontificatus mortuus eſt.
18 Meginuuardus electus eſt anno domini 1078. multaq́ paſſus à Vuelfone qui Brun
nem Auguſtanum bello fatigabat. Redactis uerò rebus in trāquillitatem profectus
in Bohemiam ut infideles ad Chriſti conuerteret fidem, mortuusq́ eſt Pragæ & ſep
tus, quum eccleſiæ Friſingenſi præfuiſſet annis uiginti & uno.
19 Henricus ab Eberſtein epiſcopali munere functus eſt 39. annis. Sub eo, Vuelffo ua
uit ciuitatem Friſingenſem: quin & ipſe non parum incommodauit epiſcopatū qu
Henrico 4. adhęreret contra Rom. pont. quare omnia ſua bona quæ habuit in Ebe
ſtorff & Grieſs legauit epiſcopatui.
20 Otto filius diui Leopoldi marchionis Auſtriæ factus eſt Epiſcopus anno 1138. uir d
ctus & qui antea fuerat Cancellarius Imp. Conradi tertij. Hic inter Hiſtoricos ob a
tam Chronicam celebris habetur. Vixit in epiſcopatu 20. annis, habuitq́ fratrē Co
radum Archiepiſcopum Saltzburgenſem & epiſcopum Patauienſem Hic Otto a
obitum ſuum relicto lituo monachus Morimundenſis eſt factus.
21 Albertus functus eſt officio paſtorali 24 annis. Fuit ſuo tempore eccleſia Friſingen
ornata doctis Canonicis excerebatq́ reliquas Germanię cathedralis eccleſias in di
tijs & precioſis iocalibus. ſed orto incendio, uno quaſi momento omnia amiſit bon
Et quum Albertus Epiſcopus eccleſiam ſuam reædificare conaretur, inuenit in fun
men

mentis corpora ſanctorum martyrum Alexandri & Iuſtini.

22 Otto 3. uir pius & Canonicus Magdenburgẽſis, factus Epiſcopus Friſingẽſis, p̃fuit illi eccleſiæ annis 38. Ipſe fabricã eccleſiæ rurſum inſtaurauit, multaq; bona in eam contulit.

23 Geroldus electus in Epiſcopum anno 1220. iuxta tenorem epitaphij ſui præfuit eccleſiæ Friſingenſi undecim annis, ſed ſine laude.

24 Conradus Toltzner non parum profuit epiſcopatui Friſingenſi, quin & ex patrimonio ſuo quatuor inſtituit Canonicos in ſacello ſancti Pauli. Fuit autẽ unà cum Rudigero Epiſcopo Pataulenſi captus à Friderico duce Auſtriæ, & Viẽnæ diu in captiuitate detentus. Vixit autem in pontificatu annis 27.

25 Conradus 2. Vuildgrafenſis præfuit 20. annis cathedræ epiſcopali.

26 Fridericus Montalbandus factus eſt anno 1278. ex præpoſito Epiſcopus, mortuus anno octauo poſt electionem.

27 Emicho comes à Moſsburg & uir ſanctus electus in Epiſcopum, uiginti nouem annis præſulem egit, mortuus Viennæ anno domini 1315.

28 Conradus tertius Monacenſis doctor Canonum factus Epiſcopus, inſtituit eccleſiam Ioannis baptiſtæ & ſex Canonicos unà cum præpoſito in ea. Anno ſeptimo ſuæ adminiſtrationis ueneno eſt ſublatus.

29 Gotfridus decanus eccleſiæ Friſingenſis factus Epiſcopus, tribus annis pontificatum geſsit. Ipſe inſtituit ſacellum S. Trinitatis & aliud ſacellum ſanctæ Catharinæ.

30 Ioannes doctor Canonũ & Canonicus Bambergenſis atq; Brixienſis, poſtulatus Epiſcopus Friſingeuſis, quinq; duntaxat ſeptimanis officio functus eſt.

31 Conradus 4. Clingenberg electus ad epiſcopatum, magna illi cõtulit dona, præſertim infulam precioſam & argenteam crucem. Vngari & Bohemi ſuo tempore profecti cõtra Imp. Ludouicum quartum, miſerè perdiderunt Bauariam & diocœſim Friſingenſem.

32 Ioã. 2. medic9 doctus, obtinuit Romę epiſcopatũ anno 1337 abſensq; 12. annis poſſedit.

33 Albertus comes Hohenbergenſis, doctor decretorum, translatus eſt per Clementem VII. ad Friſingam, ſeptemq; annis Epiſcopum egit. Ipſe in propria perſona fuit in expeditione cum Alberto duce Auſtriæ contra ciuitatem Tigurenſem.

34 Paulus electus fuit anno 1359. Hic multa quæ erant epiſcopatus uendidit & impignorauit, rurſumq; redemit, mortuus 19. anno ſui pontificatus.

35 Leopoldus difficulter propter ſchiſma Rom. pontificum cõfirmari meruit, innioq; exacto Lactis ex ponte in ſubiectum fluuium cadens ſubmerſus eſt.

36 Bertholdus Vuechingẽſis, 1. Vienenſ. ſcholæ creatus magiſter, electus fuit anno 1381. in Epiſcopum Friſ. Huius temporibus iudex ciuitatis Friſingenſis uolens Ludouico duci Bauariæ prodere ciuitatem, Ludouicoq; iam expeditionem mouente contra ciuitatem, iudex in ſcelere ſuo adeò attonitus eſt & obriguit, ut nec pedem mouere de loco poſſet. Vnde deprehenſus & crimen confeſſus, in foro ciuitatis capitis amiſsione pœnam luit. Iſte Epiſcopus egit bonũ patremfamilias, inſtaurauit omnia caſtra quæ habet diocœſis in Auſtria, Carinthia, Stiria & Carnia. Auxit quoq; Canonicis prębẽdarum prouentus. Et mortuus anno adminiſtrationis ſuę 30. in Auſtria, reliquit mitrã pontificalẽ nimis præcioſam, quam uiuens affabre fieri procurauit. At propinqui & hęredes eius illam ſurripientes, abbati Melacenſi uendiderunt pro 4200. ducatis Vngaricis.

37 Degenhardus à Vueix præpoſitus Mosburgẽſis fuit electus anno domini 1410. in p̃ſulem Friſ. Cũq; Cõradũ epiſ. Gurcẽſem ęmulũ pateretur, q & ipſe pro epiſcopatu Friſ. laborabat, anno 3. ſui regiminis Lactis fuit miſerè interfectus, atq; poſt 20. annos tũ primũ innotuit latrociniũ ipſũ, ſiqdẽ antea infamauerãt latrones epiſcopũ φ ſibijpſi man9 intuliſſet.

38 Hermannus comes quidam electus in epiſcopum, ruptus grauiter 9. anno obijt.

39 Ioannes tertius Grienenuualder dictus, factus eſt Epiſcopus anno 1422. Fuit autem doctor decretorum & theologus reſtititq; Ioanni Huſs in Concilio Conſtantienſi. At paulo poſt Nicodemus de Scala conſentiente Martino quinto ſe ingerens epiſcopatui excluſo Ioanne uiginti annis potenter illum retinuit. Eoq; mortuo, Grienenuualderus rurſum, obtinuit epiſcopatum præfuitq; 10. annis.

40 Ioannes quartus Tulbec dictus, primum præpoſitus ad ſanctũ Vitum & plebanus Monacenſis, factus eſt anno Chriſti 1453. Epiſcopus, adminiſtransq; epiſcopatum 20, annis reſignauit illum Cancellario ſuo Sixto Tanbergenſi.

Friſingenſis epiſcopalis ciuitatis icon,per D.Se

41 Sixtus Tanbergenſis factus eſt Epiſcopus anno domini 1273.inſtituitq́ꝫ 12. choreales, torpori ſacerdotum conſulens. Natum eſt etiam graue diſsidium inter ipſum & ducem Bauariæ Albertum,parumq́ꝫ abfuit,quin dux in grauem Imp.incideret indignationem. Tandem anno Chriſti 1496. mortuus eſt Epiſcopus in comitijs Vuormacienſibus, id quod ei prædixerat fatuus eius.

42 Rupertus Palatinus Rheni electus eſt Epiſcopus poſt mortem Sixti, ſed quia nimis iuuenis adhuc erat,diſpẽſatione Papali epiſcopatus Philippo fratri eius ſeniori animo 1499. eſt collatus. Rupertus aũt accepit uxorem filiam Georgij diuitis ducis Bauariæ. Præfuitq́ꝫ Philippus epiſcopatui uſqꝫ ad annum Chriſti 1540. Factus eſt quoqꝫ idem anno 1517. epiſcopus Naumburgenſis in Miſnia.

43 Henricus comes Palatinus,adminiſtrator diocœſis Vuormacienſ. & præpoſitus Elbuuangẽſis,poſt Philippi fratris mortẽ factus eſt Epiſcopus Friſingenſis,qui & hoc tempore quando hæc ſcribo epiſcopatui præſidet. Scribit Beatus Rhenanus,in bibliotheca diui Corbiniani ſe reperiſſe librum inſignem Euangeliorum, Frãciç,hoc eſt,Germanice uerſum,ex eoq́ꝫ collegit,ueteres Francos,qui tranſito Rheno nobile in Gallijs regnum conſtituerunt, Germanica uſos fuiſſe lingua. Titulus libri eſt:Liber euangeliorũ in Teodiſcam linguam uerſus, putaturq́ꝫ tunc æditus quando Franci orientales primum Chriſto dedere nomen,exiſtente ſcilicet Epiſcopo Friſingenſi Vualdone,nono in ordine.Incipit aũt autor in præfatione hoc modo:Nun will ich ſchriban unſer heyl,
Euangeliono deyl: So wir nun hiar begunnon, in
Frenckiſga zungen, &c.

Eyſtett

...merlinum obtentus & huic operi inſertus.

Eyſtett, ciuitas epiſcopalis.

EPiſcopatus Aichſtadianus olim ab Aureati uetuſtę urbis (q̃ꝫ Huni uaſtarũt) ruinis ac ruderib. Aureacenſis appellatus, ad Almonũ amnẽ ſitus cœpit circiter annum Chriſti 744. Erat eo tẽpore religioſus quidã rex Anglorũ Richardus nomine, qui ſingulari pietatis ſtudio relictis regno, facultatibus, uxore & filia Vualburgi, aſſumptis duob. filijs peregrinando Romã cõtẽdit, ſed in itinere febri correptus Lucæ in Italia morit̃ in domino, filios præſentes ſummo ſtudio cohortãs ad pietatem & Chriſti amorẽ. Proficiſcentes aũt filij Romã, Vuunibaldus grauiter ægrotare cœpit, & alter Vuillibaldus nomine peregrinationẽ ſuſceptã proſequens, ualedicto fratre Ieroſolymã abijt, uiſurus omnia terræ ſanctæ loca. Vunibaldus uerò recuperata ſanitate, miſſum à Pipino ad curiam Romanã Bonifaciũ auunculum ſuum adiens, poſt uarios ultro citroq́ꝫ habitos ſermones, cũ illo uenit in Germaniã, præfectusq́ꝫ eſt à S. Bonifacio quibuſdã cœnobijs gubernator ac Abbas in Thuringorũ regione. Redijt interim ex terra ſancta Vuillibaldus, & uenit in Germaniã ad ſanctũ Bonifaciũ. Erat aũt ea tempeſtate pius quidam in Bauariæ finibus regulus Suuigerus nomine, illuſtris ac opulẽtiſs. comes de Hirsberg, qui ſingulari pietatis ſtudio ſui comitatus partẽ Deo offerẽs S. Bonifaciũ orauit, ut in hoc comitatu epiſcopatũ cõſtitueret & monaſteria: in quibus uiri docti ac pij ad gubernada'ſq́ꝫ eccleſias idonei educari poſſent, conderet. Quod cũ ſe Bonifacius facturum recepiſſet, mox ad Almonum ſedem elegit & Vuillibaldum eius loci

primum Epiſcopū deſignauit, anno Chriſtianę ſalutis 745. cōmendans ei ſummo ſtudio ecclesiam nouam ornandam ac ampliandā. Vuilibaldus itaq; exciſo querceto circa Almonū fluuium, primum inſtituti Benedictini cœnobiū ibi condere cœpit, & affluentib. certatim undiquaq; religioſis ac ſecularib. uiris, cœperūt ibi extruere ꝑpe monaſteriū tuguria, quouſq; tandem ibi exortum eſt oppidum, appellatū ab exciſis quercubus Aichſtatt, quaſi oppidum loco ſucciſarū quercuū cōditum. Appellabatur item in memoriā ueteris urbis ab Hunis deſtructæ Aureatū. Epiſcopatus etiā utroq; uocabulo & Aichſtadianus & Aureatenſis appellatur. Porro ſoror utriuſq; fratris Vualburgis poſt mortem matris in Germaniā acerſita, prefecta eſt abbatiſſa cōgregationi monialium in nouo cœnobio Heidenheimenſ. mortua anno 776. Non longe poſt, translatū fuit hoc monaſteriū in ciuitatē Aichſtadianā. Porro Vuillibaldo ſucceſſerunt Gerochus, Aganus, &c. Hodie præeſt epiſcopatui Mauricius ex Huttenica natus familia. Vrbs uerò cum tota Dioceſi huius epiſcopatus, anno à Chriſto nato 1552, per Marchionē Brandenburgenſem Albertū, qui à parte Gallorū regis cōtra Cæſarem bellum gerebat, ingenti ſummā pecuniæ mulctata atq; redempta eſt.

Monacum.

MOnacū urbs ad ripā Iſaræ ſita, inter ciuitates principū in Germania eſt pręclariſsima, & in Bauaria nominatiſsima. Habet ædes pulcherrimas, plateas amplas & Baſilicas ornatiſs. Quidā aiunt tēporib. Ottonis primi Imp. circa annū Chriſti 962. eā accepiſſe initiū, & à Ludouico 4. anno 1315. ampliatam & ędificijs ornatā. Habet ſitū amœnum & arcē in plano ornatiſs. ubi principes Bauariæ noſtro æuo reſidere ſolent. Et qa ſunt de genere & familia Palatinorū Rheni, qui leone pro inſignibus utunt, nutriunt continuo in eo loco leones, ſolentq; nonnunquam leenæ ibi parêre catulos. Ioannes Auentinus diligens ſcrutator rerum Baioariæ, ſcribit in libro ſexto ſuarum hiſtoriarum in hunc modum de Monaco. Henricus duodecimus Bauariæ dux conſtruxit oppidum Monacenſe in fundo monaſterij Scheftlarn, atq; inde dictum eſt Monacum, & habet monachū pro inſignibus, fuitq; eo tempore oppidum quoddam aliud Vering nomine, infra Monacum, ad ripam Iſaræ ſitum, ubi pons erat ultra fluuium, quo omne ſal quod ex Richenhall deferebatur, tēdebat, trajciebatq; pontem, unde epiſcopatus Friſingenſis, cuius erat oppidum illud, magnū habuit quęſtū. At dux Hēricus exuſsit oppidum illud, fregit pontē, direxitq; uiam ad Monacum, ſicq; totum negocium & uectigal ſalis ad ſuam peruenit ciuitatem.

Monaci leones uiui.

Vering oppidum.

Landſhuta.

CIrca annū Chriſti 1208. dux Bauariæ Ludouicus, Ludouici Imperatoris pater aut auus conſtruxit ciuitatem Landſhutenſem, & paulo poſt oppidū Strubingen ac deinde oppidū Landauu. Caſtrū uerò Landſhutenſe ædificauit Imperatoris Ludouici quartus aut qntus progenitor, etiā Ludouic9 dictus. Eſt aūt ciuitas Lādſhutēſis ſatis pulchra, habens ſitū amœnū & domos ornatas. Creſcit ibi in montib. uinum mediocre ſed non multū. Memoratus Ludouicus Ludouici Imperatoris auus conſtruxit quoq; oppidū Fridbergum haud procul ab Auguſta ſitum, ultra tamen Licum fluuium, ſicut Auguſta citra poſita eſt. Fundauit etiā monaſterium Furſtenfeld, ubi & ſepultus fuit.

Fridberg.

Ingolſtadium.

INgolſtadium iuxta Danubiū ſitū fuit olim, ſicut omnes ferè Germaniæ ciuitates, uilla, ſubdita monaſterio Altach, ſed pro munere tradita Ludouico regi nouiſsimo, cœpit ab illo & ſucceſſoribus eius ducibus Bauariæ regi, in oppidum mutatum, quod ſenſim temporum decurſu creſcens, ad eum in quo hodie eſt florem peruenit, potiſsimum in ſeſquicentum proximis tranſactis annis. Propter hoc oppidum exortum fuit anno Chriſti 1504. graue illud Bauaricum bellum, quòd utraq; pars in diuiſione prouinciæ, quam dux Georgius diues cognomento abſq; prole maſcula principibus Palatinis & ducibus Bauariæ reliquit, hanc uellet habere ciuitatem. Ornata eſt noſtro tempore publico literarum gymnaſio, ex quo quidam docti prodierunt uiri.

Bellū propter Ingolſtadiū.

De aliis quibuſdam Bauariæ oppidis.

NOuioburgum iuxta Danubium nõ procul ab Ingolſtadio diſtans, feudũ eſt hæ-
reditarium ab Imperio ſuper filios & filias. Eſt hodie caput regionis quã ſortiti
ſunt duces Palatini nepotes ex ſorore ducis Georgij. Oſter hofen oppidum cum
monaſterio ordinis Præmonſtratenſis quod eſt ſub dominio ducum Bauariæ,
it & Vohburg magnificum caſtrum, quod Danubius ferè totum cingit. Vuachſen ſtein
rum: Neuuenſtat oppidum, ubi Ilm amnis Danubio miſcetur. Abenſperg oppidum &
egium caſtrum, quod ante paucos annos ducatui Bauariæ fuit incorporatum quum ſci
t Chriſtophorus dux Nicolaum ultimum baronem huius loci occidiſſet. Kelheim oppi
n poſitum ad ripam Danubij, ubi fluuius Altmonius Danubium ingreditur. Creſcit in
loco acetum in montibus. Höchſtet oppidum fuit olim de dominio comitum Tillin-
ſiũ, & poſtea puenit ad domũ Bauariȩ, ſicut & Burckhauſen atq; Vuaſſerburg ſuos ha
rũt comites, quib. deficientibus, dominia eorũ ſunt uendicata à principib. Bauariæ.

De regione Nortgoienſi.

BAuariæ altera pars quæ ultra Danubiũ Bohemicã excurrit ſyluam, uocatur noſtro
æuo, ſicut & olim, Nortgoia, habens Nurnbergã metropolim, unde regioni ſecun
dum quoſdam datum nomẽ. Et licet Nurnberga nõ ſit peruetuſta ciuitas, tamẽ ca-
ſtrum eius in edito colle ſitum, quod olim Caſtrum Noricum fuit appellatũ, eſt an
ĩ. Habet hæc regio plurima oppida, monaſteria & uillas, potiſs. Amberg anno Chri-
oo. muro cinctũ, Auuerbach, Sultzbach, Caſtel monaſteriũ, ubi principes Nortgoiæ
ſuam habuerunt curiã, Kẽnat, Eger, Neuuenſtat, Ruuuenkolm, Beierut, Kruſen, Gre
uerd, Eſchenbach, Vueiden, Pernauu, Pleiſtein, Herſprugk, Rurbach, Eiſtet, Neuu-
kt, Turſenrut, Elbogen, Cham, Napurg, Schonſee, Kunigſperg, Stauff, &c. Hȩc pro
ri parte ſunt principũ Palatinorũ. Siquidẽ Ludouicus Imperator & dux Bauariȩ fecit
Chriſti 1339. huiuſmodi diuiſionẽ, q̃d ex tota Bauariȩ prouincia Palatinis principib.
ret Nortgoiæ regio, prȩter oppida quædam imperialia, multa etiam pertinentia ad co

ronam

ronam imperij olim fuerunt principibus Bauariæ impignorata. In hac regione inter B
bergam & Nurnbergam ad orientem, uerſus oppidũ Eger, ſitus eſt mons magnus di
Fichtelberg. Fichtelberg, ex quo profluunt quatuor inſignes amnes, Mænus, Nabus, Sal à Eger. C
plectitur autem mons iſte in circuitu ſuo circiter ſex miliaria, & extrudit uarias metall
cies, gignit & optimum cæruleum colorem, quem uulgo Lazurum uocant. Inueniẽ q
in ſummitate montis ſtagnum unum & multæ foueæ ex quibus olim metalla fuerunt e
in ſumma, tota illa terra turget mineris, potiſsimum ferro, unde Nortgoienſes annu
magnam uim pecuniæ colligunt. Eſt aliâs terra dura & aſpera, licet quibuſdam locis
proferat frumenti, abundeq́; paſcuis pro pecorum ſaginatione.

Landgrauiatus Luchtenbergenſis.

INcludit quoq; regio Nordgauienſis unũ ex quatuor Land
uiatibus, qui olim ab Imperatorib. fuerunt inſtituti, nẽpe L
tenbergenſem, accepitq́; denominationẽ iſtam ab arce Luc
berg, etiam ſi principes dominij illius curiam ſuam teneãt in
pido Pfreimdt, & quandoq; in Grunsfelden. Situm eius oppid
des in tabella deſignatum. Comes qui hodie ditioni præſidet, u
tur Georgius, ſi recte memini, ſatus ex progenitoribus Alber
Friderico. Non creuit iſte Landgrauiatus in tantam potentia
cut reliqui tres Landgrauiatus; qui temporum ſucceſſu multum
cti ſunt ditione & potentia, maxime autem Haſsia.

Nurnberga.

NVrnberga urbs tota Germania & Europa celeberr
emporium Germaniæ ampliſsimum, magnificis oper
publicis & priuatis ornata, arcem habet regiam in
urbi imminenti ſitam uetuſtiſsimam, ex qua in urbe
Caſtrũ Noricũ extra patet proſpectus, à qua ciuitati nomine inditum putatur.
tuſti codices eam arcem caſtrũ Noricum appellant, quod urbs
uſq; pro cuſtodia habuit. Interluit urbem amnis Pegnicius cũ
tis pontib. lapideis, duas urbis partes cõiungẽtibus. Eſt aũt in
ſterili & arenoſo cõdita, atq; ob eã rẽ induſtrioſo gaudet po
Omnes enim plebei homines ſunt opifices ingenioſiſsimi aut
que negociatores prudentiſsimi, repertores & magiſtri ſubtilium operum, quæ hom
non parum conducunt. Numeratur urbs ipſa inter nouas, quum nulla in ea antiquitat
ueniatur ueſtigia, nec à ueteribus mentio de ea fiat, niſi quod arx ipſa tanquam uetu
Nurnberga tẽ pore Caroli magni. monumentũ à multis commendaẽ. Cõſtat enim Nurenbergam aut caſtrũ eius tẽpore
roli magni in rerũ natura fuiſſe. Siquidem habẽt hiſtoriæ, Carolum Taſsiloni duci B
rorũ indixiſſe bellũ & illũ tripartito exercitu oppugnaſſe, unus iuxta Nurenbergã &
ca uicina ſua firmauit caſtra, alius ad Danubiũ cõſedit, ut tertius uerò cui Pipinus C
filius p̃fuit ad Tridentũ deſedit. Ferũt etiã nonnulli hanc urbem ſub initijs eius, quę p
fuerũt, ſub dominio fuiſſe nobiliſsimi comitis Francorũ Alberti, qui per fraudẽ Hat
Epiſcopi Moguntineñ. captus et à Ludouico Rom. rege obtrũcatus fuit, & tunc ciuit
uel locũ illũ in ius imperij trãſiſſe. Et poſtq; in ditionẽ imperij uenit, ſumma fide cõltã
officio Rom. coluit imperiũ, regibusq́; Romanis ſemper fidẽ ſeruauit. In diſcordia ta
Cæſarũ grauia pertulit dãna, pręſertim cũ Henricus 4. & 5. pater & filius inter ſe diſc
eſſent. Tũc enim Noricũ caſtrũ fuit obſidione cinctũ & expugnatũ. Poſtea Cõradus
Nurnberga oppugnatur. uus Rom. rex urbẽ inſtaurauit circa annũ Chriſti 1140. & inſigne monaſteriũ & ab
ordinis diui Benedicti ad S. Egidium nuncupatũ, in celebriori urbis loco fundauit. De
tẽporibus Caroli quarti maiore ambitu & nouis mœnijs fuit aucta. Hodie uerò muni
ma eſt, altis ſcilicet mœnibus antemurali, ingenti foſſa, infinitis turribus & propugn
lis. Numeranẽ in hac urbe 528. plateæ & uici. 116. pueri aquarũ, duodecim fontes ex tr
aquã euomẽtes: ſex magnæ portæ, undecim pontes lapidei, tredecim cõmunia balnea
giturq́; ciuitas duplici muro, in quibus ſunt 183. turres præter fortalicia & propugnac
H

ıbet Senatũ & magiſtratũ à plebe diſtinctum. Nam uetuſtiores ciues rempublicã admi-
trãt, & interim plebs ſuis rebus ſtudet, de publicis minimè curioſa. Hercynia ſylua olim
:upauit fundum Nurnbergenſis ciuitatis, ſed tẽporum ſucceſſu pro magna parte exciſa
t. Reliqæ uirẽt ſemper, hyeme & æſtate. Pegnitius & Regnitius duo amnes paulo infra
)em cõcurrentes unũ efficiunt fluuium, qui ad ſeptentrionẽ lapſus infra Bambergã Mæ
fluuio miſcetur. Regnitius quẽ alij uocãt Rednitium, originem ducit à Vuyſſenburgo,
od oppidum eſt ad meridiem Nurenbergę. De hoc amne hiſtorici ſic ſcribunt: Morãti Ca
o magno apud Ratiſponã propter Hunos, perſuaſum eſt fore, ut à Rheno in Danubium
ıigare poſſet, ſi intra Radiantiam (hic eſt Regnitius) & Altimoniã fluuios foſſa ducere
, quæ eſſet capax nauium: quia horum fluuiorũ alter Danubio, alter Rheno miſceretur:
eſtim rex ad locũ opportunum accelerat ac magna hominũ multitudine cõgregata to-
n autumni tẽpus in hoc cõſumpſit. Ducta eſt itaq; foſſa inter prædictos fluuios duũ mi-
n paſſuũ longitudine, trecentorum pedum latitudine, ſed fruſtra: nã propter iuges plu-
s & terram quæ paluſtris eſt natura, opus ſtare nõ potuit, ſed quãtum interdiu egeſtum
rat, tantum noctibus humo iterũ relabente ſubſidebat. Adhoc rumor increbuit, infide
irruiſſe intra limites Chriſtianorũ, quare Imperator coactus diſcedere, cœptũ laborem
eruit. Aiunt propè Vuyſſenburgum adhuc apparere ueſtigium profundatæ foſſæ. An-
Chriſti 1538. Nurnbergenſes renouauerunt caſtrum ſuum, dilatauerunt & munierunt
tiſsimis propugnaculis, in quorum fundamenta poſuerũt nummos quoſdam magnos,
eos, argenteos & æneos, cum tali inſcriptione ſignatos.

Regnitius fluuius.

Arx Norinbergenſis nouata.

DEO OPT. MAX.

S. P. Q. N. muros arcis non ſatis firmos ad ſuſtinendos hoſtiles impetus, & iuſta ſpa-
rũ adiectione, & multis ſubinde egeſtis ruderibus à fundamentis, magna cũ laude ere-
ac nouos fecit, Imp. Carolo V. Cæſ. P. F. ſemper Aug. rege Hiſpan. catholico, archidu
; Auſt. &c. Et Ferdinan. fr. eius rege item Rom. Hung. & Bohem. Romaniq; Imp. ſuc-
ſore, &c. Patrib. uerò P. Chriſtophoro Tetzelio, Leonh. Tuchero & Sebald. Pfintzin
, Anno M. D. XXXVIII. Men. Aug. Hæc omnia unum nummi latus continet.

Burggrauiatus Nurnbergenſis quomodo & quando exortus fuerit.

Olim cum imperium ad Germanos transferretur, ſtudue-
runt monarchæ Chriſtiani orbis illud decorare multis di-
gnitatibus, honoribus & gradibus, tam in ſeculari quàm in
ſpirituali ſtatu. Nã creabãt duces, Lantgrauios, Marchio-
nes, Burggrauios, Palatinos, comites, equites auratos & ſimplices
nobiles. Deſignabant & quoſdam Epiſcopus, Abbates, præpoſitos
& ordinũ militarium magiſtros, qui comitijs regijs intereſſent, quo
omnia magis conſpicua & nitidiora eſſent in imperio. Conſtituti
ſunt quoq; ſeptem principes electores. Nurnbergæ uerò aduocatia
imperij fuit erecta & pro illo officio exequendi inſtitutus Burggra-
s anno Chriſti 911. ab Imperatore Conrado, uel ut alij ſcribunt anno Chriſti 1140. ab
). Henrico, qui muro cinxit ciuitatem & cõſtruxit ecclesiam ſancti Egidij. Deleto pro-
ducatu Voitlandiæ prode Bambergam, bona pars regionis illius acceſsit Burggra-
Nurnbergenſib. Anno domini 1289. aut circa illud tẽpus Rudolphus rex uacãte Burg
uiatu Nurnburgenſi, eundẽ comiti de Zollern cõtulit ſororio ſuo, à quo deſcenderunt
ggrauij uſq; ad Fridericũ, qui in Concilio Conſtantienſi à Sigiſmundo Roman. Imp.
ıarchionem Brandenburgenſem creatus, de eodem fuit inueſtitus. Huic Friderico pri-
de familia Zollerenſium ſucceſſerunt in Burggrauiatu, Fridericus ſecundus, Ioãnes,
lericus 3. Fridericus 4. Vacante itaq; marchionatu Brãdenburgenſi, impetrauit ipſum
lericus quartus Burggrauius Nurnbergenſis anno Chriſti 1414. ab Imperatore Sigiſ-
ndo, non ſine multa pecuniæ largitione, quam à Nurnbergenſibus extorſit, quibus iu-
ıa quæ in urbe habuit reſignauit, retento nudo titulo Burggrauiatus. Ditio tamẽ quam
a urbem habuit manſit illi integra. Comitatum Dornberg in quo eſt Onſpach & alia
ta oppida, adeptus eſt ipſe aut prædeceſſores eius anno domini 1378. Kreilsheim
, Vffeltzen & Kreglingen fuerunt aliquando comitum Hohenlohenſium qui

Zollerenſis fiunt Burggrauij

ea uen-

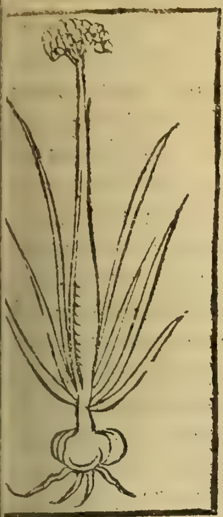
ea uendiderunt Burggrauijs. In hunc itaq; modũ principatus marchionum, qui eſt pr
Nurnbergã, exordium ſumpſit. Genealogiã eorũ infra ponã, ubi ad marcam Branden
Onſpach oppidum. genſem peruenit ſtilus meus. In oppido Onſpach, quod alij uocant Anoltſpach, &
Onoltzpach, nomine deriuato à præterlabente amne, habẽt principes illi curiã ſuã. A
Chriſti 1450. Albertus marchio & Nurnbergenſes multa inuicẽ bella geſſerũt. Fuerun
ditione Marchionis aliquot uillæ cõbuſtæ & abacta pecora, quin aliquot centeni hom
utrinq; interfecti & capti. Anno Chriſti 1502. quũ Nurnbergenſes pro more ad dedic
nem cuiuſdã templi extra urbem proficiſcerent, marchio poſitis in ſylua inſidijs, ſubit
eos irruit percuſsitq; omnes qui non euaſerunt. Ceciderũt utrinq; circiter mille homi
tametſi marchio minorem acceperit ſtragem. Norinbergenſem urbẽ 1552. Albertus
chio obſedit, extra muros uiridaria fundosq; patritiorũ, necnon pagos & municipia R
ſubiacẽtia perplura incẽdio deuaſtauit. Cæterũ obſidione ſoluta 1553 quæ reſtaurata f
à ciuib. ea iterum omnia ab hoſte deiecta ſunt, calamitoſum capitaleq; bellum inter ur
& Principẽ inchoatũ, quod hoc ipſo anno 1554. adhuc uiget magno utriuſq; partis dã

De Francia orientali, quam Fran-
coniam Germaniæ uocant.

Vnde Francones primum exorti ſint.

FRanconia ſiue Francia orientalis Germaniæ pars & ferè meditullium, à Sycam
quibus Valentiniani Cæſaris tempore ob Alanos deuictos Francorum nomẽ
tigit appellata, Sueuiam & Bauariam à meridie habet, ab ortu Bohemi accol
Haſsi & Thuringi à Septentrione. Regio latis ac denſiſsimis ſyluis, aſperisq;
tibus clauſa, difficulter adiri poteſt. Intus plana eſt, innumeris turritis oppidis, caſtris &
Hercynia ſylua. gis exculta. Sylua quæ Hercynia dicitur, æditiſsimis iugis per circuitum obfirmant
ueluti natiuo muro ambit. Moganus ſiue Mænus nauigabile flumen, Sala & Tube
Neccarusq; perlabuntur. Valles in quibus decurrunt amplæ & profundæ ſunt, earu
utraq; latera uiribus conſita, uinum producunt, quod ob ſui præſtantiam ad remotiſs.
tes tranſportatur. Terra, præterquam ea pars quæ Norica hodie uocatur atq; flumin
uicinior eſt, arenoſa nimium non eſt, ut Eneas Syluius ſcriptum reliquit, nec nimiũ e
ſilicoſa. Fertilis omnis eſt, hordeum, triticum & omne frumentum legumenq; ſatum,
to cum fœnore reddit. Nulla Germaniæ prouincia plures & maiores cepas gignit,
la grandiora rapa & caulis capita. Adde glycirhyſam radicem melleam, quæ in Ba
berg

bergenſi agro tanta copia effoditur, ut ingentes currus ea onera-
ri uideas. Eſt autem radix cuiuſdam herbæ, quæ profundiſsime ſe
ſe demittit in terram, quã alio nomine Liquiritiã uocãt. Eſt etiam
undecũq; terra cultiſsimis pomarijs & pratis amœna, hominibus,
omnigeniſq; pecoribus abundans. Sed redeamus ad Francorũ ori
ginem, hi primum habitauerunt iuxta Rhenum in inferiori Ger-
mania, in regionibus quæ hodie Geldria & Hollandia appellan-
tur, citra ultraq; Rhenum. Sunt qui ſcribunt populum iſtum pri-
mam originẽ duxiſſe ex Scythia, & præſertim ex ea regione, ubi
Danubius in mare labitur. Ibi putãtur Francones ante Chriſti na-
tiuitatem habitaſſe, ſed cum propter Gothos ibi pacifice uiuere
nequirent, anno ante Chriſtum natum 433. conſilio cum rege ſuo
Marcomiro inito, profecti ſunt ad Rhenum, in Friſiam ſcilicet et
Geldriam, appellataq; eſt ab eis regio illa Sicambria, ſicut & ipſi
Sicambri fuerunt appellati. Inter multos autem duces quos ha- *Franci à Sicambris.*
buerunt, unus dicitur appellatus Francus, à quo & ipſi deinceps di
cti fuerunt Franci. Inſidiantes autem temporum ſucceſſu Galliæ,
tiam ab eis nouiſsime denominata fuit Francia, expulſis Romanis ſubegerunt eam,
ſupra ſuo loco quoq; diximus. Contingit quoq; illo tempore, ut Thuringi & Sueui
inter ſe haberent diſsidia & cõtinua prælia, quapropter Franci à Thuringis uocati,
murus conſtituti fuerũt inter Thuringos & Sueuos. Imperauit tunc Francis rex Clo
rus, qui fratrem ſuum Genebaldum præfecit ijs quos deſtinare in auxilium Thurin-
n decreuerat, adiurauitq; eos ut perpetuo eſſent ſub dominio regum Franciæ. Hęc fa
iſſe putantur circa annum Chriſti 326. ſi non dubius eſt Hunibaldus Francorum hi-
us. Virorum numerus tam ruſticorum quàm artificum dicitur fuiſſe 32680. Accipien
tem ſecum pecora ſua & omnem ſuppellectilem uenerunt ad pagũ Mogoni ubi ho *Hunibaldus hiſtoricus.*
tructa eſt ciuitas Herbipolenſis. Thuringi quoq; ultra ſyluam cedentes, aduentãti-
oſpitibus locum habitationis dimiſerunt atq; plurimum frumenti tribuerunt & in
modum Francones ceu robuſtus murus inter diſsidentes Thuringos & Sueuos con-
int, fuitq; primus eorum princeps Genebaldus, qui triginta annis eis imperauit.

Sequitur genealogia ducum Franciæ orientalis.

baldus { Marcomirus ſine hærede mortuus
2 Dagobertus. 3 Ludeuicus primus 4 Marcomirus ſecundus
{ 5 Vuaramũdus factus rex Francię
6 Marcomirus tertius 7 Prũmeſſer 8 Genebaldus ſecũdus

Continuatio genealogiæ.

[...]ebaldus ſecundus 9 Suno 10 Luitemarus 11 Hugbaldus 12 Helmeric9 13 Gotefridus
{ 14 Genebaldus tertius
Ludouicus tertius

Deducitur genealogia poſt Ludeuicum tertium.

[...]icus tertius { 15 Erebertus
N.
16 Ludouicus quartus 17 Gotzpertus primus 18 Gotzpertus ſecundus 19 Hetanus dux ultimus

aramundũ alij uocant Pharamundũ: q uocatus ad regnũ Franciæ fratri Marcomiro
it ducatũ. Huius Marcomiri filius Prunmeſſer, male uocatur Priamus. Appellatˢ &
ſchrot qui galeã mucrone metitˢ & fodit. Sic Helmericus à quibuſdã perperã uocatˢ
9 ſiue Helinus. Sub Gozperto primo diuus Chilian9 paſſus eſt. Cęterũ Hetan9 dux
ultimus

ultimus Francorum ſine hærede mortuus, Vuitunino Francorum regi, qui etiam P
dicitur, ducatum ex commiſſo reliquit, quem deinceps filius eius Carolus Magnus
mus beato Burchardo primo infulato Epiſcopo Vuirceburgenſi eiusq; ſucceſſorib.
cleſiæ in proprium donauit, anno ſcilicet Chriſti 752. Quod autem quidam ſcribunt
cos ſub quodam Imperatore exemptos fuiſſe decennio à tributo & uectigali perſol
ac deinde rurſum adactos ad eorum ſolutionem, illi aũt reſponderint, Se liberos eſſe
cos, Albertus Krantz habet pro fabula, quum Franci nunquam fuerint Romanis ſul
ſed contra Franci excluſerint Romanos Gallia, occuparintq; ipſi regnum illud. Qu
Ducatus Franciæ Orientalis. rò Carolus magnus dono dederit Epiſcopo Vuirceburgenſi ducatum Franciæ orien
intelligere debes per ducatum ducalem ciuitatem Vuirceburgenſem & cætera oppid
cos, territorium, ditionem, homines & omnia bona quæ Hetanus ultimus dux poſſe
non autem uniuerſam orientalem Franciam. Nam eo & longo tempore ſequente,
ti duces, comites & heroes in Francia orientali, Rotenburgi ſcilicet ſuper Tuberum
chenbergæ, quod hodie Camberg dicitur, fuerunt & alij qui dominabantur Babe
gæ, Suuinfurti, Vuormaciæ & Limpurgi fuerunt, ex quibus Friderici, Eberhardi,
nes, Popones, Conradi, Henrici et alij duces atq; comites Francorum prodiere, id qu
ſtoriæ & uetera literaria monumenta paſsim indicant. Sed ex illis nullus Francorum
dicebatur, quum qui Vuormaciæ & Lympurgi ultra Rhenum habitabant. Et uidetur
(inquit Friſæus) ueriſimile ob nonnullas cauſas, adhuc quaſdam comitum & equitu
milias ex his ducibus comitibus deriuatas, hodie etiã apud nos extare. Verum iuriſ
ſiue iudiciaria dignitas ſuper prædis, incendijs, allodijs, beneficijs, hominibus & uin
ſanguinis (ita hi caſus in diplomatis imperialibus nominantur) per totum Franciæ o
talis ducatum & epiſcopatum Vuirceburgenſem apud unum & ſolum Epiſcopum
Epiſcopus utitur gladio. bat. Quare tanquam ex lege hactenus obſeruatum eſt, ut epiſcopus Vuirceburgenſi
ctis iam & mox ad publicationem populo faciendam procedentibus, ac deinceps eti
per feſtis diebus & ſolennibus conuentibus, in ſignum ducatus per electionem acqu
gladius præferatur, quo ut territorij dominus ſontes puniat, inſontes tueatur. Vnde a
tiquo apud eccleſiam Vuirceburgenſem in hodiernum uſq; diem cautum eſt, ut nõ
niſi ſolus Epiſcopus tanquam dux in ſuo territoritorio bannum, id eſt, iudicium & u
ctam ſanguinis committat & proſcribat. Vnde illud tritum.

Herbipolis ſola, iudicat enſe & ſtola.

Genealogia ducum & comitnm Franconiæ extra ducatum epiſcopalem, quidam talem ſignarunt.

1 Cõradus dux — 2 Otto comes — 3 Cuno comes
{ Sifridus
{ Eberhardus
{ 4 Hermãnus aut ſecundum alios Hẽricus
  { Gebhardus Epiſcopus
  { 5 Conradus Cæſar — 6 Henricus tertius Cæſar
    { Conradus
    { Bauariæ
    { Henricus q
    { tus Imp.

Cõradus primus in hac genealogia habuit uxorem filiam Ottonis magni Imp. fuit
Dux Vuormaciæ. mul dux Lotharingiæ, dictus Conradus de Vuormacia, eò quod plerunq; Vuormacia
riam ſuã haberet. Metropolis ſui ducatus fuit Rotenburgum iuxta Tuberum fluuium
ciſus autem in pugna prope Auguſtam, corpus eius Vuormaciam delatum, ibi fuit ſe
tum. Alij ſcribunt duos fuiſſe Conrados Franconię duces. Prior habuit uxorẽ filiã He
ci aucupis, quæ antea maritum habuerat ducẽ Lotharingiæ, celebrauitq; anno Chriſti 9
terum torneamentum in ciuitate ſua Rotenburgenſi. Poſterior uerò fuit is, qui prope
guſtam interijt, & fuit gener Ottonis magni. Poſt hunc Conradum fuerunt comites
Comites Franconiæ. coniæ uſq; ad Conradũ Cæſarem, qui & ipſe uocatur dux Franconiæ, cuius frater Epi
pus fuit Ratiſponenſis. Genuit Conradus Cæſar Henricum tertium, qui etiã dux fuit S
niæ & comes à Kaluu. Alij uerò ſcribunt, hunc Henricum tertium comitẽ fuiſſe de Ka
atq; Conradi Cæſaris filiam duxiſſe uxorem. Sequitur continuatio prioris genealogi

Henr

Conradus factus per patrem præſes Italiæ.
enricus Henricus quintus Imperator poſt patrem.
artus
perat. Agnes uxor Friderici ducis Sueuiæ — Conradus rex Rom. & dux Franconiæ, ut quidam ſcribunt.

De ſitu & fertilitate Franconiæ.

DIximus iam Franciam orientalem ſitam in media Germania ſeptam condenſis ſyluis & aſperis montibus. Mœnus & Tuberus fluuij labuntur per eam, creſcitq́ optimum uinum in utriuſque ripa. Fertilis omnino eſt, proferẽs omnis generis frumentum, uariasq́ terræ radices eſui humano aptas. Eſt piſcatio in ea propter fluuiorũ copiam multa, maior tamen uenatio. Feræ in nemoribus à principibus fouentur, habentq́ plurima ſtabula, in quibus hyemis tempore pabulum & interdum ſal accipiũt, ſeq́ à cœli inclementia tutantur. Eas captare aut ſaltem perſequi, priuatorum nemini conceſſum. Incolæ regionis à cæ s Germanis & habitu & corpore nihil differunt. Laboris patientiſsimi ſunt, & in uine olendis tam uiri quàm mulieres exercent, nemini ocium datur. Vinum quod inde per unt ob domeſticam egeſtatem uulgò uendunt, ipſi aquam bibunt. Ceruiſiam contem t, nec facile ad ſe ferri permittunt.

Franconia orientalis quinque habet præcipua dominia.

PRincipes quibus Franconia hodie eſt ſubiecta, quinque ſunt, Burggrauius Nurnbergenſis, comes Palatinus Rheni, duo ſeculares: Babenbergenſis, Herbipolenſis & Maguntinenſis, tres eccleſiaſtici. Herbipolenſis, terræ ducatum habet. Fuit etiam inter Babenbergam & ſyluam Bohemicam ducatus quidam Voitlandia di ,qui proprium habuit principem: ſed cum ille à ſuis miniſtris interficeretur, uiciniores cipes ditionem illius ſibi uendicaſſe referuntur, præſertim marchio Brandenburgen Epiſcopus Herbipolenſis & Epiſcopus Babenbergenſis, qui & meliorem portionem uſurpauit.

Catalogus epiſcoporum Wirceburgenſium

Laurentius Friſæus Francus ſuo D. Sebaſtiano Munſtero ſalutem & commendationem.

LIteras tuas ad me datas, clariſs. uir, cum ſumma uoluptate perlegi, non tam ob id, quanquam hoc maximè, quòd in amicorum tuorum album adſcribi me dignatus ſis, quàm quod uideam indefeſſa illa ſtudia tua in illuſtranda noſtra Germania in dies fieri alacriora frequentioraq́. Catalogum epiſcoporum Wirceburgenſiũ, ur ipſius Wirceburgi iconem ſiue deſcriptionem, qualeis qualeis, tibi præſentibus trãſ o. Aduolaſſent multo citius, ſi languidum pictorem in medio opere correptum ſæua is non prohibuiſſet. Tu pro exquiſito iudicio tuo illis deme, adde quicquid libuerit. ldus à Crutzenacha, principis noſtri à Secretis, amicus tuus integerrimus, ante aliquot abiens Spiram profectus eſt, in aula Caroli Auguſti negociolum quoddam expeditu Quare factum, ut tabellarius ille ſine eius literis ad te abierit. Cæterum ſi tenuis imò ui ea opera tibi inſeruire poterit, tu ea liberrimè utere. Tuus enim ſum totus. Feliciter ua umanitas tua, & me ſibi commendatum habeat. Wirceburgi Calend. Septemb. An omini M. D. XLVIII.

Sanctus Chilianus primus Wircebur-
genſis Epiſcopus.

CHilianus natione Scotus, profeſsione cœnobita,ſac
rum literarum apprime doctus,zelo Chriſtianæ relig
nis motus, duobus comitatus ſocijs, Colomanno ſci
cet & Dietmanno,ex Gallijs trans Rhenum in Frãci
noſtram orientalem uenit,incolisq́ dæmoniorum cultui dedit
Euangelium Chriſti Ieſu cum ingenti fructu prędicauit. Gozb
tus Francorum dux & terræ dominus, hunc concionantem n
illibenter audiens,eius monitu Giſilam, quam alij Geilanam
cãt,fratris uxorem in ſuis amplexibus gentium more hærente
ablegaturum ſe recepit. Delicatum uerò ſcortum auulſionẽ p
ci metuens,Gozberto perægrè profecto,ſanctos Dei uiros,tum diuinis uacãtes laudib
immiſsis ſicarijs trucidari fecit. Paſſus eſt autem egregius primus Francorũ Apoſtolus
Epiſcopus cum ſocijs anno poſt Chriſtum natum 688.

2 Burchardus ex nobilibus Britanniæ,quam nunc Angliam appellant,parentibus ge
tus,epiſcopali ſedi per diuum Bonifacium Maguntiacenſem archiflaminem Wircebu
erectæ,primus pręficitur antiſtes infulatus,cuius etiam opera & conſilio certos epiſcop
tus ſui limites cõſtituit,& in eo ſingulas ordinauit parrochias.Huic Carolus Magnus,a
ſecundum alios, Pipinus ducatum Franciæ qui Gozberti fuerat contulit. Præfuit popu
non ſolùm doctrina,ſed & bono innocentis uitę exemplo in annũ 39.Decrepitus iam p
tificatum reſignans in monaſterium ſeceſsit Hohenburgeñ.ubi paulo pòſt morit̃ an.7

3 Maingutus ex uetuſta comitum Rotenburgeñ. ſupra Tuberũ familia oriundus, an
Abbas monaſterij in Neuuenſtat ad Mænum, Burchardo ſucceſsit. Sed cùm per tres a
nos expertus eſſet, aulam & monaſteriorum plurimum differre, in clauſtrum ſuum reu
ſus eſt. Mortuus eſt autem anno 794.

4 Berenuuelphus ex commendatione prædeceſſoris Mainguti, pręſentibus Wilibal
Epiſcopo Aiſteteñ. & Gallo Heluetiorum abbate,in Epiſcopum Wirceburgenſem aſſu
ptus,ſeptem præfuit annis. Obijt anno 800.

5 Lutericus à Carolo Magno,cui à ſacris erat, ſucceſſor datus eſt,ſeditq́ annis duob
mortuus anno 803.

6 Egilbartus ſubijt epiſcopale munus,& ferè 7.annis eccleſiam Wirceburgenſem adm
niſtrauit,conceſsitq́ fatis anno 810.

7 Wolfgerus à Ludouico pio in pontificalem cathedram ordinatur. Hic 14.eccleſias N
dalbingis & Sclauis, quos à ſuſcepta Chriſtiana fide ſępe ad idola ſua relapſos, Carol
Magnus è Saxonia in Francię orientalis ſolitudines abduxerat,ut ibi terra exculta dom
cilia figerent,pro uſu ſacri baptiſmi & uerbi Dei deſtinatas & incœptas,tandem abſolu
Pręſul uixit annis 21.uitam finiens anno 831.

8 Hunibertus paſtorali officio & curæ ſe ſubdidit, Ludouico pio adhuc orbis haben
moderante. Hic poſt mortẽ Ludouici, diſsidiũ inter filios eius ortũ,non minori dexterit
te q́ diligentia ſtuduit pacificare, etiam ſi parũ profecerit. Mortuus eſt tandem anno 84

9 Gotebaldũ prædicti Mainguti ex ſorore nepotẽ, Ludouicus Francorũ orientalium
Baioariorũ rex primò cœnobitis monaſterij Altach abbatẽ, deinde Huniberto ſucceſſ
rem dedit. Sub eo ignis de cœlo domũ Saluatoris combuſsit. Quo incẽdio exterritus G
tebaldus ita cõſternatus eſt,ut haud longo pòſt tẽpore, anno ſcilicet 854. animã exhala

10 Arno Gotebaldo ſuffectus,Chriſto Saluatori nouã extruxit domũ,eo loco quo ho
cernitur. Homo erat pręcipuæ probitatis & prudentię,& ob id Cæſaribus ſui temporis
ceptiſsimus. Cum Arnolpho Cæſare contra Zuentebaldum Morauię ducem profect
ab hoſte in caſtris,inter miſſarum,ut aiunt, ſolennia trucidatus interijt anno 891.

11 Rathulphus ex comitibus Francorũ orientalium natus, Arnoni Epiſcopo ſucceſſor
tus eſt. Qui dum minus ſenſatus maiores iactando,tanquam aliquot gradibus comitib
Babenbergeñ.antiquiores improbaret,ingens eccleſiæ ſuę iacturam & damnum incaut
aduexit. Nam Adelbertus Babenbergeñ.comes ſe ulturus,numeroſo exercitu Wircebu
gum obſedit,cepit,diripuit & deuaſtauit. Obijt autem Rathulphus anno 908.

Dietl

12 Dietho ex monaſterio Neuuenſtat à Conrado primo Wirceburgum uocat̃. Eius regi/
minis anno ſecundo Huni Germaniam excurrentes, ci .itatem Wirceburgum igne & cæ/
de depopulantur. Obijt Dietho anno 932.

13 Burchardus ſecundus huius nominis, antè abbas monaſterij Hirsfeldenſis, uitæ inno/
centia & morum ſanctitate clarus, ab Henrico primo Saxone Diethoni mortuo ſuffectus
eſt. Ex diligenti abbate diligentior factus Epiſcopus, rexit eccleſiam Wirceburgeñ annis
8. mortuus anno 941.

14 Boppo primus ex illuſtri Burggrauiorum Wirceburgenſium familia oriundus, homo S. Vuolfgãgus.
in ſacris & prophanis literis luculenter inſtitutus, & Ottoni primo, qui eum Wirceburgeñ
clero & populo patrem ordinauit, chariſsimus. Sub hoc ſchola, qua canonici nobiliumq;
cæterorum filij erudiebantur multum florens, doctos & ſapientes emiſit diſcipulos, è quo

rum numero S. Wolffgangus poſtea Ratiſponeñ Epiſcopus, &
Hẽricus Bopponis Germanus, deinceps Treuereñ archiepiſco
pus prodiêre. Ab Ottone euocatus ad comitia, Ratiſponam ua/
letudinarius proficiſcitur, ubi paucis poſt diebus diem clauſit ſu
premum anno 961.

16 Boppo ſecundus primi conſanguineus ex Ottonis decreto
ſucceſsit prædeceſſori. Eo conſultore Ioannes 12. pont. Rom. in/
utilis deponitur & Leo 8. ſubſtituitur, mortuus eſt anno 984.

16 Hugo comes Franciæ orientalis, Ottoni ſecundo à ſacris Bo
poni ſucceſsit. Hic monaſterium S. Andreæ ab Mœnum ſub ar/
ce Wirceburgeñ ſitum, collapſum reſtaurauit, ſanctiq; Burchardi oſſa ex domo Saluatoris
huc tranſtulit, & monaſterium ipſum mutato nomine, ad S. Burchardum appellauit, quod
& in hunc uſq; diem ſic appellatur. Obijt anno 990.

17 Bernuuardus Richardi comitis à Rotenburgo ſupra Tuberum filius, Ottonis tertij
nutu, Hugonis locũ occupat. Fratres eius Richardus Ainhardus & Rugerus inſtruendis
nouis, reparandis inueteratis & ditandis eccleſijs, hinc inde multas opes elargiti ſunt. Hic
Ioanne Epiſcopo Placentino ab Ottone per Italiam & Greciam Conſtantinopolim able
gatus, ut Conſtantini filiam ſibi deſpõſari peteret, Achaiam pertranſiens, peſtilenti febre
correptus obijt anno 995.

18 Henricus primus ex comitibus à Rotenburgo ortus, Bernuuardo patruo ſurrogatur,
uir ſingularis eruditionis & probitatis. Petenti Henrico ſecundo Imp. annuit, ut ex parte
ſuæ diœceſis notum faceret epiſcopatum, Babenbergeñ ſcilicet. Hic etiam ex bonis pa/
ternis apud ędiculam ſepulchri S. Chiliani nouum ędificat monaſterium, & mox alia duo,
alterum ad S. Ioannem baptiſtam in Haugis, alterum ad ſanctum Petrum & beatum Ste/
phanum appellata, atq; eadem religioſis uiris & ſufficiente imbuit cenſu. Moritur anno
1018. in eccleſia S. Ioannis baptiſtæ tumulatus.

19 Mainhardus 1. ex familia comitum Rotenburgenſium progenitus ordinante Henri/
co 2. Imp. magno cleri & populi applauſu aſſumitur. Inter incumbentes debitas curas &
& diuturnas ſollicitudines, nulli magis indulſit uoluptati quàm uenationis. Primus inter
Epiſcopos Wirceburgenſes monetam cudiſſe dicitur. Obijt anno 1033.

20 Bruno Conradi ducis Carinthiæ filius Mainhardo ſucceſsit, diuinarum literarũ inter
res nobilis. Extant commentarij quos in Dauidis pſalmos cõſcripſit. Anno domini 1045.
Henricum tertium in expeditione contra Vngaros ſequutus, in caſtro Boiſenburg ad Da
nubium per fractam pergulam delapſus, octaua die uitam finiuit. Corpus aromate condi
tum & reuectum, in crypta domus Saluatoris, quam antè ædificauerat, ſepelitur.

21 Adelbero Arnoldi comitis à Laimbach in diœceſi Patauienſi filius eligitur in Epiſco
pum. Hic canonicos ex monaſterio S. Petri ad canonicos noui monaſterij in unum colle/
gium tranſtulit, & eorum loco 30. monachos regulæ S. Benedicti in monaſterium S. Petri
introduxit, & utriſq; ut uitam commode tranſsigere queant, plurima contulit bona. Hic in
ſchiſmate à Gregorij Rom. pont. partibus ſtetit. Quare ſecundo à cathedra ſua Wircebur/
geñ fugatus, in patrios lares abijt, & monaſterium Laimbach à genitore inchoatum per fe
cit. Senio confectus huic ſeculo renunciat anno 1090.

22 Mainhardus ſecundus ab Henrico quarto & eius papa contra fugatum Adelbero/
nem epiſcopatui Wirceburgenſi intruditur anno 1085, homo multiplici rerum experien/

tia conſpicuus. Ab Hermanno duce à Vuirceburgo pellitur, & per Henricum poſtea reſt
tutus obijt anno 1088. ſuperſtite adhuc anteceſſore ſuo.
23 Ainhardum comitem Rotenburgen. ob gentilitias uirtutes tàm clero q̃ populo acce
ptiſsimum, Henricus 4. defuncto ſubſtituit Mainhardo. Munificus in pauperes, hoſpital
apud S. Petrum ædificat magnificeq́ dotauit, ſed quod poſt aliquot annos in monaſterium
uirginum immutatum eſt, ad S. Aphram uocatum. Migrauit ab hac luce anno 1104.
24 Rupertus præpoſitus domus Saluatoris libera electione datus eſt Ainhardo ſucceſ
ſor. At Henricus 4. hunc quod Adelberoni contra ſe adhæſerat, à ſede deturbat & Erlun
gum quendã canonicũ in eius locum ſubſtituit. At Henricus quintus prioris filius depoſi
to Erlungo Rupertum reduxit. Breui pater ſuperueniens, propulſato Ruperto, Erlungum
reſtituit. Sed & hic per filium rurſus amotus, Ruperto locum ceſsit. In concilium Vuarſtal
li in Longobardia indictum concedens, in itinere ſpiritum exhalauit anno 1106.
25 Erlungus ex nobilium equitum à Cundorff ſatus familia, Henrici quarti archigramm
teus mortuo Ainhardo pontificatui præponitur, ſed ab Henrico quinto bis reiectus & tan
dem captus, priuatus manſit quandiu Rupertus uixit. Hoc uerò mortuo, honorifice reuo
catur, Henrico quinto reconciliatus. Henricus Romam profectus, imperij coronam & ue
tera Cæſarum priuilegia ab inuito Paſcali extorquet, à quo in Germaniam reuerſus ana
themate percitus eſt. Erlungus declinans Vuirceburgenſes ciues Henrico adhærentes, in
monaſterium Suuartzach ſeceſsit, ubi paulo pòſt comitiali morbo correptus, naturæ deb
tum perſoluit anno 1122.
26 Rugerus comes à Vaihingen & canonicus, ob integram uitam epiſcopus eligitur. A
hoc recuſato, Henricus 5. Gebehardum comitem Hennenbergeñ adhuc grammaticis im
plicitum rudimẽtis præſidem deſignat. Quæ diſcordia eccleſiã Vuirceburgeñ plurimis af
Heilprun.
fecit ęrumnis, utraq; parte ſuũ cõſeruare & tueri ſtudente. Quare Rugerus ſecedẽs, ſeden
ſuam in Hailigbrunnen & Laufen fixit, cui ea pars epiſcopatus ad Neccarum ſeu Nicrum
ut ſuo paruit antiſtiti, Gebehardo Vuirceburgi ac aliàs ubiq; dominante. Per apoſtolico
tamen legatos tandem effectum eſt, ut Gebehardus ſe epiſcopatu abdicaret & hunc Rug
ro legitimo ſineret præſuli, Rugerus nactus pacem & quietem, Vuirceburgumq́ rediens
breui peſte intoxicatus obijt anno 1125.
27 Embrico electus Epiſcopus, eccleſiam ſuã optime adminiſtrauit. Sub hoc celebre m
Ebrach monaſterium.
naſterium Ebrach inſtitutum & extructum eſt, in quod cuiuſuis Vuirceburgeñ defunct
Epiſcopi exectum cor peculiaribus ceremonijs deuectum, iuxta ſummum altare cum ho
nore reconditur. Huius temporibus Lotharius ſecundus concilium Vuirceburgi cogit, in
quo Anacleto repudiato, Innocentius pro uerò & legitimo Rom. pontifice pronunciat &
aſſumitur. Embrico à Conrado tertio Conſtantinopolim miſſus eſt. Expedito autem ne
gocio, rediens, Aquileiæ acuta febri compreſſus uitam finiuit anno 1146.
28 Sigefridus in miniſterium pontificium poſt Embriconem uocatus, officium ſuum ui
gili cura & fide exercuit. Hic diuo Bernhardo, per Germaniam crucem (ut uocant) contr
Saracenos prædicanti, ſumma iunctus erat neceſsitudine & familiaritate. Mortuus eſt an
no 1151.
29 Gebehardus comes ab Hennenberg, qui certauerat cum Rugero ſuper epiſcopatu, u
diximus, maturior factus canonicè eligitur, comitatusq́ Fridericum Barbaroſſam contr
Mediolaneñ & domum reuerſus, octaua die, uitam morte commutauit, anno 1160.
30 Henricus 2. Gebehardum in pontificatu ſequitur. Sub eo Frid. Barbaroſſa ob diſsiden
tes Rom. pontifices concilium Vuirceburgũ conuocat, ubi Guido Epiſcopus Cremenen
ſis dictus Paſchalis 3. papa nominatur. Henricus moritur 1165.
31 Heroldus ex equeſtri ordine dictorum ab Hocheim progenitus, ex præpoſito fit epi
ſcopus. Fridericus Barbaroſſa huic eiusq́ ſucceſſoribus ducatum Franciæ orientalis & il
Ducatus Franciæ Epiſcopis confirmatur.
lius iudiciariam dignitatem, eccleſiæ Vuirceburgeñ à Carolo magno donatos, per uicinos
uerò aliquot annis inuaſos & attritos, nouo priuilegio & aureo ſigillo uendicat & confir
mat per totam Franciam orientalem & epiſcopatum, 6. idus Iulij anno 1168. Hinc cœptum
atq; hactenus ſemper obſeruatum eſt Epiſcopis Vuirceburgeñ in ſolennib. feſtis & con
uentionibus in ſignum reparati ducatus gladium anteferri, & mortuos cum gladio ſepeli
ri. Obijt anno 1172.
32 Rainhardus factus Epiſcopus, ob prudentiam & fidem ſuam multũ amabatur à Frid
Barbaroſſa

rbaroſſa. Vnde idē Imp. conceſsit decedentib. dominis canonicis, ut bona ſua teſtamen
legare & donare poſſent, nedum parentibus, uerum & quibus uellent. Exemit etiam æ-
s eorum oneroſo hoſpitalitatis iure, ita ut deinceps in regni comitijs neq; homines ne-
e iumenta hoſpicio ſuſcipere tenerentur, niſi ſolos principes, & hos ſine ſatellitio. Hi *Katzenuuig-*
ntrà in gratitudinis uicem, ſpecioſam & amplam illam curiam Vuirceburgi Kazen- *huß.*
ghus olim, hodie Kazenuueiket nuncupatam, Barbaroſſæ & illius hæredib. propriam
narunt. Obijt Rainhardus anno 1184.

Gotefridus primus, Friderici primi archigrammateus, ſeu cancellarius & domus Sal-
toris præpoſitus, ex equeſtri ordine à Piſtemberg dicto, natus, electus Epiſcopus, Fride
um Cæſarem cōtra Saracenos in Aſiam abeuntem ſequutus eſt. Sed neuter redijt. Nam
dericus undis, Gotefridus peſtilenti aura oppreſſus periêre, anno 1189. Hic domū Sal-
oris nouam fecerat, ſed fatis reluctantibus non in ea ſed Antiochiæ conditus eſt.

Henricus tertius dictus à Bibelriedo, Gotefrido ſubſtitutus non diu pontificatui præ-
t, nam mortuus eſt anno 1196.

Gotefridus ſecundus ex antiqua claraq; heroum ab Hoenlohe progenitus, eligitur uir
tus, prudēs, benignus & multis uirtutibus inſignis, imbecilli tamen corpore, quare non
e communi luctu moritur anno 1198.

Conradus primus, nobilis baro de Rabenſpurg, anteà Epiſcopus Hildesheimeñ, Fri-
rici primi, eiusq; filij Henrici ſexti & Philippi regis Cancellarius, poſtulatur & fit Epi-
pus Vuirceburgenſis. Hic autor fuit ordinis Teutonicorum. Fuit aūt uir iuſtus, æquus
pacificus. Vnde graſſatores qui rapinis, cædibus & incendijs intendebant perſcrutans,
eriter puniuit, etiam ſibi ſanguine iunctis non parcens. Idcirco à tribulibus ſuis nihil
e metuens, prope domum Saluatoris trucidatur anno 1202.

Henricus 4 ex ueteri quadam nobili Francorum familia natus, electus Epiſcopus mo-
terium Veielſdorf fundauit & dotauit. Obijt anno 1207.

Otto primus, baro de Lobdeburg, cuius maiores monaſterium A hauſen fundarūt, ele *Ahauſen mo-*
s Epiſcopus, ſecutus eſt Ottonem quartum Cæſarem, pro ſuſcipienda corona Romam *naſterium.*
untem. Reliquit hoc mortale ſeculum anno 1223.

Diethericus ex inclyta ducatus Vuirceburgeñ hæreditariorū Marſcalchorum de Ho
bergo ad Vuernam fluuium progenie ortus, Ottoni ſubſtituitur. Obijt anno 1225.

Hermannus 1. & ipſe baro de Lobdeburg, Diétherici uices ſubijt, diligentiſsimusq;
erfamilias fuit. Nam collapſa & ruinoſa ædificia reparauit, multa noua extruxit, iuriſ-
tionem firmiter aſſeruit, & eccleſiæ cenſus plurimum auxit. Ciues quoq; inſolentiores
npeſcuit. Tandem ſuborta ſeditione à ciuibus captus & ſuper lignea craticula ligatus *Stratagema.*
e caſtrum ſuum, Montem Mariæ uirginis portatur, ut caſtrū ipſum pro uitæ redemptio-
ciuibus deſtruendum traderet, ſed à caſtrenſibus interceptus, in arcem interiorem du-
r. Ciues uerò armis & baliſtis abacti ſunt. Obijt anno 1253.

Iringus à Rainſtein poſt Hermannum à capitulo canonice eligitur. Sed breui uenien-
Vuirceburgum procuratores Vuilhelmi comitis à Leiningen Epiſcopi Spirenſis, cona
tur electionem caſſare, inſinuantes bullam Rom. pont. in qua ſub eccleſiaſtica cenſu-
præcipiebatur capitulo, ne quem alium poſt Hermannum eligerent niſi Vuilhelmum à
ningen. Iringus Rom. pontificis tonitrua & fulmina formidans, tandē pacem à Vuil-
mo ter mille marcis argenteis comparat, mortuusq; eſt anno 1266.

43 Diſsident poſt mortem Iringi electores in ſuffragijs. Nam quidam elegerunt Con- *Aemulatio con*
um comitem à Trimperg, alij Bertholdum comitē ab Hennēberg. Ambo inuicē cōſan *ſanguineorū.*
nei, paria habebant uota, at Bertholdus Conradum potentia & cognatione, Cōradus
m ætate, prudentia & fauore ſuperabat. Bertholdus continuo Maguntiacū profectus
rchiepiſcopo confirmatur. Conradus uerò recta Romanam tendit, ius ſuum proſecu-
us. Quē mox Bertholdi nuncius ſubſequutus, apud pontificem pro domino ſuo cōfir-
ndo inſtat. Pontifex negocij ſeriem & qualitatem percontatus, inuenit Bertholdi proxi
s paulo antè conatos, ipſum Bertholdum armatis & uiolentis manibus inducere, ſed
eccleſiæ fidelibus prohibitos, maximo eius eccleſiæ damno & detrimēto. Quare Con-
um confirmat & conſecrari facit. Cæterum dum is re ſua feliciter confecta & expedi-
Germaniam repeteret, in itinere letifera febri laborare cœpit, cuius languore tabeſcens
ui moritur, cum iam ferme per integrum annum Romæ moram traxiſſet.

Epiſcopi competitores. 44 Conradi morte percepta Bertholdus Hennenbergẽ denuo apud capitulum inſta
ut ſe tanquam electum & confirmatum admittant. Sed illi renuentes, eligunt Berthold
à Sternberg decanum ſuum. Quamobrem Hennenbergenſis cauſam hāc Romam prou
cat, quo primò notus electos ſuos mittit oratores, paulo poſt ipſe ſubſequens. Sed qa p
tifices Rom. urgentioribus occupati, his leuioribus manus applicare non quiuerāt, hęc
in ſeptimum annũ protrahitur, tandemq; rei ſtatu excuſſo, Bertholdus à Sternberg co
firmatur: Hennenbergẽ uerò iterũ repulſam paſſus, titulo epiſcopali quandiu uixit ſe
abdicauit, mortuus anno 1282. Bertholdus uerò à Sternberg inauguratus pontificatu, R
dolpho ab Habſpurg Rom. regi non uulgares ſuppetias ferens contra Primislaum Boh
mum mortuus eſt anno 1287.
45 Mangoldus archimagirus à Neuuenburg eligitur in pontificem, antea præpoſitus
Iphofen. mus Saluatoris. Hic ex Iphofen fecit oppidũ mœnibus & foſsis cinctum, & abrogauit ſ
cietates artificium quas Zunfftas uocāt, ut publicæ tranquillitati infenſas: obijt anno 13
46 Andreas heros à Gundelfingen, ante præpoſitus eccleſiarũ collegiatarũ in Onol
Dißidium epiſcopi & ciuiũ. bach & Oringen, concorditer eligitur. Sub eo uetus illa inter clerum & ciues ſimultas
pullulat. Albertus rex tum Wirceburgi exiſtens, atrociora formidans, auditis hinc inde p
tibus, pacem reformat. Moritur autem Andreas anno 1314.
47 Gotefridus 3. baro à Hohenloe, ſedit in epiſcopatu annis 7. mortuus anno 1322.
48 Wolframus à Grunbach electus & cõfirmatus, abbatem Fuldenſem armata manu
ditionem ſuam effuſam capit & incuſtodiam abduxit, quouſq; tumultus per amicos f
ſedatus. Obijt 1333.
49 Hermannus ſecundus Liechtenbergius Ludouici quarti archigrammateus poſtul
tus, autoritate fretus Imperatoris obtinuit pontificatũ, inuitis Ottone in cõtentione qu
que electo & Ioanne Rom. pontifice. Præfuit duntaxat ſeſqui anno, mortuus anno 1335.
50 Otto dictus Wolfskel antea in diſsidio electus confirmatur poſt Hermannum, nihi
eorum omiſit quæ ad boni præſidis actum officium pertinent. Obijt anno 1345.
51 52 Albertus baro de Alta flamma, uulgò Hoenlohe, plenis eligitur poſt Ottonem
tis. At papa Clemens caſſata hac electione Albertum comitem ab Hohenburg Elſaciæ,
nonicum Conſtantienſem, ſacellanum ſuum mittit Wirceburgum, mādatq; ſuſcipi ut e
Inclemens Clemens papa. ſcopum & electum Epiſcopum poſſeſsionemq; nactum anathemate innodat. Nec capi
lares nec Carolus quartus Rom. rex exorare potuerũt inclementem Clementem, ut Alb
tum legitime electum admitteret. Coactus itaq; fuit Albertus epiſcopatum & ducatum
annexum reſignare in manus Clementis, ſuiq; reatus & offenſæ ſupplicem petere ueni
ac anathematis abſolutionem, ac deinde mera liberalitatis gratia petere & accipere pon
ficatum. Cõciliatus ergo Rom. pontifici, ſeditioſos erga ſe habuit ciues Wirceburgẽ,
quos Carolus Imperator compeſcuit. Obijt 1372.
52 Albertus ab Heſpurg præpoſitus Wirceburgẽ. & Witigis decanus Babenbergẽ
Aemuli. diſsidio petuntur. Albertus ab archipræſulæ Maguntino confirmat. Witigis uerò Aui
nem pergit & paciſcitur cũ Gerhardo Nuenburgenſi Epiſcopo, quem ſui ciues eiecera
ceditq; alter alteri ius ſuum: quod Gregorius papa ratũ habens, Witigen Nuenburgenſ
& Gerhardũ Wirceburgenſem declarat Epiſcopos. Tunc Gerhardus adiens Imp. epiſ
patus Wirceburgẽ & ducatus obtinuit regalia. Recuſantibus autem Capitularibus eũ
ſcipere, armata manu ingreſſus omnia ferè loca ſibi ſubdidit, paucis munitioribus locis e
ceptis, quæ Albertus electus poſsidebat. Verum his cunctis Albertus, ipſaq; etiam præ
ſitura exutus, priuatus quodammodo uixit 30. annis, plus minus poſt electionem, Ger
do tamen poſtremo conciliatus. Obijt anno 1404.
54 Gerhardus comes à Suuartzenburg Thuringiæ & antea Epiſcopus Neuenburg
Wirceburgi rerum potitus, ad ſoluendum æs alienum, quod hoc bello ingens conflarat, a
mum adiecit. Impetrat ergo telonia, imponit uectigalia & alia uariarũ exactionũ gene
quas ſteuras, precarias, decimas, angarias & ſubſidia nominant. Ob quam rem omniũ f
Dißident Epiſcopus et ciues me animos in ſe cõcitat. Conquerebantur ciues ſe alioquin per clerũ intolerabiliter gra
ri. Et quæ iam cohibita erat ſimultas, in publicam conuertitur altercationem, & utraq; p
alterius ueluti uires uel inſidias metuens præſidio ſe munit. Durans hoc hoſtile diſsidi
ferme perperuo triennio tn dies magis ac magis gliſcit, tandẽ horrendo finit̃ conflictu,
q̃ Gerhardus uictor extitit, ciues & ſocij ſuccũbunt. Breui poſt Gerhardus morit̃ an. 14
Pc

Poſt mortem Gerhardi duo in contentione eliguntur, nempe Ioannes ab Egloffſtein
ępoſitus & Rudolfus comes à Vuertheim decanus. Tandem altercationis iudicio in Ru
ertum reg.m conicƈto, Ioannes Epiſcopus uerus declarat. Hic autoritate Bonifacij 9. pro Gymnaſiū & ir
riuſq; philoſophiæ & bonarum artium ſtudio anno domini 1403. publicū erexit gymna- ceburgi erectū
um, pleriſq; doctoribus & magiſtris aliunde uocatis & conductis, nec caruit ſucceſſu in-
eptum : nā plures confluxerant ſcholaſtici diſcipuli & omnia uitæ neceſſaria æquo com-
rabantur precio. Cæterum quotidianæ diſceptationes, iurgia & rixæ inter clerum & ci-
s ortæ, iam inchoabant in ſcholaſticos & doctores redundare, eò incrudeſcentes, ut illis
utius hic eſſe non tutū uideretur. Mortuo igitur Ioanne Epiſcopo paſsim abiêre qui hinc
de aduenerant, maior pars Erdphordiam. Ita frequēs & nouum hoc gymnaſium ante de-
t, quàm rectè conſtitueretur. Obijt Ioannes epiſcopatus anno 1410.

Ioannes ſecundus ex equeſtri ordine dictorū à Brun in Elſatia natus, homo induſtrius,
agnanimus, & magis prodigus quàm liberalis. Extorquendarum & colligendarum pe-
niarum ingenioſiſsimus, rurſus erogandarum profuſsimus erat, atq; eccleſiam ſuā in
ofundam alieni æris conìecit uoraginem. Vnde à Creditoribus captus, abductus & de- Epiſcopus pro
ntus eſt, donec illis noua & fideiuſſoria cautione ſatiſdaret. Duob. coadiutoribus, quos digus capitur.
ocant, ex ordine aſſumptis, regimen epiſcopale bis abdicauit, bis recepit. Admiſſo tan-
m coadiutore tertio, moritur anno 1440.

Sigiſmundus dux Saxoniæ frater Friderici & Wilhelmi, coadiutor prædeceſſoris ter-
s, uiuente Epiſcopo Ioanne ſic ſuſcepit epiſcopatum, ut poſt mortem Epiſcopi regimi-
abſtineret, donec confirmaretur à papa, quem Epiſcopus Ioannes & capitulum agno-
ſſent legitimum. Nam tunc duo certabant pro primatu Romani pontificatus. Sed diſce-
nte Epiſcopo Ioanne à concilio Baſilienſi, Sigiſmundus huius iuriſiurandi præſtiti im-
trata relaxatione, confirmationem ſuam à Felice Sabaudo accepit. Deinde Onoldſba-
ium concedens, à tribus uicinis Epiſcopis in pontificem eſt conſecratus, ambiensq; ad-
niſtrationem eccleſiæ Vuirtzburgenſis, à capitulo minimè ſuſceptus eſt. Hinc uariæ di- Diſceptatio
eptiones utrinq; ſunt exortæ. Tunc Fridericus tertius Cæſar depoſito Sigiſmundo, Go- propter epi-
ridum Pincernam à Limpurg decanum Babenbergenſem ſuffecit. Sigiſmundus inopia ſcopatum.
orans Saxoniam repetijt: ubi in fratrum cuſtodia detentus paucis pòſt annis diem clau
extremum.

Gotefridus quartus Pincerna à Limpurg, decanus Babenbergenſis, canonicus Vuir-
burgeñ præficitur eidem eccleſię coadiutor ſiue rector à Friderico tertio anno 1442. Se-
enti uerò anno à papa Epiſcopus confirmatus, omnes animi uires eo aduertit, ut eccle
m ſuam à grauibus æris alieni nexibus liberatam reſpirare faceret. Obijt anno 1455.

Ioannes tertius à Grumbach præpoſitus, uir magni animi cānonice eligitur. Hic comi Comitatus de
um de Caſtel à comite Wilhelmo ſuæ comparauit eccleſię, quem deinceps eidem in be Caſtel feuda-
ficium contulit. Obijt 1466. tarius.

Rudolphus ſecundus à Scherenberg ſuccedit Ioanni tertio. Hic qualis fuerit ex eius
uenti epitaphio, quod doctor Engelhardus Funcus Nouiomonaſterij decanus poſuit,
ile deprehendes: Rudolpho à Schernberg Epiſcopo Herbipolenſi, Franciæ duci, ſum- Epitaphium.
in omnium uirtutum genere uiro, prudentia uerò atq; conſilio admirabili: qui epiſco-
tum Herbipolenſem ob malitiam temporum creditoribus oppignoratum atq; ſeruien-
n, nexu æris alieni ſoluto, in priſtinum ſtatum dignitatemq; reſtituit, ut eccleſiam Herbi
leñ. non tam adminiſtraſſe quàm fundaſſe uideri poſsit. Pacis tàm ſtudioſus fuit, ut eam
pe uel pecunia & iniquiſsimis impetrarit conditioninus. Dieta & uitæ moderatione ad
nmam ætatem peruenit. Moritur anno 1495.

Laurentius ex equeſtri ordine dictorum à Bibra progenitus, Rudolpho ſuccedit: cu-
ingenium, mores & ferè totam uitam ex epitaphijs diſces. Vito Nichteno authore.
Laurentio à Bibra Wirceburgenſi epiſcopo ac Francię duci, qui pacis artibus præcipue
rens, rempub. Herbipolenſem bene gerendo, ſplendideq; augendo, fecit ut iam fato fun Epitaphium.
s, potiſsima ſui parte adhuc uiuat, immortale poſteris imitandi exemplar relinquens.
ojt anno 1519. Laurentio Friſæo Franco autore.

Princeps probus, præſul pius, patriæ pater
Laurentius ſub hoc ſolo poſitus iacet.
Non totus attamen, Deo nam ſpiritum

Prius

Prius dedit, Quæ cætera affuêre, nunc.
Terris perambulant, ſatis recognita
Gloria, fides, pax, religio & ſumma æquitas.

Epitaphium. 62 Conradi à Thungen tertij huius nominis epitaphium, Laurentio Friſæo authore. Conrado à Thungen Epiſcopo Wirceburgenſi & Franciæ Orientalis duci, præcipuæ u ro iuſtitiæ, egregiæ eruditionis, temperantiæ ſingularis, acutiſsimiq́ iudicij. Quem prim ſtatim ſuſceptæ adminiſtrationis limite arreptum, ueſani huius ſæculi diſsidium, ſeditio calumnia ſeueriter diù & contumelioſe habitum, unà cum eccleſia eius extremæ penè ſul iecissent internitioni, ni Deo ſuffragante aduerſas iniquiſsimæ fortunæ procellas uigi prudentia, infracta dexteritate, tolerantiaq́ miranda grauiter ſuperaſſet, æquiore ſecul dignis. Vixit annis plus minus 74. præfuit annis 21. menſibus 4. diebus 10. obijt 16 Calen Iunij, anno ſalutis 1540. communi ſuorum mœrore & luctu.

63 Conradus à Bibra quartus huius nominis, eligitur Calend. 15. Iulij anno 1540. Epit *Epitaphium.* phium eius autore L. Friſæo Franco. Conrado à Bibra quarto eius nominis Wirceburge ſis eccleſiæ electo & confirmato præſidi, Franciæq́ orientalis inclyto duci, uiro magnai mo, miti, ſereno, pacis & communis tranquillitatis præcipuo amatori. Hic ob tumultuar tis temporis iniuriam, epiſcopalis ſuæ conſecrationis ſuſceptione, ac ducalis pro uetuſt patriæ more tranſitus (quem uocant) peractione in quartum annum conſulto dilatis, utrū que tandem negotium mature abſoluturus erat, ſi illum uita Parcæ dignatæ eſſent longic re. Cæterum dum præfuiſſet annis 4. menſe uno, diebus 7. moritur octauo idus Auguſt Anno gratiæ M. D. XLIIII.

Gloria, nomen, opes, applauſus, forma, poteſtas,
Ob quæ ego non paucis antè beatus eram,
Quæris nunc ubi ſint? breuibus capis, Inuida mecum
Cuncta ſub hunc triſtem fata tulêre rogum,
Sola manet terris non conſtans fama ſuperſtes:
Incertis uotis his probor his reprobor.
Iudicium et multo magis eſt cœleſte uerendum:
Pro meritis cuiquam premia digna ferens.

64 Melchior ex antiqua & nobili dictorum Zobel à pio monte, uernacula noſtra lin gua Gutenberg familia natus, homo uerè pius, modeſtus, comes, benignus, & ob id omr bus gratus, eligitur 14. Calend. Septemb. Anno 1544.

De ciuitatis Wirceburgenſis nomine

eiusq́ conditoribus, ſitu, incolis, templis, &c.

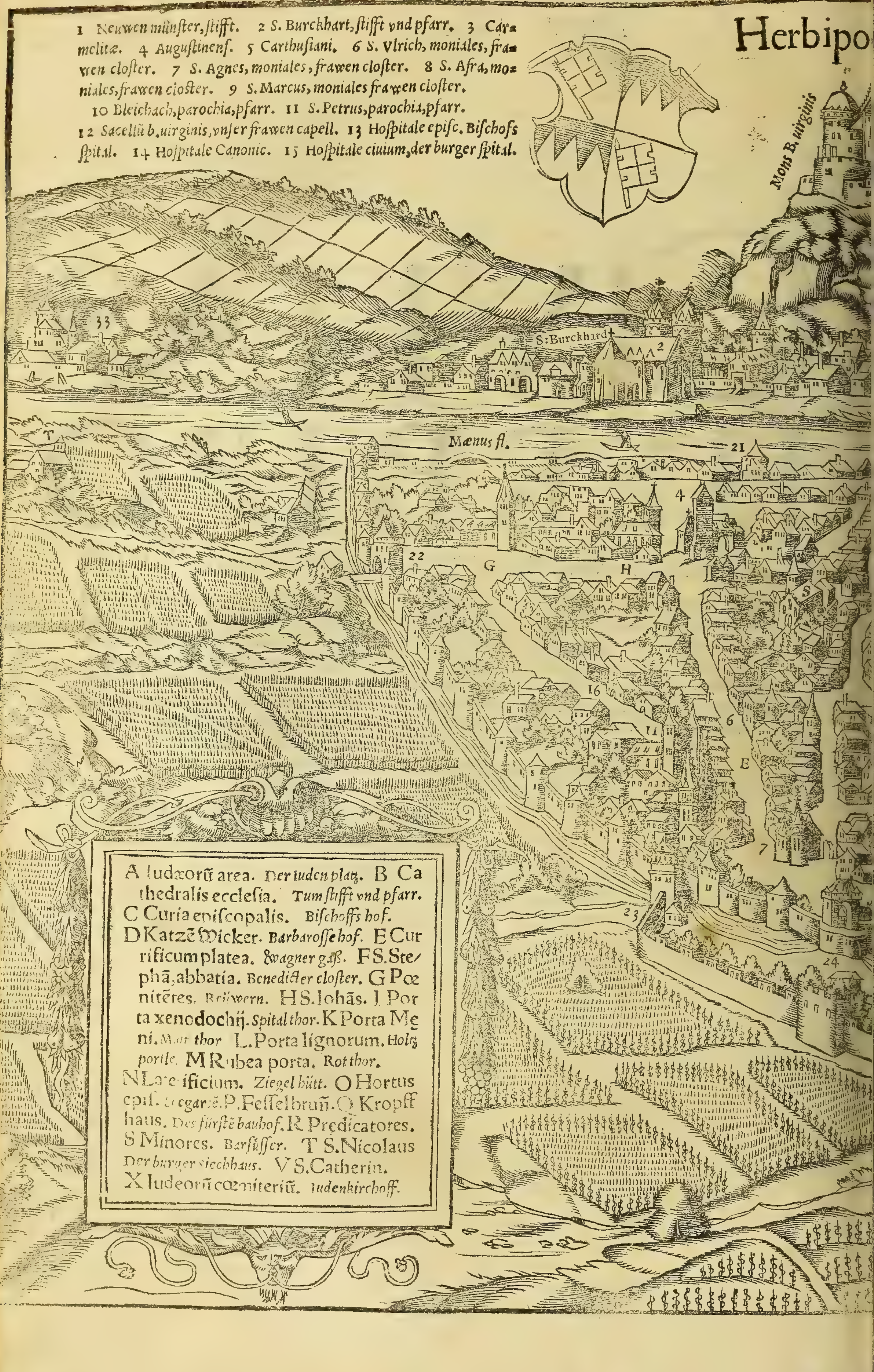
IN nomine ciuitatis Wirceburgenſis uariant ſcriptores. Nam uetuſtiores eam nuſqu non Wirceburgum uocant: recentiores quidam ab annis fermè quadringentis Herbi polim nominant, falſa nimirum etymologia decepti, quòd has duas dictiones Germ nicas Wirtz & Wurtz idem ſignificare arbitrati ſunt, quum tamen Wirtz nouum ui *Differunt Wirtz & Wurtz.* num, id eſt, muſtum ſignet, Wurtz autem odoriferam herbam aut radicem, nonnunquan bene olentia aromata, quæ uulgus Specerei appellat. Cùm autem in omnibus antiquiori bus diplomatis, Wirceburg non Wurceburg ſcriptum reperiatur, certum eſt hanc ciuita tem, nomen ſuum ſortitam eſſe, non à Wurtz, id eſt, herba uel radice, ſed à Wirtz, hoc eſt muſto, quòd ager Wirceburgenſis dulcis uini noui præ cæteris uicinis locis tum ferax fue rit, ſicut & hodie eſt, ut propinquis imò remotioribus etiam prouincijs muſtum ſuum & uinum tranſmittat. Primus autem qui hanc Herbipolim nominauit, Ioannes Gallicus fu it, qui circa annum Domini 1150. hymnos, cantiones ac præculas de S. Chiliano & ſocij eius (quas noſtri myſtæ hiſtoriam, officium & ſequentias uocant) meditatus, pro German co nomine Wirceburgen̄, quod latinum facere uolebat, Herbipolis, id eſt, Herbæburgun dixit, quum latine Muſtoburgum, aut Græcè γλευκόπολις dicere debuiſſet. Illum Ioan nem Trithemius ſecutus, hanc in Chronicis à ditione Græca ποίη quæ herbam uel gramen *Pœapolis.* ſignificat, non diſsimiliore elegantia ποιάπολιν Pœapolim, & nonnunquam, neſcio qu *Marcopolis.* fretus autoritate, Marcopolim appellauit, nouis ſcilicet nominibus, quæ antiquitas peni tus ignorat.

Conradu

CIVITAS HERBIPO

lenſis ſeu Wirceburgenſis, Francorum Orien

talium caput & metropolis ad uiuũ expreſſa, miſſaq́; à Reuerendiſsimo domino, D. Melchiore Zobelino eiuſdem loci ornatiſsimo præſule, & totius regionis illuſtriſs. duce, patrocinantibus ſimulq́; cooperantibus ſpectatiſsimis doctiſsimisq́; uiris dominis Laurentio Friſæo & Euualdo à Crutzenacha, conſiliarijs primis & à ſecretis eiuſdem principis, uetuſtatum quoque amatoribus præcipuis & hiſtoriarum ſtudioſiſsimis, amicis noſtris incomparabilibus. Vtinã licuiſſet tales patronos & inſtituto noſtro fauentes inuenire in aulis quoq; aliorum principum & antiſtitum. Inuenimus quidem tales apud Mediomatrices, Viennenſes, Curienſes, Sedunenſes, Friſingenſes & paucos quoſdam alios: ſed quot ſunt curiæ reſiduæ apud quas nihil impetrare potuimus?

Herbipo
1 Neuwen münſter, ſtifft. 2 S. Burckhart, ſtifft vnd pfarr. 3 Carmelitæ. 4 Auguſtinenſ. 5 Carthuſiani. 6 S. Vlrich, moniales, frawen cloſter. 7 S. Agnes, moniales, frawen cloſter. 8 S. Afra, moniales, frawen cloſter. 9 S. Marcus, moniales frawen cloſter.
10 Bleichach, parochia, pfarr. 11 S. Petrus, parochia, pfarr.
12 Sacellũ b. uirginis, vnſer frawen capell. 13 Hoſpitale epiſc. Biſchofs ſpital. 14 Hoſpitale Canonic. 15 Hoſpitale ciuium, der burger ſpital.
Mons B. uirginis
S:Burckhard
Mænus fl.
A Iudæorũ area. Der iuden platz. B Cathedralis eccleſia. Tum ſtifft vnd pfarr.
C Curia epiſcopalis. Biſchoffs hof.
D Katzẽ Wicker. Barbaroſſe hof. E Currificum platea. Wagner gaß. F S. Stephã, abbatia. Benedicter cloſter. G Pœnitẽtes. Reüwern. H S. Iohãs. I Porta xenodochij. Spital thor. K Porta Meni. Mair thor L. Porta lignorum. Holtz portle. M Rubea porta. Rot thor.
N Lateificium. Ziegel hütt. O Hortus epiſ. ... P. Feſſelbrun̄. Q Kropff haus. Des fürſtẽ bauhof. R Predicatores.
S Minores. Barfüſſer. T S. Nicolaus Der burger ſiechhaus. V S. Catherin.
X Iudeorũ cœmiteriũ. Iudenkirchoff.

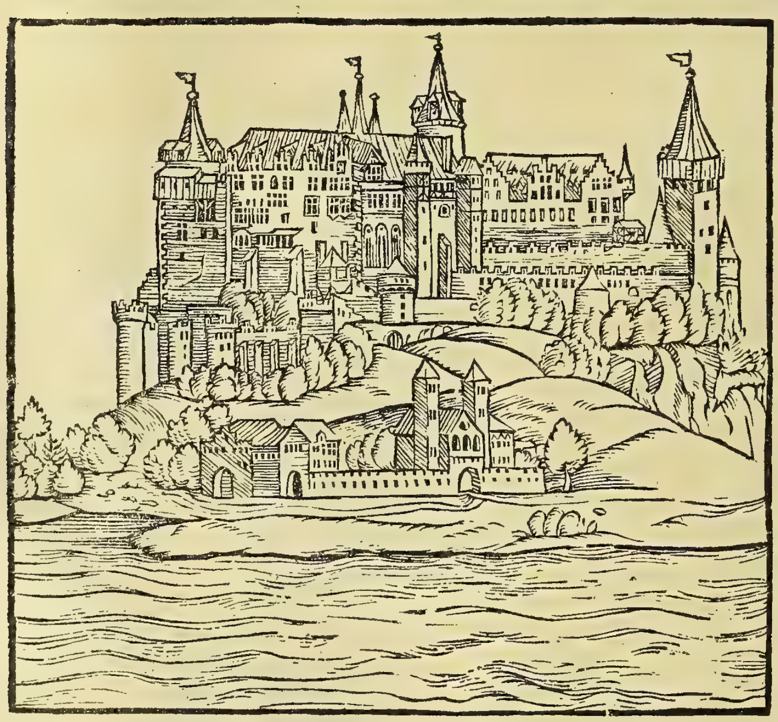

rtzpurg
vnſer frauuenberg
16 Pauperũ ciuiũ domus, Arm burgerhaus. 17 Pauperũ diuerſoriũ, Arm herberg, ſeelhaus. 18 Vlceratorum domus, Frãzoſen haus. 19 Greuenec hart, domus Senatoria, grũnbaum vnd der herren trinckſtub. 20 Porta pontis. Bruckenthor. 21 Spiegel oder Buthners thor, porta ſic dicta. 22 Sander thor, porta ſic dicta. 23 Conradsthor. 24 Stephans thor. 25 Schueller pfortlin. 26 Inner Bleichacher thor, id eſt, interiora porta. 27 Euſſer Bleichacher thor, id eſt, exterior porta. 28 Ellen thor. 29 Hauger thor. 30 Affrathor. 31 Rennwegen oder galgen thor. id eſt, patibuli porta. 32 Molendinum Mæni ſiue epiſcopi, biſchoffs mül oder Main mül. 33 Heidingsfeld, oppidum, Ein ſtatt alſo genant.
Porta cœli
Moniales
Teütſch Haus
S. Iacob
Menus fl.
Der Mein
Mitnacht
Septen:
Stifft Haug
Kattñ wiker
Q Reñweg
New thurn

Conradus C.ltis poëta Francus propius alludens ἐρεβίπολιν, hoc eſt, Herebi aut Plutonis ciuitatem nominat. Ptolemæus, prout eius commentatoribus placet, hanc Arctaunum uidetur appellaſſe. De cõditoribus ciuitatis Vuirceburgen. apud Coſmographos aut Hiſtoricos nihil certi inuenitur. Celtis famam eſſe ait, Græcos à bello Troiano redeuntes, ſed fato errantes ex mari ſeptentrionali per Rhenum & Mænum in hanc terram ueniſſe & ciuitatem Vuirceburgenſem ſtruxiſſe, ipſamq; à ſuo Deo Herebo nominaſſe, cui eo loci bidentibus litaſſent. Sed Tacitus fabulam putat, Vlyſſem cum Græcis ad oſtia Rheni ueniſſe. Hoc conſtat, Vuirceburgum eo tempore quo diuus Chilianus Francis Chriſti fidem prædicaret, ciuitatem fuiſſe, & duci Francorum Gozperto paruiſſe circa annum domini 686. Veterem autem huius urbis originem arguunt antiqua Francorum idolorum ſimulachra, quæ ab incolis Chriſti fidem primo ſuſcipientibus in Mænũ demerſa, poſt annoſam temporis reuolutionem, dum ad noui pontis pilas fundamenta foderentur, reperta & extracta non longe à S. Saluatoris domo, publico expoſita ſunt conſpectui. Eſt autem urbs iſta in plano ſita, extrà undiq; circumiacentibus monticulis & collibus uitiferis, amœnis hortis & pratis intermixtis ornata, præterea foſsis, uallis, mœnibus, turribus & propugnaculis bene munita. Intus autem populoſa, pluribus templis, monaſterijs & eccleſijs, ac non ſolum clericorum, ſed & ciuium ſplendidis & ampliſsimis ædibus extructa, atq; alibi aperte latentibus, alibi ſubterraneis fluuijs, à fœtore & putredine aëris clementiam nuſquam non corrumpentibus ſemper mundiſsima ſeruatur. Habet etiam plureis puteos uiuis & dulcibus laticibus perpetuo ſcaturienteis, ad quos uis uſus ſatis utiles. In ea Diuus Bonifacius archipræſul Maguntiacenſis anno domini 751. epiſcopalem ſedem erexit, & illi diuum Burchardum præfecit, qui primum templum ad orientẽ conſtruxit & id domum Saluatoris mũdi nominauit, cuius canonici domini de domo uulgariter Domherren dicti ſunt. Hoc nomen aliarum cathedralium eccleſiarum Germaniæ Canonici ſimili affectu ſed diſsimili cauſa uſurparunt. Ad occaſum amnis Mænus proxime urbem prȩterlabit̃, ad quæuis uitȩ neceſſaria aduehenda & aſportanda, non modo incolis ſed externis etiã accommodatiſsimus. Vtrãq; ripã ingens iungit pons lapideus, fortibus nitẽs pilis. Vltra Mænum proximus mons, ſatis pulchram & munitam arcem diuæ uirginis Mariæ nuncupatam continet quȩ poſteà ſȩpe à ciuibus urbis & eorum ſocijs, anno uerò 1525. à ſeditioſis ruricolis obſeſſa & oppugnata expugnari non potuit. S. Burchardus prædictus auxilio beati Cuniberti comitis Franciæ ad radicem præfati montis monaſterium in honore diui Magni confeſſoris ædificauit. Quod ſequentibus annis epiſcopi cenſu auctius fecerunt. Henricus quoque epiſcopus huius nominis primus tria canonicorum collegia inſtituit: in ciuitate unum ad orientem, quod nouum monaſterium, ſecundum ad meridiem quod ſanctorum Petri & Pauli apoſtolorum ac prothomartyris Stephani, tertiũ extra urbem uerſus ſeptentrionem ad S. Ioannem baptiſtam nominantur. Succeſſu uerò temporis amplius 35. monaſteria, incluſoria & inſignes eccleſiæ in & iuxta ciuitatem Vuirceburgenſem erectæ, fundatæ & dotatæ ſunt. Quas ſingulas enumerare legentibus magnum adferret tædium. Incolarũ multi epiſcopo

Idola Vuirceburgi reperta.

Epiſcopatus erigitur.

Arx ad uinum expreſſa.

&

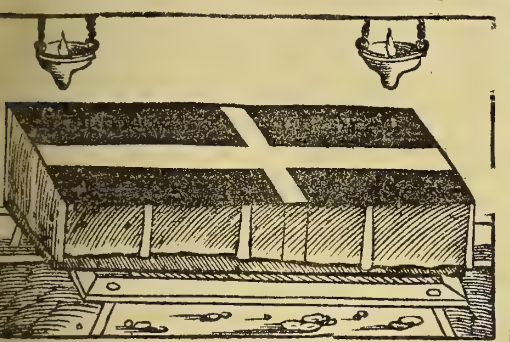
& duci ſunt ab armis, bombardis, conſilijs, ſacris literis & cæteris aulæ negocijs. Ex popu o quidam negociatores, quidam manuarij & ſedentarij artifices: habet etiã iudices & præ ecti conſiſtoriorũ, quæ ibi admodum frequentia ſunt, ſuos homines & familias. Vulgus utem uitium culturæ deditum, ſibi & ſuis uictum quærit. Proinde maxima uini copia ibi iem excreſcentis, nauibus, curribus & carris in circumiacentes regiones portatur.

De tranſitu epiſcoporum Vuirceburgenſium & cæremonijs in morte eorum conſuetis.

POſtquam epiſcopi electi & confirmati ſunt, habent mirabilem conſuetudinem & ritũ, quem latine tranſitũ, Germanice uerò Auffgang nominãt, fitq́ hoc modo: Cũ nouus epiſcopus cathedram epiſcopalem poſidere intendit, ciuitatẽ ipſam ingenti ac exquiſito equitatu accedit. In quam admiſſus de equo deſcẽdit & paludamen o omni abiecto, per quatuor Frãcici ducatus comites officiales, qui ſunt ab Hennenberg, Caſtel, Vuertheim & Rheineck, à porta pontis per publicum forum, capite & pedibus nu us, uili ueſte tectus & funiculo cinctus, ante gradus domus Saluatoris ducitur. Vbi à clero li obuiã prodeunte, per Decanũ Quid petat, rogatus, humiliter reſpondet, Se indignum reſto eſſe, munia ad quæ electus ſit ſubire & diligenter ſuſtinere. Decanus uerò cõtinuo nbiungit: Ego nomine totius capituli, S. Saluatoris mundi domum eiusq́ annexum duca um tuæ committo fidei, in nomine Patris & filij & ſpiritus ſancti, amen. Mox clerũ in do um reuerſum ille ſequitur, & ſeorſum pontificalibus indutus ueſtibus, diuinis intereſt. Quibus finitis unà cum clero & certis principibus uicinis, nobilioribus terræ, primoribus rcumiacentium imperialium ciuitatum & eccleſiæ oppidorum ob id Vuirceburgum uo atis, arcem diuæ uirginis Mariæ aſcendens, conuictoribus largum & plenũ exhibet con iuium. Rurſus cum epiſcopus moritur, corpus eius exenteratur, illa in dictæ arcis ſacello onduntur, & cor in peculiari uaſe uitreo ab hoc parato tegitur. Corpus ſubinde in fere o erectum, pontificaliq́ ornatu indutum, altera manu pedum paſtorale ut epiſcopus, al ra tanquam dux gladium tenens, ſequenti die ſingulari pompa ab arce in monaſterium

Quatuor comites Francici ducatus.

Ceremoniæ in morte ſeruatæ.

S. Iacobi defertur, ubi pernoctat. Altera uerò die cum magnis ceremonijs per pontem in ciuitatem ad domum Saluatoris portatur, et hic per eum diem & continuam noctem inter clericorum preces & cantatos pſalmos quieſcẽs, tertia luce in proximũ Noui monaſterij templum geſtatur, inſtauratis ad Deum pro eius anima cantionibus & precibus. Deinde reductum in Saluatoris domum, epiſcopali ornatu & nudo gladio ſepulturæ traditur. Cor autem præparato impoſitum plauſtro per quoſ am equites in monaſterium Ebrach deuectum & conductum, per abbatem & monachos uiam euntes honorifice ſuſceptum, poſt preces ad Deum effuſas apud ſummum alta conditur.

De inſigni collegio domus Saluatoris.

IN collegio S. Saluatoris canonici ſunt 54. quorũ anteſignani, Præpoſitus, Decanus, Scholaſticus, Cuſtos & Cantor. Capitulũ ex 24. ſenioribus cõgregat. E quibus ſi cum tempore quis decedit, numerus ex cæteris gregarijs reſarcitur. In ipſum uerò collegiũ nemo unquam admittitur, niſi qui ex nobili & antiqua aliqua Germaniæ familia legiti e natus fuerit, id quod admittendus per iuratos teſtes & ipſos nobiles & candidæ uitę ui s docere cogitur. Habent illi præterea 58. uicarios ſacerdotes, quorũ adminiculo & ope , diu noctuq́, legendo, orando, cantando, inſtitutas preces & laudes probe abſoluũt. Cæ ros concentores & ædiles, item fabricæ, reliquiarum, uaſorum, ornatuum & diſtribuen æ diuturnæ præbendæ in ære, annona, uino, &c. curatores, cuſtodes, miniſtros & diſpen tores, item uulgarem familiam enumerare, ſuperuacaneum ducitur.

De antiquitatibus

QVod hic Vuirceburgi uel in toto etiã ducatu nullæ inſcriptiones ueteres aut ali
eiuſmodi antiquitates inueniantur, argumentum eſt, Franciam orientalem null
aliȷ̃s dominis unquam ſubditam paruiſſe quàm regibus Francorum & ſuis du
bus. De ueterum Francorum idolis in Mœnum ſubmerſis, ſupra diximus.

Saxones in Franciam orientalem deportati.

ANno domini 796. Carolus magnus decem millia Saxonum à fide Chriſti, quam
mel profeſsi erant, ad dæmonia ſua relabentiũ uno tempore abducta, in Franciam
orientalem, in Brabantiã & ipſas deportauit Gallias. Qui in noſtram Franciã u
nerunt, quaſdam ſyluas ad fluuios Mœnum & Radiantiã excindunt, eradicãt, te
ram nouant & domicilia figunt. Epiſcopi Vuirceburgenſes illis & poſteris eorũ pro uſ
ſacramenrorum, prædicationisq́ uerbi Dei 14. templa ædificant. Antiqui Imperatores hc
in priuilegȷ̃s ſuis Nordalbingos, Radẽzuuinidos, & Moinuuinidos appellãt, quod prim
apud Albim ad Septentrionalem plagã morari, inde ad Mœnũ & Radiantiã fluuios trã
Babenberg. lati eſſent. Præcipuus locus illorum Babenberg erat, quem ſua lingua Papenberg, id eſ
Pfaffenberg ideo uocarũt, q̃d frequẽtior hic numerus cleri erat quàm alibi. Hęc Friſgu

De Sala Franciæ fluuio.

SÂla fluuius oritur apud uicum Salam à quo nomen habet, nõ procul ab oppido K
nigshofen, in Comitũ terra uulgo dicta. Ab oriente ad occaſum tendens, octo alı
minuſculis fluuȷ̃s auctior redditur, Fladingo ſcilicet, Baro, Stroha, Rona, Brẽd
Lauro, Stainacha & Aſchacha. Præterfluit oppida Neuuenſtadium & Hamelber
gum ac monaſteriũ Auracenſe, pluresq́ inſignes uicos, & arces, tandẽq́ apud Gemunda
Quare Franci ci Salici. oppidum ſe Mœno immiſcet. Franci Salici dicti ſunt, qui prope utranq́ Salæ ripã habita
runt. Verum leges Salicæ non ab iſto fluuio, ſed à Sala dictione Frãca, quæ latine palatiu
ſignificat ſiue aulam, nomen habent. Ad ripam Salæ duo uici ſunt, alter ſuperior Salza, al
Salza palatiũ. ter inferior dictus. In ſuperiore Carolus magnus ſibi celebre & ſplendidum conſtruxit p
latium. Quo, Eginhardo & cæteris hiſtoricis teſtibus, per Mœnum & Salam nauigio ue
ctus, ſæpe ueniens, uenationibus in Saltzforſto proximo nemore & circumiacentibus ſy
uis uacauit, denuo per eoſdem amnes rediens. Exterorum regum legatos hic ſæpe audiu
& remiſit. Magdeburgenſem epiſcopatũ hic inſtituit & roborauit. Iſte locus amœnus no
Noua ciuitas. diſsimili uoluptati ad ſe etiam allexit traxitq́ Ludeuicum pium, Arnolphum, Ottonẽ pri
mum. Tandem uicus ſuperior Salza oppidum factum, nomen mutauit & Neuuenſtat di
ctum eſt, inferiori antiquo nomine permanente. Dictum uerò Caroli magni palatium uet
ſtate collapſum penè, in reliquȷ̃s uiſitur adhuc hodie.

De memorabilibus factis, quæ apud Vuirceburgum ſunt geſta.

ANno 751. inſtitutus eſt epiſcopatus à Vuituuino ſeu Pipino rege Francorum, con
ſultore diuo Bonifacio archiepiſcopo Maguntiacenſi. Anno 960. Otto primu
conſcripſit Vuirceburgum omnes Germanos principes, quorum cõſilio regni ne
gocia, in primis autem expeditionem cõtra rebelles Italos tractat & abſoluit. An
no 994. Leopoldus marchio Auſtriæ à Berenuuardo epiſcopo ad ſolenne feſtum diui Ch
liani inuitatus, Vuirceburgum uenit, ubi inter ludos & iocos à quodam equite, non hun
ſed alium petente, ſagitta ictus interȷ̃t. Anno 1015. Erneſtus filius prædicti Leopoldi, ma
chio Auſtriæ & dux Sueuiæ in uenatione ex iaculo ſagittæ, quam familiaris eius quidã i
aprum collimabat, letaliter uulneratus obȷ̃t. Anno 1077. Adelbero Vuirceburgen. epiſc
pus & ciuitas ipſa ob Rudolphum ducem Sueuię contra Henricum 4. Romanorum regen
electum, grauiter diſſentiunt, ciuitate adhærente Henrico, epiſcopo autem agnoſcente R
dolphum. Quomodo deinde anno 1078. utriuſque principis exercitus conflixerint. Rudo
phu

hus dextra mutilatus fuerit & uitã finierit,ſupra in catalogo Cęſarũ memorauimus.Item
le diſcordia Henrici quarti & filij eius Hẽrici quinti, unde Vuirceburgũ plurimũ fuit in/
õmodatũ,iã diximus in catalogo epiſcoporũ Vuirceburgenſiũ. Anno 1134.monaſteriũ *Monaſteriũ ad*
. Iacobi extra urbem Vuirceburgenſem ad Scotos dictũ ab Embricone Vuirceburgenſi *Scotos cõſtrui*
piſcopo,ſub regula S. Benedicti inſtitutum & ædificatum eſt.Anno 1157. poſt feſtum S. *tur.*
rinitatis Fridericus Barbaroſſa cum Gibſelda Rainhaldi comitis Burgũdiæ filia nuptias
elebrat Vuirceburgi in ea curia,quæ uulgo Katzenuuicker dicitur.Anno 1164. principes *Nuptiæ regiæ*
ermani in cõcilio per Fridericũ Vuirceburgi indictum cõueniunt, ſanciuntq́ʒ,ut Nemo *in Katzenuui=*
einceps pontifex Rom.admittatᷣ habeaturq́ʒ,quàm qui Imp.aut Germanorum regis ſci/ *cker.*
& uoluntate electus ſit. Anno 1180 Henricus Baioariæ & Saxoniæ dux,qui Superbus
ognominabatᷣ,Vuirceburgi ut publicus deſertor & perduellio per ſententiam omnib. bo *Henricus Leo*
is & honoribus deſtituitur & proſcribitur.Fridericus Imp.ducatum Baioariæ Ottoni Pa *proſcribitur.*
tino comiti de Vuitelſpach,& ducatum Saxoniæ Bernhardo ab Anhalt, præterea nõ exi
uam partẽ Vueſtphaliæ eccleſiæ Colonienſi in beneficium dedit. Anno 1202.Conradus
piſcopus Vuirceburgenſis primus huius nominis promotor præcipuus ordinis Teuto/
icorũ,iuſtitiæ & ęquitatis ſtudioſiſsimus,direptiones,rapinas,cędes et incẽdia à ſuis per/ *Integritas Epi*
etrata, interim quo duo Cæſares in diſcordia erãt electi, acerrime uindicabat, ut nec ſuis *ſcopi.*
õtribulib.parceret.Quare à Bodone de Rabẽſpurg cõſanguineo ſuo inſidioſè occiditᷣ,
aud procul à domo S.Saluatoris,in q̃ loco lapidea pyramis erecta,hãc inſcriptionẽ habet.

Hoc procumbo ſolo,ſceleri quia parcere nolo
Vulnera facta dolo,dent habitare polo.

Anno 1209.Otto quartus Cæſar Gibſeldã alias Beatricẽ Philippi regis filiã ſibi uxorẽ
uirceburgi deſponſat. Sed ex publica lęticia repente publicus fit luctus. Nã quarta die *Regina ſpon=*
ſt nuptias illa è uiuis exceſsit,nõ ſine ſuſpitione accepti ueneni, q̃d pellices Ottonis illi *ſa intoxicatur.*
bminiſtraſſe creduntur. Anno 1266.comites de Hennenburg & Caſtell ditionẽ Vuirce
rgenſis eccleſiæ ingreſsi cũ exercitu, recta Vuirceburgũ tendunt,ut Bertholdũ de Hen
nberg canonicum,inuito etiã ipſo capitulo Epiſcopum & ducẽ inducant.Quibus deca/
s eccleſiæ cum ſuis occurrens,apud oppidum Kitzingen improuidos adoritᷣ, quingen/
s ex eis cædit & ducẽtos capit.Cæteri fuga ſibi conſulunt. Anno 1287.Rudolphus rex *Conciliũ Vuir*
llicitationem Romani pontificis curiam imperialem & ſimul conciliũ Vuirceburgi in/ *ceburgi.*
xit.Petebat aũt Romanus pontifex per legatũ Epiſcopum Tuſculanũ à clero Germano
bſidiũ contra Turcham,nempe quartã partem omnium illorum cenſuũ & prouentuum
r ſingulos quatuor annos cõtinuo ſequentes. Huic exactioni inauditæ antea nemo aude
t cõtradicere,præter unum Probum Epiſcopum Tullenſem,qui conſcenſo baptiſterio, *Epiſcopi Tul=*
od eſt in medio eccleſię Saluatoris alta uoce proteſtabatᷣ,Se in huiuſmodi intolerabilẽ *lenſis integri/*

exactionem cõſentire nec poſſe nec uelle. *tas.*
Incandeſcens legatus minatᷣ epiſcopatus
priuationẽ niſi reſipiſcens à propoſito de
ſiſteret. At ille nihil territus in propoſito
perſiſtit.Quare ut pertinax epiſcopatu pu
blice deſtituitur. Fuerat aũt Franciſcanus
antequam fieret Epiſcopus, rediĵtq́ʒ priua
tus ad monaſteriũ,mallens paruus minor
monachus eſſe quàm magnus malus epi/
ſcopus inexplebilem pontificis auaritiam
approbare. Circa annum Chriſti 1290.
Adolphus rex Mangoldo Epiſcopo & ci
uibus ſuis Vuirceburgenſibus aliquot pa
cis conditiones propoſuerat.Quas cũ ci/
ues pręuaricati eſſent,regio notabantᷣ ban
no. Adolpho interim ab imperio amoto,
bertus primus ciues ſupplices recõciliatos tali pacto in gratiam ſuã admiſit,Vt ſibi ſin/
lis annis uitæ ſuæ triginta cados,uulgo plauſtra nominata, uini Francici penderent: ui/
ſim rex illos in ſuis iuribus,libertatib. & priuilegĳs manu teneret. Cõſules & Senatus
hac cõciliatione exhilarati,Cal.Septẽb.regio apparatu cœnã inſtituũt, adductiſq́ʒ uxo

 ribus

rib.& filiab.cõptis & ornatis choreas illi exhibẽt. Et in huius publicę exultationis mem
riam, Coſs.& Senatus hunc diẽ perpetuitati cõſecrãtes, deinceps quotannis 3. cal.Septẽ
unà cũ uxoribus & filiab.cõuenerunt, cõuiuantes & choreas ducentes. Ioannes dux Au
ſtrię Albertũ regẽ patrũ ſuũ in loco ubi hodie eſt Kunigsfeſden prope Baden perimẽs, ci
ues Vuirceburgenſes ab hoc uini tributo liberos reddidit. Anno 1397. Vuenceslaus re
Rom.& Bohemię Vuirceburgũ ueniens, urbẽ cũ ciuium ſummo gaudio in ſuã & regni t
telã accepit, priuilegia & emunitates largitus eſt, & illi rurſus ſe regi & regno cõtra don
nũ ſuum Gerhardũ Epiſcopũ ad debitas ſeruitutes & obſeqa obligauerunt. Suſpendunt
mœnib.& turrib.regni ſigna, & ubiq; aquilę uolãt. Verum quũ Vuenceslaus Gerhardu
Vuircepurgũ ad horam imperio ſubeſt. epiſcopũ cõtrà differentẽ audiret, hęrebat animo, neſciens quo iure dictos ciues abiect
uerò domino, ſibi & regno aſſerere poſſet. Vnde abiẽs per literas ciuib.pręſtitũ ſibi iuſiu
rãdum remiſit & eos iuſsit, ut priuilegia q̃ illis dederat epiſcopo abolẽda redderẽt. Verſu
eſt ergo ciuiũ gaudiũ in magnã triſtitiã & mœrorẽ. Quæ res fecit ut bellũ iã penè oblitera
tũ, nouis inſtauraret uiribus, cõmiſſaq; pugna ꝓpe uicũ Berchthaim, ciues primũ ſuperio
res fierẽt, ſternerẽt aliquot eqtes & quoſdã caperẽt, deinde uerò ab equitib.ſuperati, 1100
occiderent & quadringẽti caperent. Gerhardus epiſcopus poſt hãc partã uictoriã nõ di
Gymnaſium Vuirceburg. ſuperſtes morit. Anno Chriſti 1402. gymnaſiũ publicũ, ſiue uniuerſale omniũ bonarũ lit
rarũ ſtudiũ, fuit Vuirceburgi erectũ, de quo & ſuprà in catalogo epiſcoporũ in uita Ioãn
primi nõnihil dictũ eſt. Anno 1440. Sigiſmũdo epiſcopo Vuirceburg.cũ ꝓcerib.capitu
Ochſenfurt oppugnatur. li ſui diſsidẽte, marchio Albertus q ab epiſcopi partib.erat cũ ualida manu ante Ochſenfu
dũ dicti capituli oppidũ uenit, et admotis ſcalis, ꝑ immiſſos in caſtrũ eius oppidi ſatellite
oppidũ in ſuã poteſtatẽ cogere parabat. At Marchio Albert9 negocio infecto & multis e
eius parte occiſis, mœſtus & inglorius abiuit. Epiſcopus Ioãnes à Brun & poſt eũ Sigi
mũdus Saxoniæ dux per ſuã ignauiã, negligẽtiã & prodigã inertiã eccleſiã Vuirceburge
in eã cõiecerunt calamitatẽ, ut ferè omnes Capitulares domini plane deſperarẽt hãc refl
reſcere & in priſtinũ ſtatũ reduci poſſe. Vnde quidã ex eis prouidã frugalitatẽ & induſtri
Eccleſia Vuircepurgẽſis Teutonicis fratrib. offertur. fratrũ Teutonicorũ cõmendantes, aiebãt eccleſiã Vuirceburgẽ. nunq; reparari ſiue re
tui poſſe, q̃ per illorũ prudẽtiã. Paciſcebant igit cũ dictorũ fratrũ Magiſtro, ut ille cõſe
ſu & nutu Rom.pont.& regis impetrato eccleſiã cũ ducatu in ſuã ordinis Teutonici po
ſtatẽ acciperet & ꝑpetuo haberet, his tamẽ cõditionibus, ut cõtracta debita in ſe ſemel re
peret & ſingulis canonicis q̃ diu uiuerẽt cõpetentẽ & honeſtũ cẽſum ad moderationẽ b
ni uiri quotannis aſsignaret. Magiſter his auditis petit terminũ deliberãdi. Interim Greg
gorius Hainburg iuriũ doctor incola Vuirceburgen.ad dominos Capitulares ꝓperãs, o
ſecrat apud ſe periculũ facere, Nũ ſuos haberẽt teſtes, etſi haberẽt, meminiſſe ſe uiros eſ
& ob id uiriliter agere et nõ deſpondere animũ iubet. Nã ſi hodie ſic, cras nõ ita fore. Qu
ad eos ſpectet, fortiter agẽdũ, in ceteris cõfidendũ Deo, q eos ex profunda hac calamita
erutos, ſatis ſuperq; fortunare poſſet. Talib.uerbis animos illorũ mutatis ita obfirmat, ut
deuntẽ Magiſtrũ & ꝓpoſitas cõditiones acceptantẽ, nõ modo amplius non admittere ſ
nec audire ultra dignarent. Et bene ſperãtibus Deus etiã affuit, & illis Gotefridũ pince
nã à Limpurg & Rudolphũ à Scherenberg aſſertores & reparatores dedit. Anno Chri
1474. quidã adoleſcẽs uictũ ſuũ hincinde per cauponas in ludo tympani q̃rẽs, aduenien
tẽpore quadrageſimali tympanũ ſuũ in uico Niclashauſen ad fluuiũ Tuberũ exuſsit, uu
go p̃dicãs, ut qui hactenus choreis ad ſpurcã uoluptatẽ inſeruiſſet, nũc uiciſsim p̃dicati
ne uerbi diuini, iratũ Deũ ſibi placaret. Habes hiſtoriã ſupra in deſcriptione Palatinatu
Anno 1553. Albert9 Marchio Brandẽburgẽ urbẽ ad ditionẽ Vurtzburgẽ omnẽ inuaſ
inchoato cũ Epiſc.bello, q̃d magna Germaniæ tumultu hũc uſq; in annũ 1554. perdurat.

Suinfurtum oppidum Oſtro franciæ.

Ioannes Sinapius medicus præſulis ac ducis Oſtrofranciæ, clariß.uiro D. Sebaſt. Munſtero, profeſſori publico in gymnaſio Baſilienſi, amico ſuo ſemper honorando, S.

ITerum totũ eſſe te in ornanda illuſtrandaq; Germania noſtra intelligo, uir clariſs. i
defeſſoq; ſtudio perquirere quicquid ueteris hiſtoriæ hucuſq; latet, eaq; de cauſa nup
ad te nõnullas etiam ſtatus Vuircepurgen. antiquitates tranſmiſſas eſſe. Quod ubi reſciu
nõ potui facere quin hãc tuam induſtriam, ſedulitatem ac pietatem ualde collaudarem,
affectu ſimili erga meam patriam mouerer, in quam uelut poſtliminio tãdem ex Italia red
regione

gionem amœniſsimam illi ſicut Vlyſſes Ithacæ ſuæ Circen & Calypſo poſtponens. Eſt
t patria mihi non ignota opinor tibi, ciuitas imperij in media Oſtrofrancia, ſicut umbili
s(ut de Delphis in Grecia Pindarus canit)poſita, nomen ut Beatus Rhenanus opinatur
Sueuorū uado ſortita, Sueuofordia, uulgo Suinfort appellata, quæ annis abhinc ſexcen-
Comites, ac deinde Marchiones proprios habuit, qui poſtea duces Sueuorū facti ſunt,
orum aliquot nomina ex uetuſtis hiſtorijs collecta tibi tranſmitto. Tandem in poteſta-
n Eiſtetenſis eccleſiæ peruenit, per Eberhardum comitē à Suinfort epiſcopum Eiſteten-
n. Et inde per commutationē ciuitatis Gredingen (nūc Eiſtetenſis dominij, tunc autem
perij)peruenit ad imperium, ſub cuius aquila nunc etiā per Palatinum electorē protegi
. Viros eruditos multos protulit, ex quib. minime obſcuri ſunt, Cōradus Celtes, primus
ëta laureatus in Germania, & Cuſpinianus hiſtoriographus & orator quondā celebris
eſaris Maxi. Deniq; abbates, prælatos, doctores innumeros hodie quoq; in totam uici-
ā & in exteras dat nationes. Quoties autem hinc inde oppignorata fuerit & quam inſi-
ne monaſteriū olim habuerit, cuius hodie nullū extat ueſtigiū, ex ſchedis adiūctis cogno
es. Has tanq; φιλόπατρις idcirco ad te mitto, ut ſi qd forte lucubrationū de Oſtrofrancia
ſtra ſiue Francia orientali nunc inter manus habes, ne ſilentio tàm ueterem ac florentem
mp. prætereas. Bene uale ac te bonis ſtudijs quam diutiſsimè incolumen ſerua. Datum
uirceburgi ex aula principis, ex qua te diligēter ſaluere iubēt Nobiliſsimus uir Ioannes
obelus & Theobaldus à ſecretis, Iterum uale XI. Calen. Quintilis, anno 1549.

Antiquitates ciuitatis Suinfordenſis.

Eberhardus uiceſimus Aiſtetenſis epiſcopus, frater, ut quidā autumāt, uel ut alij, fi-
lius Othonis comitis Suinfurtēſis, facti ducis Sueuorū, pfuit XIII. annis. Ab illo &
ſuis pgenitoribus, ciuitas Suinfurdenſis cū acceſſorio ad epiſcopatū Aiſteteñ. per-
uenit. Obijt MCXII. VI. Ianua. Marchio Henricus lōga ægritudine uexatus 14. cal.
ctob. orientalium Frācorū decus obijt, & in ciuitate ſua Suinford in ſeptētrionali parte
onaſterij ſepelit, anno domini MCXVII. Anno 1047. Otho dux Sueuorū obijt, in cuius
cū Otto marchio de Suinfort ſurrogat. Otho de Suuinfort dux Sueuorū 4. Cal. Octob.
ijt & in Suuinfort cū parētib. ſuis ſepultus eſt anno 1057. Anno 1058. memorati Ottonis
or Gutha, duciſſa Bohemię obijt 4. nonas Auguſti Pragæ ſepulta. Hęc hiſtoria ſcripta.

Ex tertio libro Beati Rhenani de rebus Germanicis, ubi de Francofordia agit, unde nomen habeat Suinfordia.

Hunc traiectum Mœni fluminis Franci poſsidebant, à quo oppido nomen datum per
n occaſionem nato. Sed cogitandum, an in huius quoq; ripa amnis oppida ſita, Suinfor-
& Ochſenfordia à Sueuis & Foſis populis potius ſint dicta, quàm à ſignificatarum be-
arum tranſitu uel conditorum cognominibus. *Q. d. Sueuofor dū, Foſi uidentur eſſe Foitlender.*

Monaſterium ord. S. Benedicti in Suinford commutatum in ordinem Teutonicorum anno 1283 menſe Martio.

NOs frater Matthias præceptor Alemanniæ, gerēs uices
Magiſtri generaliter domus hoſpitalis S. Marię Ieroſo
lymitanorum, & frater Dietricus magnus præceptor
Acconēſis, frater Cōradus de Fuchtuuang prouincia
lis Franconiæ, necnon frater Hermannus de Munrichſtat cōmen
dator, & conuentus in Suinfort eiuſdem ordinis, tenore præſen-
tium confitemur & ad notitiā tam pręſentium quàm futurorum
cupimus peruenire, quod cum monaſterium in Suinfort Herbipo
lenſis diocœſis, eccleſiæ Eiſtetenſi in temporalibus pleno iure
biectum, longis retroactis temporibus ſub regula beati Benedicti minus prouide rege-
tur, & ex magna parte cultus diuinus diminutus eſſet ibidem, ædificijs plerunque dila-
s & ruinam minantibus, prædijs quoque cum alijs attinentijs paſsim in negligentiam
bentibus, eiuſdem monaſterij Deo dicati ſubuerſio probabiliter timebatur: Reuerendus
tur pater & dominus Reinboto Epiſcopus Eiſtetenſis, ad quem ſicut pręd ictum eſt, fun
s ipſius monaſterij cum ſuis attinentijs pleno iure proprietatis ſpectabat, de conſilio
pituli Eiſtetenſis, prouide cogitās, cauere decreuit, ne locum ſemel Deo dicatum dilabi

contingeret, & alijs quàm diuinis uſibus mancipari, idem Reuerendus pater & domini
Reinboto Epiſcopus & capitulum Eiſtetenſe mutata religione loci, prænominatũ mona
ſterium incorporandum ordini noſtro nobis dederunt, de communi conſenſu & unanin
uoluntate, ea uidelicet conditione, ut antiqua duntaxat eiuſdem monaſterij prędia nob
deſeruiant, mancipijs & alijs feudis, quæ dicuntur Manlehen, quæ uel Epiſcopi Eiſteter
ſes uel abbates ſæpedicti monaſterij conferre conſueuerant, ſaluis per omnia ac Eiſteter
ſi eccleſię reſeruatis, &c. Actũ & datũ, Anno domini M.CC.LXXXIII. menſe Martij.

Succincta deſcriptio ciuitatis Suinfordenſis.

HAec ciuitas ſita eſt in ripa Mœni fluuij in loco fertiliſsimo, ubi uineæ plantantu
agri ſeruntur, fœnũ & ligna uberrime proueniunt. Cuſpinianus ibi natus ſcrib
in ſuis Chronicis de ea in hũc modũ: Hæc urbs nunc imperialis eſt, olim Otton
ducis de Suuinfort fuit hęreditaria, qui ſub Henrico 3. degebat, pòſt Cęſari Rom
no ceſsit, libera facta. Noſtro æuo aliã quàm olim occupat areã, trãslata ſcilicet ad iactur
bõbardæ à ueteri ſitu, qui & in hunc uſq; diẽ uocat̃ uetus ciuitas, etiã ſi nullas habeat ed
ſed uineas tantũ. Habet inſigne forũ frumẽtariũ, uicinis oppidis & uicis ſua ibi diſtrahe
tib. cõmodiſsimũ. Hinc em̃ per fluuiũ frumẽtũ ab emptorib. in alia loca q̃ uolũt facile ab
ducit̃. Quin & molas habet frumẽtarias toti regioni inſeruiẽtes, fluuio ibi natura & arte i
uarios uſus & neceſſaria obſeqa inſtituto. Grauata fuit hæc ciuitas longo tẽpore à regib
& Imp. uarijs oppignorationibus, ex quib. ipſa ſe ſubinde redemit atq; imperio rurſum ſu
iecit, magnas paſſa expẽſas, unde in hũc uſq; diem ſe ad plenũ nõdum extricauit. Nã ann
Chriſti 300. oppignorauit rex Albertus tã ciuitatẽ q̃ burgũ epiſcopatui Vuirceburgenſ
Deinde Henricus ſeptimus Rom. Rex oppignorauit eã anno 1310 Bertholdo Comiti a
Hennẽberg. Tertio, cõfirmauit rex Ludouicus literas hypothecationis, quas memoratu
rex dederat comiti Bertholdo & inſuper ciuitatẽ ipſam plus oppignorauit unà cũ burgo
foro p̃fectura & reliqs iurib. Quarto ſubſequẽtes comites ab Hennenberg uẽdiderũt me
diã partẽ iuriſdictionis quẽ habuerũt in ciuitate, epiſcopatui Vuircepurgẽſi, dãtes ſcilic
illi mediã partẽ omniũ cõmodorũ, quã habuerũt à burgo, marca, pręfectura, iudicio, uilli
obuentionib. prouẽtib. iurib. cõſuetudinibus, teloneis, decimis, redditib. atq; alijs iuribu
ab imperio cõceſsis. Quinto, Venceslaus hoc maximum grauamẽ adhuc plus auxit, acc
piens ſcilicet nouã pecuniæ ſummã ab epiſcopatu Vuircepurgenſi, atq; arctius eidẽ Suuir
fordã ſubijciens, & priores oppignorationis literas de nouo cõfirmans, &c. In ſumma, hę
ciuitas centũ ferè annis agitata & uexata fuit his oppugnationũ grauaminibus, nec in hũ
uſq; diem ab eiſdẽ omnino libera eſt, ut iam quoq; diximus. Anno 1553. Vrbe hæc à Ma
chione Alberto Brãdenburgenſi occupata, omniſq; circum regio prędationibus & ince
dijs deuaſtata, à militib. Marchionis in hunc etiam uſq; 1554. annum cuſtoditur, licet ab ex
ercitu Principum nonnullorum, obſeſſa oppugnetur.

Rotenburgum ad Tuberum

fluuium, ciuitas imperialis.

PAtet ex hiſtorijs, duces Francorum olim potentiſsimo
fuiſſe priuſq; Epiſcopus Herbipolenſis ditionẽ tam am
plam adipiſcerẽt, & comitatus Babenbergeñ. in epiſco
patum erigerẽt. Nam ditio eorũ excurrebat ad Sueuos
Thuringos & Bauaros, multiplicatiſq; ducib. quidã eorũ ſeder
collocauerunt in ciuitate Rotenburgeñ. alij alibi. Deficientibu
autem illis ducibus, ciuitas Rotenburgenſis peruenit ad impe
rium, ſicut & ſupra in deſcriptione Rotenburgi Sueuici oſtendi
mus. Eſt aũt Rotenburgum iſtud Tuberenſe ualde elegãs ciuita
& amœnus locus, cuius ſitus eſt in edito colle, habẽs ad occiden
tem profundam uallem, per quam deſcẽdit Tuberus fluuius. E
etiam fundus adiacentis agri ſatis fertilis, producitq; copiam frumenti, uini atq; lignorum

De ualle Tuberenſi & oppidis in ea ſitis.

ORitur Tuberus fluuius ſupra ciuitatẽ Rotenburgẽſem in uilla quadã Vuertringe
appellata, deſcendenſq; ad ſeptentrionem efficit uallem quandã magnã & fertilem

il

ı qua ſequentia oppida ſita inueniuntur. Rotenburgum oppidum Imperiale in monte ſi-
ım, habens in ſubiecta ualle præterfluentem amnem Tuberum, abundat omnibus bonis,
ſi quod aquæ penuria in ſublimi loco laborat. Kreglingen aliud oppidū, quod marchio
em Brandenburgenſem agnoſcit dominum. Rötlingen oppidum, de dominio epiſcopi
uirceburgenſis. Vuickersheim caſtrum & oppidum ſubiectū comitibus de Hohenloe.
Iergentheim elegans oppidum cum munitiſsimo caſtro in planicie ſito, ordinis Teutoni
rum fratrum. Brunbach monaſterium ordinis Ciſtertienſis, cuius aduocatiam habent
mites Vuertheimenſes. Lauda oppidum antiquorum comitum de Reneck. Biſchoffs-
eim oppidum epiſcopi Maguntinenſis. Vuertheim caſtrum & oppidum, caputq; totius
ius comitatus, ſitum in confluentia Tuberi & Mœni.

Vuertheim.

HAbent Comites à Vuertheim ditionem ſuā in ducatu Vuircebergenſi iuxta con-
fluentiam Tuberi & Mœni fluuiorum, ſuntq; de antiqua familia, etiamſi nihil ha
beam de prima eorum origine. Anno Chriſti 1300. Bappa præfuit huic comita-
tui, reliquitq; filium poſt ſe nomine Rudolphum, cui ob ductam uxorem acceſsit
oq; ditio Brenburgenſis. Filius Rudolphi Eberhardus dictus, utrūq; poſſedit dominiū,
od ille decedens reliquit filio ſuo Ioanni. Hic Ioannes duxit uxorem filiam ducis De-
enſis, mortuusq; anno 1407. pater & ſtemma fuit ſequentis generationis.

ānes comes
- Ioannes comes Vuertheimeñ
  - Georgius comes
    - Eberhardus comes Vuertheimenſis.
    - Ioannes canonicus Colonienſis & poſt fratris mortem comes Vuertheimeñ. obijt 1497.
  - Ioannes Albertus Canonici
- Michael dominus in Brēburg
  - Michael dominus
  - Vuilhelmus dominus in Brenburg
    - Aſimus
    - Ludouicus
    - Michael. Georgius. Michael

Mortuo comite Eberhardo ſine hærede, frater eius Ioannes relicto canonicatu admini
auit comitatum Vuertheimenſem. Cumq; & ipſe ſine hærede moreretur, deuolutus eſt
nitatus ad dominos de Brenburg tanquam ad propinquiores hæredes.

Francfofurtum ad Mœnum.

HAec unica eſt ciuitas in Francia orientali, aut potius in extremitate eius ad Mæ-
num fluuium ſita, quæ nomen ſuæ gentis refert, ante Francorū aduentū Heleno-
polis, ut quidā ſcribunt, appellata. Fuit ab antiquis tēporibus imperialis ciuitas,
conſecrataq; electioni noui Imp. Primus ibi Arnolphus delectus eſt Imp. Creuit
ciuitas ſupra modū in diuitijs & ſplendore ob commune totius Germaniæ emporium
od ibi multis fuit annis, quo undiq; ex Germania, itēq; ex Italia, Gallia, Polonia & An-
a mercatores bis in anno conueniunt & omnis generis merces illuc deferunt, nempe in
dio quadrageſimæ ante paſcha & in medio menſis Septembris. Diuiditur hęc urbs ipſo
æno fluuio in duas amœnas ciuitates, ac rurſum lapideo ponte ſatis eleganti & præſtan-
operis ſibiipſi cohæret, unoq; ſenatu & magiſtratu atq; iure eodem reguntur. Maior
ncofurtum & minor Saxenhauſen, quaſi dicas, Saxonū domus appellatur. Franco-
i nomen accepit, ut diximus, à Franco filio regis Marcomiri, inſtauratore eius, autore *Frācofurti nomen unde.*
itemio, etiamſi alij putent id nominis accepiſſe à uado ſeu portu, quem Franci olim ſub
rolo magno in Saxonicis cellis habuerunt. At certum eſt, hanc urbem etiam ante Ca
Magni tempora, iam olim Francofurti nomen obtinuiſſe. Conſtatq; Pipinum Caroli
gni patrem in hac urbe in honorem Saluatoris egregiū templum & Canonicorū colle-
m (quod tamen hodie, ad S. Bartholomæum uocatur) fundaſſe & cōſtruxiſſe. Quod po *Collegium S. Bartholomæi.*
filius Carolus Magnus, paternæ pietatis & ſingularis erga hanc urbē affectionis, ue-
ia inſecutus, compluribus uillis, prædijs, decimis iuribus magnifice atq; regaliter dota-
Quem pari pietate & poſteri aliquot Imperatores & reges Rom. in hoc ſunt imitati.

Porro

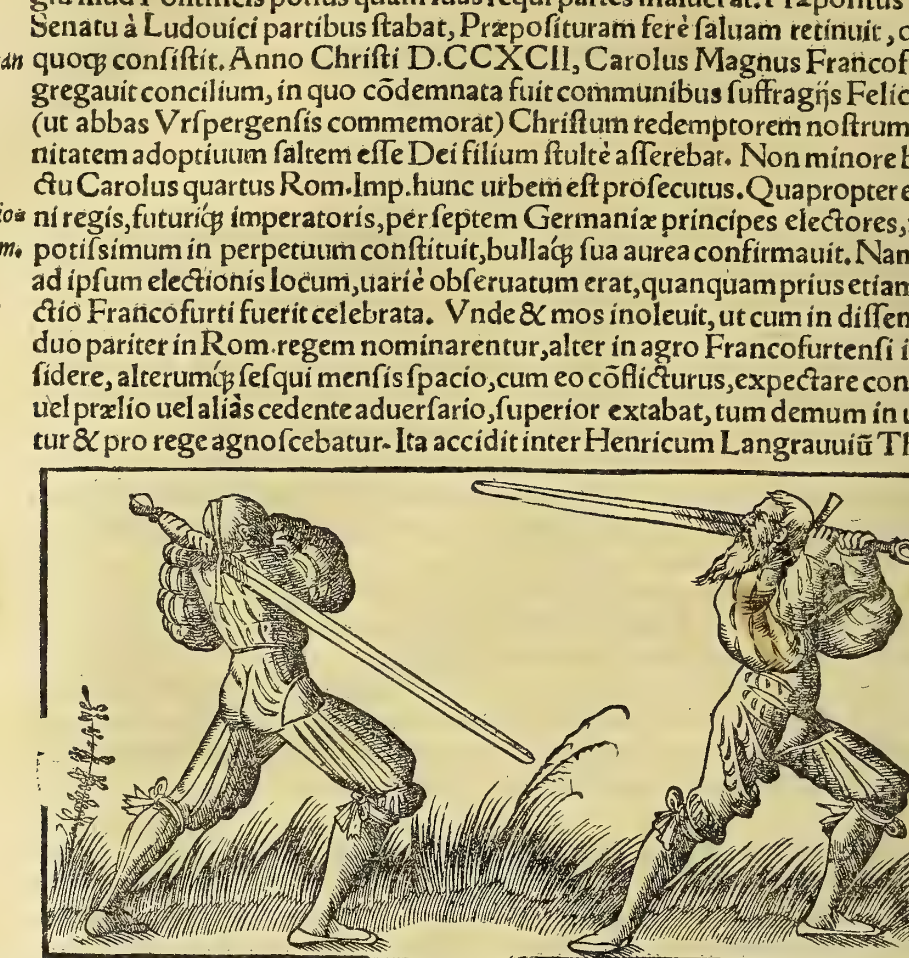
Porro in deteſtabili illo ſchiſmate, quod poſtea inter Ludouicũ Bauarum Imp.& Ioa
Papam XXII.extitit(quapropter etiam idem Ludouicus anno domini 1338 imperial
ibidem Francofurti comitia, quibus multa contra pontificum Rom.& cõſultata & cõc
ſa fuerunt,habuit) cum utricꝫ ſe ſuosq́ꝫ adhærentes bonis publicis perſequerẽtur,euenit,
pleraque illa ad templum collegiumq́ꝫ prædictum pertinentia, à uicinis comitibus & no
libus occuparentur, concedente nimirum permittenteq́ꝫ ipſo Ludouico,ob id quod coll
giũ illud Pontificis potius quàm ſuas ſequi partes maluerat. Præpoſitus tamen quòd cu
Senatu à Ludouici partibus ſtabat, Præpoſituram ferè ſaluam retinuit, quo in ſtatu hod

Concilium Francofurti.

quocꝫ conſiſtit. Anno Chriſti D.CCXCII, Carolus Magnus Francofurti generale co
gregauit concilium, in quo cõdemnata fuit communibus ſuffragijs Feliciana hæreſis,qu
(ut abbas Vrſpergenſis commemorat) Chriſtum redemptorem noſtrum ſecundum hun
nitatem adoptiuum ſaltem eſſe Dei filium ſtultè aſſerebat. Non minore beneuolentiæ a
ctu Carolus quartus Rom.Imp.hunc urbem eſt proſecutus. Quapropter electionis Rom

Locus electionis regis Rom.

ni regis,futuricꝫ imperatoris, per ſeptem Germaniæ principes electores,fiendæ,locum,
potiſsimum in perpetuum conſtituit,bullacꝫ ſua aurea confirmauit. Nam antea,quantu
ad ipſum electionis locum,uariè obſeruatum erat,quanquam prius etiam ut plurimum e
ctio Francofurti fuerit celebrata. Vnde & mos inoleuit, ut cum in diſſenſione Electoru
duo pariter in Rom.regem nominarentur,alter in agro Francofurtenſi iuſto exercitu c
ſidere, alterumq́ꝫ ſeſqui menſis ſpacio,cum eo cõflicturus,expectare conſueuerit:qui cu
uel prælio uel aliàs cedente aduerſario,ſuperior extabat, tum demum in urbem recipieb
tur & pro rege agnoſcebatur. Ita accidit inter Henricum Langrauuiũ Thuringiæ & Co

radum Frid
ci ſecũdi fil
item inter L
douicũ Bau
rum & Frid
ricũ Auſtri
ſimiliter int
Guntherũ c
mitẽ à Suua
tzẽburg & C
rolum quart
quorũ omn
conflictus ſ
pra in catal
go Imperat
rum ſunt ol

Ars gladiatoria.

ter ſignati. Sciendum præterea quod in nundinis Francofurtẽſibus, illi qui in arte Glad
toria excellunt,magiſtri titulo,ſi id ambiant,à magiſtris eiuſdem artis,ciuibus tamẽ hu
urbis, ex ſpeciali Romanorum Imperatorum & Regum priuilegio inſigniuntur, id qu
alibi non licet. Hac in urbe quocꝫ anno 1495. Octobris die ultima,à Cæſ. Maximilian
Romani imperij,quod Cameræ uocant, iudicium inſtitutum eſt,eacꝫ die , inter horam 9.
10.antemeridianam in ædibus Braunfels dictis,ipſo Cæſare,præſente, Iudex cum ſuis A
ſeſſoribus conſtituti Eytelfriderich Zollernſis comes, Bernardus comes ab Eberſtein,
chardus comes ab Neckerdichen, Dieterich à Pleyningen Nicolaus ab Heyuren, Geo
gius à Nydecken, Aringus Symana, Martinus à Waldenroden eques. Deinde 3. Nouen
bris prima huius iudicij ſeſsio habita eſt. Cæterum Anno 1546.25. Decembris, urbs Fra
cofordia,quæ Smalkaldiæ fœderi coniuncta fuerat,recepto Maximiliani Beurani comit
præſidio, à quo cum ingenti damnũ prius affecta fuerat,duodecim ſignis peditum per te
tiam partem anni,pro Cæſare cuſtodita fuit. Tandem anno 1552. ab Mauri-
tio Saxonum duce & Alberto Marchione Brandenbur-
genſi obſeſſa,multa incommoda pertulit.

Ciuit

CIVITAS FRANCKO

fordiana ad Mœnum ſita, locus ob eius empo-
rium tota Europa celeberrimus, cuius picturam nobis tranſmiſit prudentiſſimus eius Senatus ad ſuggeſtionem eximij uiri domi. Iohannis Fichardi iuriſcōſulti, qui ſua autoritate qua pollet facile à Senatu obtinuit, quod ego & mei ſimiles obſcuri homines, nunquam impetrare potuiſſemus.

Francfofordianæ ciuitatis ſitus & fig

m hoc Chriſti anno 1549 habet.

Hennenberg.

EO tēpore quo Gothi irruerūt in Italiā & deuaſtarunt omnia circa annū Chriſti 438, nobilis quidam Rom. de familia Columnenſium uenit in Germaniam, quo ſaluti ſuæ et quieti conſuleret. Veniens autem in Franconia ad ſyluam quandam, ubi iam caſtrum Hennenberg conſtructum eſt oblectatus ualde illa regione, conſtituit ſecum, in monte illo erigere ædificia. Incipientibus autem artificibus repurgare aream illius loci, excitarunt perdicem cum pullis eius, ex quo euentu arx poſtea conſtructa, fuit Hēnenberg appellata. Quādo uerò & à quo Imperatore domini illi ad comitatus & principatus dignitatem fuerunt euecti, non inueni.

Babenberga

EST in Franconia nobilis eccleſia Bambergeñ ad amnē Regnitium ſita, quam fundauit Henricus 2. Imp. quem accolæ religioſe colunt & ſanctum habent. Ibi quoq; Berengarius ſepultus eſt, qui regnū Italiæ uſurpauit, & ab Ottone 1. captus in Germaniam ductus, illic exulans obijt. Supra ciuitatem in ædito monte arx eſt ſita, natura & arte munita, in quam ſe contulit Albertus nobiliſſimus Francorum comes, & Ottonis Saxoniæ ducis ex filia nepos, cum Conradum comitem occidiſſet, qui Ludouici regis fuiſſe filius dicebatur, Albertus uerò Krantz aſſerit eum regis fratrē uiſſe. Siquidem inter Albertum comitem Babenbergeñ fratresq; eius Adelhardū & Henricum ab una, & Ratulphum undecimum Epiſcopum Wirceburgenſem ac illius fratres Conradum Eberhardum & Geberhardum altera partibus inuicem ſibi ſanguine iunctos, ut Regino ſcribit, ex parua ſcintilla magnum gliſcit incendium. Et dum nemo eſſet qui principio, dum facile fieri poterat, extinguendæ flammæ ſtuduiſſet, huius odij uis in publicos conflictus progreditur, in quibus Eberhardus, Adelhardus & Henricus, ac demum etiam Conradus Ludouici regis frater dux Franciæ orientalis occiſi ſunt: epiſcopus Ratholphus ſibi fuga conſuluit ciuitate ſua ſubinde capta & direpta. Ludouicus rex hanc contumeliam ulturas comitem obſidet. Difficilis autem expugnatio loci uidebatur. Ob quam rem ad dolos recurſum eſt. Hatto epiſcopus Maguntinus miniſter ſceleris inuentus eſt, qui profectus ad Albertum (ſic ab alijs uocatur) litis arbitrum ſe dixit, rogauitq; Albertum, ad Imp. in caſtra deſcēderet, quia uel pacem ei daret uel in arcem reduceret incolumē. Credidit Albertus accepta iuriſiurandi religione, Hattonem ſecutus eſt. Vix arcem egreſſi erant, tum Hatto, Vereor, inquit, ne diu apud Imp. morari oporteat, utilius fortaſſe conſilium erat prius ſumpſiſſe cibum. Laudauit Albertus uerba præſulis & in caſtrum rediens Hattoni prandium dedit. Quo ſumpto, ad Imperatorem cum eo perrexit, ubi mox captus eſt & capitali ſententia damnatus. Cui archiepiſcopi fidem imploranti, reſpondit parum religioſus pontifex, Se fidei ſatis feciſſe, qui ſemel reduxiſſet incolumē cum ad prandium introiuit, bis reducere non promiſiſſet. Infelix Adelbertus gladio obtruncatus eſt, & omnia bona eius fiſco regio adiecta. Anno domini nongenteſimo tertio. Regino ſcribit hunc Adalbertum apertis portis ultro ſe regi obtuliſſe atque ſupplicem de commiſſis ueniam poſciſſe atque emendationem promiſiſſe. Poſtea uerò bona illa confiſcata unà cum ciuitate Babenbergenſi in Henrici ſecundi manus peruenerunt, qui ea in pios uſus conuertit, hoc eſt, ex eis nouum epiſcopatum Babenbergenſem inſtituit. Et cum Conradus Imperator ſuſpectas ſibi haberet Saxonum uires, & uideretur ſibi iniquum uiribus aliquid agere contra Henricum ducem Saxoniæ, Hattonem epiſcopum Maguntinum contra eum

ollicitat. Hatto malis artibus imbutus, fabricari fecit Henrico torquẽ aureã, quã collo il-
us inijceret: & illa ſic erat fabrefacta, ut in collũ adiecta nulla arte potuerit aperiri aut diſ-
olui, cogebatq́ꝫ hominẽ mori. Sed pręſentiebat hoc aliqs, qui dolum Henrico detexit. Et
um inuitaretᷓ ab Hattone cõuiuandi gratia, imò latrocinãdi cauſa, dux Henricus pręmoni
s, Vadè, inquit nuncio, dic Hattoni q̃d durius collũ non habet Hẽricus q̃ꝫ comes Alber
s. Hatto autẽ uidens ſuis calliditatibus finẽ eſſe, nimia triſticia ac morbo non poſt mul- *Hatto delatus*
s dies obijt, ferturq́ꝫ in Aetnam montẽ Siciliæ delatus à dæmonibus, ubi merita artibus *ad Aetnam.*
is pœna torqueretᷓ. Otto 3. tradidit multa de bonis comitatus Bãbergenſis diuo Henrico
ıci Bauariæ, quemadmodũ in priuilegijs ſcriptũ in hæc uerba habetᷓ: Notum ſit omnibus
hriſtifidelibus, q̃d nos iuxta deſideriũ & inuocationẽ prædilectæ matris noſtrę Adelhei
s, dilecto nepoti noſtro Henrico duci Bauariæ ciuitatẽ noſtrã Bambergam cum omni-
us attinentijs eius, autoritate & poteſtate noſtra imperiali in uſum perpetuę proprietatis
cedimus & tradimus &c. Anno Chriſti 1006. erexit diuus Henricus cathedralẽ eccle *Cathedralis ec*

ſiam in ciuitate Babenbergenſi, dotauitq́ꝫ eam ho *cleſia.*
norifice. Papa uerò id facere renuente, eo q̃d re-
gio illa pertineret ad diocœſim Herbipolenſem,
Imperator obtulit ſe pontifici ad omnia quæ uel-
let, modo inſtituto ſuo faueret. Tunc papa con-
ſtituit cenſum annuum quẽ ſibi darent Babenber
genſes, centum argenti marcas cum equo albo &
phalerato. Accipiens tamen papa Beneuentũ ab
Imperatore, tributũ remiſit. Poſt hęc fundauit Im
perator duas collegiatas eccleſias in hac ciuita-
te, appellatusq́ꝫ fuit primus epiſcopus Eberhar-
dus. Subdidit huic epiſcopatui diuus Henricus
multa pręclara & ampliſſima monaſteria, multos
item ampliſſimos comitatus, quorum gubernato
res feuda ſua à Babenbergenſi epiſcopo petere te
ıtᷓ. Subiectus fuit is epiſcopatus archiepiſcopatui Moguntino, ſed mox exẽptus eſt per
ntif. Rom. Clementẽ 2. qui antea Babenbergenſis 2. fueras epiſcopus nomine Suidege-
, immunisq́ꝫ factus ab omni iugo Archiepiſcopali, ita ut in omnibus cauſis & proceſſi-
non aliter q̃ꝫ archiepiſcopus reliqs in ſua diocœſi procedere ſoleat antiſtes Babenber
ſis: Duxit autẽ Henricus Imper. uxorẽ Kunegundim uirginẽ ſanctam, q̃ꝫ & unice dile
Et quanq́ꝫ continentiſſimè cum ea uixerit, ſeminator tamen zizaniorũ iniecit illi ſcru-
um zelotypiæ, cum ei ſuggereretᷓ, q̃d quendam militem amicius intuita fuerit quam par

eſſet. Illa ubi cõperit iuſſit ſecreto ſex igniri uomeres & in
conſpectum Imperatoris aliud agentis afferri. Miratus ille
q̃d ageretur, uidit deinde chariſſimã conugem nudis pedi-
bus cõſcendere ferrũ ignitum intrepidã. Vides inquit Im-
perator illæſam à ferro, illæſam ab omni immũditia. Ille in
ſe cõuerſus cœpit cogitare, quid eſſet ſuſpicatus, mox pro
cidens genibus uxoris imò ſororis prouoluitᷓ. Illa procũ-
bentem amiciſſimè leuat, ceſſauit ex illa die omnis ſiniſtra
ſuſpicio. Cohabitãtes itaq́ꝫ & ſimul commorantes Impera *Cõiugium uir-*
tor & Imperatrix in pudicitia uirginali, & ad finẽ uſq́ꝫ per *ginale.*
ſeuerãtes, Imperator moriturus uxorem uirginẽ propin-
quis cõmendauit, & mortuus ſepultus fuit in cathedrali ec
cleſia à ſe cõſtructa, iuxta quem & poſtea cõiunx uirgo ſe-
pulta fuit. Eſt Babenberg ciuitas ualde amœna, etiamſi ca
reat muro per circuitũ, habet mõtes & colles & plurimos
hortos, fundumq́ꝫ fœcundiſſimum ubi pepones & radix
mellea creſcũt in maxima copia, ut iam ſupra quoq́ꝫ ſigna
uimus. Pepones habentᷓ ibi atq́ꝫ Nũrbergæ, quo deferun
n delicijs. Plantantᷓ & in alijs Germaniæ locis, ſed non matureſcunt æquè ut Babẽber
egimus Albertũ ſecundũ Rom. regẽ in calore feruentis Auguſti uſum peponibus ad

 ſedandum

ſedandū æſtum,ſed uentre inde ſolutus & dyſenteria fatigatus,extremū obijt diem. Cæte
rum in hodiernū uſq; diē urbs Babenbergenſis epiſcopo ſicut & circūiacens paret regio.

Otto dux Saxoniæ
- Henricus Auceps
  - Otto primus
  - Henricus dux Bauariæ — Henricus Hetzel. — Henricus ſanctus
- Baba cuius maritus Henricus comes Franconiæ.
  - Albertus ab Hattone epiſcopo proditus
  - Rainoldus occiſus

Anno 1552, Marchio Albertus Brādenburgeñ. urbē hanc cum diocœſi ferè omni occ
pauit,eamq; dāno affecit,cauſatus confœderationē quam iniiſſet epiſcopus Bambergē
cum Vuürtzburgēſi,ne cogerent exactionem ſoluere illis à Marchione indictā. Pari m
do & Forcheimiū opp. Babēberga antiqus afflixit magno incōmodo tanq; epiſ. ſubdit

De Pannonia ſuperiore, quæ hodie Auſtria eſt, & de aliis dominiis ſeu regionibus illi ſubditis.

Auſtriæ fertilitas.

AVſtria olim Pānonia ſuperior dicta, habet ab oriente Vngariā, ab occidēte Ba
riam, & ad auſtrū mōtes Stiriæ. Latitudo eius trium aut paulò minus dierum, lō
tudo uerò duplo maior. Terra nobilis, aquis irrigua, uitibus cōſita, ligni copio
agro feraci, piſcibus plena, uino adeò exuberat, ut Bohemis, Morauis, Sleſitis,
uaris in dando uino ſatisfaciat, ex indeq; maximas opes colligat. Danubius eam medi
ſecat, alluiturq; multis aliis amnibus terrā fertilē reddentibus. Et poſtq; adminiſtratio
perii ad principes eius peruenit, culta eſt regio ſupra modū, præſertim ab eo tēpore q̊ R
dolfus Habſpurgēſis rerū potiri cœpit. Tūc em̄ Auſtria legitimis hæredibus deſtituta,
dita fuit à Cæſare filio ſuo Alberto, q & patri in impio ſucceſſit. Poſt aliq̊t annos mor

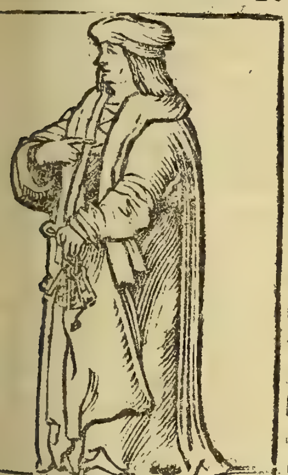
Sigiſmūdo Imp. electus
it in Rom. regē Alber
dux Auſtriæ, q ſimul q
que fuit rex Bohemiæ
Vngariæ & ab eo uſq;
tēpora noſtra imperii
ptrum manſit apud pri
pes Auſtriæ. Danub
fluēs per Auſtriam ha
infra Lintzium duos p
culo

culoſos gurgites ſeu cataractas ut Strabo uocat, in quibus naues facile abripiunt. Primus uocatur Germanicè Seuurüſſel, id eſt, proboſcis ſuilla, ubi aqua Danubij horrendo ſtrepi u illiditur ad ſaxa ſub aquis latentia, & niſi nauta expertus ſit & caute nauem ducat, in pe iculum incidit. Deinde poſt medium miliare infra oppidū Gryn occurrit alia charybdis, ubi aqua in modum turbinis per gyrum agitata, plurimas excitat procellas, eaſq; tam inſa has ut naues uix ſine periculo tranſire poſſint. Pereunt multi homines abſorbenturq; in antam profunditatem ut nunquam emergant. Tentauerunt aliquando ingenioſi uiri uo aginis illius inueſtigare profunditatem, ſed inuenerunt tam magnum hiatum illum eſſe, t bolus nullum inuenerit fundum. Quicquid ibi mergitur manet ibi, nec unquā emergit.

De oppidis, caſtris, uillis & monaſteriis iuxta Danubium in Auſtria ſitis.

ADiacent Danubio innumera oppida, caſtra, uillæ & monaſteria ab utraq; eſt ripa, primūq; ſub Patauia occurrit Bechlern oppidum & caſtrum, ubi plurimi habitant figuli, qui & iudicem habent peculiarem. Item Vueitenek caſtrum, Melck regium monaſterium & caſtrum unà cum oppido: Euerſdorff oppidum, Augſtein caſtrum montanū, Spitz oppidum, Tierſtein oppidulum & caſtrum, Stein ciuitas & caſtrum: Krembis ci tas, Rotuuyg monaſterum ordinis Benedict. in monte ſitum: Hellenburg caſtrum, Tul n oppidum, Tulbing caſtrum & eſt epiſcopi Pataujenſis, Künigſtetten & Zeiſelmauer o oppida. Stockerauū oppidum nō muratum, Greiffenſtein caſtrum Patauienſib. ſacer otibus bene notum: Greitzenſtein caſtrum montanum, Kitzendorff ubi nobile creſcit inum ſicut & in Biſenberg, uocaturq; uinum illud Biſenbergenſe, Cloſter Neuuenburg Vinum nobile.

oppidum & caſtrum, ubi celeberrimum eſt monaſterium fundatum à ſancto Lupoldo machione Auſtriæ & Agnete uxore eius filia Henrici quarti imperatoris. Item Calaberg caſtrum montanum, ſub quo in planicie uilla extructa eſt, in qua admirabilis ille ſacerdos parochum egit, qui ſuis facetijs totam Germaniam repleuit. Creſcit in eo tractu optimum uinum. Sequitur deinde Vienna metropolis, denominata ſic ut aliqui putāt à fluuio Vienna dicto. Habet ciuitas illa optimū fundum, in quo etiam nobile creſcit uinū. Ottocarus rex Bohemiæ interim quo Auſtria eſt potitus, caſtrum illud in quo hodie Auſtriæ principes regiā tenent, à fundamentis poſuit, cum antea anguſtas admodū ædes idem principes inhabitarint. Infra Viennā plurima iuxta Danubium inueniunt oppida & caſtra, uſq; ad Preſsburgum ciuitatē, quæ coronæ Vngariæ ſubijcit. Creſcit quoq; ibi præſtās uinum. Caſtrum Vienenſe cōſtruitur.

Oppida autē intermedia ſunt Krainberg, Haynburg oppidum

& caſtrum, ubi & mons Haynberg, in quo nidificant optimi falcones & aues dictæ Germanicè Blafuſs: item Rotenſtein, Teben, Vuattenburg, Karolſpurg, Kotzo, Altenburg, omnia caſtra: Raba epiſcopalis ciuitas, Gummern oppidū & caſtrum, ubi plurimi capiunt piſces, qui Huſones appellantur: Strigonium uulgò Gran dictum, ciuitas archiepiſcopalis & quæ montanum habet caſtrum, atque ubi thermæ naturales ſunt. Lindenburg oppidum & arx, ubi conſeruatur corona ſancta, qua Vngariæ reges coronant. Hinc patet quàm potens olim fuerit Auſtria, ſed quæ hodie longe potentior eſt, quū interim acceſſerint regiones Stiria, Carinthia, Croatia, comitatus Ciliæ, & comitatus Tyrolēſis.

Tt 2 Vienna

Vienna metropolis Auſtriæ.

WOlfgangusLazius Viennenſis, Medicinæ & philoſophiæ doctor, regius hiſtoricu
& gymnaſij Viennenſis ordinarius Sebaſtiano Munſtero S.

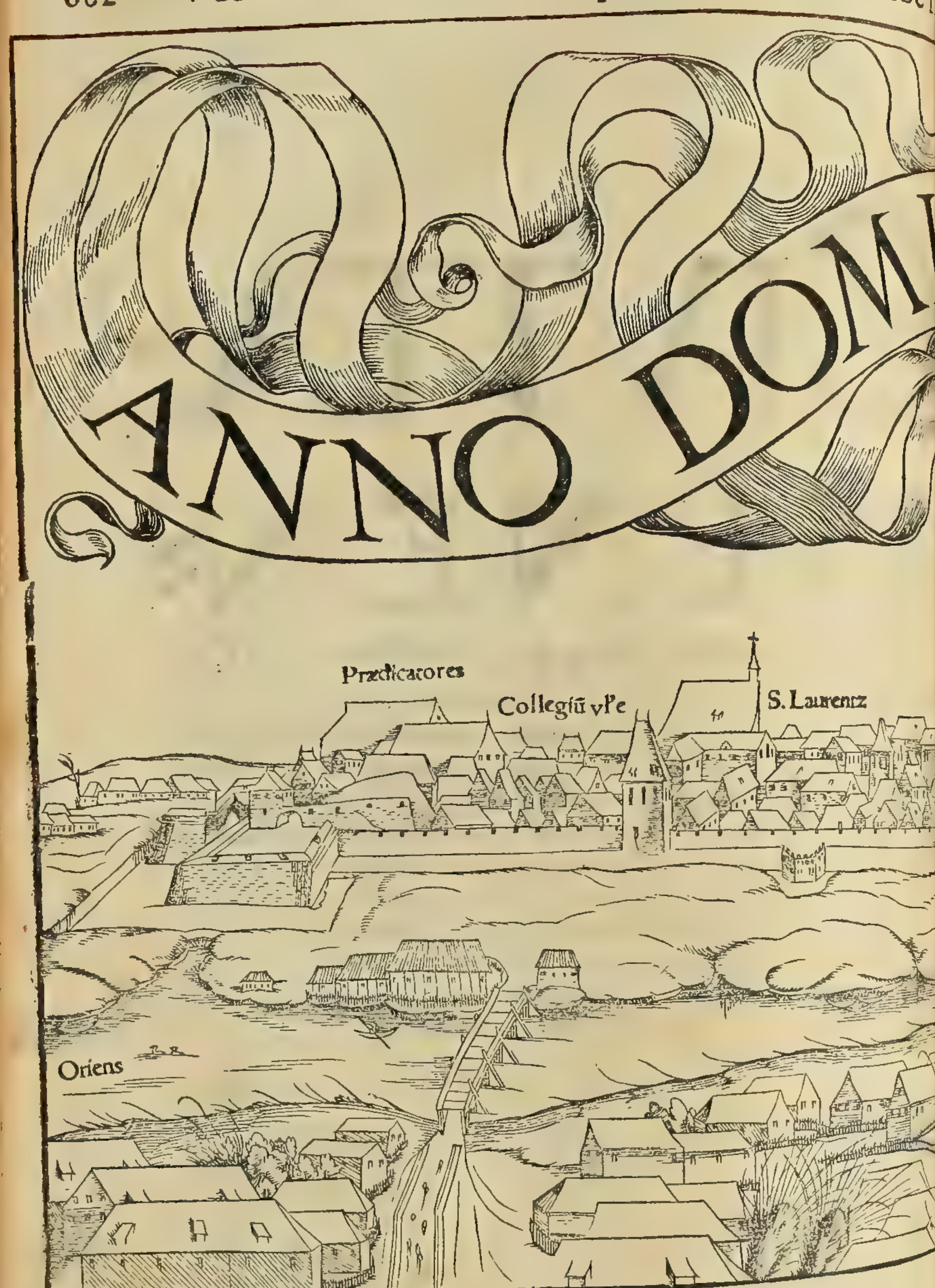
QVòd noſtræ tibi Viennæ hiſtoria perplacuit, uir clariſſimè, libēter audio, etſi no
eiuſmodi liber ſit qui laudem mereatur, quòd tumultuario labore cōfectum, dur
Decades Auſtriacæ hiſtoriæ concinno, amici hunc extorſerint, deprauatè in ali
quibus locis, ut uideo, à meo amanuenſi deſcriptum. Proinde denuo hanc hiſto
riam & quidem multo auctiorem molior &c. Ad petitionem tuam uenio, qu
imaginem noſtræ urbis requiris, te eam memorabili operi tuo, quod moliris, adiecturu
polliceris, qua re me Hercule poſt hominum memoriam nihil præſtantius atq; hominu
generi magis gratum facere potes. Itaq; propoſui rem Senatui noſtro, qui haud grauati
petitioni tuæ morem geſſit. Vnde urbem noſtram cum mœnibus, propugnaculis (incre
dibili retroactis annis ſumptu aduerſus Turcas excitatis) templis, ædificijs publicis & p
uatis geometricè in plano depinxi, in ære ſculpi feci & exemplar tibi mitto, quod xylogra
phus imitetur. Proinde rogo te mi Munſtere, ut eam diligenter cures, ut hic depicta eſ
procudi. His me commendo, & tu me in album amicorum tuorum adſciſcere uelis, peto
Viennæ Pannoniæ 20. Auguſti, anno 1547.

Breuis topographia Viennæ metropolis Auſtriæ, autore
Wolfgango Lazio &c.

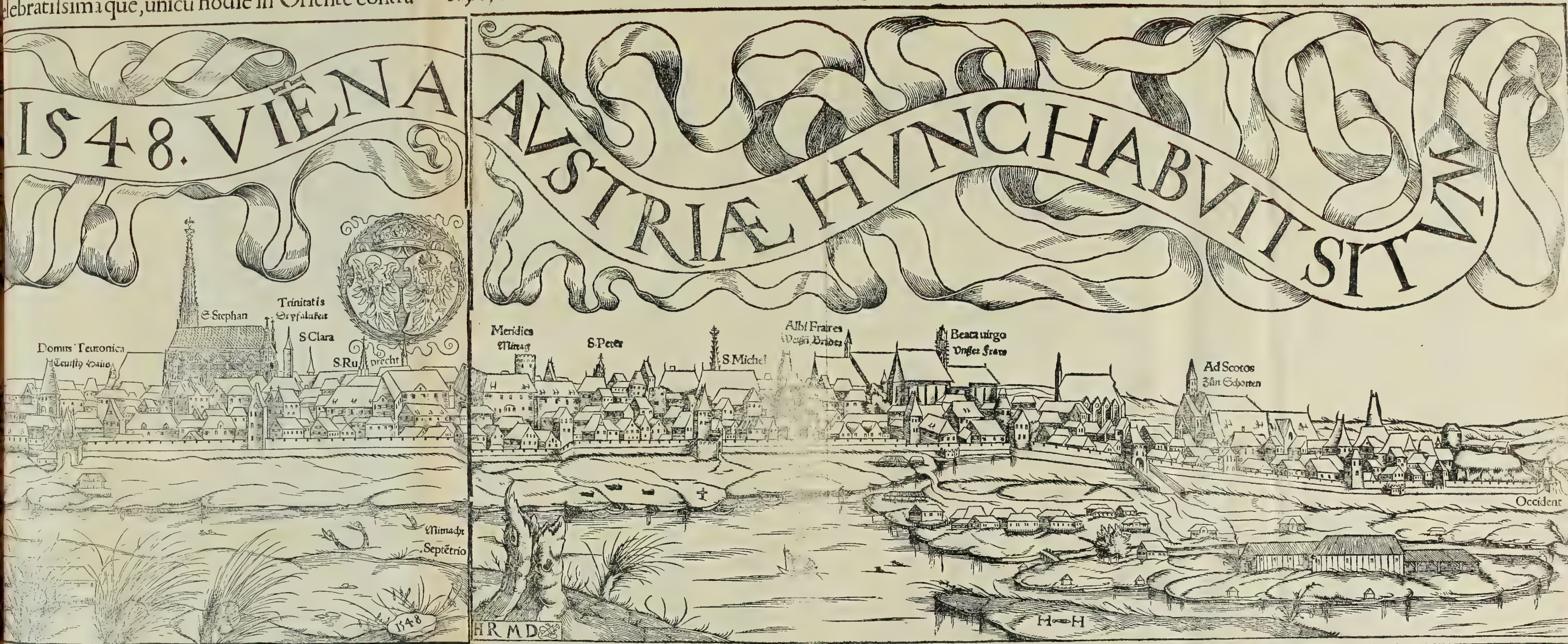
VIenna notiſſima Auſtriæ archiducatus metropolis, cuius hîc tibi lector imagin
exhibemus, ante Chriſtū adhuc natū, culta ciuitas fuit, & à Sarmaticis populis i
habitata, ijs, q̃s Octauius Auguſtus Cæſar, ſolo æquatis Metullo, Monętio, Ve
do & Terpono ob crebra & infeſta Italiæ latrocinia, ab Iſtriæ finibus ipſoq; Sa
fluento ad Danubij orã trāſpoſuerat. Hi paulatim ita ſuccreuêre, nominibus iã tribusq
diſtincti, Boi, Sennones, Brēni &c. ut pulſis loco Sarmatis, ipſi eam ciuitatē cum cōtermi
Carnuntum. nis prouincijs oppidisq; obtinuerint, q̃rum ex numero & Carnuntum erat, uetuſtus & h
die haud procul à Vienna locus, multis ruderib. ac ædificiorū ruinis refertus, quē Auſtria
ci hodie ob antiquitatem Troiã, & Petronellã à templo forſan iſtic poſito nominant. V
rum enimuero q̃ tum Vienna noſtra appellata fuerit nomine pro certo haud equidem co
Vindebonna. ſtat, niſi quãtum cōiectura ſuggerit, eam Vindebonnã gentilicia non Romana lingua ap
pellatã, q̃d Vindorum is quondã diſtrictus extiterit, quem Germani adhuc bannum dici
mus. Vindobonã enim in cōfinibus Norici ac Pãnoniarum Antonini itinerarium ad Ce
ium collocat mōtem: quam uocabuli cōpoſitione mutata, Iuliobonam Ptolemæus nuncu
pauit, deſcripta iſthic ab utroq; Decima Germanica legione, cuius in hãc uſq; diem & m
numenta & argumenta infinita intra mœnia Viennæ atq; extra ſuperſunt. Quanq; auten
ex ipſo uocabulo Vindebōna prioribus ſyllabis extinctis, aliq̃d ſimile uulgari Viennæ a
pellationi emergat, tamen nota eſt res, hanc alia quoq; nomenclaturã Fabianã uocatã, c
Vienna Biana. ius prima ſyllaba dempta, clarius hodiernū ac uulgò tritum uocabulū remanet Biana. It
nanq; in uernacula noſtra lingua uocamus, & uetuſtis diplomatib. utraq; in lingua reper
tis, appellatã inuenimus. Nec moror in q̃buſdã exemplaribus hiſtoriæ diui Seuerini & di
plomatibus, Fauianas nominatã. Huius enim barbarici ſeculi cauſa extitit, & ſolēt adhu
Belgicæ nationes b & u literas unã pro alia uſurpare. Porrò ante quadrienniū ferè fragm
tum columnæ dum noua foſſa agit̃ ad portã Scotenſem erutum fuit, in quo utrunq; nom
inciſum extat, facta mētione cuiuſdã Marciani decurionis, ædilis & duūuiri, municipij Vi
dobonæ & p̃fecti cohortis Fabianæ. Quo ex monumento duo eliciunt̃, primo, q̃d Vind
bona non ius coloniæ ſed municipij duntaxat habuerit, quum alioq̃n in prouincia Auſtri
Laureacum hodie Enſium. ad Danubiū duæ extiterint coloniæ, Carnuntū & Laureacum, hodie Petronellium & En
um nuncupata loca, deindeq; Fabianæ uox alteri uetuſtiori à caſtris cohortis Fabianæ n
mirum acceſſerit, q̃ Millenarium fuiſſe credēdum eſt, fortè à Tito Fabiano denominatã
cuius & Pãnonię p̃fecti Cor. Tac. meminit lib. 18. uel potius ab Annio Fabiano, quē legi
ni X. Germanicę Pãnonicę p̃ſediſſe, tot apud nos monumēta eruta conteſtant̃. Hęc de n
minis etymo. Itaq;, ut iã diximus. Vienna ante Chriſtū natū fuit culta à Sarmatis & Vui
dis, q̃s inſecuti ſunt, Boi, Sēnones, Brēni ac Geſatæ, Gallicæ omnis ueteris Germanicę li
guę natiões, ſed q̃s Nero Tiberius in formã p̃uinciæ redegit. Quo ex tēpore limes Danu

CIVITAS VIĒNENſis,

ſis, urbs metropolitana atque reſidentia illuſtriſsimorum principum & archiducum Auſtriæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniæ, Croatiæ, &c. cuius picturam impetrauit apud prudentiſsimum Senatum Viennenſem ornatiſsimus, doctiſsimus, totoq; orbe celebratiſsimus uir dominus Vuolffgangus Lazius, philoſophiæ & medicinæ doctor, regiæ maieſtatis ab hiſtorijs, Viennenſis ſtudij ſingulare decus, uir nedum à præſentibus uerum & à poſteris omni extollendus laude, maximè autem à Viennenſibus, quorum urbem iam ante proprio ad hoc edito libro, & nunc quoq; ad meam ſollicitationem rurſum eleganti celebrauit ſtilo, magnificisq;, ut digna eſt, & quod ipſe patriæ ſuæ facere debuit, illuſtrauit præconijs.

ANNO DOM
Prædicatores
Collegiũ vl'e
S. Laurentz
Oriens

[ce]lebratiſsimáque, unicũ hodie in Oriente contra ſæuiſsimum Turcam, inuictum propugnaculum & fortalicium, expreſſa ad noſtri æui quã habet figuram.

Oriens

præſidio primũ omnium à Romanis cõtra oppoſitas Germanicas nationes firmari cœ
is eſt. Præſidiũ erãt legiones 4. ex qbus 13. Germanicã (cuius in territorio Viennę ſtatiua
it) Traianus Imp. in illo memorabili aduerſus Decebalũ regẽ geſto bello in Daciam ab

duxit, & ſuffecit illi poſtea apud Pãnones Marcus Aurelius de
cimã Alaudam ſiue Germanicenſem, à Rheni p̃ſidio abductã
& magnis laudibus à multis celebratam. Hinc haud extra rem
coniectura eſt, primæuis Auſtriæ marchionibus 5. alaudarum
aurearum inſignia eo euentu acceſſiſſe, q̃d eas ab imperio pro
uincias accepiſſẽt, in qbus decimę huius legionis Alaudę quõ
dam ſtatiua erant. His legionibus additæ erant, Alæ equitum
quædam, Ala Flauiana, unde quidam Viennam Flauianam di
ctam coniĳciunt, ala Scriboniana, ala Cetienſis &c. Harum le-
gionum alarumq́ꝫ pręſidio, limitẽ Danubĳ ipſis in locis mul-
empore Romani aduerſus frequentes nationum Sarmaticarum Germanicarumq́ꝫ in-
ſiones tuebant̃, quarum præcipue erant, ex his quidem Marcomanni, Quadi, Boi, He-
, Longobardi &c. ex illis uerò Daci, Vandali, Gepidæ & Hunni, de quibus Rom. ſępe
ẽtas reportarunt uictorias At illi huius terræ allecti fœcunditate, omnem mouerunt la-
m, ut ſuæ facerent poteſtatis. Idem poſtea fecerunt Gothi, alia German. natio, Panno
ſui iuris facientes, qui & cum Chunimundo Sueuorum rege ad lacum Piſonis, quem
ie in cõfinibus Auſtrię & Hungarię, den Neuuſidler ſee uocãt, ingens fecerunt p̃lium.
b eo tempore Fabiana caput iterum exeruit, quum Vindobonæ adhuc nomen retine-
Regia hæc erat, ubi Herulorum reges aulas ſuas ſuſtinebãt, anguſtior tamen multo q̃ꝫ
c ſit. Fuit tunc in ea urbe, nempe circa an. Chriſti 464. D. Seuerinus, Chriſto lucrifaci- *Seuerinus Au-*
gentem illã, & cum ipſe ſibi ſuiſq́ꝫ monachis cellulã ſub Cetio poſuiſſet, barbaros re- *ſtriorum apo-*
induxit, ut duas intra Fabianã baſilicas extruxerẽt, ſed q̃ poſtea ab Auaribus uel Lon *ſtolus.*
. fuerunt demolitæ. Hæc em̃ gentes poſt Herulos Pannoniã Noricumq́ꝫ poſſederunt,
d hiſt. D. Seuerini docet. Occupantibus autem Longob. Fabianã poſt 40 an. inuitati à
ſete eunucho in Italiã Tranſpadanã, ea loca Auaribus reliquere habitãda. Ad hãc gen
in fide Chriſti erudiendã, D. legit̃ Rupertus circa an. ſalutis 636. (alĳ numerãt 540.) Gi
icũ quendã ablegaſſe. Qui Chriſto barbara gẽte uẽdicata, beato Rudberto magiſtro
ntra Fabianã ſacellũ poſuit: q̃ꝫ adhuc ædib. noſtris uicinũ Viẽnę ſupereſt. Atq́ꝫ ab eo
re epiſcopatus quondã apud Fabianã à S. Seuerino auſpicat9, renouari cœpt9 eſt. Cui *Epiſcopatus*
nt̃ p̃fuiſſe Mamertin9 (cõſecratus ab ipſo Seuer. & Marcianus monach. cellę Seuer. Is *Viennenſis ue*
abuit ſucceſſorẽ, barbara gẽte Lõgob. & à Chriſto aliena immigrãte. Relato uero dio *tuſtiſsimus.*
per Giſalaricũ S. Rudberti diſcipulum, ſecuti ſunt eum epiſc. Fabianenſes ſiue ut in
codicib. legit̃ Fauianenſes aut Vigenneñ. Sodomus & Haymo. Habuit Sodomus ar-
piſc. ſuum in Norico Vnilonẽ Laureacenſem & coepiſc. apud Iuuaniã, quæ hodie Sal-
urga dicit̃, Ioan. & Patauiæ Vualdaricũ. Poſt hæc tẽpora Carolus magnus celebres
ndã apud Roman. Rheni atq́ꝫ Danubĳ limites reſtituit, uocib. gentilicĳs nũcupatos,
cha Vueſterich & marcha Oſtenrich, collapſamq́ꝫ in eis religionẽ inſtaurauit, & p̃uin *Vueſtenrich.*
eas pulſis Auaribus ex Pannonĳs magna ex parte Teutonicis gentibus colendas tra- *Oſtenrich.*
, cõſtitutis illic more Rom. aliquot colonĳs: quarum præcipua tum Fabiana erat, ubi
ato Petro baſilicã conſtruxit, quæ adhuc Viennæ extat, ruinoſa ac uetu ſtate præ cæte
õſpicua & ferè collapſa. Idem fecit in Sicãbria, Carnunto, ubi D. Petronel. baſilicã po
à qua locus ille in uicum redactus nomenclaturã ad poſteros tranſmiſit. In uetuſtis co
. Carnburgũ tum dictum fuiſſe animaduerti & cãpos proximos Carnfeld. In Norico *Noricum Ri-*
q́ꝫ Ripenſi erant coloniæ alique celebres, ubi baſilicas pro retinenda Chriſti religione *penſe.*
l. legit̃ cõſtituiſſe, quas partim uetuſtas in uillas admodũ exiguas mutauit, partim in
aſt. cõuertit. Iis auſpicĳs & Fabiana noſtra amplificata & diocœſim ſuam ueterẽ rece
ꝫ adminiſtraſſe legit̃ ab eo tẽpore Haymo qdã et ſub Arnulpho Imp. circa an. dñi 908.
fridus à Laureacẽſi metropolitano cõſecratus. Cæterũ ſub Ludouico Arnulphi filio,
ado & Hẽrico Auguſtis Hungarorũ gens fera crebris incurſionib. totã ferè Germa-
deſolatã fecit, q̃ res fecit ut Fabiana noſtra rurſus in ruinas cõcideret, in quib. exigua *Fabiana deſola*
cum domo uenatoria paulatim adſurrexit, in qua Hungarorũ reguli ethnici à uenatio *ta ab Hũgaris.*
õſueuerant cõuenire. Quę poſtea domus, Fabiana paulatim ad oppidi amplitudinem
unte, & nomine manſit & ædificĳs, noſtris ædibus & diui Rudperti ſacello proxima.

Itaq; Hungari atq; Auares facti iterum incolæ huius uetuſtæ urbis, paulò poſt cæſi ſunt
Lycū flu. ab Ottone 1. q in exercitu habuit plurimos Germaniæ proceres, comites ſcili
à Buchorn, à Schala, à Lengēbach, & à Blae. Quorū primæ ſtirpis Vdalrichus nomine
expeditione cōtra Auaros eam partem ſuperioris Pānoniæ ſubegit, quæ in Valeriā exc
rit, iſticq; ſedem poſuit & eam terrā ab Ottone 3. in beneficium accepit, à quo comites à
ten & Varnbach, q prope nouā Auſtriæ ciuitatem in Neunkirchen, hoc eſt, nouem ecc
ſijs regiā tenebant, in duces poſtea Carinthiæ inaugurati. Quorū poſtremus Eckenber
ſub Friderico 1. in expugnatione Mediolani morte oppetijt. Comitibus uerò à Schala c
ſit caſtrum Medlicenſe cum adiacente terra. Porrò familia comitum de Blae, qui ſub Pi
no rege latè domo, pfecti ex Gallijs in Noricum ſedem permutarunt, Grub caſtro cōſt
Peuren monaſterium. cto & Benedut, Peur ac Schlechdorff cœnobijs apud Baioarios excitatis, beneficio Fr
corū regum mutos & in uicinia Norici Pannoniæq; agros obtinuere. Fuit lin hac ſtirpe
Sifridus qdam patriarcha Aquileienſis, q unà cum fratribus ſuis, quum Beuren cœnobi
prope Salzeburgū poſuiſſet, eidem & prædium Fabianæ noſtræ atq; agros uicinos cō
ſit. Retinēt etiam in hunc uſq; diem monachi Beurēſes aliq̄t Viennæ, hoc eſt, Fabianę n
ſtrę uillas. Etſi autē hæc comitum de Blae ſtirps multis poſtea ſeculis in Auſtria manſeri
agros tamē ſuos cum Fabiana amiſerunt, ab Hungaris occupatos. Quorū inſultus fugi
tes ultra Danubiū pfecti, Hardekhe, Tanſpurg ac Vueikerſchlag caſtra excitauere. Ho
familia in Conrado & Ottone defecit circiter annum dñi 1264. qui in arce ab Hungaris
terfecti, comitatus ſuos Burggrauijs Magdeburgenſib. reliquere. Itaq; in his anguſtijs
enna ante Ottonum tēpora ferè inculta iacuit, è comitum à Blae, cœnobijq; Beuren ob
quio ab Hūgaris adſerta. Quos poſtea Lupoldus & Albert⁹ comites Babēbergę exul
qbus marchia orientalis ab Ottone 2. in beneficiū collata fuerat, nō ſolū è loco Viennæ
uniuerſa Pānonia ſupiori Noricoq; Ripenſi eiecerunt. De hoc Alberto comite Babēbe
Lupoldus primus marchio. genſi capite plexo, uide Ottonē Friſingeñ. lib. 6. cap. 15. Ad Lupoldum 1. marchionē, à q
ta ſeries pgenitorum noſtrorū (inqt Otto Friſing.) uſq; ad hęc tēpora noſtra extendit,
lum uertamus. Is ſic refert obtinuiſſe hanc terrā. Dum adoleſcens die quadā in uenatio
per auia fuiſſet Imperatorē ſolum ſecutus, & illi ferā percuſſurus arcum fregiſſet, iuue
arcum ſuum illicò Cæſari exhibuit. Tunc Cæſar pcuſſa fera ſuper alacritate adoleſcētis

lectatus, promiſit ei terram, q̄ ſibi proximè uacare cōtingeret, ipſ
cōpeteret. Non multo poſt tēpore marchione Auſtriæ mortuo, cu
multi pcerum inſtarent apud Imperatorē pro ea terra, prorumpe
in medium cum atteſtatione fracti arcus, quē à Cæſare acceperat,
galis promiſſionis petijt executionē. Cui princeps nihil moratus
tulit terrā. Is itaq; omni potitus terra, multis annis per ſucceſſores ſ
os eam ſtrenue tuebatur & dilatauit, quouſq; directu Dei aduenit
Diuus Cholomānus ſuſpenſus. partes iſtas peregrinādo beatus Cholomannus. Cumq; ille pro e
ploratore haberet, fuit anno dñi 1012. ſuſpenſus &c. Hæc oſtendu
Viennā tunc ex Hungarorum ſeruitute fuiſſe exemptā, & in uerba uictorum comitū
benbergæ adactā, multis tamen poſtea annis incultā iacuiſſe, ut uix oppiduli anguſtias
Fundatio Scotenſis abbatiæ, buiſſe putetur: id q̄d probant literæ fundationis Scotenſis abbatiæ. quę ab Henrico 1. du
Auſtriæ fundata fuit & extremā manum perducta circa annum ſalutis 1158. quę ſic haben
Ego Hēricus Dei gratia dux Auſtrię, uniuerſis Chriſti fidelibus ſalutem: Manifeſtū fie
uolumus uniuerſis q̄d nos inter alias noſtri patrocinatus eccleſias, abbatiā in honorē D
& laudē ſuę genitricis Mariæ, deniq; in cōmemorationē beati Gregorij in p̄dio noſtro f
Fauiana hodie Vienna. dauimus, in territorio ſcilicet Fauianæ quæ à modernis Viēna nuncupat̄ &c. Cuius ut o
pidi, Otto Friſing. quoq; meminit li. 1. hiſt. Friderici 1. ca. 32. cū cladē Hērici Auſtriæ du
fratris ſui à Bela Hūgarię rege retexeret, ſcribēs in hūc modū: Dux tūc demū terga hoſti
re compellit̄, periculis belli exēptus in uicinū oppidū Viennis, q̄d olim à Rom. inhabita
Fauianis dicebat̄, declinauit. Quæ docēt ab eo primū tēpore oppidi rurſus frequētiā, Vie
nā ipſam induiſſe, q̄ trib. reb. retuliſſe memoratus Hēricus 1. dux Auſtriæ uidet̄, primū q
abbatiā nouā ad (nō intra) mœnia illius poſuiſſet in ſubſidiū pegrinantib. ad terrā electi
nis, deindeq; nouā baſilicā omnib. ſanctis ſacratā ante mœnia excitaſſet, q̄ modo intra m
nia uiſit̄. Tertio q̄ ſuā ab eo tēpore regiā aulamq; Viēnæ cōſtituerit, q̄ poſtea in monaſ
Carmelit. uerſa, pximo foro appellationē reliqt, q̄d Viennēſes uocare ſolemus, Am hof

Ha

ic enim ex re factum eſt, ut Richardus Angliæ rex ob ignominiã Lupoldò duci Auſtriæ
tro apud Accaron Aſiæ illatã, exploratus & captus in diuerſorio uillæ Erdpurgi & du
xhibitus, dum domũ ab expeditione Aſiatica rediret, nouis mœnibus Viennã circũda-
oactus fuit. Quam hiſtoriã Otto Friſingenſis Auſtriacæ propaginis princeps doctiſſ.
i eo ferè tẽpore in humanis fuit, in hæc uerba deſcribit, in noua nuper à nobis repta Au-
æ Chronica ab eodẽ principe ſcripta. Hac tempeſtate rex Anglorum Richardus de ex-
litione trãſmarina rediẽs per Hungariã in fines ducis Leopoldi, paucis comitatus deue
, memorq́ iniuriarũ eidem duci apud Accaron à ſe exhibitarũ: ipſum nimis metuens, di-
iſſo regali obſequio, priuato habitu furtim celeriterq́ tranſire cupiens in quodam diuer-
io iuxta Viennam ciuitatem neceſſitate prandij diuertit, ſocijs præter paucos dimiſſis.
q; ſeruili opere ne agnoſceret̃ in coctione pulmentorum per ſe dans operam, ait ille li-
o adfixum propria manu uertens aſſabat, anulum digito oblitus. Quidam ergo de fa-
lia ducis, qui cum duce apud Accaron fuerat, uiſum inibi regẽ notũ habebat, de ciuitate
tuitu egreſſus, tabernã regali coco inſignem intrauit, et ex cõſideratione annuli ipſum
piciens & recognoſcens, agnitũ diſſimulauit, concitoq́ curſu in ciuitatẽ reuerſus, ducẽ
i tunc forte aderat, de præſentia regis certificans, admodum exhilarauit. Igit̃ ſine mora
enſis equis cum frequentia militum dux accurrit, regemq́ frixam carnem manu tenen-
n captiuauit, irriſumq́ tali opere, in ciuitatem duxit & cuſtodiæ mancipauit, digna recõ
nſatione reddens quod meruerat. Imperator itaq; captum regem Anglorum audiens,
iſſis ad ducem nuncijs regem ſibi præſentari iuſſit, præſentatumq́ Vuormaciam aſporta
iinctum ferroq́ onuſtum præcepit, datis ſibi inducijs deliberandæ redemptionis. Itaq;
captiuatiõe peregrini regis Lupoldus à ſummo pontif. max. excõmunicatur, ne ſimili
ũ peregrini ſancti ſepulchri à quoq; impeterentur & à ſubuentione tranſmarinæ eccle
deterrerentur. Tandẽ datis pro redemptione ſua Imperatori multis millibus cẽtenario
n auri & argẽti, imò & duci Lupoldo auro & argento pro libitu collato, eiſq́ recõcilia
ne ſacramẽti firmata, captiuitate exuit̃, ſicq́ mulctatus redijt in terram ſuam &c. Hæc
cent Viennã ab eo primum tempore, & ducis cohabitatione & incolarum fuiſſe ſubue
m frequẽtia. Ad quas res adiumẽta non minima ipſe Richardus Angliæ rex cõtulit (ſi
lgarib. Auſtriæ credimus annalibus,) nouis mœnibus excitatis, quæ priora & uetuſtio-
ncluderẽt, et adhuc hodie, licet lacera atq; à Mathia partim Hungarorũ rege, partim So
iãno Thurcarum tyranno quatefacta demolitaq́ cernuntur. Igitur his incrementis Vi-
ia ab anno dñi 1200. caput exeruit, iuuitq́ eam præter hunc Lupoldum, cuius memini-
is, & alter Lupoldus prioris filius, emporio mercatorũ nouo in ea conſtituto, & magna
nma pecuniæ ciuibus cõceſſa, quam in quæſtum conferrent. Quo beneficio ita ditati ci-
, opumq́ cumulo exultantes, locũ eum apud imperij Rom. ordines quæſiuerunt, ut pro
ipto poſtea Friderico hoc nomine primo Auſtriæ archiduce itẽ primo, à Friderico Cęſa
ecũdo, & aquilæ aureæ orientis ſcilicet imperij inſignibus adornati fuerint, & donati li
tate, inter liberas imperij urbes Viennã noſtrã retulerint. Quã etſi p̃rogatiuam ob, ſin-
larẽ fidem erga imperiũ tum Viennẽſes accepiſſent, tamen reconciliato imperio duce,
ce heri ſui obſequium amplecti maluerũt, quã in illa, ſi dijs placet, libertate ſuperbos ſpi
is gerere. Qua re factum eſt, ut poſtea deficiente ſtirpe Babenbergenſi, in fidem à Ru-
lfo Habſpurgẽſi in Cæſarẽ circa annũ ſalutis inaugurato 1280. recepta fuerit, magniſq́
uilegijs accumulata, ita creuerit & priuatis & publicis ædib9, ut tertia deniq; mœnia ac
ſerint, ac tertia urbis pars adiecta fuerit, prioribus duabus multo amplior: quàm anno
mini 1529. Turcarum nobis obſidio ademit. Atq; poſt ea tempora Cathedralis ſedes in
ennã redijt, Academia poſita fuit, uno ferè eodemq́ tempore, eodemq́ à principe Ru-
lfo 4. Quod circa annum ſalutis fuit factum 1363. A quo etiam principe altera diuo arch
gelo Michaëli ſacrata parochia intra Vienniam excitat̃ & Carmelitarũ cœnobiũ in uere
aulæ ruderibus adſurrexit. Ante quẽ p̃terea ab eius maiorib. Habſpurgenſib. uidelicet
ncipib. cætera ſunt tẽpla cõdita: Auguſt. cœnobiũ ab Ottone duce, circiter annũ ſalutis
9. Diuo Laurẽtio ſacra ædes & cœnobiũ monialiũ poſita à Frider. & Ottone ducib. cir-
eadẽ tẽpora. Diuę Claræ abbatiã à Rudolfo 3. duce Auſtriæ eiuſq́ cõiuge Blãca Galliæ
regina excitatã reperio. Quã Anna poſtea Friderici 3. Rom. regis filia circa annum dñi
6. itemq́ Catharina Alberti 2. ducis Auſtriæ nata circa annũ ſalutis 1380. auxerunt atq;
cupletarũt. Hanc abbatiam ſecutũ mox eſt Minoritanũ cœnobiũ à Blanca Galliæ regina
Auſtriæ

Richardus rex Angliæ captus

Habes hanc hiſtoriam quoq; infrà in terra ſancta, ſub Guidone rege.

Richardus rex noua Viennæ mœnia excitat

Emporium Viennenſe.

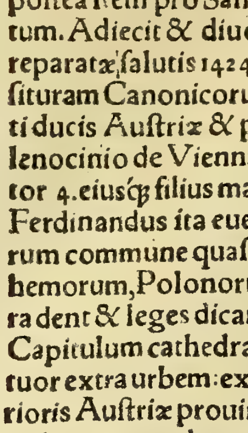
Cathedralis ſedes Viennæ.

Monaſteria multa Viennæ.

Auſtriæq́ꝫ archiduciſſa & Eliſabeta Arragonum regina, itemq́ꝫ Auſtriæ archiduciſſa
annum domini extructum 1336. Porrò ad Cœli portas cœnobium ueſtalium uirginur
giſter Gerhardus parochus Viennēſis circa annum domini 1267. auſpicatus fuit. Cui
poſtea item pro Sanctimonialibus honeſta quædam matrona adiecit, diuo Iacobo d
tum. Adiecit & diuo Hieronymo ſacram ædem, iuncta monaſterio Veſtalium ad ar
reparatæ ſalutis 1424. Chunradus Holtzler conſul Viennenſis, & beatæ Dorotheæ p
ſituram Canonicorum regularium ſub annum ſalutis 1410. Andreas Blancus, Alberti
ti ducis Auſtriæ & præceptor & Cancellarius. Atqꝫ hæc breuiter & ſine omni uerb
lenocinio de Viennæ noſtræ & exordijs & incrementis. Quam urbem Fridericus Im
tor 4. eiuſq́ꝫ filius maximilianus Cæſar, ac pronepos inuictiſſimus noſtri ſeculi Aug
Ferdinandus ita euexerunt, ut iam ſex præcipuarum iſta linguarum earundemq́ꝫ me
rum commune quaſi diuerſoriū exiſtat, hoc eſt, Germanorum, Italorum, Hungarum
bemorum, Polonorum & Schlauorum. Præterea duodecim in ea magiſtratus quotid
ra dent & leges dicant. Quorum quatuor ſunt eccleſiaſtici, Patauienſis epiſcopi offic
Capitulum cathedralis eccleſiæ, & uniuerſitatis Rector. Sunt item quatuor Vrbani, &
tuor extra urbem: ex quibus præcipui ſunt, quem uocant Regimentum, unde omnes
rioris Auſtriæ prouinciæ iura petunt, & quem fiſcum ſiue Cameram appellant, quò o
rationes earundem prouinciarum referuntur. Reliqui hís ſubiecti ſunt & à quibus ad
riores prouocatio libellorum fit, Senatus prouinciæ cum ſuis Mareſcalcis, Ordinati
uinciæ, Senatus urbanus cum ſuo conſule, Prætorium urbanum, Telonarij iudiciu
Mercatorum prætorium, quod Handgrauiatum uocant: de quibus quia fuſius in n
Vienna diſſeruimus, iam breuitatis gratia ſuperſedemus. Atqꝫ hæc raptim in gratiam
conciuium meorum, tum Munſteri, pro eo quem erga hos uiros habemus affectu, o
picturæ urbis ſubnectere uoluimus. In quibus qui elocutionem atqꝫ diſpoſitionem q
re uelit, ita fallitur, ut ſentiat ſimpliciſſime nos orationis ſtilo ſingula adnotaſſe, & ne
quam hiſtoriam ſcripſiſſe.

Multi magiſtratus Viennæ.

Stiria.

STiria quā quondā Valeriā dictam putant, latus eius ſepte
nale Auſtriam reſpicit, prouincia eſt mōtana, quāuis in o
tem excurrens non paruas planicies habeat. Drauus ac M
fluuij terram irrigant. Mura in Drauum exoneratur, ille
in Danubiū, Vrbiū populi plerunqꝫ Teutones. Sclaui qui citra I
uum rura colunt, Imperiū Auſtralis familiæ eſt. Multæ ibi uetu
reliquiæ uiſunt & Romanorū principū nomina ſepulchralia ma
ra referunt, præſertim in oppido Ciliæ, cui ſuperioribus annis p
it comes Fridericus, qui cum eſſet in libidinem proniſſimus &
Veronicæ concubinæ incenſus amore, legitimam coniugem ex
mitibus Croaciæ natam manu ſua interimiſſet, concubinam uerò pater comitis in pr
entem demerſiſſet, uxores paſſim filius maritis abſtulit, puellarum greges in palatium
puit, prouinciales pro mancipijs habuit, eccleſiarū bona diripuit, monetarum falſato
ueneficos, ariolos, necromanticos undiqꝫ ad ſe conſciuit. Cui mortuo, Vdalricus filius
ceſſit ſimilis ingenio patri. Quo interfecto 24. competitores hæreditatis fuêre, ut qui u
undiqꝫ bella conciuerat, moriens quoqꝫ ſeditiones excitaret. Sed optimates terræ poſ
onem Imperatori Friderico tradendam cenſuerunt, ea lege, ut competitoribus ſecūn
prouinciæ conſuetudinem in iudicio reſponderet. Decreuit quidem relicta Vdalric
mis defendere quæ poſſidebat, ſed Fridericus obtentis multis caſtellis, tandē receptus
Fuit autem primum Stiria marchionatus, ſicut & Germanicè appellatur Stiermarck,
per Fridericum Barbaroſſam fuit ad ducatum erecta. Vltimus marchio uocatus fuit O
carus, cuius filiam duxit uxorem Lupoldus dux Auſtriæ, qui conſenſu Imperatoris fa
eſt dux Stiriæ. Deinde quum rurſum ſucceſſio illa extingueretꝫ, miſerāt prouinciales q
ad Bauariam, alij ad Vngariam, cuius regni moderator miſit filium ſuum ad Gretium,
cum ille uiueret iuxta mores ſuos, intollerabiliſq́ꝫ eſſet Stirijs, expulſus fuit de prouin
& uocatus Ottocarus filius regis Bohemiæ, qui uſurpauerat ducatū Auſtriæ: obtinuer
anno Chriſti 1269. Carinthiam, ſed diu conſeruare non potuit. Stirij agreſtes uulgò
puli

Sceleratus princeps.

Stiria fit ducatus.

puli ſunt & ſtrumoſi, adeò quidem ingenti ſtruma, ut
ipſis loquelam impediat, & mulier lactans illam poſt
tergum perinde atq; ſaccũ reijciat (ſi fama uera eſt) ne
infanti impedimẽto ſit. Strumæ cauſam aquæ aëriq́; qui
bus ueſcunt incolæ, tribuunt. Stiriani ipſi cultu & ſer-
mone Germani ſunt præter Draui accolas, qui Illyrica
utuntur lingua. Sal ibi coquitur, quod ad finitimas gen
tes defertur. Regio ferri & argẽti ferax, ſed principum
incuria parcius foditur.

Carinthia.

CArinthia eſt mõtana regio Carnis ad ortum,
Stiriæ ad occaſum ac meridiem iuncta, alpes
Italas & forum Iulij contigit. Multæ in ea ual
les colles'q; feraces tritici, multi lacus & am-
nes, quorum præcipuus Drauus, qui per Stiriã ac Pan-
noniam in Danubiũ fertur. Obedit hæc prouincia prin

cipibus Auſtriæ. Et quoties in Auſtria nouus princeps reipubli
cæ gubernationem init, ſolennitatem nuſquam alibi auditam
obſeruant. Non longe ab oppido ſancti Viti in ualle ſpecioſa
dirutæ ciuitatis ueſtigia uiſuntur, nomẽ loci uetuſtas perdidit,
nec procul hinc in patentibus pratis erectus lapis marmoreus
eſt, quem, cum dux creandus eſt, ruſticus quidã, cui per ſtirpis
ſuæ ſucceſſionem hæreditario id officium debetur aſcendit, ad *Conſuetudo*
dexteram bouem habens fœtam nigri coloris, ad læuam equa *mirabilis.*
illi ſiſtitur ſtrigoſa macie'q; inſigni, frequens circa populus a-
greſtium'q; turbo ingens, dux inde futurus ex aduerſo mouet
purpuratorũ multitudine ſeptus, præcedũt principatus ſigna,
omnes'q; in toto comitatu egregiè cultu præter futurũ ducem.
Is agreſti habitu pileo tectus, calceos & paſtoralem baculũ ge
rens, paſtorem agit magis quàm principem. Hunc uenientem
…itus qui lapidẽ obtinet, Illyrica uoce, Quis eſt hic, exclamat, qui tam ſuperbè incedit?
…põdet circumfuſa multitudo, Principẽ regionis aduentare. Tum ille, Iuſtus ne iudex?
…tem patriæ quærens? liberæ conditionis? dignus'ne honore eſt? Chriſtianæ pietatis cul
…c defenſor? Clamat: Eſt quidem & erit. Rurſus idem: Quæro quo me iure hac à ſede di
…ebit? Reſpõdet ducalis aulæ magiſter: Sexaginta denarijs hic abs te locus emit, iumen

ta hæc tua erunt, ad bouem & equum manum in-
tendens. Veſtimenta quæ dux exuet habebis, e-
ris'q; tu cũ domo tua tota liber à tributo. Quibus *Principis inau*
dictis, ruſticus malam principis percutit, alapa le *guratio.*
niter incuſſa, iubet'q; equũ iudicẽ eſſe, præmio'q;
abducto, loco cedit. Tum lapidem dux occupat,
nudum gladium uibrans ad omnem ſe partem
uertit, populum affatur, pollicetur'q; ſe æquum iu
dicem futurum. Ferunt & aquam agreſti pileo
oblatam potare, in futuræ ſobrietatis argumen-
tum. Deinde ad eccleſiam uicinam perductus ſa-
cris intereſt, quibus peractis humili ueſte, qua ad
huc indutus eſt depoſita, paludamentum induit,
ſplẽdide'q; cum proceribus ſuis conuiuat. Poſtre
mò, in pratum reuertitur pro tribunali ſedens ius
dicit & feuda confert. Hic honos principis inue
…di ruſticis datus eſt, quòd illi primùm in ea terra Chriſti fidem accepêre, nobilibus &
…cipibus in errore ad uſq; Caroli Magni tẽpora permanentibus, quando & ipſi baptiſ-

 mati admoti

mati admoti ſunt. Fuit olim Carinthiæ dux, quum imperij officia paſſim inter principe
ciuitates imperiales diſtribuerentur, uenator imperij, unde ad eum lites & contentione
natorum omnium deferebantur. Anno Chriſti 1331. peruenit ducatus Carinthiæ ad
ces Auſtriæ. Vltimo enim duce Henrico ſine uirili ſemine mortuo, redijt ducatus ad im
rium, fuitq́; feudum eius à Ludouico Cæſare hæreditario iure Alberto duci Auſtriæ co
tum, ſecundo ſcilicet huius nominis. Filiam uerò ducis relictam, habuit Iohannes filius
gis Bohemię uxorem, cui deſignatus fuit comitatus Tyrolenſis pro ducatu Carinthi
Mortuoq́; iſto Iohanne ſine liberis & uxore eius à Marchione Brandenburgenſi du
peruenit comitatus ad Brandenburgenſes. Sed cum Marchio ille nullam ab uxore ſu
leret prolem, dono dedit comitatum Tyrolenſ. ducibus Auſtrię.

De comitatu Tyrolenſi.

COmitatũ Tyrolenſem & Enipontem uulgò Inſpruck
poſuimus propter dñium quod ibi habent principes A
ſtrię, quum hęc regio lõge abſit à Carinthia. Rudol fi
lius Alberti ducis Auſtrię anno dñi 1360. adiũxit hun
mitatum Auſtrię. Nam habuit ille comitis Tyrolenſis relicta
matrimonio uxorẽ: quę tametſi cum priori marito haberet fili
quam Ludouicus Ludouici ducis Bauariæ & Imperatoris filiu
xorẽ duxerat, genuiſſetq́; Meinhardum filium hæredẽ comita
mortuo tamen filio ſine hærede, legauit comitatũ domui Auſtri
non paruis ſuis principib. Bauarię quos odiebat, ſicq́; manſit co
tatus apud principes Auſtrię quouſq; tandem cõmutatus fuit pro Carinthia, ut pręce
Tyrolis diues in mineris. ſignauimus capite. Is comitatus habet tãta in ſingulos annos emolumẽta, eſtq́; tam di
in argẽtifodinis quę apud oppidũ Schuuatz inuẽtę ſunt, ut ſuis diuitijs ſuperet potẽtes
catus, cõpararíq; poſſet regno. Sunt autẽ metalla huius loci nobiliora metallis aliorũ

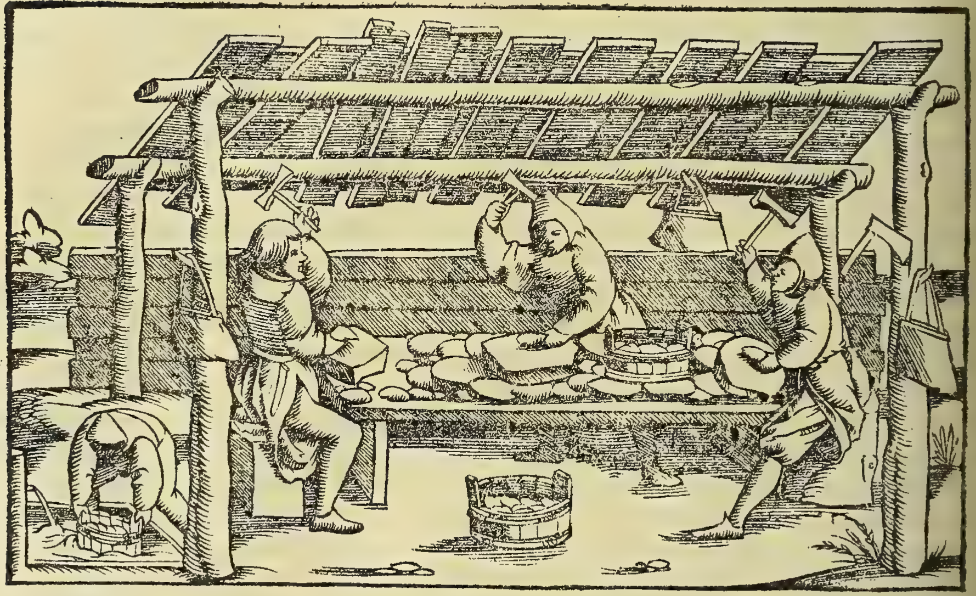

rũdam locoru
præſertim æs
eſt ſupra mo
ductile. Eſt n
tallũ metallo
bilius, q̃d pl
bus rebus exc
lit, uel maiore
fert uſus ad le
dum, uel quoc
rius eſt. Exce
metallum mul
de cauſis me
Quod metallum excellit. lũ. Aut enĩ ignis id non cõſumit, non ſolũ cum incẽdijs arſerit, ſed etiã cum in catino al
natim cum rebus quę ipſum purgãt poſitum coquit̃, aut q̃a ei nihil deperit, niſi cum diu
arſerit in eodẽ catino, q̃a acria id nõ corrodunt nec alio uitio infeſtat̃, aut q̃d eo manus n
ſordeſcũt, aut quia dilatat̃ laxius q̃ cætera, aut q̃a fundi poteſt, aut quia gratum eſt colo
Aurum. aut deniq; quia proter duriciã magnos uſus affert. Itaq; ob has cauſas ferè omnes, aurum
liqua excellit metalla. Nam durat in catino & in incendijs, nec ipſum acria corrodunt. n
ullum aliud cõcipit uitium, nec eo ſordeſcunt manus, dilatat̃ laxiſſimè & fundi poteſt
uo etiam colore præſtat cæteris metallis, ſola duritia ſuperat̃ ab argento, ære & ferro. C
igit̃ aurum in metallorũ genere perfectũ naturæ opus exiſtat, & chymiſtæ, ut eius ſpeci
imitatione exprimere poſſint. reliqua metalla diutius coquũt ac colorãt, & artifices qu
æs, ut auri nõnihil fiat ſimile, cadmia tingunt, in Orichalcumq́; permutant. Secundas te
Argentum. argentũ: nam & in incẽdijs perdurat, ac uerò etiam in catino, niſi cum ſæpius & diutius
ſerit. Acria id corrodunt & in cæruleum uertunt. Nullũ prȩterea aliud inſignè uitium c
cipit. Laxius quã cȩtera metalla, auro excepto, dilatatur, fundi etiam poteſt, & color ill
alb

us placet, Durius eſt auro, ſed minus durum quàm uel æs uel ferrum. Cum igitur ſoli au
cedat, & chymiſtæ etiam ut eius formā poſſint effingere uiliora metalla coquunt & co-
ant, & alij quidā æs, ut ſpeciem præ ſe argenti ferre poſſit, magnitide tingunt. At tertias
t æs. laxius enim dilatari poteſt quàm uel ferrum uel aliquod plumbi genus: fundi præte *Aes.*
poteſt, ſed ignis ipſum cōſumit ſiue diutius arſerit in catino ſiue alternatim cum rebus,
æ aurum & argentum purgant, poſitum fuerit in catillis: quin ei obuenit æruginis uiti-
. Quartas deferunt ferro. Quamuis enim rubigine perit, & non facile funditur, tamen
is laxè dilatatur, & duricia ſuperat omnia metalla. At plumbi genera retro ponuntur, *Plumbum.*
ōd ſcilicet ignis ipſa in catino aut in aliam formam mutet aut prorſus conſumat, & quod
n ceruſſam uertant acria, & quod in aqua locata nigrore inficiantur ea parte qua diuti-
terram uel lapides attingerint, ſed candidum reliquis duobus præponitur, quod inter
um & argentum maxima ſit ſimilitudo in colore. Quod cum ſciant chymiſtæ, ex nigro
ndidum conficere conantur. Nigrum autem idcirco antecellit cinereo, quod ex hoc ſo-
difficilius opera confici poſſint. Poſtremas tribuunt argento uiuo: nam quia liquidum
chymiſtis imperfectum metallum eſſe uidetur. Porrò ſi in his metallis utilitatis fructū
ideremus, unum ferrum longè præſtat cæteris omnibus. Siquidem propter duriciam *Quod metallū*
ximos affert uſus ad ſecandum & ad conficienda opera quæ diutiſſimè durant. Ad hanc *utilius.*
o ferri duriciam proximè accedit æs, quo circa ueteres illi opifices ex eo inſtrumēta ſe-
ndi fecerunt atq; arma fabricati ſunt. Eadem quidem ex argento fecerunt, quod duricia
n multum cederet æri, & ad ornatum magis eſſet decorum. At qui quondam aurea caſſi
thorace, lorica ſe texerunt & gladijs aureis uſi ſunt, hi armis magis fuluo illo metallo
gentibus quàm duricia robuſtis pugnarūt. Quia uerò aurum molle eſt, Debæ ut minus
e, triplum ære ſimplo, & duplum argento ſimplo uicinis uendiderunt. Cum enim abun *Aurum uilius*
ent auro, inſtrumenta & multa alia opera ex eo cōficere potuiſſent, at uſus docuit eos, *ære et argēto.*
um minus eſſe accommodatum ad ſecandum & ad alia, quàm uel æs uel argentum: atq;
hanc ſanè cauſam etiam homines qui inſulas à Luſitanis repertas ac quaſdam Africæ
ndiæ regiones incolūt, aurum magni non æſtimant, quanquam etiam propter alteram
ſam, quod ei ſit multum & copioſum, ac tertio quod eiuſmodi nationes rerum metalli-
um ſint rudes. Plumbi autem genera propter eandem mollitudinem & quidem maio-
, paucis in rebus nobis uſui eſſe poſſunt Etenim ex eis præter pocula & uaſcula non
lta fiunt opera. Poſtremo argētum uiuum quia liquidum eſt, etiam in minus multis no-
eſt uſui: argento quidem & æri ſublitum aureas bracteas retinet. Nec uerò ſi unum ali-
od metallū alteri pręſtat & magis expetitur ad uſus neceſſarios, ſequitur illicò id ipſum
oris eſſe precij, ſed rariſſimum quoq; ferè maximi precij eſt: quamobrem argentum &
mbum candidum (quod ſtannum uocant) quia rara ſunt, maiori precio mercamur quā
ferrum uel æs, quantūlibet hęc multis rebus excellant & maiores uſus nobis afferant, *Rarius metal-*
rum enim copiam uilitas, inopiam caritas conſequitur. Magna uerò copia metalli tunc *lum nobilius.*
ſtit, cum multum in aliquo loco effoditur aut inuenitur, uel terra mariq; conquiſitum in
m aliquam urbem inuehitur, quæ copia facit ut aliquod metallum uiliori precio uenda
At inopia metalli contra exiſtit cum paucum effoditur aut in aliquā regionem uel op-
um non multum infertur. Ex his itaq; ſatis intelligi poteſt, tres potiſſimum eſſe cauſas,
metallum aliud alio ſit carius. Aurum quidem apud omnes ferè nationes precioſiſſi-
m habetur, quia natura pręſtat cæteris & eſt rarius. Et quanq; non ſit utile ad ſecandū,
en rebus omnibus magnū affert ornatum. Argentum autem precio ſemper ceſſit ſoli
o: nam & naturæ præſtantia reliquis excellit metallis & rarum eſt, & ut ad ſecandum mi
accōmodatum quàm æs aut ferrum, res ornat ſplendidè. Græci olim unam auri partē *Preciū metal-*
em argenti partibus æſtimauerunt. Hipparchus tamen apud Platonem dicit unam auri *lorum.*
tionē eſſe precium duodecim argenti portionū. Et Darius in tributorū exactionibus
i auri talentū taxauit tredecim argenti talentis. Quod an de auro & argento puris uel
tis capiendū ſit, alijs excutiendū relinquo. Hoc tamen ex his colligimus, priſcis tēpori-
idē auri puri pars in præcipuis Germaniæ emporijs primo empta fuit tredecim argenti
tibus & paulò plus q; duabus unius decimætertiæ partis tertijs: deinde ferè duodecim ar
ti partibus, nunc uerò undecim & paulò plus q; una una undecimę tertia. Nā iacet pre
n auri. Argento autē proximum locum noſtris tēporibus argentum uiuum & plum-

bum candidum obtinet, non quòd aut natura reliquis antecellant, aut magno uſui no
ſint, ſed quòd rariſſima. Argentum etiam uiuum idcirco quòd Afiicæ ac quibuſdam A
regionibus magnopere expectatur. Partes uerò 143. plerunq; emuntur una argenti par
Attamen unum aliquod ex his duobus interdum maioris uenit interdum minoris. At
etſi natura non cedit argento uiuo & plumbo candido, & maiores quàm ea uſus afferat
men quia multum & copioſum effoditur minori precio emitur. Nam in nobilibus emp
rijs noſtris æris 220. partes una argenti parte hodie emuntur. Eius uerò precij, cuius æris
plumbum cinereum (uulgò Biſmut) quod etiam rarum inuentu. Id ueteres ſcriptores ig
rarunt. Quoniam aut plumbum nigrum æri bonitatem præſtantiamq; concedit, & min
quàm idem æs nobis uſui eſt, & copioſum eruitur, multo minoris uenit. Nam in his locis
quibus primo ex galena excoquitur, eius 880. partes una argenti parte uenduntur, in e
porijs uerò ferè ſexcentæ una argenti emunt. At ferrum ut maximos uſus ad ſecandum a
rat & ex eo arma aliaq; opera permulta confici poſſint, tamen quia copioſiſſimum in pl
bus locis conflatur, minimi precij eſt, etenim 1282. partes ferri una argenti parte emitu
quanquam Suedicum & optimum, quodq; eſt carius.

Quo pacto ex auro & argento
moneta cuditur.

MOnetarius metallum purum ſiue aurum ſiue argentũ ſiue æs in catinos inijcit, &
quidem ad aurum adijcit argenti tantum, ad argentũ æris tantum, quantum e
decreto regis aut principis aut ciuitatis licet adijcere: coctoq; metallo uſq; du
liqueſcit, tum in fert eum inſtrumentum, cui ſunt aliquot canales infundit liqu
dum ut fiant bacilli, quos ex inſtrumẽto exemptos ducit in bracteas latas aut ſtrictas, cra
ſas aut tenues, prout ratio monetæ cudendæ poſtulat. Eas bracteas deinde in plures part
culas ſecat, & aureas omnes, item argenteas maiores appendit, ut nummos aureos & a
genteos iuſti ponderis poſſit cudere, ſed argentei minores ut æquè graues ſint, nec facil
fieri poteſt, nec magni refert, eorum modo numerus ſit integer, alium alio grauiorem eſſ
cum eis paululum ad legitimum pondus deeſſe uel ſupereſſe poſſit, mox bracteas laxiu
dilatat, forcipe prehenſas ac malleo percuſſas & toties calefactas quoties opus fuerit, fac
plerunque rotundas, & eas ut albeſcant addito ſale atque fece uini ſicca coquit. Poſtrem
in ferreum inſtrumentum, in quo hominum & aliarum rerum imagines inciſæ ſunt, impo
ſitas & percuſſas imprimis in eis ſpecies eaſdem, tum inuerſas & in alterum ferreum inſtr
mentum, in quo notæ literarũ aliarumue rerum inſculptæ ſunt, inpoſitas & percuſſas iter
ſignat. Habeo autẽ hæc omnia ex Georgio Agricola, harum rerum diligentiſ. ſcriptore

Carni

Carnia, uulgo Krain.

CArni inter quos Iapides enumerantur, Sclaui ſunt, diuiduntur'q; in duplicem Carniolam ſiccam ſcilicet, quæ aquarum indigua eſt, & alteram irriguam, in qua Sauus fluuius ortum habet, & in qua eſt Labacum inſignē oppidum, quod Sclaui & Itali Lubianā uocant. Sunt Carni confines Hiſtrijs, utuntur'q; Sclauonica lingua. [Q]ui ſiccam inhabitant Carniam, comprehenduntur inter Labacum & Tergeſtum, uocan[tur']q; partim Hiſtrij & partim Karſſij, &c.

De Iſtria peninſula.

Ludouicus Vergerius, Sebaſtiano Munſtero, S. D.

DE mea Iſtria in qua ſum natus, paucis accipe Mūſtere. Ea occurrit ut pēinſula. latitudo eius XL. mil. paſ. hoc uerē Plin. at circuitus longior q̃ ille ſcripſerit. Nam ſi ab intimo eo ſinu ubi Tergeſtum ſitū eſt incipias, uelisq; iuxta littora uſq; ad oppidum S. Viti, quod eſt in Fanatico ſinu & Flumen appellant, nauigare, hi e[ri]t pluſquam CCM. paſ. Tota hæc regio minimē plana eſt, at non habet arduos montes, [ne]q; infœcundos, ſed quos uerius dixeris colles, qui ſunt uitibus, oleis & alijs fructiferis [arb]oribus conſiti, atque etiam frumento, paſcuis & pecoribus abundant. Vnum tamen *Magnitudo Iſtriæ.*

habet montem altiſſimum, in ea ferè parte quæ ad Fanaticum uergit ſinum, quem monte Maiorem uulgò appellant. Is nauigantibus primus omnium apparere ſolet, in cuius ſu[mmitate] fons exoritur uberrimus, qui omnes campos, qui ſunt ad eius radicem poſiti, ir[ri]gat, atq; in eo aliquot rariſſimæ herbæ naſcuntur, quas ſæpe medici ut legant magno lab[o]re montem conſcendunt, imò ex alijs prouincijs huc ſæpe ueniunt ad herbas uiſendas colligendas. Sunt qui ſentiunt de his intellexiſſe Hermolaum Barbarum, quando de Ve[ne]nis motibus (aut ut alij legunt Iuſtinis) differit. Fluuij Iſtriæ ſunt tres, Formio ſcilicet, Na[u]portus & Arſia. Primus fuit aliquando Italiæ terminus, & eſt ualde exiguus, oritur enim mari non plus quàm VIII. M. P. Riſanum accolæ uocant. Influit ſtatim in mare prope u[r]bem Iuſtinopolitanam. Alter ille eſt quem nonnulli fœdo errore lapſi affirmarunt flu[ere] ex Danubio, quum tamē ortum habeat uix XX. M. P. longe à mari. Hunc modo Quiet[o] appellamus. Poſtremus fluit in ſinum Fanaticum, atq; ipſe ex lacu quodam exiguo exie[t] qui eſt ad radicem montis maioris. Qui fluuius modo Italiæ terminus eſt. Itaq; pars Iſt[riæ] atq; ea maior intra Italiam includitur, minor quædam in Liburnia eſt.

Fluuij Iſtriæ.

Ciuitates Iſtriæ.

VRbes & oppida Iſtriæ quæ mari adiacent, ſunt, Mugla, Iuſtinopolis, Inſula, Pi[ra]num, Humagum, Emonia, Parentium, Orſara, Rubinum, Polo, ſanctus Vi[tus]. Hæc uerò ſunt mediterranea: Pinguentum, Montona, Portulæ, Griſignan[a], Bullæ, ſanctus Laurentius, duo caſtra, ſanctus Vincentius, Vallis, Adignan[um], Pomeranum, Albona, Flanona, Petina, Galignanum, Coslacum, Piſinum. Celeberri[ma] inter omnes eſt Iuſtinopolis, quàm uulgò Caput Hiſtriæ appellāt, Plinius Egidam. Ea in ſcopulo ſita, longe à continenti, cui longo ponte iungitur, à meridie uerò peninſulæ: eſt C. M. P. ab aduerſo latere CC. millibus. Paret ditioni Venetorū cum multis alijs. N[am] pars oppidorū quæ ſunt in Iſtria archiducibus Auſtriæ ſubeſt. Abundat ea ciuitas uino leo & ſale, quanquam nec frumentum deeſt, ſed eo non ita abundat. Vinum habet adm[o]dum generoſum. Nam prope adeſt caſtellum & mons ille quem ueteres Pucinum app[ella]runt, noſtri modo Proſeco, ubi uinum illud naſcitur celebratiſſimum, cui Liuia Aug[uſta] acceptos referebat annos LXX. eo nunc Ferdinandus rex Romanorum quotidie ut[itur] poteſtq; cum quibuſuis uinis ſuauitate & robore conferri. Aër non modo amœnus ſe[d] ſaluberrimus quanquam non omnes Iſtriæ urbes hoc commodum & fœlicitatem hab[ent]. Nam ab Humago Polam uſq; minus ſalubrem accolæ ſentiunt. Habet eadem Iuſtinop[olis] ciuitas & ſemper habuit ingenia quædam præclara & ad literarum ſtudia & res magna[s] primis apta. Hic natus Petrus Paulus Vergerius ille, qui ante CXXX. annos tantam [lau]dem in omni diſciplinarum genere aſſecutus eſt, quantam ea ætate pauci. Extant eius l[ibri] quos omnes docti laudant. Hac noſtra ætate nati ſunt tres fratres ex eadem Vergerio[rum] familia, Aurelius, Petrus Paulus, Iohannes Baptiſta, tota Italia ob doctrinam & pie[tatem] celebres. Primus fuit eques Rhodius, in magnis Reip. Chriſtianæ negocijs diū cum ſu[m]ma laude uerſatus. Reliqui duo fuerunt epiſcopi, alter Iuſtinopolis, alter Polæ, pij am[bo], unus eorum etiam exul quemadmodum noſti Munſtere propter Euangelium. Sunt præ[te]rea in ea urbe aliquot celebres iureconſulti, in primis Ottonellus Vida, aliquot medic[i] alij multi uiri docti & boni. Quod autem nōnulli ſpargunt inuidos illic eſſe ciues, qui epiſcopo perſecutionem propter quam patriam & epiſcopatum deſeruerit, adornarin[t] uerum non eſt. Nihil huiuſmodi patruus meus conqueritur, omnes laudat, omnes am[at]. Pauci fuēre, ijq; alienigenæ, & alij quidam obſcuri & ſordidi uiri, qui fabulam hanc excitarunt, quibus Deus parcat pro ſua miſericordia. De Sclauonia quæ iungitur Iſtriæ infra uolente Deo aliquid trademus.

Vale optime Munſtere, Baſileæ VI. Idus Decembri, anno M. D. XLIX.

Iuſtinopolis.

Vinum Pucinū uulgo Reinfal.

Vergeriorum familia.

Geneal[ogia]

Genealogia Marchionum & Ducum Auſtriæ.

Intra octingentos aut nongentos annos Auſtriæ dominium ſæpe iactatum & transla
im eſt de una ad aliam familiam. Præſides eius primum fuerunt marchiones, appellataq́
iit regio illa Marcha orientalis, à tempore ſcilicet Theodonis ducis Bauariæ uſq; ad Im
ratorem Ottonem primum, ſpacio annorum 330. Nomina marchionum fuerunt, Vuala *Nomina marchionum.*
us, Grypho, Albertus, Occarius, Geroldus, Theodoricus, Gotfridus, Gerholtus, Balde
cus, Sigenhardus, Lupaldus, Arnulfus, Gebelhardus, Rudigerus, Engelricus, Cõradus.
oſt hos rerum potiti ſunt in Auſtria comites Bambergenſes, quos alij uocant duces Sue
æ. Nam anno Chriſti 980. factus eſt comes Albertus marchio Auſtriæ, & poſt eum fi
us eius Lupoldus, qui obijt in Ingelheim dum Henricus tertius ibi nuptias celebraret, de
tumq́; fuit corpus eius in Auſtriam & in Melacenſi loco ſepultum, ubi marchionum fuit
pultura. Poſt iſtum regioni præfuit filius eius Henricus, & nepos Albertus qui obijt an
o milleſimo quinquageſimo ſexto. Nauclerus paulò aliter ſentit nempe in hũc modum:
bijt Rudigerus marchio Auſtriæ ſine legitimo hærede, unde rex Henricus Auceps inue
uit Lupoldum ducem Sueuiæ. Hic Lupoldus caſtellũ Melck bello quæſiuit, & in eodem
ollegium duodecim canonicorum fundauit, ubi & ſepultus eſt unà cum uxore ſua ſorore
gis Henrici de Brunſuic. De hoc Lupoldo ſupra in deſcriptione urbis Viennenſis copio
orem fecimus mentionem. Succeſſit ei marchio ſecundus, Henricus filius, &c.

1 [L]upoldus.
- 2 Henricus
  - Erneſtus dux Sueuiæ
    - Erneſtus
    - Hermannus
  - 3 Albertus
    - Lupoldus mortuus ante patrem
    - 4 Lupoldus
      - 6 Lupoldus
        - 7 Lupoldus ſanctus
        - Popo archiepiſc. Treuirenſis
      - Iuditha
      - Albertus
    - 5 Erneſtus

Sequuntur poſt marchiones duces. Nam Lupoldus ſanctus genuit Henricum primum ducem.

7 [L]upoldus ſanctus
- Conradus epiſcopus Pataulenſis & Saltzpurgenſis
- Otto epiſcopus Friſingenſis
- Lupoldus
- Albertus
- 8 Henricus dux primus
  - 9 Lupoldus uirtuoſus
    - 10 Lupoldus
      - Henricus
      - Lupoldus
      - Fridericus
      - Margaretha
      - Gertrudis
      - Agnes
    - Fridericus
  - Fridericus
- Berchta
- Agnes
- Gertrudis
- Eliſabeth

Erneſtus ſeu Arneſtus Alberti frater, aut ſecundum alios filius, occiſus fuit anno Chri
i 1014. in pugna quadam Saxoniæ. Lupoldus 4. pro canonicis in Melck introduxit
monachos circa annum Chriſti 1075. Lupoldus 7. quem ſanctum colunt, duxit uxorem
Agnetem filiam Henrici quarti, relictam Friderici ducis Sueuiæ, quæ ante genuerat Fride
cum & Conradum duces Sueuiæ. Henricus 8. ſuccedens patri fuit uulneratus in bel
o Bohemico, mortuusq́; anno milleſimo centeſimo ſeptuageſimo ſeptimo. Huic cõtulit
Conradus rex Rom. (qui frater eius fuit ex parte matris) ducatum Bauariæ, uacantem ex
riuatione Henrici ſuperbi, quem & tredecim annis poſſedit. Cumq́; inde multa oriren

tur bella, mortuo Conrado Imperatore, Fridericus Imperator ſucceſſor dictum Hēricu
Auſtrię Marchionem, & Henricum filium Henrici ſuperbi amicabiliter compoſuit, ita
Primus dux Auſtriæ. quicquid Marchiones antea cis Aenum fluuium à ducatu Bauarię recognoſcebant, de c
tero nullo iuris beneficio ducatui ſubiectū eſſet, fecit ex ipſa marchia ducatum, & eode
Henricum inueſtiuit, ducemq́ꝫ creauit, ducatum autem Bauarię nonnihil mutilatum He
rico filio Henrici ſuperbi reſtituit. Lupoldus nonus & frater eius patri ſuccedentes cep
runt Richardum regem Anglię ex Aſiatico bello reuertentē, qui Auſtriacos iniurijs af
cerat, extorſeruntq́ꝫ ab eo pro ſui liberatione tātam uim pecunię, ut inde emerint ducatu
Stirię, & cōpararint Neoburgum & comitatus Lintz atqꝫ Vuels ab epiſcopis Patauien
& Herbipolenſi, cingerentq́ꝫ Viennam nouo muro, & ex fundamentis conſtruerunt N

uam ciuitatem. Iſte Lupoldus militauit contra infideles Prutenos,
reuerſus abolitis alaudarum inſignibus, aliud induxit ſignū, nem
album tramitem in rubeo ſpacio. Cadens autem de equo fregit cru
& ingreſſus religionem reliquit ducatum filijs Lupoldo & Frideric
mortuus anno 1194. Fridericus Lupoldi 10. frater aſſumpta cruce ſ
Hērico 6. intrauit terram ſanctam ubi & mortuus eſt anno 1198. du
Damiata obſidione cingeretur. Lupoldus uerò frater eius mortu
eſt anno 1132. relictis tribus filijs & multis filiabus. Filij poſt patre
omnes mortui ſunt, nullo relicto hærede. Gertrudis nupſit Herma
no marchioni Badenſi, quę & tandem unica fuit hæres Auſtrię. Agnes uerò nupſit du
Carinthię, genuitq́ꝫ ex eo Mainardum comitem Tyrolenſem, cuius filiam poſtea duxit
xorem Albertus comes Habſpurgenſis, factus per eam dux Auſtrię & Stirię. Sed red
ad Fridericum ult. ducem Auſtrię in hac familia. Hic propter multa obſequia imperio
Rex Auſtriæ. hibita fuit anno Chriſti 1225. à Friderico ſecūdo Imperatore in Regē Auſtrię creatus cu
omnibus priuilegijs & ceremonijs ad hoc requiſitis, ſic tamen quòd ex collato honore
hil honoris & iuris Romano diademati ſubtraheretur. Et quum uſqꝫ ad annū Chriſti 12
regnaſſet rurſum fuit regno exutus & corona regia priuatus. Nam fuit patronus omniu
raptorum, & ſępe ad imperij principes citatus nunquam comparuit. Vnde motus Fride
cus Imperator, manu forti profectus in Auſtriam, omnes oppreſſos & iniuriam affecto
berauit. Obtentaq́ꝫ regione, incorporauit Viennā imperio, liberamq́ꝫ fecit eam ſicut al
imperiales ciuitates. Hic dux Henricus fecerat Viennę curiam quandam, & uiolenter o
preſſit formoſiores ciuitatis fœminas. Irritati autem ciues excluſerunt illum ciuitate & r
gione. At ille contractis copijs oppugnauit & plurimum afflixit Viennam. Deinde pro
ctus Romam & reconciliatus Imperatori, reuerſus in Germaniam quieſcere non potu
quouſqꝫ rex Vngariæ, rex Bohemiæ & dux Bauariæ illi bellum indixerunt. Triumpha
uerò de Bohemis, Vngari irruerunt in terram, interceptumq́ꝫ ducem, qui properabat ali
colligere copias, deiectum equo interfecerunt anno 1246.

Multi principes contendunt pro ducatu Auſtriæ uirili ſemine deſtituto.

OCciſo Friderico ultimo duce Auſtriæ, ducatuq́ꝫ uirili deſtituto ſemine, multi pr
cipes conabanť ſibi ſubijcere Auſtriā. Siquidē Vladislaus marchio Morauiæ
intromiſit de ducatu, eo q̊d uxorē haberet de domo Auſtriæ, ſed eo breui defu
cto, immiſcuit ſe Hermānus Marchio Badenſis, qui habuit de eadē domo Agn
tem filiam Henrici quondam ducis. Supererat adhuc ſoror Friderici ultimi ducis Auſtri
relicta Henrici ducis Sueuiæ, quam duxit Ottocarus filius regis Bohemię, quam tamen p
ſtea repudiauit, uel ut alij dicunt, ueneno è medio ſuſtulit & filiam regis Vngariæ ſuperi
duxit, retinens & poſſidens Auſtriam 26. annis, quouſque Rudolfus comes Habſpurg
ſis factus eſt Rom. rex. Non tamen totam poſſedit Auſtriam, quum Hermannus March
Badenſis partem quoqꝫ quandam haberet, ſed illo mortuo anno 1230. & filio eius in lo
Bohemus aſtu obtinet Auſtriam. eius ſuccedente, atqꝫ connitente ut per contractas copias totam ſibi ſubijceret Auſtria
fuit per Gallos in regno Neapolitano interfectus, uiuente adhuc matre eius Gertrude. C
terum Ottocarus rex Bohemię tali aſtu ſe inſinuauit in ducatum Auſtriæ. Mortuo ultim
du

ice Friderico,duæ ſorores eius uidua ſedem ſuam tranſtulerunt in Auſtriã, adminiſtrati/
nem illius uſurpantes. Feuda enim Auſtriæ utrunq; ſexũ contingunt. At incolæ regio/
s contempto mulierũ gubernaculo, laborarunt magna ex parte pro iuniore marchione
iſniæ,ut illorũ fieret dux. Miſſi itaq; legati qui marchionem adducerent,detenti ſunt Pra
e à Primislao rege Bohemiæ,nec ut ulterius proficiſcerentur dimiſſi, quin adiuncto illis
io Ottocaro, remiſit eos rex in Auſtriã, rogans ut Ottocarum ſibi deligerent in domi/
im. Quod ubi Auſtriacis innotuit,ſacerdotes perſuaſerunt unam ex ſororibus, Marga/
ram nomine,relictam ducis Henrici filij Friderici ſecundi,ut in ſua ſenectute nuberet Ot
caro adoleſcenti. Quo facto, illa marito ſuam in regione portionem in hæreditatẽ deſi/
nauit. Sed breui poſtea Ottocarus uxorem uetulã faſtidiens,abiectam clàm fecit ueneno
terfici. Cœpit quoq; quoſdam in regione inſontes multari, & permiſit Bohemis quoſdã
pplicijs afficere,atq; Auſtriã ipſam exhaurire rapinis. Quod Auſtrij & Stirij indignè fe/
ntes,querelas mouerunt apud Cæſarem,Rudolſum ſcilicet Habſpurgenſem. Mortuo
tẽ interim patre Ottocari Primislao rege Bohemię,fratreq; eius Vuenceslao ſucceſſore *Ottocari ſæuitia.*
tris ſimiliter mortuo,factus eſt ipſe rex Bohemiæ, ſimulq; interim tenebat ducatus Au/
iæ atq; Stiriæ. Anno domini milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo quarto rege Ru/
lfo curiam Nürnbergę indicente, factus eſt maximus principũ conuentus, qui ſe regis
perio ſubiecerũt. Aberat rex Bohemiæ,qui poſtea ad Auguſtam ſolenniter eſt citatus.
umq; perſeueraret in ſua rebellione,rex Rudolfus deſtinauit ad eum illuſtrem Henricũ
rggrauium Nürnbergenſem,monuitq; ut ablatos ducatus Auſtriæ & Stiriæ regno reſti
ēret,à quo in feudum non recognouiſſet. Repetijt & Carniolam, aliaq; ad imperiũ perti
ntia. Veniens autẽ Burggrauius ad regem Ottocarũ cum mandatis,nil præter contem/ *Ottocarus rebellis.*
um impetrauit. Affirmabat enim rex,nullam ſe Rudolfo obedientiam facturũ, nec ali/
id ab eo recogniturũ. Rudolfus ergo rex cum ingenti exercitu ad Auſtriam properauit.
licet Auſtrales Ottocaro iuraſſent,à quibus etiam plures receperat obſides,tamen Ru
lfus ueniens honorificè eſt ſuſceptus dimiſſo Ottocaro Interim rex Ottocarus collecto
gno exercitu in Auſtriam uenit, & Rudolfus Viennam obſedit per quinq; hebdoma/
s,ubi rex Vngariæ in ſubſidium regis Rudolfi uenit. Tãdem per arbitros inter eos ſine
arte concordatum fuit,quòd rex Rom. regem Ottocarum Bohemia & Morauia tantũ/
do infeudaret,& quòd rex Bohemiæ reſiduas ſeptem terras reſignaret,quod ita factum *Ottocarus Auſtria excluditur.*
. Nam rex Ottocarus publicè flexis genibus terras ſuas ſuſcipiens iurauit more ſolito.
nc Vienna ad reſignationẽ regis Ottocari regi Rom. eſt rurſum aperta. Rex etiam Ru
fus regem Vngariæ reconciliauit regi Bohemiæ, reſtituitq; rex Bohemiæ regi Vnga/
omnes ciuitates quas ei abſtulerat, item & obſides omnes. Promiſit etiam regi Vn/
iæ omnes theſaurus reddere quos amita eius regina aſportauerat, uidelicet duas coro/
aureas,ſceptra regalia, amphoram auream nobiliſſimis gẽmis ornatam & alia cõplu/
quæ à tẽpore regis Attilæ & alijs ſucceſſoribus fuerant conſeruata. Deinde anno domi/
277. rex Ottocarus ductus eſt pœnitentia,ſicut & regina Bohemiæ grauiter tulit ac fre/
enter eum increpauit,quòd terras prædictas reſignaſſet, quòd obſides miniſterialiũ Au
lium & ciuium diademata quoq; & alia promiſſa ſicut per arbitros diffinitũ erat reſti/
re deliberaſſet,quodq; ceruicẽ ſubmiſiſſet comiti Habſpurgenſi,qui aliquãdo miniſter
rat patris eius Primislai. Erat etiã in cõcordia actum,quòd rex Rom. filio regis Bohe/
filiam uxorẽ daret,uiginti millibus marcarũ dotis nomine aſſignatis. Videns autem
ſar Ottocarũ pactis non ſatisfacere,partem Auſtriæ quam ei ſub obligatione pro dote
gnauerat,reaſſumpſit:propter q̃d rex Bohemiæ copijs cõtractis omnes mutationes no
quibuſdã inſtrumentis expugnauit,ſicq; grauiſſimũ ortum eſt bellum. Et uidens idem
Bohemiæ,ſibi non ſuccedere,reſtituit obſides. Deinde anno 1278. cum grandi exer/
exiuit Pragã uerſus Auſtriã. At Rudolfus rex circa feſtũ Bartholomęi ei occurrens in
o,qui dicit̃ Niderſprug,acriter pugnauit,cõmiſſaq; pugna, exercitus Bohemiæ ſupe/
ir,terga uertunt Bohemi,pars trucidat̃,pars in flumine ſubmerſa eſt. Rex Bohemiæ ab
o deijcit̃ & trãsfixus gladio moritur. Feruntur in eo conflictu occubuiſſe à parte regis
tocari 14. millia. Reliquit autẽ Ottocarus filiũ, qui regio more educatus & marchioni *Ottocarus in pugna perit.*
ndenburgenſi cõmendatus, Vuenceslaus nomine, patri in regno ſucceſſit,eiq; deſpon
eſt Iutha filia regis Rudolfi. Eodẽ tempore Rudolfus Rom. rex filium Albertum ad
miniſtra/

miniſtratorē ſeu prȩſidem fecit in ducatu Auſtrię uſq; ad conuentū princípum in Augu[ſ]
factū, tunc de conſenſu principū ex comite fecit ducē, inueſtiuitq́; eum ducatibus Auſtr[i]
Stiriæ, Carinthiæ & Carniolæ, uaſallumq́; imperij fecit. Et ab illo Alberto deſcenderu[nt]
omnes duces Auſtrię, qui uſq; ad tempora noſtra in ea linea ſunt propagati.

Albertus comes Habſpurgenſis fit dux Auſtriæ.

Sequitur genealogia Rudolfi Habſpurgenſis & totius poſteritatis eius.

Rudolfus comes Habſpurgen. natus ex patre Alberto comite Habſpurgenſi & Lan[d]grauio Alſatiæ atq; uexillifero ciuitatis Argentinenſis, matre autem comitiſſa Kyburg[i] nomine Heduuige filia comitis Hartmanni, genuit Albertum &c.

Fridericus in diſcordia electus in Rom. regē, ſed bello uictus c[…]
ſit, obijt anno 1330.
Otto audax. Fridericus obijt 1344.
2 Lupoldus obijt anno 1346.
Albertus Rom. rex — 9
4 — Fridericus — Sigiſmundus dñs in Tyr[o…]
3 — Catharina — Vuilhelmus — Albertus
Eufemia — Guta — 7 — Catharina
Guta reg — Anna — Lupoldus — Erneſtus — Margareta
Mechtildis mater — 6 — 8 — Chriſtopho[…]
Ludouici Cæſaris — Albertus 1388. — Rudolfus — Lupoldus — Fridericus Imp. — Maximilian[…]
10 — Kunigundis
Albertus — Albertus uxor eius Holādica — Albertus rex — Ladislaus re[x] Vngarię mo[…] us ante nupt[…]
Rudolfus ab Habſpurg, uxor eius Anna comitiſſa ab Hohenberg — Agnes — Agnes regina Vngar.
Catarina — Henricus obijt 1342.
Anna — 5
Clemētia — Rudolfus electus rex Bohemiæ
Hartmannus. Hic anno Chriſti 1380. ſubmerſus eſt prope Rheinouu in R[he]no, cui deſponſata fuit filia regis Angliæ. Glacies in feſto ſancti Thomæ [fre]git nauem, perieruntq́; cum eo 14. egregij uiri. Sepultus autē fuit Hartma[n]nus Baſileæ iuxta matrem.
Rudolfus dux Sueuiæ & rex Bohemiæ — Ioānes interfector patrui ſui Alberti regis Ro[…] iuxta Kunigsfelden.

Explicatio prioris genealogiæ,

2 Albertus rex habuit uxorem Eliſabetā filiam Meynhardi comitis Tyrolenſis & G[ori]tzenſis atq; duciſſam Carinthiæ, quę ratione matris ſoror fuit Cōradini ducis Sueuię, p[ri]maq; Hallę in Auſtria ſalis inuenit cocturam, & cœpit extruere monaſteriū Kunigsfeld[en] in Ergouia, ubi maritus eius Albertus fuit occiſus. Quū huius Alberti tēporibus rex B[o]hemię occideretur, profectus ille cum magno exercitu in Bohemiā, fecit filiū ſuū Rud[ol]fum regem Bohemię, ſed cui uenenū fuit propinatū. Habuit quoq; hic Albertus fratrē n[o]mine Rudolfum qui regis Bohemiæ Vuenceslai ſororē nomine Agnetem duxit uxore[m], ex qua ſuſtulit filium nomine Ioannē. Hunc Ioannem accepit Albertus ad ſe Viennā, fi[li]um autē ſuum fecit regem in Bohemia, quod tamen cauſa fuit ſui exitij, ſicut ſupra in H[el]uetia & in catalogo Imperatorū oſtendimus. 3 Eufemia. Habuit rex Rudolfus ſeptē [fi]lias: Eufemia facta eſt monialis, Guta nupſit regi Bnhemiæ, Mechtildē duxit uxorem L[u]douicus princeps Palatinus, genuitq́; Rudolfum & Ludouicū Imperatorē. Agnes iun[cta] fuit matrimonialiter Alberto duci Saxonię. Catarina uerò nupſit Hermāno marchi[oni] Brandēburgenſi. Anna facta fuit duciſſa Bauarię, & Clemētia regina Siciliæ. 4 Cata[ri]na. Habuit Albertus rex multos filios & filias. Catarinā duxit uxorē dux Calabrię, & [Gu]tam comes Otingenſis, Annam Marchio Brandenburgen. Agnetē rex Vngarię & Eli[ſa]betā dux Bauarię. 5 Rudolfus factus fuit à patre ſuo Alberto rex Bohemiæ, ſed quū p[oſ]ſeſſionē adipiſci nequiret, cōtentus fuit adminiſtratiōe ducatus Auſtriæ. Ducta tamē u[xo]re Eliſabeta regis Vuenceslai altera relicta, coronari meruit, ſed ultra annū nō imperau[it]

mortu[…]

ortuus anno 1307. nõ ſine ſuſpitiõe accepti ueneni. Otto frater eius inauguratus eſt dux
arinthiæ, genuit filium nomie Fridericũ, cui nupſit filia regis Angliæ, ſed præuẽtus mor/
illam non duxit. Hẽricus frater eorum ſacris fuit initiatus, ſed poteſtate à Romana ſede
petrata uxorem ſibi iunxit Eliſabetã filiam Ruperti comitis Vuirtenbergen. (ego cre/
lerim Palatini) mortuus ſine prole anno 1344. quidã ſcribunt 1342. 6 Albertus iſte iu/
or inter fratres fuit canonicus Patauienſis & ſubdiaconus. Sed fratribus deinde omnib.
e hærede mortuis impetrata diſpenſatione, duxit uxorem Iohannã filiam ultimi comitis
irtenſis, per quã comitatus Sunggoiæ uenit ad domum Auſtriæ. Mortuus eſt autẽ ulti/ *Comitatus*
us comes à Pfirt, Vdalricus nomine, anno 1324. nullo uirili relicto ſemine. 7 Lupol/ *Pfirtenſis per*
s iſte adiecit ditioni Auſtriæ Veldkirchiũ & comitatũ Hohenbergenſem in Sueuia atqꝫ *uenit ad Au-*
ergeſtum Hiſtriæ, occubuitqꝫ prope Sempachũ anno Chriſti 1387. circa diem S. Marga/ *ſtriam.*
æ, quum Heluetios bello adoriretur. Habet comitatus Hohenburgenſ. ut alibi quoqꝫ di *Comitatus Ho*
mus, Horb & Rotẽburgũ iuxta Neccarum fluuiũ. Rudolfus comes Hohenbergen. uen *henbergenſis.*
dit comitatum illum domui Auſtriæ anno Chriſti 1271. 8 Rudolfus. Hic adeptus co/ *Comitatus Ty*
tatum Tyrolenſem, ditioni Auſtriæ incorporauit, fuitqꝫ Mediolani ueneno interfectus, *rolenſis.*
ortuus anno 1365. & ſepultus Viennæ in eccleſia S. Stephani, ad quẽ locum ſepultura du
m Auſtriæ à Melacenſi monaſterio per ipſum fuit translata. Vxor eius fuit filia Caroli
peratoris regis Bohemiæ. Alij uerò ſcribũt uxorẽ eius fuiſſe Margaretã filiam ducis Ca/
thiæ & Bohemiæ regis, unicã Tyrolenſis comitatus hæredẽ: & filiam Caroli quarti de/
onſatã fuiſſe Alberto fratri eius, qua mortua, duxit Beatricẽ Burggrauij Nũrnbergen.
ã. Hic Rudolfus inſtituit academiã Viennenſem, quã ante eum pater eius Albertus in/
oauerat, & frater eius Albertus ꝗd inſtitutum erat confirmauit. 9 Fridericus iſte, co/
ominatus Vacuus pera, fuit in concilio Conſtãtienſi proſcriptus, eò ꝗd papam occultẽ
duxiſſet ex Cõcilio. Vnde & tunc multas amiſit terras in Heluetia & iuxta lacum Con
ntienſem, ſicut ſupra iuxta Conſtantiã ſignauimus. Quid filius eius Sigiſmundus egerit
n Carolo duce Burgundiæ, habes hiſtoriã illam quoqꝫ ſupra in fine Heluetiæ ſignatam.
ius Friderici frater Vuilhelmus habuit ſibi deſponſatã filiam regis Poloniæ, aut ſaltem *Dux Vuilhel-*
ſibi aſſenſum præbuerat ad matrimonium, ſed Polonis illam tradentibus uxorem duci *mus rex Polo-*
huaniæ, qui rex ſimul factus fuit Poloniæ, cogebat̃ Vuilhelmus excedere Polonia, mor *niæ.*
s tandẽ ſine hærede. Frater eius Lupoldus nitebat̃ ulciſci mortẽ patris ſui Lupoldi iux/
empachũ interfecti, ſed infœliciter pugnauit apud Glaronenſes. Erneſtus alius frater
cit uxorẽ filiã ducis Moſcouiẽſis, ꝗd multis diſplicuit eo quòd frater eius Vuilhelmus
n iniuria ex Polonia fuerat pulſus & priuatus ſponſa ſua unica filia regis Poloniæ, quæ
lita fuit infideli duci Lithuaniæ, quam hiſtoriam ad longum in Polonia recenſebo. Du
autem Vuilhelmus uxorem, fœminã ex Apulia. 10 Albertus iſte cooperatus eſt, ut
diximus, ad erectionem ſcholæ Viennenſis, mortuus anno 1395. accepto ueneno à me
o quodam. Habuit in ſua adminiſtratione Auſtriã, dimiſſis reliquis terris fratri ſuo Lu/
do. Suſtulit ex uxore ſua filia Buggrauij Nũrnbergen. Albertũ, qui mathematicã calle
tãdemqꝫ ueneno ſublatus fuit. Cumqꝫ ſuo tẽpore patruus eius Lupoldus ab Heluetijs
ugna interficeret̃, peruenerunt ad eũ omnes iſtę regiones, Carinthia, Stiria, Carnia, Ty/
s, Briſgoia, Hohẽberg, Veldkirchiũ &c. Geſſit bellũ cõtra Iodocũ Marchionẽ Mora/
atqꝫ interim ſorbitiũcula quadã infectus, per dyſenteriã efflauit animã. Reliqͭ aũt filiũ *Robertus Ro-*
ertũ nomine, qui poſtea anno 1438. electus fuit ad Rom. imperiũ duxitqꝫ uxorẽ filiam *man. rex.*
ſmundi Imperatis factus per eam rex Vngariæ & Bohemiæ, ſed non diù uixit. Mortuo
eo, proceres regionis cõmendauerunt ſe & totum dñium duci Friderico (qui poſt Al/
um ad imperium fuit electus) hac cõditione, ut ſi relicta Alberti, quæ uterũ geſtabat, fi
pareret, illius tutorẽ ageret, ſin filiam eniteretur, ipſe dñium ſibi uẽdicaret. Habuit au
Fridericus propinquũ nomine Sigiſmudũ, & fratrẽ Albertum qui & ipſi libẽter domi/
n ſibi uſurpaſſent. Enixa proinde regina filiũ, dux Fridericus egit infantis tutorẽ. Cæ/
m ſtipendiarij qui ſub Alberto militauerant, & debitum ſtipendium non acceperant,
erunt in regione latrocinari, prędari & cremare, quouſqꝫ Fridericus ſe ab illis redemit
inta millibus florenorũ. Ioannes quoqꝫ Huniades irruens cum 12. millibus equorum in *Ioannes Hu-*
triã, plurimũ illam incõmodauit. Exigebat coronã Vngariæ, quæ depoſita erat ad Fri/ *niades.*
cum imperatorẽ, at Fridericus renuebat illam reddere, quapropter magnum diſſidium

ortum

ortum fuit inter Vngariam & Auſtriam, multiq́ proceres Germaniæ conabantur diſſen
tientes animos concordare. Conſpirabãt quoq́ contra Fridericum Cæſarem Albertus &
Sigiſmundus cõſanguinei eius, nataq́ fuit Viennæ tanta diſcordia, ut multi metuerẽt, par
tes mutuo ſeſe confecturas bello, ſi non extranei principes & domini diſcordãtes animo
cõciliaſſent. Nobiles & religioſi fauebant Imperatori, & plebæi erant à parte ducis Albe
Viennenſes ſeditioſi. ti fratris eius. Ciues Viennenſes expetebant dominũ ſuum Ladislaum, cuius tutor erat F
dericus Imperator, ſed cum Imperator nollet illis acquieſcere, indignati ciues obſederur
Imperatorem & uxorem eius Leonoram atq́ filium Maximilianum in caſtro Viennen
Sed liberatus Fridericus auxilio regis Bohemiæ, profectus Romã ſuſcepit coronam imp
rij, tãdemq́ domũ reuerſus, rurſum in Noua ciuitate ab Auſtriacis obſidione cinctus fui
coactusq́ illis dare dñm eorum Ladislaũ. Ladislao itaq́ filio regis Alberti in adminiſtra
one poſito, omnes ſubiecti eius cœperunt inſidiari ei. Nam cum anno Chriſti 1451. Bud
curiã ſuam haberet, cõſpirabant in eum Mathias & frater eius Ladislaus, filij Ioannis H
niadis atq́ duo epiſcopi Strigonieñſis & Varadinus, conabanturq́ regẽ interficere, ſed cõ
iuratione detecta atq́ obliuioni tradita, duo memorati fratres non quieſcentes, interfec
Seditio in aula Ladislai. runt Vlricum comitẽ Ciliæ regis conſanguineũ. Quapropter cõmotus Ladislaus rex, fe
cit decollari Ladislaum Huniadẽ, & Mathiã fratrẽ eius uinculis innodatũ miſit in Bohen
am. Sed Ladislao rege paulò poſt mortuo, Mathias ẽ uinculis liberatus rex factus eſt Vi
gariæ. Quã hiſtoriã copioſius inuenies infrà in Bohemia deſcriptã. Sed reuertamur ad g
nealogiã. Dux Erneſtus pater Friderici Imperatoris in partẽ hæreditatis accepit Stiriã
Carniã, ſuſtulitq́ ex Cymburga ducis Lithuanienſis filia, q rex Poloniæ quoq́ fuit, Fride
cum & Albertũ, qui Friburgi in Briſgoia ſtudiũ inſtituit uniuerſale, atq́ duas filias, quar
unam duxit uxorẽ Fridericus dux Saxoniæ, alterã Carolus Marchio Badenſis, unde natu
fuit Chriſtophorus Marchio. Dux Albertus multa geſſit bella contra fratrẽ ſuum Frider
cum, inæqualẽ terrarum diuiſionẽ cauſatus. Sed mortuus eſt tandem ſine hęrede. Mortu
eſt & Sigiſmũdus dñs Tyrolenſis, & omnes regiones ſub unius principis redactæ ſunt im
periũ ſcilicet, Auſtria, Carinthia, Stiria, Carnia, Cilia, Goritia, Iſtria, Tyrolis, Marca Bu
gouienſis, Hohenberg, Veldkirch, Sunggoia, Briſgoia atq́ Alſatia, & inſtituta ſunt du
Perlamẽta Auſtriæ. Perlamenta, unum Viennæ & alterũ in Aenipõte, Perlamento Auſtriaco ſubijciunt Au
ſtria, Carinthia, Stiria, Carnia, Cilia, Goritia & Iſtria. Aenopontano uero iudicio parẽt di
tiones Sueuicæ, Veldkirchium, Sunggoia, Alſatia, Briſgoia & Tyrolis. Fridericus Impe
rator pater Maximiliani primum cœpit uſurpare titulum archiducatus Auſtriæ. Filia eiu
Kunigundis nupſit Alberto duci Bauariæ, fuitq́ mater modernorum ducum Bauariæ.

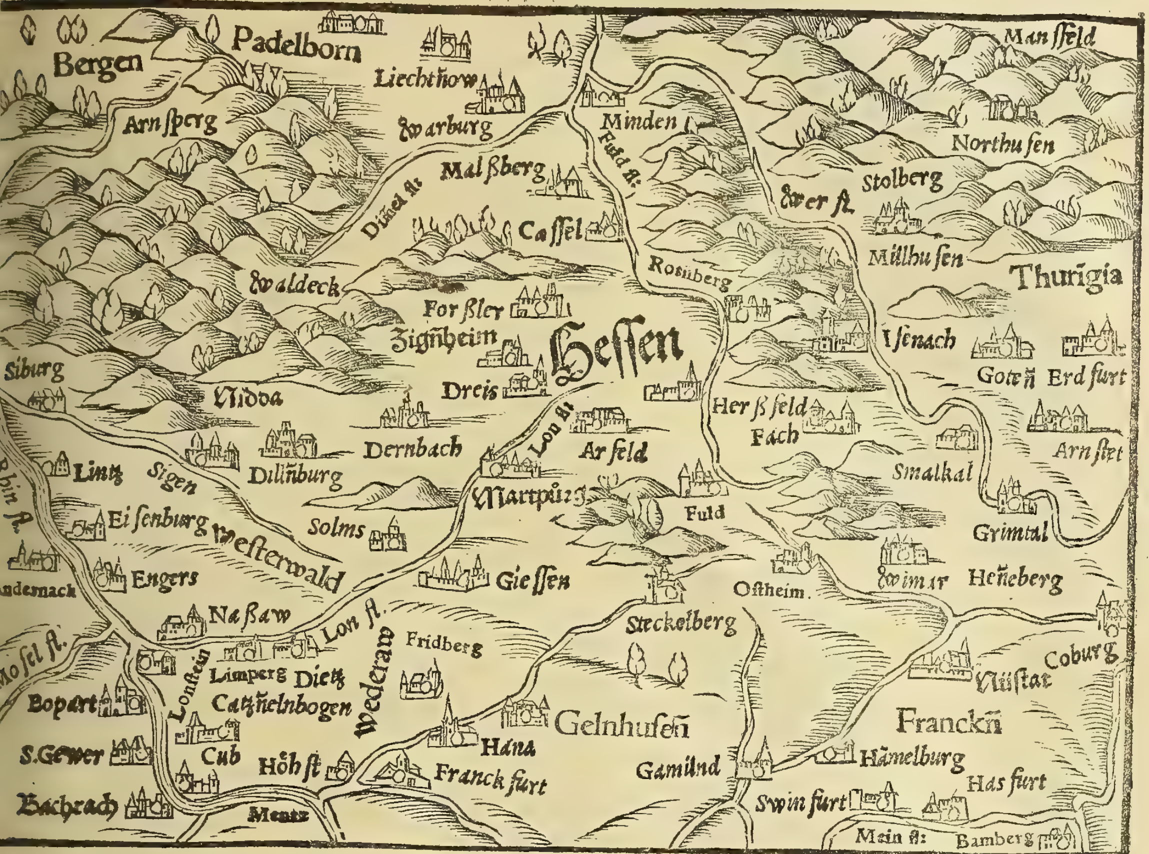
Cõtinuatio genealogiæ ad tẽpora noſtra.

- Fridericus Imperator
  - Chriſtophorus
  - Maximilianus
    - Philippus
      - Carolus
        - Ferdinandus
        - Philippus
      - Leonora
      - Iſabella
      - Catharina
      - Ferdinandus
        - Maximilianus
        - Ferdinandus
        - Carolus
        - Anna
        - Maria
        - Magdalena
        - Catharina
        - Leonora
        - Margareta
        - Barbara
        - Vrſula
        - Helena
      - Maria
    - Margareta
  - Kunigundis

Iſabella filia Philippi locata eſt Chriſtierno regi Daniæ. Leonora uerò nupta eſt Frãciſc
regi Gallię, et Catarina regi Portugalliæ. Maria aũt Ludouico regi Vngar. Mortuꝰ eſt re
Philipp. an. 1506. in Septẽb. in ciuitate Burgẽſi, relictis multis filijs, ut genealogia oſtẽdi

Haſſi

HASSIAE DESCRIPTIO, quæ noſtro æuo Landgrauiatus uocatur Haſſiæ.

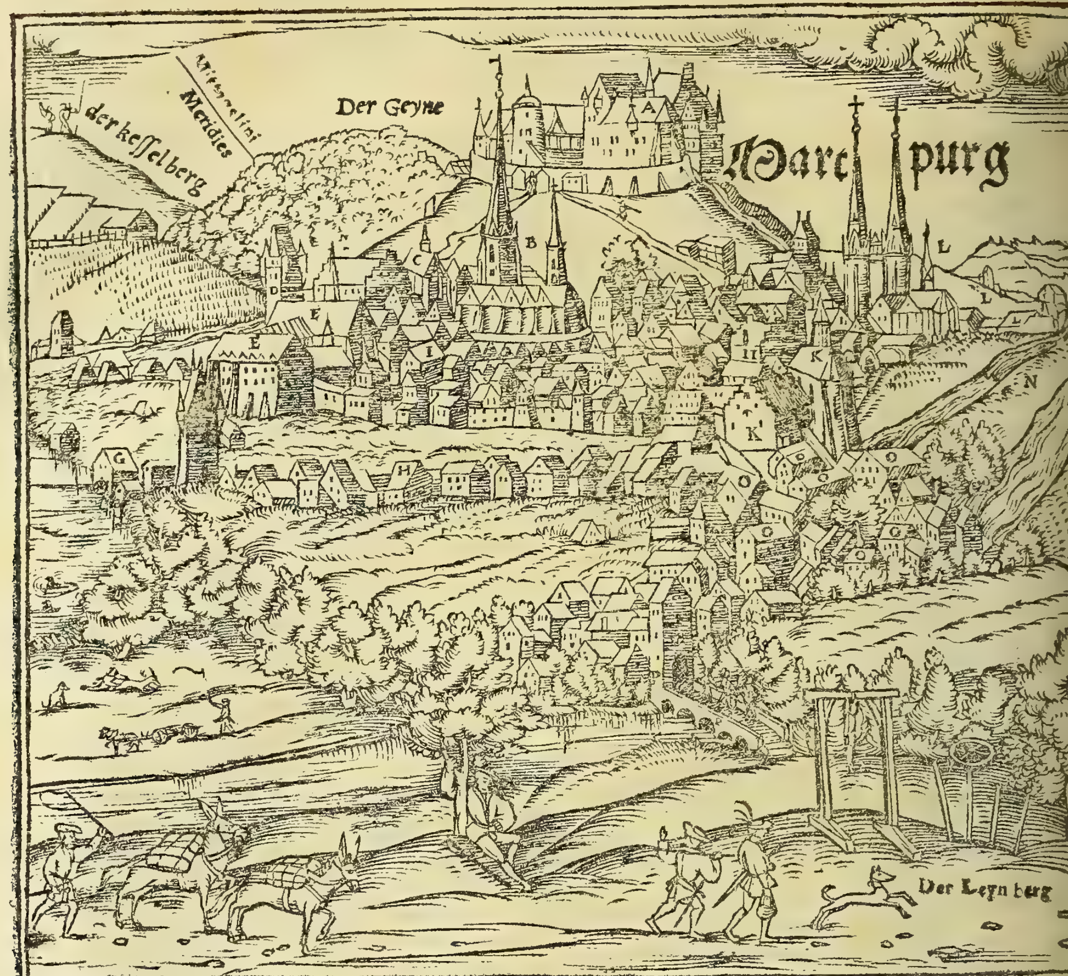

TErra quæ Mœno uerſus ſeptentrionē extenditur, à prædeceſſorib. noſtris adſcri
bitur Teutoniæ inferiori, complectiturq; in primis Haſſoniam, Thuringiam &
Miſniam. Haſſonia ab occaſu cōtingit Rhenum, & ortu Thuringiam atq; Saxo
niam uerſus aquilonē uerò confinis eſt terræ Brunſuicenſiū, & pro parte Vueſt-
aliæ. Vnde uerò Haſſia uel Haſſonia ſic denominetur certa ratio non habetur. Sunt qui
gunt montem Haſſonem, à quo nomen acceperit. Alijs uerò placet, Haſſos ſeu Heſſos
Chattis, qui in hac regione habitaſſe cōmemorantur, t in ſ mutato, prognatos, unde ad
eſt loci nomen Catzen Elnbogen, gentis illius conteſtans uetuſtatem. Producit regio
a colonis ſuis uictum neceſſarium, nihil ſuperfluum, nutrit pecora, feraxq; eſt frumenti
non uini, niſi ubi contingit Rhenum & iuxta ripam Lanæ ſeu ut alij uocant Loni fluuij
er multa oppida quæ Haſsia habet duo ſunt præcipua, Caſſellæ & Martpurgum. Mart-
gi picturam genuiuam, miſit ad meam ſollicitationem eximius uir Iohannes Dryan-
, mathematicus & Phyſicus, quod quidam putāt ſic dictum à deo Marte, alij autem uo-
t illud ſic nominatum à Marcomiro Francorum principe.

Explicatio quorundam priuatorum locorum oppidi Martpurgenſis.

Sedes principis. B Parochiali eccleſia. C Caputiatorū olim eccleſia, nūc ſchola me-
orum. D Porta ducens Francofordiam. E Olim Franciſcanum cœnobiū nunc colle-
m ſtudioſorum. F G H Porta, Molendinum, tractus uiridarij. I Medium ciuitatis. K
im monaſterium Dominicanorum, hodie ſchola. L Domus Teutonica & templum
liſabeth. M Duo riui Lonæ. N Horti & prata. O Pons lapideus. O o Altera op
i pars, Vuendenhauſen dicta. P p Porta & pons in extremitate oppidi.

Martpurgum.

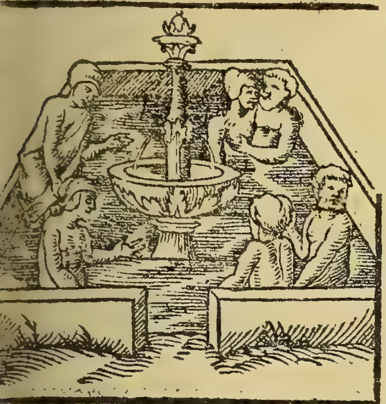
HAud procul à Martpurgo eſt oppidum Franckenberg, quod quidam ſcribunt c
ditum à Carolo magno, denominatumq́ ſic ab eius familia.

De dominio Haſsiæ.

FVit olim Haſſia tantum comitatus ſubiectus domi
Thuringiæ, id quod probat liber Torneamentorũ
quo ſcribitur, quod anno Chriſti 1042. Ludouicu
mes Haſſiæ fuerint Hallis in ludo militari celebra
ſed factus deinde Landgrauiatus, aſcēdit filia ſupra matt
Acceſſit tandem & comitatus Katzen Elnbogen, idq́ pe
liam ultimi comitis, quem duxit Henricus Landgrauius
quo infra ſuo loco quo dicturus ſum. Sciendum præterea
donem epiſcopum Moguntinum iuſſu Conradi Imperat
ſecundi aliqua bona in Thuringia dediſſe cuidã inſigni u
Ludouico barbato nomine, fecitq́ eum dominum in terr
Lãdgrauiatus Thuringiæ. la. Is genuit Ludouicum ſaltatorem, qui & ipſe genuit filiũ nomine Ludouicũ, cui Lud
cus Cæſar dedit filiam ſuam uxorem, creauit'que eum comitem prouincialem Thuring
qui primus in Thuringia fuit Landgrauius. Longe pòſt ſuccreuit Landgrauiatus Ha
Landgrauiatu Thuringiæ, ſicut & in hunc uſq; diem ſimilia habent inſignia, niſi quòd
bei tramites ſunt tranſpoſiti. Anno Chriſti 1241. defecit ſemen uirile Landgrauiorũ T
ringiæ, peruenitq́ ditio illa ad marchiones Miſnenſes annuente Friderico ſecundo. Si
d

Albertus marchio habuit Imp. filiã uxorẽ,& mater eius erat ex familia Landgrauio- Thuringiæ, atq; ob id plus iuris habuit in regione illa quàm extraneus quiſquã. Sed his ctis redeo ad Haſſiã,& ad alias regiones ſeu ditiones intra limites eius comprehenſas. de notabis, intra Mœnũ & Vueſtphaliam non tantam Haſſiam contineri, ſed & Rhin auiam, Vueſteruualdiam, Vuederauiam, comitatus Naſſauueñ. Kunigſteineñ. Hana- ueñ. Eiſenburgenſem, multaq; alia dominia. Rhingrauia eſt regio Rhenana, habens à ergo, hoc eſt ad ſeptentrionẽ montes, qui auſtrũ reſpiciunt, torrenturq; ſole meridiano & roferunt uina nobiliſs. quæ ad Angliã uſq; per Rhenũ & mare deferuntur. Effundunt de

nicq; aquas calidiſs. in loco Vuiſsbaden, diſtante à Moguntia .1. mil. quæ therme à remotis frequentantur locis. hinc mõtes Haſſiã à meridie partim claudentes, ad occaſum extenduntur, ſpacio quatuor aut 5. mill. fiuntq; ſenſim fertiliores, maxime aũt in Rudesheim è regione Bingij, ubi nobiliſs. creſcit uinũ Phyſici qui harũ Vuiſbadenſiũ thermarũ indagauerunt uires, ſcribunt aquas earum cõtinere ſulphur, alumẽ, & parũ nitri, atq; ob id aqua illa prodeſt rigidis neruis et uenis, calefacit membra frigroe eneruata. Tollit quoq; omnẽ immunditiã, quæ cuti ex ulceribus & ſcabie adhæret. Cæterũ Rhingauiæ dominiũ ſpectat ad epiſcopum Moguntineñ. nec habet niſi unã ciuitatẽ, Eltfeldiã appellatã, & multas egregias q; magnas uillas, quæ etiã oppidis conferri poſſunt. Vbi deſinit Rhingauia, in confinio us ſitũ eſt oppidũ Cub, quod agnoſcit principẽ Palatinũ dominũ ſicut ſupra memoraui q; inde ſequitur comitatus Katzẽ Elbogẽſis, ad Rhenũ uſq; protenſus, in cuius ripa habe r elegans caſtrum Brubach appellatũ, atq; alia loca, infra & ſupra Maguntiam ſita.

Rhingauia. *Vuiſsbaden.* *KatzenElnbogen.*

Genealogia Landgrauiorum Haſsiæ.

Vt iam diximus, Lãdgrauiatus Haſſiæ ſubortus eſt ex Lãdgrauiatu Thuringię, creuitq; embrum ſupra caput, ſed quos habuerit præſides à 400. aut 500. annis non conſtat. Ego c deducam genealogiam à Ludouico diuæ Eliſabeth marito uſque ad tempora noſtra, iamſi quædam non omnino certa eſſe uideantur.

1 udouicus Landgrauius Thuringeñ. uxor eius diua Eliſabeth
2 Sophia filia quã duxit Henricus dux Bauariæ
3 Henricus cognominatus puer Haſſiæ
- Ludouicus epiſcopus Monaſterienſis
- 4 Otto Landgrauius
- Septem filiæ.

Ludouicus hic primo ſignatus loco, Landg. Thuringeñ. habuit uxorẽ Eliſabethã filiã gis Vngariæ, reliquitq; filiũ & filiam. Filij nomen erat Hermannus, mortuusq; eſt in adoſcentia, ducta tamen uxore Beatrice ducis Brabantiæ filia, quæ poſtea nupſit Vuilhelmo miti Flandriæ. Mortuo autem Hermãno, ſororius eius Henricus dux Brabantiæ factus ominus Haſſiæ, dedit filio ſuo Henrico puero Haſsiam & alteri filio Brabantiam. Henus genuit Ludouicum, Ottonem & ſeptem filias. Ludouicus epiſcopus conſtruxit au- n Martpurgenſem & ſacellum in burgo. Septem filiæ nupſerũt comitibus à Seine, Hen- nberg, Nurẽberg, Ochſenſtein, Vualdeckeñ. &c. Ab Ottone deducitur ſeries genealo- giæ in hunc modum.

Cõſtruitur aula Martpurgẽſis.

4 Otto Landgrauius
- Otto epiſcopus Meidenburgenſis
- Hermannus, mortuus ſtatim
- 5 Henricus
  - Eliſabeth
  - Adelheidis
  - Otto
  - Hermannus
    - Margareta
    - Agnes
    - 7 Ludouicus
      - 8 Ludouicus
        - 9 Vuilhelmus ſenior
        - 11 Vuilhelmus medius
          - 12 Philippus
        - Eliſabeth
      - Hermãnus epiſcop.
      - Eliſabeth
      - Henricus
        - 10 Vuilhelmus iunior
        - Eliſabeth
        - Ludouicus
- Ludouicus

4 Otto genuit multos liberos. Filius Otto epiſc. Meidenburgenſis ædificauit caſtrun
appellauit à ſe Ottenſtein. Duo Henricus & Ludouicus certis conditionibus atq; ſorti
Sorte ducitur uxor. proiectione in hunc modum diuiſeruut terrã. Conuenit inter eos ut unus tantũ duceret u
xorem, alius autem cœlebs maneret, poſſideretq; Grebenſtein, Imenhaus & Nordecke
iuxta Leinum fluuium. Conuenit præterea inter eos, ut uterq; apud unam & eandem ſpo
ſam ageret pro cũ. & quem illa ex eis deligeret maritũ, is dominus eſſet terræ. Venerũt er
go ambo ad filiam marchionis Miſnenſis, indicaueruntq; illi animum ſuum rogantes, ut
magis placeret, hunc ſuſciperet oſculo amoris. At illa conſentiens in Henricum, fecit illu
dominum terræ. Ludouicus tamen pactis non ſtans, duxit uxorem comitiſſam à Span
heim, ſuſtulit ex ea Hermannum Landgrauium. Et quoniam renunciauerat iuri ſuo quo
in principatu habuerat, miſit filium ſuum ad Academias, ut literarũ gnarus eccleſiaſtic
addiceretur officiis, ſicut etiam poſtea ab Ottone Meidenburgẽſi epiſc. patruo ſuo Canc
nicatũ obtinuit & aliquandiu poſſedit. Henricus Landgrauius ducta uxore ex familia co
mitũ Cleuenſium, ſuſtulit ex ea filium Ottonẽ & duas filias Adelheidim ſcilicet, quam du
xit uxorẽ rex Poloniæ, & Eliſabetham, quam accepit uxorem Albertus dux Brunſuicenſ
Ottone mortuo ante patrẽ ſine liberis, conabat̃ Henricus adminiſtrationẽ regionis trad
re genero ſuo Alberto Brunſuicenſi, ſed irritatus ab eodem genero, iurauit per ſanctã El
ſabethã, ſe mutare propoſitum, quod & fecit. Nam miſit pro Hermanno canonico nepo
ſuo, inſtituitq; eum principem in Landgrauiatu. Ille ergo accepta uxore genuit duas filia
et unum filiũ, qui etiã patri ſucceſſit in principatu. Fundauit aũt Henricus duas collegiat
eccleſias unã Caſſilii & alerã Rodenburgi. Succeſſit Ludouico filius eius Ludouicus, æ
te inter reliquos fratres ſenior, habuitq; uxore Mechtildẽ Vuirtenbergẽſem, quæ ei genu
duos filios, Vuilhelmũ ſeniorem & Vuilhelmũ mediũ. atq; filiam unam. Frater eius ha
tauit iuxta Lynum fluuium, habuitq; uxorem Annam de Katzen Elnbogen & Dietz. H
mannus uerò fuit epiſcopus fuit Colonienſis. Vuilhelmus ſenior curiam ſuam habuit C
filiis & frater eius Spangenbergæ, & Vuilhelmus iunior adeptus eſt an. Chriſti 1489. adn
niſtrationem Martpurgenſis regionis, comitatus KatzenElnbogenſis, Dietzenſis, Zi
genheimenſis & Niddenſis, cooperante Hermanno epiſcopo Colonienſi tutore eius, h
buitq; uxorem Eliſabetham principis Palatini filiam, quã duxit anno Chriſti 1498. ſed m
tuus eſt abſq; prole anno 1500. ſucceſsitq; illi in adminiſtratione principatus Vuilhelm
Philippus Landgrauius. medius, atq; ille duxit uxorem filiam Magni ducis Meckelburgenſis, ex qua ſuſtulit an
anno Chriſti 1504. Philippũ Landgrauium, qui hodie Haſsię dominatur. Pater eius Vu
helmus mortuus eſt anno Chriſti 1509. poſt longam miſerabilem ſacri ignis tam in corp
re quàm in membris ardorem, necnon puſtularum morbum incurabilem. Computrueru
enim propter nimietatem morbi circa faciem & in arteriis carnes uſq; adeo, ut nedum ſu
ſed etiam ſubiipſi factus importabilis, tandem longo cruciatu tabe conſumptus eſt.

Philippus Langrauius, uxor eius Chriſtiana filia Gregorii ducis Saxoniæ & marchionis.	Agnes uxor Mauriciæ ducis Saxoniæ Anna uxor ducis Vuolfgangi de Zuueibrugk Vuilhelmus Philippus Ludouicus Ludouicus

Philippus is Anno 1528. Contra epiſcopos Vũrtzburgenſem, Bambergenſem & Mo
tinenſem bellũ mouit, poſtea 1534. Vdarico Vuirtenbergenſi Principi auxilio fuit ut is a
tum dominium quo per 15. annum caruerat, recuperat, cum antea 1531. iis, qui religionis
go, in Germania uocatur Euangelici ſe coniunxiſſet. 1535. Monaſterienſium urbem, ab A
nabaptiſtis in Vueſtphalia occupatam cum aliis principibus oppugnauit & expugnau
Smalkaldico fœderi acceſſit 1536. Henricũ iuniorem Brunſuicenſem ducem 1542. ditio
ſua eiecit, quem etiam auitum regnum re petentem cum Carolo Victore filio capit an
1545. Exorto uerò inter Carolum V. Imp. bello cum Imperii ordinibus, dux exercitus Sm
kaldici fœderis factus, 1546. bellum geſsit cum Imp. deinde male ſuccedentibus rebus,
Iunii anno 1547. Imperatori ſe dedidit liberato Brunſuicenſe cum filio in cu-
ſtodia Cæſaris detentus, tandem anno 1552. poſtliminio re-
uerſus, ſuis reſtitutus.

Co

Chorographia Buchoniæ, per Georgium Vuicelium conſcripta.

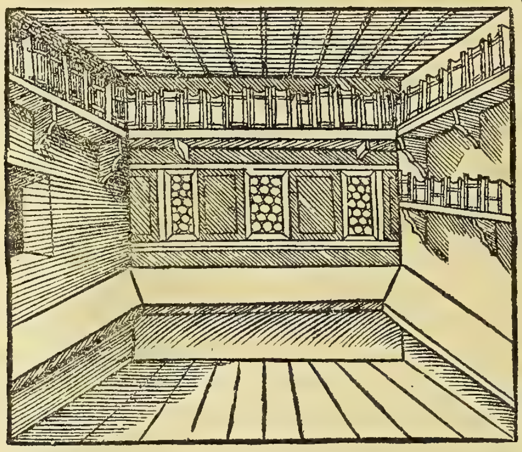
Georgius Vuicelius ſuo D. Sebaſtiano Munſtero ſalutem optat.

LIteras tuas Theobaldus noſter è Vuirciburgo unà cum tabulis aliquot curauit ad
me preferendas. Mirum uerò, ut inſtitutum iſtud tuum mihi arrideat. Aiebam, Mũ
ſteri eſt, ingentia & quæ nemo hactenus attentauit, peculiari quodam naturę inſtin
ctu moliri. Quid ille in prouehendo Hebraiſmo pariter ac Chaldaiſmo non præ/
itit? Quam ſcholam ille non beauit? Quos doctos non docuit? Quanti precij ſit editio ue
ris Teſtamenti? Nec quieſcit uir max. ſatagens nimirum, ut nobis eos quoqꝫ libros in He
æo cõquirat atqꝫ exhibeat, qui extra canonem, inter hagiographa tamen habiti ſunt. Cæ/
rum, ut ad inſtitutũ Coſmographiæ tuæ opt. Sebaſtiane reuertar, adlaboraui ne non res
ic quoqꝫ ſuccederet. Antiſtes Fuldenſis protinus iuſſit ut Corographiam adornarem, re
ſantemqꝫ in aſſenſum protraxit. Videor autem mihi diffuſiſſima quæqꝫ in arctum rède/
iſſe. Delineatam quoqꝫ ciuitatem Fuldenſem unà mitto, manus eſt Broſameri præſtantiſ
ni pictoris apud Erfurdiam. Tu nunc Sebaſtiane, macte uirtute ac ſtudio tali quod ag/
eſſus es, perfice. Vale in Chriſto Ieſu. Fuldæ 18. Martij, Anno 1549.

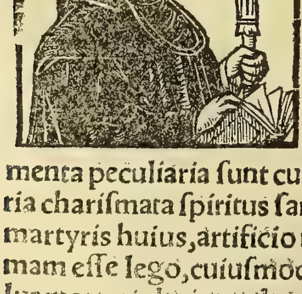
Buchoniæ & Fuldæ metropolis eius deſcriptio.

FVlda metropolis eſt eius in Germania regionis, quam olim Buconiam, alij Bucho
niæ ſyluam ſeu ſolitudinem appellabant, à Fago nimirum, unde hodie Fagoniam
hanc & Fagunetum dicimus. Equidem id nominis à Fago obueniſſe regiunculæ,
uel huius oppidum Fagus, quod uulgo Fag ſeu Fach uocant, atteſtatur: cui ciuitati
aurus mons præaltus affinis eſt. Cæterum regionis huius ſitus exiſtit inter Thuringiam
anciam. Vuederaugiam & Heſſiam, cumqꝫ ſingulis harum regionum (ipſo uelut in cen/
o locata, fines iungit. Oppidis, caſtris, uillis, fluuijs, ſtagnis, nemoribus, agris, hortis, pra
, fontium bonitate, totius deniqꝫ fundi fertilitate (ut harum quidem aſperiorum regio/
m natura fert) haud quaquam aſpernanda Germaniæ pars, etſi non uitifera. Ripas ha/
t Fuldam, (quæ præterlabens ciuitati nomen dedit,) Hunam, Guerram, Vlſteram: Vi/ *Amnes Fagoniæ.*
los ciuitati proximos pleroſqꝫ Cellas cognominant, in argumentum ueteris & feliciter
augeſcentis Benedictini Sodalitij. Omnis uerò regio ſyluis cingitur, quercu fagoqꝫ di/
ſimis. Vt autem media iſthæc eſt ratione ſitus, ita lingna media cõmuniter utitur, quam
delicet agnoſcas nec ſuperioris eſſe Germaniæ, nec inferioris. Inſtituta Chriſtianæ reli/
onis ferè ſunt. Ingenium olim mitius, ſeculis quippe minus corruptis. Morum ſimplici/
s probitasque, qua hanc gentem finitimos quondam antecelluiſſe accepimus ob tempo/
m rerumqꝫ uariam mutationem, exilior. Victum ſibi urbs potiſſimum lana linoqꝫ parat.
uas ſuas merces euehit, partim Vuirceburgum Franciæ, partim Caſſellum Heſſiæ. Præ/
uum uerò tam regionis decus atque ornamentum eſt peruetuſta illa & plane anguſta
ſilica ſancti ſaluatoris, quam longeque celeberrimam memoria diui Bonifacij reddidit, *Baſilica Saluatoris.*
cuius auſpicio diuino Fuldana ciuitas primum & condita & aucta, uaſta ante ſolitudo.
ſilica enim hæc antiquiſsimi monaſterij, prior oppido cõſtructa fuit, anno nimirum no
æ ſalutis 755. Imperatore Pipino Caroli magni patre. Quo tempore Vuenfridus,
ſt Agathopœus ſiue Bonifacius dictus, è Britannia in Germaniam uenit apoſtolus
riſti. Iam uirum fuiſſe doctum & eundem ſcriptorem Bonifacium, uel Iohannes
itemius refert. Huius certè uitam à diuo Vuillibaldo epiſcopo Eyſtett. primo, poſte/ *Bonifacius Germanorum apoſtolus.*
ati commendatam eſſe, teſtimonia minimè dubia ſuperſunt. Verum hæc extra propo
um. De iactis Baſilicæ ac cœnobij contigui fundamentis per ipſum ſanctum Bonifaci/
CHRISTI martyrem, regnante ac fauente Carolo magno magnus eſt conſenſus an
lium. Iiſdem primis annis, Ruggero teſte, oratorium cœpit extrui in monte, qui olim
lgò Biſcofesbergh (ita enim liber habet) appellatus, nunc mons beatæ uirginis Mariæ
ſigne monaſterium, ſed tumultuantibus ruſticis exuſtum. Illi uiculus adiacet Hora
tus. Nam martyrem illic certis horis orauiſſe ferunt. Quercetum montis huius in
netum hodie uertitur. Quin in illo ipſo mõte epiſcopi, prima Fuldenſiũ parochia fuiſſe

ſcribitur. Circa hæc tempora Bonifacij præluſtriſſimi Germaniæ doctoris exædificatũ
Michaëlicon, cuius ſtructuræ uiſendæ uetuſtas typo Ieroſolymitani templi reſpondet.
Eigil abbas. gil eius enim cœnobij & auctor extitit & ornator, idq́; maiore ſtudio quàm dici queat. N
alibi quàm in hoc cœmiterio, hac uita defunctus illi quieſcere uoluit. Quod ſanè cœmit
rium olim peregrinorum ſepultura uocata fuit. Eiuſdem penè antiquitus eſt monaſteriu
S. Petri apoſtoli, ſepulchro diuæ Liobæ ueneradum, nec non S. Iohannis, quod Raban.
Maurus Bonif. magni auditor extruxit. Porro S. Andreæ, quod hodie Noui montis, à R
chardo collocatum, inferioris ætatis eſt. Atq; hos quidem colles complectitur Fuldanæ
uitatis ambitus, idq́; in propinquo, Petrum ad orientem ſolem habẽs, Iohannem meridi
nalem ferè, Andream ad occidentem & Mariam ad ſeptentrionem. Continet hæc item
tio alia cœnobia, uidelicet curiam Solæ, Eccleſiam ſyluæ, Villam ueterẽ, Hoſtam, Rura
Cellam, Tullam, quin duo etiam presbyterorum collegiola, alterum in oppido, cui ab H
norum campo nomen inditum eſt, alterũ, cui à Rabani uico, ut interim, Salmonſteri & B
ſellæ ruinas taceam. Sed ad Baſilicam S. Saluatoris redeo. Vocarunt hanc primis temp
ribus maiorem eccleſiam, ſicuti coniunctum monaſterium, Summum. Vtrunq; ædificiu
operoſis fratrum manibus effectũ, maximè Sturmi & Gangolpho præſidentibus. Eteni
ſub hoc poſteriore Ratgarius (paulo pòſt in abbatem ſubrogatus) magiſter cœmẽtarioru
fuiſſe legitur. Operas etiam ſuas fratres (quorum illo ſeculo quadringenti ſimul uixêre)
Bibliotheca uetuſtiſsima. ſculpendo & pingendo coniunxerant. Eius artis monumẽta quædam reliqua uideas lic
Cum primis uerò clarum atq; illuſtre eſt templum hoc Dominicũ bibliotheca, qua nec u

tuſtiorem aliam, nec locupletiorem habet G
mania. Manuſcripti codices uniuerſi ſunt,
uniuerſi membranacei. Digeſti in claſſes 48.
ſeruantur ex omni authorum genere. Tant
perſcribendi labores, annos plus minus ue
CC. exantlarunt ſtudioſi cœnobitæ. Aliæ b
bliothecæ libros tantum qualeſcunque con
nent: hæc conſeruat nobis librorum matric
ac archetypos, ad quos ab officinis eruditi
lebant confugere. Iam à Scholę quoque glo
lelebrandus. Huc enim quondam commeatu
eſt ad diſcendas literas, id quod uel ex hiſto
antiſtitis Eigili liquebat, qui puer etiamnu
autore Candido, ad ſcholam monaſterij fuit
liunde adductus. Ad hæc litterarum ſtudia
iunxerunt iugem diui cultus obſeruationem, de qua libellũ Imperatori Carolo magno e
hibuerunt, eum uidelicet colendi Dei morem catholicum, ut propugnet Imperator, obſ
crantes, quemdmodum in uita Ratgerij legitur, cuius cenotaphium in monte B. Virgin
hodie uiſitur. Equidem doctorum hominum futura præclariſſimum, ſi quod aliud, m
Rabanus. naſterium Fuldenſe, ſuperioribus ſeculis extitit. Dedit eccleſiæ Rabanum Maur. Angli

diſcipulum dedit Strabum ſcriptorem, nempe Ludouici prin
tempore. Dedit Ottofridum Rabani auditorem: dedit Mari
num ſub Henrico Imper. quarto, dedit Adrianum Chronogr
phum, Rudolfum Flauiacenſem, & Raculphum & Theodor
cum & Vuilleramum poſtea Merſsburgenſem. Poterat colleg
um de Vlricho Hutteno quoq; gloriari, ſi perſtitiſſet. Io. Tr
Spanh. nullo non loco ſcriptorum ſuorum Bonifaciana noſt
prędicat. Ex abbatibus huius collegij accepit epiſcopos Mogu
tia, Friſingia, Halberſtadiũ, Hildesheimia, & c. Sacræ ædis orn
menta peculiaria ſunt cum ipſius Bonifacij corpus, tum aliorum complurium, ob ſingul
ria chariſmata ſpiritus ſanctæ honorandæ memoriæ. Extat in crypta ſacrophagus mega
martyris huius, artificio miro fabrefactus, obq́; antiquitatẽ, quàm maxime uiſendus. Fo
mam eſſe lego, cuiuſmodi apoſtol. Petri tumba Romæ ſit. Nec dubium eſt, quin tale Lu
lus martyris huius uelut Achates procurarit, quandoquidem uir tantus Bonfacium illu
ſuum pro Chriſto trucidatum, Fuldæ tumulauit. Inter collectas reliquias arcem tres lib
tener

erent quos martyr ceu enchiridia ſecum ſemper circumferre ſolitus, nempe Teſtamen-
um nouum totum, quatuor Euangelia ſeorſim, quem codicem ipſum ſuis digitis exaraſ-
e legimus, literis incognitis noſtro ſeculo. Ab Imperatore ipſo Arnulpho reſtitutũ fuiſ-
e Hugonis abbatis IX. precibus. Tertio libro collectanea quædam continẽtur de ſua do
ctrina fideq́ S. Triados, præſertim ex Cereali Africa, contra hæreſes. Is liber hoſtili ferro
æſus, quum inſtar clypei fuiſſet cædentibus Friſijs obiectus. Vnde adhuc icon martyris li- *Liber clypeus.*
rum enſe transfoſſum præfert. De Baſilicæ ſtructura magnifica, quia laboro breuis eſſe
ihil hic cõminiſcar. Nobiliſsima fabrica ſuam alibi laudem meretur. Hæc bis terq́ confla
grauit, ſed ſubinde redintegrata. Inter decora eius, artificioſiſsima Cymbali machina, atq́
æc penſilis uolubiliſq́ eſt, uulgus auream rotam appellat: item effigies Caroli Magni Au
guſti ad uiuum columna quadam inciſa. Cõciliat præterea huic ædi perpetuum nomen &
decus annua iſta peregrinatio tot ex omni Germania populorũ. Lego feſtum (quod ad me
moriam S. Bonifacij martyris per multa ſæpe millia Chriſtianorũ religioſe confluxerũt)
miſſam S. Bonifacij ueteribus fuiſſe appellatũ. Quo die publica pœnitẽtia cuiuis patebat
uiuſq́ ueteris ſpecimen edebatur. Cauſam accurrentiũ & uelut inundantium Germaniæ
populorũ hãc fuiſſe exiſtimo, ut uidelicet noſtri homines quidã priſcæ pietatis ardore hîc
coram illius oſſa cernerent & deo ſupplicarent gratiasq́ agerent apud memoriã illius, quem
uidelicet agnoſcebant primũ in his regionibus fidei Chriſtianæ iecisse ſemina. Ex hac e-
im ſolitudine prodierat in communẽ patriã uerbũ domini. Qua de re aliàs. Libet hic tan- *Reginonis te-*
um paucula Reginonis Chronographi uerba ſubnectere. Bonifacius inquit, in Germa- *ſtimonium.*
ia uerbũ ſalutis prædicauit, & gentẽ illam in tenebris euangelica luce illuſtrauit. Hæc Re
gino. Succeſſu tandem temporum perdonationẽ atq́ immunitates religioſorum regum,
æc eccleſiaſtica ditio euecta eò fuit, ut huius antiſtes in numero procerum Romani impe-
j ponendus eſſe iudicaretur. Quin etiã hæc eccleſia imperatorũ olim fauore ſingulari de-
orata eſt inſigni libertatẽ, adeo ut eam omnium principũ, ipſorum archiepiſcoporũ quo-
ue poteſtate exemptã & Romanæ tantũ ſedi ſubiectam eſſe uoluerint. Ad quam egregiã
anè immunitatẽ dignatio primatus acceſſit, & item Archicancellariatus ſeu Archicapel-
natus (nam è geſtis ſuperiorum ætatum, eandem hanc dignitatẽ fuiſſe apparet) ſi quis for
tituli ſplendorem æſtimet, quem tamẽ quo quiſq́ melior antiſtes eſt, eo minus attolit, am
ituq́ cæteris præfert. Hinc tot ac tantarum feudarum, ut uocant, liberaliſſimę donationes
li contigerunt. Quod principatus huius ornamẽtum cum primis eſt ſpectabile. Profecto *Abbatiæ Ful-*
ut multa in pauca conferam) certare hæc Abbatia cum epiſcopatu aliquo poſſit, maxime *denſis dignitas*
bi bona regionis pars, quæ oppignerata eſt repignerabitur. Adiecit Carolus Magnus Ful
enſi eccleſiæ clauſtrum Holtzkirch, quod Frahandus princeps reſtaurauit in comitatu
Uertheimenſi. Acceſſit inſuper Hameiburgum oppidũ Franciæ, uini perquàm ferax, pa
ius idem Iohannis Frobenij nidus, ſicut & Adamus Petri hinc originem duxit, natus in
oppido Langendorff, quibus uiris ſtudioſorum cœtus nõ uulgarem debet gratiam, ob plu
mos & optimos libros, quos ſua induſtria per typos in uniuerſum mundũ ſparſerũt. Nec
prætermitti debet, quòd hæc ditio perpeſſa fuit uarias atq́ has acerbiſſimas infeſtationes,
nimirum ſub Conrado Buchnaugio, Bartolo Leopoldo, Henrico Hohenburgo, & ætate
noſtra præſidentẽ utroq́ Hennenbergio, Philippo deniq́ noſtro. Nam Hartomanni cu-
iſdam nullam mentionem facere decretum eſt. Ad ultimum obſcuram ignobilemq́ Bu-
coniam eſſe non ſinunt creberrimæ tranſitiones iter facientium inter Rhenum & Salam.
Hoc tempore præſidet huic Fagoniæ Reuerendiſs. D. Philippus Shenck à Schueinsburg,
gubernator integerrimus pariter ac prudeutiſſimus. Nec ille minore doctrina quàm pieta-
clarus. Atq́ hæc quidem in præſentia. Anno 1546. Ioannes Fridericus Saxoniæ dux cum
exercitu ſuo ex Sueuia reuerſus, Fuldam peruenit, Abbati Fuldenſi extorſit 30000. aureo
rum ipſoq́ diſcendente, fuerunt ex peditibus, qui ipſa uigilia natiuitatis Chri
ſti depredare urbem & euertere decreuerant, ſed auxilio Dei ci
ues & incolæ hanc fecem expulerunt & fugaue-
runt uiriliter.

Catalogus

Catalogus abbatum Fuldenſium.

1 S.Sturmis
2 Gangolfus
3 Ratgarius
4 Eigil
5 Rabanus Maurus
6 Hatto
7 Diedo
8 Sieghardus
9 Huggi
10 Hiecho
11 Hildebrand
12 Hadamarus
13 Hatto
14 Vuernherus
15 Brandochus
16 Boppo
17 Erkenboldus
18 Richardus
19 Sieguuardus
20 Rohingus
Bardo
Egbertus
Siegfridus
Vuidderadus
25 Ruthardus
Gotefridus
Vuolphelinus
Erlophus
Vdalrichus
30 Henricus
Bertanus
Conradus
33 Alcolfus
Henricus
Marquardus
Hermannus
37 Burghardus
Ruggerus
Conradus
40 Henricus
Hartmannus
Cuno
Conradus
44 Henricus
Bertholdus
Bertholdus
Veringerus
48 Berthous
Marquardus
50 Henricus
Eberhardus
Henricus
Henricus
Conradus
Fridericus
Iohannes
Hermannus
Reinhardus
Iohannes
Hartmannus
Iohannes
Philippus

De Thuringorum regione.

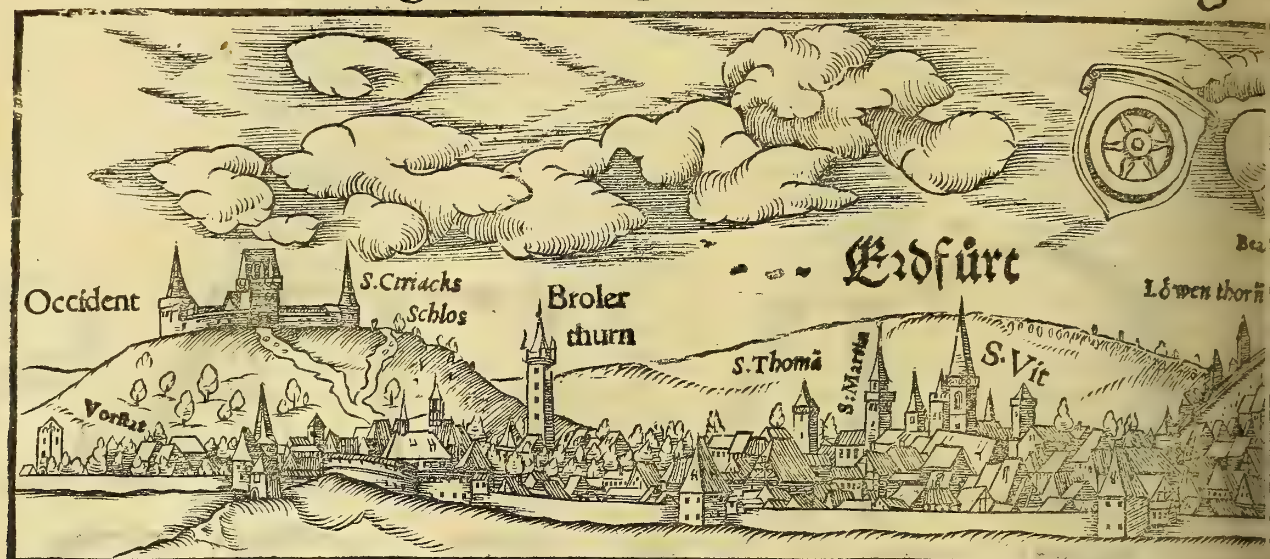
POpuli qui Thuringorũ terram inhabitarunt, dicti fu runt, ut multi ſentiunt, Sorabi, creuitq́ʒ potentia cori in tantum, ut proprium cõſtituerint regnum, excurr retq́ʒ imperium uſqʒ ad Mœnum fluuium in Franco niam. Sed quum inter eos & confines eorum Sueuos perpe tuum eſſet diſſidium, uocatos Francones ex inferiori Germ nia collocarunt in pago Herbipolenſi, qui mediarent inter i pſos & Sueuos. Quam hiſtoriã ſupra prolixius recẽſuimus Franconibus itaqʒ obtinentibus pagum Herbipolenſem, co pit Thuringorum potentia paulatim decreſcere, factumq́ʒ e ut anno Chriſti 524. aboleretur regnũ eorum à regibus Fran corum, qui non modo Franciam ſiue Galliam in ſua habuerunt poteſtate, uerũ & Thurin giam atqʒ Franconiam. Metropolis Thuringorum eſt Erdfordia, de qua paulo pòſt dice mus. Tempore Imperatoris Lotharÿ ſecundi fuit Thuringia ſublimata in Landgrauia tum habueruntq́ʒ Lantgrauÿ illi curiam ſuam in Iſenaco ubi etiam diua Eliſabeth & maritus eius Ludouicus reſederunt. Quomodo uerò iſte Landgrauiatus trãslatus fuerit in Haſſoniam, iam ſupra diximus.

Ciuita

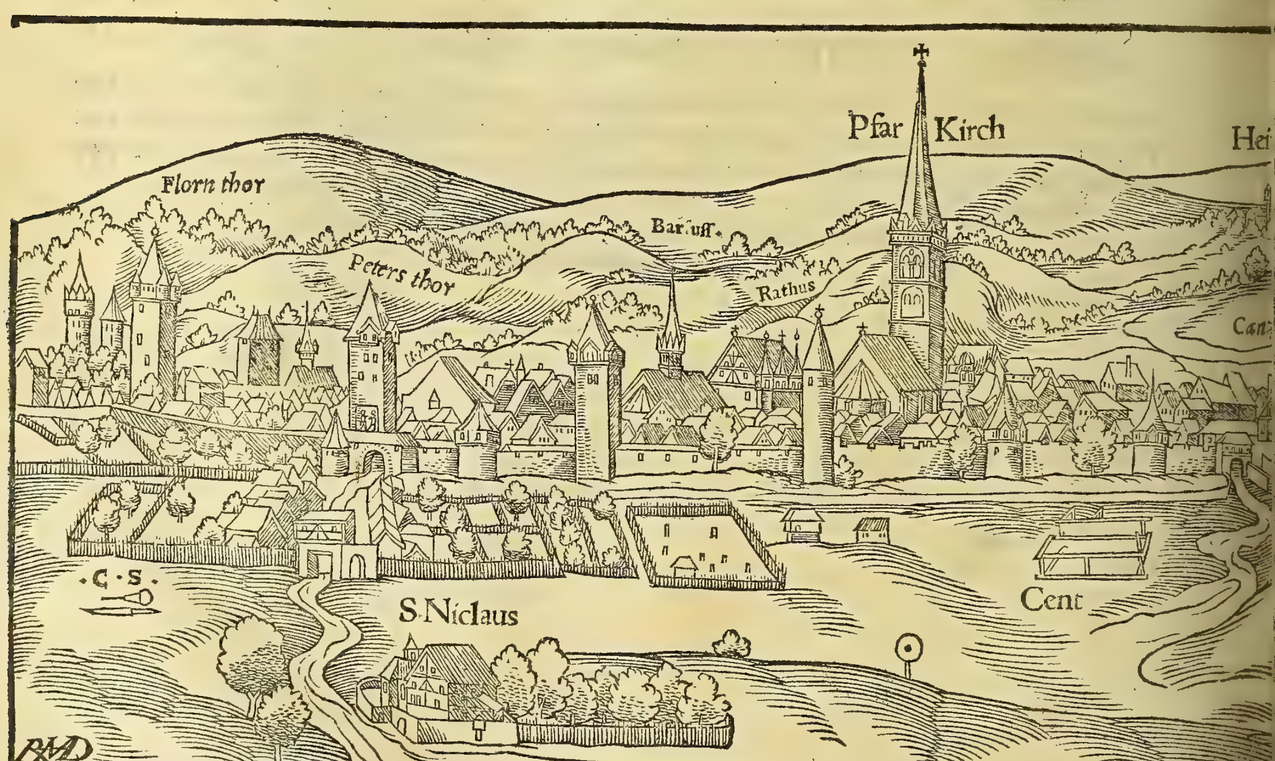
CIVITAS ERDFORdienſis, itemqúe ciuitas Fuldenſis ſuis iconibus exprimuntur.

Poſteriorē exhibuit candido animo Reuerendiſsimus dominus atq; illuſtriſſ. Rom. imperij princeps, dominus Philippus Schenck à Schueinſsburg, abbas ac gubernator integerrimus Fuldenſis ditionis, quā Buchoniā uocant. Erdfordiēſem uerò picturam ad opus noſtrum ornandum ſuppeditauit ſuis ſumptibus eximius uir magiſter Henricus Boppen, Erdfordienſis Mathematicus, amicus noſter ſyncerus.

Erdfordia magnifica atque celeberrima Thuringo

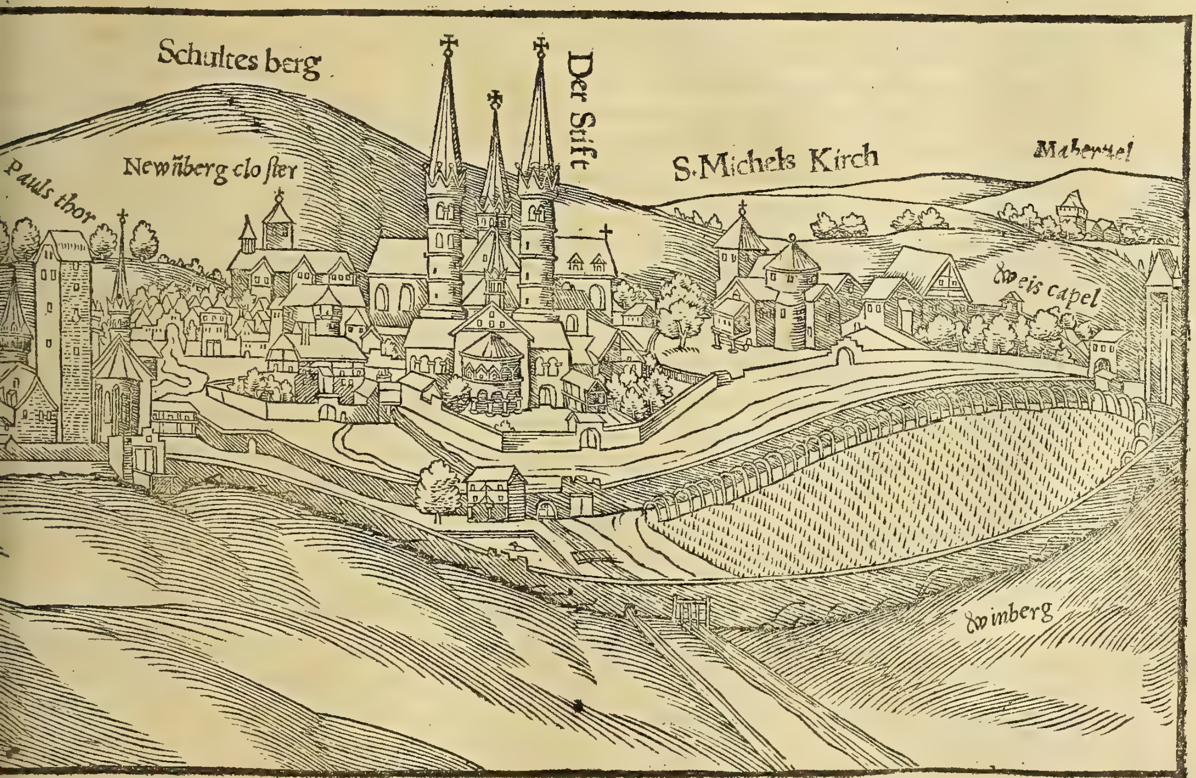
Fuldenſis ciuitatis & celeberrimæ abbatiæ eius ima

…tcunque hic in præcipuis eius edificiis expreſſa.

…ernum ſitum & figuram articulatim exprimens.

Erdfordia

Erdfordia magna ac memorabilis urbs, prouinciæ caput, à priſcis Erphesfurt appellata, habet montẽ excelſum, qui nunc ſancti Petri uocatur, ubi olim fuit arx cõſtructa, quæ poſtea rurſum eſt deſolata, regnanteq́ apud Francos Dagoberto monaſterium celebre ord. ſancti Benedicti diuo Petro dicatum, fuit conſtructum. Deinde Bonifacius archiepiſcopus Maguntinus ſub Pipino Francorum rege eccleſiam glorioſæ uirginis ædificauit, ac ibi epiſcopatum ordinauit, qui tamen paulò poſt Maguntinę eccleſię ceſſit. Huius urbis ager optimus eſt & herbæ fullonũ, quæ Sandix ac Saponaia dicitur, pro tingendis ueſtibus & pannis feraciſſimus. Per cuius arua Gera fluuius & alij amnes currunt, regionem ubertim irrigantes, unde & pecorum paſcuis abundat. Circa annum Chriſti 1066. fuit urbs muro circumdata ac turribus munita, ciuium edibus, monaſteriorum & eccleſiarum ædificijs mirificè creuit, factaq́ eſt totius regionis ſedes, quia eſt in medio eius et abundat frumento, uino & alijs neceſſarijs. Cumq́ hæc regio & urbs à ſoluendis decimis libera fuerit, paſſa eſt à finitimis princib. ob eam cauſam multas calamitates, præcipuè temporibus Henrici quarti Imperatoris. Anno domini 1392. gymnaſium celebre initium ſumpſit. Perpeſſa tandem fuit hæc urbs uaſtationes ac direptiones per incendia uaria. Neq́ eſt aliqua urbs inſignis in Germania, quæ per fatalem ac aduenticium ignem toties ſit exuſta. Vltimo incendio, anno ſcilicet 1472. in die Geruaſij grauiſimũ ſenſit damnum, præſertim in baſilicis uirginis Mariæ & Seueri, ut penè tertia urbis pars incendio perierit. Terribile fuit incendium illud immiſſo igne per conducticios, quorum erat primarius religioſus quidam de ordine prædicatorum. Concrematæ duæ eccleſiæ collegiatæ, cum ponte mercaturarum & inſigni urbis parte. Anno 1509. grauiſſima ſeditio inter Senatũ & ciues oppidi Erdfordienſis exorta fuit propter inſolitas quotannis impoſitas à Senatu plebeis contributiones. Nam cõmunitas in unũ conueniens, ſcire uolebat quantis debitis urbs foret obligata, quantum'ue ære alieno grauata. Senatus uerò tumultũ & populi furorem conſiderãs, blandis illum & mollibus tranquillare uerbis curauit, dicens, tempore opportuno de omnib. & ſingulis tam receptis quam expenſis rationem ſe redditurum. Quibus uerbis ſatiati ciues quieuerunt ad tempus. Adueniente autem conſtituta die, rurſum conueniunt & hortantur Senatum ut rationem reddat. Tunc unus cæteris inſolentior, duris uerbis inuadit eos qui à ciuibus fuerunt miſſi ad Senatũ, quod nõ parum ciues irritauit. Cumq́ res in ambiguo diutius uerſaretur, uidentes ciues ſe nihil proficere apud Senatum, nouum inſtituũt, cautiones claues, priuilegia, theſauros & allodia ſecum detinent, atq́ urbi cautius prouidere contendunt. Rationeq́ facta de receptis & expenſis, inueniunt ſummam capitalem debitorũ, ſexcenta millia florenorum, de quibus quotãnis cenſum dare obligabãtur triginta millia nummum aureorum. Quod cum reſciſſent ciues, mittunt ad archiepiſcopum Maguntinum, auxilium pariter & conſiliũ ab eo implorantes. Epiſcopus ad conſtitutũ diem mittit ciuibus pedites in auxiliũ, ſed cõmonefacti qui fuerant de Senatu deiecti, mittunt ad Fridericũ Saxoniæ ducem ſe ſuaq́ illi dedentes. Mittit dux manum fortem & comprehendit omnes miſſos ab epiſcopo, remittitq́ ad epiſcopum. Qnod uidentes ciues in maiorem uerſi ſeditionem contra ſenatum antiquum inſurgunt & incarcerare contendunt. At illi dilabentes fugiũt ad loca tutiora. Deinde epiſcopus Herbipolẽſis, & Cæſar Maximilianus conati ſunt partes per concordiam componere.

Gymnaſiũ Erdforſienſe.

Vrbis incendiũ

Seditio Erdfordiæ.

Debita ciuitatis.

De Miſiæ ſeu Miſniæ marcha

Caput Miſnenſiũ ciuitas Miſna eſt, unde nomẽ regioni datum eſt, & hanc Albis fluuius alluit. Hic ualida arx eſt & in ea cathedralis eccleſia, quã Henricus primus inſtituiſſe fertur. Hic marchionatus terminatur ad regionẽ Thuringorũ habetq́ multa inſignia oppida, uidelicet Schreckenberg, Zeitz, Friberg, Dreiſen, Torgam, Lipſiam, quæ noſtro tẽpore diues eſt & mercatorũ emporiũ, atq́ uniuerſali ſtudio inſignita. Translatũ enim fuit anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo octauo ſtudiũ Pragenſe ex Bohemia in hãc Lipſiã. Tempore Ottonis magni hæc regio unà cum Thuringorũ & ſuperioris Saxoniæ terris appellata fuit Marcha Saxoniæ, antequam

Studium Lipſenſe.

equam ſcilicet ducatus ſuperioris Saxoniæ erigeretur. Deinde temporum ſucceſſu fue
terræ & regiones in plura dominia diſcriminatæ, ac poſtea rurſum ſub unam denomi/
onem atq; dominationem relictæ, quemadmodum contigit anno 1241. quando prin/
Landgrauiatus Thuringẽſis ſine ſobole mortuus, per mulierẽ ditionem ſuam tranſ/
ad dominos Miſnenſes, qui ab eo tempore utrunq; adepti titulũ, & marchiones Miſ/
& Landgrauij Thuringiæ dicti ſunt. Anno quoq; Chriſti 1423. deficiente uirili ſuc/
one principis electoris Saxoniæ, Sigiſmundus Imperator tradidit ducatum Saxoniæ *Ducatus Saxoniæ.*
cipibus Miſniæ, quem & in hunc uſq; poſſident diem, & ab illo tempore triplicem ſi/
ſurpauerunt titulum.

Lipſia.

Ciuitas Lipſenſis in Oſitia uulgò Oſtland, aut ut alij uolunt in Miſnia poſita (eſt
enim hoc poſterius uocabulum laxius priori, & utraq; terra uni paret domino) nõ
eſt urbs admodum ampla, ſed tamen talis, quæ ſua anguſtia etiam amplas Germa/
niæ, maximè principum exuperat ciuitates. Abundant ibi mercatores, qui uaria
ntinua exercent commertia, idq; ter per annum in ipſa ciuitate, ſicut quidam de nun/
s eius loci in hunc modum ſcripſit: Mercibus augetur ter Lipſia magna quotannis. Eſt
ta magnificis ædibus, quæ in uniuerſum lapideæ ſunt, intus tabulatæ & foris miro arti
atq; maieſtate depictæ, atq; ob æqualitatem ſtructurarum & pulchrum ordinẽ miram
ſe habentes concordiæ rationem. Habet Senatum, qui nõ ex opificum indocta tur/
d ex doctis collectus eſt uiris, è quorum autoritate & iudicio, Miſnenſium, Thuringo
& inferioris Saxoniæ ius pendet. Nam mittunt hi ad eos, dubias quaſq; extricandas
as. Habet deinde & is locus florentiſſimum ſtudiũ atq; multos egregiè doctos uiros,
uos paſſim ceu ad commune aſylum confluunt ſtudioſi quiq;, maximè autem quod ibi
s quàm alibi uiuitur propter circũiacentis agri miram fertilitatem, de qua Gigas qui/
ſic cecinit:

Gratus & immenſo lucro concredita terræ, Semina ager reddit, &c.

Paſſum eſt hoc oppidum anno Chriſti 1547. grauem iacturã, quando ſexta die Ianuarij ptum fuit oppugnari per Iohannem ducem Saxoniæ, principem electorem. Tunc en exuſta fuerunt ſuburbia, bombardarum ictibus deiecta mœnia, turres concuſſę, domoru tecta diſſoluta, caſtrum ciuitatis multum deformatum, obſidio in magno frigore cõtin ta ad uiginti dies, & tunc hoſtis re infecta coactus fuit diſcedere.

Miſni ſiue Miſeni olim Hermunduri.

Hermũduri ſunt q olim cum Chattis teſte Cor. Tacito in magno prȩlio certarui dum flumen gignendo ſale fœcundũ & conterminum utraq; gens ui ad ſe tra ret. Nã uel hodie ad flumen Salam ſali hi fontes in nobili urbe, quæ Hala inde cta, conſpici poſſunt. Diuidit autẽ Sala fluuius Toringos ab Hermũduris, utr rumq; regio omni ex parte denſis ſyluis & crebris montibus munita eſt, præterq; ubi a ra alteri & utraq; Saxoniæ iũgit. Toringi habitant in optimis illis & uberrimis cãpis, cinguntur & cõcluduntur ſylua Semana & Meliboco mõte ac Sala fluuio. Porrò Herm durorum montes adeò metallorum, præcipuè uerò argenti, fertiles ſunt, ut nulli regioni eius copia concedant: colles ad Albim ſiti uinum gignunt, planicies abundat frument Thuringia tamen tritici ubertate non modo hanc, ſed omnes alias magnæ Germaniæ t ras facilè ſuperat, ut ſumen Germaniæ rectiſſimè dici poſſit. Nec uerò uinũ ipſi deeſt, qu magnos fructus capit ex iſatide herba, quam uulgus guadum uocat. Hæc G. Agricolæ.

Genealogia principum Miſniæ.

1	2	3	4	4
Ludouicus barbatus primus Miſniæ dominus	Ludouicus ſaltator	Ludouicus primus Landgrauius	Ludouicus Conradi Imperatoris gener	Ludouicus ſi prole mortu anno 1182. terra ſancta.

Ludouicus tertius fuit gener Lotharij Imperatoris, atq; ob id à ſocero factus fuit Lan grauius Thuringiæ.

Fratres:
- 5 Ludouicus ſine prole
- Hermannus Lãdgrauius
  - Iutha quam duxit uxorem Henricus marchio Miſnenſis.
  - Ludouicus cuius uxor diua Eliſabet
    - Hermannus mortuus ſi prole anno 1241.
    - Sophia uxor ducis Brabantini.
  - Henricus electus Rom. rex

Sophia diuæ Eliſabeth filia, conabatur filium ſuum Ludouicum ducem Brabantin facere Landgrauium Thuringiæ, ſed Miſnenſes obſtantes, conſtituerunt Henrici Mar onis ſui filium, Albertum nomine, Landgrauium, cuius mater Iutha fuit Landgrauia T ringiæ. Henricus uerò diuæ Eliſabet ex filia nepos factus fuit Landgrauius Haſſoniæ, ius genealogiam ſuprà in Haſſiæ deſcriptione ſum proſecutus.

Genealogia modernorum marchionum Miſniæ.

Henricus marchio:
- Albertus Landgrauius Thuringiæ
  - 1 Fridericus marchio
    - 2 Fridericus Landgrauius & marchio
      - 3 Fridericus Marchio & Landgrauius
      - Wilhelmus marchio Brandenburgenſis
  - Dietherus Landgrauius
- Dietherus marchio Miſnenſis.

Fridericus tertius in iſta genealogia ſuccedens patri Friderico in Landgrauiatu & m chionatu, factus eſt quoq; anno Chriſti 1423. dux & elector in Saxonia, ob id ſcilicet qu Sigiſmũdo Imp. in bello Bohemico inſigne tuliſſet auxilium. Fratri uerò eius Wilheln

marchi

archioni,traditus fuit marchionatus Brandenburgenſis à Iodoco marchione Morauiæ ro magna ſumma pecuniæ. Sequitur continuatio genealogiæ à Friderico ſecundo.

- 2 Fridericus marchio Miſnenſis & Landgrauius Thuringiæ
  - Balthaſar Landgrauius Thuringiæ
  - Wilhelmus marchio & elector Bradenburgenſis
  - 3 Fridericus marchio Miſnenſis dux Saxoniæ & elector
    - Fridericus obijt anno Chriſti 1440. abſque liberis
    - Erneſtus elector Saxoniæ
      - 4 Fridericus elector
      - Iohannes poſt fratrē elector
        - Iohannes Fridericus elector
        - Maria uxor Philippi Pomerani
        - Iohannes Erneſtus
    - Albertus marchio & Lādgrauius
      - Georgius marchio. Chriſtina uxor Lādgrauij
      - Fridericus
      - Henricus
        - Mauricius
        - Clara Lówenbergeñ.
        - Auguſtus
        - Lucretia uxor Erici Brunſuic.

Circa annum domini 1468. Erneſtus Friderici 4. pater electoratum geſſit. Hic dum eſſet er unà cum fratre Alberto furtiue ſublatus fuit in hunc modum. Erat homo audax Con dus de Kauff, nobili apud eos loco natus, bellicæ rei peritus, is cum ſe patria pulſum & terna hæreditate priuatum à Friderico duce exiſtimaret per iniuriam, ſcelus pulcherri um excogitauit. Arx eſt in Miſna alto monte & in abruptis undique rupibus ſita, Altibur m nomine, ad cuius radices eſt oppidum egregium, munitum & populo plenum. Ea in e duo adoleſcentes filij Friderici ducis Erneſtus & Albertus educabantur. Conradus c intempeſta nocte magnis itineribus cum paucis cōtendit, & admotis ſcalis prodente dagogo, arcem ingreſſus, dormientes adoleſcētulos in cubili comprehendit, minatusque mortem ſi mutirent, funibus colligatos extraxit, haud dubius quin perductos in Bohe am magno precio uenderet, ſuasque contumelias eo pacto magnificè retunderet. Iam ſyl

Stratagema.

Altiburgum.

uam Herciniam, quæ Bohemiam à Saxonia diuidit, ingreſſus erat, iam periculum omne tranſmiſſum putabat, cum iunior captiuorum labore ac fame deficiens et quietem ſimul & cibum popoſcit: cuius precibus commotus prædo ad carbonarium quendam diuertit, afferrique panem & ceruiſiam iuſſit. Interea apud Altenburgum cognita tantæ rei nouitate clamor exoritur, attoniti oppidani raptim arma capeſſunt & prædam uendicaturi præcipiti curſu prædonis ueſtigia in ſectantur: ſyluam ingreſſis fortuna blanditur, quæ inter multos tramites eum tenere ſuaſit, qui recta duxit ad carbonarium. Ibi Conradus dum puero cibum miniſtrat, ex improuiſo capitur, & obla principi, audaciſſimi ſceleris capite pœnas ſoluit.

De montibus Bohemiæ excurrentibus ad Miſniæ regionem, feracibus metallorum.

MOntes qui cingunt Bohemiam Ptolemæus uidetur appellare Suditos. Hi autē omnium metallorum, maximè argenti ſunt feraces. In iſtorum penè pede mon tium eſt Fribergū, qua ſcilicet parte ad Miſniam ſpectāt: Annebergum item &

Friberg.

Anneberg.

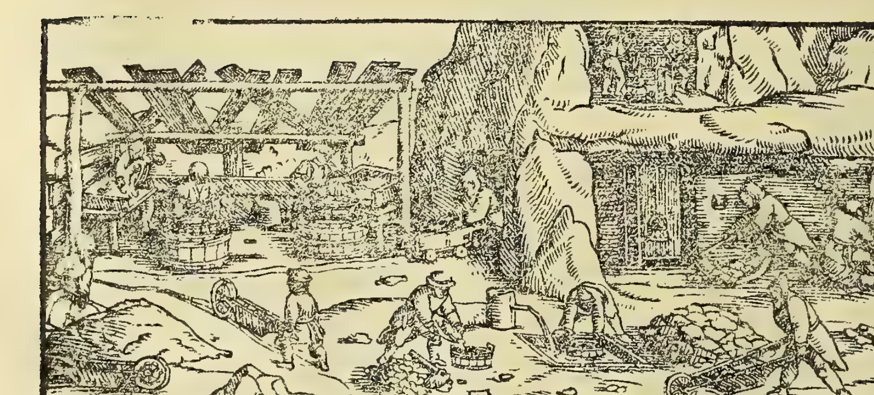
Schneberg. Girum, quæ inter Fribergum & uallem Ioachimicã ſunt interiecta. Schnebergum uero
ad Muldam fluuium, ubi montes in occidentem uergunt. In omnes autem metallicos, q
iſta loca incolunt, dominatur antiqua & nobilis ducum Saxoniæ familia. Cæterum uall
Ioachimica intra ipſos mõtes eſt, & in eiſdem uerſus Morauiam Igla & Cottebergũ. V
ſus Schleſiam uerò Richenſtein, Aldeberg, Cupferberg & Goldeberg. In oppido Schc
Argentum uiuum. bach ſito ad Egram in montibus Bohemicis, magna admodum argenti uiui reperitur c
pia. Cornelius Tacitus de Germaniæ metallis ſcribẽs ſic ait. Argentum & aurũ, propi
an irati dij negauerint dubito. Ex quibus uerbis perſpicue poteſt intelligi, nullas metall
rum fodinas olim in Germania extitiſſe. Tamen idem Cornelius adiecit. Nec tamen affi
mauerim, nullam Germaniæ uenam argentum, aurumúe gignere. quis enim ſcruatus e
At hodie plurimi ſcrutanẽ, & reuera inueniũt Germaniã præ cæteris regionibus metall
abundare Circa annum Chriſti 1180. fodina Fribergenſis in Miſnia cœpit. Schneberge
uerò cœpit circa annum Chriſti 1470. Et Annebergum anno domini 1510. aut circiter.

De ualle Ioachimica.

.1515. VAllis Ioachimica circa annum domini 1526. cœpit et tot impleta eſt ædificijs in
cis imis & in locis quę pendent ex utraq; montium parte, ut alterum alteri incu
bere uideatur, & magnæ urbis præ ſe ferat figuram. Montes in quibus denſiſ
ma fuit ſylua, exciſis arboribus perfoſſi ſunt innumeris puteis, actiq; ſunt in eo
dem cuniculi penè infiniti. Quin & ualles quæ latibula fuerũt ferarum, à iam tot millibu
hominum inhabitantur. Solebant quibuſdam temporibus anni eſſe nebulæ tantæ & ta
Cuniculi tollũt nebulas. craſſæ, ut uallem totam obtegerent, & aſpectũ ſolis ingredientibus adimerent: at nunc pr
ciſis ſyluis atq; tot cuniculis per quos riuuli aquarum effluunt, in montes actis, ceſſant n
bulæ, utpote montibus aridioribus facta & aura liberiori reddita atq; ſic uallis illa caligi
ultrà nec circumfunditur nec occultatur Sunt omnia illic loca tàm ſterilia, ut uix pruna ſ
ueſtria ibi creſcant: at interim inueniuntur ibi tot & tantæ maſſæ argenteæ, ut ſi cui fortu
bene uelit, ipſi uina uel è Creta uſq; allata defutura non ſunt.

Qua occaſione in montibus Miſniæ

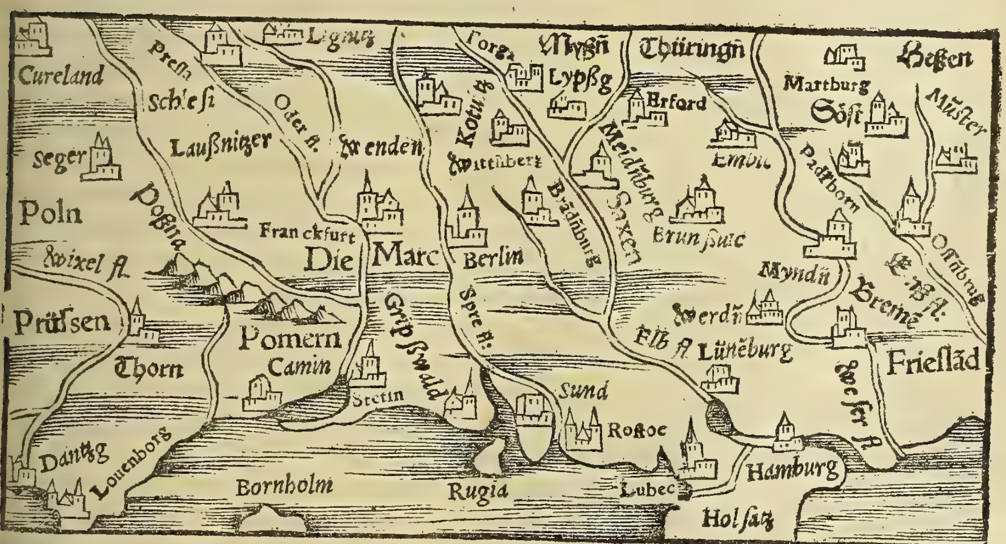
metalla inuenta ſunt.

CAſu f
ctũ e
ut in M
ſnia F
bergi foderet
genti metallu
ad Salam flu. u
bi eſt Hala, qu
quõdam pagu
fuit, hodie au
urbs eſt ampl
locus certè iã
de à Romano
temporibus ill
ſtris & clarus ſalis fontibus de quibus Hermũduri cũ Chattis certarunt. Hinc igitur quu
quidam quadrigis ſalem recta per Miſniam ueherent in Bohemiam, eius condimenti ho
Galena. die non minus quam olim inopem, in orbita uident galenam torrentibus detectam quan
quia ſimilis eſſet Goslarianæ, in currum coniectam apportant in Goslariam. Nam ide
uectores ſolebant ex ea urbe plumbum nigrum euehere, ex qua galena cum multo plus a
genti quàm ex Goslariana excoqueretur, aliquot Metallici ſe contulerunt ad eum locu
Miſniæ in quo nunc Fribergum oppidum nobile & opibus afflues, eſt ſitum, quos ex me
Aberthami ſpecus. tallis diuites factos eſſe conſtanti fama atque multorum ſermone cebratur Abertham
ſpecus & argentifodina partim fortuna partim arte ante paucos annos hoc modo eſt de
prehẽſus: Habitauit foſſor egẽtiſſimus ſed rei metallicæ gnarus in media ſylua in domic
cili

o ſolitario,ibiq; dñi armenta curauit. Is cum per ocium foderet ſcrobiculũ, qui lactis eſ-
:t receptaculũ, aperuit uenam, quã mox in alueo lauit, uiditq; ſubſidere argẽti puriſſimi ra
ienta. Igitur maxima lætitia affectus, rem indicat dño & adit ad magiſtrũ metallicorum ac
etit ut ei det ius capitis fodinarum, quod Donũ diuinum ſuæ gentis uocabulo appellabat.
acq; dum pergit fodere uenam, plura reperit argenti ramẽta, quæ metallicis magnũ ſpem
e uenæ fœcunditate iniecerunt. Ea tametſi illos fruſtrata non ſit, tamen annuum tempus
onficitur, anteq; ullos ex hac fodina capiunt fructus. Quare multi perturbati in impenſis
ciendis, conſtantes non fuerunt ſed uendiderunt partes fodinæ. Quo circa cum iam ar-
entum erueretur copioſum, magna dñorum fodinæ erat facta mutatio, quin uenæ primus
uentor nullius partis poſſeſſionem tenebat, & ferè omnem quã redegit ex partibus uen
tis dilapidauit pecuniam. Tum uerò ea fodina tantam argenti puri effudit copiam, quan
m nulla earum quæ noſtra patrumqúe memoria fuerunt una excepta Georgio, quæ eſt
chnebergi. Aberthamò finitima eſt uallis Ioachimica uetuſtior paulò. Bachus Miſnen
s, qui habitabat Gairi cum Oeſero Bohemo coit ſocietatem agendi cuniculi in ualle pa-
oćq; deſerto à cultura hominum. Sed cum metalli foſſiones iſtis nullum utilitatis fructum
æberent, cuniculus ruinis eſt relictus. Aliquot annis pòſt Alexander comes Leiſnicius
alij quidam barones in calidis Caroli 4. propter bonam ſpem quę de illo erat metallo, in *Calidæ Caroli quarti.*
ommune conferunt pecuniam, eaq; reficiunt cuniculum qui uicium fecerat. Nondum o-
nem in foſſiones impẽderant, cum multum erueretur argenti, quod alios ad fodiendum
citauit, magnaćq; multitudo hominum congregata eſt ex uicinis Miſniæ.

SAXONIA VETVS ET noua, primum autem de origine gentis Saxoniæ.

TErra Saxoniæ à Saxonibus populis nomen accepit, eſtq; una omnibus ſententia aliunde profectam gentem, nauibus à mari aduentaſſe. Sed unde & quo tempore, non inter ſcribentes conuenit. Alij à Britannia aduectam putant, alij à Danis aut Normannis & regionibus aquilonis, alij à Macedonibus ortam ferunt de mi-
a Alexandri Magni. Ptolemæus teſtatur in Aſia Boreali, in uaſtiſſima ſcilicet Scythia
ra tamen Imaum montẽ, habitare Saſones. Sed an illi aliquãdo populariter emigrantes
erendis nouis ſedibus uenerunt in Germaniam, incertum eſt. Saxo Grammaticus uir
landicus, ſupra mille annos ante Chriſtum nomen Saxonum introducit. Sunt alij qui
m habent cõiecturam. Ab Aquilone Saxonum prouincię olim annumeratũ fuit, quic-
d ab Eydora fluuio (qui limes eſt Daniæ & Teutoniæ) in auſtrũ uergit Holſatiã, Thiet
ſiam, Stormariam complectẽs. Ad orientem habet terminum Veterem urbem quæ ho

Stargard. die ruſticum eſt oppidulum, Stargard (quod ſonat Aldenburg, id eſt, uetus burgũ) ex qu
Altenburg. orientẽ uerſus per littora maris Germanici uſqꝫ in Pruſſiam Wandalica gens omnia tene
bat, nunc uerò Saxones impleuêre, extructis claris urbibus per littus maris. Ad occiden
Saxonia per diocœſim Bremenſem, per Weſtphaliam uſqꝫ ad Rhenum ferè pertingit, &
meridie ad Haſſiam & confinia Thuringiæ. Meditullium eius totum ex Wandalico ſol
redactum eſt in linguam & mores Saxonũ, terra uidelicet Brunſuicenſis, Luneburgenſi
Magdeburgenſis & Malberſtadẽſis. Pertinet etiã ad eandẽ nationẽ omnis marchia Bra
denburgenſis, uerſa in linguam Saxonum & mores. Fuit aũt Saxonum gens ab initio in
quieta nimis, finitimorum ſedibus infeſta, domi tamen pacata & ciuium utilitatibus placi
da benignitate conſulens. Habitus ac corporum magnitudo, comarum color, quanquan
in tanto numero hominũ, idem penè omnibus. Sed de his infrà ſuo dicemus loco. Habue
Saxones cum runt principes Saxonum ante Chriſtum natum perpetua certamina cum Danis, atqꝫ in il
Danis perpe- lis conflictationibus Saxones aliquando ſeruire coacti ſunt, ac deinde excuſſo tribut[a]ri
tuo pugnant. ſubiectionis iugo rurſum libertatẽ uendicarunt, ſublatisqꝫ è medio aliquot regibus & co
tinuatis bellis, ſtatuerunt totis uiribus de ſumma rerum decertare. Vrebat Saxones erept
iam dudum lutiæ memoria, quapropter intentarunt Danis tributa, ſed uicti à Danis, co
guntur illis aliquandiu ſubeſſe. Durauit multis annis iſta Danorum & Saxonũ conflicta
tio, etiamſi Saxones nec armis hoſti pares eſſent nec fortuna: nõ tamen quieuerũt, omne
intentauere uias recuperandæ libertati, quam & tandem armis ſuis pulchrè obtinuerunt.

Saxones propter fidem bello afflicti ſunt à regibus Francorum.

FRancis orientalibus & Thuringis ad fidem Chriſti per diuum Bonifacium conuer
ſis, Saxones adhuc diù in errore permãſerunt, eamqꝫ perfidiam diabolico inſtinct
tàm conſtanter ſeruarunt, ut nullo pacto per Chriſtianos principes hinc auelli poſ
ſent. Putantur autem per Romanos, maximè per Druſum aut per Germanicum

qui ſub Auguſto hanc prouinciam ſibi ſubiugauerunt, deor
uarias culturas ſuſcepiſſe. Merſpurgi enim phanũ & idolum
quod Irmenſul appellauêre coluerunt. Eresberg dictus e
Hermetis pha mons in quo phanum illud ſtabat. Quidã interpretantur Me
num. curij ſtatuam, is enim Hermes dictus eſt. Sed obtinuit Marti
honor, ut nunc Mersborg uocitetur. Nonnulli Irmenſul inte
pretantur ſtatuam publicam. Cõijci permittitur dictam lede
manſſul, quaſi cõmune profugium & aſylum omniũ & Mar
tem cõmunem, qui in prælio diu uagatur incertus, diu dubius
quo ponat uictoriam. Erat armata toto corpore effigies, cuius
in dextera ſignum militare, noſtri uexillum uocant, præferẽs
roſam, cuius breue momẽtum & facilis ortus & interitus, ita
euẽtus præliorũ. In ſiniſtra libram expandit, dubiã pugnantiũ
ſortẽ facilè huc aut illuc inclinantẽ. Pectus inerme urſum præ-
ferebat, interitum bellatorum animum inſinuans. In clypeo leo, qui beſtijs imperitat, inui-
ctum ad fortia facta impetũ monſtrat, floribus conſito campo in quo ſtabat, quod nihil iu
Phanũ in Mag cundius ſolet uideri fortibus, ꝗ in acie uirtutẽ oſtẽdere. Erat proinde & Magdeburgi hu-
deburgo. iuſmodi ſimulachrum. Stabat in curru nuda fœmina, myrtea caput cincta corona, arden-
tem faculam in pectore, in dextera mundi figuram, in ſiniſtra uerò mala aurea tria præfere
Charites. bat, poſt eam tres puellæ, Charites Græci, Latini gratias dixêre nexis manibus nudæ ſin-
gula poma geſtabant, auerſis inuicem uultibus dona porrigentes, iugales quadrigæ erant
gemini cygni, totidemqꝫ columbæ. Venerem hac imagine figurabat gentilitas, quæ in om-
ni mundo dominatur. Gratias illa comites habet, quæ alternis obſequijs iunguntur, hoc
uult nexus ille manuum. Vultus auertunt, quia beneficia non improperant. Habuerũt Sa-
Dagobertus xones & alia multa idola in regione, quæ hic ſciẽs prætereo, Dagobertus itaqꝫ rex Meten
Saxones oppu ſium ſiue Auſtraſiæ, uiuente Clotario patre, uicinam Thuringiorum prouinciam tenens,
gnans. acri prælio tandem uicit Saxones, omnemqꝫ prouinciã igni ferroqꝫ uaſtauit, nec abijt pri-
uſquam prodeuntes obuiam proceres de pace agerent, quando bello tantæ moli impares
uiderentur

dereñt.Summa fuit,ut Saxonia annuo Frãcis penſo tributo,dños ac maiores ſuos agno
ret.Tributũ conſtituit quingentorum boum,annua ſolutio.Permanentibus autem Sa *Martellus con*
nibus in perfidia,cõuerſus in eos Martellus, bellum inſtituit atq; inchoauit,q̃d demum *tra Saxones.*
pos eius ex filio Carolus Magnus peregit, tantæ molis erat Saxonicã gentẽ patrijs riti
s auertere.Magno tamen tum bello preſſi Saxones & exhauſti, Carolo quidẽ Martel-
manus dederũt,cõponẽtes cum illo per qualeſcunq; cõditiones, ſed leges Chriſtianas
cipere necdum cõſenſerunt.Mortuo Martello,Saxones nomini Chriſtiano infeſtiſſimi
ant,unde motus Carolomãnus filius Martelli,in eos duxit exercitũ, & eos quidem tum *Carolomãnus*
rdomuit,ut legibus ſeculi parerẽt ad æquabilitatem,ſed Chriſti religionem neq; uerbis *cõtra Saxones*
adere neq; armis inducere poterat. Eo autẽ Romæ monacho facto, Pipinus frater eius
auit quoq; Saxoniã ad Chriſti fidẽ cogere,quare coacto magno exercitu, bellum intu-
grauiſſimũ, ſed ea fuit gentis moles, ut non ſtatim ad mutãdam religionẽ poſſet armis
gi.Gerebať per continos triginta annos bellum,priusq; Saxones tandẽ ſub Carolo Ma *Carolus Ma-*
o ex corde ſuſciperent fidem.Dictu difficilè eſt quoties ſuperati regi manus dederunt, *gnus domat Sa*
perata facturos polliciti,obſides qui imperabanť dederunt,legatos qui mittebanť ſuſce *xones.*
rũt.Aliquoties ita edomuit,ut etiam cultum dæmonũ dimittere & Chriſti fidem ſuſcipe
pollicerenť,ſed ſicut aliquando proni ad ea pollicenda uidebanť, ita mutato poſtmodũ
creto ad abijcienda uidebanť præcipites. Anno Chriſti 772.Carolus Magnus celebra
Wormaciæ comitijs,cõſtituit Saxones aut religioni ſubijcere aut omnino de terra dele
Tandemq; traijcit ingentes copias per Rhenũ & Lupiam(nunc Lippiam uocãt)amnes,
totam quæ nunc Weſtphalia eſt peruagatus non longè ab Oſnaburg rebelles ſubegit,
gauitq; contumaces,ut Viſurgo (nunc Weſera) tranſmiſſo,ſedes ſibi facerẽt inter Van
los,antiquis pulſis habitatoribus.Qui in patrijs ſedibus remãſerunt,appellati ſunt ab il
ẽpore Weſtphali,& qui ultra Viſurgum fugerunt dicti ſunt Oſtphali.Edomitis poſtea *Weſtphali un*
ngobardis,totis ſe uiribus animi & rerum cõuertit ad Saxonicũ bellum peragendum, *de.*
o neq; prolixius neq; atrocius ullum unq; geſſit,quia Saxones,natura feroces & idolo-
n cultui dediti,ab eo q̃d ſemel apprehenderant,nulla poterãt ui dimoueri.Regis tamen
roli magnanimitas perfidiã illorum ſemper ulciſcebať,donec omnibus qui reſiſtere uo
ant profligatis decem hominum millia ex his qui utraſq; Albis ripas incoluêre, cum u-
ribus & paruulis ſublatos trãſtulit & per Galliam atq; Germaniã multimoda diuiſione
tribuit,eaq; cõditione bellum per tot annos tractum,eſſe conſtat finitum,ut abiecto dæ
num cultu,Chriſtianæ religionis ſacramenta ſuſciperẽt.Progreſſus uerò Carolus cum
rcitu uenit ad montẽ Martis,ibiq; phanum & idolum genus q̃d Irmenſul appellauere,

ſubuertit,ſicut & paulò poſt phanũ in Magdeborg in nihilum rede
git.Cõſtituit etiam iudicium quoddã occultum in Weſtphalia,ut ſi
qs deprehẽdereť defeciſſe à fide,ille ſine alio præuio iudicio ad pro
ximã ſuſpendereť arborem,de quo infrà fuſius.Præfuit tunc Saxo-
nibus Wedekindus dux,qui in bellicis tumultibus cõfugit ad regẽ
Daniæ,imploraturus eius præſidiũ,& moliturus contra Carolum,
rebellionẽ.Sed tandẽ circa annum Chriſti 785. poſt multa bella &
cædes ad fidem Chriſti cõuerſus baptiſatus fuit cum alijs Saxonum
magnatibus, & tum demũ ſubacta Saxonia, in prouinciam eſt re-
dacta,quæ diuerſis tẽporibus in octo epiſcopatus diuiſa,Magunti *Epiſcopatus*
no & Colonienſi archiepiſcopis eſt ſubiecta. Sunt autem hæc no- *Saxoniæ.*
mina locorum epiſcopalium, Oſnaburgum, Mimingrod, poſtea
Monaſterienſis eccleſia,Salingſted poſtea Oſterwic,ſed qui epiſco
patus poſtea fuit translatus Halberſtadium,Werden, Mynden,Pa
deborna & Hildesheim ultra Weſeram. Magdeburgẽſis uerò epi-
patus fuit poſtea ab Ottone magno inſtitutus.

De moribus & ritibus Saxonum,

atq; de fertilitate eorum.

Axonia olim quatuor in genere habuit differẽtias,nobilium, liberorum, libertorum,
atq; ſeruorum.Et id legibus cautum erat,ne ulla pars ſuæ ſortis oblita, terminos in co

pulandis coniugijs tranſgrederetur. Sed nobilis nobilẽ, & liber liberam duceret uxoren
libertus coniungeretur libertæ & ſeruus ancillæ. Quicunq; uerò contrà faceret, cum ui
ſuæ id damno lueret. Legibus ad malefactorum uindictam optimis utebatur. Multa quo
utilia & ſecundum naturæ legem honeſta in morum probitate habere ſtuduit, quæ ei ad
ram beatitudinem conſequendam adminiculo (ut ita dicam) fuiſſent, ſi aliquam creator
ſui noticiam habuiſſet. Frondoſis arboribus uenerationem exhibuit & trũco ligneo nc
paruæ magnitudinis ſub diuo erecto, quem patria lingua Irmenſul dixit. Coluit etiã Me
curium, cui certis diebus humanis hoſtijs litabat. Deos ſuos neq; templis includere neq
Auſpicia obſeruantur. humanæ ſpeciei aſſimilare pro diuinitatis magnitudine & dignitate licitum arbitrata e
His lucos & nemora conſecrauit, auſpicia & ſortes obſeruabat, auiũ uoces & uolatus i
terrogauit, equorum quoq; præſagia experiebatur, hinnitus ac fremitus eorum obſeruã
nec ulli auſpicio maior fides adhibebatur. Eſt ager Saxonicus rerum omnium præterqua
Fertilitas Saxoniæ. uini ferax, argenti atq; æris foſſiones multas habet. Ad Goſlariam & pleriſq; alijs locis ſ

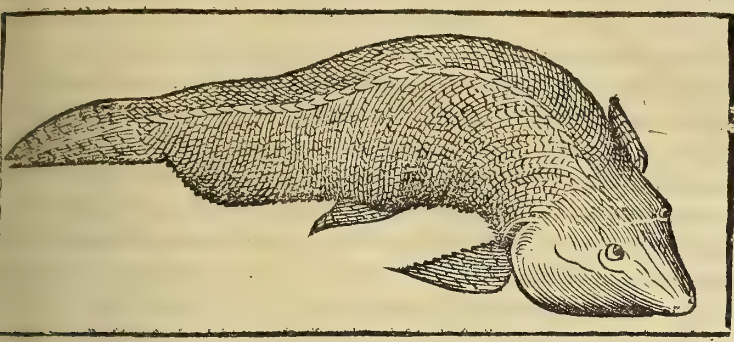

lem ex fontium quorũdam aquis albiſſ
mum coquunt & uectigal ingens perc
piunt. Hordeum & triticum ſerũt, ex q
bus non ſolum cãdidiſſimum panem ef
ciunt, ſed etiam ob uini caritatem potu
ceruiſiam, quæ adeò ſitienter & immo
ſtè ab ipſis bibit̃, ut ubi in ſympoſijs co
uiuijsq; pocillatores nec phialis nec ca
tharis ſat infundere poſſint, repletũ m
ctrale apponũt & ſcutella iniecta hort
tur quenq; pro libito potare. Dictu inc
dibile eſt, quantum huius liquoris in
immodeſtiſſima gens capiat, quantu
mutuo ad bibendum cogant & horte
tur: non ſus, non taurus tantum ingur
Saxonum inebriatio. taret, non ad ebrietatem atq; uomitũ potaſſe ſufficit, ſed rurſus ad ſobrietatem, dies noct
bus, noctes diebus continuantes. Qui cunctos potãdo ſuperat, is non ſolum laudẽ & gl
riam deportat, uerum etiam pro quo contenderunt, ex benè olentibus herbis aut roſis ſe
tum aut quid aliud in præmium. Serpit ab illis, eheu, perditus mos ferè in totã Germaniam
ut eo modo etiam iam fortiſſima uina bibantur cum ineffabili malo. Hoſpiti uel alteri eu
locum in quo bibit̃ ſubeunti, potum q̃tquot habent aſſurgunt & porrecto poculo ad co
bibendũ officioſiſſimè hortant̃. Inimicus arbitrat̃, qui ſæpius inuitatus non prætenta cau
compotare recuſat. Cæde nonnunquam & multo ſanguine hoc dedecus expiatur. Cibat
Cibus Saxonũ. Saxones duro & inconcinno utuntur: lardum, aridæ hilæ, cepæ crudæ, butyrum ſalſum &
nondum adhuc liquatum, peculiaris genti cibus. Dominicis diebus in plerifque locis co
quunt, quo per hebdomadam ueſcantur. Infantes non ut apud nos pulte, quæ farina & la
cte concinnatur, nutriuntur, uerum ſolidiori cibo, qui bene maſticatus à nutricibus ad de
glutiendum tenello ori immittitur. Vnde Saxones tali cibo in tenera ætate aſſueti & tole
rantiores redduntur & ualidiores.

De metallis Saxoniæ.

HAbet hodie Saxonia uaria & multa metalla, præſertim in monte Meliboco, qui
Chattis extẽditur ad Saxones. Nam apud Eislebam, Mansfeldum & Hoſteda
Lapides fiſsiles. eſt lapis fiſſilis, quem Germani Schiffer uocãt, qui niger bituminoſus, æroſus pri
mum ex puteis extractus in aream effunditur, atque ita ex iſta coaceruatione or
tur tumulus: deinde inferior tumuli pars circundatur ſarmentis, in quæ ſimiliter inijciun
tur id genus lapides, tum ſarmentis admoto igni accenſis, ignem etiam concipiunt lapi
des ſuper ea cõiecti. Hi proximis quibuſq; impartiunt ignem, atq; omnino omnes qui ia
ardent, eis proximè adiunctis. Et cum ardent, tales odorem emittunt, qualem carbone
bituminoſi cum flagrant, emittere ſolent. Preterea ſi quando in ardentes mediocris pluu
decidit, magis ardent & citius molleſcunt, quod declarat eos eſſe lapides bituminoſos
Atq

tcq; id genus lapidum cruſtæ,interdum ſcintillis pyritæ aurei coloris adhærentibus & di/
currētibus,exprimũt uarias animantiũ ſpecies,ut in genere piſciũ paſſeres marinos,luci/

os,percas: in auiũ,gallos gallinaceos nonnunq; ſalamandras, imò Pōtificis Romani barbati & triplicem coronā in capite habentis effigiē reperta eſt, quā multi uiderũt. Sũt qui aiunt uicinũ eſſe lacum,& qualia ille nutrit animantia, talia pingit natura in fiſſili illo lapide. Lapis mi

Natura figuras lapides.

miſſus,talē habet piſcis figurā,ære ueluti manu pictoris expreſſam. Collegerunt autem
ansfeldenſes comites proximũ fructũ ex uenis ſuæ terræ, unde æs & argētum conflant.
pud Goslariā Otto 1.Imp.argenti dicit̃ inueniſſe mineras,quarum magni fuerunt reddi
s,ex qbus Imp.duo cōſtruxit ſacerdotũ collegia & regium palatiũ nobilis operis. Ab/
entibus autē ciuibus ſuppeditatis diuitijs,offenſus deus permiſit puteũ unum corruere,
uo caſu mille homines & ſupra oppreſſi fuerunt. Et poſt illud tēpus neq; argentum,neq;
rũ fuit amplius inuentũ in loco, ſed plumbũ nigrum. Fit autē primò atramentũ ſutoriũ,
d uulgò uitrillũ uocant, deinde ex eo excoquit̃ aliquid plumbi & argēti. Perhibent autē
etallum Goslariæ ſic natum. Quidam nobilis homo equum cui nomen erat Ramelus in
ōte ad ramum arboris alligauit, in ungulis,qbus ferreæ ſoleæ inductæ,terram quatit,uer
,atq; ita reconditā plumbi nigri uenā integumentis nudauit,nō aliter ac Pegaſus alatus,
poëtæ fingunt,aperuit fontē,dum ungula ferit ſaxum. Vt autē fons iſte ex eo nominat̃
ippocrene,ita montē Saxones Ramellũ uocarunt,qui hodie maximè floret,atq; admira
lem plumbi copiam ſuppeditat. Goslariæ tantũ inuenitur galena & pyritarũ, ex quibus
umbũ nigrum excoquitur, ut mons quidam ferè nihil niſi galena & pyritæ eſſe uideatur.
incipes quoq; uici Brunonis cumularunt bona magna ex Cellerfeldenſibus alijsq; fodi
s. Nec Brandenburgeñ. qui imperāt Frācis, caruerunt fortunis metallicis. Nā Goldcra/
ch auri metallum ſeptimo quoq; die dedit ipſis mille & quingentos aureos Rhenanos.

Minera Goslariæ. *Atramentum ſutorium.* *Galena.*

De diuiſione modernæ Saxoniæ.

ETiam ſi Saxonia olim cōprehenderit Weſtphaliā & Oſtphaliam atq; Brunſuicenſem ditionem, hoc eſt,totam regionis illius tractum uſq; ad Albim fluuium, eſt tamen hodie longè alia ratio diuiſionis, ubi non ſecundũ flumina ſed ſecundũ dominia principum terrarum fiunt partitiones. Sicq; noſtro tēpore duplex eſt Saxonia,
erior & inferior. Superior habet electurā,cuius præcipua oppida ſunt Wittenbergum
Torga. Inferior uerò eſt prope Luneburgũ & Lebenburgũ iuxta Albim cōplectiturq;
olſatiā,quæ olim fuit Wagria,Stormariam & Diethmarſiam. Holſatia olim fuit comita
s,hodie uerò eſt ducatus, & habitatio primogeniti Danorũ regis, ſicut Delphinatus in
allia principatus eſt,quem ſucceſſor regis Franciæ poſſidet. Hamburgum eſt in Storma
aut Nordalbingia & Brema in Diethmarſia.

Saxonia ſuperior & inferior.

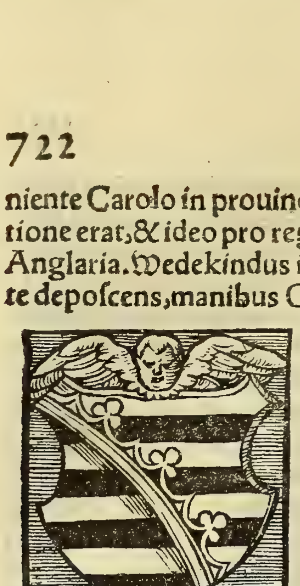
De ducibus Saxoniæ & eorum genealogia.

TEmpore illo quo Carolus Magnus oppugnābat Saxoniam, fuit Saxoniæ dux Witikindus, quem Krantzius uocat Wedekindum, & quidam alij uocant eum regem Saxonũ,præſertim autem Angriæ,quæ eſt in Weſtphalia. Et hi ferunt,ante regis Caroli aduentum,Saxoniæ prouinciā adminiſtrari ſolitam per duodecim proceres alternis uicibus: quem uerò grāde bellũ in adminiſtratione apprehenderet, eũ regem habuere ad finem uſq; belli. Inde factũ eſt,ut ue/

Witikindus.

niente Carolo in prouinciã Wedekindus dux Angలariæ (Angriam uocant) in adminiſtra
tione erat, & ideo pro rege illis fuit durante bello, fuitq; tunc ſumma Saxonum poteſtas i
Anglaria. Wedekindus itaq; anno Chriſti 785. uiſitatus à domino, Chriſti baptiſmũ ſpo
te depoſcens, manibus Caroli regis leuatus eſt honoris gratia ex ſacro fonte. Inde Saxo
nia iam pacata quieuit, & ſemel ſuſceptam fidem nunquam rei
cit. Habuerant Saxonum principes pro inſigni armorum in m
litaribus ſignis pullum equinum, atrum ante baptiſmum poſt u
ro candidum. Poſt multos uerò annos, quum ducatus Saxoni
perueniret ſubinde ad alios & alios dominos, arma ſæpius fu
runt mutata, uel leonibus ex Anglia allatis per Hẽricum duce
cognomento Leonem, uel ſtratorijs in clypeo lignis, quæ rut
ſertum ex obliquo condecorat, per Bernhardum prius comite
de Anehold, inde uerò ſurrogatum Henrico Leoni in ducatu
Saxoniæ, cum ille per Fridericum primum ſolenni imperij co
uentu per ſententiam deponeretur.

Genealogia Wedekindi ducis Saxoniæ.

1 Wedekindus — 2 Wigbertus — 3 { Bruno / Walbertus } — 4 Ludolfus — { Bruno à quo Brunonis uicus / Tanquar / 5 (dus) Otto } — 6 { Henricus rex. / Baba comitiſſa Franciæ / Adelheidis abbatiſſa } — 7 Otto magn

Rabodus dux Friſonum. Wigbertus 2. dux Angriæ accepit uxo
rem filiam Ratbodi ducis illius Phriſoni
qui baptiſandus rogauit, Quo nam conce
ſiſſent patres eius? & ubi audiuit omnes
Chriſto alienos in perditionem abijſſe, p
dem è baptiſmo retraxiſſe, ſeq; eò profectu
rum cõteſtans, quo maiorum ſuorum cœt
demigraſſet. Fuerat iſte Wigbertus Chriſt
ualde deuotus ab adoleſcentia uſq; ad ſup
mam ætatem, ſepultus in Wildeshauſen op
pido Bremenſis diocœſis, ubi & poſtea W
bertus in Chriſti religione obdormiens ſ
pultus fuit. *Brunſuicum unde.* Bruno à quo Brunſuicum n
men accepit, uir inſignis, glorioſo fine pr
fide Chriſti occubuit. Nam cum Nortman
hoſtes Chriſtianę religionis magno agmin
Saxoniam inuaderent, Bruno uocatis omnibus quos ad pietatem tantæ expeditionis pa
tos inuenerat, obiecit ſe Normannis & Danis, factumq; eſt ut pertinaci diù pugna ext
cta, totum agmen Chriſtiani nominis pro Chriſto occumberet, dux ſcilicet ipſe cum ep
ſcopis & omnibus Chriſtianis militibus. Interfectis autem Brunone & Tanquardo frat
bus, Otto poſt eorum interitum iam iuſtum arripuit principatum. Et quantum iam deceſſ
Francis tãtum acceſſit Saxonibus, in quos ſumma rerum cœperat inclinare. Arnolfus Im
per. dedit huic Ottoni filiam ſuam Lutgardam uxorem, ex qua ſuſtulit Henricum, qui pr
mus ex Saxonibus imperauit. Henricus ergo iſte per maternum ſanguinem deſcendit e
Carolo magno. Mortuo autem Ludouico Imp. uoluit omnis Francorum Saxonumq; n
bilitas Ottoni ſceptrum & diadema regni tradere, ſed ille cauſatus ſenium recuſauit, & p
uenit corona ad Cõradum Cõradi, qui frater erat Ludouici, filium, ducẽ orientalium Fra
Henricus Auceps. corum, in quo Cõrado finem accepit linea Carolorum maſculina. Henricus dux Saxoni
primus ex ea familia ad Rom. regni culmen aſcendit, quod ea domus per aliquot cõtinua
ſecula perſeuerãter ſeruauit. Dictus fuit Auceps quod in adoleſcẽtia cum pater rebus pr
eſſet plurimum indulgeret aucupijs & uenationibus, quæ principum fuerunt & ſunt in h
diernum uſq; diem recreationes, & qdam uſq; ad inſaniã illis animum laxant, nedum in a
doleſcentia, ut Henricus iſte fecit, ſed & in ſuprema ſenectute delectantur huiuſmodi cru
ento ferarum ſpectaculo. Electus autem fuit Henricus ad imperium anno Chriſti 937.

Genealogi

Genealogia ducum Saxoniæ continuata per utrunque ſexum ab Ottone 5. duce Saxoniæ.

Bruno epiſcopus Colonieſ. | Mechtildis abbatiſſa in Quendelnborg | Hẽricus dux Saxoniǽ & Bauariæ, cuius uxor Juditha ducis Arnoldi filia — Henricus Hetzel, Bertha duciſſa Lotharingiæ, Bruno dux Saxoniæ — Bruno dux — Ludolfus dux Sax. | Gerbirga uxor Giſelberti ducis Lotharingiæ ac deinde regina Franciæ.

…to dux …xoniæ — Henricus auceps rex Rõ. cuius uxor Mechtildis | Bruno | Richarda uxor marchionis Auſtriæ | Lutgardia uxor Ludouici regis Rom. | Otto Magnus — Otto ſecundus Imperator — Otto 3. Imperator | Wilhelmus epiſcopus Maguntinus | Lutgarda Conradi ducis Sueuiæ, Franciæ & Lotharingiæ uxor. — Otto comes Franconiæ † | Ludolfus dux Alemanniæ ſeu Sueuiæ, uxor eius Ita filia Hermanni ducis Alemanniæ — Otto dux Sueuiæ & Saxoniæ *

Baba uxor Henrici comitis unde Babenberga nomen accepit — Albertus comes Babenbergenſi decollatus | Reinoldus percuſſus à Conrado duce Franconiæ

…Cuno …nes — Sifridus | Eberhardus | Hermannus, ab aliis Henricus — Conradus dux Franconiæ & Imperator 2. — Henricus tertius — Henricus quartus Imperator | Mathildis, quǽ patrimonium Petri Romanis pontificibus deſignauit. | Beatrix uxor Bonifacij marchionis Mautuani | Gebhardus epiſc. Ratiſpon.

…Bruno. Hic factus eſt Rom. Pontifex, dictus Gregorius quintus.

…ricus …mp. — Conradus præfectus Italiæ | Henricus 5. Imperator obijt ſine hærede | Sophia regina Vngariæ | Agnes uxor Friderici de Staufen — Conradus Imperator, cui Henricus quintus dedit ducatum Wirtzpurgenſem — Henricus, Fridericus — ſine liberis ante patrẽ mortui

Fridericus dux Sueuiæ — Cõradus Palatinus comes ex alia matre — Agnes Palatina. | Fridericus Barbaroſſa — Hẽricus 6. Imperat. — Fridericus 2. — Manfredus nothus | Conradus rex. Conradinus | Henricus dux Sueuiæ — Fridericus, Henricus — ſueneno extincti | Fridericus | Otto comes Burg. | Conradus dux Sueuiæ | Philippus — Ethiſa | Kunegundis | Beatrix habens maritum Imperatorem Ottonem 4.

Habuit

Habuit Otto magnus duas uxores, Editham & Adelheidam. Edita fuit filia regis Ar
gliæ, ex qua ſuſtulit Lutolfum & Wilhelmum epiſcopum. Adelheidis uerò filia Rudol
regis Burgundionum & Berthæ, quam prius habuerat Lotharius rex Italiæ, genuit ei tre
filios, Henricum, Brunonem & Ottonem ſecundum, atq; Adelheidam, quā duxit uxore
Hugo comes Pariſianus. Sub iſto Ottone primo magna mutatio facta eſt in dominio S
xoniæ. Paruit tunc Miſna & magna Thuringiæ pars Saxonibus, quæ ab illa die diuulſa p
tatur, quum Otto iſte 1. permitteret Saxoniam Hermanno Biling gubernandam. Otto u
rò pro ſe & poſteris ſuis reſeruauit Thuringiam, Miſniam & ſuperiorem Saxoniam, & i
inferiori Saxonia iuxta Albim inſtituit ducatum, cui præfecit Hermannum uirum non c
magna familia natum, creans illum ducem, qui antea præfectus fuerat.

- *Hermannus Biling dux Saxoniæ inferioris*
  - *Luderus comes Tranſalbinenſis*
  - *Benno dux Saxoniæ inferioris*
    - *Thietmarus, perit duello*
    - *Bernhardus*
      - *Hermannus comes Aldenborgenſis in Friſia.*
      - *Ordulphus*
        - *Magnus dux ultimus*
          - *Heilike uxor Ottonis comitis de B lenſted & Anhold*
          - *Wulfildis duciſſa & uxor Guelfi*
        - *Otto ſine liberis*
    - *Bruno epiſcop9 Oldenburgenſis*

Alia genealogia ducum inferioris Saxoniæ.

Anno 1106. Magnus dux inferioris Germaniæ exceſſit rebus, ſine maſcula prole, p
quo ſurrexit Luderus dono Henrici Cæſaris, alij uocant eum Lotharium, cuius maiores
proauo comites erant de Queruord, electusq; in Romanorum regem, dedit unicam filia
ſuam Gertrudem cum ducatu Henrico Welfo duci Bauariæ uxorem. Succeſſit autem ei i
utroq; ducatu Henricus Leo, quibus tamen poſtea ob inſolentiam ſuam priuatus fuit. H
buerunt quoq; dicti quinq; duces ab Hermanno uſq; ad Magnum Holſatiæ ditionē in ſu
poteſtate, ſed mortuo Magno Luderus permiſit ditionem nobili uiro Adolpho de Scho
wenborg, ex quo in tempora noſtra durauit ſucceſſio. Priuatus autem Henricus Leo d
Bernhardus ab Anhold. catu Saxoniæ, Bernhardo comiti de Anhold, qui per auiam deſcenderat ex ſtirpe Mag
nouiſſimi ducis, Saxoniæ ducatus ſolenni donatur apparatu. Sed redeamus ad ſuperiore
Saxoniæ ducatum & proſequamur illorum principum ſucceſſionem. Poſt Ottonem te
tium factus eſt dux & marchio in ſuperiori Saxonia Bruno, qui erat frater patruelis di
Henrici. Nam patres eorum Henricus Hetzel & Bruno erant fratres. Continebat aute
tunc Saxonia ſuperior marcam Miſnæ & Thuringiæ & ditionem quam hodie habet pri
ceps elector,

Bruno marchio ſuperioris Saxoniæ.	Ludolfus.	Egbertus.	Egbertus, mortuus ſine uirili ſemine.

Poſt mortuum Egbertum ultimum, Henricus dux Bauariæ pater Henrici Leonis, q
habuit uxorem fœminam de Saxonia ſuperiori, obtinuit per eam Saxoniam illam ſuper
orem. Succeſſit ei filius eius Henricus Leo princeps potentiſſimus, qui tali uſus eſt titul
Titulus Henrici Leonis. Henricus gratia dei dux totius Saxoniæ & Bauariæ, Palatinus Rheni, comes Brunſuic
Luneburgi, Northen, &c. Sed deſtitutus & exutus omni ditione triennio exilium in A
glia eſt paſſus, & tandem ad ditionem Brunſuicenſem admiſſus. Quum autem filius eiu
Henricus uerſaretur in aula Imp. impetrauit filiam comitis Palatini Rheni uxorem, at
per eam conſentiente Imp. Henrico ſexto Palatinatum. Expulſo autem Henrico Leon
Fridericus primus Imperator dedit marchionatum Saxoniæ ſuperioris cum titulo ducat
Saxoniæ Bernhardo ab Anhold, & reuocato deinde Leone ex Anglia dedit illi Brunſu
cum, quod erat peculium eius, à matre Lotharij Imperatoris filia, proueniens. Erat tunc a
nus Christi 1189. Cæterum Albertus Bernhardi filius titulum tenebat Saxoniæ, retentis
mis quæ comites de Anhold maiores ſui prætulerant, ſtratoria ſcilicet ligna
fuluo nigroq; uariata colore per clypei tranſuerſum, ſuperiecto,
quod feciſſe fertur Fridericus primus,
ruteo crinali.

Bernha

ernhardus ux & co/ es de An/ hold — Albertus elector — Albertus gran/ dæuus elector — Otto in Louwenborg. / Rudolfus. — Iohannes — Albertus ſine prole mortuus / Iohannes. 2

Albertus ſecundus huius nominis dux Saxoniæ ſuperioris & inferioris princeps Ele/ or,ſuperuixit poſteritatem ſuam uſq; in quartam & quintam generationem.

Iohannes. 3 *dux inferio ris Saxoniæ* — *Ericus* — *Albertus* / *Ericus.* — *Ericus tertius* — *Ericus. Iſte ſuccedere debuerat Alberto electori* / *Albertus* / *Bernhardus* / *Magnus epiſcopus* — *Iohannes* — *Ericus* / *Bernhardus* / *Magnus* — *Franciſcus* / *Dorothea regina Daniæ* / *Catharina regina Sueciæ* / *Clara uxor Franciſci ducis Lunenburgenſis.* / *Eliſabet comitiſſa in Oldenburg.*

annes

Albertus dux ſuperio ris Saxoniæ — *Rudolfus elector* — *Wentzeslaus* — *Rudolfus* / *Ericus* / *Albertus ultimus elector* — *ſine prole moutui anno 1422.*

Poſt Iohannem 2. dominum Saxoniæ fuit diuiſum. Nam adminiſtratio Saxoniæ inferio manſit apud Iohannem 3. & eius poſteritatem, Electuræ autem dignitas permãſit in li/ a Rudolfi, cuius ſucceſſio fuit in principatu ſuperioris Saxoniæ in terra Wittenbergẽſi. d ea deficiẽte, iuſto ordine rediſſet ad proximos agnatos inferioris Saxoniæ duces, niſi iſnenſes marchiones ad ſe illam traxiſſent, Fuit autem Fridericus marchio Miſnenſis mus dux & elector in ſuo genere. Duces Saxoniæ inferioris ſcribunt ſe duces Saxoniæ, ngriæ & Weſtphaliæ, habentq; domicilium in Lawenborg in ripa Albis fluminis haud ocul à Luneburgo.

dericus elector — Erneſtus elector — Fridericus elector / Iohannes poſt fratrẽ elector — Iohannes Fridericus elector & captus à Carolo Cæſ. 1547 / Iohannes Erneſtus — Iohannes Fridericus. / Iohannes Wilhelmus

Albertus marchio & Land/ grauius — Georgius marchio. — Chriſtiana uxor Philippi Landgrauij / Fridericus / Henricus — Mauricius elector factus anno 1548. poſt Iohannem Fridericum / Auguſtus elector.

Imperator Sigiſmundus inſtituit Fridericũ marchionem Miſnẽſem anno Chriſti 1423. cem Saxoniæ & principem electorem. Ioannes Fridericus eius nominis elector pri/ s, cum à Carolo 5. Imp. uictus, captus, ac in cuſtodia honeſta detentus eſſet, anno 1552. tliminio reſtitutus eſt, mortuus uero 1554. Mauritius qui in dignitate electoratus illi ſuc erat, anno 1550. iuſſu Caroli Magdeburgum ad 15. menſes obſedit, conſtituta tandem e, cum Alberto iuniore Brãdenburgenſi marchione Hẽrici 11. Gallorum regis partib. diũxit, excitatoq; in Germania 1552. bello ingẽti. Cæſarẽ Inſprucki morantẽ inuaſit, Io e Friderico Saxone, Philipp. Landgrauio Haſſiæ liberatis, obſedit Francofordiam, onſtituta deinde pacem cum Cæſare & Romanorum rege, contra Turcas in Hungari/ profectus. Sed cum Albertus marchio Brandenburgen. tumultuario bello, Germaniã nẽ diuexaret, coacto exercitu & aſcitis auxilijs, pugnauit contra Albertũ an. 1553. mẽſe o, die 9. cruenta uictoria potitus, atq; ſclopeto ictus 13. Iulij die obijt in diocœſi Hilde/ enſi.

De dominio & ducatu Brunſuicenſi.

BRuno Ludolfi ducis Saxoniæ filius & patruus Henrici aucupis regis Roman. in/ ſigne nomen reliquit uico, quem ille primus inchoauerat, qui ex illo dictus eſt Bru nonis uicus, aut potius ſinus, qui lingua Saxonum uocatur Wyck. Hodie tamen cõmuniter appellatur Brunſuicum, inſigne oppidum in media Saxonia ad riuum *Brunonis uicus.*

Onacri, qui influit Viſurgum: cuius oppidi parua primum initia multas per tēpora habi
re acceſſiones, ut per uices amplificatū, nūc in eas excreuerit uires atq; opes, ut facile pr
cipibus ſuis titulum indiderit, qui exinde uocantur duces Brunſuicenſes, ſed hoc longè
ſtea. Sinum excurrentis fluminis, ſtagni aut maris Saxones ſua lingua wick appellant,
de Bruno excurſum fluminis alterum, alterum Tanquardus non longo interuallo ædi
cijs honeſtarunt. Inde Brunſwick & Tanquardeſwick diu uaria appellatione cerneba
tur. Obtinuit tamen Bruno, ut ſolus oppido nomen reliquerit.

Tanquardeſwick.

Genealogia ulterior.

Wedekindus Wigbertus
- Bruno
  - Ludolfus
    - Bruno à quo Brunſuicum
    - Tanquardus
    - Otto
      - Henricus auceps
      - Baba comitiſſa
- Walbertus

Sequitur genealogia Henrici Leonis.

Circa annum Chriſti 1230. Imp. dominium Brunſuicenſe prouexit in ducatum, & Ott
nem dominum Brunſuici & Luneburgi ducem creauit, qui ſcilicet ſucceſſit Henrico Le
ni, qui generale Saxoniæ habuit dominium. Dux uerò Saxoniæ poſt dictum Henricum
onem, magnum tenet titulum & tenuem ditionem. E' diuerſo duces Brunſuici partial
Saxoniæ ſumpſere titulum, ſed longè maiorem ditionem.

Henricus Welfus — *Henricus Leo*
- *Otto quartus imperator electus anno 1198.*
- *Wilhelmus dominus Brūſuici & Luneburgi.*
  - *Otto dux primus Brunſuicenſis & Luneburgenſis*
    - *Albertus Brunſuicenſis Magnus*
      - *Albertus pinguis dux Brūſuic. &*
      - *Wilhelmus puer mortuus (tin*
      - *Henricus mirabilis dux Trāſſyluai*
      - *Embica & Grubenhagen.*
    - *Otto epiſcopus Hildeſ.*
    - *Cōradus epiſcopus Vuerdenſis*
    - *Iohannes dux Luneburgenſis*
      - *Otto obijt 1330*
        - *Iohannes epiſcopus Mindenſis*
        - *Ludouicus epiſcopus Magdeburg*
        - *Wilhelmus ſine prole maſcula mo us, redijtq; ducatus ad Magnum berti pinguis filiū, cuius filius L uicus filiā habuit huius Wilheln*
    - *Eliſabet uxor regis Wilhelmi*
- *Henricus Palatinus*

Titulus unus Brunſuic & Luneburg.

Fridericus ſecundus Ottonem Leonis nepotem fecit d
cem Brunſuicenſem & Luneburgenſem, attributis ei arm
quæ auus eius Henricus extulerat Anglia, duobus fuluis le
nibus pro ditione Brunſuicenſi & aliam laſurij coloris le
nem, adiectis in clypeo maculis de terra Luneburgenſi, qu
erant olim arma Hermanno duci & poſteris eius cum titu
ducatus Saxonię. Albertus autem Bernhardi filius, de quo
te iſtud caput, titulum tenebat Saxoniæ retentis armis quæ
mites de Anhold, maiores ſui prætuliſſent, ſtratoria ligna
uo nigroq; uariata per clypei tranſuerſum ſuperiecto, qu
fertur feciſſe Frid. I ruteo crinali. Ottonis filij Iohannis
Albertus, primi partiti ſunt anno Chriſti 1267. ditionem. T
tulum communem tenuerunt cum poſteritate, ſicut hodie t
nent, ut quamuis ſit diſcreta ditio, unus tamen amborum eſt titulus. Vterq; enim ſe Br
ſuici & Luneburgi ducem ſcribit. Albertus Iohanni fratri permiſit Luneburgum, ſibi
meliores partes ſeruauit, Brunſuicenſem & Gottingenſem dominatum, qui & ipſe p
ſtea diuiſus eſt multipliciter. Iohannis poſteritas ſeruauit dominium Luneburgenſe
Wilhelmum, tunc dominium illud redijt ad duces Brunſuicenſes.

Sequitur genealogia ducum Brunſui-
cenſium & Luneburgenſium ab una familia deſcendentium.

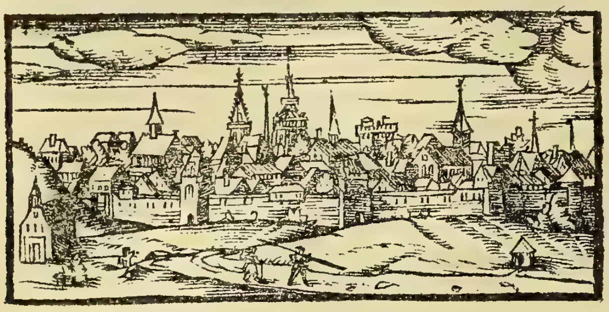
Alberti

- *Albertus pinguis*
  - *Erneſtus Gottingenſis*
    - *Otto*
      - *Wilhelmus ſine prole*
      - *Otto, cui mortuo anno 1420. Wilhelmus ſenior ſucceßit in ditione*
  - *Iohannes magiſter in Prußia*
  - *Albertus epiſcopus Halberſtadenſis*
  - *Henricus epiſcopus Hildeſemenſis*
  - *Otto Largus ſine liberis*
  - *Magnus dux Brũſuic. & Lunenbung*
    - *Albertus epiſcopus Bremenſis*
    - *Ludouicus gener Wilhelmi ducis ultimi Luneburgenſis, non diu ſuperſtes atque ſine liberis.*
    - *Magnus pulſus Luneburgo obijt 1373.*
      - *Otto epiſcopus Bremenſis & Vuerdenſis*
      - *Fridericus, confoſſus anno 1400.*
      - *Bernhardus*
        - *Otto ſine prole*
        - *Fridericus dux Luneburg*
          - *Otto obijt 1471.*
          - *Bernhardus ſine prole*
        - *Henricus Luneburg obijt 1532.*
          - *Otto*
          - *Erneſtus gubernator*
          - *Franciſcus cuius uxor Clara de Lawenburg*
      - *Henricus dux Brũſuicenſis*
        - *Catharina uxor electoris in Miſnia*
        - *Hẽricus pacificus ſine prole*
        - *Wilhelmus ſenior, poſt fratrẽ princeps*
          - *Fridericus ſine prole*
          - *Wilhelmus iunior*
            - *Hẽricus dux Brũſuic.*
              - *Catharina uxor Magni ducis Lawenburg*
              - *Chriſtoforus epiſcopus Bremenſis*
              - *Franciſcus epiſcopus Mindenſis*
              - *Georgius præpoſitus Colonienſis*
              - *Ericus Commendator in Prußia*
              - *Henricus captus à Lãdgr.*
                - *Carolus Victor*
                - *Philippus*
                - *Iulius*
                - *Catharina uxor Iohannis marchionis*
              - *Ericus dux Gottingen*
            - *Ericus dux Gotting.*
- *Wilhelmus puer obijt*
- ...*ertus ma...us*
  - *Henricus mirabilis dux trãſſyluaniæ*
    - *Henricus*
      - *Melchior epiſcopus*
      - *Otto*
      - *Baltaſar*
      - *ſine prole*
    - *Erneſtus*
      - *Fridericus*
      - *Otto*
      - *Albertus*
      - *Ericus*
        - *Henricus de Grubenhagẽ*
        - *Hẽricus ſine prole*
        - *Albertus*
          - *Iodocus*
          - *Philippus*
          - *Erneſtus*
          - *Ericus*
        - *Erneſtus captus cum principe Electore Saxoniæ à Carolo Cæſare, ſed rurſum dimiſſus.*

Ioriens Wilhelmus ultimus dux Luneburgenſis ab nepos ex fratre Alberti ducis ma/ ,deſignauit ſucceſſorem Magnum ducem Brunſuicẽſem,unde querimonia orta eſt du n Tranſſyluanorũ, q̃d uel in partẽ uocari debuerint eius ditiones, quum fuerint in gra/ pares,ambo ſcilicet in tertio. Ludouico duce Luneburgenſi mortuo,uxor eius filia lhelmi Luneburgẽſis ducis ultimi,nupſit Ottoni, comiti de Schowenborg,& ducatus neburgenſis,uenit ad magnũ Ludouici fratrem. At cum ille nimium inſoleſceret nec cu t patris correptionẽ,eiectus eſt,& Albertus dux Saxoniæ ſuperioris, Wilhelmi nouiſ/ i ducis Luneburgenſis ex filia nepos acceptat̃,anno ſcilicet,1371. & arx Luneburgen/ unde dux ciuitati multa incõmoda inferebat,ad ſolũ uſq; deſtruit̃. Habes hunc Alber/ n ſuprà in genealogia Saxoniæ. Magnus uerò dux à Luneburgenſi ducatu eiectus,fuit llò poſt in bello q̃d geſſit contra comitẽ Schowenborg gladio cõfoſſus,atq; relictam ſ duxit uxorem Albertus dux Luneburgenſis. Anno 1545 Henricus dux Brunſuicen captus fuit à Philippo Lãdgrauio alijſq; principibus coadiutoribus, unà cum filio eius rolo Victore,cuius ditionẽ antea dicti principes ei ademerant,ſed biennio poſt rurſum ex captiuitate liberatus per Carolũ Imp. & Lãdgrauius uinculis mancipatus. At an 1553.cum ſe Henricus Mauritio Electori cõiunxiſſet,contra Albertũ Marchionẽ,in ea gna quæ habita eſt prope Hildesheim, in campo Beynerbruch dicto, duos deſiderauit os Philippum & Carolum Victorem, atq; hoc ipſo anno 1554. armis hoſtẽ inſequitur.

De

De ciuitate Brunſuicenſi.

BRunſuicum hodie totius Sax
niæ metropolis & ciuitas pm
xima, populoſa, munita mœr
bus ac foſſatis, turribus & pp
gnaculis, decorata magnificis dom
bus, prępolitis plateis, amplis & orn
tiſſimis templis, Saxoniæ ferè cētrum
per quadrum tantum ferè habet long
tudinis quantum latitudinis, compl
ctiturq; in ſuo ambitu duo millia paſſ
um. Eſt aliquanto maior Nürnberga & Erdfordia minor. Ad orientem habet diocœſi
Magdenburgenſem, ad meridiem Hartonicum ſeu Harcinium nemus: occiduam parte
comprehendit Hildesheimenſis epiſcopatus, & ſeptentrionem inhabitant Lunenburge
Onacra fluuius. ſes. Hanc urbem perlabitur Onacra amnis, cui origo Hartonica ſylua, duasq; in partes c
uitatem ſcindit, omnem immundiciam ſecum trahens, uarijs undiq; pontibus coopertu
Tota urbs in plano ſedet, mœnibus ac foſſato duplici profundiſſ. & aliquot in locis tri
plici ac quolibet aquis ſtagnante munita. Vallum etiam inter foſſata craſſiſſimũ ductur
per circuitum, uarijs arborum conſitum generibus. Non habet ciuitas aquam potabilen
ſed communiter bibunt ceruiſiam. Vini autem uſus charior eſt & rarior. Quinq; hic for
quinq; prætoria & totidem magiſtratus, Circa annum Chriſti 1374. ſæuiente in ur
Seditio in urbe Brunſuico incondito uulgo in primores, pernicioſus exoritur tumultus. Nam uulgus i
dignatione undecunq; concepta magiſtratum urbis inuadit, Vrbe quoſdam eijciunt, alic
in tumultu opprimunt, nonnullos ſpecie iuſticiæ publico gladio cædunt, inter quos unu
ex proconſulibus uirum & ætate & mole corporis grauem, quum uires inflectendis gen
bus non haberet, in ſede ſua recumbentem obtruncant. Hanc patribus obijciunt cauſan
quod populum & uniuerſam plebem exactionibus grauent & maiori quam ulli princip
impoſito onere dominentur, idq; literis ad uicinas & longinquas urbes perſcripſere, n
uum magiſtratum ex mœchanicis uiris erexere, clamoribus non conſilo rem omnem eg
re. Cæteræ bene moratæ urbes, rem miſerandã & ipſo exemplo pernicioſam putauere no
impunitam relinquendam.

D. Sebaſtiano Munſtero, patruo ſuo unice

uenerando, Ioſephus Munſterus utriuſq; Iuris doctor, S. D.

MItto Luneburgi deſcriptionem ſuccinctiorem, obſeruantiſſime domine patru
curſim quidem & tumultuarie & uarijs annalibus excerptam. Integrum tibi r
linquo inde deligendi quicquid uiſum fuerit labori tuo accommodum. Geſta
centiora nulla inſerui, utpote odioſa, alioquin uolumen maius Iliade creſcere
Mitto quoq; Lunenburgenſis noſtrę urbis picturam, inſtar Hamburgi impreſſam effigie
delineatam. Aliam ciuitatis huius effigiem aſſequi nequiui. Nam pictores ex
iutuitu ſecundum longitudinem potius quàm aliam naturalem
formam oppida depingere hic aſſueuerunt.

Lunenburgu

LVNEBVRGVM.

SVunt qui Luneburgum putant ante multa tempora conſtructũ à Rom. ibiq́; erectum idolũ Lunæ, quod in eo loco ſtetiſſe dicitur uſq; ad tempora Caroli Magni. At Albertus Krãtzius in ſua ſcribit Saxonia, ſub Henrico 4. arcẽ Luneburgẽſem, ſed non oppidum extitiſſe. Otto primus erexit locum iſtum in comitatum adiunctis ei prædijs de terra Meckelburgenſ. Deinde circa annũ Chriſti 1235. Fridericus 2. ex comitatu fecit ducatum. Hãc ditionẽ unà cum dominio in Brunſuicenſ. poſſederunt tres Ottones Imp. atq; poſteri eorum uſq; ad Henricũ Leonem, qui exutus Bauaria, Saxqnia & omni ditione ſua, Brunſuicum & Luneburgum retinuit. Salinę uberrimæ atq; ditiſſimæ apud Lunæburgũ habentur, ex quibus multi monaſteriorum abbates, & multi eccleſiarum prælati uitã ducere conſueuerũt. Fuit enim quæſtus ſalis uberrimus. Has ſalinas, Luneburgenſ. uiolẽter uſurpauerunt. Ob quã rem à Nicolao pont. max. & à Friderico Imp. auguſto damnati fuerunt. Conſulatus, qui eius rei autor habebat̃, autoritate apoſtolica deiectus eſt ſed fauore Bernhardi ducis Brũſuuicenſ. paulo poſtea in priſtinũ ſtatum redijt: & qui nouiter conſulatũ adierãt in carcerẽ conijciunt̃: ciuitati rebelli, & eccleſiaſticorũ bonorũ rapaci ſacris interdictũ eſt. Non tamẽ deſunt, q rem diuinã apud eos faciant. Tantus eſt æuo noſtro & in populo & in clero autoritatis eccleſiaſticæ cõtemptus. Hæc Aeneas Syluius, qui tum quũ hæc ſcriberet, pontificatui inhiabat. Sed redeamus ad ciuitatẽ. Ea eſt munitiſſima, cincta foſſis & uallis. Habet figurã ferè quadratã, patent in longũ paſsibus circiter 1450. & in latum nongentis. Fuerunt per circuitũ urbis maximæ ſolitudines, ſed quæ noſtro æuo pro bona parte coluntur & habitant̃. Sunt tres parochiales eccleſiæ in urbe, inter quas S. Iohãnes primatũ habet Sunt etiã tria in ea monaſteria, inter quæ cœnobiũ S. Michaël uetuſtius eſt & locupletius. Occupant̃ ciues & mercatores potiſſimũ negotiatione ne ſalis, quod ibi magna copia coquitur atq; terra & aqua Hamburgũ, Lubecũ & ad alia loca per circuitũ diſtrahendũ defertur. Cæterum dux Iohãnes abnepos Hẽrici Leonis, primus operã impendit ſalinæ Luneburgenſi, quæ uſq; ad eius tempora tenuis fluxit, at ille nouã aperuit longe ea quæ pridẽ fluxerat uberiorẽ. Erant autẽ tunc annus poſt Chriſtũ natum 1269. & proſperatum eſt opus in manibus eius uehemẽter. Prima origo huius ſalſuginis fuit haud procul à mõte Calcario

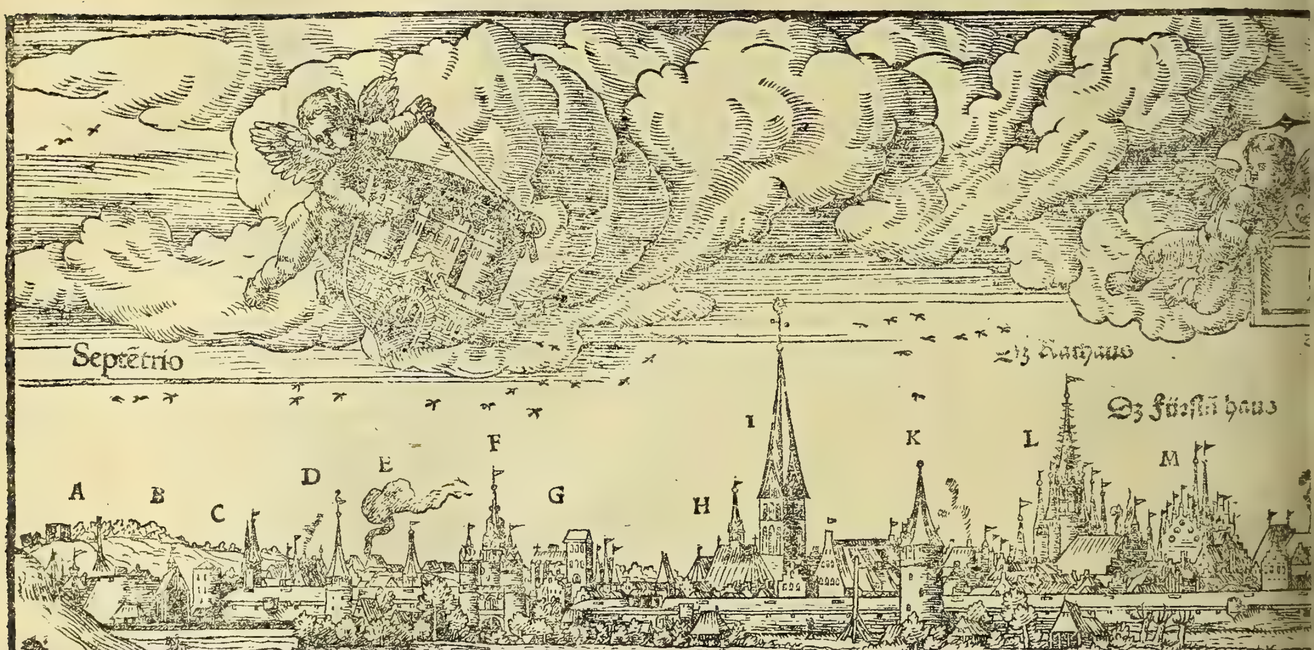

olim inuẽta, puteo, incluſa, uiris fortibus qui aquam die noctuq́; exhaurirẽt deputata. atque ex æquo diuitib. & pauperib. diſtributa. Nec hic in hũc diem ulla uetuſtatis facta eſt immutatio. Durat adhuc antiqua columna, quæ ſuſtinet trabem, cui adhæret magna urna, aquã è profundis educẽs. Canales aut fiſtulæ per quas ſalis aqua deriuatur, pulchro ordine diſtribuunt̃ (ſunt aũt numero quinquaginta) ad ſingulorum caſas, habet unaquæq; caſa quatuor ſartagines ex plumbo factas, quadrilateras, latas duabus ulnis & tranſuerſa manu profundas: quæ uſu detritæ renouantur abſq; ulla liquefactione. Duabus autẽ horis ſal concoctũ & ex ſartagine ſublatum, diſtrahitur in uaria illius terræ partes.

Ciuitas Luneburgenſis,quam uerius

A Maius propugnaculum:Die gros paſtei
B S.Antonius
C Saltzmeſſerthurn
D Inſtitorum turris:der kremer thurn
E Laterificina,Ziegelſcheur
F Borduuicker thor
G S.Niclaus
H Vallis ſanctorum:der Hei⸗ ligen thal
I S.Iohannes,ſummum templ die haupt kirch
K Goldſchmid thurn
L Prætorium
M Domus principis

Genealogia ducum Luneburgenſium.

Fuit dominium Luneburgenſe ſamper poſt Henricum Leonem ſub principibus Brunſuicenſibus,ſicut & ſupra in ducatu Brunſuicenſi oſtendimus, ſed ob filiorum & nepotũ multiplicationem,idem dominium diuiſum fuit in multas particulares ditiones,ſicut oſtendit Brunſuicenſis genealogia.

Henricus Leo dux Brunſuic. & Luneburgenſ.
- Henricus princeps Palatinus
- Otto Imperator
- Vuilhelmus comes Luneburgenſis
  - Otto dux Brũſuiſcẽſis & Luneburgenſis
    - Conradus epiſcopus Verdenſis
    - Iohannes Luneburg. obijt 1277.
      - Otto Luneburg
        - Iohan. epiſcopus Mindenſis
        - Ludouicus epiſc. Magdeburgenſ.
        - Vuilhelmus dux Luneburgenſis habuit unicam filium.
    - Otto epiſcopus Hildeſemenſis
    - Albertus Brunſuic. dux magnus
    - Quincꝫ filiæ

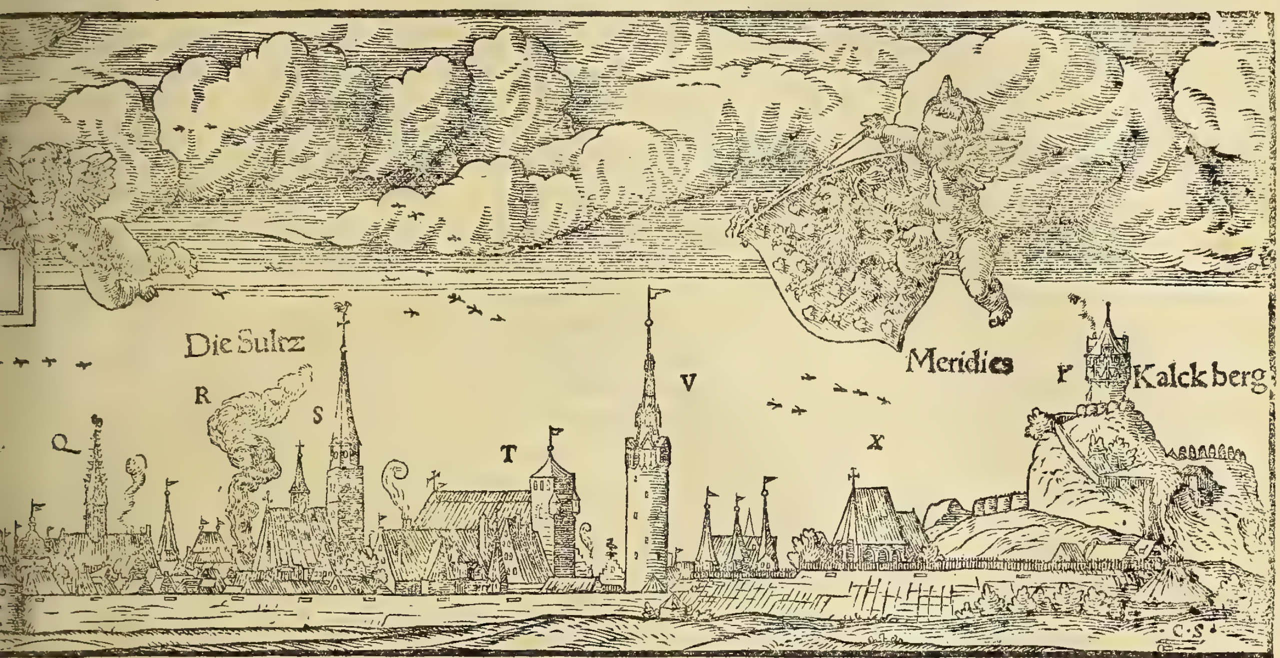
Albertus & Iohannes ducis Ottonis filij, paternum diuiſerunt dominiũ,titulum tamen cõmunem retinentes,quod & uſcꝫ hodie conſeruaẽ.Albertus,ſenior dictus,accepit omnẽ ditionem Brunſuicenſem,& Iohannem ſolo diſtrictu Luneburgenſi contentus fuit.Brunſuicenſis autem ditio poſteris temporibus aliquoties ſciſſa eſt,in eam terram quæ eſt circa & ultra montana.Ducatus uerò Luneburgenſis à Vuilhelmo nepote ducis Iohannis, qui filium non habuit, redijt ad Brunſuicenſes, nempe ad Alberti magni nepotem,cuius Ludouicus uxorem habuit filiam dicti Vuilhelmi.

Albertus

ɔore Salinæburgenſem appellare poſſes.

ertrudis
a uirgo, Franciſcani
er frauu
cer captiuorum: der ge/
gnen thurn
ior S.ſpiritus, noſodochium
krancken haus
na, ubi ſal coquitur

S S.Lampertus
T Cœnobium S.Michaelis
V Turris captiuorum, uulgo ſpring ins gut, ſortita hoc nomen à domino qui eam ædificari fecit, quem & in eadem primum periȷſſe ferunt
X S.Ciriacus extra mœnia
Y Mons Calcarius

- Albertus magnus
  - Henricus mirabilis dux Tranſſyluaniæ, cuius ſucceſſionem habes ſupra.
  - Albertus pinguis
    - Magnus dux Brunſuicenſis & Luneburgenſis
      - Ludouicus dux Luneburgenſis non diu ſuperſtes, gener Vuilhelmi ducis Luneburgenſis
      - Magnus eiectus à Luneburgo ob inſolentiam & poſtea interfectus
        - Fridericus ſine prole
        - Bernhardus dux Lunenburgenſis *
        - Henricus Brunſuicenſis

Magno ſecundo eiecto ex ducatu Luneburgẽſi, tranlatum eſt dominiũ ad Albertum, & poſtea ad Vuenceslaũ duces Saxoniæ ſuperioris, q̊d male habuit duces Brunſuicẽſes, quũ ſibi Luneburgũ ob ſanguinis propinquitatem deberetur. Quo circa cõmuni principũ placito ita ordinatũ eſt, ut Fridericus & Bernhardus Magni duci ducis filiȷ duas Vuentzeslai filias acciperent cõiuges, quo ſic pax terris redderetur, quod & factũ eſt, ut paulo pòſt diſſeremus in hiſtoria. Continuatur ergo genealogia per Bernhardum in hunc modum.

- * Bernhardus Luneburgenſis
  - Otto ſine liberis
  - Fridericus
    - Otto obiȷt 1471
      - Vuilhelmus
        - Otto
        - Erneſtus
        - Franciſcus
      - Henricus obiȷt 1531.
    - Bernhardus, ſine liberis

Hiſtoria ciuitatis & ducum Lunæburgenſium.

PRodunt Saxonum hiſtoriæ, Hermannum Biling, cuiuſdã agricolæ filium, natum prope Soltouu in Luneburgenſi ſolitudine, ualde magnum effectum apud Ottonem Imp. ob fidele miniſterium quod eidẽ Cæſari in Italia agenti, interim in Saxoniæ partibus exhibuit: putantq́; hunc Hermannũ conſtruxiſſe arcẽ in monte Calcario, & fundaſſe propter eundẽ montẽ monaſterium S. Benedicti, cuius filius Benno abſoluit quæ pater morte præuentus nõ perfecerat. Habebatur tunc arx illa inexpugabilis. Erat illis temporibus iuxta montẽ oppidum nomine Modeſtorff ſitum, quod alluebat amnis Elmenou, qui & hodię per Luneburgum fluit, molas agit atq; multas urbi affert cõmoditates tandemq́; in Albim exonerat̃. Erat quoq; ad iactum unius lapidis à dicto monte ſita Bardouuick ciuitas antiqua, potens, & ob mercatorum in ea negotiationes ualde celebris, ſed quã Henricus Leo de exilio ex Anglia reuerſus, & à ciuibus urbis nõ receptus, quum ipſe ſecundum maternã lineam ab Hermãno Biling deſcendiſſet, & dominiũ regionis ad eum ſpectaret, ſubuertit anno ſcilicet 1188. in die Simonis & Iudæ, ex cuius ruinis adiacentia loca, potiſſimum autẽ Luneburgum plurimum fuerunt inſtaurata. Fundauerat etiã Carolus magnus in Bardouico epiſcopatum, ſed qui poſtea trãslatus fuit ad Verdenſem ciuitatem. Hodie Bardouicus eſt uicus ruſticorum, hoc nomine celebris, quod abundat olerum hortalicijs. Abeſt autẽ parum à Luneburgo, uocata olim Barderopolis, ſicut & hodie uulgo appellatur Barderuuick, pagus, refertus hortis caulib. conſitis. Deuaſtato itaq; Barduuico, Luneburgũ cœpit ſuprà modũ creſcere in ædificijs, diuitijs & mercimonijs, ſicut poſt aliquot annos Modeſtorff ſub Ottone primo duce Brunſuicẽſi creuit in ciuitatẽ, quin & tota regio illa ſub hoc principe ſublimata eſt ad principatum, retinuitq́; nomẽ à burgo in mõte extructo. An. Chriſti 1369. poſt mortẽ ducis Vuilhelmi multa nata ſunt diſsidia & grauiſsimorum bellorum ſẽminaria, unde urbs Luneburgenſis non parum fuit incõmodata, maxime cum Magnus dux Brunſuuicẽſis quædã permitteret, quæ ſenatus Luneburgẽſis recuſabat quare dux iratus, exuit ciues priuilegijs ſuis, accepitq́; ciuitatis, claues, & multas ex arce intulit iniurias. Anno Chriſti 1370. duces Saxoniæ Albertus & Vuẽceslaus iſtis moti ex cauſis, conabant̃ ſibi ſubiugare ducatum Luneburgẽſe, inueneruntq́; in hac re ſenatum Luneburgenſem ſibi conſentientẽ. Is enim pertæſus magni tyraunydẽ, renunciauit illius imperium atq; miro aſtu occupauit arcem. Nam aſcenderunt montẽ, ſimulantes & uiſituros ueſpertinum officium & clanculum ſub ueſtibus geſtantes arma, occuparunt arcem, totamq́; deſtruxerunt præter unam turrim, qua perpetuo pro ſpecula ſunt uſi. Translatũ etiam tũc fuit cœnobium S. Michaëlis in ciuitatẽ ipſam, & aduenientibus Saxoniæ ducibus, homagium illis fuit factum. Otto autẽ bello inter partes, inducijsq́; factis Magnus dux Brunſuicenſis interim ſubordinauit octingẽtos armatos uiros, qui noctu inter ſalinã & montẽ Calcarium urbem obruerent et occuparent. Sed deprehenſa eſt fraus eius, fueruntq́; omnes armati illi partim cæſi & partim capti. An. Chriſti 1378. excitato rurſus bello inter principes Saxoniæ & Magnũ ducem Luneburgenſem, occiſoq́; Magno diſſidium ſic fuit cõpoſitum ut Albertus dux Saxoniæ ducet uxorẽ Magni ducis relictã, & duo filij eiuſdem ducis Magni, nempe Fridericus Bernhardus acciperent coniuges, duas filias Vuencelai ducis Saxoniæ, manerentq́; domini in ducatu Luneburgenſi, quibus & tota regio fidelitatem promiſit. Anno Chrtſti 1388. inciderunt quædam controuerſiæ inter duces Saxoniæ, & Branſuicenſis, quæ facile ad magnum creuiſſent bellum, niſi interceſſione quorundam prælatorum & aliorum bonorum uirorum ſublatæ fuiſſent atq; perpetua pax firmata. Tunc etiã Bernhardus & Henricus fratres duces Luneburgẽ confirmarunt ciuitatib. Luneburgo, Hannouer, Vltzen & toti regioni antiqua ipſarum priuilegia & iura, eaq́; cumulatoria reddiderunt. Suborta ſunt deinde multa diſſidia inter duces & ciuitatẽ ipſam Luneburgenſem, ſed quæ per comitia, tranſactiones & cõfœderationes rurſum ſunt pacata. Anno Chriſti 1400 depoſito ab imperio Vuenceslao atque electo Ruperto principe Palatino, fuit Fridericus dux Brunſuicenſis & Luneburgenſis dum reuerteretur domum occiſus in terra epiſcopatus Maguntinenſis, & frater eius Bernhardus captus, unde graue triennale ortum fuit bellum, in quo ſenatus & ciuitas Luneburgenſis in grauiſſima incidit debita. Fuerat autem Fridericus electus in Rom. regem ante Rupertum, ut ſuprà in catalogo Imp. ſcripſimus.

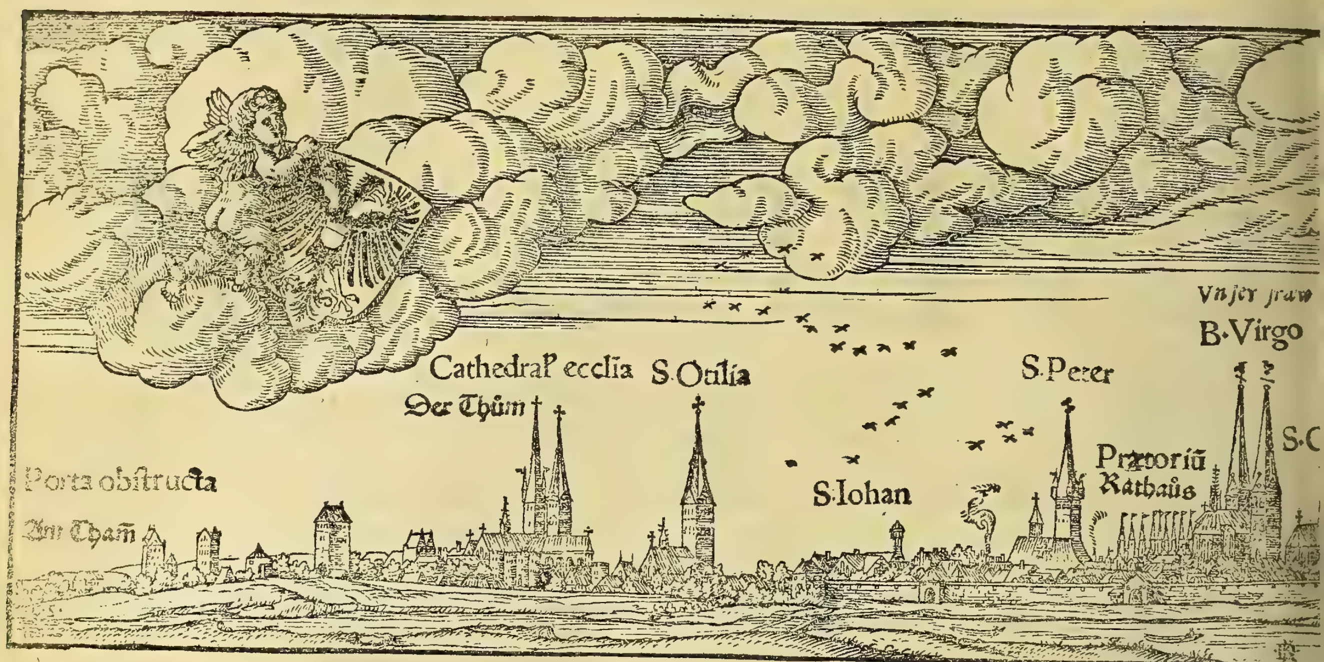
Lubecum

LVBECVM

SVO PATRVO D. SEbaſtiano Munſtero, Ioſephus Munſterus, S.

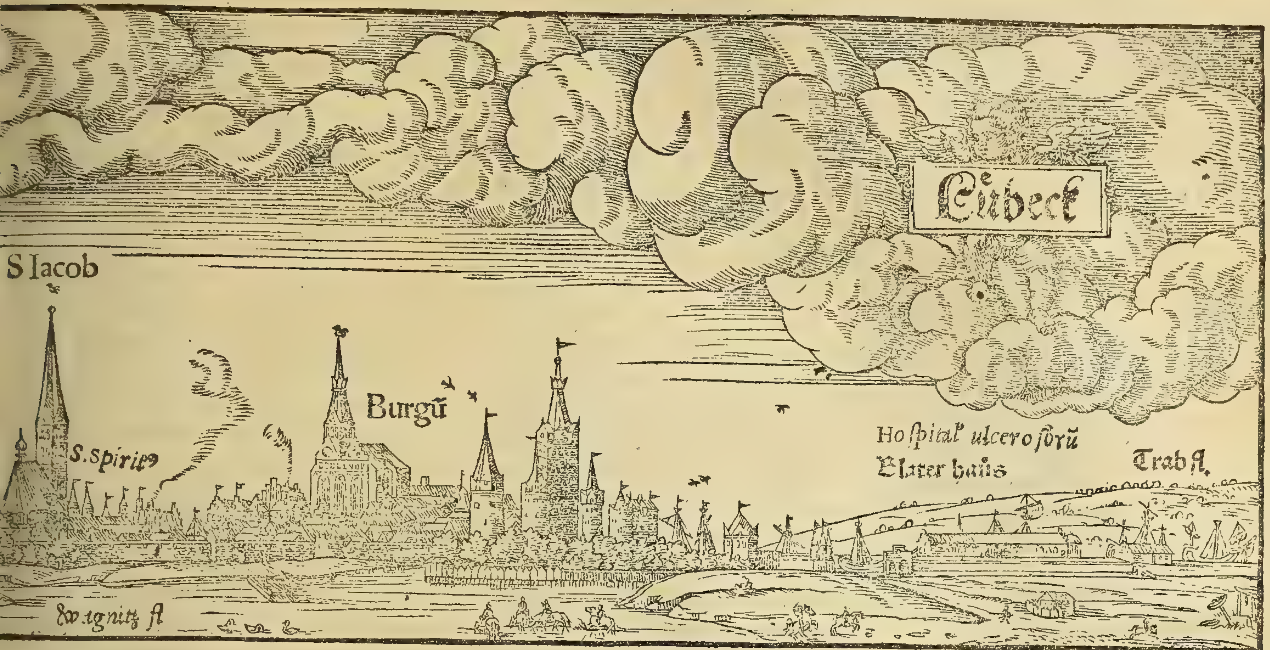
COllegi, ut uides, humaniſsime Patrue, compendium breuiſs. ſeu deſcriptionem Lubecæ, quam ex Hermanni Bonni libello decerpſi, aliquibus additis, multisq́ reiectis. Ipſe aũt omnia ex alijs eius urbis Chronographis, multaq́ ex Alberto Krantzio deſumpſit. Certe nihil tam magnificum de ea urbe Saxoniæ prodi poteſt, quin non ei conueniat. Mitto quoq́ breuem Megapolenſis ditionis & originis hiſtoricam deſcriptionem. Scripſi etiam cuidam amico meo Brunopoli & alij Parthenopoli exiſtenti, ut uel in ſuæ patriæ honorem ipſi ſuis ſumptibus, uel apud Senatum aliquid præſtent. Si quid impetrauero extemplò mittam, etiã ſi feſtinandum in tanto opere conſultum haud uideatur. Interim tamen me non fugit, nunquam tàm exactè proditurũ, quin ſemper aliquid addi poſsit. Quod ad Hamburgenſiũ res geſtas attinet, ex Alberto Krantzio neceſſe eſt ut ordine deligantur & concinnentur.

Lubecum,una ex præclarioribus

LVbecum urbs Vuagriæ tẽporibus noſtris ſplendidiſsima,& inſigne emporiũ,ma-
gnificis ornata ædificijs,potẽs in mari & terris,prҿcipua inter ueteres Vuandalicas
& maritimas ciuitates,ſita hodie inter ripam Trauenæ & lacũ Vuokeniſſæ,ab utro
que latere irrigua ciuitas. Olim aũt ſita fuit in Suuartouu, in optimo maris portu
& à piſcatorib. inhabitata,quam Gotſcalcus Chriſtianus princeps Obotritorum,circa an-
num Chriſti 1040. inchoaſſe dicit̃,& extructo in ea burgo appellaſſe nomine filij Butam,
Prima origo Lubeci. & Henricus Buti frater uocauit eã Coloniã magnã. Paſſa tamen multas afflictiones à Ru
gianis principibus, ſuperuenit Adolfus eius nominis ſecundus, comes à Schouuenborg
quẽ Lotharius Imperator comitẽ quoq; creauit Holſatiæ anno 1140. & tranſtulit eã à mari
ad locũ ſuperiorem. Dum aũt ponit fundamenta, inuenit uetera quædam fundamenta, ubi
Cimbrorum conatus. ſcilicet (ut putatur) Cimbri olim urbem cõſtruere ſatagerũt propter loci opportunitatem,
ſicut & poſtea Crito Obotritorum princeps, acerrimus Chriſtiani nominis perſequutor,
poſthabito ueteri Lubeco Suuartouu, paulò ſuperius ad ripam eiuſdẽ fluminis Trauenæ,
noua cœpit moliri fundamenta. Sed neq; Cimber neq; Vuandalus ſua molitione profece
runt, dilabentibus breui & euaneſcentibus initijs cœptæ urbis per graſſantia bella aut alias
auerſiones. Seruatũ fuit hoc decus dicto Adolfo, qui cernẽs quàm optimè Cimbrorũ olim
dux, & deinde Crito Vuandalus, inter lacũ Vuagenitz uulgo dictũ & flumen in colle ur-
bis mœnia inchoaſſent, ſed tẽpeſtatib. bellorũ impliciti ab opere deſtitiſſent, tertius ipſe
Lubecũ tranſlatum. ciuitatis fundamenta cœpit iacere, Lubecũq; de Suuartouu cum nomine tranſtulit in ſupe
riora. Locũ illum antè dixere Bucu, quem Adolfus ruderibus eiectis in formã oppidi uallo
cinxit. Nam maiores eius partes iam flumine & lacu prҿmuniebant̃. Et quum paulò poſt à
Nicoloto Vuandalorũ principe ſpoliaret̃, & deinde anno 1158. graui incẽdio abſumeret̃,
& ab Adolfo rurſum inſtauraretur, incremẽtaq; ſuſciperet, Henricus Leo uidẽs eã urbem
Bardouicus emporium. maxima importare Bardeuico detrimenta, quũ mercatores Lubecũ peterent maritimã ur-
bem, priore relicto emporio interpellabat comitem his uerbis, Duo ſunt quæ magno rerũ
mearũ detrimento tibi uident̃ accedere. Bene feceris ſi ad æquitatẽ reſpiciens, moderari rẽ
pro dignitate patiaris. Lubecũ dico nouã urbem, & ſalinam tuã in Todeſlo, quæ mihi non
medio-

ciuitatibus,ad uiuum hic depicta.

mediocrem afferunt rerum mearum iacturam,quum in tuam urbem mercatores ferè omnes commigrent,& ſalina mei iuris ſub Luneburgi arce nuper reperta, tuo ſale nimiū uileſcit inuecto:æquum fuerit mediā nobis urbis tuæ ditionē permittere,& itidē ſalinæ dimidium, ut in reliquum tēpus nulla ſit nobis poſteriſq́; noſtris cōtrouerſiæ materia.Cū comes non annueret,ſed oraret ut fortunæ ſuæ,quā illi miſerator Deus permitteret non inuideret,dux mercatoribus ſuis,aditum Lubeci interclu ſit interdixitq́;.Inſuper uenas ſalinæ Todeslo ita immiſsis aliunde aquis interturbauit,ut exilis inde fructus eſſet.Sicq́; Leo tandem Lubecū ſui fecit iuris. Nam uidens comes quòd neq; ipſe prouentum ſui loci poterat magnū expectare,& quòd ducis in ſe indignatio grauiores minitaretur exitus, permiſit duci nouū Lubecū.Obtinuerunt quoq; Lubicenſes per Leonē,apud regem Daniæ Vualdemarum,liberum & ſecurū aceſſum in regnū Daniæ pro exercendis cōmercijs. Anno Chriſti 1163.conſentiente Hērico Leone,epiſcopatus Aldenburgēſis trāslatus eſt Lubecum,& Gerardus Epiſcopus cōſtruxit in harena eccleſiā diui Ioannis,in qua et duodecim ordinauit ſacerdotes.Anno milleſimo centeſimo octuageſimo ſecūdo,Hēricus Leo Imperatoris ferēs perſecutionē,fugit Lubecū ac deinde in Angliā.Fridericus uerò Imperator ſuccēſus Lubecēſib.obſedit eorū urbē,coēgitq́; eos ad deditionē.Illi tamē prius principis ſui cōſilium requrentes, iuſsi ſunt ſeſe accōmodare tempori & neceſsitati. Ab eo igitur tēpore Lubecum ſubiectum fuit imperio & nouis fultum priuilegijs. Mortuo autē Friderico Cæſare,anno milleſimo centeſimo nonageſimo quinto,Lubecū ſe rurſum dedidit duci Leoni.Quinque annis poſt mortē ducis Henrici,Vualdemarus dux Schleſuuicēſis frater Canuti regis , bello coēgit Lubecum & Hamburgum ſub regnum Daniæ. Et quum poſteris annis Dani ciuibus Lubeci intolerabilia imponerent onera, impetrauerunt Lubecenſes à Friderico ſecundo , anno Chriſti milleſimo ducenteſimo uigeſimo ſexto mandatum ad uicinos principes & terrarum dominos , quorum auxilio eruerentur à Danorum dura ſeruitute , id quod & factum eſt , liberatiq́; ſunt ciues ab omni Danorum moleſtia, reſtituti ad priores ſuas libertates & iura.Mutauit itaque urbs iſta in ſexaginta annis ſæpe dominos. Nam

Salinæ in Todeslo.

Epiſcopus Lubecenſis.

Lubecum urbs imperialis.

ad annum 1140. inchoata à comite, ab illo poſt incendium trãſiuit ad Henricum Leonem, qui illam magnopere auxit. Deinde Imp. deditam accepit, reſtituta per illum in parte comiti, & poſt Leonis reditũ in ipſius redijt poteſtatem : inde quocꝫ comiti reſtituta, breui poſt conceſsit in ius regis Daniæ. Nouiſsime redijt ad Rom. imperium, in qua ditione permanſit in hodiernum. Anno 1238. ciuitas fuit graui incendio læſa, quare tũc cautum fuit ut domus non ſtramine, ſed coctilibus tegulis deinceps contegerentur. Anno 1408. grauis tumultus Lubeci exortus fuit contra Senatum.

Habes hanc hiſtoriã infra in deſcriptione Daniæ.

Autores fuerunt quidam uulgares, homines ambitioſi, qui aſpirabant ad magiſtratum. Fuit ſeditio tam ſæua, ut plurimi conſulares excederent urbe, nouicꝫ in eorum ſurrogarentur locũ, inter quos autores ſeditionis primum tenuerunt locum. Peſsimum iſtud exemplum uicinæ urbes ſecutæ, cõſulares ſuos aut propulerũt aut imminuta eorum poteſtate alios allegerunt, præſertim Hamburgenſes, Vuiſmarienſes & Roſtockenſes. Sed quum Lubeci noua gubernatio rempublicam plurimum incommodaret, eiectus Senatus ſummo deſiderio ciuium per Sigiſmundi Cæſaris legatos honorifice fuit anno 1416. reductus, & ad priſtinum gradum reſtitutus, creuitcꝫ urbs ſub prudenti magiſtratu in pace & diuitijs. Anno 1500. Ioãnes rex Daniæ oppugnauit Suecos, qui reginam captiuam tenebant. Cumcꝫ Lubecenſes ceu hoſtes eius inſimularent, eo quod fouerent & firmarent eos, cum quibus regi erat negocium, atcꝫ ob id rex eos perſequeretur, Raimundus Cardinalis, Fridericus dux Holſatiæ frater regis & Magnus dux Meckelburgenſis, diſsidium illud compoſuerunt. Anno 1506. Lubecenſes pro conſeruatione ſuorum priuilegiorum iurium geſſerunt multa bella cum principibus Meckelburgenſibus & confœderatis eorum, præſertim cũ Henrico duce Brunſuicenſi & marchionibus Brandenburgenſibus, ſed tandem anno Chriſti 1508. per arbitros compoſitio facta eſt, ut ſaluis iuribus & priuilegijs Lubecenſium, partes quæcꝫ ſuas ferr e nt expenſas. Eodem anno 1508. rex Ioannes præter pacem anno Chriſti 1506. in Neuukopping firmatam, intercepit multas Lubecenſium naues: quæ res occaſionem dedit cædi horrẽdę.

Bellum inter Danos & Lubecenſes.

Inde enim natum eſt diutinum illud bellum inter regem & Lubecenſes, quando ſcilicet anno Chriſti 1509. Lubecenſes Suecos ſibi ſubiugarũt, & in reditu ex Suecia per tempeſtatem maris, iacturam immenſam pertulerunt. Dani uerò interim quo Lubecenſes in Suecia graſſati ſunt, incendio perdiderunt circiter 20. uillas Lubecenſibus parentes. Vnde moti Lubecenſes, ſequenti anno unà cum confœderatis ſuis, nempe Roſtockenſibus, Vuiſmarienſibus, Sundtenſibus, &c. miſerũt regi literas fœciales, in aquis & terris illi bellum indicentes, in Suecia populum ne ei obſequerentur auertentes, ciuitates oppugnantes, inſulas occupantes, uillas diripientes & concremantes, Sueciæ proceres in terras ſuas captiuos abducentes, ac deinde in uigilia diui Laurentij uictoria potiti in pugna nauali, quã prope Barnholm commiſerunt cum regis populo, atque illicò iuxta Beylam ducentas quinquaginta hoſtiles naues, quæ ex Holandia uenerant, aggreſsi, partim in fugam uerterũt, partim combuſſerunt & quaſdam diripuerunt.

Dani uincũtur

Et conantibus Danis huiuſmodi prædam uiginti duabus nauibus rurſum eripere, Lubecenſes undecim nauibus conatum illorum irritum fecerunt, fugerecꝫ coëgerunt. Infeciſsimum bellum illud, non parum incommodauit regem.

Anno Chriſti milleſimo quingenteſimo undecimo facta eſt pax firma inter partes aduerſas, & Lubecenſes potenter antiqua ſua iura & priuilegia defendere. Mortuo Ioanne rege, & filio eius Chriſtierno ſibi ſuccedente, contempſit filius paternam monitionem, laceſſens & irritans nedum propinquas maritimas ciuitates, quæ iam regno erant confœderatæ, ſed & regni ſui populos contra ſe prouocauit, obſequutus ſtultis conſilijs cuiuſdam Holandicæ mulierculæ nomine Sieburgis, quæ illum dementauerat.

Chriſtierni regis inanis conatus.

Anno Chriſti 1516. quum pax ubique eſſet firmata, rex multa plauſtra onerata pannis, armaturis ferreis & ſale ante Tramundum corripiens, fecit deduci Coppenhagiã, ne quicquã reſtituit Lubecenſibus, etiam quum ſe reddere obſtrinxiſſet. Deinde ſequenti anno conatus eſt commercia Lubecẽſia trãsferre Coppenhagiã, quo ſic urbẽ illã et alias maritimas ciuitates penitus perderet. Eodẽ anno incœpit ult. bellũ contra Sueciam, unde Lubecũ & aliæ maritimæ urbes leue incurrerũt damnum, quod potiſsimum intulit Seuerinus, ſummus belli ex parte regis dux. Iſtis itacꝫ grauaminib. & alijs præſumptionibus abrogationibuscꝫ iurium, quæ habuerant merca-

rant mercatores in regno Daniæ,ad quorũ conſeruatiõnẽ ſeſe obligauerat rex, moti ſunt Lubecenſes & aliæ ciuitates maritimæ,inire confœderationem contra Chriſtiernum, atq; ſcribere naualem exercitum,quem anno uiceſimo primo mittentes in Sueciam,quæ ob re/gis tyrannidem defecerat,facile illam in ſuam detraxerunt partem,atq; mox ſequenti Au/guſto obtinuerunt caſtrum Barnholm. Cumq; rex Chriſtiernus paulo poſt cum cõiuge ſua x Dania in Germaniam inferiorẽ diuertiſſet, Dani illico regnũ obtulerunt Friderico du i Holſatiæ.Qui aſſenſum præbens,anno 1524.Coppenhagiam obſidione cinxit.Lubecen es quoq; interim non quieſcentes,expulerunt auxilio confœderatorũ ſuorũ memoratum euerinũ ex Gotlandia,occuparuntq; totam regionem illam & ciuitatẽ Vieſsburen.Quin & Stockholmia dedidit ſe legatis Lubecenſiũ,& Guſtauo Erici filio,qui & mox potentiſ/imus rex Sueciæ in patria ſua factus eſt.Anno Chriſti 1530.uulgares ciues Lubecenſes ob inuerũt apud ſenatũ liberã Euãgelij prædicationẽ,& puriorẽ ſacramentorũ adminiſtratio/nem.Mortuo rege pacifico Friderico,anno Chriſti 1533.nolentibusq; Holandis relinquere n conſuetas nauigationes per fundũ Lubecenſiũ atq; aliarum ciuitatũ,quæ non parũ hinc ncõmodabantur,parauerunt Lubecenſes nonnullas naues contra Holandos, quas & Ho andis profligatis proſpere redxerunt.Deinde ſurrexerũt multa bella & populorum com/notiones:propter Chriſtiernũ regem captũ à duce Holſatiæ, quem Chriſtophorus comes le Altenborg unà cum Lubecenſium occulto ſubſidio conabãtur liberare. Et is priuſquã Holſati armarentur coëgit Coppenhagiam ad deditionem.Holſati uerò ad bellum parati, ongreſſiq; cum hoſte ſuperiores fuerunt,multa intulerunt Lubecenſib.incõmoda, donec andem per legatos ciuitatum Vuandalicarum & Henricũ ducem Magnopolenſem partes duerſæ fuerunt concordatæ.Comes quoq; ab Aldenborg & exercitus eius fuerunt in pu/na ſuperati à Chriſtiano duce Holſatiæ,iam pridem in regẽ celecto,& Coppenhagia quę dhuc nomine comitis præſidio erat munita,magna fame compulſa ad deditionẽ. Poſt has ommotiones & ſeditiones,Lubecum uenit ad pacem & tranquillitatem.

Chriſtiernus exulat.

Chriſtiernus captus tenetur

Magdenburgum.

MAgdenburgũ olim Parthenopolis à Venere Parthenia, quæ ibi colebatur,ſic dicta metro polis ac primaria eſt Saxoniæ urbs,ſita ad Albim fluuiũ. Veneris ſimulachrũ in curru ſtantis cum tribus gratijs colebatur,unde nomẽ natum eſt loco,ut Parthenopolis,id eſt,puellarũ urbs diceretur,quod & Magdenborg uox Germanica ſonat. Fuitq; olim Imperatorũ ac pontif. ſedes,munita mœnibus,propugnaculis,turrib.excelſis & profundis foſsis. Carolus magnus epiſcopatũ non procul hinc ordinauit,poſtquã Saxones domuit & falſa religione auertit. Expugnata autem Saxonia,erexit idem Carolus 10.epiſcopatus in ea prouincia. Primus erat in Oſnaburg, qui locus eſt ſuper Haſam fluuiũ. Secunda epiſcopalis ſedes eſt in Halberſtat, quæ antea fuerat Oſteruuick. Tertia in Mynden ſita ſup Vue ra fluuio. Quarta in Bremẽ,etiã ſuper Vueſerã ſita. Quinta in Padelborn et ſexta in Vuer n ſuper Altera fluuio. Septima eſt Monaſterieſes & octaua Hildesheimẽſis. Nona Ham rgenſis & decima in Magdenborg. Et hic Magdenburgẽſ. epiſcopatus fuit primũ à Ca lo magno inſtitutus in dominio comitũ de Schuualeuuorch,qui nunc de Lippia appellã r,deinde trãslatus ad Valersleue, ac tandẽ per Ottonẽ primum Imperatorẽ anno ſalutis o ad Parthenopolim translatus,ad inſtantiã reginæ Edittæ uxoris,eiq; ſubditi epiſcopa/s Morſenburgenſ.in Thuringia,Neumburgenſ.uel Citzenſis aut Mammillenſis in Miſ ,Brandenburgẽſis in ueteri Marchia, Hauelburgenſis in Saxonia. Suberat ei olim & iſnenſis epiſcopatus,ſed eſt exemptus. Eſt in hac urbe imago pulchra Rolandi, qui Ca/li ex ſorore nepos fuit, præſtans fortitudine uir, cuius fortia facta per uniuerſum orbem lebrantur. Interijt autem,ut quidam ſcribunt,apud Vaſcones,poſt ingentem hoſtium cæ m,cum exercitum Hiſpania ſubacta reduceret. Magdenburgenſis itaq; ciuitas metropo

Decem epiſcopatus in Saxonia.

Epiſcopatus Magdenborgenſis.

litico ornata honore, caruit diu territorio, de quo regi Ottoni cũ Bernhardo Halberſtac
ſi epiſcopo grandis fuit controuerſia, quòd ille eccleſiæ ſuæ iura minui non pateretur. Ill
Magdenburgẽſis archiepiſcopus. autem pontifice ſublato ẽ medio, Otto tranſtulit epiſcopalem ſedem de Valersleue, qua
pater eius ibi collocauerat, collocauitq́ꝫ in Magdeborg, & addito honore ex ſententia R
mani pontificis fecit archiepiſcopalem, ut eſſet omnibus Vuandalicis eccleſijs metropol
& caput, ſubiecitq́ꝫ illi eccleſias Mersburgenſem, Miſnenſem, Citzenſem, Hauelberg
ſem, & Brandenburgenſem, quæ hodie quoqꝫ illi parent. Quomodo uerò & conſecuta
hæc eccleſia ut primas dicatur Germaniæ archiepiſcopus eius, non inuenio, ſciens tame
nonnullos archiepiſcopos illi non cedere in honore. Nam Saltzburgenſis cum eo conte
dit de paritate, nec archiepiſcopi electores illi cedunt locum. Hæc Krantzius Metropol
Fuit primum in Magdeborg munitiſſimum arcis receptaculum, circumpoſitis caſalibus
ſcatorum in morem uici aut oppidi non clauſi. Arci præerat nobilitas Burggrauiorum, q
Burggrauius Magdenburgẽſis. origine Saxones an Vuandali fuerint, in compertum eſt. Fuit tunc in Halberſtat epiſc
pus Bernhardus borggrauius Magdenburgenſis, cui cum Ottone non leuis controuerſ
fuit. Nam cum rex Ottone precante uxore Editta Angliæ regis filia, quę Albi flumine de
ctabatur, ut in Magdeburg urbem ædificaret, nundinis donaret ad inuitandos mercatore
cum, inquã, rex uxori ut acquieſceret, iuſſiſſet aratrũ circumduci, ualla & muros deſign
ri, concurrentibusq́ꝫ plurimis ad nouam immunitatem, opus breui tempore proſpere ſuc
deret, cogitauit quoqꝫ de religione, conſtituens ſecum ibi deſignare metropolim, multip
catis iam Vuandalis, qui ad fidem Chriſti erant conuerſi. Deerat autem territoriu
quod è uicino totum Halberſtadenſis epiſcopatus impleuit. Egit rex primum placide cu
Bernhardo epiſcopo, ut cederet partem ditionis nouo epiſcopatui. Ille renititur, eccl

ſiam multiplicare non attenuare ſibi
eſſe præceptũ impoſitum. Quid mul
ta ubi non ſuaſionibus, non preci-
bus profecit, ui pro more regum age
re contendit. Iuſſit captum epiſco-
pum incarcerari. Ille patienter om-
nia ſuffert, priuſquam iura ſuæ eccle
ſiæ attenuari patiatur. Rex moram in
terponit, ut manſueſcat ex tempore,
ſed in eo nihil mutatur. Aderãt ſacra
Iouis dominicæ cœnæ, quaſi chriſma
conſecraturus, iuſsit in carcerem da
ri pontificalia ornamenta, quibus in-
dutus regem iubet acciri. Credens
iam emollitum & malis perdomitũ,
uenit ubi aſtitit, epiſcopus anathema

tizat regem. Rex cachinno excipiens digreditur, ſed intra ſe reuerſus, miſit qui epiſcopu
Epiſcopus excommunicat regem. laxarent impetrata uenia. Morte uerò epiſcopi interueniente, omnia ex ſententia regis p
ceſſerunt. Anno ſalutis 1270. epiſcopus Magdenburgenſis Conradus comes de Stern
berg, uir religione feruens Iudæis multũ fuit infeſtus. Accidit autem ut Iudæus quidam ſa
Iudæus cadit in cloacam. bati caderet in latrinam, unde ſe non poſſet eximere. Implorat ergo miſerabiliter opem
ciorum. Accurrunt illi & querula uoce teſtantur eſſe ſabbatum, non licere illis opere ma
um exerceri, ſeruaret patientiam in diem poſterum, quamprimum liceret operari educe
dum. Innotuit res pontifici, quòd pertinaces Iudæi in ſabbato ſuo obſeruando fratrem la
na non educeret, mandauit ſub pœna capitis, ut qui ſabbatũ ſuum pertinaciter obſeruare
ſabbatum quoqꝫ Chriſtianorũ diem proximum eandem celebritate obſeruarent. Quid fa
rent? Imminebat pœna capitis, parendum fuit. Sedebat enim Iudæus in pedore & pericu
duobus diebus ac noctibus. Circa annum Chriſti 1380. factus fuit archiepiſcopus Magde
burgenſis Ludouicus marchio Miſnenſis, uir parum religioſus, id quod inſignis eius oſt
dit clades. Nam in oppidum Caluen multam eccleſiæ conuocauit militiam. Aderant eu
cati uiri cum uxoribus & filiabus diem feſtum cum ſuo acturi pontifice. Prætoriũ quod
rat in oppido ſpacioſum, illis uſibus inſtructũ, deſumpſere ad uanitates ducẽdasq́ꝫ chore
ut eſt hoc hominum genus motu leue, cantu ſolutum, & luxui paratum. Ducebant in gy
uertigin

uertiginoſam & ridiculã circuitionẽ. Saliebant ad manus dominarũ alacriter, ut immenſo
pondere uicta domus, ſubſidere minaretur, crepitũ grandem præmittens. Archiepiſcopus
pprehenſa ad manũ quę proxima ſtabat domina, gradus inter primos abiturus petiuit. V-
i iam deſcendere cœpit, lapideus ille antè ſolutus gradus concidit, & Archiepiſcopũ cum
onſorte & nonnullis alijs ruinæ inuoluens miſerabiliter extinxit. Iuſſu Caroli 5. Imperato
is hoc noſtro æuo, hęc urbs à Mauritio Saxonũ duce Electore cũ Alberto Marchione Brã
enburgenſi ad 15. Menſes obſeſſa, pacẽ tandẽ obtinuit haud iniquis conditionibus. 1550.

Burggrauiatus Magdenburgenſis.

PRopter antiquiſsimæ memoriæ burgũ ſeu Caſtrum Parthenopolitanũ, quod longè ut iam diximus præceſſit urbem, Imperatores qui uenerũt poſt Ottonem magnũ, erexerunt ibi Burgrauiatum, numeratusq́ eſt ille inter quatuor imperij Burggrauiatus, cui & certa nobiliũ præfuit familia. Quando uerò ea defecit, non comperi. Anno Chriſti 1198. fuit in Magdeborg Burggrauius Gebhardus nomine.

Goslaria.

GOslariã Saxoniæ urbẽ Hẽricus primus pater magni Ottonis, urbiũ amator in formã ciuitatis erexit. Anno 1051. Imperator Henricus tertius ingentib. regni floreſcẽs opibus, urbẽ iſtam mirificè ornauit, quã de paruo molendino, ut aiunt uel tugurio uenatorio, duo priores Henrici, & iſte nunc tertius in tam magnã ſicut hodie cerni poteſt, urbẽ bono prouexerunt auſpicio, in qua regale palatium hic Imperator magnificè extruxit, et duas omnipotenti Deo congregationes inſtituit. De mineris argẽti apud Goslariam olim inuentis iam ſuperius nonnihil ſcripſimus. Hanc urbẽ ab anno domini 1528 uſq́ ad 1542. Hẽricus dux Brunſuicenſis, maximis diuexationibus afflixit, propter Ramelſpergum metalli fodinam & officium, quapropter poſtea à Principibus & ordinibus Imperij, ditione ſua exutus fuit.

Aldenburgum, ſeu Oldenburgum.

DVplex eſt Aldenburgũ, unum in Holſatia, olim epiſcopatu inſigne, alterũ in finibus Friſiæ, non procul à Brema urbe ſitũ (ſicut & caſtrũ Delmenhorſt) ſedes nobilium comitũ de Oldenborg, à quibus hodierni duces Holſatiæ & reges Daniæ originem ducunt, ſicut patebit inſequenti genealogia. Otto primus in Aldenburg
itate primaria Vuagrorum (pars ea prima fuit Vuandalicæ gentis ad Oceanum) iuſsit cõ
rari eccleſiam epiſcopalem, deditq́ limitẽ ditionis à Sleſuici terminis per omnem regio
m Obotritorum, quæ nũc Magnopolis eſt, uſq́ ad Panim fluuium & oppidum Demyn.
ſuit autem primum epiſcopũ Marconem. Eſt Panis fluuius in Pomerania in cuius ripa
a eſt Demyn urbs, earum partium olim nominatiſsima. In hoc Aldenburgo habitauerũt
olim ſuæ gentis reguli tantæ fiduciæ, ut regi Danorum inferre bella & inde expectare
dubitarent. Sed quid non edax cõſumit uetuſtas? Olim ad mare poſita ciuitas, portũ ha- *Aldeburgum in Holſatia.*
bat tutiſſimũ, nunc in mediterraneã uidet̃ abijſſe, quòd à mari æſtus exaggerans arenas
cluſit urbẽ à portu, ut importuoſa eſſet, indeq́ & per Sclauorũ bella defluxit ſplendor e-
, ut iam diu ruſticũ nec clauſum habeat̃ oppidulũ. Sũt ergo oppidis ut hominis ſua fata,
tſtata tempora, quib. euolutis paulatim decidunt. Pręfuit ei Gotſcalcus primũ tyrannus
tra Chriſtianos, ſed cõuerſus ad Chriſtũ, infinitã gentilium multitudinẽ ad baptiſmi gra
m pertraxit. Omnes Vuandalorũ populi qui ad Aldenburgẽſem pertinebãt curam, toto
mpore Gotſcalci Chriſti fidẽ deuota mente ſunt amplexati. Sanè memorabilis ille Prin
s tãto diuinæ religionis amplificãdæ ſtudio exarſit, ut ſermonẽ exhortationis frequẽter
populũ in eccleſia ipſe faceret. Nec in hac prouincia unquã ſurrexit princeps potentior
am fœcundus Chriſtianæ religionis exequutor. Cæterũ primo epiſcopo Marconi ſuceſ
Eguuardus, cui Vuago, illi Ezico ſubrogat̃, inde Volcardus, deinde Rembertus ſuffi-

ciũtur ex ordine. Benno illum & deinde illũ Meinerus quẽ inſecutus eſt Abelmus, illũ I
zo,cuius tempore epiſcopatus in tres eſt diuiſus pro ſui diſtrictus magnitudine,ut eſſet I
ceburgenſis, Meckelburgenſis,qui nũc eſt ducatus titulus, olim fuit eccleſiæ, quæ exin
tranſiuit in Suerinenſem. Erat aũt Meckelburg grandis uilla,duo pene millia paſſuum te
tonica cõplexa in longitudine,tribus arcibus inſignis,in utroq; termino & in medio pri
cipum habitationi firmatis.Sub Henrico tertio atq; archiepiſc.Hamburgenſi Alberto,
ce autem gentis illius Godſcalco,qui præerat Magnopolenſibus,initium quoddam & fi
damentum iactum eſt eccleſiæ Suerinenſis & Raceburgenſis,ſumpta parte ex ditione la
ſima Aldenburgenſi,quæ nunc eſt Lubecenſis eccleſiæ, ut minimas partes ipſa ſeruauer
maiorib.ad filias deriuatis. Habuit Aldenburg, quod Sclaui Stargard uocãt,12.epiſcop
uacanteq; ſede epiſcopali per annos 84. translatus eſt epiſcopatus ad Lubecum. Cæteru
Aldenburg in Finibus Friſiæ ſitum,ampliſſimus eſt comitatus, habens plurima oppida
caſtra,inter quæ præcipua ſunt Apen,Obelgund,Vueſterburg,&c.

Linea comitum Schauuenburgenſium.

Aldenburgenſ. & Holſatiæ.

Initium huius nobilitatis eſt ex induſtrio & forti uiro militari Adolfo de Salingsleue, qui meruit comitis honorem ſub Conrado ſecundo.

Adolfus primus Holſatiæ comes
Hartungus periit in bello Bohemico
Adolfus cæſus à Vandalis, Lubeci fundator
Adolfus q & comes Stadenſis captus à rege Daniæ
Bruno epiſcopus Olmucenſis
Conradus ſucceſſor in Schouuenborg
Adolfus comes Holſatię magnus & uictorioſus pugnator, factus ultimò Franciſcanus.
Ioãnes poſſidens Vagriam Aldenborg & Lubecam
Ioãnes
Ioãnes largus
Adolf
Gerardus tenẽs Holſatiã cum Stormaria
Henricus comes Holſatiæ
a Gerardus comes
Schouuenborg

Quòd Iohãnes abnepos Adolfi primi Holſatiæ comitis hic ſcribitur tenuiſſe Vagriã,
denborg & Lubecam, id accipiendũ erit de Aldenburgo Holſatiæ & nõ Friſiæ, quia inf
oſtenditur q; per muliebrẽ ſexũ comitatus Holſatiæ puenerit ad comites Aldenburgẽſe

a Gerardus comes in Schouuẽborg.
Otto
Gerardus
Adolfus
Henricus
Ioannes
Adolfus com. in Schouuenborg
Ericus epiſcop.
Gerardus com. Holſatiæ
Henricus
Adolfus com. in Schouuenborg*
Otto iunior fra (ter
Gerardus epiſc. Mindẽſis
Simon periit in haſtiludio
Bernhardus præpoſ. Hamburg.
Gerardus magnus comes
Vuilhelmus ſine prole
Adolfus.
Quinq; filiæ
Otto cui debebat ducatus Schleſwick
Adolfus
Ericus
Erneſtus epiſco
Otto
Henricus epiſc.
Bernhardus
Antonius
Ioãnes Iodoc
Nicolaus ſine prole
Henricus ferreus
Albertus ſine pro
Hẽricus epiſcopu
Oſnaburgenſ
Gerardus dux *
primus in hac fam
lia in Schleſuuico.
Gerard

Gerardus dux primus mortuo fratre Alberto factus eſt dux Sleſuuicēſ & princeps comi tus Holſatiæ, ſed Thietmarſi cōglobati, prēter equū ab illo grauati, interfecerūt illū unà i multis nobilib. anno 1405. Fuit hæc ſecunda inſignis clades Holſatorum, quā in Thiet arſia perpeſſi ſunt. Nam prima fuit anno 1320. ſub Gerardo comite uuo huius ducis.

- Gerardus dux primus Schleſuuicenſ. in hac familia.
  - Henricus obijt ſine prole
  - Adolfus dux obijt ſine hærede anno 1459.
  - Gerardus dux, ſine prole.
    - Chriſtiernus de Aldēborg Danorū rex
      - Ioannes Danorum rex
        - Chriſtiernus rex captus
      - Fridericus comes Holſatiæ, dux Sleſuuici & rex Daniæ
        - Chriſtian9 dux Holſatiæ & rex Daniæ
        - Ioannes rex electus ſed non acceptatus
    - Mauritius comes
    - Gerardus dominus in Delmenhorſt
  - Duæ filiæ, quarum una nupſit Theodorico comiti de Aldenburg.

Anno Chriſti 1459. mortuo Adolfo duce Scleſuuicenſi ſine legitimo ſucceſſore, perue tres in contentionem ſuccendi inter regem Daniæ Chriſtiernū, germana ſorore Adol natum, & Ottonem comitem de Schouuenborg, qui longiori quidā gradu diſtabat, ſed nen ex maſculino latere in feudo credebatur præferendus. Proceres ergo Holſatorum fecere arbitrij quem uellent dominum, elegeruntq́ꝫ regem Daniæ ut fieret comes & dux olſatiæ, data ingenti pecunia Ottoni qui iuri ſuo renunciaret, præſertim aſſentiente feu domino, epiſcopo Lubecenſi, qui comitatum illum imperiali dono ſolet concedere, ut rus & directus feudi dominus. Peruenit ergo comitatus ad regē. Ducatus aūt tunc coro erat iunctus, quod diu à regibus per multos labores fuit quæſitum. Sed filij regis eundem catum patre moriente denuò à corona ſeparatum inter ſe Holſatiam diuiſerunt.

Hamburgum.

Albertus krātzius Saxoniæ diligens ſcriptor, putat Hamburgum nomē accepiſſe ab Hama inſigni pugile Saxonū. Cum enim Saxões crebris colluctationib. cōgreſsi Danis uaria pugnarent fortuna, ntentio tandem ad duellum peruenit. Fidebant Dani Starcatero monſtruoſæ magnitu nis & roboris homini, & Saxones pugilem præferebant Hamam æquè inter ſuos illu em, cui ut duellū non recuſaret, tantum ſe auri congeſturos pollicētur, ut molē corporis s ſuperaret. Venitur itaqꝫ in campū qui pugnæ deſignatus erat. Hama fiducia uirium ag eſſus hoſtem pugno petitum ita impulit, ut terræ adegerit nutabundum. Ita enim impellē Hamæ pugno deiectus eſt Starcaterus, ut genibus nixus humum mento contingeret. d ubi deiectus uires collegit, ſeſe erigens ad gladium decurrit, non iam luctamine ſed fer *Starcaterus et Hama pugiles.*

ro rem peracturus. Nam toto adniſus corpore gladium diſtrinxit in aduerſum, nec illum f
fellit impetus. Medium enim Hamæ caput diffidit. Is inſignis exitus tribuiſſe putatur loc
nomen in quo peracta fuit pugna, ut ab eo uicto Hama diceretur, unde poſtea de propin
Primus epiſcopus. quo erecta urbs Hamburgum nuncuparetur. Primum metropolitam Carolus magnus cō
ſtituit Heridagum, qui rebus ſacris præeſſet. Deinde Ludouicus Imperator aſſumptū An
garium de Corbeienſi monaſterio fecit archiepiſcopum Hamburgenſem, ſubijciens ei or
nia Aquilonis regna, & quicquid eſt ultra Albim in Boream ſitum populorū, Vuandalos
Danos & Sueones. Vnde Anſgarius ueniens in Daniam, regem Ericum reddidit Chriſtia
num, ubi in portu maritimo ad lacum Sliam in Schleſuuig eccleſiam erexit, mortuus ann
865. Vbi uero recruduit ſæuiēs gentilitas, Otto primus reuexit labefactatam religionē, ſe
neq; ſic diu ualebat in prouincia publice ſuſcepta religio, donec Zuueno rex à memorat
Ottone de ſacro fonte leuatus, multis perdomitus calamitatib. reſipuit, & ſua ſpōte reſu
Hamburgū metropolis. pſit abiectā Chriſti fidem. Terminatur autem Hamburgenſis epiſcopatus ab occidua pa
te mari Britannico, à meridie Albi flumine, ab oriente Panirino, & ab aquilone mari Dan
co & Eydora flumine. Tranſalbiani qui & Nordalbingi, tribus olim partibus conſtitêr
Thietmarſis, Holſatis & Stormaris, quorum metropolis eſt Hamburgum. Tempore He
rici tertij metropolita Hamburgēſis eccleſiā illam ſuam exornare ſtuduit, ciuitatem mur
circundari diſpoſuit tribus portis ac duodecim turribus, ita ut primam epiſcopus, altera
aduocatus, tertiam præpoſitus, quartam decanus, quintam ſcholarū magiſter, ſextam fr
tres & Canonici tenerent, alias ſex ciuis adhibitis ſortirētur cuſtodijs. Nam in eo loco po
cladem Vuandalicam clauſtrum nobile de ruinis ueteris urbis erigentes, eccleſiam cum d
uerſorio ex lignis ædificabant. Alebrandus propter loci periculum & crebras incurſione
maiori munimēto opus eſſe ratus, lapide quadro eccleſiam ædificauit. Aliam deinde dom
fecit lapide, turribus et propugnaculis ſatis cōmunitam, cuius nuper à fodientibus in eo l
Fundamenta antiqua. co ampla & magnifica reperta ſunt fundamēta ab auſtro eccleſiæ, ſtuporemq; ingeſſere c
nentib. mirantibusq; quid hoc fuiſſet ab olim, cum iam in media ciuitate ruderes inde eru
rentur, tum uerò quum collocarētur terminus ibi erat urbis, ad ripam in Albis fluminis p
ſitus, ut arcis cuſtodes extrema urgente neceſſitate abitū inuenirent cum tutari nō poſſen
Ea uerò quæ ex hoc loco repertorū nuper fundamentorū nunc extructa cernimus, poſt
tempora ſunt urbi adiecta, cum paludoſæ limoſæq; terræ puluere iniecto & arena cum p
gamentis locorum in eam ſoliditatem redigerentur, ut domus ſuperimponerentur: poter
et uis fluminis alluuione augere terram. Ita prorſus ciuitate renouata baſilica ex una auſt
li parte habuit domum epiſcopi, ex altera prætoriū ducis. Lapideæ enim domus, cuius m
minimus, æmulatione dux prouocatus, et ipſe domum in eadem urbe ſuis inſtruxit munit
Ita prorſus ciuitate renouata, baſilica ex una auſtrali parte habuit domū epiſcopi, ex alt
ra prætorium ducis. Succeſſor epiſcopi Bizelini Albertus natus ex comitibus Bauariæ, m
rum ciuitatis à ſuis prædeceſſoribus orſum iuſſit demoliri, lapidesq; poni in templū. Tu
etiam turris ſpecioſa ſeptem cameris ornata, fuit funditus diruta & Baſilica ad inſtar C
lonienſis incœpta, ſed emergentibus multis anguſtijs, opus imperfectum permāſit. Ann
1060. Albertus archiepiſcopus Hamburgenſis conſulatū curiæ per imperium eſt adept
æmulisq; remotis primatum arcemq; capitolij poſſedit, non tamen ſine inuidia, quæ com
eſſe ſolet gloriæ. Sed cōſpirantibus poſtea epiſcopis expulſus eſt & perſecutionem paſſ
Inuidia comes gloriæ. à duce Magno, eoq; uentū ut Vuandali per magnopolim interficerent omnes Chriſtiano
qua uictoria potiti, totam Hamburgenſem parochiam ferro & igni demoliti ſunt. Hamb
gum cum arce ſua funditus excinditur, ſicut Schleſuuick. Tunc omnes Vuandali facta c
ſpiratione ad paganiſmum ſunt relapſi, occiſis eis qui in fide perſtiterunt. Hæc contiger
anno 1066. Fuit autem hæc tertia Vuandalorum negatio, quos primo Carolus conuertit,
inde Otto primus & tertio princeps Gotſcalcus, qui & pro Chriſto fuit occiſus. Quum
taq; Hamburgenſis epiſcopus tanquam metropolitanus ſub ſe haberet Bremenſem eccl
Archiepiſcopatus trāsfertur Bremam. ſiam, ſimulq; utriq; præſideret, factum eſt temporum ſucceſſu ut archiepiſcopatus hon
transferretur Bremam, unde nata eſt crebra inter eccleſias Hamburgenſem
& Bremenſem ſuper iuribus & honore concertatio quæ
durauit per annos multos.

Halbe

Halberſtadium.

PErlabitur hanc ciuitatem Oltemia fluuius. In
medio uerò tumulus aſſurgit, in cuius cacumi-
ne planicies eſt duorum fermè ſtadiorum con-
tinẽs longitudinem, in cuius extremis angulis
duo templa ſita ſunt, quorũ alterũ pontificale eſt in me
dio late patet forum magnificis canonicorũ ædibus un
diq; cinctũ: & hæc pars urbs uocatur. Quod ſub tumu-
o iacet, ſuburbium appellant. In monte nulla laicorum habitatio. Carolus magnus huius
cleſiæ fundator habetur. Eſt circa hanc ciuitatem ager optimus, ferax tritici. Matureſcẽti
us frugibus, culmorũ altitudinem equo inſidentem hominem ferunt excedere. Magdebur
ũ fuit olim huius epiſcopatus parochia, ſed p Otttoẽ primũ ibi archiepiſcopatus eſt ere-
tus, et Halberſtadienſis diocœſis minorata, ut ſupra oſtendimus in deſcriptione ciuitatis
Magdenburgẽſis. Fuit iſte epiſcopatus primũ à Carolo in loco Salingſtede fundatus, qui
odie Oſteruuick appellatur, & deinde in Halberſtadium translatus.

Mindenſis ciuitas.

CVm Vuidekindus primari9 Saxoniæ dux
ad fidem Chriſti perueniſſet, permiſit Ca
rolo Imperatori ad fluuium Vueſeram ar
cem ſuã, ut in ea firmaret epiſcopo locum,
capax enim amborum fuit, ita ut epſcopo diceret.
Mea atq; tua erit cõmuni iure arx iſta, ut inde Sa-
xonũ lingua Myndyn diceretur. Sed temporũ ſuc
ceſſu ex y factũ eſt e, uocaturq; ciuitas ipſa hodie
Minden. Fundata eſt aũt eccleſia intra muri ſepta,
qd hodie quoq; cõſpici poteſt. Nam ueteris ueſti-
gia muri etiã nũc extãt huius ciuitatis magnitudo,
ſplendor, & ciuiũ ſtudiũ, item terræ ingeniũ & a-
gri fertilitas, non ſunt mihi perſpecta, ideo de his
quæ ignoramus plura ſcribere uanũ iudicauimus.

De Vuandalorum in Saxonia ſæuitia.

VVandali gens quondam in aquilonaris maris littore potens, nunc à Saxonum po
pulo in mediterranea retro pulſa & ad magnã tenuitatem perducta, tum ſuis urbi
bus & opibus florens, diu Chriſtianum nomen exhorruit, ſingulari ſuperſtitione
idolis ſuis dedita, donec à Danorũ rege à mari, & ab oriente à principibus ſuæ
ntis Pomeranis, & à meridie Chriſtianis principib. per arma cogeretur ſubire Chriſtia
ſmum. Laborabat in eo Otto magnus, & ad bonum modũ prouexit gladio ſuo religio-
m, ſed in morte nepotis ſui rebus perturbatis rediјt prouincia ad uomitum gentilitatis.
erum arma intentantur à mari atq; terra diu fruſtra, ſed Vualdemarus rex Daniæ, eius no *Vuandali ad fidem coguntur*
inis primus, & Henricus cognomento Leo, dux Saxoniæ, multis malis afflixêre gentem
onec in iuga iterum concederet Chriſtianitatis. Vuandali attrociter ſubuertunt Hambur
um, eccleſiam ſunt demoliti & fideles diſſipauerũt. Prima deuaſtatio facta eſt uiuente ad-
ic Carolo magno à Vuilſis Vuandalorũ gente, altera in diebus Anſgariј à Normandis,
rtia à Danis Saxoniam deuaſtantibus. Deinde quum Vngari implicitam tenerẽt omnem
llo Saxoniam, anno poſt Chriſtum 913. Vandali cernentes reliquam Germaniam Vnga
implicari, ipſi Tranſalbianam Saxonũ prouinciam inuadunt, Hamburgũ non ſatis ua
lum aduerſus incurſiones oppidum, igne ferroq; ſubuertunt. Quinto uaſtatur Hambur-
um anno Chriſti Milleſimo in Ottonis tertiј morte, quum iugum Saxonicæ exactionis
andali excuterent, & ſe uendicarẽt in libertatem, magis pertæſi tributorum quæ ſine fine
igebatur quàm religionis. In Aldenburg ciuitate magna Vandalorum, quàm illi lingua
argard dixere, ſita ad mare Balthicum itinere diei unius ab Hamburgo, 69. presbyteri cæ-

teris more pecudum obtruncatis ad ludibrium ſunt ſeruati, taliꝗ martyrio conſummati, t
cute capitis in modũ crucis inciſa ferro ſingulis cerebrum aperiretur. Nouiſſima omniu
grauiſſima Vandalorum in Hamburgum irruptio facta eſt ſub imperio Henrici quarti, ar
no Chriſti 1066. & arx Hamburgi quã noui Saxoniæ duces firmarant, funditus eſt exciſ
Sepe fuit tentatum cum Vuandalis, ut ad Chriſti religionem traherẽtur, ſed tributorũ gr
uiſſima exactio, quam Saxones ſolebant imponere uictis Vuandalis, adeò terruit genter
ut Chriſtianiſmi inde conciperent odium, & Saxonibus ſubeſſe morte grauius duceren
Saxones enim tributa magis quãm Chriſti honorem & populi ſalutem quæritabant. Vnd
ſolebant dicere Vuandali: Principes Chriſtiani tanta ſæueritate graſſantur in nos, ut pro
pter uectigalia & ſeruitutẽ duririſſimã melius ſit mori quàm uiuere. Totius emungimu
& premimur uſꝗ ad exinanitionẽ. Quomodo ergo uacabimus huic nouæ religioni, quit
quotidiana innouantur onera?

Vuittenbergum oppidum Saxoniæ ſuperioris.

EST oppidum iſtud temporibus noſtris domicilium ducum Saxoniæ ſuperioris, apu
quos electuræ dignitas eſt, à Vuitikindo I. Saxonũ Chriſtiano principe, ut quidai
putant, Vuittenberg dictum. Dux Fridericus elector, Erneſti electoris filius ir
ſtituit ibi ante quadraginta annos ſtudium generale, quod paulo poſt oppidum
pſum toti mundo notum & celebre reddidit. Cœperũt enim proceres illius academiæ acu
re ingenia ſua in ſacris literis, factumꝗ eſt ſubſequẽtibus tẽporibus, ac noſtro æuo, ut ob tı
ctationẽ Theologię per Martinum Lutherũ, dum alij ſua inſtituta defendunt, non parua
ditio ſit in orbe Chriſtiano nata. Scriptꝗ ſunt utrinꝗ infiniti penè libri, pro & contra.

Quomodo & quando Torneamentum, id eſt, ludus militaris ſeu haſtiludium, in Saxonia exordium acceperit.

CIrca annũ Chriſti 934. Henrico duce Saxoniæ electo in Rom. regem excurſione
fecerũt in Saxoniã infideles, nempe Vuandali, Sclaui, Ruſsi Gothi & Obotrit
grauiſſimeꝗ afflixerunt Chriſtifideles. Vnde motus rex Hẽricus, adhortatus e
omnes Chriſtianos principes & proceres quoſque, ut ſumptis armis ſuppetia
ſibi ferrent contra tantam infidelium colluuiem. Principes imperij audientes in
deliut

eliũ contra fideles tyrannidem,certatim conuolant cum ſuis nobilibus in Saxoniam,hu
iliaturi hoſtium ferociam.Numerantur autem quatuor principes, qui ex Germania cum
opĳs ſuis conſcripti uenerũt in Saxoniam,nempe princeps Palatinus Rheni,dux Sueuię, *Ob Vuandal̃s ortum tornea-mentum.*
ux Franconiæ,& dux Bauariæ.Conradum Palatinum Rheni ſummum exercitus ducem
omitati ſunt Eberhardus dux Alſatiæ,dux Lotharingiæ & Limburgi,comites à Liningẽ
ponheim,Zuueibrugken,Sein,Veldentz,KatzenElnbogen,Solms,Hannau,Saruuer/
en,Kiburg,&c.Sub ſigno uerò Hermanni ducis Sueuiæ profecti ſunt dux Brabantiæ,dux *Dux Sueuiæ.*
urgundiæ,dux Croatię,item comites Holandię,Mimpelgart,Helffenſtein,Iuliaci,Vern
en,Iuſtingen,Pfirt,Vrach,Veldkirch,Acheln,Herrenberg, Gruningen,&c. Ducem *Dux Bauariæ.*
utem Bauariæ ſubſecuti ſunt ſubditi eius atq; uicini, nempe dux Bohemiæ, marchio Au/
riæ,marchio Morauiæ, marchio Iſtriæ: item comites à Schyern,à Vallay,Zollrn,Thu/
ingen,&c.Cum Conrado uerò duce Franconiæ profecti ſunt comites à Vuertheim,Rhei
ek,Hohenloh,Pfannenburg,Schuſſelburg,Nurnburg,Caſtel,Friburg,Naſſau,&c.Por
o ſub uexillo regis Rom.fuerunt duces Sleſiæ Vueſtphaliæ,Angriæ,princeps Pomeranię
alatinus Saxoniæ,Burggrauius Meidẽburgẽſis.Palatinus Thuringiæ,comes Thorgoię
omes Rotelenſis,item comites ab Eberſtein Yſenburg,Habſpurg,Rheinfelden, Furſten
erg,&c. Conuenientibus itaq; omnibus his copĳs in unum,& infidelium inſolentia per
ntum exercitum domita uoluit rex Henricus imperĳ nobilitatẽ apud ſe collectam ludo
iquo iucundo & honeſto poſt bellicos exantlatos labores recreare,compaſſus illis, quod
ulti eorum ciues habitantes ciuilia tractarẽt negocia,nec poſſent ſe exercere heroicis fa/
is ingenuis hominibus accõmodis,atq; ideo certos illis præſcripſit articulos iuxta quos
iuerent.Et ſi illos præuaricarentur,punirentur in publico torneamento. Articuli autem
obilum ſunt 12.quos paulo pòſt ſignabo.Multi dubitant de hac contra Obotritos omni/
n principum imperĳ profectione,quum nemo inter latinos ſcriptores illius ullam faciat
entionem,præſertim Alb.Krantzius Saxonicarum & Vuandalicarum rerum diligentiſ. *Dubitant latini de tornea-menti inſtitutione.*
riptor.Scripſit quidem in Vuandalia ſua Henricum ducem Saxoniæ ad imperium alle/
um,Vngarorum inſolentiſſimum auſum magna parte repreſsiſſe.Nam genſem maximo
ælio uicit,docuitq; intra ſuam conſiſtere prouinciam. Bohemos quoq; Vuandalos atq;
orabos,ab alĳs regibus edomitos & cæteros Vuandalorũ populos uno grandi prælio ita
erfregit,ut cæteri qui perpauci remanſerant & regi tributum & Deo Chriſtianitatẽ ultro
omitterent.Cæterũ quod ad hanc Vuandalorũ compeſcendã inſolentiam tota Germa/
aniæ nobilitas fuerit cõuocata,nullus hiſtoricus ſcribit, niſi Germanicus liber ante pau/
os annos euulgatus.Certũ tamen eſt ꝙd torneamẽta, quæ paulo poſt ſignabo,fuerint po/
ea à nobilib. celebrata in his locis,quæ ſingulis ludis infra adſcribã,fuerũtq; ſanctè obſer
ati articuli quos nunc cõmemorabo. Primus articulus fuit à rege Henrico in hunc modũ *Articuli torneamenti.*
romulgatus.Quicunq; ex nobilib.aliquid egerit aut dixerit cõtra ſanctã fidem noſtram,
ceaẽ à torneamẽto,Et ſi prætextu nobilitatis maiorũ ſuorũ præſumpſerit ingredi tornea/
enti ludum,percuſſus confundaẽ.Alterũ edictũ promulgauit Conradus princeps Pala/ *Secundus articulus.*
nus per hæc uerba:Quicunq; nobilib.ortus parentibus egerit contra ſacrũ Rom,imperiũ
ut Cæſaream maieſtatẽ,puniatur & uerberetur publicè intorneamento.Tertĳ articuli au *Tertius articulus.*
r fuit dux Franconiæ,in hunc modũ ediſſerens:Quicunq; nobilibus ortus parẽtibus do/
inum ſuum prodit, aut fugiendo illum deſerit,aut alia uia,neceſſitate non urgente, fugã
exercitu mouet,aut conciues ſuos innoxios occidit in torneamẽto puniatur. Quartum *Quartus articulus.*
ticulum ſtatuit dux Sueuiæ per hæc uerba:Quicunq; nobilibus ortus parentibus uiolaue
aut infamauerit uerbis aut factis mulieres aut uirgines, puniaẽ pubulice in tormento.
uintum propoſuit dux Bauariæ per hæc uerba: Quicunq; nobilib. ortus parentib.depre/ *Quintus.*
enſus fuerit corrupiſſe ſigillũ, aut uiolaſſe iuramentũ, aut q declaratus fuerit in famis aut
o tali habitus, is ceu indignus torneamentũ non ingrediatur, ſin ingreſſus fuerit, impu/
ẽ nõ ingrediaẽ. Poſt memoratos duces,quatuor alĳ proceres torneamẽto præfecti ſtatue/
nt hos ſequentes quatuor articulos:quorũ primus & ſextus ordine hic eſt:Quicunq; no/ *Sextus.*
lib.ortus parentib conſortẽ lecti ſecreto aut apertè interfecerit,aut cõſilio ſiue facto co/
eratus fuerit ad interfectionẽ dñi ſui torneamẽti exerceaẽ. Septimus: Quicũq; nobilib. *Septimus.*
rtus parentib.eccleſias,ſacella,uiduas aut pupillos ſpoliauerit,aut quod eorũ eſt apud ſe
tenter retinet,quum illi magis iuuandi & tutandi ſunt,puniaẽ.Octauus:Quicũq; nobili *Octauus.*
is ortus parẽtib.alterius fit hoſtis,& cauſam ſuã legitimo ordine aut iure belli nõ agit aut

exequitur,ſed aduerſarium rapinis aut incendio lædit potiſſimum autem & frumentū & u
num perdit,unde reſpub.incōmodatur,aut qui pro publico raptore declaratus fuerit, is i
Nonus. torneamēto cædatur. Nonus: Quicunque nobilis in imperio innouationes aliquas facere au
alia grauamina imponere præſumpſerit,præter ea ab antiquis temporibus in uſu habentu
ſiue id fiat principatibus,ſiue dominijs,ciuitatib. aut alijs iuriſdictionibus in aquis aut te
ris,ſine ſcitu & aſſenſu Rom,imperatoris, ita quòd mercatores publicis itineribus uti ne
quirent,unde regiones non parum incōmodari poſſent,in cōmeatu & corporis neceſſita
Decimus. tibus,is in torneamento publico puniatur. Decimus: Quicunque nobilis adulterium perp
traſſe,aut mulieres atque uirgines ſtupraſſe conuincitur,puniatur.in torneamento. Duos a
lios articulos ſtatuit magiſter Philippus,ſecretarius regis,& eſt Vndecimus in ordine tali
Vndecimus. Quicūque nobilibus ortus parentibus,non ducit uitam nobili homine dignam,uiuendo ſc
licet ex cenſibus & redditibus feudorum hæreditariorū aut feudorum ob miniſterium co
ceſſorū,aut uictitando ex militari ſtipendio,aut donatiuo ſibi ob ſuas conſulationes à pri
cipe deſignato,aut ex proprijs allodijs uiuendo, ſed immiſcet ſe commercijs negociator
aut campſorū, aut emit quæ rurſum carius uendat,aut utitur alijs malis artibus,quibus no
cet proximis aut ſubditis ſuis,contemptibilemque reddit nobilitatē ſuam, is ſine uerberibu
Duodecimus. ingredi nequit chorum torneamenti. Duodecimus: Qui torneamētis intereſſe uoluerit,
nobilibus parentibus ortus non eſt,neque ex quatuor auis ſuam probare poteſt nobilitatem
hic nullo pacto poteſt ingredi torneamēti militarem ludum. Quando itaque nobilis aliqu
in uno horum articulorum reus deprehendebatur,& alius, propinquus ſcilicet aut amicu
loco illius uerbera ſubire uolebat,tenebatur ille hoc indicare Heroldo, quo mitius tracta
retur. Quod ſi reus in propria perſona ludum ingredi deliberaſſet,permittebatur quiden
id ei,ſed interim pœna quam ſubiret præſcribebatur. Et ſi uocatus non compareret,terti
citabatur. Quum uerò nobilis aliquis ciuem duxiſſet uxorem aut ruſticam mulierem,hu
interdictus erat ludus iſte uſque in tertiam generationem.

Vbi & quando à quibus principibus & nobilibus celebrata fuerint torneamenta.

PRimus ludus militaris fuit celebratus anno Chriſti 938. in Magdeburgo, nec tum quiſquā in publica caſtigatione fuit condēnatus, ſed omnis pœna fuit ſuſpenſa i futuram preuaricationē articulorū. Motus aūt fuit rex Henricus ad ſtatuendum h iuſmodi leges,quo nobiles ipſos in officio contineret,& laudis præconio ad uirtu tis ſemitam qua gradui ſuo reſponderent, inclinaret,& ut diſcrimen apertū inter ueren biles & eos qui nominetenus tantum nobiles ſunt,haberetur.

Secundus ludus militaris fuit celebratus à Cōrado duce Frāconiæ,anno Chriſti 942. in R tenburgo metropoli ſua,ſita iuxta Tuberum fluuium.

Tertiū celebrauit Ludolfus dux Sueuiæ,anno 948. in ciuitate Conſtantienſi iuxta lacū P (damicum

Quartum celebrauit marchio Miſnenſis in Merſpurgo prima princi- patus ſui ciuitate ſita iuxta Salam fluuium,anno Chriſti 969.

Quintū celebrauit Ludolfus marchio Saxoniæ & & dominus in Brunſuuig,in ciuitate ſu Brunſuicenſi,anno Chriſti 996. Et fuit in iſto ludo Hēricus marchio Brandenburgenſ iam nouiter conuerſus ad finem Chriſti.

Sextū celebrauit Imperator Conradus ſecūdus dux Saxoniæ in ciuitate Treuirēſi,an.101

Septimum celebrauit Henricus quartus in Halla Saxoniæ,anno 1042.

Octauum celebrauit Hermannus dux Sueuiæ in ciuitate Auguſtana,anno Chriſti 108

Nonum,Ludouicus dux Saxoniæ in oppido Gottingenſi ſub Henrico quinto,anno 111

Decimum celebrauit Guelfus dux Bauariæ in Thuricenſi ciuitate Friderico primo, ann Chriſti 1165.

Vndecimum celebrauit comes Holandiæ in ciuitate Coloniēſi ſub Friderico primo, ann ſalutis 1179. Et in illo comparauerunt Conradus Palatinus Rheni & elector, frater Imp ratoris,Landgrauius Thuringiæ & comes Vuirtenbergenſis.

Duodecimum cebrauit Henricus ſextus Imp. in ciuitate Nurnbergenſi,anno 1198.

Decimustertius fuit celebratus Vuormatiæ ſuu Friderico ſecundo cæſare,anno 1209.

Decimusquartus fuit celebratus Herbipoli in Franconia,anno 1235.

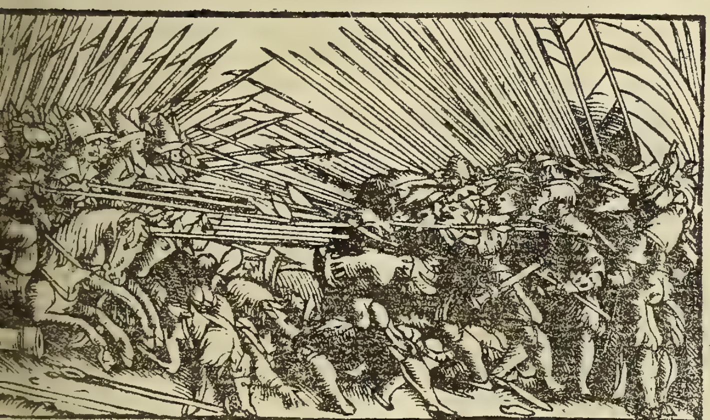
Decimumquintum celebrauit nobilitas Bauariæ in ciuitate Ratiſponenſi,anno 1284.

Dec

ecimum ſextum celebrauerunt Francones in Schuuinfurt, anno 1296.
ecimumſeptimum celebrauit nobilitas Sueuiæ in ciuitate Rauenſpurgenſi, anno 1311.
ecimus octauus fuit celebratus p̄ nobiles Rheni in pago Ingelheimē ſi in patria mea, an
ecimus nonus fuit celebratus Bambergæ in Franconia, anno 1362. (no Chriſti 1337.
iceſimus fuit celebratus in Eslingen oppido Sueuiæ, anno 1374.
iceſimus primus fuit celebratus in Schafhuſen oppido Sueuiæ, anno 1392.
iceſimus ſecundus in Ratiſpona urbe Bauariæ, anno 1396.
iceſimus tertius in Darmſtat oppidulo inter Heidelbergā, & Franckfordiam ſito, anno
iceſimusquartus in Heilprunna oppido Sueuiæ, anno 1408. (Chriſti 1403.
iceſimus quintus in Ratiſpona urbe Bauariæ, anno 1412.
iceſimusſextus in Stutgardia oppido ditionis Vuirtenbergenſis, anno 1436.
iceſimusſeptimus Landshuta oppido Bauariæ, anno 1439.
iceſimusoctauus in Herbipoli ciuitate Franconiæ ſub Friderico tertio, anno 1479.
iceſimusnonus Maguntiæ, anno 1480.
riceſimus Heidelbergi ſub Philippo principe Palatino, anno 1481.
riceſimusprimus Stuckgardiæ anno 1484.
riceſimus ſecundus Ingolſtadij in Bauaria in eodem anno 1484.
riceſimustertius in Onſpach prope Nurnbergā oppido marchionis Brandenburgenſis,
riceſimusquartus Bambergæ in Franconia, anno 1486. (anno 1485.
riceſimus quintus Ratiſponæ in Bauaria, anno 1487.
riceſimusſextus Vuormatiæ eodem anno 1487. Et hic fuit ultimus ludus militaris nobi‑
um, poſt quem uidemus uulgus nobiliū pro magna parte degeneraſſe in manifeſta uitia, quod pròh dolor nemo non nouit. Coërcuit eos nonnihil ignominia illa, qua in ludis tor
ɾamentorum publicè confundebantur, iam uerò illo retinaculo quoq; ſubmoto, impunes ulti ruunt in uitia & exequuntur cupiditates carnis.

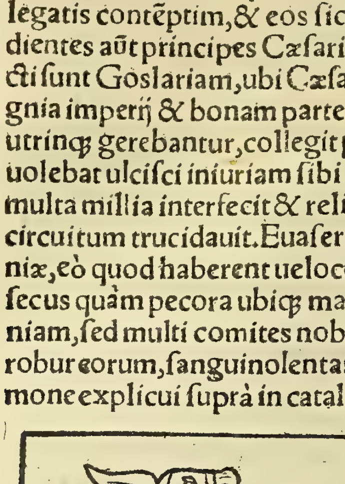
Bellum maximum & horrendum olim

ſub Henrico quarto in Saxonia geſtum.

ANno Chriſti 1073. cō ſpirarunt principes Saxoniæ, Thuringiæ & Miſniæ cōtra Imperatorē Henricum quartum, collectiſq; magnis copijs, ad ſexaginta milla uirorum, conati ſunt à ſe reijcere iugū ſeruitutis grauiſſimæ, quo ab Imperatore in Germania præmebant̄. In primis aūt rogabant Imperatorem per legatos, ut dirueret arces paſſim in montibus & col‑ *Querelæ contra imperatorem.*
bus erectas, reſtituerēturq; principib. Saxoniæ ea quæ illis ſine præuia inquiſitione abſtu‑
rat. Deinde, nonnunquam ſe in alias quoq; reciperet & inuiſeret imperij terras & non per
etuò Saxoniam grauaret & in ſua inertia incommodaret. Tertio, ut abiectos & inutiles
omines, quibus ſua communicauit conſilia arceret à curia ſua, & imperij negocia exequē
a committeret principibus regni, quorum intereſſet. Quarto, ut cœtum dominarum, gy
æcium & concubinas à ſe ablegaret, & reginam legitimam uxorem adamaret, agnoſce‑
etq; uxorem. Quinto, ut uitia in iuuentute contracta, quibus polluerat regiam dignitatem
m in adulta ætate, quam morum grauitas decebat, relinqueret, inciperetque tandem ſape‑
. Vltimo rogabant eum, ut propenſiorem & æquiorem ſe illis redderet, qui iudicium &
ſtitiam ab eo exigerent, & in his omnibus obtulerunt propenſum auimum, obſtrinxe‑
untq; ſe ad ſeruiendum ei quantum ipſis in libero regno natis licebat. Quòd ſi pergeret mo
ere in eos arma & cogere ad ſeruitutem, ſciret ipſos ſine armis non eſſe. Agnoſce‑
rent

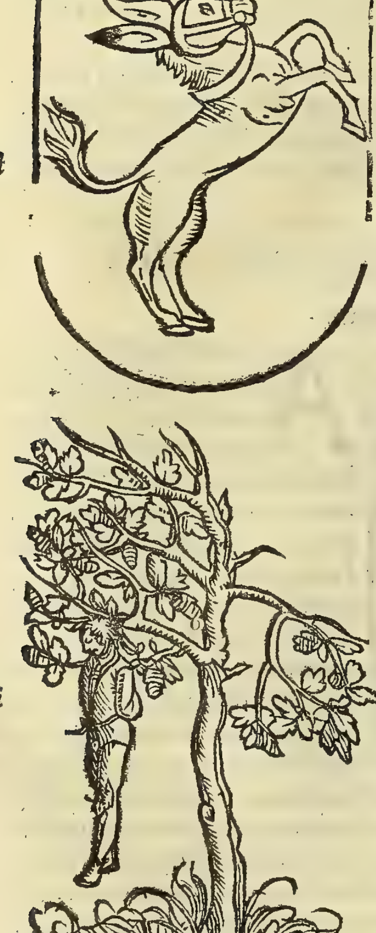
rent quidē ſe ſacramēto obſtrictos & obligatos illius militię, quamdiù illi pręeſſet impe
in ædificationem & non in deſtructionē eccleſiæ, ſequereturq́ʒ ueſtigia prędeceſſorum ſ
rum, conſeruaet imperialia iura. Henricus Imp. accepto hoc nūcio infremuit, reſpondi
legatis contēptim, & eos ſic ablegauit ut neſcirent quo ille eſſet animo erga principes.
dientes aūt principes Cæſaris ferociā, indignati ſunt & ipſi, correptisq́ʒ armis recta pro
In Goslaria curia Imperatoris. cti ſunt Goslariam, ubi Cæſar manere conſueuit. Elapſus uerò Imp. ab abſtulit ſecum in
gnia imperij & bonam partem theſaurorum. Videnſq́ʒ quod futurum erat, poſt multa q
utrinqʒ gerebantur, collegit principes imperij, collectisq́ʒ in unum magnis copijs militu
uolebat ulciſci iniuriam ſibi à ſuis illatam, atqʒ ſubito hoſte, exercitum Saxonum inuaſit
multa millia interfecit & reliquos in fugā uertit, plurimos in fuga ipſa ad tria miliaria
circuitum trucidauit. Euaſerūt tamen ex illa pugna ferè omnes principes & nobiles Sax
niæ, eò quod haberent ueloces & celeres equos. Pedites uerò qui fugere nequiuerūt, ha
ſecus quàm pecora ubiqʒ mactabantur. Propoſuerant Cæſareani delere uniuerſam Sax
niam, ſed multi comites nobiles & gregarij milites à parte eorum occumbentes, minue
robur eorum, ſanguinolentamq́ʒ retulerunt uictoriam. Quę poſtea geſta ſunt, ſuccincto
mone explicui ſuprà in catalogo Imperatorum.

Vueſtphalia

Carolus Vueſtphalos oppugnat.

VEra & uetus Saxonia eſt Vueſtphalia, cuius limi
fuerunt Rhenus ab occidente, Viſurgus qui nu
Vueſera eſt ab oriente, Phriſia à ſeptentrione &
meridie Haſsiæ montes, quos Obnobios Ptole
tis appellare uidetur, ex quibus Amaſis fluuius oritur, qui
debornā & monaſteriū mediā ferè prouinciā interſecat,
per Phriſiam defluens fertur in mare. Sala quoqʒ Druſi (q
Auguſti priuignus fuit) clade celebris, hinc emergit. H
populos Carolus magnus uictos primū ad Chriſtianā fide
cōpulit. Cæterū cum ſæpius rebellarēt, repetitoq́ʒ idolorū c
tu Chriſti religionē ſpernerent, nec iuſiurandū quouis mo
aduerterent, ut metu pœnæ gentis temeritatem Carolus co
peſceret, occultos iudices inſtituit, quib. poteſtatem dedit,

quamprimū deieraſſe aliquem, comperiſſent, aut fregiſſe
dem, aut aliquod aliud ſcelus perpetraſſe, mox illū ubi co
prehendi poſſet, pro arbitrio necarēt, nulla citatione aut
purgatione præuia: uiros graues ac iuſtos elegit, qui ple
ctere innocētes haud ab re poſſent. Terruit ea res Vueſtp
los ac demū in fide continuit, quū ſæpe in nemoribus & p
ceres & mediocres uiri laqueo ſuſpenſi inuenirentur, nu
accuſatione prius audita. Quærentibus tamen cauſam, co
ſtabat fidem fregiſſe aut magnū aliquod ſcelus cōmiſiſſ
Occultum iudicium. Id iudicium ad noſtrā uſqʒ ætatē perdurat uocāturq́ʒ uetitu
ſeu occultū. Qui ei præſunt Scabini appellantur, quib. ta
ta præſumptio eſt, ut etiā per totam Germaniā iuriſdictio
ſuam extendi uelint. Secretos ritus habent & arcana qua
inſtituta, quibus malefactores iudicant: ea nondū quiſpiā
pertus eſt, qui uel precio uel metu reuelauerit. Ipſorū quo
Scabinorū maior pars occulta eſt, qui ꝑ prouincias diſcu
rentes, criminoſos notā, inferentes iudicio accuſant pr
bantq́ʒ, ut eis mos eſt. Damnati libro ſcribuntur & iunio
bus Scabinis committitur executio. Rei ignari ſuæ dam
nationis ubicunque reperiuntur, ſupplicio afficiuntur. D
generauit autē hodie hoc iudiciū, nā interdū perſonę adm
Vueſtphaliæ feracitas. tunt, & ciuilia negocia tractare audent, quibus erat ſolū de criminalib. permiſſa poteſtas
Regio eſt admodū frigidia, uini & frumēti inops. Pane ueſcūt nigro ceruiſia potus eſt. V
num quod Rheno aduehit, magno emitur precio: eo tantū opulenti, & raro tamē, utuntu

Bellicoſ

ellicoſi indigenæ atq; ingenioſi. Præſuli Colonienſi parent. Non inuenitur in annalib.
iis poſt Carolum magnum rerum ſtatus per Vueſtphaliam, quis rerum ſummæ præfuerit,
i tota pontificibus paruerit à memoria dicti Caroli, qui iugi & tributi impatientem popu
m eccleſijs ſubdidit, decimas & iuſta omnia eccleſijs præſoluenda. Equidē in orientali Sa
onia erant temporales domini, qui rerum tenebant gubernacula: primo quidem reges de
irpe Caroli magni, ſub quibus tamē duces Saxoniæ de genere Vuedekindi paulatim ma
s atq; magis increuerunt uſq; ad Henricum primū regem Romanorum, à quo, & per tres
einde etiā ordine Ottones, marchiones Saxoniæ nati ex Hērico duce Bauariæ fratre primi
Ottonis. Vueſtphalia uerò quæ eſt occidua Saxonia, quos habuerit principes ſeculares illa *Moderatores*
mpeſtate rem cum epiſcopis adminiſtrantes, omnino non legimus. Sequenti tamen ætate *Vueſtphaliæ.*
Henricus dux Leo, & ante eum auus illius Luderus dux Saxoniæ inde Imperator, Vueſt-
haliam tenuiſſe leguntur. Nam ab eodem Henrico cum deſtitueretur per ſententiam Im-
eratoris Friderici primi, ducatus Vueſtphaliæ titulū archiepiſcopus Colonieſis ſibi uēdi
bat, tenentq; eundem duces Saxoniæ inferioris de genere comitum de Anholt. Tenet &
emoratus epiſcopus bonam partem eius regionis, maximè Angriam. Habet hæc regio *Quatuor epi-*
uatuor epiſcopatus, Monaſterienſem, Oſnaburgenſem, Padelburnēſem et Myndenſem, *ſcopatus.*
uos Carolus magnus fundauit. Eſt regio multum nemoroſa atq; ob id pecoribus nutrien-
s apta, abundat amœnis fontibus & amnibus. Circa Suſatum & Dertmondū eſt medio-
riter fœcunda. Abundat in quibuſdam locis mineris & lapidibus idoneis pro ſculptura i-
naginum & ædificio palatiorum, parantur etiam ibi lapides molares & cautes quibus acu
ntur cultri & alia inſtrumenta fabrilia.

Oſnaburgum.

CArolus magnus in loco Oſnaburgenſi habitatoribus ſatis frequenti, cum uicinam Vuidekindi arcem iam captam impoſito præſidio firmaſſet, primam ex-
dicauit in prouincia epiſcopalem eccleſiam, eiq; uirum ſanctum præfecit Vuihonem primum eius loci pontificem, hominem gente & origine Phriſium. Dedit quoq; Carolus priuilegium nouæ ec- *Prima epiſco-*
cleſiæ ut utriuſq; ibi linguæ ſcholæ haberentur, *palis ſedes.*
præeſſētq; doctores uiri inſignes. Extat tenor priuilegij in hunc modum. In nomine ſanctæ & indiuiduæ trinitatis, Carolus Imp. Auguſtus Roman. gubernans imperiū, dominus & rex Francorū & Longobardorū, necnō dominator etiā Saxonū: Notum ſit omnibus quòd nos ob mercedis aug-
mentum Vihoni epiſc. Oſnaburgenſi, ſuæ eccleſiæ, quā nos primam in omni Saxonia cō-
ſtruximus, quoddam nemus cum omni integrirate in porcis ſylueſtribus, ceruis, auibus, & *Schola latina*
piſcibus, omniq; uenatione in ſylua Oſningi in perpetuū proprietatis uſum donauimus. *& Græca.*
Statuimus quoq; in eodem loco græcas & latinas ſcholas quas ibi in perpetuū manere or-
dinauimus, nec unquam clericos utriuſq; linguæ gnaros deeſſe confidimus, &c.

Suſatum.

CVm Suſatenſes ſub epiſcopo Colonienſi fuiſſent per annos 280. cōqueſti ſunt quòd
ab archiepiſcopo in antiquis libertatibus artarent, quare ad Adolfum Cliuenſem
ducem defecerūt, cui ſaluis immunitatibus ab antiquis ſacramentū fidelitatis præ
ſtiterunt, multis interim nuncijs ac literis hinc atq; inde miſſis ad ducē, ut abſtine-
ret aliena ditione. Sed quū toto triennio nihil efficeret, ad arma peruentū eſt utrinq; cōpa- *Suſatum obſi-*
rata. Dux Cliuenſis cū ualido præſidio urbē tuendā ingreditur, paſſus in ea obſideri. Ar- *dione cingitur.*
chiepiſcop. uerò obſidēdū ſe parat. Venerat illi auxilio Vuilhelmus Landgra. Thuringiæ.

dux

dux Saxoniæ, inter agmina ſua ducens 2500. ex Bohemis, qui ſine exemplo crudeliter ſæuirent. Oppugnauit itaq; epiſcopus Suſatum toto menſe, apparatisq́; magna multitudi ſcalis, ſtatuit uarijs ſimul locis inuadere murum. Oppidani uerò miſerũt lapides, & trab aduerſus hoſtem, ſed omnium erat ualidiſſimum defenſionis genus, ſartagines in muris ſponebant per interualla ſubiecto igne, pultes in aquis bullenti feruore miſcebant, & hu liquorem feruescentem fudêre in armatos ſcalis incumbentes. Tali tamẽ modo defenſit ri, periêre ex ſcandentibus plurimi. Archiepiſcopus eo accepta incõmodo, oppugnatio deſeruit, & ex hoc tempore Suſatũ in iure ducis Cleuenſis permanebat. Contigerũt hæc no Chriſti 1441. Habuit Coloniẽſis in ſuo exercitu octoginta millia militũ ex quibus in ierunt 1528. & multi fuerũt capti & rurſum redempti per ſummã 40. millium aureorum. O pugnabant primũ hoſtes oppidum Lippe, per 14. dies, et quum illud expugnare nequirer aggreſsi ſunt, ſed in uanum Suſatum, ubi totam ferè ditionẽ ſuam epiſcopus dilapidaui

Monaſterium.

Mymingrode ciuitas Monaſterienſis.

CArolus Magnus tertiam epiſcopalẽ eccleſiam erexit in mediterraneis Saxoni nunc Vueſtphaliæ in Mymingrode, loco qui poſtea ab inſigni ibi fundato mo ſterio, Monaſterium fuit denominatum, ordinauitq́; ibi epiſcopum Ludgerum tione Phriſium, fratrem Hildegrini epiſcopi Halberſtadenſis. Cuius ſucceſſ Hermannus dedicauit & conſecrauit monaſterium & eccleſiam trans aquas in titulum honorem beatæ Mariæ uirginis, quod breui monaſterium ita excreuit, adeoq́; factum celebre, ut nomen dederit & ciuitati & epiſcopo, ita ut paulatim abolito ueteri Mingar uordenſi uocabulo, incœperit dici ciuitas & eccleſia Monaſterienſis, quod nomen præu luit in hodiernum uſq; diem.

Catabaptiſtarum ſeditio.

Anno Chriſti 1533. & 1534. in hoc epiſcopatu magna per catabaptiſtas orta eſt ſeditio. N ubi fama percrebuiſſet ibi dominium habere catabaptiſtas, ingens eò malorum hominu colluuies affluxit, ac mox ipſorum proceſſit coniuratio, ut etiam nullius potuerit compri mi autoritate. Epiſcopus ergo urbem ualido circumſedit exercitu, opibus archiepiſco

Anabaptiſtæ faciunt regem.

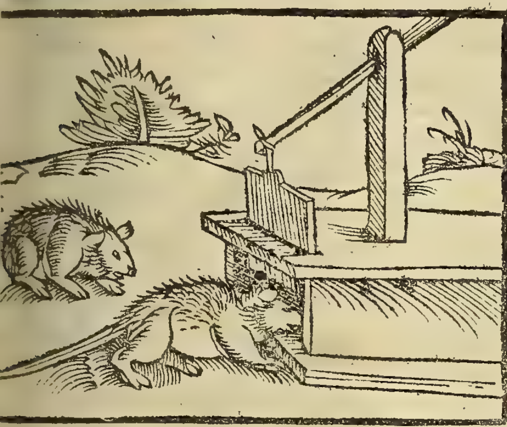
Colonienſis & ducis Cliuenſis adiutus. Anabaptiſtæ mœnibus incluſi, audacibus erupti nibus laceſſebant hoſtem, ut nunc illis Mars proſper adfuit, nihilq́; penè aliud per men ſes ſex actum.

Vltima Auguſti urbs ingẽtibus animis oppugnata, ſed urbanis fortiſſimè reſiſtentibus magna cũ clade oppugnatores in caſtra ſunt repulſi. Hinc ciues inflati, Ioannẽ à Leydis o pido Holandiæ infimo quidẽ loco natũ, uerũ forma, ingenio, facundia, audacia, fraude, fac noribusq́; præſtantẽ, ſibi regem, cui rerum omnium poteſtatẽ facerent cuiq; quicquid opũ fortunarũ aut annonæ ſupererat, permitterent, conſtituêre. Hic fretus ſeditioſorum quo rumq́; expectatione pollicebatur ſibi, obſidione ſoluta, cũ exercitu ſuo totũ per orbẽ graſ ſari, ut quondam Gothi, Cimbri, & Longobardi, è Germaniæ angulo prorumpentes fece

run

t. Valuis ædium ſic in germanica lingua inſcribebat: Gottes macht iſt min krafft, id eſt, i potentia meum robur eſt. Hic cuſtodes corporis gramineo & cœleſti coloribus ueſtiebat, terrenã ſcilicet & cœleſtẽ ſibi promittens poteſtatem. Inſigne ferebat, Orbẽ gladijs duobus trãsfixum. Prophetas qui dolos arte necterent, quiq; concirent ſeditiones, ad uicinas ciuitates emittebat. Vxores duxit quindecim, quotq; uoluiſſent permiſit uiris habere uxores cætera omnia eſſe communia. *Polygamia.* Menſe obſidionis decimo impetrauit epiſcopus auxiliares copias, ut urbem inſuperabilem, fame ad deditionem cogeret. Orta interea in urbe ſeditione, obtruncauit rex 47. ciues qui conatibus eius repugnabãt. Menſe quartodecimo omnibus propè conſumptis, ceſſatum communiter cõuiuari, uulgus herbis & radicibus uictitare, canes, feles, mures, glires, in delitijs haberi, *Fames horrenda.* cum nihil ſuperfuiſſet reliqui, quo miſeram traherent animam, corium & pelles cocta contuſaq; panis haberi loco.

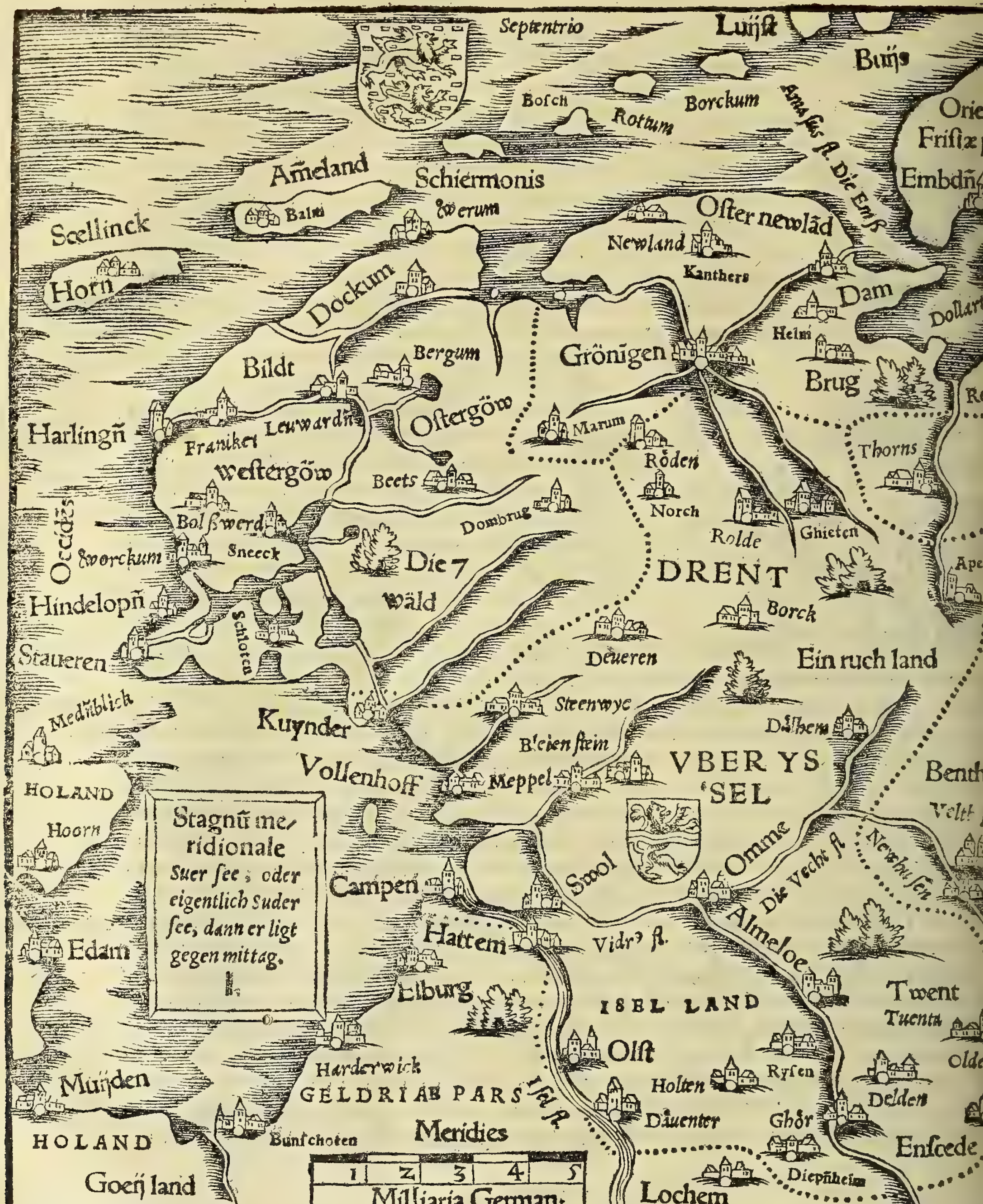

Atque inter hæc rex mirabili impoſtura dementauit pereuntes, ut non ante ſe perire crederent quã perijſſent, adeò una ſpe omnes alebat uiros, quouſq; tandem fraude detecta, ſero ſe deluſos complorarent. Inter hæc oblatus quidã epiſcopo, pollicetur data ſibi cohorte ſcandere mœnia, portas male cuſtoditas perfringere, quantumq; uellet introducere exercitum. Tum epiſcopus tentauit ſi deditionem facerent. Quã ubi per contemptũ negarunt omnibus ad oppugnationẽ inſtru, noctu urbem undiq; adoritur, incruduitq; atrox bellum. Tandẽ proclamato ſilẽtio pu *Stratagema regis.* antur ciues deditionem facere, at præter opinionem rex pulchro uſus ſtratagemate, ini cum fiducia ita inquit. Si uos qui meam hoſtiliter inuaſiſtis urbẽ depoſitis armis uolue s pacem petere & ueniam, donabo uobis hanc iniuriam & uitæ ueſtram parcam. Recen militẽ hac tàm magnanimi uoce & fiducia potuiſſet terrere, ſed ueteranus indignatio fremens, contos iterum repetit & gladios, intromiſſoq; toto exercitu qui foris ſtabat, di rſum eſt tota urbe & graſſatum cædibus. At urbanorum circiter ſeptingenti, Martis aleã titer experturi, conglobati reſtitère in foro, quouſq; nunciatum eſt, regem diuerſa urbis te captũ. Tum formidine uires ſuperante, ſparſim dilabentes ſe abdidere, uixq; ducenti *Capitur urbs.* um tenuere. Hos totos aggreſſus exercitus oppreſſit, captaq; urbe nihil uictore exerci uſolentius crudeliusq;. Venabantur abſconditos, totoſq; decem dies cædibus uacabãt. dus erat iugulaſſe hominẽ. Mulierib. parſum niſi quæ ſeditionis autores fuiſſent. Eſcu torũ apud regẽ & regales tantũ inueniebatur, quantum ipſi & ſuis in tres menſes ſuffe ſet. Autores calamitatis & horrendorũ ſcelerũ rex & ſocij eius primarij cathenis uincti cũducuntur per loca uicina: tandẽ anno 1536. in Februario reducti in urbe Monaſterien n, forcipib. cãdentibus lacerati, trib. ferreis corbibus incluſi è turri diuo Lamberto ſacra memoriã æternã penſiles propendentẽ. Sicq; hoc regnum miſerum ſortitum eſt finem.

Brema.

BRema Archiepiſcopalis ciuitas ad Vueſerum ſeu Viſurgim fluuiũ poſita, Phriſiæ orientali confinis, iam à multis annis concertationẽ habuit cum Hamburgo de Primatu, ut ſuprà ſignauimus, habetq; ſub ſe epiſcopatus Lubecẽſem, olim Aldenburgenſem, Suerinenſem in Meckelburgia, Lebuſſinenſem, Schleſuicenſem, Racem rgenſem, Hamburgenſem, ubi olim archiepiſcopatus fuit omnium Aquilonarium pro nciarum. Aliud nihil iam haberi potui de hac urbe Bremenſi.

Sequitur deſcriptio Friſiæ occidentalis

IACOBVS DAVENTRIENSIS.

PHriſia quę olim propriũ erat regnũ, ꝑ littus Germanici Oceani ab Rheni oſtijs a pſum uſqꝫ Cimbricã cheroneſum, quã Iutiã ſeu citeriorẽ Daniã uocãt, uarijs a lationib. ſeſe extẽdit. Verũ quæ in hac deſcriptione accuratè exprimit̃, ea pro id ſibi nomẽ antiquiſsimo iure uendicauit, cæterisqꝫ ſemper præſtantior eſt ha Ad quarũ tamẽ differẽtiã Occidẽtalis à nõnullis uocat̃, patetqꝫ ab Iſela ſeu extremo ni oſtio ad Amaſum uſqꝫ fluuiũ, Oſtergoiã, Veſtergoiã, Septẽ ſyluas, Groningã inclyt bem cum circũiacenti territorio cõplectens, pecore, paſcuis exuberãs, & pagis ac ædifi plus ꝙ ulla alia regio exculta. Cui Tranſiſelana cum Drenta Tuentaqꝫ iungitur, quæ nes Cæſaris Caroli V. hæreditario adiectæ imperio, feliciter floreſcunt ſub eius dominic

Phr

Phriſia.

QVanquã Phriſij uetuſtiſſimi ſint populi atq; per tot annos nomen ſuum inuariá/
tum retinuerint, inueniuntur tamen ijdem à quibuſdam appellari Cauchi & po
ſtea Grunes à quodã Francici generis duce, à quo & Metropolis Phriſiorũ Gru
ninga nomen accepit. De hoc populo Aeneas Syluius in hunc modum ſcribit:
Gens Phriſiorum ferox, armis exercitata, robuſtis & proceri corporis, ſecuri
intrepidi animi, liberam ſe eſſe gloriatur, quamuis Philippus Burgundiæ princeps eius
erræ dominum uocet. Reuera Phriſia libera eſt, ſuis utens moribus, exteris nec parere
tinet, nec dominari cupit, haud inuitus Phriſo pro libertate mortem oppetit. Dignitas
hac gente militaris, inuiſa. Sublimem uirum qui ſe cæteris effert non ferunt, magiſtratus
nuos eligunt, qui rempub. æquo iure diſponant. Fœminarum impudicitiam ſeuerius pu
int. Sacerdotes ne alia cubilia polluant, ſine cõiuge non facile admittunt. Vix enim con
ere hominem poſſe & ſuper naturam arbitrantur. In pecoribus omnis eorum ſubſtan/
eſt, ager planus ac paluſtris, multo gramine fœcundus. Ligno caret, bituminoſo ceſpi/
& ſicco ſtercore boum ignes fouent. Hæc Syluius. Eſt regio iſta tam paluſtris, ut hoſtis
il in ea efficere poſſit, niſi certam eligat oppugnandi rationem. Autumni aquoſa tempo
immeabilem faciunt terram. Imperator Henricus tertius, quum ſemel ueniſſet Bremam
regali exciperetur apparatu, conceſſit ille eccleſiæ comitatum Phriſiæ. At Phriſij à me/
oria diui Caroli magni liberos ſeſe aſſerentes, ſemper male paruerunt epiſco. Bremenſi.
l Phriſia ab antiquis temporibus agnouit, etiamſi ægrè, Holandiæ comites, dominos ſu/
Henricus Leo pulſus Bauaria Phriſiam agmine inuadit, ſed parum profecit in locis pa
tribus, in quibus nihil erat loci copijs equeſtribus, quæ res facit homines, regionum ta/
m indigenas, inſolentiores. Occubuit apud eos pro fide Chriſti D. Bonifacius epiſcop.
oguntinenſis & Germaniæ Apoſtolus. Contigit quoq; ante Bonifacium, ut Carolus
artellus dux Brabantiæ collecto magno exercitu Phriſiam ingrederetur, & ducem eius
apotum cogeret ad ſuſceptionem Baptiſmi. Miſſus eſt autẽ Vuolfrantus epiſcopus Se/
nenſis uir pius & religioſus, qui ducem ſuo ſuaſo & adhortatione moueret, ut Chriſtia
m aſſumeret fidem, Factumq; eſt, cum baptiſmi lauacro tingeretur, altero tantum pede
rſo, quærebat, Plures ne maiores ſui in inferno aut in paradiſo cohabitarẽt? Reſpõſum
epit, Plures eſſe in inferno. Tũ educto pede è baptiſmate, Satius, inquit, plures ſequar
àm paucos. Ibo quo maiores mei me uocant, & relicta Chriſti fide ad priſtinam ſe cõuer
ſuperſtitionem. Sed non diù lętatus hoc contemptu, nam tertia die ſubita morte corre/
us interijt miſerè. Vuolfrantus tamen per prouinciã diſcurrens & ſemen uerbi Dei ſpar
ns, ſine ullo obſtaculo gentem illum conuertit ad Chriſtum. Anno Chriſti 1230. orta
tempeſtas maxima uentorũ, procella fulgurum, coruſcatio & fragor tonitrui, quæ paſ/
multas ædes uel incẽdit uel ſubruit. Inſuper tanta maris inundatio eſt ſuborta, quanta
non eſt audita à diebus an
tiquis, quæ inuoluit omnẽ
terram maritimam Phri/
ſiæ & Hadeleriæ, & omnẽ
terram limoſam atq; palu/
ſtrẽ Albis & Viſurgi. Sub
uerſa tunc perierunt homi
num multa millia & iumẽ/
ta ſine numero. Quanti di/
uites, quanti potentes ue/
ſpere ſedebant & delicijs
affluebãt, omni timore ma
lorum ſublato? Sed ueniẽs
repẽtina calamitas, inuol/
uit eos in medijs fluctibus.
Erat autem 10. dies Febru/
arij, quando hęc tempeſtas

nes aggeres manufactos diſrupit & maris in temperiem in mediam terram effudit.

Phriſij uolunt eſſe liberi.

Phriſij ſubiecti Bremẽſi eccleſiæ.

Rapotus princeps irridet baptiſmum.

Inundatio maris.

DD Branden/

Brandenburgenſis marchionatus.

REgio transalbiana olim fuit inhabitata à Vuandalis
ter quos numerantur Brandenburgenſes, Meckelbur
ſes, Pomerani, Pruteni, Bohemi & Poloni, q omnes
ficulter ad Chriſti fidem ſuſcipiendam moueri poter
imò acerrimi illius fuerunt perſecutores. Pugnauit contra eos
rolus magnus, & poſt eum omnes Cæſares, quouſq; tandē fuei
expugnati & Chriſto lucrefacti: quod potiſsimum factum ſci
Krantzius ab Henrico Aucupe, qui domita Vngarorum inſo
tia, urbem Vuandalorum primari im Brādenburgum per brun
expugnauit, caſtris in glacie firmatis. Nec enim poterat alio t
Expugnatur Brādeburgū. pore propter paluſtria loca & crebras undas expugnari. Expugnatæ urbi præſidem in
ſuit cum colonia Saxonum. Arcem quoq; Miſnæ firmauit aduerſus inſultus gētis, &
fecit uiros induſtrios, qui ad imperata ſegnes compellerent & in fide continerēt: quod
tium fuit Marchionum, nunc principum electorum. Inoluerat tum primū marchionū
men antè inauditum, & in ſolo Vuandalico Brandenburgi mirum in modum profeci
inter maximos Germaniæ principatus numeratus, dignitatē iam diu tenuerit electur
imperium. Otto quoq; magnus cœptum patris exequens opus, imperij limitem tranſ
ad Danos in Sleſuuig, quam fecit Saxonum coloniam, & uſq; ad Vuandalos in Bran
Duo marchiones. burg, ambobus in locis conſtituens marchionem, qui rebus in litibus imperij præeſſet,
nat enim Marca Germanicè ditionis limitem & extremitatē, ſed apud Danos res euan
mutata marca in ducatum eaq; regno Daniæ incorporata, apud Vuandalos autem ma
permanſit uſq; in hodiernum diem. Vſa fuit hęc regio ante fidei ſuſceptionē lingua V
dalica ſiue Sclauonica ſed poſt expugnationem & fidei ſuſceptionem introducta fuit
gua Saxonum, qua hodie omnes incolæ utuntur.

De ciuitatibus marchionatus

Brandenburgenſis.

Brandeburgū ciuitas. BRandenburgum ciuitas unde tota regio denominationem habet, fuit cōſtruct
denominata, ut quidam ſcribunt à Brandone principe Francorum, qui circa an
Chriſti 140. hanc regionem ſibi ſubegit. Franckfordia uerò iuxta Oderam flu
ſita, anno Chriſti 146. dicitur extructa & denominationem accepiſſe à Francis
Franckfordia. pulis, qui tunc iuxta Rheni oſtia conſediſſe memorantur. In hac Franckfordia Ioachin
marchio Brandenburgenſis ac princeps elector anno Chriſti 1506. gymnaſium uniuer
le fundauit. Eſt quoq; in ea emporium, aliud ſcilicet à Franckfordia iuxta Mœnū ſita,
de hac paulo pòſt latius diſſeremus. Scinditur hodie Brandenburgenſis regio in duas m
cas, ueterem & nouam. Veterem perlabitur Albus fluuius, & nouam interſecat Odera
Viadrus fluuius, Albi haud multo inferior. Spreda quoq; fluuius eandem prouinciam
gat, in cuius ripa Berlinum iacet, ſedes principum Brandenburgēſium. Eſt & alius am
Hortellum nominatus, qui Braudenburgum in duas partes diuidit, ueterem ac nouam
ciens. Ibi epiſcopalis ſedes eſt & marchionum tribunal. Ad eiuſdem fluminis ripam A
burgum quoque ſitum eſt, pontificalis ciuitas, quem epiſcopatum Otto primus Vuan
lorum malleus erexit Magdeburgenſiq; metropoli ſubiecit.

Deſcriptio ciuitatis Franckfordienſis

ſitæ ad Oderam fluuium.

EST huius urbis iucūdiſsimus ſitus, ab ortu interlabitur Viadrus fluuius, hodie O
ra dictus, piſcium copia abundans: ab occaſu uerò, meridie & borea ſunt uineta
numera, collectaq; uina per Viadrum in Pomeraniam, Daniam, Boruſsiam, & u
nas partes diſtrahunt. Diceres hic Bachum, Cererem, Naiades & Dryadas habi
Fertilitas agri Frāckfordiani re. Deſunt tantum metalla & aromata, alioqui multarum rerum eſt cornucopiæ. Habe
tis fœni & lignorum. Tradunt annales eorum, ciuitatem primum fundatam & extructā
no Chriſti 1253. per Gedinum ab Hertzberg, commiſsione Ioānis primi, marchionis Br
denburgenſis, atq; ordinatā pro mercibus deponendis. quæ terra & fluuio illuc deferūt

Ciuit

CIVITAS FRANCO-

fordienſis ſita ad Oderam fluuium, celebris gymnaſio optimorum ſtudiorum & emporio mercatorum, cuius picturam & ſuccinctam deſcriptionem miſit huc Baſileam prudentiſsimus eius Senatus, informatus per doctos & toto orbe celebres uiros, illius Academiæ profeſſores.

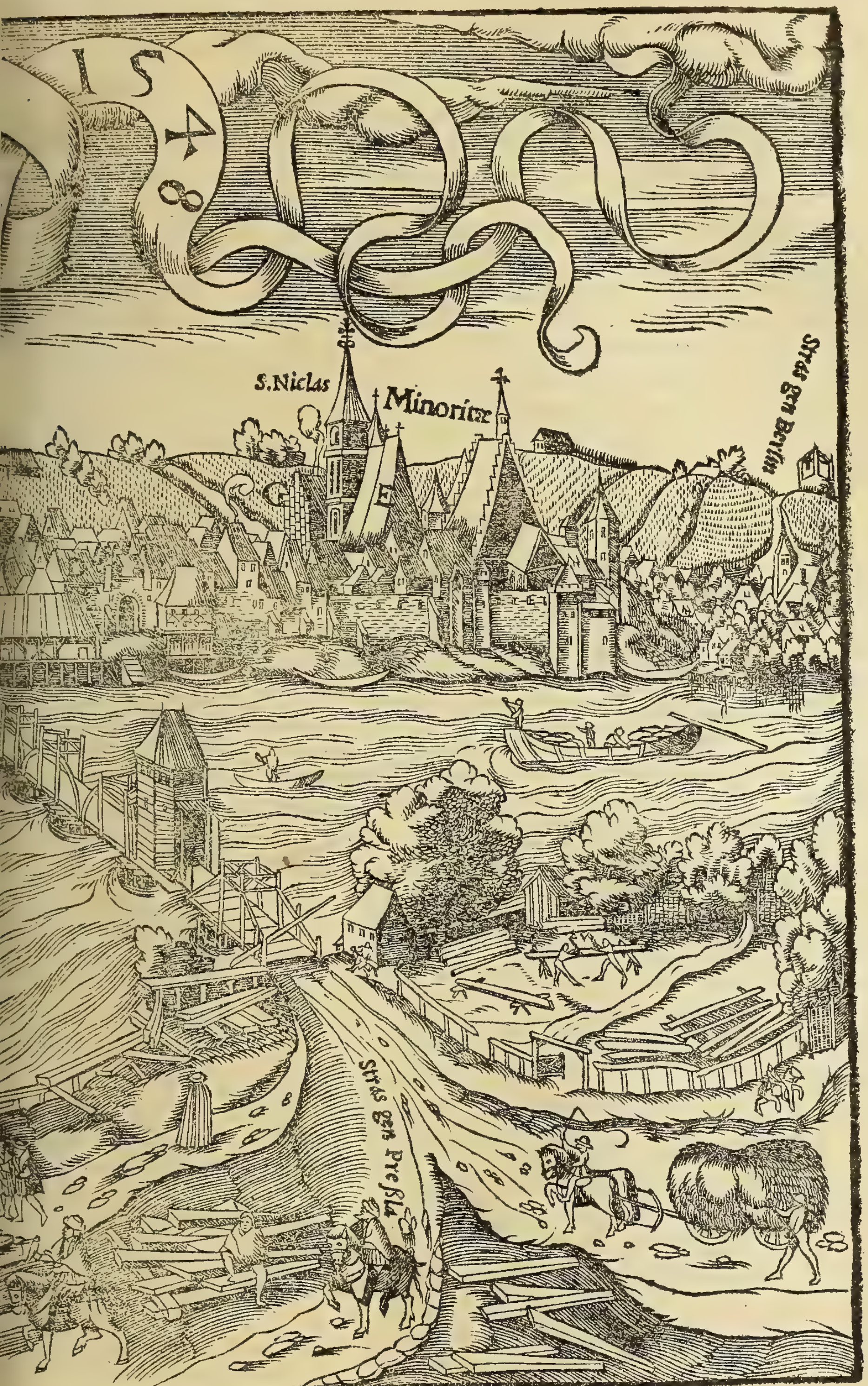
Franckfordiæ ad Oderam imago qu

Quarundam inſignium ædium

D. Iuriſtarum collegium. E Eccleſia ſancti Nicolai.
Stetinum. M Cœnobium Carthuſianum.
trudis. Reliqua inſigniora lo

ıuſdem ciuitatis prudentiſſ. Senatus.

arum huius oppidi expoſitio.

egium. I Eccleſia ſancti Georgij. K Via uerſus
ohemiam. O Eccleſia ſanctæ Ger-
in tabula exprimuntur.

Anno Chriſti 1344. Rudolfus dux Saxoniæ, epiſcopus Magdenburgeñ. Barnaim dux Stettineñ. & dux ab Anhalt, rebellantes Ludouico Ludouici Imperatoris Bauari filio, cui pater tradiderat marchionatum, obſederunt Franckfordiam. At ciues oppidi, præſtito homagio Ludouico, facile deturbarunt à mœnibus ſuis hoſtes. Anno Chriſti 1432. Huſſitæ oppugnantes Franckfordiam, non ſine ſuo damno compulſo fuerũt ſoluere obſidionem.

Huſsitæ Frãckfordiam oppugnant.

Anno 1437. Ioannes dux à Sagen concremauit pontem & ſtrues lignorum ante Franckfordiam inuentas, abduxitq́ꝫ cuncta pecora. At ciues armati & principum ſuorum auxilio freti, hoſtem perſecuti, è regione Groſſen ſtrauerunt eum. Gymnaſium fuit in hac ciuitate inſtitutũ, ut diximus, anno 1506. à Ioachimo marchione primo, & multis atq; magnis exornatum ſtipendijs, habuitq́ꝫ in hunc uſq; diem multos inſignes & egregios uiros præſertim Iodocum Vuillichium medicinæ doctorem, ſub quo ſchola nõ parum doctis uiris creuit. Iura uerò bona fide Hieronymus Schürpff Sangall. LL. doctor profitetur. Floruerũt antea in ea ciuitate non cõtemnendi poëtæ, Sbrulius, Trebelius, Vigilantius, & hodie Sabinus, alijq́ꝫ complures. Sunt quoq; omnium artium egregij profeſſores, & in tribus linguis. Mathesis ex Ptolemæo & ſua lingua docetur. Eodem modo Hippocrates penè ad finem uſq; prælectus, translatus & quibuſdam commentarijs eſt illuſtratus. Pleriq; ciues de ſua negociatione, præſertim piſcium, uini & annonę, quorum maxima ibi eſt copia, ſolliciti ſunt. Ciuitatis ſitum, ſtructuram & ædium magnificentiam exhibet pictura ad uiuum expreſſa, è tam longinqua regione ad meam ſollicitationem huc Baſileam miſſa.

De ſucceſsione Marchionum Brandenburgenſium.

BRrandenburgenſis principatus magis quàm ullus in Imperio principatus mutauit dominos ſuos ſuos. Nam deficiente anno Chriſti 1319 genere Marchionum, Ludouicus Imp. Bauarus, tradidit principatum filio ſuo Ludouico. Deinde anno 1173. Bauari uendiderũt eundem Marchionatum Carolo Imperatori, qui rex quoq; fuit Bohemiæ, pro ducentis millibus aureorum. Numerauit autem Carolus centum millia aureorum in prompta pecunia, & pro reliqua ſumma pecuniæ dedit de regno Bohemiæ iſta oppida, Lauffen, Herſpruck, Richenfeld, Sultzpach, Roſenberg & Hirſauu, adiecta tamen hac conditione, ut quum extans pecunia ſumma redderetur, oppida iſta ſine contradictione ad Coronam Bohemiæ reuerterentur. Sed nunquam fuit numerata pecunia, atq; ob id oppida illa manſerunt in domo Bauariæ uſq; ad hunc diem. Alij aliter hic loquũtur, nempe quòd nulla prompta pecunia à Carolo fuit numerata, ſed memorata oppida fuerint impignorata ducibus Bauariæ pro centum millibus aureorum. Fuit autem Ioannes filius Caroli Imperatoris inueſtitus de marchionatu Brandenburgenſi. Ab iſto Ioanne peruenit marchionatus ad marchiones Morauiæ, Iodocum & Procopium. Iodocus bello fraterno fatigatus, quum æris indigus uideretur, Vuilhelmo Miſnenſi marchioni eundem hypothecauit, accipiens ab illo quadraginta millia ſexagenas Bohemicorum: unde oppida & urbes atq; arcium præfecti homagiũ præſtiterunt Vuilhelmo. Tandem in Concilio Conſtantienſi anno 1417. Sigiſmundus rex Friderico Burggrauio Nürnbergenſi marchionatũ Brandenburgenſem pro ſe ac ſucceſſoribus ſuis dono dedit, quem & de eodem inueſtiuit hoc ordine. Mane habitis per ciuitatem tubarum præludijs, conuenerũt omnes principes ad habitationem Burggrauij, cõduxeruntq́ꝫ Fridericũ Burggrauium ad forum uſq;. Erant in foro tabulata, in quæ conſcendit Cæſar coronam in capite geſtans, & aſſiſtentibus electoribus imperij, aſcẽdit Burggrauius ducẽs ſecum duos milites, uexilla marchiæ ac Burggrauiatus tenentes in manibus: & prouolutus Burggrauius genibus Imperatoris, petebat ſe marchionẽ creari atq; de marchia inueſtiri. Mox lectæ ſunt literæ iuxta quarum tenorẽ iuraret, præſtitoq́ꝫ ſic iuramento, creatus eſt in marchionem Brandenburgenſem.

Burggrauij fiunt Marggrauij.

Genealogia marchionum Brandenburgenſium.

TEmpore Friderici primi ſanctus eſt marchio Brandenburgenſis Albertus comes à Balenſted & Anhold. Cui ſucceſſerunt Orto, Adelbertus, filius & nepotes uſq; Vualdemarum Marchionem, ſub quibus Marchionatus magna ſuſcepit incrementa. Deficiente uerò linea Vualdemari, Ludouicus Imperator contulit anno Chriſti

o Chriſti 1300. marchionatū filio ſuo Ludouico. Cui ſucceſsit frater eius Ludouicus Ro/ ulus, & poſt Romulum dux Otto uendidit marchionatum Carolo quarto Imperatori. poſtea reſignauit regionem marchionibus Morauiæ, Iodoco & Procopio. Qui rurſum npignorauerunt eam Vuilhelmo marchioni Miſnenſi. Poſtea Sigiſmundus Imperator adidit marchionatum burggrauio Nurenburgenſi, nempe Friderico deſcendenti ex co/ itibus de Zollern, qui impetrauerunt burggrauiatum Nurnbergenſem, ut ſuprà quoque ib titulo Nurnbergenſis ciuitatis indicauimus. Ab hoc itaq; Friderico deducitur genea/ gía marchionum Brandenburgenſium ad tempora noſtra in hunc modum. *Burggrauij Nurnbergenſes fiunt marchiones.*

- ridericus burggrauius & deinde marchio Brandēnburgenſis
  - Ioannes
  - a Albertus qui duas habuit u/xores
    - b Fridericus burggra/uius
      - Eliſabeth marchioniſſa Badenſis
      - Caſimirus. Albertus
      - Vuilhelmus archiepiſcopus Rigēſis
      - Georgius nupſit in Vngaria
      - Ioannes nupſit in Hiſpania
      - Fridericus Canonicus
      - Albertus dux Pruſsiæ
    - c Ioannes mar/chio & ele/ctor.
      - Albertus Epiſcopus Moguntinus
      - d Ioachimus elector — Ioachimus elector
  - Friderics.

a Albertus iſte habuit duas uxores, ex una nempe Anna principiſſa Saxoniæ, ſuſtulit idericum, qui poſſedit regionem circum Nurnbergam. Ex altera uerò, Margareta ſcili/ t Badenſi, ſuſtulit filium Ioānem, qui ei in electuræ dignitate ſucceſsit. b Fridericus iſte buit uxorem Sophiam filiam regis Poloniæ quæ ei multos genuit liberos, nempe Caſi/ irum, qui uxorem duxit Suſannam filiam Alberti ducis Bauariæ anno 1518. quam poſt ortem Caſimiri duxit Ottohenricus princeps Palatinus. Georgius uerò frater Caſimiri gens in Vngaria apud regem Vladislaum, duxit ibi uxorem comitis Modruſienſis reli/ ā. Qua mortua, Georgius rege conſentiente ſucceſsit illi in ditione. Ioānes comitatus eſt gem Carolum in Hiſpaniam, ubi Ferdinandi regis Aragonum relictam obtinuit uxo/ n. Fridericus factus eſt canonicus. Vuilhelmus fuit in Pruſsia apud fratrem, magiſtrum dinis Teutonici. Filiam Eliſabeth duxit uxorem Erneſtus marchio Badenſis, Sophiam rò accepit Fridericus dux Legnitzi, & Annam Bugslaus dux Pomeraniæ. Albertus au n Caſimiri filius, qui 1547 contra confœderatos Smalkaldicæ cōuentionis Carolo V. Cæ i ſuppetias tuliſſet, deinde obſeſſa Magdeburgo, poſt pacem factam, cum Mauritio Sa ne, Gallorum regi ſe coniunxiſſet, ab anno 1552 uſq; ad hāc diem calamitoſiſsimum in ermania bellū gerit, incendijs, deprædationib. & cruento marte omnia commiſcens.

Magnopolenſis ducatus uulgo,

Meckelburg.

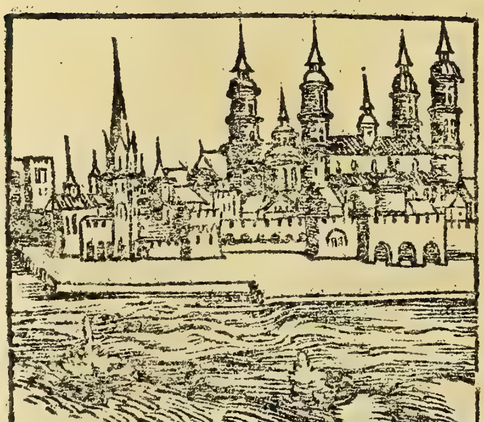
DVcatus Meckelburgenſis fuit olim una ditio cum comitatu Suuerinenſi, Roſtockenſi & Stargardenſi: eſtq; hodie regio abundans frumento, ligno, piſcatione, uenatione, & iumen tis. Eſt bene culta ciuitatibus, oppidis, arcibus & uillis, ha/ betq; hoc tempore moderatores principes Henricum & Albertū fra/ tres. Primi habitatores huius regionis apud autores appellantur He/ ruli, Obotritæ & generali uocabulo Vuandali. Sunt qui putant eos ex Scandia olim unà cum Gothis, Longobardis & Rugis ob inundatio/ nes in hanc ueniſſe terrā. Habuerunt temporū ſucceſſu uarios & mul/ tos Deos, nempe Teutanem, quem quidam Mercurium fuiſſe putant, tuleruntq; ei humanas carnes. Coluerunt etiam Radagaſtum, Siuam, quam Venerē ar/ rantur fuiſſe, Parenitonem, Suantouitonem, Rugieuitonem. Fuit populus liber & ſtre/ us, Romanis nūquam ſubiectus, bellis aſſuetus, & qui inter Gothos præcipua pars fuit, qui Romam, Italiam, Galliam, Hiſpaniam, Africam, Europam & Aſiam ſuis bellis uexarunt. Et quāuis Carolus magnus plurimis annis im/ pugnauerit Saxones, noluit tamen irritare Herulos. *Heruli Obotritæ.*

Antyrius

Antyrius Herulorum rex.

ANtyrius iuxta Mæotides paludes in Scythia ab Amazonica muliere educatus,
apud Alexandrum magnum in grauibus bellis exercitatus, ueniſſe dicitur ex
thia cum agmine bellicoſorum hominum, qui & illum regem fecerant, ut redi
in auitas terras, unde maiores ſui aliquando in Scythiam conceſſerant. Veni
autem referuntur claſſe, affixiſſeq́ præcipuè naui caput bouinum, unde & in hunc uſq
em ducatus Magnopolenſis pro inſignibus habet caput bouinum, cornibus aliquand
bis poſtea uerò à Carolo quarto aureis decoratum, impoſito deſuper corona aurea in m
moriam antiquæ regiæ ſtirpis. Aciem uerò nauis ornauit gryphone aureo in cæruleo ſ
cio, quo Vuandalici principes in hunc uſq; diem pro ſigno utuntur. Is itaq; Antyrius c
ſuis ueniens ad Viadrum fluuium, quem hodie Oderam uocant, potenter regionem ill
ſibi & ſuis ſubiecit, ciuitates & arces extruxit, & poſteris Vuādaliæ principibus reliq
Sic quidam de Vuādalis & eorum origine ſcribūt. Krantzius uerò ex profeſſo de Vu
dalis ſcribens, aliunde deducit originem eorum.

Magnopolis uulgo Meckelburgum.

SVnt qui Magnopolim uocem ex Lati
& Græco compoſitam Græcè ſcribūt
gapolim, id eſt, Magnā urbem ex qua
licet principes illius regionis nomen
tulum, etiam poſt dirutam urbem illam retin
runt. Inhabitaſſe dicuntur urbem illam magn
Antyrius, & longè poſt Billungus potētiſſim
Episcopatus in Magnopoli. Herulorum rex, ubi & uirginum cœnobium
ſtitutum fuit, & poſtea ab Henrico Leone. Sa
niæ duce, illud in epiſcopatum mutatum, &
tres epiſcopi ab infidelibus occiſi ſepulti iace
Idem Billungus dicitur quoq; conſtruxiſſe in
Vuineta urbs. ſtio Oderæ fluuij nobiliſſimam ciuitatem V
netam, quæ præſtabat celeberrimam ſtation
Barbaris & Græcis in circuitu, de cuius præco
urbis magna & uix credibilia recitantur. Nam fuit maxima omnium quas Europa clau
ciuitatum, quā incolebant Græci permixti gentibus. Aduenæ quoq; Saxones partem
habitandi licentiā acceperunt, ſi tantum Chriſtianitatis titulum ibi commorantes, non
blicarent. Hanc ciuitatē diſſidentibus inter ſe ciuibus, quidā Danorum rex claſſe ſtipat
Rheta ciuitas. funditus euertiſſe memorat. Rheta alia ciues Metropolitana, alij uocant eam Rhetram,
tantq; olim fuiſſe ſitam in eo loco ubi nunc eſt Brandeburgū, ubi aliquando fuit templ
Radagaſti, habuitq; ſeptem robuſtas portas, munita ſeptē paludib. et riuis. Krātzius pu
eam olim locatā in ea terra, quæ nunc Stargardia dicit̄ ad lacum magnū, quum nomen S
gard Vuandalicū ſonet magnam & antiquam ciuitatem, cui proprium fuerit nomen Rh
thræ anno Chriſti 340. aut circa illa tēpora fuit in Vuādalia Viſimarus princeps, homo
licoſus, quem Gebericus Gothorū rex expulit & Conſtantinus Cæſar parte Vngarici
Vuiſmaria. gni donauit. Ab iſto ciuitas Vuiſmarienſis nomen & originem accepiſſe creditur. Hu
filius Miſislaus genuit Radagaſtū, qui ſub Arcadio Imperatore cum Alarico rege Got
rum in Auſtria, Croatia, Dalmatia & Italia grauiſſima geſſit bella, atq; tandē an. 412. R
mā expugnauit, ſed paulò poſt inſidijs interceptus & à Romanis trucidatus. Quanta b
la filij & poſteri eius geſſerint, nempe Corſico, Fridebaldus, Gundericus, Genſericus, q
Aritbertus tēpore Caro. magni. Carthaginem in Africa expugnauit, omnes ferè cōmemorant hiſtorici. Aritbertus ex i
dicto regio ſemine prognatus & in aula Caroli magni aliquādiu uerſatus, impetrauit I
peratricis ſororē uxorem, ex qua ſuſtulit Billungū, hominem clementē & potentē, cui
ruerunt Sarmatæ & Vuandali à Viſtula fluuio uſq; ad Vueſerā, & ab Odera uſq; ad Ho
tiā. Hic regiā ſuam habuit in Meckelburgo. Duo uerò filij eius Mizilaus & Miſteuus à p

ti

's pietate degenerantes, cœperunt Chriſtianos perſequi. Miſteuus tamen pœnitentia du-
us & Chriſtianis adhærens, perſecutionẽ à ſuis paſſus, ſponte in exiliũ conceſſit, & Bar
:uici pœnitentiã agens, reliquit tres filios, quos ſuſtulerat ex Margareta filia Hẽrici Ro.
gis, aut ut alij ſentiunt, ex duciſſa Thuringiæ & Saxoniæ. Nomina filiorum ſunt Vdo, et
nadrach & Gneus. De Vdone legimus, quod ob infidelitatem & tyrannidem ſuam à Sa-
ɔne quodam anno Chriſti 1095. fuerit trucidatus. At filius eius Gotſcalcus, quẽ tamen Sa *Gotſcalcus.*
ɔ Grammaticus Apribignei filium aſſerit, fuit uir catholicus & pius, Vuinetæ in regem
ɔronatus, & tandem unà cum alijs Chriſtifidelibus iuxta Albim propter fidem catholicã
terfectus. Suo enim tempore Vuandali temporum opportunitate freti hunc religioſum
:incipem ſui generis, dum conuerſioni & ſaluti gentis cum epiſcopo Iohanne inſtaret, ini
conſpiratione in ciuitate Leontio crudeliter trucidarunt. Paſſus eſt autem ſeptimo Idus *Gotſcalcus pro*
ınij cum præsbytero Ippone, qui ſuper altare fertur immolatus cum alijs multis tam cleri- *Chriſto mori-*
:is quàm laicis, qui diuerſis pro Chriſto ſupplicijs ſunt interempti. Iohannes epiſcopus *tur.*
nex cum cæteris Chriſtianis in Magnopoli captus, ſeruabatur ad triumphum. Ille igitur
·o confeſſione Chriſti fuſtib. cæſus, deinde per ſingulas Vuandalorũ ciuitates tractus ad
dibriũ cum à Chriſti confeſſione flecti nõ poſſet truncatus manibus & pedibus corpus
us in plateam eſt proiectus, caput uerò deſectum, barbari conto infigentes in titulum ui-
oriæ deo ſuo Radagaſto immolauerunt. Crudelẽ ergo Vuandali perſecutionem exercẽ
s in Chriſtianos, occiderũt epiſcopos Bremenſem, Hamburgenſem & Megapolenſem.
nde motus Ordulphus dux Saxoniæ, duodecim annis armis non potuit compeſcere eo- *Gotſcalci uxor*
m inſaniam. Filia regis Danorum relicta Godſcalci, apud Magnopolim ludibrio habita
t. Nam rebus omnibus expoliata, ueſtibus etiam detractis nuda eſt dimiſſa cum aliquan-
; Chriſtianis mulieribus. Hanc enim Gotſcalcus regi Canuto militans in Dania meruit
:orem, ex qua filium Henricũ ſuſcepit. Ex priore uerò matrimonio natus eſt filius Bute.
xarſit poſt Gotſcalci necem grauiſſimũ bellum, cum filij immeritam patris mortem iuſtis
ɔloribus uindicare contenderent. At Vuandali excurrentes, demoliti ſunt arcem Ham-
ırgenſem, & euerterunt urbem Sleſuuicenſem. Timentes enim hi qui Gotſcalcum inter-
cerant, cõcitauerunt tumultũ in populo, excluſisq́ filijs Gotſcalci erexerũt Critonis prin
ɔatum. Henricus profugit ad Danos unde maternã duxerat ſtirpem, & Bute ad Saxones,
ærens auxilium ab eorum principibus. At Vuandali tanta animi obſtinatione libertatem
fendere anniſi ſunt, ut mori mallent quàm recipere Chriſtianiſmum aut tributa pendere
xonibus. Hæc enim cohærere arbitrabantur, ut alterum ſine altero non eſſet. Ibi fuit cau-
& radix odiorum. Tantum enim ingrauata ſunt tributa, ut exinde pertinax Chriſtianiſ- *Lubecum dictũ*
i odium naſceretur. Dux Bute à quo Lubecum primum Buta fuit appellatum, plurimum *Buta.*
ıniuit oppidum ipſum, pulſusq́ eſt unà cum fratre Henrico tota ditione ſua à Critone
ugienſi, tandemq́ ab eodem ante Plonam Holſatiæ arcem interfectus, relinquens filium
am. Crito interim aſſiduè luctabatur aduerſus Saxones & multis laboribus ſe defendit,
redirect ad iuga Chriſtianiſmi & tributorum. Henricus uerò Gotſcalci filius uidens ſe ar
is non poſſe oppugnare hoſtem, dolo & inſidijs aggreſſus eſt ipſum. Quando idem Cri-
facere tentabat, qui ob ſenium iam arma geſtare nequiuit. At Sclauina uxor Critonis af-
ctior Henrico quàm marito, præmonuit Hẽricum & indicauit collocatas ſibi inſidias, fa
ımq́ eſt, ut Henricus per Danum quendam ſecuri auelleret Critoni caput in cõuiuio, et
ciperet Sclauinam uxorem eius, obtineret paternum principatũ & omnem Vuandalorũ
gionem quantumlibet rebellẽ. Geſſit grauiſſima bella cõtra Rugianos, quos & in monte
odam ſtrauit. Seruat hucuſq́ mons nomine ſuo uictoriæ memoriã, Raueberg ſcilicet di-
ıs. Nam Rugiani etiam tum dicti Raui, & ab illa die Rugiani facti ſunt Henrico tributa
, ſicut & Vuagrij, Polabi, Obotriti, Kiſſini, Circipani. Pomerani, &c. Vt autem hæc tibi
clariora fiant, libuit ſubiungere ſucceſſionem principum Magnopolenſium
à tempore Caroli magni uſq́ ad Henricum Leonem
ducem Brunſuicenſium.

- Aribertus
  - Mizilaus
  - Miſteuus cuius uxor filia Henrici 1.
    - Vdon. Gotſcalcus
      - Henricus obijt 1122.
        - Zuuenteplogus
        - Miſtiuuuoi
        - Vnaldemarus
        - Canutus
      - Bute. Ida
        - Nicolotus
          - Vuerslaus
          - A Pribislaus
        - Pribislaus
    - Anadrach Gneus

Canutus dux Sleſuuicenſis fit rex Obotritum.

Henricus filius Gotſcalci princeps Obotritorum ſeneſcens, & filiorum ſuorum inert proſpiciens, Canuto conſubrino ſuo ditionem ſuam om nẽ cõmendauit. Nam mater He rici fuit ſoror Erici patris Canuti. Acceſſit Canutus Imp. Lotharium, & impetrauit ab coronam regiam ſuper Obotritos. Alij ſcribunt quod Imp. muneribus corruptus, illum & renitentibus ueris hæredibus Obotritis præfecerit. Filij adulti conabantur armis pater ditionem recuperare, præſertim Zuuenteplogus, ſed omnes uel mortui uel interfecti fuer antequam id efficcrent, ſicq́ pleno iure principatus in Canutum demigrabat regem. Mo uerò abſumptis Henrici filijs, Pribislaus & Nicolotus fratres fratrueles Henrici anhel bant ad principatum. Canutus uerò ducens exercitum in eos, capit ambos & ducit Sleſu cum. Paulò poſt occiſus eſt Canutus rex, & ſucceſſerunt ei in adminiſtratione regio Magnopolenſis anno 1146 duo fratres Nicolotus & Pribislaus, ſuperſtitionem gentile per omnia renouantes, & magno in Chriſtianos odio ſæuiẽtes. Sed dux Henricus Læo na quæ abiecerant paulatim repoſuit. Pribislao Lubeci mortuo, Nicolotus crudelitate m gna uſus eſt contra Chriſtianos, donec ab Henrico Leone commeritam luit pœnã, mul perforatus ictibus. Ab eius filio Pribislao nunc proſequemur generationis lineam.

Canutus rex occiſus.

- A Pribislaus ultimus Obotritorum rex
  - Nicolotus
  - B Henricus
    - C Iohannes dñs in Meckelburg
      - E Henricus Ieroſoly.
        - F Hẽricus Leo
        - Iohãnes
          - Henricus
          - H Albertus dux Stargardiæ
            - Hẽricus 1400
            - I Albertus rex Sueciæ ſine hæred
            - Magnus
              - Hẽricus Ericus r electus Daniæ
              - Iohannes rex elect
              - Iohaunes Iohan.
              - Hẽric. Vl
          - G Iohannes
            - Vlricus
            - Rudolfus epiſcop
      - Nicolotus canonicus, Hermanus, Popo crucifer, Albertus, Iohannes: Sine hærede
    - Buruinus Roſtockñ
      - Vualdemarus
        - D Nicolotus puer
      - Henricus, Ericus: Sine hærede
    - Nicolotus Herulorũ dominus
      - L Henricus
        - Henricus ſine hærede
        - 2 Nicolotus ſine hærede
      - Iohannes
        - Nicolotus
          - Nicolotus
          - Iohannes
        - Iohannes
        - Gunterus canonicus
        - Henricus
        - Bernhardus
    - Pribislaus dominus in Parchum
  - Buruinus

Deſin

)eſinit tota iſta ſucceſſio Pribislai in duos Iohãnes, nempe Iohannẽ regem electũ Sueciæ
; Iohannẽ dominũ Herulorum, per quos in ulteriores perſonas nunc ſequitur deductio.

Iohan es ele- t9 rex uecíæ 22. — Iohannes ſine hær e — Henricus anno 1491

Albertus Iohannes — N — Magnus obijt 1503 — Balthaſar epiſcopus Hildes- heimeñ

Sophia ux or Iohãnis ducis Sax. — Henricus princeps — Eric9 obijt 4. filiæ. — Albertus princeps — Anna ma- ter Philip- pi Landgra.

Ex Vrſula uxore Brã- denburgeñ — Magnus — Sophia uxor electoris Iohannis ducis Sax. — Vrſula quam duxit Vuil- helmus Landgrauius

Ex Hele- na uxore Palatina — Philippus mortuus — Margareta — Catarina.

Vlricus — Iohannes Albertus — Georgius — Chriſtophorus — Carolus

Iohãnes Herulorũ princeps

Nicolotus — Iohannes — Laurentius obijt 1393. — Balthaſar — Iohannes — Nicolotus — Vuilhelm9 — omnes ſine hærede mortui

Bernhard. — Mitzilaus, puer mortuus — M — Iohannes — Nicolotus obijt anno 1406 — Chriſtophorus, ſine hærede — Viuianus ſine hærede — Vuilhelmus canonicus in Guſtrouu

Hic Vuilhelmus ultimus accepta poſt fratrum mortem uxore, mortuus eſt ſine hærede, eruenitq; ditio patrum eius ad Henricum & Iohannẽ ſeniorem, principes Magnopolen- s & Stargardenſes. A Pribislaus & frater eius Vuerslaus, quem alij uocãt Vratislaum, bellionẽ mouentes contra ducem Henricum Leonem, qui bonã partem terræ Obotrito m habuit ſubiectam, expugnati ſunt in arce Vuerlo, captoq; Verslao & Brunſuicum du o, Pribislaus effugit in Pomeraniam. Excitatusq; per fratrem in uinculis detentum, co- js clàm coactis duxit in Magnopolim, & urbem ob ſui magnitudinem expugnat, & quic uid Teutonici nominis in ea erat obtruncat ſine diſcrimine ſexus & ætatis. Hi enim erant parte Henrici Leonis. Sic faciebat in Illouu & alijs locis in quib. erant præſidia ducis Leo s. Audiens dux Leo res ſuas labefactari in Vuandalia, cõflato grandi exercitu, peruenit Malachouu, ubi in conſpectu hoſtium mãdauit Vuerslaum Pribilai fratrem ſuſpendio cari, quod germanum (ut compertum habuit) ſtimulaſſet ad rebellionem. Pribislaus ue- omnis rebellionis autor, cum uideret res ſuas in nihilum redigi & peteret Leonis gra- m, Henricus Leo communicato principum ſuorum conſilio admiſit eum in gratiam & ddidit ei omnem hæreditatem patris ſui. Et fecit Pribislaus tam ducis quàm amicis e- s ſecuritatem fidelitatis, anno ſcilicet 1180. motusq; zelo religionis, exædificauit mona- rium inſigne in Dobran, prædijsq; ditauit conciliatus eſt autem uſq; adeò duci Henrico, inter alios proceres comitem illum ſuum faceret in terram ſanctam. Reuerſusq; cum ſa- e, & Luneburgi uice quadam cum haſta militarem exercens ludum & cum equo cadens ulo poſt anno ſcilicet Chriſti 1179. mortuus eſt & in monaſterio Dobran ſepultus, ubi & or eius filia regis Noruuegiæ ſepulta iacebat. Fuit autem ultimus qui uſurpauerat titu- m & dignitatem regiam in ſua familia. Epitaphium tale eſt ei inſcriptum: Pribislaus dei atia Herulorum, Vagriorum, Circipœnorum, Polamborum, Obotritarum, Kiſſinorum, andalumq; rex. B Henricus. De hoc Henrico quidam aliter ſentiunt. Crantzius ſic ſcri : Bureuuinus Pribislai filius, ſuſtulit ex uxore Mathilde filia ducis Poloniæ, Henricum Nicolaum, qui uiuo patre diuiſerunt ditionem. Henrico prouenit orientalis Kiſſinorum io, Magnopolis autem Nicolao. Is Nicolaus ſine prole deceſſit, obrutus domo corruen in Gadebuſth. Henricus ex Sophia filia regis Sueciæ ſuſtulit Iohannem, Nicolaum, Bu uinum & Pribislaũ, fundauitq; eccleſiam Guſtrouuenſem. Filij eius diuiſerunt in hunc

Vuerslaus princeps ſuſpenditur.

Epitaphium.

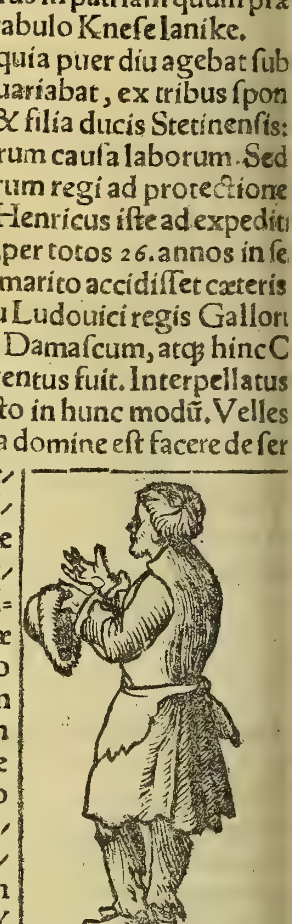
 modum

modum totam ditionem. Ioannes ſenior accepit Magnopolim, Bureuuinus Roſtockiu
Nicolaus Guſtrouu, Pribislaus Sternenberg, alij Richenberg. C Iohannes Pa
ſius multis operam dedit literis, ubi etiam geminas ſorores deſpondit magnis principib
unam filio regis Cypri, & alteram principi Maſſiliæ. Et reuerſus in patriam quum præ
ferret grauitatem, uocatus fuit ridicule à quibuſdam patrio uocabulo Kneſe lanike.
D Nicolaus ſeu Nicolotus quem puerum cognominauere, quia puer diu agebat ſub
toribus: acceſſit & altera cauſa quod pueriliter inter coniugia uariabat, ex tribus ſpon
filia comitis de Ludouu (alij Ruppin) filia Alberti marchionis & filia ducis Stetinenſis:
Iam tertiam accepit coniugem, quæ illæ ac terræ ſuæ fuit multorum cauſa laborum. Sed
ibi pueriliter rem gerebat, quia cum ſe ſubieciſſet Erico Danorum regi ad protectione
poſtea receſſit ab eo cum ſuis Roſtockenſibus. E Henricus iſte ad expediti
nem terræ ſanctæ ſe accinxit. Captus autem à militib. Soldani, per totos 26. annos in ſe
tute permanſit. Anaſtaſia autem uxor eius cum ignoraret quid marito accidiſſet cæteris
deuntibus, in magno erat mœrore. Fuerat Henricus in exercitu Ludouici regis Gallor
cupiensq́ redire Ieroſolymam, captus fuit à Cilicibus & miſſus Damaſcum, atq́ hinc C
rum ad Soldanũ, ubi uſq́ ad tertium Soldanum in uinculis detentus fuit. Interpellatus
tem eſt ab illo Soldano tum primum in eam dignitatem prouecto in hunc modũ. Velles
in honorem Chriſti tui liber eſſe? Reſpondit ille: In manu tua domine eſt facere de ſer

Soldanus fuit inter Chriſtianos.

quod uoles, ueruntamen re-
dire ad meos quis dabit? V-
xor mea, liberi mei, iam me
dudum inter mortuos depu-
tauere. Non eſt ita, inquit il-
le, cõperi ex peregrinis tuæ
gẽtis omnes incolumes tuo
tabeſcere deſiderio. Et ut in
telligas me tuorũ natalium
& rerum eſſe conſcium: Me
miniſti quũ ſub parente tuo
in Liuonia militares, magi-
ſtrum quendam machina-
rum, magnã parenti tuo in
hoſtes operam nauaſſe, &
magnam ſępe hoſtes ſtragẽ

feciſſe. Ego ſum ille qui poſtea inter Tartaros n
gnam aſſequutus prouectionem, nunc ut uides ma
rem in hac gente teneo, liberum te eſſe conſtituo, d
etiam uiaticum ob uetus commilitiũ. Ille gratias ag
proficiſcitur, & ab urbe Ptolemaida nauigans, iter
in mari capitur & uelut fugitiuus reducitur. Soldan
reductum iterum dimittit in Cyprum, quo in loco amitam fertur reperiſſe nuptam regi,
ius iam ſupra in C meminimus, quæ refocillatũ mittit ad ſororem in Maſſiliã, ibiq́ per d
aliqua moratur mittitur in patriam: Reperit aũt Henricum filium in oppugnatione cui
dam arcis: at ille ad primam uocem non credidit redire patrem, bis antè deluſus cum ma
ab adulterinis, qui ſe diuerſis temporibus fingerent Henricum, ambo digno exitu pere
pti, alter aquis, alius igne conſumpti. Redeunte autem uerò principe anno milleſimo d
centeſimo nonageſimo octauo, noua ibi gaudia, inaudita tripudia filiorum de patre
iam nepotum de auo, totius populi de principe. Pendebat à collo coniunx chariſsin
non paſſa diuelli, affuêre nurus gratulabundæ, nam qui perijſſe putabatur inuentus eſt,
qui ab omnibus iam inter mortuos deputatus eſt, cum uiuentibus uiuere cernitur: ſupe
uens uerò modico tempore, mortuus eſt & ſepultus in Dobran monaſterio. F H
ricus Henrici Ieroſolymitani filius uir ſtrenuus & bellicoſus, recuperauit per uxorem
am filiam marchionis Brandenburgeñ dominium Stargardię. Ipſe perſecutus eſt Albe
ducem Auſtriæ & Adolfum comitem, Saxonum hoſtem uſque in Bohemiam: & cu
ſui commilitones hoſtium conſpectum fugerent, ille ceu leo intrepidus ſtabat, unde
Leo

.eonis adeptus eſt nomen,Ipſe quoq; Vuiſmariam & Roſtochium eripuit è manibus Eri/
i regis Danorum, & pugnauit feliciter contra principes Pomeraniæ, contra epiſcopum
Magdenburgenſem,contra Otton em ducem Brunſuicenſem & Viſilaum Rugianum at/
ue ducem Suuirinenſem,quorum dominium Henricus Leo dux Saxoniæ erexit in comita
im pro Guncelino duce exercitus ſui. Tribuit multa monaſterio Dobran,ubi & tandem
ſepultus fuit anno 1329. Habuit ſucceſſiue tres uxores,primã nomine Beatricem filiam Al
erti marchionis Brandenburgenſis,ex qua unicam ſuſtulit filiam,ſecundam Annam ger
nanam Rudolfi ducis ſuperioris Saxoniæ, ex qua ſuſtulit Henricum,Albertum & Iohan/
em,tertiam relictam Vuislai principis Rugianorum. G Iohannes Leonis filius,primus Dux Romani imperij.
t dux electus Stargardiæ,& unà cum fratre Alberto in numerum principum Romani im
erij à Carolo quarto allectus,tandemq; Strelitij in principatu Stargardienſi ſepultus. Fi/
us eius Iohannes genuit filiũ nomine Iohannem, cuius Iodocus marchio Morauienſis cõ
iſit adminiſtrationem marchionatus Brandenburgenſis. Captus autem fuit à comitibus
Ruppinenſibus,unde familia Quintzouuenſis deſcendit,ſicut & filius eius Tangermun/
æ nouẽ annis detentus fuit.Rudolfus fuit epiſcopus Scarenſis & Suuerenſis.Vlricus hu/
is ducis Iohannis filius genuit Henricũ,Henricus Vlricum,qui Vlricus profectus eſt cum
Magno propinquo ſuo in terram ſanctam,& reuerſus ueneno fuit infectus & mortuus ſi/
e hærede anno 1471.ſicq; tota ditio peruenit ad Henricum ducem Meckelburgenſis. H
Albertus Iohannis frater,uir prudẽs & grauis,in legatione regis Sueciæ & Noruuegiæ ſo
erij ſui miſſus ad Ludouicum Imperatorem, captus fuit & ſpoliatus prope Erdfordiam in Dux ſpoliatur.
Thuringia à comite quodam. Sed Cancellario eius id Imperatori querela uoce indicante,
procuratione Imperatoris liber dimiſſus,legationem ſuam pro uolũtate legantis apud Im
eratorẽ exequutus eſt.Idem cepit anno Chriſti 1371.duces Pomeraniæ Bugslaum & Vra/
ſlaum,& deuicit Magnũ ducem Brunſuicenſem,deuaſtauit Ratzenburgũ,diripuit Vuit
nburgum Gothorum,compeſcuit ducem Brandenburgenſem, & multa ſibi uendicauit
 ducatu Suerinenſi,cuius etiam titulum ſibi uſurpauit,quem & in hunc uſq; diem retinẽt
uces Meckelburgenſes. I Albertus Alberti Magnopolenſis ducis filius & nepos ex
orore Magni regis Sueciæ, eligitur in regem Sueciæ, etiamſi rex Magnus habuerit filium
Aquinum nomine,qui duxit uxorem Margaretam filiam Vualdemari regis Danorum, ſu
ſulitq; ex ea filium Ololaum nomine(alij ſcribunt Alanum.)Mortuo autem Aquino, reli/
a eius Margareta regnandi auida,potenter Albertum ex Suecia excluſit.Cum enim Al/
ertus feliciter regnaret in Sueuica & implicaretur bello cũ Margareta Daniæ & Noruue/
æ regina, orta ſimultate erexit munitionem loco opportuno, unde poſſet Danorum in
n tranſitum arcere. Aegina autem nulli cedens uiro prudentia & animi magnitudine mul

tos exuperãs, non paſſa ullum ab re/ge præiudiciũ, ad/uerſus nouam re/gis arcẽ in ſuo ſo/lo erexit aliam un de cõmeatus poſ/ſint intercipi, in nouam regis arcẽ conuehendi. His de rebus primum præfectorum iur/gia, deinde etiam excurſiones fiunt inuicem,quę adeò creuerunt in im/menſum, & ipſi in ter ſe principes, hinc rex, inde regi Reginæ uirilis animus.
 totis regnorum uiribus concurrerent.Eduxere acies,capitur rex cum filio anno 1388. et
arctiſſima cuſtodia recluditur, ſeptem annis in carcere manens,nec poterant ullæ con/

ditiones reperiri,quæ,niſi dimiſſo regno fœmineum animũ poſſent permollire. Laxat
tandem dimiſſionem regni pactus,cuius maiorem iam partem regina occupauit,ut unà f
mina tribus imperitaret regnis. Rediјt in Magnopolim ſuam cum filio Erico ad ſpem r
gni enutrito. Scribunt etiam quidam,pro liberatione enumerandam fuiſſe magnam ſun
mam pecuniæ, ad quam ſupplendam, mulieres Herulæ de ſuis iocalibus & ornamẽtis no
parum contulerunt,per id ſingulare ius hæreditatis capiendæ obtinentes. Nam pietate e
rum commonitus rex,legem de ſucceſſione fœminarum,quæ iniqua pridem illis erat ma
bus exæquauit. Obiјt tandem Albertus iſte ſine hærede ſepultusq́ eſt Vuitenburgi,opp
do Gotthorum,quod eſt pars comitatus Suerinenſis,anno 1394. K Nicolotus filius Bu
uuini,uerus hæres dominij Herulorum & Vuandalorum,fuit princeps eloquens,pruder
& pius in religione,qui ædificium eccleſiæ Guſtrauuenſis à patre inchoatum conſumm
uit. Ipſe quoq́ deditionem Herulenſem gubernauit Chriſtiana modeſtia & munificent
fouit monaſterium Doberan,mortuus anno 1277. L Henricus Nicoloti filius,genuit d
Filius occidit os degeneres filios,quippe qui patri inſidias tetenderunt ob id,quod tertiam duceret uxo
patrem. rem. Henricus enim iunior filius cõſentiente fratre,occidit patrem anno 1291. Quapropt
iuſta indignatione cõmotus Nicolotus patruelis eorũ,priuauit eos paterna hæreditate,p
pulitq́ in exilium,ubi non diu iuxta cõminationem diuinam uixerunt. M Quomodo I
hannes iſte & filij eius omnes,ſine hærede deceſſerint,genealogiæ ſeries ſatis id indicat. I
Magnus dux Magnopolenſis,inſigni princeps ingenio & animo,mortuis maioribus na
tu fratribus rem omnẽ in ditione gubernabat,auctior titulis quàm omnes patres eius,quo
Vuandaliam Stargardiam principatus non paruos paternæ ditioni coniunxiſſet. Viſitau
iſte adhuc iuuenis unà cum Vlrico propinquo ſuo terram ſanctam, uiſitauit bis Romar
fuitq́ ualde acceptus Imperatori Friderico & Maximiliano. Domi uerò per totam dition
ſuam coluit pacem & quietem,niſi quod cum Roſtockenſibus bellum iniјt,ſed quod fac
le compoſitionem admiſit. Mortuus eſt tandem anno ſalutis 1503. relictis duobus filiјs m
Gymnaſiũ Ro- dernis principibus Henrico & Alberto. Anno Chriſti 1415. principes Magnopolenſes &
ſtockenſe. ues Roſtockenſes miſſa legatione in urbẽ impetrauerunt priuilegiũ generalis ſtudiј in ciu
tate Roſtockẽſi, loco in eam rem nõ incõgruo, quod aëris ſalubritas & uictualium omni
generis leui precio ibi magna eſt copia. Introducuntur magiſtri & doctores potiſſimũ e
Erdfordia,quę & ipſa recens ſchola fuit,nec dum habens anno triginta ab inſtitutione ſua

REGIO POMERANIAE.

Suo D. Sebaſtiano Munſtero Petrus Artopeus
Pomeranus, S.

Quàm cupiebam & bene ſperabam unà cum legatione illuſtriſſimorũ principum noſtro
rum ad comitia Auguſtana proficiſci,ut te Reuerẽdiſ. D. Sebaſtiane & Henricũ Petri,ami-
cos clariſſimos inuiſerem,recentemq́ noſtram amicitiam facerem arctiorem, tantoq́ com-
modius in Pomeraniæ noſtræ deſcriptione,quæ uidentur in ea obſcura, indicarẽ. Sed poſt-
quã me non poſſe impetrare uidebam,neceſſitas coëgit per literas rem qualicũq́ ratione e
ficere. Audio alias terras deſcriptiones ſuas iam dudum ad tuam Coſmographiam augen
dam & exornandam miſiſſe: id dolet quàm plurimum,me eſſe in tam pio negocio poſtre-
mum,non tam mea quidem quàm turbulentiſſimorum temporum culpa. Reliqua tenes ex
aliјs literis. Bene uale: Stettini 21. Auguſti,anno 1547.

In ſecundo to- DIximus iam in deſcriptione regionis Magnopolenſis,quòd tota ora maritima ab
mo abſolutio- Holſatia uſq́ ad Liuoniam,una fuit Vuandalica ſeu Sclauonica natio,etiamſi in
ra de Pomera- Magnopoli Brandenburgo,Rugia Pomerania,Pruſsia Liuonia, &c. alios & a-
nia dabimus, lios habuerit dominos,qui in uniuerſum conſpirauerint in ſubuerſonẽ fidei Chri
quæ interim ſtianæ. Et quamuis ſæpe perſuaſi & inducti fuerint aliquando etiam coacti, ad ſuſcipien-
ſunt miſſi. dum fidem fidem catholicã,tamen faciebant hoc ſimulato corde & ad horam, illico reuer-
ſi ad uomitum. Henricus primus ſtuduit gentes cõterminas allicere ad fidem,ac deinde Ot-
to primus filius eius tanta uirtute illas conſtrinxit, ut tributum pendere & Chriſtianiſ-
mum

mum ſubire pro uita & patria ſimul offerrent uictori, baptiſatusq; eſt magnus gentilium popu/lus, præſertim in marca Brandenburgenſi & regione Meckelburgenſi. Repleta eſt quoq; om/nis terra eccleſijs, ſacerdotibus & monachis, nec fuit aliquid quod nouellæ eccleſiæ aduerſare/tur omni tempore trium Ottonum, qui omnes pari affectione in eius gentis conuerſionem fe/rebantur. Populi uerò qui ad mare habitabant ferociores ſemper erant, non paſsi ad ſe pene/trare, qui fidem Chriſti diſſeminaret. Iulinenſes enim in Pomerania lege lata uetuerunt, ne aduenarum quiſquam nouæ religionis mentionem ullam faceret: quo factum eſt, ut illi omniũ nouiſsimi ad Chriſti fidem peruenirẽt, quanquã & mediterranei ſemel acceptã religionem nõ ſatis conſtanter ſeruarent. Introrſus autẽ ad orientẽ Ottone 3. regnante, Boliſlaus Polonorum dux, qui imperio ſe cõiunxerat, recognoſcens in eo ſuperioritatem, omnem Vuandaliam uſq; ad Oderam ſuis ſubijciens tributis, ad iuga Chriſti cogebat. Cœperat ergo ab illa parte Orien/tis euangelium rutilare. Apud Vuinulos primus rex Bilug (ab alijs Bilung dictus) Chriſtianus innotuit, mortuus anno 980. relinquens filios, qui Chriſtum quidem palàm confitebantur, ſed clam perſequebantur, ſuperſeminante pulchris diuinæ religionis incrementis inimico homine zizania: Dominabatur memoratus illuſtris princeps Bilug temporibus Ottonis primi latiſsi/me in maritima Vuandalia, à Vuisla ſeu Viſtula fluuio uſque ad uicina Cimbrorum ſeu Iutiæ, floruerũtq; tunc in eius ditione Vuineta caput religionis in gente, Rethra, Iulinum, Stargard, Volgaſtum, Demyn, Cuſtin, Melchou, Kiſsin. Moriente uero Bilug, ditio eius diſtributa eſt in filios. Cumq; illorum tempore Bernardus dux eſſet Saxoniæ, excitaretq; multam nobilitatem contra Henricum Imp. & opprimeret crudeliter per auaritiam gentem Vuinulorum, coëgit eos ferè ad paganiſmum. Idem agebat tunc Theodoricus marchio Brandenburgen. Rudes enim in Chriſti fide gentilium populos, quos optimi quondam principes cum ſumma lenitate fouerant, temperantes rigorem his, quorũ inſiſtebant ſaluti, iſti tanta crudelitate inſecuti ſunt, ut excuſſo tandem ſeruitutis iugo, libertatem ſuam armis defendere cogerẽtur, religionẽ abij/cerent & omnem tyrannidẽ in Chriſtianos homines exercerent, eccleſias comburerent, presby/teros trucidarent & omnibus ludibrijs exponerent. Sicq; omnes Vuandali qui intra Albim & Oderam habitabant per annos 70. Chriſtianitatem colentes, hoc modo ſe abſciderunt à cor/pore Chriſti & eccleſiæ qui ante fuerant coniuncti. Nec id dux Saxoniæ magnopere curabat, tributis & cenſib. contentus: & ſi obniterentur, nõ ſuppetebãt uires aduerſus tantam nationẽ. Henricus Leo dux Saxoniæ in poſteris annis aliquid effecit. Princeps Vuandalorum tempore tumultuationis fuerunt Miſtiuuoi & filij eius Anatrog, Gneus & Vdo peſsimus homo, qui cõfoſſus ob ſuam crudelitatem, reliquit filium Gotſcalcũ, qui patris crudelitatẽ & tyrannidem ſuperauit, ſed tandem tactus dolore cordis, à nepharijs cœptis cohibuit manus. Genealogiam eius habes ſupra in deſcriptione Magnopolõ. regionis. Gotſcalcus itaq; compunctus & ali/quandiu apud regem Daniæ uerſatus, tandem reuerſus in patriam, quantum prius in euertẽda, tantum tunc in reducenda Chriſti religione impiger laborauit, nec quieuit donec omnẽ qui per illũ defeciſſe uidebatur populum, cum multis alijs ad diuinæ religionis iura reduceret. Sane tan/to diuinæ religionis amplificandæ ſtudio exarſit, ut exhortationis uerba frequenter ad popu/lum in eccleſia ipſe faceret. Ipſe ferè tertiam partem reduxit eorum qui ſub auo eius Miſtiuuoi relapſi erant in paganiſmum. Sed quia perſecutionẽ patiuntur qui in Chriſto piè uiuere uolũt, religioſus princeps dum conuerſioni & ſaluti gentis inſtat, inita conſpiratione propter fidem deo & principibus ſeruatã, trucidatur à congentilib. ſuis, quos ad ſalutem inuitauerat, relicto filio Henrico, qui patris immeritam necem iuſtis doloribus uindicare conatus eſt. Interfecto aũt Gotſcalco, omnes Vuandali facta generali conſpiratione ad paganiſmum denuo ſunt re/lapſi occiſis omnibus qui perſtitiſſent in fide. Accidit perturbatio iſta generalis anno Chri/ſti 1066. anno regni Henrici 4. octauo. Portò Vuandali interfecto Gotſcalco, timentes ſibi ne filij eius ſæuirent in eos, elegerunt ſuper ſe principem Critonem, qui capitale odium in nomen Chriſtianũ præ ſe ferebat, obtinuitq; dominiũ in uniuerſa terra Obotritorum. Luctabatur ille aſſidue aduerſus ducem Saxoniæ Magnum, & multis laboribus ſe defendit, ne rediret ad iuga Chriſtianiſmi & tributorum, facileq; fuiſſet religionem reparare, ſi in animũ inducere potuiſ/ſent principes temperare impoſitis oneribus. Sed dum illi inhiant tributis, Vuandali uno pariter odio, & religionem & ſeruitutem refugiebant. Adiuuit illorum hominum perti/naciam temporis malicia, quòd Romani Imperatores, Henricus quartus & filius eius Henricus quintus, infenſi Saxonibus, illos perſequerentur, & implicati eccleſiaſticis turbatio/

Iulinẽſium pertinacia.

Bilug Vuandaliæ princeps.

Vuandaliæ urbes.

Chriſtianorũ auaritia.

Gotſcalcus.

Gotſcalcus pro religione occiditur.

Tributum magis quàm religio quæritur.

Tabula Pomeraniæ ſecundum omnes princ

Vuandalorum Caſſubiorum Stetini Pomeraniæ

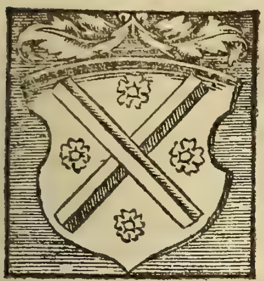

nibus ſummorum pontificum laborarent anathemate. Poloni tamen principes Bolis laus & qui ſequebantur eum, ſatagerunt conterminos Vuandalos in ditione Pomeranię ad iuga Chriſti cogere. Vnde factum eſt, ut ad orientem prius quàm in occiduo Vuandali ad Chriſtum peruenirent. Critone enim in principatu cōſeneſcente, Gotſcalci filius Henricus inua luit, adiutusq́ Sclauina uxore Critonis inſidijs circūuenit Critonem & potione temulentū occidi

insigniores ciuitates, oppida & arces eius.

Gutzkouij

Vuolgaſti

Rugiæ

Barthiæ

occidi curauit, duxitq́ꝫ eius uxorem, & obtinuit paternum principatum Quod audiẽtes uniuerſi Vuandolorũ populi, quod ſurrexiſſet inter eos princeps, qui diceret ſubeũdas Chriſti leges, patrem habens qui in eã cauſam perijſſet, indignati conuenerunt, ut pugnarent aduerſus eũ, at Hẽricus ſubſidio Magni ducis Saxonię ſuperior factus, coẽgit eos ſub tributũ. De religione uero nullum fecit uerbũ, ſciens obſtinatos eorũ animos & inextricabile odium in

religionem. Vicit deinde Rugianos,& in pugna grauiſsima illos tributarios fecit,ſubijciens hoc modo ſibi Vuagrios,Polabos, Obotritos, Kiſsinos, Circipanos, Pomeranos & cunctos Vuandalos uſq; in Poloniam. Imperans autem Henricus ſuper omnes hos,uocatus'q; rex in omni Vuandalorum prouincia,noluit ille per modeſtiã ſibi regium arrogare honorem. Mortuus eſt aũt Henricus ſubacta Rugia anno Chriſti 1122.Kanuto rege Daniæ adminiſtrationem Vuandaliæ ſubeunte pro filijs eiuſdẽ Henrici. Per eadem ferè tempora, cum Henricus dictus omnẽ prouinciã citra Panum flu.teneret, Vuartislaus princeps erat in oriẽtali Vuandalia,qui inſtante ſancto uiro Ottone Bambergen.epiſcopo,ſpõte ſibi prædicationis officium in Vuandalos aſciſcente,fidem Chriſti cum procerib.& urbib.accepit,perurgente hinc à mari Nicolao Danorũ rege, inde à terra Boliſlao Poloniæ duce, perdurauitq; ſuſceptum ſemel euangelium Chriſti in ea prouincia,quum in Henrici ditione diu pòſt uarijs caſibus fluctuaret uſq; ad tempora Henrici Leonis Saxoniæ ducis. Ab hoc ergo loco ducemus initium commemorandi principatus in Pomerania,quã nobis Chriſtianiſmus aperuit. Fuerunt ueteres eius limites, Viſtula, Vuarta, Prerous flumina & mare Balthicũ.Flumina inſigniora ab occaſu in orientẽ ſunt Reconicius,Prerous,Trebelus, Panus,Vcrius,Randous,Odera ſeu Viadrus,Planus,Inaus, Mallius, Molcius,Rega, Porſantus, Raddius, Raddoſcus, Noſtius, Grabous, Vipera, Stolpius,Lupanus & Lebius. Veteres quoq;, Viſtula,Braus,Bdaus,Pilous,Kuddous & Vuarta.

De fertilitate terræ Pomeranorum.

Ripa maris Pomerani natura eſt uallo ſolidiſsimo munita,ut nulla eius inundatio terræ nocere queat,ut in Phriſia & Holandia,ubi perpetuis aggeribus impetus eius eſt coercendus. Terminum ergo habet hæc terra è deo poſitum, quem mare prætergredi non ualet. Vocatur autem hoc mare Balthicum, quod in modum balthei longo tractu per Scythias regiones tendatur uſq; in Græciam, ut Helmoldus Vuandalicarum rerum ſcriptor ſentit. Sed hoc eſſe nequit,cum mare illud non in Græciam porrigatur. Nam ex Ruſsia per longas ambages in Sueciam itinere pedeſtri perueniri poteſt, & ex Liuonia in Lithuaniam & rurſus in Poloniam ubi nullũ mare eſt. Vbi eſt ergo baltheus in Græciam? Balticum itaq; mare dicitur à Baltia peninſula,quæ tria continet aquilonis regna, Daniam, Sueciam

Fertilitas Pomeraniæ. & Noruuegiã. Teſtis eſt Plinius,qui ſuos introducit autores. De fertilitate Pomeraniæ ſcribit doctiſſ. Petrus Artopæus natus Pomeranus in hunc modum. Pomerania ad mare Balticum ſita,à primis cultoribus patria lingua,hoc eſt, Vuandalica, Pamorzi appellata,ab indigenis inhabitata & proprijs dominis gubernata,alienis autem nunquam ſubiecta,eſt ubique fertilis,aquis irrigua,ſtagnis abundãs,nauibus peruia,diues agris,paſcuis,pomis,lignis,riuis,montib. uenatione,pecore,piſcibus,frumento,butyro, melle,cera & alijs his ſimilibus rebus. Eſt quoq; optimè culta ciuitatibus, oppidis, arcibus & uicis, nec ullus in ea eſt locus uacuus & incultus, niſi quem aut lacus aut montes occcupant. Cibum miniſtrat multis alijs terris per circuitum ſitis. Vſa eſt ante ſuſceptum Chriſtianiſmum lingua Vuandalica,moribusq; ſuis uixit,quoad uſ-

Succinum in pomerania. que incorporata fuit Rom. Imperio, tunc unà cum religione ſimul didicit ab Imperatorib. Saxonicam linguam,quam & in hunc uſque retinet diem. Colligunt incolæ in mari ſuccinum,ſed non tantũ quantũ Pruteni in ſuis littoribus legunt. De quo infrà in Pruſsia non nihil dicemus.

De inſignibus Pomeraniæ ciuitatibus.

INſigniores ciuitates quas habet Pomerania,iacent in littore maris,præter paucas quaſdam mediterraneas,ut ſunt Stetinum,Neuugardia,Stargardia,&c. In littore maris iacent Colberg,Caminum,Coslinum,Gripſuualdum,Sundtum,&c.

Stetinum.

FVit olim Stetinum uicus piſcarius oblongus cis Viadrum flu. qui hodie eſt Odera. Poſt ſuſceptum uerò Chriſtianiſmum & deſtructam Vuinetam,translato illuc emporio,cœpit amplificari & extendi,eſtq́ue iam metropolis totius Pomeraniæ, & habet amœniſsimum ſitum,qui ab imo decurrentis Oderæ in aduerſum cliuũ erigitur, uallis ac mœnibus roboratur

Gripſuualdum

Gripſuualdum.

GRipſuualdum oppidum ducatus Vuolgaſtenſis, quem alij dixere Bardenſem, ciui-
libus malis diu laborans, nonnihil eſt extenuatum, ubi circa annum Chriſti 1456.
floruit uir quidam integer, literis inſtructus, eius oppidi proconſul, ueteri familia
ortus, legum doctor, qui cum multa ei oppido commoda comparaſſet priuilegia-
tum ibi publicumq; gymnaſium inſtitui procurauit. *Gymnaſium.*

Iulinum nunc Vuollinum.

IVlinum oppidũ olim nulli clariſsima-
rum urbium ſecundum, multas etiam
præclaras opib et ſtructuris exuperãs
nobile Vuandalorũ emporium, tan-
tis opibus mercatorum negocijs frequẽs
ut uix aliud par illi tum Europa uideret, *Emporium ce-*
Conſtantinopoli excepta, quæ tum flore- *lebre.*
bat. Ibi Ruſſi, Dani, Sorabi. Saxones &
Vuãdali ſuos uicos & plateas incolebãt.
Incolæ eius quum in flore eſſent lege lata
uetuerũt, ne ad uenarum quiſquam nouæ
religionis mentionem ullam faceret, quo
factũ eſt ut omniũ illi nouiſſimi ad Chri-
i fidem peruenirent. A' regibus Danorum olim urbs iſta multa paſſa eſt, potiſſimum aũt
gi Zuuenoni ad tempora Ottonũ regnanti, ſæpe ſe oppoſuit, bello ſuſtinẽs totius regni
olem, ter etiam regem prælio cepit. Vualdemarus quoq; rex Daniæ circa annum Chriſti
70. claſſe per Zuenum fluuium ingreſſus terram, Iulinum oppidum nõ ſatis à priſtinis
adibus reſpirans captum direptumq; incendit: ex quo die nunquã redijt ad priſtinum flo-
m, quod iam à Saxonibus nouæ ciuitates in ea littore firmarentur, præſertim Lubecum.
rbs itaq; iſta olim tam præclara & potens, nec ad fatum ſuum peruenit. Ea eſt rerum uiciſ-
udo. Vocatur hodie Vuollinum. Circa annum domini 1151. principes Pomeraniæ erexe- *Epiſcopatus*
nt ibi epiſcopatum, ſed qui poſtea circa annum Chriſti 1181. fuit translatus Caminum. Si- *Iulinenſis.*
s huius Iulinenſis urbis fuit haud procul à lacu magno Pomeraniæ, quem tres amnes Pa
s, Zuuinus & Diuinouu collecti ante exitum in mare, conficiũt, etiamſi per Diuinouu
tent intelligendum exitum Oderæ ex lacu, ſicut & Suenus alius exitus, per quem uia pa-
t ad mediterraneæ Pomerania loca.

Stralſund.

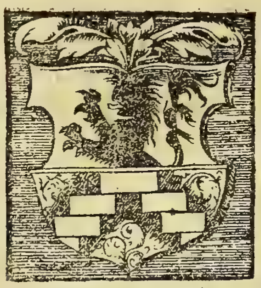
STralſund oppidum ſplendidum in littore maris ſitum, iam Pomeraniæ duci parens, o-
lim ſuum habẽs principem, quem ducem dixere Bardenſem, populoſa eſt urbs & mul-
mercatoribus frequens.

Vuineta.

FVit Vuineta quondam urbs illuſtris & omnibus Europeis urbibus incomparabilis
putaturq; fuiſſe aut Archon aut Iulinum, quas Danorum reges, quum olim potentio
res eſſent quàm hodie, exinanierũt. Certum etiam eſt quod Vuandaliæ urbes aliam
apud Danos, aliam apud Vuandalos habuerunt nuncupationẽ. Quem enim Vuan-
li dixere Stargard, Saxones Aldenborg, Dani Bannenſiam uocauerunt. Ita fieri potuit, *Stargardi Al-*
quam Danicus ſcriptor appellauit uel Archon in Rugia uel Iulinũ in continente, Vuan- *denborg.*
dali dixerint ſua lingua Vuinetam. Hæc Krantzius. Habes in tabula mihi ex
Pomerania miſſa proprium Vuinetæ in locum inter Suenum flu
uium & Rugiam inſulam.

Rugia

Rugia inſula.

RVgia inſula ſeptem miliaria habet in longitudine & t
dem in latitudine, eſtq; terra fertiliſſima & promptũ h
reum Sundenſibus, ut Sicilia Romanis. Nullos glires r
trit nec patitur. Lupes quoq; nullos habet. Ante Chri
niſmum hic erat captura halecum, quam deus tranſtulit. Habit
res eius ſine fine intentabant piraticas infeſtationes, quapropter
pe fuit oppugnata à regibus Daniæ. Fuit nouiſſima inter Vuan
los prouincia, quæ ad fidem Chriſti, ſemper contumax, poſt om
Arcona urbs prima peruenit. Vrbs eius prima Arcona, cuius nulla ſunt ueſtigia.
rat urbs ipſa in arduo ſita promontorio, ab oriente & meridie cincta mari, tanto præcipi
mœnibus in alta ſurgentibus, ut arcus iactus ab imo uix æquauerit: ab occidua parte in
atq; altum uallum communiuit urbem. Intus in urbe grata planicies planum habebat, r
gione una ſimulacri celebratiſſimum. Ingens ſimulachrũ humani corporis formam gr
ditate ſupergreſſum, dextra tenebat cornu meri plenum, & ſiniſtra arcum. Semel quotan
poſt lectas fruges mactatis ante oſtium templi uictimis ſolenne gentis epulum erat. Ed
ſacerdos uerſabat, ſpiritu oris compreſſo, quẽ quoties renouare opus erat ad oſtium dec
Ceremoniæ iuxta idolum obſeruatæ. rit, nec humano halitu numinis præſentia offenderetur. Primò mane excubante ad fores
pulo, ſacerdos ingreſſus cornu quod priore anno impleuerat contemplatur, & ſiquidem
plenitudinis menſura reſponderit, uberem pronũciat futurã meſſem: ſi qua parte minut
diligẽtius iubet aſſeruari fruges cariſtia imminente. Tum uetus merum delibans ad ped
ſimulachri profundit, repletumq; haurit, atq; in eandẽ formã mero plenum dextrę numi
reſtituit. Placentam quoq; ea magnitudine adhibito mulſo effingunt in formã rotundã,
poſt eam homo latere poſſit. Zuuanteuuitũ eſt ſimulachri nomẽ. Vulgo autem duos de
Belbuck. coluerũt, nempe Belbuck & Zernebuck, quaſi album & nigrum deum, bonum & mal
Zernebuck. genium, deum & ſatanam, quaſi boni & mali authores, iuxta Manichæorũ errorẽ. An
1168. Vualdemarus rex Daniæ ualidã expeditionẽ mouit in Rugianos, & obſedit Arcona
gentis caput, defatigatq; obſeſſos & ad deditionẽ cogit: phanũ militares ingẽti ſtrepitu d
ciunt in terram atq; concremant, populum docent & ad baptiſmũ ſuſcipiendum parant.

Genealogia principum Rugiæ, qui poſſederunt cum Rugia Barthiam. Compre-
henditur autem Barthia fluuijs Pani ſeu Pano & Ribbenitzia.

- Vuitzlaus gentilis 939
  - Theslaus
  - Iaromarus primus rex Daniæ
    - Barnutes.
      - Iohannes
      - Dubislaus.
      - Iariſſus 1241. fundator monaſt. Canip.
    - Vuitzlaus
      - Vuislaus
      - Borislaus 1250
        - Iaromarus tertius
      - Iaromarus ſecundus
        - Vuitslaus promotor fidei in Liuonia 1303
          - Iaromarus quartus 1325
          - Vuitlaus quartus oc ſus à Sundenſibus
          - Samborus 1325
          - Anna uxor Cugislai 4. Stetinenſis
    - Suantepolcus 1217.

Iaromarus primus, rex Danorum factus, Sundum, Eldeamq; fundauit: Rugiam
uerò diocœſi Riſchildenſi ſubiecit anno 1200. Cæterum mortuis Ia-
romaro quarto & fratribus eius ſine hærede, principatus
Rugiæ hæreditario iure deuolutus eſt ad
Pomeranos duces, ad Vuartislaũ
4. ipſorum nepotem
ex ſorore.

Sequitu

Sequitur Genealogia principum Pomeraniæ ex certis literis & monu-
mentis conſcripta. Extenditur autem hodie ditio Pomeraniæ,
à Viſtula fluuio uſq; ad Panum fluuium.

rnimus fuit
no 935. in
imis tornea
entis Henri
ci primi.

Vuartiſla-
us primus
938.

Suanti
borus
1107.

a Ratiborus 1151.
Vuartiſlaus ſecundus 1186.
Bartholomæus
Suantipolcus.
Suantipolcus obijt in carcere 1120.
Vuartiſlaus primus Chriſtianus
Bugiſlaus primus
Vuartiſlaus ſecundus
Bugiſlaus ſecundus
b Barnimus primus
Caſimirus ſecundus
Caſimirus 1. obijt in terra ſancta
Suantiborus 1244.
Caſimirus 1274.
Bugiſlaus 1150

Ratiborus & frater eius Vuartiſlaus 1. fundauerunt ſedem epiſcopalem in Iulino ciui-
te. Vuartiſlaus uerò ſecũdus tranſtulit eandẽ ſedem in Caminũ. Hic Vuartiſlaus fuit pri
us Chriſtianus in Pomerania princeps, quem Otto epiſcopus Bambergenſis Chriſto re-
nerauit. Duos filios eius Bugiſlaum & Caſimirum Fridericus primus duces creauit an
1181. traditis aquilis. Sequitur ſucceſſio principum poſt Barnimum primum.

b
rnimus
primus

c Otto primus
g Barnimus magnus
Bugiſlaus 7.
Suantiborus 2. 1403.
Caſimirus quintus, uxor Luneburgeñ
Otto ſecundus, uxor Megapolenſis
Ioachim 9 primus obijt peſte 1451.
Otto 3. & ultimus obijt 1464.
Caſimirus confoſſus
Vuartiſlaus 5. ualde ſenex 1390.
Bugiſlaus ſextus 1393.
Barnimus 4. uxor eius Veronica Nurnbergeñ.
Barnimus 4. Camini ſepultus 1365.
Vuartiſlaus 6. uxor eius Anna Magn.
Vuartiſlaus 8. cuius uxor Agnes Saxo.
Barnimus 8. ſine hærede 1451.
Suãteborus ſine hærede
Barnimus 5.
f Caſimirus quintus
Bugiſlaus 8. adminiſtrator propter bella
Bugiſlaus 9. uxor eius Maria Moſouienſis
h
Vuartiſlaus ſeptimus uxor eius Anna Megapolenſis
Ericus primus, cuius hæres factus Ericus ſecundus
Sophia, cuius maritus Iohan. Palatinus
d Bugiſlaus 4.
Vuartiſlaus 4.
Barnimus ſecundus 1295.
e Bugiſlaus quintus

Barnimus primus ex monaſterio fecit collegiatam eccleſiam diuæ Virgini ſacram Ste-
, anno 1261. Bella geſſit cum Iohanne & Ottone marchionibus. Confecta pace Vker-
rchiam pro dote dedit Iohanni marchioni cum filia. c Otto 1. cum duobus fratribus
s fundauit Iulini anno 1288. monaſteriũ uirginũ. Ceſſit Ottoni in diuiſione ducatus Ste-
enſis acta anno 1275. Bugiſlaus 4. frater eius uindicauit Stargardiam à marchionibus, &
ro cinxit. Cæterũ Ottonis primi poſteritas tenuit ducatum Stetinenſem uſq; ad annum
riſti 1464. defijtq; linea eius in principe qui etiam Otto uocabatur, qui peſte peremptus
e prole deceſſit, creditumq; eſt feudum ad Imp. Fridericum 3. rediſſe. Quo prætextu mar
o Brandenburgeñ Fridericus, princeps elector ab Imp. de illo ducatu inueſtitus, in di-
nẽ ſuam capere contendit. Reſtitêre illi duces Pomeraniæ & Volgaſtenſis fratres, legi
ã à ſanguine ſucceſſionẽ præferentes. Res ad arma puenit, obſeſſæ arces et oppugnatæ
paucæ

paucæ quædam uenêre in poteſtatem marchionis. Vrbem Stetinēſem prouinciæ capu pugnare inſtitit, ſed nihil effecit, quum oppugnati propenſiores eſſent in ſuæ gentis pri pes quàm ſubeſſe exteris. Cum itaq; marchio ſibi terram ſubijcere nequiret, uolebat Po raniæ principes cogere ut feudũ ab ipſo ſuſciperent, at illis renuentibus, res in diſcordia ſit. Nominauit Imp. Vuartislaum 10. qui Ottoni ultimo ſucceſſit, ducem tantum à Vuo ſto & Barthia. Cõfecto uerò tandem pace, tranſactum eſt, ut marchiones propter expe tionem uſurparent tantum titulos Pomeranicos. Actum anno 1470. d Vuartislaus qu tus habuit uxorem Eliſabet mulierem Sleſiticam, ſepultusq; eſt Camini anno 1326. Ipſe ptus eſt principatum Rugiæ eodem anno. e Bugislai quinti filiam duxit uxorem Carc quartus Bohemus, quæ mater fuit Sigiſmundi regis Bohemiæ & Vngariæ atq; Rom. Im Caſimirus quartus habuit uxorem Salomeam ex Maſouia. Iſte princeps ſcripſit ſe à St Dobrin, Braborch, ducem Vuandalorũ, Caſſubiorum & Pomeranorum, atq; Rugiæ p cipem, accepta Pomerella à Caſimiro rege Poloniæ. g Barnimus magnus filius Otto primi, habuit uxorem Brunſuicēſem, dictusq; eſt Magnus propter auctam Pomerani Habuit Angermundiam, Broſſou, Stolp, & Zichou & Gramptzouu, idq; Carolus 4. firmauit. Comitem Guſcouiæ contriuit anno 1351. h Ericus primus uocatus in regr Daniæ per Margaretam uiduam, annos 14. natus, profectus eſt Ieroſolymam anno 14 Tria regna Daniæ, Sueciæ & Noruuegiæ occupauit, & pacificè rexit circiter 30. an Tandem perfidia Danorum moleſtatus, in patriam Pomeraniã redijt, appulit Rugeu diam anno 1434. Sepultus Bocouu an. 1459. Ab hoc deuolutus eſt ducatus Pomerani Ericum 2. & Vuartislaum 10. principes à Volgaſt & Rugia: item ad Ottonem 3. ducem tinenſem, ultimum illius lineæ.

Continuatio Genealogiæ principum Pomeraniæ poſt Barnimum 6.
cuius filij ſunt, Vuartislaus 9. & Barnimus.

- *Vuartiſlaus 9.
  - Vuartisla9 10. uxore ius Elſabet Danica
    - Erthmarus
      - Bugislaus
      - Otto
      - Caſimirus
      - (ſine prole)
    - Suãtiborus
  - k Ericus 2 obijt 1497.
    - Bugislaus 10 obijt 1523.
      - Barnimus 9. cuius uxor Anna Lunebur.
        - Bugislaus obijt
        - Maria, nupſit Oottoni comiti à Schouuẽburg & Holſtein
          - Hermã
          - Otto
        - Anna
        - Sibylla
        - Dorothea
      - Anna nupſit Georgio duci Ligniciæ in Sleſia
      - Sophia nupſit Friderico duci Holſatiæ & regi Daniæ.
      - m Georgius obijt 1531.
        - Bugislaus obijt puer
        - Georgia
        - Philip. cuius uxor Maria Saxonica
          - Geor. o
          - Iohã. Fr
          - Bugisla
          - Erneſt.
          - Amelia
        - Margareta nupſit Erneſto duci Grubenhagẽ
    - Sophia uxor Magni Megalopenſis
    - Catarina nupſit Henrico Brunſuicenſi patri Henrici capti.
      - Henricus captus
      - Frãciſc. epũs Mindũ
      - Ericus Cõmendator
      - Georgius Canonic9
      - Vuilhelmus
      - Catarina
      - Eliſabeth
- Barnimus à Gutzkouu 1456.

i Vuartislaus 9 obijt anno 1462. habuitq; uxorem Sophiam Saxonicã. Princeps iſte f dauit academiã Gripſualdenſem per Henricũ Rubenouium conſulẽ anno 1456. De qu ſuprà. k Ericus 2. habuit uxorẽ Sophiã filiam Bugislai Pomerani, eoq; & fratre eius V tislao mortuis, Bugiſlao 10. adhuc adoleſcente & Rugẽuualdiæ in ſchola uerſante, marc poſtulauit à Stetinenſibus deditionem, quaſi iam nullo hærede ſuperſtite. Stetinenſes a recuſabant & produxerunt Bugislaũ 10. Iſte Bugislaus obtinuit ab Alexandro ſexto P pontifice, ut nominatio epiſcoporũ Pomeraniæ eſſet penes principes Pomeraniæ. Hab autem duas uxores, Margaretam marchicam & Annam Caſimiri regis Poloniæ filian Hic ſolus circiter 30. annos præfuit ducatibus. m Georgius habuit duas uxor Ameli

nelíam filiam Philíppi Palatini Rhení,quæ obíjt anno 1525. & Margaretã ex Marchia.
ɛor Philippi moderni principis ſoror eſt Iohannis Friderici electoris, filia Iohannis ele/
ris principis Saxoniæ. Tranſactio diuiſionis Pomeraniæ facta eſt anno 1540. Barnimo
tinum cum Inferiori Pomerania, Philippo aũt Vuolgaſtum cum ſuperiori Pomerania
Rugia ſorte ceſſit. Pedagogium Stetini ijdem principes fundauerunt anno 1544.

Genealogia principum Caſſubiæ & Vuandaliæ, qui ultra citráq́
Viſtulam totam Pomerellam poſſederunt.

:ſteboius
ıtilis 938.
- Bugiſlaus 1150
- Suantepolcus 1120.

a
Zubiſlaus primus Chriſtianus
- Samborus primus 1207.
- Zubiſlaus ſecundus
- Meſteuinus 1. uxor eius Maria Polonica 1220.
  - Rotiborus primus 1297.
  - Sãborus ſecundus bella geſsit cum ordinibus Pruſſiæ
  - Suantepolcus, uxor eius Salonica Rutheni.
  - Vuartiſlaus primus

b
Meſteuinus 2. obijt 1295 Oliuæ ſepultus
Vuartiſla 92. huius fuit Dantiſcũ obijt 1275. ſepul/ Oliuæ.

Zubiſlaus primus fundauit monaſterium Oliuæ, habuitq́ uxorem Mariam Polonicam
rtuus anno 1187. b Meſteuinus ſecundus donauit ducatum ſuum Barnimo ſecundo, a/
Camini anno 1273. duodec, Octob. Poſtea diſcors, Primiſlaum ducem Poloniæ elegit
Bernimo defuncto Dantiſci, Pomerellæ ducatum ſuſcepit.

De epiſcopatu Pomeraniæ, olim quidem

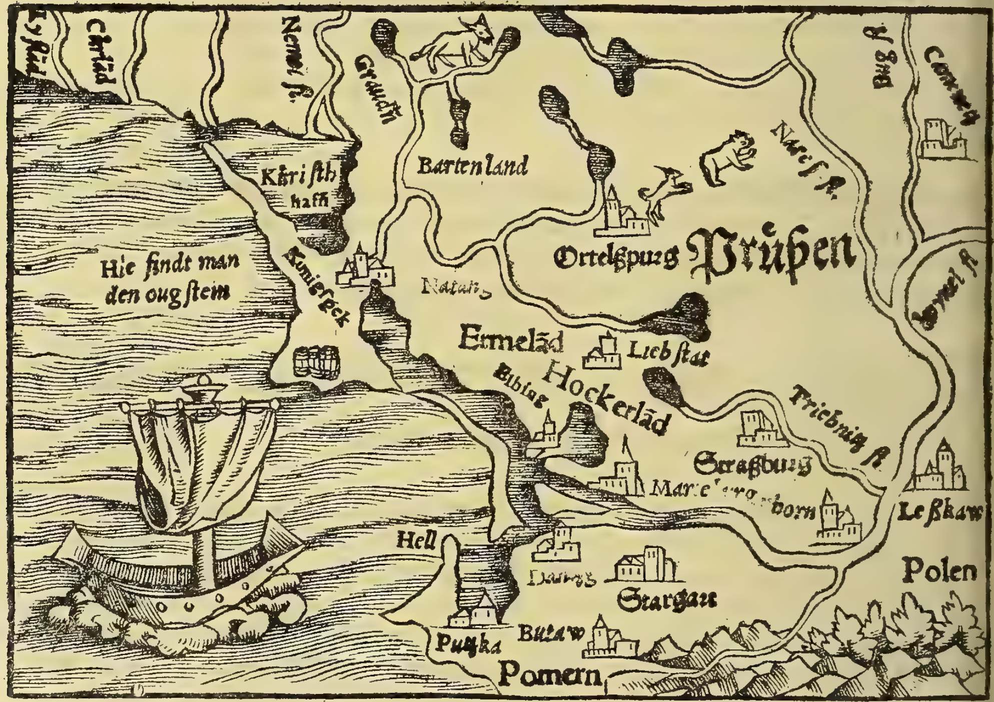
Iulinenſi, hodie uerò Caminenſi.

OTto natione Sueuus, natus anno 1069 patre Bertholdo comite ab Andex, anno
ætatis ſuæ 33. fit epiſcopus & præficitur eccleſię Bambergenſi. Anno ſui epiſcopa
tus 13. petente Boliſlao duce Polonorum ſibi amico, profectus eſt Pomeraniam
eamq́ primus ad fidem Chriſti conuertit, & tres fratres principes Ratiborũ, Bu/
laum & Suantepolcum ſimul baptizauit. Vuartiſlaum autem in Saxonia baptiſatum re
ſum in patriam poſt obitum patris & relapſum ad gentiliſmũ reſtitutum confirmauit,
ochias inſtituit, Adelbertum epiſcopũ eccleſijs præfecit. Deinde poſt 13. annos, qui fuit
ıus domini 1128. profectus eſt ſecundo in Pomeraniam, ut ſuos recidiuos Pomeranos re
ueret, poſtea reuerſus Bambergam mortuus eſt ſeptuageſimo ætatis ſuæ anno, ſepul/
Bambergæ anno domini 1129. Adelbertus primus epiſcopus Iulienſis obijt anno 1165. *Primus epiſcopus Iulinenſis.*
ıradus ſecundus epiſcopus, qui Camini, quo epiſcopatus fuit translatus, obijt anno 1185.
m ſucceſsiue ſecuti ſunt Sifridus, Siguuinus, Cõradus, Conradus comes Gutzkouuen
Vuilhelmus doctor theologiæ, Hermannus comes à Gleichen, mortuus anno 1287. Pe/
s ord. Prædicatorum, Iaromarus princeps Rugiæ, obijt 1299. Henricus, Conradus, Vuil
mus ord. prædicatorum, Fridericus princeps Saxoniæ, Iohannes dux Saxoniæ, obijt 1373
ilippus à Rechberg. Iohannes Vuillichius. Hanneus, Iohannes dux Apuliæ, Nicolaus
ck, Bugiſlaus, dux Pomeraniæ poſtulatus, Magnus dux Saxoniæ inferioris, Sifridus
nningus Stolpenſis obijt 1446. Ludouicus comes ab Eberſten poſtulatus, Martinus Bo
nus, Benedictus Bohemus, Martinus Colbergenſis mortuus anno 1522. Eraſmus ab A/
hhuſen, Iohannes Bugenhagius theologiæ doctor, electus ad epiſcopatũ, recuſauit. Bar
lomæus Suauenius Stolpenſis, qui iam præeſt epiſcopatui, eſtq́ triceſimus in numero.

Deſcriptio

DESCRIPTIO PRV
teniæ ſeu, Pruſsiæ, quam alii uo-
cant Boruſſiam.

O Stendit autem tabella iſta parua, latiſſimæ regionis formam & ſitum, quales
cet Pruſsia iuxta mare admittat ſinus, extrudat inſulas, peninſulas, promont
&c. Inſignis fluuius Viſtula, qui originē accipit in Polonia, augeturq́ plur
aliјs omnibus, prope Gedanum exoneratur in mare. Kunigſperg, latinè M
regius, regionis eſt metropolis.

P Ruſsia latinè Boruſsia, olim uocata Hulmigeria, ſicut ad huc quædam portio re
nis iuxta Viſtulam appellatur Culmigeria, putatur primum per omnem prouir
inhabitata à populis, qui olim ſederant iuxta Tanaim fluuium, Europam diſte
nantem ab Aſia, ſed qui pertæſi ſterilis illius terræ & egreſſi quæſitum fertilio
terram, uenerunt in Hulmigeriam, ibi'que conſederunt, illecti bonitate illius ſoli, nom
ſuo totam illam per circuitum cognominantes regionem. Eſt regio frumenti ferax, a
irrigua, & hodie colonis plena, habens multa ambitioſa oppida, ſed & multi maris ſin
ſi reflexus reddunt eam amœnam. Eſt in ea pecorum ingēs uis, multa uenatio atq; diue
ſcatio. Coloni ante fidei acceptum lumen, erant in multis naturalibus bonis præditi, hu
niſſimi erga neceſſitatem patientes, qui etiam obuiam ierunt his, qui in mari periclitab
uel qui à piratis infeſtabantur, ut eis ſubuenirent. Aurū & argentum pro minimo duceb
pellibus abundabant peregrinis, quas & pro laneis offerebant indumentis. Habet
tem Pruſsia ab oriente Lithuaniam, à meridie Poloniam, ab Aquilone Liuoniam & ab
cidua parte Pomeraniam. Habet hodie magnum rerum commertium cum habitanti
ueterem Vuandalici tractus regionem. Maritima eius hodie in urbibus & arcibus t
Teutonica eſt, niſi quod in rure interiori, pauci priſcæ linguæ homines manent. Ha
aut

tē maritimas urbes, Montem regium, opus regis Bohemiæ, ubi principis nūc ſedes eſt, *Mons regius.*
bingen, & omniū nunc locupletiſsimā Gdanum, (Dantiſcum uulgo uocant) urbem in
gnem, magnum emporium mercatorū. Intus ad mediterranea in ripa Viſtulæ fluminis in/
gnis eſt urbs, Turrea (uulgo Thorn) olim florens, nunc ut ferunt, magnis decrementis
fluens, quod omnis negociatio ad mare poſitam Gdanū urbem confluxit. Fuit aūt bar/
ra hæc gens & idolorū cultrix uſꝗ ad Fridericum Imperatorem eius nominis ſecundū.

Quomodo ſub Friderico ſecundo Pruſsia adhuc infidelis fuerit oppugnata.

QVum ſub Friderico ſecūdo aut aliquot annis ante eius im/
periū Chriſtiani Ptolemaidem Syriæ ciuitatē amiſiſſent,
fratres Teutonici inde fugati in Germaniā rediêre, uiri no
biles & rei militaris periti. Et ne per ocium marcerēt, Im/
peratorem Fridericū accedentes, Pruſsiam Germaniæ
contermināā, Chriſti cultū ſpernere dixerunt, ſæpe illius gentis ho/
mines in Saxones cæteroſꝗ uicinos excurrere, ingentē uim pecorū
atꝗ hominū abigere, eſſe ſibi in animo, compeſcere barbaram gen/
tem: annuat tantū Imperator, prouinciamꝗ fratribus perpetuo iure
poſsidendam tradat, ſi eam armis acquirant. Iam enim Maſouiæ du/
, qui ſe eius terrę dominos affirmabant, ius ſuū fratribus ceſſerāt. Nam illi audientes fra
m egregia facta cōtra infideles, miſerunt ad Hermannū de Saltza ordinis ſummū magi *Hermannus de*
m, rogabantꝗ eū pro ſubſidio. Ille precibus ducum inclinatus, recepit ſe illico ad Impe *Salza.*
orem & Romanū pontificem, ut illorū antea impetraret fauorē. Grata oblatio Frideri/
fuit, qui collaudato propoſito, quas uoluere fratres ſub aurea bulla literas conceſsit. Illi
ptis armis, primum acceſſerunt ducem, Mazouiæ Conradum, deſignataꝗ fuit eis ter/
Culmenſis & Lubonienſis infra fluuios Oſſam Druuanczam & Vurokā & inſuper in
prietatē data omnis terra quā in Pruſsia armis ſuis acquirerent. Magiſter uerò ordinis
uiens Germaniā, plurimas collegit copias, & aggreſſus Pruteniā magis uiribus anno
riſti 1226. cruentā obtinuit uictoriā. Deinde ſequenti anno maiori uirtute oppugnauit
tes Chriſti, & quoſdam quidē lucrifecit Chriſto. Sicꝗ breui tempore quicquid Prute/
iuris citra Viſtulā fuit occupauêre. Exinde tranato fluuio uetuſtā & late patulam quer/
n in caſtelli modum erectis propugnaculis iuxta ripam muniêrunt, ubi collocato præſi *Propugnaculū*
ulteriores Prutenos impetere cœperunt. Pugnatū eſt ſæpe pro quercu, & ingentes pa/ *quercus.*
orū copiæ fugatæ & deletæ ſunt. Bellum plurimis annis productū eſt. Ad extremū for
a fratrū imperio arridens, omnē eis Pruſsiam ſubiecit. Victæ barbaræ nationes, iugum
iêre. Ex illo tēpore lingua Teutonica introducta eſt, & cultus Chriſti gentibus impera/

tus. Eccleſiæ quoꝗ pontificales erectæ trans Viſtulam. Quo in
loco autē munitam quercum fuiſſe diximus, nobile oppidum ex
ædificatum eſt, quod Marieburgum uocant & arx nobilis atque *Marieburgū.*
ampliſsima. Sacræ huius militiæ origo Teutonica eſt, nec quiſ/
quam niſi Teutonicus his initiatur, atꝗ idem claris ortus natali/
bus, & cui proponitur, ut aduerſus Chriſti crucis hoſtes paratus
ſit omni tēpore dimicare. Albo pallio amiciuntur, nigra cruce in/
ſuta, omneſꝗ alunt barbam. Anno Chriſti 1000. Adelbertus Pra
genſis epiſcopus uir in diuina religione feruentiſsimus, miſſus
fuit in Pruſsiā, ut infidelibus illius regionis annūciaret Chriſtū.
Veniens autē ad Oſſam fluuium, traijciensꝗ illum & non habēs
unde naulum ſolueret, remo uerberatus fuit à nauta, quod patien
ter tulit, paratus ad maiora ſuſtinenda. Ingreſſuſꝗ regionem, cœ
pit Prutenis nomen Chriſti cum religione & promiſsione im/ *Apoſtolus Pru*
mortalis regni proponere. Damnabat deos eorum, oſtendebatꝗ *tenorum,*
m, lunam, ignem, aquam, ſyluam, quæ omnia adorabant, nihil numinis habere, ſed

creaturas eſſe. Quod cum male haberet ſacerdotes eorum, quippe qui hinc magnum q
ſtum faciebant,incruduerunt & inſidias poſuerunt ſancto uiro , aggreſſumq́ iuxta ma
non longè ab oppido Feſhauſs,perfoderunt eum ſepties, uulnerauerunt & abſciderũt
put ſuſpendentes trũcum corpus in arbore. Hoſpes uerò eius collectas corporis partes
unum congregans,fecit ſepeliri. At Bolislaus dux Poloniæ quem antea uir ſanctus eru
rat & conſummatum Chriſtianum fecerat,audiẽs mactatum à ſæuiſsimis patrem optin
miſsis muneribus ſacrum martyris corpus à perfidiſsimis mercatum,tranſtulit in ſuam
uitatem Gneznam, fecitq́ honorifice reponi in ſepulchrum. Et cũ ad eam diem Pruſsi
quietam à principibus Chriſtianis antiquus gentilitatis error occuparet, omnes autẽ in
cuitu gentes Chriſto crederent,primus eam gentem à mari inuaſit rex Daniæ Vualdem
rus ſecundus , iam enim Poloni, Pomerani, Rugiani Chriſto crediderant, iam per Li
niã fidei Chriſtianæ iacta erant fundamenta, atq́ ob id rex memoratus Prutenos eò per
lit,ut Chriſti fidem ſuſcipere pollicerentur , ſed quod metus expreſſerat uotum, non
permanſit. Rege enim cũ exercitu in Pomeraniã abeunte. Pruſsi ad priſtinas ſordes red
runt,donec per fratres Teutonicos ad plenã religionis Chriſtianæ normã perducerent

Magnorum magiſtrorum ordinis fratrum

Teutonicorum catalogus,& quid quiſq́ egerit uel ad ſubijciendum terram
& ad domandum infideles,uel ad continendum eos in officio.

SVmpſit ordo Teutonicorum initiũ Ieroſolymis anno Ch
ſti 1190. in hoſpitali beatæ uirginis, fuitq́ primus Magiſter
rum Henricus à Vualpot, ſub quo multa bona & opes
Germaniam & Italiam ordini fuerunt collata, translatum
fuit hoſpitale à Ieruſalem ad Ptolemaidam ſiue Aconem, & ſuſ
pit ordo incrementa maxima,id quod infra in Syria fuſius ſum ſc
pturus. Mortuus eſt Henricus à Vualpot anno Chriſti 1200. Sec
dus magiſter fuit Otto à Kerpen, præfuitq́ ordini ſex annis. T
tius fuit Hermannus Bart uir pius,mortuus anno 1210. Acone
pultus ſicut prædeceſſores eius. Quartus Hermannus de Saltza,qui 30. annis guberna

Enſiferi. lum tenuit ordinis & primam expeditionẽ mouit in Prutenos,c
ſtituitq́ magiſtrum in Pruſsia,qui uicem eius tenuit in ea regio
Anno 1239. Gladiferi fratres qui ſe in Liuoniam receperant ut
lam ad Chriſtũ conuerterẽt, uidentes ſe rebus ſatisfacere non p
ſe,ſuccreſcerentiq́ hoſtes intus & foris, magno Teutonicorum
dini per Pruſsiam ſe coniunxerunt, ut illorum cœptum uiribus
defenderetur & augeretur. Eo tempore fuit prædicata per Gern
niam crux contra Prutenos , collectaq́ eſt magna militum multi
do, quorũ dux fuit Burggrauius Meidenburgenſis, qui iuncti f
tribus Teutonicis pugnam inierunt cum infidelibus , ſtrauerun
circiter quinq́ millia gentilium, qui antea horrendas excurſiones fecerant in Chriſtiar
rum fines, omnia gladio & igne uaſtantes , in primis autem Colmenſem terram & Lul
niam,quæ Conradi ducis Maſouienſis ditionis erant. Tanta autẽ ſtrage facta, fratres co
ſtruxerunt arcem Reden inter Pomezañ & Colmenſem terram, ſicq́ ſenſim inſinuaue
ſe in terram, & plures extruxerunt arces,præſertim Crutzburg, Vuyſſenburg, Reſill,B

Signũ ordinis. tenſtein,Brunsberg & Heilſsberg,munieruntq́ præſidijs. Qu
tus ordinis magiſter fuit Conradus Landgrauius, frater Ludou
mariti diuæ Eliſabetæ , qui ex paterna hæreditate amplas opes
dini donauit, fecitque diuam Eliſabetam ſepeliri Martpurgi
Acon expugnata. ſui ordinis ſacris ędibus. Sub huius magiſtri gubernaculo fuit
con in Paleſtina à Saracenis expugnata. Anno 1254. rurſus m
gnus collectus eſt contra Prutenos exercitus à Germaniæ prin
pibus. Venit namq́ Octacer ſeu Odoacer rex Bohemię, Otto m
chio Brandenburgenſis, dux Auſtriæ, marchio Morauienſis,e

ſco

opi Colonienſis & Olmutzenſis cum maximis copijs nobilium & militum, & hyeme
uentes in Pruſsiæ terram, coëgerunt populum ad fidei ſuſceptionem & fratrũ obedien
im. Quo facto, regis Otochari conſilio & auxilio extructa eſt arx in monte quodam Sa
ogitię, ubi et paulò poſt egregia creuit ciuitas, hodie principis Pruſsię ſedes, et regi ipſo
uniſgſperg, id eſt, Mons regalis appellata, quod factum eſt anno 1255. Ex hac munitione, *Regius mons.*
atres circũquaq; compeſcuerunt infidelium inſaniam, coëgeruntq; ad officium. Sextus
agiſter uocatus fuit Boppo ab Oſterna, ſub quo cõſtructa fuit ciuitas Montis regij. Oc-
patis autem tunc fratribus Curonenſi bello, conſpirantes Pruteni & abiecto Chriſtia-
ſmo, ſæuierunt in Chriſti fideles, concremauerunt eccleſias, mactauerunt ſacerdotes & *Abijciunt Pruteni Chriſtianiſmum.*
terminauerunt quotquot potuerũt fideles. Quo rumore per Germaniam diuulgato, ma-
us collectus eſt & miſſus exercitus in ſubſidium fratrũ, qui profectus in Natangenſem
rram, multas facit cędes, fortunaq; uariante aliquando uicerunt, & aliquando ſunt uicti.
nxerunt etiã infideles obſidione, tria hæc caſtra Bartenſtein, Crutzberg & Kunigſperg
fidelibus incluſis magnã intulerunt famem. Rurſum anno Chriſti 1262. uenit comes Iu-
cenſis cum alijs principibus & magnis copijs, aggreſſusq; Prutenos ſtrauit tria millia.
ulo pòſt Pruteni conglobati, conati ſunt obruere arcem Kunigſperg, ſed innoteſcente
natu eorum repulſi ſunt. Quumq; præualerent in eos fratres, dabãt obſides, & nihilomi-
s præſtitam fidem interim uiolare non uerebantur. Vnde ſemel factum eſt, ut poſt mul-
s datos obſides interficerent duos nobiles ordinis fratres, ſicq; irritarent primores ordi
s, ut illi erectis ante arcem duobus patibulis, triginta ſuſpenderent obſides, id quod ho-

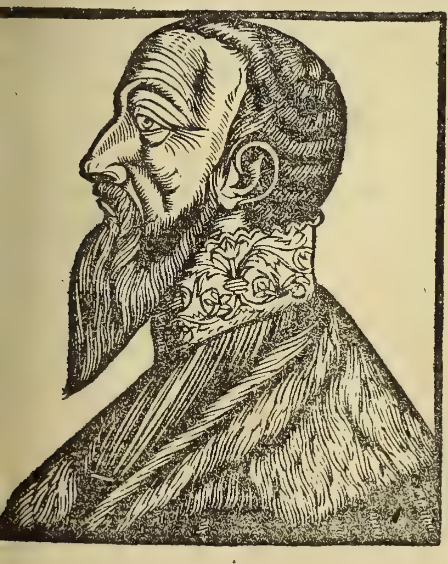
ſtem tàm male habebat, ut grauiſsimum ſuſcitarent bellum, uindi
caturi illatam iniuriam, interficerentq; multos Chriſtianos & qua-
draginta fratres, Magiſtrũ & Marſcalcum. Fuit per idem tempus
in Pomerania dux Suandepolcus Chriſtianam fidem profeſſus,
ſed qui contracta ſocietate cum Prutenis per plures annos annite-
batur non modo fratres, ſed & Chriſtianos omnes ex Pruſsia pel-
lere, in quo bello fratres, ſed ordinis multa ſunt paſsi. Amiſerunt
enim fratres ferè omnes munitiones & occiſi ſunt multi. Patrauit
hic Suandepolcus multa mala contra religionem. Nam & ſi bapti *Suandepolci*
ſatus eſſet, peiora tamẽ infidelibus commiſit, quouſque fratres au- *impietas.*
xilio principum ducem & Prutenos in eam neceſsitatem adege-
nt, ut pacem petere cõpellerentur. Suandepolcus uerò perueniens ad portas mortis, mo-
it filios ſuos, ne quicquam moleſtiæ inferrent fratribus ordinis, aſſerens ſibi nihil pro-
re ceſsiſſe quamdiù bellum eis intuliſſet. Sed filij aliquandiu id minimè obſeruarunt,
nec tandem unus eorum, Vuarteslaus ſcilicet, ordinis habitum accepit, & alter Sambo-
ſua ordini legauit, uictumq; per uitam ſuam ab eo recepit. Contigit quoq; ſub Magi
o Poppone, ut Martinus à Golin cum alio fratre ſe reciperet in ſolitudinẽ, uiſurus quid
uteni machinarentur. Occurrentibusq; eis tribus Prutenis percuſſerunt duos & tertium

reſeruauerunt, qui eos per uiam rectam
duceret. At ille tradidit eos in manum
hoſtium. Quod cum illi cernerent, in-
terfecerunt proditorem. Adequitantes
uerò quinq; Pruteni, ceperunt eos, & li
gatos tradiderunt duob. cuſtodiendos.
At alij tres inſequebãtur equos duorum
fratrum, qui in tumultu effugerant. Mo
ramq; eis facietibus, duo alij interim uo
lebant duos fratres ligatos obtruncare.
Cumq; euaginatum gladium uibrarent
ſupra Martinũ, dicebat ad eos Martinus.
Stulte agitis, quod ueſtẽ qua induor, nõ
extrahitis antequã ſanguine polluat. Il *Stratagema.*
li ergo ſoluentes ligamina ut ueſtẽ eius
extraherent, illum brachijs liberiorẽ fe-
cerunt. Quod Martinus ſentiens, dedit

lictori ſuo alapã ut gladius eius in terram caderet. Quo illico apprehenſo, iugulauit utr
que, & ſoluit confratrem. Et uidentes tres alios Prutenos indignabundos accurrentes,
ruerunt duo fratres uiriliter in eos atque occiderunt, & euaſerunt mortis diſcrimen. Sep
mus ſummus magiſter fuit Hanno de Sangerſhuſen, qui obijt anno 1275. Octauus Ha
mannus ab Heldringen, mortuus 1282. Nonus Burckhardus à Schuuenden, factus poſ
Ioannita. Decimus Conradus à Feuchtuuang. Sub iſto fuit Acon ciuitas Paleſtinę à Sol
Templarij recedunt à terra ſancta. no expugnata, & multi homines interfecti. Templarij qui in ea fuerant, reuerſi ſunt in C
liam ubi magnas opes habebant. Iohannitæ qui & ipſi hoſpitale habuerant in Acone,
dem mutarunt in Cyprum inſulam, atq; hinc Rhodum adeuntes, illam ſibi ſubdiderun
Domini uerò Teutonici iam per Germaniam abundabant opibus & terris, poſsiden
bonam partem Pruſsiæ, Liuoniæ & Curoniæ, quorum ſumma domus tunc erat Martp
gi, quouſque transferretur ad Marieburgum oppidum Pruſsiæ. Vndecimus magiſter f
Gotfridus comes ab Hohenloe. Sub eo paſsi ſunt fratres in Liuonia magnam ſtragem,
inſtaurato exercitu ſtrauerunt prope Rigam circiter quatuor millia hoſtium. Duodecim
Curia magiſtri fratrum Teutonicorum. magiſter fuit Sifridus à Feuchtuuang. Sub eo translata fuit prima ordinis domus de Ma
purgo ad Marieburgum, quæ ab initio fuerat in Acone, & de Acone migrauerat Venet
& à Venetijs Martpurgum. Obijt autem hic Sifridus anno 1342. Decimustertius ma
ſter appellatus fuit Carolus Beffart Treuerenſis. Iſte ædificauit munitionem contra l
thuanos ad ripam fluminis Mimmel, uocataq́ eſt Chriſtmimmel. Decimusquartus f
Vuernherus ab Orſele, quem quidam ordinis frater gladio transfodit. Decimusquin
Ludolphus dux Brunſuicenſis, qui conſtruxit oppidum Ylgenburg, obijt 1332. Decim
ſextus Theodoricus comes ab Aldenborg. Iſte conſtruxit oppidum Bartenſtein. De
musſeptimus Ludolphus cognomento rex. Decimusoctauus Henricus à Tuſemer. D
cimnsnonus Vuinricus à Knippenrodt. Suo tempore ceperunt fratres regem Lithuan
ſium nomine Kinſtut, captiuumq́ tenuerunt ad dimidium annum in Marieburgo: ſed
auxilio cuiuſdam famuli, effracto carcere noctu euaſit. Timens autem ille, ſibi ubiq; i
Rex Kinſtut euadit. dias intentari, relictis equis pedes abijt per deuia quæq;. Interdiu latitabat in abditis loc
& noctu iter ſuum faciebat quouſq; uenit in Maſſouiam. Apud fratres uerò Teutonic
omne gaudium uerſum fuit in mœrorẽ, amiſſo tanto hoſte. Viceſimus magiſter fuit C
radus Zolner à Rotenſtein. Viceſimus primus, Conradus à Vualenrod. Viceſimusſecu
dus, Conradus à Iungingen, mortuus anno 1407. Viceſimustertius, Vlricus à Iunging
Hic perijt in bello anno 1410. Bellum fuit huiuſmodi, cum Vladislao Caſimiri patre. Co
traxerant ambæ partes ualidiſsimas atq; ingẽtes copias, Polonis, Lithuani & Tartari
cti erant, quos duxerat Vitoldus, Teutonici fratres ex tota Germania uires conſciuera
& poſtquam ad 20. fermè ſtadia uterq; conſedit exercitus, ſpe plenus & impatiens mo
Prutenorum magiſter, caduceatorem, qui bellum regi denũciaret miſit, moxq; ad ſign
datum 40. millia equitum in ambobus caſtris fuiſſe affrrmant. Vladiſlaus Tartaros & L
thuanos primùm inire certamen iuſsit, & Polonis ſubſidiarias acies elegit, contrà Pru
nus auxilia in poſtremis habuit, florentem ordinis ſui militiam in exercitus fronte coll
cauit. Commiſſo prælio, inermes quidam Tartari & Lithuani magna ſtrage cæſi ſunt
gebat tamen multitudo, nec terga dare Polonus metuens audebat: atrox pugna ſupra c
dauera occiſorum. Protractum eſt diu certamen, peracta ingens occiſio, Lithuani Tart
riq́ uelut pecudes mactabantur. Ac cum nouus ſemper hoſtis emergeret, defeſsi Teut
nes remiſsius pugnabant. Quod ubi Vladislaus animaduertit, tum primum Polonoru
aciem ualidam ac ferro rigentem immittit, fit ſubita irruptio inſtauraturq́ prælium: non
lêre Teutones recentis agminis impetum, impar pugna recentis ac fatigati militis fuit,
tur mox fuga ex parte fratrum. Magiſter ordinis ubi ſuos cedere uidet, collecta militũ m
nu hoſti ſeſe obiectauit, occiditur, fit fœdior fuga, nec prius Teutonicus fugere quàm
lonus perſequi deſiſtit. Perierunt ex parte fratrum multa hominum millia, nec Polon
incruenta uictoria fuit. Geſtum eſt hoc bellum propter regionum limites anno 1410.
Pruſsia fortunam regis ſecuta, omnis, excepto Burgo Mariæ ad uictorem defecit. Sed i
teruenienre Sigiſmundo Cæſare, pax inter fratres & Poloniam conſtituta eſt, perc
ſumquè fœdus, pecunia Polono data, Pruſsia reddita fratribus, nec deinde uſque ad F
derici tempora in poſſeſsione agri ſui turbata eſt religio. Viceſimusquartus ma
ſter fuit Henricus comes à Plaen. Hic rurſum à capitulo depoſitus, ſeptem an
Gda

ꝺdani inuinculis detentus eſt. Viceſimuſquintus, Michaël Kuchenmeiſter, id eſt, archi
nagirus à Sternberg. Viceſimusſextus, Paulus à Rufsdorff. Viceſimusſeptimus, Conra-
ius ab Ellerichshauſen. Hic poſt multa bella, quæ inter regem Poloniæ & ordinem Teu-
onicorum interceſſerant, fecit perpetuam cum rege pacem. Gdanenſes quoq; clam quæ-
ebant libertatem ſuam, ne ordo aliquod in eos haberet dominium, regem Poloniæ defen
orē inuocantes. Obijt autem iſte Conradus anno 1450. Viceſimusoctauus fuit Ludoui-
us ab Ellerichshauſen. Sub iſto magiſtro grauis ſeditio orta eſt in Pruſsia inter primas ci-
itates & fratres ordinis. Incolæ quærebant libertatem, quęrebanturq; ſe multis premi gra
aminibus. Vnde clam agebant negocium ſuum apud regem Poloniæ Caſimirum, Magi
ter ordinis olfaciens quod futurum erat, cœpit expoſtulare cum rege, quod pacē, ad per-
etua tempora firmatam, non ſeruaret. Fridericus quoq; Imp. iuſsit Prutenos ad obedien
iam fratrum redire, qui eam prouinciam è manibus infideliū ſuis armis uendicaſſent, mul
oq; ſanguine coēmiſſent. Popularibus uerò pertinatius in ſententia ſua perſeuerantibus,
entum eſt ad arma. Ciuitates adhærentes regi occupauerunt multas magiſtri arces, cepe-
unt quoſdam commendatores & milites, quoſdam etiam interfecerunt. Quinquaginta
uinque oppida in eam rebellionem conſpirauerant: ſed cum non ſuis rem ſuam ſine ex-
erna ope tutam putarent, Caſimirum regem ſibi dominum aſciuēre. Venit ergo rex Polo
iæ cum magno exercitu in Pruſsiam & dedentes ſeſe ciuitates in poteſtatē accepit, poſt-
a profectus contra Marieburgum, obſedit arcem & oppidū. Interim uerò magiſter con-
ucto milite Germano, ſubito imparatum regem in caſtris ſuis obruit atq; interfecit circi- *Magiſter ſupē rat regem.*
er tria millia Polonorum, cepit 136. nobiles, diripuit tentoria, commeatum, equos & arma
ixq; rex altero euaſit equo. Hæc inciderunt in annum Chriſti 1445. Magiſter uictoria poti
us, miſit exercitum ſuum per regionem & recuperauit ademptas arces & ciuitates nume
o octoginta, interfectis multis hoſtibus. Recuperauit quoq; Kunigſpergum, unā ex qua-
uor præcipuis ciuitatibus, quæ ſcilicet ſunt, Thorn, Elburg, Kunigſperg & Gdanum, id
t, Dantzg. Et quum bellum longius protraherentur quam magiſter ferre poſſet, eſſetq; *Rex rurſum uincit.*
ntegri anni ſtipendium ducibus belli ſoluendum, conſpirauerunt duces ipſi, qui in præſi-
io Marieburgi erant contra magiſtrum, tradideruntq; regi pro magna ſumma pecuniæ ar
em Marieburgi. Quo cognito, fugit magiſter ad Kunigſpergum, nouumq; exortū eſt bel
um, & ab utraq; parte magna deſolatio terræ facta, quouſq; tandem compoſitione facta,
ex retinuit Pomerellam cum omnibus arcibus & oppidis, Marieburgo atque Elburgo:
agiſter uerò retinuit, Samaitiam, Kunigſpergum, &c. Facta eſt cōpoſitio iſta anno 1466.
iceſimusnonus magiſter fuit Henricus Reuſs, primum quidem uicetenens ac deinde ma
iſter Pruſsiæ. Triceſimus, Henricus à Richtenberg, mortuus anno 1477. Triceſimuspri-
us, Martinus Truchſes, mortuus anno 1489. Triceſimus ſecundus, Ioannes à Tieffen,
ortuus 1500. Triceſimustertius, dux Saxoniæ et marchio Miſnenſis, obijt anno 1510. Hic
œpit in dubium reuocare, num coacta illa compoſitio inter regem Poloniæ, & ordinem

facta, eſſet obſeruanda aut ne, pręſertim quum aliquot contineret articulos non ſatis æquos. Inuocauit propterea Pontificem Rom. Imp. principes regni & electores, tantumq; apud illos effecit, ut Poſnæ in Polonia dies indiceretur. Conuenientes autem legati utriuſque partis, audierunt querelas & excuſationes, & præterea nihil expedierunt. Interim mortuus eſt princeps Fridericus anno decimo ſuæ adminiſtrationis. Triceſimus quartus magiſter fuit Albertus marchio Brandenburgenſis, quem rex Poloniæ tàm graui prælio afflixit, tantaq; Pruſsiam oppreſsit inſtantia, ut princeps terræ cogeretur inducias quatuor annorum paciſci cū eo, atque inire tales conditiones, quæ planè ordinem penitus extinguerent. In conditionibus autem illis commemorantur ea quæ ſequuntur. Cum omnis diſcordiæ ſeminarium inter Poloniam & Ordinem hinc

Facies Alberti ducis Pruſsiæ.

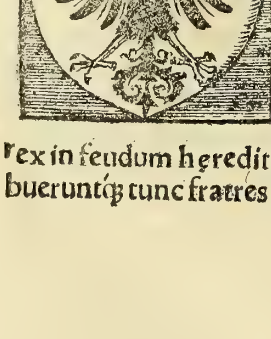
pullulet, quòd nullus in Pruſsia hactenus legitimus hęres & ſucceſſor in principatu fu
rit,ſed ſubinde alios & alios habuerit adminiſtratores, ob quos regiones inuicem irritat
multum Chriſtiani ſanguinis effuſum,terræ & homines grauiter læſi,uiduę & pupilli mu
ti facti,ſępe papæ,Imperatores & principes interpellati ad conſeruandum perpetuam p
cem quam rex Caſimirus aliquando firmauit,&c.Item cum treugæ inter partes factæ b
ui finiantur,& periculum ſit recrudeſcere bellum & omnia deteriora fieri niſi compoſiti
aliqua legitima interueniat,& proſpiciatur pacto aliquo atq; ſalubri medio tam regi & p
ſteritati eiusquàm totius Pruſsiæ reipublicæ commodo,maximè quum Albertus marchi
non abnuerit aut recuſarit ſe regis ſubmittere conſilio,&c.

Verba conuentionis ſeu concordiæ inter Magiſtrum Pruſsiæ & regem Poloniæ.

NOs Georgius marchio Brandenburgenſis,&c.& nos Fridericus dux Sleſię in L
gnitz,&c. Notum facimus omnibus qui uiſuri & lecturi ſunt huius concordi
formulã,quod nos ob ſequẽtes cauſas,ceu Chriſtiani principes,moti,huius cor
cordiæ & pactionis formulam inter ſereniſs. & potentiſsimũ principẽ & dom
num,dominũ Sigiſmundũ regem Polonię,magnũ principẽ Lithuanię,Ruſsię & Pruſsi
&c. & reuerendiſs.atq; generoſum principẽ, dominũ Albertum marchionẽ Brandenbu
genſem,Magiſtrum Pruſsiæ & militaris ordinis,eius terras atq; ciuitates cõcepimus,co
ſcripſimus atq; maturius quo potuimus ereximus. Cum enim aduertiſſemus omnis di
cordię originem inter Pruſsiã et regnum Polonię hinc,natam,quod in Pruſsia hucuſq; nu
lus legimus fuerit ipſius principatus hæres, &c. ut ſupra Signatur deinde conditiones ali
quot,quibus partes utrinq; ſtare debent,inter quas nona in hęc ſonat uerba: Albertus ma
chio homagiũ pręſtare debet regię maieſtati ſeu coronæ Poloniæ , ceu naturali & benefi
co domino,& deinceps ſe gerere in omnibus erga illum ceu beneficiarius & uaſallus erg
feudalem dominũ ſuum. Et contrà rex debet dicto Alberto marchioni ſubſcriptas terras
ciuitates,arces & oppida ceu duci Pruſsiæ & hęreditario uaſallo concedere,nempe Kuni
ſpergum,Lochſtettum,Angerburgum,Lanſpergum,Liebſtadiũ,Roſenburguũ,etc. Pro
rogari quoq; debet & transferri huiuſmodi feudum à fratre in fratrẽ & hęredes eorũ, niſ
memorati quatuor fratres Albertus, Georgius, Caſimirus & Ioannes marchiones Bran
denburgenſes & eorum uterini hęredes, omnes ſine legitimo & feudali ſucceſſore dece
derent,tũc memoratæ Pruſsię terrę hæreditario iure ad coronam Polonię recidere debẽt
Et ſi fœminei ſexus perſonę ſolũ remanerent, illę ducali apparatu à regia maieſtate pro
uideri debent. Legati quoq; miſsi cum plena autoritate ab ordine & prouincia Pruſsię,de
bent pro ſe & ſuis ſucceſſorib.aſſentire & promittere,quod poſt mortem dictorũ quatuo
principum & eorũ legitimorũ ſucceſſorum ſe, hęredes ſuos & ſucceſſores obſtringant, ne
ab hac conuentione ullo pacto diſcedant, ſed regiæ maieſtati & coronę Poloniæ eiusq; le
gitimis ſucceſſoribus obediant,illis ceu naturalibus & feudalibus dominis obtemperent,
& maiores ſuos agnoſcãt.Rex autem neminem memoratis præficere debet terris,niſi qui
Germanicam calleat linguam & in Pruſsia ſua habeat prędia,&c. Actum 1525.

Epilogus totius hiſtoriæ.

Signum ducis Pruſsiæ: in quo roſtrum, corona, pedes, trifolia, crocei ſunt coloris, cãpus & litera Salbi, lingua rubra.

DOmini Teutonici annis quinquaginta pugnauerunt pro
integra poſſeſsione Prutenicæ regionis. Colmenſem ter
ram Conradus dux Maſſouię tradidit fratribus Teuto
nici ordinis hęreditario & perpetuo iure poſsidendam,
conſentientibus prouincialibus eius , uxore Agaſia & tribus filijs,
anno 1226. Pomerella & Michelauu poſtea ſunt empta & numerata
eſt pecunia. Poſtea diſſentientibus ſæpe rege Polonię atq; fratri
bus,quinque factę ſunt concordię à Rom.Imp. & regibus. Vltimo
rex Sigiſmũdus ſibi uendicauit Pruſsiam,quam ordo Teutonicus
ab eo anno quo illam gladio acquiſierat poſſederat, tradiditq; eam
rex in feudum hęreditariũ Alberto marchioni Brandenburgenſi,pro illo & filijs eius,ha
bueruntq; tunc fratres in poſſeſsione ſua 54. arces & 86. ciuitates & oppida. Porro quum
Albertus

Albertus marchio inueſtiret de ducatu Pruſsiæ, ſedebat rex Sigiſmundus Cracouiæ in ſo
io regali, & magiſter Pruſsiæ Albert9 penula indutus equo uehebat ad ſoliū regis, aſcen
ensq; ſolium procidebat corā rege. Subleuatus uerò deponebat ueſtimēta ordinis, ſuſce-
itq; terrā Pruſsiæ in feudū, & rex dedit magiſtro noua inſignia atq; titulū ducis Pruſsiæ.
.ocū uerò in comitijs deſignauit ad latus regis. Et cum iſta fierēt, Georgius marchio atq;
uo fratres eius Caſmirus & Ioannes attrectarunt quoq; uexillū, ut ſi Albertus dux ſine hę
ede decederet, ipſi in locū eius legitima ſucceſsione ſurrogarentur. Albertus mortua Do-
othea, filia Friderici Danorū Regis, eius cōiuge anno 1547. duxit Annam Mariā ex ſtem
nate Brunſuicenſium. 1552. Poſt ea Annam Sophiam unicam filiā Ioanni Alberto Mecho
oburgenſi Duci deſponſauit.

De Succino quod in Pruſsia legitur.

SVccinum à Romanis ſic uocatū eſt, quod ex ſucco cōcreſcat, tametſi nō ex arborū
ſucco ut ipſi putarūt. Gręci uocāt Electrū, quod tritu calefactū ad ſe trahat paleas
aliasq; res tenues & minutas. Sed Germani ueteres appellarūt gleſſum, id eſt, uitrū,
quędā enim è ſuccinis uitri inſtar pellucēt. Quorundā opinio eſt, ſuccinū eſſe glacia
um lyncis urinā, unde ipſi lyncuriū appellant. Alij dicūt arborū eſſe ſuccū, ſed hi errant,
uū in Pomerania & Pruſsia à mari nullæ ſtent arbores reſinis ſtillantes, ubi plurimū legi
ur ſuccinum. Videt magis eſſe aut ſulfur aut bitumen iuxta Agricolæ ſententiā, quū pin-
ue ſit atq; ardeat. Sed bitumen potius eſſe quàm ſulfur, indicant fontes uarij coloris bitu-
en efficientes, candidum ſcilicet, luteū, rufum, nigrum, &c. De loco ubi naſcitur ueteres
ulta ſcripſerūt, Gręci in Italia gigni perhibēt, potiſsimū in Liguria, aut iuxta Padū. Alij
oluerūt in Hiſpania inueniri, alij circa occidētis inſulas. Plinius ſcripſit id gigni in inſu-
s ſeptentrionalib. oceani, earūq; unā ab eo quod ſuccinū Germani uocarēt gleſſum, Gleſ
riā appellatā. Hodie uerò uenti ipſum eijciunt, ut etiā olim in littora Germanorum, quæ *Gleßaria inſula.*
ondā inhabitauerāt Gotthones & Sueui, id eſt, in peninſulam paruā in qua hodie ſitum
t Puceca oppidū & alterū Hela, & in littora Pomeraniæ: quæ loca ferè omnia ſunt circa
tium Viſtulæ, ſed copioſum inuenit in Sudauia, paucum in regione Liuonum. Sudino-
m aūt qui in illa peninſulæ parte iuxta Bruſcam habitant, ſupra triginta ſunt uici, quorū
colæ iam inde à uetuſtiſsimis temporibus ſuccinum, tanquā piſces reticulis capiunt. Igi
r quū Fauonius aut Corus aut Traſcias mare uehementius cōmouerit, omnis Sudinorū

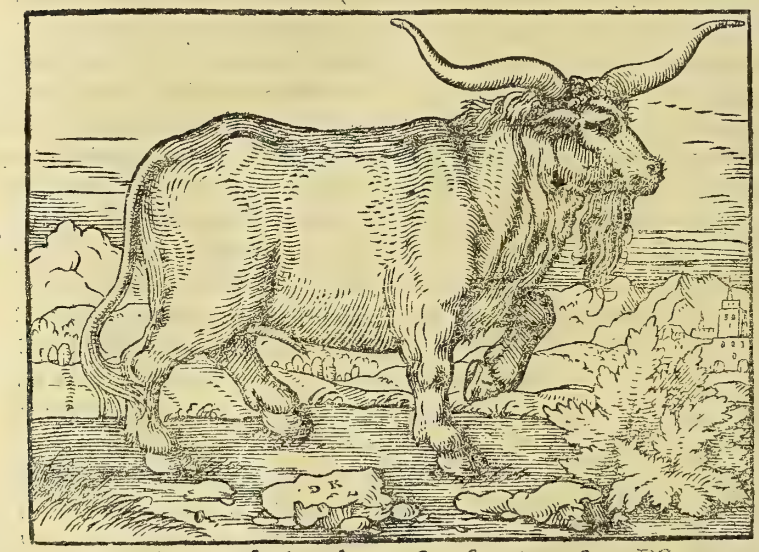
multitudo certatim ex his uicis noctu ęquè
ac interdiu cōcurrit ad eā regionē littoris,
ad quam iſtorum uentorum quiſq; ſolet flu
ctus impellere, & ferunt uiri reticula lino
texta & affixa ad anteriores longarū perti
carum partes, furcarum inſtar ita diductas,
ut ulnam pateant unam, mulieres uerò ap
portant quæ ad uictum ſunt neceſſaria. Ita-
que uentis iam ſedatis, ſed mare ęſtibus ad-
huc feruente, nudi cum fluctu recedente in-
mare, atq; ex eius fundo ſuccinū, quod ap-
pellit ſecundus fluctus, hauriunt reticulis,
ſimulq; euellunt herbam pulegij non mul-
n diſsimilem, quæ in eodem creuit. Quàm primum autem hauſerint ſuccinum, unà cum
undo fluctu accedente ad littus redeunt, in quo uxor cuiusq; ipſum è reticulo effuſum
uat & ab herba & alijs ſecernit, quin & tempore anni frigido ueſtibus ad ignem calefa
s, nudum algentis mariti fouet corpus, ne frigore nimium lædatur, & ut repente denuo
mare poſsit incurrere. Omne autem quod ceperit, quemq; afferre ad præfectos oportet,
uibus tantum ſalis quantum attulit ſuccini eadem recipit menſura. Tale præmium pro *Sal datur pro ſuccino.*
ta opera tam moleſto labore, eis ueteri conſuetudine inſtitutoq; maiorum debetur da-
q;. Nec uerò cuiuis conceditur libertas adeundi Sudinos, ne fiat ſuccini furtum. Ex
autem ſuccini captura quaſi ex piſcatu Germani capiunt magnos fructus. Singulis
m annis id aureorum Rhenenſium millibus plus minus decem uendunt mercatoribus,
in uarias figuras formatum diuendunt. Candidis hodie maximum precium & quod

odoris ſint præſtantiſsimi & quod uires maxime habeant efficaces in medendo & quod r
rius ſoleant inueniri. Cæterum in reliquis locis, in quorũ littora etiam eijcitur ſuccinun
raro reticulis hauritur, ſed aut à fluctibus deſertũ & relictum in ſiccis arenis colligitur, a
cum mare tranquillum fuerit, grandius fuſcinis præhenſum extrahitur ex eius fundo, a
Beſtiolæ in ſuccino. detractis arenis ex littore eximitur, ut quod olim cum neglectum iaceret, hîc fuerit obruti
quomodo in littoribus Dantiſco uicinis nuper fodi cœpit. In his quæ perſpicua ſunt, al
quando tranſlucent beſtiolæ, ut muſcæ, culices, apes, formicæ, lacertæ, &c. quæ omnia in l
quidum bitumen cum efflueret ex terra inuolarunt uel irrepſerunt uel inciderunt, atq; ſ
incluſa ſimul cum eo in lapidem ſunt mutata. Sunt omnia odoris iucũdi, & nonnihil ole
myrrham, candidum tamen eſt pręſtantiſsimum, cum cuius ramentis ſolent conclauia ſu
firi peſtis cauſa, & odor ille ad tertium durat diem. Fiunt ex ſuccino globuli quibus nun
Succini medela tantur preces, annuli, uaſcula, effigies potiſsimum hominum. Et quod ad medicinam att
net, illiniendi uino obtinet, atq; ob potum ſiſtit ſanguinem undecunq; profluentem, ſiſt
uentriculi uomitum, ſiſtit alui fluores, ſiſtit fluxiones quibus ulcera infeſtantur, ſiſtit cap
tis deſtillationes atq; ita tonſillis & faucium uicijs reſiſtit. Candidi præterea ſuffimentu
pellit comitialem morbum. Hæc de Europeo ſuccino. Nam & Aphrica atq; Aſia gignu
ſuccinum, quod Mauri appellant Ambram.

De animalib. quæ in Pruſsia inueniuntur.

Alter tomus exprimet genuinam picturam uri.

Vrus.

NVtrit Pruſsia u
ſos, apros &
ros qui ſunt ta
ri ſylueſtres ſim
les domeſticis, niſi qu
breuiora habent cornua
prolixã ſub mento barba
Eſt ferox animal, quod n
que homini neq; alijs a
malibus parcit. Cumq; i
inter arbores intẽtantur i
ſidiæ & iaculis uulnerat
adeo inſanit atq; furit, ut
ſpecto ſanguine ſuo, om
bus modis contendat acc
ptum uulnus uindicare in
culatore. Quod ſi effice
nequeat, impingendo in arbores ſeipſum interficit. Eſt tam magnũ animal, ut duo uiri i
ter corona eius conſidere queant. Habet quoq; hæc regio multos ſylueſtres equos, qui d
meſticis ſimiles ſunt, ſed habent dorſum molle, in quo nihil ferre poſſunt, q nec cicurari
lent. Eduntur tamen pro carne ferina. Habet deinde biſontes, quos quidam uocãt, dama

Damæ.

ſuntq; pro parte ceruis & pro parte iumentis ſimiles, niſi qu
oblongas habent aures, & mares latiſsima in fronte geſtãt c
nua, qualia paſsim ex Anglia ad noſtram Germaniã ſuperi
rem deferuntur. Nutrit præterea Pruſsia animalia, quæ putãt
eſſe alces, Germanice autem uocantur Elend, habentq; mag
tudinem aſini aut mediocris equi. Vngulæ eius dicunt̃ prode
his qui caduco laborãt morbo, & pellis eſt tam dura, ut nec c
fodi neq; diſſecari poſsit. Caro eius dicitur eſſe ex nobiliori
natione. Color autem ſubrufus eſt, nonnihil nigricãs, habe
albicantia crura. Figurã huius animalis ad uiuum deformata
& qualiter lineis exprimi poteſt, feci hic depingi. Ioannes le
ricida de hoc animali ſic mihi diligentius percontanti ſcrip
Alces maiores ſunt ceruis, griſei coloris, habentq; oblong
& durum pilum, ſunt deformis ſtaturæ, quippe quæ latitudi
tranſu

nſuerſæ manus in poſteriori parte corporis humiliores ſunt quàm in anteriori: habent
nga & infirma crura, ſunt obeſo corpore & debilis naturæ, poteſtq́; puer illas uirga quo
lt impellere. Aures earum ſunt oblongæ ceu aſinorum, nec poſſunt quicquã ferre in dor
. Mares habent cornua longitudine trium expanſarum palmarum, cum multis & robu-
s ramis, unde fiunt manubria cultellorum & aliorum inſtrumentorum. Habent etiam fiſ-
s ungulas. Fœmellæ autem carent cornibus. Alij uerò hæc de biſontibus accipienda con
ndunt, quorum mentio infra in Suecia fiet, quum alces robuſta habeant crura & cornua
a, excauata atq; in mucrones exeuntia, ex quibus manubria commode fieri nequeunt.
cutus itaq; ſum hic picturam alcis huc ex Prutenia allatam. Cæterum habet hæc quoq;
gio ſicut & Liuonia & aliæ ſeptentrionales regiones, uarij generis ſciuros, quorum qui-
m hyeme glacialem habent colorem, & æſtate ſubrufum: quidã qui uulgo Leſtle uocan-
, ſuntq́; parua animantia: hyeme albeſcunt & æſtate griſeſcũt, inſidianturq́; muribus &
gliribus, & ſunt minores hermelinis. Abundat præterea regio iſta apibus, quæ mellifi-
nt in cauis arboribus, unde copia mellis & cæræ colligitur. Exugunt ſuccum ex uirenti-
s ramis atq; ſylueſtribus floribus, & miram copiam mellis coagulãt. Et ut ſemel dicam,
ruſsia talis & tam fœcunda felixq́; eſt regio, ut ſi Ioui è cœlo eſſet cadendum, uix in me-
orem cadere poſſet quàm in eam terram.

De Gladiferis fratribus.

ERant ſub initio naſcentis ordinis fratrum Teutonicorũ in Liuonia fratres religio-
ſi, dicti uulgo Enſiferi, qui ſtrenuè rem adminiſtrabant bello. Hi præter crucem ha-
bebant in ueſtibus gladios affixos, militabantq́; pro defenſione fidei cõtra paga-
nos, potiſsimum contra hoſtiles incurſiones Lithuanorum. Cumq́; audirẽt fratres
eutonicos in Pruſsia uicinis gentibus cum plurima laude & proſperitate colluctari, ha-
tis hinc inde tractatibus & ſaniori conſilio acquieſcentes, per Romanum pontificem

FF 5 uoluntariè

uoluntariè paſsi ſunt ſe Teutonicorum religioni uniri. Sicq́ue
runt fratres Teutonici ex Pruſsia in Liuoniam, & prolata diti
ne, etiam illam ſuſcepere prouinciam defendendam.

Gdanum uulgo Dantzge,

Pruſsiæ inſigne emporium.

GDanum, quod uocant Dantiſcum, uocabulo abutent
eſt urbs Pruſsiæ inſignis, & noſtro tempore magnũ me
catorum emporium, quod tamen ante paucos aunos op
dum erat abiectum. Nam unica concilij domus tum ex l
pidibus latericia ſtabat ad forum, & reliquæ cannis paluſtribus
limo horruerunt, ruſticam teſtantes antiquitatem. Ab illis exc
dijs intra unum ſeculum in id roboris urbs coaluit, ut eiectis do
nis ſuis fratribus Teutonicis, regem Poloniæ, cui etiam nunc p
rent, inuocauerint, id quod acerrimum bellum excitauit inter or
nem Teutonicum & reliquas urbes, huius urbis exemplum ſequi cupientes. Immineb
Gdanenſibus commẽdator de Elbingen, uir bello induſtrius, qui multis ſtratagematib
hoſtes fefellit & ſuperauit. Hic obærauit hominem, qui ingreſſus Gdanũ diceret: Si fine
bello quæritis, ecce commendator de Elbingen parua manu uicino loco conſpectus eſt. (
ues ſparſim egreſsi in hoſtem, excipiuntur prælio, cæduntur & capiuntur magno numer

Liuonia.

Varietas linguarum in Liuo

REgio iſta à Pruſsis, Lithuanis & Ruſsis circumſeſſa, urgetur ad mare. In ea nõ
ta prouincia coanguſtatæ ſunt multarum gentium linguæ: quæ linguarũ perſeu
rãs uarietas monſtrat omnem illam gentẽ inciuilem fuiſſe & barbaram. Alioq
ſi ulla uitæ communio aut rerum pace belloq́ geſtarum extitiſſet ſocietas, una
omnib. lingua & ſermocinatio ualuiſſet, aut ſaltem non tanta uarietate loquerẽtur: Nu
Liuones, Eſtones, Letti, Curioni nihil habent in lingua commune. Illæ enim quatuor Li
niam tenent linguę per rura. Nam arces & oppida tota ſunt Saxonica. Diu Liuonia in pe
fidia permanſit. Si quidem ſub Friderico Imp. primo primum credidit, per occaſionẽ me
catorum qui adierant, ſacerdotesq́ inuexerant. Tanta tũ fuiſſe ſimplicitate ferunt genter
ut expreſſo melle cæram uelut purgamenta exportarint edibus. Fecit precium illi noſtr
tum diligentia, quod illi primum à noſtris mirantes acceperunt, nunc uerò rei æſtimati

Meinhardus primus Epiſcopus.

ne, carius uendunt. Meinardus uir religioſus terram cum mercatoribus de Lubeco nau
gans adijt, paulò ante completum 1200. à Chriſto annũ, caſam extruxit, in qua manſit cu
tamulo, linguam gentis magno labore perdidicit, & paulatim inſtruxit diuina religion
quos potuit. Rębus miſerante Deo proſperatis baſilicam erexit. Conſecratus inde à Br
menſi Archiepiſcopo in Liuonienſem Epiſcopum, rem auxit eccleſiaſticam. Succeſsit il
Bertoldus quidam Ciſtercienſium abbas, qui contra irruentes fidei hoſtes unà cum per
grinis militibus qui deuotionis gratia ad militiam conuenerant, pugnare conſtituit, ſeq́ a
mauit in perfidos. Et quum ad pugnam uentum eſſet, equo infreni prouectus in medi
barbaros confoditur. Interim adaucta multorum fidelium deuotione, multi ſe ſpontane

Enſiferi fratres.

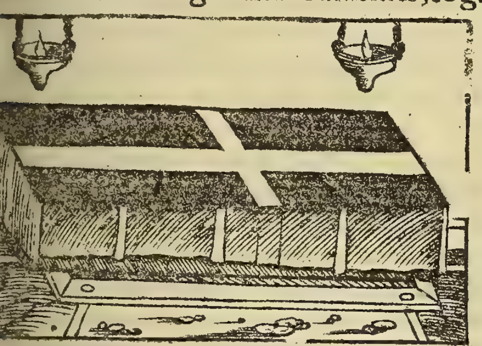
in ſacram militiam deuouerunt, nouoq́ religionis habitu adinuento, ſe Gladiferos fratre
appellauere. Sed cum rebus ſatisfacere non poſſe uiderent, ſuccreſcerentq́ hoſtes foris &
intus, ſe magno Teutonicorum ordini per Pruſsiam coniunxerunt. Fit Albertus terti
Liuonienſis Epiſcopus, qui rem Chriſtianam in ea prouincia adauxit uehementer. Ipſe p

Rigenſis Archiepiſcopus.

mus cinxit muro Rigam ciuitatem & eccleſiam ibi erexit. Vualdemarus rex Daniæ eiu
nominis ſecundus, à mari Eſtoniam impugnauit, Reualiam extruxit & inuentũ ibi popu
lum iuſsit baptiſari, ſacerdotes induxit & eccleſiam illam archiepiſcopo Daniæ Lunden
ſubiecit. Poſtea Rigenſis Epiſcopus ordinatione Romani pontificis factus
Archiepiſcopus, habuit ad dextram Curonenſem, à ſiniſtris
Tarbatenſem & à mari Oſilienſem eccleſiam. Hi
ſunt epiſcopatus hodie in terra illa.

De fertilitate Liuoniæ & de moribus incolarum.

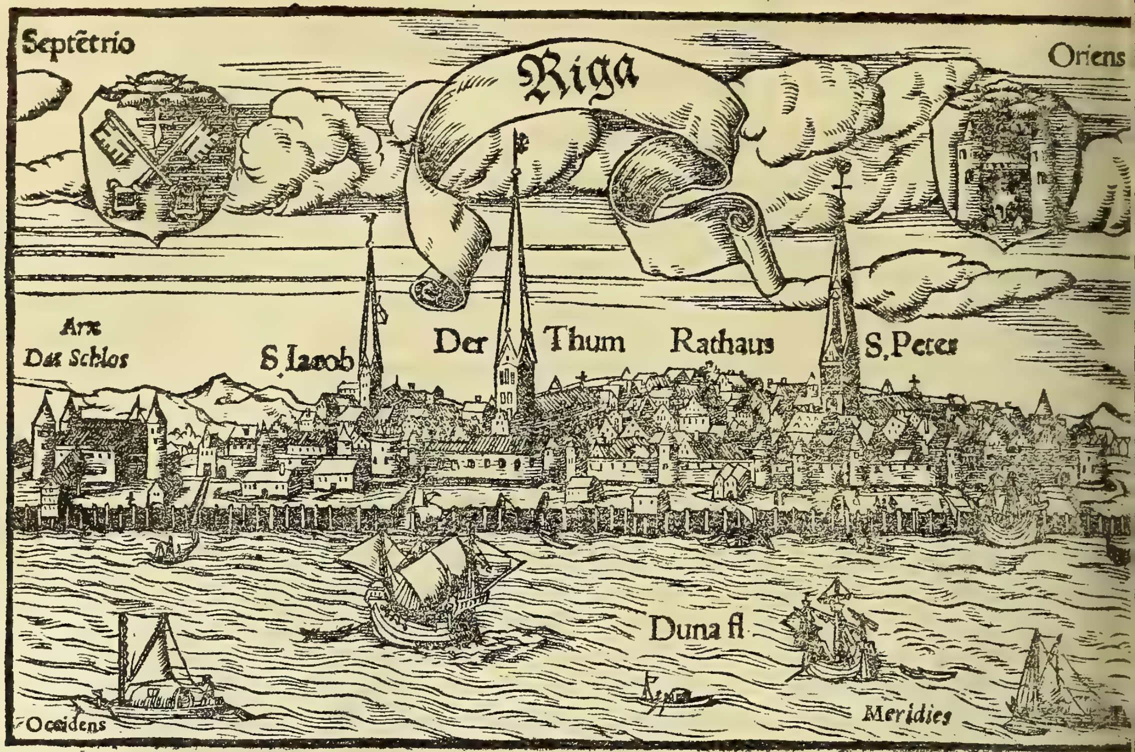
L Iuonia terra eſt paluſtris, nemoroſa, arenoſa, plana & ſine montibus, irrigua flu-
uijs & perinde ſatis piſcoſa, pro maiori parte inculta, fertilis tamẽ agris & paſcuis
abundans. Vnde tempore cariſtiæ adiacentibus regionib. miniſtrare ſolet alimo-
niã ſiliginis & tritici. Abundat pecore, & uenatione. Nam habet urſos, alces, uul-
s, lynces, marturos, Zabellos, Hermelinos, uarios pirolos, caſtores, &c. Lepores in Li-
nia nati mutant hyeme & æſtate colorem, haud ſecus quàm apud Heluetios in alpibus. *Animalia in Liuonia.*
yeme ſunt albi & æſtate griſei coloris. Ruſsi quoq; inferũt in Liuoniã pelles urſorum al-
s, quas ex frigidiſsimis ſeptentrionis partibus adducunt. Fratres Teutonici potiuntur
um in Liuonia, habentq; magiſtrum, qui unà cum Cõmendatoribus & præfectis guber-
t totam regionem. Habet is Magiſter curiam ſuam in oppido Vuenden, quod duodecim
lliaribus diſtat à Riga. Habet pacem cum Moſcho, quia Moſchus ab alia parte habet
gocium cũ Tartaris, ut cogatur cũ Liuonibus pacificus eſſe, quod aliàs minimè faceret.
rant igitur, qui aſſerunt magiſtrum Liuoniæ perpetua militia occupari cõtra Tartaros *Liuonia ſubeſt Teutonicis.*
nper irruentes. Summam militiam Liuones hodie exercent in compotationibus & com
ſſationibus, potiſsimum autem iſta fiũt in arcibus & aulis dominorũ. Qui hic uirũ præ-
re poteſt, acceptus eſt illis, recipitq; tandem condignam mercedem, nempe hydropoſin,
ſenteriã quam illi Schorbauch aut ſimilem morbũ uocant, cheiragram, podagram, &c.
ga huiuſmodi gulones domini & nobiles qdã liberales ſunt, & ex miſeris ruſticis omnia
magna tyrannide emunguntur, quæ illi tam perditiſsimè profundunt. Sunt ruſtici ferè
nes ſerui. Et quum aliquis eorum ob famem, flagellum aut ob intolerabilem tyrãnidem
bitur, & rurſum à nobilibus & præfectis recuperat̃, truncatur pede ne denuo elabatur.
n eſt miſerabilior populus in orbe, quam illi ſerui ſunt. Cibantur tam agreſti cibo, ut ne *Miſer plebeius populus.*
rci apud nos illum dignarent̃ edere. Deferũt calceos ex corticib. factos, cõparantes par
ũ trib. denarijs. Pro cantu uſurpant ululatũ luporũ, uocem iehu ſine intermiſsione repe
es. Interrogati aũt quid per uocẽ iehu intelligant, reſpondẽt ſe neſcire, obſeruare maio-
n ſuorũ conſuetudinẽ. In ſumma uiuunt miſeri homines ut beſtiæ, tractantur ut beſtiæ.
ures adhuc more gentilium uiuentes, cognitione uiri Dei deſtituuntur. Vnus adorat ſo- *Idololatræ.*

lem, alius lunam, unus elegãtem arborem, a-
lius lapidem aut aliquid aliud ſimile. Quum
mortuum aliquem terræ mandare uolunt, po-
tantes circundant illum, inuitantq; ad biben
dum, partem eius ſuper illũ fundentes. Immit
tentes autem eum in ſepulchrum, apponũt ei
ſecurim, cibum & potum parumq; pecuniæ
pro uiatico, alloquunturq; eum talibus uer-
bis: Perge in alium mundum, ubi dominabe-
ris Teutonibus, ſicut illi tibi hîc fecerunt. In
conciliandis nuptijs plerunque raptu ſpon-
ſponſam acquirit. Ruſtici tamen qui iuxta ciuitates habitãt, & uerbo Dei inſtituti ſunt,
tinent ab huiuſmodi ſuperſtitionibus.

De ciuitatibus Liuoniæ & earum conſuetudinibus.

H Abet regio iſta tres inſignes ciuitates, quę puriori religioni ſubſcripſerunt, nem-
pe Riga, Tarbata, uulgo Derpt & Tart, & Reualia. Diſtat Riga à Riualia 50. à
Tarbata 30. & à Vilna Lithuanię 40. à Kunisbergo uerò Pruſsię ſexaginta Ger-
manicis miliaribus. Habet & alia minora quædam oppida, ut ſunt Vuenden, Per-
u, Vellin, Vuolmar, Kokenhauſen, &c. Riga metropolitana ciuitas ſita in fundo are-
& iuxta nauigabilem fluuium, qui uocatur Duna, uenit ex Ruſsia, duobusque
milliari-

milliaribus infra Rigam miſcet̃ mari, putatur tantæ eſſe magnitudinis quãtæ eſt Fribur
in Briſgoia. Deſignauimus aũt hic ex traditione Ioannis Leporicidæ faciem urbis Rige
ſis, qualis ſcilicet fuit ante conflagrationem horrendã quæ ei accidit anno ſuperiori, qua
do circa caſtrum plurimas domos incendium abſumpſit, ac ignis progreſſus cathedrale
quoq; eccleſiã & omnes domos à curia epiſcopali uſq; ad turrim illam in qua puluis bo
bardicus conſeruatur, Schalthurn dictam, in fauillam redegit. Concidiſſet tunc mediet
ciuitatis, ſi ignis memoratam quoq; corripuiſſet turrim, quam ſummo uitæ periculo bõb
darum magiſter aſſeruit. Porrò fluuius Duna tantam fere memoratur habere iuxta Rigã
titudinẽ, quantũ habet lacus Tigurinus. Potus Liuonum eſt ceruiſia, medo & optimum
num, quod à Rheno per mare aduehit̃. Sunt apud illos mercatores, & qui impoſturis ſu

atq; ocio proximũ incommodant. Labori apud eos operã d
re uitio datur. Mulieres in regione natæ magnam præ ſe feru
pompam, alias aliunde aduentãtes contemptui habentes. N
lunt mulieres ſed dominę appellari, nec ullo occupant̃ labo
muliebri. Loco coli, filandi & lini pectendi, qui ubiq; pecul
ris mulierum eſt labor, rhedis hyeme & nauibus æſtate circũ
gantur. Pulchritudinem corporis dehoneſtãt larua ueſtimẽ
rum. Merces quæ ex Riga in Germaniã deuehuntur, ſunt c
ra, teher (ſpecies picis eſt, qua liniunt̃ naues,) linũ, cineres, u
riæ ferinæ pelles & coria, &c. Eſt magna copia optimi lini
Liuonia, ſed eſt multo carius quàm in partibus noſtris, eò
extra Liuoniã paratur, netur, texitur & rurſum in Liuonia
mittit̃. Habet hodie Rigenſis ciuitas duos prælatos, archiep
ſcopum ſcilicet & ordinis magiſtrum. Archiepiſcopatũ ten
Vuilhelmus marchio Brandenburgenſis, frater Alberti ducis Pruſsiæ. Hic anno 1547. c
ca feſtum purificationis Mariæ ingreſſus nomine imperij Rigam, ciues in fidem recep
Veniũt ad urbem Rigenſem ex multis nationib. mercatores. nempe Moſcouuitæ, Turc
Tarbatenſis ciuitas. Hiſpani, Angli, Scoti, Suedi & Germani, ut cõmercia exerceãt. Tarbata ſiue Derpt eſt c
uitas mediterranea, habetq; maiora commertia cũ Ruſsis. Reualia uerò longe in aquilon
ſuũ nacta eſt iuxta mare ſitum, nec minor eſt quàm Riga in commercijs. Habent ciues ei

it

;Lubecenſe,prouocantq; in foro contentioſo ad Lubecum. Rigenſes uerò habent pro
iũ ius ſcriptum,cui alia quoq; oppida parent. Reualiæ & Tarbatæ utunt̃ lingua Eſthia-
,& circa Rigam,lingua Liuonica. Ruſtici prope hanc urbem habitantes & in uerbo do-
ni inſtituti,orant dominicam orationem in hunc modum:

er noſter qui tu es in cœlis ſanctificetur tuum nomen adueniat nobis tuum
bes mus kas tu es eckſchkan debbeſsis, ſchuuetitz touus uuaartz,Enack moms touus
num tua uoluntas fiat ſicut in cœlo ſic ſuper terram noſtrum quotidianum panem
alſtibe,touus praats bus ka ekſchkan debbes ta uuurſan ſemmes, Muſſe deniſche meyſe
nobis hodie condona nobis noſtra debita ſicut nos condonamus noſtris debitoribus
th mums ſchodeen,pammate mums muſſe græke ka meſis pammat muſſe parradueken
inducas nos malam tentationem ſed cuſtodi nos ab omni malo.
euuedde mums louna badecklepett paſſarga mums nu uuuſſe loune Amen.

Hæc pro bona parte habeo à Ioanne Leporicida,homine multarum regum & regionum expertiſsimo.

BOHEMICI REGNI intra & extra Hercynii nemoris clauſuram deſcriptio.

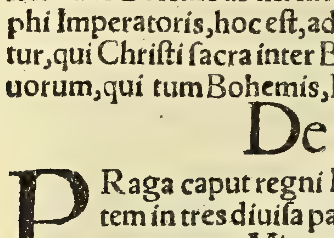
BOhemiæ regio, Germaniæ limitib. incluſa, ſylua Hercinia tanquã natiuo muro undiq; cingitur, Albi fluuio media irrigatur atq; quodã alio Multauia nomine ad cuius ripã Praga ſita eſt, ampliſsima urbs & totius regni caput. Omnia eius flumina quæ uniuerſam irrigant terram, in Albim exonerantur. Exoritur autẽ Albis in mon- *Albis fluuij origo.*
us, qui Bohemiam Morauiamq; diſterminant, & primo in occidentem, inde ſeptentrio-
n uerſus ubi prouinciam relinquit, per anguſtias montium & obrupta cõuallium præ-
s Saxoniã petit, ac inde in oceanũ fertur. Gelida prorſus regio, piſce atq; armẽtis abun-
, cũ uolucre feriſq;, ordei & tritici ferax, olei ſterilis. Ceruiſiã optimã facit, quæ Viennã
q; Auſtriæ uehitur. Apud Litomeritiũ colles conſiti uitib. ac uineis, acerbũ gignũt uinũ:

ditiores

Sermo Bohemicus. ditiores ex Auſtria atque Vngaria importato utuntur uino. Sermo gẽti & Dalmatis un
eſt. Mos uetus apud eos ſeruatur, ut in tẽplo ſermone Teutonico plebes doceãt, in cœm
rijs Bohemico. Solis mendicãtibus libertas fuit, qua uellẽt populum lingua inſtruere: q
res palam indicat, ait Aeneas Syluius, regionem ipſam olim Teutonicam fuiſſe, ſenſin
ſubintraſſe Bohemos. Krantzius ex Tacito probat, Boios ab origine gentem Gallica
tenuiſſe regionem intra montes quę nunc Bohemia eſt, inde uerò pulſos à Marcomann
hoc eſt, Vuandalis, qui uſq; hodie tenent. Nam Bohemi Vuandali ſunt, remanente ue
nomine in prouincia, ut ſcilicet Boiœmi dicantur à Boijs. Apud Ptolemæum appella
gens magna Boemi: nec enim unquam habuit Germania maiorem gentem quàm ſit eti
hodie Vuandalica, complectens Ruſſos, Polonos, Bohemos, & Dalmatas: teſtis eſt u
lingua, quadã uarietate, ut fit per diuerſas regiones, alternata. Scribit quoq; Syluius de B
hemis in hunc modum: Plebs toto regno bibula & uentri dedita, ſuperſtitionumq; ſequ
Zechus & Crocus. & auida nouitatum. Ponunt quidam Zechum primum principẽ, qui ex Croatia emigra
Bohemicæ gentis fundauerit primordia. Huic Crocus ſucceſsiſſe dicitur, cuius hoc ſolu
fertur inſigne, quo de nomine ſuo fundatam reliquit Cracouiam, tunc Bohemis nunc P
lonis parentem. Sic enim in ea regione, quomodo & in alijs, ſæpe mutati ſunt termini in
mites ditionum. Croco ſucceſsit filia Libuſſa & maritus eius Primislaus, atq; poſt eos
lius eorum Ninislaus, & Mnata nepos, qui duos habuit filios Vratislaum ſucceſſorem
Vratislauia. Vratislaum conditorem Vratislauię. Vratislaus reliquit Neclam ſucceſſorem & Necla N
ſtericum. Borſinous illi filius erat, patri ſuffectus in regnum, & peruenit ad tempora Arn
phi Imperatoris, hoc eſt, ad annum à Chriſto nato nongenteſimum. Primus hic memor
tur, qui Chriſti ſacra inter Bohemos ſubierit, parens imperio Zuuantocopij regis Mor
uorum, qui tum Bohemis, Polonis, Sleſitis unus imminebat.

De ciuitatibus Bohemiæ.

PRaga caput regni Bohemiæ, ciuitas eſt maxima, ſedes pontificũ & regum. Eſt a
tem in tres diuiſa partes, quæ ſingulæ ſua habent nomina, ſcilicet Praga minor, u
tus ac noua. Minor ſiniſtrum latus Multauiæ fluminis occupat, coniungiturq; c
li in quo ſita eſt regia & ſancti Viti auguſtum templum. Vetus Praga in plano i
cet, uniuerſa magnificis adornata operibus. Habet enim prætoriũ, forũ, curiã & collegiu
Pons Pragẽſis. Caroli Imperatoris. Iungitur autẽ minori Pragæ lapideo ponte quatuor & uiginti arcu
Nouam ciuitatẽ à ueteri diſtinguit foſſa profunda, utraq; muro munita. Hæc quoq; ciuit

ampla eſt, & protenditur uſq; ad colles. Carolus quartus, In
perator & Rex Bohemiæ ſegregauit eccleſiam Pragenſem
diocœſi Maguntina, & conſentiente ſexto Romano pont
fice, erexit eam in archiepiſcopatum. Reliquarum ciuitatu
Bohemiæ quędam immediate ſunt ſub rege, numeranturq; c
citer triginta, aliæ ſunt ſub dominio nobilium & procerũ pr
uincialium. Habet etiam regio plurimas arces inter quas pr
cipuæ ſunt Karlſtein, ubi regni corona conſeruatur, Roſe
berg, Suuanberg, Borenſtein, Vuartenberg, &c. Vnde quidam barones ſuas habent c
gnominationes. Nominant quoq; Bohemi quaſdam ciuitates alijs uocabulis
quàm Germani, aut ob adiectas uel ſubtractas uel etiam mu
tatas literas aliter pronunciant.

Ciuitate

Ciuitates regni Bohemici, regi imme/diatè ſubiectæ, expreſſæ duplici lingua, Bohemica ſci/licet & Germanica.

ingua nemi/	In lingua Germanica
Praha	Prag
Plzen	Pilſen
Budieiouuitze	Buduuis
Kolin	Kœln
Cheb	Eger
Strzibro	Kuttenberg. Hic fodiunt argentum
Hora	Taber
Tabor	Satz
Litomierzitze	Leimiritz. Fert uinum
Launi	Laun, abundat tritico & fructibus
Robouuinck	Rakonick. Habet optimam ceruiſiam
Klatouuy	Glatauu. Præſtat optimis caſeis.
Beraun	Bern. Hic fodiunt ferrũ, parãtq; op
Moſt	Bruck (timas bõbardas manuarias,
Hradetz	Gretz (quas ſclopas uocant.
Auſcij	Auſt. Hic Albis è montibus erumpit
Myto	Maut
Duuuor	Hof
Iaromiertz	Iaromir

Ciuitas proceribus regni ſubditæ duplicibusq; nomini/bus hic expreſſæ.

e è	Teutonicè
Dub	Aich
Biela	Vuiſuuaſſer
Lantzhut	Lantzhut. Hic fodiuntur gemmæ
Gilouuy	Gilauu. Hic reperitur aurum.
Krupka	Graupen. Hic fodiunt ſtannum
Krumauu	Krumau. Habet argentifodinam
Pardubitz	Parantur hic optimæ laminæ.
Chomitauu	Creſcunt hic optimæ nuces.
Loket	Elbogen. Sunt hic thermę.
Teplitz	Habet & hic locus thermas.
Hantzburg	Haſenburg. Eſt arx:
Zbraſslauu	Aula regia.
Labe	Elbs, id eſt, Albis fluuius
Vltauua	Molta fluuius.

Fuit Zbraſslauu aliquando magnificum monaſterium, non procul à Praga iuxta Moltam ſitum, ubi duces & reges ſuam habuerunt ſepulturam. De inſignioribus mineris montium Bohemicorum ſu/prà in Miſnia non nihil diximus.

De

De Egrana ciuitate & adiacente regione,
potiſsimum autem de pinifero & aurifero monte Voitlandiæ.

CASPAR BRVSCHIVS POETA LAVREATVS ORNATISS. CLARIS-
ſimoq́ uiro D.Sebaſt.Munſtero, Hebraiſmi in inclyta Baſilienſi
Academia profeſſori,Matheſeosq́ ſtudioſiſsimo,
domino ac amico ſuo ſingulari, S. D.

CVm audieras ſuperiore anno,uir clariſsime,uocatũ me eſſe cum alĳs quibuſd
Germanis ad excolendam ac humanioribus literis illuſtrandam, barbarã ac u
Scythicam hactenus Roxolanorum,Moſcobitarũq́ patriam ac gentem,miſſa
me humaniſsima epiſtola rogitabas,ut ſi Deo ac fortuna ducib.feliciter in R
tenorum regnum uenirem,tui illic memor, certi ac explorati quidam de eius ampliſsim
ue ducatus ſiue regni partiũ ſitu ac urbibus,incolarũq́ cum uita tũ moribus ad te (qui in
tius habitabilis orbis illuſtratione ſumma cõtentione uerſareris) perſcriberẽ. quod ut e
me fideliter facturũ tũc recepi,& pari etiam fide idem præſtitiſſem equidẽ,& huic animi
uoto libentiſsime ac ſummo ſtudio reſpondiſſem,niſi regiũ hoc negociũ à quibuſdam i
peditum & grauib.de cauſis interceptum eſſet. Ardeo enim & ipſe ea ſiti qua tu, multa
uidelicet illuſtrium rerum uidendarũ ac æterno calamo poſteritatis notitię cõmendan
rum. At ne nulla omnino parte tuæ petitioni acquieuiſſe aut datæ fidei parũ memor fui
uidear,quod in Moſcouia deſcribẽda, in tui gratiã facere neſcio quis genius prohibuit,
in aliqua ſaltẽ Germanię noſtrę (cuius tu me uniuerſę percurſorem & inſpectorẽ ſcis e
ſtudioſiſsimũ)portiuncula uolui adimplere & alibi neglectũ in utiliore fortaſsis parte
ſarcire. De natali itaq́ meo ac maiorum meorum ſolo & circumiacente patria , de urbe
delicet Egrana uicinaq́ Voitlandia, in ſuſcepti à te operis gratiã,ex meis uarie adhuc d
perſis ac admodũ indigeſtis chartis, quædam tumultuario profecto ac feſtinante ſaltẽ c
mo excepta ac congeſta ad te mitto,quæ ſi tuo opere ac illuſtri fœtura non indigna tibi
debuntur,poteris tu ĳs ad ſuſceptum uolumen tuum Coſmographum, nõ equidẽ illuſtr
dum(quid enim tu meis nugis illuſtrares?) ſed ampliandum ac dilatandum,mea pace au
cter uti:imò non his tantum ſed & alĳs omnibus monumentis,quæ ego plurimis ſine la
ribus,plurimis item longis ac periculoſis peregrinationibus in hoc unum congeſsi, ne
mili clade illa etiam aliquãdo perirent, quemadmodum cum in ſuperiorũ tum uerò eti
noſtrorum temporũ tumultibus,plurima ſcimus poſteritatis notitia digniſsima miſerè
tercidiſſe. Tu qualecunq́ hoc meum, in te & tuum opus nouum, ſtudium, boni conſule
ueri amici omnia officia de Bruſchio tui ſtudioſiſsimo homine audacter tibi pollicere. B
ne uale uir doctiſs. Datæ in Bonis Nariſcorum ſedilibus, Prætorianæ ſeu Aduocatorũ te
ræ oppido,in quo nũc apud clariſsimos parentes uitã agens, monumẽta illa plurima ol
à me collecta in ordinem reddo,menſe Auguſto,anni à nato Chriſto æterni Dei filio 154

De Egra ciuitate in primo Bohemiæ
aditu ſita, G.Bruſchĳ quędam σχεδιαζόμενα.

INter alias Bohemiæ urbes Egra neutiquam infima, nõ quidem intra Bohemicæ ſylu
montana(quæ totum illud regnũ,murorum Babyloniorum inſtar cingunt & ab om
parte clauſum firmiſsime muniunt) ſed ad radices ſaltem eorum montium & ad in
tium ſyluæ,in ueteri Nariſcorum patria,maxime fertili ac longè amœniſsimo agro
ta eſt. Hæc unde originem acceperit aut à quo conſtrui ſit cœpta , de eo nemo certi qui
quam affirmare poteſt. Ratio eius ignorantiæ iſta eſt,quod totam eam urbem Anno d
mini 1270. Maĳ decimo ſexto die,domeſtico & inquilino incendio miſerrime in ciner
collapſam ac uaſtatam eſſe,ex maiorum noſtrorum annotationibus accepimus. Ita ea
bis horribili deflagratione centum ac quinquaginta utriuſque ſexus ciues cum omnibus u
bis priuilegĳs, literis,monumentis ac diuitĳs perĳſſe certum eſt. Hæc ingens calamita
ea etiam ſuſtulit & ex hominum notitia abripuit, quæ in ciuitatis Annalibus de ori
gin

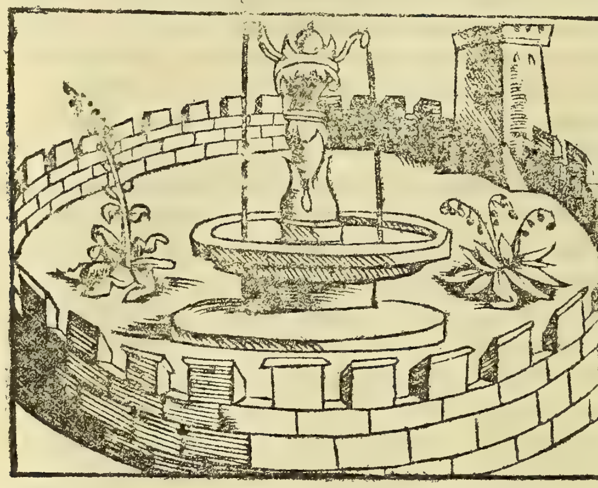
ie & initio ipſius urbis annotata & in faſtos relata fuerunt. In quorundã tamẽ monaſte-
rum uetuſtis & ante 400. annos ſcriptis libris ac monumentis inueni Egranã ciuitatem
:iquitus ad marchiones Vohburgẽſes pertinuiſſe, quos comites ac dominos in Cham,
ıperioris Palatinatus ad Regum amnẽ proximeq; ad ſyluã Bohemicã ſita ciuitate no- *Marchionatus*
natos fuiſſe, ac ſedẽ auitã in Vohenburgo magnifica arce ad Danubium, medio ferè iti- *Vohburgenſis.*
e inter Ingolſtadium & Kelheimium ſita habuiſſe, ex hiſtoriarum & chronicorum penu
nifeſtius eſt quàm ut longa probatione hic opus ſiet. Ego uerò Egram ab ipſis Vohen-
genſibus principibus etiã initio conditã eſſe nõ dubito: unde liquet Egram ante annos
i600. fuiſſe ciuitatẽ non omnino extremæ ſortis. Marchionum enim Vohburgenſium *Origo Egræ.*
nma & nomen annos ante 350 deſiſſe, eorumq; ditionis magnã partem ad Bauariæ du-
deuolutã eſſe, non Auentini tantum diligentis illius Germanicarum rerum inquiſito-
genealogiæ, ſed aliorum etiã chronographorum libri conteſtãtur. Quod uerò Egra ex
ali oppido facta eſt ciuitas imperialis, id ita accidit. Erat Vohenburgius quidam mar-
o & comes in Cham Theobaldus, totã ditionẽ Egranã & omnia circũiacentia loca te-
s, princeps pius & religioſus. Is ſingulari augendæ pietatis Chriſtianæ ſtudio flagrãs,
tus item precibus Loicaridis pientiſs. matris ſuæ in Caſtilienſi cœnobio ſepultæ, con-
ixit anno domini 1134. in agro Egrano nõ procul ab urbe ad Vuonderã fluuiolum, inſi-
em Ciſtertienſis ord. abbatiã, quam appellabat Germanica uoce Vualdſaſſen: appule- *Vualdſaſſen*
enim ibi hæremitæ quidã, qui in uicino nemore tuguriolũ & oratoriũ ſibi cõſtruxerãt, *abbatia.*
oq; in tali ſolitudine uſitato tunc tẽporis pietatis genere ſeruiebãt. Hãc ipſam abbatiã
auit etiã liberaliſsimis prouentibus, nullus parcens ſumptibus, quo & cultum Dei au
et & Deũ ſibi propiciũ redderet. Habebat ille ipſe marchio thori cõſortẽ, Henrici Ba-
orũ ducis filiã Mechtildim, piã ac uitę honeſtate laudatiſsimã fœminã, ex qua ſuſtulit fi
Adelheidim, forma & morum elegãtia, maxime illuſtrem, cuius uirtus cum undiquaq;
ebraretur, petijt eã matrimonij legibus ſibi copulari potentiſsimus princeps Fridericus
erator, quẽ Itali à rufa barba Barbaroſſam, alij Fridericũ primũ, & à patria origine Sue
appellare cõſueuerunt. Nuptiæ regio apparatu in ciuitate Egrana celebratæ ſunt anno
nini 1179. Dos puellæ erat urbs Egra cũ adiacente ditione omni, recensq; cõſtructa ab- *Egra fit Impe-*
a. Sic Egra ex ducali imperialis ciuitas per hoc, etſi poſtea iterũ per Epiſcopum quen- *rialis ciuitas.*
Conſtãtienſem diſciſſum ac diremptum connubium, facta eſſe legit, mãſitq; imperia-
nnis 136. ad annum uſq; Chriſti 1315. quo Ludouicus Bauarus, Ratiſponę in S. Emerani
plo ſepultus, omniũ penè ſacri imperij electorum ac ſtatuum ſententia Rom. Impera-
r eſt deſignatus. Is aũt pontifici & clero Romano inuiſus, mox anathematis fulmine
anne 22. percuſſus excõmunicat ac imperij gubernatione indignus proclamat, aliusq;
geſtione eiuſdem pontificis contra Ludouicum imperij gubernator conſtituit, Fride-
s uidelicet Auſtrius, quem ſibi Romana eccleſia magis propicium ac utiliorem ſubie-
nemq; fore ſperabat. Ex hac diſſenſione, ingens exarſit ac maxime diuturnum ualdeq;
ntum bellum, neuter enim deſignatorum Imperatorũ cedere aut oblatã dignitate ſeſe
icare uolebat. Hoc diſsidiũ durauit per annos 8. integros. Ludouicũ, qui tãdem ſumma *Diſsidium in*
erij potitus Fridericum Auſtrium competitorem ſuum uicit ac per triennium in arce *imperio.*
eſeneck captiuum detinuit, iuuabant imperij electores omnes, exceptis Colonienſi ar
piſcopo & Palatino Rudolpho, Ludouici Bauari Germano fratre: omnes itẽ ciuita-
xceptis Vlma & Argentorato & quibuſdam in Heluetia. Friderico uerò Auſtrio ſup
as ferebant Rom. pontifex, archiepiſcopus & elector Colonienſis, elector Palatinus
lolphus, poſtea à fratre uictore in exiliũ pulſus, inter ciuitates Vlma & Argentina &
æ ex Heluetia, ut ita paratior & copijs penè inſtructior eſſet Fridericus Ludouico. Pu
um eſt autem inter eos uaria fortuna pluribus locis, ſed omnium acerrimè & extremè
o Chriſti 1322. ad Oenum inter Oetingam & Mulndorffum Bauariæ oppida in plani-
Vff der Feben zwiſen dicta, ubi uicit Ludouicus duce Sifrido Schuueppermanno ciue No
ergenſi, uiro præſtrenuo ac bellicoſiſsimo, qui in Caſtel ſuperioris Palatinatus cœ-
io cum tali epigraphe terræ mandatus eſt:

Einem ieden ein ey Dem frommen Schweppermann zwei.

t, Vnum cuique ouum, duo Schuueppermanno honeſto. Ex quo rythmo, quis amor,
pietas fuerit militum ac totius exercitus in ducem ſuũ, deficientibus uictualibus, pul-
colligi & deprehendi poteſt. Ad gerẽdum uerò tam diuturnum bellum, cũ opus eſſet

GG Ludouico

Ludouico Bauaro neruo rerum gerendarum,pecunijs nimirum immenſis pro ſuſtentati
ne numeroſi exercitus.Egrana uerò ciuitas ab alijs imperij urbib.procul diſsita,cū aliq
ties de Bohemorum aliorumq; circumiacētia loca tenentium princip ū iniurijs apud Im
ac ſtatus imperij conqueſta eſſet,cogitauit Ludouicus Imperator quomodo & Egranā u
bem à talibus grauaminibus liberaret, & ſibijpſ etiam in conficiendo argento ad bellu
Egra transfer gerendum cum primis neceſſario,opitularetur.Vrbem igitur Ioanni Bohemorum ac P
tur ab imperio lonorum regi, à quo præcipuè uexata & onerata fuerat,acceptis ab eo 400000.argēti ma
cis hypothecam fecit,anno nimirū dominicæ incarnationis 1315. Per hunc oppigneratio
nis contractum deſijt Egra urbs eſſe imperialis, quæ poſtea regi Bohemorum parere cœ
pit,ut hodie adhuc ſolum Bohemorum regē dominum ſuum agnoſcit,qui quoties in co
ſeſſu Senatus ab aliquo nominatur,toties ad nomen ipſius totus aſſurgere cum ſumma u
neratione ſolet.Fuit itaq; ipſa urbs hoc anno domini 1549. annis 234. Bohemorum hyp
theca. Vnde aquila urbis uetus inſigne (quàm antea liberam geſtabant Egrani) inferic
ſui parte in teſtimonium talis oppignorationis cācellis incluſa eſt, ut in adiecto urbis ic
ne uidere eſt. Ptolemæus in geographico ſuo opere aſsignat Germaniæ urbem quanda
Monoſgadam:eam Bilibaldus Pirckheimerus Egram eſſe aſſerit, quibus uerò coniect
ris inductus,neſcio, nec unquā expiſcari potui nominis huius originē. Credo aūt, quer
admodum aliæ quædam Germaniæ urbes alijs olim appellationib.notæ fuerunt,ita Egr
næ etiam ciuitati fuiſſe olim aliud nomen,de quo diu ſollicite mihi cogitanti per quietē
Saurſtadia. quando oblatum eſt,Saurſtadiam antiquitus fortaſsis è uicinis acidis fontibus dictā fuiſſ

quæ nunc à præterfluente amne dic
tetur Egra, ut hodie Salisburgum u
camus à prętereunte fluuio, quam ar
quitus Iuuauiam eſſe appellatā ſcimu
Tantum de reipub.huius primordijs
mutationibus ſcitur. De ſitu uerò
ędificijs urbis aliquid etiam me dice
amor dulciſsimæ patriæ cogit & imp
lit. Sita autem eſt urbs in amœniſsin
Egræ ſitus amœnus. ualle, ad collem cuius decliui maior c
uitatis pars ſuperædificata incūbit. E
duplici muro fortiſsimo circum qua
aliquibus etiam locis præſertim à fl
mine non ambitis triplici: ampliſsin
item ac muro concluſa foſſa, turribu
uerò plurimis magnifice cincta & co
munita. Dicitur uulgo Bohemica ciuitas non aliam ob cauſam,quàm quòd hypotheca e
regno Bohemico facta,ut ſuprà dictum. Regio ipſa finitima à primo Theodone poter
tiſsimo Bauarorū duce, poſt eiectos ex Bauaria Romanos, Nariſcis,ut eā excolerēt & i
colerent,conceſſa & adſignata eſt:inde hodie adhuc Nariſcorum terra uel ager, Germa

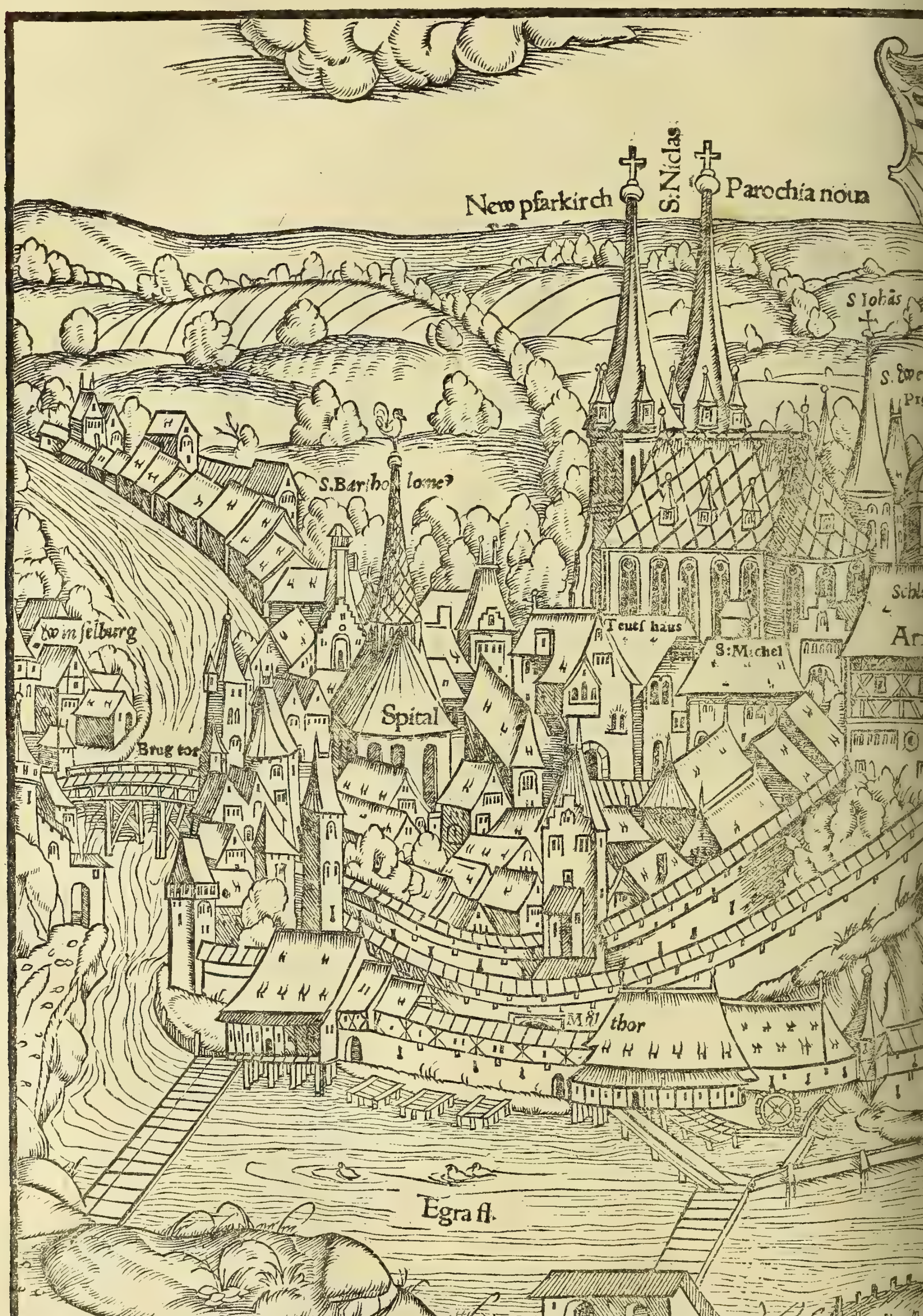
ca uerò & corrupta uoce Nariſgauia uel Nor
gauia dici ſolet. Ciuitas ipſa promulſide,poti
ne ex melle collecta per totam Germaniam cel
bris famoſa eſt. Hæc potio nullibi precioſior n
Promulſis. libi ſalubrior coquitur. Fluuiū eiuſdē nominis
monte Pinifero ortum habet ampliſsimū ac nau
gabilem ad meridiem ferè, uerſus quam plaga
arx etiam urbis condita eſt, quæ ſuas quoque ſi
gulares munitiōes, muros, foſſas ac turres hab
Eſt in urbe magnificum templum S.Nicolai cu
duabus altis ac oriēti ſoli obuerſis turribus. Hu
templo uicina ac pene contigua eſt magnifica c
mus Teutonicorum fratrum. Eſt in ea ipſa al
etiam Cruciferorum ac Stelliferorum domus X
nodochio cōtigua.Sunt & Ciſtertienſium,Fra
ciſcanorun

CIVITAS EGRANA

ab Egra fluuio iuxta quem locatur ſic dicta,

miſſa in ſua pictura ex regno Bohemiæ, cui hodie paret, ab Egranenſi prudentiſs. Senatu ad me S. Munſterum, inſtigatore doctiſsimo uiro & poëta laureato Gaſparo Bruſchio. Hîc tibi lector ob oculos ponitur, ut uideas quo animo memoratus Senatus affectus ſit ad bonas literas, qui & ipſe pulchre ſuo reſpondere uoluit officio, & poſteris indicare, quo ad urbem ſuam celebrandam flagraret amore.

Egrana ciuitas olim de imperio Roma

odie uero regno Bohemiæ ſubiecta.

ciſcanorum ac Prędicatorũ amœniſsima ac pulcherrima tẽpla atq; cœnobia. Eſt & uirgi-
nũ Deo dicatarum & ſub Abbatiſſa militantiũ ampliſsimũ monaſterium ad S.Clarã.Ve-
tus itẽ Parrochia S.Ioannis prope Prytaniũ: Phanũ item Beatæ uirginis,quod Iudęorum
ſcholam ac ſynagogam fuiſſe Hebraicæ ac Chaldaicæ templi inſcriptiones adhuc hodie
edocent & cõteſtant.Habet præterea hęc urbs ſpacioſiſsimũ ac ampliſsimũ forũ,cui aſtat
Curia Senatoria. curia Senatoria inſignis,in cuius frõte urbis & regni Bohemici inſignia depicta ſunt,Hęc
curia Caroli V.Imp.Rom.auguſtiſs.anno domini 1547.habitatio ac ſedes erat,cum ibi col
lectis exercitus ſui copijs mox inde in Saxoniã omne belli pondus deportaret. Curia hæc
ſex pclaras habet aulas uel hypocauſta pro diuerſis actionib. & cauſis,& ſex alia pro rei-
pub.miniſtris cõdita.Sacellũ uerò etiã inſigne, S.Trinitati dedicatũ. Sigillũ quo Senatus
utit eſt regia perſona ad umbilicũ uſq; effigiata,dextra enſem,ſiniſtra regale ſceptrũ ferẽs:
Senatus Egrenſis. ſub qua integra aquila liberis ac explicitis alis cõſpicit.Integrũ & magnum Senatũ cõſti-
tuũt ueteri Rom.more uiri centũ,ex quib.nouẽdecim de antiquiſsimis ſunt urbis famılijs,
patricio ſanguine nati.Tredecim alij uocant iudices & ſcabini:& hi ius dicunt nõ ex ſcri-
ptis legibus,ſed ex receptis ac lõgo uſu cõprobatis reipub.Egranæ cõſuetudinibus.Reli-
quos ſexaginta octo Senatores,plebeios uocãt.Ex nouemdecim illis patricijs ſolent eligi
quatuor cõſules.Hi erãt quo hęc ſcripſi tẽpore nobiles ac prudentiſs.uiri. Clemẽs Buchel
bergerus ueteri maiorũ nobilitate & ſplendore celebris, Erhardus Vuernherus,ſuperio-
re anno à Rom.Hungariæ ac Bohemiæ rege nobilitatus,omniũ eruditione aliqua pſtantiũ
incõparabilis fautor ac Mœcenas,Michaël Fontanus & Nicolaus Keslerus ſapiẽtia & re
rũ uſu maximi,q̊s clariſs.uiros Deus opt.max.honeſtiſsimę Egranæ reipub.diutiſsime ſer
uet ſaluos & incolumes. A' Senatus Egrani cõſtitutionib.ac latis ſentẽtijs nemini integrũ
aut liberũ eſt appellare uel ad ſuperiorẽ magiſtratũ prouocare.Si quis uerò in Senatũ actio
nem inſtituat,Egrani nulli cõparent aut reſpondent,niſi corã ipſo Bohemorũ rege.Habet
urbs ſuas quoq; magnificas ædes frumẽtarias,easq; omni frumentorũ atq; leguminũ gene
re refertiſsimas:armamentariũ,itẽ omni bellicorũ inſtrumentorũ apparatu inſtructiſsimũ:
molendinas uerò intra muros duas,extra mœnia tres:duo itẽ Xenodochia,quorũ alterum
12.fratrũ domus appellari ſolet,diuæ uirginis rotundo ac ornatiſs. ſacello cõtiguũ.Balnea
publica quatuor, portas maiores tres, minores & oneratis paluſtris nõ peruias totidẽ, per
quas Cõſules in reipub.negocijs peregre profecti,nocturni tẽporibus introduci in urbẽ ſo
lẽt:nemo alius noctu ibi intromittit,imò ne cõſul quidẽ ipſe,ſi in priuatis negocijs ab fue-
rit.Inter portas maiores una eſt,pontis porta nuncupata, à ponte ligneo & fortiſsimo,quo
Seurling fons acidus. utraq; Egræ fluminis ripa connectitur,ante iſtã portã eſt non procul ab urbe nobiliſs.fons
acidus uulgo der Seyerling dictus,cuius aqua ſalubris ac guſtui delectabilis, æſtiuo tẽpore
ab utriuſq; ſexus iuuentute quotidie cateruatim prodeunte paruis urceolis in urbẽ portari
ac ibi laborãti plebeculæ uendi ſolet. Eſt ante eandem portam ultra flumen ampliſsimum
& præclaris ædificijs ornatum ſuburbium, in quo magna coriariorum turba habitat, quo-
rum labores plurimum commendantur,& in utranq; Pannoniam aliasq; finitimas prouin-
cias innumeris plauſtris auehuntur.Habet Egrana ciuitas duo alia præterea ſuburbia ma
xima,quorum unum tres habet ſpacioſas ac inſignes plateas,ac ad unam quamq; plateam
munitiſs.portas.Alterum habet duos uicos ac totidem portas, utrunq; ampliſs.etiam foſ-
ſas,quibus nocturnis temporibus ab omni uiolentia muniti ſunt & tuti, qui illa ipſa ſub-
urbia inhabitãt. Eſt aũt diues & opulenta ciuitas Egra,habẽs circa ſe præcipua fertilitate
luxuriantẽ ditiunculã,quã Egranã ab urbis nomine uocãt. In ea habet S.P.Q.Egranus ar-
ces 12.pagos inſignes plurimos ac aliud oppidum Raduuitz,aut alij appellãt Reuuitzium,
trib. lapidibus ab urbe ad Coſſeniũ montẽ ac fluuiolum ſitũ.Habet hæc ipſa urbs ſuã etiã
Moneta Egrana. propriã monetã,eam uerò tam exigui momẽti ut 4.Egranę monetę obuli,conſtituant unũ
tãtum nummũ Noribergenſ.aut Frãcicum.Hęc moneta tãtũ in Egrana ditione ualet. Re-
gia arx de qua ſuprà dictũ ad meridionalem plagã ſpectat:in ea ſolet regiæ maieſtat.nomi
ne reſidere Burggrauius uel præſes Egranus. In eius arcis ingreſſu aſtat altiſs.ac fului co-
loris fortiſs. turris, quę ciuitatẽ ſpectat.In ipſa arce ſunt duo pulcherrima ſacella S.Marti-
no & diuę Vrſulę dicata, quorũ alterũ alteri ſuperędificatũ marmoreis ſingulisq; ex uno
ſaltẽ ſaxo factis columnis fulcitum eſt. Extra urbis muros ſunt recte è regione dictæ arcis
fragmenta adhuc muri uidelicet firmiſsimi cũ foſsis ac propugnaculis alterius cuiuſdã ue-
tuſtæ arcis Vuinſelburgi dictæ. Has duas arces interfluit ampliſsimo alueo fluuius Egra.

3reuiter tota urbs ornatiſsima tota pulcherrima eſt, intus pulchris ædificijs ciuili popu/
magnificis ac eximia uirtute prȩſtantibus uiris, illuſtris, foris uerò amœniſsimis ac fœ/
ndiſsimis hortis & agris, uarijsq; pomorum generibus ac piſcoſo flumine luxurians. *Voytlandia à*
oximè adiacens prouincia uarijs hodie dynaſtijs conſtãs, Voytlandia eſt, quæ ab Aenea *Germanica uo*
luio olim Aduocatorum & prætoriana terra dicta, nõ erat ducatus quidem integer, ſed *ce Fout.*
atuor tantum Baronum, quos Prætores Romani imperij antiquitus ac potentiſsimi mo
ſterij in Quendelnburg Aduocatos fuiſſe inuenio, patria ac ditio, dominorũ uidelicet
Veyda, Gera, Gretzio ac Plauhen. Ita ut quicquid oppidorum, caſtrorum, cœnobiorũ,

ac pagorum his Baronibus ſubeſſet, imperij
uidelicet prætoribus, quos ea regio Germa/
nica uoce Voyt appellare cõſueuit, id Voyt *Curia zum*
landia quaſi prȩtorũ terra nuncupare. Huius *hoff.*
prouinciæ celebriora oppida hæc ferè ſunt
Curia Regnitiana, à præterfluentibus flu/
uiolis ac in Salam ibi cadentibus dicta, ciui/
tas ampla ac populoſa, magnifico S. Mi/
chaëlis templo ac potentiſs. monialium cœ/
nobio, duobus item opulentiſsimis Xeno/
dochijs conſpicua, Voitlandiæ olim caput
ac Baronum de Vueida, hodie marchionum
Brandenburgenſium. Plauhenium ciuitas
& arx, Olſenitzium oppidum cum adiacen/
te arce Voytsbergenſi, quàm à Druſo quo/
dam ſiue Romano ſiue alio conditam eſſe,
à qua item toti regioni nomẽ hoc initio con
iſſe & inditum eſſe, ex duobus uerſiculis colligitur, qui tales ſunt:

Caſtra locans Druſus hic prætoria nomina monti
Fecit, poſteritas ſeruat & ipſa ſibi.

His uerſibus ab inepto quodam præfecto ſublatis, Germanicum epigramma tale ſub/
utum ac ſaxo inciſum legitur.

Druſus der Rômiſch uogt,
Doer krieg inß Teütſch landen pflag,
Von dem das gantz vmligend land,
Bawet diſen berg in der not
Voytsberg heiſst er auff diſen tag.
Ward allenthalb das Voytland genant.

Reliqua oppida ad Voytlandiam pertinentia, ſunt: Adorffum, Vueidonium pulchrum
pidum cum adiacentibus quibuſdam cœnobijs, Milfurto & Corona alba, Gerouium,
hletzium & quicquid eſt locorum inter Curiam & Cygneam ad Helleſtram amnem ſi/
n. Huic ferè toti tractui prȩſidet ac imperat nunc illuſtriſsimus princeps, dominus Hen *Dux nouus*
us Burggrauius Miſnenſis ac dominus in Plauhen, regni Bohemici ſupremus Cancel/ *Henricus.*
ius, nuper à potentiſs. fratribus ducis, Carolo V. Imp. ac Ferdinando rege Rom. ad du/
em dignitatem euectus ac magna parte eiuſdem regionis (quam antea Saxoniæ elector *Mons pinifer,*
ſsidebat) donatus. Habet Voytlandia in ſua uicinia celebrem illum ac famoſiſs. mon/ *uulgo Vichtels*
n, quem Piniferum uocant. 4. fluuiorum ad 4. mundi cardines naturæ maieſtate perma/ *berg.*
ntium, Egræ uidelicet, Mœni, Nabi ac Salæ ampliſsimum parentem ac magnã Germa/
partem inundantum. Egra enim Egranam ditiunculam ac Bohemiam irrigans finito
milliariũ curſu, prope Litomerizium regiam in Bohemia urbem Albi infunditur. Mœ/
s Voytlandiæ montana & totã orientalem Franciã perfluens ac multas prȩclaras utriuſ/
e regionis ciuitates præterfluens prope Moguntiam cum Rheno cõfluit. Nabus per ſu
riorẽ Palatinatũ ad Bauariã deſcendens ſuper Ratiſponã cum Danubio coit. Sala lõgo
rſu Voytlandiã, Miſniam, Thuringiã ac Saxoniã perambulans, ampliſsimo alueo tri/
s à Magdeburgo lapidibus prope oppidum Kalb et Dei gratiæ uulgo Gotsgnad cœno
um ampliſs. in Albim influit. De his prouincijs & earum comitatibus ac ducatibus poſ/
m multa tibi clariſsime Munſtere cõmunicare, ſi chartas meas indigeſtas adhuc euolue/
ac in ordinem redegero, quod aliquando fiet. Tu hæc pauca interim boni conſule & in
neſtiſs. tuo conatu ſtrenue progredere, quẽ tibi æternus pater domini noſtri Ieſu Chriſti
tunet, teq; nobis diutiſsime ſeruet incolumẽ ac ſuperſtitẽ, Amẽ. Tuus ex aſſe Bruſchius.

Quando

Quando Bohemia euecta in Regnum.

ANno Chriſti 1086. apud Moguntiam in conc
principum ab Imperatore Henrico eius nom
quarto Vratislaus rex declaratur, Morauor
gno, quod antea extinctũ fuerat, & in Bohe
translato, Polonia, Schleſia, Luſacia, Morauia, Boher
rum regno adiectæ. Gilbertus Treuirorum archiepiſ
pus cum eo Pragam miſſus, qui coram prouincialibus
gẽ inungeret, regalibusq́ adornaret inſignibus. Id eo
anno factum, acclamãte populo, Vratislao regi ſalus,
nor atq; uictoria. Suatana quoq; regina cum eo coron
Poſt hunc Vratislaum quidam ſcribunt pluribus anni
terregnum fuiſſe. Nã Conradum fratrem eius ac dei
Vratislai filios non regis ſed ducis tantum nomine u
tanquã regni decus homini non prouinciæ datum fui
Tæduit etiã populum libertati aſſuetum, adorare reg
ſupra ſe dominum uenerari regem, uitæ & mortis fer
tem arbitrium, temperabãt factum dominãtis, ut ducem potius haberent quàm regẽ. Q
Dux præ rege & principes ipſi regis nomine & dignitate temperantes, ſatis habuere dici duces Bohe
amatur. rum. Verum Vladislaus quarto loco natus à nouiſsimo rege, cũ militaret Imp. Frid. tũ
diolanũ oppugnãti, ibiq́ operã nauaret pręcipuã, Imp. remunerationis loco ei coronã i
poſuit, regẽq́ Rom. imperij ſocium appellauit, & ita auctum dignitate, remiſit in reg
deditq́ illi quæ ferret inſignia in clypeo, rubrum leonẽ caudę bifurcatæ in campo cãdi

Religio Chriſtiana apud Bohemos in ſectas ſcinditur.

INitium diſſenſionis Bohemorum, fuit ſimultas ſcholaſticorũ. Nã cum Imp. Caro
anno Chriſti 1370. publicũ Pragæ gymnaſiũ collocaſſet, idq́ ſumma cura ad bonũ
dum prouexiſſet, cum eſſet imperator in tãtis reipub. curis maximo affectu deditu
teris, aderat aliquãdo diſputantibus in philoſophia magiſtris, & captus altercatio
dulcedine permãſit auſcultãs in quartã horã. Cum ab aulicis admonerẽt, eſſe iã dudum
næ tempus, quòd faſtidio premerentur rixoſarum diſputationum, ille reſpondit: Vos c
nã quæritote, iſte meus cibus, audire de literis, exuperat omnę ciborũ deſideriũ. In hoc g
mnaſio, cũ Teutonici Bohemis pręualuiſſe uiderent, indoluere Bohemi quòd ab aduer
Ioannes Vui- ſuperarent. Ex quibus quidã Ioannis Vuicklef librũ cõparauit, in quo de iure diuino,
ckleff. cleſiaſtico, & ciuili, deq́ eccleſia & clero multa diſſeruntur. Hunc Pragæ intulit & ex
ſumptis argumentis, Bohemi Teutones fatigarũt. Multæ quoq; cõtentiones, multa con
tia & inter iuuenes aliquãdo homicidia fiebãt. Teutones hoc uidẽtes & locũ ſibi parãt
ſupra duo millia, uno die abierunt anno Chriſti 1408. triũ dierũ itinere pergentes, Lipſe
ſem ſcholã iam impetrato priuilegio erexerunt. Ioãnes Hus tunc emicuit, uir obſcuro l
Lipſenſis ſcho co natus, ex uilla Hus, quod anſerẽ ſonat, cognomen mutuatus. Hic cum eſſet per acri i
la. genio & lingua ſatis diſertus, Ioannem Vuiclephum extulit apud populum, aſſerens
cũ ex hac luce migraret, in eum cupere locum peruenire, quẽ Vuiclefus teneret. Huius d
Articuli Bohe- ctrinam Bohemi renouarunt, habetq́ ſequentes articulos. Redigunt Romanum ponti
morum. ficem in ordinẽ, neq; eam cæteris antiſtitibus eſſe auguſtiorem ac uenerabiliorem, inter ſ
cerdotes nullum diſcrimen ducentes. Presbyterum non dignitatẽ ſed uitæ meritum effic
cere potiorem. Animas corporibus excedentes aut in ęternas è ueſtigio pœnas demerg
aut perpetua conſequi gaudia. Purgatoriũ ignem non inueniri quo aliquando expientu
Stultum arbitrantur defunctis parentare, auaritiæ ſacerdotalis inuentum eſſe. Dei opt
mi maximi, diuorumq́ ſimulachra è medio tollunt. Aquarum palmarumq́ ac cæteraru
rerum benedictiones irrident. Mendicantiũ religiones, malos dæmones inueniſſe. Sace
dotes pauperes eſſe debere, ſola eleemoſina contentos, non opes, nõ pecuniam poſsider

Liberar

ꝯeram cuiquam uerbi Dei prędicationem patere, Nullum capitale peccatum, quantũuis
ioris mali uitandi gratia tolerandum. Qui mortalis culpæ reus ſit, eum iudicant neq; de
e ſeculari, neq; eccleſiaſtica dignitate potiri, nec etiam parendum eſſe ei. Confirmatio
n & extremam unctionẽ inter eccleſiæ ſacramenta minime contineri. Auricularẽ con-
ſionẽ nugacẽ & ſuperuacuam eſſe, ſufficere in cubili, aut alio ſecreto loco ſua quenque
o peccata cõfiteri. Baptiſma fluuialis undæ nulla interiecta ſacri olei mixtura recipien
n. Cœmiteriorum inanem uſum, quæſtus tantummodo cauſa repertum, quacũq; tegan
tellure humana corpora nihil diſtare. Templum Dei latè patentis ipſum mũdum eſſe,
ırtare maieſtatem qui eccleſias, monaſteria, oratoriaq; conſiſtuunt. Sacerdotales ue-
;, altariũ ornamenta pallas, corporalia, calices, patinas, uaſa huiuſmodi nil habere mo-
nti, ſacerdotum quocunq; loco, quocunq; tempore ſacrũ Chriſti corpus conficere poſ
X petentibus miniſtrare, ſufficere ſi uerba ſacramentalia tantum dicat: itẽ ſuffragia ſan
rum in cœlis cum Chriſto regnantium fruſtra impetrari. In canonicis horis cantandis
endiſq; fruſtra tempus teri. Nullo die ab opere ceſſandum eſſe exiſtimãt, quàm quæ do
iica nunc appellatur. Celebritates ſanctorum reijciendas. Ieiunijs quoq; ab eccleſia in-
ıtis nihil ineſſe meriti. Sunt etiam qui dicunt Bohemorum ſacerdotes infantibus ipſis *Adamitæ.*
:unctis alijs indifferenter ſub utraq; ſpecie corpus Chriſti miniſtrare. Deinde ſuperue-
ıs Picardus quidam ex Gallia gentem alio delirio dementaſſe dicitur: nam cõtractam
ɔrum ac mulierum plebem, nudam incedere iuſsit, commonefaciens ſcilicet eos primæ
ocẽtiæ & requirens tam purũ in homine animũ, qualem primi parentes in paradiſo ha-
:runt. Hęc cum ſyncera mente, ſed imprudenter doceret, autor fuit omnis licentiæ, un-
ɔublica & mixta ſubſecuta eſt Venus. Cito tamen abolita fuit ſecta illa. Adſcribit illis
ɔq; quòd ſubterranea habuerint loca, unde & Grubenheimeri uulgo dicti ſunt, ubi ſa-
ſua faciebant, inter quæ quũ à ſacerdote pro more illud Geneſis pronunciaretur, Cre-
: & multiplicamini ac replete terram, lumina quæ ibi habebantur continuo omnia ex-
guebantur, & tunc neq; ætatis ulla neq; ſanguinis reuerentia promiſcuè uiri, & inquam
iq; per tenebras incidit, mulieres cognoſcebant, & peracto ſcelere quum in locũ ſuum
ſque ſe recepiſſet, luminaria rurſus incendebantur & ſacrum peragebatur. Sunt tamen
excuſant hos homines, aſſerentes nunquam tantum inter eos deprehenſam impuden-
n, ſaltem publicam, ut tale quid in ſuis cõuentibus attentarint. Si priuati quidam talem
ɔietatem exercere conati ſunt, ſicut & noſtro æuo quidam anabaptiſtæ ſimili ſcelerẽ
nentati ſunt, id non poſſe hominum communitati imputari.

Bohemi uocantur ad Concilium Conſtantienſe.

DVm hæc apud Bohemos aguntur, generale Concilium apud Conſtantiã cogit,
in quo de rebus Bohemicis ſermo habitus, patres ſuadente Sigiſmundo Impe-
ratore, Ioannem & Hieronymũ Hus ad ſynodũ euocarunt, qui tunc ceteris eiuſ
dem regni doctiores habebant, erantq; populi ductores. Venerũt intrepidi am

bo, parati ſua defendere. Ioannes ætate &
autoritate maior habit9, doctrina ac facun
dia ſuperior Hieronymus. Rogauerunt
patres utrunque, ne plus ſapere quàm ec-
cleſia uellent, ſed ſaperent ad ſobrieta-
tem, peregrinas opiniones relinquerẽt, in-
genia ſua, quæ quidem eſſent nobiliſsima,
Vuickleuitarum inſania nõ fœdarent &c.
Cum conſtantes in ſua perſeuerarent ſen-
tentia, Ioannes prior ut hæreticus ad mor- *Comburuntur*
tem iudicatus & combuſtus eſt. Hiero- *Ioãnes & Hie-*
nymus diu poſtea in uinculis habitus, *ronymus Hus.*
quum immutabilem haberet animum, pa-
ri ſupplicio eſt affectus. Bohemi ubi au-
diunt exitium ſuorũ magiſtrorum, furere
incipiunt, concurrunt, ſæuiunt, eccleſias &

omnia ſternunt obuia. Obſidentur ciuitates, coguntur in ſectam, ni cõſentiant uaſtan
Trucidantur mortales, ſine diſcrimine ordinis, ſexus & ætatis. Latius ſerpit malum, fo
educunt armati exercitus, Romanorum rex Sigiſmũdus imploratur, tardius uenit. Inte
illi ſæuiunt & creſcunt, robore & numero, concurſuq; facto, monaſteria & omnia relig
num loca à fundamentis euertunt, infeſti ante omnia fratribus Prædicatoribus & Minc
bus, quorum opera perijſſe magiſtrum ſuum Conſtantiæ queruntur. Magnam Chriſti
Bohemi bella excitant. ſanguinis uim profuderunt, monachos interfecerunt, moniales ſtuprauerunt, & alia h
renda mala perpetrauerũt, nedum in Bohemia ſed & extra. Multa tum ac uaria prælia f
facta in gentem furibundam. Duces Saxoniæ, marchiones de Miſnia, Colonienſis, Tr
renſis, Maguntinus Archiepiſcopi, aliquando diuiſum, quandoq; iunctis agminib. in B
hemos ſunt inuecti ſine magno fructu. Fridericus quoq; & Vuilhelmus Miſniæ march
nes ualidum in eos exercitum produxere, & tranſitis montibus hoſtibus occurrerunt
gnaq; facta cęde eos in fugam uerterunt. Anno 1427. Bohemi tantũ excreuerunt in arm
rum peritia ſimul & audacia, ut in Auſtriã ad uicina Viennæ graſſantes peruenirẽt, om
igne & ferro fœdantes. Incenſa oppida, euerſæ urbes, deiectæ arces. Ducunt deinde M
rauiam, Sleſiamq;, nulli ſexui, ętati uel ordini deferunt, peruagantur Miſniam & Luſa
magnamq; crudelitatem exercent in clericos & monachos. Idem egerũt anno Chriſti 14
ſolita rabie & noua immanitate Sleſiam debachantes. Peruaſit metus Bohemorum om
Germaniæ prouincias, quando nihil erat inuium tantæ ferocitati. Vnde factum eſt, ut o
nes ubiq; urbes nouis ſe foſſatis & propugnaculis communirent: Erfordia, Iena, Mag
burgum, Brunſuigum, Luneburgum &c. Quo tempore cũ ageretur 1431. annus Sigiſm
dus Cæſar magnum agebat Nurenbergæ conuentum principum, & conuenit inter om
ut in proximam ęſtatem generalis fieret expeditio in Huſsitas, in eam rem cruciata præ
cabatur. Magno conatu res inchoata, non tam lætos habuit exitus quàm alacres. An
1434. Bohemiæ barones & proceres magna parte catholici, collecto magno agmine, ar
Huſsitas cogere cœperunt, ut ad matrem eccleſiam remigrarent, profectiq; Pragam in
miſsi ſunt in urbem ueterem, quam magna parte tenuere Teutonici fideles cum aliqua
parte Bohemorum. Primo mane, qui fuit dies dominicæ aſcenſionis nouã ciuitatem, c
redundabat Huſsitis, inuadunt, nihil tum formidantem, oppugnaturq; ab urbe ueteri n
Cruciata cõtra Bohemos. ua ciuitas, & magno impetu incurrunt catholici, ſæuiunt ſine diſcrimine in omnem or
nem, ætatẽ & ſexum: nec illi ſegniter ſe tuentur. Ferunt eo die ad duo & uiginti millia H
ſitarum concidiſſe: magna ibi præda, quæ per multos annos ex uicinis prouincijs & ur
bus conuecta fuit. Profecti autem catholici cum copijs ſuis ad oppida & arces Huſsita
exturbauerunt eos, ſed non omnino potuerunt eos delere. Laborarunt reges, princip
pontifices & alij magnates, ut Bohemos reducerent à ſuis opinionibus, uocabantur eti
ad Concilium Baſilienſe & monebantur ut cantum & reliquas ceremonias eccleſiaſtic
ſacerdotum conſecrationes, diuorum imagines, aquæ & ſalis benedictiones, altarium
namenta & ſimilia rurſum in ſuis eccleſijs inſtituerent, reliquisq; eccleſijs conformes fi
cerent: & quidem aliqui in his obtemperabant eis, alij autem iſta nedum pro rebus pue
libus uerum & pro nociuis habebant, utpote quæ à Deo abducerent & à fiducia ipſa in
lum redemptorem ponenda.

Regum & ducum Bohemiæ
genealogia.

Recitauimus ſupra aliquot ducum nomina, qui à Zechio uſq; ad Chriſtianiſmi ſuſ
ptionem præfuiſſe traduntur, nunc eos ſuo ordine deſcribemus, qui poſt ſuſceptam Ch
ſti fidem rerum in Bohemia ſunt potiti. Variant autem quorundam nomina
apud autores, ut quem Pius Zechium, Krantzius eundem Ze-
thum uocat. Sic quem ille Primiſlaum appellat,
cum iſte Prinslaum uocat.

Borſinc

- 1 ...orſinous primus, Chriſtianus dux
  - 2 Vradiſlaus
    - 3 Boliſlaus parricida
      - Stratiquas
      - Milada monialis
      - 4 Boleſlaus
        - 5 Boleſlaus
          - 6 Iamires
          - Vdalricus.
            - 7 Biſertiſlaus obijt 1052.
    - Vuentzlaus à fratre occiſus
  - Spitigneus

Borſinous decimus fuit dux ex primo Zechio, ſubijtque lauacrum regenerationis ſub
rnulpho Imperatore. Suſtulit ex Ludmilla uxore duos filios, Spitigneum et Vradiſlaũ.
rimus moriens ſine filijs, fratri principatũ reliquit. 2 Vradiſlaus moriẽs reliquit duos
ios Vuentzlaum & Boliſlaum, diſsimili uirtute adoleſcentes. Vuentzlaum inſtituit in
ætate Chriſtiana mulier Ludmilla auia eius, & Boliſlaũ Drahomitia mater eius, mulier
pia. De Vuentzeslao hæc referuntur: Potus cibique parciſsimus fuit, corporis maieſtate
corus, uirginitatem ad ultimum uitæ ſeruauit, diuina officia nunquam neglexit & incre
bili deuotione fidem Chriſti ambiebat, qui propter nomẽ eius mira populi charitate atque
miratione celebratur. Sed quanto cæteris acceptior erat, tanto acrius in ſe odium fratris
atrisque concitabat, ac propterea licet dimittere ſeculum deſtinaſſet, hoſtes eius impatien
s moræ, piam principis intentionem ſcelere præueniunt. Fit conuiuium apud fratrẽ, ma-
iubente uocatur Vuentzeslaus, ingreſſusque ille, fratris manu percuſſus interijt, trãslatus *Diuus Vuenceslaus.*
meliorem uitam. 3 Boleslaus morbo aſſumptus poſt parricidium interijt, atque mater
is tanti ſceleris incitatrix, fertur apud arcem Pragenſem terræ hiatu abſorpta. 4. Bo-
laus patruo quàm patri ſimilior, Deo deuotus, hominibus iuſtus, ut erat, apparebat, 20.
cleſias erexit. Stratiquas uerò dum ad epiſcopatũ eligitur, cõtempſit, quòd non is quem
poſceret, locus uideretur. Inde uerò cum alium locũ ambiret & ab archiepiſc. Maguntí
conſecraretur, arreptus à dæmonio infelicem exhalauit animam. Porro Milada ſoror
ris imbuta literis, autoritate Rom. pontif. monaſteriũ S. Georgij in arce Pragenſi con-
uxit, ibique ſacerdos conſecrata eſt. Eadem quoque S. Viti ædem à Vuenceslao fundatam,
pontificalẽ eleuari obtinuit. Ditimarus natione Saxo primus fuit Epiſcopus, cui Adel *Primus Epiſcopus Pragenſis*
tus Bohemus ſucceſsit. 5 Boleslaus. Hunc alij Vdalrici & Iamiris fratrem faciunt.
bus Bohemicis tum ſuberat inſignis ciuitas Cracouia: at Meſco dux Poloniæ contem-
Bohemi adoleſcentia Cracouiã intercepit, ſuoque iuri ſubdidit. Venitur ob eam rem ad
ue bellum, multa inuicẽ irrogantur ferro & flammis incõmoda. Demum dum mutuum
loquium inter principes inſtituitur, & Bohemus minus cauit inſidias, à Polone Meſco
opprimitur. Alij ſcribunt Boleslaum prope Cracouiam in cõuiuio captum, luminibus
uatum, & comites eius crudeliter necatos. Reliquit aũt iſte Boleslaus duos filios, aut ſe
ndum alios fratres, Iamirẽ & Vdalricũ, mortuusque eſt anno 1030. Annales Poloniæ lon-
aliter ſentiũt de Cracouiæ à Bohemis & Bohemiæ à Polonis ſubiugatione, nẽpe Boles
m ducẽ, & deinde primũ regẽ Poloniæ, Poloniã liberaſſe ab omni externa iuriſdictio-
& inſuper multas alias terras ſuo ſubieciſſe imperio, ſed quas ignauus filius eius Meſ-
poſt ipſum rurſum perdidit: quin & Biſetislaus dux Bohemiæ ingreſſus Poloniam, il-
miſere uaſtauit, donec Caſimirus monachus uocatus ad regnum Poloniæ, ducem Bo
niæ ad homagium coẽgit. Poſtea uerò deſinente regno Poloniæ cœpit regnum Bohe-
e, ſicque per uices hęc duo regna aliquãdiu mutuo ſibi fuerũt exitio. 6 Iamires. Alij ap-
lant eũ Ianurẽ fuitque natu maior & ſucceſsit patri in ditione. Vdalricus uerò amplexus
itiã, ſequebatur regẽ Romanorum Henricũ ſanctũ. Et cũ audiret patriã à Polonis labo
e, impetrata à rege uenia, Bohemiã repetiuit, & magno labore repreſsis hoſtibus, fratrẽ
no non idoneũ excæcauit, ipſeque præfuit magna cum laude. Expugnauit quoque Meſco
Pragam ciuitatẽ, Viſſegradum autem arcem, in qua erat dux Iamirus, expugnare ne- *Praga à Polonis expugnatur.*
uit. Interim Vlricus congregato exercitu, ſubito irruit in Polonos qui Pragam occupa-
ant, & occidit multos. Euaſit tamẽ Meſco cũ paucis in Poloniam. 7 Biſetislaus & ab
s Bizetislaus, quum adoleuiſſet, Iutham Ottonis Imperatoris ſecundi filiam, quę apud

Raptus regiæ uirginis. Ratiſponam in monaſterio nutriebať,quãuis nunquã uidiſſet ſola fama commotus u
puit,ſolusq́; cũ illa ad patrẽ perrexit,comitibus uelocitatẽ eius nequeuntibus aſſeq ab
peratore ex fuga retractis atq; occiſis.Non improbauit pater Vdalricus factum,ſed ad
ratus audaciam, tantum ſe filium genuiſſe gauiſus,matrimoniũ cum rapta in Morauia
lebrari mandauit,tanto prẹſtantiorẽ filium ẹſtimans , quãto nobilius eſt Imperatoris c
uillici filiam amauiſſe.Pater autem puellæ incõparabile nefas deteſtatus,quòd auderet
imperio ſubiectus,tantã irrogare Imperatori domino ſuo iniuriã, iureiurãdo affirmat
ercitum in Bohemiam ducturum,terram malis affecturum,ſibiq́; ſedem in medio regni
locaturum.Statimq́; cũ exercitu Bohemiam inſtar torrentis cuncta ſecũ rapientis ingr
tut.Contra Vdalricus filiusq́; caſtra mouent. Iam duo exercitus ad iactum teli cõuener
tum Iutha cuius ex iniuria bellum ortum,crinibus ſparſis,ſciſſa unguibus facie, uicto p
culorũ magnitudine muliebri pauore,auſa telis ſeſe inferre uolantibus, inter primas ac
Oratio filiæ ad patrem. proſiliens patris alloquiũ priuſquã furor ardeat amplior expoſcit.Quo impetrato,Fate

inquit pater,iuſtum te bellũ mouiſſe, cuius filia rapta eſt,illumq́; pœna dignum qui te contempſit, niſi compuliſſet amor,cuius cæca cõſilia ſẹpe ueniã meruêre. Sed age obſecro,pone ante oculos quem armis inſequaris: gener tuus mihi maritus cui tantopere iraſceris,& fortaſſe nepos tuꝰ eius filius in uentre meo conceptus eſt. Parce oro filiæ,parce nepoti,patrem illi mihi uirũ dimitte. Nõ eſt degener maritus,nec ſolui conſummatũ matrimonium Rom.eccleſia ſinit : nec tibi uictoriæ poteſtas eſt:utriq; uires,utrique belli artes ſuppetunt. Mars dubius caſum reſpicit.Ne obſecro pater,mei cauſa tantam militiam morti obijcito: parce c

Iuramentũ impium non ſeruandum. ego prior læſa,peperci.Illachrimatus pater audita filia, facturumq́; ſe quod illa uellet n
obſtaret iuramentum.Tum Iutha.Et maritus,inquit meus,iureiurando aſtrictus eſt,Te
toniam armis laceſcere,ſed uana religio,quæ,ſceleri locum,facit. Vim criminib. ſacram
ta non addunt,Inueni tamen ſi libet uiã,qua te ſimul promiſſo uirũq; ſoluã.Veniet cum

tre gener ad pedes tuos,ueniam commiſsi petet, te regem, te dom
num profitebitur:neque impedimento erit,quo minus ſedem in m
dio Bohemiæ colloces, ibiq́; ius dicas. Placuit Imperatori cõſiliu
Boleslauia. filiæ atq; in eius uerba fœdus ictum,exercitus conſalutati & in Bo
leslauia, quæ umbilicum Bohemiæ tenet, ſedes Imperatoris lapid
erecta,perpetuum rei monumentum principibus terræ inſigne da
imperialibus aquilæ. Exinde Biſetislaus Morauiam ex paterno i
dulto rexit,Polonosq́;,qui magnam eius partem occupauerant,b
lo deleuit. Extendemus nunc conſequenter genealogiam princip
Bohemiæ,initium facientes à Biſetislao.

7 Biſetislaus
- 8 Spitigneus
  - Biſetislaus.
  - Ludmilla
  - Iuditha
  - Boleslaus
  - Borzineslaus
- 9 Vratislaus rex
- 10 Conradus
  - 11 Vladislaus.
    - 13 Fridericus.
  - 12 Sobeslaus
- Iaromirus epiſcop.
- Otto

Vradislaus ſecundus

14 Primislaus
- Vuenceslaus
- 15 Ottocharus qui
- Primislaus qui ... tus,

Dur

Dum hęc aguntur anno poſt Chriſtum natum. 1030. Boleslaus apud Cracouiã excæca-
s interijt. Vdalricus quoq; uita functus eſt. Quare cognita, Iaromires & ipſe cæcus, duca
m Bohemiæ ſuopte ingenio nepoti dimiſit. Biſetislaus ergo Polonos, ultimus auũ, pul-
re bello non timuit, Cracouiãq; armis captam funditus euertit. Gneznã quoq; metropo- *Cracouia euertitur.*
icam urbem diripuit. Quod cũ Imp. Henricus accepiſſet, indignatus, Biſetislaum aut re
rcire Polonis damna aut bellum expectare iuſsit. Ille nihil ſe Imperatori niſi triburũ de
re reſpondit à maioribus inſtitutum. Pendebat autem dux Bohemiæ Imperatori quot
nis 120. boues & argenti puri 150. marcas, id ſe neque neglexiſſe hactenus neque negle-
urum. Imperator his auditis ex Ratiſpona in Bohemiam copias traducit, Bernhardo Sa-
num duce ex altera parte cum exercitu properare iuſſo. Ingreſſus ſyluã præciſis arbo-
us iter intercœptum reperiens, milites ſecuribus uiam aperire iubet. Magnus hic labor
uiti, erant enim uaſtæ magnitudinis arbores, multaq; robora incidenda, priuſquam iter
teret. Ob quam rem quum ad interiora perueniſſent, feſsi ac ſitibundi proiectis armis
mina petunt. Tunc Biſetislaus ex inſidijs prodiens, palantes atq; inermes aggreſſus, *Strages in Bohemiæ ſylua.*
agem haud paruam fecit. Imperator repentino commotus malo, multis ſuorum deſide-
tis, fuga ſalutem petit. Bernhardus uero, quem Syluius Othardum, fines Bohemiæ in-
eſſus, ſeptentrionalem prouinciæ partem longe lateq; populatus his cognitis cum præ-
domum reuertitur. Sequenti anno Imperator & Bernhardus maioribus collectis co-
s redeuntes, tranſmiſſa ſylua, ferro ac flamma cuncta uaſtarunt, Biſetislaũ armis differen
n intra Pragæ mœnia obſidunt. Is animo fractus ueniam petijt, & dictæ ſunt pacis leges
as uoluit Imperator, & trium annorum tributũ penſum. Mortuus eſt autem Biſetislaus
no 1052. in Aprili. 8 Spitigneus poſt patrem imperio potitus, omnes Teutonici gene
Bohemia excedere iubet, nec matri Iuthę poteſtatem manendi facit. Exinde Morauiam
feſtis petens armis fratres, bello aggreditur. Vratislaus audito germani aduẽtu, fugit ad
gẽ Andream in Vngariã. Conradus & Otto fratri ſe dedunt. Vxor Vratislai capta, ali-
andiu in uinculis habita, tandẽq; dimiſſa dum uirũ in Vngaria petit, uicina partui in iti-
re decedit. Mœſtus ea re Vratislaus, ab Andrea rege conſolationẽ accepit qui filiã ſuam
delheidim nuptam ei tradit. Quod uidẽs Spitigneus, fratrem reuocauit & cuncta quę ar
s abſtulerat reſtituit. Iutha uerò à filio deiecta, quũ ſecundo nupſiſſet, breui mortua eſt.
ortuus eſt & Spitigneus, & ſucceſsit ei Vratislaus, qui Morauia inter fratres diuiſa, Ia-
mirum, quem pater eccleſiæ dedicauit inuitum, ordinari iuſsit. At is ad Poloniæ du-
s fugiens militarem diſciplinã ſectatus eſt, ſed reuocatus, Pragenſis Epiſcopus factus
ac mutato nomine Gerhardus appellatus 9 Vratislaus anno 1086. ab ortu Chriſti Ma *Morauiæ regnũ transfertur in Bohemiam.*
ntiæ in concilio principum ab Henrico quarto rex declaratur, Morauorũ regno & iam
tincto in Bohemiam translato, Polonia, Sleſia, Luſatia, Morauia Bohemorũ regno ad-
tis. Chronica tamen Poloniæ paulo aliter ſentit, ut ſuo loco dicemus, & iã quoq; me-
rauimus. 10 Vita functus Vratislaus, nõ filium ſicut optauerat, ſed Conradũ fratrem
buit ſucceſſorẽ. Qui ſeptimo menſe potitus Imperio, morbo correptus, nepotibus ex fra
locum fecit. 11 Vladislaus iſte à Friderico primo ſibi & poſteris regiam dignitatem *Pons Pragẽſis*
tinuit, quam Conradus pater & fratres eius non habuerunt, ſed ducis tantũ nomine uſi
runt. Hic pontem ſuper Multauiam, quo uetus Praga minori iungeretur ædificauit, in
arcus protenſum. 12 Sobeslaus quinque annis ducatu non regno functus, à prouin-
libus exactus in exilio interijt. Krantzius ſcribit Sobeslaum iſtum ex primoribus pro-
um fuiſſe & ditionem ſibi non debitam occupaſſe, filium regis ſui paterna ditione ex-
ſiſſe: qua propter actus in exilium legitimo hæredi fecit regni locum. Fridericus is erat,
us nomen genti alienũ, declarat honori Imperatoris datum, ut ex eo uocabulum ſorti-
ur. Sed neq; diu ille præfuit, abſtinuitq; regio nomine, quòd perinde chariorem ſe proce-
us ſperabat. Succeſsit Friderico Conradus uir nobiliſsimus, ſed qui Imperatorem in Ita
n ſequutus in agmine moriens defecit. Sitislaus qui & Henricus dictus, exinde accepit
hemiæ gubernacula, regio & ipſe temperans nomine. Et quum eſſet Pragenſis epiſc. *Rex & Epiſcopus.*
annis pontificatũ ſimul & principatum Bohemiæ tenuit. Cui moriẽti frater Vuentzes-
s ſucceſsit, qui & ipſe cum patribus ſuis regio nomine temperauit, ſiue quòd magis ui
ãm iure impetrauerunt, ſiue quod Rom. regis indultum ſumendæ coronæ, more maio-
n obtinere non ualuerunt. Vuenceslaum Primislaus Vladislai ſecundi filius, ditione eie
& à Philippo Rom. rege Friderici filio, coronam regni eſt adeptus. 14 Primislaus

partum ſeu recuperatum regnum Vuenceslao filio reliquit, & Ottocaro Morauiam ded
Fuit autem Vuenceslaus monoculus, qui ſine liberis decedẽs, regnum Ottocaro reliqu
quem Odoacrem Itali uocant. Hic Margaretã Friderici ducis Auſtriæ ſororem & iam a
um duxit uxorẽ repudiata ſorore marchionis Miſnenſis, nec tam coniugis ętatem quã
dotem animo uoluens, ſterile iniꝫt coniugium. Inhærebat enim illi Auſtria ueluti hære
Vlricus quoqꝫ Carinthiæ dux deſtitutus uirili prole, accepta pecunia ab Odoacre, deſig
uit illi regiones Carinthiã, Carniolam, Marchiã Sclauonicã & multas alias regiones, u
de Bohemus iſte non parũ intumuit. Fuit tamẽ illi marchio Miſnenſis magnum negociu
ob repudiatã ſororem, unde magni motus in Bohemia & extra excitati: at Odoacer ing
Odoacer rex potentiſsimus. te ſua regnum tenuit, omnium regum potentiſsimus. Fundauit in littore maris Balth
anno 1254. præclarã urbẽ, cui nomen indidit, ut Mons regalis diceretur, ſedes nunc mag
magiſtri ordinis Teutonicorum. Quantum aũt huius regis aucta fuit potentia, tantu
etiam inſolentia creuit: uiuenteqꝫ uxore eius nouiſsima, quæ ſibi tantum imperium adie
rat, alteram ſuperinduxit, nempe Cunigundam, regis Maſſouiæ filiã. 15 Ottocarus. M
ta ſcribuntur de Ottocaro ſiue Odoacre iſto, quæ tamen partim in patre & partim in fil
eiuſdem nominis facta uidentur. Rudolphus de Habſpurg tunc præerat imperio: qui eu
Auſtriæ feudũ uirile: alij tamẽ aliter ſcribunt pridem regis Odoacri curiæ magiſter fuiſſet, minoris à rege pendebatur. Miſit ergo C
ſar Rudolfus legationẽ regi, Auſtriam, Carinthiã cum cæteris prouincijs repoſcens, qu
do nec Auſtria muliebre feudũ eſſet, nec Vlricus prouincias ſuas iniuſſu Imperatoris ue
dere poterat. Recuſat rex & armis tueri parat, quod legitimo accepiſſet titulo. Erant qui
interponerent uiri ſenſati bello, quod exoriri timebatur. Effecerant inter utroſqꝫ reges
ctãtes ſerio, Bohemus modeſtior factus, Auſtriã redderet Imperatori, atqꝫ exinde datis
ceptisqꝫ filiab. affinitas utrinqꝫ iungeret, & prouincię de quib. lis eſſet, dotales fierent. A
eptus Auſtriam Rudolfus, Otto carũ in uerba ſua iurare more maiorũ ſuorũ expoſcit.
ſuperbo regi grauius uiſum, tanqꝫ ex domino ſeruus fieret. Diſcordia hinc noua oriẽ, inc
citur utrinqꝫ bellũ. Quumqꝫ in certamen inſtructa acie utrinqꝫ deſcendiſſent, uixqꝫ mille pa
ſuum interiectum eſſet ſpacium, Ottocarus Rudolphi copias uereri cœpit, atqꝫ illico
concorcordia cogitauit: mittit legatos per quos iuraturum ſe rite pollicetur, ſi modo h

Lepidum commentum. noris ſui cauſa intra auguſtale tabernaculum clam id fiat. Accepit conditionem Imper
tor illiusqꝫ lepido commento pudorem eluſit. In medio ſpacio auguſtale intenditur Imp
ratoris iuſſu, ſuggeſtus hercle ſublimis intus, cum ſella paratur. Mox ipſe diademate im
peratorijsqꝫ inſignibus ſane conſpicuus, conſidentibus imperij electoribus, cæterisqꝫ
ſubſellijs rite, proceribus, Ottocarum acciri iubet. Is cum paucis optimatibus tentoriu
ingreſſus prærreuerenter ſuggeſtum conſcendit, ac ſupplex ad eius genua conſtitutu
dux ex more ſolenne ſacramentum præſtat, ecce tentorium ex induſtria compoſitum

in quatu

quatuor partes ex improuiſo ſolutum decidit, callida ruina Ottocarum ad Cæſaris ge-
a ſupplicē, utrinq; exercitui ſpectatū exhibuit. Hinc Alemāni glorioſum & è ſolio pręli-
ntē Imp. hilares, hinc triſtes Bohemi ſupplicantē regē ſpectabant. Subticuit Ottocarus
præſentia, & indignatione cōpletus domū rediјt. Hoc ubi uxori nunciatum eſt, tot uirū
ı conuitijs affecit, donec aduerſus Imp. abolendæ huiuſce turpitudinis gratia bellum in- *Moroſa uxor.*
urauit. Rodolphus uiolato fœdere, poſt ubi ſe ad bellū prouocari conſpicaretur, exer-
um reparat, & haud procul à ripa Danubij utrinq; conuenere, datoq; ſigno manus conſe-
ıt, dimicatur atroci, diu utrinq; pugna: cecidere ex utraq; parte plurimi. Tandem incli-
ta acie, Bohemorum ſtrages longe maior fuiſſe dicitur. Interijt quoq; inter plurimos Ot
:arus ipſe, anno ſalutis 1278. Habes quoq; ſupra in deſcriptione Auſtriæ hanc hiſtoriā
ulo fuſius deſcriptam. 16 Vuenceslaus iſte cum pater interiret natus fuit annos ſeptē,
; ob id regnum tutorio nomine ab Ottone marchione Brandenburgēſ. 5. annis fuit gu-
rnatū. Vuenceslaus adultus factus, duxit uxorē Iuthā filiā Cæſaris Rudolphi antea ſi-
leſpōſatā. Soror autē eius Agnes nupſit Rudolpho Rudolphi regis filio, qui tamē nō
ıuixit, relicto filio Ioāne, qui poſtea patrum ſuū Albertū regē Rom. interfecitq;. Vuen-
:lai uerò regis Bohemorū tāta fuit uirtus, ut Imperatore Rudolpho moriēte, illi à prin
ıb. Romanū deferret imperium. Sed qua uirtute promeruit, eadē modeſtia recuſauit, aſ *Vuencelai uirtus.*
ēs ſatis ſuperq; ſibi laboris eſſe, paternā ditionem æquis legib. gubernare, externis ſe li-
nter abſtinere, cedereq; dignioribus, uir tanto imperio magis donandus, quo magis à ſe
egit. Pręfuit autē regno ſex annis, præmatura morte ſublatus. Bohemi mortem eius ma
o mœrore ſunt proſequuti. Fuerat enim māſuetus & clementiſs. princeps, ſanctitatiſq;
nirādæ. 17 Vuenceslaus iſte ſucceſsit patri, moribus tamē eidem longe diſpar. Nam
ım ebrietati & luxuriæ indulgeret, aliorum bona diriperet, aliorumq; uxorib. illuderet,
ıd Olmuncium Morauiæ ciuitatem in domo Decani pōtificalis trib. uulnerib. confoſ-
, duodeuiginti annos natus interijt. Deprehenditur homo Thuringus cruento gladio, *Rex cōfoditur*
priuſquam de coniuratis & de crimine cōfeſsionem faceret, ab imprudēti populo lace-
ur. 18 Henricus princeps Carinthiæ, qui Vuenceslai ſororem Annam uxorem ha-
t, creatur rex poſt Vuenceslaum. Albertus uerò Cæſar pulſo Henrico Rudolphum fi-
m ſuum cōſtituit regem, tradiditq; ei in matrimoniū Eliſabetam Vuenceslai ſenioris reli
m. Qui quum magna Bohemorum ſpe regnare cœpiſſet, ſubitaneo morbo correptus,
mo regni ſui anno abſq; pueris deceſsit, redijtq; memoratus ad ſceptra.

15 [Otto]cocarus
- Agnes, cuius maritus Rudolfus — Ioannes occiſor patrui
- 16 Vuenceslaus ſenior, uir ſanctus
  - 17 Vuenceslaus iunior.
  - 18 Anna, cuius maritus Henricus princeps Carinthiæ
  - 20 Eliſabet cuius maritus Ioannes de Lutzelburg.

Hanc Eliſabetam quidam aiunt fuiſſe alteram ſororem iunioris Vuencelai, alij aſſe-
t filiam eius fuiſſe. Quum igitur Henricus regnum Bohemiæ iterum adeptus eſſet, &
ertus Cæſar cum magnis copijs Bohemiam ingreſſus, regionem longe lateq; afflixiſ-
Henricum tamen regno deijcere non potuit, prius ipſe à nepote occiſus, quàm mediata
Bohemos exequeretur. Henricus poſtea comes Lutzelburgenſis electus in Rom. regē,
tam Eliſabetam 19. annos natam, clam iuſſam ad ſe uenire, apud Spiram Ioāni filio ſuo
tuor annis minori matrimonio coniunxit, fecitq; filium regem Bohemiæ. Retinebatur
dem Henricus Carinthiæ princeps & muniuit Pragam, ſed oppidanorum proditione
tas Ioanni fuit tradita atq; Henricus effugit. Ex eo tempore uſq; ad Sigiſmundum Im-
atorem, Bohemia in poteſtate Lutzelburgenſi in annis fermè 126. fuit.

19 [Eliſ]abet regi[na] Bohemiæ [cum Ioan]n. Lutzel[bur]gēſis ma[rito] ſ eius
- Ioannes princeps Morauiæ
- 20 Carolus rex & Imperator
  - 22 Sigiſmundus
  - 21 Vuēcelaus
  - 23 Eliſabet cuius maritus Albert. dux Auſtrię
    - 24 Ladiſlaus ſine hæred.
    - Eliſabet cuius maritus Caſimirus rex Poloniæ
      - 25 Vladiſlaus
        - 26 Ludouicus
        - 27 Anna

19 Ioan-

19 Ioannes Lutzelburgenſ. potitus regno Bohemiæ habuit multa inteſtina bella: qui
contra Auſtrales bellum geſsit & triumphauit. Caſimirum quoq; Polonum coëgit, ut
bi ſolueret uiginti millia marcarum argenti pro iure ſuo quod habuit in regno Polon
Cracouiã tamen obſidione cinxit, ſed deficientibus commeatibus abire compellitur. S
ſenectutem eius lite implacabili inter Philippum Gallum conſanguinem eius & Edu
dum Anglum excitata, Gallus Bohemum cum filio pro auxilio precatur, magnamq; p
licetur pecuniam, quam Ioannem regem Bohemum quidam affirmant accepiſſe & pro
ronatione filij erogaſſe. Cum autem Gallus cum copijs ſuis ſubſequeretur exercitum A
gli, qui in ſylua delituit, in inſidias hoſtis decidit, ſtragemq; immenſam paſſus, cum ſum
ignominia fugit, uiginti millibus ſuorũ occiſis & proſtratis. Inter quos rex erat Bohem
Rex Bohemiæ in prælio cadit Ioannes cæcutiens (nam à medicis excæcabatur, qui eum ex toxico aliàs liberare neq
bant) dux Lotharingiæ, comes Flandriæ, & multi alij inſignes & electi milites. Carol
Ioannis regis filius, aufugit. Anglus uerò contemplatus cadauera poſt cædẽ, & Ioann
Bohemum proſtratum uidens, dixit: Alius certe lectus deceret Bohemiæ regem. Tum
Lutzelburgũ fecit illum deportari. Regnauerat aũt in Bohemia 35. annis, & tandem cru
tiſs. ſe immiſcuit bello. 20 Fuit Carolus triginta annorum & unius quum patrem am
Carolus quartus Imperator. teret, in baptiſmo Vuenceslaus & in confirmatione à Carolo Frãcorum rege Carolus
catus, apud quem pueritiæ rudimenta peregit. Fuit uir magnorum operum, qui regnum
hemiæ tum religionis cultu, tum legum ac morum diſciplina illuſtrauit. Anno Chriſti
ſchola liberalium artium ab eo Pragæ eſt erecta, noua ciuitas mœnibus cincta, palatium
gium magnificentiſsime extructum, monaſteria multa fundata, arces conſtructæ admi
biles, pax toti regno reddita. Ioanni fratri ſuo Morauiam poſsidendam conceſsit, Viſ
Pragenſis eccleſia fit metropolis. gradum nouis muris ac propugnaculis communiuit, & pontem Multauiæ, quæ corrue
reſtaurauit, eccleſiam Pragenſem in metropolim erexit, quum antea Moguntino ponti
fici ſubiecta eſſet. Clarus profecto Imperator niſi Bohemici regni gloriam cum iactu
Romani imperij quæſiuiſſet. Illud quoque nomini ſuo non paruam iuſsit maculam, qu
Vuenceslaum filium maiorem in Imperio ſibi ſucceſſorem adhuc uiuens ordinare con
Carolus nocuit imperio. tus eſt, idq; pecunia. Nam cum principes electores haud facili ad eam rem trahi poſſe
quòd uirtute obtinere non potuit, precio comparauit, promiſsis cuiq; electori centũ mil
bus aureis. Quos quũ repreſentare non poſſet, publica illis Romanæ reipublicæ uectig
lia obligauit perpetuum imperij malũm. Hæc Pius papa. 21 Vuencelaus ætatis ſuæ an
ſecundo, permittente patre regni Bohemici ſceptrum aſſequutus, exin ſollicitãte patre
rolo annos natus quindecim eligitur in Rom. regem, & deinde Aquiſgrani cũ Ioanne
ma eius coniuge coronatus. Sub eo multa fiebant in Bohemia ſcandala & enormia fa
Vuenceslaus tyrannus. nora. Miſeri Iudæi populari tumultu ſpoliantur ſine cauſa, uiri quoque inſontes ſine no
exquiſitis & nouis cruciatibus plectebantur. Nimia itaq; Vuenceslaus uſus tyrannide, t
dem à baronibus regni captus, quatuor menſibus & diebus 7. cuſtodiæ eſt traditus, don
per fratrẽ ſuũ Ioannem marchionẽ ducem Luſaciæ & Procopium Morauiæ marchione
eſt liberatus nõ ſine reipub. ingenti iactura. Cũ ergo tyrãnide, ſocordia, luxu omnia fœd
ret, cõqueſtu prouinciales Sigiſmundo fratri regi Vngariæ, iterũ à Sigiſmundo eſt captu
& ut ſecurius cuſtodiretur, Alberto duci Auſtrię eſt traditus. Sed cũ negligenter cuſtod
retur, fuga elapſus regnũ repetijt, rurſusq; eo potitur: neq; uitam emendans aut mutans,
no, uentri, Veneri dies nocteſq; inſeruiuit. Et ueluti porcus domi clauſus ac ſaginatus, ne
Vuenceslaus rex porcus. regni negocia ſolerter ordinauit, neque eccleſię ſchiſma extirpauit, & ideo ab imperij pr
cipibus crebro admonitus cum nil curaret, imperio eſt deturbatus. Et quum poſt Ioanne
Hus alius ſurgeret Ioannes ordinis Pręmonſtratenſis, & cum ſua ſequela in regiã proru
peret, orans Vuenceslaum ut deſignaret ſibi ampliores eccleſias, quòd iam populi maio
obtinerent partem, conuerſus rex ad Nicolaum quendã, qui pro multitudine loquutus f
rat, inquit: Tu quo nos è regno eijceres orditus es telam, at ego laqueum inde efficiã quo
poſtea ſtrangulem. Audientes populares minas, magis ſunt accenſi, ut cogeretur rex fug
re ad arcẽ Viſſegradenſem. Rex tamen conſulibus nouæ ciuitatis imperauit, ne ulteri
permitterent illos dominicum corpus, ut ſolebant, cum pompa deferre. Quod cum conſ
les exequi uellent, Huſsitæ furentes prætorium petiere, conſules undecim metu periculi
ga ſaluati ſunt. Septem qui remanſerant & cum his iudex urbis atq; alij nonnulli ciues r
ptim intercepti, ex altiſsimis feneſtris in forum pręcipitati, lanceis ac uerubus irati popu

excep

cepti,dirum ſpectaculum prębuere.Camerarius regni,qui cum trecētis equitibus ad ſe- *Hußitarū furia*
ndum tumultum occurrerat,ubi furentem plebem animaduertit,de ſua uita ſollicitus,ſu
ſibi conſuluit. Ea cum regi renunciarentur,cunctiꝗ circumſtantes attoniti facinus de-
tarent,At ego, inquit, pincerna,futura hæc præſcieram:quē rex indignatus correptum
pente in pedes ſuos proſtrauit,& arrepto pugione conatus eſt interficere,ſed impeditus
ircumſtantibus,ægre illi uitam dimiſit. Nec mora,rex paralyſi correptus, ægrotare cœ
,atque intra octo decim dies ſignatis nominibus ſectariorū,quos neci deſtinauerat,fra-
ma aſsiduè uocitans,& amicorum auxilia anxius expectans, antè uita exceſsit quàm uo-
ti principes adeſſent,anno ętatis ſuæ quinquageſimo ſeptimo, ſucceſsitꝗ ei Sigiſmun-
s. 22 Sigiſmundus frater Vuenceslai,factus eſt poſt fratrē rex Bohemiæ & poſtea mor
o Ruperto rege Romanorum & principe Palatino,electus in Imperatorē,ductaꝗ Ma-
filia regis Vngariæ uxore, regnum adeptus eſt Vngariæ. De quo infra multa in deſcri
ione Vngarię. 23 Eliſabet unica filia Sigiſmundi, ducta ab Alberto duce Auſtriæ &
cto Roman. Imperatore,tranſtulit regna Bohemię & Vngariæ in Auſtriam,cuius hi
riam infrà Vngariæ deſcriptione inuenies. 14 Ladislaus utriuſque regni hęres,quum
rueniſſent ad adultam ętatem, cœptum eſt decerni de ſponſa. Nulla autem inter multas
agdalena dignior omnium iudicio uiſa eſt, Caroli regis Gallię filia, cui par ętas, genus
forma morumꝗ pręſtantia ineſſe uidebatur. De nuptiarum loco tandē conuentū eſt,
tarum celebratio fieret Pragę in Bohemia. Parantur itaque regię nuptiæ inſano ſum
. In tanto uerò apparatu rex media nocte in Decembri ſæuo ac repentino morbo cor *Præmatura La*
itur. Afferuntur uariæ cauſę morbi illius. Increbreſcente morbo animam efflauit,nul *dislai mors.*
nꝗ dirę mortis indicium indidit,anno 1458. Aliqui morbo,ueneno alij ſubreptum af-
mant. Res tamen ubique ueneni ſuſpitione non caruit, cuius quidem autorem Geor-
m regni gubernatorē fuiſſe rumor erat. Quin & Rochezana regię mortis crimine non
uit. Metuebant enim Huſsitæ,ne in tanto principum conuentu omnes extinguerentur.
eorgius itaque Pogiebracius regni gubernator eodem quo regis exequię peractę ſunt
,optimates omnes conuocari iubet, quibus actis, gubernationem ſuā ad Pentecoſten
que à rege olim propagatam fuiſſe nunciauit: interea de creando rege cogitari oporte-
ſe interregni rempore Rempublicā ex inſtituto ſuo gubernaturum & daturum operam,
quid illa detrimenti patiatur. Prępotenti & pretorianis cohortibus ſtipato,nemo in Se-
tu neꝗ foris aduerſari auſus eſt hæc obijcere, ex morte mandantis, poteſtatem dudum
e finitam. Haud mora Pragenſes huius imperio paruêre. Matthias Coruinus,qua rex *Matthias Cor*
m obijt,Pragam aduectus in Georgij poteſtatē deuenit. Mox à Georgio regalia ſunt *uinus.*
licta comitia,quo competitores deſcendere,in primis Caroli regis Gallię oratores,Ca
irus rex Poloniæ, qui Ladislai regis ſororem olim duxerat, Guilelmus dux Saxoniæ,
Annam alteram Ladislai ſororem uxorem habuit, item Fridericus Imperator, Sigiſ-
ndus & Albertus duces Auſtriæ. Sed poſtquam regalia comitia aduenerunt Georgius
giebracius,domi foriſꝗ præclarus, ætate grauis & conſilij compos, rex Bohemiæ de-
ratur. Is populi gratiam diligenter coluit, ut ſe tali fauore munitum, proceri qui opi- *Alienus fit rex*
s & nobilitate præſtabant,formidarent. Cum Caſimiro Polono magna ingenij dexte *Bohemiæ.*
te ſe geſsit. Matthiam Coruinum quem captiuum habebat, nec gratuito reſtituere uo
at,bene tractauit,carcere nunquam indecoro coërcuit. Ad tantam orbitatem duo re
a Pannoniæ & Bohemię redacta fuerunt, ut è nobiliſsimo genere ad mediocris fortu-
manus ambo peruenerint. Hoc ad Pogiebracium,quem nulla maiorum ſtemmata de-
abant,illud ad Coruinum recidit, qui ex nulgaribus ad comitatus dignitatem ſublima
fuit. Cūꝗ Vngari de noui regis electione deliberarent, miſit Eliſabet Matthiæ mater
ſcopum Varadienſem in Bohemiam,rogauitꝗ ne unquam Praga recederet, donec filij
rationem tranſegiſſet. Epiſcopus uerò uidens Matthiæ liberationem auro poſſe obti
i,ſexagies mille aureorum,(alij quadragies)redemptionis preciū promittit. Factis au-
comitijs in Vngaria,electoꝗ à maiori parte Matthia in regem deſignato, ei ob adole
ntiam eius ad quinquennium gubernatore, mittitur legatus in Bohemiā qui Matthiam
ucat. Pręceſſerunt tamen literę quędam legatum,quas ubi rex Georgius inter cœnan
n legiſſet, accubantem ſub ſe in imo loco Matthiam continuo ſuperius aſcendere ſi-
aſsidere iuſsit. At illo attonito & percunctāte, Cur ita prępoſtere fieret? reſpōdit rex:
enam perfice,exacta cœna fauſtum ac felix audies nūcium. Subticuit adoleſcens & ſpe

Matthias rex ſalutatur. completus cœnare non poterat. Poſt cœnam rex, Quid mihi Matthia, inquit, exolueri
ſummã tibi nunciauero lętitiã? At ille: Nil mihi rex libertate lętius eſſe poteſt: quàm ſi c

ceſſeris, perpetuã ſi potero gratiã
etiam quamcunqꝫ petieris me reci-
pio relaturum. Tunc ait rex: Salue
Matthia rex Vngariæ. Te Vngari
regem propter immortalia diui pa
tris tui beneficia regem declara-
rũt. Proinde age quæſo, perpetuũ
inter nos percutiamus fœdus, per
cuſſumqꝫ ſacri cõiugĳ uinculo ac
pignore ſanciamus. Dedit itaque
illi Catharinã filiam uxorem, quæ
quarto exacto cum Matthia anno
immatura morte ſurrepta eſt. Cõ-
parauit autem rex Georgius ma-
gnum exercitum, ut pro dignitate

regem ac generum in Vugariam reſtitueret. Egreſsi quoqꝫ Vngari ſuſcipiunt regem ſu
in confinio Morauiæ & Vngariæ, ſalutantqꝫ eum & adorant. Plauſus tam ingens per h
ram editus & tantus tubarum clangor, tympanorum tinnitus & æncarum machinarum c
pitus paſsim effuſus eſt, ut cœlum collidere uideretur. 25 Vladiſlaus filius Caſimiri
gis Poloniæ & Eliſabethæ ſororis Ladiſlai regis Vngariæ poſt mortẽ Georgĳ Pogiebr
cĳ qui ſe ui in regnum intruſerat, fit rex utriuſqꝫ regni Bohemiæ & Vngariæ genuitqꝫ L
douicum & Annam. 26 Ludouicus utriuſqꝫ regni hæres & ſucceſſor, anno Chriſti 15
infelicisſime contra Turcam pugnans, in paludem cum equo auerſa corporis parte in
dit & perĳt. 27 Anna ſoror Ludouici regis nupſit Ferdinando Hiſpano, qui poſt mo
tem Ludouici factus eſt rex utriuſqꝫ regni, etiamſi melior pars Vngarię illi per Turcam
adempta, id quod infrà apud Solimannum Turcarum principem non tacebimus.

MORAVIA.

HAbuit olim Morauia ſuos reges, qui imperiũ tenuer
in omnem gentem Bohemorum & Polonorum, fuit
regnum latiſsimum ac potẽtiſs. Circa annũ Chriſti 9
Zuantocopius ditione tenebat Morauiam, Bohem
Shleſiam, Poloniamqꝫ, quarum duces illi parebant. Ipſe aute
animis ſublatis de magnitudine ditionis, Imp. Rom. Arnol
tributa ſoluere, quæ aliquandiu ſoluiſſet Ludouico German
regi, pernegabat. Petitur ergo magno bello, ſed ipſe quoqꝫ m
gnis reluctatur uiribus, tãdemqꝫ æquis uiribus diſceſſum eſt. S
derant tum Vngari gens noua, ad repagula, quæ illis Morauo
rex obiectaſſet, nec erat ulla tranſcendendi facultas. Imp. qui
animũ induxerat, nõ niſi uictor redire à Morauis, undecunqꝫ c
ſpexit auxilia: aperuit tranſitũ Vngaris, immiſitqꝫ hoſtem Chriſtianis populis qui infinit
poſtea malis prouincias afflixerũt. Sed tũ opera illorum uſus Imperator, ſupprimit Mora
Imperator immittit hoſtem Chriſtianis. uorũ regẽ & multis peſſundatis atqꝫ captis, in fugam uertit eũ. Ille elapſus in profundũ
lus ſe recepit ſaltũ, & proiecto regio apparatu, ad ſolitariũ quendã ſe contulit, cuius uſu
cõtubernio ſanctitatis, in finẽ uſqꝫ uitæ heremeticam uitã impleuit, & moriturus quis eſſ
aperuit in Chriſti pace quieuit. Tunc Bohemia, Polonia & Schleſia ſuum quæqꝫ prouinc
ducẽ conſtituit, tributa tamẽ ſuperioriatis agnitione uel modica pendentes. Eiſdẽ ferè te
porib. imperãte Gręcis Michaële uenit Cirullus doctor & apoſtolus omniũ Sclauorũ un
Metodio, & poſuerunt fundamentũ Chriſtianæ fidei in Morauia, erexerunt epiſcopale
Morauitis prædicatur Chriſtus. eccleſiã in oppido Vielagradenſi. Vnde uocati à Rom. pontifice & correpti, cur ſacra ce
brarẽt in lingua Sclauonica, reſpõderũt, qa ſcriptũ eſt, Omnis ſpiritus laudet dominũ. Sũ
Moraui gẽs ferox & rapinarũ auida, factaqꝫ eſt olim pͥuincia Romanorũ & ordinata inte

quatuo

atuor marchias ſmperij, deinde incorporata regno Bohemiæ, quæ olim Bohemiæ fuit
mina. Sigiſmundus Imperator poſtea dedit eam dono Alberto genero ſuo. Rebellan/
nuerò Albertus magnis affecit cladibus. Nam ſupra 400. uillas una excurſione combuſ/
, mortales multos neci dedit, pecus omne penè abegit, iugumq́ ferre gentem coëgit. Ba
nes omnes Huſsitarum ſectatores ſunt. Sunt in ea prouincia complura oppida plena
pulo & opibus abundantia, inter quæ Brunna principatum obtinet. Olmucenſis ciui/
unica eſt pontificalis ſedes. Sermo genti mixtus eſt, Teutonicus & Bohemicus, ſupe/
ıt tamen Bohemi, quorum regionis eſt imperium.

SCHLESIA.

FVit hæc prouincia diu ſub imperio Polonorũ, tandẽq́ ſubijciuntur coronę Bohemię, accipiens nomẽ illud ab amne Schleſo, uel ut alij ſentiũt à Schleſo rege. Odera fluuius perlabit̃ eã. Latitudo eius patet itinere triũ dierum, & longitudo eius itinere quatuor dierũ, extenditq́ à regione Vngarica uſq; ad Brandẽburgenſem marchã. Fuit epiſcopalis ſedes primũ Nyſſæ, deinde translata fuit per Caſimirum primũ ad Vratislauiã metropolim prouinciæ. Fuerat iſte Caſimirus monachus ordinis Ciſtertiẽſis, ſed qui rurſum è cucullo euocatus eſt, quando totũ regium ſemen in Polonia uſq; ad eũ defecit. Eam hiſtoriã inuenies in Polonia copioſe deſcriptam. Sermo populi Schleſiæ eſt germanicus: ab altera tamen parte Oderæ ubi Poloniã reſpicit, prȩualet Polonica lingua. Habet regio duos prȩcipuos ducatus, unũ in Legnitz, cui ma

Vratislauia metropolis.

a pars terræ & populi ſubſunt, alterũ in Schuueidnitz, qui paret regi Bohemiæ & is ha/
in eo præfectum ſeu Vice tenentẽ, qui in oppido Iauuer manere ſolet, & quatuor in an
unà cũ reliquis nobilibus in oppido Schuueidnitz celebrat iudicia. Multitudo ducum
er quos paterna hȩreditas per capita diuiſa fuit, lacerauit prouinciam in multas partes,
de regio frequentes incurrit calamitates, & crebris expoſita fuit latrocinijs. Terra ipſa
llatur montibus & multis inſpergitur ſyluis, humectatur plurimis riuulis quos Bohe/
ȩ mõtes extrudunt & ad Oderã deſtinant, unde regio multum fœcundatur. Incolæ bi/
nt potũ ex cerere factum, quẽ ceruiſiã uocant. Infertur quoq; uinũ ex Morauia & Vnga
& iuxta Croſnam oppidum creſcit uinũ, ſed quod pro magna parte per Oderã in Pruſ/
m & alias maritimas terras auehitur. Aiũt etiam uictum in hac regione comparabilio/
n eſſe, & in minori precio inueniri, quàm in alijs circumiacentibus terris.

Vratislauia metropolis Schleſiæ.

VRatislauia uulgo Presla, caput Schleſitici populi, ciuitas ampliſsima eſt, ad ripã Oderæ ſita, quondam à duce gentili Vratislao cõſtructa & denominata, atque inde à Mieſcone circa annũ Chriſti 970. ſede epiſcopali decorata, quæ tamen primum fuiſſe memoratur in Mogortio, ſiue Nyſſa, de quo infra copioſius in Polonia. Multiplicatis poſtea principum filijs, fuit ducatus quoque in hac urbe inſtitutus, & item forum annuarum nundinarum. Quod quum in præiudicium Poloniæ eſſe uideretur, rurſum fuit ab
gatum. Creſcente itaq; ciuitate ipſa in potentia & opibus, plurimum eſt magnificis ædi/
s tam priuatis quàm publicis ornata, ut etiã ciues anno Chriſti 1505. conati ſint in ea eri/
e gymnaſium generale omnium bonarum diſciplinarum. Et ſuper hoc Vladislai regis
garíæ & Bohemiæ conſenſum, auxilium, literas erectionis, donationem iuriſpatrona/
omnium prȩbendarum eccleſiæ collegiatæ ſanctæ Crucis, item literarum promotoria/
m regis & reginæ Vngarię & epiſcopi Vratislauienſis ad Iulium papam obtinuerunt,

Gymnaſium in Vratislauia.

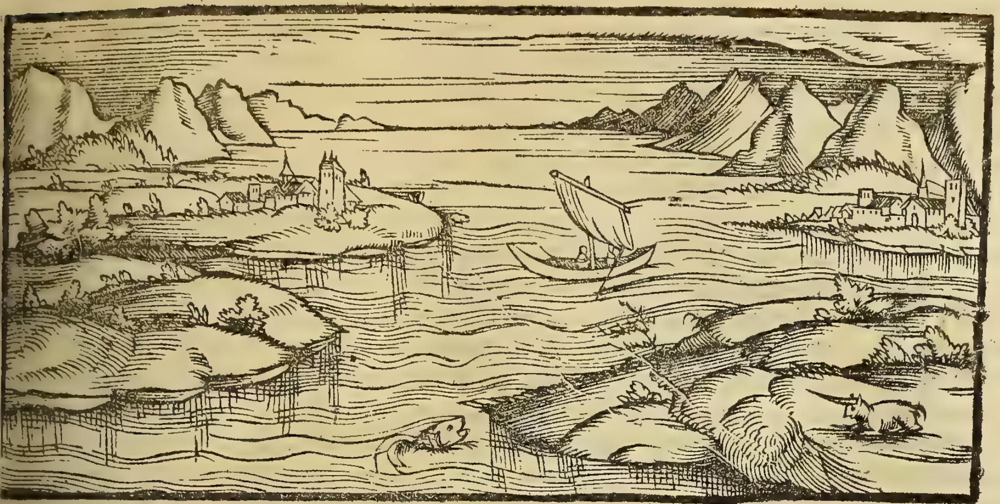
& multo

& multo ære Budæ in Cancellaria regis ſoluerunt,quibus cum literis & promotionib.t
millia aureorum Romã pro expediendis bullis papæ & cõfirmatione deſtinarũt. Vniu
ſitas aũt Graccouienſis euigilans, ad ſedem apoſtolicã literis regis Alexandri regis Po
Dirum ſpectaculum. niæ caſſatorias & rationes confutatorias per doctores conceptas miſit,quib. papa acqu
ſcens erectionem uniuerſitatis inhibuit. In hac urbe regnante apud Bohemos Vuencesl
orta ſeditione,conſules quorum prima poteſtas eſt per feneſtras ex prætorio in forum p
cipitati,gladijs ac lanceis iratæ plebis excepti, dirum ſpectaculum præbuere, cuius rei a
tores Sigiſmundus Imperator paucis poſt annis ſecuri percuſsit. Anno 1511. Vladisla
pater & Ludouicus filius reges Vngariæ & Bohemiæ totum tempus in homagijs à Scle
tis ſuſcipiendis abſumpſere. Vladislaus uerò apud Vratislauiam agens, uictus populi S
natusq́; exorationibus,emporium renouauit,fuitq́; hæc nouitas eo anno in nundinis qu
drageſimalibus apud Franckfordiam ad Mœnum publicata,ut nec Poloni,nec Germa
Vratislauiam mercandi gratia preterirent, ſed ea urbs utriuſq; gentis mercium milites f
ceret. Hæc ut firmiora eſſent, Ioachimus Brandenburgenſ. marchio apud Franckfordia
Emporium nouum. oppidum ad Guttalem amnem, quem Oderã uocant, ſitum, conſimile emporium erex
ut undiq; uijs interclusis Poloni ſumma mercium neceſsitate rebus aſſentire cogerent
Vratislaus nonnihil paterni regni Polonienſis oblitus, indictus,certis literarũ munim
tis in omnibus regnis ac principatibus ſuis emporium obſeruandum præcepit. Interea
tem Sigiſmundus Poloniæ rex per uniuerſum Sarmatiæ regnum,cõmercia cum Vratisl
uienſibus prohibuit,in magnam Vratislauienſium iacturã,qui tamen in quartum annũ n
ximis ſumptibus rem tueri conati ſunt,ſed fruſtra,ut infra in Polonia latius ſumus dictu

LIBER COSMO
GRAPHIAE QVARTVS
per Sebaſtianum Munſterum ex pro-
batis Coſmographicis & hiſtoricis ſcriptoribus, Latinis & Ger-
manis collectus, & in unum congeſtus.

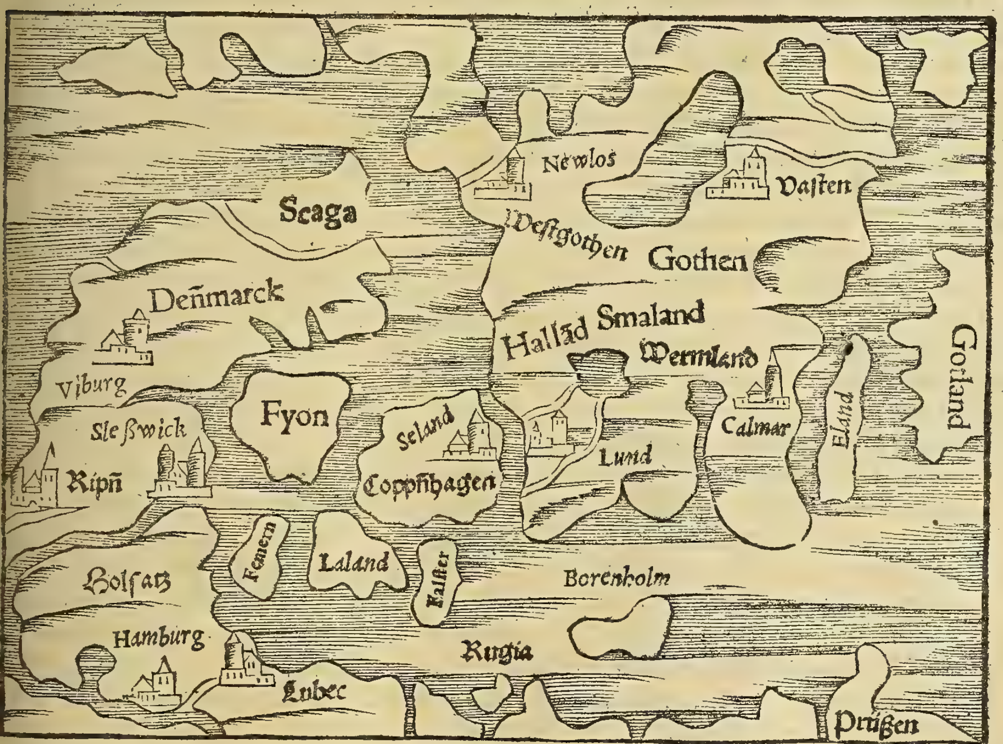
Deſcriptio regni Daniæ & aliorum re-
gnorum Septentrionalium, Sueciæ, Nortuuegiæ, Gothiæ &c. ſi-
mul complectens ſuccinctam earum nationum
contrariam & res geſtas.

DAniæ regnum comprehẽdit latiſsimã terram, & plurimas inſulas. Prio
Dania, quæ olim Cimbrica cherſoneſus & tandem Iutia appellata eſt
procurrens à Saxonibus, per modum peninſulæ in boream, inter du
maria, Britannicum & Germanicum, paruit olim Saxonibus, non au
tem reliquæ aquilonis regiones. Incolæ earum regionum geſſerunt an
te & poſt Chriſti natiuitatem multa & magna bella contra Germano
& alias nationes, preſertim 50. annis ante Chriſtũ natũ, magnus hin
populus unà cum mulieribus & pueris egreſſus uenerunt in Vueſtphaliam, atque hinc di
Bellum Cimbricum. greſsi traiecto Rheno plurib. aucti populis, uenerũt tandẽ per alpes in Italiã, ut alias ſib
quęrerent ſedes. Quod Romani uidentes, maximis uirib. tantã colluuiem adorti, memor
bilẽ fecerunt, ſtragem, quod bellũ ſupra in Italia paulo fuſius deſcripſi. Cimbri itaq; amiſ
ſis 80. millib. uirorũ, ſeparati à Germanis & Gallis q̃s apud ſe habebãt, ferè omnes iuxt
Atheſim ſunt à Rom. deleti. Teutonicorũ uerò agmẽ ad prouinciã Narbonẽ. ſe recipiẽs
apu

ıd Aquas Sextias percuſsi occubuerũt. Geſſerunt Dani ante Chriſti incarnationẽ plu
a & grauiſsima bella contra Saxones, propter Cimbricæ ſeu Iutiæ terram, quã Dani à
conibus ereptam ſibi uendicarunt: unde quocp factum eſt, ut Saxones nonnunquã co-
enẽ Danis pendere tributum. Aliquot annis deinde, nẽpe poſt Chriſtum natũ, prodijt
Daniæ inſulis alia colluuies ſæuiſsimorũ hominũ, qui Nortmanni uocabanẽ, & hi Gal
littora infeſtãtes omnia igne, cædibus & rapinis cõplebant, ut ſupra ſuo loco diximus.

De ſitu Daniæ.

TOta Dania penẽ inſularis eſt, conſtatcp multis partibus, maris faucib. intercepta. Prima eſt orientalis, cuius potiſsima pars eſt Scania, in qua eſt Lundenſis Archiepiſcopatus, quæ magnitudine ſua & opibus facile ſuperat reliquas regni prouincias. Alij uocauerunt hanc Daniæ partem, Scandinauiam pro Schondaniã, id eſt,

amœnam

amœnam Daniam,alĳ Scaniam atq; alĳ Sconingiam. Snnt deinde qui per Scaniã ſeu S
dinauiam intelligendum putant totum orbem ſeptentrionalem, contra quos tamen Io
nes Magnus Archiepiſcopos Vſpalienſis ſcribit,ſecutus Saxonẽ Grammaticum, qui
Scaniã intelligit partem Daniæ ualde piſcoſam,& in qua eſt Lundẽſis Archiepiſcopa
Mira ubertas Schondaniæ.
Multis igitur à ſcriptoribus nominibus compellatur,Scondia, Scondermarchia,Schon
nia,id eſt,amœna Dania. Plinius aliquo loco Scandiã & alio Scandinauiam nomina
ſed manſit illi Schondiæ nomen, quod pulchritudinem ſignificat, quoniam cœli ben
cio telluris obſequio,portuum & emporiorũ cõmoditate,maritimis opibus, acuũ &
mine piſcatione,uenatione nobilium ferarũ,auri, argenti,æris, & plumbi inexhauſtis
nis,oppidorum frequentia,ciuilibus inſtitutis,nulli cedit beatæ regioni. Scondiam uete
Latini & Græci ferè incognitam habuerunt, illicq; eſſe terrarum zonam frigidam, per
tuis damnatã niuibus,omniſq; animantis impatientem dixerunt magno conſenſu. Pa
eius mentionem fecerunt, inter quos Plin. 4. lib. ſic ait: Quarum clariſsima Scandina
eſt,incompertæ magnitudinis. Alĳ Plinio etiam antiquiores, Fortunatas terras & hor
nes macrobios atq; omnium iuſtiſsimos mortaliũ ſub hoc terrarũ tractu poſuerunt. O
dua pars Daniæ eſt Iutia,quam Ptolemæus appellat Cherſoneſum Cimbricam,quæ qu
lingua procurrit inter duo maria longè in boream, quomodo Italia in auſtrum. Habet
tem Iutia pro termino auſtrali Eydoram fluuiũ, qui decurrit ad occiduũ exitq; in mare
tannicũ,Friſios (qui ab olim Danici iuris ſunt)dirimens à Tietmarſis,limes proinde D
niæ atque Holſatiæ. Procurrit autem Iutia itinere ſex dierum in Aquilonem,urbibus
quot inſignita ad utrunq; mare,Balticum & Britannicum. Hæc regio uaria olim fortu
à uetuſtiſsima memoria Saxonibus habitata eſt,quibus pulſis, Dani occupauere. Ho
præter ducatũ Scleſuuienſem in tres diuiſa eſt epiſcopatus, Scleſuuicenſem, Ripenſem
Aruſienſem. Hæ itaq; duæ regiones Scania & Iutia, extremitates ſunt regni Daniæ & p
cipua mẽbra,quibus interceptæ ſunt multę inſulæ:quarũ locupletiſsima eſt Sialandia,
Roſchildia.
nunc Selandia,in qua multæ ſunt ciuitates & arces atq; regia ipſa. Ibi Roſchildia olim
tens & munita ciuitas,eccleſĳs,decorata & regum monumentis.nunc aũt ad tenuitatẽ p
ducta,quod ciues urbiũ fiſi munitionibus ſoleant inſoleſcere. Longitudinẽ habet hęc i
ſula biduam itineris,atq; latitudinẽ ferè æqualem: A Selandia in Scaniam traiectus mu
Scaniæ laus Alecum captura.
breuiſsimus in Helſinborg. Eſt Scania pulcherrima prouincia,armata uiris,opulenta f
gibus,diues mercibus, eccleſĳs plena, & nunc alecũ captura locuples & inſignis, dupl
magnitudine ad Sialandiã. Vndiq; cingitur hęc Scania mari,pręter unũ terrę brachiũ qu
porrigitur in boream ac deinde recuruatur ad orientẽ ubi Sueciæ iungitur:ſed intercedu
profundi ſaltus,aſperrimæq; rupes, per quas à Scania in Gothiam (quæ eſt pars Sueci
iter agitur tã difficile, ut fere leuius ſit marino diſcrimine uitare terreſtrem laborẽ. Inſi
Codano quindecim numerantur inſulæ, quarũ potiſsima Fionia, inde Falſtera, Laland
& cęteræ nõ tã inſigni nomine, pręter Selandiam cæterarũ reginã, & quę caput regni cen
tur. Fionia inſula in longitudine habet milliaria duodecim, & in latitudine quatuor. M
tropolis eius uocatur Ottonium,uulgo Odenſehe,ciuitas epiſcopalis ſatis bene extruct
ſed male munita,quippe quæ per bella ſępe fnit depopulata ac combuſta. Aiunt matrẽ r
gis Chriſterni ſecundi, mirabile & artificioſiſsimũ opus, ingenioſa ſculptura in ligno f
matũ,ſuper altare quoddã apud Minoritas collocaſſe, cuius ſimile in Europa nõ inueni
Ager inſulę eſt ualde fertilis, & qui nunquam ſtercoratur, ideo ante ciuitates multũ fœt
ob abiectos pecorum fimos,qui ibi nulli uſui ſunt. A Scania in orientem inſulæ ſunt m
tæ,quæ ſæpe mutauerunt ditionẽ. Ibi Gothlandia,nunc Danicæ coronæ,olim Sueticę ſul
iecta: ibi Bornholm,cũ nonnullis alĳs. Poſuerunt quoq; ueteres inſulam quandã Thyle
nomine in mari ſeptentrionali, qua uoluerunt exprimere,ut multi putant, inſignem inſu
lam Islandiæ,at errant illi,quum altitudo poli in Islandia minime quadret cũ gradibus el
Holſatia.
uationis Thylenſis. Ingreſſus in Daniã patet per Holſatiã,quæ regio mutuauit nomẽ ſu
de lingua uernacula,eo quòd terra illa eſſet nemoroſa & ſaltibus occupata,ad differẽtiam
uicinarũ partium,quæ paluſtres ſunt & paſcuoſæ. Vocant enim Germani inferiores ligm
Holt. Henricus primus Romanorũ rex, dictus auceps, plantauit fidem in Iutia & inſtitui
marchionatum in ciuitate Heidebeuu, quæ hodie Scleſuuic appellatur, ubi poſtea duca
tus fuit erectus. Deinde Otto primus interiora Daniæ inuitauit ad Chriſti cognitionem.

Regn

Regni Daniæ origo.

MVltis antè ſeculis quam Chriſtus mundi ſalus in
mundo naſceretur, Dan in ſua Dania regnum te/
nuit, unde & regio ipſa nomen hoc accepit. Ab
hoc inquam Dano, regum Danicorum ſtemmata
ceu quodam deriuato principio, ſplendido ſucceſsionis or/
dine profluxerunt. Dan genuit Humblum & Lotherũ. Hum
blus primum rerũ potitus à fratre deturbatur, tyrannũ magis
quàm regem agente, atq; illi ſucceſsit filius Skioldus, q rur/
ſum Granum poſt ſe regni reliquit ſucceſſorẽ. Gramus bel/
lo Noruagico, quod in Suibdagerum geſsit. oppreſſus inte/
rijt. Suibdagerus ergo primus omnium regum aquilonis, *Suibdagerus*
trium moderator factus eſt regnorum, & filiam regis Dano/ *potentiß. A-*
rum, à patre diu negatam, ſed iam bello quęſitam, cum regno *quilonis rex.*
accepit uxorem. Obtinuit illa apud regem ut fratrem ab exi/
lio reuocaret, ſed qui paterni ſanguinis ultionem ſemper in
corde atq; ore reuoluebat. Erat autẽ nomen ultoris paternæ
necis Haddingus. Is apud Danam urbem pugnans, inſigni *Haddingi*
s eſt ingenio ad expugnandũ eam. Nam cũ altiſsimis uallis, ſublimibusq; muris oppu/ *ſtratagema.*
ationẽ fruſtra pertentaſſet, hirundinum in domicilijs urbis nidificantiũ per aucupij peri/
magnã capi fecit multitudinem, ſubligauitq; captis fungos igne accenſos, & uolucres
n nidos repeterent, magnũ urbi incendiũ intulerunt. Quo dum reſtinguendo ciues in/
rent, captã urbis portam & perinde uniuerſam ciuitatẽ, regem deinde ſuæ poteſtatis
tũ, auro mulctatum uita donauit. Inde Sueciã reuerſus multo undecunq; milite contra
, Suibdagerum regẽ apud Gotlandiam ingenti claſſe obuiũ, pugna adortus oppreſsit,
dicẽq; paternæ necis egit. Eo aũt mortuo, Froto filius eius regnum accepit paternũ, mul
q; bellis feliciter ab eo geſtis tandem in apparatu militari contra Regnerum regem Sue/
inſtituto uitã finiuit. Reliquit aũt tres filios, Haldanum, Roen & Scatum. Maior natu
ldanus interfectis duobus fratribus, regnũ parricidio inuaſit, atq; filios Roen & Hel/
nem reliquit. A' Roe Roſchildia condita memorat. Helgo uerò diuiſo cũ fratre regno,
ris poſſeſsionẽ ſortitus eſt. A' Roe cum Horbrado rege Sueciæ congreſſus, occubuit.
nc Helgo fraterni regni ſucceſſor & necis ultor emerſit, homo tyrãnus & Veneri ex/
ſitus, & qui tandem ignobili morte deceſsit. Cui Rolto filius in regno ſuccedit. Eodem
ore pręfuit Suecię Atislus, q patre uicto Danis ſubiectus erat. Sed paulo pòſt uariante *Ludit fortuna*
tuna & de magnis imperijs ferociter ludẽte, factũ eſt ut Danię regnũ, occiſo rege, in Sue *in regnis.*
m iura conceſſerit. Nã Hotherus Atisli frater utriuſq; regni gubernacula accepit. Poſt
n Roricus filius, Daniæ ſceptris ſuccedit, defeceruntq; ab eo Sueones ad libertatẽ aſpi/
es. Succeſsit Daniæ ſceptris Vuicletus, Vuicleto Vuermundus filius, atq; Vuermundo
o filius eius, qui ſibi Saxoniã fecit tributariã. Fuit iſte Vfo corporis mole inſigniter ma/ *Ex trunco fit*
us, ſed tam hebete ſenſu tamq; pigritante lingua, ut diu plumbeus ſtipes haberẽt, ſed in *callidus homo.*
tam inſignis facta eſt rerum atq; morum cõuerſio, quanta unquam in ullo mortaliũ po/
eſſe maxima, ut ex ignauiſsimo fortiſsimus, ex ſtolido prudentiſsimus, ex muto diſer/
imus euaderet Subſtituit aũt ei in regno filius Dan, poſt quẽ Hucletus ad ſceptra per/
nit. Succeſsit ei Froto ſecũdus, cui rurſum ſubrogat Dan tertius. Poſt Danũ peruenit ad
gnũ Fridleuus: qui Noruegiã infeſtauit. Pertinuit principatus ille ad coronã Daniæ ab *Noruegiæ*
tio uſq; in hunc diem, ſed ea tẽpeſtate Noruegiæ princeps ſe à ſuo regi diuelli ſatius pu *principatus*
it. At rex Daniæ fretus cõfœderatorum auxilio, rurſum ſibi ſubiecit Noruegiam. Hic *ſub Dania.*
idleuus quum Hiberniã inſtructa claſſe bello petiſſet, & Duflinã urbẽ regionis primari
armis capere nequiret, ad Hagdingianum ingeniũ, captis hirundinib. quæ ſub tecta ur/
nidificauerant, ignem alijs ſubligat, emiſsisq; in tecta, incendiũ ſuſcitat: cui reſtinguen
dum ciues laborant, faciliorem oppugnando urbi uiam inſtrauit, urbemq; expugnauit.
cceſsit aũt ei in regno Froto tertius filius eius, qui rebelles Noruegos legibus ſubdidit.
xiſſe putatur Froto iſte tempore ipſo quo Chriſtus incarnatus uenit in mundum.

De

De regibus Daniæ poſt Chriſtum natum.

REcenſet Saxo Grammaticus reges qui ſubſecuti ſunt Frotonem tertium hoc o
ne. Hiarnus, Fridleuus, Froto quartus, Ingellus, Olauus, Haraldus, Froto qu
tus, Haldanus, Haraldus. Hunc Haraldum uicit Ericus rex Sueciæ, & Daniam
poteſtatem accepit, compenſans amiſſam Sueciam. At Haldanus accepto nũ
de amiſſo regno, oppreſſoq́; fratre, Daniam repetiuit, ac deinde comparata claſſe naui
in Sueciam, capit Ericum & regnum ſibi ſubditum facit.
lis temporibus Vnguinus Gothiæ rex erat, quẽ Haldan
poſt ſe regni moderatorẽ in Dania deſignauit, Noruęg
Haſmundum impuberem filium reliquit. Vnguino ſucc
ſerunt Siuualdus Sigarus, Siuualdus, Haldanus, Harald
qui ſeptennio toto arma in Sueciam inſtruxit, in quo be
quoque tandem cecidit. Impetrauit autem tunc Suecis r
Ringo. Tunc Dani Olonem Siuuari Nortuegiæ regis
lium adeunt, precanturq́; ut auitum regnum ab infamia
dicaret. Nec difficile fuit impetrare. Fuit autem Olo iſte
pos Haraldi ex ſorore. Succeſsit ei in regno Emundus
poſt Emundum Siuuardus, cuius ſororem duxit uxorẽ
tarus rex Sueciæ. Sub Siuuardo Vuandali militari ordi
in Iutiam irruentes, regem fundunt, eumq́; Iutia exuunt,
antea dudum Saxonibus ſeruiuit. Quin & Sueui, tunc S
niam occupauerunt, ſolæq́; inſulæ in medio parebãt Da
rum regi, duabus regni potioribus partibus in hoſtium
teſtate factis. Oppreſſo autem in prælio Siuuardo ſucce
ei frater Buthlus, atq; poſt illum Iamericus Siuuardi fili

Gotarus Sueciæ rex.

Qui occiſo Gotaro Suecorũ rege, potitur ad tempus regno eius, recuperat etiam Iutia
Quo in bello oppreſſo, ſuccedit ei Broderus filius. Poſt hunc regno potitur Siuualdus,
mo incerto ſanguine cretus, cui ſucceſsit filius eius Sino, cuius opera fuit, Scaniam iamd
dum Sueciæ iunctam, ſuo regno iterum adunare, expulſis ducibus, qui pro rege Sueciæ
lam tuebantur. Hic regis Gothorum filiam duxit uxorem.

De Longobardorum apud Aquilonares terras origine & cauſa eruptionis.

Bibuli olim in ſeptentrione.

TEmpore Snionis regis, ingens annonæ caritas incidit. Rex autẽ uidens plebe
graui inedia lacerari, animaduertensq́; maiorem bibulorum quàm edaciũ imp
ſam, frugalitatem poculis conabatur inferre. Vnde conuiuiorum uſibus abro
tis, ne qua ex fruge potio pararetur, edixit acerbitatem famis, ſuperflui hauſt
interdicto pellendam, atq; à ſiti abundantiam eſcis mutuandam exiſtimans. Sed non pr
fuit rebus, tanta regis prouidentia. Erant in regis conſilio, quibus una ſalus ſupereſſe ui
fuit, ſi inutilem multitudinem ſenum, puerorum & fœminarum nece reſecarent, ſeruat
ſolis uiris militaribus & agrorum cultoribus. Hoc decretum, ſceleris atq; atrocitatis pl
num, fœmina duorum in concilio procerum mater auertit: Mirari ſe inquiens, quòd in r
gio concilio non ſalubrius ad patriæ liberationem decretum eſſet repertũ. Euocatis fil
inſpirat, regem adeant, ſuadentq́;, ut mutato impietatis pleno decreto, ſalubrius decerna
nempe ut inter omnes terræ familias ſors mittatur: in quam ea ceciderit cum omni dom
emigret, ſic fieri poſſe, ut parricidio abſtineatur, patria nimia multitudine ſubleuẽt, & u
ris fortibus quibus egrediendi ſors ceciderit, detur occaſio terram aliam expetẽdi. Placu
conſilium regi, iuſsitq́; ſic fieri. Collecta autem magna manu, primum cõuenit in Scani
indeq́; egreſſa, nauigatio Gotlandiam applicuit, ubi Longobardorũ accepere uocabulũ
quorum poſtea gentem condiderunt. Euſebius in ſupputatione temporum annum a
extitiſſe poſt natum Chriſtum 384. De nominis huius gentis etymo, non cõuenit inter ſc
ptores. Nam ſunt qui à barbarum propenſa longitudine nomen arbitrantur gentem ade
ptam.

Inhumaniſsimũ decretum.

am.Sed non potuit uni nationi uocabulum tribuere, quod erat omni regioni commune. quidem ætate illa omnes uiri promiſſis barbis utebantur. Aliјs uiſum eſt, hanc illis ap/ llationem à Saxonibus, eorũ agminibus immixtis proueniſſe, quòd Bardos appellare litos Saxones tradat antiquitas, Krantzio ueriſimile uidetur ab Italis hoc Longobardis oueniſſe cognomẽ. Nam homines ſtatura cæteris proceriores, Longobardos, quaſi lon is barbaros appellarunt. Latini bardos, homines tenui ſenſu, pingui Minerua, & quibus et ſapientiæ parum fuerit deguſtatum, appellãt. Sicut autem Gothi Romanas prouinci diu afflixerunt & Nortmanni in Galliarum littoribus ſedes cum nomine firmarunt, & Italiam egreſsi, regnum Neapolitanum, imò utriuſq; Siciliæ fundarunt, ſic Dani, quo/ m pars Scaniј ſunt, proprium ſibi uendicant. Nam Longobardiæ regnum in Italia fece/ nt & aliquod ſeculis tenuerunt. Scaniј ergo patria turmatim egreſſi, primum Rugiam in eſſi ſunt, pulſisq; habitatoribus Vuandalis, ibi conſederunt, tandemq; Algemundum re m conſtituerũt. Longe poſtea ſub rege eorum quarto Bodehoc nomine, poſt natũ Chri/ m anno 466. Longobardi dimiſſa quam inſederant ſupra centum annos Rugia, magno mine peruenerunt in confinia Danubiј, quæ nunc prouincia Bauariæ dicitur, ibiq; fixis libus aliquandiu permanſerunt.

Longobardiæ uocabulum unde.

Aquilonares regna excitãt.

De regibus Daniæ, qui poſt exactos Longobardos imperauerunt.

DE Longobardorum in in Italiam profectione, de regno eorum atq; de imperiј eorum per Carolum Magnũ extinctione iam ſuprà in Italia nonnihil diximus, nũc ad reges Daniæ reuertemur. Succeſ/ ſit Sinioni Bior filius, deinde hunc ſecutus eſt in regno Ha raldus, atq; Haraldum filius eius Gormo, & Gormonẽ Go tricus qui & Gotfridus, qui tempora attigit Caroli magni. Aliј reges qui interim Daniæ quoque præfuerunt, ignoran tur. Non enim iam recenſiti ſoli præfuerunt, quum ab exitu Scaniorum ad expugnatum à Carolo regnum in Italia Longobardorum, anni fluxerint circiter quadringenti in quibus Longobardi habitauerunt in Rugia, iuxta Danu/ bium, in Pannonia & tandem in Italia. Cæterum Gotricus rex, qui fuit Carolo Magno contemperaneus, fuit tam ar/ mis conſpicuus quàm liberalitate præcipuus. Tanta in Saxones uictor uſus fertur dominatione, ut legem uictus diceret Friſiam, domaret & penſionem imponeret, quo/ que Carolus illos adoriretur. Succedit Gotrico filius Olauus, quem in regno filius eius mingus accepit, atque hũc ſubſequitur Siuuardus Gotrici ex filia nepos, filius Nortue/ regis. Succedit patri Siuuardo Regnerus. Hic ut manu prõptus ita libidine mollis erat, abatq; primariј uiri filiã: quẽ euocatum, magno ſeſsionis honore ſuſcepit. Miratus ille, ſibi uellet indebitus honor, nõ ignarus tamẽ regiæ libidinis, cõiјcere cœpit, quod erat, æ ſe gratia honoratũ. Igitur animo indolẽs paterno, filiã arctius incluſit. Vbi rex ea uia profecit, muliebrẽ ſumit ueſtẽ, & inter ancillas lanificio inſiſtẽs, intromittirur, filiæq; ſe inuãs, & noctẽ nactus uterũ eius impleuit. Habuit aũt multos liberos. Biornẽ fecit regẽ orduegiæ, Ericũ præfecit Sueciæ, & poſt mortẽ eius Siuuardus factus eſt rex Daniæ. Suc ſit Siuuardo Ericus, q cũ Haraldo fratre apud Moguntiã Chriſti ſacris initiatus, ab Im/ ratore Ludouico in Friſia locũ promeruit. Poſt eum Ericus Siuuardi filius Regneri ne/ s penè ſolus ex regiјs proceribus ſuperſtes, regnum promeruit. Hic Chriſtianæ religio/ cultũ per Anſchariũ in Iutia & omni regno diſſeminatũ, acri animo inſectatus, uſque tyrannicam crudelitatem deſæuit, multos Chriſto fideles per tormenta cõſumens. Sed nc adoleſcentiæ temeritatem in ætate uirili egregia uirtute compenſauit. Nam beati An ariј Hamburgenſ. archiepiſcopi monitis, ſacrilegæ mẽtis erroræ depoſito, quicquid per olentiam commiſerat, expiauit. Obdormiens autem tandem in domino, filium Canutũ perſtitem dereliquit. Is Canutus abſq; Chriſtianæ religionis inſignibus è uita trauſiuit

Gotrici reges uirtus.

Regis libido in puellam.

Dani Chriſtũ agnoſcunt.

cum iam in Dania & Suecia, annitente pontifice Anſchario, Chriſti religio excreuiſſe
Imperant poſt eum Froto, Gormo, & Haraldus, boni Chriſtiani, & poſt eos Gormo t
tius, tyrannus in religione Chriſti.

Inſtituitur marchionatus Schleſuuicenſis.

PErdiem tempus Henricus rex rebus Germaniæ præfuit, p
mus inter Saxones coronam meritus, qui tutandis regni fi
bus uigiles oculos circumferens, cum intelligeret Danos
conſuetudine maiorum in Saxoniam excurrere, duxit in e
exercitum, & expugnatam urbem tunc floremtem Schleſuuicum,
cit Saxonum coloniam, cõſtituto ibi marchione, qui adminiſtrans
nes imperij tutaretur. Mortuo autem Henrico rege marchionem D
ni oppreſſerunt et Saxones fugarunt. Vnde natum eſt bellum Ott
ni filio Henrici. Is uindicaturus iniuriam, cum magno exercitu ue
in Daniam, omnia uaſtationibus implens uſq; ad extremam Iutię p
Otto oppugnat Danos. tem. Et ſentiens obuium Haraldum regem Gormonis filium, non
trectauit certamen: collatisq; ſignis fortiter prędiatum eſt. Poſt prim
autem pugnam uiſum eſt utriq; regum de rerum ſumma cõferre co
loquium. Igitur poſt longa uerborum certamina, in eas utrinq; conc
tiones eſt conuentum, ut Haraldus cum Suenone filio, ſacram Chri
ſubiret religionem, regnumq; Romano ſubderet imperio. Et priuſquam diſcederet Imp
rator, rex Haraldus cum Suenone filio baptiſatus eſt. Filium autẽ de ſacro fonte Otto ſ
ſcipiens, de ſuo nomine Suenottonem appellauit. Dum hęc fierent, mater regis Thira, ia
bis recolens Germanorum factam terreſtri itinere in Iutiam irruptionem præuenire ſtat
Vallum ingens opus Danorũ. ens in reliquũ, magnum opus aggreditur. A Schleſuuico in mare Britannicũ uallum gra
de iecit, foſſaq; præcipiti cinxit. Cui primus Vualdemarus murũ ſuperaddidit, portarum
clauſtra firmauit. Hodie quoq; in cõſpectu arcis Gottorp, opus Danorum appellatur. S
notto filius regnum quod uiuo parente occupauit, iam uita functo, fidem Chriſti iam d
dum abiecit. Sed hanc in parentem ſuum atque in Chriſtum iniuriam, infeliciſſimi ſucce
ſus uindicauere. Nam tertio à Vuandalis captus, ingenti ære fuit redẽptus, ut etiam exh
ſerit omnes theſauros, obſides daret & oppignoraret ſaltus & nemora, agroſq; cum cul
ribus. Quin & matronæ in tantis rerum anguſtijs, iocalibus ſuis et ornamentis diuenditi
magnũ theſaurum pro regis liberatione contulerunt. Sed hoc matronarũ beneficium, le
lata, de illarum quam quam prius non habebant, legitima ſucceſſione, egregie compen
uit rex regno redditus. Ericus quoq; rex Sueciæ, eductis copijs ſuis, deturbat eum Dani
cogiturq; fugere in Scotiam. Et tunc per quietem omnia circumſpiciens ſecum uolutab
quanto ex faſtigio decidiſſet, quàm crebris iactatus infortunijs, ceſſiſſet hoſtibus antè ſ
pe uictis, quàm etiam contemptus haberetur inter eos, in quo & parens eius & ipſe creb
contuliſſent beneficia. Deſcendit aliquando miſerante Deo in animum eius, hanc tanta
illi ſuo demerito infelicitatem proueniſſe, quòd ſanctam Chriſti religionem abieciſſet, &
parentem ad necem fuiſſet perſecutus. Totus ergo in Deũ conuerſus, impietatem abneg
uit, ſacrumq; baptiſma acceperat, ſecum recolens, Chriſtianũ hominem agere cœpit. N
aberat diu cõſolantis Dei miſericordia. Nam per id tempus cumcurreret annus exilij ſep
mus de repente mortuus Ericus Sueciæ rex, Daniæ uacuam ille poſſeſſionem dereliquit.

Dania uniuerſa ſubmittit fidei
Chriſtianæ collum.

Poppo Danorum apoſtolus

PErmanſerũt Dani diu in pfidia ſua donec Poppo uir religioſus indigena aduen re
qui ſanctitate & doctrina perſpicuus, longa ac ſalubri oratione genti ſuaſit, ut pe
fidiam defererent, ſynceram Chriſti religionem iam omni penè mundo celebren
amplecterentur. Tunc pontifex Hamburgenſis Adalgagus epiſcopos per Dani
am ordinauit, Popponem Aruſij, Haricum Schleſuuici, Leſdagum Ripæ, Gerbrandun
Roskildi

oskildiæ epiſcopos conſecrauit. Iam ſacris per ſua loca cōſtitutis, res omnes regni in me
ıs profluere cœperunt. Mortuo autem Suenottone filius eius Canutus, cui ex magnitudi *Canutus ma-gnus.*
rerum geſtarum Magni nomē acceſſit, patri ſucceſſit in Dania. Nam ſubdidit ſibi quin-
ıe regna, Sueciam, Norduegiam, Angliam Daniam & Normādiam. Accepit Henricus
tius filiam eius Gunildam uxorem. Habuit autē multos filios, quos regnis et prouincijs
: præfecit, ut rerum ſumma penes illum conſiſteret.

- ...enotto
  - Canutus ſecundus, Magnus
    - Haraldus rex Angliæ
    - Canutus tertius, rex Daniæ.
    - Sueno, rex Norduuegiæ
    - Gunilda, uxor Henrici tertij Imperatoris
  - 1 Eſtritha, cuius Sueno maritus Vlfo
    - 2 Haraldus
    - 3 Canutus
    - 4 Olauus
      - 7 Ericus
        - 9 Sueno
        - Ericus
        - Olauus
        - Bero
      - Haraldus
    - 5 Ericus magnus
      - Canutus.
        - 10 Vualdemarus magnus *
      - Anna cuius maritus Aquinus
        - 8 Ericus
      - Magnus
        - Canutus.
    - 6 Nicolaus

nutus Magnus ob graues militiæ labores aduerſa ualetudine præſſus, cōuocatos proce
non niſi bello contra Nordmannos confecto, domos reuerti iuſſit. Mortuus autē eſt ea
ırmitate. Tunc corpus eius funebri lecto à militibus in acie prolatū, ad Danorū uſq; ui-
riam, ueluti uiua adhortatione profecit. Cui mox ſepulturam à Rothomagenſibus ex
iuerunt, promittentes ſe diſceſſuros. Rapuerunt conditionem hoſtes, cineribusq; eius
ua urbe adquieſcendi locum dederunt. Canutus filius iam uiuo patre Daniæ regno præ
ēs, in eius per mortem poſſeſſione firmatus eſt. Suenone uerò Canuti filio ante patrem
rtuo, Nortuuegi in fide regis Canuti patris permāſere. Eo autem mortuo, Olaui regis
ım, nomine Magnum, regem erexerunt, Daniæ rebellantes. Tunc Canutus rex Daniæ
cato Magno, pepegit cum illo, ut uter eorum ſupereſſet, utriq; regno præeſſet, pactio-
ıq; iureiurando firmauerunt. Adeo enim Daniam Norduuegiamq; unius eſſe regimi-
affectabat Canutus, ut alteram alteri ſubijci, quàm utranq; ſeparatum regnum gerere
optarit. Canutus autem cum biennium regnaſſet, diem ſuum obijt, nullo relicto ex ſe
ede. Quo aſſumpto, nemo coronæ propior Suenone fuit, ſed excluſit illum pactum iu-
ento firmatum. Magnus ergo Olaui filius aſſequitur regnum Daniæ. Quo in fata con *Magnus Olaui filius rex.*
ente, Sueno Canuti magni ex ſorore nepos omni poſteritate Canuti ſubtracta regnum
upauit. Sub hoc regnum Daniæ ad bonum modū refloruit. Nam fuit inter ſuos illuſtris
pud exteros celebris atq; in diuina religione zeloſus & feruens. Et hanc uirtutum cla
em ſola libido infuſcabat. Multas enim habebat concubinas. Sed ab epiſcopis moni-
reſipuit, tandemq; in pace quieſcens, Haraldum filium ſucceſſorem in regno reliquit,
mſi Canutus frater eius de regno benè meritus eſſet. Regnando autem biennium emē
Haraldus conceſſit in fata. Tunc Canutus fratris morientis cæterorumq; ſuperſtitum
ragijs in regnum accerſitur, magnaq; bella geſsit contra orientis populos Sembones,
etes & Eſtones, ut illos ad Chriſti cognitonem cogeret, ſed nihil effecit. Tandem à ſu
lutia in templo confoditur, quod ſubditos ad ſolutionem decimarum & ad alia pieta-
fficia commoneret. Tunc Olauus pater eius regnum uocatur: ſed eo paulò poſt mor-
frater, eius Ericus è Suecia uocatus in regnū ſubijt: uir animi corporisq; dotibus inſi- *Ericus ex Suecia uocatur ad regnum.*
, tantaq; proceritate omnes excellens, ut ab humero ſurſum emineret, ipſo membrorū
ore magnitudini reſpondente. Tantis enim erat uiribus, ut funem quaq; manu prehen-
, quatuor fortiſsimos iuſſerit tenere uiros, eos adductos qua uellet circūageret, nec ab
loco poterat commoueri. Tanta deniq; humanitate præditus erat, ut abeuntibus è cō

tione popularibus,quemq; domeſticos ſuos,uxorem & liberos,ſub eius nomine conſal
tationis officio proſequeretur. At tantum uirtutum eius cumulum,una ueneris inconce
licentia maculabat. Tandem concepto religioſo uoto ſtatuit inuiſere dominicum ſep
chrum. Mortuus autem in Cypro reliquit Haraldum filium regni procuratorē:qui tam
ſolenter ſe geſſit,ut omnium ab illo auerterentur animi,concordiq; ſentētia in Nicolau
Suenonis filium natu minimum conſenſerunt. Is duxit uxorem filiam Ingonis regis Su
corum,genuitq; unicum filium Magnum,qui manus ſuas fœdauit in ſanguine Canuti
lij Erici patrui ſui. Et quia hæc occiſio putabatur facta iuſſu uel conſenſu Nicolai regis,
gulatus eſt & ipſe ciuium conſpiratione. Succeſſit ei in regno Ericus Erici filius. Quo pe
foſſo, adminiſtratio Erico Aquini filio magni Erici nepoti, data eſt. Eo autē monacho
cto, faſces imperij uenerunt ad Suenonem Erici magni nepotem.

Contentio magna inter duos reges Daniæ.

EST apud Sialandiam (quæ
ſula medituiliū regni & r
giam ipſam tenet) legitin
ſedes & creādorum regu
locus,quo concurrere,qui Sueno
ſtudebant. Canutus uerò non
gnius inter Iutios,Magni patris,
Schiſma in regno. colat aut memoriam renouat, ac
ſatq; Suenonis temeritatem, qui i
conſultis cæteræ nationis partib
regnum occuparet. Moti Iutij, C
nutum regem appellāt, ſicq; regn
laceratas in duas partes: Iutij pu
nant pro Canuto, & Sialandien
atq; Scanij regem agnoſcunt Su
nonem Congrediuntur ſæpe &
ribus odijs conferunt prælia. Vu
demarus Canuti filius fouit Sueaonianas partes, unde & Sueno illum ducatu Schleſuui
donauit. Multis itaq; in regno ſurgentib. bellis & turbationibus, uictoria inclinauit ad S
nonem,coactusq; fuit Canutus fugere ad Frider. Barbaroſſam. Vualdemarus,ut dixim
primū diuq; ſequebatur Suenonis partes, inde iunctus eſt Canuto,quū perfidiam ſuę par
deprehendiſſet. Veniens autem Canutus ad Imperatorem, obtulit illi regnum Daniæ, m
do feudum illius ſibi concederet. Imperator cupiens augere imperium & Daniam incorp
rare Rom. regno, miſit pro Suenone. Sueno non contēnens Imperatoris uocationē,uen
cum regali pompa in Miſniā, ſuſceptusq; eſt honorifice ab Imp. Facta autem querimon
à Canuto contra Suenonē regem monuit Imperator Suenonē, ut ſacramentū Romano
ret impero, agnoſceretq; Imperatorē dominum, & tunc Canutus illi ſubiectus nunqua
inhiare deberet regno, cōtentus Sialandiæ dominio. Diſplicit hæc cōcordia Suenoni,qu
habuit patrimonium ſuum in Sialandia, atq; ob id pactioni quidem aſſenſum præbuit,e
cepto Sialandiæ articulo. Reuerſus autem in Daniā, reſcripſit Imperatori, proceres reg
non approbare concordiam inter competitores regni factam, nec ullum regem unquā h
Suenonis Pompa. iuſmodi accepiſſe conditiones. Incipiensq; exinde quieti ſe dare, & ſibi adhærētes præci
ſis ueſtibus more Germanorū induere, latioribus cibis ueſci, proceres regni contemner
effrenioris ſibi adiungere ſubditos grauibus exactionibus exhaurire, omnibus ſe redd
pit difficilem & odioſum, præſertim autem Canutum & Vualdemarū regiæ æmulos frau
dulentis niſibus conatus fuit obruere. Tandem tamen procerum cōſilio decretum fuit, hi
tribus, Suenoni, Canuto, & Valdemaro, ex æquo nomen regium impartiendum & proui
ciarū diſtributionē ſic faciendā, ut Vualdemaro Iutia, Canuto Scania & Suenoni meditul
lium regni Sialandia pareat cum cæteris inſulis. Aegre ferens Sueno tertiā partem reru
ſe iam tenere, qui antea totū tenebat, inſidias meditatur contra Canutū & Vualdemarū
Vnde Roſchildiæ ſimul inuitati ad cœnā, Suenonis milites poſt cœnam ſurgente, ferru
ſtringun

iugunt in Canutũ & Vualdemarũ, Canutũ quidem occidentes, Vualdemarũ autem effu
atem ſauciantes. Tunc inſaniens Sueno Vualdemarũ elapſum, edicto emiſſo iubet om
s eſſe paratos in armis, ad petendum regni hoſtem Vualdemarum. At Vualdemarus cō-
iatis ſibi Canuti militibus & multis ex hoſtibus ad eundem deficientibus pugnam iniit
n Suenonis exercitu, uicitq́ꝫ, & in fugam Suenonē uertit. Sueno uerò feſſus reſedit in ar
rũ radice, & ab agreſtibus ſuperuenientib. ferro caput eius ferè præſcindit. Hic exitus
enonis: qui ſi pares regni paſſus fuiſſet, pacificus diu regnaſſet. Sed pfidia illũ perdidit.

De Vualdemaro magno rege Daniæ.

OPpreſſa per fraudē Suenonis Canuto, ipſoq́ꝫ Sue
none perēpto, Vualdemarus ſolus totius Daniæ
regnum accepit, quod diu ac feliciter adminiſtra-
uit. In primis autem Vuandalorũ inſolentiam re-
preſſurus, ſimul etiam in eos Chriſti fidem per occaſionem
propagaturus, primam expeditionem in eam gentem poſt
acceptum regnum parare inſtituit, feliciterq́ꝫ primam expe-
ditionem conſummauit. Deinde rurſus anno 1161. totis uiri
bus adortus Rugianos, Henricum Leonem ſocium aduo-
cat, mari terraq́ꝫ oppugnat & facile eos ad officiũ cogit, ac-
ceptisq́ꝫ obſidibus exercitum incolumem domum reducit.
Poſtea ueniens rex Metim ad Imperatorē, imperio Roma-
no ſe deuinxit, non ut in cœtũ uocatus accederet more alio-
rum principum, ſed magis ſpecie quàm re imperio ſociatus
haberetur. Fit deinde magnus belli apparatus cōtra Vuan-
dalos, qui in littore maris habebant principatus, inſignes ci
uitates & inſulas, nempe Suerinũ, Racenburgum, Vuolga-
ſtum, Deminam, Offnen, Arconē in Rugia, ubi adhuc uige
bat idololatria. Erat tunc Rugia caput Vuandaliæ, habens *Rugiæ ciuitates.*
as inſignes ciuitates Arconem & Carentũ, quæ hodie in nihilum redactæ, aut maris ex-
datione ſubuerſæ, aut principũ ira deletæ, in nouam propinqui littoris urbem, quæ nunc
aleſſund dicitur, trāslatæ ſunt, ſicut etiam Magnopolis, urbs quondam clara magna, in
inam tranſijt Vuiſmariam. Ex hoc tempore quo Vualdemarus expugnauit Vuandali-
, in multos annos durauit Rugiæ ad coronam Daniæ ſubiecto, ut ſemper regi fideles mi
rint & fecerint imperata. Nouiſſime autem cum omnes Vuandali reliqui ſui principi-
s parerent, ſubduxerunt & Rugiani colla iugo, cum mortuo eorum principe non re-
to corporis ſui hærede, dominium tranſiret ad principe Vuolagaſtenſem & deinde Po-
rani. Nam Vuolagaſtenſis principatus, idem Bardenſis dictus, nunc conceſsit, in i- *Vuolgaſtenſis*
n imperium ducis Pomeraniæ. De qua re & ſupra in Pomerania multa diximus. An- *principatus*
Chriſti 1171. Vualdemarus celebratis in Ringſtat comitijs, filioq́ꝫ eius Canuto corona- *qui & Bernenſis.*
induxit in animum, gentem Vuandalorum adigere ad Chriſtiana ſacra, ſinumq́ꝫ præ-
ndi mari & in inſulis Daniæ finem facere, qui Vuandalis quotidianus erat quęſtus. Poſt
pugnatam ergo Rugiam, ſtatuit præclarum illa tempeſtate oppidum in Pomeranis Iuli *Iulinum.*
n oppugnare, quod crebras inde fieri in mare & in Daniam excurſiones compertũ ha-
ret. Principes interim Pomeranię Bugislaus & Caſimirus fratres indignati, quod rex in
um ditione iſta perageret, ducem Henricum Leonem implorauerunt, renouare cupien-
apud illum priſtinas pactiones quas plebs incauta inuitis principib. uiolaſſet. Dux am
ficandæ ditioni ubiq́ꝫ intentus, non grauatè annuit poſtulatis. Sed cum Henricus ſubie-
onem quærit, quam illi refugiunt, ſola fœdera depoſcentes, euenit ut nihil inde nouare-
. Rex interim mouit in Vuandalos, perq́ꝫ magnum lacum in Oderam nauigans, Stetino
præclaro oppido copias admouit expugnauit: deinde Iulinum aggrediens, *Iulinum deſtruitur.*
redegit illud quoq́ꝫ in nihilũ. Et certe tum actum fuiſſet de Vuā
dalis, niſi rex morbo correptus interijſſet.

1 * Vualdemarus Magnus
- 2 Canutus
- 3 Vualdemarus dux Scleſuuicenſis & poſtea rex
  - 4 Ericus
  - 5 Abel — Vualdemarus dux Schleſuuicenſis — Ericus dux — Vualdemarus dux; Ericus
  - 6 Chriſtophorus — 7 Ericus — 8 Ericus; 9 Chriſtophorus — 10 Vualdemarus; Otto — Magare… uxor re… Noruue… fit triũ re… rum regin…

De regibus poſt Vualdemarum Magnum Daniam moderantibus.

Mortuo Vualdemaro regi ſuccedit filius Canutus,iurantq́ ei Iutij & Vuiburgẽſes.… nij factionibus ſtudentes Haraldum quendam regij ſanguinis uirum è Suecia deuocan… regem appellant,ſed quem archiepiſcopus Lundenſis facile à poſſeſſione regni exclu… Interea multis literis Cæſaris Canutus iubet inuiſere curiam Imperialem, ſed Canutus … monefactus ne id faceret, reſcripſit ſeſe regibus implicatum, abeſſe non poſſe. Cæſar F… dericus contemni ſe putans,reſcribit:niſi ueniat Daniæ regnum alienæ facturum poteſ… tis. Cui rex Canutus non aliud reſcripſit,quàm quòd primum in ſuam recipere poteſtat… opus ſit quod alij donet. Irritatus Cæſar,non tam bello quàm odio regem inſequitur. In… rim Bugislaum Pomeranum cõmonefacit,ut bellum in Daniam ſuſcitet, ille regis uirib… impar præfectum Rugiæ qui regi paruit,laceſsit,atq; quingentarũ nauium claſſem in R… giam ducit,petiturus inde Daniã. At Dani ad bellum prouocati,facile repreſſerũt Pom… ranos. Vualdemarus quoque epiſcopus Schleſuuicenſis Nicolai abnepos cœpit inuad… regnum Daniæ,quaſi ſibi à Canuto patre debitum,ſed captus coniectus eſt in carcerem… Sub iſto rege Canuto circa annum Chriſti 1200. cœpit Lubecum floreſcere & uehemen… augeſcere. Et quum Canutus rex iuuenis moreretur,frater eius Vualdemarus ad regnũ p… uenit accepitq́ regalem benedictionẽ ab Andrea archiepiſc. Lundenſi. Habuit ſub ſe L… becum & Holſatiæ comitatum atq; Hamburgum,quod Otto quartus Rom. rex illi abſt… lit,& Vualdemarus rurſum ſibi ſubiecit. Fuit tunc Hamburgum paruũ non bene munit… Anno Chriſti 1223. quum Henricus Suerini comes fide publica in Daniam euocatus ad… conciliationem regis aſpiraret, rex autem duras cõditiones opponeret,obſeruabat com… tempora,quibus rex in caſtris manens, à ſuis non ſatis cuſtodiebatur. Serum erat tempu… & Danis pro ſua conſuetudine potis. Indiligenter excubiæ ſeruabant,utpote in regno l… ge ab hoſtibus,nihil hoſtile formidantes. Henricus autẽ ante cuncta proſpiciens,cum n… gligentiam regiorum cuſtodũ non ignoraret, forte in uenatione rex erat & quieti dedit… profundius ſoporatur. Henricus iam naue procurata regis papilionem ingreditur, (auda… facinus) & occluſo ſpiritu oris,uinctũ extrahit regem, ac comitibus ad uim præparatis,… nauim impoſitũ,ſecum perducit in Dannenberg, ibiq́ conſeruat in carcere. Obſtupuere… audierant uniuerſi fiduciam uiri. Rex cum alia uia liberari non poſſet,argento ſe redemi… datis 45. millibus marcarũ argenti,deſtitutusq́ in Nordalbingia omni fortuna,ſolum Lu… becum tenuit,ſed quod paulò poſt illi quoq; fuit ablatum & imperio corporatum. Mira r… rum conuerſio. Iſte Vualdemarus dum adminiſtraret ducatum Schleſuuicenſem & in pr… mis regni annis uictorioſiſsimus fuit in uirili autẽ ætate ubique uictus, omnia amittit qu… in adoleſcentia acquiſiuit. Mortuus eſt anno 1242. cum per annos 40. regnum uaria fortun… adminiſtraſſet. Succeſſit illi Ericus filius maior natu, & Abel frater dux fit Schleſuuic… Rex Lubecenſibus inuentus, patris iniuriam conſtituit uindicare,mercatores eorum ca… piens & extorquens quæ cupiebat. Sed ciues ad arma conuolantes conijciũt munitionem… eius unde uexabat urbem. Paulo pòſt à fratre Abel inuitatus & captus ſecuri cæſus eſt re… iuxta ciuitatem Schleſuicenſem,& cadauer ſaxo coniunctum, merſum eſt in profundum… Erat autem annus Chriſti 1251. cum annos non plenè nouem in regno peregiſſet. Qu… huius necis conſcij fuere,omnes malè perierunt. Abel itaque regis frater, ſuccedit in re… gnum

Lubecum incipit floreſcere.

Stratagema.

Lubecum imperio incorporatur.

ıum:quod male partũ & fratri per uim exortum,non potuit eſſe diuturnum.Nam in Sia-
ndia bello impetitur & poſtea in Friſia à ruſtica plebe opprimit.Succedit ei frater Chri-
ophorus,qui fecit Vualdemarũ nepotem ſuum ex fratre Abele ducem Schleſuuicenſem.
hriſtophorus quietē egit in regno,uſqꝫ in tempora morientis Vualdemari nepotis ſui, cu
s ducatum rex ſibi deſumpſit,ut illum regno iterum incorporaret.Reliquit autem Vual
:marus ex ſorore Iohannis & Gerardi comitum Holſatiæ filium Ericum, quem rex ſpo-
iuit ducatu. Quod uidentes comites memorati, ſumpſerunt arma pro nepote ſuo ca-
umqꝫ regem perduxerunt in Hamburgũ,quouſqꝫ ille multis argenti libris ſeſe redimeret.
oncedens autem Chriſtophorus in fata,reliquit filium ſuum in regno.Mortuus quoqꝫ a-
ıs Ericus nempe Schleſuuici dux,reliquit duos filios, Ericum & Vualdemarum, quibus
x Ericus præeſſe uoluit iure ſanguinis,multũ recuſantibus comitib. Hoſatiæ,ſed præua-
it rex.Cum tamen Vualdemarus,qui ſolus ſuperſtes manſit, adoleuiſſet, recognoſcens
ıdũ à rege,quod prius noluit,recuperauit omnem terram quæ ducatu debebatur. Ericus
ngeuæ pacis ſortitus tempora,peruenit ad annũ Chriſti 1286. conſpirantesqꝫ in eum do-
eſtici eius interfecerunt. Tunc Ericus filius natu maior in ſceptra ſuccedit,duxitqꝫ uxorē
gis Sueciæ Birgerij nomine ſororem. Et cum poſtea cerneret res omnes in Suecia turbari,
rtem conflauit exercitum, ut Birgerium liberaret, quem fratres eiuſdem Birgerij Vual-
marus & Ericus in uincula coniecerant:ſed ueniens nihil potuit efficere,quũ omnia loca
ent Teutonicorum præſidijs cōmunita. Mortuus eſt etiam tunc dux Lalandiæ, & conſo *Dux Lalandiæ*
lauit rex regno ducatum,cum dux nullã reliquiſſet prolem maſculã.Lubecenſes hunc re
m decennio elegerunt defenſorem,per ſingulos annos mille illi marcas dependentes.In
aueſcens aũt Ericus annis & morbo,conceſſit in fata anno 1321.quũ in regno 35.annos
regiſſet.Chriſtophorus defuncti Erici frater peruenit in regnũ, idqꝫ opera Iohannis co-
tis Holſaciæ,qui frater eius maternus fuit. Rex iſte accepta pecunia dominiũ Roſtock, *Roſtock Mag-*
od ſibi feudi aut belli iure debebat permiſit dominis Magnopolenſibus, apud quos per *nopolenſium.*
anſit in poſterũ. Cumqꝫ Rugianorũ princeps tempore illo obijſſet ſine prole maſcula, &
ınes Vuandaliæ principes in eam terram conijcerent oculum, Chriſtophorus rex eam
tioni ſuæ uendicauit. Mortuus eſt autem rex anno 1333. & ſubſtitutus in eius locum filius
ıs Vualdemarus. Cuius frater Otto renouatus in Holſacia bellis captus eſt à Gerardo,
l poſtea rurſum dimiſſus. Cumqꝫ pactas conditiones non impleret, comes Gerardus cũ
ıgno exercitu ingreſſus eſt in Iutiã,ut illũ cogeret ad pactorũ obſeruantiã. Dum aũt ca-
a haberet non ſatis diligenti ſuorũ cuſtodia munita,noctu comes fuit in ſtratu ſuo occi
à Dano quodã nobili milite,qui & clam regreſſus elapſus eſt. Hēricus uerò filius eius
xit exercitũ in Daniã, & ubiqꝫ ſæuijt igne & ferro, nec quieuit donec caperet patris ſui
gulatorē. Quem rotis membratim diſciſſum,uulturibus deuorandũ obiecit. Porro Vual
marus rex Chriſtophori filius regno eſt pulſus & Vualdemarus dux Schleſuuici regnũ
e Holſatorum ambiebat, tandē uerō Ludouicus marchio interpoſitis partibus ſuis, re-
n curauit reſtitui,egitqꝫ ut dux Schleſuuici Vualdemarus coronã poneret & acciperet
ınia quæ ab olim paternæ fuerunt ditionis. Cumqꝫ Rex quietus eſſe non poſſet & merca *Ciuitates mari*
ibus antiquas libertates in ſuo regno non permitteret, maritimæ ciuitates conſpirantes *timæ regem ex*
grediuntur Daniam, regem regno expellunt, incendia multa excitant, oppugnãt arcem *pellunt.*
ppenhagen atqꝫ expugnant & magnum hinc abducunt prædam. Proceres terræ regem
ı habentes, regno proſpicientes, inito tractatu, terram Scaniæ 16. annis conſignarunt cũ
s prouentibus ciuitatibus in compenſationem acceptorum damnorum. Poſt hæc redijt
ıaldemarus in regnum & obijt anno 1365. uarie iactatus in regno.

Mulier præeſt tribus regnis & ſuccedit ei dux Pomeraniæ.

VValdemarus rex Daniæ defunctus, reliquit Margaretam unicã filiã, quæ maritũ
habuit Aquinũ Noruuegiorũ regē, ex quo paruulũ ſuſcipit Olauũ. Et cum Aqui
nus non diu ſupereſſet, mulier uirgo duo moderabatur regna. Et licet poſtea Al
bertus dux Magnopolenſis uocatu populi diadema ſuſcepiſſet Sueciæ, ac deinde
ũ Henricũ cogitaſſet præponere Daniæ, uictus tamē Albertus à muliere & in triũphũ
ctus, regnũ amiſit. Dimiſſus tandē, infame ſenium in paterna domo finiuit, ut infrà dice
Margareta autem regina profecta in Iutiã cum Olauo filio, proceres Daniæ ſibi deuin-

xit,filioq́ꝫ iurare coëgit. Iam enim Scaniã receperat magnopere refloreſcentẽ. Euocatis p
terea Holſatiæ comitibus,ducatũ Schleſuuiceñ promiſit,tamẽ ut de manib.regis recog
ſcerẽt beneficiũ. At filius Olauus paulò poſt.anno 1387.mortuus eſt,cũ mater 14.annis I
niam regnaſſet. Congregatis aũt proceribus regni in ſolenni cõuentu,aderat & Gerard
dux Schleſuuici cum propinquis ſuis,& renouata eſt ratio feudi,nempe,quòd ducatus p
petuo iure ad ſeniorem ex Holſatorũ huius lineæ comitib.pertineat,ita tamen ut iuxta
gni iura feudum à corona recognoſcat & inde præſtet obſequia, & quod ſucceſsione le
tima feudum ad proximos pertineat. Orta deinde ſimultate inter reginam & Albertũ S
ciæ regem per occaſionẽ nouæ arcis per regem inſtitutæ, cui aliam regina oppoſuit in ſ
unde facile omnis cõmeatus ad arcem regis inuehi impediretur. Suborto autem bello D
nis relicta eſt uictoria, captus Albertus cum filio, ſeptem annis tenetur,donec magnis
ditionibus laxaretur. Summa rerum fuit, ut hoc quoq́ꝫ regnum duobus accederet, & fie

Ducatus Schleſuuicenſis feudum Daniæ.

Margareta triũ
gnorũ potenti
regina. Poſt i
Ericus Pomera
rum dux à Mar
reta regina ad
ptatus filius in r
gem aſſumitur
no 1411. Fuitq́ꝫ p
ma cura regi, re
perandi ducat
Schleſuuicenſis
Nam Gerardus
lo inueſtitus in I
etmarſia cæſus
cubuit, ob id f
dum extinctum
putauit, cõtrà t
paruulorum,qu
Gerardus reliquit,principes tutores ſentiebãt,tranſijſſe legitimũ feudum ad liberos. R
ad arma peruenit,regina ſenex ſe interpoſuit mediã,ut tractatib. res ſopiref. Interim cũ
munitas Lubecenſis ſenatũ ciuitatis eieciſſet,& propulſi ſuam proſequerentur innoce
tiam apud Rom.regem,obtenta ſententia aduerſus cõmunitatem, Ericus Danorũ rex c
ſtitutus executor literarum. Sed cum indurati non aquieſcerent monitis, eos qui piſcan
gratia tunc uerſabantur in Scania detinebat, uelut regalibus mandatis contumaces,ta
demq́ꝫ effecit ut in ſuam ſedem pulſus ſenatus reponeretur.

Senatus Lubecenſis eijcitur.

Bella inter Holſatiam & Daniam.

QVum duces Schleſuuicẽſes nollẽt eo modo ſuſcipere ducatũ quo rex illos uo
bat inueſtire, Hẽricus dux collecto undiq́ꝫ magno auxilio, Iutiã inuadit atq́ꝫ F
ſiã ad ſua fuga coëgit. At Dani nõ ferẽtes, Friſios parere Holſatis,ſollicitãre
ad renouandũ regi ſacramentum. Conglobati Friſij repulerunt Danos,aliqu
millibus ex eis proſtratis. Rex diſsimulans aliquantulum, dicto citius urbe
Schleſuuicenſem obſedit,nec diu oppugnatam obtinuit. Et quum Albertus dux ex Suec
regno antea pulſus,in urbe eſſet,exiuit ad regẽ,obtentaq́ꝫ gratia & ſacramento dato quò
tria regna nunquã oppugnaret,cum ſuis dimiſſus eſt Hamburgeñ. audientes regem Sch
ſuuico potitum,cõmiſeratione tangebantur ſuper calamitate ſuorum principũ., mox ill
ſexcentos baliſtarios auxilio miſerũt. Principes quoq́ꝫ Brunſuuicenſes & Lunenburgẽſ
& multi comites Albim tranſgreſſi auxilio uenerunt. Et primum quidẽ conſilia pacis pe
tentauerunt. Vbi illa euanuerũt,arma ſumpſerunt,uallantes arcem Kunigsburg. Dani a
tem fortiores ſuperuenientes,hoſtes retro egerunt. Rex inde Friſiam intrauit, & abduc
infinita præda,80.obſides ſecum duxit,ne ad Holſatos deficerent. At gregarij ſatellite
pro

o Holſatis in mari digraſſantes, interceperunt nauim, quæ portabat omnia iocalia regis
pontificum, in auro, argento, ueſtibus, ſerico & pannis præcioſis. Irritati Dani firmaue
it animum certi aut terrã capere aut immori. Quid non improbus labor obtinet? Ingreſ- *Impietas militum.*
rgo Cimbriam, furiunt ſine more. Sacra, prophana in æquo ſunt: uirgines, maritæ iuxtã
oſtitutæ. Omnia latrocinijs exhauſta: ſitim auaritiæ & ſanguinis explere nõ poterant.
:pugnauerunt arcem & coroborauerunt præſidium. Interea Lubeceñ. epiſc. monitus à
om. pontifice implicauit ſe negocio unà cum alijs principibus; ſed nihil effecerunt, redi
n eſt ad bellũ. Obſederunt Dani arcem Tundern: Holſati autem uelut dormitantes diſſi
ilarũt obſidionẽ. Interim Dani applicatis ſcalis, murũ conſcẽdentes uno impetu ab ob
ſis ſunt oppreſſi, baliſtis & bombardis abacti. Perierũt tunc ex hoſtibus 400. Hambur-
ñ. inſtructa claſſe per Albim deſcendentes, latera Iutiæ pulſabant. Repetunt etiam na-
s nuper ciuibus ademptas, quibus ignem immiſerunt, & expoſitis in terrã armis prædã
andam uoluere nauib. ſuis inuehere. Rumpoldus præterea dux Schleſiæ miſſus ab Imp.
Daniam ſeu pacis ſequeſter priuſquã pacis formulã ad finem perduxit, epidimia tactus
a conceſsit. Anno 1424. rex Imp. abijt in Vngariã, citariq; fecit Henricũ ducem cum fra-
bus, examinataq; cauſa, pronunciat pro rege: Henrico aũt, Adolfo & Gerardo fratrib.
entium imponit ſuper ducatu Iutiæ. Rex accepta pro ſe ſentẽtia abijt in terram ſanctã. *Pictura prodit*
runt tum nobilem quendam ex oriente militaſſe Imperatori, qui pictoris induſtrij uſus *regem.*
ificio, regis faciẽ iuſſit effigiari, eamq; præmiſit amicis, indicãs regem eſſe trium regno-
, qui magno ſe æré redimere poſſet. Rex omniũ ignarus, Venetijs hoſpitaliter exceptus,
niliam artauit & uulgari habitu ſe cæteris conformẽ fieri paſſus ignotus haberi uoluit.
oto perſoluto in terra ſanctã, cũ peregrini in nauim redirent, nobilis qui conductũ præ-
bat, euocato regi dixit in aurẽ, Credis te apud nos incognitũ? Ecce faciem tuã, Regem te
mus trium regnorũ. Quid faceres ſi apud te noſtrorũ quiſquã tali habitu deprehenſus in
teſceret? Stupefactus rex, hæſit. Sed tamen interuẽtu patroni, pecuniã accepit, quantum
x corrogare potuit & dimiſit. Reuerſus autẽ domum ut exequeretur ſententiã conuertit
in duces fratres, ut & manib. eorum extorqueret ducatũ Iutiæ. At Henricus dux ab ini-
a ſententia ad ſummũ pontificẽ appellauit. Inde multiplici labore incurrente, eò res eſt
ducta, ut ciuitates à rege decedentes ducib. inhæſerint, multumq; temporis in ſumptum
erit, donec ad nouiſſima pacis pacta perueniretur. Ciuitatẽ etiam Schleſuuicũ (ubi denuo
ius ducũ reuoluta eſt) ita cõmunierunt foſſatis, uallis & propugnaculis, ut nõ facile è re-
denuo caperet. Rex uerò reduxit exercitũ in Flenſsborg, nec erat opportunius quicquã
obtinendũ ducatũ quam oppidũ Flenſsborg. Venerũt ex ciuitatib. Vuandalicis, fauen *Flensborg oppidum.*
us ducibus, auxilia ad oppugnationẽ oppidi. Firmata itaq; obſidione, uenit dux ad ho-
um propugnacula. Dani uerò prætenderunt ſepem foſſatis robuſtam ſudibus & palis.
inc dux ſcalam uidens inclinari, uoluit quid intus ageretur contemplari, nec dum enim
icã ſatis conſtrinxerat. Et ſuperueniens quidã è concilio ducũ, uir militaris ait principi:
uid agitis princeps inclyte? in quod periculũ cõtenditis? Luctũ nobis & periculũ ueſtro
iti præparatis. Danus uerò qui intus excubabat, audiens eſſe principẽ qui ſcalæ incum-
ret, lancea ſepẽ penetrans, ſub loricã deſubtus uentri ſtantis infixit, letaliterq; percuſſit. *Dux lanceã perfoditur.*
ingemiſcens cũ accepto uulnere, Tollite, inquit, circũſtantibus, me. ſatis mihi ad mortẽ
. Sicq; paulò poſt efflauit ſpiritũ, uix 30. attingens annum. Tunc Adolfus proximus æta
frater factus eſt dux exercitus. Per eiuſdem anni (erat autem annus 1428) urbes Vuandali
claſſem ſuã renouarunt & mittunt cõtra Danos, diuq; anceps fuit prælium, donec tan-
m ciuitates Danis uictoribus ceſſerunt. Multiplicatis itaq; in hunc modum infinitis bel
, tandẽ à ciuitatibus conſilia ſunt agitata de ſtatuenda pace, quapropter regẽ in loco Ny
ping, à cõmunib. amicis deſignato, conueniũt, multoſq; & uarios texũt ſermones & ad
tremũ in hoc res deſijt ut tribus capitibus approbatis, pax eſſet: Primum: Damna inuicẽ
mpenſarentur, aut arbitris æquarentur. Alterum, Vt quoniã urbes ab rege ſuo ſine cau-
ex fœdere conſtituto defeciſſent, eam facerent compenſationem regi, ad iniuriam able-
ndam, quam in ſimili caſu ab illo deſpoſcerent. Tertiũ, Vt fœdera prima illibata mane
nt in perpetuum. Soli Roſtocenſes pacis cupidi, approbarunt quę rex propoſcit. Sciſſa
go ciuitatum unione, rex gauiſus cæteris tanto impẽſius imminebat. Interim duces Hol-
ti rebus ſuis conſulentes, in die palmarum ſingulari aſtu oppidum Flenſsborg occupant,
gientibuſq; ciuibus in montem, fame coguntur ad deditionem.

Noua turbatio oritur regi Daniæ in Suecia.

PEr ea tempora ſurgit in regno Sueciæ noua turbatio. Nam dudum rex implicatū b
lo Teutonico arcium ſuarum præfecti in Suecia inſolētius ſe geſſerunt, tributis p
ſionibus & nouis ſemper exactionib. populum emungentes, & ſub umbra reg
exactionis ſua impleuerunt marſupia. Multos regni proceres, res miſerabilis co
mouit, atq; acerbe tulerūt Danorū in ſe et ſuos imperia. Adunatis ergo uiribus cœperūt
pugnare arces præfectorum, urbes & oppida regi parentia in ſuam traxerunt partem, in
Engelbertus uindicat Sueciā à Dania quos præcipuus autor erat uir nobilis Engelbertus nomine. Apud quem rex egit multis
teris, ut poſitis armis conquieſceret & præfectis obediret. At nihil profecit, cœpto en
inſtitit, liberandæ patriæ Danorum dominatu. Tunc rex inſtructis duabus nauibus pro
ciſci in Sueciam inſtituit, paſſusq; ſæuiſſimam tempeſtatem & amiſsis multis militibus,
græ uenit ad terram. Conuoncans autem concilium in Suecia, arma cōtrahit in Engelb
tum. Sed ubi paucos uidet iuſſa implere, maiorem ac putabat conſpirationem in ſe comp
hendens, clanculo mutata ueſte cum paucis elapſus in Daniā ſe recepit. Venerat interea
es conſtituta, in qua de negocijs pacis inter regem & duces atq; ciuitates ageretur, conu
niuntq; tandem partes in eas pacis leges, Vt rex permiſſo ducibus ducatu Schleſuuicēſi
los inueſtiat, reſtitutis quæ inde fuerant detracta, Iutiæ renunciet, quod per laudum Impe
toris reportauit, ciuitatibus liquidata damna reſarciat, ueterem mercatoribus libertatē p
Pax firmatur. mittat, telonea quæ ab annis centū fuerunt permaneant, &c. In has pacis conditiones utr
que confectæ ſunt literę. Pax undiq; proclamatur. Ex diuturno bello lęti omnes reſpira
nec erat qui non gauderet. Inciderunt iſta in annnū Chriſti 1435. Creuit interea turbatio S
ciæ & proceres arguunt ſe inuicem proditionis, alij per tumultum, alij quaſi legitimo iu
per ſententiam capite puniuntur. Rex cum intelligeret domeſtica ubiq; conſurgere bel
exportatis theſauris in naues, Gdanum nauigat, in tuto locatua, exitum uidere uolens d
meſticorum tumultuū. Decreuit nepotem ſuum Pomeraniæ ducē pro ſe regem ſufficer
at proceres reſpondent. Non eſſe illi ius pro ſe alium ſurrogandi. ſi omnino regnare re
ſaret, eſſe incolarū de ſufficiendo rege electionē. Anno itaq; 1438. renauigans in Pomer
niā, regni ſe ſubduxit ſe negocijs. Alij ſcribūt Ericū iſtum per Frid. Imp. regno exutū &
locum eius ſubſtitutū Chriſtophorū Bauariæ ducem, Erici regis ex ſorore nepotem.

Chriſtophorus Bauarus fit rex Daniæ.

VNanimi cōſilio triū regnorū Daniæ, Sueciæ & Noruuegiæ, à proceribus eligit
poſt Ericū Chriſtophorus Bauariæ dux. Qui in regnū uocatus, ſolenni ſuorū ap
paratu anno 1439. Lubecū intrauit, ubi honorifice futurus rex à regentibus eiu
loci excipitur. Ibi ex conſtituto proceres regni fuere, qui magno illum honore
ſceptum, perducunt in Daniam. Arces illi regni traduntur, ac legitimis illis modis cuiuſc
que ordinis homines ſacramenta cōpræſtant. Vnctus inde de more ſacro oleo, rex conſe
cratur, ac proximi deinde anno cum regni prouincias obiret perueniſſetq; in Iutiā, Ado

Nuptiæ regales in Coppenhagen.

phus dux Schleſuicenſis atque comes Holſa
tiæ occurrens feudi poſtulauit de iure innoua
tionem. Tum rex illi iubet reſtitui quæ ex an
tiquis annis ad ducatum pertinerent. Mult
enim inde Margareta regina detraxit, mult
etiā Ericus per bellū diuturnū. Anno milleſ
mo quadringenteſimo quadrageſimo quint
Chriſtophorus rex de poſteritate cogitās, a
nuptias animum conuertit. Duxit autē uxo
rem Dorotheā, Iohannis Brandenb. marchi
nis filiā, eas nuptias regali more in Coppen
hagē arce regia peractas, honeſtabat multor
de Germania principum præſentia. Poſt hæ
inuiſit Sueciam: ordinatisq; omnibus ex ſen
tenti

tentia, cum magnos inde theſauros in naues con/
geri iuſſiſſet, ſiue de muneribus quæ proceres in/
tuliſſent, ſiue de prouentibus quos per multos an
nos præfecti contuliſſent, nauigationem inſtiutit
in Daniã. Sed exorta tempeſtate, perijt omne au/
rum & argentum, uix rege cum naue ſua in por/
tum perueniente. Centum milia ac amplius mul/
to intercediſſe memorant. Anno nono regni ſui
rex aduerſa ualetudine laborans uocans quos ha
bere potuit: dixit Regno et uita pariter mihi cõce
dendum eſt, uos rebus recte conſulite. Exceſſit au
tem rebus humanis anno 1448.

Chriſtianus comes ab Aldenburg fit rex in Dania & in Noruuegia.

CHriſtianus, quem Dani more ſuo Chriſtiernum appellant comes Aldenburgen/
ſis, unanimi procerum Daniæ & Noruuegiæ conſenſu rex eligitux eligitur, Sue/
cis (ut Krantzius ſcribit) ſe à ueteri placito retrahentibus: quod ſcilicet habebat,
ut niſi trium regnorum cõmuni conſilio unus aſſumeretur rex. Hæc electio maxi
e facta eſt, aſtipulatione Adolphi ducis Schleſuuicenſis, qui erat auunculus Chriſtiani
e Aldenburg, & Delmenhorſt comitis. Natus enim erat Chriſtianut eiuſdem Adolfi ſo/
re germana. Inclinauerant quidem Dani in Adolfum, ſed cum ille pertinaciter recuſaret,
ſilio eius uſi ad nepotem eius, quem ille in domo ſua ex puero educabat, deflexerũt. Sue/
a uerò præueniens hanc eiectionem, preculiarem ſibi regem aſſumpſit, ex eo corpore mi/
em, opibus præſtantem, Carolum Canuti. Chriſtiernus itaq; ſolenni ritu coronatur, & *Carolus rex*
orotheam reginam ſibi uxorem copulat, ex qua ſuſtulit Olauum, Iohãnem Fridericum *Sueciæ.*
q; filiam Scotorum regni nuptam. Proximo deinde anno Chriſtiernus primam regnis
peram impendit, ut Sueciam per partes duobus regnis iterum coniungeret. Et primũ in/
lam Gotlandiæ ui recuperauit, expugnato oppido Vuisbu, quondam florentiſſ. empo/
o mercatorũ. Interea Carolum præfecit Sueciæ Cumq; duræ ceruicis populo durus eſſet
cœpiſſet odio haberi collecto clam theſauro, media hieme in ipſa carniſpriuij reſolutio
, omnibus ad crapulam laxatis, ingreſſus nauim Pruſſiam nauigauit. Tunc proceres re/
i ſolennibus miſsis ad Chriſtiernum oratoribus, eum uocarunt in regnum uenientemq;
Stockholmiam honorifice exceperunt, regem conſtituerunt & per manus archiepiſco/
Vpſalienſis conſecrarunt. Erat autem annus 1457.

De comitatu Holſatiæ.

ANno Chriſti 1459. cum infata cõcederet inclytus Adolfus dux, Schleſuuici comes
Holſatiæ, non erat dubiũ, Schleuuicenſem ducatũ coronæ conſolidari, à qua exijt
beneficium, cum ille prolem nullam relinqueret. De comitatu autem Holſatiæ ma *Differunt co-*
gna fuit quæſtio. Nam feudũ uidebatur imperij, quod ad maſculã lineam credere/ *mitatus Hol-*
pertinere. Supererat Otto comes, de Schouuenburg cum multis filijs, qui ad uirilẽ, licet *tiæ & ducatus*
ltis gradibus, ſpectabat agnatio nẽ. Rex autem Chriſtiernus cum fratribus Mauricio & *Sleſuuicenſis.*
rardo de Aldenb. comitib. ſorore Adolfi erant progeniti. Poſt magnã diſceptationẽ in
ueniẽte Arnoldo Lubecenſi episc. qui imperiali uice eius feudi dominus cenſeret, Chri
rnus rex comitatu donat, quietatis ingenti ære comitibus ut iuri ſuo renunciaret. Fra/
bus deinde ſuis rex non minorem pecuniæ ſummam perſoluit, ut omne ius in ſuam coẽ
ret perſonam. Ita factum eſt, ut nobilis ille comitatus, qui infinitũ ſanguinẽ dedit, quo
orona Daniæ ſegregaretur, nunc uoluntate procerum ſe illi coniunxerit. Erat autem an
s 1460. cum hæc agerentur. Cumq; ſacramenta ſolenni ritu rex ab omnibus acciperet, ue/
in Hamburgum, & de homagio quidem nulla mora, ſed de præſtando iuramento fit
bitatio. Oſtendebant ciues ueterem obſeruantiam, eam'que chartis priuilegiorum a/
ebant. Ceſſit rex ciuium allegationibus, permittens ueterem urbis conſuetudinem.

Exinde

Exinde conceſſit rex in Sueciam & peruidit regni illius iura ,Perueniens autem ad eum
mor de theſauro quem regno excedens Carolus in Stockholm apud Prædicatores reliq
rat,conuenit ſuper ea re fratres, extorſit aliquot ſignati æris marcarum millia ac uaſa no
nulla argentea magna cum paruis.Elapſo deinde modico tēpore,res in Suecia ad rebell
nem ſpectabant. Indoluere enim proceres , adminiſtrationē præfecturarū Danis permit
Præfecti auto res ſeditionis. Promiſcuum uulgus cauſabatur abeſſe regem,rarius ſibi reſponderi de iuſticia , arbitra
præfectorum rem omnē agi,regni theſauros foras educi,uiſcera regni ad libidinē Dano
diſſipari. Rex uolēs præuenire rebellionem,magno apparatu uenit in Sueciam,uentum
eſt ad pugnā.Inclinauit uictoria Suecis cedūtur multi ex regijs & capiunt multi.Fugit r
& archiepiſcopū Vſpaliēſem,quē uelutiobſidē habebat,ſecū tulit in Daniā.Interim Su
ci miſerunt Gdanum pro Carolo rege. Sed ubi ille redijt & non inuenit illam integritate
quā promiſerant,abdicauit ſe regno,priuatim uicturus,cōmuni cum alijs iure.Anno 14
Gerardus de Aldēburg regis frater , cauſatus eſt ſibi adhuc deberi aliquot millia aureo
Holſatia iterū occupatur. quòd ius ſucceſſionis ſuæ in fratrem refudiſſet,& arcibus in poteſtatē acceptis,legitimū
cum fratre ferebat hæredem. Paulo poſt omnem illam deditionem inuaſit,cœpitq; admi
ſtrare res in Holſatia,& uertit adminiſtrationem ſuam in legitimum principatum.

Res geſtæ per Chriſtiernum primum.

HAbuit rex adhuc arces quaſdā in Suecia,quas per ſuos inſedit atq; defendit.Su
oppugnantes arces illas,& fugati ab obſidione,auſi fuerunt ingredi Daniā &
gem oppugnare . Sed rex illos excipiens in fugā uertens, trecētos ex eis cepit.A
nus erat 1459. cum quidam cōmunes amici conarentur , conuentu Lubeci indict
Chriſtiernus Sueciam uexat res componere inter regē & Sueciæ proceres,ſed nihil fuit actum,nec inuenta compone
dæ pacis uia. Proximo deinde anno rex per anguſtias,niuis tempore,quando nemo uen
rum præſumebat,ingredi Sueciā tentauit, regnū montoſum & faucibus uiarū tranſitu d
ficillimū. At Suecis utcunq; res innotuit,quare in aciem prodeuntes,regi ſe obiecerunt.F
cile fuit multos à paucis detineri,quando non poterant in uia ſtricta niſi pauci ad pugna
prodire. Trucidatis ergo circiter quingentis,rex cogitur redire. Poſtea deſcendens in H
ſatiam exegit fratrem ſuum,coēgitq; incolas ad præſtandum ſibi ſacramentū.Idem egit
pud Friſios. Anno 1470. excedēte rebus humanis Carolo quondā rege Sueciæ,diuiſi fu
proceres regni,diſceſſeruntq; in uaria uota. Alij Chriſtiernum cupiunt uocare,& alijs al
fuit ſententia.Rex autē iam tempus ratus , immittere manus regno Sueciæ , quando æm
lus eius mortuus erat,conducto magno militum numero infeſtum agmen duxit in Sueci
Sed neq; illi ſegnes occurrunt.Eratq; is demum exitus,ut pauci ex multis ſtipendiarijs re
rent. Anno Chriſti 1474. uenit Chriſtiernus cum quibuſdā principibus inferioris Saxon
ad Fridericum Imperatorē , indicatq; eſſe in ſuis ditionibus intra limites Romani impe
Dietmarſi liberi. gentem nulli parentem & pro libertate inſoleſcentē,nempe Dietmarſos:eos ſibi ab imp
riali maieſtate ſubijci poſtulat:cum non expediat ſine principe populū agere: comitatu
quoq; Holſatiæ atq; Stormariæ iuncta ditione Dietmarſiæ in ducatum uerti depoſcit. A
nuit Imperator poſtulatis regis,& titulum comitatus extinguit, exq; tribus memoratis d
tionibus unum creat ducatum, regem præſentem illo ſolenniter inueſtit. Literiſq; deſup
editis,rex illas ſecum defert. Reuerſus autem domū,Iohannem filium maiorem natu,D
niæ regem eligi fecit & conſecrari,aſſumpta illi coniuge Chriſtina filia Erneſti ducis Sax
niæ principis electoris,anno Chriſti 1478.Sueci interim in ſua ſententia perſeuerātes n
lum crearunt regem,neque Chriſtierno obedire uolebant. Anno 1480. Chriſtiernus rex i
dixit conuentum Holſatiæ,euocans quoque ex Lubeco & Hamburgo publici concilij o
tores,& inſinuans imperiales literas,poſcens ut ijſdem obſecundantes, ſe Holſatiæ atq
Stormariæ in unum corpus adunarent,& ſe ducem ſuum recognoſcerent . Reſpondent i
li Imperatorem non plenè inſtructum , de alieno diſpoſuiſſe. Habere ſe terram ſuam tem
poralem , pariter & ſpiritualem dominum archiepiſcopum Bremenſem , ex eo tempor
quo nouiſsimus Dietmarſiæ comes defecit. Rex iuſsit replicari , ex illo die crebram fu
iſſe mutationem dominij,aliquando eos paruiſſe Vualdemaro regi ſecundo, aliquādo c
miti Holſatiæ,nunc uerò epiſc. Bremenſis tantum ſpeciem prætendi dominium, cum fa
cto nō parerent. Illi cōtrà:Habere in terra archiepiſ. præfectos,quæ res iuſtum teſtetur do
minum nullo

lo ſe pactp uiuos pati,ut alienentur ab eccleſia. Interim autem quo hæc aguntur & rex
juoſdam implicabiliter ſæuiret,mortuus eſt in arce Coppenhagẽ anno 1481. cum anno
ı regno excgiſſet.

Acta Iohannis regis Daniæ filij Chriſtierni.

CHriſtierno mortuo ſucceſſit Iohannes filius in regno. Hic Noruuegiam cum fra-
tre Friderico legitima ſucceſſione poſſedit,niſi quod rex ſolus tenuit imperij,mi
niſtrationem:frater titulo hæreditarij iuris cõtentus manſit. Sueciæ quoq; electus
rex ferebatur,inſertis conditionibus quas non probaret. Quieuitq;,donec armis
num recuperaret. Gotlandiam primò Sueuiæ parentem,quibuſcunq; modis ſibi deuin- *Gotlandia.*
,cum(inuito Sueciæ gubernatore Stenone Neſter milite)is qui arci terræq; præerat mul-
empore Iuuarus electo regi arcem,oppidum,omnemq; terram conſignauit. Deinde an
1498.conducta gregariorũ militũ manu magna, coëgit uniuerſos etiam nolentes impe
a facere. Cæterum ubi rex exceſſerat regno,Sueci conſpirauerunt. Rex uerò cum ſpera
beneuolentia potius quàm ſeueritate regnicolas in fide continere,regno decedens,regi
n in regia dimiſit. Quam multi prægnantem rebantur,ut in regno parturiens,indubita-
n illi daret hæredem. At ea ſpes uana fuit. Recogitãtes autem Sueci pudorẽ ſuum, quod
ti ceſsiſſent armis,dolum excogitant. Vocant regem,ut obijciat ſe Ruſsis,quorum ex-
ſionem nunciatam accepiſſent. Nihil opus fore armis à Dania producendis, ſolo illos
igere principe,uires armorum regno non deeſſe,copioſos eſſe in Suetia milites Ruſsis
ellendis, ſi caput accederet multitudini armatæ. Rex paucis contentus in Sueciã naui- *Stratagema.*
it. Aduertit autem populi erga ſe nõ ſyncerum eſſe animum, atq; ideo non credidit ſe
,ſed quomodo potuit manibus eorum ſe ſubtraxit. Erupit deinde manifeſte rebellionis
lacia,ut accuſarent regem & regios officiales,de non impletis promiſsis. Reginam de
e in arce Stockholm circumſiſtunt oppugnantes arcem & ciuitatem. Expugnata urbe,
em armis expugnare nequiuerunt,ſed fame,reginamq; captam deduxerunt in monaſte
m Vuaſtem diuæ Brigittæ, ubi duobus penè annis in libera fuit cuſtodia,donec per Rai *Vuaſtem mona-*
ndũ legatum Rom. pontificis liberata in regum Daniæ cum honore fuit reducta. Rex *ſterium.*
rim Iohannes comparauit arma ad edomandos Suecos, habuitq; quoſdã in regno Sue
ſibi fideles,qui ipſum monuerunt niſi quinquaginta millia adduceret armatorum,nihil
futurum eius aduentum. Tentauit rex & hoc ipſum,ſed inanis fuit conatus eius. Nor- *Noruuegia re-*
gia quoque inſtinctu procerum Sueciæ rebellionem oſtendebat. Sed aderat Chriſtier- *bellis coërce-*
regis filius,pro ſua ætate dux acer in armis,& naſcentem flammã in ſui primordio ex- *tur.*
xit. Poſtquam ergo rex Iohannes contra Suecos multa prælia inſtituiſſet,infecto nego
mortuus eſt tandem,factusq; eſt filius eius Chriſtiernus poſt ipſum rex Daniæ,& Fri-
icus patruus Chriſtierni,manſit dux Sleſuuici & Holſatiæ. Cæterum rex Chriſtiernus
lum non mouit lapidem quo ſibi ſubijceret regnum Sueciæ,uſusq; eſt extremis uiribus,
& dolo, donec tandem edomuit ſed partum regnũ diu retinere non potuit,quin & pro
r tyrannidem ſuam tandem fuit è Dania expulſus. Quam cum rurſum recuperare con
deret,captus à Chriſtiano patruo ſuo,cuſtodiæ eſt mancipatus Sunderburgi in Holſatia
rtuusq; tandẽ in uinculis. Excluſus uerò Chriſtiernus Dania, patruus eius Fridericus *Fridericus poſt*
x Holſatiæ factus eſt rex Daniæ,quo mortuo anno Chriſti 1533. noua turbatio orta fuit *Chriſtiernum*
egno. Nam Fridericus Palatinus Rheni & dux Bauariæ, qui regis Chriſtierni filiam *rex.*
neptem ex ſorore Caroli Imperatoris uxorem habuit,uoluit ſibi uẽdicare regnum,ſed
ſcopi & proceres regni elegerunt Iohannem filium minorem natu eiuſdem Friderici re-
,qui adhuc puer erat. At Chriſtianus filius maior natu eiuſdem Friderici,cõparato un-
ue auxilio, potenti manu acquiſiuit regnum ſibi alias debitum. Tulit ei ſeppetias non
lgares ſereniſsimus rex Sueciæ Guſtauus,ſicut & uiciſſim Chriſtianus rex Guſtauo nõ
uit,cum Smalandi ruſtici magnam in Suecia excitaſſent ſeditionem. Sicq; hoc noſtro
mpore hæc duo regna,Dania & Suecia, magna tranquillitate & pace gubernantur ſub
lytis regibus Guſtauo & Chriſtiano,quæ antea perpetuis inuicem irritabantur bellis.
xit dominus Deus,autor & dator pacis atq; concordiæ,ut in ſeculum hęc perſeueret a-
citia,diuturnaq; inuicem fruantur quietè.

Genealogia

Genealogia modernorum regum Daniæ.

Iohannes comes in Aldenburg & Delmenhorſt habuit filium nomine Fridericum ſ cesſorē in his comitatibus. Fridericus uerò reliquit filiū Ioachimū (ab alijs uocatur Th doricus) qui duxit uxorem Margaretam duciſſam Scleſuuici & Holſatiæ, ſuſtulitq; ex Chriſtiernum, qui cognominatur diues, & hic factus eſt rex in Dania. Conſenſerunt qu que in eū quidā Sueci & Gothi, quare huiuſmodi uſus eſt titulo: Chriſtiernus rex Dan Sueciæ, Gothiæ & Norduuegiæ, dux Scleſuuici, Stormariæ, & Dietmarſiæ, comes Al burgenſis & Delmanhorſtenſis. Vſurparūt et poſteri eius hunc titulum. Ab hoc Chriſt no hæc facto eſt propagatio.

1 Chriſtiernus cognomento diues
- 4 Fridericus primum dux, deinde rex
  - 5 Chriſtianus rex: uxor eius Dorothea filia magni cis Saxoniæ inferioris.
  - Iohannes rex electus ſed non aſſumptus
- 2 Iohannes rex
  - 3 Chriſtiernus rex, tandem captus uxor eius Iſabella ſoror Caroli Imperatoris
    - Dorothea uxo Friderici Pal
    - Chriſtiana duci Lotharingiæ.

Maternum ſtemma habes ſupra in Saxonia, ſub titulo Aldenburgenſis ciuitatis ſeu comitatus.

GOTHIAE SEV GOT landiæ deſcriptio.

Humaniſsimo

Iumaniſsimo ac clariſsimo uiro domino Se-
bastiano Munſtero,ſcholæ Baſilienſis ordinario,amico & fautori ſuo optimo,Georgius Normannus, S.

MAgnam mihi literæ tuæ,uir ornatiſſime,uoluptatem attulerunt,propterea quòd
teſtari uiderentur te qualiſcunq; inter nos factæ amicitiæ omnino nõ oblitũ eſſe
teq; etiam in opere pergere,ut quod in ſcribendis mũdi hiſtorijs cœpiſti,aliquã
do abſolutũ nobis reddas, idq; me duplici gaudio adfeciſſe omnino exiſtima-
,cum quòd ſperem hoc pacto Gothorum nomẽ,ueteribus quidem celebratum, noſtris
rò fatorum'ne,an hominum inuidia,equidem nonnihil obliteratũ,rurſum è tenebris in
em emerſurũ eſſe,tum uerò maxime, quod quicquid hac de re Regi domino meo clemẽ
imo de ſuſcepto tuo labore promiſeram, id iam propediem proditurum exiſtimẽ. Tu
tur uir ornatiſs.quod in hac re cœpiſti peragere cõtende,nec ab opere ſuſcepto laboris
gnitudine,quam res tanta requirit,neq; maleuolorum calumnia te abſterreri aut abduci
as, etiam atq; etiam oro. Quod uerò ad complendam Suæciæ noſtræ hiſtoriam à me re-
ris,operã dabo,ut quaq; prima occaſione nacta ad doctorem Ioſephum nepotem tuum
ılo plenius quàm nunc poſſum,ordine perſcribam. Bene uale,Holniæ,&c.

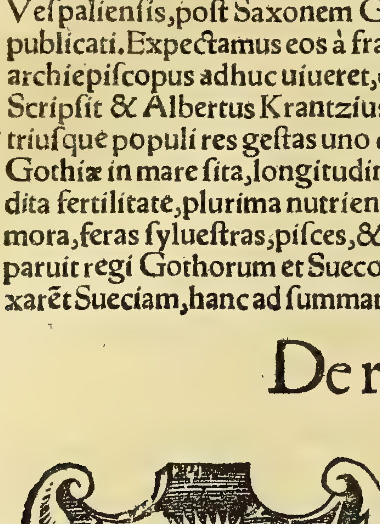

SOnat Gotlandia germanicè bonam terram, quòd
ea terra inter aquilonares regiones fertiliſſima ſit.
Nam ager eſt frugibus & melle opimus:pecorũ fœ *Fertilitas Go-*
tu ac paſtu omnibus antefertur. Opportunitas flu- *thiæ.*
minum & ſyluarũ ubiq; magna. Peregrinis mercibus om-
nis regio plena, quòd, ubiq; domeſticis rebus abundet ad
cõmutationem faciendam,pellibus ac metallis,præſertim
cupro,abundãs. Egerunt Gothi & Sueci à multis retro ſe-
culis ſub unius principis auſpicijs,unius regni finibus in-
cluſi. Nonnunquam uerò, ut fieri ſolet,inceſſere ſimulta-
tes,quòd quæq; natio principem ſuum ſectaretur.Sed ea ta
men diſceſsio non diu ualuit,quo minus ad unius regis gu
bernacula denuò conceſſere. Sueciæ quidem domi & ui-
cinis in locis nomen præualuit, foris autem in longinqua
militia Gothorum gloria ſublimioribus longe titulis in- *Gothi apud ue*
claruit:q; Romanis diu ea gens colluctata,aliquoties qui *teres notiores*
n repreſſa quieuit,aliquando magnis Rom. cladibus ſe uindicauit:nonnunquã pari ma *Suecis.*
conflictans,diſceſſit. Demum Rom. proculcans imperiũ, Italiã peruaſit, urbem Romã
auit. In eadẽ Italia regnũ multis annis tenuit Gallias occupauit,in Hiſpanijs regna fun
it,& ex eo ſanguine nobiliſsimas domos principum erexit. Qua in re Romani ſcripto
non tam in Barbarorum(ut ipſi uocant)q; in ſuorũ laude profuſi ſunt. Originem autẽ
tium attingentes,refugiũt in Scythiæ uaſtas ſolitudines,ignorantes,de magnæ Germa
finibus Gothorũ,Cimbrorũ & Vuandolorũ examina prodijſſe. Terminatur Gothia à
entrione fine auſtrali Sueciæ,ab occidente reliquis Norduuegiæ montibus,qui ſunt à
ciæ limite ad Trolhetæ fluuij oſtia. A' meridie & oriẽte terminatur mari. Loca eius inſi *Ciuitates Go-*
ora ſunt,Lodhuſia portus emporiũ,Vualdburg urbs inſignis cum arce. Halmſtat, Hel *thiæ.*
urg,urbs arce inſignis Landskron, Malmogia portus emporium, Calmaria urbs ma-
,portus & emporiũ,habetq; arcem quæ operum magnificentia certare dicitur cum arce
diolanenſi:Stegholm,Sudercopia emporiũ et portus. Nortcopia,Lidecopia ciuitas ſu
acu Vener:Vaſtena oppidũ,Huetlandia oppidum. Veſtrogothia ducatus,cuius ciui-
s ſunt Scaris,Varnem,ubi eſt,ſepultura ueterum regum. Oſtrogothia ducatus, in quo
ciuitates Schemingia,Lincopia ciuitas epiſcop. Halladia ducatus,in Lundis metro-
s,ſed quæ in Scãdia eſt. Smalandia ducatus, Tniſchia ducatus, Verendia ducatus, Ble *Halladia duca*
ngia ducatus. Viſbi ciuitas Gothiæ:ubi emporiũ fuit antiquum & celeberrimũ poſtea *tus.*
norũ & Moſchorũ piraticis excurſionib. afflictũ deſertũ eſt. Extant hodie ruinę,teſtan
eterem claritatẽ. Fuerunt hoc loco prima ſtatiua Gothorũ, quæ Mæotidẽ occuparunt.

Eſt

Eſt hodie fertilitate agri & arce & monaſterij inſignis. Eſt etiam ibi cœnobiũ ordinis ſ
Bibliotheca nobilis. cti Benedicti, apud quos eſt bibliotheca circiter duum milliũ autorum & codicũ ueteru
Ex hac & alijs terris ueniunt pelles nobilium ferarũ: præſtantiores ſabellæ, quib. in orbe
ſtro præcium propè immane, & æſtimatio ſecundũ aurũ et gemmas. Et quod miremur,
alio quàm hyemis tempore uenantur, quoniam tunc pilus denſior eſt, & cuti fidelius ad
Iohannes Magnus archiepiſcopus. ret. De regib. qui olim Gothiæ præfuerũt, Iohannes Magnus natione Gothus, archiep
Veſpalienſis, poſt Saxonem Grammaticum ſcripſit 24. libros, ſed qui nondum typis ſ
publicati. Expectamus eos à fratre eius Olao Magno, qui ſuperiorib. annis è Roma d
archiepiſcopus adhuc uiueret, de me illis & alijs quibuſdam ſcriptis literis certiorem fe
Scripſit & Albertus Krantzius de rebus Gothorum & Suecorum, quem hic ſequimur
Gothlandiæ inſula. triuſque populi res geſtas uno complectens hiſtoriæ contexu. Inſula Gotlandiæ è regi
Gothiæ in mare ſita, longitudinem dicitur habere 28. milliariũ Germanicorũ, magna p
dita fertilitate, plurima nutriens pecora lætiſſima, quibus abundat, paſcua: habet agros
mora, feras ſylueſtras, piſces, &c. atq; ob id parens dicta Sueciæ. Ab antiquis tempori
paruit regi Gothorum et Suecorum, ſed Dani ſuperioribus annis, quum perpetuis belli
xarẽt Sueciam, hanc ad ſummam redactam calamitatem ſibi ſubiecerunt.

De regno Nortuuegiæ.

NOrtuuegia, id eſt, Septentrionalis uia, fuit
gnum aliquandiu admodũ florẽs, & tenuit
perium per Daniam & late per inſulas ma
donec domeſticum imperiũ per hæreditari
ſucceſſionem adminiſtratũ fuit. Poſtea ſub interregno
ſenſu procerum inſtitutum eſt, & reges per electionẽ
ſciperentur, arbitrari eos hoc æquius adminiſtraturos
gnum, quo minus forent confirmati per nouitatem. S
euenit dum quiſq; ut opibus, ambitione & fauoribu
nitatis excelluit, ita in ſpem maiorem uenit regni aſſeq
Norduuegia hodie ſub Danis. di, ut factionibus diſtraherentur, ſeſeq; etiam inferrẽt
occaſionem capiendi regni externi, qui adiuuarẽt et de
ſtituerent partes concertãtes, ut uiſum ſibi è re fuit. It
hoc tempore ſub poteſtate Danorum. Hi nõ legittim
modo redditus & tolerabilia uectigalia imperare dicuntur, ſed omnia commoda trans
runt in Daciam. Aedificia urbium tueri nequeunt ſuam amplitudinẽ ueterem, nec ſpes
ſtatus reparandi. Publici enim conuentus in rem nõ admittuntur, nemo ex arbitrio ſuo
ferre audet aut opere tentare, incertus de omnium conſenſu. Habet Dania poteſtate na
gationes omnes Norduuegianas, neq; hæc exercere mare poteſt, neque exportare merc
hoc rege hoſte. Hæc mittit in reliquam Europam piſcem ex genere aſſellorum, frigore
induratum & extentum in fuſtem, unde & eum Germani uocãt Stockfiſch. Captura e
Stockfiſch. laudatiſſima eſt Ianuario, quando ſupereſt frigus ut induretur: & qui clementioribus fu
rint capti menſibus, marceſcunt, neq; ſunt idonei ut exportentur.

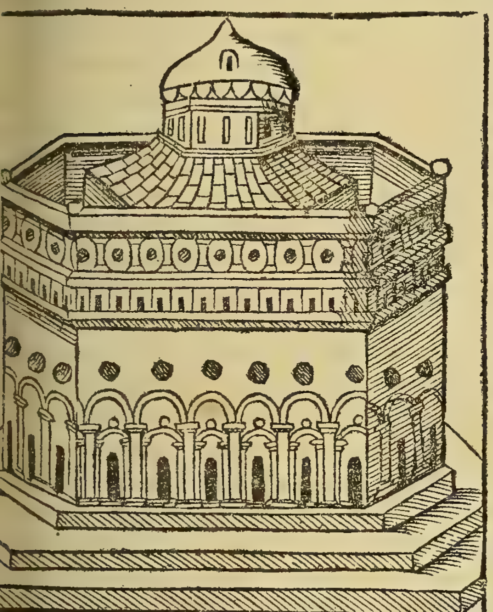
Monſtra in Nortuuegia.

OCcidente Nortuuegiæ littus totum infeſtũ eſt uerno tempore balenis uaſtæ m
gnitudinis, adeò quod ad centũ perueniunt cubitos. Hæ tum gregatim conueni
ad prolificandum. Naues uel quæ in earũ corpora uel in uortices aquarum, qu
hæ faciũt inſtar Charybdis agitatione ſua, delete fuerint, periclitantur. Remed
eſt autem nauigantibus, caſtoreum dilutum aqua & in mare effuſum. Hoc tanquam acon
to petitus grex balenarum, totus repente diſsipatur & in profundum fertur. Rugiunt ho
Balenarũ horror. rendè. Spiracula duo habent in ſumma fronte, patientia ad cubiti proceritatem. Hæc t
cta ſunt folliculo, reſpirantes efflant undas in modum denſi nimbi. Spina dorſi reper
tur continens amplexu ulnas tres, internodia ſingula unam. Maiores inutiles cibo ſun
propt

propter nõ domabilem aſperitatem. Metropolis huius regni eſt Nidroſia, uulgo Druntheim, fuitꝙ nobilis in primis ciuitas ſub florente Norduuegiç imperio: nunc in uici formã redacta eſt. Extat hodie eccleſia cathedralis, argumentum ueteris felicitatis, cui magnitudine et labori lapidis artificio par opus nõ eſt ſub orbe Chriſtiano. Crepido circum altare corrupta fuit incẽdio, ſed reparata anno 1530. in quã quidẽ crepidinem reparandam impenſæ imputanť ad ſeptem millia aureorum, atꝙ à tantilla parte æſtimatio præſtantiæ fiat templi totius. Habet terra hæc peſtem peculiarem, quam Lemmer uocant. Eſt autem beſtiola quadrupes, magnitudine ſoricis, pelle uaria. Hæ in tempeſtatibus decidũt ex nubibus feculentis, ut putant, depaſcũtur more locuſtarum omnia uirentia, ſtatoꝙ tempore moriunť aceruatim cum lue terræ, ex quarum corruptione aër fit peſtilens et afficit Norduuegos uertigine atque icteriſi. Eſt quoꝙ in Norduuegia lacus Mos, in quo apparet oſtentũ, ſerpens ſcilicet miræ magnitudinis, qui portendit Norduuegiæ mutationẽ rerum. Viſus eſt recentiſsimè anno ſalutis 1522. altè eminens ſuper aquas, cõuolutus in ſpirã, exiſtimatus eſt cõiectura collecta procul uiſu, cubitorum quinquaginta, & fuit ſecuta eiectio regis Chriſtierni.

Nidroſia metropolitana, Trondenis nunc.

De inſulis & ciuitatibus Norduuegiæ.

SVnt in regno Norduuegiæ multæ inſulç, ubi mare abſorbetur intra cauernas accedente fluxu, & reflatur reflexu, quanto maximo impetu deferuntur torrentes. Nauigatur hoc mare donec inferius eſt faucibus ſcopulorum, & qui iniquo tempore interciderint, feruntur præcipites in uoraginem. Naufragiorum reliquiç per raro redduntur, etſi quãdo

reddunt,reperiunt robora attrita colluſione ſcopulorum, ut lanugine quaſi obducta
antur. Sunt in Norduuegia caſtra,oppida & ciuitates præcipuæ, Vuarthus, id eſt, ſpe
toria domus,caſtrum ſcilicet ualidiſsimum & præſidium impoſitum Laponibus: Ma
oppidum,Reon caſtrum,Nidroſia metropolis,de qua iam diximus,Bergis ciuitas ep
palis,Staſſanger ciuitas etiam epiſcopalis , Kônigſperg caſtrum & emporium: Saltz
gum emporium,Congelle emporium,Bohus caſtrum munitiſsimum ſuper boreale
Vuermlandia. oſtiorum Trolhere fluuij: Vuermelandia ducatus. Hammaria ciuitas epiſcopalis. Sep
tur Norduuegia à Suecia excelſis & aſperrimis montibus , perpetua niue obductis, q
nemo tranſcendere poteſt, niſi quòd cum tempore inter iuga montium inuentæ ſunt c
ſæ quædam & anguſtæ ualles,per quas iter,licet difficile,patet ex Noruuegia in Sueciã,
cantur autem montes illi alpes Dofrinæ.

De regibus Norduuegiæ ſeu Normanniæ & de Normannorum excurſionibus.

CVm apud Danos regno Grã prçeſſet,apud N
mannos rex erat Suibdagerus: atq; is cum uiri
regni inſoleſceret cœpit uicinis quoq; gentib.
onerosus, tandemq; armis Daniam in ſua iura
ducit. Sed paulo pòſt à Grami filio Haddingo uictus,
gnum armis quæſitũ amiſit. Haddingus à multis bello
titus,cogitur in Norduuegia ferre Geuuarum unũ ex
moribus cui ſucceſsit filius eius Hotherus. Tranſierũt
inde anni multi, donec Collerus rex Nortuuegiam te
ret, quando ſcilicet apud Danos Roricus præfuit reg
Poſtea Frogerus rerum eſt potitus apud Noruuegios: q
uicto à Danorum rege, Gotarus quidam regnum arrip
quo interfecto Rollerus regno potitur. Sed Norduueg
giorum proceres indomita ceruice, aſſueti libertate, ſe
Norduuegi qui & Nortmãni. gis ſui ſubducunt iugo. Succeſsit Rollero Helgo rex, H
goni autem Haſmundus, Haſmundo Regnaldus, dein
Gunnarus, Omundus, Olo qui & Daniam tenuit, Omu
dus, & longe poſtea Goto circa annum Chriſti 800. Q
tempore Nortmanni ſeu Norduuegi cum Danis excur
nes & depopulationes horrendas fecerunt in Saxonia, Friſia, Scotia, Gallia, Aquitan
Laceratur regnum Norduuegiæ. &c. omnia locq; igne & ferro deuaſtantes. In Norduuegia uerò interim facta eſt tanta ſc
ptri confuſio , ut diſciſsis membratim regni uiribus, partem ſibi quiſque teneret, & qui
prouincijs locum non reperit, maria ſibi deſumpſit exercenda, ut quicquid excurſionib
terrarum & piraticis depredationibus occuparent, pro ſuo ducerent: inter quos nomin
ſunt Horicus, Orduicus, Gotfridus, Rodulphus, Haddingus & Ignarus, qui diuiſis tu
mis & nauibus, omnia maria & littora infeſta habuerunt, infenſi ubique Chriſtianis, qu
Chriſti religio iam primum ab Haraldo per Anſcharium , deinde per Ericum regem
Daniam atque Sueciam penetraſſet. Geminam ergo bellandi cauſam prętendebant. Qu
Crudelitas Normannorum. nouas ſedes in Gallijs quærerent, & quod Chriſti fidem infeſtis animis perſequerent. Fu
autem inter alios crudeles duces, Haddingus regio ſanguine cretus, uir feroci animo, ad
ma natus, qui fortem exercitum expoſuit in Galliam, prædabundus incedens quocunq;
uerteret. Eccleſiarum incendia, matronarum ſtupra, puellarum raptus, uirorum neces ſi
numero peregit. Diſplicuit illi præda, quam nõ ſanguis cõmendabat. Sęuiſsima hominu
crudelitas tantũ iniecit terroris regnicolis, ut diu nemo inueniretur, qui exercitũ oppone
ret graſſabundis. Durauit ad multos annos hæc crudelium hominũ debachatio. Sub Lud
uico ſecundo Lotharij filio fuerũt ex eis Friſia proſtrati circiter decẽ millia. Deinde circ
annum Chriſti 880. Normanni ad Ligerim fluuiũ graſſantes, nouem millia fuerũt occiſ
Tandem poſt multa facinora commiſſa, Gotfridus eius gentis princeps cũ baptiſmate F
ſiam omnẽ à rege Carolo eius nominis tertio dono accepit: at nec ſic illorũ hominũ ceſſa

ui

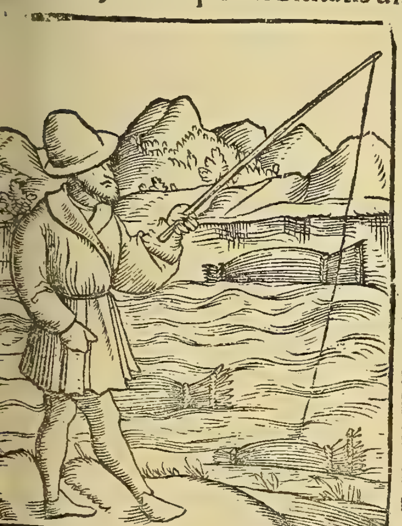
: inſania, quin Ambianũ, Atrebatum, Cameracum, Taruennam, Neomagum, Leodiũ,
raiectum, Tungros, Coloniam Agrippinã, Aquiſgranum, &c. exuruut & fœdãt. Tan/
m poſt multa incendia & deuaſtationes, quum uiderent Galligentem inuictam & quam
ro & armis pellere nemo prȩualeret, pactis cũ ea cõditionibus agere cœperunt, ut acce
is ſedibus in regno Chriſtũ incipiat uenerari. Erant qui ſuggererent, principem gentis, ſi
:rum ſubiret lauacrum, regis affinitate dignãdum, quod regio ſanguine cretus, uirib. in/
ſtus haberetur. Reſpõdet dux Rollo, Ad ſedes ſe ueniſſe quȩrẽdas, patria eiectũ. Quȩ
lentur, facturum pollicetur quod cupiunt. Paratur ergo lauacrum, & imbuitur ſacræ ri/
i rudimentis, commutato Rollonis nomine in Robertum. Datur illi Neuſtria, quã ex/
le de ſuo nomine Normanni dixerunt Normandiam. Succeſsit ei in ducatu filius Vuil/
lmus, uir Deo deuotiſsimus, qui interfectus fuit anno ſalutis 943. Deinde poſt aliquot
:ula hic ducatus degenerauit in comitatum, & ſubinde regibus Franciæ permiſſa eſt ma
pars eius, poſtea uerò magnum exarſit bellum aliquot ſeculis continuatum inter An/
orum & Francorum reges ob hanc terram.

Nordmanni ad Chriſtum trahuntur.

De regibus Norduuegiæ poſt Nortmannorum in finitimas regiones euagationem.

AQuinus Norduuegiæ regis filius agens apud regem Angliæ, poſteaquã accepiſ/
ſet paternȩ necis nuncium, ueniẽs in Norduuegiã, regnum repetijt, ſed ab æmulo
Haraldo interfectus, hoſti reliquit regnũ. Hic auſus fuit rebellare regi Daniæ qui
& ipſe Haraldus uocabatur, & cõſtituta negare tributa, idq́ dum imperiũ Roma/
m adminiſtraret Otto primus. Succeſsit Haraldo Olauus rex, Sed qui à Suenone rege
niæ uictus regnum ſuum hoſti reliquit. Mortuo deinde Suenone Dano, Norduuegi re
xerunt obedientiam Danis, creantes regem Olauum uirum optimum & Chriſtianiſsi/
m ſed quem poſtea Canutus rex Daniæ occidi procurauit, peruenitq́ Norduuegia ad
enonẽ Canuti filium. Et cum Canutus in fata cõcederet, Norduuegi Magnum Olaui
um, contempto Danico imperio regno præficiunt. Hic Magnus paulo pòſt ex pactis
ditionibus utrunq́ obtinet regnum, licet nõ diu ſuperfuerit. Lapſus enim in uenatio/
ab equo & fracta pectoris crate uitam finiuit. Cui ſucceſsit patruus eius Haraldus, hũc
: ſubſecutus eſt filius eius Magnus atq́ deinde Haraldi nepos Magnus poſt Magnum
rẽ. Quum Norduuegia anno Chriſti 1054. in eccleſiaſticis rebus ſubeſſet Lumdenſi ar
epiſcopo, inſignita eſt tunc archiepiſcopatus titulo cõſtituiturq́ Trondenis totius re/
metropolitanus, qui nunc mutato urbis nomine, Nidroſienſis appellat. Factus eſt cir/
llud tẽpus Norduegiæ rex Ingo, uir gibboſus, qui cũ præmeret ab hoſtibus & in liquen
lemẽti durata glacie uerſaret, glacies magni armati agminis pondere grauata ſubſedit,
q́ rex perijt & omnis cũ eos flos Norduegiæ, ad eãq́ tenuitatẽ regij ſanguinis proceres
acti ſunt, ut antiquæ nobilitatis uix ulla ueſtigia remanerẽt. Poſt Ingonẽ Agnus regiũ

Nidroſiẽſis archiepiſcopatus

nomen in Norduegia ſuſtinuit, interim quo Erlin/
gus ȩmulus pro regno adipiſcẽdo laborabat, filiusq́
eius Magnus inane regis nomen geſtabat, interfecto
aũt Aquino, Erlingus cum filio Magno rebus regni
prȩerat. Poſt hos regno prȩfuit Aquinus, quãdo Da
niæ præerat. Vualdemarus ſecundus, primi filius, cir
ca annum Chriſti 1240. Surrogat deinde Aquino Ola
uus in regno. Huic maxima controuerſia fuit cum
mercatoribus, Norduegiam piſcium auehendorum
gratia frequentãtibus. Omnis enim huius regni opu
lentia eſt in pecoribus atq́ piſcationibus. Nam terra
non eſt frugũ adeò ferax, ut cibis & potibus ſufficiat,
bladaq́ gignat terra. Sed toſtas ante fruges inue/
hunt mercatores potibus miſcendis, aut mixtũ iam
potum atque excoctũ, permutãt piſcibus aridis, quos
magna nimis copia emittit Norduegia. Succeſsit O/

Exercitus in glacie perit.

Captura piſcium in Norduuegia.

lauo in regno Ericus, qui peruenit ad annum Chriſti 1300. Erico autẽ ſubſtitutus eſt fra
eius Aquinus. Hic rex à Magno Suecię rege oppreſſus, regnum Suecis ſubiectũ reliq

1	2		
Magnus Sueciæ & Norduuegiæ rex obijt 1326.	Aquinus à patre deſignatus rex Norduuegiæ, ſed non diu ſuperfuit.		
	3	4	
	Magnus rex Sueciæ & Noruuegię	Aquinus cuius uxor Margareta, trium regnorũ futura regina	Olauus

Cum Magnus 3. filiã Vualdemari regis Daniæ filio ſuo uxorẽ iunxiſſet, factum eſt u
gno Sueciæ priuaret, excluſus ab Alberto Alberti Magnopolenſis ducis filio. Mortuo
rò Aquino ac deinde mortuo ſocero eius Vualdemaro rege Daniæ, Olauus filius Aqu
factus eſt hæres duorum regnorum, Norduuegiæ & Daniæ. Cui poſtea per uictoriã qua
de Alberto rege Sueciæ reportauit, ipſa quoq; acceſsit Suecia. At hanc tantam de Ola
ſpem, mors immatura præſcidit. Et cum iam tot regnis nullus hæres maſculus ſupereſ

Mulieris in regnando prudentia.

omnia in perſonam reginæ Margaretæ concedunt, Dar
quidem regnum ex patre, Norduegiæ ex filio, & Sueciæ
uictoria. Fuit mira huius fœminæ induſtria, ut circumie
prouincias & regna omnia luſtrauerit, prouiderit, pac
ubique fouerit. Per ſingulas arces ueteribus miſsis nou
præfecit rerum ſuarum curatores. Timebãt eius induſtri
mali, reuerebantur boni. Ita factum eſt, ut longæua pace ſ
fœmina florerent regna. Mirum dictu, quod uiri reges n
poterant, fœminam potuiſſe. Cum uerò regina ſenio lab
raret, adoptauit Ericum ducem Pomeraniæ, triũ regnor
moderatorẽ. Poſt eum Chriſtophorus Bauarus tenuit tri
regnorum gubernacula annis nouem. Chriſtiernus inde r
rerum potitus, comes de Oldenburg & Delmenhorſt, re
ctam Chriſtophori ducens coniugem, trium regnorum g
bernacula dotem accepit. Deinde Ioannes Chriſtierni fili
regnis præſedit, & poſt eum filius eius Chriſtiernus, etiam
Suecia proprium conſtituerit regnum. Hoc uerò Chriſti a
no 1548. quando hæc ſcribo, regnis Daniæ & Norduueg
præſidet inclytus rex Chriſtianus, de quo ſuprà in Dania.

DE REGNO SVECIAE hodie ſub inclyto rege Guſtauo florentiſsimo.

SERENISSIMO ATQVE potentiſsimo principi ac domino, Domino Guſtauo Suecorum, Gothorum, Vuandalorum, &c. regi, Domino ſuo clementiſsimo, Sebaſt. Munſterus ſummam precatur felicitatem.

AGitur iam quartus annus Sereniſsime & potentiſsime Rex, quando tua maieſta
ob dedicatam uulgarem Coſmographiæ meæ editionem, literas gratia & regi
fauore plenas unà cum munere regia liberalitate digno, ex tam longinqua & re
truſa Septentrionis regione ad me tranſmiſit, animumq; tam propenſum erga m
declaraui

clarauit,ut plane ad primũ literarum conſpectum obſtupuerim atq; non parum admira
s fuerim tantã regiæ maieſtatis dignationem. Subijt tunc in mentem id quod antea de tuæ
aieſtatis clemẽtia & humanitate mihi prędicauerat eximius doctiſsimusq; uir dominus
eorgius Normannus, tuæ maieſtatis ab intimis conſilijs, hac tranſiens meq; humaniſsi-
e inuiſens. Quare pauliſper reſpirans, cœpi eaſdem literas familiarius amplecti exoſcu
ſq;, & ſubinde anxia mente reuoluere, quonam pacto aliquando gratum erga tuam cel-
udinem oſtenderem animum. At tanta ſunt tuæ Ma. in me merita, ut etiam nullam eo-
m partem referenda gratia conſequi poſsim. Solatur interim me illud Plinianum, Ruſti-
s etiam lacte dijs ſupplicare, & gentes multas, quæ thura non habent, mola ſalſa litare;
quod Moſes in Leuitico uocat הַקְרִיב מִנְחַת בַּמְּלַח Nec ulli fuit uitio datũ, deos cole-
quoquomodo poſſet. Sic quidem gentilium habuerunt ritus. In rebus denique honeſtis
reipublicæ utilibus, uel ſolus conatus laudi datur. Certe ego ſtudioſorum more pro au-
& argento rependo animum gratum ac chartas, felices ne an miſeras, aliorum eſto iudi
m. Feci quod potui non quod uolui. Nolim propterea mihi hic fraudi dari, quod muti-
quædam ac manca foras profero, & forſitan multa indigeſta, uereor ne quædam inter ſe
gnantia, ut hiſtorici non ubique ſibi conſentiunt. Temporum ruditati id expenſum fe-
mus oportet, quę unica cauſa fuit, cur nullos ferè rerum ueterũ in pleriſq; terris & regnis
oneos habeamus cõmentarios. Sudamus hic omnes, & rerum geſtarum ueritatem uel ex
tritis & characteribus ſignatis lapidibus, uel ex antiquis corroſis numiſmatibus, aut etiã
ipſis ſepulchris & ruderibus quęrere cogimur, ubi diplomata & doctorum uirorum no
s deſunt certa teſtimonia & monumenta. Præſtat enim & hęc fragmenta antequã omni-
pereant colligere, id quod unicum in uniuerſo hoc opere ſtudium meum fuit. Coniun-
noua ueteribus & rurſum uetera nouis, quo ſic uetuſtis darem nouitatem, nouis autori-
em, obſoletis nitorem, obſcuris lucem, faſtiditis gratiã, dubijs, quod fieri potuit, fidem.
ec dubito multa eſſe, quæ & me & coadiutores meos prętererierint fugerintq;. Homines
im ſumus, ad uaria diſtracti, ſucceſsiuisq; noſtra curamus temporibus. Cæterum nemini
n patebit, quid molitus fuerim in hoc opere ultra id quod antea in Germanica æditione
lgaui, ciuitatum ſcilicet deſcriptionibus ſuperaddendo earum picturas & icones. Siqui
m pulchrum iudicaui, ciuitatum & locorum peculiaribus deſcriptionibus, ſubiungere
oq; earundem effigies & figuras, ubi eas aſſequi licuit. Scripſi ſemel aut bis in Sueciam
o Stockholmiæ, totius regni primariæ urbis genuina effigie, ſed, quod dolens refero, ni-
impetraui. Idẽ queror de Dàniæ & Angliæ regnis. Sollicitauerã quoq; pro diligentio-
Suecici regni deſcriptione, & ſpes aliqua iam affulſerat cõſequendi hoc deſideriũ, uerũ
ſcio quod obſtiterit quo minus quod uolui obtinuerim. Aut literæ meæ in tam prolixo
nere ſunt intercœptæ, aut quod miſſum eſt ſimili periculo obnoxium fuit. Certè Germa
e proceres & ciuitatum anteſignani à me paſsim excitati, pulchrè ſuo reſponderunt of-
io, etiam ſi quibuſdam fortaſsis meum inſtitutũ non placuerit, atq; ob id nihil miſerint,
od potuiſſet & ſua loca atq; meam exornare Coſmographiam. Quæ de florentiſsimo
e maieſtatis regno hic ſcribo, ex recẽtioribus ſcriptoribus, maxime autem ex Krantzio,
ieglero & Olao magno deſumpſi. Quædam etiam corã à fide dignis uiris accepi. Quare
ic in uno aut altero loco eſt peccatũ, tua maieſtas id meæ imputet temeritati aut oſcitan
tiæ. Nihil enim chartis illeui, niſi quod ab alijs accepi. Boni ergo hanc meam
operam conſulat tua maieſtas, quam dominus Deus diu ſaluam
in gloriam nominis ſui conſeruet. Baſileæ in
Ianuario, anno à Chriſto nato
M. D. L.

Stokholmia regia ciuitas.

SVeoniam ſiue Suetiã, & ut uulgò appellant, Su
diam, nunc ſcrutabimur, florentiſsimum & lati
mum aquilonis regnum paucisq́ attingemus ſ
eius, antiquitates, res geſtas, prouẽtus & diuiti
Habet hæc regio ab occidua ſui parte Gothos, à Bor
Vuermilanos cum Scricfinnis, ab oriente Finlandiam
Ruſsiã, & ab Auſtro Balthicum mare. Eſt etiam hęc r
gio inter aquilonares fertiliſsima, ager frugibus & m
le opimus, diues argenti, æris, plumbi, ferri & pecoris,
cuples immẽſo prouentu piſciũ ex fluminibus, lacub
& mari, uenationibus quoq́ ferarũ. In ſumma, Suecia
plo dicitur excellere regnũ Nortuuegiæ, in magnitu
ne, in populo, metallis & alijs prouentibus. Eſt tamen
multis locis aſpera, montoſa & paludinoſa, ut non ubi
equitib. & currib. peruia ſit. Eſt in ea Stockholmia ur
mediocris, regia & emporiũ Suecorum, munita natura
arte. Ea ſita eſt in paludibus inſtar Venetiarum, inde ſo
tita nomen, quod ſita in aquis, fundamenta ſint palis ſtabilita. Mare eam ingreditur du
bus ramis tam largis aquis, ut naues onerariæ extenſis uelis & toto onere inuehantur. H
urbs anno poſt Chriſtum natũ 1307. in ſigni affecta eſt clade de cœlo. Nam fulmine tac
penè tota conflagrauit. Perierunt in ipſo incendio ad mille ſexcentum homines. Fœmi
quoq́ plures & ſine numero puellæ, nauib. res ſuas inuexerũt cũ paruulis. Aderant & u
nõ pauci. Prius q̃ uerò ſoluerent, ingruebat promiſcuũ uulgus incendia declinans, & o
pletæ naues tanta multitudine ſubſederunt, merſeruntq́ omnẽ illam multitudinẽ. Eſt h
regio peregrinis mercib. plena, quod domeſticis rebus abundet ad cõmutationẽ faciend
pellib. precioſis ac metallis abundans. A Norduuegis & Danis, altiſsimorũ iugis mont
diſcernit. Incolæ prædicant hoſpitalitate eſſe inſignes, ut etiã omni probro grauius duc
hoſpitiũ denegare trãſeuntibus, ita ut ſit certamẽ, qs aduenã hoſpitẽ excipiat. Populi Sue
nũ ſunt multi, uiribus & armis egregij, equis & manib. æquè fortes, ſtrennuiq́ aut mari a

ͤrra bellatores. Angermanniꝯ ducatus tenet ſeptentrionalia ad confinia Laponiæ: eius tra
tus eſt totus ſyluoſus, & ibi inter præcipuas feras uenant[ur] uros et biſontes, quos patria lin
ua uocant Elg, id eſt aſinos ſylueſtres. Aiunt autem biſontem animal eſſe deforme proli-
itate iubarum, & reliquo corpore ſeuerum, cerui figura media fronte inter aures habens *Biſontes.*
ornua. Nos hic utcunque eius expreſsimus figuram. Midelpathia ducatus auſtralior An-
ermannia, poſt quem Helſingia ducatus, Geſtritia ducatus, Fieringia ducatus, Vpſalia
uitas metropolitana: Coperdalia ducatus, id eſt, Cupri uallis. item Dalecarli gens potēs
mis. Oplandia ducatus. Totus tractus Oplandiæ habet foſsiones argenti cupri & chaly *Oplādia diues metallis.*
is. Nicopia urbs inſignis, cum munitiſsima arce. Kollmol nemus diſterminat Sueciam à
iothia, à Nicopia uerſus lacum Veter extenſum.

De regibus Sueciæ.

RЕcenſebimus hic quæ de populo Suetico uetuſtiſsima inuenire potuimus. Et qui
dem ad primā eius originem recurrere mihi & fortaſsis alijs, impoſsibile eſt. Ab
ea ergo memoria ſumendum eſt dicendi principiū, quæ prima relata eſt in literas.
Aetate ab hinc longiſsima & longe ante Chriſtum natum apud Suecones, ut Sa-
o Grammaticus habet, Sichtrugus rerum potiebatur. Eo autem in prælio occiſo, Gram ui
or, rex Daniæ Sueciam ſibi ſubijcit. Sed Suibdagerus Norduuegiæ rex expugnans Gra
um regem, primus trium regnorum unicus fit moderator. Quod idem poſt tot ſecula cer
mus uſq; ad noſtram ætatem ſæpe contigiſſe. Inde Haſmundus Suibdageri filius in Sue *Tria regna hā bent unū regē.*
ı & Norduuegia patri ſurrogatur. Vffo poſt patrem Haſmundum & Hindinus poſt Vf-
nem, atque deinde Hundingus regno præficitur. Deinde Regnerus Hundingi filius, ad
eciæ regnum peruenit. Succeſsit ei filius Hotbrodus, qui dum imperiū amplificare con-
ıdit, illud cum uita amiſit, & tunc Suecia Danicæ coronæ paruit. Atislus atq; Hotherus
otbrodi filij ſub tributo regi penſitando, paternam ditionem Sueciæ ſuſceperunt. At
olfo Daniæ rex oppreſſo Atislo in prælio, regnum ſine rege ſubeſſe Daniæ in reliquum
luit. Tunc Hiartuarus genere Suecus tantam emeruit apud Rolfonē laudem ut illi Sue-
m præfecturæ nomine, hoc eſt, ducali titulo permitteret, conſtituens quę ſolueret annua *Suecia fit ducatus tributarius*
buta. Et quo magis ſibi fidem faceret, ſororem illi ſuam connubio ſociauit. Stabat in
oc rerum ſtatu res Suetica aliquandiu, donec Hiartuarus tādem Rolfonem obtruncat &
ſe uiciſsim à Danis transfoditur. Tunc Hotherus Atisli Sueciæ regis Germanus, uacua
n paterni regni ſedem, magno procerum fauore occupauit, Daniæq; regnum facile ſui
ris effecit. Sed quam facile obtinuit tanta animorum leuitate pôſt breui amiſit, Baldero il
n Dania excludente. Cadente paulo pôſt Hothero in bello, proceres Sueciæ Atislum ui
m regij ſanguinis regem creant, pertæſi alieno ſubeſſe longius imperio. Hic tranſiliun-
aliquot ſecula, in quibus nihil magnum aut præclarum de Suecis recolitur, an ipſi Da-
rum imperio paruerint, aut Dani ipſis obtemperauerint. Alricus circa tempora Augu-
Cæſaris Suecorum regno præſediſſe memoratur. Quo occiſo Ericus ortus Norduuegia *Alricus rex Sueciæ tempore Chriſti*
ingenio, lingua, manuq; promptus, uictor Alrici, Sueciæ gubernacula ſubit. Tempus
cerat, quo Dei filius de cœlis deſcendens, mortalem noſtram induit naturam. Halda-
s Erici filius patri in regno Sueciæ ſucceſsit, quo interfecto, filius eius Siuuardus patrijs
gnis hæres ſucceſsit. Deinde Ericus Siuuardi ex filia nepos, Frotonis Daniæ regis fi-
s, materno auo ſuccesſit in ſceptra Sueciæ. Quo in bello perempto, Haldanus Sueciæ re-
o potitur, uir ſolis armis innutritus & qui coniugio aut liberis non ſtuduit. Hic tandem
nauit quem poſt ſe Sueciæ regem uoluiſſet, nempe Vngulnum, qui moriens Siuualdo
o reliquit tam Daniæ quàm Sueciæ regna. Regnaldus inde Suecorum regno potitus eſt,
poſt eum Aluerus unus ex primoribus procerum Sueciæ. Inde Ingo maior natu inter
s Alueri filios ſceptris paternis iuſtis & legitima ſucceſsione potitus, fratribus Olauo
que Ingello ditiones ſuas ſecreuit, ipſe totius regni iura moderaturus. Quo cum fratre in
anico bello cæſo, Ingellus permittente uictore ſceptra paterna arripit. Ringo puer pa-
Ingello ſucceſsit in regno, & poſt eum Gotarus: quo in Danico bello oppreſſo, regnū
eciæ ceſsit Iarmerico Danorum regi, idq; circa annum Chriſti 380. Quo tempore Go- *Gothi egreſsi Sueciam.*
longe antea ex Suecia & Gothia egreſsi magnum fecerunt Romanis in Italia, Gal-

lia & Hiſpania negocium: Gothi autem qui in ſua ſemper patria perſtiterunt, Sueciæ r
gno adunati, unis legibus & ſceptris ſemper paruerunt.

Qui reges præfuerint Sueciæ poſt Carolum Magnum.

HIc ob defectum annalium ſaltum magnum fa
mus, à Iamerico ad Fro regem Sueciæ tranſeu
tes, qui Sueciæ regnum tunc tenuit, quando L
douicus Caroli Magni filius Romano præſi
bat imperio. Interfecto autẽ Fro à mulieribus Norduu
giæ, Herotus ei ſurrogatur in regno Sueciæ, atque illi S
lus ſuccedit, qui uictus à Regnero rege Daniæ, Bior
Regneri filio reliquit regnum, qui cum aliquot annis S
ciæ rebus præfuiſſet, cõceſsit in fata, ſucceſsitq́ ei Vui
ſertus alius Regneri filius, & Vuichſerto ſubſtitutus
Ericus tertius Regneri filius, qui ab Oſteno regĳ ſang
nis uiro uictus & oppreſſus, illi principatum reliquit.
Erici fratres ulciſcentes fratrem, Oſtenum regno det
bauerunt, perueniuntq́ regni ſceptra ad Sturbiornũ Bi
nis regis filium. Hunc regno eiecit Ericus Olaui fili
Regneri nepos, ſine æmulo potitus regno Sueciæ. Po
tur deinde Olauus Erici filius poſt patrem regno, prim

Primus Chriſtianus rex Sueciæ.

in regibus Sueciæ, qui Chriſti religionem publice acciperet, & in fonte ſacro lotus, Iaco
nomen ſuſcepit. Fuerunt quidem priuatim plurimi, qui iam dudum in eo regno à memor
diui Anſcharĳ Chriſti iugum aſſumpſerãt. Erat annus poſt Chriſtum natum 1000 cum
Romano imperio ageret diuus Henricus Imperator. Poſt Iacobum Emundus frater ei
ex concubina natus, ſolo nomine Chriſtianus, ad ſceptra ſuccedit, nec ſatis fuit rebus be
lo gerendis fortunatus. Stinkel deinde optimus rex Sueciæ ſceptris ſuccedit, ſuſcepitq́
diebus eius Chriſti religio in Suecia maximum incrementum. Hic rex exterminauit idol
quod gens illa Vpſolæ habuit, toto regno uenerabile, ſucceſsitq́ poſtea in eum locum a
chiepiſcopatus Vpſalienſis. Mortuus eſt autẽ rex iſte circa annum Chriſti 1100. Erici d
inde duo de regno non ſine multo nobilium ſanguine contenderunt. Halſtenus ſuperior

Vpſola olim locus uacuæ religionis.

Stinckel filius, legitimo iure poſt duos Ericos mutuo ſe prælio conficientes, rex eſſe pr
meruit, ſed qui mox populari tumultu regno fuit deiectus, & Animander ad regnum re
catus. Is quum rigorem religionis non amitteret, iterum fuit regno depulſus. Aquinus
regno ſurrogatur, cui ſucceſsit Magnus filius Nicolai regis Daniæ, quem Gothi pert
crebræ in Suecia mutationis, ſibi regem aſciuerunt, iterum ſe à corpore regni ſeparante
uel ſperantes reliquum ſibi Sueciæ accedere, ut ſub unius regis quem ipſi delegerant im
rio, omne regnum eſſet. Sueci autem ueteri ſuo iure creandi regem ſe depelli non ferẽte
ſuo regem arbitratu creandum eſſe putauerunt. Vnde ſuæ gentis hominem ad regnũ pro
hentes, Gothorum regem contempſere. Gothi autem ſententiæ ſuæ pertinaciter inhære
tes nouum Sueciæ regem bello aggreſsi, oppreſſerunt, & Magno à ſe regi electo, regni
dem uacuefecerunt. Aliquandiu ergo ille Gothis & Suecis impetrauit. Suerconem Sue
poſt Magnum erexere regem, cui filius Carolus ſuccedit, quietus in regno ſuo per omn

Gothi imperãt Suecis.

tempora Vualdemari regis Daniæ, cuius ſororẽ habuit uxorem. Succeſsit Carolo Ericu
qui pacem habuit cum corona Daniæ, & peruenit ad annum Chriſti 1249. Quo fatis a
ſumpto, Birgerium magno diſsidio regem fecerunt. Is poſt ſe regem reliquit Vualdemar
Qui dum peregrinationẽ ſuſcepiſſet in terrã ſanctã. Magnus frater eius, occupauit reg
interim, nec tota uita ſua reſtituit. Succeſsit Magno Birgerius: qui dum ſibi ſecurus regn
re putaret, ab Erico fratre captus in diuturna uincula conĳcit, tandemq́ liberatus ex ca
cere, filium Magnũ regni conſortẽ facit. Reuocatus aũt Birgerius ad memoriã quid à fr

Parricidium fratrum.

trib. aliquando paſſus fuerat, iubet euocari fratres nihil à fratre formidantes, exhilaratoſ
cõuiuio facit eos interfici. Res proceribus execrabilis uiſa, omnes in uindictã excitaui
Nam eo fugato cũ regina filiũ Magnum capite plectunt, & Magnũ Erici (quem Birgeriu
obtruncauit) filium ad regnũ ſublimãt. Is uſq́ adeò in regno proſperatus eſt, ut adiuuant
uirtut

rtute & fauente fortuna, regno Sueciæ Norduuegiam quoq; conſociaret, factus rex duo
ım regnorum. Is conceſsit in fata 1326. relicto Magno filio, ſucceſſore duorum regnorũ.

Succeſsio regum proxime enumeratorum.

- 1 irgerius rex
  - 2 Vualdemarus uiſitat terram ſanctam
  - 3 Magnus
    - 4 Birgerius
      - 5 Magnus
    - Ericus
      - 6 Magnus
        - 7 Magnus
          - Aquinus rex Norduegię, uxor eius Margareta uirago, filia Vualdemari
            - Olauus
          - Ericus
        - Eufemia marit9 eius Albertus Magnopolenſis
          - Albertus
          - Henricus
          - Magnus

Magnus 7. deſpondit filio ſuo Aquino germanã comitis Holſatiæ, hac cõditione, quod
ſi Aquinus eam puellã acciperet, omnes proceres regni liberi eſſent à ſacramento regis,
uigante ergo puella in Sueciam, cõprehenſa eſt à Vualdemaro rege Daniæ, & Marga-
ta filia ipſius Valdemari deſponſata Aquino. Quod uidentes proceres Sueciæ, negaue-
t regi deinceps pręſtare fidẽ, quin miſsi à comite Holſatiæ ad Albertũ ducẽ Magnopo-
nſem ſocerũ eiuſdem comitis, & qui Eufemiã regis ſororẽ uxorẽ habuit, filium eius Al
rtũ eligunt regem, atq; deſtituerunt Magnum. Tunc Magnus uidens ſe deſtitutum, ar-
a mouet unà cum Aquino in Albertum, ſed nihil potuit, tandemq; extra regnũ obijt. Al-
rtus uerò in regno cõfirmatus, regio inſtructus apparatu, in Magnopolim ſuã enauiga- *Virilis animus*
t, curiã in Vuiſmaria indicturus. Interim Margareta filia Vualdemari regis Daniæ & re- *reginæ.*
na Norduegiæ poſt mortuũ Aquinũ maritũ cum paruulo filio Olauo, duo regna guber
ns, Alberto regi Suecię ſe obiecit, excitatoq; utrinq; magno exercitu, regẽ Albertũ cum
rico filio capit, & in captiuitate ſeptẽ annis tenuit, ſicq; tertium regnum duobus coniun-
t, & ex illo die penè ſemper permanſere coniuncta. Norduegia nunquam diſcrepante.
uecia uerò alienũ iugum ferre recuſans, ſæpe tentauit ſe à Dania ſeiungere. Tandem Al-
rtus fuit dimiſſus ex captiuitate hac cõditione, ut ſcilicet intra triẽnium aut argentũ per
lueret ſexaginta milliũ marcarum, aut urbẽ Stockholm cũ arce traderet, aut in captiui-
tem rediret. Rex reginæ uictrici tradidit urbem Stockholm, quę ſe adhuc Danis non de-
derat. Albertus itaq; omnem ſpem recuperandi regni abijciẽs, ſua cõtentus fuit Magno
oli. Margareta itaq; trium regnorum potens regina conſeneſcẽs, procerũ ſuorum pręha
to conſilio, Ericum Pomeraniæ ducẽ adoptauit in filium. Ericus ergo rex factus triũ re- *Dux Pomera-*
norum, diu per Sueciã quieta habuit tẽpora, ut etiã uxor eius regina, Philippa regis Por- *niæ fit rex.*
galliæ filiá, ibi frequenter maneret, & tandem ibi moreretur. Cumq; rex diuturna gereret
ella, & opus haberet argento, emungeretq; Sueciam, quæ alijs opulentior uidebaẽ, regni-
olę teſtati ſunt impatientiã aperta indigantione. Sed cũ hæc ab Erico ſummis exciperen-
r auribus & non penetrarent ad corda, Engelbertus nobilis quidã, rebellionẽ mouit in re-
no, Danici generis præfectos amouit & Sueticos ſubſtituit. Rex primum Engelbertũ ſat-
git terrere literis & minis, deinde adnauigauit cũ magna pernicie ſuorũ, qui in mari perie-
nt, ſperans ſe placaturus tumultuãtes, ſed experimento diſcẽs omnes ſibi aduerſari, cele-
ſe ſubductione in Daniã recepit. Tãdem urbes maritimæ inter partes aduerſantes talem *Rex regno ex-*
cerunt concordiam, ut Ericus regni Sueciæ gubernacula teneret, Sueticos in regno arci- *cluditur.*
us præficeret, non Danos, regium cenſum, cũ rex præſens eſſet totum acciperet, abſens di
idium: ueterem oppidis & uillis libertatẽ, mercatoribus ſua priuilegia ſeruaret. Deinde
ĩ Dani ad exẽplum Suecorum regẽ coartare uellent, pertæſa illi in regno fecerũt negocia.
nde collectis q̃ uoluit ſecũ de regno exportare rebus, in Pruſsiã enauigauit, omnibusq;
regni negocijs abdicauit. Chriſtophorus inde princeps Palatinus & Bauariæ dux, Erici
 ſorore nepos, cõcorditer eligiẽ à proceribus trium regnorum. Sic enim emporiũ trãquil

litati maxime conſulendum putabãt. Is nihil in regno Sueciæ innouauit, ſed cum Sueci
inuiſiſſet, comportatum regni theſaurum & à multis annis collectum, pro rata ſua reg
tangentem in mari amiſit. Mortuo Chriſtophoro Sueci nolentes cum alijs regnis com
Carolus rex Sueciæ. nem habere regem, maluerunt ex corpore ſuo creare regem eumq; opulentiſsimum, ne
pe Carolum Canuti, ex infimo gradu nobilitatis electum. At ille uix ſeptem in regno
pletis annis, cœpit omnibus paſsim ordinibus grauis haberi, quod ubi ille intellexit, c
lectis rebus ſuis quas in priuata uita habuerat, regni autem theſauro in tuto loco depoſi
nauim ingrediens Gdanum proficiſcitur. Tum nobiles regni Chriſtiernum, quem D
& Norduuegi regem elegerant, in regnum uocant atq; coronant. Ita ius trium regnoru
Chriſtiernus fit in rex in Suecia. rurſus in unum coibat. Non longe poſt Sueci mouerunt rebellionem in regem Chriſti
num, quod pacta in ſuſceptatione eius cauta non obſeruaſſet. Rex ergo anno regni Su
ci ſeptimo, qui fuit Chriſti annus 1469. mouit cum ualida manu in Sueciam, ſed incolę a
nati facile illum repreſſerunt. Habuit rex in hoc rerum ſtatu adhuc duas arces in Suec
unde Dani uexabant Suecos. Deinde rex rurſum cum exercitu ueniens in Sueciam, in
anguſtias montium nihil efficere potuit. Cumq; inter hæc Carolus quondam rex Suec
moreretur, Gubernatorem ex optimis militem conſtituerunt, qui cõuocandis regni cœ
bus & omnia uice principis gerendi haberet poteſtatem: Mareſcalcum noſtri uocant, G
li Conteſtabulum, & Romani Magiſtrum equitũ. Multa ueneratione Sueci uirum illu
habuerunt, parati etiam coronam deferre, ſi ambijſſet. Ioannes Chriſtierni filius patri
duobus regnis ſuffectus, Sueciæ quoque regnum expectauit: & quidem Sueci illum ac
ptaſſent, ſi conuentas dudum ſubijſſet conditiones: ſed ille, niſi liberam regendi poteſ
tem haberet, contempſit. Sicq; in hoc rerum ſtatu multi decurrerunt anni, præſertim qu
gubernator regni ea eſſet modeſtia, ut populus regem non deſideraret. Rex Ioannes i
menſum colligens exercitum miſit in Sueciam, & poſt multas cædes ſibi ſubiecit regnu
Cumq; rex componendis rebus inuigilaret, exoritur tumultus à populo, quod tàm fac
ceſsiſſet omne regnum regi. Rex uidens populi ſeditionem, clam exceſsit regno, regi
relicta cum præſidio in arce. Hiſtoriam hanc ſupra ſignaui in fine Daniæ.

De geſtis Chriſtierni ſecundi
in regno Sueciæ.

CHriſtiernus Ioannis regis filius, magnis animis cœpit gerere paterna bella, atq
in primis annixus fuit Sueciam armis occupare. Verum ubi uidet Suecos ma
ribus uiribus, concordibusq; animis propulſare hoſtem, ad artes conuerſus, f
Goſtauus Archiepiſcopus Vpſalienſis. ctionibus eos diſſociare laborauit. Sollicitauit autem in primis Goſtauum que
dam titulo Archiepiſcopum Vpſalienſem, qui anno Chriſti 1517. plures ad defectione
perducens, conſtituit patriam prodere regi Chriſtierno. Huius conatus præſentiens St
no Gubernator regni Sueciæ per inter regnum, monet archiepiſcopum ut deſiſtat inco
ptis. At ille in ſententia perſeuerans, obſidetur in arce Stecho. Danus audiens Goſtaui p
riculum, lecto milite properat impedire obſidionem, ſed à Stenone abactus, deſerto ep
ſcopo redijt in Daniam. Tunc Epiſcopus pœnitentiam ſimulans, ſpondet ſe admiſſuru
quaslibet conditiones, modo oppugnatio omittatur. Fit conuentus regni, ubi decernitu
Stockholmia obſidione cingitur. quod Epiſcopus abſtineat Vpſalienſi eccleſia, priuatusq; uiuat in paterno agro. Chriſtie
nus uidens caput totius factionis ſuæ exarmatum, rem cœpit gerere apertis uiribus, con
ſcribit magnum exercitum & in Sueciam tranſportat atq; obſidione cingit Holmiam re
giam. Sed prohibitus per militem Suecum à pabulatione, cœpit exercitus eius fame ta
acerbe laborare, ut ad infames cibos fuerit compulſus. Duo propè menſes tranſierant a
aduentu in Sueciam, quod omnibus incommodis conflictabatur, nec reditus in Danian
dabatur, aduerſantibus uentis. Conuerſus ergo ad dolos, petit inducias bello. Steno con
cedit inducias, & præterea mittit in caſtra multa iuga boum, unde confectum fame hoſte
ſubleuaret. Danus ſimulans ob exhibitum beneficium præcipuum fauorem in Stenonem
mittit in urbem obſides & euocat in caſtra Stenonem ad colloquium. Steno ut erat ſyn
ceræ mentis id feciſſet, niſi Senatus Holmenſis obſtitiſſet. Danus uidens deprehenſum

dolum

lum,aliam confingit fraudem. Ait ſe ingreſſurum in urbē, modò impetret obſides ſa-
is ſuæ. Sic uerò Steno perſuaſus deligit nobiliſsimos ex iuuentute, in quibus fuit illu-
s Goſtauus Erichſon,hodie inclytus Sueciæ rex,atq; hi ſe permittentes fidei Dani, ue-
it ad naues,atq; illico comprehenſi cōijciuntur in uincula,& mox abducta naue,in Da-
ſe conuertit rex cū prȩda. Poſt hanc fugam quieuit Chriſtiernus annos quatuor, qui-
opes & militē confirmauit. Deinde mittit exercitum in Sueciam. Steno celeriter oc-
rit,fit pugna & prȩſes ipſe Steno in prima acie pugnans occumbit,non ſine magno pa-
e detrimento. Diſsipato enim exercitu ob Suecorum factiones, Goſtauus Epiſcopus

Steno gubernator Sueciæ occumbit.

latebris prouolauit,inſoleſcere incipiens. Rex contractis maioribus uiribus Holmiam
ſum obſidet,conaturq; illam inſidijs circumuenire. Vnde ſollicitat Senatū ad honeſtas
nditiones,eoq; perducit,ut admitterent conditioues æquas,quo pax in reliquū eſſet:de-
le capita proponunt conuentæ pacis, Rex patrias leges ſibi inuiolabiles ſeruet,ciuiū li-
tatē infractam uelit,offenſas remittat omnium,qui arma contrà ſuſceperunt. Danus
er hæc capita rata,interponitur religio ſacramenti, adhibentur inſtrumenta quibus pa
& fœdera communiuntur. Has artibus perſuaſi ciues, hoſtem intra mœnia recipiūt,
iuunturq; eos multi ex regno. Danus in ſuſcepta diſsimulatione durauit, donec ſe &
itē recrearet arcēq; communiret. Tunc uocat ad conſilium Danos, aperit eis uolunta-
n patrandæ cædis in ciues,rationē quærit,quo pacto cædes facta putetur ſe ignaro & in-
. Inter multa conſilia placuit iſtud magis, ut rex publicè conuiuia inſtituat per omnes
lines,eos uerò qui potentia & nobilitate præirent uocaret in arcem,ita ſpecie beneuolen
& hoſpitali iure ſecuros,citius obruere poſſet. Rex approbat conſiliū, inſtituit conui-
m,exhibet ſe hilarē:Sueci idē faciunt,ignari quod impenſas forēt hoſpiti ſanguine ſuo

Chriſtierni crudelitas.

uturi. Triduo durauit cōuiuium & tum immittunt ſatellites,qui cōprehendentes cōui-
conijciunt eos in carcerē. In diem ſequentem portæ urbis cōmuniuntur,præſidia intus
regiones diſponuntur contra ciuilem uim,tubicines autem à prima aurora iuſsi edere
ificum clangorē per totam urbem milites iuſsi adeſſe graues armis qui ſe efferarent in
ces uultus,deinde hoſtili fremitu & armorum concuſsione timorē omnibus incuterent
dendæ urbis:uidere etiam erat tormenta ænea diſpoſita tota uia,quæ ab arce ad forū om
deiectura mixturaq; ruinas cum ciuibus. Aperitur deinde regia et producūtur duo epi-
pi,Scarcenſis & Strengenenſis,inter medios carnifices,qui uelluntur,trahuntur & tru

Epiſcopi truncantur capite.

itur uſq; ad ſupplicij locū,hȩc erat area antea conſularē domum, ubi proſtrati in paui-
ntum truncatur capite. Poſt eos proceres producuntur,quicunq; pro patria aſſerenda
trenue geſsiſſent:inde ab arce trahitur Senatus Holmenſis & totus trucidatur. Propo-
r poſtea tabula proſcriptionum:hic ſatellites diſcurrunt per urbem & proſcriptos per
runt,nec ulli in urbe clauſa erat fugæ remediū. Trucidatis omnibus qui deſignati erāt
mpetus per mil[illegible] in promiſcuā plebē,quȩ ad crudele ſpectaculum confluxerat & paſ-

Latrocinia in Stockholmia.

n cȩditur. Inuaduntur quoq; domus & inermia corpora ad carnificinam attrahuntur.
m uerò ad hunc tumultum plurima pars ciuium ſeſe in obſcura loca abieciſſent, & ſen
t Danus plurimū deeſſe crudelitati ſuȩ,proponit edictū è domo conſulari,quo cōtine-
impunitas omniū:ibi infelices ciues quāuis toties decepti ſe credunt mendacib. edictis
rodeunt in publicum, in quos priore exemplo immittit ſatellites & fit cȩdes tota die,
t & ſequentibus diebus continuis reliquiæ ceduntur. Et ut ſæuitia ſuperaret omnes,cor
it quendam Ioannem magnum,quem ſuffixit cruci nudum membris omnibus. Is diu
cruce loquutus,ſuam innocentiam Deo permiſit:multa etiam ad ciues quæſtus de ſtatu
um quo Danū irritauit, quare miſit ſatellites qui uirilia abſcinderent, quæ abſciſſa pro-
ta ſunt in faciem pendentis. Latus poſtea eſt tranſuerberatum,& cor extractum,proie-
mq; in faciem pendentis. Perſecutus eſt autem prȩcipuè familiam Ribingam, adeò ut
n deeſſet iam cædi firma ætas,ad impuberes ſit conuerſus,quos comprehenſos & coma

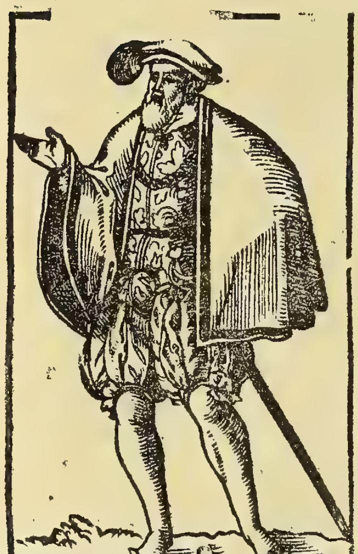
Inaudita crudelitas.

ſtricta in nodum, ſuſpendit à cataſta, & immiſit ſpiculatores, qui ceruices puerorum
ſcinderent,truncis corporibus decidentibus in terram. Corpora omnium occiſorum
nportari in forum iuſsit,ſubiecitq; oculis & ſatiauit ferum animū ſuo immani ſcelere.
iduo iacuerunt trunca corpora uolutata & fœdata ſanguine ſuo horrēdum in modum.
ſt iuſsit omnia illa extincta cadauera p cloacarios abijci extra urbē. Cadauer Stenonis

extraxit

extraxit ſepulchro, tantaq; rabie tyrannus correptus eſt, ut illud morſu appetiuerit, ca
more. Exhauſta ad hunc modum urbe uiris, ad rapinas conuerſus fuit: uiduas & orbos
rentibus liberos omnib. fortunis ſpoliauit, nulli rei prophanæ & ſacræ parſum fuit. Qu
to tēpore tyrannus iſta perpetrauit, portas urbis tenuit clauſas, ne qua fama cædis ad p
uinciam perueniret & bellum moueretur pro ſcelere uindicando. Diſcedens in itinere
Monachi tyrānicé perimuntur. uertit in monaſterium quoddam, nomine Nouam uallem, ubi à monachis benigne ex
pitur, omniaq; pro facultate miniſtrantur. Simulabat tyrannus gratam ſibi eſſe eam pro
ptitudinem, adijt templum in die purificationis Mariæ ſacrum ſpectaturus, nullum ub
indicium oſtendens maleficij, quouſq; monachi ab altaribus digreſsi ſunt. Tunc iu
eos comprehendi iniici uincula & in profluentem abijci. Abbas forte liberauerat ma
& tentabat, ſed miniſtri ſceleris adnauigantes, hominem nulneribus appetunt, donec u
bus defectis mergitur. Sic tyrannus cæde & præda opimus in Daniam uenit. Præſidi
quoduis urbi Holmenſi impoſuerat, excurſionibus, rapinis, cædibus & omni genere m
leficiorum afflixit Sueciam, quin & Goſtauus pſeudoepiſcopus militarem furorem æ
latus, poſſeſsiones eccleſiaſticas exturbabat.

Quomodo princeps Goſtauus euaſerit captiuitatem & liberauerit patriam.

ILluſtris princeps Goſtauus Erichſon, id eſt, Erici fil
obſes adhuc in Dania, auditis tātis malis et calamitat
patriæ, admiſſus in Dania ad uenationem cum reliq
nobilibus, cœpit cogitare quomodo elaberetur. Obla
occaſione, ſequeſtratus à comitatu uenantiū, ad ruſticos d
flexit, plebeiaq; ueſte indutus & adiunctus mercatori cuid
finxit ſe agaſonem ſeu armentarium, quouſq; ex regno L
becum profugit, atq; hinc tandem in Sueciā translatus, re
ſuprà ætatem, ſed magnitudini animi ſui reſpondentem
ſus, uindicem ſe profitetur patriæ pereuntis, & quarto de
anno poſt initum bellum, mutato habitu & plebei homi
Goſtaui uirtus. ueſte ſumpta circuit Sueciā, & popularibus exponit in qu
tis malis uerſentur, nihilq; omium emiſit rerum, quib. ciu
ad arma capienda excitaret. Addebant orationi gratiā eg
giæ corporis dotes, & index ſingularis animi uigor. Itaq;
gitur in uindicem libertatis, legitq; militem ex Dalekar
bellicoſiſsima totius Suetiæ genere. Illi enim montes ha
tant, qua Suecia ad Norduuegiam collimat, ubi fodinæ ſu
argēti & æris. Sunt metallarij illi ad iniuriā propulſandā ſ
pra omnes irritabiles. Hoc milite uſus Goſtauus aggreditur præſidiū Danorū, quod Ao
ſiæ ciuitati impoſitum erat atq; deturbat. Hoc nouo caſu exterritus Epiſcopus Goſtau
patriæ proditor uoluit opprimere inter initia ſurgentem uindicem. At Goſtauus regi
Goſtaui Epiſcopi peruerſitas. adoleſcens miſſo nuncio hortatur hominem ut reſipiſcat, ſatis flagitij hactenus admi
ſum. Epiſcopus bene monentem adeò ſuperbè accepit, ut miſſas literas abiecerit & pe
attriuertit. Goſtauus qui nepos eorum erat, qui Sueciæ regnum habuerant, & ſuo iure p
triam à uaſtatore repetebat, irritatior cōtumelia Epiſcopi, Dalekarlum militem cōtra E
ſcopū & pſidia ducit & ſuperat. Epiſcopus ex fuga prolapſus Holmiā uenit ad reliqui
Danorum uidensq; Suecos in diem fieri confirmatiores, conſilium capit noui militis ad
cendi, hocq; uoto in Daniam ad tyrannum nauigat. Sed neque ſplendidè neque benig
exceptus eſt, neque poſtea in aliqua habitus autoritate apud tyrannum fuit. Cauſæ ſu
qua ratione potuerit ſocius à tyranno in re cōmuni deſeri: una, perfidia ipſa qua in omn
erat æqualiter Danorum rex: altera, domeſtica agitatio, qua rediens exceptus fuit. Na
paulo pòſt excidit regno. Epiſcopus uerò poſt excluſum regno regem, inglorius in Da
nia manſit. Chriſtiernus autem aliquot annis uagus & inops, omni deſtitutus adminicul

aliena

enas fatigauit aulas. Eoq; abiecto illuſtris princeps Goſtauus cõtraxit iuſtas copias ex
alekarlis, Suecis & Gothis, & reliquias Danorum quæ in Schondia reſederant perſe-
itur, Holmiam etiam obſedit, in qua nihil uirorum erat præter Danicum præſidiũ, quod
ficilem reddebat loci muniti oppugnationem, tamen ducis & ciuium uirtute expugna-
n in poteſtatem uenit, atque urbs recepta fuit. Dux re bene geſta, & confecto ubique
llo, dat militibus ampliſsimum donatiuum, mare rurſus aperit & ſecuritatẽ facit omni-
is nauigandi.

Goſtauus princeps & aſſertor patriæ rex eligitur.

OB inſignia merita, quæ inui-
ctus princeps Goſtauus in
patriam cõtulit, proceres re-
gni qui adhuc ſupererãt at-
que omnes ordines Sueciæ & Gothię
conuenientes cõcordib. ſuffragijs eũ
ſibi regem eligunt, traduntq; regni gu
bernaculum. Quo facto omnes boni
uiri & regno bene cupientes gaudio
perfunduntur & pro eius maieſtate ut
diu incolumis maneat, uota ad Deum
faciunt, ut regi dom. perpetua rerum
tranquillitas, foris pax & uictoria, u-
troq; ſtatus ſaluus principatus ſit, etiã
rex in omni uita ita uirtutibus omni-
bus præſtet, ut maximorũ principum
exemplo & merito feliciſsimus opti-
musq; fauſta acclamatione æternũ ſa-
lutetur. In hunc itaq; modum inclytus
rex Goſtauus imperiũ accipit in Sue-
cos, Gothos & Finlandenſes, guber-
naculumq; regni magna tenet proui-
dentia & modeſtia, pacẽ ſuper omnia
& concordiã ſubditorum quærens &
fouens. Et licet Smalandenſes ſupe-
riorib. annis turbationẽ excitauerint
in regno, tamen regis prudẽtia & dex
itate illa ſeditio ſic fuit ſopita, ut hodie regnũ diu optata fruatur tranquillitate & pace.
d quam tranquillitatem fouendam non parum cooperãtur docti & boni quiq; uiri: quos
gia maieſtas paſsim uocat ad regnum, amat & fouet, inter quos ſunt eximiæ eruditionis
i Georgius Normannus & Olauus Holmenſis concionator, quorũ prior, quem etiam *Georgius Normannus.*
acie & colloquio noui, quippe qui me hic Baſileæ anno Chriſti 1543. adijt, uir ſyncerus,
is, & doctus, regiorum filiorum, nempe Erici & Ioannis, bonę ſpei adoleſcentum primũ
dagogum egit, ac deinde ob eius egregiã eruditionem ſummãq; prudentiam, regiorum
nſiliorũ à ſecretis factus eſt, poſterior uerò pręter ſacrarum literarum ſynceram cogni-
nẽ etiã in hiſtorijs expertiſsimus prędicatͬ, & ſi hucuſq; uir talis tãtus ſua euulgare cun-
tur, expectãs, ut puto, archiepiſcopi Vpſalienſis editionẽ, quam de rebus ſcripſit ſepten
onalibus, quã & nos iam aliquot expectauimus annis, ſed pro uoto frui non potuimus.

De fertilitate Sueciæ.

E Numerauimus iam ſuprà pro magna parte, quarum rerum Suecia ſit ferax, nempe
quod montes paſsim ſunt metalli feraces, digeriturq; intra eos argentum & æs, &
nfluit in uenas, quantũ opus perficere nõ poſsit officina minacibus ignibus. Inde quoq;
ueniunt

Pelles nobiles. ueniunt pelles nobilium ferarum præſtantiores maximè uerò Sabellæ, quibus in orbe
ſtro preciũ prope immane, & æſtimatio ſecundum aurum & gẽmas eſt, inde exportan
Capiunt autẽ hyeme, quãdo pilus denſior eſt & cuti fidelius hęret. Eſt terra Sueciæ mu
montoſa atq; ob id frumento ferendo nõ per omnia apta, pecorum uerò eſt diues, & p
uentu immenſo piſcium ex fluminibus, lacubus, & mari, uenationibus quoq; ferarum.

Finlandia.

FInlandia dicta eſt pulchra terra quòd pulchrior & amœnior Suetia ſit. Plinius
detẽ eã appellaſſe Finnoniam à qua & ſinus Finnonicus. Habuit olim titulũ reg
tanta eſt eius amplitudo, nunc uerò titulum habet dinaſtiæ. Tenuit eàm ſuperi
ætate Sclauorum gens & lingua fuitq; Græci ritus, quàm diu dominum habuit M
ſchum. Hoc uerò tempore ſub rege Sueciæ exiſtit, & communionem occidentalis eccle
Finlandia ſub Suecia. tuetur. Vina Hiſpanica per Balticum mare inferuntur multa copia, & quo ea gens ad hi
ritatem utitur. Habitatores eius poſt Suecos agnoſcere cœperunt Chriſtum ſub Erico
ge Sueciæ. Excellit hæc terra Sueciam in frumenti feracitate atque bonitate, quia plana
pro bona parte non tam montoſa & paludinoſa ut Suecia. Loca eius inſigniora ſunt, G
ſta caſtrum, Abo ciuitas epiſcopalis, Rasburgum, Viburgũ, Karelia ducatus eſt &c. A
Viburgum. non multum abeſt ab Vplandia, Viburgum uerò tenet extremitatẽ Finlandię uerſus Ru
ſos & Moſcouitas, eſtq; totius regionis propugnaculum ſeu præſidium cõtra eas gent
Eſt quoq; emporiũ, ad quod Rutheni magna frequẽtia ueniunt. Polũ ſeptentrionalẽ a
in hoc oppido attolli ſupra horizontẽ gradibus 61. & dimidio. Longitudinẽ numerãt
gradus Stockholmiæ uerò numerant latitudinem 61. graduum & longitudinẽ 64. grad. H
bent Phinnones perpetuam pugnam cum Moſcouitis in ſinu Finnonico: æſtate quidẽ
ualẽ & hyeme glacialem. Quàm populoſa olim fuerit iſta & aliæ circũiacentes region
teſtantur magni & egregij quidã uiri, nempe Methodius martyr Iordanus Gothus & P
lus Diaconus, qui ſcribũt populos hinc inſtar apum emigraſſe, appellãtq; hãc ſeptẽtrio
lem regionẽ Vaginã ſeu officinã gẽtiũ: potiſsimum autẽ ſignant hinc egreſsi iſti popu

Gothi	Parthi	Suiceri	Sembi
Oſtrogothi	Suedi	Tahiphali	Liuoni
Veſtrogothi	Longobardi	Dani	Sciri
Gepidæ	Turcilingi	Daci	Nortmanni
Samogetæ	Auares	Sclaui	Picti
Maſſagetæ	Heruli	Rugi	Carpi
Huni	Vuinuli	Alani	Caibi
Amazones	Sueui	Burgundi	Cimerij
Cimbri	Bulgari		

Quantum attinet ad linguam Finlandiæ, notabis, incolis duas in uſu eſſe linguas. A V
burgo ubi magna ex parte Sclauonicè loquuntur uſq; ad Borgam aut Sibbonem iuxta
tus maris utunt hodie lingua Suecica, in mediterraneis uerò uſus ſeptentrionem propria
habent linguam. In limitibus autem utranque tenent. Vnde & in quibuſdã locis contion
fiu

ınt duplici lingua. Suecica lingua eadem ferè eſt cum Gothica, Danica & Nortuuegica, ſi quod ſuos habet dialectos. Communicat in multis cum Germanica lingua, unde flu‑ t, id quod potes deprehendere ex dominica oratione, quam hic in Suecica lingua uolui ſi are, ut à doctis uiris in Suecia natis mihi eſt exhibita.

Dominica oratio in Suecica lingua.

Fader uuar ſom er i himulum, heiligat uuarde dit namen, tilkomen tit rike, ſcke din uuil ;e ſom i himlum ſo opo iordene, uuår taglig brodh gif os i tag uerlath os uuåren ſchuld nuui uerlåtten uuare ſckuldiger, och inledh os icke i freſtilſe, ut an løſs i froonda, amē.

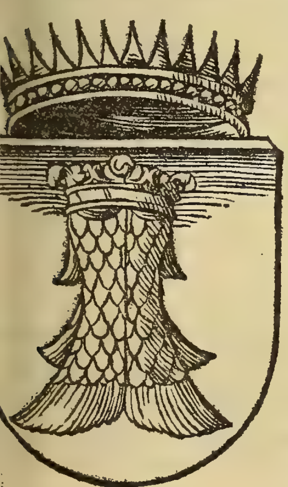
At lingua Finnonica ut in mediterraneis locis inuenitur, in nullo communicat cum ſer‑ ɔne Suecico, ſicut nec cum Moſcouico, ſed eſt propria Lapponum, populorum interio‑ ſeptentrionis.

nem		Leipă
ɔmum		Honeh
uitatem		Caupungi
ɔminem		Ichminen
ſeum		Iuhſto
nem	uocant Lappones et in‑	Coira
gem	teriores Finnones	Konig, quod eſt Germanicum
ıuem		Laiuua
:um		Iumala
rram		Ma
em		Peiuuă
ılum		Paha

Dominica oratio in lingua Lapponica & Phinnonica, qua & Liuones quidam utuntur.

r noſter qui es in cœlis ſanctum fiat tuum nomen adueniat tuum. re‑
meidhē ioko oledh taſu ahiſſa, pūhettu olkohō ſinu nimeſi, tulkohon ſiun uualtakun
n fiat tua uoluntas ſicut in cœlis ſic in terra noſtrum quotidianum panem
, olkohon ſiun tahroſi kuuuin taiuahiſſa nyn man pållă, meidben iokapaiuuen leipă
nobis hac die & da remiſſionem nobis peccatorum ſicut uos remittimus noſtris
a meilen tånåpaiuuåne, ia anna anteize meiden ſyndiă kuuuiu mǒe annamma meden
arijs actoribus & ne inducas nos in tentationem ſed libera nos à malo.
ahan rickoillen, ia åle ſata meită kin ſauxen, mutta påăſtă meită pahaſta, amen.

Notandum quod reges Sueciæ poſtquam ſuo regno ſubiugarūt Finlandiā, multos con ıerunt in ea præfectos, unus manet prope Viburgū in caſtro extructo in ipſo lacu: alius gæ in littore Phinnonici ſinus, alius Chronenburgi iuxta lacum Piente, qui loco re‑ populo ius dicunt. Sunt quoq; & aliæ arces atq; oppida prope Viburgium, præſertim

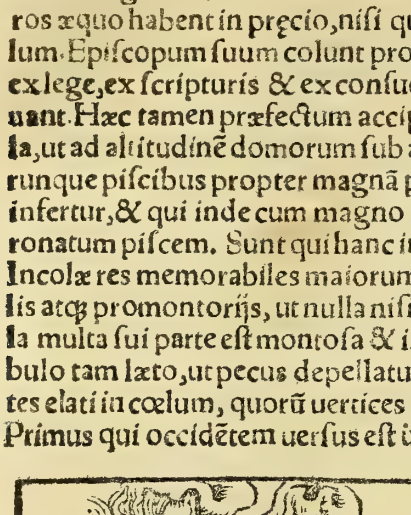
Iegaburg, Netaburg, Kexholm, ſed quæ Moſchus ſubtraxit regno Suecorum. Munitiones uerò citra fluuium extructæ cum adiacēti agro, ut ſunt Lappaneſi, Kiuineb, Neuukirch, &c. adhuc parent regi Suecorum.

Islandia.

INſula Islandiæ quę per immenſum à cæteris ſecreta longe ſita eſt in Oceano, uixq; à nauigātibus agnoſcit̄. In ea æſtiuo ſolſticio, ſole ſignum cancri trāſeunte nox nulla: brumali ſolſtitio perinde nullus dies. Nomē habet à glacie quę illi ad boreā perpetuo adhæret. Nam ibi iā incipit mare congelatū. Tā grādis inſula, ut populos multos cōtineat, ſolo pecorū paſtu & nūc captura piſciū uictitātes. Specus habitāt plerūq;, aut ad montiū latera in excauatis manſiūculis. *Mare glaciale.* Cōmuni tecto, uictu, & ſtatu gaudēt cū iumētis. In ſimplicitate ſancta uitā agāt, cū nihil amplius q̄rāt q̄ natura cōcedit.

Nam

Nam & montes habent pro oppidis & fontes pro delicijs. Beata gens cuius paupertat
mo inuidet, & inde beatior quod Chriſtianiſmū acceperit. Sed mercatores Anglici &
ni quieſcere gentem & ſuo eſſe contentā nō ſinunt. Nam ob piſcaturā euehendam, ter
Islandia ſub rege Daniæ. illam frequentantes, cum mercibus omnigenis uitia quocꝫ noſtra inuexerunt. Nunc e
& fruges aquæ miſcere in potum didicerunt & ſimplicis undæ oderunt hauſtū. Nūc au
& argentum cum noſtris admirantˋ. Rex Daniæ qui & Norduuegię, quotannis pręfec
immittit genti. Omnia ferè inter eos cōmunia ſunt præter uxores. Catulos ſuos atcꝫ p
ros æquo habent in pręcio, niſi quod à pauperioribus facilius impetres filium quàm ca
lum. Epiſcopum ſuum colunt pro rege, ad cuius nutum reſpicit omnis populus. Quicq
ex lege, ex ſcripturis & ex conſuetudine aliarum gentium conſtituit, quàm ſancte ob
uant. Hæc tamen præfectum accipere coguntur à rege. Piſcium tanta eſt copia in hac i
la, ut ad altitudinē domorum ſub aperto cœlo uendendi exponantur. Nā illic uictitant
runque piſcibus propter magnā penuriam frumēti, quod aliunde à maritimis ciuitati
infertur, & qui inde cum magno lucro piſces reportant. Habent Islandi pro inſignijs
ronatum piſcem. Sunt qui hanc inſulam putāt eſſe Thylen, à ueteribus multū celebra
Incolæ res memorabiles maiorum & ſui temporis celebrant cantibus & inſculpunt ſc
lis atcꝫ promontorijs, ut nulla niſi cum naturæ iniuria intercidant apud poſteritatem. I
la multa ſui parte eſt montoſa & inculta. Qua autem parte eſt plana, præſtat plurimum
bulo tam læto, ut pecus depellatur à paſcuis, ne ab aruina ſuffocetˋ. Sunt in hac inſula m
tes elati in cœlum, quorū uertices perpetua niue candent, radices ſempiterno æſtuant ig
Hecla mons. Primus qui occidētem uerſus eſt uocatur Hecla, alter Crucis, tertius Helga, id eſt, ſanc

Ab Hecla nō longe abſunt fodinę ſulſuris, pene un
incolarum mercimonium & uectigal inſulæ. Merc
res enim naues eò onuſtas euehunt. Mons ipſe cum
rit, ut horribilia tonitrua inſonat, proijcit ingētia ſa
ſulfur euomit, cineribus egeſtis terram tam longè
cumcirca operit ut ad uiceſimum lapidem coli nō p
ſit. Qui naturam tanti incendij contemplari cupiun
ob id ad montem propius accedunt, eos una aliqua
rago uiuos abſorbet. Nam & multæ ſunt & cineri
ita tectæ, ut ab ipſis ſibi ſatis cauere nemo poſsit. a
etiam prope exit ignis, qui conſumit aquam, ſtupp
autem non comburit. Is locus à quibuſdam putatur
ſe carcer ſordidarum animarum. Glacies enim diſcr
& in plurimas fracta particulas, octo mēſibus circu
fluitat inſulam, & magnis molibus littori illiſa, ſua
tritione ad petras horrendum ædit ſonum, referent
miſerabilem humanę uocis gemitum & eiulatū, qu
fidem facit apud inſipientiores, hominum animas ibi in frigore tormentari. Vtuntur in
læ loco panis, qui apud eos non creſcit, piſcibus induratis & in farinam contritis. Adf
tur tamen eis ex maritimis ciuitatibus frumentum, ſed non ad ſufficientiam. Comperiū
illic ſpiritus ſe exhibētes manifeſtos humanis miniſterijs, præſertim autem ſubmerſor
ſiue alio uiolento caſu enectorum ſpectra ſeſe offerunt cōgreſsibus notorum hominu
tam manifeſtè, ut tanquam uiuentes accipiantur ab ignaris mortis illorum data dextra,
deprehenditur error priuſquam ſpectrum diſparet. Requiſita à notis & amicis ut domu
redeant, dicunt magno gemitu, ſe petere montem Heclam, illicócꝫ euaneſcunt.

Laponia.

Dicta eſt Laponia à populo quo habitatur. Vocant autē Germani Lappones e
qui parum idonea rei præſenti dicunt & faciunt, quos Romana lingua quis
cet ineptos, inſulſos, bardos. Sunt uerò Lappones ſtaturæ mediocris & corpo
uſque adeò agili, ut accincti pharetra & arcu tranſmittant ſe per circulum diam
tri cubitalis. Artem iaculandi docentur à pueris, nec puero datur cibus priuſquam at

ge

gerit ſagitta propoſitũ ſignum. Veſte utuntur ſtri- *Laponum ue-*
cta & toti aptata corpori, ne quid impedimenti fa- *ſtitus.*
ciat operi. Hyeme utuntur ueſte pellibus integris
phocarũ ſiue urſorum artificioſe laboratis, easq́;
aſtringunt ſupra caput ſoliq́; oculi patent, corpo-
re reliquo toti contecti ſunt, quaſiq́; in culeum in-
ſuti. Hinc fortaſſe creditum, quod ſint corpore, hir
ſuto inſtar brutorũ. Sic uerò arte & induſtria mu-
niti Lapones, perferũt foris hyemes & aquilones
& omnem iniuriam à cœlo. Domos non habent
ſed tabernacula quaſi caſtrenſia, manſionesq́; ſæ-
pe transferunt. Venationibus plurimum ſtudent,
quia eſt magna copia ferarum apud eos, eſtq́; ne-
fas ſi mulier exeat tabernaculi ianuam, qua uir eo
die eſt ad uenationem profectus. Agrum non co-
lunt. Terra non fert ſerpentẽ, ſed culices illic ſunt
grandes & infeſti. Piſces capiunt plurima copia,
hocq́; prouentu uiuunt Ichthiophagorũ Aethio- *Ichthiophagi.*
pum more, atq́; ut hi feruore nimio, ſic illi frigore
excoquunt piſces & edomant in farinam. Tantũ
…iq́; ſupereſt capturæ, ut eius plurimum condant in cetarijs & exportẽt in uicinas terras.
…igijs utunt̃ nullis clauis ſed neruis & uiminibus compaginatis. Pars artificia exercẽt,
…gunt acu ac delicias & faciunt ueſtes intextas auro & argento. Naues & dolia atq́; o-
… inſtrumentum domeſticum probe fabricant & exportant ad uiciniam. Cõmertia per
…atione & pecunia agunt mutuo conſenſu tantum, & nullo ſermone communicato, at
…iſtud non propter ingenij inopiam mores brutos, ſed quod linguam habeant peculia-
…, aſperam & plerunq́; ignotã uicinis. Gens ualidiſſima eſt & diu libera fuit, armaq́; ſu
…uit Norduuegiæ & Sueciæ, donec cõceſſit tandem ſub imperium & tributum pendit,
…cioſas ferarum pelles. E…uos non habent, ſed eorum loco feram domant quam ipſi Re-
…noſtri autem Reinen & Rainger uocant. Hæc fera eſt iuſtæ magnitudinis, pilo propè

aſini hirſuto, ungulas habet bifidas & cor- *Rãgiferi.*
nua ramoſa inſtar cerui ſed tenuiora & lon-
giora, lanugine quadã obducta, et ramis ra-
rioribus. Equitem dorſo non fert, ſed antile-
na impoſita iũgitur uehiculo. Aſſequitur 24.
horarum ſpacio 150. millia paſſuum, id eſt,
triginta millia Germanica, quod indiciũ eſt,
magnæ pernicitatis & magnarum uirium fe
ræ. Hanc Hiſtoriam, inquit Zieglerus, puta
rim ueteres quoq́; agnouiſſe, ſed obſcura &
dubia quaſi fama exceptam: ſiquidem aiunt
Scythas quoſdam equitare ceruos. Quando
rangiferi in curſu ſunt, lento uel celeri, ex ti-
biarum & articulorũ agitatione ad inſtar nu
…cũ colliſionis crepitus aditur. Lapones ſuo-
…te et à maioribus recepto inſtituto, ſunt ido
lolatræ, & religionem Chriſtianam neq́; ſe- *Fides Laponũ.*
…ntur neq́; etiam refugiunt, ſed ſubinde admittunt in gratiam regum quibus parent.
…uas etiam lapideas in montibus erectas pro dijs habent. Si Chriſtiani reges præſules
…gis fidem curaſſent plantare in hoc populo quàm uectigalia exigere, iam dudum ſince
…agnouiſſent Chriſtum. Fœderant coniugia eaq́; auſpicantur igne & ſilice, myſterio
…gali apto. Vt enim ſilex latentem in ſe ignem habet, qui concuſſione emicat, ſic in u-
…q́; ſexu eſt recondita uita quæ tandem profertur mutua copula in prolem uiuentem. Di
…tur præterea incantatores perefficaces miraq́; magica operari arte, quod alij negant.
…ando interioribus Laponibus ſol occidit poſt æquinoctium autumnale, habent noctẽ

unam continuam per tres ferè menſes, quo tempore non habent lucem meridianam r
qualem crepuſculum apud nos habet,& quando ſol ante æquinoctium uernum redit ad
miſphærium,diem illum ſolenni celebant feſtiuitate.

Grundlandia.

INterpretatur Grunlandia uirẽs terra,ſic dicta ob inſignem prouentum pabuli. Cui
& pecoris quanta ſit copia hinc licet ſpectare,quod ſub tempore quod ad eos nauig
tur componunt promercales ingentes ſtrues butyri & caſei, unde etiam coniectam
terram non eſſe aſperã montibus. Epiſcopales eccleſias duas habet ſub ordinatio
Nidroſienſis archiepiſcopatus. Populus negligẽtia paſtorũ ferè relapſus eſt ad gentili
tem,alioqui ingenio mobilis,& magicis artibus impenſe deditus. Feruntur magicis art
& carminibus ciere tempeſtates maris & inuoluere periculis peregrinas naues, quas ſu
prædaturi. Ipſi enim ſcorteis & ſubtilibus nauigijs utuntur,tutis à quſſatione maris ſco
lorum: ad hunc modum laborantes alias adoriuntur.

Explicatio monſtrorum quæ in ſequenti tab

bula uides ſuis picturis in aquis & terris deſignata. Literæ A B C,&c. hic & in ta
bula ſignatæ,mutuam inter ſe habent relationem.

A Cete grandia ad inſtar montium prope Islandiam aliquando conſpiciuntur,quæ
ues euertunt niſi ſono turbarum abſterreantur, aut miſſis in mare rotundis & u
cuis naſis,quorum luſu delectantur,ludificentur. Fit etiam aliquando,ut nautæ dorſa ce
rum,quæ inſulas putant, anchoras figentes ſępe periclitantur. Vocantur autem lingua
rum Trolual,id eſt,tufelualem,diabolica cete. Multi in Islandia hodie coſtis & oſſibus h
iuſmodi balenarum conſtruunt domos ſuas.

B Horrendum genus magnorũ monſtrorum,quæ Phyſeteres appellantur,quorum S
linus poſt Plinium mentionẽ facit. Hæc balena erecta,etiam grandem ſubmergit n
uem,hauſtam aquam per foramina frontis in nimbi modum exufflans.

D Monſtra duo marina maxima,unum dentibus truculentũ,alterum cornibus & ui
flammeo horrendũ,cuius oculi circumferentia continet menſurã 16. uel 20. pedum
Caput eſt quadrangulum cum magna & longa barba,poſterior uerò pars eſt parua.

E Gulo inſatiabilis, in lingua Suecia Ierff,Germanice uerò Vilfraſs: quod animal int
arbores utrem ſtringendo exonerat & purgat, & tunc rurſum currit ad cibum, & u
niens uenator percurtit ipſum ſagitta propter pellem qua utũtur nobiles, quia eſt pulchr
Sed qui portant tunicas illas,mutantur ferè in naturam talium animalium.

F Rangiferi uulgo Reinen,gregatim domeſticantur,& curribus applicati curſu ſupe
rant equos uelociſſimos,præſertim in niue. Præbent etiã lac ad domeſticũ uſum. H
bent curſum ueuociſſimum,perficiuntq́ʒ una die ferè 30. milliaria Germanica. Sunt aute
maiores ceruis, gregatimq́ʒ ut pecora incedunt. Cornua habent ampliſſima ſed tenuior
cornibus ceruorum & cum paucioribus ramis. De his ſupra in Laponia diximus.

G Longe ultra Sueciam in interioribus ſeptẽtrionis in regione Biarmia appellata,ſy
ua eſt magna,quam extendi aſſerunt octoginta milliaribus, uocaturq́ʒ Landsruc k
quæ nutrit ingentem numerum illarum ſylueſtrium ferarum, à quibus nobiles extrahun
tur pelles,ut ſunt Marduri,Zabelli,Hermilini,Lynces,Lutræ,uarij piroli,& caſtorum in
gens ubiq́ʒ uis.

H Monſtrum eſt marinum horribile uocaturq́ʒ Ziphius,& deglubit phocam, quam i
terpretanttur Germanice Selehund.

I Anates naſcuntur ex fructu quorundam arborum,de quibus ſupra in Scotia nonnih
ſcripſimus.

K Monſtrum marinum,nonnihil porci referens ſimilitudinem,uiſumq́ue eſt anno d
mini 1537.

L Genus eſt balenæ,ab alijs Orka dicta: quæ apud Noruuegos uocatur Springual pr
pter agilitatem eius,habetq́ʒ in dorſo ſublimem & latum gibbum.

Canc

TABVLA

monſtrorum marinorum atque mirabilium

ferarum, quæ in partibus ſeptentrionalibus, tàm in terra quàm in mari inueniuntur. Literæ monſtris additæ, extra tabulam oſtendunt, quid per ſingula monſtroſa animalia intelligatur.

Monſtra marina & terreſtria, qu

in partibus aquilonis inueniuntur.

M Cancri inſigni magnitudine, quos gambaros uulgo humerē uocāt, et ſunt tanti roboris, ut hominem natantem forpice comprehenſum, opprimant.

N Monſtrum rhinoceroti ſimile deuorat gambarum ſeu cancrum 12. pedum, habet narem cornutum & acutum ſicut & tergum acie quadam faſtigiatum.

O Lynx eſt, quod genus animantis inuenitur in interioribus partibus Sueciæ in regione Helſingiæ. Communicat in natura nōnihil cum lupo, & capiūtur ſæpe in foueis luporum, deuorantq́ʒ cattos ſylueſtres.

P In interiori Suecia onagri ſiue alces uelociſſime currū ſeu rhedam per niues trahunt. At in Gotthia id non permittitur, nec propter uelocem curſum eorum terra exploretur. Congregantur tempore hyemali alces gregatim ſuper glaciem, ineuntq́ʒ certamen cōtra lupos, qui conantur eos in niue deuorare. Suprà depinximus figuram huius animalis, quantum licuit corporis eius penicillo exprimere.

Q Phaſiani ſiue galli ſylueſtres, latitant duobus aut tribus meſibus ſine omni cibo ſub niue, exploranturq́ʒ ſæpe per uenatores.

R Onocrotalus auis anſere non minor, repleto aquis gutture, maximum emittit ſonum inſtar aſini rudētis, quare & onocrotalus appellatur. Habet ſtrumam in modum ſacci ſub roſtro.

S Clementia uocatur piſcium, qui uulgo Rocken uocātur & Italicè Raya. Nam ſubmerſum hominem ne à beluis marinis deuoretur conſueruant & tuentur.

T Vocatur monſtrum iſtud uacca marina, quod habeat caput conforme uaccæ terreſtri.

V Multa alia genera atq́ʒ mirabiles formæ animalium, piſcium & auium inueniuntur in ſeptentrionalibus partibus, de quibus magnus liber edi poſſet, ſi quis diligēter in illa regione aduerteret, quibus ſpeciebus deus illam frigidā zonam ornare uoluit. Vt enim zona torrida in Africa ſua peculiaria & mirabilia habet animalia, quæ ægre uiuere poſſunt extra calorē illius regionis, ſic uiciſſim creator frigidæ regioni ſeptentrionali ſua propria dedit animalia, quæ ſolis æſtum ferre nequeunt, ut ſic deus ubiq́ʒ mirabilis uideretur, & homo in omnib. mundi partibus inueniret creaturas, per quarum aſpectū raperetur in admirationem ſapientiæ & potentiæ dei.

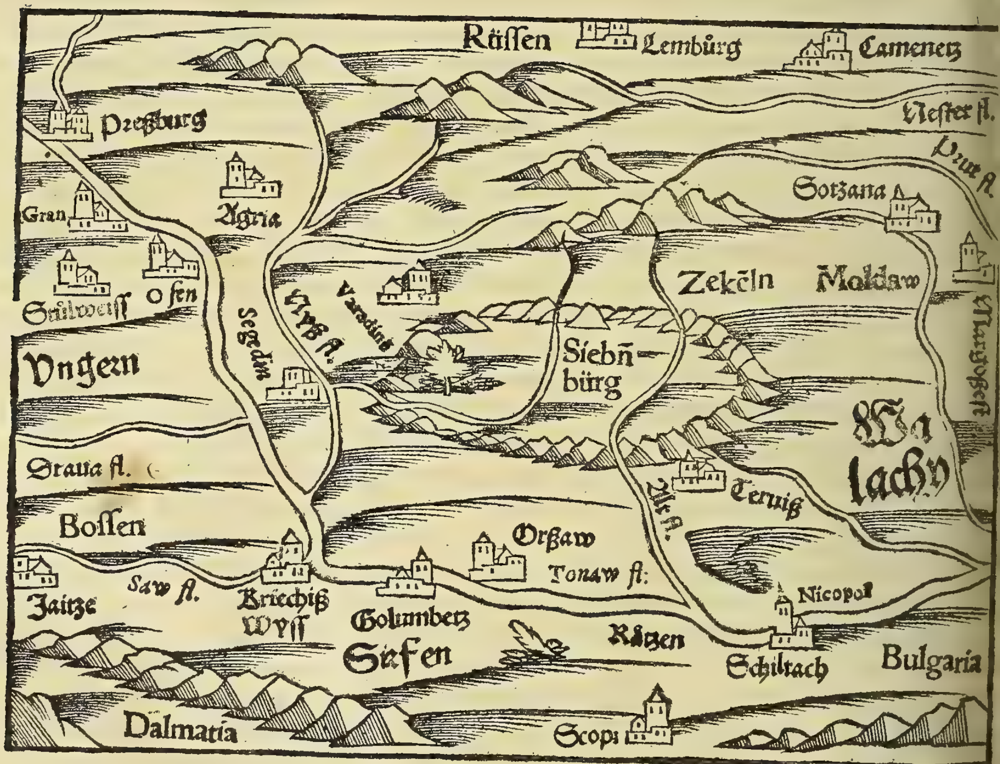
Sereniſsimo

ſERENISSIMO
tque Inuictiſs. principi ac domino, Domino
ERDINANDO ROMANORVM REGI SEMPER AVGVSTO, AC GER-
aniæ,Hungariæ,Bohemiæ,Dalmatiæ,Croatiæ,Sclauoniæ,&c.Regi,Infanti Hiſpania-
niarum,Archiduci Auſtriæ,duci Burgundiæ, &c. Marchioni Morauiæ,&c.
Comiti Tyrolis,&c. Domino ſuo clementiſſimo. Sebaſt. Mun
ſterus. Summam optat felicitatem.

DEſcribere uniuerſum habitalem orbem,ſecundum tot eius in quas ſcindi-
tur partes,quod ſaxum iam multis uoluo annis, Illuſtriſsime atque poten
tiſſime rex,ingenium exigit exercitatiſsimum,multa ſuffultum lectione,
& quod multa uidit,multa audiuit et expertum eſt,nec id adhuc ſatis erit,
niſi & iudicium adſit perſpicax quod uerum à falſo diſcernat & certum à
dubio. Hic leues & uagi circulatores nõ audiendi,qui ut uulgo acceptio
in maioriqꝫ admiratione ſint, adeò nefandiſsime abſque omne uerecundia plerunque
entiuntur,ut non ſolum ipſis nulla fides habeatur,ſed nec cuiqꝫ alij optimæ fidei ſcripto
redant. Nihil huc afferendum,quod nõ teſtimonijs autorũ fide dignis probetur. Culpa
ergo merito quorundam ueterum licentia,qui quoties de origine rei cuiuſpiam parum
nſtaret,ſtatim ad fabulas confugerunt. Nec hic tam elegantiæ uerborum ſtudendum,
àm rebus ipſis, quibus & ueritas pateſcit, quæ in primis hiſtoriam ſcribenti cordi eſſe
bet. Hiſtoria præterea eiuſmodi eſt,ut non ſolum prodeſſe uelit,ſed & delectare,niſi Pli
um delirare credat aliquis,qui hiſtoriam rem adeo popularem iudicauit,ut quo quo mo
ſcripta eſſet,non poſſet non placere & delectatione aliqua afficere,id quod nemo apud
aduertit,quando in factum aliquod mirabile ſimplici conſcriptũ ſermone incidit. Tũc
im animus ſic in rei admirationem rapitur,ut uerborum elegantiam non aduertat, etiã-
non negem,multos delectari tam cultu ſermonis quàm rei ueritate. In qua re non neſci-
ſum, me laborẽ uiribus meis maiorem ſuſcepiſſe. Nam exuperat profeſsionẽ meam &
cundiã,foretqꝫ hominis alioqui doctioris me officiũ, præſertim quũ nihil ſine magno la
re permiſſum ſit mortalibus,ut dicit Ethnicus. Deinde quod proximum eſt,uix omnib.
r me ſatis fiet,atqꝫ ut in apertum altiusqꝫ res euadunt,ita multorum iudicijs expoſita om-
a cernuntur, ea quæ ſibi quiſqꝫ uel ſuo iudicio tribuit uel facilia putat, æquo fert animo
qꝫ æternis laudibus exornat. At quid contra opinionem uel uerisſimum ſcripſeris,hoc ut
pra captum & uires cuiuſpiam,ita protinus falſum quoqꝫ habetur. Pręterea ubi de bono
m uirtute atqꝫ gloria agitur, ut gratiæ uel odij ſtimulus eſt,eleuatur,quum uerò de malo-
m uitijs & ſceleribus eſt ſermo, pleriqꝫ ſupra quàm credibile eſt & prudentes decet,in
lem efferuntur. Addit hæc noſtra corrupta ætas (cui omne alienũ ludibrio eſt & ſua cui
xima uidentur)non paruũ ab incœpto terrorẽ. Verum dum rerum geſtarum omnium
ntiũ ſcriptores cõſidero,nonnihil cõſolationis accedit, quod paſſim doctiſsimi etiam
his calamitatibus non fuere exempti. Nam ſunt quidã tam iniquo animo, ut putent etiã
trectatione alienæ ſcientiæ famam ſibi poſſe aucupari. Sed his præfractis hominib. con
nptis,quib. nemo ſatis facere poteſt,tibi inuictiſsime Cæſar Ferdinande atqꝫ bonis qui-
ſqꝫ uiris,potiſſimũ in publica conſtitutis adminiſtratione,hunc noſtrũ offerimus labo-
m legendũ & excutiendũ,quibus poſt ſacram ſcripturã nihil utilius,nihil glorioſius, iu-
ndiusqꝫ magis,quàm uerſari in hiſtorijs & Coſmographorum ſcriptis, cognoſcere qua
ligione,quibus moribus,qua regiminis forma,quibus legibus inſtitutisqꝫ aliæ per orbẽ
ntes uitam traduxerint & hodie traducãt:quarum rerum hæc uel illa terra ſit ferax, quo
to alia ciuitas incrementa, alia uerò decrementa acceperit, quàm inconſtans aut diutur-
ſit rerum permanentia, ut cum uolentibus ſeculis noui mores, nouæ ſemper res place-
t prioribus antiquitatis, ita quæ in præcio pridem fuerunt, inde uileſcant: quæ cum re-
m fluxa uarietas ſit in omnibus rebus humanis,tamen maxima apparet ſeſe que prodit
in

in regnorum minorumq́ꝫ terrarũ adminiſtrationibus. Exempli loco nobis eſſe poteſt V
gariæ regnum, tuę maieſtati iuſto titulo ſubiectum, quod ſemper peregrinorum ſedes
populorum, & ſubinde ſuos mutauit dominos, ut hiſtoriæ in ſequentib. inductæ oſtend
Cuius cum tu hodie legitimus ſis rex, & primus moderator, uolui illius ſuccinctam qu
tui nominis gratia facere mentionem, ne illam Europæ bonam partem præterijſſe aut p
us neglexiſſe uidear. Tu itaqꝫ sereniſſime Rex, hæc noſtra ſcripta, quæ ex multis præcla
rerum ſcriptoribus iam multis annis non ſine maximis laboribus congeſsi, & quantu
ingenio atqꝫ induſtria potui, in ordinem redegi, non ſolum in Vngaria, uerum & in a
auitis regnis & imperijs tuis, Romano ſcilicet, Bohemico & Auſtriaco, regia & ſerena
ſcipe fronte, & animi potius obſequium quàm muneris rationem tua expen-
dat maieſtas, quam Dominus Deus in æuum ſaluam conſeruet.
Baſileę menſe Februario, Anno ab incarnato mun
di ſaluatore, M. D. L.

Vngariæ & omnium partium eius uniuerſalis deſcriptio.

Deſcriptio

)ESCRIPTIO VNGA riæ, quæ & Pannonia inferior.

VNgaria à meridie ſumit initiũ à Drauo flumine à ſeptentrione Sarmatis quos Polonos & Ge-tas, quos Valachos dicimus, tempeſtate noſtra terminatur. Ab occaſu Auſtria habet, ſuperio-ris quondam Pannoniæ caput, ab oriẽte Myſiam, quam Rhetianam (uulgo Rætzen) nunc appellant Nulli regio-ni, hominum robore, pecorum fœcũditate, ubertate ſoli, metallorum copia cedit, triplici genere hominum delecta ta, quorum pars ſacerdotum eſt, alij arma gerunt, cæteri agricolæ ſunt: uniuerſa in pagos conuentus diuiſa, quos comitatus appellãt. Quæ ſi mitior eſſet aut latrocinijs ca rere poſſet, frequentiam quoq; oppidorum maiorẽ habe ret, & cœli benignitate atq; pulchritudine ſitus omnib. orbis regionibus ſuo iure poſſet anteferri. Conuentus quam plurimos habet uicosq; innumerabiles in urbem ſpeciem. Syrmienſis conuentus à Syrmio metropoli no- *Conuentus in Vngaria.*
natus. Deinde Valconenſis, in quo Villacum oppidum nõ ignobile epiſcopatusq; Dia
ſis, qui Maximam Myſiæ partem quondam obtinebat. Poſt hunc Poſegauenſis, inter
um Drauumq; diffuſus, cui Poſaga oppidum nomen dedit. Item Brauienſis cõuentus
ltis fertilibusq; exornatus uitibus, in quo Peuce ciuitas opulentiſſima ædificata, quam
nc à quinq; baſilicis Quiqueccleſienſem uocant urbem. Deinde Simigienſis conuentus
Simigiusq; pagus cum templo non ignobili in quo Segeſta. Poſtea Tholnenſis iuxta *Alba regalis.*
nubium, mox Albenſis ab Alba regali nuncupatus, quæ in media palude ſita, haud faci
xpugnari poteſt, ubi baſilica nobilis diui Stephani regis Vngariæ, in qua regum mo-
menta ſpectantur. Habet etiam Vngaria Albam Græcam ad Taurinium, & Albam Iu
n apud Tranſſyluanos. In eodem conuentu Coletia, hodie Kalachia, metropolis eſt ci-
as. Hinc ad occaſum Veſprinienſis eſt, ab epiſcopali ciuitate nominatus. Item Zaladi-
ſis trans lacum quem Balatonem uocant. Piliſſienſis uero cõuentus montana eſt regio
ota uitifera, & ob calidas aquas ſulphureum fert uinum, quod temulentiam facile ciet. *Sulphureum uinum.*
nc Buda noua & uetus, utraq; Danubij lambitur undis, à Budinis Scytharũ populis, qui
n Attila uenerunt, appellata. Alij uolunt à Buda fratre Attilæ. Buda uetus hodie humi
et. Non multo ſupra eſt Vicegradus oppidum, regum Vngariæ quondam ſedes, et nũc
us celeberrimus ciuitas inſtar à rege Mathia inſtauratus. In montis autẽ uertice arx mu
iſſima, ubi regiam coronam aiunt aſeruari. Secundum Zaladienſem comitatum Caſtri-
enſis eſt, ubi Sabaria uetuſta quondam ciuitas, quæ diui Martini patria fuit. Semproni-
ſis hunc attingit, Ciuitati nouæ Auſtriæ conterminus. Hinc uerſus Danubium Iaurien-
conuentus occurrit, qui ab Iauro ciuitate feraciſſima nomen habet, quã Arabon fluuius *Sabaria.*
uit. Hinc Bregecium, Camarienſis & Strigonienſis conuentus.

'ngaria olim Hunorum præſidium & ſedes.

FVit Vngaria olim nouem circulis quos Hagas Germanica lingua uocant circum-data quorũ ſinguli ita ſtipitibus quernis ſiue fagineis uel abiegnis extructi erant, ut de margine ad marginem 20. pedum ſpacium tenderetur in latum, totidem erigere tur in altum, cauitas autem uniuerſa aut duriſſimis lapidibus aut tenaciſſima creta re
retur. Porro ſuperficies uallorum eorundem integerrimis ceſpitibus tegebatur: inter *Circulorũ inter ſe ſpacia.*
rum confinia arbuſtulæ plantatæ erant, quæ abſciſſæ proiectæq; ut plurimum herbas et
ndes proferebant. De primo autem circulo ad ſecundum 20. millia germanica proten-
atur, & inde totidem ad tertium, & ita uſq; ad nonum, quamuis alius alio ſemper con-

contractior erat. Intra hos aggeres uici uillæq́ ita conſtitutę, ut ab una ad aliam uox ho
nis audiret. Aedificia ualidiſsimis muris præmunita, portæ nō ſatis latæ propter hanc
ſam, ut per eas latrocinandi gratia quaqua uerſum exire ingrediq́ facile poſſunt. Tub
clangore unus circulus alteri cuiuſq; rei certa ſigna dabat. Pannones ab initio eam terr
Peones. tenuerunt, Pæones olim dicti, inde Huni habuere gens Scythica. Mox Gothi & poſt
Huni. Longobardi, nouiſsime Vngari ex Scythica egreſſi regione, quæ non longe à Tanais
tu extat, & Iuhra hodie dicitur, miſera adhuc regio, duci Moſcouiæ tributaria. Non tam
aurum argentum'ue (quibus omnino carent) ſed præcioſas animalium pelles pendunt
mines. Non arant, non ſeminant, neq; panes habent, ferarum carnibus & piſcibus ueſc
tur. Aquam potant, ſub tugurijs ex uirgultis contextis inter denſas ſyluas humiliter ha
tant. Vnde fit ut homines ſylueſtribus feris commorantes, ueſtimentis ſe non laneis ne
lineis induant, ſed pellibus nuper aut lupo aut ceruo urſoq; detractis. Solem, lunam, aſt
alij adorant, & quicquid eis primum occurrit. Propriam linguam habent. Corallia piſc
tur & balenas, ex quarum cute rhedas burſaq́ faciunt: axungiam pro impinguatione
uatam, exteris nationibus uendunt. Mediocris tumoris montes ad eam partem qua oc
Mors piſcis. no incumbit habet, quos piſces quidam Mors uocati, dentibus ſe promouēdo ſcanden
ſuperiora nacti ulterius nituntur, præcipites decidunt & moriunt, eos illi colligūt edun
& dentes quos latos & albos ualde habent, reſeruant & mercatoribus pro mercibus a
permutant. Manubria cultellorum ex illis optima parantur.

Quomodo & quando Vngari Pannoniam inferiorem occupauerunt.

VNgarorum annales Hunos in Europam anno ſalutis 373. Valente imperante tr
ciſſe referunt, ex centū & octo tribubus decies centena & octo millia hominu
quibus præfectus fuit ad dicendum ius uir ſapiens Cadaris:, uenientesq́ ad Ti
ſcum amnem, quem Titiam nunc appellant ibi caſtra collocarunt. In Hunoru
aduentu quædam mulier apud Gothos, quæ in uiri nece deprehenſa fuerat, homicidij c
uicta pariter & adulterij, uſqueadeo regis iram facinoris indignitate ſuccendit, ut quatu
Mulieris ſupplicium. equorum diſcerptu mulctaretur: ut fratres eius irritati Hermanaicum ducem Gothor
adorientes eumq́ interficientes ad Hunos cōfugiunt: factumq́ hinc eſt, ut Balamirus H
Oſtrogothi. norum rex Oſtrogothos facile ſuperaret. Exceſſu regis Hermanarici, qui rex fuit Oſtro
thorum & Viſigothorum, id eſt, orientalium & occidentalium Gothorū, hoſtes Huni
ti in orientales Gothos cum magnis uiribus irruunt & in poteſtatem recipiunt. Occiden
les uerò Gothi cognatorum exemplo perculſi, deſertis quæ ad occaſum ſpectabant ſed
& obſtinatis ad emigrandum animis, ad Iſtrum cum liberis uxoribusq́ contendunt: ad V
lentem Imperatorem legatos mittunt, qui ſedes excolendas exorent, perpetuum poll
ceantur obſequiū, & ſe non modo leges ſed Chriſti fidem accepturos eſſe ſpondeant. Q
etiam addant, ſe nunquam imperata detrectaturos: petant Myſiam Thraciamq́ quas ſi c
ceſſerit Imperator, ſe pro uallo foſſaq́ munitiſſima aduerſus Hunos perpetuo futuros. L
tabundus Valens eos excipit, ſed res aliter atq; ſperauerat accidit. Nam ab illis paulo pò
Imperator crematur ab Hunis. in prælio ſauciatus, incendio crematus eſt. Dum hæc geruntur Huni imperium propaga
pergunt, & quicquid intra Tanaim, ac Tauricam Cheronneſum eſt, in ſuam ditionem r
digunt: ac deinde Danubium uſque ad Germaniam omnia cæde & terrore complent, ſ
uumq́ imperium uſquequaq; gerentes, nec Gothos à tergo infeſtare deſinūt. Viſigothi u
rò male tractati, relicta Thracia in Pannonias erumpunt, ubi & Halaricum regem decl
rant. Dum itaque Huni Gothos è ſedibus ſuis eijciunt, ipſi non contenti Scythia, traiec
Danubio Pannoniam quoq; ſubactam innumera multtitudine hominum inundarunt. D
Huni unde uenerunt. lectabant enim eos regio, quòd feracitate ſoli & cœli benignitate præſtantiſſima eſſet. P
ro Macrinus Romanorum præfectus, quamuis Myſijs, Pannonijs, Thraciæ, Illyrico & M
doniæ præeſſet, Hunorum tamen erat uiribus impar, uocato auxilio ad Potentianam urb
decem millibus paſſuum à Danubij ripa remotam caſtra ponit, initq; conſilium, an tran
miſſo exercitu in caſtris Hunos adoriatur, an alium locum prælio magis idoneum opte
Et dum effectum conſilij differt, ecce Huni caſtris acies educunt, ad Danubij ripas ueniu
nec timet eos Macrinus, ratus interfluēto Danubio nihil detrimenti illinc ſibi inferri poſ

quand

ıdo nec naues haberent quibus traijcerent, nec pontem in amne facile ſtruerent. At Hu
oſtquam hoſtibus appropinquarũt, quum ſimili modo tot Scythiæ flumina tranſmiſiſ-
,annexis utrinq; utribus intempeſta nocte Danubium prope Budam ueterem clam o- *Romanorum*
:s tranãt, dormiẽtes & incautos hoſtes adoriunt, miſerrima cædes oritur, & multi ſom *exercitus cædi*
;rauati antequam expergiſcerentur, uita exceſſere. Mox tumultus, clamor & uocifera- *tur.*
ubſecuta. Magna pars in fugã conuerſa, reliqui cęde interierũt. Macrinus & alius dux
:tricus tanta clade afflicti & intolerabili furore perciti, collectis quæ ſuperfuerũt legio-
ıs, Hunos longa uigilia ac itineris prælijq; labore confectos putantes, arma ſumunt &
ias in Hunos, qui non procul aberant, educunt. Nondum in hoſtium conſpectu fuere,
n utrinq; tam ob firmatis irruitur animis, ut nullum credelius bellum uſquam cõmiſ-
fuerit. Cadit utrinq; innumera multitudo, in diem acerrime pugnatur. Declinante ſo- *Huni cædũtur.*
uni ſuperioribus uigilijs & laboribus exhauſti, bello inferiores eſſe cœperũt, & ne ad
ritũ redigerent terga uertunt, moxq; Danubium adhibitis uirib. renatant. Pręliũ igitur
ıinente nocte diremptũ. In hoc conflictu ex Hunis centum & uiginti quinq; milia cæ-
Romanis autem, præter eos qui in caſtris ſuperiore nocte ceciderunt, ſi Vngarorũ cre
r annalibus, ducẽta ac decẽ millia deſiderata ſunt. Huni poſtquam hoſtes retroceſſiſſe
perunt, locum pugnæ repetunt ſuos Scythico more ſepeliunt & Romanis inuitis, u-
q; Pannoniam occupare contendunt, cis & ultra Danubium, & Rom. hinc ejcere ſta
ıt. Thulnã ergo quo Romani ſe receperant properant. Quod Romani duces uidentes,
nuis duplici habita ſtrage attenuati ac uiribus impares eſſent, animos tamẽ concipiũt,
cythicã coherceant. Inſtituuntur ergo utrinq; acies & obſtiuatiſſime concurritur. Hu- *Hunorum præ*
n prælio mos eſt, altiſſimis uocibus hoſtẽ deterrere, pulſare tympana, ſagittarũ iactu *lio mores.*
:m in ſpeciem nubium obſcurare. Quare tantus ab his clamor & tam horribilis confe-
editus & ita telis aër obſcuratus, ut Romanorum animi admodum conſternerentur.
rima hora diei ad nonam uſq; pugnatum eſt. Magna utriq; cædes oritur, tandemq; Ma
o interfecto, Huni haud incruenta ſunt potiti uictoria. Nam amiſerunt in hoc prælio
nillia, Huni itaq; qui & ſecundum quoſdam Vngari, anno ſalutis 401. tranquillas in
nonia ſedes multo ſanguine ſibi comparauit.

Attila Vngariæ rex eligitur.

ANno ab ingreſſu Hunorũ in Vngariam; 8. elege-
runt regem Attilam uirum fortem & prudentem, *Attilæ mores.*
imperandiq; cupidiſſimũ. Erat ei acre & circum-
ſpectum ingenium, corpus ualidum et breue, item
ingens animi magnitudo, inde fatigabilis tolerantia labo-
rum, exacta rei bellicę diſciplina, aſtus, & conſilij altitudo
ſumma. Præterea maxima dolorũ ac inſidiarum artificia,
deperdita audacia, animus crudelis & elatus perfidia pluſ
quam punica, egregia forma, toruus aſpectus, caput gran
diuſculum, oculi imminuti, rara barba, ſimus naſus, cani fe
rè crines, color ſubniger, & magna libidinis impatientia.
Erat etiam in inceſſu ſuperbus, circũferebat oculos huc &
illuc, ut elati uiri poteſtas motu quoq; corporis appareret.
d quàm maximè uerebatur, ne potius rex imperio quàm imperium regi deeſſe uidere- *Hunorũ arma.*
Erant autem Hunorum arma, thorax & lorica arcus & pharetra, nõnulli ſcuto, lancea
:q; falcato utebantur: maxima pars corio corpora muniebant, cæteri ferro, gladio lon-
ccincti & pugione. Hirſutis adhæc pellibus induebantur & demiſſæ barbæ, intonſiq;
es uillorum inſtar, feroces toruoſq; aſpectus augebant, tantumq; terroris adijciebant,
olo obtutu nedum congreſſu hoſtes abſterrerent. In uexillis coronatam ferebant aqui-
Erat Attilæ hæc inſcriptio qua in deplomatis utebat: Attila Mundizici filius & magni *Attilæ titulus.*
nrod nepos, Engadiæ natus, diuina benignitate rex Hunorum, Mœdorum, Gothorũ
Danorũ metus orbis, deiq; flagellũ. Poſtquam aũt regiam dignitatẽ ſortitus eſt, omnes
es ſibi ſubditas ad obſequia redegit, Sicambriã iuxta Danubiũ imperij ſedẽ elegit, quã *Frater Attilæ.*
ra Budam ueterem fuiſſe uolunt, cuius adhuc ueſtigia multa ſuperſunt. Bledam fratrẽ,

quem pleriꝙ Budam appellant in regni ſocietātem admiſit,ne quid ſeditionis oriretur
uerſæ Europicæ Scythicæ præfecit,ſummamꝙ poteſtatem tradidit. At ipſe mox cum ir
mera multitudine copiarum, prouincias Romani imperij adoritur, in primis utranꝙ
ſiam Thraciam,Macedoniam,& Illyricū grauiſſimo bello ſollicitat,atꝙ in primo pr
Attila fratrem occidit. apud Martianopolim ſuperior euaſit. Deinde Budā fratrē cui ædificandā urbem in Da
bij ripa deligauerat dolo captū interfecit,licet alij tradant eum poſt Catalonicam clad
terfectum,ob id ſcilicet quòd urbem quam muro cinxerat non Attilæ, ſed ſuo nomine
dam nominaſſet. Poſt hæc nihil magis quàm imperij ruinam intendebat. Vnde inita c
lia proſequitur,Romanos & Viſigothos, quorū rex Theodoricus erat,ne fœdus int
facerent,impedire conatur, quo citius utramꝙ partem labefactaret. Senſit Valentinia
Imp. Attilæ inſidias,ideo ſcripſit ad Theodoricū, haud aliter Attilæ reſiſtendū,quàm
bis perniciosiſſimo tyranno,cui tantum ineſſet audaciæ,ut totius oris imperium tanq
ſibi uni debitū aſſerere niteretur. At quæ reſpondit Theodoricus: coërcendā eſſe Hu
rum audaciam,neꝙ animos neꝙ uires his deficere oportere, qui iuſte pugnare cogun
Vnde & Gothos undiꝙ cogit,multas legiones inſtituit,totam Galliā Narbonēſem,T
raconenſemꝙ Hiſpaniā nomina dare iubet, Thoriſmundū & Theodoricū filios ma
natu ſecum cōmilitare iuber. Nec minore ſtudio in Italia Valentinianus & Aetius in C
lia utebantur. Interea Attila non ſolū per uniuerſam Scythiam delectū militum habuit,
Attilæ confœderati. rum etiam auxiliares quaſcunꝙ habere potuit copias undiꝙ contraxit. Vnde addider
ſe illi ſocios Andericus Gepidarū rex, primores Oſtrogothorū,Marcomāni,Sueui,Q
di,Eruli & Thuringi,quos quidem quingenta circiter armatorum millia fuiſſe ferūt. C
uerò exercitus eius è Pannonijs moueret, Illyricum diripit & incendit,inde Germaniā
to furore aggreditur,ut uicos paſſim & oppida concremaret, ſacra & prophana dirue
Attila parcit Magnæ Germaniæ. nec ætati nec ſexui uſquam parceret. Magnæ Germaniæ tantum pepercit,quia Marco
ni,Quadi & Sueui fuerunt in militia eius. Superato Adulæ montis iugo in Heluetios g
ſatur,ac demum in Galliam Belgicam effunditur & turbat omnia. Conſtantiam Baſile
Argentinam,acri obſidione uexat, admotiſꝙ machinis quaſſat & breui tempore potit
prædam ingentem abigit,& non mediocrem patrat cædem. Direpta Argentina & di
Polyodopolis Straßburg. tis mœnibus Polyodopolim edixit appellari,quòd multis uijs acceſſibilis eſſet, ſicut &
hodiernū uſꝙ diem uocabulū illud in Germanica lingua retinet. Nam uocatur Straſsbu
Hinc in Rhemenſes caſtra mouit,quorum metropolim diripuit,& oppidanos ferè ad u
trucidauit,nulla habita ratione ſexus aut ætatis.

Attilæ pugna in campis Catalaunicis.

DVm itaque Attila per Galliam lupi more inter armenta graſſatur, Aetius p
tricius Romanas copias cum Viſigothis per Narbonenſem Galliam coniun
in Tholoſanumꝙ agrum ubi Theodoricus reſidebat cum exercitu ſe recipit,
ab uniuerſis ſocijs populi Romani auxilia cōtrahit,ut cōfidentius cum hoſte
nus conſerat. Attila uerò ſpe uictoriæ ductus,relicta Aurelianorum obſidione in Gallia
Vbi Catalaunici campi. Narbonenſem contendit,ubi campi Catalaunici ad Illyrim fluuium patentiſſimi ſunt qui
Maurici dicuntur,uidentꝙ Aetium & Theodoricum qum innumerabili exercitu & ua
diſſimis auxilijs aduenire. De quo non parum conſternatus eſt,eo quod teriam partem
exercitus in Hiſpaniam miſerat contra Sultanum & Maurorum regem. Quare literis in
cias expoſcit,quod tamē Aetius obſtinatius abnuit,ſciens id expectādi auxilij gratia fie
Videns ergo Attila ſe urgeri ad pugnā, mulieres & pueros intra carros,quib. pro uallo
foſſa utebatur ad proximos colles recōdidit,ſeꝙ cum Hunis in media acie ſtatuit. Gepid
rum uerò regem præfecit dextro cornu & Oſtrogothorum duces ſiniſtro. Habuit Aeti
à parte ſua Romanos,Burgūdiones,Meroueū Francorū regem, Theodoricum, & filiu
eius Thoriſmundū. Dato autē ſigno ita cōcurritur & animis uſꝙ adeo infeſtis, ut corn
ſæpe pariter utrinꝙ contigerint. Prælium pro gentium numero & immanitate maximu
atrociſſimumꝙ conferitur,præterea ſic anceps & uarium,ut ne à ductoribus quidē poſ
Cōgreſſus horrendus. rite referri. Mox ubi cominus pugnari cœptum eſt,tanta cædes utrinꝙ patratur,ut riui ſa
guinis undiꝙ defluerent,mox continuata ſtrage,in cruoris torrentes redacti uſꝙ adeo ra
pidos,ut cadauera traherent. Romanæ legiones non minus armis quàm ordine inter in
mes Barbaros tanta ferocia ſæuiebant, ut nullo cruoris profluuio explerentur. Cont

ne mino

minore quidem ſæuicia & immanitate Scythæ utebantur, qui Rom. imperium affecta/ nt, imò totius orbis dominium, Tandem Huni terga dare coacti palantes effunduntur. ctores Gothi cum Romanis, obſcuræ noctis interuentu remorati, quum receptui cane/ it pedem referunt & ita prælium nocte diremptum, Attila cum magna clade fuſus, inter rorum ſepta ſe recepit, ſagittarios imponit, ut fortè circumuentus ab hoſtibus, eos faci ropulſare queat. Deſperata ferè ſalute, dum uereatur ne uiuus in hoſtium poteſtatem ad catur, aut mortuus ſepultura careat, ſtruem in rogi ſpeciem in medijs caſtris iumētorum ellis congeri iubet, familiaribus mandat, ſi quid aduerſi acciderit, eum continuo interfi nt, impoſitū clitellarū pyræ ſubiecto mox igni comburāt. Theodoricum cum equitatu ardentius inſequentē, magis ſuorū præſſura quàm hoſtiū ferro occubuiſſe dicunt. Scri tetiam plerıq; Thoriſmundū quamuis fera nocte, Attilam tamen in caſtra uſq; ſecutū, carrorum ſepta fortiter dimicaſſe, accepto in capite graui uulnere, equo excuſſum, à ſu relatum. Aetius autē nimia noctis obſcuritate deterritus ne inter hoſtes uagaretur, prę n diremit, in caſtraq; relatus ſcutatorum circumſeptus inſomnē eam noctem exegit. Ea q; nox cum magna trepidatione ab Hunis acta. Nam admodum formidabant ne uí ca ab hoſtibus caperentur, quamuis diei laboribus cunctorum corpora confecta fuerant. mani propter Theodorici interitum non parum contriſtati ſunt, & filius eius Tho/ mundus ſequenti die campos perluſtrat, & patrem inter cōfertiſſimos hoſtes iacentē in tum in caſtra refert, omnesq; ſuæ patris duces & milites obteſtabat, ut ſecum arma ca/ nt, paternam mortē ulciſcantur, ac reliquias hoſtium omnino deleant. Sunt qui aiunt tiū cum ſuo exercitu ſi uoluiſſet Attilā ad ultimū potuiſſe interitū redigere, ſed ueritū, incto Hunorū exercitu, ne mutatis animis Viſogothi cū Romanis iterum pro imperio tare conarent. Vnde conſuluit Thoriſmundo, ut paternū regnū ſibi debitū citius uſur/ antequā à fratre occupetur. Thoriſmūdus Aetij conſiliū approbat, paternū corpus To am ad regni ſui ſui caput refert, cui & funus pro dignitate celebrauit. In eo prælio 156. u/ q; hominū millia pleriq; cæſa ſcripſere. nōnulli 150. millia deſiderata prodidere. Attila maximus iā dudū metus inceſſerat, & de cōſciſcenda ſibi morte cogitarat, poſtquā ho neſcire uincere intellexit, ſuū & multorū animos confirmauit, in caſtris diu noctuq; tu actympanis intonabat, uaria metum arte diſſimulabat, incluſus ac uictus uictores aſſi territans. Metu deinde ingenti liberatus, in Tungros & Trecenſes caſtra mouit, uni/ ſam prius regionem cæde, rapina, incendioq; fœdauit, ut cæſorū iniurias ulciſceretur, ſolito ſæuire uiſus eſt. Quumq; Trecēſes petierat, Lupus urbis pōtif. uir ſanctus pōti o habitu inſtructus obuius accurrit Attilæ, moxq; intrepidus, Tu ne, inqt, is es, q urbes rtis, gētesq; poteris? Ego ſum inqt Attila Hunorū rex et flagellū dei. Adhæc Lupus: Fe et fauſtū domini dei mei flagellū adueniat, et patefactis mox portis cū magno plauſu re admiſit. Cuius Attila humanitate uictus, p mediā urbē exercitū tanta modeſtia duxit, ut pullū quidē gallinaceū læſerit, haud aliter quàm ſi diuino cūcti numine obſtructi forēt.

Theodoricus rex cadit.

Toloſa regni Viſigothorum caput.

Lupus epiſcopus obuiat Attilæ.

Attila uaſtat Italiam.

ITaliam Attila ingreſſurus primo maritimā Adriatici ſinus oram prius expugnare de/ creuit, ne ingreſſus Italiam à tergo hoſte urgeretur, à fronte Romanorum haberet in/ feſtum. Quare coactum undiq; exercitum per Illyricum ad Adriaticū mare perduxit. Subuerti autem obuias quaſq; ciuitates, Tragurium, Scardonam & Salonam. Capit & rtinum Argyruntum & Vegliā maritimas urbiculas, multaq; alia oppida in deditionē epit. Tandem ad Aquileiam animis tali ſucceſſu adauctis feſtinauit. Circummenſus au magnitudinem urbis & munitionem admiratus, non modo tumultuaria oppugnatio ſed ne diutina quidam obſidione facile capi poſſe conſpiratur. Aquileienſes uerò ut ex litius & tutius cum barbaro hoſte pugnarent, liberos, fortunas, uxores & inutilem æta/ in proximas inſulas exegerant. Acerrima tandem obſidione metropolis ipſa uexatur: iues ſæpe interdiu quandoq; noctu ex urbe in caſtra erumpebant, cæſisq; plurimis, clan tina receptui dabant ſigna, ars arte ſępius utrinq; eludebatur. Attila tamē nihil intermi orū quæ expugnationi uidebantur accōmoda. Nam erigebat turres ligneas, muniebat teis, cogebat materiā undiq; ad complendā foſſam machinis ſæpe tentabat mœnia, nec uam ſine magna cæde redibat. Senſim tamen arctius urbem obſidet, foſſa terra opple/ ut nemo ex urbe prodire poſſet. Secundus agebatur annus quum Carnis, Foroiulien/

Aquileia obſidetur.

ſib. cæteriſq; finitimis late ſubactis deletiſq;, ad
Aquileia obnixe reſtiterat. Deinde quum tertiu
laberetur annus proceres cogitarent de ſoluenda
ſidione, Attila luſtrans urbis mœnia, proſpexit ci
nias, quæ per domorum faſtigia nidos diſponere
lent, ex urbe pullos educere, per pagorum culmin
ſtaurare nidos, omnes certatim fugam capere, Ca
Augurium. to exemplo augurio, principibus ait: Cõſpicite q
lia dij auſpicia dederint: urbem diu obſeſſam, iam
interituram ciconiæ ecce reliquunt, in quanta rer
omniũ inopia uerſentur hoſtes oſtendunt, caſuras
ces periculo imminente deſerunt, nobiſq; immin
tem uictoriã protendunt. Dato itaq; militibus ſig
machinas urbi admouent, obſtinatis animis pugn
ineunt, undiq; concurrũt & mœnia cõſcendunt.
pidani inuomita hoſtium audacia conſternati, ne
quidem è propugnaculis deturbare poterant, quod certatim pro ſe quiſq; ſubibant. Co
pleta corruẽtium cadaueribus foſſa, & æquato iam aggere, plus hinc animo & obſtinat
ne quàm uiribus atteq; pugnatum, contra illinc metu & metu deſperatioue certatum. In
ubiq; & ſuos hortatur, initam iam uictoriam tranſigant. Ipſe ſumpto clypeo, adiectis

ro ſcalis cõſcendere nititur: quod ubi à cæteris ſpectatum eſt, tantus in urbem factus eſt
petus, ut ultra defendi nequiuerit. Rex à mœnibus prædam cædem, incendium & ruinã
Pudicitia muliebris. clamat. Illico Aquileienſes ad unum cęſi omnes, uaſtata omnia ferro & igni. Mulieres q
que in urbe relictæ incæſtatæ, inter quas una pręſtantis pudicitiæ matrona, à fœdo hoſte
tita, dum in tecta ſugit ut caſtitatem tueretur, poſtquam non alia uia niſi morte impollut
corpus ſeruare cognouit, è ſummis ędibus in ſubiectũ Natiſonem fluuiũ ultro ſe pręcip
dedit. Euerſa Aquileia, ita omniũ Italorum animi conſternati ſunt, ut pro mœnibus ho
inſtare reputarunt, maxime Romani qui non multo antè tempore direptionem urbis pa
Venetiarũ primordia in mari. ſi fuerant. Venetici ſinus accolæ ut in tanta trepidatione propriæ ſaluti conſulerẽt, in pro
mas paludũ inſulas emigrarũt, & præſertim Patauini inſulam quę poſtea Riuo alto non
accepit. Tuta nanq; confugia paluſtres inſulæ ex congeſto influentium animum limo c
ſectæ præbuere. Attilæ uerò ad Paduam caſtra mouit quam & expugnauit, urbem que
...rum Ve... greſſus cum exercitu, cuncta hoſtili more populatur & incendit. Deinde obſedit Ver
nam urbem clariſsimam, nobiliſsimo adhuc theatro illuſtrem, & ter quater'ue illam per
tua pugna affiixit, fugientibuſq; ciuibus facile illam expugnauit. Direpta autem ciuita
theatro pepercit, operis nobilitate placatus. Eodem tempore populatus eſt & incendit B
xiam & Bergamum, motiſq; caſtris Inſubres inuadit, ampliſsimamq; Mediolani urbem
quæ tunc Gallicæ gentis erat, obſedit, exiſtimans ſe non minus inde laudis relaturu
quà

im ſi Romam occupaſſet, Gothorum manibus exinantiam. Sed cum aduerteret urbem
e munitiſſimam frequẽtiſſimamq́;, nec uiribus facile eam capiendam intelligeret aut fa-
conficere ſine cõmuni malo, potiſſimum ſui exercitus, hortatur ciues ut ſponte ſe de-
nt: quod ſi fecerint, perhuumanum eos dominum inuenturos pollicetur. Mediolanen-
quid aderant haud facile decernebant, poſtero tamen die mittunt legatos ad Attilam,
i ſenatus populiq́; autoritate deditionem, ut clementiorem hoſtem inueniant honorifi-
itiſs uerbis faciunt. Ingreditur itaq́; princeps ſingulari pompa, & cum pulchritudinem
is luſtrat, obſtupeſcit atq́; ex ædificijs facultatum magnitudinem conijcit, nimiaq́; auari
æſtuans ſecum cogitat, non ad exornandam ſed delendam Italiam ueniſſe, imperium ſi *Mediolanum*
n Pannonia ſtatuiſſe hac tantum urbe totum exercitum ditare poſſe. Vnde per præfe- *ab Attila diri-*
s legionum agit ut diſpoſitis per urbem ſtationibus, futura nocte incendia moliantur, ci *pitur.*
inuadant et omnia populentur. Quod ubi cœptum eſt, acerrime tota nocte pugnatum
At ubi dies illuxit, quum plebei paſſim direpti cæderentur, & in multis locis incendia
irent, tandem decuriones omnes capti, partim cæſi, partim benigniorem hoſtem nacti,
gna ſe pecunia redemerunt. Raptæ etiam ſunt cum matronis uirgines. Et quamuis urbs
uiter eſſet afflicta, non extremo tamen abſumpta eſt incendio. Attila ſe per edictum ex
auit, id ſe inuito ac inſcio factum libidinũ tantæ multitudinis & cupiditatẽ haud qua-
m facile contineri poſſe. Dum hæc Mediolani aguntur, interea Ticinũ mandat obſide
grum diripi & finitima quæq́; uaſtari. Ticinenſes uero indignatione ſimul & deſpera-
ne obdurati, poſtulatam ab hoſte deditionem abnegant, & generoſi quiq́; animi, ſi res
a tulerit, cum patria ſimul interire magna ex parte decernũt: plebs uero cui cum exiguis
tunis exigua quoq́; ratio honeſtatis ineſt, aperta ſeditione aduerſatur: ſicq́; tumultus in
is in urbe excitatur. aliqui dedendam urbem, propugnandam contra aliqui exclamabãt
erim Huni ingreſſi urbem, optimates magna ex parte cædunt, rapiunt cum uirginibus *Papia diripi-*
tronas ac populantur omnia bona. Cæterum Leo pont. Rom. reipub. miſeratus calami *tur.*
m, adit intrepido animo tyrannum, rogatq́; ut abſtineat ab Italia, hortatur ad pietatem
ninatur ſeuerũ Dei iudicium, exterruitq́; ita, ut non multa uerba facere potuerit. Admi-
tur omnes Attilã uictũ uerbis ex aſpectu pontificis, multiq́; percontãtur, Cur pontifici
riſtiano tam facile ceſſerit? At ille reſpondit. Non pontifex ipſe me deterruit, ſed ſenes
o demiſſa barba ac uenerando uultu, diſtrictis enſibus aſtabant, mortẽ minitantes, niſi
ato ſuo paruiſſent. Huni itaq́; regis edicto in Noricum & Pannoniã ſtatiua mouerũt,
edato furore, cædibus incendijs abſtinere.

Attilæ Hunorum regis mors.

Poſtquam Attila cum ditato exercitu ex Italia in regnum ſuum ſe recepiſſet, trium-
phauit de bello Italico & Illyrico, exhibuit munus gladiatoriũ, uaria edidit ſpecta
cula, Sicambriæ populo ter dedit epulum, miſſilia ſæpe ſparſit, multaq́; populis cõ-
uenientibus prodegit. Et quamuis de inuadenda Aſia atque Africa cogitaret, ſum-
tamen libidine prẽditus, inter conuiuia & ingentem concubinarum numerum mentem
iſit, puellamq́; Bactrianorum regis filiam, cuius amore ſuccenſus erat primariæ uxoris
o habere cõſtituit. Vnde Bacho ac uenere corpus ita ea nocte confecit, ut inter dormiẽ
n ſupino corpore, profluuio ſanguinis e naribus continuo ſuffocatus interierit. Ex- *Attila perit*
recta mulier, conuocatis cubicularijs promulgat inopinatũ regis fatum, fatum inquam *profluuio ſan*
o non indignum ut qui alienum ſanguinem tantopore anhelauit, proprio eum interire *guinis.*
uit, hunc Vngari annis 44. regnaſſe poſt ingreſſum in Pannonias ferũt. Poſt mortem
s facta eſt magna diſſenſio exercitu eius ex multis gentibus collecto, defeceruntq́; multi
n libertatẽ ſeſe uindicarunt. Oſtrogothi tamen & uariæ exercitus Attilæ reliquiæ Pan-
nias incoluerunt, diuiſiq́; ſunt inter ſe. Nam Huni habuerũt regem ſuũ ſicut & Oſtrogo *Oſtrogothi.*
ſuũ regem. Excurrunt autem Oſtrogothi uſq́; in Theſſaliã & Illyricũ & omnia loca di
unt. Rex eorũ Thindimer reliquit Theodoricũ regni hæredẽ, qui & paulo poſt Italiæ
no potitur. Cui ſucceſſit nepos eius Athalaricus, cuius regni caput fuit Rauenna. Con
eũ mittitr a Iuſtiniano Beliſarius, qui occupata Sicilia Neapolim expugnat, atq́; deinde
mam adoritr & capit. Contendenſq́; ad Rauennam expugnauit eam & captum regem
xit Conſtantinopolim: & hic fuit Oſtrogothorum exitus.

MM 4 Longo

Longobardi Pannoniam ſubigunt.

LOnge poſt Attilæ mortem,quum Longobardorum rex intellexiſſet nutare regn
Gothorum,cum innumera gentium multitudine Pannonias ingreſſus eſt. Legi
mus autem Longobardos(qui & Vuinuli)ex ſeptẽtrione promanaſſe,ſicut & G
thos,Vuandalos,Erulos,& pleraſq; barbaras nationes, occupaſſeq́; Rugilandi
am.Hinc egreſſi,Erulorum regem interficiũt,atq; indies gloriam ſuam uirtute bellica am
plificare ſtudent. Occupauerunt etiam cum rege ſuo Albuino Pannoniam, anno ſcilice
ſalutis 530.& annos circiter 42.incoluerunt.Et cum interim Narſes nomine Græci Imp.I
taliæ præeſſet,tyranniceq́; imperitaret,Romanis querelam de eo facientibus imperio abd
catur.Sophia quoq; Iuſtini Imp.coniunxit ei literis minata, ſcilicet ſe illum eunuchum a
Narſes Italiæ præfectus uocat Longobardos. diſpenſanda in gynæcio puellis lanæ penſa redacturam.Ad quod ille reſpondit: Se talen
ei telam exorſurum qualem nunquam ipſe retur expedituram. Vnde Neapolim ſecedens
Legatos ad Longobardos miſit,quibus relicta Pannonia ad occupandã feraciſsmam Ita
liam hortatur.His auditis Albuinus rex ſpe elatus,coactis omnium Longobard.familijs

acceptisq; ſecum è Saxonibus ſocijs cum liberis & uxoribus circiter 20000. ad emigran
dum ſe parat.Pannnoiã Hunis,quibus fœdere obſtricti erant,reliquens & cum quibus ha
bitauerant 42.annos. Ea tamen conditio ſedibus cedendi Albuino cum Hunis interceſſit,
& ſi qua neceſſitudo ad reuertendum adegerit,propria cuiq; arua recipere liceat.Ingreſſus
itaq; Albuinus in Italiã, primò occupat Venetorũ regionẽ,& Foroiulianos:deinde Vicen
tiam,Veronã Mantuã,Brixiã,Bergamũ,&c. Et cum in Italia annos tres & menſes regnaſ
ſet,coniugis inſidijs interemptus eſt. Nam quum Veronæ in conuiuio exhilaratus,uxorẽ
ab bibendum licentius inuitaſſet, porrexiſſetq́; poculum Cunimundi ſoceri capite fabre

factũ,ut cum patre profuſius biberet, Roſimunda dolo
re correpta, inſidias excogitare cogitur. Vnde Peredeũ
adit & in uiri cædem allicere nittitur, quod cum aſſequi
non poſſet,artibus eum circumuenit. Amica quædam Pe
redeo erat,quam noctu adire ſolebat,regina ſe ſubornat,
Reginæ iniquũ ingenium. ſeq́; in lecto amicã mentita, aduenientĩ Peredeo ſupponit,
& deceptũ patrata uenere alloquitur: Peredee inquiens,
aut te Albuinũ interficere,aut abeo interfici opus eſt,quã
do regalẽ thorũ incæſtaſti.Ni parueris, paternamq́; mor
tem ultus fueris, te adulterij poſtulatum dira morte ſcito
moriturũ.Ille timore perculſus, pollicetur ſe regem inter
fecturũ,eumq́; dato ab uxore ſigno, cooperãte Elmicho
obtrũcat. Elmichus poſt hunc regnum occupare conatus
quum Roſimundam ſibi deſponſaſſet,Longino præfecto Rauennati,qui Narſeti ſucceſſe
rat,ex templo mandat, comparatã continuo nauim ad Veronã mittat, quã Elmichus cum
Roſimunda,regiaq; gaza conſcendit.Quumq́; Rauennã perueniſſent,Longinus Roſimũ
dæ perſuaſit,Elmichum interficiat,ſeq́; uirum capiat,ut Rauẽnæ dominatu frui poſſit. An
nuit inconſtans fœmina,Elmicho in balneis uenenum propinat,quod ille bibens,ubi ſe le
tali potionatum pharmaco intellexit,reliquũ quod in poculo ſuperfuerat diſtricto gladio
uxorem

ɛorem haurire coëgit. Quod cum illa adacta feciſſet, uenenum utrinq; uitam pariter inter- *Stratagema.*
pit. Interim autem quo Longobardi dominantur in Italia, Hni qui manſerant in Panno-
a, euocant è reconditis & aſperis Scythiæ ſedibus contribules ſuos & cognatos quoſq;,
toq; emigrationis de illi turmatim prodeunt, liberos, uxores, pecora & uniuerſas deniq;
cultates abducũt, traiectoq; Tanai fluuio tandẽ ueniũt ad auita regna. Alij ſcribunt pau- *Hunorum ſecũ*
aliter, nempe ꝙ Huni ſua ſponte egreſſi Scythiã, primũ uenerint in Tranſſyluaniam in *da emigratio.*
ptẽ diuiſerunt caſtra, quibus & ſeptem præfecerunt duces, addentes quoq; legionũ cen-
riones & decanos, Exercitus quiſq; ex 30. millibus hominum & 857. conſtabat unde &
gio illa in hodiernũ uſq; diem Septem caſtra nominatur. Hærentes autem Huni aliquan-
u in ſeptem caſtris, ad explorandã terram Pannoniæ, mittunt quendam ingenio ac uiri-
is pollentem in eam. Qui ingreſſus regionem, miratur ubertatem ſoli & clementiam cœ-
accedẽteſq; Suathẽ Sarmatã latè regnantẽ in terra, exponit ei cauſam ſui aduentus. Sua
es audiens poſtulari à peregrina gente nouas ſedes, legatũ hilari excipit animo, ratus nil
ɔſcõmodius accidere potuiſſe, quàm regionem feraciſſimã & exhauſtam incoli à gente
tera quàm ruſticam eſſe opinabatur. Legatus uoti compos nigri ſoli glebam, item her-
is & aquam ex Danubio in Septem retuli, caſtra, ad indicanda regionis commoda. Huni *Stratagema.*
ſpecta terra, herbis & aqua, læti effecti, mittunt, Pannoniæ principi equum candidũ, cul-
m ephippio & aureo fræno, in grati ſemper obſequij ſpeciem, ſubſequenteſq; in magna
ultitudine mittũt ad Suathem & iubent, ut terrã quam equo uendiderat illico relinquat.
iathes his auditis in triſtiam conuerſus, exercitũ undiq; colligit ut ſe contra hoſtẽ defen-
it, ſed ſuccumbit interficiunturq; omnes Sarmatæ, præter eos qui ex Hunis prioribus re-
anſerant, quos linguæ cõmercium conciliauerat. Occupata itaq; Pannonia Huni ſibi ſe
s ultra citraq; Danubiũ inuenere, potentiſſimas etiã regiones inuadentes. Cum Hunis et
uaribus qui prius uenerant, ſeſe cõiugunt & unã rempnb. ſtatuunt ingeniumq; intendũt
l muniendã Vngariã, Martialis ludicri aream, Deinde cum finitimis multis bella gerunt *Vngaria Mar-*
pinis eos laceſſunt, quoſdã cædibus fatigant, & ab alijs pacẽ mercantur. Cum itaq; om- *tialis ludi area*
s uicinas regiones expugnaſſent, & ſpoliaſſent, Carolus magnus expeditionem in eos
ouens, octo annis eos (ut quidã ſcribunt) infeſtauit antequã domarentur. Multa prælia
ea cõſerta, magnæ clades utrinq; patratæ, & planè inanita fuit Pannonia. Nam tota Hu
ɔrũ nobilitas concidit, omnes uires exhauſtæ, & exinanitũ ærariũ, tot populorũ ſpolijs, *Spolia Hunorũ*
t hoſtium exuuijs, tot gentiũ rapinis ante refertũ. Franci qui quondam exiguis facultati *diripiuntur.*
is fuerant, hinc ita ditati rediere, ut Gallias opibus late cõpleuerint. Tantũ auri & argen
in eorum regia repertum, tam præcioſa in prælijs erepta ſpolia ut ne plus quidẽ è Mace-
ɔnico bello relatũ putẽt. Sed tamẽ gens Vngarica tanta ſtrage & rapinis affecta, nullo un
ıã bello deleri uel Pãnonia eijci extirparíq; potuit. Carolus magnus inſigni uictoria præ
tus, accepto nuncio audit Saxones, quibus cum tot annos bella geſſerat à traditis ueræ fi
ei documeutis deſciuiſſe & in perfidiã recidiſſe. Quare exercitũ ducit rurſum contra eos,
eſiſq; 30. millibus Saxonum et terra ubiq; uaſtata, abduxit obſides principum filios, et ut
ɔrum uires extenuaret, multas quoq; eis in Daciam, Pannoniã & diuerſas regiones de-
uxit colonias, quarum adhubuc multæ reliquiæ Sarmatiã incolunt.

Vngari poſt Carolum magnum affligunt Romanorum imperium.

POſt Carolũ magnũ Vngari ſub Arnolfo Imperatore prouincias Romani imperij
incurſionib. & rapinis laceſſunt, & in primis Germanos adoriunt. Odiũ in Rom.
nomẽ, quod diu diſſimularunt, rebus potius quũ uerbis detegũt, nam in diripienda
uaſtandaq; Germania mutua immanitate certabant. Quoſcũq; enim inuenerunt,
aſſim cædere, pecora abigere, imbellẽ ætatẽ in captiuitatẽ ducere, ſæpe in cõſpectu paren *Vngari Germa*
um cõtrucidare liberos, illidere parietibus infantes è gremio matrũ ereptos, nullũ deniq; *niam uaſtant.*
eritatis genus prætermittere, nobiliſſima queq; ædificia amoliri, oppida, uicos ac tẽpla in
endio abſumere, &c. Omnia crudelitatis genera ſcriptores præter pollutã utriuſq; ſexus
udicitiam, quam domini militiæq; ſemper coluerunt, in eos comentãtur. Ex Germania in
Galliã pergunt, & ubiq; tanta cæde bachantur ut hęc Attilę tempora ſuperaſſe credideris.
Arnolfus & reliqui reges his obſtare non audebant, propter innumeram eorum multitudi-

nem ac propter Rom. reipub. diſſenſionem, inteſtinasq; Francorum diſcordias, quibus i[m]-
perij Rom. uires admodum labefactæ eneruatæ fuerant. Ludouicus rex Germaniæ qui ſuc-
ceſſit Arnolfo, ubi erumpentes in Bauariam Vngaros, omniaq; paſſim igni ferroq; uaſta-
tes acceperat, ad Auguſtam Vindelicam eis occurrit ab his que ſimulata fuga inſidias tra-
ctus, uix cum magna clade ſuorum euadere quiuerat. Qua quidam uictoria elati Bauaro[s]
mox & Sueuos, item Francones & Saxones longe lateq; populati ſunt. Ludouicus rex a[u]-
dito hoſtium reditu, coactis undiq; copijs & auxilijs, his iterum occurrit, ſperans prædam
ſaltem & captiuos eripere. Sciebat enim Vngaros populatis tot ditiſſimis regionib. onu-
ſtos eſſe auro & argento atq; omnibus bonis. Conſerto ergo prælio, non modo prædã &
captiuos non recuperauit, ſed ingenti accepta clade uix euadere potuit. Hac itaq; expediti[o]-
ne Pãnonia multis antea bellis exhauſta, ita auro & argento repleta eſt, ut nullis reſpubli-
ca ciuium uectigalibus indigeret, nullaq; decuſſa pecunia preterquàm externa uteretur. A[f]-

Vngari uexant imperinm Conſtantinopol.

flicto itaq; in hunc modum Romano imperio, conuertunt ſe ad imperium Conſtantinop[o]-
litanum, laceſſunt Myſiam ſuperiorem, Illyricum. Thraciam, Macedoniamq; incurſioni-
bus ac rapinis: deinde uertunt arma in Bulgaros, qui Sclauorum genere fuerant nati ſicu[t]
& conſimilis eſt utriuſque lingua. Et quum traiecto Danubio Thraciam & Macedoniam
armis ſæpe uexaſſent, & diu cum principibus Græcorum bella geſſiſſent, in eorũ tandem
conceſſerunt ditionem. Hi ergo cum Vngaris dimicare auſi & ad internetionem ferè red[u]-
cti, ſtato quotannis ſtipendio multati ſunt. Potiti Vngari hac uictoria mouent arma in Ita-
liam & magnis furijs bachantur in Longobardia, ut etiam Itali ingenti pecunia ſe redim[e]-
rint à barbarica ſeruitute. Deinde Alemannos repetunt atq; ſolita crudelitate diripiunt, e[t]
trucidant: ac homines cum pecoribus abducunt. Cumq; diutino ocio uti non poſſent, quan-
do ad flagella gentium nati fuerant, ſæpe excurſiones fecerunt: nunc in Italiam, nũc in A-
lemaniam, ubiq; multa perpetrantes damna, & uictoria elati per Gallias effunduntur, tem-

Vngari Galliã affligunt.

pla paſſim dirrunt & incendunt, Metenſem, Treuirenſem, & Aquiſgranum agrum incur-
ſant, omnia ſacra & prophana populantur, cœdibusq; fœdant, ac deinde domum reuertũ-
tur. Sed non diu manent domi, quin comparatis munitiſsimis legionibus, & equitatu, mo-
re plus quàm hoſtili Germaniam repetunt, & Auguſtam Vindelicorum diripere conten-
dunt, rati Ottonem Imperatorum Galliç rebus implicitum, patrijs populis haud facile ſub-
uenturum. At Imperator audita Vngarorum eruptione, contractis undique conſilijs pa-
tram repetit, & Vngaris qua potuit pernicitate oceurrit. Habes hiſtoriam iſtam ſuprà in
deſcriptione Auguſtæ Vindelicorum. Vngari itaque Ottonis primi conflictu eneruati, in
quiete deinde manſere.

Quando & à quibus Vngaria Chriſtianæ fidei documenta acceperit.

HAbuit Pãnonia prima orthodoxæ fidei rudimenta à Carolo magno è paucis ta-
men imbibita. Sed Carolo uita excedente quum paucis poſt annis rebellare cœ-
piſſet, prægustata religio exoleuerit, & ſi qua eius ueſtigia remanſere, in tanta fe-
ritate abolita ſunt, ut nõnulli diuinitus inſpirati, quæ de uera religione ſentiebant,
in publicum non edere auderent. Carni tamen & Norici atque Germani, uicinos
ſibi Vngaros, fidei coniunctione mitiore reddebant, & ad propagandam in alios fidem

Geyſa primus rex Chriſtian.

hortabantur, quouſque Geyſa princeps in populo emerſit: qui acceptam Chriſti fidem,
regno aut principatu potitus, amplificare contendit. Hic ſanctos undiq; uiros acciri iu-
bet, qui per Vngariæ populos effuſi, ueræ fidei rudimenta traderent, falſam ac barbaricam
religionem abrogarent, erudirent feros homines, eosque patria religione eximerent &
Ieſu Chriſti nomen pro uirili prædicarent. A principio maxima pars procerum, haud pa-
rum regis ſuperſtitionem mirari cœperat, & multi tyranni obnixius reluctabantur. At
Bauari, Saxones & Sueui, cæterique Germani Geyſam non tantum pecunijs ſed auxilia-
tibus quoque copijs adiuuarunt, ſperantes, ſi Vngari Chriſti fidem acciperent, non am-
plius eos latrocinijs & cædibus graſſaturos, diuino timore præditos, Sythicam facilius im-
manitatem exuturos: Geyſa igitur iactis haud paucis ueræ fidei fundamentis, uita exceſſit,

Diuus Steph.

diuumq; Stephanum qui hæreditario iure ad poteſtatem regiam elatus eſt, filium reliquit.
Hic poſt patrem Vngarorum rex creatur, atque ei uniuerſæ reipublicæ ſumma traditur:
cuncti

ncti homines & plebei in manus coniurāt anno ſalutis 997. nec quicquam maiori ſtudio ggredi cupiebat, quam uniuerſos Vngaros in lucem aſſerere ueritatis, etiamſi multi con- adicerent & magna multitudine in eum coniurarent, inteſtinum etiam mouentes bellum uos tamen collectis magnis copijs uicit, & glorioſe de impijs hominib. triumphauit. Hic rigonienſem in primis eccleſiam erexit eamq; metropolitanam ſedem eſſe iuſſit. Et ne ndamenta pacis in regno eius interciperentur, uarias leges & edicta tulit, in primis de ſic rijs, adulterijs, & homicidijs: item de ui, latrocinijs & furtis capitalia ſupplicia promul- auit. Deinde diui Henrici Imperatoris ſororem, Gyſelam nomine, duxit uxorem, ex qua enuit aliquot liberos, præſertim Emericum uirum ſanctum, & qui cum ducta uxore in cœ batu uixit & iuuenis mortuus eſt ante patrem. *Emericus ſanctus.*

Tartari Vngariam uaſtant.

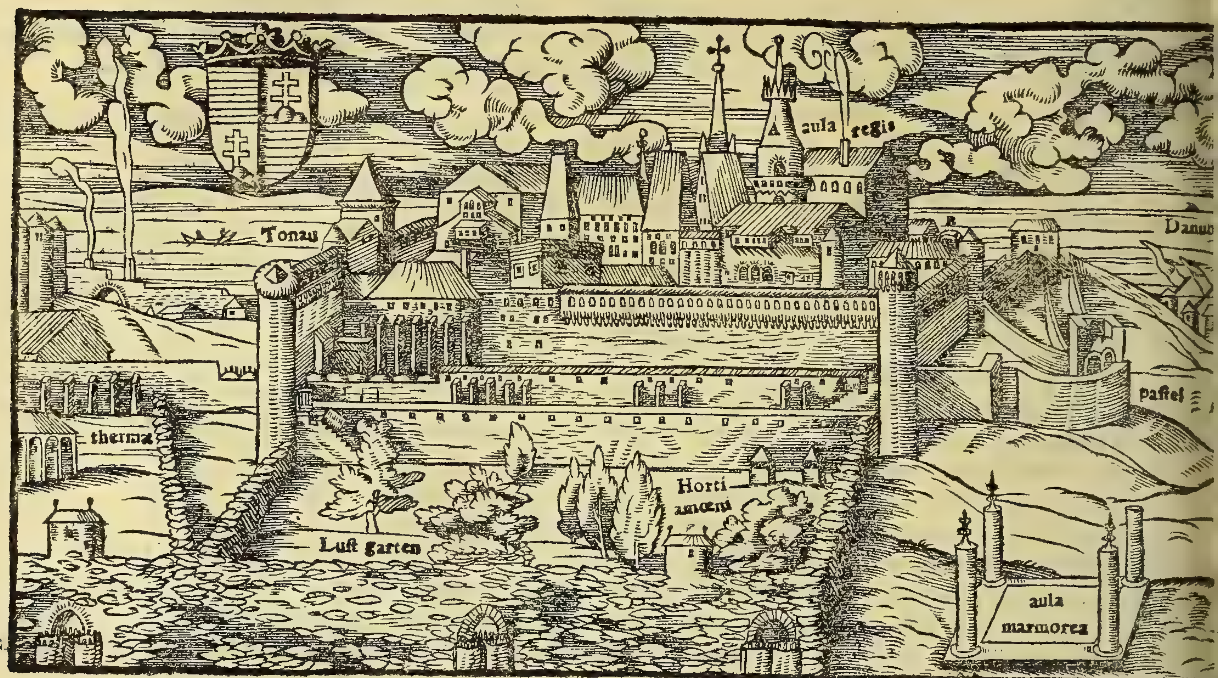
VSque ad annum Chriſti 1211. fuerunt Tartari in Europa incogniti. Prodeuntes aũ tem cum quinquies centenis millibus hominum, in Vngariam eruperunt. Et quũ populata Roxolania & Cumania Vngariam ingrederentur, per quinq; dierum iter nullum pagis & oppidis detrimentum intulere, partim ne uaſtationis rumor cyſsime ad Vngaros perueniret, partim ne redeūtes cōmeatuum inopia laborarēt. Prin- ceps unus irruit in Tranſſyluaniam, alius adortus Poloniam, cæſo duce uſq; quaq; graſſa- is, omnia ferro igniq; uaſtat Polonia Schleſiam aggreditur, diripit & incēdit. Simili ra- ie irruit in Morauiam ac deinde deſcendit in Vngariam & magnam ſtragem in ea fecit. ex Bela interim timidus latuit. Demum cæſis hominibus & abducto pecore, cum ingenti æda Tartari in Bulgariam iter flexere. Paulò poſt redeuntes, omnes occurrentes ſternūt in fugam uertunt, Peſtum uſq; perueniunt & perdunt omnia, fugientes uerò demergunt Danubium. Perierunt in pugnis paſſim cōmiſsis Strigonienſis archiepiſc. Colotienſis piſcopus, Iaurenſis antiſtes, Tranſſyluanus epiſcopus & Nitrienſis epiſcopus atq; alij agni uiri. Bela rex ubiq; fuga ſuæ ſaluti conſulit. Varadina quoq; urbs unà cum arce fuit xpugnata, & ad cædem uir pariter & mulier, puer ac ſenex iuxtà rapitur. Poſt hæc Strigo ium obſidetur. Et quum eſſet uetus regum aula, huc mercatores multi conuenerant, con- igerant undiq; ex pagis & oppidis nobiliũ ac ruſticorũ ingens numerus, quare Tartaris bſtare ſperabant. Parant Tartari machinas circiter triginta et oppugnāt urbem. Obſeſſi oc uidentes, ſuburbium incendunt & in lapideā omnes ſeſe recipiunt urbe . At hoſtes e- m undiq; tanto impetu oppugnant, ut breui eam expugnauerint. Capta urbe, tanta ab ho- e patrata cædes, ut nemo ex uniuerſa ciuitate præter quindecim euaſerit. Supra omnium pinionem, in omnem ſexum ætatemq; ſæuitum, quandoquidem uiuos homines palo inſu os pecorum inſtar igni aſſaſſe referuntur. Relicta uerò arce quā expugnare nequiuerunt, d Albam regalem properant, ubi propter regum monumenta multum auri & argenti ſpe abant inuenire, ſed fefellit eos eorum opinio, quum urbs inter paludes ſita, nulla ui & ar- e capi potuerit. Sic Tartari relicta hac urbe et tota Vngaria, onuſtis prędā curris, qua uene nt ui redeunt ad ſua loca. Bela uerò rex, quin Dalmatiam fugerat, audito Tartarorum abitu, cum multis auxilijs in Vngariam redijt, ut diſſpatas regni ſui reliquias congrega- et. Reuerſus autem offendit regnum deſolatum, tribusq; annis à peſtilentiſſima gente dire tum: & collectum exercitum duxit in Auſtriam contra ducem Fridericum, eoq; uicto & irepta maxima Auſtriæ parte, in Pannoniam redijt, & diu in reſarciendo regno uerſatur Poſt Friderici interitũ ſoror eius Margareta iam anus, accepta fratris hæreditate duxit ma itum Ottocarum regem Bohemiæ, ut ſuo loco diximus. *Epiſcopi Vngariæ trucidantur.* *Strigonium expugnatur.*

De ciuitatibus Vngariæ.

REcenſuimus ſupra bonam partem inſignium urbium & ciuitatum, quas habet la tiſsimum regnũ Vngariæ, ut ſunt, Strigonum, Colotia hodie Kalachia, Buda no ua & Buda uetus Iaurus, Varadinum. Nitria, Nicopolis duplex, maior & minor, ab una Iſtri ripa maior, & ab altera minor ſita, hæc Traiani, Hadriani illa uicto- iæ monumentum, ut quorundam eſt opinio.

BVDA, uulgo Ofen, prima & regia

Vngarici regni ciuitas, cuius arcis effigiem his ſuis ædificijs expreſſimus.

BVda Vngarici regni hodie eſt caput, ſic denominata ut multi putant à Buda cōditore fratre Attilæ regis, uel ut alij ſcribunt à Budinis Scythiæ populis de qua re ſuprà diximus. In hac urbe Sigiſmundus rex ſuperbiſſima ſtatuit ædificia, exædificauit quoq; in arce palatium, multum Romanę referens antiquitatis: muro arcem obduxit, ambulacriſq; amœniſsimis exornauit, in media ferè arce turrim ampliſſimam fundauit, ex quadrato lapide, ſed morte præuentus initum opus non abſoluit. Ex altera Danubij ripa in Peſtana ciuitate, quæ è conſpectu eſt, molem poſuit in arcis obiectæ ſpeciem ut hinc ſupra Danubium perpetuo ponte arcem utramq; cōiungeret. Verum mors inuida tam ſuperbi operis initium intercepit. Quod ſi facere potuiſſet, Traiani pontem quem in ſuperioris Myſiæ ripa quondam ille fecerat, proculdubio ſuperaſſet. Porro Peſtum 30. millibus paſſuum à Vacia in eadem ripa atq; in Budæ nouæ conſpectu ſitum, à Peſtanis fortaſſe, militibus, uigente quondam imperio Romano, ædificatum eſt.

Agria, Caſſouia.

AGria ciuitas epiſcopalis ab Agrianis Illyrici populis condita & nominata eſt, qui traiecto Danubio haud procul à Tibiſco amne conſedêre. Aliqui ab interfluente fluuio, uel quòd gens agreſtis fuerit & inurbana, ſic nominatam putant. Caſsiouia uerò è Caſsio Romano ciue nominata, urbs eſt clariſsima.

Piſonium, Nitria, Camarum.

PIſonium in Danubij ripa ſitum, non parum Romanæ redolens nobilitatis, à Piſone nominatum eſt, qui Pannonijs præfuit. Nitria uerò remotius in mediterraneis, Bochi fluminis accola eſt, præcipiti curſu Danubium influentis. Et quū Danubius in plures alueos diuidatur uariæq; fiant inſulæ, ex illis nobilis habetur Samaria

aria, quæ Scythia dicitur, & Camaron. Arx ibi ad caput munitiſſima & Mathiæ regis in
enti ſumptu elaborata. Horti quoq; regij et uiuaria multa amœniſsimiq; pagi. Deinde u-
ius diei iter eſt ad Vaciam ciuitatem epiſcopalem.

Peuce, Syrmium.

PEuce ciuitas à Peucinis Sarmatarum populis condita, hodie Quinqueeccleſienſis uocatur, ubi paulo inferius Drauus Danubio admiſcetur. Syrmium uerò in uia ſitum quæ in Italiam contendit, non tam uino clarum quàm quòd Probi Imperatoris fuerit natale ſolum, qui Marmaridas in Africa ſuperauit, Francos inuijs paludi us ſtrauit, Germanos à Rheni ripis longè ſubmouit. Hic ut Syrmicam regionem feracio m redderet, paludem quandam ſiccare ſtatuit, quam ut exhariret, innumerabilem militū umerum ad effodiendam foſſam conuocauit. Suborta autem militari ob laborem indi num ſeditione, facinoroſè cæſus eſt. Qui mox elatis aggeribus pœnitentia ducti, ingens m inſcriptione ſepulchrum dicarunt, Hic Probus Imperator & uere probus ſitus eſt, ui or omnium gentium barbararum, uictor etiam tyrannorum. *Probi Imperatoris conatus.*

ALBA GRAECA QVAE & Belgradum & Taurunum & ſecundum alios Taturinium.

OPpidum eſt in angulo ſitum, ubi Danubio Sauus illabitur, à ſeptentrione Danubio ab occaſu uerò Sauo abluitur. Arx monti præſidet, loco & arte munitiſſima. Ad radices mōtis ciuitas in amnis utriuſq; ripas effunditur, craſſo muro cōfluentibusq; obfirmata, à continente duplici uallo, foſſa, mœnibusq; munitur. Arx ip-

ſa ro-

ſa robuſtiſſima eſt,ſex munita turribus,anterior uerò arx,cum expugnaretur,habuit uigi
ti propugnacula : atq; inde deſcenſus quidã undiq; obfirmatus procedit ad imam aquari
Mahumetes oppugnat Albam turrim,ubi molendinum & piſtrinum habent. Anno Chriſti 1457.Mahumetes Turcarun
imperator aggreſſurus oppidum, in duo caſtra exercitum diuidit: altera præter Sauum &
altera præter Danubium rite locat. Tormenta bellica à fronte diſpoſuit, locum uallo foſ
ſaq; circumuenit,ne eruptionibus hoſtium foret obnoxius.Reliquam multitudinẽ per can
pos effudit,quæ omnia complere uidebatur. Cumq; expugnatio ciuitatis inſanam machi
narum multitudinem poſtularet, ipſe machinas diffregit antequã iter iniret,ut in leuia fru
ſtra redactæ,facilius per ardua loca ueherentur,atq; deinde è conflato ære rurſum inſtaura
Iohãnes Huniades. rauit. quibus mœnia diu noctuq; quatit nihilq; oppidanis ocij indulget. Coruinus comes cu
Capiſtrano Franciſcano inſtructa claſſe,terreſtribusq; copijs in arcem eductis ſecũdo an
ne edita fluuiali pugna in urbem peruenit,& omnia in urbe labefactata inſtaurat.Cumq; qu
Mahumetes multas diruiſſet turres, compleſſet foſſas & ſolo mœnia æquaſſet, iubet om
nes arma ſumere,nec unquam ceſſare conſtituit,donec Alba potiatur. In Auguſto itaq; m
lites eius adoriuntur urbem,ſed oppidani omnibus obſtant uiribus, dira nimis & cruenta
ſupra murorum ruina pugna conſeritur, ſumma ui utrinq; pugnatur. Coruinus ubicunq
laboraretur accurrens,nunc uerbis nunc factis omnibus opem ſuggerit hortaturq; ut urb
Aſtutia Mahumetis. hanc Chriſtianæ reipublicæ propugnaculum fortiter tueantur. Tandem Mahumetes præ
ſentaneum conſiliũ init,quàm ualidiſs. poteſt agmine in urbem irrũpere. Quod ſi nequeat
hinc reiectum fugam ſimulare,qua oppidanos allectos in campum educat,mox irrumpen
te à tergo dimiſſa equitum multitudiue reditum intercipiat. Obtento itaque primo impetu
oppido,congrediuntur oppidani cum hoſte atq; extra mœnia reijciunt. Mahumetes ubi ſe
iterũ atq; iterũ reiectũ eſſe cernit,fugam ſimulat,ac oppidanos educit. Qui cum hoſtem in
ſequerentur,Capiſtranus uidens ab arce inſidias,confeſtim ad ſuos clamat, atq; ut retroc
dant monet. Coruinus deſertas à Mahumete munitiones et bellica tormenta conſpicatus
ſocijs ex oppido erumpẽs,machinas æneas adacto mox clauo partim obſtruit inutiles red
Mahumetes uulneratur. dit,partim in hoſtes conuertit intenditq;. Cum uerò Mahumetes inſtanti crepuſculo prælii
inſtauraret rediretq; ad munitiones ſuas obuerſas in ſe machinas inuenit,à quibus cum gra
uiſſimè ſui lederentur,in poſteriora caſtra non ſine fœda fuga ſe recepit. Alij pectore ſau
cium ſub papilla caſtra pedem retuliſſe memorant. Coruinus munitionibus potitus eas in
cẽdit,atq; uictor in urbem redijt. Referunt nonnulli Mahumetem à ſagitta ſaucium,ſemi
necem in caſtra relatum aliquantiſper iacuiſſe. Cumq; reſpiraſſet & ſui exercitus iactura
audiſſet,adeo ingenuiſſe dicitur,ut uenenũ præ uitę moleſtia propinari ſibi iuſſerit. Quod
cum amici recuſarent,turpem arripit fugam. Geſta ſunt hæc in feſto beatæ Mariæ Magda
lenæ. Quomodo deinde anno Chriſti 1521. Alba Græca à Turca fuerit expugnata,infra di
Deſpotes olim dominus Tauruni. cetur apud Solymannũ Turcarũ regem. Georgius ſuperioris Myſiæ princeps,quẽ Deſpo
tem nominant,fuit ante centum annos dominus huius loci,ſed Sigiſmundi beneficentia ui
ctus,hunc eundem locum in confluentia Danubij ac Saui ſitum,ubi Taurinium olim fuerit
in perpetuæ fidelitatis pignus ueluti tuti obſidis loco,Imperatori ſponte dono dedit,quod
quidem Myſia unicum fuit propugnaculum. Contra illi multa caſtella in regno rependit,
ſimiliter quædam oppida & Budæ magnificas ædes,quæ regiæ loco haberi potuerunt.

Alba regalis.

GYula auunculus ſancti Stephani, iniquo ferebat animo nepotem ſuum iniciatum
Chriſtiana fide. Vnde nedũ uerbis eum corripuit,ſed & armis laceſſere nitebat,ut
eum ad patrias reuocaret ceremonias. Quare à Trãſſyluania montib. cui præerat,
Vngariam quottidianis incurſionib. infeſtat. Rex uerò tandẽ excitatus,cum exer
Tranſſyluania Vngariæ adijcitur. citu in Tranſſyluaniã contendit & totam expugnat, Gyulam cum uxore & duob. liberis
capit et nobilem regionem auri,uini,frumenti,pecorũ,omniũq; rerum feraciſſimã,ex eo tẽ
pore Vngariæ regno adiecit,& habitatores eius in fidem Chriſtianam aſſeruit. In auuncu
li regia,ingens auri & argẽti copia deprehẽſa,facinoroſè comparata,ex baſilicã Albæ præ
ſtantiſſ. rex erexit, quæ quum ſæpe incendio fuerit obnoxia, hinc publica nata eſt opinio
&

& explorata fides, templum idcirco diro ſæpe incendio laboraſſe, quòd ex pecunia iniquè parta fuerit ædificatum. Gyula cum liberis & uxore inuiti orthodoxam fidem ſubiere baptiſmate expiati, à rege uinculis liberati ſunt, & pro dignitate tractati. In hac ciuitate Alba regali, reges Vngariæ coronam accipere hucuſq; ſoliti fuerunt.

Sequitur genealogia regum Vngariæ.

1 Stephanus ſanctus rex primus. Emericus ſanctus
Geyſa
Sarola. 2 Petrus

Caluus — 3 Andreas — 5 Salomon, Adelheidis, Dauid
Michaël — Ladiſlaus — Lauenta — 8 Colomannus — 9 Stephanus, Ladiſlaus, Nicolaus
Lāpertus
Vazul — 4 Bela — 6 Geyſa — 10 Almus Bela excæcatus — Ladiſlaus, 11 Geyſa, Stephanus, Almus — 12 Stephanus, 13 Bela
7 Ladiſlaus diuus

14 Emericus — 15 Ladiſlaus
17 Bela — 18 Stephanus
Bela
16 Andreas ſecundus — Colomannus, Andreas
Eliſabet ſancta
Stephanus ex alia matre

19 Ladiſlaus
Maria uxor regis Caroli Siciliæ — Caroli Martellus — 21 Carolus, Clementia
Ludouicus epiſcopus
Robertus Carolus. Iohanna
Philippus. Ludouicus
Raimundus
Berengarius
20 Andreas
Leonora
Blanca

22 Ludouicus — Heduuigis uxor regis Poloniæ
23 Maria uxor Siſigiſmundi
Carolus — Stephanus
Andreas Carolus rex Apuliæ

15 Vladiſlaus filius Iagelli — 16 Ladiſlaus
Eliſabet uxor Caſimiri regis Poloniæ
24 Eliſabet uxor Alberti ducis Auſtri
Annau xor Vuilhelmi ducis Saxo.
Ladiſlaus
Iohanna

25 Matthias Coruinus extra lineam.
28 Vladiſlaus uxor eius comitiſſa Galliæ — 29 Ludouicus
30 Anna, cuius maritus Ferdinandus

1 Stephanus ſanctus, uir Chriſtianiſſ. cuius iā ſuprà deſcripta eſt hiſtoria. 2 Petrus nepos ſorore diui Stephani regnauit poſt auunculū ſuū, homo inſolens, & qui intollerabilē ſe hibuit, laſciuus & quo imperāte nulli ingenuę matronę tuta poterat eſſe pudicitia. Vnde Vngari

Vngari tertio initi regni anno omnes in Petrũ coniurant, excluduntq́ regno & loco e
regem creant Abam diui regis ſororium. Sed is inſolentior et competitore perniciosio
ctus, tertio regni anno in bello interficitur, & Petrus rex repetitur: at is ſe potius tyrann
quàm regem exhibuit, ac deinde pars magna ſacræ fidei iugum ceruicibus ſuis excuſsit
ciditq́ in Scythicam prophanitatem. Sæuitum eſt præterea in antiſtites & ſacerdotes, p
phanata & ſacra templa. Petrus uerò rex captus & excæcatus, tertio reſtitutionis anno
em obijt & in Quinqueecleſienſi baſilica, quam ipſe fundauerat ſepultus eſt. 3 An
as conſanguineus diui Stephani, fit rex anno 1046. promulgauitq́ per uniuerſum regn
hoc edictum: Quicunque Vngarus aut Vngariæ incolæ depoſito pagano ritu ad uer
Chriſti fidem non redierit, ac ſacram legem à diuo rege Stephano traditam non recepe
Bela rex quartus. capitalis eſto. Vicus oppidum & ciuitas quæque, demolita templa reficito, &c. Cumq́
dreas ſenio grauaretur declarauit filium ſuum Salomonem regem. At frater Andreæ B
la regem perſequens & fraterno bello ſuperior, poſt fratris interitum ad Albam cont
dit & regni coronam ſuſcepit, pacem & ocium in regno ſeruauit, ne qua in cõmercijs fr
ac dolus committeretur. Sub eo ruſticorum agmina priſtinam perfidiam & Scythicam
perſtitionem habere uoluerunt. At rex tertia die reſponſurum eſſe dixit, interimq́ exe
tum collegit & factioſos obruit, cædit, flagellat, uinculis & carceribus includit, atq́ hæc
tia fuit Vngarorum à fide catholica defectio & reuocatio. Tertio autẽ regni ſui anno,
cadens ſic conquaſſauit membra corporis ſui ut breui pòſt moreretur, & Salomoni reg
relinqueret. 5 Salomon audito regis obitu iuuante Henrico quarto cuius ſororem
xorem habuit, in regnum reſtitutus eſt anno 1063. & cum Geyſa atq́ Ladislao fœdus a
Geyſa rex ſextus. citiæ ictum eſt, perdurauit' que concordia illa 13. annis. Tandem uerò exortæ ſunt ſimul
tates inter Geyſam & Salomonem. Nec defuerunt qui utriuſque animos irritabant, a
rentes regnum duos non poſſe capere reges, neque uaginam duos continere enſes. Vn
factum eſt, ut rex Salomon duos fratres Geyſam & Ladislaum inſidijs circumuenire &
pere moliretur. Excitatoq́ horrendo bello, illorum ſanguinem conabatur effundere,
Deus innocentibus aſtans, ſubuertit cõſilium Salomonis, ut ille turpiter uictus regno p
leretur. Proficiſcentesq́ fratres ad Albam, Geyſa frater maior natu omnium conſenſu
acclamatione rex Vngariæ declaratur & coronatur, atque frater eius Ladislaus dux reg
pronunciatur. Ad Salomon interim non quieſcit, ut ſi quo modo poſſet amiſſum regn
recuperaret. Vnde permouit Henricum quartum, ut cum maximo Germanorum ex
Ladislaus ſeptimus rex. citu ingrederetur Vngariam ſed re infecta rurſum exceſsit. Interim Geyſa pœnitentia d
ctus ſuũ ſcelus ingenuè profectus, q́ Salomonis legitimè coronati regnũ uſurparit, qu
uerum regẽ exegerit, quodq́ ius alienũ occuparit, cupit reconciliari patrueli regi, ſed du
agitur de pace, aduerſa ualetudine correptus rebus humanis exceſsit. Regnauit autem a
nos tres. Conuenientes uerò Vngari noluerunt reuocare Salomonem, qui tunc in fini
erat, ſed elegerunt concorditer Ladislaum, uirum iuſtum, pium & ſanctũ, atq́ perpetuæ
ſtitatis obſeruandiſsimum. Et quanquam ille dignitatem iſtam obnoxius recuſaret, ad
gentiſſimis tamẽn precibus accipere coëgerũt. Mortuus eſt ſuo tempore Zelomirus ſo
Pœnitentia Salomonis. rius eius, rex Dalmatiæ. Et quum ſoror liberorum orbitate laboraret, & ſibi à marito leg
tum eſſet regnum, illa autem neminem alium haberet, cui regnum ęquius legaret, fratri L
dislao ac poſteris adduxit, iuſsitq́ deinceps Dalmatiam & Croatiam Vngaricę ditionis
beri. Et ex eo tempore Dalmatis & Croatis iure imperare cœperũt. Cumq́ Salomon in ſ
immanitate perſeueraret & Vngari in manus eius recidere nollent, ut atrocitas eius mo
retur, capiunt eum atq́ in carcere conſeruant. Deinde rurſum liberatus multa machinat
ſed cum ubiq́ in ſe ſæuire fortunam ſentiret, corde compunctus in ſolitudinem abiens
Deo ſeſe conſecrans, herbis ac pomis ultro naſcentibus ſedauit famem, corpus cilicio
ſubiectis quandoq́ ferarum pellibus tuebatur, ſiccis frondibus lectum ſternebat, uinceb
ſitim aqua, ſomnum uigilia et labore captabat, conficiebat perpetuo ieiunio corpus ac d
noctuq́ in ſacris hymnis uerſabatur, ſicq́ in ſolitudine ſalubriorẽ quàm in regno inuen
quietẽ. Colomanni regis tempore ſemel tantum Vngaria uiſum perhibent, & e ueſtigio d
lituiſſe, nec uſquam amplius apparuiſſe ad poſtremum in ſyluis Iſtriæ degentẽ, in Deo o
dormiuiſſe memorant ac Polæ ſepultum. Geſsit autem Ladislaus uictorioſa bella cont
Chunos, qui traiecta Tranſſyluania ac ſuperatis montib. Carpathijs in Panoniã ter irru
runt, eorumq́ ferociã atriuit. Deinde Ruthenos quoq́ in deditionem accepit, quin & exc
rente

ıtes Polonos repreſſit,domiq́; manere coëgit. Idem egit cum infeſtis q̃buſdam Bohe-
s. Cumq́; ſecundo collectis copiȷs in Bohemiã cõtenderet,morbus eum inceſſit & lan-
or ingens,increbeſcenteq́; ægritudine,cõuocatis optimatibus Almum mitiore ingenio
præſtãtiore indole adoleſcentem regno ſibi ſuccedere iubet, atq; poſtero die,ſcilicet ſa-
is 1095.regni aũt ſui an.19.in dño obdormiuit. 8 Almus natu minor & ſimplicitate du *Almus rex.*
ıs Colomanno ceſſit, ne primogenituræ fratrem iure defraudare uideret. Sed ubi Colo
ınnus regiam nactus eſt dignitatẽ, maledicentium opera inter utrunq; fratrẽ magna in-
ceſſit diſcordia,tandemq́; prorumpit in bellum. Sed cum Vngari propter fratres nollẽt
re inteſtinum bellum,decernunt ut fratres ſingulari inter ſe dimicent certamine,ſeq́; du-
i uictorem pro rege habituros. Quo audito,Colomãnus qui erat luſcus,claudus & gib
ſus,noluit certare,cum id æquo Marte facere nequiret. Sub hoc rege Veneti conabãtur
almatiam in ſeruitutem redigere,unde uentum eſt ad cruentiſſimã pugnam,in qua Vene
ınte Iadræ mœnia,maxima ex parte cæſi captiu'e,pauca manus cum claſſibus euaſit. De
le plurimæ ſuccreuerunt inter duos fratres diſcordiæ, quouſq; tãdem rex perſuaderetur,
od poſt mortem ſuam Almus eueſtigio regiam eſſet inuaſurus: quare fraternam ei mor-
n improbi conſulebant. Rex quo à fraterna cęde manus abſtineret, & Almum cum filio
giæ dignitatis impotem efficeret, accito carnifice,fratrẽ ac nepotes occæcari iuſſit. Item
læ nepoti quum adhuc infans eſſet, teſtes exeri mandauit, ne qua hinc propago proue-
ret. At carnifex cum Dei iram & regni orbitatem reformidaret, exertos catuli teſtes pro
s ad Colomannũ tulit,pioq́; cõmento regis ſęuitiam eluſit. Sed non defuit diuina ultio.
am uix Almus cum filio oculis orbatus, & in cœnobium truſus, Colomãnus repentino
orbo dicitur correptus,adhibitoq́; cataplaſmate temporibus eius, eductum eſt cerebrũ,
rtum lethi ſignũ. Anteq; tamen expiraret,Stephano filio legauit imperium. Sed niſi Ste-
ıani potentia obſtetiſſet, cæcum etiam Almum aut filium eius Belam regem optaſſent.
ortuus eſt itaq; rex anno regni ſui uigeſimo quinto,ſalutis autẽ milleſimo decimo quar-
. 9 Stephanus rex octo penè annis alieno ductu regnum gubernauit,deinde adultus
o libidine ſua cuncta geſturus,ferocia & crudelitate patri non ceſſit. Præfuit regno an-
s duodeuiginti: & cum nullam haberet prolem,adoptauit ſibi in filium Belam uirum cæ- *Bela rex deci-*
m Almi filum patruelẽ ſuum, quẽ & ex teſtamento regẽ declarauit. 10 Vngari intelle *mus.*
ı Belæ probitate ac ſapientia, non minus cæcum quàm oculatum amabãt. Paſſus tamen
Bela grauem ſeditionem ab adulterino filio Colomanni,quam ſine ſanguinis effuſione
mpeſcere non potuit. Pacato autem regno à ſeditionibus, Bela ſe in ocium redegit, ex
io in conuiuia nocturna & ebrietates,atq; tandẽ in hydropoſim incidit, quo morbo cor
ptus,nono regni ſui anno naturæ neceſſitati ceſſit, anno ſalutis milleſimo cẽteſimo qua
ageſimo primo. 11 Geyſa adoleſcens p̃claræ indolis ſucceſſit in regno patri,qui Ger-
anorum præſertim Auſtriacorũ exercitum Vngariã ingredientem ſtrauit. Ipſe fratres re
a liberalitate ac indulgentia proſecutus eſt,iuſſitq́; eos regio uiuere more. Tandem uerò
aduerſam ualetudinem incidens,regnũ diſpoſuit,atq; Stephanum filium grandiorẽ na-
regem pronunciauit,mortuus anno 1161. 12 Stephanus regno potitus,nihil ſine Sena
s autoritate & patris amicorũ concilio geſſit. Vbi aũt aliquot annis regnauerat, Ladiſla
patruus eius nactus regni coronã,uſurpat regnum ipſum ſex menſibus. Sed obrepente
binde morte anno 1172. regnũ uſurpat frater eius Stephanus etiã Belæ cæci filius. Rex ue-
Stephanus Geyſæ filius patruorum inſolẽtiam non ultra tolerandã eſſe ratus,ſuſcitato
llo caſtra contra patruũ mouit,eundemq́; ſuperatum regno exegit. Patrata eſt in eo p̃lio *Nobilium cla-*
nta clades nobiliũ,ut nihil illis tẽporibus miſerabilius accidere potuerit. Mortuus eſt eo *des.*
anno rex Stephanus Geyſæ filius,qui fuit anno Chriſti 1173. 13 Eligit poſt Stephanũ
regẽ Bela frater eius,uir maturus & integer,iuſtus & ſeuer9. Illud erat ſibi in animo ſem
r infixum,maritimã & nobiliorẽ Dalmatiæ oram,quã Veneti occuparãt, occupatamq́;
pius amiſerant,ab Vngaris omnino occupari oportere. 14 Mortuo Bela ſubrogatus
optimatũ ſuffragiȷs in eius locũ Emericus ſenior natu. Quod ægreferens frater eius An
eas,clàm detrahit fratri,dãnat eius ignauiã,& in populorum inuidiã omni arte cõpellit,
cũuenit præpotentes & nobiles,& undiq; ſibi comparat fauorem,indictoq́; fratri bello
gnum occupare cõtendit. At Emericus indutus regiȷs ornamentis,ingreſſus in medium
ditioſorum hominum,eos bonis uerbis compeſcuit. Regnauit autem octo annis,mortu
anno Chriſti milleſimo ducenteſimo. 15 Ladiſlaus ſucceſſit patri in regno: & cum

Regina ſcelerata confoditur.

ultra ſex menſes non regnaſſet, immatura morte ſurreptus eſt. 16 Andreas ſucceſſi
poti ſuo. Cumq́; in militiam Hieroſolymitanam abijſſet, uxor eius Gertrudis à Bãcl
uiro nobili, cui regia domus erat à rege abeunte commiſſa, letali uulnere eſt cõfoſſa,
illa fratri ſuo uxorem Bancbani uiolandam dederit. Aduenit enim frater reginæ, ut ſ
rem in abſentia regis conſolaretur. Cum autem circa reginam iugiter uerſaretur Banc
uxor, mulier ſpectatæ pulchritudinis ac incredibilis pudicitiæ, deperijt in eã frater reg
oppreſſitq́; cooperatione eiuſdem reginæ. Rex Andreas ex terra ſancta rediens, uoca
iudicium Bancbano regni gubernatore, intellectaq́; uxoris culpa in exemplum ſerua
pudicitiæ, eam iure cæſam iudicauit, & Bancbanum à ſententia abſoluit. Sed deinde in
uerſam Bancbani domum miſerabiliter ſæuitum, quando reginæ liberi inultam ſuæ pa

Eliſabeth ſancta.

tis mortẽ æquo animo pati nequiuerunt. Eliſabet tamen uirgo ſancta Ludouico Land
uio Thuringio coniugata, tam præcoci fuit religione, ut quintum uix annum nata mi
lis ſanctimoniæ ſpecimen exhiberet. Pater uerò Andreas mortus eſt anno Chriſti mil
mo ducenteſimo trigeſimo quinto, poſtquam regnauit triginta quatuor annis. 17
primogenitus ſuccedit patri, qui in Vngaros ſæuire cœpit, magisq́; à peregrinis quã à
amabatur. Nemo poterat eum niſi per ſuſpicationem alloqui. Magiſtri precum pro lib
ne ſua cauſas expediebant, & quenq́; extollebant deprimebantúe, ſicut odium, grati

Tartari ruunt in Vngariam.

largitio cogebat. Huius regis tempore irruerunt Tartari in Ruſſiam, ac deinde in Vn
riam & Poloniam, & omnia ferè loca deuaſtauerunt, homines occiderunt, regem ipſun
omnes proceres in fugam uerterunt, multisq́; interfectis epiſcopis & tribus inſignibu
uitatibus deſolatis, tandem poſt triennium abierũt. Mortuus autem eſt rex Bela anno
leſimo ducenteſimo ſeptuageſimo quinto, poſtquam regnauerat triginta ſex annis.

18 Stephanus ſuccedens patri, Auſtrales & Bohemos magna uictoria profligauit. I
inde in Bulgariam caſtra mouit, quæ eius imperium detrectabat, regemq́; ſibi ſtipendia
fecit. Exceſſit autem tertio regni ſui anno, ſucceſſitq́; ei filius Ladislaus, quẽ Vngari C
num cognominauerunt. 19 Ladislaus patri ſuccedens, pugnauit cum Rudolfo Cæſ
contra Othocarum regem Bohemiæ. Ipſe quanquam legitimam haberet uxorem, ille
mo tamen amore plus æquo flagrauit. Vnde Chriſtianæ reipublicæ principibus haud
rum ſuſpitionis iniecit, ne regis exẽplo Vngari qui quãdoq; ab inita olim fide defecer
in priſcã maiorum labẽ reciderẽt. Tãdem tamen à Cumanis quos in delitijs habuit, miſ
biliter occiſus eſt anno 1299. poſtq́; annis circiter quatuordecim regnaſſet. 20 Andrea
lius Stephani fratris paterni, ſed non materni ſanctæ Eliſabet, ſuccedit Ladislao. Nam
Andreas decimus ſextus in numero, poſt interfectã uxorem rediens ex terra ſancta, alia
duxit uxorẽ, ex qua genuit Stephanũ, & Stephanus hunc Andreã ex uxore Veneta. C
ſpirantes autẽ ꝗdam in eum, elegerunt Carolũ Martellũ, Caroli regis Siciliæ filium, q h
reditario iure ad ſe pertinere regnũ arbitrabaẽ, unde & Andrea adhuc regnanre ingreſſ
eſt regnum, atq; aliq̊t annos apud Vngaros fuit cum Carolo filio, anteq́; rerum potiri po
ſet, quia non facile Andrea autoritas conculcari poterat, quouſq; anno 1301. mortuus e
poſtq́; undecim annis regnauerat. Tunc quidam elegerunt Venceslaum Bohemiæ regen
alij Carolũ Caroli Martelli filium, quẽ & pontifex Romanus habere uoluit, q̊d non pa
Vngarorũ animꝰs exacerbabat, ut ille ſibi creandi regis poteſtatẽ uſurparet. Alij uerò el
gerunt Ottonẽ ducem Bauariæ, quẽ & coronauerunt. Sed poſtq́; Vngariam cum pomp
eſſet ingreſſus, turpiter inde eiectus, reuerſus eſt in Bauariã. 21 Carolum Caroli Martel
filium Vngari tandẽ elegerunt anno ſcilicet ſalutis 1310. quem alij Carolobertũ uocant,
geſſit ſecundo regni ſui anno grauiſſimũ bellum contra principẽ quendã Matthæum no
mine, q regis imperia aſpernabaẽ. Et quamuis rex uictor euaſerit, plures tamẽ quàm hoſti
amiſit. Non longe poſt ſuſcepta expeditione in Valachos, ferè ad internetionẽ totus exe
citus eius inter anguſtias montiũ redactꝰ eſt, effugitq́; ipſe cũ paucis diuina magis q̃ hum
na ope liberatus. Deinde anno Chriſti 1333. cũ filio Andrea, q ſextũ agebat ætatis annũ ex
Viſſegrado profectus eſt in Italiã, primumq́; ueniũt in Sagabriã, deinde ſuperatis lapidei
mõtibus, deſcendunt Segniã, unde cõparata claſſe, quatuor dierũ nauigatione in Apulia
traijciũt. Hac ſpe ductus Carolus ut filium à Roberto fratre electũ in Italia relinqueret co
ronatũ põtificis autoritate, Vngariæ autẽ regnũ Ludouico primogenito addiceret. Aduẽ
tanti Carolo, Robertus patruus gratulabundus occurrit, eumq́; ac puerũ Andreã ample
xaẽ, & eorum aduentu ſe ſuæ prolis iacturã reſarciſſe profiteẽ. Vnde Andream & Iohan

nam

m neptem pariter adoptauit,qui poſt eius mortem delegatum ſibi regnum paribus gere
ıt auſpicijs. Fuit autem Iohanna neptis Roberti ex Carolo filio duce Florentinorum.
ij ſcribunt Carolum Martellũ fratrem Roberti regnaſſe in Vngaria,filiumq́ꝫ Carolum
te coronationem mortuum in Vngaria,patremq́ꝫ eius nepotem Andream duxiſſe in I/
iam,ac deinde reuerſum in Vngariam. 22. Ludouicus adoleſcens acclamationibus
pulorum ſuſceptus eſt in regem. Deinde Eliſabeth mater Ludouici traiecit in Neapo/
ı, ut filium Andream inuiſeret,& uxorem eius Iohannam. Qui licet deſignatus eſſet
c,oportuit tamen coronã mercari à Rom.pontifice quadraginta quatuor millibus mar
rum argenti, quam pontificis auaritiam ægerrimè tulit, ut ius hæreditariæ poſſeſſionis
ıti cogeretur licitari. Cæterum Ludouicus rex qui Margaritam Caſimiri regis Polono/
n filiam uxorem duxerat multa geſſit bella,eaq́ꝫ fœliciter, potiſſimũ in Tranſſyluania,
ntra Tartaros,& in Polonia contra Bohemos,qui ſocerum eius afflixerunt,atqꝫ in Dal
atia contra Venetos. Poſt Dalmaticum Neapolitanum ingruit bellum,ob interitum fra
s Andreæ. Ille enim poſt initiũ regnum anno tertio,factione quorundam,qui regiam po
tatem anhelabant,conſentiente uxore Iohanna, ſerico laqueo facinoroſiſſimè necat.
hanna uerò nupſit alteri conſobrino,Ludouico ſcilicet filio Philippi fratris aui ſui Ro/
rti,qui Tarentinus fuit princeps,tractusq́ꝫ regnandi cupiditate,in Andreæ cædẽ pariter
niurauit. Ludouicus itaqꝫ rex quamuis multorum Italorum literis ſolicitatus eſſet,ſua ta
en ſponte ulciſcẽdi fratris gratia,ad ſumendũ bellum ſe accinxit,Iohãna hoſtis aduentu
rterrita,unà cum Ludouico Tarẽtino uiro ſuo, impoſito pſidio Neapolim deſeruit, atqꝫ
Narbonenſem Galliã nauigauit. Veniens uerò rex Neapolim eam expugnauit,ac ꝓpu/
ıatorem eius ducẽ Dyrrachinũ capitali ſupplicio affecit,reliquis ignouit. Deinde de par/
idis qſtionem haberi iuſſit,multiq́ꝫ deferunt & trucidant,præſertim dux Dyrrachij et e/
s duo fratres &c. Ludouicus autem rex omnib. ritè diſpoſitis, pacatoq́ꝫ regno,rurſum in
ngariã ſe recepit. Illicò factioſi in regno Neapolitano ſurgunt & cõiurant,eiectisq́ꝫ Vn
ris,Iohannã cum adultero reſtituere cõtendunt. Ventũ eſt ad bellũ,uincũt Vngari,mul/
utrinqꝫ interfectis. Sed Ludouicus & Iohãna miſſo exercitu conciliant ſibi Neapolita/
ıs,qui iam ſua ſpõte execrabant Vngarorũ aſperitatẽ. At Itali rurſum uicti ab Vngaris,
rfidiæ dant pœnas. Interim Iohãna & Ludouic. redeuntes,conant pontificẽ in ſuas trãſ/
re partes. At rex Vngariæ Ludouicus audito reditu Ludouici Tarẽtini, uenit ſecũdo cũ
aximo exercitu in Italiã,& rurſum omnia oppida in deditionẽ accepit, cõpoſitisq́ꝫ regni
ous,& poſitis ubiqꝫ pſidijs redijt in Vngariã. Interim Iohãna cum uiro Auenione agens,
ſtãter ſupplicabat Põtifici,ut hæreditariũ ſibi regnũ addiceret,reſtitueretq́ꝫ põtificia au/
ritate. Quod ut facilius aſſequeret, põtificiæ non immemor auaritiæ, Auenionẽ urbem
ıtrimonij ſui,ſe ultrò conceſſurã eccleſiæ pollicet. Et ne regnũ mercari uideret,urbẽ do/
datam ſe uendituram oſtendit: contra pontifex minimũ qd ex annuis uectigalib. precij
co Iohãnæ penderet. Hunc igit honeſti ptextum inuenere, ad tegendũ mulieris ambitũ
põtificis auaritiã. Mittit itaqꝫ pontifex legatũ & literas ad regem Ludouicũ,& rogat ut
hãnæ ſorori ius remittat,ſatis inter cognatos luſum, indulgeat aliqd ſanguini,ſatis pœ/
rũ exactũ,ſatis in Italia ſæuitũ,&c. Tãdem rem ita cõpoſitam fuiſſe ferunt,ut Ludouicus
s ſuum Iohãnæ cõcederet,illa regio titulo, ipſe uerò principatus nomine duntaxat frue/
t. Sic Iohãna uniuerſum regnũ recipit. Deinde Ludouicus Venetorũ audaciã ad hanc re
git calamitatẽ,ut qui occupandis alienis rebus intenderãt,nunc pro ſuis,& in primis pro
atria dimicare cogerent. Nec Vngaria unqꝫ Ludouico parem principẽ antea ſortita fue
t. Et cum eo tẽpore Caſimirus rex Poloniæ ſine liberis moreret,deſignauit hunc Ludo/
cum nepotẽ ſuum ſucceſſorẽ regni. Habuit uxorẽ Eliſabetã,filiam Stephani Boſſonen/
s,ex qua genuit duas filias,Mariam uxorẽ Sigiſmundi, & Heduuigim, quæ poſt mortẽ
ıtris ſortita eſt regnũ Poloniæ,& optimatũ conſenſu Iagello principi Lithuaniæ cõiuga
,qui nondũ orthodoxa fide initiatus erat, ex cõpacto in regnum ſimul Chriſtianã pro/
ſſionem admiſit,atqꝫ Vladislaum appellari iuſſis,qui uno eodemq́ꝫ tẽpore fortunam no
enq́ꝫ mutauit. Ludouicus uerò rex quum ageret annum 56 cœpit laborare aduerſa ualetu
ne,qua etiã tandẽ mortuus eſt,diſpoſito regno in manus Mariæ filiæ,cui adoptauit mari
m Sigiſmundũ filiũ Caroli Imp. Obijt autẽ anno ſalutis 1382. mortemq́ꝫ eius omnes præ/
r Venetos deplorarũt. 23. Maria Ludouici filia Sigiſmundo adhuc puero ex cõpacto
a nupſit,ut ad maturas uſqꝫ nuptias uirũ non duceret,cõſummatis autẽ nuptijs,Sigiſmun

Corona emitur à Romano pontifice.

Rex ſerico laqueo ſuſpenditur.

Calamitas Neapolitani regni.

Põtifex Rom. uendicat ſibi Auenionem.

Lithuanus gentilis fit rex Poloniæ.

dum regni conſortē admitteret. Cæterū donec uirum duxit, ob patris merita, pro regen
gis q̃ regina eſt appellata. Et quãuis adoleſcentula ſui muneris magnitudini adhuc ſat
cere nō poſſet, materna tamē ſapientia munus probe reſarxit, & fœlicius quidē reſaxiſſ
ſi ſuo magis quàm alieno arbitrio, maxima quæq; gerere uoluiſſet. Si quidem admiſit in

Nicolaus de Gara turbat Vngariam.

filium Nicolaum de Gara, quem Ludouicus olim ob rem bene geſtam ad palatinatus n
nus euexerat, atq; is quod regi in uita exoluere nō potuit, id uxori & filiæ poſt mortem
pendere nitebat. At regina nimium illi credebat, & ex eius ſententia cuncta gerebat. D
bat ille reginæ: Tu regni moderatrix, proceres tuos, ut te uereantur cura, elatos caſtiga
li qui rebellis eſt, tolle quæ habet ut ſit impotens, obſequentibus dona, ſicq; ſexum frag
ad ſua uota perduxit. Quod dum primores regni ſenſerunt, crudelis diſcordia emerſa e
plebs ſcinditnr omnis, proceresq; regni extimantes ſe cōtemni, per factionem mittunt
ſcopū Sagabrienſem in Apuliã ad regem Carolū Andreæ filium, inuitãtes ad regnū. R

Caro. Neapolitanꝰ uocatur in Vngariam.

habita deliberatione obſequit, regina Apuliæ uxore diſſuadente. Veniens autē à Sipor
per Segniã ad Sagabriã, permagnificè eſt ſuſceptus, ac mora facta alios ſuaſione, alios m
neribus in ſuam poteſtatē trahebat. Sigiſmundus rex perfidia Vngarorū territus celeb
tis antè nuptijs, aufugit ad fratrē Vuenceslaū. Regina uerò obſtupefacta, mittit nunciū
Carolū, Hoſpes ueniat an hoſtis, ſciſcitata. Qui blande reſpōdet, Vt regnum cōponat. d
cordãtes regni proceres uniat, & placatã plebem ſorori reddat, ſe ueniſſe. Fictam igit g
tiam inire uolēs Regina, diſſimulare pro tempore ſtatuit omnia, quãuis mœſtitia ac timo
perculſo. Et mox ut Carolus procerū intellexit animū, eorū cōſilio reginæ ſignificat,
ab adminiſtratione regni abſtineat, ſe regno p̃futurum. Ad hæc qd mulieres reſpondean
nō habent letali uulnere ſauciatæ. Conſolat tamē regina ſenior filiam ne deſperet, iube
eam diſſimulare, ne prædo & ſanguinē earum quærat effundere. Deinde Carolū regem
dit, & cum iucundo ſermone ſalutat: Vngariã inqt ſuperbam, & gentem effrenē fœmin
neqt regere manus: tu regna cape, nos uero, ut decet, tuebere. Cui Carolus: Secura eſto
hil uobis deerit me uiuo. E'ueſtigio tota ciuitas q̃ reginę regno ceſſerint, eſt repleta. Co

Carolus coronatur.

nat paulò poſt in Alba regali rex à Strigonēſi epiſcopo, q uoce ter leuata de more, plebe
interrogat: Si Carolus placet rex coronari: alijs fautorū ſuggeſtu, alijs metu placere accl
mãtib. illū in regē ungit. Sed mira res, q iam placuit, facta coronatione, & ſpoliatis imp
reginis diſplicet, primoresq; ſceleris autores cōp uncti cōſcientia, rodi uident. Inter hæc
nus Maieſtate p̃dita, rē tectis reparare inſidijs (ut hoc genus ingenioſum eſt ad dolos) pa

Mulierum ingenium doloſum.

bat, nec palatini Garēſis defuit ſuggeſtio. Habebat Garenſis apud ſe iuuenē audacē, pr
ptūq; ad q̊duis facinus, Blaſiū Forbach nomine: hūc ut interficiat Carolū conſtituunt. A
no itaq; 1383. mēſe Feb. anus ſignificat Carolo regi ſe habere literas de magnis & occulta
dis reb. è Germania ſcriptas, rogat ſimul ut ad ſe ueniat, literarū argumēta cognoſcat, &
cū cōſilia cōferat, nã eſſe de maximis reb. totius regni. Infœlix Carol. Italicis comitatus a
licis, adijt reginæ hoſpitiū. Eadē & palatinus Garēſis hora, plurimã trahens cohortē intra
uit. Regina igitur & Palatino ad regis latera ſedentibus, Italici ſpōte cōſilio cedūt, per ca
ſtrūq; uagant. Inter loquendum irruit in regē Blaſius, letaliter uulnerat, & aufugit. Expo

Rex inter reginas occiditur.

tatur rex, & breui morit. Quo facto, Palatinus arces Vngaricis reparat armis, Italici uer
omnia occupata uidentes, p̃ſidium quærunt. Regina mox Sigiſmundo fata regis nuncia
atq; regnū recuperatū. Cumq; iã omnia extra periculū uiderent, & regina cum ſuis reg
principib. ſine timore de arce in arcē, de urbe in urbem erraret, rerum diſponendarū grat
ecce ſummus Caroli amicus Iohãnes de Horuath Croatiæ p̃fectus adeſt cum equitumm
nu ualida, irruit in reginã & comitatū eius, capit Blaſiū Forbach, atq; illicò decollat. Gare
ſis autē equo deſiliens, reginarum currui iunctus, & gladio ſe defendens, capite truncatu
Deinde deletis omnib. comitibus, reginas ſimul & earum puellas currib. extrahūt, & mu
tis cōtumelijs afficiunt. Inter hæc regina Eliſabeth genib. prouoluta, ſupplices manus el
uat, rogãs ne in natã ſæuiat, Ipſa inqt, ſceleris ſum cauſa, ſed non deliqui abſq; cauſa. Qui

Regina Eliſabeth ſubmergitur.

plura? Regina Eliſabeth mox ferratis faucibus, in aqs merſa ſuffocat, regina iunior cap
ua uerſus Croatiã ducitur, atq; cuſtoditur. Interim Sigiſmundus cōtractis maximis copij
in Vngariã properat. De cuius aduentu Ioãnes Horuath certior factus, reginã adijt, & d
xit illi: Si uelit ſibi placare maritū ſuum Sigiſmundū, & nō ulciſci matris ſuæ mortē, idq; ſ
facturã iuramento cōfirmet, ſe eam liberã dimiſſurū. Promittit regina omnia, & iuramento
ſuperſtitioſe p̃ſcripto, cōfirmat ſe facturã, quicqd petebat Horuath. Dimiſſa igit regina

ueni

nit Budam eo tempore quo & Sigiſmundus cum magno exercitu illuc uenerat, magno
udio mutuo ſeſe excipientes. Paulòpoſt Sigiſmūdus properat, & toto regno perſequi-

tur Horuathum, & tandem in fu
ga comprehenſum, equi pedibus
fune nexum & circumlatum, de-
inde ignitis forcipibus fatigatū,
tandem quadripartitum ad quatu
or portas ciuitatis Pelenger ſu-
ſpendit. Epiſcopo Zagabrienſi
propter unctionem & epiſcopa-
lem dignitatem pepercit, ab epi-
ſcopatu tamen depoſuit. Sigiſmū
dus itaq; regina recepta, congre-
gauit concilium Budæ, in quo re-
na perfidiam procerum regni accuſat, qui ſe regno ſpoliare conati fuerant. Tunc Sigiſ-
undus cognita cauſa, 32. ſecuri percuſſit. Alij ſcribūt, quo nobiles illos rex grata ſibi fide
ate cōciliaret, aliq̃s morti eripere ſatagebat. Illi uerò pertinaces mori potius q̃ ſub ingra
principe uiuere præoptarunt. Fuerunt autē dum uagarent̄ incertis ſedibus induſtria Ge
gij Vuaiuodæ intercepti & Budam ducti. Et interim quo ducebantur contulerūt inter ſe,
uenirent in cōſpectum regis, nulla illum ſalutatione uenerari, q̃d & factū eſt. Nam dum
x in medio principū ſederet, nullus ex adductis os ad ſalutandū illum aperuit, nec capi-
s aut genuum curuatiōe aliquem illi honorē exhibuit. Quapropter furore rex percitus, *Nobilium contra Sigiſmundū pertinacia.*

omnes illos decapitari fecit. Et dum ſpa-
tharius quidam diſſolutus in lachrymas
uiſa morte principis ſui fleret, Rex illi di-
xiſſe fertur: Sicca lachrymas, ego dñs tu-
us plura poſſum tibi donare quā qui de-
collatus eſt. Ad quæ puer, Ego, inq̃t, tibi
porco Bohemiali nunq̃ ſeruiturus ſum:
qui tandē iuſſu regis pariter capite trun-
catus eſt. Horum procerum mors mul-
torum laborum & diſcriminū cauſa fuit.
Ipſe enim Sigiſmundus à ſuis poſtea ca-
ptut, & carceri mancipatus, uix mortem
euaſit. Sicut & poſt aliq̃t annos, quum
Maria eius uxor mortua eſſet, abiecerūt
Sigiſmundum regni proceres, quorum
antè uel parentes uel propinquos occidi
mandauerat. Et cōſpiratione facta anno
01. regem capiunt, ac duobus adoleſcentibus cognomēto Garijs, quorū pater ab eo neci
aditus fuit, cuſtodiendum permittunt, donec omniū conſpiratorū iudicio in eum animad
erteret. Quos adoleſcentes Sigiſmundus ſæpe ut ſe dimitterent, multis pollicitis fruſtra
tauit. Quodā uerò die uocata à uidua matre eorū, Scio inq̃t Sigiſmundus, uiri tui mortem *Sigiſmundus rex incarceratur.*
bi acerbiſſimā fuiſſe, teq; mihi tanq̃ autori eius infenſam, uerū ego per ſuperos iuro, inui-
us feci, regina enī eum atq; alios accuſauit. Conuenerūt regni proceres, atq; in reos ſentē
am mortis tulere, ignarus ego factionū ueſtrarū, nouus ad regnū uenerā, quod regulorū
aior pars decreuit, id executus ſum. Si miſſum me feceris, ex filiab. comitis Ciliæ, neceſſa
j tui uxorē ducā, filios tuos in primis charos habebo, efficiamq; ut omnis poſteritas tua
oc factū ſibi fructuoſum ſentiat. Hoc idē egi cum filijs tuis, ſed non capit ætas quantū ne-
eſſe eſt. Perſuaſa mulier, regem dimiſit, q mox Barbarā Ciliæ comitis filiā in matrimoniū *Sigiſmundus per mulierem relaxatur.*
uſcepit, promiſſoq; ſatisfaciens Garios iuuenes ſuper omnes regulos exaltauit. Interim
adislaus Apuliæ rex à procerib. Vngariæ uocatus ad regnū, in Sclauonia coronatus eſt
n regē. Sigiſmūdus autē interea liberatus, amicos ſibi fecit nouos, q etiam alios, q uocaue
āt Ladiſlaū, ad idem induxerūt, ut mutato propoſito Sigiſmundo adhærerent. Ladiſlaus
erò uidens ſe deceptū, uendidit ſua quæ habuit in Sclauonia, & reuerſus eſt Neapolim,

Sigiſmundus infœliciter pugnat contra Turcas.

ANno Chriſti 1395. cum Turca Pazaita omnẽ Thraciam cum Macedonia, Theſſa
liaq́ꝫ ſubegiſſet, tunc Bulgaros quoq́ꝫ adijt qui ſub Sigiſmundi regis Vngariæ dit
one erant. Vnde Sigiſmundus miſit ſuos nuncios ad Pazaiten, monens ut ab inu
Bulgaria detrahitur Vngariæ.
dendo regno ſuo deſiſteret. Differt Turca reſponſum donec tota Bulgaria eſt p
titus. Tandem caduceatorib. regis arma oſtendens reſpõdit, ſe ius auxilio armorum ſuff
ciens habere. Hæc regi ueſtro, inquit, renunciate. Irritatus his reſponſis rex an. 1396. bel
maximum apparatum conflauit, miſſis etiam oratoribus ad Carolũ regẽ Franciæ ſuppet
as orauit. Rex Franciæ Sigiſmundo gerit morem, mittitq́ꝫ uiros belli non expertes. Sigi
mudus uerò cui Francorum mores cogniti erant, timens ne per arrogãtiam temere quic
cõmitterent, Turcarũ in bello gerendo cõditiones modumq́ꝫ Gualtero duci explanat. N
hil, ait, feſtinadum eſt. Vngari qui proxime Turcas incolũt, nouerunt conſuetudinem eo
Galli infœliciter pugnanu.
rum: hos primo hoſti obijcere oportet. Frãci uerò cõſilium regis parui habẽtes, primas ſi
bi pugnãdo partes arrogant, & lubrici uino ludoq́ꝫ indulgentes, bonis horrori erãt. Cun
autẽ Turciã noſtri per multa milliaria uaſtarent, tandẽ obſederunt Nicopolim ciuitatem
Cumq́ꝫ ampliſſimũ ductaret exercitũ Sigiſmundus, ferunt eum dixiſſe: Nõ ſolũ Turca n
bis nequaq̃ eſt formidãdus, ſed ne cœli quidẽ ſi fortè ruerent, q̃rum ruinam ſtantib. haſti
ſubire poſſemus. Interim Turca cõtractis copijs tres fecit cuneos, cum uno ſolo ſe oſten
dens. At Sigiſmũdus rex cõuocatis primorib. rogabat, ut Vngaris primũ concederẽt pu
gnandi locum, ꝙ ipſi mores Turcarũ noſſent, & audaciores eſſent, dum Frãcos poſt ſe p
gnaturos cõfiderent, neq́ꝫ terga daturos, Frãci uerò magis inſtabãt, ꝙ à remotis ueniſſen
Inter hanc diſceptationẽ uidentes Frãci Turcarũ cuneum primũ, mox ſine ordine in illun
prorũpunt, uiriliterq́ꝫ cogunt hoſtẽ retrocedere. Tunc ſuccedẽte ſecundo cuneo, deſiliũ
Franci ab equis ut mos eorũ eſt, peditesq́ꝫ certaturi irruunt in turmas. Et dum diro bello u
trinq́ꝫ pugnarẽt, & uniuerſæ regales copiæ nondũ ex ordine inſtruxiſſent acies, uidente
Vngari ſellatos Francorũ equos, curſu trãſuerſo regia caſtra reperere, putabãt illos hoſt
li manu extinctos, unde exterriti fugã ineunt, & fit ſtrages maxima, interq́ꝫ Francos An
gli, Poloni, Sueui, Bauari mixti, multi ceciderũt. Defatigatus cæde hoſtis, ad capturam &
quæſtũ ſe cõuertit, maximusq́ꝫ captiuorũ fit numerus. Quin etiã Sigiſmundus, qui cœli ru
nam paulò ante cõtempſerat, in manũ hoſtiũ perueniſſet, niſi parua cymba Danubiũ trai
Sigiſmũdus fuga elabitur.
ciſſet. Reformidato autẽ Vngarorũ impetu ob rem male geſtã, rex Cõſtantinopolim effu
git, hinc nauigauit Rhodũ, & Aegæum Ioniumq́ꝫ pelagus emenſus in Dalmatiã, luſtrataq
Dalmatiæ ora, in Croatiã uenit. Interim Vngari priſtinã factionẽ refouentes, defunctaq
Maria regnũ Ladislao filio Caroli offerũt, ut iam ſupra ſcripſimus. Quæ cum Sigiſmundũ
in Dalmatia non laterẽt, diſſimulabat omnia, quo uſq́ꝫ tandẽ q̃rundam procerũ ope in re-
gnũ fuit reſtitutus. Sed nondũ ceſſauerunt cõiuratores à contẽptu eius, p̃ſertim q̃d in pri-
ma cõiuratione interfeciſſet 32. nobiles equites, & paulò ante rẽ peſſimè geſſiſſet apud Ni
copolim, iamq́ꝫ inijſſet intemperantiã, p̃ſertim fœminarũ, quibus præ licentia cœlibatus ſe
fecerat obnoxiũ. Poſtremo anno 1401. multi proceres regẽ adeuntes, patrata ab eo facino
ra obijciunt, expoſtulantq́ꝫ ob rempub. male geſtã, & illatis cõuitijs, manus regi inijciunt
atq́ꝫ capiunt, Ladislãũ regẽ declarant &c. Hiſtoria hæc ſupra ſupra eſt explicata. Vt reuer-
tamur ad cædem quã Turca iuxta Nicopolim Chriſtianis intulit, ſciendũ, captiuos Chri-
Numerus cæſorũ apud Nicopolim.
ſtianos à Turca fuiſſe occiſos, paucisq́ꝫ parcitum, nempe Iohanni Niuernenſi cum alijs 22.
proceribus. Redẽptio eorũ fuit 200. millium aureorum nummũ. Perijt etiam tunc illuſtris
comes Henricus de monte Pelligardo, attauus Vdalrici moderni ducis Vuirtenbergẽſis.
Referuntur occiſa de Chriſtianorum exercitu 29. millia, & de Turcis 50. millia.

De morte Sigiſmundi.

CVm Sigiſmundus ſenio grauarẽt, Barbara imperatrix de retinẽdo imperio ſollici
ta, uocatis quibuſdam Bohemię baronib. aſſerit Imper. breui moriturũ, et futuras
in regno turbationes, niſi rei ſuæ cõſulant. Quietis unã uiam, ſi ſe uiduã rex Polo
niæ ducat uxorẽ. Placet Bohemis imperatricis conſiliũ, mulier iã anus nouũ con-
iugium cõplexa, filiã quæ in ſpem regni creuerat, & Alberto duci Auſtriæ nupſerat ex ani
mo di-

o dimouet.Nõ latuit Imperatorẽ furentis fœminæ conatus . Vnde poſtq̃ ex medicis ab-
ſe uitæ finẽ cognouit,egreſſus Pragenſi ciuitate,in Morauiã ſe uehi iuſſit,uiſurus filiam
iusq̃ uita excederet.Imperatrix uerò uirum ſecuta cuſtodiæ tradit.Imper. autẽ uocat in *Imperatrix cu-*
ıbiculũ Vngariæ atq; Bohemiæ priorib. cõmendat illis generum ſuum Albertũ ducẽ,& *ſtodiæ tradi-*
aulò poſt exceſſit humanis an.ſalutis 1437.ætatis uerò ſuæ ſeptuageſimo,regnorũ autem *tur.*
: in primis Vngariæ 51.Rom.27.Bohemiæ 17.& imperij Romanis 5.Vehunt autẽ unà Im
eratrix captiua & Imperatoris cadauer , portaturq́; corpus Sigiſmundi in Vngariã & ſe-
elit in eccleſia Varadieſi. Poſtea libertati reddita eſt Barbara Imperatrix,mulier inexhau
æ libidinis,qppe quæ ſæpius uiros petijt q̃ peteret,neq; Chriſtianæ neq; alteri cuipiã reli-
ioni aſtricta,q̃ & tandẽ apud Græciũ mortua eſt & Pragæ ſepulta 24 Albert9 dux Au *Albertus ſuc-*
riæ gener Sigiſmundi Imperatoris, uno eodemq́; tẽpore rex & Imp. Rom. creatus eſt,& *ceſſor Sigiſmũ-*
guſtali dignitate ſine cõtrouerſia functus,uno anno par ſocero factus , parẽ quo gloriã *di.*
ſequi ſtuduit. Facit primo magnã ſtragẽ in Polonis, qui ſibi regnũ Bohemiæ p̃ripere con
ndebãt. Paulò poſt rex cum regina ꝓperat Strigonium, arcemq́; uxori dedit:& cum illa
ıeſaurũ totũ recognoſceret, coronã inter recognoſcendũ clã ſubreptã aniculæ tradidit,
oſtq̃ cætera ritè recenſuit obſignauitq́;,Albertũ ſequuta ,Budã redijt . Deinde non lõgo
ıteriecto interuallo,quũ Turca irrueret in Vngariã & rex cum exercitu illi obuiã perge-
t,oborta in exercitu ſeditione, q̃ præ nimio æſtu uẽtris profluuio miſere abſumebant,ca
ra ſoluere coactus Budã reuertit,& ob ingentẽ æſtum quẽ in ea expeditione ſubiuerat,in
rofluuiũ alui,pernicioſamq́; dyſenteriã cõcidit . Morbi cauſam peponũ arguunt fuiſſe e-
acitatẽ:nam dum p̃cordia cum gulæ oblectamẽto refrigerare cõtendit , ſuæ uitæ tetendit
ſidias. Quãobrem quũ aluus ſiſti non poſſet , p̃uiſa morte ut in patria regione moreret,
ienná uerſus iter cœpit,& ueniẽs Strigoniũ, ibi præ lãguore aliquãtiſper immoratus eſt.
linc autẽ diſcedens ingraueſcẽte morbo cõdito teſtamẽto uita diſceſſit anno ſalutis 1439. *Albertus rex*
orpus eius ad Albã regalẽ relatũ eſt.Ibi tres nationes cõſimili dolore ac planctu regẽ de- *moritur.*
lorarunt,Norici, Bohemi ac Vngari,certatim omnes regis optimi laudes profuſo luctu
ferẽtes.Mortuo aũt eo regina p̃gnanti utero ab illo relicta,de ſe deq; regno cogitãs mœ-
os ducebat dies,uocatisq́; Vngariæ ꝓcerib. eos paucis alloqt̃:Viri de reb. regni uobis nõ *Reginæ prudẽ-*
ıinus q̃ mihi incumbit.Ipſa ſum ut noſtis hæres regni,ſed meas ad dirigẽdas regni habe- *tia.*
as manus ſufficere nõ arbitror:ſi prolem naſcendã expectatis,fœmellam me parere reor:
uærite igit̃ uobis principẽ, qui ad portãdas regni curas me magis idoneus ſit,me tamẽ re
no meo expertẽ non faciatis.His dictis ſimul obortis lachrymis reſedit.Ad hęc uerba re
ni proceres cõſilio ducti de nouo rege tractauere.Erat tunc Polonorũ regis Caſimiri ger
ıanus,Lituaniæ dux Vladiſlaus: placuit ille ꝓ morũ ſuorũ feſtiuitate regnicolis:quapro
er uiri in regno excellẽtes legati mittunt. Hi nõdum iter perfecerãt cum renunciatũ illis
t,reginã filium peperiſſe,& ne exequerent̃ cõmiſſa admonent̃.Illi autẽ quia Cracouiam
enerãt & regi Caſimiro ac duci Vladiſlao cõmiſſa ad plenũ perfecerant, mutare nihil po
rant. Poſt aduocationẽ princeps iuuenis ambitione regni captus eſt, nec differt, cõmea-
q; præparato cõpetenti milite ſtipatus uenit in Vngariã,& à multis regni proceribus in
uda ad regiã uelut Vngariæ rex introductus eſt. Regina interea & nonnulli principes ſe
hortãtes Albã regalẽ petunt,ibiq́; in feſto Pentecoſtes Ladiſlaũ hæredẽ regni, qui non *Ladiſlaus pu-*
ım menſes quatuor cõpleuerat per manũ archiepiſcopi Strigonẽſis inungi,& ſacro dia- *er coronatur.*
emate coronari ſolẽniter procurãt. Quo facto regia Vngarorũ inconſtantiã uerita, q̃ ad
oloniæ regẽ defecerãt,ad Imperatorẽ Fridericũ cum filio & corona diuertit. Alij ſcribũt,
d Vngari priusq; regina enixa eſſet,uehemẽter inſtabãt,ut Vladiſlaũ regẽ Poloniæ ado-
ſcentẽ maritũ & regẽ Vngariæ ſimul acciperet,minisq́; ac terrore inuitã cõpulerant,ſi ſe
ıosq́; ſaluos uelit,ut literis ac ſigillis illud ipſum ꝓmitteret . Quas tamẽ poſt partũ miſſis
oratorib. ad Cracouiã reuocauit, adepta libertate me-

tuq́; ſoluta. Surripuerat antea coronam diui Stephani,
qua Vngariæ reges coronant̃ , dum theſaurũ regni di-
uitemq́; regum ſuppellectilẽ in arce Viſſegradẽſi haud
lõge à Strigonio recognoſcit, Strigonienſium epiſco-
po mortuo qui cuſtos theſauri erat . Hanc clàm ſecum
detulit, Cumq́; inſidias multiformes ſibi paratas aufu-
ſſet & filium coronaſſet, Poſonium cum ſalute uenit. Quod obſidione cingunt Vngari
ui infantulo regi aduerſabantur, Sed obſidionem ſoluere coacti ſunt hyemis aſperitate.

Vladiſlaus dux Poloniæ coronatur in regē.

COnuocatis aūt regnicolis ad Budā, uenerunt quocꝫ illuc fautores Ladiſlai ac re
næ. Quidā autē caſtrum regale ingredientes clauſi ſunt, q̊ ad nouo regi fidelit
promiſerunt. Sed & Banus q arcem Viſſegrādenſem pro rege infante ſuſceper
nō eſt dimiſſus, donec arcē Vladiſlao dimiſit. Et quū coronā in arce nō inuenir
Sciſsio populi. nō parua facta eſt turbatio. Cōtendentes tamen Albā, Vladiſlaum coronant reliquijs
cti Stephani, coronæ loco. Scindit̃ plebs in partes: hi Vladiſlaum ſequunt̃, illi reginā cu
filio p̃ferre conant̃: p̃ualuerunt tamē qui zelabant pro Vladiſlao. Interim Amurates T
carum princeps audiens diſcordias regni, inuaſit illud, cui occurrens Iohannes Huniad
ſtrauit illum, multosq́ꝫ ex eius exercitu interfecit, ſemel in Seruia & deinde prope Tranſſ
uaniam: ſed dum tertio apud Varnam Chriſtianorum & Turcarum acies rurſum cong
derentur, Vladiſlaus dum fortiter pugnat, equo deiectus obtruncatus eſt.

Iohannis Huniadis egregia facta.

Vaiuoda.

FVit autem Iohānes Huniades Buthi Valachi filius,
paterno pago matre Græca natus, quē noſtra temp
ſtate Coruinum uocāt & Hollos. Hic induſtria & u
tute ſupra omniū opinionē eminuit, genusq́ꝫ ſuū ill
ſtrauit, parentibus nequaq́ꝫ obſcuris editus. Nomen Huni
dis habuit ab agro Huniadico, quem à Sigiſmundo dono a
ceperat; quin et in edito mōte caſtellum erexit, arte ac natu
uſqꝫ adeò munitum, ut nullum hoſtilem impetum reformi
ret. Hic Tranſſyluaniæ prouinciā cum imperio ob rem op
mè geſtā impetrauit, atqꝫ Vaioda cognominatus eſt: Ipſe c
ducto exercitu laceſſit omnes nobiles igni ferroq́ꝫ, q̊s pupi
Ladiſlai partibus nouerat infeſtos. Poſtea Vladiſlao Pol
no confœderatus, multis ſtragibus Turcas affecit. Nā uici
cum Turca proſpere cōflixit, bis tātum præ militis inopia
dere coactus eſt. Ladiſlao uerò rege adulto, cū idem gube
nationis officium q̃ magna cum laude geſſerat, reſignare
Ladiſlaus eum procerum conſenſu comitē Biſtricienſem de
clarauit. Inſtante uerò adhuc regis pueritia, Triumuiri crea
tur, qui omnia gubernent, Coruinus Vngariā, Pogebratiu
Bohemiā, & Vlricus Ciliæ comes Auſtriam ſortitur. Summa tamen rerum apud Vlricum
moderatorem regis remanſit. Sed rex puer perſuaſus à quibuſdā, accito comite Ciliæ V
rico, curiam interdicit ei, poteſtatem abrogat, conſiliarij regij nomen antiquat. At ille inu
dorum maledicentia ſe regia curia explodi clamitans, in patriam abire coactus eſt. Genui
autem Iohannes Huniades duos filios, Ladiſlaum, & Matthiam qui poſt Ladiſlaum fa
ctus fuit rex, ſicut infrà oſtendam.

Ladiſlaus adultus à cunctis
Vngaris ſucipitur rex.

OCciſo Vladiſlao in bello, Ladiſlaus in cōuentu ciuitatū & procerū Vngariȩ rex
appellat̃, miſſaq́ꝫ legatio ad Fridericū Imp. ex regni primorib. decretū electionis
expoſuit, & Ladiſlaū in Vngariā mitti coronādum poſtulauit. Reſpōſum eſt, Re
ctè Vngaros egiſſe, q regē tādem ſuū recognouerint, electione inde haud quaq
opus fuiſſe ei, quē ius gentiū dediſſe regē, necꝫ coronandū eſſe, q ſemel coronatus ſit. Pue
rum adhuc egere tutore, expectarent ætatē regno idoneā. Tunc inter Vngaros & Imp. ob
negatū regem inimiciæ fuêre, & armis quocꝫ tentara eſt res Iohānes Huniades ab Vnga-
ris gubernator elect9, infeſtis copijs Auſtriā ingreſſus, quāuis ferro & igne agros uaſtaue
Io. Huniades gubernator regni. rat, regē tamē coronāq́ꝫ à regina aſportatā obtinere nō potuit. Poſtea cū Cæſ. peteret Ita-
liā, rogauerū eū Auſtrij, ut Ladiſ. in paterna hæreditate apud ſe dimittert. Reiecta petitiōe,
autor. Ciliæ com. & Eitzingero, armis ſumptis redeuntē ex Italia obſederūt apud Nouā ci-
uitatē. Poſt multos tractatus Imperat. interuentu Caroli marchionis Badenſis & archiep
ſcop

opi Saltzburgenſis, Ladislaū è manu ſua dedit Auſtrijs multa promittentib. quę mox ne
auêre. Factus eſt Viennæ cōuentus Bohemorū & Vngarorū, & puer Ladislaus in urbem
ictus ſummisꝗ honorib. exceptus, è ueſtigio magiſtrat9 in ciuitate creauit, p̃fecturas in
ita, puincia inſtituit, ſacerdotia donauit, regio more curiā erexit. Venerant illuc guberna
or regni Vngariæ Ioh. Huniades, multiꝗ, pceres, qbus rex inter primores locum eminēti
ē dedit, ubi gubernator onus ſui officij ꝙ iam 8. annos geſſerat, ſpōte exuit, regnū Vnga
æ regi Ladislao reſtituit, quem̃ rex uiciſſim comitē Biſtricenſem creauit. Quāuis autē La
slaus rex appellaret, alieno tamen arbitrio ductus, regna ſua trib. uiris cōmendauit, Io- *Huniades cōmes Biſtricienſis.*
ini Huniadi, Pogebratio & comiti Ciliæ, ut iam diximus. Cōgregatoꝗ cōuentu Eitzin
erus q comitis opera exciderat regis gratia, ſic loquit: Quid agimus uiri? ſemper ne man
pia Ciliæ comiti erimus? Imperat. iugum excuſſimus ut comiti ſeruiremus? En hic pro ar
trio omnia in curia agit. Maior ei ꝙ regi familia ſeruit. Adeunt tādem regē, & libere illi
quunt, ſe ægre ferre malā adminiſtrationē, comitē ditare ſuos, regē ad inopiā redigi, La-
slaū regem uocari, comitē regnare, nec dubiū quin mēs eius auſit ad regnum quoꝗ aſpi
re, amouendū eum priusq̄ meditata perficiat. Rex itaꝗ perſuaſus bonorū uirorum conſi
o, amouet comitē ab aula, iubetꝗ redire ad ſua. Comes fractus animo, querit ſe indigne
ulſum regi, ppinquum, & q regi regnū reſtituiſſet. Paulo poſt comes per amicos rurſum *Comes Ciliæ*
conciliat regi, uenitꝗ Viennā cum magno & ſplendido eqtum apparatu. Venienti rex *fortuna iactatur.*
uiā extra urbē factus eſt, miraꝗ rerum facta eſt mutatio. Eitzingerus uerò intrāte comi-
urbē, cum amicis egredit, ſpontaneū eligens exiliū, tam lubricus eſt apud reges primus
cus. Eitzinger9 itaꝗ rurſum recōciliat Imperatori quē antea grauiter offenderat, nec diù
ſtea adeò ſuperbierūt, q Ladislai regis partes ſequebant, ut Nouæ ciuitatis ſuburbia, in
a Cæſare abſente iacebat puerpera Imperatrix, intrare p̃ſumpſerunt armati, & ciuitatē
pugnare cōtenderint. Quod ubi nō ſucceſſit, exuſtis q̄ obtinuerāt locis, abierunt. Fuit
pe inter eos, Imperatorē & regē, incaſſum tractata cōcordia: neꝗ em̄ comes Cilię dum ul
t, ex re ſua exiſtimauit unanimes eſſe Auſtriæ principes. Interim qbus arſerant odijs Io.
uniades & Ciliæ comes tacitis, palā factū eſt regiꝗ ſuſpecta utriuſꝗ principis potentia,
l ageret cōcordiæ cauſa liberū nō fuit, adeò ſe illi publicis comitijs ſenatuꝗ paſſim crimi
bant. Comes falſo cœpit Coruinū traducere, aſſerēs nō Ladislaū ſed Coruinum eſſe re
m, & illius arbitrio cūcta geri. Obaudit rex puer pernicioſis comitis cōſilijs, & inſidias
ndit in Coruinū. Mittit itaꝗ comes ad Coruinū in Vngariā ut obtruncaret eū: at is, pditi *Inſidiæ tenduntur Huniadi.*
is admonitus, inſidias liuidi comitis euaſit. Mortuo deinde Io. Cor. Vlricus comes odi
n ſuum in filios quoꝗ eius, pfundit, indigne ſcilicet ferēs, Coruinum ignobiliori genere
tū, totius regni gubernatione fungi, pro rege haberi: q̄ quidem munere ſe Ladislai regis
unculū multo digniorē eſſe cēſebat, neꝗ æquo animo pati poterat ſuperſtites filios ma
æ autoritatis adhuc eſſe, ab Vng diligi & obſeruari, retinere oppida multa aliaꝗ p̄dia.
ec latebat iuuenes infeſtus Vlrici animus. Venit rex cū procerib. ſuis ad Albā, ꝙ p̃ſidio
matā tenebat Ladislaus Coruinus. Dumꝗ rex morā ibi trahit, comes Ciliæ nō deſinit ir
are regē in Ladislaū Cor. Ladislaus it aꝗ toties à comite laceſſitus & iniurijs affectus,

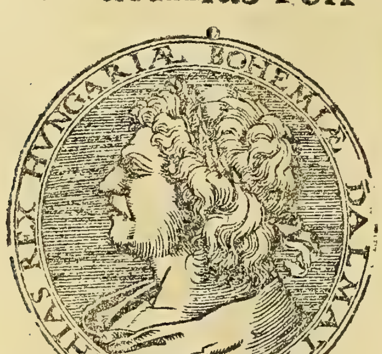
uocat eum in cōclaue, uenientemꝗ pro-
ditorem cōpellat, qui patri ſæpe necē pa
raſſet, infenſūꝗ ſibi regē reddiderat, nūc
idē ueniſſe, q̄ ſcelerum pœnas luat. Dum
aūt comes arrepto ex manu armigeri gla
dio Ladiſ. caput peteret, nōnulli interie-
cerūt man9, & amputauerūt digitos. Ex
orto clamore irruperūt Vngari, defendē
temꝗ ſe magno animo comitem, multis
cōfoſsū uulnerib. obtrūcarunt. Deinde
accedentes regē, monent ut nihil timeat,
cuncta eius impio patere, nūc regnū eius *Comes Ciliæ*
incipe, pri9 apud comitē fuiſſe. Rex quā *obtruncatur.*
ꝙ uehemēter cōmotus eſſet, cōpreſſit tn̄
dolorē, relictaꝗ Alba, Budā adijt, & La-
dislaū Huniadē comitātem, diſſimulata

ira humaniter tractauit. Lapſus eñ Ladislaus ad regis pedes, ut patratæ cædis uenia do[...]
retur, leuat̃ à rege, ac oĩs iniuria remittit̃. At amici comitis regias aures pulſabãt, illuſtr[...]
principẽ auunculũ regis, ſine cauſa necatũ, maieſtatẽ regiã læſam, inultũ tã atrox ſcelus
ſineret. Rex deſignata hora qua filij Huniadis in regiã cõceſſere, portas iubet claudi, ad[...]
ſcẽtesq; captos in carceres rapi, pauloq; poſt Ladislaꝰ Huniades 24. aut 26. an. natus, in [...]
blicũ producit̃, & manib. poſt tergũ reuinctis educit̃, & à lictore metu corrupto tres ic[...]
accipiẽs, ſed letali uulnere minimè læſus, lapſus tamẽ ad tertiũ ictũ, mox magna ui erect[...]
deorũ hominũq; iuſtitiã appellat, ſe nõ ultra à lictore petendũ exclamat, quartũ lictori i[...]
ex lege interdictũ eſſe. Ad hæc nõnulli ꝓceres, ꝗ Ladislai necẽ anhelabãt, lictorẽ incre[...]
tãt, enſe ceruicẽ repetere iubent, quare uix quinto ictu obtruncat̃ infœlix. Cæterum rex
Buda in Auſt. migraturus, duxit ſecũ Matth. Coruin. Ladislai fratrẽ capt. atq; inde in B[...]
hemiã, ubi poſt regis mortẽ rurſum liberat̃, ut ſupra in Bohemia ad longum ſcripſimus.

Ladislaus rex ducit uxorem & moritur.

ANno dñi 1458 initum eſt matrimoniũ inter Ladislaũ regẽ & Magdalenã Caroli [...]
gis Frãciæ filiã, & locus nuptiarum delectus Praga Bohemiæ. Cumq; inſtituere[...]
regiæ nuptiæ maximo ſumptu & ſplẽdido apparatu, inuitatiq; eſſent reges & p[...]
cipes, hæc omnia mors immatura ac repẽtina regis interrupit. Ladislaus eñ rex [...]
Nouẽbri ægrotare cœpit. Sunt ꝗ ulcere peſtifero ꝑcuſſum inguine dicunt: pleriq; nullu[...]
peſtilentiæ ſignum apparuiſſe aſſerunt. quum annorũ eſſet 19. in ipſo ætatis flore intra [...]
horas poſtq; ægrotare cœperat, extinctus eſt. Mortẽ eius alij morbo, alij ueneno impu[...]
uerunt, ſed nemo auſus fuit id publice dicere, propter Bohemorum ferociã. Sunt ꝗ rege[...]
apud Pragã nuptiarum celebrationẽ ideo decreuiſſe aſſerunt, ut cõcurrentibus eò prin[...]
Georgius Pogebratius rex Bohemiæ.
pib. eccleſiaſticis, potenti manu Huſſitas cõprehenderet, & finẽ ſectæ eorum daret. Na[...]
fuerat Huſſitis infenſiſſimus. Georgius Pogebratius poſt mortẽ regis imperium in Boh[...]
mia retinuit. Conueniunt quoq; Vngariæ proceres apud Budã, & poſt magnã diſpoſitio[...]
tãdem Matthiã abſentẽ & adhuc captiuum, 18. natum annos, eligunt regẽ. Ductus aute[...]
fuit captiuus ex Vienna, uenitq; Pragã ea die qua rex Ladislaus mortuus eſt, exiſtenq; [...]
poteſtate Georgij. Sed quũ Georgius audiret Matthiã apud Vngaros electũ regẽ, magn[...]
ſpõſionibus dimiſit ex carcere ad regnũ. Nam noluit eum dimittere, niſi filiam ſuam duc[...]
ret uxorẽ. Elegerant tamen Vngari primũ Fridericũ Imperatorẽ, ſed eò cũctante, ad iſta[...]
Matthias Coruinus fit rex Vngariæ.
uenerunt electionẽ. Matthias itaq; Vuaiuoda poſt mortẽ Ladislai regis occupauit reg[...]
Vngariæ, q̊d ſibi non cõpetere Cæſar Fridericus affirmabat, quare fit inter eos longa c[...]
certatio. Nam & coronã regni habet Fridericus, quã Matthiæ reſtituere recuſabat. Ta[...]
dem per concordiam ſopita eſt. Quo facto, ſacro regni diademate à manibus. Friderici I[...]
peratoris accepto, rex Matthias ſexto ſui regni, anno ſcilicet Chriſti 2464. coronatus eſt.

Matthias rex Vngariæ, extra lineã Geneal.

LIberatus Matthias filius Iohãnis Huniadis ex ca[...]
cere Bohemico, cũ magna lętitia introductꝰ eſt i[...]
Vngariã. Et quũ regni habenas accepiſſet, ad rec[...]
perandũ ſacrã coronã animũ adiecit. Sed quũ im[...]
perator illã reddere recuſaret, uentũ eſt ad bellũ. Nam Im[...]
perator cũ magno exercitu irruit in Vngariã, ꝗ occurren[...]
tes Matthię copię, pugnã cõſerunt, cæſarianiq; uictoria p[...]
tiunt̃. Vſus deinde Matthias aſtutia, eneruauit hoc mod[...]
Imp. uires, ut Sigiſmundũ p̃fectura ſuperioris Pãnoniæ ſi[...]
bi conciliaret, Iohãni uerò fratri ꝓuinciam Tranſſyluania[...]
cum imperio ꝓmitteret. Inſtaurat Imp. rurſum exercitũ ſu[...]
um, ſed obuiantes Vngari, exercitũ eius uincũt. Rex Mat[...]
thias miſſis legatis, pacẽ orat atq; coronã repetit. Fridericus uerò requirit magnã pecunia[...]
ob factos ſumptus, & perpeſſa damna. Numerant̃ itaq; 69. millia aureorũ, & reportat̃ co[...]
rona in Vngariã, quæ per annos 24. apud Fridericũ fuit. Geſſit deinde iterũ bellũ cõtra Fr[...]
dericũ, multaq; oppida iuris eius in ſuam redegit poteſtatem, in quibus & Vienna Auſtria[...]

…s fuit. Habuit uxorē ſecundā Beatricē Aragonē, filiam Ferdinandi regis Siciliæ. Mor… autem Georgio Pogebratio rege Bohemiæ, Imp. Fridericus in eius locum deſignauit …adislaum Caſimiri regis Poloniæ filiū, cuius mater fuit filia regis Alberti, & ſoror regis …dislai, quod ægreferens rex Matthias, conabatē Vladislaū excludere Bohemia, atq; ob … bellū indixit Imperatori. Sed priusq; illud exequeretē, obijt nulla ſuperſtite ꝓle anno 58. …ſtq; regnare cœpit. Sedebat in die Palmarū iuxta mēſam exhilaratus à magnifica legati …e, q̄ ad illum rex Franciæ fecerat, iubensq; ſibi afferri ficus, & audiēs à miniſtris omnes …deuoratas, adeò ira efferbuit, ut cōtinuo apoplexia tangeretē, & iaceret quaſi inſenſibi… nullum amplius loqueretē uerbum, ſed rugiret tantum ut beſtia, & moreretē altera die.

Matthias Hunniades moritur.

Vladislaus rex Vngariæ.

MOrtuo Matthia Vladislaus Caſimiri reg. Poloniæ filius, quē Bohemi ſibi regem creauerāt, ab Vngaris quoq; eligitē in regē. Et licet Maximilianus gratiā captaret reginæ Beatricis, q̄ Matthias uiduā reliquerat, cuius autoritas magna erat apud Vngariæ principes, tamen qa cunctabatē eam ducere uxorem, ꝑuenit illum …adislaus, adiunctaq; ſibi matrimonio Beatrice, ſuperior fuit. Ipſeq; paulò poſt omnib. …catis Vngariæ rex appellatus, inſigne capitis accepit, cum Maximiliano pactus, ut ſi de…deret abſq; legitima prole, Vngariæ Bohemiæq; regna ad eum eiusq; ſucceſſores ꝑueni… Sed haud ita multo poſt diuortiū cum Beatrice fecit. Nā regno priuatā cōpulit anenti… futuris cum altera, q̄ ipſe duxit, nuptijs, grandiq; pecunia ab Alexādro papa id impetra…t. Duxit autē uxorē nouā, comitiſſam ex Gallia, quæ ei genuit Ludouicum & Annam.

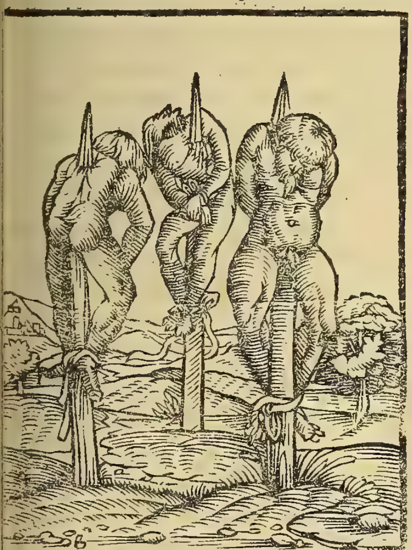
Repudiata uiua uxore alia ducitur.

Ludouicus rex Vngariæ.

SVcceſſit Ludouicus patri in regno Vng. & ſub eo exorta fuit anno Chriſti 1514. magna ſeditio in regno. Nā preſſi regnicolæ dura & lōga ſeruitute, cogitare cœperunt q̄modo tandē à ſe iugū excuterent intolerabile. Acceſſit pre…ea nouū exactionis genus, & magnū irritamentū uulgariū. Siquidē cardinalis Strigoniēſis legatus apoſto…us cruciatū detulit in Vngariā cum pleniſſimis indulgētijs, unde ſibi cōtra Turcas ſub…lium ſperabatē, ſed magis crudele uenenū inde eſt exortū. Nā longè lateq; deſæuit in Vn…ria peſtis horrēda, uidelicet q̄d rapiebantē liberi ex matrū ſinubus, truncabantē ut feræ & …ijciebantē. Stuprabantē paſſim uirgines & matronæ parentū ac maritorū cōſpectu. Sacra …ophanabantē, ſpoliabantē tēpla, ciuitates, oppida, arces & uillæ deuaſtabantē, et incendio …rruebāt. Deniq; nihil tam ſanctū ꝙ ab his cruciatis non defœdaretē. Horū dux fuit Geor… Ceculus, q aſciuit ſibi comitē Laurentiū ꝑsbyterum, omnis crudelitatis autorē. Geor…us iſte ſæpe ꝓfligauerat Turcas, atq; ob id à uulgaribus in magno habebatē honore. Sed …ū à regni procerib. non iuſto remunerarētē ſtipēdio, meditabatē q̄modo ſuā ulciſceretur …iuriā. Interim autē q̄ magnæ militū copiæ fuerunt à Cardinali Strigonienſi collectæ, & ubiq; indulgētię ꝑdicatæ, hoc ꝑtextu ꝙ Cōſtātinopolis expugnaretē, ſubito inter Turcā & ꝓceres regni fuerūt induciæ factæ, nō ſine ſuſpitiōe magnæ ſuſceptæ pecuniæ. Quod adeò gregariū militē ad inſaniā cōmouit, q ſua uendiderāt, ſpe potiundarū diuitiarū, ut illicò per Vngariā graſſari & furere cœperint, nullū ordinē intactū reliquerint. Quoſcunq; nobiles apphendetāt, palis affixerunt, mulieres ac liberos eiecerunt, prius tamē ſtupratis bona ſurripuerunt. Erat animus illorū uniuerſam delere nobilitatē. Euerſis autē multis caſtris ꝓfecti ſunt ſunt Budā: atq; interim q̄ Peſti habito cōcilio deliberarent, q̄modo rebus ſuis cōſulerent, obruit eos Bornamiſſa dux regij exercitus, atq; in fugā uertit: ſicq; tandē hæc rabies extincta fuit ductu Iohānis comitis Zepuſienſis Vaiuodæ Trāſyluaniæ, q du cē illorum nouo q̄dam tormēti genere à ſuis iuſſit laniari dentib. & hinc decollari. Chronicon Polonorū habet, Georgiū colluuiei regē, militū ſuorū dentibus …tea diſcerptum, ferreo ignitoq; diademate coronatum, capite truncatum, & quatuor in …rtes corpus diſtractum.

Seditio horrenda in Vngaria

Milites non remunerati ſæuiunt.

Ludouicus rex Vngariæ perit,

& Vienna Auſtriæ obſidetur.

Auſtria obſide

ANno Chriſti 1526. Ludouicus Vngariæ Bohemiæq́ rex, ſpei optimæ adoleſcẽs, i
ter Drauum Iſtrumq́ flumina cum paucis & incautius occurrens hoſti, dolo mag
& perfidia ſuorum quàm uirtute hoſtis circumuentus trucidatur. Quo uicto, V
gariam ipſam ueluti ſpe omni deſtitutam, hoſtis celeri itinere percurrens, igni dep
pulatur, & præda ditatus ingenti, præſidijs munit firma quæq́, infirma uerò demolitu
Quam hiſtoriam habes infrà in Solymanno copioſius deſcriptam. Poſt hæc maximum
ter Ferdinandum ducem Auſtriæ, & Iohannem Czepuſienſem comitem Iazigum, Trã
ſyluaniæ præſidem, filium Stephani ditiſſimi comitis, de regno Vngariæ oritur diſſidiu
Ferdinandus enim id ex dotalibus pactis ad ſe pertinere exiſtimabat, Iohannes uerò c
mes electionis iure ſibi deberi contendebat. Ventum eſt tãdem ad bellum pernicioſum
exitiale. Iohãnes uiribus ſuis diffiſus, confugit ad Turcam, apud quem patrocinium inu
nit. Ferdinandus uidens incẽdia illud longius proceſſurum, inuocat imperij principes p
auxilio. Mittitur autem Fridericus princeps Palatinns contra comitem Iohannẽ. At Tu
ca Iohanni ſuppetias laturus uenit cum ingenti & numerabili exercitu, & obſedit Vienn

Vienna obſidetur.

omnia per circuitum cæde, igne, ferro & flãma deuaſtans. At obſeſſi præſidio muniti no
uulgari, ſub duce Philippo Palatino totis uiribus repugnabant hoſti, expectantes extern
à tota Germania & Bohemia auxilium. Ferentarij Turcæ bellico ritu urbi obequitando
tegrum per triduum cuncta perluſtrabant: noſtri uerò è diuerſo intra munimẽta mœniu
infracta deliteſcens uirtute, omnia quæ ad defenſionem erant neceſſaria, præparabant.
quoniam ſuburbana ampla & immunita erãt, ne damno obſeſſis forent & præſidio Tu
cis, diruta ſunt & incenſa, machinæ & bellica inſtrumenta per turres & eminentiora qu
que, unde in hoſtium caſtra facilius poſſet eiaculari, ordine recto diſpoſita, foſſæ poſt mu
ros ductæ, aggeres erecti, urbis cuſtodia per ſtationes diuiſa & ualida undiq́ elocata pr
ſidia, portæ penè omnes latere cocto obductæ. Deinde per portas ad hoc ſeruatas, ciu
multas fecerunt eruptiones, plurimasq́ue peregerunt in hoſte cædes. Turca uerò decre

Proditores mittũtur in urbem.

uerat omnino hinc non niſi expugnata Vienna diſcere. Miſit tres trãſufgas in urbem q
undiq́ ædificia incenderent, & dum intus ad arcendum concurreretur incendium, ipſe in
rim foris nudata ſuo præſidio occuparet mœnia. Sed illi comprehenſi, proditionis accep
runt præmium, & omnes doli hoſtiles detecti, atq́ fodientiũ opera eluſa. Quicquid eni
hoſtis moliebatur, id ab obſeſſis tranſuerſis cuniculis aut meatibus actis, ui raptum aut ſo
lertia quadam & aſtu ablatum, & hoſtes etiam ipſi nonnunquam qui ſe tentandæ fortun
gratia illic cõdiderant grauiter afflicti, inania cœpta tyranno & uanos labores referebã
Tentauit deinde tyrannus alia uia per exercitum quadrifariam diuiſum urbem obruer
ſed ubi nec ſic ad uotum ſibi ſucceſſit, audiensq́ principem Palatinum Fridericum ingen
ti Germanorum & Bohemorum robore ſibi imminere, fugam cœpit meditari, & obſidi

Fugit Turca à Vienna.

nem ante hyemem diſſoluere. Sicq́ tandem incenſis ſub prima uigilia caſtris accelerat ab
tionem, ſed miſeros prius Criſticolas, quos captiuos tenebat, contra ius gentium crudeli
tate ſumma coram mactare iubet omnes. Miſerandum & triſte ſpectaculum: iacebãt mix
tim ſanguine & uulneribus fœdati uiri ſenes, iuuenes, pueri, matres, neq́ enim ſexui uel æ
tati pepercerat ferina tyranni rabies. Peruenit autem quinta die in Budam Vngariæ, di
ſtantem triginta duobus milliaribus Germanicis à Vienna, cum magno dedecore & tur
pitudine, amittens plurimos in celeri illa profectione, quorum cadauera unà cum ingent
camelorum & beſtiarum numero ſtrata paſſim per itinera fuerunt reperta, ui frigoris & f
mis diuturnæ tollerantia iam dudum antea emacerata. Gunſium deinde 1532. terdecies à
Turca oppugnatũ, Nicolaus Iurizius defendit, Cæſarẽ nõ expectans, per mõtana aufugi
amiſſis pluribus. Poſtea 1534. per Grittũ Meduitiũ occupat, quo trucidato iterũ amiſit op
pidũ. Infœlici uerò pugna Calcianerus 1538. ad Ezechiũ, ſuccubuit hoſti: at tutoris nomi
ne, deinde à Monacho Turca in Vngariã uocatus 1541. Budam ſubegit Stephano rege in
fante per aliq̃t dies in caſtris cuſtodito. Strigoniũ capit, Quinq́ eccleſias ſolo æquat, in ſe
quenti anno fruſtra noſtri res armis recuperare tentant. Donec 1543. pacis cõditiones Chr
ſtiani cũ Turca inirẽt. Sic regni Hungarici imperiũ maiori ex parte, inimicis Chriſti paret.

SERE

ſERENISSIMO POTEN- tiſsimóque principi ac domino, Domino Si-

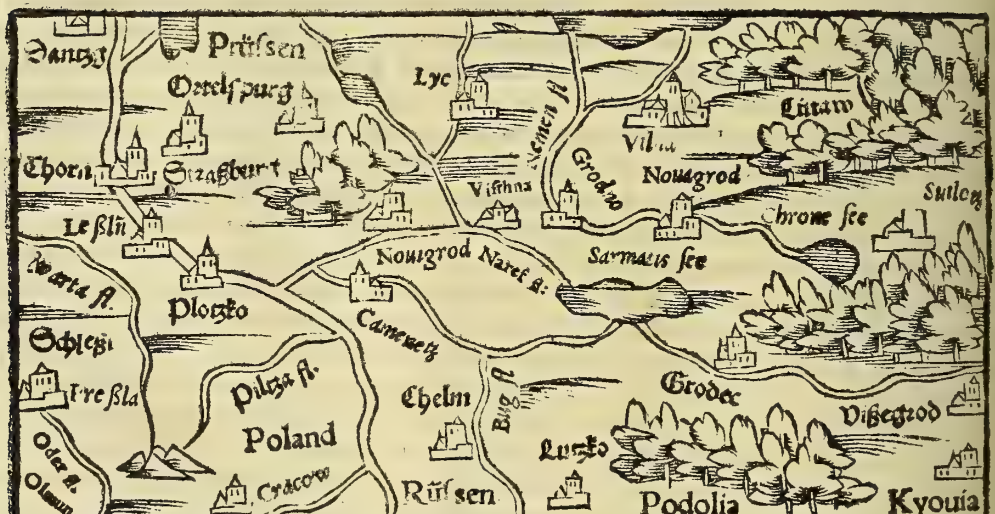
gíſmundo Auguſto, Sarmatiæ ac Poloniæ regi, magnò Lithuaniæ duci, Ruſ-
ſiæ, Pruſſiæ, ac Mazouiæ Domino, Sebaſtianus Munſte-
rus precatur fœlicitatem.

QVum ante paucos annos adornaſſem Coſmographiã uniuerſalem in Ger-
manica lingua, potẽtiſſimè ac generoſiſſimè Rex, eandemq́ euulgaſſem,
& argumentum illius laboris paſſim à multis noſtræ nationis hominibus
probaretur, non defuerunt qui eundem cenſebant uertendum in linguam
Latinam, aut potius in ea unde profluxerat relinquendum lingua, ex bo-
nis uidelicet authoribus magna parte cõflatus. Sic enim plurimis uſui eſſe
:nſebant, quam ſi ſolum in uernaculo ederetur ſermone. Obtemperaui monitoribus, di-
eſſiq́ omnia ex tam uarijs collecta libris in ordinem, nec his contentus, conquiſiui un-
iq́ apud doctos uiros neceſſaria præſidia, commonefeci proceres magiſtratuum inſigni-
rum ciuitatum Germaniæ, moleſtaui mea opportunitate & importunitate principes
rophanos atq́ eccleſiaſticos, ut diſquirerent diplomata ſua, euoluerent uetuſtates, ſingu
:q́ pro ſua facultate meum iuuarent conatum. Placuit pluribus meum inſtitutum, & qui-
us poterant ſuppetijs idipſum non ſegniter iuuabant, operamq́ ſuam candide impertiè-
int. Et quoniam locorum deſcriptiones, tabulæ, picturæ, figuræ atq́ icones, rebus & hi-
orijs, uetuſtisq́ monumentis plurimum afferre ſolent lucis, nos, nec hic lectori deeſſe uo-
imus, immenſis etiam ſumptibus pro huiuſmodi parandis adminiculis non parcentes.
Nam ſi iuxta Plinij ſententiam hiſtoria eiuſmodi eſt, ut quoquò modo ſcripta ſit, non ſo-
im prodeſſe uelit, ſed & delectare, qua quæſo uoluptate capietur lectoris animus, ſi ſimul
iderit ob oculos poſitam regionem, ciuitatem, ædificia, artificia, animalia, arbores, uetu-
ates, facies inſignium hominum, genealogias regum & principum pulchrè explicatas,
e quibus texitur hiſtoria? Certe niſi ſtipes ſit, inuitabitur pictura ipſa etiam ad hiſtoriæ
lius lectionem diligentiorem, id quod multis accidiſſe, paſſim uiri fidedigni mihi retule-
int. Et tua Maieſtas ſummarie uideat, qua ratione ego & docti uiri mecum iſta exantla-
erimus, en molimur in iſto inſtituto noſtro, nedum totam uetuſtatis faciem, quantula ſal-
:m hodie ex monumentis inueniri poteſt, exprimere, ut, qui olim gentium mores, qui ri-
ıs, quæ religio, quæ diſciplina militaris, quæ ciuilis & domeſtica, quę initia & incrementa
rbium, quæ earum facies, quæ monarchiarum & regnorum prima exordia, progreſſus,
ſcenſus & deſcẽſus qui motus gentium & regnorum &c. fuerint, uerum & pari induſtria
ie noſter labor, omnium ferè recentium rerum continet explicationem, aut ſaltem men-
onem aliquam in genere de eis fecit, quantum ſcilicet pro compendij noſtri ratione o-
us fuerit. Quîm enim omnia uno complecteretur uolumine? Manent cœlorum atq́ terra
ım ſitus, durant & flumina, lacus atq́ ſtagna, & in multis priſca nomina adhuc incorru-
ta perſeuerant, at in moribus hominum totaq́ hominis uita & in conatu tanta facta eſt,
: continuo fit mutatio, ut hodie collatione ueteris ætatis nouum planè ſeculum in terris
ideatur natum, adeò mobilis & inconſtans eſt homo ipſe in omnibus operibus ſuis. Nul
ı ergo meo iudicio relatio utilior aut gratior eſſe poteſt, quàm hæc quæ oſtendit quan-
ım in humanis rebus mutare potuerit uetuſtas. Ex ea rerum inconſtantia exiſtimare eti-
ın licet, quàm infirma ſint hæc quæ in terris homines mirantur inter homines ceu perpe-
ıa ac ſemper duratura. Et ut ad tuæ maieſtatis regnum ueniam, licebit idipſum in eo uide-
e, quod iam dixi Quis olim putaſſet, Sarmatiam, cuius bona pars eſt Polonia, quum ad-
ıuc pro magna parte Hercynia ſylua obduceretur, incultaq́ tam diu iaceret, in tàm amplũ
lorentiſſimumq́ abituram regnum, quale hodie eſt, & cui tua Maieſtas ſumma cum laude
oſt pientiſſimum patrem, atq́ perpetua memoria ob rerum geſtarum magnitudinem di-
gnum præſidet, & ſumma æquitate, uirtute atq́ humanitate moderatur? An non hic uide-
nus impleri id quod Daniel propheta ueriſſimè ex ſpiritu Dei dixit:

לְתָאחוֹ׳ מִתְשְׁנָא עִירָנָא וְזִמְנִיָּאמְתַעֲרָא מִלְּכִין וּמְהַקֵּם מַלְכִן יָהֵא חָכְמְתָא לְחַכִּמִין

Quod enim uidemus regna interijſſe, & alia alibi multo anguſtiora ſurrexiſſe: Parum a
tem eſſet regnum aliquod dono Dei coaleſcere, creſcere, multumq; dilatari, niſi & optic
illi contingant moderatores, qualis ex Iagellonum nobili familia uidemus Poloniam ia
ad multos annos accepiſſe, ex quorum numero & ſucceſſiõe, tua quoq; eſt Maieſtas, in qu
uidere licet, quanti ſit momenti puerũ ab optimis parentibus, recte inſtitui formariq;. Na
quum integerrimi parentes tui, Sigiſmũdus ſereniſſ. rex bonę memorię, & Bona illuſtri
ma regina, atq; laudatiſſima domina, uirtutibus, eruditione literarum, pietate & ſanctim
nia uitæ, clementia atq; humanitate conſpicui & inſignes eſſent, ſatagerunt ut & talẽ po
ſe relinquerẽt ſucceſſorem, in quo impleretur quod ſcribitur in Eccleſiaſtico: Mortuus e
pater, quaſi non mortuus, ſimilem enim reliquit ſibi poſt ſe. Sed redeo ad Poloniæ nobili
ſimum regnum. Cupiebam illud ſicut & reliqua Chriſtiani orbis regna exornare in iſto
bro picturis genuinis celeberrimarum, quas habet ciuitatum, in primis autem Cracoui
Sandomiriæ, Tharnouiæ, Petricouiæ, Proshouuitzæ, Gneznæ, Poſnaniæ, Boleslaui
Vuarthæ, Lencitzæ, & ſimilium, de quibus ſcripſi ad illuſtres comites, Caſtellanos & P
latinos, imperij tui ampliſſimos principes & illuſtres uiros, Andream ſcilicet comitem
Gorka, Caſtellanum & capitaneum Poſnanienſem, Iohannem comitem à Tarnouu, c
ſtellanum Cracouienſem, Stanislaum comitem à Lasko, Palatinum Siradienſem, ſed qu
nihil miſſum eſt, nihil ferè noui quod antea non eſt euulgatum, hic potui obtrudere ſtudi
ſis quibusq;. Tua ergo maieſtas boni conſulat, quæ hic de cultiſsimo regno tuo incultiu
fortaſſis atq; impolitius ſcripſi, quàm tanti regni excellentia & operis huius dignitas p
ſtulauit. Excuſabit me, in primis apud tuam maieſtatem, ac deinde apud candida atq; libe
ralia ingenia, iuuandi bonorum ſtudia paratiſsimus animus, & propenſa de
omnibus bene merendi uoluntas. Bene ualeat tua Regia maie-
ſtas. Baſileæ menſe Martio, anno domini
M. D. L.

Regni Polonici contracta deſcriptio. Sequens uerò tabula multo latius patet.

De regno

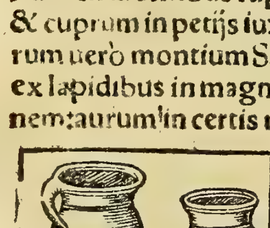
De regno & tota regione Poloniæ atq; adiacentibus minoribus prouincijs.

DOcet Polonicarũ rerum hiſtoria, duos uiros Lechum & Zechum à Iauan
& filio eius Eliſa progenitos ueniſſe in terras uaſtas & incultas, q̃ poſtea
appellatæ ſunt Bohemia & Morauia, ibiq́; ſua fixiſſe tabernacula. Zech9
loci amœnitate delectatus occupauit eam terrã. Lechus uerò ꝓceſſit cum
ſuis uerſus orientem & ſeptentrionẽ, fixaq́; ſedem in terra ubi hodie eſt Sle
ſia & Polonia. Porrò Ruſs nepos, uel ut alij putãt, germanus Lechi occu-
uit terrã, quæ de ſuo nomine appellationẽ Ruſſię accepit, ſicut à Lecho primũ totum Po
niæ dictum eſt regnũ Lechitarũ, quin & in hunc uſq; diem Græci, Tartari, Beſſerabes & *Lechitæ.*
utheni Polonos uocãt Lechitas. Prima arx & ſedes Lechi fuit Gnezna, q̃ adhuc in Polo
a maiori extructa manet, ſita in fundo plano, à cuius agri planicie regio ipſa Polonię q̃ſi
lanię nomẽ accepit, quũ antea Sarmatia appellaret̃. Alij uerò dicũt Pole in Polonica lin-
a ſonare planũ, qa tota regio ipſa uaſta & plana eſt, plurimis obducta nemorib. & pau- *Polonia unde ſic dicta.*
s intrinſecus fulta montib. Habitãs Lechus in Gnezna, gentẽ pace plus q̃ armis ſibi cõ
iauit, agriculturã coluit, populis urbes & loca aſſignauit. Habẽt autẽ Lechitæ qui & Po
ni linguã cõmunem Sclauis, Vuãdalis, Bulgaris, Seruijs, Dalmatis, Croatijs, Boſnis, Bo-
mis, Ruſſis, Lithuanis, Moſcouitis & alijs populis circũcirca habitãtibus, niſi q̃d in uno
oq; populo, lingua ſuos habet dialectos. Eſt terra ipſa & glacialis, atq; ob id deſtituitur
no natiuo atq; oleo, qui defectus cõpenſatur magno prouentu frumenti, hordei & piſa-
aliorumq́; leguminũ: abundat pecoribus, carnibus, melle, lacte, butyro, cera, auibus, pi- *Fertilitas Poloniæ.*
bus & fructib. Habet alleca ex portu Gedanẽſi, habet uros, biſontes, tauros, & eq̃s ſyl-
ſtres, onagros quoq; & omnis generis cornuta animalia. Mittit & uendit occidẽtalibus
ues, cerã, ligna quercina & taxina, picẽ uarij generis, habet plumbũ in ſuo genere opti-
um, & ſatis maximã copiam. Eſt nanq; in ea ſal minerale, quod ex terra eruit̃ & excidit̃ *Sal minerale:*
andis molis & ponderis, habet quoq; ſal per decoctionem collectum & factum, lazu-
rium ex

rium ex montibus ſupra alias regiones precioſæ bonitatis. Habet ferrum in pleriſq; lo
& cuprum in petijs iuxta territoria Przemisliæ & Szanock, quod negligitur. Sub excel
rum uerò montium Sarmaticorum iugis, quę Tatri ab incolis uocantur, exciditur cupru
ex lapidibus in magna quantitate, habent plurimum argenti quod ſecernitur per ſeperat
nem: aurum in certis montibus & fluuijs reperitur, ſed per incuriam non colligitur. Hab

Ollæ naturales.

ſuccinum de genere electri ex ripis mari Sarmatici. Habet ollas n
tura formatas, dum è terra extrahuntur & deſiccantur, ſimiles ſu
ollis arte figuli factis, in cāpis ſcilicet uillæ Nochouu & in Paluk
Fodinas etiam ſulfuris in aliquibus locis habet, balnea uerò natu
lia nuſquā habentur in Polonia. Sunt qui ſcribunt, olim bonam pa
tem Germaniæ limitibus Poloniæ incorporatā fuiſſe, uidelicet qu
quid extra Viſtulā uſq; Lubecum iuxta mare ponitur, ut eſt, Pom
rania, Magnopolis, Vuandalia, Meidenburgum, Marchionatus, Sleſia & Luſatia, quæ t
ræ ſenſim per bella & matrimonia dicuntur Germanicæ nationi acceſſiſſe, ſicut & quæ
tandem ad Vngariam & Bohemiam conceſſerunt.

De Palatinis Poloniæ.

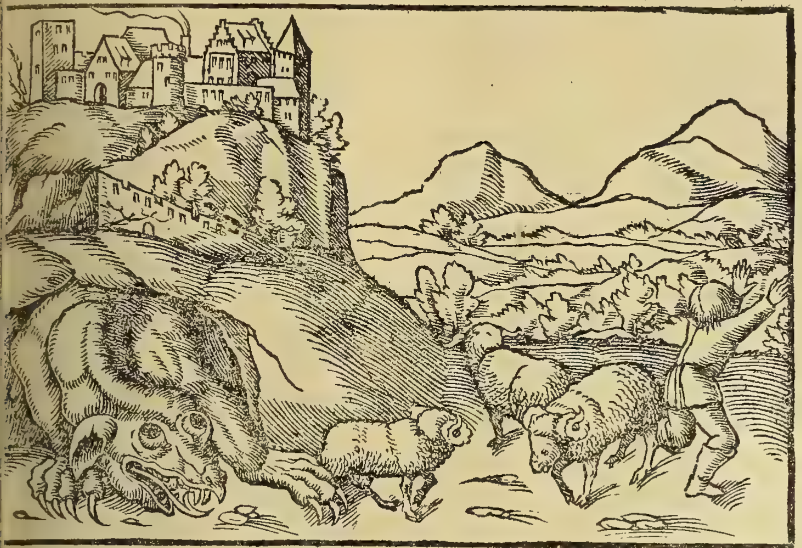

LEcho ex humanis abſumpto, filij eius & nepotes ſecundū ſeniū principabant̄, qu
rum tamen geſta & egregia facinora, ſcriptorū penuria, uel tēporum iniuria perie
rūt. Tota aūt ſtirpe Lechi ſublata, proceres ac nobiles apud Gneznā de ſubſtitue
do alio principe deliberātes cōſenſerunt, ut reiecto uoto ſubiectionis abſq; princ
Vuoyuuadæ. pe libertatem ſectarentur, & pro adminiſtranda unicuiq; iuſticia ac obeundis Reipublic
officijs, prout illa tēpeſtate ſat uidebat̄, elegerunt duodecim Vuoyeuuodas, id eſt, Palati
nos. Et is modus deligendi atq; hi proceres uſque in noſtrā ætatem permanet, non ſine rei
publicæ incōmodo. Nam iſti officiales nunquā mutantur, etiamſi neglecto cōmuni bon
priuatis cōmodis inhient, maiores ſuos ſpernant, ſubiectos loco adminiſtrandæ iuſtiti
opprimant. Nam Poloni non ad annum ut in alijs nationibus, ſed ad mortem officia Pal
tinorum, Caſtellanorum, Capitaneorum & Iudicum deſignant, quod in regni detriment
uergit, ut non creſcat in immēſum. Cæterum quo anno poſt diluuium princeps Lechus in
greſſus ſit Poloniā, & quot ſeculis ipſe & proles eius præſederit, item quanto tempore P
latini iura populis reddiderint, incertum eſt, nec ullis traditū literis. Non enim doctos ha
buerunt uiros, ſed magis coluerunt Cererem & Bacchum quàm caſtam Mineruam, atque
ideo geſta eorum denſa caligine preſſa, in æternam clauduntur obliuionis noctem.

De electione Gracci, à quo
Graccouia eſt condita.

POſt multos annos Lechitæ peroſam habentes gubernationē Palatinorum, q̊d ma
gis ſua q̄ quæ regni erant curabant, requiſierunt principem unum & rectorem, eli
gentes uirum ſolertem & ſtrennuū Graccum nomine, ad radices montiū Sarmati
corum iuxta Iſtulā cōmorantem. Hic cum ſuis amabilis eſſet, erexit arcem habita
tionis ſuæ in colle Væuel, ſupra fluuium Iſtulæ ſito, & ei ciuitatem adiecit, atque de ſuo no
mine

ine Graccouiã appellauit, felicẽ agris & rebus ſecundis, niſi olophagus quædam belua *Graccouia ciui*
raconem uocant) plurima impedimenta intuliſſet. Rapiebat quidem è ſpecu de ſub mõ- *tas.*

te egreſſa iumenta et homines incautè oberrantes, rictib. horridis deglutiẽdo. Quo malo afflictis, Graccus anxius condolẽs tria corpora iuſſit qotidie belluæ exponi. Nam his cõtenta, cætera non requirebat, quodcum graue eſſet *Draconis uoracitas* perſuaſit, ſuapte natura, exponendis corporibus ſulfur & cauma ignitum, cera piceq́ꝫ incluſa admiſcere & occultare. Belua enim tum naturali ra

e, tum uoraci eſurie exagitata, ſine delectu oblatã prẽdã rapiebat atq́ꝫ uorabat, ſenſimq́ꝫ
ebilitata extincta eſt. Cuius rei ſimile exemplũ in Daniele propheta legimus. Fundata
aq́ꝫ per Graccum Graccouiæ ciuitate & facta metropoli regni, paulatim incrementa ac-
cpit in ædificijs & habitatoribus, cœpit muniri altis mœnijs, propugnaculũ & altis turri
us, atq́ꝫ noſtro æuo circũdata eſt uallis, aggeribus & foſſatis aqua ueprib. & dumetis im-
etis. Fluuius Rudys circumgyrat totam ciuitatem, & agitat rotas molares ingrediturq́ꝫ
bem per fiſtulas, & ſpargitur in omnes plateas. Habet aũt urbs ipſa ſeptẽ portas & plu-
mas elegantes & ſplendidas ciuium ædes arcem in edito loco atq́ꝫ celebre gymnaſium.
b altera uerò ripa Viſtulæ locatur oppidum aliud, à rege Caſimiro Caſimira appellatum. *Caſimira oppi*
lluitur per circuitum Viſtula fluuio, qui ſub arce in duos riuos ſectus, oppidum in modũ *dum.*
ſulæ circumfundit. Quidam diuidunt Graccouiam in tres particulares ciuitates, quæ &
ngulæ ſua habent prætoria. Vnam uocãt Cleopardiam, quæ à patre Sleſiæ ceu ſurburbiũ *Cleopardia.*
lhæret Graccouiæ. Alteram appellant Graccouium, cui iuxta ripam fluminis ſupra collẽ
blimem imminet arx regia. Ex Graccouia pons ligneus tranſmittit ultra fluuium interi-
um Caſimiri oppidum. Cæterę regni ciuitates non tam nitidæ ſunt, ex maceria domus
rè omnes cõpoſitæ, pleræq́ꝫ luto collinitæ. Plagæ regonis nemoroſa, gens in uniuerſum
rudens, multaq́ꝫ comitate in hoſpites. Bibaciſsimum genus hominum, ut totus ſeptẽtrio, *Bibaciſsimi*
d rarus uini uſus, ignotusq́ꝫ genti omnis uinearum cultus. Factitia eſt tritico alijsq́ꝫ gene *Poloni.*
cus ſeminum potio in uſu eſt. Solum ferax, triticiq́ꝫ abundans. Eſt & paſcuis idoneum, ar
enta late paſcũtur. Venatio multiplex, equus ſyluеſter, bos ferus, Vrum Romani uocãt.
lumbum duntaxat ex omnibus metallis fodiunt Poloni, & ſalem ſaxorum duricie, nul-
mq́ꝫ toto regno uberius uectigal. De quo infrà plura. Coquunt etiam ſalem, ut ſi foſsilis
eficeret, quem non ſemper habuerunt, cocto uterentur. Mellis copia tam ingens, ut non ſa *Mellis copia.*
s illis atq́ꝫ Ruthenis loci ſuperſit, quibus illa recondant. Arbores nancq́ꝫ omnes & ſyluæ al
earibus mellificatium nigricant.

De Gracci poſteritate.

Graccus primus { Graccus filius ſenior. / Lechus filius iunior. / Vanda filia }

Graccus plenus dierum reliquit duos filios & unã filiam. Putant aũt eum præceſſiſſe nati *Quando Grac*
itatẽ Chriſti annis quadringẽtis. Graccus ſenior ſuſcipiens regnũ, interfectus eſt à fratre, *cus fuerit.*
ui regni cupiditate tenebatur, ob quod parricidium omnib. inuiſus & cõtemptus eſt, mœ
oreq́ꝫ confectus, breui mortuus eſt. Tunc Graccouienſis Vandã ſororẽ eorum pro domi-
a & regina acceperunt, quam poſtea pro aſſecuta cõtra Teutonos uictoria fabulant dijs
eipſam immolaſſe, & de ponte Viſlam ſaltjſſe, atq́ꝫ ab aquis ſuffocate, cuius corpus uno

milliario à Graccouia fuit repertum. Vnde fluuius in quo fuit ſubmerſa, dictus fuit Va
dalus, & gens circa fluuium habitans, Vandalitæ. Hic fluuius, qui alio nomine Visla &
ſtula appellatur, labitur de alto in baſſum cumfragore & ſonitu, & initiũ ſumens ex mo
tibus Sarmaticis in ducatu Teſchnenſi, decurrit per mediũ Poloniæ ad mare Balticum,
que prope Gdanũ ruit in mare ipſum. Sunt & alij inſignes & nauigabiles amnes in regi
ne, quorum quidam in ſeptentrionem, alij in auſtrum curſum inſtituunt. Qui proxime po
Niemen flu. Viſtulam in mare Balthicũ exoneratur, eſt Chronus, qui hodie Niemen appellatur, oritu
que ex palude oppidi Kopiolouu. Sequitur deinde Rubon, qui originẽ ducit ex Lithuan
Odera uerò à Ptolemæo Viadrus dictus, oritur in Polonia prope oppidum Odri & ali
quidam famoſus amnis Varta dictus, originem ducit ab oppido Cromolauu. Item Tyr
qui Dnieſter uocatur, erumpit ex monte Sarmatico Bieſzked in terra Primislienſi, ſequ
ſtratq; Daciam, quam uocant Beſſarabiam & Valachiam à terris Ruſsiæ. Aliud flum
Bug, Græcè Hipanis, emergit ex palude prope Oleſco. Boryſthenes uerò, quẽ uulgo Dn
per uocant, habet fontem ſuum in ſyluis & paludibus Moſcouiæ.

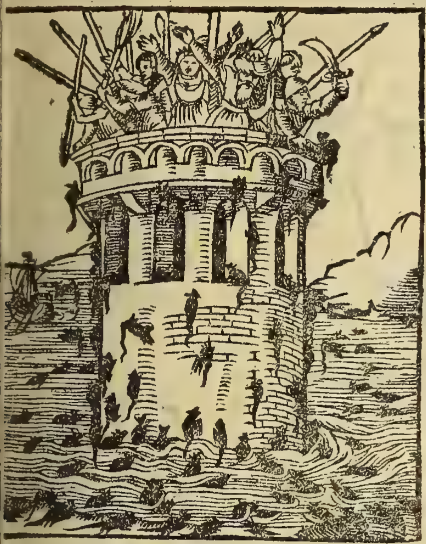
Qualis adminiſtratio rerum fuerit in Polonia poſt Graccici generis extinctionem.

EXtincta Gracci familia, nouarum rerum ſtudium fuit, nam ad 12. uiros, futurũ ce
te malũ denuo animum uertũt. Sed cum nihil æque moleſtum ſit quàm im imperi
habere ſocium, hinc factum creditur, ut uniuſcuiuſq; libido creſceret, regnumq; r
haberet inuaſores, quot pari iure id impetere potuerunt. Hinc factiones creuiſſ
hinc diuina humanaq; uiolata eſſe creduntur: dumq; regnum ciuilibus diſſidijs laceſſitu
ultro ſe hoſtium quoq; manibus exponit. Irruunt externi hoſtes in regionem, & omnia di
ripiunt atq; uaſtant. Vuoyeuuodis minime repugnantib. Erat ſub hoc turbine quidam Po
lonus, nomine Primislaus, diſciplinæ militaris expertus, uirib. ſtrenuus, ingenio aſtutus, a
quem populus tandem periculis ſuis prudens conuerſus, ad regium accerſunt decus, atq; to
tius rei ſummam illi committunt, huicq; Leskones nomen indiderunt, ob ſummã eius a
Lesko rex. ſtuciam. Eſt enim Lesko uafer & callidus. Fuit aũt quintus regni gubernator poſt primum
Lechum, & idcirco à quibuſdã Leſchtzeck appellatur. Poſt mortẽ eius factus eſt rex ado
leſcens quidã, qui & ipſe à Polonis uocatus eſt Leſco ſecundus, homo tẽperatus, ſobrius
iuſtus, manſuetus & fortis: ſenio aũt confectus obijt relinquẽs poſt ſe filiũ, q Leſco tertius
eſt uocatus, regnauitq; ſumma prudentia, relinquens poſt ſe unum filium legitimũ Pomp
lium nomine, ex pellicibus uerò reliquit uiginti filios. Pompilio deſignauit monarchiã re
gni, cæteris uerò diſtribuit regni prouincias, in magnam eiuſdem regni lacturam.

Lesconis tertij filij		
	Pompilius & Popyel legitimus	Seminarius
	Boleslaus	Semouitus
	Caſimirus	Semonislaus
	Vladislaus	Bogdalus
	Vratislaus	Spizigutus
	Oddo	Spitzmerus
	Beruinus	Sbigneus
	Przibislaus	Sobeslaus
	Premislaus	Viſsimirus
	Iaxta	Czeſsimirus
		Vislaus

In hos inquã filios partitus eſt pater terras maritimas, nempe Rugiã, Caſſubiam, Pomera
niam, Dituuoniã quæ iam pro parte eſt Holſatiã, Sgorzeliciã, iam Brandenburgũ Miedzi
bozen, quæ nũc eſt Meidenburgũ, Lymam nunc Limburgũ, Bukouietz quam Teutones
Pompilius rex uocaut Lubec. Lukouu nunc Meckelburgũ, &c. Pompilius itaq; quem Teutones Oſſe
rich uocãt ſuſcepto regno colles & mõtes iuxta quos Graccouia eſt ſita pertæſus, trãſtulit
regni ſedẽ in Gnezam in planicie ſitam: quam deinde ſpernens, nouas ſedes inter lacus po
ſuit, ac extruxit Cruſuiczã, ubi regni ſedẽ conſtituit. Hic in uita ſua nihil egregiũ edidit, ſo
litus erat in omni exercitatiõe dicere, Vtinã me mures uorarẽt, utiq; omine mali, nam filiũ
eius deuorarunt mures, qui Pompilius quoq; apppellatus fuit. Relictus autẽ poſt patrẽ in
ætate puerili, patrui eius adminiſtrauerũt regnũ, quoad ille adultus factus, uxorẽ duxerat.
Tunc illum cõuiuia celebrantẽ, mero madentem, ſertis coronatũ, unguentis delibutũ, cra
pula

ulas & luxu reſolutū, inuadunt mures de cadaueribus patruorum, quos ipſe & uxor eius *Muriū rabies:* :gina ueneno interfecerant, ingenti magnitudine egreſſi & in conuiuantē tyrannum, con

ſortem eius & filios rabidis morſibus inſiliunt, mili tum caterua nequaquam abigēte, quoniam humano ſuffragio fatigato mures infatigati perſeuerabāt, die noctuq́. Extruūtur ardentes foci, & in medio eorum locatur Pompilius, cōiunx & filij: illuc aūt & mures per flammas tranſeuntes, parricidam rodere non ceſſabant. Ad aliud tandem elementum uentum eſt. In nauibus abducitur occiſor patruorū Pompilius cū ſuis in ſtagni altitudinem, mures tamē inceſſanter ſecuti abductos & naues rodebāt, in tantū ut aqua per foratis rimis ingreſſa ſubmerſionē minaretur, ideo nautæ timentes præfocationem ab aquis, deduxerunt nauem in littus, unde alia caterua murium occurrentes iuncta priorib. acrius infeſtabat. His uiſis defenſores diuinam ultionem cognoſcentes, omnes fugerunt. Pompilius autem protectoribus nudatus, recepit ſe in turrim altiorē in Cruſuicza, ubi mures rapido curſu aſcendentes conſumpſerunt & uorauerunt *Mures deuōrant regem.* uos filios, uxorem & facinoroſum Pompilium. Ecce non eſt poteſtas aut conſilium con a dominum: minuta animalia, imbelles mures Pompilium miſerabiliter conſumpſerunt; uemadmodum pediculi uermes minores muribus Arnolfum Imperatorem, pulpa, carnius ac uiſceribus exeſis, medicis ne quicquam proficientibus ad internitionem uſque per uxerunt, ſolis cartilaginibus & oſsibus relictis.

Duces & reges à principe Pyaſt

per ſucceſſionem propagati.

POſt exeſum à muribus Pompilium, indicta conuentione in regia Cruſuicza, neglectis filijs patruorum Pompilij, elegerunt agricolam & quendā mellarium nomine Pyaſt, qui erat homo ſtatura non alta, ſed robuſta, relictoq́ tugurio transijt ad aulā regiam. Hic fuit prima ſtirps regum uſq́ prope ætatem noſtrā in Polonia dominantium, terminata in Cazimiro ſecundo & Ludouico. Eiuſdem ſtirpis rami ſunt moderi principes Sleſiæ.

Sequitur genealogia ducum

& regum Polonia, initio ſumpto à Pyaſt homine plebeio.

1 Pyaſt. 2 Semouitus. 3 Lesko. 4 Zemonislaus. 5 Miesko. Chriſtiernus. 6 Boleslaus. Primus rex 7 Miesko. 8 Cſimiru monachu

8 Cazimirus monachus rex tertius
4 Boleslaus rex quartus
5 Vladisla9 rex quintus
Mietzlaus
6 Boleslaus rex ſextus
Sbigneus
7 Vladislaus ſep. rex
Boleslaus dux Vratiſlauienſ.
Iaroslaus epiſc. Vratislauiei
Boleslaus
Conradus
Alga filia.
15 Henricus barbatus
Henricus à Tartaris occiſus
Mietzlaus
Conradus loripes
8 Bolislaus Criſpus rex octauus
Leskon
9 Mietzlaus
Otto
Stephanus
Boleslaus
Mietzlaus
Vladislaus
Filiæ multæ
Vladislaus Plauutz
8 Primislaus dux Poſnanienſis
Boleslaus dux Kaliſieni
10 Henricus occiſus in Pruſsia
11 Caſimirus rex nonus
12 Lesko albus
14 Boleslaus pudicus
16 Lesko niger
Semouitus dux Guyauienſis
20 Vladislaus Lockteck rex
Conradus
Boleslaus dux Maſſouiæ
13 Conradus dux Maſſouiæ
Caſimirus
Boleslaus
Boleslaus
Mietzko
Semouit9

Vna continua eſt ſucceſſio deſcendentiũ perſonarũ in utraq; pagina, figuris citra ultraq; oſtendentibus filiorũ ab uno patre deſcendentiũ numerum, ut ſuprà in pagina, dextra, Henricus à Tartaris occiſus, habet in altera pagina filios ad ſe p figurã relatos Vladislaum epiſcopum, Boleslaum caluum, Henricũ ducem, &c. Numeri uerò certis perſonis ſupra poſiti, ſignant ſucceſſionem & nomina regum, à Boleslao primo Chriſtiano rege ſumpto initio.

Preſecutio hiſtoriæ à Pyaſto duce

ad ſuos ſucceſſores & poſteros

DVx Pyaſtus rurſũ trãſtulit regiã ex Cruſuicza in Gnezã locũ originariũ. Quo mortuo, ſubſtitut9 eſt in locũ eius Semouit9 filius eius, q regnũ plurimũ dilatauit: ſubla tusq;

Vladislaus epiſcopus Saltzburgeñ. Bernhardus dux Suueidnitzeñ.
Boleslaus dux Suueidnitz — Henricus dux Iauorienſis / Boleslaus dux Sambicens'
Boleslaus caluus ſeu truculentus dux Legnitz
Bernhardus
Hēricus qntus cū magno uentre dictus Rogatka — Boleslaus dux Vratislauienſis / Henricus ſextus / Vladislaus dux Legnicenſis

7
Henricus dux Vratislauiæ — Henricus quartus dictus probus / Heduuigis

Conradus dux Glogouieñ. — Conradus Krockelen archiepiſcopus Saltzpurgeñ.
Henricus dux Glogonieñ. Poſnanieñ. & Kaliſeñ. — Henricus. Henricus / Conradus / Iohannes qui uendidit Glogouu / Przemislaus
Miſczugius
Premislaus dux Poſneñ. ſeu maioris Poloniæ

In hac ſucceſſione manſit regni adminiſtratio.

Lescko Michalouuer.
Premislaus
Caſimirus — Vladislaus albus / Eliſabeth

22 Eliſabeth regina Vngariæ
12 Caſimirus ſecundus, rex
23 Ludouicus rex Vngariæ & Poloniæ — Heduuigis / Eliſabet / Anna
24 Heduigis, cuius maritus Iagello & deinde Vladislaus
25 Vladislaus rex Vngariæ & Poloniæ
26 Caſimirus dux Lithuaniæ & deinde rex Poloniæ — Vladislaus 1 / Cazimirus 5 / Iohan. Albertus 2 / Alexander. 3 / Fridericus / Sigiſmūd9 — Sigiſ. aug. Filiæ 5. / Filię ſeptē

Semouitus
Semouitus — Henricus / Ianuſsius / Semouitus / Conradus
Vuenceslaus, Boleslaus — Troidenus. / Venceslaus
Baſilius / Vladislaus

usq; immatura morte reliquit unicum filium minorem nomine Leſcko, id'q; tempore Arulphi Ro. Imperatoris & Michaëlis Imperatoris Grecorū. Huius ducis tēpore Chriſti fides fuit pdicata in Morauia per Cirullū Metudiū Leſcko adultus factus cœpit imitari paternas uirtutes, prudentiam liberalitatem & iuſtitiā, mortuusq; eſt tandem filo Zemomislao relicto, qui ab auitis uirtutibus nō degenerans, prudenter regno præfuit, quod & poſtea anno Chriſti 963. filio Myesko reliquit. Hic fuit decimusquartus gubernator Poloniæ, appellaturq; ab alijs Miezlaus. Cum'que nullam ſuſtuliſſet prolem ex ſeptem pellicibus ſuis regni hæredem, monitus eſt à uiris catholicis, qui in eius curia uerſabantur, ut relicta gentilitate Chriſtum agnoſceret datorem filiorum & conſolatorem animorū. Suaſerunt etiam unius legitimæ coniugis matrimoniū. Ille obſequutus optimo conſilio, miſit in Bohemiam pro filia ducis Boleslai ſibi nubenda, popoſcit eam in uxorē. Fuit autem hic Boleslaus occiſor fratris ſui Vuenceslai, qui pro ſancto colitur. Non abnuit Boleslaus dare filiam, dummodo ille abrogato gentili ritu, Chriſti nomē tradat, cui conſentiens Myesko, anno Chriui 965. una & eadem die Gneznæ facrū baptiſma ſuſcepit, & cum uirgine Dam-

Princeps Poloniæ fit Chriſtianus.

brouuka matrimonium contraxit. Mandauit etiam per edictum, ut omnes in ciuitatibu
& uillis fractis idolis ſacrum Baptiſma ſuſciperēt. Ipſe uerò princeps mutato nomine u
catus eſt Mietzlaus, erexitꝗ 9. eccleſias cathedrales in ſuo dominio, duas metropoles Gn
znæ & Graccouiæ, cæteras ſuffraganeas, nempe Crutzuicieñ. Smogorzouieñ. quæ tame
translata fuit in Vratislauiam, Poſnanieñ Plocenſem, Culmeñ. Camieneñ. & Lubeceñ.
Genuit autem filium Boleslaum, qui anno 984. accepit Iudith filiam Geyſæ regis Vngar
rum in coniugem, & nuptias in Gnezna celebrauit. Suo tempore, nempe an. Chriſti 99
Vlodomirus dux Ruſsiæ ducta uxore ſorore Baſilij et Conſtantini imperatorum Conſta
tinop. ſuſcepit Baptiſma ſacrū, confregit idola et templa eorum, iuſsitꝗ ut omnes Ruth
ni ſubditi ſui fidem Chriſti acciperent, quod & Kiouiæ factum eſt.

Nouem cathedrales eccleſiæ.

Quomodo & quando Polonia ad regni dignitatem aſcendit.

CVm anno Chriſti 999. Adelbertus epiſcopus à Pruten.
propter Chriſtū occiſus fuiſſet, & corpus eius redactu
per Boleslaum in Gnetznā Otto tertius Ro. Imperato
facto uoto, uiſitauit limina diui Adalberti. Cui occurrē
Boleslaus princeps Poloniæ cū militib. ſuis, cōduxit eum magn
pompa ac ueneratione in Gnezā, factaꝗ in eccleſia oratione, du
xit eum in palatiū ſuum, & honorauit aliquot diebus menſis op
mè inſtructis, & tandem dotauit & precioſis muneribus afferen
ſcilicet uaſa aurea, argentea, gemmas, monilia, equos, ueſtes
& pelles magni precij. Sic quoꝗ largitus eſt cunctis optimatibu
principibus & aulicis Imperatoris condigna munera. Quod Imperator uidens aduocati
conſiliarijs & principibus percontatus eſt quo genere renumerādi tantus princeps eſſet
num corona inſigniendus, & regio nomine præmiandus? Extollentibus autem cunctis re
gis propoſitū conſulebant coronandū. Itaꝗ ſequenti die accepto Boleslao, proceſsit cum
eo Imperator in eccleſiam, cōuocatisꝗ pontificibus, iuſsit eum in regem Poloniæ inungi
& deductū ſupra ſedem maieſtatis, coronauit eum, atꝗ à ſua ſuorumꝗ ſucceſſorū Ro. Im
peratorū obedientia, poſterosꝗ eius reges Poloniæ perpetuo abſoluit. Facta eſt autem co
ronatio Boleslai an. domini 1001. Hic rex geſsit magna et uictorioſa bella cōtra Bohemos
Ruſſos, Brandenburgenſes, Pomeranos et Caſſubios. Coēgit Pomeraniā ad obediētiam
ac deinde Prutenis belīū indixit, & ad tributa pendēda coēgit. Mortuus eſt tandem anno
1034. erectis quatuor ferreis colūnis in quatuor limitibus regni ſui, inſignum adeptæ uicto
riæ. Tunc electus eſt in regem filius eius Mieſcko ſiue Mietzlaus, ſed qui ineptiſsimus e
rat ad gubernationem regni, quippe qui paternæ induſtriæ nihil habuit, ex muliebri pen
dens arbitrio, regebatur enim à conſorte regina. Vacabat uentri, ocio, ſomno & uolupta
ti. Ea propter exteræ nationes per patrem ſubiugatę, ab obedientia eius receſſerunt. Siqui
dē Brzetilaus filius ducis Bohemiæ, expugnauit rurſus Bohemiā & Morauiā. Defecerū
etiā prouinciæ cis Albim, quas Boleslaus Imperio Polonorū reſtituerat. Ruthenos tamē
defectionē meditantes in fide cōtinuit, Pomeranos etiā bello coērcuit. Mortuo Myetzlao
filius ei Caſimirus adoleſcens 20. annorum, probus, literis imbutus, non eſt electus in re
gem, quia Poloni timebant, ne patris inertiā ſequeretur, matremꝗ haberet corruptricē, quæ
pronior erat diſtribuendū officia Teutonis quàm Polonis. Quapropter coacta eſt excede
re regno. Receptis ergo theſauris uetuſtæ gazæ Polonorum unionibus, armillis, monilib.
uaſis cum geminis coronis, accepto etiam ſecum filio, indignata receſſit in Saxoniā, ut Im
peratori quæreretur iniuriā electionis de regno. Filius uerò interim Pariſius operā dans lite
ris, cōſentiēte matre delegit monachari, profeſſus in Cluniaco, peruenit ad gradū diacona
natus. Interim in Polonia omnia confundebantur & lacerabantur. Dux quoꝗ Bohemiæ
ingreſſus, diripuit & exuſsit Vratislauiā, Poſnauiā, Gneznā et alios uicos. Idem egit dux
Ruſsiæ, & aliæ nationes. Tunc Poloni reſipiſcentes mittunt ad quærendum & reducendū
Kaſimirum in regnum: & primum adeunt reginam in Brunſuuico, ubi quum didiciſſent fi
lium monachum factum, non quieſcunt, diuertunt ad Cluniacum, & cum lachrymis ruunt
in collum Cazimiri, legationem Pontificum & Baronum Poloniæ exponunt, rogantꝗ
ut abiecto religionis habitu, ad ſuſcipiendum regnum cum eis in Poloniam redeat. Re
nuit ipſe

Imp. magnificè ſuſceptus in Polonia.

Boni patris iners filius.

Regina exceſsit regno.

... fit mona...

nuit ipſe & abbas eius, id poſſe fieri ſine autoritate papæ. Quo audito, oratores Polonorũ rectà Romam contendũt papã conueniũt, & miſerabilẽ regni ſtatũ exponũt, rogãt ut monachũ exire iubeat, & auitum regnũ poſsideat, uxorẽq́ ducere cõcedat pro ſuſtollenda prole. Papa habito conſilio Cardinaliũ, cõcedit Cazimiro ut redeat in Poloniã, regnũ ſuſcipiat & reparet. Polonis uerò iniũgit, ut ſucceſſorib. S. Petri de quolibet capite, præter nobiles, uſualẽ nummũ ſingulis annis ſoluerẽt. Reſtitutione Cazimiri impetrata, Cazimirus uenit in Germaniã ad Richſam matrẽ ſuam in Salfeld, ubi ſe parauit ad ſuſcipiendũ regnũ, ſtipatusq́ caterua equitũ Alemannorum, honorifice ingreſſus eſt Poloniam.

Monachus rurſum fit rex.

De Cazimiro tertio rege Poloniæ & filijs eius.

INgreſſus Cazimirus Poloniã, magno feruore parat ſe ad bellũ, inuaditq́ hoſtes regni. Infeliciter tamen cõtra Brzetislaũ Bohemiæ ducem primo cõgreſſu pugnauit. Improuiſè enim in ſyluis Bohemorũ attritus in Alemaniam cum reliquo exercitu ſe recepit, ſed ſequenti anno Bohemiã ſubiugauit, & ducẽ eius d homagiũ cõpulit. Quoſdã maleficos in regione in patibulũ egit, quoſdã gladio ferijt. uoſdã manibus & pedib. mutilauit, ſingulosq́ improbos deterruit. Et uenientes ad Gnezã anno Chriſti 1041. coronatus eſt, & accepit uxorẽ ſororẽ Iaroslai ducis Ruſsiæ, factusq́ ſt ex monacho rex & uxoratus. Coronato aũt eo, pax facta eſt per totum regnũ, ſolo Masio tyrãno Plocenſi reſiſtente ei. Ad quẽ debellandũ proceſſit cũ magnis copijs. Maslaus erò habuit ſuffragatores Prutenos & Iatzuuingos gentiles, homines feroces, q in finibus ithuaniæ iuxta Maſſouiã manentes, in bello non referebant pedẽ quin uincerent aut uinerent. Maslaus itaq́ confligens cũ Caſimiro uictus eſt. Tunc regio Plocenſis à Maslao Iaſouiæ nomen eſt ſortita. Regnauit autẽ poſtea Caſimirus in pace cunctis dieb. uitæ ſuæ, nortuus anno 1058. Reliquit tres filios & unam filiã Suuatochnã, quam duxit uxorẽ Vraislaus dux Bohemiæ. Boleslaus uerò filius ſenior coronatus in regem anno 1058. duxit uorem principis Ruſsiæ filiã. Fuit ea tempeſtate Kiouia metropolis Ruſsiæ urbs inſignis & ampla, uicis largis porrecta, ferax frumẽto, carne, melle & fœminis procerę ſtaturę atq́ peciosis. Fuit hic Boleslaus homo uita diſſolutus, libidini expoſitus & publica regni petis: quẽ dũ ob adulteriũ corriperet Stanislaus epiſc. Graccouieñ. et induratũ in facinorib. xcõmunicaret, rex furioſus præſulẽ gladio in caput percuſſit et proſtrauit. Quod audiẽs apa, coronã regno Poloniæ abſtulit, & omnes ab obediẽtia regis abſoluit. Deo aũt uindiante, rex paulo poſt in amentiã apud Vngaros, ad quos cõfugit, incidit & morte interijt.

Bohemia ſubiugatur Poloniæ.

Maſſouia unde ſic dicta.

Kiouia metropolis.

Polonia priuatur corona.

Poloniæ regnum redigitur in ducatum.

BOleslao propter multa cõmiſſa mala expulſo è regno atq́ mortuo, Poloni ſuffecerunt pro eo fratrẽ eius ducẽ Vladislaũ anno Chriſti 1082. Is quanquã ſibi uſurparet titulũ regium, nõ tamen fuit coronatus, horrentib. epiſcopis apoſtolici mandati præuaricationẽ. Hic dux accepit uxorẽ Iudithã filiã Vratislai ducis Bohemiæ & iniuſta decreta Boleslai reſcidit, male ablata reſtituit, & oppreſſos à potentib, defendit. Mortua autem prima uxore unde ſuſtulit Boleslaum filium, duxit alterã, Sophiam nomine, Henrici quarti ſororẽ. Hic geſſit magna bella contra Pomeranos & Prutenos rebelles negantes tributa & necantes aut expellentes præfectos. Intrauit quoq́ Bohemiam & Morauiam, & afflixit eos atq́ cum plurimis ſpolijs & captiuis reuertitur. Tandem ſenio confectus diuiſit in uita Poloniã duobus filijs ſuis, Boleslao legitimo filio meliorẽ aſſignans partẽ, & Sbitigneo illegitimo dans Maſſouiã, maiorẽ Poloniam, Pomeraniã & Pruſsiã. Hæc prima ſectio fuit regni Poloniæ. Mortuus eſt autem annn 1 1 0 2. Illo tempore quando regnum Poloniæ deſijt, regnũ Bohemiæ cœpit. Nam Vratislaus dux Bohemiæ datis muneribus Henrico quarto, obtinuit Moguntiæ in comitijs coronã anno Chriſti 1087. Duobus itaq́ fratribus Poloniæ præſidẽtibus, Sathan omnis concordiæ & unitatis diremptor,

5

Vladislaus

Sectio Poloniæ

& diſcordiæ incentor & ſufflator, inter eos quoq; ſeminauit
zania diſcordiæ. Nam Sbigneus contra fratrem mouit bellu
ſed quē Boleſlaus facile uicit & omnia eius recepit. Cumq; S
gneus ante fratrē ſupplex procũberet, obtinuit ut dux Maſſou
Dux Maſſouiæ maneret, Deinde cũ Hēricus quartus illũ cogere uellet ad trib
ta pendenda, ille uerò, ſicut & prædeceſſores eius fecerãt, renu
ret, uentũ eſt in Sleſia ad pugnã, in qua dux uictor factus, Imp
ratorē in fugã uertit. Poſtea pace facta, Boleſlaus obtinuit ux
rem ſororē imperatoris, & filiã eius Chriſtinã nomine, obtin
it filio ſuo ſeniori Vladiſlao. Habuit deinde magnũ certame
cũ Pomeranis & Prutenis, occiditq; 40. millia, & multos capt
uauit. Deinde cũ frater ſemper rebellis ſupplex ad illũ uenire
petiturus portionē aliquã terræ, Boleſlaus iratus fecit illũ occ
di. Tandem uerò cõfectis multis bellis, et in ultimo uictus, e
mœrore in morbũ incidit, & diuidēs filijs principatũ, deſign
uit Vladiſlao ſeniori terras Graccouieñ. Stradieñ. Lancien. Sleſiã Pomeraniã et principa
di primũ gradũ. Filijs uerò quos ex Adelheida ſorore Imperato. leuauit, Boleſlao Criſp
terras Maouieñ. Dobrzeñ, Cuiauieñ. & Culmeñ. Mietzlao Gnezneñ. Poſanieñ. & Cali
ſieñ. Henrico primo Sandomirieñ. & Lublineñ: Cazimiro aũt infantulo nihil dedit, ſe
hortatus eſt ut ei portionē æquã aſſignarēt. Mortuus eſt an. 1139. Nullus regũ & princip
Poloniæ uſq; in hunc diē fuit eo bellicoſior. Nã 47. uicib. publica acie ſignisq; collatis pu
gnauit, totidemq; uictorijs potius triũphauit excepta ultima pugna quã habuit Ruſsia. C
uenientes autem regnicolæ & faciētes iuxta mortui ducis teſtamentũ, elegerũt Vladiſla
7 Vladiſlaus. primæuum ducē, cui cæteri ſubeſſent, ſed ille incitatus ab uxore filia Imperatoris, non fui
cõtentus ſorte ſua, ſemiquarta ſcilicet regni parte, mandauit omnibus contributionē & ex
actionē in regno ſibi ſoluere, & iuſſit eos à fratrũ obedientia ſecedere. His non contentu
exercitũ mouit cõtra frates, obſidet eos ſimul cõgregatos atq; fame premit, ut illi coacti e
ruperint, & exercitum eius diſsipauerint, atq; Vladiſlaum è Polonia exegerint, illeq; fug
rit in Germaniam ad Conradum regem Romanorum. Fratres uerò ingreſsi Graccouiam
arce potiti ſunt ſunt, nec ſeuierunt contra Chriſtinã glotem ſuam & filios eius. Illa tamen
perſuaſa cum filijs diſceſſit, & adijt quoq; Conradũ Romanorũ regem. Ecce ſuperba Chr
ſtina leuiros ſuos peroſa & exitium eorum anhelans, coacta eſt diſcedere.

Boleſlaus Criſpus fit dux primus ſiue ſupremus in Polonia.

8 Boleſlaus. ANno 1146, Boleſlaus Criſpus pulſo duce Vladiſlao fratrum cõſenſu atq; prælato
rum & baronum Poloniæ ſortitus eſt monarchiã: coluit fratres ſuos, & liberalita
tem in omnes exercuit. Et quum R an. 1147. Conradus Romanorũ rex iret per Po
loniã cum magna multitudine pro ſubſidio terræ ſanctæ ferendo, popoſcit ut Bo
leſlaus Criſpus unã cum fratribus duci Vladiſlao portionē eum contingentē redderet. Et
Boleſlaus quidē cum fratribus occurrenss regi cum magno honore conduxit eum & exer
Conradus Imperator ingreditur Poloniã. citum eius omnesq; ſumptus & expenſas liberaliter tribuit, & Cõſtantinopolim uerſus de
duxit. Inſtabant Conradus ſæpius pro Vladiſlao, ut in Poloniam admitteretur. Reſpon
dit Boleſlaus: Se quidē fratris ſuſceptionē non abnuere, dũmodo regni ſciſsio & noua bel
la exinde non orirentur, quòd tamē uehemēter timeret. Eo reſponſo Conradus furore cõ
citatus, cum Germaniæ & Bohemiæ ducibus Poloniam ingreſſus, cœpit eam deuaſtare.
Boleſlaus uerò uidens ſe imparem, noluit pugnare, ſed obtenta ſecuritate papilionem Cæ
ſaris ingreſſus, ſuoq; fratres iuſtiorem habere cauſam quàm Vladiſlaũ expoſuit, nec un
quam illi nocuiſſe teſtatur. Exorabilem ſe præberet Imperator, è Polonia recederet, poſt re
ceſſum ipſius, Vladiſlaũ quandoq; reaſſumendum non cunctaretur. Et quia Boleſlaus li
beralis erat, muneribus traxit in partem ſuam principes Germaniæ, ut ſua perſuaſione Con
radum auerterint à ſuo propoſito illeq; reliquerit Poloniam. Reuerſus autem Conradus à
Ieroſolymitano paſſagio, cœpit langueſcere, tandemq; in Bamberg finiuit uitam, & dux
Vladiſlaus ſpe ſua fruſtratus, extra regionem exul manſit. Aliquot poſt annis uenerunt,
legati Friderici Barbaroſſæ, requirentes duces Poloniæ, & monentes ut Vladiſlao exulã

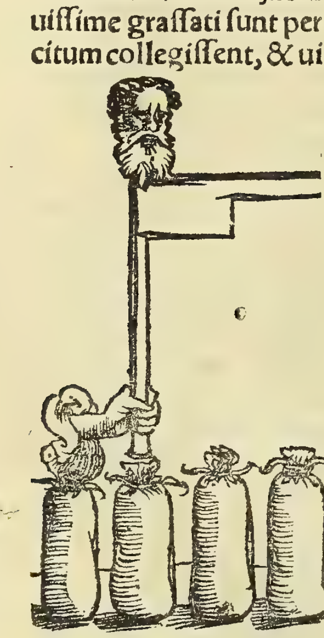
cũ

i apud Imperatorem redderent hæreditatem, & ut quingentas marcas argenti ſingulis an
ıis ad ærarium Cæſaris inferrent. Reſpondit dux Boleslaus, Ex reſtitutione fratris futurū
:iuile bellum & exterminium patriæ: ſub imperatore uerò & tributis, nunquā fuiſſe regnū
Poloniæ. Fridericus hac reſponſione irritatus, cum magno exercitu ingreſſus eſt Poloniā *Fridericus imper. inuadit Poloniam.*
ed Boleslaus noluit ei congredi, ſed partitis militibus ex locis iniquis hoſtes laceſſere nō
:eſſauit, ſingula loca per quæ exercitus Imperatoris erat tranſiturus exuſsit, ut tam milites
quàm equi eorum tabeſcerent, & conſumerentur inedia. Sed & fluxus uentris exercitum
mperatoris inuaſit, unde plurimi moriebātur. Igitur turpe ratus Cæſar ſic infectis rebus di
cedere, in hunc modum cum principibus Polonorum conuenit, ut fratrem eorum Vladis
aum exulem in ſuos ducatus reſtituerent, & Imperatori 300. lanceas aduerſus Mediolanū
nitterent. Vtraq; conditio acceptata eſt, ad diuturnioremq́; pacem conficiendam, Frideri-
:us Imperator affinitatem cum ducibus Poloniæ dando in coniugem Mietzlao Adelhei-
lam neptem ſuam, iam enim prima uxor mortua fuit. Cum aūt Vladislaus de exilio redire
:ōſtituiſſet, graui morbo correptus an. Chriſti 1559. animam exalauit, in Aldenburg ſepul
us. Poſt cuius mortem tres eius filij Boleslaus altus, Mietzlaus & Cōradus loripes ad pro
notionem Imperatoris per Boleslaum Criſpum patruum Sleſia dotati ſunt.

Mouent duces Poloniæ expeditionem contra Prutenos.

PAcata Polonia tres fratres expeditionē fecerūt in Pruſsiam. ſuperatoq; Oſſa flumi *Oſſa flu.*
ne, Poloniam & Pomeraniam à Pruſsia diſterminante, adegerunt Prutenos ad pe
tendam pacem, quam obtinuerunt, ſi modo monarchiæ Polonorū quotānis darēt
tributa, & baptiſmate abluerētur. Vniuerſa ergo Pruſsia anno Chriſti 1164. fidem
Chriſti baptiſma ſuſcepit, idola confregit, tributa Polonis ſoluere iurauit. Sed callide &
lolose omnia, nam deſcendentib. Polonis, Pruteni oram Chelmenſis & Mazouienſis in
ıadentes, homines, & pecora abduxerunt, & uillas combuſſerūt. Boleslaus itaq; cōmotus *Pruſsia fidē ſuſcipit doloſe.*
& uolēs iniuriā dei & ſuā ulciſci, Pruſsiā cum magna ui ingreſſus, obuia quæq; deuaſtauit.
Et habens 4. Prutenos in ſuo exercitu q profugerāt ad eum olim ex Pruſsia, quib. ex longa
cōſeruatione bene fidebat, hi antecedebāt & deducebant exercitū Polonorū, ſed corrupti
uerunt clam munerib. Prutenorū, ducentes Polonos ad loca bituminoſa & anguſta, inſili
ntesq; in eos ex inſidijs Pruteni, incluſos Polonos iaculis urſerūt, ut nec progredi nec re
erre pedē poſſent: ubi & Bolai frater Henricus ſagittis cōfoſſus interijt. Pauci admodū cū
lucibus Boleslao & Vuyetzlao de malignis locis euaſerunt, & reuerſi ſunt in Poloniā, de
plangētes mortē Henrici. Tunc in locū eius & ditionē ſubſtituerunt iuniorē natu Cazimi *Strages Polonorum in Pruſſia.*
um, cui pater nullā aſſignauerat ſortē. Mortuus tandē Boleslaus Criſpus, legauit teſtamē
um filio ſuo unico Leſckoni anno 1173. Conuenientes aūt Myetzlaus, Caſimirus & nepo
es eorū Boleslaus alius, Myetzlaus & Conradus Sleſiæ duces, de cōſilio procerū & pręla
orū elegerūt in monarchā Myetzlaū maioris Poloniæ & Pomeraniæ ducē, atq; Gracco- 9
uieñ. arcē cū tota puincia adiecerūt. Sed is ſe nō geſſit ut pdeceſſor eius, tyrannidē paſſim *Myetzlaus.*
exercēt ſubditos. Ex magna q̄q; opū affluētia & copioſa prole in faſtus deductus eſt. Ha-
buit enī 5. filios et plurimas filias, quas locauit ducib. Bohemiæ, Saxoniæ, Lotharingię Po
meraniæ & Rugiæ. Et cū intolerabilis eſſet eius tyrannis, ſubſtituerūt in locū eius iuniorē
fratrē Caſimirū, fecerūtq́; eū monarchā. Quod cū Myetzlaus ægreferret, generos ſuos in-
uocauit pro auxilio, ſed illi alijs occupati negocijs, officiū detrectarūt. Quin & Pomerania
ulterior & citerior in Caſimiri obedientiā uenerūt. Eſt aūt ulterior Pomerania, cui dux Ca 11
ſimirus Bugslaū nobilē uirū pfecit: citerior uerò cuius metropolis Gedanū nuncupat, cui *Caſimirus.*
Samboriū Maſouiæ comitis filiū pfecit. Hi tēporis lapſu infideles dominis ſuis, prædicta-
rū prouinciarū principatū ſibi uſurparūt. Excluſus Myetzlaus ſenex à ſuo principatu, cō-
tulit ſe in Sleſiā, ubi cū uxore & trib. filijs ſua magna rerū penuria uitā egit, mittēsq; ad fra-
trū Caſimirū, rogat ut eum in ſua reſtituat. Motus miſericordia Cazimirus, clā egit ut ille
breui totū ſuū ducatū recuperet, nec eo cōtentus, ad repetendā monarchiā aſpirare cœpit.
Mortuus eſt Caſimirus an. 1194. ſubito, hauſto poculo, incertū morbo ne an ueneno, quod
mulier quædam, ut fertur, ad Venerē ipſum inflammando propinauit. Ad ſubſtituendum 12
uerò nouum principē, conuenerūt primores Poloniæ, & eligunt Leſckonem natu maiorē *Lesko albus.*
ducis Caſimiri in monarcham, qui albus olim uocatus fuit à ceſarie alba. Quod ægreferens

Myetzlaus ſenex dux,induxit bellum Graccouienſibus,uentumq́ eſt ad cędem magnam
Perijt ibi Boleslaus filius Myeſckonis ſenis & pater quoq; ipſe multis ſauciatus uulneri
bus,uix euaſit. Tandem uerò Myetzlaus conuerſus ad Helenam matrē Leſckonis & Co
radi,tantū calliditate ſua egit,ut iam ſenex poſſeſſionem monarchiæ & Graccouiæ terti
acceperit,nec fidē aut promiſſa ſeruauit,Helenæ & filijs eius. Tunc Helena proceres Gra
couienſes obſecrādo ſollicitauit,ut filios ſuos in principatū Graccouien. reſtituerent,pro
mittens de cætero nihil ſe nihi ex arbitrio eorum in rebus publicis acturam. Myetzlao aū
in terras maioris Poloniæ abeunte,interim arx Graccouien. rurſum fuit occupata, & Leſ
cko cum matre Helena introductus. Sed deinde ano 1202. Myetzlaus ſenex redactus eſt i
principatū Graccouien. & paulo poſt mortuus,reliquit memorato Leſckoni monarchiā
At Conradus frater eius factus eſt dux Mazouiæ & Cuyauiæ. Leſcko uerò aſſecutus mo
Suuantopolcus narchiam conſtituit capitaneum Pomeraniæ Suuantopolconem, recepto ab eo iuramen
Pomeranus. to,quod terram illam pro Leſckone & filijs eius fideliter teneret, ſingulisq́ annis mille ma
cas argenti in fiſcum ducalem Graccouiam inferret. Sed procuratione ſatanæ indies ma
13 gna & horrenda bella nata ſunt inter Poloniam & Pomeraniā atq; Pruſsiam. Conradu
Conradus. 13. tyrannidem exercuit in Chriſtinum Plocenſem Palatinum, conſeruatorem adoleſcen
tiæ eius,quod ipſius mores deprauatos corrigendos ſuaſit. Primum ab eo carceratus, dein
de excæcatus,ad ultimū iugulatus eſt,miles ſtrenuiſſimus,qui Pruthenos,Lithuanos & cæ
teros gentiles ſub iugum coēgit,& Polonis tributarios fecit. Mox audita Chriſtini mort
Teutonici fra barbaræ nationes Prutenorū terras ducis Conradi depopulati ſunt. Qui inuocato auxilio
tres. Henrici ducis Vratislauien. & repreſſis Prutenis, terram Chelmenſem & caſtrū Dobrzin
Cruciferis,quos in ſui auxilium uocauerat, aſſignauit. Nec tamen ſic potuit ſuas prouin
cias defendere. Cum uerò Leſcko albus repeteret tributū à Suantopolco profecto Pomera
niæ ab eo interfectus eſt anno 1227. & Suuantopolcus ab die legittimum ſe principem Po
meraniæ gerere cœpit. Habuit proinde Conradus dux Mazouiæ duos filios, Cazimirū &
14 Boleslaum,cœpitq; gerere monarchiam & Leſckonis puerorum tutorem. Conrado occu
Boleslaus. pato bello Prutenico,Boleslaus pudicus captiuitatem tutoris Cōradi euaſit, & in propria
caſtra Sandomiriæ,uenit & tanquā hæres ſuſceptus eſt. Sub Boleslao pudico Tartari gra
uiſſime graſſati ſunt per Ruſsiam,Poloniam & Sleſiam. Et quum Chriſtiani magnū exer
citum collegiſſent, & uirili animo agreſſi fuiſſent crudeles illos homines,atq; eos in fugā

uertiſſent,ueniens quidem in equo, magnaq́ feſtinantia gyrans
uincentem exercitum, terribili uoce clamauit: Bigaice, bigaice,
id eſt, fugite fugite. Territi hac uoce Poloni,fugerunt. At Hen
ricus dux Legnitzenſis hoſti incubuit,quouſq; alia turma uenit
in auxilium Tartarorum,qui ſigniferum habuerunt geſtantē in
ſuperiori parte lāceę caput teterrimi coloris & promiſſæ barbę.
Cumq; cœpiſſet quatere lāceā cū capite,fumus intolerabilis fœ
toris in Polonos diffuſus,multos ad rebellandū inualidos effe
cit. Vnde Poloni cum Tartaris congreſſi,in fugā ſunt acti,ma
gnamq; partem nobilium & gregariorum militū amiſerūt. Tar
tari uerò uictoria potiti, ſpoliauerūt mortuos ueſtibus, abſcide
runtq; ſingulis aurem unam, ut ſcirent numerū interfectorū,im
pleueruntq; nouem ſaccos. Poſt hanc pugnā uaſtauerunt regio
nem incipientes à Legnitz,& tranſeuntes per Morauiam uene
runt in Vngariā. Habuerunt autem quinquies centena millia ui
rorum,qui obuias quaſq; terras in deſolationem redegerunt.
An. milleſimo ducenteſimo quadrīgēteſimotertio Graccouiē
ſes acceptarunt Boleslaū pudicū cū conſorte ſua Kinga tanquā
hæredem & dominū in ducem,eiectis præſidijs Conradi ducis ex terra Graccouiēſi. Quod
Conradus ægreferens,multa mala intulit terræ Graccouienſi,& ſæpe diro Marte
cum Boleslao pudico conflixit. Mortuus eſt autem Conradus an
no 1237. nepotis ſui Boleslai pudici op
preſſor iniuſtus.

Inſigniores

nſigniores Poloniæ ciuitates poſt Graccouiam.

1 minori Polonia
- Sandomiria
- Vislitza
- Sondetz
- Tharnouu
- Proshouuitz
- Petricouia
- Skarmitzſs
- Kroſsno

In maiori Polonia
- Gneznã
- Poſnania
- Vuartha
- Lencitza
- Sroda
- Caliſs
- Colo
- Zuijno
- Boleſslauu
- Vnieiouu
- Brzezinij
- Siradız

Quando & quomodo inuenta fuit fodina ſalis in regno Poloniæ.

DVx Boleslaus decimuſquartus in numero à primo rege Boleslao, homo uirtuti
bus adornatus præfuit Poloniæ annis 37, fuitq́ ſub eius imperio Polõia uarijs in
commodis & maximis bellis, externis & ciuilibus uexata, & mortuus eſt anno,
1274. Dum iſte rempub. adminiſtraret, ſal in locis ſubterraneis repertum eſt, pri
ıisq́ initijs lapidum more extractum eſt in loco cui hodie in Bochnia nomen, quatuor di Bochnia.
:ans à Graccouia milliaribus. Dein alia fodina ſalis inuenta eſt, Vuielitzka nomine, 5. di-
:ans à Graccouia milliarib. eſtq́ hoc tempore frequẽtior Bochnia ipſa. Sal autem ſemel
:pertum durat, & multis effoſſum cauernis perpetuas diuitias oſtendit. Sunt autem lapi-
es quando eruuntur nigri, priuſquã per ignẽ depurentur, danturq́ ſic impuri pecoribus.
Qui autem deputari ſunt, tunduntur inſtar farinæ aut aluminis albi, eſtq́ ſal durabile, nõ
ifluẽs ſicut coctum. Eſt locus prior in plano pauculis ſed à longe, nec ſaxoſis ſeptus col
bus, cui oppidum ſuperædificatum, eo tribus in locis à luce quadrangularia foramina,
;o. cubitorum ad ima in profundũ ducunt:itur dehinc 100. & ultra cubitis in plano meatu
bi ſecundũ eſt ad ima 90. cubitorum fortamen, iterumq́ poſt planum meatum ad uſq́ ter
um totidem cubitorum per deſcenſum foramen: reliquum iter per ſcalas interiectis tamẽ
nultis per planum meatibus in diuerſas cauernas non eadem profunditate ſitas tendit: i-
i ſal ingentium ſaxorum ſpecie exciſum exſecatur dehinc in æqualia fruſta, quæ bancos Banci.
ppellant operarij, funibusq́ extrahũtur. Per primum itaq́ quod à luce eſt foramen, in fu-
ıibus penduli homines demittuntur, reliquum iter per ſcalas deſcendẽti emetiendum eſt.
Totus tamen deſcenſus, unius horæ perficitur ſpacio: deſcenditur atq́ laboratur ſæpe cũ
periculo. Itur itaq́ perpetua ſpe in profundum per fodinas, nec unquam theſauri reperti fi
ıis apparet. Aqua niſi quæ deſuper à luce penetrat, nuſquã reperitur, ut cunq́ ab extraneis
ıtemperies fuerit intra montes eadem qualitas habetur.

Ducatus Graccouienſis uario ordine inter principes Poloniæ iactatus eſt.

POſt Boleslaum pudicũ res tutandas ſuſcepit Henricus cum barba, & poſt eum fer- 15
tur Leſcko niger ad rempub. regendam aſſumptus. Hic bellum grauiſsimum cum *Henricus cum*
Cõrado Mazouiæ principe & ſocijs geſsit. Hic tanto Teutones proſecutus eſt af- *barba.*
fectu, ut habitu atq́ moribus ſe illis conformare non dubitarit. Exceſsit aũt huma 16
ıis año ſalutis milleſimo ducenteſimo octuageſimo nono. Succeſſit ei Boleslaus Mazo *Leſcko niger.*
ıiæ dux ſenatus aſſenſu, ſed pauliſp rerũ potitus monarchia eſt pulſus. Huic ſucceſſit Hẽ-
icus dux Sleſiæ & Poloniæ cognomẽto probus, cui ꝓ monarchia uarij cũ Vladislao mo- 17
us. Mortuus eſt aũt anno milleſimo ducenteſimo nonageſimo, ſumpto ueneno per Sleſi- *Henricus 4.*
:as ſubminiſtrato. Deſignauitq́ priuſquã moraretur, ducatũ Vratislauienſem Conrado
Glogouienſi, patruo ſuo. Sed quum ciues Vratislauienſes ſibi eligerent Henricum quin-
:um Legnicẽſem, filium Boleslai ſæui Cõradus excluſus omni conamine repetebat prin *Ducatus Vra-*
cipatum ſibi ab Henrico quarto deſignatũ & legatum. Et quũ aperto Marte nihil efficere *tislauien.*
poſſet.

poſſet, ſubſtituit quendã nebulonẽ, qui familiaris erat duci Henrico Lutkonẽ nomine, c
ius tamẽ patrẽ dux Henricus occiderat, & ob id ille clàm amarũ animũ erga principẽ fer
bat. Hunc itaq; Lutkonẽ aggreſſus dux Conradus, eum in necem aut captiuitatẽ ſui pri
cipis Henrici quinti pellexit. Vnde occaſione nacta Lutko, dominũ ſuum ducẽ Vratiſ.
Legniceñ in balneo ad fluenta Oderæ, prope caſtrũ Vratislauieñ. repertũ, anno 1293. cap
ex balneo nudo corpore traxit, & equo impoſuit. Cunctis aũt familiarib. nudis fugienti
unico qui ducẽ corpore ſuo tutabat̃, uarijs uulnerib. cõfoſſo & interfecto, ducẽ Henri
Dux carceri ſupiecto pallio uehemẽti curſu abduxit, et Cõrado duci Glogouiẽſi obtulit. Cõradus
anguſto inclu- rò in carcere tetro in uas ferreũ auguſtũ incluſit, ubi nec ſedendi, neq; iacẽdi, ſed ægre he
ditur. di facultas erat. Duo foramina & hæc parua & breuia, unũ ad inſpirandũ et cibũ capiend
aliud ad egerendũ in uaſe erãt: hîc ꝑ tẽpus ſemeſtre ꝗ detinebat̃ inclſus, ſcapulæ & fœm
ra eius ſanie uermib. ſcaturiẽtia defluebãt. Mortẽ ergo & crudeles paſsiones euaſurus,
actus fuit facere qcquid Cõradus uoluit. Dimiſſus aũt nunquam ad priſtinã ſanitatẽ u
ad mortẽ reſtaurari potuit. Anno milleſimo ducenteſimo octuageſimo nono Cazimir
Oppolieñ, dux nõ bello uict9, nec aliqua neceſſitate coact9, dominio Vuẽceslai ducis B
hemię nõdũ in regẽ euecti et coronati ſe ſubiecit, et uaſallũ Bohemorũ ſe fecit. Mortuo u
18 rò Hẽrico duci Graccouiẽſe, duo eius ducatus diuiſi ſunt inter duos duces, nã ditio Grac
Premislaus. couiẽſis obuenit Premislao, & Vladislaus Loketek adeptus eſt principatũ Sandomiria

Ducatus Poloniæ rurſum in regnum ſublimatur

CVm proceres & prælati regni Poloniæ pr
claras ſuorum regum imagines, tum res
ſe pace et bello geſtas, tum deniq; ſciſsion
& in plures ducatus regni diſtractionẽ co
templati ſunt, uiſum eſt cunctis, unum ſibi ex mul
tis Poloniæ deligere principibus & in regem conſti
tuere, qui in qui in unum corpus diſtracta regni coll
geret, ſalutẽ & pacẽ ſubditorum procuraret, & à ſi
gulis coleret̃ atq; uenerarer̃. Anno itaq; 1295. menſ
Iunio principẽ præclariſsimũ moribus & inſtituti
19 *Premislaus rex.* heroicum Premislaũ ſecundum maioris Poloniæ &
& Pomeraniæ ducem (iam enim mortuus erat du
Pomeraniæ Miſczugius) in regẽ & conſortem ſuam
Richſzã reginã Poloniæ elegerũt, unxerũtq; et cor
nauerũt in Gnetznẽſi metropolitana eccleſia. Verũ
ipſius in regale ſoliũ ſublimatio inuiſa fuit ducib. Poloniæ, qui fremebant, Przemislaum
ſe anteire regali gloria. Conſpirarũt etiã in eũ marchiones Brãdenburgẽſes & rege in ca
niſpriuio abſq; cuſtodia ſolatijs dedito, per noctiũ tenebras & ſyluarũ abdita uenerunt &
inſilierũt in regẽ & in milites eius, crudeliſſimaq; morte extinxerunt & abierunt. Vix erat
Premislaus in Przemislaus annorũ 38. et regnauerat menſib. 7. dieb. 11. Tũc proceres elegerũt Vladislaũ
terfectus. Lockteck ducẽ Cuyauiæ Caſimiri filiũ qui credebat̃ unus eſſe, q diſtractũ regnũ ad unius
corporis reduceret cõpaginẽ. Auctoritate ergo electionis, omnes ducatus caſtra & ciuita-
tes in obedientiã & ditionẽ cõceſſerunt, paucis exceptis. Sed cum in uitia publica prolabe
retur, uirginum & ingenuarum matronarũ pudicitiam uiolenter proſtitueret, nec reforma
tionẽ promiſſam exequeretur, proceres anno 1300. conuenientes, electionẽ eius tanquam
pernicioſam abrogauerũt, & Vuenslaũ regẽ Bohemiæ in regem Poloniæ elegerunt, atq;
Gneznæ inunctũ coronauerũt. Is aũt duxit uxorẽ Richſam filiam unicã Premislai primi
electi regis, unicã regni Poloniæ hæredẽ. Cumq; in regnũ Bohemiæ rediſſet, & implicare
tur bello Vngarico, ac deinde Albertus Ro. rex Bohemiã & Morauiã affligeret, Vladsla-
us Lockteck clàm inſinuauit ſe in Poloniam, & ab amicis adiutus quædã caſtra obtinuit.
Interim rex Vuẽceslaus in morbũ incidẽs, mortuus eſt anno 1305. Tũc Lockteck paulatim
ducatũ Graccouienſem in obedientiã recepit. Interim Poloni bipartiti, quidã nobiles ſci-
licet maioris Poloniæ, Poſnauienſes et Kaliſsienſes exacerbati contra Vladislaũ Lock, ſi
bi in principẽ elegerunt Henricũ ducem Glogauienſem, Conradi ducis filium, natum ex
Salomea

alomea ſorore germana Premislai regis Poloniæ, Reliqui uerò Poloniæ Vladislao Lok
:k regnũ innouarunt. Et hic Vladislaus ubiq; Henricũ expugnauit. Deinde geſsit pluri- *Vla... Lockte...*
ia prælia cum Dominis Teutonicis propter Pomeraniam & ciuitatem Gdanenſem, quã
)omini Teutonici retinuerũt uſq; ad annũ Chriſti 1466. Maiori itaq; Polonia unã monar
iiam & dominium Vladislai Loktek per montẽ Henrici ducis Sleſiæ & Glogouiæ re-
eunte cœpit idem Loktek cogitare de coronatione ſua & recuperatione Pomeraniæ. Mi
t ergo ad Rom. pontif. Auenionem pro ſua coronatione, & impetrauit, ut anno 1320. in
:cleſia Graccouienſi coronaretur: ab eoq; tempore. Graccouienſis eccleſia iure coronan- *Graccouia fit*
i Poloniæ reges primùm dotata & priuilegiata eſt. Cõmuni etiam edicto ſancitum eſt, ut *metropolis*
aſtro Graccouienſe uelut arce firmiſsima corona aliaq; deponantur et obſeruentur rega *Poloniæ,*
a, quæ in Gneznenſi rure hoſtilem inuaſionẽ ne quicquam prohibere ualente, tute ſerua
non poterant. Habuit autem rex iſte filium Cazimirũ nomine, cui Lithuanorũ princeps
edit filiam uxorem. Et cum Lithuania aurum & argentum non haberet, accepit dux om-
ium captiuorũ, annis ſuperioribus abductorum, ex Polonia reſtitutionem pro dotalibus.
ponſa uerò ueniẽs Graccouiam, baptiſata eſt, & Anna uocata, ſicq; pax compoſita inter
'olonos & Lithuanos. Deinde uertit ſe contra marchionẽ Brandenburgẽ. qui iniuſte uẽ
iderat Pomeraniam Cruciferis, occiderat Primislaũ primum regem, deuaſtauerat Polo- *Grauiſsimum*
iam, &c. Depopulatus eſt ergo terram eius citra & ultra Oderam uſq; ad Franckfordiam *bellum.*
Onuſtus præda rediјt in Poloniam. In ea expeditione multa fœda peracta ſunt, 140. uillæ
ım ſuis eccleſijs combuſtæ, quatuor monaſteria igne ſuppoſita, impuberes & ſenes cęſi,
plusq; ſex millia animarũ in miſerabilẽ captiuitatẽ abducta. Deinde habuit an. 1331. ma
imam pugnã contra Cruciferos, in quo uictoriã quoq; obtinuit, cœſis 40. millib. hoſtium.
)urauit hæc pugna ad horã diei nonã, cum in ortu ſolis incœpiſſet. Mortuus eſt uerò an.
33. cũ 12. annis regnaſſet. Ioan. rex Bohemiæ tũc morabatᷓ Vratislauiæ, defecerũtq; ad eũ
uces quidã. Quin Iohan. dux Glogouiẽ, uẽdidit mediã partẽ ducatus regi Bohemiæ: q
:x cum exercitu in Glogouiã ueniens, alteram partem in ſuam redegit ditionem. Primis- *Tota Sleſia de-*
ıus uerò nunquam regi Bohemiæ ſubijci uoluit, atq; ideo ueneno abſq; prole ſublatus eſt. *ficit ad Bohe-*
Ienricus quoq; frater eius ob hoc grauamen mortuus eſt. Deinde rex Bohemiæ Ioan. co *mos.*
ies Lutzelburgenſis traxit ad ſe ducatũ Vratislauienſis non ſine magno detrimento re-
ni Poloniæ. Sed & Vladislaus dux Legnicẽſis ſubiecit anno Chriſti 1322. ditionem ſuam
oronæ Bohemiæ. Poſtea anno 1327. defecerunt omnnes duces Sleſiæ à rege Poloniæ, à cu
ıs tamen ſanguine deſcenderant, & præſtiterunt homagium regi Bohemiæ, nõ ob aliam
auſam, q̃ quod ipſis incõſultis Vladislaus Lokteck coronã accepit. Poſt Vladislaum re-
ẽ electus eſt Cazimirus filius eius in Poloniæ regẽ, regnauitq; annis quadraginta. Hic ex 22
mnibus regibus & principibus quos unquam Polonia habuit, regnum Poloniæ magnifi *Cazimirus*
auit, templorum, caſtrorum, ciuitatum & curiarum uaria ſtructura. Solum in hoc culpatur *rex.*
uòd in commeſſationes & uenerem intemperatus fuit.

Polonia & Vngaria ſub uno rege.

POſt mortẽ Caſimiri, Ludouicus rex Vngariæ, nepos ex ſorore Caſimiri eligitᷓ in rẽ 23
gem Poloniæ, atq; coronatur in Polonia anno 1370. præfuitq; regno annis 12. Mor *Ludouicus rex*
tuus aũt reliquit duas filias, nempe Mariã, quæ eo uiuente fuit deſponſata Sigiſmũ
do marchioni Brandenburgenſi, & Heduuigim promiſſam primò Vuilhelmo du-
i Auſtriæ. Conuenientib. uerò Polonis, de electione regis diſſenſerunt. Quidã abiecerũt
igiſmundũ marchionẽ, & uolebant habere Heduuigim: alij uerò uoluerũt habere Semo-
itũ ducẽ Mazouiæ: ſed negocio ſuſpenſo, interim Sigiſmundus & Semouitus graſſabantᷓ
ı terra, donec tãdẽ miſſa fuit Heduuigis filia iunior Ludouici cũ copioſa frequẽtia regni
'olonici & Vngarici, qui procurarunt illã inungi, cõſecrari & coronati, tributa ei plena fa 12
ıltate regnum Poloniæ adminiſtrandi donec quiſpiã principum in regẽ Polonię coronã *Heduuigis regi-*
us ipſi adiungeretᷓ. Vuilhelmus dux magnus Lithuaniæ, q exploratã habẽs uirginẽ Hed- *na.*
uigim regnum Poloniæ adminiſtrare, ad procandũ eam ſuo connubio anno 1385. fratres
ıos miſit cum muneribus, etiã quum adhuc infidelis eſſet. Fuit gens Lithuanorum annis *Lithuanorum*
ıperioribus adeo obſcura & contẽpta apud Ruthenos, ut principes Kiouiẽſes ab ea ſola *paupertas.*
erizomata & ſubera ob egeſtatem et ſoli ſterilitatẽ in ſignũ ſubiectionis exegerũt, donec
Vithenes

Vithenes dux Lithuanorum ſumptis uirium incrementis negaret tributum, quin & iu
principibus Ruſsiæ iniecto, eos adegerit ad tributa ſibi pendenda. Terminatur Lithuan
Vilna. ad Mazouiam, Pruſsiam, & Samogetiam, & uerſus plagam orientalem contingit Moſ
uiam, à meridie uerò iungitur Roxolanis. Metropolis Lithuaniȩ uocatur Vilna, ubi pol
ſeptentrionalis attollitur quinquaginta ſeptem gradibus.

Genealogia eorum principum

Lithuaniæ qui ante centum annos fuerunt.

Gediminus
- Olgerdus
  - Iagello
  - Skirgello
  - Koribut
  - Vigunt.
- Montiuidus - Borziſch
- Narimunt
- Iauunutha
- Keiſtut
  - Vitouudus
  - Patrikyg
  - Thotuil
  - Sigiſd.
- Coriath
- Luburd

Iſte ducta uxore filia regis Poloniæ, factus eſt rex Poloniæ, appellatusq́ poſt ſuſceptũ baptiſma Vladislaus.

Ingallo infidelis laborat pro Polonia. Iagello dux magnus Lithuaniæ exploratum habens uirginem Heduuigim regnum Pol
niæ adminiſtrare, ad procandum eam ſuo connubio anno 1385. fratres ſuos miſit cum mu
neribus, & illi intromiſſi ad reginam dixerunt: Si dominum noſtrum Iagellonem acciper
dignaberis, ſpondet ille ſuſcipere fidem Chriſti cum omnibus Lithuanis, omnes captiuo
ex Polonia ſublatos dimittere, terras ſuas regno Poloniæ perpetuo unire. Offert ſe terra
Pomeraniæ, Culmenſ. Sleſiæ & alias quaſcunq́ à regno Poloniæ alienatas recuperare. E
legatio reginæ parum grata, prælatis uerò & baronibus accepta fuit: quod per hoc medi
Poloni ſecuriores fierent ab incurſionibus exterarum nationum, ac deinde magna mult
tudo hominũ ad Chriſti cognitionẽ perueniret. Ad arbitriũ tamẽ reginæ Vngariæ matri
Heduuigis negotium iſtud reiectum eſt. At illa reſpondit, ſe contentã fore, ut proceres re
gni Poloniæ pro republica fidei Chriſtianæ & regni Poloniæ, quæ meliora amplectantu
Quod præſentiẽs dux Auſtriæ Vuilhelmus, cui Ludouicus rex Vngariæ Heduuigim da
dam in coniugem deuouerat, omnem mouit lapidem, ut Iagelloni præriperet prædam, ſe
fruſtra omnia, etiam cum Heduuigis illum amaret.

Infidelis dux Lithuaniæ perue-

nit ad regnum Poloniæ, fitq́ rex & Chriſtianus.

Anno domini 1386. Iagello magnus dux Lithuaniæ cum fratrib. ſuis at que grandi comitatu uenit Gracco uiam, adiẽsq́ reginã, obtulit illi mu nera, & paulo pòſt in articulis fidei cathol cæ edoctus, baptiſatus, & Vladislaus appel latus eſt: fratrib. uerò eius, qui ſecũ uenerant
14 *Vladislaus rex* Vigunttho Alexãder, Corigalloni Cazimi rus, Suuitrigelloni Boleslaus nomina im poſita ſunt. Eadẽ etiam die nuptias celebra uerunt, terrasq́ Lithuaniæ, Samagetiæ & Ruſsiæ regno Poloniæ perpetuo inſcripſit ac incorporauit: deinde in regẽ Poloniæ un ctus & coronatus eſt. An. Chriſti 1387. rex Vladislaus gentẽ Lithuanicã ab idololatria reuocaturus, ſumptis ſecũ regina, duce Ma
Lithuania ad Chriſtianiſmũ conuertitur. zouiæ, & multis uiris regioſis atq́ epiſcopis ingreſſus eſt Lithuauiã, & adduxit plebeios homines ab errore idololatriȩ, extinxit ſacrũ eorũ ignẽ, diruit idolorũ tẽpla & altaria, exci dit ſyluas, interfecit ſerpẽtes quos adorarũt, atq́ ſublato toto paganiſmo, edocebat gentẽ

articulus

ticulos fidei & oratione͂ dominicã, ac poſtea fecit eos ſacra unda baptiſari. Largiebaẽ q́
ie pius rex ſingulis qui erant ex populariũ numero poſt ſuſceptũ baptiſma, ex panno de
olonia adducto nouas ueſtes, qua prouida liberalitate effecit, ut natio illa rudis & pãno-
,lineis in eam diem cõtenta, fama huiuſmodi liberalitatis uulgata, pro conſequendis la-
:is cateruatim ad ſuſcipiendũ baptiſma ex omni regione accurrebat. Fudauit deinde rex
ladislaus in Vilna eccleſiã cathedrale͂, principaleḿq; aram, in loco ubi ignis perpetuus *In Vilna ecclẽ*
at cõſtituit. Terram aũt Lithuaniæ germano ſuo Skirgelloni tanquam ſupremo duci Li- *ſia cathedralis*
uaniæ regendã cõmiſit. Anno 1392. Vitouudus in magnũ ducem totius Lithuaniæ præfe
us eſt, hac ſcilicet cõditione, ut terras Lithuaniæ ꝓ rege & regno Poloniæ fideliter tene-
t. An. 1399. Heduuigis regina Poloniæ mortua eſt in puerperio. Poſt morte͂ eius nulla ꝓ-
extãte, rex Vladislaus eiectione͂ metue͂s, totus ad regreſſum in Lithuaniã ſpectabat. Pro
res aũt regni, rege͂ fluctuante͂ aliam hærede͂ regni Poloniæ, Annã Vuilhelmi comitis Ci-
æ filiã ſupereſſe docuerũt, quã illi Anna Cazimiri ſecũdi Poloniæ regis filia pepererat.
l quã procandũ extemplo ad Ciliã miſit, & ad ſe adduci anno 1400. Graccouiam fecit. Et
oniã uirgo illa nullã præter Alemãnicã nouerat linguã, ordinatione regis propè 8. men

ſib. Polonico idiomate imbuebaẽ: quod poſtq; in-
telligere didiciſſet, regio thoro cõiuncta eſt quam
uis rex moliebaẽ eam reijcere quod parũ præſtãn-
tis formę ſibi appareret. Coronata tamen fuit. An
no 1400. Vladislaus rex Poloniæ ſtudiũ generale
in ciuitate Graccouie͂ſi erexit, cuius fundationem *Gymnaſium*
Heduuigis regina dum uiueret maxima inſtantia, *Graccouienſe.*
procurabat accerſitisq; doctorib. & magiſtris ex
uniuerſitate Pragenſi, aſsignauit eis cenſus in exa
ctionib. et teloneis, deputabat quoq; prælaturas &
& prębendas. Quod ſtudiũ etſi per Cazimirũ ſecũ
um regem Polonię ordinatũ, priuilegijs papę, regis Cazimiri præfati & ciuitatis Gracco
ienſis munitũ & dotatũ, collegiumq; in Cazimiria oppido muro erectũ fuit, non tamen
q; in illum diem conſummatũ fuit. Poſt iſta rex Vladislaus cum fratrib. Teutonicis uſq;
i annũ 1410. geſſit bella, tãtaq; audacia utrinq; pro alieno imperio pugnatũ, quantũ ſuum
iq; retinere negociũ fuit. Nouiſſime uerò infenſis animis omni parte concurſum clamo *Graue prœliũ.*
s maximi editi & aliquandiu ancipiti Marte pugnatũ, donec tande͂ Germani cæſi, Sar-
atis reliquerũt cruentã uictoriã, ceciderũt eo pręlio 50. milliũ hominũ. Anno 1416. Vladiſ- ,10
us tertiã accepit coniuge͂, qua mortua ad 4. connubiũ trãſiuit, anno ſcilicet 1422. genuitq;
ea uxore, Sophia nomine, Vladislaũ & Cazimirũ paulo poſt mortuũ, deinde Cazimi- 25
ũ alterum. Mortuus eſt aũt ſenio confectus anno 1437. Succeſſit filius eius Vladislaus, in- *Vladislaus.*
lice omine ad Vngariæ regnũ poſtulatus. quod non niſi difficultate atq; negotio & inui-
s Polonis adeptus & coronatus in Alba regali, ubi iam & Alberti filius Ladislaus coro-
atus fuit. Vladislaus uerò cõgregato exercitu anno ſalutis 1443. pertrãſijt Romaniã uſq;
acedoniã, inſtituitq; graue Turcorũ certame͂, ex quo tamen ſe uiriliter excuſſit, & cũ ma
na laude primã illam in Turcas expeditione͂ cõfecit. Deinde anno 1444. Vladislaus cum
uo exercitu à Segedino copias mouit ad urbem Nicopolim, quæ humilis eſt ciuitas, cu- *Nicopolis*
s præſentia famã diminuit, licet ſit metropolis in Bulgaria, ubi rege ſtatiua tenente, Pala *Schiltach*
nus Tranſalpinæ Valachiæ (qui & Dracula dicitur) ad eum uenit, monuitq; ne cũ Tur- *uulgo.*
congrederet, qui in magna ueniebat multitudine. Vladislaus forti animo pergens, perue
enit ad Varnã, ibiq; in pugna interijt an. regni ſui in Polonia decimo, regni aũt Vngariæ
uarto, ætatis ſuæ anno 21. Victus in acie, nuſquã amplius in terris uiuus neq; mortuus ap-
aruit. Occiſo Vlasdislao, Cazimirus dux magnus Lithuaniæ, frater Vladislai anno 1415.
oſtulatus eſt in rege͂. Et cum apud Lithuanos morã faceret, Boleslaus Mazouiæ princeps
regem electus eſt. Hæc dum Cazimiro palàm fiunt, electioni nuper de ſe factæ cõſenſit,
ropereq; in Poloniã uenit. Poſtea anno milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo ter
o, idem Cazimirus in regni ſociã aſciuit Eliſabethã filiã Alberti, Romanorũ Vngariæ et
ohemiæ regis ac ducis Auſtrię, Ladislai Vngariæ & Bohemiæ regis ſorore͂, ex qua ſuſtu 26
t multos filios & filias, q uſq; ad tẽpora noſtra gubernaculũ regni tenuerũt in Polonia. *Cazimirus*
uic Cazimiro cũ ordine Teutonicorũ an. fermè 14. ſæpius alternãte fortuna, uaria bella *rex.*
ere, donec tãde͂ uniuerſã Pruſsiã adeptus eſt. An. 1492. ide͂ Cazimirus ſenſim ex ꝓfluuio
uentris

ucntris in Lithuania ægrotare cœpit,& cum ſui philoſophi profluuiū reſtringere aut nc
erunt aūt nō poterūt,accepto cōſilio à monacho quodā ordinis Minorū,uſus eſt pane gı
ſiſſimo ac nigerrimo Lithuanico in Grodno oppido,qui uentrē conſtrinxit. Et exhilaı
Monachorum medicina. tus inuexit in ſuos medicos,ꝙ religioſorū medicina pluris ualeret ꝙ̃ in arte medica doct
rum. Cœpit tamen ſtatim ſecundū pedes tumere quod cum nec fratres, nec philoſophi
rarent,per cōtando medicū ſuū requiſiuit an adhuc ſpes eſſet ſanitatis,& ille reſpondiſ
Minime,tanq̄ fortis athleta imperterritus ſubiūxit, Ergo moriendū eſt, et medico addē
utiqꝫ. Vadas ergo,inqt,aſtāti pro cōfeſſore,ut mihi ſalutaria porrigat ſacramēta. Percep
ſacramētis & teſtamēto facto,in priuatis & abditis locis centū millia aureorū oſtendit,
inter filios diſtribuit,ſicqꝫ in pace mortuus eſt anno 1492. Reliquit filios ſex & filias ſep
Moritur Cazimirus. ex quib. quatuor ſucceſſiue reges fuerunt in Polonia. Cazimirus uerò ſecundo genitu
phthiſi præfocatus in Vilna tumulatus quieſcit. Vltimus filius Fridericus Cardinal. et de
Bauariç deſponſata eſt,Sophia Friderico marchioni Brādenburgeñ. Anna Bugislao du
de archiepiſc. Gneznūſis & epiſc. Graccouieñ. fuit. Prima filia Heduigis Georgio du
Stetinenſi, Barbara Georgio marchioni Miſnenſi, Eliſabeth duci Legnicenſi,&c.

De regibus Poloniæ qui noſtro æuo adminiſtrauerunt regnum.

VLadislaus primo genitus Caſimiri uiuēte patre deſignatus eſt rex Vngariç & B
hemiæ q uxorē duxit Annā filiā regis Galliarum ſuſcepitqꝫ ex ea Ludouicum
Iohannes Albertus rex. Annā. Ludouicus ſucceſſit patri in utroqꝫ regno ducta uxore Maria ſorore C
roli Imperatoris,&c. Anno Chriſti 1492. cōuenientes proceres regni Poloniæ e
gerunt. Poſt Cazimirum defunctū, filium Iohannē Albertum,ſed qui non diu præfuit r
gno,nec feliciter bella geſſit: in ædificādo negligens fuit, & regnicolis propter cladem
Vualachis acceptā inuiſus. Tacitus autē anno 1501. apoplexia immatura morte occubui
poſtquam regnauerat annis aliquot. Poſt eius mortē electus eſt à maiori parte procerū
nobilitatis dux magnus Lithuaniæ Ale
der, qui in profectione contra Tartaro
mortuus eſt in Vilna,cum expleſſet anno
ætatis 45. Tunc ſuperſtes fuit adhuc mi
mus natu inter fratres Sigiſmundus nom
ne,qui anno 1500. ducatum Glogouieſ
obtinuit per regē & fratrē ſuum Vladisla
Vngariæ & Bohemiæ conferentem & pe
Iohannem Albertum cedentē atqꝫ reſigna
tem. Deinde anno 1506. factus eſt rex Polo
niæ,adminiſtrauitqꝫ regnū annis 34. uſqꝫ a
æuum hoc noſtrum & geſſit magna præli
contra uicinas nationes, potiſſimū contr
Moſcouitas,ex quibus anno Chriſti 1514
ſtrauit triginta millia menſe ſeptembri. Iſt
Sigiſmundus rex. Sigiſmundus cum prima Barbara Scepu
ſienſis Stephani filia uxore habuit filiā un
cam Heduuigā quam duxit Marchio Bran
denburgenſ. Ioachimus elector. Cum ſe

cunda uerò uxore Bona habuit filium Sigiſmundum Auguſtum & filias 4. quarum maio
iorem natu Iſabellam nomine tradidit Ianuſio regi Vngariæ reliquæ tres Sophia, Anna &
Smolensko. Catharina nondum elocatæ uiuunt. Eſt arx quædam Smolencea nomine, ferè inepugnabi
lis,quæ poſtquam centum annis & ſuprà in Lithuanorum manibus fuiſſet 1513. Baſilio du
ci Moſcorum,poſtquā per bienniū ſæpius tentata eſt, à præſidio prodita fuit. Hæc arx nul
la penè ui expugnabilis,in extremis Sarmatiæ finibus ad Boriſthenē amnem ſita Moſco
rum ditionis exiſtēs, à Victouudo olim expugnata fuit,duabus fermè ætatib: in Lithuano
rū manib. permanſit,tanto ingenio ac labore formata,ut nullis unquam miſſilibus lædere
tur,idqꝫ no murorum munimento,ſed propugnaculis ingentia magnitudinis ex quercinis
lignis,terra lapidibusúe repletis & circumactis,ſepta ac undique munita eſt. Ab una par
te Boriſthenem fluuium habet, cætera in acceſsis paluſtribuśque locis ſatis tuta ſunt.

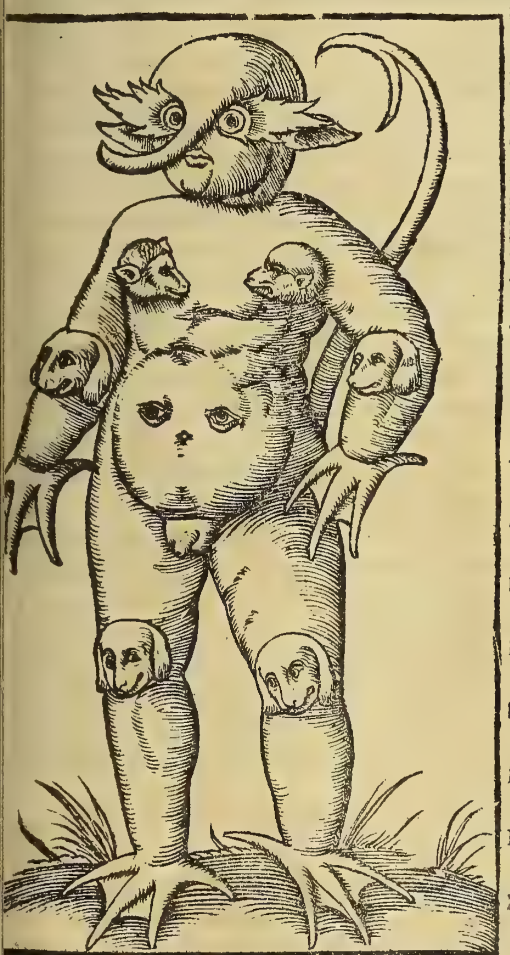
Hanc

anc Baſilius tanta ſuorū cruore exemit,ut facilius nouam erigere arcem potuiſſet. Sed am Ioannes comes à Tarnouu Caſtellanus Cracouienſis,ſupremus exercituum ductor gni Poloniæ iterum expugnauit & diripuit. Sigiſmundo uerò anno uitæ 82. regni uerò . demortuo,ſucceſſit unicus filius anno 1549. Sigiſmūdus Auguſtus,qui antea cum patrē annos regnauit,puer uidelicet 10.annorum inauguratus. Is ducta Elizabetha Romano m regis Ferdinandi filia quæ anno 1545. obijt, iam demortuæ ſororē, ut fertur, Barbarā mine, ſibi legittimè coniunxit.

Nomina epiſcopalium & aliorum prouincialium in Polonia locorum.

POlonia minor quæ ad caput Viſtulæ & circa eſt, nobilē habet Graccouiam urbē. Maior uerò Polonia eſt,quæ Gneznam Poſaniamq́ inſigniora habet loca,deinde Pruſsiæ dominium & Pomeraniæ partē. Hæc omnia ultra Viſtulę amnē in Germania ſunt,præter Pruſsiā,cuius maior pars Sarmatię ſolum occupat. Apud Poloniā iorem ducatus eſt Mazouiæ,regibus Poloniæ feudalis. Hos Lithuani attingūt,& apud thuanos ad ſept. Samagittæ ſunt. Lithuania à meridie Ruſsiā habet. Podolia Ruſſiæ eſt ouincia,ſicut & Roxolanorum regio,utunturq́ ritu Græcorum. Metropolis eorum uo ur Camenetiū. Metropolis uerò Mazouio appellatur Varſouia,uulgo Vuarſcheua,ubi timus conficitur medo,quem Troinick uocant. Archiepiſcopatus in regno duo, unus Gnezna ciuitate Poloniæ maioris,& altera Leopoli in Ruſsia, Reliqui uerò epiſcopa ſunt in ciuitatib. Graccouienſi, Vladiſlauiēſi, in Cuiauia prouincia. Poſnaniēſi in ma i Polonia, Plocenſi in Mazouia, Przemiliēſi in Ruſsia, Chelmēſi etiā in Ruſsia, Came enſi in Polonia, Luceorienſi, Kyouienſi, omnes in prouincia Ruſię, Vuarmiēſi in Pruſ , Culmenſi etiā in Pruſsia. Et quantū attinet ad ſeculariū conditiones, primarū dignitatum nomina, palatinatus atq́ Caſtellanorum ſunt præeminentiæ. Sunt autem Palatini priores, dehinc Caſtellani, quorum in toto regno multi ſunt. Palatinus Gracouiēſis primus in dignitate, poſt Caſtellanū Graccouienſem. Suprema enim Sarmatię officia ſunt Palatinatus, quos ſequunt̄ reliqui Caſtellanatus. Habent præfecturas, quas Capitaneatus appellant innumeros.

Mazouia. *Podolia.* *Ciuitates epiſcopales.* *Palatini.* *Caſtellani.*

Monſtrum hoc Cracouiæ natum, menſe Februario, anno 1547. uixit tribus horis. Loquitur ſic:

Africa nuper erat monſtrorum mater & author
Quæ dicta eſt aliquid ſemper habere noui,
Iam quia mutari cœperunt omnia, & ipſa
Africa monſtrorum deſijt eſſe parens.
Ne tamen omnino generentur nulla per orbem
Dant nouæ Sarmaticæ iam quoq; monſtra plagæ.
Inter pluraq; me populoſa Cracouia nuper
Aedidit ad ripas Viſtula clare tuas.
Et quia mors, quæ cuncta rapit, mox me quoq; iuſto
Abſtulit enſe (mei nullus ut uſus erat)
Ingenioſa tamen pictorum dextra uolebat
Sic mihi perpetuum conciliare decus.
Barſolonius at uates quoq; carmine ſcripto
Eſt auſus uultus explicuiſſe meos.
Nec prorſus labor eſt fortaſsis inutilis ille
Qui mortale genus multa monere poteſt.

G. B.

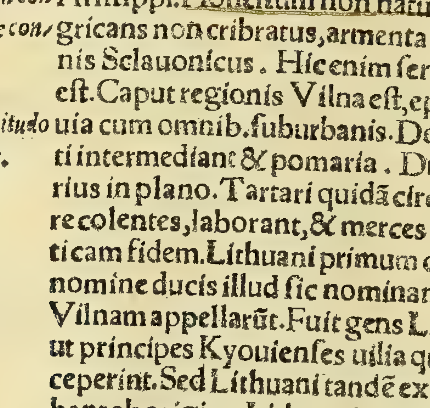
PP Lithuania

Lithuania.

Diuitiæ Lithuanorum.

LIthuania Poloniæ connexa, magna ſui parte pa
ſtris, plurimumq́ꝫ nemoroſa, & ob eam rem diff
lis aditu ac quodãmodo inacceſſa, aquis paluſtr
cuncta obtinẽtibus: hyeme cõmercia cum Lith
nis habiliora, paludibus & ſtagnis alta glacie cõcretis, n
ueq́ꝫ ſuperinfuſa, fiunt omnia mercatoribus peruia, ut u
lut alto mari, quando nulla ſit certa uia aut ſemita, ſyde
ſignẽt iter. Rara in Lithuania oppida, ullarũ incolatus
infrequens: accolarum diuitiæ pecora, pelleſq́ꝫ multige
ferarum, ut zobellinæ ſunt & harmelinę, quibus regio i
ſigniter ſcatet, ceræ ac mellis abundans, uſus pecuniæ g
ti nullus. Inter ſe matronæ palàm cõcubinos habent uir
rum permiſſu, quos connubij uocant adiutores: cõtra p
licatus uiris probro datur. Soluũtur facile matrimonia mutuo conſenſu, & iterum atq́ꝫ it
rum nubunt, adeò gens una cæteris mortalibus diuerſo uiuit ritu, ut non abſurdum ſit illu
Honeſtum conſuetudine conſtat. Ariſtippi: Honeſtum non natura ſed conſuetudine conſtare. Vini rariſſimus uſus, panis
gricans non cribratus, armenta uictum præbẽt, multo lacte utentibus. Sermo genti ut Po
nis Sclauonicus. Hic enim ſermo ꝙ latiſſime patet, ac plurimis quidem gentib. cõmun
eſt. Caput regionis Vilna eſt, epiſcopalis ciuitas, & eſt tantæ magnitudinis quantæ Crac
Magnitudo Vilnæ. uia cum omnib. ſuburbanis. Domus tamen contiguæ in ea non ſunt, ſed ueluti in rure ho
ti intermediant & pomaria. Duo fortiſſima caſtra habet, unũ in monte ſitum, alterũ inf
rius in plano. Tartari quidã circa Vilnam in aſſignatis pagis habitãt, qui agros noſtro m
re colentes, laborant, & merces uehũt. Vtuntur lingua Tartarica, & profitentur Mahume
ticam fidem. Lithuani primum condiderũt oppidum Vilnæ eleuationis poli 57. graduũ, e
nomine ducis illud ſic nominantes, ſicut & flumina quædã præterfluentia ab ipſo Viliã &
Vilnam appellarũt. Fuit gens Lithuanorũ annis ſuperiorib. tam cõtempta apud Rutheno
ut principes Kyouienſes uilia quoq́ꝫ ob egeſtatẽ & ſoli ſterilitatem inſignũ ſubiectionis a
ceperint. Sed Lithuani tandẽ excuſſo iugo dominationis, Ruthenos ſibi ſubiecerũt. Cole
bant ab origine. Lithuani numina, ignem, ſyluas, aſpides & ſerpẽtes, quos etiã in ſinguli

Idola Lithuanorum.

domibus uelut deos penates nutriebãt, ſacrificia faciebã
& uenerabant. Coluerunt ſacrũ ignem, eumq́ꝫ perpetu
nutriebant. Sacerdotes templi materiam ne deficeret, min
ſtrabant. Hos ſuper uita ægrotantiũ conſulebant. Illi no
ctu ad ignem accedebant, mane uerò conſulentibus reſpõ
ſa dantes, umbrã ægroti ſe apud ignem ſacrum uidiſſe aie
bant. Alij adhuc interiores ſolem coluerunt, alij uerò ſyl
uam, & quæ arbor procerior fuit, huic digniorẽ cultum im
penderunt. Cum autẽ illis uerbũ Chriſti prædicaretur, &
populus uocatus fuiſſet ut arbores excinderẽt, nemo erat
qui ſacrum lignum ferrò contingere auderet, quouſq́ꝫ uer
bi concionator eos ſuo exemplo animaſſet, alij autem eiu
lantes Vitoldum principem aderunt, quæruntur q́ꝫ ſacrum locum ſucciſum & domum Dei
ademptam, in qua diuinam opem petere cõſueſſent, inde ſoles, inde pluuias abſtinuiſſe, &
cæt. Motus Vitoldus (alijs Vitonodus) ueritusq́ꝫ populorum tumultũ, Chriſto potius quàm
ſibi deeſſe plebem uoluit, reuocatusq́ꝫ literis quas præſidibus prouinciarum dederat, con
cionatorem ex prouincia decedere iuſsit, tam graue fuit falſam religionẽ pectoribus ſemel
infixam radicitus exterminare. Suprà in deſcriptione Poloniæ uberiorem de hac re habes
tractationem, quam obiter libuit hic repetere.

Fratres	Olgerdus.	Iagello
	Keiſtut.	Vitoudus

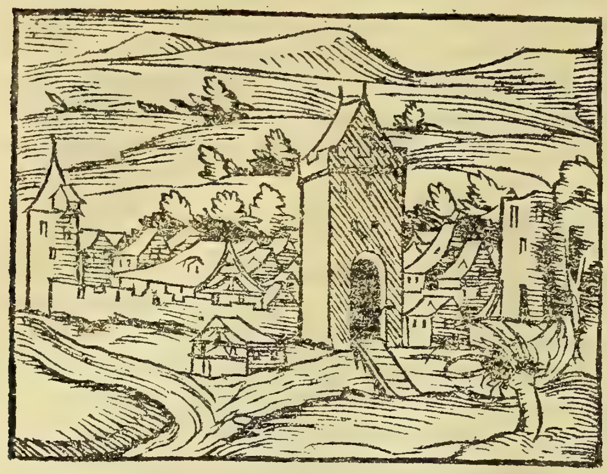
Fratres Teutonici ordinis multis annis
excurſiones Lithuanorum repreſſerũt
uſque ad tempora Olgerdi & Keiſtuti
fratrum. Fuit Keiſtutus magnus Chri
ſtianorũ perſecutor, q in una pugna ter à fratrib. Teutonicis captus fuit, & tamẽ ſua callidi
tate ſem-

ite ſemper elapſus,ſed qui tandem à nepote ſuo Iagellone occiſus interijt. Tunc Olgeri/
us frater eius poſt multa bellorum pericula ſublatis ſex fratribus ſuis rempub.tutatus eſt.
Hic habuit 12.filios una matre genitos,quorũ maior natu erat Iagello.Erat Olgerdus ipſe
rinceps ethnicus,ſed militari diſciplina clarus,multaq; cum cruciferis bella uario euentu
eſſit. Abſumptus autem anno 1381.reliquit Iagellonem in principatu ſucceſſorem. Hic pa
ernis ueſtigijs inhærens,ſuſcepta cum finitimis populis bella perſecutus, barbarico ethni/
oq; animo tam Polonos quã Prutenos & Roxolanos uaria belli ſorte moleſtauit, donec
ndẽ reginam Poloniæ uxorem accepit cum regno,fidemq; Chriſti ſuſcipere ſpontè pol/
icitus fuit,De quo ſupra in Polonia.

Samogetia.

SAmogetia ſiue ut alij uolunt Samagithia regio contermina Pruſsiæ,Liuoniæ & Li-
thuaniæ,ſyluis & fluminib.circumſepta,habet gentes proceræ & pulchræ ſtaturæ,a/
greſtes tamẽ & incultis moribus, parco & modeſto uictu uiuentes,ſitim aqua ſeda
re ſolitas,& quæ raro ceruiſia aut medone utitur. Auri & argenti,æris ferri,uini an/
noſtra tempora expertes fuêre & ignaræ. Apud quos licitum erat uni uerò plures habere
xores & patre mortuo nouercã,fratrisq; glotem in uxorem accipere. Nullus illic ædificio-
um nobilium,ſed tantũmodo tugurij uſus. Ex ligno & culma fit ſtructura,largius ab imo
nſim operis incremento ædificium in arctius cogitur,in carinæ ceu galeæ maximæ ſimili
dinẽ elaborata. In cacumine feneſtra una,ſupernè lumen reddens,ſubter quàm focus,&
bos parabiles coquens,& frigus quo regio pro maiori anni parte prædita eſt,repellens. In
a domo ſe,uxores,pignora,ſeruos ancillas,pecus armentũ,frumentũ & omnẽ ſuppellecti *Aedificia Samogetarum.*
m condunt,gens ad diuinationes & auguria procliuis. Præcipuũ ei numen ignis, quẽ ſa/
roſanctum & perpetuũ putabant,& qui in alto monte aſsidua lignorũ appoſitione à ſa/
erdote alebatur. Vladislaus Poloniæ Rex,qui eam gentẽ ad Chriſti fidẽ compulit turrim
n qua conſiſtebat,incendit & ignẽ diſiecit & extinxit. Succidit deinde ſyluas,quas non ſe
us q̃ ſanctas & deorũ ſuorum habitacula uenerabuntur. In eam caliginem mẽtis prolapſi
uod & ſyluæ præfatæ,& aues,feræq; in illis conſiſtentes ſanctę forent,& quicquid in illis
igrederet ut ſanctũ cenſeri deberet. Violanti quoq; nemus,feras uel alites, manus aut pe/
es dæmonũ arte curuabãtur. Maxima itaq; barbaros tenebat admiratio, quòd Polonorũ *Syluæ ſacræ.*
ilites nemus excidentes nulla læſio,qualẽ ipſi in ſe frequentius experti erant,ſequeretur.
Habebant præterea in ſyluis præfatis focos familias & domos diſtinctas, in quib. omnib.
harorum & familiarũ cadauera cum equis,ſellis,& ueſtimentis potiorib.incendebant. Lo
abãt etiam ad focos huiuſmodi ex ſubere facta ſedilia,in quib.eſcas ex farre in caſei modũ
ræparatas deponebant,medonemq; focis infundebant,ea credulitate illuſi,quod mortuo/
um ſuorũ animæ,quorũ illic combuſta fuerãt corpora,nocte uenirent, eſcaq; ſe reficeret:
Tandẽ Vladislaus luce diuina perfuſus & Poloniæ rex factus,compulſos Samogetios ad
Chriſti fidem,fecit baptiſari,fundauitq; eccleſiã cathedralẽ in Myedniki, & fecit nepotem
uum Vitauudũ ducem magnũ in Lithuania & Samogetia. Hic cũ eſſet bellis aſſuetus,ſub
idit ſibi ducatus Pleſcouienſem & Nouogrodienſ.qui & Neugardiæ ducatus atq; Smol/
enſem. Paceq; armis quæſita,aggreſſus eſt Tartaros, ex quibus copioſam multitudinem
anſtulit in Lithuaniã,locaq; ad habitandũ conceſſit. Poſtea rurſus cum magna militũ co/ *Tartari uincũtur.*
ia impugnauit Tartaros, ſed proſtrato exercitu eius,ipſe euadens uenit in Lithuaniam.
Tunc Imperator Sigiſmundus uolens ſeminare diſcordiã inter Vitoldum & Vladislaum,
oronã Vitoldo promiſit,& in regem Lithuanorum ſublimari perſuaſit. Verũ cum affer
entur corona per loca tutiora Marchiæ & Pruſsiæ,nobiles Poloniæ ſeſe oppoſuerũt,miſ/
ſisq; exploratorib. legatos Imperatoris terruerũt,ut pedes retro tulerint. Vitoldus autem
oc factus certior,præ triſtitia ab anthrace inter ſcapulas orto,uitam cum principatu fini/
it,anno 1430. Poſt mortem Vitoldi, Vladislaus rex Suitrigellum ſiue Skirgellũ fratrem
uum dedit Lithuaniæ ducẽ,qui immemor beneficij cõtra regem bellũ mouit:tunc rex prin
ipatum dedit Sigiſmundo de Starodup,Skirgellũ uerò fecit occidi. Succeſſit Sigiſmundo
Cazimirus regis Vladislai natus,præfuitq; ducatui ferè 50.annis:ſub cuius extremis,Mo/
chorum auulſit ducatũ Nurgardẽſem. Deinde Cazimiro ſucceſſit Alexander filius eius.
Quo defuncto,Sigiſmũdus ſubſtituitur in locum eius:ſub cuius dominio Moſchouiæ dux
Pleſcouiam & ducatum Smolnenſem expugnauit & poſſedit.

De quibuſdam Lithuaniæ ciuitatibus.

Diximus iam, Vilnam eſſe m
tropolim Lithuaniæ: diſt'at
que 60. milliarib. à mari Pr
tenico, à Riga 40. aut ſecun
dum alios 70. A Kyana uſq; ad confl
entiam Boryſthenis maioris & mino
ris, qui hodie uulgò Neper & Boch a
pellatur, ſunt decem dietæ, & ibi eſt u
nus Lithuaniæ terminus. Ex aduerſ
uerò computando, à Parzou ſeu Par
kouia ad Vilnam ducendo lineam, n
merantur 60. miliaria, ſed à Cracoui
per eandem uiam uſq; in Vilnam ſun
120. milliaria. A' Vilna in Smolensk
100 milliaria. A' Smolensko in Mo
ſcuuam ciuitatem 100, milliaria Germanica Vilna, ut iam diximus, eſt tanta quanta Crac
uia cum Kazimira, Clepardia & omnibus ſuburbijs. Nouigrod uerò, quam Latini Nugar
diam uocant, fuit ſub ducatu Lithuaniæ per ducem Vitoldum armis acquiſita, & eſt in am
plitudine paulo maior quàm Roma, in ambitu continet ſex milliaria Germanica & dimi
dium, Nouigrod autem continet ſeptem milliaria integra. Ad hanc ciuitatem Teutonic
Nugardia. mercatores magno labore peruenīūt, magnas ibi opes, multum argenti, pelleſq; precioſa
uendentes atq; ementes: ponderato argento non ſignato utuntur. Diſtat autem Nugardia
à mari Baltico ferè tribus milliaribus. Iuan, id eſt, Iohannes princeps Moſchorum anno d
mini 1479. exhauſit theſauros Nouogradienſium, & trecentos currus impleſſe dicitur de a
ro & argento & unionibus præcioſis. Matthias à Michouu ſcribit tot eſſe eccleſias in ha
urbe, quot ſunt dies in anno. Dicit etiam ibi eleuari polum borealē (ſed quod fieri nequit)
66. gradibus, Iouius ponit 64. quare fit, ut in æſtate circa ſolſtitiū æſtiuale poſt occaſum ſ
lis appareat lux cœli uſq; in ortum ſolis, ut artifices, ſartores, ſutores, & cæteri mechani
artificia ſua exerceri poſsint. Pskou urbs nobilis, murata & magna, minor tamen quàm
Pskou urbs. Nouigrod, adiacet Moſcouiæ & Lithuaniæ, eamq; Latini uocant Pleſcouiam: cuius ha
bitatores lingua & ritu ſunt Rutheni; barbam non radunt, & crines capitis non tondunt.
Tota terra Pleſcouiæ 60. tenet in longitudine milliaria, & 40. in latitudine. Hinc uerſus o
rientē eſt Polotzko caſtrum & ciuitas magna, pertinetq; ad ducatum Smolēſem. Eſt poſt
eam eſt ad orientem Smolenſco caſtrum & ciuitas ex roboribus ſtructa, & foſsis profun
Polozkouu. dis munita. Ipſa autem terra ſeu ducatus Smolensko continet in longum 60. aut 70. millia
ria. Porro Lithuanis eſt ſermo quadripatitus, primus eſt Iaczuuingorum, uulgo Iauuinger.
Alter Lithuanorum & Samagittarum: tertius Prutenorum, & quartus Liuoniorum habi
tantium iuxta fluuium Dzuuinam, quem uocant Dunam. Et quanquam horū eadem ſit lin
gua, unus tamen non ad plenum intelligit alterum, niſi qui uerſatus eſt in omnibus terris.
In memoratis quoq; regionibus profitentur ritum Latinorum: in alijs autem circumiacenti
bus terris, ut in Nouigrodo, in Pleſcouia, in Poloczko, in Smolensko, atq; in Ruthenorū
Tartari prope Vilnam. partibus, ritum obſeruant Græcorum. Sunt præterea circa Vilnam Tartari, & habent pro
prias uillas, colunt agros & uehunt merces, atq; ad mandatum magni ducis Lithuaniæ om
nes ad bellum aſſurgunt, loquuntur Tartaricè, & profitentur ſectam Saracenorum. Sunt
quoq; Iudæi in Lithuania, præſertim in ciuitate Troki, & hi laborant atq; mercantur: telo
nea & officia publica tenent, & non uiuunt de uſuris. In Lithuania oritur Boryſthenes flu
Boryſthenes fluuius. uius qui hodie Neper appellatur, in terra plana & lutoſa, ex ſtagnis & denſis ſyluis, & ſub
Smolensko atq; ſub Kiouia, tandemq; cadit in mare Ponti. Item Villa alius fluuius, trigin
ta milliaribus ad orientem Vilnæ ortum capit, & ſub caſtro Vilnenſi miſcetur cum fluuio
Vilna fluitq; ad amnem Niemen, qui ualde flexuoſe decurrit, naues defert & merces, atque
poſt caſtrum Couno in mare Prutenicum cadit. Item Dzuina magnus fluuius fon
tes habet in Moſchouia, fluenſq; per Lithuaniam, iuxta Rigam ciuitatem Liuoniæ cadit in
mare.

nare. Lithuani medone ſpiſſo, item tenui & uario modo cocto utunt̃, quo etiam inebrianur: uulgus aũt ut ſemper bibit aquam. Armenta habent omnis generis & feras ſyluarum: altus, deſerta & ſyluæ ſunt magnæ. atq; in eis magnę & multæ ferę, uiri & boues ſylueſtres

Medo potus Lithuanorum.

q̃s lingua ſua uocant thuri et zumbrones, onagri & eques ſylueſtres, cerui, damæ, dorcæ, capreæ, apri, urſi, mardures, &c. Habẽt Lithuani ſicut & ferè omnes ſeptentrionales populi peſſimam in conuiuando conſuetudinem, præſertim potentes: nam ſedẽt à meridie in medium noctis & opplent ſe continuo cibo & potu, atq; à menſa quoties natura propellit aſſurgunt & egerunt, illicoq; iterum uorant uſq; ad uomitum & amiſſionẽ rationis. Potiſſimum autem hic tantus abuſus inuenit̃ in Lithuania & Moſcouia, ſed multo magis in Tartaria. Eſt etiam in Lithuania & Moſcouia atq; in Tartaria conſuetudo uenditionis hominum. Serui natura uenduntur à dominis ſuis tanquam pecora, puerìq; eorum & uxores, quin & pauperes homines libero uentre nati, uictu carentes, uendunt filios & filias interdum & ſemetipſos, ut apud patronos ſiliquis & groſſis cibis ſaturentur.

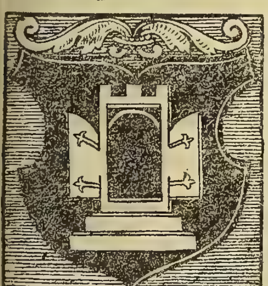
Commeſſatio Lithuanorum.

Rusſia.

RVſsia quæ etiam Ruthenia & Podolia, Alba ſuperior et inferior, pars Polonici regni, quę & Roxolonia, habet ad oriẽtem Moſchũ, & eſt terra fertiliſſima, cereris & mellis feraciſſima. Nam agro rude culto et parum inuerſo atq; ex arato, frumentoq; ſuperſeminato, tribus annis ſponte frumentum germinat, ita tamẽ quod colligendo tempore meſſis ſegetem, aliquidpiam granorum permittatur in terram decidere ad ſurgendum ex eis frumentum in anno ſequenti, ſine cultura & ſine agri aratura. Gramẽ quoq; & paſcua tàm cito ac uberrimè fundit & prodit, ut perticam in tribus diebus ſupercreſcendo contegat, & aratrum in locis graminoſis derelictum, in paulo pluribus diebus, graminibus ſepiat et cooperiat. Quare ibi apum tanta copia, ut mella nedum in aluearijs aut arboribus uerum in rupium & terræ cauernis reponant. Contigit'q; ſæpenumero, ut examina apum ſuperuenientia & priores apes exterminantia, ruricolæ aduolantia agmina apum trucident, aut in aquis mergant, ut quæ præfuerũt, hæreditariè mellificent & maneãt. Optimus ibi melo, & hi grandes cerarum orbes, qui ad nos uſq; aduehuntur ibi fiunt. Non impiſcantur

Fertilitas Rusſiæ.

piſcinæ ſtagna & Ruſſorum, ſed, ut aiunt, piſces ex cœli influẽtia ſuccreſcunt. Sal quodam in lacu Katzibeio uocato ſiccis temporibus colligitur, pro quo genti cũ Tartaris crebra bella. Eſt ibi cretæ copia. Verſus Tanaim uerò et Mæotim ubi alba eſt Ruſsia ſub Moſcouitarũ principis dominio, terra calamo aromatico et reupõtico abundat pluribusq; herbis & radicib. alijs alibi non uiſis. In medio Ruſſiæ eſt Leopolenſis terra & urbs uulgo Lemburg in ea bene munita, habens duo caſtra ſuperum & inferum, eſtq; metropolis Ruſſiæ. In ſeptentrionẽ ſunt tractus Chelmẽſis & Belzenſis. Leopolis nomen eſt ſortita à Leone Imperatore, in memoriã adeptę uictorię contra habitatores illius terræ. Conueniunt ibi mercatores multi ex Turcia & Chriſtianis negociandi gratia. Diſtat aũt hæc urbs à Graccouia 50. milliaribus. Ruſſia nullum producit uinũ, ſed infertur ex Vngaria. Moldauia. Etiam ceruiſiam ad nutum habet. Abundat equis, bobus & ouium gregibus, abundat pellibus mardorum & uulpium. Sunt multi Iudei in Ruſſia, ſed non permittuntur exercere uſuras. Dant potius operam colendis agris, uacãt mercimonijs & multi præficiuntur exactionis publicis & teloneis. In ciuitate Camyenenſi & ſimiliter in Leopoli ſunt multi Armeni, mercatores peritiſſimi, penetrantes ad Caffam,

Leopolis metropolis Rusſiæ.

 Conſtanti-

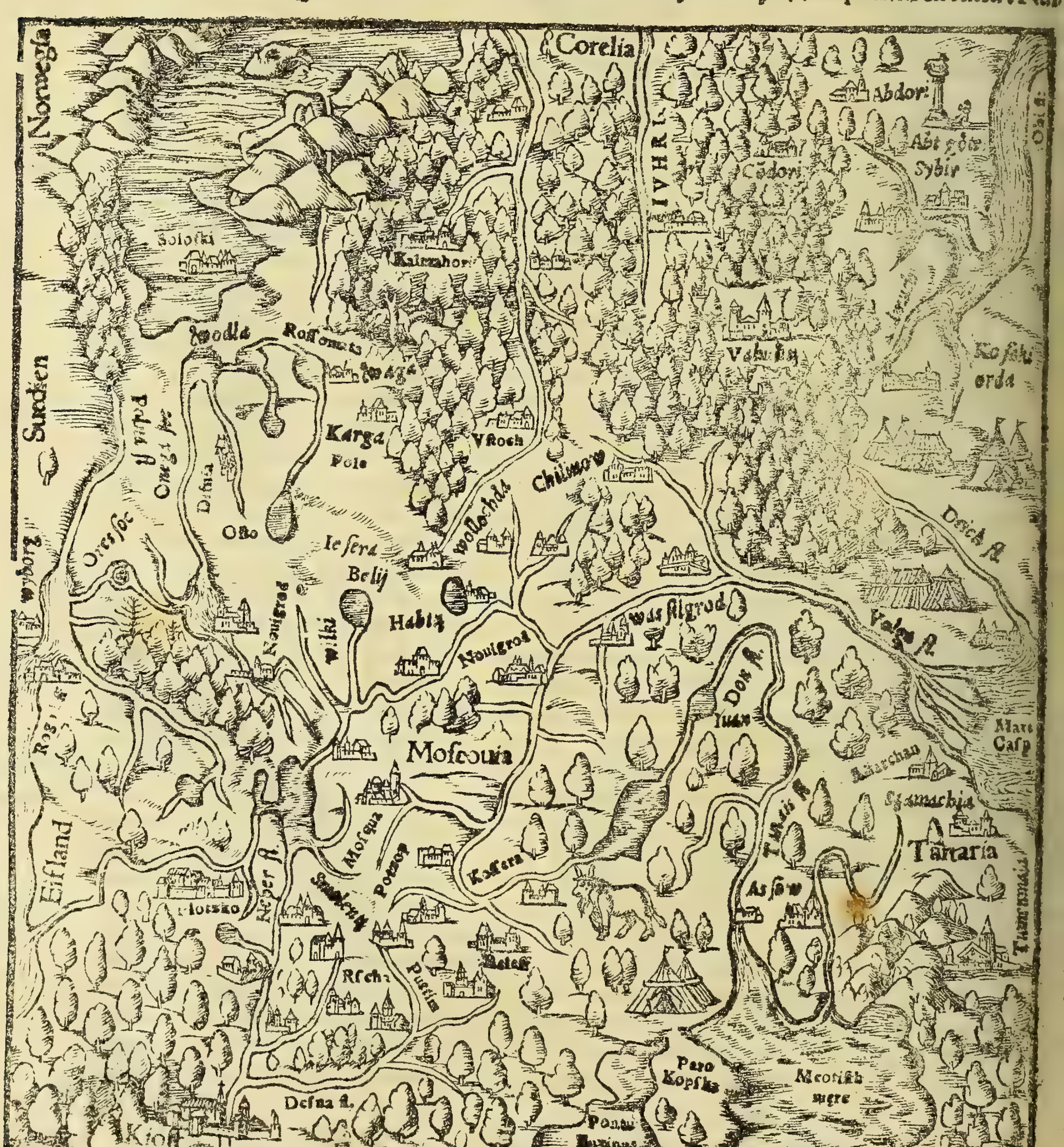
Conſtantinopolim, Alexandriam Aegypti, Alkairam & partes Indię & merces afferētes Habent Rutheni proprias literas, Græcis proximas, Hebræi uerò ſuis utuntur characteribus, atque perſcrutantur artes liberales, Aſtronomiam & Medicinā. Armeni ſuo ritu gaudent & literis Inter ſanctos colunt præ cæteris Taddæū Apoſtoli aſſerentes quod eos conuertit ad Chriſtum. Deind & diuum Bartholomæum uenerant̃, per quem multos articulos, ut aſſerūt, de fide acceperūt. Habet Leopolenſis ciuitas archiepiſcopalem ſedem, cui paren Ruſsi & Lithuani, & Kiouiæ aliquando archiepiſcopatus habens ſub ſe eccleſias Græcas, quæ ſunt ſub Moldauia & Vualachia uſq; ad Danubium.

Taddeus Apoſtolus.

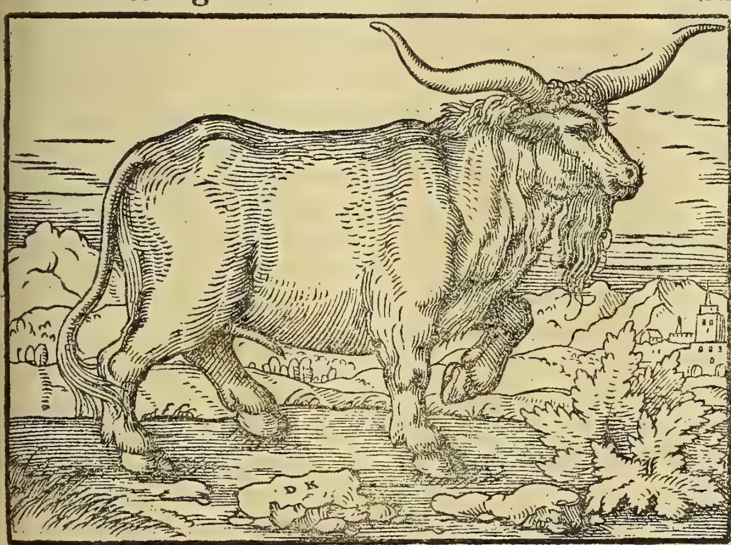

Moſcouia.

EST Moſcouia regio latiſſima, in q̃ua urbs regi uocat̃ Moſcha & Moſckuua, ad Moſchū am nem ſita, habetq; 14. M. paſſ. in circuitu. Nul

us hic ſignati argenti uſus. Lapis eſt in medio foro quadrata forma, quem ſi quis aſcende
it nec inde ui deturbari poſsit, principatũ urbis obtinet. Ingens de aſcenſu loci & deiectu
limicatio inter indigenas, ſæpiusq́ ob eam rempugnatũ inter ciues. Inuiſum genti regium
nomen, idcirco ducis appellationẽ libentius uſurpant, ut magis popularẽ. Qui ibi rerum
potitur Dux dicitur, qui in totã gentem imperiũ obtinet. Huic pileus paulo elatior, q̃ cæ-
teris proceribus, cætero nihil ab alijs differens. Patrij moris eſt, mulieres gemmas & unio-
nes ex aurib. ſuſpendere, decorum & maribus ſed adhuc pueris. Quæ iterũ nupſerit, ſatis
caſtam ducũt, auerſantur ut impudicam tertio nubentẽ, par in maribus offenſa. Gens in
Venerem prona ac bibaciſſima: hoc laudis loco ponunt, alterum licere arbitrant̃, modo id
fieri contingat citra omnẽ connubij offenſam. De ſumma fidei cum Græcis ſentiunt, par
in cultu ceremoniã et in cœlites ueneratio. Agrorũ cultum oppido exercent, equis arant, a-
ger feraciſſimus preterq́ uini. Ceruiſiã potum ex milio, hordeo atq́ humulo decoctum po
tant, & idem ferè totus ſeptentrio. Varia alit ea regio animaliũ genera, & in his pleraq́ pel
lium æſtimatione nobilia, piſcium quoq́ ingens copia. Eſt autem Moſcouia terra quadrin-
gentorum milliariorũ patens, argento diues, tam ualido ubiq́ præſidio cõcluſa, ut nedum
aduenæ uerum indigenæ etiam abſq́ literis ducis exire atq́ intrare non poſsint. Plana om-
nino regio eſt, nõ montoſa, nemoroſa tamẽ, & ut plurimũ paludinoſa, multis inſignib. flu
uijs, Occa, Volha, Dzuuina, Boryſtheneq́ & Dneper irrigua, piſcibus ob id uarijs et feris
abundat, quemadmodũ Lithuania, à qua non multũ diſcrepat, niſi quod frigidior eſt, quia
ſeptentrionalior. Vnde pecora parua habet, & cõmuniter mutila. Moſcua metropolis re-
gionis, duplo maior quã Praga Bohemiæ, lignea (ut aliæ ciuitates) ædificia habet, multas
plateas, ſed diſperſas, latiſsimi enim enim cãpi interiacẽt, & Moſca amnis ipſam interſe-
cat. Arx in medio urbis in plano ſita, 17. turribus & 3. propugnaculis adeò pulchris & uali-
dis, ut ſimilia uix reperiant̃. Sedecim in ea arce eccleſiæ, & tres ampliſſimæ curiæ, in quibus
nobiles aulici morant̃. Palatiũ in quo dux eſt, Italico more conſtructũ pucherrimũ ſed nõ
amplũ. Multos ducatus habet, quib. ingruente bello plus q̃ ducenta millia hominũ duob.
aut tribus diebus contrahunt̃. Aqua genti potus & medo, ceruiſia, liquorq́ fermentatus,
quẽ Quaſſetz uocãt. Arant ligneo aratro frondib. arborũ aut ſpinis apricant̃: ſegetes pro-
pter longũ frigus raro matureſcunt, ideoq́ in ſtubis & æſtiuarijs deſiccant triturantq́. Vi-
no et oleo carent. Ne inebriãtur princeps terræ (ut quidã ſcribunt) prohibuit capitis pœna
omnẽ potum inebriantẽ, niſi quod bis aut ter in anno id conceditur. Monetã nunc habent
argenteã, maiorem et minorẽ, non rotundã, ſed quadrangularẽ, oblongam. Sclauonica lin
gua loquuntur, licet externis linguis ſic ſit confuſa, ut mutuo Sclauus & Moſcouita ſe nõ
intelligant. Extenditur Moſcouia uſq́ Iurham & Corelã, quæ ſunt in Scythia, habetq́ mul
tos ducatus intra terminos ſuos, nempe ducatum Tueretzka, ducatum Chelinſci, ducatũ
Zubſczoucki, Klinski, ducatum Kubenſcm, &c. qui ſinguli multa millia armatorum poſ
ſunt producere ad bellum. Tanais nominatiſsimus fluuius à Moſcouitis Don appellatus,
fontes ſuos & originem habet in Moſcouia in ducatu Retzenſi. Conſurgit de terra plana

ſterili, limoſa, paludinoſa
& nemoroſa. Et ubi proceſ
ſerit ad orientem uſq́ ad me
tas Scythiæ & Tartariæ, re-
curuatur ad meridiẽ, & per-
ueniens ad paludes Mæoti
das, ingreditur illas. Volha
uerò, olim Rha, quem Tar-
tari Edel appellant, tendit
in ſeptentrionẽ aliquot mil
liaribus, cui cõiungitur flu
uius Occa ſeu Ocha, ex
Moſcouia profluens, ac de
inde in meridiem gyrãs, au
ctus multis amnibus, influit
in mare Euxinũ. Hercynia
ſylua quo tam Moſcouiæ

Inuiſum nomẽ regis apud Moſcouitas.

Moſcouia ſeptentrionalior Lithuania.

Moſcouia ciuitas.

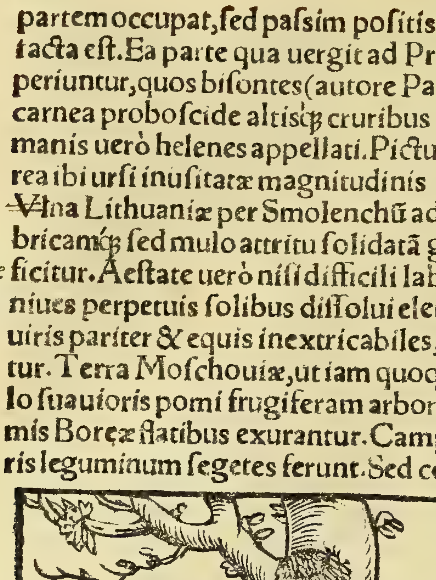
Lingua Moſcouitarum.

Ducatus multi

Tanais flu.

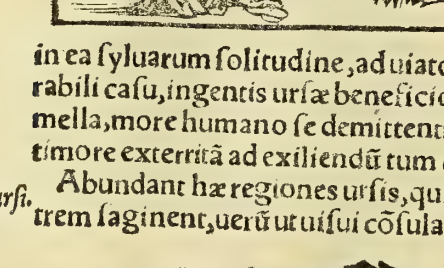
Hercinia ſylua

partem occupat,ſed paſsim poſitis ædificijs incolitur,iamꝗ longo labore hominum rari
tacta eſt.Ea parte qua uergit ad Pruſsiam,uri ingentes & ferociſſimi taurorum ſpecie r
periuntur,quos biſontes(autore Paulo Iouio)uocãt:item habet alces ceruina effigie & cu
carnea proboſcide altisꝗ cruribus & nullo ſuffraginũ flexu, Iozzi à Moſchouitis,à Ge
manis uerò helenes appellati.Pictura tamen mihi oblata aliud oſtendit.Inueniuntur præ
rea ibi urſi inuſitatæ magnitudinis prægrandes lupi atro colore formidabiles.Iter,q̃d eſt
Vilna Lithuaniæ per Smolenchũ ad Moſcham,hyeme per niues longo concretas gelu,lu
bricamꝗ ſed mulo attritu ſolidatã glaciem expeditis in curribus, incredibili celeritate co
Paludinoſa regio. ficitur.Aeſtate uerò niſi difficili laborioſoꝗ itinere cãpeſtria ſuperari nequeunt.Nam ul
niues perpetuis ſolibus diſſolui eleuariꝗ cœperint,in paludes cœnoſasꝗ uoragines abeũ
uiris pariter & equis inextricabiles,niſi ligneis pontibus infinito prope labore cõſternan
tur. Terra Moſchouiæ,ut iam quoꝗ diximus,in uniuerſum neꝗ uitem,neꝗ oleã,neꝗ pa
lo ſuauioris pomi frugiferam arbore præter ceraſa producit,qnũ teneriora quæꝗ gelidiſſ
mis Boreæ flatibus exurantur.Campi tamen tritici,ſiliginis,milij, paniciꝗ & omnis gene
ris leguminum ſegetes ferunt.Sed certiſsima meſsis in cera & melle conſiſtit.Regio enim

tota fœcundiſſimis apibus plena eſt,quæ nõ in man
factis agreſtium aluearibus, ſed in ipſis arborũ caui
probatiſſima mella conficiunt.Hinc per ſyluas & o
paciſſimos ſaltus,frequentia apum examina ramis a
borũ pendentia uidere eſt, quæ nullo æris crepitu co
ligere ſit neceſſe. Reperiuntur ſæpe fauorũ ingente
maſſę arboribus conditę,ueteraꝗ mella deſerta ab a
pibus,quũ ſingulas arbores in uaſtis nemorib.raria
greſtes minime perſcurẽtur,ita ut in admirandæ craſ
ſitudinis arborũ ſtipitibus, permagnos mellis lacu
aliquãdo reperiãt.Demetrius legatus Rom. ante ali
q̊t annos miſſus, retulit, proximis annis uiciniæ ſua
Copia mellis. agricolam, quærendi mellis cauſa in prægrandem
cauã arborẽ ſupernè deſilijſſe, eumꝗ profundo mel
lis gurgite pectoretenus fuiſſe hauſtũ,ac biduo uitam
ſolo melle ſuſtinuiſſe, quum uox opem implorantis
in ea ſyluarum ſolitudine,ad uiatorũ aures nequiſſet:ad extremũ uerò deſperata ſalute,mi
rabili caſu,ingentis urſæ beneficio inde exactũ euaſiſſe,quorũ forte eius beluæ ad edenda
mella,more humano ſe demittentis auerſos renes manibus cõprehendiſſet, & eam ſubito
timore exterritã ad exiliendũ tum contrectatione ipſa,tum multo clamore concitaſſet.

Natura urſi. Abundant hæ regiones urſis,qui & ubiꝗ mella & apes querunt non tantum ut hinc uen
trem ſaginent,uerũ ut uiſui cõſulant. Oculi enim eorum hebetantur crebro, qua maxime

cauſa fauos expetunt, ut conuulneratũ ab alpibus os,
leuent ſanguine grauedinẽ illã. Inualidiſsimũ eſt illis
caput,quod leoni fortiſsimũ, ideo urgente ui,præcipi
taturi ſe ex aliqua rupe,manib.capite operto iaciunt,
ac ſæpe in harena colaphis inflictis examinantur. In
grediunt bipedes.Arborẽ auerſi diripiũt. Tauros ex
ore cornibusꝗ eorum pedibus omnibus ſuſpenſi pon
dere fatigant.Parit urſa ſecundũ Pliniũ poſt triceſimũ
diem,ac plurimũ quinos. Eſt aũt fœtus enixus cãdida quædã informisꝗ caro, paulo muri
bus maior,ſine oculis,ſine pilo,ungues tantũ prominẽt.At mater tam informes fœtus lam
bendo paulatim figurat.Ingrediens aũt ad antrũ quod ſibi delegit,reſupinata ſerpendo ac
cedit, ne inſidijs pateat locus ueſtigiorũ,ibiꝗ fœta dies 14.ut ſcribit Ariſtot.immobilis ma
net.Sine cibo uerò dies 40.tantũ dextri pedis linctu ſeſe ſuſtẽtat Demũ in eſcã incidẽs exa
Fœtus urſini. turat,ſaturitatiꝗ uomitione occurrit formicis cõmanducatis.Fœtus uerò 14. dieb.tam gra
ui premunt ſopore,ut nec punctionib.aut uulnerib. excitari poſſint,pingueſcũtꝗ interim
ſupra modũ.Poſt 40 uero dies euigilãt à ſomno,& incipiunt lingere priores uolas,atꝗ in
de uiuũt aliquandiu.Nec conſtat de aliquo q̊ alantur cibo uſꝗ ad uerẽ,tunc incipentes ex
currere,decerpunt teneras arborũ propagines & herbulas labris ſuis reſpondẽtes. Scribit
præterea

)ræterea memoratus Demetrius, apud Moſcouitas nullã eſſe auri, argenti'ue uel ignobi-
ioris metalli, ferro excepto, uenã, nec ullum tota regione uel gemmarũ uel præcioſi lapilli
ieſtigiũ. Ea omnia ab externis petũt populis: naturæ tamen iniuria, quæ tot bona prorſus
nuiderit, uno pelliũ nobiliſs. mercimonio reſarcitur. Ante 500. annos Moſchouitæ genti *Pelles nobiles*
iũ deos coluere atq; tunc primũ Chriſtianis ſacris ſunt initati, quũ Græci antiſtites à Lati *diuitiæ.*
iorum eccleſia diſſentire cœperãt, Græcorũ ritum aſſumẽtes. Sacramentũ ex fermentato
)ane conficiũt, & arbitranẽ nullis ſacerdotũ ſuffragijs, nullaq; propinquorũ aut amicorũ
)ietate iuuari mortuorũ manes, fabuloſumq; eſſe purgatorij locũ putant. Chriſti uitæ mira
:ulorumq; omniũ hiſtoria, itemq; Pauli epiſt. dum ſacra fiunt, è ſuggeſtu recitantur. Ingen
es ſapidiſsimosq; piſces & ante alios ſturiones Volga præbet. Vino aduectitio uti ſolent,
ſed in feſtis conuiuijs tantũ. Refert Anthonius Vuied Lithuanus in hunc modũ de Moſco *Sturiones.*
iia: Signauimus quanta potuimus diligentia loca ciuitatũ, caſtrorum, mariũ, paludum &
ontiũ, quantumq; à ſe inuicem diſtent, fluminũ curſus, flexus & origines, quæ magna ex
)arte oriuntur è terræ ſuperficie plana, aut extrudunẽ ex magnis lacub. Adhæc autem ex-
)loranda, non mediocrẽ nobis præſtitit operam dominus Io. Iatzki, unus olim ex princi
)ib. Moſcouię, qui nunc poſt magni ducis Baſilij è uiuis deceſſum, ob ſeditionẽ leuem ma-
gnatum quorundã ac relictũ teneræ ætatis Baſilij filium, ad inuictiſsimũ Poloniæ Regem
)igiſmundũ confugit. Quum uerò ante aliquot annos apud hũc multis precibus egerit D.
)igiſmũdus ab Herberſtein, orator id temporis Imperatoris Maximiliani ad magnum il-
um ducẽ Moſcouiæ Baſiliũ, ut Moſcouiã ipſi deſcribendã curaret, nunquã ceſſauit dein-
eps, omnia perquirere, quæ ad regionis cognitionẽ uiderenẽ ſpectare. Scribit etiã, terram
iuius regionis uerſus aquilonem immenſo laborare frigore, ut nec frumentũ ubi creſcere
)oſsit, ſed abundat feris, quæ nobilib. ut iam diximus, ueſtiuntur pellib. Quando dux bel-
is implicatur, reponit theſaurum ſuũ in caſtrũ Belij Ieſera, aquis circũmunitum. Vbi in ta-
)ula ſcriptũ uides Iuhri, patria dicitur eſſe Vngarorũ, id quod utriuſq; regionis eandem te *Vngari.*
tari aiunt linguã. Supra Moſcouitas ſunt multi quos Scythas uocant, ſed parent principi
Moſcouitarum, quos ſcilicet dux Iuuan ſubiugauit, ut ſunt, Serm, Baskird, Czriremiſſa,
urha, Corela & Permska: & fuit regio idola colens, ſed quam dux ad baptiſmũ coëgit de-
ſignauitq; Stephanũ epiſc. quẽ barbari poſt diſceſſum ducis uiuum excoriauerũt & necaue
uot, reuerſusq; dux afflixit eos, & aliũ denuò præſulẽ cõſtituit. Aliæ uerò regiones in infi-

delitate perſiſtũt. Colunt ſolẽ, lunã, ſtellas, beſtias ſyluarũ,
& quod eis occurrit habentq; propria idiomata. Non arant
ibi, non ſeminãt, nõ habent panes nec pecunias: feris ſylua
rum quæ apud eos abundant ueſcunẽ, & nõ niſi aquam bi-
bunt, morãtur in denſis ſyluis, in tugurijs ex uirgultis fa-
ctis. Sunt uelut beſtiæ ratione nõ utẽtes. Veſtimẽta de lana
non habent, pellib. teguntur, conſuẽtes uarias pelles ſimul
ex lupo, ceruo, urſo, ſabellis, &c. Proximiores Oceano ſe-
ptentrionis, ut Iuhri & Coreli, piſcantur & capiũt balenas
ſeu uitulos & canes marinos & ex cute eorũ parant redas,
)urſas & ſimilia axungiam aũt pro impinguatione ſeruant & uendunt, Notandum quo-
que hic quod priſci Coſmographi finxerunt in his ſeptentrionalib. locis magnos montes *Riphei mõtes.*
quos Ripheos, & Hyperboreos uocauerunt, qui tamen in rerum natura non inueniuntur.
Eſt quoq; fabuloſum, Tanaim & Volham fluuios oriri ex montibus altis, quum cõſtet hos
& alios multos fluuios ex planicie terræ originẽ ducere. Proxima Moſcouiæ regio eſt Col
nogora, frugib. abundans, quam interluit Diuidna maximus ſeptentrionis fluu. qui æſta- *Diuidna flu.*
tis & Niloticis ſimilibus incrementis, nec incertis anni temporibus circumiectos inundat
campos, pinguiq; aluuie algori cœli reſiſtit. Frumentum terræ traditum, nullo aratri bene-
ficio prouenit, admirabiliq; celeritate naturæ feſtinãtis, ac nouam ſuperbi amnis iniuriam
imentis, oritur ſimul & adoleſcit, atq; in ariſtas educitur. In Diuidnã influit is amnis, in i-
)ſoq; confluentiũ angulo celebre eſt emporium nomine Vſtinga, diſtatq; ſeſquicentũ mil- *Viſtinga empo*
iaribus à Moſcha regia urbe. Illuc tranſmittũtur ab ulteriorib. populis precioſę pelles Mar *rium.*
Iurorũ, ſabellinorũ, lupinorũ, &c. quæ uario mercimonij genere permutanẽ. De Tartaris
ſuo loco in Aſia dicemus. Tantũ de regionib. ſeptentrionalib. in Europa ſitis. Reſtant ad-
iuc quædã aliæ regiones in Europa uerſus meridiẽ ſitæ ſcribendæ, quas nunc luſtrabimus
atq; explicabimus, ex ſeptentrione in meridiem commigrantes ſtilumq; illuc uertentes.

De Illyride & adiacentibus terris, quæ hodie generali uocabulo Sclauonia appellantur.

FVerunt olim inter mare Adriaticum & regnum Vngar
duæ inſignes regiones, quæ Illyricum & Dalmatia app
labantur, inter quas prior noſtro æuo in multas ſciſſa
partes, nempe in Carinthiã, Coruatiam, Croatiam et M
cam Sclauonicam. Sunt qui etiam illis Boſnam annumerant, I
fuerunt quoq; ueteres inter Illyrios, Dalmatos & Croatios I
burniam: ſed hodie confuſi ſunt prouinaiarũ fines, nec exped
noua facile eſt, dum quis uetuſtiſſima abſoluere poteſt. Iuxta I
Illyrici populi. nij tamen ſcripta, inter Croatinos & Dalmatas Liburni ſedes
buerunt aut certe Croatini Liburnorũ loco ſucceſſerunt. Scrib
etiam quidam, Illyridem olim fuiſſe extenſam uerſus Septenri
nem uſq; in Auſtriam, Stiriam, Seruiam, Raſciam & Dalmatiã, fueritq; generale uocab
lum omniũ harum terrarum. Strabo ſcribit, Illyricum habere optimos & firmos maris p
tus, ſolum fertile pecorum oliuis & uitibus, exceptis aſperis & ſaxoſis locis. Fuerunt in
læ eius aliquandiu ſæuis moribus, piraticam in mari exercentes. Et Florus de Illyrijs ſcrib
quod primo bello Punico, regnante Teuca muliere, populationibus non contenti, licen
ſcelus addiderunt, legatos Roman. ſecuri pecuſſerunt, præfectos nauium igni cremauer
idq; quo indignius fieret, mulier Illyrijs imperabat. Sed poſtea à Rom. uicta omni Illyri
Sclaui unde dicti. excedere coacta eſt, & regio tributaria facta. Procopius Græcus autor ſcribit, Sclauen
Scythiam gentem tempore Iuſtiniani irruiſſe in Illyricũ, ſtrages edidiſſe, prædas ~~abeſſe~~,
incommoda multa uicinis intuliſſe, tandemq; inter Illyricos cõſediſſe, atq; hinc Illyrico
Sclauos dictos. Subijcitur ea regio hodie partim Vngarico regno, partim Venetis. Inhab
tant plerunq; lignea ædificia culmo contecta, præter paucas littorales urbes, in quibus hu
manius degũt: tellurem optimam colunt, ubi, teſte Ariſtotele, bis grauidæ pecudes, & qu
ter in anno tondentur. Duobus principalibus abluitur tota regio fluminibus, Sauo & Dr
uo, qui in Danubium corruunt, ultra montes uerò plurimi minores amnes erumpunt in ſ
Ciuitates Sclauoniæ. num Adriaticum, ut ſunt Edanius, Ticius, Naron, Rhizon & Drinus. Ciuitates inſigni
res, Flamona, Senia nunc Segnia, Enona nunc Hoca, Iadera pro qua bellum diuturnum i
ter Venetos & Pannonios, Sardona incolumi adhuc nomine, Spalatum ubi Diocletian
palatium, Epidaurum à Gothis dirutũ, è cuius ruinis Raguſia iuxta ædificata, Scodra nũ
Scutarenſis ciuitas. Item Carnia lata regio, gens Dalmatica & ducibus Auſtriæ ſubiecta
in qua Labacum oppidum ex nomine uicini fluuij, Dalmatæ Lublanã uocant. Adrius mõ
mediam regionẽ deducit, ut Appenninus Italiam, extruditq; multos amnes in mare Adria
Dalmatia. ticum, quos iam enumerauimus. Fuit olim Dalmatia potentiſsima regio, etiam incolæ fiſ
ſuis arcibus & munitionibus auſi fuerunt rebellare Romanis, ſed Auguſtus domuit eos
atq; magna ex parte incendio uaſtauit fortalicia & ciuitates eorum. ~~Haud procul à limiti~~
~~bus huius regionis eſt ad mare ciuitates eorum~~. Haud procul à limitibus huius regionis ſi
ta eſt ad mare ciuitas Apolloniæ, iuxta quàm eſt petra quæ flammam ignis euomit, & infra
eum ebulliunt aquæ calidæ bitumen, præſertim quando petra ardet. Nec longe ab hinc fo
diuntur metalla, & implẽtur fodinæ rurſum, ut poſt aliquot tempora iterum liceat hinc col

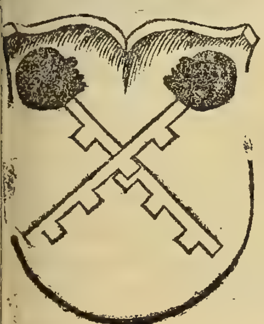

Conſuetudo in Klagen. ligere æs. Eſt conſuetudo mirabilis & barbara in prouincia Carin
thiæ in oppido Klagen, furibus duriſsima, ut non ſolũ in furto de
prehẽſus, uerum & qui in furti ſuſpicionẽ uenerit, eueſtigio ſuſpen
datur, & poſt triduum de ſuſpitione iudicent. Si ſontem inueniunt,
pendere ſinunt, donec per partes ad terram defluat cadauer. Inſons
repertus, ſepelitur, exequiæq; ex publico perſoluũtur. Haud procul
ab oppido Labacenſi iuxta iuxta locũ Zircknitz aiunt eſſe lacum,
qui hyberno tempore inundat aquis & multis magnisq; piſcibus,
ut etiam lucij ibi inueniant tricubitales & quadricubitales, tempore
uerò æſtiuo deficiunt aquæ, & piſces diſparent, ſeminatur fundus,
matureſcit ſeges, collectaq; meſſe, redit ſub hyemẽ fluxus aquæ, &
impletur lacus aquis & piſcibus, id quod habeo ab Auguſtanis mercatoribus. Idem confir
mauit eximius uir dominus Vergerius epiſcopus & Iuſtinopolitanus.

Ludouicus

Ludouicus Vergerius D. Se-baſtiano Munſtero S. D.

PEtiſti à me Mũſtere, cũ de mea Iſtria pauca quædã ad te ſcripſerim, ut de tota ora Il
lyrica aliquid adderẽ. Itaq; paucis accipe. Ab Iſtria uſq; ad Butnã, quod eſt oppidũ
in finibus Epiri ſunt 400. M.p. Totum hunc tractũ ueteres appellarunt Illyricũ, no
ſtri Sclauoniã uocant, diuiditur uerò in Liburniã & Dalmatiã. Ab Arſia enim uſq;
d Scardonã flu. Liburnia eſt. Inde uſq; ad Epirũ Dalmatia. Vrbes, oppida, inſulæ, fluuij to
us huius oræ Illyricæ, hi ſunt: cis Fanaticũ ſinum quẽ uulgari uocabulo Carnarium appel- *Fanaticus ſi-*
nus, nempe quia ſolet ſæuiſſimis tempeſtatibus agitari, & multas uorare naues, multosq; *nus.*
omines, ſunt duæ inſulæ Cherſum, atq; Auſerũ quas ueteres Abſyrtiũ uocarunt. Deinde
lia quam Veggiũ, Plinius nunc Vegliã, mox alia quã Arbam tum ueteres, tum noſtri etiã
ocant, & alia cui nomen Pagu, ubi ſalinæ multæ, ſuccedunt'q; aliæ item inſulæ, ſed nõ ita
ſignes, donec Traguriũ uenias marmore nobile, mox Leſinã, quã ueteres Pharon, dein-
e Liſſam, deinde Corcyrã, & ne aliã itẽ inſulã, qua illi proxima eſt, nomine Meleã quã Me
dam uocant, eam ſcilicet in quam impegit nauis quæ Paulũ uehebat, eam quæ apoſtolũ il
multa humanitate excepit. In cõtinente uerò & iuxta littora hæ ſunt urbes. Senia ſic à ue-
rib. & à noſtris dicta, uulgo Segna, unde erat traiectus in Italiã his, qui ex Pannonia uen
tabant, cum adhuc regnũ illud opibus & libertate floreret, & nondũ in Turcarũ tyranni- *Iadera ciuitas*
em deueniſſent, mox Enona, quam modo Honam appellant, ubi fluuius eſt Pauſinus. Sta *clara & belli-*
m occurrit Iadera urbs clara, & quæ olim admodũ bellicoſa & potẽs fuit. Itaq; ſæpe à Ve *coſa.*
etæ reipub. imperio deſciuit, ſed ſemper uicta & in ſeruitutẽ ſubacta. Viſitur Venetijs in
loco ubi ſenatus ſolet cogi, imago uetuſti cuiuſdam eius ciuitatis principis, cui inſcriptũ
t Iadram caſtigo rebellem. Hodie à noſtris Zara nominatʳ. Deinde Scardona flu. & ciui-
s quæ Turcis paret, paulo pòſt Sicũ quem Sebenicã hodie uocamus. Mox Spalatrũ Dio-
etiani Imperatoris patria huic proxima, ſed longe à portu circiter 15. M. paſſ. Salona Ro.
lonia celeberrima, à quo non multũ abeſt Cliſſa arx munitiſſ. quam paucos ante annos *Diui Hieron.*
ectis Pannonijs Turcæ occuparunt, & non longe hinc Stridon oppidũ diui Hieron. pa- *patria.*
ia, ut nonnulli affirmant. Nam noſtri Iſtrij ſuum uendicant, habent'q; uillam uetuſtiſſ. cui
omen Stridon, atq; ex ea natu putant Hieron. in qua ſentẽtia fuit Eraſmus. Tum Narona
modo Narenta. Dein Bracchia: non ualde longe Epidaurũ, quę Raguſiũ noſtra ætate uo
int, urbem clarã, quæ Turcarũ quidem tributaria eſt, uerũ alium dominũ non agnoſcit, cũ
abeat ſibi remp. quam merito poſſis ſapientẽ & iuſtã appellare. Ab Epidauro 40. M. paſſ.
aſtrum nouum, quod ante paucos annos ui occupauit Barbaroſſa Turcicæ claſſis præfe-
us, Hiſpanis qui ibi prẹſidio erant miſerè tractatis. Mox Riſanum ab antiquis Rhiziniũ.
intimo uerò ſinu Aſcriuiũ, modo Catharũ ciuitas celebris obſidione Turcarũ. Nam an-
6. annos ſuſtinuit impetum 200. triremiũ, quib. præerat famoſus illi archipyrata Barbaroſ
, qui tanta potentia frangere animos Cæſarũ potuiſſet, ſed Io. Matthæi Bembi animum *Catharum in*
fregit. Nam is magno animo et magna uirtute uir paucis ſane militib. fortiſſimè reſtitit, *ſignis ciuitas.*
claſſem illã ab obſidione depulit. Non longe à Catharo Olchiniũ eſt, olim Colchiniũ,
uia fuerat à Colchis conditũ, nunc Dulchiniũ appellatũ. Tota hæc ora maritima, excepta
a Scardona & Raguſio, cũ omnib. inſulis quas ſupra enumeraui, Venetæ reip. imperio
aret. Abundat aũt omniũ ferè rerũ copia, gentem'q; habet robuſtã & bellicoſam, qua ad
ſtruendã claſſem Veneti in primis uti ſolent, ac uix ſcio an alia ſit ad eam rem cõmodior
q; opportunior. Hæc habui in prõptu, de Illyrico indicarẽ, Munſtere optime, plura uerò
tam magna prouincia & gente ſcribere, hominis eſſet ocio (quo ego careo) abundantis.
u ergo hæc pauca boni conſule. Vale, Baſileæ 16. Calend. Ian. an. 1549.

Boſnæ regnum.

PVtant Boſnenſes ueniſſe à Beſsis Bulgariæ populis. Qui cum uiuerẽt in diſcordia cũ Bulgaris, excluſi inferiori Mœſia ſedẽ poſuerũt in Mœſia ſuperiori, iuxta Sauũ fluuiũ fa- ctum'q; temporum decurſu, ut in uocabulo gentis e mutaretur in o, & ex Beſsis fieret Boſsis atque inde Boſna, quales mutationes in multis alijs proprijs nominibus ſæpe facta inuenimus, ut olim Melita, & hodie Malta, Longones & Lingones, Scandia & Schondia, &c. Quando iſta prouincia in regnum fuerit ſublimata

non

nõ inueni Scribit enim Bonfinius, Ludouicũ regem Vngariæ circa annũ Chriſti 1345. q
reliquias Tartarorum ex regno ſuo pellere conaretur, uocaſſe Stephanum principẽ Boſ
cuius filiam uxorem duxit, in auxilium: quia erat potens, habuitqꝫ ampliſſimã terram, q
ad Macedoniã uſqꝫ extendebatur. In alio quoqꝫ loco inueni, Boſnam tributariam facta
regno Vngariæ. Anno Chriſti 1415. princeps Boſnæ defecit à Sigiſmũdo rege Pannoni
iniitqꝫ fœdus cum Turca. Quod uidens Sigiſmundus, cupienſqꝫ reducere Boſnã, miſit m
Turca occupat Boſnam. gnum exercitum contra occupatores eius Turcas, ſed Mahumetes fortior Sigiſmundo,
gato hoſte retinuit Boſnam, præfecitqꝫ prouinciæ Ikachum principem. Is abutens offici
geſſit ſe pro rege, inuadenſqꝫ uicinas regiones multa illis intulit damna. Vngari uerò co
lecta forti manu profecti in Boſnam, occiderunt Boſnæ Turcicum regem, atqꝫ omnes T
cas, qui in eam prouinciam ſe reciperant, in fugam uerterunt, ſubiugarunt ſibi regionem,
conſtituerunt in ea regem, primum ſcilicet (ut uidetur) ex Chriſtianis. Nam poſteaquã T
cæ ex prouincia occupata regnũ fecerant, Chriſtiani recuperatam prouinciam nolẽtes m
noris habere regẽ quoqꝫ fecerũt in ea. Siquidem Matthias rex Vngariæ, anno domini 146
paulo ante coronationẽ ſuam profectus in regnũ Boſnæ profligatis hoſtibus omnia rec
perauit, quæ antea inuaſerat Turca. Erat ante illa tempora Georgius Deſpotus princep
Raſciæ, homo parum Chriſtianus qui Turcæ filiam ſuam locauit uxorẽ, & is tres habuit
Stephanus Boſnenſium rex. beros, Stephanum, Georgium & Lazarũ. Lazarus qui patri in principatu ſucceſſit, unã ta
tum genuit filiam, quam Stephanus Boſnenſiũ rex uxorem duxit. Is defuncto Lazaro
cero ſuo, non ſolũ uxore ſed & principatu Raſciæ potitus, dominabatur Turcico ingen
præditus ſumma impietate & prophana religione. Contigit aũt ut anno ſalutis 1463. quu
in ſuperiori Mœſia late imperaret, blanditijs Mahumetis Imperatoris è caſtello clam eu
caretur, & accitus in colloquiũ repentè caperet̃, iuſſuqꝫ barbari cute exueret̃, & regnũ q
à patre ſurripuerat, cũ uita ſimul amitteret. Huius igitur temeritate ſcelereqꝫ Raſcia & Bo
Iaitza metropolitana ciuitas. na cum magna Seruiæ parte in Turcæ ditionẽ peruenit. Matthias autẽ rex Vngariæ quun
Sauo tantũ à Turca diſterminaret̃, exploratis Iaitzenſium animis, qui Turcæ iugum æg
ferebant, traiicit Sauũ, Iaitzamqꝫ contendit, quatuor dierum itinere à Sauo remotam, ob
tentaqꝫ urbe, arcem die noctuqꝫ oppugnat, non modo loci natura, ſed & præſidio Turcar
munitiſſimam donec eam expugnauit. Mahumetes audita Iaitzæ captiuitate, quæ illius re
gni caput erat, uſqꝫ adeo indoluit, ut parum abfuerit quin corde diſrumperetur. Exercitun
circiter triginta millia hominũ mira celeritate comparauit, urbeculã ariete, æneiſqꝫ machi

chinis die noctuqꝫ quaſſat, mœni
deiicit, omniqꝫ ex parte urbem ado
ritur, ſed miſſis à Matthia rege V
garis, cum cõfuſione repellitur. P
ſtea tamẽ Turca ciuitatem rurſu
ſibi ſubiugat, ſicut & in hodiernu
uſqꝫ diem ſubiectam tenet. Eſt urb
Iaitzæ ſitus. Iaitza in edito mõte ſita, quam du
amnes circumfluunt, præruptiſqꝫ ru
pibus & uadis obfirmant. Ad radi
ces montis & ad ambitum urbis am
nes illi confluunt, admixtiqꝫ unà in
Sauum feruntur. A' tergo profuſa
eſt planicies. Boſnenſis regni hæc
ante tempora noſtra caput erat, inexpugnabili arce, ac hoſtib. in acceſſibilis. Habet regio
& alias quaſdam inſignes ciuitates, præſertim Schuuonicam & Vuarboſanyen, quã aiunt
hodie eſſe metropolim, ſed nullo cingit̃ muro. Milliatzka fluuius dirimit eã in duas partes.

Dacia, Raſcia, Seruia, &c.

Tranſſyluania. Septem castra.

REgio iſta olim Dacia appellata, hodie in multis diſpeſcit̃ minores regiões, nẽpe
in Tranſſyluaniã, Seruiam, Bulgariam, & Vualachiã, Tranſſyluania hodie uul
go appellatur Septem caſtra, & à quibuſdam Zipſerland, in quorũ terris olim ha
bitaſſe comemorant̃ Getæ & Triballi. Eſt etiam in Dacia Marmatia, quam tunc

Marma-

armariſſam appellāt, in Carpathijs montibus collocata, unde Tibiſcus oritur: ubi ſal mar oris inſtar effoditur, & tanta quidem copia, quāta uniuerſa Scythiæ ſatis eſſe poſſit. Nec ocul hic aqua inuenitur, in qua demerſum ferrum uertitur in cuprū. Tibiſcus fluuius me- am Daciæ regionē abluit in Danubium profluens, appellaturq; hodie Tiſſa, è monte Car tho profluens. unde etiā Viſtula emergit, ſed hic in mare Germanicum, ille in pontum e- t. Sunt qui Daciam denominatā uolūt à Danis, qui olim è terra ſua egreſſi hic ſedes fi- ſſe dicuntur. Quin & Saxones olim à Carolo magno huc miſſi, adhuc in media externa tione patrium retinent ſermonem, ut paulò poſt dicemus.

Bulgaria.

BVlgari gens ferox, putātur è Scythia olim egreſſi, in tuleruntq; plurima damna regno Conſtantinopolitano, & uexarūt Chriſtianos uarijs modis, quouſq; tempore nepotum Caroli magni factæ ſunt induciæ & cōditiones pacis, & captiua quædā quæ in regia Chriſtianorum ſeruierat ueluti ſerua, ſoror regis Bulgarorū reddita eſt. Didicit autem hæc ſoror regis cum eſſet in captiuitate literas, ſuſcepitq; ritum Chriſtianorum & baptiſma, & tandē fratri reſtituta, inſtituit ipſum præceptis Chriſtianis, monuit ut idola abijceret, & uerò deo obſequia præſtaret. Et licet rex ſorori annueret, auſus tamen non erat repente à patria diſcedere religione. Verum acceſſit occaſio aſſumendi Chriſtianā religionē. Nam peſtis undiq; regionē inuaſit, ac tam crudeliter undiq; graſſabatur, ut Libitina non ſufficeret. Anxius rex ſororem rogauit, ut huic malo remedium cogitaret: At illa ſolū Chriſtum ſaluatorem inuocandum cenſuit. Acquieſcit rex, baptiſaturq; cum omni populo, accerſito quodam ſacrorū pontifice, à quo myſteria fidei acceperunt, & mox potentia Dei innotuit, ſedataq; eſt peſtis. Fama eſt primum regem Chriſtianorū Bulgaris Trebellium uocatum. Is monaſticam ſecutus uitam, ex duobus filijs regnū ma ri natu reliquit. Redijt nouus rex non multò poſt ad malorum dæmonum cultum, pieta- m patris & inſtitutū aſpernatus. Nec id filij ſcelus tulit Trebellius, ſed perſona quam ge- bat ad tempus depoſita, regiam induit, receptoq; regni gubernaculo, filiū impietatis in- epitum luminibus priuat, regnū dat minori natu, quod piè ex ſuoq; inſtituto adminiſtra- t, ipſeq; id documentum dediſſe cōtentus, cōtinuò ſe in ordinem redegit. Rhegino ſcribit æc facta circa annum Chriſti 868. Quomodo hæc regio ſubdita fuerit regno Vngariæ, & ndem tyrannidi Turcæ ſubiecta, diximus, & dicemus alibi.

Valachia.

EA pars Thraciæ quæ Getica olim dicebat, ubi Darius Hidaſpis filius perijt, hodie Valachia appellat à Flaccis Quiritū gente. Romani enim ſuperatis Getis atq; deletis, Flacci cuiuſdam ductu eò Coloniā miſerūt, unde primum Flaccia, deinde corrupta uoce Valachia dicta. Aſtipulat huic opinioni Romanus ſermo, qui adhuc in ea gēte durat, adeo tamē ex omni parte corruptus, uix Romano homini intelligatur. Daci poſtea eam terrā occupauerunt, à quibus aliquandiù etiam Dacia fuit, nunc Teutones, Ceculi & Valachi tenent. Teutones fortes uiri è Saxonia illuc à Ca olo magno tranſmiſſi, à ſeptem urbibus quas habitant Siebenburgenſes patrio ſermone ocantur, licet alij Scythis id aſcribant, ut ſupra memorauimus. Agriculturæ rei'q; pecuariæ Valachi ut plurimū ſtudent, quod originē gentis arguit. Eſt Valachia lata regio à Trāſyl anis incipiens, uſq; in Euxinum protenſa pelagus, plana fermè tota & aquarum indigua uius meridiem Iſter fluuius excipit. Hanc terram incoluêre quondam, ut diximus Getæ, oſtremo uerò Romanis armis eſt ſubacta, & colonia Romanorum corrupto, ut fit uocabulo, Valachia dicta. Pars eius Turcarum imperio, pars Vngaris paret.

Tranſſyl-

Tranſſyluania Vngarici regni prouincia.

Regio hæc undiq; magnis alpibus ceu ciuitas propugnaculis munita circummura
tur, quare fit ut bello ferè inſuperabilis ſit. Parit quoq; ſtrenuos ac fortiſſimos mi/
lites. Extra alpes habitant Vualachi, orientē, meridiem & ſeptentrionem uerſus.
Moldauię. pars Vualachiæ quæ eſt à ſeptētrione, uocatur Moldauia, ſuntq; habitatores eius
homines ſæui & feroces, atq; durum flagellum Tranſſyluanorū. Habet homines bellico/
ſos, & qui ſemper ad bella gerenda ſunt parati. Metropolis regionis uocatur Soſſauia, uul/
go Sotzſchen, Aiunt terram eſſe inexpugnabilem. Matthias rex Vngariæ conatus eſt illos
ſuo imperio ſubiugare, at circumuentus dolis illorum, grauem accepit cladem, uixq; ipſe ef
Ceculia. fugit, ueniēs in Ceculiam, uulgò Zeckenlād. Eſt autem Ceculia peculiaris quædam regio
in Tranſſyluania, cuius incolæ aliā quàm Tranſſyluani habent linguā. Tranſſyluani enim
pro maiore parte loquūtur Germanicè, at Ceculi loquuntur Vngaricè, habentq; tres pręci
puas ciuitates quas ſedes uocāt, ſcilicet Kyſdi, Orbai & Schepſi, in quibus ius dicūt, cōue
niuntq; ibi quoties aliquid arduum tractare uolunt, quodq; totam concernit regionē. Ap/
poſuimus hîc tabulam paruam Tranſſyluaniæ cum adiacentibus regionibus, ut uideas ſitū
terrarum in quas diſtracta eſt Dacia, nempe. Vualachiam, Bulgariam, Tranſſyluaniam, Ser
uiam, Raſciam, Moldauiam & cætera.

Ciuitates

Ciuitates Tranſſyluaniæ.

INter multas ciuitates quas habet Tranſſyluania, inſigniores habent Hermenſtat, Cro-
nenſtat, Schleſpurg. Meduuiſch, Biſtricium uulgo Nœſen, Clauſenburg, Millenbach,
Vueiſſenburg, &c. Metropolis uerò eſt Cibiniũ, uulgo Hermenſtat, quæ ferè tantæ eſt — *Cibinium metropolis.*
magnitudinis quantæ Vienna Auſtriæ, optimè munita. Non patet acceſſus ad eam ad
ille paſſus propter frequentes piſcinas & paludes eam cingentes. Vuaiuoda noſtris tem-
oribus obſidione cinxit eam 7. annis, ſed inanis fuit conatus eius. Non procul hinc uerſus

meridiẽ eſt Rubea turris, arx fortiſſima, ſita in alpibus iuxta decurrẽtem amnẽ, ubi anguſtus inter montes introitus patet in regionẽ, eſtq́ ceu propugnaculũ totius terræ, ut ab illa parte nemo ingredi queat, ſi arcis præfectus repagula obijciat. Eſt & alia fortis arx in oppidũ Millenbach iuxta Bros oppidũ, ubi quoque iuxta fluuiũ inter cõualles & niuoſas alpes iter eſt quod ducit in Tranſſyluaniã. Cæterũ Coronã uulgo Cronenſtat, Vngari à prętercurrente riuo uocant Preſſouiã, eſtq́ altera regionis poſt Cibiniũ ciuitas. Creſcit in agro eius plurimũ frumẽ — *Corona quæ Preſſouia.* minosas alpes.

,abundat pecoribus creſcit & uinum ibi, ſed auſterum. Patet hinc iter anguſtum per alpes
d Tergouiſtum, idemq́ iter per arcem Turzfeſt cuſtoditur ne hoſti facilis introitus pateat — *Tergouiſtus.*
legociantur Græci uſq; ad hanc ciuitatem, adferũt aromata, goſsipium, linum, tapetia &
milia, quæ ultra uſq; ad Budam uehũtur. Tergouiſtus uulgo Teruis metropolis Valachõ
im et ſedes peculiaris principũ inacceſſibilis, non muro non mœnib. cincta, ſed foſſa, ual
& aggeribus tantũ cum ſudibus præacutis exterius poſitis, ſita inter paludes obductas
toſis ſyluis & lacunis aquarum, ita quod hyeme tota penè circumfinitima regio immea-
ilis ſit. hæc eſt prouincia Daciæ, cuius ſupra quoq; meminimus, dicta apud ueteres Rom.
olonia. Vnde eius aborigines hac etiã noſtra tempeſtate paſſim latino utũtur colloquio.
ſt ea gens Barbara, crudelis diuinationibus & augurijs dedita, rapinis ſemper & prædæ
hians. Diſtat autem hic locus duorum dierum itinere à Corona, habetq́ hodie Turca ibi
ræfectum, & habitant inter Valachos Græci, Teutones, Turcæ & Chriſtiani. Inter Ter-
ouiſtum & Coronam eſt oppidum, Langenauu, quod Chriſtiani inhabitant, eſtq́ ibi de-
oſitio mercium, quæ à Tergouiſto in Tranſſyluaniam tranſportantur. Eſt etiã in hac re-
ione Hũniad oppidũ, loci natura munitiſs. unde Io. pater Matthiæ regis oriundus fuit.

Huniad Oppidum, unde pater Matthiæ Huniadis oriundus.

De fertilitate Tranſſyluaniæ.

HAbet Trãſſyluania numeroſũ populũ qui ꝑ magna parte utit̃ Germanica lingua,
potiſſimũ Saxonica, id q̃d in Altãdia peculiariter, deprehẽdi poteſt. Poſsũt ꝓdu-
cere ad bellũ ferè 100. millia armatorũ, quia Ceculi loco tributi, à quo liberi ſũt, niſi quãdo rex morit̃, omnes ad militiã ꝓficiſcunt̃. Quãdo rex morit̃, q̃libet paterfa
ilias dat bouem unũ. Iuxta oppidũ Meduuiſch creſcit uinũ in magna copia atq; ob id ap-
ellatur ager ille Vinifera regio. In Moldauia quoq; creſcit uinum rubeũ & denſum, ſed q̃d — *Aurum creſcit*
urimũ lædit capita, nec poteſt ultra annũ ſeruari. In oppido Salzburg foditur ſal è terra, — *in Tranſſylua*
cut & in Ceculia apud uicum Aderhell albiſsimũ foditur ſal, quod uehitur in Burgelan- — *nia.*
am uſq; ad Coronã. Apud Clauſenburgũ haud procul à Torrenburgo foditur etiam ſal.
labitatores Clauſenburgi utunt̃ partim Germanica & partim Vngarica lingua. Nulla ci
tas in regione uetuſtior eſt Alba Iulia, quã uulgo Vueiſſenburg uocãt, eſtq́ ibi ſedes epi- Alba Iulia.
opalis. Iuxta oppidum Schlotten, foditur aurũ, ſicut & in Altenborg, & inueniuntur, nõ
nquã particulæ magnitudine auellanæ nucis. In ſumma, Tranſſyluania pecoris, uini fru — *Vinum in*
enti, item auri & argenti feraciſſima, ubi amnes nonnulli aurea ramenta ferunt, auriq́ fra — *Tranſſyl*
nenta quandoq; ſeſquilibralia trahunt, quum montibus ſit undiq; circumſepta in coronę — *uania.* Feracitas Tranſſyluaniæ.
ſpeciem.

ſpeciem. In ſyluis iubati boues & uri ac ſylueſtres etiam equi, utriſq; eorũ mira pernicita
at equis iubę ſunt ad terram uſq; demiſſæ. Apud uicum Eiſenberg eſt minera ferri. Præcipu
regionis fluuij, Aluta uulgo der Alt, & Moroſſus, uterq; nauigabilis.

De adminiſtratione Tranſſyluaniæ.

REges Vngariæ multo tempore gubernauerunt hanc regionem per ſubordinati
illuc prouincialem præfectũ, quem lingua ſua uocauerunt Vuaiuodam. Is auten
eligi conſueuit à tribus linguis, nempe Ceculis, Vualachis & Teutonibus, eratq;
locũ tenens regis, quin & quidã eorum ad regiam uenerunt dignitatẽ, id quod pa
tet in Matthia Huniade ſeu Coruino. Diuus Stephanus rex Vngariæ ſubiugauit imperio
ſuo mõtoſam Tranſyluaniæ terram atq; armis populum eius ad fidem compulit. Ingreſſu
autem cum exercitu in prouinciã illam, inuenit in curia ducis Gyulæ, qui de ſuo genere e
rat, ſed deſciuerat à fide, magnum theſaurũ auri & argenti, quẽ dux rapinis & depredatio
nibus coaceruauerat, & ex illo cõſtruxit ſumptuoſiſſimam baſilicã Albæ regalis. Habuit
rex & alios in latiſſimo regno ſuo Vuaiuodas ſeu palatinos, præſertim in Boſna & in mõ
toſa Valachia. Vnde rex Matthias Draculã in Tranſſyluaniæ montib. Vaiuodã cepit, ca-

Waiwodæ-i. palatini

Alba regalis unde conſtructa.

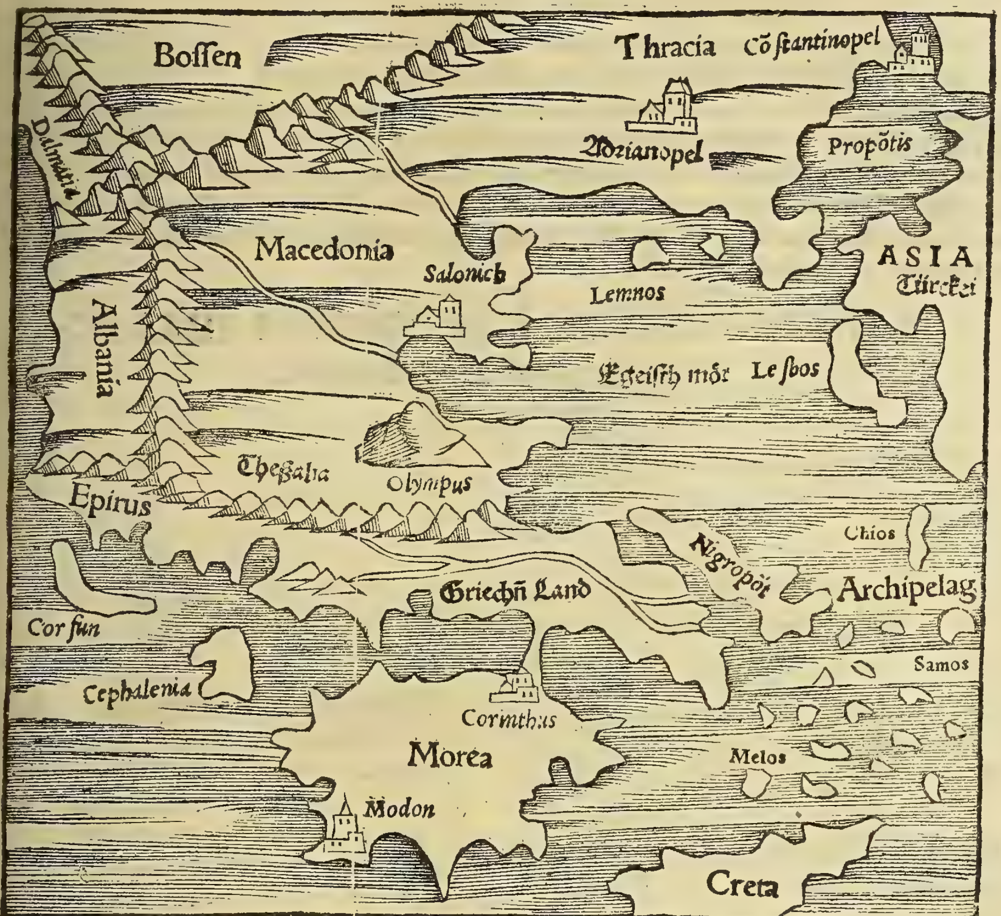
Draculæ crudelis princeps.

ptiuumq; Budam duxit, & decennali carcere mulctauit. Inau-
ditæ crudelitatis & iuſtitiæ Draculam fuiſſe memorant. Aiũt
hunc Turcarum legatis in præueneratione pilea Phrygia ex
patriæ inſtituto deponere recuſantibus, confirmandi moris
gratia, tres capiti clauos affixiſſe, ne amplius amoueri poſ-
ſent. Innumeros palis Turcas perfixiſſe, et inter eos cum ami
cis lautè diſcubuiſſe. Mẽdicos inſuper omnes deperditę igna
uiæ, miſerabiliſq; ualetudinis & fortunæ ſenes & decrepitos
ad nihilumq; utiles, lautiſsimo conuiuio excepiſſe, deinde ci-
bo uinoq; completos iniecto igni abſumpſiſſe. Item Turcis
ſæpe captiuis cute pedes exuiſſe, contuſoq; ſale perfricuiſſe
mox lingentes ſalſis plantis capras adhibuiſſe, quę lingue a-
ſperitate cruciatum augerent. Mercatorem Florentinum de
aſſeruandis pecunijs ſollicite percunctantem, in media depo
nere uia iuſsiſſe, & nil de numerata nocte pecunia mentien-
tem incolumem dimiſiſſe. In Barbara regione tanta ſeuerita-
te uſum, ut in media quiſque ſylua cum rebus tutiſſimus eſſe poſſet. Hunc deinde Mat-
thias in priſtinam dignitatem ſanè reſtituit, ſed in Turcico deinde
bello cæſus, caput ad Mahumetem do-
no miſſum.

Rerum Vngaricarum finis.

Deſcriptio

DESCRIPTIO GRAEciæ, quæ olim una fuit ex præcipuis & inſignioribus Europæ nationibus, hodie uerò ſub barbaro populo tota ferè inculta iacet, à Turca inhabitata.

GRæcia Europæ regio, quæ & Hellas à quodam, Græco, qui late in ea olim rerũ potitus, eſt appellata. Siquidẽ hæc regio, ut Plinius ſcribit, ſæpe mutauit nomẽ ſuũ, ſubinde à regibus præſidentibus nomen nouũ accipiens, ſed nullum firmius illi manſit quàm Grecia. Hęc itaq; ab Iſthmi anguſtijs incipit, & à ſeptẽtrione in meridiem uecta, qua ſol oritur Aegęis, qua occidit Ionijs, fluctibus obiacet. Thermopylę mediam dirimunt ut Apenninus Italiam. Extremos montes ad occaſum Oetam uocant, quorum quod altiſsimũ eſt, Callidromũ appellãt, per cuius uallem in Malliacũ ſinum iter eſt, non latius ſexaginta paſsibus. Hæc una uia militaris eſt, per quam ſi nemo prohibeat traijci poteſt exercitus: cætera loca adeò ardua & perplexa, ut ne expeditiſsimis quidẽ ſint peruia, ideo pylæ quaſi portæ dictæ, & à calidis aquis inibi naſcentibus Thermopylæ. Iacent ad mare uerſa, Acarnania, Aetolia, Locris, Phocis, Bœotia, Eubœa penè terræ annexa. Attica & Peloponneſus longius prædictis in mare excurrunt diuerſa montium ſpecie, & qua ad ſeptentrionem obuerſa iacet, includitur Epirus, Magneſia, Theſſalia, Pthiothe & ſinus Malliacus.

Grecia unde Hellas dicta.

Thermopylæ.

Peloponneſus nobilior pars Græciæ.

Iſthmi anguſtiæ.

PEloponneſus Atticæ per Iſthmum iungitur, totius Græciæ arx quondã dicta. N. præter inhabitantium in ea gentium nobilitatem atq; potentiã, ipſe locorum ſi principatum deſignat atq; imperiũ. Multi ſinus inſunt & promontoria multa. F mam eius platani folio ſimillimam dixere, longitudine & latitudine ferè pare Iſthmi anguſtias, quinq; aut ſex millia paſſuum latitudinis continere dicũt. Has anguſt perfodere nauigabili alueo Demetrius rex, Dictator cęſar, Gaius princeps, Domitius ro, in fauſto, ut omnium exitu patuit, incœpto tentauerunt. Græci principes, poſtquã T carum potentia in Europam penetrauit, ex mari ad mare producto per anguſtias muro, loponneſum à reliqua Græcia diſiunxerunt. Murum hexamiliũ appellauerunt ex loci ſtantia. Hanc prouinciam hodie Moream Latini uocant, continenturq; in ea Meſſania, L conia, Argos & Archadia. Amurates expugnata Theſſalonica, ſubacta Bœotia & At ca, ad hexamilium uſq; profectus, perterritis Græcis diruit murũ, tributumq; annuum d dentibus ſe Peloponnenſibus imperauit. Poſtea uerò Chriſtiani negantes tributum & xamilium inſtaurantes, à Turca pecunia mulctati, hexamilium denuo deſtructum, & Pe ponneſus Turcarum ſubiecta imperio.

Morea.

Totius Græciæ Europeæ in ſuas regiones & priuatas terras diſtinctio.

Græciæ ueræ partes:

- Macedonia, cuius ſex ſunt regiones: Emathia, Pieria, Pelaſgia, Eſthiotis, Theſſalia, Phtiotis
- Epirus cuius regiones ſunt: Chaonia, Theſprotia, Amphilochia, Ambracia, Acarnanis
- Achaia, cuius regiones: Doris, Hellas, Opuntij, Aetolia, Locri, Phocis, Bœotia, Attica, Megaris
- Peloponneſus, cuius regiones ſunt: Corinthia, Argia, Laconia, Meſſenia, Elis, Achaia, Sicion, Arcadia

Corinthia regio

Habent ſingulę hæ regiones ſuas urbe maritimas & interiores mediterranea montes, portus, ſinus, flumina, promon toria &c. quæ omnia diligenter à Ptole mæo deſcribunt. Nos uerò hic quaſdam regiones, montes, flumina & particula ria loca obiter & indiſcriminatim attin gemus.

Laconia ſeu Laconica, Lacedæmonia quæ & Sparta.

LAconia in Peloponneſo, quæ & Oebalia & Lacedemonia à Lacedæmone, à quo etiã clara & potens ciuitas in eadem regione ædificata eſt atq; denominata. Hæc quoque

Sparta

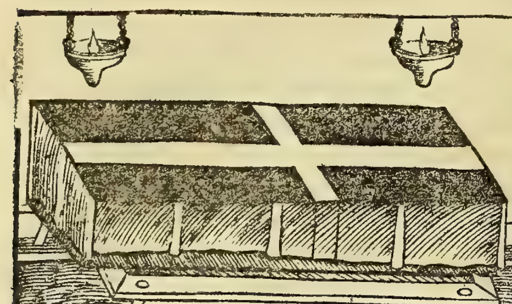

Sparta dicta eſt à Sparto Phoronæi filio. Lycurgus in ſignis Phi- *Lycurgus.*
loſophus ciuitatis ſtatum optimis inſtitutis & legibus excoluit,
quum antea ex omnibus ferè Græcis ſoli Lacedæmonę peſsimè
morati eſſent. Lycurgus ergo audacter rem aggreſſus, omnia iu-
ra inſtituta & priſcos uiuendi ritus abrogauit, atq; ciuiliora quæ-
dam multoq; laudabiliora inſtituit. Primum uiginti octo ſenio-
res ſunt electi, qui duobus regibus aſsiderent, prouiderentq;, ne
nimium democratia inualeſceret, & rurſus, ne qui regnum tene- *Leges Lycurgi*
rent, tyrannicũ quippiam molirent. Suſtulit quoq; omnem auri
& argenti uſum è medio, ferreumq; nummum induxit, ac tũ de-
mum omnis furandi occaſio eſt ſublata. Ignitum ferrum ex quo
nummũ percuſsit, aceto extinxit, ut ad rem nullam amplius ob
molliciem utile redderetur. Omnes ad hoc artes ut inutiles urbe
[…]cit, quanq; artifices ipſi ſublato auri uſu ſponte inde tranſmigrarunt, quum ferrei nũmi
[…]ud alios in uſu non eſſent. Mox ue[…]ò ut omnem ex ciuitate tolleret luxum, publica cõui-
[…]a inſtituit, ut diuites promiſcuè & inopes uni adhiberent conuiuio, uniſq; ueſcerent epu-
[…]. Exarſerũt ex ea re potentiorũ iræ, impetuq; in eum facto, alter eſt illi oculus baculo ex- *Oculus Lycurgo excuſſus.*
[…]ſſus, quare cautum, ne Spartiatæ cum baculo amplius ad conuiuium intrarent. Confere-
[…]nt ad hoc conuiuiũ quotannis ſinguli farinæ medimnũ unum, uini coros octo, caſei qn-
[…]e minas, ficuum quinq; ſemis minas. Frequentabant id pueri uelut temperãtię omnis[…]q;

ciuilis diſciplinæ gymnaſiũ, aſſueſcere ibi urbanis ſermonibus,
iocariq; comiter diſcebãt, ac ſine ſcurrilitate cauillari. Virgines *Puerorum educatio.*
curſu, palęſtra, diſco, iaculo exercebantur, ut ocio & muliebri-
bus delitijs ſublatis, robuſtiores ad tolerandos partus fierent.
Pueri à ſeptimo anno in æqualium cœtu exerceri, literasq; pro
neceſsitate addiſcebant, ad cutem tondebantur, nudis calcibus
ambulabãt, duodecimo anno tunicã unam patrio inſtituto ſor-
tiebant, neq; balneas, neq; fomenta ſciebant. Thoris ex arundi- *Furta apud Lacedaemones impunita, nisi ubi imprudenter fuerent commissa*
ne conſtructis quietem capiebant. Maiorum ingrediebant con-
uiuia, & inde aliquid furabantur, & qui deprehenſi erant in fur-
to, flagris admouebantur, non quia nefas eſſet furari, ſed quòd
parum prudenter & ingenioſe eſſet id ab eo factum. Primus ad
hæc Lycurgus omni ſuperſtitione ſublata permiſit cadauera in
urbe ſepeliri, tum etiam circa tẽpla ſortiri monumenta. Nec ui-
ri nec fœminæ nomen licebat cuiq; ſepulchro inſcribere, niſi eo-
[…]m qui fortiter in bello perijſſent. Lugendi tempus undecim erat diebus finitum. Nec ci-
[…]bus peregrinari permiſſum, ne alienos mores urbi importarent. Quin & peregre eò de-
[…]ti, niſi qui reipublicæ utiles eſſent, urbe excludebantur, ne quid Laconicæ diſciplinæ pe-
[…]grinæ gentes imbiberent. Iuuenibus Lycurgus nõ amplius una ueſte toto anno uti per-
[…]iſit, ne aliquem cultius quàm alterum neq; ſplendidius epulari. Emi ſingula non pecu-
[…]a, ſed mercium compenſatione iuſsit. Pueros puberes non in forum ſed in agrum dedu-
[…] iuſsit, ut primos annos nõ in luxuria ſed in omni labore & opere agerẽt. Nihil eos ſom-
[…]i cauſa ſubſternere, & uitã ſine pulmẽto degere, nec prius in urbem redire, quam uiri facti
[…]ſent ſtatuit. Virgines ſine dote nubere iuſsit, ut uxores non pecuniæ cauſa eligerẽtur, ſæ-
[…]eriusq; matrimonia ſua uiri coërcerent, cum nullis frenis dotis tenerentur. Maximũ ho-
[…]orem non ciuium & potentum, ſed ſenum eſſe uoluit. Regibus poteſtatem bellorũ, ma-
[…]iſtratibus iudicia & annuas ſucceſsiones, ſenatui cuſtodiam legum, populoq; ſublegen- *Matrimonia.*
[…]i Senatum, uel creandi quos uellet magiſtratus poteſtatem conceſsit. Hæ quoniam leges
[…]ut noua inſtituta ſolutis antea moribus dura eſſe uidebantur, eorum autorem Apollinem
[…]elphicum finxit, & inde ſe eas detuliſſe. Deinde ut æternitatem ſuis legibus daret, iureiu- *Lycurgus legibus suis aeternitatem in exilio moriendo dedit.*
[…]ando ciuitatẽ obligauit, nihil eorum quæ ſanxiſſet mutaturum, priuſquam reuerteretur, ſe
[…]d oraculum Delphicum profecturũ, conſulturum quid mutandum addendumue legibus
[…]uis illi uideatur. Proficiſcitur autem Cretam, ibiq; perpetuum exilium egit, precipit etiam
[…]noriens oſſa ſua in mare abijci, ne Lacedæmonem delata Spartani ſe de non mutandis le-
[…]ibus à iuramento abſolutos putarent.

Ceremoniæ defunctorum Lace-dæmoniæ regum.

DEfunctis regibus Spartiatarũ, eq
tes per uniuerſam Laconicam ob
tum regis enunciabãt, fœminę p
urbem circumeuntes ollas pulſita
bant. Cumq́ hoc fieret, neceſſe erat ex ſingu
lis domibus duos ingenuos, marem & fœm
nam luctu fœdari, magnis impoſitis pœnis
id non feciſſent, & immenſo utentes eiulatu
ultimum quenque regũ dicentes ſemper fuiſ
ſe optimum. Qui uerò regum in bello periſ
ſet, eius ſimulachrum quum exprẹſsſſent, i
thoro bene ſtrato efferebant, & eius tumula
tione decem dies inſumebantur, nullusq́ magiſtratuum conſeſſus ſed continuus erat lu
ctus, quin & in hoc cum Perſis conuenientes, quia defuncto rege, alter qui ſuccedebat, lib
rabat ære alieno quicunque Spartiata aliquid aut regi aut reipublicæ debebat. Apud Per
ſas qui rex creabatur, omnibus ciuitatibus tributũ quod debebant, remittebat. Notandun
etiam quòd Laconiæ adhæret promontoriũ, Malea nomine, quod quinquaginta millibu
paſſuum in mare protenditur, ubi periculoſa eſt nauigatio, propter aduerſos uentorum fl
tus. Vnde fit ſæpe, ut nautæ ter quaterq́ conentur montem tranſire, & toties in diuerſan
reijciantur plagam. Eſt mare illud quod Maleam allatrat tam ſæuum & importuoſum
adeoq́ uentis concitatur, ut non niſi longiſsimo flexu à nautis ſuperetur. Neq́ ſatis eſt ſe
mel euaſiſſe, ſed propè liberatos atq́ ſecuros inſequitur. Apprehenſos aliquoties in uix
Malea promontorium. euitatum retrahit periculum. His periculis & his locorum aſperitatibus mederi olim no
luerunt nonnulli curioſi principes, Demetrius rex, Iulius cæſar, Caligula, Nero & alij qu
Iſthmum perfodere dam, qui Iſthmum perfodere tentauerunt, ut eo diſſecto, breuior minusq́ periculoſa fore
nauigatio, ſed ut euentus docuit uanus fuit eorum conatus.

Achaia Corinthus.

ACHaia ampla eſt regio Græciæ, undiq́ circumſepta mari, præterq́ à ſeptentrione,
dicta ſic ab Achæo Iouis filio. Eſt etiam alia Achaia extra Peloponneſum, in qua
ſunt Thebæ, Bœotia, Megaris. Achaia intra Peloponneſum peninſula eſt, undiq́
mari cincta, præter exiguam partem à ſeptẽtrione, iſthmo ſcilicet, ubi ſita fuit Co-
Corinthus ciuitas. rinthus urbs olim ditiſsima, caput Achaia, quæ primũ à Siſypho latrone Aeoli filio fertur
anno ætatis Moyſi octogeſimo condita, & Corcyra aut ſecundum alios Certhira nomina
ta, deinde aucta Ephyra dicta. Euerſa autem & rurſum inſtaurata à Corintho Oreſtis ſeu
Iouis filio, Corinthus eſt appellata. Vltimo à Romanis accenſa, nunquam coaluit, ut dicit
Florus. Habuit quoq́ arcem, quæ dicta fuit Acrocorinthus, & ea ſita fuit in monte excel-
ſo præruptoq́, ciuitati imminenti, & qui uno communiq́ cum urbe muro continebatur.
Romani deſtruunt Corinthũ. Hæc itaq́ urbs quum olim opibus abundaret, Romani ueriti, ne aliquando de imperio co
gitaret, miſſo exercitu, eam uaſtauerunt. Claruit ære laudatiſsimo, ex quo uaſa fiebant ad
modũ prẹcioſa. De qua Strabo lib. 8. Corinthus inquit urbs locupletiſsima, Iſthmo immi-
nens, emporium eſt commodiſsimum, locus negociatoribus frequentatus, & duorũ domi-
nus exiſtens portuum, quorum alter Aſiæ, alter autem propinquus eſt Italiæ, utroq́ ex lo-
co faciles inuicem mercium cõmutationes faciens &c. Siquidem poſita erat urbs ipſa in an
guſtijs atq́ in faucibus Græcię, ſicut terra clauſtra locorum teneret, & duo maria maxime
nauigationi diuerſa pene coniungeret, quum pertenui, ut Cicero ait, diſcrimine ſepararen
Templum Veneri conſecratum tur. Fuit olim in hac urbe nobiliſsimum templum Veneri conſecratum, in quo iuxta genti
lium errorem ultra mille nobilia ſcorta deæ huic erant dicata, parata ſe proſtrare uenienti
bus hoſpitibus. Ambitus ciuitatis dicitur continuiſſe quadr aginta ſtadia. Habuit agrum
ſterilem, atq́ ob id habitatores excolebant ingenia ſua, inueniebanturq́ ibi artifices inge
nioſiſsimi, quales in nullo alio loco reperiebantur. Reddidit urbem infamem incredibilis
luxus, cui maximam occaſionem præbuit meretricum multitudo.

Arcadia.

EST Arcadia pars Achaiæ mediterranea in medio Peloponneſi ſita regio montoſa,
cuius incolæ plerique ſunt paſtores. Fuit Iupiter cuius proprium nomẽ Lyſania fuit
apud Arcadiam in magno precio habitus, ob uirtutes eius pręclariſs. Iouis nomen
adeptus. Nam cũ eſſet nobilis genere fugeretque Athenas & uideret Atticos rudes
& beſtiali ritu uiuẽtes, ante omnia poſitis eis legibus illos publico inſtituto uiuere docuit.
nſtitutis autẽ eis in bonis moribus, monuit eos colere deos, inſtituens aras, templa, ſacer/
otes & multa alia eis utilia. Quæ cum Attici ſylueſtres mirarent̃ atque cõmendarẽt eum,
xiſtimãtes Deum, Iouem uocare, regemque ſuum fecêre. Habuit Iupiter iſte templum ſuum
n Olympia Arcadiæ ciuitate, quod fuit uetuſtate & cultu nobile, atque ante tẽplũ lucus ſyl/
eſtribus conſitus oleaſtris, ex quibus uictores cõnexis ramis coronabant̃. In hoc templo
umma ueneratione colebat̃ Iupiter, qui ab eo Olympius & certamina quinquennalia ibi
n honorẽ Iouis celebrata, Olympia fuerunt appellata. Confluebat ad iſtud templũ quin/
o quoque anno ex tota Græcia ingens hominum multitudo, cùm ob Iouem, quo nihil puta
ant in cœlo terraque ſanctius, tũ certamen ipſum, quo inter quatuor Gręciæ agones nullus
rat celebratior. Ab his annis Olympiades cœptæ ſunt numerari. Certaminũ coronæ erãt
leaſter, laurus, apium, pinus. Agebant̃ aũt certamina plena luna, eratque initiũ 11. dies men
is, & finis decimusſextus. Eſt Olympias ſpacium quinque annorũ, quod à Romanis luſtrũ
licitur. Hinc Græci tempora per Olympiades ſupputare cœperũt, ita numerãtes: Olym/
iadis primæ aut ſecundæ aut centeſimæ anno primo uel ſecundo &c. Vnde ſecundũ Euſe
ium Chriſtus natus fuit anno tertio Olympiadis 194. Ex quo patet, quòd initium primæ
Olympiadis cœpit ante Chriſtũ natum anno 776. quod inde conſtat ſi multiplices 194. per
. & ſuperaddas tres annos de ſequenti Olympiade. Euſebius tamẽ colligit anno 775. ſcri/
ens Olympiadem primam cœpiſſe anno mundi 4424. Chriſtum autem natum anno mun
i 5199. Claruit & Prometheus in Arcadia, uir acutiſsimi ingenij & ſpectatæ peritiæ, qui
omines incõpoſitos ac rudes ad politiores mores traxit. Simulachra hominũ primus de
erra formauit, & arte quadam ueluti ſpiritũ habentia moueri fecit. Inde cum in altiſsimo
Caucaſo monte reſideret & aſtrologiã didiciſſet, eam primus Aſſyrios docuit. Quin & i/
gnem primus è ſilice eduxit, ut Plinius teſtatur. Floruit quoque in Arcadia Atlas uir multæ
ontemplationis, qui aſtrorũ curſum inuenit, & primus de aſtronomia inter Gręcos diſſe/
uit, propter quod finxerunt eum cœlum portare. Tertia Peloponneſi regio uocat̃ Meſſe
ia, regio admodum fertilis et irrigua multis amnibus, quam Spartani propter frequentem
efectionem in ſeruitutem redegerunt, eosque durius quàm reliquos ſeruos tractarunt, ne
enuo res nouas molirentur.

Iupiter inſtituit Athenienſes.

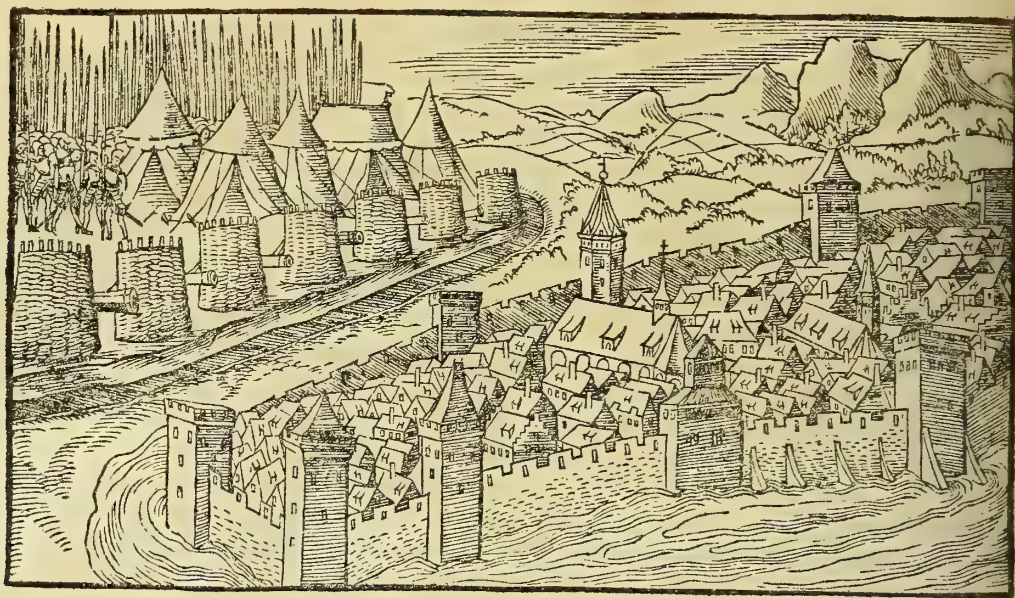
Anni Olympiadum.

Prometheus.

Methone, Argos, Epidaurus.

MOdona, & olim Methone ciuitas eſt littoralis Peloponneſi: quam cum obſide/
ret Philippus rex Macedonum, oculum amiſit ictu ſagittæ. Anno domini 1471.
Mahumetes Imperator magna ui adortus Peloponneſum expugnauit eam atque
Chriſtianos hinc captiuos abduxit. Veneti tamen retinuerunt tũc munitiſsimã
urbem Modonem unà cum Corona & Sonico, quas ciuitates hodie Turca ſubactas tenet.
Applicueruut peregrini Ieroſolymitani ad Modonam quũ iter facerent ad terrã ſanctam,
ut hodie diuertunt Santum & Hyacinthum. Veneti hodie adhuc habent in Morea ſub ſuo
dominio Maluaſiam arcem & Neapolim ciuitatẽ, reliqua omnia poſsidet Turca. Modo/
nam perdiderunt anno Chriſti 1500. Nam Turca obſidione arctiſsima eam cingens, ha/
bensque ſecum quingenta ænea tormenta, inter quæ 22. reliquis uiolentiora erant, ſingulis
diebus inſultũ faciebat in mœnia. At incluſi Deo ſe cõmittentes, pro uirili ſua reſiſtebant
hoſti, malentes mori quàm deditionem facere tyranno. Præualente uerò hoſte & deficien/
tibus obſeſsis, conuenerunt Chriſtiani ad certas quaſdam ædes ad hoc paratas, uiri & mu/
lieres atque pueri, & igne ſuccendentes eas obtulerunt ſe domino holocauſtum, malentes
mori quàm tyranno in manus uenire. Quædam etiam mulieres unà cum pueris pręcipites
ſe dabant in mare, ut hoc pacto effugerẽt captiuitatem hoſtilem. Veneti paulo ante in 15.
diebus obſtruxerant Iſthmum, ducto muro à mari ad mare, addita duplici foſſa. Erant cir/

Chriſtiani offerunt ſe Deo.

citer 30 millia hominũ qui operi inſtabant, habentes ueteris ruinæ lapides pro auxilio, ſed omnia fruſtra. Eiſdem temporibus uetus ciuitas Naupactus, quam hodie Lepanthũ uocãt, fuit per Turcam Venetis erepta, ciuitas maritima, haud procul à Corintho ſita. Argos regio & ciuitas, ſita in parte Peloponneſi quæ reſpicit orientem, unde Argi & Argiui populi, apud quos fuit conſuetudo, ut ſi qui quem in ocio uiderent, ab eo rationem quęrerent unde uiueret. Id ſi hodie apud Chriſtianos obſeruaretur, facile deprehenderẽtur occulti fures & prædones, quin & rariores haberemus circulatores & ualidos mẽdicos, qui omnes aliorum labore & ſudore ſaginantur. Henricus tertius Imperator huiuſmodi impoſtorib. pulchre illuſit, cum nuptias in Ingelheimenſi celebraret caſtello.

Ocia dant vitia. Res age, tutus eris.

Epidaurus. Epidaurus ciuitas ſita in receſſu Saronici ſinus, natura munita, montibus circundata, nobilis templo Aeſculapij. Ibi conſuetudo fuit, ut noctu ægroti in eo dormirent, atq; hoc modo in ſomnis à numine curari dicebantur. Troezena nobile oppidum, mari ſuperſtans Cherſoneſi ſpecie ſtadijs 15. dicta quandoq; Aphrodiſia & Sarona & Poſsidonia & Apollonia. Vnde Athenęus coſmographus: Vinum Troezenum ſi mulier prægnans deguſtauerit, abortum faciet. Saronicus ſinus in hac parte eſt cognominatus à Sarono flumine Troezenes.

Græcia exterior.

PEr Græciam exteriorẽ intellige eas Gręciæ terras, quę extra Peloponneſum ſunt, quæ ſunt, Attica, Theſſalia, Achaia, Bœotia, Phocis, Aetolia, Locris, Epirus &c. Theſſalia campus eſt maximus ac curuus, undiq; montib. cinctus, ab oriente Oſſam & Pelion habens montes, ac occaſu Pindum, ab aquilone Olympum & à meridie Othryn. Ex Pindo Peneus amnis exit, undis lucidis amœnus, uiridanti riparũ germine, canoro auium concentu. *Hellas Græcia.* Achaia quæ & Hellas & à noſtris Græcia à Gręco rege appellata, à cuius filia uocata eſt Attis, incipit ab Iſthmo Corinthio & ad littora Aegæi maris porrecta uſque in Macedoniã & Theſſaliam, quam cum omui Bœotia intra ſuum nomen includit, extenditur. Et quanquã Attica ſaxoſa & ſterilis fuerit, pleriq; tamẽ mirificis laudibus eam extulerunt, deorumq; domicilium eſſe dixerunt. In Bœotia ſunt ciuitates inſigniores Megara, ex qua fuit Euclides Geometrarũ princeps, & Thebe Bachi & Herculis patria, ab Alexandro magno poſtea euerſa. In Phocide parua regione mons eſt Helicon, in quo conſtructũ fuit ditiſsimum templum Apollinis: ſub eo autem fuit Delphi oppidum. Alij uerò aiunt in Parnaſſo monte extructum memoratum templum, de quo paulo pòſt plura. *Athenæ.* In Attica regione fuit Athenienſis ciuitas, liberalium literarũ & philoſophorum mater, qua nihil habuit tota Græcia clarius atq; nobilius. Nam fuit etiam ipſo ſitu ſpectabilis, fuit uelut commune quoddam totius Græciæ ὁρμητήριον & refugiũ, in quod uicinæ

urbes

urbes bellicis terrorib. aut alijs malis afflictæ con/
fugiebant. Fuit & tutiſsimū adnauigantium rece/
ptaculum. Fuit totius mundi gymnaſiū & uniuer/
ſale ſtudium, nec quiſquā olim doctus habebatur,
qui non apud Athenas literis operā impendiſſet.
Strabo ſcribit Athenis petram fuiſſe in planicie
ſitam, inq; orbem circumhabitatam, in qua Miner
uæ templum fuit, eratq; in eo templo ſimulachrum
quòd è cœlo cecidiſſe credebant incolæ, ubi & per
petuus ignis cum uirginum cœtu fouebatur. Fuit
hæc urbs quoq; dicta Cecropia & Mopſopia. Ce
ropia quidē à Cecrope rege, & Mopſopia à Mopſo, ſicut & à Iano Iaphet filio (ut quidā
ribunt) Ionia, & poſtremo à Minerua Athenæ. Græci enim Mineruam uocāt Athenam. — Mineruæ.
Iinerua uirgo dicitur inueniſſe lanificium, texturam et alia multa artificioſa, & propterea
elebris dea habita fuit. Et quia omnia eius inuenta ex ui ingenij atq; ſapientiæ procedere
idebant, locus fabulæ datus eſt, ut ex cerebro Iouis genita dicatur. Inſtaurante Cecrope
thenarū urbem, ſubito aqua in quodam loco prorupiſſe dicitur, & alio loco reperta olea
rbor. Super quibus prodigijs ſciſcitatus Apollo Delphicus, quid intelligendum quid fa/
iendum foret, reſpondiſſe fertur, quòd olea Mineruā, aqua uerò Neptunū ſignificaret, am
o conſobrini, ambo dij, eſſetq; in ciuium arbitrio, ut ex alterius duorū deorum nomine ci
itas uocaretur. Congregatis omnibus utriuſq; ſexus hominibus, uiri adhæſerunt Neptu/
o, mulieres uerò Mineruæ, quæ & obtinuerūt, ut ex Mineruæ nomine appellaret. Poëtæ — Figmēta poe
erò dicunt, Neptunum & Mineruam Athenas condidiſſe. Et cū de nominis impoſitione — tarū de Athen.
nter eos fieret altercatio, dijs reliquis præſentibus, fit inter eos conuentio, ut qui percuſſa
erra laudabiliorem produceret effectū, urbi nomen imponeret. Neptunus autē tridēte ſuo
ercuſſa terra, equum produxit, belli omen. At Minerua haſta proiecta oliuā produxit, pa
s arborem. Quæ quoniam utilior eorum iudicio uiſa fuit, ex ſuo nomine Athenas dixit.
uerunt itaq; Athenienſes non aduenæ, neque paſsim collecta populi colluuies urbi dedit
riginem, ſed in eodem nati ſolo quod incolunt, & quæ illis ſedes, eadem origo eſt. Primi
nificij & olei uſum docuere, arare quoq; & ſerere frumenta glande ueſcentibus monſtra
erunt. Literæ certe ac facundia & hic ciuilis ordo diſciplinæ ueluti templum Athenas ha
ent. Tulit quoq; Cecrops tres leges in mulieres ad Neptuni placationē, quem illę poſt/
oſuerant ſuo ſuffragio Mineruæ. Videlicet ne ulla unquam mulier Senatum ingrederet,
t nulla earum proles maternū nomen accipiat, & ne quis eas Athenienſes ſed Atticas di/
at. Referunt Athenienſes in Peloponneſo 12. poſſediſſe urbes, totidemq; in littore mino
s Aſiæ condidiſſe, inter quas omnium pulcherrima fuit Epheſus, quam totius Aſianę io/
ię regiam cōſtituit Antiochus. Draco primum Athenienſibus leges conſcripſit, deinde

Solon Salaminius multis prioribus ob pœnarū magnitudinem
abrogatis, omnibus enim ferè legibus quas Draco tulerat, pœ/ — Draco legifer
na erat morte diſtinita, ut etiā qui ocij & deſidiæ eſſent conuicti
capite plecterentur: aut qui olera fructusue in alieno prædio le/
giſſet, eodem puniret ſupplicio quo & parricidæ. Vnde Dema/
des dicere ſolebat, Draconē non atramento ſed ſanguine leges
ſcripſiſſe. Solon itaque uetuit lege, ne parricidij affectatæq; ty/ — Solonis leges.
rannidis damnati magiſtratū caperent: Nec hos ſolum ab hono
rum petitione excluſit, ſed eum quoq; qui orta in ciuitate ſedi/
tione, neutrā partium ſecutus eſſet: mali ciuis eſſe ratus cum pro
prias rationes in tuto collocarit, nulla communi cura ſollicitu/
dineue teneri. Habuit nec minus admirationis illud, ut fœ/
minæ quæ uiros parum ad rem ueneream idoneos ſortitę eſſent,
unum quem uellent ex mariti propinquis impunè admitterent. Ploratus & lamentatio/ — Lex coniugū.
es in alieno funere ſuſtulit. Nec ſubſidia alimentaue ulla filius pāti deberet, à quo non eſ/
et arte aliqua ad uſum uitæ inſtitutus. Qui illegitimo eſſent thoro procreati, neu parentes
lerent. Qui enim meretricio non abſtinet congreſſu, is perbelle demonſtrat, ſe non libe/
orum procreationi ſed uoluptati ſtudere, ſeq; ipſum mercede priuat. Mœchum in adul/

 terio

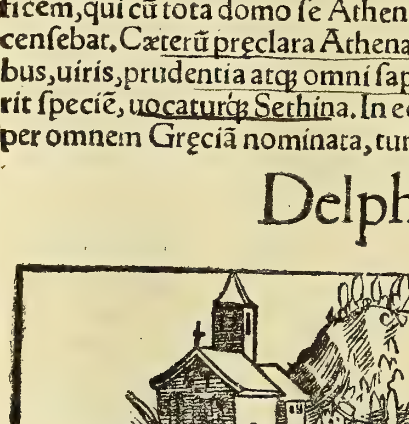

terio deprehenſum, impune necari uolui
Qui uim ingenuæ uirgini intuliſſet, dece
dragmis mulctari. Qui lupũ uinctũ attul
ſet, quinq; dragmas ex publico accipere
Qui lupam, dragmã unã, hoc pecoris illu
bouis preciũ. Vetus fuit Athenienſiũ mo
hãc belluam inſectari, quippe quę ęquè ſ
pecuariæ rei & agrorũ cultui infeſta. Eor
liberos qui in prælijs occubuiſſent public
nutriẽdos, erudiẽdosq; pręcepit, quo ſan
animati ſinguli fortiter ac ſtrenue in bell
dimicarent. Voluit etiam ut is qui oculo
in bello amiſiſſet publice aleret. Præclar
& illud ſtatuit, curatorem cũ pupillorũ m
tre non habitare. Cauit præterea ne is fieret curator, ad quẽ poſt pupillorũ obitũ ſubſtãti
ſpectaret. Et qui alteri unum oculum erueret, ei ambos erui debere. Et quæ non poſuiſti n
tollas, ſi quis ſecus facit capitale eſto. Principem, ſi ebrius deprehenſus eſſet, morte mul
ctandum. Athenienſes ut dies ſecundum Lunæ curſum agerent monuit. Ex omni gener
frugũ mel & cerã extra Atticos fines aſportari permiſit. Nullum ciuitate donari niſi opi
ficem, qui cũ tota domo ſe Athenas cõtuliſſet, aut perpetuo exilio natali ſolo pulſus eſſet
cenſebat. Cæterũ pręclara Athenarũ urbs quæ olim muris naturalib. ædificijs, armis, opi
bus, uiris, prudentia atq; omni ſapientia florentiſsima fuit, noſtro tẽpore parui oppidi ge
rit ſpeciẽ, uocaturq; Sethina. In eo tamen ſaxo, quo uetuſtũ Mineruæ tẽplum fuit, arx eſt
per omnem Gręciã nominata, tum operis magnitudine, tum difficultate oppugnationis

Solonis dictum et lex. Quæ non posuisti ne tollas.
Quid nunc nostris Principibus fieret.
Sic omnia fatis in peius ruunt, et retro sublapsa referuntur.

Delphicum oraculum.

Agamedis opus.

IN Phocide duę olim fuerunt celebres ciuitates, ſci
licet Elatea & Delphica urbs ſita iuxta montẽ Pa
naſſum in fundo ſaxoſo, quam mons aſperrimus
aliaq; adiacẽtia ſaxa tuent à quocũq; hoſtili incu
ſu. Templum autem Apollinis Delphici olim poſitũ
fuit in monte Parnaſſo in rupe undiq; impediente, ubi
& ciuitatẽ frequentia hominũ fecit. Qui ad affirmatio
nem maieſtatis undiq; concurrentes, in eo ſaxo cõſede
re. Atq; ita tẽplum ciuitatẽq; non muri, ſed pręcipitia,
nec manufacta ſed naturalia pręſidia deſcẽdebãt, pror
ſus ut incertũ ſit, utrũ munimentũ loci an maieſtas Dei
plus hic admirationis habuerit. Alij tamẽ ſcribũt con-
ſtructum ibi nobiliſsimũ & celebre Apollinis tẽplum
& adytum quinq; tantum conſtans lapidibus, opus Agamedis & Trophonij. Media ſaxi
rupes in formã theatri receſsit. Quamobrem & hominum clamor, & ſiquando accidit tu-
barum ſonus, perſonantibus & reſonantibus inter ſe rupibus, multiplex audiri, ampliorq;
quàm edebatur reſonare ſolebat. Quę res maiorem maieſtatis terrorem ignaris rei admi-
ratione ſtupentibus plerunq; afferebat. In hoc rupis anfractu, medio fermè montis altitu-
dine planicies exigua eſt, atq; in ea profundum terrę foramen & officina Satanæ. Ex eo
enim frigidus ſpiritus in quodam uelut uento in ſublime expulſus, mentes uatum in uecor-
diam uertebat, impletosq; non Deo, ſed ſatana reſponſa dare cogebat. Incubabant autem
foramini uirgines, ſacerdotes & Pythij uates, alienatiq; à ſenſu, de interrogatis reſponſa
dabant. Multa igitur ibi & opulenta regum populorũq; uiſebant munera, nedum ex Græ
cia uerum & ex toto fermè terrarũ orbe oblata, quæ ſui magnificẽtia reddentiũ uota gratã
uoluntatem & dæmonum reſponſa manifeſtabant. Hunc immenſum auri & argenti the-
ſaurum nemo mortalium audebat inuadere, adeò mãmonæ princeps illi cuſtodiendo incu-
buit & homines in ſuperſtitione continuit. Cum Xerxes rex Perſarum direpturus Græ-
ciam, magnam uim hominum in eam tranſtuliſſet, contendiſſetq; Apollinis templum ſpo
liare

Officina Satanæ.

Tales divini vates non sunt. Non n. alienati a sensu sed mira gravitate utentes ratione a Sancto afflati Spiritu Sua edebant vaticinia.

llare, in maximum uenit periculum. Nam deuoluebantur è monte in eius exercitum duo ſaxa cadebantq́; ignita ſpicula cum horrendis tonitruis è cœlo, & qui conſcenderant montem ceu inſani præcipitabant de monte, interieruntq́; tunc machinatione dæmonis, ut Trogus ſcribit, quatuor millia hominum. Idem euenit Gallis ſub duce Brenno, quum niteretur conſcendere hunc montem & diſpoliare Delphicũ templum. Nam per excitatum terræmotum cadebat in exercitum portio montis, quę multos interemit, deinde inſecuta eſt horrenda tempeſtas, tonitrua, fulmina & grando, unde bona pars exercitus ſternebatur, ut cogerentur abſtinere à ſacrilegio. Brennus quoq́; dux grauiter læſus & dolorem uulneris ferre non potens, ex impatientia ſibiipſi pugione mortem cõſciuit. Delphici uerò liberati ex illa neceſſitate, laudauerunt Apollinem Deum ſuum. Sic ergo diabolus apud infideles poteſt aëris tempeſtates quo uult uertere, quo illos in errore & falſa religione contineat. Cæterum Apollo Delphicus fuiſſe dicitur medicinæ repertor & uirium herbarum primus cognitor, fuit autor carminis, præſes uaticinij: item habuit peritiam ſagittandi & chordæ uocalis. Nam cytharam reperit. Vnde poſt mortem Deus habitus eſt, & à Poëtis Phitonis et ſapientiæ Deus appellatus.

Galli obtruncantur lapidibus.

Apollo Delphicus.

MACEDONIA.

QVæ nunc Albania dicitur, olim Macedoniæ portio fuit, ad occidentem uerſa, in qua Dyrrachiũ & Apolloniã fuiſſe conſtat, non incelebres priſco ſeculo ciuitates. Putãt autem hoc genus hominum ex Albania quondam ueniſſe, quæ uicina Colchidi in Aſiatica Scythia memorat̃, ut ſæpe barbararũ inundatio nationum Græciæ atq́; Italiæ prouincias occupauit. Habuit Gregorius Scanderbechus hæreditatem ſuam in hac prouincia, qui ætatem penè omnem prȩter paucos annos pueritiæ quibus ſub Turca militauit, in armis pro Chriſti nomine pugnando conſumpſit, ſuisq́; quodammodo regionem illam ſub euangelio Chriſti continuit. Velona in Albania non magna ciuitas eſt in portu maris ſita, qua breuiſsimus eſt in Italiã traiectus. Dicta fuit Macedonia olim Emathia, à quodã rege Ematho, habuitq́; initio anguſtos terminos, ſed uirtute ſuorum regum & gentis induſtria ſubactis finitimis ita ampliata eſt, ut centũ quinquaginta populos tenuerit. Protenditur autem inter duo maria, Aegæum Adriaticum & latus eius meridionale protegunt terga Theſſaliæ atque Magneſiæ Epirus quoq́; Macedoniam attingit & Illyrica terra altera Meridiẽ, altera Septentrionalem excipiens. In Adriatico littore Dyrrachiũ uetus ciuitas iacet, Epidaurus antea edicta. Nec procul infra terram Apollonia fuit, optimis inſtituta legib. & Auguſti Cæſaris, qui Grȩcas ibi dicit literas, ſtudio memorabilis. In altero littore Theſſalonica eſt, potens quondam ciuitas, quã cum epiſtolæ Pauli apoſtoli, tum magni Theodoſij præceps atque implacabilis ira famoſam reddidere. Indignatus enim ob cęſos in ea iudices, aliquãdo clemẽtiſsimus Imperator, uniuerſum urbis populum trucidari mandauit, undecim millia hominũ cęſa traduntur. Nõ tulit Ambroſius Mediolanenſiũ põtifex tam immanẽ facinus incorreptũ. Imperatorẽ ab ingreſſu eccleſiæ prohibitum ſubire pœnitentiam cõpulit. Nec maximus princeps paſtoris ſubire iudicium recuſauit. Fuit autem hæc ciuitas olim ſitu eximia, aggeribus, foſsis, mœnibusq́; egregie munita. In muris frequentiſsimæ turres, æquis inter ſe ſpacijs diſiunctæ, ędificiorũ mira elegantia. In ſingulis urbis regionibus templa, uetuſtate, donarijs, religione item & ſanctitate auguſtiſsima. Cumq́; optimis legibus eſſet inſtructa Theſſalonica & rerum omnium beatiſsima copia floreret, in Andronici manus hȩreditaria ſorte peruenit. Is odio fratris ſui Ioannis, ad quem totius regni adminiſtratio delata fuerat, Theſſalonicam Venetis tradidit. Venetis Amurates Turca eripuit, qui & reliquam Macedoniam uſq́; ad montes Peoniæ & quam modo Albaniam uocant, imperio ſuo ſubiecit. Mira rerũ mutatio & fluxa humani imperij gloria. Hæc eſt Macedonia, quæ duobus inclyta regibus, Philippo & Alexandro, Grȩcia Thraciaq́; ſubiecta, imperium protendit per Aſiam uſque in Indiã, & hodie Turcarum genti ſubiecta tributum pendere & iugum ferre miſerrimũ cogitur. Sed ut redeam ad Theſſalonicam, illa noſtro æuo ampliſsima quoq́; eſt ciuitas, maior etiã Adrianopoli, ſed minor Cõſtantinopoli: in qua triplex hominũ uiuit ſecta, Iudæorũ ſcilicet Chriſtianorũ & Turcarũ, maior tamẽ eſt numerus Iudęorũ, qui ibi exercent mercimonia, & ut audio tanta eſt eorũ multitudo ut ibi habeant 80. ſynagogas. Ipſi deferũt circa pileos ligamina ſeu ſindones, aurei coloris, Chriſtiani uerò cęrulei & Turcæ albi coloris ſindones, atq́; in hunc modum internoſcuntur ad inuicem.

Albania.

Scãderbechus

Emathia.

Dyrrahhium.

Theßalonica.

Bellum Macedonicum ſub Philippo rege.

PRincipio regni Macedonici, bella ueluti cõſpiratione quadã ad opprimẽdã Ma
cedoniã multarũ gentiũ uno tempore confluebant. Et quum Philippus omnibu
par eſſe non poſſet, alia interpoſita pactione cõponit, alia redemit. Primũ illi cun
Athenienſibus certamen fuit, quos per inſidias uicit. Poſt hos bellum in Illyrio
transfert & urbem Lariſſæam capit. Hinc Theſſalos improuiſo expugnat, geſtiens robu
Theſſalorum equitum exercitui ſuo adiungere, unumq; corpus equitum & pedeſtrium f
cere. Quibus rebus feliciter actis, Olympiada regis Moloſſorũ filiã duxit uxorẽ, ac dein
Philippi clementia. de Methonam urbem (hodie Modonã) expugnãs, iactu ſagittæ dextrũ oculum amittit, &
nihilominus pacem deprecãtibus dedit, mitisq; etiam aduerſus uictos fuit. Philippus itac
ueluti è ſpecula quadã libertati omniũ inſidiatus, dũ contentiones ciuitatũ alit, auxiliũ in
ferioribus ferẽdo, uictos pariter & uictores ſubire ſeruitutẽ coẽgit. Huius mali cauſa & ori
go Thebani fuerunt, qui cum rerum potirenẽ, uictos armis Lacedæmonios & Phocenſe
apud cõmune Græciæ conciliũ accuſauerunt. Lacedæmonijs crimini datũ quod arcẽ Th
banam induciarũ tempore occupaſſent, Phocenſibus quod Bœotiam depopulati eſſent
Phocenſes præterea cum agris, liberis & coniugibus priuarenẽ, deſperatis rebus templun
Apollinis ſpoliarũt auro & pecunia, conductoq; milite, bellũ Thebanis intulerunt. Cun
uerò Athenienſ. & Lacedæmonij Phocenſib. auxilia mitterent, Thebani & Theſſali Ph
Philippi uerſutia. lippum regem eligunt ducem. Igitur Philippus quaſi ſacrilegij nõ Thebanorum ultor, iu
bet omnes milites ſumere coronas laureas, atq; ita ueluti Deo duce in prælium pergit, Pho
cenſes in fugam uertit, pœnasq; uiolatæ religionis ſanguine & cædibus infert. Incredibile
quãtũ ea res Philippo apud omnes nationes gloriã pepererit, habebatq; dijs proximus, q
per ipſum deorum maieſtas fuerit uindicata. Sed nec Philippus melioris fidei aduerſus ſo-
cios fuit: nã eas ciuitates quorũ dux fuerat hoſtiliter diripuit, nec deorũ tẽplis pepercit. In-
de in Cappadociã traijcit, ubi bello pari perfidia geſto, uniuerſam prouinciã regno Mace
doniæ adiũgit. Cõtigit etiã quòd duo reges Thraciæ fratres eũ diſceptationũ ſuarũ iudicẽ
elegerunt, ſed Philippus ad iudiciũ ueluti ad bellum inopinãtibus fratrib. inſtructo exer-
citu uenit, regno utrũq; nõ iudicis more, ſed fraude latronis ſpoliauit. Quo facto, Græcos
orbis terrarũ uindices, diſcordia extrema laborantes, fraude circũuentos ſibi ſubijcit, atq;
ita ex multis gentibus & nationibus unum regnum populumq; conſtituit. Sed nec à proxi-
mis manus abſtinuit. Siquidem Ariſban regẽ Epiri affinem regno pepulit: deinde regem
Scytharũ in prælio uicit. Tandem cum Philippus nuptias celebraret Cleopatræ filiæ regis
Philippus rex obtruncatur. Epiri, & ad ludorũ ſpectaculum medius inter Alexandrum filium & generum procederet,
Pauſanias nobilis Macedo, adoleſcens, regem in anguſtijs & in ipſo tranſitu obtruncat.
Creditum eſt ab Olympiade regina & matre Alexandri immiſſum fuiſſe Pauſaniã, quia il
la doluit ſuum repudium & ſibi prælatam Cleopatrã. Alij de morte eius aliter loquuntur,
nempe quòd in abſentia Alexandri Pauſanias cõiuratione facta Philippũ inuaſerit, mul-
tisq; cõfoderit uulneribus, Alexãder aũt uictor, rediens ex Armenia & inueniens patrem
uulneratum & adhuc ſpirantẽ, iuſsit Pauſaniã adduci, tradiditq; gladium in manũ patris,
quo eũ feriret. Quo facto, Philippus iam moriturus ait: Nihil eſt quod me contriſtet, ultus
enim autorẽ iniuriæ libẽs morior. Fuerat aũt Philippus rex armorũ ꝙ conuiuiorum ſtudio
ſior, inter quotidianas rapinas ſemper inops erat, eratq; in eo miſericordia & inuidia pari-
ter. Erat blandus & inſidioſus, amicitias utilitate non fide colebat, eloquentia inſignis.

Alexander Macedo obtinet monarchiam.

PHilippo rege mortuo, ſuccedit in regno filius eius Alexãder, cognomento magnus,
cœpitq; potenter expugnare Aſiam, idq; tanta uelocitate, ut tranſuolando potius ꝙ
gerendo peregerit id quod fecit. Quod ſi moratus fuiſſet, fortunam fortaſſe mutaſſet. De
egregijs factis eius, infrà in Aſia multa ſum ſcripturus. Vt autẽ hic obiter cõmemorẽ quid
egerit, meminit uetuſtas, illũ traiecto Boſphoro primũ occupaſſe Sardin ciuitatẽ, deinde
Miletũ, minorẽ Aſiã, Armeniã, Iberiã, Albaniã, Syriã & Aegyptũ. Tranſcẽdit quoq; inſi
gnes mõtes, Taurũ & Caucaſum, deuictisq; Medis & Perſis, uenit tandẽ in Italiã, extrema

orienti

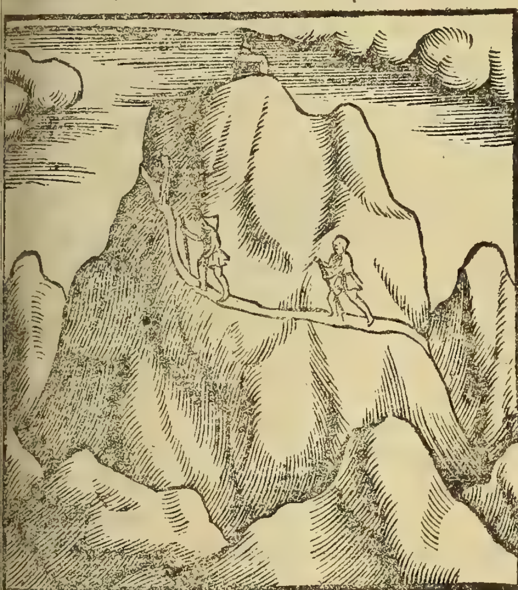
India extrema Orientis regio.

rientis regionem: nec ullum non diſquiſitũ præterijt locum. Vbicunq; audierat fuiſſe Liberum & Herculem, illuc quoq; ſe recepit. Duxit etiam ſecum præclari ingenij uiros, magnos philoſophos, præſertim Calliſthenem, & ut quidam ſentiunt, Ariſtotelem præceptorē ſuum. Nocuit tamen Calliſtheni immodica libertas grauitasq; inuiſa regi, quum haudquaq; male aſſentantiũ accommodatus eſſet ingenio. Nam cum Alexander ex Perſico bello elatus, ſuperbè regio more adorari uellet, recuſauit id Calliſthenes, palam dictitans, eum non adorandum eſſe: quæ res illi & multis exitio fuit. Siquidem Alexander criminatus eſt Calliſthenem conſcium eſſe cõiurationis, atq; ideo eum truncatis membris, abſciſsis auribus ac naſo labijsq; deformatum, cum cane in cauea clauſum circumferri iuſsit, diuq; tortum tandem necauit. Cum ergo Perſæ & Medi monarchiã habuiſſent ducentis & uiginti annis, & Alexander ſuperaſſet Darium Perſarum regem, tranſlata eſt monarchia ad Græcos. Sed non diu permanſit in ea regione. Siquidem extincto per uenenum Alexandro poſtq; duodecim annis rerum potitus fuerat, imperiũ eius ſciſſum eſt in multa particularia regna. Ptolemæus regnauit in Aegypto, Antipater in Græcia, Seleucus in Syria & Babylonia, Caſſander in Lycia & Pamphylia &c. Interim tamen Romanum regnum ſupra modum creuit in potentia & faſtu. Eſt in Macedonia ciuitas inſignis, quæ hodie Scopia appellatur, diſtans à Theſſalonica itinere trium dierum, ubi tres commorãtur ſectæ hominum, Turcæ, Iudæi & Chriſtiani: maior tamen eſt numerus Turcarum. Hinc nõ procul diſtat Olympus mons, qui tantopere celebrat à poëtis, quòd uertex eius attollatur ultra nubes, & accolæ ſummitatē eius uocãt cœlum. Conſtruxerunt olim gentiles in ſummo faſtigio eius altare, conſecraruntq; Ioui. Scribit Solinus ſummitatē eius eſſe extra tēpeſtatem aëris, nam non eſt ibi pluuia neq; uentus, id quod probatum eſſe aiunt per ſcripturam in ſabulo factam & poſt annum illæſam repertam. Sunt etiam qui aiunt hunc montē eleuari in altum decem ſtadijs. Cæterum in Cypro ſignatur quoque Olympus unus, & alius apud Myſos, ad cuius radices aſſerunt Pruſſam ciuitatem cõditam, & tertius ad mare rubrum, haud longe ab Heliopoli oppido. Itē mons Athos inter Macedoniam & Thraciam ſitus, miræ altitudinis, ut uſq; ad inſulam Lemnon ſpacio trecentorum ſtadiorum umbram porrigere dicatur, & quicquid in uertice eius arenæ inſcribitur nulla iniuria aëris (quæ ibi non eſt) obliteratur. Herodotus ſcribit Xerxem hunc hominem iuſsiſſe intercidi, ad mare recipiendum in foſſam tantæ latitudinis, ut duæ triremes illac ſimul trãſire poſſent, quod non neceſsitatis gratia feciſſe fertur, ſed ut potentiæ ſuæ monimentum poſteritati relinqueret. Aiunt etiam mare iuxta hunc montem tam ſæuum eſſe, ut quadam uice de exercitu Darij regis Perſarum ibi ſubmergerentur trecentæ naues, perirentq; uiginti millia uirorum. Fractis enim & merſis nauibus, quoſdam uiros mare illiſit ad ſcopulos, quoſdam uiuos ad littus eiecit atq; ibi ſubmerſit, & qui uiui ad montem peruenerunt, lacerabãtur à beſtijs quas mons ille nutrit.

Calliſthenis libertas.

Perſæ et Medi Monarch. iam habuerunt 220 annis

Scopia ciuitas.

Olympus mõs.

Plures Olympi.

Athos mons.

De ueneno & Magnete Macedonico.

IN Macedonia inuenitur uenenũ ex fonte Suciſtyge profluens, cuius tanta eſt uis, ut nõ ære, non ferro, non teſta contineatur, nec aliter ferri niſi in ungula equi poteſt. Tali putãt Alexandrum

Heracleus lapis. *Vbi Magnes inuenitur.*

Alexandrum magnum ueneno olim extinctū. Habet quoq; Macedonia præſertim reg Magneſiæ, Magnetē, qui alio nomine Heracleus lapis & Sideritis appellat. Denomin tus aūt fuit Magnes ab inuentore, in Ida repertus. Hic itaq; lapis præ ſe fert ferri impol ſpeciem, & in ferrarijs metallis plerunq; inuenitur, gignitq; eum Hiſpaniæ regio Cātabri inſula ſeptentrionis iuxta Lappones, quæ & ex eo nomē inuenit. Habet quoq; eū Germ nia in multis locis, non longe ſcilicet à Goſlaria in Hercynia ſylua, ubi è ſingulari put effoditur: Item in Miſnæ montis uena ferraria non longè à Schwartzenberg: item nō lo ge à Pele uico, qua itur in uallē diui Ioachimi. In Bohemia ſimiliter in metallis ferrarijs Leſſam pagum. Gignit & Bœotia atq; Troas circa Aſiā minorem Magnetem, India qu que iuxta flumen Iudum. Differunt autem in colore, qui aut niger eſt, aut in nigro cærule aut in nigro rufus. Differunt & ſpiſsitudine atq; raritate: nam alij toti denſi ſunt, alij aliq parte rari & uelut exeſi, pumiciq; ſimiles. Differunt uiribus: quidam enim ualide ad ſe tr hunt ferrum, quos mares nominant, aliqui parum ualide, quos fœminas. Meliores non i ueniuntur quā in Aethiopia, qui etiam in pondere argento coæquant. Qui iuxta Troade fodiuntur, nigri ſunt & non boni. Et qui in Macedonia, ſunt etiam nigri ſed meliores T ianis. Optimus Magnes non modo ad ſe trahit & tenet ferrum, ſed uim ſuā in id ita tran fundit, ut poſsit aliud ferrum quod appoſitum fuerit apprehendere & tenere. Vnde cu ad ſe traxerit circulum ferreum, cum eo ſic communicat uim ſuam, ut alium circulum iux poſitum tenere poſsit, atq; is rurſum alium, quo ſane modo uidemus quandam quaſi ca nam ex eis fieri. Aſtringitur tamen primus circulus arctius & poſtremus remiſſus. M gnes nō allicit ad ſe ferrum ſi fuerit rubiginoſum aut impurū, aut oblitum alij ceparum ſucco, nec uerò minus Adamas eius uiribus reſiſtit. Si enim iuxta ferrum ponitur, nō pote id Magnes ad ſe allicere: aut ſi traxit, quàmprimum Adamas fuerit appoſitus, ipſum d mittit. Quin etiam Magnes ſi diu ferro aut eius uena careat, aliquam uirium iacturam f cit: quod ne fiat, ſquama ferri aut limatura eius eſt obruendus.

Qui melior Magnes. *Magnes uim ſuā communicat ferro.*

Hinc nonnulli ſimilitudinem mutuantur asserentes eodem propemodo divinitatis propria humanitati a Verbo assumptae communicari.

Theſſalia.

INter Macedoniam, Epirum & Atticam comprehenditur Theſſaliæ regio, quā dicun eſſe campum maximū ac curuum undiq; montibus cinctū. Nam habet ab oriente O ſam & Pelion, ab occaſu Pindum, à quo Peneus, amnis egreditur, ab aquilone Olym pum & à meridie Othryn. Sortita eſt hoc nomē à Deucalionis filio, antea Myrmido nia dicta. Fuit enim locus ſterilis, ac ſaxis excisis cauernoſus, quapropter coloni ſub terr habitarunt more formicarum, ſpacium frugibus & agricolationi relinquere uolentes, pa centes etiam coctilibus lateribus, ne tellurem abſumerent. Hæc regio olim ſub Attica fu comprehenſa, atq; prius Aemonia ab Aemone rege, & Pelaſgia atque Hellas dicebatu Strabo ſcribit dictā fuiſſe priſcis ſeculis Pyrrheam à Pyrrha Deucalionis uxore. Ibi Deu calionis tempore ingens imbrium illuuies maiorem partem populorū Theſſaliæ abſum pſit, paucis, qui ad montium culmina ſeſe receperant, conſeruatis. Inter quos Deucalio Parnaſum petierat, ratibusq; ad ſe confugientes per ſumma Parnaſi iuga benigne foue bat: propter quod dictus eſt genus humanum reparaſſe. In Theſſalia ſunt 24. montes, olim quidem continui, ſed per terræmotum diſrupti, qui fabuloſe per Herculem ſecti feruntur. Addita eſt poſtea fabulæ fabula, finxeruntq; poëtæ Gigantes congeſsiſſe undiq; in hūc lo cum montes & ſaxa, quibus uoluerunt Iouem exturbare è cœlo. Fit etiam nonnunquam in hac regione, ut magni imbres & reſolutæ niues, oſſa maxima & quæ non multum minora ſunt quàm hodie proceritas ſit humanorum corporū effodiunt, unde facile colligit, quon dam Gigantum ibi fuiſſe uel habitationem uel ſepulturam.

Aemonia. *Pelaſgia.* *Hellas.* *Deucalionis diluuium.* *Gigantum habitatio.*

Epirus.

EPirus quæ olim à Moloſsis populis Moloſſa dicta fuit, regio eſt Græciæ, in qua olim Pyrrhus regnauit, ab ortu Achaiam habens, ab occidente mare Adriaticū & à ſeptentrione Macedoniā. Hodie aūt cum maxima Macedoniæ parte Albania dicit. Quondā ur bib. populisq; fuit frequentiſs. ſed à Rom. ſubacta, cum ſæpius deficeret, penè in ſolitudinē eſt redacta. Oram huius terræ maritimam felicem & uberē tradidere, multaq; olim urbes &

Epirus olim hodie Albania.

oppida in ea fuerunt,ſed propter populorum rebelliones, quibus cum Romanis conten
erunt,prouincia eſt uaſtata,ut iam quoq; diximus. Apud Epirum Actiaca pugna late me
iorabilis cōmiſſa eſt,in qua cæſar Auguſtus Antoniū nauali prælio uicit & ſimul Aegy-
ti reginam Cleopatrā.Nam & ipſa huic certamini præſens fuiſſe dicitur. Ob quam rem
ictor Auguſtus in Ambracio ſinu urbem condidit,eiq; uocabulum indidit Nicopolim,
l eſt,uictoriæ ciuitatem.In ea regione fuit Apollonia nobiliſsima ciuitas,ad quam miſſus
)ctauianus,poſtea Auguſtus adoleſcens ut literis uacaret & in militia ſimul inſtrueret,
uoniam turmæ equitum ex Macedonia aduentantes hic exercitabantur.Peruenit domi-
ium huius prouinciæ tandem ad Imperatores Conſtantinopolitanos, & deinde eorum
oncesſione ad Deſpotos,familiam quandam magnam Epiri,ſed quam Turca Amurates
xpulſis Chriſtianis principibus ante quadraginta annos ſibi ſubiugauit.

Actiaca pugna apud Atticum promontoriū.

Creta ſeu Candia.

CReta quæ & Candia, inſula in mediterraneo mari centum urbium fama clara, in
longitudine habet ducenta ſeptuaginta millia paſſuum, in latitudine uerò quin-
quaginta millia.Circuitus eius quingenta octoginta octo millia paſſuum comple
ctitur.Dicta eſt primum Cureta ab habitantibus Curetibus,& per ſyncopam Cre
,atq; à Candia metropoli hodie appellatur Candia. Eam in poteſtatem redegit primus
omanorum Metellus Creticus, & deinde ſequentibus temporibus ſub Imperatoribus
onſtantinopolitanis diutius fuit:poſtea conceſſa Bonifacio Montiferratenſi,à quo de-
um Venetis magno diuendita fuit anno 1144. In Candia metropoli prætor Venetus ius
cit,ubi & portus eſt. Inſignes in ea urbes antiquæ ſunt Cortyna, Cydon, Gnoſus, Mi-
ois regia,ubi Minos nouem annos regnauit, & Ida mons, omniū qui in ea ſunt celeber-
imus & qui celſiſsimo aſſurgit uertice. Tota inſula plena eſt mōtibus & uallibus,habetq;
ultas ſyluas,& maxime Cupreſsi per inſulam intenſum ſpirāt odorem. Scribit Plinius,
uondam in Creta montem quendam terræmotu concuſſum detexiſſe corpus humanum,
uod 40. cubitos habuit in longitudine. Cui ſimile eſt quod ſcribit Sabellicus, ante pau-
os annos effoſſum in Creta craniū humanū,magnitudine dolij mediocris, quod ubi con
ectari cœpit,redactū fuit in fauillā. Scribunt præterea Strabo & Plinius, nullū in Creta
nimal noxiū eſſe,ſerpentē ibi nullū,nullam noctuā,caprarū copiam,nullum ceruum. Op
mi uini feraciſsima eſt inſula,quod Creticū uocāt,& ab alio loco Maluaticū, accepta ſci
cet denominatione à Malua monte,quē in Chio inſula ſitū puto, iuxta Arniſiæ oppidū.
Habuit præterea Creta à principio incultū hominū genus. Radamāthus Iouis ex Europa
lius eos ad manſuetiores uitæ ritus perduxiſſe narratur. Sequutus inde Minos, qui æquitā
& iuſtitia adhuc magis excoluit. Plato autor eſt, Lacedæmonios & alias uetuſtiſsimas
Græciæ

Curetæ.
Creta.
Candia.
Abundant cupreſsi in Creta
Vinū Creticū.

Hodie nostrum Creticum, cum non ita natum sit pro maiori parte factitium puto.

Gręciæ ciuitas hinc ſibi leges inſtituta quæſiuiſſe. Optimum gentis ſtatum euertit prim
tyrannicus dominatus, mox & Cilicum latrocinia. Fundus terrę in hac inſula feraciſsimu
eſſe dicitur frumenti & paſcuoſus, profert etiam ſaccarum. Hoc malum habet, ſi muli
Labyrinthus. aliqua dentibus aut unguibus hominum læſerit, mori perhibent ſauciatum. Prope Cort
nam ciuitatem labyrinthus fuit, cuius dicunt adhuc extare ueſtigia. Fuit opus arte maxim
ſpectabile. Aegyptius tamen labyrinthus fuit omnium maximum & potentiſsimum hu
mani ingenij opus, unde exemplar ſumpſit eius, quem in Creta fecit Dædalus, cēteſima
tantum portionem accipiens de Aegyptio labyrintho, ſed formoſior omnium fuit, perp
xis parietibus. Plinius ſcribit ueſanam fuiſſe dementiam, quæſiſſe gloriam impendio n
li pro futuro, præterea fatigaſſe regni uires, cũ tamen laus maior artificis eſſet, Mons er
effoſus ac undiq; concauus, una tantum & anguſta uia adibatur. Dux loci peritus præc
debat cum ardente funali, inextricabilem errorem per tenebras monſtrando.

Euboea ſiue Nigropontus.

HAec inſula eſt in Aegæo mari, Bœotię, admodũ uicina, à qua euripo anguſto m
ris portu ſeparatur, ut etiã inſula continenti ponte iungatur. Vocata fuit ante mu
Abantis Ocha. ta tempora Abantis ac deinde à pręcipuo eius monte, Ocha, & poſtea Hellopi
Scribit Strabo duos amnes eſſe in Nigroponto, Cerum & Neleum, diuerſarũ n
Heliopia. turarum. Nam ſi animalia ex uno potent, albeſcit pilus eorũ, alterius autem aqua pota, p
lem eorum nigram reddit. Habuit inſula quondã duas inſignes ciuitates, Chalcidē & E
thriam. Vtriuſq; mœnia Troianis temporibus antiquiora Athenienſes poſuiſſe dicũtu

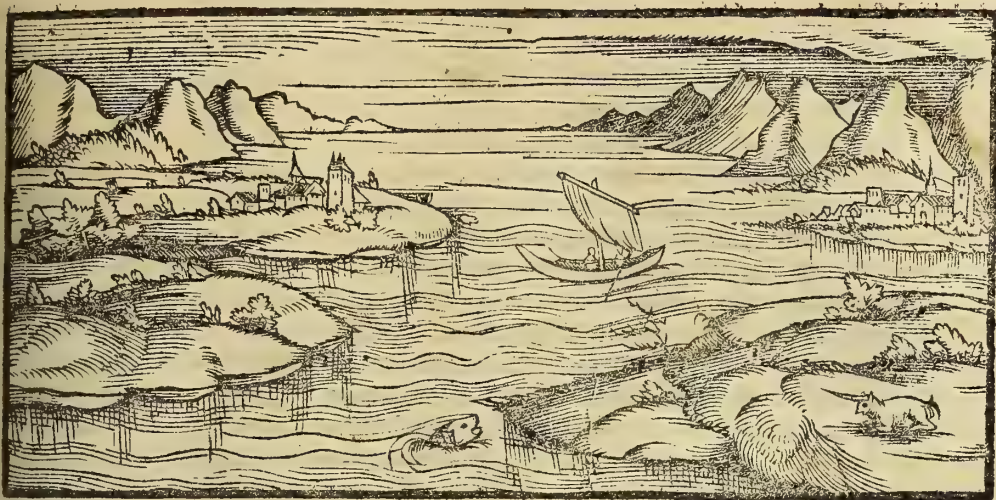

In Chalcide Ariſtoteles philoſophorũ omniũ pri
ceps mortuus eſt. Is Nicomachũ medicæ artis pr
feſſorem patrē habuit, prima ętate in Macedoni
enutritus, ſed cum adoleuiſſet tranſtulit ſe Athe
nas, ubi Platonem 20 annis audiuit, & nullam re
Ariſtotelis effi gies. quit ſcientiã, quam non perfecte attingeret. Voca
tus aũt à Philippo rege in Macedoniã, decem fe
mè annis Alexandrũ inſtituit. Alexandro uerò i
Aſiam profecto, redijt Ariſtoteles Athenas, do
cuitq; cum magna gloria. Tandē cõmuni philoſo
phorũ inuidia accuſatus, quòd nõ rectè de dijs ſe
tiret metuens periculum, abijt in Chalcidem, ibi
reliquũ uitæ tranſegit. Scripſit autem tam mira d
natura, ut miraculum in natura fuiſſe dicatur. Fu
Ariſtoteles paruus. paruus, gibboſus & male formatus, balbutienſq
ſed diues, ut qui ſocius & pręceptor & ſecretarius
Alexandri eſſet. Reliquit libros ſupra trecentos
uixitq; ſexaginta duobus annis, alij ſcribunt, ſexa
ginta tribus, in Chalcide mortuus.

Cyclades inſulæ.

CYclades inſulæ ſic dictæ ſunt, quòd circa Delum earum clariſsimã in cyclum ſe
orbem ſitæ ſint. Numerantur aũt in Mari Aegeo quinquaginta tres. Has alij pe
nè innumerabiles faciũt, quę omnes partim in Venetorum partim in Turcarum
uenerunt poteſtatem, magnaq; ex parte nomina mutauerunt. Antiqua nomina
ſunt, Samus, Samothracia, Imbrus, Pathmos, Anaphe, Tenedos, Co, Chius, Tenus, Tha
ſus &c. In Pathmum fuit relegatus Ioannes Euangeliſta, fuitq; antea uocata Poſidium
hodie uerò appellatur Palmoſa. In Amatho foditur metallum, in Anticyra creſcit ellebo
Maſtix. borus, & in Chia maſtix. Aliæ appellantur hodie his nominibus, Sdile, Tinon, Andre
Zea, Fermene, Siphano, Milo, Nio, Amurgo, Pario, Nicoſia, Heraclia, Zinaraui, Leuita
Micaſp. Nicaria, Iero, Calamo, Stampalia: Sant Erini, Namphio &c.

Delos,

Delus.

Delos, ut diximus, inter omnes principatum tenet atq; medium locũ, ubi Apollo & Diana dicuntur nati, unde inſula à gẽtibus ſacra habita eſt, tantaq; in religione fuit, ut ne Perſæ quidem, quum bellum toti Græciæ, dijs, hominibusq; indixiſſent, & mille numero nauium claſſem ad Delum appuliſſent, quicquã conarentur aut uiolare aut attingere. Continet autem hæc inſula in circuitu ſuo quinque millia paſſuum. Andros uerò inſula habet in ſuo circuitu 93. millia paſſuum. In Delo olim ſingulare emporium fuit ſeruorum empticiorum, ut etiam aliquot millia captiuorum certis diebus illuc ducerentur ad diſtrahendum, præſertim poſtquam Romani deleuerant Carthaginem & Corinthũ & ingentes diuitias corraſiſſent, opusq; haberent multis ſeruis, quos omnes in Delo emerunt: per quod piratis in mari feneſtra aperta fuit, ut paſsim graſſarentur, homines quoſq; caperent & ad forum Delium tranſmitterent. In Paro inſula gignitur marmor candidiſsimum, quod Lychnium uocant, eo quòd ad lucernas effoditur. Naxos quæ & Strongile & Dionyſias, olim Bacho ſacra hodie prę ſulem metropolitanum habet & ducem è gente Veneta. Scyrus inſula clara Homeri ſepulchro. Niſyrus inſula uinum fert laudatiſsimũ. Giarus in mari Cretico, aſperitate ſitus & cœli inclementia infamis. Sunt in ea mures, quæ letalem inferunt morſum: ita ut ferrum uſq; rodant, arborem ſi attingant aridam reddunt. Theraſia hodie Sanctorinũ, cui dux idem ac Naxo prę ſidet, è gente Veneta. Carpathus inſula tetrapolis eſt, quarũ una Niſyrus appellat̃. Quidã uolunt eã dictã Porphyrin, à purpurarũ frequentia. Fert etiã ferrũ. Ceos, Cea et Cia, una inſula duas habet ciuitates, Cartheam & Iulidem.

Parius lapis. *Mures mordaces.*

Thracia.

Byzantium. *Zalmoxis.*

THracia quæ hodie Romania, à Thrace Martis filio, ſiue aſperitate ſic dicta, τρα χὺ enim aſperũ dicitur, regio eſt nec cœlo nec ſolo, ut Pomponius ſcribit, niſi ubi mari uicinior eſt, ſatis fœcunda temperataq;: frigida eſt, & eorũ quę ſeruntur maligne admodum patiens, raro uſquam pomiferam arborem, uitem frequentius tolerat, ſed nec eius quidem fructus maturat ac mitigat, niſi ubi frigora obiectu frondium cultores arcuere. In ea quondam urbes celebriores fuere Apollophania, Enos, Nicopolis, Byzantium, quæ poſtea à Conſtantino Conſtantinopolis dicta eſt, & in maius aucta, glorioſiſsimi imperij ſedes & orientis totius caput delecta, Perynthos, Lyſimachia, Callipolis: amnes uerò Hebrus, Neſtos, Strymon: Montes Hemus, Rhodope & Orbelos. Homines habet feros, aſperos & numeroſos, adeò, ut ſi, aut unius imperio regerentur, aut idem ſentirent, ut hiſtoriæ pater Herodotus opinatur, inexpugnabiles forent, & omnium gentium multo ualidiſsimi, ſed quia arduum hoc illis eſt & nulla ratione cõtingere poteſt, ideo imbecilles ſunt. Sunt tamen moribus ac opinionib: cõſimilibus imbuti, præter Getas & Thrauſos, & qui ſupra Creſtonas incolunt, ex quib. Getę ſe nõ mori perſuaſum habuere, ſed ad Zalmoxim Deum ſuũ poſt fatum migrare. Fuit hic Zalmoxis homo Pythagorę

quondam

quondam diſcipulus, qui in patriam reuerſus quum animaduerteret Thraces male uiu
& inſcitè, ipſe edoctus Ionicum uiuendi genus & mores, ipſis leges dedit, docuit atq; p
ſuaſit popularibus eas ſeruantibus poſt obitum ad ſe in eum locum ire, ubi ſuperſtites o
nium bonorum compotes eſſent, per hoc deitatis opinionẽ conſecutus, è Thracum ſe c
ſpectu ſubduxit atq; euanuit, maximo ſui poſt ſe deſiderio relicto. Thraces dum tonat f
Thracum ueterum mores. guratq; in cœlum ſagittas excutiunt, Deo minitantes, quòd nullum alium præter ſuũ e
arbitrentur. Trauſi uerò circa natalitia ſuorum atq; obitus hoc faciunt: edito puero p
pinqui circumſedentes cum ploratione proſequuntur, recenſentes, quaſcunq; neceſſe
illi, quòd uitam ingreſſus ſit, perpeti humanas calamitates. Hominem fato functum pe
ſum atq; lætitiam terræ demandant, referentes quot malis liberatus, in omni ſit modo fe
citate. At qui ſupra Creſtonas incolunt, iſta agunt: Singuli plures uxores habent, quoru
ubi quis deceſsit, diſceptatio magna fit inter uxores, quænam dilecta fuerit à marito p
cipuè: & quæ talis iudicata eſt & hũc honorem adepta, ea uiris & mulieribus exornata,
tumultum à ſuo propinquiſsimo mactatur, unaq; cum uiro humatur, cæteris uxoribus i
bi pro ingenti calamitate ducentibus atq; lugentibus: nam id eis dedecori datur. Ociar
ex rapto uiuere pro re honeſta habent, contrà agros colere, pro deſpicatiſsima. Corp
rum magnitudine Thraces omnes homines antecedunt, cæruleis oculis ac truci uiſu, t
rifico uocis ſono, annoſa ætate. Aedificia modicè ab humo eleuata. In regis electione n
nobilitas præualet ſed ſuffragium uniuerſorum. Populus enim elegit ſpectatum morib
Qualis habuerint reges. & inueterata clementia, etiam annis grauem, & cui liberi non ſunt. Nam qui pater fuer
etiam ſi uita ſpectatur, ad regendum non admittitur: & ſi fortè dum regnat pignus ſuſt
lerit, poteſtate exuitur, & ſic cuſtoditur, ne regnum fiat hæreditarium. Tum ſi rex etiã m
ximam præ ſe ferat æquitatem, nolunt ei totum licere. Quadraginta ergo rectores ac
pit, ne in cauſis capitum ſolus iudicet. Quod ſi ipſe etiam in peccato aliquo arguitur, m
te mulctatur, no tamen ut cuiuſquam manu attrectetur, ſed conſenſu publico rerum omn
um ei poteſtate interdicta, ipſe tandem fame pereat.

De mari Thracico.

Mare quod iuxta Thraciam Europam ſeparat ab Aſia, multa habet nomina, pr
montoria, ſinus & inſulas. Supra Conſtantinopolim uerſus ſeptentrionem a
Mare Euxinũ. pellatur pontus Euxinus, quaſi bonũ hoſpitiũ, quod tamen per contrarium dic
tur: nam ſunt in mari illo uaſtiſsimo loca aſperrima & aliena à bono hoſpitic
Iuxta Conſtantinopolim uerò contrahitur mare in magnas anguſtias, quæ ſunt ueluti oſ
Boſphorus. um Ponti, per quod Pontus ipſe influit in Propontidem, ipſæq; anguſtiæ uocantur Boſ
phorus, à bouis meabili tranſitu ſic dictus, nam tranſitus ille latus eſt quingentorum paſ
ſuum ſiue quatuor ſtadiorum, quæ faciunt dimidium milliare Italicum, ubi Darius pate
Xerxis copias tranſuexit. Eſt & Cimmerius Boſphorus, per quem palus Mæotica in po
tum defluit, ſic dictus à Cimmerijs populis, qui partem eius frigidiſsimam incolũt. Vnd
qui terras frigorib. occupatas habitãt, Cimmerij appellantur. Cæterum longitudo harun
Propontis. anguſtiarum extenditur uerſus Propontidem centũ & uiginti ſtadijs, hoc eſt, quatuor m
liaribus Germanicis, ibiq; mare rurſum in latum diffunditur ſtadijs quingentis, & in lon
gum protenditur ſtadijs mille et quingentis, uocaturq; eo loco Propontis. Deinde iterum
in arctum coit & ſtringitur, ut ex Europa traiectus non ſit niſi ſeptem ſtadiorũ, uocaturq
Helleſpontus. ibi Euripus ſeu Helleſpontus, ſeparans mare Aegæum à Propontide, intermedia fauce. In
eius cõtrarijs littoribus duo antiquiſsima extant oppida, Seſtus in Cheroſoneſo Thraciæ
Pons per mare & Abydus in Aſia, quæ potentiſsimus rex Xerxes olim ponte coniunxit & traduxit ſe
pties cẽtena millia hominũ, pedites & equites. Helleſpontus noſtro æuo appellatus Stre
to de Callipoli, & duo caſtella è regione poſita uocantur in Turcica lingua Bogazaſslar,
id eſt, caſtra in anguſtijs maris. Porrò Boſphorus appellatur brachium ſancti Georgij.
Taurica Cherſoneſus. Tauricam Cherſoneſum incoluerunt poſt Genuenſes Tartari Vlani, ſuperuenieſq; Ma
humetes Turcarum Imperator, ui illam occupauit. Eius ambitus cõplectitur ſeptuaginta
millia paſſuũ, hoc eſt, 16. uel 17. milliaria Germanica, habetq; ciuitates Eupatoriã & The
doſiam, nunc Caffam, item Solat & Kirchel, & duo caſtra Mankup atq; Azaw. Ciuitatem
Solat appellant Tartari Chrim, atq; inſulam ſeu peninſulam ipſam (habet enim Iſthmum)
uocant

ocant Pręcop. Habitatores eius ſępe excurſiones faciunt in Ruſsiam, Lithuaniā, & Po/
niam, & magna inferunt damna. Samos ſeu Samothracia inſula in mari Aegæo, unde *Samothracia.*
bylla Samia, atq; Pythagoras philoſophus: non parum nobilitatur utriuſq; natiuitate,
iamſi quidam id intelligant de Samo inſula, quæ ſita eſt in Icarico mari, non longè ab

Epheſo urbe. Pythagoras itaq; toto orbe terrarum clariſsimus *Pythagoras.*
philoſophus, Muſicę plurimū doctus fuit, Geometriā omnem
perfecit, atq; pondera & menſuras inueniens, Gręcis primùm
cōtulit, in numeris exercitatiſsimus, & in ſyderea ſcientia abſo
lute doctus. Hic animas hominum de corpore in corpus tranſi/
re opinatus eſt. Erubuit ſe appellari ſapientē, ſed philoſophū di
xit ſe eſſe, id eſt, amatorē ſapiētiæ. Eius inſtitutū fuit, ne qs ſcho
las eius intrans, de philoſophia ante quinquennium diſputaret.
Sub Samothracia in Aegæo mari innatat Lemnos inſula, ab oc *Lemnos.*
caſu Athon montē ſpectans, ab Auſtro, ſed longo tractu, Cre/
tæ oppoſita eſt. Eſt autem maior Samo, habetq; urbem maritimā
Myrinam, & Epheſtiam mediterraneā. In ea colebat Vulcanus,
Deus ignis. Quem cū Iuno peperiſſet (ut in fabulis ferſt) eumq;
rpem conſpexiſſet, è cœlo in eam inſulam deiecit. Vocatur aūt Lēnos hodie Stalimnū.

CONSTANTINOPOLIS
Thraciæ metropolis, & totius orien-
talis Imperij caput, atque hodie Turcæ regia ſedes.

INclyta urbs Byzantiū, antea Lygos dicta, à Lacedęmonijs Pauſania duce condita eſt
in anguſtiſsimo Europæ Aſiæq; euripo, quibus Apollinis Pythij oraculo dictū fuit,
ut contra cæcos locarent ſedes, id eſt, contra Megarenſes, qui omiſſa locuplete ripa,
Chalcedonem ſterili ſolo è regione Byzantij condiderunt. Piſces enim ex Euxino in
opontidem illati, ubi ad Chalcedonenſe littus incurrunt, territi à candicante ſaxo, quod
iado ad ſumma pollucet, aduerſum Byzantij promontorium præcipiti petunt agmine.
aq; omnis captura Byzantij, Chalcedonenſibus penuria. Pauſanias itaq; hāc urbem re/
irans, ſeptem annis poſſedit, ordinauitq; caput Thraciæ & apellauit Byzantium. Poſt *Sedes imperij.*
m uariante fortuna, fuit aliquādo ſub Athenienſibus, aliquādo ſub Lacedæmonijs, ſen/
nq; rurſum collapſa eſt, uſq; ad tēpora Conſtantini magni Imperat. Tunc ad cōpeſcen/
s excurſiones Parthorum, quibus Perſæ & Parthi Romanum imperium in oriente aſ/
xerunt, animum adiecit Imperator, ſedem imperij è Roma in orientē trāsferre, atq; con/
uere imperialem urbem, & eam à ſe denominare Conſtantiam aut Conſtantinam. Deli/
trās autem de loco ubi conderet huiuſmodi urbem, uenit illi in mentem, ad reſtaurādum
que renouandum Ilium, Troadis olim toto orbe celebratiſsimam urbem, quam Græ/
ante aliquot millia annorum deſtruxerant: ſed monitus in ſomno, ut propoſitum ſuum
ſequeretur in urbe Byzantina, miſit ad eum locum, qui contemplarentur ſitum eius atq;
xplorarent amnem maris & aëris diſpoſitionem: deprehendensq; locum eſſe amœnum,
rem ſalubrem & tēperatum, fundum circa ciuitatē fertilem, portum maris ſolidū, cœpit
i extruere magnificentiſsimā urbem: quā nouis cinxit mœnibus, ſublimibusq; ac egre/ *Conſtantino-*
js ædibus ita exornauit, ut habitaculum deorū potius quàm Imperat. crederetur. Spolia/ *pol. habitacu*
t Romam & alias magnificas urbes, ut iſtam ditaret, ſicut & diuus Hieronymus ſcribit, *lum Deorū.*
m ferè omnes denudaſſe ciuitates, ut nouam Romam adornaret. Fecit conſtrui iuxta
are magnificum & imperiale palatium, deinde ampliauit pomœria urbis, cinxit mœni/
is, muniuit turribus, ornauit eccleſijs, nihilq; eorum omiſit quæ ad decorem & ſplendo/
m eius facere uiſa ſunt. Erexit in ea ſtatuam marmoream elegātiſsimam, quam è Roma *Noua Roma.*
duxerat, quæ erat circulis æreis cincta, & ſtabat ſuper eam imago Imperat. pulchre ſcul/
a, ſed collapſa eſt poſtea ex terræmotu & confracta. Cumq; Imperator. uellet hanc no/
m urbem nominari nouam Romam, & regionem ipſam Romaniam, præualuit uulgus,
iod à conditore Conſtantinopolim eam uocauit. Turcæ hodie uocāt eam Stampolei &

Stampolda, id eſt, ampla ciuitas. Peram uerò è regione Byzantij ab altera ripa ſinus maris ſitam hodie uocant Gallatam, diciturq́ ſinus ille triplo in ſua latitudine excedere latitudinem Rhœni noſtri Baſilienſis, hoc eſt, duæ illæ ciuitates per iactum bombardæ à ſe diſſident. Vrbs ipſa triangularis eſt, habetq́ duo latera ad mare & unum ad continentem.

Conſtantinopolis expugnata & capta à Gallis & Venetis anno 1202.

Alexij crudelitas in fratrē.

ANno ſalutis 1202. regnante & imperante Cõſtantinopoli Iſahaco, frater eius Alexius imperio inhians, Imperatorem captum & incarceratum oculis priuauit, uſurpato ſibi regno. Filius autem Iſahaci ſceleratas domeſtici hoſtis manus effugiens, uenit ad Venetum ducem cõqueſturus multa de perfidia & crudelitate patrui, qui Iſahacum patrem natu multò maiorem ſubita ui oppreſſum, priuatũ luminibus, in tetrum conieciſſet carcerem. Orauit etiam ut pro ueteri patris ſui, in omne Venetum nomen beneuolentia, afflictis rebus ſuis opem ferret, pollicens ſi in priſtinã fortunam reſtitueretur, magnum auri pondus & pręmia multa. Mouerunt pueri lachrymæ & tenera ætas ducem & reliquos proceres, qui Venetijs erant, ut Syrię rebus ſuccurrerent, & ad prima ueris ſigna uerſus Byzantium curſum intenderent. Obiecerat Alexius catenã ad fauces ſinus, qui inter Byzantium iacet & Peram, ut claſsis traijcere nequiret, nec dabatur ſpes oppugnandæ urbis, niſi prius catena diſciſſa eſſet. Superuenientes autem legati ex Creta inſula, uiolento impulſu fregerunt catenã, ingreſsiq́ ſinũ continuò urbem terra mariq́ oppugnauerunt, coniectusq́ ignis in urbica ędificia concitauit ingens incendium. Venetis in muros euadentibus & in urbẽ irrupturis, aduerſa ui Græci reſiſtunt, ęgrè urbs prima die eſt defenſa. Nocte quæ deinceps eſt ſecuta, Alexius Imperator deſperatis rebus, uxore & liberis relictis, occultè fugam occupat. Patefacta Alexij fuga Iſahacus ſolutus de cuſtodia, & Alexius puer in urbem incredibili fauore accipitur & Imperator ſalutatur. Nec minor inde extitit Alexij cura in exoluenda fide, ut bene meritis ducibus ſatis faceret pro officio pręſtito: ſed ingrata ciuitas meliora euertit conſilia, irrumpit minaciter in domum Alexij, quaſi ille non dubitaret ſpoliare nobiliſsimam urbem ueteribus fortunis, pueriliter exponendo in auariſsimam gentem & Græci nominis inimiciſsimã, pecuniã regiã. Timens autem ſibi puer ex atroci motu uulgi, mittit ad Bonifacium propinquum ſuum, rogãs ut ſibi auxilio ueniret, magnum ſibi uitæ periculum inſtare dicens, daturumq́ ſe operã, ut porta qua urbem cũ expeditis cohortibus inuaſurus eſſet ad tempus pateret. Fuit in his qui eius conſilij participes erant, Myrtilis, alij Murſiphum ſcripſerũt, quem Iſahacus ex infima plebe ad dignitatem euexerat, qui Alexij conſilium aperuit paucis aduerſæ factionis: unde factũ eſt, tumultu excitato, Myrtilo ſuadẽte Alexius ſeſe occultaret, Myrtilus aũt per ſpeciem ſedandi motus ſeſe imperio ingereret, ac ſatellitũ caterua ſtipatus in Alexij domum ſe proriperet, & puerũ latitãtem, (quẽ antea ueneno petitũ necare nõ potuit) eliſo gutture propria necarit manu. Quo interfecto conſtituit Venetos et Gallos pellere armis, fitq́ acris pugna: at Græci magna cęde in urbẽ prouictis cõpelluntur. Tunc fœdus inter Venetos & Gallos eſt ictum & ſcriptũ in fœdere, ut quicquid urbiũ, inſularũ, locorumq́ ex Conſtantinop. imperio bello quęreretur, dimidium Galli duces haberent, reliquũ Veneti. Vrbs inde 68 dies oppugnata & tandem expugnata. Alexius frater Iſahaci ubi urbem captã uidit, cum uxore ac pellicibus & magna ui auri intempeſta nocte Byzantium reliquit. Cuius fuga poſteaquam palàm facta eſt, ciues ueniam ſupplices orãt, & patefaciunt portas Venetis atque Gallis. Byzãtio recepto in electione Imperatoris expreſſum eſt, ut ſi Gallici nominis Imp. crearetur, Veneti darẽt Antiſtitẽ. Factũ aũt eſt, ut Balduinus Flandreñ comes Imp. fieret, & Thomas Maurocenus urbis Antiſtes. Contigerunt iſta anno milleſimo ducenteſimo ſecundo.

Alexius noctu fugit.

Filius Iſahaci ſtragulatur.

Vrbs ſecundo expugnatur.

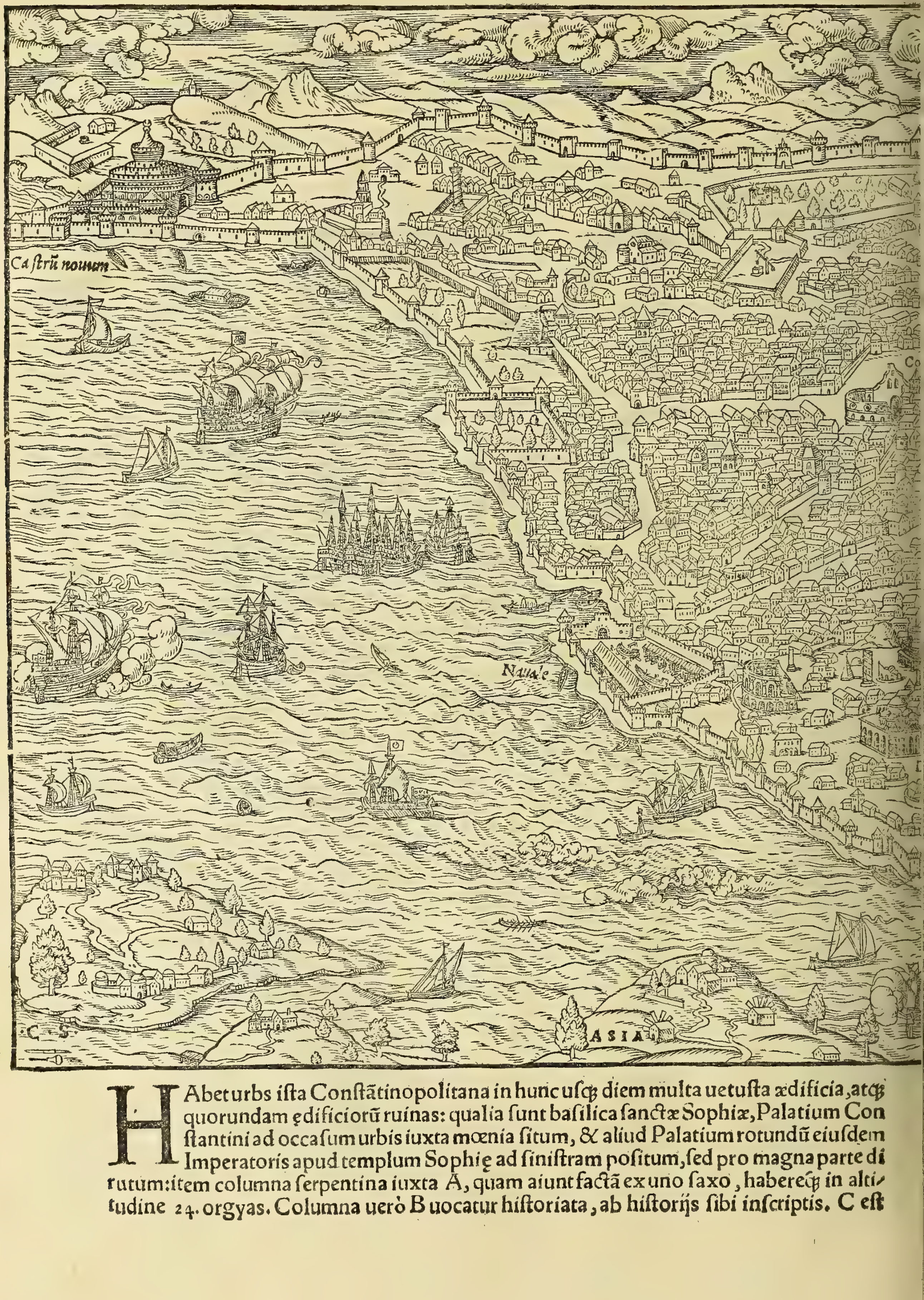
Flandrus fit Imperator.

CIVITAS CONSTAN

tinopolitana, olim imperii Orientis ſicut & ho

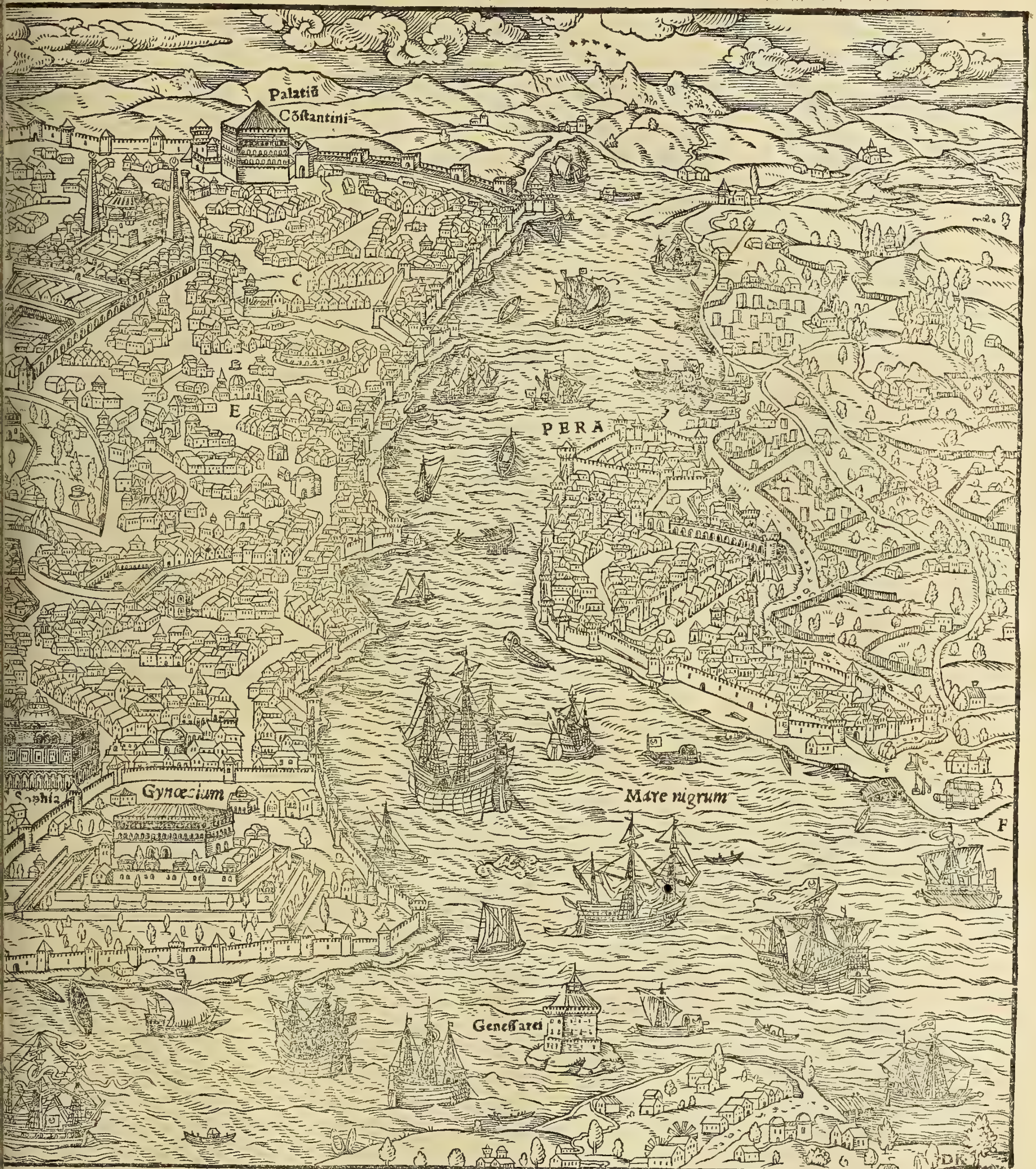
die Turcicæ monarchiæ caput, iuxta genuinam eius effigiem, lector, in hac tabula tibi ex-hibetur. Habes & Peram tranſmarinum oppidum in eadem tabula ſignatum, ſed quod pedeſtri itinere quoque, licet magno circuitu à Conſtantinopoli adiri poteſt, ubi Turcarum & Iudæorum hodie eſt ſepultura.

Conſtantinopolitanæ urbis effigie

HAbet urbs iſta Conſtãtinopolitana in hunc uſq; diem multa uetuſta ædificia, atq; quorundam ędificiorũ ruinas: qualia ſunt baſilica ſanctæ Sophiæ, Palatium Conſtantini ad occaſum urbis iuxta mœnia ſitum, & aliud Palatium rotundũ eiuſdem Imperatoris apud templum Sophię ad ſiniſtram poſitum, ſed pro magna parte dirutum: item columna ſerpentina iuxta A, quam aiunt factã ex uno ſaxo, habereq; in altitudine 24. orgyas. Columna uerò B uocatur hiſtoriata, ab hiſtorijs ſibi inſcriptis. C eſt

hodie ſub Turcæ inhabitatione habet.

locus patriarchatus. D templum S. Lucæ Euangeliſtæ. E S. Petrus, &c. A Conſtantinopoli ad Pera, quam hodie Gallatam uocant, eſt traiectus non magnus, quem bombardæ iactus oppoſitum littus apprehendere poſsit, ſuntq; extra mœnia oppiduli ſepulturę Iudęorum & Turcarū, id quod lapides quadrati erecti indicant. Tormenta ænea quæ uides ſignata, iuxta mare in littore Peræ prope literam F, ſunt ea quę Turca à Belgrado, Rhodo & Buda noſtro æuo Chriſtianis abſtulit.

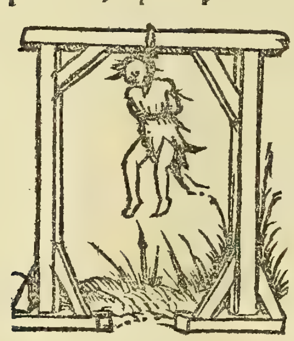
Imperator ante Adrianopolim perditur.

Anno 1203. omnia quæ ſub Iſahaci imperio fuerant, præter Adrianopolim Gallicis, Venetisq́ armis ceſsêre. Multi ex tota Græcia, Latini nominis odio Adrianopolim profugêrunt. Galli duces conficiendi belli ſtudio, quicquid urbium, prouinciarum, uectigaliũ fuerant ex fœdere ſortiti, Balduino Imperatori attribuunt. Creta autẽ & multæ aliæ inſulæ Veneto nomine ceſſerunt. Erant itaq; omnia imperij loca ſubacta præter Adrianopolim, quæ diu circũſeſſa, multifariamq́ fatigata, capi non potuit, Græcis eam tenentibus. Porrò Genuenſes Venetis inuidentes nobilisſimã inſulam Cretam, turbare illius ſtatum inſidijs, nouoq́ nauiũ apparatu conati ſunt. Cùm uerò Balduinus Imperator Gręcorũ, obſidione graui cinxiſſet Adrianopolim, obſeſsi accita in auxilium Valachorum gente, tenere urbẽ contra Imp. obſtinatiſsimis perſeuerabant animis. Balduinus itaq; cõmiſſo prælio interceptusne an occiſus parum conſtat, nunq; poſthac eſt inuentus. Sunt qui à Ioanne Valachorum rege captum ac clàm decollatum conſtanter tradant.. Baptiſta tamẽ Egnatius fatali refert deceſsiſſe morte, imperio fratri per manus tradito.

Impoſtor in Flandria.

Anno 1225. exortus nebulo quidam, Flandriam omnem Pannoniamq; perturbauit. Venit peregrino primũ habitu ac promiſſa barba, auſusq́ fuit mentiri ſe Balduinum Imperatorem Conſtãtinopol. faciens de ſe fidem apud uulgus mobile, præſertim cùm ſtatura corporis & lineamenta haud admodum malè referrent Balduinum. Confluente autem ad eum tumultuaria manu, Ioannã principẽ, Balduini filiam, tantæ temeritati fortiter obſiſtentem fugauit. quæ ad Ludouicum regem propinquum ſuum fugiens, ipſius implorauit opem. Vocatus publica fide nebulo à rege, ibat Compendium, haud exiguum trahens comitatum, toga ueſtitus rubra, albamq́ dextera gerens uirgam. Eo loci ab Epiſcopo quodam publice interrogatus de multis, hærens, æſtuansq́ primùm obticuit, dein tridui petijt ſpacium ad reſpondendũ, deprehenſaq; eius impoſtura, captusq́ eſt in Burgundia, quo fugerat, & Ioannę principi traditus.

Impoſtor ſuſpenditur.

Tũ ſe aperire coactus, fatetur ſuam audaciam, ac Bertrandũ ſe uocari dicit. Ioanna uerò traduxit eum per omnia oppida Flandriæ & Hanoniæ, cauſaq; eius Inſulæ in iudicio cognita, patibulo ſtragulauit. Ita dignas tanta audacia luit pœnas. Vulgus tamen Ioannam ſuſpendiſſe patrem ſuum fabulabatur, tamq́ fœdum de ea in hanc noſtrã ętatem tranſmiſit rumorem. Pronum eſt ſemper uulgus indocile ad ſtultas falſasq́ cõcipiendas opiniones. Ioanes Epiſcopus Mutelanenſis & Albertus theologus ordinis diui Benedicti, miſsi à Ioanna Græciam ad diſquirendum diligentius de morte Balduini, renunciauerunt captum fuiſſe ad Adrianopolim à Ioanne Valachorum rege, miſſumq́ ad reginã in oppidum Cernoam, ibiq́ membratim diſſectum: collectas tamen corporis partes ac tumulo compoſitas à fœmina quadam Burgundica amore nominis Latini. Quæ poſt hũc Balduinum geſta ſint, Conſtantinopoli, diſces infrà ex catalogo Imperatorum Conſtantinopolitanorum.

Conſtantinopolis quomodo à Turca expugnata & ſubacta.

MAhumetus Turcarum Imperator iniquo ferens animo, in medio Turcarum ſitam urbem tam ſplendidam, & ſuo non parere imperio, animum adiecit ut eam ſubigeret, quo progenitores ſuos omnes ſuperaret, qui ſæpius tentantes à cœptis turpiter reſilire coacti ſunt. Caſtello igit̃ iuxta littus ad oſtiũ Boſphori mira celeritate extructo, bellũ cõtra fœdera ac iuſiurãdũ mirabili coacto exercitu indixit, & ſimul gerere cœpit, fruſtra Græcis opem à Chriſtianis principib. implorãtibus. Terra igit̃ ac mari regiã aggreſſus urbem, cuniculis ac latentibus foſsis altiſsimè actis, & aggere extructo tam exceſſo ut muros excederet, cũ turres admouiſſet ligneas, mœniaq; conquaſſaſſet, Græcis ſtrenuè pugnãtibus, Ioannes Iuſtinianus Genuenſis (qui ſolus urbẽ nuper defendiſſe ferebatur) uulneratus, quum ut medicũ adeat per portas, quæ obſeratæ erant, ne fugiendi facultas militi eſſet, introijſſet, Græci ſimul irrumpunt.

Fugiunt Græci obſeſſi.

Is aũt paulò pòſt inglorius Peræ occidit̃. Soli duo Theophilus Palæologus Græcus & Ioannes Sclauus Dalmata fugere turpè putantes, cum Turcarum multos obtrũcaſſent, inter cadauera hoſtiũ cecidêre. Conſtantinus tunc Imperator dum ad portam trepidus ſe recipiſſet, fugientiũ trepidatione

ne oppreſſus,in portæ anguſtijs conculcatus cecidit,paludamentoq́ꝫ eius cadauer agnitũ. Poſt diſturbatos autem bombardarum ictibus muros, fœdeq́ꝫ diſiectos, captamq́ꝫ ui & expugnatam urbem, ne Perenſes uicinis opem ferrent, Conſtãtini Imperatoris caput Mahometis iuſſu abſciſſum ac palo affixum, per urbem & caſtra ad ludibrium circumuectum ac geſtatum eſt. Quarto & quinquageſimo obſidionis die, urbs ui ſumma capta, ingẽs cędes edita, in omnem ſexum atq́ꝫ ętatem ſæuitum: pueri, uirgines, matres ad ſtuprum raptę, ſtupra cædibus, cædes ſtupris additæ. Nihil illicitum toto triduo fuit in urbe. Templum ingẽs ac ſacroſanctum Sophiæ, Iuſtiniani Cæſaris opus, ſpoliatũ omni ſacra ſuppellectile ac donarijs ſanctorum, omnibus patuit ſpurcitijs, lupanar factum ſcortorum & equorũ ſtabulũ. Martyrum oſſa canibus ſuibusq́ꝫ ſunt obiecta, ſanctorum imagines luto defœdatæ, ferroq́ꝫ laceratæ. Simulachrum uerò Crucifixi tympanis præeuntibus per fora, per plateas, per uicos ex urbe ad caſtra rapiunt, ſputo, luto, iaculis inceſſerũt: En Chriſtianorũ Crucifixum Deum. ſummis blaſphemijs conuicijs per irriſionem inclamitant. Eruti deinde ciuiũ theſauri abſconditi, quos ſi in communem uſum uertiſſent, nõ triumphaſſet ſceleratus uictor de Chriſtiano ſanguine. Triduo itaque miſera ciuitas uexata, & cuncta ſunt direpta. Inde quicquid regij ſanguinis mares fœminæq́ꝫ illuſtres ſuperfuêre, aut inter epulas fœdè iugulantur, aut uictorijs libidini reſeruantur. Rirelucas qui poſt Conſtantinum Imperatorem in officio ſecundus erat, cæſa ante oculos maiori filio, altero ad illicitos uſos reſeruato, in conuiuio ante tyrannum ſecuri percuſſus eſt cum alijs filijs duobus illuſtri probitate adoleſcentibus, quum ſupplici uoce tyrannum perfidiſsimũ rogaſſet, ne caſtum atq́ꝫ pudicum puerum Iacobum, quem abominabilis raptor ſuę ſpurciſsimæ libidini deſtinauerat, à parentis complexibus auelleret. Iſidorus cardinalis, qui tum Conſtantinopoli erat, in tumultu primo captus, cùm ueſte mutata cognitus non eſſet, trecentis ſeſe redemit aſpris. Cùm deſæuijſſet ſanguinarius carnifex, conuiuatus & mero præter ſolitum inebriatus contra legem ſui Mahumeti, optimates ciuium, qui in Sophiæ templum confugerant, educti in conuiuio ſunt iugulati. Eſt è regione Conſtantinopolis ciuitas Pera ſita, trans ſinum illum, qui utriq́ꝫ populo portum efficit, uetus Genuenſium colonia, in qua olim Galatę habitabãt: (unde & hodie à Turcis Galata appellat̃,) hi cognita Byzantinorũ clade Mahumeto deditiõnẽ fecêre. Muri contra fœdera diruti, bona direpta, fœminæ ac uiri ludibrio habiti, eandem experti ſunt ſæuitiam, quam Conſtantinopolitani. Sic itaque concidit uetuſtiſsimum Græciæ imperiũ, quod 1190. amplius annis ſteterat, in quo tot principes Chriſtiani floruerunt, tanta religio uiguit, tot diuorum templa, tot ſanctorum reliquiæ conditæ erant. Hæc urbs crudeliter eſt ſubuerſa anno Chriſti milleſimo quadringẽteſimo quinquageſimo tertio, quinto Calend. Iunias. Accerſiti ſunt Turcæ primum in Europam à Theodoro Cantacuzeno, quem ſocer imperio fraudauerat, & dum ſimulant fallaces Turcæ auxilium ſe illi laturos, Callipolim & Cherſoneſum primo, deinde totam penè Thraciam occuparunt atq́ꝫ Gręciam. Nec unquam poſtea Chriſtiani feliciter pugnauerunt cum eis, præſertim apud Nicopolim, quando magna ſtrages Chriſtianorum facta fuit, multi duces capti & Sigiſmũdus fuga euaſit, anno ſcilicet 1396. Similiter anno milleſimo quadringenteſimo triceſimo nono ſub Alberto quinto, quando penè omnes, qui non fuga euaſerunt, corruerunt. Subſequuta eſt deinde anno 1444. apud Varnam alia crudeliſsima Chriſtianorum clades, quam pòſt excepit ruina Conſtantinopolitana. Quantum deinde malorũ Chriſtiani perpeſsi ſint in expugnatione Belgradi, Rhodi & Budæ, nemo non nouit, ut taceamus non homines in perpetuam abductos ſeruitutem, ex Vngaria, Bulgaria, Croatia, Carinthia, Germania, & adiacentibus regionibus. Et ad hæc tanta mala ſecurè dormiũt Chriſtiani principes, ludunt, commeſſanrur, uenantur, poculis certant, populum pro arbitrio expilant, inter ſe cruenta & atrocia gerunt bella, mutuoq́ꝫ laceſſunt & aditum præbent truentæ bellue, ut diſcerpat uineam Chriſti. Id propè Turca ſemper ſtuduit, ut quotieſcũq́ꝫ Chriſtiani principes mutuis inter ſe odijs diſsiderent uel conflictarent, ipſe nouos aliquos interim dolos conſueret, quibus rem ſuam redderet auctiorem, uel concertantes ipſos opprimeret inopinantes. Quare cùm tyranni illius immaniſsimi imperium hucuſq́ꝫ nec quicquam magis auxerit quàm Chriſtianorum bella inteſtina, principum q́ꝫ noſtratium diſcordia, nihil æquè ab omnibus ſtudendum iudicarim, ac ut ſepoſitis priuatis concertationibus in gratiam redeant, bellumq́ꝫ omnes commune ſuſcipiant. Non eſt abbreuiata manus domini. Si fuerimus boni filij, non deerit patris cœleſtis officium & auxilium.

Vrbs capta.

Auaritia perdidit urbem.

Pera quæ & Galata.

Infœliciter pugnãt Chriſtiani.

Chriſtiani principes dormiunt.

Terręmotus

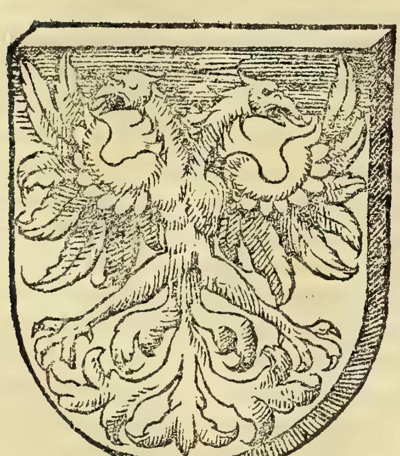
Terræmotus horrendus in Conſtantinopoli

ANno ſalutis 15c decimaquarta ſ ptēbris, terrę tusgrauiſsimus diebus continuis muru Conſtantinopolitanæ u bis, qua parte mare ſp ctat, cum omnibus adi cētibus domibus diſiec foſſatumq́ꝫ ruderibus in pleuit acterra æquauit. Arcem in qua gazoph lacium Imperatoris quii que turribus munitiſsim cuſtoditur, & inſignis d mus qua leones nutriuntur deſtruxit. Cuniculos qui per montes ac longa itinera è Dan bio aquas in urbem euehunt, maximis laboribus & impenſis fabricatos ita cōcuſsit, ut in genti theſauro reparari nequiuerint. Sinus quoqꝫ maris ſiue brachium, ut uulgò loquun inter Conſtantinopolim & Peram uiolentia terræmotus adeò infremuit, ut in utranqꝫ ci tatem mare ultra muros aquam inijceret. Sed & domus tributaria iuxta muros urbis in m re tota decidit, ut nullum illic apparuerit ueſtigium. Maxima item pars turris plumbeæ Pera coruit. In Calliopoli munitiſsima arx penitus rupta eſt, nec ulla domus illic integ manſit. Feruntur Conſtantinopoli tredecim millia hominum tum obruta periſſe.

Mare inundat.

Imperatores Conſtantinopolitani ſeu Græci, qui poſt translatum imperium rerum in oriente ſunt potiti.

1 Conſtantinus magnus, qui Byzantiū collapſum inſtaurauit, atqꝫ inueteratum innouauit.

2 Cōſtātius filius Conſtantini magni.

3 Iouianus Cōſtantini magni ex fratre nepos.

4 Iulianus ab exercitu orientali electus.

5 Valentinianus cuius collega frater eius Valens.

6 Gratianus filius Valentiani.

Theodoſius maior.

8 Arcadus filius Honorij.

9 Theodoſius iunior filius Arcadij. Horum nouem Imperatorum ſuprà in Cæſaribus Romanis facta eſt mentio uberior.

10 Martianus per Pulcheriam ſororē Theodoſij factus eſt Imperator. Hic imminutum Orientis imperium prudentia ac conſilio ſic reparauit, ut breui ingens cunctis exultatio & ſpes oriretur dilatandi imperij. Senex omnino ęquiſsimi ſenſus, atqꝫ in plebem ſuam benignus & manſuetus, arma nunquam niſi prouocatus mouit, quietis amator. Solebat etiam dicere: Donec in pace liceret uiuere, non decere principem ſumere arma. Anno ſexto imperij naturæ conceſsit.

11 Leo

1 **Leo** tenuit orientale imperium annis ſedecim, uir in quo multæ fulſerũt uirtu-tes, ſed omnium maxime erga homines calamitoſos miſeratio.

2 **Zeno** homo humilibus natus parẽtibus, uultu & moribus deformis, & inge-nio tyrannico, auguſtalem nactus eſt dignitatem. Hic Theodericũ re
n Oſtrogothiorum, quẽ plurimum amabat, regem fecit ſuper Italiam, cõmendans ei ur
n Romam, ſenatum populumq́ʒ Romanũ. Theodericus ergo cum exercitu Italiã pe-
& occurrentem Odoacrem prælio uicit, & à Romanis ingenti læticia eſt exceptus. Et
ſanguine quorundam ſenatorũ abſtinuiſſet, nemo fuiſſet illo acceptior. Tenuit autem
ncipatum annis triginta. At Zeno in Græcia præfuit imperio annis 17. Scribunt eum in
reſes ac impietatem atque corruptos mores prolapſum, ut etiam omnibus odio eſſe cœ-
rit: nam ebrietati adeo deditũ fuiſſe aiunt, ut plerunq́ʒ mente penitus alienaretur, temu-
tusq́ʒ nihil à mortuo differret. Cum itaq́ʒ ſe multo mero oneraſſet quadã uice & mori-
ndus iaceret, Ariadne uxor alioqui ſatis illi inuiſa, ueluti mortuũ iuſsit ſepulchro quo
ges reponebantur inferri, addito ingenti lapide qui eum tegeret. Poſteaq̃ uerò ille reſi-
it & ebrietas eſt reſoluta, magnos edidit eiulatus & clamores fruſtra, nullo opem feren-
ſic enim Ariadne ordinauerat, ne quis ſepulchrum aperiret, aut propius accederet. Di-
o itaq́ʒ ſupplicio mortuus eſt, qui omnibus infenſus erat.

Imperator ui-uus ſepultus.

13 **Anaſtaſius** ex humili ſorte, ingenio Ariadnes Auguſtæ imperiũ adeptus eſt, quam & uxorem duxit. Lapſus uerò in hæreſes, orthodo-
multas intulit iniurias, maculauitq́ʒ imperij decus illuuie Euthycianæ hæreſeos, qua
opter & tandem diuinam ultionem commeruit, nam fulmine ictus interijt.

14 **Iuſtinus** Thrax & ignobilis ex utroq́ʒ parente, primum cuſtos boum, dein-de miles, & ex milite factus princeps ordinis in exercitu, tandemq́ʒ
perator electus, uir orthodoxus, qui publico edicto promulgauit Calcedonenſe con-
ium uenerari, in quo ſexcenti & triginta patres fuerunt, recepitq́ʒ orthodoxos epiſcopos
Anaſtaſio eiectos. Hic cum nouem annis imperaſſet, uolens ſenectuti ſuæ conſulere,
oris ſuæ filium Iuſtinianum adoptauit ac ſucceſſorem imperij reliquit.

15 **Iuſtinianus** nepos Iuſtini ex ſorore, uir egregi-us à Iuſtino adoptatus ac unicè di-lectus, annũ agens 44. ſuſcepit ab auunculo imperiũ, adiecitq́ʒ animum ut illud repararet. Hic in primis pacauit orientem, de-inde eripuit Africã de manibus Vandalorum. Huius principis imperij anno nono cœpit Gothicũ bellum, durauitq́ʒ uſque ad annũ decimumoctauũ eius imperij. Hic cũ Italiã recuperaſſet, Africã & Perſiam ſubegiſſet, domi foriſq́ʒ glorioſus eſſet, con-fuſas leges in epitomen redegit, ſuperuacanea & inutilia reſe-cauit, quum prius incondita & ſparſa ciuilis illa iuris corpulen
obrueret magis ſtudia quàm iuuaret. In quinquaginta digeſtorum libros ſingula con-
axit, & quatuor inſtitutionum libris cõpreſsit, ac codicẽ inſuper tanquã coronidem adie
t. Indoctus tamen ipſe fuit, ideo facile illi quorũ opera uſus eſt ſibi imponere potuerunt,
ggerentes tot contrarias leges, quas poſteri (licet anxie inter ſe digladientur) nunquam
men concordare poſſunt. Hic princeps templum magnificentiſsimũ admirando ædifi-
o extruxit, quod Grçca uoce ἁγίαν σοφίαν, id eſt, ſanctam ſapientiam appellauit. Vir fuit
ſtus & integer, in perſcrutandis rebus ingenioſus atq́ʒ hæreſum maximus hoſtis. Fuit ad
ndictam ſumendam præceps, in pecunia effundenda immodicus & ad congerendam in-
mperantiſſimus, unde & modis parum honeſtis ſibi pecuniã quandoq́ʒ corradebat, nul-
ſq́ʒ auariciæ ſuæ erat modus. Tandem uerò morbo ex ſenio affectus, Iuſtinum ex filia ne-
otem conſortem imperij fecit, mortuus cum regnaſſet annis 39.

Ius ciuile in e-pitomen redi-gitur.

Templum Sophiæ.

16 **Iuſtinus** minor nepos ex filia Iuſtiniani, natura ad om-nia dexter, ab initio liberalis, ſed poſtea tantæ deditus auaritiæ, ut ſenatores ſpoliaret & in omnes paſſim diuites ra bie quadã deſæuiret. Decidit etiam in Pelagianam hereſim, tandemq́ʒ amiſſa ratione amens factus eſt & pecori ſimilis, præſertim cum Per-ſæ ad deuaſtandas Romanas terras cum magnis copijs irruiſſent, & cum ingenti præda inoffenſè abijſſent. Tantam enim inde concepit

 triſtitiam,

triſtitiam,ut in mentis exceſſum inciderit, ac phreneſi correptus 13. imperij anno diem
tremum clauſerit. Quum autem morbus eum grauius premeret, Tiberiũ regẽ declara
mãdataq́ dedit ut pietatem erga Deũ coleret, parentes populos beneficijs proſequere
oppreſſos ab iniurijs uindicaret,militibus indulgentiã nimiã nõ indulgeret, diuites bo
ſuis frui permitteret,inopes q̃ad poſſet ſuſtineret,& ne nimiũ ueſte impatoria inſoleſce

In morte reſi=piſcimus à ui=tijs.

17 **Tiberius** aſcitus eſt à Iuſtino ad imperiũ, uir iuſtus,ſapiens,ſtrenuus &
lis reipub.& qui ſua liberalitate omniũ cõmeruit fauorem.Q
quid enim longa auaritia Iuſtinus contraxerat, Tiberius egentibus largitus eſt. Hic qu
magnã aſſecutus eſt contra Perſas uictoriã, & adductos Conſtantinopol. captiuos om
Perſas,magnificentiſſime ueſtiuit Imperator ac in patriã remiſit. Quos præter ſpem re
ſe populares admirati,magnis laudibus Rom. principẽ commendabant. Cumq́ Tiber
poſt alterum Perſicum bellum grauem morbum incideret,Mauricium generum filium
optans, imperium quoq́ adminiſtrandum dedit. Præfuit imperio annis ſeptem, princ
iuſtus & largus & cunctis amabilis.

18 **Mauricius** Cappadox gener Tiberij, primùm humilis notarius, dein
comes,& ex comite cæſar atq́ Auguſtus,bonus princeps n
tisq́ uictorijs illuſtris,præſertim contra Perſas. Tandem tamen cunctis inuiſus factus n
litibus ob immenſam auaritiã,qua nihil eſt deteſtabilius præſertim in principe, qui ſua a
ritia rapinas,cædes & homicidia diſſimulabat, præterea nulla ſtipendia militib. erogab
præſertim his qui Sarmatico limiti contra Scytharũ impetũ loco ſterili poſiti præerant,d
ficilia quæq́ tolerantes. Ob id in eius caput facta eſt cõſpiratio à militibus, & Phocas d
ſignatus eſt futurus Imperator,qui Mauricium & totam familiam eius interfici iuſſit. Fu
tunc Mauricius annorum 63. imperaueratq́ annis 20. Habuit uxorem Conſtantiam filia
Tiberij ex qua peperit tres filos,totidemq́ filias,qui omnes cum patre ſimul occiſi ſunt.

Auaritia peſtis in principibus.

19 **Phocas** præfectus Scythiæ poſtq̃ Mauriciũ Imperatorem occidit, à ſcelera
exercitu cui præerat Imperator eſt electus,auaritiæ mancipium, q
Perſico more cum ſuis aulicis ſecreta tractabat,qui magiſtratus & iudicia uendebat,ch
rioresq́ habuit eos,qui inexplebili rapacitate populos uexabant. Hic ſtatuit,quod Ron
ni principes laudarũt, nempe,quòd Romana urbs caput eſſet omniũ eccleſiarũ,cùm pri
eſſet Conſtantinopolitana propter ſedẽ principis. Deſidia & ignauia huius principis Pe
ſę Meſopotamiam & Aſſyriam occupauerunt, depopulatiq́ ſunt Ieroſolymã & propha
nauerunt loca ſacra in Cappadociã & Galatiã incurſiones fecerunt, & ad Chalcedonen
uſq́ omnia ſunt populati. Aegyptũ Saraceni uaſtauerũt & ubiq́ magna facta eſt homin
ſtrages. Vnde neceſſe fuit,ut aut nomẽ imperij deleretur, aut Phocas occumberet, quod &
factum eſt,obtruncatus ſcilicet à prætorianis militibus cũ annos imperaſſet octo. Orbi
ferre non potuit hanc beluam,per quam tot boni uiri fuerunt interempti,cremati,aut ma
ci aliquo membro in exiliũ miſſi. Traditum eſt à quibuſdam eum non cito occiſum,ſed pr
mò manibus & pedibus,poſtea ob inſignem eius libidinem,& quia multorũ uxores corr
perat,genitalibus,ac nouiſſime capite, amputatis, corpus truncũ combuſtum: ſicq́ ſcele
ſtiſſimus tyrannus cum omnibus fratribus ac neceſſarijs, meritum uitæ exitum habuit.

Caput eccleſiarum.

Phocas inſignis belua.

20 **Heraclius** filius Heracliani poſt interfectũ Phocam
adeptus eſt imperium: & cùm pater eius
dux Africæ cum ingenti exercitu ex Africa in Aegyptũ & Aſiã pro-
fiſciſceretur,moreretur q́ in itinere,Perſę metu eius libertati Africam
inuadunt atq́ ſibi ſubijciunt. Nec Coſroes rex Perſarũ ad ullas con-
ditiões pacis inclinari potuit,niſi abnegata Chriſtiana religione. In-
terim uerò tyrannus diripit Palæſtinam & totam Iudæam, interficitq́
paſsim omnes Chriſtianos,quorũ numerus fertur aſcendiſſe ad nu-
merum nonaginta millium. Imperator cùm neq́ copias quæ hoſtibus pares eſſent, neque
pecuniam haberet,aurum & argentum ex ſacris ædibus recepit,atq́ hoſtem in ſuis finibus
aggreditur multaq́ perimit millia,& crucem dominicam ablatam recuperat. Recepta eſt
quoq́ Africa & Aegyptus, Arabia tãtum excepta, quã Mahumetus pſeudopropheta ſua
labe execranda labefactauit. Eſt etiam pax firmata, ut limes Perſici & Romani imperij
tigris eſſet. Facta ſunt hæc anno ſalutis 624. Hinc mathematici prædixerant magnum il-
li & eius imperio imminere periculum à circunciſo populo, quod ille intelligens de Iudęis
illos

Tigris limes duorum imperiorum.

os inuitos Chriſtiano nomini adiunxit,non aduertens ꝙ & Saraceni circunciduntᷣ, qui
ſicientes ab Heraclio,occupauerũt Syriã, Damaſcum & Arabiã,ubiq; Mahumeti ſpar
ntes legẽ.Heraclius uerò in ſenectute cœpit fidem adhibere aruſpicijs & præſtigijs dæ- *Heraclius in ſenectute errat.*
onum,credidit quoq; in Chriſto unã eſſe uoluntatẽ: quin & fratris ſui filiam duxit uxo-
m,lata lege quòd idẽ omnibus liceret. Cũ itaque uetitis artibus,hæreſi ac inceſtis nuptijs
ſe polluiſſet,factũ eſt ut orientis imperiũ non ſolùm inclinare cœperit,ſed & ſpoliatum
it tota Aſia,& ipſe nouo cladis genere occubuit, teſtiũ ſcilicet folliculo ſurſum uerſo,
nul cũ uirili membro ſemper tento, adeo ut quoties meieret,niſi tabula umbilico admo-
prohibente,uultũ lotio ſparſiſſet. Succeſsit autẽ ei filius Cõſtantinus Nouus,qui tamẽ
lis nouercæ ueneno ſublatus eſt,nondũ annũ imperans. Heraclius uerò imperauit an.31.

21 **Conſtans** filius Conſtantini Noui ſeu iunioris,Imp. à ſenatu eſt electus &
creatus, ſectatusq; eſt impietatẽ auitã, interimens multos rectæ
dei homines, qui opinioni ſuæ de unica in Chriſto uoluntate aſſentiri nollent. Sub hoc
peratore Saraceni ampliores recipientes uires,omnia loca Aſiæ minoris percurrũt inſu
mq; Rhodum receperunt, in qua celeberrimũ Coloſſum deſtruxerunt, cuius æs à Iudæo *Coloſſus Rhodi.*
odam mercatore emptũ camelis nongentis exportatũ fertur. Sed paulo pòſt Saraceno
m repreſſa eſt audacia contra Romanos. Conſtans quoque Imp. maximo militũ & equi
numero Italiam eſt ingreſſus, & magnã exercuit in ea ſæuitiam, eratq; ei tum animus,
t ipſe iactabat) imperij ſedem iterũ transferendi ad ueterẽ Romã. Ingreſſus uerò Romã
inque dies in ea perluſtranda inſumpſit,tandẽq; ad deprædandũ eã conuertitur, & quic *Roma ſpoliatur.*
id antiqui operis ex argento,ære & marmore fuit,quod oculos delectare potuit,ui auul-
m ad naues deferri iuſſit, plusq; ornamentorũ ſeptem dierũ ſpacio unus urbi detraxit,
àm barbari 258. annorum interuallo. Vrbe ſic ſpoliata,tranſiuit Siciliam,ubi dũ molliter
libidinoſè uerſatur,à miniſtris ſuis interficitur,cum regnaſſet annos 27.

22 **Conſtantinus** Conſtantis filius,Barbatus Cõſtantinus uulgò dictus,
ſuccesſit patri in imperio, geſſitq; plurima prælia cũ Sa
cenis irruentibus in Siciliã,Græciã & Thraciam. Bulgari quoq; & tum primùm Scythię
ibus egreſſi, Thraciam tumultuoſius adorti, omnia terroribus compleuerunt. Cũ qui-
s Conſtãtinus in Panoniæ inferioris finibus infeliciter conflixit. Cũ enim Barbaris in-
es Romanorũ ignauia fieret notior, audacius aggreſsi ſunt ditionem Romani imperij.
b hoc principe Synodus habita eſt ducentorũ & amplius antiſtitũ, cõdemnatusq; error *Vxores ſacerdotibus permittuntur.*
onothelitarũ,qui aſſeruerunt in Chriſto unam eſſe uoluntatẽ. Permiſſum fuit etiã Græ
ſacerdotibus habere uxores. Dehinc Conſtantinus morbo correptus,cũ annis 17. impe
ſet, obijt, tradito per manus imperio filio Iuſtiniano iuniori, fratribus ſuis Heraclio &
berio dudum occiſis,ne ad imperium quandoq; aſpirarent.

23 **Iuſtinianus** minor filius Conſtantini quarti,ſedecim annos natus impe-
rium eſt adeptus , infeliciter cum Saracenis & Arabibus pu-
auit. Deinde pacem cum Bulgaris à patre conſtitutam nulla neceſſitate rupit, ac utrãq;
yſiã fœdauit cædibus & incẽdio: ſed Bulgaris obſtruentibus ſaltus & locorũ anguſtias,
peratorẽ cogunt ad quiduis quod uoluerunt. Reuerſus aũt Byzantiũ, tot incommodis
ecit ciues,ut nemo non eũ ſummo proſequeretur odio. Conſpiratione ergo contra eum
ta,ex aula deturbatus eſt,cũ iam annos 16. regnaſſet, amputatisq; naribus Cherſonam
relegatus, atq; Leontius Imperator denunciatus: ſed cùm milites Africani alium dele-

giſſent Imperatorem, uenit ille
cum magno exercitu Byzanti-
um, & Leontium captum trun-
cis naribus in uincula coniecit,
cũ iam triennio regnaſſet. Iuſti-
nianus uerò interim auxilio fre-
tus, rurſum aſſequitur imperiũ,
& duos imperatores Tiberiũ &
Leontiũ è uinculis eductos, per
forũ & theatrũ ſimul iũctos rapi
ab equis,atq; ad eius pedes detra
ctos cũ ceruicib. preſſis calcaſſet

ſpectante populo interfici iuſsit. Ipſe uerò nimium dolori ſuo indulgens, quoties trunc
emungebat nares, conſpecto aliquo qui in Leontij fuiſſet partibus, exacerbatus rapieb
illum ad ſupplicium. Cumq; flagicioſior indies fieret, & plurimos paſſim interficeret, an
putatum eſt illi quoq; caput. Imperauit autem poſt exilium ſuum annis ſex.

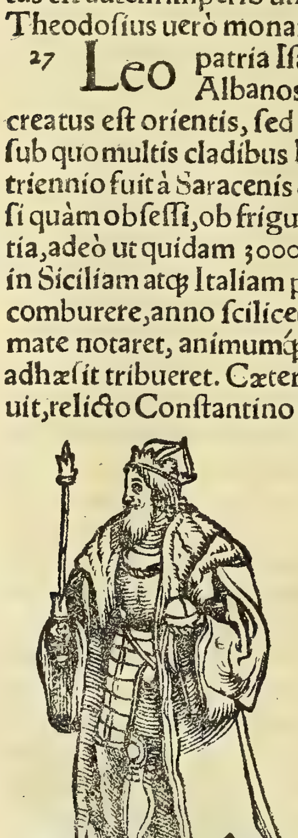
24 **Philippicus** Bardanius dux belli, Iuſtinianum cum filio occidit ac mo imperio potitur. Hic edixit, ut ſanctorum ſtatuæ & imag nes ex omnibus templis raderētur. Sed paulo poſt regno pulſus & oculis ptiuatus eſt, cu regnaſſet annum unum & dimidium.

25 **Anaſtaſius** Arthenius uir affabilis, iuſtus et apertus, orthodoxæ fidei p pugnator acerrimus, ſuccedit Philippico in imperio. Hic cu exercitum miſiſſet contra Saracenos in Aegyptum, milites in ipſo itinere alium ſibi cre Imperatorē, Theodoſium nomine, qui aſſequutus imperium, Anaſtaſiū ne de imperio c gitare poſſet amplius, presbyterum ordinari fecit, poſtquā tenuerat imperiū annis tribu Cum autē poſtea auxilio Bulgarorum imperium rurſum recipere contēderet, occiſus e

26 **Theodoſius** tertius, uir facilis, pius ac benignus, non pœnitendū egi ſet Imp. licet obſcuro loco natus, ſi diutius illi per Leon & alios orientis præfectos imperare licuiſſet. Hic diuorum imagines templis reſtituit. Po tus eſt autem imperio uno anno, & à Leone regia ſella deiectus, quē exercitus Imp. dixi Theodoſius uerò monaſticam uitam eſt amplexus, nec ulla alia affectus eſt iniuria.

27 **Leo** patria Iſaurus obſcuri nominis, à Iuſtiniano contra Alanos, quos ueter Albanos uocant, & Amaſgos, miſſus, aliquādiu ibi ſtetit, & reuerſus du creatus eſt orientis, ſed poſtea Theodoſium imperio priuans, adeptus eſt ipſe imperiun ſub quo multis cladibus Italia & cætera imperij loca ſunt grauiter afflicta. Byzantium tot triennio fuit à Saracenis & Arabibus obſeſſa, ſed maiora incommoda obſidentes ſunt pa ſi quàm obſeſſi, ob frigus, famē & peſtē. Byzātiū obſeſſum graui quoq; laborauit peſtile tia, adeò ut quidam 300000. hominum interijſſe ſcribāt. Soluta autē urbis obſidione, Le in Siciliam atq; Italiam profectus, cœpit imagines & ſimulachra ex templis eijcere atqu comburere, anno ſcilicet 10. imperij ſui. Quæ res Gregorium pontif. mouit, ut eum anath mate notaret, animumq; ſuum ab eo alienaret, & ſolita tributa non ei ſed Francis, quibu adhæſit tribueret. Cæterum Leo cū 24. annos imperaſſet dyſenterico fluxu animam effla uit, relicto Conſtantino filio, quem dudum regni conſortem effecerat.

Peſtis Cōſtantinopoli graſſatur.

28 **Conſtantinus** eius nominis quintus, filiu Leonis Imp. paternos imit tus eſt mores, imò ſuperauit, maleficus, & magicis deditus uan tatibus, nullo ſcelere abſtinēs, nō Chriſtianus, nō Grecus, no Hebræus erat, ſed omnis impietatis mancipiū. Vnde multi pe ipſum in fide periclitati ſunt, tā laici q̄ clerici. Habuit inſidiat rē regni Artabaſdum, qui à populo & exercitu rex declaratus imagines ſanctorum reſtituit, atq; Conſtātinopolim cōtra ab iectū Imperatorē muniuit. Cōſtantinus uerò ubi hāc rē intell xit, ex Chalcedone traijciēs, urbē obſidione cinxit, atq; expu gnauit, captūq; Artabaſdum oculis priuauit. Sub eo Italia affli cta eſt ab Aiſtulpho Longobardorū rege, & peſtilentia graſ ſata eſt Byzantij more inaudito: pręterea terręmotus adeò aff xit Palæſtinā & Syriam, ut magna multitudo oppreſſa periret. Deſijt quoq; ſub eo Gręcorū exarchatus eſſe in Italia, et Roma ni pontificis eſſe cœpit. Nam Pipinus hæc loca omnia pontificis fidei promiſit, & poſtea Carolus magnus eius filius, qui Longobardorū regnum euertit, eccleſię donauit. Cumq; ſub hoc Cōſtātino donatio iſta facta ſit, nō quidē ab eo, ſed à regibus Frācorū. Vide q̄mo do inſcitia hominum appellari cœperit Donatio Conſtātini magni, qui ſedē imperialem ex Italia in Thraciā tranſtulit &c. Hic Cōſtantinus 5. tandē elephātico morbo correptus, mortuus eſt cū annos imperaſſet 35. De Cōſtantino uerò magno non legit̄ apud receptos autores, q̄ ille elephātia laborauerit. Magnū ergo errorē hic inuexerunt quidā ſcriptores.

Mācipium impietatis.

Exarchatus Rom. pontifici datus.

29 **Leo** quartus filius prioris Conſtantini cùm imperaſſet annis quinq;, interijt a poſtemate carbunculi in capite nato. Hic habitus eſt pro impio, quòd ſan ctorum

:orum imagines reuereri prohiberet. Habuit uxorem Irenem, quæ aliquandiu imperium
ro Conſtantino filio adminiſtrauit.

29 **Mortuo** Leone, Irene Auguſta imperiũ ſuſcepit adminiſtrãdum pro Con/
ſtantino puero, decimũ tum ætatis annũ agente. Plures tamẽ Nice
horum fratrem Leonis imperare cupiuerunt. Quãdiu tamen Conſtantinus matris impe/
erio obtẽperauit, ritè omnia domi foriſq; ſe habuere: at ubi ille pubertatis annos ingreſ/
ıs eſt, matrẽ haud ulterius paſſus, adminiſtratione deijcit et atrociter imperiũ adminiſtrat.
;umq; multi ſuffragia ferrent Nicephoro, Conſtantinus de hoc certior factus, mox Nice *Tyrannis im=*
horũ patruũ ſuũ lingua & oculis priuatũ, in uincula cõijcit. Mater uerò filij impietatem *peratoris.*
xoſa, ſimul dominandi libidine mota, duces donis onerat ut filium iugulent. Illi ergo inſi
ias parãtes, capiũt eum oculoſq; ei effodiũt eodem modo quo ille ante quinq; annos Ni/
ephorum excæcauerat, conijciuntq; eũ in uincula. Ille uerò luctu & mœrore cõfectus, pau
is elapſis dieb. expirauit: & mater à filio expulſa, à ciuibus eſt in priſtinũ locũ inſtituta, an
iſq; tribus ſola imperio præfuit. Cęterũ ipſa literis & nũcijs certior facta de ijs quæ Romę
cta erant de Carolo ſalutato cæſare, miſit ad Carolum, illius amicitiam & fœdus petens,
emq; agens de finibus imperij ac ſuũ illi deferẽs cõnubium. Alij id à Carolo petitum ma
ınt, q putabat ijs nuptijs poſſe imperiũ uniri ac in priſtinũ ſtatũ reſtitui. Sed ob hãc rẽ inſi
ię ſunt cõtra reginã motę, perinde quaſi per eas nuptias imperiũ externis prodere uellet.
Vnde Nicephorus imperator eſt pronũciatus & coronatus, regina uerò expulſa, quæ & in
xilio reliquum uitæ egit. Miſit proinde Nicephorus ſuos apocriſarios ad Carolum Imp. *Conuentiones*
e fœdere renouãdo, ut ſcilicet in has cõditiones iretur, ambo Auguſti eſſent fratreſq; di/ *inter impera/*
eren.., oriẽtis alter, alter occidẽtis. Itẽ in Italia hinc à Neapoli, illinc à Sipõto, quicquid ul *tores orientis*
erioris Italiæ in mare procurrit, cũ ſuis è regione inſulis à Græco, reliquũ à Franco Impe/ *& occidentis.*
atore iura peteret. Inter duo imperia medius finaliſq; cardo Venetiæ, utriuſq; imperij ma/ *Veneti exẽpti.*
eſtatem pie conſeruarent. Neutri ſe addicerent, proprijs uterentur legibus, utriuſq; eſſent
nperij amici: & pace & bello neutrius cenſerentur. Cæterũ Nicephorus aduerſus Perſas
ellum ſuſcipiens, ualde infeliciter & cum graui ſuo dãno pugnauit, coactus ſcilicet dare
d ſingulos ann. 33, millia nummum aureorũ. Quã ſummã pecuniæ uolẽs à rege Bulgaro/
ım emungere, illũ bello petiuit, ſed tandem ab hoſte obtruncatus eſt cum multis alijs inſi
nibus uiris. Fecit quoq; in uita ſua Stauratium filium cõſortem imperij, hominem turpis
ormæ & ſimplicis ingenij. Vnde & paulo poſt mortem patris imperio deturbatus, tonſis
apillis monaſterio eſt incluſus, poſtquam cum patre imperaſſet annis nouem.

30 **Michael** Curopalates gener Nicephori, uir ingenij liber. et amator pacis et
pius in Chriſtianã religionẽ, ſed in reb. bellicis ſocors & infelix.
ntulerũt infideles Bulgari Thraciæ magna dãna ſub hoc Imp. Habuit ducẽ in oriente no/
ıine Leonẽ, qui aſpirans ad imperiũ excitauit ſeditionẽ in exercitu, factuſq; eſt à militi/
us Imp. & ingreſſus regiã, Theophylactũ Michaëlis filium abſciſſis prius genitalibus in
xilium ire iuſſit. Michaël quoq; pater monachus eſt factus poſtq̃ regnauerat an. ferè. 5.

31 **Leo** orientalis exercitus primũ dux, ac deinde excluſo Michaële uſurpauit im/
periũ, factuſq; Imp. ſanctorũ imagines rurſum excludit ceu idololatriæ fo/
nenta: in adminiſtratione uerò rerũ publicarũ impiger fuit & ſtrenuus. Eius tempore Bul *Bulgarorum*
ari totam ferè deuaſtauerunt Thraciã, ſed Leo exercitum grandem colligens uictoriam *audacia.*
etulit de barbaris, recuperauit Thraciam, & plurimos hoſtium cepit, fregitq; audaces eo
ım conatus, qui iam Adrianopoli potiti in Conſtantinopolim arma meditabantur. Por/
ò cum Leo imagines nollet reſtituere, in ipſo templo ab imaginũ cultoribus capite trunca
ıs eſt, & multis confoſſus uulneribus poſtquam annos ſeptem & dimidium ferè imperaſ/
et. Vxor eius in monaſterium eſt truſa, & filij exectis uirilibus in exilium miſſi.

32 **Michael** Thraulus ex humili & ſordido genere natus, & à pueritia corrup
tis moribus inſtitutus, totus impius factus, Chriſti religionẽ quan/
ım potuit ſubuertere ſtuduit. Contra hunc ſurgit Thomas quidã uir obſcurus, qui tamen
Conſtantinũ ſe appellari iuſſit, collectoq; magno exercitu uicit & fugauit Michaẽlẽ, traij
ienſq; ex Abydo in Thraciam oẽs ferè Oriẽtis regiones ſubiecit. Vnde Michaël eò eſt de
erationis deductus, ut ex arce Cõſtantini ad Peram oppidulũ ferreã catenã produxerit. *Catena ferrea*
Thomas uerò nõ quieſcẽs urbem bis pedeſtri naualiq; obſidione cingit. At Michaël in/ *per mare.*
genti parato exercitu, emiſit illum cõtra hoſtem nihil metuentem obruitq; eum, diſijcit &

SS 3 fugat

fugat multis cæſis. Cumq; Thomas tandem ſe Adrianopolim reciperet, Michaël urbē ob
ſidione cingit & traditum ſibi Thomam truncat manibus pedibusq;, multisq; cruciatibu
tandem iugulauit. Ipſe uerò cum annis ferè nouem crudeliter imperaſſet, correptus profl
uio uentris animam excacauit.

33 **Theophilus** filius Michaëlis Thrauli uir iuſtus erga ſubditos, diuori
autem imagines omnibus modis execratus eſt, cultoresq;
earum grauiter puniuit. Erat aũt per illa tempora monachus quidam Lazarus, qui pinge
Pictor imaginũ occiditur. do celeberrimus habebaẽ, quem uerberibus cæſum in carcerẽ detruſit, & laminis ferreis a
ignitis palmas exuſſit, ob hoc ſolum quòd imagines ſanctorum prohibitus iterum pinxi
ſet. Geſſit plurima bella cũ Agarenis, nouiſſime uerò infeliciter pugnãs in tãtã animi ue
nit anguſtiam, ut iam multos dies ab omni cibo abſtineret, & ſolo frigidiſſimæ aquæ pot
uſus in dyſenteriam incideret, tandemq; efflaret animam cũ annos imperaſſet duodecim.

34 **Michael** Theophili filius imperiũ cũ matre Theodora ſuſcepit. Per han
imperatricem imagines diuorũ reſtitutæ ſunt, & omnes ab exili
reuocati, qui ſub Theophilo pertinaciter imaginũ culturã defendere auſi ſunt. Michaël a
tem adoleſcentiã ingreſſus cœpit regni negocia tractare, cedensq; ei mater eius, aſtãtibu
Theſaurus regni abliguritur. ſenatoribus dixit: En profero quæ in theſauro ſunt, argenti ſcilicet tria millia pondo, aur
mille & nongenta cẽtenaria. Michaël itaq; imperiũ iam ſolus obtinens, has immenſas di
uitias cũ mimis, adulatoribus, aurigisq; ſtatim abliguriuit. Irruentibus ſubinde multis be
lis & Agarenorum incurſionibus, nulla re Michaël à curſu equorum, in quem omne ſtudi
collocauerat auocari poterat. Quin imò ne in ſuis certaminibus impediretur, ſuſtulit qua
in Tharſo, in Argæo colle, in Tamo, in Mimante, in Zizico erectæ erãt, quibus accenſis ſ
gnificabatur hoſtium aduentus, & tum homines intra loca munita ſeſe recipiebant; ne in
cauti abducerentur, Barbarorum impetum euitantes. Michaël uerò cũ magis ac magis de
liraret, uino & ebrietati ſtuderet, ebrius in lecto enſe à coniuratoribus eſt confoſſus. Re
gnauit cum matre 14. annos & undecim ſolus.

35 **Baſilius** homo obſcurus genere, in pueritia ſpẽ dedit futuri regis. Adultus
uerò quum Michaëlem unà cũ coniuratoribus in cubiculo occidi

ſet, in regiã ſe conferens, ab omnibus Imperator
eſt approbatus. Hic plurima geſſit bella cũ Sara
cenis, & plerũq; uictor euaſit, multos Iudęos ad
fidem Chriſti cõuertit, ſicut & Scythas in cogni
tionẽ Chriſti perduxit. Tandẽ progreſſus ad ue
nationẽ Imp. ceruo occurrit, qui irã erectis cor-
nibus præſeferebat, toruè regem inſpiciens: cu
gladium magnum attollens in collum uibrabat:
ſed cerui cornibus implicitus rex, zona qua cin-
gebatur altero eius cornu ramo adhæſit, unde in
Ceruus interficit imperat. altum eiectus in cornibus feræ rex tunc uitam fi
niſſet, niſi quidam enſe ſtricto zonam abrupiſ-
ſet. Sine mora tamen ictus à ceruo inteſtina per-
fregit, quibus læſis uitam cum morte commuta-
uit cùm iam regnaſſet annis uiginti.

37 **Leo** 5. filius Baſilij Imp. philoſoph. & aſtronomus, fuit in repub. moderãda ſol
licitus & in cuſtodiẽda urbe ſolers. Vnde ſingulis noctibus in triuijs ac pla
teis urbis agitabanẽ cuſtodiæ, & quicũq; poſt crepuſculum deprehẽdebaẽ à cuſtodibus, cę
Cuſtodia nocturna uigilantiſſima. ſus uerberibus trudebaẽ in carcerẽ donec illuceſceret. Leo aũt Imp. uigilum uolens expe-
riri fidem, noctu ſolus è palatio mutato habitu ſeſe proripuit. A primis deprehenſus cuſto
dibus, q̃ proficiſceretur rogatus, lupanar ſe petiturũ reſpõdit: à quibus ſe duodecim aureis
redemit cum carcerẽ & uerbera minarenẽ. In ſecunda item cuſtodia deprehenſus, 20. ſe li-
berat aureis. In tertiam cũ incidiſſet, pugnis flagrisq; cæſus carceri traditus, nullo ſe potuit
redimere ære. Abeuntibus reliq̃s cũ iam illuceſcere penè inciperet, cuſtodiarũ magiſtrum
interrogat, ſi Leonẽ Imp. noſceret. At cũ ille negaret, utpote quẽ raro uidiſſet, cuſtos car-
ceris hominis facilitatem admiratus, cur, inquit indignabundus, de tua ſalute non cogitas,
mane publicã ſubiturus ignominiã, qui Cæſaris es tranſgreſſus mandatũ? Leo uix cuſtodẽ
carceris

rceris perſuadet ſeſe Imperatorē eſſe, ut ſeſe in palatiū comitetur anteꝗ̃ dies tota illuce
eret: uerebatur enim capitis periculum. Perſuaſus tādem palatiū cū illo accedit, duabus
ıri libris donatus, iuſſus eſt cæteris dicere, carcere effracto illum captum diffugiſſe. Mane
cto Imp. cuſtodes urbis euocat, num quis latro aut adulter aut fur nocte preterita ſui man

dati trāſgreſſor ſit deprehēſus interrogat. Qui præcio erant corrupti, nihil ſe aut uidiſſe aut audiſſe aſſerunt. Qui uerò Leonem cæſum cuſtodiæ mancipauerant, ſeſe quēpiam repperiſſe fatentur & flagris onuſtum carceri tradidiſſe, ſed effracta cuſtodia aufugiſſe. Et ideo in terram proſtrati ueniam precantur, cū non ſua culpa is carcerē effugerit. Leo amotis alijs, ſuis familiaribus, dorſum ex flagris adhuc liuidum cuſtodibus oſtendit, ablatis donis quæ dederat ac bonis omnib. prioribus cuſtodibus, poſteriores magnis muneribus locupleta-

Cuſtodes nocturni examinantur.

it, alijs urbe pulſis, hos in fide retinuit longeꝗ̃ diligentiores effecit, ac urbem ſuam hoc
ſtu tutiſsimam reddidit, cuſtodibus ſemper præſentiā Imperatoris expaueſcentibus. Hic
mperat. cùm feſto die Pentecoſtes ſacris intereſſet, quidam in caput eius baculum impe-
ġit, quo niſi cādelabrum obſtitiſſet, actum erat de uita regis: ſanguinem enim eructauit &
ıente alienatus ſemimortuus iacuit. Aberat frater Alexander, qui in multorum ſuſpitio-
em uenit ſe has patraſſe inſidias. Mortuus eſt autem cœliaca paſsione cùm regnaſſet an-
is 25. fratri Alexandro imperium relinquens & curam filij.

37 **Alexander** frater Leonis Imp. moribus autem illi diſſimilis, totus delitijs fuit deditus, uenationibus, potationibus, & petulantię indul
gens: nihil regium agens, regni curam in adulatores & ſcelerum ſuorū comites reiecit. Fre
uentibus ergo deditus conuiuijs & ebrietatibus, tandem cœpit langueſcere. Et quū nun-
uam prandiū niſi poſt balneum caperet, immoderatiſſime ienticulatus ludo pilæ ſe uoluit
xercere, corpus extēdendo ſtatim equū aſcendit ac uenā rupit, qua ſanguis è narib. ac pu-
ēdis toto die effluxit, ac ſic enormi fluxu extinctus eſt, poſtquā regnaſſet an. 1. & mēſem.

38 **Conſtantinus** Leonis filius & nepos Baſilij, adhuc puer ſub tutoribus agēs, paſſus eſt magnam confuſionē in imperio. Quod
idens Bulgarorū princeps, diſcurrit per totam Thraciā, prædam abigens & Adrianopo-
im obſidens, tandemꝗ̃ occupauit, ſed ingenio atꝗ̃ opera reginæ matris Cōſtantini iterū
n ſuam iuriſdictionem eſt redacta. Paulo pòſt paratæ ſunt inſidię regi Conſtantino, mater
ius in monaſterium truſa, & Romanus quidam de obſcuro genere natus regali diadema-
e coronatus, qui Conſtantinū regem modis omnibus deijcere curauit. Fruſtratus tamē ſpe
ua à proprijs filijs captus eſt, et in monaſteriū truſus poſtꝗ̃ aliquot annis regnauerat, ac de
nde filij eius qui ſe pro regibus gerebāt, cōprehenſi à Cōſtantino, tonſi & clerici facti in
xilium miſsi ſunt, ſicꝗ̃ Cōſtantinus monarchiam eſt adeptus, qui multis annis à Romano
uit ſuppreſſus. Regnauit cum patre Leone & Alexandro patruo & cum matre annos tre-
decim, & cum Romano qui ui regnum arripuerat annos 26. ſolus quindecim.

Aemulus imperij.

39 **Romanus** iunior filius Cōſtantini Leonis, homo ignauus, uino, otio ac luxui deditus, impius in matrē ac ſorores, quas etiam regia eiecit
c cœnobio relegauit. Quæ ob dolorem quòd regio ueſtitu eſſent ſpoliatæ, impudicitiæ
ſeſe tradiderunt & meretricium quæſtum amplexatæ ſunt. Imp. uerò cùm corpus illecebris
carnis extenuaſſet, ludis, crapulæ ac ueneri intentus, mortem obijt, anno eius imperij 13.

Imperatrix ſcortū publicū

40 **Nicephorus** Phocas uir pius ac æqui obſeruantiſſ. multa geſsit bella contra Saracenos qui occupauerant quaſdam terras impe
ij ſui, puta Calabriam, Siciliam, Candiā, Ciliciam & Cyprum. Cœpit tamen omnibus inui
ſus eſſe, quod prætextu bellorum quæ continuò agebat, nouis tributis & exactionibus ſub
ditos & eccleſias expilauit, numiſmata corrupit & pondus conſuetum imminuit. Vnde fa-

ꝺum eſt ut ciues in eius mortem inhiarent,ad quam rem regina uxor eius quoq; eſt coop
rata,noctu intromittens ſicarios,qui ingreſſi cubiculum regium,Nicephorum ſopore op
preſſum ac humi dormientem & calce excitatum interfecerunt. Vixerat autem annis 57.8
præfuerat imperio annis ſex & dimidio.

41 **Ioannes** Zimiſces poſt occiſum Nicephorum imperio eſt potitus, inſigni
antea militari laude, omnesq; Nicephoro deditos è medio ſuſtulit
& damnatos exilio à Nicephoro reduxit. Geſſit grauiſſ. bella cum Roxolanis & Bulga
ris,uictorq; rediens Conſtantinopol. honorifice eſt exceptus. Poſtea cubicularius eius a
inſidias animum adiecit, letaleq; poculum conſtruxit non admodum potens aut ſubitum
Venenũ lentũ. ſed quod lente uires corrumperet corporis, atq; hoc pocillatori regis quem largitionibu
corrupit regi propinandum dedit. Quo epoto rex paulatim tabeſcens mortem obijt cun
regnaſſet annis ſex & dimidio.

42 **Poſt** Zimiſcen Baſilius & Cõſtantinus Romani iunioris filij ornati ſunt in inſ
gnibus regijs. Fuit autem Baſilius auaritiæ ſtudioſiſſimus, omnesq; arcu
las auro,& precioſis lapillis & margaritis adimpleuit. Paſſus eſt æmulũ in regno Sclerũ
qui ferè imperium ſibi ſubiugauit,Deinde Phorcas tyrannidem in regno uſurpat, ſed pe
ſime utriq; ſucceſſit.Habuit quoq; Baſilius bella cum principe Bulgarorum, qui Thraciã
Bulgaria ſubijcitur imperio Conſtantinop. Macedoniam & Græciam flammis & ferro deuaſtauit.Sed hoſtib.tandẽ pòſt multos con
flictus uictis,Bulgaria uniuerſa ſubijcitur imperio Conſtantinop.cui in hunc uſq; diẽ ſem
per rebellis fuerat.Mortuus eſt autem Baſilius cũ uixiſſet annos 72.regnaſſetq; annos 52.

43 **Conſtantinus** Baſilij frater in imperio ſuccedit, uir penitus ignauus
uoluptatib. deditus, gulæ & ueneri obnoxius, preceps
in iram,ludis & theatris uſq; ad inſaniam laxatus atq; ineptiſſimus ad gerẽdum imperiũ
Mortuus eſt autem tandem ſeptuagenario maior,cum annos imperaſſet tres.

44 **Romanus** Argyrus gener Conſtãtini Imp. ſuccedit ſocero, atque in pri-
mis fuit uir bonus & liberalis, ſed poſtea in deterius mutatus
Carnifex pro rege. carnifex pro rege eſt factus,acerbusq; exactor, multa indigna imperatore agens. Geſsi
multa bella contra Saracenos, & habuit uxorem ſalaciſsimam ſed ſterilem, & ex qua nul-
lam ſuſtulit prolem,mortuus poſtquam imperauit annos quinq; & dimidium.

45 **Michael** qui uiuente Romano cũ regina cõmercium habuit, illico poſt mor-
tem Imperatoris à regina Imperator inſtituitur,ſic tamẽ quòd illa
omnẽ ſibi poteſtatẽ aſciuit,Michaële ueluti miniſtro uſa. Sed nõdiu hæc durauit obſeruan
tia,quin Michaël regni adminiſtrationem uſurpauit, nec malum principem egit,niſi eum
morbus quidam corripuiſſet indies ualidius. Eius temporibus Agareni ferè totã Siciliam
occupauerunt.Præfuit imperio in ſeptimum annum,Chriſtianiſſimè mortuus.

46 **Michael** Calaphates indigniſſimus & ignobiliſſimus uſurpat imperiũ con
filijs doloſus, lingua inconſtans,inuidus,iracundus & ad quãlibet
auram mobilis. Hic à priori Imperatore in filiũ adoptatus, pedibus reginæ aduolutus ſan
cte iurat, titulotenſis ſe tantum imperaturum, poteſtatem totã penes eam manſuram ſicut
Simulata humiliatio. adoptiuum filium deceret, quo uti ueluti mancipio poſſet. His blandimentis fœminã ſua-
pte mobilem demulſit,faciens eius uoluntati ſingula obnoxia.Sed paulo pòſt machinatur
cõtra eam,fingens ab ea ſibi paratas uitæ inſidias & uenenum poſitum, à quibus tamẽ erat
innocens.Exegit itaq; eam palatio inauditam,relegat in inſulam et detonſam induit mona
chico habitu. Quo facto ille gaudens & ſuperbiens, tradidit ſe uoluptatibus. Sed perfido
homini mox iuſta facta eſt retributio: nam uniuerſa plebs in ſeditionem uerſa conabatur
ulciſci facinus,armatiq; contendebant ad palatium,ut ille cogeretur reuocare Zoën Impe
ratricem.At illi deficientes à regina conuertuntur ad ſororẽ eius Theodorã,eamq; augu-
ſtam & Imperatricem ſalutant,Michaëlem uerò priuãt oculis,atq; mittunt in exiliũ poſt-
Mulieres imperant. quam imperauit quatuor menſibus. Præſidebant itaq; duæ ſorores,ſenatus aũt & exercitus
autoritas erat ampliſſima.Interim Zoë ardens libidine,Conſtantinum Monomachũ ſibi
maritum aſciſcit, curatq; ut ſceptrum Romani imperij illi traderetur, cum fœminarum im-
perium uix tribus menſibus duraſſet. Fuit autem princeps ignauiſſimus, uoluptatibus &
delitijs deditus. Suſtinuit tamen duo grauiſſima bella ciuilia & multa externa: tandem
podagricus factus & pleuretide correptus mortuus eſt cum annis ferè tredecim regnaſ-
ſet, ſicq; imperium rurſum redijt ad fœminam Theodoram,fuitq; ſub ea mira tranquil-
litas ac

ras ac omniũ rerũ ubertas. Mortua uerò eſt mulier annoſa cũ annis ferè duob. regnaſſet.

47 **Michael** uir ſenex quum regnaſſet anno uno ab Iſahacio Comneno impu/ denter à regno eſt eiectus, nec poſt hoc diu ſuperſtes in uita mãſit.

48 **Iſahacius** Comnenus cooperante patriarcha factus eſt Imperator, cui tamẽ poſtea ingratus, ipſum cũ ſuis miſit in exilium. Fuit uir ſtrenuus, noribus arrogantioribus, bello paceq; infractus: in negocijs uerò celer & expeditus. Pe/ ijt in uenatione cùm regnaſſet annis duobus.

49 **Conſtantinus** Ducas, uir in Deum pius, moribus mitis & æqui obſer/ uantiſſimus: pecuniæ tamen immoderatè fuit ſtudioſus. Iortuus eſt autem cum præfuiſſet imperio annis ſeptem.

50 **Eudoxia** uxor Conſtantini & tres liberi eius ſuccedunt in imperio. Eius temporibus Barbaræ gentes ubiq; imperium laceſſebant, irrum/ entes in Meſopotamiam, Cappadociam & Ciliciam: quibus cum imperatrix occurrere on poſſet, Diogenem Romanum uirum fortem & ſtrenuum accepit maritum eiq; tradi/ it imperij poteſtatem. Ille uerò egrediens ubiq; hoſtes fudit & magnam contra eos exer/ uit uirtutem. Tandẽ uerò nimis arrogãs factus capitur à Sultano, adduciturq; uelutiman pium. Miſeratus uerò Sultanus conditionem eius, ſuſtulit eum procumbentem è terra, nplexusq; eſt: Et ne doleas, inquit, Imperator, hæc enim humana ſunt. Ego te nõ ut man/ pium ſed Imp. tractabo. Tandem factis pacis cõditionibus & affinitate inter pueros con acta, dimiſit Diogenem quanto nemo unquam ſperauit honore. Interim uerò priuigni us imperium uſurpantes colligunt exercitum, et mittunt contra Diogenem capiuntq; eũ, cogunt illum deponere imperium. Deinde propinant uenenum, ſed cùm illud nihil opc retur, decretum noui regis aduenit, immerentem oculis priuari, quod & factum eſt. Cru/ eliſſime itaq; oculis orbatus nullamq; ſortitus neceſſariam curam, capite intumuit, ac uul era putruerunt uſqueadeo ut uermes hinc prodirent. Pauliſper uerò ſuperſtes hominem xuit, quum annis imperaſſet tribus menſibusq; octo. Sub hoc Imperatore Nortmanni du Roberto Guiſcardo occuparunt Apuliam atq; Calabriam. *Sultani cleã mentia.*

51 **Michael** filius Conſtantini Ducę Imperatoris ſuccedit Diogeni uitrico in imperio, homo ignauus ad regendum, ſtudijs tantum literarum de itus à Turcis circumquaq; & Sultano uexatur, et potiſſimum orientales imperij partes ab oſte inuadebantur, ut etiam præfecti cogerentur ſibi alium deligere Imperatorem, Nice/ horum uidelicet, qui & recta armataq; manu proficiſcitur uerſus Byzantium, receptusq; ciuibus & ingreſſus in regiam exuit Michaëlem imperio, & ueſtit eũ habitu monachi nperio functum ſex annis.

52 **Nicephorus** Botaniates in ſocordis principis inuidiam imperium ſibi aſſeruit Michaële reiecto. Erigens autem criſtas Conſtan nus Conſtantini Ducæ filius, imperiumq; ſibi uendicare contendens, captus eſt ab Impe atore, atq; tonſus & in ſacerdotem inunctus. Paulò pòſt Alexius ſalutatur Imperator ab xercitu, clamq; aſcendit in urbem, diripit eam & multa perpetrat mala, occupataq; regia Nicephorum cogit abire in monaſterium, ubi ille aliquandiu ſuperſtes manens breui ho/ ninem exuit.

53 **Alexius** Comnenus filius Iſahacij Imperatoris diadema impoſitũ accepit, geſsitq; multa bella infeliciter: adinuenit modos inſolitos ad extor uendum pecuniam. Fecit excudi numiſmata ærea pro argenteis. Vnde multæ & magnæ locatæ ſunt inſidiæ. Temporis tamen ſucceſſu multa emendauit, multasq; in diuerſas or/ is partes fecit expeditiones, ac ſubinde clementiorẽ erga ſubditos ſeſe exhibuit. Orpha/ is & ſenibus multũ afficiebatur, in miſericordiã pronus, ad ſupplicia non præceps, mori/ us moderatus, & prorſus fauẽs illis qui uitã in uirtute exigebant, quibus & honores effu/ e eſt largitus. Tandẽ uerò longo morbo uexatus obijt cum annos ætatis uixiſſet ſeptua/ inta, & imperaſſet annis 37. Corruit illo tempore coloſſus rotunda ac maxima ſuffultus olumna & in palatio ſitus, multosq; qui tũ forte aderãt cõtriuit in foro deambulãtes. Erat mago magnitudine quidẽ ingenti, gratia uerò & pulchritudine admirabili, quę cadẽs con racta & in multas diruta eſt partes. Ferunt Conſtantinum magnum hanc ſtatuam æneam Apollinis mirandæ magnitudinis ex Troade Conſtantinopolim tranſtuliſſe dum urbem ledicaret, ſuppoſito eius titulo & ablato numinis capite. Quæ poſtea ſub hoc Alexio *Coloſſus Cõſtantinopol.*

SS 5 uiolentia

uiolentia uentorum cecidit, quòd tanta moles in altitudine conſiſtere non poſſet diutius.
54 Caloioannes filius Alexij Imp. ſucceſſit patri in imperio, uir opulẽtus & uictorioſus, Gallis & Venetis infeſtus fuit, qui ſocia arma iũxerant. Dux tamen Venetus Rhodum inſulam cepit, Samum, Lesbon, Andrũ,& alia Graij imperij loca hoſtiliter oppreſſit. Rexit autem hic Imperator orientis imperium annis 25. memorabiliq́ꝫ exitu finiuit uitã. Nam dum in uenatione arcum uehemẽtius inten dit, telo intoxicato à ſeipſo, quod in aprũ dirigebatur, per manũ ſiniſtrã traiecto, cùm nul la remedia opem ferre poſſent, moritur, natu minori Manueli fratri ſceptrum relinquens.
55 Manuel Alexij filius, ut quidam putant, ſuccedit Caloioanni, geſſitq́ꝫ bella multa cõtra Venetos, & illi uiciſſim cõtra eũ. Rogerius quoq́ꝫ rex Si ciliæ utriuſq́ꝫ imperij inuaſor, Conſtantinopolitani & Romani, irritatus à Manuele profe ctus in Græciam ſpoliauit Corinthũ cum multis urbibus ac caſtellis Græciæ. Conradus er

Imperatoris Conſtantinopolitani impoſtura.

go Imp. Latinorum ſollicitatus à Manuele miſit exercitũ in Græciam, qui ſuppetias ferre Manueli. At ille animo mutatus cõtra miſſum exercitũ, facinus cõmentus deteſtabile, gyp ſum contuſum triticeis immiſcuit commeatibus, quo cibo breui magna militum cõſumpta eſt multitudo. Simili fraude fertur Ludouicum Francorum regem decepiſſe. Vnde Manue lis nomen Francis odioſiſſimum eſſe cœpit. In ſumma, fuit uir ille in omni uitę ſuæ curſu malitioſus, tandemq́ꝫ poſt 38. principatus annos morbo perijt.
56 Andronicus Cõnenus. Succeſſit Manueli in imperio filius eius Alexi us, ſed quia puer erat, Andronicus conſobrinus Manuelis adminiſtrabat imperiũ tanquam curator, ac deinde cupidus regnandi uoluit particeps eſſe imperij cũ Alexio, nec hoc cõtentus cum Alexius 15. eſſet natus annos, clàm interfecit eũ, ſaccoq́ꝫ incluſum in mare abijcit, crudeliq́ꝫ parricidio potitur imperio. Sed quũ ob ſęuitiam omnibus eſſet inuiſus, Guilelmus Siciliæ rex Alexij mortẽ ulturus bellum Andronico in tulit. Andronicus quia ſciebat ſe principatum crudeliter quæſiuiſſe, crudelius adminiſtraſ ſe, omniaq́ꝫ diuina ac humana polluiſſe, neminẽ ſibi amicum fore credebat. Et cũ undique

Impius Imperator fit ſpectaculum mundo.

premeretur, prælio uictus ab Iſahatio Angelo imperio deiectus, ignominioſè occiditur: al tero enim oculo effoſſo, aſinæ prępoſtere impoſitus, capite alliorũ reſte præcincto loco dia dematis, cauda manibus pro ſceptro alligata, per urbẽ circũuectus, uulgi turbæq́ꝫ tumultu lacer perijt. Vtpote in quem pueri, puellæ, uiriq́ꝫ fœminis immixti, præter probra ac contu melias, in faciem lutũ ac fœdiſſima quæq́ꝫ congerunt. Tandẽ laqueo ſuſpenſus uncis à mu lieribus fruſtulatim diſcerptus eſt. Pręfuit aũt rebus biennio, aut ſecũdũ alios quadriennio.
57 Iſahacius Angelus uir iuſtus & æqui ſeruantiſſimus è Peloponneſo eſt ac cerſitus ad imperium, prudenterq́ꝫ ſe ſub initia geſſit. Hic magni fice excepit Fridericum primum proficiſcentem per Conſtantinopolim uerſus Syriã. Cùm uerò fratrem Alexium natu minorem à Turcis captũ maximo ære redemiſſet, dolo ab eo

Hiſtoria eſt ſuprà fuſius explicata.

ingratiſſimo homine circũuentus eſt, perq́ꝫ ſummum ſcelus oculis priuatus, in cuſtodiam tandem coniectus, & in ea detentus eſt, donec filius Alexius, qui auxilium Francorum & Venetorum implorans petijt, patrem lachrymis obtinuit: ſed carcere poſt longam capti uitatem eductus, morbo ex aëre contracto non diu uixit.
58 Alexius Angelus frater minor Iſahaci Imp. uir ſceleratiſſimus, per parrici dium adeptus eſt imperiũ. Eadẽ impietate quæſiuit perdere Alexiũ filiũ Iſahacij nepotem ſuum, niſi fuga ſalutẽ obtinuiſſet. Alexius itaq́ꝫ Iſahacij filius dela tus in Dalmatiam, inuenit nobiliſſimos Francorum proceres, Balduinũ comitẽ Flandren ſem cum multis alijs principibus, qui icto cum Venetis fœdere Aſiam traijcere meditaban tur. Hos precibus promiſſionibuſq́ꝫ maximis mouit, paciſcendo triginta milia marcarum auri ac cõmeatuum copiam, ſi imperio aut ſolus aut cum patre, ſi uiueret, qui in carcere de tinebatur, eorum auxilio reſtitueretur. Principes tam inſigni caſu moti, parata claſſe By zantium uerſus nauigant, factaq́ꝫ cathena, quæ à Conſtantinopoli ad Perã extenſa erat, Conſtantinopolim expugnant, fugienteq́ꝫ Alexio fratricida, Iſahacius carcere liberatur, & Alexius poſt ſubitam patris mortem Imperator eſt dictus.
59 Alexius iunior fugato tyranno fratricida imperium eſt aſſequutus: ſed pau lò pòſt à Murſypho quodam ignobili fraude innocenter necatur.

Rex fugit relicta ciuitate.

Tyrannus hinc ſe hoſtibus fruſtra opponens, amiſſa tandem urbe Conſtãtinop. nocte me dia cum uxore & pellicibus ac theſauro clàm aufugit. Sed non multò pòſt in Peloponneſo

captus

ptus & Conſtantinopolim retractus, interficitur. Vrbs Francis Venetisq́; dedita, cum nni exercitus multitudine eſt ab illis poſſeſſa, atq; res imperij deinde ad Francos tranſ- ta. E quibus Balduinus primus eſt Græcorum Imperator creatus.

60 Balduinus comes Flandreñ. eligitur Imp. Conſtantinop. anno 1202. ab exercitu Flandrenſi, ab exercitu Marchionis Montisferraten ; & Allobrogum, & ab exercitu Venetorũ. Hęc autem electio facta eſt hac cõditione, ut Imp. ex Francis crearetur, Veneti darent Patriarchã, ne penes unam gentem utraq; eſſet gnitas. Ceſſit itaq; armis Gallicis Venetisq́; quicquid olim ſub Iſahaci imperio fuerat, cepta Adrianopoli, in quã plures Græci odio Latini nominis ſeſe receperant, quã ſolã nperator non poſſedit, ſed Theodorus Alexij peſſimi Imperatoris gener eam dotis no- ine accepit imperauitq́; ibi. Cumq́; Franci eam molirent̃ expugnare, captus & mortuus t Balduinus, circumacto uno imperij anno. Erat autem quarta pars captorũ oppidorum enetis aſſignata, quæ inſulas cõtinebat Aegæi maris, Cretã, Euboeam, & alias minores. *Conuentiones de Imperatore eligendo.*

61 Henricus Flandreñ. comes frater Balduini Imperatoris ſucceſſor in impe- rio declaratur. Hic repetijt obſidionem Adrianopolitanam, ſed m Saraceni irruerent, ipſe ſoluta obſidione Conſtantinopolim properat munitq́; urbẽ. aulo pòſt intempeſtiua morte interceptus obijt anno imperij undecimo, relinquens To- ntam filiam Petro Antiſiodorenſi nuptam hæredem.

62 Petrus Antiſiodorenſis comes gener Henrici fit Imperator. Cumq́; è Roma rediens iter faceret per Macedoniam, Theodorus Laſcaris qui ſe pro nperatore Adrianopolitano gerebat, in mõtium ſyluis inſidias locat, captumq́; Petrum oducit & in tetrum conijcit carcerem tandemq́; obtruncat.

63 Robertus filius Petri Antiſiodor. accerſitur ex Gallijs, & ueniens Con- ſtãtinopol. Imp. ſalutat̃. Hic uirginẽ inſignis formæ Græcã no- li ortã progenie ſibi deſpondit uxorẽ, haud ignarus prius eam proceri cuidã Burgundo, i Latini exercitus ductor erat deſponſatã. Prior itaq; ſpõſus contumeliæ impatiens, ira cenſus, amicos quoſq; ſibi adiungens, noctu in regiam irrupit, puellæ palatium effractis biculi foribus ingreſſus, dehoneſtat naribus puellam: genitricem uerò quæ noui connu- j autor erat ac conciliatrix, ui domo abſtractam in mare præcipitat. Nec eſt auſus Impe- tor ad iniuriam mutire quidẽ. Romam uerò contendens pro diademate impetrando, & de rurſum rediens in Achaia morbo deceſſit, Balduino filio admodũ puero relicto. *Audax facinus.*

64 Balduinus ſecũdus Roberti prioris filius ex alia uxore q̃ quæ naribus de- formata erat, deſignatur Imperator: ſed quia erat puer, accerſi us eſt Ioannes Brennius rex Ieroſolymitanus, cuius filia Martha eſt deſponſata Baldui- o, atq; ſic ſocero cõmiſſum imperiũ, cui gener poſt eius mortẽ ſuccederet, quod & factũ t. Ioannes uerò Laſcaris Thedori filius Imp. fuit apud Adrianopolim. Interim aũt Bal- uinus multo bellorũ onere grauabatur, ut cogeret̃ etiã Philippũ filium ob accepti æris mu um Venetis obſidem dare. Durante uerò bello, cũ Balduinus optima quæq; amiſiſſet & m de retinenda Cõſtantinopoli deſperaret, omniũ templorũ donarijs ablatis, ingentem xercitum ad Boſphori fauces obijcit. Interim tamen cũ Theodorus moreretur, ſperabat alduinus ſe omnia amiſſa recuperare. Reliquerat autem Theodorus Michaëlem Palæo- ogum filijs tutorem, qui tamen tutoris nomine contentus non fuit, ſed Balduini opes fre- it & funditus euertit, urbemq́; cepit. Balduinus uerò nocturna trepidatione excitus cum Patriarcha rapta ſuppellectile ad Euripum ſeſe proripuit, profugus naui in Euboeã eſt de- tus. Græci uerò dum fugiſſe Imperatorem intelligunt, priſtinum imperij ſtatum recupe- nt, quem Franci annos iam circiter 60. poſſederant. *Græci poſt Gallos recuperant imperium.*

65 Michael Palæologus ſub Theodoro imperium per ſummum nephas arri- puit. Nam teſtamento filijs Theodori tutor datus, interficit eos, nperium ui occupans, expulſis eiectiſq; Latinis, anno poſtq̃ à Venetis Franciſq; impe- ium occupatum fuit 58. Manſit autem imperium in familia eius annis circiter 194. donec in nanus Turcorum uenit.

66 Andronicus filius Michaëlis Palæologi, patri in imperio ſuccedit re- gnatq́; quindecim annos.

67 Andronicus iunior filius Mich. Imp. collegæ patris, quiq́; ante patrem mortuus eſt, uir impius, q auũ ſuũ Andron. regno excluſit.

68 Ioannes

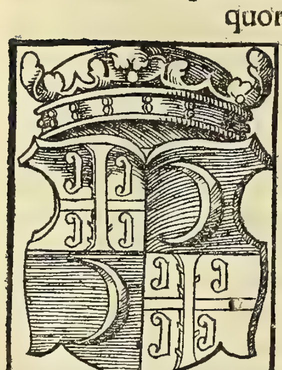
68 **Ioannes** Caloioannes dictus, ſuccedit in imperio patri Andronico iuniori, licet Ioannes Cantacuzenus tutelari nomine regnum gubernaret aliquandiu, donec ſe illo abdicaret, ſequereturq; monaſticam uitam.

69 **Manuel** filius Ioannis Palæologi patri ſucceſſit in imperio, reliquitq; poſt ſe ſeptem filios mares incolumes, quorum primus Ioannes patris in imperio fuit ſucceſſor. Secundus Andronicus Theſſalonicā potentē Macedoniæ urbē accepit in partem hæreditatis. Tertius Demetrius Peloponneſi regnū diu obtinuit. Quartus Thomas Peloponneſi deſpotus &c. Manuel itaq; Imp. moriens, Ioanni natu maximo imperium reliquit gubernandū, diſtribuens cæteris filijs regiones, inſulas ac regna ac alia.

70 **Ioannes** filius Manuelis primogenitus poſt patris mortē imperiū arripuit, auidior pacis ac concordiæ q̄ belli, quietis admodū ſtudioſus. Hic uenit ad generale cōcilium Florentinenſe, ubi hęreſis de proceſſione Spiritus S. à Latinis & Græcis fuit damnata. Reuerſus autem Imperator in Græciam, haud diu ſuperuixit.

71 **Conſtantinus** ſeptimus Manuelis filius fratre Ioanne ſine liberis mortuo, ab initio rex Peloponneſi, Draconis cognomētum accepit ob ferociam qua in Turcos ferebatur. Sed ubi Amurates Turcorū tyrānus Heracleam expugnauit, murumq; qui Græcos in Peloponneſo tutos ſeruaret, deiecit, adeò animo conſternatus eſt, ut omnis roboris ſui immemor Turcis tributū daret, cùm antea Iſthmum inſtaurādum curaſſet. Verū Vngaris & Polonis ad Varnam uictis, pecunia ab Amurate mulctatus, murum diruere iuſſus eſt. Quem poſtea Veneti tumultuario opere munire adorti nihilo meliore euentu uſi ſunt. Quomodo ſub hoc Imperatore urbs Conſtantinopolitana fuerit à Turca expugnata, ſuprà indicauimus.

SEQVITVR HISTORIA rerum Turcicarum, & quid quiſque Imperatorū à primo Othomanno uſq; ad tempora noſtra egerit, quomodoq; imperium Conſtantinopol. ſubegerint.

Othomannus dominatum ſibi uendicat.

SVnt qui tradūt Turcos tenuiſſimis primordijs & obſcuris plane, ex Caſpijs mōtibus natali ſolo relicto in Perſidē & minorem Aſiam primum impetum feciſſe, uagosq; latrocinantes magis quàm belligerantes prouincias uaſtaſſe, prima ſtipēdia Baſilio Macedone imperante ſub Muchumetio Saracenorum principe ueniſſe, quorū opera Babylonios Indosq; ille uicerit. Sed peperit ijs uirtus inuidiam, uentūq; eſt ad hoc, ut Muchumetium profligatū acie obtruncarint. Deinde ſenſim ingentibus copijs ſeſe effundunt, Aſiamq; omnem ad Euxinū mare uaſtant & ſubigunt. Variatū eſt deinde in gente, exortis in ea factionibus, donec Othomannus ueterem gloriā aſſerere eſt auſus. Qui Pontū Cappadociāq; tranſgreſſus ad reliquas finitimas gentes ſenſim eſt illapſus more latronis, clādeſtinisq; excurſionibus uires ſibi uēdicans, occupatis mōtibus & clauſtris opportunis, unde facile irruptiones fieri poſſent, uſqueadeo emerſit ſublatusq; eſt animo, ut palā iam & pari Marte aduerſum finitimos de agri poſſeſſione certaret. Deniq; tēpore ſuccedenti non ſolum Pontum & Cappadociam, uerumetiam Galatiam, Bithyniā, Pāphyliam, Piſidiam, Lyciam, quę nunc Briquia, Ioniam, quæ Quiſcum, utranq; Phrygiam, Cilices, Cares, Aſiā minorē ad oras uſq; Ionij & littora Græci maris occupauerit. Sunt alij qui ſcribūt eos è Scythis traxiſſe originem, argumentum afferentes q̄ primò Pontum & Cappadociam tranſgreſſi, ad reliquas inde finitimas partes ſenſim illapſi ſunt. Accedit etiam utrorumq; uitæ & morū ſimilitudo, habitus, cultus corporis, equitandi ſagittandiq; ratio, & omnino rei militaris cōmunis quędā & patria & diſciplina. Hi parua manu primò latronum more clādeſtinis excurſionibus uires ſibi uēdicare conati ſunt. Confluenteq; ſubinde huiuſcemodi generis hominū colluuie, breui ſe fuderunt in omnes uicinas terras, p̄ſertim cū Græci negligētiores eſſent, & Chriſtianorū crimina hęc crudelia cōmeruerint flagella.

DE ORIGINE OTHOmanni & familiæ eius ſucceſſione, à quo

deinceps Turcarum reges omnes Othomanni ſunt dicti.

OThomannus ꝗ primus in ea gente hoc nomẽ tulit, uir acer, à Galathię loco in quo natus eſt, Othomannus dictus eſt. Anno em̃ circiter 1250. quatuor ex Perſide familię cũ ſuis ducibus & exercitibus ꝑ Aſiã & Europã uagati ſunt, nempe Othomanni, Aſſembecci, Candelori, et Caramanni, ſinguliqꝫ aliquam ſubegerunt terram, nẽpe Caramanni Ciliciam, Candelori regionem circa Pontũ, Aſſembecci minorẽ Armeniã et Cappadociã, Othomani duce Othomanno primũ Aſiã minorẽ, & paulatim deinde cæteras oẽs abſorpſit familias. Fuit aũt primũ Othomãnus ex humili fortuna ac tenuis cenſus, obſcuri inter priuatos nominis, & agrarijs parẽtibus, ſed ob uirtutẽ rei militaris, magnum ſibi nomen inter Turcos pepetit. Nam uir impiger et bellorũ appetẽs, calliditate ſingulari, cõflatáqꝫ per ſeditionẽ multitudine, ex collecticio ac gregario milite arma circunferre cœpit, & ſeipſum atqꝫ ſuã familiã rerũ geſtarũ gloria illuſtrare. Nã ingẽti primùm manu graſſari cœpit, et prædabundus deinceps cunctos inuadere. Neqꝫ Chriſtianos ſolũ proſternere atqꝫ uexare elaborauit, uerũ etiam homines ſuæ gẽtis armis petere: & ſi qua daret̃ occaſio ſibi ſubdere. Iam em̃ Turcarum duces ꝗs commemorauimus, dominandi cupiditate cõmoti, ſeſe inuicẽ infeſtare cœperũt, & eò uſqꝫ ſuperãdi ſtudio ac uires hoſtiliter exercendi prouecti ſunt, ut bellũ domeſticũ inteſtinumqꝫ omnibus uiribus gerere uiderentur. Hanc Othomannus ille nactus occaſionẽ, quæ moribus utiqꝫ ſuis & libidini congrueret, ac idoneã uideret ſibi rei gerendæ ſuppeditari materiam, adſcitis undiqꝫ omnibus qui pro ingenio prædæ rapinarũqꝫ percupidi eſſent, quiue ſtudio quo ſuis opprimendi ſpoliãdiqꝫ flagrarẽt, autoritatem breui adeptus eſt, oppida quædam per opportunitatem aggreſſus, alia ui cepit, alia deditione ſubegit, nonnulla, ut metũ incuteret, diripuit atqꝫ euertit, ut hinc futuri incrementi non admodum aſpernanda ſolerter ieciſſe uideretur fundamenta. Præſtitit his conatibus proſperum euẽtum Chriſtianorum diſcordia: qua Othomannus occaſione uſus, Bithyniam & omnes circa Pontum prouincias, decem annorũ ſpacio, ſuæ fecit ditionis. Cum autem decem annos regnaſſet, filio ſuo Orchani, paternæ uirtutis æmulo, imperium reliquit. A Caſtello Galathiæ, quod à Pruſia Tapezuntẽ uerſus ſex dierum itinere diſtabat, à ſe capto, ſic dictus Othomãnus, licet alij id eius natale ſolum ſcribant extitiſſe. Claruit hic tyrannus anno humanæ reparationis 1300. Alberto primo imperante. Sũt qui ſcribunt eum 28. annos rerum potitum, quibus Bithyniam & oppida Euxino adiacẽtia non pauca ſuo imperio adiecerit, imperium Turcicum hinc auſpicatus.

Othomãni magnus animus.

Chriſtianorum diſcordia Turcarum incrementum.

Orchanes Othomannus, ſecundus Turc. rex.

ORchanes Othomãni filius, ambitione & audacia patri haud abſimilis, rei militaris diſciplinæ longe peritior, copijs apparatuqꝫ opulentior & inſtructior, bellum paternũ per manus acceptum ſtrenuè eſt executus. Circa Pontũ em̃ et Birhyniã, plus nimio gẽtis ſuæ imperiũ propagare cœpit. Nã liberalitate animi, facilitate morum, dexteritateqꝫ quadam ingenij, tum bene probeqꝫ imperãdi opinione, ingentẽ ſibi

undiqꝫ

undiq; multitudinem comparauit. Quorū animos ſemel ad ſe proſequendū allectos atq; conciliatos, populari deinceps facilitate & comitate quadā, perpetuaq́; conſuetudine atque largitionibus, mirū in modum in officio retinebat. Quo factū eſt, ut rem inchoatam à patre, ſuapte ipſe induſtria, ſtudio & prudentia cōmodè proſequutus auxerit & longè prouexerit ac propagauerit. Nam mira felicitate domuit Myſiā, Lycaoniā, Phrygiam, Cariā, regnumq́; in Helleſpontū uſque & Euxini littora protendit. Fecit hoc Græcorū diſſidium, ut Othomannica res creſceret & Pruſiam Græcis adimeret. Diſſidentibus autem eis, Cantacuzeno magis quàm Palæologis fauet, primus ab eo in Europam accerſitus traiecit. Poſt 22. imperij annū, priuſq̄ uiuendi finē faceret, filium poſt ſe reliquit Amuratē, quum late imperiū paternū propagaſſet, ſed cōtra Tartaros infeliciter pugnans cum multis copijs ſuæ gentis occubuit.

Pruſia adimitur Græcis.

Amurathes Othomannus maior, tertius Turcarum rex.

AMurathes Orchanis filius patrem in imperio ſubſequutus eſt. Vir robore animi, laborum tolerantia, diſciplina rei militaris, induſtria & ambitione maioribus ſuis haud inferior: quippe qui ſimulandi diſſimulandiq́; egregius eſſet artifex, & fallendi magiſter inſignis. Suo tempore duo fuère imperatores Conſtantinopolitani, qui pertinaciter inter ſe dimicabant. Tūc alter qui ſe uinci uerebatur, imprudenter Amurathē ad partes ſuas tutandas præcio, pacta ſcilicet Callipoli, facile illectum, ex Aſia accerſiuit. Neq; enim magni fuit negocij ei perſuadere, qui ſponte ad hoc iam diu inhiaret, totoq; incumberet pectore. Hunc itaque & copias eius maturè in Thraciā per Helleſpontum traduxit, ea conditione ut confecto bello, nauigio rurſus domum per Helleſpontum remitteretur. Hoc pacto Turcarū gens in Thraciam ex Aſia cum armis traiecit. Verùm quū Amurathes nō quid promiſerit, ſed quid ſibi conduceret animo uolueret, conſulto bellum procraſtinare cœpit, ratus hinc fore, ut Græcorū uiribus diuturnitate belli & diſcordiarū atrocitate utrinq; conſumptis, ipſe integer deſeſſos adortus, illos facile ſuperaret atq; opprimeret, id quod tandem quoq; fecit: nam opibus & uiribus exhauſtos gentili aſtu obruit, & arma in eos ſine ullo diſcrimine per occaſionem uertit. Sic Europæis opibus illectus, dum ulciſci imperij hoſtes ſimulat, uſus Genuenſium nauibus Helleſpontū ad Abydū ſuperat. Occupata Callipoli peropportunè in Cherroneſo cætera Græca oppida infeſtis armis petebat, agros uaſtabat, prædam agebat & cūcta paſſim inuadebat, anno Chriſti 1363. Nec iam amplius diſſimulanter rem agebat, ſed palàm ſibi & poſteris ſuis pollicebatur Græcorū imperiū: & ad id occupādum, omnes cogitationes, conſilia, opes ac neruos intendebat. Hinc effectū eſt, ut nullis fermè obſiſtere audentibus, facile & ſine magno negocio magnam Thraciæ partem ditioni ſuæ ſubiecerit. Mox & Myſiam adortus, armis ſubegit. Pari inde ſucceſſu Beſſos & Triballos domuit. Seruiam, Bulgariamq́; ingreſſus, quum Adrianopolim prius occupaſſet, occurrentes ſibi cū paratiſſimis copijs, hoſtes ingenti cæde profligat: ac poſtremò ſuperiorem Myſiam ingreſſus, cum Lazaro Seruiæ deſpota acie congreſſus, ſub inguine confoſſus occubuit, à Lazari ſeruo in domini uindictam occiſus cùm annis imperaſſet 23. Nec Europæis incruenta uictoria fuit, Lazaro cū multis uiris fortibus cadente. Is itaq; defunctus duos reliquit filios, ad capeſſendā rerum adminiſtrationem idoneos, Solymannum ſcilicet & Baiatzetum. Solymannus in Aſia late imperabat, qui Gotfrido & alijs Chriſtianis ducibus Ieroſolymā petentibus, ſeſe oppoſuiſſe credit. Hic cū Baiatzeto ex Aſia in Europam tranſgreſſus, hoſtiliter conflixit. Quo extincto, totius rei ſumma ad Baiazetum eſt deuoluta.

Turca in Thraciam uocatur.

Amurathes occiditur.

Baiatzetus

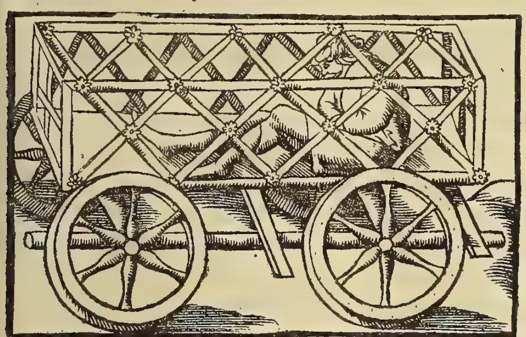
Baiatzetus Othomānus quartus Turcarū rex.

Baiatzetus Amurathis filius & Solymanni frater, poſt patrem & fratrem à ſe per inſidias occiſum in imperio ſucceſsit. Erat autem uir ingenio peracri, maximarū rerū percupidus, in rebus arduis capeſſendis audax, in adminiſtrandis ſolers, in laboribus perferendis infatigabilis, in occaſionibus proſpiciēdis acutus & ſagax, in exequendis celer ac perſeuerans, animo fortis, corpore ſtrenuus, belli appetens, quietis impatiens, gloriæ auidus, in periculis obeundis impauidus, in hoſtibus fallendis uerſutus & uafer, uſq; adeo nouelli regni fines breui temporis ſpacio produxit & extulit, ut circa Thraciam diu uerſatus, penè uniuerſam, excepta Conſtantinopoli & Pera, bello affligeret. Deinde in reliquā Græciam manus iniecit, Theſſaliam, Macedoniam, Phocidem & Atticam occupauit, ſuiq; iuris fecit. Myſios quoq;, qui hodie Seruij, Illyricos, id eſt, Boſnenſes, Triballos, qui Bulgari communi uocabulo dicuntur, aſsiduis prælijs uexauit, patris mortem ſic ultus. Principē Bulgarorū interfecit, alios ſubegit, alijsq; tributa quotannis exhibenda induxit. Byzantium quoq; urbem regiā adeò omni agro ſuburbanisq; delitijs ſpoliauit, tā longa obſidione uexauit, ut Imp. cogeret egredi & ex Italia Galliaq; mēdicare auxilia. Reliqui uerò ciues omni præſidio deſtituti, fame ualida urgente, deſperata ſalute de deditione agere cœperunt: perijſſent (octo enim annos Conſtantinop. obſederat, & obſeſſam facile expugnaſſet) niſi Vngarorū, Gallorūq; aduentū formidās, illis ad Nicopolim occurriſſet, memorabiliq; prælio noſtros ſuperaſſet, cæſis captisq; magna ex parte Gallorū ducibus, Ioanne ſcilicet Burgundiæ duce, Sigiſmundo autem Imp. fuga elapſo, ut ſuprà ſignauimus: & reuerſus tyrannus ad Cōſtantinopol. obſidionē, ſpei plenus eam biennio denuo obſeſſam occupaſſet, niſi Tamerlanes Scytharum rex, inſtar torrentis ipſo incurſu contrà uaſtando, Baiatzetum omni apparatu occurrere conantem, in Aſiam reuocaſſet. Vbi in Galatiæ & Bithyniæ confinio inſtructa acie collatis ſignis utrinque fortiter dimicatum

Græcia à Turca occupatur.

Strages apud Nicopolim.

eſt. At Baiatzetus impar uiribus ſuperat, uiuusq; captus in cauea cathenis aureis uinctus ac circūductus, tandem dimiſſus, cæſis prius in bello ducētis Turcarū millibus, inglorius in Aſia paulo pòſt diē obijt. Incidit hæc clades Turcis in annum 1397. Fuit aūt Tamerlalanes iſte humili loco inter Scythas ſiue Tartaros natus, primò bubulcus, dehinc miles gregarius, effecitq; uirtute ſua paulatim, ut ordinē primò, mox exercitū ductaret. Eoq; potētiæ euectus cū ſolertia, tum corporis uiribus bellādiq; agilitate, ut magno fortunæ ludibrio, multarū ſit gentium imperio potitus, terror gentiū appellatus. In cuius exercitu, duodecies centena millia hominū fuiſſe traduntur. Primū enim Parthis eū regnaſſe ſcribūt, mox Scythas ab eo ſubactos, Hiberos, Albanos, Perſas, Medos, dehinc Meſopotamiam inuaſit, poſtea Armeniam armis ſubiugauit. Traiecto demū Euphrate, cū 600. milib. peditū, ac 400000. equitū Aſiā minorem late domuit. Cū quibus etiā Baiatzetū prælio uicit, ac cæſis 200. Turcarū millibus, uiuum in poteſtatē ſuā redegit. Dehinc more ferarū aureis uinctū catenis in cauea, omnibus ſuis expeditionibus præ ſe egit ac circūduxit pro ſcabelloq; quoties equū cōſcendit eo uſus, & quaſi canē ſub mēſa comedere iuſsit. Admirandū rerū humanarū ſpectaculū & fortunæ regiæ ludibriū. Tūc domitū eſt armis Scythicis, quicquid terrarū eſt à Tanai ad Nilū, Smyrnas, Antiochiā, Sebaſten, Tripolim, multasq; ualidiſſ. urbes ui expugnauit. Vicit deinde ꝑlio Tamerlanes Memphiticū regē, quē Sultanū uocāt, uictumq; ultra Peluſiū intra Nili fluenta cōpulit. Cepit Damaſcū & itē Caphā in Taurica Cherſoneſo. Caſtra in urbis modum fuerāt ordinata, definito cuiq; artificio loco ꝓprio, in ꝑtes ſuas diſtributis exercitijs, ut omnia

Tamerlanes Tartarus.

Turcarū rex in cauea circūuehitur.

Tamerlani ſæuitia.

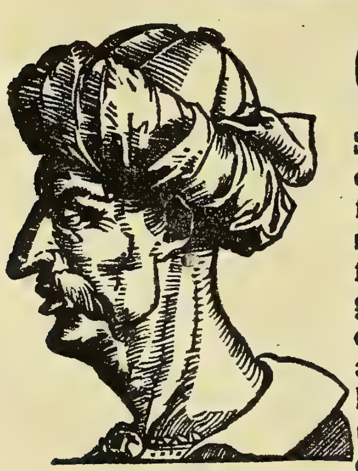
uitæ

uitæ uſuiq́ neceſſaria in promptu eſſent. Rerumq́ omnium tanta ſemper copia in his in ueniebatur, ut nullus eſſet latrocinijs locus, tutoq́ omnia afferri poſſent. Cæterum ut maiorem hoſtibus terrorē metumq́ incuteret, triplici tentorio, ſi quã urbem oppugnare adortus eſſet, in exercitu uti conſueuit: ſic ut in unoquoque diſpar color, animi mutationem, prius non uiſo ſtratagemate, intelligeretur. Primo enim die candido utebatur tabernaculo, quo ſignificabat nulla in re, ſi modo ſe dederent, iniuriam ſe illaturū aliquã, ſed pacem ac ſalutem, quam candor arguebat, conceſſurū. Sequenti die purpureo uſus colore in tētorio, monſtrabat cędē & ſanguinem procerum in primis & patrūfamiliãs, quod alterã diem expectaſſent. Quod ſi res ad triduum protrahebatur, atro colore in caſtris excidium urbis & omnibus miſerabilem ruinam præmonſtrabat. Tanta erat hominis ſæuitia, ut cum in obſidione cuiuſdam urbis populoſæ quū prima die deditionē neglexiſſet, agmen puerorum ac puellarum oleas in manibus geſtantiū, candida ueſte egreſſum obuiam tyranno ueniam ſupplex deprecaretur. in illud immiſſo equitatu crudeliter eſt eius iuſſu conculcatum, fœdeq́ obtritum. Genuenſis quidam qui eius familiaritate annis iam pluribus longa conſuetudine utebatur, cū rogaret cur in ſupplices mitior nō eſſet quum facilius quæ uellet, ſi non tanta uteretur crudelitate, impetrare poſſet, turbato truciq́ oculorum aſpectu, furorē uultu diſtorto præ ſe ferente reſpondit: Quid tu me hominem eſſe putas & non Dei iram potius ac orbis uaſtitatem ac calamitatem? Proinde ocyus te hinc aufer, ni tu quoq́ periclitari cupias & interrogationis tuæ pœnas dare. Et profecto talis fuit qualem ſe prædicabat. Qui tota ferè Aſia domita, deletis regionibus ac tyrannis, pluribus uaſtatis prouincijs, cum uictore exercitu prædaq́ onuſto ad ſuos reuerſus, urbem condidit ingentem, quam omnigenum captiuorum multitudine referſit, captarumq́ urbium ſpolijs exornauit. Regnum moriens duobus filijs reliquit, quorum diſcordia ampliſſimi regni opes tanta arte conquiſitæ, diſſipatæ ſunt, imperiumq́ Parthorum rurſus extinctum eſt. Vt autem redeamus ad Baiatzetum, is ubi mortuus eſt, reliquit regnum quatuor filijs, quorū nomina ſunt Calapinus, Moyſes, Mahometus & Muſtapha.

Tria tabernacula tres animi mutationes.

Ira Dei.

Calapinus quintus Turcorum rex, & Moyſes frater eius, mutuo in imperio ſuccedentes.

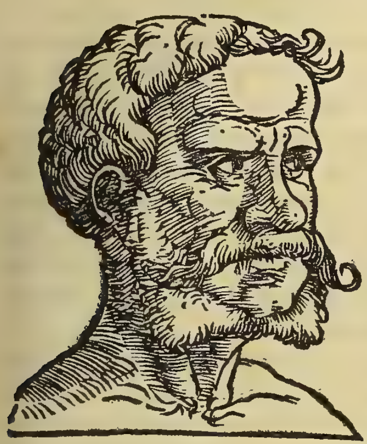
CAlapinus, quem alij uocant Alpinum, alij Cyriſcelebem, filius fuit Baiatzeti, inter quatuor fratres maximus natu, paternum obtinuit regnum. Aduerſus quē, rebus Turcarū iam benè fractis, Sigiſmundus rex cum ingenti exercitu Danubium traiecit, infeliciter tamen pugnauit. Sunt qui ſcribunt id factū ſub Baiatzeto, ut ſupra quoque memorauimus, alij referunt hanc pugnam ad Amurathem. Sub quocunq́ facta ſit, pernicioſiſſima fuit Chriſtianis. Parauerat enim Sigiſmundus ingentem ex uniuerſa penè Germania exercitum. Affuit & Gallorum numeroſus exercitus & Ioannes dux Burgundiæ, qui etiam captus & Adrianopolim ductus, multo auro libertatem redemit. Cum ergo tam grandem ductaret rex Sigiſmundus exercitum, & diripuiſſet expugnaſſetq́ Raſciæ & Bulgariæ oppida, è manibusq́ hoſtiū iterum ſuſtuliſſet, caſtris erumpebant crebro Turcę, regiūq́ exercitum prouocabant, donec tandem Turca aciem inſtituiſſet ſub caſtro maioris Nicopolis. Tunc Franci pellecti fama uenientis hoſtis, à rege Sigiſmundo primitias belli petunt, primūq́ congreſſum. Hoc itē & aliæ gentes. Interim dum conſultatur, Franci præcipiunt pugnam priuſquam uniuerſæ copiæ in aciē ordinatæ collatis ſignis prodirent. Franci itaq́ dimiſſis ſuis equis cataphractis, pedites in turmas hoſtiū irruerunt. Horum equi cum caſtra regia tranſuerſo curſu peterent, cæteri hunc morem pugnandi ignorantes, ad unum omnes arbitrabantur Francos cæſos, tergaq́ uertunt. Oritur ingens in caſtris tumultus, derelinquuntur ſtationes militum ac in fugam uertuntur. Magna æditur utrinq́ ſtrages, multi cęſi, multi capti. Feruntur tum Chriſtianorum uiginti millia, Turcarum ſexaginta millia trucidata.

Strages apud Nicopolim.

Et

Et niſi rex ſubſidio nauis euaſiſſet, actũ tunc fuiſſet de regno Vngariæ. Delatus igiť naui ꝑ Danubiũ uenit Cõſtãtinopolim, inde ad Rhodũ, tũ ad Dalmatiæ & Croatię regna, menſes penè 18. ibi cõmoratus priuſq; regnũ intraret. Cæterũ Calapino poſthæc mortuo, Orchanes filius succeſsit, tenella ętate adoleſcẽtulus, ac breui poſt à Moyſe patruo extinctus eſt, ſed qui et ipſe haud multo pòſt moriens, fratri Mahometi regnum per manus tradidit.

Mahometus hoc nomine primus, ſextus Turcarum rex.

MAhometus defunctis fratribus regnũ incruẽtè adeptus, ipſum tum armis & diligentia, tũ dolo & aſtu terra mariq; nõ modo incolume tenuit, uerũetiã adauxit uehementer. Valachis bellicoſis nationibus bello attritis, tributa grauia imperauit. Ipſe Macedoniã bello domuit, promouitq; Turcorũ ſigna ad Ionium uſq; pelagus. Et quum quandam Mœſiæ partem, quam hodie ſuperiorẽ Boſnã appellamus, ſuæ ditionis feciſſet, placuit illi nouũ in terra illa deſignare regẽ. Conſtituit igiť hominẽ nouũ, humile loco genitum Iſaac regem Boſnenſem. Qui ſucceſſu elatus, finitimas regiones populabať, prædas agebat, ac ſpolijs ſe ſuoſq; locupletauerat. Et quia Sigiſmundus imperator tũ aberat, quidã ſtrenuus miles de Macedonia Nicolaus nomine, reguli iſtius inſolentiam nõ paſſus, cum prędabundus omnibus inſultaret, & ſi uiribus impar eſſet, expectata occaſione cum regẽ uideret egredi, in hunc mox animũ atq; oculos intẽdẽs ꝓcipiti curſu equo deiecit, ac in terrã proſiliens enſe iugulũ cõfodit, exercitus regius in fugã uerſus militi huic palmã dereliquit. Pari audacia paulo pòſt cum Turcis idem miles cõgreſſus, miro ſtratagemate eos fefellit. Media ſcilicet nocte in caſtra dormientiũ hoſtium irruens, & tumultum tympanis atq; fiſtulis excitãs, atq; ingenti clamore omnes in fugam ſoluens. Nam clade ædita, uictoria penes Vngaros fuit. Mortuus eſt autem Mahometus poſtquam imperauit 17. annos, anno Chriſti 1422. conſtituitq; regiam ſedem in Adrianopoli.

Regnum Boſnenſe inſtituitur.

Amurathus hoc nomine ſecundus, uulgo Moratbeg, ſeptimus Turcarum Imperator.

AMurathus iſte à multis ſcribiť fuiſſe filius Mahometi. Interim autem quo conatur ex Aſia in Thraciam traijcere, Græci Muſtaphæ patruo eius fauentes, auxilium ferunt. At Amurathus Genuenſium opera in Thraciam delatus, cum Muſtapha hoſtiliter cõflixit, uicitq; & totum imperium eſt aſſequutus. Infenſus aũt Græciſq; Muſtaphæ opem tuliſſent, prouincias Græciæ adortus, nobiliſsimas eius ciuitates accepit in fidẽ, præſertim Theſſalonicã ciuitatẽ illuſtrẽ antiquitate, amplitudine, pulchritudine, amœnitate, opibus opportunitate ſitus, in ora Macedoniæ ſitã, quę tunc à Venetis tenebatur: occupauit quoq; omnes citra Peloponneſum gẽtes, ſuoq; ſubiecit imperio uſq; ad Corinthiacum ſinum. Quin & Epirum & Aetoliam in ditionem ſuã redegit, atq; Illyricorum oppida multa ui expugnauit, quædam in deditionem compulit, & quædam funditus euertit. Sigiſmundo imperatori Georgius Deſpotus Seruiæ ſeruiebat, & ut Imperatoris emeretur fauorem, loco ſynceræ fidelitatis Nandoralbenſem arcem prope cõfluenta Danubij & Saui ſitam, ueterib. Taurinum ac Belgradũ, recentiorib. Alba Bulgarica appellata, Cæſari dono dedit, receptis multis alijs in cõpenſam, ut ſcilicet impetus Turcorum hic facile poſſet frangi, quum agrum Vngaricum depopulari conareť. Cõceſsit tum Amurathus in Myſiã, nec ulla re à Georgio Deſpota potuit flecti, ut ſecum fœdus iniret, priſquam ab eo nuptias filiæ extorſit cum ingenti dote. Nam more gentis plurimas habuit uxores. Verũ non diu pax illa & affinitas obſtitit, quo minus iterum aduerſus eum duceret grauem exercitũ. Georgius furentẽ generi nõ ferẽs potentiã, fugit cũ tota familia in Vngariã, uno relicto filio Gregorio, q cum ꝓſidio tuereť Synderouiam Seruiæ regiam, ſed qui tãdem magna inedia uictus coactus eſt ſeſe dedere hoſti. Sic Synderouia expugnata cũ armatorũ milibus Scopia q̊q; & Myſiorũ ſeu Seruiorũ oppidũ poſt longã obſidionẽ capta, & Deſpoti filius

Alba græca ſeu Bulgarica.

Synderouia regiæ Seruiæ.

oculis ac pudẽdis eſt priuatus. Pręerat tũc Vngarię Alb. Ro. rex, ſed & q ipſe in expeditiõ
ne cõtra tyrãnũ, ꝓfluuio uẽtris laborãs interijt. Et cũ Vdalislaus Polonus in Vngariã uoca
tus ueniſſet, à Deſpoto rogatus eſt, ut extorri ac patria eiecto ad priſtinã fortunã recuperã
dã auxilio eſſet ꝗd ꝓmiſit rex. Interea Turca ꝑ occaſionẽ inteſtini belli Vngariã facile ab
ſe occupari ratus, oppugnare adorit̃ Belgradum, & machinis militarib. turrium inſtar è li
Belgradum oppugnatur.
gno extructis ac cuniculis ſubterraneis effoſsis, ꝓrſus in ſuã ditionẽ trahere ſibi ꝑſuadet.
Sed arcis p̃fectus Io. Auranæ, Matthiæ Croaciæ Bani frater, ꝗs Sigiſmundus ob rem bene
geſtã omnib. honorib. excoluit, ſuo ualido p̃ſidio inanes reddit oẽs eius conatus, cunicu
los puluere incẽdiario, pice, oleo ac ſulphure replẽs, oẽsq́ immiſſos milites cum iumentis
interficiẽs. Dehinc rudere & gleba muros, ui tormẽtorum deiectos, reſartiens. Poſtremò
cum incautius Turcę oppugnationem adorirent̃, ab oppidanis ita ſunt miſsilib. ac faculis
obruti, ut 7. millia Turcorũ in hac obſidione, quæ ſeptimũ etiã attigit menſem, ſint deſide
Ioã. Huniades.
rata. Ea clade perculſus Turca, obſidionẽ ſoluit. Cũ aũt Io. Huniades iã per arma clarus un

diq; haberet̃, declarauit eum Vladislaus rex ducem Tranſſyluaniæ, quem
Vaiuodam uocãt cõmiſitq́ illi ea potiſsimum oppida, quæ Turcis obiecta
erant, & tm̃ copiarũ, quantũ res tunc ſinebant aſsignauit, ut nõ ſolum ſua
defendere, ſed per occaſionẽ etiã fines hoſtium tranſcendere poſſet, id ꝗd et
poſtea fecit. Nam Seruiã ingreſſus, Turcas potẽter expulit, multos capti
uos abegit, arces et uicos recuperauit. Deinde coacto exercitu Turcas Trãſ
ſyluaniã deuaſtãtes adeò ſtrauit, ut etiã prædã abactã recuperaret, captiuos
liberaret, fugientes perſequeret̃, Moldauiam ablatã recuperaret, atq; oẽs
occultos tramites in montibus obſtrueret. Indignatus uerò Amurathus, mi
ſit ducẽ cum grandi exercitu in Tranſſyluaniam, iubens ut omnia depopu
letur, obuios quoſq; interficiat, & neminẽ ulla excipiat pietate. Quam cla
dem ſuorũ Huniades uidens, ſtipatus manu militari, ſtatuit aut uincere aut
mori. Aggreditur ergo hoſtem intrepidus, æditq́ utrinq; maxima ſtrages,
ſed cũ Huniades feruentius inſtaret, arripiunt hoſtes fugã, ſubſequunt̃ Vn
gari, & omnẽ cãpi planiciem cadauerib. ita implent, ut breui poſt aẽr infectus negaret ho
Victoria Huniadis.
minib. illic habitationẽ. Potitus Huniades hac uictoria, ſuis cœpit eſſe admirationi & ho
ſti ſtupori. Quin & nomen eius adeò terrificũ fuit, ut plorantib pueris matres familias taci
turnitatem nõ aliter impetrarent, ꝗ̃ Huniadis præſentiã minitãtes. Creuerat interim Vladiſ
lai regis indies autoritas, p̃ſertim poſt mortẽ matris Ladislai, miſſusq́ eſt ad eum Iulianus
Cardinalis, qui ſuaderet expeditionem contra Turcam. Monebat pręterea Deſpotus exul
regem, ſed & Huniades literis inſtat, accedebant quoq; Chriſtianorũ principum promiſſa
quibus omnibus excitatus rex, tertio regni ſui anno grãdem cõflauit exercitum, uenitq́ in
Bulgariam. Similiter Huniades ex Seruia ingreſſus Bulgariæ regnum, obuia quęq; aut fer
to aut igne deleuit, deiectis Turcorum præſidijs. Et cum Deſpotus medius inter Vngaros
& Turcas, nunc hos, nunc illos fefeliſſet, erat Huniadi fides Georgij ſuſpecta. Pugnauit
Chriſtianorũ contra Turcã uictoria.
ea die quinquies, collatis ſignis Huniad. cõtra Turcas, ſemper uictor. Deinde ſexta pugna
maxima fuit in qua aliquot millia Turcarũ ceciderunt, quatuor millia capta cũ nouem ſi
gnis militarib. ac 13. ducib. haud magna Chriſtianorum iactura. In has itaq; anguſtias acti
Turcæ cõſultabant pacẽ petere. Quod tamẽ diſſuadebat Iulianus Cardinalis, dux Burgun
diæ & Veneti. Diſſuaſit & Io. Palæologus imp. Græcorũ. Vladislaus tamen audito orato
re Turci, pacẽ in 10. annos cõcludit, ſic ut omnia dominis ſuis ablata reſtituerent̃. Ea pax
moleſtiſsima fuit Iuliano, cui proſequenda uictoria uidebatur. Et Eugenius pontifex cer
tior factus, regis nullum ualere fœdus, quod ſe incõſulto cũ Chriſtianæ religionis hoſtib.
percuſſum eſſet, reſcripſit. Scripſit quoq; Græcorum imperator, Turcam dolo ac fraude
fœdus percuſsiſſe. Motus ergo Vladislaus his hortatoribus exercitum conſcribit & tra
ducit in Myſiam atq; Bulgariam. Monet tamen regem Dracula princeps Valachiæ ut re
tro iter uertat, præſagiens quod futurum erat. At ille monitionem contemnens, caſtrame
Pugna apud Varnam.
tatus eſt circa Varnã Ro. ciuitatẽ, locum munitum. Amurathus cognito hoſtium aduẽtu,
exercitum ex Aſiaticis militib. corruptis precio ſpeculatorib infra Callipolim, qua fauces
Helleſponti arctiſsimè ſunt in Boſphoro, in Europam reportauit. Dicunt̃ Genuenſes pro
ſingulis capitib aureũ nummũ accepiſſe pro uectigali, numerũq; ultra 100. millia aſcẽdiſ
ſe. Tot eñ milites traduxit. Trepidatũ eſt in caſtris Chriſtianorũ, dum inſperatũ hoſtiũ nu
merum

merū cōtemplant̄. Et dū Iulianus cū Agrienſi epiſcopo alijſq; Vngaris cēſerēt intra currus
exercitū muniendū, Huniades ac Deſpotus manus cōſerēdas regi ꝑſuaſerunt horūq́; uicit
ſentētia. Ordinata aūt acie fit pugnæ initiū. Acies Chriſtiana primū Turcas in fugā uertit
plurimis ꝓſtratis. Amurathus magno metu ꝑculſus, p̄lio excedere ſtatuit, ſed cū lōga duce
ret ſuſpicia, fert̄ uexillū ſācti Ladislai, ac alterū in q̊ imago Chriſti erat, uidiſſe ac patria lin
gua exclamaſſe, Crucifixe, crucifixe, uide gētē tuā perfidā, q̄ à me nō laceſsita, cōtra iuſiu-
rādū fidē uiolauit. Reuocata eſt pugna ſūma cōtētione, nūc Turcis nūc Chriſtianis caden
tib. Diu ancipiti marte pugnatū, tm̄q; ſanguinis utrinq; effundit̄, ut in modū lacus cāpi ſta
gnarēt, Agriēſis epiſcopus per paludes fugiēs, in cœno ſubmerſus eſt. Rex uerò ad Iani-
zaros (ita pedeſtres milites Turcę appellāt) delatus, cū equus eius in latere grauiter ſaucia-
tus eſſet, telis obrutus eſt anno regni ſui 4. ſalutis uerò 1444. in uigilia Martini. Caput eius *Vladislaus rex*
pòſt detrūcatū ac infixū haſtę populis oſtētatū. Huniades cū regiū corpus recuperare neq- *cadit.*
ret, fuga ſalutē q̄ſiuit. Cæteri q̊q; q ſupererāt, oēs fugę ſe cōmiſerūt. Sed partim in lacunas
ac paludes dilapſi, ſubmerſi ſunt, partim in ſyluis uepribuſq;, fame, frigore, ſiti, uigilia in-
teriêre. Iulianus Cardinalis equo fugiēs, dū curſu fatigatus potu reficit̄, ſpoliatus, ſeminu-
duſq; in deuio ſaltu animā exhalās repertus eſt. Culpa huius tātę cladis imputata eſt Cardi
nali Venetorū, q neq; fretū rectè cuſtodiſſet, neq; traiectos regi ſignificaſſet. Poloni acce-
ptā eo p̄lio cladē Huniadis uecordiæ atq; ignauiæ tradiderūt, alij uiolato iureiurādo. Fertur
cōflictus ille triū dierū & noctiū ſpacio cōtinuatus. Cęterū Huniades dū in Vngariā ꝑpe- *Huniades à*
raret per Valachiā, captus à Dracula Vaiuoda in carcerē eſt cōiectus, ſed rurſum cū mune- *Dracula ca-*
rib. demiſſus, nec diu poſt gubernator regni Vngariæ cōmuni ꝓcerū cōſenſu creatus. Por- *pitur.*
ro in clade Varnenſi numerus Cæſorū eſt incertus ꝙ multi in paludib. ſubmerſi diſparue-
rūt. Tn̄ 30. millia Chriſtianorū cęſa à qbuſdā referunt̄, & 40. Turcarū. Dūq; tyrānus roga-
ret, cur poſt adeptā uictoriā nullū lętitię ſignū exultādo exhiberet, reſpōdit memorabili
uoce. Nolle ſe ſimili euētu ſępius uincere. Hinc Adrianopolim cōcedēs, cœpit ociū bello
p̄ferre, & Mahometē ex liberis ſuis maiorē p̄fecit imperio, atq; inde in Aſiā reuerſus, reli-
gioni ſolitarię ſeſe addicere cogitauit. Alij ſcribūt Amurathū poſt Varnēſem pugnā Co-
rinthiacū Iſthmū, q uulgo hodie Hexamilū ex loci diſtātia dicit̄, ſumma ui expugnaſſe ac *Hexamilum.*
diruiſſe. Nā Peloponēſes prædicta clade perculſi, adorti fuerant celeri & irrequieto opere
Iſthmū munire ac muro cingere. Quēadmodū plures olim ſpaciū illud terræ perfodere ten
tarunt, licet ſemper in feſto omine opus inchoatum infeliciter defecerit. Cōſtantinus Pa-
læologus, qui nouiſsimè Byzātij imperauit, inſtaurādum curauit q̊dā Chriſtianorum ſuc-
ceſſu, tributūq; regi Turcarū minime reddendū eſſe ſtatuit. Cęterū Huniades acceptā Var
næ cladē ſemper ante oculos gerēs, ut priorē aboleret ignominiā, & illata reſarciret dāna,
ex Vngaria cui p̄erat, quātas potuit cogit copias ut Turcā inopinatum peſſundaret. Adhi
buit etiā reb. celeritatē. Sed Deſpotus Seruiæ, q nō erat uocatus ad illā expeditionē, patefe
cit ducib. Turcorum cōſilium Huniadis. Exterriti Turcę, Amurathum religioni addictum
euocāt, ꝙ filius tātā belli mollē ferre negret, colligunt exercitum, perguntq; obuiā hoſti, &
cōcurrit uterq; exercitus in Caſſouio Myſię cāpo, ubi atrociter infeſtis armis toto triduo eſt
dimicatum, prima uictoria Vngaris cedēte. Tandē uerò occūbunt Vngari, duce ægrè cum *Alia pugna*
paucis ſeruato. Porrò Huniades abiectis armis grauiorib. incidit in manus duorū Turco- *Chriſtianorū*
rum, qui tn̄ eum nō cognouerūt. Ab ijs expoliatus dū de q̊dā amuleto inter ſe cōcertarent, *cum Turca.*
alterū enſe ſtrauit, altera fuga elapſus euaſit. Solus in ſyluā cum equo delatus. Cūq; Belgra
dum peteret, à Georgio Deſpoto Seruię eſt captus, ſed filio in obſidē dato, dimiſſus. Li-
ber tn̄ factus, uaſtatiōe prouincię ſuę haud ſine parua pœna coactus eſt filium reſtituere.
Quod cū Amurathus audiſſet, indignatus Deſpoto, ꝙ carcere hoſtē tm̄ emiſiſſet, regnum
Seruię cuidā p̄fecto tradidit expugnādū. Deſpotus audiēs in ſe cōcitari bellum, anxius ſe
cœpit accuſare, ꝙ gubernatorē Vngarię carcere lęſiſſet, in q̊ unico ſalus ſua eſſet repoſita.
Abiecta itaq; uerecundia, ſupplex Huniadis genib. aduolutus, tādē ab eo ſuppetias impe-
trauit. Qui illico noctu Raſcianos attingēs agros, mane Turcas aggreſſus, in fugam uertit
ac ꝓfligauit capto duce. Mortuus eſt haud lōgo pòſt Amurathus & corpus eius delatum in *Pruſia ciuitas.*
Pruſiā Bithyniæ ciuitatē, quæ ante captā Conſtantinopolim Otthomannorum regia fuit.

Mahometes ſecundus, 8. Turcarū rex.

MAhometes Amurathi filius mortuo patre imperium aſſecutus, dominādi libidine et
ambitione inflatus iuuenis, parte tyrāno lōge truculētior fuit. Auſpicatus eſt regni
initium parricidio, interficiens ſcilicet fratrē infantem, ne pater ſolus ſepeliret̄. Quam faci

noris atrocitatẽ cõſpicatus Moſes, orat ne fraterno ſanguine manus inquinet. Reſpõdet il
Parricidij conſuetudo.
le ueterẽ Otthomãnorũ cõſuetudinẽ eſſe, ut cæteris interfectis, unus ſemper relinquat̃ in
regno. Iubet̃ ergo Moſes in cõſpectu tyrãnni trucidare infantem. Quo facto mater pueri,
Mahometis nouerca, inſaniens p̃ dolore & mœrore, tyrãnum multis cum ſingultib. incre-
pat, diriſq́ꝫ deuouet. At ille ut fœminã mitigaret adiecit, ſi qd uellet audacter peteret. Mu-
lier uerò ira ardẽs, ad uindicãdum innocui ſanguinis iniuriã, facinoris miniſtrum impium
Moſen expetiuit. Cui mox hunc tyrãnus uinctum dedendum imperat. Quẽ efferata mulier
ut accepit, cultello pectus miſeri hominis fruſtra opem dñi aſtantis corã implorãtis ad cor
uſq́ꝫ trãsfigit, nihiloq́ꝫ cunctata latus dextrũ aperit, iecur abſciſſum eruit, datq́ꝫ canib. diſ-
Mulieris facinus.
cerpẽdũ. Hac uindicta mulier ſatiata, cõquieuit. Habuit Amurathus & ex alia uxore filiũ
ſextum agẽtẽ mẽſem cõmẽdatum tutori cuidã. At tutor Mahometis initurus gratiã, ꝓdidit
puerum ſibi cõmiſſum. At Mahometes allatũ puerum fecit ſtrãgulari & reddi matri. Suſce
pto itaq́ꝫ imperio, rẽ domi foriſq́ꝫ legib. ordinauit, ęrariũ locupletauit, noua uectigalia ho
mo auariſsimus excogitauit, copias auxit, in ꝓceres & aulicos ſęuitia & cõtumelijs graſſa
Cõſtantinopolis expugnatur
ri cœpit ſanguinarius tyrãnus. Ad expugnãdã Cõſtãtinopolim animũ adiecit, nec diu nec
noctu quietẽ animo ſuo dabat, priusq́ꝫ ea potiret̃, q̃ tñ nõ expugnaſſet, ſi ciues ſuos in ter
ra abſcõditꝰ theſauros in cõe tutamẽtũ erogaſſent, & Veneti ſuis claſsib. p̃ſto fuiſsẽt. Re-
pletus aũt poſt expugnatã urbẽ om̃ib. ſcelerib. oĩa cõtẽpſit. Nullũ Deũ eſſe putauit, Chri
ſtianũ fidẽ irriſit, Mahometũ ſuum pſeudoprophetã ſui ſimilẽ fuiſſe dixit. Prophetas oẽs
atq́ꝫ patriarchas ꝓ nugis habuit. Solũ Alexãdrum magnũ, potiſsimũ ubi de eius furore ac
libidine ſcribit̃, admirabat̃, cui ſe ſimilẽ aſſeruit. Anno Chriſti 1455. expeditionẽ in Vnga
Alba Græca oppugnatur.
ros inſtituit, atq́ꝫ maximis copijs Belgradũ q̃ꝫ hodie Albãgręcã uocãt, obſedit Amuratho
patrę maledixit q 7. mẽſes fruſtra in obſidione huius artis cõſumpſit, ſe 15. dieb. arcẽ ſolo
ęquare iactabat. Sed cũ Chriſtiani p̃liũ inirẽt, ac primũ ancipiti pugna dimicarẽt, noſtri pri
mores exercitus duces occidũt, Mahometẽ ſagitta, q̃ ſub papilla leua ſtringebat̃, in pecto-
re, in terrã exanimũ deijciunt. Quẽ mortuũ credẽtes Turcæ, nocte ſemiuiuũ abducunt oẽs
in fugã cõuerſi, uictoriã Chriſtianis reliquerunt. A' qbus fuſi & fugati, relictis omnib. mu
nitionib. machinis bellicis, cuiuſcunq́ꝫ generis tormẽtorum inſtrumẽtis ac ſarcinis milita-
Mahometi inſania.
rib. ignominioſa ac turpi fuga per noctẽ obſcurã abierunt. Mahometes uerò noctu ablatus
altera die ubi ex dolore uulneris ad ſe redijt. intelligẽs infamẽ acceptã ſuorum cladẽ, inſpe
ratãq́ꝫ ſtragẽ, ueneno uitã uoluit ſibijpſi adimere, ne tãto cum dedecore in patriã inglorius
remearet, uix à ſuis prohibitus. Nunq̃ poſthac de illa clade aut audire aut dicere quenq̃ uo
luit. Et q̃ties illius memoria ſubijt, ſemper barbã manu grauiſsimè demulcẽs, ſuſpiria de-
duxit cum fremitu, hunc execratus diẽ inter atros cõputauit. Multi putãt ſi fuſi diſpalatiq́ꝫ
hoſtes, tũ fuiſſent acrius inſectati à Chriſtianis, potuiſſe eo die Otthomãnorum imperium
Huniades moritur.
deleri. Sequẽti anno poſt cladẽ iſtã, Huniades morbo correptus nõ ſine planctu Vngarię
diẽ ſuum obijt. Porrò Mahumetis quietis impatiẽs Trapezuntium expugnat, deinde ado
rit̃ inſulas Aegęi maris, & occupat Mytilenẽ, ac paulo pòſt expugnat Boſnã, deinde Pelo
põneſum, quã poſſederunt Thomas & Demetrius fratres, ultimi Chriſtianorũ principes
Palæologi. Hi cum inter ſe diſsiderẽt, Demetrius ad Turcã defecit. Sublato aũt è Pelopon
neſo principatu, retinuerunt Veneti q̃dã in ea terra oppida, è qbus etiã poſt ſunt à Turcis
eiecti. Nã Myſia potitus ac reliqua penè om̃i Gręcia, cũ intelligeret Venetos Corinthia-
cum Iſthmũ ſumma ope munire, uſi ſcilicet tãta celeritate ut totã muri longitudinẽ qui 40
circiter ſtadijs extẽdebat̃ à mari ad mare, 15. dierũ ſpacio duplici foſſa, ſubitariaq́ꝫ molitiõe
Hexamilium reparatur.
firmarint, 30. millib. hominũ ſimul laborib. & ueteris ſtructuræ ſaxis, q̃ ad manus fuêre, ma
teriã p̃bẽtib, opis celerius cõſummãdi. At Mahometes ut cœptũ diſturbaret opus ex Boſ-
na ueniẽs, Iſthmũ cęde & ſtrage ingreſſus, Venetorũ agros facile occupauit, ac deinde cru
deliſsime Chalcidẽ urbẽ in Eubœa inſula expugnauit. Cum em̃ hãc 30. dieb. obſediſſet &
cõtinẽti inſulã põte cõiũxiſſet, circa muros ſępius eſt dimicatũ, q̃uſq́ꝫ tãdẽ per integrã no
ctẽ ad lucẽ uſq́ꝫ oppidanos p̃lio fatigauit, atq́ꝫ hinc ciuitate eſt potitus, ubi & crudeliſsime
eſt ſęuitũ ſine diſcrimine in oẽm ſexũ & ętatẽ, crudele q̃q́ꝫ edictũ ꝓpoſitũ, ut puberes oẽs ad
unũ obtrũcarent̃, ac capitale eſſet, ſi qs ſupra 20. annos quenq́ꝫ natũ ſeruaſſet. Magiſtratus
& ciues necati diuerſis locis. Cũq́ꝫ finis nõ eſſet ſæuiendi, coacti ſunt Veneti pacẽ facere cũ
Turca, ut ſcilicet Põtica nauigatio negociatorib. illorũ tuto pateret. Subactis ergo ui & ar
Rhodus oppugnatur.
mis poſt Cõſtantinopolitanum excidium ſpacio 28. annorum omnibus circumiacentibus
terris & inſulis, ægerrime tulit tyrãnus, Rhodum liberam eſſe. Eam ergo cum oppugnare
tentaret, ſæpe clade affectus eſt, multiq́ꝫ de eius exercitu, terra mariq́ꝫ trucidati. Conatus
ergo

ergo eſt alia uia expugnare inſulã, nẽpe dolo &ꝑditione,ſubornatis q̃ ſe trãsfugas finge-
rent.Pacem ſimulabat,ſi aut uectigal aut munera Rhodij offerant.Generoſitate animorũ
Rhodij milites utrunqꝫ reijciunt,fœdus & munera cõtemnunt. Cũ igiť triẽnio de ꝑditione
Rhodi cõſultaſſet Mahometus,magiſter militũ Rhodiorũ interim collapſos urbis muros
ac mœnia reſtituit, munitionib.egregiè cuſtoditis.Tyrãnus uerò ira incẽſus,claſsẽ maxi-
mã cũ 100.milib.militũ mittit,iter urbẽ aggrediť,occidũťqꝫ à parte eius primo cõgreſſu ſe
ꝑtingẽti & multi uulnerib.cõfodiunť.De hinc 2.millia, poſtremo ceciderũt.3.millia,cũ pe
nitus urbẽ diruere moliret. Durauit obſidio 90. ferè dies.Abiens ergo Mahometus con-
fuſus & cũ ignominia, dum denuo Rhodum aggredi ſtatuiſſet,inſperato ſuffocatus mor-
bo interijt.Priuſquàm tamen moreretur tyrannus, Hidruntem in Apuliæ & Calabriæ fini- *Hidruntum*
bus ſubito incurſu oppreſſit.Quo nuncio tota Italia ira timore territa & proſtrata eſt ut de *Apuliæ.*
ſalute dubitaret.Quum autem tyrannus annis 31.regnaſſet,ab expugnatione Rhodiorum
diſcedens,mortuus eſt anno ætatis 58.anno ſalutis 1481.

Baiatzetus huius nominis ſecundus,Turcarum rex nonus.

BAiazetꝰ filius Mahometis ꝑ uaria bella & fraternas cędes imperiũ eſt aſſecutꝰ.Ha
buit aũt fratrẽ Zyzimum minorẽ eo natu,qui cognita patris morte, ut prior impe
rio ac regia gaza potireť,raptim ex Licaonia cui p̃ſidebat, Cõſtantinopolim ꝑpe-
rabat.Sed cũ Baiatzetus q̊qꝫ pro imperio laboraret,tumultus eſt Cõſtãtinopoli ex-
citatus.Pręualuit tñ Baiatzetus,& Zyzimus Pruſiã Bithynię ueterẽ regiã occupať, germa
nũ in certamen ſi poſſet ꝓuocaturus. Baiatzetus uerò ne Aſię ueterẽ regiã amitteret,haud
cõtemnẽdã imperij ſui portionẽ,exturbat fratrẽ Pruſia. Qui fugiẽs,ꝑ Syriã uenit ad Sulta
num Aegypti,inde alios q̊ſdã Græcię duces, collectiſqꝫ copijs,bellũ indicit Baiatzeto fra
tri.Sed cũ illo lõge imbecillior eſſet, rurſum fugit fratris uerſutiã & inſidias, qui etiã 200. *Zyzimus re-*
millia nũmum auri & ſuppellectilẽ regiã ei pollicitus eſt, ſi regni fines excederet, clã autẽ *gno pellitur.*
dolos machinabať ut uiuus in ſuã ueniret poteſtatẽ.Ob id ut fratris uerſutiã fugeret, Rho-
dijs primũ ſeſe per literas, tũ per oratores cõmittit,ac paulo pòſt oneraria naue Rhodũ eſt
delatus,per benigneqꝫ à magiſtro militũ & regio apparatu exceptus anno ſalutis 1182.Cũ *Fugit Zyzimus*
id prius epiſtola quadã Baiatzeto ſagittę alligata,ac uiolẽter arcu in exercitũ excuſſa ſigni *ad Rhodiẽſes.*
ficarit.Qua perlecta,ita in lachrymas eſt reſolutus,ut amẽti ſimilis,tacitus in tabernaculo
diu ſederet,ęgerrimè ferẽs fratrẽ ad Chriſtianos defeciſſe,ob quorũ ignominiã pater eorũ
interijſſet.Fuit aũt Zyzimus tũc annorũ 28.Fuit corpore ꝓcero,facie ferocitatẽ p̃ ſe ferẽte,
oculis glaucis ac ſub obliq̃s,naſo aquilino,ore paruo, labijs craſsis,mẽto exili,barba non
ꝑmiſſa,ſed ad cutẽ forcipe tõſa,ceruice obeſa,corpore pingui. Vorare uerius q̃ mãdare ſo
lebat.Pinguedine nõ impediebať,q̃ minus ſaliẽdo,eq̃tãdo,uenãdo ac ſagittando agilis eſ-
ſet.Voraciſsimi ſtomachi fuit,auideqꝫ cibum ſumebat.Vinũ aromatib.cõditũ diligebat,&
aquã ſaccaro infuſam patrio ritu potabat.Vtebať aſsiduè balneis thermiſqꝫ,et aqua gelida
crebro ꝑfundebať. Obſeruãtiſſimus legis Mahometicæ.Subtriſtis & cogitabũdus ſemper
uidebať,nec ullũ lętitię ſignũ dabat.Turcorum lingua peritiſsimus, q à cunis literis incu- *Turca doctus.*
buit,ut etiã geſta ſcribere doctus eſſet.Res nãqꝫ genitoris magnificè geſtas literis manda-
uit,gẽtiliũ literarũ nõ ignarus.Baiatzetus interea frater cũ imperij gubernacula teneret,au
diẽs fratrẽ ad Rhodios cõfugiſſe,pacẽ cũ Rhodijs inire moliť, tãqꝫ diu eos hortať, donec
fœdus ꝑcuſſerũt haud ignobile priuſqꝫ inauditũ. Rogat etiã magiſtrũ Rhodi,ut Zyzimũ
fratrẽ ſub alis ſuis foueat,ꝓqꝫ annuo ſumptu polliceť 45.millia nummũ auri, q̊s in Auguſto
q̊tannis Rhodi exoluere bona fide ꝓmittit.Miſſus eſt autẽ Zyzimus q̊ tutior eſſet in Gal
lias ad Frãcorũ regẽ.Deinde eſt Romã ꝑductus anno 1488.ad Innocẽtiũ octauũ.Matthias *Zyzimus uene*
q̊qꝫ rex Vngarię hũc impẽſe petebat, indubitatã ſibi de Turcis pollicẽs uictoriã ſi illũ ha- *no Romæ tolli*
beret.Sed uicit facũdia Rom.põtificis,ut ſibi tradereť. Sub cuſtodia tamen militum Rho- *tur.*
diorum eſt detẽtus paulo pòſt Alexãdro ſexto pont. haud ignorãte ueneno eſt mortuus.
Interea uerò Matthias Vngarię rex Boſnenſe regnũ(q̊d hodie Romaniã uocãt)è Turcorũ
manibus ſubtraxit Sabatiam quoqꝫ arcẽ munitiſs. ad littus Saui fluminis ſitã, ſtrenuè è fau
cibus Turcorum eripuit.Baiatzetus uerò in Syriam profectus,bellum inauſpicatum geſ-
ſit cũ Sultano Aegypti. Haud longe maxima clades à Chriſtianis in Croacia eſt accepta,
cum 7.millia hominum fuerint uno prelia interfecta. Cęterum cũ Mahometicę legis uio-
lator quotidie mero maderet in omnem luxum reſolutus,nullũ inſigne geſsit bellum, na-
tura etiã formidoloſus.Sed poſtquàm frater ueneno fuit ſublatus,nihil amplius timuit.Re

Veneti contra Turcam.

gnũ em̃ Poloniæ eſt ab eo uaſtatũ, & circiter 60, millia hominũ inaudita crudelitate abducta, ditio Venetũ in Peloponneſo læſa, Naupactũ em̃ urbs uetuſtiſſima, quã hodie Lepanthum uocãt, eſt illis adempta, Meton quoq; expugnata & Corone. Veneti uerò uiciſsim aliquas occupãt inſulas, p̃ſertim Aeginã, Zacynthũ, Cephaleniã, Corcyrã &c. Quin & Nerithus inſula, q̃ hodie diua Maura dicit̃ olim à Corinthijs immiſſo Euripo à cõtinenti terra abſciſſa, eſt à Venetis occupata. Sed paulo pòſt inito fœdere, Nerithus Turcis eſt reddita, & Venetis negociatoribus res ab initio belli adẽptæ reſtitutæ, paruitq; eis nauigatio Põtica ut antea, & Veneti nominis magiſtratus fuit Byzãtij q antea fuit, ſuis hominibus ius dicens. Cũ itaq; natura Baiatzetus pacis q̃ belli eſſet ſtudioſior, etiã ocij appetẽs, filijs inteſtinis ſeditionibus occupatis, à Ianizaris ſuis (in q̃bus omnis eius ſpes ſita erat) imperio deturbatus, ſumma cũ ingratitudine, anno ſalutis 1512. ingreſſus religionẽ ob mœrorẽ & animi cruciatũ, pauloq; pòſt ueneno à filio iuniore dato, cũ 31. annis imperio p̃fuiſſet, morit̃.

Filius patrem intoxicat.

Zelymus Othomanuus, 10 Turcarum imp.

ZElymus minor natu, filius Baiatzeti, imperiũ è manibus patris arte & dolo extorſit ac ſibi uſurpauit. Tartaris enim iũctus, & impetrata filia reguli cuiuſdã Tartari in uxorẽ, immenſa breui collecta multitudine Tartarorũ, Adrianopolim uenit, iræ minarumq; plenus. Baiatzetus imperator qui diu filium amiſſum luxit, audiens, cũ exercitu adeſſe, obſtupuit, miſsisq; nuntijs quærebat, quid peteret, cur tã ingẽtem in patriã aduexiſſet exercitũ, ſuadebat'q; ut hũc dimitteret, miſſa magna pecuniarium ſumma, & precioſis ueſtibus, q̃bus ſtipendia militibus & dona poſſet dare honeſta, ne indignarent̃. Zelymus placatus muneribus paternis, exercitũ dimittit, ad technas cõfugit, & dolũ cõminiſcitur. Cũ enim Baiatzetus podagræ morbo decũberet, Ianizari imperatorẽ adeuntes, dicũt ei: Quia ſenio confectus es imperator, neq; imperiũ ſatis defendere potes ab hoſtium incurſu, oramus ut nobis ſucceſſorẽ deſignes, qui locũ tuũ occupet, uirũ ſcilicet bellicoſum ſtrenuũ & impigrum, qui Mahometi legẽ enſe poſsit tueri. Nec poſſunt pericula longiorem ferre morã. Imperator his auditis, nihil ſuſpicatus mali, ſeſe dudũ maiorẽ natu filium, qui tum erat in Natolia adeuntes, noua ab eo poſtulant ſtipẽdia, ſi uelit ab eis cõſtitui imperator. Indignatus ille reſpondit, O' latrones, uos me imperatorẽ cõſtituetis, quẽ pater iam dudum deſignauit? Ianizari rubore perfuſi, ad ſocios reuertunt̃, & cõuitijs deſignatum imperatorem laceſſunt tanquã imperio ineptum. Quodam ergo die Ianizari ſeditionem Cõſtantinopoli grauẽ mouẽt, quum Baiatzetus cum ſuis cõſiliarijs de repub. tractat, palatiumq; obſident, clamant ſibi dari imp. qui eos tutari poſſet. Cum autẽ Baiatzetus reſpõdiſſet, Nũquid Achmat filium meũ maiorẽ natu habetis, quẽ imp. uobis deſignaui? Dixerunt illi: Nolumus hũc regnare ſuper nos. Pinguis eſt, imbellis & ineptus. Non amat arma, ſed protinus minuetur & deſtrueretur ſub eo imperiũ. Zelymũ cupimus ſtrenuum & bellicoſum. Eductisq; enſib. nudis quos ſub ueſtib. occultabant, impetuoſo clamore Zelymum ſibi dari poſtulãt. Baiatzetus furori militũ acquieſcens, Zelymũ ſe daturum eis promittit, quem Ianizari cũ gaudio excipiẽtes, ad palatium perducũt. Imperator uocato ad ſe filio, dixit: Quid mi fili opus erat his armis atq; furore? Ne ſis adeò p̃ceps ac furibundus. Modeſte agas quidquid ages. Noli tuo obſequi furori, cede tẽpori q̊d omnia occulta detegit, & cogitate eſſe hominẽ multis obnoxiũ periculis. His dictis ſellã ſuã qua uehebatur, iuſsit amoueri, loco cedens eminentiori, quẽ filio Zelymo cõceſsit. Tunc ingẽtes excitæ ſunt acclamationes, imperator ſaluatus ab omnib. patre ſumma cũ mœſtitia abeunte, et religionẽ quãdam ingrediente. Zelymus itaq; arrepto imperio, magna ſæuitia gubernationem adminiſtrauit, multis ex primatib. partim ueneno, partim ui ſublatis, ſuis autẽ diuitijs ac honorib. elatis. Pater interiectis aliquot dieb. experiri uolẽs quonã pacto filius regimẽ ſuũ ordiret̃, gazophilaciũ ingreſſus, omnes diuitias reperit breui diſsipatas tempore. Dehinc armamẽtariũ, ubi ſpolia hoſtib. adempta reſeruant̃, recẽſuit, & pariter uacuũ reperit. Omnia em̃ ſuis iã donauerat. Luſtrauit deinde camerã argẽtariã, ubi uaſa & pocula aurea atq; argẽtea à princip. & regib. finitimis dono miſſa cuſtodiunt̃, q̃ pariter iã diſtributa euanuerãt. Poſtremo ſtabulũ regiorũ equorũ ingreſſus inuiſit, ubi delectos & inſigniores eq̊s nullos inueniẽs, ingemuit, & uindictã q̃rẽs, cũ reliquo qui ſuperat theſauro abire inſtituit in Natoliã ad maiorem filium, idq; per hortum quendam portui maris uicinum, ubi naues quaſdã ordinauerat, quibus traijceret. Priuſquam aũt quæ nauibus erãt neceſſaria p̃pararẽtur, ab amœniſsima conſidens arbore pyro, cœpit filiũ diris deuouere ac omnia aduerſa

Dolus Zelymi.

Ianizari Zelymum eligunt.

Nouus imperator omnia dilapidat.

imprecari

imprecari,ꝙ ſe patrē deſpexiſſet, & Mahometi legem p̄uaricatus fuiſſet. Zelymus intelle
cta fuga patris,uenit in hortū ad patrē ueluti mœſtus,multa lamentatus,ꝙ ſic clādeſtinum
moliretꝰ abitū,cū tñ ipſe imperij adminiſtrationē nō expeteret,titulo cōtentus. Noli inquit
pater clā egredi,noli hanc filio tuo,qui te unice diligit, inurere notā. Ego nomine,tu re ſis
imperator. Finē uitæ tuæ patientiſs.expectabo,q̄ utinā diuturna ſit. Multa deinceps blāde
elocutus,ut patrē deliniret,iuſsit afferre delicatiſsimas dapes, ſed ueneno mixtas. Quibus
parū deguſtatis,mox ſenſit ueneni tormēta. Atq; ideo abiens ultimū uale dixit,& egreſſus
urbē plurib.comitātibus et ululatu plateas replentibus,medio itinere à diro ſumpto ueneno
occubuit. Reſtabāt duo fratres profligādi,quorū unus habuit tres filios adoleſcētes,q̊s ad
fratrē miſit,ut orationib. elegātiſsimis patruū placarent,ne in patrē ſæuiret,offerentes ſua

Filius patri uenenum propinat.

officia et patris,qui eū ut imperatorem
adorabat. Crudelis aūt Zelymus mox
ingenuos hos nepotes ante ſe ſtrangu
lari iuſsit. Pater adoleſcētum audiens
crudelem filiorū ſuorū necem, relictis
ſuis dominijs mōtib.ſeſe occuluit. Sed
à familiare ſuo ꝓditus,captus eſt ſtran
gulatus. Extabat adhuc Achmath fra-
ter maior natu, qui matris cōſilio edo-
ctus, coactu exercitu in Bithyniā feſti
nauit. Erat tū Zelymus in Pruſſia cum
70.millib.militū,ægritudinē ſimulans.
Auditoq; fratris aduētu,ſemel atq; ite-
rū cōgreditꝰ cū eo,& in fugā uertit. Ille
aūt cū eſſet obeſo corpore, tardius fu-
git,& ſubinde cadit ab equo. Vidēsq; ſibi imminere fatū,cōſedit exanguis ſuper lapidē,et
cōpellās militū p̄fectū dixit ei: Accipe à me hos annulos,& à fratre faciliorē mihi mortem
impetra,ut inciſis uenis in balneo me mori ſinat, nō crudeliter in me graſſetꝰ. At Zelymus
de omnib. certior factus,carnifices ſubmiſit, q ligatis in dorſo manib. per pedes in terram
proſternūt,ac mox chordis collū ſtringētes ſtrāgulant, cadauerq; currui imponūt,q para-
tus nigro uelo aſtabat, ac honorifice Pruſsiā ad ſepulturā uehit. Zelymus itaq; ꝑ ſummū
nefas patre ueneno, fratrib. ac nepotib. ꝑ uim ſublatis, imperiū adeptus, cœpit in q̊ſcunq;
graſſari. Hic q̊q; coacto magno exercitu,traiecit in Africā, et eiecto Sultano occupauit ma
gnā Aegypti partē,idq; in hūc modū. Quum felici rerū ſucceſſu debellaſſet Perſas,conſti-
tuit Campſoni Alcairi Sultano bellū inferre, q cū ingēti exercitu eodem tēpore ex Aegy-
pto in Syriā uenerat,ut principē quēdā parū ſibi obſequentē caſtigaret, atq; ut Turcarū fi-
nib.propinquus Zelymo terrorē incuteret,ac experiretꝰ an ſua autoritate res Sophi cū ipſo
Turca cōponere ualeret. Comitabantꝰ Sultanū 14.millia Mamaluchorū, ac totidē ſubſer-
ui,armis,eq̄s & alijs ornamētis excellētes. Interea Zelymus cū exercitu Cæſareā uenerat,
ex q̊ loco cōmode in Perſiā mouere uel Syriā inuadere poterat. Caierbeius tñ quē Sultanꝰ
expugnare cōſtituerat,monebat ſubinde Turcā ut in Syriā trāſiret,pollicēs ſe à dño ſuo ad
ipſum defecturū. Cui obſequēs Zelymus, Sultanū ipſum aggredi decreuit. Quod cū Cam
pſon audiſſet,ſeipſum à Turcis tueri ſtatuit. Inter hęc Zelymus hoſtib.ſeſe oſtēdens Ma-
maluchos inuaſit. At illi in cōgreſſu uiriliter agētes Turcicos eq̄tes diſsiparūt. Erāt p̄terea
& aliæ tres Mamaluchorū claſſes,quarū uni p̄fuit Caierbeius ꝓditor,& tertiā ductabat Sul
tanus ipſe:& cū una æreis machinis grauiter læderetꝰ, coacti ſunt Mamaluchi retrocedere.
Vidēs Sultanus ſuorū fugā,& audiēs Caierbeij ꝓditionē, ꝑculſus dolore,ex equo interfu
giendū cecidit,equorūq; pedib. attritus uitā finiuit. In eo cōflictu plurimi excellētes equi,
nimiū calorē & laborē ſufferre nō ualentes,medij crepuêre. Cōtigit em̄ hęc pugna 9.Cal.
Septēb. Fuerat Sultanus homo pinguis & ſenio cōfectus, annorū ſcilicet 76. Zelymus er-
go Alapiam, Amanū ac Damaſcū profectus, ſummo cum gaudio,tanquā populorum è ty
rāni manib. liberator ab omnibus exceptus eſt. Mamaluchi uerò omnes, tam qui aufugerāt,
q̄ qui maritime loca tuebantꝰ,Alcairi cōuenerunt ac Tomombeiū Alexādriæ præfectū, Sul
tanū creauerūt. Is ſtatim q̄cquid ſeruorum & Arabum inuenire potuit,ſimul contraxit, ac
Rhodum miſit pro machinis æneis, præterea Mattareā Alcairo uicinā muniuit, relicta in
Paleſtina nō cōtemnenda militum manu,qui hoſtiū trāſitum impedirent. At ubi Zelymus
noui Sultani apparatum audiuit,petere omnino Alcairū cōſtituit, ſicq; inter eūdum Hieri

Tyrannus ſæuit in fratres ac nepotes.

Zelymus Aegyptum inuadit.

Turca Mamaluchos inuadit.

Sultanus lapſu moritur.

ſolymis hæres tẽplum inuiſit. Princeps uerò Sinamus Gazæ cum Mamaluchis cõfligens,
eos fudit, atq; capita eorum barbata ad palmarũ truncos affligi curauit. Zelymns uerò nõ
ſine labore cũ exercitu ad Mattareã, ubi balſamũ naſcit̃, ꝑuenit, ubi duo Mamaluchi me-
liorẽ fortunã quęſituri è caſtris Sultani ad Turcas trãsfugerunt, & omnia eius cõſilia ma-
nifeſtauerunt, & loca oſtenderũt ubi foſſæ cratib. cãneis coopertæ, quæ ꝑcipites exciperẽt
equos, latitabãt. Id q̃d in cauſa fuit, ut poſtea Zelymus uictoria potitus ſit. Magno eñ cir
cuitu ad ſiniſtrã arrepto itinere pręparatas inſidias euitauit. Sultanus uidẽs cõſilia ſua ꝓdi
tione retecta, machinas aliò traducere conatus eſt. Sed quũ illud efficere neqret tã feſtinan
ter accepit leuiores et contra Turcã profectus eſt. Nullibi unq̃ memoria hominũ crudelius
pugnatũ eſt, quum uterq; princeps uitæ & imperij omnẽ ſpem in uictoria poſuiſſet. Sulta-
nus ipſe in Zelymi ordines inuectus eſt. Ac prius quidẽ ex utraq; parte machinæ æreę glo
bulos in hoſtes, maximis militũ acclamationib. emiſere. Mox ingẽs Mamaluchorũ nume-
rus Turcas circũdedit, uerũ in medio, maior ſtrages eſt ædita, in qua fortis eunuchus Sina-
mus interijt Ianizari tamen ſeruato ordine Mamaluchos terga dare coẽgerunt. Tomom

Tomombeius Sultanus reſiſtit Turcæ.

beius ubi pugnãdo ſtrennui militis officio functus eſſet, ad Alcairi portas ſe cõtulit, ut ex-
ercitus reliqas colligeret. Cœpit quoq; hortari Mamaluchos, ut munirẽt urbẽ atq; in ſin-
gulis uicis contra hoſtẽ perſiſterẽt. Præterea pluſquã ſexies mille ſeruos Aethiopes manu-
miſit, atq; ad id bellũ armauit. Factũ itaq; eſt, ut ſumma diligẽtia digniorib. urbis locis mu-
nitis, uijs q; omnib. intercluſis, etiã fœminæ ad hanc ultimam pugnã diſponerent. Quæ cũ

Alcairũ à Turca expugnatur

Zelymũ nõ laterent, quarto poſt cõmiſſum pręliũ die Alcairum ingreſſus eſt, & paulatim
egregia ciuitatis loca expugnauit, ſed adeò difficulter ut cruenta illa pugna per duos dies
& totidem noctes cũ utriuſq; partis ingẽti ſtrage durauerit. Tandẽ bona Mamaluchorum
pars in magnã quandã Meſchitam conceſſerunt, ubi cum pugnando defeſsi etiã fame la-
borare cœpiſſent, ſeſe Turcis dediderunt, quos Zelymus omnes in carcerẽ miſſos decol-
lari iuſsit. Tomombeius trans Nilum profectus ad inſtaurandum bellũ & Arabũ duces ad

Arx Alcairi.

ſe uocare ſategit. Octauo inde Calen. Feb. anni 1517. Alcairi arcẽ ingreſſus eſt Zelymus, q̃
in colle haud admodũ eminenti ſita, deauratis pictiſq; ædificijs, fontib. hortis ac plateis, mi-
ro artificio pulchrior q̃ muris munitior eſt. Nec multo poſt Zelymus è nauib. pontẽ ſupra
Nilum cõſtruxit ut Tomombeiũ & eius exercitũ adorirer̃. At Tomombeius cum inſtau-
rata ſæpius maximis uirib. pugna impetum Ianizarorũ diutius ſuſtinere non poſſet, aduer
ſam fortunã execratus, reb. ſuis fuga cõſuluit. Zelymus aũt ubi Tomombeiũ cũ paucis au
fugiſſe accepit, quoſdã qui regionẽ norant, ad eum inſequendũ miſit. In palude ergo inter

Sultanus interficitur.

cãnas & iuncos pectoretenus in aqua latitãs inuẽtus, ad Zelymũ perductus eſt. Zelymus
aũt adhibitis torturis hominẽ uexauit, ut quónã in loco theſauri Cãpſonis prædeceſſoris
ſui eſſent, ex ipſo agnoſceret. At Tomombeius in credibili quadam animi cõſtantia nihil
unq; indicauit. Vnde Zelymus eũ mulæ inſidẽtẽ atq; annexũ gutturi laqueũ habentẽ per
totã urbẽ, duci ac demũ ſuſpendi iuſsit, omnib. crudele hoc ſpectaculũ deplorãtib. Subla-
tis his duob. Sultanis unà cũ omnib. Mamaluchis, ꝓuinciæ oẽs etiã q̃ in extrema ſinus Ara
bici partæ ſitę ſunt, Turcis ſeſe dedidêre. Et Zelymus qdẽ Caierbeio ꝓditori ꝓuincię admi
niſtrationẽ cõceſsit, reuerſuſq; Cõſtãtinopolim ulcus in renib. cõtraxit, q̊d cãceris in morẽ
ſerpẽs tyrãnũ extinxit anno ætatis 46. anno aũt ſalutis 1520. poſtq; regnauerat annis octo.

Solymãnus Otthomannus II Turcarũ imp.

Reliquit Zelymus poſt ſe filium unicũ Solymãnum nomine qui patri mortuo ſuf-
fectus eſt in imperio, & Chriſtianis multa intulit dãna. Videbat̃ qdẽ à principio
eſſe agnus mitis q rabido leoni ſucceſſerit, cum iuuenis rerũ imperitus ac natura,
ut putabat̃, quietiſsimus eſſet, quę tã falſa opinio multos fefellit, ꝑſertim duces il
los quos pręfectos in Aegypto cõſtituerat, qui poſt mortẽ Zelymi aliũ deliberauerãt fa-
cere Sultanum, nempe Caierbeium ꝑfectũ Alcairi. Qui aliorũ ducum uerbis fidẽ minime
habẽs, Solymãnum eius rei admonuit, unde factum eſt, ut Solymannus huius tragœdię au
tores oẽs interfici curauerit, ꝑſertim Gazellem Syriæ ꝑfectũ. Poſt hæc quorundã hortatu

Turca obſidet Belgradum.

inſtituit aggredi Belgradũ. Adminiſtrauit tunc Vng. regnũ abſq; militari gloria Ludoui-
cus rex iuuenis haud admodum ingenioſus, atq; ob ætatem adhuc rerum imperitus. Hunc
regni principes atq; eccleſiarum auari pręſules expilãdum ſibi propoſuerãt adeò ut nihil
ipſe ꝑter regiũ nomẽ poſsideret, id ꝗ cauſa extitit, quo minus colligi exercitus cõtra Tur-
cas illicò potuerit. Hinc Solymãnus nullo impediẽte cõmoditatẽ nactus, ſubterraneis cuni
culis, ęreis machinis atq; alijs huiuſmodi bellicis iſtrumẽtis, paucis è ſuis amiſsis, Belgradũ
expugnauit.

pugnauit, ꝙ quidē nō tm̄ Vngarię, ſed totius Chriſtianitatis propugnaculū erat, quēadmodum infortunia, q̄ poſtea inſecuta ſunt, manifeſte oſtenderūt. Facta eſt aūt hæc expugnatio anno 1521. Cūq; tyrānus poſt eā uictoriā per integrū annū qeuiſſet, generoſa quadā prōptitudine cōtra Rhodū arma ſūpſit. Venit aūt ſub Iunij mēſis finē cū 400. nauib. ac 200. Turcarū millib. atq; ęreis quāplurimis machinis, quibus ſup duos mōtes diſpoſitis, oēm defendēdæ urbis cōmoditatē abſtulit. Hos aūt mōtes ipſi Turcæ cōſtruxerāt terra ſpacio duorum à ciuitate milliariorū ligonib. atq; eius generis inſtrumentis cōtra urbis foſſas proiecta, & in eā altitudinē coaceruata. Philippus aūt Villadamus Gallus, Rhodienſiū equitū magiſter, nihil cū ſuis ꝙ ad defendendā ciuitatē ptinebat ptermiſit. Machinis æreis tm̄ damnū intulit Turcis, ut foſſæ urbis Turcarū cadauerib. replerent. Neq; tn̄ ꝓpterea Solymannus oppugnationē unq; remiſit, q̄uis etiā 30. millia dyſenteriæ morbo iā perijſſent. Tādem deiectis turrib. ac mœnib. demolitis p ſubterraneos cuniculos Turcæ urbis extremas partes occupauerūt, unde paulatim ſemper ulterius progrediētes Chriſtianos cedere ac nouis ſubinde ꝓpugnaculis, ut poterāt ſe tueri cōpellebāt. Preterea machinæ qdā æreæ, quas mortarios uocāt, globos qui ulnæ diametrū habebāt, emittentes, urbiſq; interiorē partē impetētes, tecta ac pauimēta domorū uſq; ad terrā cū maximo omniū terrore pforabāt. Iāq; aliqt mēſes ab incœpta obſidione pterierāt, & nihilominus Rhodijs adhuc nemo ſuppetias tulit. Quāobrē Rhodij omni ſpe deſtituti, Villadamo autore ſeſe Turcę dediderūt, cū illo tn̄ prius pacti, ut & uiuere & res ꝓprias poſsidere, dēptis æreis machinis, unicuiq; cōcederent: quas cōuētiones Solymānus humaniter & religioſe ſeruauit. Sicq; Solymānus maxima cū ſua gloria & Chriſtianorū omnium ſummo uituperio Rhodū, q̄ ſibi ueluti moleſta ſudes in oculo fuerat, ſexto mēſe ab eo q̄ ipſā oppugnare cœperat, occupauit. Fecit tyrannus multos uiolētos impetus in ciuitatē, nō ſine magna ſuorū iactura, pſertim in 4. impetu aggreſſus eſt ſimul in quinq; locis urbē, obtinuitq; ꝓpugnaculū unū, & ilicō 40. ſigna erexit in eo. Rhodiēſes tn̄ tā egregiē ſeſe hoſti oppoſuerūt, ut in illo impetu circiter 20. millia, igne, gladio, lapidib. & telis interfecerint. Poſtea anno poſt Chriſtū natū 1526. Solimānus Vngaris bellū indixit. Cumq; Belgradū ueniſſet, Ludouicus infelix rex, omni Chriſtianorū auxilio deſtitutus, hoſti obuiā ire cōſtituit, quadā potius fatali neceſsitate q̄ aut belli ratione, aut ſpe uictorię ductus. Si aliquātulū expectaſſet, minus dāni accepiſſet, qa Io. Vaiuoda cū quāplurimis militib. aſſuetis pugnare cū Turcis, qtidie expectabat. Sed Paulꝰ Collocēſis archiepiſcopus monachus Frāciſcanus, uir manibus prōptus, ac ingenio nimium audaci, cōſilia omīa pugnæ auiditate interturbauit. Sūma totius Vngarici exercitus nō niſi 24. millia hominū in pedites equiteſq; diſtinctorū cōtinebat. Qui quidē cū Mogacium inter Budā ac Belgradum perueniſſent, anteriorē Turcici exercitus partē haud procul abeſſe cōſpexerunt. Viginti millia equitum erāt, qui planiciē importunis & moleſtis excurſionibus ac leuib. pugnis ſine intermiſsione infeſtabāt. Vngari uerò inter curruum neceſsitate ſic cogēte clauſi, ne aquatū quidē equos ducere ad Danubiū poterāt, ſed puteos ad aquā inueniendā excauare eos oportebat. Interea Solymānus cū reliquo exercitu ſe ſuis adiunxit. Aciebuſq; utrinq; ordinatis, in ipſo cōferendarum manuum initio, Turcæ bis machinas ęreas globulis in hoſtem eiectis exonerarunt, ſed uix noſtrorum lanceas fruſtaneis ictibus attigerunt. Creditum eſt id cōſulto fuiſſe factum, propterea ꝙ Chriſtiani ſunt, quorum opera ea in re Turca utitur. Equitatus deinde Turcicus in Vngaros immiſſus eſt, quo acriter à fronte, turma itidem Turcicorum equitum currus à tergo inuaſit. Cumq; ijs ſuccurrēre neceſſe eſſet, equites qui in regis præſidium in omnē fortunæ euentum ſeruabantur, eò miſsi ſunt. Interea uerò archiepiſcopus multitudine pugnātium Turcarum oppreſſus, interfectus eſt unà cum Strigonio & Varadino pſulib. quāplurimiſq; nobilib. Sed & ipſe infelix rex deſtinato antea preſidio deſtitutus, euadere minime potuit. Etenim inter fugiendū in paluſtrē quandā foueam deſcendit, ex qua quum emergere aſcendēdo conaret, ab equo, qui in terga in paludē obuerſa decidit, oppreſſus eſt. Et quia grauiorib. armis indutus erat, ſubtrahere ſeſe ex equo nō ualuit, ſicq; tandem coactus eſt ibidē miſerrime uitam finire. Solimannus ſtultitiā regis uehementer admiratus eſt, qui ducentis hominum millib. cum tam paruo exercitu obuius factus eſt. Mox Budam profectus, urbis arcem his ſe cōditionibus dedentem, ut & homines & res priuatæ incolumes ſeruarentur, benigne accepit, ac firmiter conuentionibus ſtetit. Alij tamē ſecus de hac re ſcribunt. Duas deinde ſtatuas ęreas per probatiſsimos olim artifices Matthiæ regis iuſſu fabrefactas, Conſtantinopolim duci ac ſuper baſes è marmore cōſtructas, ueluti uictorię trophæum in foro erigi curauit. Et pugna

Rhodus à Turca oppugnatur

Machinæ ignivomæ.

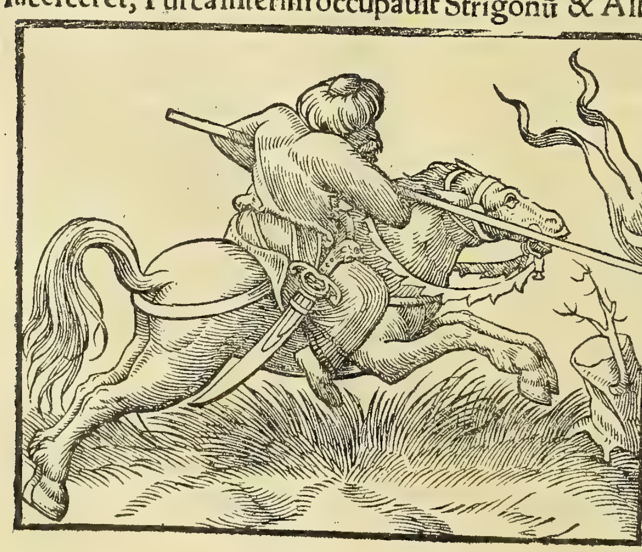
Rhodij dedunt ſeſe Turcis.

Turca Vngariam inuadit.

Cōgreſſus Turcarum et Chriſtianorum,

Rex Vngariæ perit in palude

quidē hęc anno 1526.4. Cal.Septem.facta eſt. Mortuo Ludouico Ferdinādus Auſtriæ dux
Ferdinādus fit rex Vngariæ.
in regē Vngariæ eligit,& eodem anno contra Ioannē Vaiuodam comitem mouit,& mul-
tas arces ac oppida oppugnauit. In eo exercitu Caſimirus marchio à Brandenburg ſupre
mus fuit dux,nec diu pòſt uixit. Anno 1529.Ferdinādus multa ſibi prius à Turcis Vngarię
loca adempta recepit, & hoſtē ſuum Io.Vaiuodam, qui ad ſe regnū iura pertinere aiebat,
fugere coēgit.Hic ſe uictū & expulſum inique ferēs, Turcę implorat fidem. Viſa eſt huius
cauſa Turcæ ſatis digna q̄ totis uirib.tueret. Itaq; cum ualidis exercitib.in Vngariā egreſ-
ſus,quę nō multo ante Ferdinandus recuperauerat,omnia rurſus expugnat. Fecit 11.impe-
Arx Budenſis deditur.
tus contra arcem Budenſem,nec potuit illā expugnare,donec obſeſsi uictualium penuria
coacti ſeſe tyranno dediderunt, à quo & ferè omnes fuerunt trucidati. Recuperata autem
Buda,caſtra mouit in Auſtriā,& ui ſua omnia proculcat, editaq; ſunt eius iuſſu in Chriſtia
nos multa crudelitatis exempla. Alij enim luminib.ſunt priuati, his manus,illis aures & na
res præciſæ, horum filijs uirilia adempta,corruptæ uirgines, matronis mammæ mutilatæ,
Viēnā Auſtriæ à Turca obſidetur.
pręgnātib.exectus uterus,flammis cōſumpti partus. His patratis Viennā Auſtriæ urbem
celebrē graui obſidione adortus eſt,6. Cal.Octob. Fama eſt eū 200.& 50.millia armatorū
ſub ſignis habuiſſe. Obſidionis initio,quoſdā captos Turca remiſit Viennam,nunciatu-
ros ſuis,maximo & terrifico armorū apparatu ac uirib.aduenisſe hoſtē. Si deditionē face-
re ultro uellent,ab omni iniuria temperaturū,cōtrà ferro & igni ad unum omnes interitu-
ros,ſi pergerent obſidētis curſum impedire. Vbi uerò ſę cōtemni uidet,totus in ciuitatē fre
mit tormentorū crebris ictib.muro locis aliq̄t diſturbato,ſuos urbē inuadere iubet. Atroci
ter ergo militib.murū adorientib.fit magnū certamen, ſed Turcis magis cruentū. Ad hunc
modum ſemel & iterum tētati noſtri,multos è Turcis orco demiſerūt 3.idus Octob. Idem
factū eſt in tertia oppugnatione. Poſtrema oppugnatione tot labores deſudati, tm̄ ſangui
nis fuſum,tāta eſt edita Turcarū cędes,ut q metu noſtrorū ſtrenue pugnantium ceſſerant,
nullis poſtea potuerūt cōminationib.adigi ut recurrerent. Vicies, ut fert,hoſtis ſubijt mu-
ros,uicies cū ingēti ſtrage à mœnib.repulſus Dei uirtute & fide atq; defenſione illuſtriſs.
Fides Philippi principis Palatini.
principis Philippi comitis Palatini &c. Turcarū imp.poſt multos irritos conatus, ſpe po-
tiūdę urbis abiecta,ad idus Octob. exercitū abduxit,60.hominū millib. & amplius in op-
pugnatione amiſsis. Alij ſignāt multo minorē numerū. Anno 1531.agēte Aquiſgrani à co-
ronatione Ferdinādo rege,tū ratus Turca ueniſſe tēpus quo rem Chriſtianā uel modico co
natu affligeret,in Vngariā recurrit,Viennā iterū tētare uolebat, ſed Carolus & Ferdinan-
dus fratres cū ad ſuos ſcripſiſſent,ut uiderēt,ne maius aliq̄d detrimētū Chriſtiana reſpub.
pateret,duces caſtra caſtris cōtulerūt,cū hoſte in aciē deſcēderūt:fuit id felix p̄liū,copiarū
Solymāni parte multo maxima aut capta aut cęſa. Anno Chriſti 1541.Solymānus occupa-
uit in Morea ciuitates aliq̄t,quas Veneti adhuc reſiduas habebāt. Mortuus eſt q̊q; eodē an
no.Io.Vaiuoda,& rediēs Turca in Vngariā,occiſis multis Chriſtianis,rurſū ſubegit Budā
& Peſtū,impoſuitq; p̄ſidia fortiſsima. Sequēti anno nēpe 1542.miſerūt principes et ciuita
tes imperiales magnas copias ſub duce Ioachimo Brādēburg.in Vngariā,ſed infecto ne-
gocio rurſū diſceſſerūt. Anno 1543.cū Cęſar Carolus & Frāciſcus Gallus mutuis armis ſe
laceſcerēt,Turca interim occupauit Strigonū & Albā regalē, p̄claras Vngarię ciuitates.

De militia & moribus domeſticis Turcarum.

NIhil eſt quod in Turcica
gente magis mireri poſ-
ſis, quàm celeritatem in
agendis,conſtantiā in pe
riculis, & obſeruationem imperij.
Nam profunda & uorticoſa tranāt
flumina, abruptos ſuperant mon-
tes, iuſsi per æqua & iniqua eunt
præcipites, non uitæ ſed imperij me
mores, peruigilij inediéq; tolerātiſ-
ſimi. Nulla ibi ſeditio,nullus tumul
tus,fremitu non clamore utuntur in
prælio, in caſtris noctu tā pertinax
ſilentium

ſilentium,ut patiantur captiuos,dilabi,ne tumultus excitetur aliquis.Hi ex omniū mortalium numero ſcribuntur hodie legittime militare,ut nemini mirum uideri poſsit,qđ ſic q̄d res eorum tātum in hunc diem creuêre,quātum ducenteſimo ab hinc anno nullius alterius gentis,poſsitq́ꝫ uere dici eſſe id genus hominū inuictum,niſi aut lue,aut peſte aliqua teterrima aut domeſtica diſcordia uincatur.Veſtitus quo milites utūtur, honeſtus eſt,nihil indecētiæ habens.In ſellis ac frenis nulla curioſitas ac ſuperfluitas eſt.Armis indutus eorum nemo incedit,niſi quum pugna inſtat. Arma poſt eos in ſarcinis deferuntur.Vexillis non utuntur,ſed lanceis,ex quarū ſummitate quædam diuerſicoloria fila dependūt,per quę ſinguli ducum à ſuis internoſci ualeant. Tympano tamen & fiſtulis ad conuocandum concitandumq́ꝫ ad pugnam utunť.Pro militibus in omnibus cōgregationibus & cōuiuijs orāt, ſed multo magis pro cōmuni patriæ cauſa cęſis, felices beatosq́ꝫ eos appellantes, q̄d non domi inter coniugum filiorumq́ꝫ lamentationes obierint,ſed foris inter hoſtium fremitus haſtarumq́ꝫ fragorem. Maiorum ſuorum uictorias deſcribunt, deſcriptas cantant & extollunt:multum enim militum animos per hoc excitari exiſtimant.Picturas & imaginū ſculpturas ſic abhorrēt & deteſtantur ut Chriſtianos idololatras uocitēt.Cāpanarū apud eos uſus nullus,nec etiā Chriſtianos inter eos habitātes habere ac uti permittunt.Pro pecunia aut aliqua re nō ludunt,ludere repertos ignominijs multis & probris afficiūt & proſequuntur.Ad ſedendum ſcamnū,ſedile aut aliud fulcimentū nemo cuiuſcunq́ꝫ dignitatis cōditioniſue exiſtat,requirit,ſed decentiſsima quadam & membrorū & ueſtiū cōpoſitione ſuper terrā puerorū more recūbit. Mēſa ſuper quā ueſcunť,ut plurimū è corio bubulo parata eſt aut ceruino nō cōcinnato & adhuc hirſuto,rotunditatē habēs 4.uel 5.palmarū latitudinis, circulos multos per circuitū inſutos ferreos,quibus cum corrigiæ inductę ſunt inſtar burſę clauditť,expāditur & portať.Domū,eccleſiā aut alium locū in quo ſedēdum eſt,niſi diſcalceatus nemo intrat, quū inhoneſtū indecorūq́ꝫ ualde habeať,ut calceatus quis ſedeat,quare calceamēto quodā utunť, q̄ facile & deponi poteſt & recipi. Locus in quo uel domi uel in eccleſijs ſedetur,ſtratus tapetib. uel laneis uel ſcirpeis eſt,habentur quoq́ꝫ interdum propter locorum & immunditiā tabulata. Veſtimentis utunť tam uiri q̄ fœminæ ſatis largis & longis,in anteriori parte apertis,quo honeſtius curuati,naturæ opus pficere cælareq́ꝫ poſſint. Multū em̄ in egeſtione caueť,ne meridiē uerſus,quo orantes ſe uertere ſolent, faciem uertant.Multum etiam cauent,ne ab homine quopiā conſpecti,turpitudinem ſuam oſtendant.Curuati quemadmodum apud nos mulieres micturiunt. Nam ſi ſtando quiſpiā mingeret,pro ſtulto aut hęretico ab omnib.haberetur.A uino,quoniam peccati & omnis immūdiciei ſeminariū ſit,ex lege abſtinēt,uuas tñ comedūt,& muſtū potant. Abſtinēt ſe q̄q́ꝫ à carne & ſanguine ſuillo,necnō ab omni morticinio, reliqs comeſtilib.cunctis ueſcentes.

Turci legittime pugnant.

Picturæ execrabiles.

Menſa.

Egeſtio honeſta.

De adminiſtratione imperij Turcarum.

OMnia regna Turcæ ſubiecta diuidunť in duas nationes:una appellatur Natolia,et altera Romania. Natoliam uocant omnes prouincias & terras ultra Helleſpontum ad ortum ſolis poſitas,ut ſunt,Bithynia,minor Aſia, Cilicia,Phrygia, Galatia, Pamphilia,Cappadocia,Paphlagonia & Caria, unà cū quatuor inſulis, Aeolia,Ionia, Lesbo & Smirna. Inueniuntur autem in Natolia undecim diuerſæ linguæ, nempe Græca, Italica,Scythica,Armeniaca,Vualachica,Rutenica & cætera. Præcipuæ urbes huius nationis, in quibus præfecti regionum habitant, ut ſunt Burſa ſeu Pruſia in Bithynia,Amaſia,Trapeſuntiū,Capha, Domusli,Sarchauu,(Cæſaræa) Karaman, Langumi, Kermen, Enguri,Engheri.Cutheia,& cætera.Romania

Natolia.

Romania.

uerò altera natio, complectitur Daciam ſiue Seruiam, Thraciam, Dardaniam, Achaiam,
Peloponneſum, Acarniam. Macedoniam, Epirum, Raſciam & partem Sclauoniæ. In his
regionibus habet Turca præfectos uigintiquinque, qui habitant in ciuitatibus inſigniori-
bus, quarum nomina ſunt, Kilia, Nicopoglia, Callipolis in Cherſoneſo, Seres, Salonica
quæ eſt Theſſalonica: item Nigropontus, Morea, Boſna &c. Omnibus his Præfectis do-
minantur duo principes, unus in Aſia ſiue Natolia, Et alter in Europa ſeu Romania, quos
Baſſæ. uocant Baſſas & Beglerbegh, & hi ſummam habent poſt imperatorem poteſtatem. Habẽt
quoq; utrinq; numeroſam militiam, in qua uarij ſunt gradus militum, qui omni momento
parati ſunt ad bellum.

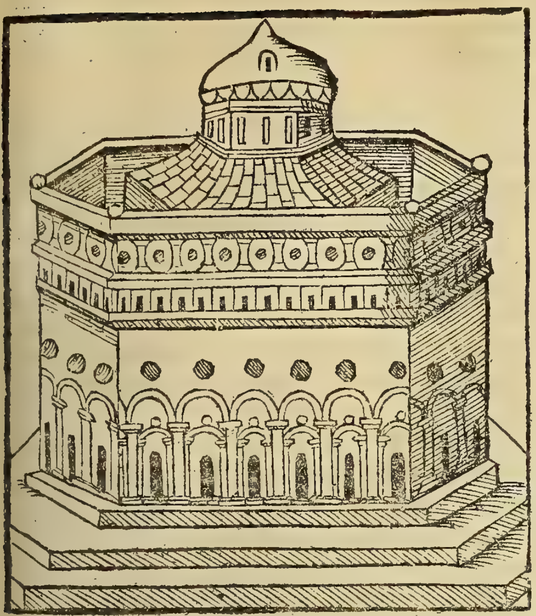
Quid Turcæ credant, & quomodo Deum colant.

TVrcæ unum confitentur Deum, qui nullum ſibi uel ſimilem habeat uel ęqualem,
Corporis munditia. cuius propheta fidelis Mahumetes ſit. Quinquies in die orant, faciebus ad meri-
diem uerſis, & hoc antequam faciant, perfectiſsimam corporis munditiam habe-
re curãt, culum, ueretrum, manus, brachia, os, aures, nares, oculos, capillos, ad ul-
timum pedes etiam decentiſsimè lauantes, præſertim poſt coitum & egeſtionem, niſi ęgro-
tauerint, uel in itinere fuerint. Si uerò aqua eis adhoc deſit, quod tamen raro aut uix contin-
Ieiunium. gere poteſt, quod in omnibus ciuitatibus continua balnea ad hoc habeantur, pulueri mun-
dę & recentes terrę perficiunt. In quolibet anno menſem integrum & hebdomadam ſtri-
ctiſsime ieiunant, interdiu nec comedentes, nec bibentes quicquam, nec etiã ſe mulieribus
commiſcentes, poſt ſolis autẽ occaſum adusq; ſequentis diei exortum cibis, potibus ac ue-
neri ad placitum indulgent. In fine ieiunij paſcha celebrant in memoriam arietis Abrahæ
oſtenſi in ſacrificium filij loco, noctisq; cuiuſdam in qua Alcoranum de cœlo datum exi-
Domus Dei in Mecha. ſtimant. Semel quotannis etiã ad domum Dei, quæ in Mecha eſt, ire Saraceni debent, pro-
pter annuos honores Mahumeto perſoluendos, cuius ſepulchrum ibi obſeruatur. Sacerdo-
tes eorum à communi populo non multum differunt, nec à priuatis ędibus eccleſiæ. Alco-
Sacerdotum officium. ranum ſcire ſufficit, & quæ ad orationem cultumq; legis pertinent: meditationibus litera-
rumq; ſtudijs minime uacant. Non enim eccleſiarum aut animarum aliqua cura occupãtur:
ſacramenta non habent, reliquiarum, ſacrorum uaſorum & altarium nulla obſeruatio, ſed
uxoribus, liberis ac cæteræ familiæ intenti, agriculturæ, mercaturæ, uenationi & ſimilibus
ſtudijs quibus uictus quęritur, & uita ſuſtentatᷓ, quemadmodum laici cæteriq;, incumbunt.
A' ſeruitute & exactionibus immunes ſunt. Honoris plurimum ab omnibus percipiunt, ut
Gymnaſia Turcarum. qui legis ceremonias ſciant, eccleſijs præſideant, & alios docere poſſint. Gymnaſia multa
habent in quibus ciuiles leges à regibus latæ pro regni adminiſtratione defenſioneq; pluri-
Monachi. mi docentur, quorum deinde quidam eccleſiaſticis, quidam ſecularibus officijs præficiunt.
Sunt etiam in ea ſecta multi & uarij religioſi, quorum quidam in nemoribus & ſolitudinib.
uitam uillatim ducentes, hominum cõmertia effugiunt, quidam ciuitatibus hoſpitalitatem
exercentes, peregrinos pauperes ad hoſpitia ſaltem recipiunt, ſi non habeant, quo reficere
poſsint, ex mẽdicitate enim & ipſi uiuunt. Alij per ciuitates uagantes in utrib. quibuſdam
bonam & ſemper recentem aquam portant, quam cuiq; petenti bibendam ultrò offerunt,
pro quo pietatis officio, ſi quid ipſis porrigitur, accipiunt, cupiunt nihil, tantumq; religio-
nis oſtentationem in dictis & factis, in moribus & geſtu præ ſe ferunt, ut non homines, ſed
angeli credi poſsint, uſqueadeò ludificantur hominum oculos. Diem Veneris Turcæ ab
omni labore feriati tanto ſtudio & religione colunt quanta nos Dominicam, aut quanta cu-
ra Iudęi ſabbatum. In ſingulis ciuitatibus eccleſia una principalis eſt, in qua eo die poſt me-
ridiem conueniunt omnes, atq; oratione ſolenniter facta, fit prædicatio.

De templis Turcarum & cæremoniis

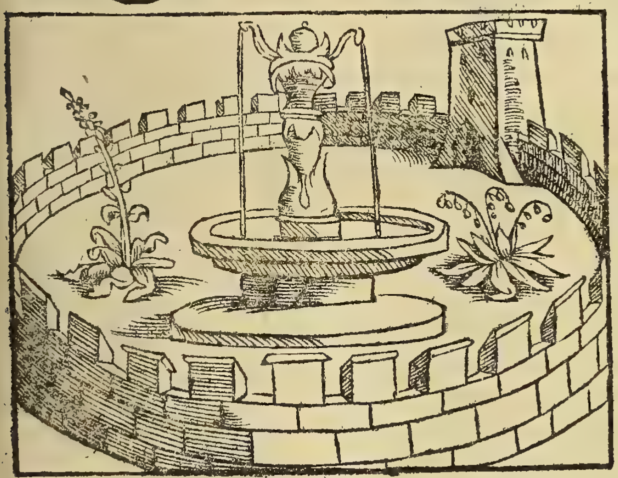
HAbent Turcæ templa ampla & ſumptuoſa, ipſorum lingua Meſchit appellata,
in quibus nullas prorſus habent imagines, ſed ſcriptum paſsim inuenitur, Non
eſt Deus niſi unus. Mahumet autẽ propheta eius, creator unus & prophetę ęqua-
les: itemq;, Non eſt fortis ſicut Deus. Deinde cõſpicitur magna abundantia lam-
padum ardentium oleo, totum templum dealbatum, pauimentum ſtoreis ſtra-
tum, ac deſuper tapetis ornatum. Circa templum eſt turris alta, quàm eorum ſacerdos
tempore orationis aſcendens, uoce alta digitis in aures inſertis, hæc uerba ſua lingua ter

repetit

repetit, Deus uerus un9. Audito clamore conueniunt in templum nobiles & ocioſi, tm̄ deuotioni aſtricti, & ſacerdos orat cū illis, idq́ȝ ex officio facere debet quinquies inter diē & noctē. Et q ueniūt ad orationē, debēt abluere manus, pedes & pudibūda, deinde exutis calceamentis & ante ianuā relictis, alij nudis pedibus, alij mūdis calceamētis pedib. inductis introeūt. Fœminę q̄q́ȝ ſeorſum in certo et prorſus abſtruſo uerſant̄ loco, à uirorū cōſpectu & auditu ſeparato, licet rarius frequentēt templum. Inter orādum aūt corpus cōtinuo agitatu et uociferationib. mire affligūt, ut ſępius uirib, & animo deficiāt. Chriſtianum eorū ſacris intereſſe nefarium putāt, credentes ab hominib. illotis ſua tēpla cōtaminari. Ibi ſacerdos illorum ſuggeſtum aſcēdit, & ad duas circiter horas concionatur, peractoq́ȝ ſermone aſcēdūt duo pueri, qui cātādo ſuas p̄ces pronunciāt. Deinde incipit ſacerdos cū toto populo ſubmiſſa uoce cātare, quaſſando corpus in latus, nihil aliud p̄ter hęc uerba: Nō eſt niſi unus Deus. Habēt etiā diem Iouis pro die feſtiuo, tametſi dies Veneris religioſiſsime colatur, quod credant Mahumetē illa die natū. *Cōtiones Turcarum.*

Quid Turcæ ſentiant de futuro ſeculo.

TVrcæ Mahumeto legibusq́ȝ ipſius tm̄ tribuūt, ut illas ſeruantib. æternā beatitudinem certiſsimē p̄mittant, paradiſum uidelicet delitiarum, hortum dulcibus & amœniſsimis aquis quaq́ȝ uerſum irriguum, ſub puro & temperato cœlo cōſtitutum, in quo quicquid uelint, habituri ſint, omnium ferculorū genera ad ſaturitatē, ſerica atq́ȝ purpurea indumēta adoleſcētulas ad nutum ſpecioſas cum aureis argēteiſq́ȝ uaſis, angelos pincernarum more in aureis lac, in argēteis uina rubea ubertim p̄pinantes miniſtros. Contrà nō ſeruantibus infernum comminantur, interitumq́ȝ ſempiternum. Hoc etiā credunt q̄ quantiſcunque quis criminib. ſit obnoxius, ſi moriturus tantū Deo credat & Mahumeto, saluus fiat. Quorundā religioſorum opinio eſt, legē nihil prodeſſe, ſed gratiā Dei qua hominē ſaluari oportet, q̄ ſine merito & lege ſufficiens eſt ad aſſequendā ſalutē. Alij ſunt quaſi ſucceſſores prophetarū & patrum, allegātes patrū traditiones, aſſerētes homines per meritū ſaluari ſine gratia & lege, intēti orationib. uigilijs & meditationib. Sunt deinde alij, qui aſſerunt unū quenq̄ in ſua lege ſaluari à Deo data, cū tales æquè bonæ ſint ſeruātibus, nec una ſit alteri p̄ferēda. Sic ergo ubi Chriſtus nō eſt, fluctuat incōſtans mens ad diuerſa, id q̄ & inter Chriſtianos uidemus, nempe apud eos qui alibi quā apud ſolū ſaluatorē ſalutē quærunt. *Paradiſus Turcarum.* *Opiniones uariæ de ſalute.*

De ieiunio & cibis Turcarum.

DIximus iam, Turcas ieiunare unum menſem & unā hebdomadā ſingulis annis, ſed nō ſemper hoc uno eodē menſe obſeruāt. Nam ſi iſto anno ieiunauerint per Ianuarium, ſequenti anno uſurpant Februarium, tertio Martium, & ita cōſequenter. Et quū ieiunant, tota die nihil guſtant, ne panem quidem aut aquā. Deinde uiſa ſtella, licet illis omnia manducare, præter ſuffocatū & porcinas carnes. Poſsidēt uineta fructuq́ȝ eius uariè utunt̄. Chriſtiani uinū cōficiunt, & Turcæ mel, & uuas paſſas ita medicantur, *Potus Turcarum.*

Potus Turcarum.

cantur, ut ſemper & uiſu & guſtu recentes apparẽt. Triplex illis potus, primus ex ſaccaro aut melle aqua diluto. Secundus ex uuis paſsis detractis acinis in aqua decoctis, addiť deinde aqua roſacea & aliquantulum ueri mellis. Tertius fit ex uino bene decocto, ſpecieḿꝗ mellis p̄ ſe fert guſtu & uiſu. Diluiť aqua, & datur ſeruis ad bibẽdum. Cum mãducandũ eſt,

Comedunt in terra.

ſubijciunt ſtoreas, deinde inſternunt tapetia aut puluinaria, alij in nuda humo diſcumbunt. Menſa illorum ex corio fit, ut ſuprà quoꝗ memorauimus, explicatur & cõtrahitur ut marſupium. Non aſſident noſtrorum more, nec diſcumbunt ueterum ritu, ut cubito innitãtur, ſed decuſſatim pedibus inter ſe complicatis more ſartorum, antequam cibum ſumant, oratio præmittiť. Raptim & uoraciter comedunt, magnoꝗ ſilentio, interim omnes uxores in abdito tenent. Captiuę non habẽt licentiã egrediendi foras niſi cum mulieribus Turcarum quum uadunt in balnea lauatum, uel aliò extra urbẽ recreationis cauſa in hortos et uineas, ſed ſemper in domibus latitãtes operãtur, nec permittiť illis cõuerſari cum captiuis ſeruis.

De circumciſione Turcarum.

VTuntur Turcę circumciſione nõ octauo die more Iudęorum, ſed quã primum natus ſeptimũ aut octauum annũ exegerit ſermonis iã peritus, idꝗ ipſis myſterium eſt, ꝓpter uerba cõfeſſionis, q̃ ante circumciſionẽ reqruntur. Nec puer ob id defertur in tẽplum, ſed in domib. parẽtum circumcidiť. Cõuocãtur aũt amici ad cõuiuium precioſum, & paſsim apud ditiores cędiť bos, et in hunc excoriatũ & exenteratum includunt ouem, in qua gallinã, & in illa ouum, q̃ omnia integre aſſanť ad ſplendorẽ illius diei. Deinde inter epulas tẽpusꝗ cœnę adduciť puer circidẽdus, cuius glãdẽ medicus retegit, & replicatã pellẽ forcipulis ap̄hendit: deinde q̃ metum adimat puero, aiť ſe in proximum diẽ circunciſionẽ peracturũ, interim uerò ex improuiſo p̄putium abſcindit, uulneri parum ſalis apponẽs. Nec in die circuncisionis indunt pueris nomina, ſed ipſo die natali in lucẽ eduntur. Cõtinuato autẽ trium dierum numero, circũciſus duciť in balneum cum maxima pompa. Cum redit domum, ducitur per cõuiuas, qui parata illi munera offerũt, alij ueſtes ſericeas, alij ſcyphos argenteos, alij pecunias uel etiã equos. Si aũt ex Chriſtianis quiſpiã ſua ſpõte cõfeſſo Mahumeto circumcidi ſe patiať, q̃d ſępe cõtingit propter graue iugum & onus tributi, talis ducitur per oẽs uicos atꝗ plateas ciuitatis ſummo cum honore & gaudio populi ſonãtium tympana, ipſi q̃ꝗ dãtur munuſcula, poſtea immunis efficiť à ſolutione tributi. Turcæ tñ neminẽ cogunt abnegationẽ ſuæ religionis, tametſi ipſis in Alcorano imperet exterminare contradictores.

Conuiuium paratur in circũciſione.

Munera offerũtur circunciſo.

Circumciſio Chriſtianorũ inter Turcas.

Vnde fit quod tam multæ & uariæ ſectę populorum inter Turcas inueniuntur, qui oẽs peculiari ritu peragunt Dei cultũ. Sacerdotes illorum parum differũt à laicis, nec magna in ipſis doctrina requiritur. Satis erit, ſi Alcoranũ legere nouerint. Illi aũt q etiã interpretari ſecundũ textũ nouerint, peritiſsimi habenť, quoniã non uulgari lingua Turcica, ſed Arabica à Mahumeto ſunt tradita, q̃d nefas eſſe putãt, ſi uulgari lingua interpretata deſcriberẽtur. Stipendium à rege pro labore accipiunt. Vxores habẽt & habitum ut ſeculares. Si Stipendium non ſufficit propter multitudinẽ liberorum, mechanica tractãt, ac libero etiã homine digna attingunt. Sũt tñ liberi ab exactionib. & alijs oneribꝰ, honoranťꝗ à plebeis. Habẽt monachos uarios, q ſub ſpecie religionis habitãt in ſyluis & deſertis, fugiẽtes cõſortiũ hominũ. Et qdã eorũ nihil ꝓprij habẽt, incedũt quaſi nudi p̄ter pudẽda pellib. ouinis recta exigẽs eleemoſynã tã à Chriſtianis q̃ à Turcis uagãtes p terras, qdã raro egrediũť, ſed manẽt

in

in templis,habentes in angulis templorum tuguriola, ſine calceamẽtis,ueſtimento,diſcoperto capite,nihil geſtantes pręter unam camiſiam,multis diebus ieiuni,orantes ut Deus ipſis futura reuelet,quos rex Turcarum bellum moturus conſulere ſolet.

Qualis iuſtitiæ executio apud Turcas, qualia coniugia,& qualis ueſtitus atq; uictus.

Pœna fornicãtorũ & furũ.

TVrcæ iuſtitiæ ſtrenuiſsimi ſunt exactores. Nam q hominis ſanguinẽ fuderit,pari pœna ſemp plectit̃. In adulterio dep̃hẽſus cũ adultera abſq; miſericordia & abſq; mora lapidat̃. Eſt etiã fornicarijs ſua pœna expreſſa. Octingẽtos em̃ flagelli ict9 ſeu uerbera tollerare debet,q dep̃hẽſus fuerit. Fur prima et ſecũda uice dep̃hẽſus totidẽ ictib. flagellat̃: tertia manu truncat̃: quarta,pede. Qui dãnũ alicui infert,precio æſtimato ſatisfacere cõpellit̃. Teſtes nullos niſi ualde idoneas,pbatasq; pſonas,& qb. ſine iuramẽto credi poſsit,admittunt. Exta matrimoniũ nemini,qui ad prouectã ætatẽ iã peruenerit,uitã agere licet. Vxores aũt ducere legitimas 4. poſſunt, & dẽptis matrib. & ſororib. quaſcũq; uolũt,nulla ſanguinis habita ratione, illegitimas uerò q̃tq̃t placuerint & enutrire ualeãt. Filij tã ex his q̃ ex illis ſuſcepti,hæredes in patris bonis ęqualiter habent̃,hoc tñ ſeruato,q̃d duę filiæ uni filio coęquent̃. Cõiuges duas aut plures nõ in una domo, nec etiã in una ciuitate habẽt, ob iuges cõtẽtiones earũ atq; inquietudines, ſed in ſingulis ciuitatibus ſingulas. Libertatẽ uiri eas tertio repudiãdi habẽt,tertio itẽ recipiendi. Repudiatæ uerò à quo uiro ſuſcipiant̃,ſi lubet permanere poſſunt.

Coniugiã.

Hæc in ueſtitu honeſtiſsimæ ſunt. In capite mitris utunt̃,uelis ipſis ſuperpoſitis,ita ut decemter hac inuolutæ,una ueli extremitas à dextra aut ſiniſtra capitis parte dependeat,q̃ ſi domũ exire uel in domo in uirorũ cõſpectũ prodire debeãt,ſine mora totã faciẽ p̃ter oculos uelare poſsint. Nunq̃ audet fœmina in uirorũ cõgregatione apparere,forum adire, uẽdere aliquid aut emere. In eccleſia mulieres habẽt locũ à uiris ſeparatũ & adeò occluſum, ut nemo introſpicere poſsit, nec aliq̃ modo intrare. Quę tamẽ nõ oẽs, ſed magnatũ ſolũ uxores,& nunq̃ aliàs q̃ die Veneris ad unicã oratiõis meridianæ horã, q̃ apud eos ſolẽnis eſt, intrare debẽt.

Mulieres uelãt faciem.

Collocutio uiri & mulieris in pub. adeò rara eſt,adeò p̃ter cõſuetudinem,ut ſi inter eos per annũ integrũ morareris,ſemel uix uidere poſſes. Virum apud mulierẽ in aperto ſedere aut equitare cũ aliqua,p mõſtro duceret̃. Cõiugati mutuo alijs uidẽtib. nunq̃ laſciuiunt,nunq̃ rixantur, cum nec uiri erga mulieres grauitatẽ nunq; remittant,nec mulieres erga uiros reuerentiã. Magni domini qui apud ſuas perpetuo eſſe nõ poſſunt,ad earũ cuſtodiã deputatos eunuchos habent, qui tanta cuſtodia illas obſeruãt & tuentur,ut p̃ter maritũ impoſsibile ulli uiro ſit eas alloqui poſſe,impoſsibile ipſas poſſe p̃uaricari. Coëunt nuptiæ ſine iuramento, accipiunt indotatas, propemodum emere cogunt̃, cõtrario Rom. more,ubi gener emi ſolebat nõ nurus. Nil habet ſponſa in corpore cultus uel ornamẽti,q̃d nõ cogat̃ à ſoceris redimere. Diuortiũ apud illos faciũt improbi mores uel infœcunditas. Cognoſcit de iſtis reb. iudex ipſorũ. Vtunt̃ fœminæ ſimpliciſsimo habitu nullũ luxũ rep̃ſentãte. Nec unq; aperta facie in conſpectũ uirorũ p̃deũt. Brachas noſtra deteſtant̃ Turcę,ut q̃ nimium pudenda exprimunt. Caput illis aggeſtu pepli in turrim ædificat̃,& in pyramidem turbinatur. Vtunt̃ pane nõ peſsimo nigro & albo,niſi q̃d ſpargũt quoddã genus ſeminis ſuper recentẽ,q̃d tribuit magnã ſuauitatẽ manducantibus. In edulijs multiplex eſt illis ars & uaria cõditura. Cib. uerò maxime ſolennis eſt, puls ex oriza ita addenſa,ut partes inde manibus decerpant̃. Piſciũ mira abſtinẽtia. Carnib. omnib. utunt̃ p̃ter porcinis. Nullæ ibi tabernæ hoſpitijs deſignatæ,aut publica diuerſoria,tñ in plateis diuerſa uenduntur cibaria,& alia huiuſmodi ad uictum neceſſaria. Oppidani per ſeruos eorũ agros colunt,decimãq; dependunt ſuo imp. Opifices uerò artib. mechanicis ſe ſuſtinẽt. Qui ocium colunt,fame cõtabeſcũt. Mercaturã quoq; ſtrenue exercẽt,Aſiã minorẽ,q̃ nunc Natoliã uocãt,Arabiã,Aegyptum peragrant,adq; Venetos ſeſe deferunt. Si reddunt urinam, mutonem lauant,ſi uentrem

Grauitas coniugium.

Diuortium.

Caligulæ inhoneſtæ.

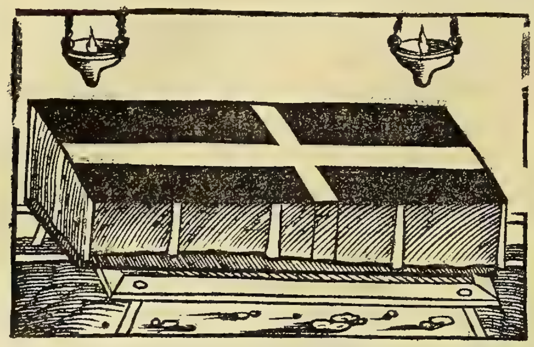
Panis.

Exquiſiti cibi.

Multæ lotiões

trem ſoluunt,podicem abluunt:idemq́ꝫ fit à mulieribus,quos ſequuntur ſerui,uas aqua ple
num geſtantes,maſculum maſculus & fœminam ancilla. Iudicem omnes habent eundem,
tam Chriſtiani quàm Turcæ,qui ex æquo omnibus ius miniſtrare tenetur.

De mortuis Turcarum & uariis
conſuetudinibus atqꝫ obſeruantijs eorum.

VBi quis moritur ex Turcis, abluunt
cadauer eiꝰ,ac nitidiſsimis lineis in
duunt. Poſtea efferunt extra urbẽ in
locũ aliquẽ. Nefas eñ eſt in templis
ſepelire. Pręcedunt funus monachi cum cãde
lis, ſubſequunt̃ ſacerdotes, cantilantes donec
ad ſepulturæ locum perueniãt. Quod ſi paup
fuerit ille defunctus, pro laborib. religioſorũ
Sacrificiũ pro animalibus.
plateatim collectæ pecuniæ ſolent illi offerri.
Amici ſæpe cum luctu ad ſepulchrũ redeunt,
& inferias ciborũ monumento ſuperponunt,
panes,carnes,caſeum,oua,lac,& nouendialis illa cœna,more æthnicorũ,pro anima defun
cti deuoratur à pauperib. aut auib. cœli & formicis. Dicunt eñ ęquè gratum eſſe Deo,offer
re eleemoſynam tã brutis egentib. quã hominib. cũ ob amorẽ Dei offertur. Sunt qui auicu
las recluſas data pecunia auiculę ualoris,euolare iubẽt:alij panẽ piſcib. in flumen proijciũt
amore Dei,dicẽtes ſe pro tali pietate erga egẽtes mercedẽ ampliſsimã à Deo cõſecuturos.
Lotiones tres.
Habent pręterea Turcæ triplicẽ lotionẽ. Prima eſt perfuſio totius corporis cũ aqua. Et ne
hæc ſit inanis, radunt pilos corporis in omni parte, barba in uiris excepta, & crinib. in ca
pite mulieris,quos tamen multo ſtudio lauant,& pectinib. crebro diſcriminant. Sunt ob id

in ciuitatib. inſigniorib. balnea, q̃bus cõtinue utunt̃. Vbi
nõ ſunt,habẽt p̃paratum aliquẽ ſecretũ locũ ad lotionẽ in
in domibus,ut poſsint aqua perfundi priusq̃ domum ex
eant. Altera lotio neceſſaria eſt,cum opus naturę exercẽt.
Tum loco aliquo ſecreto abluũt uerẽda. Erectus, aut ſtãs
nunq̃ quis cernit̃,cũ opera naturæ exercet. Tertiã lotionẽ
faciunt pro organis ſenſuum purificandis, qua manus &
brachia ad cubitos uſqꝫ abluũt, dehinc os,nares & totã fa
ciem. Raſurã locorum obſcœnorum ſingulis menſib. bis
uel ter faciunt maſculi & fœminæ,& maximè quum tem
pla frequentãt,alioquin ignib. ut uiolatores ſacri loci tra
Militũ in exercitu iuſtitia.
derentur. Tanta ſeueritas habetur in bello,ut nemo mili
tum auſit aliq̃d iniuſtẽ rapere,alioq̃n ſine miſericordia pu
niretur. Habent̃ ordinarij cuſtodes ſiue defenſores earũ rerum quæ in uia occurrunt mili
ti,qui tenent̃ defendere hortos fructuum circa uiã ſitos,ut nec ipſi audeant unum pomum,
uel huiuſmodi ſimile ſine licentia poſsidẽtis carpere, alioquin & tales capitis pœnã luerẽt.
De hoc ſcribit Bartholomęus Giurgeuitz, qui 13. annis fuit captus in Turcia, in hunc mo
dũ. Cũ eſſem in exercitu Turcæ in expeditione cõtra Perſas, uidi equitẽ quendã unà cũ eq̃
& miniſtro decollari, q̃d ſolutus equus arua cuiuſdam ingreſſus fuerat. Nullus ex ſatrapis
poſsidet p̃uinciã aut ciuitatẽ aliq̃ iure hæreditario, q́ꝫ poſt obitũ liberis uel ſuis ſucceſſorib.
poſſet relinquere ſine cõſenſu ſui regis. Sed ſi aliq̃s ducũ certas poſſeſsiones cupit habere,
id illi concedit̃ hac cõditione. Init̃ ratio p̃cij & reddituũ illarũ poſſeſsionũ. Cognoſcit &
Turca q̃t milites ali annuo illo cẽſu poſsint,tñq́ꝫ numerũ militũ illi adiũgit,qui ſemper ad
oĩa imperata prõpti ſint oportet, alioq̃n dñs ille capite plecteret̃, ſi officio nõ reſpõderet.

Quomodo Chriſtiani in bello à Tur
cis capti tractentur,diſtrahantur,& quomodo liberi fiant.

EXpeditionẽ aduerſus Chriſtianos ſuſcipiẽti. Turcarũ imperatori,ſemper comes eſt
ingẽs turba magnorũ & laniſtarũ,q in ſpem mãcipiorũ lõgiſsimas catenas ſecum de
ferunt,in quibus facile quinquageni aut ſexageni per ſeriem colligantur. Idem quoſcunqꝫ
non ab

non abſumit hoſtilis gladius, à prædatorib. emunt, q̊d illis permiſſum eſt, ſi principi decimas mancipiorũ præſtent, reliq̃s ipſis uel in ſuũ uſum uel ad nundinationẽ detinere fas eſt, nec ulla apud illos uberior aut frequentior mercatura. Senes & utriuſq; ſexus iuuentutem, quæ illi decimarũ nomine obtigit, imperator ita diſcernit, ut grandiorẽ ætatẽ ad agriculturã uendat. Puellas uerò & iuuenes ad certũ relegat locũ, ut ibi certis inſtruant̃ artib. quo illis in poſterum cõmodius utat̃: ac primum id agit̃, ut abnegata Chriſtiana fide circumcidant̃. Iamq́; eorum ceremonijs initiati, pro cuiuſq; indole uel ad leges eius gentis diſcendas, uel ad militiã deſtinatur, ſi maior uis corporis ꝙ ingenij appareat. Rudimẽtis militiæ ita imbuuntur, ut pro teneritudine uirium primũ detur arcus leuior, mox creſcente robore & peritia grauior, donec bello ſit idoneus. Adeſt magiſter, ſeueriſſimus exactor q̊tidiani exercitij, quotieſcunq; à ſcopis errant, toties flagris cædunt̃. Alij adaptãtur batuationi ſeu baculorum certamini. Reliqui proh nefas, in quib. maior gratia formæ, ita abſcindunt̃, ut nihil uirile in toto corpore appareat, grauiſſimo cũ diſcrimine uitæ. Quod ſi euadãt, nõ in aliud ſunt incolumes, ꝙ in obſequiũ ſceleratiſſimæ libidinis: mox ſeneſcente pulchritudine ad officia eunuchorũ, ut matronas ſeruent, deputant̃, aut cuſtodiendis equis & mulis aut culinæ miniſterijs addicunt̃. Puellæ quæ luculẽtæ ſunt pulchritudinis, eliguntur in cõcubinas: mediocres dant̃ matronis ad officia pediſſequarũ, inter quæ adeò ſunt nõnulla fœda miniſteria, ut honeſte dici non queãt. Cogunt̃ em̃ illas ſequi cum uaſculo aquæ, quãdo ad exonerandũ aluum & perpurgandũ eas partes egrediunt̃. Aliæ ancillarib. operib. ut textrinę, piſtrinæ mancipant̃. Nullis ex omnib. liberũ eſt uel Chriſtianã fidem reſeruare, aut ſpem libertatis ꝙ diu uiuit cõcipere. Cum primũ nouitios adepti ſunt, agunt minis, promiſſis & blãdicijs ut recẽs mancipiũ circumciſionẽ admittat: id ubi fecerit, humanius aliquanto tractat̃, cæterũ ſpes redeundi in patriã plane eſt abſciſſa: conãti em̃ id, pœna incẽdij deſtinata eſt. Hi q̃a firmiores credunt̃ ac minus fugaces, à dñis ad miniſteria caſtrenſia aſſumunt̃, libertas tũ demũ cõpetit, ubi uel ipſe annis inutilis potius reijcit̃ à dño quã dimittit̃, uel ubi dñs in bello inter pericula mortis libertatẽ legarit. Matrimonia illis ꝓmiſſa ſunt, ſed liberi eorũ ꝓ arbitrio dñi diſtrahunt̃, quæ res ſapientiores à nuptijs abhorrere facit. Alios qui circumciſionẽ repudiãt, immaniter tractãt. Duriſſima tamẽ eſt ſors illorũ, qui artes mechanicas nõ didicêre, eæ em̃ ſolæ ibi in honore ac precio ſunt, quãobrẽ literati, ſacerdotes & nobiles, q̃ in ocio uitã degerunt, ubi in manus horũ uenere, omniũ miſerrimi habent̃. Magno em̃ in illos, utpote uix uẽdibiles, nullos ſumptus facere ſuſtinet. Hi pedib. capitibusq́; intectis, ac plerumq; maiore parte corporis nudi inambulãt, perq́; niues, per ſaxa, æſtates & hyemes detrahunt̃, nec finis donec uel moriant̃ uel ſtultũ dñm, q̃ malã mercẽ emat, inueniat. Nec quiſquã eſt tàm fœlix cuiuſcunq; ſit cõditionis uel ætatis, formæ aut artis, ut eum in itinere ægrotantẽ apud hoſpitẽ deponant. Primũ cogit̃ flagris ire, id ſi non poteſt, iumento imponit̃, ibidemq́; ſi ſedere nequeat, prono corpore alligat̃ non aliter ꝙ ſarcina aliqua aut mantica. Morientẽ detractis ueſtib. in proximã foueã aut uallẽ canibus & uulturib. obijciunt. Non ſolũ autẽ catenæ concaptiuos includunt, ſed manib. quoq; in itinere manicas addunt. Paſſus unus inter ſingulos interſtitij eſt, ne ſe mutuo cõculcent: id q̊d ideo faciunt ne à mãcipijs lapident̃. Cum em̃ ſinguli mangones ingentẽ numerũ ducãt, adeò ut decẽ ſæpe quingẽtos homines cõcatenatos habeant, uim metuunt tãtæ multitudinis, ſi ad iactũ liberas haberẽt manus. Cæterũ ubi nocti concedendũ uinculis quoq; pedes onerant, eosq́; ſupinos omni iniuriæ aëris exponunt. Mulierib. uerò humanior cõditio eſt. Quæ ualẽt robore, pedib. incedũt, teneriores in iumẽtis uectantur: quæ ideò infirmæ ſunt ut iactationẽ iumẽti non ferant, in corbib. tanq; anſeres geſtant̃. Nox illis triſtior eſt: aut em̃ munitis locis includunt̃, aut mangonũ impurã libidinẽ pati coguntur, auditurq́; ingens ploratus ꝑ tenebras adoleſcentiũ utriuſq; ſexus uim patientiũ, nec ſexennis aut ſeptẽnis ætas miſeros à tali fœditate defendit adeò ſcelerata gens & contra naturã & ante naturã libidine ſæuit. Vbi dies illuxit, in forũ uenales tanq; greges ouium aut caprarũ ꝓducuntur. Cõueniunt mercatores, ſtatuitur p̃cium, ſi placet mancipiũ, detractis ueſtib. futuri dñi oculis exponitur, inſpiciũtur oĩa mẽbra, tentãtur, explorãtur. nunq̃d uitij in iũcturis aut articulis reſideat. Si diſplicet, reijcitur ad mangonẽ, toties id paſſurus q̊tiens empturiẽs aliq̃s aduenerit. Si placet, abducit ad grauẽ ſeruitutẽ, ut uel arator uel paſtor ſit, ne duriora cõmemorẽ. Si q̃s cum uxore & liberis captus fuerit, hunc libentiſſimè magnates emunt, & uillis præficiunt, ut curã uel aruorũ uel uinetorũ uel paſcuorũ agat, nati ex illis uernæ fiunt. Si in Chriſtiana fide ꝑſeuerauerint,

Mercatura captiuorũ hominum.

Exercitium tyronum.

Circumciſis Chriſtianis nulla ſpes libertatis.

Artes mechanicæ in precio

Contemnũtur captiui.

Scelerata libido.

rauerit,ſtatuitur certum tẽpus ſeruiendi, quo elapſo liberti fiunt, filij tamen eorum niſi re-dimantur, pro domini arbitrio in ſeruitute manent.

Quibus oneribus grauentur Chriſtianorum prouinciæ, à Turca ſubactæ.

VBi Turca in Chriſtianitate prouinciam ceperit, omnia prouincialium bona tàm mobilia quàm immobilia in prædam cedunt. Nobilitatem ſtirpitus excindit, præcipuè regiam ſobolem. Clericos ſi non occidunt, omni fortuna & dignitate nudato ad ludibrium & mẽdicitatem relinquunt. Campanas omnes & organa & alia inſtrumenta muſica templis adimunt, & templa ipſa prophanata ſuo Mahometo cõſecrant. Miſera autem & humana ſacella Chriſtianis relinquunt, ubi ſacra non publicè ſed ſilenter faciant: quæ ubi uel terræ motu corruerint, uel incendio deflagrauerint, non licitum eſt inſtaurare, niſi magna depenſa pecunia. Cõtio & annunciandi Euangelij munus planè interdicitur. Nefas eſt quenquam Chriſtianum, rempub. attingere, aut arma geſtare, aut ſimili culto cum Turcis indui. Si iniuria fit contumelioſis uerbis, uel tibi, uel Chriſto, tacendum atq; ferendum eſt. Et ſi aliquid indignius contrà loquaris de eorum religione, inuitus circumcideris: tu ſi hiſcas contra Mahometum, ignes & incendia tibi parantur. Quartas omnium fructuum dant Chriſtiani, idq; nedum ex prouentibus agrorum & pecorum, ſed etiam ex mœchanico quæſtu. Deinde eſt & aliud onus capitationis, qua ſinguli quotquot ſunt in una familia, ſingulos ducatos ſoluunt. Si parentes ſoluere nequeunt, ad liberos ſuos in ſeruitutem uendendos compelluntur. Alij in catenis uincti oſtiatim obambulant ad ſtipem emendicandum, quod ſi ne ita quidem ſoluendo ſunt, perpetuis carceribus mancipantur. Captiui qui fugam moliuntur, ſi in Europa agunt, facilior eſt illis fuga, quum præter flumina, quæ facile enatãtur, nihil habeant quod traijciant. Solent autem id agere tempore meſſis, quando facilius in ſegetibus latere poſſunt, & inde uictum habere. Noctu autem fuga initur: per diem aut in ſyluis aut paludibus aut in ſegetibus ſeſe abdunt, maluntq; à lupis et alijs beſtijs deuorari, quàm ad ueteres dominos retrahi. Porrò qui ex Aſia fugam moliuntur, Helleſpontũ petunt, inter Calliopolim & arces illas olim Seſton & Abydon, nunc autem Bogazaſſar dictas, id eſt, caſtella faucium maris. Et ſecum deferũt ſecurim & funes, ut & ligna cædant & colligent, quo inde ratem faciant ad traiectionem maris, nihil niſi ſalem ſecum deferentes, nocte raticulam inſcendunt. Si uenti fortuna maris fauet, tribus aut quatuor horis traijciunt, ſin minus aut pereunt in fluctibus, aut ad littora Aſiæ reijciuntur. Emenſo mari montes petunt, polumq; inſpectantes ad Boream tendunt. In fame herbis ſale conditis ſeſe ſuſtinent. Si plures ſocietatem fugæ inierint, noctu opiliones inuadũt, quibus occiſis, quicquid ibi alimenti inuenerint, ſecum aſportant, ſæpe tamen & ipſi pereunt occiſi ab opilionibus uel ab eiſdem capti, & priſtino hero traditi, ad ueterem ſeruitutem rediguntur. Cęterũ plures pericula abſumunt quã incolumes uadunt. Aut enim naufragijs aut dentibus beſtiarum, aut ferro inimicorum, aut poſtremò fame pereunt, quum longior erratio in fuga contigerit. Fugitiuis multiplex manet pœna. Alij enim ſuſpenſi pedibus diriſſime flagellantur. Et qui homicidium committunt, illis plantæ pedum in multos ſulcos cultro reſcinduntur, & reſciſſis ſal inſpergitur. Quibuſdã furca ingens ferrea cum ferro collari inſeritur, quam dies noctesq; in longum tempus geſtant.

Eccleſiæ Chriſtianorum inter Turcas.

Chriſtiani effugientes.

Captiui tranatant mare.

Pœna fugitiuorum.

Finis libri quarti.

LIBER COSMOGRAPHIÆ quintus, per ſebaſt. Munſterum ex probatis Geographis & Hiſtoricis ſcriptoribus, recentioribus & ueteribus in unum corpus collectus.

Aſia altera pars orbis terreni, cum ſuis populis, & nationibus atq; inſulis in hoc quinto libro deſcribitur.

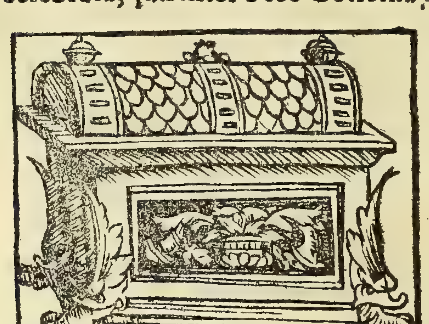
ASia altera tripartitæ terræ pars, appellata ab Aſia Oceani & Thethyos filia, ſiue ut alij uolũt, a b Aſio Manæi Lydi filio, à meridie per orientem uſq; ad ſeptentrionẽ protenditur. Terminos habet ab occidente Nilum & Tanaim cum Euxino ponto, & parte mediterranei maris. Tribus alijs partibus iungitur Oceano, qui ab oriente Eous, à meridie Indicus, à ſeptentrione Scythicus appellatur. Taurus mons mediam quodãmodo continentem diuidit, ab occidente in orientem excurrens, partẽ ad aquilonẽ relinquit, partẽ ad meridiẽ. *Limites Aſiæ* Mõs hic multis in locis latitudinẽ habet ſtadiorũ 3. millium, longitudinẽ quantã Aſia, ſtadiorum circiter 4. millia, à tranſmarina Rhodi ora uſq; ad Indiæ ac Scythiæ extrema orientem uerſus. Tam latum autem & patens dicunt eſſe quicquid terræ Aſiæ nomine continet, ut Africa & Europa reliquæ duæ partes, non magis cõplectantur quã hæc ſola. Cœlo temperata eſt, ſolo fertili, & propterea omnium animantium genere cultiſſima. Nõ tamen putatur populoſior eſſe Europa, quantumlibet ampliſſimum cõplectatur ſpacium, quia habet multas & ſpacioſas ſolitudines, maria, arenas, aſperos montes & alia loca quæ ab hominibus inhabitari nequeunt, ſicut infrà ſuis quibuſq; uidebimus locis. *Aſia nõ populoſior Europa.* Diuiditur autem in plurimas atq; ferè infinitas regiones & prouincias, quę ſingulæ ſua habẽt uocabula, ut infrà dicemus, inter quas præcipuæ olim fuerunt Babylonia, Perſia, Syria, Scythia, Aſia minor, India. Noſtro autem æuo, Tartari incolunt Scythiam, extenditurq; habitatio eorum uſq; in Indiã. Mahumetici uerò & Soldanici habent ſubiectas Arabiã, Perſiam & Indiã exteriorem, in qua Calekutium ſitum eſt. Syria, quæ comprehendit Ieroſolymã, Damaſcum & Antiochiã, cum pareat Turcæ, nõ multa de ea ſcribunt noſtro tempore, quandoquidẽ nemo eam perluſtrare poſſit, quæ antea nõ ſunt explorata, non poſſunt ſub iſto tyrãno inueſtigari. Nunc itaq; breuiter & iuſto ſeruato ordine ſcribemus de omnib. regionb. Aſiæ, initiũ ſumẽtes ab Aſia minori, quę circũiacent Bithynia, Lycia &c. cum multis inſulis maris.

Bithynia.

BIthynia regio minoris Aſię ad Põtum ſita, aduerſa Thraciæ & ꝓxima Troiadi, quę primũ Bebrycia, poſtea Mygdonia, deinde à Bithyno rege Bithynia dicta fuit. *Bithynia quæ & Pontus.* Hæc etiã autore Euſebio, Pontus eſt dicta. Habuit autẽ olim multas inſignes ciuitates, nẽpè Niceã, Chalcedonẽ, Heracleã Libyſſam ubi Annibal ſepultus fuit, Pruſam quã hodie Burſam uocant, Nicomediam, Apamiã &c. Nicea metropolis Bithyniæ & quaſi *Nicea.* mater aliarum ciuitatũ ob ſui magnificentiã, magnitudinẽ & fertilitatẽ. Ambitus eius ſtadiorũ 16. fuit in figura quadrata, in cãpo ſita: & in ſingulis lateribus portæ ſingulę è regione poſitæ, ut ab una per ciuitatẽ ad oppoſitã uideri poſſet. & ꝗ in medio ciuitatis ſtabat: uidebat oẽs quatuor portas. Hic iubente Cõſtantino magno famoſa illa ſynodus anno Chriſti *Synodus.* 324. celebrata eſt, trecentorũ, & decẽ & octo epiſcoporũ, & perfidũ Arrij dogma reciſum. Ingreſſus aũt pijſſimus Imp. ad conſeſſum Epiſcoporum, uidit quoſdam priuatos dextro oculo, quẽ ſub tyrãnide Diocletiani ob cõfeſſionẽ Chriſti amiſerãt, & accedẽs exoſculatus eſt locũ ex pũcti oculi. Hæreſis Arrij erat, quòd negabat diuinitatẽ Chriſti. Anno 372. corruit Nicea tota, terræmotu cõcuſſa. Dein poſt multos ãnos aliud fuit in hac urbe celebratũ cõcilium, in quo dãnata fuit hæreſis illorum, ꝗ negabant Spiritũ ſanctũ procedere ſimul à patre & filio. Scribunt quidã, in hoc cõcilio quoq; agitatã quęſtionẽ de ſacerdotũ uxorib. legitimis, potiſſimũ quas ante initiationẽ duxiſſent. *Vxores ſacerdotum.* Et cum ꝗdam prohibere uellent ea cõiugia,

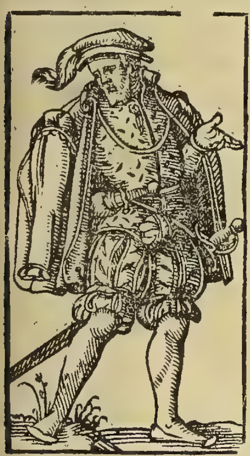

proceſſit in medium Paſnucius epiſcopus Aegypti, qui pro confeſſione Chriſti unum vmiſerat oculum, cuiuſq; unum genu fuerat diſciſſum, diſſuaſit ne conſtitutionem ullam facerent de abrogando ſacerdotum matrimonio, ne illis ſcortandi ulla præberetur occaſio. In ciuitate Chalcedonenſi ſita è regione Conſtantinopolitanæ urbis, magna fuit ſynodus celebrata, quæ inter octo Concilia numeratur, quibus Romana eccleſia præcipuum impertitur honorem interfueruntq́ue huic concilio quingenti & triginta epiſcopi. In ciuitate Bithyniæ Burſa, quæ itinere trium aut quatuor dierum diſtat à Conſtantinopoli, habent Turcarum imperatores ſuam ſepulturā. Ciuitas eſt elegans, habetq́; multa ſacella circa templum in quibus Othomanni magnificè ſunt ſepulti, & habēt ſinguli candelabrum aureum cum ardenti cādela ſupra ſepulchrum poſitum, & in ſuperioribus ſacellorum locis pendent multæ lāpades accenſæ. Aſſiſtunt etiam perpetuò duodecim ſuæ fidei ſacerdotes, qui à uiriditate pileorum quos geſtant, uocantur Talerſmanlari, qui die noctuq́; permutatis uicibus in templo orant, tres ante meridiem, tres poſt meridiem, tres ante medium noctis, & tres poſt. Eſt etiam in hac urbe magna nundinatio ſericorum indumentorum, qualis in tota illa regione non inuenitur.

Aſia minor.

IN Aſia minori multæ particulares ſunt regiões, nẽpe Aeolia,
Meonia, Ionia, Myſia, Troia, Lydia & aliæ quædã unà cũ ma-
gnificis ciuitatibus, de q̃bus pauca quędã ſubiungã. In minori
Phrigia ſita fuit olim ciuitas Ilium nomine, toto orbe celeberri
ma, quã uulgò à regione ipſa Troiã uocant, unde per uniuerſum
mundũ multi nobiles & magni uiri ſunt diſperſi, poſteaq; illa per
Græcos fuit delata. Sunt q aiunt hãc urbẽ conditã poſt diluuium *Troia.*
828. annis, ante uero Chriſti incarnationẽ 1200. annis, regnarũtq;
in ea ſex reges, Dardanus, Erichtonius, Tros, Ilus, Laumedon &
Priamus, ſub q̃ urbs fuit ſubuerſa à Græcis, idq; ob hanc cauſam.
Cũ uice quadã Priamus rex Troię abſens eſſet, irruentes Gręci in
regnũ eius, euerterunt Ilium, abieruntq; cũ magna p̃da, ſecum ab-
ducentes Heſionẽ regis ſororẽ. Rex uerò Priamus cogitãs q̃d facto opus eſſet, rurſum in-
ſtaurauit urbẽ, firmauitq; cõtra hoſtiles incurſus. Habuit aũt uxorẽ Hecubã, & ex ea q̃nq;
filios, Hectorẽ, Paridẽ (qui & Alexãder) Deiphobũ, Helenũ & Troilũ, atq; tres filias, An
dromachũ, Caſſandrã & Polyxenã. Et ut uindicaret illatas iniurias, miſit Antenorẽ prin-
cipem affinẽ ſuum in Gręciã qui repeteret Heſionẽ. At illi id negãtes, legatũ quoq; cum cõ
tumelia ablegauerunt. Tunc Priamus capto cum ſuis cõſilio fecit, parari naues, et collecto
milite p̃fecit illi ducẽ filium Paridẽ. Qui proſpere curſu delatus eſt in Cytheriã inſulã, ubi
erat templũ Veneris uetuſtũ, toti Gręcię uenerandũ. Celebrat̃ etiã tunc feſtũ Veneris, &

cõfluebat magna populi multitudo. Cæte
rũ Helena fœmina pulcherrima, Menelai *Helena Menelai regis uxor.*
regis uxor, cuius regnũ nõ multũ diſtabat
ab inſula, audito Troianorũ aduentu deſi
derabat uidere hoſpites, atq; ob id ſub ſpe
cie uotorũ ſoluendorum, p̃perat ad inſulã
ſuſceptaq; eſt magno honore ab incolis.
Et cum prima luce ingreſſa eſſet phanũ re
gia põpa, Paris qui de eius pulchritudine
iã audierat, ingreſſus eſt quoq; tẽplum ap
paratu regio. Et ut mutuo ſeſe conſpexiſ-
ſent, inceſi ſunt alterutrũ. Paris occaſionẽ
nõ negligens, ſuis clàm imperat, ut noctu
nauẽ abducãt, rapta antea Helena, & ſpo
liato tẽplo, id q̃d & fecerunt, q̃d audiens

Priamus factum, gauiſus eſt, ſperans pro Helena ſibi reſtitui Heſionem. At Caſtor & Pol *Paris rapit Helenam.*
lux audientes ſororem ſuam Helenã abductã, conſcenſa naui illicò ſequunt̃, ſed orta tem
peſtate perierũt in mari haud procul à Lesbio littore. Menelaus uerò rex audiẽs raptã uxo
rem, ex fratris Agamẽnonis cõſilio ſollicitat oẽs reges & principes Græcorũ ad uindican
dã iniuriã. Paratis ergo mille & ducentis nauib. magnis copijs recta tẽdunt cõtra Troianũ
regnũ, reges ſcilicet Mycenorũ, Spartanorũ, Bœotiæ, Phocidis, Vlyſſes rex Ithacæ inſulæ,
Achilles rex Theſſaliæ &c. miſeruntq; ex Tenedo inſula legatum, q Helenã repeteret, &
deinde ſatisfactionẽ pro ſpoliato phano. At primus oĩa negat, niſi reſtituãt Heſionem. Irri *Reges Græciæ*
tati Gręci ex illa reſpõſione, ueniũt ad fines Troianorũ & fit magna cædes, cadũt etiã mul
ti utrinq;. Porrò Gręci diſcurrẽtes, diripiunt oẽs p̃pinquas ciuitates & Lesbũ inſulã. Capi
unt quoq; Polydorũ Priami filium recens natum, quẽ idem Priamus miſerat in Thraciã, ad
uxoris ſuæ fratrẽ regem Thraciæ, ut ſi cõtingeret Troiã capi, ſaltũ is filiolus relictus, gen9
& urbẽ inſtauraret. Obtulerunt ergo Græci hunc filiũ p̃ Helena. Sed renuẽte Priamo id fa
cere, Græci in cõſpectu Troianorũ lapidib. obruerũt puerũ Polydorũ, ut ſic ferret pœnas
fraterni ſceleris. Hector interim ſępe educit exercitũ ex urbe, fiũtq; multa p̃lia, cędes, et uul
nera. Menelaus à Paride ſagitta p̃ fœmur transfigit̃, & Achilles uulneratus ab eodẽ, illum
perſequit̃, donec eũ interfecit, & Troianos in fugã uertiſſet. Paulo tamẽ poſt Achilles uiſa *Menelaus uulneratus.*
Polyxena filia Priami, exardeſcit in amorẽ eius, promittitq; armorũ depoſitionẽ, modo ea

 potiatur.

potiatur. Succedit in locum eius Palamedes dux, egregieq́ pugnat contra Troianos, ſed occciditur ab eis, Troilo Hectoris fratris partes ſtrenuē obeunte & ſauciante Menelaum, Diomedem & Agamemnonem, multosq́ interficiēte. Videntes autem Græci ſuam iacturam, cogunt Achillē deſcendere in aciem contra Troianos. Is ergo cū inſequeretur Troilum, uideretq́ equum eius cadentem, accurrens transfodit eum. Mater Troili Hecuba, deplorans mortem Hectoris & Troili, cœpit cogitare, quibus inſidijs Achillem circumueniret & interficeret. Sciebat illum amare Polyxenam, atq; ideo cum ſemel induciæ eſſent inter utrunq; exercitum, ſimulat ſe illi dare filiam, iubetq́ illum uenire ad phanum Apollinis. At Paris armata manu iuxta phanum deliteſcens, ingreſſumq́ Achillē inermem ſubito interfecit, & aufugit. Audientes Græci quod factum fuit, excitati ad prælium aggrediuntur Troianos, & inter multos ducem illorum Paridem quoq; interficiūt, & reliquos ad portam uſq; perſequuntur, & parum abfuit quin tunc mœnia urbis obtinuiſſent. Poſtera die Agamemnon dux inſtruit exercitum, congrediturq́ cum Penteſilæa regina Amazonum, quæ à Troianis in auxilium fuit uocata, & multas cum ea committit cædes, tādemq́ interficit eam, & delet exercitum eius. Priamus uidens fortunam ſibi aduerſari, uocat ſuos in conſilium. Quidam ſuadent Helenam reſtituendam cum ſpolijs è phano ſublatis, alij iubent petere pacem, tertij uolunt fortiter pugnare & mori pro patria, inualuitq́ horum ſententia. At Priamus metuebat, ne illi qui pacem ſuaſerant, urbem perderent, atque ob id monuit ſuos, ut omnes illos clàm interficerent, quorum anteſignani erant Antenor & Aeneas. Quod cum illis innotuiſſet mittunt clàm ad hoſtem, & pollicentur urbis proditionē, ſaluis tamen ipſis & rebus eorum. Conſtituta itaq; ſequenti nocte certa hora ab Antenore & Aenea, uenerunt hoſtes & inuenerunt portam apertam, irrumpentesq́ obtruncant obuios quoſq;. Priamus cognita re, fruſtrà confugit ad aram Iouis, quum nullibi eſſet ſalus, ſed ubiq; luctus & mors. Menelaus quoq; ingreſſus regiam, deprehenſum Deiphobum, qui poſt mortem Paridis ſibi Helenā iunxerat, deſectis auribus & brachijs, naribusq́ truncatum, ad extremum necat. Pyrrhus autem Priamum iuxta aram iugulat. Poſtea ciuitas direpta & igne in fauillam redacta. Agamēnon uerò adducit & reſtituit Menelao Helenam quaſi uim paſſam. Pugnatum eſt autem ad Troiam annis decem, & menſibus octo, corrueruntq́ ex Argiuis ſiue Peloponnenſibus 870000. ex Troianis autem 670006. uſq; ad urbem captam. Et poſtq; fuit capta, cæſa ſunt hominum ducenta 76. millia. Tunc Antenor Priami regis affinis ab Agamemnone Ilij rex conſtituitur, regnauitq́ annis fermē 22. & omnes Troiani qui euaſerant, reuertentes Antenorem regem recognouerunt. At Aeneas Anchiſæ filius, patriæ proditor cum patrimonio ſuo & uniuerſa familia in Italiam uenit, & per oſtia Tyberina intrans, haud longè à Laurēto urbe conſedit, ubi & quibuſdam regis Latini agris occupatis, Troiam nouam condidit, & tandem Latium cum Campaniæ parte obtinuit, tribusq́ annis regnauit: à cuius poſteritate nati ſunt Remus & Romulus. Antenor quoq; cum Troiæ 22. annis poſt eius excidiū regnaſſet, ab Hectoris filijs pulſus, cum duobus milibus Troianorum, Venetam prouinciam cōceſſit, & ibidem Patauinæ urbis fundamenta fecit. Poſt ſubuerſum itaq; Priami regnum, Cyrus rex Perſarum, cum ante id tempus libera fuiſſet Græcia, iugum nobili nationi impoſuit, eamq́ tributariam fecit. Secutus hunc Xerxes Darij filius, qui ſtupenda hominum multitudine Græciam aggreſſurus, Helleſpontum ponte è nauibus facto ſtrauit. Deinde in Abydo urbe in æditiore quodam tumulo conſedit, ex alto copias ſuas, quæ erant immenſæ, contemplaturus. Cumq́ uideret Abydenos campos militibus, Helleſpontū nauibus repletum, principio quidem beatum ſe pronunciauit, deinde cogitans poſt annos 100, ne unum à tanto numero futurū ſuperſtitē, humanā miſeratus ſortē, illachrymauit. Græci poſt multas clades, poſt innumera pericula & bella, q̄bus à Perſarū regibus afflicti cōciderūt, tandē recuperatis uiribus, inter ſe mutuis odijs ac ſeditionibus bellum Pelopōneſiacum omnium maximū ac periculoſiſſimum cōcitauerunt, duabus inclytis urbibus Athenis & Lacedæmone pro dominatu, pro imperio, turpiſſimo exēpla decertātibus. Quod bellum Thucydides grauiſſimus hiſtoricus octo libris diligentiſſime cōſcripſit. Quum itaq; Græci multis uarijs ſe mutuo cladibus attriuiſſent, Philippus Macedoniæ rex tanq; in ęditiore ſpeculo ſedens occaſione obſeruata, diſſidentes inter ſe Græcos inuadit, ſed admirabili calliditate & aſtu. Principio em̄ infirmioribus aduerſus potētes ferebat ſuppetias, deinde utroſque oppreſſos imperio ſuo ſubiugabat. Poſtremo totius Græciæ imperiū ſub Perſeo ultimo rege Macedoniæ, in Romanorum poteſtatem deuenit.

Achilles interficitur.

Proditur urbs

Bellum durat annis decē, mēſes octo.

Troia noua

Patauium.

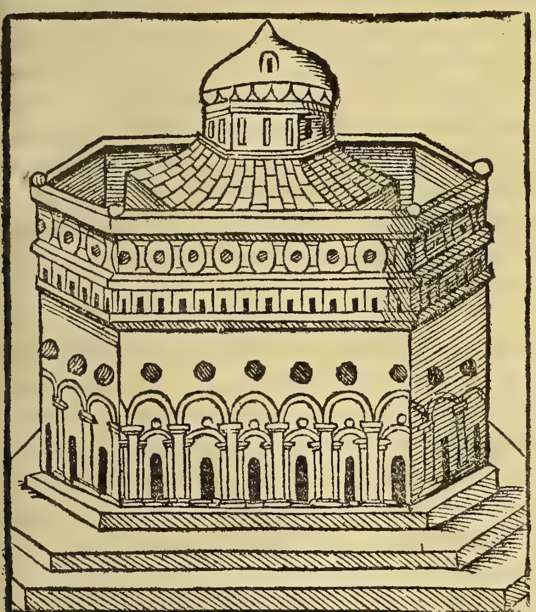
Phrygia

Phrygia.

PHrygia maior ab aquilonis parte eſt Galatiæ collimitata, à meridie Lycaoniæ, Piſidiæ, Mydgoniæq́; cōtermina. In Phrygia minori, eſt Ida & Tmolus montes, atq; Pactolus fluuius aureas uenas habēs. Ex ea fuit Sibylla nona, q̄ mira de iudicio dei extremo eſt uaticinata. Tēpore iudicū Iſraëlitarū Eglonis et Sangari, fuit in Phrygia rex Tātalus uir auariſſimus, quē fingunt poëtæ inuitaſſe ad conuiuium alios deos. Et quū eorū deitatē experiri uellet, filiū Pelopem eis comedendū appoſuit, mentitus alias eſſe carnes. Qui cognoſcētes facinus, non ſolum abſtinuere, uerum collectis in unum mēbris, puerū ad uitā reduxēre. Propter hoc ſcelus Iupiter eum in infernum truſit, hocq́; ſupplicio dānauit, ut uſq; ad inferius labium lympidiſſima diuerſaret aqua, inſuper & ei inclinari arbores redolentibus pomis uſq; ad eius os ſtatuit, quæ fugerent dum capere tentaret, & ſic factum eſt ut inter poma & aquas poſitus, fame & ſiti deficiat, atq; præſente copia, inopia diſcrucietur. Vnde, Tātali pœna, abijt in prouerbium, diciturq́; de ijs quibus adſunt quidē bona, uerum his frui negatum eſt. *Tantalus auarus.*

Ionia.

IN Ionia ſita eſt celeberrima Epheſiorū urbs, q̄ trigeſimo ſecūdo anno regni Dauid cōditā aſſerunt ab Androcho filio Codro Athenienſium regis. Amazones quoq; cōſtruxerunt in ea ad honorē Dianæ nobiliſſimū tēplum, quale ædificiū tunc in terris non inuentum fuit, atq; ideo numeratū fuit inter ſeptē orbis miracula. Ducentis & uiginti annis à tota Aſia factum fuit in ſolo paluſtri, ne terræmotus ſentiret, aut hiatus timeret. In eo 127. columnæ fuerunt, & à ſingulis regib. factæ, ſexaginta pedum altitudine, inter quas triginta ſex cælatæ fuerunt miro artificio. Vniuerſo tēplo lōgitudo erat 425. pedum, latitudo 220. Operi p̄fuit Cteſiphō architect9. Fuitq́; tēplum in tāta ueneratione, ut Epheſij in quodā bello, humano ſubſidio deplorato, funem à foribus tēpli ad urbis mœnia ſuſpenderint, ciuitatēq́; quaſi ſoli deæ tuendā permiſerint.

Omnes qui cōfugerunt ad templum iſtud, magnis fruebant̄ immunitatibus. *Magnificentia templi.* Illuc quoq; cōferebant̄ ex omnibus ciuitatibus et nationib. tanta & tot munera atq; dona, ut in uniuerſa terra nullum tēplum reperiret̄ q̄d cum iſto in diuitijs cōferri potuerit. Stetit autem aliquot annis poſt reſurrectionem Chriſti, ueniensq́; illuc diuus Paulus, annunciauit Epheſijs Chriſtū tribus annis, conuertitq́; maiorē urbis partem ad uerā fidem. Poſtea uenit ad hanc urbē Iohannes Euangeliſta, & obdormiuit ibi in Chriſto. Cæterū ſumptuoſiſſimū illud templū fuit ſub Galieno impatore à neqſſimo Gotho Eroſtrato incenſum, & in fauillā redactū, ut ſibi perpetuā relinqueret ingētis facinoris memoriam *Facinoroſus Eroſtratus.*

Lydia.

LYdia prouincia Aſiæ minoris fertiliſſima, profert uinum optimū, mel, crocū, & alia multa, irrigaturq́; flexuoſis Meādri recurſib. Metropolis eius & regia ſedes fuit olim Sardis, cui præſedit Crœſus rex ditiſſimus, ſed quē Cyrus rex Perſarū poſtquā ſibi aliquoties rebellauerat, cepit & igni addixit. Hic Crœſus theſaurū ſuū aliquando Soloni oſtendens, An quiſq; fœlicior eſſet? interrogauit. *Crœſi theſaurus.* Solon aūt negās dicebat, Neminē ante obitum beatum eſſe uocandū. Cumq́; iam in rogo cremandus ſederet, recordatus uerborum Solonis, alta uoce clamauit: O Solon, Solon. Interrogante Cyro qd ſibi uellet iſte clamor, Reſpōdit Crœſus: Solon uir ſapientiſs. olim me monuit, neminē eſſe in hac uita fœlicē, q̄d iam experior. Tum Cyrus fortunæ uarietatē perpēdens, eum non ſolū dimi

ſit,ſed etiã inter pceres & cõſiliarios recepit. Eſt etiã in hac regione Philadelphia,q̃ multa mala ob terræmotus eſt perpeſſa:item Thiatyra,ſed quã alij Phrygiæ adſcribunt. Sipylus quoq; & Tãtalis ſecundũ Plin. fuerunt in hac regione, ſed quas deleuit terræmotus,q illo

Terræmotus unde.

tẽpore continuus fere fuit in Aſia, unde & Trallis tẽpore Auguſti penitus concidiſſe memorat̃ iuxta Meandrum amnẽ ſita, quæ hodie Chora appellat̃. Scribit pręterea Plin. in 2. libro hiſtoriarum, tẽpore Tiberij Cæſaris, ſub q̃ ſaluator mũdi cruci adactus fuit 12. ciuitates una nocte terræmotu concidiſſe. Cauſam huiuſmodi mali aſſignant philoſophi uapores & exhalationes in uiſcerib. terræ concluſos & ſæuientes, tandemq; exitum ſibi uiolenter facientes. Varie autem quatitur terra, & mira edũtur opera: alibi em̃ proſternunt̃ mœnia, alibi hiatu profundo abſorbent̃, alibi egerit̃ moles terræ, alibi emittit̃ amnis, nõnunq; etiã erumpunt ignes & calidi fontes. Præcedit autem & comitatur eruptionẽ illam terribilis ſonus & murmur ſimile mugitibus aut clamori humano, armorũue pulſantium fragori, pro qualitate materiæ excipientis, formaq; uel cauernæ uel cuniculi per quẽ meat, exilius graſſante in anguſto, eodẽ rauco in recuruis reſultãte, in duris fremẽte, in humidis & ſtagnantib. fluctuãte. Hiatus autẽ interdũ manet, oſtẽdens q̃ ſorbuit, aliquãdo occultat foramine cõpreſſo, rurſusq; ita inducto ſolo, ut nulla extẽt ueſtigia, urbib plerũq; deuoratis, agrorũq; tractu hauſto. Maxime uerò maritima quatiunt̃. Nec mõtoſa tali carẽt motu. Autũno & uere, terra crebrius mouet̃. Item noctu ſæpius q̃ interdiù. Remedia cõtra huiuſmodi terræ cõcuſſiones dicunt̃ eſſe in oppidis cloacæ, & crebri ſpecus atq; cuniculi facti ad purgandũ eluuiẽ, q cõceptũ exhalãt ſpiritũ.

Remedia contra terræmotum.

Scribit Plin. tẽpore L. Martij, Sexti Iulij cõſulũ, in agro Mutinẽſi duos mõtes ex terræmotu inter ſe cõcurriſſe, crepitu maximo aſſultãtes & recedẽtes, q̊dq; inter eos flãma fumusq; in cœlũ interdiù exierit. Vnde oẽs uillæ eliſæ & animalia quę intra fuerãt, axaminata ſunt.

Myſia

REgionis huius pars una eſt in Aſia, altera in Europa q; duplicẽ eſſe cõſtat, ſuperiorẽ & inferiorẽ. Alij Mœſiã ſcribunt p œ. Alij Myſis pro regione, & Mœſiã pro ciuitate accipiunt. Myſorum populus uſq; adeò cõtemptus fuit, ut prouerbio locum fecerit. Myſia itaq; Aſiæ duplex fuit, maior & minor, in qua multæ celebres fuerunt ciuitates, nempe Scepſis, Adramyttium, Apollonia iuxta Rhyndacum amnem, Traianopolis, Pergamus &c. Sunt etiam quidam qui Troadem annumerant Myſiæ, aut q; Troas degenerauerit in Myſiam. De Adramyttio fit mentio in Actis Apoſt. cap. 27.

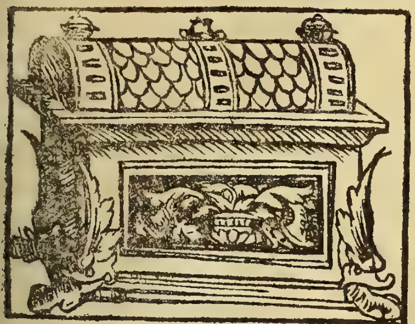
Caria.

Halicarnaſſus.

ESt Caria prouincia minoris Aſiæ, q̃ magnã Tauri mõtis partẽ cõcludit. Adhæret ei p Iſthmũ Doris peninſula, in qua Halicarnaſſus metropolis olim ſita fuit, cuius loco hodie ſucceſſit munitiſſ. arx q; Rhodiani milites ante aliq̊t annos cõtra Turcam erexerũt. Habet et alias inſignes ciuitates, q̃rum noĩa ſunt: Troẽzene, Nyſa, Laodicea iuxta Lycũ amnẽ, & Antiochia iuxta Meandrũ flu. Multa incõmoda ptulit Laodicea à terræmotib. ſicut & tota circũiacens terra, p̃ſertim ciuitates Philadelphia, Sardos & Magneſia quas terręmotus nõ ſemel cõcuſſit. Cur aũt hęc terra p̃ alijs regionib. frequẽtius cõcutiat̃, qdã aſſignãt hanc rationẽ, q terra ibi cauernoſa ſit et uapores ſępe colligant̃ in eas cõcauitates, exitũq; nõ inueniẽtes, incipiũt ſęuire, latera cõcutere, tandẽq; uiolẽtia magna erumpere, & meatũ in aẽre ſibi facere, q̊d ſine terræ cõcuſſione & tremore ad 3. aut 4. milliaria fieri negt, p̃ſertim ſi exordiũ huius eruptionis fiat in penetralib. & profundis partib. terræ. Quod

Cauſa frequẽtiũ terræmotuum &c.

ræ. Quod ſi iuxta aut intra ciuitatẽ aliq̃ hæc eruptio fiat, deijcit ſua uiolentia ciuitatẽ, & penitus ſubruit, aut ſaltẽ grauiter cõcutit. Et ꝓpè lacum exitũ quærẽs, abſorbet totũ lacũ, aggereꝙ in modũ collis in loco plano excitat, id ꝙ plurib. locis factũ legim9. In Halicarnaſſo ciuitate, Artemiſia regina ſepulchrũ uiro ſuo Mauſolo adeò magnificum cõſtruxit, ut è 7. ſpectaculis mundi unum eſſe cẽſeat̃. Hęc eadẽ mulier luctu atꝙ deſiderio mariti flagrãs, oſſa cinereꝙ eius miſta odorib. cõtuſaꝙ in pulueris formã, aq̃ indidit, ebibitꝙ: multa alia uiolenti amoris indicia feciſſe dicit̃. Deinde molita eſt ingenti impetu operis, cõſeruandæ mariti memoriæ cauſa, dictum ſepulchrũ uſꝙ ad tẽpora noſtra celeberrimum, ꝙ attollebat̃ in altum 25. cubitis, cingebat̃ columnis 36. & ab eo omnia ꝓcioſa ſepulchra Mauſolea dici cœperũt. Hoc uanum ſolatiũ nõ poterat pectori reginę eximere cõceptum dolorem & mœrorem, quin & ipſa non longe poſt animam quoꝙ efflarit.

Artemiſia regina.

Lycia.

Lycia regio inter Pamphyliã & Cariã ſita, infeſtata olim Chimæræ ignibus, ꝓpè tota Tauro monte præmitur, eius iugis bona parte clauſa. Celebrata fuit olim 60. magnificis oppidis & ciuitatibus, ſed quæ pro bona parte uel bello uel terræmotu fuerunt exterminata, ut tempore Pauli ultra 36. ciuitates in ea repertæ non fuerint. Præcipuæ urbes fuerunt Patara, Pinara, Xanthus (quod etiam fluuij nomen eſt in eadem regione) Myra, Olympus, Thone &c. Fuit autem Patara diui Nicolai patria. Cæterum Chimęra mons Lyciæ igniuomus, continuis diebus & noctibus quondam ut Aetna emittebat ignem, in cuius cacumine leones habitabãt, in medio uerò propter bona paſcua capreæ, & in radicibus ſerpentes. Vnde poëtæ finxerunt monſtrum eſſe, quod flammas euomat, caput & pectus habens leonis, caprinum uentrem, & caudam draconis.

Diui Nicolai patria.

Chimæra unde.

Pamphylia.

Hæc regio tota mõtana eſt ex Tauro, ꝓcumbitꝙ in mare, ferax uinetorum & olearum. Abundare quoꝙ dicit̃ optimis paſcuis, q̃a mõtes ubiꝙ extrudunt amnes terrã irrigãtes. Attingit aũt hęc terra à meridie mare mediterraneũ, unde & ibi mare Pãphylium dicit̃. Inſigniores eius ciuitates olim dictę fuerunt Perga, Aſpẽdus & Phaſelis. Eſt autẽ Phaſelis in mõte ſita, piratarũ olim ꝑfugium. A' Perga dicta fuit Diana Pergæa, propter templum q̃d in ea urbe habuit. In Aſpendo Veneti ſues ſacrificauerunt.

Lycaonia.

Scribunt ueteres, regionem iſtã optime cultã ciuitatibus, ꝓſertim Iconio, Derba, Lyſtra, & Claudiopoli. In Lyſtra natus fuit Timotheus diſcipulus ſancti Pauli. Fuit et idẽ diuus Paulus in eo loco lapidatus, & ꝓ mortuo extra ciuitatẽ portatus. In hac regione Cõradus rex Rom. & dux Sueuiæ in magnũ incidit periculũ. Nã cruce ſignatus, paratisꝙ ad iter neceſſarijs, anno dñi 1146. menſe Maio, ꝓfectus ex Germania uenit Cõſtantinopolim, ubi data exercitui aliquali quiete, traiecit Helleſpõtum, uenitꝙ in Lycaoniam, cuius metropolis eſt Iconiũ. Deſignauerat autẽ Emanuel imp. Cõſtantinop. regi Ro. uiæ duces, q ſtudioſe cœperũt per deuia Alemãnorũ trahere legiões. Cumꝙ fatigaſſent exercitũ, & oẽs dormirẽt nocte quadã, illi clàm aufugerũt. Tũc noſtri mane euigilãtes, locorũ ignari, ꝓ alimẽtorũ defectu ſolliciti, intelligũt adeſſe in uicino infideliũ acies, q et paulò poſt in noſtros ſubito ruũt, circũdãt, & ad mortẽ uſꝙ ꝑmunt. Factũꝙ eſt ut omnis illa principũ uirtus ſubito cõtrita, corrueret, et uix 10. pars euaderet. Euaſit tamẽ imperator cũ paucis principibus, q cum difficultate in partes Niceæ uenerunt. Traditum eſt etiã Emanuelis dolo gipſum farinæ admixtũ, & panis inde cõfectus noſtris adminiſtratus. Et quum regis Frãciæ exercitus quoꝙ expectaret̃, transfugæ illi ſeductores properant ad exercitũ Gallorũ, & mentiunt̃ imperatorẽ, eorum fretum ducatu, oĩa ꝓſpere egiſſe, & Iconio expugnato de hoſtib. triũphaſſe. Rex uerò Frãciæ Ludouicus traiecto Helleſpõto cũ exercitu ſuo, audiuit imp. ipſum exercitu ſuum amiſiſſe, & cũ paucis euaſiſſe, fractusꝙ animo neſciebat

Græcorum infœlicitas.

Dolus Emanuelis imp.

qd faceret, quouſq; Fridericus dux Sueuorũ ad eum uenit, & duxit ad Conradũ imperato/
rẽ. Imperator tamẽ de paucitate ſuorum uerecundiã habens, ſuis per terrã remiſſis, ipſe na
Francorũ uirtus. uigio Cõſtantinopolim reuerſus eſt, ibi cum ſuis principib. hyematus. Rex uerò Francorũ
Epheſum diuertẽs, ꝑuenit ad uada cuiuſdã fluminis, hoſtemq; inueniens, uiriliter in eum ir/
ruit & uicit. Cõtendens uerò ad ulteriora & militib. tardius incedentib. quædã pars exerci/
tus trãſcendit montẽ quendã, & alia pars citra mãſit. Quod uidentes infideles qui ex latere
exercitũ ſequebant̃, inſtructis acieb. in locis anguſtis aggrediunt̃ Francos, plurimumq; im
minuunt exercitũ eorum. Rex autẽ ex tanto periculo erutus, nocte ipſa uenit ad eos q mõ
tem tranſcenderãt, et uenit ad Raimundũ principẽ Antiochenum. Hinc feſtinãs uenit Iero
ſolymã. Imperator quoq; Cõradus acta hyeme, claſſe uectus uenit cum ſuis ad Acconẽ, &
deinde Ieroſolymã. Cõuenientes ergo tres reges, Romanorũ ſcilicet, Frãcorũ & Ieroſoly
mitanorũ, q facto opus eſſet ſecũ tractabãt. Parũ tamen exequẽtes, ꝙ oĩa fraudib. agerent̃
& dolis. Cõradus rex parato nauigio ad impium eſt reuerſus. Ludouicus quoq; rex Frãco
rũ nõ multo poſt eũ ſecut9 eſt, et ab eo die cœpit Latinorũ cõditio manifeſtè deterior fieri

Cilicia.

CIliciæ regio aſperis & altis cincta montib. unde multi uerſus mare ꝑfluunt amnes,
habet ab oriente Amanum, à ſeptentrione iuga Tauri, & ab occidente Pamphy/
Portæ Ciliciæ. liam. Habet quoq; per aſperos illos montes anguſtos exitus q̃s portas Ciliciæ
uocant, per quas olim Alexander magnus, cum in orientem penetrare contende
ret, non ſine magno periculo exercitum traduxit. Strabo hanc prouinciã diuidit in Campe
ſtrem & Tracheam, id eſt, aſperam. Vbi montib. caret, fœcundiſſima eſt, omniumq; rerum
ferax. Metropolis prouinciæ eſt Tarſos, quam hodie uocant Teraſſam, eamq; interſecat
Cydnus amnis ex Tauro monte originem trahens. Fuit quoq; hęc urbs patria diuo Paulo
apoſtolo & alijs multis egregijs uiris. Longè ante Chriſtum natum, fuerunt Tarſenſes phi
loſophiæ adeò ſtudioſi, ut Athenienſes & Alexandrinos ſuperarent. Fuerunt quidẽ Athe
Tarſus. nienſes apud exteros celebriores & habuerunt maiorem concurſum, at Tarſenſes excel/
lentiores. Volunt priſci hiſtorici hanc urbem conditã à Sardanapalo Aſſyriorum rege, ſi/
Sardanapali epitaphium. cut & Anchialã, in qua epitaphium iſtud repertum eſt, ſcriptum Aſſyriacis literis: Sardana
palus filius Anecendaraſſis, cõdidit una die Anchialã & Tarſum: Ede, bibe, lude. Hæc uer
ba, inquit Cicero, in bouis non regis ſepulchro ſcribi debuerãt. Fuerat autẽ uir effœmina/
tus, omnis generis luxuriæ deditus, nec erubuit inter ſcortorũ greges nere, & muliebri ha/
bitu fœminas omnes laſciuia anteire. Quãobrẽ indignati Aſſyrij tali fœminæ parere, deſci
ſcẽres, bellum ei intulernt. Qui uictus in regiã ſe recepit, & extructa pyra, ſe atq; diuitias in
Corycus urbs. incẽdium miſit. Itẽ alia urbs Ciliciæ, Corycus quã hodie uulgo Curch appellãt, à qua Co/
rycius ſpecus, antrum nympharũ, res maximę admirationis. Creſcit in agro huius ciuitatis
optimus crocus. Selinuntis alia Ciliciæ ciuitas, ſed quæ poſt mortuũ in ea Traianum, dicta
fuit Traianopolis. Itẽ urbs Satalia ſita in ora Ciliciæ, unde nunc ſinus nobiliſſimus nomẽ
habet, olim Iſſicus dictus, ab Iſſo ciuitate, q̃ hodie Iaiaſſam uocãt, ubi Alexander Macedo
uicit potentiſſimum regẽ Perſarũ Darium, ideoq; Nicopolis ab eo dicta eſt. Nã cum regni
Conflictus primus Alexãdri magni cũ Dario. habenas ſuſcepiſſet, inchoatũ à parte bellum Perſicum aggredit̃, habens collectum exerci
tum, ex Macedonia q̃decim millia peditum, auxilia diuerſa octo millia eq̃tum, duo millia
indigenarũ leuis armaturæ: Thraces octo millia, omnes ueteranos, qui cum patre militaue
rãt. Cum hoc exercitu ad Aegypti interiora cõſcendit: ante tamẽ Darius rex Perſarũ ei in
hunc modum ſcripſit: Rex regum Darius cõſanguineus deorum, Alexãdro famulo meo:
Iubeo & mãdo tibi, ut reuertaris ad parẽtes tuos, cubes in gremio matris, & docearis uirile
officium, ad q̃ rem tibi miſi habenã Scythicã, pilam & loculum cum aureis. Pila cõuenit æ/
Alexãder reſpõdet Dario. tati tuæ, aureos miſi, q̃b. tibi neceſſaria emas etc. His lectis literis, Alexãder Dario rurſum
ſcribit, & pro auſpicio habet ea quæ miſerat. Habenã, inq̃t, accepi, qua utar in eos q iam ti
bi ſubdunt̃. Pila uerò, tui & totius orbis imperiũ ꝓmittit. Aurum autem, opum tuarum me
dñm teſtat̃. Lectis his literis Darius ad Satrapas ultra Taurum montẽ agentes ſic ſcribit.
Fert̃ quidã adoleſcẽs inſanire Philippi filius, Aſiamq; uniuerſam incurſare, ſuper q̃ nobis
placet, eum puerilib. uerberibus cæſum, & deinde purpura indutum nobis reddatis. Satra/
pas uerò eius & claſſem ſubmergite. Prima igit̃ congreſſio fuit in campis Adraſtis. Erãt in
acie Perſarũ ſexcenta millia militũ, ſed quæ arte Alexandri & uirtute Macedonũ ſuperata,

terga

terga uerterunt, ferunturq; cecidiſſe de exercitu Darij uiginti millia peditum, & duo mil/ *Prima pugna*
lia equitum, ex Alexandri uerò exercitu non cæſi ſunt niſi 34. uiri. Ea pugna magnum ad *Alexandri ma*
res Alexandri momentum peperit. Nam Sardis imperij maritimi propugnaculum cepit, *gni & Darij.*
multaq; ad eum defecerunt oppida. Halicarnaſſum & Miletũ ui occupauit. Poſt hęc Gor/
din urbem inter Phrygiam maiorem & minorem ſitam cepit, & in templo Iouis iugũ plau
ſtri Gordij requiſiuit, nexumq; eius ſoluit, de quo oracula cecinerãt, eum qui nexum illum
reſolueret, tota Aſia regnaturum. Hoc illo agente, nunciatur Darium cum ingenti exerci/
tu aduentare. Timens itaq; anguſtias, magna celeritate tranſcendit Taurum, uenitq; Tar
ſum. Darius uerò cum trecentis millibus peditum, & centũ millibus equitum in aciem pro
cedit, quæ multitudo nonnihil mouit Alexãdum, ſed ſpe metum uincente, alloquitur ſuos,
animoſioresq; reddit. Poſt hæc prælium ingentibus animis cõmittitur, & in eo uterq; rex
uulneratur, tamq; diù certamen anceps fuit, quoad fugeret Darius. Exinde cædes Perſarũ *Altera pugna.*
ſecuta, cęſa ſunt peditũ 61. millia, equitum decem millia, capta 40, millia. Ex Macedonibus
uerò cecidere pedeſtres 130. equites 150. In caſtris Perſarũ multum auri cæterarumq; opum
inuentũ, inter captiuos mater & uxor, ſoror & duę filiæ Darij fuere. Ad quas uiſendas hor
tandasq; cum Alexander ueniſſet, illę uelut ſtatim morituræ genibus Alexandri prouol/
uuntur, precanturq; ut Darij corpus (quem occiſum putabant) ſepelire poſſint. Motus tan
ta mulierum pietate Alexander, Darium uiuere dixit: & timentibus metum mortis ademit,
eas haberi & ſalutari ut reginas præcepit. Erant uerò puellæ illæ & uxor Darij tam elegan

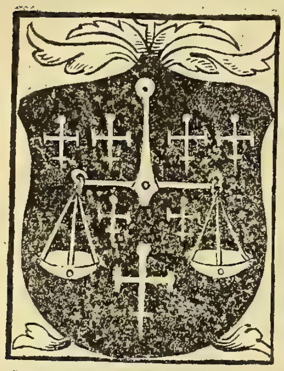

tes, ut cum illas Alexãder inſpiceret, dicere ſoleret per iocum:
Dolores oculorum ſunt Perſicę puellæ. Poſt hæc opes Darij, *Puella dolor*
diuitiarumq; apparatum contemplatus, admiratione tantarum *oculorum.*
rerum capitur. Tunc primum luxurioſa conuiuia & magnifi/
centiam epularũ ſectari, tunc Barſanen captiuam diligere pro/
pter formæ pulchritudinem cœpit, à qua poſtea puerum ſuſce/
ptum Herculẽ uocauit. Tunc in Syriam profectus, obuios mul
tos reges orientis habuit, & ex his pro meritis ſingulorũ alios
in ſocietatem recepit, alios regno priuauit, ſuffectis in loca eo/
rum nouis regibus. Tyriorum ciuitas cum coronam aureã ma
gni ponderis per legatos in titulum gratulationis Alexandro
miſiſſet, gratè munere accepto, ire ſe Tyrum dixit. Quod cum
diſpliceret legatis, ita exarſit, ut urbi excidium minaretur. De
quo infrà. Dum autem eſſet in obſidione Tyri, ſcripſit ad prin/
cipem ſacerdotum in Ieruſalem, ut ſibi pręberet auxilium, exer
citui afferret uenalia & tributa, quæ ante Dario dare conſueuerat. Reſpondit pontifex, ſe
Dario ſacramentum dediſſe, nec eo uiuente poſſe tranſgredi. Iratus Alexander Ieroſoly/ *Alexander cõ*
mam contendit. Quod audiens ſacerdos, inuocato domino, põtificalibus indutus occur/ *tra Ieroſoly-*
rit Alexandro. Alexander uidens pontificem, contra ſpem omnium deſcendit de equo, ue *mam.*
neratusq; eſt ſacerdotem. Obſtupuerunt principes, ludificatam mentem regis putãtes. At
ille de hoc interrogatus reſpondit, Se non ſacerdotem, ſed deum cuius principatum ille ge
reret adoraſſe: addens ſe in tali habitu eum per ſomnium uidiſſe. Ingreſſus ergo urbem Ale
xander, in templo ſacrificauit deo ſecundum ſacerdotis oſtenſionem. Conceſſisq; Iudæis
priuilegijs, ipſe inde ad alias profectus eſt ciuitates. Poſtea ad Iouem Ammonem perrexit,
conſulturus illum ipſe de euentu futurorum. Paulò poſt Darius apud Cydnũ fluuium Ale
xandri exercitum rurſus aggreditur, ſed in fugam uertitur. Tunc Darius ſpe omni amiſſa,
ingreſſus regiam ſuam humi ſe proſternit, lamentatione nimia fatigatus, reſpiransq; ſcri/
bit Alexandro & rogat, ut remittat matrem, coniugem ac filias, & promittit theſauros o/
mnes quos reges & patres ſui ſibi reliquerunt, maiorem partem regni & alteram filiam in u/
xorẽ. At Alexander his omnibus renunciat. Tunc Darius, Poro regi Indiæ
ſcripſit, ut ei auxiliaretur contra Alexandrum, multa ei promit/
tens, id quod Alexandrum non latuit. Sed de hac re
infrà ſuo loco plurima cõmemorabo.

Armenia minor.

HAec regio cõprehendit quoqꝫ Comagenam, uel confinis eſt eidem regioni, quam ſcilicet multi Syriæ adſcribunt: poſita eſt enim ultra Amanum montem, & excurrit uſqꝫ ad Meſopotamiam. Habet autẽ Armenia iſta minor Leontopolim, Theodoſiam, aliam ſcilicet ab ea quæ eſt in Taurica Cherſoneſi, Sebaſtian, Comanam & Nicopolim, ubi ſcilicet Pompeius Rom. princeps uictoriam obtinuit contra Mithridatem Ponti regem, & Tigranem regem, maioris Armeniæ: quam hiſtoriam Ioſephus hiſtoricus diligenter deſcribit. Sebaſtiã quam hic poſt Strabonem Armeniæ adſcripſimus, Ptolemæus ponit in Cappadocia.

Cappadocia.

PRouincia Cappadociæ pro magna parte arenoſa eſt & ſaxoſa, atqꝫ ob id non admodum fertilis, quin et magna lignorum penuria in ea eſt. Eufrates eam diuidit ab Armenia maiore. Primũ dicta fuit Leucoſyria, habuitqꝫ metropolim Mazacam, quæ dicta fuit à Claudio Tiberio Cæſarea, miſitqꝫ nomen illud poſteris temporibus, licet ſint & aliæ Cęſareę, nempè Paleſtinę, quæ antea dicta fuerat. Turris Stratonis, Mauritaniæ quæ antea Iol &c. In Cęſarea Cappadociæ epiſc. fuit Baſilius magnus, uir ſanctus & doctus, cuius ſcripta extant. Iulianus apoſtata Rom. imp. præcipuo odio hãc urbem inſectatus eſt, eo quod ipſa fideliter Chriſto adhæreret. Vnde interminatus eſt illi exterminiũ ubi ſaluus rediret à Perſico bello. Sed prouidentia Dei factum eſt, ut letali iaculo tactus in Perſia cogeretur uel inuitus confiteri ultionem Dei. Vnde non cõmotus ad pœnitentiam, ſed perſeuerans in ſua obſtinatione, exclamauit blaſphemo ore: Viciſti Galilæe. Sic enim ſolebat nominare Chriſtum unicum mundi ſaluatorem. In hunc itaqꝫ modum liberata eſt urbs Cæſarienſis à tyranno, qui etiam Chriſtianorum ſanguinem conſueuit libare dijs ſuis. Eſt & alia ciuitas in Cappadocia nomine Cucuſum, in quam ceu in exilium remiſſus fuit diuus Iohannes Chryſoſtomus, epiſcopus Cõſtantinopolitanus, uir in ſacris literis doctiſſimus. Item Eupatoria alia ciuitas Cappadociæ, poſtea Amaſia, & tandem à Pompeio magno Magnopolis dicta, patria Strabonis Geographi, etiã ſi alij ſcribant eum natum in Creta inſula. At fieri poteſt, ut in uno loco natus fuerit, & in alio educatus. Nazianzũ uerò in quo Gregorius Nazianzenus uir in ſcripturis ſacris doctiſſimus, & diui Hieronymi præceptor, epiſcopus fuit, quidã ponunt in Cappadocia, alij in Armenia minori.

Mazaca Cæſarea.

Viciſti Galilæe.

Strabonis patria.

Amazones.

PEntheſilea Amazonũ regina, in Troiano bello inter fortiſſimos uiros, magna uirtutis documẽta aduerſus Gręcos oſtẽdit. Qua interfecta, exercituqꝫ eius abſũpto, paucæ q̃ remanſerãt, ægrè ſe aduerſus finitimos defendẽtes, uſqꝫ ad tẽpora Alexãdri magni durauerunt. Harũ Minithra ſiue Caleſtris regina, concubitu Alexandri magni per dies 14. ad ſobolem ex ea generandam obtento, reuerſa in regnum, breui poſt tempore cum

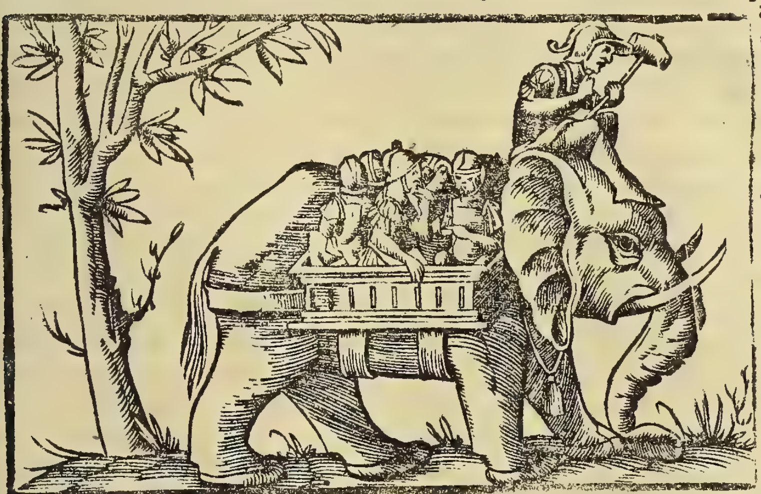
Alexander impregnat Amazonem.

cum omni Amazonum nomine intercidit. Alij uerò originẽ earum ex Scythis oſtendẽtes, ſcribunt in hunc modum de eis: Scythæ quidã olim domo pulſi cum uxoribus atq; in Cappadociæ ora conſidentes, & ſpoliare finitimos conſueti, conſpiratione populorum per inſidias trucidati ſunt. Vxores quæ maritos ſecutæ fuerãt, uidentes orbitatem ſuã & ſuorum, arma ſumpſerunt, finesq; ſuos defendentes, mox bella intulerunt finitimis. Nubendi etiã uicinis animũ amiſerunt, ſeruitutẽ non matrimoniũ appellãtes, ſingulare omniũ ſeculorũ exemplũ. Auxêre rempub. ſine uiris. Et ne fœliciores aliæ alijs uiderent, uiros q domi remanſerãt, interficiũt. Pace autẽ poſtea armis q̃ſita, ne gens interiret, cõcubitũ finitimorũ ineunt: et ſi q mares naſcebant interficiebant, uirgines nõ ocio neq; lanificio, ſed armis & uenationib. exercebãt, inuſtis infantium dextris mãmis, ne ſagittarum iactus impediretur, unde Amazones dictę ſunt. Duę reginæ his fuêre, Martheſia & Lampedo, quę in duas partes agmine diuiſo, opibus & uiribus bella gerebant, ſollicitè terminos alternos defendentes. Itaq; maiore parte Europę ſubacta, Aſiæ quoq; nônullas ciuitates occupauêre: Epheſum & Smyrnã in Aſia minore cõdidere, in Cappadocia uerò Themiſcyrã pręcipuã urbẽ inhabitauere. Alia multa paſſim apud ſcriptores de hiſce mulieribus inueniunt, quę tamen modicã apud me habent fidẽ, utpote q; ille ſolitę fuerint principari & publica obire munera, uiri uerò (non eñ oẽs & in omnib. locis uirorũ expertes fuerunt) noſtrarũ fœmin. inſtar domeſticę rei curã habuerunt, fœminis obtẽperantes et omnis reipub. expertes. Itẽ q; poſt partum nati infãtes uiris dati fuerint, q̃s lacte nutrierint alijsq; rebus, prout ætas poſcebat. Quo maſculis natis ut rei bellicę inutiles eſſent, mox dextrum brachium fregerint, aut eos interfecerint, aut procul ablegauerint, &c. De his infrà ſub titulo Scythiæ nõnihil ſcribã.

Epheſus condita.

Galatia ſeu Gallogræcia.

NOn eſt dubium quin hęc regio nomẽ acceperit à Gallis Europę populis. Illi eñ longe ante Chriſti incarnationem multiplicati in regione ſua, egreſſi maximo numero, aliq ſignãt ter centena millia, ut ſibi alias quęrerent ſedes, per trãſeuntes Italiã Pannoniã utranq;, Illyricum, Croaciã, Græciã, & alias multas regiões, deſpoliauerunt eas, uenientesq; in Macedoniã, habuerunt Antiochum Soterum obuium, cui iam cõſtiterat de huius populi rabie, robore & direptione. Expediens ergo exercitum contra illos, clàm ſubornauit ſedecim elephãtos, q̃s ſciebat Gallorũ equos, qui huiuſmodi animalibus non erãt aſſueti, abhorrituros & abominaturos, ſicut & rei euentus id probauit. Nam equi elephantorum ſentientes præſentiam, ſubito horrore ſunt cõcuſſi, quẽ beluarũ clamor, albi dẽtes in uaſto & ſubnigro corpore atq; ingens proboſcis magis auxerunt, atq; tantum terrorẽ incuſſerũt, ut eq retro acti dejcerẽt ſeſſores ſuos, currus falcatos in ſuos adigerent, & plurimos per mediũ ſecarẽt. Galliq; ipſi etiã nolẽtes ſuis cõficerent lãceis, tantaq; cõfuſio in acie eorum fieret, ut facile à ſuperueniente hoſte interficerent, caperent, & in fugã uerterent. Sunt q ſcribunt, Gallos ante hãc cladẽ uix magna pecunia à Regulis Gręcię & Aſiæ potuiſſe cõciliari ad pacẽ, tãta ſæuitia peruaſtabãt oĩa. Trepidabant primũ ingredi Græciã, quouſq; Brennus eorũ dux eos perſuaſit, aſſerens Gręcos eſſe homines imbecilles et effœminatos, abundare aũt pecunia, iocalibus aureis & argenteis, nobiliaq; donaria habere in tẽplis deorum, q̃bus ꝓmiſſionibus illecti ſecuti ſunt ducẽ ſuũ, ſpoliatisq; hominib. interfecto Athenienſiũ rege, deſolatis thermopylis, etiã deorum templa ſunt aggreſſi. Sed dum Apollinis ædem apud Delphos ſpoliare cœpiſsẽt, partim terręmotu obruti, partim grãdine & frigore diſſipati, reliq ab ac colis

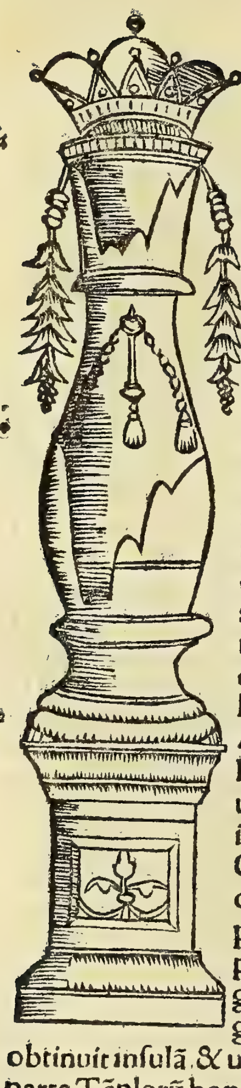
Equi refugiũt elephantes.

Galli occumbunt.

Brennus gladio ſe cõfecit. colis uſq; ad internitionem cæſi ſunt. Brennus autẽ in p̃lio uulneratus, cum dolorem ferre non poſſet, pugione uitam finiuit. Quod an poſt Macedonicum bellum aut poſt Delphicum fecerit, incertum eſt. Si poſt Delphicum bellum ſibi mortem conſciuit, neceſſe eſt ut Macedonicnm pręceſſerit. Eo autem mortuo, ſupfuerunt adhuc reliq̃ Gallorum, 15. millia peditum, & 3. millia eqtum: qui cum à rege Bithyniæ unà cum Græcis in auxiliũ uocati ueniſſent, partem regni tenuerunt, & ab utriſq; populis Gallogræci ſunt dicti. Poſtea ſub Auguſto ſubiecti fuerunt Romano imperio, ac deinde à diuo Paulo edocti fidem Chriſti. Porrigitur ex Cappadocia in Galatiam Argæus mons, qui tam altus eſt, ut perpetuis pruinis rigeat, cui Mazaca, poſtea uerò Cæſarea ſubiacet ciuitas. Præcipuæ ciuitates quas Galatia olim habuit, fuerunt Ancyra, Gordium, Laodicia & Tauium. Cõtingit etiam ab una *Piſidia.* parte Galatiam Piſidia, regio non admodum magna, quæ habet Antiochiam, ciuitatem celebrem, cuius mentio fit in Actis Apoſtolorum, cap. 14. Verſus ſeptentrionem uerò eſt Paphlagonia, regio clariſſimis oppidis illuſtris, præſertim Sinope, quæ genitrix fuit multorũ ſublimium uirorum, nam gymnaſio olim clariſſima fuit, & deinde celebris rubrica, Sinopide cognominata, quæ nobilior eſt ea quæ naſcitur in Iberia. Quidã etiam etiam ponunt Pompeiopolim olim Eupatoriam dictam in hac regione, cuius & ſuprà meminimus.

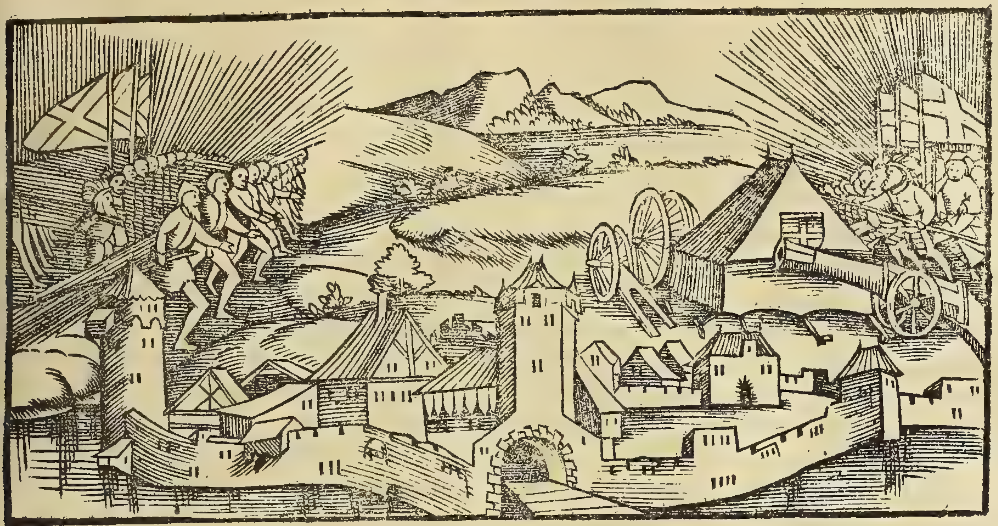
Sequuntur inſulæ maris mediterranei, quæ ratione ſui ſitus annumerantur Aſiæ.

Rhodus.

RHodꝰ urbs, à qua inſula Lyciæ Rhodi nomẽ accepit, ante Chriſti natiuitatẽ annis 740. à Phoroneo Argiuorũ rege cõdita eſt, & in urbis fundamento roſæ capulum inuentum, à q̃ ciuitas & inſula Roſa cognominata putatᷓ. *Ophiuſa* Prius Ophiuſa dicta eſt, deinde Staclia poſtea Telchin. Hæc inſula nõgentorum ac uiginti ſtadiorũ ambitu patet, q̃ faciunt fere triginta miliaria Germanica. Præter cætera in admiratione fuit Solis coloſſus, quem fecerat Chares Lyndius. Liſippi diſcipulus, duodecim annorũ ſpacio, 300. talentis (precio) ex apparatu Demetrij regis. Fuit opus illud ſeptuaginta in altitudine cubitorum, per q̃d Rhodos clarum nomen eſt adepta. Concidit id terræmotu anno quinquageſimo ſexto, poſtq; fuerat conſtitutũ, iacebatq; Plinij temporibus, *Coloſſus.* iacens autem uiſentibus fuit miraculo, pauci eius pollicem amplectentibus: maiores digiti quã pleræq; ſtatuæ, uaſti ſpecus hiabant defractis membris, ſpectabanturq; intus magnæ molis ſaxa, quorum põdere ingenioſus opifex id librauerat opus. Fuit autem ſtatua Solis, uel, ut alij aiunt, Iouis, fractisq; genib. corruit. Hoc inter ſeptẽ miracula maximũ oẽs cõfeſſi ſunt. Sultanus Aegypti quum Rhodum inſulã inuaſiſſet, ex ære huius ſtatuę quã confractã reperit, nongentos camelos oneraſſe fertur, atq; in Alexandriã terreſtri itinere trãſmiſiſſe. Habet inſula iſta tres ciuitates, Lindũ, ubi coloſſus erectus fuit in mõticulo, Camyrum & Ialiſſum, quę poſtea Rhodus eſt appellata habetq; optatũ portum maris. *Ioannitæ obtinent inſulam.* Alię uerò duę ciuitates hodie deiectę & ſine habitatore iacẽt. Fuerũt olim Saraceni huic inſulę ualde infeſti, p̃ſertim anno Chriſti 655. quãdo ciuitatẽ Rhodi ceperunt, & collapſum coloſſum multis camelis oneratis in Aegyptũ tranſportarunt. Anno dñi 1308. Rhodus inſula in poteſtatẽ Chriſtianorũ rediens p̱ fratres hoſpitalis ſancti Iohãnis Ieroſolymitani obtenta eſt. Hi nempe, quum Ieroſolyma omnino dep̱dita eſſet, & Tẽplarij fuiſſent extincti, procuratis magnis priuilegijs indulgentiarũ à papa erga porrigẽtes manus adiutrices, diſcurrentes per Italiã cum indulgentijs multã pecuniã cõgregauerunt; q̃bus ſuffultus magnus eorũ magiſter, cum claſſe ex Neapoli mouens, mari trãſito, p̃lio deiectis Turcis, obtinuit inſulã & urbẽ penè dirutã Chriſtianorũ ſuffragijs inſtaurauit. Quib. & p̱ magna parte Tẽplorũ bona addita ſunt, ſicq; multis beneficijs ab eccleſia ſunt dotati. Anno 1480. Mahometus Othomãnus Turcarum imp. ductis contra Rhodienſes centum millibus armatorum

matorum & ſedecim ingentibus machinis, hãc uindicare ſibi propoſuit, ſed cum ignomi- *Mahometus oppugnat Rhodum.*
nia repulſus eſt. Nam quum 24. annorum curriculo complures uicinos ſibi ſubegiſſet, ani-

mo inflatus ægrè admodum tulit, Rhodum urbem finitimam eius imperio liberam eſſe. In-
genti ergo claſſe, maximaq́ꝫ bellatorũ ui Rhodum petit decimo Kalendas Iunij, anno me-
morato, militeq́ꝫ in terram expoſito, primum in uertice montis ſancti Stephani caſtramen-
tus eſt, & per tres fermè menſes urbem bombardis alijsq́ꝫ miſſilibus indeſinenter per du-
ces ſuos oppugnauit. At Petrus Rhodiorum magiſter, uir prudens, diuino ſuccurrente au-
xilio, hoſtem fudit, propulſauit & percuſſit: tantoq́ꝫ impetu hoſtem in fugam uertit, ut illi
ſibi necis cauſa eſſent. Exactis itaꝗ 89. diebus, imperator Turcarum littore Rhodiorũ claſ-
ſes ſaluens, Phyſcum nauigare properat, illic milites & ſuppellectilem exonerat, ubi dies
undecim moratus, ad domeſticos lares cum clade & ignominia reuertitur. Habes hiſtoriã
iſtam quoꝗ ſuprà apud Mahometum ſecũdum huius nominis, octauum autem Turcarum
tyrãnum. Quomodo deinde anno Chriſti 1522. Solymannus undecimus Turcarum impe-
rator, Rhodum inſulam expugnauerit, atꝗ ſibi ſubegerit, cum magno Chriſtianorum de-
decore, ſignaui ſuprà ſub huius tyranni nomine, in catalogo Turcicorum imperatorum,
unà cum alijs hiſtorijs uſꝗ ad annum ferè præſentem ſub imperio geſtis.

Lesbus inſula.

LEsbus inſula in Aegæo mari, Aeolicarũ urbium metropolis, habet in ambitu ſuo
ſtadia centum ſupra mille à Borea in auſtrum protenſa, quingenta & ſexaginta ſta-
dia longitudinis habens, feraci agro & multa materia ad claſſes conficiendas ido-
nea, unde & à quibuſdam inſula fœlix & fortunata nominatur. Plinius oſtendit
quondam urbes quaſdam in ea per terræmotum penitus concidiſſe, & reſiduas manſiſſe,
Mitylenem, à qua nunc inſula quoꝗ Mitylene appellatur, Ereſſon, Antiſſam & Methym- *Mitylene.*
mam. Pelaſgi priores inſulam habitauêre cum ſtaret Troia: poſtea Aeoles ſucceſſerunt, de-
inde Perſarum imperium ſubijt, poſtea Macedonum, deinde Romanorum: tandem ab im-
peratore Conſtantinopolitano tradita eſt cuidam Genuenſi, apud cuius poſteros manſit
uſꝗ ad Fridericum tertium, ſub cuius imperio Turcarum claſſes ſæpenumero in Lesbum
delatæ, homines & armenta abegerunt: nihil extra urbium mœnia relinquentes, quarum
unam fœminæ manu ſeruatam tradunt. Oppugnauerat Turcarum exercitus inſulę oppi-
dum non contemnendum, muriq́ꝫ partem machina deiecerat, & facta clypeatorum teſtu-
dine, erumpere properabat: nec oppidanis animus erat ad ferendum impetum, alijs deditio-
nem, alijs fugam meditantibus. Sed affuit uirgo uirilibus armis induta, quæ mirabile dictu,
ſalutẽ patrię peperit. Adhortata eñ ciues ne hoſtẽ metuerent, primã ſe Turcis obiecit, ac
pro loci fractura depugnãs, nõnullos obtrũcauit, cuius audaciã admirati oppidani, & ipſi *Puellæ uirilis animus.*
animũ reſumpſere: tantamq́ꝫ hoſtiũ ſtragẽ ediderunt, quantã uix credere quiſpiam poſſit.
Poſtea anno 1464. rediens Turca multis copijs, obtinuit inſulã multi ſanguinis ꝓfuſione.

Chius

Chius.

vinum maluaticum.
Maſtix.

CHius inſula nongentorũ ſtadiorũ ambitu continet̃. Pelmeus mõs in ea eſt, omniũ eius inſulæ altiſſimus, ex q̃ marmor effoditur. Eſt etiã Aruiſia locus aſper & importuoſus, qui uinum fert Græcanicũ optimũ, q̃d Maluaticũ uocant. At hodie illud unum ad nos defertur ex Creta inſula. Naſcitur etiã in Chio maſtix, unde Genuenſes magnũ fecerunt lucrum. Eſt autẽ lachryma q̧ Lentiſcus arbor gũmi modo ſudat.

Samos & Icaria inſulæ.

Iuno Samia, Pythagoras.
Gallinarũ lac.
Icariũ inſula.

ESt Samus duarum inſularum nomen, una enim adiacet Thraciæ in mari Aegeo, quę & Samothracia appellatur, de qua ſupra nonnihil diximus. Altera de qua nunc tractamus, eſt in mari Ionio iuxta Epheſum, Iunoni dicatiſſima, quod in ea nata fuerit & educata atq̧ Ioui nupta, ubi antiquiſſimum fuit templum & ſimulacrum in habitu nubentis figuratũ: unde & Iuno Samia dicta eſt. In ea Pythagoras quoq̧ Philoſophus ortum habuit, nec non & una ex Sibyllis. Abundat hæc inſula luto, conficiendis fictilibus aptiſſimo. Vino autem eſt infœlix, cum cæteræ circumuicinæ uino optimo abundent: in cæteris rebus feraciſſima eſt, propterea qui eam laudent, etiã gallinas lac ferre dixerunt. Multæ ei cum Athenienſibus inimicitiæ fuerunt, & plurimas tyrannides paſſa eſt. Iuxta Samũ ſita eſt quoq̧ Icaria inſula, cuius ambitum trecentorũ ſtadiorum eſſe dixerunt, & in ea Dianę templum Tauropolion appellatum. Habet nomen ab Icaro Dædali filio, qui unà cum patre è Creta fugiens, fretus alarum fiducia, cum ultra patris iuſſa altius euolaſſet, ſolisq̧ ardore cera qua pennę continebantur, liquefacta ita eſſet, ut ab alis deflueret, decidit in mare, à quo poſtea Icarium mare dictum fuit. Fabuloſa quidem hęc ſunt, ſed documentum habent, ne filij parentum mandata contemnant, prudentioresq̧ maioribus ſuis eſſe uelint.

Cous ſeu Coum inſula.

Longoum inſula.

COus, Coũ, ſiue Co, inſula in mari Icario Rhodo ꝓpinqua, q̃ olim magna fuit & optimè habita, & aſpectu iucundiſſima ijs q eò nauigãt. Ambitus eius quingentis & qnquaginta ſtadijs claudit̃, tota fertilis & optimo uino abũdãs. Hæc à noſtris Lõgoũ dicitur. Eſt & urbs eo nomine antiqtus Aſtypalea dicta, in cuius ſuburbano Aeſculapij tẽplum fuit ualde inſigne, & multis donis opulentũ, inter q̃ nuda Venus erat, q̃ poſtea Iulio Cęſari Romę dicata eſt. Apellis hãc picturã crediderunt, pro qua remiſſa Cois 100. talẽta ex imperato tributo dicunt, tanti erãt illius artificis opera. Vixit aũt temporibus Alexandri magni. Vnde fertur Alexandrum Macedonẽ à nullo pingi uoluiſſe q̧ ab Apelle. Fuit enim pictor eximius, patria Cous, ingenio & gratia præſtantiſſimus. Nã, ut ait Plinius, omnes prius genitos, futurosq̧ poſtea ſuperauit: & picturæ plura ſolus propè, q̧ cæteri omnes contulit. Is moriens Venerem reliquit, quã nemo auſus eſt perficere. Scribit quoq̧ de eo Plinius, ꝙ ſolitus fuerit ꝑfecta opera ſua proponere tranſeuntibus in loco patenti, atq̧ ipſe poſt tabulã latens, uitia quę notarentur auſcultabat, uulgum diligentiorẽ iudicem quã ſe p̃ferens: ferũtq̧ à ſutore eſſe rep̃henſum, ꝙ in crepidis una intus pauciores feciſſet anſas. Eodẽ poſtero die ſuperbè ob emendationẽ priſtinæ admonitionis cauillante circa crus, indignatum Apellem proſpexiſſe, denunciantẽ, Ne ſupra ultra crepidã ſutor iudicaret. q̃d & ipſum in prouerbium uenit, ne quis de his iudicare conetur, quę ſunt ab ipſius arte & profectione aliena.

Apelles pictor

Sutor nõ nltra crepidam.

Hippocrates

Hippocrates quoq̧ Pythagoræ diſcipulus, omnium medicorum princeps in nſula Cooi eſt natus. Hic medicinam longo tempore perditam reuocauit in lucem, quæ quingentis annis poſt Aeſculapij mortem latuerat. Fuit namq̧ Aeſculapius frater Apollinis, qui medicinam à fratre repertam ampliauit, & herbarum uires indagauit. Exceſſit autem Hippocrates è uita, annos natus 104. Produxit regio illa orientalis plurimos inſignes atq̧ doctiſſimos uiros, quo-

rum

rum artes uſq; ad finē mundi nunq̄ euaneſcent. Nam in Cilicia natus eſt Dioſcorides, qui tã *Dioſcorides.*
arcana ſcripſit de ſimplicib. In Coo natus eſt, ut diximus, Hippocrates medicorũ princeps. *Galenus.*
In Pergamo Myſiæ natus eſt Galenus medicus excellētiſſimus, patre diuite & largo, qui à
puero intentus fuit ſtudio medicinæ, ſtatura magnus, ſpatulas & humeros habēs latos, qui
Hippocratis ſcripta miro explanauit ingenio. Fama eſt eũ uixiſſe annis 140. Lesbus ꝓtulit
Theophraſtũ philoſophũ eloquētiſſimũ, Ariſtotelis diſcipulũ et in ſchola ſucceſſorē, q p̄- *Theophraſtus.*
clara opera ſcripſit de animalib. et de plãtis. Samos dedit Pythagorã inſignē mathematicũ
& legũlatorē. Hic in Aegyptũ primũ, mox Babyloniã, deſcēdit curſus ſyderũ gratia profe
ctus, inde regreſſus in Cretã & Lacedæmonē peruenit, ut Lycurgi & Minois inclytas ea tē
peſtate leges agnoſceret. Deniq; in Italiã tranſmittēs, populos aſſuetos luxuriæ autoritate &
doctrina ad frugalē cultũ reuocauit: matronas ad pudicitiã, iuuenes ad modeſtiã cohortari
cœpit. Cæterũ Aeſculapiũ, quem Greci uocant Aeſclepiadē, quidã ſcribunt in Bithynia ci
uitate Pruſſa natum, & Epidauri manſiſſe, qui ante Troianum bellum medicinæ ſtuduit.

Sarmatia Aſiæ, & primum de Scythis.

Sarmatia olim Scythia Aſiæ, aut pars Scythiæ cuius incolæ appellati ſũt Sauromatæ,
fuit aliquãdo inculta terra, nec habuerũt incolæ certas mãſiones, ſed cõtinuo migra
uerunt de loco ad locũ. Noſtris uerò temporib. habitãt à Tanai fluuio ſecundũ littus
maris uerſus Boſphorum Cimmeriũ, quē hodie Voſphorum, ſinum ſancti Ioannis
& mare Tanais fluuij appellant, olim aũt paludes Mæotides dictæ fuerunt, atq; hinc exten *Mæotides pa-*
duntur uerſus Phaſim fluuiũ uſq; ad Colchidis regionem, itinere octo dierũ contra orien- *ludes.*
tem. Inhabitãt totã regionem abſq; ciuitatib. & caſtris, frequentior aũt habitatio eorum eſt
in ualle quadam Cromuc dicta, ubi aër clementior, & terra fertilior. Sunt cõtermini Tarta-
ris, habentq; propriam linguã, quam ex gutture pronunciãt. Confitenť etiam Chriſtianam
fidem, more tamen Græcorũ. Abſtinēt à baptiſmo uſq; ad octauum annum, nec ingrediun-
tur eccleſias, donec peruenerint ad ſexageſimũ annum. Nam uiuunt ex rapina, atq; ideo in
dignum cenſent uiſitare loca orationi deputata, quouſq; in ſenectute à prædationibus & ra *Scytharũ mo-*
pinis ceſſent. Habent nobiles ſuos in magno honore, qui etiam plerunque equis inſidentes *res.*
decernunt iudicia, exequunturq; alia negocia, nec ſinunt ut ſubditi ſui utanť equis. Et cum
aliquis eorũ pullum equinũ euexerit ad iuſtã ſtaturã nobiles illum accipiunt, reddentes pro
eo bouem, atq; dicentes, boues & exiguos equos competere ruſticis. Nobiles nullum agno-
ſcunt dominũ, ſed ſolum deum confitentur dominũ ſuum. Sunt etiam ſæpe tam diſcordes in
ter ſe, ut mutuo ſeſe conficiãt, maxime fratres. Terra eorũ pro magna parte eſt paludinoſa et
arundinetis plena præſertim fert calamũ aromaticum. Vulgus plebeiũ ſupra modũ premi-
tur à dominis, atq; ſæpe cum iumentis, uxoribus & liberis captiuũ abducitur & diuenditur.
nobiles abſtinēt à mercimonijs, ſolum ea quæ raptu colligunt, uendunt: dicētes ſuũ eſſe of
ficium gubernare populũ, uenationibus intendere, & ludos militares exercere. Gerũt cõti- *Nobilium Scy*
nua bella cum Tartaris, quibus undiq; circundantur, & traiecto Boſphoro infeſtãt. Tarta- *tharum tyran*
ros q in Cherſoneſo habitãt, & in qua Caffa eſt ciuitas. Cõgelato enim hyemali tēpore ma *nis.*
ri ſæpe & ipſi infeſtanť à Tartaris. Veſcunť carnib. ferinis & & domeſticis. Carent frumen
to, tritico & uino: ſed ex milio alijs quibuſdam leguminibus cõficiunt panem & pultē, paran
tes quoq; ex illis potum, quem Boza uocant. Cuncta domicilia eorũ conſtructa ſunt ex cul-
mo, arundine & lignis. Et quando nobilis aliquis apud eos moriť, cõſtruunt in campo cõge
riem arundineam, cui exenteratũ defuncti corpus imponũt, uiſitaturq; octo diebus à pro *Sepulturã no-*
pinquis & ſubditis ſuis, atq; donis uarijs honorãtur. Aſſiſtunt congeriei duo antiqui amici *bilium.*
baculis incumbentes & ad ſiniſtrã defuncti ſtat uirgo quædã, habens iaculũ cũ panniculo
ſerico in manu, quo abigit muſcas, etiã hyemali tempore. Contra defunctũ uerò in terra ſe-
det prima eius uxor, indeſinenter ſed ſine lachrymis illum intuens. Trãſactisq; octo dieb.
afferunt loculum magnum, in quē cadauer cum parte donorum includunt, ac deferunt ad lo
cum ſepulturæ deſtinatum, ibiq; funus in ſuperficie terræ poſitũ obruitur terra, quouſq; ag-
ger & monticulus quidã inde cõſurgit, quantoq; defunctus maiori fultus fuit potentia, tan-
to maiorem faciunt terræ cumulũ. Poſt ſepulturã inſtante hora refectionis apparãt equum
phaleris ornatum, ducuntq; illum ad ſepulchrum defuncti, & inuitant illum ter ad inſtru-

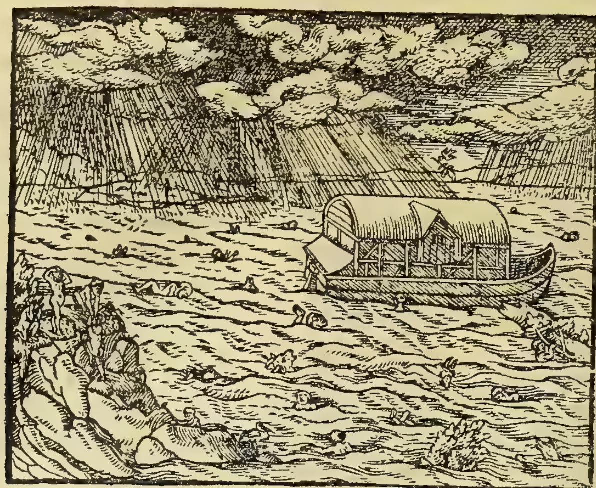

Mologa
Dewina prouincia
Permia prouicia
Cingulꝰ terræ
Roſtow
Vglitz
Kaſtroma
Czeremiſſa
Permia
Otwer
Volga fl.
Moſcouia
Noſcha fl.
Nouogardia
Orlow
Occa fl.
REZAN
Tula fl.
Tanais fl.
SARMATIA
ASIATICA
Rha flu. ſecundum
Ptolemæum, Se-
cundum Ruthenos
uerò Volga, & ſecū
dum Tartaros Edel.
Don fl.
Sem fl.
Aſow
Minor Tanais
Tartaria
olim Scythia
Mæotis
palus
Tocari
Volga fl.
Circaſi populi
Caucaſus mons
Trapana
Boſphor.
Taurica
Iberia
Colchis
Albania
Phaſis
Cyrus fl.
Pontus Euxin.
Moſchici mōtes
Mare Caſ
pium
Araxes fl.
Capadocia
Eufrates fl.
Armenia
Gordei mōtes
maior
MEDIA
Coſpia mons
Tigris
Armenia minor
Aſsyria

ctum conuiuium,ſed eo nihil reſpon
dente redeunt cum equo demum, ut
renuncient conuiuis ſe nihil reſponſi
accepiſſe, & tunc ab omnibus decer-
nitur,ſe exemptos ab illius obligatio
ne & obedientia, edentes, bibẽtes, hi
lariterq́ue conuiuantes ad honorem de
functi. In hac Scythiæ regione iuxta
Mȩotides paludes inſigniores ciuita *Ciuitates iuxta*
tes ſunt,ſunt Patarue,hodie Tocari: *Mæotides pa-*
Tyrãbe,nũc Trapano, Geruſa, quæ *ludes.*
nũc ſanctus Georgius uocatur, Ma-
peta,nunc Copa,Hermonaſſa,hodie
Madaq́ue: Bata, hodie Maui:Ampſa-
lis,nunc Albaſequia, Oenanthia,no
ſtro tempore ſancta Sophia. Item Ta
nais ciuitas,noſtro æuo appellat̃ Ta-
na, & Rha fluuius Volga & Volha,
à Tartaris autem appellatur Edel.Cȩ
terum Procopius & Agathius in hoc
conſentiunt,quod Huni poſtea Hun
gari dicti,ex hac terra originem acce
perint.Item bona pars huius terrȩ ap
pellatur noſtro tempore Cumania, *Cumania.*
eſtq́ue principatus Tartariæ.Propaga
runt quoq́ue in hanc terram quondam
Amazones ditionem ſuam habitantes iuta Rha fluuiũ. Quin & Alexander magnus dicit̃
ingreſſus hanc terrã,quum peragraret Aſiam,reliquitq́ue memoriam.duab.erectis columnis
etiam ſi quidam negent,hodie eiuſmodi reperiri colũnas.Condidit quoq́ue idem Alexander
iuxta Tanaim flu.ciuitatem,quã de ſuo nomine appellauit Alexandriam,cuius ambitus cõ *Alexandria iu*
tinebat 60.ſtadia,tantaq́ue celeritate opus perficiebatur,ut 17.die tecta domib.imponerentur. *xta Tanaim.*
Locum quem caſtra eius occupauerant,ordinauit pro ciuitate,impoſuitq́ue colonos.

Armenia maior.

VAſta & lata regio eſt Armenia maior, aſpera tamẽ ob mõtes, colles & ualles,ſed
fertilis,exceptis quibuſdã uallib.in quib.nõ facile uitis naſcit̃. Mõtes uerſus Col
chidẽ & Iberiã ſunt tam alti,ut ſemper niuales ſint. Et quia ex Armenia ueniri nõ
poteſt in eas regiones,niſi huiuſmodi mõtes tranſcendant̃,fit ſæpe ut iter agẽtes,
in ſummis montiũ cacuminib.niue obruant̃:ob quã rem baculos ſecũ ferunt, quos in ſum-
mã niuẽ dilapſi reſpirandi gratia exerunt, & ut eo ſigno auxiliũ à tranſeuntib.cõſequant̃. *Mõtes niuoſi.*
Quapropter ſæpe effoſſi ſeruant̃. Habet etiã Armenia magna aquarum ſtagna & paludes,
quarũ unã, nẽpe Toſpitẽ ſecundũ alios Arethuſam, Tigris flu.ꝗ in Armenia naſcit̃ ingre-
dit̃.Attollit inꝗt Solin. Tigris caput in Armenia,in loco edito,ex lucido cõſpicuoq́ue fonte *Tigris flu.*
ex monte Gordica originẽ ducẽs,nec ab exordio ſtatim totus eſt,ſed primo pigrè fluit,ab-
ſorptusq́ue per magnũ ſpaciũ,rurſum magna uiolẽtia erumpit, tantaq́ue pernicitate dictũ lacũ
trãſit,ut aquas ſuas impermixtas retineat:quin nec piſces lacus immiſcẽt ſe Tigridis alueo
ſicut nec amnici piſces attingũt ſtagnũ Arethuſȩ.Rapit hic fluuius ſecũ ſua ꝑnicitate arenã
et ſaxa tantũq́ue una die decurrit,quantũ quis pedes 7.dieb.ambulare poteſt.Vocat̃ à celerita
tȩ Tigris ꝙd Medi Tigrim ſagittã appellẽt,ut Plin.refert.Prodũt hiſtoriæ,Alexandrũ ma
gnũ maximo laborẽ ex hac regione in Mediã ueniſſe,atq́ue difficulter ꝑ tot mõtes exercitũ
trãſtuliſſe,ꝓ̃ſertim aũt ſunt in ea regione Gordei mõtes,ꝗ perpetua tegunt̃ niue,nec ullo hu
mano ſtudio peruenire poteſt ad eorũ cacumina putãturq́ue montes,in quib.reſedit poſt dilu
uiũ arca Nohæ,ꝗ hebraice uocant̃ Ararat.Scribit Haitonus,ꝗ natus eſt ex Armenia quòd
ſuo tempore,nempe ab hinc ante 300. annos, apparuerit in horũ montiũ cacumine quiddã *Arca Nohæ.*

nigrum,quod ab hominib dicebatur eſſe arca uel pars arcæ diluuij. Scribit etiã in regno Armeniæ plures magnas & ditiſſimas eſſe ciuitates, inter quas Tauriſiũ primatũ tenet in opulẽtia & dignitate. Noſtro tẽpore utraq; Armenia, maior & minor, ſub poteſtate Turcæ eſt.

Colchis.

GEographi ſcribũt regionẽ iſtã feraciſſimam eſſe omnium rerum, quæ etiam pertranſeuntes amnes ad pegrina loca exportari poſſunt: maxime autem abundat omnibus rebus quę ad fabricandas naues pertinent. Mel tamen frequentius amarum habet. Profert linum, canabem, ceram
Dioſcuria & picem. Gignit quoq; aurum. Inter multas inſignes ciuitates habet Dioſcuriã, quæ & Se-
Sebaſtapolis. baſtopolis, in mari Euxino potentiſſ. & ubi olim celeberrimum fuit emporium: item Siganeum, hodie Garbendia, iam Negapotino: Phaſis ciuitas & fluuius, qui tempore Strabonis habuit centum & uiginti pontes.

Iberia.

HVius regionis populos quidã aſſerũt, præſertim Dionyſius, ab Iberis Hiſpanię ueniſſe. Nam Iberi in Hiſpania graui damnũ paſſi, à mari pfecti ſunt in Italiã, ut ibi manſionẽ ſibi facerẽt. Italis uerò recuſantib. dare illis habitandi locũ, progreſſi ultrà, uenerũt tandẽ in Aſiã ad Caucaſum montẽ, ibiq; ſedẽ figẽtes, cœperũt uſurpatum locũ implere ciuitatib. & hominibus. Varro tamẽ contrariũ ſcribit, nempe, Iberos oriẽtales ueniſſe & inhabitaſſe partẽ Hiſpanię. Cõmemorat Strabo in hac Iberia ſicut et in Ibe-
Metropolis ria Hiſpanię inueniri aurũ. Metropolim eius Ptolemæus ſignat Amarcticã, Plin. uocat Har-
Iberiæ. maſtim, et Strabo Harmoſicẽ. Quatuor aditus in Iberiã ducũt admodũ difficiles: ex Colchide itur p anguſtias mõtis, per quas Phaſis excurrit, 100. et 20. pontib. tranſmeãdus. Hic amnis, ppter flexiones aſper ac uiolẽtus ex Iberia in Colchidẽ fert, cõualliũ torrẽtib. multo imbri adauctis, & ppter imminẽtes mõtes arctus quãplurimis implet fontib. Nec minus difficilis ex Nomadib. aditus patet. Ex Albania uerò aggreſſus eſt p petrã exciſam, dehinc per ſtagnũ qd amnis efficit, cadẽs ex Caucaſo. Ex Armenia quoq; & p anguſtias itur q circa Cyrum
Cyrus flu. fluuiũ ſunt. Nã Cyrus ipſe ortũ trahit ex Armenia, & per anguſtias montiũ defertur in Iberiã, auctusq; Arago amne à Caucaſo defluẽte, rurſus p alias anguſtias euadit in Albaniã.

Albania.

ALbani q ſunt Caſpij maris accolæ, Nomadib. nõ modo genere, ſed uita quoq; pximi, paſtorales ſunt et bello nõ inepti, mira ſoli fæcũditate pditi, ac Cyri pſertim amnis interfluuio. Terra ſementem omnem, etiam domeſticam ſponte fert, ſine labore culturáue, bona omnia parit: ſemel ſata, bifera triferáue efficitur. Aegypti feracitatem exuperat, aëris mira temperies: uites quinquennio putantur, in bimatu nouellæ fructum ferunt, adultæ uſquedeò fœcundæ ut poſt magnam uini copiam, maximã in palmitib. luxuriam edãt. Nec minori quidẽ fœcunditate ſunt pecora. Homines pulcherrimi ac magni corpore, ab albedine capillorũ nomẽ ſortiti. Simplex his ingenium, mercaturę et cupiditatis exptes. Iaculatores ſũt

& ſagit

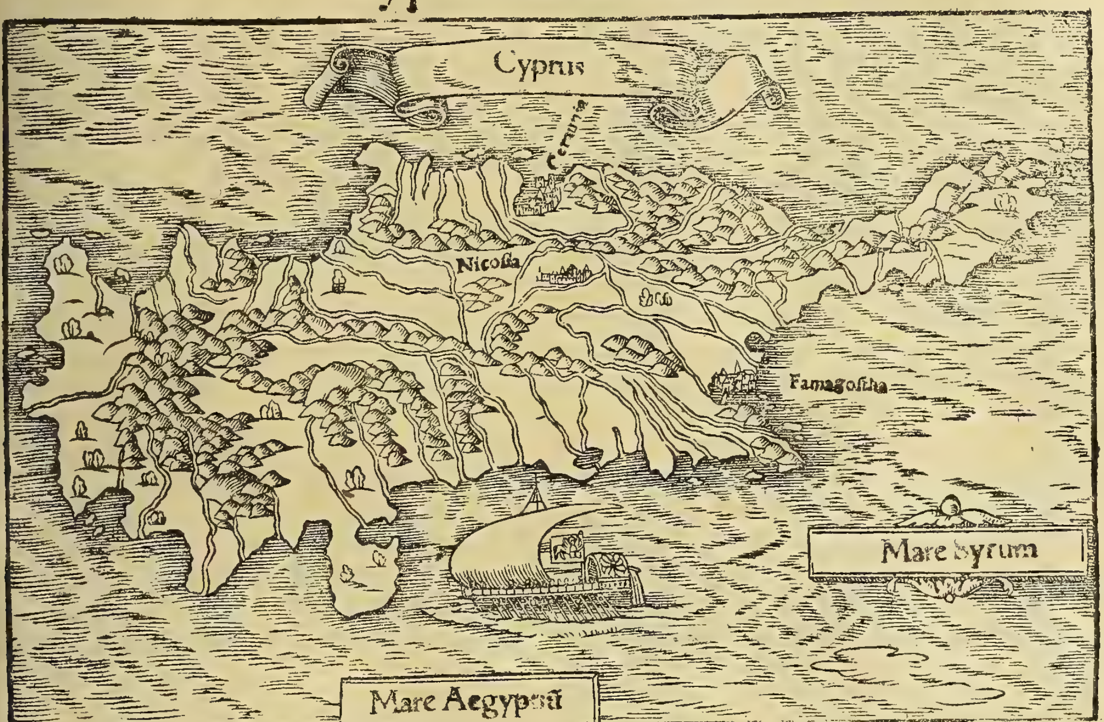
& ſagittarij, arma eorum clypeus & thorax atq; galea. Albani ſenectutem præcipuè uenerantur: & in uita defunctos pientiſſimi, præſertim in parentes. Ad flumen Alazonium letiferos ſerpentes habeant, item ſcorpios & araneas, quarum alteræ coguntridendo mori. Fuit aũt olim Albania ſub imperio Perſarum, poſtea Macedonum, deinde Romanorum. Nunc ſub magni Cham principis Tartarorum poteſtate degit.

De prouinciis Syriæ, Meſopotamiæ,

Cypri, Arabiæ & Babyloniæ.

PTolemęus qnq; regiones una abſoluit tabula, id q̊d in regionũ tabulis aut in ipſo Ptolemæo uidere poteris, ubi & ſitus earũ quẽ ad ſe inuicẽ habẽt exprimit. Vt aũt iuſto ordine unã regionem poſt aliã luſtremus, primũ Cyprũ inſulã deſcribemus, ac deinde Syriam & reliquas hic ſignatas prouincias, cum earũ priuatis terris.

Cyprus inſula.

CYprus inter maiores maris mediterranei inſulas locũ ſibi uẽdicat, inter Ciliciã & Syriã ſita, diues luxui dedita, atq; olim Veneri ſacra, cui & primum in hac inſula fuit cõſtitutũ tẽplũ. Hæc Macaria aliquãdo fuit dicta, q mirè fertilis ſit, & nouẽ aliquãdo regnorũ ſedes. Abundat uino & oleo, frumẽti quoq; ſatis habet. Aeris etiã metalla in ea fuerũt, in qb. uitriolũ & rubigo ęris naſcebat̃, ad medicinæ uſum idonea. Cãna quoq; mellis multa in Cypro reperit̃, ex qua ſaccarũ excoqtur. Ex pilis etiã caprarũ pãnus conficit̃, cui Zãbellotũ hodie nomen eſt. Plin. ſcribit Cyprũ ſmaragdo, chryſtallo, ęre Cyprio cognominato, adamãte & alumine eſſe nobilẽ, quã aliqñ adnexã cõtinẽti putãt, unà cũ Cycladib. inſulis, ſegregaueritq; eã maris ſęuitia ab ipſa Syria. In ſũma, Cyprus multas res ad alias gẽtes mittit, ex quib. lucra nõ pauca redũdãt: alienis nõ multũ eget. Sed aẽrẽ parũ ſalubrẽ habet. Tota inſula delitijs incũbit, et fœminę admodũ laſciuę ſũt. Anteq̃ Cypr9 olim à Ro. dñaret̃, abũdabat diuitijs, eratq; tãta diuitiaı ũ fama, nec falſò, ut illi latio ærariũ populi Ro. q̃ ullus triũphus impleuerint. Ambitus inſulę dicit̃ eſſe triũ milliũ, quadringẽtorũ ac 20. ſtadiorũ. Diſtat aũt à Cilicia 50. millib. paſ. ut etiã cerui gregatim queãt à Cilicia natare in Cyprũ. Vnde Pli. li. 8. ca. 32. Cerui tranãt gregatim maria nãtes porrecto ordine, et capita imponẽtes p̃cedẽtiũ clunib. uicibusq; ad terga redeũtes. Hoc maxime notat̃ à Cilicia Cyprũ traijcientibus. Nec uidẽt terras, ſed in odore eorũ natãt. Cornua mares habẽt, ſoliq; animaliũ omnib. annis ſtatuto ueris tẽpore amittũt, ideo ſub ipſa die inuia petũt, & latẽt uelut inermes. Cerue octonis mẽſib. ferunt partus. Editos partus exercent cur-

Macaria.

Cerui natãtes.

ſu & fugã meditari docent:ad p̃rupta ducunt,ſaltũq́ꝫ demõſtrãt. Cęterũ animal ſimplex & omniũ rerum miracula ſtupens,in tãtũ ut equo,aut bucula accedente,ꝓpius,hominẽ iuxta uenantẽ nõ cernãt,aut ſi cernãt arcum ipſum ſagittasq́ꝫ mirent̃. Gerunt indicia ætatis in cornib. ſingulis annis adijciẽtib. ramos uſqꝫ ad ſexennes:ab eo tẽpore ſimilia reuiuiſcũt. Nec poſtea poteſt ętas diſcerni,ſed dentib. ſenecta declarat̃. Nõ decidunt caſtratis cornua nec

Remediũ contra morſum ſerpentis. naſcũtur. Eſt ceruis cum ſerpẽte pugna:inueſtigãt cauernas,uariũq́ꝫ ſpiritu extrahunt renitẽtes. Ideò ſingulare abigendis ſerpentib. odor aduſto cornu ceruino : contra morſus uerò p̃cipuum remediũ ex coagulo hinnuli in utero occiſi. Vita ceruis in cõfeſſo lõga:poſt 100. annos aliquib. captis cũ torquibus aureis, q̃s Alexãder magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obeſitate. Extremitas caudæ ceruinæ habet uenenum, ideo abijcitur. Puluis raſus de cornibus eius atqꝫ potus,uermes in ſtomacho occidit. Valet etiã cõtra ictericiam.

De Cypro

Bombyx. SEd reuertamur ad inſulã ipſam. Fert illã habitatorib. ſuis omnia neceſſaria,frumentum,uinum,oleum,æs,linum goſsipium, maximas arbores &c. Maximas prouentus ex inſula hodie ſuſcipit̃ bõbycis, cuius incredibilis copia Venetias fertur,ut tota inſula uideatur in lanã abijſſe. Vini eſt ferax,q̊d uirtute & gratia cum Cretico certat. Scribunt q̊qꝫ in laudẽ eius, ꝙ in ea ſine externo ſubſidio fabricari poſſunt maximę naues,haberiq́ꝫ ex ea omnis apparatus. Nã habet proceriſsimas arbores pro malis,habet picẽ ad liniendas naues, habet etiã linum pro uelis & funib. texendis. Cõſurgit q̊qꝫ Olympus qdã ex meditetraneis,unde duo inſignes exeũt amnes,Lycus & Lapethus prior in auſtrũ, poſterior in ſeptentrionẽ decurrit. Creſcit etiã elegans ſal in Cypro, q̊d in modum glaciei

Sal foßibile. foditur ex terra. Nõ procul ab oppido Lymiſo tractus quidã terræ eſt,qui adeò ſcatet uermibus & immũdis reptilib. ut nemo ibi habitare poſsit. Eſt tamẽ ibi monaſterium,in quo plures nutriuntur feles,q̃ turmatim egreſſæ in cãpũ,malũ illud imminuunt,reuocãturq́ꝫ eędem rurſum ꝑ cãpanã in cœnobium. Eſt ibi q̊qꝫ ſylua arborũ ferentium fructum illum,quẽ myropolę uocãt Carrubium & cornua hœdi,uulgo autẽ dicitur,panis ſancti Ioannis.

Cyprus quando euecta ad regnum.

CYprus cadentib. reb. Ro. diu ſub imperio Gręcorum fuit. Anno uerò Chriſti 1181. cũ Richardus rex Anglię Ieroſolymã petens,in hãc inſulã tempeſtate delatus portu ab incolis ꝓhiberetur,deiecit ex inſula Gręcos,ſibiq́ꝫ Cyprũ ſubiugauit. Indignatus enim arma quæ in Saracenos parauerat,in Græcos uertit, eiſq́ꝫ inſulam abſtulit,& ſpoliatã firmo

ſuorum

ſuorũ p̄ſidio cõmunitã reliquit. Paulo poſt tamẽ Guidoni genere Gallo, q de Ieroſolymi- *Galli poßident*
tano regno cõtẽdebat, eã permiſit, quã ille poſteris ſuis uſq; ad noſtra ferè tẽpora reliquit, *regnum.*
atq; poſt uarias ſucceſsiones regnũ ad duos fratres ꝑuenit, quorũ alter Petrus à fratre inter
fectus eſt. Nulla em̃ ſancta reperit̃ regni ſocietas. Sed nõ impunè ceſsit ei parricidiũ. Nã cũ *Nulla ſancta re*
ſolenne conuiuiũ inſtituiſſet, inuitati Genuenſiũ ac Venetorũ mercatorũ iudices, magna *gni ſocietas.*
inter ſe cõtẽtione de priori cõſeſſu certare cœperũt. Cũq; rex Venetis ꝓpenſior uideretur,
indignati Genuenſes, armis ſuã dignitatẽ retinere ſtatuerunt, atq; in regiã, tectis ſub ueſte
gladijs, ꝓfecti ſunt. Quod intelligẽtes Venetorũ primores, regẽ adeũt, atq; inſidias ſuo ca
piti paratas dicũt, et ob id iuuẽtutẽ Genuẽſiũ armatã intraſſe palatiũ. Rex miſſis è ueſtigio
q rẽ inquirãt, inuẽtos cũ armis Genuenſes in ſublimẽ palatij locũ rapi iubet, atq; ex altiſsi
mis feneſtris in forũ p̃cipitari, ſtatuta militũ cohorte, q̃ lãceis atq; gladijs cadẽtes excipe-
ret. Reliq etiã ꝑ Cyprũ cõmorãtes Genuẽſes perqſiti ac necati ſunt, ita ut uix unus ex tanta *Genuenſium*
clade ſupꝑfuerit, q rẽ geſtã in patriã renũciaret. Accepit tamẽ dux Genuẽſiũ ac ſenatus pau *clades.*
lò poſt atrocẽ ſuorũ ciuiũ iniuriã, atq; in ultionẽ erectus intra 40. dies potẽtiſsimã claſſem
armauit, & in Cyprũ miſit. Claſsis itaq; p̃fectus Trugoſius expoſitis in terrã copijs, mox
Nicoſiã ꝓfectus, ęgrè defenſam cepit, breuiq; regẽ ac reginã & uniuerſam inſulã in ſuã po
teſtatẽ redegit, & interfectis nephãdi cõſilij autorib. ingẽti ditatus p̃da, maiori cũ gloria & *Genuenſes ex-*
breuiori tẽpore q̃ ſperaret, domũ redijt. Rex cũ cõiuge aliquãdiu in carcere ſeruatus eſt, & *pugnant inſu-*
regina p̃gnans in captiuitate peperit. Tãdẽ uenia regi data eſt & regnũ tributariũ factũ, et *lam.*
urbs nobiliſſima totius Cypri emporiũ Famaguſta, de regno recepta, Genuenſi populo
applicata, portu & uectigalib. diues. Puerum regi natũ Ianũ appellauẽre, ꝙ in Genua eſſet
natus, aduerſus hũc, cũ patri ſucceſsiſſet, Soldanus Aegypti ualidiſſimã claſſem miſit, eũq;
captiuũ abduxit, Nicoſiã regni caput diripuit, eccleſias incẽdit, & multa mala perpetrauit. *Nicoſia regni*
Rex poſtea 100. & 25. milib. aureis redẽptus, & tributarius Aegyptiorũ factus, in regnum *caput.*
redijt. Spoliãtib. uerò rurſum Aegyptijs inſulã, hęſit in littore nauis Veneta, q̃ peregrinos
quotãnis Ieroſolymã uehit, quã adoriuntur Aegyptij, atq; expugnãt, iubẽtq; peregrinos q
aderãt, ſi uiuere uelint, erectis digitis Chriſtũ negare, ſed nemo repertus eſt qui pluris uitã
quã fidẽ fecerit, ob quã rem 30. lapidib. obruti, ad ultimũ ſpiritũ Chriſto benedixerunt. Ia-
nus rex per tot aduerſa uitã agens, tandẽ relicto filio impubere Ioanne, mortẽ obijt. Filius
inter fœminas educatus, cum uirilẽ ętatẽ attigiſſet, mulierẽ ſe magis q̃ uirũ oſtendit: Vxo-
rem tamẽ duxit ex familia mõtis Ferrati, qua breui mortua Helenã duxit ex Paleologorũ
ꝓſapia, mulierẽ ingenioſam & cordatã. Quę ubi cõſummato matrimonio uiri uecordiam *Reginæ uirtus.*
cognouit, nõ tã reginã q̃ regẽ egit, regnũq; ipſa gubernauit, magiſtratus depoſuit atq; inſti
tuit, ſacerdotia pro ſuo arbitrio ordinauit. & eliminato latino ritu, gręcanicum ſuperindu
xit, belli paciſq; leges dixit: at uiro ſatis fuit cõuiuari, delitijſq; affluere, atq; in hunc modum
uniuerſa inſula in poteſtatẽ Gręcorũ redijt. Potentiſſima apud reginam nutrix eius fuit, &
et apud nutricẽ filius, cum is matrẽ, mater reginã, regina aũt regẽ regeret, Ioanni ex cõcu-
bina Iacob. natus eſt, ex cõiuge aũt nata eſt Carlota filia: q̃ poſtquã adoleuit, nupſit Ioanni *Carlota.*
patrueli regis Portugalliæ: q & cõſenſu procerũ in regnũ eſt accerſitus, ut uiuẽte ſocero rẽ
adminiſtraret. Iã em̃ muliebris regiminis nõ minus populũ tędebat q̃ pudebat. Aduentãte
igit̃ Ioanne, celebratiſq; nuptijs, cũcta in eius manu poſita ſunt, & forma regiminis corre-
cta diuina & humana reformata negocia, Rom. eccleſię ritus inſtauratus, reginę ac nutrici
adempta poteſtas. Nutricis uerò filius noui principis faciẽ ueritus, matri ſuaſit, ut eũ uene
no extingueret, ſi ſe cũ filio ſaluã uellet. Nec ſurdo cãtata eſt fabula. Nam uenefica mulier
cõſentiente regina (ut fama eſt) nobiliſsimũ principẽ toxico ſuſtulit, ſicq; imperiũ ad He- *Rex ueneno*
lenã redijt. Filius quoq; nutricis gloriabundus, Carlotã ludibrio habuit. At illa ad fratrẽ cõfu *tollitur.*
giẽs, ſuas cõqueſta calamitates, opẽ petijt. Iacob. nõ tã ſororis gratia q̃ regni ſibi parandi,
nutricis filiũ interfecit, cœpitq; cũ amicis id agere, ut rex appellaret̃, indignũ exiſtimãs, aut
ſororẽ ſibi aut ſororis uirũ p̃ferri. Quod p̃ſagiẽs Helena uiro ꝑſuaſit, ut filiũ eccleſię tra-
deret, ac ſacris ordinib. initiaret, ſic futurũ, ut regnãdi ſpem poneret. Curabãt quoq; eũ poſtu-
lari in p̃ſulẽ Nicoſienſem & in poſſeſſionẽ eũ deduxerũt. Interim Carlota ſuaſu matris ac
ꝓcerum Ludouico Subaudiæ ducis filio nubit, iubetq; celerrimè uenire in Cyprum. Helena
uerò & nutrix irritatę interfectione filij, nitunt̃ Iacobũ penitus excludere regno, negantq;
ſanguinariũ hominẽ in eccleſię militiã recipiẽdũ, ſcribẽtes etiã literas Ro. põtifici. Sed lite
rę caſu intercipiunt̃ à Iacobo, irritatuſq; cõtrahit nõ paruã amicorum manum, & ex Rho-

do in Cyprum nauigans, clàm regiam urbem ingreditur, & omnes ſibi offenſos interficit, bona inter amicos partiens, & tanquam uictor in ciuitate moratur. Regina interim morit, & paulo pòſt etiam uir eius. Turbato autē ſic regno, accerſitus Ludouicus aduenit, & magno omnium applauſu rex ſalutatur. Iacobus aūt aduentum eius haud quaꝗ expectare auſus, cum amicis in Alexandriā nauigauit, opem Soldani imploraturus. Erat Iacob. 23. annos natus, forma egregia, ſtatura corporis patri perquā ſimilis, uerum animi dotibus & eloquentiā lōge diſpar. Exoratusꝗ ab eo Soldanus, ꝓmiſit ſubuenire ſupplici, moxꝗ regijs allatis ornamētis facit Iacobū indui ueſte purpurea, declarauitꝗ eum regē, & fecit ſibi Cyprum uectigalem, Ludouicum uerò iubet citius abire ad ſua. Verum Ludouicus mittit legatos ad Soldanū, qui eius mentē lenirent & cauſam humilib. uerbis defenderent, dicerētꝗ ſe Soldano in omne tempus amicum futurum, tributumꝗ ſuis temporib. ꝑſtaturum: Iacobo uerò millia aureorum ſingulis annis quoad uiueret traditurum. Res diù in cōſilio apud Soldanum agitata eſt, & parū abfuit, quin Ludouici poſtulata admitterent, niſi Iacob multos in aula Soldani ſollicitaſſet, ac deinde Mahumetē Turcarum imp. ſibi quoꝗ pro ſubſidio conciliaſſet. Cōſentiens ergo Soldanus Iacobi precib. accepit iuramentū ab eo, amandauitꝗ eum cum magna militum manu: qui ueniens in Cyprum, coēgit Ludouicum cum Gallis fugere in caſtellum quoddam, in quo aliquandiu obſidionem paſſus eſt. Tandē uerò coactus excedere, ſubegit Iacobus Famaguſtam, quæ hucuſque fuerat in poteſtate Genuenſium, duxitꝗ uxorem Catharinam filiam Marci Cornarij patricij Veneti, quæ poſt mortem patris adoptata à ſenatu in filiam, tranſtulit quoꝗ regnum ad ſenatum. Et licet filium genuerit regni hęredem, conceſsit tamen filius in fata, relicto ſenatui regno. Mortuus eſt autem Iacob rex anno Chriſti 1470. relicta uxore prægnante. De qua re & ſuprà in Italia ſub titulo ciuitatis Venetorum nonnihil ſcripſimus.

Iacobus opem Soldani implorat.

Peruenit regnum ad Venetos.

Petrus patricida — Ianus Genuæ natus — Ioannes effœminatus cuius uxor Helena mulier Græca:
- Iacobus nothus — Filius Poſthumus, ſed breui mortuus, cuius ſucceſſores Veneti
- Carlota legitima, prior maritus Ioannes Portugallenſis, alter Ludouicus Sabaudiæ

Habet Cyprus duas inſignes ciuitates, Famaguſtam ad terram & ad mare turribus & propugnaculis munitam, atꝗ Nicoſiam octo miliaribus hinc diſtantē, ubi reges Cypriorum regiam habuerunt ſedem. Noſtro tēpore Veneti ſingulis ternis annis ſubordinant in iſtam inſulam Vice regem, ponuntꝗ in Famaguſta pręſidium ſeptem ſignorum, contra Turcarum incurſionem. Dicuntur etiam ſingulis annis leuare uectigal, ſepties centenum ducatorum, & exponere in milites ſtipendiatos atꝗ ędificia quæ paſsim erigunt 300000 ducatorum. Dicuntur redimere pacem inſulæ ad Turcam annuo tributo triginta aut quadraginta millibus aureorum, quod prioribus annis Sultano pendebāt. Ea pecunia damnatus fuit poſtremus inſulæ rex, qui præſidium militare Mamaluchorum quo inſulam in poteſtatem redegit, à Soldano uaria fraude imperauit. Sed qui & ipſe à Venetis circumuentus ſpecie nuptiarum Venetæ puellæ, illis regnum reliquit. Habēt Cyprij meſſem poſt paſcha, & iumenta tota hyeme ad paſcua mittuntur, in æſtate uerò propter nimios calores domi retinētur, quum nihil in campo uiride inueniant.

Syria cum ſuis prouinciis.

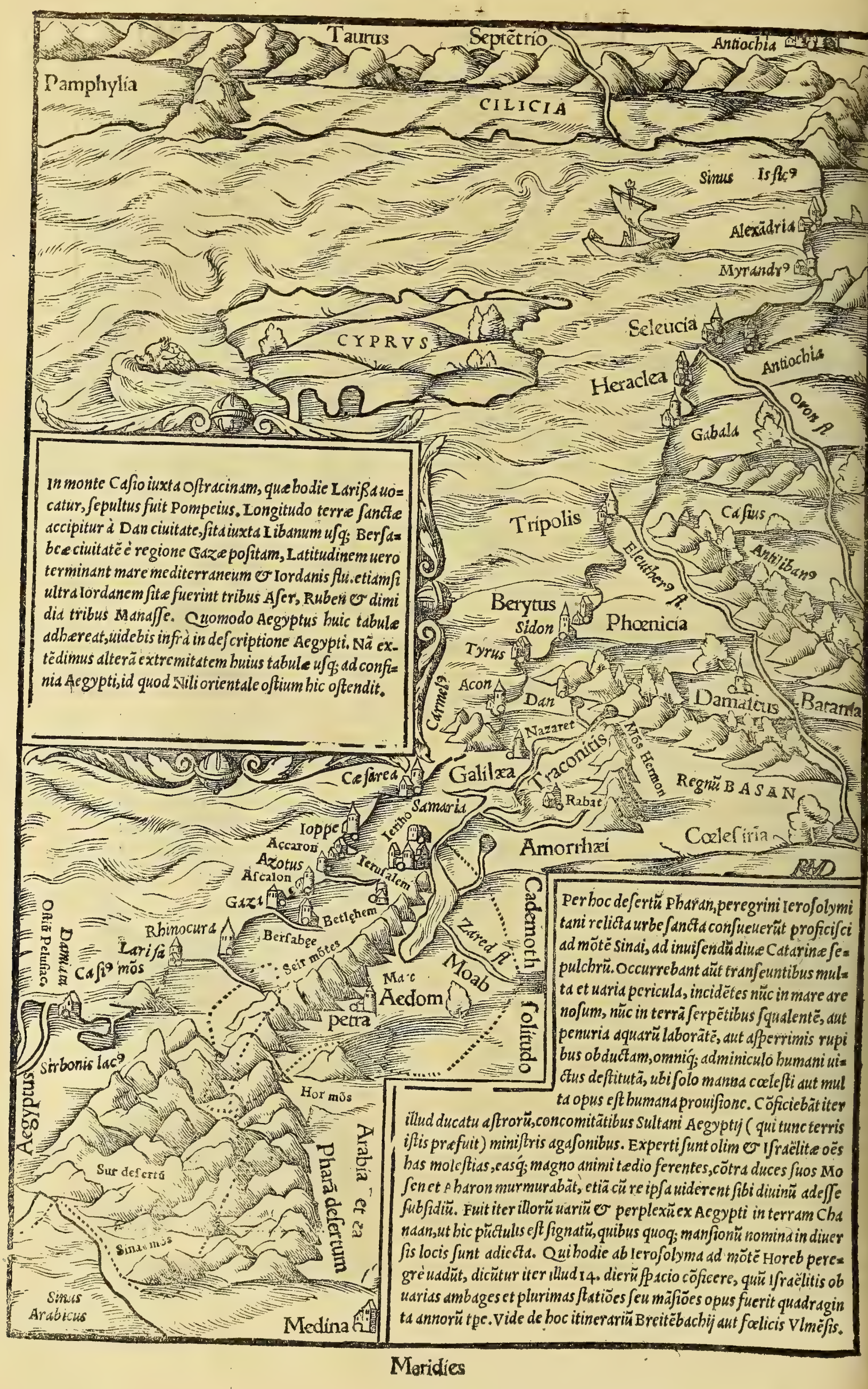
REgio iſta olim celebritate & magnitudine nobiliſſima atꝗ multiformi feracitate ditiſſima, multas particulares cōprehendit terras, inſignes ciuitates, mōtes & flumina. Diuidit autē in Palęſtinam, Phœnicem, Damaſcenam, Cœlem, Comagenam, Apamenam, Iudæam, Idumæā & Samariā. Hæc regio in medio orbis conſtituta, utpote inter Hiſpanum & Indum, inter Scythiam & Aethiopiā propè media iacens, non nimio riget frigore, nec calore torretur atꝗ ideo fundum habet electiſsimum ad pecora nutriēda, quæ primorū parentū fuerunt diuitiæ, ſicut & ex ſacris edocemur biblijs, Abrahamum,

hamum, Iſaacum, Iacobum atq; alios filius eius, quin & Moſen atq; Dauidẽ paſtores fuiſſe in hac regione, diuitesq́; effectos ex pecoribus, & totam eorum ſubſtantiã in re pecuaria conſtitiſſe. Habuerunt Romani ferè mille annis imperiũ ſuper Syriã, deinde Saraceni eam ſibi uendicarunt unà cum ciuitate Ieroſolymitana, poſſederuntq́; circiter centum annis, & tunc Chriſtiani rurſum eã recuperauerũt, id quod paulo pòſt latius explicabimus. Et ut ordine quodam hanc latiſsimam regionem diſpiciam, primum luſtrabimus Paleſtinam, quæ principalior Syriæ eſt pars, ſingulasq́; eius terras diligentius conſiderabimus, eo quod tota ſacra ſcriptura ueteris & noui teſtamenti in hiſtorijs ſuis uerſatur in hac terra.

Paleſtina.

COmplectitur Paleſtina Idumęam, Iudæam, Samariam atq; Galilæam, & has terras olim inhabitauerunt Chananæi, Iebuſæi, Hiuæi, Hitthæi &c. ſed fuerunt imperio diuino inde expulſi & populo Iudaico ad inhabitandum datæ, id quod uetus teſtamentum multis inſinuat uerbis. Terra Idumæorum, ut uidere potes in noua terræ ſanctæ deſcriptione, ſita eſt inter Aegyptum & Iudæã, eſtq́; portio Arabicæ terrę, ualdè fertilis ab ea parte qua mari aluitur, uerſus Arabiã uerò dicit̃ eſſe ſterilis, ubi pertingit ad montana Seyr. Clauditur ibi mõtibus & rupibus abſciſſis, atq; uallibus effoſsis cõcurſu torrentium, ac inde altis & implexis anfractibus ſic coarctatis, ut per anguſtos calles trãſitus uix pateat uiatori. Præcipuæ eius urbes Mareſa, Anthedon, Gaza, Aſcalon & Azotus, quarum frequens in biblijs fit mentio. Natus fuit in Aſcalone inſignis ille tyrannus Herodes, ſub quo Chriſtus fuit, qui mira aſtutia ad ſe traxit regnum Iudaicum, interfecitq́; omnes qui tunc de regio Iudæorum ſemine adhuc extabant.

In monte Caſio iuxta Oſtracinam, quæ hodie Lariſſa uocatur, ſepultus fuit Pompeius. Longitudo terræ ſanctæ accipitur à Dan ciuitate, ſita iuxta Libanum uſq; Berſabeæ ciuitatẽ è regione Gazæ poſitam, Latitudinem uero terminant mare mediterraneum & Iordanis flu. etiamſi ultra Iordanem ſitæ fuerint tribus Aſer, Ruben & dimidia tribus Manaſſe. Quomodo Aegyptus huic tabulæ adhæreat, uidebis infrà in deſcriptione Aegypti. Nã extẽdimus alterã extremitatem huius tabulæ uſq; ad confinia Aegypti, id quod Nili orientale oſtium hic oſtendit.

Per hoc deſertũ Pharan, peregrini Ieroſolymitani relicta urbe ſancta conſueuerũt proficiſci ad mõtẽ Sinai, ad inuiſendũ diuæ Catarinæ ſepulchrũ. Occurrebant aũt tranſeuntibus multa et uaria pericula, incidẽtes nũc in mare arenoſum, nũc in terrã ſerpẽtibus ſqualentẽ, aut penuria aquarũ laborãtẽ, aut aſperrimis rupibus obductam, omniq; adminiculo humani uictus deſtitutã, ubi ſolo manna cœleſti aut multa opus eſt humana prouiſione. Cõficiebãt iter illud ducatu aſtrorũ, concomitãtibus Sultani Aegyptij (qui tunc terris iſtis præfuit) miniſtris agaſonibus. Experti ſunt olim & Iſraëlitæ oẽs has moleſtias, easq; magno animi tædio ferentes, cõtra duces ſuos Moſen et Aharon murmurabãt, etiã cũ re ipſa uiderent ſibi diuinũ adeſſe ſubſidiũ. Fuit iter illorũ uariũ & perplexũ ex Aegypti in terram Chanaan, ut hic pũctulis eſt ſignatũ, quibus quoq; manſionũ nomina in diuerſis locis ſunt adiecta. Qui hodie ab Ieroſolyma ad mõtẽ Horeb peregrè uadũt, dicũtur iter illud 14. dierũ ſpacio cõficere, quũ Iſraëlitis ob uarias ambages et plurimas ſtatiões ſeu mãſiões opus fuerit quadraginta annorũ tpe. Vide de hoc itinerariũ Breitẽbachij aut fœlicis Vlmẽſis.

Meridies

PArticularis Syriȩ prouincia Iudæa ſuccedit Idumææ, quam biblici libri uocāt Chananæam, deinde uerò cœpit appellari terra Iſraëlitica, ac poſtea Iudaica, nouiſſimè uerò Terra ſancta, de qua ſcriptura ſacra in utroq; teſtamēto tā multa diſſerit, quā dn̄s Deus peculiariter p̄ alijs terris ſibi delegit, ubi uoluit primū doceri uerā unius Dei fidem, atq; inchoari cultum eius, & hinc prȩdicari per uniuerſum orbem: quare nō immeritò hæc terra & metropolis eius Ieruſalem omnib. terris & ciuitatib. totius orbis prȩferuntur. Fuit autem hæc terra uariarum opum diues, frugibus fertilis, aquis illuſtris, optima balſamo, & in medio orbis cōſtituta, ſumma in ea elementorum gratia, unde & æſtimauerunt Iſraëlitæ, gens antiquiſſima, & apud quā ſolam à prima hominis formatione cœleſtis ac ueri numinis cognitio, cultusq; et primum idioma permanſit, eā eſſe quȩ patribus olim Abrahæ, Iſaac & Iacob promiſſa eſſet, terram uidelicet lacte et melle fluentem, ideò Iehoſuæ fortiſſimi ducis ducis ductu 40. anno poſtq̄ Aegyptū exijſſent, ſuæ ditionis fecerunt, uno & 30. regib. in potēti manu deuictis. Acceperāt Iſraëlitæ antea leges peculiares à Deo ſecundum quas uiuerent, quāuis & multis ante Moſen ſeculis abſq; lege aliqua ſcripta, piè

ſanctèq; uixerint, ueritatē diuinis oraculis animiq; acumine & magnitudine conſecuti. *Moſes legislator.* Exiſtimabat eximius ille theologus Moſes, nullam ciuitatem ſine iuris et æquitatis cultu diutiùs conſiſtere poſſe. Iam cum bonorum premijs & impiorum ſupplicijs ſuos ad amplexandum uirtute et impietatē fugiendā ſatis exhortatus fuiſſet, tandem ſuper 10. illa legum capita duab. tabulis ad mōtem Sinai plata, alias populo leges ciuiliaq; inſtituta p̄mulgauit. Hȩ cū adeò multæ ſint, ut integrum librū p̄ſtare poſſent, memorabiliores tm̄ hic ponā. Sanxit itaq; Moſes, ut pueri initio leges diſcāt, cū diſciplinā illæ in ſe optimā cōtineant. *Leges à Moſe traditæ.* Qui Dei nomen blaſphemia lȩſerit, per diē ſuſpendat̃, inſepultus abijciat̃. Vt ex meretricia pecunia ſacrū nullū fiat. Septem ſint in ſingulis urbibus principes, q iuſtitia & prudentia cæteros antecellāt, ut duo cū his Leuitici miniſtri iudicēt. Ne unus teſtis recipiat̃, ac ne duo quidē, niſi horum prius ſit ſpectata fides. Tres rite teſtimoniū dicant. Sed ne mulier teſtis ſit, neq; mancipium ꝙ in hoc fortuna, leuitas in illa merito ſuſpecta habeat̃. Præterea ne ex cōſitis arborib. aliqd ante 4. annū attingat̃, ut tūc ex frugib. 10. dant̃, peregrini & hoſpites nōnihil p̄cipiāt, ꝙ reliquū fuerit, agricultoris ſit. Vt ſemina mūda nō mixta terrȩ cōdant̃, ꝙ diſsimiliū cōmunione terra nō gaudeat. Vtq; uiator nō à frugib. arceat̃, ſed quātum uolet ex his legat, ſi lectas p̄ſens uſus exigat, ſi pudor obſtet, ultrò accerſeatur. Vt puella p̄ uirgine, ducta ſi corrupta ſit corpore repta, flagitijq; cōuicta, lapidib. obruatur. aut uiua cremet̃. Si qs uirginē alteri deſpōſatā nō inuitā uitiauerit, uterq; extremo ſupplicio afficiatur. Si uis illata fuerit, iniuriæ autor pœnā luat. Quȩ ſine liberis uidua relicta eſt, fratri aut p̄pinquo defuncti cōiugis nubat, exq; eo matrimonio in ſucceſſionē defuncti p̄lē tollat. Si eam ducere nolit, cauſam apud ſeniores dicat. Filius ſi parētib. iniurius fuerit, extra urbē interficiat̃. Si pignus ab inope creditor acceperit, ante noctē reſtituat. Qui nō fuerit ſoluendo apud eū cui debet, ſeruitutē ſeruiat. Si qs cōtribulem emerit, tēpus ſexto mox anno liber exiſtat. Qui oculū alicui per iniuriam eruerit, pari clade puniat̃. Si taurus quemq; peremerit cornu, lapib. obruatur,

eius

eius carnes non attingantur. Filius patris ſcelus non luat, nec parentibus erit fraudi, ſi filius quid deliquerit. Adminiſtrandi belli ſumma penes hunc ſit, qui ſtrenuitate & prudentia alios anteibit. Si hoſtis obſidione premitur, frugiferæ arbores ne lædantur. Ne qua mulier belli tempore attingat uirile inſtrumentum, neq; uir muliebre. Vt ueſcendi ſanguinis uſus in uniuerſum Iſraëlitis nullus eſſet. Puerpera 40. dies templo arceatur, ſi marem enixa eſt, ſi fœminam octoginta. Adulterio, inceſtui, ſodomiticæq; fœditati capitalem pœnã lex irrogat. Sacerdos manco debiliue corpore altaris aſcenſu prohibetur. Terra ſeptimo anno aratri eſt immunis. Quæ tellus ſua ſponte fert anno quinquageſimo, qui iubileus dicit̃, tribulibus & extraneis communis eſt. Hi & multi alij ritus Iudæis à domino Deo præſcripti, ridentur à gentibus Deũ uerũ ignorantibus. Vnde Cornelius Tacitus in hunc modũ ſcribit:

Quid Tacitus de Iudæis ſentiat.

Apud Iudæos eſt fides obſtinata & miſericordia in promptu, ſed aduerſus omnes alias gentes hoſtile odium, ſeparati epulis, diſcreti cubilibus, proiectiſſima in libidinem gens, alienarũ cõcubitu abſtinẽt, inter ſe nihil illicitũ, circũcidere genitalia inſtituerũt, ut diuerſitate noſcantur. Nec quicquam prius imbuunt, q̃ cõtemnere deos. Animas prælio aut ſupplicio peremptorũ ęternas putant, eadem cura & de inferis & perſuaſio cœleſtium.

De terræ ſanctæ præſtantia & nobilitate.

NOn parũ cõmendat hanc terrã, quod ſancti patriarchæ habitauerunt in ea, prophetæ Dei oracula ſacra ꝓdiderunt in ea, unigenitus Dei filius in ea aſſumpſit naturã humanã, atq; per paſſionẽ ſuã & mortẽ recõciliauit generi humano patrem cœleſtem. Hic acceperũt apoſtoli ſpiritũ ſanctum, profectiq; inde in uniuerſum mundum annunciauerunt omni creaturæ regnum Dei. Protulit hæc terra olim cultoribus ſuis lac & mel, & poſtquàm Chriſtus Dei filius uenit, effundit in omnem orbẽ medicinam ſalutis atq; diſpenſat cibum uitæ. Omni tempore quo cultores huius terræ fuerunt iuſti &

Terræ fertilitas pendet ab incolis.

recti, fuit & tellus ipſa ſingulari fauore Dei fertilis & diues in omnib. & quãdo Deũ obliuioni tradiderũt & coluerũt idola, nulla fuit plaga in terris cui non obnoxij eſſent, nempè fami, ſiti, lepræ corporum, ueſtium & domorum, gladio hoſtili, ſæuis animalib. & in ſumma omnes maledictiones uenerunt ſuper eos quæ ſcriptæ ſunt Deutero. 17. Quàm nobilis fertilis fuerit hęc terra ab initio, teſtantur etiam gentiles, qui aſſerunt eam in duob. reliquas omnes terras excelluiſſe, nempe quod tũc in nullo loco niſi in Iudæa creuerit balſamũ, nec ullum ſolum genuerit fœcundiores palmas quàm Iſraëliticum.

Palmæ fertiliores.

De quo Plinius ita ſcribit. Sũt palmæ in Italia ſed ſteriles. Ferunt in maritimis Hiſpaniæ fructum uerum immitem, dulcem in Africa, ſed ſtatim euaneſcentem. contrà in oriente ex his uina, gentiumq; aliquibus panis, plurimis uerò etiam quadrupedum cibus. Hinc caryotæ fiunt, & cibo quidem & ſucco uberrimæ. Ex quibus præcipua uina orienti, iniqua capiti: & ut copia ibi atq; fertilitas, ita nobilitas in Iudæa, nec in tota ſed Hiericunte maximè. Nulla arbor frugifera niſi in feruida. Gignitur leui ſabuloſaq; terra maiore in parte & nitroſa. Coma omnis arboris in cacumine eſt, & pomum nõ inter folia ut in cæteris, ſed ſuos inter ramos palmitibus racemoſum. Arboribus utrunq; ſexum eſſe diligentiſſimi naturæ obſeruatores tradunt. Mas in palmite floret, fœmina circa florem germinat tantum ſpinæ modo.

Situs terræ ſanctæ.

Situm terrę ſanctę licet deprehẽdere ex tabula ipſa, hic adiecta. Eſt longa regio, ſed nõ lata. Habet lõgitudo circiter milliaria Germania quadraginta. Aliqui uerò ponunt dũtaxat uigintiquatuor ab origine Iordanis uſq; ad Berſabęam, quæ cõtermina eſt Idumęæ. Latitudo uerò ſupputatur à mari mediterraneo uſq; ad Iordanem, ſpacio undecim Germanicorũ miliariorũ, etiamſi quędam tribus mãſiones ſuas ultra Iordanẽ habuerint, id q̊d ex deſcriptione facile innoteſcit. Tempore Chriſti fuit tota Iudęæ regio diuiſa in tres prouincias, inferior appellata fuit Iudęa, media Samaria: & ſuperior Galilęa.

Libanus mons & ſylua.

Mõs Libanus diſpeſcit Phœnicẽ à Galilęa, ſuſtinet ſaltũ proceriſſimarũ arborũ, quin & ipſe Libanus appellatur. Habet autem abietes & cedros

aliasq;

aliasq́ nobiles arbores, ex quibus inſigniora Iudęæ ædificia conſtruuntur, atq́ per rates in mari adducuntur, id quod quintum caput tertij Regum pulchre teſtatur. Idem mons, qui à tergo Tyri incipit, & ad Damaſcum peruenit, tantæ eſt ſublimitatis, ut ſit fidus niuibus: unde etiam Tyrum deferuntur niues, quibus temperent æſtiua pocula.

Iordanis fluuius quos faciat lacus.

SVb monte Libani excelſo eſt antrum quoddã Panium dictũ, umbroſum, quod apertum profundũ habet præcipitiũ, unde exhalat grauis odor. Intus fons inperſcrutabilis profunditatis. Foris ad pedem montis & faucis antri, ſcaturiũt fontes, unde Iordanis fluuius cõcipitur. Coniunguntur autẽ duo riuuli iuxta Cæſareã ciuitatẽ, quæ & Dioſpolis uocatur à uicino templo aureo Iouis in mõte Hermõ Hinc Iordanis delatus, & continuo largis uenis creſcens, ingreditur Samachonitem paludem, deinde lacum Genezar tandemq́ abſorbetur à lacu Aſphaltite, et perdit laudatas aquas. Samachonites lacus diſtat à fontib. Iordanis ſtadijs circiter 144. & tempore æſtiuo ferè tota exiccatur in paludes. Fert calamũ aromaticũ, et ſylua circũ eſt infeſta leonibus: at lacus Genezar, qui et mare Galileę atq́ Tiberiadis appellaẽ, maior eſt q̃ exiccari poſſit, quippe q circiter uiginti milliaria Germanica per circuitum cõtinere dicit̃. Egreſſus aũt Iordanis hoc mare, petit mare mortuum, quod eſt lacus Aſphaltis. Vocatur mare mortuũ, ꝙ nihil in eo uiuere poſſit. Lacus ipſe fumoſus, & aër aſpectu ipſo æri & argento, terſisq́ omnibus uſq́ ad aurum rubiginẽ inducit. Vnde cum uaſa ſqualorem illum cõtrahunt, iam accolæ intelligunt incipere bituminis eruptionẽ, ac ſeſe arundineis ratibus ad id inquirendum accingunt. Refert autem quiſq́ quantum uult. Lacus nullũ corpus animantis recipit: tauri & cameli in eo fluitant etiã homines nandi imperiti ubi ad ilia uſq́ in eũ proceſſerint attolluntur. Nauem quoq́ non patitur. Si quid uiuum aliqua arte immiſeris, ſuperexilit. Lucerna ardẽs ſupernatat, extincta mergiẽ. Dicitur etiã ꝙ poma nata in arboribus circumpoſitis uſq́ ad maturitatem coloris ſunt uiridis: & ſi matura incidas, fauillas intus inuenies. Aquæ huius lacus ſunt immobiles, neq́ uẽtis mouenẽ, reſiſtẽte turbinib. bitumine quo aqua ſtagnaẽ. Manet lacui tetra illa facies noſtra ætate, ſed eſt ad eum difficilis acceſſus peregrinis, cum propter immanes feras & ſerpẽtes, tum propter Beduinos paſtores gentẽ ferã, quæ hæc loca & totã Thraconitidem uagis domicilijs & latrocinijs infeſtat. Fuit locus ille antiquitus Vallis ſylueſtris & ſalinarũ, cultiſſimus adeo ut ob felicitatẽ conferreẽ paradiſo dei. Manſit eius ſpecies apud Ierichuntem Engedi, ubi nobiliſſima ſunt palmeta & horti balſami. Poſt Sodomã aut euerſam & uicina loca extincta, mutatus eſt amœnus ille locus in eam ſterilitatẽ, ita ut per octo millia paſſuũ procul à lacu, utraq́ ripa fluminis ſentiat afflatũ bituminis & ſterilitatẽ. Cæterũ lacus ipſe nihil gignit præter bitumẽ. Eſt aũt bitumẽ illud gleba terrea & unctuoſa, quę calore relique ſcit & efflaẽ, rurſusq́ ab aqua frigida cõcreſcit: cõcreta fluitat in ſummo, nec innatare, nec mergi poteſt, ſed attolli. In ſummo aũt incuruata ſpeciẽ præbet tergoris cameli, ſectioniq́ aut cuneorũ diſpalatione opus eſt. Inordinatis temporib. efflatur cum bullis quaſi feruẽtis aquæ, fauillæq́ multũ emittit. Longitudo laci putaẽ eſſe 580. ſtadiorũ, diſtatq́ ã Ieruſalẽ ſtadijs circiter ducentis. Aiunt multa in hũc uſq́ diem reperiri indicia diuinæq́ iræ teſtimonia per circuitũ huius laci, ueteris cõbuſturæ, qua interijt tota regio illa, potiſſimũ in petris, quæ alicubi exuſtæ cernunẽ, & terra cinnerulẽta, guttæ quoq́ picis ex petris diſtillantes, & flumina fœtido odore efferuẽtia, hæc omnia huc uſq́ manẽt in deteſtationem immaniũ ſcelerum olim in ea terra cõmiſſorum. Sulfure enim, pice & igne è cœlo demiſſis, hæc quinq́ interierunt regna, quorum metropolis ferunt Sodoma, Gomorrha, Seboim, &c. Habes hiſtoriam Geneſ. cap. 19. Notandũ hic, quum locus huius maris mortui quondã fuerit magna quædã et ſpecioſa uallis, quam Iordanis mediam rigabat, neceſſe eſt ut idem Iordanis ante enatum lacum uel excurrerit ad mare oppoſitum tanquã Elanitem ſinum, cui lacus ex reliquo littore Rubri maris propius accedit, uel citra cõſiſtens abſumptus cuniculis fuerit, quod & alijs fluminib. accidere apud Coſmographos legimus, potiſſimũ Nigriti in Africa: neq́ filij Iſraël alio quàm cõtra Ierichuntẽ loco tranſiſſe Iordanẽ ſcribuntur, tranſiſſent autem ultra mare mortuum, ſi ibi Iordanis meatum haberet uerſus mare rubrũ. Vnde relinquitur quod cuniculis abſorbeatur, id quod & coniecturis licet probare. Siquidem fluuius aquæ ſalubris & multo leuioris

Origo Iordanis.

Samachonites lacus.

Mare Tiberiadis.

Mare mortuũ

Fertilitas mutata in ſterilitatem.

Bitumen Aſphalticum.

Diſputatio de Iordanis oſtijs.

to leuioris permiſceri lacui craſſo multo bitumine & tota natura graui non poteſt. Etiam q illic aliquando fuerunt, aſſerunt, quando flumina magnis & durantibus imbribus augentur ripæ lacus quocꝫ implentur. Si ergo acceſſione aquę breuis tempori lacus ſeipſum intra conſuetam menſuram non fert, minus affluxu Iordanis tot ſeculis ſe feret. Vnde colligitur eſſe cuniculos in quos Iordanis condatur.

De regno Iudaico ab Iſraelitis in terra ſancta inſtituto & rurſum abolito.

Duo Iſraëlitarum regna.

DOcet hiſtoria ſacræ ſcripturæ, q̃modo Iſraelitæ egreſſi de Aegypto uenerint in terram patrib. eorũ promiſſam, et ꝙ horrenda bella geſſerint cõtra infideles, quomõ regnũ ſub Saule et Dauide erexerint, ciuitatẽ Ieroſolymitanã, arcẽ Zion atcꝫ magnificũ templũ extruxerint, qualitercꝫ regnũ eorũ poſtea in duo ſciſſum, uni adhęrebãt duæ tribus, Iehuda ſcilicet & Beniamin, appellatũ regnum Iehuda et Dauidicũ: alteri aũt obtẽperabãt reliquę decẽ trib. nuncupatũ Samarię regnũ à metropoli Samarię et regnũ Iſraël, item quõ tandẽ utruncꝫ regnum exterminatũ, & populus in captiuitatẽ ductus, nẽpe in Aſſyriã & Babylonẽ, hæc inquã explicant in ſacris biblicis libris: ꝑſertim in Iehoſua & ſequentib. libris uſcꝫ ad finẽ librorum Regum. Itẽ quõ Iudæi rurſum ex captiuitate dimiſſi, poſtliminio redierint & habitauerint terrã auitã, cõſtruxerint ciuitates, & exuſcitauerint regnum, q̃d durauit uſcꝫ ad tempus Chriſti, quãdo iterum fuit abolitum. Hæc ſignant in libris Ezræ & Machab. Cęterum qualis fuerit facies huius terræ tẽpore Chriſti cõuerſantis in ea, quales mores, religio imperium, &c. docet Euangeliũ. Item q̃d contigerit in ea poſt Chriſti paſſionem & aſcenſionem, prædixit ſaluator ipſe Iudæis, nẽpe ꝙ lapis nõ maneret ſuper lapidem, ſed omnia interirent, eò ꝙ tempus ſuæ uiſitationis non agnouiſſent, q̃d & impletum legimus anno poſt Chriſtum incarnatum 73. quãdo Titus Ro. princeps expugnatã Ieroſolymam deuaſtauit. & multa millia Iudæorum interfecit, plurimos captiuos abduxit, q euaſerãt gladiũ, peſtẽ & famẽ. Poſtea anno Chriſti 136. Aelius Adrianus deſtructã & deſolatã ciuitatẽ rurſum inſtaurans, appellauit iuxta nomẽ ſuum Aeliam, locauitcꝫ eam Iudæis ad inhabitandum, ſed quum illi inobedientes eſſent eius imperio, rurſum perdidit eos.

Titus expugnat Ieroſ.

Chriſtiani excluſis Iudæis occupant.

terram ſanctam. & rurſum amiſſam recuperant magna ui & potentia.

POſteris tẽporib, cũ imperatores paſſim Chriſti fidẽ acciperent, & ſedẽ ſuã haberent Cõſtantinopoli, tunc & terra ſancta uenit in poteſtatẽ Chriſtianorum, & ciuitas ſancti tẽpore Helenæ imperatricis à Chriſtianis inhabitari cœpit uſcꝫ ad annũ Chriſt 609. tunc ueniẽs Coſdroës Perſarũ rex ſpoliauit eã, breuitercꝫ afflixit, dimiſſis tamẽ in ea Chriſtianis, q poſſeſſionẽ eius retinuerunt uſcꝫ ad imperiũ Henrici quarti, tunc irruentes Saraceni, magna ui expugnauerunt urbẽ expuleruntcꝫ omnes Chriſtianos ex terra ſancta. Reliquerunt tamẽ ſepulchrum Chriſti inuiolatum, non ex deuotione quidẽ, ſed ꝙ emolumentum aliquod futurũ hinc ſperabant. Hoc rumore in Europa & eccleſia occidentali inter Chriſtianos ſparſo, collectus eſt an. dñi 1096. immẽſus exercitus Chriſtianorũ militum, cõcurrerũtcꝫ nedum uiri, ſed & mulieres in Gallia, in Hiſpania, Normãdia, Anglia, Scotia, Britãnia, Gaſcõia, Flãdria Lotharingia et Hibernia, magna hominũ multitudo reliquerũt paſtores greges ſuos et ruſtici aratra ſua, qn & monachi relictis monaſterijs adiũcti ſunt militię ſacrę ſub ducib. Gotfrido comite Bononiẽſi, & fratrib. eius Balduino et Euſtachio, itẽ ſub Ruperto. Normãno et Hugõe fratre regis Galliarũ. Hi ergo oẽs ꝓficiſcẽtes ꝑ Germaniã, Vngariã & Bulgariã unerũt Cõſtãtinopolim: ubi refocillati nauigauerũt in Bithyniã. Vbi dũ ꝑdę aceruãdę inhiãt, à Solimãni exercitu obruti in fugã uertunt, atcꝫ multi occidunt. Deinde Gotfridus, Balduinus et multi alij principes collectis multis copijs ſequũt priorẽ exercitũ, cui Hugo frater regis Frãciæ ꝑerat, adiũguntcꝫ exercitui illi q adhuc in Bithynia hęrebat. Et cõueniẽtes factus eſt exercitus 600. milliũ peditũ, et eqtũ loricatorũ 100. millia. Hi omnes uno animo Niceã urbẽ populoſiſſimã obſidẽtes expugnauerũt, cuiꝰ

Prima generalis profectio ad terram ſanctam.

urbis

urbis dominus erat Solimānus Turcarū princeps, q à Tarſo Ciliciæ uſq; ad Helleſpontum omnes poſſidebat prouincias, cõgreſſusq; cum noſtris certamen, uictus & in fugam uerſus eſt, captaq; fuit Nicea anno 1097. menſe Iunio. Deinde ueniunt ad Antiochiam minorē, metropolim Piſidiæ: hinc quidā deſcendētes in Ciliciā, expugnauerūt metropolim eius Tarſum, cuius ciues Chriſtiani erāt tributarij Turcis. Maior uerò exercitus omnib. in uia expugnatis ciuitatibus, Antiochiam peruenit ciuitatē glorioſam & nobilē, quam olim Rheblatam dictā putant. Hanc Antiochus turrib. 460. ac muris muniēs, de nomine ſuo uocari præcepit & regni ſui caput cõſtituit: poſtea uerò Iuſtiniani principis tēpore Theopolis eſt dicta. In hac Petrus apoſtolus prima dicit̄ erexiſſe cathedralē eccleſiā. Sita eſt in Cœloſyria, ꝓuincia amœniſsima, fontib. et riuis irrigua. Claudunt̄ etiam intra ciuitatis ambitū duo mōtes, in quorū alterius uertice ſitum eſt præſidium munitiſſimū. Diſtat autem ciuitas à mari miliaribus duodecim, quā noſtri cõtinuis octo menſib. obſederunt, fereq; ante eam fame periclitati fuerunt: quin & ciues frequenti eruptione facta, multa noſtris intulerunt dāna. Tandem uerò quidam Ermiferius nomine, noctis tēpeſtate omnib. ciuibus dormiētibus, ciuitatem noſtris ꝓdit, pacta illi magna pecunia. Noſtri ergo ingreſſi et diſcurrētes per urbē, ſtragem magnam ediderūt. Caſſianus quoq; princeps ciuitatis dum fugeret occiſus eſt, fugitq; Turca, de familia Sultani Perſæ, q Sultanus uniuerſas illas ꝓuincias ſuo ſubiugauerit imperio. Scribunt hiſtorici in urbe illa tantū auri argenti, lapidū precioſorum, tātasq; repertas diuitias, ut q prius mendicabāt, nūc omnib. abundarēt diuitijs. Capta urbe aggreſſi ſunt noſtri arcem, quam Turcæ & Saraceni tenuerunt, ſed uulnerati coacti ſunt pedē retrahere. Interim aduenit Corbana militiæ regis Perſarū princeps cū maxima multitudine et obſedit ciuitatem, quouſq; magna in ea oriret̄ fames. Sumpto ergo noſtri animo, egreſſi pugnā inierunt cū hoſtib. uerterūtq; eos in fugā, cæſis multis millib. Potiti hac uictoria an. Chriſti 1098. in fine Iunij, adepti ſunt annonæ abundantiā. Facta eſt quoq; deditio arcis. Paulo pòſt ſuſcitata eſt clades magna in populo Chriſtiano, defeceruntq; intra paucos dies quadraginta millia. In calendis uerò ſeptēbris coadunati Chriſtiani, arripiunt iter uerſus Ieroſolymā & inter multas ciuitates quas expugnauerūt, Tripolim obtinuerunt, deinde Berytum deſcendunt, alij uocāt Barutum, atq; hinc Sidonē & Tyrum ueniunt, olim nobiliſſimas urbes, de qbus poſtea. Interea Ieroſolymitæ urbē cõmuniunt, infideles q intra eam erāt eijciūt, et expectant Chriſtianorum aduētum. Anno igit̄ 1099. in mēſe Iunio Chriſtiani caſtra ponunt ante ciuitatē ſanctā, eamq; oppugnāt uſq; ad quintumdecimum diem Iulij & tunc cõſcendentes mœnia & ingredientes urbem, omnes inuentos in ea interficiunt, non parcentes neq; ætati neq; ſexui, retinueruntq; eam ſub ſeptem regibus annos 88.

Nicea expugnatur.

Anthiochia.

Antiochia expugnatur à Chriſtianis.

Chriſtiani faciunt regem, inſtituuntq; regnum in terra ſancta.

EXpugnata itaq; ciuitate Ieroſolymitana, & ſubacta tota terra ſancta, Chriſtiani elegerunt ciuitatis & regni regem, Gotfridum comitem Bononiæ, uirum religioſum, clementē & pium. Is tamen, licet regni titulum nõ abnuerit, noluit accipere coronā, indignum arbitratus illic aureo diademate hominē uti, ubi rex regum Chriſtus ſpineam coronam pro redemptione humani generis tuliſſet. Sub manu itaque inclyti huius principis regnum Ieroſolymitanum cõualuit, non obſtāte q̄d Calipha princeps Aegyptius magnum exercitum colligeret, & noſtros delère conaret̄. Noſtri enim inuocato Dei auxilio, primo impetu hoſtes in fugam uerterunt, & magnum numerum ex eis occiderunt, aliqui numerant 30. millia. Hac obtenta uictoria, magna multitudo contendit redire ad patriam, relicto ibi Gotfrido. Dux itaq; magnanimus licet parua manu eſſet fultus, reliquias tamē gentium cœpit undiq; perſequi et præſidia locis opportunis inſtituere, eccleſia & monaſteria quantum potuit reparare. Collocauit etiam in eccleſiam Ieroſolymitanā patriarchā & in alijs locis epiſcopos. Breui autē poſtea infirmatus, anno 1100. in domino obdormiuit, atq;

in eius

Balduinus rex

in eius locū eſt electus frater eius Balduinus, & quo magis paganis Chriſtianorū timor incuteret, accepta regali benedictione, corona eſt decoratus. Poſtea expugnauit Cæſareā & alias maritimas ciuitates, cæſis ꝗ inibi erant Saracenis, dilatauitqꝫ regnum ſuum. Non tamē deſierunt pagani obruere Chriſtianos: at Balduinus in nomine domini ubiqꝫ fudit eos, diripuitqꝫ bona illorū, niſi ꝙ ad Antiochiā Chriſtiani grauē paſſi ſunt ſtragem. At Balduinus inſtaurato exercitu ſuo ſubito irruit in hoſtes ac tanta illos protriuit internetione, ut parum profuerit uiciſſe. Paulo pòſt Balduinus duxit exercitū in Accā, cui auxilio uenerūt rogati Genuēſes & Veneti cum 80. roſtratis nauib. ac triremib. pleriſqꝫ. Ciuitas itaqꝫ Acca, quæ & Ptolemais, terra & mari acriter oppugnata tandē capitur, & Saraceni in fugā ſunt uerſi. Mortuus eſt aūt Balduinus iſte rex Ieroſolymitanus ſecundus anno Chriſti 1118. nulla relicta prole. Tunc electus in regē tertium Balduinus à Burgo, ex alia filia filius Hugonis comitis Raſtellæ, cuius iſta eſt genealogia atqꝫ ſucceſſio regum Ieroſolymitanorum.

		5 Balduinus rex, obijt 1163.	7 Balduinus leproſus, obijt 1158. 8 Sibylla, cuius maritus Guido Luſinianus fit poſt Balduinum rex		
3 Balduinus, comes Raſtellæ obijt 2131.	4 Margareta, cuius marit9 Fulco comes Andegauenſis fit rex & moritur 1142.	6 Almericus rex ſextus, obijt 1173. Sibylla uxor theodorici comitis Flandriæ.	Iſabella, cuius maritus Gallus quidā nomine Cōradus à Monte ferrato	Iole cuius maritus Io. comes Brennæ ex Delphinatu, rex ſine urbe	Iole unica filia quam duxit Fridericus ſecūdus rex Siciliæ.

Quid contigerit ſub Balduino rege quinto.

Antiochia expugnatur.

CVm circa annum Chriſti 1150. regno Ieroſolymitano præeſſet Balduinus rex quintus. Raimundus princeps tenebat Antiochiam, Turcæ aūt tenebant Damaſcenū regnum, & Noradinus potentiſſ. Turcarum princeps cœpit ſæuire in Antiochenos. Cui Raimundus occurrens, ab eo gladio eſt cōfoſſus, cuius caput Noradinus miſit ad Calipham Baldacenſem, et alius Turcarum ſatrapas orientis, occupatqꝫ prouinciā Antiochenam opulentiſſimam. Balduinus uerò rex obſidet Aſcalonem urbem maritimam & tandem expugnat. Quod uidens Noradinus regnum Damaſcenorum inuadit, regemqꝫ eorum fugere compulit. Anno 1154. Rainaldus miles ſtipendiarius duxit uxorem Conſtantiam Raimundi relictam, cuius nuptias magni quidam ambierāt uiri. Videnſqꝫ Rainaldus id diſplicere patriarchæ, cepit eum, nudatum melle delibutum ſoli expoſuit, & tandem dimiſit. Rex uerò Ieroſolymitanus uocatur ab Antiochenis, compoſuit res illius principatus, & paulo pòſt infirmatus, Beryti obijt non ſine ſuſpitione ueneni. Aiunt & hoſtes fidei doluiſſe de morte eius. Nam Noradinus Damaſcenorum rex dicitur dixiſſe, Chriſtianos amiſiſſe, principem qualem tunc orbis non habuit. Obijt autem anno milleſimo centeſimo ſexageſimo tertio, in Februario, ſucceſſitqꝫ ei Almericus frater eius.

Quæ geſta ſint ſub Almerico ſexto rege.

Aegyptus tributaria chriſtianis.

ANno primo regis Almerici Aegyptij negantib. ſoluere tributū, deſcendit rex ipſe in Aegyptū, at Aegyptij rumpentes aggeres Nili coēgerunt eum diſcedere, ne exercitus eius penetraret ad intima regni. Tūc Noradinus ſperans regnū Aegypti ſibi uendicare, Syracinū militiæ ſuæ principem cum infinita Turcorum manu miſit in Aegyptum. Quod audiens ſultanus Aegypti, miſit ad Almericū regem pro auxilio pollicens tributum ampliſſimū, & fœdus perhēne. Interim uerò Syracinus ingreditur Aegyptū, & oc-

& occurrentē ſibi Sultanū fugat, occiditq́ꝫ: poſt cuius mortē Suar Sultanus eligitur, q timore Syracini cum Almerico rege priores cōuentiones renouauit. Eadē tēpore Noradinus à peregrinis Chriſtianis iuxta Tripolim debellatus eſt. Vnde cōſternatus Noradinus, & dānum abolere cupiēs, cōgregatus ſuorū copijs, caſtrū Chriſtianorū iuxta Anthiochiā obſedit, cōmiſſoq́ꝫ ꝓlio Chriſtiani uincunt, & caſtrū ab eo occupatur. Audiēs aūt Almericus ꝙ Noradinus conabatur occupare regnū Aegypti, deſcēdit & ipſe in Aegyptū ut auxiliaret Sultano, cui Sultanus dedit 40. aureorū millia, modo nō egrederet Aegyptū, niſi Syracino aut extincto, aut Aegypti finib. expulſo. Commiſſa itaq́ꝫ pugna, Almericus Syracini aciem uiriliter ſtrauit, & in fugā uertit. Venit ergo Syracinus Alexandriā, ſed Almericus eū obſidione ꝑmens, tandē pax eſt facta hac cōditione, ut Syracinus egrederetur Aegyptū, & captiui utrinq́ꝫ reſtituērentur, ſicq́ꝫ ciuitas per deditionem in regis tranſijt poteſtatē. Imperator uerò Cōſtantinopolitanus uidēs regnum Aegypti in manu effœminatorū, eoſq́ꝫ opus habere externo tutore, & timens ne ueniret ad gētes alienas, ſubornat regē Almericū, ut fracto fœdere, quòd habuit cū Sultano, Aegyptū in ſuam redigeret poteſtatē, & huius mali incentiuū miniſtrat magiſter domus hoſpitalis, quē tamē fratres militiæ tēpli ſequi noluerūt, iudicantes id eſſe cōtra conſcientiā & ꝑter pacta. Almericus itaq́ꝫ deſcēdēs in Aegyptū, oppugnat Peluſium. Quod audiēs Sultanus, implorat Noradini auxiliū. Obſequit Noradinus, miſſoq́ꝫ cū Syracino magno exercitu, Sultano ſuccurrit. Almericus uerò euerſo interim Peluſio, Cayrū obſidet, unde Sultanus Suar regē cupidū promiſſis eneruat, infinitam pecuniā offerēs, quā uix Aegypti regnū perſoluere poſſet. Hoc aūt nō ut ſolueret fecit, ſed ut regem protraheret, quoad Noradini Turcæ auxilia ueniret. Datis interē ꝑſenti centū millibus aureorum, rex obſidionē ſoluit, & retrocedēs circa hortū balſami caſtra conſtituit. Et audiens Syracinum cum ingenti multitudine uenire, redijt in ſuum regnū. Syracinus uerò uidens temporis opportunitatē uotis ſuis conſociatā, Sultanum nihil metuentē occidit, & ueniens ad Caliphā, ab eo Sultanus inſignitur, in magnā perniciē Chriſtianorum. Non tamen diu ſuperuixit Syracinus. Succeſſit uerò Saladinus uir acris ingenij ac ſtrenuus, qui ad Caliphā dominum ſuum ingreſſus ut ſolitā ei exhiberet reuerentiā, occidit eum & omnē eius ꝓgeniē, ut ſummus eſſet Sultanus & Calipha, & uidētes principes Chriſtiani, ꝙ peſſima eſſet cōditio eorum, iūxerūt, imp. Cōſtant, & rex Almericus copias ſuas ſimul, an. 1171. & obſederunt Damiatā, ſed nihil efficientes, coacti ſunt recedere. Anno ſequēti Saladinus ut Chriſtianis uicem rependeret, cōtractis infinitis copijs, regnum Ieroſolymitanum ingreditur, ſed tamen parum nocere potuit. Anno 117. Noradinus magnus Chriſtianorum perſecutor mortuus eſt, relinquens filium impuberem. Mortuus eſt quoq́ꝫ paulo pòſt Almericus.

Fœderis uiolātio, multorum malorū cauſa.

Geſta ſub Balduino 7. rege lepróſo.

MOrtuo Almerico rege Ieroſolymitano atq́ꝫ Noradino principe Damaſcenorū, Damaſceni uocauerūt Saladinū ob tutelā pueri. Qui occupato regno Damaſcenorū, Chriſtianos oēs breui fuerat cōfecturus, niſi Balduini Almerici filius in regē fuiſſe aſſumptus. Sed cū elephātiæ morbo laborare inciperet, Raymūdus comes Tripolitanus regni curā & adminiſtatione ſuſcepit. Saladinus itaq́ꝫ ſæpe Chriſtianos aggreſſus, bis aut teruictus eſt, & aliqties quoq́ꝫ uicit. Deinde ſubacta tota Meſopotamia, reuerſus in Cœlyſyriā, recepit nobilē ac potentē urbē Alapiam. Balduinus uerò ſentiens ingraueſcere morbū ſuum, tribuit uniuerſalē regni adminiſtrationē Guidoni, ſororis ſuę Sibillæ uiro. Et cū is negligentes ageret, & hoſti paſſim uia pateret, Balduinus rex nepotē ſuum Balduinū, quē Sibylla ſoror eius ex primo marito Guilelmo marchione Mōtisferrati ſuſtulerat, in regē coronari fecit. an. ſcilicet 1183. Sed mortuus eſt puer ad 8. auūculi obitus diem.

Geſta ſub Guidone 8. rege Ieroſoly.

DEfuncto Balduino lepróſo, Guido ſororis ſuæ maritus creatus eſt rex Ieroſolymorū. Quodcū Raymundū comitē Tripolitanū male haberet, defecit cū Tripoli Tiberiade & totius Galilææ principatu à rege Ieroſolymitano. Saladinus uerò uidens Chriſtianorum diſſidium, cōparato exercitu ingenti, duxit ille ad Ptolemaidem. Inerant tunc urbi illi Chriſtianæ militiæ principes, templi & hoſpitalis magiſtri, q bus ea urbs à regibus conceſſa erat. Hi primo impetu hoſtis ſuperiores facti, cruentam ui-

Ptolemais trādita ordinibus

ctoriā obtinuerunt. Nam magiſter hoſpitalis & melioris quiq; de ſuis ceciderunt. Raymun
dus uerò Tripolitanus Tiberiadē munit. & regi Guidoni recōciliatur, & inducias cum Sa-
ladino factas abrumpit. Auxit exercitū Saladinus, repetitq; templarios multo attociore q̄
Chriſtianorum clades.
antea bello. Facta autē magna ſtrage fidelium, multis captis, ſine aliquo humanitatis reſpe
ctu omnes occidi fecit, quin & Raynaldum Antiochenum principē propria manu interfe-
cit. Vertit deinde in Tiberiadē omnem belli impetū, illicq; cōtra Chriſtianos uictoriā ade-
ptus, exercitū prope duxit ad Acconē. Rex autē Guido & templi magiſter capti, in ſignū
uictoriæ reſeruātur. Inciderunt hęc in annum Chriſti 1187. Tanta potitus uictoria, Chriſtia
ni in Accone obſeſſi, metu pculſi deditionē fecerunt, pacti ut cum ſingulis ueſtimentis inde
incolumes mitterent. Pari celeritate Berytum, Biblum, & alia maritima loca occupat. Aſca-
lonitæ uerò munitione confiſi, reſponderūt ſe nō niſi poſt captam Ieroſolymā deditionem
Chriſtianorum proditor.
facturos. Comes quoq; Tripolitanus emergens ab infauſto prælio, & ueniens Tripolim,
ibi ſubitanea morte eſt defunctus, & cadauer eius circumciſum repertū: Saracenus eñ fue-
rat effectus, unde à nonnullis proditor exercitus Chriſtiani habitus eſt. Saladinus proinde
obſidens Aſcalonē, eam hac cōditione recepit, ut Guidonē regē & tēpli magiſtrū redderet,
q̄ & factū eſt. Obſidēs poſtea urbē Ieruſalē, & diu magna ui oppugnans, fame tandē com
pulit Chriſtianos ad deditionē. ea tamē conditione, ut tantum liceret inde ſecum aſportare
Ciuitas ſancta expugnatur.
quantū quiſq; ſuis humeris ferre poſſet. Sic ciuitas ſancta octogeſimo octauo an. poſtquā
à Gotfrido & alijs Chriſtianis ducib. fuerat recepta, in impiorum manus recidit. Fuit ille an
nus humanæ ſalutis 1187. in menſe Octobri. Vrbe recepta, cōtinuo Saladini iuſſu omne æs
cāpanarum è turribus depoſitum, tēpla prophanata pręter illud q̄d Salomonis dicit̄. Fugiē
tes autem inde Latini māſerunt quidā in urbe ex Chriſtianis, nēpe Suriani, Armeni & mul-
ti Græci, facti tributarij. Deinde an. 1189. Guido rex obſidione cinxit Accam, uenerūtq; ex
inſperato ſuppetiæ magnæ ex Italia, Germania, Burgūdia & Frācia, Philippus ſcilicet Gal
liæ, & Richardus Angliæ reges cum multis alijs principibus. Noſtri itaq; congreſſi cum Sa
ladino ſuperiores fuerunt, quouſq; equus cuiuſdā Chriſtiani militis elapſus, fugā in popu-
lo excitauit. Currentes enim quidā poſt equum, putati ſunt fugā inijſſe, & toti exercitui fu-
giendi cauſa fuerūt. Quos inſecutus Saladinus, magnā edidit ſtragē. Fuerunt duo millia cæ
ſa ex Chriſtianis, inter quos & tēpli magiſter interijt. Perſeueratū eſt tamen in obſidione,
quia plures ſubinde Chriſtianorū copiæ acceſſerunt: & quo maiores erant copiæ, eo citius
fames ſentire cœpta eſt. Qua preſſi noſtri, ſtatuerunt inuadere caſtra hoſtiū. Quod cernēs
Saladinus, ſimulata fuga deſeruit caſtra, in quæ noſtri irruentes & crapulę uacantes, onera
uerunt ſe annona. Saladinus autē reuerſus oneratos ſtrauit. Afflictus Guido rex ea clade, al
terum mox accepit incōmodum, quia Sibylla uxor eius & quatuor filij dyſenteria in caſtris
interierunt. Tunc noui excitant̄ motus propter regnū, ad q̄d multi poſt mortē Sybillæ inhia
Fridericus Imperator perit in amne.
bant. Vicit tamē Guido q in poſſeſſione erat, & iam coronā acceperat. Eo quoq; anno Fri-
dericus imperator cum multis prtncipibus, epiſcopis & procerib. uolens Chriſtianis ſuppe
tias ferre, terreſtri itinere uerſus Conſtantinopolim profectus eſt, ac inde Armeniā mino-
rem ingreſſus peruenit in Ciliciā: & quodā die calore æſtuans, cum lauandi gratia fluuium
quendā rapidum & inexploratū ingrederetur, uorticibus abreptus perijt, in totius Chriſtia
nitatis irreparabile detrimentū. Incidit hic lamentabilis caſus in an. Chriſti 1190. Tunc Fri-
dericus filius eius cū exercitu pceſſit in Antiochenū agrū, ubi milites partim morbo perie-
rūt partim fuga diſſipati ſunt. Fridericus uerò dux, patris corpus imperiali magnificētia ſe
peliuit in Tyro. Deinde ad obſidionē Accæ uenit, ubi diu expectatis auxilijs infeliciter mo
ratus eſt. Producta fuit ea obſidio ad bienniū, & tandem ea cōditione urbs dedita, ut barba
ri q in p̄ſidio erāt, ſingulis ueſtimētis incolumes dimitterent̄. Interim Philippus rex Frāciæ
recta ex Ianua per Meſſanā fidelib. auxiliū laturus in terrā ſanctā nauigio migrauit, ſicut &
Cyprus ui capitur.
rex Angliæ delatus eſt in Cyprum inſulā. Quumq; exercitus eius à domino inſulę male tra
ctaret̄, rex Anglię inſulā ui cepit, tyrannū ac filiā eius captiuauit, & ad Accā proceſſit. Gui
do itaq; auctus tantis copijs, anno Chriſti milleſimo centeſimo nonageſimo primo urbem
recepit, ut iam diximus, ſicut & multas alias maritimas ciuitates. Tunc Saladinus de Ieroſo
lyma Chriſtianis relinquenda conſilia agitabat, ut quandoq; tam longo bello defungeret̄.
Diſcordia Chriſtianorū.
Sed quum uideret reges Philippum & Richardū laborare magna diſcordia, in ea retinenda
perſeuerauit. Illi enim impulſu diaboli memores ſimultatum & inimicitiarum, quas ipſi &
progenitores eorum inter ſe habuerant mutuo ſibi impedimēto erant, & quicquid unus ag-
gredi

gredi tentabat, alius impedire conabatur. Quod cum minimè lateret Saladinum, audacior ille redditus, noſtros ſicut prius ſpernere cœpit. Philippus re infecta diſceſſit. Rex uerò Angliæ uidens Guidonem regem, ambire dominium Tyri & Ptolemaidæ, egit cum illo, ut pecunia haud grandi accepta, regnũ Cypri acciperet, & ſibi regni Ieroſolymitani curam relinqueret. Sicq; Guido rex Cypri & Richardus Ieroſolymæ eſt factus. Tentauit Richardus expugnare Ieroſolymam, ſed inanis fuit eius conatus, Saladino totis uiribus reſiſtẽte. Deinde acceſſit & hoc malum, quod Richardus acceperat per nuncium regem Franciæ uexare Normandiam, & fratrem ſuum aſpirare ad regnũ Angliæ, quod non parum obfuit Chriſtianis in oriente. Nã fœdera quæcunq; Salad. dare uoluit, Richardus recipere eſt coactus. Anno itaq; 1193. uenit Richardus per Vngariam in Auſtriam, & dimiſſo regali obſequio, priuatus in quodam diuerſorio iuxta Viennam in coctione pulmentorum laborans cõſedit, annulum regalem digito geſtans. Quod aduertens quidam de familia ducis q eum agnouit, (cum duce enim apud Accam fuerat) duci Lupoldo indicat. Dux miſſa frequentia militũ regem capit, & digna factis cõpenſat. Nam capta Acca, rex Angliæ, ſigna ſua ubiq; affigi præcepit, titulum uictoriæ ſibi prorſus aſcribens, uexillum uerò ducis Auſtriæ quodam loco, quem ille obtinuerat, affixũ, conculcari fecit, & præter hæc prædam omnẽ inter ſuos diſtribuit: ex qua perfidia, dux Auſtriæ ſine mora repatriauit. Imperator Hẽricus ſextus regem captiuum ſibi præſentari iuſſit, uictusq; Vuormaciam adducitur, ubi tandem datis in redemptionem ſuam imperatori multis millibus aureorũ, nec non & duci Lupoldo, liberatus eſt. Mortuus eſt per dies illos Guido rex Cypri, regnumq; Emericus frater recepit. Mortuus eſt & Saladinus, uir omni eius ſeculi uirtute, geſtarum rerum gloria & potentia facile princeps: qui iuſſerat interiorem tunicam lineam ſuſpendi & deferri ante funus, preconemq; clamare: En Saladinus Aſiæ dominator, ex tãto regno tantisq; opib. nil aliud ſecum fert. Succeſſerunt autem ei filij ſui Saphadinus in Syria & Merlynus in Aegypto.

Diſcordia Chriſtianorũ.

Rex Angliæ capitur in Auſtria.

Saladini principis mors.

Noua expeditio Chriſtianorum in terram ſanctam.

Poſt mortem Saladini congregati dux Auſtriæ, dux Saxoniæ, dux Brabãtiæ, Lantgrauius Thuringiæ & multi epiſcopi, cum magno exercitũ ingrediuntur terrã ſanctam, fractoq; fœdere quod Richardus fecerat, loca quædam expugnauerunt, ſed audita morte Imperatoris re infecta cum magna iactura fidelium in terra ſancta morantium redierunt. Deinde anno 1215. Romæ fuit celebratum concilium, in quo multa fuerunt tractata pro recuperatione terræ ſanctæ, miſſæq; literæ in omnes Chriſtianorum fines ad prædicandum crucem, & ut fierent proceſſiones, orationes, ieiunia, proſtrationes in eccleſijs & eleemoſynæ. Excitatus eſt autem ad has literas ingens numerus hominum in Germania & Gallia, Fridericus imperator ſecundus, duces Brabantiæ, Morauiæ, Lemburgi, Iuliaci, Palatinus Thubingenſis, Marchio Badenſis, comites & epiſcopi plurimi, qui omnes ſeſe ad Chriſti militiam deuouerunt, coniunctisq; copijs cõuenerunt Venetijs, & ibi conſtitutũ eſt, ut pars ualidior in Syriam nauigaret, reliqui tenderent in Aegyptum, atq; Alexandriam expugnarent, aut Sultanũ prohiberent, ne aſcenderet in Syriam. Menſe itaq; Martio applicare cœperunt naues peregrinorum ad portum Acconenſem. Anno 1218. Iohãnes rex Ieruſalem menſe Maio cum peregrinis & duce Auſtriæ proſpero uento peruenit ad portũ Damiatæ & obſedit eam. Fuit hæc olim Eliopolis ab Elio principe, qui eam triplici muro cinxit, particulaq; Nili deducta in inſulæ formã redegit. Spes itaq; apud noſtros erat, ut ſi Damiata potirentur, facile expugnarẽt Cayrum ſeu Babylonem. In primis autem turrim Phaream admotis machinis deijciunt, & ſuburbia expugnant. Sultanus noctu copiam peditũ obſeſſis in auxilium mittit, ac noſtris uincentibus ceperunt ciuitatẽ & præſidia anno 1219. in menſe Nouembri, & partim occiderunt qui credere noluerunt. Et dum hæc urbs oppugnaretur, Cordirius Memphitici regis filius, qui Ieroſolymã præſidio obtinebat, omni retinẽdæ urbis ſpe abiecta, ſi Eliopolis caperetur Ieroſolymã muro nudauit, turrim Dauidis, tẽplum & Chriſti ſepulchrum intactum reliquit, Chriſtianorũ qui perpauci ea loca incolebãt precib. fatigatus. Bonfinius paulò aliter deſcribit expugnationẽ Damiatæ, nempè q in hũc modũ à Chriſtianis occupata fuerit. Defluxerat hyems media, & Nilus pter cõſuetudinẽ intumuit nõ ſine noſtrorũ terrore, ſed paulò poſt deſedit, Sultani aũt caſtra nõ lõge aberãt ad ripã Nili poſita, unde cõmeatus & præſidia in urbẽ facile in ferre

Magna militia ad terram ſanctam.

Damiata Peluſium.

ferre potuit. Noſtri ergo ultra Nilū ualidiſſimū agmen ponentes, Sultanū retrocedere cogunt, atq; ciuitatem undiq; obſidione cingunt. Deinde cum urbs neq; ui, neq; inedia expugnari poſſet, factum eſt ut peſte maior pars obſeſſorū periret. Admotis ergo muro ſcalis, ingrediunt̄ quidā & fractis portis urbe potiunt̄, decimooctauo obſidionis menſe. Vrbem ingreſſi cum neminē uiderent occurrentē, inſidias primo dolumq́; ab hoſte ſtructum ſuſpicant̄. Verum cum fora, uici & ędes cadaueribus ſtrata forent, illa calamitatē urbis indicauerunt, cum ab initio obſidionis, ſeptuaginta hominū millia fuiſſent, & iam uix è moribundis & ualidis tria millia in urbe ea die inueniri potuêre. Manſerunt itaq; in caſtris, quouſq; exacta peſtilentis morbi ſuſpitione, cæli ſalubritas inſtauraretur. Tunc ingreſſi urbem, opulentiſſimam inuenerunt prædam. Deinde ſuper deducēda colonia & re agraria factum eſt decretum. Eratq́; ſpes ut Sultanum & Saracenum genus perbreui conficerēt, niſi Iohānis regis Ieruſalem arrogantia interceſſiſſet. Is enim quum Damiata regno ſuo non ſubijceretur, Ieroſolymam proficiſcitur, & ſequuntur eum multi milites, nec niſi exoratus ad reditum potuit adduci. Reliqui duces & milites interea æſtatem ac hyemem Damiatæ exegerunt. Redeunte tandem rege Tyrum, placuit omnibus in Cayrum & Babylonem mouere caſtra. Veniunt ergo poſtridie natalium Petri & Pauli omnes qui ferre arma poterant, & collecti ſunt in Damiata 70. millia armatorum ad bella promptiſſimi, & ad tertium à Babylone lapidem perueniunt, caſtraq́; illuc ponunt, Sultanum indies prouocantes ad certamen. At ille timens noſtris occurrere, omnes uias obſtruxit ne ad Chriſtianorum exercitum uictualia ex Damiata deferri poſſent. Stetit aliquot diebus exercitus noſtrorū immotus, & cœperunt uictualia deficere. Sultanus ſimulato metu per ſingulos dies perniciem in noſtros machinatus eſt, obuenitq́; ei tandem occaſio diu expectata. Nam præterlabentem Nilum ſub Babylone & Cayro altioribus etiam ſolito ripis coërcet, & quū paucis poſt diebus ille opinione citius intumuiſſet, extemplo defoſſis utrinq; ripis, inundationē amnis in hoſtium caſtra deriuat. Effundit̄ diluuij more fluuius, & altius altitudine cubiti cuncta ſuperat: ex quo intolerabile noſtris detrimentum infertur. Nam iumentis non ſolum paſcua, ſed alia quoq; pabula inhibent̄, corrumpuntur hominum cibaria, nihil deniq; in caſtris ſeruari potuit, quo miles triduo aleret̄. Inceſſit repēte omnes exitialis inedia, quā niſi implorata pace euitare non poterant, quia redire nequibant ob locorum inæqualitatē & uadorū difficultatē. Chriſtiani itaq; inopinato malo perculſi, cum hoſte agunt, ut Eliopoli cum captiuis utrinq; dimiſſis relicta, ipſi incolumes in Tyrum abirent. Sic urbs nobiliſſima tàm longa obſidione quæſita, hoſtibus relicta eſt, anno ſalutis milleſimo ducēteſimo uigeſimo primo, in Septembri unà cum rebus in ea repertis. Paulò poſt rex Iohannes unicam filiam ſuam Iolem locat imperatori Friderico ſecundo, eiq́; ius Ieroſolymitani regni condonat dotis nomine, ſicq́; titulus regni Ieroſolymitani translatus eſt ad reges Siciliæ.

Vrbs obtinetur.

Diſsidiū Chriſtianorum.

Sultani aſtutia

Exercitus Chriſtianorū periclitatur.

Reliquiæ regni Ieroſolymitani poſt annum Chriſti 1221. ægrè aliquandiù à Chriſtianis defenſæ.

ANno dñi 1225. alij ſignant annum 1229. facta eſt cōpoſitio inter Imperatorē Fridericum & Sultanū, ut Sultanus reſtitueret Ieruſalē Imperatori & totum regnum Ieroſolymitanū, exceptis quibuſdā caſtris, deinde treugæ decennales inter Chriſtianos & Saracenos ſunt factæ. Sed impediente Romano pōtifice, q imperatorē ceu hominē factioſum perſequebat̄, Chriſtiani diù retinere nequiuerunt terram ſanctā. Anno 1248. Franci cum rege ſuo Ludouico in Aegyptū nauigantes, Damiatā ſecundo obtinēt, Et cum multū progreedrent̄ in regionē, infœliciter pugnauerunt contra Sultani exercitū. fiebatq́; conditio eorum indies deterior. Nam peſtis multos abſumpſit, & fames eos coēgit redire ad Damiatā. Cumq́; in itinere eſſent feſſi, Sultanus eos immenſis copijs aggreditur, & ferè omnes interfecit, paucis elapſis qui non occiderent̄ aut caperent̄. Quin & rex Ludouicus cum duobus fratribus Carolo & Alphōſo captus in manus hoſtiū peruenit, coactusq́; eſt reddere Damiatam cum omnibus rebus ibi inuentis. Anno milleſimo ducenteſimo ſexageſimo nono Ludouicus Frāciæ iterū cum duobus filijs & alijs proceribus ad recuperandā terrā ſanctā iter arripuit, & q̄ hoc facilius faceret, decreuit antea regnū Tuneſij in Africa humiliare, ſed peſte graſſāte fuit ipſe, filiꝰ eius & multi alij morte ſublati. Frater tamē regis Caroꝰ rex Siciliæ bellū pſequens, coēgit Saracenos, ut Chriſtian. captiuos reſtitue-

Treugæ inter Chriſtianos et Saracenos.

Galli Tunetū ſubigunt.

reſtituerent,& ꝙ omnibus ciuitatibus regni Thunetici prædicaret̃ fides Chriſti,& uolentes baptiſari non impedirent̃. Circa annũ Chriſti 1290. Chriſtiani ferè totã terram ſanctam ꝑdiderunt. Sultanus em̃ Aegypti Elpis paulò antè cum maximo exercitu obſedit ciuitatẽ Tripolim,& ui cepit,occiſis plurimis Chriſtianis. Parẽ fortunã pertulerunt Zidon & Berytus cum Tyro. Habitatoribus uerò Ptolemaidæ inducias duorũ annorũ cõceſſit. Papa interim crucẽ ꝑdicari iuſſit pro auxilio Ptolemaidæ,& ipſe mille atq; quingẽtos milites in ſuo ære illuc miſit,q̃bus magna adhæſit colluuies:ſed qui illuc ueniens,multa dãna intulerunt tã Chriſtianis q̃ Saracenis,nam erant ſine duce. Sultanus ſæpe quæſtus eſt & ꝑ nuncios prædã repetijt,qua denegata cõminatus eſt exitiũ. Erat tũc de Ptolemaidę regimine magna cõcertatio. Nam patriarcha illud & templarij,Hoſpitalarij,& Teutonici,rex Cypri & rex Siciliæ atq; Piſani quærebãt. Sultanus uerò 100.& 50. millia pugnatorũ aduerſus Ptolemaidã miſit. Et cum ipſe ægrotaret, miſit filiũ pro duce copiarũ. Producta eſt obſidio duobus mẽſibus:interim mortuo Sultano filius ſuffectus eſt,q̃ acrius urbẽ impugnãs,promiſſa militib. ꝑda,foſſis cõpletis materia ac uirgultis,ad mœnia uſq; pugnãdo ꝑuenit. At una die erũpentibus Chriſtianis magna occaſione Sultanus in caſtra repulſus eſt. Deinde fit diſcordia in urbe. Placuit imbellẽ multitudinẽ propter uictus defectum emittere per noctẽ, cum qua multi deſertores effecti ſunt. Deinde 12. millibus ad defenſionẽ urbis dimiſſis,reliquos abire ꝑmiſerunt. Mãſerũt autẽ ex prioribus, rex Cypri,patriarcha Ieroſolymitanus, Hoſpitalis & Tẽplorum magiſtri,reliqui omnes abierunt. Sed rex Cypri perfidia uſus,deſertores ſecutus eſt,cuius exẽplo multi etiã poſt eum fuga lapſi ſunt. Poſtremò omniũ,Ieroſolymæ patriarcha magiſtriq; rebus præſentibus diffiſi,cõſcenſis occultè nauibus urbẽ hoſtibus reliquerunt. Vſi ſunt prima proſpera nauigatione,inde circa Cyprũ inſulã tẽpeſtate iactati,ad unum periêre. Sultanus uerò urbẽ male defenſam ui cepit,& mortalibus in ea repertis ad unum cæſis,ſumpta præda mœnibus urbis parietibusq; paſſim ſolo æquatis, duriore Saracenus miles Sultani imperio eſt oneratus,q̃d fundamenta ubiq; ita confodi diſſiparíq; iuſſit,ut nullũ poſthac urbis ædificij ueſtigium appareret. Itaq; tandẽ reliquias amiſimus poſt uictoriã Gotfredi annis 196.& Chriſtianum nomen ex tota Syria eſt ſublatum, niſi q̃d anno dñi 1336. Sultanus Babyloniæ cõmiſit cuſtodiã ſepulchri dominici in Ieruſalẽ fratribus Franciſcanis,quorum octo ibi ex conſenſu Romani pontificis morantur.

Chriſtianorũ pernitioſum diſsidium.

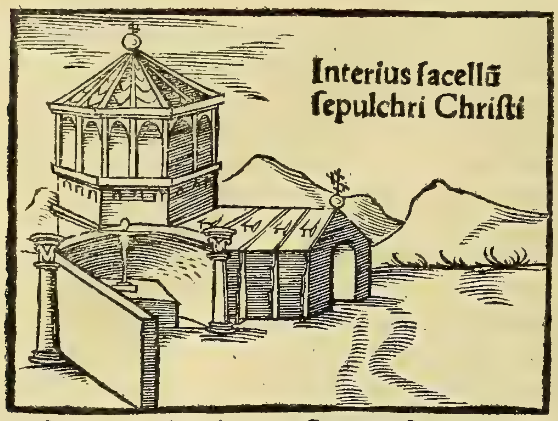
Perfidia regis Cypri.

Ptolemaida oppugnatur.

Sacri ſepulchri templum.

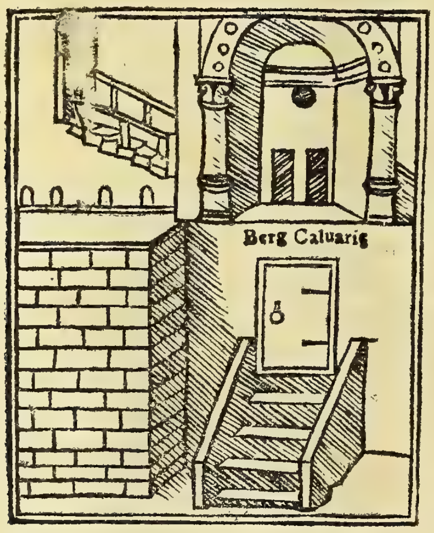
Sepulchrũ domini hucuſq; glorioſum permanſit.

IN cunctis prædictis bellis,deſolationib. ſubuerſionibus & regni Ieroſolymitani tranſlationib. manſit tẽplum ſacri ſepulchri Chriſti illibatũ, cui olim quoq; mõs Caluariæ incluſus fuit, in quo Chriſt9 ſaluator mũdi ſemetipſum in cruce obtulit patri cæleſti,pro recõciliatione totius generis humani: atq; huius templi picturã libuit hic aſſignare,ea forma qua exceptum eſt à peregrinis uiſitantibus ſacra terra ꝓmiſſionis loca unà cum interiori ſacello q̃d incluſum tenet ſepulchrum ipſum. Hanc ſtructurã gentiles inuiolatã conſeruãt, non deuotionis gratia, cum Mahumetũ longè ſupra Chriſtum locent & uenerentur, ſed quod emolumentum aliquod hîc ipſis à Chriſtianis peregrinis accedat,q̃s etiam per terras ſuas ambulantes deducunt, & non liberè uagari permittunt, & exactionibus pro ſua uoluntate taxant atq; expilant. In templum Salomonis nul-

lum Chriſtianũ hominẽ ingredi ꝑmittunt, q̊d tamen olim à Chriſtianis extructum cõ ſtat, niſi ꝙ ipſi poſt ſubactã urbem hoc tem plũ ſuis ſacris applicarunt, atq; ibi oratiõis gratia q̃tidie cõueniunt. Illud primũ in mõ te Moria à Salomone cõſtructum fuit: quo perfecto, gloria dñi eidem ſacrificanti appa ruit, & illic oraturos ſe exaudire promittit. Chriſtus quoq; in hoc templo, ſecundo ta men extructo, à Simone ſuſcipit̃, inter do ctores diſputat, & ſępe ibi p̃dicauit. Hoc tẽ plum à Rom. deſtructũ unà cum ciuitate, à Chriſtianis poſtea opere rotundo & miro artificio in eodem loco reſtitutũ eſt, nunc uerò ritu Mahumetico & 500. lampadib. interius ornatũ, uſq; in p̃ſens perſeuerat. Cæterũ intra ſeptũ tẽpli dñici ſepulchri, ſunt & alia quædã uetuſta ædificia, per q̃ aſcendit̃ ad mõtem Caluariæ, ubi peregrinis demonſtrat̃ foramẽ in

Templum Salomonis.

quo fixum fuit lignũ ſanctæ crucis, interim q̊ ſaluator mũdi in eo pependit. Et hunc locũ diua Helena mater Cõſtantini imp. incorporauit ſeptis et mœnijs ciuitatis Ieroſolymę, cum antea fuerit extra ciuitatẽ. Nã ductus eſt Ieſus foras extra ciuitatẽ dum crucifigeret̃, & ſepul tus eſt in horto ꝓpinquo crucifixionis loco, ut Euãge liſtæ teſtant̃. Ciuitas autẽ deſolata à Ro. cum poſtea re ſtauraret̃, cõprehenſus fuit Caluariæ locus intra noua erecta mœnia. In uno eodem'q; mõtis tractu tres ſunt colles ſeu mõticuli, q quãdoq; una apellatione Sion di cunt̃, aliquando uerò peculiaria ſortiunt̃ nomina. Pri mus eſt Zion, q ob ſui eminentiã reſpectu totius terræ ꝓmiſſionis ſpecula interpretat̃. In quo arx erat dicta ci uitas Dauid, q̃ à Ieruſalẽ ſeiungebat quidã hiatus ſiue Millo. 2. Reg. 5. Hîc Dauid cũ alijs regib. Iehuda ſepul tus eſt: hic Chriſtus nouiſſimũ paſcha celebraturus, di ſcipulorũ pedes lauit, euchariſtiæ ſacramentũ inſtituit, diſcipulis reſuſcitatus apparuit. Secun dus eſt mõs Moria, famoſiſs Salomonis tẽplo decoratus. Tertius eſt mõs Gol gotha, id eſt, Caluarię, à Caluaria ſic di ctus, ꝙ ſcelerati ibi decaluarent̃, Chriſti nobili ſanguine unctus, atq; ſua paſſiõe celebratus. Hæc ciuitas Ieroly. toties de ſtructa & reædificata, nouiſſimè anno ſalutis 1517. deletis Sultanis Aegyp. ſub q̊rum dñio diu fuerat, à Turca occupa ta eſt, atq; ab eodẽ anno Chriſti 1542. ſe midiruta reparata eſt, muris'q; ampliata. Aurea porta ſic dicta, q̊d aurata eſſet te ſte Hiero. Hac Chriſtus die Palmarũ in trauit. Hæc Heraclio à cæde Coſdrois redeunti cũ crucis ligno, regijs põpis Ie ruſalẽ ingreſſuro aditũ negat, cui ange lus ſupra portã cum ſigno crucis, Cũ, in q̃t, rex cælorũ per hanc portã intraret, nõ cultu regio, ſed humili aſello uect9, humiliatis exẽplũ ſuis cultorib. reliq̃t. Tũc imperator fuſis lachrymis, ueſtib. depoſitis regalib. crucẽ humiliter baiu lãs, portæ ſtatim reſeratæ aditũ meruit.

Ciuitas

CIVITAS IERVSALĒ

יְרוּשָׁלַם׃

Præconia Prophetica ciuitatis Ieroſolymitanæ

יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר הִיא עֲטֶרֶת

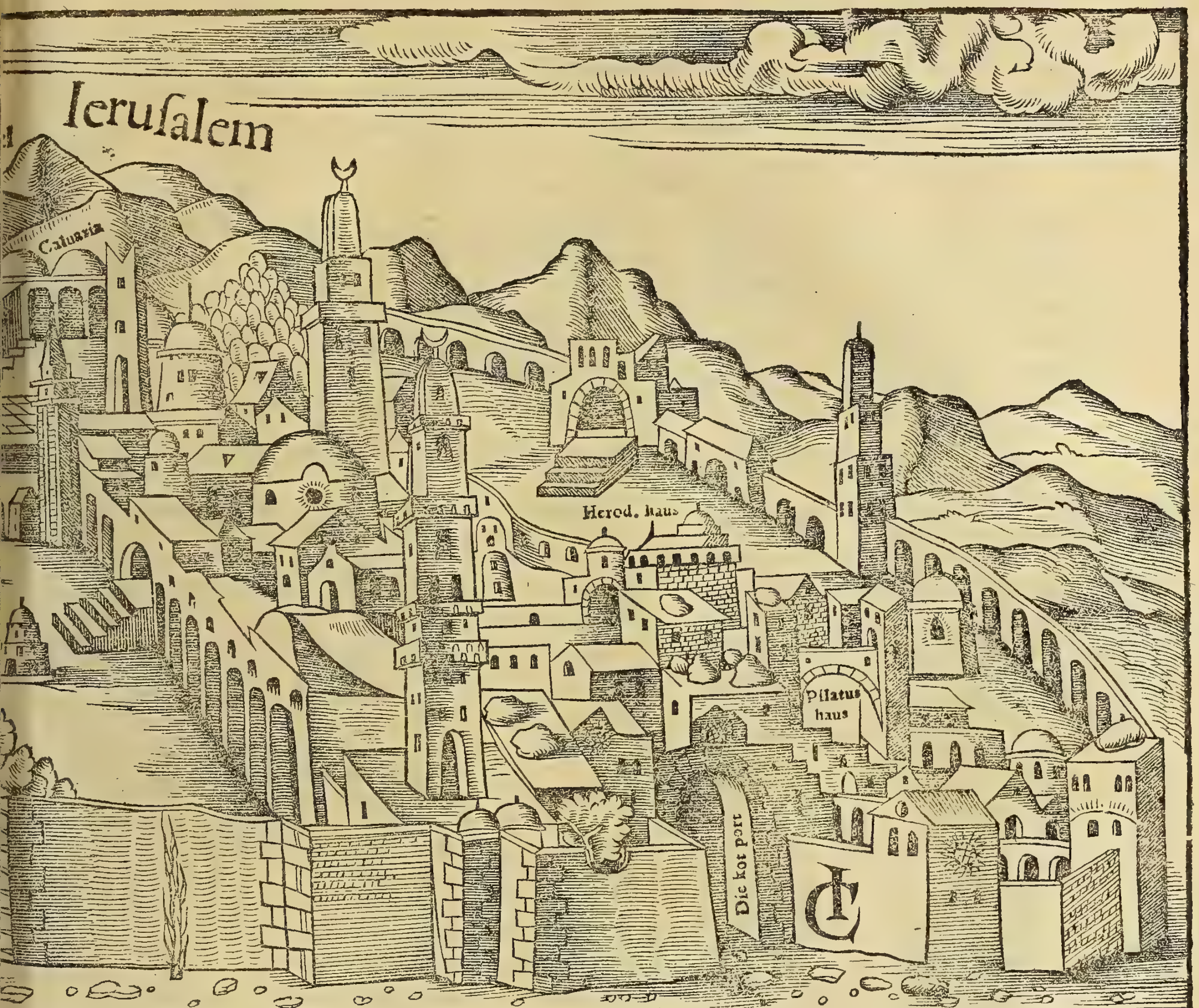
ותפארת כיד יהוה וצנית מלוכה בכת אלהים לה יקרא דרושה עיר ; היא כסא יי
והיא תהלה בארץ ; היא העיר אשר בחר בה יהוה והיתה השכינה בתוכה ועל כן היא
במה מהוללה ואין תמצא עיר במותה ומי ראה עיר כמו אותה בכל הארץ ; הנה עד
אותו העת נלחמים עליה כל הגוים היהודים וערלים וישמעאלים ; ומקדם מבצר
בה הוא ציון ועד דוד לא היה נכבש המקום הזה והיה המבצר חזק ולא היה כח לבני
יהודה להוריש היבוסיים עד מלך דוד מלך ישראל כדי שתקרא על שמו עיר דוד
שהיה ראש ממלכת ישראל ; ובאחרית הימים בא אליה משיח בן האלהים ומושיע
העולם ולמד את־בני אדם דרך אל חיים נצחיים וכרת את ברית
ישראל ברית חדשה ופעל תשועה בתוך הארץ ;

Ciuitas Ieroſolymitana ante multa tēpora ſub rege Malkizedec uocata fuit Salē, fuitꝙ tūc Metropolis exigui & cōtracti regni: deinde uerò dicta fuit Iebus à Iebuſæis incolis, q̊s Iudæi lōgo tempore poſt ſubactā terram eijcere nequiuerunt, donec Dauid mortuo Saule unctus fuit in regē. Is expugnato fortalicio huius ciuitatis, mōte Zion, q & poſtea ciuitas Dauid appellatus fuit, atꝙ ſuperatis Iebuſęis, trāſtulit regiā ſedē ex Hebron in Ieruſalem, dilatauitꝙ ſupra modū pomeria regni eius: quin & dn̄s Deus hanc unicā in uniuerſo mundo ſibi et cultui ſuo delegit, ponēs nomen ſuum in medio eius, iubēs cōſtrui in eo templum prophetasꝙ ſuſcitās qui p̄dicarent, hinc ſaltem prodituram in uniuerſum mundum. Quantam à tempore Dauid hæc urbs fœlicitatem & infœlicitatem habuerit uſꝙ ad Chriſtum paſſum, atꝙ hinc uſꝙ ad tempora noſtra, nemini non conſtat, qui ſaltem hiſtorias & oracula Veteris teſtamenti legerit: & nos ſuprà abundè multa ex hiſtorijs adduximus, quæ ei & habitatoribus eius euenerint poſt deſtructionem à Romanis factam.

Iericho.

CRebra fit mētio huiꝰ ciuitatis in Iehoſuæ lib. Ager eius cōiunctus olim ualli ſylueſtri & paradiſo dei, ubi hodie mare mortuū, oſtēdit eximiā fertilitatē terræ q̄ habuit uallis illa ante ſubuerſionē Sodomæ & Gomorrhæ. Creuit em̄ in ſola Hierichūte nobiliſſima balſami herba, à qua urbs nomē illud eſt ſortita. Nā ſonat יְרִיחוֹ Hebraica

bracauox bonũ odorẽ. De hoc Plin. ſic ſcribit: Omnib.
odoribus præfert balſamum, uni terræ Iudææ cõceſſum. *Balſamum.*
Quondam in duobus tãtum hortis, utroq; regio, creuit.
Malleolis ſeri dicitur, uincitur ut uitis, nec ſine adminicu
lis ſe ſuſtinet. Properat naſci, intra tertiũ annum fructum
ferẽs. Folium proximum rutæ perpetua coma. Incidit ui
tro, lapide, oſſeisue cultellis. Ferro lædi uitalia, odit. Inci
dẽtis manus librat, ne q̃d ultra corticem uiolet. Succus è
plaga manat, quẽ opobalſamũ uocãt, eximiæ ſuauitatis,
ſed tenui gutta. Alexãdro magno ibi res gerẽte, toto die
æſtiuo unã conchã impleri iuſtũ erat. Præcipuę gratia eſt
lachrymæ, ſecũda ſemini, tertia cortici, minima ligno. Cæ
terũ poſtq̃ Ro. princeps Tit9 deſtruit Ieroſolymã in ulti
onẽ mortis Chriſti et Iudæos in ppetuũ exiliũ adegit, bal
ſami quoq; herba & plãtatio trãslata eſt in Aegyptũ: de
q̃ & iuxta urbẽ Cairi nõnihil dicã. De roſis Hierichunti- *Roſa Iericho.*
nis quę ad terras noſtras portant, ſciendũ q͏̃ illæ non in agro Iericho, ſed ultra Iordanẽ è re
gione Iericho diſtãtia quatuor milliariorũ in Arabia creſcũt, Habẽt aũt denominationẽ à

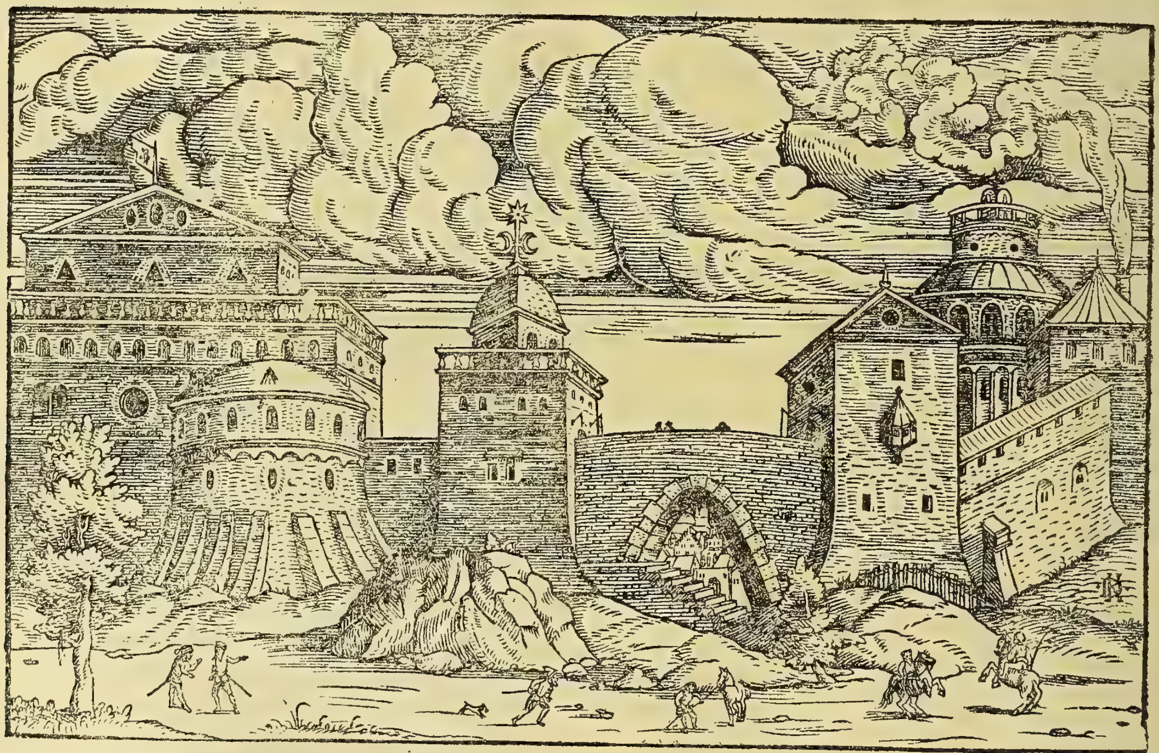
Iericho, q̃d ibi à peregrinis emanẽ, atq; ad nos deferanẽ. Creſcunt è terra modico caudice

Tyriacum. Aiunt etiam q̃dam, in hac regione reperiri ſerpentẽ Tyrum, unde Tyriacũ conficiẽ, eſſeq́; lõgitudinis ſemicubiti, craſſitudinis autẽ digiti, colore griſeo intermixto maculis rubris. Eſt natura cæcus, habetq́; tã p̃ſens uenenũ, ut nullo remedio illi obuiari poſſit, ſed mẽbrũ eo læſũ neceſſe eſt reſecari. Eſt crinitus circũ caput, & irritat9, uideẽ ignẽ fouere in lingua.

Galgal.

NOn p̃cul à Iericho iuxta Iordanẽ ſitus eſt locus Galgal, ubi filij Iſraël ex Aegypto profecti ſiccis pedibus traiecerunt Iordanẽ, ibiq́; per aliq̃t dies tetenderunt tabernaculum Moſaicũ, adorantes in eo loco corã arca dñi. Hinc uerò translatũ fuit tabernaculũ & cultus Dei in Silo, tandemq́; ſub Dauid rege in Ieruſalẽ. Via quã in tabula terræ ſanctæ uides punctulis ſignatã, oſtendit profectionem filiorum Iſraël, quam ex Aegypto in terram ſanctam fecerunt, numerus autem paſſim per interualla additus, exprimit manſiones, quas in illis locis per dies certos aut menſes aliquot fecerunt.

Acon ſiue Aca, qui & Ptolemais.

VRbs iſta ſita in Phœnicia, quondã Ace eſt dicta, colonia Claudij Cæſaris, à Ptolemæis regib. Aegypti, ut uideẽ, Ptolemaidæ nomẽ ſortita: urbs olim munitiſſima cincta muris & antemuralib. turrib. & foſſis, triangularẽ habẽs figurã, cuius duo latera iunguntẽ mari, & tertiũ reſpiciebat terrã. Habet locus ille agrũ fertilẽ, optima paſcua, uineas elegãtes & amœniſſimos hortos. Veniẽs aũt tẽpore regũ Ieroſolymitanorũ in manus Chriſtianorum, uehemẽter creuit in potẽtia, opulẽtia, pulchris ædificijs & mercimonijs. Quin & reges Ieroſolymitani & multi principes multo tẽpore ibi curias ſuas habuerũt: Tẽplarij quoq; & Hoſpitalarij ibi cũ magiſtris ſuis in magno numero habitauerũt. Chriſtianis autẽ principib. inter ſe diſſidentib. ut ſuprà ſub titulo Guidonis regis ſignaui, Saladinus Sultanus Chriſtianorũ ciuitates paſſim expugnauit, tãdemq́; totũ belli põdus uertit cõtra Ptolemaidã. Occurrebãt ei Tẽplarij & Hoſpitalarij cum reliq̃s fidelib. ſed q̃a numero & uirib. lõge impares erãt, in uniuerſũ ferè cæſi fuerunt ab hoſte. Habuerũt ante Aconẽ multos cõflictus, at res Chriſtianæ indies deteriores fiebãt. Præualẽsq́; hoſtis an. 1187. p̃fregit ciuitatẽ, ingreſſusq́; eſt, p̃pe regiũ caſtrũ q̃ habuerũt reges Ieroſo. in urbe.

Curia regũ Ieroſolymitanorum.

Aliud

Aliud uerò caſtrum q̄d Templarij in ea habuerunt, non potuit illico expugnare, ſed duobus ferè menſibus illud oppugnauit. Confugerāt illuc Chriſtiani quinꝗ, qui in hoſtis irruptione non interierāt, & pro uiribus reſiſtebāt hoſti. Erāt quoꝗ multę turres in urbe, quas hoſtis expugnare nequit, fidelibus eas defendentibus, & hoſtē inde grauiter lædentibus. Saraceni uerò urbē ſuccēdentes & multa millia fideliū in primo impetu occidentes, habuerunt tractatū cum his q caſtrum & turres inhabitarunt de pace, pacti illis liberum abitum cum ſingulis ueſtimentis. Incluſi itaꝗ rebus ſuis diffiſi conditionē acceptarunt, etiamſi pactum non uſquequaꝗ illis fuerit ſeruatum. Multa itaꝗ millia hominum utrinꝗ perierunt, anteꝗ hæc urbs ab hoſte expugnaret. Quin & magnus numerus matronarū & puellarum in mari perijt, quæ obſidionis tempore cum iocalibus ſuis ab urbe Cyprū uerſus effugere manus hoſtium, contendebāt, ſed plures ſaluæ euaſerunt periculum. Capta itaꝗ urbe, fratres Teutonici adhuc ſuperſtites, hinc abeuntes uenerunt ad Fridericum ſecundum iuxta Aeneā Syluium, obtentaꝗ; autoritate inuaſerunt Pruteniā, ut ſuprà in Pruſſiæ deſcriptiōe ſignauimus. Sed neceſſe eſt ut 30. annis aut pluribus poſt Ptolemaidæ à Saladino expugnationem id factum fuerit. Nā expugnatio Acconis facta fuit anno 1187. Fridericus autem ſecūdus imperio præfectus fuit anno Christi 1220. Expugnata itaꝗ Ptolemaida, eaꝗ; rurſum inſtaurata per Sultanum, Chriſtiani maximo apparatu bellico in Syriam nauigantes, biennio obſederunt eandem urbem, multa interim perpetientes mala, q̄a Fridericus Imperator in itinere fuit ſubmerſus, reges Galliæ & Angliæ in obſidione magna laborabant diſcordia, fames quoꝗ magna noſtros fregit, de quibus iam in geſtis Guidonis multa ſcripſi. Tādem uerò anno Chriſti 1191. hæc urbs fuit recuperata à Chriſtianis, & ferè centum annis inhabitata, creuitꝗ; ſuprà modum in opulentia & potentia. Nam Genuenſes, Piſani ac Veneti eam ſicut & Tyrum poſſederunt, & omnes ibi orientis occidentis contraxerunt mercaturas, & decreto cōmuni inter ſe in Ptolemaida areas, uicos, prætoria & cætera quæꝗ loca, templis exceptis, diuiſerunt, ne iurgia inter eos orirētur. Sed anno Chriſti 1260. magna inter eos orta fuit contentio, & factionibus Guelphorum atꝗ Gibellinorum ibi quoꝗ laborare cœperunt. Erat Philippus Gallus in urbe p̄fectus, qui eos cōponere non curauit, ſed Venetos Ptolemaida abire præcepit. Veneti ergo locum cedentes, Tyrum ſe contulerunt, & Piſanos ad ſe tractos, ſpreto fœdere contra Genuenſes irritarunt, uenitꝗ; res ad atrox bellum. Nā Veneti roborati cōburunt Genuenſium naues diruunt eorum ædificia, diripiuntꝗ; bona. Habuit interim utraꝗ factio ſuos fautores. Nam incolæ Ptolemaidæ, hoſpitalis Rhodi magiſter, cæteriꝗ; proceres Latini ita Venetis fauebant, ut iuris ipſorum ea urbs potius quā omnium Latinorum eſſe uideret. Econtrà Tyrum incolentes, Genuenſibus fauorem pro uiribus ſuperꝗ; præſtabant, & citra ultraꝗ; mutuo bello hæ familiæ atꝗ urbes ſeſe uexabant, dum externus hoſtis Sultanus quieſcebat. Cumꝗ hæ ſimultates in lōgum protraherentur, Sultanus ratus occaſionem non negligendam, coacto magno exercitu anno Chriſti 1290. ui cepit Tripolim, Sidonē, Berytum, Tyrum, & tandem Accam: quā hiſtoriam paulò ſuperius ſub titulo, Reliquiæ regni Ieroſolymitani, ad longum deſcripſi.

Vrbs expugnatur.

Fratres Teutonici pulſi Ptolemaida.

Chriſtiani recuperant Acconem.

Factiones Chriſtianorū.

De ordinibus Cruciferorum

Ieroſolymis inſtitutis.

EO tēpore quo regnum Ieroſolymitanū fuit erectum, quatuor ordines Cruciferorū fuerunt inſtituti: Ordo Canonicorū ſepulchri dn̄ici, qui ſub patriarcha primū fuerūt, ordo militiæ ſancti Iohānis, deinde Rhodiorū, ordo Tēplariorum, & ordo Teutonicorū. Primi ferebāt in ueſte clericali rubrā duplicem crucē. Et cum ciuitas ueniret in poteſtatem Sultani Aegypti, quidā impetrauerunt ab eo, ut eius permiſſione extruerent pro Latinis eccleſia, ubi & monachi inſtituebant & abbas. Deinde tēpore p̄cedenti Latini extra ſepta monaſterij ordinauerunt monaſteriū in honorē beatæ Mariæ Magdalenę, ubi ſorores inſtituerunt, ut ſic tā uiri q̄ mulieres Ieroſolymis diuerſoria inuenirent. Iuxta primū monaſterium fuit cōſtructum hoſpitale pro infirmis p̄egrinis, uiuebantꝗ; in eo de reliquijs menſe abbatis & monachorum. Vbi uerò ciuitas peruenit in manus Chriſtianorū, quidā uir religioſus, q pauperibus diu ibi miniſtrauerat, ſuſcepit habitū regularē, cui albā crucē affixit, fratresꝗ; colligebat & unà cū eis

Monaſterium ſororum.

pauperibus

pauperibus & infirmis miniſtrauit, atq; in agro Hakaldama mortuos ſepeliebat. Et qa in
omnē terrā exiuit ſonus eorum, largitione principum ac eleemoſynis fideliū breui multū
ſunt ditati in prædijs, oppidis & caſtellis. Vocaẽ autē ordo illorum ordo hoſpitalis ſancti
Iohannitarum ordo. Iohãnis Ieroſolymitani, deinde uerò Rhodienſes ſunt dicti. Itē cum pegrini ſancta loca ui
ſitãtes à latronibus ſpoliarenẽ, & aliquãdo occiderentur, quidã milites ad tutandas publi-
cas ſtratas deuouerunt ſe patriarchæ, qbus rex & patriarcha de bonis ſuis aliquid aſſigna-
Templarij. runt, & habitationē cõceſſerunt iuxta templum dñi. Deinde anno domini 1127. data eſt eis
regula & albus habitus, & poſtea cruces rubeas affixerunt, atq; poſt modicum tempus ci-
tra & ultra mare ampliſſimas acquiſierunt poſſeſſiones. Sed cum duraſſent annos circiter
ducentos exterminati ſunt. Habuerunt ſummũ magiſtrũ, cuius ſedes principalis fuit in Ie-
ruſalē. Succeſſu quoq; tēporum quum multi ex Teutonicis cauſa peregrinatiõis pergerēt
Ieroſolymã, & ignorarent linguã ciuitatis, quidã Germanus habitans in Ieruſalē cum uxo
re ſua Xendochium de bonis ſuis ad opus pauperũ & peregrinorum Teutonicoũ cõſtru-
xit, & oratorium in honore beatæ Mariæ cõſenſu patriarchæ adiecit· & tunc nõnulli Teu-
tonici renunciantes ſeculo, ſe ſuaq; deo & hoſpitali liberè tradiderunt. Eo procedēte tem
pore, quum etiã de equeſtri ordine ex Germania huic hoſpitali ſeſe addicerēt, dignũ duxe
runt regulã & inſtituta fratrum militiæ tēpli aſſumere, quã & ita ſuſceperunt, ut tamen ho-
ſpitalitatē nõ omitterent. Poſtea anno domini 1191. apud Accam quidã ciues Bremēſes &
Lubicenſes hoſpitale in honore beatæ Mariæ uirginis ad opus infirmorum tēpore obſidi
onis fecerunt, eleemoſynasq; cõferentes atq; colligentes, obtinuerunt ordinē iſtum, ſub ti
Fratres Teutonici. tulo hoſpitalis beatæ Mariæ uirginis domus Teutonicorũ in Ieruſalē cõfirmari. Et ex eo
tēpore cœpit habere Magiſtrũ ordinis generalē nobilē & rei militaris peritũ, fuitq; prim9
magiſter frater Hēricus Vualpot, quartus Hermãnus de Saltza ſub q̃ religio cœpit habere
maxima incrementa. Tandē poſt amiſſionē ultimã Ptolemaidæ ſedes principalis ipſius or
dinis in locũ q dicitẽ Mariæburg translata eſt, de q̃ in Pruſſia multa ſcripſimus. Hi itaq; fra-
tres uniuerſam Pruſſiã, gentem paganã & idolis deditã, Polonis ac circumuicinis Chriſti
anis omnibus moleſtã & inimicã, iuſto bello tandem in ſuam redegerunt poteſtatem. Ma-
gnę hodie illis ſunt opes nec minor potētia q̃ regibus. Hęc apud alios inueni, hic ſignaui.

Samaria.

SAmaria olim metropolis regni decē tribu-
um, unius diei itinere diſtat à Ieruſalem me-
tropoli regni Iudaici. Siquidem ſub Robo
am filio Salomonis, unicum Iſraēliticum
& Dauidicum regnum ſciſſum fuit in duo regna,
nempe Iudaicum, cui adhærebant duæ tantum tri-
bus, Iehuda ſcilicet & Beniamin: alteri autem reli-
quæ decem tribus ſubditæ erant habentes regiam
ſuam in Samaria, quare & regnum Samariæ dice-
batur. Harum autem decem tribuum primus rex
erexit in duabus extremitatibus regni ſui duos ui
tulos, unum in Dan iuxta radices Libani, & alte-
rum in Beerſæba ciuitate trib. Simeonis, ne ſubdi-
ti ſui uiſitarent templum Ieroſolymitanum, defice
rentq; ab eo, Fuit autem ciuitas ipſa Samariæ am-
pliſſima, duplici cincta muro, intus cõplectens montem circumhabitatum ab ima ualle ad
ſummum uerticē domibus priuatorũ ciuium. In ſupino dorſo mõtis erat, ſupbiſſima regia,
cuius columnæ p orticuũ uiſunẽ adhuc deiectæ. Vrbi ad munitionē, magnificentiã & uolu
Arx Samariæ. ptatem nihil deerat. Proſpectus ex arce erat uſq; ad Ioppenſem portum Arabiãq; Petræã.
Ager circum irriguus fontibus & omnia pferens ad uictum humanum. Nõ alia urbs tota
Paleſtina oſtentat ruinas æquè memorabiles, uerum tantum opus hodie ceſſit olitoribus,
quum pauculas habeat domos. Plures hîc quã Ieroſolymis uidenẽ ruinæ. Magnus Hero-
Sebaſte. des olim collapſam reſtaurauit, uocauitq; Sebaſten, quaſi honorabilem ciuitatem. Cõſtru
xit quoq; Herodij arcem prope Ieruſalē ſitã. Reparauit quoq; Cęſareã Paleſtinæ, in littore
maris magni iuxta Carmelũ mõtē poſitã, q̃ antea turris Stratonis uocabaẽ, in qua in hono

rem

tem Cæſaris magnificam domum albo marmore conſtruxit, ubi nepos eius Herodis ab angelo percuſſus, eo quod non dediſſet honorem deo, & conſumptus à uermibus expirauit. *Cæſarea.*

Hebal, Gelboe.

DVo ſunt montes Hebal & Garizim, poſiti inter Samariam & mare Galileę, quorum mentionem facit uigeſimum ſeptimum caput Deuteronomij. In Garizim fuit antiquiſſimum templum Baal Berith. Sequenti tempore quidam ſacerdotes ſeditioſi ædificauerunt eo loco templum æmulum illi Ieroſolymitano ſub uictoria Alexandri magni de Perſis ad Amanas pylas. Quod ipſum quoq; Samaritani ſub Antiocho illuſtri cōuerterunt in appellationem Iouis Olympij hoſpitalis. De monte Gelboë habes in primo Regum, capite ultimo. Iuxta hunc olim ſita fuit Bethulia ciuitas, ubi Iudith mulier magnanimis Holofernem principem obtruncauit.

Galilæa.

DVplex eſt Galilæa, ſuperior quæ & Gentium uocatur, atq; inferior, utraq; ferax & paſſim culta, neq; pars earum ulla ocioſa, omnis in opere, aſſidueq; fructuum ferax. Campos habet cum uarijs arboribus conſitos, tum maxime oliuetis, uinetis ac palmetis. Irrigatur autem abunde montanis torrẽtibus ac fontibus aquæ perennis, etiam quum aliæ terræ æſtu exuruntur. Crebræ ibi ciuitates & propter opulentiam populoſæ, ubiq; multitudo uicorum, pugnaxq; olim genus hominū atq; in Iudæis ferociſſimum. Inſigniores Galileæ ciuitates ſunt Nazareth, ubi Chriſtus educatus, Capernahum, Cana ubi Chriſtus fuit in nuptijs, Tiberias, ubi extra mœnia thermæ ſunt naturales. Habet etiam duos inſignes montes, ſed qui ambo Thabor uocantur. Vnus in tribu Nepthalim, qui in medio campi maximi aſſurgit ad ſtadia triginta, admittens planiciē mire rotundam. A parte boreali eſt inacceſſus, uocaturq; alio nomine Itabirium. In eo creditur Chriſtus trāſfiguratus, & eſt omnino diuerſus à Thabor qui per latam tribum Iſachar extenditur. Eſt etiam in hac regione ad radices montis Libani Cæſarea Philippi, à Philippo Herodis filio in honorem Cæſaris conſtructa, quæ antea Paneas fuit appellata, ubi ex Panio antro, aut iuxta fauces antri ſcaturiunt fontes, unde Iordanis fluuius concipitur. *Nazareth.* *Thabor.* *Cæſarea Philippi.*

Phœnicia.

PHœnicia Syriæ eſt regio, Iudææ propinqua, habens à meridie Galilæam, & ab occaſu mare mediterraneum. In ea ab antiquis temporibus fuerūt nobiliſſimæ urbes, præſertim Tyrus & Zidon: item montes Carmelus & Libanus in quibus thura leguntur. Ioſephus author eſt, Phœnices inueniſſe Græcas literas. Ob horum & Syrorum nimis ſolertem uafriciem, adagio locus factus eſt: Aduerſus Phœnices Syri: quo uſi ſunt ueteres, quoties uerſutus uerſuto imponere uelle uidebatur. *Prouerb. de Phœnicibus.*

Ciuitates Phœniciæ inſigniores, Berytus, Byblus.

BErytus ciuitas Phœniciæ clariſſima, quæ uulgo hodie dicit̃ Barutus, dicta aliquando Fœlix Iulia: & eſt hac ætate in ea celeberrimum emporium, occupatq; totam ueterem gloriam Tyri & Zidonis, in loco robuſto & inexpugnabili ſita, olim ciuitas epiſcopalis. Ab ea non multum diſtat Byblus alia maritima ciuitas, ſita in excelſo loco, cuius frequens mentio fit in libris ſacris.

Tyrus

Tyrus.

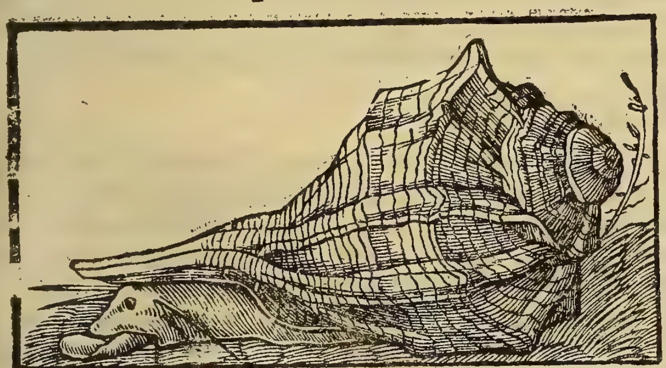
TYrus po/
tẽtiſſima
olim & lo
cupletiſſi/
ma urbs, ſita in cor
de maris, ut apud E
zechiẽlẽ Prophetã
legimus, inſula quõ
dam & mari diuiſa à
cõtinenti 700. paſſi
bus, poſtea Nabu/
chodonoſoris & A
lexãdri Macedonis
oppugnantiũ moli
bus in uoraginẽ cõ
iectis facta conti/
nens fuit. Trogus
teſtat̃ eam cõditam
aliquot annis poſt
conditam Zidonẽ,
idq́ꝫ ante bellũ Tro
ianũ. Alij uerò ſcri/
bunt eam cõditam
ab Agenore poſt Troianum excidium in inſula, 4. ſtadijs à continenti auulſa. Tẽpore re/
gum Ieroſolymitanorũ Chriſtianorũ habuit magnũ murorum ambitũ, formã rotundã, ru/
veſtigia antiquæ urbis. pi duriſſimę inſidens & undiq́ꝫ mari circundata, niſi q̊d à frõte, hoc eſt, ab oriente patebat
aditus, quẽ Nabuchodonoſor & Alexãder magnus fecerunt. Is aũt introitus retroactis tẽ
porib. munitus fuit quadruplici muro. Habet portus duos, clauſum unũ, alterum publicũ,
quẽ Aegyptiũ uocãt. Int9 eſt ſpectabilis palatijs, uidẽturq́ꝫ ex ueteri fœlicitate ædificia anti
qua deiecta, colũnæ marmoreæ, opera q̃ pro ſui mole & artificio ſtuporẽ faciũt cõtuentib.
Quũ olim Alexãder magnus contenderet iſtã urbẽ expugnare, cogitabat in primis q̊mo/
do molẽ iaceret, quæ urbẽ continenti cõmitteret, ſed q̊d multis impoſſibile uidebat̃. Ingẽs
ẽm animos militũ inceſſit deſperatio, cernentiũ ꝓfundum mare, q̊d uix diuina ope poſſet
impleri: nulla putabãt tã ſaxa uaſta, nullas arbores tã ꝓceras reperiri, qbus illud ſpatiũ ag/
geraret̃. Deinde uidebant fretum ſemper exæſtuare, & quo arctius uolutabat̃ inter inſulã
& continentẽ, hoc acrius furebat. Erat p̃terea mare iuxta mœnia tam profundum, ut nullæ
Alexãder iungit urbem continenti. ſcalæ applicare potuerint, qbus milites aſcenderent in ciuitatẽ. Alexander tamen à propo
ſito ſuo non deſiſtẽs, magnã uim lapidum miſit in mare, fecitq́ꝫ ex Libano adduci rates pro
turribus faciendis. Cumq́ꝫ à fundo maris in altitudinẽ montis moles ipſa creſceret, Tyrij
molẽ ipſam & turres incenderunt, irritumq́ꝫ reddiderunt conatũ Alexandri. Prorutis igit̃
lapidum cumulis, qbus iniecta terra ſuſtinebat̃, præceps in ꝓfundũ ruit, tantæq́ꝫ molis uix
illa ueſtigia ſunt inuenta. Rex ergo noui operis molẽ orſus eſt, totasq́ꝫ arbores cum ingen
tibus ramis in altũ fecit proijci, deinde ſaxis onerari, & rurſum alias arbores immitti & cu/
mulari ſaxa. Cõiunxit etiã triremes plurimas, ut undiq́ꝫ murũ ciuitatis circũirent, ſed exci/
tatus uentus cõmotus fluctus maris, colliſerũt nauigia, ruperunt uincula, & milites in pro/
fundũ traxêre. Tyrij licet animis non deſtituerent̃, tamen cõiuges liberosq́ꝫ uehẽdos Car/
thaginẽ tradiderunt, fortius qcquid accideret laturi, ſi chariſſimã ſui partẽ extra cõmunis
periculi ſortẽ habuiſſent. Alexander interim non quieſcens, iubẽt reparari aggerẽ, addu/
cit plurimas naues, & ſubmerſis Tyriorũ nauib, admotisq́ꝫ turrib. hoſtes in muro trãsfo/
dit, urbẽ ingredit̃, omnesq́ꝫ interficit, exceptis his q in tẽpla cõfugerũt. Durauit obſidio 7.
Carthago creſcit. mẽſib. Referunt̃ aũt intra munimẽta urbis 6. millia armatorũ trucidata, & 2. millia crucib.
affixi ꝑ ingens ſpacium pependerunt. Ab hac urbe Carthago in Africa fuit extructa, ſicut
& Leptis atq́ꝫ Vtica, & item Gades in occidente, quemadmodum Plin. ſcribit. A' tempo/
re itaq́ꝫ

re itaq; Alexandri magni uſq; ad tempora noſtra deſijt Tyrus eſſe inſula, ſed facta eſt maritima ciuitas, littori ut diximus, adhærens, nec unquã illam aſſecuta eſt magnificentiam & tantum imperium maris, quantum habuit ante Alexandrinum excidium. In hac urbe fuit ſepultus Fridericus primus, dictus Barbaroſſa, ſicut ſupra quoq; ſignaui.

Zidon.

HAec urbs olim opulentiſſima, & antequã à Perſis caperetur maritimarũ urbiũ maxima, quæ multas colonias ſicut & Tyrus per diuerſas orbis partes miſit, dicta antiquitus Sichem, ab eius cõditore Chanaã nepote Nohæ: & eſt ſita ad cõmmodiſſimum continentis portum, extenſum in longum in planicie per littus, fuitq; memorabilis magnitudinis. Eius priſca nobilitas apparet ex ruinis. Hodie autem eſt oppidũ breue in ſede ueteris, munitiſſimũ quidẽ cum alijs pręſidijs, tum duabus arcibus ualidiſſimis, una ab aquilone ſuper rupe circumfluo mari, altera ab auſtro in continenti, etiam ipſa in rupe. Cœlum urbis eſt ſaluberrimũ & ager fertiliſſimus, qui etiam cannas mellis ꝓfert. Belus quoq; fluuiolus, qui erumpit apud Ptolemaidẽ procul duob. ſtadijs, fert arenas paruo littore uitri feraces. Vallis eſt rotunda emittens uitreã arenã, quæ licet exhauriat̃, tamen uenti recentem conuehunt de ſupercilijs circumiacentiũ montium. Ea arena etiam metalla quæ ſuſceperit, mutat in uitrũ, uitrũ quoq; factũ ſi in arenã et margines uallis conijciat̃, redit in arenã: tamẽ eã nõ fundi hoc loco dicũt, ait Strabo, ſed cũ Sidonẽ lata fuerit, fuſionẽ ſuſcipere. *Vitrea arena.*

Purpura in Phœnicia colligitur.

SVunt qui ſcribãt purpurã ꝓ ſolis propinquitate colorẽ habere unde puniceum procreat Africa, id eſt, quaſi uiolaceũ colorẽ: Tyrus uerò rubeum. Eſt autẽ genus piſcis ex concharũ genere, unde ſuccus colligitur tingendis ueſtib. expetitus. Habet tamẽ purpura nobilẽ illum ſuccũ ad tingendas ueſtes in medijs faucib. Congregat̃ uerò uerno tempore, reliquo tẽpore ferè ſterilis eſt. Cũ uita ſuccum emittit, & ideo uiuas capere oportet. Conchiliorum uoraciſſima eſt lingua pręlonga, nempe digitali, ſemperq; uibranti. Per hanc potitur præda quam adſectatur, per hãc ipſa in prædã ducitur. Piſcator concham cum eſca ponit in mari, hanc ubi illa conſpicit, exerta lingua appetit, adeoq; protendit, ut eam penè auulſam reſumere non poſſit. Ita dum cõtendit extrahitur: eius cruori dignatio præcipua lanis tingendis, ſi præſertim lapidis uno ictu cædat̃: alioquin dolorẽ aliquandiu ſuſtinens amittit colorẽ. Sunt autem purpurarũ plura genera: nõnullę augẽtur inſigni magnitudine, alię paruæ. Marinæ magnæ ſcabræq; ſunt, paruæ ad littora & oras reperiuntur, flore rubro. Murex quoq; eſt ex his qui firmiori integũtur teſta, & eſt frequens & nobilis apud Tyrum, præbetq; eundem uſum ac purpura. In Italia diſcernunt per oleum fuſum ſuper ſericum purpuram à notha. Nam ſi relinquat maculã notha eſt: ſin ueſtis ſericea nihil uitij contraxerit, legitima eſt purpura. *Purpurarum genera.*

Damaſcus.

DAmaſcus Syrię urbs primaria in Damaſcene regiõe q̃ et Cœleſyria, fermè omniũ urbiũ Aſiæ uetuſtiſſima, quippe q̃ Abrahami ſeruos fundaſſe ſacræ literæ tradere uident̃. Eſt aũt cãpeſtris, agrũ habens natura ſoli ſterilẽ ac aridã, niſi quatenus aquæ irrigant, ſuperne fiſtulis cuniculisq; ſubductæ, quarũ humor terrã reddit fertilem & conſitionib. p̃ſtantiſſimã. Hæc urbs itinere ſex dierũ ab Ieruſalẽ diſtare dicit̃, iuxta quam Paulus apoſt. ꝓſtratus Chriſtũ agnoſcere cœpit: Alij uerò mira ſcribũt de elegãtia huius urbis & fœcũditate agri eius. Eſt ibi arx munitiſſ. quã Florẽtinus quidã ęre ꝓprio cõſtruxiſſe ducit̃. Peperit em̃ ſibi huius urbis principatũ ille Florentinus in hunc modũ. Sultano præfecto Syriæ quãdoq; propinatũ fuit uenenum: & quum remediũ quæſiſſent à memorato Flo- *Arx à Florentino cõſtructa.*

to Florentino id repertum eſſe. Is inter Mamaluchos cõnumerabatur. Inueto igitur antidoto principi in paucis charus erat: ob id ea urbe clariſſima donatus eſt, propterea quod uiueret princeps, illi retuliſſet acceptũ. Arce ergo cõſtructa, Florẽtinus inibi rebus humanis exemptus eſt. Eſt autem hæc urbs incolarum numero admodũ frequẽs, eadem que ditiſſima. Mirum dictu eſt, quantum opulentia ac eximio artificio polleat, quippe quæ affatim cõmeatũ fermè omniũ habet, rei frumentariæ carniumque, & id genus annonæ. Scatet omnifariam fructibus, & cum primis per totum annum recentium uuarum illic eſt ubertas. Sunt præterea ibi mala punica, chryſomela, ficus, amygdalę, et proceriores oliuæ, eædemque optimæ. Fluuius lympidiſſimus urbem interfluit, ob id plerunque in ſingulis ædibus ſignati fõtes cõſpiciunt elaborati. Aedes eorũ à foris inelegãter ſunt, ſed intus decentiſſ. multiplici marmore et cũ primis ophite lapide eas exornãt. Sunt in urbe cõplura delubra, muſcheas appellãt: ſed quod cæteris pſtat, id conſtructũ eſt inſtar baſilicæ diui Petri urbis Romę, niſi quod in meditullio nulli ſunt imbrices uel tecta, ſed pateſcit ut ſit ſub diuo. Circum uerò delubrũ omnia cõcamerata ſunt. Illic peculiari cultu ſanctiſſimi uatis Zachariæ ut uerũ corpus obſeruãt, idque ſummo in æſtimato habent, uidere etiã licet eum locum, ubi ferũt ſeruatorẽ noſtrũ diuum Paulũ increpuiſſe his uerbis, Saule, Saule, qd me pſequeris?

Locus ubi Paulus proſtratus. Is locus extra urbẽ ad primũ lapidẽ: ubi Chriſtiani humant, qui in ea urbe è uiuis decedunt. Oſtenditur quoque ibi locus, ubi Cain dicitur Abel fratrem confeciſſe germanum.

Antiochia.

Alep. DVplex eſt in hac regione Antiochia: una ſita eſt ſub monte Tauro in Comagenẽ Syriæ, quæ Alep appellatur, ubi famigeratum eſt emporium. Alia duodecim millibus paſſuum recedit à mari montibus clauſa, habetque portum ad Orontis oſtia. Hæc Syriæ, totius aliquando metropolis fuit, regiaque Seleucidarum, in quam omnes uires Nicanor cõtulit, prius Reblatha dicta, de qua in 4. Regum. Tempore uerò Iuſtiniani principis, quum terræmotu concidiſſet, & ab iſto principe rurſum inſtaurata fuiſſet, Theopolis eſt dicta. Floruit ſub Romanorum imperio annos ferè mille. Deinde unà cum Ieroſolymis capta à Saracenis, demum poſt annos centum iterum unà cum ipſis recuperata à principibus Chriſtianis. Rurſum autem à Saladino trium ſpacio menſium expugnata nec unquam poſtea recepta. *Cathedra ſancti Petri.* Hic prima cathedra principis apoſtolorum, Chriſtianique primũ appellati, cum antea diſcipuli dicerentur. Antiochiæ nomen putant accepiſſe ab Antiocho qui eam ampliauit, cum antea Epiphane & ab Hebræis Reblata uocaretur. Haud procùl ab iſta urbe diſtat alia potẽns ciuitas Seleucia nomine, quæ à quibuſdã à uicino monte Pieria fuit dicta, unde nauigatio inſtituitur in Cyprum. Inter memoratas duas Antiochias ſita eſt in colle quodam ciuitas Alexandria ſic ab Alexandro magno uocata, ubi ſcilicet idem Alexander Darium regem in fugam uertit.

Meſopotamia

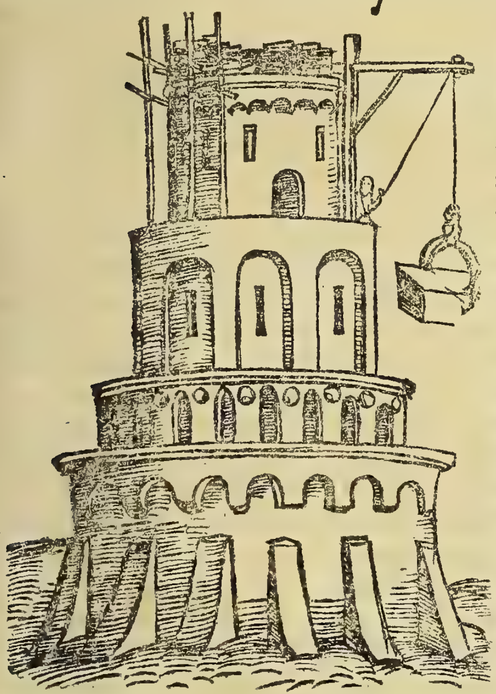
RRegio Meſopotamię quondã cõnumerata fuit Syriæ ſicut & Armenia: nã omnes iſtæ terræ hebraica uoce אֲרָם fuerũt dictæ, unde nata quoque fuit uox Armeniæ pro Aramiæ. Factũ eſt tamẽ diſcrimẽ apud Hebræos in multiplici illa Aramia. Nam eam partem quam Græci uocant Meſopotamiam appellãt אֲרַם נַהֲרַיִם Aram naharaim, id eſt, Aramia duorum fluuiorum. *Aramia pro Armenia* Hi autem duo fluuij ſunt Tigris & Euphrates Tigris ab oriente, & Euphrates ab occidente, in medio eorum eſt Meſopotamia: eſt autem μέσος Græcis medius & ποταμός fluuius. Vnde Tacitus: Præfectus cãpis, qui Euphrate & Tigride inclytis amnibus circumflui, Meſopotamiæ nomen acceperunt. Eſt deinde Aram Zoba, Aram Hamath, Aram Damaſcena, &c. Eſt autem Meſopotamia fertiliſſima regio, præſertim ea parte ubi alluitur Euphrate, qui annua inundatione ſuperfunditur terris. unde

copia

copia læti graminis prouenit nutriuntq́ꝫ pecora innumera. Vnde Gen. 24. legimus, ꝙ cũ ſeruus Abraham ueniſſet in Meſopotamiã, prouocaturus filio domini ſui uxorẽ, occurriſſetq́ꝫ illi Rebecca, & inuitaſſet eũ in domũ patris ſui, dixit: Palearum & fœni plurimum eſt apud nos, & locus ſpacioſus ad manẽdũ, &c. Habet etiam hæc regio plantulas quaſdam perpetuò florentes. Producit & aromata quædam, & præterea picem quandã mollem, Naphtam nomine, quam aiunt ardere inſtar olei. Plinio regio iſta fœcũdiſſima eſt iuxta Tigridem fluuium, circum Seleuciam ciuitatem, ubi inculti agri quinquageſimum, culti autem centeſimum reddunt fructum. Interiora uerò regionis aſpera ſunt & ſterilia, laborãtq́ꝫ magna penuria aquarum. Vnde fit, ut ſicubi fons aliquis inuentus fuerit, ille abſcondatur ab incolis, ne hoſtibus innoteſcat. Id teſtatur quoq́ꝫ memoratum 24. Geneſeos caput, & item 29. eiuſdẽ. Huius regionis inſigniores urbes ſunt Edeſſa, Charræ & Niſibis. In Edeſſa, quæ nunc Raſe nuncupatur, regnaſſe dicitur tempore Chriſti Abagarus, qui datis ad Ieſum literis, reſponſum meruit accipere. *Charrhæ.* Porrò de Charris, quæ in Hebræo Haran appellatur, Gen. 11. quomodo illuc ex Vr Chaldæorum demigrauerit Tærah cum filijs ſuis Abramo & Lot &c. Niſibis uerò nõ multum ab Haran diſtans, fuit olim magni nominis, dicta aliquando Antiochia, & aliquãdo Mygdonia ab interfluente Mygdone fluuio.

Babylonia & Chaldæa.

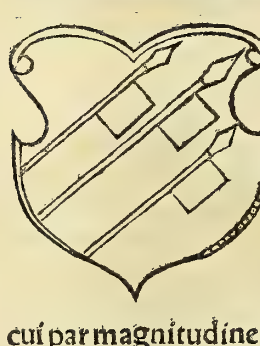

HAc in regione iuxta Tigridem fluuium mox poſt diluuiũ cœperunt filij Adam extruere ciuitatẽ & turrim in ea, cuius cacumen erigeret in cœlũ, ſubuexerũt, aũt, ut quidã ſcribunt altitudine quinq́ꝫ millium, centũ, ſeptuaginta quatuor paſſuum: at Deus præſumptionem illorum coërcens, ſine gladio, peſte alioue morbo, ſolius linguę, quę tũc unica fuit, cõfuſione, illorum conatũ impediuit, quare & locus ille deinceps ab euentu illo Babel fuit dictus. Sonat aũt Babel mixturã. Mixta enim fuit prima & originalis Hebraica lingua, nedũ dialectis & idiomatibus uarijs, uerũ & infinitis externis & à ſeculo tũc inauditis uocibus, atq́ꝫ ex una dictione læhem, q̃ Hebręis panem ſignificat, natæ fuerũt ſeptuaginta (tot enim dicũtur linguæ eſſe in mũdo) *Diuerſitas linguarum.* diuerſæ dictiones, omnes panẽ ſignificantes: Nã Syri panem exprimunt per lahma, Græci per arton, & uulgares p peſomi, Germani p brot, Sclaui per chleb, Liuoni p mẽyſe, Lappones p leipæ, Galli per pain, Vngari p chinæer, Indi meridiani per oholo, Turcæ per ætmeck, Bulgari & Sclauonici per kruch, Vualachi p pin, Angli per bred. Idẽ ſentiendũ de alijs infinitis rerũ nominib. & de uerbis actionẽ ſignificantib. & cõſignificãtius dictionibus. Homines itaq́ꝫ unam & propriam intelligentes linguã, coadunati ſub certo duce, peculiarẽ ſibi uendicarunt in orbe terrã puta Aegyptiacè loquẽtes eã terram quæ à cultorib. ſuis Aegyptus fuit uocata, Teutones Germaniã, Itali Italiã, ſecundum q̃d quiſq́ꝫ populus à Iano ſummo patre, hoc eſt, à Noah, qui adhuc uiuebat, terrã acceperat ſibi deſignatã. Apud pauciſſimos mãſit lingua natiua, nẽpe Hebraica, in ea ſcilicet familia à qua deſcẽdit Abrahã patriarcha, in cuius poſteritate ſola, ſãcta remãſit lingua. *Ianus qui & Noe.* Eos au-

Monarchia prima.

tem qui in Babylonia ſiue Chaldæa remāſe- runt, coēgit Nimrod ad obedientiā ſuā, in- choauitq́ꝫ monarchiam primā. Ioſephus af- firmat Nimrodum gigantē, principem fuiſ- ſe eorum, qui turris ædificium moliebantur. Nimrodo ſucceſſit Belus atqꝫ poſt iſtum Ni nus, qui non cōtentus regno ſuo, ſtuduit & adiacētes regiones ſuæ ſubijcere ditioni. Du rauit autem ea monarchia annis 1234 tādēqꝫ diuiſa fuit in duo dominia, nempe in Babylo niam & Mediam atqꝫ Perſiam, ſtetitq́ꝫ ea diui ſio annis 304. Deinde ſub Cyro & Dario rur ſū una ex his dominijs facta eſt monarchia, quę manens annis 191. per Alexandrum ma gnum fuit translata ad Gręcos, apud q̄s ſte- tit annis 495. Alij uerò qui iſtarū monarchia rū quoqꝫ mentionem faciunt, non conſentiūt in numero annorū cū hac ueſtra ſuppoſitio ne, ſed quod alijs excutiēdū, relinqmus. Ali- qui etiam ponunt primū Babyloniorum re- gem Belū ipſum Nini patrē, qui ab Hebræis

Bel appellatur. Filius eius Ninus natura bellicoſus & uirtutis appe- tens, tā ambitioſus fuit, ut ad imperiū totius orbis aſpiraret, ſangui- neqꝫ humanū effunderet, donec ꝑ multa bella 17. annis geſta, ſubige- ret totā Aſiā: & cōſtituit Aſſyriā caput monarchiæ ſuæ. Mortuo aūt Belo patre eius, pro ſua cōſolatione fecit fabrefieri imaginem iuxta omnē habitudinē eius, quā & in tāta habuit ueneratione, ut malefa- ctores ad idolū illud cōfugientes, omnē haberēt ſecuritatē: atqꝫ hinc aiunt initiū ſumptū colendorū idolorū, cœperuntq́ꝫ tum primū homi

Initium idololatriæ.

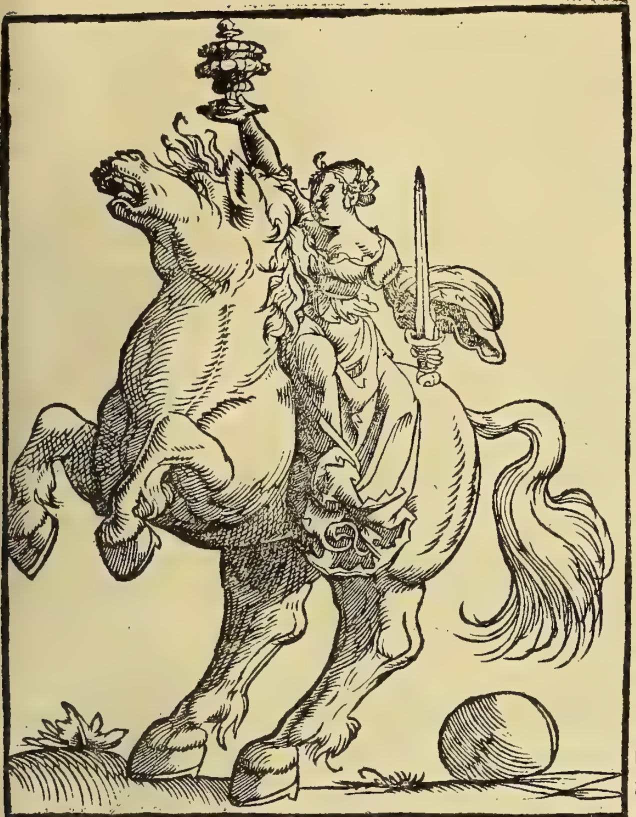
nes diuinū honorē impēdere ſimulachris. Redacta itaqꝫ omni Aſia ꝓter Indos et Bactrianos in poteſtatē Ninus urbē q̊qꝫ cōdere ſtatuit, cui par magnitudine neqꝫ fuiſſet antea, neqꝫ eſſet futura. Coactis ergo undiqꝫ uirib. & his q̄ ad tm̄ opus ſpectarēt paratis iuxta Tigridē in Aturię cāpo urbē cōdidit, nō ęqua laterū dimēſiōe, nā duę muri ꝑtes lōgiores erāt reliqs. Horū latus q̊dlibet lōgitudine erat ſtadiorū

Niniue magnitudo.

150. breuiores uerò ſtadiorū. 90. Qua muri dimēſione ambitus ſtadia cōplectit̄ 480. Et pla- ne ſpe ſua nequaqꝫ eſt fruſtratus. Nulla em̄ poſtmodū urbs tāto ambitu, tātaúe mœniū ma- gnificētia cōſtructa eſt. Altitudo murorū pedū erat 100. latitudo qua tres currus ſimul per- ambularēt. Turres 1500. quarū altitudo pedū erat 200. Habitare eā coēgit maiori ex parte Aſſyrios & quidē potētiores. Ex reliquis nationib. uolūtarios aſſumpſit, à nomine ſuo ur bem Ninā appellās. Agros propinquos habitatorib. diuiſit. Cōdita urbe arma in Bactria- nos uertēs, ibi Semiramidē uxorē cepit. Hūc Ninū, alij Aſſur uocāt. De magnitudine huius urbis Ninæ, quā ſacra ſcriptura Niniuen appellat, reperies nōnihil apud Ionā prophetam ſcriptū. Cæterū Ninus genito ex Semiramide filio, cui nomē Nini indidit, exceſſit è uita, imperio uxori relicto. Deſtructa eſt poſtea Niniue à Medis, ut hodie nihil ſupſit de ea, adeo nihil eſt firmū in mūdo, quātūlibet firmū eſſe putet̄. Idē cōtingit ſepulturæ Beli, quā eruiſ- ſe dicitur Xerxes. Ea pyramis fuit quadrata, ex latere coctili ſtructa, ſtadij altitudine, cuius quodqꝫ latus ſtadiū obtinebat. Hāc Alexander reparare uoluit, ſed cum multi laboris eſſet & multi temporis (nā ſolum ad expurgandā terram, 10. millib. hominum duobus menſib. opus erat) quod incœperat facere nō ualuit. Illico enim morbus & mors conſecuta eſt.

De Semiramide regina Babyloniæ.

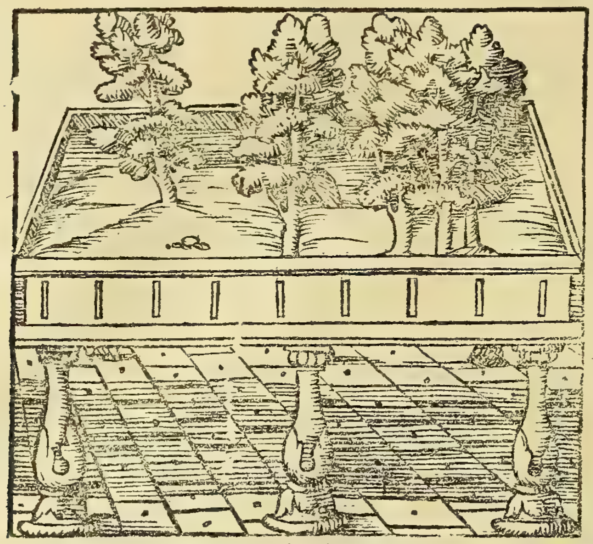
SEmiramis Nini magni Aſſyriorū regis uxor, mortuo marito, aut, ut alij ſcribunt, ſagit tę ictu interfecto, regnū ſuſcipiēs, regnauit annis 42. Nā licet haberet filiū, etiā Ninum uocatū, cui regnū debebatur, nō tamen æſtimans tutū, filio tenello tam grande committe- re imperiū, ipſa ut erat animo ingenti, quodam aſtu muliebri excogitata fallacia, cum im- perium

periũ palàm adminiſtrare nõ aude-
ret, ſimulat ſe Ninum filium, pro fœ
mina puerũ. Nam & ſtatura utriq; mé
diocris & uox pariter gracilis, ac for-
ma lineamẽtorũ matri ac filio ſimilis.
Igitᷓ brachia & crura uelamẽtis, tiarà
caput tegit, & uirorum more incedere
cœpit. Eodẽ ornatu & populũ ueſtiri
iubet, ne nouo habitu aliqd occultare
uideretᷓ. Sic primis initijs ſexũ mẽtita,
puer credita eſt. Et fœmina puerum ſi
mulãs, maieſtatẽ regiã adepta eſt. Ma
gnas deinde res geſſit, quarũ amplitu
dine ubi inuidiã ſuperatã putat, quie-
ſcit, fateᷓ, quemue ſimulaſſet, nec me-
tuit omnibus aperire ꝙ eſſet fœmina,
nec hoc dignitatem illi regni ademit,
ſed admirationẽ auxit, ꝙ mulier non
fœminas modo uirtute ſed etiã uiros
anteiret. Fuit hæc mulier tanti animi,
ut contẽderet uirũ rerũ gloria excel-
lere. Nã urbẽ in Babylonia magnifi- *Vrbẽ conſtruit*
centiſſimã cõdidit, aut ſecũdũ alios ue *Semiramis.*
tuſtiſſimũ opus Nimrod in cãpis Sin
naar reſtaurauit, muriſq; ex cocto la-
tere, arena, pice, ac bitumine cõpactis,
altitudine atq; groſſitie & à circuitu lõgiſſimo admirãdis ambiuit: accerſitis undiq; opifi-
cib. atq; architectis, cæteriſq; quę ad tantã rẽ pertinebãt paratis. Vrbs ab utroq; latere Eu-
phratis, ut medius interfluat ędificata cuius mœnia ambitu ſtadia 300 & 60 complectebã
tur, frequentibus turribus ac magnis. Erat tanta operum magnificẽtia, ut in muri latitudine,
ſex equorũ currus unà ꝓdire poſſent: altitudo eorũ erat 32. pedũ. Turres 250. numero, qua-
rũ altitudo latitudoq; magnificentiam ęquabat murorũ. Cũq; plurimæ paludes urbẽ circũ
ſtarent, non fuit conſiliũ ea parte turres cõſtruere, quæ loci natura eſſet admodum munita.
Mœnib. aũt unico anno abſolutis, pontem qua parte fluuius anguſtior fluebat conſtruxit,
ſtadiorum 5. lõgitudinis, columnis in profundo ſumma arte inuicem pedes 12. diſtantes ia-
ctis. Lapides truncis ferreis, immixto iuncturis liquefacto plũbo coniunxit. Ante colũnas
ad impetum aquæ ſciendũ, curſumq; fluuij reprimendũ, firmos cõpoſuit angulos, quo ab *Pons magnifi-*
omni aquæ circunfluentis ui tutę eſſent. Pontẽ qui 30. pedum latitudinem habebat, coniun- *centiſsimus.*
xit ex cedrinis, cypariſſis ac palmarum trabib. ſpectatæ magnitudinis, opus nulli arte po-
ſterius, eorũ quæ à Semiramide facta ſũt. Ab utroq; fluminis latere murũ duxit ſtadijs 360.
pari mœniũ urbis latitudine. Regias iuxta flumẽ ex utroq; pontis latere duas ædificauit: q̃
& aſpectũ latę urbis ꝑberẽt, ut eſſent tanq̃ ciuitatis propugnacula, Euphrate per mediã ur
bem meridiẽ uerſus fluente. Regia q̃ ad occidentẽ uergebat primũ ambitũ habuit ſtadio-
rum 60. altis & ſumptuoſis mœnibus ex cocto latere cõſtructũ. Alter deinde interior erat
circuitus, cuius in crudis adhuc lateribus uaria animantia, quæq; ſuo colore ad naturæ ſimi
litudinem expreſſa fuere. Erat & tertius intimus circuitus, qui arcem continebat 30. ſtadio-
rum ambitu. Erexerat & portas tres, in quibus uaria ex ære poſuit ornamẽta. Hęc regia ex-
cellẽtior erat ea, q̃ ex altera ſita erat fluuij parte, tum magnitudine, tũ ornatu. In urbis me-
dio templũ Ioui erexit mirãdę altitudinis, in quo Chaldęi aſtrorũ fecerũt obſeruationes.

De horto penſili in Babylone conſtructo.

PEnſilis quidã hortus in Babylone erat, tã mirabili artificio cõſtructus, ut olim nu-
meraretur inter ſeptẽ orbis mirabilia. Hunc quidã conſtructum aſſerunt à Semira-
mide, Diodorus uerò ſcribit eũ factũ à quodam Syro poſtmodum rege, in gratiam
pellicis. Quæ quũ Perſa eſſet genere, cupiens in mõtibus uidere prata, uiro perſua-

ſit ut artificio excitaret hortũ, qui arboribus pratiſq́ꝫ patriã repræſentaret. Huius horti latera ſingula iugerib.4.extẽdebãtur. Aditus ueluti in monte erat, ędificiꝭs altero ſuper alterum cõſtructis, ut ex eo cõſpectus longe lateq́ꝫ pateret. Teſtudines in ſolo poſitę erãt, q̃ totius horti põdus ſuſtinerẽt. Inde alię ſupra alias excreſcente ſemꝑ magnitudine ędificatę. Nã ſuperiores in quib. horti murorũ ſuperficies cõtinebatur, altitudine 50. cubitorũ eminebant. Solũ hoc modo cõſtabat. Erant poſitæ lapideæ trabes lõgitudine pedũ 16. ſex latitudine. Supra has pro pauimento ſtratæ arundines aſphalto cõpactæ. Deſuper cocti lateres duplici ordine, gypſo ſtructi. Tertio regulę plũbeæ, ne qua humiditas ad teſtudines manaret. Aquarũ inſuper receptacula, qbus humor efflueret. In hoc pauimẽto congeſta humus ꝓfunda, ut magnarũ arborũ radicib. ſatis eſſet, hortũ efficiebat: in eo proceræ omnis generis arbores, aſpectũ iucũdum reddebant. Quædã arbores aſſurgebant in tantam altitudinẽ ut 500 pedib. ſurſum erigerentur, ferebantq́ꝫ nõ ſecus fructus, quàm ſi ex ipſo terræ fundo proceſſiſſent. Qui à longe hũc hortũ uidebat, putabat ſe ſyluam in monte uidere. Lumen quoq́ꝫ adeò teſtudines inuicem præbebãt, ut in eis regia diuerſoria haberentur. Præterea aquæ ductus occultè fabricatus rigabat hortum.

Egregia Semiramidis reginæ facinora.

De hac muliere Valerius max. ſcribit, ꝙ quũ die quadã pacatis reb. fœminea ſolertia cũ pediſſeqs diſterminaret crines, ac patrio ritu reduceret in tricas, factũ eſt cũ nõdũ pręter medios deduxiſſet, ut illi nunciaretũ, Babylonẽ defeciſſe: q̃d adeo ægre tulit, ut proiecto pectine cõfeſtim ab officio muliebri irata cõſurgens coarriperet arma, ac eductis copiꝭs obſideret urbem præualidã, nec antè quod inordinatorũ crinium ſuperfuerat cõpoſuit, q̃ potentiſſimã ciuitatẽ longa obſidione affectã, in deditionẽ cogeret, & ſuo dominio infectis armis ſubderet. Cuius tã animoſi facinoris diu exhibuit teſtimoniũ ſtatua ingens ex ære cõflata, & in Babylone erecta, fœminam ſolutis ex omni

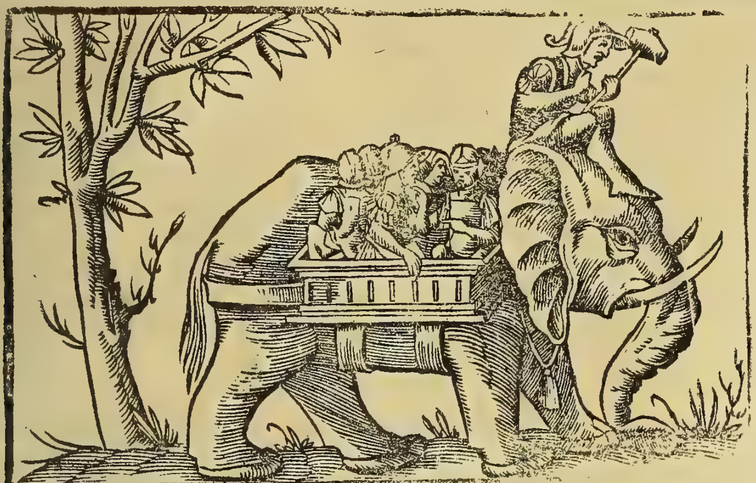
Ingens lapis. altero latere crinib. ex altero in tricã cõpoſitis prętẽdens. Eadẽ mulier ex Armeniorũ montib. lapidẽ excidi fecit, longitudine pedũ 150. latitudine uerò ſpiſſitudineq́ꝫ 24. Hũc magna curruũ multitudine ad flumen Euphratis delatũ, nauiq́ꝫ impoſitum Babyloniam detulit, &

Obeliſcus Pyramide minor. in uia inſigniori erexit. Res mirabilis aſpicientibus quã à forma Obeliſcũ dicunt, inter 7. miranda opera annumeratũ. Fecit deinde in Media mirabile opus, hortũ ſcilicet & iuxta ipſum in ſaxo 17. ſtadiorum alto fecit ſcindi effigiem ſuã, & iuxta illam ſculpi centũ qui ei dona ferebant. Fecit etiã ſcribi in eo Syris literis: A Semiramide ſubditorũ opere iſtud ſaxũ eſt exciſum. Deinde apud Ecbatanos in larcieo mõte immortale ſui monimentum reliquit, ꝑcipitia montis & conuallos anfractus & cõcaua loca ad planũ deducens, & magno ſumptu iter breuius reddẽs. Ad Ecbatanã inde cãpeſtrem urbem accedẽs, magno ſumptu regiã ędificauit. His in Media geſtis uenit in Perſidem, aliaq́ꝫ Aſiæ quib. imperitabat loca, ubiq́ꝫ montes ſaxaq́ꝫ incidens, uiã facilẽ tranſeuntibus reddidit: in locis planis aggeres ſtatuens, in qbus nunc ſepulchra defunctorũ ducũ, nunc urbes ędificauit. Quo factum, ut uſque ad noſtrã ætatem, multa in Aſia eiuſmodi rerũ ueſtigia perdurent, quæ opera Semiramidis uocantur. Vniuerſa deinceps peragrata Aegypto, Libyaq́ꝫ magna ex parte in ditionem redacta, ad Iouem Ammonẽ tranſiꝭt, ſciſcitatura à Deo ſuæ uitæ finẽ. Cumq́ꝫ diutius pacem egiſſet, honoris cupida excogitauit aliquod memoria dignũ bellũ gerere. Audiẽs

Semiramis inuadit Indiam. autem Indorum gentem maximã inter cæteras orbis gentes, regionem uerò pulchram, fertilemq́ꝫ eſſe, arma uertit in Indiam. Imperabat Indis ea tẽpeſtate rex Staurobares, maximo fultus exercitu, elephantiſq́ꝫ plurimis bello aptis. Semiramis uerò inferior elephantorum

Stratagema apparatu, rem excogitauit qua terreret Indos. Occiſis enim trecentis boum milibus carnes

nes operarijs conceſsit,& coria inſui fecit elephantorũ inſtar,quę poſtmodũ fœno referta,
ueri elephanti ſpeciẽ præſeferebant. Intus uerò hominem incluſit,camelũq́; cui homo inſi
dẽs formã beluę ducebat.His biennio cõfectis,tertio anno infinitas copias in Bactris coẽ
git.Aſſuefecit aũt equos ne illis ſimulachris terrerent. Audito rex Indorũ ingẽti appara/
tu belli,conatus eſt excedere Semiramidis uires, omibusq́; q̃ belli uſus poſcit præparatis,
nũcios ad Semiramidẽ iã appropinquantẽ mittit, & reprehendẽs eius ambitionẽ ꝙ nulla
iniuria laceſsita bellum ſibi inferret,cõminatus eſt,ſi eã uinceret,ſe illam cruci affixurũ.Le

cta epiſtola ridens Semira
mis,nõ uerbis, ſed uirtute
certandum eſſe reſpõdit.
Ponte uerò ſuper Indum
conſtructo, & pręſidio ab
utroq; latere impoſito, o/
mnes traduxit copias.Pre
cedebãt elephantorum ſi/ *Simulachra*
mulachra,quib.hoſti mu/ *elephantorũ.*
lier metũ inijcere uolebat.
At ſimulatio illa haud diu
tius latuit.Nam admirãti/
bus Indis, unde tãta illi ele
phãtorum copia ſuppete
ret,quidã ex Semiramidis
exercitu nocte capti rẽ prodidere.Quapropter confiſus ſuis uiribus rex, fictionẽ elephãto
rũ prędicens,copias ſuas aduerſus Aſſyrios eduxit. Appropinquãtibus aũt exercitibus,
rex equites & currus in prima acie ante phalangẽ deſtinauit.Semiramis ſimulatis elephan
tis aduerſus eqtes p̃miſſis,initoq́; certamine,regios eqtes fudit.Aſſueti em̃ ueris elephan/
tis,eq noua forma,olfactuq́; inſueto turbati ſunt. Semiramis cũ electis militibus uictoriã
iſtã ſecuta,Indos in fugã uertit.Quibus ad phalangẽ fugientibus, rex aciem peditũ præce/
dentibus elephantis promouit.Veri elephãti cõtra ſimulatos ibãt,neq; pari robore pugna/
batur.Superiores erãt Indi, magnãq́; edebant Aſſyriorum cædem.Omnibus uerò tandem *Semiramis*
Aſſyrijs ad fugam intentis rex Semiramidi caſu obuius,ſauciauit illam iaculo,parũq; ab/ *occumbit.*
fuit quin illã cepiſſet.Omnes itaq; in fugam uerſi, inſequentibus Indis magna cædes facta
eſt,quouſq; flumen traiecerunt.Tũc permutatis captiuis,Semiramis in Bactrianos redijt.

Quæ culpanda in Semiramide.

OMnia iã cõmemorata,nedũ in fœmina,ſed in quocũq; uiro ſtrenuò mirabilia at
que laudabilia & perpetua memoria celebrãda, una obſcœna mulier fœdauit il/
lecebra. Nã aliũ uirũ capere noluit, uerita ne imperio priuaret. Sed eos ex mili/
tib.eligebat appetebatq́;, q in caſtris erãt forma & decore p̃ſtantes, quos omnes *Semiramis libi*
poſtea priuabat uita.Cumq́; quaſi aſſidua libidinis prurigine ureret infelix, inter mœchos *dini adducta.*
quoq; filius Ninus numeratur,iuuenis præſtantiſſimæ formę,q uti cũ matre mutaſſet ſexũ,
in thalamis more delicatæ fœminæ marcebat ocio, ubi mater aduerſus hoſtes ſudabat in ar
mis. Qua turpi nota fœdata Semiramis dum putat aſtutia abolere,quod laſciuia deturpa/
uerat,legem illã impiã & ſceleſtã condidiſſe aiunt, qua p̃ſtabatur ſubditis, ut circa uenerea
agerent q̊d liberet. Alij tamen ſcribunt, ꝙ cum in deſideriũ filij incidiſſet,eumq́; iam ætate
prouectũ in ſuos prouocaſſet amplexus,ab eodem cũ annis iam 32.regnaſſet occiſam. A q
bus diſſentiunt alij,aſſerentes eã libidini miſcuiſſe ſæuitiam,ſolitãq́; quos ad explendũ ſuę *Semiramis filij*
uredinis uotũ aduocaſſet,ut occultaretur facinus, cõtinuo poſt coitũ iuſſiſſe necari. Verũ *cõcubitũ petit.*
cũ aliquãdo cõcepiſſet,adulteria prodidiſſe partu,ad quæ excuſanda,legem illã iniquam,
cuius iam mentio facta eſt,proditam aiunt.De qua Oroſius ſic ſcribit:Semiramis libidine
ardens,ſanguinem ſitiens, cũ omnes quos cõcubitu oblectaſſet occiderit,tãdem filio flagi
tioſe cõcepto & impie expoſito,inceſtu cognito priuatã ignominiam publico ſcelere obte
xit.Pręcepit em̃,ut inter parentes & filios nulla delata reuerẽtia naturæ de cõiugijs appetẽ
dis,quod cuiq; libitũ eſſet,liberum fieret. De exitu eius Iuſtinus ſic ſcribit: Ad poſtremum

quum concubitũ filij petiſſet, ab eodem interfecta eſt 42. annos poſt Ninum regno potita.

De aſphalto Babylonico.

Aſphaltum picis ſpecies. *Lacus picis.* *Naphta.*

HAbet textus Biblicus Gen. 11. uſos fuiſſe filios Adã in extructiõe turris Babylonicę bitumine pro cemento, hebraice hemar nõ homer: ubi rabi Dauid Kimhi dicit hemar eſſe ſpeciẽ picis, quã Gręci aſphaltũ uocãt, q in hunc uſqꝫ durat diem. De hoc Coſmographi in hũc modũ ſcribunt: Cũ multa ſint in Babylonia admiratione digna, nõ minus mirabit̃ quis magnã uim, quin in ea gignitur aſphalti. Tanta em̃ illius ſupereſt copia, ut Semiramis non ſolũ ſatis tot tãtiſqꝫ ædificijs fecerit, ſed & populus, licet innumerabilis, eo arefacto pro lignis utat̃, adeo magna illius copia tanqͅ ex largo fonte haurientibus adeſt. Eijcit em̃ odorẽ ſulphureũ ac grauẽ, qui tranſeuntes animãtes interficit. Ita enim anhelitũ cõprimit, ut ſpiritu intercluſo, arrepta reſpirãdi facultate, mors ſubito ſequat̃. Traianus imperator cũ eſſet in oriẽte, motus magno deſiderio uiſendi huius lacus, acceſſit propius, & omnia diligẽtius contẽplatus eſt. Sunt etiã qui ſcribunt totum fundũ Babyloniæ refertũ pice, atqꝫ ob id tẽpore ęſtiuo ſæpiſſime fulmine tãgitur, atqꝫ in eo loco aſphaltus aſcẽdit. Eſt autẽ duplex bitumẽ, liquidum ꝙ naphthã uocãt, & q̊d in Suſiano agro naſcit̃ et aridũ ꝙ cõgelaſcere poteſt, in Babylonio, cuius fons eſt ꝓpe ipſũ naphthã. Hic glebæ maximæ cõcreantur ad ędificia idonee, q̃ ex coctilib. laterib. & bitumine fiunt.

De deſtructione Babyloniæ.

Seleucia delet Babyloniam. *Magna ciuitas magna ſolitudo.*

TEmpore eo q̊ Nabuchodonoſor rerum in oriente potiebatur, Babyloniæ ciuitas fuit adhuc in ſua magnificẽtia, quũ etiã Iudęi illuc iuxta Iſaię uaticiniũ p̱ dictum Nabuch. fuerint trãslati, & paulo pòſt urbs ipſa in ſolitudinẽ pro magna p̱te redacta. Vnde Strabo: Vrbis Babylonię partẽ Perſę diruerunt, & partẽ tẽpus conſumpſit & Macedonũ negligentia, p̃ſertim ubi Seleucus Nicator Seleuciã ad Tigrim condidit ad ſtadia 300. Babyloni proximã. Nã & ille et poſteri omnes circa hãc urbẽ maximopere ſtuduerunt, & regni caput effecerũt, & nũc Babylone maior eſt, quanq̃ magna ex parte deſerta, ut id facile de ea dici poſsit, q̊d de magnis urbib. q̃ in Arcadia erãt, à quodã dictũ eſt: Magna ciuitas magna ſolitudo eſt. In ea ꝓpter lignorũ inopiã ex palmaceis trabib. & columnis ędificia faciunt. Nam regio magna ex parte nuda eſt, nihil habẽs p̃ter frutices & palmã. Regio hordeum fert quantum alia nulla: cętera ex palma præbet. Ex ea em̃ panis & mel & uinum & acetum fit, & textilia uaria. Nucleis ꝓ carbonibus fabri ferrarij utunt̃. Qui in aqua macerati, bobus & ouibus in pabulũ dantur. Dicunt eſſe carmẽ q̊ddam Perſicum, in quo 360. palmę utilitates numerẽtur. Babylon ergo aliquãdiu Aſſyriæ metropolis fuit, deinde Seleucia, q̃ ad Tigrim ſita eſt, translato etiã ad eã ex deſtructa Babylone Babylonię nomine autore Plinio. Noſtro uerò ęuo appellatur Baltah, aut ſecundum alios Valdach. In deſtructione Babylonis impletũ eſt uerbũ domini, q̊d lõge antea prædixerat per Iſaiã prophetã cap. 13. in hęc uerba: Erit Babel, q̃ inclita fuit in regnis, decor & magnificentia Chaldęorũ, in ſubuerſionem inſtar Sodomæ & Gomorrhæ. Non ſedebit in perpetuũ, nec habitabit uſqꝫ in generationem & generationẽ, ſed neqꝫ Arabs figet tabernaculum ibi, & paſtores non facient ibi cubare greges ſuos. Cubabunt uerò ibi beſtiæ horrendæ, & implebũt domos eorum cercopitheci: habitabũt ibi ſtruthiones, & piloſi ſaltabunt ibi &c. Hic uides quod nullæ diuitiæ, nulla potentia, non robuſti muri, non multitudo turrium, neqꝫ faſtus & pompa potuerunt ciuitatem illam ſaluare, ſed oportuit illam interire & ſubire fatum, idqꝫ non ſimpliciter inſtar aliarum ciuitatum, quæ plerunqꝫ fuerunt temporum ſucceſſu reparatæ, ſed iuſſu Dei facta eſt perpetua manſio draconum & ſylueſtrium animalium.

De legibus Babyloniorum, & de aſtrologia Chaldæorum.

Filiarum elocatio.

HAbuerũt incolæ huius regionis olim mirabiles leges & cõſuetudines. Puellas nubiles ſingulis annis in publicũ ducebãt, atqꝫ uenũ exponebant, & qui opus habuit uxore, emit ibi unã. Precium uerò ſeruabatur in publico ærario, & per ipſum uendebantur puellę quę minus ſpectatæ erãt formę, & quas nec gratis quiſquam accipere dignatus fuiſſet. Aegrotos in uijs exponebant, qui prætereuntes interrogabant, num

quiſquam

quiſquam morbi huius remedium norit. Nam nemo prętereuntium tam malus erat, qui occurrens non admoneret, ſi quid ſalutare haberet. De his legimus infra copioſiora in deſcriptione Aſſyrię. Qui dormiſſet cum muliere, mane ſurgentes, quiſque ſeorſum ſuffiti lauabantur priuſquam quicquam attingerent, & perinde eis lauacrum à mulieris cõgreſſu in more erat, atq; à mortuis. Nutrierunt Babylonij doctos uiros, q̃s Chaldęos uocabant, & hi ad cultum deorum erant deputati, philoſophabantur quoq; per omnem uitã, peritiſſimi aſtrologiæ habiti. Multi diuinatione quadam futura prędicebant, ac cum augurijs, tum ſacris, tum alijs quibuſdam incantationibus mala auertere ab hominibus, bona afferre, auguria inſuper, ſomniaq; & prodigia interpretari conſueuerunt. Mundum ſempiternum eſſe dixerunt, neque principium habuiſſe, neq; ſortiturum finem. Vniuerſorum ordinem atq; ornatum, diuina quadam prouidentia factum. Cœleſtia omnia nõ caſu aut ſua ſponte, ſed determinato quodam firmoq; deorum natu iudicioq; eſſe perfecta. Aſtrorum longa obſeruatione curſum naturamq; diligentiſſime ſcrutari, multa futura hominibus prędixerũt. Maximam uero uim ac motum quinq; aſtrorum, qui planetę appellãtur, interpretes illi dixerunt, eius pręſertim qui Saturnus dicitur, eſſe affirmantes.

Aſtrologorum officium.

Arabia triplex, Petrea, deſerta, & fœlix.

ASia ubi Africam aſpicit, ibi Arabia eſt inter Iudęam & Aegyptum, eſtq; triplex, una Petrea à ſeptentrione & occaſu Syrię inſerta, cui & fronte deſerta prętenditur Arabia; à meridie altera quę fœlix nominatur. In Arabiam deſertam uenerũt filij Iſraël, poſtquam dominus Deus eos ſtupendis miraculis traduxerat per mare rubrum, habitaruntq; in eo quadraginta annis, cibauit & potauit eos ſine omni humano præſidio in tàm uaſta ſolitudine, quę nec aquam habet ad bibendum, ſed habitatio eſt ſerpentum & ſcorpionum. In extremitatibus ægrè habitatur. Nam quæ uergunt ad Orientem partes, Arabes Abati inhabitant, deſertas, inaquoſas & in paucis fructus ferentes, ideoq; latrocinijs uicinis gentibus infeſti atq; bello inuicti. Qui regionem aquis carem tenent, puteos effodiunt exteris ignotos, quę res hoſtium pericula depellit. Nam qui eos perſequuntur, aut errantes ſiti definiunt fontium inſcitia, aut uix redeunt labore defatigati. Ob hanc cauſam Arabes ea loca incolentes, cum bello repugnari nequeant, liberi uiuunt, neq; ulli unquam externo regi, non Aſſyrio, non Medo, non Perſo paruerũt. Strabo uocat eos Arabes Scenitas, qui perparuas quaſdã potentias in ſterilibus locis, propter aquarum inopiam, poſſident. Agriculturã aut parum aut nihil exercent, paſcua omnis generis pecorum, pręſertim camelorum, opima habẽt. Vocantur Scenitę & Nomadæ, quod gens uaga & ſine ædificijs in tentorijs habitet. Prope Eufraten uerſus Chaldæã & Perſiã pauca hæc Arabia habet oppida, in mediterraneis autẽ nulla, ſed uagantur cum pecoribus & tugurijs ſuis de loco ad locũ, latrocinio uiuentes. Inſignior eorũ ciuitas dicta fuit olim Tapſacũ, & poſtea Amphipolis. In hac regione, ait Diodorus, ſtagnũ eſſe ingens, aſphaltum producens, ex quo non paruum uectigal percipitur. Eius aqua odoris eſt peſſimi atq; amari. Quo fit ut neq; piſces producat neq; aliquod aquatile animal. Et cum plures dulcis aquæ fluuij in illud decurrant, nequaquã tamen aquæ natura immutatur &c. Hæc cum Siculus obſcurè ſcribat, Strabo multo dilucidius de mari mortuo in Arabiam Petream ſeſe extendente explicat, cuius mentionem ſuprà in Paleſtina ampliorem fecimus.

Arabia deſerta.

Terra aquarũ indiga.

Scenitæ Nomadæ.

Arabia Petrea.

Nabathea.

COnfinis eſt Arabia Petrea Aegypto Iudeęq́ꝫ, & uocaẗ à Strab. & Plin. Nabathea, cuius metropolis eſt Petra, quæ hodie ſecundũ Volaterranum Crach diciẗ. Apud Iſaiã uero Petra deſerti appellaẗ. Hac iter Hebræi ꝑ parte fecerũt, quũ ex Aegypto proficerenẗ. Ipſa, ut ait Strab. in plano eſt ſita, circũſepta rupibus altis, inter quã fontes uberrimi ſunt, extra uero circuitũ regio ex magna parte deſerta, & ſine aquis præſertim uerſus Iudæã. In hac parte nihil memorabile, ait Plinius, præter Caſium montẽ uerſus Aegyptũ, ubi ſepulchrũ eſt magni Pompeij. Nos tamen memorabilius putamus in

Mons Sina.

hac regione Sinam montẽ noſtris appellatũ, Ptolemæo autẽ Melanem, ubi & ſepulchrum diuæ Catharinæ & lex Moſi diuinitus cõceſſa. In hanc Arabiã fugit Moſes à facie Pharaonis ad ſacerdotẽ Madian: Exodi. 2. Hæc regio pro magna parte nõ differt à deſerta Arabia, quia & ipſa in multis locis ſterilis eſt, arenoſa, petroſa & tota aſpera, laboratq́ꝫ penuria a-

Mare ſabuloſum.

quę. Aiunt in ea tãtas eſſe ſolitudines ſabuloſas, ut per uentũ una nocte exciteẗ cumulus arenæ in magnitudinẽ montis, & ꝗcquid hac cõgerie arenæ obruitur, ſuffocaẗ: unde huiuſmodi deſertũ uocatur mare arenoſum. Ibi iter nullũ eſt, ſed qui itineris curſum moderatur, pyxide ac pagina marina utiẗ, haud ſecus quã nautæ ſulcãdi equoris peritiſſimi, incolæ camelis uehunẗ, incluſi caueis ligneis, in quibus uitã trahũt, ducibus tamẽ pilotis, qui nõ aliter q̃ꝫ in undabũdo mari cõpaſſo, hoc eſt, magnete ducunẗ. Illic fit Momia. Huius Arabiæ reges olim dicti fuerũt Arethæ, ꝗ multa habuerunt diſſidia & bella cum regibus Iſraël, potiſſimũ ſub ſecundo tẽplo Herodis regis & ſuorũ prædeceſſorũ. De quo multa apud Ioſephum hiſtoricũ. In hac regione eſt etiã Medina Talnabi, ubi impuriſſimus Mahumetes ſepultus iacet. Delubrũ eius teſtudinatũ eſt longitudine paſſuũ 100. latitudine uero paſſuum 80. pateſcit. Gemina porta ingreſſus adeuntibus patet. Fulcitur columnis 400. ex latericio opere albicantib. Lychni penſiles accenſi plures admodũ, numero quaſi trium milliũ. Ab

Medina locus ſepulchri Mahumeti.

una delubri parte turris uiſiẗ ambitu quinq́ꝫ paſſuũ quaquauerſum teſtudinata, pannoq́ꝫ cõtecta ſericeo, ubi defoſſus eſt locus, in quo aſtruunt conditũ Mahumetẽ ſociosq́ꝫ eius. Ad hunc locũ magna eſt Saracenorũ peregrinatio, uiſitãtes corpus Nabi, id eſt, prophetę: fuit enim ſeductor ille Arabs, atq́ꝫ Arabica lingua in multis cõſona eſt Hebraicæ, in qua נביא Nabi prophetã ſignificat. Non autẽ facile peregrinis oſtendiẗ corpus huius pſeudoprophetæ, etiã ob quacunq́ꝫ magnã pecuniã, ſicut Vartomãnus ſcribit, quũ eſſet Medinę & deliramenta Saracenorũ exploraret. Ad fuit enim tunc dux quidã, qui obtulit quaterna milia ſaraphorũ, ut uideret corpus pſeudoprophetæ. Cui præfectus delubri. Audes tu his lu-

Mahometi religio noua.

minib. ꝗbus tot patraſti ſcelera eum uelle conſpicari, cuius intuitu Deus maximus cælũ ac terrã creauit? Reſpondit dux. Verũ dicis, ſed abs te unum liceat impetraſſe, ut uideã prophetã: quo uiſo, in eius gratiam effodiã mihi mox lumina. Ait prefectus: Cũcta tibi aperiã princeps. Nemo it inficias, quin hîc propheta noſtra uitam exuit: qui ſi uoluiſſet potuiſſet quidem apud Mecham decedere, uerum ut inopiæ ſpecimen præ ſe ferret, eoq́ꝫ nos inſtrueret exẽplo, hic quã alibi maluit rebus humanis exui: illoq́ꝫ in deorũ ſedes relatus eſt ab angelis, adeoq́ꝫ in cælitum ueluti compar receptus eſt confeſſum. Iterum dux ait ad tẽpli prefectũ: Ieſus Chriſtus Marię filius ubi eſt? Reſpondit ille: Ad Mahumetis pedes. Tũc ſubiunxit dux. Sufficit, ſufficit, nolo plura ſcire. Hanc hiſtoriam ob id induxi, Chriſtiane lector, ut uideas in quãto errore miſeri et cęci homines ſunt, ꝗ tã magnificè ſentiunt de impoſtore illo, & ipſũ diaboli mancipiũ ex ꝓfunditate inferni ſubleuãt in cælũ, collocãtq́ꝫ ad pedes imò ſupra caput unigeniti Dei. Sed de eius uita et ſectæ origine infra plura.

Ciuitas Medinæ cũ in ſterili agro ſit ſita, uictũ petit ex Fœlici Arabia, ex Cairo & Aethiopia, idq́ꝫ per mare. Diſtat eñ itinere triũ dierũ à mari Rubro, ad Mecham

uerò

uero, quæ eſt in fœlici Arabia, eſt iter 14. dierum: & in hoc itinere peruenitur ad arua patentia quæ arenis ſtrata ſunt albicantibus, pollinis inſtar. Si quo ſiniſtro pede uſu euenit, ut ij qui illac iter agunt, auſtro feruntur, ut ſeptentrione aguntur, ſabulo obruti occumbunt omnes, homines & iumenta. Quod ſi proſperis uehuntur flatibus atro tamen ſabuli adeo inuoluuntur, ut adempto è conſpectu interuallo 10. paſſuum, alter alterum non cōſpiciat. Examinantur ibi ſiti complures: & contra quando fit fontis poteſtas, multi intereunt ob hauſtos plus iuſto latices.

Arabia fœlix.

HAec Arabia meridiem uerſus inter duos ſinus Arabicū & Perſicum ueluti peninſula excurrit, quæ ut Strabo ſcribit, bis ut India ſeritur ob fœcunditatem. Fluminibus ſcatet, quæ in campos abſumūtur, omniū fructuū tum pecoris abundans, pręter equos, mulos & porcos. Auium etiā omnium, pręter anſerē & gallinā. Oues albæ, boues nigri. Aromatum omnis generis feraciſſima, quibus omnia permutant. Cuius opulentię teſtis Alexander, qui eā, uti fama eſt, regiam facere inſtituerat, poſtquā ex India reuertiſſet. Vrbes ſine mœnibus colunt, quod in pace maximè degāt. Mira ſcribunt de morib. antiquorum Arabū. Artes ab uno in alium nō transferuntur ſicut apud nos, ſed in patrijs quiſque permanet inſtitutis. Qui maximus eſt natu, is in totā gentē regnū obtinet. Quæ poſſidentur, uniuerſæ ſunt cognationi communia: una omnibus uxor, ita omnes omniū ſunt fratres. Coeunt cum matribus & ſororibus pecudum ritu. Alterius ſanguinis congreſſus pro adulterio eſt, domeſtici in uniuerſum legitimi habentur. Camelorū copia adimit equorum deſiderium. Aurum, argentum, & plura aromatum genera, terræ peculiaria. Defunctorum corpora, ſtercore abiectiora. Nomades Arabiæ, qui habitat iuxta fluuiū, colligunt auri ramenta, quod tamen non conflant artiū inſcitia. Debæ & ipſi paſtores colunt ijdem agros aliqua ex parte, gens auri abundans, inter glebas temerè iacētes aureas pilas in glandium magnitudine reperiunt, quibus lapillis affabrè interiectis monilia cōficiunt haud iniucunda aſpectui, eæ collo & manibus inducunt. Vendunt aurum finitimis triplo æris precio, argenti duplo, tum auri contemptu, tum deſiderio quæ commertio parantur. Proximi his Sabæi, thure, myrrha & cinnamomo diuites, & in ora huius terræ balſamum naſci quidam prodiderunt. Habent & palmas odoriferas & calamum. Serpens ibi palmari longitudine, letalis ferè eius morſus, in arborum radicibus cubat. Odor nimius rerumque fragrantia ſtuporem ſenſibus inducit, quem bituminis ſuffitu & hirci barba leuant. Penes regem omnis iudicandi ratio. Sabæorū plerique ſunt agricolæ, aromata alij legunt. In Aethiopiā ob negocia nauigāt, nauigijs corio contectis. Cinnamomū & Caſiā loco ligneæ materiæ igni adhibent. Huius gētis metropolis eſt Saba, ſupra montē ſita, ubi alia auro, alia argēto, quędam lapidibus ſplendent. Nonnulla tum elephantorum dentibus ſunt exculta, tum multis præterea rebus alijs, quæ plurimi apud homines æſtimantur. Et eam ſanè multis ſeculis perpetuam habere fœlicitatem. Abſuit enim ab eis penitus, quæ multos in præceps dedit ambitio, per auaritiā aliena poſſidendi. Nec Gehrræi his minus opulēti, quorum ferè ſuppellex omnis ex auro eſt & argento. Ex his enim & ebore domorū limina, tecta, parietes conſtruunt. Nabathæi omnium continentiſſimi, in quærēdis opibus mira gentis induſtria, ſed in tuendis multo maior. Qui rem domeſticam minuit, publicè mulctatur: contrà honore afficitur, qui patrimonium auxit. Gladio, arcu, lancea & funda in bello, plurimum etiā bipennibus Arabes utuntur. Item Panchaia Arabiæ regio tota fructifera eſt, niſi ubi arenoſa eſt. Vini maximè abundās & thuris, quod in ea adeò excreſcit, ut per uniuerſum orbem ſatisfacit deorum ſacris. Fert etiam myrrham & alia uarij generis aromata, odorem præbentia, quæ Panchæi legūt, & Arabibus mercatoribus uendunt, quæ illi in Phœniciam, Syriam & Aegyptum tranſuehunt. Veſtibus induuntur mollibus. Oues enim apud eos plurimum mollitie ab alijs differunt. Ornamenta aurea non tantum mulieres ſed etiam uiri deferunt, tot quibus collum ornantes, armillis manus, aures more Perſarum inauribus, pedes nouis ac uarij coloris calceis. Sacerdotibus extra locum ſacrum proficiſci fas non eſt, ultra deprehenſum interfici licet.

Feracitas Arabiæ.

Omnia inter domeſticos cōmunia.

Auri glebæ.

Sabæi.

Saba metropolis.

Nabathæi.

Panchæi legūt thus.

Quæ aromata naſcantur

apud Arabes fœlices.

PLurimas Arabia nutrit plantas, ſuauem odorē trāſeuntib. inſpirātes. Natura id ſoli accidit, ut dulces in eo odores orta ferant. Nā quibuſdā in locis effoſſa terra, aliq̃ reperiuntur ſuauè olentes glebæ, quæ ueluti metalla fuſæ lapides ingentes fiūt, edificādis domib. apti. Myrrhę ſarmētis ignes fouēt, quorū fumo ſatis noxio, niſi odore cremati ſtyracis occurrant, plerūq; incurabiles morbos cōtrahunt. Cinnamomū per ſacerdotes legitur, hoſtijs prius cæſis, quas cum litauerint obſeruatur ut meſsis nec ortum ſolis anticipet, nec egrediatur occaſum. Myrrha in ijſdē ſyluis quib. thus, permixtam arborē naſci tradiderunt aliqui, gigniturq; multis in locis Arabiæ. Satiua quoq; prouenit, multū ſylueſtri p̄lata. Arbori altitudo ad quinq; cubita, nec ſine ſpina, caudice duro et intorto. Foliū oliuæ, uerū criſpius & aculeatū. Inciduntur bis in anno, ſed à radice uſq; ad ramos qui ualent. Sudant aūt ſponte priuſquàm incidantur, ſtacten dictam, cui nulla præfertur. Eſt itaq; myrrha, lachryma Aegyptiacę ſpinæ, qua inſciſſa effluit lachryma, coagulatꝰ, deinde legitur. Excedit Troglodytica, quę lucida eſt, ſubuiridis & mordax. Reperitꝰ & Bœotica, adulteratur gummi. Cinnamomum idemq; Cinnamum, naſcitur apud Troglodytas. Arabes uerò uehūt per maria uaſta, ut rurſum uendāt. Ipſe frutex duorū cubitorū altitudine ampliſſimus, palmiq; minimus quatuor digitorū craſſitudinis, ſtatim à terra ſex digitis ſurculoſus, arido ſimilis. Cum uiret, nō odoratur, folio origani, ſiccitate gaudens, ſterilior imbre fit. Radix eius inutilis eſt. Gignitur in planis, ſed in uepribus rubiſq;, difficilis collectu: p̄cipua bonitas uirgultorū tenuiſſimis partibus ad longitudinē palmi. Viliſſimum quod radicibus ꝓximū, quoniā ibi minimū corticis, in q̃ ſumma gratiæ. Lignū q̃d Xylocinnamomū uocatur, in faſtidio eſt, propter origani acrimoniā. Eſt & Caſia frutex, naſciturq; iuxta cinnami cāpos, ſed in mōtibus craſſiore ſarmēto, tenui cute uerius quàm cortice. Amplitudo fruticis triū cubitorū. Theophraſtus dicit caſiā ſarmēto craſſiore cōſtare ac neruis, idcirco nō poſſe decorticari. Diſcorides uerò de ea ſic ait: Caſia infelici Arabia naſcitur, baculū habet craſſo cortice ſicuti piper.

Myrrhæ ſarmenta.

Quid myrrha.

Cinnamomū.

Caſia.

Thus in ſola Arabia.

Thus p̄ter Arabiā nullis eſt terris, ac ne Arabiæ quidē uniuerſæ. Regio thurifera ſpectat ortū ſolis æſtiui, undiq; rupib. inuia, & à dextris maris ſcopulis inacceſſa. Syluarū lōgitudo eſt ſchœnorū 20. hoc eſt, ferè 30. milliariorū Germanicorum latitudo dimidiū eius. At tolluntur colles alti, decurruntq; in plana, & naſcunt̃ arbores ſponte. Terram argilloſam eſſe conuenit, raris fontibus ac nitroſis. Minæi per quos tramite anguſto thus euehitur, primi cōmertium thuris fecerūt, maximeq; exercēt. Nec præterea Arabum alij præter dictos, thuris arborem uident, ac ne horum quidem omnes. Ferūtq; 300. eſſe familias & nō amplius, quæ ius per ſucceſſiones id ſibi uendicant. Sacros uocari ob id, nec ullo congreſſu fœminarum funerumq; cum incidunt eas arbores aut metunt, pollui, atque ita religione merces augeri. Nec arboris ipſius quę ſit facies cōſtat. Quidam terebinthum eſſe putant. Alij lētiſco ſimilem ſubrutilo folio. Meti ſemel anno ſolebat, iā quęſtus aliā uindemiam affert. Inciditur ea parte cortex, qua maximè uidetur eſſe prægnans, tenuiſſimiſq; tendi cortex. Laxatur autem cortex uulnere, non adimitꝰ: inde proſilit ſpuma pinguis, hęc cōcreta denſatur. Quod uerò in arbore hæſit, ferro depectitur, ideo corticoſum. Quod ſecunda uindemia colligitur, in eodem anno ruſum exit, nec comparandum priori. Creditur & nouellæ arboris candidius, ſed ueteris odoratius.

Phœnix auis in Arabia.

PHœnicē aūt nobilē ante oēs aues unā in toto orbe nec magnopere uiſam, Cornelius Valer. deuolaſſe in Aegyptū Q. Plantio, Sex. Papinio Coſs. tradit. Narratꝰ eſſe aquilæ magnitudine, auri fulgore circa colla, in cęteris partib. purpurea, cęrulęā roſeis caudā pennis diſtinguentibus, criſtis faciē caputq; plumeo apice honeſtatā.

Manilius

Manilius ſenator author eſt, neminem extitiſſe qui uiderit ueſcentē, uiuere annis 650. ſeneſcentē caſſia, thuriſq́ꝫ ſurculis cōſtruere nidū, replere odorib. & deſuper emori: ex oſſibus deinde ac medullis naſci primo ceu uermiculum, inde fieri pullū. Philoſtratus ponit eā in India, Plinius aūt in Arabia. Inueniūtur etiā iuxta Arabiā in ipſo mari margaritæ, ſicut & è regione eius in littore Perſici maris tā nobiles uniones reperiri dicūtur, ut nullo ferè precio taxari poſſint. Vnde de Cleopatra legimus, ꝙ emerit margaritā unam pro 250000 aureis, in Perſico mari inuentum. Piſcantur autem eas Sabæi in oſtreolis ſeu conchilijs in quibus naſcunť & matureſcunt. Vocantur quoq́ꝫ uniones, ꝙ nulli duo indiſcreti reperiantur. Preciū eorū ęſtimatur ex candore, magnitudine, orbe, leuore ſeu terſitudine & pondere. *Vniones.*

Mecha.

EST urbs iſta tempore noſtro potēs & magnifica, ſita in Arabia felici aut ſecūdum alios, in Arabia petrea, ubi maxime exercentur, à mercatoribus Orientis & Occidentis negociationes. Vrbē aiūt eſſe elegantiſſimam, cultāq́ꝫ magnopere, ꝗppe quæ ambitu ſenum millium edium continetur. Mœnia non habet, ſed montes quibus quaqua uerſum uallatur. Quadruplicem habet aditum, moderatorq́ꝫ eius eſt Sultanus ipſe, ex ſtirpe Mahumetana, paretq́ꝫ Sultano Babylonis. Ager circum ciuitatem cunctarū regionū infœcūdiſſimus, nullius ferax fructus, diriſq́ꝫ Dei maledictiōibus ſubiectus. Aret cum primis aquarū indigentia, adeoq́ꝫ in immenſum aquarū preciū creuit, ut duodenis denarijs tantillū aquæ emere nequeas, quo ſitim unius diei expleas. Plerunq́ꝫ ex Cairo Aegypti cōmeatus illo mari Erythreo cōportatur, portu præſertim inſeruiente, cui Gidæ aut Zidæ nomen eſt: is abeſt à Mecha 40. mille paſſibus. Commeatū quoq́ꝫ ſuppeditat Felix Arabia: annonam mittit & Aethiopia. Illuc ſeſe recipit peregrinorum maximus numerus: alij ex Aethiopia, ex utraq́ꝫ India alij, ex Perſide alij, alij ex Syria aduentantes. Quidam uerò commertiorū cauſa, alij ut uotum abſoluant, ignoſcētiarum ſeu indulgentiarum cauſa eò cōtendūt. Eſt in urbe Media delubrū inſtar coloſſei Romani, amphitheathrum uocāt, ex coctis lateribus factū, amphitheatri inſtar 90. aut 100. portas habens, eſtq́ꝫ concameratum: ingreſſus deſcenſu ſcalarū 12. graduū patet hinc & hinc. Ingreſſis undiq́ꝫ auro obducti parietes effulgēt ſplēdore incōparabili. In inferiore parte templi, id eſt, ſubtus loca concamerata, ingens hominū turba, ꝗ uendunt unguenta odoratiora, & cū primis puluiſculū odoriferum, quo humana corpora condiuntur. Delubrū autē in meditullio patet abſq́ꝫ imbricamento, & in medio eſt turris circūquaq́ꝫ ſenū paſſuū magnitudine, ea ſerico panno obuoluitur, ſupraq́ꝫ uiri unius altitudinem non exurgit. Hanc ſepties ſolēt ambire, deoſculādo ſingulos angulos, eoſdēq́ꝫ identidē palpātes. Aſtruunt enim eam primā eſſe domum, quā unq́ꝫ Abraham exędificauerit. In media turri eſt puteus ꝓfundiſſimus, unde aquā hauriētes, perfundūt ea homines, circūeuntes atq́ꝫ ab omī reatu, ut putāt, eos emaculāt. Inumbraſ quoq́ꝫ in partib. illis cœlū innumeris palumbib. Nam aiūt auitia illa à uolucre illa traxiſſe genus, quę Mahumeto in aurē loquebatur ſub uelamento ſacri pneumatis. Inerrant dicti palūbes uicis, edib. taberniſq́ꝫ ipſis frumētarijs, milij et orizę: uix'ꝫ licet eos abigere, occidere uerò aut capere ꝓpe capitale cenſeť. Arbitranť em̄ incolę, ubi illę aues uapularēt, orbē ruiturū, ob id impēſa alunť in medio tēplo. Ab altera delubri parte uiſunť ſepta, in quibus unicornes gemini aſſeruanť, locoq́ꝫ miraculi populo ſpectādos ꝑbent. Aiunt hoc animal pullo equino triginta mēſes nato haud abſimile eſſe. Prominet in fronte cornu unicū & nigrū longitudine duorum aut trium cubitorū. Coloris eſt equi muſtelleni, caput cerui

Delubrum.

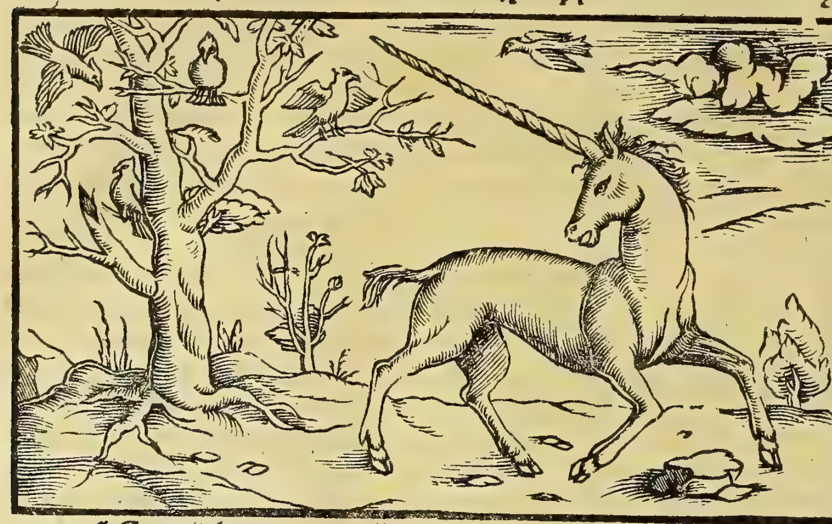
Columbarum multitudo.

Vnicornis.

inſtar

inſtar,collo nõ oblõgo,rariſſimæq́ꝫ iubę,ab altera parte ſolũ dependẽtis. Tibias habet tenues eaſdẽq́ꝫ graciles,ungulas anteriorũ pedũ bifidas, caprinos pedes fermè referẽtes. Tibiarũ poſteriorũ pars exterior uilloſa eſt,piliq́ꝫ plurimi. Aduehũť hęc animalia ab Aethio

Monoceros.

pũ rege, q̊ munere idẽ rex cũ Sultano Mechę p̃fecto neceſſitudinẽ amicitię init. Plinius monocerotẽ aſperã eſſe ferã, reliq̊ corpore equo ſimilẽ, capite ceruo, pedib. elephãto,cauda apro,mugitu graui, uno cornu nigro ĩ media fronte cubitorũ duũ eminẽte. Naſciť in Aethiopia, ac uiuus minime capiť. Cęterũ de mercimonijs q̃ huc cõportanť,ſciẽdũ ꝓ ex India maiore,baccæ,id eſt, uniones & id genus monilia aduehunť, affatim'ꝫ aromatũ & p̃ſertim ex ea urbe Indię maioris cui nomẽ eſt Bãgellę,pãni goſipini,ſericiq́ꝫ ducũť. Aethiopia etiã ſua mittit aromata.

Adem emporium in felice Arabia.

& Aiaz aliud emporium,&c.

Commercia fiunt noctu.

VRbẽ hãc munitiſs. in gemino latere ſepiũt mœnia, & q̄ ſupeſt mõtib. occludiť, in quib.q̄nę ſunt arces,in ſolo ęquali eſt urbs:ambitu ſex mille ędiũ cõtẽta. Commercia in nundinis noctu et hora ſecũda ob nimios qui ſęuiunt interdiu ęſtus,exercẽt. Illò ceu ad famigeratũ emporiũ ex utraq́ꝫ India, Aethiopia ac Perſide exercentes mercimonia nauali itinere confluũt. Itidem agũt, qui ad Mechã frequentes cõtendunt. Verũ ſimul ac Liburnicę portũ appulerint,adſunt p̃fecti uectigaliũ, percõtãtes unde ſoluerint,quidue cõuehant merciũ,quantũ'ꝫ temporis ſulcando maria abſumpſerint &c. His exploratis, cõdicto malũ, uela & id genus armamenta aſportãt aliò,ut illinc abeundi haud perſolutis uectigalib. exẽpta ſit occaſio appulſis. Leuatur eñ ibi uectigal magnũ,q̊d Sultani eſt ciuitatis iſtius. Quantũ ergo ex ſitu ciuitatis cõijcere poſſum,hæc ipſa eſt quam

Aden uidetur eſſe Ocelis.

Ptolemęus in Arabia felice appellat Arabiã aut Ocelim. Hinc itinere duorũ dierũ perueniť ad Aiaz urbem in colle gemino ſitã,intercurrente latiſſima cõualle,inq́ꝫ ea fons ſignatus:& illo cõmerciorũ cauſa ceu ad celebre emporiũ plurimi mortaliũ ꝓficiſcũtur, cõportãturq́ꝫ illuc aromata minutiora fermè omne genus. Fert ea regio xylon,uulgo appellãt bõbycẽ,ſericũq́ꝫ,ibiq́ꝫ fructus multiplices,guſto admodũ ſuaues, ut ſũt perſicamala, punica, cydonea, ficus,iuglãdes nuces & uuas optimas. Vlterius peruenitur ad aliã urbẽ Dãte nomine,arte & natura munitã, poſitãq́ꝫ in ſummo p̃grãdis mõtis faſtigio. Incolũt eã Arabes

Almachara ciuitas mõtana.

inopes admodũ,qui ob infœcundũ ſolũ nõ niſi egẽtes eſſe poſſunt. Hinc iter duorũ dierũ eſt ad Almacharan ciuitatẽ, q̃ in mõte eminẽtiſs. eſt ſita, adq́ꝫ eã cliuoſo ac parduo aſcenſu itur,utpote 7. milliariũ,q̃ faciũt ferè duo milliaria Germanica,adeoq́ꝫ coartatur iter,ut bini homines iter cõpleãt, nõ ſecus q̃ ſi fores in angiportu. Vbi uerò in ſummũ euaſeris mõtẽ, ecce incredibilis planicies,inq́ꝫ ea fermè rerũ omniũ copia. Nã in ipſa mõtis planicie legiť quicq̄d frugis humanis uſib. cõducere queat. Ob eã rẽ aiunt urbẽ eſſe ꝓpe inexpugnabilẽ, ubi cõmeatus omnifariã nõ deſint, ſitq́ꝫ ſitu quaſi inacceſſa, & cũ primis adiuuat aquarum mira ubertas,ſcaturiente ciſterna adeò largiter,ut cẽtenis hominũ millib. ſufficere poſſe uideať. Illic aiunt Sultanũ condidiſſe theſauros,ubi & iugem trahit morã,propter unã uxorum ſuarum ibi habitãtem. Ibi quoq́ꝫ uelut in phylacam quampiam,auri tãtum adſeruari iubet,quãtũ onerãdis camelis cẽtenis abunde ſufficeret.

Reame ciuitas.

Reame alia ciuitas itinere diei unius Almachara diſtans, in qua eximij ſunt negociatores, agerq́ꝫ omniũ fermè rerũ,ſi ligna excipias,eſt ferax. Ibi ſe uidiſſe narrat Vartomannus nõnulla ueruecum genera,quorũ cauda

pondus

pōdus habet 44 librarū: carēt cornibus, adeoq́ ſunt obeſi ac pingues, ut uix incedere poſſint. Habēt uuas illic ſine granis & omnifariā fructus ibi inueniunt̄. Huic copię accedit incredibilis cœli tēperies, id cōprimis teſtat̄ perennior hominū ętas, quæ ibi extendit̄ ad centeſimū & uigeſimū quintū annum. Hinc itinere tridui eſt urbs alia Sana nomine, ſita in edi-

Sana ciuitas.

tiſſimo mōte, arte & natura munita. Mœnia eius conſtāt ex humo cōgeſta, altitudine cubitorum decē, lata uero brachia uicena: patet ꝓpterea camelis octonis in ordine expoſitis iter, tanta eſt illius latitudo. Habitat̄ proprio Sultano, eſtq́ regio cōplurium ferax fructuum, & cōprimis fontibus eſt irrigua. Sunt & alię multæ ciuitates in littore maris rubri poſitæ, in mediterraneis uero rariores ſunt, ꝙ illę frequētari nequeāt à mercatoribus. In interioribus mōs eſt editiſſimus uaſtiſſimusq́, qui omni fariā abundat animalibus, & comprimis cercopithecis (cattos marinos uulgo uocant, quales paſſim ad nos magnis caudis afferūt̄,) Palant̄ quoq́ ibi cōpluſculi leones, hominibus ſupra modū infenſi, idq́ efficit ut illac tutū iter nō pateat, niſi 100. ſimul uiatorib. qui frequentiore numero perterreāt feras.

De Mahomete Saracenorum pſeudopropheta, eius origine & peruerſitate.

Omnis impietatis & ſupſtitionis princeps fuit Mahometes, unde humano generi malum & ſeminariū errore inextricabili natum eſt. Quidā ſcribunt eum Cyrenaicū natione fuiſſe, alij Arabem, alij Perſam. Fuit autē natus an. ſalutis *597.* aut circiter imperāte Mauritio, & apparuit orbi an. *623.* ſub Heraclio imperatore, homo obſcurus genere, nullis præditus opib. uiribus aut neruis, ſordido natus loco. Dicūt quidā ei fuiſſe patrem, dæmonum cultorē, matrem Iſmaēlitā, & ob id Hebraicæ legis nō ignarā. Vnde & puer diſtractus ambiguusq́ effectus, dum pater ſuā, mater alterā illi legem ingerit ac inculcat, neutrā ſanè amplectatur. Vtroq́ itaq́ imbutus puer cultu, neutrū adultus, recepit. Quin homo poſtea callidus atq́ ingenio uafer, inter Chriſtianæ pietatis uiros diu uerſatus, rē pniciosā humano generi, ex duab. legib. eſt cōmentus. Amiſſis autē parentib. captus eſt à Saracenis, q inſignes habebant̄ inter Arabes latrocinijs, uēditusq́ mercatori Iſmaēlitici generis: Fact9 aūt homo uerſutus, rapax, impurus, omni ſceleri obnoxius, ſimulator & diſſimulator callidus, mercimonijs ac negocijs præficit̄. Camelos agebat per Aegyptū, Syriā, Paleſtinā, & alia peregrina loca, qbus itinerib. ſubinde repetitis, uſus ſæpenumero tnm Iudæorum conſuetudine, tum Chriſtianorū, non tam diſcere ꝙ deprauare ſtuduit & uetus & nouū inſtrumentū, cū eſſet à parētibus diuerſas edoctus ſectas. Tū adiecit furaci q̄ſtui, ac dn̄m fallere ſtuduit. Vnde cū & dn̄o ſuſpectus & cæteris inuiſus eſſet, ex obſcuro ſeruo ꝓdijt inſignis latro. Cōtinuis em̄ furtis ac ſpolijs inſignior factus, indies ſcelerū participes ſocios plures breui tēpore cōparauit. Hæc iuuabāt pręterea aſpectus trux, uox terribilis, corpusq́ gladiatorio robore metuendum. Sic itaq́ in admiratione paulatim barbaræ gentis ueniens autoritatē ſibi haud mediocrem cōparauit, adeò ut hero ſuo ſine liberis defuncto, uiduā Iſraēlitici generis quinquagenariā, à qua educatus erat, locupletem admodum uxorē duxerit. Vxoris opibus elatus homo furcifer, ad immaniſſima quæq́ flagitia animum adiecit ſuo deprauato ingenio, alioqui ad audaciam omnem prōptus ac paratus. Auxit præterea hominis temeritatē Sergij monachi flagitioſi perfidia, ut breui apud

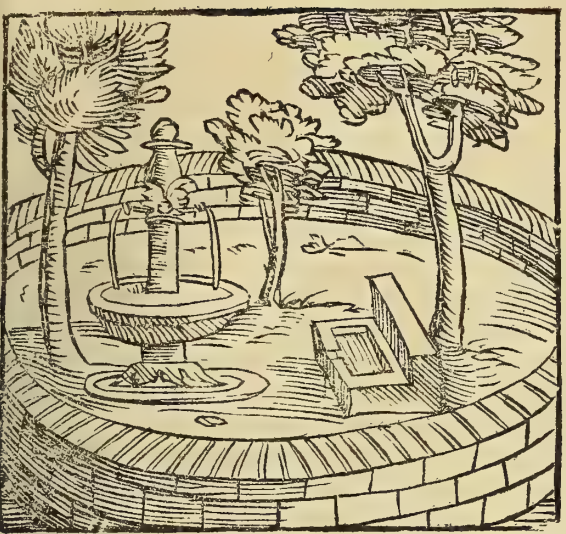
Mahumetes inter Chriſtianos uerſatur.

Mahumetes latro & fur.

Arabes

Arabes in tantã ueniret exiſtimationẽ,ut maximus dei nũcius , maximusq; propheta paſ-
ſim uocaret & crederet. Is autẽ Sergius Neſtorianus hæreſiarcha, q Acephalorũ hæreſim
Sergius monachus. inſtaurauit, ẽ Conſtãtinopoli eiectus in Arabiã profugit,& in Mahometis familiaritatẽ p-
ueniẽs,malus magiſter & moderator,turpiſſimo & nefãdiſſimo diſcipulo facile cõiunge
bat. Erat hic dicax,multiloquus,audax,temerarius,inſolẽs,uerſutus,atq; in omnib. cũ Ma
homete cõſentiens,qui iã potens erat, & opẽ ferre poterat,cuiuſq; nomen celebre eſſe cœ
perat:ſicq; tandẽ ſcelerũ ſentẽtiã homo trãsfuga reperit. Quẽ edocuit malus magiſter Ne-
ſtorianã inſaniã, pſuaſitq; Chriſtianos ſacerdotes expellere Damaſco,Syria,Arabia,Iuda
icã corrũpens legẽ,& Chriſtianã inficiens. Dici uix poteſt,ꝗt uafricijs miſerã plebẽ perfi
diſſimus hic apoſtata ſeduxerit. Itaq; Mahometes à pceptore peſſimo flagitia quæq; edo-
Mahometes epilepticus. ctus,quũ ex uictus intẽperãtia cõtinuaq; ebrietate morbũ comitialẽ incideret frequẽtius,
& uxor hãc ægritudinẽ ægerrime ferret,ut homo inueterator ſe ea infamia liberaret, mor-
bũ eſſe diſſimulat,ſed Gabrielis nũcij dei ſplendorẽ,à quo ſecretoria in extaſi poſitus perci
piat,ſeſe ferre minimè poſſe mentit. Deſine,inqt,mirari chariſſima uxor,hoc mihi ex Dei
ipſius ſpiritu me concipiente,puenit, q mihi futura ſuggerit, ac cõmentãdi gratia crebro ad
me uentitat. Diuulgatur fama ac,pphera uulgo acclamat,q; noua arte nouoq; dolo,ductu
pceptoris ſui Sergij auxit. Columbã em, q̃ ſpiritũ ſanctũ callidiſſimus deceptor uocabat,
aſſuefecit in aure ſuã paſci. Hãc ſibi ſecretiſſima dei cõſilia nũciare iactitabat mẽdaciſs. ne
bulo,ꝗties ad aures,p nutrimẽto auis ſimplex uolutabat. Defuncta aũt cõiuge & hæres in
ſtitutus,opib. auctus,autoritate magna ꝗtidie creſcebat,legẽq; nouã cõdere cũ ſuo magi-
ſtro Sergio ac ſocijs qbuſdã Iudæis cœpit,partim ab Hebræis , partim à Chriſtianis quædã
Alcoranus. mutuãdo. Volumineq; quodã ſectæ illius nouæ leges omnes cõſcripſit,cui nomẽ eſt Alco
ranus. Is liber in cõcilio Conſtãtienſi à Segobienſi theologo ex Arabica lingua in latinum
eſt uerſus,atq; ante paucos annos typis excuſus, Vt autẽ gentẽ ſuã uentri ac ſomno deditã
homo ſubdolus magis falleret,taurũ quendã nutriuit, qui cõſueuit è manib. ſolius Maho-
metes pabulũ ſuſcipere. Huic intra cornua librũ hunc colligauit,& aſtante plebe ſimplici,
altiore quadã uoce ex abdito loco euocauit. Et cum multa de legib. homo loquaciſs. decla
maſſet,erupit ſubito taurus,multiſq; ab eo in itinere pſtratis , uolumen per mediã plebẽ in
manus Mahometis deponit,ueluti cœlitus miſſũ munus. Quod nebulo ſummo cũ honore
Commentum Mahumetis. accepit,quadãq; ex eo mox populo interptatus eſt. Hoc cõmẽto ſe regẽ, Sergiũ ,pphetã fe
cit. Colũba em literis aureis ſchedã ſic inſcriptã attulit in collo ſuo: qcunq; tauro iugũ im-
ponet,rex eſto. Sergius aũt iugum afferens,Mahometi detulit, q tauro impoſuit facile, &
mox rex à ſtulta plebe uocatus diuino munere hæc facta indicãte,ac uolumẽ illud aſſumen
te. In hoc præcipit circũciſio ob nullã religionẽ,ſed ob merã ſuperſtitionẽ,uel ut aliq dicũt
cũ ſe lauãt Turci,neqd m aneat ſordis ſub pputio. Tũ abſtinentia carnis & uini ꝗ facilius
celaret ſuſpicionẽ illius morbi,q uino obrutũ iã pridẽ corripuiſſet. Vinũ em intẽperantius
ſumptũ,meatus cerebri ne reſpiratio fiat,obturãdo gignit fouetq; epilepſiã. Caro em por
cina craſſos gignit humores,quib. facile cerebrũ oppilat,& plures hinc morbi naſcunt. Ie-
Ieiunium Saracenorum. iuniũ etiã pcipit menſis unius cõtinui,ꝗ tamen nocte tota ueſci licet , ut diurna abſtinentia
nocturna crapula cõpenſet. Statuit inſuper ꝗ ab Hebręis Chriſtianiſq; lex ſua diſſentiret,
Veneris diem ſacrũ celebrandũ,ꝗd in illo rex eſſet factus,quodq; cum nulla alia ſecta ſenti
ret. Eadem ratione ſibi Turci cõtra aliarũ gentiũ ritum ad meridiẽ cõuerſi,deo ſupplicãt.
Vxores pterea ſingulis quatuor ſtatuit de cognatione ,ppria,cõcubinas autẽ tot & ſeruas
empticias,ꝗt pro facultatib. habere licet,repudio atq; diuortio ſemper admiſſo, ꝗ facilius
rudem ac imperitũ populũ ad ſe traheret. Docuit inſup uoluptates corporis futuræ felici-
tati minimè officere,cum legem ſuam ſeruantib. ,pmitteret delitiarũ hortũ paradiſum,quo
optatiſſimis fruituri eſſent delitijs & omnis generis uoluptatib. puellis ueſtes ornatas &
angelorũ amplexus,cæteris quas quiſq; expetere poſſet carnis uoluptates . Qua uerſutia
mollẽ ſuaptè natura populũ,ꝗ uoluit traduxit,cũ omẽ genus libidinis ac uoluptatis ,pmitte
ret. Iudęos incuſauit ꝙ Chriſtũ ex uirgine natũ inficiarẽt,quãdo id ,pphetę ſpiritu diuino af
flati pcinuiſſẽt. Chriſtianos uero ſtultitię coarguebat, ꝙ Ieſũ crederẽt ex uirgine natũ, dei
amiciſſimũ oppbria & cruciatũ à Iudęis ppeti ſpõte uoluiſſe, cũ corpus id diuino conceptũ
flatu,prſus fieret impaſſibile,quũ potius Chriſtꝰ cœlos aſcẽderit, Iudas aũt loco eius cruci-
fixus ſit. Ridẽdos ergo Chriſtianos Sarac. et Turci cẽſent, q cõditoriũ Chriſti Ieroſolymi
tanũ religioſiꝰ obſeruãt,ac uenerabũdi adorãt. Tres inſup tãtũ ,pphetas admittunt,Maho

metien

meten ſuum legislatorē, Moſen autē Hebræorū & Chriſtum quē tamen deum negāt. Et ne aliqs ſanæ mentis his poſſet ire obuiā, Mahometes legē tulit impiā, ſi qs de ea diſputatur9 cōcertaret, cū myſteriū tractare nefas ſit, capitali pœna plecteretur. Qua lege ꝓdidit, nihil eſſe ſyncerū in toto Alcorano, quē ſolo gladio uult defendere. Sic itaq; cū Sergio librū impietatib. plenū cōcinnauit, & ſcripturas ueras adulterina interꝑtatione corrupit. Et ut ꝓpheta cōſeruator utriuſq; teſtamēti haberet, blāditus eſt Chriſtiāis in hoc ꝗd ſe à Sergio baptiſari curauit, crebraſq; lotiones ſuis indixit ꝓ delictorū expiatione: Iudæis uero obſequutus eſt, ꝙ circūciſionē & abſtinentiā carnis ſuillę inſtituit, cū tamē ab utroq; manifeſte deficeret. Nā circūciſio quæ octaua die fieri præcipit̃, in adultā protendit̃ ætatē. Et baptiſmus quū iterari nō debeat, ſpiritualeſq; immundicias tollat, quotidie ab eis repetit̃. *Diſputare de Alcorano nefas.*

Mahumetes armis ſibi ſubiicit multas orientis regiones.

CVm itaq; ſeductor ille hac ſupſtitione ſuos demētaſſet, eoſq; infinita Arabū multitudine ſibi deuinxiſſet, iā nō latrocinijs, ſed aperto marte aduerſus Ro. imperiū arma cepit, & ob id tyrannidē qua imꝑatores Arabib. & Saracenis dominabant̃, uectigaliaq; indebita, tributa intolerāda impoſuerāt, populumq; rebellē fecerāt, Mahometes nactus eſt occaſionē ſeducēdi plebē, & ſecta ſua ſupſtitioſa inficiēdi. Nā cū ex eius ſectatoribus non mediocris numerus in Ro. legionib. militaret, quo tēpore Heraclius imp. ſtipendia partiret̃, Saracenis ſtipendiū petētibus reſpōſum eſt à qſtore, uix eſſe quod Gręco & Ro. militi detur, & hæc canū turba tā impudēter efflagitat ſtipēdiū. Habebant̃ autem eo tēpore etiā apud Arabes Saraceni infames, quos Græci Agarenos opprobrij cauſa, tanq; ab Agar Abrahæ ancilla oriundos cognominabāt. Saraceni eo reſpōſo, quo canes uocati ſunt, irritati, illico in Arabiā ad Mahometē redeūt, factoq; in Syria impetu, nō tam ſuis uirib. quā Chriſtianorū freti negligētia, Damaſcū petūt atq; occupāt, diripiunt ac nefariū Mahometis cultū cū legib. accipiunt. Aucti dehinc exercitu Aegyptū ingreſſi, facile ea terra potiunt̃, uicinorū Arabū cōmeatu & auxilijs adiuti. Exarſit deinceps incendium latius, redditusq; eſt tyrannus uictoria elatior, & ſucceſſib. ferocior, uidens nihil à Ro. imp. in ultionē illatæ iniuriæ aduerſus ſe parari. Dormientib. ergo Chriſtianis, bellū mouet aduerſ9 finitimos Perſas, à quib. ſibi maxime mouebat, ꝑſertim cū Coſroës eorū princeps ſe magnis copijs cōtra Mahometū pararet, aggrederetq; eū magno apparatu. Cōcurrit̃ ergo undiq; ingēti pugna, uulnerant̃ utriuſq; gētis multi, capiunt̃ & occidunt̃. Supatus tandē ingēti clade Mahomet9 in fugā uertit̃ à Turcis illis, à quorū poſteritate nūc maxime colit̃ & adorat̃. Nā hi paulò poſt diſſolutiore uiuēdi licētia pellecti, ſeſe nefariæ eius ſectę ſocios addiderūt, tanq; exoſos ſemꝑ habuiſsēt prius Saracenos. Mahometes itaq; iā plurib. bellis geſtis, alijs ſecūdis, aduerſis alijs, poſtq; annos in ſuis errorib. ac ſcelerib. uixiſſet 40. ueneno perijt à domeſticis dato in Arabia per uxoris ſuæ cognatos. Moriēs autē ꝓdixit ſe iturū in cœlū, ꝙ diu expectātes, tandē tetro coacti odore, ferrea arca ꝗ ſibi uiuus ꝓ monumento extrui iuſſit, ſepelierūt, cū homines magnete lapide in thoro tēpli extructo fallere cogitaſſet, ut uidelicet eius ſimulachrum è ferro pendere in aëre uideret̃. Sepulchrū eius in Mecha Perſidis urbe locatū ferrea arca, inuiſit̃ à Turcis, ut à noſtris Ieroſolyma ob Chriſti monumentū. Sic quidē antiqui hiſtorici ſcripſerūt. At recentiores, potiſſimū Vartomānus ſcribunt in Medina, cuius ſupra meminimus, huius pſeudoprophetæ eſſe ſepulchrū, ꝙ totus oriens colit ac uenerat̃. Porrò Mahometo Caliphas ſucceſſit, tādemq; nomen regiū in Sultani uocabulū mutatū eſt. Sic perfidiſſimū Mahometis ſeminariū longe lateq; pullulauit, & ad Otthomannum uſq; familiā ſuccedentibus temporibus propagatum eſt, ſubiugatis ſemper finitimis gentibus.

Ro. principum tyrannis.

Aegyptus à Saracenis occupatur.

Mahometes in fugā uertitur.

Aſſyria.

Aſſyria.

NOmen Aſſyriæ ab Aſſur formatũ, etiãſi apud Hebręos inter Aſſur & Aſſyriã nomen uiri & regionis nullũ ſit diſcrimen. Chaldæi uero more ſuo ex Aſſur faciunt Atur, ſ mutato in t. Vnde & hiſtorici uocant regionem illam captum Aturiæ, & ſacra ſcriptura, regionẽ Sinear, in quo loco filij Adam poſt diluuiũ ædificauerũt ciuitatẽ, & in ea uoluerunt erigere turrim uſq; ad cacumẽ cœli. Notabis uero hic, has duas regiones, Aſſyriam & Babyloniã ſæpe confundi, & unam accipi pro altera, propter commune quod habuerunt dominium. Nam aliquando Aſſyrij & aliquando Babylonij habuerunt rerum adminiſtrationẽ. *Situs Aſſyriæ.* Aſſyriæ itaq; regio ab Aſſur filio Sem appellata, habet ab occidente Tigrim fluuiũ, à meridie Suſianã, & à Septentrione Caucaſum montẽ. Raro pluit in Aſſyria: unde quicquid in ea frumenti prouenit, fluminis irrigatione paratũ, non quidem ſua ſpõte ut in Aegypto, ſed accolarũ ingenio & labore: tanta alioquin ubertas, ut ducẽtena uulgo, & ubi eximie ferax eſt, trecẽtena meſſe redũdet tellus, quaternũ digitorũ latitudine tritici & hordei folia ſint, ſeſami & milij pceritas inſtar arborũ attollatũ. Palmis ueſcuntur, ex quibus mel & uinũ cõficiunt. Alunt comas, mitraq; redimiunt, unguẽtis delibuti in publicũ exeunt. Ex legibus quibus ea gens uſa dicitũ, ea res memorabilis eſt, q̃d uirgines iam maturæ uiro, in publicũ pductę ſingulis annis ijs uenales proponebãtur, qui uxores ducere uellẽt, dabanturq; primum uenũ formoſiſſimæ quæq;. *Mercatus uirginum.* Quibus minus ſpectata erat forma, & quas non modo nõ quiſquã ſibi mercaturus fuiſſet, ſed ne gratis quidẽ alioqui ducturus, ea pecunia quæ fuerat pulchrioribus uẽditis in publicũ redacta, cõnubio locabãtur. Altera Babyloniorum lex quo utilior eo magis memorabilis, quum nullus ab initio in his eſſet medicorũ uſus, lege ferunt cõparatũ, *Lex de infirmis.* ut qui ægrotare cœpiſſent, eos de morbo cõſulerẽt, qui idem lãguoris genus paſſi eſſent, medicumq; ad id leuandũ opem aliquã experti. Apud alios ſcriptum reperio, in publicum ægrotos deferri ſolitos, legeq; cautũ, ut qui aliquãdo ægrotaſſent, male affectos circuirẽt, docerentq; ſingulos, qua ipſi ope potiſſimũ adiuti aliquãdo à morbo liberati eſſent.

Chaldæi uates Inter tres magiſtratus fuerũt etiam Magi qui & Chaldæi dicebãtur, tales ſcilicet quales in Aegypto ſacerdotes ad deorũ cultum inſtituti, per omnẽ uitã philoſophari, aſtrorũ peritiã tenere, nũc augurijs, nũc carminibus ſacris mala hominis auertere, bono afficere, auguria, inſomnia, prodigiaq; fida interpretatione explanare. Nec foris inſtituebantũ ut Græci, ſed à parentibus diſciplinã uelut hæreditariã ſortiti. Aſtrorũ curſum uetuſta obſeruatione pſcrutati ſunt, multa ex illorũ inſpectione mortalibus futura uaticinati. Maximã uim planetis tribuerũt, p̃ſertim Saturno. Pari quoq; cũ Aegyptijs errore duodecim ſibi deos finxerũt, quorũ ſingulis mẽſem & unũ in Zodiaco ſignũ tribuere. Multa quidẽ regib. uẽtura uaticinabantũ, ut Alexãdro uictoriã cũ Dario dimicaturo et alijs Alexandri ſucceſſoribus.

De regno Aſſyriorum.

HIſtorici & maximè Euſebius ſignãt 35. aut 36. reges, q à Nino rege primo ſucceſſiue per 240. annos regnauerũt in Aſſyria uſq; ad Sardanapalũ ultimum regẽ, quẽ, ut quidã putant, Bibliorum liber Belſazar uocat, Danielis 5, quẽ reges Mediæ & Perſiæ priuauerunt regno ſuo. Fuit iſte Sardanapalus omni muliere corruptior. Nã quum Arbactus præfectus eius, Medis præpoſitus, ægre ad ipſum admiſſus eſſet, inuenit eum inter ſcortorũ greges purpurã colo nentem, & muliebri habitu penſa inter uirgines partientẽ. *Sardanapalus effœminatus.* Quibus uiſis indignatus, progreſſusq; ad ſocios ſuos quid uiderit refert, negatq; ſe ei parere poſſe, qui ſe fœminã malit eſſe quã uirũ. Fit igitur cõiuratio, bellumq; ei infertũ. Quod ille audiẽs nõ ut uir regnũ defenſurus, ſed ut metu mortis mulieres ſolẽt, primo latebras circumſpicit, mox deinde cum paucis & incõpoſitis in bellum progreditur, uictus in regiã ſe recepit, & extructa pyra ſe & diuitias in incendiũ mittit. Cui Arbactus ſucceſſit, & regnum ad Medos tranſtulit. Oſtendit quartus Regum liber, capite 20 tempore

Ezechiæ

Ezechiæ regis Iudæorũ hæc duo regna Babyloniæ & Aſſyrię diſcreta fuiſſe. Nam rex Aſſyriæ Sennacherib, obſidione cingens Ieroſolymam, magnaq́ ab angelo domini acccepta clade, ciuitatem expugnare nequiuit. Tunc Ezechia rege ad mortem uſq; infirmato & rurſum à morbo liberato, rex Babyloniorum miſit ad eum nuncios & munera, cõgratulatus ei tam mirabiliter à deo curato. Quomodo hæc duo regna deinde coaluerint in unum, ſcriptura non exprimit. Euſebius uero ſcribit, reges Mediæ anno ante Chriſtũ natum 818. expugnaſſe regnum Aſſyriæ, Sardanapalum uiciſſe & regnum ſibi ſubieciſſe, is potiſſimum fuit Cyruſ, qui & Cãbyſen filiũ in uita ſua regno præfecit. Primus Aſſyriorum rex nominatus fuit Arbaces, tertius aut quartus poſt ipſum putatur Sennacherib fuiſſe, qui decem tribus Iſraël ex regno Samariæ captiuos abduxit. Et quum regnum Iudæ quoq; in nihilum redigere uellet, cladem magnam pertulit cuius iam meminimus. Suo tempore cœperunt reges Babyloniæ & Chaldææ creſcere in potentia, & circumiacẽtia regna ſibi ſubijcere, ſicut Daniel propheta capite ſecundo oſtendit, quando dixit ad Nabuchodonoſor: Tu es rex regum, cui deus cœlorum dedit regnum forte, potens & glorioſum, &c. Hoc regnũ fuit poſtea per Cyrum & Darium reges occupatum, ut idem Daniel oſtendit. In regione Aſſyriæ non procul à ciuitate Arbela, fuit rex Darius ſecundo uictus ab Alexandro magno, priuatusq́ omni monarchia ſua. De prima eius infelici pugna diximus ſuprà in deſcriptione Ciliciæ. In hac ſecunda pugna, quæ in Aſſyria facta eſt proſtrati ſunt ex Perſis quadraginta millia uirorũ, ex Macedonibus uero circiter trecenti uiri. Habuit rex Darius in ſuo exercitu infinitam penè equitum & militum multitudinẽ. Sunt qui numerant decies centena millia equitum & peditum. Habebat ſecum equites ex Bactriana, Maſſagena, Sogdiana, Babylonia, Perſia, Media, Parthia, Armenia. Parauerat quoq; ducentos currus falcatos, ſed nihil profuit illi tantus apparatus: deiectus fuit à monarchia, factiq́ ſunt Macedones omnium regnorum eius domini. Hęſerat monarchia apud Medos annis 230. Alij uero, qui iſtud deſcribunt bellum, aiunt, Darium habuiſſe 45. millia equitum & ducenta millia peditum. Et cum Darius ubiq; aduerſam ſentiret fortunam, fugit in Arbelam ciuitatem, in qua theſaurum ſuum habuit, ſed non erat ſibi in ea ſalus: ſuperuenit enim Alexander magnus & cœpit ciuitatem & omnia quæ erant in ea diripuit. Et elapſus rex Darius perueuit in Bactriã, ubi percuſſus interijt, ut infra in deſcriptione Bactrianę fuſius ſcribã.

Babyloniorũ & Aſſyriorũ regna fiunt unum.

Darius in Arbela occũbit.

Perſia.

FVit olim Perſidis regio potentiſſima, circundata altis mõtibus. Ora maritima æſtuoſa eſt ac uentoſa & fructuum inops, præterquàm palmarum. Mediterranea regio cãpeſtris eſt & omnium ferax, & optima pecorũ nutrix fluminibus & lacubus plena: maximè autem ſuppeditat Araxes plurimas cõmoditates, ut quidam etiam putent, Perſiam excellere in fertilitate omnes totius Aſiæ priuatas prouincias. Metropolis totius regionis appelllatur Perſepolis, ubi olim reges Perſiæ ſuam habuerunt manſionẽ, atq; inde multo tẽpore bellum geſſerunt contra Græciã. Alexander uero magnus ueniẽs in Perſiã & obſidens atq; obtinens metropolim eius, inuenit maximum theſaurum in ea, quem multi reges ſucceſſiuè cõgeſſerant, exuſſit ciuitatẽ, quæ tantã in oriente acquiſierat poteſtatem, & terror fuit multorum populorũ maximè Græciæ. Poſſederant reges Perſici monarchiã poſt Medos, ducentis & quinquaginta annis. ac per Alexandrum Macedonẽ, qui Darium uicit, uicti illi habenas imperij reliquerunt. Mores & ritus Perſarũ fuerũt iſti: In flumine non lauabantur, non micturiebant nec cadauer iniecerunt in fluuiũ, non etiam ſpuerunt aut quid calefecerunt, ſed aquã religioſiſſimè coluerũt. Reges creabãt ex una familia. & qui regi nõ parebat, capite & brachijs amputatis inſepultus abijciebatur. Vxores ducebãt ſinguli multas, alebantq́ ſobolis ꝓpagandæ gratia, pellicesq́ plurimas. Reges premia proponebãt ijs qui uno anno plures procreaſſent filios. Qui creati fuerant, ante quinquenniũ ad patris conſpectũ gentili inſtituto non producebant ſed apud fœminas degebãt, ea præcipue gratia, ut ſi inter educationẽ qs deceſſiſſet, nullã è dãno patri afferret moleſtiã. Nuptiæ uerno æquinoctio celebrabant. A quinto anno uſq; 24. diſcebãt equitare, iaculari, ſagittare, & in primis uera loq. Ad æſtũ & frigus ꝑferendũ, torrentiũ trãſitu exercebant. In armis & in madidis ueſtibus ꝑdurabãt, paſcebant & ruſticabant. Fructib. terebin

Perſepolis Metropolis.

Mores Perſarum.

Exercitium puerorum.

thi,glandibus,piris agreſtibus ueſcebantur:quotidianus cibus poſt curſum,cæteraſq; cor
poris agitationes panis duriſſimus,aqua potus. Venabantur miſſilibus telis,utebantur &
funda. Vulgus duplici muniebatur tunica, ad media uſq; crura demiſſa, circum caput ſin-
donij ueli uolumen ingens. Lecti & poculorum ornatus ex auro & argento. De rebus ma
ximis non niſi medio potu conſultabant,eam demũ conſultationem firmiorem rati quàm
quæ à ſobrijs ſit inita. Noti inter ſe & æquales oſculo ſe in occurſu excipiebant. Qui humi
liori erant fortuna,uenientem adorabãt. Solo ſepeliebant corpora,cera oblinentes. Ride-
Sepultura Perſarum. re coram rege aut ſpuere,nefas ducebant & flagitioſum. De mortuis ſepeliendis alij con-
trarium ſcribunt,nempe quod Perſæ corpora defunctorum extra ciuitates ad certum cam
peſtrem locum portabant,ibiq; nuda expoſuerint deuoranda à canibus & auibus cœli.

Nolebant inſuper ut oſſa mortuorum ſepelirentur aut include
rentur. Cumq; corpus aliquod non illico abſumeretur ab aui-
bus aut feris,iudicabant malum eſſe ſignum, ſuperſtitioſẽ cre-
dentes hominem illum malæ & impuræ fuiſſe mentis,atque ob
id dignum inferno: & proximi eius deplangebant eum ceu ho
minem qui poſt hãc uitam nullam haberet ſpem felicitatis. Sin
citius deuorarentur à beſtijs,beatum eum iudicabant. Tempo
Imperium Perſicum. re natiuitatis Chriſti fuit imperium Perſicum ſub Romanis, ſed
poſtea Perſæ deficientes ab eis ſicut & aliæ multæ Orientis pro
uinciæ,potiti ſunt rerum aliquandiu,donec anno 632. Sarace-
ni ademerunt imperium ſedem imperij facientes Vualdacham
urbem,quæ ſucceſſit urbi Babyloniorum. Vocant hodie Impe
ratorem Sophi, atq; is conatur reparare in Oreinte imperium,
egregijsq; factis maiorum ſuorum reuocare gloriam.

De Ormo urbe & unionum prope eam collectione.

ORmus ciuitas Orientis inclyta,ſitu elegans, ac unionum copia nulli urbiũ ſecun
da,ſita in inſula prope mare Perſicum omnibus maritimis urbibus præferenda,
abeſt à cõtinenti ſpacio trium Germanicorũ milliarium,ubi aquarũ ſuauium po-
tus annonæq; mira caritas,inuehũtq; ferme omnia,quæ uictũ cultoribus ſuppedi
Conchæ unionum. tant. Procul illinc itinere dierum trium leguntur conchæ, quæ pariunt margaritas uenuſti
ores grandioresq; cæteris baccis,quarum captura fit hoc modo. Sũt ibi qui uecti cymbis,
in mare iactum faciunt prægrandis ſaxi dependẽtis fune, idq; fit ab gemina cymbæ parte,
ut utrinq; iactis in profundũ lapidibus, cõſtabiliri nauis non aliter quã ſi in ancoris foret,
poſſit. Firmata ſuo pondere cymba, alius cui id munus obtigit in æquor iacit funẽ ſaxo de-
pendẽte. In naui media alius,mãtica in pectus tergumq; dependẽte,alligato pedibus lapi-
de ſe uibrat in Pelagus,ſubtusq; aquas urinantiũ more natat, actusq; in profundũ ad paſ-
ſus quindenos,tantiſper mouet donec legerit cõchas,in quibus deliteſcũt uniones ac mar
garitæ: collectas mãticę indit,lapidemq; protinus quo pedes grauabant abijcit,& funi in-
nixus in ſuperiora euadit. Ibi autẽ quandoq; ad tercentũ ferme nauigiorũ genera cõperiun
tur,quæ undecunq; cõtendunt. Eius urbis Sultanus Mahumetis eſt initiatus fide. Inueni-
Negociatores plurimi. unt præterea in hac urbe ad quadringẽtos negotiatores, qui ibi cõmorantur cõmertiorũ
cauſa quę illic plurimũ uigẽt: illo eñ cõportantur ſericũ,uniones, margaritę & id genus
Serici copia. baccę,aromatumq; affatim. Viuũt plerunq; oriza,quoniã ea regio triticũ non mittit. Hinc
duodecim dierũ iter eſt ad ciuitatẽ Eri,in Perſide ſitã,quę omniũ ferme rerũ eſt ferax,uiſi-
turq; tãta ſerici copia,ut una die emere queas tantũ ſerici, quot ternis camelorũ millibus
onerãdis ſufficiat. Ibi nunquã ingraueſcit annona, ob rerum ubertatẽ. Habitatores colũt
Mahumetẽ. Eſt deinde alia ciuitas Schira nomine,quę unicum habet principẽ, eundemq;
Perſam,alij nemini parentẽ,addictumq; fidei Mahumetanę. Ibi omnifariã precioſi lapilli
inueniunt. & cõprimis Eranon lapis,q abigit lymphationes,pellitq; formidines, Turchi-
cã appellãt,abunde eñ aduehunt ex Balaſchã urbe,ubi ingẽs eſt ubertas caſtorei,ibiq; co
lorũ cõplura genera. Caſtoreũ apud nos perraro ſyncerum inuenitur,ſed prius adultera-
tur

tur à Perſis. Nam id hominum genus his uaframentis adulterandarum rerum concedit nemini. Siquidem ueſica puri caſtorei tantam habet uim fragrantiæ, ut admota naribus, olfacientibus eliciat ſanguinem. Aſſeruatur autem uis huius odoris in caſtoreo, ad decem annos, ſi modo non adulteretur.

De regibus ſibi inuicem in Perſia ſuccedentibus.

EXortum eſt regnum & monarchia Perſarũ poſt regna Aſſyriorum & Medorum, fuitq́ꝫ primus rex Cyrus, Aſtyagis Medorum regis nepos, ſecundus Cambyſes, tertius Darius Hiſtaſpis, quartus Xerxes, maximus omnium regum Perſarum: qui decies centena hominum millia in Græciam traduxiſſe fertur, & maiora pontibus iunxiſſe, Athon montem continenti abſcidiſſe. Demum cum ſe ocio ſocordiæq́ꝫ relicta militia tradidiſſet, præmium, genus luxuriæ nouum inuenientibus propoſuit, ut ſcribit Valerius. Quamobrem à ſuis ſpretus, paucis poſt annis à præfecto ſuo in regia interficitur. Succeſſerunt ei ſecundum Euſebiũ, Artabanus, Artaxerxes, Xerxes, Sogdianus, Darius nothus, Artaxerxes qui & Memnon, Artaxerxes qui et Ochus, Arſes, Darus quẽ Alexander magnus exuit regno, poſtquam illud apud Perſas ſteterat annis 250.

Xerxis luxuria.

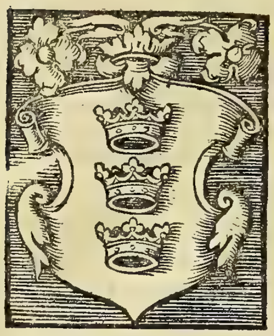
Suſiana.

SVſiana Perſiæ pars eſt ſecundum Strabonem, inter Perſiam & Babyloniam poſita, à Suſis clariſſima urbe ſic denominata. Perſæ ac Cyrus ſuperatis Medis, in Suſis imperij ſedem locauerunt. Cumq́ꝫ regias apud Suſa maxime exornaſſet, nihilominus Perſepolim & Paſargadiam magnopere coluerunt. Nam & Gaza & theſauri & Perſarum monumenta ibi erant, ut in locis progenitorum munitioribus. Docet quoque ſcriptura ſacra in libro Eſther, regem Aſſuerum in Suſis imperij ſui ſedem habuiſſe. Inter Suſa ac Perſiam montana quædam aſpera & prærupta interiacent, quæ anguſtias habent difficulter peruias & homines prædatores. Eſt Suſiana opulenta, ſed habet torridum & æſtuoſum aërem, præſertim circa urbem, adeò ut lacertæ & ſerpentes per æſtatẽ, dum ſol eſt in meridie, urbis uias tranſire non poſſint. Lauacra quoque frigida ſoli expoſita ſubito excalefieri, hordeum in ſole ſparſum ita conteri, ut milium in mortarijs. Quapropter ad duo cubita terram tectis imponunt, & domus ipſæ propter onus ferendum anguſtæ fiunt & longę. Cauſam tanti æſtus ſignant montes quoſdã altiſſimos imminentes, qui omnem borealem flatum excipiunt. Elati enim & ſublimes à mõtibus ſpirantes, campos non attingunt, ſed in Auſtraliora Suſianæ perferuntur. Ea ergo à uentis tranquilla eſt, tunc præcipue cum reliquam terram æſtu exuſtam Eteſiæ refrigerant. Frumento adeò abundat, ut & hordeum & triticum in planicie centuplũ ferat nonnunquam etiam ducentuplum. Cum uites in ea non naſcerẽtur, Macedones ibi & in Babylone eas conſeuerunt. Sunt qui putant Suſa hodie appellari Baldacham, & alij accipiunt Baldacham pro Babylone, habitatq́ꝫ in ea Saracenorum princeps, quem illi Caliphum uocant. Parantur ibi ex auro & ſerico pulcherrimi panni, ijq́ꝫ ſub uaria habitudine. Anno Chriſti 1250 Allau magnus Tartarorum rex obſedit hanc ciuitatem & tam acriter oppugnauit, ut tandem eam caperet. Caliphus autem urbis dominus turrim habebat plenã auro, argento & lapidibus precioſis atque reliquis iocalibus, ſed auariciæ ſtimulis ſauciatus, noluit collectum theſaurum in milites ſpargere, illisq́ꝫ munera largiri, ideoq́ꝫ in hoc periculum uenit. Nam rex Allau obtenta ciuitate cepit Caliphum & in turrim illam coniecit, negatoq́ꝫ omni cibo & potu ait illi: Si theſaurum hunc non tam auare ſeruaſſes, teipſum & ciuitatem liberaſſes: nunc igitur fruere theſauro tuo & ex eo comede & bibe, quem tantopere dilexiſti. In hunc itaq́ꝫ modum miſer ille theſauro ſuo incumbens fame perijt.

Theſaurus Perſarum in ſulis.

Ingẽtes æſtus.

Media.

Ecbatana.

MEdia multum extenditur ob occaſu in orientem, at in latitudine longe contractior eſt longitudine. Strabo tamen aſſerit, latitudinem eius penè parem eſſe longitudini. Eſt magna ex parte alta & frigida, cuiuſmodi ſunt montes Ecbatanis imminentes, & qui apud Rhagas & Caſpias portas conſurgunt, huiuſmodi etiam ſunt Caucaſi montes à Tauro emiſſi, plurimas faciunt ualles, inter quas & multæ planicies inueniuntur. In Ecbatanis reges Medorũ tempore æſtiuo habitare conſueuerunt, tempore uero hyemali curiam ſuam tenuerunt in Seleucia iuxta Tigrim fluuium. Et cùm Mediæ regio ſumme opulenta ſit, ſeptentrionalis montana tenuis eſt, quare arborum fructibus nutriuntur. Ex malis ſiccis ac tritis maſſas conficiunt, ex amygdalis toſtis panes, è radicibus quibuſdam uinum exprimunt: ferinis carnibus utuntur, mitia pecora non alunt. Ab initio ciuitates ſingulæ in Media uſæ fuerunt populari imperio, abſque regibus uiuentes. Tandem poſt multos annos crearunt ducem Ciaxarem nomine, cuius poſteri ſuſceptum imperium propagarunt, ita ut deleto Aſſyriorum regno, Medi Aſiæ imperio potiti fuerint, Arbace regnante, qui cum Sardanapalum bello ſuperaſſet, regnaſſetq́ duo de triginta annis imperium ſucceſſiuè ſuſceperunt Mundanes, Soſarmon, Carmis, Arbianes, Arſteus, Arceus, Artines, Artibanus. Sub hoc Parthi defecerunt à Medis. Item regibus Aſtibara, Apanda, qui à Græcis Aſtyages nominat̃: & hic à Cyro rege Perſarum deuictus, Medorum regnum Perſis reliquit. Sunt qui de Medorum regibus in hunc modum ſcribũt. Paruere Medi Aſſyriorum regibus uſque ad Sardanapalum: ſed Arbaces Medis præpoſitus, ignauum regem aſpernatus, Medis ad defectionem perſuaſis, uicto Sardanapalo, imperium ad Medos tranſtulit, quod ſub Aſtyage in magno culmine fuit cum iam per 350. annos duraſſet. Cyrus ex filia nepos Aſtyagis Medorum extinxit imperium, & ad Perſas detulit uicto Aſtyage, quem regno Medię priuatum, maximè genti Hyrcanorum prępoſuit, non tam uictorem quàm nepotem agens. Poſt Perſas Medi Macedonibus paruere, deinde Parthis, quamuis eorum Romana amicitiam ſecuta ſit, & aliquando uictricia Romanorum ſigna Mediam pertrãſiuerint. Tamerlanes his imperaſſe dicitur, & hodiè ſub magno Cam degere creduntur. Quantum ad mores attinet, ſunt Medi magna ex parte Armenis ſimiles, omnes in uenerem profuſi, regibus multas habere uxores mos fuit, nec pauciores quàm ſeptem. Mulieres quoque pulchrum ſibi exiſtimarunt, ut uiris nuberent compluribus, paucioribus quàm quinque calamitoſum putauere. Equitandi & ſagittandi magnum his ſtudium, à quibus & ſtola reperta eſt, & cultus & ornatus & religioſa à ſubditis in reges ſalutatio, & tiara & citharis, pileus & manicatæ tunicæ quibus poſtea Perſæ uſi ſunt, qui ſubactis Medis in eorum mores tranſiuere. Noſtro tempore Media eſt inacceſſa, ideo penè incognita.

Medi obtinent imperiũ Aſiæ.

Imperiũ transfertur ad Perſas.

Mores Medorum.

Hyrcania.

HYrcaniæ regio ſecundum Strabonem eſt ualde opulenta, magna ex parte planicies præclaris urbibus adornata, è quibus eſt Talabroca, Samariana, Carta & regia Tape. Opulentiæ ſignum ducunt, quod uitis uini metretam affert, ficus modios ſexaginta. Frumentum ex ſemine culmis decidente ſine cultu naſcitur & adoleſcit. Maxima mellis copia ex arborum folijs defluit, in arboribus mellificatur. Aiunt etiam Hyrcaniam ſyluoſam eſſe, quercum, pinum atq; abietem gignere, piceam uerò minimè. Quercus folia ante ortum ſolis multo melle tinguntur, ſed orto ſole, modico tempore ſuccus extinguitur. Irrigatur Ocho & Oxo fluminibus, multæq́ merces Indiæ per Ochum in Hyrcanũ mare deuehuntur, atq; hinc in Albaniam traijciuntur ac per Cyrũ ad ſequentia loca deferũtur. Mare Caſpiũ uerius lacum quã mare eſſe aiunt, eò quod ſerpentes nutrit & dulce eſt. Adiacẽt ei maximæ rupes unde flumina decurrũt & tanta ui deſcendunt præcipitanturq́, ut aquã in mare iaculentur & ſubiectum littus aſpergine intactum

Hyrcaniæ fertilitas.

Mare Caſpiũ.

relin-

relinquant, ut etiam exercitui unda tecto peruium ſit. Sæpe indigenæ in eum deſcendunt locum epulandi & ſacrificandi gratia, ſub ipſo fluctu apricantes. Quũ Alexander magnus in Hyrcania ageret, Thaleſtris Amazonum regina, quam alij Myrintheam appellant, ei cum trecentis mulieribus protinus occurrit liberos à rege quæſituros. Tertiodecimo poſt die, utero completo diſceſſit. Cœpit tunc primum Alexander in delitijs & luxum Aſiaticũ deſciſcere, uidens Perſarum imperio, quod affectauerat, ſe potitum. Diadema Perſicũ capiti induxit, & alba tunica cum cingulo Perſarum more utebatur, omnemq́ prorſus habitum peregrinũ preter fœminalia & uelamen aſſumpſit. Equos inſtructu Perſico ornari fecit, & concubinas ſecum babere inſtituit. Earum numerus erat, quem habent anni dies. Hæ forma excellentiſſima, nocte quacunq́ regio cubili aſtabant, ut optionẽ eius, quæ ſecum cubitura eſſet, faceret. Nutrire dicitur Hyrcania ſæua quedam animalia & immanes feras maxime pardos, panthe *Alexandri luxus.*

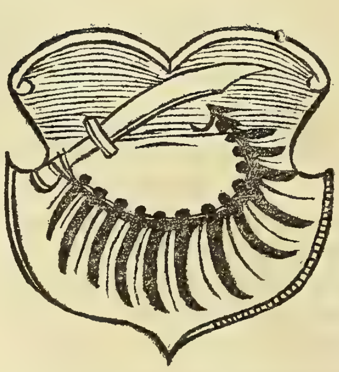
ras & tigres. Panther animal eſt pardo ſimile, eſtq́ uarij coloris, & prorſus ferum. quod quidam lupum canarium appellãt. Mite tamen eſt ſi ſaturatũ fuerit. Dormit tribus diebus, & poſt tertiũ diem lauat ſe & clamat, emiſſoq́ ſuaui odore cõuocat omnes feras, quæ odore eius ducuntur, eſtq́ omnibus feris amicum præter draconem & aſpidem. Panthera uero quæ & pardalis, diuerſum dicitur eſſe animal à panthero, eſt enim prorſus ferum & maculoſum. De qua Plinius. Panthera & tigris macularum uarietate prope ſolæ beſtiarũ ſpectantur, cæteris unus ac ſuus cuiuſq́ generis color eſt. Pãtheris in cãdido breues macularũ oculi. Ferũt odore earũ mire ſollicitari quadrupedes cũctas, ſed capitis toruitate terreri. Quãobrẽ occultato eo, reliquas dulcedine inuitatas corripiunt. Nam capreæ & huiuſmodi feræ odore inuitatæ prope accedunt. Pardus autẽ ex latebris proſiliens, inuolat. Nũc uarias & pardos, qui mares ſunt, appellant in eo omni genere. Quidã ab his pantheras ſolo candore diſcernũt. In Caria & Libya prælongi eſſe dicũtur, animo imbelles, minime ſaltu agiles,

 pellẽ

pelle adeò dura, ut ferro non cedat. Fœmina crebrior inuentu. Tigrin Hyrcani & Indi fe-
Tigris animal runt, animal uelocitatis tremendæ. Totus em̄ fœtus, qui ſemper numeroſus eſt, ſi ab inſidi
ante rapitur, equo quàm maximè pernici, atqꝫ in recentem ſubinde transfertur. At ubi ua-
cuum cubile reperit fœta, (nam maribus cura non eſt ſobolis) fertur præceps, odore ueſti-
gans. Raptor appropinquante fremitu abijcit unum ex catulis: illa morſu corripit, & pon
dere etiam ocior acta remeat, iterum conſequitur & ſubinde, donec in nauem ingreſſo ir-
rita feritas ſæuit in littore. Diuus Auguſtinus oſtendit Romæ tigrin in cauea manſuefa-
ctam. Strabo autē dicit Megaſthenem ſcribere, tigres in India apud Praſios populos ma-
gnitudine duplici quàm leo ſit eſſe, adeoqꝫ ualentes ut unus è manſuefactis à quatuor ho-
minibus ductus, ſi mulum poſteriore pede apprehendat, ad ſe trahat. Sunt etiã qui ſcribunt
tigrin orbatam ſobole ſua, deludi ſpeculo in uia à raptore poſito. Nam fera olfactu ſuo &
perniciſſimo curſu raptorē inſequēs & ſpeculum in itinere inueniens, putansqꝫ ſe fœtum
inueniſſe, tracta ibi in contemplatione ſpeculi mora, raptori tempus euadendi concedit.

Parthia.

Parthi obſcuri. PArthia regio eſt nemoroſa, montana & inops fru-
gum. Gens ipſa Aſſyrijs Medisqꝫ imperantibus ob
ſcuriſſima, regnoqꝫ à Medis ad Perſas translato, ue
lut uulgus ſine nomine, uictoribus prædæ fuit. Po-
ſtremo Macedonibus ſeruiuit. Deinde uero temporis pro-
ceſſu, ea fuit ipſius gentis uirtus, hi rerum ſucceſſus ut non
Parthi uictores. tantum finitimis imperaret, ſed à Romanis omniũ gentium
uictoribus bello petita, eos magnis cladibus uictos affece-
rit. Adminiſtratio gentis poſt defectionem Macedonici im-
perij ſub regibus fuit, qui Arſaces ab Arſace primo rege di-
cebantur omnes. Sermo his inter Scythicum Medumqꝫ me-
dius, utriſque mixtus. Exercitum non ut aliæ gentes libero
rum, ſed maiori ex parte ſeruorum habent. Quorum uulgus nulli manumittendi poteſtate
permiſſa ac per hoc omnibus ſeruis naſcētibus indies creſcit: hos pari cura ac liberos ſuos
habent, & equitare & ſagittare magna induſtria docent. Vt quiſque locuples eſt, ita ma-
Mores Parthorum. gnum regi ad bellum ituro equitatum inſtruit. Auri argentiqꝫ nullus olim niſi in armis
uſus fuit. Vxores cauſa libidinis uariæ ſinguli plures ducũt, nec ullum grauius flagitiũ quã
adulterium

adulterium uindicant. Ob id mulieribus non conuiuia ſolum uirorum, uerum etiam conſpectum interdicunt. Carne non alia ueſcuntur quàm uenatu quæſita. Equis omni tempore uehuntur: his petunt bella, his conuiuia adeunt, mercātur, colloquuntur, omniaq́ꝫ publica & priuata obeunt munia, equo ſedentes. Sepultura uulgo aut auium aut canum laniatus eſt. Nuda demum oſſa terra obruunt. Deorum cura ueneratioq́ꝫ præcipua. Ingenia gēti timida, ſeditioſa, fraudulenta, et procacia. Semper aut in externos aut in domeſticos motus inquieti. Natura taciti, ad faciendum quàm ad docendum promptiores. In libidinem proiecti, in cibum parci, fides dictis promiſſisq́ꝫ nulla, niſi quatenus expedit. Cingitur regio ipſa altiſſimis montibus, niue fere ſemper candentibus, in planicie uero terræ magni ſunt calores. Habitatores non colunt terram, nec agunt mercimonia in externis regionibus, neq́ꝫ curant rem pecuariam, ſed ſtudent curſui, equitatui, bellis, iaculationibus, potiſſimum autem dant operam ſagittandis uenationibus, unde uiuūt. Regni ipſorum caput, Hecatompylos Plinio. Scribit Lucius Florus in tertio libro de Parthico bello, quod Romani eo tempore quo Iulius Cæſar oppugnauit Gallos, miſerunt ualidum exercitum in Orientem contra Parthos, quibus præerat Marcus Craſſus conſul, uir inſolitæ auariciæ et inexplebilis auri cupiditatis. Infeliciter autem contra Parthos pugnans, amiſſis undecim legionibus, dum ipſe fugam peteret occiſus eſt. Caput autem eius cum dextera manu reſectum, ad regem Parthorum perlatum eſt, atq́ꝫ ita ludibrio habitum, ut faucibus eius aurum liquefactum infunderetur, ſcilicet ut qui ardens cupiditate prædandi pacem regis rogatus abnuerat, etiam mortuo eius reliquias auri flamma combureret: uel ut Florus habet, cuius animus arſerat auri cupiditate, eius etiam mortuum & exangue corpus auro ureretur. Alij addunt, Parthos cum aurum infunderent dixiſſe: bibe nunc aurum, qui ſemper aurum ſitiſti, nec unquam auro exaturari potuiſti. Id quod didiciſſe uidentur à Tomyride Maſſagetarum in Scythia regina, quæ potentiſſimo Perſarum regi Cyro bello congreſſa, ipſum & uita & caſtris ſpoliauit ad ulciſcendā filij mortem, quem ille prius à matre obuiam miſſum cum ſuis per inſidias interfecerat. Nec tamen hoc euentu uictoriæ contenta, aut emollita animi rabies, quin & mortui caput in utrem humano cruore plenum demiſit, his uerbis inſultans: Filij mei ſanguinem hauſiſti & meum ſitiſti Cyre, at ego cruore te ſaturabo. Bibe nunc & exatia te.

Parthia montoſa.

Marcus Craſſus auro impletur.

Caput Cyri ſanguini immerſum.

Carmania & Ichthyophagorum regio.

Duplex eſt Carmania: una quæ ſimpliciter Carmania uocatur, altera autem Carmania deſerta. Incolæ earum utuntur lingua & moribus Perſarum atq́ꝫ Medorum. Oneſicritus tradit Hytanin fluuium eſſe in Carmania, qui auri ſtrigilem ferat. Item argenti foſſilis & æris & rubricę minij uenam, & montes duos, alterum arſenici, alterum ſalis. Habet Carmania uitem, quæ ſæpe bicubitalem racemum facit, magnis acinis ac denſis. Habitatores propter equorum inopiam, aſinis in bello plurimum utūtur, & aſinum Marti ſacrificant, quē ſolum Perſę ex omnibus dijs colunt & bellicoſi ſunt. Nemo uxorem ducit, niſi prius hoſtis caput amputatum ad regem pertulerit. Rex caluaria in regia collocata, linguam minutatim ſecans, pane permiſcet, poſtea deguſtatā ei qui attulit & familiaribus edendam præbet, atq́ꝫ ille præclarus eſt, cui multa capita ſunt allata. Pertingit ad hāc terrā Ichthyophagorū regio, quæ ſcilicet ad mare extēſa ſita eſt inter Carmaniam & Gedroſiam. Vocantur autem Græco uocabulo Ichthyophagi, quod ſolis piſcibus uictitent. Vnde Strabo: Ichthyophagorum regio ſecus mare eſt, & magna ex parte arboribus caret. Veſcuntur piſcibus tam ipſi quàm pecora eorum, & aquas pluuiatiles ac foſſiles potant. Pecorum carnes piſcibus prębent, domicilia ex oſſibus cetorum & oſtreorum conchis magna ex parte faciunt. Nam trabium & fulcrorum uſum coſtæ præbēt, portas maxillæ, è uertebris fiunt mortaria in quibus piſces ſubiguntur, ad ſolem aſſantur, poſtea ex his panem conficiunt, frumenti pabulum admiſcentes. Rarum eſt frumentū in terra eorum. Noſtris temporibus regio iſta, ut putant, appellatur, Turqueſtan, eſtq́ꝫ ſub fide aut potius perfidia Mahumetica. Legitur de hac gēte, quod quidam eorum olim nudi per omnem uitam degentes, uxores filiosq́ꝫ communes habebant, beſtijs ſimiles, quippe qui neq́ꝫ turpis neq́ꝫ honeſti diſcrimen habebant. Captos uarij generis piſces, ſupra petras ad

Carmanorum mores.

Ichthyophagi.

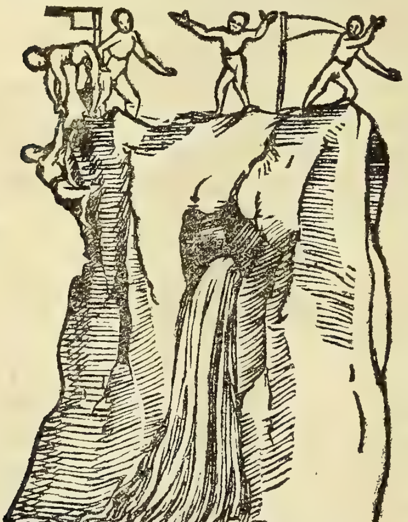
Turqueſtan.

meridiem ſitas nimioqꝫ ſolis æſtu incenſas ponunt, pauloqꝫ poſt reuoluunt, tum ad ſolem decoctos quatiunt, omniqꝫ excuſſa carne ſpinas ad certum proijciunt locum, ſeruantqꝫ ad certum uſum. Carnes autem piſcium in concauo ſaxo pinſunt, admixtoqꝫ modico frumēto aut palinuri ſemine cibum conficiunt, ſibi ſuauiſſimum. Capturæ piſcium quatuor diebus continuis intenti, epulantur palam cum lætitia, & quinto die ad fontes pergunt potus gratia, ubi uentre aqua repleto, potuqꝫ graues uix regredi queunt. Ea die nihil edunt, iacet quiſqꝫ aqua plenus, diſtentusqꝫ ſimilis ebrio. Poſtera autem die denuo ad capiendos piſces redeunt. Ita eorum uita per omne tempus tranſacta, ob ſimplicem uictum raro in morbos incidunt. Breuioris tamen quam nos ſunt uitæ.

Margiana.

CIngitur Margianorum regio undiqꝫ montibus, excellitqꝫ circumiacentes terras uino quod producit. Difficilis eſt ad eam aditus, eo quod campis deſertis & arenoſis ambiatur. Conſtruxit in ea olim Alexander magnus ciuitatem & à ſe Alexandriam denominauit. Et quum incolæ paulo poſt eam ſubuerterent, Antiochus filius Seleuci rurſus eam inſtaurauit & appellauit Seleuciam. Poſtea tamē dicta fuit Antiochia. Tradit Strabo, quod ſuo æuo ſenes in Margiana duram habuerunt conditionem. Nam ſi quis perueniſſet ad ſeptuageſimum annum, propter leuem culpam occidebatur, uenientesqꝫ propinquiores eius comedebant corpus eius. Vetulas uero mulieres ſuffocabant atqꝫ ſepeliebant. Qui uero citra ſeptuageſimum annum moriebatur aut occidebatur, eum non comedebant ſed ſepeliebant.

Margianorum mores.

Montis ardui confugium.

Iacet in Margiana mons quidam præruptus undiqꝫ & exciſus, triginta ſtadiorum altitudinis, inſtar arcis munitiſſimæ, qui una tantum ſemita eademqꝫ anguſtiſſima poterat adiri: amplectebatur circuitum centum & quinquaginta ſtadiorum. Erat etiam in eo fons perhēnium aquarum, quæ magno cum impetu per ſaxa è ſupernis deuoluebātur. Veniente autem Alexandro magno cū exercitu ſuo in has regiones, Arimazæus Sogdianus cū triginta millibus armatorum confugit ad hoc inſuperabile ſaxū, ad biennium ſecum habens commeatum, ut hoc modo ſe à Macedonum ſeruitute uindicaret. Adueniensqꝫ Alexāder & uidens inexpugnabilem locum, miſſa legatione, monuit incluſos ut ſponte ſeſe dederent, priuſquam admoueret manus. At Sogdiani & Margiani in petra incluſi, reſponderunt. Num Alexander habet alatos milites, qui ad nos uolare queant? Audiens uero Alexander contemptim ſibi reſponderi indignatus, delegit ex ſuo exercitu trecentos robuſtos & animoſos milites, quos & ſubmiſit ut clam per aſperam & præcipitem rupem quomodo poſſent aſcenderent, & ubi inacceſſibile iugum apprehenderent ſignum obtentæ rupis per uexillum lanceæ appenſum erigerent. Delecti iuuenes intrepido animo ſe ſe mortis periculo exponentes, tentauerunt tota nocte mōtis præcipitium ſuperare, applicatisqꝫ funibus & infixis ferreis uncinis & alijs inſtrumētis ad aſcendendum neceſſarijs, non ſine ingenti labore mane ad faſtigiū montis peruenerunt, amiſſis tamen triginta uiris, qui per præcipitium deuoluti rupis aſperitate contriti ſunt. Alexander uiſo in ſupercilio montis uexillo, monuit denuo incluſos ut ſeſe dederent. Sogdiani itaqꝫ uidentes aſylum ſuum ab hoſte armata manu occupatum, putabāt Macedones ſumptis alis ad tantam ſublimitatem uolaſſe, atqꝫ ideo tradiderūt ſe & ſua Alexandro.

De Orientis apud Parthos & Perſas imperio.

TRadit Plinius quod Parthi olim quum poſt Macedones monarchiam Orientis obtinuiſſent, omēs regiones ſibi ſubdiderint, quæ inter mare rubrū & mare Hyrcanū cōprehendun-

prehenduntur, decem & octo ſcilicet regna, ex quibus undecim dicta fuerũt ſuperiora, ab Armenia uerſus mare Caſpium ſeptentrionem uerſus ſibi ſuccedentia, uſq; ad Iaxartum fluuium & ad Scythas uſq; protenſa, & alia ſeptem quæ inferiora regna appellabantur, ad auſtrum ſita. Margiana, Bactriana & Sogdiana, annumeratę fuerunt regnis ſuperioribus. Vnde facile deprehendi poteſt, quam latum & amplum tunc Perſicum & Parthicum fuerit imperium. Tantis ergo freti uiribus, non ſine ratione potentiſſimo Romano imperio ſeſe exemerunt. *Parthi rebelles Romanis.* Nec contenti tot prouincijs, ſtuduerunt & Scytharum atq; Sarmatum robur ſibi adiungere. Quin & Albani in neceſſitate uocati à Perſis, non deſeruerunt eos. Erant tunc Scythæ populus liber & nemini ſubiectus, habebant agrum fœcundum, erant robuſti & bellicoſi, omnibusq; pecuniam offerẽtibus auxilium ferebant. Sed quia nõ multum à Parthorum imperio aberant, exercitatiq; eſſent in rebus bellicis, Parthi uerentes ne hoſtibus ſuis aliquando ſuppetias ferrent, conciliabant eos ſibi amicos, continuoq; ſuppeditabant pecuniam, ut hoc pacto eos in officio & amicitia cõtinerent, ne unquam eos deſererent. Sicq; factum eſt, ut Scythæ eſſent ceu murus quidam Parthorum ab aquilone: & quum illis bellum immineret, collocabant Scythas in acie & ubi maius periculum erat: atq; in hunc modum Scytharum robur in dies deficiebat, & contra Parthi leuabãtur hoc metu, quo timebant aliquando obrui à Scythis & priuari ſuo imperio.

Bactriana.

EST Bactriana regio mõtuoſa acceſſuq; difficilis, hominum numero ac uiribus ualida, rerum omnium, oleo excepto, fertilis. Creſcit etiam in ea Bdellium nominatiſſimum. *Bdellium.* Eſt autem arbor nigra, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici, naturaq; gummi. Siquidem emittit lachrymam. Sunt in Bactria plures urbes inſignes, quarum una Bactra nomine, quæ etiam Zariaſpa appellata eſt, regia eſt & cæteris præſtantior, per quam flumen eiuſdem nominis defluens emittit̃ in Oxum. Eſt autẽ hæc urbs tum magnitudine tum arce admodum munita. Bactrianorum rex erat quõdam Zoroaſtes philoſophus, *Zoroaſtes.* qui comparato ualido exercitu, Nino regi Aſſyriorum occurrit. Permiſſaq; ex induſtria parte hoſtium prouinciam ingredi, inita pugna hoſtes in fugam uerſos ſuperat, perſequitur, cædendo uſq; ad montes proximos. Deinde ferente Nino auxilium ſuis, ſuperati ſunt Bactriani. Hic Zoroaſtes primus, authore Plinio, artes magicas in Perſide inuenit. Abſumptus autem eſt igne cœleſti. Alij aiunt eum à Nino rege interfectum & libros eius exuſtos, etiamſi authore Suida ferantur eius de natura libri quatuor, de lapidibus præcioſis unus, præterea aſtronomica & alia quædam. Scribitur de eo, quod eodem die riſerit quo erat natus, quum prima uox naſcentium ſit uagitus.

Victus Darius ſecundo ab Alexandro magno in Aſſyria, fugit in Bactriam. *Darij interitus.* Habuit autem idem Darius duos ſatrapas Beſſum & Nabarzanem: qui in gratiam Alexandri uenire cupientes, peſſimũ facinus perpetrantes Darium ſolitarium inuenientes opprimunt & letaliter uulnerant. Poſt hæc idem Darius in gratiã uictoris Alexandri à cognatis

ſuis aureis compedibus catenisq́ꝫ apud Parthos uincitur. Alexander quoque citato curſu poſtera die ſuperuenit, & cognouit Darium clauſo uehiculo per noctē exportatū. Iubens ergo ſubſequi exercitum, inſequitur fugientem cum ſeptem millibus equitum. Et cum nullum Darij indicium reperiſſet, reſpirandi equis data facultate, unus ex militibus dum ad fontem proximum pergit, in uehiculo Darium multis uulneribus confoſſum ſed ſpirantem adhuc inuenit. Sunt qui ſcribunt Alexandrum inueniſſe Darium adhuc ſpirantem, dixiſſeq́ꝫ morientem: En mihi in tali fortuna conſtituto ô Alexander non inuideas ſepulturam. Rogo etiam ut matrem meam & uxorem commendatas habeas, filiam uero Roxanem ut tuo coniugio dignam accipere non dedigneris: quibus dictis exhalauit ſpiritum. Alexander autem cupiens ſcire qui Darium regem interfeciſſet, in publico ita ait: Gaudeo nunc me hoſtem maximum ſuperaſſe Darium, & licet ipſe executus nō ſim, habeo gratiam condignam his qui eum mei nominis gratia interfecerunt. Quo audito,

Darij ultima uerba.

Beſſus & Nabarzanes ſe produnt: quos Alexander aſpiciens interrogauit, cur regem ſuum ſimul & propinquum & benefactorem interfeciſſent? indignatusq́ꝫ iuſſit Beſſum inaudito interficici ſupplicio. Nam arboribus inflexis fecit parricidam pedibus alligari, & arbores rurſum in aerem dimiſſæ & locum ſuum repetenres, ſubito hominem diuiſerunt per medium. Alij ſcribunt, Beſſum ſibi poſt Darij interitum uſurpaſſe regni titulum, atque comprehenſum ab Alexandro, quadrifariam per arbores diſſectum. Scribunt quidam de hac regione, eam plerunque carere lignis & arboribus, quare & milites Alexandri quum in ea uerſarentur cogebantur aliquando ob lignorum penuriā ueſci crudis carnibus. Alibi tamen multa arbor, & uitis largos mites qúe alit fructus. Solum pingue crebri rigāt fontes. Loca mitiora frumento conſeruntur. Cætera armentorum pabulo cedunt. Magnam deinde partem eiuſdē terræ ſteriles tenent arenæ. Cū uero uenti à Pontico mari ſpirant, quicquid ſabuli in campis iacet conuerrunt. Quod ubi cumulatum eſt, magnorum collium procul ſpecies eſt, omniaq́ꝫ priſtini itineris ueſtigia intereunt. Itaque qui tranſeunt campos, nauigantium modo noctu ſydera obſeruant, ad quorum curſum iter dirigūt:

Proditoris ſupplicium.

Mare ſabuloſum

& propemodum clarior eſt noctis umbra quàm lux. Ergo interdiu inuia eſt regio, quia nec ueſtigium quod ſequantur inueniunt, & nitor ſyderum caligine abſconditur. Cæterum ſi quos ille uentus qui à mari exoritur deprehendit, arena obruit. Sed quà mitior terra eſt, ingens hominum equorumque multitudo gignitur. Scribit Plinius granū frumenti apud eos ferè aſſequi eam magnitudinem quam apud nos habet ſpica. Et Quintus Curtius ſcribit, ex Bactriana regi Dario miſſa contra Alexandrum triginta millia equitum. Et quā quam abundet equis, habet tamen interim optimos camelos, qui præſtantiores ſunt his quos gignit uel Syria uel Arabia. Vtuntur uero camelis, ad ferendum grauia onera. Siquidē hoc animal magna cura ſollicitoq́ꝫ greſſu incedit, natū ad magnos

Cameli natura & forma.

labores

labores perferendos, etiamſi plus inſtituto onere non recipiat, nec ultra conſuetum procedat ſpatium, differunt Bactriani & Arabici cameli, nam illi bina habent tubera in dorſo, hi uero ſingula & in pectore alterum cui incumbant. Odium aduerſus equos gerunt naturale. Sitim quatriduo tolerant. Implentur cum bibendi occaſio eſt & in præteritum & in futurum, obturbata conculcatione prius aqua, aliter potu non gaudent, id quod & quibuſdam alijs animalibus familiare eſt. Viuunt quinquagenis annis, quidam & centenis.

Sogdiana:

De hac regione & cultoribus eius ueteres ſcriptores pauca tradiderūt. Eſt in multis locis propter ſabuloſos campos & ob aquarum penuriam ſterilis, maxime uerſus ortum ſolis & meridiem. Ab aquilone diuiditur per Iaxartum fluuium à Scythiæ regione. Oritur in ea ex Caucaſo monte Oxus inſignis fluuius, qui labens per Bactrianam, receptis multis alijs amnibus, fit tam magnus ut in multis locis ſex ſeptēue ſtadijs latitudinem pateat, tandemq́ magno impetu exoneretur in Caſpium mare. Sunt aquæ eius impuræ & ad potandum inſalubres. Hoc fluuio adhuc maior eſt Iaxartus, qui in magnitudine excellit omnes amnes qui in Caſpiū mare labuntur. Oritur autem apud Sacas, & ſenſim creſcit ob ingredientes alios fluuios, donec tandē mergitur in Hyrcanum ſeu Caſpium mare. Tradit Strabo, ſuo æuo merces ex India allatas ad Oxū fluuium ſeptem dierum ſpatio, ultra uero per Oxum portatas ad mare Caſpium, atque inde per amnem Cyrum aduerſo flumine in Armeniam et inde in Pōticum mare tranſuectas. Vtuntur Sogdiani lingua Perſica, ſicut & aliæ circumiacentes regiones, nempe habitatores Ariæ, Margianæ & Bactrianæ. Habet autem & Sogdianorum regio monumenta quædam, puta, aras, columnas & ciuitates, quæ poſt ſe reliquerunt Bachus, Hercules, Cyrus, Semiramis & Alexander magnus in memoriam aſſecutæ in ea uictoriæ. Sic ueteres ſcribunt. Hodie uero puto hæc omnia interijſſe, quum nihil firmum & perpetuum ſit in terris.

Oxus fluuius inſignis.

Saca.

IMperauerūt olim Sacæ multis nationibus habueruntq́ reginam Tarinam nomine, bellorum appetentem, audacia quoq́ & rebus geſtis cæteris fœminis inter Sacas nobiliorem. Habet autem ea regio mulieres robuſtas & belli gloria illuſtres. Fertur Tarina tum pulchritudine tum conſilio prudentiaq́ mirabilis extitiſſe, propinquasq́ gentes barbaras, ſuperbia elatas ac Sacis imperantes, expugnaſſe, maioremq́ eius regionis partē ad mitiorē traduxiſſe uitam. Multas inſuper condidiſſe ciuitates, quas reddidit præ cæteris uicinis gentibus feliciores. Poſt eius obitū memores beneficiorum eius uirtutisq́ ſubditi ſepulchrū ei cōſtruxere magnificentiſſimum. Pyramis ea fuit triangularis, cuius latus quodlibet tribus ſtadijs protendebatur. Altitudo ſtadij erat unius, uertice in arctum conſtructio. Addiderunt ſepulchro auream ſtatuam inſtar coloſſi. Cœperunt tunc Sacæ inuaſiones facere quales olim Cimmerij ac Trieres fecerant. Nam & Bactrianā occupauerunt, & optimam

Tarina regina.

Armeniæ

Armenia Sacaſena. Armeniæ regionem adepti ſunt, quæ ab ipſis poſtea Sacaſena fuit appellata; atque uſq; ad Cappadocas proceſſerunt, eos præſertim, qui ad Euxinum uergunt. Sed cum ex ſpolijs feſta celebrarent, Perſarum Imperatores eos noctu adorti, funditus deleuere, id quod potiſſimum à Cyro factum Strabo commemorat. Eſt autem Sacarum regio tota nemoroſa & fertilis in paſcuis atque frumento, inhabitaturq; à Maſſagetis, Comaris & Iſſedonibus, de quibus infrà. Scribit Euſebius, diuum Apoſtolum Thomam his gentibus annunciaſſe Chriſtum.

Aria.

ARiam regionem parem eſſe dicunt in fertilitate Margianæ & Bactrianæ cui conterminata eſt, uini autem ubertate ſuperare. In ea & uinum ad tres hominis ætates, id eſt, nonageſimum annum perdurare, idq; in uaſis minimè picatis. Vrbes huius regionis ſunt Artacana, Alexandria, Achaia, à conditoribus appellatæ.

Paropaniſadæ.

STrabo hanc gentem uocat Paropamiſſades, Ptolemæus autem Paropaniſades à Paropaniſo monte: cuius terra maior pars plana, habitaturq; multis pagis. Dicuntur habere multas niues & ingentia frigora, ideo uites & fructiferas arbores obtegunt terra, ut frigoris hyemalis uim ſuſtineant. Quum demum germinandi tempus appetit, amota terra in apertum eas educunt. Facies uero eorum locorum non uiridis nec amœna, ut alibi fert natura, ſed cana & micans eſt ex niue & ſuper eam congelata glacie. Idcirco neque aues ſuo cantu homines permulcent, neque feræ ibi è latibulis excitantur, ſed inhoſpita & prorſus inacceſſa regio ea uidetur. Neque tamen his tantis difficultatibus impediri potuit Alexander Macedo, quin aſperitatem loci omnem ſuperaret, etiam ſi multos amiſerit ex his.

Vites & arbores teguntur terra.

Drangiana, Arachoſia, Gedroſia.

OMnes has terras pertranſit Alexander magnus, qui in Orientem contenderet, ideo de ſingulis nonnihil ab autoribus notatum eſt. Drangæ dicuntur Perſicè uiuere, uini copiam non habere. Naſcitur apud eos caſſiteros, hoc eſt, plumbum album, quod ſtannum uocant. Eſt regio montana & niuoſa, ſed habet frequentes uicos & rerum omnium copiam præter oleum. De Arachoſia autores ferè nihil ſcribunt, niſi quod eſt conformis Drangianæ. Gedroſia autem Indiæ contermina, minus eſt exuſta quam India: laborat fructuum & aquarum penuria, fert tamen aromata, præcipue nardum & myrrham, ut Alexandri exercitus his pro tecto & ſtratis uteretur, odoratiorem ſimul ac ſalubriorem aërem habens. Aeſtate Gedroſia imbribus abundat, flumina & aquæ augentur, hyeme deficiunt.

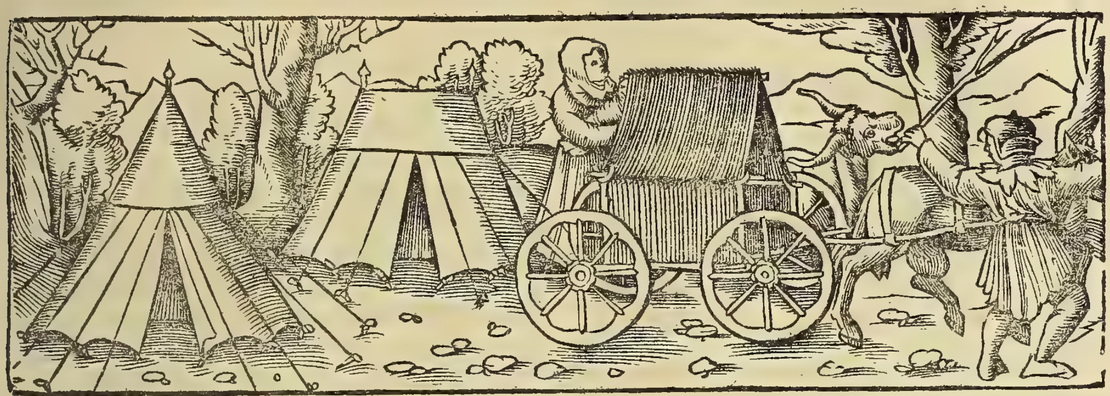
Caßiteros.

Scythia Aſiatica extra Imaum montem.

REgio Scythia ſeptētrionalis, à primordio parua patria, poſtmodū uero habitatores paulatim per uirtutē & uires aucti, quum regiones multas ſibi ſubdidiſſent, in magnum imperium gloriamq; peruenere. Ea primum natio iuxta Araxim flumen parua numero, propter ignobilitatem contēpta conſedit: nacti regem quendam bellicoſum & militari uirtute præcipuum, agros ampliarunt, montanos quidem uſq; ad Caucaſum, campeſtres uero uſq; ad Oceanum & Mæotida paludem, aliaq; loca ad Tanaim uſq; flumen, à quo Scythia ipſa longo tractu uerſus ortum protēſa Imao monte per medium, uelut in duas diuiditur Scythias, quarum una Scythia intra Imaum montē dicitur, altera extra. Ab alieno imperio aut intacti aut inuicti Scythæ ſemper manſerunt. Darium Perſarum regem turpi à Scythia ſubmouerunt fuga: Cyrum cum omni exercitu trucidarunt, Alexandri magni ducē cū copijs uniuerſis deleuerunt, Romanorū audiuere non ſenſere arma. Romani Imperatores ſi quas geſſerunt in Dacos & Boſphoranos expeditiones, & eas quidē ſępiſſimè calamitoſas, interiorem tamen Scythiam non attigerūt, quæ tam

Scythia libera ab alieno imperia

tam in Aſia quàm in Europa ita ample lateq́ꝫ diffunduntur, ut alterum terrarum orbem dixeris, neque ſoli ubertate, neqꝫ fœcunditate pecorum, neqꝫ auri, argenti & lapillorum copia contemnendum. Eſt autem hæc gens & laboribus & bellis aſpera, habetq́ꝫ uires corporũ immenſas. Ipſa inter ſe olim diſcreta non erat, utpotè quæ neqꝫ agrum coleret, neqꝫ ſedes haberet ullas, per ſolitudines & inculta uagabat̃ loca, armẽta pecoraq́ꝫ præ ſe agẽs. Coniuges & liberi plauſtris uehebantur. Legibus nullis obnoxia, iuſtitiã ſpontè colebat. Nullum furto grauius in tota gente flagiciũ fuit, ut quæ non parietibus aut ſeptis armentũ circundat, ſed in propatulo habeat. Lac & mel in cibatu frequens, contra frigora & rigores ferinis pellibus murinisq́ꝫ corpora cõmuniebat. Laneus uſus ac ueſtigiũ ignotus gen-

ti. Gaudent Scytharum plures humana cæde. Quem primum uirum in bello uir Scytha ceperit, eius ſanguinem potat: quoſcunqꝫ in prælio interemit, eorum capita regi offert. Nam capite ablato fit prædæ particeps, alioquin expers. Multi ſunt qui coria humana tanquam brutorum cõſuunt, quibus pro amiculis induuntur. Cæſorũ hoſtium manus dextras cum unguibus excoriant quidam, atqꝫ cum his pharetrarum opercula obducunt. Capita exciſa exterius crudo bouis corio ſuperducunt, interius inaurãt, etiam qui ditiores ſunt pro poculis utunt̃, hoſpitibus qui ad eos ueniũt uiri alicuius exiſtimationis exhibẽt, referuntq́ꝫ illos à ſe eſſe ſuperatos, id ſtrennuitatis loco ponẽtes. Semel quotannis ſinguli regionũ principes uinum crateri miſcent, de quo Scythæ omnes hoſtium homicidæ bibunt, nemo guſtat qui nihil præclari operis ediderit, ſed ſine honore ſeorſum ſedet, quæ res apud eos maximæ eſt ignominiæ. Qui uero complures cædes fecerunt, hi duobus pariter quos habent calicibus potant. Deos hos ſolum colunt, Veſtam, Iouem, Apollinem, Venerem, Martem & Herculem. Soli autem Marti ex captiuis centeſimum quenqꝫ immolant, cæteris tum alia pecorũ, tum præcipuè equos. Sues pro nihilo putãt, quos nec alere omnino in ſua regione uolũt. Rex in quos morte animaduertit, eorũ ne liberos quidẽ relinquit, ſed uniuerſos mares interficit, fœminis nihil læſis. Fœdera cum quibuſcunqꝫ ineunt Scythæ hoc modo: Infuſo in grandem calicẽ fictilem uino, commiſcent eorũ ſanguinẽ qui fœdus feriunt, percutientes cultello aut incidẽtes gladio aliquã tulũ corporis, deinde in calice tingunt gladium, acinacem, ſagittas, ſecurim, iaculũ: hęc ubi fecerunt, ſeſe multis uerbis deuouẽt, poſtea uinũ epotant. Regum ſepulchra apud Gerros ſunt, ubi Boryſthenes iam nauigabilis eſt. Ibi cũ rex eorũ deceſſit, ingentem ſcrobem effodiunt forma quadrata, dehinc mortuũ accipiunt corpore incerato, aluo euulſa atqꝫ expurgata, quam quum expleuerint ſpeciebus quibuſdam, reſuunt rurſus, impoſitumq́ꝫ plauſtro

Crudelitas Scytharum.

Scytharũ diſ.

Forma percutiẽdi fœderis.

cadauer

Quomodo Scythæ reges ſepeliũt.

cadauer ad aliam gentem ferunt, tandemq́ cum ſingulas luſtrauerint gentes, quibus imperitauit, deponunt cadauer ſuper thorum, haſtisq́ hinc & illinc defixis, deſuper ligna diſponunt atque pallio contegunt. Deinde ubi pellicum una omnium chariſſima, miniſter unus, coquus, agaſo, pincerna & equus ſtrãgulati ſunt, cum aureis phialis aliarumq́ rerum primitijs conſepeliunt. Circumacto anno hoc iterum agunt, atque è famulis regis intimos ſumunt. Horum miniſtrorum ubi quinquaginta ſtrangulauerunt ac totidem præſtantiſſimos equos, eductis inteſtinis, pallijsq́ rurſus diſtentis atque conſutis, per ambitũ regij ſepulchri fornicato opere equos & ſuper eos famulos inſidentes erigunt ac ita ſtatuunt, ut procul aſpicienti, equitatus ſpeciem, defunctum regem cuſtodientis præbeant. Habent & priuati morem quendam in ſepeliendo. Nam ubi quis deceſſerit, proximi quique in plauſtrum collocatum ad amicos circumferunt, eos ſinguli amicorum excipientes epulum præbent, tam propinquis quàm cæteris cadauer comitantibus. Ad hunc modum 40. diebus circumactum de hinc humatur, capite prius exinanito atque abluto. Iurandi iuſiurandumq́ interponendi ipſis per regium ſolium mos eſt, quo ſi quis periuraſſe à diuinatoribus, qui hoc ſalignis uirgis experiuntur, cõuincitur, ſine mora capitis pœnam ſubit atque facultates omnes amittit.

Maſſagetæ:

MAſſagetæ ſunt populi Scythię ultra mare Caſpium, ueſtitu & uictu Scythis perquam ſimiles. Pugnant ex equis & pedibus, utroque pugnæ genere penè inuicti. Sagittis, haſta, auro in baltheis & capitis ornatu utuntur. Ex auro frena & phaleras conficiunt: ferri & argenti nullus apud eos uſus. Singuli uxorem ducunt, eaq́ communiter utuntur. Terminus uitæ nullus genti præfinitus. Vbi quis admodum conſenuit eum propinqui & neceſſarij in unum coëuntes cum ouibus aliquot immolant, & carnibus pro epulo ubi decoxerunt indifferenter ueſcuntur. Quod genus obitus apud eos beatiſſimum habetur. Languore extinctos non edunt ſed terra operiunt, loco damni putantes, quodod immolationem non uenerunt. Nihil omnino ſerunt, pecoribus uictitant & piſcibus, quos Araxes abundè ſuppeditat. Lac plurimum potant. Ex dijs unum ſolem uenerantur cui equos immolant, ut perniciſſimo ſyderi è pecoribus omnibus perniciſſimum mactent.

Senes mactantur.

Cyri cum Scythis conflictus & interitus.

POtentiſſimus Perſarum rex Cyrus, Imperator plurimum regionum orientalium, magnam expeditionem mouens in Scythas, regem & exercitum Scythicum ſternens, reliquiasq́ ad reginam confugientes perſequens, ſed non apprehendens, ſimulata fuga impedimentisq́ in caſtrorũ ſeptis relictis, extraxit unà cum regis interfecti filio, ex ciuitatibus in quas ſe receperant. Illi ergo egreſſi & hoſtem inſequentes, ut regem ſuum ulciſcerentur, intercepti ſunt omnes à Cyro & ad unum cæſi unà cum regis filio. Quod uidens regina Tomiris, quam Hebręi Talmiram appellant, tam maritum quàm filium ſcilicet occubuiſſe, furore commota, expoſuit & ipſa ſe morti. Nam ſumptis

Tomiris regina.

militibus

militibus præoccupauit regis Cyri copias, exitus & anguſtias montium, quas Cyri exercitus pertranſiturus, clam præcludens atq; excubias ibi agens, expectauit hoſtis reditum nullas metuentem inſidias, noctuq; illum obruens inter duos montes quieſcentem, percuſſit ducenta millia Perſarum. Deinde ſæuiens in corpus Cyri, amputatū caput eius proiecit in foueam (ut Ioſephus ſcribit) ſanguine interfectorum plenam, dixiſſeq; fertur: Cyre exatia te ſanguine, quem tantopere ſitiſti. Iuſtinus ſcribit, Cyrum quum ſimulaſſet metum & caſtra deſeruiſſet, uinum affatim & ea quę erant epulis neceſſaria reliquiſſe. Quod

cum uunciatū reginæ eſſet, adoleſcentulum filium ad inſequēdum eum cum tertia parte copiarum miſit. Adoleſcēs uerò rei militaris ignarus, ueluti ad epulas non ad prælium ueniens, omiſſis hoſtibus inſuetos barbaros uino onerare atq; inebriari ſe patitur. Prius autē Scythæ ebrietate quā bello uincuntur. Quibus cognitis Cyrus reuerſus per noctem, ſecuros opprimit omnes. Tomiris uerò in ultionis ſolatia intendēs, hoſtes recenti uictoria exultantes, pari inſidiarum fraude circundedit. Nam ſimulata diffidentia propter uulnus acceptum refugiens, Cyrū aduſq; anguſtias produxit. Ibi compoſitis in montibus inſidijs, ducenta millia Perſarum cum ipſo rege trucidauit. In qua uictoria etiam illud memorabile fuit, quod neq; nuntius tantæ cladis quidam ſuperfuit. Capur Cyri amputatum in utrem humano ſanguine repletū, conijci regina iubet cum hac exprobratiōe crudelitatis: Satia te ſanguine inquit, quē ſitiſti, cuiuſq; inſatiabilis ſemper fuiſti. Deſideraſti iam triginta annis ſanguinem en habes ſatis ſanguinis. *Cyri caput obtrūcatur.* Hic crudelis animus in hunc uſq; diē ineſt habitatoribus Scythiæ, quæ eſt iuxtra Imaum montem. Nam uacant continuis bellis & uenationibus. Habent maximas ſyluas & multo maiores ſolitudines ut etiam Scythia tellus in prouerbium abierit, quoties loquimur de terra aſpera & horrida. In nulla terra plura & rariora inueniuntur animalia quàm in hac Scythia. Gignit & Africa multa monſtra ſæuaq; & uenenata animalia, ſed quę homini non cōducunt, magis enim creata ſunt à domino deo, ut ex illis agnoſceremus eius immenſam ſapientiam & admirandam potentiam, quam ut homini hinc aliqua accederet utilitas. *Animalia multa in Scythia* At animalia in Scythia nata, innocua ſnnt niſi irritentur, atq; incolę magnam hinc capiunt commoditatem. Nam ut Ruſſi & Moſcouitæ fatentur, quibus cum noſtri mercatores multa habent commercia, nobiliores pelles & quæ apud nos in maxima ſunt æſtimatione, ut ſunt Mardurorum, Pirolorum, Zabellorum & ſimiliū pelles, pro magna parte ex hac Scythia ad nos deferuntur. Habet tamen regio iſta noſtro tempore aliam appellationem: nam uocatur magna Tartaria, de qua paulò poſt dicemus.

Mores Scytharum.

SVnt Scythę homines duri & aſperi, nec tā molliter & laute, ut nos, educantur. Non curant nec utuntur rebus externis ad ſe allatis, per quas effœminatiores reddi poſſent. Sunt ſtatura corporis procera & bene conſtitura, ſingulariq; cœli influxu ſuffulta. Superant enim in his Septentrionales eos qui inhabitant terras auſtrales, eo quod tanto ſolis ardore non macerantur, ſicut auſtrales qui terræ planiciem inhabitant. Aſſueſiunt Scythæ à pueritia ad tolerandos labores, famem, frigora & alia aëris incommoda, quin & pecora ſua aſſuefaciunt ad auſteriora pabula, ut plerunq; ſolis folijs arborum & dumetorum ſurculis enutriantur. *Scytharum tolerantia.* Inde fit ut magna modicis expenſis gerant bella, magno ſuo cōmodo. Nec ullus inuenitur populus, qui breui tēporis ſpacio lōgiora quā ipſi cōficiant itinera. Quādo longe abſunt ab hoſte, ꝑ pè ſunt, idq; propter uelocitatē ſuā ideo ſępe obruūt eos improuiſo. Et cōtra, quādo aduertunt hoſtē in apparatu ſuo longe excellen-

excellentiorem eſſe, facilè ſeſe ſubducunt ab eo, elabunturq́ꝫ. Non temere aggrediuntur hoſtem, niſi prius eis conſtet de cõſequenda uictoria. Sunt miri & aſtuti artifices ad fallendum hoſtem, ut illum grauent uel fame uel uigilia aut alia impoſtura, qua eum ab æquioribus ad iniquiores trahant conditiones, tandemq́ꝫ uincant. Præſertim quando in plano utraqꝫ caſtra cõſiſtunt, tunc inſidioſe differunt pugnã quouſqꝫ hoſtem & defatigent & languidiorem reddant, tunc illum inuadunt. Nec eſt alia ratio, cur tam modica ſciamus de eorum terra, oppidis & locis, niſi quod ſumma utuntur contra externos hoſtes cautela, nec permittunt dominum quenquam alienum in terris ſuis nidulari, ſed extra fines ſuos cuncta agunt bella. Quæ autem de ipſis habentur & ſciuntur, à uicinis & confinibus populis innotuerunt.

De illuſtribus Scythiæ mulieribus, quas Amazones uocant.

Amazones. CVm hic ſermo de fœminis Scythiæ inciderit, animus hæret, utra uirtus, uirorũ ne an mulierum Scythiæ plus ſibi gloriæ compararit. Promanarunt ex his Amazones, inauditæ fortitudinis & audaciæ mulieres, quæ non modo cum cæteris illuſtribus fœminis conferri indignantur, ſed uirorum ſe gloriam æquaſſe ne ſuperaſſe dixerim, ſane contendunt. Hanc originem Hiſtorici ſic deſcribũt. Quum in Scythia duo regij iuuenes optimatum factione domo eijcerentur, coacta magna iuuentute in Cappadociam ueniſſe dicuntur. ubi & hanc hiſtoriam recẽſuimus, & Themiſcyros occupaſſe campos, ibiqꝫ diu rapinas & latrocinia exercuiſſe: finitimorum tandem conſpiratione ad unum omnes fuiſſe cæſos. Vxores quæ ſuperfuerant uidentes exilio additam orbitatem, non ſolum ut propria tuerentur arma ſumpſerunt, ſed quum deſperationem audacia corroborarent, fines amplificare contenderunt. Finitimorum coniugia æque ac ſeruitutem

abominatæ ſunt, contemptis uirorum adminiculis, regnum auxerunt, & ut in pari omnes fortuna forent, uiros qui domi ſuperfuerunt interfecerunt, moxq́ꝫ rabiem conuerterunt in finitimos, quibus pacatis ne ad interitum redigerentur eorum concubitus ſtatuto quotannis tempore inire ſolitæ ſunt, editos continuo mares necabant, fœmellas contra tollebãt, quas non fœmineis artibus excolebant, ſed equis, uenationibus & arcu exercebant. Exurebant mammas dextras, ne ſagittãdo impedirentur, unde nomen his inditum. *Lampedo & Marthesia.* Harum Lampedo & Marthesia reginæ præſtantiſſimæ fuere, alternis regnum uicibus gubernabant, altera domi, foris altera rempub. gerebat. Subegerant Europæ partem, ac multas Aſiæ ciuitates in ditionẽ ſuam plane redegerant. Dum tuendi imperij gratia in Aſia cum exercitu magno commorantur, Epheſum, Smirnam, Cumam & Magneſiam condidere. Marthesiæ filia ſucceſſit Orithya, quæ foris rempub. gerebat, & Antiope ſoror eius domi. Poſt hanc *Penteſilea Troianis ſuccurrit.* Penteſilea cum fortiſſimo quoqꝫ uiro comparanda, Troianis opem cum ingentibus copijs afferre non timuit. Ad Alexandri uſqꝫ tempora perdurarunt. Nam Thaleſtris regina impetrato Alexãdri concubitu, paucis poſt tẽporibus, cũ uniuerſis Amazonibus interijt.

Alexan-

Alexandri magni exercitus in Scythia horrendam aëris tempeſtatem eſt perpeſſus.

ALexander magnus poſtquã ſubegerat Bactrianos, uertit ſe cum exercitu ſuo in Scythiam regiones, quæ Naura & Gabaza appellantur aditurus. Primus dies quietum iter præbuit, proximus ei nondum quidem procelloſus & triſtis, obſcurior tamen priſtino, non ſine creſcentis mali dãno præterijt. Tertio ab omni parte cœli emicare fulgura, & nunc internitente luce, nunc condita, non oculos modo meantis exercitus, ſed etiam animos terrere cœperunt. Erat propè continuus cœli fragor, & paſſim cadentium fulminum ſpecies uiſebatur: Attonitisꝗ auribus ſtupens agmen, nec progredi nec cõſidere audebat. Tum repentè imber grandinẽ incutiens torrentis modo effunditur. Ac primo quidem armis ſuis tecti exceperant. Sed iam nec retinere arma lubricæ & rigentes manus poterant, nec ipſi deſtinare in quã regionẽ obuerterent corpora, cum undiꝗ tempeſtatis uiolentia maior quàm uitabatur occurreret. Ergo ordinibus ſolutis per totum ſaltum errabundum agmen ferebatur, multiꝗ prius metu ꝙ labore defatigati, proſtrauerãt humi corpora, quãquã imbrẽ uis frigoris cõcreto gelu aſtrinxerat. Alij ſe ſtipitibus arborum admouerant, id quod plurimis adminiculũ & ſuffugium erat. Pertinax uis mali adeo inſiſtebat, ut lucẽ naturale ſolaciũ præter tempeſtatẽ, haud diſparem nocti, ſyluarum quoꝗ umbra ſupprimeret. Rex unus tanti mali patiẽs, circuire milites, cõtrahere diſperſos, alleuare proſtratos, oſtendere procul euolutũ ex tugurijs fumum, hortariꝗ ut proxima quæꝗ ſuffragia occuparent. Efficatior tamen in aduerſis neceſſitas quàm ratio, frigoris remediũ inuenit. Nam dolabris ſyluas ſternere aggreſſi, paſſim aceruos ſtruesꝗ accenderũt. Continenti incendio ardere crederes ſaltũ, & uix inter flammas agminibus relictum locum. Hic calor ſtupentia membra commouit, paulatimꝗ ſpiritus, quem continuerat rigor, meare libere cœpit. Excepere alios tecta barbarorũ, quæ in ultimo ſaltu abdita neceſſitas in ueſtigauerat, alios caſtra quæ in humido quidẽ, ſed etiam cœli miteſcente ſæuicia locauerant. Mille militum atꝗ lixarum calonumque peſtis illa conſumpſit. Memoriæ proditum eſt, quoſdam applicatos arborum truncis, et non ſolũ uiuentibus, ſed & inter ſe colloquentibus ſimiles eſſe conſpectos, durante adhuc habitu, in quo mors quenꝗ deprehenderat. Forte Macedo gregarius miles ſeꝗ & arma ſuſtentans, tandem in caſtra peruenerat. Quo uiſo rex, quanquam ipſe tunc maxime admoto igne refouebat artus, ex ſella ſua exiliuit, torpentemꝗ militem & uix cõpotem mentis, demptis armis in ſua ſede iuſſit conſidere. Ille diu nec ubi requieſceret, nec à quo eſſet exceptus agnouit. Tandẽ recepto calore uitali, ut regiam ſedẽ regemꝗ uidit, territus ſurgit. Quẽ intuens Alexander: Ec quid intelligis miles, inquit quanto meliore ſorte ꝙ Perſæ ſub rege uiuatis? Illis enim in ſella regis conſediſſe capitale foret, tibi ſaluti fuit. Hinc rex Sagas petens, totam eam regionem depopulatus eſt. Deinde animum uertit ad Indicum bellum.

Q. Curtius lib. 8.

Horrenda aëris tempeſtas.

Alexandri humanitas.

Mille pereunt.

Serica regio, Scythiæ ultra Imaum montem annumerata.

SCythis qui habitant ultra Imaum montẽ annumerantur Seres, homines mites inter ſe & omnium quietiſſimi. Hi mortalium cœtus fugiunt, adeò ut cęterarum gentium cõmercia abnuant. Mercatores externi eos adeuntes, tranſito fluuio eorum in ripis fluminis nullo inter partes commertio, ſed diſpoſito rerum præcio, oculis æſtimantibus ſua tradunt, ſed non emunt noſtra. Apud illos neꝗ meretrix neque adultera neque fur ad iudicium deducitur, neꝗ occiſus homo fertur ibi aliquando, ſed eſt apud eos legũ ſuarũ metus uehemens. In initio ferè orbis terræ habitãt: & quia caſte uiuunt ne ærugine nec grandine aut peſtilentia cæteris'ue malis affliguntur. Fœmina poſtquã conceperit à nemine petitur. Carnibus immundis nemo ueſcitur, ſacrificia nulla nouit, ſecundũ iuſtitiam omnes ſibijpſis iudices fiũt: ideo non caſtigantẽ hniuſmodi plagis quæ pro peccatis accidere ſolent, ſed plurimum temporis perdurantes abſꝗ ægritudine uitam finiunt. Ab iſtis Seribus deducitur nomen Sericum, nobilis illa lana ab arborib. decerpta, & uehitur in omnẽ orbem potiſſimum

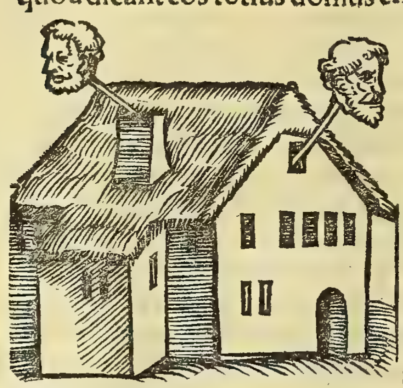
Serum integra uita.

Sericum apud Seres creſcit.

mum & in magna iſta emporia, Calecuth, Tyrum, Damaſcum, &c. & inficitur cocco tyrio,
purpura uel buccino. Vartomannus ſcribit ſe in Eri urbe Perſidis uidiſſe tantũ ſerici, quod
ternis camelorum millibus onerandis ſufficeret. Apud Seres itaq; lenium uentorũ commo
diſſimus eſt flatus & abunde ſyluæ ſublucidæ, à quibus arborum fœtus aquarum aſpergini
bus crebris uelut quædam uellera mollientes, ex lanugine & liquore miſtam ſubtilitatem te
nerrimam pectunt, nentesq; ſubtegmina conficiuut ſericum ad uſus antehac nobiliũ, nunc
etiam ruſticorum ſine ulla diſcretione proficiens. Cæterum quomodo ſerici uſus in Euro-
pam uenerit, ſignauimus ſupra in Sicilia, ſub titulo Meſſanæ ciuitatis.

Tauroſcythæ, Agathyrſi & alii populi

TAuroſcythæ à Tauro monte circa quẽ habitant ſic dicti ſunt. Sunt autem homi-
nes ſylueſtres & contentioſi, immolant dæmoni, & in hoſtes quos ceperint hoc a-
gunt. Amputatum quiſq; hoſtis caput domum portat, & fuſti ſuffixum admodum
ſublime ſupra tecta ſtatuit & plerunq; ſupra fumarium. Ideo in ſublimi locantes,
quod dicant eos totius domus eſſe cuſtodes. Viuunt autem è rapto & ex bello.

At Agathyrſi excultiſsimi homines ſunt, et aurum plerun
que geſtantes, in cõmune cum mulieribus coeuntes, ut in-
ter ſe germani ſint ac domeſtici omnes, nihil neque liuori
bus neq; ſimultatibus mutuo exercẽtes, cæterum ad Thra
Antropophagi cum ſimilitudinem accedentes. Sunt quoq; in illis regioni
bus anthropophagi, id eſt, humanę carnis comeſtores, qui
agreſtiſsimos omnium hominum mores habent, non iudi
cijs, non legibus ullis utentes, rem pecuariam exercentes.
Habent autem linguam propriã. Hi omnes à Tartaris tan
dem ſubacti, eorum mores & uiuendi inſtituta ſunt com-
Budini. plexi, Tartari uno nomine omnes uocati. Budini ingẽs na
tio atq; numeroſa, cęſijs oculis omnes atq; rufi. Geloni ab
urbe Gelonos, agriculturę operã dantes, frumento uictitant, & hortos poſsident, & omnis
eorum regio arboribus frequẽs, ex lacu qui ibi ingens eſt, multas feras capiunt, ex quarum
pellibus renones faciunt atq; induunt. Lyrcæ ex uenatione uictitant, idq; hoc modo. Con-
ſcenſis arboribus inſidiãtur feris, ſingulis adeſt canis & item equus in uentrem cubare edo
ctus humilius ſubſidendi gratia. Vbi quis ab arbore feram uiderit, ſagittaq; percuſſerit, con
Argippæi. ſcenſo equo illam perſequitur comitante cane. Argippęi alius populus ſub excelſorũ mon
tium radicibus incolunt, homines qui ab ipſo natali calui ſunt, mares pariter & fœminæ, ſi-
mis quoq; naribus & ingenti mento, proprio quodam oris ſono, ex arboribus uictitantes.
Hi rei pecuariæ haud ſtudent: ſub arbore quiſq; cubat per hyemem, quidam ubi arborem ue
Iſſedones. lo albo contexit, per æſtatem ſine hoc uelo. His nemo mortalium iniuriam infert. Iſſedones
alius populus, talibus utuntur moribus. Quoties pater alicui deceſſit, omnes eius propinqui
pecora adducunt, quæ ubi mactauerunt conciderüntq;, concidunt & mortuũ patrem illius
à quo in conuiuium accipiuntur, commixtisq; omnibus carnibus conuiuium exhibent. Ca
put tum defuncti denudatum purgatumq; inaurant, eoq; pro ſimulachro utuntur,
agentes illi quotannis maiores hoſtias, ceremoniasq;. Hæc filius
patri, pater filio facit. Tales olim fuere Scy-
tharum mores.

DE TARTARIA, QVAE olim Scythia fuit, atque de illius gentis moribus.

TArtaria quæ & Mongal dicitur, à fluuio Tartar qui per eam fluit hoc nomen habet. Regio eſt plurimum montoſa, & ubi cāpeſtris eſt, admixta glarea arenoſa eſt et ſterilis niſi aquis fluuialibus irrigetur. Et ob hanc etiam cauſam multū deſerta & infrequēs eſt. Ciuitates in ea nullæ, nullę uillæ pręter unam quæ Cracuris dicitur. Lignis in pleriſq; locis adeo inops ut arido boum & equorum ſtercore incolæ ipſi ignes fouere atq; cibaria decoquere cogantur. Aër & cœlum intemperatum & mirificum, tonitrua & fulgura in æſtate adeò horrēda, ut pręe timore homines ipſi intereāt: iam calor magnus eſt, mox frigus & denſiſſimæ niues cadunt. Ventorum frequenter tam ualidi flatus, ut equitantes detineant, & ad terram homines deijciant, arbores radicitus euertant, & multa damna inferant. In hyeme ibi nunquam pluit, in ęſtate frequenter, ſed adeò parce ut uix terra madefiat. Regio alioquin omniū animaliū diues, in camelis, bobus, &c. A quatuor ab initio populis habitabatur: unus Iecchamongal, id eſt, magni Mongali dicebatur. Secundus Sumōgal, id eſt, aquatici Mongali habitantes ſcilicet iuxta Tartar fluuium. Tertius Merchat uocabāt & quartus Metrit. Omnes unā corporis formam, unam linguam habebant. Ferus ab initio cultus ſine moribus, ſine lege, ſine ullo uitæ cultu, armēta paſcere, obſcuri nominis inter Scythas, finitimorū uectigales. Sunt autem Tartari omnium hominum deformiſſimi corpore, ut plurimum parui, oculos habentes groſſos & prominentes, multū coopertos palpebris, latas habentes facies & imberbes, excepto q̄d in ſuperiori labro & mento raros habent pilos & uolatiles. Graciles ſunt in medio cōmuniter omnes, radūt caput per uerticē ab aure una ad aliam in occipitiū, capillos in reliqua parte quemadmodū mulieres noſtræ, longos nutriunt, de quibus duas tricas ſiue chordas faciunt, & utranq; retro aures colligunt: quo more non Tartari ſolū raduntur, ſed quęcunq; gentes eis commorantur. Ipſi porro leues ſunt & agiles, boni equites, pedites mali: nullus pedes uadit, omnes & minimi etiā aut equis aut bobus inſidēt, quocunq; ſit eundū. Cāpanulas admodū reſonātes ex equi collo pendētes geſtare, glorioſum eſt eis. Sermone horrido ſunt & clamoroſo, cantātes luporū more ululant, caput quatiunt. Quando bibunt, ad ebrietatem bibunt, quod apud eos eſt gloria. Non in uil-

Horrenda tonitrua.

Tartari deformes.

Tartari boni equites.

lis aut urbibus, ſed in campo ſub tabernaculis habitāt: paſtores enim ſunt pleriq; omnes. In hyeme manere in planitie ſolent, in æſtate uerò paſcuarū ubertatem ſectantes in montibus degunt. Panem nō habent nec pinſunt, mappis non utuntur, non mantilibus. Vnum deum credunt, & ipſum omnium eſſe tam uiſibilium quàm inuiſibiliū factorem, nō tamen aliqua ceremonia aut ritu colunt, ſed potius idola quædam de filtro aut ſerico ad hominis formam effigiata, ex utraq; tentorij parte conſtituentes, pecorum ſuorū cuſtodes eſſe precantur, atq;

Tartarii idololatræ.

plurimum reuerentiæ exhibent. His primum lac omnis iumenti ac pecoris offerunt, & antequam quicquam uel bibere uel comedere incipiunt, partem apponunt. Venerantur etiam & ſacra faciũt Soli, Lunæ & quatuor elementis. Cham præterea regem & dominum ſuum, filium dei exiſtimantes, religioſe adorant, ſacrificãt: & tantum illi tribuũt ut digniorem in toto mundo non eſſe credant, neq; aliquem alium nominare patiuntur. Cæteros homines adeò hæc gens contemnit & ſe prudentia & bonitate excellere putat, ut alloqui faſtidiat, & à ſe explodat. Chriſtianos cunctos canes appellant & idololatras, quod lapides & ligna adorent. Ipſi maleficis artibus intenti ſomnia obſeruant, magos habent, qui ea ipſis interpretent & ab idolis reſponſa petant & accipiant. Tantæ auaritiæ & cupiditatis ſunt, ut ubi quiſpiam aliquid uiderit quod habere deſiderat, ſi illo potiri cum uoluntate poſſeſſoris nõ poſſit, dummodo Tartari non ſit, ui rapit, ex præcepto & inſtituto regum licere arbitrãtes. Cum Tartari hominem in uia reperiunt literas aut conductum regium non habentem, eum uendicant & pro ſeruo perpetuo utuntur. Pecunias indigentibus cõmutant, ſed pro grandi & intolerabili uſura, unũ denarium de decem ſingulis menſibus accipientes, & de uſura

Vſura.

uſuram ſi dilata fuerit. Cupiunt ſemper & ut domini omnium extorquent, nihil retribuunt. Mendicantibus eleemoſynam etiam denegant. In hoc laudantur quod prandio aut cœnę ſuperuenientes, uolentes comedere non excludunt aut repellunt, ſed inuitant, & quibus ueſcuntur miſericorditer communicant.

De cibo, potu & ueſtimẽtis Tartarorum.

Anthropophagi.

Victus autem immũdiſſimi ſunt, utpote qui menſas mantilibus nõ operiant, manutergijs non utantur, quum manus nõ lauent, non corpus, non ueſtimenta, panem neq; edant neq; conficiant, olera non edant, non legumina, ſed tantũmodo omnium animantium carnes. Canum etiam & cattorum, equorum ac grandiuſculorum

murium. Captorum inimicorum corpora ad crudelitatem ſuam oſtentandam & uindicãdi deſiderium, ad ignem quandoq; aſſant, & ubi plurimi comeſturi cõuenere, dentibus luporũ adinſtar dilaniant atq; abſumunt, eorum ſanguinem etiam ad hoc prius collectum crateris infuſum epotant. Lac iumentinum aliàs ipſis potus eſt. Vinum apud eos non naſcitur, aduectum ſicut cæteri homines auidiſſime bibunt. Alter alterius pedunculos comedunt de capite uel aliunde extrahẽtes & dicũt: Sic inimicis noſtris faciã. Scelus magnũ habetur, ſi cibi aliquid aut potus perire permittitur, ideoq; oſſa, niſi medulla prius excepta ſit, canibus nequaquã projciunt. Nullũ animal ex nimia tenacitate comedunt & abſumunt integrum & ſanum, ſed quando mutilatũ fuerit, cœperitq; iam aut ſenectute aut aliqua alia pernicie langueſcere. Multum frugales ſunt, & in paucis minimiſq; contenti: bibunt mane unum uel duos ſcyphos lactis, & interdũ tota die aliud nihil bibunt aut comedunt. Veſtitu tam uiri quàm mulieres ferè uno induuntur: uiri mitris caput obtegunt non multũ profundis, obtuſis ante, retro caudatis unius palmi longitudine. Quæ

Veſtitus.

ut capiti adhæreant & à uento non deturbentur, iuxta aures inſutas faſcias habent, quib. ſub mento connectantur. Fœminę coniugatę caniſtro quodam rotundo tegũtur unius pedis & ſemis longitudine, ſerico aut pictis pauonũ plumis circũornato, gẽmis adhæc & plurimo auro: cætero corpore ut quæq; diues eſt ita ueſtiunt, potẽtiores purpura & ſerico. Tunicas portant miro modo formatas, fiſſura earum in ſiniſtro latere, à quo induuntur & exuuntur, nodulos quatuor aut quinq; habet quib. claudit. Veſtimẽta quæ in æſtate gerunt, nigra ſunt cõmuniter omnia, quæ in hyeme pluuioſisq; temporibus alba, infra genua non deſcendunt. Pelliceis ueſtibus, quibus maxime utuntur, pilos nõ occultant & carni applicant, ut nos, ſed corium, pilos uerò propter decorem uidendos præbent.

Quomodo

Quomodo Tartari bella gerant.

BEllũ inituri Tartari brachia quidã ferreis laminis circundant corrigijs quibuſdã cõcatenatis, quidã multiplicato corio quo etiam caput obmuniunt. Scutis uti neſciũt, pauci quoq; lanceis & longioribus gladijs. Enſes habent brachiali longitudine, ab una parte faſtigiatos, quibus pugnantes à latere percutiunt. Equites ſunt agiles, ſagittandiq; ſcientiſſimi: gens in prælijs & rebus gerendis ſolers. Duces & principes bellum non intrant, ſed procul ſtantes ſuos acclamãt hortanturq;, & quid facto opus ſit diligenter proſpiciunt. Liberos, uxores, & aliquãdo hominũ imagines equis impoſitas exercitui addunt, ut maior ac hoſti terribilior appareat. Nec fuga turpis ſi cõducibilis ſit aut neceſſaria. Sagitaturi dextrũ brachiũ ab armatura exuunt, & tanta ui poſtmodum ſagittas excutiunt, ut nullum armorum genus ſit illis non penetrabile. Turmatim pugnam capeſſunt, turmatim fugiũt, uulnifico ſagittarũ iactu ſequentem à tergo hoſtem cõ icientes. Inde pugnantium paucitatem conſpicati, ſubito in pugnam redeunt, homines equosq; ſagittantes uulnerant, ac tum maxime uincunt, quum uicti creduntur. *Tartari optimi ſagittarij.*

Quum aliquam regionem inuadere ueniunt, diuiſo exercitu ab omni parte inuadunt, ut eis occurri non poſſit, ac nemo incolarum effugere ita uictoriã ſemper in manibus habent. Illa ſuperbiſsime utuntur capto nulli parcentes, non pueris, non mulieribus, nõ ſenibus, omnes promiſcue occidũt præter artifices, quos ad opera ſua reſeruãt. Occidendos per centuriones diuidunt, aſſignantes ſeruo cuiq; decem interficiendos aut plures, prout numerus fert, quibus omnibus bipenni ut ſues mactatis, cæteris in terrorem hoc agunt quenq; milleſimũ accipiunt & capite ſubuerſo, pedibus ad ſtipitem in medio cæſorum erectum ita ſuſpendũt: ut ſuos adhuc monere & audire uideatur. Pleriq; ad iacentium corpora ipſa procedentes, è recentibus uulneribus emanantem ſanguinem ore excipiunt & ingurgitant. Nemini quantumcunq; etiam ſe obligauerint, ſeruãt fidem, quin in deditos eo modo & multo grauius ſæuiant. Incontinentiſsimi omnium hominum Tartari ſunt. Nam licet uxores ducant quotquot uoluerint & ſuſtentare poſſunt, nullusq; excepta ſolummodo matre, filia & ſorore, ipſis aut conſanguinitatis aut affinitatis gradus ad matrimonium contrahendum obſtet, ultra modum tamen Sodomitici ſunt. Mulierem quam ſibi coniungunt pro uxore non habent, nec dotem accipiunt donec peperit: unde ſterilem repudiare poſſunt & aliam ſuperinducere. In adulterio deprehenſi tam uir quàm mulier, lege ipſa occiduntur. Vnaquæque uxorum ſuam habet ſtationem, unaquæque ſuam familiam, atque caſtiſſime uiuunt, *Incæſtus Tartarorum.*

Quomodo Tartari domi uiuant,

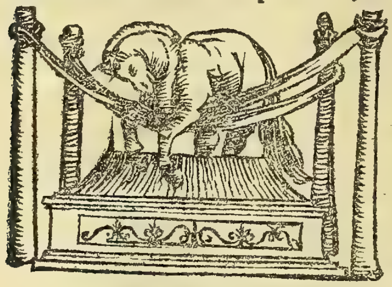
& de ſuperſtitionibus eorum.

A Rebellica feriati uiri, pecora in paſcua ducunt & cuſtodiunt, uenanturq; & ſe luctando exercent. Aliud nihil agunt, mulieribus omnia committunt. His curæ eſt & quæ

Superſtitiones Tartarorum.

ſunt uictui & quæ amictui neceſſaria procurare. Gēs ipſa multas obſeruat ſupeſtitiones. In ſtationib. nemo mingit: quod ſi quis obſtinate faceret abſq; miſericordia occideretur. Si autem neceſſitas cogat, tentorium in quo factū eſt, & omnia quæ in eo continētur, purgantur tali modo. Duos ignes faciunt, intra quos haſtas duas figunt, chordulaq; ab una ad aliam ducta, per medium illarum ceu per ianuā quę purificāda ſunt traducūt, & mulieres duæ hinc & hinc ſtantes aquam inſpergūt, ac carmina quædā ſubmurmurāt. In conſpectum regis nullus aduena cuiuſcunq; dignitatis exiſtat, & quantacūq; agere habeat admittit, niſi purgatus prius. Qui limē tentorij in quo Imperator aut ducū aliquis morat̃, pedib. calcat, in ipſo ueſtigio interficit̃. Multa alia ſunt, quę pro inexpiabilibus habent peccatis: aſt hominē occidere, aliorū terram inuadere, res & bona aliorū contrafas diripere, dei præcepta negligere, pro paruo aut nihilo ducunt. In mundo quodā alio, quem tamen deſcribere nō poſſunt, ſe poſt hanc uitam æternaliter uicturos credunt, & meritorū ſuorum condigna præmia percepturos. Quum quiſpiā infirmari cœperit & morti iam uicinus eſſe, haſtam unā cum nigro panno, tabernaculo in quo decūbit præfigunt, ut ab ingreſſu prætereuntē auertat. Poſtquā uerò defunctus eſt, omnis illius familia cōuenit & funus extra tentorium in locum aliquem antea delectum clam portant, & fouea lata profundaq; facta, tentoriolum in ea erigūt, menſam ferculis inſtruūt atq; defūcti corpus præcioſo habitu ueſtitū ad eam applicantes, unà omnes terra obruunt. Sepelitur etiam cum eo iumentū unum & equus phaleratus unus. Potentiores in uita ſeruum unum eligunt atq; cauterio ſuo inuſtū ſecum tumulari faciūt, & hoc ideo, ut in alio mundo his utantur. Dehinc amici alium equum accipiunt & mactant, carnes comedūt, cutem fœno repletam atq; reſutam quatuor palis ſupra ſepulchrū in defuncti ſignū erigunt. Oſſa in animæ expiationem mulieres comburunt.

Quomodo Tartari regem eligunt.

TArtari electuri regem in locum campeſtrem aptum conueniunt, & tum eum cui regnum aut ex ſucceſſione aut electione debetur in thronum aureum collocāt, atq; procedentes unanimi uoce & excelſa omnes in hunc modum acclamant: Rogamus, uolumus & præcipimus ut domineris nobis. Reſpondet ille: ſi hoc à me uultis, neceſſe eſt, parati ſitis quicquid præcepero facere quum uocauero uenire, quocunq; miſero ire & totum regnum in manus noſtras ſtatuere atq; committere. Vbi reſponderunt, ſumus, inquit rurſus: Ergo oris mei ſermo de cætero gladius meus erit, fitq; applauſus à populo. Principes interea ipſum è regio ſolio exceptū ſupra filtrum in terra ſtratum humiliter ſedere faciūt, ita alloquentes. Vide ſurſum & agnoſce deū: ac reſpice filtrū in quo ſedes deorſum, ſi bene adminiſtraueris, ad uotū habebis omnia: Si aūt malè, adeo rurſus humiliaberis ſpoliaberiſq; ut ne exile hoc filtrū in quo ſedes tibi relinquatur. Quo dicto chariſſimā uxorem adiungūt & ambos cū filtro eleuantes, hunc omniū Tartarorū Imperatorē, illā imperatricē ſalutant. Adſunt tum mox ab omnib. gentibus, quibus imperare habet, dona. Adſunt & quæcūq; rex defunctus reliquit, de quib. nouus Imperator unūquenq; principē donat, cætera ſibi ſeruari ꝑcipit. In eius manib. ſeu poteſtate ſūt omnia, et nemo poteſt audetq; dicere, hoc meū eſt uel illius eſt. Nemo cōmorari in aliqua terrę parte debet, q̃ in aſſignata. Sigillū quo utitur ita inſcribit̃: Deus in cœlo & Chuithuth Chā in terra, dei fortitudo & omniū hominum

Autoritas regis.

minum

minum Imperator. Quinque maximos & robuſtiſſimos exercitus habet, quinq; duces, per quos omnes qui obſtant, expugnat: aliarum gentium legatis ipſe non loquitur, nec etiam in conſpectũ admittit, niſi tam ipſi quàm munera à mulieribus quibuſdam ad hoc deputatis prius purgati fuerint. Per medias perſonas reſpondet, quibus quando & quandiu loquitur, flexis genibus auſcultare debent & ita attendere, ut ne à uerbo quidem aberrent. Nemini enim licet Imperatoris uerba mutare, nemini latæ ab illo ſententiæ qualicunq; modo cõtraire. Tales Tartarorum genti mores anno abhinc ducenteſimo triceſimo erant. Tanais fluuius occidentalis eſt limes Tartariæ, & extenditur ad extremum orientẽ ad regnum Cathay, ubi Tartarorũ ſummus moratur Imperator, quem magnum Cham appellant. Matthias tamen Mechouienſis, canonicus Craco uienſis ſcribit, Tartarorum imperatorem ſedem habere in regionibus Scytharũ, ultra mare Hyrcanum. At Haitonus Armenus tradit Imperatorem eorum regiam habere in regno Cathay, in magna quadam urbe, quæ Ions appellatur. Cui conſentit Paulus Venetus qui anno Chriſti 1290. in aula magni Cham Cublai ſe uerſatum ſcribit. Sed ſciendum hic, familiam Imperatorum Tartarorum plurimum auctam, imperiumq; eorum ſucceſſiue extentũ ab occidente in orientem & in multa regna ſectũ, quæ omnia cœpta ſunt appellari imperia, nempe imperium Cathaycum, imperium Zauolhenſium, imperium Precopenſium, &c.

Magnus Cham.

Genealogia Imperatorum Tartarorum.

PRimus Tartarorum Imperator dictus eſt Cingkis, homo humilis ſortis, qui creuit in uirum magnũ & fortem, fuitq; primus propagator & ſator Imperatorum Zauolhenſiũ. Huius filius fuit Locucham, qui genuit Zaincham tertium Imperatorem qui ab alijs Bathi appellatur, & deuaſtauit Ruſſiam, Poloniam, Schleſiam, Morauiã & Vngariam. Hic fuit gentilis primum tandem ſectam Mahumeti perſuaſus cum Tartaris ſuſcepit, quam in hanc diem tenent & ſequuntur. Quartus ex Bathi genitus fuit Temir cutlu, qui eſt Tamerlanes, in hiſtorijs ob ſummam tyrannidem notus, qui totam Aſiam uaſtauit, & uſq; ad Aegyptum pertranſijt. Hic Imperatorem Turcarum Baiazeth uicit et captiuũ catenis aureis alligauit, ſecumq; pro ſpectaculo circũduxit. Paulus Venetus hoc ordine recenſet nomina Imperatorũ, qui rerum potiti ſunt in Cathay: Primus Cinchis, ſecũdus Cui, tertius Barchin, quartus Allau, quĩtus Mongu, ſextus Cublai, & ſub iſto dictus Paulus in aula eius egit. Haitonus uerò his nominibus eos recenſet: primus Changius Can, ſecundus Hoccota Can, Tertius Gino Can, quartus Mango Can, quintus Cobila Can, qui ciuitatẽ Ions in Cathay extruxit. Sextus Tamor Can, qui tempore Haitoni anno Chriſti milleſimo trecẽteſimo octauo imperauit in Cathay. Ex iſtis Hoccota Cã habuit multos liberos, quorũ ſenior Gino Can ſucceſſit patri in imperio Cathay, Iochi uerò frater eius uenit ad partes occiduas & occupauit Perſiã, Turqueſtan, Scythiam & alias quaſdã regiones: & Baydo alius frater ſubiugauit regiones ſeptẽtrionales, profectusq; in Europã peruenit uſq; ad Vngariam, genuitq; Tamerlanẽ, qui tam grauiter afflixit regiones Aſiæ ac-

Tamerlanes.

cidentales & quaſdam Europæ. Cum autē Gino Can iuuenis moreret in oriēte, inſtitueretur'ꝫ propinquus eius Mango nomine Can ſeu Imperator, et is aggrederet inſulam quandam orientalē, cuius habitatores ei rebelles fuerāt, ſubmiſerūt ſe inſulani clam in aquā & perforantes nauem quā Can conſcenderat, ſubmiſerūt nauē cum omnibus qui erant in naui. Tūc factus eſt Cā frater eius Cobila quē Marcus Paulus Cublai uocat, ꝗ & Chriſto domino nomē dedit: at poſteri eius relicta Chriſti fide, inaugurati ſunt Mahumeti delyramentis. Ex his itaꝫ liquet, quomodo Tartarorum ditio in multa regna ob magnitudinem acquiſitæ terræ & inhabitantis populi fuit diuiſa. Et in hunc modum ſcribit Paulus Venetus in initio ſui libri: cum inſtituiſſet proficiſci in orientē ad magnū Can, ueniſſetꝫ Conſtantinopolim ac inde per mare Euxinum ad Armeniā, ab Armenia aūt ultra progredi uoluiſſet, incidiſſetꝫ in uitæ diſcrimē ob duos Tartaricos Imperatores Barka & Allau, ꝗ mutuis prælĳs ſeſe laceſcebāt, coactus fuit pedē retro mouere, & iter uerſus Perſiā arripere, ubi & aliquandiu hærere compulſus fuit, &c.

INDIA EXTRA GANgem, quæ Europeis propinquior eſt.

Taurus mons. PRior India & quæ nobis uicinior eſt, includitur duobus magnis fluuĳs, Indo à quo Indiæ nomen, & Gange, à ſeptentrione uerò ſeparatur à ſcythia & alĳs ſeptentrionalibus regionibus per inſignem montem Taurum, qui in Pamphilia exurgens extenditur in orientem quouſꝫ tandem pertingat ad Indiam. Reſilit tamen ad ſeptentriones, flexuꝫ immenſum quærit iter, uelut de induſtria, rerum natura ſubinde æquora opponente, hinc Phœnicium, hinc Ponticum, illinc Caſpium, contraꝫ Mæoticū lacum. Torquetur itaꝫ colliſus inter hæc clauſtra, & tamen uictor flexuoſus euadit uſꝫ ad cognata Riphæorum montiū iuga, numeroſis nominibus & nouis quacūꝫ incedit inſignis: dictus Imaus, Emodus, Paropamiſus atꝫ alĳs & alĳs nominibus, pro gentium & linguarum uarietate. Vbi uerò in excelſiſſimā ſurgit ſublimitatem

Caucaſus. dicitur Caucaſus, quanquā ſint qui Taurum à Caucaſo diuidāt. Effundit idem mons in India Gangē fluuium, ac alio in loco Indum fluuiū, ubi tam altus eſſe perhibetur, ut perpetuo niue candeat. Hoc aūt altitudinis culmē perpetuo tenore conſeruat: niſi quod Eufrati et Ti-

Indus fluuius. gridi, qui in Armenia oriuntur, uix tranſitum per conualles cōcedit. Indus decē & nouē dicitur recipere amnes clariſſimos, priuſquā mare ingreditur, inter quos numerātur Cophes. Aceſines, Hydaſpis, &c. Maximā uerò latitudinē habet ſecundū eos qui moderatius de eo

Ganges fluuius loquuntur, quinquaginta ſtadiorum & profunditatē quindecim paſſuum. Gāges quoꝫ ſuſcipit 19. nauigabiles amnes et habet in multis locis latitudinē immēſam, ut magis putetur lacus eſſe ꝙ currens fluuius. Quidam putant in aliquibus locis latitudinem eius implere centum ſtadia. Altitudo uerò ubi uadoſiſſimus eſt, menſuram centum pedum implet. Alĳ

de

de Gangis magnitudine ſic ſcribunt. Vbi in ſumma eſt anguſtia poſt ſuſceptos omnes amnes, habet latitudinē octo milliū paſſuū, & ubi uadoſiſſimus eſt, eſt profundus uiginti paſſuum. Nutrire etiam dicitur, ſicut Nilus, crocodilos, item delphinos & alia monſtra.

Menſura ſtadii.

STadium latinè locus eſt in quo equi & homines exercentur ad curſum, ſiue ubi athletæ certant. Habet autem ſtadium paſſus centum & uiginti quinq;, hoc eſt, pedes 625: ut Plinius tradit. Sicq; octo ſtadia faciunt mille paſſus, qui faciunt unum milliare Italicum. Germani uerò pro ſuis milliaribus communibus quadruplicant milliare Italicum faciuntq; ex triginta duobus ſtadijs unum milliare. In Heluetia uerò non raro uſurpant quadraginta aut quinquaginta ſtadia pro una milliari, nulla certa ratione itinerum diſtantias metientes.

Stratagema Semiramidis.

IVxta Indum fluuiū Semiramis regina Aſſyriæ, magnā paſſa eſt cladem, quū Staurobatem regem indiæ regno pellere & dominiū eius uſurpare conaretur. Adductis enim infinitis copijs equitum & peditum atq; terriculamentis facticiorum elephantorū, regem Indiæ prouocauit ad pugnā. At ille interritus corroborauit milites ſuos ut intrepidi pugnarent contra mulierem, quæ aliquando ſcortum fuiſſet paſtorum antequā facta eſſet regina, & quæ rege excluſo regnum uſurpaſſet, ſexum fœmineum negaſſet, ſeq; filium regis ſimulaſſet atq; ſub uirili ſpecie luxuriam cum adoleſcentibus exercuiſſet, eoſdemq; illico interfeciſſet, ne innoteſceret illius inſania. Habes hiſtoriam ſupra ſub titulo Babyloniæ.

India qualis & quanta regio.

INdia orientalis regio tam uaſta perhibetur, ut eam tertiam omniū terrarum partem tradāt. Pomponius tantum littoris occupare ſcribit quantū per quadraginta dies noctesq; uelificantib. curſus eſt. Habet gentes multas, & oppidis adeò eſt exculta, ut quidā in ea quinq; millia fuiſſe dicant, nec mirū ſit uel de hominum uel de urbium copia, quum ſoli Indi à ſuo natali ſolo nunquā receſſerint. *Quinq; millia ciuitatum.* Terra Fauonij ſpiritu ſaluberrima, in anno bis metit fruges, uice hyemis etheſias patitur uentos. Nardū fert auſtralis ora, fert & cinnamomū, piper & calamum aromaticum, ut Arabia & Aethiopia. Ebenum arborem ſola producit. Pſittacum auem & monoceron beſtiam habet. Abundat berillis, Chryſopraſis, adamantibus, carbunculis, margaritis multis & gemmis. Binæ illic æſtates, lenis aura, temperatū cœlum, ubertas ſoli, aquarum abundantia. Centū ob id & triginta annorū æuum quidā agunt, præſertim Muſitani. Scrib. uita aliquāto longior. Maxima in ea regione gignunt animalia. Arbores etiā tantæ proceritatis traduntur, ut ſagittis ſuperari nequeāt. *Arbores altiſſimæ.* Hæc facit ubertas ſoli, temperies cœli, aquarū abundantia. Arundines tantæ proceritatis, ut ſingula internodia alueo nauigabili ternos interdum homines ferant. Fert quoq; Indorum terra ut diximus piper, cinnamomum & alia aromata, ſolaq; producit Ebenum arborem, eſtq; lignū nigrū, ſolidum pulchrum, & aptum ocularibus medicinis. *Ebenus.* Hæc arbor cæſa dureſcit in lapidē. Piper uerò creſcit in Caucaſo monte, maxime eo loco, ubi mons flectitur in meridiē. Tradunt quidam ipſum eo modo creſcere, ſicut in terris noſtris iuniperi ſolēt creſcere. Foditur etiā in India aurum & argentū ſed nullum ferrum. Scribit Plinius omnia maiora naſci in Indorum regione quàm in alijs terris, homines animalia & arbores.

Indorum mores.

EST Indis omnibus promiſſa cæſaries, cultus præcipuus cum gemmis, habitus diſcrepantiſſimus: alij laneis, alij lineis peplis ueſtiuntur, pars nudi, pars obſcœna tantū amiculati, plurimi etiā flexibilib. libris circundati. Niger uulgo corporis color, in materno utero tales fiunt ſeminis diſpoſitione, quales ipſi ſunt qui genuere. Genitale ſemen ut Aethiopibus nigrū. Statura procera ac ualida. In uictu frugales ſunt, & à furtis magnopere abſtinent: Literas nō norunt, ſed omnia memoriter adminiſtrant, & propter ſimplicitatē ac uitæ parſimoniam omnia eis proſpere ſuccedunt. Vinum non niſi in ſacrificijs bibūt, potū ex oriza conficiūt & hordeo. Cibus magna ex parte oriza ſorbilis eſt. In cultu corporis nimij: nam & aurum geſtant & lapillis ornātur, & ſindonem candidiſſimam induunt, umbellasq; ſecum portant. Nam pulchritudinem excolentes omnia faciunt, quæ ad decorandam faciem pertinēt. Aetati ſenum prerogatiuā nullā tribuunt, niſi prudentia excellāt. *Senes prudentes honorātur.* Multas nuptas habent, quas à parentibus accipiunt, pari boum emptas, alias obediētiæ gratia, alias prolis ac uoluptatis & niſi caſtas eſſe cogant, fornicari licet. Qui falſus teſtis deprehenditur, extremis decurtatur digitorum articulis. Qui membro aliquo quempiam orbauerit, non modo talionis pœnam ſubit, ſed etiam manu truncatur. Quod ſi quis artifici manum oculum'ue ademerit, capitale eſt. Regi interdiu dormire non licet. Si qua mulier regem ebriū occiderit munus habet ut cum illius ſucceſſore iungatur.

Septem ordines Indorum.

Philoſophi in primo gradu. VNiuerſa gens Indorum olim in ſeptem ordines diuiſa fuit, quorū primus philoſophorum erat, qui cæteris numero pauciores, honore & dignitate apud reges longe anteibant. Hi ab omni opere immunes, neq; ſeruiunt cuiquam neq; imperant, recipiuntq; à priuatis ea quibus ſacra dijs faciant & curam habeant defunctorū tanquam chari dijs, & quæ fiunt apud inferos præcipue norint: propterea dona plurima honoresq; eis impenduntur. Multum enim proſunt Indorum uitæ. Nam anni principio unà conueniētes, ſiccitates, pluuias, uentos, morbos prædicunt, cæteraq; quorū cognitio poſſit eſſe utilis. Qui autem philoſophus falſa prædixerit, nullam præterquam quod perpetuo ſilet

Agricolæ in ſecundo gradu.

pœnam ſubit. Secundus ordo eſt agricolarum, qui multitudine ſuperantes cæteros, à bello reliquoq; opere liberi, ſolis agris colendis tempus impartiunt. Nullis hoſtis eos laceſſit neque ſpoliat, exiſtimans illos in communi utilitate uerſari, ideo ab omni iniuria abſtinet. Itaq; ſoluti metu agricolæ terram'q; libere colentes, rerum afferunt ubertatem. Viuūt autem in campis cum uxore & liberis, neque in urbes cōmeant, dant regi tributū, nulli priuato licet agros poſsidere abſq; tributo. Quintam autem fructuū partem regibus impendunt. *Paſtores.* Tertium ordinem conficiunt omnis generis paſtores, qui neq; in ciuitatibus neq; in uillis morantur. Vtuntur tabernaculis, uenatu ac retibus, tutas à feris auibusq; regiones reddunt. *Artifices.* Quartū locum artifices tenent, quorū pars armis, pars ruſticis inſtrumētis, alij alijs utilibus rebus fabricandis uacant. Hi non ſolum immunes à tributo ſunt, ſed frumentū inſuper à regia percipiunt. *Milites* Quinto ordine milites ſed numero ſecundi, belli diſciplina exercentur omnis ea multitudo armis dedita, tum equi elephanti'que bello apti ex regia uictum habent. *Præfecti.* Sextus eſt ordo

Ephoro-

Ephororum ſiue ſuperintendentium, qui quæcunq; in India fiebant inſpicientes regi referebant. Septimo loco exiſtũt qui publicis conſilijs pręſunt, numero pauciſſimi, nobilitate prudentiaq; maxime inſignes. Ex his enim ad regum cõſilia, tum ad rempublicam gerendam, tum ad res dubias iudicandas aſciſcũtur: duces inſuper ex his deligunt ac principes. Has in partes Indiæ politia diſtributa, haudquaquã licet unius ordinis uirum, alterius uxorẽ ducere, neq; exercitiũ mutare. Neq; enim fas eſt militẽ agrũ colere, aut philoſophari artificẽ. Sed quia Indorum gentes multæ ſunt, forma, & lingua propter latiſſimũ regionis tractũ diuerſæ, non ijſdem moribus omnes uiuunt. Qui enim auroram ſpectant, alij rei pecuariæ dediti ſunt, alij in paluſtribus fluminib. habitantes, crudis ueſcuntur piſcibus; alij crudis carnibus. Et quoties ciuium illorũ aliquis aliquaúe ægrotat hunc familiares occidunt, dicentes illum morbo tabeſcentem, carnes ipſas corrupturum. Et licet ille neget ſe ægrotare, iſti nihilominus necant eum, epulanturq;. Sic qui incolumis ad ſenium peruenit, eo itidem mactato paſcuntur. Ideoq; non multi eorum ad ſenectutẽ perueniunt. Eſt aliorum Indorum hæc diuerſa conſuetudo, ut nullum animans interimãt, nihil ſerant, nec domos parandas exiſtimẽt, herba tantum uictitent. Quorũ quiſq; cum in morbum incidit, is in locum deſertum pergit ibiq; decumbit, eius uel decumbentis uel defuncti curam gerente nemine. Horũ congreſſus in propatulo eſt ſicut pecorum.

Conſiliarij.

Anthropophagi.

Bragmanni.

BRagmana gens pura & ſupplici uita uiuit, nullis rerũ illecebris capitur. Nihil appetit amplius q̃ ratio naturæ flagitat. Facilis huic alimonia, non quam luxuriæ ſagacitas per omnia elemẽta perquirit, ſed quã tellus ferro inuiolata producit. Mẽſas epulis onerat innocuis. Hinc eſt quod nec genera morborũ nec nomina numerat diuerſa, ſed diuturna ſalute perfruitur. Opem nõ precatur alter ab altero, ubi uiuitur cõmuniter. Inter pares locus non præbetur inuidiæ, ubi nullus ſuperior eſt. Omnes diuites facit paupertatis æqualitas. Iudicia non habet, quia corrigenda nõ facit. Vna genti lex eſt contra ius naturæ non ire, quæ laborẽ nutrit, auariciã non exercet, ocium turpe deuitat. Libidini membra ad debilitandũ non tradit, omnia poſſidet quæcunq; non cupit. Hæc gens Sole caleſcit, rore humectatur, ſitim riuo frangit, thorum miniſtrat humus. Somnũ ſolicitudo non rumpit, mẽtem cogitatio non fatigat. In homines ſibi ſimiles ſuperbia nõ agit imperium, nec quenquã uel minima ſeruitute exigit, præter corpus ꝙ ſolũ animo famulari debere cẽſet. In extruendis domibus igne ſaxa nõ ſoluit, nec admixtione pulueris cæmenta duriora cõficit, quin potius in defoſſis telluris ſpeluncis aut cõcauis montium latebris habitat, nullos ibi uentorũ fremitus, nullius turbinis tempeſtatẽ formidat. Tutius ſe ab imbre defendere ſpeluncã arbitratur q̃ tegulam, cuius geminus eſt uſus, dum uiuat manſionis, ſepulturæ quando moriatũ. Nullus ibi præcioſus amictus, ſed membra papyri tegmine uel quod uerius pudore uelantur. Fœminæ nõ ornãtur ut placeãt, nec ſciũt in augenda pulchritudine plus affectare q̃ nactæ ſunt. Ad concubitum non admonet libido ſed ſobolis amor. Bella nõ gerit, ſed pacem moribus nõ uiribus confirmat. Nemo parens filij comitatur exequias, nulla extruit inſtar templorum ſepulchra defunctis, nec in gẽmatis urnis funera combuſta recõdit. Peſtilentiã aut alios corporis morbos Bragmanni nõ patiuntur, quod fœdis actibus cœlum non temerant, ſed ſemper apud eos tenet natura cum temporibus concordiam, & uices ſuas elemẽta inoffenſa cuſtodiunt. Medicinæ remedium parſimonia eſt, quæ non ſolum illapſos poteſt curare dolores, ſed etiam procurare ne ueniant. Nulla ludicra ſpectacula affectant, ſed theatrum ſpectare cum uolunt, geſtorũ monimenta relegunt, quæ cum ſint maxime ridenda deflent. Non in fabulis anilibus delectanẽ, ſed in pulcherrima mundialis machinæ & rerũ naturaliũ diſpoſitione. Artem bene loquendi nõ diſcunt, ſed ſimplex eſt apud illos eloquẽtia communiſq; omnibus, ſolum præcipiens non mentiri: forum, ſcholaſq; minime frequentant, quorum doctrina diſcors, ſtabile nihil certumq; definit.

Legem naturæ Bragmãni ſeruant.

Habitant in ſpeluncis.

Veſtitus.

Parſimonia remedium.

De

De animalibus quæ gignit India.

& primùm de elephanto.

Quomodo elephanti capiũtur.

Inter multa & uaria animalia quę gignit & nutrit India, Elephanti tam frequentes ſunt
in ea, ut illis agri colant̃ atq́ʒ neceſſaria quæq́ʒ ex rure domum uehantur. Sunt primũ in
domiti & feri, ſed facile cicurant̃, idq́ʒ in hunc modum: Locum aliquem purgatum qua-
tuor aut quinq́ʒ ſtadiorũ profunda foſſa circumdãt, tum ingreſſum ponte anguſtiſſimo
iungunt, deinde tres quatuor'ue elephantes fœminas ex manſuetis immitunt, ipſi in tugu-
rijs occulti inſidiantur. Per diem ſylueſtres non accedunt, nocte autẽ ſigillatim introeunt,
quibus ingreſſis uenatores clam aditũ occludunt. Poſtea nonnullos ex domeſticis certatori
bus fortiſſimos inducentes cum illis pugnant, ſimul etiã fame eos macerant. Cum uerò iam
defeſſi fuerint, aurigarũ audaciſsimi clam deſcendẽtes, quiſq́ʒ ſui elephantis uterũ ſubeũt,
atq́ʒ hinc ſubito ſylueſtrium uterum ſubeuntes, compedes illis iniiciunt, quo facto domeſti
cos exhortantur ut uinctos uerberent, quouſq́ʒ in terrã cadant. Poſtquã ceciderint, bouillis
loris eorũ colla cum domeſticis alligãt, & ne aſcenſores excutere poſſint, colla circũciden
tes in cæſuris uincula imponũt, ut præ dolore uinculis cedãt, & quietẽ agant. Ex captis ſeli
guntur quicunq́ʒ uel ſenio uel iuuenta inutiles ſunt, reliqui in ſtabula ducuntur, & pedibus
inuicem uinctis & collo ad columnã bene compactam, fame domãt, deinde herba uel arun
dine uiridi reficiũt: dehinc obtẽperare docent, alij oratione, alij cantu aliquo, uel tympani ſo
nitu deliniti. Rari ſunt qui nõ facile mãſueſcãt. Sunt enim à natura mites, ut ad rationale a-

Quomodo domentur.

nimal proxime accedant. Eſt elephas inter animalia maximũ, proximumq́ʒ humanis ſenſi-
bus. Eſt illis intellectus ut ſcribit Plinius, patrij ſermonis, in primis obedientia & officio-
rum quæ didicerunt memoria, amoris & gloriæ uoluptas. Quidam aurigas ſuos qui in certa
mine ceciderint, ex prælio eximũt. Quidam anterioribus pedibus utero ſubiectos ſeruaue-
runt. Quod ſi quem ex magiſtris curatoribus'ue per iram interfecerint, adeò illum deſi-
derant, ut præ mœrore à cibo abſtineant, interdum etiam ad mortem obdurent. In alijs uerò

Alius capiendi modus.

locis aliter capiuntur. Nam in loco ubi ſolent frequentius incedere atq́ʒ cottidianam habere
conuerſationem ſeu manſionẽ, paratur fouea: in quam cum tam ponderoſum animal inci-
derit, accurrit qui latuit uenator, pungit & uerberat ferã, tum alius accurrens uenator prio-
rem

ſem uenatorem percutit perinde quaſi opem laturus captæ beſtiæ, ſimul magnum furorem contra percuſſorem, abigit eum & offert beſtiæ hordeum quo maxime delectatur. Quod cũ ter aut quater fecerit, agnoſcit eum beſtia ceu benefactorẽ & liberatorẽ, manſueſcitq́ʒ erga eum. Conſueuit hoc animal quum à paſcuis plenum redit, dormitum proficiſci, plurimum natura à reliquis quadrupedibus diuerſa. Nõ enim genu corpus flecti poteſt ad terrã, ſed arbori hærens dormit. Arborem elephantis adhæſione tum attritam tum ſorde plenã, aduertentes incolæ, iuxta humum ſecant, ut tamen non niſi impulſa cadat. Deinde ſui acceſſus ueſtigia ad ea loca delent ſubito abeũtes, priuſquam beſtia ad ſomnum redeat. Elephas ergo ueſperi ad notum cubile profectus, omniq́ʒ mole ſectæ hęrens arbori, ſtatim unà cum ea ad terram proſternitur, Reſupinus tota nocte iacet, quũ ſe erigere nequeat. Incolę die ad locũ accedentes, abſq́ʒ periculo beſtiam occidunt. Elephanti pudore nunquã niſi in abdito coëunt, mas quinquennis & fœmina decennis. Pariunt ut equi, plurimum uere. Edunt partum maiore ex parte, ut Strabo tradit, poſt octauum menſem quàm conceperint, nonnunquam poſt decimumſextum. Senis menſibus à matre nutriuntur. Vnicum ueluti equi parturiunt. Habent mammas in pectore, inter anteriores pedes. Viuunt quantum longæui homines. Quidam etiam ad ducenteſimum perueniunt annum. Gaudent amnibus maxime & circa fluuios uagantur, cum alioquin nare propter magnitudinem corporis non poſſint. Frigoris ſunt impatientes. Duo prominẽtes dentes in grandioribus beſtijs tam magni fiunt ut loco poſtiũ & ſuſtentaculorũ ſepium in India uſurpẽtur. Vnde plinius: Magnitudo dentium in extremis Africæ poſtium uicem in domicilijs præbent, ſepesq́ʒ in his & pecorum ſtabulis palos elephantorũ dentibus fieri, Polybius tradit. Excedunt enim quidã nouem pedum longitudinem. Anno Chriſti 1546. aduecti ſunt huc Baſileã inter reliqua mercimonia, plurimi dentes elephantini, inter quos quidã nouem habebãt pedes in longitudine, & in craſſitie penè tres palmares mẽſuras, põdus autẽ maiorũ tantum erat, ut pro totis uiribus meis uix unum potuerim paululum leuare à terra. Vnus præ cæteris maior ponderatus in trutina, habebat 135. libras Baſilienſes, quem ego robore meo leuare non potui à terra. Quidam ſcribunt hos dentes elephantis eſſe loco cornuum, & quemadmodum ceruis per ſingulos annos eluxantur cornua exciduntq́ʒ & alia in eorum locum repullulant, ſic elephanti amittunt eburneos dentes, ſuccreſcunt alij in eorum locum. Verum de his infra plura ſcribemus.

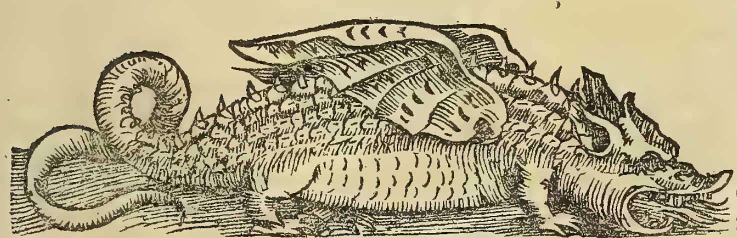

Elephas ad arborem dormit.

Elephanti pariunt ut equi.

Dentes elephantorum.

De draconibus Indiæ & Aethiopiæ.

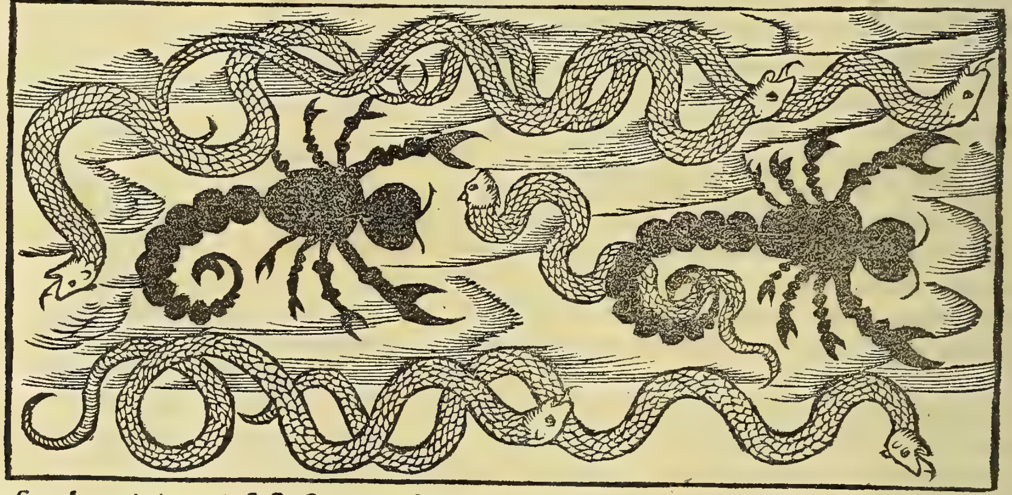
DRaco maximus eſt ſerpentum, habetq́ʒ dentes acutos & ſerratos: uim tamen maiorem habet in cauda quàm dentibus, nec habet tantum de ueneno ſicut alij ſerpentes. Si quem cauda ligauerit, occidit, nec elephas tutus eſt corporis ſui magnitudine. Nam circa ſemitas deliteſcens per quas elephanti gradiuntur, crura cauda ſua alligat & innodat, ſuffocatos'que perimit. Gignitur in India & Aethiopia. Vnde Plinius: Generat Aethiopia dracones Indicis pares, uicenum cubitorum. Solent autem ad quatuordecim aut quindecim mutuo ſe cõplecti, & erectis capitibus uelificare per mare & flumina ad pabula

Dracones uicenũ cubitorũ.

pabula meliora. Habet dracō ſolum uenenū in lingua & felle, unde æthiopes amputata lingua comedūt carnes draconis. Dicit etiam Plinius, quod ui ueneni ſemper erigitur eius lingua & quandoq; ex calore ueneni inflammat aërem, ita ut uideatur ſpirare ex ſe ignem. Aliquando etiam dum ſibilat emittit flatum cōtagioſum & inficitur aër, & morbus peſtilens ſæpe inde generatur. In mari & fluminibus quandoq; habitat, in ſpeluncis & antris latitat, raro dormit, ſemper ferè uigilat, aues & beſtias deuorat: acutum habet uiſum, ut in montibus uidere poſſit à remotis prædam ſuam. Inter elephantes & dracones perpetua eſt dimicatio. Nam draco cauda conſtringit elephantē, elephas uerò pede & proboſcide proſternit draconem. Draco nexu caudæ innodat pedes elephantis atq; cadere eum facit. Elephas uidens draconem ſuper arborem, nititur eam frangere, ut percutiat draconem: draco autem inſilit in elephantem, cupiens eum mordere inter nares atq; excæcare eum. Aliquando uerò inſilit ſuper eum à tergo, mordens eum & ſugēs ſanguinem eius: quo fit, ut poſt longum conflictum elephas ſubtractione ſanguinis debilitatus cadat ſuper draconem, & moriens interficiat occiſorem ſuum. Cauſa quare draco ita appetit ſanguinem elephanti, eſt frigiditas ſanguinis eius, quo draco appetit infrigidari. Sunt aūt dracones quidam tanti, ut totum capiant ſanguinem. Repugnat elephas contra impetentem draconē magna ſolicitudine, conaturq; hoſtem pedibus cōculcare, aut proboſcide nexum reſoluere & draconem leuatum ſternere in terram. Habet enim tantū robur in ipſa proboſcide, ut etiam arborē radicitus euellere queat, præſertim quando uidet hoſtē in arbore ſedentem & ſibi inſidiantē. Habet præterea India multos horrendos & longos ſerpētes & aſpides, itē alatos ſcorpiones ſed

Pugna elephāti & draconis.

Robur proboſcidis.

non ſunt homini tam infeſti ſicut quidam parui & ſemicubitales ſerpētes, qui paſſim in tugurijs, in uaſis & in ſepibus inueniunt atq; hominem letaliter uulnerāt. In alijs locis ſunt ſerpentes bicubitales alati in modum ueſpertilionum, qui noctu ſolent circumuolare, & urinę ſtillas effundere, & quem tetigerint eum reddunt ſcabioſum & tabidum.

De Grypibus Indianis.

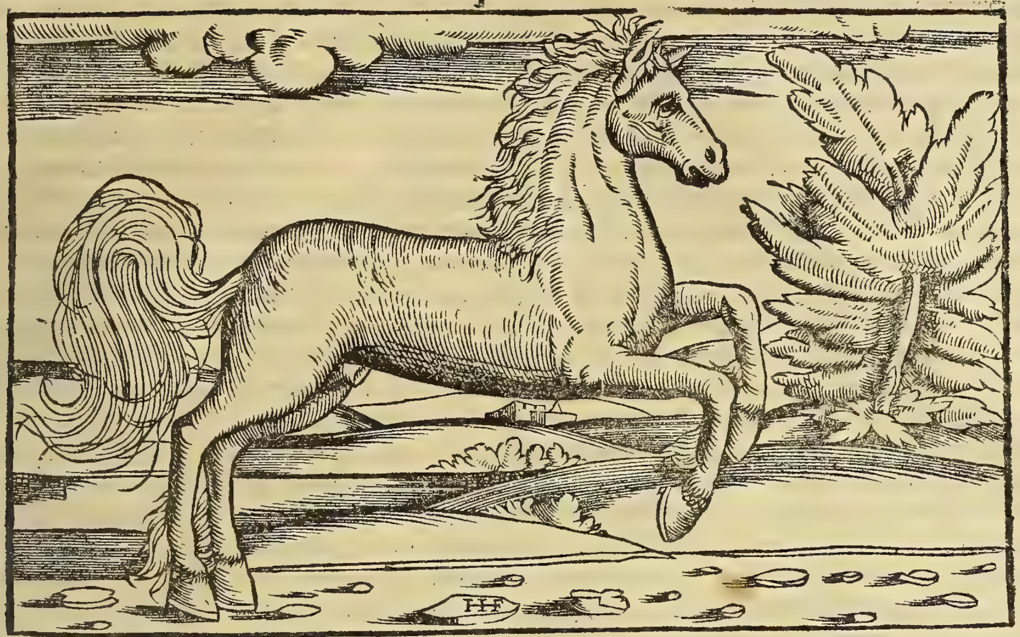

GRypen in India quadrupedem eſſe aligerum tradunt uiribus potentem, leonis modo recuruis unguibus, dorſo nigrū, priori parte purpureum, alis albicātibus, ore aquilino, igneis oculis captu haud facilem niſi ſit adhuc pullus: prę terea nidificare in altis montibus, ac cuiuis animaliū in pugna congredi præterquàm leoni et elephanto. Aurū ſuperfodere apud Bactrios populos Indis uicinos, in deſertis locis ferūt, propeq; accedentes arcere, ex eoq; nidos nectere: ad quod ſurripiendū ſæpe uenit mille aut duum millium hominum exercitus, magno cum periculo, tum etiam quæſtu. Tertio deinde aut quarto redeunt anno, idem agentes. Hæc Aelianus,

Grypes aurum fodiunt.

Bucephalus

Bucephalus.

TRadunt ſcriptores Alexandrum magnũ duas in India condidiſſe ciuitates eaſq; collocaſſe ad Hydaſpim fluuium, ad utranq; eius ripam. Vnam apellauit Niceam ob uictoriam in eo loco contra Indos obtentam, & alteram Bucephaliã, ex nomine Bucephali equi ſui in eo loco ſepulti. Fuit autem equus ille ſic dictus à latitudine frontis, uel ab aſpectu toruo uel ab inſigni taurini capitis armo impreſſi. *Quare dictus Bucephalus.* Fuit ille equus emptus ſedecim talentis, nec alium quempiam quàm Alexandrum regio inſtratus ornatu recepit in ſedem, alios paſſim reijciens. Rex huic equo in bello defuncto, duxit exequias, urbem tumulo circumdedit nomine eius. Mira commemorantur de iſto equo generoſiſſimo. Nam cũ Alexander 12. eſſet annorum, patri comes fiebat in exercitu, cupiebatq; uidere arma. Eodẽ tempore Philippus pater eius miſit Delphos, cõſulens de ſucceſſore, reſponſumq; accepit. Is demum tuo imperio omni'que orbe potietur, quemcunq; Bucephalus ſeſſorem admittit. Erat Bucephalus, ut diximus, equus forma ſpectabilis, et quem indomitum Philippus diu ſub clauſtris præferatis aſſeruari iuſſerat ubi tam ferus fuit ut nemo auſus fuerit eum tangere. Vnde factum eſt, ut Philippus eum abijcere mãdaret. Alexander uerò cum forte adeſſet ut refert Plutarchus, obloquitur & imperitiam mollitiemq; mãgonum criminat, affirmans ſe cõmodius quàm cæteros eũ pertractaturũ. Ait Philippus: Si id non feceris, quã pro hac inſolentia pœnã lues? Reſpondit ille: Ego equi preciũ ſoluam. Sublatoq; riſu, Alexander feſtinabundus cor-

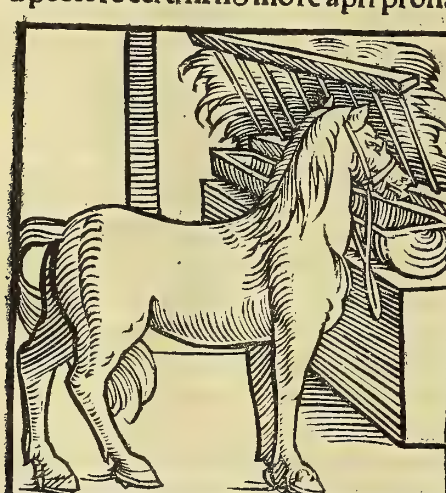
reptum

reptum habens equum contra ſolē conuerſum ſtatuit. Animaduerterat enim eum ad umbrā cōturbari. Deinde ipſo molliter circumducto, blande iuba attrectata, reiecta ſenſim chlamyde, equū ſecurus aſcendit, laxat habenas, urget calcibus, fit ingens clamor. pater uerò præ gaudio illachrymaſſe traditur, deſcendētisq́ caput exoſculatus, dixiſſe: aliud tibi iam par regnum quære, nō enim te iam Macedonia capiet. Diodorus uerò Siculus de hoc equo ſic ſcribit. Bucephalū donauerat regi Corinthius Demarathus, eoq́ Alexander in omnibus Aſiæ prælijs uſus eſt. Is quum eſſet nudus, ſibi etiam equiſonē inſidere patiebatur. At quum ephippijs & regijs ornamentis inſtructus eſſet, ſeſſorem alium nullū quàm Alexandrum accipiebat, qui ultro adſtabat, corpusq́ inſcendenti reclinabat. Ob huiuſmodi dotes equū ſibi uice quadam ab hoſtibus ſublatū, ægerrime ferens Alexander, iuſſit eum reſtitui, niſiq́ id fieret, comminatus eſt ſe eorum agros & urbes uaſtaturum & homines ad internetionem occiſurum. Hac comminatione barbari perterriti, equum cum magnis muneribus remiſerūt. Paulò poſt equus in bello Indiano iaculo perfoſſus, ſupra uires Alexandrū ſeſſorem ex pugna eduxit liberauitq́ ab omni periculo & cadēs, ſubito mortuus eſt. Noſtro quoq́ ſeculo, aiunt quidā, multos generoſos reperiri equos, qui pugnam præſagiunt & amiſſos lugent dominos. Et ut nonnihil hic obiter de eorū natura perſtringam, ſunt qui ſcribunt equum ante bimatū domari non oportere, fricandum ſeu palpandum cum uocis adulatione, ſtabulum lapide ſternendū, tum lapidoſa paulatim aſſueſcendum ingredi uia, ut pedes robore confirmentur. Ab initio non aſper ſit agitator, non curſu fatiget, lente utrinq́ uertendū experiatur, neque tam calcaribus quàm uirga caſtiget. Debet eſſe equus unius coloris, iuba denſa ac eaexultās, forti lumbo, breui capite, erecta ceruice, aurib. proportione capitis paruis, pectore lato, uētre modico, lumbis preſſis, cauda ampla & ſubcriſpa, crurib. rectis, æqualibus genibus, ungulis firmis, craſſis, nec magnis, aut humilibus ne atterātur. Sint tibiæ pingues oſsib. nō carne, coxæ anteriores ſub humeris pingues, pectora latiora, crura inter ſe nō cōiuncta: à pectore ceruix nō more apri prona, neq́ Galli modo recta. Colli protenſio, laſsitudinis

Alexander donat equū

Bucephalus iaculo perfoditur.

Lineamenta generoſa equi.

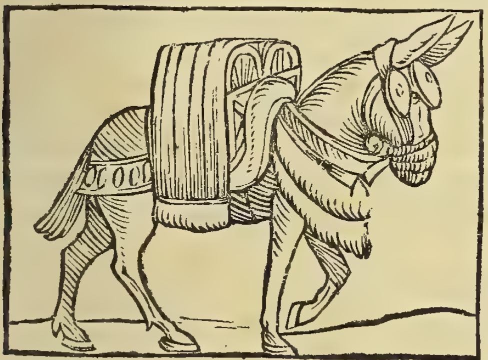
debilitatisq́ ſignum eſt. Annorum notæ in equo cum corpore mutantur. Dum bimus & ſex menſiū eſt, medij dentes ſuperiores & inferiores cadunt. Cum quartum agit his qui canini appellantur deiectis, alios adfert: intra ſextum deinde annum molares ſuperiores decidunt. Sexto anno quos primos mutauerit exæquat. Septimo omnes explentur æqualiter, ex eo cauatos gerit, nec poſtea quot annorum ſit, manifeſto comprehendi poteſt. Decimo anno tēpora cauari incipiunt, ſupercilia nonnunquam caneſcere & dentes prominere. Fœminæ quinquennio finem creſcendi capiunt, mares anno addito. Item ſi lata linea diuidat clunes ad caudam, ueſtigium poſteriorum pedum longe anteponet prioribus. Teſticuli quoq́ magni probantur. Docet Xenophon obſeruādas cautiones in equo emendo, ut ſcilicet quis norit ætatem, ſi frenū recipiat, ſi ſeſſorem excipiat, ſi exceptū excutiat, ſi dimiſſus aufugit & celeriter recipit̄, ſi uerbere ictus ſit obtemperans aut excitatior.

Quomodo Alexander magnus ex Macedonia profectus fuerit in Indiam uirtute magna, & quæ ſibi paſſim in uia occurrerint.

TRadūt hiſtorici de Alexandri in Indiā profectione multa miranda, ſed quibus abſurda quædam mendaciaq́ non pauca acceſsiſſe uidentur. Igitur quū ante Chriſtum natum trecentis circiter annis Alexander Caſpias portas cum uniuerſo exercitu attigiſſet, ibiq́ per fertiliſsimas regiones duceretur, uenit tandem in aſperam quandam & ſolitariam terram, in qua magnam paſſus fuit iacturam, & in uaria incidit pericula. Voluit enim compendioſa & tuta eligere itinera ut aſſequeretur Porum Indiæ regem ex prælio fugientem. Vnde acceptis centum quinquaginta ducibus, qui breuitates

tates itinerum nouerant, per ardentes harenas & egentia humoris loca eſt profectus, pollicitus præmia his qui periti regionum eum ducerent per ignota Indiæ loca ad Bactrianum, & ad penitus abditos Seres. At duces maiorem incolis quàm Alexandro fauorem accommodantes, hoc unum curabant, ut Alexandri exercitum in exitialia ſerpentum loca & rabida ferarum genera inducerent, ſitiqꝫ in arida ſolitudine enecarent. Apparuit tamē in deſertis locis flumen, cuius ripas ſexagenorum pedum harundo ueſtiebat, pinorum, abietūqꝫ robora uincens groſſitudine, qua Indi materia ad conficienda ædificia utebātur. Poſitis ergo ibi caſtris, ut ſitim leuarent, amariorem helleboro inuenerunt aquam fluminis, quā neque homo, neqꝫ iumentum bibere poterat. Conturbatus uerò rex propter animalia quæ ſecum habebat, elephātos, equos trahentes quadrigas falcatas, bigas, & propter pedites & equites quorum magnus fuit numerus, item propter mulos caſtrenſes, qui portabant arma & ſarcinas militum atqꝫ frumentum, ac deinde ob iumenta quorum magnus erat numerus & quæ pro tanto exercitu alendo mactabant̃, hi inquam omnes in graui illa ſiti uix ſe continere poterant. Milites nunc ferramenta lambendo, nunc oleum guſtando, diram ſic aliquo modo differre ſitim conabantur. Pleriqꝫ etiam abiecto pudore ſuam urinam hauriebant, ultima uexati neceſſitate. Auxit fatigationem, quod in tanta ſiti & in peregrina regione cogebantur incedere armati, præſertim quum per ſerpentina loca illis eſſet faciendum iter, ne imprudentes circumuenierētur & inopinato periculo uerbararent̃. Ripam igitur fluminis ſequentes ad oppidum peruenerunt, quod in medio amne in inſula ex harundinibus erat conſtructum. Ibi uiderunt paucos Indos & ſeminudos, qui uiſo exercitu, intra tectorum ſuorū culmina delituerunt. Alexander deſiderans eorum præſentiam, ut dulcem ignaris demonſtrarent aquam, paucas miſit in locum illum ſagittas, imperans ut ſi ſua ſponte nollent procedere, metu bellico coacti ſeſe exhiberent. Sed nemine apparente, rex ducentos milites ex Macedonibus leuibus armis miſit per amnem. Iamqꝫ quartam partem fluminis enatauerant, cum horrida res ſubito conſpecta eſt. Nam hippotami (qui ſunt equi fluuiales, animalia ſcilicet in Nilo & Gange potiſſimum uerſantia, binis ungulis, quales ſunt bobus, dorſo equi & iuba atque hinnitu, cauda obtorta, dentibus aprorum aduncis) inter profundos aquarum gurgites emerſi apparuerunt, raptoſqꝫ in uertice uidente exercitu abſorpſerunt. Iratus rex in duces, qui exercitum in inſidias deduxerant, iuſſit centum & quinquaginta in flumē mitti: quos propulſos hippotami iuſta affecerūt pœna. Soluentes ergo illinc inuenerunt homines per medium amnem, factis ex arundine nauiculis, prȩteruehi. Quos cum dulcis aquæ percunctarentur locum, dixerūt ingens ſtagnum dulcis aquæ ipſos inuenturos, quo & certi duces eos erant deducturi, ſed iniquo animo. Ambulauerunt ergo tota nocte, ſiti & armorum onere confecti. Quibus neceſſitatibus illa quoque adiiciebantur incommoda, quod tota nocte incurſantibus leonibus, urſis & tigridibus, pardis ac lyncibus cogebantur reſiſtere: quæ genera ferarum promiſcua eis in ſyluis occurrebant. Tandem uerò cum iam ferè ſiti defeciſſent, ad ſtagnum peruenerunt, quod erat uetuſta abundantiq́ue ſylua coronatum, mille paſſus patens. Ibi ergo ſeſe reficientes, collocauerunt caſtra, exciderunt nemus, ut facilior aquatoribus eſſet acceſſus ad ſtagnum, quod unicum in illis regionibus erat. Igitur inter ipſa tentoria aggregabantur impedimenta, & elephanti in media caſtrorum parte collocabantur,

Duces itinerū peruerſi.

Exercitus grauem patitur ſitim.

Hippotamus.

Tigrides pardi &c.

bantur, ut aptius cõtineri poſſent, ſi quis noctu oriretur tumultus aut pauor aliquis nouus. Erant etiam mille & quinquaginta extrà ignes accenſi, ſuppeditante ſylua lignorum copiam, ne ſcilicet ſubito obruerentur ab habitatoribus illorum locorum.

Stagnum aquarum undiquaque petitur ab animalibus à longe uenientibus.

Ceraſtæ, ſerpẽtes, ſcorpiões.

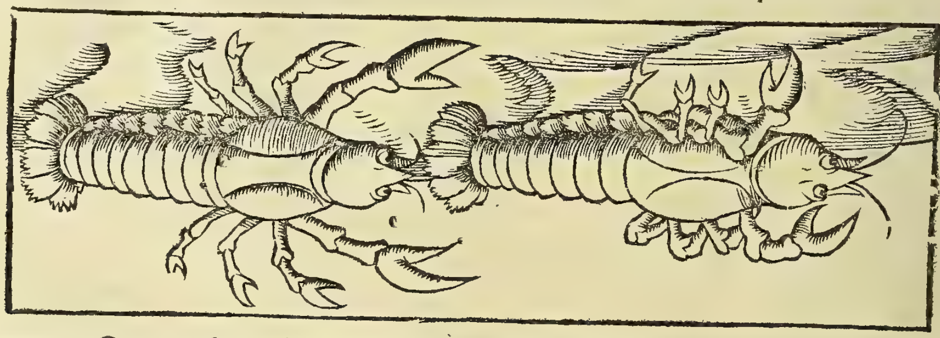
MVnitis caſtris Alexandri magni iuxta ſtagnum, militibusꝗ quieti nocturnæ deditis ad primos radiantis lunæ ortus, ſubito arrectis caudarum aculeis, ſcorpiones cõſuetam petentes aquationẽ, ad caſtra innumeri cõfluxere. Hæc prodigia inſecuta eſt immẽſa uis ceraſtarũ, ſerpentũꝗ uarijs diſtinctorũ coloribus. Nam quidam rubentibus ſquamis erant, quidam nigri & candidi coloris, quidã auri fulgore cõſimiles inſpiciebantur. Sibilabat tota regio, non parum Macedonibus inferens metũ. Sed illi frontẽ caſtrorum denſauerant clypeis, & in manibus longas habebant haſtas, quarũ ſpiculis malas beſtias configebant & ignibus plures necabantur. Quæ res eos prope duas horas ſollicitos tenuit. Pota autem aqua minores abire cœperunt & ſerpentes maiores cũ ingenti exercitus

gaudio latebras petierũt. Tũ ad horã noctis tertiã, Macedonibus aliquã ſperãtibus requiẽ, binorum, ternorumꝗ capitum criſtati ſerpẽtes aduenerunt, co-

Criſtati ſerpentes.

lumnarum groſſitudine aliquanto proceriores, qui ad potandã aquam ex uicinis montium ſpeluncis proceſſerant, orbus, ſquamisꝗ ſuis humũ atterentes. Quorum pectora cũ triſulcis linguis fauces exertabãt, ſcintillãtibus ueneno oculis, quorũ halitus peſtifer erat. Cum his hora amplius una Macedones pugnauerũt, triginta ſeruis & uiginti militibus amiſſis. Poſt diſceſſum ſerpenrũ, cãcri immodicæ multitudinis, crocodilorũ pellibus cõtexti ad ca

ſtra uenerunt. Quę prodigia, duricia thoracis uel loricę ferrũ reſpuebãt. Multi ignibus uſti, multi ſe in ſtagnũ receperũt. Cũꝗ caſtrenſes putarẽt adeſſe finẽ inquietudinis, en ſuperuenerunt albi leones, taurorum magnis cõparandi corporibus: nec minus ſera nocte apri ingentes, lynces, tigrides & horribilesantheri miſcebãt prelia, illisꝗ fugatis ueſpertilionũ genus colũbinis corporibus ęquale infeſtabat exercitũ. Vna pręterea noui generis beſtia maior elephante comparuit, tribus armata in fronte cornibus, equo ſimile habẽs caput, atri

Odonta crudele animal.

coloris. Hanc Indi appellãt Odonta. Hæc pota aqua intuẽs caſtra ſubito in milites impetũ dedit, ne ignis quidem oppoſiti tardabatur ardoribus. Ad quã ſupprimendã triginta ſex milites fuerunt occiſi, atque tres & quinquaginta falcati inutiles facti, uixꝗ tandem defixa uenabulis occubuit. Venerunt & mures Indici in caſtra uulturibus ſimiles, quorum morſibus uulnerata quadrupedia ſtatim expirabant. Hominibus autem idem morſus non uſꝗ ad interitum nocebat. Exercitu igitur tantis malis per totam noctem afflicto, Alexander lo-

der locorum demonſtratores, qui eum ſemper in inſidias deducebãt peſſime meritos crurifragio puniri iuſſit, ut nocte uix ſpirãtes à ſerpẽtibus conſumerent, ſicut Macedones cõſumi uoluerunt. Manus quoq; eis cõfringi imperauit, ut meritis ꝓ factis ſuis uterentur ſupplicijs. Caſtris inde concentu buccinarum repente amotis, peruenit rex in loca Bactrianorũ auro diuitijsque opulenta. Inde expeditionem mouit in Porum regẽ Indiæ, qui ualde potens erat in terris & hominib. & priuſquam illum bello peteret, ſubegit multas ciuitates & terras. Noluit Indianus populus ſe illico externo regi ſubijcere, totis uiribus illi reluctatus eſt, donec tandem per multum ſanguinem Macedonibus obedire coactus.

Quas Indiæ ciuitates Alexander ſubiugarit, & quomodo Liberum ſeu Bacchum & Herculem ſibi conciliauerit.

INgreſſo Alexandro Indiam, Porus rex miſit ei obuiam legatos cum literis acerbis, ſed quę Alexandrũ minime terruerũt. Et quũ ad urbẽ Nyſan ueniſſet, oppidanis non repugnãtibus, fiducia Liberi patris, à quo urbs cõdita erat, parci iuſſit. Tũc ad ſpectaculũ ſacri montis duxit exercitũ, & qui repente furere cœpit, & in ululatus Liberi cum ſtupore regis ſine mora diſcurrere. Alij ſcribũt quod Nyſanos obſidionis malis fatigatos compulerit ad deditionem. A Libero patre conditos ſe eſſe dicebant. Sita eſt urbs ſub radicibus montis quem Meron incolæ appellant. Rex ſitu montis cognito ex incolis, cũ toto exercitu pręmiſſis commeatibus uerticem eius aſcendit. Multa hedera uitiſq; toto gignitur monte. Multę perhennes aquæ manant. Pomorum quoque uarij ſalubresq; ſucci ſunt, ſua ſponte fortuitorum ſeminũ fruges humo nutriente. Lauri, baccæq; & multa in illis rupibus agreſtis eſt ſylua. Prouecti aũt laſciuia, paſſim hederæ ac uitium folia decerpſerũt, redimitiq; fronde, toto nemore ſimiles bacchãtibus uagabant. Voces ergo tot milliũ præſidem nemoris eius Bacchũ adorantiũ, iuga montis colleſq; reſonabant. Rex fortuitam licentiam non auerſatus, large ad epulas omnibus prębitis per decem dies Libero patri operatũ habuit exercitum. Paulo pòſt uenit rex ad ſaxum miræ magnitudinis & aſperitatis, in quod multi populi confugerant, & cognoſcit Herculem ab expugnatione eius terræmotu prohibitum. Captus itaque cupidine, Herculis acta ſuperare, cum ſummo labore & periculo potitus ſaxo, eius loci gentes omnes in deditionẽ accepit. Diuiſis deinde copijs, pluribus ſimul locis arma oſtendit, genteſq; uarias perdomuit. Superato deinde Choaſpe amne Beiram obſedit & paulo poſt ad Mazagas uenit, quorum urbem non ſolum ſitu ſed etiam opere munitam, triginta octo millia peditum tuebantur. Alexander munimenta ciuitatis contemplans, amnem, rupes præaltas aditum ad urbem impedientes, cauernas, uoragines, foſſas, murum ſaxeum, conſilijq; incertus, è muro ſagitta percutitur. Tum forte in ſuram incidit telum, cuius ſpiculo euulſo, admoueri equũ iuſſit, quo uectus, ne obligato quidem uulnere, haud ſegnius deſtinata exequebatur:

Liber pater.

Saxum arcis loco.

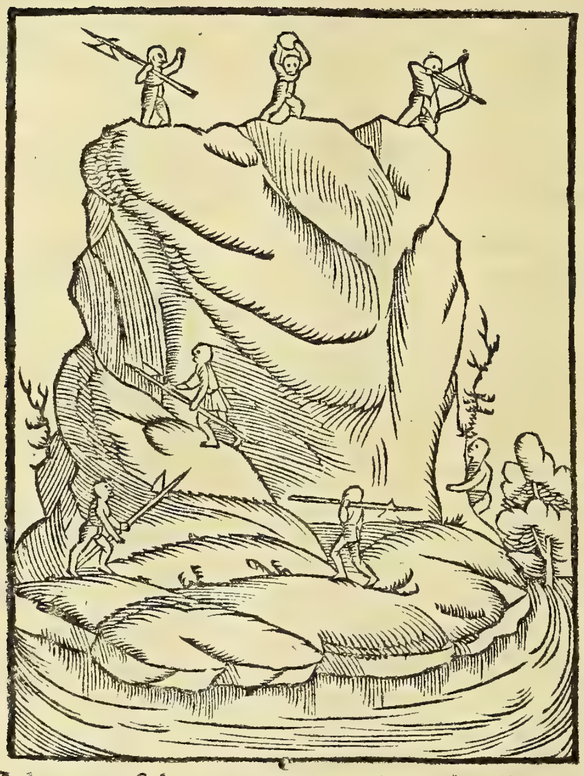
Mazagarum urbs.

Alexander uulneratur.

nec ſe ante recepit in caſtra q̃ cuncta proſpexit, & quæ fieri uellet edixit. Vnde quidam extra urbem tecta demoliebantur, ingentemq́ uim materiæ faciendo aggeri detrahebant. Alij magnarum arborum ſtipites cumulis ac moles ſaxorum in cauernas deijciebāt ac demum turres erigebantur, quę opera ingenti militum ardore intra nonū diem abſoluta ſunt. Deinde admotæ ſunt machinæ, è quibus ingens uis telorum in propugnatores effuſa eſt, ut obſeſſi crederent hæc deorum numine agi. Deſperata ergo urbis tutela, reginā cum magno nobilium fœminarum grege emiſerunt. Quæ genibus regis prouoluta, non ueniā modo, ſed etiam priſtinæ fortunæ impetrauit decus. Sed credidere quidam, plus quàm miſerationi datum.

Vrbs expugnatur.

Alexander magnus petram ingentem expugnabat.

Petra Dorinim.

EXpulſis paſſim per Alexādrum incolis ex locis ſuis, illi armati petram Dorinim nomine occupauerunt: cuius & ſuprà ſuccinctam fecimus mentionem. Hanc ab Hercule fruſtra obſeſſam eſſe, terręq́ motu coactum abſiſtere fama uulgauerat. Inopem conſilij Alexandrum, quia undique pręceps & abrupta erat rupes, ſenior quidam peritus locorum cum duobus filijs adijt ſi præcium operi eſſet, aditum ſe monſtraturum eſſe promittens. Octoginta talenta conſtituit daturum Alexander, & altero ex iuuenibus obſide retento, ipſum ad exequenda quæ obtulerat dimiſit. Petra nō ut plerę q́, modicis ac mollibus cliuis in ſublime faſtigium creſcit, ſed in metæ maximę modum erecta eſt, cuius ima ſpacioſiora ſunt, altiora in arctius coëunt, ſumma in acutū cacumen exurgunt. Radices eius Indus amnis ſubit, pręaltus utrinq́ aſperis ripis. Ab altera parte uoragines eluuiesq́ pręruptæ ſūt, nec alia expugnandi patebat uia, q̃ ut replerentur. Ad manum ſylua erat, quam rex ita cædi iuſſit, ut nudi ſtipites iacerentur: quippe rami frondeueſtiti impediſſent ferentes. Ipſe primus truncam arborē iecit, clamorq́ exercitus index alacritatis ſecutus eſt, nullo detrectante munus q̃d rex occupaſſet. Intra ſeptimum diem cauernas expleuerāt, cum rex ſagittarios & agrianos iubet per ardua niti: datoq́ tubæ ſigno, rex promptæ audaciæ cōuerſus ad corporis cuſtodes, ſequi ſe iubet, primusq́ inuadit in rupem. Nec deinde quiſquā Macedonū ſubſtitit, relictisq́ ſtationibus ſua ſpōte regē ſequebant. Multorū miſerabilis fuit caſus, quos ex prærupta rupe lapſos amnis pręterfluēs hauſit. Triſte ſpectaculum etiam nō periclitantibus: cū uerò alieno exitio quid ipſis timēdum foret admonerentur, in metum miſericordia uerſa, non extinctos, ſed ſemetipſos deflebāt. Et iam eò peruentum erat, unde ſine pernicie niſi uictores redire non poſſent, ingentia ſaxa in ſubeuntes prouoluentibus barbaris, qui perculſi inſtabili & lubrico gradu præcipites recidebant. Euaſerant tamen Alexander & Charus duces, quos cum triginta delectis præmiſerat rex, & iam pugnare cominus cœperant. Sed cum ſuperne tela barbari ingererent, ſępius ipſi feriebantur quàm uulnerabant. Alexander tamen nominis ſui & promiſſi memor dum acrius quàm cautius dimicat, confoſſus undiq́ obruitur. Quem ut Charus iacentem conſpexit, ruere in hoſtem omnium præter ultionem immemor cœpit, multosq́ haſta, quoſdam gladio interemit. Sed cum tot unū inceſſerēt manus ſuper amici corpus

Mons iuxta Indum.

Multi præcipites ruunt.

Duces interficiuntur.

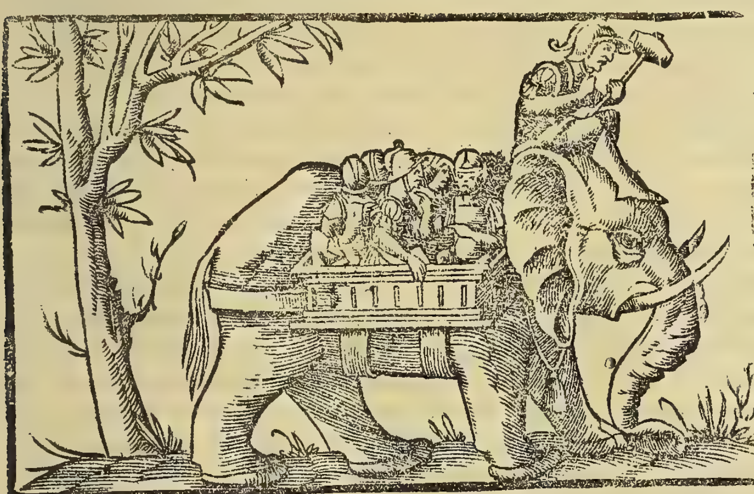
corpus procubuit exanimis. Haud ſecus quàm erat optimorũ militũ interitu cõmotus rex ſignũ receptui dedit. Et barbari hoſtẽ depuliſſe contenti, non inſtitere cedentibus. Cæterũ Alexander cum ſtatuiſſet deſiſtere incœpto, cũ nulla ſpes potiundæ petrę offerreť, tamen ſpeciem oſtendit in obſidione perſeuerantis. Nam & itinera obſideri iuſſit & turres admoueri & fatigatis alios ſuccedere. Cuius pertinacia cognita Indi per biduum quidẽ ac duas noctes cum oſtentatione non fiduciæ modo ſed etiã uictoriæ, epulati ſunt, tympana ſuo more pulſantes. Tertia uerò nocte tympanorum quidem ſtrepitus deſierat audiri, cæterum ex tota petra faces refulgebant quas accenderãt barbari, ut tutior eſſet ipſis fuga obſcura nocte per inuia ſaxa curſuris. Rex cognoſcẽs petram fuga Indorũ eſſe deſertã, dato ſigno ut uniuerſi conclamarẽt, incompoſite fugientibus metum incuſſit. Multiq; tanquam adeſſet hoſtis per lubrica ſaxa, perq; inuias cotes pręcipitati ceciderũt: plures aliqua membrorum parte mutilati, ab integris deſerti ſunt. Rex locorũ magis ꝗ hoſtium uictor, tamen magnæ uictoriæ ſacrificijs & cultu Deum ſatis fecit. Aræ in petra locatæ ſunt, Mineruę uictoriæq;.

Alexander lõa cum uacuum expugnat.

Rex Alexander multis uictoriis clarus,

oppugnat & uincit Porum regem.

ALexander expugnata Petra traijcit cum caſtris Indũ fluuium, pluresq; ſibi ſubijcit reges, ſoli Abiaſares & Porus repugnare conſtituerũt, & uterq; ultra Hydaſpem amnẽ regnabat, & belli fortunã, q̃ſq̃s arma inferret experiri decreuerat. Abiaſares tamẽ à propoſito ſuo reſiliens, miſit legatos ad Alexandrũ & omnia ditioni eius permiſit. Miſit deinde rex ad Porum, monebatq; ut ſtipendium penderet, & in primo finium ſuorũ aditu occurreret ſibi. Porus alterum ex his facturũ ſeſe reſpondit, ut intrãti regnum ſuum præſto eſſet, ſed armatus. Conſederat ergo in ulteriore ripa Hydaſpis, trãſitu prohibiturus hoſtẽ. Octogintaquinq; elephãtos obiecerat eximio corporũ robore, ultraq; eos currus trecentos & peditum triginta ferè millia. Porum uehebat elephantus ſuper cæteras beluas eminens, armaq; auro & argento diſtincta, corpus raræ magnitudinis honeſtabãt. Par animus robori corporis, & quãta inter rudes poterat eſſe ſapiẽtia. Macedonas non cõſpectus hoſtiũ ſolum, ſed etiã fluminis, quod tranſeundũ erat, magnitudo deterrebat. Quatuor enim in latitudinem ſtadia diffuſum, profundo alueo & nuſquam uada aperiente, ſpeciem uaſti maris fecerat. Nec pro ſpacio aquarum late ſtagnantium impetum coërcebat, ſed quaſi in arctum coëuntibus ripis & torrens & eliſus ferebatur, occultaq; ſaxa ineſſe oſtendebãt, pluribus locis undę repercuſſæ. Terribilior erat ulterior facies ripæ, quam equi uiriq; cõpleuerãt. Stabant ingentes uaſtorum corporũ (elephantorũ) moles, & de induſtria irritatæ horrendo ſtridore aures fatigabant. Erant in medio amne inſulæ crebræ, in quas & Indi & Macedones nantes, leuatis ſuper capita armis tranſibant. Ibi leuia prælia conſerebant, & uterq; rex paruæ rei diſcrimine, ſummę experiebatur euentũ. Cæterũ in Macedonũ exercitu temeritate atq; audacia inſignes fuere Symachus & Nicanor nobiles iuuenes, & perpetua partium felicitate ad ſpernẽdũ omẽ periculũ accẽſi. Hi cũ alijs audacibus tranauere in inſulã, quã frequẽs hoſtis tenebat multoſq; Indorũ nulla re magis quã audacia armati interemerũt. Abire cũ gloria poterãt, ſi nunꝗ temeritas infelix inueniret modũ. Sed dũ ſuperuenieẽtes cõtẽptim & ſu

Porus uir proceræ ſtaturæ.

Audacia iuuenum.

Temeritas nõ habet modum.

perbe expectant, circumuenti ab his qui occulti enatauerant, eminus obruti ſunt telis. Qui effugerãt hoſtẽ, aut impetu amnis ablati ſunt aut uorticibus impliciti. Eaqꝫ pugna multum erexit fiduciã Pori, cuncta è ripa cernẽtis. Alexãder inops cõſilij tãdẽ ad fallendũ hoſtem talem dolum intendit: Erat inſula in flumine amplior cæteris, ſylueſtris eadẽ et tegẽdis inſidijs apta. Foſſa quoqꝫ prealta haud procul à ripa, quam tenebat ipſe, nõ pedites modo, ſed etiã cum equis uiros poterat abſcondere. Igit̃ ut à cuſtodia huius opportunitatis oculos hoſtium auerteret, Ptolemæũ cũ omnibus turmis obequitare iuſſit procul ab inſula, & ſubinde Indos clamore terrere, quaſi flumẽ tranaturus foret. Per complures dies Ptolemæus id fecit, eoqꝫ conſilio Porũ agmenqꝫ ſuum ei parti quã ſe petere ſimulabat, coẽgit aduertere. Iam extra conſpectũ hoſtis inſula erat. Alexander in diuerſa parte ripæ ſtatui ſuũ tabernaculũ iuſſit, aſſuetamqꝫ comitari ipſum cohortem ante id tabernaculũ ſtare, & omnem apparatum regię magnificentiæ hoſtiũ oculis de induſtria oſtendi. Interim et Attalum ęqualem ſibi & haud diſparem habitu oris & corporis, utiqꝫ cum procul uiſeretur, ueſte regia exornat, præbiturũ ſpeciẽ ipſum regẽ illi ripę præſidere, nec agitare de trãſitu. In ſumma, dum Porus alibi hoſtilem tranſitum impedire conatur, Alexander nauigijs, & ratibus alio in loco traijcit fluuiũ, ubi uacua erat ab hoſtibus ripa. Tunc Alexander arma capere milites & ire in ordinem iuſſit: iamqꝫ agmen in cornua diuiſum ipſe ducebat, cum Poro nunciatur armis uiriſqꝫ ripam obtineri & rerũ adeſſe diſcrimen. Tũ Porus centũ quadrigas & quatuor millia equitum uenienti agmini obiecit, ſed nihil efficere potuit eo die, q̃d imber uiolentus fuſus campos lubricos & inequitabiles fecerat, graueſqꝫ & propemodum immobiles illuuie & uoragine hęrebãt. Cõtra Alexander expedito ac leui agmine ſtrenue inuectus eſt. Aggreſſurus ergo Porus hoſtem, primo loco poni elephantos, poſtqꝫ eos pedites ac ſagittarios, tympana pulſare ſolitos. Id pro cantu tubarum Indis erat, nec ſtrepitu eorum mouebantur, olim ad notum ſonum auribus mitigatis.

Bolus Alexandri.

Alexander cũ exercitu traijcit.

Herculis ſimulacrum agmini peditum præferebatur. Id maximum erat bellantibus incitamentum, & deſeruiſſe geſtãtes militare flagitium habebatur. Macedonas non beluarum modo, ſed etiam ipſius regis aſpectus parũper inhibuit. Beluæ diſpoſitæ inter armatos ſpeciem turriũ procul fecerãt, & Porus ipſe humanæ magnitudinis propemodũ exceſſerat formã. Magnitudini Pori adijcere uidebat̃ belua qua uehebat̃, tantũ inter cæteras eminens, quãtum alijs ipſe pręſtabat. Itaqꝫ Alexander cõtemplatus & regem & agmen Indorum, tandẽ, inquit, par animo meo periculum uideo. Cũ beſtijs ſimul & cũ egregijs uiris res eſt. Itaqꝫ duces cohortãs & in acies diſtribuens, cõcitat equũ primus diſſipatqꝫ hoſtis agmẽ. Porus cũ paucis obuius hoſti pergit, elephantoſqꝫ ante agmen ſuorũ agi iubet. Magnũ belug iniecere terrorem, inſolituſqꝫ ſtridor non equos modo, ſed uiros quoqꝫ ordineſqꝫ turbauerat. Obtriti ſunt pedibus earũ multi, & quidã unà cũ armis manu earũ correpti & ſuper ſe regẽtibus traditi. Anceps ergo pugna nunc ſequentiũ nunc fugientiũ elephantos. In multũ diei uariũ certamen extraxit, donec ſecuribus pedes amputare cœperunt & gladijs curuatis appeterent beluarũ manus. Elephãti itaqꝫ uulneribus fatigati ſuos impetu ſternunt, & qui rexerant eos, pręcipitati in terram ab ipſis obterebant̃. Porus uerò deſtitutus à ſuis undiqꝫ petebatur telis. Nouẽ iam uulnera à tergo & pectore exceperat, multo ſanguineqꝫ profuſo, lãguidis manibus tela emittebat. Nec ſegnius belua inſtincta rabie nondũ ſaucia, inuehebatur ordinibus, donec rector beluæ regem cõſpexit fluentibus mẽbris, omiſſiſqꝫ armis uix cõpotem mẽtis. Tum beluã in fugam concitat, ſequente Alexandro. Sed equus eius multis uulneribus cõfoſſus, deficienſqꝫ procubuit, poſito magis rege quàm effuſo. Itaque dum equum mutat, tardius inſecutus eſt. Elephantus quoque Pori qui multa exceperat tela, deficiebat. Itaqꝫ ſiſtit Porus fugam, peditemqꝫ ſequenti hoſti obiecit. Iam Alexander conſecutus erat, cognitaqꝫ Pori pertinacia, uetabat reſiſtentibus parci. Ergo undiqꝫ & in pedites & in Porum tela congeſta ſunt, quibus tandem grauatus labi ex belua cœpit. Rex ſpoliari corpus Pori, interemptum eſſe credens iuſſit, & qui detraherent loricam ueſtẽqꝫ concurrere, cum belua dominũ tueri & ſpoliantes cœpit appetere, leuatumqꝫ corpus eius rurſus dorſo ſuo imponere. Ergo telis undique obruitur confoſſoqꝫ eo in uehiculum Porus imponitur. Quem rex ut uidit alleuãtem oculos, non odio ſed miſeratione commotus, quæ malum, inquit, amentia te coẽgit, rerum mearum cognita fama, belli fortunã experiri? Ait ille. Neminẽ me fortiorẽ eſſe cenſebam.

Herculis imago incitamentum militum.

Manus elephanti, eſt proboſcis.

Porus rex grauiter ſauciatur.

Porus portatur ad Alexandrum.

Meas

Meas enim uires noueram, nondum expertus tuas. Fortiorem eſſe te, belli docuit euentus. Rurſus interrogatus quid ipſe uictorem ſtatuere debere cenſeret: Quod hic, inquit, dies ti bi ſuadet, quo expertus es, quàm caduca felicitas eſſet. Plus mouendo profecit, quàm ſi precatus eſſet, quippe magnitudinem animi eius interritã, ac ne fortuna quidem infractã, non miſericordia modo, ſed etiam honore excipere dignatus eſt. Aegrum curauit haud ſe cus, quàm ſi pro ipſo pugnaſſet. Confirmatum contra ſpem omnium in amicorum nume rum recepit. Mox donauit ampliore regno quàm tenuit. Scribunt alij, Porum regem Ale xandro oſtendiſſe theſauros ſuos, dediſſeq́; ei & toti exercitui immenſa munera. *Porus fit amicus Alexandri.*

Alexander ſuperato Poro rege peruenit ad metam Herculis & Bacchi.

ALexander tam memorabili uictoria lætus, qua ſibi totius orientis fines apertos eſ ſe cenſebat, magno apparatu diſpoſuit ingredi interiora Indiæ, conditis tamen an tea duabus urbibus in utraque fluminis, quod ſuperauerat, ripa. Hinc ad interiora Indiæ proceſſit. Syluæ erant prope in immenſum ſpatium diffuſæ, proceriſq́; & in eximiam altitudinem editis arboribus umbroſæ. Cœli temperies ſalubris, quippe ubi uim ſolis umbræ leuant, & aquæ largæ manant è fontibus. Cæterum hic quoq́; ſerpentium ma gna uis erat, ſquamis fulgorem auri reddentibus. Virus haud ullũ magis noxium eſt, quip pe morſum præſens mors ſequebatur, donec ab incolis remedium oblatum eſt. Hinc in re gnum Sophitis peruentum eſt: quo relicta per multa uiarum diſcrimina tandem peruenit ad ſigna Herculis & Liberi. Erant autẽ imagines ex auro factæ, nec erat Herculi Liberoq́; conceſſum ultrà procedere. His honoratis collaudatiſq́;, Alexander ulterius progreſſus fuiſſet, niſi diſuaſum fuiſſet, ne tentaret quod etiam dij tentare non fuerant auſi. Diuertit tamen ad ſiniſtram Indiæ partem, hoc eſt, in ſeptentrionem, ne quid illi in ignotis ſubtra heretur locis. Venit ergo in regionem aſperam & montoſam, ubi immẽſos reperit ſerpen tes & Rhinocerotes. Venit quoq́; ad paludem ſiccam canna abundantem, per quam dum tranſire tentaret, belua noui generis proſiliuit, quæ ferrato tergo, alterum caput lunæ, ſimi lis hippotamo pectore crocodili gerens, alterum ſimillimum duris munitum dentibus, duos milites uno ictu occidit repentino. Hanc haſtis non ualebant transfigere, ſed uix tandem malleis comminuerũt. Alexander inde profectus peruenit ad ſyluas Indorum altiſſimas, collocatiſq́; caſtris iuxta fluuium quendã, pabulatores, & lignatores emiſſi redierunt nun ciantes, uenire è ſyluis elephantorum immenſos greges ad expugnanda caſtra. Impera uit ergo rex Theſſalicis militibus ut aſcenderent equos, ſecumq́; tolleret ſues, quorũ grun nitus timere beſtias nouerat, & occurrere elephantis primum iuſſit. Deinde alios cum ha ſtis armatos ſubſequi equites & tibicines omnes in pri ma adeſſe acie. Equis inſidentes præcedere, & pedites omnes in caſtris remanere iuſſit. Ipſe cum Poro rege & equitatu pręcedens, uidit agmina beſtiarum in ſe ere ctis proboſcidibus tendentia. At Porus aſſeruit eos facile auerti poſſe, ſi ab equitibus uerberari ſues nõ de ſiſteretur. Nec mora, trepidantes elephanti & cõuerſi priores ſaltus petere cœperunt, buccinis hominum & grũnitib. ſuũ attoniti. Primo deinde auroræ diluculo in alias Indiæ profectus Alexãder regiones, in campo pa tenti mulieres uiroſq́; piloſos in modum ferarum toto corpore uidit, pedum altos nouenorũ, ſine ueſte & nu dos. Hos Indi Ichthyophagos appellãt. Hi aſſueti flu minibus nec non ſtagno, crudo piſce & aquarum hau ſtu uiuũt. Quos cũ peregrini adire uolũt, uicinis ſe ma ris immergunt gurgitibus. Sunt qui ſcribunt Alexan drum quoque Cynocephalis ingẽtibus plena inueniſſe nemora. Hi ad ictus ſagittarum in fugam fuerunt uerſi. Omitto hic alias nugas, quæ in hiſtoria Alexandri recenſentur, quo modo ſcilicet uenerit ad duas arbores ſoli & lunæ conſecratas, è quibus oracula peteban tur

Quouſq́; Hercules uenit.

Horrenda belua.

Sues fugant elephantos.

tur, & Alexander ibi edoctus fuit, ſe unum orbis terrarum dominum futurum, ſed uiuum in patriã non rediturum, quod & factũ eſt. Nam dũ repetit Macedoniã, Babyloniæ mortuus eſt, ueneno extinctus.

De India ultra Gangem fluuium ſita.

QVamuis iſta India ſit ſupra modum fertilis et bene culta, inueniuntur tamẽ in ea ſicut & in priori, multæ ſolitudines, multi & uarij ſylueſtres homines atque animalia, idq́ʒ ob immẽſum quẽ habet calorem. Nã ſubijcitur tropico cãcri, declinatq́ʒ ferè ad ęquatorem uſqʒ. Vnde Plinius ſcribit, incolas huius terræ colorari ſole & contrahere nigredinem inſtar æthiopum, non quod ab extra tantum nigri fiant ex ſolis aduſtione, ſed ex ipſo ſanguine ingenita eſt eis nigredo, quam duplicat ſuperueniens ardor ſolis. Confinxerunt ueteres multa monſtra quæ in hac terra aſſerunt inueniri, pręſertim Solinus & Megaſthenes ſcribũt, ꝑ diuerſos Indiæ montes eſſe naturas capitibus caninis, armatas unguibus, amictas ueſtitu tergorum, ad ſermonem humanũ nulla uoce, ſed latratibus tantũ ſonãtes aſperis rictibus. Ganges fontẽ qui accolunt, nullius ad eſcam opis indigent, odore uiuunt pomorum ſylueſtrium, longiusq́ʒ pergẽtes, eadem illo in præſidio gerunt, ut olfactu alãtur. Quod ſi tetriorem fortè ſpiritum traxerint, exanimari eos certũ eſt, & illorũ aliqs

Monſtra humana.

in Alexandri caſtris fuiſſe memoriæ traditum eſt. Legimus monoculos quoqʒ in India eſſe. Quoſdam etiam tam inſigniter auritos, ut aures ad pedes defluant, atqʒ in alterutram earum decubẽt, quarum duricie arbores cõuellant. Quoſdam item ſingulis pedibus & adeo latis quidem, ut ubi ſe defendendi à calore uelut reſupinati, his totaliter inumbrentur. Legitur etiam gentem quandam eſſe, quæ in iuuenta eſt cana, in ſenectute uerò nigreſcit. Eſſe etiam perhibent alteram fœminarum gentem, quæ quinquennes concipiunt, ſed ultro octauum annum uiſendi ſpacia non protrahunt. Sunt qui ceruicibus carent, & in humeris habẽt oculos. Sũt præter eos iam enumeratos, ſylueſtres quidam homines caninis capitibus, hirto & aſpero corpore ſtridore terrifico. Sed hęc & alia id genus quæ de India & gente eius memorantur, quoniam magna opus eſt fide ut pro ueris recipiant, quamuis in ijs quidẽ quæ ſunt pene oculis admota, niſi grauate adhibent qui aliena legũt ſcripta, parcius ſunt referenda. Memorantur quoqʒ Pygmęi eſſe in India, qui nunquam in pace ſunt niſi quando grues, quibus cum perpetua lis eſt, ad nos uolant. Sũt autem Pygmęi breues homines, habitantes in extrema parte montium Indiæ, ſalubri cœlo ſemperq́ʒ uernante

Pygmei.

uernante, qui ternos dodrantes non excedunt. Pygme em̃ cubitus dicitur. Pugnant Pygmæi cũ gruibus, ſed uincuntur. Fama eſt inſidentes arietum caprarumq́ꝫ dorſis, armatos ſagittis, ueris tẽpore uniuerſo agmine ad mare deſcendere, & oua pulloſq́ꝫ earũ alitum cõſumere, ternis eam expeditionem menſibus cõfici, aliter futuris gregibus nõ reſiſti: caſas eorum luto penniſq́ꝫ & ouorum putaminibus conſtrui. Cæterum de gruibus & eorum abitu autores ſic ſcribunt. Quando grues proficiſcuntur conſentiunt, uolant ad proſpiciendum alte, ducem quem ſequãtur eligunt, in extremo agmine per uices qui acclament diſpoſitos habent, & qui gregem uoce contineant. Excubias habẽt nocturnis temporibus, lapillum pede ſuſtinẽtes, qui laſſatis ſomno decidẽs indiligentiam ſono coarguat. Cæteræ dormiunt capite ſubter alam cõdito, alternis pedibus

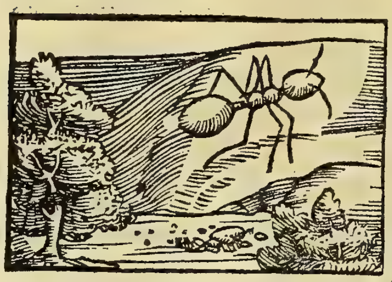
Natura gruũ.

inſiſtentes. Dux erecto prouidet collo ac prædicit. Eadem manſuefactæ laſciuiũt, gyroſq́ꝫ quoſdã indecoro curſu uel ſingulæ peragunt. Certum eſt pontũ tranſuolaturas, primum omniũ anguſtias petere maris inter duo promontoria Criumetopũ & Carambim, mox ſaburra & harena ſe implent atq́ꝫ aggrauant, ne uento in aliã impellant̃ uiam. Accipiunt q̊q́ꝫ lapillos, & cum mediũ pontũ trãſierint abijciunt eos è pedibus, ut homines in mari ſubter eas nauigãtes, putẽt lapillos pluere. Cũ uerò attigerint cõtinentem, euomunt harenã è gutture. Volando faciunt aciem triangularem, liburnicarum more, roſtrato impetu ferunt̃, facilius ita findentes aẽra, quàm ſi recta fronte impellerent: à tergo ſenſim dilatante ſe cuneo porrigit̃ agmen, largeq́ꝫ impellenti prębet̃ auræ. Colla imponunt pręcedentibus, feſſos duces ad terga recipiũt. Porrò ciconiæ quónã è loco ueniãt aut quo ſe referãt, incompertum adhuc eſt. E longinquo uenire non dubium, eodẽ quo grues modo: illas hyemis, has ęſtatis aduenas. Abiturę congregantur in loco certo, comitatæq́ꝫ ſic, ut nulla ſui generis relinquatur niſi captiua & ſerua. Ceu lege prædicta die recedunt. Nemo uidit agmen diſcedentiũ, cũ diſceſſurũ appareat, nec uenire, ſed ueniſſe cernimus: Vtrũq́ꝫ nocturnis fit tẽporibus. Et quamuis ultra citraúe peruolent, nũquam tamen adueniſſe uſquam niſi noctu exiſtimant̃. Pythonis comen uocant in Aſia patentibus campis, ubi congregatę inter ſe cõmurmurãt. Eam deniq́ꝫ quę nouiſſimo aduenit, lacerant atq́ꝫ ita abeunt. Notatũ poſt idus auguſtas nõ temere uiſas ibi. Sunt qui ciconijs nõ ineſſe linguas cõfirment. Honos ijs ſerpentiũ exitio tantus, ut in Theſſalia capitale fuerit occidiſſe, eadem legibus pœna, quæ in homicidam. Ciconiæ nidos eoſdem repetunt, & genetricum ſenectam inuicem educant.

Ciconiæ quando ueniant.

De formicis Indianis.

Formicæ aurũ fodiunt.

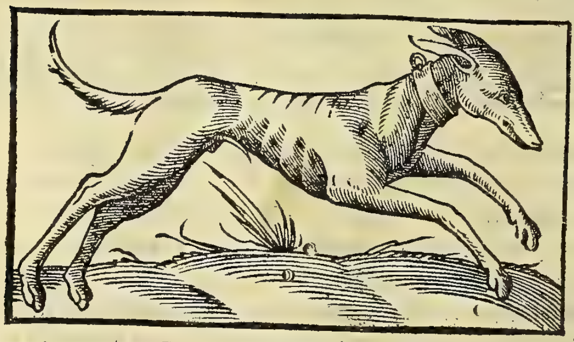
CItat Strabo Megaſthenem qui de Indianis formicis ſic ſcribit. Apud Dardas, quę maxima natio eſt Indorũ montanorum, collis eſt triũ millium ſtadiorum ambitu, & ſub aurifodinæ, quas formicæ cuſtodiunt uulpibus non minores, mira celeritate uictum uenatione comparantes. Terram auriferam fodiunt, unaq; ad oſtium cumulant, quã mercatores clam ſurripiunt, diſpoſitis pariter carnibus ad morãdas pabulo formicas, ſi forte animaduerterint. Alij putant hęc fabuloſa eſſe, intelliguntq; per formicas metallicos ex laboris ſimilitudine. Vt enim hæ ex multis folijs minutis alijſq; in unum congeſtis cõſtruunt aceruos, ita metallici cumulos ex materia effoſſa conficiunt. Sed hoc in opinione cuiuſq; relinquo, ut cenſeat uel ueritatem ſic fabula tectam eſſe, uel omnino commenticium quiddam eſſe.

De ſimiis Indianis & canibus.

Acies ſimearũ.

PRope montes Emodios eſt maxima ſylua ingẽtium cercopithecorum ſeu ſimiarum, quas cum Macedones aliquãdo in collibus quibuſdam apertis uidiſſent in aciem inſtructas (nam id animal ad humanum accedit ingeniũ non minus quàm elephantus) caſtra putaſſent, atq; in eas tanquam hoſtes irruere uoluiſſent, adfuerunt incolæ quidam & docuerunt Alexandrum, exercitum illum ex ſimijs conflatum, quæ quod uident imitari contendunt, ſicq; pugna illa riſu fuit cõſummata. Capiuntur autem ſimiæ hoc modo: Ponunt uenatores catinos aqua plenos in earum conſpectu, & ex ea oculos oblinũt, ac ſtatim pro aqua uiſcum reponunt. Illæ aſpicientes (ut ſunt imitatores ad omnia) è ueſtigio ab arboribus deſcendunt, oculoſq; & ora uiſco pariter impediũt, atq; exinde præda fiunt, uiuæq; capiuntur. Eſt & alius modus capiendi ſimias. Induũt uenatores in conſpectu earum ſubligacula, abeuntq; alijs ibi relictis interius uilloſis & uiſco illitis. In quæ ſimiæ ingredientes crura ſua ſic illaqueant ut manus uenatoris euadere nequeant. Habet præterea India tam feroces & generoſos canes, ut duo leonẽ audeant inuadere, & tam mordicus retinere, ut ille nullo pacto ſe eripere poſſet ab eis. Vnde canis quidam Indianus præſente Alexandro cum leone congreſſus, prius expectauit à circũſtantibus totus paulatim concerpi, quàm modicus feram dimittere. Extinctũ tandẽ Alexander honorauit, eius nomini ac tumulo ciuitate dicata.

Canes Indici.

Aurea Cherſoneſus.

HAec peninſula habet ob nobilitatem ſuam hanc denominationem, eo quod abundet auro, lapidibus pręcioſis & uarijs aromatum generibus. Arbores quoq; dicunt ſemp florere & fructum ferre in ea. Vocatur noſtro ęuo Malaccha, eſtq; ibi celeberrimum emporium, Vnde Luſitani hodie ex ea magnam uim aromatum ad nos deferũt; nõ quod omnia ibi creſcãt, quũ India illa nihil ferè aromaticũ p̃ter piper gignat, ſed reliqua, ut cynamomũ, garyophilũ, myſticã nucẽ, quã muſcatã, & operimentum eius, quod florem muſcatæ uocamus, Indi ex longinquis inſulis aduehunt, nauibus nullo ferramento ſed palmarũ folijs dun

taxat compactis, quarum uela rotunda ſunt, & hæc quoq; ex uimine palmarum ſunt con/
texta. Hoc genus nauium iuncas appellant, unico tantum uento ſecundo aut aduerſo agi
ſolitos. De Malaccha infrà plura.

Sina.

DE Sinarum regione nihil inuenio ſcriptum apud ueteres Coſmographos, niſi
quod eam cogniti orbis conſtituuunt orientalium limitem. Hodie uero quando
oriens perfectius quàm olim cognitus & luſtratus eſt, potiſſimum in littore ma/
ris Indici, non ad Sinas tantum ſed & ad extrema Indiæ humana peruenit curio
ſitas, quemadmodum paulò poſt in Noua India oſtendemus.

NOVA INDIA, VT NOſtro tempore eſt explorata & cognita.

DVæ nauigationes ex Europa fiunt in Indiam. Vna ab Hiſpania per littora Afri/
cæ & Aethiopiæ uſq; in Arabiam ad ciuitatem Aden, atq; inde ad Ormum inſu/
lam, & ab Ormo ad Cambaiam ciuitatem, & ab hac ciuitate uſque ad Calikuth. *Cambaia.*
Eſt autem Cambaia ſita ad fluuium Indum, ciuitas potentiſſima, diues, & abun/
dans in omni frumenti genere. Gignit ſolum illud uarias ſpecies unguẽtarias & goſſipiũ,
bombicẽ appellãt. Subegit rex Luſitaniæ hanc ciuitatẽ, conſtruxitq; iuxta eam arcem mu/
nitiſſimã. Et quum id Turcã male haberet, iuſſit claſſem magnis ſumptibus inſtrui in ſinu
Arabico, ut Luſitanos ex India profligaret. Præfecit aũt claſſi quendam Baſſam præfectũ
Cayri nomine Solymannũ, ducem peritum, qui habuit 20. millia militum præter nautas &
bombardarios, quorũ quatuor fuerũt millia. Fuit hæc claſſis inſtructa in Suezio, portu ma
ris rubri anno Chriſti 1538. uenitq; primũ ad Adenã ciuitatẽ, ubi fixis ancoris miſit literas *Turca parat*
ad regulum Aden, inſtruens eum ſe Indiam petiturũ, ut inde excluderet regẽ Portugalliæ. *ſe aduerſus*
Rex Adẽ q tributarius erat regis Portugalliæ accepit Turcæ literas grato animo, offertq; *Luſitanos.*
ſe & ſua tãto Imperatori, rogans præfectũ uti egrederet nauim & uideret ciuitatem ſibi ob
temperantiſſimã, in qua pro dignitate & officio tractari poſſet. Sed præfectus uiciſſim il/
lum elicit & euocat ex ſua ciuitate, impoſturaq; circũuenit, cepit, & in Antenna nauis ſu/
ſpendio tradi iuſſit, adiungens illi eodẽ ſupplicio quatuor regni Adenſis proceres, atq; id
in mãdatis à Turca ſe habere dixit, eo qd Adenſes non ſolum fœdera iunxiſſent cũ Luſita
nis, ſed etiam tributum ſoluerent, quã gentem prorſus ex India exturbare uolebat. Poſt re
gis necẽ ciuitas illa opulẽta & pulchra prædæ & cædi nullo reſiſtẽte patuit. Diſcedẽs ue
ro præfectus, duo millia armatorũ pro præſidio reliquit. Nauigandõ itaq; puenit ad Dium
ciuitatẽ, quã Portugallenſes tenebant, auctusq; eſt exercitus eius copijs terreſtribus & na
ualibus, undiq; Turcis accurrentibus, & exemplo prouoluunt aggerem terreum, quæ mo
les inſtar montis paulatim magis ac magis foſſæ arcis admouebat, & ſine noxa ulla hoſtes
poſt aggerẽ ſtabant. Deinde erecto latiſſimo uallo arcem undiq; oppugnantes, muros &
turres cõcuſſerunt, ſed magna clade accepta, tandẽ diſcedere ſunt coacti. Eſt autem Dium
fortiſſima ciuitas Cambaiæ. Cæterũ urbs Cãbaiæ ſita eſt in ſinu Guzerat, eſtq; maxime cul *Cambaiæ ex-*
ta, ac ferè omniũ urbium Indiæ eſt excellentior. Appellat̃ propterea Cayrum Indiæ: ambit̃ *cellentia.*
muro, & habet ædes pulcherrimas. Soldanus eius eſt ſectæ Mahumeticæ. Ibi Lacha naſcit̃
uberius q̃ alibi gentiũ. Incolæ plerunq; nudi incedunt, obſcœna tantũ uelãtes, caput uero
uinciũt gauſapi purpurei coloris. Sultano eius ſunt in armis equitum uicena millia. Habet
magnificentiſſimã aulã. Mane eo experrecto, crepant cymbala, tympanaq;, audiunt̃ ſonan
tes tibiæ nec non buccinatores & aliorum inſtrumentorũ muſicorum luſores, læticiam ui/
uentis regis teſtantes. Idẽ pranſuro agunt. Confine eſt regno Cambaiæ regnũ Iogæ, quod
longe lateq; patet. In eo regno ob incendiũ candentis ſyderis hominũ corpora incipiũt ni
greſcere ac torreri, omneſq; inaures geſtãt depẽdentib. omnifariã monilibus, lapidibuſq;
precioſis. Ager eorũ non eſt ferax admodũ annona ingraueſcẽte. Regio montib. plurimũ
aſperatur,

aſperatur, eorum ędes ſunt deſpicabiles, peſſimiq́ incolatus. Aliud eſt deinde regnū, quod à Metropoli appellatur Dechan. Ea urbs uiſu eſt pulcherrima, feraxq́ fermè rerum cunctarum. Rex utitur faſtu, pompamq́ ducit incredibilem. Qui regi famulantur, in ſummis ſotularibus circumferunt pyropos ac adamantes & id genus lapides precioſos. Quæ uero monilia pro inauribus ac condalijs ferant, facile quis cogitare poterit, poſtquam pedibus tantum exhibent honorem. In hoc regno mons eſt, unde erui dicitur adamas.

Regnum Dechan.

Da adamante lapide.

Siderites.

NAſcitur adamas in metallis Indiæ, Aethiopiæ, Arabię, Macedonię, Cypri & quidem in aurarijs. Indicos præter cæteros translucet, qui uero ferrei eſt coloris, ſiderites appellatur. Nec ſæpe colore differt à cryſtallo. Nam colore eſt perſæpe cādido, ſed differt à cryſtallo duricia, quæ ei tanta eſt, ut ſi ſuper incudem poſitus acerrime percutiatur malleo, antè malleus & incus uulneribus acceptis diſſiliāt, quàm ipſe frangatur comminaturúe. Nec ferri ſolum ictus reſpuit, ſed reſiſtit etiam igni, cuius ardore adeò non liqueſcit, ut nunquam incaleſcat, ſi Plinio credimus, adeò non fœdatur, ut purior fiat. Attamen ſingularis eximiaq́ lapidis illius duricia calido hirci leonisúe cruore ita molleſcit, ut rumpi poſſit. Liquido plumbo in ardentibus fornacibus ita incaleſcit, ut diſſoluatur. Non tamen omni adamanti tanta eſt duricia. Nam Cyprius & ſiderites malleorum ictibus franguntur & alio adamante perforantur. Adamas uenena deprehendit & irrita facit: quocirca à regibus uehementer expetitus, maximi ſemper pręcij fuit. Mons Indiæ unde adamantes eruuntur, muro quaquauerſum circundatur, firmiſſimoq́ ſeruatur præſidio.

Adamas molleſcit.

Narſinga, Canonor.

REx Narſingæ opibus ac imperio cūctos in illis partibus excellit; urbs uero regia, ſitu ac elegātia urbē Mediolanēſem effingit, niſi quod in loco eſt decliui minusq́ æquo. Huic regi ſemper in armis excubant cōplura armatorū millia, quippe cui bella nunquā deſunt, eo finitimis arma inferente. Idolorū eſt addictus fœdiſſimæ latriæ, ipſumq́ cacodæmona colit non aliter quàm rex Calechut. Incolis huiuſmodi eſt habitus. Qui maioris ſunt cenſus tunica utuntur interiore haud oblonga, caput uero faſcia uerſicolore Mahumetanorū ritu uinciunt. Gregarij obſcœna tantū uelāt, cętera ſunt nudi. Rex birreto panni attalici caput exornat gemini palmi lōgitudine. Profecturus in præliū, goſipinā induit ueſtē, quam chlamyde tegit bracteis aureis ornata. Limbū chlamydis honeſtāt monilia fermè omne genus. Equus eius tanti eſſe credit̄ ſi precium inſpexeris, quanti eſt quæpiam ex noſtris urbibus. Id efficiunt innumeri lapides precioſi, margaritarum ac unionum complura genera, quibus phaleræ apparatu incredibili teguntur. Eſt ager Narſingæ tritici, uuarum ac omnium ferè fructuum, ſi poma citrea cucurbitasq́ excipias, expers admodum. Pane non ueſcuntur incolę, ſed oriza, piſce ac carnibus, nec non iuglandibus quas fert regio. Ibi incipiunt inueniri zinziber, piperq́, myrobolanū, cardamomum, caſſia & id genus aromata complura.

Equi margaritis ornantur.

Canonor urbs

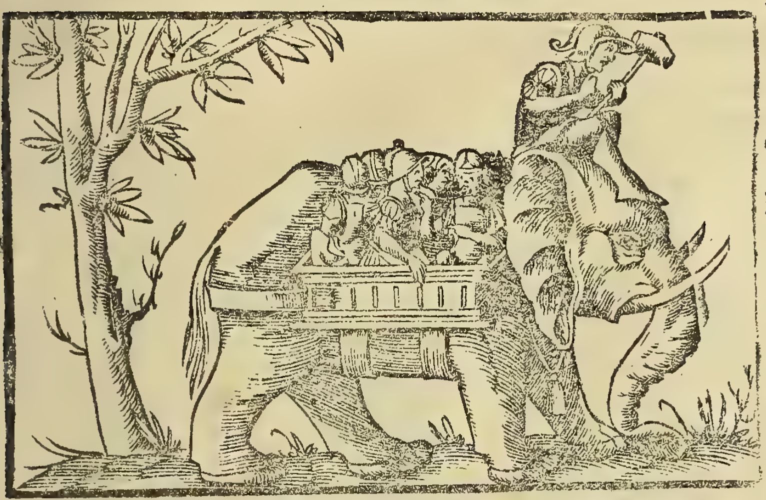
Canonor urbs rerum pulchritudine præſtantiſſima, cuius rex idola colit, habetq́ urbs ipſa portū, quò conuehuntur equi Perſæ, ſed immania ſunt horum uectigalia. Victitant incolæ oriza, carnibus & piſcibus, ſicut habitatores Narſingæ. In pręlijs utuntur enſe, clypeo obrotundo, haſtis ac arcubus, nunc uero tormentis etiam uti conſueuerunt. Nudi incedunt, obſcœna tantum uelati: ijs apertum eſt caput, niſi ubi ad bella contendunt, tunc caput ſubrutilo galero tegunt, eoq́ue bis inuoluunt & uitta uinciunt. Equis

mulis

mulis, aſinisq́ non utuntur, minusq́ camelis quos dromedarios paſſim uocitamus. Elephantis tantũ utuntur. Eſt & alia inſignis urbs in regno Narſingæ nomine Biſinagar. Cingitur muro, & eſt in decliuo montis ſita, circuitu octo mille paſſuum, ibiq́ cunctorum mercimoniorum famigeratum emporium. Fœcundus eſt ager: illic quicquid eſt quod ad delitias ac ſuauiores facit uoluptates, inuenitur. Venationibus ac aucupijs alibi nuſquam arua aptiora ſyluæq́, credas uoluptatis paradiſum eſſe quampiam. Magnarum eſt rex uirium, quippe cui multa millia equitum in armis excubant. Sunt etiam ei ad bellũ uſum quadringenti elephantes.

Biſinagar.

Quomodo elephanti in India parantur ad bellum.

EST elephas animal admodum docile, parũq́ abeſt ab humanis ſenſibus, & cunctas beluas fortitudine anteire ſolet. Indi bella inituri, clitellas elephãto imponunt. Cingũt autem clitellas ſubtus aluũ geminæ ex ferro catenæ; ſupra clitellas hinc & hĩc domus, uel ſi mauis turrim aut caueam ligneã appellare. Collo iungunt caueas, aſſamẽta neſcio quę craſſitudine medij palmi. Singulas caueas terni homines ingrediuntur, & inter utraſq́ dorſo beluæ inſidet Indus, qui beluam alloquitur. Eſt enim illis patrij ſermonis intellectus officiorũq́ memoria. Conſtat nullum aliud animal humanis ſenſibus accedere propius, ſi amoris & gloriæ uoluptatem, ſi probitatem conſpicuam, ſi prudentiam & id genus mores, quorum ſunt cætera animalia expertia, ſpectaueris. Itaq́ ſepteni ſunt homines, qui elephantum unum bella inituri conſcendunt loricati, ferentes arcus, lanceas, enſes ac peltas. Promuſcis elephanti, quã manum uocant loricatur, illi alligatur exertus enſis duorum longitudine cubitorũ, craſſitudine uerò ac latitudine palmæ humanæ: ſicq́ inſtructi pręliãt. Vbi progrediendũ aut retrocedendum eſt, monet domitor, cuius uocẽ callet elephas. Feri, inquit moderator beluæ, illum, ab illo tẽpera: ſæui item in alios, abſtine ab alijs. At animal cuncta ſubit imperata, eaq́ adamuſſim explet æque ac humanorum capax ſenſuum. Verum ubi uſu euenit, ut obiecto igne pauore icti fugam arripiant, nulla re adduci poſſunt ut gradum reuocent. Ea gens enim mira arte ubi libuerit ignes terrendis beluis excitat. Hos adeò id animal pauet, ut nulla alia re magis terreatur. Ob id uiſis ignibus effuſiſſime diffugiunt. Sũt qui exiſtimãt in cruribus elephantos non habere internodia, plicareq́ ob id nequire tibias, quod à uerò plurimũ abeſſe alij aſſerũt. Habent enim iuncturas ut cætera animalia, ſed in ima prope parte crurum. Fœminis ineſt ferocia maior quàm maribus, cõuehendisq́ oneribus illis lõge maiores ſunt uires, furore etiam corripiuntur, id curſu lymphatico pręſeferentes. Elephantes ternos bubalos magnitudine excedunt, uillo etiam non abſimiles, oculi ut ſuibus, promuſcidẽ promiſſam admodum habent: ea ori eſculenta ac poculenta admouent. Subeſt enim iugulo os, ſui ſane nõ abſimile, hiſcam referens. Proboſcis exeſa eſt ac caua intus, eaq́ trũcum arboris proſternunt, tãtæ quidẽ uaſtitatis, ut quod efficit belua, uiginti quatuor uiri nequeant facere. Bini dentes qui prominẽt, collocãtur in ſuperiore maxilla, auriculas quaquauerſum gemini palmi magnitudine habẽte. Pedes illis ſunt obrotundi inſtar orbiũ, quibus diſcumbendo carnes excipimus. Pedem ambiunt quinæ ungulæ, oſtrinæ cõchæ latitudine. Cauda inſtar bubali, terni palmi lõgitudine, uillo rariſſimo. Fœminis ſunt proceriores mares: magnitudine ſunt multijuga, alij ad tertiumdecimum palmum, ad quartumdecimum tolluntur alij. Aſſeuerãt nõnulli, ad ſextumdecimũ palmũ quoſdam altitudine exurgere.

Elephas linguam patriam intelligit.

Internodia crurium.

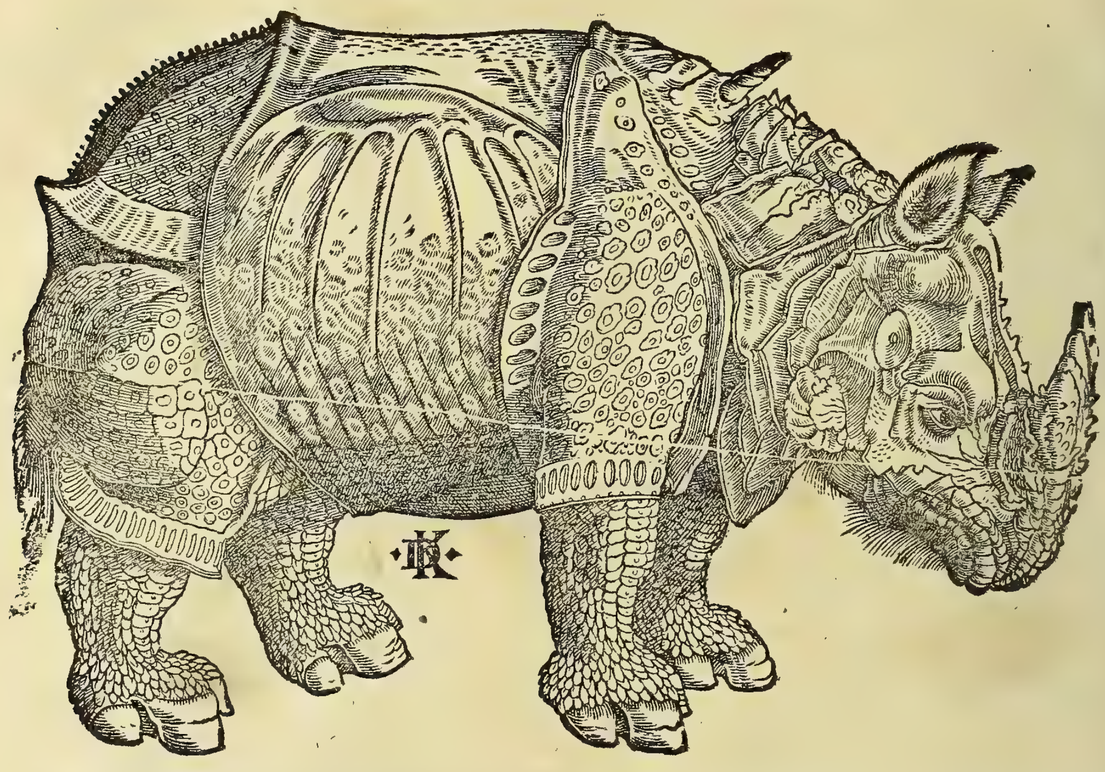
Magnitudo.

Altitudo elephanti.

Lentius

Lentius incedunt: fit propterea, ut qui nō aſſueuerint, nō aliter quàm in undabūdo æquore nauſeam ſubeāt, ac inſidere nequeāt. Iunioribus ubi inſederis ſumma afficieris uoluptate, molliter inſtar gradariæ mulę gradientibus. Vbi cōſcendēs eſt elephas ſubmittit genua, & quaſi ſtapedes inſtrueret, præbet ſcandendi facultatē: ſubleuante tamen quopiā homine à tergo ſeſſorem. Infrenes ſunt omnes, nec ceruicem reſtis uincit: ſoluto prorſus capite gradiuntur. Et quoniam nullum habet ſetarum tegumentum, ne in cauda quidem præſidiū abigendo tædio muſcarum (nam & id, inquit Plinius, tanta uaſtitas ſentit) ſed cācellata eſt cutis, & inuitans id genus animalium odore. Ergo cum extenti recepere examina, arctatis in rugas repente cancellis, comprehēſas enecāt, hocq́ȝ ijs pro cauda, pro iuba & pro uillo eſt.

De Rhinocerote.

SOlet Rhinoceros inueniri in illis terris, ubi elepbantes gignuntur, eſtq́ȝ genitus hoſtis elephanto, inqt Plinius, haud ſecus quàm draco illi inſidians. Vnde & Romani olim cōmiſſura horū animaliū natura inimicorum ſpectacula celebrauerunt. Habet Rhinoceros duo cornua, alterū inſigni magnitudine ex naribus procedēs ſimū forma, durūq́ȝ inſtar ferri: alterū q̄d ſuperne erūpit exiguū quidē, ſed ualidiſſimū. Quādo hoc animal elephantum inuadere nititur, limat cornu ad ſaxa, aluūq́ȝ eius maxime petit quam ſcit ſuis ictibus peruiam eſſe & grauiter ictam, cornu tanquam gladio proſcindit. Scribūt quidam Rhinocerotem imparem eſſe magnitudine elephāto. Solinus uerò ſcribit, parem eſſe longitudine, breuiorem uerò cruribus. Congreſſi itaq; Rhinoceros & elephantus ad pugnā, naturalibus utūtur armis, Rhinoceros cornu narium & elephantus dētibus, q̄bus cutē Rhinocerontis quantamlibet duram, cornutam, ſeu teſteam & uix iaculo peruiā, tam uiolento ictu uerberat dentibusq́ȝ laniat, ut inde ſuccūbat. Rhinoceros uerò mucrone naris ſuæ molliorē partē elephanti, aluū ſauciat, ſi elephas eū non pręueniat, ut præ ſanguinis effuſione elephas deficiat. Anno Chriſti 1513. prima die Maij, fuit Emanuel regi Portugallię allatus ex India Rhinoceros uiuus, colore buxeo ſiue uermiculato teſtis clypeatis tectus, magnitudine elephanti, cruribus tamen breuioribus, omniq́ȝ ex parte armatus. Habebat robuſtum & acutum cornu in nare, quod limat, ut diximus, ubi ſe parat ad pugnam. Omnis hæc inimicitia eſt ob meliora paſcua, ut quidam ſcribunt, quæ conat̃ alter alteri pręripere. Anno Chriſti 1515. rex Emanuel Vlyſſipone præbuit ludum & certamen unius elephantis cum Rhinoceronte, ſpectaculum admiratione dignum, ſed in quo elephas ſuccubuit.

Pugna Rhinocerontis & elephanti.

Calechut

Calechut Indiæ emporium celeberrimum.

VRbs Calechut eſt in cōtinenti, & ædes eius pelago alluūtur. Mœnibus haud ambitur, uerum continetur circuitu ſex mille ædium, non adhærentibus ut apud nos ędificijs ſed longiore ſpacio diſcretis inter ſe ędibus. Qua uerò in longitudinem extendit, millenis patet paſſibus. Domus ſunt deſpicabiles, quippe quæ ſupra equitis altitudinē ab humo non tolluntur. Frondiū plerunq; laceramentis loco imbricū cooperiuntur multis contignationibus. Huius rei cauſam afferunt, quod humo egeſta ad quinos palmos aqua mox ſcaturire dicitur, ob id nequeunt altius fundamēta iacere, quæ cōtignationibus ferendis ſufficiant. Rex dæmonum latrię eſt addictus. Non diffitetur Deū architectum cœli & terræ, præcipuum autorē ac primariā cauſam eſſe: ſed negocium iudicandi orbis delegaſſe cacodæmōi, iuri reddēdo mortalibus: factā à Deo poteſtatem tribuendi cuiq; quod ſuum eſt, pro benefactis uidelicet ac malefactis mercedē emeritam. Huic Deumo nomen indiderunt. Deum uerò maximum Tamerani appellant. Deumi imaginē rex habet in ſacello ſuo ſedentem, diademate redimitum caput eius modo Romanorū pontificum. Sed id plus habet, quod diadema ternis inſignitur cornibus. Fulciunt item dæmonis caput quaterna cornua, oreq; uaſtiſſimo hians, dētes præ ſe fert quaternos: naſo eſt deformi, toruis trucibusq; oculis, uultu minaci, aduncas manus uncini inſtar habet, pedes uerò gallo haud abſimiles. Qui monſtrum horrendum ingēs conſpicātur, pauent cōtinuo: res eſt ſane uiſu indigniſſima eademq; horrifica admodum. Sacellum ambiunt picti dœmones & in ſingulo angulo ſedens ex ære uiſitur ſatanas, ita fabre factus, ut undecunq; flammeſcere uideatur, abſumentibus animas miſerādum in modum flammis. Et dæmon dextra animam ori admouet, ſiniſtra autem ex inferiore loco aliam corripit. Singulo mane eorum ſacerdotes, qui Bramini dicūtur, memoratum idolū roſacea & huiuſmodi odorifero latice emaculāt, ſuffiūtq; uarijs odoramentis, procumbentesq; adorāt. Sanguinem Galli per hebdomadam uaſi argenteo carbunculis ignitis oppleto indunt, additis ſuffimentis odorum innumeris, thuribuloq; accepto adolent largiſſime thura, tinniente crebrius interea tintinnabulo argēteo. Nec prius rex ſumit cibū, quàm quaterni ſacerdotes regias dapes dæmoni obtulerint. Porro rex pranſurus humi recubat abſq; ſtragulis, & diſcumbentem ſtantes ſacerdotes circūſtant, nuſquam propius quàm ad quaternos paſſus accedentes, regis uerba reuerentiſſime obſeruantes. Vbi uerò edere deſierit, ſacerdotes regias reliquias offerūt corniculis auibus depaſcendas, quas aues nefas eſt lædere, & ob eam cauſam tutò uolitant quocūq; libuerit. Ducturus rex uxorem prius thorum inire non cōſueuit, quàm à digniore ſacerdote noua nupta deflorata fuerit. Stupri à rege precium conſtituitur quingentorum aureorum.

Humiles domus.

Dæmonis cultura.

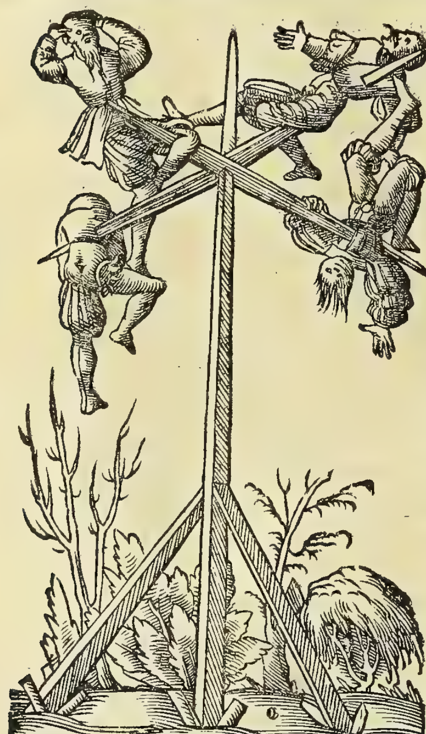
Sacerdotes dæmonum.

De moribus Indorum in Calechut.

PRimum locum poſt regem tenent ſacerdotes idolorum cultores: his ſuccedūt Naeri, qui nō minoris ſunt apud eos, quàm apud nos patricij. Horū intereſt enſem, clypeum, arcum, lanceamq; quum prodeunt ferre. Qui tertię claſſis habentur, ij eius loci ſunt apud eos, cuius apud nos ſunt cerdonicam exercentes artem. Qui quarto ſunt in loco, piſcatu uictum quæritant: & qui quinto, ad eos ſpectat piper, uinum, iuglandesq; legere. Poſtremi uerò ferunt & colligunt orizam, contēpti à ſacerdotib. & patricijs. Regi ac reginæ incolisq; urbis nullus ferè eſt habitus, qppe qui goſipino, haud ſane ſerico panno obſcœna tantum uelant, cætera ſunt nudi: pedibus incedunt nudis, apertoq; capite prodeūt. Exempto rebus humanis rege, ſi ſuperſtites ſunt mares, liberi aut germani aut fratrum filij, hi minime regno ſuccedūt: nam filio ſororis ex gentis inſtituto ſceptra debent: qui

Succeßio regū.

qui ſi nullus foret, regno ſuccedit is qui arctiore coniunctione regem cõtingit, nõ alia aiũt de cauſa, niſi quod ſacerdotes reginam deflorarunt. Peregre quoq; proficiſcẽte aut exeunte in uenationes rege, ſacerdotes reginam domi aſſeruant, illi aſſiſtentes, nihilq; gratius regi contingere poſſet, quam ut reginæ per ſtupri cõciliationem aſſueſcant. Propterea exploratum habet rex ob uulgatam reginæ pudicitiam, ex ea ſuſceptam prolem inter liberos collocandam minime fore. At ſororis natos ueluti ſibi iure ſanguinis coniunctiſſimos, adſcire ad imperij partem conſueuit. Patricij ac negociatores hunc morem inter ſe ſeruant. *Commutatio uxorum.* Quibus ſunt uxores amicis, nonnunquam complacet per ſpeciem maioris coniunctionis uxoribus commutandis operam dare. Dicitq; alter ad alterum: cũ mihi fuerit amicus optimus, commutemus uxores ea lege, ut tu mea, ego uerò tua potiri queam, tum alter: ain' tu ſerio? Cui ille: ita per Pollucem. Concedamus inquit ſocius, domum meam. Quò ubi peruentum eſt, alter eorum inclamat uxorem: Accede, inquiens, mulier, huncq; ſequere, quoniam deinceps coniunx erit tuus. At mulier, loqueris ne ſerio? At prior coniunx: non iocor quidem. Tum mulier, lubens inquit, ſequor. Protinus his ultro citroq; dictis, abit cũ prioris ſocio uiri mulier, inuicemq; coniugem ſuam iure commutationis ad ſocium mittit, qui prior adduxit mulierem. Hoc inſtitutum permutandis ſeruant uxoribus. Pignora uerò alterum parentem ſequuntur. Alijs uerò idolorum cultoribus longe ſunt alij mores: nam fœmina ſeptenis nubit uiris, qui in concubitum noctes alternant. Vbi autem pepererit mulier prolem, delegat ad quẽcunq; ex ſeptem cõiugibus uoluerit, à cuius aſſertione nulla eſt prouocatio. Humi procumbentes edunt in trulla ęnea: coclearis uicem ſupplet arboris folium. Eſculẽta ſunt oriza, piſces, aromata, fructusq; ignobiliores. Vbi qs quempiam confecerit, correptus pœnã luit in hunc modum. *Patibuli genus.* Genus patibuli habent, palum longum quaternos paſſus. Huic non longe à faſtigio ligni ſcipiones gemini in crucis figuram affiguntur. Tũc palo per terga ſontis acto, terebratum homicidæ corpus cruci miſerandum in modum infigitur, ſicq; affixus infelix pendet donec uitam exhalauerit. Qui uerò cõſauciant aut ſcipione quempiam uerberant, ij culpam ab rege auro redimunt. Adoraturi ante emerſum Solem ſtagno lotionis gratia immerguntur, ſicq; loti nihil prius contrectant, quàm domi ſuę preces ad idola fuderint. Dũ humi ſtrati clanculum orant, edunt geſtus quoſdã dęmoniacos ueluti lymphati, inuerſis luminibus, miroq; oris dehoneſtamento inſtar portenti. Profecturo ad bellum regi in expedito ſunt centena peditum millia: nam equitum ibi nullus eſt uſus præter elephantorum. Qui regem ſequuntur uitta ſerica eademq; coccinea caput uinciunt. Pręlium inituri, enſe obrotundo, clypeo, lanceis ac arcubus utuntur.

De pipere & aliis aromatibus quæ creſcunt in regione Calechutenſi.

PIper mittit ſuburbanus urbis Calechutenſis ager, legunt etiam nonnihil intra urbem cultores. Caulis piperis infirmus eſt admodum inſtarq; uitis abſq; adminiculo (pedamenta uocant) conſiſtere nequit. Hederæ non eſt abſimile piper, quippe quod ſerpit, & altiore complexu proximã ſemper arborem uincire conſueuit. Hęc arbor imo frutex, diſpergitur in ramos compluſculos intra geminum ac ternum palmum lõgos. Folia eius mali Aſſyrij figuram exprimunt, ſed hæc craſſiora pinguiuſculaq; nonnihil, intercurſantibus ex aduerſa parte munitioribus uenis. E ſingulis malleolis ſeni dependent conferti racemi palmo haud ampliores. *Color piperis* Color eſt ijs qui & immitioribus uuis. Legũt menſe

menſe octobris ac nouembris, in colorem praſinum adhuc incli nantes, ad ſolemq; apricantem aſſandum imponunt tegetibus, ubi triduo nigreſcit non aliter quàm huc affertur: abſque cultu alio putandi, minusq; ligonizandi cura eſt illis, ſimplici ac ſyncero telluris prouentu. Plinius arbores piperis ſimiles dicit iuniperis noſtris, ſuo'que tempore aliqui tradiderunt in fronte Caucaſi ſolibus oppoſita eas tantum gigni. At hodie nauigationes Luſitanorũ in Orientẽ aliud docuerunt. Mittit et regio Calechutenſis zinziber: haud dubie radix eſt, eruiturq; nonnunquã pondo unciarum 12. nec omnib. eadem eſt amplitudo. Plus nõ agit in profundũ radix q̃ ad ternos uel quaternos palmos harundinũ modo. Quũ eruit zinziber, relinquũt internodiũ radicis inſcrobe, unde erutũ eſt zinziber, terramq; radici aggerunt ceu ſemen eius radicis, proximo anno eruturi fructũ, id eſt ziziber. Inuenit in locis æquis inſtar myrabolani, in tellure tamen rubente omnifariam. Creſcunt etiã ibi nonnulli alij fructus & frutices, quales iaceri (alij graccara) amba, carocapel, comolãga, & alij plures nobis incogniti fructus quorum quidam habent ſaporem cotonei Perſici, alij pruni Damaſceni, alij melonis, alij ficuũ &c. Creſcit deniq; in regione illa aloë, & eſt gummi quoddã collectum ab arbuſcula, quæ ſolum una radice figitur inſtar baculi in terra. Habet caudicem tenerum & rubicundũ, odorem grauem & guſtum amarum. Emittit aliquando non ſauciata lachrymam, eſtq; multo præſtantior quæ Indigia gignitur, quàm quæ in Iudæa producitur.

Piper ut Iuniperus.

Zinziber.

Aloë.

De auibus & animalibus quæ in terra

Calechutenſi inueniuntur, itemq; de uino arboreo.

INueniuntur in Calechut compluſcula quadrupedum ac alitum genera, ut ſunt leones apri, cerui, hinnuli, lupi, boues fœminæ, bubali, capreæ, elephantes, uerum ibi non naſcuntur ſed importantur. Sunt item ibi Pſitaci praſini coloris, alij ſcutulati, alij coloris purpurei. Horum eſt tanta ubertas, ut adhibendi ſint cuſtodes ſeruandæ orizæ in aruis nec eam depaſcantur. Sunt uocales admodum uiliq; precio. Sunt etiam illic quædam alites

Sarau nomine, pſitacis nonnihil inferiores, concentu tamen longe ſuauiores. Sunt & complura alia auitiorũ genera noſtris diſſimilia, quorum mane et ueſperi tantus eſt concentus, tantaq; canẽdi ſuauitas, ut nihil amœnius audiri poſſit: in tam paruis faucibus tota ferme conſiſtit harmonia. Ob id immenſa eſt incolarum uoluptas non ſecus quàm ſi in terreſtri paradiſo conſiſterent, uernantibus florib. uirentibusq; toto anno omnifariam arboribus: mira cœli clemẽtia incredibiliq; temperie, hyeme æſtateq; nuſquam ſæuiẽtibus. Vernare enim ſemper uidentur, adeo algoris ac æſtus ſunt expertes. Mittit eadem regio cercopithecos, qui cultoribus præſertis inopibus ſunt magno oneri, quippe qui iuglandium arbores conſcendunt & liquorem illum, unde uinum Indi exprimunt, effundunt, euertuntq; uaſe, quibus liquor excipitur. Habent enim Indi arborem totius orbis arboribus longe præſtantiorem: quæ palmæ inſtar cariotas edit. Hinc enim colligunt ligna, igni alendo aptiſsima, iuglandesq; in cibatu gratiſsimas, item funes & teneros pannos, uinum, oleum & ſaccarum. Producit in primis nuces cariotæ inſtar. His demunt priorem corticem, ignibus delegant. Alios uerò fructus goſsipino

Arbor multarum commoditatum.

aut byſſino uel non abſimilis, ex floribus uerò pannū conficiunt ſerico ſimillimum, ſequens et penſum rurſum nent, indeq́ꝫ fiunt tenuiores funes. Vltimus autē cortex nucem occulit, cuius craſsitudo minimo manus digito non eſt maior. Porro cum nuce ſimul latices gignuntur, iuglandeq́ꝫ adoleſcente creſcunt item aquæ in ea adeo, ut abſoluta nuce ſimul aquæ interiora nucis occupent. Eſt ea aqua limpidiſſima roſacea non abſimilis, unde fit oleum pinguiſſimum. Incidūt etiam truncum mane & ueſperi, unde colligunt liquorem nobiliſſimum, quem igne decoquunt & faciunt potum tam mirabilem, ut ſi quis modū excedat in furorem ferè incidat. Is liquor ibi temeti uicem ſupplet. Sed reuertamur ad animalia quæ in Calechut inueniuntur. Adoleſcunt ibi ſerpentes in tantam magnitudinem, ut maximis ſuibus non ſint abſimiles. Habēt lōge uaſtius caput quàm apri, quadrupedes ſunt, quaternorum cubitorum longitudine, in paluſtribus locis naſcentes & uerſantes. Id animalis genus aiunt incolæ ueneni expers eſſe. Reperiuntur quoq́ꝫ ibi ſerpentum alia genera. Quoddam enim habet tam exitioſum uirus, ut ſi uel tantillum eliciat ſanguinis, mortem homini afferat preſentaneam. Sunt alij ſerpentes, aſpidem magnitudine repræſentantes: rurſum alij longe proceriores, quorum ingens inibi eſt copia putanturq́ꝫ ab incolis ſpiritus eſſe de cœlo ſumptos, ideo

Vinum ex arbore.

Serpentes non interficiuntur.

eos plurimi faciunt. Illud ea coniectura aſſequuntur, quod ſolo ictu preſentaneam afferant mortem: id effecit, ut inibi multa ſit ſerpentum fœcunditas, quoniam edicto principis impune uagantur. Sunt tamen apud eos huiuſmodi ſerpēres boni ominis: nam ubi aliquò cultores proficiſcuntur, ſi quempiam ſerpentem obuiam habuerint protinus felix omen interpretantur. Indiani pſitaci plerunq́ꝫ uiridis ſunt coloris, præter caput quod rubet aut aureo ſplendet colore. Eſt illis magna & lata lingua, atq; ideo uocaliores ſunt, eduntq́ꝫ uerba perceptibilia. Diſcunt primo & ſecundo anno quæ docētur, retinentq́ꝫ diutius. Bibunt uinum & utuntur pedibus manuum loco, cum cibum capiunt.

Pſitaci.

Species aromaticæ unde comportentur in urbem Calechut.

Zinziber creſcit in Calechut, ſed plurimum quoq́ꝫ ex Canonor illuc affertur.

Cinnamomum mittit inſula Zailon, quæ eſt 50. milliaribus Germanicis ultra Calechut in Oriente.

Piper creſcit in agro Calechut, ſed multo plus illuc potatur ex Corimucol, quæ eſt ad 12. miliaria ultra Calechut.

Gariophila colligunt in loco qui Meluza appellatur, diſtāte aliquot miliarib. à Calechut.

Nuces myriſticæ ſiue muſcatæ & Maſcis creſcunt in Molucha, loco qui à Calechut diſtat ſeſquicentum & amplius milliaribus.

Muſchum ſeu Caſtoreum uenit ex regione Pego, quæ diſtat à Calechut ferè centū & quinquaginta milliaribus.

Margaritæ ſeu uniones maiores legũtur prope inſulam & ciuitatem Ormus dictam, ſitam ſinu Perſico, tranſmititurq́ʒ ad Calechut, ceu ad generale emporium totius orientis.
Spica nardi & myrobalanum ex Cambia in Calechut portantur.
Caſſia creſcit in agro Calechut.
Thus & myrrham ſuppeditat Arabia.
Aloë & camphora ex Kyui ſeu Chiua loco, quinquaginta milliaribus ab Calechut diſtante adferuntur.
Piper longum ex Samator uenit.
Cardamomum maius mittit Canonor.
Preſilium uenit ex Tarnaſſeri, ducentis ferè milliaribus à Calechut.

De inſula Zaylon & De Cinamomo.

EST Zaylon regio latiſſima & fert in primis elephantos complures. Habet etiã mõtem uaſtiſsimæ longitudinis, ad cuius radices pyropi, uulgo rubini, inueniũtur, hyacinthi, ſapphyri, topazij & id genus lapides cõplures. Creſcit in ea arbor cinamomi, lauro haud abſimilis, præſertim ſi folia ſpectes. Grana primo gignit lauri inſtar, baccas credas, minutiora tamen, eademq́ʒ albicantia. Eſt autẽ cinamomũ nihil aliud q̃ arboris liber, qui in hunc modũ legitur. Singulis ternis annis incidunt ramos, delibrantq́ʒ et demptum eo modo corticẽ cinamomũ appellant. Nanq́ʒ enim caudicẽ incidunt, ſed ramos tantum. Quum autem colligitur non eſt protinus abſoluta ſuauitate, menſtruo perfecta abſolutaq́ʒ eſt ſuauitas. Eſt inſula iſta ſita ſub æquatore in zona peruſta, uernãte ſemper tẽpore. Incolę chlamyde corpora uelãt exerto brachio, utũtq́ʒ pãnis goſſipinis aut ſericis. Ha tundo apud eos lanceæ ac enſis, gladijſq́ʒ uicem ſupplet, ob id perraro in prælio occũbunt.

Rubini, Hyacinthi, Sapphyri.

Cinamomum arboris cortex

De urbe Tarnaſſeri & ciuium moribus.

DIſtat urbs Tarnaſſeri à regno Narſingæ uerſus ortum ſolis, 14. dierum itinere naualí, habetq́ʒ proprium regem, magnarum uirium & diuitiarum principem. Mittit ager huius urbis triticum, goſſipium, nec non adfatim ſerici: ferunt arua omnifarium fructus, ferũt aſſyria mala, cetrinaq́ʒ. Gignit ea regio multifariam animalia, fera alia, exarmata alia: cicurum ſunt boues, pecora capreæ, apri, cerui hinnuli, ferarum

uerò generis ſunt lupi, leones: naſcuntur etiam ibi feles eiuſmodi qui zibellum gignunt. Aruis prætereà inerrãt pauones cõplures, falcones, pſitaci pulcherrimi albicantes ſepteno colore: eſt etiam illic leporum ac perdicum mira fœcunditas. Honeſtant regionem complura alia auitiorum genera, raptu præſertim uiuentia, longe aquilis proceriora: ex quorum ſuperiore roſtri parte capuli enſium fabricantur. Naſcuntur ibi multo proceriores quàm apud nos gallinæ, gallinacei. Incolæ edentes humi procumbunt abſque gauſape: ligneis tamen uaſis utuntur adfabre factis: potus eſt illis latex ſaccaro conditus, ditioribus præſertim. Stratum ex goſſipio habẽt, ſtragulam autem ex ſerico aut ſane xylo. In uniuerſum pedibus incedunt nudis præter ſacerdotes. Exhibet rex huius urbis coniugẽ deflorandã nõ ſacerdotibus, ut ſolet, Calechut princeps, ſed albicãtis coloris hominib. Chriſtianis aut Mahumetanis. Cultoribus uerò idolorum id munus minimè delegebatur. Verum poſtquam deflorata eſt nupta priore nocte, ſi mariti de cætero honori defuerit, fideq́ʒ iugalẽ temerauerit, morte protinus uulgatæ pudicitiæ pœnas luit. Ob id uolunt mulieres huiuſmodi ſalaces, ut nunquã nox qua deflorantur finem accipiat, ſed prorogetur ad menſem. Exempti rebus humanis ardenti rogo ſacerdotes regesq́ʒ deflagrant, combuſtorumq́ʒ cineres in uaſis Samijs, eiſdemq́ʒ iufectis nitro condunt & defodiunt domi uaſa cineribus oppleta. Quum combu-runt corpora omnifariam odores in rogum conijciunt, aloën uidelicet, thus & myrrham,

Omnis generis aues.

Sponſa ab alio defloratur.

Mos ſepeliẽdi:

 ſtoracem,

ſtoracem,corallum,ſandalium & id genus innumeras odoratas arbores,tubis clangentibus,tibicineq́; concinente,quaſi eorum more qui olim inter diuos referebantur. Tranſactis autem poſt uiri obitum quindenis diebus,mulier uiro ſuperſtes ad ſe conuiuij celebrādi gratia agnatos omnes accerſit,proditq́; compta omnium moniliū genere ad locum combuſturæ mariti,ubi puteus agitur in profundum,qui capax ſit mulieris, ſeptumq́; uelant ſerico panno,& ardet interea idem puteus odoratis refertus arboribus: & mulier poſtquam conuiuæ epulati ſunt mandit plurimam betolam, unde mente uacuatur. Interea circumdant puteum innumeri tibicines amicti dæmonum cultu,& mulier quaſi lymphata ultro citroq́; cōmeat,nec aliter tripudiat quàm ſi choreas duceret,peractisq́; ceremonijs in rogum ſeſe præcipitat,haud ſecus quam ſi in cœlum recipienda foret.Et niſi mulier ſubiret id munus poſt uiri mortem,incredibilis infamię nota illi inureretur,foretq́; toti regioni ludibrio ceu coniugis minus ſtudioſa. Hunc morem non ſeruant niſi ſummates,clarioresúe urbis patricij,ideo pompæ huiuſmodi plerunq́; intereſſe dicitur rex ciuitatis.

De Pego regno & urbe clariſsima.

Bangella empo rium. PAtet iter nauale undecim dierum à Tarnaſſeri ad Bangellam ciuitatē, ubi rex quoque eſt & fertiliſsima terra, quippe quæ habet frumentum,carnē,ſaccarum,zinziber & goſſipiū.Habet propterea ditiſſimos negociatores. Singulo enim anno abducuntur inde ad quinquaginta nauigia goſipinis pannis ſericisq́ue onuſta,qui ad Turcas Syrosq́;,nec non Arabes,Perſas Aethiopes.Indosúe deferuntur. Inueniuntur quoq́; ibi negociatores Chriſtiani, qui illuc ueniunt ex imperio magni Cham de Cathay, ferentes ſecum aloēn,laſerpitium,caſtoreum & id genus fragrantiores odores. In hac urbe pannos non conficiunt mulieres neq́; lanificio nentes incumbunt,ſed uiris id munus debegatur. Hinc uerſus ortum ſolis utitur ad urbem Pego nomine,ſitam ad limpidiſſimum amnem. Rex eius idola colit,habetq́; innumeros in armis, cum equites tum etiā pedites. Ager re frumentaria plurimum ſcatet,adfatimq́; carnium habent quaſi omnifariam animalia.Inibi perpauci ſunt elephantes,reliqua uerò animalia & auiorum complura genera illic conſpiciuntur modo regionis Calechut,habent præſertim pſitacos uocaliores quàm alibi inueniuntur. Mittit hæc urbs præter monalia præſertim pyropos ſeu robinos, mercimonia nulla. Hi lapilli præcioſi aliunde aduehuntur,ex urbe ſcilicet Capelan, qui ten-
Sandalium, ebricoſa nocte non aliter lucet, quàm ſi phœbus ipſe radios ſuos uibraret.Mittit circum-
Preſilum. iacens regio lac ſandalium,preſilium,goſipium & ſericum. Hinc nauigatur in octo die-
Malaccha ciuitas. ciuitabus atē Malacham,quam alij Melaquā appellant, ubi altrinſecus uiſitur inſula ingēs,quam Sumatram appellant,olim aūt dicta fuit Taprobana. Habet Malaccha portū maris optimum & commodiſſimum,& ob id appellunt ibi plura quàm alibi nauigia, & conprimis aromata & complura alia mercimonia omnifariā illic conuehuntur. Regio nō eſt generatim ferax,mittit tamen triticum, carnes, perpaucaq́; ligna:aruis inerrāt alites inſtar regionis Calechut,uerum pſitaci ſunt illis longe meliores. Mittunt item aromata,ſandalium,ſtannumq́;,elephantes,equos,pęcora,bubalos,pauones & id genus cōpluria animalia.Illic mercari non licet,niſi emere aromata ſericumq́; uolueris.Ibi noctu per urbem incidere impune haud licet,graſſantibus inuicem incolis:nam mutuis cædibus canum more ſe conficiunt.Ob id appulſi negociatores,non niſi iu nauigijs pernoctant. Quomodo Luſitani Maccham expugnauerint,dicetur infra in deſcriptione Nouarum inſularum.

Sumatra inſula.

Taprobana inſula. HAnc putant Taprobanā eſſe inſulā, eſtq́; magna & dites. Nam habet quaternos diademate inſignitos reges. Sunt idolorum cultores,fideq́; & ritu uiuendi,nec nō habitu regi Tarnaſſeri nō abſimiles. Excedunt homines coporū magnitudine alios omnes. Sūt cæruleis oculis,atroci uiſu,terrifico ſono uocis,quibus immatura mors eſt.In annos n̄ centū æuū trahunt. Certis canalib. mare adeo altum adeoq́; depreſſū, ut nullæ unquā anchoræ ad profundi illius ima potuerint præuenire. Habitatores maria piſcationib. inquietāt,marinasq́; teſtudines capere gaudēt,quarū tanta eſt magnitudo ut ſuperficies earū domū faciat & numeroſam familiā nō arcte receptet. Aiūt quſdā 15. cubitos, habere in lōgitudine,atq́; ob id habitatores facile defēdere omni iniuria aēris. Maior pars

inſulæ huius

huius calore ambuſta eſt, & in uaſtas deficit ſolitudines. Margaritas legunt plurimas maximasq́;. Signato argẽto auroq́; ac ſtanno pro moneta utuntur. Aurum ſic eſt ſignatum: ab altera parte uiſitur dæmonis cælatum caput, ab altero uerò carpentum quod elephanti trahunt. Mittit ea regio numeroſius proceriores quàm alibi elephantes eoſdemq́; meliores. Balenæ maris circumuagãtur hanc inſulam, & plurima habitatoribus inferunt incommoda. *Balenæ ingentes.* Sunt tam uaſtæ magnitudinis, ut in morem collium appropinquẽt littori, habentq́; dorſum aſperrimum, ſpinoſis ſetis & aculeis cuſpidatum. Et niſi homines caute ambulent in littore maris, nõ euadunt huiuſmodi horrendas belluas, quin ſubito abſorbeantur. Habẽt quædam tam immenſum rictum, ut nonnunquam deglutiant naues cum hominibus. Fert hæc inſula Lac ſeu lactam, unde conficiunt rutilem colorum, gignitur autem in arbore, iu glandibus noſtris haud abſimili. Eſt quoq́; ibi procerioris piperis uberior prouentus, mirãque copia. Lingua patria piper molaga dicitur, & eſt longe procerius illo quod huc aduehitur. Venditur ibi nõ pondere ſed menſura, ut apud nos triticum. Tanta eſt huius ubertas *Molaga piper* ut inde anno ſingulo uicenæ naues onuſtæ Cataium, ubi frigidius eſt cœlum, euahantur. Hinc itinere quindecim dierum peruenitur ad inſulam Bandam nomine plurimum incultam ac infœcundi ſoli humilis & plani, quam incolit genus hominum agreſte, parum diſtans à belluis: habẽtes humiles caſas, & qui amiciuntur ſola interula, nudis pedibus apertoq́; capite prodeunt, promittunt capillum, ſtaturæ deſpicabilis, idola colentes, obtuſi ingenij, *Myriſtica nux* nullarumq́; uirium: quorum ager præter myriſticam nucem (muſcatã appellant) & nõnullos fructus nihil mittit. Eſt autem myriſticæ nucis caudex Perſico caudici ſimilis, ramos foliaq́; cõſimilia producens, uerum nonnihil anguſtiora. Priuſquàm nuces huiuſmodi percoquant, ſepit arborẽ macis ſeu maſtix florẽtis roſæ inſtar, & ubi nux percoxerit, maſtix eam cõplectitur, complexoq́; ſimul ſtato tempore cultores legunt certatim uberiusq́; quam poſſunt quoniam communia ſunt ibi omnia ceduntq́; præoccupantib. Arbores abſq́; cultu ſuppeditante tantum natura, fructus mittunt. Leguntur quando apud nos caſtaneæ colliguntur. Procul illinc itinere ſex dierum eſt inſula Monoch *Gariophilum.* in qua gariophilum inuenitur, ſicut & in uicinis alijs inſulis. Eſt arbori huic caudex buxo non abſimilis, folia uerò cinnami inſtar habet, ſed obrotunda magis. Cumq́; matureſcere incipiunt, cultores harundinibus flagellant arborem, conſtrato prius circum arborem tegetibus ſolo. Colos telluri eſt qui ſubargilloſæ ac arenoſæ terræ eſſe conſueuit. Regio eſt humilis admodum, adeoq́; demittitur, ut ſeptentriones ibi minime cernantur, polo ſcilicet meridionali eminẽte ſupra terram.

De inſula Bornei.

INſula Bornei quã alij Porne uocãt, abeſt à Monoch inſula, quinquaginta circiter Germanicis milliarib. colũtq́; incolæ idola, & ſunt acerrimi ingenij ac uitæ haud illaudabilis. His nõ eſt idem habitus, alij interula goſipina, alij undonibus utuntur, alij apice ſub rutilo uti cõſueuere. Ea inſula mittit quotannis affatim camphorę. Hanc arboris gũmi eſſe adſeuerant. De hac inſula infrà in nauigationib. orientalibus, plura fortaſſis diſſerã.

Gyaua inſula.

QVinq́; dierum itinere uerſus meridiem à Bornei nauigatur ad Gyauam inſulã, quæ tam magna eſſe perhibetur ut complura regna contineat. Incolæ idolorum latriæ addicti ſunt. Hæc inſula ſericum mittit, ſyluis ſponte id gignentibus. Habet & ſmaragdos totius orbis elegantiores: habet affatim auri ac optimi æris: ager re frumentaria ſcatet, omnifariamq́; fructibus. Maria ſulcaturi incolæ ar-

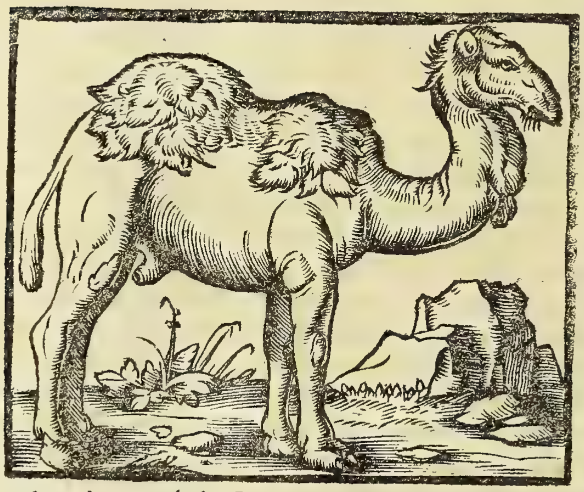
cubus & harundineis ſagittis utuntur. Conſueuit etiam gens illitas ueneno ſagittas, eo inſtrumento. quo nos tormenti inſtar, figulina glande aues conficere ſolemus, ore in hoſtes uibrare, mortémque illico afferunt, modo nõnihil cruoris eliciãt. Solent quoque huius inſulæ cultores, ubi uiderint parentes ſenio confectos nullius iam uſus eſſe, in emporium adductos anthropophagis uendere, à quibus continuo mactantur & loco eſculentorum à quibuſdam abſumuntur. Idem agitur cum iunioribus ſi deuenerint in ægritudinem deſperatam.

Iaua inſula.

DVæ ſunt Iauæ inſulæ, maior ſcilicet & minor. Maior plurimũ extenditur in auſtrum diciturque habere multa regna. Colunt incolæ idola, & habent propriã linguam. Eſt in ea magna copia piperis, nucum muſcatarum, ſpici, galangæ & cæterorum aromatum. Conueniunt quoque illuc multi negociatores, lucranturque multa ex auectis ſpeciebus. Sunt etiam in ea inſula anthropophagi.

Magadaſcar inſula.

Eboris copia.

HAec inſula inter maiores & ditiores mundi cõputatur inſulas. Habitatores eius Mahumetani ſunt. Producit hæc inſula plurimos elephantos, & eſt in ea magna eboris nundinatio. Nam in toto orbe non putatur maior eſſe elephantinorũ dentium copia quã in hac & Cuzibet inſula. Non comeduntur in hac inſula aliæ quã camelorũ carnes, quũ illæ ſaniores incolis ſint, atque inſula abũdet his animalib. Sunt preterea in ea multa nemora ſandalorũ rubeorum quorũ gratia multę ibi fiunt mercãtiæ. In mari uerò cete grandia capiuntur ex quibus ambrũ colligitur. Sunt ibi leones, leopardi, cerui, damulæ & capreæ multæ aliorumque beſtiarum & auium multiplex uenatio.

Ambrum.

Zanzibar inſula.

ZAnzibar inſula propriũ habet regem & linguã ſingularem. Incolæ eius idola colũt, suntque corpore groſſo ſed breui. Quod ſi ſtaturæ longitudo corpulẽtię reſpõderet, gigãtes uideri poſſent. Sunt omnes nigri & nudi incedũt, uerenda dũtaxat tegentes. Capillorũ habent mirã criſpitudinẽ, & os magnum, nareſque ſurſum patentes, aures quoque habent grandes & oculos truces. Muleres eorum deformes ſunt ob oculos prominentes, os magnum & nares groſſas. Viuũt lacte, carnibus, orizo, & dactylis. Carent uino, ſed conficiunt potum optimũ ex oriza ſaccaro, aliiſque ſpecieb. Veniunt illuc multi mercatores propter ebur & ambrum. Nam ſunt ibi plurimi elephanti & cete grandia.

De duabus inſulis, in quibus uiri & mulieres ſeparatim habitant.

SVnt in alto mari duæ inſulæ, octo aut nouem miliarib. Germanicis à ſe inuicẽ diſtantibus, uerſus meridiem inter emporia Aden & Calechut collocatæ, in qnarum una morantur

rantur uiri ſine mulieribus,uocaturq́; inſula maſculina , & alia fœminæ ſinæ uiris ; quæ &
fœminina appellatur. Sunt Chriſtiani & habent inter ſe matrimonia. Mulieres nunquam
ueniunt ad inſulam uirorum , ſed uiri uiſitant mulieres , moranturq́; cum illis tribus conti⸗
nuis menſibus,quiſq; ſcilicet cum uxore ſua in domo propria. Poſt hęc reuertuntur ad in
ſulam ſuam,ubi per reſiduũ anni tempus manẽt. Retinent autem mulieres filio maſculos
uſq; ad decimumquartũ annum,poſtea mittunt eos ad patres. Mulieres aliud nihil agunt
niſi quod curam habent filiorum,& fructus quoſdã legunt. Viri uerò laborãt & curam ha
bent quomodo uxores & filios nutriant. Vacant piſcationibus,& piſces recentes atq; de⸗
ſiccatos uendunt negociatoribus,unde multum lucri habent.

Imperium Cathay.

SVperior India quæ nunc Cathay appellatur, eſt ampliſſima potẽtiſſimaq́; regio,cui
præſidet magnus Imperator Tartarorũ Cham,quem alij Can uocant , habetq́; ſub
ſe plurimas prouincias,populos & regulos,atq; infinitas inſulas oceano orientali.
Habet in imperio ſuo nominatiſſimas ciuitates,cuiuſmodi ſunt Canibula,Quẽqui
naſu,Mien,Cacauſu,Canglu,Tadinfu,Tingui,&c. Apud hos Cathæos multæ uxores in
unius uiri coëunt matrimonium. Et is ubi uita diſceſſerit,apud grauiſ *Mores coniu⸗*
ſimos iudices ſuã quæq; de meritis agunt cauſam , & quæ officioſior *gum.*

præ cæteris uiro chariorq́; fuiſſe iudicantium ſentẽtia comprobatur,
illa in habitu ornatuq́;,quo cultius ſe exornare poteſt,uictrix & læta
baunda rogum aſcendit ac iuxta mariti cadauer accubat,amplexans
illud & deoſculans ſuppoſitis ignibus cũ coniuge defuncto concre⸗
matur : cæteræ cum nota & dedecore uiuunt . Connubia non opibus
& nobilitate,ſed formæ præſtantia conciliant inter ſe,hberoum ma
gis quàm uoluptatis cauſa. Eſt & alia conſuetudo apud quoſdam In⸗
dos,ut qui filias præ inopia locare non poſſunt , in ipſo ætatis flore

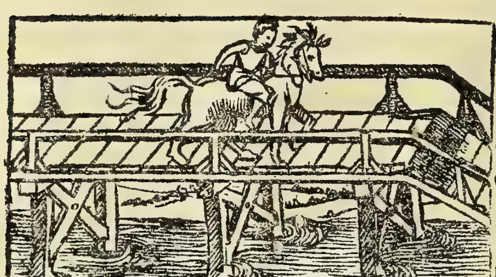
cum tuba et claſsicis,quibus bellica ſignificari ſolent,in forũ
producunt. Tum multitudine conuocata,puella corã aſtanti
bus primũ poſteriora humerortẽus detegit, poſtea anteriora.
Quæ cum placita fuerit & approbata, quibuſcunq; uidetur il
la nubit. Cathaini Scythicum genus hominũ eſt,ſuntq́; ſecun *Cathæi abun⸗*
dum Haitonũ ſagaciſſimi, aſſerentes ſe ſolos hominũ duob. *dant ſuo ſenſu*
luminibus cernere,cæteres mortales aut cæcos eſſe aut altero
oculo captos:magnũ ingenij acumẽ ſed iactantia maior. Per
ſuaſum eſt uniuerſę genti,ſe cæteris mortalib. artiũ ſubtilitate
& ſcientia longa antecellere. Candidũ genus hominũ, paruis
oculis,natura imberbes,ueræ pietatis expertes. Solẽ enim qui
dã adorant,alij lunam,quidam fuſiles ſtatuas nonnulli bouẽ,
uariaq́; per hæc monſtra ſpara eſt gentis ſuperſtitio. Non ſcri
ptas leges,non fidem norunt ullam: & quum in opificijs mirũ
ſit genus acumen,nulla tamen his rerum diuinarũ noticia. Ti
midum genus hominũ mortemq́; formidans : gerunt tamen bella magis ingenioſe quàm
fortiter. Sagittis in pugna utuntur,telorumq́; generibus quibuſdam hominibus aliarũ gen
tium minime notis. Papyracea moneta in uſu , quadrata forma , & in ea regis imagine ex⸗
preſſa. Suppellex ex auro & argẽto,cæteriſq; metallis,olei inopia inſignis. Imperator Ca *Cambalu re⸗*
thainorum curiam ſuam habet in potentiſsima urbe & metropoli totius imperij Cambalu *gia.*
quæ tantæ magnitudinis eſt,ut complectatur per circuitum 6. milliaria Germanica. Eſt au⸗
tẽ quadrilatera,habetq́; quælibet muri quadratura tres portas principales. In angulis quo
que murorũ ſunt egregia palatia,ubi ciuitatis conſeruantur arma. Tranſeunt per hanc ciui
tatem uiri & plateæ rectiſſimæ ut ab una porta liber aſpectus pateat per ciuitatem ad portã
oppoſitam,domibus elegantiſſimis,palatiorũ inſtar utrinq; conſtructis. Extra ciuitatem
duodecim ſunt magna ſuburbia,ſingulis duodecim portis cõtigua,in quibus iugiter mer
catores inueniuntur & aduenæ homines . Dici non poteſt quanta uis mercimoniorum &
opum in hanc urbẽ conuehatur , putares toti orbi illa ſufficere poſſe. Aduehuntur autẽ la⸗
pides præcioſi,uniones, ſericũ & diuerſarum ſpecierũ aromata ex India & Mangi , alijſq;

Emporium maximum.

regionibus. Nec tranſit dies per annum, in qua non circiter mille quadrigæ ſerico oneratæ huc ab exteris negociatoribus conuehantur. Quanta pompa quantusq́ apparatus omniũ rerum conſeruetur in Imp. aula dici nequit. Habet in curia ſua duodecim equitum millia, qui corpus ſuum cuſtodiunt. Cuſtodias autem ſuas tali diſtribuunt ordine, & quum per triduum dux unus cum tribus millibus militum intra palatium regem ſtipauerit, tribus ſequẽtibus diebus dux alius cum alijs tribus militum millibus obit hoc cuſtodiæ munus, cui iterum dux alius cum militibus ſuis ſuccedit. In cõuiuijs Imperatoris, indicibilis obſeruatur pompa. Habet ad ſiniſtram reginam maiorem & principalem, ad dextram filios & qui de regali ſunt proſapia, in demiſſiori tamen loco. Reliqui uerò barones & miltes, ſedent adhuc in dimiſſiori loco. Nemo in hac aula diſcumbens, alio quàm aureo utitur poculo. Principes qui regi diſcumbenti miniſtrant omnes delicatiſſimo ſerico panno ora ſua cooperiunt, ne ipſorum halitus quoquomodo regium cibum aut potum contingat. Et quum Imp. ſcyphum ad bibendum leuat, omnes circumſtantes citharœdi & muſicorum luſores, chordas inſtrumentorum tangunt, & ſuauiſſimum edunt melodiam, & cæteri aulæ miniſtri interim genu flectunt. Quantus honor exhibeatur huic Imperatori & quàm multa & precioſa munera ei offerantur à regulis ſuis, principibus præfectis prouinciarum & ciuitatum rectoribus, nemo ſatis explicare poterit, quam infinita ferè ſub ſe habeat regna, prouincias, nationes & dominia, quæ circum Cathay iacent, & omnia illum agnoſcant, atq; ceu deum & magnum Mahumetũ uenerentur & adorent. Quantum faſtum & magnificentiã oſtentet, ſpectaculumq́ exhibeat dum ad uenationem uel aucupiũ egreditur, quotq́ in campo erigat tentoria, quæ à longè uiſa putãtur magna eſſe ciuitas, qui ſcire cupit, legat Paulum Venetum in ſecundo libro ſuæ in Indiam migrationis, & mira inueniet. Conficiunt in Cathay potum optimum ex oriza & uarijs aromatibus, qui ſuo ſapore etiam uini excellit ſuauitatem. Laborant in quibuſdam locis magna lignorum penuria, loco quorum ex montibus eruuntur lapides quidam nigri, qui in ignem miſſi ceu carbones ardent, ignemq́ conſeruant, ut ſi ueſperi accendantur, per noctem uiuum ignem retineant.

Regis magnificentia.

De prouinciis quibuſdam magno Cham ſubiectis.

TRanſit fluuius quidam magnus, Puliſachnitz nomine regnum Cathay, qui ſeſe exonerat in oceanum, et per quem naues multæ cum plurimis mercibus aſcendunt. Eſt autem in eo loco pons marmoreus pulcherrimus, trecentos in longitudine habens paſſus & in latitudine octo, arcubus uerò ſeu fornicibus uiginti quatuor innitens, ſculptis leonibus utrunque eius ſuperiorem marginem adornantibus. Hinc nõ magna eſt diſtantia ad regnũ Tainfu magnũ & cultiſſimũ, in quo ſunt uineæ multæ. In regno uerò Cathay nullum creſcit uinum, ſed ab hac regione illuc defertur. Exercentur in hoc regno mercationes multæ, abundatq́ artificibus, & omnia arma, quibus utitur magnus Cham pro exercitibus ſuis fabricãtur in eo. Verſus regionem Mangi peruenitur ad flumen Caromoram, quod ob nimiam latitudinem & profunditatem nullum habet pontem. Abundat ea regio zinzibere, ſerico & auibus, præſertim phaſianis. Vltrà uerò procedendo peruenitur ad ciuitatem grandem Quenquinafu, metropolim regni Quenquinafu. In iſtis regionibus inueniuntur animãtia quæ muſchũ producunt. Eſt aũt animal illud in hac terra paruũ & pulchrum magnitudine mediocris felis, habens groſſum pilum inſtar cerui, ungulas obtuſas in pedibus, duos oblongos dentes in ſuperiori rictus & duos in inferiori, atq; iuxta umbilicũ habet ueſicam ſanguine plenam, qui immenſam redolet fragrantiam, eſtq́ uerum muſchum.

Caromora fluuius.

De

De prouincia Mangi.

HAbet prouincia Mangi multas inſignes ciuitates, in quibus exercentur magna & uaria negocia, præſertim in ciuitate Conigangui, magna uis ſalis uenundatur. In Panchi ciuitate, magna exercetur mercãtia ſerici. In Sainſu ciuitate multi fiũt panni ex auro & ſerico: & in Singui eſt emporium celebratiſſimum, magnaq́ꝫ uis mercium per fluuium adducitur. Iuxta Caigui ciuitatem creſcit tanta uis bladi & orizæ, ut inde ad curiam magni Cham aduehatur. Numerantur in ciuitate Signi pontes lapidei circiter ſex millia, tam altos habẽt fornices, ut magnæ naues tranſire poſſint ſine mali inclinatione. Ciuitas alia Quinſai nomine, eſt tam magna & inſignis, ut maior in orbe non eſſe putetur. Nam continet circuitus eius circiter centum milliaria Italica, quæ faciunt 25. Germanica. Põtes uerò lapideos habet duodecim milia, eosq́ꝫ tam altos, ut naues magnæ erecto malo pertranſire poſsint. Fundus autem ciuitatis eſt in loco paludinoſo ferè ut Venetiæ: quare ſi careret pontibus de uico ad uicum peruenire non poſſet. Habet artifices innumeros atq́ꝫ plurimos mercatores. Ciues in magnis uiuunt delitijs, præſertim mulieres, unde cęteris formoſiores ſunt. Verſus meridiem eſt lacus magnus intra mœnia urbis, qui circiter octo milliaria Germaniea in circuitu ſuo continet, habens in littore plurimas domos nobilium, foris & intus ornatas. In medio uerò lacus ſunt duæ paruæ inſulæ, & in qualibet eſt elegans palatium, in quibus continentur præparamenta & uaſa quæq́ꝫ neceſſaria pro nuptijs & ſolemnibus conuiuijs. Nam quicunq́ꝫ ciues inſignia uolunt celebrare conuiuia illuc inuitatos ducunt & cum honore ſuſcipiunt. Sunt per uicos ciuitatis plurimæ publicæ turres, in quas tempore conflagrationis uicini quique res ſuas portant atque ab incendio ſaluant. Ciues adorant idola, & comedunt carnes equorum, canum & aliorum immundorum animalium. Collocat magnus Cham in hunc urbem maximam cuſtodiam quo rebellio caueatur atque furta & homicidia arceantur: in quolibet enim ponte interdiu & noctu decem habentur cuſtodes. Prouincia Mangi quum ſit tutiſs ima, diuiſit eam magnus Cham in nouem regna, cuilibet proprium aſſignando regem. Et hi reges omnes ſunt potentes ſed magno Cham ſubiecti. Vnus illorum moratur in urbe Quinſai. Aliud regnũ appellatur Fugui, in quo comeduntur humanæ carnes cum magna uoluptate, dummodo homines illi non morbo aliquo occubuerint. Quos in bello perimunt, eorum bibunt ſanguinem & comedunt carnes. Inueniuntur in hac regia gallinæ, quæ loco pennarum pilos habent ut catti, nigri ſcilicet coloris, eduntq́ꝫ oua optima.

Sex millia pontes in una ciuitate.

Nouem regnã in regione Mangi.

De regione Tangut.

A Perſia duo ſunt itinera ad regionem Cathay: aut enim meridianum latus eſt obſeruandum petendaq́ue India, aut proficiſcendam per proniucias Carcham, Cotam Peim uerſus aquilonem ad ciuitatem Lop, tota regionę illa celeberrimam maximamq́ꝫ, ſitam inter Orientem & aquilonem ad introitum deſerti magni. In hac ciuitate faciunt ſibi mercatores, qui deſertum tranſire cupiunt, parare cuncta neceſſaria. Quieſcunt etiam in ea aliquantiſper, prouidentes ſibi de fortibus aſinis & camelis, quos uictualibus onerant. Et quando in deſerto uictualia deficere incipiunt, interficiunt aſinos uel in deſerto relinquunt, quia non poterunt amplius illis de pabulo prouidere, quouſq́ꝫ deſertum ſuperauerint. Camelos libentius ſeruant, quod pauco ſuſtententur cibo & grauia ferant onera. Offert deſertum illud magnum uiatoribus aliquando aquas amaras, ſed frequentius aquas dulces, ut ferè ſingulis diebus per illos 30. dies aquam recentem inueniant, ſed quæ interdum adeo modica eſt, ut non omnibus mercatoribus ſimul euntibus ſufficiat. Eſt deſertum illud multum montuoſum: & ubi ad planiciem peruenitur, illic per ſabulum eundum eſt. Eſt inuerſum ſterile & ſqualidum, nullumq́ꝫ propter pabuli penuriã animalibus præſtat habitaculũ. Cernuntur & audiuntur in eo interdiu & ſepius noctu, dæmonum uariæ illuſiones. Vnde uiatoribus ſumme cauendum eſt, ne multum ab inuicem ſe ipſos diſſocient, aut aliquis à tergo ſeſe diutius impediat, alioquin q̃ primũ propter montes & colles quiſpiam comitum ſuorum aſpectum perdiderit, non facile ad eos perueniet. Nam audiuntur ibi uoces dæmonũ, qui ſolitariè incedentes, proprijs compellã, nominib.

Lop in ſignis ciuitas.

Dæmonis illuſio.

uoces fingentes illorum, quos comitari ſe putant,& à recto iti⸗ nere abductos in perniciẽ deducunt. Audiuntur interdum in ae⸗ re concentus muſicorũ inſtrumentorũ, ſed frequentius ſonitus tympanorũ. Superato deſerto peruenitur ad ciuitatẽ Sachion, quæ ſita eſt in ingreſſu prouinciæ magnæ Tangut, ubi inter Ma humeti cultores, pauci inueniũtur Chriſtiani Neſtoriani. Sunt quoq; ibi plurimi idololatræ, qui ſua habẽt monaſteria, diuerſis idolis conſecrata, quibus & multa offerunt ſacrificia & dęmoni bus magnos impendũt honores. Et quando homini filius naſci tur, ſtatim cõmẽdat eum idolo alicui, atq; in honorem eius an⸗ no illo nutrit arietem, quẽ anno à natiuitate filij reuoluto, pro⸗ ximo illius idoli feſto unà cum filio offert cum multis ceremo⸗ nijs. Officio finito, immolatas carnes ad locum aliquẽ deferunt & conſanguinei eius omnes pariter congregati, carnes illas cũ magna religione comedunt, oſſa uerò decenter in uaſculo quo⸗ dam cõſeruant. Cæterum in mortuorum parentatione his utun ceremonijs. Curant proximi quiq; ut corpora examinata comburantur ſicut reliqui popu⸗ li orientis faciunt. Alij tamen mortuorũ corpus aliquot diebus reſeruãt, aliquando ſeptem diebus, quandoq; per menſem, nonnunquam per ſex menſes, domi capſam illi parantes & latera ſic compaginantes, ut nullus fœtor ex ea exhalare poſſit. Corpus etiam ipſum aro matibus condiunt, & capſam pulchrè depictam panno præcioſo operiunt, & ſingulis die⸗ bus, quibus cadauer domi tenetur, hora prandij menſa iuxta capſam præparatur, uino & cibis per integræ horæ ſpaciũ deſuper poſitis, putantes animã defuncti de appoſitis man⸗ ducare. Eſt terra Tangut ampliſſima regio cõplectiturq; multas priuatas prouincias, puta prouinciam Camul, prouinciam Chinchital & Suchur, habetq; multas inſignes ciuitates, quæ omnes parent magno Cham. Quidam incolæ credunt Mahumeto, quidam agnoſcũt Chriſtum ritu Neſtoriano. In ter ra Chinchital eſt mõs, unde erui tur minera chalybis & audanici. Inueniuntur quoq; ibi ſerpentes Salamandræ dicti, qui in igne ſi⸗ ne ſui læſione uiuere poſſunt. V⸗ ſus eorũ adhibetur pãnis quibuſ dam, qui ignẽ ſine ſui corruptio⸗ ne aut læſione ferre poſſunt, quin & quando maculam contrahunt aliquam, proijciuntur per horam in ignẽ, & extrahuntur, mũdi haud ſecus quàm ſi optimè loti eſſet. Alia multa & innumera mirabilia ſcri⸗ bit ſe uidiſſe & exploratum habuiſſe Paulus Venetus, qui fuit in par tibus illis, à quo iſta habeo, à reliquis uerò, quæ quoq; commemorat, hic ſuperſedeo.

Parentiones.

De

DE NOVIS INSVLIS, quomodo, quando, & per quem illæ inuentæ ſint.

CHriſtophorus Columbus natione Genuenſis, quum diu in aula regis Hiſpaniarum diuerſatus fuiſſet, animum induxit, ut hactenus inacceſſas orbis partes peragraret. Petijt propterea à rege, ut uoto ſuo non deeſſet, futurũ ſibi & toti Hiſpaniæ decus præclarũ aſſeuerabat, ſi ſua opera & impenſa nouas regiones nactus eſſet. Hæc meditantem rex & regina deriſere, utpote cogitãtem inania. Tandem peractis annis octo inſiſtente adhuc Columbo, cœpit rex ſermonib. eius aures præbere attẽtiores, decreuitq́ꝫ poſt multa experiri uiri ingeniũ. Vnde iuſſit liburnicã unam & celoces duas omni genere annonæ armamentorumq́ꝫ cõmuniri, quibus expeditis, prima Septembris luce anno 1492. ſoluit ab Hiſpanis littoribus & diu optatum iter eſt aggreſſus. Soluens ergo à Gadibus diuertit uerſus inſulas Fortunatas, quas nunc Canarias appellant, ob id quod canibus abundent, Fortunatæ uerò olim dictæ fuerunt ob aëris miram temperiem, cœliq́ꝫ clementiam. Incoluerũt eas ferinæ gentes quibus nulla erat religio, nullaq́ꝫ uerecundia, utpo qui toti nudi incendunt. Hinc autem Columbus ſoluens nauigauit uerſus occidentem, tandemq́ꝫ inuenit aliquot inſulas, quarum duæ erant uaſtiſſimæ, eisq́ꝫ nomina indidit, alteram Hiſpanam, Iohannam alteram nuncupans. *Fortunatæ & Canariæ inſulæ.*

De duabus inſulis Iohanna & Hyſpana.

VEniens Columbus ad Inſulam quã Iohannã appellauit, audiuit innumeros auiũ concentus, & in primis luſciniarum, quæ denſiſsimis inerrabãt nemoribus, menſe Nouembri. Vidit quoq́ꝫ limpidiſſima flumina, eademq́ꝫ ad potandum ſuauia, portus magnos celebres. Et cum nauigaret ſecus inſulæ littora, ductu Chori uenti & nullum comperiret finem, credidit continentem eſſe, propterea decreuit gradum referre impellente Pelagi ſæuitia. Conuerſa ergo naui ad Orientem, uenit ad Inſulam quæ poſt ea fuit Hyſpana, appellens que terram, conſpectus eſt ipſe & ſocij eius ab incolis *Hyſpana inſula.*

inſulæ

inſulæ, qui protinus fugerunt in denſa nemora. Noſtri tamen ueſtigia perſequuntur, fugientium mulierem quandam corripuere. Quam quum ad nauem reduxiſſent, uino & obſoniis prope diſtentam & eleganter ueſtitam, miſſam faciunt. Nam ipſi nudi incedunt & humaniores ignorãt delitias. Veniente itaq; muliere ad ſuos, alij moti liberalitate in eam collata, cateruatim ad littus currũt, ferrentes ſecum aurum, quod cum ollis teſtaceis & uaſis uitreis permutabant, pro minima & deſpicabili re aurum dantes. Contracta igitur amicitia, noſtri diligentius uitam eorum & mores cœperunt explorare, deprehenderuntq; eos habere regem. Vnde petentes interiora inſulæ, à rege honorificè ſunt excepti. Luſtrauerũt autem domos eorum, uideruntq; eas miro modo ſine ferro conſtructas. Nam omni ferro carent, loco cuius cote utuntur, eo ligna ſerrantes & excauantes.

Canibali antropophagi.

Corpora humana fumantur.

QVod autem inſulani primum à conſpectu noſtrorum fugerũt, id fecerunt quod putarent eos eſſe Canibalos, ferinos ſcilicet populos, qui in cibatu humanã carnem gratiſſimam habent. Hos noſtri prætererant, eos ad meridiem relinquentes. Vnde inſulani mœſtiſsime noſtris conquerebãtur de efferatis Canibalorum moribus, quod in eos non aliter ſæuirent quàm tigris uel leo in manſuefacta animalia. Nam impuberes, ſi qui corripiuntur, exectis teſtibus ſaginant uti nos gallos gallinaceos, puberes uerò mox contrucidant, quibus exenteratis ilia comedunt recentia membrorumq; partes extremas, cætera ſaliunt adſeruantq; ut nos inſitia & farcimina omnis generis. Mulieribus haud ueſcuntur uerum eas ad prolem uelutinos gallinas ad oua ſeruant. Si qua eſt anus, ea mancipij uicem gerit. Quando ergo Canibali ueniunt incolæ inſularum dant terga, & licet ſagittis utantur, non ſunt tamen tantarum uirium, ut compeſcere eos queant.

De moribus habitatorum Hyſpanæ.

Panis ex radicibus.

VTuntur huius inſulæ cultores loco panis radicib. quibuſdam, quæ ſunt inſtar napi, ſaporem habent, quem molles recẽteſq; caſtaneæ. Aurum apud eos eſt in precio, id enim auribus appenſum ferunt. Non emigrant finibus ſuis, nec ultro citroq; commeantes exercent commertia. Aurum legunt in arenis cuiuſdam fluminis, quod ex editiſſimis deriuatur montibus. Id labore eximio colligunt, funduntq; in fruſtra & demum in laminas. Non ſunt apud eos quadrupedia niſi cuniculi, ſerpẽtes uero habent immẽſæ uaſtitatis, ſed innoxios: ſylueſtres turtures, anates noſtris proceriores, anſereſq; oloribus candidiores, niſi quod capite rubeo ſunt: Ibi pſitaci complures, alij coloris praſini, fului alij, alij uerò Indis non abſimiles, id eſt torque miniato. Hæc præterea inſula gignit maſticem, aloë & alia his non diſsimilia, & in primis grana quædam rubea, quæ pipere ſunt acriora.

Columbis inuentis nouis inſulis redit in Hiſpaniam, ac claſſe parata reuertitur ad Canibalos.

IGitur Columbus de compertis terris lætus, quum uer iam appeteret, decreuit patriam repetere, dimiſsis apud regem inſulæ triginta octo uiris, qui diligenter ſciſcitantur & explora-

explorarent locorũ ſitus,regionis mores,frugumq́ ac arborũ naturam. Ipſe uerò uela uentis dans uerſus Hiſpaniã,duxit ſecũ ex inſulanis uiros decem, nõ alia magis de cauſa quã ut eorum linguã aliquando diſcerent,quoniã id conſequi haud difficulter poterant,quum characteribus noſtris ipſum idioma ſcribi probe poſſit. Rex & regina redeuntem Columbum uultu ſereno excipiunt,condecorantq́ innumeris titulis: uoluerunt ut deinceps non Columbus ſed Admirans oceanũ appellaretur. Parant etiã illi rurſus liburnicas decem & ſeptem atq́ celoces duodecim & in eis homines mille ducentos, omni genere armorũ cõmunitos,atq́ cõmeatum multum,ſemina quoq́ frumenti & plantas quæ mandarentur terræ,nam præter pinum & palmas nullas habent in inſulis arbores nobis cognitas. Inſtituit quoq́ Admirans ſecũ ferre inſtrumenta omnis generis ferrea, quæ conducerent urbi condecendæ,ubi ſui tuta haberent receptacula. Igitur prima Septẽbris ſoluentes ex Gadibus, uentis proſpere flantibus prima octobris applicuere inſulam Canariã, ac inde ad leuam iter faciens meridiem uerſus adnauigat,tandemq́ deuenit ad Canibalorum inſulas & quoniam die dominico illuc uenerunt,nuncupauerunt eam Dominicam:& ubi cognouerunt incultam eſſe,ultra progreſſi in 20. diebus peruenerũt ad aliã inſulam omni genere arborũ refertam,quæ inenarrabilẽ odorem fragrabat:unde nonnulli allecti amœnitate loci in terram deſcendentes nihil animatũ ibi conſpexere præter lacertas inauditæ magnitudinis.

Columbus apã pellatur Admirans.

Dominica inſula.

Eam Crucem appellarunt: & hæc erat quoq́ Canibalorũ inſula,ut re ipſa demum cognouerunt. Circũuecti autem inſulam caſas humiles cõpererũt,ex lignis inſtar amphitheatri factas. Erigunt enim cõplures eminentes arbores in orbem,inq́ eis trabes figunt,quibus arbores inhærent, fitq́ ut his fulcimentis minimè ruant. Imbrices uerò quum domũ cooperiunt,ita conſtituunt,ut formã tentorij efficiant,ſurgitq́ in modũ pyramidis,id eſt,in acutũ. Demum has ſic diſpoſitas arbores intexunt palmarũ folijs & quarundã aliarum arborũ,ut & uentos & imbres tutius arceant:introrſus uerò trabes texunt funibus bombicinis & radice quadã. Cubilia habent eminentia quæ fœno & bombice ſternunt. Ingreſſis itaq́ noſtris inſulã,mox uiri & mulieres relictis domibus fugerũt, & noſtri domos eorũ ingreſsi,inuenerunt impuberes multos uinctos & ad ſaginam adſeruatos,et complures anus mancipiorũ obeuntes officia. Inuenerunt etiã illic uaſa fictilia omne genus,in quibus elixabant carnes humanas pſitacis,anſeribus & anatibus ſimul admixtis alias autem uerubus impoſitas torrebãt ſelectis oſsibus & bracchis humanis, quibus pro ferro utebantur ut ſagittis ſuis adfigerẽt, ferro enim prorſus carent. Inuenerunt etiam caput impuberis recens abſciſſum ſanguine adhuc defluente,trabi infixum. Cæterum mulieres quaſdã quæ ad noſtros confugerãt, Admirans exornari iuſsit ritu noſtro,& donari muneribus relegariq́ ad ſuos,quo factum eſt ut mox Canibali ad noſtros accurrerint pellecti muneribus,quibus affici ſperabant. Sed ubi coram fuêre illico terga dederunt proxima petentes nemora. Noſtri uerò hinc ſoluentes,repetebant Hiſpanam inſulam.

Domus pyrã midales.

Plurimas præteriit Admirans inſulas, & quid ſuis paſſim acciderit.

RElicta Canibalorũ inſula Admirans cum ſuis ultra progreſſus multas præterijt inſulas,inter quas una erat Matinina nomine,ut interpretati ſunt Inſulani quos Colũbus ſecum abduxerat in Hiſpanam, & quos uendicauerat à ſæuitia Canibalorum, quam ſolæ mulieres

mulieres more Amazonum inhabitabant. Alias quoqꝫ innumeras præternauigabant inſulas, quas appellauerunt Montem ferratum, S. Mariam rotundam, S. Martinum, S. Mariã antiquam, Sanctam crucem, in quam noſtri aquæ hauriendæ gratia ingreſsi, inuenerunt quatuor Canibalos qui quatuor comprehenderant mulierculas: qui uiſis noſtris, complicatis manibus auxilium petere uidebantur. Liberatis autem eis, uiri in nemora dilapſi ſunt. Videntes uerò noſtri cymbam in mari uenientem cum octo uiris ac totidem mulieribus, inita pugna cum eis, amiſerunt unum, quia barbari excutiebant ſagittas ueneno illitas, præualuerunt tamen noſtri & quibuſdam occiſis, alios reluctantes ad Admirantem duxerũt. Hinc digreſſi innumeras inuenerunt alias inſulas, ſed quas accedere non potuerunt ob ſæuitiam maris & ſcopulorum in littore frequentiam. Nonnullæ tamen celoces quæ altiore fundo non egeant propiùs acceſſere & ſupra quadraginta ſeptem inſulas numerarunt, locumqꝫ archipelagus nuncuparũt. Hinc auecti nacti ſunt aliam inſulam nomine Buchema quam Canibali frequenter adeunt, habentqꝫ cultores eius perpetuam pugnam cum hoſtibus ſuis, nempe Canibalis eos adeuntibus. Tandem uerò Admirans peruenit cum tota claſſe ad Hiſpanam inſulam, uerum omine inauſpicato: nam hi quos loco præſidij reliquerat, omnes exuerant uitam, ſicut & ex ſuis in quos ex inſula abduxerat, ſeptẽ ob cœli mutationem occubuerant: unus uerò eorum qui ſuperſuerant, ubi ſuam patriam claſſis applicuit, ſponte ab Admirãte emiſſus eſt: reliqui uerò nandò clanculum aufugerunt. Dubitãs tamen Admirãs de ſuorum omnium morte quos in inſula reliquerat iuſsit tormenta quædam exonerari, ut reboatu edito, ſi qui deliteſcerent mox excitarentur, at nullus uſquam cõparuit, cũctis fato functis. Tandemqꝫ adactus, rex inſulæ Admiranti rem per interpretes ut potuit ſic explicuit, eſſe in ea inſula reges ſe potentiores, qui ægrè ferant Hiſpanos ſubegiſſe inſulas, propterea contenderãt ad oppidũ ubi Hiſpani degebãt, eoqꝫ expugnato contrucidauerint uiros & oppidum combuſſerint, ipſumqꝫ ferentem noſtris ſuppetias ictum ſagitta fuiſſe, inqꝫ eius rei fidem brachium faſcijs circumnolutum oſtentauit. Sed deprehẽſus fuit rex hæc omnia confinxiſſe, parumqꝫ abfuit quin Hiſpani cum Admirãte illũ comprehenderint & pœnis examinauerint. At ille elapſus ad interiora inſulę, ipſo facto oſtendit ſe noſtros contrucidauiſſe: quem inſecuti noſtri multa miranda inuenerunt, potiſsimum flumna aurifera et montem aurifero ſabulo conſperſum. Quo in loco Admirans ciuitatem condidit muroqꝫ præcinxit, atqꝫ hinc digreſſus cum multis luſtrauit totam ferè inſulam, & in interioribus extruxit arcem, cui nomen, S. Thomæ indidit, quo totius arcana regionis tam fœcundæ ſcrutari quiret, minasqꝫ auri ubiqꝫ exploraret. Relictis autem ubique præſidijs, ipſe cum tribus liburnicis profectus eſt, nouas quæſiturus regiones, uenitqꝫ primum ad Cubam, qua præterita peruenit ad Inſulam Iamicam, Sicilia maiorem, feracem & habitatore frequentem, hac inuiſa rurſum dimiſſa, percurrens littus maris innumeras uidit minores inſulas, ferebaturqꝫ prope ſiccum, adeò mare inſulis ibi eſt implicitum compluribus. Vnde coactus fuit redire domum eodem itinere quo uenerat.

Sagittæ ueneno tinctæ.

Archipelagus.

Infidelitas inſulanorum.

Cuba, Iamica.

Hiſpani abutuntur officio inſulanorum.

INterim quo Hiſpani in Hiſpana inſula egerunt, cœperunt incolæ ob caritatem annonæ fame laborare, cauſa'que huius famis reijciebatur in Chriſtianos, qui eruerant ferè omnes radices, quibus Barbari panem conficiebant. Et ubi incolæ compertum habuere, hæſiſſe cordi Chriſtianis, ut regione diutius potirentur, legatos mittunt, qui præfectum orent ut ſuos frenet, uec ut ab eis patiantur, quæ uix ab hoſtibus expectaſſent: nam, ut aiebant, ſub prætextu quærẽdi auri, mala innumera inferebant, & ferè totam deuaſtabant regionem, adieceretqꝫ ad hæc legati, Se malle pendere uectigal, quam his aſsiduo uexari incurſionibus & quiete frui poſſe nulla. Conuenit itaque inter eos regi Chriſtiano uectigali ſoluerent, quoniã deficientibus radicibus quæ illis loco ſiliginis ac tritici ſuccedunt, panem conficere nequibant, niſi intolerabili labore ferè nemora omnia peragrarent. Numerabant autem ſingulo trimeſtri auri quædam pondera, qui uerò aurum nõ habebant, pendebant aromata et cotonũ, lini genus eſt. Interim uiri Hiſpani, qui aurò fodiendo operam

Auri copia.

operam dare debuerant, ocio & laſciuiæ uacabant, & præfectum ipſum perniciali perſequebantur odio, effecerunt ſuis moribus, ut barbari infrenes magis efferarentur, proſilirentq; degenerantes ab omni probata uita, & expenſæ quas faciebant pro auro quærendo ſuperarent lucra. Anno tamen 1501, bimeſtri legerunt ſupraduodecim mille libras auri. Cęterum Admirans faciens præfectum inſulæ fratrem ſuum Bartholomæum, ipſe in Hiſpaniam anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo nonageſimo quinto, redire conſtituit, ut regem Hiſpaniæ de ſingulis certiorem redderet. At in itinere ab aliarum inſularũ cultorib. qui contra Hiſpanos conſpirauerant, bello petitus, potenti manu ſe contra eos defendit.

Portugallenſes in oriente quærunt, nouas terras.

Interim quo Caſtellani in occidente nouas & incognitas ſtuduerunt quærere terras, Portugallenſes hoc id tentauerunt facere in oriente, & ne alter alteri impedimento eſſent, partiti ſunt inter ſe terrarum orbem, autoritate ſummi pontificis Alexandri ſexti, hac ratione, ut ab inſulis Heſperidũ, quas nunc Capitis Viridis appellant, recta in occidentem, & altera uerſus auſtralem polũ protenderetur, orbemq; in duas partes æquales diuiderent. Et quicquid incognitæ terræ in parte orientali degeretur, hoc Portugallenſib. cederet, quicquid in occidentali Caſtellanis. Hinc factum eſt, ut Caſtellani per meridiem in occidentem ſemper nauigauerint, & ibi continentem terram ampliſſimam, uerò maximas & innumeras auri & margaritarum aliarumq; opum diuitias inuenerint. Portugallenſes uerò per meridiem & littora Heſperidum, & æquatorem tropicum Capricorni prætereuntes in orientem nauigauerunt, per Arabicum & Perſicum ſinus, in Indiæ littora intra Gangem, ubi nunc maximum emporium & regnum eſt, Calecuthicum, delati ſunt. Hinc ad Taprobanam, quam nunc Zamaram & Sumatram uocant nauigauerint, inde ad Auream cherſoneſum, ubi nunc Malaccha celeberrima urbs & maximum Orientis emporium ſitum eſt, peruenerunt. Ex hac ad ſinum magnum ingreſſi ſunt, ad Sinarum uſque populos. Sunt autem non procul à Malaccha inſulæ quas Molucas uocant, in quibus omnia aromata gigni dicuntur & inde in Malaccham uehuntur. Excogitata proinde ratio fuit, ut & Caſtellani ad Moluccas inſulas nauigare poſſent, & inde aromata facile & minore impenſa & præcio in Caſtellam deportare. Ratio nauigationis fuit ut ex occidente ſubter inferius hemiſphærium in Orientem uſque nauigarent. Res quidem ardua uiſa eſt, quod incertum eſſet, utrum ingenioſa natura, quæ nihil non ſumma prouidentia conſtituit, ita Orientem ab Occidente partim mari partim terra diſtinxiſſet, ut hoc itinere & nauigationis curſu ad orientem perueniri poſſet. Non enim compertum erat, utrum illa ingens regio, quam Terram firmam uocant, occidentale mare ab orientali diſterminaret. Liquebat continentem illam ab auſtro in meridiem & inde in Occidentem uergere: repertas etiam ad ſeptentrionem regiones duas, quarum alteram Baccalearum, alteram Terram floridam uocant. Quæ ſi terræ huic firmæ coniungerentur, nequaquam ex Occidente in Orientem poſſe deferri, cum nihil de freto aliquo huius terræ quod tranſiri poſſet, inuentum eſſet. Interim uerò rex Hiſpaniæ electus Imperator parauit claſſem quinquenauium, & huic præfecit Magellanum ducem, mandans ut ad littora terræ firmæ uerſus auſtrum nauigaret, donec illius regioni aut finem aut fretum aliquod inueniret, per quod ad odoriferas illas Moluccas inſulas, tantopere ob aromatum uarias ſpecies celebratas, peruenire poſſet. Paratis itaq; nauibus & multo commeatu communitis, Magellanus ſoluit die

Hiſpani diuidunt Oceanũ.

Taprobana Sumatra.

Moluccæ inſulæ.

Magellanus dux claſſis.

die decimo Auguſti, anno milleſimo quingenteſimo decimonono ex Hiſpali, & primum ad Canarias, deinde ad Heſperidum inſulas uenit, à quibus curſum ſuũ inter occidentem & orientem uerſus continentẽ illam cœpit, ac intra certos dies felici nauigatione promontoriũ S. Mariæ detexit, ubi Canibali & anthropophagi morãtur, perpetuoq; curſu huius continentis littora legit. quæ longiſſimo tractu in auſtrum protenduntur, ita ut tropicum Capricorni ad multos gradus tranſcenderit, ubi polum antarcticum quadraginta ſex gradibus tradidere. Delati itaq; in orientem, uiderunt aliquot Indos ad littora conchylia legere. Fuerunt proceræ longitudinis, ferinis pellibus tecti ad quos dum aliquot ex Hiſpanis in terram egrederentur, atq; illis tintinabula, & chartas papyraceas depictas oſtenderent, cœperunt Hiſpanos ad rude murmur & inconditum carmen circumſaltare. Venerunt tandem tres tanquam legati, qui Hiſpanos ſignis quibuſdã orarunt, ut ſecum longius in terrã progrederẽtur, quaſi eſſent eos omni hoſpitalitate excepturi. Mittit Magellanus cum his uiros ſeptem bene inſtructos, ut regionem & gentem diligenter indagarentur. Venerunt autem cum eis in deſertum inuium locum, ubi erat tugurium humile ferarum pellibus cõtectum. Duæ erant in eo manſiones, in altera mulieres cum prole ſua, in altera uiri. Exceperuntq; hoſpites ſuos ferali apparatu qui tamen illis regius uidebatur. Occiſum eſt animal quod haud multum ab onagro differre uidebatur, cuius carnes ſemitoſtas noſtris appoſuere, nullo alio cibo neq; potu appoſito. Noſtris noctu præter morem ſub pellib. cubare neceſſe fuit, ob ingentem uim niuium & uentorũ. Quumq; illuxiſſet, noſtri imperioſius egerunt cum illis, ut ſecum nauim ingrederẽtur. At illi quibuſdã horribilibus à pellib. planta pedis ad ſummam uerticem tecti, facie uariis coloribus infecta, arcubus & ſagittis ad prælium accincti longe maioris quàm antea ſtaturæ in aciem prodeũt. Hiſpani qui ad manus deueniendum putabant, pixidem emitti iubent. Qui ictus & ſi irritus fuiſſet, egregii tamen gigantes, qui paulo antè Iouem debellaturi uidebantur, hoc ſonitu adeo ſunt deterriti, ut protinus de pace loqui cœptum ſit. Conabantur noſtri aliquos de gigantibus illis ſecum ducere in Hiſpaniam pro rei nouitate, ſed omnes elapſi ſunt è manibus eorum. Animaduertens uerò Magellanus longiorem manſionem illic inutilem eſſe, ſimul autem mare fluctuoſum eſſet, cœlumq; turbidum, & terra illa continue ad auſtrum uergeret, ut quo magis progrederentur, eò regionem frigidiorem inuenturi eſſent, diſceſſus in Maium menſem dilatus eſt, à quo illic aſperrima hyems ſæuire, cum in noſtra regiona æſtas eſſet. Erat ibi magna copia lignorum, miniſtrabatq; mare conchylia, pleraq; optimorum piſcium genera, & erant ibi fontes ſalubres, aucupiũ & uenationes, ſolum panis & uinũ in naui defecerant. Erant ibi poli meridionalis eleuatio 40. graduum.

Sordidum conuiuium.

Magellanus per fretum anguſtum ab occidente uenit in orientem ad uarias inſulas, ubi interiit.

SVperata hyeme, uiceſima quarta auguſti ſoluit Magellanus, ſecutusq; eſt terræ tractum in auſtrum uergentem, quoſq; tandem uiceſima ſexta Nouembris in continẽte illa fauces quædam, quæ ſpeciem freti præ ſe ferebãt detectæ ſunt, quas ingreſſus Magellanus claſſe, iubet nauibus colluſtrare omnes occurrẽtes ſinus, ſi uſpiã tranſitus pateret in orientem inuenerunt uerò tandẽ anguſtias maris profundiſſimas, per quas illis perſuaſum erat tranſitum eſſe in aliud aliquod pelagus, & ob id Magellanus ſtatuit per eum uela uentis dare. Erat fretum hoc latitudinis aliquando trium, aliquando duorum, nõ nunquam decem milliariorum Italicorum, uergebatq; paululum in occidentem. Altitudo poli Auſtralis quinquaginta duorum graduum inuenta eſt. Nullos autem mortales in littore conſpexerunt. Videns proinde Magellanus terram illam fragoſam eſſe & æternis frigoribus rigentem indignũ iudicabat in ea indaganda plures perdere dies, qua propter cõtinuo curſu per fretum delatus eſt in aliud mare amplum & uaſtum. Longitudinem freti putant eſſe ferè centum milliariorum Hiſpanicorum. Terram quam ad dextram habuerunt, continentem eſſe non dubitant, ad ſiniſtram autem inſulas eſſe exiſtimabant. Vidit quoqne Magellanus continentem rurſus recta ad ſeptentrionem dirigi, quamobrem iubet, dimiſſa terra illa ingenti, ad dextram nauigationis curſum

Fretum ducẽs ex occidẽte in orientem.

curſum per uaſtum & ingens pelagus inter occidentem & ſeptentrionē dirigere, hac quidem ratione, ut tandem per occidentem in orientem, ac rurſus ſub zonam torridam peruenire, exploratum habens Moluccas in orientem haud multum ab æquatore poſſe diſtare. Vbi quadraginta dies hoc modo per altū delati fuiſſent, & iam rurſus ſub tropico capricorni nauigarent, uenerunt in conſpectum duæ inſulæ habitatæ, exiguæ tamen & ſteriles, quas Infortunatas appellauerunt. Inde rurſus ſoluentes muris ſpacium conficiunt, inueneruntq́ʒ inſulam quandam, quam ab indigenis Inuaganam uocatam cognouerunt, ubi poli arctici eleuatio erat graduum undecim, longitudinem uerò à Gadibus per occidentem arbitrabantur graduum eſſe 158. Protinus alias & alias uiderunt inſulas, ita ut ſe in archipelagum quendam delatos uiderent, ubi indicijs & ſignis ſicut muti cum mutis loqui ſolent, ab Indis ſcrutantur nomina inſularum, diſcuntq́ʒ ſeſe eſſe in Acacan, & haud longe diſtare inſulam, cui Selani nomen eſſet, eam habitatam & copiam omnium rerum quæ ad uitæ neceſsitudinem ſpectarent in ea reperiri. Defecerant enim noſtris uitæ neceſſaria. Tendentes ergo ad Selani inſulam, aduerſa tempeſtate ad Maſſanam inſulam deiecti ſunt, inde ad Subuth amplam inſulam uenerunt. Vbi quidam ex Hiſpanis in tugurium à regulo inſulæ deducuntur, apponunturq́ʒ cibaria iuxta morem illorum. Panis erat ex trunco arboris, haud multum à palmis diſsimilis factus. Lignum enim illud fruſtratim diſſectum ac in ſartagine oleo frixum hunc panem præbet. Potus erat humor, qui ex conſciſsis palmarum ramis defluere ſolet. Aucupia quoque conuiuium ornabant. Reliqui fructus illius erāt regionis. Erat autem inſula illa diues auri & gingiberis. Inijt ibi Magellanus prælium cum aliarum inſularum habitatoribus, ſed uicti Hiſpani amiſerunt Magellanum cum alijs ſeptem. Amiſſo duce eligunt nouum claſsis præfectum, Ioannem Serranū. Habuerat autem Magellanus ſeruum ex inſulis Moluccarum ortum, quem in Malaccha emerat. Hic Hiſpanicam linguam callebat. Cumq́ʒ Serranus nihil ſine eo agere poſſet, ille uerò ex leuib. uulneribus in bello contractis decumberet, corriperetq́ʒ ipſum durioribus uerbis & minaretur uerbera, concepit ſeruus ingens odium in Hiſpanos, adiensq́ʒ regulum Subuth, docet inſatiabilem eſſe Hiſpanorum auaritiam, ipſos quoq́ʒ tandem ſæuituros in eum. Credit barbarus omnia, & clam cum reliquis inſulanis facit in Hiſpanos conſpirationem, obruit eos armata manu in conuiuio ad ſe inuitatos. At Hiſpani reliqui qui in nauibus manſerant, de ſociorum clade edocti, maiores inſidias uerentes, anchoris ſublatis uela uentis ocyus committunt. Abducitur paulò poſt ad littora uinctus Serranus, obſecrat ut à dira hoſtium captiuitate redimatur. Hiſpani etſi ducem turpe relinquere exiſtimabant, tamen fraudem & inſidias ueriti in latum tendunt, triſtesq́ʒ abeunt, & deferuntur ad inſulas Gibeth & Porne. Duæ in hoc archipelago inſulæ erant ingentes, quarum altera Siloli dicta eſt, altera quę & minor Porne. Pornenſes colunt ſolem & lunam. Pietatem & iuſtitiam colunt, & præcipuè pacem & ocium amant. Omnibus præcipuum ſtudium eſt, ne finitimos populos aut peregrinos iniuria laceſſant. Aedes habent exiles ex ligno & terra conſtructas, partim rudere, partim palmæ frondibus coopertas. Vxores ducunt quot alere poſſunt. Cibo utuntur, quem aut aucupium aut piſcatio præbet. Panem ex oriza conficiunt. Potum ex liquore qui de palmis ſciſsis ſtillat. Alij mercaturam in propinquis inſulis faciunt: alij uenationi, alij piſcationi, alij agriculturæ ſtudent. Veſtes habent ex goſſapino. Camphoræ, gingiberis & cinnanomi magnus apud eos eſt prouentus.

Panis ex ...

Magellanus o... cubit in prælio

Siloli.

Porne.

Hiſpani ad Moluccas perueniunt.

VAledicentes Hiſpani regi ſoluunt à Porne, tenduntq́ʒ ad Moluccas, quæ eis ab eodem rege commonſtratæ fuerunt. Veniunt antè ad littora inſulæ Solo, ubi margaritas magnitudine ouorum turturū colligunt, ſed quæ non niſi in altiſsimo mari expiſcantur. Cœperunt tunc incolæ quum Hiſpani ad eos ueniſſent oſtreum, cuius caro 47. librarum erat. Hinc facile credi poteſt, margaritas miræ magnitudinis illic reperiri, quum ſatis conſtet, uniones conchyliorum partū eſſe. Hinc ad inſulam Gilonam uentum eſt, ubi homines tam longis ſunt auribus atque adeò pendulis, ut humeros attingant. Quæ cum mirarentur Hiſpani, intelligebant ab indigenis, haud longe diſtare aliam inſulam, ubi homines eſſent non ſolum pendulis, ſed latis amplisq́ʒ auriculis, ut quum

Margaritæ maximæ

ex uſu eſſet, altera earum uniuerſum caput contege-ret. Hiſpani uerò qui nõ monſtra ſed aromata quę-rebant, omiſsis nugis rectà ad Moluccas tendebãt, octauo menſe illuc uenientes, poſtquam præfectus eorum Magellanus occubuerat. Inſulæ ſunt nume-ro quinq;, Tharante, Muthil, Thedori, Mare & Ma thien, tum citra, tum ultra, tum etiam ſub ęquinoctia li ſitæ. *Quinque inſulæ Moluccæ.* Alia garyophilum, alia myriſticam nucẽ, alia cinamomum gignit. Vicinæ ſunt omnes ſed paruæ atq; anguſtæ. Sunt habitatores earum egẽtes admo-dum, utpote apud quos nihil præterquam aromata proueniunt. Viuunt pane & piſcibus, nonnũquam pſitacis. Latent tuguriolis demiſsis admodum, & in ſumma, omnia ſunt apud eos humilia et ſordida prę ter pacem, ocium & aromata. In Thedori eſt magna copia garyophylorũ ſicut & in Tharante atq; Mat-thien. *Garyophylũ.* Arbores garyophylum proferentes, non niſi in abruptis rupibus prouenire ſolent, & ita denſantur ut plerunq; lucum faciãt. Arbor hæc tum folijs, tum craſsitudine, tum ipſa etiam altitudine, lauro ſimillima eſt, naſcitur autem fructus eius in ſummis ſingulis ramu-ſculis. Corolla primũ, tum in ea flos haud alius quàm mali aurei prodit. Rubeſcit primum garyophilum, mox ſole toſtum nigreſcit. Huius arboris ſyluas inter ſe quemadmodũ nos uineas indigenæ partitas habent. *Cinamomum.* Inſula Muthil cinamomum gignit. Arbor eſt ſurculoſa alioqui ſterilis, ſiccitate gaudens, ſimilima arbori quæ malum fert punicum. Huius cortex ad ſolis calorem dehiſcens, à ligno auellitur & paululum ad ſolem detoſtus fit cinamo-mũ. Huic propinqua eſt alia inſula, quæ Badam appellatur, Moluccenſibus inſulis maior amplior'q;: in qua myriſtica nux naſcitur, cuius arbor procera ampla'q; eſt, arbori quæ nucẽ iuglandem fert admodum ſimilis. *Muſcatæ nux.* Neq; hæc nux aliter quàm iuglans producitur, gemino protecta operimento, puluinari primum calicis, hoc eſt, folliculo, ſub quo tenuis membrana, quę reticulatim nucem amplectitur. *Macis.* Hęc apud nos muſcatæ flos, ab Hiſpanis macis uocať, no bile & ſalubre aroma. Alterum operimentũ ligneum eſt putamen ut auellanæ, cui nux ineſt muſcata. *Gingiber.* Gin giber uerò paſsim in ſingulis inſulis huius archipela gi naſciť, aliud ſeminatũ, aliud ſponte prouenit. Sed quod ſeminať nobilius eſt. Herba ſimilis eſt illi quæ crocum fert, & eo modo eius radix ferè naſcitur, quę gingiber eſt. Cũ itaq; duæ adhuc naues Hiſpanis ſu-perueniſſent, una per altum mare rectà ad promonto rium Africæ, cui Bonę ſpei nomen eſt, delata eſt, alte ra uerò per archipelagum uaſtum'q; oceanum ad litto ra illius continentis, cuius ſuprà meminimus, curſum accepit. Hæc libuit hic inſerere de nauigatione, quam tentauerunt Caſtellani per occiden-tem in orientem, id'q; per fretum Magellani, ubi iter marinum patet in orientem per conti-nentem orbis noui. Nunc reuertemur ad Columbum ſiue Admirantem, qui longe antea primus nouas inuenit inſulas, continentem'q; noui orbis, at fretum illud quod tranſmittit in orientem non inuenit.

Tertia nauigatio Columbi ad nouas inſulas.

ANno Chriſti 1498. ſoluens Admirans in Hiſpania cum octo liburnicis peruenit ad Mederas inſulas, ubi claſſem bifariam partitus eſt. Nam quinque naues direxit ad Hiſpanam inſulam, & cum reliquis ipſe pergit uerſus meridiem, traiecturus ęqua torem ac deinde deflexurus ad occidentem, ut ſcrutareť omnia quę Chriſtianis ha ctenus

ctenus fuerũt incognita. Perueniens ergo ad Caput uiride, ultra nauigauit uſq; ad zonam
torridam, ubi in tantos incidit calores, ut nõ ſine uitæ diſcrimine partes illas adierit. Hinc
nauẽ reflectens in occidentẽ, ſalubriorẽ inuenit aërem, fauentibusq; ſuperis uenit tandem
ad terram cultã habitatam: ubi uenit contra ipſum & ſuos cymba cũ 24. iuuenibus ſagit-
tis onuſtis, geſtantibusq; clypeos, pudore tantũ cooperto bombicino panno, capillũ admo *Feri homines.*
dum promiſſum habẽtibus. Hos Admirãs nutu & ſignis quomodocunq; quibat inuitabat
ad mutua colloquia, illi uerò non fidebant noſtris, ſemper ueriti, ne fraus ſubeſſet quępiã.
Videns Admirans minime allicere poſſe eos nutibus & inclamationibus, decreuit eorum
feritatem lenire melodia aut concentu aliquo. Muſica ergo excitata per tibicines, barbari
allecti accedũt propius, audientesq; cõſtrepentes tibias, rati ſunt belli ſignũ eſſe, atq; ideo
expediunt arcus & ſagittas, at Hiſpani appropinquãtes eis, iecerunt in eorũ cymbã indu-
menta quædã, hocq; amicitiæ ſigno uolẽtes eos ſibi cõciliare, etiãſi nihil effecerint. Fuge-
runt enim omnes. Inde ergo Admirãs ſoluens uenit ad regionẽ, quę Paria uocatur, habita *Paria inſula.*
tore plenã, qui toti humani erga exteros erãt, oſtendentes uniones, aurũ, baccas & alias ſi
miles opes, introducẽtesq; noſtros in terrã & omnem humanitatẽ exhibentes. Cœperunt
aũt noſtri eos percunctari, unde tantum auri eruerent. At hi quibus pro ſermone nutus e- *Nutus pro ſer-*
rat, innuebant id è montibus quibuſdã egeſtum eſſe, nec tutò eos eò per id tẽpus proficiſci *mone.*
poſſe, quandoquidẽ aut fera ibi eſſent animalia quędã, aut antropophagi Canibali, q mon
tes obſeruãt. Deficiente aũt tritico, coactus fuit Admirans hinc diſcedere, directoq; greſ-
ſu ad aquilonẽ deuenit ad inſulam Hiſpanam, ubi inuenit omnia ferè confuſa: Nam detre-
ctabant Hiſpani quę in inſulis erãt obedire Admirãti & fratri eius, qn & grauiſsimas que-
relas contra eos apud regem Hiſpaniæ mouerunt, & tandẽ uinctos miſerunt in Hiſpaniã.

Petrus Alonſius nouas inſulas quærit.

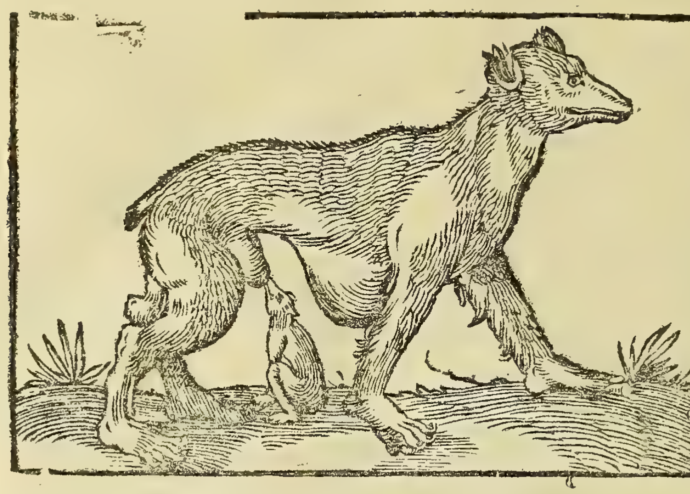

POſtquã Admirãs regũ indignationem incurrit, complures è ſuis alumnis, qui ſulcandi maris artem nouerant, decreuerũt orbis partes inacceſſas adire, inter quos erat Petrus Alonſus, q communita naui peruenit ad Pariã, deinde ad Curtanam ubi cum incolis cœpit exercere cõmercia, pro acubus & ſonalibus uniones accipiens. Ingreſſus quoq; terrã honorifice fuit exceptus. In eorũ nemorib. uiſuntur pauones innumeri, à noſtris nihil abſimiles, niſi quòd mares uix differunt à fœminis. Faſianis quoque regio ſcatet. Hinc Alonſus Canchietẽ regionẽ applicuit, quę itinere ſex dierũ diſtat à Curtana occidentẽ uerſus. Ea regio abundat auro, pſitacis, bombice & incredibili tẽperie aëris. Hinc delatus eſt in aliã frugiferã regionẽ, ſed quę habebat feros homines, qui nullis officijs potuerũt ad amicitiã pertrahi. Relato ergo hinc gradu, deuenit in Cinianã regionẽ, ubi innumeri ſunt unio- *Vnionũ copia.*
nes, priuſquã tamẽ eò deuenit incidit in Canibalos, cõtra quos tormenta exonerans facile eos terga dare coëgit. Onuſtus ergo unionib. Alonſus, redijt in Hiſpaniã, patriã repetẽs.

Pinzonus ſocius Admrantis quærit nouas inſulas.

VIncentius dictus Pinzonus anno Chriſti 1499. expedit quatuor celoces, aditq; primum Canarias, deinde caput uiride, eaq; nauigatione progreditur in auſtrũ longe ultra æquatorem, & inueniens in quadã inſula homines, nulla ratione potuit illos ſibi conciliare. Relictis ergo illis, aliã adeunt terram, in qua innumeri populi inermes atque nudi occurrerunt, ſimulantes ſe Hiſpanorum appetere amicitiam. Cumq; unus in turbam illam ex naui proieciſſet ſonaglium, illi uiciſsim in Hiſpanos iecerunt fruſtum auri, accurrenteq; audaculo quodã ut tolleret auri maſſam, illi condicto hominẽ cor-

ripiunt mira pernicitate. Tunc noſtri relicta claſſe ſocio ſuppetias ferunt, & mox ingens conſeritur prælium, eoq́ꝫ diſcriminis noſtri peruenerunt, ut uix eis pedum referre licuerit, urgentibus barbaris. Soluentes ergo inde contenderunt ad aquilonem, ueneruntq́ꝫ ad re- *Sandalium.* gionem Payra & adiacentes inſulas, in quibus ſunt nemora Sandalij, quo negociatores onerant liburnicas ſuas, comportantq́ꝫ alio. Fert quoq́ꝫ ea regio arbores, quæ gignunt caſſiam electiſsimam. Inuenitur etiam ibi animal quadrupes et prodigioſum, cuius pars anterior uulpem, poſterior uerò ſimiam præſentat, niſi quod pedes effingit humanos, aures autem habet noctuæ & infra conſuetam aluum aliam habet inſtar crumenæ, in qua deliteſcũt catuli eius tantiſper, donec tutò prodire queant, & abſq́ꝫ parentis tutela cibatum quærere. Nec unquam exeunt crumenam, niſi quum ſugunt. Portentoſum hoc animal cum catulis tribus Sibiliam delatum eſt, & ex Sibilia Granatam.

Portentoſum animal.

De quatuor nauigationibus Americi Veſputij ad nouas inſulas.

AMericus Veſputius à Ferdinando rege Caſtiliæ unà cum Columbo circa annum Chriſti 1492. ad quærendum incognitas terras emiſſus, nauigandiq́ꝫ arte edoctus, elapſis aliquot annis proprias inſtituit nauigationes, duas ſub dicto rege Ferd. & duas ſub Emanuële rege Portugalliæ, atq́ꝫ de illis ipſe idem ſcribit in hũc modũ.

Prima Veſputii nauigatio.

ANno domini 1407. uiceſima menſis Maij cũ quatuor nauibus uenimus ad inſulas Fortunatas, ubi polus ſeptentrionalis eleuatur gradibus 27. & minutis 40. atq́ꝫ inde in 27. diebus peruenimus ad terram magis occidentalem, quàm Fortunatæ ſunt *Gens nudo corpore incedẽs.* inſulæ, ubi polus Sept. attollitur gradibus 16. inuenimusq́ꝫ ibi gentem nudam innumeram, ſed qui conſpectum noſtrum fugerunt in montem propinquum. Inde duos dies nauigauimus donec ſolidum inueniremus portum, & inuenimus plures homines, quos uix potuimus allicere ad colloquiũ noſtrũ, oblatis nolis, ſpeculis, crateribus cryſtallinis & ſimilibus iocalibus. Animaduertentes uerò animum noſtrum ſyncerũ ad ipſos, turmatim accurrerunt, atq́ꝫ omni ſecuritate adiunxerunt ſe nobis. Hi in uniuerſum ut ex materno utero prodierunt nudi incedunt. Nullos ſinunt in corpore pilos pręter capitis, etiã ſupercilia tollunt. Habent omnes peritiã natandi, ut etiã ad duas leucas ſine ſuſtẽtamine natationem continuare poſsint, maxime autem mulieres. Arma eorum ſunt arcus & ſagittæ. Armant autem ſagittas beſtiarum & piſcium dentibus, quia carent ferro & alijs metallis. Pugnant contra cõfines qui alienæ ſunt linguæ. Pugnant aũt nõ pro regno ampliando, quũ nullum habent magiſtratum, nec pro diuitijs augendis, quum ſuis ſint contenti, ſed ut ſuorũ mortes uindicent anteceſſorum. Commeſſandi modũ barbarum tenent. Solo accumbũt quum manducant ſine mantili. In retiaculis quibuſdam magnis bombicinis in aëre ſuſpenſis dor- *Nullus pudor inſulanis.* mitãt. Corpore ualde mundi ſunt, quia ſeipſos frequenter lauãt. In dimittenda urina plane immundi & inuerecundi ſunt. Nullũ legitimũ thori fœdus habent in cõnubijs, habet quiſque quot uult mulieres, repudiatq́ꝫ eas quando uult citra iniuriã. Mulieres ualde fœcundæ ſunt, & dum uterum geſtant nullum uitãt laborem. Pariunt nullo ferè dolore, ita ut in craſtinum alacres rurſum ambulent. Nec habent ob nimium partum uẽtrem rugatum aut mamillas laxas. Habitationes ſingulis ipſis communes ſunt, ipſæq́ꝫ illorum domus campanarum inſtar conſtructæ, firmiter ex magnis arboribus ſolidatæ, palmarũ folijs deſuper contectæ,

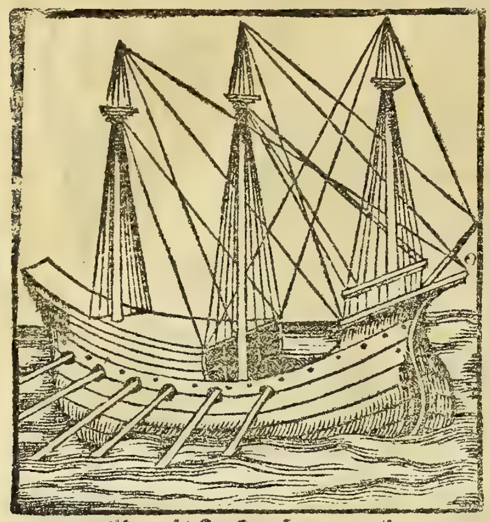

Inſulani homines.

tectæ, & aduerſus uentos & tẽpeſtates tutiſsimæ. Nonnullis etiã in locis tam magnæ ſunt,
ut in una illarum ſexcentæ perſonæ uerſari queant. Septennio quolibet aut octennio trãsfe
runt ſedes ſuas, ob id quod ex illorum longiore in eodẽ loco reſidentia aër corrumperet.
Commutationibus aut mercimonijs in uendendo aut emendo nullis utunt̃, quibus ſatis eſt,
quod natura ſponte ſua propinat. Aurũ, uniones, iocalia, cæteraq́ꝫ ſimilia, quæ in Europa
pro diuitijs habemus, ipſi nihilipendunt. Carent omni farris ſemine: cõmunis uero eorũ *Diuitiæ cõtẽ*
uictus, arborea quædã radix eſt, quam in farinã comminuunt, alijsq́ꝫ carnibus præterquã ho *nuntur.*
minum per raro ueſcuntur. Omnes hoſtes ſuos quos capiunt aut perimunt magna ferita-
te deglutiunt. His omnibus exploratis, decreuimus producere longius nauigationem no-
ſtrã, ſectantesq́ꝫ aridã ipſam uenimus poſt aliquot dies ad portum quendã, ubi inuenimus
circiter uiginti ædes ingentes in modum cãpanarum erectas: acceſsit quoqꝫ ad nos magna
hominũ multitudo ſub ſpecie amicitię, quidã natãtes, alij cymbis uecti, & ſubito arcus ſuos
intenderũt cõtra nos: quod uidentes, magnanimiter defendimus nos & circiter uiginti ex
eis interemimus, uulneratis uerò pluribus, & ex noſtris quinqꝫ duntaxat læſis, qui tamen
omnes incolumitati fuerunt reſtituti. Relicto ergo portu illo longius progreſsi cõperimus
gentẽ aliã, lingua & cõuerſatione penitus à priore diuerſam. Nã egreſsi naues, magna ami
citia ab eis ſuſcepti ſumus, & pro more ſuo honorificẽter, cõuerſati inter eos nouẽ diebus.
Eſt regio eorũ multũ amœna, fructiferaq́ꝫ, ſyluis maximis plena, quæ omni tẽpore uirent.
Fructus habent innumerabiles, noſtris omnino diſsimiles. Sita eſt enim ea regio directe
ſub parallelo, ꝗ Cancri tropicũ deſcribit. Prouincia ipſa Parias ab ipſis eſt nũcupata. Hinc *Parias amœnã*
uerò longiſsimè nauigãtes & gentes multas prætereuntes & ubiqꝫ aurũ inuenientes, ſed nõ *regione.*
in magna copia, uenimus ad nationẽ humaniſs. ubi perſtitimus 37. diebus, conqueſtiq́ꝫ ſunt
nobis incolæ, eſſe gentẽ quandã ferocem & ſibi maxime infeſtam, quę certo anni tẽpore
ueniens, per uim multos interimeret, abduceret, & mãducaret, cõtra quam ſe uix defendere
poſſent. Quã rem quũ nobis magna querimonia narrarent & nos illis promitteremus, nos
eos de tãtis iniurijs uindicaturos, illi iunxerũt ſeptẽ ex ſuis nobis, uenimusq́ꝫ poſt 7 dies ad
inſulã Ity, ubi inhumani illi homines habitabant & armis inſtructi cõtra nos proceſſerũt,
cum quibus cõgreſsi & duobus horis pręliati, in fugã eos uertimus, interfectis ex eis uulne
ratisq́ꝫ plurimis & 25. ccptis, ex noſtris autẽ uno interempto & 21. uulneratis & paulò poſt
ſanatis. Dedimus aũt ſeptem illis uiris qui nos comitati fuerãt ex captiuis noſtris tres ui-
ros & 4. mulieres, quos cum magno gaudio ſecum duxerunt in terram ſuam, & nos Hiſpa

niæ uiã ſequentes, cũ multis captis uenimus Calicium anno 1499. decimaquinta octobris, ubi captiuos noſtros uendidimus, & lætiſsimæ ſuſcepti fuimus.

Secunda Veſputii nauigatio.

Mox ſequenti Maio Veſputius aliã ſuſcepit nauigationẽ, peruenit q; per Canarias uſq; ad torridam zonã, & inuenit terram extra æquatorẽ ad partem auſtri ſitã, ubi polus meridionalis eleuatur quinque gradibus. Cum q; terram non poſſet ingredi ac inde uagaretur in mari, comprehendit nauiculam quandam, in qua circiter uiginti erant homines, at illi proſilientes in mare omnes euaſerunt, preter duos quos ceperunt. In lintre aũt eorũ quã deſeruerãt, bis geminos iuuenes inuenerunt, non de eorum gente genitos, ſed quos in tellure aliena rapuerant, quorum ſingulis ex recenti uulnere uirilia abſciderant. Hos Veſputius in ſuas recipiens nauiculas didicit ex nutibus eorũ, ſe à Canibalis captos & propediem manducandos. Plaga ergo illa relicta & ultra nauibus progreſsi, uenerunt ad portum tutũ, receperunt q; multos homines, cũ quib. inita amicitia, fecerunt commertia, unica nola ementes quingentos uniones. In ea terra uinum ex fructibus ſementibus q; expreſſum, ut ciceram ceruiſiã q; albam & rubentẽ bibunt. Hinc ergo ſoluentes & longius abeuntes inuenerunt inſulã quandam in qua erat populus beſtialiſsimus ac ſimpliciſsimus, benignus tamen. Hi aquam dulcem nõ habent in terra ſua, ſed colligunt rorem nocturnũ decidentẽ ſuper certis folijs, auriculis aſini ſimilibus. Viuunt ex piſcibus maris. Nulla habent tuguria aut domos, ſed habent folia quædã grandia, ſub quib. à ſolis feruore ſed nõ ab imbribus ſe protegunt. Veriſimile tamen eſt quòd parum in terra illa pluitet. Hac ergo inſula relicta, Veſputius cũ ſuis in aliam transfretauit inſulam, quã ingreſſus inuenit caſas quaſdam, in quib. inuenit duas uetulas & tres iuuenculas, quæ tãtæ erant ſtaturæ ut omnes mirarentur earum magnitudinem. Cum q; inter ſe debellarent ut iuuenculas quaſi rem admirandam abducerent, in Caſtiliam, ſuperuenerunt 36. uiri adhuc multo maiores mulieribus ferentes arcus & ſagittas nec non ſudes magnas inſtar clauarum, ex quorum conſpectu territi noſtri, repetebant naues ſuas, Inſequentes uerò gigãtes illi uſq; ad mare, cœperũt ſagittas uibrare in Hiſpanos, quouſq; illi duas machinas in eos dirigentes horrifico ſono illos in fugã uerterunt. Diſcedentes proinde noſtri appellauerunt inſulam illam Gigantum inſulam, uenerunt ad gentem quandã aliam, quæ eos amicè ſuſcepit, pluresq; uniones obtulit, ita ut decẽ & nouem unionum marcas leui precio ab eis emerent. Obtulerunt quoq; quaſdã oſtreolas, ubi in quibuſdam centum & triginta uniones, in quibuſdam uerò pauciores inueniebant. Hinc abeuntes uenerũt ad Antigliæ inſulam, quam Columbus ſuperioribus annis diſcooperuerat. Qua relicta, recta ad Caliciũ Hiſpaniæ portum nauigarunt, fuerunt q; cũ honore ſuſcepti.

venatio hominũ ceu ferarũ.

Populus beſtialis.

Gigantes.

Tertia Veſputii nauigatio.

Vocatus uerò Veſputius ex Caſtilia ad Emanuẽlẽ regem Portugalliç, anno 1502. decima Maij ſoluit à portu Liſibonæ, nauigauit q; ſecundum littus Atlanticum quouſq; peruenit ad æquatorem. Decimaſeptima Auguſti uenerunt ad terrã, in qua erant multi homines beſtijs prauiores. Sita eſt terra illa quinq; gradib. ultra çquatorem ad auſtrum. Inſulani uerò magna copia congregati, nutibus inuitarunt noſtros ut ad ſe de nauibus egrederentur, & uiderent inſulam eorum. Erant duo in naui, quibus libuit egredi & uidere, quales gentes forent, aut ſi quas diuitias ſpecies'ue aromaticas haberent. Egreſsi autem ſunt data conditione, ut reuerterentur poſt quinq; dies ad ſummũ. Expectantes autẽ octo diebus in naui, illi non redierunt, in quibus diebus gens permulta noua ad

ua ad

ut adueniebat, ſed colloqui cum extraneis noluerunt, donec tandem fœminas adduxerũt, quæ familiares erga Hiſpanos ſeſe exhibuerunt. Quod uidentes Hiſpani, iuuenem unũ ex ſe emiſerunt ualidũ & agilem. Quem cũ mulieres cõtingerent palparentq́ & propter eum non parum admirarentur, ecce fœmina quędam de monte aduenit & uallo quodam à tergo percuſsit ut ſubito mortuus in terram concideret, quem confeſtim aliæ mulieres corripientes, pedibus in montem traxerunt, & uiri ad littus currentes noſtros arcubus et ſagittis impetebant. Hiſpani uerò quatuor machinarum fulmina emittentes, illos in fugam uerterũt. Mulieres interim, quæ iuuenem trucidauerant, Hiſpanis uidentibus in fruſta ſecarunt, nec non fruſta ipſa eis oſtentabant & ad ingentē ignem torrebant & manducabant. Viri quoque ipſi ſigna dabant, ſe alios Chriſticolas ante octo dies emiſſos, ſimiliter peremiſſe & manducaſſe. Tam magnam ergo ac tam grauem iniuriam Hiſpani paſsi, cũ maleuolo animo illis impunitis abſceſſerunt. Longius ergo ad auſtrum digreſsi, inuenerunt copioſam gentium multitudinem, quos mitioris cõditionis quàm priores repererunt, quinq́ diebus apud illos manentes & cum illis negociantes. Hinc ultra progreſsi uenerunt ultra tropicũ capricorni, ubi polus meridionalis eleuatur 32. gradibus. Sed cum mineralia nulla ibi reperirent, nauigarunt continuo uerſus auſtrum, donec polus ille attolleretur 52. gradibus. Vbi in tantam uenerunt tempeſtatem, ut cogerentur omnia uela colligere & cum ſolo nudoq́ malo remigare. Remeantes ergo, uerſus Aethiopiæ latus arripuerunt iter, atque inde regreſsi ſunt Liſibonam.

Sæuitia quorũdã inſulanorũ.

Anthropophagi.

Quarta Veſputii nauigatio.

HAec nauigatio facta fuit anno Chriſti 1503. ſed ad ſperatum finem non fuit perducta ob infortuniũ quod accidit in ſinu maris Atlantici. Inſtituerat Veſputius inuiſere inſulam Melcham in oriente poſitam, in qua dicũtur eſſe diuitię multę, & ubi ſtatio eſt omnium nauium à Gangetico ſinu & ab Indico mari uenientiũ. Eſt autem Melcha plus ad occidentē & Calechutia plus ad meridiem reſpicit. Venit autē Veſputius primũ ad uirides inſulas, ac inde nauigans peruenit ad Serralionam auſtralē Aethiopiæ terram, unde paulo ulterius progreſſus, uidit inſulam in medio mari altã & admirabilem, ſed ubi pręfectus nauium nauem ſuam perdidit: illa enim ad ſcopulum colliſa fracta eſt & ſubmerſa, euadentib. nautis. Habuerat ea nauis trecēta dolia, eratq́ in ea omnis claſſis potentia. Ingreſsi aũt inſulam inuenerunt eam incultam, plenam tamen auibus, ſed nulla erant in ea animalia præter mures & lacertas bifurcam caudã habentes, atq́ ſerpentes. Prouiſione ergo de neceſſarijs facta, coacti ſunt redire in Portugalliam, ſpe ſua fruſtrati.

Melcha inſula.

Rex Portugalliæ ſubegit quædam loca in India.

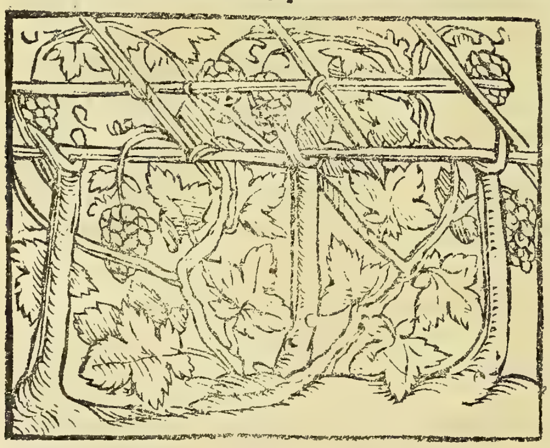
CVm itaque ſubſequentibus annis frequentiores ab occidente per auſtrũ in orientem fierent nauigationes & Luſitani iam tutum ſibi per mare iter inueniſſent, factum eſt ut ijdem præſidia quædam ponerent in Oriente, & rex Emanuel ſummum Capitaneum Alphonſum illis præficeret. Qui iacturam, quam antea Luſitani fecerant, iniuriamq́ ulciſci cupiens, Auream Cherſoneſum, Malacham accolæ appellant, contendit (urbs eſt miræ magnitudinis) quam rex Maurus gubernabat, eouſque enim Mahumetica ſecta ſeſe extēderat, eamq́ oppugnare deſtinat. Commiſſo ergo prælio cum Saracenis, Portugallenſes plurimis ex hoſtibus cæſis, urbē ui intrant, occupant, dataq́ prędæ libertate diripiunt & incendunt. Rex ipſe qui ex elephanto pugnabat, grauiter uulneratus, cum ſuperſtitibus Mauris fuga ſibi conſuluit. In ea pugna magnus hoſtium numerus exiguo Luſitanorum damno interijt, capti plures, magna etiam ſpolia ablata, in quib. & ſeptem elephantes, ac æneorum omnis generis tormentorum ad duo millia fuerunt. Capta urbe hoſtibuſq́ profligatis, quo Chriſtianorum rebus conſuleretur, in fluminis oſtio quod mediam urbem interfluit, munitiſsimam arcem Alphonſus conſtruxit. Erant autem

Malacha in oriente expugnatur.

eo tempore, anno ſcilicet Chriſti milleſimo quingenteſimo 12. Malachæ plures extraneæ ac diuerſarum nationum mercatores, qui urbem commertij gratia frequentantes, & replebant multis diuitijs atq; multifarijs aromatibus & odoribus. Hi ab Alphonſo fœdus ultro flagitantes, ab ipſo benigne ſunt ſuſcepti, domusq; circa arcem, ubi tutius habitarent, illis permiſſæ, & in hunc modum emporium rurſum multo frequentius & celebrius quàm antea inſtitutum. Rebus ſic apud Malacham compoſitis, relicto in arce munitiſsima ſexcentorum ſtrenuorum uirorum præſidio, Alphonſus in Indiam reuertens, Goæ urbis præcipuam arcem, quam ipſe ſuperioribus annis magno noſtrorũ periculo, ſed maiore hoſtium ſtrage occupauerat, regisq; Emanuelis ditioni adiunxerat, à Mauris obſeſſam reperit. *Portugallenſium in oriente potentia.* Quos cũ adoriretur præfectus, coëgit illos ut ſeſe dederent. Ibi quoq; legati regis Narſingæ, regis Gambaiæ, regis Groſapæ, alijq; cõplures regum ſatrapumq; legati à noſtro præfecto fœdus pacemq; ultro exorantes, ſua munera ſinguli afferebant. Non minorẽ poteſtatem conſecutus fuit rex Caſtiliæ in occidentalibus inſulis, ita ut ex eorum imperio in Cuba inſula ſex condita fuerint oppida. In inſula Iucatana antea fuerat conſtructa magna urbs cum magnificis ædibus. Inſulam Cozumellam Caſtellani appellauerunt ſanctã crucem, eo quòd primum illam ingreſsi fuerunt in Maio ipſa die ſanctæ crucis. In inſula Hiſpana ſeu Hiſpaniola, uiginti octo torcularia fuerunt erecta, ad exprimendum ſaccarum, quod tam affatim in ea creſcit. Hinc quoque adfertur lignum Guaiacum, quo ualetudinarij cum ſumma abſtinentia curantur.

De Medera atque Canariis inſulis.

INter Hiſpaniam & Canarias inſulas eſt Medera inſula, quam Hiſpani noſtro æuo totam ſylueſtrẽ & incultã inuenerunt. Videntes aũt ſolum eius eſſe fertiliſsimũ, exuſſerunt ſyluas & adaptauerunt fundum ad frumẽti productionem, extruxerũt deniq; domos in ea, & ſic coluerunt eã, ut hodie circumquaq; ulla fertilior inueniaẽ terra. Alluitur *Arbor nobilis* perfluentibus amnibus, abundat ſcaturiginibus fontiũ, adiectæ ſunt quoq; plurimę molæ ſerrariæ ad flumina, quibus nobiles arbores & quę cedris ſimiles uidentur aut cypreſsis, diſſecantur, unde fiunt menſæ, ſcrinia ueſtium, ſuſtentamenta pręcioſorũ uaſorũ & alia ſimilia. Eſt aũt huiuſmodi arborum color rubeus et boni odoris, magnaq; copia ſerramenta earum in Hiſpania deferũtur. Viſum quoque fuit regi Portugalliæ, ut in hac inſula cannæ ſaccarum ferentes plantarenẽ. Et quidem *Vinũ Creticũ.* non eſt falſus opinione ſua. Nam poſtquam plantatæ ſunt creſcunt uberrimæ, ferunt ſaccarum quod ſua nobilitate excellit ſaccarum quod creſcit in Sicilia atq; in Cypro. Sunt & uites ex Candia in hanc inſulam translatę et plantatæ, quæ tam feliciter in ea creuerunt, ut plerunq; plures uuas easq; maximas quàm folia producant. Gignit quoq; & nutrit hæc inſula perdices, columbas, ſylueſtres, pauones, apros feros, & multa alia animalia diuerſi generis, quæ etiã antequã homines inſulam inhabitarent, dominium eius ſibi uendicarunt. Nec minus fertiles aiunt eſſe Fortunatas inſulas, quæ hodie ob canum copiam, qui in eis ſunt, Canariæ appellantur. Numerantur autem decem inſulæ, ex quibus ſeptem habitantur, & tres incultæ iacent. Quæ inhabitantur uocantur Fracta lancea, Magna ſors. Grancanaria, Teneriffa, Ginera, Palma, Ferrum. Quum Columbus eas primum indageretur, homines nudi ſine uerecundia incẽdebant, ſine religione

religione & timore Dei, ſed ſucceſſu temporum ad Chriſtum ſunt reducti, maximæ quatuor inſulæ. Aiunt ſingulas propriam habere linguã. Teneriffa & Grancanaria, id eſt grandis Canaria, ſunt cæteris maiores. Teneriffa uideri poteſt à longe quinquaginta miliariorum Germanicorum interuallo, quando cœlum eſt ſerenum, idq; ob hanc cauſam, Conſurgit in medio inſulæ petra quædã fortiſsima & maxima, quæ quindecim leucis putatur erigi in altum, expuitq; perpetuo ignem haud ſecus quàm Aetna in Sicilia. Viuunt incolæ pane hordeaceo, carnibus & lacte. Abundant autem capris, onagris & ficubus. Carent uino & tritico.

LIBER SEXTVS

Coſmographiæ, per Sebaſtianum Munſterum, ex probatis autoribus & ſcriptoribus antiquis & recentioribus, collectus & in unum conflatus.

Africæ deſcriptio ſecundum uarias eius terras, animalia & horrenda monſtra.

Nilus.

MAiores noſtri totius terræ circulũ, oceani limbo circũſeptũ, triquetræ eſſe figuræ ſtatuere, eiusq́ tres partes Africã, Aſiam & Europam. Africã ab Aſia diſterminat Nilus fluuius qui à meridie in Aethiopiam diffundit̃, & Aegyptũ perlabens ac mirabili fœcunditate irrigans, oſtijs non minus 7. mari infunditur. Sunt tamen qui hunc orientalem Africæ limitem extendunt uſq; ad mare rubrum. Cæterum Europam ab Africa diuidit mare mediterraneum, quod ab occidẽtali oceano circa Gades inſulam & columnas Herculis non amplius decem millibus paſſuum patens, terras aperit intrat. Africa ab oriẽtis parte Nilo, à cæteris partibus mari terminata, Europa breuior, ubi mare attingit latior, unde in iuga exurgens, pergit incurua ad occaſum, faſtigiatq́ ſe molliter & fit paulatim adductior, & ubi finitur anguſtiſs. eſt. Quantũ incolitur fertilitate præſtat. Verum maxima parte inculta eſt, & uel ab arenis ſterilibus obducta, uel ob ſitum cœli deſerta, uel multo ac malefico animalium genere infeſta. Mare quo à ſeptentrione cingitur Libycum uocat̃, à meridie Aethiopicũ, ab occidẽte Athlanticũ. A' quatuor nõ amplius nationibus ab initio Africũ ſolum incolebat̃, quarũ duæ indigenæ dicunt̃ & totidem alienigenæ. Indigenæ quidem Pœni atq; Aethiopes, quorũ alteri ad aquilonẽ Africę, alteri ad auſtrũ incolũt. Aduenæ uerò Phœnices & Græci, uetuſtiores Aethiopes necnon & Aegyptijs, ſi uera ſunt quæ ipſi de ſe prędicant, aſperi & inculti ab initio. Ferinæ carnes herbęq; ueluti pecoribus uulgo cibus fuere, neq; moribus neq; lege, neq; imperio ullo uſi, uagi temereq́ palãtes, nullas certas ſedes habuere: ubi nox oppreſſerat, ibi corpora quieti dabãt. Poſtea uerò ab Hercule, qui in eam terrã colonias deportaſſe dicit̃, mitiores cultioresq́ facti, ex ijs nauibus, quib. in Libyam trãsfretauerũt, tuguria fecerũt, & cõuenire cohabitareq́ cœperunt. Inęqualiter itaq; Africa colit̃, ad meridiẽ plurimũ ob nimios æſtus deſerta, contrà qua Europã ſpectat frequẽtior illi cultus. Eximia & propemodũ portentoſa agrorũ feracitas, utpote qui locis quibuſdã centeſimo fœnore reddant cultoribus meſſem. Mirum eſt

Sterilitas Africæ.

Vbi Africa fertilis.

quod de Mauritaniæ ubertate dicit̃, eſſe in ea uites, quas duorum hominum cõplexus capere nõ poſsit, uuarum racemos cubitales. Arbores circa Athlantem proceritate inſigni, enodi nitore, folio cupreſsi. Alit & Africa elephãtos & dracones, qui ipſis beluis inſidiantur, ſuoq́ cõplexu enecant leones, bubulos, pardales, capreas & ſimias, quibuſdã locis ſupra modum frequẽtes, de quibus copioſius infrà dicetur. Olim Africa à paucíſsimis uiris

fuit

fuit circumnauigata & littora eius cognita, ut taceam de interioribus eius terris, atq; ob id Ptolemæus ueluti incognitam exteriorem eius uerſus auſtrum partem inexplicatam reliquit. Inter uetuſtiſsimos inducitur à Plinio Hanno quidam, dux bellicus ciuitatis Carthaginenſis, quem ſcriptores commemorant emiſſum ad nauigandum & ad explorandũ magnitudinem Africæ. *Hanno explorator Africæ.* Hic autem nauigationem incœpit prope Gades inſulam & circumductus per omnia Africæ littora uſq; ad Arabiam, quicquid & expertus eſt annotauit. Poſt eum alius fuit Euxinus nomine, qui fugiens regem Alexandriæ Ptolemæum Latyrũ, peruenit ad mare rubrum, atq; inde nauigio circuiſſe dicitur totam Africam, atque perueniſſe uſq; ad Gades Hiſpaniæ, id quod Pomponius Mela teſtat̃ in tertio libro ſuæ Coſmographiæ. Hæc omnia comprobant multiplices illę nauigationes, quæ hodie fiunt à Portugallenſibus in orientem uſq; ad Indiam, unde ſine intermiſsione afferunt uarias ſpecies aromaticas, circumgyrantes, totam Africam à Lisbona uſq; ad Calechut, & rurſum à Calechut Portugalliam uſq; remeantes. Hæc nauigatio ſatis oſtendit Africã clauſam eſſe terram, & circumdatam undique mari. *Africa æquoribus circũdata.* Ab occidente enim habet mare Atlanticum, à ſeptentrione mare mediterraneum, & à meridie Oceanum, & ab oriente mare rubrum, quod ferè uſq; ad mare mediterraneum exporrigitur. Extremitates ergo Africæ & quicquid littora eius per omnia maria habent, ſatis hodie cognita ſunt, interiora autem eius, magna ex parte incognita habentur. Cuius ratio eſt, quòd regio eſt ampliſsima, collocata in torrida zona, atque ideo abundans maximo calore, deſtituta aquis & imbribus cœleſtibus, unde fit ut terra reſoluatur in arenam calidiſsimam, quam nemo pertrãſire poteſt, multo minus inhabitare præter dracones, ſerpentes atq; alia uenenata, quæ hominem non admittunt. At ſi homines ibi ſunt, illi tam feri & beluini ſunt, ut nulla cum illis haberi queant cõmertia. Habitant enim more animalium in ſubterraneis ſpecubus, nullam habentes cum alijs hominibus commixtionem. In toto orbe terrarum nigriores & aduſtiores homines non inueniuntur quàm in Africa. Eſt enim hæc interior Africa omnium Nigritarum, Aethiopũ & Troglodytarum patria, *Troglodita.* inhabitaturq; ab eis, ubi ſaltem commoda mãſio eſſe poteſt propter arenam, aquas & uenenata animalia. Eſt arena in pleriſq; locis tam mobilis, ut ubi hodie terra plana eſt, cras aut etiam poſt unam horam flatu uentorum congeries arenæ inſtar montis coaceruetur, pereatq; & ueluti ſubmergatur quicquid uiuum ab ea cooperiatur. Sic legimus de Cambyſe rege, quũ inſtituiſſet deprædari Hammonis Libyci idoli templum, cooperatione ſatanæ quinquaginta millia hominum in ipſo arenoſo deſerto fuerunt arena obruti & ſuffocati. *Mare arenoſum.* Fit etiam ut ob penuriam aquæ, terra Africæ in multis locis ægerrimè habitari poſsit, & cultores eorum locorum cogantur ſæpe in remota ire loca pro quærenda aqua. Vbi enim perpetuus uiget calor, neceſſe eſt ut omnis humor terræ exiccetur. Ad hęc in uniuerſa terra & in nulla ſub cœlo regione tam multa pernicioſa inueniuntur animalia, ut in ſola Africa. Hæc nonnullas in Africa optimas regiones ſic confertim inhabitant, ut homini iuxta ea non ſit locus. Alia loca ægre habitantur propter uenenatos uermes, ut incolæ exituri ad campeſtres labores, cogantur ſe ocreis munire à pede uſq; ad nates, ne à ſerpentibus lædantur. *Nullus ceruus in Africa.* Et hæc à quibuſdam ſignatur ratio, cur Africa nullum gignat aut nutriat ceruum, qui natura horret uenenatos uermes, quibus Africa ſcatet.

Diuiſio Africæ.

ATlas mons diuidit Africam in duas partes inæquales. minor & anguſtior pars attingit mare mediterraneum: maior uerò ultra Atlantem extenditur uſq; ad oceanum meridionalem, inhabitaturq; à diuerſis Nigritis ſeu Aethiopibus. Latus illud quod Europam reſpicit, à Carthagine uſq; ad Herculis columnas feliciſsimũ eſt, etiamſi ferarum immanium nutrix ſit, ſed non ſicut mediterranea & interiora Africæ. Fuit hæc pars olim in quædam regna diſtributa: ſed præualentibus Romanis ſupra Carthaginenſes, fuit diuiſa in has prouincias, Mauritaniam, Numidiam, Africam, Cyrenaicam & Aegyptum. Ptolemæus ſeparat Marmaricam ab Aegypto. Noſtro æuo quando Turca & Saraceni totam maritimam occuparunt Africã, antiqua uocabula ferè omnia ſunt mutata, quum hæ partes hodie uulgo uocentur Barbaria, regnum Thunes, regnum Marro-

chorum

chorum,regnum Feſs,Argieræ &c. Aegyptus adhuc hodie priſtinum retinet uocabulum.
Atlas mons. Itaque Atlas qui has terras ſeparat uaſtiſsima Aethiopum regione, incipit in oceano occi-
dentali,extenditurq́ꝫ in orientem uſqꝫ ad Nilum fluuiũ Aegypti, in tantamq́ꝫ ſublimitatem
aſcendit ut eius cacumen infra in planicie uideri nequeat. Nam ferè è medio monte nubes
incipiunt,hyeme & æſtate niues habet.Columnam cœli indigenæ uocant.Emittit quoque
hic mons ramenta quędã aut ipſe totus deflecte nunc in Aethiopiã & nunc uerſus mare me
diterraneum,inſtar montis Tauri in Aſia,qui ramos eijcit nunc in meridiem & nũc in aqui-
lonem. Mauri ſeu Aethiopes qui mox ultra Atlantem habitant, non ſunt tam feri ut illi
Aethiopes, qui mediterranea interiora occupant. Nigritæ qui habitant uerſus occidẽtem
uocantur Heſperij,abundantq́ꝫ ebore, quia in eorum terra eſt copia elephantum. Iidem ſi-
Purpura. cut & Getuli capiunt in littore maris conchilia purpurarum atqꝫ muricum, quorum ſan-
guine tinguntur nobiliores panni,qui purpurei uocantur,de quibus & [supra] iuxta Tyrum
nonnihil ſcripſimus.

De Leonibus quarum copia eſt in Africa.

MVltæ ſunt regiones in terra, quæ nutriunt leones. Nam inueniũtur in Thracia iuxta oſtia Danubij, in Armenia, in Parthia,in Africa,in Arabia &c. Parthici non ſunt tam fortes et feroces ut illi q in Thracia generantur. Habent magnum caput, eminentes palpebras,longum pilum iuxta collum & mentum. Qui uerò in Arabia generantur, habent longũ pilum in collo & prioribus pedibus. Hi uerò quos Libya & interior Africa producit,habent ferocem & toruum aſpectum, rarũq́ꝫ in membris pilum, ſed cæteris omnib. robuſtiores ſunt. Plinius tamen paulo aliter ſentit, nempe quòd leoni pręcipua generoſitas ſit, cum iubæ colla & armos ueſtiunt. Id autem ætate contingit, à leone conceptis. Quos uerò pardi generauerunt,ſemper hoc inſigni carent,ſicut & fœminæ. Magna his libido coitus,& ob hoc maribus ira. Africa hæc maximè ſpectat,inopia aquarũ ad paucos amnes congregantibus ſe feris: ideò multiformes ibi animaliũ partus, uarię fœminis cuiuſcunqꝫ generis mares,aut ui aut uoluptate miſcente. [Vnde etiam] uulgare Grecię dictum, Semper aliquid noui habere Africam. Odore,pardi coitum [sentit] adultera leo,totaq́ꝫ ui conſurgit in pœnam. Idcirco aut culpa flumine abluitur,aut longius comitatur. Ariſtotel. tradit leænam primo fœtu parere quinqꝫ catulos, ac per annos ſingulos uno minus, ab uno ſterileſcere, quouſqꝫ tandem in unã prolem partus deſinat,ſed quę reliquas omnes in generoſitate excellat: informesq́ꝫ fœtus ac magnitudine muſtelarum eſſe dicit, ut bimeſtres primum moueantur. Contrà Herodotus apud Macrobium,itemq́ꝫ Gellius ſcribunt, quod leæna in omni uita unũ parit. Cauſa quòd catulus leoninus ubi in utero moueri cœperit,cum habeat ungues longe acutiſsimos,uterum matris lacerat,augeſcẽs magis ac magis imprimendo exulcerat. Habet leæna duntaxat duo ubera in medio uentre ſub pectore, quæ

Africa ſemper aliquid noui affert.

Leæna duo ubera habet.

quæ comparatione corporis admodum parua ſunt, eo quòd exiguum habeat lactis ſtillicidium. Leonum duo genera Ariſtoteles tradit, alterum breuius criſpo pilo atq; ignauius, alterum lõgius atq; generoſius. In uniuerſum infirmis eſt lateribus, reliquo corpore robuſto, ceruice præſertim ualidiſsima, quòd oſſe uno rigida cõſtet, nec uertebris ullis iungatur. Solum hoc animal apertis oculis naſci autor eſt Democritus, minimumq; ſomno deditũ, tradunt ſignum quod dormitãti cauda iugiter mouetur. Vrinã mares crure ſublato reddunt ut canes, grauem odore: rari in potu, ueſcuntur alternis diebus, à ſaturitate interim triduo cibis carent. Quæ poſſunt in mandendo ſolida deuorant, ſed non capiente aluo coniectis in faucẽ unguibus extrahunt. Vitam leoni longam eſſe docet id quòd pleriq; dentibus defecti reperiuntur. Leoni tantum ex feris ineſt clemẽtia in ſupplices, nam proſtratis parcit, & ubi ſæuit, in uiros prius quam in fœminas fremit: in infantes non niſi magna fame adactus graſſatur. Leonum animi index eſt cauda, ſicut & equorum aures. Immota enim cauda, placidus, clemens, blandientiq; ſimilis quod rarum eſt, crebrior autem iracundia eius. Primum cauda uerberat terram, deinde creſcente irà flagellat tergum. Diu retinet uindictam contra hominẽ aut aliud animal à quo læſus eſt. Vulneratus obſeruatione mira percuſſorem nouit, & in quantalibet multitudine appetit. Quando fugit, nõ obuertit tergum quaſi pauidus, ſed pedetentim progrediens & murmurans reſpicit retro. Ingreditur etiam obliquo itinere, ne cubile deprehendi aut fœtus inuadi poſsint. Oſſa ſolida, minimeq; uacua habet. Vnde quidam ſcribunt, ex oſsibus eius ceu ex lapide ignem excuti poſſe, tantæ caliditatis eſt eius natura. Vnde fit non raro, ut ad iracundiam commotus, tanta irritetur, rabie, tantoq; caleſcat æſtu ut moriatur. Non autem niſi læſus exagitatur, aut fame incitetur. Illud obſeruatum quòd tale tam ſæuum animal, rotatum orbes circũacti, curruſq; inanes, & gallinaceorum criſtæ cantuſq; etiam magis terrent, ſed maximè ignes.

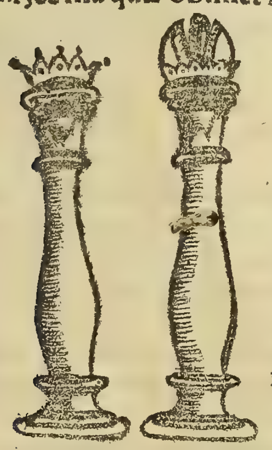
Clementia Leõnis in proſtratis.

Oſſa Leonis ignẽ reddũt.

MAVRITANIAE
deſcriptio.

MAuritania & Hiſpania ut uides in tabula, intromittunt in ipſam terram tenui freto magnum illud mare, quod mare mediterraneum generali nomine uocari ſolet, expaciaturq; uſque in Syriam & Conſtantinopolim, imò aliquanto longius uerſus Scythas. Huius introitus ex oceano occidentali eſt tam anguſtus, ut latitudo eius ſiue traiectus ab Hiſpania in Africam non ſit niſi decem millium paſſuum, quidam numerant duntaxat ſeptem millia id quod et ſuprà in ſecundo libro annotaui: & in eo ferè loco ex utroque oppoſito littore conſurgunt duo montes, quidam uocant promontoria, alij dicunt ſaxa eſſe eminentiſsima, quaſi ex induſtria diſſecta, quo mare in terrã intromitteretur, quem laborem poëtæ Herculi aſcribunt, ſicut & Herculis columnæ uocantur, & illa quæ obtinet latus Africæ appellatur Abyla, quæ uerò oppoſitã in Europa partem tenet, Calpe uocatur, & à modernis Hiſpanis Gibraltar, mare uerò interfluens, fretum Herculeum, & ob propinquam Sibiliæ urbem, mare Sibilicum & à Gadibus adiacente inſula, mare Gaditanum. Accepit autem Mauritaniæ regio nomen à Mauris populis eam inhabitantibus. Hi putantur à quibuſdam Indi fuiſſe, & Hercule duce in hæc loca perueniſſe. Alij uerò Mauros & Numidas, reliquoſq; qui maritimam Africam cultiorem reddiderunt, Medos, Armenos, Perſas & Phœnices fuiſſe aſſerunt. Alijs placet eos dictos Mauros, à μαῦρον quod eſt nigrum, quod nigri ſint. Noſtro æuo uidentur Mauri appellari Marani, etiam ſi nomen illud tribuatur Iudæis olim ad ſuſceptionem Chriſtianæ fidei compulſis, & male hucuſque eandem obſeruantibus fidem. Diuiſa eſt autem Mauritania ab antiquis temporibus in duas regiones orientalior à rege Bocho denominata eſt Mauritania Bochiana, & poſtea ſub Romanis Cæſarienſis, ſicut & Tingitana & Mauritania primum dicta fuit Sitiphenſis à Sitiphi ciuitate, & poſtea Tingitana à Tingi ciuitate, iuxta anguſtias Gaditani freti ſita.

Mare mediterraneum.

Columnæ Herculis.

Marani.

De ferti-

De fertilitate Mauritaniæ mira ſcribuntur, ut iam ab initio huius libri ſexti indicaui.

De ciuitatibus Mauritaniæ.

Mauritania Cæſarienſis.

Cirta ciuitas.

Vuandali irruerunt in Africā.

PRęcipuæ & celebriores utriuſque Mauritaniæ ciuitates olim fuerunt Iol, Cirta, Arſenaria & Cartenna. Claudius Imperator ſingulari fauore & animo complexus eſt ciuitatem maritimam Iol propter amœnum ſitum eius, quapropter fecit eam inſtaurari atq; innouari colonis & muris, impoſuitq; illi nomen nouum, ut deinceps Cæſarea appellaretur, à qua & tota prouincia deinde Cæſarienſis fuit appellata. Strabo tamen id adſcribit Auguſto cæſari, quodq; Cæſarea dicta eſt non ob Claudium, cuius iuſſu colonia facta eſt, ſed in gratiā Auguſti magis, cuius liberalitate cum poſt uictum patrem Iubam, filius Romæ in triumpho ductus eſſet, miro in eo elucente ingenio reſtitutus eſt in regnum, fortunatiſsimā, ut Plutarchus ſcribit, cōſecutus captiuitatem. Hinc effectum eſt, ut ex barbaro ac Numida inter doctiſsimos connumeretur ſcriptores. Fuit autem tam pater quam filius Iuba dictus. Pater à C. cæſare ſuperatus mortem ſibi cōſciuit: filius uerò Romam puer ductus poſtea ſcripſit hiſtoriam ſingulari ingenio ac doctrina præditus & Auguſti benignitate ad paternum regnum remiſſus, ſucceſſorem Ptolemæum ex Antonij & Cleopatræ filia natum habuit: quo per Caligulam interfecto, Mauritania in duas eſt diducta prouincias. Cirta ciuitas ferè contingit Africam minorem, uel ut alij dicunt, ſita eſt in Numidia, fuitq; olim potens & opulenta, in qua duo reges habitarunt: Siphaces & Iuba. Iuba, ut iam diximus, à ueteribus inter doctiſsimos numeratus eſt, quod magnam partē Africæ luſtrauerit, & in hunc uſq; diem quædam in Africa incognita eſſent, ſi rex iſte penetralia eius non indagaſſet. Multis poſtea tranſactis ſeculis, tempore ſcilicet diui Auguſtini, uenerunt ex Germania Vuandali in Hiſpaniā, traiectoq; Sibilio freto uenerunt cū Genſerico rege in Mauritaniam, & occuparunt pręſtātiores ciuitates & terras, quin & Carthaginē ciuitatem ſubegerunt, unde nullis armis aut uiribus expelli potuerunt, ſed compulſi fuerunt Romani cum eis facere pacem. Tenuerunt ſub ſua poteſtate Africam annis 74. uel ut alij ſcribunt, annis 96. tunc humiliati ſunt, & fuit Africa Romanis rurſum ſubdita. Item Septenſis ciuitas non procul ab Abyla monte ſita, nomē accepit à ſeptem montibus, qui fratres à ſimili proceritate appellati ſunt, ſimulq; iuncti huic ciuitati nomen dederunt.

Numidia.

Marmor.

EST Numidia pars Africę minoris inter Tingitanam & Carthaginenſem regionem ſita. Plinius ſcribit Numidas Nomades dici, à permutandis pabulis, circumferētes domos paluſtris ductilibus, unde uagi dicuntur. Hęc regio, ut Pomponius ſcribit, ſpacio anguſtior eſt quàm Mauritania ſed magis culta & durior, ubi Numidicum marmor effoditur. Sunt in ea claræ urbes Hippon & Rhegium. Ab ortu habet Carthaginenſem regionem, à ſeptentrione mare quod uerſus Sardiniam tendit, ab occaſu Mauritaniam & à meridie Aethiopiam, nec præter marmoris ferarumq; prouentum, aliud inſigne habet. Alluitur Ampſaga flumine ex Atlante deriuato.

Africa minor.

Atlas mons.

SVccedit Mauritaniæ & Numidię nobilis & toto orbe celebris prouincia, Africa minor, quę quondā tot annis pugnauit aduerſus Romanos ſuo imperij dignitate, ſed finaliter ſuccumbens, nolens uenit in poteſtatem Romanorum. Mons Atlas qui à meridie hanc prouinciā claudit, multa ramenta in eam extrudit, atq; ſimul plurima immittit ferocia animalia, in magnā incolarum iacturā. Sed quantum attinet ad fontes, arbores & alia terræ naſcentia, feraciſsimus eſt mons ille, ab ea parte qua reſpicit mare. Nam gignit arbores, quæ tam teneram producunt lanam, ut illa cū ſerico conferri poſsit. Huius Africæ caput fuit olim Carthago, ut Roma Italię & hodie Conſtātinopolim Turcię, quam Gręci à conditore uocarunt Carchedonem. Euſebius uerò à Didone aſſerit cōditam poſt Troianum bellum. Fuit autem hæc celeberrima urbs conſtructa in colle quodam eminenti, qui à gentilibus appellatus fuit mons Mercurij, poterantq;, Romani ab Oſtia ciuitate,

quæ ad oſtium Tiberis iacet biduo flante leni uento ad hanc nauigare ciuitatem. Trogus libro decimo explicans originem Carthaginis, ſcribit Elyſam ſororē Pigmalionis ob metum fratris huc cum ſubſtantia fugiſſe, mercatamq́ꝫ de terra quantum corium bubalum circumdaret, ſed quod in tenuiſsimas ſectum partes, maius exiſtimatione ſpacium cōplexum eſt, locumq́ꝫ Byrſam propterea dictum, ubi urbem condidit Carthaginē, annis 72. ante urbem Romā. Quę, ut refert Polybius, eo potentię uenit, ut omnē oram, quę à mari noſtro alluitur, ab aris Philenorū, haud multum diſtantibus à magna ſyrte uſq; ad columnas Herculis teneret, quæ longitudo eſt 60. millium ſtadiorum. Nec hac ditione cōtenta, quin coloni eius tranſgreſsi fretum quod inter Africam & Europam interiacet, cū omni Hiſpania uſq; ad Pyrenæum potiti ſunt. Sed poſt tertium bellum Punicum Romani in formā prouinciæ redegerunt. Cum hoc Carthaginenſe imperium in flore eſſet, uſq; adeo creuit, ut numeraretur inter quatuor præcipua regna mundi. Sed uariante fortuna, adeo defecit, ut Carthagine diruta, circumiacens regio prouincia facta fuerit, & Maſiniſſæ commiſſa à populo Romano. Fuerat aūt Maſiniſſa iſte Numidarū regulus & in Africa primū populi Romani hoſtis, deinde amiciſsimus effectus uſq; ad finem uitæ perſeuerauit. Vt autem obiter Carthaginenſium res attingamus, noueris Carthaginem in peninſula quadam ſitā fuiſſe, quæ ambitum habet ſtadiorum trecentorum & ſexaginta muro cinctum, cuius 60. ſtadiorū longitudinem iugum occupat, quòd à mari in mare deſcendit, ubi Carthaginenſium elephantes ſtabula habebant, qui locus ampliſsimus eſt. In media ferè urbe arx fuit quam Byrſam uocarunt, ſupercilium ſatis erectum & circumcirca habitatū, in cuius uertice Aeſculapij templum erat, quod Aſdrubalis uxor capta urbe ſecum concremauit. Arci portus ſubiacebāt, & Cothon parua inſula in orbem ducta & euripo comprehēſa. Hæc itaq; Carthago & ea quæ in Iberia eſt, uſq; ad columnas Herculis & optimam Europæ partem, tam in cōtinenti quàm in mari loca cōplura & inſulas habebant. Quin & Libyam omnem adepti ſunt. Quibus opibus Carthaginenſes Rom. imperij æmulam cōpararunt & tribus maximis bellis inter ſe decertarunt. In initio belli trecentas urbes in Libya habuerūt. In Carthagine uerò ſeptingenta hominum millia obſeſsi & in deditionem coacti armaturarum dederūt ducenta millia, bellicorum inſtrumentorum tria millia, tanquam non amplius bellaturi. Sed cum rurſum bellum gerere decreuiſſent, mox arma fabricare conſtituerunt, unde ſingulis diebus 140. clypei confecti in armamentarium referebantur & gladij trecenti, lanceæ quingenæ & millæ tela miſsilia. Sed nihil profuit eis omnis iſte apparatus eorum.

Carthaginis origo.

Vide Iuſtinum lib. 8.

Florentiſsimū imperiū Carthaginenſe.

Byrſa arx.

Excidium Carthaginenſe.

ANno ab urbe condita 602. tertium bellum Punicum fuit exortum, quod & ſupra in Italiæ deſcriptione unà cum ſecundo bello ſignauimus. Cum enim Senatus Romanus delendam Carthaginem cenſuiſſet, profecti conſules in Africam caſtra prope Vticam tenuerunt. Ibi Carthaginenſes euocati, iuſsiq; arma & naues tradere, nec morati, tanta copia armorum repente eſt tradita, ut facile ex his tota Africa potuiſſet armari. Sed Carthaginenſes poſtquam arma tradiderunt & derelicta urbe recedere procul à mari decem millibus paſſuum iuſsi ſunt, dolorem ad deſperationem contulerunt aut defenſuri ciuitatem, aut cum ipſa per ipſam ſepeliendi. Mox Aſdrubales duos duces creauerūt, armaq; facere aggreſsi, poſtquam æs ferrumq́ꝫ defecit, aurea argenteaq; fecerunt. Conſules itaque cum aliquantam muri partem machinis diruiſſent, tamen à Carthaginenſibus uicti ſunt atque oppreſsi. Sed fugientes Romanos, Scipio Scipionis Africani nepos, tribunus militum, repulſo intra muros hoſte, defendit & reuocauit. Occupato deinde in regno Numidarum, reuerſusq; contra Carthaginem, pugnauit contra eam ſex continuis diebus, & noctibus, traxitq; Carthaginenſes ultima deſperatio ad deditionem, petebantq; ut quos belli clades reliquos fecit, ſaltem ſeruire liceret. Primum igitur agmen mulierum ſatis miſerabile poſt uirorum magis deforme deſcendit. Nam fuiſſe mulierū triginta quinque millia, uirorum triginta millia, memoriæ traditum eſt. Rex Aſdrubal ſe ultra dedidit, ſuamq; tantum ſalutem obtinuit. Transfugæ qui Aeſculapij templum occupauerunt, uoluntario præcipitio dati, igne conſumpti ſunt. Vxor Aſdrubalis cum accenſam ardentemq; Carthaginem aſpexiſſet, occurrit uiro ſuo cum duobus liberis eiq; dixit:

Viue

Incendiũ Carthaginenſe.

Viue tu qui ſuperſtes eſſe Carthaginis potis es. Nam fruſtra pro nobis rogaſti. Et cum uolentibus filijs uirili dolore, furore fœmineo, in medium ſe proiecit incendium. Ipſa aũt ciuitas 17 continuis diebus arſit, miſerumq́ ſpectaculum de uarietate conditionis humanæ uictoribus ſuis præbuit. Diruta eſt autem Carthago, omni murali lapide in puluerem cõminuto, cuius fuiſſe ſitus huiuſmodi dicitur. Viginti duo millia paſſuum amplexa muro, tota pene mari cingebatur abſq́ faucibus, quæ à tribus milibus paſſuum aperiebantur. Is locus murum triginta pedes latum habuit, ſaxo quadrato, in altitudine cubitorũ 60. Arx cui Byrſæ nomen erat, paulo amplius quàm duo millia paſſuum tenebat. Ex una parte murus fuerant communis urbis & Byrſæ imminens mari. Spolia ibi inuẽta, quæ uariarum ciuitatum excidijs Carthago collegerat, & ornamenta urbiũ ciuitatibus Siciliæ, Italiæ, Africæ reddidit, quæ ſua recognoſcebant. Ita Carthago 700. annis poſtquam condita erat deleta eſt. Multitudo omnis captiuorum exceptis paucis principibus, uenundata eſt. In quarto quàm cœptum fuit anno, bellum Punicum tertium terminatum eſt. Scipio nomẽ, quod uus eius acceperat meruit, ut uocaretur Africanus minor.

Carthago à Romanis reædificata.

CVmdiu Carthago deſerta præmanſiſſet iacuiſſetq́ in fauillis 22. annis, ut quidam ſcribunt, à Romanis fuit reſtaurata, ſed non in tanta ut prius magnificentia. Strabo uerò ſcribit, quòd eodem ferè tempore quo & Corinthus rurſum à diuo Cæſare, per id ferè tempus inſtaurata eſt Carthago, miſsis eò colonis quicũq́ uellent, & ex militibus nonnullis, & nunc quoque bene habitatur, ſi qua alia Libyæ urbs. Anno Chriſti 443. Vuandali ſub rege Genſerico ſubiugarũt hanc urbem unà cum circumiacente

regione

regione, tenueruntq́ eam ferè annis 96. Nam poſtquam Beliſarius deuicit Perſas ſub Iuſtiniano Imperatore, idem traiecit in Africam & noctu cum plauſtris ruſticorum Carthaginem introeũtibus ingreſſus urbem cepit, ubi diuitias infinitas reperit, Gilimerẽ regem argentea catena uinctum ſecum abduxit, ac de eo Conſtantinopoli glorioſè triumphauit. Sic tandem illa Vandalica rabies cum ipſo nomine funditus eſt extincta circa annum domini 536. Agnoſcebat quidem populus Vandalicus Chriſtum, ſed fouebant ſectam Arianam perſequebanturq́ orthodoxos & ueros Chriſti cultores. Paulò poſt regnante Heraclio irruerunt Perſæ in Africam illatisq́ Carthagini magnis damnis, eisq́ in Perſiam reuerſis, uenerunt anno Chriſti 608. Saraceni magna potentia egreſſi de Arabia & occuparunt totam exteriorem Africam, deuaſtantes Carthaginem, multaq́ alia celebria loca, & in hunc uſq́ diem eandem regionem ſubiectam tenent, niſi quantum noſtro æuo Turca de eadem ſibi ſubiugauit.

Vuandali exterminantur.

Saraceni occupant Africam.

Tunis ciuitas.

EST hæc una ex uetuſtioribus Africæ ciuitatibus: nam meminit eius Strabo in hæc uerba: In ſinu Carthaginenſi eſt Tunis ciuitas & aquæ calidæ & lapidariæ quædam. Et Polybius de hac urbe ſic ſcribit: Romani Attilio duce ad Mercurij promontorium, quod è regione Siciliæ eſt, applicantes, uictoriam naualem adſecuti ſunt, inde Tunim oppidum expugna receperũt, ibiq́ quod contra Carthaginem eſſet, poſitis caſtris prælio terreſtri regionem depopulati ſunt. Hanc Saraceni poſtea ſibi regiam conſtituere, quam diuus Ludouicus Galliæ rex cum iam per uim cepiſſet, poſt obitum ſtatim poſteri eius amiſerunt. Sunt autem qui putant, ex ruinis Carthaginenſis urbis Tunim plurimum ampliatam & decoratã. Vbi enim Saracenis placuit ibidẽ regiã conſtituere ſedẽ, Tunis plurimum creuit in ædificijs & diuitijs. Eſt in regno Tunetano palus Tritonia, ubi Minerua cãtatiſſima mulier olim apparuiſſe dicit quæ & alio nomine Pallas appellatur. Hæc Iouis primogenita fuit, quæ apud rudes Afros ex Iouis cerebro genita credita eſt, cum eius origo non innotuerit, mortalibus autem plurima exhibuerit beneficia. Ipſa enim primo lanificium adinuenit. Nam oſtenſo quo ordine purgata lana & dentibus ferreis pectinata atque colo filata, etiam textrinum dicitur excogitaſſe officium. Vſum inſuper olei eo uſque mortalibus incognitum hæc ipſa inuenit & docuit. Ipſa etiam ſapientiæ dea & artium inuentrix dicitur. Cum itaque apud gentiles eius fama & numinis reuerentia late diffuſa eſſet, in eius honore templa conſtruxerunt præcipue Romæ iuxta templum Iouis.

Saraceni faciunt regiam.

Tritonia palus.

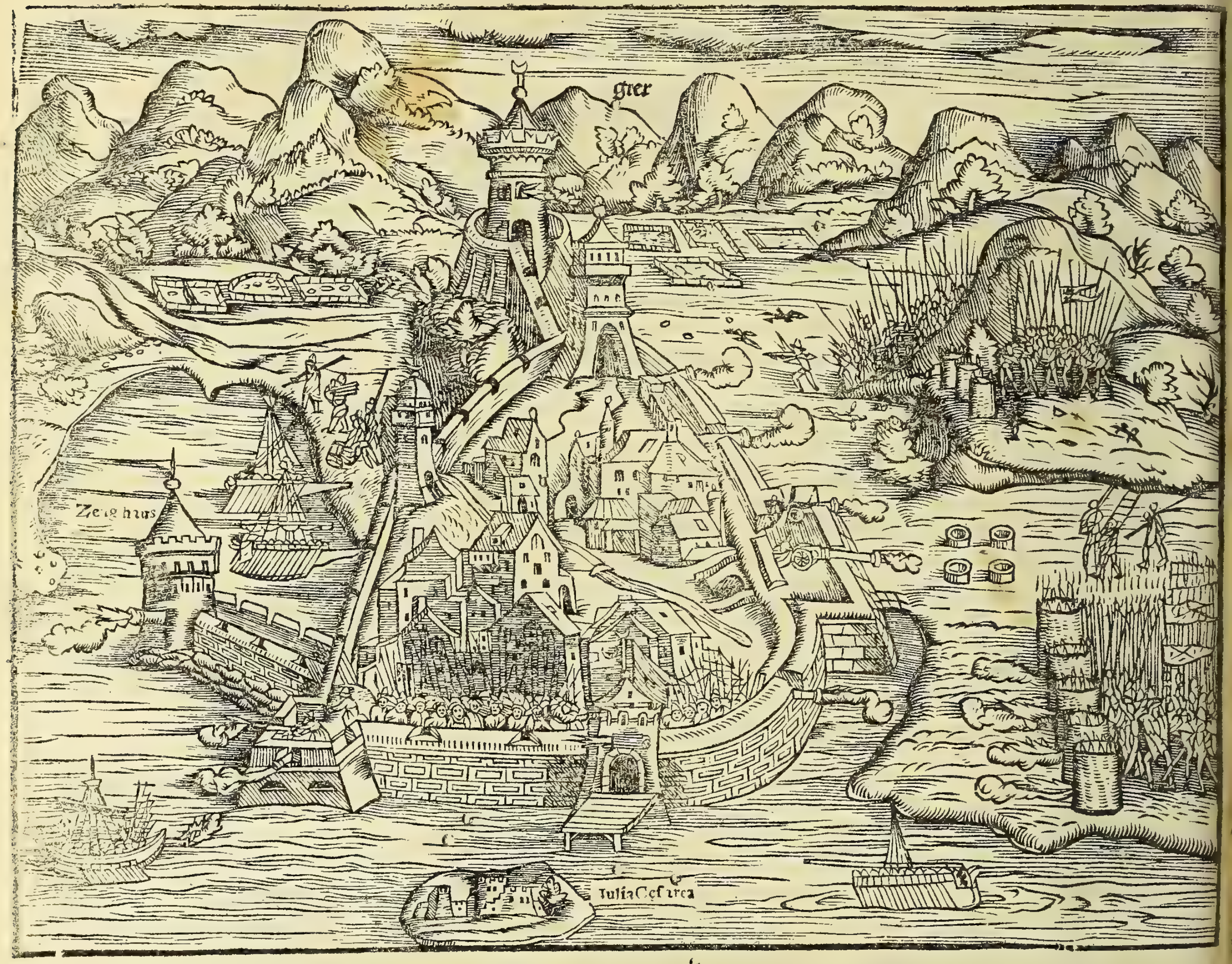

Barbaroſſa rex Argieræ expugnat Tunetanum regem, ſed qui per Carolum Cæſarem reſtituitur.

REx Tunetanus qui noſtro æuo in Africa minori rebus potitus eſt, propter regni ſui anguſtiã fœdus inijt cum rege Hiſpaniæ cõtra Barbaroſſam regem Argierę, à quo regno fuit priuatus, ſed anno Chriſti milleſimo quingenteſimo triceſimo ſeptimo per Carolum regem Hiſpaniæ atq́ Imperatorem rurſum reſtitutus. Hic perſuaſus à Carolo Cæſare, permiſit Chriſtum in Tuni prædicari, ſed oleũ & opera perditur apud illos Saracenos ſeu Mahumetanos. Non eſt admodum potens regnum Tunetanum, atque ideo ſæpe infeſtatur à Barbaroſſa Argierenſi. Eſt autem Barbaroſſa iſte natus matre Chriſtiana, fuitque à puero pauper, ut cogeretur etiam in Hiſpania circumferre & uendere caſeos, ut accepi à uiris fide dignis. Deinde cœpit in mari piraticam exerce

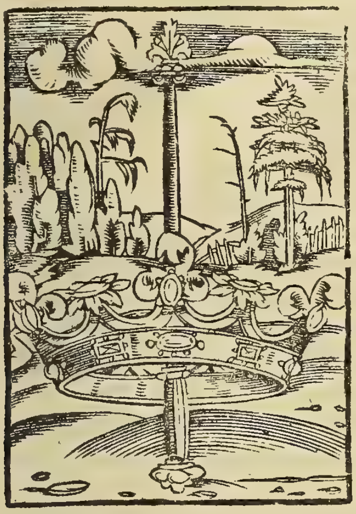
 re, unde

re, unde non parum ditatus multisq́; perditiſſimis uiris ſtipatus, inſidijs et tyrannide regnū Argieræ inuaſit, q̃d in Mauritania, ſicut regnum Fes, locum habet. Quo occupato, adiunxit ſe Turcæ, feliciterq́; illius bella in mari gerẽs, regnis Hiſpaniæ infeſtiſſimꝰ fuit, abduxit homines captiuos, deuaſtauit ciuitates & regiões, aliaq́; multa & innumera dãna Chriſtia-
Carolus cæſar aggreditur Argieram. nis intulit: quare motus memoratus Carolus Cæſar, unà cũ rege Tunetano q iam à regno ſuo exulabat, bellũ mouit in Barbaroſſam, primumq́; eũ è Tunetado regno exegit, ac deinde anno Chriſti 1541 conatus eſt pellere è regno Argierenſi. Vnde cũ maximo apparatu nauiũ, tormentorũ æneorũ, militum, aliarumq́; rerum ad bellum neceſſariarũ, quæ omnia

in terris ſuis, puta Neapoli, Genua, Corſica, Sardinia, Sicilia & Hiſpania ordinauerat, uenit ad Maioricã & Minoricã, atq; inde biduo maximis uirib. traiecit mare uerſus Argierã. Habuit ſecum in hac expeditione ſeptem millia Hiſpanorũ peditum, ſex millia Germanorum, ſex millia Italorum, & tria millia ingenuorũ uirorum qui propria ſponte honoris gratia Imperatorẽ ſunt ſecuti. Equites uero habuit, quadringẽtos Neapolitanos & ſeptingẽtos Hiſpanos. Cũq́; tãtus exercitꝰ feliciter traieciſſet mare, et iã obſidiõe cingeret Argierã
Tẽpeſtas horrenda. ciuitatẽ, exorta eſt ſubito tã horrẽda & inaudita tẽpeſtas, imber grauis & diutinꝰ & uẽtus tã uehemẽs, ut mare incipet ſupra modũ inſanire naues cũ omni cõmeatu partim mergere, & partim ad ſaxa collidere atq; in nihilũ redigere, ut nulla ope humana poſſet ab interitu liberari. Interim uero q̃ tempeſtas ſic ſæuiebat & oĩa apud Cæſareanos cõfunderet egreſſi Argierenſes & irruentes in eos, multos interfecerunt, quouſq; noſtri adunati hoſtem inſecuti ſunt

cuti ſunt uſq; ad mœnia. Tum obſeſſi omnes æneas machinas ſuccedẽtes atq; arcus in noſtros intendentes, rurſum non paucos peremerunt. Submerſæ fuerunt centum & triginta naues, & ex aliis nauibus adhuc illæſis, nihil commeatuum afferri potuit propter nimium æſtum & ſæuitiam maris, etiamſi parum adhuc ſupereſſet de uiatico. Nam pelagus ferè abſumpſerat omnẽ panem, farinã, oleũ, uinum, legumina, ſalſamenta carniũ & ſimilia, ut cogeretur mactare & triduo edere equos, ex nauibus ad littus eductos.

Maiores quæq; æneæ machinę merſæ fuerunt in mare, ſed quas poſtea Argierenſes extraxerunt & in oppidum introduxerunt. Fruſtra ergo cæſare molliente ciuitatis expugnationem, compulſus fuit reſiduas reficere naues, atq; re infecta diſcedere. Per integrum triduum paſſus fuerat milites eius magnam famem atq; aëris iniuriam, deſtituti ob continuam pluuiam uiribus: amiſerant cum bombardis nõ paucos uiros: & quid igitur agerent? Ingreſſi naues rectà Bugiam contenderunt, quæ ſita eſt in littore maris, & eſt de dominio regum Hiſpaniæ: habetq; in mõte arcem munitam, conterminam regno Feſs, quod ultimum in Africa occidentem *Regnum Feſs.* uerſus tenet locum. Non tamen eſt magnum regnum illud, ſed confœderatum eſt regibus Hiſpaniæ ob Barbaroſſæ metum. Non quod Barbaroſſa tam potẽs ſit in regno ſuo, quũ præter Argieram non multas habeat munitas ciuitates, nec bellicoſum aut etiam diuitem populum, ſed quia Turcam habet à parte ſua. Accidit autem memorata tempeſtas circa feſtum diui Michaëlis, aut in ipſo Octobris initio.

De duabus Syrtibus.

SVnt circa finem Africæ uerſus Aegyptum in mari duo periculoſiſſima loca, Syrtes propter aquas reciprocas dicta. Significat enim σύρειν trahere. Eſt autem in his locis, maris & terræ magna inæqualitas, nam in uno loco eſt magna maris profunditas, & in alio loco mare eſt uadoſum. Spirante q; uẽto, cumulus arenæ qui ſupra mare fuerat, in profundiſſimas reſidet ualles, & qui deprimebatur, mox ſuper aquas egeritur. Aiunt autem arenam in huncmodum maris motu ſeu affluxu & refluxu ad decem, aliquando ad uiginti milliaria transferri, unde fit, ut ubi hodie mare fuit uadoſum, cras eſt profundiſſimum, & contra, mouetur q; arena, quæ in fundo maris iacet, de loco in locum, iuxta q̃d uentorum flatus & æquoris fluctus in hanc uel iſtam mundi impelluntur plagam. Hinc etiam fit, ut cum naues in huiuſmodi latentes maris arenoſos cumulos & cœnoſum fundum impelluntur inhæreſcant, & naufragium euadere nequeant. Nam præuidere nautę neque unt, ubi arenarum moles conſederit, quum nullibi fixum teneat locum. Quapropter eminus nauigant, *Arenæ in mari iactatio.* cauentes ne incautè à uentis deprehenſi in ſinus arenoſos illidantur. Hoc autem periculum nedum in mari illo inuenitur, uerum & in terra ipſa, pręſertim è regione Syrtis magnę: ibi enim conglobatur ſabulum in montem, & rurſum flatu uentorum diſpergitur atq; in alio loco cumulatur, & quicquid obtexerit ſuffocat. Sunt autem duæ ſyrtes maris, pares natura, ſed impares magnitudine, quę dicũtur maiores & minores, ſpacioq; paſſuum ducentorũ quinquaginta milliũ ſeparantur. Minor à Carthagine trecentis millibus paſſuum diſtat, & totidem ambitus. Maior, quadringentis uiginti quinq; millibus paſſuũ. Seruius aſſerit ſyrtes uocari, ubicunq; ſunt arenoſa loca in mari. Iuxta minorẽ ſyrtim aiunt *Quid Syrtis.* ſitam ciuitatem Tacapam. Quę cum agrum habeat per totum arenoſum, tamen non ſine miraculo idem ager eſt tam fœcundus, ut uites bis in anno fructum reddant. Aiunt etiam, raro pluere in Africa minori, at Deus qui omnibus prouidet, loco pluuię miniſtrat tam copioſum rorem matutinum, ut ille ſatis ſuperq; uigorem pręſtet terrę naſcentibus, affatim irriget ſuperficiem terræ.

De Cyrene ſeu Cyrenaica.

CYrenaica regio de nominationẽ accepit à metropoli Cyrene urbe maxima, quę in cãpo quodã iacet adeò edito, ut Strabo ex mari ſe eam uidiſſe teſtetur. Hæc urbs olim

à Batto quodam Laconico, in monte Cyra condita, ob regionis bonitatem plurimum creuit. Nam equorum nutrix eſt & fructus optimos fert. Facit Iuſtinus lib. 13. mentionẽ huius Batti, quem & Ariſtæum aſſerit uocatum. Fuit autem Cyrene olim aliquandiù ſub regibus Aegypti, ſed tandem deuenit in Romanorum poteſtatem, factaq́ eſt prouincia, cum Creta coniuncta. Ab hac Cyrene tota Libya Cyrenæa dicta eſt. Plinius hanc regionem appellat Pentapolitanã, numero quinq́ urbium, q̃bus maximè inclyta eſt, quarum hę ſunt nomina, Beronice, Arſinoë, Ptolemaïs, Apollonia, ipſaq́ Cyrene. Eſt & Cyrene nomẽ urbis in Cypro inſula, quam Cyprus condidit, ex qua natum putant Simonem patrem Alexandri & Rufi, ut eſt apud Euangeliſtã. Auguſtinus tamẽ putat eum Afrum fuiſſe. Eſt Cyrenaica regio multo altior quàm ſit Aegyptus. Nã cum petitur ex Cyrenaica Catabathmos, id eſt, uallis deuexa quæ eſt in Aegypto, cõtinuo deſcenditur, atq́ ob eam cauſam Aegyptus cæteris terris præſtat in agris & pratis, quum in omnes ferè eius partes riuuli aquarũ deduci poſſint. Sunt qui ſcribunt mira amœnitate ornari ſuburbanũ agrum Cyrenaicũ, præſertim ſcaturiginibus fontiũ hortis, arboribus, &c. Scribit Strabo ſua tẽpeſtate urbem hanc complexã in circuitu ſuo octoginta ſtadia, habuiſſeq́ aliquot doctos uiros, præſertim Callimachum poëtam & Syneſium oratorem. Iudæi quoq́ habuerunt ibi longe ante Chriſtum natum ſynagogam, tranſlati illuc per regem Aſſyriorum Thiglath Peleſer unà cum reliquis Syris, manſeruntq́ ibi ad paſſionem Chriſti, ſicut dicit Euangelium Symonem Cyrenæũ angariatum ad portandum crucem Chriſti, cuius rei & iam mentionem fecimus. Cæterum mira illa fertilitas, quã habet Cyrenaica & Africa minor, non extenditur ultra tria aut quatuor milliaria à mari uerſus Atlantem, ſed deſinit tandem in ſterilem arenã, in qua penitus nihil creſcit, ut longe lateq́ nec arborem ullam uideas, niſi quòd interdum uiridẽ ceſpitem inuenire licet, in quo homines manere poſſunt. Nutrit hæc regio uerſus montana multos leones & onagros. Hæc quoq́ multos uenenatos uermes, præſertim ſerpentes & aſpides, & adhuc nocentiores peſtes, nempè Baſiliſcos. Eſt autem Baſiliſcus genus ſerpentis, habetq́ in capite candidam maculam, qua ceu diademate quodam ornatur: habetq́ acutiſſimum caput, os rubeum, oculos & colorẽ ad nigredinem uergentes, & ut Plinius ſcribit

ſibilo omnes fugat ſerpentes, frutices afflatu etiam necat, exurit herbas, rumpit ſaxa: inficit aërem ubi manet, ut auis ſine exitio prætervolare nequeat: homines præterea ſolo aſpectu necat. Muſtellarum tamen uirus, huic exitio eſſe perhibetur. Aelianus ſic de eo ſcribit: Baſiliſcus tanta fertur acuitate ueneni, ut quamuis breuiſſimus ſit (palmum enim non excedere dicitur) ſerpentem tamen quamlibet magnum ſolo halitu extinguit. In ſumma nullum nocentius animal ſuper terram creatum eſt, quod etiam totam ciuitatem interimit, etiam in latibulo iacens. Alia uenenoſa animalia perimunt hominem morſu aut attactu, iſtud uero ſola præſentia mortẽ infert. Inuenitur quoq́ in his exuſtis locis ſerpens Dipſas, qui & ipſe breuis eſt, colore albus, cauda interſecta duabus nigris lineis. Ictum à ſe, necat inexplebili ſiti. Hunc alij Preſterem appellant.

Pentapolis.

Synagoga in Cyrenaica.

Nullum nocentius animal Baſiliſco.

Marmaricæ deſcriptio.

EST Marmarica regio Africę, quę iuxta Ptolemęũ ab occaſu terminatur Cyrenaica, à ſeptẽtrione mari mediterraneo, ab oriente Aegypto, à meridie parte Libyes. Sũt in ea Naſamones & Libyarchę populi. Hodie Barcha dicitur. Habet autẽ terram aſperã & ſqualidã, qualiſq́ eſt terra, talis eſt populus inhabitans, qui incultus & beſtialis eſt. Segregantur hę tres regiones Cyrene, Marmarica ſiue Libya exterior & Aegyptus, ab Africa minori, per interpoſitã incultam, arenoſam & ueneno ſqualentem terrã quæ Syrtim maiorẽ attingit. Vnde non niſi cum magna difficultate & uix citra periculum quis ex minori Africa pedes uenire poteſt in Cyrenaicam, tanta copia profundæ arenæ intercedit, in qua & plurima uenenoſa latent animantia. Et hæc ratio fuit, cur Chriſtiani ſubiecerint eccleſiæ Alexandrinæ in Aegypto Libyam & Cyrenaicam. Numidiam uero, Africam minorem & Mauritaniã ſubdiderunt eccleſiæ Carthaginenſi. Eccleſia Alexandrina uſa eſt

Marmarica hodie Carcha.

uſa eſt lingua Græca, Carthaginenſis uerò, Latina. Eſt aũt Marmarica exterior & maritima ſupra modũ fertilis, ut etiã incolæ duas colligant meſſes, conſurguntꝗ frumenti culmi quinq; cubitis in altum, in craſſitie uerò ęquiparantur minori hominis digito. Vnum ſemen multiplicatur in ducenta & aliquando in quadringenta ſemina. Sed quia agri pleni ſunt ſerpentibus & alijs uenenatis reptilibus, coguntur ruſtici terrã culturi, nuda membra, & potiſſimum pedes & crura contegere ocreis & alijs tegumentis ex pellibus factis, ne morſibus eorum lędantur. Dormituri lecti pedes allio illinunt & ſcorpionum gratia paliuris circũligãt. Eſt apud eos arbor nomine Melilotus, ex qua uinũ conficiũt. Porrò Marmaridæ interiores, nullis dicunt ſubeſſe regibus, nullã norunt iuſtitiã, latrocinijs ſemper intẽti. Rapientes enim quæ prima ex deſerto occurrũt, cõfeſtim ad ſua loca redeũt. Hi omnes Libyci uita ſylueſtri ſub diuo habitant. Victu ferarũ more continenti, nil domeſticum edunt. Nullis ueſtibus præterquam caprarum pellibus tegunt corpora. Huic regioni deſertum ingens ſterileꝗ adiacet, tranſitu perdifficile. Loca mediterranea arenarum cumulis referta, & quo plus uitæ neceſſarijs carent, eò uarijs magnisꝗ ſerpentibus, his præſertim quos ceraſtes uocant, quorum morſus lętales habentur, ſunt fertiliora. Hi colorem arenæ ſimilem habent. Qua ex re à paucis internoſcuntur, ita coloris errore ſeducti.

Ammonis templum in Marmarica ſeu in Libya exteriori.

OLim in Marmarica interiori ſitũ fuit Ammonis (alij dicũt Hammonis) templũ, ꝙ & Iouis Arenarij appellatur templũ. Eſt enim Græcis ἄμμον arena. De huius Iouis templo ſcribuntur fabulæ quædã huiuſcemodi. Cũ Bacchus ſeu Liber pater Indiã expugnaſſet, & exercitum duceret per deſertũ Libyæ atque in feruentibus arenis magna laboraret ſiti, anxiè implorauit ſubſidium Iouis, ne ſe in tanta deſereret neceſſitate. Quo facto, apparuiſſe ei aiunt extemplo arietem, quem dum fugiẽtem perſequit̃, perueniſſe illo duce ad fontem amœniſſimum. Alij terra arietis pede concuſſa fontem exilijſſe tradunt. Quapropter deſiderio potitum, exiſtimaſſe arietem illum fuiſſe Iouem, eiꝗ templum miræ magnitudinis in arena cõſtituiſſe, & Deum uocaſſe Ammonem, hoc eſt Iouem arenarium. Fecit quoq; fabricari in eius honorem imaginem arietis, iubens ut omnes illum ceu Deum adorarent. Ita habet fabula. Certum tamen eſt, in ea arena conditũ fuiſſe Iouis templum, quicunq; tandem autor illius fuerit ædificij. Nam legimus apud fide dignos hiſtoricos, Alexandrum magnũ & ante eum Cambyſem regem, ab Alexandria ciuitate illuc cum magna difficultate & labore conceſſiſſe. Siquidem inſumendi ſunt quinq; aut ſex dies in calidiſſima arena, atque in tota illa duriſſima profectione nullus unquam occurrit fons, ubi uiator poſſet refocillare fatigatum corpus. Cũ uerò Satan olim plurimos illuc traxiſſet, & templum plus quàm credi poteſt locupletatũ fuiſſet magnificis donis et oblationibus peregrinorũ, uenit & Cãbyſes rex Perſarũ in Aegyptũ, & miſit exercitum ad expugnandũ nobiliſſimũ illud templum, ſed qui tempeſtatibus & arenarum motibus oppreſſis interijt. Sunt qui numerãt qnquaginta millia hominũ, tũc operatione Satanę in arena ſuffocata. Aliq̃t deinde annis ſubſecutus Alexãder magnus ueniẽs in Aegyptũ

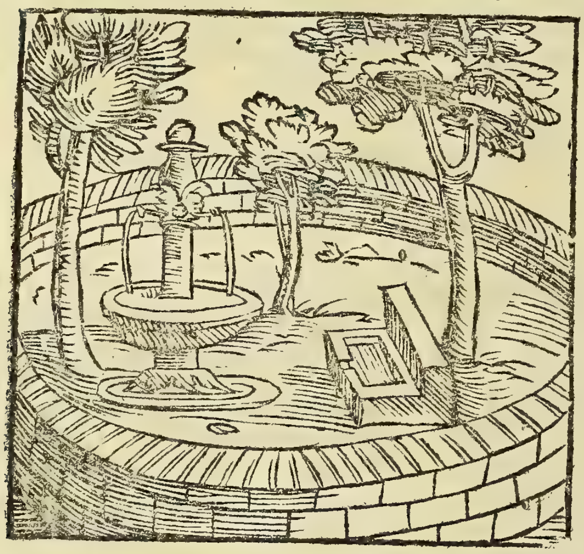
Cambyſes in arena interijt.

Iupiter Arenarius.

ſtatuit quoq; adire Ammonis oraculum. Erat autem iter expeditis & paucis uix tolerabile ingrediendum, ubi terra cœloq; aquarum penuria eſt, & ubi ſteriles arenæ iacent, quas ubi uapor ſolis accendit, feruido ſole exurente ueſtigia incedentiũ intolerabilis æſtus exiſtit, luctandumq; eſt non tantum cum ardore & ſiccitate regionis, ſed etiam cum tenaciſſimo ſabulo, quod præaltum & ueſtigio cedens ægrè moliuntur pedes. Sed his nõ obſtantibus, ingens cupido animum ſtimulabat adeundi Iouem. Ergo cum ijs quos ſecum ducere ſtatuerat, ſecundo amne deſcendit ad Mareotim paludem, Ptolemæus uocat eum lacum Mariam, adiacetq; Alexandriæ, in auſtrum extenſus. Eo legati Cyrenenſium dona attulêre, pacem, & ut adiret urbes ſuas petentes. Ille donis acceptis, amicitiaq; coniuncta, deſtinata exequi pergit. Ac primo quidem & ſequenti die tolerabilis labor uiſus, ſed ut aperuêre ſe campi alto obruti ſabulo, haud ſecus quàm profundum equor ingreſsi, terram oculis re-

Defectus aquæ.

quirebant. Nulla arbor, nullum culti ſoli occurrebat ueſtigium. Aqua etiã defecerat, quam utribus cameli deuexerant, & in arido ſolo ac feruido nulla erat. Ad hæc ſol omnia incenderat, ſiccaq; & aduſta erant omnia. Quatriduum per uaſtas ſolitudines abſumptũ eſt, tandemq; ad ſedem ſatanæ conſecratam uentum eſt. Incredibile dictu, inter uaſtas ſolitudines locum illum ambientibus, ramis ita contectum, ut ſol in denſam cadat umbram. Multi fontes dulcibus aquis paſſim manantibus alunt ſyluas. Cœli quoq; mira temperies, uerno tempori maximè ſimilis, omnes anni partes pari & firma ſalubritate percurrit. Habet hic lo-

Naſamones

cus à ſeptentrione Naſamones, gens Syrtica, nauigiorum ſpolijs quęſtuoſa. Incolæ nemoris Hammonij uocãtur habitãtq; tugurijs diſperſis. Habet Ammonis nemus in medio fontem, aquam ſolis uocãt, quæ ſub lucis ortum tepida manat: medio die cum uehemẽs eſt calor, frigida eadem fluit, inclinato ad ueſperam caleſcit & media nocte feruida exæſtuat. Alexãder itaque ad idolum perueniens, cõſuluit an totius orbis imperium fatis ſibi deſtinaret. Vates in adulationem compoſitus, terrarum omnium rectorem fore oſtendit. Adiecit quoq; ſacerdos eum inuictũ fore, donec excederet ad deos. Sacrificio deinde facto, dona & ſacerdotibus & idolo facta ſunt. Hinc ergo Alexander rediens condidit Alexãdriam inter Mareotim paludem & mare mediterraneum, uel ut alij dicunt ueterem urbem No reparauit, & ex ſuo nomine Alexandriam appellauit.

AEGYPTI FLORENtiſsimæ regionis deſcriptio.

TOta Africa, quæ in tot & tàm uarias diuidit̃ prouincias & terras, nõ habet nobiliorem, celebriorem, uetuſtiorẽ atq; fertiliorem regionem & quæ pluribus decorata & culta ſit ciuitatibus, quàm ſit Aegyptus. Ea habet̃ pro uetuſtiſſimo regno, quod poſt regnum Aſſyriæ in mundo emerſit. Nam temporibus Abrahæ q plus

Pharaones Aegypti.

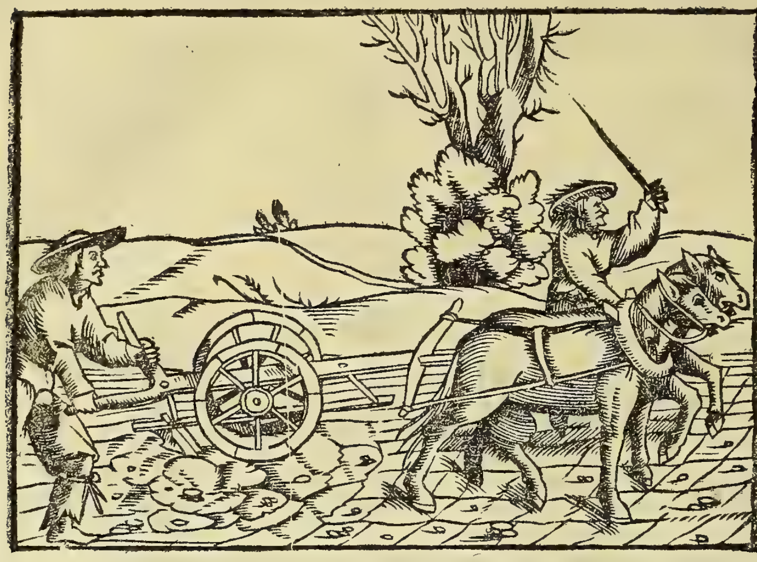
minuſue 942 annis poſt diluuium generale fuit, Aegypti regio habuit reges, id quod Geneſis liber capite 12. teſtatur dictiq; fuerunt Pharaones, ſicut Romani ſuos monarchas cęſares appellarunt. Quòd autem Aegyptus præ alijs mundi terris tàm cito emerſit creuitq; in potentia, multitudine hominum ciuitatibus & diuitijs, alia non fuit cauſa tanti eius ſucceſſus, quàm incredibilis eius fœcunditas, quam affert Nilus celeberrimus fluuius per medium eius labens, & ſingulis annis totam terræ ſuperficiem inundans, humectans & addu

cto limo

cto limo impinguans, ut infra oſtendam. Nam raro pluit in Aegypto, imò ut Plato tradit nunquam uiſum eſt pluere in Aegypto, ſed aër perpetuam habet ſerenitatẽ, atq; ob id fortaſſis olim dicta fuit Aëria. Nilus pluuiæ ſerotinæ & matutinæ ſupplet officium, unde tanta frumenti prouenit abundantia, ut ſæpenumero Aegyptus habuerit copiam frumẽti quando omnes circũiacentes regiones graui laborabant fame, id quod nedum ſacræ uerũ & prophanæ indicant hiſtoriæ. Hinc natum eſt prouerbiũ, Aegyptum horreũ eſſe totius mundi. *Aegyptum horreum.* Quàm diu fuit ſub Romanorũ poteſtate non habuerunt Romani ditiorem ea prouinciam potiſſimum ſi ſpectes frumentũ, etiamſi non minus fertilis fuerit in paſcuis, uino, odoribus & præcioſis floribus. Eadem fertilitas notatur in Aegyptiarũ mulierũ mira fœcunditate. Nam cum alibi non frequẽs ſit, ut mulieres gemellos edant, apud Aegyptios id nedum frequens eſt, uerum multoties fit, ut una mulier tres aut quatuor edat fœtus. *Fœcunditas mulierum.* Et menſis partus octauus qui apud nos periculo uitæ nõ uacat apud illos ſalubritatis eſt ſignũ. Ob hanc itaq; inſignẽ fæcunditatem, Aegyptij ſibi arrogant prærogatiuã primæ creationis hominũ

&animalium. Contendunt quocꝫ apud ſe repertum uſum ſeminandi frumentũ, deamq́ꝫ frumenti quam Romani Cererẽ, ipſi uocant Iſidem, & fratrem eius, & qui maritus eius fuit, appellant Oſirim. Iſis, inquiũt, à Ioue compreſſa, patris metu acceptis quibuſdã amicis nauẽ cõſcendit, & proſpero uento ex Achaia in Aegyptum uenit. Ibiq́ꝫ cum reperiſſet rudes populos, illos terram colere docuit, cultaq́ꝫ ſemina cõmittere, & tandẽ fruges collectas in panẽ conficere. Eadem dicitur ibi inueniſſe literas & docuiſſe leges. Aſſerunt quocꝫ Chameſen genuiſſe Oſirim & Iſidẽ.

Cumq́ꝫ Iſis in cãpo inueniſſet frumentũ ſua ſpõte natum, excogitauit modum quomodo homo eo ad ſui ſuſtentationẽ frueretur, quomodo idipſum cõſeruaret atcꝫ per agriculturam augmentaret. Oſiris quocꝫ ab ea diſcedens peruenit in Paleſtinã & multas alias terras in quib. homines habitabãt, docuitq́ꝫ eos agriculturam. Cæterũ Chameſes q hic inducitur fuit tertius filius Noë, quẽ ſcriptura Cham uocat, cui in ſortẽ cecidit Aegyptus. Quidam uocant eum Iouem, & filium eius Dionyſium, à quo natum perhibent Herculem.

De Hercule gygante.

AB Oſiri, cuius iam fecimus mentionem, quidam perhibent prognatũ Herculem, fortiſſimũ illum athletam, de quo ſcriptores paſſim tam multa nugantur. Fuiſſe tamẽ multos Hercules, omnes fatentur: quin & omnes qui inſigni robore præſtiterunt, appellati ſunt Hercules, uarijs florentes temporibus, omnes heroica uirtute, rerumq́ꝫ geſtarũ magnitudine inſignes. Præcipuus uerò inter eos fuiſſe dicitur filius Iouis ex Alcmena: cui reliquorum omnium labores tribuuntur, quorũ aliquos breuiter ſubijciam.

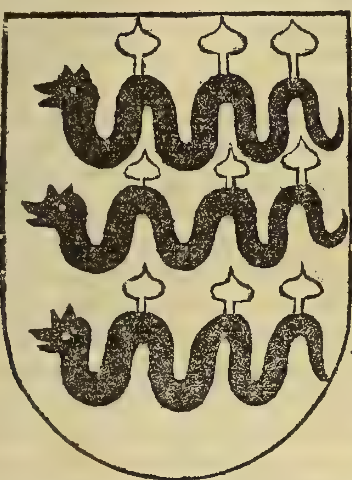
Herculis heroica facta.

Cum adhuc in cunabilis iaceret, geminos angues à Iunone immiſſos eliſit. Adultus hydrã colubris & capitibus pullulantẽ, face & ferro in Lerno palude oppreſſit. Ceruam æripedem aureaq́ꝫ habentem cornua, in monte quodam curſu depręhẽdit atcꝫ interfecit. In Nemea ſylua iuxta Cleonas inuſitatæ magnitudinis leonẽ iugulauit, & detractã pellẽ pro inſigni geſtauit. Diomedem Thracię regẽ, qui equos ſuos hoſpitum carnibus paſcebat, deuicit, & uictũ ipſius equis in pabulum dedit. Anteum gigantem in Libya uictum, ſuffocauit. Calpen & Abylam montes antea coniunctos diuiſit, atcꝫ mare mediterraneum intromiſit. Aurea mala in Heſperidum hortis, interempto prius dracone peruigili qui ea cuſtodiebat, ſuſtulit. Cœlum iam feſſo & ſuccumbente Atlãte humeris tulit. Geryonem Hiſpaniæ regem tricorporem bello ſuperauit, eiq́ꝫ armenta abduxit. Ad inferos deſcendit & Cerberum iter prohibentem triplici catena uinctum ad ſuperos traxit. Primus Hercules circumtuliſſe dicitur clauam ligneam, qua rudem & incultũ mundũ paulo politiorem & cultiorem reddidit. Tunc enim armis ferreis nõ utebantur, ſed

ligneis

ligneis tantū. At ſecundus Hercules, Græcus fuiſſe perhibetur, peragrans orbem, uſus dicitur ferrea claua, cum qua & cōſtruxiſſe & deſtruxiſſe dicitur, quòd aliàs nemo potuit. Hæc fabulatores. At fideles Dei uerū nouerunt Herculem, qui ſpiritu fortitudinis Dei ſuffultus, leonem interfecit, portas ciuitatis ex cardinibus ſublatas in præcipitiū montis portauit, aliquot millia hoſtium mandibula aſini occidit, domū plenam Philiſteis, apprehenſis columnis labefactauit, &c. Samſon huius Herculis nomen eſt, de quo in Iudicum libro.

De ſitu Aegypti, & mirabilibus eius.

AEgyptus regio inſignis, ab oriente mari rubro Paleſtinæq; coniungitur, ab occaſu Cyrenem habet, à meridie protenditur uſq; in Aethiopiam, & à ſeptentrione clauditur mari Aegyptio. Hæc regio à pleriſq; inter inſulas relata eſt, ita ſe Nilo ſcindēte ut triquetrā terræ deliniet figuram, quo cōtingit, ut à Græcæ literę ſimilitudine ſit à multis Delta cognominata. Eius incolæ omnium primi duodecim deorum nomina cōmenti ſunt, aras & ſimulachra delubraq; ſtatuiſſe credūtur, animalia in ſaxis figuraſſe, quæ omnia arguūt eos ab Aethiopibus eſſe oriundos, qui horum omnium fuerunt autores, ut tradit Diodorus Siculus. Sunt etiam qui putant totā Aegyptum poſt diluuium mare quoddam fuiſſe, quū tota planicies eius profundior ſit circumiacentibus regionibus, ut in Cyrenaica quoq; indicauimus. Sed Nilus ex Aethiopia allatus, hanc profunditatē temporum ſucceſſu, pingui terra & arena nōnihil oppleuit, hominibusq; habitabilem reddidit. Circumdatur enim undiq; mari ſabuloſo & mōtibus, ut citra laborem ad eam deuehiri nō poſſit. Inter mare rubrū & mare mediterraneum exiguum eſt interuallū, ſed mediat inter ea maria mons quidā aſper, quem tranſcendere oportet eum, qui ex Aegypto pedes cupit ire ad Arabiam Petream uel etiam ad Paleſtinā. Ab occidente uerò clauditur montib. & mari ſabuloſo, deficiēteq; arena in Marmarica ſuccedit ei magnus campus paluſtris iuxta Mareotin paludē. Ab auſtro autem deſinit in eminētes, aſperos & ſaxoſos montes, ubi Nilus ex Aethiopia per cataractas & ſcopulos cum magno fragore & ſpuma deuoluitur. Sunt autem cataractæ plures, ſed maxima in Aethiopia atq; Aegypti finibus ſita. Hæc itaq; ſaxa, montes, maria, paludes & arenæ quibus circumuallatur Aegyptus ſunt ceu propugnacula quædā & naturales foſſæ atq; muri regni Aegyptiaci, ſed quæ nō ſemper tutari potuerunt Aegyptum, cōtra hoſtes ſuos, quum nullum unquam in terris regnum tam firmum & munitum arte & natura fuerit, quod non ſua aliquando ſenſerit fata. Si enim homo dominus & poſſeſſor terræ, & propter quē omnia ſunt creata, corruptioni & interitui obnoxius eſt, quid mirū ſi & reliqua omnia quæ ſunt infra hominem perpetuā integritatem ſeruare nequeant? Concidit regnū Aſſyriæ unà cum potentiſſima urbe Niniue. In nihilum redactū florentiſſimū Babyloniorum regnum unà cum magnificentiſſima urbe Babylone. Interijt ferè & Roma cum potētia ſua. Ieruſalē quoq; cum inclyto regno humiliata ſedet in terris. Faſtus Tyri abolita eſt. Superbia Alexandri magni atq; Græcorum ſuorum iam dudum finem accepit. Aliud iudiciū non habuit Carthago, neq; rex Darius, aut etiam rex Cyrus cum regnis ſuis. Quin & Sultani Aegyptij potētia extincta eſt. Nam Turca omnē eius ſibi ſubiugauit ditionem, ſed quæ nec ipſa in æternum durabit, quia non eſt potentia, non conſilium neq; patientia contra Dei conſilium. Sic itaq; Aegyptum defendere nequiuerunt naturalia eius munimenta, potentiſſimi eius reges & Sultani, atq; multitudo ciuitatū, quin non raro externo ſubacta fuerit domino. Nam tempore quo Ezechias rerum apud Iudæos potiebatur, Aethiopes Aegyptum ſibi ſubiecerūt. Et poſtea quum Cyrus Perſa, Mediam & Aſſyriam, atq; bonam partem exterioris Aſiæ ſuperaret, uicit quoq; ſuperbum regem Seſoſtrem & obtinuit Aegyptum, licet poſtea quum Darius Nothus monarchiam Aſiæ amitteret, Aegyptij rurſum proprios conſtituerint reges, eiſq; paruerint uſq; ad tempora Alexandri magni.

Aegyptus olim mare.

Cataractæ Nili.

Nihil perpetuū ſub Sole.

Sultanus Aegypti extinctus.

De regibus Aegyptiorum.

HIc ſcriptores non per omnia ſibi cõſentiunt in regum Aegyptiorum ſucceſſionibus, uſque dum ad Ptolemæos perueniunt. Sunt qui ſcribant Thebeos primum imperaſſe Agyptijs, poſtea Pharaones, ut Pharao Amaſis, Pharao Mephres, Chencres, cuius anno ultimo Moſes eduxit populum Iſrael, & poſt illum ſubmerſum regnauerunt Acherres, Cherres, Armeus, Remeſſes, Menopes, &c. tempore regni Salomonis imperauit Smerdes & multi alij poſt eum uſque ad Amaſim, quem Cambyſes Cyri regis filius rex Perſarum ſubiugauit, & Aegyptum in monarchiam Perſarum tranſtulit, & tunc regnum defecit. Fuit autem hic Amaſis rex omnium feliciſſimus, quippe qui rem in pace & honore tenuit, mores reſtituit, magiſtratibus per ſuam ditionem mandauit, ut quotannis à quocunque rationem uiuendi exquirerent, ut ſi malis artib. degeret, eum puniret, ſi bonis, muneraret. Quam legem poſtea Solon ab eis mutuatus Atheniẽſibus tulit. Negocio ab aurora uſq; in finem tempus tradebat, deinde cibo atq; iocis inter cõuiuas ſcurram agẽs atq; morionẽ: mirantibusq; amicis, arcus exemplũ propoſuit, qui ſi uiolẽtius ducitur, facile rumpitur. Interim uerò dum rex iſte multa in regno molit̃, Cambyſes aduerſus eum mouit, quo tempore Amaſis decedens, metu ne inimicus cadauere potiretur, mãdauit in ore ſepulchri apud Mẽphim ſeruum condi, qui pro domino ab inſcijs caperetur, quod tamen euitare non ualuit. Nam iuſſu Cambyſis reuulſus & ſtilis ob contumeliam confoſſus eſt. Nam cum ducẽ belli ageret Apriei regis, & rex Cyrenenſibus bellum inferret, ipſe cum inimicis conſpirans, eorum auxilio rex eſt factus expulſo Aprieo. Anno ab urbe condita trecenteſimo quadrageſimo rurſum reges in Aegypto conſurgunt, uſq; ad tempora Alexandri magni: quo mortuo Ptolemæus Lagi filius primus ex Alexandri ducibus, Aegyptum, Cyprum & Phœniciam obtinuit. Hic Iudæos Ieroſolymis die ſabbati uacantes cepit, captiuosq; ad multa millia abduxit: ex quo ille Ieroſolymis poſtea conuentus Iudæorum ex omni natione, quũ Apoſtoli in die Pentecoſtes acciperẽt ſpiritũ ſanctũ. Huic ſucceſſit Philadelphus filius, per antiphraſin ſic dictus, ꝙ fratrem Argeũ interfecerit, ſororem Arſinoem matrimonio ſibi iunxerit, & alteri fratri bellũ intulerit. Sed præſtat horum regum ſucceſſionẽ hic in genealogiæ formulam redigere. Sic enim omnia dilucidiora erunt. Dicti autẽ ſunt omnes Ptolemæi ut Ptolemæus Philadelphus, Ptolemæus Euergetes, Ptolemæus Philopator, &c.

Studijs ocium intermiſcendum.

Ptolemæus rex.

Philadelphus.

1 Ptolemæus Lagi filius { Arſinoe, Lyſandra, 2 Philadelphus, Argeus, Maga }

3 Euergetes primus { Berenice }

4 Philopator

5 Epiphanes { Philometor, 7 Euergetes ſecundus, Cleopatra }

8 Phiſco

9 Auletes { Dionyſius, 10 Cleopatra }

Phila/

2 Philadelphus iſte Pharum apud Alexandriā excitauit, Iudæos liberos eſſe iuſſit, Eleazaro ſacerdoti mandauit, ut ſacros libros in Græcum ſermonē uerſos traderet, quos bibliothecæ dedicaret, quam nobiliſſimam aliquot millium uoluminum Alexandriæ conſtituerat, quæ poſtea perijt dum Alexandria à Cæſare diripitur, non ſponte, ſed fortè ab auxiliarijs incenſa. Poſtremo podagra uexatus ac ualetudinarius, ocio ſe tradidit, artes fouēdo liberales, accerſitis undecūq; ingenijs. 3 Euergetes rex recuperata Aegypto, deos omnes quas olim Cambyſes rapuit, referre curauit, pro quibus meritis ab Aegyptijs Euergetes eſt dictus. Berenicen ſororem adamatam duxit uxorem. 4 Philopater id cognomētum eſt conſecutus, quòd patrem, fratrem & amices facinoroſè fecerit occidi, quo tutius iniret regnum. Cumq; omnia flagitioſè ageret, regnaſſetq; annis 16. Epiphanes filius eius in regno ſucceſſit, ſub quo & ſucceſſore eius Machabæorum contigerunt geſta. 6 Philometor regnauit cum matre Cleopatra filia Antiochi illuſtris, ſed quam poſtea interficiendo cognomentum, & ipſe per antiphraſin accepit, flagitioſeq; præter omnium ſpem uixit. 7 Euergetes ſecundus filius aut ſecundum alios frater Philometoris, ob crudelitatē pulſus, Romam uenit à ſenatu auxilium petiturus. Idem ſiue ſucceſſor eius Phiſco fuit cognominatus. Hic populum Rom. regni Cyrenaici hæredem reliquit: cui ſucceſsit Ptolemæus Auletes, nonnullis Alexander cognominatus. 9 Auletem Alexandrini non diu paſsi eiecerunt, & è tribus liberis Cleopatram natu maiorem, reliquis eiectis maribus, regno præpoſuerunt. Auletes uerò Romam fugiens, obtinuit Ptolemæus, cognominatus Dionyſius, admodum puer, ut cū Cleopatra in tutelam populi Romani reciperentur. Dionyſius uerò poſtea Pompeium ad eum cōfugientem per proditionem interfici iuſſit. Cleopatram etiam ſororem eiecit, ſed quam Cæſar interfecto Ptolemæo in Aegyptum ueniens reſtituit. Hanc etiam poſt Cæſaris mortem Antonius Aſiam petens, repudiata Octauia, ſibi matrimonio iunxit. 10 Cleopatra ubi nupſerat Antonio, illū autem Auguſtus perſequeretur, Cleopatram in monumentum in quod illa ſe condiderat, perlatus eſt. Sed Cleopatra exornata diuerſis ornamentis ad Auguſtum uenit, ſperans eum, ut cæteros, ſua ſpecie ad libidinem illicere. At ille ſe intra ſe coartans, ad eius concupiſcentiam minimè inflexus, eam mox cuſtodiri iuſſit. Tūc illa ſe ad triumphum ſeruari intelligēs, è cuſtodia elapſa, præcioſo ſuo ſepulchro iuxta Antonium ſe collocans, ſibi aſpidem in ſiniſtro brachio admiſit, & eius ueneno quaſi ſomno ſoluta eſt, fruſtra etiā Auguſto admouente Pſyllos, qui uenena ſerpentum è uulneribus hominum hauſtu reuocare atq; exſugere ſolent. Alij ſic hāc recenſet hiſtoriam. Cleopatra incautiorem nacta cuſtodiam, in mariti ſe recepit mauſoleū, ubi maximo induta cultu, meretricioq; ueſtita ornatu, indifero odoribus ſolio, iuxta ſuum ſe collocauit Antonium, admotisq; ad uenas ſerpentibus & hauſto ſanguine ueneno eorum, quaſi ſomno morte ſoluta eſt. Sicq; in morte eius tota progenitorū eius linea finē accepit. Sunt aūt Pſylli populi Libyę Naſamonibus cōfines, qui à quibuſuis feris aut ſerpētibus morſi nō lędunt. Eorum inquit Plinius corporibus ingenitum fuit uirus ſerpentibus exitiale. Vnde Plutarchus ſcribit Catonē iter per deſerta Libyes facientem, ſecum Pſyllos duxiſſe, qui morſibus ſerpentum mederentur, partim ore trahentes uenenum, partim ſerpentes cantibus medicantes.

Alexandrinā bibliotheca.

Cleopatra imā pudēs mulier.

Pſylli.

Aegyptus Sultanos habuit nouiſſimè pro regibus.

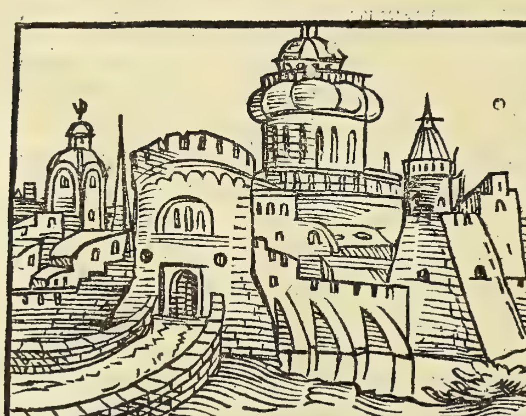
DVcentis & nonaginta annis Aegyptus Ptolemæos reges habuit moderatores uſqꝫ ad Cleopatram ultimam de illa familia reginã. Quę cum ſibiipſi mortem conſciuiſſet, ſubacta fuit Aegyptus & in prouinciam redacta, habuitqꝫ præfectos uſque ad annũ Chriſti 619. Tũc ſub Heraclio Imperat. irruentes Saraceni ex Arabia in Africã, Chriſtianos q paſſim in Africa regiones tenebãt expulerũt & interfecerunt, conſtitueruntqꝫ in Aegypto dominatorẽ, quem lingua ſua, Arabica ſcilicet, q̃ in multis Hebraicę & Chaldaicę linguę cõformis eſt, שׁוּלְטָן Sultanum (non Soldanum) appellauerunt. Is itaqꝫ Sultanus Aegypti, tam potens factus eſt temporũ ſucceſſu, ut & Syriam ſibi ſubiiceret, cum omnibus prouinciis, Paleſtina, Phœnicia, Damaſco, Iudæa &c. ut ſupra in deſcriptione terrę ſanctæ multis oſtendi hiſtoriis. Durauitqꝫ eius poteſtas uſqꝫ ad annũ Chriſti 1527. tũc expugnata fuit à Selymo Turcarũ Imperatore Aegyptus & Syria, atqꝫ extinctus Sultanus, & loco eius præfectus à Turca in Aegyptum collocatus. Hiſtoriam habes ſupra in deſcriptione geſtorum Zelymi Imperatoris Turcarum.

De ciuitatibus Aegypti.

DIcta fuit ab initio Aegyptus Heptapolis, à ſeptem primis urbibus, quatuor uidelicet Thebaidos, quæ ſunt, Panopolis, Antinous, Lycopolis, Hermopolis, & tribus quæ ſunt Arcadiæ, Heraclea ſcilicet, Oxyrinchus & Memphis. Sed poſtea ob ſoli eximiam fertilitatem, atqꝫ hominum multitudinem, adeò exculta fuit hæc regio, ut decem & octo millia inſigniorum ciuitatum & oppidorum in ea conſtructa numerarentur. Inter quæ primum habuerunt gradũ, Heliopolis, Memphis, Peluſium, Tanis, Alexandria, Paretonium, Heraclium, Buſiris, Thebæ, Bubaſtus &c.

Decem et octo millia ciuitatum.

Heliopolis.

INterpretat̃ Heliopolis Solis ciuitas, eſtqꝫ poſita in aggere & habet Solis templũ, conſtructa olim à Buſire rege: fuitqꝫ tãta ut murus per circuitum complecteretur. 140. ſtadia, habẽs centũ portas. Primi Aegypti reges in ea habitauerunt. Græci, ut Diodorus Siculus ait, uocauerunt eã Thebas, & Hebræi On, id quod ex Ezechiele notat̃ propheta. Ptolemæus tamen Coſmographus, q poſt Chriſtũ natum habitauit in Aegypto, facit ex On & Heliopoli duas ciuitates. Secundum Strabonem fuit hęc ciuitas olim ſacerdotum habitatio, hominum Philoſophiæ & Aſtronomię deditorũ, q multa habuerũt priuilegia et libertates, id q̃d et Geneſeos docet liber. In hac urbe dicit̃ fuiſſe Dionyſius Areopagita, præſul Athenienſis, diſcipulus diui Pauli, quo ſe diſciplinę cauſa cõtulerat, cũ Chriſtus Saluator mũdi pateret̃ in cruce. Vnde uidens ſolis eclipſim, quę nulla ratione tũc fieri debuit, dixit ad Apollophanẽ ſophiſtã præceptorẽ ſuũ: Aut Deus naturæ patitur, aut mundi machina diſſoluet̃. Fuit enim cõtra mundi ordinẽ, ut ſol tẽpore oppoſitionis eclipſaret̃.

Dionyſius Areopagita.

Memphis

Memphis, Babylon, Cayrum.

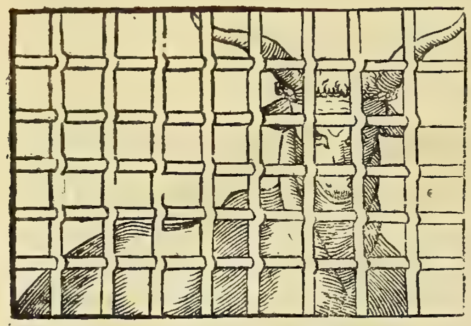
MEmphis urbs Aegypti regia uulgo Meſſer dicta, olim magna & populoſa, ſecũda poſt Alexandriam, ubi fuerũt pyramides regum ſepulturæ, ab Ogdeo uel Ogeloo rege ædificata ambitus ſtadiorũ 150. cuius filia Memphis ei nomen dedit. Hæc ſitum habet in opportuniori totius Aegypti loco, ubi ſcilicet Nilus primam accipit diuiſionem, & deltæ Δ formam facit: quo fit, ut urbis tanquam in Nili clauſtro poſita, aditum præbeat prohibeatq; ad ſuperiora loca nauigantibus. Quin & ad cohibendam aquarum inundationem uerſus Notum, aggeres ingentes oppoſuit. A cæteris uerò partibus undiq; lacus fuit effoſſus ingens ac profundus, qui urbem reddit minutiſsimam. Vnde & poſteri reges ferè omnes relictis Thebis, regiam habitationem in Memphi ædificarunt, poſtea uerò ultra Nilum nidificantes, eam urbem inhabitarunt, quam Babyloniam Aegypti atq; Cayrum appellauerũt. Habet hæc ciuitas Memphis Nilum ad latus orientale, ubi tamen inter Nilum & urbem ipſam agger magnus factus fuit, qui tempore inũdationis Nili coërcuit aquas ne ingrederẽtur ciuitatem. E regione eius ultra Nilum ſita eſt magna illa potentiſſima ciuitas Babylon, quæ noſtro æuo Cayrum & Alcair & à Turcis קירים. Keyrum appellatur, & fuit hucuſque ſedes Sultanorum Aegyptiorum. De huius ciuitatis exordio ſcribit Strabo in hunc modum: Babylon caſtellum natura munitũ à Babylonijs quibuſdam conditum, qui huc ſecedentes, hoc in loco habitationem à regibus impetrarunt. Nunc in ea collocata eſt una ex tribus legionibus, quæ Aegyptum cuſtodiũt. Ab hoc loco uſq; ad Nilum iugum quoddam deſcendit, &c. Talis fuit tempore Strabonis facies Babylonis, caſtellum ſcilicet, at hodie eſt maxima ciuitas, habens arcem intra mœnia in edito loco ſitam haud minorẽ ut quidã aiunt, ciuitate Vlmenſi. Subdit aũt Strabo: Hinc pyramides quæ apud Memphim ſunt, in ulteriore regione manifeſtè apparẽt. Ergo Babylon ultra Nilũ uerſus Arabiã eſt, & Memphis citra Nilum ad occidentẽ, capiunturq; pro una ciuitate, licet nullo ponte coniungantur. Excellit tamen hodie Babylon longe Memphim ferè in uicũ redactam, ut quidam etiam ſcribant circuitũ eius complecti 12. aut 14. miliaria Germanica. Et quamuis innumerã habeat populi multitudinẽ, abundat tamen omnib. rebus, præter ligna, quæ ibi in pondere uenduntur. Figurã urbis allata & à me deformata, oſtendet olim hæc omnia ad oculũ. Anno Chriſti 1476. graſſante peſte in Cayro ad tres mẽſes, mortui fuerũt aliquoties una die uiginti millia hominũ, unde magnitudo urbis & multitudo populi æſtimari poſſunt. Sunt circiter octo millia hominũ in ea, qui ſolũ in camelis aquã ex Nilo in urbẽ deferũt, ut illã uendãt in uſum hominũ & ad ſpargendũ in plateis ad ſopiẽdũ puluerẽ pauimenti. Vartomannus tamẽ ſcribit, ſe hanc ciuitatẽ fama longe inferiorẽ inueniſſe, neq; Roma maiorem eſſe ambitu licet ſit multo frequentior: ſed fefellit plures ſuburbanus ager, qui uicis prope innumeris diſpergitur. Memphis Apidis templum olim habebat, qui idem eſt quod Oſiris. Erat aũt bos qui & Serapis dictus corpore niger candida frõte, in tergore alba nota inſignis, duplicibus pilis in cauda, & lingua cantharo notatus, quẽ certos uitæ annos excedere nõ licebat. Reſponſa dare nõ ut reliqua, oracula ſolitus erat, ſed ſi manu oblatum pabulum ſumpſiſſet à conſulentibus, ſecundos euentus atq; omnia proſpera decernebat. Si uerò abnueret recipere cibum, indubiè malo & memorandis cladibus caſura diuinabat.

Cayrum.

Babylon Aegypti.

Apis Aegypti.

Vnde

Vnde cum à Germanico Cæſare pabulum obla⁄tum renuiſſet, funeſtum omen et indubiam necem, quæ paulò poſt ſecuta eſt, prenunciauit. Alebatur autem in ſepto quodam, & ante id ſeptum aula quędam iacebat, in qua erat aliud ſeptum matris eius. In eam aulam nonnunquam emittebatur, præſer⁄timut peregrinis oſtenderetur. Videbatur autem per feneſtram quandam in ſepto, & extra etiam ſi uellent. Vbi uero paululum laſciuiebat, rurſum in propriam manſionem recipiebatur.

Pyramides Aegypti.

EST pyramis moles qua⁄drata in multam altitudinem aſſurgens, à fundamētis ſenſim ad ſub⁄limitatem gracileſcens. Quæ uero in Aegypto fuerunt ere⁄ctæ, turres, inquit Solinus, fu⁄erunt faſtigiatæ ultra excelſitatem omnem, quæ manu fieri poſſit. Hæ ſtabant in monta⁄no quodam & ſaxeo ſuperci⁄lio ad ſeptentrionalem urbis Memphiticæ plagam, procul ſtadijs quadraginta, ſitæ inter Memphim & Delta. Plures quidem in Aegypto paſſim extiterunt, nullę tamen clariores tribus illis, quæ orbem imple⁄uere fama, conſpicuæ undique à nauigantibus, quarum duæ ſunt numeratæ inter ſeptē me⁄morabilia opera orbis. Plinius de his ita ſcribit. Pyramides in Aegypto, regum pecunię oci⁄oſa ac ſtulta oſtentatio. Quip⁄pe cum faciendi eas cauſa à pleriſq; tradatur, ne pecuniam ſuc ceſſoribus aut æmulis inſidiantibus præberent, aut ne plebs eſſet ocioſa. Multa circa hoc uanitas illorum hominum fu⁄it, ueſtigiaq; complurium in⁄choatarum ex tunc. Vna eſt in Arſinoite nomo, duæ in Mem⁄phi non procul à labyrintho: totidem ubi fuit Mœridis la⁄cus, hoc eſt, foſſa grandis. Trecenta ſexaginta hominum millia annis uiginti ampliſſimam pyramidem conſtruxiſſe pro⁄duntur. Tres uero factæ annis 78. & menſibus 4. Inter omnes uero eos non conſtat à qui⁄bus factæ ſint, iuſtiſſimo caſu obliteratis tantæ uanitatis autoribus. Ampliſſ. 8. iugera obti⁄

Stulta diuitia⁄rum oſtētatio.

net,

net ſoli, quatuor angulorum paribus interuallis, per octingentos & octogintatres pedes. Alíj numerant latera pedum geometricorum 775. Strabo ſcribit ſingulam habuiſſe altitudinem ſtadij, paulo ſcilicet maiorem quolibet latere, id eſt, 25. pedes. Alterius interualla ſingula per quatuor angulos pares, comprehendebant pedes 737. Prior erat incruſtata ſecto marmore, incruſtationisq́ huiuſmodi tabulę erant latę pedum ſeptenũ, quas Sultani depoſuerunt & tranſtulere ad ſtructurã pontis apud Cairum. Sub tantæ ſtructuræ mole oſtium eſt in latere quod ad ortum ſpectat, quod modico deſcenſu fert in ſpecum, intusq́ ſunt duæ cameræ, quibus inſunt tumbæ, una grandis, duæ paruæ, ubi reges ſepeliebantur. Tertia minor prædictis, ſed multo ſpectatior Aethiopicis lapidibus conſurgebat 363. pedibus inter angulos. Ne quis autẽ regũ miretur opes, hæc tertia pyramis laudatiſsima facta fuit à Rhodope meretricula, quæ maiore miraculo tantas opes meretricio conquiſiuit quæſtu.

Altitudo pyramidum.

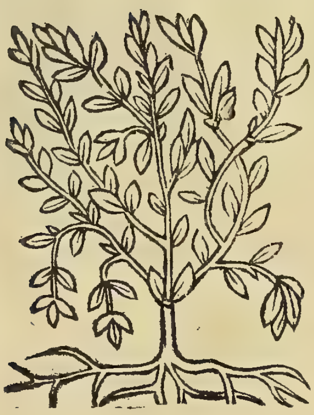
Labyrinthus Aegypti.

LAbyrinthi fabrica, opus haud impar pyramidibus & adiacens regis ſepultura eius qui labyrinthum cõſtruxit. Hinc Dædalus ſumpſit exemplar eius labyrinthi quem fecit in Creta, ſed centeſimam tantum portionem eius imitatur, quę itinerum ambages occurſusq́ ac recurſus inexplicabiles continet, crebris foribus inditis ad fallendos occurſus, redeundũq́ in errores eoſdem. Poſitionem operis, ſingulasq́ partes enarrare non eſt, quũ fuerit in regiones diuiſum atq́ in præfecturas ſedecim, nominibus earum totidem uaſtis domibus attributis. Cõtinuit præterea templa omnium Aegypti deorum. Habuit pyramides complures quadragenarum ulnarum, ſenos radice muros obtinentes. Feſſi eundo perueniebant ad uiarum illum inexplicabilem errorem. Quin & cœnacula prius excelſa porticusq́ aſcendebãtur nonagenis gradibus omnes, intus columnæ de porphyrite lapide, deorum ſimulachra, regum ſtatuæ, monſtrificę effigies. Quarundam autem domorum talis erat ſitus, ut adaperientibus fores, tonitruum intus terribile exiſteret. Maiore autem in parte tranſitus erat per tenebras, aliæq́ rurſus extra murum labyrinthi ædificiorum moles. Inde aliæ perfoſſis cuniculis ſubterraneæ domus. Strabo tot uarias manſiones uocat præfecturarum aulas, & uias quæ ad eas tendunt, cryptas multas & longas, quæ inter ſe uias flexuoſas habebant, ut nemo peregrinus ingredi aulam ullam poſſet nec egredi ſine præeunte duce. Et quod magis mirandum, cuiusq́ domus tabulata, ac etiam cryptarum latitudines, ex lapideis pluteis integris & magnitudine excellentibus confectæ erant, nulla uſquam uel ligni uel alterius materiæ admixione. Plinius uerò ueſanam illam fuiſſe dementiam ſcribit, quæſiſſe gloriam impendio nulli profuturo, præterea fatigaſſe regni uires, cum tamen laus maior artificis eſſet, id quod & ſuprà in Creta indicauimus. Lemnius quoq́ labyrinthus ſimilis fuit illis, columnis tantum 140. mirabilior fuit. Extantq́ adhuc, inquit Plinius reliquiæ eius, cum Cretici Italiciq́ nulla extent ueſtigia. Italicum uocant, quem fecit ſibi Porſena rex Hetruriæ ſepulchri cauſa.

Labyrinthus in præfecturas diuiſus.

Omnia ex lapide conſtructa.

De odoriferæ balſami herba

IN ſola Aegypto & nullo alio totius mundi loco aiunt naſci herbam quæ præcioſum balſamũ ſudat. Creuit olim in ſola Hierichunte, ſicut & ſuprà in deſcriptione Iudææ indicaui. Forma eius haud multum abſimile eſt Maioranæ. Habet ſurculos oblongos cubitum tamen unum aut alterum non excedens, atque in illis folia maioranæ ſimilia. Dioſcorides ſcribit arbuſculam eius tantum in Iudæa & Aegypto produci, folio rutæ ſimili, candido tamen & perpetuo uirente: lachrymã colligi tam in caudice quã in parte ſuperna. Vulneratur modicum cultello, & manat nobilis ſuccus è plaga, quem opobalſamum uocant, longeq́ue ſuperat in ſuauitate balſamum illud, quod ex ramis exprimitur. Semen eius rubicundum eſt, ſicut & cortex ramorũ, redoletq́ odorem ſucci. Hortus uero in quo herba

Opobalſamũ.

Matterea hortus balſami.

herba ipſa creſcit, diſtat itinere trium horarum à Cairo uerſus Syriam, appellaturq́ Matterea cinctus muro & cuſtode munitus, nec quiſquam intromittitur niſi data pecunia. Qui ante ducentos annos in hoc horto fuerunt peregrini, ſcilicet Ieroſolymitani, ſcribunt quinque in eo eſſe fontes quibus irrigatur. In Martio oleum potiſſimum colligitur ex uulnere caudici inflicto. Ex ramuſculis uero ſuperne truncatis & in aqua decoctis colligitur quoq; oleum, ſed quod priori in colore & uirtute non reſpondet. Primum balſamum tantæ eſt efficatiæ, ut quamlibet carnem eo perunctam longo tempore à fœtore præſeruet. Noſtro tempore hæc herba Cairi in hortis diuitum ciuium quoq; plantari dicitur.

Corallium creſcit in mari rubro.

Corallium, ſiue ut Theophraſtus appellat, Curallium, alij Lithodendron, partim ex eo quòd in lapidem conuertatur, partim quod arbuſcula ſit, quamobrē & dendrite uocatum: nam ut res ipſa demonſtrat, frutex eſt ſub aqua marina uiridis & mollis, baccas habens ſimſies cornis natiuis ſpeciē & magnitudine, item molles ſed candidas: aut reſectus ſtatim in aëre duratur: quare ſcite Ouidius:

Sic & Coralium in quo primum contigit auras
Tempora dureſcit, mollis fuit herba ſub undis.

Gorgonia.

Et quia mox ut in aërem profertur ſolet lapideſcere, Gorgonia nominatur. Etenim Gorgonas in lapides uerſas, fingunt poëtæ. Sic Plinius de gemmis ſcribit. Gorgonia nihil aliud eſt quàm Corallium nominis cauſa, quod in duritiam lapidis mutatur. Non eſt autem Corallio unus color, ſicuti nec alijs lapidibus, qui ex id genus ſucco intra terrā concreſcūt. Etem ſi ſuccus fuerit ruber, coralliū rubrū naſcit̄, ſi cādidus candidū, ſi niger nigrū. Omne tamē coralliū priuſq́ retibus fuerit euulſum aut ferro præciſum, uiride uidetur eſſe. Vt autem unus lapis ex diuerſorum colorum ſuccis ortus uarios habet colores, ita interdum unius corallij ſtirpes ramiq́ partim ſunt rubri, partim candidi, partim nigri. Quātum ad ſaporem attinet, corallium modice aſtringit: quod ad odorē, ferè algæ inſtar olet. Quoddam eſt durum, ut Gallicum, quoddam molle ut Campanum & Erythreum: aliud ſolidum, aliud fiſtuloſum, aliud ſcabrum, quoddam plures habet ramos, quoddam paucos.

Corallium naſcitur in multis locis.

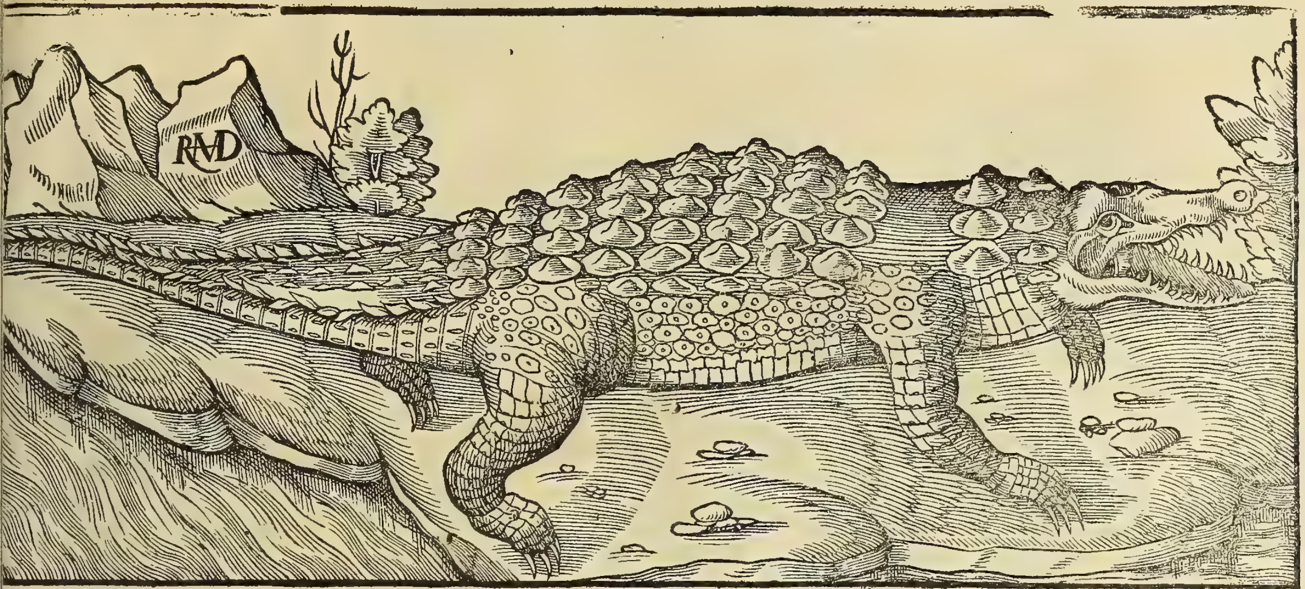
Naſcitur multis in locis, circa Orcades inſulas, in Hetruſco ſinu, in Campano ante Neapolim, in Siculo mari circa Drepanum, in Africano circa Erythra, in mari Perſico, in mari Rubro circa Trogloditarum inſulas, quod nigrum eſt. In medicina exiccat & refrigerat atque aſtringit. Cum aqua potum, ſanguinem excreantibus medetur, & torminum malis. Medici eligunt rubrum, quod algæ inſtar olet, q̄d facile teritur, quod æquabiliter cōcreuit, quodq́ ramoſum eſt.

Peluſium, quæ & Damiata, & Eliopolis.

Nilus fluuius multis oſtijs à prima ſui ſciſſione labitur in mare, ſuntq́ ſingulis riuis ſua nomina. Oſtium illud quod propinquius eſt terræ ſanctæ, uocatur Peluſiacum, à Peluſio ciuitate adiacente, quæ noſtro tempore Damiata uocatur: ob quam ante trecentos annos Chriſtiani grauiſſima bella geſſerunt contra Sultanum, ſicut & propter urbem Ieroſolymitanam. Nam anno Chriſti 1219. quum Chriſtiani amiſiſſent Ieroſolymam, Templarij & hoſpitalarij cum magno exercitu Chriſtianorum nauigantes contra hanc ciuitatem & oppugnantes, tandem ceperunt, inhabitaruntq́ biennio. Habes hiſtoriam ſuprà in deſcriptione Terræ ſanctę, ſub titulo, Noua expeditio in Terram ſanctam.

Arſinoe & Crocodili ciuitas

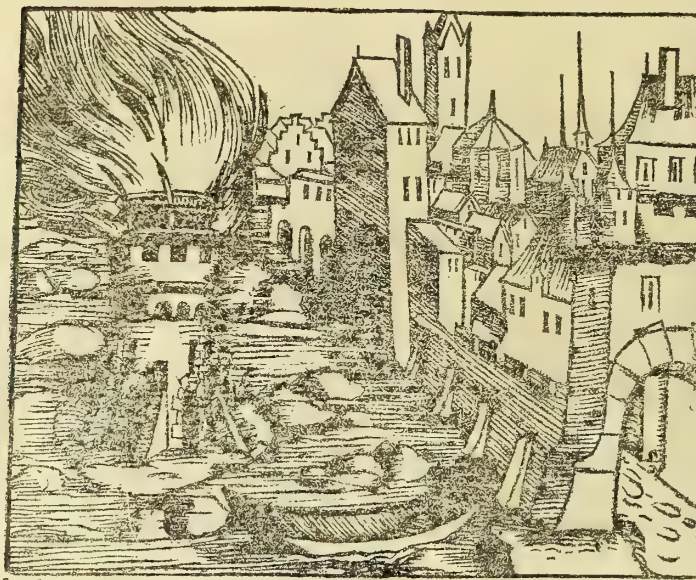
Secundū Strabonē Arſinoë ciuitas, prius Crocodilorum dicta fuit ciuitas. Quia Aegyptij in ea præfectura mirum in modum colebant Crocodilum, qui ſacer apud eos in lacu quodam

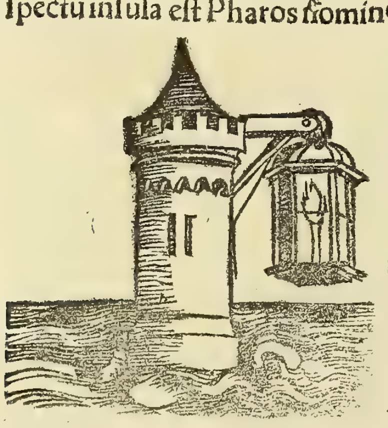
cu quodam ſeorſum nutriebatur,& ſacerdotibus manſuetus uocabatur.Nutriebatᷣ autem
pane,carne & uino,quæ à peregrinis afferebantur, ad eiuſmodi ſpectaculũ uenientib. Sub *Crocodilus*
iungit aũt Strabo, qui ſuo tempore beluam iſtam uidit.Hoſpes uir inter alios honoratiſsi- *ad uiuum ex-*
mus,qui nobis ſacra cõmonſtrabat,ad lacum ueniens,placentulũ & carnem aſſam,& quod- *preſſus.*
dam mulſi uaſculũ ex cœna attulit. Beluam in ripa lacus inuenimus, & ex ſacerdotib. alij
eius os aperuerunt,alius bellaria impoſuit,poſtea carnẽ, deinde mulſum iniecit.Ille in lacũ
exiliens,in ulteriorẽ partem traiecit.Solet hoc animal in Nilo potiſſimum & Gange fluuio
Indiæ inueniri euaditq́ꝫ ex animo in immẽſum animal. Nam quũ oua eius anſerinis ſimilia *Crocodilus ex*
exiſtãt,ex his genitus pullus,ad ſedecim aut octodecim cubitorum magnitudinẽ excreſcit, *ouo gignitur.*
longitudine uitæ hominis fermè eſt,lingua caret,licet quidã dicant infra paruam habere lin
guã:Corpus mirabile natura munitũ.Nã dorſum eius uniuerſum ſquamoſum eſt,duricie p̃
cipua,cauda prælõga:ex utroq́ꝫ oris latere dẽtes habẽs perplures,in quib. duo maxime emi
nent.Non ſolum homines comedit ſed & cætera terreſtria animantia flumini appropinquã
tia unguib. grauiter diſcerpit,quos habet omni mucrõe acutiores.Morſu eſt aſpero tetroq́ꝫ,
ut quod dentibus lacerat,nunquam ſanetur. Eorum ingens eſt multitudo in Nilo & ſtagnis
propinquis,tum quia fecunditate excedit,ſingulis enim annis parit, tum quia perraro capi-
tur. Timidus eſt,ut qui perſequentes fugiat,fugientes perſequatur. Narratur numerus ſexa
genarius ei proprius, ut qui ſexagenis diebus oua ſexagena pariat,totidemq́ꝫ dieb. foueat.
Annos præterea uiuere & dentes eorũ fermè numero habere. Nautis ualde cauendum eſt
in Nilo ab iſto animali,ſicut & in littore ambulãtibus,præſertim æſtiuo tempore.Hyemali
tempore ſexaginta diebus,aliqui dicunt quatuor menſibus,in ſeceſſu ſine cibo quieſcit.De *Crocodili la-*
uoraturus hominẽ lachrymari dicitur,unde prouerbiũ natum,Crocodili lachrymæ, quãdo *chrymæ.*
quis ſcilicet ſolis oculis, ſine corde & abſq́ꝫ cõpaſſione lachrymatur. Vnum hoc animal in-
quit Plinius, ſuperiore mobili maxilla imprimit morſum.Dies in terra agit,noctes aqua.
Gens hominũ huic beluę eſt aduerſa in ipſo Nilo, Tentyritæ,ab inſula,quã inhabitãt ſic ap
pellati. Terribilis eſt belua cõtra iſtos fugaces,& cõtrà fugax belua cõtra inſequẽtes, illíq́ꝫ
ſoli audẽt aduerſum ire.Quin etiã flumini innatãt,dorſoq́ꝫ equitantiũ modo impoſiti, hian
tibus reſupino capite ad morſum, addita in os claua,dextra ac læua tenentes extrema eius
utrinq́ꝫ,ut frenis in terrã agunt captiuos,ac uoce etiã ſola territos cogũt euomere recẽtiora
corpora ad ſepulturã.Ita ei uni inſulæ crocodili nõ adnatant,olfactuq́ꝫ eius generis fugan-
tur.Hebetes oculos hoc animal dicitur habere in aqua,extra acerrimi uiſus. Quidam hoc
unum quandiu uiuit creſcere arbitrantur.Nec aliud animal ex minore in origine in maiorẽ
creſcit magnitudinem. Vnguibus eſt armatum,& contra omnes ictus cute inuicta.

Ggg Alexan-

Alexandria Aegypti

ALexandria Aegypti magna ciuitas, ante Chriſti aduentum annis 320. ab Alexandro magno, Iuſtino atteſtante cōdita fuit. Alexander enim magnus ad Iouem Ammonem pergens, conſultaturus de euētu futurorū & de origine ſua, reuerſus ab Ammone Alexandriam condidit & No oppidum antè conſtructum ampliauit, Macedonūq́; coloniā caput Aegypti eſſe iubet. Condidit autem tres Alexādrias, unā in Aegypto haud longe ab oſtio Nili, aliam in Aſia, & tertiam in Scythia ſuper Tanaim. In prima fuit ſepultus. Mortuus enim in Babylonia, corpus eius per Ptolemæum curiæ ſuę magiſtrum ductum fuit Memphim, & poſt paucos annos Alexandriam translatum. Vnde Auguſtus cæſar poſt deuictum Antonium Alexandriam ueniens, Alexandri corpus reuerenter aſpexit. Habuit Alexandriæ ſitus chlamydis formam, muniebaturq́; undique aut incommeabili ſolitudine, aut importuoſo mari, aut fluminibus, aut ſyluoſis paludibus. Pulcherrima olim fuit, & nunc quoque bene munita eſt firmis & altis muris & turribus, ſed intus plena eſt ruinis & deſolationibus. Celeberrima idolorum phana habuit, necnon & Chriſtianorum templa adhuc extantia. Multas quoque habuit regias ædes, quæ & multam urbis partem occupabant. Nam quilibet regum illam pro libito uoluntatis aliquo ornamento decorabat. Et ubi aula Alexādri olim ſtetit, hodie colūna ex uno lapide præciſa miræ altitndinis, capitellum habens acutū quaſi turris apparens poſita eſt. Aiunt aūt hanc urbem in circuitu habere octoginta ſtadia & duplo fere maiorem eſſe Nurnberga. Quod autem Alexander ſingulari affectus fuit ad hunc locum fauore, id fecit, ſitus eius delectatus & motus amœnitate. Ab uno enim latere habet mare mediterraneum, & ex oppoſita parte Mareotim lacum, quem alij Mariam uocant, & eſt ualde magnus. Sunt quoque in eum riui quidam ex Nilo deducti, per quos ab Alexandria licet nauigio uenire uſque Cairum. A Cairo uero patet iter terreſtre uſque ad mare Rubrum, & ex eo mari nauigatur in Arabiam, Perſiam, atque Indiam. A ſeptentrione huius urbis pulcherrimū aiunt eſſe maris portum, in ſemicirculi figuram arcuatum, in cuius proſpectu inſula eſt Pharos nomine, quæ ceu propugnaculum eſt ciuitatis. Claudit enim ferè hunc portum, niſi quod utrinque anguſti euripi ſeu canales ex mari ad ciuitatem tranſeunt, ſed qui ob ſcopulos in fundo latentes, ualde procelloſi & periculoſi ſunt ad nauigandum. Quapropter Ptolemæus Philadelphus rex Aegypti ab ea inſulæ parte qua nauigatur in Syriam, maximis ſumptibus fecit erigi turrim ex candidis lapidibus, quam 800. talentis tradunt conſtitiſſe, cuius uſus fuit, nocturno nautarum curſui ignes oſtendere, ad nuncianda uada portusq́; introitum ſicut poſtea tales compluribus locis flagrare cœperunt, ut Puteolis ac Rauennæ ad uitandum periculum etiam in corriuatione. Poſt aliquot annos quum Cleopatra regina rerum potiretur in Aegypto, coniunxit Pharum inſulam ciuitati per firmiſſimum aggerem, qui dictus fuit Heptaſtadion, eo quòd ſeptem ſtadijs, id eſt, octingentis, & ſeptuaginta quinque

Tres Alexandriæ.

Multæ regiæ in Alexandria.

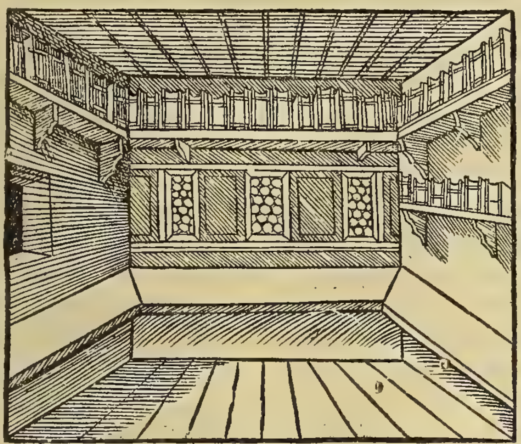
Nauigatur ab Alexand ad Cairum.

Pharos.

paſſibus

paſſibus productus fuerit, quod etiam ſicco pede ex urbe licuerit uenire ad Pharū turrim.

Bibliotheca Alexandrina.

PAulo ante Chriſtum natum, bibliotheca toto orbe terrarum nominatiſſima, Alexandriæ multis millibus librorum inſtructa comburitur, cuius ſupra quoque ſub Philadelpho rege mentionem fecimus. Fuit Ariſtoteles primus, ut Strabo arbitratur, qui libros congregauit, & Aegypti reges bibliothecæ ordinē docuit. Ariſtoteles bibliothecam & ſcholam Theophraſto reliquit. Deinde Theophraſtus Neleo tradidit. Ptolemæus quoqꝫ Philadelphus, maximum numerū librorum, ut diximus, collegit, & hic tantus theſaurus & tam pulchrum regiæ opulentiæ monimentū ſubita ui ignis cōflagrauit. Habuit hæc urbs ad Chriſtū conuerſa magnos & egregios uiros & doctores eccleſiaſticos. Nempe Marcum euangeliſtam, Amanum epiſcopum Clementem & Origenem presbyteros, Athanaſium epiſcopum, Didymum, Theophilum, &c. quorum omnium diuus Hieronymus in Lib. de Illuſtribus uiris meminit.

Alexandria inſigne emporium.

DIci nequit quàm hæc urbs poſt ſui exordiū propter mercimonia quæ in ea exerceri cœperunt, creuerit in diuitijs & potētia. Nam eſt inter Indiam & Europā intermedium quoddam emporium. Quicquid precioſum creſcit in India, aromata & odores, imò & quæ cōtexuntur ibi ex ſerico, afferūtur ex Indico mari per mare rubrum in Aegyptū, & ex mari rubro modico itineris interuallo uehuntur in Nilum & ex Nilo per riuum hominum labore factum deducuntur in Mareotim lacum, atqꝫ inde Alexandriam. Ab Alexandria uerò ultra transferuntur in Syriam, Græciam, Italiam, Africam, Galliam & Hiſpaniā. Hæ regiones omnes, imò tota Europa expoſuit annuatim maximū uectigal in ciuitate Alexandrina, unde Stultani maximū habuerunt emolumentū, atqꝫ ciuitas mirum in modū fuit ornata magnificis ædibus & ædificijs: ſed temporū ſucceſſu hæc Alexandrinorū magnificentia nō parum fuit imminuta per bella, ſeditiones & alias incidentes calamitates, quin & noſtro æuo nedum Alexandria uerum & Sicilia atqꝫ Venetiæ quæruntur ſibi non parum detractum in uectigali, quando hæc mercimonia quæ ante tempora noſtra per Alexandriam in Europam translata fuerunt, hodie pro maiori parte ex India immediate in Hiſpaniā per mare tranſportantur, atqꝫ inde in Europæ occidentales partes. Portugallenſes igitur & Antuuerpiani hodie cōmodum percipiunt ex mercibus, quod ante tempora noſtra Alexandrini leuauerunt, id quod Sultani in Aegypto cito olfacere cœperunt, præripi ſcilicet ſibi magnam prædam per regem Portugalliæ, qui neglecta Alexandria nauigationē alia uia in Indiā inſtituit. Vnde Sultanus ſuperioribus annis Iulio Romano pontifici ualde minaciter ſcripſit & quærimoniā fecit, per Portugallēſes ſe non parū incōmodari. Et ſi illi hanc iacturam non ſarcirent, ſciret Pontifex, ſe peregrinis Ieroſolymitanis negaturum omnē itineris in ſua ditione ſecuritatem. At nihil effecit his minis ſuis, quin & poſtea cum uectigali amiſit quoqꝫ omne regnum ſuum, ſicut ſupra abunde expoſui.

Vectigal Alexandrinum.

Minæ Sultani.

De fertilitate agri Alexandrini.

ORnatur Alexandria extra mœnia amœniſſimis hortis pulcherrimis domibus, ubi uaria arborum & plantarum genera nutriuntur, quæ uirorem ſuum nunquam abij-

Ingenium ad excludendum pullos.

ciũt ut ſunt mala punica, limones, citrea poma, ficus, poma Adamica & ſimilia. Habet Adamica pomus folia longitudine quindecim aut ſedecim pedũ, et latitudine ſeſqui & duorũ pedũ. Inueniuntur ibi multi ſtruthiones, & Arabes propinqui adferũt multa ſtruthionum oua atq; in foro uendũt, quia ſunt bona ad comedendũ. Scribunt in itinerarijs ſuis Felix Vlmẽſis, & Breitenbachius Mogũtinus decanus, Alexandrię & alibi in Aegypto parari furnos plenus foraminibus, in quos reponũtur tria aut quatuor millia ouorum anſerinorum, gallinaceorũ, columbinorum & anatinorum; & fimo cooperto furno prunæ à longe ponũtur circum fimũ, quarum lento calore oua ipſa ſenſim per fimum calefiunt ceu ſub gallina; atq; tandem ſimul excluduntur & pulli ex fimo gregatim procedunt, atq; inde ad paſcua ducuntur, & ex paſcuis ad forum.

Ptolomæus aſtronomorum princeps.

Almageſtum.

Geographia.

FVit Ptolemæus iſte natione Alexandrinus licet alij dicant eum eſſe Pheleudenſem & quòd profecerit Alexandrię, cuius meridiani in ſuis calculationibus perpetuã habuit rationem. Fuit autem liberalium artium ac Gręcarum literarum ſtudijs clarus, uixitq; temporib. Antonini & prędeceſſoris ſui Adriani. In aſtronomię ſciẽtia priorũ nulli ceſſit. Primus enim apud Græcos cœli rationem omnẽ diligentius explicuit, inuentaq; ab Hipparcho inſtrumenta clarius monſtrauit. Edidit magnã illam cõpoſitionem quam Almageſtum uocãt, in quo tot & tam diuerſorum motuum celeſtium rationẽ reddit per eccentricitates, epicyclos & contrarios diuerſorum orbiũ motus oſtendit unde luminarium eueniant eclipſes, cõiunctiones, oppoſitiones, &c. Abſoluto autem opere illo cæleſti, uertit acumen ingenijs ſui ad orbem terrenũ & cooperãte Aegypti præfecto, quẽ Romani illuc ceu regem deputauerant, deſcripſit geographiam uniuerſalẽ, diſtinxitq; in uiginti ſex tabulas particulares, quibus omnem habitabilis & cognitæ terræ explicuit habitudinẽ, oſtendens ſingularum regionum populos, montes flumina, maria, ſyluas & alia id genus quæ in geographia conſiderantẽ, ſine quorũ cognitione, nemo uir doctus cenſeri poteſt, niſi uel ſummis labijs Ptolemæi guſtauerit geographiam, generalemq; orbis & habitudinis eius conceperit imaginationem.

Nili maximi Aegypti fluminis deſcriptio.

NIlus unus eſt ex maioribus totius orbis fluuijs, collectus ferè ex omnibus Africæ amnibus,

nibus,qui omnes in hunc confluunt riuum,cõcreti ex montium niuibus atq; magnorum la cuum & paludum occultis ſcaturiginibus,etiamſi apud ueteres magnum fuerit dubium de Nili prima origine. Nam ſunt qui illum recta ex Aethiopia aiunt in Aegyptum labi, ſumpta origine,ex reſolutione niuium montis Lunæ. Alij aliter ſentiunt. Diodorus Siculus ſic ſcribit: Nilus à meridie ad ſeptentrionem fertur, ortus ex fontibus extremis Aethiopiæ finibus,ad quos propter æſtus intemperiem nullus aditus fuit. Maximum omnium flumen quum per uarias pluresq; feratur regiones,magnos flexus facit,quandoque ad occidentem & Arabiam,quandoq; ad occidentem & Libyam fluens. Plinius ſcribit: Iubam regem or- tum eius primum deprehendiſſe ex paludibus montium inferioribus Mauritaniæ nõ procul ab occeano, ita ut primo ab occidente in orientem labatur, ac deinde ſeptentrionem con- uerſus ſeptem oſtijs in mare mediterraneum exeat. Incolæ uocant lacum Nidilem. Arguit autem ex certis indicijs, nempe quòd in eo lacu ijdem inueniantur piſces, qui in Nilo ubi pertranſit Aegyptum, quod'que crocodilos nutriat, æquè ut Nilus in Aegypto. Alij ue- rò qui aſſerunt Nilum ex Aethiopia recta deſcendere in Aegptũ, nituntur hoc argumen- to. Aeſtiuo tempore quando ſol eſt prope ſolſtitiũ æſtiuale & longiſſimè recedit ab Auſtra- libus terris,Nilus habet conſuetũ ſuum alueum et curſum: quando uerò poſt feſtum Ioãnis Baptiſtæ ſol reflectit in meridiẽ, & æſtas incipit apud interiores auſtrales, reſoluitur nix in montibus,quæ interim quo ſol abfuit è cœlo deſcendit, incipitq; tunc Nilus creſcere & ſen ſim inundare,affertq; ſecum ex tàm longinquis terris immenſam molem aquarum,miramq; pinguedinis copiam,ut totius Aegypti terra inde ſupra modũ fœcundetur & impinguetur, ut paulo pòſt fuſius dicam. Huic autem opinioni ſubſcribit Claudius Ptolemæus. Fieri tamen poteſt ut utriq; rectè ſentiant,nempe quod Nilus ex interioribus Auſtri & Aethio- piæ recta uerſus Aegyptum tendat,& nihilominus ab occaſu ex Getulia & Libya orientẽ uerſus alius magnus fluuius cum accurrentibus riuis Nilum priorem petat,illi piſces,croco dilos & alia animalia ſibi peculiaria cõmunicet aque ſuppeditet,ſeq; æquè ut prior fluuius pro Nilo uenditet. In originibus fluuiorum multa pendent ab opinionibus hominũ. Habet Rhenus tres celebres amnes, qui omnes ex alpibus ſcaturiunt & quinq; milliaribus ſupra Baſileam in unum alueum cõueniunt,& tamen uni ſoli datum eſt Rheni nomen,quum reli qui duo,ſinguli tam magni ſint ut eſt amnis ille qui Rheni nomen accepit. Idem iudicium eſt de Danubij origine. Nam in Nigra ſylua ubi initium ſumit, multi confluunt torrentes, unumq; iuſtum efficiunt amnem: & quem quæſo illorum ſignabo Danubij originem? Ne- ceſſe eſt ut quem ueteres calculo ſuo uoluerunt primam ſcaturiginem,illius primordium & ego danubij fontem deſignem.

Prima Nili origo.

Lacus Nidilis.

In originibus fluuiorum multa dubia.

De Nili incremento & decremento.

Solus Nilus creſcit tunc quando cætera flumina decreſcunt. Incrementum eius à ſol- ſtitio incipiẽs æſtiuo,uſq; ad æquinoctium,ſemperq; nouum limum ſecum ferens. Ri gat tum cultas regiones tum incultas,quanto tẽpore uolunt agricolæ. Aqua enim le niter fluente,facile eam paruis aggeribus arcent inducuntq; pro cõmodo terræ. Tan tam uerò fertilitatem infert & agri colendi facilitatem, ut cum ſeuerint aut oues introduxe- rint in campos ad conculcanda iacta ſemina aut aratro leui terrã ſubduxerint,neq; niſi qua- tuor aut quinq; exactis menſibus ad meſſem redeuntes, breui tempore uberrimos fructus abſq; ulla impenſa aut damno reportent. Alibi agricultura magno labore exercetur ſump- tu,ſoli Aegyptij minima impenſa labore tenui,fruges fertiles afferunt. Vineæ quoq; eodẽ rigatæ modo,multo uino abundãt. Terra inculta pecori ad paſtũ relicta adeo exuberat her bis,ut oues bis pariãt in anno,biſq; pbeant lana. Eſt Aegyptus plana & cãpeſtris. Quũ ur- bes,uici,agricolarũ mapalia in aggerib. ſita,aquæ inundationẽ deuitẽt,quippe quæ in altiori loco ſita ſunt,tanquã Cyclades inſulæ in archipelago aſpicietib. apparẽt. Terreſtres beluæ omnes quæ in cãpis remanẽt,ſuffocantẽ aqua,quæ euadũt ad altiora loca cõfugiunt. Pecora inundationis tẽpore in ſtabulis recluſa domi nutriũtẽ à colonis,ad id antea pparato paſtu. Vulgus remiſſis operib. ruſticis ocioſum epulis indulget ac uoluptati. I tq̃nã plurima cura

Habitationes Aegypti in æditis locis.

moleſtiaq; olim urgebat accolas Nili inundatio,excogitata eſt in Memphi quædam incre-
menti & mēſurandi à regibus obſeruatio,atq; per epiſtolas urbibus & uicis ſignificata.In
cipit Nilus creſcere in nouilunio quod proxime ſequitur introitū ſolis in cancrum,nec deſi
nit creſcere quouſq; ſol perueniat ad mediū aut finē leonis:tunc ſenſim aqua rurſum decre
ſcit,quoad ſol egreſſus fuerit libram. Tunc enim Nilus cōcluditur ripis ſuis et terra exicca
tur.Strabo ſcribit aquam in æſtate ultra quadrageſimum diem permanere & poſtea paula-
tim decreſcere quemadmodum prius creuit.In diebus ſexaginta omnino campus denuda-
tur atq; exiccatur,& quo citius exiccatur eo citius & aratur atq; ſeritur.Signa fertilitatis ex
Signa fertilitatis. Nili inundatione ſic ſunt deprehenſa.Quando in profundiorib. Aegypti locis Nilus ſede
cim cubitis in altum aſcendit atq; inundat,iuſtum dicitur habere augmentum,unde illo an
no magna ſperatur fertilitas.Sin minor fuerit inundatio,tota terra irrigari nequit,quod cul
toribus cedit in detrimentum.Quod ſi inundatio altior fuerit ſedecim cubitis,id rurſum eſt
terræ nocumēto,quòd aqua ſcilicet tardius in profundioribus exiccetur agris.Quando in-
undatio minor eſt quàm terra requirat,egrediuntur ruſtici & faciunt foſſas aut ponunt cana
les per quas aquas deriuant in eos agros qui ſtagnari nequeunt ex Nili inundatione . Inun-
dante itaque Nilo duodecim aut tredecim cubitis tantùm , Aegyptij eo anno famem expe-
Laudatur inundatio 16. cubitorum. ctant.Sin quatuordecim cubitis excreuerit , exhilarantur nō parum terræ cultores : ſed mul
to maiori afficiuntur gaudio,ſi inuenerint altitudinem eius quindecim cubitorū,certi opti-
mam futurā meſſem.Et his ſi adhuc unus adiectus fuerit cubitus, omnino felices ſe putāt:
deficiente autem aqua & exiccata terra circa duodecimum octobris diem , ſeminant agros
uſq; ad Calendas Nouembres,& tunc inſequenti Maio colligunt meſſem.Habet ergo Ni-
lus contrariam in ſua inundatione naturam ab alijs fluminibus . Siquidem Rhenus & Da-
nubius inundans corrumpit agros bonos atq; ſua alluuione bonum fundum aufert , ſubſti
tuitq; inertem,& prata non fœcundat,ſed limum inducit peſtiferum,cuius contrarium facit
Nilus. Nam infuſus terræ arenoſæ,impinguat illam,miramq; præſtat illi fœcunditatem.

De oſtiis Nili & inſulis eius.

NIlus præter eum locum quem à loci forma Delta appellant,ubi in plures ſcinditur
riuos,infinitas ferè facit inſulas.Quidam tamen numerauerunt ſeptingentas : &
700. inſulæ in Nilo. harum quaſdam inhabitare dicuntur Aethiopes,inter quas præcipua eſt Meroē,
quæ magnitudine ſua cæteras ſuperat.Ingreſſus uerò Nilus in Aegyptum,ualde
leniter fluit,multamq; & uariam ſecum fert terram,et in locis humilibus paululū ſtagnans,
regionem omnino efficit fertilem:in qua radices multifariam naſcuntur , guſtu uariæ fru-
ctuum & olerum natura,quæ multum tum egenis conferunt,tum infirmis ad ualetudinem.
Inter multa aūt magnam affert uim lucri , nam quum iuxta ripas eius multæ inueniantur pa
Saccari productio. ludes,cannæ ſaccari in illis creſcentes,ſuppeditant magnā liquoris ſeu ſucci copiam,melle
dulciorē.Is ſuccus in modum ſalis decoctus,uertitur in ſpumā, ac deinde q̄d melius eſt reſi
det in fundum ſpuma ſuperne innatās tollitur à cōdenſatione ſaccari . Delatus ergo Nilus
Delta. in Aegyptum,in loco qui Delta appellatur,tanquam à uertice ſcinditur in duo fluenta,quę
deſcendunt in mare,alterum ad dexterā Peluſium uerſus,alterum ad ſiniſtrā,quod Canopi-
cum appellatur ſeu Heracleoticūr& uulgo Roxetū & Roſetto, inter quæ alia quinq; oſtia
ſunt mentione digna,alia uerò tenuiora permulta.Duo extremi riui inſulam faciūt, quæ tri
um ferè millium ſtadiorum ambitum comprehendit.Primum itaq; oſtium uocatur Peluſia
cum,ſecundū Taniticū,tertium Mendeſium,quartum Phæniticum,quītū Sebenniticum,
ſextum Bolbitinum,ſeptimum Heracleoticum ſiue Canopicū. alij alijs utuntur uocabulis.
In eorum aūt quodlibet urbs eſt ſita, diuiſa flumine.& pontib. iuncta. Et quoniam Peluſia
cum oſtiū ſeu riuus ille orientalis nō magno interuallo diſtat à mari rubro rex Nechao,quē
Foſſa ex Peluſiaco oſtio ad mare rubrum. alij uocant Pſamnitichū,alij Seſoſtrē,ſumptuoſo opere conatus eſt foſſam ducere ab uno in
aliud,Aſiā Africę iuncturus,ſed quū perficere nequiret. Darius rex Perſarum cœptā perfi-
cere conatur,imperfectam reliquit,admonitus à quibuſdā,ſi locus interiacens perfoderet
futurū ut Aegyptus quum mari rubro depræſſior ſit,ab aquis mergeretur,& mare Nilo im
miſſum

miſſum aquã fluminis corrumperet, quæ ſola potum præbet Aegypto. De inde Ptolemeus illam perfecit foſſam, ſed opportuniori loco, ſummaq́ꝫ arte. Et cũ nauigare illuc cuperet, aperiebat foſſam, rurſusq́ꝫ cum uſus eſſet, clauſit flumẽ q̃d in foſſam defluxit. Habet foſſa latitudinẽ cubitorum centũ, profundũ quantum nauigio ſatis ſit decem millia ferenti. Diſtat Canopicum oſtium à Peluſiaco, ſpacio centum & ſeptuaginta millium paſſuum, Plinio.

De moribus & ritibus Aegyptiorum.

FVerunt Aegyptij ferè primi, unde reliquæ gentes didicerunt & acceperunt leges, ſapientiam, mores atq́ꝫ uiuendi normam. Nam legimus ad eos migraſſe diſcendi gratia Homerum, Dædalum, Solonem, Platonem & multos alios. Quamuis enim gentiles & athei fuerint, ſtuduerunt tamen probitati & honeſtati, atq́ꝫ hac ſua honeſta conuerſatione allicebant paſſim extraneos & bonos quoſq́ꝫ uiros ut certatim ad eos cõfluerent, diſcerentq́ꝫ ab eis quod alibi inuenire nequiuerunt. Eorum fœminæ olim negociari, cauponari, inſtitoriaq́ꝫ obire munera conſueuerunt. Viri intra murorum parietes texere & onera capitib. geſtare mulieres uerò humeris. Illæ ſtantes micturire, hi ſedentes: domi uulgo uentrem exonerare, in uijs commeſſari, mulierum nulla neq́ꝫ Dei cuiuſquam neque deæ ſacerdotium habuit. Pleriq́ꝫ mortalium in funere deglabrant capita & barbam promittunt, Aegyptij contra promittebãt capillum & barbam tondebant. Panem pedibus, lutum manibus ſubigebant. Horum fuit uirilia circumcidere. A dextera in ſiniſtram Hebræorum more literas dirigebant. Sacerdotes tertia quoque die corpora raſitare, ne quid ſordis quũ ſacra faciebãt intercurreret. Linea ferre ueſtimenta, ſemper recens abluta, faſſi munditiæ gratia ſe circumciſos eſſe, quia ſatius ſit mundos eſſe q̃ decoros. Veſtem ſacerdotes lineam tantum geſtare & calceos papyraceos. Fabam neq́ꝫ ab eis ſeri neq́ꝫ alibi nata ueſci. Sacerdotibus etiam illa uidere prohibitum, eo ꝙ immundum hoc legumen ſit. Lauabantur quotidie aqua frigida, interdiu ter, nocte bis. Boues mares eoſdemq́ꝫ mundos ac uitulos, uniuerſi Aegyptij imolabant: fœminas imolare nõ licebat, utpote Iſidi conſecratas. Cibo è farre, quod quidam ſiliginem uocant, confecto uictitabant. Vino utebantur ex hordeo facto, deerant eis uites. Victitabant quoq́ꝫ tum piſcibus partim crudis ad ſolem arefactis, partim ſalſugine conditis, tum auib. prius ſale conditis, item conturnicibus, anatibusq́ꝫ. Eorum quum multi in unum conuenirent et priuſquam à cœna diſcederent, circumferebat aliquis in baculo mortuum è ligno factum, aut pictura et opere maxime imitantem, longitudine cubitali ac bicubitali, oſtendensq́ꝫ ſingulis conuiuarum dicebat. In hunc intuens pota & oblectare, talis poſt mortem futurus. Veſtibus ligneis amicieban tur circa crura fimbriatis. Mos erat ſacerdotum principi iuxta aram hoſtijs deductis aſtante rege, magna uoce audiente populo ualetudinem proſperam omniaq́ꝫ bona precari, regi iuſticiam in ſubdito colenti, narrare inſuper paulatim regis uirtutes, in deos pietatem ac religionem, in homines humanitatem ſeruantis, tum illum continentem dicere, iuſtum magni'que animi ueracem, liberalem, pœnas inſuper mitiores quàm poſtularent errantis crimina exigentem, reddentem uerò gratiam meritis ampliorem, plura his ſimilia orans: tandem execrationem in malos exequebatur, unum regem culpa purgans, omne crimen in miniſtros qui regi iniqua ſuaderent cõijciebant. Quibus actis ſacerdos & regem ad felicem dijsq́ꝫ gratam uitam hortabatur & ſimul ad bonos mores, agendumq́ꝫ non quæ ſuaderent mali, ſed quæ ad uirtutem maximè pertinerent. Demum quum rex dijs ſacra feciſſet, ſacerdos quædam ex ſacris libris clariſſ. uirorum conſilia actaq́ꝫ proferebat, quib. rex monitus, imperio piè ac iuſtè aliorum exemplo uteretur. Cibo ueſcebantur ſimplici ut quorũ menſę nihil præter uitulum & anſerem inferret, uini potandi certa ſtatuta menſura erat, qua neq́ꝫ farciri uentrem neq́ꝫ inebriari poſſent. Mirabile uidetur reges Aegypti non ex uoluntate, ſed ex lege uitam priuatam egiſſe, ſed

Mores naturæ contrarij.

Fabarum execratio.

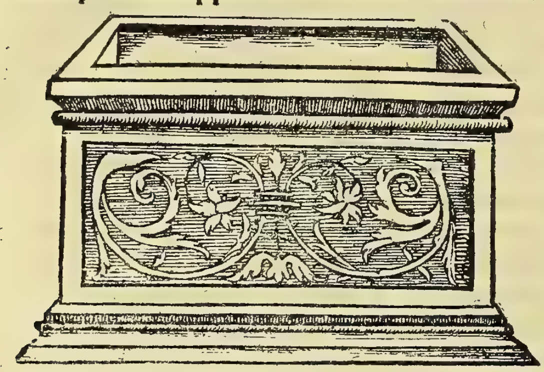
Sacerdotum officium.

Regum licentia reſtricta.

multo mirabilius fuit,neq; iudicandi neq; pecuniam cōgregandi neq; puniendi quenquam per ſuperbiam aut iram aut aliam iniuſtam ob cauſam licentiam permiſſam,ſed ueluti priuatos teneri legibus. Neq; id ægrè ferebant,exiſtimantes parendo legibus ſe beatos fore. Nam ab his qui ſuis indulgerent cupiditatib.multa cenſebant fieri,quibus damna periculaq; ſubirēt.Hac uſi erga ſubditos iuſticia reges,omnium beneuolentiam adeò aſſecuti ſunt,ut nō ſolum ſacerdotibus ſed ſingulis Aegyptijs maior regis quàm uxorū filiorumq; aut aliorum principum ſalutis ineſſet cura.

Luctus ob regem defunctū.

Vita uerò his moribus defunctum,omnes cōmuni mœſticia lugebant,ueſtes lacerabāt,templis clauſis forū non frequentabant,feſta ſolennia nō agebāt,dies ſeptuaginta duos luto deturpantes capita,ac ſindone ſubtus mām as cincti,unà uiri mulieresq; ducenti fermè aut trecenti:circumambulabant bis in die,nouantes luctū,atq; ad numerū cum cantu uirtutes regis cōmemorabant. Cibis animantium coctisq; ac uino, omniq; menſæ apparatu interim abſtinebant.Non lauacris,non unguentis, nō ſtratis lectis

non uenereis utebantur,ſed tanquam defuncto filio per eos dies mœrentes lugebāt.Hoc tempore quæ ad pompā funeris ſpectabant præparatis,poſtremo die corpus in arca cōditum ante ſepulchri aditum ponebāt. Ibi breuiarium in uita à rege geſtorum de more recitabant, uolentiq; facultas dabatur defunctū accuſandi. Aſtabāt ſacerdotes mortui recta facta laudātes,populus qui exequias circumſtabat,applaudebat ueris laudib. in reliquis magno reclamans tumultu. Quo accidit,ut plures reges repugnāte multitudine ſolito caruerint ſepulchri honore ac magnificentia.Is timor coëgit Aegypti reges iuſtè uiuere,ueritos futuram poſt mortem plebis iram atq; odium ſempiternum.

Iudicia & leges Aegyptiorum.

Vectigaliū diſtributio.

AEgypti uectigalibus trifariam partitis, priorem portionē percipit collegiū ſacerdotum,magna apud incolas autoritate,tum propter deorū curam,tum propter doctrinam qua plures erudiebātur.Hanc partem tum ad ſacrificiorū miniſteria,tum ad priuatæ uitæ commoda impartiebant. Altera portio ad reges peruenit,quam & ad bella & ad uitæ cultum,tum ad libertatem erga ſtrenuos uiros pro meritis impendebant. Tertiam percipiebant milites & qui belli erant inſtituti mniſterio,ut hoc ſtipendio accepto paratiorem haberent animum ad bellorum pericula obeunda. Erat inſuper eorum politia in tria hominum genera inſtituta, agricolarum,paſtorum & opificum.Iudicia eorum nō caſu fiebant ſed ratione.Exiſtimabāt enim ritè facta plurimum uitæ mortaliū prodeſſe. Nam punire nocentes,auxiliū ferre oppreſſis,optimā ad prohibēda mala facinora uiam putāt. Pœnā uerò delicti aut pecunia aut gratia tolli,exiſtimabant confuſionē uitę cōmunis fore.

Leges.

Aegyptiorum leges antiquæ hæ fuēre. Periuri capite mulctabantur,tanquam qui duplici tenerentur ſcelere,ut qui & pietatem in deos uiolarent,& fidem inter homines tollerēt,maximū ſocietatis uinculū humanæ. Si quis iter faciens aut hominē à latronibus cædi cōperiret aut quamlibet iniuriam perpeti,neq; ſubueniret auxilio ſi poſſet mortis reus erat.Si auxiliū ferre non poſſet,denūciare latrones tenebatur & iniuriā accuſatione proſequi, qui ea negligebat,plagis ad certum numerum plectebatur,triduoq; carebat cibo.

Filiorum occiſores.

Patribus qui filios occiderent non erat pœna mortis indicta,ſed trib us diebus noctibusq; cōtinuis edictū, ut circa defūcti corpus aſſiſteret.Nō enim iuſtū putabāt,eum uita priuari,q uitæ filijs autor fuiſſet, ſed potius cōtinuo dolore factiq; pœnitētia affligi,quo cæteri à ſimili facto auerterenť.

Parricidæ.

Parricidis exquiſitā impoſuerūt pœnā. Nā articulatim præacutis calamis cæſos,iubebāt uiuos ſupra ſpinarū aceruum comburi, maximū inter mortales iudicantes ſcelus, ei mortem per

uim

uim inferre, à quo uitam accepiſſet. His qui ſecreta hoſtibus reuelaſſent, linguā lex iubebat abſcindi. Et qui monetā circumcideret aut pondus uel ſigna immutaret, ambæ amputabantur manus, ut quæ corporis pars peccaſſet, per uniuerſam uitam lueret pœnam. Aſperæ etiā pœna circa mulierū delicta ſtatutæ erāt. Nam ei qui mulierem liberam uiolaſſet, uirilia execabantur quoniā uno crimine tria haud parua ſcelera complexus eſſet, iniuram, corruptelam & liberorum confuſionē. *Violatio mulierum.* In adulterio ſpontaneo deprehenſus, uirgis cædebatͬ, ad mille plagas, mulier naſo mutilabatur. Sacerdotibus unam tantum uxorem dicere licebat, reliqui pro uoluntate & facultatibus plures habebant. Nullus ex eis nec ex ſerua quidē empta genitus ſpurius habebatur. Natos adeò parua educabāt faciliq́ꝫ impenſa, ut uix credi poſſit. Omnis enim ſumptus in pueros qnouſq; ad ætatem perueniebant à parentibus impenſus, non excedebat dragmas uiginti. *Tenuis uictus puerorum.* Hæc lex non fuit difficilis propter calidā Aegypti regionem, ubi ob patriæ temperiē uitam ducunt maiori ex parte nudi diſcalceatiq́ꝫ, ac deinde liberos nutriūt, radicibus quas ſub cineribus coquūt, & canalib. paluſtribus, quas partim coctas partim aſſas igni, partim crudas pro cibo præbēt. Erudiebāt ſacerdotes filios & literas quas appellabant ſacras, & alia quæ ad cōmunem ſpectabant doctrinā, ut plurimū Geometriæ, Arithmeticæq́ꝫ intenti. Morbos uel ieiunio curabāt uel uomitu, idq́ꝫ aut quotidie aut tribus diebus aut quatuor interiectis. Aſſerebant enim ex ciborum ſuperfluitate omnes creari morbos: eam ergo ad ualetudinē curam eſſe optimā, quæ morborum principia auferat. Habuerunt & alias multas leges præter cōmemoratas, nempe de militia, de uendendo & emendo, de uſura atq́ꝫ furto, ſed quas hic conſultò omittimus. Quomodo uerò coluerint uarij generis animalia, præſertim quæ terræ aliquā attulerunt cōmoditatē, ut ſunt feles, ichneumonæ, canes, accipitres, ibides, lupi, crocodili & eiuſmodi plura, hic omittendū cenſuimus, niſi q̄ *Cultus animalib. exhibitus.* de ibide aue in hunc modū ſcribunt. Si quis ibidem auem ſpōte uel ſecus occiderit, is accurrente turba ſine ulla miſeratione interficitur. Ob id aūt auis tantæ apud Aegyptios eſt exiſtimationis, quod illis magnā adferat utilitatē. Nam uento Africo inuehitur ex uaſtitate Libyæ magna uis ſerpentū alatorum, qui ſingulis annis magnū nocumentum hominibus & agris inferunt, & maius inferrēt, niſi ibides potenter illis occurrerent atq́ꝫ occiderent. Eſt aūt ibis ciconiæ nō abſimilis, diuerſa tamen à ciconia. Eſt auis excelſa, rigidis cruribus, corneo proceroq́ꝫ roſtro, auertens peſtē ab Aegypto, cum angues uolucres interficiunt, id quod & ciconiæ apud nos faciunt, ſerpentes & alia quædam inſecta pullis ſūis afferentes.

DE AETHIOPIA ET interiori Lybia.

AEthiopia duplex eſt, una in Aſia et altera in Africa. Quæ in Africa eſt, hodie India dicitur, & ad orientem ſolem Rubro & Barbarico mari alluitur, ad ſeptentrionem Lybiæ & Aegypto contigua, ad occaſum interiorē habet Libyam, ac reliqua parte qua auſtro iacet obuerſa, alteri iungitur Aethiopiæ, quæ maior eſt & auſtralior, ſic appellata ab Aethiope Vulcani filio, qui illi præfuit, ut Plinius. Quicquid eius regionis eſt, ſub meridiano cardine eſt. Montuoſa eſt circa occiduum, arenoſa in mediterraneis, ad orientem deſerta. Plurimas habet gentes, diuerſo uultu & monſtruoſo, ſpecie horribiles. Primi omnium mortalium creduntur ueriſſimiq́ꝫ indigenæ, & ſeruitutē nunquam experti. Semper genti libertas incolumis fuit. Primò deorum cultum apud eos inſtitutum memorant, primasq́ꝫ ſacrorum ceremonias. Tantus regibus honor tantumquē ſtudium ab his tribuebatur, ut ſi quando

aliqua

aliqua corporis parte ex quauis cauſa debilitarẽt rex, domeſtici homines ſponte ſua eandẽ
partem debilitarẽt, turpe exiſtimãtes, rege claudo ac monoculo, & non amicos omnes clau
Nudi incedũt. dos aut unoculos eſſe. Plures ſyderis propinquitate nudi agũt, ouillis caudis pudenda obte
gunt, pauci omnino pecorum ueſtiuntur pellibus. Alij ſubligacula capillis contexta ad me
dium corpus inducũt. Pecuariam rem uulgo exercẽt, pecora puſilla admodum duri hirtiqꝫ
uelleris. Canes & ipſi nihilo maiores, cæterum aſperi & pugnaces. Milij hordeiqꝫ frequens
uſus unde potum etiam cõficiunt. Cæteris carent frugibus præter palmulas, easqꝫ perraras.
Quidam herbis uictitant, tenuioribusqꝫ harundinũ radicibus, carnibus, lacte, caſeo ueſcũ/
Meroe inſula. tur. Meroe fuit olim regni caput. Clypei figuram ea inſula imitatur ad tria milia ſtadiorum
cum Nilo protenſa. Hebeno abundant, elephantes uenantur & comedunt. Leones habent,
rhinocerota, baſiliſcos, pardales, draconeſqꝫ, qui multiplici nexu implicitos elephãtes hau
ſtu ſanguinis conficiunt. Hyacinthus & Chryſopraſus ibi reperiuntur, colligitur & cinna
momum. Arcubus utuntur quadricubitalibus ligneis & peruſtis: inſtruuntur bello & mulie
res, quarum pleræqꝫ oris labium æneo traiectum habent circulo. Venerantur quidam eorũ
orientem ſolem, occidentem diris ſupplicationibus inſectantur. Mortuos nonnulli in pro/
fluentem deijciunt, alij fictilibus cõdunt dolijs, quidam etiam uitreis conditos domi in annũ
aſſeruant, religioſeqꝫ interim colunt. Sunt qui tradunt regem ab his potiſſimũ declarari, qui
Indi in Aethiopiam conceſſerunt. forma & alendorum pecorum peritia roboreqꝫ & opibus cæteros antecellit. India quæ eſt in
Aethiopia, & circa Nilum flumẽ, iuxta Virgilij carmen, qui teſtatur Nilum ab Indis fluere.
Et Herodotus ait ingentẽ Indorum multitudinẽ ex magna illa India, omnium prouincia-
rum maxima, in Aethiopia conſediſſe. Horũ res procedente tempore adeo creuit, ut mores
& nomen utriuſqꝫ gentis cõfuderit, abolitaqꝫ ueteri uoce, pro Aethiopia ſit India nũcupa/
ta. Ciuitas Meroe ab antiquis temporib. fuit Saba uocata, & poſtea à rege Cãbyſe Meroe
denominata. Scribit quoqꝫ Plinius eam regiam fuiſſe atqꝫ metropolim Aethiopiæ. Hodie
uerò ampliſſimum eſt imperium, & ſi uera ſunt quæ locorum indigenæ prædicant, duobus
Saba regia. & ſexaginta regibus eorum Imperator imperitat. In Saba ciuitate manſit tempore Salomo/

nis regina Auſtri, quæ tanta magnificẽtia & pompa uenit in Iudæã, ubi
audierat de regis Salomonis fama & potentia, quam hiſtoriã habes in
regum capite decimo. Poſterioribus temporibus mulieres, regiam u/
Candaces reginæ. ſurpantes adminiſtrationem, appellatæ fuerunt Candaces, ſicut & nõ/
nihil in Actis apoſtolorum capite octauo habetur. Et quoniam hæc
regio cœpta fuit uocari India, factum inde putamus, ut quidam Pretoia
num, quem alij uulgo Præsbyterum Ioannem appellant, locauerint in
Indiam Aſiæ, alij in Indiam Africæ ſeu Aethiopiæ, ubi etiam noſtro tẽ
pore imperare dicitur, ut infrà dicturi ſumus. Vltra regnum Meroe, in
interioribus Africæ inueniũtur horrendæ & uaſtæ ſolitudines, in quib.
propter nimios calores & fontium penuriam pauciſſimi homines habitant, quin magni ibi
reperiunt ſerpentes, qui dracones appellantur, occupantqꝫ amplam Africę regionem, quam
nemo hominum inhabitare poteſt.

De uariis Aethiopiæ gentibus

IVxta Aſam fluuium habitant Ritzophagi, à radicibus arundinum ſic dicti, quas ex pro
pinquis locis effodientes & magna cura lauantes lapidibus terunt, quoad molles fa/
ctæ cohæreant. Deinde placentas ad modum lateris quantum manus capit factas, atqꝫ
Rizophagi. ad ſolem decoctas mandunt. Quem ſolum cibum ipſi per omnem uitam ſuauem atque
affatim habent, eo quòd pacem cõtinuam ſeruent. Bellantur tamen cum leonibus, qui è
deſerto umbræ cauſa, & ut minores uenentur feras egreſſi, Aethiopum multos ex palu/
dibus exeuntes dilaniant. Et iam dudum ea deleta eſſet à leonibus natio, niſi natura eis
ſponte præſidium tuliſſet. Nam ſub ortum canis innumera, nullo agitante uento, culicum
multitudo ad ea loca aduolat, quæ homines ad paludes fugientes minimè lædunt, leones
uerò abire ex his regionibus compellunt, tum morſu aculeato tum uocis ſono territos.
His

His propinqui ſunt Ilophagi & Spermatophagi, quorũ hi quidem fructus, qui æſtate ex arboribus decidunt colligentes abſꝗ labore edunt: reliquo tempore herbã in umbroſis naſcẽtem locis decerpũt, quæ uitæ ſubuenit in egeſtate. Ilophagi uerò cũ filijs uxoribuſꝗ ad loca campeſtria accedentes aſcendunt, ac teneras ramorum ſummitates auferũt, tantam ex cõtinuo uſu ramos aſcendendi peritiam habentes, ut (quod incredibile uidetur) de arbore uelut aues proſiliãt, aſcendantꝗ tenues abſꝗ periculo ramos macilentia leuitateꝗ corporis nixi: quòd ſi quando pedes labantur, manibus ramis cõprehenſis, ſeſe à caſu peropportunè uindicãt. Quòd ſi forte deciderint, nulla in re propter corporis leuitatem lædunt̃, ita ramis tenerioribus dente exeſis uentrem farciunt. Hi ſemper incedunt nudo corpore, cõmuneſꝗ uxores & liberos habent, pugnant inuicem pro locis armati baculis aduerſus alios ac dominantur uictis. Moriunt̃ ut plurimũ fame, quum deficiente uiſu corpus priuetur eo ſenſu quo cibum quærebat. Reliquam circa regionem Aethiopes tenent qui Cyneci dicuntur, numero haud multi, uita ab reliquis diuerſa. Sylueſtres enim incolentes patriam & penitus aſperã, rariſꝗ aquarum fontibus, ſuper arbores ferarũ timore dormiunt. Sub auroram ad aquarum decurſus armati prodeuntes ſe abſcondũt inter arborũ frondes. Sub æſtu uerò ſolis agreſtes boues pardaleſꝗ ac uaria ferarũ genera quũ caloris tum ſitis impatiẽtia ad aquas potus cauſa confluũt, Repletas graueſꝗ aqua beſtias, Aethiopes ex arborib. deſcendẽtes adoriuntur, ac lignis aduſtis ſaxiſꝗ & ſagittis occiſas perꝗ cœtus diuiſas edũt. Impuberes pueros exercent ad certum ſignum iacere, ſolis cibum præbentes his qui ſignum tetigere, ideo iaculatores optimi euadunt urgente fame. Sunt Alij Aethiopes Achæi dicti, habitãtes ad ſolis occaſum, qui continuum cum elephantibus habent bellum, uictoſꝗ & ad lapſum impulſos, trucidant eos & ex poſterioribus corporis reſectas carnes coquunt & edunt. Impellunt autem

Ilophagi & Spermatophagi.

Cyneci ſuper arbores dormiunt.

Achæi.

ad caſum hac induſtria. Habitant in locis ſylueſtribus atꝗ arboribus refertis, & obſeruant ingreſſus & exitus elephantorum ex altis arboribus. Multos unà incedentes nõ aggrediuntur, omni uincendi ſpe remota. Injiciũt ſingulis manus, mirabili freti audacia. Nam quum incedens beſtia arbori propinquat, ſpeculator in arbore latẽs & ex ea deſiliẽs, manibus apprehenſa cauda, pedibuſꝗ ad dextrũ fœmur oppoſitis, ſecuri quæ ex humero pendet leui, dextra manu apprehenſa neruos dextri poplitis crebris ictibus amputat, ſiniſtra manu regens agile corpus, beluæ conatus magna uelocitate effugit. Elephas neruis abſciſis, quandoꝗ, quia haud facile ſe uertere poteſt, inclinatus in latus ſaucium, in terram cadit, Aethiopemꝗ ſecum trahens interficit. Quandoque ad arborem aut ſaxum hominem allidẽs, ipſo pondere quoad animam exhalat comprimit. Quidam elephantes dolore moti, quum inſidianti obeſſe nequeant, diffugiunt per campos, quoad continuis ſecuris ictibus ab inſidente cæſi decidant. Tum concurrunt Aethiopum cœtus, & adhuc uiuentis beſtiæ poſterioris partis carnes abſciſas edunt. Nonnulli ex propinquis incolis abſque ullo diſcrimine elephantos arte ſuperant. Conſueuit hoc animal quum à paſcuis plenum redit dormitum proficiſci, plurimum natura ab reliquis quadrupedibus diuerſa. Non enim genu corpus flecti poteſt ad terram, ſed arbori hærens dormit. Arborem elephantis adhæſione tum attritam tum ſorde plenam aduertentes incolæ, iuxta humum ſecant, ut tamen non niſi impulſa cadat. Deinde ſui acceſſus ueſtigia ad ea loca delent, ſubito abeuntes, priuſquam beſtia ad ſomnum redeat. Elephas ueſperi cibo plenus, ad notum cubile profectus, omniꝗ mole ſectæ hærens arbori, ſtatim unà cum ea ad terram proſternitur, & reſupinus tota nocte iacet, quum ſe erigere nequeat. Aethiopes die ad locum accedentes abſꝗ periculo beſtiam occidunt, tabernaculiſꝗ ibidem erectis moram trahunt quoad animal ſit abſumptum.

Aethiopes elephantos ſternunt.

Elephanti ad arborem dormiunt.

Actido-

Acridophagi, id eſt, locuſtarum deuoratores.

SVnt Acridophagi deſerto contermini, homines paulo cęteris breuiores, macilenti ac ſupra modum nigri. Veris tempore Zephirus ac Libycus uenti, infinitũ penè locuſtarum ex deſerto ad eos deferunt numerum. Hæ permagnæ ſunt, ſed colore alarum turpi ac ſqualido. Aethiopes ad id aſſueti, in quandam latam lõgamq́; multis ſtadijs conuallem plurimum materiei ex propinquis locis ingerunt, quum ſuo tempore tanquam locuſtarum nubes à uentis ſupra uallem defertur, materiem congeſtam omnemq́; loci herbam antea ſucciſam incendunt. Locuſtæ uerò deſuper uolantes ingenti fumo enectæ, paululum ultra uallem ad terram tanta decidunt copia, ut uictũ omni genti abunde præbeant. Has

Homines locuſtis paſcuntur

enim ſale ſuperinfuſo diutius ſeruant, cibum guſtu eis ſuauem. Hic eſt ſolus eorum per omne tempus locuſtarum uictus. Neq; enim pecora nutriunt neq; piſces edunt procul à mari poſiti, neq; ullum aliud uitæ adminiculum habent. Corpore leues ſunt ueloces curſu & uitę breuis, ut qui longiſſimè uiuunt, quadrageſimum non excedunt annum. Finis eorum nõ ſolum miſerabilis eſt, ſed & incredibilis. Nam propinquãte ſenecta, pediculi alati nõ ſolum uiſu uarij ſed ſpecie horridi ac turpes, in corporib. nati, uentrẽ primo, tum pectus, deinde totum corpus paruo tempore exedunt. Qui morbũ patitur, primũ ueluti ſcabiei cuiuſdã prurítu allectus, corpus ſcalpit, uoluptate ſimul & dolore pceptis, deinde exoriẽtib. pediculis, ſimulq́; effluente ſanie, morbi acerbitate ac dolore percitus, unguib. corpus cũ magno gemitu lacerat. Tanta uerò uermiũ copia effluit, alijs ſuper alios tanquã ex perforato uaſe ſcaturientibus, ut deleri nequeant. Hoc pacto ſiue cibi ſiue aëris cauſa miſerũ ſortiunt̃ uitæ finẽ.

Cynamimi populi.

Extremas ad meridiẽ Africæ partes habitant Cynamimi, qui à uicinis barbaris appellantur Sylueſtres. Habent barbas admodũ prolixas, greges ſylueſtrium canum nutriẽtes, præſidia uitæ. Nam ab æſtiuo tropico uſq; ad mediũ hyemis, Indici boues innumera multitudine eorum patriam ingrediunt̃. Cauſa incerta eſt, utrum'ne alias inſectantes ſe feras fugiãt, an paſtus penuria, an alio naturę (quę omnia miranda gignit) impulſu hominib. ignoto acti. His homines cum obſiſtere nequeant ſuis freti uiribus, ſe canibus tuẽtur, quib. in uenatione uſi boues permultos capiunt. Et hos quidẽ recentes edunt, hos ſaliũt ad futurũ uſum. Multa inſuper & alia animantia à canib. capta comedũt. Poſtremi q ad meridiẽ habitant, in hominis forma dicũtur ferarum uitam ducere.

Ichthyophagi.

Ichthyophagi, ſub Troglodyticam oram in Arabico ſinu habitant, barbaræ gentes. Nudi per omnẽ uitam degunt, uxores, filioſq; communes habent, beſtijs ſimiles ut neq; uoluptatis neq; doloris ullum naturalẽ ſenſum percipiant, neq; turpis neq; honeſti diſcrimen norint. Habitacula habent non longe à mari iuxta promontoria, ubi non ſolum profundæ cauernæ ſed conualles immenſæ & anguſtæ ſpeluncæ exiſtũt, egreſſu ipſa natura difficili ac tortuoſo. Harum tanquam ad eorum uſum natura factarum aditus incolæ, magnorum congerie lapidum obſepiunt, qua ueluti retibus capiantur piſces,

Troglodytæ, id eſt, cauernarum incolæ.

TRoglodytę Aethiopię populi q ſub terris in cauernis ob nimis calores agũt, uxores & filios habent cõmunes, excepto tyrãno qui unicã tenet & eorũ princeps eſt. Huic appropinquanti mulctã tyrãnus irrogat, certo pecudũ numero. Aeſtu ſolis deficientibus paſcuis ad loca declinant paluſtria, pro quibus ſęlis inuicẽ certant.

Tenuis uictus Troglodytarum.

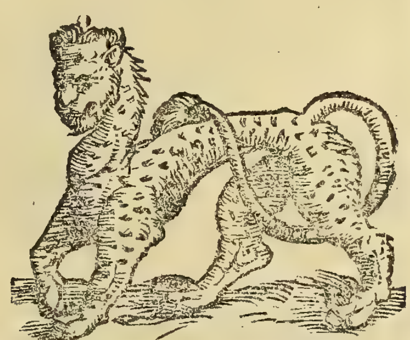
Pecora uetuſta aut in morbos cadẽtia occidunt, exq; his per omne uiuũt tempus. Parentum nomina minime indiderũt filijs, ſed tauri, arietis, ouis, quos & patres ac matres appellant, ꝙ ab illis non à parentibus quotidianus præbeatur cibus. Vtuntur uulgares potu ſucco arboris paliuri, potentiores ex quodã flore expreſſo. Corpora præter uirilia, quæ pellibus tegunt̃, nudi. Pudenda Troglodytæ omnes uelut Aegyptij circũcidũt. Arma ferũt, ſcutũ ex corio bouis rotundũ & ferratã clauã, alij arcus, lãceaſq;. Bellantur inuicẽ pabuli gratia, cõcertantq; primũ iactis lapidib. quoad aliq̃ uulnerent̃, tum arcu, q̊ admodũ exercitati ſunt. Ea certamina dirimũt, quæ ætatẽ pcedũt fœminę, quib. nullo periculo in mediũ pdeũtibus, illico à

eo à certamine ceſſant. In ualidi ob ſenium armenta ſequi, gutture bouis cauda adſtricto, uitam finiunt. Febricitantes aut morbo incurabili correptos, uita priuant, habeturq́ id beneficij loco. Maximum arbitrantur malorum, ab eo uitam diligi, qui nequeat aliquid agere uita dignum. Habent tantos calores, ut meridie nemo nudis pedibus ſine aduſtione ſuper terram incedere poſſit. Quando ſiti affliguntur illicò bibunt, alioquin extinguerentur ab æſtu. Coquunt cibos ſuos in ſole ſine igne. Hæc tanta uitæ incommoda pleriq; cum poſſent effugere, ita patriæ amor quidam ingens, natura ſingulis innatus eſt, ut aëris maliciam, conſuetudo à teneris annis cepta ſuperat. *Amor patriæ tolerat multa.*

Libyæ populi & animalia.

EST duplex Libya, exterior & interior, accepiſſeq́ putatur hoc nomen à Libe Mauritaniæ rege, qui in hanc irrumpens regionem, eam ſibi ſubditam fecit. Eſt autem latiſſima & exuſta regio, habens multum arenæ & multos populos ſuis diſcriminatos nominibus. Nam inhabitatur à Naſamonibus, Anochitis, Getulis, Garamantibus & alijs multis. Hodie Naſamones uocantur Mauri, & interiores Libyi Nigrittæ. Naſamones ſunt grandis & dira natio, nauium ſyrtibus inuolutarum ſpoliatores. *Naſamones.* Sub æſtatem relictis ad mare pecoribus deſcendunt ad locum. Augilem decerpturi palmulas, quas ad ſolem ſiccantes immaturas mature faciunt, ac deinde lacte maceratas ſorbillant. Vxores plures ſinguli è cõſuetudine habent, & cum his in propatulo coëunt, eodem penè quo & Maſſagetæ modo. Garamantes habitant in locis ſylueſtribus, & omnium hominũ commertia aſpectumq́ refugiunt, nihil bellicæ armaturæ habentes, nec defendere quidem ſeſe audentes. *Garamantes.* Atlantes iuxta montem Atlantem habitantes, ſolem tranſcendentem execrantur, eiq́ omnia conuicia ingerunt, quòd torridus & ipſos & regionem perdat. Nullo animante ueſcuntur, nec ſomnia ulla cernunt. Naſamones ſepeliunt mortuos ſedentes, obſeruantes, ut dum quis cœpit agere animam, eum ſedentem conſtituant, ne ſupinus expiret. Asbeſtæ etiam Libyæ populi, habitantes ubi Ammonis eſt Oraculũ. Apud eos Camby ſes cum toto exercitu extinctus eſt. Apud eos quoq; dicitur eſſe fons Solis, qui frigoris & caloris momento ſingulis noctibus & diebus capit: cuius & ſuprà fecimus mẽtionem. *Fons Solis.* Omnes Libyci uita ſylueſtri ſub diuo ut plurimum habitant, uictu more ferarum contenti, nil domeſticum edunt, nullis ueſtibus niſi caprarum pellibus tegunt corpora. Potentiores inter eos nullas habent ciuitates, ſed turres aquis proximas, condentes in eis quæ uſui ſuperſunt. Eorum arma ſunt & regioni & moribus congrua. Nam quum ſint corporibus leues, patria uerò ut plurimum plana, neq; enſe ne gladijs neque armis utuntur in bello. Tres tantum ferunt haſtas, lapidesq́ in uaſis ex corio factis delectos, cum his certantes tum in congreſſu tum etiam receſſu, primo ferire hoſtem conantur ad curſum, lapides rectè iaciendos longo uſu edocti. Erga externos nullum ius nullamq́ ſeruant fidem.

Habet Libya quoq; & Mauritania panthera qui & pardales, eſtq́ animal ſæuum, uelocis curſus, glauci uel cæſij coloris, intermixtis multis maculis, ſimijs & ceruis inſidias ſtruens. Quando capit ſimias tali utit̃ aſtutia. Veniẽte eo inter ſimias, fugiunt omnes ſimiæ ad arbores. Tunc

pardalis iacens in terra, ſimulat ſe mortuum, claudit oculos atq; retinet anhelitum. Quod uidentes ſimiæ in arboribus, gaudio perfunduntur, ſed non audent deſcendere, quouſque tandem una concepto animo, non tamen ſine metu, deſcendens, clàm adit pardalem & rurſum reſilit, ac deinde iterum accedens aduertit oculos & halitum, uitæ ſignum: quo nõ deprehenſo, annuit & alijs ſimijs ut tutò accurrãt. Quod cum fecerint & cũ gaudio circũſilierint, hoſtẽq; ſuum humi mortuum iacentẽ exiſtimauerint & aliquandiu ſic tripudiauerint, pardalis ſubito exurgens diſcerpit quaſdam unguibus, & alias dilaniat dentibus, editq; ex eis quod magis gratum eſt. Porrò quando homines pardales uenari uolunt, aduertunt ubi ſoleant potare, atq; ad eum locum ponunt optimum uinum, ex quo adeò pardales inebriantur & ſomno opprimuntur, ut ſine labore capiantur. Scripſi & paucula quædam de hoc animali ſuprà in Hyrcania. Habet perniciſsimum curſum eumq; ſine ambagibus rectum. Inueniuntur autem pardales in duplici genere, parui & magni: parui uocãtur lynces, inſidianturq; leporibus. Maiores uerò inuadunt ceruos & oryges. Non differunt hęc duo genera in forma corporis, habent ſimiles oculos atq; parua capita. In colore tamen differunt. Nam minores habent pellem rubeã, & maiores pellem cæſij coloris oculis uariegatum. De quibus uide ſupra in Hyrcania.

Naturæ in pardali ingenium.

Duplices pardales.

De Struthione.

Struthio & Struthiocamelus, qui ex Struthione et camelo cõſtat, auis eſt immẽſa, & inuenitur potiſsimũ in Africa. Habet caput pilis minutis tectum, oculis groſsioribus & nigris, non diſsimilis forma & colore camelis, collo oblongo, roſtro breui atque acuto, mollibus pennis, duobus cruribus, pedibus ungula fiſſa, ut terreſtre ſimul uolatileq; animal uideatur. Propter grauitatem neq; altius extolli, neque uolare poteſt, ſed uelociter graditur. Plinius dicit Aethiopicum Struthionem camelum excedere altitudinẽ equitis inſidentis, nec etiam curſu inferiorem iuuantibus pennis, minimè tamen à terra attolli. Cæterum unguibus ita biſulcis, ut his lapides cõprehendat, quos fugiẽs in perſequentes iaciat. Concoquit quæcunque deuorat, etiã queuis dura ſine aliquo delectu. Mira in eo ſtoliditas Etenim in tanta corporis altitudine, ſi colla frutice occultauerit, latere ſe putat. Oua eius in precio ſunt propter magnitudinem: parit autẽ multa, ſed nõ omnia ſunt accommoda ad pullorum generationem, id quod auis dictitante ſagaci natura nouit, atq; propterea ſeparat meliora à ſterilibus, & ſeruat cubatui. Cum uenatores illum inſectantur & uidet ſe non poſſe euadere, arreptos unguibus lapillos proijcit in hoſtes,

Stoliditas ſtruthionis.

ſtes, ſæpeq́; illos lædit. Quando occiditur & mactatur, dicuntur inueniri in ſtomacho eius lapides & interdum ferrũ, quæ & per digeſtionẽ longam abſumit. Parat nidum ſuum in fouea arenæ, atq; circumædificat propugnaculũ in modum muri, quo aquas pluuiales abarceat ne ingrediantur nidum & lædant pullos. Sunt qui ſcribunt illum aut fœmellam oua ſua non excludere, ſed committunt ea calidæ arenæ, quo uſq; pulli egrediuntur, tunc parentes nutriunt pullos ſuos. Dicitur eſſe ſimplex & obliuioſum animal: nam quàm primum oua edit, obliuiſcitur eorum quouſq; pulli prodeunt.

De mirabilibus & monſtroſis creaturis

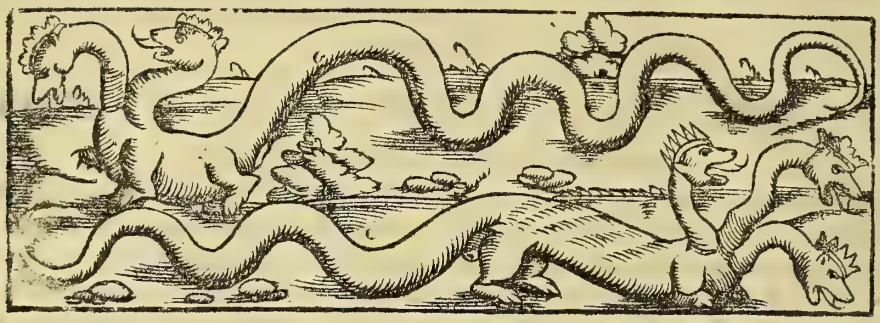
quæ in interioribus Africæ inueniuntur.

REcenſent ueteres, præſertim Pomponius Mela, Plinius & Solinus, multa mirabilia quæ in interiori Africa ſiue in Aethiopia inueniuntur, ex quibus aliqua hîc breuiter commemorabo. Iuxta inſulam Meroë eſt lacus quidã, cuius aquæ ſunt inſtar olei lubricæ & ſubtiles, & quicquid in ipſum cadit, quantumlibet leue ſit, cadit ad fundum. Nullum lignum ſed nec arboris folium natat. Apud Sambales populos, quadrupedia carent auibus. Monſtroſorum multa hominum genera poſt linguarũ uarietatem à Deo factam uarijs in locis producta fuiſſe, etiam diuus Auguſtinus 16. de ciuitate Dei capite octauo cõmemorat dicens: Deus ipſe cum ſciret, quarum partium ſimilitudine uel diuerſitate contexeret pulchritudinem uniuerſi, etiam monſtroſos homines in mundum producere uoluit.

Dicuntur reperiri Cynomolgi ſiue Cynocephali, quorũ canina ſunt capita, caninaque ora, qui ipſo latratu, magis beſtias quàm homines ſe eſſe profitentur. *Cynocephali.* Alij deinde eſſe dicuntur, Artapathitæ dicti, qui inſtar quadrupedum incendunt per manus & pedes, nec habent propriam manſionem. Et alij qui in media fronte unum tantum habent oculum, monoculi appellati. *Monoculi.* Alijs aiunt ora non eſſe, ſed per nares ſolo halitu uiuere. Alios ſtatura eſſe cubitales, quod Pygmæos Græci uocant, qui annum octauum uiuendo non excedunt. *Pygmæi.* Pugnare dicuntur cum gruibus ſed uincuntur. Horum mulieres quinto anno pariunt & ſeneſcunt octauo, reponitq́; eos Plinius in Indiæ montibus. At Strabo reponit in extremitate Africæ, ſi modo Pygmæi ſunt in rerum natura. Nã nemo fide dignus, inquit Strabo, id ex uiſu narrat. Item aliæ commemorantur gentes, in quibus ſinguli ſingula crura in pedibus maxima habent, non flectentes poplitem & tamen mirabilis ſunt celeritatis, quos Sciopodas uocant. Hi Plinio teſte per æſtiuũ tempus in terra ſupini iacentes, pedum ſe umbra protegũt. *Sciopodæ.* Quoſdam alios ſine ceruice eſſe aiunt, habentes oculo in humeris. Item Plinius ſcribit in Arabia naſci Camelopardalim, collo ſimilem equo, pedibus & cruribus boui, camelo capite, albis maculis rutilũ colorem diſtinguentibus. Inueniri aiũt & Parandũ animal, magnitudine bouis, habet caput ceruinũ cum ramoſis cornibus. Naſcitur quoq; in Africa Hiſtrix, animal ex herinaceorum genere fœtidum, paulò minus lupo. Longi aculei dorſum & latera eius exaſperant. Vulgo uocant ipſum porcum ſpinoſum & marinũ, quum tamen animal ſit terreſtre. Quum irritatur intẽdit cutem & miſſiles aculeos iaculatur in canes ſequentes, læditq́; eos in facie. Nugantur quoq; aliqui in Africa eſſe Pegaſum auem, quæ dicitur habere corpus equinum atq; aures equi & alas uolucris: & Tragopã aliam auem, in capite inſtar arietis cornutã. Horũ tam mirabilium animaliũ cauſam, ſignat Plinius aquæ penuriã. *Quare in Africa tot portentoſa animalia.* Nam quum tot diuerſæ animalium ſpecies iuxta aquam conueniunt, quædam ex aliorũ pruritu & ſalacitate: quæ non ſunt ex ſua ſpecie, compreſſa, concipiunt & generant monſtrum, prolem ex diuerſa natura conſtitu-

tam. Vnde & prouerbium apud Græcos eſt natum, Africam ſemper aliquid noui afferre. Et quidem hæc tam mirabilis animaliũ diuerſitas ſine uoluptate uideri non poſſet, nec uulgare Africæ eſſet decus, ſiue ſecundũ naturam ſiue contra eam generatio eorum fieret, niſi inter ea tot nociua inuenirẽtur animalia, potiſſimũ baſiliſci & catoblepę, quę parua ſunt

animalia, & tamen ſolo uiſu interficiunt hominem. Eſt & ſcorpius minutum animal, at nihil nocentius habet Libya: ut taceam hic quanta pericula & exitia uiatores incurrant propter uenenatos ſerpentes, ſæuos leones, pardos & alia nocentia animalia. Saluſtius ſcribit animalia in Africa plures interficere homines, quàm morbis intereãt. Abundat etiam Africa interior genere ſimiarum, quæ & quàmplurimæ & prægrãdes ſunt. His uenatione capiendis ars ex beluæ ipſius natura excogitata eſt. Sunt enim rerũ quaſcunq; fieri uiderint, imitandi plurimum ſtudioſæ. Quumq; ualido corpore & animi ſagacitate præſtent, haud facile uiribus comprehendi poſſunt. Igitur è uenatorum turba quiſpiam melle ſibi oculos perungere, alius (belluis hæc omnia uidentibus) calciamenta ſibi induere, nonnulli alij ſpecula capitibus ſolent applicare. Calciamentis innectuntur laquei, atq; ita ea diſcedentes relinquunt. Pro melle uiſcum ſupponunt, & ſpeculis adijciunt funes, quibus attrahi poſſint. Simiæ uerò poſt uenatorum abitum conantur ea quæ uiderunt facere & ipſæ ſed fruſtra. Cilia enim quibus oculi teguntur uiſco adglutinantur, pedesq; laqueis impediti & corpora uincta remanent, & ſic capiuntur.

NOVA AFRICA, hoc eſt, recens eius inueſtigatio.

CIrcumnauigatur quidem hodie tota Africa, ab Hiſpania ſcilicet ad Aegyptum, & ab Hiſpania ad Calechut, at mediterranea eius loca non ſunt uſquequaq; cognita, niſi quantum conſtat de Preto Ioannẽ atq; eius regno, quod in interioribus Africæ partibus eſſe aiunt. De alijs uerò regnis mediterraneis, quæ non extendũtur ad Oceanum nihil aut parum inuenimus ſcriptũ. Vt autem ordine quodã nouæ Africæ terrã deſcribã, incipiã propè Aegyptũ & à mari rubro, atq; ſecundũ maris mediterranei littora Africana pergã rectà ad Mauritaniã, quæ eſt è regione Hiſpaniæ, potiſſimũ Granatæ, atq; hinc gyrabo in meridiẽ per oceanũ, quouſq; rurſus ex auſtri penetralibus rediero ad ſinũ Arabicum, qui eſt mare rubrũ. Vltimo uerò nonnihil ſcribam de regno Preto Ioannis, qui in interioribus Africæ ſuam dicitur habere manſionem. Primum itaq; adijciemus animum ad Aegyptum ut illam luſtremus ſecundum eius ſitum, ciuitates, fertilitatem, adminiſtrationem reipublicæ &c. Sed quia ſuprà hæc ſatis diligenter & abundè commemorauimus, relicta Aegypto & præteritis Barbaria quæ Aegypto ſuccedit, tranſitis quoque regnis Tuneti, Argieræ, Feſs, Marochiorum, quorum omniũ iam mentionem fecimus, migrabimus ad Herculis columnas, ubi ſuperatis Sibiliæ anguſtijs ingrediemur latiſſimũ oceani campum, reflexoq; in auſtrum greſſu, occurrunt plurimæ inſulæ, inter quas prima eſt, quæ uocatur Sacer portus, eſtq; parua ſed ſupra modum fertilis. Nam profert triticum & alia fru-

Sacer portus.

menti

Sanguis draconis. *Medera.*

menti genera: nutrit quoque boues, uaccas & porcos, & tota terra plena eſt cuniculis. Inuenitur quoqꝫ in hac inſula ſanguis draconis, qui eſt gummi quoddam, ſtillans à uulnerata arbore: quod coctum in caldario & repurgatum, fit ſanguis draconis. Arbor illa dicitur gignere fructum ceraſo haud abſimilē, qui ſuauis eſt. Abundat denicꝫ hic ſacer portus optimo melle & cera. Hinc una die nauigatur ad Mederam inſulam, quæ noſtro ęuo habitari cœpta eſt, & antea opaca ſylua obducta fuit. Dicta autem fuit Medera ſecūdum linguam colonorum, quaſi multa ligna. Habuit quidem antea paucos cultores quouſcꝫ cognita fuit per Portugallenſes: tunc enim multus populus ex Portugallia in eam fuit miſſus: qui exuſtis ſyluis fœcundiſsimum in ea fundum atque agrum inuenerunt. Quicquid in ea plantatur copioſum profert fructū: unde & ſaccari arundines in ea plantatæ, fructum proferunt abundantē. Quin & maluaticæ in ea plantatę uites, non minus generoſum producunt uinū quàm Candia ipſa. Omitto hic ea quæ ſcribunt de nobili ligno creſcente in ea, & de innumeris columbis, qui in ſyluis ubicꝫ inueniuntur, & tamen aſpectum humanū nō refugiunt.

De inſulis Canariis.

Teneriffa.

A Medera eſt nauigatio 70. aut 80. milliarium Germanicorū uerſus meridiem ad inſulas Canarias, quæ olim Fortunatæ fuerunt dictæ ob nimiam earum fertilitatem. Numerantur autem decem, ex quibus tres incultæ iacent, reliquæ uerò inhabitantur, habentꝗꝫ ſingulæ ſua propria nomina, nempe, Teneriffa, Gienera, Palma, Ferro, Fracta lancea &c. In quibuſdam notus eſt Chriſtus & in quibuſdam incolæ colunt idola. Abundant autem inſulæ onagris & cicuratis iumentis. At uini non ſunt feraces, neque ullam habent ciuitatē muro cinctam: ſed homines habitant in oppidis non clauſis, & tempore belli fugiunt ad montes, ubi tutiſsimi ſunt niſi fame cogantur ad deditionē. Sunt qui ſcribunt, ſingulas inſulas ſuas proprias habere linguas. Teneriffa cœlo ſereno eminus conſpicitur, adeò ut qui abſunt ab ea ad milliaria Germ. 50. non difficulter eam intueantur. Quòd autē tàm longe cernitur, id efficit acuminatus lapis adamantinus, inſtar pyramidis in medio. Qui metiti ſunt lapidem aiunt altitudine octo aut nouem miliariorum Germanicorum menſuram excedere ab imò ad ſummum uerticem. Is lapis iugiter flagrat inſtar Aetnæ montis. Incolæ præliaturi ſæuiunt ut belluæ, carent armis, quia ferrū non habent, uerum lapidibus & ſcipionibus res geritur inter eos. Nam lignis acuminata cornua adfigunt, ut uicē ferri gerant. Nudi ferè omnes incedunt: tamen nonnulli auerſe & aduerſè pellibus caprinis teguntur. Carnem inungunt ſeuo hircino condito herbarū quarundā ſucco, ut cutis effecta denſior, facilius algorem toleret: licet ibi uix algeant, quoniam ad auſtrum ſunt poſiti. Domus non habent nec caſas, uerum ſpecus & cauernas montium incolunt, hordeo, carnibus & caprino lacte uictitantes. Abundant nonnullis fructibus & in primis ficis: metunt fruges menſe Martij & Aprilis. Virgines coniuges prius nō accipiunt, quàm à principe deflorentur, & id apud eos ingens decus & & honos ducitur.

Vnguentū contra frigus.

Dargin inſula.

De Capite albo & inſulis proximioribus.

CIrciter centum milliarijs Germanicis à Canarijs inſulis abeſt Caput album, ubi eſt ſinus maris, cui ab inſula quadam eiuſdem ſinus dicta Dargin nomē inditum eſt. Habet inſula Dargin aquam potu dulcem, & terra per circuitum habet arenam albam, ubi nulla herbarum aut arborum ueſtigia. Sita eſt hæc regio ultra

Sarra montes, citra uerò eſt Barbaria Argierana: & meridiem uerſus ſunt Nigritæ Aethiopiæ inferioris. Vaſta eſt hæc regio, adeò ut ſi ex tranſuerſo metiaris, itinere dierum ſexaginta haud conſequaris magnitudinem. Non ſeruat tamen uaſtitatem hanc unde quaq;. Alluitur autem ab una parte oceano, quæ tota eſt alba & arida atq; plena arenis. Poſt Caput album in mediterraneis eſt locus quem Hodenum appellant, introrſus ſitus ad dietas ſex, nullo muro clauſus, eſtq; diuerſorium Arabum & ſtatio camelorum, quo appellunt Arabes, qui de Bambut ueniunt. Illac quoque tranſeunt qui ab Nigritis proficiſcũtur & exteriores Barbarias inuiſi ſunt. Eius regionis incolæ uiuũt hordeo & cariotis, quibus ubertim abundant: potus illis, camelorum & aliorum animalium lac, uino prorſus carent.

Hodenũ ciuitas

Boues fœminas habent & capras, uerum paucas, id efficit ſterile ſolum & minime herbidum. Mahumetem colũt & odere Chriſtianos plurimum. Nunquam quieſcunt, ſed uagantur ſemper per deſerta. Camelorum copiam ingentiſsimã habent, quibus comportant æs atq; argentum & alia quàmplurima. His eſt colos niger, ueſtis alba, lacinijs rubricantibus: abſq; tunica interiori ueſtiuntur, eodem habitu & mulieres utuntur abſq; camiſijs. In capite more Maurico peplum gerunt, quo circũuoluunt caput. In his arenoſis locis uiſuntur leones & pardi, Struthiones quoque quorum oua ſuauiter comeduntur. Exercentur magna commercia in inſula Dargin, cõueniuntq; ibi mercium gratia Luſitani & Arabes aliæq; nationes: & important pannos, telas, argentum, tapetes & id genus alia & in primis triticum, commutantes mancipia cum noſtris mercibus, dant etiam aurum. Eò etiã plura ex ſerico elaborata contextaq; Maurico more, argentum & alia pleraq; comportãt ex Illiberi, id eſt, ex Granata. Afferunt etiam plura ex Tuneto, quod Barbariæ regiam appellant, & pro his omnibus rurſus mancipia & auri copiam maximam conſequuntur.

Emporium in Dargin.

De Azanegis & Tagaza ſalis minera.

VLtra Caput album ſunt Azanegi homines, qui inter nigrum & ſubcineritium colorem ſunt dubij, ſuntq; pro magna parte contermini Arabibus occidentalibus, & uiuunt hordeo & cariotis atq; camelino lacte: & quia proximiores ſunt regno Nigritarnm, leguminibus aluntur. Pauco utuntur cibo, eo quòd annonæ carioſitas eos efficiat inediæ patientes: Luſitani hodie cum eis exercent mercimonia. Azanegi faſcia linea caput inuoluunt, demiſſo ſindonis capite per frontem, ita ut os totum cooperiant, pudet enim eos oris æque ac inguinis uel cunni, ideo os tectum ut rem pudendam circumferunt, argumento quòd ueluti ſentina quæpiam halitum tetrum ſemper emittat, nec detegerunt niſi ſumendi cibi gratia. Magnificant præpingues & obeſas mulieres & in primis eas, quæ proceriores habent mammas & à pectore penſiles hærent. Introrſus ſex dierum itinere locus uiſitur qui denominatur Tagaza, unde auehitur ſalis petrei ingens copia, quod aſportatur camelis Arabum & Azanegorum ad diuerſa loca, præſertim ad regnum Melli. Ferunt Tagazam à Tambuto abeſſe itinere dierum quadraginta, & inter Tambutum & regnum Melli iter eſſe triginta dierum. Sunt autem Mellitæ nonnihil ultra æquinoctialẽ, & habent feruentiſsimos æſtus. Fitq; propterea ut ſtatis anni temporibus, eorum ſanguis inficiatur, adeo ut niſi ſibi ſale mederentur, protinus exuerent uitam. Sal uerò in glebas diminuitur tantillas, ut uiri unius humeris ſingulæ ferri poſsint, arte quadam ad id non inepta. Et quum ad regnum Melli uenerint, ſingulis camelis duas ſalis glebas imponunt, alij uerò, nempe pauperiores & quibus cameli nõ ſunt humeris aut capite hinc aſportant, primi priuas glebas ferentes, idq; in tanto numero, ut propè ferentiũ uideatur

Os ut cunnus

Tagaza.

Salis glebæ.

uideatur iuſtus exercitus hominum peditum, qui per uaſtum iter ſalem conuectant. Et hi pro leuamine laboris & feſſorum ſolatio, tridentibus quibuſdã utunt̃ humi infixis, quib. ſalem feſsi imponunt tantiſper, donec uires reuocauerint. Hoc modo ſal prędictũ aduehuntuſꝗ ad quoddam flumen, ubi ſinguli ſingulos ex ſuo ſale monticulos erigunt, inſigniuntꝗ quodam ſigno. Et ubi receſſerint aduentãt alij Nigritæ qui cognoſci nolunt, neque aliorum colloquia admittunt, & accedũt cum ſuis nauibus, uiſoꝗ ſale pondus quoddam auri prope aceruum ſalis ponunt, prout ſibi congruere commertio uidetur, nec ab ęquitate abſonum, & mox recedunt, & ſalem & aurum relinquẽtes. *Commercia abſq; uiſu & colloquio.* Nigritæ uerò qui tantiſper receſſerant redeuntes: unuſquiſꝗ aceruum ſuum inuiſit, & ubi aurum dimiſſum placuerit, auferunt illud, ſalemꝗ relinquunt & abeunt non reuerſuri. Si uerò conditio auri relicti non placuit, utrunꝗ dimittunt, aurum & ſalem & iterum abeunt, paulo poſt reuerſuri. At Nigritæ qui cognoſci nolunt, rurſus accedunt, & eos aceruos à quibus ſublatum aurum uident, auferunt, aut eis quibus adhuc relictum eſt aurum, addunt nonnihil auri, uel ſuum aurum (ſi ultra addere non libet) aſportãt ſale relicto. Et hoc modo ſua commercia

exercent, ut alter alterum non uideat ueteri inſtituto. Eſt autem his Nigritis operepręcium ſalem ſic conducere & humeris ferre, quoniã quadrupedibus ferè omnibus carent, id quod ſoli efficit iniquitas, quòd aut parum fert herbæ, aut ſi fert, id totum eſt peſtilens, atque ideo ſalis modicum aqua liquefactum ſingulo die hauriunt, & hoc eſt eis pro medicina & remedio præſentaneo. Nunquam pluit apud eos niſi in Auguſto, Septembri & Octobri. Cæterum uiri qui ſic ueniunt & commutant aurum pro ſale ſine loquela, dicuntur eſſe nigerrimi & proceræ ſtaturæ, habentes labrum inferius promiſſum ad pectus uſꝗ, rubrum & introrſus exulceratum perinde ut ſanguis exeat, ſuperius uerò paruum inſtar noſtri, fitꝗ propterea ut dentes omnes apparcãt, quos habẽt noſtris grandiores, duos etiam habent hinc & hinc reliquis eminentiores. Putanturꝗ eis ſic labra putrefieri ob ardorem torridæ plagæ, & ideo ſale ſibi medentur.

De ſinu Senegæ, fluminis & adiacentę regione.

INter Azanegos & Nigritas longe ultra Caput album miliarijs ſcilicet Germ. 90. aut 100. peruenitur ad Senegam flumen, quod diſterminat Nigritas ab Azanegis. Separat enim aridam & ſterilem tellurem, hoc eſt, deſertum ab irrigua & feraci terra Nigritarum, influitꝗ duobus oſtijs in mare. Id autem miratu dignum eſt, quòd trans flumen illud homines ſunt nigerrimi, proceræ ſtaturæ ac habiliſsimi corporis, & omnis illic regio uiret ac uernat pomiferis arboribus referta. *Flumen à Nilo deriuatum.* Ac citra fluuium contrarias uices cernas, uidelicet homines ſubcinericij coloris, & ſtaturæ contractioris. Hoc flumen ferunt à Nilo deriuari, eaſdem enim uices habet cum Nilo. Nam ſicut ille Aegyptum, ita hic Aethiopiam reddit irriguam. Regio horum Nigritarum qui primo loco regnum Senegæ obtinent, hi ſunt in introitu regni Aethiopiæ. Inopes ſunt ferè omnes incolæ, nullas habent urbes, ruſcula uerò & mapalia citius quàm domos, quandoquidem calcem non habẽt, qua parietes ferruminentur. Carent lapidibus & anguſta eſt regio. Regi licet tot ducere uxores quot uoluerit. Itidem regulis licet & indigenis omnibus, modo alere queant. Mancipia agros colunt & alia nauant quæ ad rem familiarem ſpectant. Habent boues tam mares quàm fœminas, quibus arant tellurem. Non Chriſtum ſed Mahumetem colunt. Nudi propè incedũt, niſi quod pro ſubligaculis corio caprino utunt̃, hoc pudẽda cooperiũt. At principes & locupletiores omnes camiſijs cotoneis utuntur, quoniã regio pannis huiuſmodi abundat, & ex filis mulierum penſa fiunt. Mulieres partem corporis ſuperiorem, id eſt, à capite uſque ad cincturam nudam circumferunt: inferiorem uerò ſindone uſque ad crura media cooperiunt

riunt. Pedibus ambulant nudis & aperto capite incedunt: quia ſunt ibi calores eximij, nec
unquam magis algent uel bruma, quàm Hiſpani Aprili menſe. Regnum itaqꝫ Senegæ Ni-
Tuchmora regio.
gritarum introrſus orientem uerſus conterminum eſt regioni dictæ Tuchmoræ, at uerſus
meridiem regnum Gambræ contingit, ad occidentem uerò reſpicit oceanum: uerſus ſe-
ptentrionem autē Nigro fluuio clauditur, qui ſubcinericios populos diſterminat à primis
Nigritis. Tenent incolæ Mahumeti legem, comedunt more Saracenorum & Turcarum in
terra. Non creſcit apud eos uinum aut triticum aut hordeum aut auena, ſed milium, faba &
piſa, quæ ſeminant in Iulio & paulò pòſt metunt in Septembri, quia menſibus nouem ibi
non pluit à menſe Octobris uſque in menſem Iulij. Id efficit ut iacta ſemina non germi-
nent ob terræ calorem nimium. Quum autem tellus perfunditur uberiori pluuia, tum ter-
ram mirum in modum colunt, non amplius quàm trimeſtri ſpacio ſeminant & legunt ſa-
ta. Eorum potus eſt ſuccus palmæ, lac & latices. Non autem eſt ea palma quæ fert cariotas,
Succus ex arbore extractus inebriatiuus.
ſed alia eſt arbor, quæ anno continuo ſuccum inſtar lachrimarum emittit. Vt autem ube-
riorem habeant ſucci prouentum, arbores ſauciant, & ſtatim proſilit ſuccus qui excipi-
tur uaſe aliquo & ſerum lactis præſentat, eſtqꝫ eius incredibilis ſuauitas, & ut uinū inebriat
ni aqua immixta fuerit. Qui prima die prouenit ex ſauciata arbore, is eſt dulcior, & omni
uino uel perquàm dulci præſtat, ſed indies ſuauitatem amittit, fitqꝫ acidum & acre. Migno
lum eum ſuccum appellant. Habent præterea fructus multiplices, ſuaues, licet ſint ſylue-
ſtres. Regio eſt parens & aprica, ad omnia producenda propè apta, paſcua ibi plurima &
Oleum triplicis uirtutis.
uberrima, atqꝫ arbores eminentiſsimæ. Lacus ibi quàm plurimi qui aquam potu non in-
ſuauem propinant, in quibus piſces inueniuntur innumeri. Fert etiam hæc regio miræ na-
turæ oleum, quod pollet triplici uirtute, odorem ſcilicet uiolaceum habens, ſaporem uerò
oliuæ, & ſi adhibitus fuerit dapibus, eas ut crocus inficit, quamuis ipſum crocum ſuperet
uberiori colore. Inueniuntur ibi multiplices animalium ſpecies, præſertim ſerpentum ferè
omnium generū, uenenoſi alij, alij innoxij ſunt: duorum pedum menſuram excedunt alas,
nec pedes habent ut ſerpentes, alioquin immenſi, & tantæ quidem uaſtitatis, ut integras
capras hauriant. Sunt propterea hi Nigritæ faſcinatores & incantatores eximij, præſertim
ſerpentes faſcinantes. Quando enim ſentiunt ſerpentes uenire ante ouium ſtabula, & au-
diunt eos ſibilo ſuo ſtrepitum magnum facere, accurrunt & faſcino compeſcunt eos, occur-
runtqꝫ illi malo incantatione.

De animalibus quæ in regno Senegæ apud Nigritas inueniuntur.

HAbet hæc regio quidem boues, ſed noſtris multo minores. Ex rapacibus uerò leo-
nes & pardi ſunt ibi frequentiores, necnon lupi, capreoli ac lepores propè innu-
meri. Sunt etiā in ea regione elephantes ſylueſtres quàm plurimi, qui non doman-
tur ut alibi, & ferè gentium ubiqꝫ efferantur, propterea & gregatim incedūt, ut in
Elephantes.
noſtris nemoribus apri: cicures uix reperiuntur ibi. Hi igitur duos eminentiores dentes
habent hinc & hinc inſtar aprorum, uerùm ritu contrario, quandoquidem alteri ſcilicet a-
pro in ſuperiora retorti ſunt dentes, at alteri, elephanto ſcilicet, demittuntur in terram, nec
(uel ſenecta) huic ſunt decidui, uitam concomitantur. Alij tamen aliter ſentiunt ut ſupra
diximus. Hominem elephantus niſi læſus non lædit, & ubi lædit, manu, id eſt, promuſci-
de hominem comprehenſum iacit in ſublime ultra arcus iactū. Emittit & retrahit promu-
ſcidem pro ſuo arbitratu, nullusqꝫ inuenit tantæ pernicitatis, quem ſuo ingreſſu nō compre-
hendat, licet gradatim ſolum ambulet effœtus: magis ſæuiunt dum pauent ne catulis uis
inferatur: & quatuor ad ſummum pariunt uno partu. Maribus uix eſt cura ſobolis. Arbo-
rum folijs uiuunt & fructibus, promuſcideqꝫ arborem deuaſtant, adeò ut ſi ſtipitem pro-
muſcide complexi fuerint, quantumcunqꝫ magnum ab arbore diſpartiant. Habent au-
tem promuſcidem in inferiore maxilla, quam exerunt & retrahunt pro libitu. Hac cibum
capiunt & hauriunt potum omnem & ori adminiſtrant ſuo. Os habent in pectore: frequen-
tia incolunt nemora, ac luto plurimum ut apri oblectantur. Sunt & alia ingentia anima-
lia in hac regione, uerum ſylueſtria. Scatet præterea regio pſitacis, quos Nigritæ pluri-
mum oderunt, quoniam totam plagam ferè circumuolitantes, fruges & præſertim legumi-
na deuaſtant. Diſtinguuntur colore triplici, ſubcinericio, uiridi ac ueneto. His mirum
eſt inge-

eſt ingenium & ſolertia nidificandi. Nam excelſiſsimam quærunt arborem, quæ ſurculos habeat ſubtiles ac tenues, cuiuſuis ponderis ferè impatientes. Horum cacumini alligant dependentem ſurculum, cui nidum mira induſtria fabricatũ ſuſpendunt, inſtar pilæ rotundum, relicto ſolum foramine admodum anguſto, quod oſtij uicem ſuppleat. Aiunt autem id efficere alitem, ut ſerpentium fallat aſtutias. Nam nidum penſilem petere nequeunt, quippe qui ſurculo tam tenui nuſquam ſeipſos crederent, mole grauati corporea. Igitur his artibus tuta eſt à ſerpente auis, licet parua, ſagaxq́ʒ natura, ſpecierum rebus conſeruandis nunquam deeſſe deprehenditur.

De emporio Nigritarum Senegenſium.

Conueniunt Senegenſes Nigritæ die Lunæ & Veneris in pratis quibuſdam, à duobus uel tribus milliaribus circumſtantis regionis, atque nundinis ſuis ac uilibus mercibus oſtendunt quàm indigi ſint multarum rerum, & quàm profunda laborent egeſtate. Sunt autem merces eorum cotoni, id eſt, panni bombicini elaborati mulierum penſis, nec eorum ingens eſt copia. Inſuper legumina, oleum, milium, & pelues ligneæ, ſtoriæ palmarum folijs complicatæ & alia complura uſui illorum non inepta. Hæc mulieres uendunt: at uiri arma & auri nonnihil. Permutant omnia, pro re altera rem alteram conſequuntur. Pecuniam ſignatam non norunt. Equos ibi magni pendunt, quandoquidem difficulter eò ducuntur, nec niſi è Barbarijs exterioribus per Azanegos & Arabas illuc ducuntur. Nec facile ibi aluntur ob aridam tellurem. Nam torrida eſt plaga, quæ pabula non producit, facitq́ʒ æſtus nimius ut equorum inguina intumeſcant, & uix meiere poſsint. Pro fœno utuntur faxiolorum laceramentis ſole ſiccatis, id uicem fœni ſupplet, & loco auenæ ſuccedit milium, quo mirum in modum pingueſcunt.

Merces Senegenſium.

Arundines cæciſæ loco fœni.

De Capite uiridi, & regno Gambræ.

Non longe à regno Senegæ eſt regnum Gambræ, auri feraciſsimum In eo aut nõ procul ab eo eſt Caput uiride, promontorium ſcilicet conſitum arboribus denſiſsimis, eiſdemq́ʒ uiridibus ac uirentibus anno ferè continuo. Eſt hoc Caput eminens admodum & uiſu pulcherrimum, exitq́ʒ inter duos montes, & tandem in mare prominens uaſte uarijſq́ʒ ruſculis Nigritarum & mapalijs ſeptum undequaque, ab ea parte præſertim quæ reſpicit oceanum. Degunt paulo ulterius bini populi, Barbazini & Serreti. Sunt Nigritæ, uerum regi Senegæ non parent nec habent principem. Colunt idola, legum nullam habent, & ſunt uiri truculentiſsimi: arcu utuntur ac uenenatis ſagittis. Regio frequens eſt nemoribus, irrigua fluminibus, ideo ferè inacceſſa. Hinc uerſus meridiem occurrit oſtiũ Gambræ fluminis, quod patet latitudine unius milliarij Germanici, cuius littora cõſerta ſunt arboribus pulcherrimis hinc & hinc, fluuius uerò ipſe ut Meãdrus aliquib. implicatur orbibus & receſsibus. Ab hoc fluuio regnum Gambræ habet denominationem, & ſubeſt regi Melli, qui magnus Imperator Nebeorũ dicitur. Incolæ idola colunt, & quidam etiam Mahumetem uenerantur. Veſcuntur oriza & carnibus, ueſtiunturq́ʒ bombicinis. Inueniuntur ibi arbores tantæ magnitudinis, ut earum ambitus ſit pedum decem & ſeptem, ſed eminentia altitudinis non quadrat magnitudini. Fert quoque hæc regio elephantos ſylueſtres, qui cicures ibi non fiunt: ſed habitatores uenantur eos in nemoribus, ubi cœni plurimum cernitur. Nam id genus animaliũ, ut iam diximus ſuapte natura

Gambra alter Meandrus.

Elephantorum uenatio.

ut ſues in cœno uolutantur creberrime. Hi itaq; Nigritæ pone arbores deliteſcunt, ac prætereuntibus elephantis ſagittas & uenabula infigunt, ſaliuntq́; miro modo de loco ad locum, ab una arbore ad aliam, donec feriant elephantum: qui quum maxima mole pregrauetur, nequit inſidiantes ictus uelociſsimos deuitare. Si tamē id tentarent in locis apricis et patētibus Nigritæ, ubi ſcilicet nullę ſunt arbores non euaderent uires elephātorum, quandoquidem nullus homo tantę pernicitatis inuenitur, quem mox elephas non comprehendat etiam non currens, ſed gradatimq; incedēs, id efficit animalis uaſta magnitudo. Vbi uerò uſu euenit, ut irato omine elephas hominē conſequatur, promuſcide circum amplexu corripit, & adeò iacit ceu funda quadam in ſublime, ut ſæpenumero correptus hoc modo, prius efflet animam quàm terram contigerit.

Promuſcis.

Hæc elephantis promuſcis non multum eſt abſimilis labro ſuillo, niſi quòd ei eſt ad nutum uolubilis, ut modo uibret, modo pro libito retrahat. Non efferantur niſi prouocati, nec hominem lædunt niſi prius iniuriam intulerit ipſe. Maiores natu habent tantæ magnitudinis dentes, ut uicem poſtium suppleant, & pro palis ſepes muniant, teſte Plinio, & nonnullis eò amplitudinis creſcunt dentes, ut duodecim palmorum menſuram excedant, habetq́; unus elephantus plus carnium quam quinq; aut ſex tauri noſtri. Habent Nigritæ in cibatu elephantos gratiſsimos. Non aſſuetis uerò inſuauis eſt guſtu & aſperrima illa caro, duraq́; nimium.

De Capite bonæ ſpei & adiacente regione.

Longe ultra Caput uiride & regnum Gambræ, peruenitur ad Caput bonæ ſpei: & eſt promontorium, quod Pomponius frontem Africæ appellat, ubi ſcilicet Africa ſe cuneat & faſtigiatur admodum, reflectiturq́; ſenſim in ſeptentrionem & orientem. Hic enim continentis Africę finis eſt, ad quem tamen Ptolemæus non peruenit.

Finis Africæ.

Eſt in ea regione incultum hominum genus, nigricātis enim ſunt coloris, libris arborū obſcœna uelati, cætera ſunt nudi. Mulieres uerò frondibus auerſè & aduerſè pudenda uelant, capillum nō promittunt, ſed calamiſtro criſpant: labra uerò gemini digiti craſsitudine habent, latiſsima ſunt fronte, prægrandibusq́; dentibus, eiſdemq́; inſtar niuis albicantibus. Sunt ibi perplura elephantorum armenta, quibus flagrantibus facibus eſt occurrendum: Nam pauent ſuapte natura ignes elephanti. Inter Caput bonæ ſpei & regnum Melli multi & uarij ſunt populi, ſed qui non omnes cogniti ſunt. Nam quidam ſunt tam feroces, ut externi neq; beneficijs neq; maleficijs cum ipſis paciſci queant. At qui in Pſitacorum regione habitant, humani ſunt: ubi inueniuntur pſitaci incredibilis proceritatis, utpote qui brachium & dimidium longitudine excedant, multijugi coloris.

Pſitacorum regio.

Incolę nudi incedunt ſine uerecundia, & cōficiunt panem ex radice quam Igname uocant. Sunt coloris qui eſt inter nigrum & album, capillum promittunt, barbam uerò & oculorum palpebras uellunt, & inibi depingunt uaria colore multiplici, ut albo, nigro & cœleſti, nec non rubeo, & ferunt labrum oris inferius perforatum, & in foramine huiuſmo di ponunt lapillos, ut uideatur labrum gemmarum.

Domos habent ligneas, quas folijs & ramis arborum cooperiunt, ſuffulciuntq́; eas innumeris columnis, & in medio earum ad parietem collocant rete bombicinum appēſum, in quo homo inuoluitur, & rurſus rete aliud, quo ad continenter plura in ordine diſponent interq́; ea rogos accendunt, efficiuntq́; ut in cœnaculo uaria cubicula & retia parietem ſuppleant. Nam retibus diſcreta ſunt eorum habitacula. Abundat regio omni genere auitiorum. E pennis auium pileos & birreta conficiunt. Cœli eſt ſaluberrimi, & incolæ retia habent ferè innumera, quoniam omne uitæ ſuæ tempus terunt piſcando. Inter cæteros piſces qui ibi eminent, quidam dolium non mediocri craſsitudine excedunt, atq; longitudine duo dolia ſuperant, ſuntq́; formæ obrotundæ, caput habent inſtar ſuis, oculos paruos, carentq́; dentibus: ſed aures longitudine & latitudine brachij menſuram excedunt. In inferiori

riori parte corporis duo habent foramina: cauda eſt illis oblonga, eademq́ꝫ lata ſupra brachij menſuram. Hæc omnia ſunt circa Caput bonæ ſpei. At ultra caput illud eſt regnũ Melindæ & Zaphala auri mina. Eſt autem Zaphala inſula quæ aurum fert & paret regi Mauro, qui in alia inſula habitat nomine Choloa. Sunt in inſula Zaphula montes, ubi aurifodinæ ſunt quàmplurimæ, eſtq́ꝫ in eis auri uis ingentiſsima, unde tota India & Perſis aurum ſuum haurit & nauibus auehit. Habitatores Melindæ utuntur ſcriptura & lingua Arabica, à quibus non ualde abſunt. At interiores Nigritæ, qui ſub ſunt Preto Ioanni confines ferè Melindæ regno, proprios habent characteres, & eſt lingua eorum nonnihil affinis Arabicæ linguæ, ut paulo pòſt oſtendemus.

Aurifodinæ.

De regno Pretò Ioannis, quem uulgo preſbyterum Ioannem uocant.

NOn procul à regno Melindæ incipit regnum potentiſsimi regis Preto Ioãnis, quẽ alij uocãt preſto Ioannem, alij præcioſum Ioannẽ, & uulgares Preſbyterum Ioannem, nõ quòd ſit preſbyter aut ſacerdos cum ſit rex, ſed quia error eſt in nomine. Haud abſimilis error eſt, quando quidam in tabulis ſedem eius collocãt in Aſia, ignorantes duplicem eſſe Indiam, Aſianam & Aethiopicam. Regnum itaq́ꝫ Preto Ioannis confine eſt regno Soldani Aegypti ab una plaga, & ab alia regno Melindæ: ab occaſu uerò pertingit ad Nigritas ſiue Aethiopes interiores. Porrò ab oriente regnũ eius coniungitur mari rubro, ut ſcribit Emanuel rex Portugalliæ in epiſtola ad Leonem decimũ papam. Colit hic rex Chriſtum & habet euangelium, ſed in ceremonijs diſsidet à Romana eccleſia. Miſit anno Chriſti milleſimo quingenteſimo triceſimo quarto aliquot doctos uiros in Portugalliam, qui diſcerent linguam Hiſpanorum atq́ꝫ religionem eorum ſtudioſius obſeruarent. Et poſtquam linguam utcunque didicerunt, explicarunt Hiſpanis tenorem religionis ſuæ, ceremonias, uſum ſacramentorum, conſuetudines regni &c. Aſſerunt in primis, Philippum apoſtolum apud eos prædicaſſe euangelium. Deinde dicunt conſtitutum à ſanctis Apoſtolis in Synodorum libris, quos ſe habere dicunt, clericos uxores poſſe ducere, id quidem poſtquam cognitionem aliquam habuerint rerum diuinarum. Deinde inito matrimonio in ordinem præſbyterorum recipiuntur, in quem niſi poſt 30. ætatis annum nemo recipitur, ſed nec ſpurij ad eundem ordinem recipiuntur. Ordines autem non dantur niſi à patriarcha ſuo, Mortuo tamen prima uxore, Epiſcopi aut clerici aliã non ducere poſſunt, niſi patriarcha diſpenſauerit, nec habere concubinam, niſi ſe uoluerint à ſacris abdicare. Quòd ſi deprehenderint epiſcopum aut clericum filium habere nothum, is ab omnibus beneficijs ac ſacris ordinibus abdicatur, quorum bona, ſi ſine legitima prole diſceſſerint, ad Preto Ioannem & non ad patriarcham ueniunt. Monachi uerò uxores nõ ducunt.

Vbi regnũ Preto Ioannis.

De ſacerdotibus.

De baptiſmo eorum & aliis ſacramentis.

IN memoriam baptiſmi Chriſti baptiſantur iſti Chriſtiani ſingulis annis in Epiphania domini, non quòd credant ad ſalutem neceſſarium, ſed propter Saluatoris laudem ac gloriam. Habent etiam, ut aiunt, à temporibus regine Saba circumciſionẽ, quã in hunc uſq́ꝫ diem ſeruant. Eadem quoq́ꝫ regina, quæ Maquela fuit proprio nomine uocata, uoluit quòd & mulieres circumciderentur, deducta ad id ea ratione, ut quemadmodũ uiri prę putium habent, eodem modo mulieres etiam quandam glanduloſam carnem, quam nympham uocant, in genitalibus habent, non ineptam characteri circumciſionis accipiendo: id quod fit tam in maſculis quàm in fœminis ad octauum diem. Cęterum poſt circũciſionem maſculi baptiſantur ad quadrageſimum diem, mulieres uerò ad octogeſimum, niſi aliqua interuenerit ægritudo, ut opus ſit feſtinatione. Ea etiã die qua baptiſantur, accipiunt corpus Domini ſub exigua ſpecie panis. Hæc omnia dicunt ſe habere ex libris Synodorum apoſtolorum. Credunt quoque quòd infantes Chriſtianarum mulierum electi & con-

Mulieres circumciduntur.

ſecrati

ſecrari ex corporibus & ſanguinis Chriſti communicatione. Nã fœminæ grauidæ cũ aſſu/
munt corpus Chriſti, infans capiens inde nutrimentum, fit ſacratus. Quoniam ſicut infans
exiſtens in utero, ex eius matris affectibus contriſtatur ac lætatur, ſic etiam ex matris nu/
trimento nutritur. Hæc illi, niſi interpres errauerit. Confirmationem & extremam olei un/
ctionem non habent pro ſacramento, neq; comedunt ex lege ac apoſtolorum inſtituto ci/
bos immundos. Confeſsionem habent & à confeſſore pœnitentiam accipiunt. Statim au/
tem ut peccauerint, currunt ad pedes confeſſoris, & illic accipiunt corpus Chriſti & ſan/
guinem eius ſub utraq; ſpecie. Non conſeruant ſacramentum euchariſtiæ in templis, nec *Sacramentum euchariſtiæ.*
ægroti corpus dominicum accipiunt, niſi dum conualuerint, qua nemini datur niſi in tem/

plo. Presbyteri & monachi & omnes eccleſiæ miniſtri apud
eos ſuo labore uiuunt, quia eccleſia nullas habet decimas, ha/
bet tamen prouentus & agros, quos clerici & monachi fodiũt,
nec alias habent eleemoſynas, præter eas quæ gratis in tem/
plis offeruntur, pro exequijs mortuorum & alijs pijs rebus. In
templis eorum ſingulis diebus una tantum celebratur miſſa,
nec plures celebrare licet, & non oſtenditur ſacramentum ut
Romæ fit (ſic loquuntur illi,) nec pro remiſsione animarum fit
miſſa, ſed mortui cum crucibus & orationibus ſepeliuntur. San
ctificatur etiam ſabbathum ſicut Iudæi. Patriarchã eligunt mo/
nachum ordinis diui Antonij hæremitæ, cuius præcipuum eſt *Sabbatum obſeruat.*
officium ſacros ordines dare, quos nemo præter illum dare aut
auferre poteſt. Is nullum epiſcopatum aut eccleſiæ beneficium
in ullos confert, ſed id ſolum ad Præto Ioannẽ ſpectat, qui om
nia pro ſuo arbitrio diſpenſat. Ipſi uocant patriarcham Abun/
nam, & imperatorẽ ſuum Ioẽnem Belul, id eſt, preciosũm ſeu altum Ioannem, ſi interpres
nos hic non fallit. Regnorum & imperij ſucceſsio non in filium maximum natu tranſmit
titur, ſed ad eum in quem pater id uult conferre. Non habent monetam preter peregrinam
aliunde inuectam, ſed aurum & argentum pro pondere datur atq; accipitur. Imperator ip/
ſe dicitur ſemper in caſtris & tentorijs uerſari, ſicut & nobilitas eius continuo ſe in rebus
militaribus exercet. Sunt & in hac re ſuperſtitioſi, quòd non datur poteſtas
adeundi templum niſi nudis pedibus. Dicuntur undique ha/
bere hoſtes fidei cum quibus pugnant.

QVID HEBRAEI MOderni in ſua lingua ſcribant de Preſto

Ioan. Excerpſi autem ea, ex libello quodam Conſtantino/
poli impreſſo, & ad me Munſterum huc Baſi/
leam ex Cairo Aegypti allato.

טופס

טופס הכתב ששלח פרישטי

יואן לפיפיור ברומאה ;

אגרת פרישטי יואן מודיע לכם באהבתינו שיש לנו עמכם כי פעמים
רבות אמרו לנו שאתם אוהבים מאד לדעת ממנו ומארצנו ו
ומאומתינו ומהיותינו וטבע ארצנו ; תחלת דברינו אנו מודיעים לכם
כי לבעבור ששמענו שאתם אומרים שאין אנו כל כך נוצרים טובים כ
במותיכם ראוי לנו להודיע לכם שתדעו שאנו מאמינים באמיתות ;
והנה אני מודיעים לכם את עניננו וענין ארצנו מן הבהמות והחיות
והעופות כמו שנזכיר עתה ואז תבינו כל דבר באריכות ; ואם יש את
נפשכם לבא בארצנו תבואו בשלום ותקבלו כבוד ממני ואעשה אתכם
ארונים ושרים במלכותי אחרי כי רבה היא ותראו דברי גדולים ועצומים
ועוד אנו מודיעים לכם שארצנו היא מעולה מכל הארצות ועשירה
מכסף וזהב ואבנים טובות יותר מכל העולם ומדינות ועירים גדולות ת
תחת ידי ; כמו כן דעו שיש לי ארבעים ונסבים מלכי תחת ידי ומשועבדים
למאמרי ומהם מלכים שאינם משרים והם עוברים לי בכסף וזהב שנה
בשנה ; וגם כן אני מודיעכם שכל העניים שבאים לארצי אני עושה
צדקה עמהם בין גר בין תושב באהבת האל ; וכן אני מודיע לכם שאתן
לכם אמונה שלמה להלחם עם ארץ הקדושה במקום קבורת ישו הנוצרי
וכן דעו כי בארצי נקבר גוף טומאש אפושטולו ; גם יש בארצנו גמלים
לבנים וחיות אחרות שיש להם שבעה קרנים במצחם ודובים לבנים ויש
לנו אריות מארבע מינים ירוקים וצהובים לבנים ושחורים . וגם יש ע
עמנו סוסים שיש להם שתי קרנים קטנים במצחם והם רצים יותר מס
מסוסים אחרים ; גם יש בארצנו עופות שמוליכין ברגליהם שור אחד או
סוס אחד לתת לאכול לבניהם ; ועוד אנו מודיעים לכם כי בקצה המדבר
יש אנשים שיש להם שתי קרנים קטנות במצחם ויש להם עין אחד בפנים
ושתים לאחור והם אוכלים בשר בלתי מבושל ואוכלים בשר ודם ובשר
בהמות וחיות ולפעמים יש לנו מלחמה עמהם כי אינם נוצרים ואין להם
פחד המיתה וכשאבותיהם קרובים למות שוחטין אותם ואוכלין את ב
בשרם בלתי מבושל ואומרין שהוא דבר חשוב ובשר טוב שהוא משמח
את הלב ואומרין שהוא כפרת עונותיהם ; וגם יש בארצי מאומה אחת
שיש להם רגליהם עגולות כמו רגלי הסוסים ויש להם ארבע עצמורת
כענין קוסטיס ובזה הענין לוחמים ואיש לא יעמוד בפניהם בכל כלי זין
והם נוצרים חשובים ; וגם יש לי ארץ אחת ויש בה נשים לבדן יותר יפות
שבכל העולם ויש ג' מלכיות דוקיס וקונטיס נשים ויש להן מדינות ו
ועירים בצורות ואין רשות לשום איש לשבת שם יותר מט' ימים ;
וכשאלו הג' מלכיות הולכות למלחמה מוליכות עמהן שלש מאות אלפי
נשים רוכבות על סוסים מזוינות בכל כלי זין מלבד הנשים המשרתות
והארץ הזאת היא מסובבת מנהר שיוצא מגן עדן שקורין אותו פישון
והוא כל כך גדול שאינם יכולים לעבור עליו אלא באניות וסמוך לארץ
הזאת יש ארץ אחת שקורין אותה פקמיאה ואנשי הארץ הזאת הם קטנים
כמו נערים משבעה שנים או שמונה והם נוצרים חשובים והם עוברים
הארמה בשלוה שלא יש מי שיזיק להם אבל בא עליהם בכל שנה קללת
בשתם סיגרים וכוצרי באים עליהם ענין אחד מעופות ואוכלים את פריס

ובשרואת

Copia literarum quas miſit Preſti Ioan. ad Rom. pontificem, in quibus tamē multa uana ſcribūtur, atq; ob id nolui iſta omnia de uerbo ad uerbum interpretari.

Scribunt Aethiopes ſub Preſti Ioan. uiuētes, ſe bonus eſſe Chriſtianos.

Regnū Preſti Ioan. ampliſſ. Excellit terra eius in diuitijs auro, argento & lapidibus precioſis alias terras.

Quadraginta reges obediūt Imperatori Preſti Ioan. ex quibus tamen quidā ſunt tributarij.

Magnus eleemoſynarius Preſti Ioan.

Promittit ſe pugnaturū pro terra ſancta.

Thomas apoſtolus ſepultus in regno Aethiop.

Animalia habentia ſeptē cornua in fronte.

Cameli & urſi albi.

Equi cum duobus cornibus.

Aues ungulis abducunt bouē uel equum ad paſcēdum pullos.

Homines cornuti & monoculi à facie, à tergo uero duos habentes oculos.

Antropophagi parricidæ & occiſores ſenio laborantium.

Homines habent pedes equinos & rotundos.

Mulieres ſeorſum habitant, & habent tria regna, ducatus & potentia.

Tres reginæ Amazonū procedunt ad bellum cum trecentis millibus mulierum.

Item Piſon qui eſt Nilus fluit per imperium Preſto Ioan.

Pygmæi in Africa ſunt boni Chriſtiani & ſunt ubiq; tuti.

Rex Pygmæorum procedit in bellum cōtra aues perdentes fructus, abiguntq; eas uocibus ſuis.

ובשרואת מלך הארץ זה הולך עם אנשיו מזוייני׳ להלחם עם אלו העמות
ונותנים קולות ומבריחים אותם במקומם ; ושני חיי אלו האנשים
מאתים שנה ושער זקניהם חוט לבן כל ימי חייהם וזקנם ארוכה עד ב
ברכיהם ושער נשיהם מוליכות על רגליהם ; גם בארצי אנשים שהם

Monſtra quæ ſupra lumbos ſunt homines, & infra equi.

ממראת מתניו ולמעלה במראת אדם וממראת מתניו ולמטה במראת
סוס ומביאים קשתות וחצים בידיהם והם רצים מכל החיות ובעור שהם
רצים הם מורים בקשת ואינם נחים מלרוץ כל הזמן ואין אדם שישמע

Quomodo unicornes apud Aethiopes à leonibus capiantur & interficiantur.

לשונם ואוכלים בשר בלתי מבושל ושוכבים בלילה על האילנות מפחד
הנחשים והדרקונים ; גם יש בארצנו האוניקורנים שיש לו קרן גדול ב
במצחו ובשאוניקור רואה האריה מקרב אתה סמוך לאילן ואונקורנס
רוצה להכות לאריה והאריה מונע ממקומו והאונקורנים נותן בקרנו

Gigantes olim 70. cubitorũ, hodie uero triginta aut 35. cubitorum inueniuntur.

על האילן ונכנס קרנו כל כך באילן שאינו יכול להוציא אותו ובא האריה
וממית אותו ולפעמים לתפה ; גם יש בארצנו הענקים והם בקצה
המדבר ובזמן קדמון היתה קומתם שבעים אמה ועתה אין להם כי אם

Fœnix 300. annorum cõburitur à ſole & generat aliam ſobolem.

שלשים או לה׳ אמה ואינן יכולין לצאת שאין רצון השם שיצאו שאם
היו יוצאים אין דבר שיעמוד בפניהם ; גם יש בארצי עוף אחד יותר יפה
שבעולם ולא יש אלא אחד בכל העולם וחיי שניו הם שלש מאות ולסות
ש״ שנה עולה לצד השמים כל כך גבה שהשמש שורפת אותו ואחר כך
יורד ומבנים עצמו בקן שלו ולשם נשרפת כולו ובאפר שנעשה ממנו

Piper colligitur in ſylua ſcatente ſerpentibus & ſcorpionibus.

מתילד תולע אחד ונעשה עוף וצורתו כצורת העוף שנשרפת ; גם הפלפל
נעשה בארצנו אבל העיקר הוא מעבר לים האבנים וזה הפלפל אינו נ
נזרע לעולם אבל נעשה ברצון האל יתעלה והוא ביער אחד שהוא מלא
נחשים ועקרבים ובשבא זמן האסית משימי׳ אש ביער ונשרפין הנחשים
והעקרבים אבל העצים עומדים ואחר שכבה האש מאספים אותו וזרין
אתו לרוח כמו החטה ומביאין אתו לבתיהם ואחר כך רוחצין אותו ומ
ומיבשין אתו לשמש ובזה עולה הפלפל שחור ; גם בקצה המדבר יש

Cynocephali inſignes piſcatores.

ענין מאומה אחת שיש להם גוף אדם אלא הראש שהוא כמו ראש כלב
והם דייגים חשובים שיושבין יום אחד בקרקע המים ויוצאים בדגים רב
הרבה ; גם כן יש בארצנו אומה אחת שהם גדולים הרבה ולהם הראש ל
לתוך החזה ויש להם הכתפים גבהים הרבה ורגליהם כרגלי הסוסים והם

Homines habentes faciem in pectore, fortes, boni curſores et inueſtigatores auri & argenti.

חזקים מאד ואינם אוכלים אלא שערה ושותין מים ומאלו אנחנו עושין
שליחינו שמוליכו׳ כתבינו ואינן לובשין אלא עורות של גמלים והאנשים
האלו הם חכמים גדולים לבקש הזהב והכסף בארץ ; והם מכירים ס
סגולת האבנים היקרות ובעבור אלו הדברים אני מניחים אתם בארצנו ;

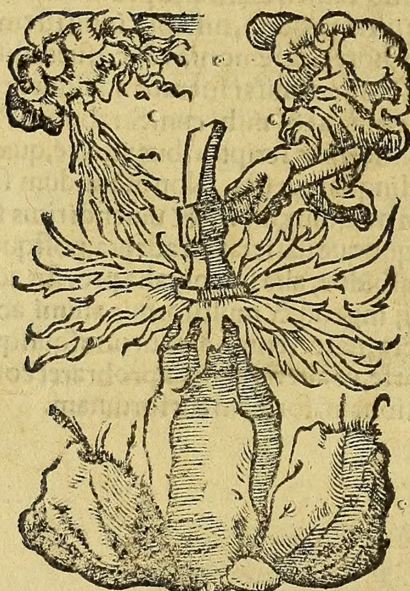
MVltas alias id genus nugas Iudæi in memorata epiſtola de Preſto Ioannis regno ponunt, quas nolui hic omnes recenſere, ſciens qualem cenſorem in Damiano & ſuæ farinæ hominibus habiturus eſſem, etiamſi hæc ſcribendo magis luſerim & facetiarũ loco ea ipſa adſcripſerim. Nolui propterea uerbotim ea latinè reddere, quo iniquorum calumnias declinarem. Capita tamen rerũ indicaui per marginales annotationes, ut hi qui Hebraicæ linguæ phraſim guſtarunt, uiderent formam quam Iudæorum gens in Coſmographia obſeruant.

Totius operis Coſmographici concluſio.

DEſcripſimus tibi hactenus, amice lector, totius orbis gentes & nationes, earum ſtudia, ſectas, mores, conſuetudines, leges, religiones, ritus, regna, principatus, mercimonia, antiquitates, terras, terræ naſcentia, animalia, montes, fluuios, maria, ſtagna, lacus & alia huiuſmodi, quæ ab hiſtoriographis & Coſmographis paſsim ſunt celebrata, & potiſsimum quæ potuerunt aliqua ſui excellentia & dignitate ad cognitionem noſtram peruenire. Non enim ſumus ignari, terrarum comprehenſionẽ eſſe latiſsimam, & ipſam frequentia impeditã, ut non liceat eam ubiq; luſtrari, adeoq; ſupra hominis unius eſſe ętatẽ & uires, omnia totius terræ latibula ſcrutari & quæ in ea ſunt ſcitu digna inueſtigare, quę dominus mira ſua ſapientia & potentia in inferioribus elementis formauit. At ſi ſecundus tantundẽ addiderit & tertius, ſicq; per plures procedat inueſtigatio, perficietur tandem opus par nobilitati rerum, expectationiq; fiet ſatis. Quapropter ſi non omnibus aſſumptis probatur labor, argumentum ſaltem poſteris pro patria laborandum probetur. Fateor per multas adhuc eſſe in latiſsimo orbe res, quæ à me aut prætergreſſæ ſunt aut parcius attrectatæ quum de illis ſcribere plura non potuerim quàm quę ſcriptores in manum tradiderunt. Damiano tamen Luſitano prohibente, neq; iſta fuerant promulganda, quantumlibet à magnis uiris prodita, niſi ipſe inuiſiſſem prouincias & terras. At cum ipſe deſcripſerit Indorum mores, ceremonias & cõſuetudines ut à Legatis Preto Ioannis, qui ex Aethiopia in Luſitaniam miſsi fuerant ad illius regni Sereniſs. Regem, accepit, easq; in mundum ſparſit, permittat & mihi cum Strabone, Pomponio, Plinio, Curtio, Iuſtino &c. & cum multis recentioribus ſcriptoribus referre, quæ ego non uidi, ſed à uiris illis fide dignis deſumpſi. Sed relinquantur iſta. Non mirandum ſi homines uariam inter ſe non ſolum fortunam ſed etiam naturam, mores & uiuendi ritus ſunt conſequuti, quum uideamus regiones & loca eam quoque uarietatem adepta, poſtquam una natio lacteos quidem pariat homines, alia ſubalbidos, alia fuſcos, alia prorſus aduſtos. Sic ſtatuit Deus, ut homines quoque uarij ingenij & multiformis animi ac induſtriæ, quemadmodum & cętera, naſcerentur, atq; ut unaſquiſq; ſua contentaretur ſorte, ut alteri ſuam exprobraret conditionem, formam aut fortunam.

BASILEAE APVD HENRICHVM PETRI,
MENSE SEPTEMB. ANNO SALVTIS M. D. LIIII.

.03915

5700

J

